R. P. F.

ANACLETI REIFFENSTUEL

THEOLOGIA MORALIS,

Cum Additionibus

R. P. F. MASSÆI KRESSLINGER,
DALMATII KICKH,

ET SUPPLEMENTIS

P. JO. DOMINICI MANSI.

TOMUS PRIMUS.

R. P. F.

ANACLETI REIFFENSTUEL

ORD. MIN. S. FRANCISCI

THEOLOGIA MORALIS

BREVI SIMULQUE CLARA METHODO COMPREHENSA,

CUM NOVISSIMIS ACCESSIONIBUS

PP. MASSÆI KRESSLINGER

ET

DALMATII KICKH

EJUSDEM ORDINIS.

ACCEDUNT SUPPLEMENTA

Nunc primum edita

IN QUIBUS PRÆTER BULLAS SELECTAS

BENEDICTI XIV.

CONTINETUR

EPITOME DOCTRINÆ MORALIS ET CANONICÆ

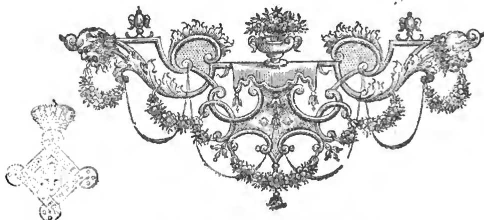
EX OPERIBUS EJUSDEM PONTIFICIS

OPERA ET STUDIO

P. JO. DOMINICI MANSI

Congr. Matris Dei.

TOMUS PRIMUS.

MUTINÆ,

SUMPTIBUS JO: BAPTISTÆ ALBRITII, HIERONYMI FILII,

VENETI TYPOGRAPHI.

MDCCLVIII.

BENIGNO LECTORI

JOANNES BAPTISTA ALBRITIUS.

OCTAVA Tandem vice prodit in Lucem ex typis meis Theologia Moralis R. P. Fr. Anacleti Reiffenstuel, cujus operis laudem & utilitatem satis prædicat experientia, & repetitæ editiones in Germania, & Italia. Nihil enim Authorum merita illustrius commendat quam unanimis hominum & tempore & loco remotissimorum in ipsis operibus sibi providendis consensus: siquidem neque locus remanet studio partium, nec adulationi. Accedunt clarissimorum hominum studia, quibus idem opus utilius reddere novis accessionibus incubuere: R. P. Fr. Massæus Kresslinger ex eadem Provincia Bavaria Ord. Min. S. Francisci Reform. Lector Jubilatus, & tertio ex Provincialis plures utilissimas additiones operi inseruit, illudque succincta Propositionum damnatarum declaratione auxit: alias inde novas subjunxit R. P. Fr. Dalmatius Kickh ejusdem Provinciæ Lector emeritus; & cum Theologia Moralis cum Jure Canonico pene cohæreat, alteraque alteram mirifice juvet ac sustineat, magnaque inter Canonicum & Civile sit affinitas, operæ pretium existimavit modum legendi & scribendi Citationes utriusque juris subnectere. Demum utilissima in hac mea editione superadditur accessio, quam a R. P. Dominico Mansi Congregationis Lucensis B. V. Matris Dei Viro Doctissimo & Italiæ nostræ decore, toto etiam orbe editis operibus celeberrimo impetravimus. Hic paucis aliquot notis in ipso opere sparsim additis siquæ sunt quæ novis Decretis Pontificiis corrigenda, observanda aut stabilienda occurrunt (quæ hoc signo † indicamus, sicut quæ prius addita erant suis signis, ut inferius patebit denotantur) integram in supplemento synopsin addidit earum rerum, quas Benedictus XIV. feliciter regnans ad Moralem Theologiam & Jus Canonicum spectantes his ferme viginti annis Pontificatus decrevit. Omnibus siquidem perspicuum est Pontificem optimum Maximum Doctrina & eruditione celeberrimum, Pastorali zelo inflammatum scientiam indefesso studio, continua experientia per octoginta fere annos acquisitam in Ecclesiæ Catholicæ utilitatem providentissime & laudabiliter hactenus impendisse. Testantur ejusdem Constitutiones, Bullæ, Brevia, Decreta, quorum aliqua tribus ejusdem Bullarii voluminibus continentur. Hinc prodire videmus recussa opera fere omnia quæ sub tanto Pontifice eduntur ad Moralem, vel Canonicam scientiam spectantia cum accessione ex Bullario ejusdem desumpta. Nos ut communem usum & utilitatem promoveremus præter Constitutiones quæ in ipso opere sunt insertæ vel indicatæ, aliquas in Appendice subnectimus, vel saltem eorum indiculum, aut partem illam, quam magis opportunam duximus. Quæ circa damnatas Propositiones in editione ultima Germanica divisa erant initio primi voluminis, & deinde in Supplemento seu Appendice operis, quod veluti parvum volumen seorsim editum est, & duobus tomis superadditum, simul in Supplemento collegimus, & unita transtulimus, ita ut nihil ex aliis editionibus in nostra desideretur, nihil ex Authorum scriptis imminutum vel immutatum sit, & ea commoditas emptoribus addatur, ut qui opus jam habent, omnes fere additiones sibi sola Appendice superaddita facile possint providere. Ne tandem aliquid desideretur tres ipsas Authorum Præfationes seu Proloquia hic subjungo; ac tantum omittenda censeo ex Germanicis editionibus Privilegia Bibliopolæ concessa, Approbatio Ordinis, Censuræ Theologicæ a Lectoribus ejusdem Ordinis, & facultates ab Ordinariis locorum. Omnia plena sunt debita operis laude, sed quæ edendis operibus dari solet. Ex omnibus tamen constat sæpe sæpius hanc Doctrinam in examen adductam esse, & quam attente & diligenter ipsum opus, & deinde operis additiones perpensæ sint & ad trutinam revocatæ, qua laude Doctrina a Censoribus sit approbata, & tam ab ipsis Superioribus Ordinis Provincialibus Visitatoribus, Generalibus &c. nec non ab Ordinariis locorum, & S. R. E. Cardinalibus quorum unus anno 1725. Generalis Ordinis munus obibat. Alter Frisingæ ubi opus prodiit anno 1754. Episcopus erat. Jam vero Præfationes ipsorum Auctorum subnectimus, & primo loco Proloquium R. P. Reiffenstuel integrum damus:

Qua par est, reverentia & humilitate tuis, Benevole Lector, non tam faventibus, quam frequentibus oculis aspiciendum, revidendumque sese offert istud Theologiæ Moralis, brevi, claraque methodo comprehensæ Opusculum. Ejus intentio, finisque est, & tuam, & Proximorum promovere salutem. Addat Divina Bonitas desideratum Votis successum. Quoniam vero in Librorum delectu nihil gratius accidere solet, quam si concurrat simul succincta brevitas, scriptorum claritas, rerumque, atque doctrinarum universitas, & ad omnem usum expedita utilitas: hæc eadem præsens Opusculum per singula exhibere studuit, tibique facere, atque utinam! & satisfacere. Cæterum, ut intentum suum assequeretur felicius, selegit Auctores probatissimos, Sententias probabiliores, magisque fundatas (non tamen silendo probabiles) Conclusionesque, aut solidis rationibus, aut ipsis SS. Canonum Auctoritatibus (queis & Theologia Moralis, & recta vivendi ratio sese Deo jubente, submittere, atque obsequi tenetur) fortiter stabilivit. Adduntur Decreta Summorum Pontificum novissima, &, ubi cavenda in docendo scandalositas, aut timenda in practicando temeritas, propositiones damnatæ propriis locis fideliter inseruntur. Summaria præponuntur brevia, in quibus veluti illiadem in nuce, totam materiarum seriem, scopumque conspicere valeas. Ut autem minori cum labore singula reperire liceat, hinc Elenchus Tractatuum, illinc Index Materiarum Alphabeticus inserviet locupletissimus. Numerositatem Objectionum adhibere dissuasit ipsamet Theologiæ Moralis Methodus passim recepta, brevitasque in fronte promissa; nonnullæ tamen majoris claritatis gratia nonnumquam apponuntur; alias si forsan alicubi desideres, eas supplere poterunt vel rationes adductæ, vel SS. Canones, Legesque allegatæ. Tuum penes hæc, Lector Benevole, sit judicium: nam omnia, quæcumque sequuntur, meliori sint submissa judicio, atque imprimis humillime subjecta Censuræ Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, utpote quæ, disponente Domino, cunctorum Fidelium Mater est, & Magistra, c. *Damnamus. De Summa Trinitate, & Fide Catholica.*

In editione vero cui suas subjunxit Additiones R. P. Kresslinger, ita *Proloquium secundum* (ut ipse vocat) libro præfixit.

*Uti præfixus Libro titulus tibi, Benigne Lector, exhibet, post plures Germaniæ, & Italiæ Editiones denuo in Lucem prodit Rever. Patris Anacleti Reiffenstuel Ordin. Min. & Provinciæ Nostræ Alumni Theologia Moralis, augmentata tamen adhuc magis in omnibus ferme locis, & juxta novissimas Recentiorum Pontificum Bullas instructa. Quatenus autem hæ Additiones commodius a propria Auctoris Doctrina secerni valeant, initium & finis earum a potiori, si tamen fuerint notabiliores ac longiores, aliquo asterisco * signantur, & simul per hoc nomen* Additio *indicantur. Quod si post unum numerum ipsius Auctoris plures similes Additiones occurrerint, immediate sibi invicem succedentes, etiam singulis distincta aliqua ciphra (uti vocant) adjungitur, ponendo e. g.* Additio I. Additio II. *&c. ut sic commodius in Indice annotari, & in suis locis propriis facilius post numeros ordinarios ipsius Auctoris inveniri queant. Tu interim Amice Lector laborem istum benigno oculo prosequere, atque ad animarum salutem, quæ est unicus finis ac scopus, utere, & vale.*

Tandem R. P. Kickh præfationem addidit, quam omissa ea parte, qua rationem reddit cur in parvulos tomos opus ediderit, etiam nos adnectimus; nec nos tot multiplicatis voluminibus hanc Theologiam dividere existimavimus; commoditas enim molis confusione tot voluminum minime compensatur; hinc omnes reliquæ non tantum nostræ, sed Germanicæ editiones semper in folio, ut ajunt, prodiere. Sic igitur præfatur R. P. Kickh.

*Offertur denuo tuis oculis, Benevole Lector, Spectanda, Lustrandaque Theologia Moralis R. P. Reiffenstuel toties recusa, ac ipso usu satis hucusque commendata. Ne tamen Ea velut antiqua displicere possit, novam ei formam addere constitui, non quod vetus haud arrideret, sed quod novitatis avido admodum Sæculo aliqua ex parte parendum esse censerem. Nihilominus non ita rerum novarum studio me abripi sum passus, ut oblivioni dederim, aut ab illo sejunxerim utilitatis vel ex ipsis recentioribus quoque assertis eruendæ propositum. Itaque eo collineavere præcipue tenues conatus mei, ut nonnulla, etiam ex veterum Theologorum Tractatibus, quæ prioribus a P. Anacleto traditis Lucem afferre possent, adderem, dein aliqua nuper exorta dogmata, quæ minus cum antiqua, receptaque doctrina convenire videntur, perstringerem, alia demum nostris temporibus a Supremo ac Sapientissimo felicissime Regnante Moderno Ecclesiæ Antistite BENEDICTO XIV. saluberrime Decreta, ac Scripta, tam scitu digna, quam observatu necessaria haud omitterem ...... Addita mea posteriora asteriscus duplex ** præmissus semper, & postpositus indicat, sicut priora P. Massæi Kresslinger asteriscus unus * indigitat ...... Hæc sunt, quæ ista in editione maxime sum molitus: si quid boni mea industria ei accesserit, id mecum Deo omnis boni Auctori tribue: si mala quædam repererit, meæ adscribe imbecillitati, & pro tua benevolentia excusa, atque emenda.*

In editione Germanica alia additur Præfatio in Supplemento, seu Appendice Operis, quam hic pariter exhibemus.

Vestro, ac communi ut serviam commodo, atque utilitati publicæ; ex ordinatione & annu-

annutu Colendissimorum Superiorum meorum paucis ab hinc annis ad Theologiam Moralem nostri Reverend. P. Anacleti Reiffenstuel, *composui Additiones*. *Labor iste meus*, *ut ut exiguus*, *ultra omne Auctoris meritum*, *adeo benigne receptus erat*, *ut plura millia earumdem Additionum Exemplaria in Germania aliisque locis iterato edita*, *distracta jam fuerint*. *Hæc eximia Lectorum benevolentia animum addidit*, *pro majori Neo-Confessariorum utilitate Succinctam hanc Damnatarum Propositionum Declarationem*, *tamquam ipsius Theologiæ Complementum*, *publicis*, *ex multorum consilio*, *vulgandi typis*, *ut absolutis feliciter vestris studiis*, *antequam actualem animarum curam exerceatis*, *opusculum istud pro tempore bene viso*, *attenta revolvatis mente*, *vobis exinde in tanta Sententiarum varietate solicite præcavendo*, *ne in sacro Tribunali vel in nimiam laxitatem*, *vel etiam in nimium rigorem* (*utrumque enim Summus Pontifex in Propositionibus damnatis reprobat*) *declinetis*. *Unum adhuc scire vos cupio RR. DD. ac PP. Neo-Confessarii*, *nimirum*, *me Declarationi Propositionum Damnatarum*, Theologiam Moralem *respicientium*, *ideo adjunxisse compendiosam Explicationem Propositionum ad Theologiam* Mysticam, *vel* Polemicam, *& ex parte ad* Speculativam *spectantium*; *partim ut*, *si forsan nonnulli*, *apud mundum famam sanctitatis occulte anhelantes*, *vestrum frequentent Confessionale* (*prout similes ordinarie solent*, *ad fraudes magis tegendas*, *accedere minus adhuc in praxi expertos*) *Regulas habeatis saltem potiores*, *veras a falsis ac simulatis discernendi gratiis atque donis*; *partim etiam*, *ut inter medios in Romano Imperio Heterodoxos existentes*, *compendiosam fidei vestræ rationem reddere*, *vacillantes solidare atque instruere*, *& errantes in viam veritatis reducere valeatis*. *Hæc fuit unica Scribentis intentio*, *cui si effectus non respondeat*, *communis illius Proverbii pro vestra benignitate recordemini* : ut desint vires, tamen est laudanda voluntas. *Valete*.

SYNOPSIS
TOTIUS OPERIS.

TRACTATUS I.

De Actibus Humanis, & Conscientia.

TRACTATUS II.

De Legibus.

TRACTATUS III.

De Peccatis.

TRACTATUS IV.

De Virtutibus Theologicis.

TRACTATUS V.

De Religione, & Vitiis oppositis.

TRACTATUS VI.

De Horis Canonicis, Juramento, & Voto.

TRACTATUS VII.

De Justitia, & Jure, cæterisque Virtutibus Cardinalibus.

TRACTATUS VIII.

De Contractibus.

TRACTATUS IX.

De Præceptis Decalogi, ubi & de Restitutione.

TRACTATUS X.

De Præceptis Ecclesiæ.

TRACTATUS XI.

De Beneficiis Ecclesiasticis, Jure Patronatus, & Decimis.

TRACTATUS XII.

De Immunitate Ecclesiastica, & Indulgentiis.

TRACTATUS XIII.

De Censuris, ac Irregularitate, aliisque Pœnis Canonicis.

TRACTATUS XIV.

De Sacramentis.

TRACTATUS XV.

De Bulla Cruciatæ.

ELENCHUS,

Tractatuum, Diſtinctionum, Quæſtionum, & Paragraphorum hujus Tomi Primi.

TRACTATUS I.

De Actibus Humanis, et Conscientia.

Diſtinctio Prima.

De Voluntario, & Involuntario.

Diſtinctio Secunda.

De natura Actus Humani, ſeu Moralis, & variis ipſum concernentibus.

Diſtinctio Tertia.

De Conſcientia, aut Regula Actuum Humanorum.

TRACTATUS II.

De Legibus.

Diſtinctio Prima.

De Natura Legum.

Diſtinctio Secunda.

De Obligatione Legum.

Diſtinctio Tertia.

De Subiecto Obligationis Legum.

Diſtinctio Quarta.

De Interpretatione, Diſpenſatione ac Revocatione Legum.

TRA-

TRACTATUS III.

De Peccatis.

Distinctio Prima.

De Diversitate, & Distinctione Peccatorum.

Distinctio Secunda.

De Peccato Mortali, & Veniali.

Distinctio Tertia.

De Septem Peccatis Capitalibus.

TRACTATUS IV.

De Virtutibus Theologicis.

Distinctio Prima.

De virtutibus Theologicis generatim.

Distinctio Secunda.

De Fide.

Distinctio Tertia.

De Ecclesia, Libris Canonicis, & Traditionibus.

Distinctio Quarta.

De Vitiis Fidei oppositis.

Distinctio Quinta.

De Spe, atque oppositis Vitiis.

Distinctio Sexta.

De Charitate ejusque Obligatione.

Distinctio Septima.

De Vitiis Charitati oppositis.

Ap-

TRACTATUS V.

DE RELIGIONE, ET VITIIS OPPOSITIS.

Distinctio Prima.

De Virtute Religionis, & variis eius Actibus.

Distinctio Secunda.

De Vitiis Religioni oppositis per excessum.

Distinctio Tertia.

De Vitiis Religioni oppositis per defectum.

TRACTATUS VI.

DE HORIS CANONICIS, JURAMENTO, ET VOTO.

Distinctio Prima.

De Horis Canonicis.

Distinctio Secunda.

De Juramento.

Distinctio Tertia.

De Voto.

TRACTATUS VII.

DE JUSTITIA, ET JURE, CÆTERISQUE VIRTUTIBUS CARDINALIBUS.

Distinctio Prima.

De Virtutibus Cardinalibus.

Distinctio Secunda.

De Virtute Justitiæ, ac Jure generatim.

Distinctio Tertia.

De speciebus Juris in re.

Di-

Distinctio Quarta.

De Objecto, & Subjecto capaci Dominii.

Distinctio Quinta.

De Acquisitione Dominii.

Distinctio Sexta.

De Præscriptione, & Usucapione.

TRACTATUS VIII.

DE CONTRACTIBUS.

Distinctio Prima.

De Contractibus in genere

Distinctio Secunda.

De Contractibus Gratuitis.

Distinctio Tertia.

De Testamentis, & ultimis Voluntatibus.

Distinctio Quarta.

De Contractibus Onerosis.

TRACTATUS IX.

DE PRÆCEPTIS DECALOGI, UBI ET DE RESTITUTIONE.

Distinctio Prima.

De Præceptis Decalogi in genere, ac primis tribus in specie.

II. Quæ-

Distinctio Secunda.

De Quarto Præcepto Decalogi.

Distinctio Tertia.

De Quinto Præcepto Decalogi.

Distinctio Quarta.

De Sexto Præcepto Decalogi.

Distinctio Quinta.

De Septimo Præcepto Decalogi.

Distinctio Sexta.

De Octavo Præcepto Decalogi.

Distinctio Septima.

De Nono, & Decimo Præcepto Decalogi.

TRACTATUS X.

De Præceptis Ecclesiæ.

Distinctio Prima.

De Primo, & Secundo Præcepto Ecclesiæ sive de Festis.

Distinctio Secunda.

De Tertio Præcepto Ecclesiæ; sive de Jeiunio.

Distinctio Tertia.

De quarto, & quinto Præcepto Ecclesiæ: sive de Annua Confessione, & Communione Paschali.

TRA-

TRACTATUS XI.

De Beneficiis Ecclesiasticis, Jure Patronatus, et Decimis.

Diſtinctio Prima.

De Beneficiis Eccleſiaſticis, eorumque Collatione.

Diſtinctio Secunda.

De Incompatibilitate, Renuntiatione, & Permutatione Beneficiorum.

Diſtinctio Tertia.

De Jure Patronatus.

Diſtinctio Quarta.

De Decimis.

TRACTATUS XII.

De Immunitate Ecclesiastica, et Indulgentiis.

Diſtinctio Prima.

De Immunitate Eccleſiaſtica ut ſic, eiusque Speciebus.

Diſtinctio Secunda.

De Jure Aſylorum.

Diſtinctio Tertia.

De Indulgentiis.

THEO-

THEOLOGIÆ MORALIS

BREVI, SIMULQUE CLARA

METHODO COMPREHENSÆ

TRACTATUS PRIMUS.

DE ACTIBUS HUMANIS, ET CONSCIENTIA.

QUONIAM a DEO, Auctore & Conditore suo, Homo ad supernaturalem Beatitudinem ordinatus esse dignoscitur, cumprimis necesse est media illa investigare, quibus ad præparatam sibi æternam Beatitudinem pervenire, Deumque tamquam ultimum Finem suum apprehendere valeat. Cum igitur juxta illud Davidicum, Psalm. 36. *Declina a malo, & fac bonum*, alia ratione id fieri nequeat, nisi per exercitationem actuum bonorum, fugamque malorum: hinc in præsenti utilissimo, omnibusque, præsertim Confessariis, scitu summe necessario Tractatu, quem *De actibus Humanis & Conscientia* inscribunt, ea consideranda occurrunt, quibus homo in suis actionibus ita possit dirigi, imo & alios dirigere, ut tandem exercitatione bonorum actuum, fugaque malorum, præparatam sibi Gloriam æternam consequi mereatur.

DISTINCTIO I.

De Voluntario, & Involuntario.

QUÆSTIO I.

Quid & quotuplex sit voluntarium.

SUMMARIUM.

1. *Finis ultimus hominis.*
2. *Voluntarium accipitur tripliciter.*
3. *Voluntarium stricte, quid.*
4. *Voluntarium stricte, dividitur in perfectum & imperfectum.*
5. *Directum, & indirectum.*
6. *Et quomodo exerceatur?*
7. *Voluntarium secundum se, & in sua causa.*
8. *Voluntarium interpretativum.*

2. CONCL. I. Voluntarium generatim tribus modis accipitur. Et primo quidem *Voluntarium* illud dicitur, quod fit absque obligatione præcepti: sic Religiosi præter officium Divinum quandoque dicuntur recitare quasdam preces voluntarias, id est, absque obligatione dicendas. Verum de voluntario taliter accepto hic non loquimur. Secundo *Voluntarium* sumitur latissime, prout idem est, ac *Spontaneum:* quomodo omne illud dicitur Voluntarium, quod neque vi, neque ignorantia fit, procedit tamen ab aliquo principio intrinseco cum prævia cognitione. Vel clarius, Voluntarium, prout coincidit cum Spontaneo, dicitur illud, quod procedit a potentia appetitiva ex prævia cognitione objecti. Et hoc modo voluntarium convenit brutis, utpote quæ agunt sponte ex inclinatione appetitus sensitivi, prævia cognitione sensitiva. Sed & de Voluntario tam large accepto, ac prout etiam convenit brutis, hic sermo non est.

3. Tertio modo *Voluntarium* sumitur stricte, ac prout illud derivatur a voluntate, & competit soli Naturæ rationali habenti voluntatem. Et hoc modo Voluntarium dicitur illud, quod procedit a voluntate ex prævia cognitione intellectiva. Dicitur, *quod procedit a voluntate*, quia aliud est Voluntarium, aliud vero Volitum: nam pluvia, vel serenitas opportuna, est quidem ab agricola volita, non tamen ipsi voluntaria: utpote cum non procedat dicta pluvia, vel serenitas, ab ejus voluntate tanquam effectus ipsius; quamvis sit objectum suæ voluntatis, seu volitum ab ipsa. Et de Voluntario taliter accepto loquimur in præsenti.

4. CONCL. II. Voluntarium hoc tertio modo sumptum varie dividitur; & primo quidem in perfecte Voluntarium, & in Voluntarium imperfecte. *Voluntarium perfecte*, dicitur illud, quod procedit a voluntate ex prævia cognitione perfecta, seu deliberata objecti; quo modo peccatum, præsertim mortale, debet esse Voluntarium. *Voluntarium imperfectum* econtra est explicandum, quomodo motus voluntatis primi censentur voluntarii, seu potius semivoluntarii, eo quod procedant a cognitione imperfecta, seu indeliberata.

5. Deinde Voluntarium dividitur in directum, & indirectum. *Voluntarium directum*, seu directe voluntarium dicitur illud quod per se ac positive procedit a voluntate, in quantum agens est: quo modo actus voluntatis sive eliciti, sive imperati, censentur esse voluntarii. *Indirecte* vero illud dicitur *Voluntarium*, quod procedit a voluntate, in quantum non agit, cum tamen agere posset, ac (loquendo de Voluntario culpabili) etiam deberet: sic submersio navis censetur gubernatori ejus indirecte voluntaria, quando desistit a gubernaculo mediante quo potuisset, ac debuisset impedire submersionem navis.

6. Ex quo patet, Voluntarium directe exerceri per actum positivum voluntatis; Voluntarium vero indirecte per omissionem actus, quem quis non solum potuit, sed (si sit sermo de culpabili voluntario) debuit habere. Siquidem tunc solum effectus censetur indirecte, simulque culpabiliter voluntarius, quando quis non agit, cum tamen possit, & debeat agere: si enim gubernator navis non possit navem dirigere, vel quis alius adsit, cui gubernatio navis non est commissa, non

non imputabitur ei submersio ipsius. Verumtamen notanter additum fuit, *indirecte, simulque culpabiliter voluntarius:* simpliciter enim & absolute ad voluntarium sufficit, ut quis deliberate omittat opus, quod facere seu non omittere poterat: neque ad hoc requiritur præceptum seu obligatio faciendi id, quod omittitur; quamvis ejusmodi obligatio requiratur, ut omissio illa sit culpabilis, & peccaminosa. Guilil. Herincx. *part.* 2. *Summæ Theologicæ*, *Tract.* 2. *disp.* 1 *num.* 19. & alii.

7. Ulterius Voluntarium dividitur in Voluntarium secundum se, & in voluntarium in sua causa: sive (ut alii loquuntur) in formaliter Voluntarium & in virtualiter Voluntarium. *Voluntarium secundum se* (quod & *Voluntarium formale* nuncupatur) dicitur illud, quod a voluntate ex proprio ac formali proposito fit, ac dependet: sic est voluntaria præsens lectio. *Voluntarium in sua causa* (quod & *virtuale* appellatur) illud censetur, quod non in se, sed solum in sua causa cuipiam est Voluntarium, in quantum voluntas, etsi non intendat effectum, vult tamen causam illius effectus; unde & hic saltem virtualiter, seu in sua causa censetur esse voluntarius: sic illi, qui voluntarie se inebriat, censentur esse voluntariæ, saltem virtualiter, rixæ illæ, vel blasphemiæ, quas in tali ebrietate committit, si prius novit, in ebrietate se solere rixari, vel blasphemare.

8. Huc additur *Voluntarium interpretativum*, estque illud, quod adesse præsumitur, seu interpretatur ex aliquo signo extrinseco, positivo vel negativo: sic in Foro externo: *Qui tacet, consentire videtur*, juxta Reg. 43. Juris in 6. Similiter Religiosus suo Superiore absente, & urgente necessitate, rationabiliter ac honeste quandoque quidpiam agit ex consensu ejus interpretativo, sive rationabiliter præsumpto, dum ex aliis actibus prudenter interpretatur, & præsumit, superiorem suum, si interrogaretur, in talibus circumstantiis haud futurum invitum. Et hoc posterius aliqui appellant *Voluntarium interpretativum conditionatum* Superioris. Nihilominus *Voluntarium interpretativum*, præsertim in malam partem acceptum, non raro confunditur cum *Voluntario indirecto*, & in causa: & sic juxta satis communem modum loquendi, si quis projiciat sagittam ad occidendam feram præviso periculo occidendi hominem, si sequatur homicidium, censetur occisio ist. hæc hominis eidem voluntaria in sua causa, indirecte, atque interpretative, quamvis non fuerit intenta & directe volita.

QUÆSTIO II.

Quando effectus, veluti indirecte & in causa voluntarius, imputetur ad culpam?

SUMMARIUM.

9. *Quæ requirantur, ut effectus, veluti in causa voluntarius, imputetur ad culpam?*
10. *Corollaria.*
Loth, quomodo excusetur ad incestu.
11. *Alia Corollaria.*
12. *Quæ excusare soleant, ne effectus pravus, veluti in causa voluntarius imputetur?*
13. *Corollaria.*
14. *Explicatur amplius conclusio.*
15. *Quando imputetur effectus, veluti indirecte voluntarius?*
16. *Quando quis censeatur teneri ad tollendam causam peccati?*
** *An sola dependentia actionis in se naturalis ab actione libera præcedente, causet imputabilitatem ad peccatum?* Additio. **

9. CONCL. I. Ad hoc, ut effectus virtualiter atque in causa censeatur esse voluntarius, & cuipiam imputetur ad culpam, omnino requiritur, quod operans adverterit periculum secuturi effectus ad positionem illius causæ. Ita communis. Ratio est: quia si quis nullam de effectu secuturo habuit advertentiam, tunc talis effectus nullo modo foret prævisus, ac proinde neutiquam voluntarius, sed potius ex naturali inadvertentia proveniens: nam juxta illud tritum Philosophorum: *Nihil est volitum, quin præcognitum.*

10. Infertur proinde I. Quod, quamvis effectus illi pravi, qui frequenter accidunt in ebrietate, voluntarie se inebriantibus imputentur ad culpam, eo quod potuerint prævideri, & etiam soleant actualiter prævideri saltem in confuso, ac proinde sint voluntarii saltem virtualiter & in sua causa: nihilominus illi eventus, qui raro contingunt, nec fuerunt prævisi, ad culpam non imputentur. Et hac de causa Sanctus Augustinus *l.* 22. *c.* 44. *contra Faustum*, excusat ipsum Loth ab incestu, quem ebrius admisit, ut legitur *Gen. cap.* 19. eo quod non præviderit, incestum ex ejus ebrietate secuturum.

11. Infertur II. Circumstantias invincibiliter ignoratas, non imputari ad culpam; quia non fuerunt prævisæ in causa. Sic Jacobo Patriarcha non peccavit ingrediendo ad Liam. *Gen.* 29. quia bona fide credebat, se ingredi ad Rachel conjugem suam. Econtra vero sequitur, eum, qui scienter & voluntarie occidit mulierem gravidam, censeri etiam occidere infantem, licet hoc expresse non intendat. Ratio est: quia mortem infantis secuturam prævidere poterat, ac debebat, hoc ipso, quod sciebat, fœminam illam esse gravidam, sicque consequenter etiam habuerit saltem in confuso notitiam de fœtu: & idem fit in aliis hujusmodi.

12. CONCL. II. Nihilominus sola advertentia effectus pravi ex actione libera secuturi non semper sufficit, ut is cuipiam imputetur ad culpam, & hoc tunc verificatur, quando ejusmodi actio cæteroquin licita est, & necessaria, vel utilis, simulque effectus ille pravus non intenditur, neque in eo habetur complacentia. Ita Doctores communiter, quos refert; & sequitur Sanchez *lib.* 9. *de Matrimon. disp.* 45. *n.* 4. Ratio est: quia effectus per accidens, ac præter intentionem subsecutus non imputatur ei, qui jus suum prosequitur.

13. Infertur proinde cum Doctoribus communiter, quod expertus se pollui equitatione, tamen absque periculo consensus, non teneatur pedester incedere, & ab equitatione desistere. Ratio est: quia equitatio est res utilis, neque causa per se & suapte natura talis effectus pravi, seu fœditatis. Infertur ulterius, quoties pollutio sequitur præter intentionem ex causa aliqua necessaria, vel utili corpori, ut est cibus, & potus moderatus, aut animæ, ut orare, studere, vel utili aliis, prout est audire Confessiones, &c. nullam esse culpam, non desistere a causa ista, quamvis inde præter intentionem prævideatur pollutio secutura. Ratio, præter hactenus dicta, ulterior est: quia talis patitur pollutionem potius quam agit.

14. Dicitur notanter in Conclusione, *quando talis actio cæteroquin est licita, & necessaria vel utilis.* Siquidem quando absque urgente necessitate exercetur actio ex sua natura turpis, & per se tendens ad procurandam ejusmodi fœditatem, ut sunt tactus impudici, id est, facti non ex aliqua necessitate, &c. sed ex animo libidinoso circa partes inhonestas, &c. tunc non vitare ejusmodi causas, est peccatum mortale, & censetur ipsamet pollutio esse voluntaria in sua causa: & servata proportione idem dicendum de similibus. Additur etiam in Conclusione, *simulque effectus ille pravus non intenditur, &c.* Nam si effectus talis pravus, ut puta pollutio, ab aliquo intenderetur, vel quis in ea subsequente deliberate delectaretur, sibique complaceret in ea, certum est, committi peccatum ratione hujus pravæ intentionis, vel complacentiæ.

15. CONCL. III. Ad hoc, ut effectus ad liberam omissionem alicujus actus consequens, cuipiam imputetur ad culpam, veluti indirecte voluntarius, præter advertentiam illius effectus pravi ex sua omissione secuturi, requiruntur insuper tres aliæ conditiones; videlicet, quod possit agere, agendoque illum effectum impedire, & non agat, & tamen teneatur agere. Ita D. Thomas 1. 2. *q.* 6. *art.* 3. & communis. Ratio primæ conditionis est: quia nemo peccat in eo, quod vitare non potest, siquidem *Nemo potest ad impossibile obligari*, juxta *Reg.* 6. Juris in 6. Ratio secundæ conditionis, quod nempe quis non agat, cum agere possit, patet ex eo: quia in omissione talis actus consistit ratio Voluntarii indirecti. Ratio tandem tertiæ conditionis, quod quis teneatur agere, patet ex eo: quia, nisi hoc requireretur, DEO (quod absit) imputarentur omnia peccata totius mundi, cum potuisset ea impedire non creando genus humanum, vel aliis modis, quamvis ut Auctor naturæ, atque universorum Dominus, id facere non teneatur. Similiter submersio v. g. navis imputaretur illi, cui navis gubernatio non fuit commissa, ac proinde tempore naufragii non fuit præsens: quod utique est absurdum.

16. Quæres: quandonam quis censeatur teneri ad tollendam causam peccati, vel impediendum malum, ita ut hoc facere intermittenti censeatur subsequens esse-

effectus malus fuisse indirecte voluntarius, ac proinde ad peccatum imputetur? Resp. Id attendi deberé ex variis præceptis obligantibus. Quandoque enim quis tenetur ad hoc ex præcepto Justitiæ, sicque est magis adstrictus, quam alius, quia videlicet ex officio ad ejusmodi malum impediendum est obligatus: quomodo gubernator, cui cura navis est commissa, tenetur pro viribus impedire navis submersionem: & similiter Prælatus subditorum peccata. Quandoque autem ejusmodi obligatio consurgit solum ex præcepto Charitatis, quo quilibet tenetur proximo suo in certis casibus: quandoque vero ex præcepto alterius virtutis: prout in singulis Præceptorum materiis passim solent explicare Theologi.

ADDITIO.

** EX his infertur, limitandum esse sequens ex §. 3. P. 1. Juris Naturæ VVolffiani depromptum assertum: *Actiones, quæ in se spectatæ naturales quidem sunt, attamen ab actione quadam libera præcedente dependent, imputari possunt.* Siquidem, ut tales effectus ab actione libera, prævia dependentes imputari possint, non sufficit sola illa dependentia; sed requiritur insuper, ut effectus ipse, vel periculum ejus fuerit prævisum, & præterea sit obligatio omittendi illam actionem liberam, quæ est causa talis effectus. Alias enim motus venerei, vel cogitationes impuræ exortæ ex actione quadam libera, honesta, & utili, ut ex studio necessario, vel utili Medicinæ, in Medico, ex Colloquio honesto cum altero sexu, sine ulteriore consensu, statim ad culpam imputari possent: quod utique falsum est. Ita quoque in legem sanæ doctrinæ delinquit illa Divisio VVolffiana §. 6. ejusdem 3tiæ Partis, qua actiones ad peccatum imputandas secat, in *deliberatas & indeliberatas*: quod enim indeliberatum est, voluntarium & liberum non est, atque adeo ad vituperium & peccatum imputari non potest. **

QUÆSTIO III.

Quo tempore peccatum tum commissionis, tum omissionis, indirecte seu in causa dumtaxat voluntarium contrahatur.

SUMMARIUM.

17. ADVERTENDUM, per *Peccatum commissionis* intelligi illud, quod fit contra aliquod præceptum negativum, seu quidpiam fieri prohibens: ut est furtum, adulterium, homicidium, quæ pugnant contra illa præcepta Decalogi: *Non furtum facies*: *Non mœchaberis*: *Non occides*, *&c. Peccatum omissionis* econtra est illud, quod fit contra præceptum affirmativum, seu quidpiam fieri præcipiens: ut est omissio Missæ die Festo audiendæ, & sic de aliis loquendo. Hoc prænotato.

18. Sensus hujus quæstionis est, quo tempore incurratur peccatum commissionis, vel omissionis, indirecte & in causa dumtaxat voluntarium. Ut si quis ante ebrietatem bene prævideat, se in ebrietate commissurum homicidium, vel adulterium, & nihilominus scienter se inebriet usque ad privationem usus rationis, sicque committat homicidium, vel adulterium? Quæstio remanet, an talis peccet peccato homicidii, vel adulterii eo tempore, quo scienter dedit causam per ebrietatem tali peccato, vel potius tunc, quando in ebrietate actualiter committit homicidium, vel adulterium? Et ratio dubitandi est: quia tempore actualis homicidii, ipse per ebrietatem privatus est usu rationis, uti supponitur; ergo non videtur pro eo tempore posse actualiter peccare.

19. Similiter, si quis scienter dedit alteri venenum, non nisi post aliquot hebdomadas mortem allaturum; rursum quæritur, an talis peccet peccato homicidii pro eo tempore, quo dedit venenum, vel potius pro tunc, quando actualiter sequitur homicidium, seu mors proximi? Et ratio dubitandi est: quia ille, qui dedit venenum, potest jam de peccato suo esse contritus tempore actualis mortis subsecutæ, ac velle mortem proximi impedire, nec tamen amplius posse: atqui nemo videtur posse actualiter peccare in eo, quod vitare non potest.

20. Insuper, si aliquis mane voluntarie se inebriet, bene prævidens secuturam omissionem Sacri audiendi die Festo; vel tamdiu dormiat, aut tergiversetur domi, prævidendo periculum non audiendi Sacrum die Festo, donec tandem actualiter sequatur omissio Sacri; aut si Sacerdos navigaturus voluntarie projiciat Breviarium in mare, optime prævidens, inde se reddi impotentem ad recitandum Breviarium per multos dies, & hujusmodi. Quæritur, inquam, quo tempore tales peccent? An videlicet solum pro tunc, quando scienter dederunt causam tali omissioni, vel an insuper peccent adveniente illo tempore, quo currit præceptum audiendi Missam, aut recitandi Breviarium, non obstante, quod tunc talis amplius Missam audire, vel Breviarium recitare non possit? Et hoc idem de innumeris aliis casibus quæri potest.

21. CONCL. I. In his, & similibus casibus, Peccatum commissionis, aut etiam omissionis, indirecte vel in causa dumtaxat voluntarium, contrahitur mox in ipsa appositione causæ, vel impedimenti, quæ fuit in libera hominis potestate; non autem amplius tempore subsequenti: quo sequitur v. g. mors alterius veneno causata, aut omissio Sacri, vel recitationis Breviarii, si tunc revera adsuit impotentia impediendi mortem alterius, vel Sacrum audiendi, &c. Ita Scotus 2. *dist.* 42. Mastrius *lib.* 2 *Sent. disp.* 6. *num.* 132. estque communis sententia Doctorum, paucis exceptis. Ratio hujus Conclusionis desumitur imprimis ex rationibus dubitandi proxime allatis. Accedit, quod tempore appositionis causæ mortis proximi per porrectum venenum, jam fit volitum homicidium saltem virtualiter, & in sua causa; & similiter tempore appositionis impedimenti audiendi Missam die Festo, vel recitandi Breviarium, omissio hujus etiam indirecte, ac in sua causa jam est volita: ergo tunc contrahitur tale peccatum, sive commissionis, sive omissionis, non autem tempore subsequenti, si revera tunc adsit impotentia actum prohibitum, actualis v. g. homicidii subsequentis, impediendi, vel actum præceptum Missæ audiendæ ponendi.

22. Dicitur notanter, *si tunc revera adsit impotentia impediendi mortem alterius*, *&c.* Siquidem certum est apud omnes, atque indubitatum, si tunc sit in libertate ac potestate hominis, adhuc impedire actum prohibitum, v. g. homicidium veneno porrecto causatum, nec tamen impediat, etiam tempore actualis mortis proximi subsecutæ committi, vel potius continuari & consumari peccatum homicidii; cum adsit libertas sufficiens, atque voluntarium, ad contrahendum peccatum etiam pro eo tempore. Et similiter, si tempore præcepti audiendi Missam adsit adhuc potestas & libertas ipsam audiendi, & tamen quis eam audire negligat etiam tunc committitur peccatum omissionis externæ: siquidem tunc prava voluntas omittendi actum præceptum, opere externo consummatur, ac perficitur. Cæterum data conclusio loquitur in casu veræ impotentiæ: actum prohibitum ex postfacto impediendi, vel actum præceptum ponendi; & ait, tunc ejusmodi peccatum contrahi dumtaxat in ipsa appositione causæ vel impedimenti, utpote quæ fuit in hominis potestate.

23. Nec obstat, quod, quando quis posuit impedimentum audiendi v. g. Missam, nondum currebat præceptum Missæ audiendæ; ac proinde non videatur posse pro tunc tale peccatum omissionis Missæ contrahi. Respond. enim, quod licet tunc præceptum non obligarit ad ponendum actum auditionis Missæ, obligabat tamen ad non ponendum impedimentum exercendi talem actum pro tempore debito: hoc enim præcepto non solum præcipitur ipsa auditio Missæ, sed etiam, ne voluntarie & absque legitima ratione ponatur causa impeditiva illius: sicuti similiter præceptum non occidendi hominem, nedum prohibet actuale homicidium, sed etiam, ne ponatur probabilis causa ipsius. Et per hoc patet ad rationes dubitandi, ab initio Quæstionis propositas.

24. Dices: Ut actus prohibitus, vel omissio actus præcepti, sit formaliter peccatum, sufficit voluntarium indi-

indirectum, aut in causa: ergo illud etiam tempore subsequenti contrahitur. Consequentia probatur. Tum quia jam adest sufficiens voluntarium, videlicet indirectum, aut in causa. Tum quia tunc completur, sive consummatur peccatum actualis v. g. omissionis Missæ aut homicidii veneno causati. Tum tandem, quia alioquin non esset necesse, confiteri tales actus externos, aut omissiones ex priori data causa necessario subsecutas, & in se non liberas; quod videtur absurdum, & contra Decretum Alexandri VII. ejusque Propositionem 25. Respond. negando consequentiam. Ad ejus primam probationem dicitur, adesse quidem sufficiens voluntarium, ut peccatum formaliter contrahatur pro tempore appositionis causæ, sive impedimenti, utpote quæ fuit in libera hominis potestate: non autem pro tempore subsequenti, si tunc revera (uti supponit Conclusio) adsuit impotentia ponendi actum præceptum, vel impediendi actum prohibitum. Ad alteram probationem claritatis gratia distinguitur assumptum: completur, sive consummatur tunc peccatum actualis v. g. omissionis Missæ, vel homicidii veneno causati, dumtaxat physice, sive in genere entis, conceditur; completur etiam moraliter, sive in genere moris, negatur; eo quod tunc omissio actus præcepti, vel eventus actus prohibiti, non amplius subsit libertati ac potestati hominis, sicque secundum se non sit capax malitiæ moralis. Ad ultimam probationem respondetur, in tali casu per se loquendo satis quidem esse, si in Confessione sufficienter explicetur ejusmodi libera positio causæ, sive impedimenti, utpote quæ sola supponitur fuisse in libertate, sive potestate hominis, per accidens tamen, sive quia alioquin non sufficienter explicaretur illa libera positio causæ, aut impedimenti, sive ob annexam Censuram, vel reservationem actus opere externo consummati, etiam quandoque requiri, ut explicetur ipsemet actus externus. Porro Decretum Alexandri VII. loquitur de peccato externo, quod tempore actualis commissionis suberat potestati ac libertati hominis, ut suo loco (*a*) dicitur.

25. CONCL. II. Nihilominus ad incurrendas pœnas, vel inhabilitates, quæ sive Jure Ecclesiastico, sive Civili, in perpetrantes certa crimina sunt statutæ, regulariter loquendo non sufficit sola appositio causæ talis criminis, sed requiritur, ut tale crimen opere externo consummetur. Ita Doctores communiter. Sic v. g. si quis alteri machinetur mortem veneno porrecto, quamvis mortaliter peccet, non tamen incurrit irregularitatem, si alterius mors actualis non subsequatur. Similiter qui conatur percutere Clericum, si ipsum, utpote aufugientem, non percusserit actualiter, non incurrit excommunicationem latam in percussores Clericorum: & idem fit in aliis similibus. Ratio horum generalis est: quia leges pœnales sunt stricte interpretandæ; simulque earum verba debent intelligi cum effectu, argum. cap. *Hæc autem verba de pœnit. dist.* 1. juncta Glossa *ibidem*: nam sola voluntas, seu conatus non solet per leges humanas puniri sine effectu, nisi secus in ipsamet Lege exprimatur; prout exprimitur loquendo de crimine læsæ Majestatis, *l. Quisque. C. ad legem Juliam Majestatis*; & notat communis Theologorum, & Canonistarum.

QUÆSTIO ADDITA.

De actibus conjunctis cum omissione culpabili.

SUMMARIUM.

An omnes actus, quomodocumque conjuncti cum omissione culpabili, & quando imputentur ad peccatum?

** DUbium est, an actus conjunctus cum omissione culpabili semper sit peccatum? potest autem actus dupliciter conjungi cum omissione. 1. Taliter, ut is sit causa directa vel indirecta omissionis, vel saltem medium per se influens in eandem. Ut si quis ideo omittat Sacrum die festo, ut possit interea studere. Ubi studium est causa per se, & motivum omissionis Missæ. 2. Potest actus positivus tantum concomitanter, & quasi impertinenter se habere ad omissionem, ita, ut nec causa per se, nec medium sit illius. Ut si quis propter tempestatem pluviosam, vel nimium frigidam serio statuit omittere auditionem Missæ die Dominica, ne tamen interea domi otietur, vult studere, dare eleemosynam, orare. In hoc exemplo causa motiva omittendi Sacrum est tempus pluviosum; studium vero se habet tantum concomitanter, & per accidens ad omissionem, eo quod illud fuerit electum, & assumptum, postquam aliunde iste homo jam efficacirer fuerit determinatus ad omittendam Missam. H. N.

Concl. 1. Actus positivus, qui ita est conjunctus cum omissione culpabili, ut sit ejus causa directa vel indirecta, semper est peccatum, Mastrius, Herincx, & alii. Prob. Actus ille, qui est causa per se peccati, est etiam ipse peccaminosus; atqui talis actus conjunctus cum omissione culpabili supponitur esse causa peccati: ergo & ipse est peccatum. M. est certa: quia ille actus necessario debet esse peccaminosus, qui per se in peccatum & malum morale influit.

Notandum tamen, quod isti actus aliunde ex objecto proprio non mali, qui taliter sunt causa culpabilis omissionis, participent suam totam malitiam ab ipsa omissione culpabili, nec specialem ac distinctæ rationis malitiam contineant: ratio hujus est: quia studium e. g. propter quod omittitur Sacrum, est ex se, & ex objecto suo honestum: ergo totam suam malitiam tantum habet ex omissione, ad quam concurrit. Atque universaliter verum est, quod media & causæ actionum pravarum ab his actionibus inficiantur, earumque malitiam participent, non autem distinctæ rationis malitiam sibi vendicent, nisi & ipsa illa media vel causæ &c. sint in se & ex objecto suo inhonesta, ut fieret, si Sacrum die Dominica ideo aliquis omitteret, ut interea posset furari, vel libidini indulgere; tunc enim actus hic positivus furti præter culpam omissionis Sacri, etiam contineret distinctam, ac sibi propriam malitiam oppositam Justitiæ &c.

Ex his deduces, quod neque in confessione necessario dici debeat motivum vel causa, propter quam omissum est Sacrum, dummodo illud motivum secundum se & ex proprio objecto non sit moraliter malum. Quare, qui omittit Sacrum ob studium, satisfacit, si dicat: omisi die festo Sacrum. Nam qui omittit Sacrum ob studium, peccat unico peccato omissionis: ergo hoc confiteri sufficit.

Neque obstat, quod in tali casu ipsum studium sit malum, & participet malitiam omissionis; etenim actus illi, qui non ex proprio objecto sunt inhonesti, sed tantum ideo moraliter sunt mali, quia tamquam media, vel causæ in alios effectus pravos influunt, non debent explicari, sed sufficit explicare complete externam violationem præcepti, ad quam prædicta media assumuntur. Omnia enim sunt unum peccatum in genere moris, & media in actuali & efficaci executione finis jam subintelliguntur. Sic etiam ille, qui ex efficaci intentione occidendi inimicum emit gladium, postea quæsivit inimicum, & tandem omnino occidit, hic, inquam, satisfacit se accusando: occidit deliberate hominem vel inimicum. Ita egregie observat P. Henricx.

Concl. 2. Actus ille, qui tantum concomitanter se habet ad omissionem culpabilem, cui conjungitur, non est moraliter malus. Herincx & Mastrius, quorum ultimus plures pro se allegat. Prob. Si talis actus positivus esset malus, tunc ideo, quia esset vel causa, vel effectus omissionis peccaminosæ; sed nec est ejus causa, nec effectus: ergo. M. videtur certa; nam actus ponitur in se & ex objecto honestus, v. g. studium, Lectio, oratio &c. adeoque si esset talis actio mala, tunc ideo tantum, quia ille esset causa omissionis malæ, vel ejus effectus. Igitur m. prob. quoad 1. memb. Talis actus minime movet & influit in omissionem, cum hæc intelligatur jam aliunde causata scilicet per volitionem efficacem omittendi Missam ob pluviam vel frigus. Cujus ratio ulterior est: quia causa nulla influit in effectum jam antecedenter productum; atqui omissio illa Sacri saltem in proposito & efficaci volitione hominis jam censetur producta ante electionem & volitionem studii: ergo studium, & electio ejusdem minime est causa talis omissionis.

Prob. etiam 2. pars min. principalis. Neque studium est aliquis effectus per se connexus cum omissione; non enim connectitur cum illa *physice*, cum omissio Sacri possit esse sine studio, Lectione &c. neque connectitur *moraliter*: nam non potest ostendi, in quo, nam fundetur illa moralis connexio; certe non fundatur in præcepto prohibente studium; si enim hoc prohiberetur in tali casu, tunc eatenus, quatenus foret causa vel medium omittendi Sacrum; atqui jam probatum est, quod non sit causa omittendi Sacrum; ne-

que

que assumitur ut medium necessario omittendi Sacrum, ut iterum suppono: ergo.

Ex quo habes, quod omissio Sacri ad summum sit aliqua accidentalis occasio studii; nam quia homo tempore omissi Sacri non potest esse sine omni actione, ideo eo tempore debet aliquam eligere, qualiscumque demum sit, v. g. studium, Lectio, oratio &c. Neque actus ex eo, quod occasionem sumat ex malo, statim & ipse malus est, pœnitentia enim occasionem ex peccato commisso accipit, & tamen minime mala, imo optima est.

Confirm. Conclusio a Mastrio & Herincx. Supposita mala voluntate omittendi Sacrum, non tenetur homo esse otiosus, aut abstinere ab omnibus operibus honestis & moraliter bonis: imo tunc melius est actionem aliquam exercere, quam omnino esse otiosum: ergo tunc omittens Sacrum non peccaret per opera honesta tempore omissi Sacri peracta, & tantum concomitanter se habentia ad omissionem. Ex quo.

Inferes cum P. Herincx, quod homini efficaciter resoluto ad omissionem Sacri possit suaderi exercitium lectionis, orationis &c. aut aliarum similium honestarum occupationum interea peragendarum. Addit laudatus Scotista, quod ipse omittens possit hoc vovere: aut etiam Superior primario præcipiens v. g. auditionem Sacri, possit secundario præcipere, ut, si quis omittat Sacrum, tempus omissionis Lectioni impendat. Ita ille. "

QUÆSTIO IV.

An Violentia, Metus, & Concupiscentia causent Involuntarium?

SUMMARIUM.

26. *Involuntarium aliud simpliciter, aliud secundum quid.*
27. *Violentia causat involuntarium simpliciter.*
28. *Metus non causat involuntarium simpliciter, sed tantum secundum quid.*
29. *Pro nullo metu debet quis peccare.*
 (b) Tract. 2. dist. 2. q. 3.
30. *Pacta, contractus &c. metu initi, regulariter valent.*
 (c) De hoc Tract. 8. d. 1. n. 8. seqq.
31. *Metus gravis, seu cadens in constantem virum, & levis, quid?*
32. *Concupiscentia antecedens minuit voluntarium.*
33. *Non item Concupiscentia consequens.*
34. *Peccatum ex infirmitate, ignorantia, & malitia. Passio potest omnino tollere voluntarium.*

26. ADVERTENDUM, quod Involuntarium dividitur in Involuntarium simpliciter, & in Involuntarium dumtaxat secundum quid. *Involuntarium simpliciter* dicitur illud, quod voluntas simpliciter & absolute, seu independenter ab omni conditione non vult, atque omnino respuit. *Involuntarium secundum quid*, dicitur illud, quod quidem aliquo modo est involuntarium, simul tamen ratione alicujus additæ conditionis est voluntarium: sic projectio mercium in mare tempore periculi naufragii, est involuntaria secundum quid; quia naufragus non libenter illas projicit, imo libentius servaret, si posset absque periculo vitæ, nihilominus tamen in tali necessitate constitutus vult eas projicere ad servandam vitam. Unde patet. Involuntarium secundum quid semper habere adjunctum aliquid de Voluntario. Hoc prænotato sit.

27. CONCL. I. Violentia causat Involuntarium simpliciter. Ita certa, & communis Doctorum. Ratio est, qui violentum dicitur illud, quod fit contra naturam atque intrinsecam inclinationem rei, cui tribuitur. Sic v. g. patitur homo violentiam, quando vi detinetur in loco, unde libenter exiret, aut quando membra ipsius externa contra suam voluntatem ab aliquo alio moventur. Hinc, si Tyrannus cujuspiam manus violenter moveret ad sacrificandum Idolo thus, talis non peccaret; nam ejusmodi actio foret ipsi simpliciter involuntaria.

28. CONCL. II. Metus non causat involuntarium simpliciter, sed tantum secundum quid; ac proinde id, quod metu fit, est simpliciter & absolute voluntarium, involuntarium autem tantum secundum quid. Ita D. Thomas 1. 2. *qu. 6. art. 6.* & consentiunt non solum omnes Theologi, sed etiam Juristæ. Sic projectio mercium in mare est simpliciter voluntaria tempore tempestatis, propter timorem naufragii, cujus speratur esse impeditiva; non obstante, quod ipsa secundum quid, id est prout consideratur secundum se, atque extra hunc casum necessitatis, sit involuntaria. Hinc etiam, qui metu mortis sacrificat Idolo, aut aliud malum perpetrat, coram Deo reus est peccati; quia adest sufficiens voluntarium, & propter nullum malum evitandum licitum est committere peccatum. Et hinc Juristæ dicere solent: *Coacta voluntas, est voluntas*, arg. *c. Merito 15. quæst. 1.* & habet Glossa *ibidem*.

29. Cæterum licet *pro nullo metu debeat quis peccatum mortale incurrere*, ut dicitur c. *Sacris. De his, quæ vi metusve causa, &c.* eo quod peccatum sit omnium malorum gravissimum propter offensam DEI, utpote infiniti boni, quam continet: nihilominus Leges humanæ positivæ quandoque cessant obligare in casu magni periculi seu damni, quod rationabiliter timetur secuturum; prout patet in præcepto Ecclesiastico Jejunii, quod non obligat cum probabili periculo, seu metu secuturæ infirmitatis; de quo alibi. (*b*)

30. Ex data Conclusione ulterius sequitur, quod Pacta, Contractus, Transactiones, Renuntiationes, & consimiles actus, quamvis fiant ex metu gravi, atque injuste incusso, regulariter sint validi, tam pro Foro externo, quam conscientiæ, prout post Glossam *cap: Super hoc. Vers. Resignationis de Renuntiat.* tenet Enricus Pirrhing, *tit. de his, quæ vi metusve causa fiunt, n. 10.* Sanchez *lib. 4. de Matrim. disp. 8. n. 4.* & communior aliorum, paucis exceptis: quia videlicet, quod ex metu fit, simpliciter est voluntarium. Verum tamen est, quod ea, quæ per metum gravem atque injuste incussum fiunt, ita suadente æquitate, sint per sententiam Judicis rescindenda: unde *cap. 2. eod.* inquit Pontifex: *quæ metu & vi fiunt, de jure debent in irritum revocari.* Quinimo dantur aliqui Contractus, ut Matrimonium, Sponsalia, Professio Religiosa &c. qui ob metum gravem, & injuste incussum, (*c*) ipso jure irriti sunt; ratione quorum notanter additum fuit, *regulariter loquendo.*

31. Porro metus gravis (qui etiam dicitur *Metus cadens in constantem virum*) ille est, quem vir constans, & fortis, prudenter & rationabiliter concipit. Et ad hujusmodi metum, secundum Doctorem Subtilem *in 4. dist. 29. q. un.* & alios communiter, duæ requiruntur conditiones. Prima est, quod malum, de quo est metus, sit grave: hujus autem mali gravitas attendi debet ex natura mali in se, ut est v. g. mors, captivitas, carcer, mutilatio enormis, stuprum, & ejusmodi; non autem ex vana & non fundata æstimatione patientis, seu metuentis, qui posset alioquin levissimum malum tamquam grave apprehendere. Secunda conditio ad metum gravem requisita est, quod ejusmodi grave malum certo immineat; hoc est, ut non levi æstimatione, sed certitudinaliter, saltem certitudine sufficiente in actibus humanis, judicetur eventurum. Quod si alterutra harum conditionum deficiat, censebitur metus levis.

32. CONCL. III. Concupiscentia, prout est Passio, seu motus appetitus sensitivi prosequentis bonum delectabile, aut fugientis malum; cujusmodi sunt amor, desiderium, spes, gaudium, ira: Hujusmodi inquam Concupiscentia, seu Passio, si sit antecedens, semper minuit voluntarium, seu volibilitatem actus, ad quem impellit; & consequenter minuit etiam virtutis meritum, aut culpæ reatum. Ita D. Thomas 1. 2. *q. 77. art. 6. & 7.* & communis Theologorum. Ratio primæ partis est: quia per Concupiscentiam, seu passionem antecedentem intelligitur ea, quæ in appetitu sensitivo naturaliter exsurgens, omnem voluntatis deliberationem prævenit, eamque trahit, seu inclinat atque excitat, ad eliciendum actum amoris, iræ &c. Atqui talia minuunt voluntarium; cum illud voluntati magis sit voluntarium, ad quod ipsa semetipsam movet, quam id, ad quod voluntas ab aliquo alio movetur, & quasi impellitur.

33. Dicitur notanter, *Concupiscentia, seu passio antecedens.* Nam secus est dicendum de Concupiscentia, seu passione consequenti, quam videlicet quis voluntate propria excitat in appetitu suo sensitivo, ut inde promptius in objectum feratur; puta, si quis in se excitet magnum desiderium vini, ut intemperantius ac delectabilius bibere possit; aut econtra, loquendo de operibus virtuosis, si quis in se excitet magnum misericordiæ erga pauperes affectum, quo magis impellatur ad subveniendum pauperibus, & hujusmodi. Nam loquendo de tali passione consequente nostram volunta-

tem, fatentur omnes, eam non solum non minuere, sed etiam augere voluntarium. Ratio est: quia ex magnitudine affectus voluntatis provenit, ut in appetitu sensitivo similis effectus excitetur.

34. Confirmantur hactenus dicta ex illa communi Theologorum doctrina, qua juxta triplicem radicem suam, peccatum distinguunt in peccatum ex infirmitate, ex malitia, & ex ignorantia. Et addunt Doctores, peccatum ex mera malitia gravius esse, quam peccatum ex infirmitate: atqui peccans ex infirmitate, peccat occasionaliter ex inclinatione Concupiscentiæ antecedentis, seu appetitus sensitivi, cui voluntas nata est condelectari; ergo

Notant etiam doctores, posse accidere, quod quandoque passio omnino tollat voluntarium: quia potest dari passio aliqua vehementissima, quæ aufert judicium rationis; prout nonnunquam contingit ex melancholia, vel alia causa naturali, imo interdum aliqui propter iram, vel amorem inordinatum insaniunt: atqui sine usu ac judicio rationis non consistit libertas, neque ratio voluntarii liberi: ergo. Verum regulariter hoc non contingit, sed habent locum dicta in Conclusione.

QUÆSTIO V.

Quotuplex sit Ignorantia, & an causet involuntarium?

SUMMARIUM.

35. *Ignorantia, quid?*
36. *Quæ ignorant homines, sunt in duplici differentia.*
37. *Ignorantia varie dividitur.*
Ignorantia simplicis privationis, & pravæ dispositionis.
38. *Ignorantia juris, & facti.*
39. *Ignorantia antecedens, concomitans, & consequens.*
40. *Ignorantia invincibilis, & vincibilis quænam?*
* *Quandonam ignorantia vincibilis sit actualiter imputabilis ad culpam?*
41. *Ignorantia crassa, & affectata, quæ?*
42. *Ignorantia antecedens causat involuntarium simpliciter.*
43. *Concomitans facit non voluntarium.*
44. *Consequens causat voluntarium, saltem indirecte & in sua causa.*
45. *Regula generalis prædictorum.*

35. ADVERTENDUM, quod Ignorantia proprie dicta differat a simplici negatione scientiæ; talis enim negatio scientiæ datur etiam in lapide; Ignorantia vero importat privationem illius scientiæ, quam quis posset habere: unde solum earum rerum proprie dicimur habere Ignorantiam, quas pro tali statu ac tempore scire possemus, & non scimus.

36. Porro ea, quæ ignorant homines, sunt in duplici differentia. Aliqua enim tenetur quis scire: prout omnes tenentur communiter scire principaliores Articulos Fidei, & universaliora Juris præcepta; singuli autem ea, quæ ad proprium cujusque statum, vel officium spectant. Quædam vero sunt, quæ licet quis scire possit, non tamen tenetur ea scire: uti sunt pleræque doctrinæ Philosophicæ, Geometricæ, Archimeticæ &c. His prænotatis, sit.

37. CONCL. I. Ignorantia proprie dicta, seu quæ importat privationem talium rerum, quarum notitiam quis habere potest, varie dividitur. Ita communis; idque patet inductione; siquidem omissis aliis divisionibus, scitu minus utilibus, Ignorantia dividitur inprimis in Ignorantiam simplicis privationis, & in Ignorantiam pravæ dispositionis. *Ignorantia simplicis privationis* est carentia scientiæ seu cognitionis alicujus, cujus quis fuisset capax pro tali tempore, & statu: ut si quis adultus, & rationis compos, nesciat ea, quæ scire potuisset. *Ignorantia pravæ dispositionis* est positiva deceptio, & contrarius veritati error: & talis v. g. datur in Judæis, Hæreticis, & Paganis, qui non solum alicujus veritatis præsertim supernaturalis, cognitionem non habent, sed insuper erronee judicant rem aliter esse ac revera est.

38. Ignorantiæ alia celebris divisio est in Ignorantiam Juris, & facti. *Ignorantia juris* est, cum quis ignorat legem, seu aliquid esse prohibitum aut præceptum: v. g. si quis nesciat, die Veneris esse prohibitam comestionem carnis; aut si quis nesciat, percussioni Clerici esse annexam excommunicationem, tunc talis dicitur habere Ignorantiam juris. *Ignorantia facti* est si quis ignoret factum ipsum esse prohibitum, quod tamen revera illicitum est ac prohibitum: ut si quis occidat hominem, putans esse feram; talis enim ignorat, hic & nunc a se fieri actum prohibitum, nempe homicidium, non obstante, quod alioquin sciat, homicidium esse prohibitum. Idem accidit, si quis nesciat carnem esse, quam comedit die Jejunii, vel si non recogitet, esse diem jejunii. Et hoc ultimum exemplum ideo hic apponitur, quia oblivio, & inconsideratio, etiam nomine Ignorantiæ comprehenditur.

39. Rursus Ignorantia dividitur in antecedentem, & concomitantem, & consequentem. *Ignorantia antecedens* est illa, quæ antecedit omnem voluntatem, non solum explicitam, sed etiam implicitam; ac proinde nullo modo voluntaria est, nec directe, nec indirecte. *Ignorantia concomitans* est ea, quæ concomitanter se habet ad actum voluntatis nostræ; id est, quando Ignorantia habetur de eo, quod agitur, tamen etiamsi sciretur, nihilominus ageretur: sic fieret, cum quis vellet quidem occidere hostem, sed ignorans eum occidit, putans se occidere feram. Tandem *Ignorantia consequens* dicitur illa, quæ consequitur aliquo modo voluntatem nostram, vel explicitam, vel saltem implicitam, directam vel indirectam: & hinc Ignorantia consequens censetur esse voluntaria, imo etiam culpabilis, si versetur circa rem scitu necessariam.

40. Ignorantia ulterius dividitur in vincibilem, & invincibilem. *Ignorantia invincibilis* dicitur ea, quæ diligentia humana impediri non potuit: seu (ut alii loquuntur) quæ morali diligentia superari ac tolli nequivit, eo quod numquam in mentem venerit dubitare, aut cogitare de opposito; vel etiamsi in mentem venerit, tamen adhibita diligenti inquisitione, ignorantia illa depelli, & veritatis cognitio acquiri non poruit: & hujusmodi ignorantia invincibilis re ipsa est ignorantia antecedens, de qua proxime dictum. *Ignorantia vincibilis* ea est, quæ morali diligentia superari ac tolli, & opposita scientia acquiri potuisset, ac debuisset: & hujusmodi ignorantia vincibilis in re coincidit cum ignorantia consequente.

Additio.

* Ut autem dicatur aliquis ignorantia vincibili, actualiter ad culpam imputabili laborare, necesse est, ut id ipsum (nimirum quod debeat ignorantiam deponere) huic incidat; prout ex communissimo DD. recte notant La Croix *Tom. 1. Theolog. Moral. n.* 748. & Henno *Tract. de Conscient. dist. 1. quæst.* 5. Id est; debet eidem pro tunc ex timore prudenti aliquo modo saltem in confuso, si non circa certam speciem peccati, occurrere periculum graviter errandi, & exsurgens exinde obligatio moralem diligentiam impediendi, ut hanc suam ignorantiam deponat. E. g. Ponamus quempiam rusticum, qui ut juvenis pro addiscenda Christiana Doctrina facile potuisset, & debuisset sæpius accedere Conciones, aut Cathecheses, ex quarum neglectu multa perpetravit illicita, quæ tamen pro tunc ignoravit esse peccata, sicque nec in Confessionali clavibus Ecclesiæ subjecit; modo autem primum in provectiori ætate constitutus idem rescit ex Concionatoribus aut Confessariis. Quæritur modo, an ista peccata in juventute perpetrata censeatur rusticus ille commisisse ex ignorantia vincibili, quæ esset ad culpam imputabilis, ita ut de novo teneatur eadem tamquam sufficienter voluntaria confiteri, vel non? & respondetur conformiter dictis: nimirum si huic periculum exinde errandi graviter, saltem in confuso, & consequenter obligatio per Cathecheses, aliasve pastorales instructiones, &c. errores deponendi jam in juventute occurrerint, resolvitur affirmative: secus negative. Atque hæc Doctrina ex communiori Theologorum desumpta bene debet notari ad tollendos multos scrupulos, & anxietates, ac ad solvendos plurimos casus conscientiæ: multa enim potuissent, & debuissent sæpe sciri, & fieri de quibus tamen non occurrebat pro tunc obligatio faciendi, aut periculum errandi. *

41. Porro ignorantia vincibilis, seu consequens, juxta quod sequitur voluntatem nostram vel directe, dum scilicet quis data opera vult ignorare, vel indirecte, quatenus non curat scire ea, quæ scire deberet, dividitur in affectatam, & in crassam seu supinam. *Ignorantia crassa seu supina* dicitur illa, qua quis non curat scire ea, quæ communiter homines sui status & conditionis sciunt. *Ignorantia affectata* vocatur ea, cum quis data opera vult ignorare & non inquirere veritatem; sive ob discendi tædium ac pigritiam, sive ut ratione talis ignorantiæ circa legis obligationem habitæ vel excusationem aliquam mereatur a transgressione legis, vel

vel

vel liberius ac sine remorsu conscientiæ peccare possit. Juxta quod de talibus Job *cap. 21.* legitur: *Qui dixerunt DEO, recede a nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus.* Et Ps. 35. *Noluit intelligere, ut bene ageret.*

42. CONCL. II. Ignorantia antecedens, seu invincibilis causat involuntarium simpliciter. Ita communis Doctorum. Ratio est: quia hujusmodi ignorantia nec directe, nec indirecte est voluntaria, imo opus ex illa procedens non fieret, si ignorantia illa non adesset. Patet hoc in eo, qui occidit hominem, putans esse feram; nam is nullatenus hominem occideret, si talis ignorantia non adesset. Et hinc factum ex tali ignorantia, cum homini nullo modo sit voluntarium, non imputatur ad peccatum.

43. CONCL. III. Ignorantia concomitans non quidem causat positive involuntarium, facit tamen non voluntarium. Ita Doctores passim. Ratio est: quia positive involuntarium dicit aliquid voluntati displicens; atqui occisio sui inimici, quem quis occidit, putans esse feram, non displicet voluntati, imo occidisset nihilominus, si scivisset, eum esse suum inimicum; ergo nec est ipsi involuntarium. Quia vero nihil est volitum, quin præcognitum, hinc ignorantia concomitans reddit talem occisionem non voluntariam.

44. CONCL. IV. Ingnorantia consequens seu vincibilis, sive affectata illa sit, sive crassa & supina, non causat involuntarium, sed voluntarium, saltem indirecte & in sua causa: ac proinde factum ex tali ignorantia vincibili, seu consequente procedens, est simpliciter voluntarium, saltem indirecte. Ita rursum communis Theologorum. Ratio est: quia ipsamet ignorantia vincibilis, seu consequens, est simpliciter voluntaria, vel directe, si est crassa, & supina, ut patet ex earum explicationibus supra allatis; ergo etiam factum ex tali ignorantia non est involuntarium, saltem indirecte, sive in sua causa.

45. Cæterum pro complemento hactenus dictorum, Nota generaliter, dum dictum est, factum ex ignorantia esse involuntarium, sive simpliciter, sive secundum quid; illud intelligendum esse de objecto secundum eam rationem tantum, secundum quam ipsum fuit ignoratum, non autem in quantum ipsum fuit cognitum, ut advertunt omnes Doctores. Hinc si quis occidens alterum, sciat quidem ipsum esse hominem, nesciat tamen esse Patrem suum, vel Sacerdotem; factum ex tali ignorantia erit quidem involuntarium operanti, in quantum est parricidium, vel sacrilegium; non vero, in quantum est homicidium & sic loquendo de similibus.

DISTINCTIO II.

De natura Actus Humani, seu Moralis, & variis ipsum concernentibus.

QUÆSTIO I.

Quid sit Actus Humanus, seu Moralis?

SUMMARIUM.

1. *Actus humanus, & Actus hominis, differunt.*
2. *Actus humanus hic sumitur pro morali, licet alioqui differant.*
3. *Actus humanus seu moralis?*
4. *Quomodo debeat fieri ad regulam nostrorum actuum?*
5. *Regula morum alia remota, alia proxima.*

1. ADVERTENDUM I. Quod recepto Theologorum stylo non sit idem. *Actus Humanus*: & *Actus hominis*: omnis enim actio ab homine quomodocumque elicita, etiamsi sit mere naturalis, ut nutritio, augmentatio, &c. aut facta absque advertentia seu deliberatione, ut dum quis pedem aut manum movet, vel barbam fricat aliis intentus, potest dici actio seu *Actus hominis*: *Actus* autem *humani* proprie dicuntur actiones illæ, quæ ex voluntate deliberata procedunt. Hinc Doctor Subtilis 2. *distinct.* 41. *quæst. un.* optime eos appellavit *Actus non humanos*, qui procedunt ex sola imaginatione, & non ex libero arbitrio impellente.

2. Advertendum II. Quod in proposito Actus humanus communiter soleat a Doctoribus sumi pro Actu morali, & cum eo converti, non obstante, quod in rigore loquendo latius patere videatur Actus humanus, quam moralis: siquidem actus illi, quos non raro eliciunt pueri, libere quidem, sed ante cognitionem boni, & mali moralis, virtutis nimirum ac vitii (ut dum ex apprehensione, & cognitione solius commodi, vel incommodi naturalis, deliberate eligunt unum objectum præ alio v. g. saccharum præ sale) possunt quidem dici *Actus humani*, sed non in rigore loquendo *Actus morales*. Verum his non obstantibus, ac restringendo & sumendo Actum humanum, prout coincidit cum morali, sit.

3. CONCL. I. *Actus humanus*, seu moralis ut sic, bene definitur, quod sit Actus voluntatis liber, elicitus cum advertentia rationis ad aliquam regulam nostrorum actuum in ordine ad ultimum Finem nostrum. Hæc Conclusio in re est communis, & probatur declarando singulas ejus particulas. Dicitur inprimis, *Actus voluntatis liber*: quia ad Actum humanum seu moralem omnino requiritur, quod sit liber, id est, quod libere procedat a voluntate ex delectu operante; libertas enim actus, est fundamentum totius generis moris, & per consequens boni vel mali moralis, etiam quoad malitiam venialem. Et additur, *elicitus cum advertentia rationis*: quia Actus moralis non solum debet procedere a voluntate quomodocumque, sed operante cum advertentia rationis, ita videlicet, ut ratio seu intellectus advertat, quid agatur. Et defectu hujus conditionis actus illi, qui procedunt ex sola imaginatione, ut puta inadvertenter fricare barbam, &c. non sunt proprie loquendo morales, eo quod non eliciantur cum advertentia rationis

4. Dicitur, *ad aliquam regulam nostrorum actuum*. Quod intelligendum de Regula vel præcipiente, vel consulente, vel permittente, vel prohibente, ut sic sub Actu morali generaliter sumpto comprehendamus non solum actus morales bonos, qui nobis sunt præcepti, vel saltem sub consilio propositi; sed etiam indifferentes nobis permissos (de quibus infra *Quæst.* 5.) atque insuper actus moraliter malos, seu peccaminosos, qui per Regulam nostrorum actuum nobis sunt prohibiti. Et defectu hujus conditionis, a ratione Actus moralis excluduntur illi, qui eliciuntur a pueris ante usum rationis. Additur tandem, *in ordine ad ultimum Finem nostrum*, ad quem per actus nostros moraliter bonos accedimus, per malos vero ab eodem recedimus.

5. Quæres autem: quænam sit illa Regula morum, a qua per accessum, vel recessum, derivatur moralitas in Actus humanos. Resp. cum D. Thoma 1. 2. *quæst.* 19. *art.* 4. & communi Theologorum, ejusmodi Regulam esse duplicem, remotam videlicet, & proximam. *Regula morum*, seu actionum nostrarum moralium, *remota*, est Lex extrinseca nobis præscribens, quidnam secundum rectam rationem sit agendum vel fugiendum: de qua in Tractatu II. qui est *De Legibus*, dicetur. *Regula proxima* actionum nostrarum (quam Doctor Subtilis *Quodlib.* 18. appellat *Regulam intrinsecam*) est ipsummet dictamen rectæ rationis, seu conscientiæ nostræ, proxime nobis dictans, quidnam sit conforme vel difforme legi extrinsecæ, ac proinde bonum, vel malum, faciendum vel omittendum. Et de hac proxima Regula morum fusius agetur in sequenti Distinctione, quæ erit *De Conscientia*.

QUÆSTIO II.

Unde Actus humani desumant suam bonitatem, vel malitiam moralem?

SUMMARIUM.

6. *Actus voluntatis alii eliciti, alii imperati.*
7. *Bonitas naturalis, & moralis in actibus nostris, quæ?*
8. *Bonum triplex, delectabile, utile, & honestum.*
9. *Bonitas vel malitia Actus moralis ex triplici capite desumitur.*
10. *Bonitas vel malitia ex objecto desumpta, est primaria & essentialis actui; alia est accidentalis secundaria.*
11. *Circumstantiæ quandoque tribuunt actui primam speciem bonitatis, vel malitiæ moralis.*
12. *Sola bonitas intentionis non sufficit ad tollendam malitiam medii pravi.*
13. *Oculus simplex quis?*
14. Intentio judicat omnes, *quomodo intelligendum?*
15. *Numquam licitum est, facere malum culpæ cum ordinatione ad finem bonum.*
16. *Culpa vacat, eligere ex duobus id, quod minus malum de se foret, si unum necessario eligendum sit.*
17. *Nova instantia, & notabilis solutio ipsius.*
** *Refellitur contraria opinio VVolfii quoad actiones honestas, liberas, & naturales.* addit.

6. ADVERTENDUM I. Quod actus voluntatis alii sunt eliciti, alii imperati. *Actus voluntatis eliciti* dicuntur illi, qui ab ipsamet voluntate eliciuntur, seu

seu immediate producuntur: uti sunt actus volitionis, nolitionis, ac hujusmodi. *Actus imperati* voluntatis sunt illi, qui ex imperio ipsius voluntatis producuntur; uti si voluntas imperet potentiæ loco motivæ, ut pergat in Ecclesiam, talis ambulatio ex imperio voluntatis procedens dicitur Actus voluntatis imperatus; & idem dicendum de actibus ipsius intellectus, aut aliarum potentiarum, ex imperio voluntatis procedentibus. Imo notant Doctores, voluntatem etiam sibi ipsi posse imperare actum v. g. detestationem de peccato commisso, ut proinde sint aliqui actus a voluntate eliciti, & simul ab eadem imperati. Unde autem tales actus voluntatis, sive eliciti, sive imperati, suam desumant bonitatem, vel malitiam moralem; quæstio remanet.

7. Advertendum II. Quod in actibus nostris duplex Bonitas considerari possit, una naturalis, alia moralis. *Bonitas naturalis* consistit in integritate, seu aggregatione eorum omnium, quæ in entitate actus naturaliter requiruntur: sic v. g. cantus bene consonans, ac juxta regulas musices factus, dicitur naturaliter bonus, quamvis forsan sit lascivus, & moraliter malus. *Bonitas moralis* consistit in integritate, seu aggregatione eorum omnium, quæ actui humano secundum rectam rationem convenire debent. Econtra vero *malitia moralis* consistit in defectu omnium, vel saltem alicujus eorum, quæ actui humano secundum rectam rationem convenire debent: siquidem, ut post D. Dionysium *lib. de Divinis Nominibus cap.* 4. notant Doctores, *Bonum est ex integra causa, malum vero ex quolibet defectu*.

8. Advertendum III. Quod bonum communiter triplex assignetur, videlicet Bonum utile, bonum delectabile, ac bonum honestum. Ex his *Bonum delectabile* dicitur illud, quod operanti affert delectabilitatem; ut est cibus, vel potus. *Bonum utile* vero, quod affert utilitatem; ut sunt divitiæ hujus mundi. Et certum est, in hujusmodi duplici Bono non consistere bonitatem moralem actus humani, cum sæpius id, quod nobis utile aut delectabile accidit, sit lege Divina prohibitum, ut patet in furto, quod furanti affert utilitatem: ac innumeris aliis. Tandem *Bonum honestum* idem est, ac moraliter bonum, estque illud, quod est secundum rectam rationem, id est, quod est conforme dictamini rectæ rationis, seu conscientiæ nostræ proponentis nobis, quidnam sit consentaneum legi extrinsecæ, sive Divinæ; sive humanæ, ac proinde moraliter bonum vel malum, prosequendum vel fugiendum, &c. Et prosequendo hujusmodi bonum honestum, dicitur quis bene seu virtuose operari, ac propterea esse dignus laude atque præmio: qui vero secus agit, dicitur male seu vitiose agere, atque esse dignus vituperio & supplicio. His prænotatis, sit.

9. CONCL. I. Bonitas, vel malitia Actus moralis, ex triplici capite desumitur, videlicet ex objecto, ex fine extrinseco, qui dicitur *Finis operantis*, & denique ex aliis circumstantiis. Ita Doctor Subtilis *in* 2. *dist.* 40. estque in re communis Theologorum. Quæ quidem Conclusio sic intelligenda est, quod ad bonitatem Actus moralis, sive humani, debeat concurrere & bonitas objecti, & bonitas finis extrinseci, & bonitas omnium circumstantiarum; ita videlicet, ut in nullo horum sit aliqua turpido moralis; ad malitiam autem Actus humani sufficiat malitia uniuscujusque prædictorum trium. Ratio est quia bonum est ex integra causa, malum vero ex quolibet defectu, ut jam supra dictum est *n.* 7.

10. CONCL. II. Bonitas, vel malitia Actus moralis, ex objecto desumpta, est primaria, atque in hoc sensu etiam dicitur essentialis actui in genere moris spectato; desumpta vero ex circumstantiis qua talibus (sub his etiam comprehendendo finem extrinsecum, seu intentionem operantis) est accidentalis & secundaria Ita Scotus *Quæst.* 4. *Prologi*: cum suis, & aliis Theologis pluribus. Declaratur Conclusio exemplis: Si furtum in genere moris spectatum sumit suam primariam malitiam ab objecto, seu re aliena, eo quod repugnet dari furtum, si res ablata non sit aliena; ac proinde talis malitia ex objecto desumpta, dicitur furto in genere moris spectato esse essentialis in eo sensu: quatenus in ordine ad ea, quæ ad extra Bonitatem aliquam vel malitiam in Actum moralem refundunt primarium ac principale est ipsum objectum. Quod si vero quis furetur ea simul intentione, ut possit fornicari, aut gulæ indulgere, tunc hæc malitia ex prava ista intentione, seu fine extrinseco desumpta, erit furto accidentalis, quia potest adesse vel abesse, salva furti malitia essentiali; eritque simul secundaria, utpote cum jam aliam malitiam furto essentialem supponat.

11. Dicitur notanter in posteriori parte Conclusionis, *desumpta vero ex circumstantiis qua talibus*. Fatendum quippe est, circumstantiam quandoque tribuere actui etiam primam, atque essentialem bonitatis, vel malitiæ speciem: in eo tamen casu ipsæ desinunt esse circumstantiæ in genere moris, respectu talis actus (non obstante, quod maneant ejusdem circumstantiæ inesse naturæ) sed induunt rationem objecti, prout recte notat Doctor subtilis *loc. cit.* Sic fit, dum quis actionem ex se indifferentem, puta studium, elicit ad honorem Dei, vel actionem bonam ob finem pravum, dando v. g. eleemosynam ob vanam gloriam; in his enim casibus ejusmodi finis extrinsecus, seu intentio bona aut mala, confert actui primam omnino speciem bonitatis vel malitiæ, utpote cum nullam aliam priorem, seu præexistentem supponat; Studium quippe ex se opus indifferens; bonitas vero eleemosynæ ob illum pravum finem vanæ gloriæ corrumpitur, & cessat in tali actu.

12. CONCL. III. Sola intentio bona, seu bonitas finis extrinseci, diminuit quidem malitiam medii pravi, ipsa tamen non sufficit ad malitiam medii pravi omnino tollendam, imo potius totum opus est simpliciter malum. Ita communis. Sic v. g. mendacium officiosum non desinit esse mendacium, eo quod per illud necessitati proximi subveniatur: quinimo, ut inquit D. Augustinus *lib. contra mendacium*, *cap.* 31. *Etiam ad sempiternam salutem nullus ducendus est opitulante mendacio*. Similiter, si quis furetur animo dandi ex re furtiva eleemosynam, non per hoc excusatur a malitia furti, non obstante, quod ejus malitia per hoc aliqualiter minuatur: siquidem, ut habetur *Rom. cap.* 3. non sunt facienda mala, ut eveniant bona. Ratio horum generalis est: quia bonum est ex integra causa, malum vero ex quolibet defectu; ergo si medium est malum, integra actio vitiabitur, atque evadet mala.

13. Obiicitur nihilominus contra hanc secundam Conclusionem. *Matth. c.* 6. dixit Christus Dominus: *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit*: ubi per oculum denotatur intentio, secundum SS. Patres & Doctores passim; ergo si intentio, seu finis bonus est, totum etiam opus erit bonum. Resp. negando consequentiam: quia ut bene notat D. Bernardus *lib. de præcepto & dispensatione* (ubi hoc dubium ex professo tractat) non est oculus simplex, nisi cum recta intentione etiam opus sit rectum: etenim, ut intentio sit bona, non solum finis bonus intendi debet, sed etiam bene, id est, sine admixtione pravæ circumstantiæ, aut medii mali.

14. Obiicitur ulterius. Juxta illud tritissimum axioma *Intentio judicat omnes*; ergo si quis bona intentione proximo subveniendi faciat mendacium officiosum, vel leve furtum, non videtur peccare. Probatur consequentia ex S. Augustino, *In Præfatione ad Psalm.* 31. sic dicente: *Non valde attendas, quid homo faciat, sed quid, cum facit, aspiciat*: ergo. Resp. negando consequentiam; axioma illud intelligi decet juxta proxime dicta ex S. Bernardo: neque enim intentio est bona, nisi finis bonus intendatur & simul bene, id est, sine admixtione pravæ circumstantiæ, aut medii mali. Ad S. Augustinum dicitur, eundem velle duntaxat, quod ad operis honestatem requiratur, ut agens aspiciat ad bonum virtutis, illud attendendo atque volendo, & non opus ex se bonum, atque ante oculos humanos excellens, faciat ob pravum finem vanæ gloriæ, aut hujusmodi, ne alioquin justum quidem faciat, sed non juste. Neutiquam autem vult S. Augustinus *loc. cit.* ex sola bonitate finis desumi bonitatem actus moralis, cum bonum debeat esse ex integra causa, malum vero sit ex quolibet defectu. Hinc, ut legitur 1. *Reg. cap.* 15. Saul Rex plurimum reprehensus fuit, eo quod quædam spolia ex cæde Amalec contra Dei præceptum reservavit licet id fecerit ob honestum finem, nempe ut ex iisdem spoliis Deo in signum gratitudinis sacrificaret, atque hostias offerret.

15. Obiicitur tertio. Ex duobus malis minus est eligendum, *can. Duo mala*, & *can. Nervi dist.* 23. ergo, si v. g. mendacium occurrat dicendum, ut vitentur graviora facinora; illud erit licitum. Resp. negando consequentiam: nam quamvis ex duobus malis minus sit eligendum, quando eorum alterum necessario est faciendum; uti patet quotidie in Civilibus, nec non & Physicis, ubi Chirurgi secant infirmo manum: ut vitam ejus servent: numquam tamen est faciendum aliquod malum culpæ cum ordinatione ad aliquem finem bonum. Siquidem malum culpæ est gravius omni malo pœnæ, ac proinde numquam licite potest eligi pro quocumque malo pœnæ vitando: unde ut inquit Apostolus *ad Rom.* 3. Eorum damnatio justa est, qui dicunt, faciamus mala, ut eveniant bona.

16. Ur-

16. Urgebis. Ergo saltem minus malum culpæ potest licite eligi ad fugiendum majus malum culpæ. Resp. negando sequelam, vel potius suppositum ejus: nam si tanta occurrat necessitas, ut ex duobus, quorum alioquin quodlibet esset peccatum, necessario unum mihi sit eligendum, debebit quidem eligi id, quod cæteroquin minus foret, illud tamen revera tunc non habebit rationem peccati, sed vacabit omni culpa, prout cum D. Augustino *lib. contra mendacium c.* 18. notat communis Theologorum. Sic quando die Dominico debebo vel omittere auditionem Missæ; vel domi relinquere infirmum solitarium cum periculo vitæ ejus, eo quod non habeam alium, qui interea decumbenti inserviat; tunc teneor eligere omissionem Missæ (nam minus obligat præceptum Ecclesiasticum de Missa audienda, quam præceptum naturale de subveniendo proximo extreme indigenti) quamvis ipsa in tali casu mihi ad culpam nullatenus imputetur.

17. Instabis. Ergo pariter, si possum meo mendacio impedire graviora alterius peccata, potero licite mentiri, neque mentiendo peccabo; quia ex duobus malis minus eligerem. Resp. negando sequelam: aliud enim est, ex duobus malis, quorum unum necessario est eligendum, minus eligere, juxta dicta *num. præc.* aliud vero, facere malum culpæ (nam mentiri est intrinsece malum) cum ordinatione ad vitandum majus peccatum alterius, quod alter libere non vero necessario, commissurus putatur, de quo *num.* 15. Et gravius longe mihi malum est, proprio peccato me coinquinare, quam sine culpa mea alterius peccatum permittere, forte non futurum. Et certe (ut optime S. Augustinus *lib. contra mendacium cap.* 9. solvens hoc dubium, notavit) si hanc peccatis aperuerimus viam, ut committamus minora, ne alii committant majora, lato limite, imo nullo limite cuncta intrabunt, atque regnabunt, dum profecto & furtis nostris stupra cavebuntur aliena &c. & non solum minora pro majoribus, sed etiam (loquendo de maximis peccatis) pauciora peccata pro pluribus licita esse invenientur, quod absit.

ADDITIO.

** QUæres: quid sentiendum de his assertis VVolfianis: *Actio* (subintellige *recta vel honesta*) *requirit omnium facultatum animæ consensionem*. P. 3. J. N. §. 16. & §. 53. *In actione recta nihil desiderari debet ex parte ullius facultatis: ex parte facultatis locomotivæ requiritur organorum corporis actionibus internis consentiens motus?*

R. Hæc placita impingunt contra veritatem: alias enim omnes motus appetitus sensitivi contra rationem & voluntatem resistentem exurgentes essent peccata, & D. Paulus peccasset, dum condelectatus legi Dei secundum interiorem hominem, vidit aliam legem in membris suis, repugnantem Legi mentis suæ. *ad Rom.* 7. *v.* 22. 23. Certe Ipse Christus peccati reus esset, si ejusmodi doctrina VVolffiana subsisteret; nam & in monte Oliveti dissentientem appetitum sensitivum sensit. Quod affirmare blasphemum est.

Nec illo melior est ista propositio VVolffiana ibidem §. 12. *Actiones liberæ, quæ cum naturalibus non per easdem rationes finales determinantur, sed per diversas, malæ sunt*. Ex hac etenim doctrina ita inferri posset: Concoctio ciborum in stomacho, elaboratio Chyli, & sanguinis, pulsus cordis sunt actiones naturales, quorum ratio finalis est conservatio vitæ, pugna militis juxta imperium ducis contra hostes est actio libera, & pro ratione finali habet ostensionem fidei, quam Principi suo debet: ergo hæc & illæ actiones non per easdem rationes finales determinantur: ergo hæc posterior mala est; ut Clarissimus, & ob scripta sua nominatissimus Vir contra VVolffium jam antea est argumentatus. **

QUÆSTIO III.

Quomodo malitia, & præsertim bonitas debeat esse volita, ut eam Actus Humanus desumat ex objecto & circumstantiis?

SUMMARIUM.

18 *Ad malitiam actus contrahendam non est necesse, ut ea sit directe volita, &c.*
19 *Corollarium notabile.*
20. *Ad bonitatem moralem actus ex objecto desumendam requiritur, ut hæc sit directe volita.*
21. *Licet necesse non sit, ut ea appetatur tamquam objectum formale motivum.*
22. *Ut actus bonitatem moralem desumat ex fine intrinseco, & circumstantiis, quid requiratur?*
23. *Quid observandum circa objecta indifferentia?*
24. *Sufficit cognosci & amari honestatem implicite.*
25. *Bona intentio nostris actionibus præfigenda, cur?*
26. *Commendatur bona intentio mane facta, & an sufficiat?*
27. *Sufficit ad meritum intentio virtualis, & quæ ea sit?*

18. CONCL. I. Ad hoc, ut actus moralis demat suam malitiam ex objecto aut circumstantiis, non requiritur, ut malitia ipsius sit directe volita & intenta, sed sufficit advertere aliquo modo, actum esse malum. Unde ad contrahendam malitiam sufficit quodcumque voluntarium, sive directum, sive indirectum ac virtuale, ita omnes Doctores; & ratio est: quia bonum est ex integra causa, malum vero ex quolibet defectu, prout post D. Dionysium *cit. lic. de Divinis Nomin. c.* 4 sentit communis Doctorum.

19. Infertur proinde: quamvis operans directe malitiam nolit, ipsique turpitudo actus displiceat, nihilominus hoc ipso, quod actum illum faciat, cui adjunctam esse malitiam advertit, eum peccare. Ratio est: quia licet displiceat malitia, non tamen displicet efficaciter, ac proin ipsa malitia saltem indirecte, & in sua causa, seu (ut alii loquuntur) interpretative est ipsi voluntaria, quod sufficit ad malitiam actus. Et hoc quidem est certum: in eoque conveniunt Doctores passim: major autem difficultas est de bonitate actus, & quomodo ea debeat esse volita, ut ipsam actus desumat ex objecto & circumstantiis.

20. CONCL. II. Ut actus desumat bonitatem moralem ex objecto, non sufficit voluntarium indirectum seu interpretativum honestatis, sed requiritur, ut hæc sit præcognita, & directe volita: unde si quis faciat objective bonum, seu honestum, nulla habita ratione honestatis ipsius, is non facit actum moraliter bonum & honestum; puta si quis faciat actum justitiæ in contractibus humanis ex intentione solius lucri, vel reddat alteri, quod suum est, ex solo metu humano, neutiquam curando, quod hoc sit honestum, Deoque placitum, is non facit actum moraliter bonum & honestum: licet enim talis justum facere dici possit, non tamen juste. Ita Doctor subtilis, *Quodlib.* 18. estque communis aliorum, paucis exceptis.

21. CONCL. III. Nihilominus ad contrahendam bonitatem ex objecto non est necesse, ut honestas ejus appetatur tamquam objectum formale motivum, seu ut ratio formaliter appetendi, satis quippe est, eam cognosci simulque intendi, etiamsi talis honestas non ametur propter se, nec sit ratio motiva actus, sed aliqua alia bonitas, dummodo nulla apponatur mala intentio, aut alia prava circumstantia. Ita Barthol. Mastrius *in 2. Sentent. disp.* 1. *num.* 193. estque communior Doctorum. Sic enim, qui dat (forte jussu Confessarii) eleemosynam in satisfactionem suorum peccatorum, non solum elicit actum Pœnitentiæ, sed etiam actum Misericordiæ, non obstante, quod in tali casu motivum formale eliciendi actum illum eleemosynæ sit honestas Pœnitentiæ. Et hoc procedit de bonitate ex objecto desumpta, & cui nulla prava circumstantia admiscetur.

22. CONCL. IV. Loquendo tamen de fine extrinseco, & nonnullis circumstantiis, debet quandoque honestas amari propter seipsam, seu formaliter intendi, ut actus illam honestatem contrahat. Ita Scotus, *Quodlib.* 18. §. *de primo*. Mastrius *cit. dis.* 5. *n.* 199. & videtur communis inter Doctores. Probatur simulque declaratur Conclusio: nam imprimis bonitas finis operantis (qui dicitur *Finis extrinsecus*) est omnino extrinseca, & accidentalis actui; ergo si ipsa non sit ratio motiva agendi, actuique ex intentione agentis data opera non conjungantur, nequaquam poterit actus eam finis extrinseci honestatem participare. Sic v. g. quia jejunium ultra honestatem Temperantiæ, quæ ipsi ex objecto competit, potest ex intentione bona, seu fine extrinseco operantis, aliam quoque accidentalem honestatem participare (nimirum Pœnitentiæ, si fiat ob cultum Dei) ut jejunium etiam hujsmodi honestates participet, necesse est, quod hæ per se intendantur ab operante: & idem fit in similibus.

23. Deinde etiam in objectis indifferentibus, ut actus ho-

honestatem cujuspiam virtutis participet ex fine extrinseco, seu bona intentione operantis, necesse est, operantem moveri ab honestate illius finis extrinseci seu virtutis. Sic, ut actus comestionis, studii, dormitionis, &c. qui ex se indifferens est, acquirat bonitatem Obedientiæ erga Deum volentem, quod tempore congruo moderate comedamus, dormiamus, studeamus aut alia ejusmodi opera exerceamus, necesse est, ut hujusmodi honestas virtutis Obedientiæ erga Deum intendatur, & propter se appetatur; alioquin enim actus ille nullam bonitatem virtutis Obedientiæ contrahet, sed remanebit in sua indifferentia. Idem dicendum de aliis similibus.

24. CONCL. V. Verumtamen dicta in præmissis Conclusionibus, ubi habetur, quod honestas debeat cognosci, & amari, aut etiam per se intendi, non sic intelligenda sunt, quasi exigatur reflexio cognitionis, vel volitionis circa honestatem objecti, aut circumstantiarum: sufficit enim, modo aliquo implicito, aut æquivalenti cognosci, & appeti honestatem illam, apprehendendo v. g. objectum ut laudabile, ut dignum præmio, ut placitum Deo, ut commendatum a viris probis, vel in speciali, ut opus Justitiæ, Charitatis, Obedientiæ &c. sicque illud volendo. Hinc Christus Matth. *cap.* 10 inquit: *Quicumque potum dederit uni ex minimis istis, calicem aquæ frigidæ, tantum in Nomine Discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam.*

25. Quæres, quid sit sentiendum de bona intentione nostris operibus præfigenda? Resp. I. Cur Libri Ascetici adeo commendant bonam intentionem, ratio desumitur ex dictis, ne videlicet alioquin justum quidem operemur, sed non juste; simulque negligamus innumeras occasiones bene agendi; atque promerendi augmentum gratiæ & gloriæ cœlestis, quas continuo habere possumus constituti in statu gratiæ, dummodo ex bona intentione, puta Amoris Dei, aliarumque virtutum supernaturalium, eliciamus actiones nostras, sive ex objecto bonas sive indifferentes.

26. Ubi quidem inprimis commendatur propositum initio diei conceptum, ob Dei Amorem omnia agendi ad ipsius perennem gloriam: sed quia hujusmodi intentio generalis non videtur posse virtualiter permanere, atque influere in omnes actiones totius diei: hinc eam interdiu renovandam, atque peculiaribus actionibus nostris præfigendam, monet Jeremias Drexelius *lib.* 1. *Amussis, cap.* 5. §. 4. citans D. Thomam, aliosque. Et hæc etiam fuit expressa mens D. Bonaventuræ *lib.* 2. *dist.* 41 *art.* 1. *quæst.* 3. *ad.* 6. ubi ad hoc, ut actio aliqua sit meritoria, requirit talem relationem ad Deum, *non qua quis in generali refert ad Deum omnia opera diei, vel anni, sed qua quis refert aliquod opus ad Deum, ita quod opus sequens directam habeat ad opus primum ordinationem, & consequentiam;* cujusmodi relationem in Deum, alii appellant, *Intentionem virtualem*. Concordat Doctor subtilis 2. *dist.* 41. *quæst. un.* ubi ait: *Non videtur minor relatio* (in Deum) *sufficere ad meritum, quam relatio virtualis*.

27. Resp. II. Nihilominus sufficere ad meritum intentionem, seu relationem virtualem in Deum, fatentur tum citati, tum alii Doctores. Dicitur autem intentio virtualis, quæ licet actu jam præterierit, manet tamen in virtute sua: & talis tunc censetur haberi, quando operans virtute actualis intentionis prius habita facit omnia, quæ facit, tamquam ex radice, ita quod illa intentio actualis fuerit principium ordinatum ad omnes illos actus sequentes. Exemplum hujus, proposito nostro accommodatissimum, ponit Scotus 4. *dist.* 6. *quæst.* 6. ubi ait: *Hoc modo intendens ire ad sanctum Jacobum, ex intentione hujus finis ordinat multa alia necessaria ad illum finem: exequens autem illa ordinata, non semper cogitat de sancto Jacobo, nec de reverentia ejus. Dico tamen, quod semper meretur, quia vel habet intentionem eorum, quæ sunt ad finem illum, cujus est illa prima intentio, vel habet actus aliquot sequentes ex illis intentionibus:* in quibus proinde virtualiter continuatur illa prima intentio eundi ad sanctum Jacobum, non obstante, quod interveniant aliqui actus distrahentes. Similia habet sanctus Bonaventura *loc. cit.* hinc inferens: *de viris Religiosis, qui in principio ex charitate devoverunt portare Religionis onus: quidquid* (inquit) *faciunt, quod ad suæ Religionis observantiam spectat, ex prima intentione est eis meritorium ad salutem, nisi forte* (*quod absit*) *contraria intentio superveniat: In aliis autem, quæ ad Religionem non spectant, secus est, quia illa intentio non se extendit ad alia.* Hinc quoad similia erit renovanda intentio, ne maneant in sua indifferentia, & absque merito: quamvis admodum sit consultum, meritorium, Deoque gratum, eandem etiam quoad reliquos actus iterare, rum ad debitum Deo servitium eo exquisitius ferventiusque præstandum; tum ad augendos internos virtutum actus, & participandam multiplicem bonitatem extrinsecam.

QUÆSTIO IV.

De bonitate, vel malitia Actus externi.

SUMMARIUM.

28. *Bonitas vel malitia moralis, per se primo inest actui voluntatis interno.*
29. *Actus externus, saltem occasionaliter, addit bonitatem &c. interno.*
30. *Habet etiam distinctam bonitatem, vel malitiam moralem ab interno.*
31. *Hoc amplius probatur.*
32. *Voluntas reputatur pro facto, quomodo?*
33. *Exemplum Viduæ, mittentis duo minuta in munera Dei, declaratur.*
34. *Actus interior & exterior, an sint duo peccata?*
35. *Id amplius declaratur.*

28. CONCL. I. Bonitas, aut malitia Actus moralis, per se primo inest actui voluntatis interno atque elicito; in aliis autem actibus exterioribus ac imperatis, uti sunt actus intellectus, atque actus potentiarum sensitivarum, & membrorum exteriorum, non nisi secundario & participative, id est, dependenter ab actu intentiori voluntatis, reperitur bonitas, vel malitia moralis. Ita Doctor noster 2. *dist.* 42. *quæst.* 2. & alii. Ratio est: quia causa prima eliciendi actum liberum, sicque operandi bonum, aut peccandi, est voluntas: ergo etiam bonitas actus, vel malitia peccati, primario erit in actu voluntatis; in actibus autem aliarum potentiarum solum secundario, & dependenter ab actu voluntatis, ejusque libertate.

29. CONCL. II. Actus externus regulariter loquendo, addit aliquid bonitatis vel malitiæ actui interiori; saltem causaliter, vel occasionaliter. Hæc Conclusio sic prolata est certa inter Theologos. Ratio est: quia dum ponitur Actus exterior, occasione ejus regulariter loquendo intenditur, aut diutius continuatur interior; ergo vera est Conclusio, quod nimirum occasione Actus exterioris & causaliter, regulariter addatur nova bonitas vel malitia actui interno, utpote qui occasione Actus externi solet intendi, vel diutius continuari. Et hoc ipsum docet experientia: Si quis re ipsa Martyrium patitur, regulariter loquendo plus meretur, quam qui illud solummodo efficaciter exoptat; dum enim re ipsa patitur Martyrium, occasione exterioris passionis elicit plures novos intensiores actus internos voluntatis quibus Martyrium ob Dei amorem acceptat, & tolerat, similiter, dum quis actu ipso fornicatur, hic actus exterior reddit utique affectum internum fornicandi intensiorem, quam ante fuerat, ut taceantur aliæ pravæ cupiditates, occasione talis actus externi pravi in homine subsequentes. Et hoc quidem est certum, & a Doctoribus communiter concessum: an autem ipsemet Actus exterior secundum se addat specialem bonitatem, vel malitiam actui interno, inter Theologos plurimum celebris est quæstio, ad quam breviter respondendo, sit.

30. CONCL. III. Actus exterior habet etiam bonitatem, vel malitiam moralem propriam, distinctam ab ea, quam habet actus interior voluntatis elicitus; ac proinde simpliciter loquendo, actus exterior superaddit specialem bonitatem, vel malitiam actui interiori. Ita Doctor Subtilis: *Quodlib.* 18. cum omnibus suis, quamvis multi alii Theologi teneant oppositum. Probatur Conclusio imprimis auctoritate D. Augustini *l.* 13. *de Trinit. c.* 5. dicentis: *Mala voluntate vel sola quilibet miser efficitur, sed miserior potestate, qua desiderium malæ voluntatis impletur.* Hinc Glossa super illud *Exod.* 20. *Non mœchaberis*, inquit: *Qui opus adjicit voluntati iniquitatem addit iniquitati.* Probatur eadem Conclusio ratione: Si actus externus non superadderet specialem malitiam actui interno malo, sequeretur, actum externum non esse necessario confitendum; sufficeret enim solum actum internum efficacem occidendi v. g. vel adulterandi, confiteri: consequens est absurdum, & contra Decretum Alexandri VII. an. 1665. sequentem inter alias propositionem, ordine 25. damnantis: *Qui habet*

habet copulam cum soluta, satisfacit Confessionis præcepto, dicens: Commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam. Probatur sequela, quia juxta sententiam oppositam actus externus v. g. fornicationis, non habet specialem malitiam ab interiori; ergo hoc solo explicato in Confessione, jam tota malitia sui peccati explicaretur; & consequenter, cum hoc dici nequeat, erit admittenda Conclusio.

31. Confirmatur Conclusio. Tum quia Deus ipsemet specialibus præceptis prohibere dignatus est actum internum, & externum peccati; ut patet ex eo, quod sexto præcepto Decalogi expresse prohibuerit adulterium, & nono pravam concupiscentiam seu voluntatem adulterandi; ergo aliam agnovit malitiam in actu externo, quam interno, alioquin frustra multiplicarentur ejusmodi præcepta. Tum quia plures Leges, tam Canonicæ, quam Civiles, puniunt actus externos, non tamen internos (non obstante, quod hi in Foro externo legitime probentur, puta per propriam Confessionem) ut patet in excommunicatione annexa hæresi formali externæ, non internæ; aut percussioni actuali Clerici, non autem voluntati hunc percutiendi, ac hujusmodi. Tum quia actus externi sunt vere liberi, haud obstante, quod libertatem participent a voluntate, ejusque imperio; ergo etiam sunt boni vel mali, prout substant imperio voluntatis, & quidem distincta bonitate vel malitia, non minus, ac habent diversam libertatem. Nam, ut subtiliter argumentatur Scotus *loc. cit.* voluntas utrique actui distinctam & propriam communicat libertatem, dum actui interno communicat libertatem, ut eliciens, qui proin est immediate voluntarius; exteriori vero communicat libertatem ut imperans, qui proinde (ne quoad propositum dicatur se habere, sicut instrumentum inanimatum manu artificis motum) est saltem participative liber, ac mediate voluntarius. Tali libertate imperata (non vero elicita) censetur etiam liber actus fidei, qui equidem est immediate elicitus a causa naturali, nimirum ab intellectu; imperatus autem a causa libera, nempe voluntate: ubi tamen id sufficit, ut talis actus dicatur specialiter bonus, & meritorius, tamquam actus proprius Fidei Virtutis Theologicæ, distinctus ab ipsa voluntatis pia affectione credendi.

32. Obiicitur tamen contra hanc conclusionem, afferendo plures SS. Patrum Auctoritates, ac præsertim illam D. Bernardi, *Epist.* 77. dicentis: *Legimus, qui viderit mulierem ad concupiscendum, jam mœchatus est in corde suo. Quid planius, quod voluntas pro facto reputatur, ubi factum excludit necessitas.* Hæc ille. Resp. Sensum talium locutionum esse, quod voluntas pro facto reputetur quoad culpam, & reatum in malo, non vero quoad quantitatem culpæ: uterque enim peccat mortaliter, tam adulterans, tam concupiscens adulterium: sed ille gravius, utpote iniquitatem addens iniquitati.

33. Quod si quis instet, juxta illud commune adagium: *Voluntas pro facto reputatur, ubi facultas operis deest*: unde etiam Christus Lucæ *cap.* 21. Viduam pauperem, quæ misit duo minuta in gazophylacium Templi, prætulit aliis, qui multa miserunt; ergo. Resp. dictum illud, *voluntas pro facto reputatur, &c.* verum esse, quantum ad sufficientiam ad salutem, præmiumque substantiale in cœlis consequendum; non vero, quantum ad præmii excellentiam, majoremque actus bonitatem. Et ita etiam dictum adagium explicat Divus Bonaventura hic *Dist.* 49. *art.* 2. *quæst.* 1. *in fine.* Nec urget exemplum Viduæ pauperis, cum in illo casu cætera non fuerint paria; nam Vidua illa pauper misit duo minuta ex majori fervore, & charitate, quam cæteri, qui plus mittebant: hi enim, ut Christus Dominus ibi attestatur, ex abundanti sibi miserunt in munera Dei, illa vero omnem victum suum, quem habuit, misit.

34. Quæres, an actus interior & exterior sint unum, vel duo peccata? Resp. Quantum attinet ad praxim, sufficit in Confessione explicare actum externum deliberate perpetratum, v. g. se furatum esse toties summam gravem; hoc ipso enim indicatur etiam interna voluntas furandi, e qua derivatur malitia peccati in actum externum. Non autem sufficit ei, qui actum internum, sive propositum peccandi opere externo complevit, solum actum internum explicare, sed tenetur etiam explicare actum externum, propter dicta *num.* 30. Et hæc est certa, atque omnimodis tenenda: præsertim post Decretum Alexandri VII. ibidem allatum. Nec obstat, quod circumstantiæ peccatorum aggravantes, juxta multos Doctores, non sint necessario explicandæ in Confessione. Respondetur enim, peccatum externum etiam specie morali differre ab interno; cum prima & generica peccatorum divisio sit in peccata cordis, oris, & operis, unde & aliud moraliter est, voluntas occidendi hominem, & aliud actualis occisio hominis.

35. Num autem actus exterior & interior sint unum vel duo peccata, eo quod habeant duplicem malitiam distinctam, est Quæstio magis Theologica, & speculativa. Potest tamen breviter dici, quod licet actus exterior & interior sint duo peccata partialia, quatenus uterque actus in se ipso formaliter consideratus habet propriam suam malitiam; nihilominus tamen sint unum peccatum totale, quatenus sunt ad invicem subordinati, & naturaliter connexi: nam actus exterior naturaliter subordinatur interiori, a quo pendet in suo esse, & vicissim actus interior pendet ab exteriori; tamquam ab objecto, & ultimo suo complemento.

QUÆSTIO V.

An detur Actus indifferens?

SUMMARIUM.

36. *Actus indifferens, quid?*
37. *Certum est, dari actus indifferentes ob defectum deliberationis.*
38. *Dantur insuper actus humani indifferentes.*
39. *An homo teneatur omnem actum dirigere in finem honestum?*
 * *Vel in Deum summe diligibilem?*
 * *An liceat operari ex sola delectabilitate objecti?*
 * *De imperfectionibus.*
 * *Distinguitur inter peccatum, & imperfectionem moralem, quo posterior vel est negativa, vel positiva.*
 * *Actus indifferentes cum aliqua imperfectione positiva quandoque conjunguntur, sed non necessario omnes.* addit.

36. ADVERTENDUM, quod per *Actum indifferentem* in proposito intelligatur ille, qui nec bonus est nec malus in genere moris: ac proin neque speciali laude & præmio dignus, neque vituperio aut supplicio. Unde Actus indifferens mediat inter actum moraliter bonum, & inter actum moraliter malum, seu peccaminosum.

37. CONCL. I. Certum est, plures dari actus etiam in individuo, qui nec boni sunt, nec mali propter inadvertentiam, & defectum actualis deliberationis, ac proinde hac ratione indifferentes; uti sunt, ex inadvertentia & imaginatione quadam movere manum, fricare barbam, levare festucam, &c. & præsertim innumeri tales dantur in pueris. Et tales actus indifferentes dari, admittit pariter Doctor Angelicus 1. 2. *qu.* 18. *art.* 19. de iis autem non esse quæstionem inter Theologos, notat Scotus *in* 2. *dist. ante solutionem argumentorum*, cum defectu deliberationis non sint actus humani, sed extra genus moris. Igitur loquendo de actibus humanis libere, & cum advertentia rationis elicitis, sit.

38. CONCL. II. Dantur insuper actus humani indifferentes, qui nec boni, nec mali sunt in genere moris, etiamsi libere & cum advertentia rationis eliciantur. Ita Doctor Subtilis *cit. dist.* 31. D. Bonaventura 2. *dist.* 41. *art.* 1. *quæst.* 3. Alensis, & quamplures Theologi, quamvis etiam non pauci oppositum teneant. Probatur Conclusio in primis auctoritate S. Hieronymi, *Epist.* 89. *ad S. Augustinum*, sic scribentis: *Bonum est continentia, malum luxuria: inter utrumque indifferens est ambulare, manibus capitis purgamenta proiicere, sputis rheumata jacere, hoc nec bonum, nec malum est: sive enim feceris, sive non feceris, nec justitiam habebis, nec injustitiam.* Hæc ille. Confirmatur. Quia nulla datur obligatio referendi quemcumque actum in finem honestum; ergo potest dari Actus indifferens. Probatur assumptum: tum quia nullibi legitur talis obligatio, simulque ea admodum foret dura & difficilis naturæ humanæ, ejusque fragilitati, propter innumera hujus vitæ impedimenta, occupationes, atque distractiones. Tum quia alioquin actus ex objecto indifferentes, & in bonum finem non relati, ut puta moderate comedere, ambulare, purgamenta e naribus proiicere, &c. non facta alia bona intentione, forent hoc ipso mali, & pec-

& peccata saltem venialia, ac proinde essent materia sufficiens Sacramenti pœnitentiæ, & Confessionis: hoc autem est contra praxim prudentum Confessariorum, & communem sensum Fidelium: ergo. Item, quis reum peccati arguet illum, qui intermittit talem actum, qui tantum est de consilio; non autem de præcepto? Etenim si talis intermissio foret peccaminosa, eo ipso esset ille actus, qui intermittitur obligatorius ac de præcepto, & non pure de consilio.

39. Objicitur tamen afferendo præcipuum fundamentum adversæ sententiæ. Tenetur homo quemcumque actum ex deliberatione procedentem dirigere in finem honestum; ergo nequit dari Actus indifferens, sed erit vel bonus, si dirigatur in finem honestum, vel malus, si non dirigatur. Probatur antecedens: quia tenemur diligere Deum ex toto corde, & in tota anima nostra Matth. 22. cum concordantiis: atqui hoc præceptum non observat is, qui scienter ac deliberate exercet actum indifferentem absque ulteriori relatione in DEUM; ergo. Resp. negando antecedens: id namque videtur esse contra communem sensum hominum, vix enim ullus est, qui quando lavat faciem, aut exspuit, aliaque similia opera ex se indifferentia exercet, cogitet se teneri ad apponendum semper bonum finem, non obstante, quod valde consultum, simulque meritorium, & laudabilissimum sit ipsum apponere. Ad probationem antecedentis dicitur, præcepto diligendi Deum super omnia, in hac vita satisfieri certis actibus positivis supernaturalibus, & abstinentia ab actibus dilectioni Dei oppositis, simulque observatione mandatorum Dei, juxta illud Salvatoris. Joan. 14. *Qui habet mandata mea, & servat ea, ille est, qui diligit me.*

Additio I.

* Instabis: Si non adest obligatio positiva quemcumque Actum deliberatum referendi in Deum summe diligibilem, tunc possimus admittere cum antiquis Philosophis opera quædam media inter bonum & malum; atqui juxta D. Augustinum. *Epist.* 19. *ad Hieronymum. Cavendum est, ne sicut Philosophi quædam facta hominum media dicamus inter recte factum, & peccatum, quæ neque in recte factis, neque in peccatis numerentur*: ergo.

Respondeo D. Augustinum, si in fonte legatur, ibidem plane non contra nostram stare sententiam, quin imo potius nobis favere: etenim illa verba in minori allata non adducit ex mente propria, sed agens de Petro & Paulo, &c. tantummodo ponit eadem verba per modum objectionis, ad quam respondet, non esse inconveniens cum Philosophis admittere opera media, qualia censuit circumcisionem, aliaque cæremonialia Legis Veteris tempore Apostolorum ante promulgationem & obligationem Evangelii, tamquam pro tunc nec amplius præcepta, nec etiam prohibita; bene tamen permissa, ut sic synagoga cum honore sepeliretur. De quo vide infra *Tract.* 2. *dist.* 2. *q.* 1.

Additio II.

* Urgebis: Si dantur actus indifferentes in individuo, tunc liceret operari ex sola delectabilitate objecti e. g. audire concentum musicæ, quia recreat; videre, vel odorare flores, quia delectant visum ac odoratum, aut studere Poesi, sive Mathematicæ ex animi oblectatione, &c. sed non licet citra peccatum veniale operari ex delectabilitate objecti: ergo. Min. prob. quia alias liceret comedere, & bibere ad fatietatem ex delectabilitate vel ex eodem motivo conjugibus exercere copulam; quod tamen utrumque ab Innocentio XI. damnatum est: cum Propositio ordine 8. ab eodem Pontifice confixa sic sonet; *Comedere & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non obsit valetudini, quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui*. Altera ordine 9. taliter: *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa ac defectu veniali*. Ad hanc satis difficilem instantiam respondent aliqui I. distinguendo Maj. liceret ex sola delectabilitate objecti operari, si objectum sit tale, cujus delectabilitas non nimium soleat ordinarie absorbere hominem in ipsa voluptate, concedunt; si esset tale objectum, cujus delectabilitas solet ordinarie nimium absorbere hominem in ipsa voluptate, negant; talia autem objecta nimium ordinarie absorbentia hominem in voluptate, seu trahentia ad voluptatem aliquam immoderatam forent ista duo; nimirum exercitium copulæ, & comestio ad satietatem, supposito, quod semel liceret hæc facere ex sola delectabilitate, in quibus plerumque vel voluptas immoderata actualiter interveniret, vel saltem grave periculum foret excedendi limites ipsius licentiæ seu permissionis: *nam nescit cupiditas, ubi finiatur necessitas*, inquit D. Augustinus, qui etiam *lib.* 4. *cont. Julian. Apost. cap.* 14. addit, quod sola voluptas in copula carnali ita hominem absorbeat ut non facile ad Deum convertatur; ob quas rationes merito in similibus objectis prohibetur operari ex sola delectabilitate.

Resp. II. Adhuc aliter distin. Major. liceret operari ex sola delectabilitate objecti, quando ipsa delectatio est finis intentus a natura, conced. quando non est intentus a natura, & tamen assumitur, neg. Hoc autem contingit in memoratis Propositionibus damnatis; cum voluptas assumatur tamquam finis comestionis & operis conjugalis: uti patet ex illis verbis *ob solam voluptatem*, &c. Et si harum actionum quis a natura intentus non sit voluptas, sed comestionis competens hominis sustentatio, & copulæ conjugalis extinctio libidinis, ac procreatio prolis.

Paucis natura istas duas actiones ordinavit ad conservationem speciei, & individui humani, atque delectationem illam in gula & in copula conjugali annexuit non ut finem hominis comedentis & generantis, sed ut medium aptum ad comedendum & generandum, quale medium, si invertendo ordinem naturæ assumatur pro fine, sæpius oberit potius, quam proderit conservationi speciei & individui humani ob periculum excessus juxta jam dicta in I. Responsione. Deinde finaliter loquendo, quamvis etiam posset probari universaliter in nullis actionibus esse licitum operari propter solam delectabilitatem, eo quod juxta S. Thomam 2. 2. *q.* 41. *art.* 6. omnia delectabilia ordinentur ad aliquam hujus vitæ necessitatem, tamquam ad suum finem naturalem; adhuc tamen non sequitur, quod non possit dari actus moralis indifferens in individuo, habens pro fine suo ipsam necessitatem naturæ aliqualiter, etiam in minus notabilibus sublevandum, e. g. abigere a facie muscam, occidere pulicem aliqualiter molestum, vel excutere e vestibus parum pulveris &c.

Additio III.

* Quæres, an actus indifferens inter bonum, & malum ita debeat esse indifferens, ut non solum peccatum, verum etiam omnem imperfectionem necessario excludat? Ante responsionem nota, quod imperfectio, prout distinguitur a peccato, & nec est materia sufficiens se sola pro absolutione describatur: *Actio vel omissio repugnans consilio in re ad mores spectante*. H. N.

Resp. Actus indifferens non necessario excludit imperfectionem, quin eadem cum ipso stare possit, dummodo talis actus cæteroquin non sit bonus, nec etiam malus in genere moris. Probatur ab exemplis: Sic enim *intermittere Missam die non Festo, non sequi Inspirationes Divinas*, ad opera de consilio tendentes, communiter censentur indifferentia, utpote omissiones rei nec præceptæ, nec prohibitæ, & tamen similes ex communi æstimatione reputantur imperfectiones (quid enim alias esset imperfectio?) ergo actus indifferens non necessario excludit imperfectionem. *

Additio

** Cum hic obiter solum Auctor priorum additionum tetigerit, Reiffenstuel vero penitus omiserit materiam de imperfectione morali scitu utilissimam maxime iis, qui Perfectionis seu Religiosæ, seu Christianæ sunt magis studiosi, operæ pretium fore existimavi exactiorem illius modo dare notitiam, eamque præsenti de actu indifferente Controversiæ accommodare. Igitur.

Nota 1. licet admittatur, actum indifferentem semper dicere imperfectionem positivam in genere moris, tamen inde nihil admitti contra doctrinam præcedentem: hæc enim solam rationem peccati ab actu indifferente excludit: quippe defendit illa actum ita medium, qui nec *bonus* positive, nec positive *peccaminosus* sit.

Nota 2. aliud esse peccatum, & aliud esse imperfectionem moralem. Nam omne peccatum, etiam veniale, inducit culpam, & culpæ respondentem pœnam in altero mundo: unde etiam omne peccatum veniale materia

teria est confessionis: contra mera imperfectio in foro conscientiæ non inducit culpam etiam levem, neque est materia confessionis.

Nota 3. duplicem esse imperfectionem moralem. Una est *negativa*, quæ consistit in carentia vel omissione maioris perfectionis hic & nunc possibili: e. g. quando quis amat Deum, vel proximum, sed non ita intense & perfecte, sicut posset, si vellet toto conatu cooperari gratiæ acceptæ; quamvis interea eliciat actum omni ex parte positive bonum. Vel si quis omisso statu vitæ melioris eligit minus bonum. Hæc imperfectio negativa neque reprehensionem meretur, neque displicentiam divinam inducit, nisi aliquando in ea maior quædam inordinatio interveniat, & contra consilium Dei hic & nunc practice & moraliter observabile, & efficaciter inculcatum agatur, & taliter transeat in positivam imperfectionem, ut ex dicendis colligetur, ratio huius est: quia Deus ob suam, quam erga nostram imbecillitatem habet, clementiam, non semper ita impense desiderat a nobis id, quod perfectius est, neque positive in omnibus circumstantiis improbat modum agendi minus perfectum. Quare & in æstimatione morali aliquis non statim censetur positive reprehensibilis, si non faciat semper, quod perfectius est.

Imperfectio positiva est omissio & actio libera facta contra consilium hic & nunc a Deo, vel superiore clare & efficaciter propositum, & practice observabile, seu tale, quod moraliter ob nimiam difficultatem non est impossibile. Ex quo habes, talem imperfectionem positivam incurri, quando a Deo, vel superiore proponitur alicui prædicto modo, absque omni tamen præcepto maius Dei beneplacitum: cui tamen homo deliberate non obsequitur, non habens in præsenti aliam excusationem, quam illam vulgarem: *non obligor*. In exemplo: aliquis sentit inspirationem internam efficaciter incitantem, ut propter Deum abstineat ab aliquo actu indifferente e. g. ab auditione musicæ. Si ergo talis homo non obstante hac efficaci inspiratione negligit istam mortificationem ex solo hoc capite, quia non obligatur ad eam incurrit imperfectionem positivam agendo contra maius Dei beneplacitum hic & nunc satis energice propositum & practice ac moraliter observabile. Item tales imperfectiones committunt illi Religiosi, qui nulla causa urgente transgrediuntur statuta superiorum, ex hoc solo capite, quia non obligant in conscientia: esto enim non obligent ad culpam in foro conscientiæ, nobis tamen insinuant clare per superiores legitimos Dei beneplacitum.

Eiusmodi actio vel omissio positive imperfecta merito displicet Deo, & reprehensionem meretur. 1. quia est aliqua valde vituperabilis inordinatio Dei beneplacitum rite cognitum, & practice observabile posthabere suæ libertati, & suo commodo, & illud sine causa sufficiente negligere. 2. Etiam Principi, aut Patri merito displicet, si subditus aut filius non solum suum, præceptum, sed etiam consilium bonum, aut beneplacitum energice, & clare manifestatum, ac practice observabile ex mera sua libertate negligit: ergo pariter displicebit Deo, si ipsius consilium & beneplacitum etiam sine præcepto obligante nobis tali ratione manifestatum negligimus. 3. Sancti fere omnes tales imperfectiones positivas reprehendunt; immo & eæ non raro sunt in causa, cur ampliores gratiæ subtrahantur homini sic illiberaliter agenti cum Deo. H. N.

Resolvo, Actus indifferentes possunt conjungi & sæpe conjunguntur cum aliqua imperfectione positiva. Ita R. P. Massæus Kresslinger superius. Ratio hujus est: possunt fieri aliqui actus indifferentes illo tempore, & circumstantiis, in quibus Inspiratio Divina, vel consilium Dei, aut Statutum superiorum clare cognitum efficaciter suadet contrarium, ubi certe imperfectio positiva non evitatur. An vero omnis actus indifferens necessario sit conjunctus saltem per se loquendo, cum aliqua imperfectione, res multum est dubia. P. Ulloa, & Ipsum secutus Clarissimus P. Dichel in suis octo Problematis Problemate 4. fol. 208. tenent sententiam affirmativam. Ratio ipsorum est, quia clarum est consilium Dei in Sacra Scriptura expressum, vi cuius monemur, ut omnia, consequenter etiam opera ex obiecto indifferentia, ad finum honestum referamus; sic 1. Corinth. 10. v. 31. *sive manducatis, sive bibitis, omnia in gloriam Dei facite*. Huic consilio igitur contrarium facit, qui vel unum actum indifferentem sine ordine ad finem honestum & Deum elicit.

Contra vero Clarissimus P. Antonius Mayr, cui & ego subscribo, videtur potius sententiam oppositam tenere. Et ratio sententiæ negativæ huius esse posset: quia ex una parte sententia affirmativa imponit gravem obligationem sub imperfectione positiva, alias incurrenda, omnia referendi ad finem honestum, ex altera parte hæc obligatio non satis probatur: ergo talis obligatio non est admittenda.

Prima pars Entymematis prob. nam etiam imperfectio positiva est malum satis notabile, cuivis perfectionis studioso multum timendum, post se trahens displicentiam divinam, reprehensionem in genere moris, subtractionem gratiarum: adeoque sat gravis foret obligatio, si quis sub imperfectione positiva, alias incurrenda, adstringeretur ad finem honestum præfigendum omnibus suis actionibus etiam ex obiecto indifferentibus. Accedit, quod hæc imperfectio facile contraheretur, eo quod ad illam sufficeret advertentia etiam semiplena; sicut & ad peccatum veniale talis semideliberata advertentia sufficit. Proinde & adversa sententia nimium multiplicaret imperfectiones positivas. 2. *pars* vero primi Entymematis inde suadetur; quia sententia illa D. Pauli, quam Adversarii pro se adhibent, non potest in toto rigore verborum accipi; alias sequeretur, quod non solum ad finem honestum, sed etiam ad finem supernaturalem, nempe ad gloriam Dei omnes actiones nostras referre deberemus; quod tamen vix Adversarii admittunt. 2. Etiam Deus suadet nobis, ut Eum diligamus ex toto corde, ex totis viribus, & tamen nec juxta Clarissimum P. Dichel ille, qui Deum non diligit ex omnibus viribus, seu secundum omnem possibilem intensionem & perfectionem, statim imperfectionem positivam contrahit: ergo a pari, quamvis moneamur omnia ad Dei gloriam referre, non tamen statim censemur imperfectionem positivam contrahere, si unam vel alteram actionem indifferentem brevissimo tempore durantem non sic referamus. 3. Consilium tam strictum, & tam universaliter obligans sub imperfectione positiva non est naturæ humanæ fragili multis distractionibus occupatæ conveniens; adeoque non est practice observabile. Quamvis igitur Deo per se magis placeat, si juxta monitum D. Pauli omnes omnino etiam minimæ actiones indifferentes ad Eius gloriam referantur; id tamen ab homine non ita rigide desiderare videtur in omnibus circumstantiis, ut aliquam etiam levissimam & brevissimam actionem non sic ad finem altiorem relatam improbet tamquam imperfectionem positivam, saltem tunc, quando nec inspiratio interna efficaciter urget, neque monitum S. Pauli clarissime proponitur, vel si tantum semiplena advertentia habetur ad monitum Apostoli. **

QUÆSTIO VI.

Quid requiratur, ut Actus humani boni sint meritorii vitæ æternæ?

SUMMARIUM.

40. *Meritum, quid?*
41. *Meritum de condigno, & Meritum de congruo, quod?*
42. *Ad Meritum de condigno, ex parte operantis requiritur Status viæ, & status gratiæ.*
43. *Status viæ, & Status gratiæ, quid?*
44. *Sancti in Cœlis sibi nihil amplius merentur; nec damnati demerentur,*
45. *Requiri Statum gratiæ ad meritum de condigno, probatur.*
Corollarium.
46. *Opera bona viva, mortificata, & mortua declarantur.*
47. *Opera bona mortua, seu in statu peccati mortalis facta ad quid prosint?*

48. *Corollarium.*

* *An actus meritorius eo ipso sit etiam satisfactorius? Additio I.*
* *Cur animæ in purgatorio potius dicantur satispassi? Additio II.*
* *Quandonam ad actum satisfactorium non requiratur Status gratiæ? Additio III.*

40. ADVERTENDUM I. Meritum ut sic bene definiri, dicendo: *Meritum est actus laudabilis, exigens aliquo modo collationem præmii.* Dicitur, *actus laudabilis:* quia per actus peccaminosos non meremur præmium, sed potius supplicium. Simulque per hoc indicatur, quod actus meritorius debeat esse liber, & moraliter bonus; nam per ea, quæ naturaliter & necessario eveniunt, nec laudem meremur, nec vituperium.

41. Advertendum II. Meritum ut sic communiter dividi a Theologis in Meritum de condigno, quod proprie & absolute meritum dicitur; & in Meritum de congruo, quod dicitur meritum secundum quid dumtaxat, & cum additio 'ly, *de congruo. Meritum de condigno* generatim illud est, quod habet condignitatem & æqualitatem cum præmio: in quo sensu, loquendo de condignu vitæ æternæ, dicitur Sapienr. 3. *Quoniam DEUS tentavit eos, & invenit illos dignos se.* Et Apoc. 3. *Ambulabunt mecum in Albis, quia digni sunt,* & alibi. *Meritum de congruo* illud dicitur, cui licet desit talis condignitas & æqualitas, adhuc tamen congruum est, ut ex liberalitate remunerantis conferatur ipsi aliquod præmium. Et juxta hæc potest Actus moraliter bonus dividi in Actum meritorium de condigno, & de congruo: quod ut clarius intelligatur, sit

42. CONCL. I. Ad Meritum de condigno vitæ æternæ, præter bonitatem moralem ipsius actus, requiritur ex parte operantis Status viæ, & Status gratiæ sanctificantis; ac proinde ad actum bonum de condigno meritorium vitæ æternæ, hæc duo requiruntur necessario. Ita certa, & communis Theologorum.

43. Ubi sciendum, quod per *Statum viæ* intelligatur decursus vitæ præsentis, juxta phrasin Sacræ Scripturæ, quæ præsentem vitam appellat peregrinationem 2. *Cor.* 5. ibi: *Quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino,* & alibi. Per *Statum gratiæ* vero intelligitur status gratiæ habitualis, seu sanctificantis; id est, quod quis sit constitutus in gratia sanctificante, per quam homo defacto fit amicus DEI, ejusque filius adoptivus, & dignus vita æterna. Et in tali Statu gratiæ defacto nullus est, quicumque habet peccatum mortale, sive originale, sive actuale nundum remissum; nam gratia habitualis, & peccatum defacto repugnant, sicut lux & tenebræ. Hoc prænotato probatur prima pars conclusionis, quod nempe Status viæ requiratur ad Meritum de condigno vitæ æternæ. Sic enim 2. *Cor. 6.* dicitur. *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Et Joan. 9. *Venit nox* (id est, mors) *quando nemo potest operari:* intellige, meritorie.

44. Infertur proinde, quod Sancti in Cœlis defectu hujus conditionis (id est, quia non amplius sunt viatores) per intensissimos actus amoris DEI nihil amplius sibi mereantur; quamvis possint pro nobis intercedere, suaque intercessione quidpiam nobis impetrare a Domino Deo. Similiter animæ in Purgatorio nihil amplius merentur in ordine ad augmentum gratiæ, & gloriæ cœlestis, per tolerantiam suarum pœnarum, quamvis satisfacere, seu potius satispati possint pro suis peccatis. Et econtra Damnati in inferno, licet continuo blasphement Deum, non promerentur novum supplicium (eo quod amplius non sint viatores) sed pro peccatis in hac vita commissis dumtaxat æternaliter torquentur.

45. Altera pars Conclusionis, quod nempe ad Meritum de condigno requiratur Status gratiæ, est etiam certa inter Catholicos. Ratio est: quia propter impedimentum peccati mortalis nullus potest de condigno mereri vitam æternam: peccatori enim non debetur vita, sed mors, juxta illud Rom. 6. *Stipendia peccati mors.* Accedit, quod quis per peccatum mortale constituatur inimicus DEI; ac proinde hoc ipso sit indignus amicitia, donisque ipsius, præsertim supernaturalibus. Hinc sequitur, quod peccator, quamdiu persistit in statu peccati mortalis, per eleemosynas & alia opera bona tunc temporis peracta, nullum promereatur augmentum gloriæ cœlestis, neque aliud donum supernaturale de condigno; quamvis non idcirco ejusmodi bona opera sint prorsus inutilia, propter dicenda in secunda Conclusione.

46. Et conformiter dictis Opera moraliter bona a Theologis communiter dividuntur in opera mortua, mortificata, & viva. *Opera bona viva,* sunt opera moraliter bona in statu gratiæ facta, quæque per nullum peccatum mortale subsequens mortificantur. *Opera mortificata,* sunt opera moraliter bona, quæ quidem fuerunt facta in statu gratiæ, adhuc tamen per peccatum mortale subsequens mortificantur: id est, impediuntur, ne habeant suum valorem promerendi vitam æternam stante ejusmodi peccato mortali. Cæterum si homo per veram pœnitentiam denuo justificetur, tunc hujusmodi merita bonorum operum per peccatum mortale mortificatorum iterum in hominis justificationem reviviscunt, id est recuperant suum pristinum valorem promerendi vitam æternam in Cœlis. *Opera bona mortua* dicuntur ea, quæ fiunt in statu peccati mortalis: peccatum enim mortale est mors animæ. Et talia numquam reviviscunt in ordine ad meritum vitæ æternæ quondam in Cœlis consequendum, eo quod illud, quod numquam antea vixit, nequeat imposterum reviviscere.

47. CONCL. II. His tamen non obstantibus, Opera bona in statu peccati mortalis facta non sunt penitus inutilia, nec idcirco ab homine intermittenda. Ita omnes Doctores Catholici. Ratio est: quia imprimis hujusmodi Opera bona sunt meritoria, saltem de congruo, quarumdem gratiarum actualium, seu auxiliorum supernaturalium, quibus ejusmodi homo facilius perducitur, atque excitatur ad agendam veram pœnitentiam de peccatis, ut sic iustificetur. Deinde solent eiusmodi homines per Dei misericordiam præservari a nonnullis periculis labendi in peccata graviora, aut clementer protegi, ne toties labantur, & sic in altera vita gravius puniri non mereantur. Tertio huiusmodi homines sensim assuescunt exercitio bonorum operum, ac deinde facilius de peccatis commissis agunt pœnitentiam; & postmodum in statum gratiæ restituti constantius persistunt in continuandis, agendisque aliis bonis operibus.

48. Et huiusmodi effectus bonorum operum licet in statu peccati mortalis peractorum, certe non sunt modici: quamvis omnibus viribus cuique sit allaborandum, ut Divina gratia adiuvante vel numquam labatur in peccatum mortale, vel si per fragilitatem humanam ceciderit, citius per veram pœnitentiam resurgat, sicque bona opera evadant meritoria de condigno augmenti gratiæ sanctificantis, & vitæ æternæ, cum sempiterno fructu in Cœlis quondam recipiendo.

Additio. I.

* Quæres, an actus meritorius eo ipso sit etiam satisfactorius? Ante Responsionem nota, quod Actus alicuis moraliter bonus quatenus *Meritorius* collationem præmii, quatenus vero *Satisfactorius* respiciat compensationem pro pœna alioquin debita & subeunda in vindictam peccati.

Debet autem illud, quod Deo redditur in compensationem pœnæ alias sustinendæ, semper esse aliquo modo afflictivum, uti ex D. Thoma & S. Bonaventura advertit cum aliis Suarez *Tom. 4. in 3. part. disp. 37. sect. 6.* Nam uti ad peccatum ipsum concurrit appetitus boni delectabilis indebiti, ita æquitas postulat, ut compensatio fiat per subtractionem boni delectabilis, quæ subtractio solet esse aliquo modo afflictiva, utpote contra appetitum sensitivum inclinantem in bonum delectabile. H. N.

Resp. Actus meritorius est etiam satisfactorius. Ita communis, & probatur, Actus meritorius est actus alicuius virtutis, prout consideranti patet ex dictis præcedentibus; sed Actus virtutis est etiam satisfactorius; nam Actus virtutis semper est aliquo modo afflictivus, utpote habens annexam aliquam difficultatem in retrahenda voluntate a bono delectabili, transferendo eamdem ad bonum honestum, quæ difficultas supe-

superata tamquam aliquid afflictivum dein ordinatur in compensationem poenae, alias subeundae propter peccatum: ergo.*

Additio II.

* Caeteroquin uti ad actum meritorium de condigno vitae aeternae desideratur Status viae, & gratiae sanctificantis, ita etiam desacto requiritur ad satisfactorium de condigno ex opere operantis pro poena alias in Purgatorio toleranda.

Hincque Animae in Purgatorio non dicuntur exhibere satisfactionem pro peccatis, sed potius satispassionem; quoniam non sunt in Statu viae.

Item graves peccatores saltem de potentia Dei ordinaria non censentur satisfacere per suas castigationes & afflictiones pro peccatis in ordine ad delendas poenas Purgatorii, quia etsi sint in via, non tamen existunt in gratia sanctificante, per quam unimur Christo, & in qua unione vis satisfaciendi per opera propria fundatur: in Christo enim *vivimus* (intellige, vita spirituali per gratiam sanctificantem) *meremur & satisfacimus:* inquit Concilium Trid. *Sess.* 14. *de Poenit. cap.* 8. ubi vides, quod pariformiter loquatur de merito, ac satisfactione.

Nec opponas: Satisfactio Sacramentalis habet vim remittendi poenam peccatis confessis debitam, quamvis eadem persolvatur in statu peccati mortalis, prout dicetur *Tract.* 14. *dist.* 10. *quaest.* 1. ergo ad satisfactionem quatenus remissivam poenae non requiritur Status gratiae sanctificantis. Respondeo enim disting. anteced. Satisfactio Sacramentalis habet vim remittendi poenam ex opere operato, concedo; ex opere operantis, nego anteced. & similiter distinguo consequens: ad satisfactionem remissivam poenae alias in Purgatorio peccatis debitae non requiritur Status gratiae, si sit remissiva ex opere operato, & praecise respiciendo Merita Christi, concedo: si sit remissiva ex opere operantis, & adjungendo merita propria per Merita Christi dignificata, nego consequentiam.

Additio III.

* Dices adhuc: Si famulus in statu peccati mortalis existens dat pauperi eleemosynam, sibi ad hunc finem a Domino communicatam, fructus etiam satisfactorius adhuc manet Domino, ergo ad bonum opus, quale utique est elargitio eleemosynae, non requiritur status gratiae ad obtinendum fructum satisfactorium.

Resp. disting. consequens, non requiritur status gratiae in eo, qui est causa primaria hujus boni operis: prout moraliter loquendo respectu actus misericordiae Dominus largiens revera est causa principalis, & primaria, neg. conseq. In eo, qui est causa tantum instrumentalis, secundaria, & quasi accidentalis, prout in praesenti censetur esse famulus, conc. conseq.

Econtra vero ponamus alium casum, quod alius Superior praecipiat suo subdito, ut pro certo Benefactore oret Rosarium; in tali casu, si subditus recitaret Rosarium existens in statu peccati mortalis, & absque contritione praevie elicita, fructus satisfactorius nec recitanti, nec Benefactori applicaretur; quia respectu hujus recitationis Rosarii ipse recitans est causa eliciens principalis, in qua requiritur status gratiae. Videantur dicenda *Tract.* 12. *Dist.* 3. *quaest.* 11. & Katzenberger *in Supplemento* 2. *cap.* 3. *sect.* 4. *in Append. n.* 252.

DISTINCTIO III.

De Conscientia ut Regula Actuum Humanorum.

QUAESTIO I.

De natura, & divisione Conscientiae ut sic; ubi & de Conscientia recta, seu certa.

SUMMARIUM.

1. *Conscientia, unde sic dicta?*
 (a) Dist. 2. n. 5.
 Remorsus conscientiae, & Testimonium ejus, quid?
2. *Conscientia, quid?*
3. *Dividitur in quinque membra.*
4. *Conscientia recta, quid?*
5. *Veritas duplex, speculativa & practica.*

6. *Conscientia recta duplex.*
7. *Quomodo differat a probabili?*
8. *Quanta sit obligatio Conscientiae rectae?*

1. Conscientia, quae est regula proxima actionum humanarum, juxta dicta superius (a) sumitur hic pro iudicio practico intellectus, proponente quidpiam homini ut bonum vel malum moraliter, ac proinde prosequendum vel fugiendum: ipse enim actus intellectus practici, quo iudicat aliquid esse bonum, vel malum aut indifferens in genere moris, vocatur *Conscientia*, quasi *Cordis scientia*, ut advertit D. Bernardus *lib.* 1. *de Conscientia cap.* 8. & partim se extendit ad opera nostra praeterita, ea vel accusando tamquam male facta, & dicitur *Remorsus Conscientiae:* vel commendando tamquam bene facta, & appellatur ab Apostolo 2. Cor. 1. *Testimonium Conscientiae nostrae*; partim vero respicit opera instantia seu futura, dictando, quae agenda sint tamquam bona seu honesta, quaeque omittenda tamquam turpia seu inhonesta, & dicitur alio nomine *Dictamen rectae rationis*.

2. CONCL. I. *Conscientia* est actus intellectus practici, iudicantis aliquid hic & nunc agendum esse; vel fuisse tamquam bonum & honestum, aut fugiendum esse, vel fuisse tamquam turpe & inhonestum. Ita Layman *lib.* 1. *tr.* 2. *cap.* 2. quae definitio in re est communis: quamvis Conscientia quandoque etiam accipiatur pro habitu intellectus, id est, pro habituali dictamine intellectus, quo cognoscitur hic & nunc operationem faciendam esse bonam, aut malam moraliter.

3. CONCL. II. Conscientia hactenus explicata communiter dividitur in quinque membra, scilicet in Conscientiam rectam, erroneam seu falsam, dubiam, probabilem seu opinativam, & scrupulosam. Ratio huius divisionis est: quia Conscientia nihil aliud est, nisi judicium practicum intellectus, dictans, quid hic & nunc a nobis sit agendum, vel non agendum, iuxta regulas morum extrinsecas; atqui intellectus sic iudicando, quandoque est certus in suo iudicio, & dicitur *Conscientia recta*, seu certa: aliquando errat, & dicitur *Conscientia erronea*: quandoque probabiliter iudicat, & vocatur *Conscientia probabilis*, seu opinativa: interdum vero dubitat, ac neutri parti determinatum praebet assensum, & est *Conscientia dubia*: & tandem quandoque scrupulis agitatur, & dicitur *Conscientia scrupulosa*. Loquendo nunc de altera parte, Quaestionis, sit

4. CONCL. III. *Conscientia recta* seu (ut alii loquuntur) certa & vera, recte definitur, quod sit dictamen verum intellectus, dictans absque ulla formidine de opposito, quod faciendum est, esse bonum vel malum. Ita in re communis. Et quidem, si huiusmodi dictamen practicum intellectus sit rectum, ac verum tam speculativa, quam practica veritate, tunc huiusmodi Conscientia dicitur omnimode recta seu vera. Si autem sit rectum, seu verum veritate dumtaxat practica, non autem speculativa, tunc hujusmodi Conscientia dicitur solum practice vera: quae divisio conscientiae rectae ut intelligatur.

5. Notandum, quod *Veritas speculativa*, sit veritas simpliciter & absolute sumpta, prout obiectum est in re: & hoc modo illud dumtaxat iudicium intellectus est verum, quod est conforme obiecto, ut se habet a parte rei; quod ita iudicat de obiecto, prout ipsum revera se habet a parte rei. *Veritas practica* dicitur illa, quae fundatur in prudenti ac firma existimatione rei, ex gravibus motivis orta.

6. Hinc infertur, quod *Conscientia tam practice, quam speculative recta*, sit dictamen intellectus, dictans absque ulla formidine de opposito, aliquid hic & nunc esse honestum, ac proinde prosequendum, quod revera a parte rei honestum est: prout sit in innumeris actibus bonis atque honestis, qui ut tales proponuntur ab intellectu voluntati, atque revera a parte rei sunt honesti. *Conscientia solum practice recta*, id est dictamen verum veritate dumtaxat practica: id est, desumptum ex prudentibus motivis, dictans absque ulla formidine de opposito, hoc esse honestum & faciendum, quod tamen revera a parte rei non est tale. Exemplum huius habemus *Gen. c.* 29. cum Jacob Patriarcha optima fide, & conscientia re-

cta ad Liam accessit, ita secum discurrens: *Honestum est, accedere ad propriam uxorem: hæc est mea uxor* (uti prudenter arbitrari debet Jacob, cum non nisi temere mala fide Labani, supponentis sibi pro Rachele Liam, suspicari potuisset) *ergo honestum est, ad hanc accedere*: quod tamen a parte rei non erat, cum Lia pro tunc non fuerit ejus legitima uxor, sed Rachel.

7. Porro cum in definitione Conscientiæ rectæ additur, *absque ulla formidine de opposito*, per hanc particulam Conscientia recta seu certa differt a Conscientia probabili, utpote quæ non habetur sine ulla formidine de opposito; prout ex dicendis infra *Quæst.* 4. patebit.

8. Quæres quanta sit obligatio Conscientiæ rectæ seu certæ, quidpiam præcipientis, aut prohibentis? Resp. certum esse, Conscientiam rectam seu certam adeo obligare hominem, ut is delinquat, atque peccet, nisi illam in operando sequatur, quod præscribit aliquid ut faciendum vel fugiendum sub præcepto & non tantum sub consilio. Ita omnes Doctores. Ratio est: quia voluntas peccat, si in operatione non sequatur suam regulam proximam: atqui Conscientia, præsertim recta, est regula proxima voluntatis operantis, seu actionum ejus: ergo peccat voluntas, nisi Conscientiam recte præcipientem, aut prohibentem, in operando sequatur. Dicitur autem in responsione, & *non tantum sub consilio*; quia si Conscientia recta quidpiam dumtaxat proponat agendum per modum consilii, non autem præcepti, sicuti non obligamur sub peccato ad adimplenda omnia consilia (quamvis eadem sequi sit melius, & consultius) ita nec sub peccato tenemur sequi Conscientiam rectam, quidpiam sub consilio dumtaxat proponentem: ut certum est.

QUÆSTIO II.

De Conscientia erronea, ejusque obligatione.

SUMMARIUM.

9. *Conscientia erronea, quid?*
10. *Conscientia practice dumtaxat recta an sit erronea?*
11. *Conscientia erronea invincibilis, & vincibilis, quid?* (*b*) Dist. 1. q. 5. n. 40.
12. *Conscientia erronea quæcumque obligat negative &c.*
13. *Corollaria ex dictis.*
14. *Actio debet esse libera, ut quis peccet agendo contra Conscientiam erroneam.*
15. *Ad hanc non sufficit solus scrupulus.*
16. *Conscientia invincibiliter errans, obligat etiam positive.*
17. *Corollarium.*
18. *Conscientia vincibiliter errans obligat, ut eam deponamus, &c.*
19. *Alioquin peccabit operans, quamcumque partem elegerit.*
20. *Solvitur instantia.*
21. *Conscientia erronea, quomodo deponenda?*
22. *Notabilis objectio; & quomodo Lex Divina nullum reddat perplexum?*
23. *Quid agendum, quando utraque contradictionis pars putatur esse peccatum?*
24. *Quid, si quis nesciat discernere, ubi sit minus malum?*

9. CONCL. I. *Conscientia erronea* est illa, quæ dictat aliquid esse faciendum, vel non faciendum, quod revera tale non est, absque fundamento probabili. Et dicitur, *absque fundamento probabili*, ad differentiam Conscientiæ probabilis, quæ quandoque etiam dictat aliquid esse honestum seu licitum, quod a parte rei est inhonestum ac illicitum; & tamen quia id colligit ex motivis probabilibus, non dicitur conscientia erronea, sed probabilis.

10. Si quæratur, an Conscientia practice dumtaxat recta, possit dici erronea, necne? Resp. cum Mastrio *disp.* 2. *Theol. moral. num.* 14. hanc esse quæstionem de nomine; nam hujusmodi Conscientia potest dici & recta, & erronea, sub diverso tamen respectu. Recta quidem respectu voluntatis, quia prudenter eam dirigit, quantum satis est, ut ipsa non peccet; & hæc dicitur *Rectitudo practica*. At respectu objecti potest dici erronea, quia re ipsa errat circa objectum, putans esse honestum, quod tamen a parte rei tale non est.

11. CONCL. II. Conscientia erronea dividitur in invincibilem, & vincibilem. Ita communis. *Conscientia erronea invincibilis* est, cuius error adhibita diligentia morali, vinci seu vitari non potuit; ideoque nec voluntarius est, nec ad culpam imputatur: talis fuit in Jacob Patriarcha accedente ad Liam. *Conscientia erronea vincibilis* est, cuius error, moraliter loquendo, vitari potuit, & debuit; ac proinde indirecte voluntarius, atque culpabilis existit. Unde colligitur, hanc divisionem Conscientiæ erroneæ in invincibilem ac vincibilem, multum coincidere cum divisione Ignorantiæ in invincibilem & vincibilem, de qua superius (*b*) etenim prior procedit ex Ignorantia invincibili, posterior autem ex vincibili.

12. CONCL. III. Conscientia erronea quæcumque, sive vincibilis sit, sive invincibilis, præcipiens aliquid ut agendum vel fugiendum, obligat negative, ne videlicet contra eam operemur; ac proinde operari contra eiusmodi Conscientiam erroneam nondum depositam, semper est peccatum. Ita certa, & communis Theologorum. Nam iuxta illud Rom. 14. *Omne, quod non est ex fide*, (id est, ex dictamine conscientiæ) *peccatum est*. Et, ut inquit Innocentius III. c. *Literas, de Restit. spoliat.: Quidquid fit contra conscientiam, ædificat ad gehennam*. Accedit ratio: quia voluntas operans contra Conscientiam erroneam, vere consentit in malum, habetque sufficientem affectum ad peccatum, quod apprehendit. Nec obstat, quod Conscientia illa sit erronea. Nam hoc ipso, quod error eius non cognoscatur, agere contra ipsum est peccatum: ita cum Conscientia illa proponit in apprehensione operantis, obiectum est faciendum aut fugiendum, ac si re ipsa sic se haberet.

13. Ex dictis infertur, quod putans esse ieiunium de præcepto, quando non est, peccet contra Temperantiam, si non ieiunet, nisi Conscientiam suam erroneam, melius investigando veritatem, deponat. Similiter, si quis erronee putet, mentiri officiose in tali casu esse peccatum mortale, ac nihilominus mentiatur, peccat mortaliter, quamvis cæteroquin tale mendacium sit solum veniale. Insuper sequitur, quod operans contra Conscientiam erroneam, sive vincibilem, sive invincibilem, peccet in ea specie peccati, & contra illam virtutem, sicuti intellectus falso judicat: v. g. in prædictis duobus casibus prior peccat contra virtutem Temperantiæ, alter in specie mendacii mortalis. Item si quis erronee existimet, se peccaturum mortaliter, operando contra hanc conscientiam erroneam, peccabit mortaliter; si venialiter, venialiter: quod si Conscientia dictet peccatum in genere: non descendendo ad aliquam speciem ejus, erit peccatum in genere, & ad nullam particularem peccati speciem pertinebit. Siquidem tota malitiæ hujus ratio consistit in hoc, quod quis operetur contra dictamen suæ conscientiæ; ergo talis & tanta erit malitia, qualem & quantam Conscientia dictat.

14. Notandum tamen cum Sanchez *lib.* 1. *in Decalogum cap.* 11. *num.* 3. & aliis, ad hoc, ut quis contra Conscientiam erroneam agendo peccet, necessarium esse, ut actio ipsius sit libera. Hinc si quis in carcere v. g. constitutus existimet, se peccare Missam non audiendo, non ideo peccat: similiter non delinquit scrupulosus, cum involuntarias suas passiones aut in oratione distractiones, peccata esse arbitratur. Ratio est clara: quia ad omne peccatum requiritur libertas.

15. Adde etiam cum Navarro *in Manuali. Præludio* 9 *n.* 9. & Doctoribus communiter, quod ad hujusmodi Conscientiam erroneam inducendam non sufficiat solus scrupulus in genere, vel in particulari. Hinc si quis faciat opus licitum, quod credit ei licere, non peccat, licet angatur scrupulo aliquo in contrarium: quia scrupulosus, quamvis aliquo modo angatur, ac vereatur hic latere peccatum, non tamen determinate sic iudicat, imo potius oppositum credit esse verum. Quod si tandem conscientia erronea sit dumtaxat consulens, vel permittens, sicut non est peccatum agere contra consilium, ita nec foret peccatum agere contra istam Conscientiam.

16. CONCL. IV. Conscientia invincibiliter errans, præ-

præcipiens aliquid ut agendum aut fugiendum, non solum obligat negative, ne scilicet contra eam operemur, juxta proxime dicta; sed obligat etiam positive, ut ipsam sequamur, ut proinde quis dictamen illius in operando sequatur. Ita Scotus 2. *in Reportatis*, *dist.* 39. Mastrius *disp.* 1. *Theol. moral. num.* 19. & communis Theologorum. Ratio est: quia ex quo Conscientia est invincibiliter errans, taliter, ut nulla morali diligentia vinci ac deponi possit, ita ipsa se habet in prudenti ac inculpabili æstimatione operantis, ac si esset simpliciter & absolute recta; ergo tenetur quis eam sequi, non minus, ac Conscientiam rectam seu certam.

17. Infertur proinde, quod si quis mentiatur ad liberandum proximum e periculo vitæ, ob Conscientiam vincibiliter errantem, putans, se ex misericordia ad id teneri, is actum bonum faciat, & si non mentiatur, peccet contra virtutem Misericordiæ. Dicitur notanter, *ob Conscientiam invincibiliter errantem putans*, &c. nam si Conscientia illa erronea fuisset vincibilis, aliud esset dicendum, juxta Conclusionem sequentem.

18. CONCL. V. Econtra Conscientia vincibiliter dumtaxat errans, proponens aliquid ut præceptum, quod revera prohibitum est, aut econtra, non solum non obligat positive, ut eam sequamur, sed neque licite ipsam sequi possumus; obligat tamen, ut eam deponamus. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia ex una parte agere contra Conscientiam erroneam, est peccatum, ut patet ex dictis *n.* 12. ex altera vero parte conscientia talis erronea, utpote vincibilis, non excusat a peccato; ergo qui eam sequitur, revera peccat, & qui contra eam necdum depositam operatur, etiam peccat.

19. Supcrest proinde, quod quis obligetur ad deponendam Conscientiam suam erroneam vincibilem. Et hæc quidem obligatio tanta est, ut in ejusmodi casu, stante tali conscientia erronea vincibili, quamcunque tandem partem quis elegerit, sit peccaturus: nam si facit id, quod revera a lege præceptum est, operabitur contra Conscientiam suam oppositum dictantem; sin minus, sed sequatur dictamen Conscientiæ suæ, peccabit contra legem, a qua non absolvitur per errorem suæ Conscientiæ, utpote mere vincibilem & culpabilem.

20. Nec dicas, posse hominem in tali occasione constitui, ut non possit suam conscientiam vincibiliter errantem deponere; prout v. g. contingeret, si alius non adsit, a quo possit consilium petere, reique veritatem edifcere, ipse vero semetipsum adjuvare non valeat. Resp. enim cum Mastrio *disp.* 1. *Theol. moral. n.* 34. & aliis, in hujusmodi casibus Conscientiam illam revera reddi invincibilem; siquidem qui illam habet, non potest hic & nunc eam superare atque deponere, ac proinde sequendo illam non peccabit, prout dictum est *num.* 16. loquendo de Conscientia invincibiliter errante.

21. Quod si quis quærat, quomodo conscientia erronea sit deponenda? Resp. Quando Conscientia erronea est vincibilis, eam facile deponi posse, dummodo quis debitam adhibeat diligentiam in investigando rei veritatem, illudque attentius consideret, in quo se falli suspicatur, discurrendo ex primis principiis practicis ad suum errorem agnoscendum. Idem, & quidem facilius fieri potest, adhibendo consilium prudentioris, juxta illud Prov. 13. *Qui agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia*. & Ecclesiastici 32. *Fili, sine consilio nihil facias & post factum non pænitebit*. Cæterum Conscientia erronea invincibilis, hoc ipso quod sit invincibilis, moraliter deponi nequit: nam ad libitum, & sine ulla ratione, non nisi temere deponeretur.

22. Objicies contra IV. & V. Conclusionem simul. Lex Divina nullum reddit perplexum: atqui hoc fieret, si conscientia erronea sive vincibilis, sive invincibilis semper obligaret negative, ne scilicet voluntas contra ipsam agat; ergo Conscientia erronea non sic obligat. Major est certa, & ab omnibus concessa: quia Lex Divina numquam facit, quod homo necessario peccet, ita ut peccatum evadere non possit; nam hoc ipso iam non committeretur peccatum defectu libertatis.

Minor vero probatur: potest enim quis ex Conscientia erronea existimare, utramque partem contradictionis esse peccatum; prout fieret, si quis die Festo assistens moribundo existimaret, esse peccatum mortale, tali die omittere auditionem Sacri, ac vicissim esse peccatum mortale in tali extrema necessitate deserere moribundum; ergo. Ad hanc obiectionem satis notabile, & quæ varie proponi, atque urgeri potest, Resp. concessa maiori, negando minorem, eiusque probationis consequentiam: nam si eiusmodi Conscientia erronea sit vincibilis, tenetur homo eandem deponere iuxta proxime dicta, & tunc alterutrum eligere, quod iudicat hic & nunc esse faciendum; videlicet (loquendo de præmisso casu) audire Missam, si adsint alii, qui commode possunt moribundo assistere, atque inservire: vel, si hi non adsint, omittere Missam, & moribundo assistere, ob rationes mox dicendas.

23. Quod si vero Conscientia erronea sit invincibilis, & talis, quam doponere quis nequeat discurrendo per prima principia practica, vel petendo Consilium a doctioribus; tunc tenetur homo in eiusmodi casu constitutus eligere illud, quod sibi minus malum apparet, & hoc faciendo non peccabit. *arg. c. Duo mala, dist.* 13. & *can. Juravit David* 22. *q.* 4. At vero, si eligat illud, quod gravius peccatum esse judicaverit, peccati reus erit, ut communiter notant Doctores. Ratio est: quia omne peccatum non ex necessitate, sed ex libertate admittitur; ergo cum hic & nunc (iuxta datam hypothesin) necessario sit unum eligendum ab homine, non libertate, sed necessitate eligit minus, neque non peccat: peccaret autem eligendo maius, quia potest excessum malitiæ eius vitare eligendo id, quod sibi minus peccatum apparet.

24. Si autem in tali casu constitutus discernere, atque iudicare ex perplexitate aut alia causa non possit, quodnam illorum sit minus malum sive peccatum, sed in utroque actu parem apprehendat malitiam, homo ille non peccabit, quidquid egerit ex utroque; quia nemo peccat necessitate. Exemplum huius proxime præmissum est. Aliud cum Laymano *lib.* 1. *tr.* 1. *c.* 4. *n.* 4. aliud potest de Parocho, nam si Parochus ad Ecclesiam Festo die veniens, sacrificaturus pro populo, recordetur se ieiunum non esse, nec alius Sacerdos tunc accersiri possit, qui celebret (in quo casu Parochus videtur perplexus: si enim celebrem, cogitat ipse, peccabo adversus reverentiam Sacramenti, propter legem Ecclesiæ: si autem non celebrem, peccabo contra legem Charitatis, propter scandalum populi) profecto in tali casu, si scandalum aliter evitari non potest, ut supponitur, Parochus celebrare deberet; cum lex Ecclesiastica cedat maiori legi Charitatis naturalis: si tamen hanc ipsam veritatem præ inopinata perturbatione perspicere nequeat, nec alium habeat, a quo edoceatur, non peccabit Parochus, licet Sacrificio abstineat cum scandalo populi.

QUÆSTIO III.

De Conscientia dubia, ejusque obligatione.

SUMMARIUM.

25. CONCL. I. Per *Conscientiam dubiam* intelligitur ea, quæ neutri parti determinatum præstat assensum, sed anceps manet inter utramque, v. g. an hoc sit licitum, vel non licitum, peccatum, nec ne? Unde dubium in præsenti accipitur proprie, nempe pro eo, quod contingit, quando intellectus inter duas partes oppositas hæret suspensus, adeo quod neutri determinatum præbeat assensum.

26. CONCL. II. Conscientia dubia varie dividitur, iuxta variam scilicet Dubii divisionem. Hinc, quia Dubium inprimis dividitur in practicum, & speculativum, etiam conscientia dubia communiter dividitur in Conscientiam practice dubiam, & speculative dubiam. *Dubium speculativum* dicitur illud, quando dubitatur de veritate, id est, quando dubitatur de aliquo, non quærendo directe de praxi, seu actione humana, num ea licita sit, nec ne, sed de quodam alio; an ita se habeat, nec ne, v. g. si dubito, utrum Baptismus collatus in nomine Christi tantum, sit validus; utrum tali die sit ieiunium, nec ne; utrum fundus, quem possideo, vere sit meus; utrum votum castitatis emiserim; utrum matrimonium, quod contraxi, sit validum; utrum bellum, in quo milito, sit iustum &c. Hæc enim omnia & alia his similia, spectant ad Dubium speculativum: quia in ipsis directe ac immediate non quæritur de praxi, seu actione humana, an ea sit licita, nec ne, sed de quodam alio, ut patet; non obstante, quod ex tali Dubio speculativo multa postmodum Dubia practica oriri possint. Et iuxta hoc *Conscientia speculative dubia* est intelligenda, quod nempe sit ea, quæ dubitat de aliquo, non tamen quærendo directe ac immediate de praxi, seu actione humana, utrum ea licita sit, nec ne, sed de aliquo alio; ut fit in allatis exemplis.

27. *Dubium practicum* est, quando dubitatur de operatione; id est, practicum dubium dicitur illud, in quo directe quæritur de ipsa praxi, seu actione humana, num ea in talibus circumstantiis sit licita: nec ne? v. g. an hodie tenear ieiunare, an sim obligatus hac die audire Missam, vel confiteri? an tenear restituere fundum, quem habeo &c. Et huic Dubio practico correspondet *Conscientia practice dubia*; estque illa, quæ dubitat immediate de praxi, seu actione humana, utrum ea licita sit, nec ne? prout fit in allatis exemplis, & aliis huiusmodi.

28. Dubium practicum subdividitur a nonnullis Theologis in generale, & particulare, *Dubium practicum generale*, seu universale, dicitur illud, quando dubitatur in genere, an hæc, vel illa actio sit licita; v. g. an per se loquendo liceat ad Beneficium Ecclesiasticum eligere minus dignum relicto digniore; an liceat die Festo bellare, piscari, pingere &c. *Dubium practicum particulare* (quod proprie practicum, seu practice practicum appellatur) censetur illud, quando in particulari dubitatur, utrum hic & nunc licita sit talis actio, nec ne? v. g. an hodie excuser a ieiunio ob certas circumstantias, nempe ob aliqualem infirmitatem, iter, labores susceptos, &c. Et iuxta hoc etiam Conscientia practice dubia subdividi potest.

29. Dubium ulterius a Theologis subdividitur in positivum & negativum. *Dubium positivum* tunc contingit, quando quis habet pro utraque parte iudicium probabile, quod aliquid sit, & etiam quod non sit. Et juxta hoc tunc dicitur *Conscientia* nostra *positive dubia*; quando pro utraque parte occurrunt rationes æque probabiles, adeo ut intellectus in neutram partem iudicium suum inclinet, sed videns rei difficultatem, ac rationes utrinque pugnantes in suo iudicio maneat suspensus. *Dubium negativum* est, quando quis pro neutra parte habet rationes probabiles, & sic remanet suspensus neque affirmando, neque negando, quod talis actus sit licitus, aut illicitus. Et hoc modo etiam *Conscientia negative dubia* est explicanda.

30. CONCL. III. Cum Conscientia vere practice dubia semper est illicitum operari: id est, semper est peccatum, operari stante Conscientia vere ac proprie practice dubia, qua nempe quis dubitat, an in particulari illud sit peccatum, nec ne, quod operatur. Ita Scotus *Quæst. 2. Prologi, in fine, & in 4. dist. 30. quæst. 1. §. Dico ergo*; estque communis Doctorum. Ratio est: quia qui operatur cum Dubio proprie practico seu (ut alii loquuntur) practice practico, manifeste se exponit periculo peccandi; ergo etiam peccat, iuxta illud Eccli. 3. *Qui amat periculum, in illo peribit*. Confirmatur Conclusio ex illo Rom. 14. *Omne, quod non est ex fide, peccatum est:* atqui illud, quod fit cum Conscientia practice dubia, non est ex fide, id est, ex dictamine Conscientiæ; ergo est peccatum.

31. CONCL. IV. Operans cum conscientia practice dubia, peccat pro qualitate dubii, & in ea specie peccati, de qua dubitat: ita ut, si dubitet, an peccet mortaliter, agendo mortaliter peccet; si venialiter, peccet venialiter, si dubitet, an in specie furti delinquat, operando malitiam furti contrahat, & sic loquendo de aliis. Ita rursum Scotus *loc cit.* & communiter Doctores, Ratio est: quia operans cum tali dubio practico, exponit se periculo transgrediendi præceptum tale vel tale, & peccandi in ea specie peccati, de qua dubitat; ergo etiam malitiam eius contrahit. Probatur consequentia: quia iuxta illud allegatum: *Qui amat periculum, in illo peribit*: atqui talis exponit se periculo peccandi in tali specie peccati; ergo operando cum tali periculo perit in ipso; id est, peccat in tali specie peccati. Et hoc Doctores passim extendunt ad casum, quo cuipiam in confuso proponitur aliquod opus peccaminosum à Conscientia, sub dubio tamen, an sit mortale vel veniale: nam exequens tale opus stante illo dubio practico (sermo est de dubio proprie practico, & non de simplici anxietate, vel scrupulo) peccat mortaliter; quia operans cum tali dubio practico, exponit se periculo peccandi mortaliter. Concordant in simili dicta superius *n.* 13. de Conscientia erronea.

32. Additur notanter, *sermo est de dubio proprie practico &c.* Nam dicta in hac utraque Conclusione, intelligenda sunt de vero & proprie dicto dubio practico; id est, de tali, quo quis vere ac in particulari dubitat, an hoc vel illud sit peccatum mortale vel veniale, ita quod habeat verum iudicium suspensum, neque illud deponat. Nam si quis vere dubitet, sed solum patiatur quosdam timores, anxietates, aut scrupulos, qui sæpe etiam hominem nolentem affligunt, non peccabit operando contra illos; præsertim si hoc faciat ex ratione aliqua probabili, vel sequendo consilium Confessarii, aut aliorum Doctorum, prout magis dicetur infra *Quæst. 5.* agendo de Conscientia scrupulosa.

33. CONCL. V. Nihilominus operari cum scientia solum speculative dubia, non semper est peccatum, etenim si tale dubium ex rationabili fundamento practice deponatur, peccatum non est facere aliquid, vel omittere cum dubio speculativo. Ita Doctor noster *in 4. Dist. 30. q. 1.* estque rursum communis Doctorum. Ratio est: quia regula nostrarum actionum non est notitia speculativa, quæ in sola objecti veritate cognoscenda consistit, sed practica, quæ omnium circumstantiarum qualitatem & conditionem perpendit; atqui objectum, quod secundum se & speculative consideratum apparet dubium, accedentibus certis circumstantiis potest reddi practice certum, quod liceat: ergo.

34. Declaratur Conclusio exemplis: inprimis, si quis dubitet speculative, an res, quam possidet, sit sua, nec ne, non obstante ejusmodi dubio speculativo, potest practice judicare, sibi defacto licitum esse rem illam retinere, eo quod in dubio melior sit conditio possidentis: sicque licite; & absque peccato rem illam retinebit. Similiter Sacerdos ægrotus, qui considerata qualitate morbi sui speculative dubitat; an sibi liceat a divini Officii recitatione abstinere, accedente Medici vel Confessarii consilio practice est certus id sibi licere: unde deposito practice illo dubio suo, non peccabit omittendo Divinum Officium. Insuper miles, si speculative dubitet de justitia belli, potest hoc dubium practice deponere, atque ad mandatum sui Principis vel Ducis in eo militare, eo quod in dubiis standum sit judicio Superiorum, simulque sibi a suo Principe hic & nunc pugna præcipiatur: & taliter deponens dubium suum speculativum, non peccabit militando. Idem dicendum de innumeris aliis casibus.

35. Quæres, quomodo sit intelligendum illud commune

mune dictum, *in dubiis tutior pars est eligenda*, prout desumitur ex Jure Canonic. *c. Juvenis de Sponsalibus*, & *c. ad audientiam de Homicidio*, & alibi. Resp. I. Per hoc axioma non intendi, quod in omni materia, omnique dubio, etiam mere speculativo, semper sit eligenda tutior pars; nam dubium speculativum potest ex rationabili fundamento practice deponi, sicque cessat dubium: quia non est in dubio, qui probabilibus rationibus flectitur ad unam partem. Sylvester *verf. Opinio*, *q.* 1. Quinimo in certis materiis possumus etiam eligere partem minus tutam relicta tutiore, prout ex Professo dicetur *Quæst. sequenti.* Resp. II. cum Ludov. Engel. *tit. de Voto*, *num.* 3. & aliis, hanc regulam plerumque esse tantum de consilio, & non de præcepto, nisi quis in dubio practico perseveret, neque ad ejus depositionem sese resolvere possit: tunc enim non licet agere cum tali Conscientia practice dubia, sed debet eligi pars tutior, juxta dicta *num.* 30. & 31. Alii respondent, dictum illud procedere in dubio negativo, ac proprie dicto, quando nimirum pro neutra parte adsunt ullæ rationes, vel saltem non sufficientes, cur unam præ altera amplecti debeamus; secus autem esse in dubiis positivis, quando utrinque sunt rationes probabiles. Et hac ratione pro nunc potest responderi ad citatos textus Juris: nam exactior illorum Capitulorum explicatio spectat ad interpretes Juris.

36. Ex hactenus dictis infertur, si quis dubitat, utrum aliqua actio sit peccatum, nec ne, videt autem, omittendo talem actionem nullatenus se peccaturum, quod is teneatur perseverante tali dubio abstinere ab illa actione; alioquin enim peccaret. Quod si vero Conscientia dubia existat de utraque contradictionis parte, ita ut quis dubitet, an ipsa actio sit peccatum, aut potius ejus omissio, tunc tutior pars sic debet eligi, quod dubitans adhibeat diligentiam, quam potest, ad dubium prudenter deponendum, petendo videlicet consilium a doctioribus, vel ex se discurrendo, Deumque rogando, ut se dignetur illuminare: hoc enim est tutius, utpote cum in depositione talis Conscientiæ dubiæ nullum subsit periculum peccandi, bene tamen in executione aut omissione actus durante tali dubio. Si autem adhibitis præfatis mediis pro neutra parte possit quis dubium deponere, eligat illam partem, in qua minus mali sibi apparet; quia hæc censebitur tutior in tali casu, juxta illud commune dictum (& habetur *can. Duo mala* & *can. Nervi dist.* 13.) *Ex duobus malis minus est eligendum*, & tunc aliquis non peccabit eligendo minus malum.

QUÆSTIO IV.

De Conscientia probabili, & an ipsam licite sequi possumus?

37. PRÆSENS Quæstio est una ex utilissimis, quæ occurrunt in Tractatu de Actibus Humanis: quia vero ipsa ob sui nobilitatem, simulque copiam materiarum, longiori indiget discussione, ne ejus prolixitas pariat confusionem, expedit, ut eam in Paragraphos dividamus.

§. I.
Quid sit Conscientia, & Opinio probabilis.

SUMMARIUM.

38. *Conscientia probabilis, quid?*
39. *Est cum formidine de opposito.*
40. *Diversitas sententiarum in dijudicando, quæ Opinio sit probabilis.*
41. *Opinio probabilis, quæ?*
42. *Opinio probabilis probabilitate intrinseca, vel extrinseca, quid?*
43. *Est alia Magis, alia minus probabilis, & tuta.*
44. *Per probabilitatem quantumvis tenuem, Quid intelligatur?*
45. *Sententia Raymundi Lumbier.*
46. *Sententia Joannis de Cardenas.*

38. CONCL. I. *Conscientia probabilis*, quæ etiam *opinativa* dicitur, est judicium intellectus, quo quis ex gravi, licet non penitus certo fundamento, assentit, & adhæret uni parti determinate, sed cum formidine de opposito. Ita in re communis. Differt inprimis a Conscientia certa seu recta, quod hæc relinquat intellectum certum de una parte contradictionis; non autem Conscientia probabilis, utpote quæ habetur cum formidine de opposito. Differt etiam a Conscientia dubia, utpote quæ neutri parti determinatum præbet assensum, sed manet anceps ac suspensa intra utramque contradictionis partem; non sic Conscientia probabilis, utpote quæ determinate assentit uni parti ex fundamento probabili, licet cum formidine de opposito.

39. Dicitur notanter, *licet cum formidine de opposito*: nam cum illud fundamentum non sit omnino evidens, sed probabile tantum, potest ipsi subesse falsum. Cæterum per hanc formidinem de opposito tollitur quidem firmitas assensus, non autem ejus determinatio: adhuc enim intellectus determinate assentit uni parti, & quidem ex gravi fundamento, licet non adeo firmiter, prout fit in Conscientia recta. Quod si vero intellectus in re morali formet judicium circa honestatem, malitiam aut indifferentiam actus, vel objecti dumtaxat ex levi, vel etiam nullo fundamento, ea non erit Conscientia probabilis, sed improbabilis & temeraria.

40. Quantum attinet ad alteram partem quæstionis, necessario prorsus præmittendam, eo quod Conscientia probabilis sequatur ad opinionem probabilem, sicut assensus conclusionis ad assensum præmissarum, quænam in specie opinio censeri debeat probabilis, prout secernitur ab improbabili, hoc opus, hic labor est: quot enim capita, tot sententiæ, & qui alicuius opinionis assertor est, illi veram probabilitatem assignat. Quinimo iamiam cruda illa quorumdam assertio cœpit in auribus prurire, quod unius aut alterius Auctoris dictum fundet opinionem probabilem. Sed quoniam hæc doctrina periculosa sane fuit, non immerito camdem Sedes Apostolica rejiciendam censuit, dum Alexander VII. inter alias Propositiones etiam hanc, ordine 27. damnavit: *Si liber sit alicujus junioris, & moderni; debet opinio censeri probabilis, dum non constet, rejectam esse a Sede Apostolica tamquam improbabilem.* Hac itaque Propositione dimissa, sit

41. CONCL. II. *Opinio probabilis* generatim illa censetur, quæ gravi nititur fundamento, licet non penitus certo, simulque nullam contra se habet rationem convincentem. Ita communior modus loquendi Doctorum: neque dissentit Aristoteles 1. *Top. cap.* 1. ubi ait: *Probabilia sunt, quæ videntur omnibus aut pluribus, vel sapientibus omnibus aut plurimis.* Præsertim autem ad hoc, ut opinio censeri possit probabilis, requiritur, quod non sit contra Sacram Scripturam, Definitionem Sanctæ Matris Ecclesiæ, Traditiones Sanctorum Patrum, aut unanimem Doctorum consensum: nam opinio in aliquo horum deficiens, non tam opinio censeri debet, quam Hæresis, vel Error, aut Temeritas.

42. Cæterum quia grave illud fundamentum, cui opinio probabilis innititur, duplex esse potest, intrinsecum videlicet, atque ex ipsa rei natura, affectibus & circumstantiis ipsius desumptum, & extrinsecum; nempe ex magna Doctorum eam tenentium auctoritate depromptum: hinc dupliciter poterit opinio quædam operanti esse probabilis, scilicet vel probabilitate intrinseca, vel probabilitate saltem extrinseca. *Opinio probabilis probabilitate intrinseca* dicitur illa, cujus probabilitas habetur ex ratione: id est, ex principiis intrinsecis talis propositionis, qualia sunt causæ, vel effectus ipsius, aut definitio, vel circumstantiæ, aut quid simile. *Opinio probabilis probabilitate extrinseca* censetur ea, quæ habetur ab auctoritate; id est, a gravitate atque prudentia Doctorum eam tenentium: qualis potissimum habet locum respectu idiotarum, & hominum minus peritorum, qui rationes intrinsecas examinare, atque de ipsis judicium ferre non possunt: quibus proinde ad prudenter & rationabiliter, sicque ad probabiliter operandum, sufficit, si a Viro docto, prudenti pioque intelligant, hoc sibi licere. Quinimo etiam apud Virum doctum quandoque auctoritatem alicujus Doctoris valde periti, & ti-

& timoratæ conscientiæ, majoris esse ponderis, quam esset ratio aliqua verisimilis ceteroquin ad probabilitatem sufficiens, inter alios notat Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 9. num. 8.* cum auctoritas tanti Doctoris, & qui rem mature examinasse, probeque intelligere censetur, non sit leve fundamentum.

43. Insuper quia fundamentum illud, cui innititur opinio probabilis, potest esse majus & minus, seu magis minusque grave; hinc sequitur, inter opiniones probabiles dari latitudinem: ex his enim alia est probabilior, quæ videlicet firmiori fulcitur fundamento, efficacioribusque firmatur rationibus; alia minus probabilis, quæ licet habeat fundamentum ad probabilitatem sufficiens, non tamen tam firmum, ut altera opinio. Tutior autem opinio dicitur ea, in qua minus periculum peccandi reperitur: & potest bene accidere, quod opinio aliqua sit tutior, non tamen probabilior imo minus probabilis. Exemplum sit in ea quæstione, an surripiens rem proximi in extrema necessitate, teneatur ad restitutionem, si ad pinguiorem fortunam pervenerit: nam in hoc casu tutius erit restituere, quia restituendo nequit committi peccatum: nihilominus opposita sententia, negans obligationem restituendi, est probabilior, eo quod jure poli in extrema necessitate sint omnia communia.

44. Quæres, quid intelligatur per *Probabilitatem quantumvis tenuem*, de qua loquitur Propositio novissime damnata ab Innocentio XI. estque ordine 3. & sic sonat: *Generatim dum probabilitate, sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus semper prudenter agimus.* Resp. I. Hæc propositio damnatur a Pontifice, *sicut jacet*, prout in principio sui Decreti monet idem Pontifex: unde cumprimis rejecta est sententia, quæ indefinite, atque in omni casu & materia licitam esse sequelam opinionis probabilis asserit.

45. Resp. II. Quænam sit opinio tenuiter probabilis, atque in citato Decreto damnata, variant Doctores. Et quidem Raymundus Lumbier *Tom. 3. Summæ an.* 1737. distinguit duplex genus opinionum probabilium, eo quod aliæ sint certe probabiles, & aliæ sint probabiliter probabiles; & addit, per opiniones tenuiter probabiles in citato Decreto intelligi eas, quæ solum sunt probabiliter probabiles: id ipsum sentit Emmanuel de Filguera *in Lucerna Decretali, in exposit. 3. Proposit. Innocentii XI.* Et hi auctores per opinionem certo probabilem volunt intelligi eam, quæ est intrinseca ex fundamentis, quibus innititur: vel ex Doctoribus, si existat extrinseca, qui eam tuentur, imo & ex contrariis eam probabilem vocantibus: unde talis opinio certitudinem tribuit sive eam sequenti, sive consulenti, quod sit probabilis. Probabilitas probabiliter talis dumtaxat desumitur ex paucis Doctoribus eam opinioni tribuentibus, sed ab aliis plerumque probabilis non censetur: & addunt, quod ejusmodi opinioni probabiliter tali nefas sit adhærere, quia ex ea nequit aliquis prudenter certum dictamen concipere ad operandum, sed tantum dubium.

46. Econtra Joannes de Cardenas, *in Crisi Theologica, ad Propositionem III. Innocentii XI. cap. 5 num. 34.* ait, quod opinio tenuiter probabilis, quæque in dicto Decreto damnatur, non sit ea, quæ est probabiliter probabilis (qui enim format judicium probabile de probabilitate opinionis, non habet dubium praticum de illa, sed potius judicium reflexum certum) sed illa, quæ quamvis habeat probabilitatem apparentem, plures autem Viri sapientes dubitant de ejus probabilitate. Sive ea (inquit) censetur opinio tenuiter probabilis, de cujus probabilitate merito dubitatur: unde opinio tenuiter probabilis in idem recidit, ac opinio dubiæ probabilitatis, quando autem dubitatur de probabilitate, intervenit dubium praticum, in quo tutior pars est amplectenda. Plura de his citatus Cardenas: nobis in progressu non est sermo de opinionibus tenuiter dumtaxat probabilibus.

§. II.

At sit licitum sequi Sententiam probabilem etiam in concursu probabilioris & tutioris?

SUMMARIUM.

47. *Quæstiones aliæ versantes circa honestatem actus, aliæ circa Materiam facti, quæ?*
48. *Notabile discrimen inter utrasque.*
49. *Quod amplius declaratur.*
50. *Licitum est, in rebus moralibus sese conformare Conscientiæ vere probabili.*
51. *Frustra post factum inquiritur sententia probabilis.*
52. *Ex propositionibus æque probabilibus, & circa honestatem Actus versantibus, potest eligi qualibet pro libitu.*
53. *Imo & opinio vere quidem, sed minus probabilis relicta probabiliori & tutiori.*
54. *Quamvis id non semper expediat.*
Neque locum habeat quoad Propositiones de Fide. (c) Tract. 4. dist. 2. n. 30.
55. *Confessarius debet se conformare opinioni pœnitentis vere probabili.*
56. *Præmissa doctrina non habet locum in quæstionibus circa Materiam facti versantibus.*

47. ADVERTENDUM; quod quantum ad propositum, aliæ Quæstiones versentur circa honestatem actus, quæ solet vocari *Materia Juris*, & aliæ circa naturam, conditionem seu validitatem actus, quæ dici solet *Materia facti*, ut notat Mastrius *1. Sent. disp. 5 n. 142. & in Theol. mor. disp. 1. n. 73. Quæstiones circa honestatem actus versantes*, dicuntur illæ, in quibus quæritur, an hæc vel actio illa sit licita & honesta, ita ut absque peccato fieri possit: puta an vir sexagenarius teneatur ad ieiunium Ecclesiasticum? an Clericus voluntarie distractus sub recitatione Horarum Canonicarum, satisfaciat? an in die Festo licitum sit pingere? ac huiusmodi. *Quæstiones versantes circa validitatem, naturam seu conditionem actus*, hoc est, circa Materiam facti, censentur illæ, in quibus de aliquo horum quæritur: puta, utrum Baptismus aqua rosacea collatus sit validus? utrum hæc vel illa medicina sit infirmo profutura? an hæc pars litigantium in Judico habeat iustam causam? in quarum prima quæritur de validitate actus sive Baptismi, in secunda de natura seu virtute medicinæ, & in tertia de conditione causæ.

48. Est autem inter Quæstiones prioris & posterioris generis notabile discrimen: siquidem honestas actus proxime dependet totaliter a prudenti judicio operantis, cui si actus est conformis, hoc ipso bonus est ac honestus; si difformis, malus. Ratio est: quia conscientia est proxima regula actionum humanarum, per quam voluntati, quæ de se est potentia cæca, dictatur, quid sit agendum vel fugiendum: unde fit, quod si actus est conformis Conscientiæ practice rectæ, licet forsan invincibiliter erranti, adhuc talis actus non sit formaliter peccatum, neque imputetur ad culpam.

49. Secus est de Quæstionibus posterioris generis, seu quæ versantur circa Materiam facti: etenim actus non desumit suam naturam, conditionem, aut validitatem ex judicio nostri intellectus, quantumvis prudenti; sed vel ex natura sua intrinseca, vel ex ordinatione aut institutione extrinseca alterius. Sic enim medicina, si a parte rei & ex intrinseca natura sua non est proficua, sed nociva; nil proderit infirmo, imo ipsum occidet, non obstante judicio probabili Medici, existimantis eam profuturam. Similiter causa litigantis in Judicio non est iusta ex eo, quia eam Judex probabiliter censet iustam, sed quia ipsa a parte rei, & secundum Legum ordinationem talis est. Sic pariter Baptismus aqua rosacea collatus non valebit ob probabile judicium Ministri, arbitrantis ipsum valiturum, si revera talis non est ex institutione Christi. Et hinc non mirandum, quod diverso modo de his, ac de prioribus in progressu simus locuturi: nam sequendo Sententiam probabilem circa honestatem actus, nul-

nullum incurritur periculum alicujus peccati, vel alterius damni; secus accidit in materia facti, ubi ex sequela opinionis minus probabilis relicta probabiliori ac tutiori incurritur magnum periculum nocumenti in bonis animæ, corporis aut fortunæ, proximo inferendi, si forsan a parte rei opinio illa non subsisteret. His prænotatis sit.

50. CONCL. I. Potest homo in rebus moralibus, & actionibus humanis, licite sese conformare conscientiæ seu opinioni vere probabili. Hæc conclusio sic absolute prolata, ac præscindendo a quacumque probabilitate opinionis oppositæ, est ferme omnium Teologorum, imo & Jurisperitorum, prout fatetur Prosper Fagnanus *in cap. Ne irritaris, num. 45. de Const.* quamvis ipse postmodum contrariam sententiam teneat. Ratio est: quia ut aliquis licite & honeste operetur, sufficit, quod quis regulam rectæ rationis sequatur: sed hoc fit sequendo Sententiam vere probabilem; hæc etenim non ex levi, sed gravi fundamento auctoritatis, vel rationis concipitur; ergo. Confirmatur: quia, cum in moralibus haberi semper non possit omnimoda certitudo per rei evidentiam, consequenter sufficit certitudo ex probabilibus desumpta, alioquin enim vix quidquam recte ageretur, propter incertitudinem rerum practicarum. Hinc Alexander Papa VIII. die 7. Decembris, 1790. inter alias Propositiones etiam sequentem, ordine 3. non immerito damnavit: *Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam.*

51. objicies tamen. Judicium probabile propter formidinem, quam habet intrinsecus infixam, non est certum; ergo non potest habere moralem certitudinem, & consequenter neque esse regula recta nostrarum actionum. Resp. Antecedens esse verum speculative, non autem practice; prout in simili dictum est supra *n.* 33. *& seqq.* de dubio speculativo, & practico: hinc taliter distincto antecedente, negatur consequentia. Solum hic vitandus quorumdam abusus, qui post actum jam perpetratum ad incedendum remorsibus Conscientiæ suæ student casibus, ut inveniant fundamenta & opiniones Doctorum probabiles, quæ suo desiderio faveant. Hoc enim (ut loquitur Herincx *disp.* 4. *de Conscientia quæst.* 3. *n.* 25.) plane est medicinam sperare post mortem: nam attendendum est dictamen Conscientiæ antecedens, quod direxit operationem, non aliud subsequens, utpote quod actum jam præteritum practice nequaquam dirigit.

52. CONCL. III. Insuper, quando duæ occurrunt opiniones æque probabiles circa honestatem actus versantes, licitum erit eligere eam, quam quis maluerit. Ita communior Doctorum, præsertim Theologorum, contra Fagnanum *loc. cit. n.* 121. *& seqq.* Ratio desumitur tum ex dictis *n.* 50. Tum ex eo: quia quando utraque opinio est æque probabilis (non enim repugnat, quod intellectus humanus ex diversis principiis, atque rationibus hinc inde applicatis, judicet utramque contradictionis partem æque probabilem) non est major ratio, cur quis unam potius sequi teneatur, quam alteram, ergo liberum erit eligere, quam maluerit. Nec obstat, quod alterutra contradictionis pars a parte rei sit falsa. Quia hoc ipso, quod ejus falsitas determinate non cognoscatur, neque moraliter cognosci possit, ea etiam per errorem electa non violaretur formaliter præceptum aliquod, etsi materialiter contra illud ageretur; quod stante ejusmodi Conscientia vere probabili, culpa vacat ob rationes dictas.

53. CONCL. III. Loquendo de actibus quantum ad eorum honestatem spectatis, etiam in concursu probabilioris & tutioris, licite potest eligi opinio vera quidem, sed minus probabilis, minusque tuta; quamvis hoc non semper expediat. Ita communior Theologorum, præsertim Recentiorum, etsi Canonistæ, atque non pauci alii teneant contrarium. Ratio est. Tum quia, qui juxta opinionem vere probabilem operatur, non temere, sed prudenter operatur; ergo non peccat, cum honestas actus proxime dependeat a prudenti judicio operantis. Tum quia, loquendo de actibus quantum ad eorum honestatem spectatis, qui se conformat dictamini Conscientiæ vere probabilis, non exponit se ulli periculo inferendi aliquod nocumentum, sive sibi, sive proximo, ex dictis *n.* 48. *& seqq.* Tum quia Summi quoque Pontifices quandoque secuti sunt opinionem probabilem, relicta probabiliori, ac tutiori, prout inter alios refert Bernardus Sannig. *Tom. 1. Scholæ Theologicæ, tract. 7. dist. 5. q. 3. n.* 7. recte *n.* 4. præmittens, hanc Sententiam non esse revocatam per novissimum Decretum Innocentii X. 2. Martii, 1679. emanatum. Et hoc ipsum patet ex verbis citati Decreti; partim quia circa initium ipsius Pontifex expresse declarat, se damnare Propositiones ibi contentas, *sicut jacent:* partim quia prima & tertia propositio, quæ ad propositum præ ceteris faciunt, loquuntur generatim, atque etiam in Sacramentis, vel de opinionibus, *quantumvis tenuis probabilitatis*, quales abiit defendere, ut supra *n.* 40. *&* 44. *& seqq.* notatur.

54. Additur notanter in Conclusione, *quamvis id non semper expediat*. Tum quia non omnia, quæ licent, semper expediunt juxta illud D. Apostoli 1. Cor. 6. *omnia mihi licent, sed non omnia expediunt*. Tum quia, ut Doctor Subtilis *in* 3. *dist.* 25. *q.* 1. §. *Sed hic occurrunt*, recte monet. *In moralibus quando sunt altercationes de aliquo peccato, quando prima est mortale, ut si unus peritus in scientia dicat, quod non licet sic mercari, & alius dicat, quod licet, tutius est non procedere sic, nec sic, sed expectare, quousque veritas pateat.* Hæc ille, per ly *tutius est*, hanc partem optime consulens, sed eam sub obligationis vinculo non concludens. Adde etiam, quod præmissa Conclusio locum habere non possit quoad propositiones circa Mysteria, Fide Divina credenda formatas. Ratio hujus est: quia Conclusio solum loquitur de propositionibus vere probabilibus, atqui circa Mysteria, quæ Fide Divina credenda sunt, propositio falsa in concursu alterius, iam cognitæ ut probabilioris, numquam potest habere rationem propositionis vere probabilis, prout infra suo loco (*c*) dicetur.

55. CONCL. IV. Confessarius tenetur conformare se quoad Judicium Sacramentale opinioni pœnitentis, si ejus opinio vere probabilis sit, etiam contra propriam opinionem; & consequenter, si pœnitens bona fide sequatur sententiam, quæ a probatis Auctoribus tamquam tuta & probabilis defenditur; Confessarius vero eam speculative improbabilem censeat, tenetur is, deposito, ac relicto proprio judicio, beneficium absolutionis eidem impendere. Ita Sanchez *lib.* 1. *in Decal. c.* 9. *n.* 27. *& seqq.* & communior Doctorum; & favet Scotus 4. *dist.* 15. *q.* 1. §. *Ex hoc dico*, volens, hoc observandum a Confessario in imponenda pœnitentia. Ratio est: quia audita Sacramentali Confessione, non potest Confessarius negare absolutionem pœnitenti rite disposito, nullumque peccati obicem ponenti: atqui pœnitens sequendo opinionem vere probabilem non peccat, ac proinde (nisi aliud obstet) recte est dispositus; ergo non potest ipsi absolutio denegari. Hinc Layman. *lib.* 2. *tract.* 1. *c.* 4. *n.* 10. sic loquitur: *Reprehendenda est quorumdam Confessariorum consuetudo, qui veriti pœnitentem contra propriam Sententiam absolvere, eundem ad alium Confessarium ablegant, qui oppositam opinionem probabilem tenet: si enim ille alter absolvere potest, cur non & tu possis? aut cur tua speculativa persuasio pœnitenti obesse debet?*

56. CONCL. V. Etsi in Quæstionibus de honestate actus præmissa doctrina locum habeat, aliter tamen est discurrendum loquendo de Materia facti, & quantum attinet ad Quæstiones de natura, conditione, aut valore actus, prout inter alia suadet diversitas utriusque supra *n.* 48. *&* 49. insinuata. Dicendum proinde cum communissima, & receptissima Doctorum sententia (quidquid unus, vel alter frustra reclamet) in Materia facti non esse licitum, sequi Sententiam minus probabilem, minusque tutam in concursu probabilioris ac tutioris. Ratio est: quia nemo potest extra casum necessitatis suo, ac licite sese exponere gravi periculo inferendi magnum damnum proximo: atqui in Materia facti sequens opinionem minus probabilem in concursu probabilioris ac tutioris, exponeret se gravi periculo inferendi magnum damnum proximo, & quidem extra casum necessitatis, utpote cum juxta hypothesin tali periculo facile possit occurrere eligendo opinionem probabiliorem & tutiorem; ergo.

ergo id non licet. Major patet ex praecepto Charitatis de diligendo proximo, sicut seipsum. Minor probatur inductione. Sic enim Sacerdos in administratione Sacramentorum adhibens materiam vel formam dubiam, minusque probabilem & tutam, cum possit adhibere certam aut tutiorem, exponeret sine ulla prorsus necessitate non solum periculo invaliditatis ipsum Sacramentum, sed etiam recipientem periculo non habendi fructum Sacramenti, cum dispendio aeternae salutis, si forte sua Sententia minus probabilis a parte rei falsa esset. Similiter Medicus adhibendo medicamina minus tuta, probabilioribus ac tutioribus, quae posset adhibere, relictis, ponit infirmum in periculo perdendae sanitatis, aut etiam vitae, cum irreparabili damno. Item Judex, adjudicans causam parti, minus probabilem sententiam habenti in Jure, exponeret se periculo inferendi grave damnum in bonis fortunae alteri parti litigantium, probabiliorem sententiam habenti. Siquidem ad evitanda illa damna proximo impendentia, nihil prorsus juvat probabile judicium operantis.

§. III.

Inferuntur corollaria de Ministro Sacramentorum, Medico, Judice, Advocato.

SUMMARIUM.

57. QUantum igitur attinet inprimis ad Ministrum Sacramentorum, sunt eidem observandae, ac prae oculis jugiter habendae, tres illae aureae Regulae, quas Doctor Subtilis 4. *dist.* 3. *q.* 2. §. *Tertia de forma vers. Circa istum*, adducit, & sequuntur alii communiter. Prima est: *Si possibilitas adest, via tutissima est eligenda;* Secunda: *Si non adest possibilitas, via tutissima proxima est tenenda.* Tertia est ista: *Cessante impossibilitate caute est supplendum, quod impossibilitas prohibebat.* Unde Baptismus v. g. in materia, vel forma dubia collatus, denuo sub conditione iterandus est, ut dicitur in Jure Canonico *c. De quibus, de Baptismo.*

58. Unde iure merito novissime ab Innocentio XI. damnata est, & tamquam scandalosa, & in praxi perniciosa prohibita sequens Propositio ordine I. *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis aut Episcopalis.* Haec, inquam, Propositio est damnata: ac proinde hactenus dicta, praesertim circa materiam Sacramentorum, magis confirmantur. *

* Ubi tamen utiliter pro maiori praxi ulterior circa hanc propositionem explicatio videri poterit in succincta Declaratione propositionum damnatarum &c. quorsum Lector remittitur.

59. Licet autem supra dictas tres Regulas Doctor noster ex professo tradiderit observandas circa Sacramentorum materiam & formam ab eorum Ministro, seu spirituali Medico animae; oportet nihilominus easdem (servata tamen proportione) etiam observari a vero Medico in curandis aegritudinibus hominis, atque etiam a Judice in ferendis sententiis.

60. Quantum igitur attinet ad Medicum, notant communiter Doctores, Medicum in curando infirmo debere sequi sententias certas, si adsint relictis incertis ac dubiis. Hinc, ut notat Layman. *loc. cit. num.* 15. citans plures alios, etsi probabilis opinio sit, medicamentum infirmo profuturum esse, non ideo sequitur probabile esse, quod liceat Medico tale medicamentum dubium adhibere; quin potius, cum agatur de periculo corporis, securior via est eligenda. Quare Medici, & Chirurgi, debent sequi sententias certas & securas, si suppetant reiectis incertis ac dubiis, graviterque peccat Medicus, si experiendi tantum causa inexplorata medicamenta certis dimissis infirmo adhibeat, eiusque sanitatem & vitam hac ratione gravi periculo exponat. Quod si certa curatio non occurrat, tenetur Medicus sectari ea, quae probabiliora iudicat, posthabitis opinionibus minus probabilibus. Si vero nulla medicamenta suppetant nisi dubia & periculosa, tunc prudenter examinandum erit, hinc quidem vis ac periculum morbi, illinc vero tam spes sanandi, quam timor & periculum nocendi, & quidem si Medicus intelligat, certo moriturum infirmum, nisi medicamentum adhibeatur, non carens quidem periculo accelerandae mortis, iunctum tamen cum probabili spe conferendae sanitatis, adhibere poterit.

61. Quantum tandem attinet ad Judicem, etiam communiter notant Doctores, quod Judex teneatur iudicare secundum sententiam, quae inspectis allegationibus & probationibus partium probabilior est, Jurique conformior. *L. ob Carmen* §. 3. *ff. de Testibus:* nam Judicis officium est, partibus litigantibus sententiam dicere secundum merita causae. Unde cavenda est doctrina nonnullorum Theologorum, olim volentium, si circa propositam controversiam contrariae sint opiniones probabiles de iure, posse Judicem relicta probabiliore iudicare secundum alteram minus probabilem. Quinimo haec sententia modo est expresse reiecta ab Innocentio XI. qui damnavit sequentem, ordine 2. Propositionem: *Probabiliter existimo, Judicem posse iudicare iuxta opinionem etiam minus probabilem.*

62. Similiter cavenda est illa nonnullorum Theologorum sententia, qui volebant, quando utraque opinio est aeque probabilis, integrum esse Judici, quam maluerit, opinionem eligere, & secundum eam iudicare, imo cessante scandalo nunc secundum unam, nunc secundum aliam. Cavendum, inquam, est ab huiusmodi sententia: quis enim non videat, ab aequitate alienum esse, si duo aequale ius habent, Judicem, quem oportet esse iuris interpretem, Justitiaeque Administrum, uni eorum totum adiudicare, alteri abiudicare? Unde non immerito Alexander VII. inter alias etiam sequentem, ordine 26. Propositionem damnavit. *Quando litigantes habent pro se opiniones aeque probabiles, potest Judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius prae alio.* Igitur in tali casu, si post causae accuratam discussionem neutra litigantium pars, inspectis allegatis, de facto, aut de iure superare videatur; debebit Judex vel arbitros, partium consensu statuere, vel compositionem suadere, imo etiam imperare, si casus nimium sit intricatus, causaque diutius iam protracta, vel denique cuilibet dimidium iuris, aut rei de qua lis est, adiudicare: nisi forsan unus ex litigantibus foret in possessione rei litigiosae; nam tunc potius huic Judex favere deberet; cum *in pari causa potior sit conditio possidentis.* Reg. 65. Juris in 6. & Reg. 128. ff. de Reg. Juris.

Additio.

* Dices: Si Rationes & Probationes sunt probabiliores, quod aliquis accusatus, vel inquisitus ob certum grave delictum e. g. Homicidii sit nocens: interim tamen adhuc adsunt etiam rationes in contrarium vere probabiles, quod sit innocens, Judex in tali casu pronuntiat, ac sententiam dicit pro reo, saltem non condemnando eumdem ad mortem: ergo potest Judex sequi sententiam minus probabilem. Ante respon-

sponsionem nota, aliud esse iudicium Civile, & aliud Criminale. Judicium Civile principaliter respicit commodum privatum litigantium. Criminale vero bonum commune, & vindictam publicam. H.N.

Resp. concess. antec. distinguo consequens. Judex potest sequi sententiam minus probabilem in actionibus civilibus, neg. in criminalibus, subdist. potest sequi talem sententiam, quæ sit minus probabilis attendendo præcise ad principia directa & speculativa, conc. quæ esset minus probabilis respiciendo pariter ad principia reflexa, & practica, neg. cons. Nam attendendo ad principia reflexa, ipsa iura in criminalibus gravioribus præcipiunt, ut nullus ad gravissimam ordinariam pœnam condemnetur, nisi similes probationes sint omnino claræ; quoniam *satius est, impunitum relinqui facinus nocentis, quam innocentem damnare L. absentem ff. de Pœnis.* Præsertim cum ex tali non condemnatione Reipublicæ nullum immineat periculum gravis mali, vel, si hoc adesset, reus posset accurate observari, aut omnino custodiri pro exigentia periculi. Econtra vero ex condemnatione ad mortem Reo, forsan a parte rei innocenti immineret damnum irreparabile.

63. Quæres, an id, quod proxime de Judice dictum est, similiter de Advocato sit sentiendum? Resp. negative, prout tenet communior Doctorum, præter Fagnanum *loc. cit. num.* 381. 387. *ac seqq.* & quosdam alios. Ratio est: quia Advocati officium non est, definire: sive jus dicere inter partes contendentes, sed uni parti litigantium assistere, atque patrocinium afferre: cum igitur, quotiescumque causa dubia seu controversa est, permittatur parti litem cum adversario contestari, atque propositis juribus & rationibus suis sententiam Judicis dirimentis exspectare; consequenter, si Advocatus causam clientuli non manifeste iniquam, sed probabilem judicet, licite ejus patrocinium suscipit, etsi causam adversarii probabiliorem, & facilius obtinendam arbitretur. Imo fieri potest, atque nonnunquam solet, ut pars illa, quæ a principio minus probabilis apparebat, in progressu litis probabilior evadat.

64. Notant tamen Doctores, quod Advocatus, causam dubiam suscipiens, ad aliqua sit obligatus. Et primo quidem, ut ante omnia diligenter inspiciat causæ sibi propositæ æquitatem, aut probabilitatem; & si injustam comperiat, nullo modo eius patrocinium suscipiat. Ratio est: quia alioquin peccaret cooperando ad malum. Secundo, ut post diligentem totius causæ considerationem sincere aperiat clienti, quantam probabilitatem, vel spem obtinendæ victoriæ habeat; alioquin enim, si falsa opinione aut spe inani victoriæ clientem detineat, ac sumptibus frustra faciendis involvat, ad compensationem damni ei obligatur. Tertio, ut Advocatus, qui causæ dubiæ patrocinium suscipit, paratus sit quamprimum desistere, & clienti suo significare, si in progressu litis eius iniquitatem manifeste deprehenderit: non tamen, ut notat D. Thomas 2. 2. *q.* 71. *art.* 3. debet eam prodere, ut scilicet aliam partem iuvet vel secreta suæ causæ alteri parti revelet, sed debet causam deserere, vel eum, cuius causam agit, inducere ad cedendum, vel componendum sine adversarii damno. Plura de hoc in iure Canonico *lib.* 1. *tit.* 32. *n.* 69. *& seqq.*

65. Obiicies I. Contra hactenus dicta. Ad prudenter operandum sufficit certitudo moralis, non enim tenemur semper habere summam rei certitudinem, sed sufficit moralis; atqui similiter Sacerdos, Medicus, & Judex habet certitudinem moralem, quod non peccet, nullumque damnum proximo inferat, eo ipso, quod pro se habeant sententiam vere probabilem; ergo. Resp. negando minorem, loquendo de casu, quo eiusmodi opinio probabilis circa Materiam facti habetur in concursu probabilioris, ac tutioris. Tunc enim Medicus v. g. non est moraliter certus de procuranda sanitate infirmi, si neglecto tutiori ac probabiliori pharmaco, quod hic & nunc adhibere posset, adhibet aliud minus tutum, minusque probabilem: neque etiam habet pro se sententiam vere probabilem; quod id licite facere possit, tum ob grave periculum nocumenti infirmo inferendi, tum ob communem sententiam Doctorum, id licite fieri negantium.

66. Dices: si hoc est verum, ergo in Medicina, in Jure, in Sacramentorum administratione nulla dabitur opinio probabilis; quia nemini unquam licebit eis uti: atqui hoc est absurdum; ergo. Respond. ejusmodi opiniones in Concursu alterius opinionis probabilioris ac tutioris, dici solum probabiles speculative, non autem practice. Ratio est: quia non possumus ex ipsis formare judicium practicum, quod dictet, hic & nunc esse licitum, absque ulla necessitate omittere viam certam, vel saltem tutiorem, & eligere cum gravi periculo damni proximo inferendi aliam minus certam, minusque tutam. Interim tamen speculative etiam in medicina, Jure, & Sacramentorum administratione, dantur opiniones probabiles, quas licebit & expediet sequi in casu necessitatis, & quando opinio probabilior hic & nunc practicari nequit, juxta tres illas aureas Regulas supra *n.* 57. ex Doctore Subtili allatas.

67. Obiicies II. Contra dicta *num.* 63. Judex tenetur ex officio ferre sententiam pro parte probabiliori: ergo & Advocatus poterit solum defendere causam magis probabilem, alioquin enim defendendo causam minus probabilem induceret Judicem ad aliquid iniquum, nempe ad ferendam sententiam, quam is licite ferre non posset. Resp. negando consequentiam, & paritatem: quia Judicis officium est definire, ac jus dicere inter partes litigantes, sicque causa rite prius discussa tenetur ex officio pro parte probabiliori stare, sententiamque ferre. Secus dicendum de Advocato, cujus officium non est definire, atque jus inter partes dicere, sed tantum parti uni assistere, atque (sub positis jam cautelis) patrocinium ferre, donec lis per definitivam Judicis sententiam fuerit decisa. Nec idcirco Advocatus censetur inducere Judicem ad aliquid iniquum: nam solum conatur ostendere, partem sui clientuli (prout nonnunquam in progressu litis apparet) esse veriorem, sive probabiliorem; non autem vult, ut stante minori probabilitate talis causæ, pro ea feratur sententia definitiva.

68. Urgebis: cujus causa existit minus probabilis, non potest alteri bellum inferre: ergo neque litem judicialem ipsi movere, & consequenter neque Advocatus tali causæ patrocinari. Respond. negando consequentiam, & paritatem. Siquidem per litem judicialiter motam fit solum inquisitio veritatis, utri parti revera plus iuris competat: simulque huius decisio relinquitur Judici, cuius est, utriusque partis fundamenta penitus expendere, ac postea litem sententia definitiva decidere. Econtra illatio belli, est ipsamet sententiæ executio; unde supponit, sententiam esse latam, vel saltem debere fieri in favorem eius, qui bellum infert: cuius autem ius est minus probabile, non debet sententia pro illo, sed potius contra illum ferri, ac proinde is alteri bellum licite inferre non potest.

QUÆSTIO ADDITA

in 3. Additiones divisa.

An in Sacramentis conferendis & suscipiendis liceat sequi sententiam probabilem minus tutam præ tutiore?

Cum varia dubia circa hanc materiam possint oriri, merito exactior eius discussio peti potest, quæ pro modulo meo sequentibus dabitur. Unde sit.

ADDITIO I.

Notanda, & aliquæ Conclusiones.

SUMMARIUM.

* *Certa sententia distinguitur a probabili.*

Minister non sequitur licite per se loquendo probabilem, minusque tutam sententiam de valore Sacramenti &c.

Eam sequendo peccat regulariter contra Religionem, & Charitatem.

Imo, si non semper, certe aliquando contra Justitiam.

Neque

Neque suscipienti per se licet sequi sententiam probabilem, minusque tutam de valore Sacramenti.
Idque infertur ex propositione prima ab Innoc. XI. proscripta.
Quid sentiendum de opinione probabilissima?
Damnatio propositionum non est odiosa.

NOta 1. Sententiam certam distingui a probabili. Probabilis enim est fallibilis, certa vero importat aliquam infallibilitatem, ita, ut falsa esse nequeat, & si est certitudo *Metaphysica*, tunc per absolutam Dei potentiam, si est *physica*, tunc naturaliter, & secluso miraculo, si est certitudo *moralis*, tunc moraliter implicat, talem sententiam esse falsam. Hinc certitudo quoque moralis excludit omnem formidinem prudentem etiam radicalem de opposito; esto enim obiectum posset naturaliter se aliter habere, quam iudicatur per sententiam moraliter certam, id tamen non esset possibile, nisi rarissime & cum maxima difficultate. Definiunt etiam aliqui sententiam moraliter certam, quod sit ea, quæ talibus momentis & motivis firmatur, ut oppositum non videatur amplius solide probabile. Non requiritur quidem ad moralem certitudinem, ut pro opposita sententia nullus amplius stet author, neque ulla ratio apparens, sed solum exigitur, ut opposita sententia non sit vere & solide probabilis: nam contra moraliter certam sententiam non stat vera probabilitas, bene autem aliquis scrupulus, vel apparens argumentum contra sententias etiam metaphysice certas v. g. contra articulos fidei formari potest.

Nota 2. In hac controversia præ oculis habendam esse propositionem ordine primam ab Innoc. XI. confixam, tam a P. Reiffenstuel adductam præc. q. 4. n. 58. quæ sic habet: *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutior, nisi vetet id Lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi: hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione Baptismi, ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis*. Per cuius tamen thesis damnationem minime prohibetur usus sententiæ vere probabilis circa illa, quæ solum ad licite, non vero ad valide administrandum Sacramentum exiguntur ut notat Hulzmann, & patet ex illis particulis: *de valore Sacramenti*. H. N.

Concl. I. Non licet Ministro per se loquendo in Sacramentis conferendis sequi sententiam probabilem, minusque tutam quo ad valorem Sacramenti, quando periculum invaliditatis non oritur ex conditione per Ecclesiæ ratificationem, supplebili. Communis.

Prob. 1. ex confixione propositionis superius recitatæ. 2. Non licet Ministro per se, & extra casus inferius specificandos Sacramentum exponere periculo nullitatis; sed exponeret Sacramentum periculo nullitatis sequendo sententiam mere probabilem minusque tutam quoad valorem Sacramenti: ergo non licet per se & extra casus inferius specificandos sequi sententiam mere probabilem circa valorem Sacramenti. M. videtur patere, non enim licet Ministro absque gravi irreverentia nulliter & invalide administrare Sacramentum: ergo neque licet illud periculo nullitatis exponere: quando enim factum aliquod cuidam non licet, neque ei licet se periculo talis facti exponere, ut in moralibus certum est, & peccat tam hic, qui actu transgreditur legem, quam ille, qui se periculo transgrediendi talem legem committit. min. vero probatur. Sacramenti valor dependet minime ab opinione nostrâ, utut probabili, sed a positione omnium illorum, quæ a Christo instituente ad valorem Sacramenti requiritur, hæc si adsint, valebit si unum eorum desit, non valebit Sacramentum, etiamsi plurimi doctissimi ex gravibus motivis judicent illud valere: ergo Minister exponeret Sacramentum periculo nullitatis sequendo sententiam mere probabilem minus tutam, relicta tutiore; talis enim sententia mere probabilis iuxta dicta est exposita periculo falsitatis etiam propinquo, & posset a parte rei res aliter se habere, quam per illam judicatur, & Sacramentum iuxta eam collatum non valere; ergo.

Confirm. Graviter peccat, qui proiicit sagittam in aliquid a longe se movens, etiamsi probabiliter credat esse feram, & minus probabiliter tantum putet esse hominem: ergo etiam peccat graviter, administrans Sacramentum juxta opinionem etiam probabiliorem, & minus tutam, iuxta quam credit illud valere. Prob. conf. ideo proiiciens sagittam &c. in allegato casu peccat graviter, quia se committit periculo occidendi hominem, & opinio illa, utut probabilior, non potest facere, ut illud se movens sit fera, & non homo si forte a parte rei homo sit: ergo etiam graviter peccat administrans Sacramentum iuxta opinionem minus tutam, etiam probabiliorem de valore, quia Sacramentum exponit periculo nullitatis, & opinio illa probabilior non potest facere Sacramentum validum, si forte a parte rei non sit validum, vel aliquid desit ad eius valorem.

Peccat ergo talis Minister secutus sententiam minus tutam mere probabilem. Imo contra virtutem Religionis, quod videtur colligi ex ipsa propositione confixa ab Innocentio XI. hæc si quidem dicit, non esse illicitum usum talis opinionis probabilis, nisi id *vetet lex, aut conventio, aut periculum gravis damni*, seu nisi id vetet obedientia vi legis, aut Justitia vi conventionis, aut charitas vi damni inferendi suscipienti. Ex quo sequitur, veram esse sententiam oppositam, quæ dicit, huiusmodi usum opinionis probabilis esse illicitum, etiamsi id non vetet obedientia, Justitia, aut charitas, sed sola Religio ob periculum frustrandi Sacramentum. Accedit ratio, quia gravem irreverentiam infert Christo exponens Sacramentum ab eo institutum periculo frustrationis: nam Christus instituit Sacramenta eo fine, ut, dum ponuntur præcipuæ eorum partes, fiant complete valida, & causent gratiam: quo fine Christus & Sacramenta frustrantur, vel saltem periculo frustrationis exponuntur a Sacerdote, qui sequitur sententiam minus tutam mere probabilem: quod sine gravi irreverentia erga Sacramenta, & eorum Institutorem fieri nequit. 2. Potest etiam talis Minister peccare graviter contra charitatem: quia sic administrans suscipientem exponit periculo carendi fructu Sacramenti. 3. Potest esse mortale contra Justitiam, si nempe Minister v. g. Parochus suis Parochianis tenetur ex officio administrare Sacramenta, aut si se ingerat pro illo, qui ex officio obligatur. Imo Joannes Sanchez & alii apud la Croix dicunt, quemlibet Ministrum peccare graviter contra Justitiam sequendo sententiam minus tutam & probabilem de valore. Rationem dant: quia quilibet Minister, hoc ipso, quod ministrare velit Sacramentum, tacite se obligat ad conferendum illud eo modo, quo sibi vellet illud conferri suscipiens: atqui suscipiens censetur velle sibi conferri Sacramentum eo modo, quo certo est validum, & minime subjectum periculo nullitatis; & sane vellet aliquis petere Sacramentum ab alio Sacerdote, si sciret hunc velle tantum agere secundum probabilia & fallibilia cum periculo nullitatis. Vide la Croix L. 6. p. 1. n. 104.

Concl. 2. Neque per se loquendo suscipiens Sacramentum licite potest sequi sententiam minus tutam mere probabilem quoad valorem Sacramenti in iis, quæ ab Ecclesia non possunt suppleri. Viva in cit. propositionem Innocentii XI. n. 25. la Croix L. 6. p. 1. n. 105. Gormaz Tract. de Sacramentis in genere. n. 308. Felix Potestas Exam. Confess. Tract. 1. p. 1. n. 75. Holzman. t. 1. de Consc. n. 158. Babenstuber, & alii modo communiter.

Prob. Etiam suscipiens Sacramentum, dum sequitur sententiam minus tutam, & solum probabilem circa valorem Sacramenti, exponit illud periculo frustrationis & nullitatis: ergo etiam suscipiens non potest licite sequi sententiam minus tutam, & mere probabilem circa valorem Sacramenti. ant. constat: sive enim aliquid desit ex parte Ministri, sive ex parte suscipientis, quod requiritur ad valorem, non conficitur Sacramentum: ergo etiam suscipiens, dum sequitur probabilem & minus tutam de valore Sacramenti, illud exponit periculo nullitatis, æque ac Minister.

Confirm. Minister conficiendo Sacramentum non potest licite sequi minus tutam & solum probabilem circa valorem Sacramenti, quia sequendo in praxi talem sententiam, exponeret Sacramentum periculo nul-

litatis: ergo neque suscipiens potest licite sequi sententiam minus tutam & mere probabilem circa valorem Sacramenti; quia & iste exponeret Sacramentum periculo nullitatis. Ex quibus habes, quod *explicite & formaliter*, seu *in terminis*, tantum sit damnatum, quod in Sacramentis conficiendis & conferendis liceat sequi sententiam probabilem & minus tutam de valore. Per hoc tamen stat, quod saltem *implicite* & *æquivalenter* sit etiam alterum damnatum, quod liceat in suscipiendis Sacramentis sequi sententiam ejusmodi probabilem &c. illa enim propositio est damnata, virtualiter, & implicite, quæ quidem non est formaliter, seu in terminis confixa, ejus tamen falsitas legitime deducitur ex formaliter damnata, ut observat Gormaz & la Croix; sed talis propositio est asserens, suscipientem posse sequi sententiam minus tutam, tantum probabilem de valore: hujus enim falsitas legitime deducitur ex propositione 1ma ab Innocentio XI confixa quæ loquitur de conferente, ut patet ex probatione hujus conclusionis

Ex his sequitur ulterius, peccare eum graviter, qui in Sacramentis conficiendis, vel suscipiendis sequitur opinionem minus tutam, probabiliorem, aut etiam probabilissimam de valore, relicta tutiore. Henno tr. de Consc D. 3. q. ult. con. 1. la Croix L. 6. p. 1. n. 106. Ratio est: quia opinio etiam probabilissima, manet adhuc intra terminos probabilitatis, uti hic suppono: ergo est adhuc fallibilis, periculo falsitatis exposita, & fundare potest prudentem formidinem de opposito, neque elidit probabilitatem sententiæ oppositæ: ergo adhuc exponit Sacramentum periculo nullitatis: ergo etiam damnatum est, licere sequi talem opinionem probabiliorem, vel probabilissimam Neque contrarius est Viva, hic enim sententiam probabilissimam confundit cum moraliter certa; taliter autem opinio probabilissima non amplius maneret intra limites probabilitatis, nec amplius foret moraliter fallibilis. Limitavi autem utramque conclusionem dupliciter: 1mo quidem per particulas: *per se loquendo*, 2do per particulas: *in iis, quæ ab Ecclesia non possunt suppleri*. Rationes harum limitationum palam fient in sequentibus conclusionibus ponendis Additione secunda, nunc autem

Objic. 1. Damnatio propositionum est odiosa: ergo cum propositio damnata loquatur de solo conficiente, ejus damnatio non debet extendi ad suscipientem. ℟. n. a. Damnatio propositionum, cum declaret falsitatem, quæ perniciosa posset esse fidelibus, potius beneficium & favorem, quam odium continet: & hic favor non solum respicit communitatem, quo in sensu omnis lex, etiam pœnalis, est favorabilis, quia omnis instituitur in bonum communitatis, sed proscriptio propositionum etiam respicit favorem singulorum fidelium in particulari: cuivis enim in particulari expedit esse immunem a tali errore, qui ipsi in via salutis obesse posset; atque in hoc sensu lex pœnalis non est favorabilis. Iterum leges pœnales tantum remote respiciunt bonum commune proxime vero tamquam medium bono communi promovendo aptum intendunt pœnam, & afflictionem hominis vel membri alicujus in communitate: ast Damnatio propositionum ad normam aliarum legum favorabilium immediate intendit bonum cujusvis fidelis in particulari per liberationem a noxiis erroribus, & hanc liberationem ac favorem adhibet tanquam medium pro bono communi augendo Reipublicæ Christianæ.

Ob. 2. Conficiens Sacramentum agit nomine Christi: per consequens hic debet esse magis reverens in conficiendis Sacramentis, quam suscipiens, qui se tantum habet passive, nec agit nomine Christi: ergo ex damnatione circa conferentem non debet fieri extensio ad suscipientem. ℟. n. conf. Minister & suscipiens Sacramentum tenetur ex voluntate Christi curare, ne illud periculo nullitatis extra casus inferius specificandos exponatur, quod tamen neuter faceret extra hos casus sequens sententiam probabilem minus tutam circa valorem Sacramenti. Unde uterque peccaret mortaliter, licet Minister forte gravius.

Ob. 3. Suscipiens Sacramentum potest velle cedere iure, quod habet ad fructum Sacramenti, & velle carere tali fructu, quod non potest facere conferens; ergo bene potest suscipiens Sacramentum periculo nullitatis exponere cum periculo carendi fructu Sacramenti, quamvis hoc non possit facere Minister conficiens Sacramentum. Ant. prob. Sacramentum est institutum in utilitatem suscipientis, non vero conficientis, qua utilitate potest sponte carere velle suscipiens, & ita periculo nullitatis Sacramentum exponere, non vero potest conferens pro libitu privare suscipientem fructu Sacramenti. ℟. n. a. volens suscipere Sacramentum non potest velle renunciare fructui Sacramenti; non enim potest fidelis licite velle suscipere alio modo, quam quo Christus instituit; atqui Christus ita instituit Sacramenta, ut voluerit per eorum confectionem in suscipientibus causari fructum, & gratiam: & hinc ille suscipiens peccat graviter, per cujus culpam fit, ut Sacramentum aliquod non habeat suum effectum.

Obji. 4. Pœnitens licite accedit ad Sacramentum pœnitentiæ cum sola attritione: sed sententia docens solam attritionem sufficere ad Sacramentum pœnitentiæ est mere probabilis: ergo saltem suscipiens potest sequi sententiam mere probabilem. ℟. n. m. Hæc sententia enim de sufficientia attritionis est moraliter certa.

ADDITIO II.

Continuatio Quæstionis additæ.

SUMMARIUM.

* *Licet in Sacramentis conferendis & suscipiendis sequi sententiam minus tutam, moraliter certam de valore Sacramenti:*
Quid in casu necessitatis,
Et extra hunc &c. in casu singularis difficultatis.

CONcl. 3. Licet in Sacramentis conficiendis & suscipiendis sequi sententiam moraliter certam de valore relicta tutiore. Viva in propositionem 1mam ab Innoc. XI. confixam n. 27. la Croix L. 6. p. 1. n. 108. Henno tr. de Consc. d. 3. q. ult. con. 1. Prob. 1. quia Innocentius solum damnavit, quod liceat sequi sententiam probabilem, non vero etiam damnavit, quod liceat sequi sententiam moraliter certam de valore relicta tutiore. 2. Certitudo moralis excludit prudentem formidinem de opposito, ac de periculo nullitatis: ergo per praxim sententiæ moraliter certæ satis consulitur reverentiæ Sacramentorum. 3. Deus in negotio salutis æternæ non obligat homines ad adhibenda media metaphysice, sed solum moraliter certa; aliter via salutis non esset duntaxat arcta, sed etiam impervia, & jugum Christi foret importabile, atque adeo minime suave: ergo.

Concl. 4. In casu necessitatis, quando conferri, vel suscipi debet Sacramentum, nec practicari potest tutior opinio, non solum potest, sed debet quis procedere secundum sententiam probabilem, & Sacramentum saltem sub conditione administrare. Est certa: *necessitas enim*, ut ait D. Thomas, *non subjicitur legi*, & simul abstergit irreverentiam Sacramento alias inferendam, præsertim dum illud solum sub conditione administramus: ergo &c.

Confirm. Sacramenta sunt instituta in favorem hominum: ergo in casu necessitatis Christus censetur potius velle Sacramentum exponi periculo nullitatis, quam animam hominis, in cujus favorem institutum est, periculo perdendi salutem. Nec obstat propositio damnata Innoc. XI. ex qua tantum sequitur, non licere sententiam probabilem &c. *relicta tutiore*; atqui in tali casu necessitatis tutior sententia non relinquitur, sed non habetur: tunc enim censetur aliquis tutiorem relinquere, quando illam habet, & potest applicare; sed in casu necessitatis non supponitur haberi v. g tutior materia: ergo neque supponitur relinqui. Quamobrem si Judæus moribundus petit baptizari, & non habes nisi cerevisiam, aut aquam rosaceam, debes in hac baptizare sub conditione: in hoc enim casu necessitas hominis, in cuius favorem institutum est Sacramentum, & conditio apposita abstergit irreverentiam.

Concl. 5. Quamvis de valore Sacramenti agatur, neque sit casus absolutæ necessitatis, neque etiam Ecclesia possit supplere, aut dispensare, tamen licitum est operari secundum sententiam vere probabilem minus tutam, si alioquin administratio, aut susceptio Sacramentorum fieret obnoxia nimiis scrupulis, aut difficultatibus & incommodis juxta explicationem in Probat. 2. dandam. Illsung tract. 1. dist. 1. num. 77. la Croix l. 6. p. 1. n. 113. & teste hoc multi moderni DD.

Prob. 1. Certum est, quod Christus noluerit administrationem vel susceptionem Sacramentorum esse moraliter impossibilem, & odiosam ministrantibus, & suscipientibus; ergo etiam certum est, quod Christus non voluerit suscipientem aut administraotem Sacramentum gravari nimiis anxietatibus, & difficultatibus, per quas utique susceptio vel ministratio Sacramenti fieret moraliter impossibilis: ergo si nimiæ anxietates, & difficultates in susceptione vel administratione non possunt vitari, nisi sequendo sententiam mere probabilem de valore Sacramenti, licitum est eam sequi.

Prob. 2. Ex praxi Ecclesiæ, juxta quam baptizari potest infans, quem parentes tantum dicunt non esse baptizatum, cum tamen horum testimonium solum sit probabile. 2. absolvi potest pœnitens, qui solum probabiliter putatur esse dispositus, imo de dispositione pęnitentis vix unqnam major haberi potest notitia, quam probabilis, licet enim det signa doloris & propositi, dicatque se omnia esse confessum, tamen hæc omnia nituntur dicto, & signis externis pęnitentis fallibilibus, quæ se aliter habere possunt: ergo. Hinc in tali casu, ubi difficillime, & non nisi cum maximis scrupulis, potest haberi notitia major, quam probabilis, licet eam sequi, etiamsi agatur de valore. Siquidem, in talibus casibus si non liceret sequi sententiam probabilem &c. deberet relinqui sæpissime administratio Sacramenti cum magno damno fidelium, quod neque Christus, neque Ecclesia vult. Sane vix unquam posset homo absolvi extra articulum mortis, in quo habetur casus extremæ necessitatis, quia vix unquam possumus habere notitiam certam de dispositione pęnitentis: ergo in solo casu necessitatis ob dicta conclusione præcedente deberet absolvi homo, si non liceret in tali casu sequi sententiam probabilem. Neque dissentit huic conclusioni Viva in propositionem ab Innoc. XI. rejectam n. 23. ubi requirit moralem certitudinem, saltem respectivam de dispositione pęnitentis: nam certitudinem respectivam in hoc casu confundit cum probabilitate explicata, quando contra eam non stat motivum grave in oppositum.

Obji. Innocentius universaliter damnavit, licere sequi sententiam probabilem, minus tutam. R. d. a. Innocentius universaliter damnavit, licere sequi sententiam probabilem &c. relicta tutiore, quando moraliter est possibile sequi sententiam tutiorem, c. a. secus n. a. Innocentius tantum damnavit, licere sequi sententiam talem probabilem, quando defectus per dispensationem aut suppletionem Ecclesiæ non tollitur, & sic Sacramentum exponitur periculo nullitatis. 2. Quando moraliter, fine nimiis scrupulis, & difficultatibus est possibile eligere & applicare sententiam tutiorem: secus est, quando suppletur defectus juxta jam dicta, & quando moraliter non potest eligi, vel applicari tutior, quia tunc tutior non relinquitur; nam illa sententia non relinquitur, cuius electio & applicatio moraliter implicat.

ADDITIO III.

Illationes Practicæ ex antecedentibus duabus Additionibus.

SUMMARIUM.

** *Adducuntur varii casus de Sacramentis Baptismi, Pœnitentiæ, Matrimonii &c.*

EX dictis sequitur 1. Baptismum non posse extra casum necessitatis administrari in acqua rosacea, aut alio humore, qui tantum probabiliter, non vero certo creditur esse materia sufficiens, neque per formam, quæ tantum probabiliter est sufficiens. Idem est de reliquis Sacramentis. Sic Sacramentum confirmationis non potest confici in solo oleo olivarum, benedicto ab Episcopo, sed debet conferri per chrysma confectum ex oleo & balsamo, & pro consecratione calicis non licet adhibere vinum congelatum, vel sola verba: *Hic est calix sanguinis mei*, omissis sequentibus. Ratio est: quia sententiæ, quæ dicunt Sacramenta, commemorata valere in allegatis materiis, vel formis, agunt de valore, & simul sunt mere probabiles: ergo eas non licet se. qui iuxta propositionem damnatam. Ex eadem ratione non sufficit in confessione peccatorum venialium mera non complacentia, & dolor virtualis inclusus in proposito confitendi, neque sufficit dolor, etiam non retractatus, qui longissimo tempore præcessit confessionem, quia illæ sententiæ, ab aliquibus traditæ, ad summum sunt probabiles, & agunt de valore.

Sequitur 2. Non requiri Sacramento Pęnitentiæ contritionem intensissimam, aut attritionem, quæ sit existimata contritio, aut singulas contritiones de singulis peccatis: nam hæc non requiri ad Sacramentum Pęnitentiæ est moraliter certum. Eodem modo certum est ex praxi Ecclesiæ, & doctrina Tridentini, quod aliqua attritio ex metu gehennæ, vel ex motivo turpitudinis peccati concepta absque alia dilectione Dei super omnia possit sufficere ad Sacramentum Pęnitentiæ. Herincx, Felix Potellas, Holzman &c. Addit Viva in propositionem 1. damnatam ab Innocentio n. 26. certam quoque esse moraliter, & consequenter in praxi tutam sententiam, quod non requiratur ad hoc Sacramentum propositum non peccandi de cætero formale, sed sufficiat virtuale, item quod unus dolor, non retractatus, possit sufficere pro duplici absolutione & confessione, si una alteram statim sequatur; secus vero esse ait, si confessio altera priorem non statim sequatur. Nihilominus, quod ad me attinet, nullam ex his duabus sententiis de proposito virtuali & dolore uno sufficiente ad duplicem confessionem in praxi sequi auderem. Insuper licet Sacramentum extremæ Unctionis administrare oleo, cui frequentius modica quantitas olei non benedicti admixta est, ita ut quævis quantitas olei non benedicti admixta semper sit minor, quam quantitas benedicti, licet tandem non benedictum admixtum simul sumptum majorem quantitatem efficiat, quam benedictum fuerit. Ratio hujus est: quia hæc est praxis Ecclesiæ, ut si necessitas requirat ob copiam infirmorum, sæpius paullatim adjungatur oleum non consecratum consecrato, etiamsi post plures additiones major fiat quantitas olei non consecrati: quam praxin etiam confirmavit 23. Sept. 1662. sacra Congregatio consulta a Diœcesi Hispalensi, ut cum aliis refert Viva laudatus.

Sequitur 3. licere sequi sententias probabiles & minus tutas, quæ concernunt materiam remotam Sacramenti Pęnitentiæ v. g. quod non debeant necessario explicari in confessione peccata negative dubia, circumstantiæ mere aggravantes &c. Viva cit. Cherub. Mayr Recollect. Moral. P. 1. c. 1. quæs. 10. Holzman t. 1. de consc. n. 158. Ratio est: quia ad valorem Sacramenti non requiritur confessio materialiter, sed formaliter integra; atqui formaliter integram confessionem adhuc facit, qui omittit ea in confessione, ad quæ aperienda se non esse obligatum aliquis prudenter per probabilem sententiam potest judicare; prout probabiliter & prudenter quis judicare potest se non adstringi ad confitenda peccata negative dubia, circumstantias mere aggravantes &c. ergo. Maior est certa: quia sæpe habetur confessio valida, quæ tamen non est materialiter, sed solum formaliter integra, ut dum aliquod peccatum grave inculpabiliter ob ignorantiam omittitur &c. min. prob. quia confessio formaliter integra est illa, in qua aperiuntur ea solum peccata, quæ aliquis aperire potest, & tenetur; atqui aliquis non tenetur aperire ea peccata, a quorum confessione se excusari probabiliter, & prudenter iudicat.

Sequitur 4. *in quæstionibus juris* licere sequi sententiam minus tutam & mere probabilem de valore matrimonii, saltem in iis, quæ pendent ex iure humano Ecclesiastico. Carden. in propositionem 1 Innoc. differt.

fert. 2. n. 529. Viva in eandem propositionem n. 29. la Croix l. 6 p 3. n. 527. & alii ab his allegati. Ratio hujus est 1. quia defectus, si quis committeretur in tali casu sequendo sententiam probabilem minus tutam, esset supplebilis per Ecclesiam, de cujus benignitate etiam certo præsumitur, quod velit illum supplere: ergo. 2. accedit praxis & consuetudo Ecclesiæ, juxta quam matrimonium approbatur ut validum, quod cum hujusmodi opinione probabili, & minus tuta de valore contrahitur. 3. Causa matrimonii est favorabilis *c. finali de sententia & re judicata*; ergo taliter contractum censeri debet esse validum. 4. Urbanus VIII. rogatus, ut in India dispensaret cum Neophitis, ut possent aliquam uxorem ad arbitrium ducere ex pluribus prioribus, quas habuerunt, respondit, non esse opus sua speciali dispensatione, sed ubi *DD. sententiæ utrinque probabiles intercederent, sequerentur opiniones pro conditione locorum ac hominum barbaris favorabiliores*: ergo SS. Pontifex censuit, quod liceat sequi sententias probabiles, etiam minus tutas de valore Sacramenti, & non adstrinxit determinate ad sequendam tutiorem, quæ erat, ut isti Barbari illam, quam primo præ reliquis duxerunt, retinerent. Hanc responsionem Urbani VIII. refert Cardenas mox citatus n. 553.

Dixi vero in hac illatione *1. in Quæstionibus juris*, seu quando quæritur, an iure Ecclesiastico sit statutum v. g. aliquod impedimentum, vel an jus Ecclesiasticum statuens impedimentum e. g. Criminis, aut aliud, se etiam extendat ad hunc casum; tunc enim hæc assertio habet locum. Idem dic, quando ille in impedimento dispensat, cui solum probabiliter, non vero certo competit jus dispensandi. Sic probabile solum, non vero certum est, Episcopum posse in casu necessitatis dispensare in impedimentis quibusdam dirimentibus: igitur, qui in tali necessitatis casu ab Episcopo obtinuit dispensationem, potest secure & licite contrahere matrimonium: quia hæc est quæstio juris, an Episcopo conveniat jus dispensandi in ejusmodi casu necessitatis, & simul est probabile Episcopo eam convenire.

Sed quid, si quæstio est facti e.g. si certum est quidem jus, uti certum est jus statuens impedimentum consanguinitatis, & affinitatis in certis gradibus, & dubitatur tantum de facto, an v. g. Personæ, quæ volunt contrahere, sint consanguineæ?

Respondet ad hoc dubium 1. Cardenas diss. 2. in propositionem 1. Innocentii, cum Viva in eandem propositionem n. 31. & aliis apud la Croix l. 6. p. 3. n. 533. contra Lessium & plurimos alios. Quando in quæstione facti ex coniecturis utrinque probabilibus resultat purum dubium invincibile tamen, de impedimento dirimente, tunc licet cum tali probabilitate inire matrimonium. Ratio est: quia stante tali dubio invincibili libertas contrahentium est in possessione.

Respondet 2. Laudatus Cardenas n. 522. si habetur probabilitas facti de impedimento dirimente, nulla autem probabilitas de carentia impedimenti, tali casu non licet inire matrimonium. Rationem dat; quia talis homo exponit Sacramentum periculo nullitatis, neque habet aliunde pro se principium aliquod directum aut reflexum, ex quo posset reddi certus valor Sacramenti. Addit capit. *inquisitioni de sententia excom.* ubi resolvit Pontifex, eum, qui habet credulitatem probabilem & discretam de impedimento dirimente consanguinitatis, vel affinitatis non posse petere, bene autem reddere debitum coniugale: ergo SS. Pontifex tale matrimonium non supponit absolute & certo validum, alias etiam permisisset petitionem debiti. Adiungit idem Carden. n. 524. qui habet meram probabilitatem facti de carentia impedimenti, nullam autem certitudinem, eum graviter delinquere contrahendo: rationem dat, quia non sequitur, quod tutius est, & Sacramentum exponit periculo frustrationis. Verum contra hoc posset objici, etiam eum qui stante dubio facti invincibili, resultante ex probabilibus utrinque coniecturis de impedimento dirimente contrahit, non agere, quod tutius est: ergo neque talem invincibiliter dubitantem posse contrahere. Et revera præplacet mihi sententia Lessii, Castropalao & aliorum, qui in dubio etiam invincibili, & probabilitate facti de impedimento dirimente universim negant, posse licite matrimonium contrahi. Ratio est: quia Ecclesia hujusmodi matrimonia non ratificat, & inde ea declarat esse nulla, si post contractum superveniat certa notitia talis impedimenti dirimentis, esto, dum fuit contractus celebratus, contrahentes habuerint pro se probabilitatem facti, vel dubium invincibile de carentia impedimenti; ast non sic dissolvit Ecclesia, neque declarat nulla illa matrimonia, quæ cum probabilitate iuris de absente impedimento dirimente fuerint contracta, quamvis postea innotescat, quod sententia asserens subsuisse impedimentum, etiam vere sit probabilis: ergo. Et horum Authorum sententia teste la Croix in praxi tenenda est, ac in talibus casibus saltem conditionate dispensatio petenda, si nempe sit necessaria.

Dixi in assertione 5. licere sequi opinionem probabilem minus tutam de valore matrimonii saltem in iis, quæ pendent a Jure Ecclesiastico. Nam in iis, quæ pendent a Jure Divino & naturali, uti sunt impedimenta dirimentia Juris naturalis & Divini, est maior difficultas. Ad quam tamen Cardenas, Viva, & alii respondent, etiam licere in his sequi sententiam vere probabilem: *tum*, quia Urbanus VIII. in responsione illa de matrimoniis Indorum concessit Missionarios posse sequi sententias vere probabiles, & favorabiles Barbaris, quamvis tunc fuerit dubium de impedimento dirimente Juris Divini, nempe de impedimento Ligaminis: *tum* quia Ecclesiæ in dubiis Juris naturalis & Divini de valore matrimonii convenit potestas decidendi & iudicandi: ergo. Credo tamen hanc responsionem Adversariorum esse limitandam ad illos casus dubios Juris Divini & naturalis, in quibus Ecclesia solet & potest dispensare.**

QUÆSTIO V.

De Conscientia scrupulosa, eiusque signis, & remediis contra scrupulos.

SUMMARIUM.

69. *Conscientia scrupulosa, & scrupulus quid?*
70. *Signa Conscientiæ scrupulosæ, quæ?*
71. *Quæ sit origo scrupulorum?*
72. *An sit licitum operari contra conscientiam scrupulosam.*
73. *Solvitur objectio scrupulosorum.*
74. *Alia scrupulosorum instantia diluitur.*
75. *Explicantur quædam auctoritates.*
76. *Discrimen inter Timoratos timore Dei, & inter Scrupulosos, quale?*
77. *Mala scrupulosorum.*
78. *Remedia contra scrupulos, qualia?*
79. *Consilium pro scrupulosis, qui suæ conscientiæ curam habent.*
80. *Quid de nimium scrupulosis circa peccata præterita, & parum solicitis circa futura?*

69. CONscientia *scrupulosa* dicitur talis a *Scrupulis*. Porro *Scrupulus* est inanis apprehensio & hinc ortus timor atque anxietas, alicubi esse peccatum, ubi revera non est. Unde *Conscientia scrupulosa* importat inanem apprehensionem ex frivolis ortam rationibus, qua quis suspicatur aliquid esse peccatum, quod non est.

70. Signa autem scrupulosæ Conscientiæ sunt potissimum sequentia. I. Pertinacia iudicii, qua scrupulosi homines Doctoris, aut sui Confessarii consiliis non acquiescunt: unde varios consulunt & fatigant, & tamen nullius iudicio stant nisi suo. II. Ex levi apparentia frequens iudiciorum mutatio: unde oritur in agendo inconstantia v. g. in Horis Canonicis aliquando decies mutant iudicium, num hunc vel illum Versiculum dixerint; imo nonnunquam contra proprium iudicium, quod tale quid agere non sit peccatum, adhuc sunt inquieti, timentque, ne forte peccent, vel peccaverint. III. Perturbate agere, & cæco quodam modo in externis actionibus procedere; & hoc quidem malum ex prioribus descendit. IV. Habere reflexiones extravagantes infinitarum circumstantiarum:

V. Timere in omnibus peccatum, & contra sapientum, imo & contra proprium judicium esse inquietum. His accedit ultimum Conscientiæ scrupulosæ signum, si nempe Confessarius judicat, talem esse scrupulosum, juxta hactenus dicta. In particulari autem signa Scrupuli, hic & nunc præsentis, sunt sequentia duo: inprimis, si per illum experiaris, te nimium angi, & turbari. Deinde si alias expertus sis, te similia apprehendisse sine fundamento. Ita discurrit inter alios Hermannus Busenbaum, *in Medulla Theolog. moral. lib.* 1. *tr.* 1. *cap.* 3.

71. Quæritur I. Quæ sit origo Conscientiæ scrupulosæ, & scrupulorum? Resp. cum Doctoribus passim, origines & causas Scrupulorum esse potissimum sequentes. I. Est ignorantia; qui enim ignorantes sunt, quibusvis facile moventur, ac decipiuntur. II. Cerebri, & imaginationis debilitas. III. Complexio frigida, & melancholica. IV. Immoderatus, & indiscretus fervor. V. Nimius timor servilis; hic enim animam tremulam & trepidantem facit. VI. Consuetudo, seu conversatio cum Scrupulosis. VII. Tentatio diabolica. Et tandem VII. causa scrupulorum, est permissio Dei, qui quandoque singulari sua providentia superbiam nostram a scrupulis depasci permittit, vel in fornace scrupulorum nos purgat, nostramque fidelitatem ad augendum in nobis meritum probat; ubi in casu ultimo sæpius tales homines tempore mortis suæ non sine admiratione Divinæ Providentiæ videmus maximis abundare consolationibus cessante omni anxietate.

72. Quæritur II. An sit licitum operari contra Conscientiam scrupulosam? Resp. cum communi Doctorum, affirmative. Ratio est clara: quia Conscientia scrupulosa nititur solum levibus atque frivolis rationibus, ac proinde ejus judicium est imperfectum atque imprudens; ergo licite ac laudabiliter ipsi resistitur.

73. Nec dicatur I. cum scrupulosis. Juxta illud commune dictum: *In dubiis tutior pars est eligenda*; ergo. Resp. enim, axioma illud loqui de Dubio proprie dicto, non autem de mero ac inani scrupulo, qui importat inanem suspicionem ex levibus causis ortam, qua quis putat esse peccatum, quod revera non est. Porro quomodo vulgatum hoc axioma sit intelligendum, habetur superius *n.* 35.

74. Nec dicatur II. Ad licite operandum necessario requiritur judicium intellectus saltem probabile de honestate operis: atqui stante scrupulo deest tale judicium intellectus; ergo eo stante non est licitum operari contra scrupulum. Respond. quippe negando minorem: nam scrupulus verus, quantumcumque urgeat minime tollit assensum partis contrariæ, seu judicium intellectus de ipso: quod si vere tollat determinatum assensum alterius partis, jam non erit amplius scrupulus, sed verum Dubium, ut recte notat Sanchez *lib.* 1. *in Decal. c.* 10. *n.* 80. ac proinde cum ipsa procedendum foret juxta dicta superius *Quæst.* 3. Unde cum Conscientia scrupulosa facile transire possit in conscientiam vincibiliter erroneam, vel dubiam, colligere licet, quam miser & periculosus sit status hominis vere scrupulosi.

75. Nec dicatur III. Secundum illud D. Gregorii, ac refertur *can.* 4. *dist.* 5. *Bonarum mentium est ibi culpam timere, ubi culpa non est*. Et illud *Proverb.* 28. *Beatus homo, qui semper est pavidus*, & alibi; ergo bene fit, si quis est scrupulosus. Respond. enim negando consequentiam: hujusmodi siquidem auctoritates loquuntur de Conscientia timorata vera, & rationabili; non autem de Conscientia inaniter scrupulosa, & plurimum cor affligente. Sed occasione hujus.

76. Quæritur ulterius, quale sit discrimen inter Timoratos timore DEI, & inter scrupulosos? Respond. cum Petro Marchantio *Tomo I. Tribunalis, tract.* 5. *titul.* 6. *quæst.* 2. & aliis, plures passim assignari differentias; cæteris tamen clarior est ea, quæ desumitur ab effectibus. Effectus enim Timoris DEI in timoratis, sunt puritas & firmitas cordis, vigilantia, & solicitudo sine anxietate, apprehensio mali sine turbatione, pœnitentia cum spe & amore conservandæ justitiæ Fontem. Hinc timorati timore Divino, ob amorem Dei atque observantiam mandatorum ipsius, etiam verbum otiosum refugiunt, simulque imperturbati, stabiles & constantes incedunt viam mandatorum DEI, & cum cordis tranquillitate custodiæ suæ invigilant, atque absque turbatione ad DEUM suspirant.

77. Econtra vero res se habet in scrupulosis. Primo timor scrupulosorum plenus est impuritate atque inconstantia mentis. Deinde tantum abest, ut scrupulosi in solicitudinem alacrem ac vigilantiam cordis excant, ut potius in anxietatem, pusillanimitatem, tepiditatem, ac tædium omnis boni devolvantur, simulque apprehensio mali fit in ipsis cum turbatione totius hominis, ita ut nec se ipsos capiant, imo quodam mentis dilirio fatiscant. Omittuntur alia plura discrimina, & mala Conscientiæ scrupulosæ.

78. Quæritur ultimo. Quænam sint remedia contra scrupulos? Resp. Inprimis saluberrimum contra scrupulos remedium esse, scrupulos contemnere: cum enim hi ex frivolis concipiantur rationibus, hinc tali inanitate perpensa, jure merito contemnuntur, & licite contra eos quis operatur. Quia tamen scrupulosus non semper semetipsum juvare potest, tunc alterum remedium est, ut scrupulosus deposito proprio judicio, & non obstantibus suis rationibus, per omnia se submittat judicio, ac verbo pii ac prudentis Viri, aut Confessarii, cum manifestum sit, Deum non plus exigere a tali persona afflicta. Confessarius autem ante omnia videat, quæ sit causa scrupulorum, eamque cognitam laboret amovere. Præterea sit is sin suis Responsionibus resolutus, atque, ne scrupulo inducatur, abstineat a multis discursibus, & probationibus suorum dictorum, cum in illis frequenter non deesset scrupulosis talibus materia novorum scrupulorum. Quare urgeat Confessarius scrupulosum, ut simpliciter suis dictis credat: alias certe vix juvari poterit. Et hæc sunt duo remedia præcipua contra scrupulos, quamvis plura a Doctoribus afferantur.

79. Ceteris tamen dimissis, consulit Vasquez 1. 2. *disp.* 27. *cap.* 2. loquendo de illis scrupulosis, qui simul conscientiæ suæ curam habent, quod Confessarius, si semel cognoscat talem scrupulis agitari, ei tale consilium præbeat, suadeatque, ut nihil putet esse mortale, nisi quod manifeste & absque formidine videatur ipsi esse mortale. Imo vero interdum potest aliquis adeo esse scrupulosus, ut nisi Jurare possit, illud esse mortale, credere non debeat mortale esse.

80. Difficilius remedium adhibetur illis scrupulosis, qui sunt nimium scrupulosi circa præterita peccata, de futuris autem parum sunt soliciti. Præcipuum autem remedium pro talibus esse solet, ut frequenter ad Sacramentum Confessionis accedant, sicque cautiores efficiantur in cavendis futuris peccatis; de cetero autem remediis supra dictis utantur. Porro si aliqui vere judicentur scrupulosi, etiamsi non sint adeo cauti in evitandis futuris peccatis, non est cum illis ita severe agendum, sicut cum illis, qui scrupulosi non sunt: quamvis simul attendere debeant scrupulosi: ne manifeste declinent ad alterum extremum, & prætextu scrupulorum evitandorum nimiam sibi licentiam usurpent, & interdum pro scrupulis vera, & manifeste recta conscientiæ dictamina contemnant, magnas trabes festucas reputent, & quasi pulices camelos deglutiant. Unde in hisce scrupulis curandis Confessarius magna consideratione status Pœnitentis, prudentia, atque discretione procedere debet.

TRACTATUS II.

DE LEGIBUS.

1. SIcuti Conscientia est actuum humanorum regula, proxima tamen seu intrinseca, ita & Lex est eorundem extrinseca seu remota regula, cui, ut actiones nostræ morales recte fiant, conformandæ sunt. Quare Tractatus de Legibus ad Teologiam Moralem ex professo pertinere dignoscitur: nam quamvis Jurisconsulti Leges pertractent, id equidem faciunt diversa plane ratione, videlicet in ordine ad Forum externum, pacemque Reipublicæ, ac Justitiam politicam procurandam, & conservandam; cum tamen Theologi de Legibus agant, quatenus sunt regulæ extrinsecæ seu remotæ actionum humanarum, quidnam nobis sit agendum aut fugiendum, præceptum vel prohibitum, ostendentes, quatenus sic hominem sibi obsequentem ad Finem ultimum, quo tendit, æternamque salutem dirigant, atque perducant.

DISTINCTIO I.

De Natura Legum.

QUÆSTIO I.

Quid & quotuplex sit Lex?

SUMMARIUM.

1. *Ratio ordinis.*
2. *Lex unde sic dicatur?*
3. *Varia Legis nomina.*
   Et an Lex differat a Jure?
4. *Lex, quid?*
5. *Variæ Legis divisiones.*
6. *Lex naturalis,*
7. *Et positiva, quid, & quomodo differant?*
8. *Lex positiva Divina, duplex.*
9. *Lex positiva humana, quotuplex? Jus Gentium.*
10. *Jus Civile.*

** *Refutatur sententia Acatholicorum præsertim Wolffii de jure naturæ, & ostenditur, huic non contrariari Revelationem Divinam, ac Religionem Christianam.* addit.

11. *Leges Ecclesiasticæ, seu Canonicæ.*

2. UT a nominis etymologia ordiamur, *Lex* dicitur a *legendo*, eo quod leges solebant olim in publicis tabulis scribi, & populo legendæ proponi, ut sentit Isidorus *Etymolog. cap.* 10. Sive *Lex* dicitur a *legando*, eo quod homines legibus ligentur, seu obligentur ad aliquid præstandum, vel omittendum, ut inter alios vult Doctor noster 4. *dist.* 15. *qu.* 2. *art.* 1.

3. Solet autem Lex variis aliis nominibus appellari. Aliquando enim *Jus* vocatur, eo quod definiat, ac præscribat, quod justum est: sic dicimus Jus naturale, Jus Divinum, Jus Civile, ac Ecclesiasticum, quamvis strictius loquendo inter legem & jus detur nonnulla differentia: quia, ut dicitur *c. Jus generale, dist.* 1. *Jus generale nomen est, Lex autem juris est species.* Aliquando Lex dicitur *Statutum*; eo quod sit stabilis atque firma. Quandoque etiam dicitur *Constitutio*, quia illam præcedere solet plurium consilium, & consensus quidpiam constituentium seu simul statuentium. Quamvis vero Legis nomen late sumptum quamcumque regulam, seu agendorum normam significet; quo sensu etiam regulæ Grammatices, & aliarum artium, solent vocari Leges, proprie tamen loquendo, & quantum ad Propositum, Lex aliud non est, quam regula quædam actionum humanarum, secundum quam vel ad bene agendum dirigimur, vel a male agendo retrahimur, ut sic in genere moris bene ac honeste agere inveniamur. Et taliter agendo de Lege, sit

4. CONCL. I. Lex est recta agendorum ratio, a publica potestate communitati denuntiata, cum voluntate, eam perpetuo obligandi, ad aliquid agendum, vel omittendum. Ita in re Doctores communiter, quamvis alii aliis verbis legem describendo utantur; prout Herincx *Disp.* 1. *de leg. q.* 1. ait; Lex nihil est aliud, quam regula ab eo, qui potestatem habet, ordinata, obligans creaturam rationalem, ut illi se conformet: nam hujusmodi definitiones in re conveniunt, earumque particulæ magis patebunt ex dicendis.

5. CONCL. II. Lex ut sic immediate dividitur in naturalem, & positivam: ex quibus Lex positiva subdividitur in Divinam, & humanam: & Divina iterum dividitur in Novam, & Veterem; humana vero in Jus Gentium, Ecclesiasticum, & Civile.

6. *Lex naturalis* (quam alii *Jus naturale* appellant) dicitur ea, quæ non ex libera alicujus Legislatoris voluntate imposita est, sed congenita nobis cum ipsa natura, & ab hac profluens. Porro hujusmodi Legem naturalem dari in nobis, est de fide certum: sic enim lumen naturæ nobis dictat, non esse furandum, non occidendum, non falsum testimonium dicendum, & hujusmodi. Hinc D. Paulus *Rom. c.* 2. inquit: *Gentes, quæ legem non habent* (scripturam videlicet) *naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt.* Et infra: *Qui ostendunt opus Legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum*, & alibi.

7. *Lex positiva* (sive *Jus positivum*) est, & dicitur illa, quæ ex libera Dei, vel hominis voluntate pendet. Et dicitur, *Lex positiva*; quia a Superiore non ex quasi necessitate, ac intrinseca exigentia objecti, sed libere & contingenter ponitur. Differt autem a Lege naturali, quod hæc sit invariabilis, illa vero variabilis. Deinde, quod Lex positiva ex libera Legislatoris voluntate procedat, non item Lex naturalis, utpote quæ ex intrinseca exigentia objecti provenit. Insuper differunt in eo, quod illa, quæ iure naturæ sunt prohibita, ideo prohibita sint, quia in se mala; quæ autem Jure positivo prohibentur, ideo sunt mala, quia prohibita: sic enim comestio pomi vetiti in paradiso ideo fuit mala & peccaminosa, quia prohibita erat a Deo.

8. *Lex positiva Divina* est, quæ a Deo Opt. Max. in tempore lata, & condita est. Et hæc subdividitur in Legem veterem, quam pro tempore veteris Testamenti Deus ipse condidit, de multis disponendo, quæ ad Jus naturale non spectant; ut fuerunt lex Circumcisionis, Lex Agni Paschalis, & plurimæ aliæ leges circa Cæremonialia, & Judicialia veteris Testamenti: Et in Legem novam, seu Evangelicam, quam Christus Dominus, Deus simulque homo instituit, atque in novo Testamento observari mandavit; prout amplius patet ex Sacra Scriptura.

9. Lex positiva humana est, quæ immediate fertur ab homine. Unde & *Jus humanum* dicitur; & subdividitur in Jus Gentium, Jus Civile, & Jus Ecclesiasticum. *Jus Gentium* est lex humana, quam omnes populi & variæ gentes inter se servare debent: ut est consuetudo recipiendi Legatos sub lege immunitatis ac securitatis, libertas commerciorum inter gentes non inimicas, jus belli fundatum in potestate illa, quam una Respublica vel Monarchia suprema habet ad puniendam, vindicandam, atque reparandam iniuriam sibi ab altera illatam: hæc enim & alia huiusmodi, cum sint plurimum consona Legi naturali, omnium populorum consensu sunt recepta & constituta: ac proinde dicuntur esse de Jure Gentium.

10. *Jus Civile*, seu *Lex Civilis* dicitur ea, quæ ad civium politicam gubernationem, atque ad temporalia jura tuenda, ipsamque Rempublicam in pace & iustitia conservandam ordinatur. Unde huiusmodi Leges Civiles circa ordinanda bona temporalia præcipue versantur; & quia non omnium Nationum iidem sunt sensus & inclinationes (nam & *diversitatem corporum, diversitas sæpe sequitur animorum. c. Quia diversitatem. De Concession. Præbend.*) hinc non est unum idemque Jus Civile apud omnes gentes, sed variatur pro varieta-

te locorum, temporum, personarum, aliarumque circumstantiarum. Et tales Leges Civiles sunt, quæ in Jure Civili continentur: item eæ, quæ dicuntur *Leges municipales*, quas quælibet Civitas sibi constituit.

ADDITIO CRITICA.

De Jure Naturæ Acatholicorum.

** SUbsistere hic oportet ob clamores, quos moderni Acatholici de suo Jure Naturæ, maxime Wolffiano excitant ad admirationem non modicam etiam plurium Catholicorum, quibus nova quæque præ veteribus plus æquo sæpe non sine periculo arrident. Itaque moderni heterodoxi præcipue eo tendunt ut officia hominis, ut talis ex natura ipsius *sola ratione*, exclusa auctoritate tam Divina, quam humana, præsertim Ecclesiæ nostræ dimetiamur. Qua de re affirmant audacius, quam verius, Catholicos Doctores a Christo nato usque ad hæc tempora errasse admodum, quod Religionem Christianam, & Revelationem Divinam Jure naturæ immiscuerint.

Verum quam falso hæc dicantur; quamque Reipublicæ humanæ perniciosa sint, sequentia breviter indicabunt. Quæro enim ex ita sentientibus, pro quibus hominibus, vel pro quo statu hominum ipsi censeant scribendum', ac tradendum Jus Naturæ? pro statune illo, qui nunquam exstitit, id est, *naturæ puræ?* & tali ratione ludunt, otiosisque conceptibus, qui modernæ hominum conditioni non prosunt, se & alios fatigant. An scribunt pro moderno hominum statu, qui est naturæ elevatæ ad finem supernaturalem? ast si hoc faciunt, excludere non possunt Religionem Christianam, & Revelationem, ni in ipsam naturæ legem grande piaculum committere velint. Nam & ipsa natura dictat: credendum esse Deo revelanti, atque ei præcipienti obediendum; cum ergo in præsenti naturæ elevatæ statu Deus plurima etiam ad mores pertinentia revelaverit, cumque præceperit, Christianam Religionem esse amplectendam, Ecclesiamque jusserit esse columnam & firmamentum veritatis, & audiendam ei, qui non velit esse sicut Ethnicus & publicanus; consequitur, ipsa lege naturæ imperante in moderno naturæ elevatæ statu etiam in doctrina morum non esse excludendam Revelationem Divinam, aut doctrinam Religionis, & Ecclesiæ Christianæ, imo ab his repetendam esse infallibilem veritatem circa juris naturalis placita. Quod inde

Confirmatur: Rationis nostræ lumen multum est debile ob ipsam naturam nostram corruptam, qui majores tenebras affundunt mala principia interdum a teneris annis hausta, prava exempla aliorum, vitia, & passiones, ac amor proprius, & alia ejusmodi: & ideo, qui a solo rationis lumine, seclusa auctoritate Scripturæ, Ecclesiæque, ac SS. PP. qui ab ipsis Apostolis doctrinam moralem hauserunt, vel haustam ab illis per alios quasi per manus traditam acceperunt, duci anhelat, cæcus a cæco ducatum desiderat.

Quod ostenditur ulterius ex erroribus plurimis, quibus se in materia morali obstrinxerunt etiam nominatissimi antiqui Philosophi, solum obscurum rationis lumen sine revelatione secuti? quam absurda de sola beatitudine, & fine hominis sunt commenti? In heterodoxis quoque modernis Doctoribus jus naturæ una ratione pensantibus, quot & quanti errores contra ipsam legem naturæ, ac doctrinam fidei, cui tamen nec ratio, nec jus naturæ contrarium esse potest, deteguntur, ut in Grotio, Hobbesio, Thomasio, Puffendorffio a Clarissimo P. Schvvarz, in Wolffio, ab Eruditissimo P. Desing in Ejus insignibus scriptis hac super re recenter in lucem datis?

Ex his breviter adductis facile concludes 1. optime facere Theologos Catholicos, dum in explanatione Juris Naturæ (quod tradiderunt omnes nostri Casistæ in suis scriptis jam ante Acatholicos) etiam adhibent Sacram Scripturam, Auctoritatem Ecclesiæ, & SS. PP. nam & in his omnibus plurima reperiuntur, quæ mores informant, jus naturæ, hominisque officia erga Deum, seipsum, & proximum amplius declarant, & horum observantiam adjuvant, ac caligini nostri corrupti intellectus subsidium ferunt.

Inferes 2., e converso heterodoxos, dum jus naturæ unica nostra valde curta ratione considerant, seclusa auctoritate, rem perniciosam moliri: nam talia principia suorum Naturæ scriptorum Lectoribus, vel auditoribus instillant, quæ ipsos præcipue si juniores sint, sensim sine sensu abducunt in purum Naturalismum, vel Libertinismum, contentos sola honestate naturali, quam sibimet ipsis, secundum cerebrum confingunt, parum vel nihil soliciti de iis, quæ Deus, quæ Religio ab ipsis exigit. Mirandum sane, & dolendum, quod tales libri de Jure Naturæ ab Acatholicis scripti, periculosi in fide, cujus in contemptum, & præjudicium maximum cedunt, & contra quam plures errores ordinarie continent, absque anxietate, & debita licentia legantur a Catholicis, cum tamen *Isti Libri sint a S. Matre Ecclesia prohibiti non sine ratione*, ut ait Clarissimus P. Desing *in Juris naturæ larva detracta cap. 4. Them.* 9. quo in capite plura alia damna, quæ ex similibus operibus de Jure Naturæ Acatholicorum oriuntur, recensentur. Lege etiam Hipodigma Juris Naturæ R.P. Desing. Nolim omnia mala referre, quæ ex hoc Jure Naturæ certe larvato, & corruptu metuere licet.

Demum id unum assero, doctrinam Juris Naturæ a nostris Theologis Scholasticis, ac Moralibus, Canonistis &c. solidius, clarius, & omni ex parte perfectius tradi, quam a Protestantibus quibusvis. Ausim affirmare (& quidni ausim, cum aperta sit veritas?) omnia, quæ bona sunt in Acatholicorum hac de re libris, ex nostris fere esse deprompta, cum in his jam fuerint optime discussa ante exortum Protestantium, ut vel ex solis Operibus SS. Thomæ, & Bonaventuræ liquidum est: quod Heterodoxi addiderunt, consistit in Tautologiis, obscuritatibus, ac erroribus non paucis, quibus, ut novum quid invenisse videantur, vetera bona, candide, sane, ac clare tradita dogmata involverunt. Una lectione & comparatione utriusque generis scriptorum opus est facienda a prudente, ac indifferente Lectore, & res tota erit in aprico. Cum ergo nostris e fontibus puram sanamque possimus bibere aquam, ad quid tam avide desideramus haurire turbidam, ac noxiam ex alienis, alioquin prohibitis? **

11. *Leges* tandem *Ecclesiasticæ* (quæ alio nomine *Leges Canonicæ* appellantur) sunt illæ quæ pro gubernatione Ecclesiæ, atque ad spiritualem animarum profectum, vel a Summo Pontifice, vel ab aliis Prælatis atque Magistratibus Ecclesiasticis legitime conduntur. Et tales sunt, quæ tum in Jure Canonico continentur, tum a Conciliis Generalibus, Provincialibus, Synodalibus, aut etiam ab Ordinariis locorum legitima auctoritate feruntur.

QUÆSTIO II.

De Conditionibus Legis, ejusque differentia a simplici Præcepto.

SUMMARIUM.

12. *Legis encomia.*
    Legis conditiones generatim, quæ?
13. *Lex debet esse recta agendorum ratio.*
14. *Ad eam requiritur auctoritas in Legislatore.*
15. *Ejusque legitima promulgatio.*
16. *Et ut feratur cum voluntate obligandi subditos.*
17. *Lex quomodo debeat esse perpetua?*
18. *Lex quomodo differat a simplici Præcepto?*
19. *Alia differentia utriusque.*

12. CUm optima sit lex, si recte feratur, atque custodiatur, utpote quæ pravam concupiscentiam hominum, seu (ut loquitur Gregorius IX. in Proœmio Decretalium) *effrænatam cupiditatem, sui prodigam, pacis æmulam, matrem litium, materiam jurgiorum reprimere satagit*: hinc summe necessarium est, ejusdem conditiones rite cognoscere. Et quidem Isidorus, relatus *cap. 2. dist.* 4. easdem paucis complectitur dicendo. *Erit autem lex honesta, justa, possibilis, secundum naturam, secundum patriæ consuetudinem, loco temporique conveniens, necessaria, utilis, manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in captionem contineat,*

nullo

nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta. Hæc ille. Brevius tamen omnes necessariæ legis conditiones continetur in ejus definitione *num.* 4. allata ubi dicitur: Lex est recta agendorum ratio, a publica potestate communitati denuntiata, cum voluntate eam perpetuo obligandi &c.

13. I. Igitur ad Legem requiritur, ut sit *recta agendorum ratio*; sive, ut ait citatus Isidorus, quod sit honesta, justa, possibilis &c. Siquidem lex injusta non est absolute dicenda *Lex*, sed solum cum addito, *Lex iniqua*; & si constet eam esse talem, non tenentur eidem subditi obedire. Unde de hujusmodi lege injusta hic non agitur, sed tantum de justa.

14. II. Ad rationem Legis requiritur legitima auctoritas legem ferendi in Legislatore, quæ conditio indicatur in supra posita definitione per ly *a publica potestate*. Porro hujusmodi potestatem condendi leges, & quidem universim, habet Deus ter Opt. Max. Deinde loquendo de legibus positivis humanis, easdem potest ferre Summus Pontifex in materia spirituali, & concernente animarum salutem, rectamque Ecclesiæ gubernationem pro toto Orbe Christiano, quia ipsi, tamquam suo in terris Vicario, commisit Christus Dominus in B. Petro Apostolo omnium suarum Ovium curam, ut habetur *Matth.* 16. & *Joan.* 21. Quin etiam alii Prælati Ecclesiastici inferiores, Episcopi, possunt leges quasdam ferre, quæ tamen solum adstringunt proprii Territorii subditos. Similiter Imperator pro toto Imperio Romano, Rex pro suo regno, aliique Principes ac Magistratus sæculares pro suis subditis leges ferre possunt, juxta quod propria cujusque Potestas ac jurisdictio se extendit.

15. III. Ad rationem Legis requiritur legitima ejusdem promulgatio; quæ conditio in data definitione legis denotatur per ly *communitati denuntiata*, id est, promulgata. Siquidem, ut habet receptum inter Jurisconsultos dictum ex *can.* 3. *dist.* 4. *Leges instituuntur, cum promulgantur; firmantur, cum moribus utentium approbantur.* Unde etiam si aliquis v.g. ex Senatu, a quo Lex conditur, certo sciat, sequenti Mense, vel septimana eamdem fore promulgandam, prout in Senatu jam decreverant, ante tamen actualem promulgationem non adstringitur huic Legi. Verum de hac Legum promulgatione agetur ex professo *Quæstione sequenti*.

16. IV. Requiritur, ut Lex a superiore feratur *cum voluntate obligandi*; id est, quod Legislator velit communitati quidpiam præcipere, eamque ad observantiam legis obligare: nam si Princeps tantum quidpiam consulat, aut a subditis fieri libenter se videre declarat, non autem clare jubeat, & præcipiat, lex non erit, sed consilium, aut beneplacitum Principis.

17. Tandem additur in allata definitione Legis ly *perpetuo obligandi*. Per quam particulam denotatur, quod lex debeat esse perpetua, id est, lata cum voluntate subditos perpetuo obligandi. Ubi tamen perpetuitas legis non accipitur pro æternitate non habente principium, nec finem (alioquin nulla daretur lex positiva) sed accipitur pro duratione indefinita, quatenus lex debet ferri non pro uno dumtaxat die, vel anno, sed cum voluntate subditos perpetuo obligandi. Intellige, quantum est, ex prima intentione Legislatoris, & nisi lex postmodum legitime revocetur.

18. Quæres, quomodo Lex differat a simplici Præcepto? Resp. differre in pluribus. Nam inprimis Præceptum simplex proxime ac immediate fertur in personas singulares, earumque ossibus adhæret, quocumque terrarum discesserint: Lex vero censetur immediate afficere locum, seu territorium Legislatoris, atque hinc in subditos ibidem existentes transire. Et idcirco fit, quod leges territorii non obligent cives absentes; econtra tamen præcepta Superiorum, v. g. Prælatorum Regularium obligent subditos, ubicumque existant: cum eis competat jurisdictio in subditos, non ratione loci, sed per se ac ratione personæ, propter votum Obedientiæ.

19. Deinde Præceptum tendit ad personas singulares, cum quibus plerumque extinguitur, nec transit ad successores; quale est; si pater quidpiam præcipiat filio; Abbas Religioso; Princeps huic vel illi subdito: Lex vero imponitur toti Communitati, & loquitur non tantum ad præsentes, sed etiam ad futuros; nam *Lex est commune præceptum*, *L.* 1. *ff. de Legibus*. Insuper Præceptum exspirat morte præcipientis; & absque nova revocatione cessat cessante vita, aut officio præcipientis; Lex autem, & Statutum, durat etiam post mortem Legislatoris, semperque vim suam habet, donec revocetur, aut per contrariam consuetudinem legitime abrogetur. Siquidem Leges ex natura sua sunt perpetuæ, non autem Præcepta simplicia, seu quæ non feruntur per modum constitutionis generalis.

QUÆSTIO III.

De Promulgatione ad Legem requisita.

SUMMARIUM.

20. *Ut Lex obliget in conscientia, requiritur ejus promulgatio.*
21. *Leges, an interdum extendantur ad præterita?*
Et Regulæ Cancellariæ nondum publicatæ obligent?
Quid de Constitutione Sixtina irritante matrimonia Eunuchorum de facto contracta?
22. *Solutio præmissorum.*
23. *Scriptura non est de substantia Legis.*
24. *Leges Imperatorum, qualem requirant promulgationem?*
25. *Quid de Statutis inferiorum Principum?*
26. *Lex Pontificia Romæ promulgata, an illico obliget pro toto Mundo?*
27. *Fundamenta sententiæ affirmativæ.*
28. *Corollarium pro hac sententia.*
29. *Fundamenta sententiæ negativæ, ab auctoritate.*
30. *Et ratione.*
31. *Confirmatur hæc sententia.*
32. *In praxi quid observandum?*

20. CONCL. I. Ut Lex in conscientia, & quoad culpam vel pœnam obliget, certum est, requiri ejus publicationem, seu promulgationem. Ita communis, ac præsertim Doctor Subtilis 4. *dist.* 3. *quæst.* 4. *art.* 2. ubi ex hoc infert, præceptum de recipiendo Baptismo in Lege Evangelica incœpisse Jerosolymis primum in die Pentecostes, quando ibidem per Apostolos post receptum Spiritum sanctum solemniter promulgatum fuit. Ratio est: quia Lex est communis vivendi regula, sive commune præceptum: ergo omnino publicari debet, ut ab omnibus observari, & quilibet secundum eam suas actiones instituere possit, prout lege jubente tenetur, & econtra transgressor legis juxta demeritum puniri valeat. Nam alioquin ignorantia merito excusaret subditum ab observantia legis: *Cur enim* (inquit Imperator, *Auth.* 66. *Ut factæ novæ Constitutiones* §. *Sancimus*. *Collat.* 5.) *culpabimus eos, qui positas nostras ignoraverint constitutiones?*

21. Nec obstat, quod quandoque leges ad præterita etiam negotia extendantur, prout innuitur in Jure Canonico, *cap. ult. de Constitut.* ibi: *Cum Leges & constitutiones futuris certum sit dare formam negotiis, non ad præterita facta trahi, nisi nominatim in eis de præteritis caveatur*: in quo proin postremo casu videntur leges obligare pro tempore, quo necdum fuerunt publicatæ. Confirmari potest hæc instantia ex *Regulis Cancellariæ Apostolicæ*, quas singuli Summi Pontifices a Principio sui Regiminis circa causas Beneficiales, & Judiciales facere, vel a suis Prædecessoribus factas renovare, augere, vel minuere solent: atque *etiam* (ita sonat earumdem præfatio) *ex tunc licet nondum publicatas, & suo tempore duraturas, observari volunt*. Quinimo Sixtus V. in Constitutione, *cum frequenter* (& habetur *tom.* 2. *Bullarii Romani*, *Constit.* 59. *dicti Pont.*) damnavit conjugia per Eunuchos, & Spadones non solum contrahenda, sed etiam de facto jam contracta, eaque nulla & invalida declaravit; & consequenter Lex Pontificia videtur extendi posse etiam ad acta præterita, & obligare ante publicationem.

22. Resp. enim cum Lud. Engel, *tit. de Præbendis n.* 19. & aliis hasce & consimiles leges, in quibus nominatim sic cavetur, partim obligare quoad nullitatem actus in contrarium gesti, non vero quoad culpam

pam, aut pœnam: de qua posteriori obligatione dumtaxat in proposito est sermo. Partim eas obligare in tantum, quod Judex circa talia negotia etiamnum pendentia (id est, nondum sententialiter decisa) teneatur ferre sententiam conformiter tali legi de novo conditæ: prout per quoscumque Judices fieri jubetur cit. Constitutione Sixti V. §. 3. atque circa prædictas Regulas in Cancellaria Apostolica observari debet.

23. Fatendum tamen, quod ad obligationem legis sufficiat quævis promulgatio, sive dein ea fiat per scripturam in publico loco affixam, sive voce præconis: siquidem scripturam ad substantiam legis non requiri, sed voce etiam, aliove signo eam communitati denuntiari posse, fatentur passim Doctores. Nec obstat textus *can.* 3. *dist.* 1. ibi: *Lex est constitutio scripta*. Quia hoc dicitur partim ex eo, quia plerumque lex in scripturam redigi solet, ut perpetua ejus memoria habeatur, perpetuisque temporibus inviolata perseveret: partim ad differentiam Juris consuetudinarii, quod dicitur *Jus non scriptum*, prout habetur §. *Constat*. *Instit. de Jure naturali, gentium, & civili*.

24. CONCL. II. Leges Civiles a supremo Principe Imperii (puta, ab Imperatore) pro pluribus Provinciis latæ, ut subditos obligent, requiritur earumdem promulgatio in singulis respective Provinciis, & si sint latæ absque alia temporis determinatione, non obligant, nisi primum post duos menses a tempore promulgationis legis. Ita Theologi, & Jurisconsulti communiter. Ratio est: quia ita expresse constitutum est in Jure Civili, atque approbatum praxi & consuetudine Sacri Romani Imperii: siquidem *in Auth. Ut factæ novæ constitutiones &c. Collat.* 5. Rubrica Tituli absolute sic loquitur. *Ut factæ novæ constitutiones post insinuationem earum post duos menses valeant*.

25. Solum nota cum Doctoribus passim, hanc Imperatoriam Constitutionem non habere locum in Statutis inferiorum Principum, vel Civitatum; quippe quorum jurisdictio est angustior. Unde per se loquendo, & nisi aliud in ipsamet Lege præscribatur, aut de longa consuetudine fuerit observatum, Statuta inferiorum Principum sufficienter promulgantur unica solemni publicatione facta in Curia aut præcipua Civitate; & tunc, si certum tempus expressum non habeant, obligant scientes statim, ignorantes autem post tempus arbitrarium, quo rationabiliter potest præsumi de ipsorum notitia, & quod post tale tempus non debuissent Constitutionem ignorare.

26. CONCL. III. Etsi communior Doctorum sentiat, quod Lex Pontificia, simul ac Romæ in Curia, aliisque locis consuetis solemniter fuerit promulgata, quantum est ex se, sive in actu primo, ubique terrarum vim obligandi habeat: opposita tamen sententia, requirens ad obligationem earum saltem pro Foro interno, seu conscientiæ, promulgationem Constitutionum Pontificiarum in singulis Diœcesibus vel Provinciis, non est improbabilis. Hæc Conclusio ex proposito sic ponitur ob magnam sententiarum, atque rationum varietatem, & plurimas inde deducendas consequentias, quæ melius relinquuntur judicio Superiorum, utpote quibus in dubio subditi obedire tenentur.

27. Ratio prioris, & communioris sententiæ, quod nimirum sola promulgatio Constitutionum Pontificiarum Romæ factæ sufficiat ad earum obligationem, desumitur inprimis ex Jure Canonico, *cap.* 1. *de Postulat. Prælat.* ubi dicitur, quod *id solum sufficit, ut ad constitutionis Pontificiæ observantiam teneatur, qui noverit eam solemniter editam, aut publice promulgatam*: atqui hoc jam fit, si Bulla Pontificia Romæ promulgatur, & de tali promulgatione cuipiam certo constet; ergo. Confirmatur hæc sententia ex praxi, & stylo Curiæ Romanæ: siquidem in Curia Romana totius Orbis lites deciduntur juxta Constitutiones Pontificias Romæ publicatas etiamsi alibi promulgatæ non sint: hoc autem non videretur justum esse, & æquitati consentaneum, si dictæ Constitutiones non obligarent ubique, haud obstante, quod in aliis Provinciis non sint publicatæ. Accedit, quod Urbanus VIII. in Bulla. *In eminenti*, (quæ habetur tom. 5. Bullarii Romani, *Constit.* 288. *dicti Pont.*) §. 12. expresse declaraverit, ad obligationem illius Bullæ sufficere solam publicationem Romæ factam, nec aliam in Regnis, Provinciis, vel Civitatibus requiri; ergo a pari idem dicendum de cæteris.

28. Ex hac sententia, quam sequitur communior Doctorum, ac præsertim Layman. *lib.* 1. *tract.* 4. *c.* 2. *n.* 4. infert citatus Auctor, quod Lex Pontificia, simul ac Romæ publicata est, quantum est ex parte sui, ac in actu primo, omnem obligandi vim habeat pro toto Orbe Christiano: cur autem quoad actum secundum (id est, ut re ipsa aliquis constringatur) non statim omnes obliget, id, ait, non provenire ex defectu legis, aut promulgationis, sed ex defectu alicuius conditionis accidentalis, puta quia eam aliqui ignorant. Et ita communiter discurrunt Doctores huius primæ sententiæ.

29. Altera vero pars Conclusionis, continens sententiam Doctorum asserentium, non sufficere solam promulgationem Romæ factam, probatur inprimis ab auctoritate: siquidem ita sentiunt Navarrus *cap.* 23. *Manualis. num.* 44. Medina 1. 2. *quæst.* 90. *art.* 4. & insuper pro hac sententia Azorius *tom.* 1. *lib.* 5. *cap.* 3. *q.* 3. (sed postea secutus priorem sententiam) citat Antonium Butrium, Imolam, Lignanum, Zabarellam, Felinum, Scotum, & alios. Eandem sententiam novissime secutus est Petrus Marchantius *tom.* 2. *Tribunalis tract.* 1. *tit.* 8. *quæst.* 5. ipsamque ex professo docet Bernardus Sannig. *tom.* 3. *Theolog. tract. de Legibus dist.* 3. *quæst.* 6. atque probabilem censet Pirhing. *tit. de Constit. n.* 31. & sequitur Ludov. Engel, *tit. de Constit. n.* 67. ubi etiam respondere conatur ad *cap.* 1. *de Postul. Prælat.* pro favore prioris sententiæ supra *n.* 27. allegatum.

30. Fundamentum huius posterioris sententiæ est: quia Pontifices volunt Jus Civile servari, ubicumque Jure Canonico nihil est specialiter constitutum, juxta illud *c.* 1. *de Novi operis nuntiatione*. *Sicut Leges non dedignantur sacros Canones imitari, ita & sacrorum statuta Canonum Principum constitutionibus adjuvantur*; atqui circa modum promulgandi Leges Ecclesiasticas, in Jure Canonico nihil habetur clare constitutum; ergo erit recurrendum ad Jus Civile, quod ad Legum obligationem requirit, ut promulgentur in singulis Provinciis, juxta dicta n. 24. Confirmatur: quia ipsimet summi Pontifices de facto in quibusdam legibus requirunt, & mandant publicationem fieri in singulis Provinciis & Diœcesibus, ut patet ex *cap. Cum infirmitas. de Pœnit. & Remiss.* & Bulla Urbani VIII. quæ incipit, *Pastorali*. [& habetur tom. 4. Bullarii Romani, *Const.* 62. *dicti Pont.*] & alibi: sed frustra hoc fieri videretur, si generaliter, & absque alia speciali declaratione [quod additur propter Bullam. *n.* 27. citatam] Romanus Pontifex per legem Romæ promulgatam illico totum Mundum obligare intenderet, etiam pro Foro Conscientiæ; ergo.

31. Confirmatur secundo: quia, ut eleganter discurrit Sannig. *loc. cit.* ipsamet lex Christi Domini non fuit sufficienter Jerosolymis in ipso die Pentecostes pro toto Orbe promulgata, uti omnes concedunt; ergo neque lex Pontificia Romæ dumtaxat promulgata. Consequentia tenet, nisi detur disparitas. Unde [infert citatus Auctor] ex hac sententia patet, quomodo multæ Bullæ Pontificiæ in variis Regnis, & Provinciis non obligent defacto, eo quod ab Ordinariis locorum aut ex negligentia, aut aliis de causis gravibus, v. g. ob laicam potestatem, vel defectum finis legis, non fuerint debite promulgatæ in suis Diœcesibus, juxta Paparum voluntatem & mandatum, contra quas longa consuetudo populi contraria invaluit, & vim contrariæ legis tandem obtinuit. Hactenus ille.

32. Quantum ad praxin attinet, in hac sententiarum, & rationum varietate, subditis standum inprimis erit judicio Superiorum suorum; nam his in dubio obedire tenentur. Deinde attendenda est praxis, & consuetudo locorum, utpote quæ est tantæ efficaciæ, ut non tantum Jus dubium interpretari possit (nam *consuetudo est optima legum interpres c. Cum dilectus, de consuetud. & L.* 26. *ff. de Legibus*) sed etiam legi ceteroquin manifestæ debito tempore derogare, *cap. ult. de Consuetud.*

QUÆ-

QUÆSTIO IV.

De Acceptatione Legum.

SUMMARIUM.

33. *Legem acceptari, & usu recipi, quid?*
34. *Ad legem, an requiratur acceptatio populi?*
35. *Leges firmantur, cum moribus utentium comprobantur, quomodo?*
36. *Si lex justa est, tenetur eam populus acceptare.*
37. *Nisi habeat justam causam non acceptandi, & quid tunc agendum?*
38. *Quid de singularibus quoad praxin?*
39. *Peccant non recipientes, neque observantes justam legem, donec usu contrario abrogata sit.*
40. *Cur multæ Bullæ Pontificiæ in variis Regionibus non obligent.*

33. ADVERTENDUM, quod Lex post promulgationem debite factam tunc censeatur acceptari, quando Communitas eam approbat verbo, scripto aut alio signo, vel quando ipsam in casu occurrente observat. Deinde, dum Communitas legem observat, dicitur *lex* etiam esse *usu recepta*. Huc prænotato, sit

34. CONCL. I. Ad naturam, & intrinsecam constitutionem legis humanæ non requiritur acceptatio populi, quamvis per acceptationem & usum Lex accidentaliter perficiatur seu confirmetur. Ita communior Doctorum, hoc intelligentium tum de Lege Imperatoria, tum Pontificia. Ratio est: quia supremo Principi, utpota Summo Pontifici, aut Imperatori, neque voluntas, neque potestas deest subditos obligandi ad observantiam suæ legis. Non quidem voluntas, uti supponitur; eo quod velit condere novam legem. Neque deest potestas: quia Summo Pontifici in rebus spiritualem Ecclesiæ gubernationem concernentibus, tenentur obedire omnes Christiani, tanquam Pastori universali, Christique in terris Vicario. In Imperatorem vero populus lege aurea omnem potestatem contulit. *L. 1. ff. de Constitut. Principum*. Quod si in aliqua Republica adhuc vigeret Regimen Democraticum, in quo potestas ferendi Leges residet penes ipsam Communitatem, haud dubie requireretur acceptatio populi: Conclusio autem solum loquitur de Regimine Monarchico.

35. Nec obstat illud Gratiani *can. 3. dist. 4. Leges instituuntur, cum promulgantur; firmantur, cum moribus utentium comprobantur*. Resp. enim, inprimis textum hunc aperte stare pro Conclusione, dum concedit, leges jam institui per legitimam promulgationem, ac proinde ante earum acceptationem. Resp. ulterius illud, quod subjungitur *firmantur, cum moribus utentium comprobantur*, non de firmitate intrinseca & substantiali intelligendum esse, utpote quam leges jam ante earum acceptationem habent; sed de quadam extrinseca duntaxat & accidentali firmitate, quatenus leges moribus utentium comprobatæ, non facile amplius per contrariam legem, vel consuetudinem abrogantur. Sive (ut loquitur Fagnanus *in c. Treugas. n. 49. de Treuga.*) leges ex moribus utentium accipiunt firmitatem stabilitatis non autem firmitatem auctoritatis.

36. CONCL. II Si lex justa est, tenetur eam populus acceptare sub peccato; nisi habeat justam causam non acceptandi. Ita communis Doctorum, paucis exceptis, quorum tamen sententia novissime ab Alexandro VII. rejecta est, dum ab ipso inter alias propositiones etiam sequens, ordine 28. damnata fuit: *Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a principe promulgatam*.

37. Dicitur in Conclusione, *nisi habeat justam causam non acceptandi*. Nam quando subest rationabilis causa a Principe verisimiliter ignorata, secus erit dicendum. Idem dic, quando ex circumstantiis contraria Principis voluntas satis colligitur; prout v. g. præsumi posse videtur in lege valde difficili, nimiumque dura & gravi, quod Princeps non intendat ab initio absolute obligare: sed solum tentare populi sensum, & quomodo is tali lege sese accommodet, ut juxta eam valeat postmodum Princeps legem vel plene confirmare, vel relaxare, ac moderari. Interea tamen populus in tali casu non potest simpliciter rejicere legem, sed debet ad Principem recurrere per remedium supplicationis pro sublatione legis: qua stante supplicatione, licitum est populo, suspendere obligationem legis; prout in simili habetur *c. Si quando, de Rescriptis*, & notat Saunig. *Dist. 3. de Legib. quæst. 7. n. 4.* post Rodriguez, Bonacinam, & alios.

38. Adde Layman. *lib. 1. tract. 4. c. 3. n. 3.* quamvis Lex Pontificia spectata sua natura, quantum est de se, seu in actu primo, mox habeat vim obligandi subditos in toto Mundo: tamen quod attinet ad praxim, peccati damnandos non esse, neque puniendos singulos e Communitate, si legem Pontificiam in sua Diœcesi neque promulgatam, neque usu receptam, ipsi quoque non observent; de quo plura citatus Auctor.

39. CONCL. III. Etsi primi, qui legem Pontificiam, vel Diœcesanam rite latam, & sufficienter promulgatam non receperunt, neque observarunt, peccaverint, nisi justam causam habuerint non acceptandi, successores tamen eorum illam non observando amplius non peccant. Ita Pithing. *tit. de Constitut. n. 42.* & alii. Ratio est: quia, postquam talis Lex longo tempore in Diœcesi non est unquam recepta, neque observata, existimare possunt successores, illam per non usum, ac vi contrariæ consuetudinis jam præscriptæ abrogatam esse.

40. Et ex his patet (inquit Herincx *disp. 3. de Legibus n. 117.*) quomodo multæ Leges, ac Bullæ Pontificiæ, in variis Regionibus non obligent; videlicet, quia vel in iis neque publicatæ neque acceptatæ fuerunt; vel quia defectu publicationis, & acceptationis, esto ab initio culpabili, tandem in perfectam desuetudinem deierunt. Illud autem plerumque oritur ex eo, quod Ordinarii frequenter advertant, aut existiment, ac sæpe non sine fundamento, Leges varias non congruere publicæ utilitati suarum Diœcesium ob inveteratas, & rationabiles earumdem consuetudines, genium plebis, defectum finis legis, v. g. quia lata fuit ob pericula & defectus, qui ibidem generatim non grassantur, imo vix noscuntur. Interdum etiam Ordinarii ob potestatem Laicam non possunt exequi pro libitu suo mandata Apostolica, donec tandem tractu temporis eadem abeant in desuetudinem.

QUÆSTIO V.

Quænam opera, & an etiam actus interni per Legem humanam possint præcipi, vel prohiberi?

SUMMARIUM.

41. *Lege humana quænam generatim præcipi possint?*
42. *Corollaria.*
43. *Consilia Evangelica, an possint præcipi?*
44. *Materia legis prohibitoriæ quæ?*
45. *Potest idem actus pluribus legibus præcipi.*
46. *Actus interni nequeunt lege humana præcipi.*
47. *Per se & indirecte.*
48. *Bene tamen indirecte & concomitanter.*
49. *Ratio ulterior Conclusionis.*
50. *Solutio objectionum.*
51. *Lege humana nunquam potest præcipi inhonestum, bene tamen permitti.*

41. CONCL. I. Lege humana sive Ecclesiastica, sive Civili, possunt præcipi non solum opera Justitiæ, sed etiam aliarum virtutum; dummodo non sint nimis ardua, atque difficilia. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia Legislator potest ejusmodi actiones præcipere, quæ sunt utiles bono communi; aut prohibere, si earum omissio Communitati expedire videatur: atqui non sola opera Justitiæ, sed etiam actus aliarum virtutum, expediunt quandoque bono communi; ergo.

42. Sic inprimis Lege Ecclesiastica præcipiuntur opera virtutis Temperantiæ, & Religionis, indicendo certorum dierum jejunium, ac præcipiendo devotam Missæ auditionem diebus Festivis & hujusmodi, ut sic popu-

populus Christianus ad veri Dei cultum excitetur, atque in bonis operibus exercendis amplius confirmetur. Deinde ob eandem rationem possunt lege humana præcipi, aut prohiberi, actiones ceteroquin ex natura sua indifferentes: prout prohibetur Christianis deferre arma ad Infideles, item labor servilis diebus Festivis, & huiusmodi.

43. Dicitur notanter in Conclusione, *dummodo non sint nimis ardua, atque difficilia*; siquidem Lex debet esse possibilis, & secundum naturam hominum, id est, humanæ conditioni accommodata. Et hinc Ecclesia non potest absolute præcipere actus consiliorum Evangelicorum, nimirum perpetuæ Castitatis, Paupertatis, atque Obedientiæ Religiosæ: hæc enim, licet ex post facto recte præcipiantur illis, qui ad eorum observantiam sese prius per votum solemne Professionis Religiosæ voluntarie obligarunt, utpote qui virtute sui voti ad observantiam ipsorum iam obligantur iuxta *Psal. 75. Vovete & reddite Domino Deo vestro*, & alibi: universaliter tamen, & ante spontaneam obligationem rationabiliter præcipi non possunt.

44. CONCL. II. Insuper legis prohibitoriæ materia sunt omnia illa, quæ iustitiæ, aliisque virtutibus, quarum observatio Reipublicæ utilis est, simulque facilis, contrariantur. Ratio est: quia leges feruntur in bonum Communitatis; ergo iuste prohibentur ea, quæ bono communi contrariantur.

45. CONCL. III. Potest idem actus pluribus titulis præcipi, aut prohiberi; puta Lege naturali, divina, ac humana simul. Ita communis Doctorum. Ratio est: quia nihil impedit, quo minus idem actus pro meliori Juris Divini, aut naturalis observatione vel declaratione, Jure insuper humano prohibeatur. Sic enim furtum, aut homicidium voluntarium, non solùm Jure naturali ac Divino, sed etiam Lege humana Ecclesiastica, tum Civili, sub gravissimis pœnis prohibetur; econtra vero honor debitus parentibus, aliisque legitimis Superioribus, deferri mandatur.

46. CONCL. IV. Actus mere interni non possunt ulla Lege humana, sive Civili, sive Ecclesiastica, per se ac directe præcipi. Ita communior & probabilior Doctorum. Ratio est: quia solus Deus est secretorum cognitor, & judex, atque, ut dicitur *Psal. 7. Scrutans corda, & renes Deus*. Hinc etiam 1. *Regum* 16. habetur: *Homo videt ea, quæ parent; Deus autem intuetur cor*. Confirmatur Conclusio: siquidem *Ecclesia non judicat de occultis*, ut dicitur *cap. Sicut tuis de Simonia*, & alibi: Et hac de causa Hæresis, aut Simonia, vel Usura mere mentalis, quamvis coram Deo sint ex genere suo gravia peccata, nihilominus pœnas juris non incurrunt; prout communiter docent tum Theologi, tum Canonistæ. Imo est vulgatum inter Jurisconsultos dictum, & habetur *can. Cogitationis, de pœnitent. Dist. 1. Cogitationis pœnam nemo patitur*: intellige, ab homine, bene tamen a Deo, ut explicat Glossa ibidem.

47. Notanter autem dictum est in Conclusione, *actus mere interni per se, & directe non possunt præcipi lege humana*: nam per accidens, & concomitanter bene possunt sic præcipi, ut mox dicetur. Hinc fit

48. CONCL. V. Prædictis tamen non obstantibus, possunt actus aliqui interni Lege humana præcipi, vel prohiberi per accidens; seu directe & concomitanter, quatenus requiruntur ad moralem substantiam actuum externorum. Ita communior & probabilior Doctorum. Sic quippe Ecclesia præcipit diebus Festivis devotam auditionem Missæ, atque Confessionem Sacramentalem saltem semel in anno peragendam, ad quam utique illinc requiritur interior attentio; hinc autem dolor de peccatis. Similiter, cum legitimus Superior Sacerdoti præcipit, ut Missam celebret, eamque pro tali intentione applicet, vel Sacramentum Baptismi aut Pœnitentiæ administret, consequenter etiam per accidens, seu indirecte & concomitanter præcipit ut habeat internam intentionem sacrificandi, Missamque applicandi, aut baptizandi, vel a peccatis pœnitentem absolvendi: utpote cum sine ea tales actus valide elici, atque moraliter subsistere non possint.

49. Ratio ulterior Conclusionis est: quia leges & præcepta homini imponuntur, ut ea humano modo impleat, non brutorum more; ergo sicuti opus præceptum violari non potest, nisi per actum, vel omissionem humanam ac liberam, ita neque impleri: unde si quis ebrius, vel dormiens, die Festo missæ interfit, non satisfacit præcepto, quia ipsam non audit actu humano ac morali. Accedit, quod in prædictis casibus actus illi exteriores sine ullo actu interiori, attentione scilicet vel intentione, forent mera simulatio, DEO & hominibus execrabilis.

50. Et hac ratione, nimirum rite distinguendo, & concedendo, quod Ecclesia possit quidem præcipere actus internos indirecte, & concomitanter ut conjunctos externis, non vero per se & directe solvuntur plures objectiones & instantiæ, quæ in præsenti materia fieri possunt.

51. CONCL. VI. Quamvis Lege humana numquam possit præcipi aliquid iniustum, ac inhonestum, seu peccaminosum; nihilominus aliquando licite permittuntur quædam injusta, atque inhonesta ad evitationem maioris mali, non quidem approbando minus malum tanquam licitum, sed dissimulando ejus pœnam. Ita communis Doctorum. Ratio primæ partis patet ex ipsa definitione Legis; alioquin enim ipsa foret iniqua, sicque non obligaret. Ratio vero secundæ partis est; quia quando utrumque malum omni diligentia possibili per legem evitari non potest, locum habet illud vulgatum: *Ex duobus malis minus est eligendum*; non quidem approbando minus malum, sed quatenus utrumque impediri amplius non potest, minus eligendo tamquam medium ad evitandum majus malum.

DISTINCTIO II.

De Obligatione Legum.

QUÆSTIO I.

De Obligatione Legis Veteris ejusque cessatione.

SUMMARIUM.

1. *Præcepta Veteris Legis alia moralia.*
   (*a*) Ut dicetur num. 11.
   Alia cæremonialia.
   Et alia judicialia.
2. *Unde dicta divisio desumatur?*
3. *Lex vetus obligabat solos Judæos per se loquendo.*
4. *An etiam obligarit Gentiles?*
5. *Ea cessavit introducta Lege Evangelica.*
6. *Circumcisio, & alia cæremonialia Legis veteris de facto sunt illicita.*
7. *Sed post Christi mortem per aliquod tempus fuerunt licita.*
8. *Et quamdiu?*
9. *Præcepta judicialia Legis veteris, quomodo sint evacuata?*
10. *Differentia inter cæremonialia, & judicialia Legis veteris.*
11. *Præcepta moralia ipsius obligant de facto, & quare?*

(*b*) Ut dictum n. 5. & seqq.

1. ADVERTENDUM cum communi Theologorum, quod præcepta veteris Legis, seu Mosaicæ, fuerint in triplici differentia. Alia siquidem fuerunt *Præcepta moralia*, quæ ad morum disciplinam spectabant: qualia sunt, *non occides*, *non mœchaberis*, & hujusmodi, quæ etiamnum remanserunt, & obligant, non quatenus Leges veteris Testamenti, sed quatenus sunt Juris Naturalis. (*a*) Alia fuerunt *Præcepta cæremonialia*, quæ ad cultum Dei pertinebant; ac præscribebant, quomodo, & quibus cæremoniis in veteri Testamento Deus fuerit colendus, ut sic populus Judaicus, ad idololatriam propensus, ab eadem retraheretur: ut Circumcisio, varii ritus Sacrificiorum, esus Agni Paschalis, & plura huiusmodi, quæ passim in veteri Testamento, ac præsertim in libris Moysis reperiuntur. Et tandem alia fuerunt *Præcepta judicialia*, quibus constituebatur rectus ordo populi tum inter se, tum

tum quoad communitatem, atque in exercendis judiciis observandus: hujusmodi enim præcepta fuerunt veluti quædam iustitiæ, inter homines illos observandæ, determinationes, ad quas Judices populi Israelitici in decisionibus occurrentium litium atque causarum attendere debuerunt.

2. Porro hæc triplex præceptorum veteris Legis divisio clare habetur *Deut. cap. 6.* ubi dicitur: *Hæc sunt præcepta, & cæremoniæ, atque judicia*; qualia alibi sæpius leguntur. Hinc D. Apostolus *Rom. 7.* loquens de Lege veteri, vocat illam *Mandatum sanctum, & justum, & bonum*. *Sanctum* quidem quoad præcepta cæremonialia, utpote quibus homo peculiariter ordinatur ad Deum, eiusque cultum exequendum. *Justum* propter præcepta iudicialia, quibus homo maxime ordinatur ad proximum, ut præbeat unicuique, quod suum est. *Bonum* tandem propter præcepta moralia, quæ per se continent bonitatem atque honestatem, & ordinant hominem potissimum ad se ipsum. Hoc prænotato, fit

3. CONCL. I. Lex vetus per se loquendo obligabat solos Judæos. Ita Herincx *disp. 2. de Legibus qu. 2. n. 15* estque communis Theologorum. Ratio est, quia ad Judæos solos Lex illa dirigebatur, illisque solis fuit promulgata, ut constat ex Sacra Scriptura passim; atqui Lex non obligat nisi eos, ad quos dirigitur, & quibus iniungitur; ergo.

4. Dicitur, *per se loquendo*. Quia imprimis liberum fuit aliis Nationibus, Legem Mosaicam assumere, eamque profiteri per susceptam Circumcisionem; hæc enim erat ianua Legis veteris, eo ferme modo, quo defacto Baptismus est ianua Legis Evangelicæ, eiusque Sacramentorum. Deinde quamvis præcepta moralia non obligaverint Gentiles, in quantum erant per positivam DEI iussionem in lege Mosaica mediante Decalogo renovata; nihilominus etiam Gentiles tenebantur eiusmodi præcepta moralia observare, in quantum erant Juris naturæ.

5. CONCL. II. Lex vetus, eiusque obligatio cessavit introducta Lege Evangelica. Ista Conclusio est de fide; & habetur *Actor. c. 15.* ubi a sanctis Apostolis in Concilio Jerosolymitano congregatis, ex instinctu Spiritus Sancti decretum fuit, atque promulgatum, non amplius obligare Circumcisionem, aliaque Legalia veteris seu Mosaicæ Legis. Idem patet ex tota Epistola D. Pauli ad Galatas, & alibi. Unde in iure Canonico, *cap. Majores, de Baptismo*, habetur: *Absit, ut in illam damnatam hæresin incidamus, quæ perperam affirmabat, Legem cum Evangel. & Circumcisionem cum Baptismo servandam.*

6. CONCL. III. Circumcisio, & alia Præcepta cæremonialia veteris Legis, defacto in Lege Evangelica non solum penitus obligare cessarunt, sed insuper eorum observatio est prohibita, illicita, & mortifera, seu mortem animæ afferens. Ita omnes Catholici; & patet ex allatis auctoritatibus, de quibus *num. præc.* Accedit ratio: quia omnes cæremoniæ illæ fuerunt umbra & figura futurorum iuxta illud. *1. Corinth. 10. Omnia in figura contingebant eis:* fuerunt enim Cæremonialia principaliter instituta ad præfiguranda Christi Mysteria ut futura, eiusque tanquam Messiæ in Lege promissi adventum, ergo cum eiusmodi adventus, aliaque olim præfigurata Mysteria Christi iam fuerint completa, oportuit, ut & illæ cæremoniæ cessarent, ne alioquin significando aliquid ut futurum, quod tamen revera iam est factum, falsum significarent.

7. Fatendum tamen est cum D. Augustino *Epist. 9. & 10. ad S. Hieronymum*, & Theologis communiter, quod usus atque observatio Legalium, seu Cæremonialium veteris Legis, etiam post Christi mortem atque promulgationem Evangelii, fuerit ad aliquod tempus licitus: modo in eis non collocaretur ulla spes salutis, neque ea observarentur ut signa præfigurativa futurorum. Ratio est: quia ipsimet Apostoli sæpius observarunt Legalia post Evangelium iam promulgatum; ergo eorum observatio fuit ad tempus licita, & non illico mortifera. Antecedens patet; sic enim *Actorum c. 16.* S. Paulus legitur circumcidisse Timotheum; & *Actor. c. 21.* idem S. Apostolus, de consilio Seniorum, purificatus ascendit in Templum. Congruentiam hujus optimam addit D. Augustinus *loc. cit.* ut videlicet Synagoga sepeliretur cum honore, simulque Judæorum scandalum omne evitaretur, sicque ipsi facilius possent ad Fidem Christi converti, dum advertebant suas cæremonias, utpote pro tempore veteris Legis bonas, sanctas, atque a Deo præceptas, non ita subito abrogari, atque contemnut, sicuti ritus Gentilium.

8. Cæterum successu temporis, postquam veritas Evangelii magis, magisque mundo illuxit, umbra Legis tandem omnino evanuit, adeo ut iam *Actor. c. 15.* appellaretur *Hæresis Pharisæorum, qui crediderunt, dicentes, quia oportet circumcidi, & præcipere quoque servare legem Moysis.* Unde patet, iam illo tempore non amplius obligasse legem Moysis. Quo autem tempore ea cœperit esse illicita, eiusque observatio mortifera, variant Theologi, cum illud ex Sacra Scriptura clare non constet, & post dictum Concilium Jerosolymitanum adhuc D. Paulus circumciderit Timotheum, atque ipse purificatus ascenderit in Templum, ut proxime dictum. Sunt, qui Legalium usum volunt fuisse licitum usque ad viginti quinque annos circiter post Christi Passionem, nonnulli ultra: quamvis certum videatur, quod ante mortem S. Ignatii Martyris ac tertii post S. Petrum Ecclesiæ Antiochenæ Episcopi, res ista iam fuerit per Ecclesiam decisa, ut notat Bernardus Sannig. *Dist. 2. de Legibus qu. 3. n. 9.*

9. CONCL. IV. Præcepta iudicialia veteris Legis per adventum ac mortem Christi, atque prædicationem Evangelii, fuerunt quidem evacuata, ita ut desinerent vi illius Legis obligare; nihilominus ob naturalem æquitatem potest eorum aliquorum observatio etiam nunc per Prælatos Ecclesiæ præcipi. Ita D. Thomas 1. 2. *q.* 104. *art.* 3. & alii communiter.

10. Unde est differentia inter Præcepta cæremonialia, & iudicialia Legis veteris. Nam cæremonialia adeo sunt evacuata; ut non solum sint mortua, sive nullius amplius obligationis, aut utilitatis, sed etiam mortifera, ita ut illicitum sit ea observare tempore Legis Evangelicæ. Judicialia vero, etsi non obligent tempore Legis gratiæ vi veteris Legis, imo nec observari possint ex obligatione ipsius: tamen ob eorumdem convenientiam, & æquitatem naturalem, possunt etiam defacto absque peccato observari, imo de novo præcipi per eos quorum est condere leges; prout hoc in nonnullis eorum fieri patet inductione. Sic inprimis defacto solvuntur Decimæ Parochis, aliisque Ecclesiæ Ministris, quia iure naturali, simulque Divino, debetur necessaria sustentatio Ecclesiæ Ministris, iuxta illud Salvatoris, *Matthæi c. 10. Dignus est operarius cibo suo.* Et *1. Corinth. 9. Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus?* & alibi. Similiter, quamvis mulier post partum statim possit ingredi Ecclesiam, nec teneatur abstinere per certos dies secundum Legem Mosaicam; si tamen puerpera ex veneratione voluerint aliquamdiu abstinere, earum devotio admittitur in Jure Canonico *c. unde Purificatione post partum*. Idem patet in pluribus similibus passim occurrentibus.

11. CONCL. V. Præcepta moralia etiamnum obligant, non quidem vi veteris Legis, sed quatenus sunt Juris naturalis, aut in Lege Evangelica per Christum denuo renovata. Ita communis Doctorum. Ratio primæ partis est; quia lex vetus per Christi adventum & mortem, fuit evacuata; (*b*) ergo vi ipsius præcepta moralia amplius non obligant. Ratio vero secundæ partis est: quia omnia Præcepta moralia veteris Legis reducuntur tum ad geminum Præceptum Dilectionis DEI & proximi, tum ad præcepta Decalogi: hæc autem obligant de Jure naturali, simulque sunt per Christum renovata, ut habetur *Matth. c. 19. Marc. 10. & Lucæ 18.* ergo.

QUÆSTIO II.

De obligatione Legis novæ, seu Evangelicæ, ejusque perfectione.

SUMMARIUM.

12. *Lex nova, quibus nominibus appelletur?*

13. *Lex Evangelica a Christo lata est pro toto Mundo, & obligat etiam Judæos ac Gentiles.*

14. *Obli-*

14. *Obligavit tamen primum post sui promulgationem.*
15. *Lex nova excedit veterem multis modis. I. Quia est facilior veteri,*
16. *Solvitur obiectio.*
(c) Juxta dicta quaest. praec.
17. *II. Quia nunc conferuntur efficaciora auxilia gratiae.*
(d) De hoc infra Tract. 14. Dist. 1. num. 12. & seq.
18. *III. Quia lex Evangelica per Filium DEI promulgata est &c.*

12. ADVERTENDUM, quod Lex nova variis nominibus appelletur. Et primo quidem dicitur *Lex Evangelica*, eo quod in quatuor Evangeliis, vel potius in quatuor libris unius Evangelii contineatur registrata. Secundo dicitur *Lex nova*, vel in comparatione Legis veteris seu Mosaicae, vel quia totum hominem per gratiam renovat. Tertio dicitur *Lex libertatis*, *Jacob. c.* 2. Item *Lex Fidei*, *Rom. c.* 3. Et tandem *Lex gratiae*, eo quod non solum gratiam multo copiosiorem conferat virtute Sacramentorum, ac in veteri Lege contigit; sed insuper contineat, & afferat omnis gratiae Auctorem Christum JEsum. His praenotatis, sit.

13. CONCL. I. Lex Evangelica, a Christo Domino condita est, lata pro toto Mundo; adeoque ad eam, atque ad suscipiendum Baptismum obligantur etiam Judaei, & Gentiles. Ita omnes Theologi. Prima pars, quod nempe Christus sit Auctor Legis Evangelicae, desumitur ex illo *Isaiae* 33. ubi de Messia venturo, seu Christo Domino prophetice praedicitur: *Dominus judex noster, Dominus Legifer noster.* Unde & in Evangelio passim, ac praesertim *Joan. c.* 14. Christus de suis legibus ait: *Mandata mea servate.* Altera pars, quod nempe Christus Legem Evangelicam tulerit non pro uno dumtaxat populo, sed pro universo Mundo, ipsemet expressit *Matth. c. ult.* praecipiens Apostolis: *Euntes docete omnes Gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: docentes eos servare omnia, quaecunque mandavi vobis.* Et *Marci c. ult. Euntes in mundum universum, praedicate Evangelium omni creaturae.* Accedit ratio: quia Christus fuit Redemptor totius Mundi: ergo & Legislator, condendo pro omnibus leges, per quas ad sanctificationem, vitamque aeternam pervenirent.

14. CONCL. II. Nihilominus Lex Evangelica post factam sui institutionem non statim obligavit omnes, sed primum, quando solemniter fuit promulgata. Et haec quidem promulgatio Jerosolymis contigit in die Pentecostes, qua Apostoli accepto prius Spiritu sancto coeperunt solemniter praedicare Baptismum ejusque obligationem, dicentes: *Poenitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum, Actorum c.* 2. In caeteris vero locis post mensem, vel annum, aut plures annos incepit dicta obligatio, prout nimirum variis populis Evangelium Christi serius, aut citius solemniter, & Deo per miracula doctrinam Evangelicam confirmante promulgabatur. Ita Doctor Subtilis 4. *dist.* 3. *qu.* 4. cum aliis. Ratio huius patet ex dictis *dist. praec. qu.* 2. & 3. ubi generatim dictum est, ad cuiusque Legis obligationem requiri, quod solemniter promulgetur.

15. CONCL. III. Lex nova ad veterem comparata, multis modis excedit in dignitate seu perfectione. Ita omnes Catholici; idque patet inductione, assignando speciales Legis Evangelicae praerogativas prae veteri seu Mosaica. Nam I. Lex Mosaica fuit gravior multo lege Evangelica. Hinc D. Petrus *Actor. c.* 15. dixit de lege veteri: *Quid tentatis imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus?* Non quod Lex vetus absolute fuerit observatu impossibilis (Deus enim non praecipit impossibilia) sed quia observatu fuit admodum difficilis: quae quidem difficultas oriebatur ex nimia praeceptorum tum caeremonialium, tum judicialium numerositate, quorum aliqua satis erant difficilia. Econtra de Lege Evangelica ait Christus *Matth. c.* 11. *Jugum meum suave est, & onus meum leve.*

16. Nec obstat, quod Christus *Matth. c.* 5. multa superaddiderit Decalogo, dum v. g. ad illud praeceptum, *non occides*, addidit, *non irasci*, & huiusmodi. Resp. enim cum D. Augustino *lib.* 19. *contra Faustum* negando assumptum: Christus enim nil superaddidit, sed tantum explicavit melius Decalogum reprobando expositionem antiquorum Pharisaeorum. Adde, quod in Lege Evangelica cessarit obligatio caeremonialium, & judicialium veteris Legis, etsi non moralium. (c)

17. II. In Lege Evangelica conferuntur efficatiora, & copiosiora auxilia gratiae ad ferendum onus Legis, justitiamque operandam, quam in Lege Mosaica. Ratio est: quia in Lege Evangelica omnia septem Sacramenta conferunt gratiam ex opere operato digne suscipientibus; in Lege Mosaica vero sola Circumcisio conferebat gratiam (d) & quidem respectu gratiae Baptismalis admodum parvam. Insuper in Lege Evangelica, eo quod merita Christi iam sint actu exhibita, Spiritus Sanctus abunde datur credentibus; in Mosaica vero, quia merita Christi tunc solum erant praevisa, atque in futurum exhibenda, etiam mensura gratiae dabatur modica.

18. III. Lex Evangelica est dignior veteri: quia quamvis utramque Legem Deus condiderit: nihilominus Mosaicam promulgavit per ministerium Angelorum, Evangelicam vero per Filium suum unigenitum. Excedit praeterea, & differt in materia: nam Mysteria Sanctissimae Trinitatis, & Redemptionis nostrae in Lege veteri fuerunt multum occultata, aut solum praefigurata; quae tamen in Lege Evangelica sunt revelata, & clarius manifestata, aut iam in actu exhibita. Omittuntur plures aliae similes legis Evangelicae praerogativae, prae veteri, seu Mosaica.

QUAESTIO III.

De Obligatione Legum humanarum, & an obligent cum periculo vitae?

SUMMARIUM.

19. *Potestas legislativa alia Ecclesiastica, alia Civilis; & quomodo differant?*
(e) Dist. praec. n. 9. & 14.
20. *Leges humanae tum Ecclesiasticae, tum Civiles, obligant in Conscientia, & sub peccato.*
21. *Solvitur objectio.*
22. *Id verum regulariter loquendo.*
23. *Lex humana obligat cum aperto vitae periculo, quando ejus observantia est necessaria ad bonum publicum conservandum.*
24. *Vel quando ejus violatio cederet in contemptum Fidei, aut Ecclesiasticae potestatis.*
(f) Vid. tract. 7. dist. 1. n. 49. & 50.
25. *Extra dictos duos casus non obligat cum periculo vitae, vel gravis incommodi.*
26. *Corollarium generale.*
27. *Aliud de infirmo, itinerante &c.*
28. *Quid liceat excommunicato, vel irregulari occulto, ad vitandam infamiam?*
* *Qualiter cognoscatur obligatio gravis, vel levis?*

19. SUpponendum hic conformiter superius (e) dictis, quod Lex ac potestas legislativa humana; alia sit Ecclesiastica, alia Civilis. Differunt autem inter se varie. I Ratione originis: quia potestas legislativa Ecclesiastica proxime, ac immediate provenit a Deo prout patet ex verbis Christi *Matth.* 16. *Tibi dabo claves regni coelorum.* Et *Joan.* 21. *Pasce oves meas.* Item *Actorum* 20. *Posuit vos Spiritus Sanctus Episcopos, regere Ecclesiam DEI, quam acquisivit sanguine suo.* Econtra vero potestas legislativa civilis immediate provenit ab hominibus; utpote cum populo per Legem auream contulerit in Regem, atque Imperatorem, totam suam potestatem, *L.* 1. *ff. de Constitut. Principum* quamvis & haec saltem mediate sit a Deo, juxta illud *Rom.* 13. *Non est potestas, nisi a Deo.* II. Differunt ratione obiecti, & finis: siquidem potestas legislativa Ecclesiastica per se, & directe, versatur circa res spirituales, ad salutem animarum, & consequendam vitam aeternam ordinatas. Civilis vero potestas per se, ac directe, seu immediate, tantum respicit commoditatem, & tranquillam gubernationem Reipublicae; quamvis mediate, ac per accidens,

deus, etiam salutem animarum respicere possit, in quantum vitia prohibet, ac punit. Unde sequitur, quod hæ duæ potestates, Civilis nempe & Ecclesiastica, propriis officiis, ac dignitatibus discretæ sint: quamvis Ecclesiastica ob excellentiam obiecti, & finis sui, tanto præstet Civili, quanto quæ sunt spiritualia, præstant corporalibus. His prænotatis, sit.

20. CONCL. I. Leges humanæ iustæ, ac legitime promulgatæ, non solum Ecclesiasticæ, sed etiam Civiles, regulariter loquendo obligant in conscientia, ita ut earum transgressio in materia gravi sit peccatum mortale. Ita omnes Doctores. Ratio est: quia juxta quartum Præceptum Decalogi tenemur obedire non solum parentibus, sed etiam letimis Superioribus nostris, iusta præcipientibus. Accedit illud Apostoli *Rom.* 13. *Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit*. Et mox infra: *Subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam*; id est, non solum metu pœnarum, sed etiam, ne peccetis.

21. Quod si quis obiiciat. Potestas Civilis non potest infligere pœnam mortis æternæ; ergo neque sub ea, sive sub peccato mortali reatum pœnæ æternæ inducente, quidpiam præcipere. Probatur consequentia: quia eiusdem est sub pœna quidpiam præcipere, & pœnam transgressoribus inferre posse: ne alioquin lex fit inutilis. Resp. Negando consequentiam, cum sua probatione: nam ad hoc, ut potestas Civilis quidpiam in Conscientia obligans præcipere valeat, sufficit potestas legislativa quam habet a DEO, qui iussit legitimis Superioribus iusta præcipientibus esse obediendum. Nec idcirco lex illa erit inutilis: nam pœnam mortis æternæ, transgressoribus impœnitentibus statutam sufficit, quod Dominus Deus justus Judex infligat; utpote cuius mandatum simul violatur, & a quo etiam, saltem mediate, provenit potestas legislativa Civilis, iuxta citatum illud *Rom.* 13. *Non est potestas, nisi a DEO: itaque qui resistit potestati, DEI ordinationi resistit*.

22. Dicitur notanter in Conclusione, *regulariter loquendo*. Siquidem non omnes Leges humanas obligare in Conscientia, patebit ex dicendis *Quæst. seq.* ubi ostendetur, dari leges aliquas mere pœnales, quæ ad culpam non obligant, sed ad solam pœnam subeundam.

23. CONCL. II. Quando legis observatio est moraliter necessaria ad publicum bonum conservandum, tunc Lex humana potest obligare cum aperto vitæ periculo. Ita Herincx *disp.* 3. *de Legibus quæst.* 12. estque communis. Ratio est: quia conservatio boni communis, omnino est præferenda bono vitæ privati hominis; ergo in tali casu necessitatis potest Superior, cui ex officio incumbit providere bono communi, obligare subditum ad observantiam legis cum periculo vitæ. Sic inprimis communiter admittitur, teneri militem tempore periculoso permanere in statione sua cum aperto mortis discrimine. Similiter tempore pestis tenetur Parochus, tum vi officii sui, tum præsertim accedente speciali præcepto Episcopi, permanere in suo loco ad excipiendas pestiferorum Confessiones, non obstante manifesto vitæ periculo. Idem accidere potest in aliis similibus casibus.

24. CONCL. III. Quando violatio Legis humanæ cederet in contemptum Fidei, aut Ecclesiasticæ legis vel potestatis, tunc est lex servanda etiam cum periculo vitæ. Ita cit. Herincx cum omnibus Catholicis Doctoribus. Sic si quis ab Hæreticis captus, urgeatur ad comedendum carnes tempore Quadragesimæ in contemptum Ecclesiasticæ legis, illique Hæretici minitentur mortem, nisi carnes comedat; potius ei moriendum foret, quam ut in talibus circumstantiis carnes comederet. Ratio est; quia violatio legis Ecclesiasticæ in talibus circumstantiis cederet in contemptum Fidei Catholicæ, potestatisque Ecclesiasticæ; & comedens carnes ad talem Hæreticorum instantiam, eorum sectam exterius profiteretur, ac metu mortis ipso opere contemneret potestatem Ecclesiæ: hoc autem nullo modo licet, sed est intrinsece malum. Unde tali potius esset subeunda mors, quam si quis ex præfata causa oppeteret, revera foret Martyr (*f*), cum moreretur ob confessionem Fidei Catholicæ, qua credimus, Ecclesiam a Christo accepisse potestatem certas leges Fidelibus imponendi.

25. CONCL. IV. Extra præfatos casus Lex humana, sive Civilis, sive Ecclesiastica, non obligat cum periculo mortis, aut alterius gravis damni. Ita Doctores communiter. Hinc *c.* 4. *de reg. juris*, dicitur: *Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum*. Accedit ratio: quia lex debet esse secundum naturam hominum; id est, conditioni humanæ accommodata: id autem non fieret, si leges humanæ semper obligarent cum periculo vitæ, etiam extra casus supra memoratos; ergo. Hinc

26. Infertur I. Quia duo memorati casus sunt rari, communiter non obligare Leges humanas cum periculo vitæ, amissionis membrorum, famæ, notabilis boni temporalis, perturbationis pacis, aut alterius similis gravis mali, quod considerata qualitate legis prudenter iudicatur tale.

27. Infertur II. Eum non peccare, cui pressus gravi infirmitate corporis, de consilio Medicorum comedit carnes diebus ieiunii; aut qui gravi labore corporali fatigatus, vel ex prolixo itinere fessus, utitur secunda refectione: quia cum tanto incommodo corporali non obligat lex ieiunii Ecclesiastici. Idem dicendum de iis, qui diebus Festivis remanent domi ad eius custodiam, nec audiunt Missam in locis, ubi unica Missa celebratur. Innumera similia exempla passim occurrunt.

28. Infertur III. Excommunicatum occultum licite se gerere tamquam non excommunicatum, in quantum hoc est necessarium ad vitandam infamiæ notam, aut similis mali periculum; adeoque si non habet, a quo absolvi possit, non teneri abstinere a Divinis, vel (prævia tamen contritione) Sacramentorum administratione, aut ab eligendo, & huiusmodi, si absque periculo infamiæ, aut alterius gravis mali abstinere non possit. Similiter irregularis factus ob culpam occultam, potest celebrare, ordines suscipere &c. si tam cito nequeat obtinere dispensationem, & absque gravi nota, vel damno, non possit diutius abstinere. Et ita de multis aliis est discurrendum, ac notat cit. Herincx cum communi.

Additio.

* Quæres, ex quibus signis cognoscatur, quod Legislator velit obligare non solum sub levi, sed etiam sub culpa gravi? Resp. ex sequentibus. I. Si ipsa materia, quæ præcipitur, vel prohibetur, sit gravis, nec aliunde ex circumstantiis, vel ex consuetudine tamquam optimam Legum interprete constet de voluntate alia Legislatoris, qui utique posset, si vellet, in materia etiam gravi tantum obligare sub levi culpa, vel etiam sub sola pœna; cum tota ratio obligationis dependeat ab eiusdem voluntate. II. Si ipsa verba Legis indicent mentem Legislatoris graviter obligare volentis, v. g. dum expresse poneret, quod graviter intendat obligare, vel quando adderet *præcipimus*, sive *prohibemus in virtute Sanctæ Obedientiæ &c.* formalis enim obedientia non solet facile in levibus iniungi. III. Si adiiciatur pœna Excommunicationis maioris, suspensionis, vel interdicti; nam similes pœnæ notabiles spirituales ex praxi Ecclesiæ non annectuntur in Jure Cannonico peccatis venialibus. IV. Si communis Doctorum, cui non posset opponi gravis ratio in contrarium, vel si usus, & consuetudo optima Legum interpres, censeant per transgressionem talis Legis committi peccatum grave. Porro, quando similia signa non adessent insinuantia obligationem gravem, in dubio, num Legislator intenderit graviter vel leviter adstringere subditos, potius iudicandum est de obligatione levi, quam gravi; nam *in dubiis benigniora præferenda sunt*, juxta *Reg.* 56. *ff. de Regulis Juris*. Et *in obscuris minimum est sequendum*. *Reg.* 30. *de Reg. Juris in* 6. Ob quam ipsam rationem in dubio, num verba Legislatoris contineant veram legem, vel potius Consilium, magis in favorem subditorum iudicandum erit posterius. Quod idem sentiendum, si consideratis omnibus considerandis adhuc dubitetur, num lex sit mixta, vel pure pœnalis. *

QUÆSTIO IV.

De Legibus Pœnalibus, earumque Obligatione.

SUMMARIUM.

29. ADVERTENDUM, quod Lex humana, præter alias sui divisiones, communiter dividatur in moralem, seu absolute obligatoriam, & in legem pœnalem. *Lex moralis*, seu absolute obligatoria dicitur illa, quæ mores solum dirigit, obligando ad actum aliquem eliciendum, vel omittendum, nullam vero pœnam transgressoribus expresse imponit: unde tunc pœna Judicis arbitrio imponi debet. *Lex pœnalis* econtra dicitur illa, qua aliquid præcipitur, vel prohibetur, sub certa pœna potest esse multiplex, nimirum vel spiritualis, ut excommunicatio, Suspensio &c. vel temporalis, ut confiscatio bonorum; vel etiam corporalis, ut incarceratio, mutilatio; fustigatio &c. Porro Lex pœnalis rursum dividitur in mere pœnalem, & mixtam. *Lex mixta* dicitur, quæ ad actum sub culpa præstandum, simulque ad certam pœnam transgressores obligat; & dicitur *Lex mixta*, quia est mixta ex morali, & pœnali. *Leges mere pœnales* appellantur eæ, quæ ad culpam non obligant, sed ad solam pœnam: & tales dari mox dicetur. Hinc sit.

30. CONCL. I. Dantur Leges aliquæ pure pœnales, quæ ad culpam non obligant, sed ad solam pœnam transgressoribus impositam. Ita communis Doctorum, & novissime sequitur Christoph. Haunoldus *tom.* 1. *de Justitia & jure*, *tract.* 1. *cap.* 1. *controvers.* 5. quamvis Sanchez. *lib.* 6. *in Decalogum cap.* 4. *n.* 12. velit, ejusmodi ordinationes ad solam pœnam obligantes, non esse proprie leges. Ratio Conclusionis est: quia lex non obligat ultra mentem Legislatoris. Unde in simili notant Doctores, quos citat & sequitur Layman. *l.* 1. *tract.* 4. *c.* 14. *num.* 2. quod Legislator circa materiam cæteroquin gravem possit obligare solum sub veniali: nam actus agentium non operantur ultra eorum intentionem, *arg. cap. ult. de Præbendis*. Hinc dantur quædam Religiosorum Ordinum Statuta, quæ ad culpam, seu sub peccato non obligant, sed tantum ad pœnam a Superioribus infligendam. Similiter ad culpam non obligant nonnullæ Constitutiones Politicæ, circa eos actus, qui nec Juri Divino, nec naturali adversantur, eorum tamen intermissio confert ad tranquillum Reipublicæ statum; v. g. ne quis noctu sine lumine ambulet, ne certum vestium ornatum portet, & hujusmodi.

31. Nec dicas. Ubi nulla intervenit culpa, ibi etiam juste non potest à Superiore infligi pœna; nam pœna est noxæ vindicta; ergo, Resp. enim negando consequentiam: quia licet in transgressione legis mere pœnalis nulla interveniat culpa Theologica, seu quæ sit peccatum coram Deo; nihilominus intervenit culpa Politica, importans defectum contra laudabilem Reipublicæ, aut Ordinis Religiosi constitutionem, bonamque politiam, quæ proinde culpa merito castigatur competenti pœna.

32. CONCL. II. Quod Lex aliqua sit mere pœnalis, non bene desumitur ex sola pœnæ adjectione; sed id dependet ex intentione legislatoris, quæ tum ex verbis Legis, tum ex subjecta materia, aliisque circumstantiis, prudenti judicio desumenda est. Ita D. Thomas 2. 2. *quæst.* 108. *art.* 4. & alii communiter. Ratio est: quia imprimis adjectio pœnæ spiritualis v. g. Excommunicationis, Suspensionis, & hujusmodi, potius indicat, legislatorem voluisse obligare sub culpa: cum tales pœnæ non nisi ob culpam, seu peccatum, infligi soleant. Deinde loquendo etiam de pœna temporali, per ejus adjectionem magis augetur virtus obligatoria legis, quam minuitur: unde sequitur, quod, quænam leges sint mere pœnales recte non desumatur ex adjectione pœnæ, sed hoc pendeat ex intentione Legislatoris, utpote a qua leges suam vim obligandi habent.

33. Cæterum ejusmodi intentio legislatoris, si non clare habetur ex verbis legis, prudenti judicio tum ex subjecta materia, tum ex aliis circumstantiis desumenda erit: neque enim circa hoc certa & generalis regula dari potest. Huc etiam multum juvat consuetudo, utpote quæ est optima legum interpres: siquidem per consuetudinem ex lege pœnali mixta posse fieri pure pœnalem, ac cessante reatu conscientiæ manere solam pœnam Fori externi, observat Suarez *lib.* 7. *de Legibus*, *cap.* 9. *num.* 11. & Layman. *lib.* 1. *tr.* 4. *c.* 24. *num.* 12. & sequitur Ludov. Engel. *tit. De Consuetud. n.* 17. Qui addunt, id forsasse contingere in Legibus Civilibus imponentibus exactiones, aut prohibentibus venari, vel ligna scindere, sive aliquid ex Regno extrahere: licet enim in principio directivæ fuerint, nihilominus potuerunt usu fieri mere pœnales, & quasi naturam mutare, quia non aliter sunt receptæ.

34. CONCL. III. Quotiescumque Lex pœnalis imponit pœnam primum a Judice infligendam, seu pœnam ferendæ sententiæ, certum est, non obligari Reum ad subeundam, vel solvendam pœnam ante sententiam Judicis condemnatoriam. Ita communis. Neque enim Reus ad amplius tenetur, quam lex ipsa imponit; hæc autem solum imponit, ut Reus pœnæ adjudicetur; quod spectat potius ad Judicem, quam ipsummet Reum. Hinc infertur, quando Reus per legem excommunicandus, vel officio aut Beneficio privandus decernitur (quæ formula continet duntaxat pœnam ferendæ sententiæ) quod is ante latam a Judice sententiam possit valide, ac licite se gerere tamquam non excommunicatum, & non privatum; sicque exercere omnes actus sui officii, aut Beneficii: quia revera ante sententiam Judicis necdum incurrit ejusmodi pœnam, quamvis commiserit crimen, ob quod excommunicandus, vel officio aut Beneficio privandus est per Judicem. Sed illico pro hujus & sequentium Conclusionum intelligentia.

35. Quæres, quid sit pœna ipso jure inflicta, sive latæ sententiæ, & unde dignoscatur, pœnam esse ferendæ sententiæ, vel potius ipso jure latam? Resp. I. Pœna ipso jure inflicta, seu latæ sententiæ, dicitur illa, quæ posito delicto statim vi legis irrogatur; ut si in lege pœnali dicatur, *qui tale delictum commiserit, sit ipso facto excommunicatus, officio aut beneficio privatus &c.* pœna primum per Judicem juxta præscriptum legis infligenda vocatur illa, quam Legislator comminatur delinquenti, nondum autem imponit, sed primum per sententiam Judicis imponendam statuit: ut si dicatur, *qui tale delictum commiserit, privetur officio, excommunicetur &c.* Et hæc alio nomine dicitur *Pœna ferendæ sententiæ:* prior autem vocatur sub aliis terminis, *Pœna latæ sententiæ*.

36. Resp. II. Pœna censetur lata ipso jure, seu esse latæ sententiæ, quoties in lege pœnali adhibentur hujusmodi verba: *Ipso facto, ipso jure, Mox, ex tunc &c. sit excommunicatus, suspensus vel privatus*. Insuper

per est pœna latæ sententiæ, si Legislator sibi, vel legi suæ adscribat sententiam, dicendo v. g. *Auctoritate nostra*, *Virtute hujus legis*, *ipso jure*, *subjaceat tali pœnæ*. Addit Herinex *disp.* 5. *de Legibus n.* 7. idem esse dicendum, si Lex utatur solo verbo indicativi modi, præsentis, aut præteriti temporis, v. g. *Excommunicamus*, *Suspendimus*, *Excommunicationem se noverit incurrisse*, *Sciat se esse excommunicatum*, & hujusmodi.

37. Resp. III. Si Lex utatur verbis imperativi modi, quæ non afficiunt immediate ipsam pœnam, sed vel reatum pœnæ, dicendo, *qui hoc fecerit*, *reatum talis pœnæ incurrat*, *Fiat reus talis pœnæ*: vel ipsam actionem Judicis, dicendo: *Excommunicetur*, *Suspendatur*, *Privetur suo officio*, *aut beneficio*. *Est excommunicandus*, *privandus &c.* Hujusmodi, inquam, formulæ solum continent sententiam ferendam; seu pœnam infligendam a Judice. Ratio est: quia de tali pœna ferendæ sententiæ possunt ejusmodi verba commode explicari; ergo etiam debent sic explicari: siquidem *in pœnis benignior est interpretatio facienda*, juxta *Regulam* 49. *Juris in* 6. cum concordantiis.

38. Resp. IV. Num illa verba, *sit excommunicatus*, *suspensus*, *privatus officio*, *sit anathema*, & hujusmodi, nullo alio addito contineant pœnam latæ sententiæ, nec ne? variant Doctores. Affirmant non pauci, eo quod ejusmodi verba imperativi modi afficiant immediate ipsammet pœnam. Oppositum nihilominus tenet Navarrus *cap.* 27. *Manualis num.* 12. ubi ait, quod hujusmodi verba, *sit excommunicatus*, non denotent sententiam latam, sed ferendam, nisi cum alia Jura id declarant. Probat hoc Navarrus varie, & inprimis auctoritate Glossæ *cap.* 2. *vers. Sequestratus*, *de Foro competent*. Deinde, quia verbum *sit* est futuri temporis, & potest commode explicari per ly *Fiat excommunicatus &c.* unde per illud non fertur sententia ipso jure, nisi aliquid aliud addatur, puta *ipso jure*, *ipso facto sit excommunicatus &c* Tandem, quia stante dubio mitior pars in pœnis est eligenda; atqui præfata verba sunt dubia, ut patet ex allatis rationibus, atque ipsa Doctorum varietate sentiendi: ergo.

39. CONCL. V. Loquendo nunc de pœnis latæ sententiæ si pœna ipso jure imposita aliam executionem externam non requirat, statim ut factum illud, cui talis pœna ipso jure annexa est, committitur, habet ipsa locum in Conscientia. Ita Ludov. Engel *tit. de Constit. n.* 43. estque communior Doctorum. Et tales sunt pœna Excommunicationis latæ sententiæ, & aliæ Censuræ Ecclesiasticæ, item irregularitates, impedimenta matrimonii, & hujusmodi: nam tales pœnas, si sint latæ sententiæ ipso facto, & ante omnem sententiam judicis incurri, recepta praxis usus declarat.

40. CONCL. VI. Si vero pœnæ ipso jure illatæ, etiam externam executionem requirant (velut est amissio dominii, confiscatio bonorum, privatio Beneficii aut officii Ecclesiastici &c. ipso jure statuta) tunc ulterius ad obligationem in conscientia producendam requiritur sententia declaratoria Judicis super crimine admisso, nisi lex in specie addat clausulam, *alia etiam declaratione non secuta*. Ita Engel *loc cit. num.* 43. Layman. *lib.* 1. *Tract.* 4. *c.* 15. *n.* 6. citans alios, & tenent Doctores passim. Desumitur hoc ex *c. Cum secundum*, *de Hæreticis in* 6. ubi bona Hæreticorum ipso jure confiscantur, & tamen ipsi non illico in Conscientia obligantur bona sua tradere fisco; quin etiam dictæ confiscationis executio, seu bonorum occupatio, prohibetur fieri ante sententiam declaratoriam Judicis Ecclesiastici super crimine hæresis admisso: ergo idem dicendum est de aliis similibus pœnis externam executionem requirentibus; *cum de similibus idem judicium sit habendum*, *c. Inter corporalia*. *De Translat. Episcop.*

41. Ex hac Conclusione infertur cum Bonacina *disp.* 1. *de. Legibus qu.* 1. *punct.* 7. §. 2. *n.* 11. & aliis, quod Beneficiarius possit retinere Beneficium suum Ecclesiasticum, donec declaretur per sententiam Judicis, tale delictum ab ipso esse commissum, propter quod privatus sit ipso jure suo Beneficio: nisi forte in lege habeatur expressum, pœnam impositam statim in Foro conscientiæ subeundam esse, seu illico deberi ante ullam Judicis declarationem super crimine admisso.

42. Quod si quæras disparitatem, cur pœnæ latæ sententiæ, sed executionem externam non requirentes, incurrantur ipso facto admissi criminis ante omnem sententiam Judicis, non vero aliæ requirentes externam executionem? Resp. Doctores hanc disparitatis rationem dare; quia priores sunt pœnæ privativæ, quæ non indigent actione, sed dumtaxat cessatione; posteriores autem sunt pœnæ positivæ, atque indigentes reali actione, seu executione. Cum igitur naturæ humanæ foret admodum grave quin & contrarium, quod quis delinquens teneatur in semetipso exequi pœnam positivam, sicque esse sui ipsius & accusator, & judex, & executor; ejusmodi leges non censentur obligare in conscientia ante sententiam judicis, nisi secus in eis exprimatur.

43. Fateor, quod Sanchez *lib.* 2. *de Matrim. disp.* 30. *n.* 1. & 2. hanc responsionem impugnet eo quod inhabilitas ad Beneficia Ecclesiastica acquirenda, & ad ferendum suffragium sint pœnæ dumtaxat privativæ, & tamen postulent sententiam Judicis, prout volunt Sotus, Navarrus, Molina, & Ledesma, quos citat. Verum hæc ipsa doctrina allegatorum Theologorum, sententiam Judicis in his casibus requirentium, non caret difficultate: non inhabilitatem ad electionem activam & passivam incurri ante omnem sententiam Judicis, censent inter alios Suarez *lib.* 5. *de Legibus*, *cap.* 9. Engel *loc. cit.* & Layman. *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 15. *n.* 5. ubi bene notandum, quod aliter debeat in præsenti discurri de jure aliquo, seu Beneficio, quod necdum possidetur, sub certa conditione acquirendo, & aliter de Jure quæsito, vel Beneficio jam legitime possesso iterum deperdendo: nam quoad posterius, ut illud jus, vel possessio per pœnam ipso jure illatam iterum amittatur, requiritur conformiter tam dictis *num.* 40. prævia aliqua sententia declaratoria, secus quoad prius, si nimirum agatur de Jure, seu Beneficio primum sub certa conditione quærendo.

Additio.

* Atque ex hac doctrina patet resolutio sequentis dubii: cur nimirum Beneficiatus non teneatur propter pœnam ipso jure illatam beneficium antea legitime obtentum atque possessum relinquere ante sententiam declaratoriam Judicis, & quare nihilominus propter similem pœnam obligetur in Conscientia ante aliam sententiam declaratoriam restituere pro rata fructus, si post primos sex Menses culpabiliter omiserit recitare horas Canonicas? prout contraria sententia ab Alexandro VII. anno 1665. expresse damnata est, quæ erat sequentis tenoris: *Restitutio a Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus horas*, *non debetur in Conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis*, *eo quod sit pœna*. Resp enim, Clericos illos Beneficiatos omittentes horas Canonicas ideo ante sententiam declaratoriam teneri pro rata ad restitutionem fructuum; quia in eosdem necdum (sicuti quoad ipsum Beneficium actu possessum) habent jus quæsitum, sed primum quærendum cum hac conditione annexa, ut recitent inter alia onera etiam horas Canonicas, quas si intermittunt, incurrunt pœnam præfatam, seu redduntur pro rata inhabiles ac incapaces ad ipsum jus alias primum quærendum, id est recipiendi dictos fructus; non autem per aliquam actionem ipsis adimitur quodpiam jus quæsitum, sed quod jam actu possiderent. Videatur de hoc fusius in Jure Canonico *lib.* 1. *Decret. tit.* 2. §. 10 *a n.* 226 usque *ad n* 238.

44. CONCL. VII. Tandem loquendo de pœnis corporis afflictivis, tenetur quidem Reus per se ipsum exequi pœnam aliquam honestam, & non nimis acerbam, postquam per sententiam Judicis ad ipsam fuit condemnatus; puta, quod pergat in carcerem, subeat abstinentiam aliquam, vel moderate se ipsum flagellet, prout moris est in quibusdam Religionibus: nihilominus nequit Reus obligari, ut graviores pœnas corporis, utputa mortis, mutilationis &c. directe in semetipso exequatur, sed solum, ut ipsas per ministros Justitiæ illatas patienter sustineat Ita communis

45. Unde passim notant Doctores, quod damnatus ad bibendum venenum, parere non teneatur; quod dam-

damnatus ad mortem inedia perferendam, possit licite cumedere cibos sibi clam allatos; quinimo quod damnatus ad mortem, vel mutilationem, possit etiam post sententiam Judicis fugere, si via effugiendi pateat. Herincx *disp.* 5. *de Legibus*, *quæst.* 3. Engel *ubi supra*, *n.* 44. Layman, *loc. cit. num.* 7. *& seqq.* qui tamen recte addunt, quod damnatus ad furcam, vel gladium, debeat collum præbere, aut scalam ascendere &c. nam hoc non est directe mortem inferre, sed inferendam sustinere, & per accidens solum ac indirecte ad eam cooperari.

QUÆSTIO ADDITA.

An Ignorantia excuset a pœna Legis Humanæ?

SUMMARIUM.

** *Utrum ignorantia invincibilis excusans a culpa, etiam excuset a pœna per legem statuta?*

** *An ignorantia solius pœnæ excuset ab illa incurrenda, si censura, & pœnæ extraordinariæ, ac improportionatæ, excipiantur?*

** CONCL. I. Ignorantia invincibilis, quæ excusat hominem a culpa, eum etiam excusat a pœna per legem statuta, communis.

Prob. 1. *c.* 2 *de Constit.* dicitur: *Rem, quæ culpa caret, in damnum* (id est pęnam) *vocari non convenit*: ergo. Prob. 2, *cessante causa cessat effectus c. cum cessante* 60. *de appellationibus*; atqui culpa est causa pęnæ: ergo cessante culpa cessat pęna; consequenter ubi nulla est culpa contracta propter ignorantiam Legis, ibi pęna locum non habet. Consentit *Regula* 23. *de R. I. in* 6. asserens, sine culpa aliquem non esse puniendum.

Conclusio hęc cum proportione etiam de lege pure pęnali intelligenda venit: nam neque ille, qui penitus nescivit legem ejusmodi mere pęnalem, & sic ob ignorantiam neque culpam politicam contraxit, ad pęnam videtur esse obligandus: uti recte monet Herincx *tract. de Legibus d.* 5. *q.* 4. 26. Ex his deduces, illum, qui ob ignorantiam excusatur a culpa gravi, non posse, nec debere puniri pęna gravi, et si interea peccarit venaliter, Ratio est: quia in hoc cessat enim culpa gravis.

Concl. 2. Ignorantia solius pęnæ non excusat ab illa incurrenda, si censuræ & pęnæ extraordinariæ ac improportionatæ excipiantur. Reiffenstuell *L.* 5. *Decret. Tit* 3. *n.* 321. Herincx jam *cit. n.* 29. Covarruvias, ac plures alii apud Reiffenstuel laudati contra aliquos alios.

Conclusio intelligenda venit de illo casu, quo quis scit Lege Divina, naturali, vel humana esse prohibitam aliquam actionem, ignorat tamen pęnam specialiter *a lege humana* in committentes tale crimen statutam: v. g. fur aliquis bene scit, furtum esse graviter prohibitum a Jure naturali, Divino, & humano, ignorat autem pænam suspendii in furantes esse statutam. Hoc notato

Prob. Conclusio 1. Ignorantia solius pęnæ non tollit causam pęnæ, seu culpam: ergo neque tollit effectum culpæ seu pęnam, tam ab hominibus, quam a Deo infligendam

Prob 2. Eo ipso, quod quis transgrediatur legem obligantem, se facit reum pęnæ proportionatæ huic transgressioni, & in eam implicite consentit, præcipue, quia cuilibet malefactori aliunde est notum crimina & delicta contra legem commissa posse & debere proportionata pœna castigari: ergo.

Prob. 3. Ex ipsa praxi omnium tribunalium, quæ malefactores pœna per legem statuta afficiunt, eos condemnando ad patibulum, rotam &c. etsi has pœnas directe in sua delicta statutas esse ignoraverint: ergo. Dixi tamen 1. *si censuræ excipiantur*: hæ enim non incurruntur ab eo, qui ignoravit eas esse impositas a Jure; ut aliunde constat; Dixi 2. *si pœnæ extraordinariæ excipiantur*: hæ enim probabiliter non incurruntur etiam in foro externo civili ab illo, qui eas invincibiliter ignoravit esse annexas suo delicto. Navarrus, Sa, Tamburinus, la Croix, & alii. Ratio est: quia ex una parte videtur injustum aliquem affligere pœna illa, cui se nullo modo subjecit, & in quam neque virtualiter & implicite consentit; ex altera parte ignorans talem pœnam extraordinariam in eam non consentit formaliter, & actu, quia eam non scit, neque virtualiter & implicite, quia implicite reus & delinquens solum consentit in pęnam ordinariam & proportionatam: ergo &c.

Obji. 1. Pro contraria sententia, quam P. Stanislaus Karg in Manuali Theologico-Canonico Legali de Irregularitate ex delicto, & consequenter de aliis pęnis Ecclesiasticis, non vero Civilibus sustinet, *Part.* 1. §. 2. *N.* 17. pro se allegans plures graves Theologos. *c. ut animarum de constit. in* 6. dicitur: *ut animarum periculis obvietur, sententiis per statuta quorumcumque Ordinariorum prolatis, ligari nolumus ignorantes, dum tamen eorum ignorantia crassa non fuerit, aut supina*. Ex quo sic argumentari licet: Hoc capitulum continet favorem animarum: ergo ample est interpretandum, ita quidem, ut sensum faciat, quod non solum sententiæ censurarum, sed & omnes sententiæ, inhabilitates, ac pœnæ spirituales non stringant ignorantes: ergo ignorantia cujusvis pœnæ excusat ab ea incurrenda. ℞. cum Covarruvia, citatum capitulum esse intelligendum de illa ignorantia, quæ facit actum involuntarium, & excusat etiam a peccato: hæc enim simul excusat a pęna, quæ primum sequitur culpam, ut dictum est Concl. 1. Non autem loquitur capitulum de illa ignorantia, qua sola pęna ignoratur, & quæ stat cum scientia prohibitionis ipsius actus.

Dices: Capitulum cit. loquitur de furto quod aliunde scitur esse prohibitum a Jure naturali & Divino: ergo capitulum non loquitur de illa ignorantia, quæ penitus causat involuntarium, & excusat a peccato: per consequens loquitur de sola ignorantia pœnæ annexæ furto per statuta Ordinariorum. ant. patet ex textu Capit. consequentia etiam liquet; nam si furtum scitur esse prohibitum jure Divino, & naturali, jam habetur sufficiens cognitio ad voluntarium & peccatum.

℞. cum Couvarruvia n. a. nam quando capitulum adducit exemplum furti, non amplius loquitur de ignorantia, sed de puncto alio. Hinc notandum est ex Summario allegati capituli, quod in eo duo dubia sint decisa. Primum est, quod statuta Ordinariorum non ligent invincibiliter ignorantes: alterum est, quod statutum Episcopi subditum existentem extra suam Diœcesin non liget. Pro primo dubio expediendo nullum casum specialem adducit Pontifex scilicet Bonifacius VIII. Auctor istius Capituli. Pro 2do vero per parenthesin adducit causam furti. Id quod patet consideranti ipsum textum, qui pust superius adducta verba ita habet: *Statuto Episcopi, quo (in omnes, qui furtum commiserint) excommunicationis sententia promulgatur: subditi ejus furtum extra diœcesin committentes, minime ligari noscuntur, cum extra territorium jus dicenti non pareatur impune*.

Ex quibus habes, quod casus furti in illo capitulo adductus, omnino sit impertinens ad primam ejus partem, & primum dubium de ignorantia.

Obj. 2. Censuræ Ecclesiæ, scilicet excommunicatio, suspensio, & interdictum non incurruntur ab ignorante eas esse annexas suo delicto: ergo idem est de aliis pœnis Ecclesiasticis. ℞. n. conseq. censuræ enim imponuntur tanquam medicinæ præservativæ, & admonitiones, quæ nimirum timore sui debent absterrere a culpa; atqui non possunt esse admonitiones, neque absterrere a culpa, nisi præcognoscantur, proinde etiam non incurruntur, nisi præcognoscantur. Item per censuras punitur contumacia qua reus resistit potestati Ecclesiæ, quatenus hæc aliquid sub censura prohibet: neutrum fit in aliis pęnis, quæ non in medicinam neque ob contumaciam specialem, sed in debitam & proportionatam vindictam culpæ commissæ imponuntur: si ergo culpa est commissa, jam habetur causa sufficiens talium pœnarum.

Obj. 3. ad hoc, ut aliquis mereatur pœnam, debet in eam aliqualiter consentire; sed ignorans pœnam esse annexam, in eam non consentit ergo. ℞. D. mai. debet vel explicite vel implicite in eam consentire

con.

con. mai. explicite semper n. mai. satis implicite consentit in pœnam proportionatam delicto, dum voluntarie committit facinus, quod aliunde scit posse proportionata pœna vindicari a Superiore.

Ex dictis fit 1. Ignorantiam, quæ non excusat a culpa gravi, ob quam imponitur, non excusare quoque a pena. Ratio est: quia hæc ignorantia non tollit causam pœnæ, scilicet peccatum grave: ergo neque tollit ipsam pœnam. Ex quo

Fit 2. Neque regulariter ignorantiam crassam, ac vincibilem excusare a pœna per legem dictata. Ratio est: quia hæc non excusat a culpa gravi: ergo. Dixi tamen: *regulariter*: excipiendus est casus, quo lex ac incurrendam penam requirit scientiam ad dolum v. g. dicendo: *qui temere hoc fecerit, præsumpserit, scienter hoc attentaverit*, incurrat penam privationis beneficii: nam in tali casu ad pœnam incurrendam non sufficit culpa qualiscumque, sed quæ supponit scientiam, adeo, ut si quis eiusmodi legem transgrediatur ex ignorantia vincibili aut crassa, etsi sufficiente ad peccatum mortale, non incurrat similes pœnas. Ita Herincx *cit. n.* 27. aliud est, quando quis similes leges violat ex ignorantia affectata; hæc enim in iure æquivalet temeritati ac scientiæ, adeoque neque in simili casu a pœna excusat, ut docet Suarez, ac plures alii apud Herincx, qui & eorum sententiam valde probabilem censet contra Bonacinam.

Fit 3. Conclusionem nostram specialiter etiam locum habere in casu, quo transgressor scit quidem actionem suam esse prohibitam lege divina, vel naturali, ignorat autem eam esse prohibitam lege humana, neque scit penam a lege humana taxatam. Ita Scotus 4. *d.* 6. *q.* 8. *n.* 1. Suarez, Herincx &c. Ratio est: quia tunc adest culpa, quæ est causa pænæ. Accedit, quod lex humana non solum intendat punire formalem sui transgressionem, sed etiam violationem Legis Divinæ, aut naturalis, præsertim si cadat in materiam etiam a se præceptam: ut bene observat P. Herincx.

Fit 4. Irregularitatem ex delicto, ita impedimenta matrimonii, quæ ob certa crimina sunt statuta, ut affinitas ex copula illicita, impedimentum uxoricidii etiam a fortiori incurri ab eo, qui ignorat ea esse annexa suo delicto, vel crimini. La Croix, & alii apud hunc, contra aliquos alios. Ratio huius est: quia irregularitas, & hæc impedita non sunt proprie penæ, sed potius sunt quædam inhabilitates a Jure statutæ, & si forent penæ, non tamen essent medicinales, quæ contumaciam, & scientiam pœnæ prærequirerent: ergo etiam ab ignorantibus &c. incurruntur. **

APPENDIX I.

De Lege irritante, seu invalidante Contractus, aliusve Actus.

SUMMARIUM.

Additio I.

* NOn omnes contractus, aliive actus, qui per legem prohibentur, iubentur, eo ipso necessario irritari, nam *multa prohibentur, quæ, si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem*, inquit Pontifex *cap. Ad Apostolicam de Regularibus*. Sic Matrimonium cum voto simplici castitatis, vel alio impedimento præcise impedimento initum est quidem Prohibitum, non tamen irritum, seu invalidum. Quare ut actus alicuius a Lege prohibitus censeatur simul nullitati subjectus, debet id Legislator vel directe ac explicite exprimere, vel saltem indirecte, & implicite insinuare. Explicite fit: si dicat e. g talis actus irritetur, vel etiam talis actus sit ipso facto irritus &c. Implicite autem, dum absque simili expressa mentione vel ad talem actum certas personas inhabilitat, vel præscribit certam formam substantialem in contractu, seu tali actu observandam; nam si personæ inhabilitatæ postea hunc actum seu contractum instituunt, vel alias habiles præscriptam formam non observant, eo ipso talis actus seu contractus subjacet nullitati, quamvis nulla clausula irritatoria sit expresse adjuncta. *

Additio II.

* Porro sicuti Lex penalis alia est latæ sententiæ, alia primum ferendæ, ita pariformiter Lex irritans alia annullat actum seu contractum ipso jure, alia vero invalidat eum primum per sententiam decisivam Judicis, e. g. si Lex dicat, *irritetur &c.* signum est, quod actus contra talem Legem factus tamdiu valeat, quamdiu per auctoritatem Judicis non rescinditur: talis actus est contractus venditionis, in quo intervenit læsio ultra dimidium justi pretii. *L. 2. C. De rescindenda venditione*. Econtra vero si Lex absolute pronuntiet aliquem actum seu contractum nullius roboris, sive aliis utatur terminis explicite, vel saltem implicite, invaliditatem ipso Jure talem indicantibus, similis actus censetur invalidus, etiam antequam Judex eundem ut talem decidat, idque vel pro utroque foro, ita, ut nullam obligationem talis contractus pariat, ne quidem naturalem, ac pro foro interno, vel præcise pro foro externo taliter nimirum, ut ante declarationem Iudicis equidem adhuc duret obligatio naturalis, etsi non civilis, prout nimirum memoratus actus seu contractus fuerit plenissime, vel non plenissime per ipsam Legem irritatus, pro quo *

Additio III.

* Notandum ulterius, quod tunc aliquis contractus, aliusve actus, qui spectando solum Jus naturale foret adhuc validus, censeatur per Jus positivum plenissime irritari, quando vel in irritatione adduntur similes clausulæ: *Etiam in foro animæ non suffragetur*: sive *quod obtentum est, non valeat ullatenus retineri*: aut taliter: *viribus careat absque omni alia declaratione &c.* vel si etiam absque similibus clausulis irritetur aliquis actus alias irrescindibilis, nimirum talis, qui, si semel valet, semper valet, & si semel non valet, semper non valet, quales actus sunt Matrimonium, & Professio Religiosa; unde si Matrimonium propter certa impedimenta dirimentia pronuntiatur ab Ecclesia tamquam invalidum, vel Professio ante annum decimum sextum, aut absque præmisso Novitiatu irrita, tales actus contra dictas Leges celebrati censentur semper irriti in Foro quoque conscientiæ, & ante omnem sententiam Judicis etiam præcise declaratoriam. Quodsi vero actus, per Jus positivum etiam ipso facto pronuntiati irriti, ex natura sua existerint rescindibiles, nec in irritatione eorum fuerit apposita aliqua ex supra allegatis clausulis, similes actus dicuntur a Lege non plenissime irritari. Et de his ultimis finaliter quæritur, utrum, dum ipso Jure, seu (quod idem est) ipso facto explicite vel implicite pronuntiantur irriti per Legem, debeant ita reputari irriti, ut quoque sint tales ante ullam Judicis sententiam etiam præcise declaratoriam, & quamvis nemo sese excipiendo opponat, eiusque rescissionem petat? Ad quod *

Additio IV.

* Respondeo, in his circumstantiis similes actus, etsi ipso Jure per Legem pronuntiati irriti, in foro interno seu conscientiæ probabilissime ante exceptionem, seu Judicis declarationem adhuc subsistunt. Ratio est: quia similes actus Jure naturali ante Legem positivam irritantem subsistissent ex una parte, uti supponitur, & ex altera non constat sufficienter, quod Lex positiva eosdem ita annullaverit, ut neque valeant in foro conscientiæ ante exceptionem, seu Judicis declarationem; ergo Jus naturale manet adhuc in sua possessione, debemusque pro valore alicuius actus stare, quamdiu possumus. Accedit, quod

Lex positiva, si intendat similes actus plenissime irritare, addat certas clausulas superius adductas; ergo dum has non adiungit, signum est, quod neque intendat irritare plenissime, & in foro conscientiæ ante sententiam Judicis declaratoriam. *

Additio V.

* Ex hac doctrina practice varios poteris resolvere casus de alienatione rei Ecclesiasticæ facta non servata forma in Jure requisita, de Testamento sine debita solemnitate condito, de electione, in qua certæ conditiones per jus positivum ad valorem præscriptæ non intervenerunt, de contractu cum pupillo absque auctoritate Judicis celebrato, de donatione ultra quingentos solidos &c. nam etsi omnes isti actus, seu contractus per Legem positivam Canonicam, vel Civilem pronuntientur directe vel indirecte ipso jure nulli, possunt tamen exinde acquisita, si nullum aliud peccatum in servando interveniat, in foro conscientiæ licite retineri, & electus in possessione suæ præbendæ persistere, usque dum similes actus per oppositionem partis adversæ, seu declarationem Judicis declarentur nulli.

Additio VI.

* Dices, exinde sequi, quod in effectu non sit discrimen, sive aliquid primum irritetur per sententiam decisivam, sive pronuntietur ipso jure irritum per sententiam declaratoriam; cum utrobique in effectu non detur obligatio restituendi; aut actum recognoscendi tamquam invalidum ante aliquam sententiam. Respondeo, esse adhuc notabilem diversitatem inter utramque irritationem ex eo, quod actus per sententiam solummodo decisivam irritandus primum incipiat computari tamquam nullus a tempore irritationis per Judicem factæ, non a tempore contractus instituti. Econtra vero actus ipso jure nullus post sententiam nullitatis declaratoriam semel pronuntiatam fictione Juris retrotrahitur quoad suos effectus ad tempus instituti contractus, ita, ut talis nulliter contrahens post sententiam declaratoriam debeat restituere omnes fructus exinde non solum a tempore declarationis, verum etiam a die instituti contractus perceptos. E. g. ponamus: Petrus in aliquo testamento absque debita solemnitate facto percepit equas, & vaccas, ex quibus successu temporis acquisivit hinnulos, & vitulos: in hoc casu si testamentum impugnatur, ac a Judice declaratur, ipso jure nullum, debebit Petrus restituere non solum equas & vaccas, verum etiam hinnulos, & vitulos. Item ponamus, quod Petrus vi alicujus testamenti absque debita solemnitate facti acquisierit hortum, ex quo intra certum tempus varios obtinuerit fructus in hoc casu, si illud testamentum oppugnatur ac a Judice ipso jure nullum declaratur, debebit Petrus restituere non solum hortum, verum etiam omnes fructus exstantes, quos a tempore, quo hortum obtinuit, exinde acquisivit. Videatur Reiffenstuel in Jure Canonico *lib. 1. Decret. tit. 2. §. 11.* & Tractatu de Regulis Juris *Regula sexagesima quarta*.

APPENDIX II.

De Legibus ac Principum Edictis imponentibus Vectigalia, vel Tributa &c.

SUMMARIUM.

* *potestas imponendi Vectigalia vel Tributa fundatur in Jurisdictione: Jurisdictio quotuplex? Addit. I.*
* *Explicatur qualibet in specie. Addit. II.*
* *Regalia quidnam importent? Addit. III.*
* *Vectigalia quotuplicia? Addit. IV.*
* *Tributa declarantur. Addit. V.*
* *Vocantur etiam Steuræ, Collectæ, Exactiones, Gabellæ, Accisa, vel Indebita. Addit. VI.*
* *Specialiter de Capitatione. Addit. VII.*
* *Vectigalia imponere, an, & quando liceat? Addit. VIII. & Addit. IX.*
* *Quod conditiones requirantur, ut juste imponantur Tributa? Addit. X. & XI.*
* *Quidnam sit Principibus observandum in cudendis variis monetis? Addit. XII.*

Additio. I.

* CUm Potestas ferendi Leges, constituendi nova Vectigalia, & imponendi Tributa ac Collectas requirat aliquam ex parte ferentis, seu imponentis Jurisdictionem, & quidem maxime in Romano Imperio, non communem, sed supremam; hinc pro claritate majori Notand. I. Quod Jurisdictio sit quadruplex, nimirum *Suprema*, *Superior*, *Inferior* seu *Bassa*, & *Simplex*; pro quibus omnibus *

* Notandum II. Quod *Jurisdictio simplex*, seu respective *infima* sit potestas cognoscendi aliquas causas civiles, & quidem absque coercitione, seu jure exequendi sententiam. Dicta Jurisdictio absque potestate exequendi vix amplius est in usu in nostra Patria.

Jurisdictio inferior, seu *Bassa* (ab aliis appellatur *Imperium mixtum*) est potestas dijudicandi, & exequendi seu coercendi quoad causas Civiles, vel etiam Criminales extra Jus Gladii. Hæc in nostra Patria teste Chlingensperger *cap. 4. Jurisprudentiæ feudalis q. 14.* fuit ab Ottone Bavariæ Duce & Rege Hungariæ concessa Nobilitati Bavariæ ob præstita merita in acquirendo pro tunc Regno Hungarico.

Jurisdictio superior est potestas judicandi in causis non solum Civilibus, sed etiam criminalibus gravioribus usque ad pœnam capitis inclusive. Vocari quoque solet *Imperium merum*, atque in Bavaria, ubi hæc scribo, tribuitur Regiminibus, ac Præfecturis Electoralibus & quibusdam civitatibus, ac talibus nonnullis Illustribus Familiis, quæ *Imperium merum* habent annexum suis Castris, qualia exinde vocantur Dynastiæ vulgo *Herrschafften*, ad distinctionem Hoffmarchiorum habentium solummodo Jurisdictionem Bassam.

Jurisdictio suprema est summa potestas ferendi Leges proprie tales, gubernandi Rempublicam, & dicendi Jus in Territorio cum prærogativis Regalibus, eaque Jurisdictio in Romano Imperio vel est *immediata* vel *subalterna*. Prior adscribitur Imperatori in Romano Imperio; posterior autem Electoribus, S. R. I. Principibus, aliisque Imperii Statibus immediatis. *

Additio III.

* Notandum III. Regalia majora supremæ Jurisdictionis præprimis *immediatæ* Imperatoriæ, deinde etiam saltem magna ex parte *subalternæ* annexa nihil aliud esse quam Jura Majestatis (uti vocantur) seu varias potestates, quibus veluti partibus Majestas tamquam totum quodpiam potestativum componitur. Talia Regalia censentur Jus aggratiandi, seu reis condemnatis promeritam & in Jure taxatam remittendi pœnam, Jus nobilitandi, Academias instituendi, monetas cudendi, Vectigalia, vel tributa imponendi: aliasve Leges pro suo Territorio salutares condendi, de quibus, ac quænam ex his non solum Imperatorii, verum etiam immediatis Imperii Statibus conveniant, Publicistæ fusius tractant. *

Additio IV.

* Notandum IV. Vectigalia in sensu communi dici omnes illos redditus, qui pro mercibus in Territorium invehendis vel avehendis, seu etiam pro transitura solvuntur. In sensu aliquo strictiori præstationes datæ pro mercibus vectibus *per aquam* vocantur *Portoria*, quod si *per terram*, proprie appellantur *Vectigalia*, quæ vero sola transitura, nominantur *Pedagia*; & ea solvuntur ab his, qui per tale Territorium vel pedestres incedunt, vel etiam sella, lectica, aut equo iter instituunt; nam etiam isti in Jure reputantur quasi pedestres, *L. Qui sella ff. de Servit. Præd. rust.* Si aliqui per pontes euntes debent solvere præstationes, nominantur eæ *Pontenagia*. Quod si per naves pensiles seu rotatiles super aquas de una ripa in aliam transferuntur, solutiones præstandæ dicuntur *Pontivegia*. *

Additio V.

* Notandum V. Tributum in sensu latissimo sumptum (prout nimirum derivatur a verbo *Tribuo*) esse omne illud, quod Principi vel Reipublicæ tribuitur ex gravi causa: sive hat præcise ob in vel avectionem mercium, sive intuitu reparationis Pontium, aut securitatis itinerum, sive ex aliis motivis in diversis rebus ad promovendum, vel conservandum bonum publicum. Et in hoc sensu non solum

Colle-

Collectas ac Gabellas, verum etiam Vectigalia, Portoria, atque Pedagia comprehendit. Ast in sensu ad propositum nostrum magis accommodo Tributa (germanice *Steur*) vocantur illæ contributiones, quæ extra avectionem, vel invectionem mercium, vel extra transituram, habentibus supremam Jurisdictionem solvuntur ex bonis immobilibus, vel etiam mobilibus, ad conservandum statum, ac competentem dignitatem Principis, aut ad congrue prospiciendum aliis necessitatibus, & utilitatibus Reipublicæ, seu boni communis. *

Additio VI.

* Notandum VI. Quod ultimo descripta Tributa (vulgo Steuræ) alia sint ordinaria, alia extraordinaria. *Priora* singulis plerumque annis in certa quantitate solvuntur: *Posteriora* vero ingruente solum aliqua extraordinaria necessitate, aliave gravi causa. Vocantur autem Steuræ præsertim extraordinariæ de novo impositæ personis pro rebus, alio nomine *Collectæ*, *Exactiones*, *Tallia &c.* Item si certæ pensiones pecuniariæ Principi, vel Reipublicæ solvendæ imponuntur esculentis vel poculentis (puta vino, cerevisiæ, carni &c.) nominantur subinde ab Auctoribus *Gabellæ*, vel *Accisæ*, ab aliis *Accisa*, vulgo *Auffschlag*. Quando autem ex his ipsis poculentis dantur Principi aliqua in natura (uti in Bavaria ex qualibet urna vini sex mensuræ) appellantur in nostra Patria *Indebita*, germanice Umgeld. Extranei, præsertim Itali, uti Belletus, Sperellus, & Bartolus ajunt, Collectas imponi Subditis *Titulo Jurisdictionis*, Tributa autem præsertim antiqua ipsis rebus *Titulo Dominii*. Sed quidquid de hoc sit, in præsenti nos accommodamus priori explicationi. *

Additio VII.

* Notandum VII. Quod inter Tributa inveniatur quodpiam, quod vocari solet *Capitatio*, germanice *Kopf-steur*, eratque memoratum Tributum jam agnitum ab Ethnicis, utpote datum a subditis tamquam professio subjectionis, & agnitio publica Majestatis in suo Principe, sine qua agnitione Rempublicam diu pacificam stare non posse optime sciebant, sicque hæc Steura redundabat in conservationem Boni publici, seu Reipublicæ. Ut autem eadem apud Christianos tolerari queat, debet esse modica (uti recte notat Auctor hujus operis in Jure Canonico *Lib.* 3. *Decret. tit.* 39. *n.* 38.) quando a singulis, etiam minimæ fortunæ hominibus, æque, ac a maximis præstatur æqualiter ob subjectionem utrobique repertam; ubi tamen alias taxatio fieri debet potius juxta proportionem geometricam, reflectendo nimirum simul ad majora, vel minora Bona subditorum, & taxam instituendo proportionaliter juxta eorum æstimationem. His notatis ponitur. *

Additio VIII.

* CONCL. I. Si Leges, aliæve ordinationes *Vectigalia*, non lucri, & quæstus causa, sed tantummodo *Titulo impensarum*, nempe pro resarcitione pecuniarum viarum, aut pontium expensarum, vel expendendarum, in modica, seu minuta quantitate statuant, eadem licite a transeuntibus exiguntur, dummodo hæ viæ, seu pontes singulorum per transeuntium utilitatem, seu majorem commoditatem vere concernant, nec limites excedant, neque post resarcitionem expensarum protrahantur, neque potius palliatum quodpiam aliud commodum privatum in occolto respiciant. Ita sub his terminis communis, ipsumque Jus naturale dictat, ut, qui sentit commodum, sentiat & onus, conformiter *Reg.* 55. *Juris in* 6. Sic ex communi consuetudine in Patria nostra teste Illustrissimo Cancellario intimo Schmid *in Semi Centurio II. Controvers.* 20. *n.* 5. *&* 8. Communitates quædam civitatum, seu oppidorum solent privatas quasdam ponticulas, vel vias pro majori transeuntium commoditate, seu utilitate facere, quibus dein a Principe Territoriali conceditur, ut ab illuc euntibus pauculos nummos, aut crucigeros exigere possint, usque dum exinde resarciantur expensæ propterea factæ, vel faciendæ pro conservatione. *

Additio IX.

* Quod si quæras, quomodo similia in Romano nostro Imperio a Principe territoriali suis subditis concedi valeant, cum Recessus Imperii de anno 1576. *§. Ulterius.* Germanice *Weiters seynd.* &c. *& seq.* ac Capitul. Leopoldi. §. 21. apud Chlingensperg. *loc. cit. q.* 22. & apud Cancellarium intimum de Schmid pariter *loc. cit. n.* 6. omnino prohibeant, ne Principes ipsimet, aut vetera adaugeant, simulque ad nova instituenda, vel constituta reformanda, aut transformanda præter Imperatoris, etiam Electorum consensum requirant? Ad hoc dubium respondet Illustriss. D. de Schmid *loc. cit.* Dictam prohibitionem esse intelligendam de iis vectigalibus, quæ pro majori splendore Domus, seu Familiæ Principis &c. non respiciendo præcise resarcitionem expensarum &c. cum gravamine commerciorum imponuntur in magna quantitate, non autem de talibus minutis, quæ transeuntibus respective nullum gravamen, sed potius sublevamen causant propter commoditatem viarum. *

Additio X.

* Concl. 2. Si *Tributa* quatuor conditiones statim adducendas observant, Leges eadem imponentes justæ sunt, atque similes collectas teste Chlingensperger *loc. cit.* non tantum Imperator cum consensu Statuum juxta *Instrumentum Pacis art.* 8. verum etiam Principes Imperii, supremæ Superioritatis Jure gaudentes, adhibito consensu, vel consilio Statuum Provincialium juxta diversa pacta, ac territoriorum conditiones quatuor sequentes. I. Ut causa motiva imponendi sit causa ardua, atque redundans in Bonum Reipublicæ saltem mediate, uti sic influit honorifica; & respectu status adhuc competens sustentatio sui Principis, dummodo non adsint bona sufficientia Cameralia ad hunc finem destinata. II. Ut causa ista motiva necessitatis, vel intentæ utilitatis sit Tributo proportionata, quatenus Tributum non sit majus, quam causa motiva imponendi exigit: in quo enim excedit, iniquum & restitutioni est obnoxium. III. Ut dictum Tributum non insummatur in usus alienos, ad quos populus neutiquam concurrere tenetur, puta ad luxum, ad mera voluptuaria, excessiva ædificia, prodigas largitiones &c. IV. Ne tale Tributum diutius duret, quam causa motiva postulat, nisi forsan nova superveniat, quasi æque gravis &c. ita sub his limitationibus tenet communissima Theologorum æque ac Jurisperitorum, etiam (quantum ex nonnullorum perlustratione mihi constat) Acatholicorum contra Machiavellistas, & nonnullos (utinam non plures) pseudopoliticos sectatores, tenentes in favorem suorum Principum, permissum esse collectare subditos, quomodo, & quando sui Domini velint; cum tamen populus non sit propter Principem, sed Princeps propter populum, nec ei absolutum dominium proprietatis competat in Bona subditorum.

Additio XI.

* *Et in hoc habent, quod multum attendant Consiliarii, & Confessarii Principum* (inquit Auctor noster Pater Reiffenstuel *l.* 3. *Decret' Tit.* 39. *n.* 42.) *ne alias vel muti canes, vel adulantes Politici, vel displicere timentes, & se & Principes in æternum perdunt*. Terribilem ad hoc propositum narrat historiam piissimus æque ac doctissimus Episcopus Tortonensis Paulus Aresius *Tom.* 1. *de vitiis &c.* de quodam Pro-Rege Siciliæ, qui similia Accisa rei frumentariæ imposuit; ast morti proximus conscientiæ stimulis agitatus, instar bovis mugiit, ad ultimum usque vitæ halitum exclamans: *Væ mihi jam ad tartara delapsuro propter grave scelus exorbitantis Tributorum impositionis a me commissum*. *

Additio XII.

* Corollarii loco, & incidentaliter adhuc annectere liceat, quod Consiliarii Principum illi, quorum interest, si periculum æternæ damnationis evadere velint, bene attendere habeant, non solum, ne per varia Decreta, & Leges bonum publicum nimium oneretur Tributis, verum etiam, ne gravetur monetis talibus, quæ in valore intrinseco a consuetis nimium recedunt, sicque cum magno Boni publici damno exponuntur periculo devalvationis, prout jam suo tempore Illustrissimus Cancellarius intimus D. de Schmid *Tit.* 1. *art.* 1. *n.* 131. lamentabatur: *Deus ignoscat* (sunt eiusdem verba formalia) *supremorum principum Ministris Cameralibus, & eorum substitutis Hebræis, qui Imperium Romanum pro exiguo* (*ut vocant*) *appaldo multis millionibus ejusmodi depravatæ monetæ impleverunt, quo onere plebs relevari non potest, si suo tempore reductio monetæ fiat, nisi cum damnificatione &c.*

Si

Si igitur S. Aug. regula firma est, quod non dimittatur peccatum, nisi restituatur ablatum, Domine Deus! quid retribues his flagellatoribus monetæ, quando sumes tempus ad vindictam? Ita ille. *

DISTINCTIO III.

De subjecto obligationis Legum.

QUÆSTIO I.

Quinam obligentur Legibus Pontificiis, aliisque Ecclesiasticis.

SUMMARIUM.

1. *Omnes Fideles obligantur legibus Pontificiis pro toto orbe latis.*
2. *Iisdem obligantur etiam hæretici.*
3. *Solvitur instantia.*
4. *Corollarium.*
5. *Judæi tamen, & Pagani, non obligantur legibus Ecclesiasticis.*
6. *Corollaria.*
7. *Limitatio.*
8. *Alia limitatio.*
9. *Leges inferiorum Prælatorum obligant solum subditos proprii territorii.*
10. *Religiosi exempti, an teneantur legibus per Ordinarios locorum editis?*
11. *Id ipsum amplius declaratur.*
 * *An legibus Ecclesiæ adstringantur pueri?*

1. CONCL. I. Legibus Summi Pontificis in materia spirituali, & salutem animarum, rectamque Ecclesiæ gubernationem concernente, pro toto Orbe Christiano legitime latis, obligantur omnes Christi Fideles. Ita Catholici unanimiter. Ratio est: quia Christus Dominus Divo Petro, eiusque legitimis Successoribus Romanis Pontificibus, omnium suarum Ovium curam demandavit *Joan.* 21. trina vice eidem præcipiens: *Pasce oves meas*. Accedit illa generalis promissio eidem facta *Matth. cap.* 16. *Tibi dabo claves Regni Cœlorum, & quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in Cœlis:* nam sub ista generali promissione continetur etiam potestas condendi iustas leges, ut sic Oves Christi securius pascantur.

2. CONCL. II. Etiam Hæretici obligantur Legibus Pontificiis pro toto Orbe Christiano latis. Ita communis Theologorum, adeo ut Lugo *disp. de Pœnitentia sect.* 7. *n.* 147. absurdissimum esse dicat, si quis negaret, Hæreticos obligari Legibus Ecclesiasticis jejunii, abstinentiæ a carnibus, Censuris contra eos latis, & hujusmodi. Ratio est: quia Hæretici per Baptismum iam sunt ingressi Ecclesiam, ejusque membra effecti; ergo obligantur legibus eiusdem. Et certe, si ipsi non obligarentur Legibus Ecclesiasticis, frustra tot leges pœnales in Jure Canonico, aliisque Constitutionibus Ecclesiasticis, contra Hæreticos fuissent latæ.

3. Nec obstat, quod Hæretici resistant Ecclesiæ, Summoque Pontifici, ac legibus ipsius. Resp. enim, hoc neutiquam eos excusare; cum ex suo delicto, atque perfidia, nemo debeat reportare commodum, puta exemptionem a legibus. Quinimo Hæretici pertinaciter non obtemperantes legibus (quibus tamen de iure tenentur obedire) eo amplius peccant; *cum tanto sint graviora peccata, quanto diutius infelicem animam detinent allegatam*: ut dicitur *in cap. ult. de Consuetud.* Hinc in forma Resp. distinguendo antecedens: Hæretici de facto resistunt legibus Ecclesiæ, conceditur, de iure ipsis resistunt, ut bene in hoc agant, negatur antecedens & consequentia.

4. Ex hac Conclusione infertur cum Gobath *tract.* 9. *Theologiæ Experiment. n.* 49. *& seqq.* & communi aliorum, quandoquidem Hæretici subsint Legibus Ecclesiasticis, quod eorum matrimonia contracta cum impedimento dirimente vi Juris Ecclesiastici, v. g. in tertio aut quarto gradu consanguinitatis, vel affinitatis, sint nulla & invalida: unde sequitur, quod si ad veram Fidem Catholicam convertantur, impetrata prius legitima dispensatione, horum matrimonia sint renovanda.

5. CONCL. III. Judæi, Saraceni, atque Pagani, item Catechumeni necdum baptizati, non obligantur Legibus Ecclesiasticis. Ita communior, contra Innocentium, Hostiensem, & Fagnanum *c. Canonum statuta. n.* 64. *de Constitut.* Ratio Conclusionis est: quia tales per Baptismi ianuam necdum sunt ingressi Ecclesiam, cui proinde subiecti non sunt. Hinc in Jure Canon. *c. Gaudemus de Divortiis.* expresse dicitur, quod infideles & Pagani *Constitutionibus Canonicis non arctantur: quid enim ad nos secundum Apostolum* (1. *Corinth.* 5.) *de his qui foris sunt, judicare?*

6. Infertur proinde, tales valide contrahere matrimonium cum impedimento dirimente Jure dumtaxat Ecclesiastico: ut si contrahant in secundo, tertio, vel quarto gradu consanguinitatis, aut affinitatis, & huiusmodi. Infertur ulterius, Infideles non baptizatos, atque Catechumenos, non obligari lege Ecclesiastica de jeiunando, aut habenda abstinentia carnium certis diebus ad Ecclesia præscripta, & aliis huiusmodi: siquidem tales necdum per Baptismum ingressi sunt Ecclesiam, proinde eius legibus non subiiciuntur.

7. Limita tamen hoc primo, nisi huiusmodi Leges Ecclesiasticæ contineant Jus naturale, vel Divinum: ut puta de non blasphemando, non furando, & huiusmodi: nam ad talium legum observantiam obligantur etiam Judæi, aliique Infideles, non quidem vi Legis Ecclesiasticæ, sed vi Juris naturalis, aut Divini.

8. Limita secundo, nisi Judæi, aliive Infideles subsint Ecclesiæ in temporalibus; prout fit Romæ, & in nonnullis locis: tunc enim ii tenentur obedire Papæ, aut alii Prælato Ecclesiastico quoad ea, quæ eorum statum concernunt non minus, ac tenerentur obedire legibus alterius Principis temporalis, si in eius territorio morarentur.

9. CONCL. IV. Leges inferiorum Prælatorum Ecclesiasticorum solum adstringunt subditos proprii sui Territorii: & sic Leges, seu Constitutiones in Concilio Provinciali editæ, obligant dumtaxat subditos intra talem Provinciam existentes; Statuta vero Episcoporum obligant tantum subditos propriæ Diœcesis, dum intra ipsam existunt; & sic loquendo de aliis. Ita communis Doctorum. Ratio est: quia ad obligationem legis necessaria est Jurisdictio: atqui hæc deficit, si alter non sit subditus legislatoris, aut extra ipsius Territorium existat: ergo. Hinc *cap. ult. de Constitut. in* 6. decernitur, quod si Episcopus per speciale Statutum sub pœna excommunicationis quidpiam prohibuerit, v. g. furtum, eiusmodi Statutum non obliget suos Diœcesanos extra ipsius Diœcesin actu existentes; ac proinde hi, si extra illam Diœcesin delinquant, v. g. furtum committant, non incurrant excommunicationem. Siquidem *Extra Territorium jus dicenti impune non paretur*, prout ibidem subiungitur.

10. Quæres I. An Religiosi auctoritate Apostolica ab Ordinariis locorum exempti, teneantur eorum legibus, seu Statutis? Resp. I. Teneri in nonnullis casibus, qui in Jure sunt expressi. Sic in Concilio Trident. *Sess.* 25. *cap.* 12. *de Regularibus*, habetur statutum, ut Censuræ, & interdicta ab Ordinariis promulgata, mandante Episcopo, a Regularibus in eorum Ecclesiis publicentur, atque observentur. Item, ut Dies Festi, quos in Diœcesi sua servandos idem Episcopus præceperit, ab exemptis omnibus, etiam Regularibus serventur. Tacentur alii similes casus, utpote quorum notitia specialiter Religiosis incumbit.

11. Resp. II. Quamvis in aliis casibus Religiosi exempti de jure non tenentur ad observantiam Statutorum Episcopalium, utpote a quorum iurisdictione specialiter sunt exempti; nihilominus ratione scandali evitandi quandoque tenentur Regulares exempti etiam ad observandas alias Constitutiones Synodales, & Statuta Episcopalia, dummodo Statui Religioso non repugnent, simulque spectent ad communem observantiam, ac devotionem totius populi; prout recte observat Sanchez *lib.* 4. *in Decalog. c.* 15. *n.* 21. Vasquez & alii. Hinc quando Lege Diœcesana præcipiuntur ieiunia, populus valde scandalizabitur, si viderit talia ieiunia non observari a Religiosis illis, quos, utpote vitæ austerioris professores, judicat ad hoc magis obligatos: unde revera ratione talis scandali evitandi, tunc Jure naturæ tenebuntur Regulares exempti ad talia ieiunia observanda.

Ad-

Additio.

* Quæres II. An, & quando pueri astringantur Legibus Ecclesiasticis ? ℞. Pueri ante perfectum usum rationis (qui primum post completum septennium adesse præsumitur) non tenentur Legibus Ecclesiasticis, uti nec perpetuo amentes Infantibus in hoc æquiparati. Ita præter alios Sanchez, Sayrus & Suarez cum Bonacina *Tract. de Legibus disp.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 6 ac la Croix *lib.* 1. *num.* 676. Ratio est; quia ut hæ leges etiam in actu primo obligent, fundamentum harum obligationum est usus rationis; & sic antequam is adsit, possunt dicti licite, & absque peccato diebus Dominicis, atque Festivis non interesse Missæ, ac tempore Jejunii comedere carnes; neque etiam peccant, qui ad hanc comestionem cooperantur, apponendo tales cibos, sicut si apponerent Catechumenis ob eandem rationem; quia nimirum necdum sub Lege comprehenduntur, ne quidem in actu primo: quamvis loquendo de allegatis Parvulis, saltem dum magis annis discretionis appropinquant, consultius sit, ut etiam isti sensim assuescant præceptis Ecclesiasticis, licet needum actu sint capaces rationis perfectæ.

Porro discurrendo de aliis Præceptis Ecclesiasticis, quæ majorem exigere videntur prudentiam, e. g. circa annuam Communionem Paschalem, ut magis agnoscentes gravitatem Mysterii Eucharistici cum majori reverentia accedere addiscant, requirunt AA. cum Patre Henno *Tract. de Leg. disp.* 3. *quæst.* 7. *art.* 2. *Conclus.* 3. ultra septennium aliquo modo plures annos ad obligationem contrahendam, uti patebit ex *Tract.* 10. *dist.* 3. *quæst.* 4. Item, ut Pueri non solum culpam, sed etiam pœnam ordinariam incurrant, Vasquez, Soto & Emanuel Sa cum Busenbaum *lib.* 1. *Tract.* 2. *cap.* 2. *dub.* 1. & Sabino Bononiensi in sua Luce Morali *part.* 1. *tract.* 5. *quæst.* 18. desiderant regulariter loquendo, & nisi lex expresse aliter disponat, pubertatem, quæ apud Masculos anno 14. apud Puellas vero 12. absolute contingit juxta dicenda *Tract VIII. Dist. I. Quæst. III.* prout etiam in Jure Civili I non beres regulariter solent minori, quam ordinaria pœna castigari, eo, quia præsumitur, non in tantum malitiam actus penetrasse, sicuti puberes.

QUÆSTIO II.

An Clerici obligentur Legibus Civilibus, ac Legislatores teneantur propriis?

SUMMARIUM.

12. *In Legibus vis obligandi directiva, & coactiva, quid?*
13. *Leges & statuta Laicorum non extenduntur ad Ecclesias, & Clericos, nisi approbentur ab Ecclesia.*
14. *Eisdem tamen quandoque obligantur Clerici quoad vim directivam,*
15. *Corollarium.*
Non vero quoad vim coactivam.
16. *Legibus a Republica latis, tenentur singuli ex illa.*
17. *Princeps supremus tenetur propriis legibus vi directiva, non coactiva.*
18. *Corollarium de Papa, an obligetur præceptis totius Ecclesiæ?*
19. *Declaratur Conclusio.*

12. ADVERTENDUM, quod in Legibus duplex vis obligandi distingui soleat, una directiva, & alia coactiva. Ille dicitur a lege obligari vi directiva ad quidpiam agendum, vel omittendum, qui in conscientia, & sub peccato tenetur servare talem legem: unde hujusmodi obligatio est sub culpa, sive deinde dicta obligatio proveniat ex vi ipsiusmet legis, prout leges solent obligare subditos; sive aliunde, puta ex naturali æquitate, & dictamine rectæ rationis. Ille vero dicitur a lege obligari vi coactiva, qui tenetur ad observantiam ejus ex vi ipsius legis, aut potestatis legislativæ, ita ut sit legi subjectus, & si eam non observaverit, subjaceat pœnis per legem taxatis, aut per Legislatorem infligendis: unde hæc obligatio respicit pœnam trangressoribus incumbentem. His prænotatis, sit.

13. CONCL. I. Leges civiles seu Statuta Laicorum directe, & ex sua vi propria non extenduntur ad Ecclesias vel personas Ecclesiasticas, earumque bona, nisi ab Ecclesia approbentur: uti approbantur per privilegia concessa a Sede Apostolica aliquibus Principibus, de quibus Cler. Erot. Eccl. c. 27. citans plures alios DD. Hæc Conclusio habetur expresse in Jure Canonico variis in locis, ac præsertim cap. 7. & 10. *t. de Constitut.* Accedit ratio: quia Ecclesiæ, & personæ Ecclesiasticæ (uti sunt Clerici, atque Regulares) earumque bona, sunt exempta a jurisdictione Principum sæcularium: atqui lex non obligat eos, in quos Legislator non habet jurisdictionem: ergo.

14. CONCL. II. His tamen non obstantibus, si Leges civiles expresse non disponant de Ecclesiis, Clericis, eorumque bonis, sed ob publicam utilitatem communiter quidpiam statuant, neque aliunde repugnent Statui Clericali, aut Immunitati Ecclesiasticæ, eisdem etiam obligantur Clerici quoad vim directivam, licet non quoad vim coactivam. Ita Doctores passim. Ratio est: quia quamvis talis obligatio erga Clericos directe non possit provenire ex legibus Civilibus, ob defectum jurisdictionis in Clericos: ea tamen partim provenit ex naturali æquitate (nam *turpis omnis pars est suo universo non congruens*, *c. Quæ contra dist.* 8) simulque ad vitandum scandalum aliorum, atque ad conservandam unitatem & pacem Reipublicæ, partim vero dicta obligatio provenit ex auctoritate Ecclesiæ. Nam ut dicitur *cap.* 1 *de novi operis nunciat. Sicut leges non dedignantur sacros Canones imitari, ita & sacrorum statuta Canonum Principum constitutionibus adjuvantur*: illis videlicet, quæ communem concernunt Reipublicæ utilitatem, neque sacris Canonibus, aut Immunitati Ecclesiasticæ repugnant.

15. Infertur proinde, quod Leges Civiles pretia rerum taxantes, vel mercium evectionem extra Provinciam prohibentes, aut certum modum ædificandi præscribentes, & hujusmodi, etiam obligent Personas Ecclesiasticas, saltem quoad directivam (alioquin enim magna in Republica orireiur difformitas, & confusio) quamvis non quoad vim coactivam, ita scilicet, ut Clerici subjaceant pœnis per leges Civiles statutis, ac per Judices sæculares puniri valeant; cum sint exempti ab eorum jurisdictione. Unde Clerici, si fuerint transgressores talium legum, oblata querela deferendi sunt ad judices seu Prælatos suos Ecclesiasticos, ab eisque perpensa gravitate materiæ, & scandali suborti, pœna condigna affici debent, sive statuta per legem Civilem, sive alia minore; prout notat Rodericus *tom.* 1. *qq. Regul. quæst.* 66. *art.* 2 *Reg.* 9. Laymann *l.* 1. *tract.* 4. *c.* 13, *n.* 4. & alii.

* Videatur de his fusius, & utiliter in Jure Canonico Auctoris *lib.* 1. *Decret. Tit.* 2. §. 13. & 14.

Additio.

* Quod si scire cupias, an, & quando Clerici obligentur illis Legibus seu Statutis Laicorum, quæ imponunt certa onera, puta Tributa, Vectigalia &c. Respondeo de hac obligatione fieri mentionem, & suo modo fusiorem deductionem *Tract.* 12. *Dist.* 1. *quæst.* 3. quorsum Lector remittitur. Ut autem magis reiciatur, quid sint Tributa & Vectigalia, ac quotuplicia, & quo titulo similia onera imponantur? Videatur desuper superius *Dist.* 2. *Appendice* II. *post Quæstionem* 4.*

16. CONCL. III. Quantum nunc attinet ad alteram partem Quæstionis, & loquendo inprimis de talibus Legibus, quæ ab aliqua Republica, vel tota Communitate conduntur, nullum dubium est, quin iisdem singuli ex tali communitate obligentur: sic quippe legibus a Magistratu latis tenentur singuli Consiliarii, & statutis per Canonicos capitulariter constitutis, obligantur singuli Canonici in particulari. Ratio est clara, quia singuli Canonici, vel Consiliarii, sunt subditi respectu totius Capituli, vel Magistratus; ergo & obligantur legibus ipsius.

CONCL. IV. Loquendo vero de Legibus ab aliquo supremo Principe latis, & quidem de talibus, quæ Principem æque ac subditos decent, Princeps seu Legislator, cessante rationabili causa excusante, tenetur etiam propriis legibus vi directiva, non tamen vi coactiva. Ita communior Doctorum. Ratio primæ partis, loquentis de vi directiva, est: quia alioquin subdi-

subditi ex libera transgressione propriæ Legis per Legislatorem facta facile scandalizarentur, simulque jure de talibus dici posset illud Salvatoris *Matth.* 23. *Alligant onera gravia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea movere.* Hinc illud Catonis dictum: *Patere legem, quam tu ipse tuleris. Cum omnes de Constitut.* Altera pars, quod Legislator non teneatur suis Legibus vi coactiva, probatur ex eo: quia, ut quis teneatur legibus vi coactiva, debet posse cogi per Superiorem ad earum observantiam, & si ipsas non observaverit, puniri: atqui Princeps supremus, seu Legislator non recognoscit Superiorem in terris, a quo possit cogi, vel puniri, a se ipso autem nemo proprie cogitur; ergo.

18. Infertur proinde, quod Papa non obligetur vi coactiva præcepto audiendi Missam, vel jejunandi diebus statutis: quia non habet superiorem in terris, a quo cogi possit ad talium legum Ecclesiasticarum observantiam, & ob earum transgressionem puniri; a semetipso autem nemo proprie cogitur. Nihilominus tenetur Papa propriis legibus statum suum æque ac alios decentibus, vi directiva, adeo ut peccaret, cessante rationabili causa excusante, non observando ejusmodi leges, Ecclesiasticas, a se vel suis Antecessoribus latas. Et idem dicendum de Imperatore respectu Legum Imperalium æque personam Imperatoris decentium, & aliis hujusmodi.

19. Dicitur notanter in Conclusione, *loquendo de talibus legibus, quæ Principem æque ac subditos decent.* Siquidem certum est Principem atque Legislatorem iis legibus nullatenus obligari, quæ ad subditos directe feruntur, & in Principem proprie non cadunt: quales leges sunt, ne quis in civitate arma ferat, ne vestibus auro intextis utatur, ut quilibet tributa aliasque exactiones diligenter solvat, & alia plura hujusmodi: nam patet, tales leges Principi non convenire, neque ipsum astringere.

QUÆSTIO III.

An Peregrini obligentur Legibus, & consuetudinibus locorum, per quæ transeunt?

SUMMARIUM.

20. *Peregrini tenentur legibus totius Ecclesiæ ubique locorum.*
21. *Tenentur etiam legibus particularibus locorum, quamprimum ibi domicilium figunt.*
22. *Si mora in aliquo loco sit longior, tenetur peregrinus ad ejus leges.*
23. *Advenæ & peregrini quoad contractus tenentur legibus locorum.*
24. *Corollaria.*
25. *An Advenæ & peregrini teneantur aliis particularium locorum, variant Doctores.*
Sententia tamen affirmativa est communior.
26. *Hujus multiplex probatio.*
(a) Dist. 1. n. 18.
27. *Quid dicendum de legibus universalis Ecclesiæ, quando ipsæ alibi, sed non in propria patria obligant?*
28. *Corollarium de incolis regni Castellæ.*
Aliud de Germanis existentibus in Italia.
29. *Contraria nonnullorum sententia refertur.*
30. *Quid econtra dicendum de legibus, quæ vigent in patria, sed non in loco, ubi quis hospitatur?*
* *Item, si in proprio quidem Territorio, sed in loco exempto, existente intra limites ejusdem?*

20. CELEBRIS: & plurimum practica Quæstio est præsens, unde exactius declaranda propter quotidianorum casuum emergentias. Et quidem, ut certa ab incertis separentur, certum inprimis, est legibus communibus totius Ecclesiæ ubique locorum teneri Peregrinos, & Advenas Christianos; cum semper subsint jurisdictioni Ecclesiæ, ubicunque existant. Sic quilibet peregrinus tenetur ad jejunia Quadragesimæ & Vigiliarum, atque ad audiendam Missam diebus Dominicis, Festivisque; quia hæc sunt de præcepto totius Ecclesiæ.

21. Certum insuper est, illum, qui migrat aliorsum fixurus ibidem domicilium, mox teneri legibus illius loci, cum primum incipit ibidem degere: nam ex tunc incipit esse incola illius loci. Sic constituens domicilium in Civitate Frisigensi, mox tenetur ad servanda omnia Festa particularia huius loci, quæ sunt de præcepto, quamvis primum heri vel nudiustertius advenerit.

22. Præterea si mora in aliquo loco sit longior, ut puta hebdomadam, vel saltem per mensem, ratione cuiusdam negotii expediendi usus communis docet, tales Peregrinos teneri sese accommodare legibus & consuetudinibus loci, observando scilicet Festa vel ieiunia de præcepto illius loci. Ratio est: tum quia hoc exigit quies Reipublicæ, quæ alias ex diversis hominum moribus perturbaretur. Tum quia habitatores ad tempus longius in aliquo loco acquirunt ibidem quasi domicilium; nam quasi domicilium dicitur locus, ubi quis per longius tempus moram trahit, absque tamen animo ibidem perpetuo consistendi. Quæstio igitur remanet solum de Advenis & Peregrinis, qui vel per talem locum transeunt, vel ibidem pro brevi duntaxat tempore morantur absque animo figendi domicilium, vel quasi domicilium: & de his loquendo sit

23. CONCL. I. Advenæ & Peregrini quoad contractus obligantur legibus locorum, per quæ transeunt, atque ibidem contrahunt. Hæc Conclusio est certa, & communis Doctorum; ac patet tum ex consuetudine & communi sensu populorum, tum ex *cap. ult. de Foro competenti.* Ubi dicitur, quod *ratione contractus forum quis sortitur*, atqui forum sortiri, & legibus loci astringi, a pari procedunt? Similia habentur in Jure Civili: unde loquendo de legibus contractuum præsens Quæstio non habet difficultatem.

24. Sic inprimis tenentur Peregrini servare formam contractuum in tali loco præscriptam. Similiter obligantur ad pretium ibidem taxatum, in emptione rerum persolvendum. Insuper ab iisdem Advenis, seu Peregrinis, debet solvi vectigal alicui contractui juste appositum; quia est onus contractus ibidem celebratis & idem dicendum de similibus.

25. CONCL. II. Quamvis multi Doctores probabiliter teneant, Peregrinos & Advenas non astringi peculiaribus legibus atque consuetudinibus particularium locorum, per quæ transeunt, vel in quibus brevi duntaxat tempore per modum hospitii reperiuntur, cessante tamen scandalo, & quandiu eæ non obligant in proprio suo domicilio; prout sub datis limitationibus docet Sanchez *lib. 3. de Matrim. disp.* 18. & rursum *lib. 1. in Decalog. c.* 12. *n.* 38. citans Silvestrum, Toletum, Rosellam, Azorium, pluresque alios, quibus postea accesserunt Sannig. *dist.* 4. *de Legib. quæst.* 8. *num.* 9. Tannerus, Bonacina, Diana, & Layman. *lib.* 1. *Tract.* 4. *cap.* 12. *n.* 4. inde inferens, quod peregrinus veniens Augustam die S. Udalrici, qui eo loco Festus est, non teneatur (per se loquendo, & secluso scandalo) Missam audire, & a servilibus operibus abstinere, licet totum diem ibi mansurus sit. Nihilominus opposita sententia, quæ eiusmodi obligationem admittit, est communior, eamque tenet Abbas *in c. Consilium n. 6. de Observ. jejunior.* id probans ex textu illius Capituli. Hostiensis, Suarez, Vasquez, Navarrus, Ledesma, Covarruvias, Henriquez, Palaus, Lezana, Herincx, & Mastrius *disp.* 2. *Theolog. Moral. n.* 119. pro hac sententia citans quamplures alios.

26. Ratio huius posterioris sententiæ desumitur inprimis ex Jure Canonico, *can. illa. dist.* 12. ubi ex S. Augustino *Epist.* 118. refertur sententia D. Ambrosii, dicentis: *Cum Romam venio, jejunio Sabbatho; cum Mediolani sum, non jejuno: sic etiam tu, ad quam forte Ecclesiam veneris, ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi.* Ubi Glossa V. *Societate* ait: *quod quilibet tenetur vivere secundum consuetudinem illorum, inter quos versatur, c. quæ contra. dist.* 8. & *c. quisquis dist.* 41. *Unde versus:*

Si fueris Romæ, Romano vivito more;
Et si sis alibi, vivito sicut ibi.

Accedit ratio: quia leges immediate censentur afficere locum, seu territorium legislatoris, atque hinc in

in subditos ibidem existentes transire, ut dictum superius (*a*) & notat Layman. *loc. cit. cap.* 11. *n.* 1. & 2. post Suarez, & alios; ergo hoc ipso, quod Peregrinus reperiatur in tali loco, tenetur legibus particularibus illius, ac censetur subditus domini illius territorii. Unde secundum omnes Advena, non servans leges peculiares alicujus loci, potest a legislatore, ac Judice illius loci propter talium legum transgressionem puniri; & consequenter ad eas obligatur.

27. CONCL. III. Loquendo nunc de Legibus universalis Ecclesiæ, Advenæ & Peregrini, licet in loco diu moraturi non sint, sed tantum transeant, obligantur communibus legibus & consuetudinibus totius Ecclesiæ ibidem vigentibus, quamvis hæ in ipsorum patria ex speciali privilegio, aut consuetudine non observentur, neque obligent. Hæc Conclusio a fortiori procedit propter dicta *n. praeced.* estque communis inter Doctores, paucis exceptis. Ratio ulterior est: quia Jus commune universos ex natura sua obligat; & si alicubi ratione specialis privilegii, vel consuetudinis contrariæ non obliget, id videtur esse privilegium locale, seu loco cohærens, non autem personale, seu sequens personam, quocumque ierit. Accedit, quod tales consuetudines a Jure communi exorbitent: sed quæ a Jure communi exorbitant, sunt restituenda juxta *Reg.* 28. *Jur. in* 6. cum concordantiis.

28. Infertur proinde cum Doctoribus passim, quod Castellanus (id est, incola regni Castellæ in Hispaniis, ubi de antiqua consuetudine licitum est, diebus Sabbatinis comedere extremitates, & intestina animalium) dum per alienas regiones peregrinatur, peccet vescendo extremitatibus ac intestinis illorum animalium diebus Sabbati. Similiter Germani, dum tempore Quadragesimæ, vel aliis diebus jejunalibus morantur in Italia, tenentur abstinere a lacticiniis, juxta consuetudinem universalis Ecclesiæ ibidem etiamnum vigentem, non obstante, quod in Germania licitus sit esus lacticiniorum (id est; lactis, butyri, casei, & ovorum) diebus jejunalibus. Et idem dicendum de aliis similibus.

29. Cæterum quamvis hæc sententia sit valde communis, simulque tutior & probabilior, ac proinde ordinarie in praxi tenenda, maxime ut evitetur occasio omnis scandali, nihilominus non desunt Doctores aliqui oppositum tenentes cum Sanchez *lib.* 3. *de Matrimonio disp.* 18. *num.* 7. quorum sententiam non omnino improbabilem, censet Layman. *cit. cap.* 12. *n.* 3. dummodo absit omne periculum scandali. Unde propter auctoritatem talium virorum doctorum (inquit Ludov. Engel. *tit. de Constit. n.* 30.) non auderem semper alicujus gravis peccati damnare eum, qui contrarium teneret seu practicaret, præsertim antecedente aliqua rationabili causa, v. g. conservandæ valetudinis, & remoto scandalo: ut si Germanus tempore Quadragesimæ in Italia privatim comederet, ova, caseum, & alia lacticinia. Hæc ille.

30. CONCL. IV. Econtra verò Advenæ, & Peregrini non tenentur præceptis Juris communis, etiam in sua patria vigentibus, si hæc non sint in usu in loco, ubi per modum hospitii reperiuntur, aut morantur. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia quilibet potest se accomodare rationalibus consuetudinibus locorum, in quibus existit. Hinc infertur, quod Germanus, si per regnum Castellæ in Hispaniis existens transeat, possit ibidem diebus Sabbatinis licite vesci extremitatibus & intestinis animalium, quibus ibidem vesci licitum est. Similiter Itali, dum hospitantur, aut morantur in Germania, licite diebus jejunalibus comedunt lacticinia, non obstante, quod hæc in Italia sint gravissime prohibita: & sic loquendo de aliis. Ratio huius ulterior est: quia nemo tenetur ad patriæ consuetudines, dum ab ea abest: imo in huiusmodi casibus valet privilegium locale, quo frui possunt omnes, qui morantur in tali loco.

Additio.

* Ob quod ipsum ultimum fundamentum ratione Privilegii localis non tenetur quis Legibus proprii Territorii, si existat in loco exempto, quamvis dictus locus exemptus situs sit intra limites proprii Territorii. Exemplificant Bonacina & Layman. apud Busembaum *Tract.* 2. *cap.* 2. *Dub.* 2. si Episcopus sub pœna Excommunicationis vetaret lusum alearum, non obligarentur Clerici ludentes in loco exempto a Jurisdictione Episcopali sito intra Territorium.

QUÆSTIO IV.

Resolvuntur varia quæsita quoad Peregrinos.

SUMMARIUM.

31. *Occasio movendi sequentes quæstiones.*
32. *Discrepantia inter Calendarium novum, & antiquum.*
33. *An extra Parochiam, ubi est Festum, Parochiani possint alibi laborare?*
34. *An etiam exire ad alibi laborandum?*
35. *An talis mane exiens teneatur prius Missam audire?*
36. *Negativa est valde probabilis.*
37. *Quando teneamur prævenire audiendo Missam?*
38. *An discedens loco, ubi non est jejunium, perventurus tamen ad locum, ubi est jejunium, possit comedere carnes?*
39. *Utrum teneatur absolvere jejunium Quadragesimale, qui pervenit ad locum, ubi illud jam est absolutum?*
40. *Cessante fraude, negative respondetur.*
41. *Quid, si in fraudem jejunii inde discedat?*
* *Occurritur objectioni.*
42. *An contra, qui jejunium jam peregit teneatur rursus jejunare?*

31. ADVERTENDUM, multa esse Festa particularia locorum, quæ in una Diœcesi vel Parochia obligant sub præcepto, in alia vero non obligant. Sic Festum S. Wolfgangi in Diœcesi Ratisbonensi, die 31. Octobris, est de præcepto, non vero in vicina Diœcesi Frisingensi: unde in ipsa civitate Landishutana licitum est, hac die opera servilia exercere, cum pertineat ad Diœcesin Frisingensem, non vero in suburbiis ultra Isaram, quia spectant ad Diœcesin Ratisbonensem. Et Alia quam plura exempla passim habentur in confinibus duarum Diœcesium in ordine ad Festa particularia dictarum Diœcesium.

32. Hoc idem contingit quoad Festa & ieiunia totius Ecclesiæ in illis locis, in quorum uno Calendarium Romanum novum, in altera vero vetus observatur: nam quamvis hæc duo Calendaria conveniant quoad dies Dominicos, nihilominus quoad Festa immobilia, una cum ieiuniis prævüs discrepant decem diebus, quoad Quadragesimam vero, ac Festa mobilia Paschatis & Pentecostes, &c. quandoque concordant, quandoque pluribus hebdomadibus discrepant. Unde plures casus formari possunt de iis, qui ab uno loco ad alium transeunt, an & quomodo teneantur ad huiusmodi Festa, vel ieiunia de præcepto observanda. Hoc prænotato.

33. Quæritur I. An quando est Festum in una Parochia, in altera autem Parochia vicina non est, possint subditi Parochiæ, in qua est Festum de præcepto, extra limites suæ Parochiæ laborare? Resp. Affirmative, prout tenet Lessius *lib.* 4. *de just. & jur. cap.* 2. *n.* 55. Navarrus *cap.* 13. *Manualis n.* 5. & alii. Ratio est: quia Statuta, & consuetudines locales, sunt veluti loco affixæ; unde non ligant talia Festa Parochianos, dum existunt extra districtum Parochiæ.

34. Quinimo Navarrus *loc. cit.* asserit, posse rationabiliter teneri, eos, qui in Festi Vigilia, vel etiam ipsomet Festo, a suo proprio loco in alium laborandi gratia exeunt, ubi Festum illud non observatur, iuxta rigorem Juris non peccare. Rationem dat: quia non laborant in loco, ubi est dies Festus. Accedit, quod tales videantur uti iure suo. Verumtamen communiter homines magis timorati in tali casu solent servare diem Festum, quamvis si ab aliquibus sententia Navarri practicaretur, non esset ipsis formandus scrupulus peccati; præsertim, si prius ante suum egressum audiant Missam, ut vult citatus Navarrus.

35. Quæritur II. An talis exiens e loco, ubi est Fe-

Festum de præcepto, teneatur audire ibidem Missam, si eodem die perveniat ad locum, ubi non est dies Festus? Affirmat Navarrus *cit. n. 5.* eo quod dies Festus, ubi aliquem deprehendit, obliget eum ad sui observantiam.

36. Communior tamen, & valde probabilis sententia est, talem non teneri ad Sacrum in priori loco audiendum, dummodo eodem mane sit venturus extra limites illius loci, ubi agitur dies Festus. Ratio est: quia, quando præcipitur auditio Missæ, subintelligitur tacita conditio, si toto illo tempore, quo Missæ celebrantur, quis manserit in loco diei Festi, & consequenter subditus præcepto: talis autem adhuc mane est extra fines illius Parochiæ Festum de præcepto celebrantis, prout supponitur: ergo.

37. Neque tenetur talis prævenire, audiendo Missam ante suum discessum: quia tunc solum tenemur prævenire, quando manente vi præcepti, seu nostra subiectione, videmus nos postea fore impediendos; ut cum quis manens in loco, ubi viget præceptum diei Festi, videt se horis posterioribus impeditum iri negotiorum causa, tenetur prius audire Missam. Secus est, quando intra tempus implendi præceptum definit esse subditus alicuius loci particularis, & reperitur extra limites illius; prout argumentatur Lessius *loc. cit. n. 56.* Tunc enim non tenerer prævenire; sicuti a pari, si existerem in territorio hora septima, & viderem, me per dispensationem fore a præcepto deobligandum hora 10. exinde non tenerer prævidendo exequi præceptum Missæ v. g. hora 7.

38. Quæritur III. An, qui mane discedit ex oppido, ubi non est ieiunium, possit comedere carnes, quamvis vesperi, vel meridie sit venturus ad locum, ubi est ieiunium de præcepto? Resp. affirmative, eo quod priori loco constitutus, nondum teneatur lege ieiunii posterioris loci. Non tamen contra potest quis in loco domicilii, ubi est ieiunium, vesci carnibus, si inde mane discedat, perventurus ad locum, ubi non est ieiunium. Ratio est: quia tenetur legibus proprii domicilii, quamdiu in eo reperitur.

39. Quæritur VI. Utrum is, qui durante Quadragesima negotiorum causa e loco proprii domicilii recedit, ac venit in locum, ubi ob discrepationem novi & veteris Calendarii Quadragesima iam est peracta, teneatur eamdem ibi perficere, & tamdiu abstinere a carnibus, atque ieiunare, donec compleatur tota Quadragesima? Ratio dubitandi est: quia præceptum ieiunii Quadragesimalis est generale; ergo obligat ubique, & ubique impleri debet. Et huiusmodi sententia affirmativa utique est magis pia, tutior ac proinde Catholicis omnibus in praxi suadenda.

40. Nihilominus oppositum videtur probabilius, si loquamur de iis, qui non in fraudem ieiunii, sed bona fide: v. g. negotiorum causa, ab uno loco in alium commigrarunt, præsertim eum valde difficile sit, in convictu humano, seorsim ab aliis servare Ieiunium, & cæteris omnibus a lege ieiunii solutis, ac Festa Paschalia cum gaudio celebrantibus, adhuc ieiunare, & Quadragesimam continuare, prout tenet Lessius ibidem *n. 51.* & Bonacina *disp. 1. de Legibus quæst. 1. punct. 6. n. 64.* cum aliis. Ratio generalis est: quia potest quis sese moribus eorum, quibus cum vivit, accommodare, iuxta illud vulgatum, & superius jam adductum:

Si fueris Romæ, Romano vivito more;
Et si sis alibi, vivito sicut ibi.

41. Dicitur notanter, *si loquamur de iis, qui non in fraudem jejunii &c.* Siquidem ut dicitur *c. Sedes &c. Ex tenore de Rescript. fraus, & dolus alicui patrocinari non debent*: unde non careret scrupulo peccati gravioris, si civis Landshutanus die 31. Octobris exiret ad suburbana civitatis ultra Isaram, eo solum animo, ut ibi posset vesci carnibus (siquidem in Diœcesi Ratisbonensi, ob solemnitatem S. Wolfgangi, Principalis Patroni, hac die non est ieiunium Vigiliæ omnium Sanctorum, sed illud pridie anticipatur) quia hoc fieret in fraudem legis, ac ieiunii Vigiliæ omnium Sanctorum totam Ecclesiam obligantis; quid quid cum nonnullis aliis contradicat Bonacina *loc. cit.* ea ratione permotus, quod talis videatur uti iure suo: *nullus autem videtur dolo facere, qui suo jure utitur. Reg. 55. ff. de Reg. Jur.*

Additio.

* Sed potest negari suppositum, quod nimirum quis habeat Jus præcise eo fine exeundi e suo Territorio. Profecto, si quis illo solo fine a loco promulgati Concilii Tridentini exiret ad locum non promulgati Concilii, ut contrahere posset Matrimonium clandestinum, postea iterum redeundo ad suum proprium Territorium, tale Matrimonium non valeret iuxta Declarationes Cardinalium videndas *Tom. 4. Decret. Tit. 3. §. 3.* *

42. Quæritur V. Utrum econtra is, qui explevit ieiunium Quadragesimæ, vel aliud, si venerit ad locum, ubi illud necdum est peractum (prout sæpe fit itinerantibus ratione novi Calendarii non ubique recepti) teneatur ibidem rursum a carnibus abstinere, atque ieiunare? Resp. cum citat. Lessio *n. 52.* & aliis, talem non teneri: quia præceptum illud iam implevit: Ecclesia vero neminem obligat ad duplex ieiunium. Cavendum tamen, ne alii inde scandalizentur. Et hoc idem dicendum est de celebratione Festorum, ac similibus aliis.

QUÆSTIO V.

Qua intentione, quibusque actibus satisfiat præceptis Legum?

SUMMARIUM.

43. *Intentio duplex distinguenda.*
44. *Ut impleatur præceptum requiritur intentio faciendi opus.*
45. *Non tamen intentio satisfaciendi præcepto.*
46. *Corollaria.*
47. *Oportet tamen mutare animum.*
48. *Potest quandoque adimpleri præceptum per actum ex circumstantia malum.*
49. *Solvitur objectio.*
50. *Nisi modus sit de intrinseca ratione actus præcepti.*
51. *Potest quandoque uno actu satisfieri pluribus præceptis.*
52. *Fallit in debitis justitiæ.*
53. *Quid de Pœnitentia Sacramentali?*
54. *An eodem tempore per plures actus possit satisfieri pluribus præceptis?*
55. *Corollarium.*

43. QUantum ad primam Quæstionis partem attinet, advertendum est, quod in executione operis præcepti possumus duplicem habere intentionem; unam præstandi opus, quod præcipitur; alteram satisfaciendi præcepto per tale opus. Hoc prænotato Quæstio remanet, quænam ex his intentionibus requiratur ad satisfaciendum præceptis, seu legibus.

44. CONCL. I. Ut præceptum actum humanum iniungens adimpleatur, requiritur ad minimum intentio faciendi opus, quod præcipitur: sic v. g. ut satisfaciat præcepto Divini Officii persolvendi, requiritur intentio recitandi Horas Canonicas, seu orandi, & non sufficit earum recitatio facta solo animo studendi, vel discendi. Ita Sanchez *lib. 1. Decal. c. 13. n. 2.* Bonacina *disp. 1. de Legibus q. 1. punct. 10. n. 2.* & alii. Ratio est: quia talia opera præcepta debent præstari modo humano: non præstantur autem humano modo, nisi adsit voluntas, & intentio eadem præstandi: sic enim recitatio Horarum Canonicarum facta recreationis, aut studii causa, proprie non est oratio. Idem dicendum de eo, qui negotiorum causa, vel animo præcise pascendi oculos intrat in templum, nihil cogitans de Missa audienda, quæ interim celebratur; nam non censetur eam audivisse, cum defuerit animus ipsam audiendi.

45. CONCL. II. Nihilominus ad satisfaciendum præcepto non requiritur intentio satisfaciendi præcepto, sed sufficit intentio præstandi opus, quod præcipitur. Ita cit. Sanchez *n. 9.* Suarez, Herincx *disp. 3. de Legib. n. 8.* & alii. Ratio est: quia lex humana tan-

tantum præcipit voluntariam operis executionem, non autem quasi reflexam implendi præcepti intentionem.

46. Infertur proinde, quod si quis die Festo Missam reverenter audiat, non recordatus, esse diem Festum, is iam satisfaciat præcepto, ex communi Doctorum sententia. Quinimo licet Missam die Festo attente audiens habeat expressam intentionem tunc non satisfaciendi præcepto Ecclesiæ, sed aliam postea Missam audiendi, adhuc is satisfacit, ita, ut non teneatur postmodum aliam audire, prout notant cit. Auctores, & Layman. *cit. tract.* 4. *c.* 4. *n.* 7. Suarez, & alii; quamvis nonnulli contrarium sentiant. Et eadem ratio est de Horis Canonicis: quod scrupulosis notandum est, qui, cum videntur sibi inter orandum distracti, officium vel partem officii recitant cum proposito postea repetendi: neque enim tales tenentur repetere Officium, præsertim, si eorum distractio fuit involuntaria.

47. Fatendum tamen est, si quis in tali voluntate non satisfaciendi præcepto permanserit, cum peccaturum ratione pravæ suæ intentionis; quam proinde tenetur deponere, animumque mutare. Similiter si quis in falsa persuasione maneat, quasi præcepto non satisfecerit, peccabit ratione suæ conscientiæ erroneæ, nisi vel animum mutet, aut errorem deponat, vel aliam Missam audiat, sive Horas Canonicas repetat; & idem dicendum de similibus aliis.

48. CONCL. III. Potest quandoque adimpleri præceptum per actum ex aliqua circumstantia malum. Ita Bonacina *loc. cit. punct.* 9. *n.* 1. Suarez, Sanchez & alii. Ratio est: quia talis adimplet substantiam præcepti; ergo etiam satisfacit præcepto, quamvis peccet pro ratione pravi finis, aut circumstantiæ malæ. Idem probatur exemplis, ac inductione: sic enim, qui ieiunat ob vanam gloriam, aut ex affectu avaritiæ, ut parcat sumptibus; iam satisfacit præcepto ieiunii Ecclesiastici; cum abstineat ab esu carnium, & multiplici refectione. Similiter Sacerdos, qui Missam celebrat in statu peccati mortalis, satisfacit & suæ obligationi, & præcepto audiendi Missam die Festivo, non obstante, quod gravissime peccet: siquidem ponendo actum præceptum iam adimplet quis id, quod injungebatur, & consequenter satisfacit etiam præcepto.

49. Nec obstat, quod talis non adimpleat modum ac finem præcepti, qui est honorare DEUM per actum præceptum. Resp. enim, hoc neutiquam obstare: quia modus non cadit sub præcepto, dummodo non sit de intrinseca ratione actus præcepti. Et hoc idem dicendum de fine iuxta illud commune dictum Theologorum: *Finis præcepti non cadit sub præcepto*.

50. Additur tamen, *nisi modus sit de intrinseca ratione actus præcepti*: nam quando modus est de intrinseca ratione actus præcepti, nequit adimpleri præceptum non adimpleto modo. Sic sacrilege confitens, non satisfacit præcepto Paschalis Confessionis; quia ad Sacramentum Pœnitentiæ, tamquam partes ipsius, necessario debent concurrere contritio, & confessio omnium peccatorum. Similiter, si quis dormiens die Festo assistat Missæ, neutiquam satisfacit præcepto Ecclesiæ: quia ad devotam Missæ auditionem requiritur, ut quis assistat modo humano, seu cum advertentia rationis, quod in dormiente non fit. Idem accidit in similibus casibus.

51. CONCL. IV. Possumus uno eodemque actu pluribus præceptis satisfacere, nisi aliud colligatur ex mente præcipientis. Ita Sanchez *loc. cit. cap.* 14. *n.* 5. Herincx *num.* 85. & alii. Patet ex quotidiana praxi: sic enim, qui obligatur ad recitandas Horas Canonicas ratione Ordinis sacri, simulque Beneficii Ecclesiastici, satisfacit una recitatione. Similiter quando Dominica, ac dies Festus de præcepto, incidunt in eumdem diem, non tenetur quis audire duas Missas. Insuper qui vovit ieiunare die Veneris, satisfacit unico ieiunio, quamvis in eumdem diem incidant quatuor anni Tempora, vel Vigilia alicuius Sancti. Et hoc ipsum generaliter contingit in illis casibus, quando obligatio plurimum præceptorum cadit super eamdem materiam.

52. Dicitur notanter, *nisi aliud colligatur ex mente præcipientis*. Sic enim inprimis non possumus uni ca solutione satisfacere pluribus obligationibus, seu debitis Justitiæ: nam qui debet alteri ex duplici obligatione bis centum florenos, non satisfacit, si semel dat centum. Ratio est: quia in debitis Justitiæ attenditur æqualitas rei ad rem: non potest autem unum centum esse æquale debitis plurium centum. Secus est in debitis legalibus, utpote in quibus attenditur mens & intentio legislatoris; quæ sæpius ferri potest in unum idemque opus.

53. Similiter, si cuipiam pro pœnitentia Sacramentali iniungantur tria Rosaria, is non satisfacit recitando unicum Rosarium: quia circa hoc clara est intentio, & mens Confessarii præcipientis. Quinimo si Confessarius pro pœnitentia iniungat auditionem Missæ, censetur (nisi oppositam aliunde colligatur) velle obligare ad aliam auditionem Missæ ab ea, quam quis die Festo audire tenetur: secus, si imponat quotidianam auditionem Missæ, nam tunc satisfaceret pœnitens unica in Festis audita; quia hæc præsumitur fuisse intentio Confessarii, nisi is aliud expressisset.

54. CONCL. V. Insuper possumus eodem tempore per diversos actus satisfacere pluribus præceptis, quoties unus actus non impedit alium. Ita Sanchez, Bonacina, & alii passim. Ratio est: quia ille præcepto satisfacit, qui facit id, quod præceptum est: sed quoties unus actus non impedit alium, possumus eodem tempore facere, quod pluribus præceptis est iniunctum; ergo.

55. Sic, qui tempore Missæ, recitat Horas Canonicas, satisfacit præcepto Missæ audiendæ ratione diei Festi, utpote quam devote audit sub ea recitando Horas Canonicas, simulque præcepto Officii Divini, utpote quod devote recitat; sicque eodem tempore præstat diversos actus: quorum unus non impedit alterum. Et hæc limitatio idcirco additur, quia, si unus actus exercitium alterius impediret, clarum est, non posse eodem tempore per diversos actus pluribus præceptis satisfieri.

DISTINCTIO IV.

De interpretatione, Dispensatione, ac Revocatione Legum.

QUÆSTIO I.

De Interpretatione Legum; ubi & de Epicheja.

SUMMARIUM.

1. *Interpretatio, quid?*
2. *Interpretatio legum duplex; authentica, & doctrinalis.*
3. *Hæc potius menti Legislatoris, quam verbis convenire debet.*
4. *Mens Legislatoris unde præcipue cognoscatur?*
5. *Verba generalia generaliter intelligenda, quomodo?*
6. *Lex pœnalis, & odiosa, stricte interpretanda?*
7. *Unde Verba ejus accipienda cum effectu.*
   Limitatur in crimine læsæ Majestatis &c.
8. *Leges favorabiles ample sunt interpretandæ.*
   Nomine Clericorum, & populi qui comprehendantur?
9. *Epicheja, quid?*
10. *Et quomodo differat ab interpretatione legis?*
11. *Habet quandoque locum.*

1. INterpretatio aliud non est, quam verbi vel sententiæ per aliud clarius explicatio: unde tunc fit Interpretatio legis, quando ipsa per alia verba clariora explicatur.

2. Cæterum *Interpretatio legum* generatim duplex est, una *necessaria*, *seu authentica*, cui nempe necessario est acquiescendum: & talis est illa, quam Princeps seu Legislator, aut eius successor, in suis Legibus dedit. De hac interpretatione intelligendum est illud, quod habetur *L.* 11. *C. de Legibus* iuncto Summario ibidem: *Ejus est legem interpretari, cujus est condere*. Et *c. Inter alia de Sent. Excommunic.* ibi: *Ut unde jus prodiit, interpretatio quoque procedat*. Alia Interpre-

terpretatio legis dicitur *doctrinalis*, scholastica, seu magisterialis: & talem possunt, ac solent dare Doctores, atque Auctores diversorum Librorum, quæ tamen probabilitatem dumtaxat affert, non necessitatem: unde huic necessario inhærendum non est, nisi sit communis Doctorum consensus, ac alia meliora Juris fundamenta non suppetant. Porro ut hujusmodi Interpretatio doctrinalis melius fiat, pro ea rite ordinanda communiter solent dari quædam regulæ, Hinc sit.

3. CONCL. I. Interpretatio legum potius menti legislatoris, quam verbis convenire debet. Ita Doctores communiter: nam, ut dicitur *L. Scire, ff. de Legibus. Scire leges non hoc est, verba earum tenere; sed vim ac potestatem*. Et *Regul.* 88. *Juris in* 6. *Certum est, quod is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem*.

4. Cæterum mens legislatoris ex ratione in lege posita præcipue cognoscitur. Hinc *c. Intelligentia. de Verb. significat.* dicitur: *Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei est sermo subjectus*, Unde illud vulgatum: *Ratio legis est anima legis*.

5. CONCL. II. Verba generalia legis generaliter sunt accipienda: sive, Jus generaliter & indistincte loquens, generaliter & indistincte est intelligendum, nisi per aliud distinguatur. Ita rursum Doctores communiter, Hinc illud receptissimum: *Ubi lex non distinguit, neque nos distinguere debemus*, prout loquitur Summarium *l. De pretio ff. de publiciana in rem actione*. Intellige, nisi jus illud per aliud distinguatur (quæ limitatio notanter in Conclusione additur) nam secus est dicendum, quando una lex generalis per aliam specialem aut per rationis ac circumstantiarum diversitatem distinguitur.

6. CONCL. III. Lex pœnalis, item lex nova correctoria legis antiquæ, & omnis alia odiosa, in dubio stricte interpretanda est, nec facile extendenda ultra casum & personas expressas. Ita unanimis Doctorum: siquidem juxta *Reg.* 15. *Juris in* 6. *Odia restringi, & favores convenit ampliari*. Et *Reg.* 49. *eod. In pœnis benignior est interpretatio facienda*. Dicitur notanter, *in dubio stricte interpretanda est &c.* Quia, si verba legis pœnalis, aut alterius odiosæ, ejusque mens adeo clara sint, ut salva ratione recti sermonis non possint aliam interpretationem habere, lex erit observanda, non obstante, quod odiosa & durior appareat: prout inter alias desumitur ex *l. Prospexit ff. Qui & a quibus manumissi*, ibi; *Quod quidem perquam durum est; sed ita lex scripta est*.

7. Ex hac Conclusione inferunt Doctores, quod verba legis pœnalis intelligi debeant cum effectu arg. *c. Hæc autem verba. de Pœnit. dist.* 1. ibi: *Hæc autem verba cum effectu accipimus*. Sic excommunicationem in percussores Clericorum latam non incurrit, qui Clericum voluit percutere, sed non potuit; quia voluntas, seu conatus, non punitur sine effectu. Excipe tamen crimen læsæ Majestatis *l. Quisquis. C. Ad legem Juliam Majestatis* & nonnulla alia crimina in Jure specialiter expressa: siquidem quoad talia etiam ipsi conatui, seu voluntati in opus exterius prodeunti, a Legibus Civilibus, & sacris Canonibus, certæ pœnæ fuerunt decretæ, non obstante, quod ea crimina non fuerint opere externo completa; idque factum est ob summam perniciem, quam Reipublicæ inferre solent.

8. CONCL. IV. Leges favorabiles ample sunt interpretandæ: sive, in materia favorabili verba accipi debent secundum amplam suam significationem. Siquidem juxta citatam *Reg.* 15. *Juris in* 6. *Odia restringi, & favores convenit ampliari*. Intellige nisi aliud exprimatur, vel appareat ex verbis legis, seu dispositionis. Sic in materia odiosa nomine Clericorum non comprehenduntur Episcopi. *l. Quia periculosum de Sent. excomm. in* 6. Neque Canonici, aut alii in dignitate Ecclesiastica constituti, *arg. c. Sedes de Rescriptis*. Neque Religiosi, *arg. Clem.* 1. *De supplenda neglig. Prælat.* cum concordantiis: bene tamen in materia favorabili. Similiter sub nomine populi in materia pœnali non comprehenditur Clerus, ac proinde interdicto populo non censetur interdictus Clerus, nisi secus fuerit expressum *c. Si sententia de Sent. excomm. in* 6. tamen in materia favorabili nomen Populi comprehendit non tantum Sæculares, sed etiam Clericos, ac Regulares. Idem dicendum de aliis similibus. Quantum nunc attinet ad alteram Quæstionis partem.

9. Quæres, quid sit Ephicheja? Resp. *Epicheja* * est benigna legis interpretatio secundum æquum & bonum, declarans, casum aliquem particularem ex mente legislatoris ob suas circumstantias speciales sub lege universaliter lata non esse comprehensum: nam in omnibus causis potior debet esse ratio æquitatis, quam stricti Juris. *l. Placuit C. de Judiciis*.

10. Differt autem Epicheja stricte loquendo ab Interpretatione Legis. Siquidem per hanc interpretamur verba legis, quando sunt obscura & ambigua; per Epichejam vero interpretamur mentem legislatoris etiam in verbis de se claris: nimirum Generalibus, id est, ubi constat de universali verborum sensu, dubitatur autem de mente legislatoris, utrum nempe is talem casum particularem ob certas circumstantias voluerit, vel potuerit comprehendere sub generali locutione legis.

11. Et quidem quandoque, dum ipsemet legislator amplius commode interrogari nequit de mente sua, esse locum Epicheja in casu aliquo particulari ob certas circumstantias concurrentes, communiter tenent Doctores. Ratio est: quia de iis, quæ forte uno aliquo casu accidere possunt, iure non constituuntur *l.* 4. *& duabus seqq. ff. de Legibus*. Etenim Legislator in lege ferenda communem spectat utilitatem, ac proinde ad id præsertim attendit, quod ut plurimum accidere solet: sed possunt aliqui casus particulares occurrere, quandoque fortuito, in quibus lex illa generaliter lata deficiat, ita quidem, ut non solum non obliget, sed neque licite servari possit; unde ipsa est tunc corrigenda per Epichejam. Sic enim, si lege Civili cautum sit, ne tempore hostili portæ civitatis aperiantur, nihilominus eæ per Epichejam possunt ac debent aperiri, si cives hostium impetum fugientes in civitatem se recipere volunt: & idem in plurimis aliis.

QUÆSTIO II.

De Dispensatione Legum, & variis ipsam concernentibus.

SUMMARIUM.

12. *Dispensatio quid?*
* *Quomodo interpretanda?*
13. *Papa dispensat in omni lege Ecclesiastica, non vero Divina.*
14. *Potest tamen legem Divinam interpretari.*
15. *Legislator, ejusque successor, dispensat in propria lege, etiam secum ipso.*
16. *Inferior nequit dispensare in lege Superioris, nisi in certis casibus, &c.*
17. *Corollarium.*
18. *Dispensatio a Legislatore concessa sine causa, est valida.*
19. *Sed non licita, nec sic præsumenda.*
20. *An etiam peccet utens tali dispensatione?*
21. *Irrita est dispensatio concessa sine justa causa ab inferiore in lege Superioris.*
22. *Corollaria.*
23. *Dispensat. ob vel subreptitie obtenta non valet.*
24. *In dispensationibus clausula, si preces veritate nitantur, vel exprimitur, vel subintelligitur.*
* *Corollarium.*
25. *Quomodo Papa censeatur dispensare in votis, juramentis &c. cum tamen hæc obligent jure Divino?*
26. *Responsio verior.*
(*b*) Tract. 6. Dist. 2. n. 23.
* *An cesset dispensatio cessante causa? Additio I. & II.*
* *An cesset eadem morte concedentis? Add. III.*
* *Item, an morte Executoris? Add. IV.*

12. CONCL. I. *Dispensatio* est juris communis relaxatio facta cum causæ cognitione ab eo, qui jus habet dispensandi. Ita Glossa *c. Requiritis.* 1. *quæst.* 7. & Doctores communiter.

Addi-

Additio.

* Ex qua descriptione colligitur, quod dispensatio ordinarie sit strictè interpretanda tamquam vulnus Juris, seu a Jure communi exorbitans, *arg. Reg. Quæ a Jure* 28. *de Reg. Juris in* 6. nec extendenda ultra propriam verborum significationem, ordinarie loquendo. Quod si in dispensatione aliqua verba forent obscura, dubia, vel incerta attendenda est ipsa supplicatio Legislatori, seu Superiori facta: nam Princeps precibus sibi factis se solet accommodare; verba autem conformiter menti Principis interpretanda sunt, *cap. In his de verb. significat.*

13. CONCL. II. Papa potest dispensare in omni Jure Ecclesiastico, non autem in lege Divina. Ita omnes Theologi. Ratio est: quia inprimis legislator, vel ejus successor, potest dispensare in propria lege; siquidem ejusdem est ligare, & solvere. Econtra vero inferior non potest tollere, aut relaxare legem Superioris: atqui Papa, utpote homo, est inferior respectu Dei, ut patet. Et hinc Papa nequit dispensare in præceptis Decalogi, ut v. g. furtum sit licitum, aut perjurium, & hujusmodi.

14. Quo tamen non obstante interdum in Lege Divina positiva habet locum interpretatio, quod ea ob certas circumstantias hic & nunc per se ipsam obligare cesset: quo modo Judæi interpretati sunt præceptum Divinum de Sabbato custodiendo non obligare, sed eis licitum esse pugnare, si ipsis die Sabbati pugna inferatur ab hostibus, ne alioquin citius disperdantur a terra; ut legitur 1. *Machab. c.* 1. *v.* 41.

15. CONCL. III. Quilibet Legislator, aut ipsius superior, vel Successor in jurisdictione, potest cum suis subditis in Lege propria dispensare: imo etiam secum ipso; cum non debeat esse deterioris conditionis, ac sui subditi. Ita communis. Ratio: quia obligatio legis humanæ inducitur per voluntatem legitimi Superioris præcipientis; ergo etiam per ipsius voluntatem potest auferri: nam *Omnis res, per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur. cap. 1. de Reg. Juris.*

16. CONCL. IV. Inferior non potest dispensare in lege Superioris, nisi in certis casibus ex permissione Juris, aut delegatione Superioris sibi facta, vel expresso privilegio, aut legitima consuetudine, ejusmodi potestatem dispensandi obtinuerit. Ita certa, & communis: quia *Lex Superioris per inferiorem tolli non potest;* ut dicitur in *Clem. Ne Romani, de Electio.*

17. Infertur proinde, quod Episcopus in Jure communi, aut Lege Pontificia nequeat dispensare, nisi hujusmodi potestas dispensandi sibi competat ex permissione Juris communis, vel delegatione Summi Pontificis, sive ex privilegio, aut longæva consuetudine. Quod notanter additur: quia ex hujusmodi capitibus possunt Episcopi ex causa rationabili dispensare circa observationem Festorum, ac jejuniorum totius Ecclesiæ, & quoad plura alia, puta circa levia, vel circa ea, quæ frequenter occurrunt, aut quando est necessitas & periculum in mora, ac præterea recursus ad Summum Pontificem difficilis, &c.

18. CONCL. V. Dispensatio in Lege humana, si concedatur sine justa causa a Legislatore, vel ipsius Successore, aut Superiore, valida est, sed non licita. Ita Herincx *disp.* 4. *de Leg. quæst.* 1. *n.* 14. Bonacina *disp.* 1. *de Legib. quæst.* 2. *punct.* 3. Sanchez, Filiucius, aliique communiter, contra Vasquez & nonnullos alios, qui ejusmodi dispensationem ajunt esse invalidam. Ratio primæ partis est; quia obligatio legis pendet a voluntate legislatoris; ergo si ipse vult aliquem, etiam sine justa causa eximere ab obligatione legis, valebit ejusmodi dispensatio; seu exemptio.

19. Altera vero pars ex eo patet. Tum quia eiusmodi dispensatio non caret periculo scandali: tum quia dispensans sine causa, imprudenter utitur sua potestate, & temere eximit partem ab ordine totius corporis; nam *turpis omnis pars est suo universo non congruens.* c. *Quæ contra. dist.* 8. Quare etiam numquam præsumendum est, quod Legislator velit dispensare sine aliqua rationabili causa; cum numquam præsumendum sit, quod velit dispensando peccare, nisi aliunde expresse constet, quod dispenset in propria Lege sine iusta causa; in quo quidem casu.

20. Addunt multi Doctores, quod non solum peccet legislator sine iusta causa in propria lege dispensans, sed etiam qui talem dispensationem postulat, aut eadem utitur: quamvis, an tale peccatum sit ex genere suo mortale, vel dumtaxat veniale, idem postmodum inter se varient, & plures velint per se loquendo, ac secluso scandalo, id esse dumtaxat peccatum veniale. Sed verius est, utentem tali dispensatione (sub data limitatione) nullatenus peccare: quia per eam, utpote validam, iam est exemptus a lege, simulque talis habet legitimam causam sese cæteris non conformandi, videlicet dispensationem, prout notat citatus Herincx. *n.* 15. allegans Rodriquez, Navarrum, & alios.

21. CONCL. VI. Quod si vero Inferior sine iusta causa dispenset in lege Superioris, v. g. Episcopus in Lege Pontificia, irrita est dispensatio. Ita communis. Ratio est: quia Inferior non habet potestatem dispensandi in lege Superioris, nisi quatenus ipsi a Superiore concessa est facultas dispensandi; atqui non est verisimile, Superiorem velle concedere Inferiori potestatem dispensandi sine iusta causa; cum hoc esset in præiudicium boni communis, simulque talis facultas adversaretur fini legis.

22. Infertur proinde I. Eum, cum quo inferior dispensavit absque iusta causa in lege Superioris, non posse uti dispensatione: nam dispensatio est invalida; & consequenter ille, cum quo fuit dispensatum, non est exemptus ab obligatione legis.

23. Infertur II. Etiam invalidam fore dispensationem a Summo Pontifice, vel eius Delegato impetratam in Votis, ac Juramentis; si eiusmodi dispensatio impetrata fuit per obreptionem, id est, narrata falsa causa, aut tacita veritate necessario exprimenda. Ratio est: tum quia hic non intervenit iusta causa dispensandi, eo quod causa illa non subsistat. Tum quia Deus Ecclesiæ Prælatis contulit eiusmodi potestatem dispensandi in ædificationem, & non in destructionem, 2. *Cor. c.* 13. *v.* 10. atqui hoc fieret, si ipsi absque ulla causa possent in Votis, Juramentis, & hujusmodi dispensare; nam id non tam foret dispensare, quam dissipare.

24. Et hac de causa, si Summus Pontifex cum aliquo dispenset ad factam præviam eius supplicationem, solent communiter huiusmodi clausulæ in litteris dispensationis addi: *Si ita est, Si preces veritate nitantur.* Quinimo licet tales clausulæ expresse non apponantur, semper tamen non solum in votis, & iuramentis, sed etiam ex mente Pontificis in aliis materiis tacite intelliguntur; prout clare habetur decisum *cap.* 2. *de Rescriptis.* Et hæc servata proportione sunt intelligenda de aliis dispensationibus, quæ quandoque impetrantur ab inferioribus Prælatis Ecclesiæ, vel Legatis Summi Pontificis, aut (pro foro conscientiæ) a Confessariis tempore Jubilæi, sive aliis habentibus potestatem dispensandi.

Additio.

* Ex quo colliges, quod dispensatio sit invalida, si dispensandus in sua supplica alleget causam motivam seu finalem a parte rei falsam, quamvis id etiam bona fide, & ex inculpabili ignorantia faceret, putans illam causam allegatam esse a parte rei veram. Dixi notanter *causam motivam falsam*: secus enim foret sentiendum, si falsitas contingeret præcise circa causam impulsivam: ubi nota, quod *motiva*, seu finalis causa vocetur illa, quæ movet actualiter Legislatorem ad dispensandum: *impulsiva* autem, sine qua Legislator quidem seu Superior absolute adhuc dispensaret, sed tamen difficilius. Ita pulcherrime resolvitur *c.* 20. *de Rescriptis*, ubi etiam adhuc alia notabilia decisa invenies. *

25. Quæres I. Quomodo sit intelligendum, Papam posse dispensare ex gravi causa in Votis, Juramentis, Matrimonio, & huiusmodi: cum tamen obligatio Voti ac Juramenti sit de Jure Divino, prout & Matrimonium Jure Divino est indissolubile; Papa autem in Jure Divino nequeat dispensare, iuxta dicta. Resp. in solutione huius instantiæ Doctores variare. Nam inprimis dicunt aliqui, quos sequitur Fagnanus *in c.* Dudum

Dudum n. 24. de Elect. in hujusmodi casibus Papam proprie non dispensare, sed tantum declarare, seu interpretari Jus divinum ob aliquam necessitatem gravem, aut aliam circumstantiam, in illo speciali casu non obligare; prout in simili *n.* 14. dictum est de Judæis interpretantibus præceptum Divinum quoad observationem Sabbati. Verum hæc sententia ex eo non placet: quia in dispensatione Votorum requiritur potestas jurisdictionis, ut constat ex praxi: atqui hæc non requireretur, si tantum interveniret interpretatio Juris Divini, cum hæc solum requirat prudentiam, cujus est actus: idemque liquet ex allato exemplo de Judæis, dictum præceptum Divinum absque alia jurisdictione interpretantibus.

27. Alio modo respondet Sanchez *lib.* 2. *de Matrim. disp.* 24. *n.* 5. & *lib.* 8. *disq.* 6. *n.* 6. cum aliis, docens, quod duplex sit Jus naturale Divinum: aliud absolutum, ut de non fornicando, non mentiendo, & in hoc Pontifex nullo modo dispensat. Aliud fundatum in actu vel contractu humano, ut Votum, Matrimonium ratum; & in hoc potest dispensare. Sed tunc non proprie dispensat Papa in Jure Divino, tollendo hujus obligationem (Jus enim Divinum est, ut, qui Votum habet, id impleat, & hoc semper manet) sed dispensat tollendo obligationis fundamentum, quatenus Papa loco DEI remittit jus, vi Voti v. g. Deo acquisitum, quo facto evanescit juris Divini circa illud Votum obligatio. Et hoc amplius declarat Herincx *disp.* 1. *de Legib. q.* 6. *n.* 54. Quia (inquit) in dispensatione Votorum tantum concurrit remissio partis, cui facta est promissio: DEUS enim per suum in terris Vicarium remittit, seu condonat ius sibi ex promissione acquisitum: facta autem partis remissione cessat Voti, seu talis promissionis obligatio; quemadmodum etiam alia promissio, sive contractus civilis, non obstante, quod Jure naturæ obliget ad sui impletionem, dissolvitur, atque obligare cessat parte Jus suum remittente. Concordant dicenda inferius (*b*) explicando conditiones in omni Juramento, & Voto, tacite subintellectas, quarum tertia est hæc: *Nisi is, in cujus gratiam & utilitatem juratum* (vel Votum factum) *est*, *obligationem remittat*: hoc enim facto cessabit illius obligatio, cum quilibet suo iuri renuntiare valeat. Porro praxis impetrandi dispensationes quoad Vota, vel etiam quoad impedimenta Matrimonii reperitur in suis propriis locis, nimirum *Tract.* 6. *dist.* 3. *q.* 5. *Tract.* 14. *dist.* 15.

Additio I.

* Quæres II. An cesset dispensatio actualiter iam facta, si cessat causa finalis, seu motiva adæquata, & totalis, antequam eadem dispensatio deducatur in usum? Casus potest esse sequens: Bertha extra Matrimonium habuit copulam cum Caio suo consanguineo in quarto gradu, atque exinde genuit prolem, ad quam legitimandam ad instantiam supplicantium actualiter dispensatur per deputatum in Rescripto executorem, ut possint contrahere Matrimonium: interim tamen, antequam hanc dispensationem deducant in usum, seu antequam actualiter contrahant Matrimonium, ipsa proles, cuius legitimatio erat in supplica adducta tamquam unica causa motiva dispensandi, moritur: quæritur iam, an nihilominus prædicti possint contrahere Matrimonium? Ante responsionem suppono, quod causa motiva dispensandi debeat verificari pro tunc, quando actualiter dispensatur, uti cum aliis advertit Covarruvias *de Matrim. p.* 2. *tom.* 1. *c.* 6. §. 9. *de dispens. n.* 22. affirmans ita esse decisum a Rota. Et hinc, si in dicto casu proles moreretur ante actualem dispensationem, cessaret ipsa dispensatio, nec posset contrahi Matrimonium inter Caium & Bertham consanguineos. Dubium vero remanet adhuc, si mors prolis contingeret post dispensationem iam factam, antequam fuerit Matrimonium actualiter contractum, an etiam tunc cesset dispensatio?

Resp. Etsi non a paucis notanter a Castropalao *part.* 1. *tract.* 3. *disp.* 4. *punct.* 15. & a Patre Henno *Tract. de Leg. disp* 3. *qu.* 15. *art.* 5. valde probabiliter defendatur, in simili casu cessante post factam dispensationem causa motiva dispensandi non cessare dispensationem, sed posse deduci in usum; contraria tamen sententia Thomæ Sanchez *lib.* 8. *de Matrim. disp.* 30. *n.* 14. ac plurium aliorum, nec cedit gravitate Auctorum, nec pondere rationum: etenim in actibus adhuc revocabilibus mens dispensantis non videtur se extendere ad illud tempus, a quo sine peccato dispensatio non potuit inchoari; atqui non potuit licite & sine peccato inchoari, absque aliqua rationabili causa motiva: ergo. Quare loquendo in praxi circa casum superius specificatum, ubi agitur de valore actus, mortua prole post concessam dispensationem ante contractum Matrimonium pro securitate petatur adhuc dispensatio; quoniam, etsi attendendo ad principia directa sententia Patris Castropalao &c. adhuc sit valde probabilis; attamen contraria est tutior, hincque ubi agitur de valore Sacramenti, uti hic, merito sequenda. Quodsi vero Matrimonium iam fuisset bona fide contractum, & dubium postea primum supervenires, relinquendi sunt in Matrimonio; quoniam ex una parte nec caret Sententia contraria sua probabilitate; ex altera vero talibus coniugibus favet regula possessoria: sicut a pari in aliis, casibus, superveniente dubio post contractum Matrimonium permittendi sunt coniuges in sua possessione. Ita suadet Bosco *part.* 6. *Theol. Sacram. disp.* 12. *sect.* 13. *concl.* 4. *n.* 312. Interea tamen, si etiam tales pro maiori quiete adhuc volunt petere dispensationem, haud dubie agent tutissime. *

Additio II.

* Quæres III. An cesset dispensatio, si causa motiva dispensandi cessat, postquam dispensatio iam est deducta in usum? & quidem si pro eo tempore cessat solummodo causa impulsiva, non autem motiva; vel si motiva tantum ex aliqua parte, non ex integro; quod tunc adhuc duret prior dispensatio, est communissima: difficultas tamen adhuc remanet, si apud illas personas particulares dispensatas causa motiva adæquate, & ex integro cessat, an tunc pariter cesset dispensatio? e. g. ponamus, quod quis dispensatus sit ad comedendas diebus ieiunalibus carnes ob infirmitatem, aut quoad Horas Canonicas ob oculorum imbecillitatem, quæritur, an talis adhuc sit exemptus a Jeiunio, vel Horis Canonicis, si sanitas, postquam aliquo tempore iam usus est dispensatione, ex integro sit recuperata, & non tantum quis primum incipiat esse in statu reconvalescentiæ. Item si visus denuo perfecte post aliquod tempus redierit? ubi non desunt Auctores, qui cum Diana, Salas, & Burghaber affirmativam defendunt ex ratione persuasi; quia obligatio legis semel per dispensationem extincta non amplius reviviscit, nec, quod destructum est, reproducitur, nisi ab eo, qui producere potest, id est, nisi Legislator, qui respectu talium personarum mediante dispensatione sustulit legem, iterum eandem de novo ponat, seu resuscitet volendo, ut hi iterum obligentur. Communior tamen Doctorum distinguit, an per dispensationem cum una, vel altera persona particulari factam redigatur quispiam in statum irrevocabilem, vel num in adhuc revocabilem? nam in primo casu concedit, non cessare dispensationem etiam cessante causa motiva dispensandi: sic e. g. si in voto simplici Castitatis, vel etiam in impedimento consanguinitatis fuit dispensatum ad contrahendum Matrimonium propter paupertatem sponsæ, non cessat dispensatio, nec opus est alia nova, si contracto iam Matrimonio fœmina illa ex donatione v. g. vel hæreditate ad pinguiorem fortunam devenerit; quia Matrimonium, in quo dispensatur, est ex sua natura actus irrevocabilis: nam in hoc sensu verificatur sequens 73. *Reg. Juris in 6. Factum legitime retractari non debet, licet casus postea eveniat, a quo non potuit inchoari.* Quod si vero actus, in quo dispensatur, est revocabilis, puta in comestione carnis, exemptione a recitatione Breviarii, cessante certo causa motiva adæquata dispensandi, cessaret etiam dispensatio; quia Legislator in actibus revocabilibus censendus est dispensare velle tantum pro eo tempore, quo licite, & sine peccato dispensare potest; atqui etiam in propria lege juxta jam dicta nequit licite dispensare sine causa rationabili: ergo nec censendus est pro eo tempore, quo causa rationabilis non amplius durat, velle dispensare. Atque hæc, quæ dicta sunt de dispensationibus, pari-

pariter debent intelligi de aliis gratiis, & privilegiis, quæ concessa sunt contra Jus commune, & in præjudicium Tertii; de quibus vide Jus Canonicum *lib. 5. decret. tit. 33. num. 185.* *

Additio III.

* Quæres IV. An per mortem dispensantis cesset dispensatio, posito, quod pro tunc causa motiva dispensandi subsistat? Casus possunt esse varii: e. g. Bertha petiit Romæ dispensationem in voto perpetuæ Castitatis ob stimulum carnis, vel Caius, ut valeat contrahere cum sua consanguinea Cornelia a se imprægnata, & exinde diffamata, &c. Papa quidem annuit supplici petito cum mandato exequendi, si preces veritate nitantur; interea tamen, antequam executioni mandetur illa dispensatio, Papa moritur. Quæritur iam, utrum adhuc dispensatio subsistat, vel an eadem cesset?

Resp. I. Si gratia dispensationis iam actualiter est concessa, vel Jus supplicanti actualiter aliquo saltem modo acquisitum, eadem durante adhuc causa motiva, non cessat morte dispensantis, quamvis ipsa necdum fuisset executioni mandata: hincque, si fuerit desuper quoque requisita aliqua executio, eandem Executores deputati possunt, imo tenentur etiam post mortem dispensantis facere. Ita clarissime reperitur decisum *cap. 9. de Off. Delegat. in 6.* Atque ex hoc infertur, quod in allegatis superius casibus concessio Papæ non expiret, sed deputati in Rescripto Pontificio Executores debeant illam dispensationis gratiam durante adhuc pro eo tempore causa motiva executioni mandare; quia talis gratia non est facienda, sed iam facta respectu Papæ; cum Orator, seu supplicans vi concessionis Pontificiæ habeat Jus quæsitum, & executores iubeantur exequi, si preces veritate nitantur.

Resp. II. Si gratia dispensationis primum foret facienda, nec ullum Jus supplicanti acquisitum e. g. si Papa dixisset, quod cogitet aliquando dispensare, vel si in Rescripto dispensationis, ad executorem directo, sequentia verba inferat: *Dispenses cum Titio, si expedire judicaveris &c.* in simili casu re adhuc integra, per mortem dispensare volentis cessat, seu exspirat dispensatio, quamvis causa motiva dispensandi perduraret. Ita eruitur *ex cap. Si cui nulla §. fin. de Præb. in 6.* Qualiter autem cognoscatur, num aliqua gratia dispensationis sit facta, vel facienda in dubio eruere poteris ex Jure Canonico *Lib. 1. Tit. 3. §. 10.* apud præsentem Auctorem; ubi is cum Abbate, & Sanchez *lib. 8. de Matrim. disp. 28. n. 87.* & pluribus ibi relatis defendit, quod censeatur *gratia facta*, si in Rescripto constituatur Executor necessarius, seu cum mandato exequendi, *si preces veritate nitantur*; econtra vero, si Executor denominetur, ut exequatur *juxta suum beneplacitum*, reputetur Executor voluntarius, sicque *gratia primum facienda*, quæ exspirat morte concedentis re adhuc integra. Ita communior, quamvis non desint alii quoque cum Anchorano, Archidiacono, & aliis *gratiam factam*, & *faciendam* aliter explicantes.

Additio IV.

* Quær. V. An per mortem denominati in Rescripto Executoris expiret facultas exequendi, vel transeat ad alium, e. g. demortui successorem? Resp. I. Si facultas exequendi fuit facta præcise certæ personæ e. g. Sempronio; tunc, eo moriente, etiam expirat facultas exequendi. Ita deducitur ex Jure Canonico, *arg. cap. 42. de Officio & Potestate Judicis delegati.*

Resp. II. Quod si facultas exequendi potius alligata fuit Officio, seu Dignitati e. g. *Episcopo, vel Officiali Diœcesis Frisingensis*, prout ordinarie contingit; tunc transit hæc facultas ad Successorem, in illa Dignitate, vel Officio. *arg. cap. 14. de Officio & Potestate Judicis deleg.* atque ex hac ratione credo, quod litteris dispensatoriis in causis matrimonialibus, quando constituitur in illis Executor, soleat plerumque superinscribi *Episcopo vel Officiali Diœcesis* N. vel *discreto Viro confessori ex approbatis ab Ordinario per pœnitentem eligendo*, non exprimendo eorum proprium nomen, & cognomen specificum.

Porro in dubio, utrum hæc facultas sit delegata Personæ, vel Officio, consideranda est materia subiecta, ac totus contextus verborum, utrum exinde colligi non possit? Vide præsentem Auctorem *lib. 1. Decret. Tit. 29. n. 128.*

QUÆSTIO III.

De revocatione Legum.

SUMMARIUM.

27. NOtandum, quod hæc tria inter se differant, videlicet Abrogatio legis, Derogatio Legis, & Irritatio Legis. *Abrogatio* quippe *legis* fit, quando lex totaliter cassatur, & tollitur. *Derogatio legis* econtra est, eum lex ex parte solum tollitur, quatenus Legislator unum, vel alterum legis articulum mutat, aut a generali constitutione certos casus speciales excipit; juxta quod *l. Derogatur* 102. *ff. de Verb. signif.* dicitur, *Derogatur legi, cum pars detrahitur; abrogatur legi, cum prorsus tollitur.* Tandem *Irritatio Legis*, fit, quando Lex ab inferiori Magistratu constituta, auctoritate Superioris rescinditur, seu irrita & nullius roboris esse declaratur: ut si leges ab Episcopo latæ auctoritate Summi Pontificis annullentur, seu irritentur.

28. Concl. I. Leges semel latæ possunt denuo justis de causis revocari, idque potest fieri tum per ipsum legislatorem, tum per ejus successorem. Ita omnes Doctores, atque constat ex praxi: sic enim multæ leges antiquiores tam in Jure Civili, quam Canonico reperiuntur, quæ fuerunt revocatæ per alias posteriores; ut taceamus alias Constitutiones tum Pontificias, tum Imperiales, quæ justis de causis per Successores fuerunt revocatæ.

29. Dicitur *justis de causis*. Quia nonnisi gravi de causa leges, legitima auctoritate conditæ, sunt immutandæ: siquidem novitates plerumque querelas, & discordias pariunt; ac proinde, uti *L. 2. ff. de Constit. Princ.* notatur: *In rebus novis constituendis evidens esse utilitas debet, ut recedatur ab eo jure, quod diu æquum visum est.* Porro justæ causæ mutandi legem sunt, si experientia teste constet, legem aliquam, quæ a principio sperabatur futura utilis, non expedire Reipubblicæ: aut si quidem a principio fuerat utilis, postmodum mutatis rerum circumstantiis desinat esse utilis, & communitati conveniens. Leges enim debent juxta exigentiam locorum, temporum, & conditionem personarum constitui: unde juxta horum diversitatem nonnumquam variæ eduntur leges, atque etiam priores temperantur, supplentur, & corriguntur per posteriores. Hinc illud vulgatum Canonistarum dictum: *Concorda tempora, & concordabis jura: arg. c. Si peccaverit. 2. q. 1.* juncta Glossa *c. Si Ecclesia. v. Temporibus. 23. q. 4.*

30. Concl. II. Nova lex, seu Constitutio generalis Principis, tollit legem priorem contrariam, etiamsi de ipsa non faciat mentionem. Ita habetur expressum in Jure Canonico. *c. 1. de Constit. in 6.* Accedit ratio: quia princeps non censetur ignorare legem communem priorem; ergo, dum novam statuit contrariam, aliam ipso facto revocare dignoscitur.

31. Cæterum hæc Conclusio intelligenda est de lege priori generaliter lata. Nam inprimis lex prior specialiter loquens non tollitur per legem posteriorem generaliter loquentem, sed hæc per illam distinguitur: sic v. g. leges generales de testamentis editæ, non com-

comprehendunt testamenta ad pias causas, aut testamenta militum, vel alia privilegiata, quia de his habentur speciales leges: idem dicendum de alias hujusmodi.

32. Insuper ab hac generali doctrina sunt excipiendæ rationabiles consuetudines, & particularia Statuta locorum: siquidem per legem generaliter latam non censetur Papa, vel alius Legislator, velle derogare particularibus locorum vel personarum Statutis, aut consuetudinibus rationabilibus, neque eadem revocare, nisi id exprimat. Ita enim habetur expresse decisum *tit. cap. 1. de Constit. in 6.* Quia talia particularia statuta, & consuetudines locorum, censetur Legislator probabiliter ignorare, unde non videtur velle quidpiam statuere de ipsis nisi id exprimat. Dicitur notanter, *nisi id exprimat*: nam si Legislator exprimat, velle se derogare etiam particularibus locorum consuetudinibus, aut Statutis, revera etiam istis derogatur. Id autem per hujusmodi clausulas in lege appositas, *nulla obstante consuetudine contraria*: sive *non obstantibus quibuscumque constitutionibus locorum*, aut hujusmodi.

33. Quæres an cessante causa legis, Lex quoque ipsa cessare videatur? Resp. Cessante causa motiva seu finali legis adæquata, sive in totum, & respectu totius communitatis, cessat etiam obligatio legis, etiamsi non adsit aliud decretum, aut revocatio Principis. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia *cessante causa, cessat effectus*, prout habetur *c. Cum cessante, de Appellat.* Accedit, quod lex non obliget ultra mentem Legislatoris: atqui Legislator non præsumitur velle obligare ad observantiam legis, quando cessat causa motiva legis adæquata, seu in totum, ac respectu totius communitatis, quia tunc cessaret finis legis; ergo.

34. Dicitur, *cessante causa motiva adæquata, sive in totum*. Quia si ob plures causas motivas lex condita sit, & una causa cesset manentibus cæteris, non cessat obligatio Legis. Sic v. g. cessante una causa, propter quam imposita sunt tributa, non illico cessat obligatio solvendi tributa, si aliæ causæ eorum perseverent. Et additur, *& respectu totius communitatis*: quia secus est dicendum, si causa legis cesset solummodo respectu particularis personæ, seu in casu particulari: sic v. g. quando ob periculum rixarum prohibetur noctu portatio armorum, punietur quis tamquam transgressor legis, si arma portaverit, quamvis testetur, nullum apud se subesse rixarum periculum: & taliter de aliis materiis discurrendo possunt resolvi plurimi casus. Ratio est: quia lex non respicit singulares tantummodo personas, sed totam communitatem; ergo adhuc manet ejus obligatio, non obstante, quod causa ipsius respectu particularis personæ, vel causæ cessarit. Quinimo, quando dubitatur, utrum causa legis cessaverit in totum, & respectu totius communitatis, ac per consequens, an cessaverit obligatio legis, nec ne, præsumendum erit in favorem legis, & quod adhuc obliget; siquidem in dubio melior est conditio possidentis: atqui in tali casu lex possidet, cum constet, legem latam esse, & dubitetur de ipsius sublatione; ergo.

Additio I.

* Dices: Juxta doctrinam Quæstione prima numero undecimo traditam potest quandoque fieri Epicheja, quod nimirum ex mente Legislatoris iste, vel ille casus particularis sub Lege non comprehendatur: sed Epicheja non videtur aptiorem habere locum, quam tunc, quando cessat finis legis, seu causa motiva in aliqua persona particulari: ergo. Antequam respondeatur, nota, quod finis legis, seu causa motiva possit cessare, vel contrarie, vel solum negative. Tunc cessat finis Legis contrarie, quando fieret illicitus, vel saltem in aliquo casu particulari ob varias circumstantias valde difficilis, seu moraliter impossibilis: e. g. si allegata superius quæstione Civibus hostium impetum fugientibus intelligeretur sub generali prohibitione interdictus in Civitatem ingressus, quamvis certo nullum foret periculum, ne simul ingrederentur.

Tunc vero finis legis dicitur cessare tantum negative, si is quidem non reddatur illicitus, aut moraliter impossibilis, attamen per observationem legis in hac, vel illa persona particulari dictus finis, quem respectu communitatis in Lege ferenda sibi Legislator præfigebat, non obtineatur: e. g. in abstinentia a carne diebus Veneris, & Sabbatinis finis huius legis est maceratio corporis: ponamus autem, quod unus vel alter dives magis delectetur comestione piscium quam carnis, apud talem particularem personam cessaret finis legis nagative. H. N.

Resp. Disting. min. Epicheja videtur habere locum &c. quando finis legis cessat contrarie, concedo: quando tantummodo negative cessat, neque aliunde gravis ratio suadet Epichejam: nego minorem & consequentiam. Unde notanter dictum est præcedenter, *quandoque* tantum habere locum Epichejam: non enim debemus nobis in similibus nimium abblandiri: alias sane allegatus superius dives posset diebus jejunalibus comedere carnes. *

Additio II.

* Urgebis: Juxta jam dicta præcedentis quæstionis, cessante causa motiva se finali dispensationis in aliqua particulari persona, cessat etiam quoad eandem regulariter dispensatio: ergo etiam cessante causa motiva, ac finali legis in aliqua persona particulari, cessat ipsa lex. Resp. negando consequentiam, & paritatem. Disparitas est, quia ipsa dispensatio data est pro particularibus personis, uti supponitur; & hinc mirum non est, quod cessante in illis causa motiva dispensationis cesset ipsa dispensatio; econtra vero lex non est lata pro personis particularibus, sed pro tota communitate; hincque non cessat, nisi pariter causa motiva cesset respectu totius communitatis. Quod si etiam loquendo de dispensationibus, ponas aliquem casum: quo conceditur dispensatio pro tota communitate, ibidem ob paritatem rationis de lege similiter admittitur quod non cesset dispensatio, etsi causa motiva dispensandi cesset in una, vel altera particulari persona. E. g. ponamus quod circa jejunium Quadragesimæ dispensetur in aliquo oppido ob paupertatem civium cibos jejunales propter caristiam difficillime comparantium: in hoc casu, etsi unus, alterve dives eandem difficultatem in emptione ciborum non pateretur, exinde tamen apud ipsum non cessaret dispensatio, quæ facta est pro tota communitate; hincque posset se aliis in dispensatione conformare, quod bene notandum ad solvendos plurimos casus. *

QUÆSTIO IV.

Quomodo leges tollantur per contrariam Consuetudinem?

SUMMARIUM.

35. *Consuetudo sumitur dupliciter.*
36. *Consuetudo triplex, præter legem, secundum legem, & contra legem.*
37. *Lex humana potest tolli per consuetudinem contrariam, rationabilem tamen & legitime præscriptam.*
38. *Quæ consuetudo censeatur rationabilis?*
39. *Solvitur instantia.*
* *Occurritur alteri adhuc Objectioni.*
40. *Consuetudo quomodo dicatur legitime præscripta?*
41. *Per consuetudinem contrariam decennio abrogatur Lex Civilis.*
42. *An decennium pariter sufficiat ad tollendam legem Canonicam?*
43. *Probatur sententia affirmativa.*
(e) Dist. 1. q. 4. per totam.
44. *Solvuntur Objectiones.*
* *An consuetudo legem tollat, si Legi addatur Clausula derogativa consuetudinis? Addit. I.*
* *An Lex abroget consuetudines particulares? Addit. II.*

35. CONSUETUDO aliis verbis dicitur *Jus non scriptum*, ad differentiam legum, seu Constitutionum, quæ appellantur *Jus scriptum*. Porro generatim Consuetudo dupliciter sumitur; primo pro ipso usu, seu frequentatis actibus alicujus communitatis

tatis, & a nonnullis appellatur *Consuetudo facti*: secundo pro ipsomet jure, quod tandem ex ejusmodi diuturno usu, & frequentatis actibus nascitur. Et hoc posteriori modo *Consuetudo* aliud non est, quam jus quoddam moribus constitutum, quod pro lege suscipitur: in qua, non autem in priori acceptione sermo nunc est de Consuetudine. Cæterum.

36. Consuetudo generatim sumpta dividitur tripliciter, nempe in eam, quæ est præter legem, secundum legem, & contra legem. *Consuetudo præter legem* (quæ & *juris constitutiva* dicitur) est illa ipsa, quam superiori numero descripsimus, ac reperitur in casibus a jure non decisis: unde hujus Consuetudinis vis est, constituere jus novum, ubi nulla lex posita fuit. Ubi tamen ab initio, vel saltem in continuatione requiritur intentio per hos actus inducendi obligationem: qualis intentio, seu consensus & voluntas adesse non censetur, si communitas aliqua ideo quidpiam facit; quia ex errore, seu ignorantia credit adesse legem & obligationem sic faciendi; nam errantis, seu ignorantis, nullus est consensus, *L.* 15. *ff. de Jurisdict.* consequenter nec adesse censetur voluntas seu intentio se obligandi. Et hinc si populus per multos annos observaret aliquod Festum vel Jejunium, putans ex errore illud esse præceptum, exinde non induceretur consuetudo obligativa præter legem. Porro in dubio probabilius præsumi poterit, hos actus potius ex devotione, quam ex intentione inducendi obligationem processisse; quia libertas est in possessione; neque aliquis præsumitur sibi voluisse onus imponere, nisi de eo sufficienter constet. Suarez hic *l.* 7. *c.* 15. *n.* 13. *Consuetudo secundum legem* est, quæ legem iam præexistentem supponit, eamque vel deducit in usum, vel si ambigua est, interpretatur: & de hac loquitur illud commune dictum, *Consuetudo est optima legum interpres. c. Cum dilectus, de Consuet.* & *L.* 37. *ff. de Legibus*. Tandem *Consuetudo contra legem* (quæ *&* *Desuetudo*, seu *consuetudo legi contraria* dicitur) est illa, qua lex vel usu numquam recepta fuit, vel jam recepta usu contrario denuo tollitur, & abrogatur: & de hac præcipue sermo est in proposito.

37. CONCL. I. Lex humana potest tolli per consuetudinem contrariam, dummodo ea sit rationabilis, ac legitime præscripta. Ita omnes Doctores, & habetur expresse *cap. ult. de Consuetudine*, cum concordantiis. Dicitur notanter, *lex humana:* siquidem contra legem naturalem, ac Divinam, nulla currit consuetudo, quæ potius dicenda esset corruptela; quinimo *tanto graviora sunt peccata, quanto diutius infelicem animam detinent alligatam*, ut *cit. cap. ult.* notatur. Hinc prava consuetudo pejerandi, blasphemandi, vel fornicandi, numquam potest tollere legem Divinam de non pejerando, blasphemando, aut fornicando.

38. CONCL. II. Ea consuetudo generatim loquendo censetur rationabilis, quæ nec Juri naturali, aut Divino adversatur, neque Jure Canonico reprobatur tamquam corruptela, neque peccandi licentiam aut occasionem præbet, neque alia ratione communi utilitati perniciosa est: quæ vero in aliquo horum deficit, censetur irrationabilis, & consequenter numquam potest induci per actus legi contrarios. Ita Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *c.* 24. & alii.

39. Dices. Omnis lex debet esse rationabilis, & justa; ergo hoc ipso qualibet consuetudo legi contraria erit irrationabilis, atque injusta. Resp. enim negando consequentiam: quia nihil impedit, quod lex secundum unam rationem, & in ordine ad certum finem seu respectum fuerit rationabilis, simulque consuetudo eidem contraria secundum aliam rationem, ac sub diverso respectu ac fine, etiam sit rationabilis: sic enim duæ contrariæ leges solent pariter esse rationabiles, prout videre est in mutatione, seu revocatione legum.

Additio.

* Urgebis: Actus consuetudinis contra Legem sunt irrationabiles; ergo etiam ipsa consuetudo, quæ ex his actibus generatur. Consequentia videtur patere ab exemplo; sic enim si actus blasphemandi sunt irrationabiles, etiam consuetudo blasphemandi ex his generata censetur irrationabilis. Antec. vero probatur, actus introducentes consuetudinem possunt esse peccaminosi, cum valeat introduci consuetudo contra Legem per actus etiam formaliter peccaminosos, uti tenent Baldus, Sanchez, Diana, Lugo, Hostiensis, Jason, Joannes Andreas, Haunoldus &c. Sed actus formaliter peccaminosi sunt utique irrationabiles; cum nullum peccatum sit rationabile: ergo. Resp. Inprimis non deesse Auctores, qui, etsi concedant per actus materialiter peccaminosos posse introduci consuetudinem; id tamen negant de actionibus formaliter peccaminosis. Et ita defendunt Layman, Azorius, Engel, Henno, Felix Potestas, & alii. Nihilominus, quia ex Jure Canonico *L.* 1. *Decret. Tit.* 4. §. 5. *n.* 243. cum superius allegatis Doctoribus admittitur posse per actus formaliter peccaminosos constitui legitimam consuetudinem; ideo aliter.

Resp. II. Concesso antec. negando consequentiam; nam quoad actus præcedentes ipsam consuetudinem Juris necdum adest consensus legalis ipsius Legislatoris, hincque hi actus scienter contra legem, & voluntatem Legislatoris exerciti sunt formaliter peccaminosi, & consequenter irrationabiles; econtra vero habita ipsa consuetudine cum suis legitimis conditionibus, adest dictus consensus legalis, sicque consuetudo, & actus post eamdem eliciti non amplius erunt formaliter peccaminosi, & consequenter nec irrationabiles. De exemplo autem adducto circa blasphemias negatur paritas: quia ibidem juxta jam dicta nec in actibus præcedentibus, nec in ipsa consuetudine exinde generata (quæ tandem est facti, non juris) adest consensus legalis supremi Legislatoris, sicuti quoad nostrum propositum habetur in pura lege humana, dummodo dicta consuetudo fuerit tempore legitimo continuata. *ar. c. fin. de Consuetudine*. *

40. CONCL. III. Consuetudo dicitur legitime præscripta in tantum, quatenus tempore a legibus definito a majori parte alicujus veræ communitatis est continuata. Ita communis. Ratio est: quia consuetudo legitime præscripta idem est, ac usus longævus, seu longa consuetudo, prout patet ex *c. Cum consuetudinis*. & *cap. ult. de Consuet.* cum concordantiis. Quod ut magis intelligatur.

41. Quæres, quantum temporis requiratur, & sufficiat, ut consuetudo censeatur legitime præscripta, ita ut legem aboleat? Supponitur, non moveri hic quæstionem de abolitione legis sciente ipsomet Legislatore: nam si is resciat, suam legem non observari, & tamen non contradicat, cum tamen facile possit, non requiritur certum tempus ex communi Doctorum; cum ibi Lex potius per tacitum consensum & per viam conniventiæ, quam per consuetudinem abrogetur. Difficultas itaque solummodo restat, si id fiat Legislatore ignorante? ad quam Resp. I. Ad consuetudinem contra legem Civilem Principe ignorante inducendam requiritur, & sufficit decennium. Ita communis. Ratio est: quia consuetudo, ut deroget legi Civili, debet esse longa, quæ & sufficit *arg. L.* 1. *C. Quæ sit longa consuetudo*: atqui per longam consuetudinem intelligitur illa, quæ decennio duravit; nam decennium in Jure vocatur longum tempus *l. Super longi.* 11. *C. de Præscript. long. temp.* ibi: *Super longi temporis præscriptione, quæ ex decem annis introducitur.*

42. Resp. II. Loquendo de legibus Ecclesiasticis, seu Canonicis, quamvis multi Doctores distinguendum censeant inter legem receptam, & numquam receptam; & hanc quidem decennio per contrariam consuetudinem tolli concedant, ad illam autem tollendam requiri quadraginta annos, asserant: ut volunt Ludov. Engel *tit. de consuetud. n.* 15. Layman. *l.* 1. *tract.* 4. *c.* 3. *n.* 4. Navarrus, Zoesius, & alii plures. Nihilominus probabilius videtur, Jurique conformius, non esse opus memorata distinctione, sed generaliter ad abrogandam quamcumque legem Ecclesiasticam vi contrariæ consuetudinis, rationabilis tamen, sufficere decennium. Ita Lessius *lib.* 2. *de just. & jure c.* 6. *n.* 46. Pirhing. *tit. de Consuetud. n.* 39. Christoph Haunold. *tract.* 1. *c.* 3. *Controv.* 2. *n.* 130. Sannig *distinct.* 4. *de Legibus. quæst.* 1. *n.* 5. & innuit Henricx *disp.* 3. *de Legibus. quæst.* 16. *n.* 217.

43. Ratio hujus posterioris sententiæ est: quia ubi

Jus

Jus non distinguit, neque nos distinguere debemus: sed Jus nullibi distinguit inter legem Canonicam usu receptam, & non receptam; ergo. Deinde cum acceptatio populi non requiratur ad intrinsecam constitutionem legis humanæ, ut dictum est superius (c) parum refert, num lex Pontificia sit aliquando recepta, nec ne; cum utraque jam habeat suam intrinsecam, & substantialem firmitatem ac robur obligandi. Confirmatur eadem sententia: quia non est inducenda discrepantia inter Jus Civile & Canonicum, ubi non habetur expressa dispositio Juris in contrarium *arg. c. 1. De novi operis nuntiat.* atqui ad abrogandam legem Civilem per contrariam consuetudinem sufficit decennium, ut dictum *n.* 14. & in Jure Canonico quoad hoc non reperitur expressa dispositio in contrarium; ergo,

44. Nec obstat, quod *c. Auditis. de Præscript. &c. Cum Ecclesia. de Causa possess.* & alibi, ad præscribendum contra bona, & iura Ecclesiastica requiratur spatium quadraginta annorum. Resp. enim, ibi sermonem esse de præscriptione contra bona immobilia Ecclesiarum, atque eorum jura, utpote quæ sunt instar bonorum immobilium; prout desumitur ex ipsomet textu: non autem de præscriptione contra leges Ecclesiasticas, sive Pontificias. Alioquin enim, cum contra Romanam Ecclesiam non currat nisi sola centenaria præscriptio *c. Cum vobis de Præscript.* & alibi, leges Papales non nisi centenaria præscriptione, seu consuetudine in contrarium abrogari possent; quod est contra communem Doctorum.

Additio I.

* Quæres I. An, si Legislator humanus decernens legem velit, quod hæc valeat *non obstante consuetudine contraria*, vel *nulla obstante consuetudine*, an (inquam) nihilominus talis lex possit tolli per consuetudinem contrariam? Resp. probabilius affirmative, nisi talis consuetudo reprobetur tamquam corruptela, seu velut irrationabilis. Ratio est: quia legislator per similes clausulas censetur solum improbare consuetudines præsentes contrarias, si quæ existerent: non autem prohibet per easdem introductionem consuetudinis in futurum. Et ita tenent Glossa, Abbas, Cardinalis Thuscus, Covarruvias & alii citati in Jure Canonico *lib.* 1. *Decret. Tit.* 4. §. 8. *n.* 185.

Additio II.

* Quæres II. Quando consuetudo semel contra aliquam legem legitime introducta censeatur iterum abrogata? Resp. I. Consuetudines locorum particularium per legem contrariam non censentur abrogatæ, si nulla adsit clausula abrogatoria. Ita communis. Ratio est: quia sicuti Legislator particularia locorum statuta, ita & particulares locorum consuetudines censetur ignorare, adeoque nec velle sub lege Generali contraria comprehendere earum revocationem, nisi exprimat per aliquam clausulam derogatoriam. Resp. II. Si legi Generali contrariæ annexa sit clausula derogatoria: e. g. *nulla obstante contraria consuetudine &c.* tunc præsentes generales consuetudines exinde censentur abrogatæ. Ita communis, & ratio est; quia alias dicta clausula derogatoria nullum haberet effectum, prout patet consideranti, & eruitur ex iam dictis præcedente quæsito. Resp. III. Valde probabiliter tamen per dictam clausulam derogatoriam, legi Generali contrariæ annexam non abrogatur præexistens consuetudo immemorialis, id est illa, cuius determinatum initium memoriam hominum excedit. Ratio est: quia, ut illa, tamquam alias specialiter privilegiata, censeatur sublata, videtur requiri ut de eadem etiam fiat specialis mentio, prout subinde contingit addendo legi contrariæ sequentem clausulam: *non obstante quacumque consuetudine, etiam immemoriali &c.* Et ita teste Fagnano decrevit S. Congregatio, prout totum hoc videre poteris fusius in iure Canonico *Lib.* 1. *Decret. Tit.* 4. §. 8. per totum. *

TRACTATUS III.

DE PECCATIS.

POSTQUAM visum est de Actibus Humanis generatim, nec non & de Conscientia, utpote Regula proxima eorumdem, simulque de Legibus, quæ sunt Regula remota atque extrinseca ipsorum: merito subiungitur præsens Tractatus de Peccatis, utpote quæ fiunt per recessum a memoratis actionum nostrarum Regulis, ipsaque Lege Divina. Nam, ut inquit D. Ambrosius *lib. de Paradiso. cap. 8. Quid est peccatum, nisi prævaricatio legis Divinæ, & cœlestium inobedientia præceptorum?* Prout id ipsum uberius declarabitur in progressu.

DISTINCTIO I.

De diversitate, & distinctione Peccatorum.

QUÆSTIO I.

Qua ratione Peccatum dividatur?

SUMMARIUM.

1. *Ratio ordinis.*
2. *Peccatum generalissime,*
Peccatum artis, & naturæ.
* *Item Peccatum Philosophicum, & Theologicum.*
3. *Peccatum animi, quid?*
4. *Peccatum ut sit dividitur.*
5. *I. Ratione diversæ originis, in peccatum originale, &*
6. *Peccatum personale, quid?*
7. *II. Ratione objectorum in peccata carnalia &*
8. *Peccata spiritualia, quæ?*
9. *Avaritia cur numeretur inter peccata spiritualia?*
10. *III. Ratione legis violatæ, dividitur peccatum in peccatum commissionis & omissionis quid?*
11. *Præceptum aliud affirmativum, & aliud negativum; & quomodo differant?*
12. *IV. Ratione diversæ radicis, dividitur peccatum in peccatum ex ignorantia.*
(a) Ut dictum tract. 1. dist. 1. n. 42.
13. *Peccatum ex passione, seu infirmitate, &*
14. *Peccatum ex malitia, quid?*
15. *Peccatum actuale, & habituale.*

2. NOn loquimur hic de peccato generalissime sumpto, ac prout non solum reperitur in anima seu moribus, sed etiam in arte & natura: in qua acceptione generalissima peccatum definitur a S. Augustino *lib. 2. de Consensu Evangelistarum. cap. 4.* dicendo: *Peccatum est transgressio legis.* In hoc enim sensu etiam artifex dicitur peccare, quando errat in opere suo, illud non faciendo iuxta regulas artis; & vocatur *Peccatum artis*: sicuti & natura tunc dicitur peccare in suis effectibus, quando producit monstra; & appellatur *Peccatum naturæ.* In Proposito non est sermo de peccato artis, vel naturæ; sed solum de peccato animi, seu in actibus moralibus commisso.

Additio.

* Potest autem illud peccatum animi considerari, vel quatenus est disconveniens creaturæ rationali, vel quatenus est offensivum DEI, & inductivum pœnæ. Sub prima consideratione vocatur a nonnullis peccatum Philosophicum; in secunda autem peccatum Theologicum. Porro regulariter saltem & ordinarie loquendo non datur purum peccatum Philosophicum, quin concurrat Theologicum; quia saltem ordinarie, ac regulariter, quando apprehenditur peccatum

catum ut disconveniens creaturæ rationali, etiam occurret aliquo modo tamquam displicens Deo; adeoque jam aderit simul peccatum Theologicum & offensa Dei.

Atque propterea, dum aliqui Theologi verbis generalibus, & quasi indiscriminatim peccatum Theologicum a Philosophico separare voluerunt, ab Alexandro VIII. tamquam scandalosa, temeraria, piarum aurium offensiva & erronea rejecta est sequens propositio: *Peccatum Philosophicum, seu morale est actus humanus disconveniens naturæ rationali & rectæ rationi: Theologicum vero & mortale est transgressio libera Legis Divinæ, Philosophicum quantumvis grave in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum*. Hæc propositio, uti jacet, utique est erronea; quia, si quis Deum ignorat, vel de eo, dum peccat, non cogitat; id fit saltem ordinarie vincibiliter, & culpabiliter; & consequenter, si tunc graviter peccat, eo ipso etiam committit offensam Dei, sicque peccatum Theologicum. Vide de hoc fusius Auctores, qui scribunt in propositiones damnatas: non enim vacat hærere diutius in peccato Philosophico, cum in presenti potius respiciatur ad peccatum Theologicum, prout consideratur in ordine ad tribunal Pœnitentiæ, in quo sensu sit *

3. CONCL. I. Peccatum animi generatim aliud non est, quam aliquid denominans naturam intellectualem Deo displicentem, inducensque in anima reatum alicujus pœnæ; prout amplius explicabitur in sequentibus.

4. CONCL. II. Peccatum ut sic varie dividitur. Patet hoc inductione. Nam I. Ratione diversæ originis, dividitur peccatum in originale, & personale; ex quibus personale subdividitur in actuale, & habituale; quorum utrumque denuo subdividitur in mortale, & veniale.

5. *Peccatum originale* dicitur illud, quod trahitur a primo parente nostro Adamo per carnalem propagationem: siquidem juxta illud Apostoli *Rom. 5. Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt*. Quod de peccato originali est accipiendum, prout communiter docent SS. Patres & Theologi, ipsumque Concil. Trid. *Sess. 5. in Decreto de Peccato originali*.

6. *Peccatum personale* est illud, quod a propria cujusque voluntate contrahitur, atque a propria (ut ita dicam) cujusque persona committitur; unde & *Personale* appellatur. Et tale est quodlibet peccatum a nobis commissum, solo peccato originali excepto, utpote quod voluntate propria non commisimus, sed a primo parente nostro Adamo commissum per naturalem propagationem ab eo derivatam contraximus. Quidnam autem sit peccatum actuale & habituale, mortale & veniale, dicetur infra fusius in propriis Quæstionibus.

7. II. Ratione objectorum, circa quæ versantur peccata, & a quibus actiones desumunt suam specificationem, dividuntur peccata in carnalia, & spiritualia, juxta illud Apost. *2. Corinth. cap. 7. Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus*, & alibi. Porro *peccata carnalia* sunt ea, quæ in concupiscentia carnis, seu inordinata delectatione carnali consistunt: qualia sunt Gula, & Luxuria, & diversæ peccatorum species ad hæc duo peccata reducibiles.

8. *Peccata spiritualia* dicuntur ea, quæ in concupiscentia seu inordinata delectatione spirituali perficiuntur, & consummantur: qualia sunt Superbia, inanis Gloria, & hujusmodi. Imo D. Gregorius *lib. 31. Moral. cap. 31.* inquit, quod Capitalium Vitiorum quinque sint spiritualia, videlicet Superbia, Invidia, Ira, Avaritia, & Acedia: duo vero carnalia, videlicet Gula seu ventris ingluvies, & Luxuria.

9. Nec obstat, quod Avaritia versetur circa objectum corporale, nempe circa pecunias; ac proinde non videatur esse Peccatum spirituale. Resp. enim cum D. Thoma 1. 2. q. 72. a. 2. quamvis res, in qua delectatur avarus, corporale quoddam sit, & quantum ad hoc connumerari possit peccatis carnalibus, quia tamen ipsa delectatio non pertinet ad carnem, sed ad spiritum, ideo S. Gregorius dixit, Avaritiam esse Peccatum spirituale, nam finis peccatorum carnalium est delectatio carnis.

10. III. Ratione legis violatæ, peccatum ut sic dividitur in peccatum commissionis & omissionis. Per *peccatum commissionis* intelligitur id, quod fit contra præceptum negativum, seu contra legem quidpiam fieri prohibentem: ut est Adulterium, Homicidium & hujusmodi; nam pugnant contra illa Præcepta Decalogi, *non mœchaberis, non occides &c. Peccatum omissionis* econtra dicitur illud, quo violatur præceptum affirmativum, sive lex quidpiam fieri præcipiens: ut est omissio Missæ die Festo, & hujusmodi. Unde patet, quod peccatum commissionis opponatur præcepto negativo, peccatum vero omissionis præcepto affirmativo; ac proinde, quod hæc peccati divisio desumatur a lege, quæ violatur. Pro cujus clariori intellectu.

11. Notandum, quod lex, seu præceptum aliud sit affirmativum, aliud negativum. *Præceptum affirmativum* est, quo præcipitur, ut fiat aliquid certo tempore: quale est illud Decalogi: *Memento ut diem Sabbati sanctifices*. Item illud: *Honora patrem tuum, & matrem tuam*. Porro *Præceptum negativum* est, quo prohibetur aliquid, ne fiat; ut illud, *non mœchaberis, non occides &c.* Est autem inter hujusmodi præcepta, seu leges notabile discrimen: nam Præceptum affirmativum obligat quidem semper, sed non pro semper, id est, obligat non pro omni, sed pro certo tantum & determinato tempore: sic enim non omni tempore, sed solum die Festivo tenemur audire Missam, item tenemur honorare Parentes, tempore opportuno ipsis deferendo honorem, eisque succurrendo in necessitate constitutis. Econtra Præceptum negativum obligat semper & pro semper, seu pro omni tempore: quia nullo prorsus tempore licitum est mœchari, aut absque legitima auctoritate occidere hominem.

12. IV. Ratione diversæ radicis, ex qua procedit, dividitur peccatum in peccatum ex ignorantia, ex passione, ac ex malitia. *Peccatum ex ignorantia* dicitur illud, quod ex ignorantia vincibili procedit. Dicitur, *ex ignorantia vincibili*: quia: quod ex ignorantia invincibili fit, omnino involuntarium censetur, ac proinde peccatum non est. (*a*)

13. *Peccatum ex passione*, seu infirmitate est, quod ex gravi motione appetitus sensitivi, originem ducit, trahentis voluntatem ad consensum: quale est, si quis gravi tentatione victus tandem succumbit peccato. Et tale dicitur etiam *peccatum ex infirmitate*, eo quod ex infirmitate conditionis humanæ proveniat: cum naturale sit voluntati, ut condelectetur motibus appetitus sensitivi, ob fomitem peccati ex peccato originali derelictum.

14. Tandem *peccatum ex malitia* est, quod absque ignorantia vel passione quadam præcedente, committitur ex plena libertate, seu prava voluntate operantis, juxta illud *Job. cap. 34. Qui quasi de industria recesserunt a DEO*. Et hujusmodi peccatum ex mera malitia commissum (cæteris paribus) est gravius, quam peccatum ex passione.

15. Inter alias autem peccati divisiones celebris est illa, qua peccatum dividitur in actuale, & habituale; circa quam, quia plura occurrunt dicenda, hinc ea duabus sequentibus Quæstionibus expedietur, prius tamen agendo de peccato actuali, & postea de habituali.

QUÆSTIO II.

Quid sit peccatum actuale, & quæ ejus causa;

SUMMARIUM.

16. *Peccatum actuale, quid?*
17. *Et quomodo definiatur?*
18. *Solvitur objectio.*
19. *In peccato actuali duo consideranda, materiale scilicet, & formale, quid?*

20. *Pec-*

16. PEr peccatum actuale intelligitur actualis transgressio legis Divinæ: unde tunc committitur peccatum actuale, quando actualiter violatur lex Divina, sive deinde id contingat eliciendo actum a lege prohibitum, sive omittendo præceptum. Tale peccatum actuale v. g. fit, dum quis actu mentitur, vel actu occidit hominem, aut actualiter omittit auditionem Missæ die Festo. Et de hoc loquendo, sit.

17. CONCL. I. *Peccatum actuale* bene definitur cum D. Augustino *l. 22. contra Faustum. cap. 27.* dicendo: *Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei.* Dicitur primo, *dictum, factum, vel concupitum*, ad indicandum triplex peccatum, videlicet cogitationis, oris, & operis. Dicitur ulterius, *contra legem Dei*: nam quamvis etiam detur transgressio legis humanæ, sive Ecclesiasticæ, sive Civilis, hæc tamen non aliter est peccatum, nisi quia est contra legem Dei, volentis ac præcipientis, ut nostris legitimis Superioribus quidpiam juste præcipientibus obediamus, prout patet ex quarto Præcepto Decalogi, & alibi sæpe.

18. Si dicas objiciendo contra hanc conclusionem, allata definitio non convenit peccato actuali omissionis; ergo non est bona. Probatur antecedens: quia omissio actus præcepti v. g. auditionis Missæ die Festo, nec est dictum nec factum, nec concupitum contra legem Dei, sed potius libera omnium trium omissio; ergo. Resp. negando antecedens, ejusque probationis consequentiam: quia enim *affirmatio & negatio reducuntur ad idem genus*, ut communiter notant Doctores, hinc in allata definitione sub ly *dictum factum &c.* etiam horum negationes intelliguntur; id est, *non dictum, non factum contra legem Dei.*

19. Pro resolutione sequentis Conclusionis notandum breviter, quod in peccato actuali commissionis duo considerari possint, materiale scilicet & formale. *Materiale peccati* (quod alii *Substratum peccati* appellant) est ipsemet actus positivus hominis, quo perpetratur peccatum. *Formale* vero *peccati*, est privatio, seu carentia rectitudinis debitæ inesse illi actui, quæ nempe rectitudo, seu conformitas ad legem Divinam, deberet hic & nunc inesse actui humano, & non inest: & in hac carentia rectitudinis debitæ actui consistit ratio formalis peccati, seu peccatum formaliter sumptum. Sic in peccato homicidii, materiale, seu substratum hujus peccati, est extensio manus, ac elevatio gladii erga hominem occidendum: formale vero, est privatio debitæ rectitudinis, seu conformitatis ad legem Divinam, quatenus illa elevatio manus, percussioque fit contra prohibitionem legis Divinæ, volentis, ne homo injuste occidatur; ac proinde actus ille caret sua debita rectitudine, seu conformitate ad legem Dei, quam habere debet quilibet actus humanus. Et hoc idem fit in aliis peccatis actualibus commissionis, ac suo modo etiam in peccatis omissionis: quo prænotato, sit.

20. CONCL. II. Peccatum actuale formaliter acceptum non consistit in positivo, sed privativo, id est, in carentia seu privatione debitæ rectitudinis, seu conformitatis ad legem Divinam. Ita Doctor Subtilis 2. *dist.* 37. *q.* 1. cum suis (excepto Pontio) D. Bonaventura 2. *Dist.* 37. *art.* 2. *q.* 1. Alensi, & pluribus aliis, contra non paucos Theologos oppositum tenentes. Conclusio hæc sequitur inprimis ex præcedenti Notando. Accedit auctoritas D. Augustini, qui super illud *Joannis cap.* 1. *Sine ipso factum est nihil*: per *Nihil* intelligit peccatum, atque ait: *Manifestum est, quia peccatum nihil est*; ergo hoc nequit consistere in positivo. Probatur deinde Conclusio ratione: quia, si peccatum formaliter consisteret in positivo, sequeretur, quod Deus per se & directe esset causa peccati: sed consequens est falsum, ergo. Probatur sequela: quia omne ens positivum per se & immediate efficitur a Deo, utpote sine cujus immediato concursu nulla causa secunda potest operari, aut aliquid efficere, ut magis ostendi solet in Philosophia.

21. Confirmatur hoc ex definitione peccati supra ex D. Augustino relata: nam in ea ly *dictum, factum, concupitum*, denotat materiale peccati; ly *contra legem Dei*, denotat formale peccati: atqui esse contra legem Dei, importat aliquid privativum, videlicet carentiam debitæ rectitudinis, seu conformitatis ad legem Divinam, quæ deberet inesse actui humano, & non inest; ergo.

22. Nec dicas. Homicidium, Blasphemia, & hujusmodi, sunt peccatum, ut patet: sed Homicidium, Blasphemia &c. consistunt in positivo; ergo peccatum consistit in positivo. Resp. enim distinguendo minorem: sed Homicidium, Blasphemia, consistunt in positivo, si sumantur pro materiali, seu substrato peccati, conceditur; si sumantur pro formali, negatur minor, & consequentia. Sic enim consistunt in privativo, nempe in privatione debitæ rectitudinis, seu conformitatis ad legem Divinam, quæ deberet inesse actui, & non inest: & hinc Homicidium in bello justo, vel auctoritate publica erga malefactores factum, non est peccatum, eo quod hic non interveniat illa privatio conformitatis ad legem: quamvis quoad cætera in justa hominis occisione, sint omnia æqualia. Verum de hoc plura in Theologia speculativa.

23. CONCL. III. Quamvis peccatum aliquam causam habeat (eo saltem modo, quo privationes dicuntur habere causam) Deus tamen non est causa, & auctor peccati. Hæc Conclusio est de Fide certa, contra nonnullos Hæreticos. Ratio inprimis est, quia peccatum, cum sit malum omnium maximum, quin & aversio a DEO tamquam ultimo Fine, repugnat infinitæ Sapientiæ, Justitiæ, & Bonitati Dei; unde is peccatum gravissime, & sub interminatione æternæ damnationis prohibuit. Accedunt clarissima Sacræ Scripturæ testimonia, ut *Psalm.* 5. *Non Deus volens iniquitatem tu es. Sapi.* 14. *Odio sunt Deo impius, & impietas ejus.* Et alibi sæpe.

24. Nec obstat I. Quod Deus concurrat physice ac immediate, ad substratum & materiale peccati, puta ad elevationem manus in actu homicidii. Resp. enim: licet Deus, tamquam causa prima & universalis, concurrat positive ad substratum seu materiale peccati, ut omnes fatentur; non tamen concurrit ad ipsius actus defectum, id est, ad privationem debitæ rectitudinis, seu conformitatis ad legem Divinam, in qua privatione consistit ratio formalis peccati: hanc enim DEUS solum permittit, quatenus hominem a rectæ rationis regula libere deviantem non impedit, ne tollat ejus libertatem; ac proinde vi pacti sui generalis definendo causas secundas motus suos agere, permittit de facto hominem agere, quidquid vult, quem tamen, si peccaverit, nec pœnituerit, suo tempore severissime est judicaturus, ac puniturus.

Additio.

* Nec refert, quod privatio illa debitæ rectitudinis ex ipso materiali substrato peccati contra legem posito exurgat necessario absque novo alio concursu: nam hoc non obstante Deus ad materiale peccati concurrens adhuc nequit dici causa peccati formalis; quia illa privatio debitæ rectitudinis non resultat ex materiali peccati, ut istud est effectus Dei, sed præcise ut est effectus causæ secundæ liberæ. Ratio hujus est; quia Deus concurrendo ad esse materiale peccati e. g. ad motum gladii, agit conformiter suæ Legi generali, qua statuit se concursurum ad motus causarum secundarum: econtra causa secunda libera deliberate agens concurrit ad esse materiale peccati

cati difformiter Legi Divinæ prohibenti motum gladii ad occidendum proximum; unde tunc privatio debitæ rectitudinis surgit ex materiali substrato peccati, non prout est Dei, sed creaturæ effectus.

25. Nec obstat II. Quod Deus in S. Scriptura quandoque legatur hominem indurare, excæcare, & hujusmodi: ut *Exod. 6. Ego indurabo cor Pharaonis. Isaiæ 6. Excæca cor populi hujus*. Et alibi. Resp. enim cum communi Theologorum, hujusmodi S. Scripturæ loca non esse intelligenda de actione positiva, ita quod Deus immittat errores, aut duritiam in cor peccatoris, ut explicant nonnulli Hæretici (hoc enim repugnat citatis, & aliis pluribus Sacræ Scripturæ testimoniis) sed ea inprimis quoad Deum esse intelligenda permissive, sive quatenus is justo suo judicio permittit peccata: Deus enim, partim ut salva remaneat homini peccatori sua libertas, partim ut nonnumquam uno peccato libere ab aliquo eliciendo puniat aliud, partim ut homines justi per malos quandoque exerceantur, partim ob alia sua imperscrutabilia judicia, permittit homines male agere, occasione cujus hi subinde in peccatis magis indurantur, atque ad bonum faciendum excæcantur.

26. Deinde dicitur Deus hominem indurare, excæcare &c. subtrahendo speciliora gratiæ actualis auxilia. Deus enim justo suo judicio, ac in pœnam præsertim priorum peccatorum, subtrahit homini in peccatis inveterato, non quidem omnia, sed solum specialia & uberiora gratiæ actualis auxilia; sine quibus ille posset quidem bene agere, prævidetur tamen a Deo non bene operaturus, idque ob propriam suam malitiam, & perversam voluntatem. Ulterius alio modo dicitur Deus excæcare hominem, occasionaliter videlicet, sive inscrutabili suo judicio aliquid ponendo, vel removendo, ex cujus positione, vel remotione, sumit homo ex propria malitia occasionem peccandi: ut quando respiciens ad munera Abel, præbuit occasionem Cain ad æmulationem, ipsumque fratricidium (nam hæc posse Deum facere, non quidem ex primaria intentione peccati, sed aliis de causis, certum est; cum etiam homo in certis casibus licite possit aliquid facere, vel omittere, non obstante, quod prævideat proximum inde accepturum occasionem peccandi) vel quando patienter & longanimiter fert iniquitates, qua patientia abutentes peccatores sumunt majorem peccandi licentiam, sicque dantur in reprobum sensum.

27. CONCL. IV. Causa propria, & interior peccati, & est sola voluntas creata, deficiens a recta regula morum in operationibus liberis. Ita certa omnium. Ratio est: quia voluntas libera est debitrix, ut omnem actum suum, sive elicitum, sive imperatum, eliciat conformiter legi Divinæ; ergo hoc non faciendo peccat, sicque est causa propria peccati.

28. Dicitur notanter, *causa propria, & interior peccati*. Nam dantur etiam causæ exteriores peccati: ex quibus inprimis est Diabolus, qui incitando, & tentando homines, est causa moralis inductiva peccati. Accedunt Mundi & Carnis illecebræ, ut patet: imo nonnunquam unus homo est alteri causa peccati; præterea etiam potentiæ exteriores sunt sæpe voluntati causa, seu potius occasio peccati. Adhuc tamen hæc omnia non sufficiunt ad peccatum, nisi voluntas libere consentiat; & alioquin potius præbent homini justo atque in certamine constanti ansam victoriæ, meritique, & augmenti gratiæ & gloriæ cœlestis.

29. Alia plura, quæ concernunt Peccatum actuale, partim colligi possunt ex dictis supra *Tract. 1. dist. 2.* partim amplius patebunt ex dicendis, præsertim ubi agetur de *Peccato mortali & veniali*.

QUÆSTIO III.

De Peccato Habituali.

SUMMARIUM.

30. Certum est apud omnes, & dubitatum post actum peccatum physice iam præteritum, adhuc hominem manere peccatorem; atque adeo aliquid in eo relinqui, per quod in esse peccatoris constituitur, & a quo denominatur peccator, quousque per veram pœnitentiam consequatur remissionem ipsius. Patet hoc ex S. Scriptura passim, ut ex illo *Lucæ 7. Mulier, quæ erat in civitate peccatrix. Matth. 9. Publicani, & peccatores venientes discumbebant cum JESU. Rom. 5. Cum adhuc peccatores essemus*; & alibi passim.

31. Hoc autem, a quo post transactum actum peccati denominatur quis peccator, vocatur in S. Scriptura *Macula*; ut *Jeremiæ 2. Si laveris te nitro, & multiplicaveris tibi herbam borith, maculata es in iniquitate tua*. Et *Josue c. 22. Usque in præsentem diem macula hujus sceleris in nobis permanet*. Et *Ecclesiast. 31. Qui inventus est sine macula*; & alibi. Unde homo postmodum a tali Macula per peccatum contracta, dicitur maculatus, pollutus, immundus, coinquinatus, & abominabilis coram Deo, ut sæpissime legitur in S. Litteris; a qua proinde Macula Regius Psaltes petivit ablui, & mundari; dum *Psal.* 50. oravit dicens: *Amplius lava me ab iniquitate mea, & a peccato meo munda me*. His prænotatis sit:

32. CONCL. I. Peccatum habituale nihil aliud est, quam peccatum actuale, cuius commissio physice iam præteriit, moraliter tamen permanet. Ita in re Doctores omnes, prout bene notat Mastrius 2. *disp. 6. n. 261.* licet postmodum multum discrepent in assignando, quidnam sit illud, ratione cuius peccatum physice iam transactum censeatur adhuc moraliter permanere, & durare, quousque per veram pœnitentiam retractetur, & deleatur.

33. CONCL. II. Peccatum habituale qua tale non addit novam malitiam supra illam, quæ fuit admissa in instanti commissionis actualis peccati, quæque moraliter permanere dicitur. Ita rursum omnes Theologi, nemine discrepante. Hinc fit, quod propter peccatum habituale præcise non mereatur homo maiorem pœnam, ac supplicium, quantumcumque illud duret, quam fuerit promeritus in illo instanti ac momento, in quo actualiter peccavit.

34. Dicitur notanter, *præcise propter peccatum habituale*. Quia, si occurrat tempus, quo urget Præceptum eliciendæ contritionis, amoris Dei, aut receptionis alicuius Sacramenti: & tunc homo negligat mediante contritione, aut digna Sacramenti receptione sese restituere in statum gratiæ, atque expellere peccatum habituale mortale, iam committet is novum peccatum mortale propter violationem huius præcepti ac proinde absque dubio erit dignus maiori pœna. Verum hoc contingit non vi ipsius peccati habitualis qua talis, ac præcise sumpti, sed per accidens ratione alterius occurrentis præcepti, quod de novo violatur. Et hoc idem dicendum de eo, qui de peccato suo præterito habet novam complacentiam: siquidem per hanc committitur novum peccatum actuale. Cæterum novo peccato actuali non superveniente, sola permanentia peccati habitualis non auget malitiam actus peccaminosi præteriti, neque pœnam ipsi correspondentem.

35. CONCL. III. Post transactum actum peccati mortalis plura eveniunt in homine, peccante mortaliter. Primo enim is labitur in iram, atque inimicitiam Dei, cui æque *odio sunt impius, & impietas ejus*, ut dicitur *Sap. 14.* Secundo, privatur homo per

pec-

peccatum mortale gratia habituali, seu sanctificante: siquidem defacto gratia & peccatum sunt incompossibilia, eo ferme modo, quo lux & tenebræ. Tertio, remanet in homine reatus, id est, obligatio quædam ad pœnam ex actu peccaminoso præterito contracta: statim enim ac homo peccat, obligatur is ad pœnam peccato suo correspondentem, quousque pœna illa soluta fuerit, ac remissa.

36. Porro Reatus iste dupliciter potest considerari: primo, prout talis obligatio ad pœnam dicit ordinem ad Deum, qui propter peccatum commissum decerpit homini pœnam, suo peccato correspondentem: & talis reatus, seu obligatio ad pœnam, dicitur *Reatus pœnæ*. Secundo, prout ejusmodi obligatio ad pœnam respicit ipsum peccatum actuale præteritum, utpote ex quo proxime contrahitur, illudque immediate consequitur: & talis Reatus, seu obligatio ad pœnam, prout respicit & proxime consequitur ad ipsum actum peccati præcedentis dicitur proprio nomine *Reatus culpæ*. Et in hoc reatu culpæ, juxta Doctorem Subtilem 4. *dist.* 15. *q.* 1. & Scotistas, consistit formaliter Peccatum habituale; id est, ratione hujus Reatus culpæ censetur in homine peccatore moraliter remanere peccatum suum actuale physice jam præteritum, donec per veram pœnitentiam expietur, ipsaque gratia sanctificans recuperetur.

37. Dices; S. Pius V. in Bulla, quæ incipit: *Ex omnibus* (estque confirmata a Gregorio XIII. & Urbano VIII. in hujus Constitutione 289. quæ incipit: *In eminenti*, ac refertur Tomo V. Bullarii Romani) inter alias propositiones Michaelis Baii damnavit hanc, ordine 56. *In peccato duo sunt, actus & reatus; transeunte autem actu, nihil manet nisi reatus, sive obligatio ad pœnam*. Atqui hæc videtur esse ipsissima sententia ex Scoto nunc relata: ergo. Resp. negando minorem: siquidem Bajus ille asserebat, transeunte actu peccati in peccatore nihil manere, nisi reatum, sive obligationem; sicque volebat, in ipso etiam remanere privationem gratiæ sanctificantis, prout liquet ex ejus Propositione tum relata, tum 41. in qua negavit, justificationem hominis fieri per gratiam infusam. Econtra Scotus, & Scotistæ unanimiter fatentur, remanere in peccatoribus ejusmodi privationem gratiæ sanctificantis. Tacentur plures aliæ disparitates, quæ legentibus citatam Bullam facile patebunt; in qua simul §. 3. expresse notatur, quod Propositiones illæ *in proprio verborum sensu, ab assertoribus intento*, damnaretur.

38. Urgebis. Ergo peccatum habituale potius consistit in privatione gratiæ sanctificantis quam in Reatu culpæ. Probatur sequela. Peccatum habituale in eo formaliter consistit, quod tollitur in justificatione: sed in justificatione tollitur ipsa privatio gratiæ, ergo. Resp. negando antecedens, ejusque probationis majorem claritatis gratia distinguendo: Peccatum habituale in eo formaliter consistit, quod per se primo tollitur in justificatione, conceditur, quod per se secundo dumtaxat tollitur, negatur major: sicque distincta minori negatur consequentia. Nam quod per se primo tollitur in justificatione, sunt ipsamet peccata physice præterita, & moraliter adhuc permanentia: censentur autem moraliter permanere propter Reatum culpæ, non propter privationem gratiæ. Et hoc amplius ex eo ostenditur: tum quia hac ratione peccata venialia habitualiter permanent: id est: non propter privationem gratiæ (hanc enim non inducunt) sed propter correspondentem Reatum culpæ. Tum quia alioquin omnia peccata mortalia habitualia forent ejusdem rationis, ac speciei: non minus, ac privatio gratiæ est æqualis, ac ejusdem speciei, in omnibus peccatoribus peccato mortali obooxiis. Uberior de hoc disputatio relinquitur Theologiæ Speculativæ.

QUÆSTIO IV.

Unde desumenda sit Distinctio specifica moralis Peccatorum.

SUMMARIUM.

39. *Cur non sit sermo de distinctione specifica physica peccatorum?*
40. *Distinctio specifica moralis peccatorum omissionis, unde desumatur?*
41. *Distinctio specifica moralis peccatorum commissionis desumitur per ordinem ad diversas specie virtutes?*
42. *Vel rectitudines, quarum sunt formaliter privationes.*
* *Solvitur aliqua instantia.*
43. *Ex sola diversitate præceptorum non semper recte infertur diversitas specifica peccatorum.*
44. *Quando ex diversitate præceptorum possit colligi diversitas specifica peccatorum?*
45. *Saltem ab extrinseco.*
** *Quomodo practice dignoscenda differentia specifica actuum præceptorum? Addit. I.*
** *Quid dicendum de præceptis a superioribus subditis in particulari impositis? Addit. II.*
46. *Unicum est peccatum, non jejunare die, quo duplex occurrit jejunium Ecclesiasticum.*
47. *Secus, si ad alterum quis teneatur ex voto.*
48. *Violatio Castitatis in Religioso professo, vel Clerico in Sacris, continet duplicem speciei malitiam. Non vero novam, si Religiosus sit simul in Sacris.*
49. *Si votum & juramentum super eadem re factum violetur, est duplex speciei malitia.*
Quid si violetur votum sæpius renovatum?
** *Illationes practicæ de distinctione specifica peccatorum. Addit.*

39. UT ex Titulo Quæstionis patet, in proposito non est sermo de distinctione specifica physica peccatorum, id est, de illa, qua peccata secundum suum esse materiale ab invicem distinguuntur (quæ distinctio desumitur ab objectis, cum generaliter actus distinguatur per objecta) sed de distinctione specifica morali. Ratio est: quia hic loquimur de distinctione specifica peccatorum in ordine ad Confessionem Sacramentalem, utpote cum juxta Concilium Trid. *Sess.* 14. *cap.* 5. & *can.* 7. & Theologos unanimiter, teneantur Fideles in Confessione peccata sua explicare non solum quoad numerum, sed etiam quoad speciem, ac circumstantias peccati speciem mutantes: ad hoc autem refert scire distinctionem, aut unitatem physicam peccatorum. Sic enim occisio Laici, & Clerici, sunt quidem physice loquendo ejusdem speciei, non tamen moraliter, utpote cum occisio Clerici superaddat specialem malitiam Sacrilegii: econtra vero furtum bovis, & furtum centum florenorum, physice loquendo distinguuntur specie, eo quod habeant objecta specie diversa; & tamen moraliter sunt peccata, & furta ejusdem speciei. Igitur loquendo de distinctione specifica morali peccatorum, ac in ordine ad Confessionem Sacramentalem, sit.

40. CONCL. I. Distinctio specifica moralis peccatorum omissionis, recte desumitur ex actibus debitis, quorum sunt omissiones, atque ideo omissiones illæ sunt peccata specie distincta, quæ privant actibus debitis secundum speciem moraliter distinctis. Ita communiter Doctores. Sic v. g. omissio Missæ die Festo audiendæ, distinguitur specie ab omissione largitionis eleemosynæ in casu præcepto, quia ipsa Missæ auditio, atque elargitio eleemosinæ, sunt actus debiti specie distincti. Econtra omissio Missæ in die Dominico, & omissio Missæ in die Festo, non distinguuntur specie moraliter, quia neque actus præceptus auditionis Missæ in prædictis diebus distinguitur specie. Et in hoc conveniunt omnes: major autem difficultas est de peccatis commissionis, & unde desumenda sit eorum distinctio specifica moralis; de quibus loquendo, sit

41. CON-

41. CONCL. II. Distinctio specifica moralis peccatorum commissionis, desumitur recte per ordinem ad diversas specie virtutes, vel rectitudines, quarum formaliter sunt privationes. Ita Doctor noster 2. *dist.* 37. *q.* 1. cum suis, & aliis, qui tenent, peccatum actuale formaliter consistere in privativo. Ratio est: quia universaliter privationes sumunt suam specificationem ab oppositis formis; sic enim cæcitatis, & tenebræ distinguuntur specie ab invicem, eo quod oppositæ formæ, nempe lux & visus, specie distinguantur: ergo, cum peccatum commissionis formaliter consistat in privativo, juxta dicta *n.* 20. ejusdem Distinctio specifica recte desumitur in ordine ad diversas specie virtutes, vel rectitudines, quarum est privatio.

42. Dicitur notanter sub disjunctione, *per ordinem ad diversas specie virtutes, vel rectitudines*. Nam ad distinctionem specificam moralem peccatorum sufficit, ut vel diversis specie virtutibus opponantur, ut furtum & fornicatio, quorum prius oppositum est virtuti Justitiæ, alterum virtuti Castitatis; vel saltem eidem virtuti secundum aliam & aliam specie rectitudinem, ut avaritia & prodigalitas, quæ specie differunt, non obstante quod opponuntur eidem virtuti Liberalitatis: quia licet Liberalitas sit unica virtus formaliter & adæquata, includit tamen duplicem rectitudinem per respectum ad duo extrema; id est, duplex rationis dictamen, quorum uno prohibetur excessus, cui opponitur prodigalitas, & altero defectus, cui opponitur avaritia.

Additio.

* Dices: Dantur peccata specie distincta, quæ tamen nec sunt contra distinctas virtutes, nec contra diversas rectitudines eiusdem virtutis: ergo regula assignata pro distinctione specifica peccatorum non est adæquata. Prob. ant. furtum unius crucigeri, & furtum decem florenorum sunt duo peccata specie distincta; utpote cum unum sit peccatum veniale, alterum mortale: & tamen opponuntur uni eidemque virtuti Justitiæ secundum eamdem rectitudinem, nimirum istam, ut non lædam proximum in bonis fortunæ: ergo. Resp. neg. ant. quoad adductum exemplum; verum quidem est, furtum unius crucigeri, & furtum decem florenorum, etsi non specie physica, bene tamen specie Theologica ab invicem distingui; negatur tamen, quod sint hæc duo furta contra eamdem rectitudinem Theologice, atque in ordine ad confessionale discurrendo: nam in hoc sensu alia est rectitudo non offendendi DEUM graviter per gravem damnificationem proximi in bonis fortunæ, & alia non offendendi Deum leviter per levem damnificationem proximi in bonis fortunæ. Et tali modo etiam specie Thologica distinguuntur consensus plenus, & consensus semiplenus circa idem peccatum carnis, cum sint contra distinctas rectitudines Theologicas. *

43. CONCL. III. Ex sola diversitate præceptorum non semper recte, ac sufficienter, colligitur ab extrinseco diversitas specifica peccatorum. Ita communis. Ratio est: quia fieri potest, & sæpe contingit, quod eadem res, & ex eodem motivo formali, tam præcepto Divino, quam humano, Ecclesiastico, & Civili præcipiatur, aut prohibeatur; sic enim furtum prohibetur tum Jure naturali, ac Divino, tum humano, Ecclesiastico, & Civili: atqui ob hanc solam præceptorum diversitatem furtum simplex non contrahit plures specie malitias, ut omnes fatentur; ergo. Additur tamen in Conclusione, *non recte semper colligitur*, propter mox dicenda: hinc fit.

44. CONCL. IV. Tunc solum ex diversitate præceptorum potest ab extrinseco colligi diversitas specifica peccatorum: quando præcepta illa sunt formaliter diversa; id est, quando sub diversis motivis formalibus, ad diversas virtutes, aut rectitudines spectantibus, quidpiam præcipiunt, vel prohibent: aut v. g. quia datur præceptum Divinum prohibens furtum simpliciter ex motivo Justitiæ, & simul aliud præceptum Ecclesiasticum prohibens furtum rei sacræ ex motivo Religionis; hinc malitia furti rei sacræ distinguitur specie a malitia simplicis furti; & qui furatur rem sacram, duplicem committit malitiam specie distinctam, injustitiæ scilicet, & sacrilegii. Prout etiam multi Doctores contra alios non improbabiliter pariformiter discurrunt, si quis equidem rem profanam, ast in loco sacro existentem auferat. *can. Quisquis inventus* 17. *q.* 4. Item tali modo colligitur, quod non jejunare in Vigilia SS. Apost. Petri & Pauli, & in ipso dicto Festo operibus servilibus vacare sint duo specie distincta peccata; quia jejunium in Vigilia & intermissio operum servilium in Festo ex diversis formaliter motivis præcipiuntur: ieiunium quidem ex motivo temperantiæ, intermissio autem operum servilium in ipso Festo ex motivo Religionis, ut magis colantur memorati principes Apostoli. Et idem fit in aliis similibus, quæ prohibentur diversis præceptis ex motivo diversarum virtutum vel rectitudinum.

45. Dicitur notanter in Conclusione, *colligi potest ab extrinseco*. Nam supposita etiam eiusmodi lege formaliter diversa, adhuc peccata illa specificantur intrinsece penes diversas illas virtutes, aut rectitudines, ex quarum motivo quidpiam est præceptum, vel prohibitum, & quarum peccata illa sunt privationes: ex diversitate præceptorum vero dicta distinctio solum colligitur ab extrinseco.

Additio I.

** Pro praxi dignoscendæ differentiæ specificæ, prius attendendum est, cuius rectitudinis moralis ex lege debitæ privationem vel oppositionem actus peccaminosus habeat. Ut istud intelligas, ulterius advertendum est, ex quonam motivo vel fine obliget lex illa, quam transgreditur eiusmodi actus. Duplex autem motivum hic considerari potest, unum *intrinsecum*, & est rectitudo illa moralis, ad quam ex natura sua intrinseca & per se spectat, vel ordinem saltem fundamentaliter dicit actus ille, qui præcipitur, vel cui ex natura sua saltem fundamentaliter repugnat ille actus, qui prohibetur. Taliter actus amoris DEI ex natura sua intrinseca spectat ad virtutem charitatis Dei, & petit poni ex motivo huius virtutis, scilicet Bonitatis Dei: odium vero Dei ex natura sua intrinseca, saltem fundamentaliter repugnat rectitudini huius virtutis. Item ieiunium ex natura sua intrinseca spectat ad rectitudinem virtutis abstinentiæ, & temperantiæ, cui proinde ex natura sua opponitur violatio ieiunii, saltem fundamentaliter. Dixi saltem *fundamentaliter*: nam hic consideramus actus humanus ut priores ad legem, & ut obiecta legis: pro quo priori non intelliguntur in se habere formalem moralitatem, proinde nec formalem rectitudinem, aut oppositionem & privationem formalis rectitudinis moralis; cum rectitudo formalis in proposito sit illa, quæ ex Lege descendit. Aliud est motivum *extrinsecum*, quod per se non ex natura actus, sed ex voluntate Legislatoris intenditur. Sic posset Legislator præcipere ieiunium ex motivo conservandæ castitatis, vel colendi Sanctum. Nihilominus actus, qui ex fine extrinseco intenditur, debet tamquam medium aliquo modo posse deservire ad finem vel motivum extrinsecum perfectius consequendum.

Porro, quando nil aliud constat ex verbis aut circumstantiis Legum, præsumi debet, quod Legislator ferendo Legem aliquam communitati, per eam tantum obligarit ex fine & motivo intrinseco. Herincx p. 2. D. 5. de peccato in communi. n. 48. la Croix L. 5. n. 137. Ratio est: quia sic obligare ex solo fine & motivo intrinseco, longe frequentius, & connaturalius est. 2. quia finis extrinsecus satis obtinetur mediante illo, ad quod præceptum per se ex fine & motivo intrinseco obligat: ergo etiamsi accedat aliquis finis extrinsecus & remotus in ferenda aliqua Lege, tamen, nisi aliud clare exprimatur, ex illo fine extrinseco Lex non obligat, sed tantum ex intrinseco. Sic Ecclesia præcipiens ieiunium in Vigiliis Sanctorum, extrinsece intendit augmentum cultus Sanctorum inde obtinendum, & tamen qui violat hoc præceptum, non peccat contra Religionem, vel duliam, extrinsece intentam, sed contra solam abstinentiam, quæ intrinsece intenditur, & qua posita iam promovetur cultus Sanctorum, dum per eam fideles magis fiunt dispositi ad colendos Sanctos, & Festum diem religiose agendum. Hæc assertio etiam locum

locum habet, quando dubium est, an Legislator voluerit obligare simul ex alio præterquam intrinseco motivo: nam & tunc præsumi debet, quod tantum obligare velit ex intrinseco motivo teste la Croix citato; quia illud præsumi debet in eiusmodi dubio, quod connaturalius & frequentius fieri solet; & quia obligationes novæ non sunt adstruendæ, nisi de illis satis constet.

Si vero Lex non habeat aliud motivum intrinsecum, recte censemus eam obligare ex motivo extrinseco. La Croix cit. n. 138. Proinde violatio talis Legis refundet in actum malitiam huic motivo extrinseco oppositam. e. g. Lex Ecclesiastica prohibet die Festo laborem servilem; cum autem labor iste, utpote in se honestus, non præbeat motivum prohibendi intrinsecum ex sua natura desumptum, ideo inferimus, eum esse prohibitum ex motivo extrinseco colendi diem Festum, qui cultus ad virtutem Religionis pertinet. Unde qui die Festo laborat serviliter, contra rectitudinem virtutis Religionis peccat.

Adde, nisi aliud clare exprimatur, vel aliunde constet, Leges tam Divinas, quam humanas non obligare ordinarie, præcise ex motivo obedientiæ, sed vel ex motivo intrinseco, vel extrinseco distincto a motivo obedientiæ. Sic lex Divina non furandi obligat ex motivo intrinseco Justitiæ, lex sumendi digne Sacram Eucharistiam ex motivo Religionis, & sic de aliis. Ex quo a fortiori sequitur, quod ille, qui v. g. furando peccat simul contra præceptum Divinum & Ecclesiasticum, non committat duplicem inobedientiam specie distinctam, unam erga Deum, alteram erga Ecclesiam &c. nam dato etiam, quod inobedientiæ formalis erga Deum, & obedientia erga Legislatorem humanum specie Theologica distinguantur, quod aliqui negant, alii vero satis probabiliter affirmant, tamen non est verum, quod in hoc actu committatur specialis ac specifica inobedientia erga Deum, aut Ecclesiam; siquidem tam Deus, quam Ecclesiæ solum ex eodem & solo motivo Justitiæ, non vero obedientiæ obligant ad non furandum. Id quod fatetur unanimis modernorum Th. Th. **

Additio II.

** Quæres, quid dicendum de præceptis, quæ Superiores imponunt personis subditis in particulari? R. in hoc puncto non conveniunt DD. teste la Croix *l.* 1. *n.* 628. Multi docent, præcipientem alicui particulari subdito pro motivo principali habere solam honestatem obedientiæ: in quorum sententia ille, qui bis fuisset graviter inobediens hodie omittendo actum Religionis sibi a Superiore graviter præceptum, heri actum charitatis erga proximum &c. satisfaceret in confessione dicendo, bis sui graviter inobediens meo Superiori, non explicando, circa quam materiam fuerit inobediens. Verum Stoz *L.* 1. *p.* 1. *n.* 52. Castropolao, Lugo, Dicastillo, & alii dicunt, præcipientem talem potius pro fine & motivo habere honestatem illius alterius virtutis, ad quam actio præcepta spectat. Et hæc responsio est conformior dictis, quæ etiam in praxi tenenda est. Unde ille, qui præceptum grave, a Superiore sibi impositum violavit, debet addere, circa quam materiam præceptum violaverit, v. g. non sui obediens Superiori sub gravi peccato injungenti auditionem Sacri. Ex quo infert Castropolao *Tom. I. t.* 2. *Disp.* 3. *punc.* 3. *n.* 12. Religiosum professum violantem grave præceptum sui Superioris committere duplex specie distinctum peccatum, unum contra votum obedientiæ & virtutem Religionis; alterum contra illam virtutem, vel rectitudinem, ad quam spectat actus præceptus. **

46. Ex dictis Deducitur I. cum Vasquez. 1. 2. *disp.* 98. *c.* 3. & aliis passim, non esse plura specie vel numero distincta peccata, in Confessione necessario explicanda, cum quis non jejunat in aliqua Vigilia incidente in Quadragesimam, aut Quatuor anni Tempora. Item si quis non audiat Missam die Dominico, in quem simul incidit Festum alicujus Sancti. Ratio est: quia jejunium, quamvis in dicto casu bis vel ter præcipiatur ab Ecclesia; adhuc tamen semper præcipitur ex eodem motivo virtutis Temperantiæ: unde quamvis detur duplex causa, seu duplex titulus malitiæ, nempe duplex præceptum Ecclesiæ, adhuc erit unica malitia, unumque peccatum. Idem dicendum de altero exemplo, ubi auditio Missæ præcipitur in utroque casu ex motivo virtutis Religionis.

47. Deducitur II. cum eodem Vasquez, & aliis, secus esse dicendum de eo, qui Feria sexta tenetur jejunare ex voto: is enim, si Feria sexta, in quam simul incidit jejunium Ecclesiasticum Vigiliæ, aut Quatuor Temporum, violet jejunium, peccabit duplici peccato, scilicet & contra virtutem Temperantiæ impositæ ratione præcepti Ecclesiastici, & contra virtutem Religionis ratione voti.

48. Deducitur III. Quod violatio Castitatis in Religioso professo, vel Clerico in sacris Ordinibus constituto, duplicem habeat malitiam specie distinctam, ac necessario in Confessione explicandam; nimirum luxuriæ contra Temperantiam, seu Castitatem, & Sacrilegii contra Religionem: quia motiva harum virtutum sunt specie distincta. Econtra Religiosus professus, simulque in Sacris constitutus, non peccat nova specie malitiæ propter duplex votum violatum, nempe votum Castitatis Religiosæ, & votum Castitatis sacro Ordini annexum: quia hæc vota non sunt distinctæ speciei: sola autem præceptorum diversitas non facit malitias specie distinctas, nisi etiam sint contra diversas specie virtutes, vel rectitudines. Unde sufficit, quod talis in Confessione dicat, se commisisse fornicationem contra votum Castitatis: uti post Sanchez *lib.* 7. *de Matr. disp.* 27. *n.* 27. Bonacinam, & communiorem aliorum, contra Ledesman, notat Mastrius *disp.* 14. *Theol. mor. n.* 32.

49. Secus foret, si votum, & juramentum super eadem re factum violetur, quia tunc erit diversa specie malitia, necessario in Confessione explicanda. Sanchez ibidem *n.* 26. Etsi enim tam votum, quam juramentum pertineant ad virtutem Religionis, adhuc tamen spectant ad ipsam sub diversa ratione, atque rectitudine: votum quidem, ob fidem datam DEO servandam; juramentum vero, ne Deus in testem falso adducatur. Quod si vero violetur votum, sæpius, aut etiam millies renovatum, committitur unicum nihilominus peccatum: quia omnia ea vota eodem modo ad unam Religionis virtutem pertinent; simulque repetitio illa voti habet se, sicut repetitum ejusdem rei ab eodem Superiore præceptum. Et conformiter dictis resolvi poterunt innumeri casus, ex quibus etiam multi adhuc circa diversas materias in propriis locis adducentur.

Additio.

** Sequuntur aliæ adhuc illationes practicæ. Itaque Deduces IV. Etiam duplex specie distinctum peccatum esse, si violem jejunium ab Ecclesia mihi præceptum, & a Confessario simul pro pœnitentia injunctum. Herincx *p.* 2. *disp.* 5. de peccato in communi *n.* 49. La Croix *L.* 5. *n.* 135. contra aliquos. Ratio est: quia hic actus opponitur duplici rectitudini præceptæ, vel duplici formaliter diverso præcepto: Ecclesia enim præcipit ieiunium istud ex motivo temperantiæ, Confessarius ex motivo satisfactionis Sacramentalis, & ob pœnitentiæ Sacramentum integrandum.

Deduces V. Peccata, quæ fiunt contra eandem virtutem per excessum & defectum, distingui specie. Paulus Mezger *Tom.* 2. *Tract.* 6. *D.* 9. *art.* 2. *n.* 15. & alii. Quia eiusmod peccata habent diversam repugnantiam cum diversa rectitudine & honestate eiusdem virtutis: ut avaritia, & prodigalitas, quæ specie distinguuntur; quia pugnant contra diversas rectitudines eiusdem liberalitatis.

Deduces VI. Peccata commissionis & omissionis, dum sunt contra eandem virtutem, interdum specie morali distingui, interdum esse eiusdem speciei. Mezger *cit. n.* 13. Holzman *t.* 3. de actibus humanis *n.* 666. Ratio est: quia commissio, & omissio, dum pugnant contra eandem virtutem, interdum opponuntur eidem, interdum essentialiter diversæ rectitudini. Res declaratur exemplis. Eiusdem speciei sunt commissio furti, & omissio restitutionis rei alienæ, quia præcipiuntur ex eodem motivo, ut cuique servetur suum ius illæsum, sic etiam studium, cuius causa omit-

sa omittitur Sacrum, & omissio Sacri, sunt idem specie & numero peccatum: quia uno eodemque præcepto præcipitur directe auditio Sacri, & indirecte simul prohibetur positio omnis actus impedientis ab auditione Sacri. E converso specie differunt actus odii Dei, & omissio actus amoris illo tempore, quo ex præcepto debebat poni, quia opponuntur diversis rectitudinibus & diversis formaliter præceptis obligantibus sub essentialiter distinctis motivis. Nam actus odii Dei prohibetur, ne positive velimus malum Summo Bono; actus amoris Dei vero præcipitur, ut positive ei bonum velimus; sed positive nolle alicui malum, & positive velle alicui bonum sunt in æstimatione morali duæ specie distinctæ rectitudines.

Deduces VII. Omnes detractiones esse ejusdem speciei Theologicæ: quia omnes bono ejusdem ordinis, scilicet famæ adversantur: sicut & omnia furta gravia, quibus auffers modo aureum, modo bovem, nunc aliquid aliud, sunt ejusdem speciei moralis, & tantum physice differunt. Hinc in confessione satis se accusat, qui solum dicit, graviter detraxi alicui &c. nec debet addere in quanam materia detraxerit. Idem est de omnibus contumeliis, quia & istæ adversantur eidem bono honoris. Aliter dicendum est de imprecationibus; cum mala, quæ homines imprecari solent, possint esse diversissima & diversis bonis opposita: possum enim imprecari alicui infernum, alteri infamiam, tertio mortem: quæ imprecationes diversis bonis repugnantes specie differunt. Vide P. Ant. Mayr *t.* 5. *n.* 213. ubi alios quoque Th. Th. allegat pro hac illatione. **

QUÆSTIO V.

Unde desumatur Distinctio numerica moralis Peccatorum?

SUMMARIUM.

50. *Ratio ordinis Quæstionum.*
Actus peccaminosi physice distincti, non semper distinguuntur moraliter.
51. *Tot sunt peccata numero distincta, quot sunt actus peccaminosi moraliter interrupti.*
52. *Quandonam censeantur actus voluntatis moraliter interrumpi? Id fit I. per voluntatem contrariam.*
** *Non tamen semper. Additio.*
53. *II. Per cessationem voluntariam ab actu.*
* *Nisi adsit propositum post iterum continuandi.*
54. *III. Juxta quosdam etiam per cessationem involuntariam & naturalem. Sed hæc sententia videtur limitanda.*
55. *Peccata interna, quæ solo animo perficiuntur, multiplicantur numero, quoties actus ipsi renovantur.*
56. *Peccata, quæ opere externo perficiuntur, quando multiplicentur numero?*
57. *Unico actu occidens decem homines committit unum numero peccatum.*
** *Solvitur objectio notabilis.*
** *Et ponuntur quædam illationes practicæ.*
58. *Secus, si id fiat pluribus actibus externis distinctis.*
Ampliatio dictorum ad alios casus.
59. *Quid dicendum de actibus pravis incompletis, v. g. proxime præcedentibus, vel sequentibus fornicationem?*
60. *Vel occisionem inimci?*
61 *Quid de sæpius percutiente, blasphemante, contumelias iterante, in eodem commotionis impetu?*
* *Quomodo resolutio ultimi dubii concordetur cum dictis prioribus? Add. I.*
* *Quid sentiendum de sæpius infra noctem fornicante, vel se pollucnte ex eodem æstu libidinis? Add. II.*
* *Quid de intermittente per aliquod tempus restitutionem, quam facere facile potuisset, modo voluisset? Addit. III. & IV.*
* *Ponuntur adhuc duo utilia Corollaria. Addit. V.*
** *Quibus additur speciale notandum. Additio VI.*

50. CUm juxta Sacrum Concilium Trid. *Sess.* 14. *c.* 5. & *can.* 7. & omnes Catholicos, in Sacramento Pœnitentiæ confiteri teneamur omnia, & singula peccata mortalia, tam quoad speciem, & circumstantias peccati speciem mutantes, quam quoad numerum, quorum memoria cum debita & diligenti præmeditatione habetur: post explicatum modum dignoscendi Distinctionem specificam moralem, merito subiungitur præsens Quæstio de distinctione numerica morali peccatorum. Et additur, *de Distinctione numerica morali*. Siquidem physice loquendo concedunt omnes, quod multiplicentur peccata numero juxta numericam multiplicationem actuum peccaminosorum quod tamen moraliter loquendo non semper fit: quia multi quandoque actus peccaminosi physice distincti, constituunt unum duntaxat numero peccatum moraliter loquendo; ut patet in eo, qui cogitat occidere suum inimicum, ac ea intentione quærit equum, præparat arma, accingit se itineri, ponit hosti insidias, & tandem ipsum actu occidit, hic enim multos quidem habet actus illicitos physice distinctos, moraliter tamen non nisi unum numero peccatum committit, ut patebit ex dicendis. Hoc prænotato, sit.

51. CONCL. I. Loquendo de multiplicatione seu distinctione numerica peccatorum, tot sunt peccata numero distincta, quot sunt actus voluntaris pravi moraliter interrupti, ac repetiti. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia nullum est peccatum, nisi in quantum ab ipsa voluntate deliberate procedit: ergo tot sunt peccata numero distincta, quot sunt actus voluntatis pravi moraliter interrupti, ac repetiti. Sed mox

52. Quæritur, quandonam censeantur actus voluntatis moraliter interrumpi? Resp. cum Mastrio *disp.* 15. *Theol. moral. n.* 66. & communi doctorum. Toties censetur actus voluntatis moraliter interrumpi, quoties nec formaliter, nec virtualiter perseverant; id est, quoties nullus effectus assignari potest, in quo virtualiter prior ejusmodi actus permanere censeatur. Id autem pluribus modis accidere solet. Et primo quidem actus peccaminosus moraliter interrumpitur (ita ut nec formaliter, nec virtualiter permanere censeatur) per voluntatem contrariam; prout fatentur omnes. Sic enim actus prior omnino revocatur, & per consequens etiam formaliter interrumpitur: prout fit, si quis de priori actu peccaminoso agit pœnitentiam, aut dolet ipsum se perpetrasse.

Additio.

** His non obstantibus juxta aliquos probabiliter actus externi non interrumpuntur, nec multiplicantur numero, saltem semper, per quamlibet retractationem formalem etiam efficacem. Lugo *de Sacram. Pœnit. disp.* 16. *n.* 551. Illsung *t.* 2. *d.* 2. *n.* 60. Antonius Mayr *t.* 5. *n.* 196. & alii contra la Croix *l.* 5. *n.* 174. & multos alios: Ratio horum est: quia potest esse tanta coniunctio inter partes vel plures actus externos, ut brevis interruptio per voluntatem contrariam, aut efficacem retractationem non possit tollere unitatem moralem actionis. Nec est paritas inter actus mere internos, qui in mente sistunt, & ad aliquod opus exterius non ordinantur; quia 1. actus mere interni, si interius per retractationem abrumpuntur, non habent, in quo possint coniungi: aliud est de externis, etsi enim interna retractatio adsit, potest tamen haberi adhuc coniunctio externa. 2. Teste Lugone immediate laudato *n.* 557. voluntates mere internæ non ordinatæ ad aliquid exterius facilius interrumpuntur, quam actus externi, eo quod opera externa, cum sint sensibilia, facilius coniungantur in ordine ad unum humanum & morale faciendum; quam rationem etiam approbat Herincx.

Confirmatur & declaratur exemplis. 1. qui die ieiunii iam secum statuit, in prandio nihil amplius comedere, si tamen, antequam a mensa surgat, novum afferatur ferculum, potest licite de isto comedere, quin duplex prandium sumat: quia continuatio illa ratione loci & temporis sufficit ad non interrumpendum prandium, non obstante brevi illa voluntate contra-

ria, vel retractatione. Ita Lugo cit. quod etiam tenent Lessius, Filliucius, ac probabile censet Layman ab eodem Lugone allegatus, ac admittunt Herincx *p.* 2. de peccato in communi *n.* 56. la Croix *L.* 5. *n.* 174. Imo aliqui saltem ex his auctoribus concedunt, quamvis aliquis a mensa iam surrexerit, cum voluntate non amplius comedendi, si statim redeat, posse iterum comedere, quia interrumpatur in aestimatione morali prius prandium, aut duplex fiat refectio: ergo idem a pari in aliis est dicendum. 2. Petrus in die jejunii comedens carnes in prandio, retractat suam voluntatem, & non vult amplius comedere de carnibus; quia tamen novum videt afferri ferculum, iterum comedit de carnibus: in tali casu secundum Lugonem laudatum Petrus committit unum numero peccatum, & satis se accusat dicendo, se semel die ieiunii comedisse carnes: quia non obstante hac retractatione manet unum moraliter prandium. 3. Paulus aliquem ex spiritu iniustae vindictae ter quaterque percutit, ac post quatuor percussiones cessat cum animo non amplius percutiendi; sed statim, quia percussus forsan mala verba dedit, iterum incipit aliquoties percutere eumdem. In hoc casu Paulus has percussiones non tenetur confiteri ut duo distincta peccata teste Lugone laudato *n.* 552. quia illa brevis voluntas contraria non videtur interrupisse unitatem vindictae & percussionis. Addit aliud adhuc exemplum allegatus Cardinalis circa omissionem restitutionis: ut si fur concipiat intentionem restituendi rem ablatam, sed statim mutato animo velit retinere; videtur enim hic esse eadem retentio, ac si nulla retractatio, vel voluntas contraria intervenisset. Videri etiam potest P. Antonius Mayr pro hac responsione adductus, qui prioribus haec adjungit: *Pariter difficile mihi videtur, quod si aliquis cum altero litigare coepit, vel etiam convitia ei dicere*, & ab amico persuasus dicat, se jam velle tacere adeo. que voluntatem suam retractet: sed mox ab adversario lacessitus, iterum incipiat litigiosas voces jacere, difficile, inquam, videtur dicere, quod in hoc casu sint duo moraliter distincta peccata. Ita sonant verba Clarissimi hujus Doctoris. Ex quibus omnibus.

Colliges, ejusmodi actus externos per retractationem vel voluntatem contrariam tantum moraliter interrumpi, quando aliunde non datur ratio continuationis & unitatis moralis. Verum haec probabiliter dicta sunt; nam revera altera sententia, quae asserit voluntatem efficacem contrariam, vel efficacem retractationem semper interrumpere moraliter etiam actus externos, videtur aeque probabilis, vel omnino probabilior, doceturque a pluribus, potestque facile responderi ad illa, quae a Lugone sunt adducta. 1. quoad comestionem illam repetitam post retractationem non est paritas: quia Ecclesia tantum ex benignitate ejusmodi comestionem repetitam cum priore reputat pro uno prandio. Ita Herincx laudatus. Ad reliqua exempla potest dici, quod ibi non intervenerit efficax vel absoluta retractatio; si autem haec intervenerit, tunc tenendum sit, ejusmodi actus externos numero multiplicari: quia actus externus suam libertatem ab interno accipit; consequenter etiam multiplicationem ab eo habere potest, & in tali casu habet: quia posita efficaci retractatione ad novum & alterum actum sequentem requiritur plane alia libertas, deliberatio & determinatio: ergo moraliter etiam est alius actus. Vide Herincx *disp.* 5. *de peccato n.* 59. ubi ait, malos actus moraliter abrumpi, & numero multiplicari. 1mo Si quis inimicum verberans, serio proponat desistere, & mox renovata priore voluntate pergat percutere. 2do Si pergens ad occidendum resipiscat, & rursum repetita indignatione iter prosequatur &c. **

53. Secundo interrumpitur moraliter actus pravus per cessationem ab actu illo voluntariam, & liberam: ut si quis semel suum in procurando peccato quamvis irritum conatum peregit, & postmodum taedio, vel lassitudine victus ab illo conatu pravo desistit sine proposito ulterius progrediendi, jam prior ille actus censetur moraliter interruptus; prout D. Petrus intra breve tempus hac de causa ter Christum negasse dignoscitur. Ratio est: quia talis censetur actum illum interpretative revocare, hoc ipso, quod ab illo actu pravo cesset voluntarie sine proposito ulterius pergendi.

Additio.

* Dicitur notanter: *sine proposito ulterius pergendi*: nam si tale propositum pergendi adesset, & Actus illi alias inter se forent moraliter unibiles ad unum completum costituendum, cessatio ab actu non faceret interruptionem moralem, & sic nec numero multiplicaret peccatum. E. g. Si quis cum foemina turpia, & ad copulam dispositiva exercere inchoasset; interea tamen ob intervenientem aliam personam ad aliquod tempus cessaret, in animo tamen adhuc suo non revocans peccaminosum illud propositum, in eo casu, si post discessum alterius denuo turpissimos priores actus prosequeretur, non censeretur inter hos & praecedentes intercedere interruptio moralis, sed unum numero peccatum vi mali illius propositi moraliter continuatum comitteretur, non obstante cessatione illa voluntaria, prout bene notandum. *

54. Tertio non pauci Doctores, inter quos est Vasquez 1. 2. *disp.* 75. *c.* 3. tenent, etiam per cessationem involuntariam & naturalem, sive ea fiat per somnum, sive per distractionem ad alia, actum peccaminosum moraliter interrumpi. Sed haec sententia patitur plures instantias, ac proinde nonnulli id relinquendum censent judicio prudentum, quia non in omnibus peccatis requiritur, ac sufficit eadem unio, vel continuatio ad unitatem numericam moralem ipsorum: aut saltem dicta sententia procedit solum in peccatis internis, quae sola mente consummantur, ut est peccatum odii, haeresis, & hujusmodi; non autem in peccatis, quae opere externo perficiuntur, prout amplius patebit ex sequentibus: unde sit

55. CONCL. II. Peccata interna, quae solo animo perficiuntur, ut Haeresis, Odium DEI vel proximi, Delectatio venerea morosa, & hujusmodi, toties multiplicantur numero, quoties actus ipse internus peccati renovatur. Ita communis; & ratio est, quia quilibet talis actus internus in se est perfectus, & consummatus, simulque posterior actus nullam habet dependentiam vel connexionem cum priori. Ex qua doctrina Layman *lib.* 1. *tract.* 3. *c.* 3. *n.* 3. infert, fieri posse, quod idem homo mille peccata Odii, vel internae Infidelitatis uno die committat. Quamvis plerumque impossibile sit, intetuorum horum actuum, seu peccatorum numerum inire; ideoque satis sit in Confessione moram temporis explicare, v. g. dicendo: *Integro anno perstiti in inimicitia, & saepe cum inimici memoria occurrit, actus odii exercui, ferme in singulos dies, vel singulas hebdomadas*: hinc enim prudens Confessarius jam poterit formare judicium de statu poenitentis.

56. CONCL. III. Peccata, quae opere externo perficiuntur, toties numero multiplicantur, quoties actus ipsi exteriores peccatum illud consummantes repetuntur. Ita Doctores communiter. Sic, qui plures homines successive occidit, plura committit homicidia numero distincta. Similiter si quis saepius fornicetur quamvis eadem nocte, plura comittit peccata fornicationis numero distincta, atque in Confessionali explicanda. Ratio est: quia interveniunt duo actus mali, quorum unus ad alterum non ordinatur, nullamque cum ipso habet connexionem: eo quod quilibet eorum in se sit completus, & consummatus actus.

57. Dicitur notanter I. *Plures homines successive occidit*. Nam, si quis unico actu decem, vel plures homines occidat, vel occidere velit v. g. explosione tormenti bellici, vel stratagemate, unum numero peccatum committit, gravius tamen; uti tenent Suarez *part.* 3. *tom.* 4. *disp.* 22. *sect.* 5. *n.* 33. Marchantius *tom.* 1. *Tribunalis tract.* 3. *tit.* 4. *quaest.* 2. *concl.* 2. Navarus, Layman, & alii, contra Azorium *part.* 1. *lib.* 2. *instit. moral. c.* 4. *q.* 2. 2. Ratio est: quia hujusmodi distinctio numerica objectorum, ut puta plurium hominum, est tantum materialis, cum actus, aut intentio occidendi, respiciat illa omnia per modum unius objecti formalis, totalis & adaequati: certe si homini mediocriter diviti 10. aureos auferrem, foret unum numero peccatum, dum fieret per unum actum.

ctum. Quamvis enim cæteroquin singula illa obiecta possent actui dare completam malitiam, attamen prout coniunguntur, atque ab actu per modum unius respiciuntur, conferunt actui simul unam completam malitiam, maiorem tamen; quam etiam quidam Doctores volunt esse in Confessione exprimendam.

Additio I.

** Respondebis cum Holzman & aliis. Decem aurei eidem Paulo ablati coalescunt in unum obiectum; quia sunt læsio iuris unius hominis: ast contra decem homines habent distincta decem iura tam in vitam, quam in bona fortunæ &c. quæ iura non in unum coalescunt, & sic est disparitas inter furtum 10. aureorum uni homini ablatorum, & inter furtum, quo 10. aurei pertinentes ad 10. distinctos homines auferuntur: idem est de homicidio 10. hominum.

Contra est 1. plures homines ita coalescere possunt, ut per modum unius obiecti ab aliquo actu attingantur. Item, plures homines possunt coire in unam Rempublicam, familiam, aut collectionem qualemcumque: ergo plures homines possunt ab uno actu per modum unius attingi, atque hoc sufficit ad unitatem moralem actus: nam alia coalescentia, quam Adversarii videntur requirere, est in quæstione, ac debet prius efficaciter probari.

Contra est 2. falsum est, quod universaliter obiecta & jura non coalescunt in unum, quando spectant ad diversas Personas: ergo a. prob. si quis per iniustum pondus vel mensuram singulis hominibus solum inferat leve damnum, tamen singula damna coalescunt in unum grave ratione modi, quo inferuntur: unde & eiusmodi damna per modum unius complexi prohibentur gravissime, ut Sacra Scriptura nos docet *Proverb.* 11. dicens: *Statera dolosa abominatio est apud Dominum.* **

Additio II.

** Ex dictis resolves 1. tantum unum numero peccatum fieri, quando quis unico desiderio intendit plures fornicationes successive ponendas, vel plures occisiones successive vel simultanee faciendas. Illsung *tr.* 2. *disp.* 2. *art.* 5. *n.* 48. Ratio est: quia ejusmodi desiderium est tantum actus unicus, & plures fornicationes, quamvis sint actus completi, successive ponendi, respicit per modum objecti unius. Ratio 2. etiamsi actus successivi consummati occisionum, vel fornicationum non coalescant in unum actum exteriorem, coalescunt tamen in unum obiectum simul & semel volitum.

Resolves 2. Illum, qui unico actu desideravit 10. vel adhuc plures fornicationes committere, non debere in confessione numerum decem fornicationum exprimere: quia iste numerus est tantum circumstantia numerica, ac aggravans, quæ in confessione non debet necessario exprimi. Nihilominus talis homo non bene se accusaret, si positive negaret eiusmodi numerum, v. g. dicendo: *Habui desiderium tantum unam fornicationem committendi*: sic enim non confiteretur suum peccatum, sed aliud; nam desiderium unius est aliud numero peccatum, quam desiderium decem fornicationum. Deberet ergo ea formula accusationis adhiberi, quæ saltem implicite & in confuso significat eiusmodi desiderium sic aggravatum: v. g. *unico actu desideravi plures fornicationes committere*. Idem dic de eo, qui per unicam dictionem viginti personis detraxit: debet enim dicere, quod *pluribus personis unica dictione detraxerit*, licet non teneatur exprimere numerum determinatum personarum, quibus detraxit. Taliter qui 10. aureos una actione uni Petro abstulit, non potest quidem dicere in confessione: *unum aureum abstuli*; quia sic non confitetur peccatum suum, sed aliud. Non tenetur tamen dicere: 10. aureos abstuli, sed sufficit dicere: *abstuli summam gravem*: quod & adversarii illi, qui negant circumstantias notabiliter aggravantes esse materiam necessariam confessionis asserere debent. Ex quo

Resolves 3. non satis se accusare illum, qui unica intentione statuit 10. homines occidere, si dicat: *volui committere homicidium*: hæc enim formula ex consueto modo loquendi indicat, quod unum tantum hominem voluerit trucidare. Debet ergo dicere: *uno actu intentionis statui occidere plures*, vel *volui facere stragem hominum*. Item si actu occidit 10. vel plures una actione, debet dicere: *una actione occidi plures*, *aut feci stragem hominum*. Ita etiam non rite confitetur coniugatus habens copulam adulterinam cum alia coniugata, si solum dicat, *se commisisse adulterium*: Ratio est: quia hæc accusatio ex communi ex usu & modo loquendi tantum significat adulterium simplex, & neque in confuso explicat adulterium duplex: proinde talis non confiteretur peccatum suum, sed aliud. Illsung *tract.* 2. *disp.* 2. *art.* 5. *n.* 55. Antonius Mayr *tract.* 5. *n.* 217. & 228. **

58. Quod si vero contingat, non uno eodemque actu, sed pluribus actibus externis ab invicem distinctis, decem homines successive occidi, tunc erunt decem peccata Homicidii numero distincta, propter rationem positam in Conclusione. Et quod hic dicitur de Homicidio pariter intelligendum de aliis peccatis opere externo consummatis, ut puta de Furtis, Blasphemiis, Detractionibus, & huiusmodi: nam auferens eodem actu res pluribus proprias, aut simul detrahens pluribus, vel blasphemans omnes Sanctos, committit unum numero peccatum: secus, si id fiat pluribus actibus externis ab invicem distinctis.

59. Dicitur II. *Actus exteriores peccatum consummantes seu completi*. Nam aliter est dicendum de quibusdam actibus incompletis, qui solent esse vel via ad actum pravum consummandum, vel ipsum comitari, aut eiusdem esse complementum: uti respectu peccati Fornicationis solent esse delectatio inordinata circa tale peccatum, aspectus, verba obscœna, tactus impudici, & huiusmodi, quæ vel ipsum opus pravum proxime præcedunt, vel comitantur, aut veluti consuetæ appendices mox sequuntur, ac explicato in Confessione ipso pravo opere satis intelliguntur, & unum quoddammodo cum ipso opere censentur.

60. Sic pariter, si quis volens occidere inimicum suum etiam aliquot dierum itinere distantem (prout exemplificat Tannerus *tom.* 2. *disp.* 4. *q.* 2. *n.* 61. citans Navarrum, Valentiam, & alios) accipit arma, insidet equo, vocat socios iam paratos ad occidendum, facit iter longum, ac interim animum occidendi sæpius repetit, & somnum vel alia negotia interponit, tandem vero ponit insidias, & actu occidit; censetur moraliter loquendo unum peccatum homicidii consummati perpetrare, eo tamen gravius, cæteris paribus, quo diutius in tam pravo proposito perseveravit. Ratio est, quia prior prava voluntas in actione itineris, & aliis externis actibus ad finem illum ordinatis moraliter continuatur, & virtualiter perseverat; & quamvis actus physice multiplicentur, non tamen moraliter. Sicuti ergo, quæ plura sunt in genere entis, una domus sunt; ita actus illi in genere entis distincti, sunt unum quid in genere moris, scilicet unum peccatum opere externo consummatum, cum ad hoc illi omnes ordinentur tamquam actus incompleti ad completum.

61. His addes cum Doctoribus communiter, quod is, qui eodem commotionis impetu, eademque pugna vel contentione, alterum sæpius percussit, vel contumelia repetita affecit, aut iterato blasphemavit, semel tantum peccasse censeatur, saltem in ordine ad Confessionem Sacramentalem: censetur enim moraliter loquendo esse unicus actus, propter ordinem unitatis moralis, quem actus illi repetiti ex eodem commotionis impetu procedentes inter se habent. Secus dicendum, si per intervalla ad verberandum quis proximum aggreditur, convitiatur, aut Deum blasphemat.

Additio I.

* Quod si dubites, quomodo hæc ultima doctrina concordet cum dictis in Conclusione tertia, in qua docetur, quod peccata externa completa toties multiplicentur, quoties actus completi (quales reputantur quælibet verbera, quælibet Blasphemia, quælibet contumeliæ &c.) repetuntur? Resp. præcedentem tertiam Conclusionem esse intelligendam, quando illi actus repetiti de se ita perfecte sunt completi, ut nequeant amplius inter se per unionem moralem con-

constituere unum continuum; secus vero dicendum, quando equidem in se tales actus sunt quid completum, potentes tamen adhuc cum aliis facere unum continuum morale. Sic e. g. quamvis comestio notabilis unius cibi de carne diebus jejunalibus sit sufficiens ad constituendum unum completum peccatum mortale, si tamen aliquis successive plures similes in uno prandio comederet, foret unum convivium continuum, & consequenter unum numero peccatum, quamvis gravius: certe etiam in physicis, quamvis aqua A. sit ens completum, potest tamen commixta cum aqua B. per unionem physicam constituere unum continuum physicum: cur ergo non pariter in moralibus? *

Additio II.

* Nec dicas; Ergo etiam erit unum continuum morale, & consequenter unum numero peccatum, si quis ex eodem æstu libidinoso adhuc perdurante committat tres pollutiones, vel eadem nocte cum una tres fornicationes, sicuti si ex eodem commotionis impetu committeret tres Blasphemias, vel tres contumelias ejusdem speciei.

Respondeo enim negando illatum. Disparitas est; quia ex communi prudentum æstimatione illæ completæ pollutiones & fornicationes ita sunt in se ipsis actus perfecte completi, ut unus cum altero nequeat constituere unum morale, ac continuum; quoniam una pollutio, vel fornicatio non accepit ab altera augmentum intra eandem lineam: non enim talis juxta communem sensum prudentum censeretur semel pollutionem, vel semel aliquam graviorem fornicationem commisisse, sed tres. Econtra qui tribus verberibus, vel alapis repetitis, aut tribus continuis ejusdem speciei contumeliis alterum inhonorat, bene dicitur ex communi prudentum sensu semel verberasse Petrum v. g. sed gravius, vel semel inhonorasse, sed graviori contumelia, quam si tantummodo una alapa, vel una contumelia non repetita eumdem affecisset. Vide de hoc fusius la Croix *lib. V. num.* 150. & *seqq.* *

Additio III.

* Quæres adhuc finaliter, quot numero distincta peccata committat ille, qui per aliquod tempus intermittit eam, quam posset, & teneretur facere restitutionem ablatorum in bonis famæ, seu fortunæ, aut executionem alterius rei, ad cujus impletionem obligatur ex præcepto, vel voto &c. Resp. talem tamdiu unum tantummodo numero peccatum, gravius tamen committere, quamdiu moraliter manet idem numero propositum non restituendi rem alienam, vel non adimplendi rem promissam &c. Censetur autem id ipsum malum propositum non restituendi &c. moraliter permanere tamdiu, quamdiu quis mente, & habitualiter ita est dispositus, ut quoties de facienda restitutione cogitat, semper vel positive consentiat non restituere, vel negative se habens omittat velle restituere, aut Votum servare, etiam si sibi occurrat sua obligatio. Ita Sporer *tract.* 4. *Prælim. ad Præcept. secundæ Tabulæ cap.* 3. *sect.* 3. *num.* 121. La Croix *lib.* 5. *num.* 181. & Sabinus Bononiensis *in sua Luce Moral. part.* 1. *tract.* 35. *n.* 15 cum aliis. Ratio est: quia voluntas illa mala taliter adhuc permanens conjungit moraliter similia ad invicem peccata per intermissionem restitutionis, vel executionis votorum &c. commissa. Confirmatur; si aliquid hanc moralem unionem interrumperet, sicque peccata numero multiplicaret, foret vel somnus, vel distractio, vel conversio ad alia negotia disparata: sed nihil horum dictam moralem unionem interrumpit: ergo. Major est Adversariorum: minor probatur a pari in alio exemplo: ponamus, quod quis habeat efficacem voluntatem trucidandi suum inimicum, præparet arma, & quærat occasiones ubique locorum eumdem aggrediendi, tandem inveniat ipsum, & repetitis vulneribus occidat: in hoc casu committitur unum numero homicidium, quamvis gravissimum; nec continuatio, seu unio inter voluntatem efficacem occidendi, & inter ipsam occisionem interrumpitur per somnum, distractiones, aut quia subinde talis Homicidia ad alia disparata negotia intra hoc tempus se convertit, modo id ipsum tempus intermedium inter priores, & posteriores actus non sit nimis longum: ergo pariformiter erit etiam hic discurrendum. *

Additio IV.

* Quod si dicta mala voluntas non restituendi, aut votum non exequendi &c. revocaretur, vel expresse, puta per contritionem &c. vel saltem interpretative, e. g. assumendo media restitutionis, voti executionis &c. & postea iterum de novo intermitteretur ipsa restitutio, aut voti executio, sive de novo eliceretur malum propositum non restituendi, votum non exequendi, haud dubie ex communi Doctorum fieret interruptio inter actus priores & posteriores, sicque peccata multiplicarentur. Cæterum pro praxi Confessariorum notat ex DD. Sabinus Bononiensis *loc. cit. n.* 17 non debere eosdem quoad similes casus nimis esse anxios ac molestos pœnitentibus in inquirendo numero interruptionum, sed sufficere, si inquirant, quanto tempore res aliena voluntarie & culpabiliter detenta sit, vel quamdiu culpabiliter votum non fuerit executioni mandatum &c. *

Additio V.

* Pro majori dictorum claritate ponuntur tamquam Corollaria duo casus. *Primus*. Petrus famulus ante trimestre abstulit Hero suo septem florenos, quos adhuc culpabiliter retinet: modo confitetur, quod commiserit furtum. In hoc casu, si Pœnitens sponte non expresserit, quærat Confessarius *primo*, num furtum sit in materia gravi? *Secundo*, quanto tempore retineat hanc rem alienam culpabiliter? *Tertio*, an intra hoc tempus numquam voluerit restituere? Si numquam: continuabitur peccatum; alias autem multiplicabitur juxta numerum multiplicatæ volitionis restituendi.

Secundus casus. Paulus ægrotus vovit peregrinationem ad divinam Virginem OEttinganam post recuperatam sanitatem illico instituendam. Sanitati autem plene restitutus differt peregrinationem non solum per breve temporis spatium, quod non foret peccatum grave, sed etiam uno, alterove anno, & quidem absque ulla rationabili causa, ac quamvis facillime, ac commode eamdem conformiter suo voto facere potuisset. Modo id ipsum Clavibus Ecclesiæ in Sacramento Pœnitentiæ subjicit. In isto secundo casu pariformiter Confessarius indaget *prius*, a quanto tempore potuisset commode hoc votum exequi, quod neglexit? *Secundo*, an intra hoc tempus sibi proposuerit, illud executioni mandare, & quoties? Atque ex responso pœnitentis denuo desumet, num is unum vel plura numero distincta perpetraverit peccata. NB. Posui notanter hic casum, quo quis pro determinato tempore seu illico votum executioni mandandum adpromisit: nam si nullum tempus executioni præfixisset, an etiam tunc differens mortaliter peccaret, colligetur ex materia de votis. *

Additio VI.

** Notetur pariter ad finem ex P. Herincx *p.* 2. *disp.* 5. de peccato *n.* 61. sequens doctrina: Experientia docet, homines rudes, præsertim rarius confitentes, determinatum numerum peccatorum haud scire, minus exprimere posse, vel si rogati exprimant, sæpe mere conjectando illum exprimere, sive quia tacere erubescunt, sive ut a molesta Confessarii interrogatione se eximant. Proinde circa tales præcipue adlaborandum est, ut adsit seria contritio ac detestatio peccatorum cum proposito ipsa, & occasione ipsorum vitandi. De cætero autem ex notitia temporis elapsi ab ultima confessione, durationis peccati, status & consuetudinis vivendi frequentia occasionum &c. formare studeat Confessarius, quale poterit, de numero peccatorum judicium, dum magis determinatum frustra se sperare prudenter existimabit. Ita Illustrissimus Herincx. **

DISTINCTIO II.

De Peccato mortali, & veniali.

QUÆSTIO I.

De natura, conditionibus, & signis Peccati mortalis, & venialis.

SUMMARIUM.

1. *Peccatum mortale, quid?*
2. *Peccatum veniale, quid?*
3. *Peccatum mortale, & veniale, in nonnullis conveniunt.*
4. *In pluribus tamen differunt.*
5. *Ad quodcumque peccatum actuale tres requiruntur conditiones.*
   I. Ut sit voluntarium.
6. *II. Ut sit liberum.*
7. *III. Ut advertatur malitia peccati.*
8. *Ad peccatum mortale requiruntur alia tria, quæ?*
9. *Ad peccatum veniale sufficit advertentia semiplena intellectus.*
10. *Quænam censeatur perfecta advertentia & sufficiens ad peccatum mortale?*
11. *Et quænam imperfecta, seu semiplena?*
12. *Signa, quibus in dubio discerni possit consensus perfectus ab imperfecto.*

Regula I. Regula II. Regula III. Regula IV.

* *Quale sit Peccatum, si malum advertatur tantum in genere?*

1. CONCL. I. Per *Peccatum mortale* illud intelligitur, quod ita Deum offendit, ut in animam inducat privationem gratiæ sanctificantis, & amicitiæ Divinæ (quæ privatio est mors animæ) & si quis in ea finaliter decedit, puniatur etiam pœna æterna, quæ est mors secunda. Et de hoc dicitur *Sapient. 16. Homo occidit per malitiam animam suam.* Et *Rom. 6. Stipendia peccati, mors.* Qua de causa recte peccatum istud appellatur *mortale*.

2. *Peccatum veniale* econtra illud dicitur, quod licet Deum offendat, non tamen ita graviter, ut amicitiam cum DEO destruat, & inducat æternæ pœnæ reatum. Et dicitur *veniale* a venia, eo quod facilius veniam consequatur, & aliquo modo venia dignum sit. De hoc intelligitur illud *Proverb. 24. Septies enim cadet justus.* Et *Jacob. cap. 3. In multis offendimus omnes*, & hujusmodi.

3. CONCL. II. Peccatum mortale, ac veniale, in nonnullis conveniunt, in pluribus tamen differunt. Et quidem conveniunt inprimis ex eo: quia non solum peccatum mortale, sed etiam veniale, est actus moraliter malus, DEO displicens ipsumque offendens, ac proinde dignus supplicio sibi correspondente. Insuper conveniunt: quia non solum peccatum mortale, sed etiam veniale nequit eligi ad promovendam honestatem alterius finis; cum juxta illud Apostoli *Rom. 3.* non sint facienda mala, ut eveniant bona. Tertio conveniunt: quia utrumque peccatum est actus humanus moraliter malus, ac proinde requirens voluntarium, atque libertatem sufficientem. Insuper utrumque peccatum a sola creatura rationali, non autem a DEO, vel brutis elici potest. Sunt & nonnulla alia, in quibus peccatum veniale ac mortale conveniunt, quæ hic omittuntur.

4. Econtra vero differunt hæc duo: nam peccatum veniale longe facilius potest consequi remissionem, quam mortale; unde jure merito illud vocatur veniale a venia. Deinde peccatum veniale non tollit vitam animæ, sive gratiam sanctificantem; neque excludit ab amicitia Dei, neque privat ipsum in perpetuum visione Dei, ac æterna beatitudine: bene tamen peccatum mortale. Tertio peccatum mortale virtualiter ac moraliter magis amat creaturam, quam Deum, nam peccans mortaliter constituit sibi ultimum finem in creatura, saltem virtualiter ac interpretative, quatenus per peccatum mortale convertitur ad creaturam, bene cognoscens, quod per illam conversionem amittat conjunctionem cum Deo, & ab eo tamquam ultimo Fine suo separetur: secus fit in peccato veniali. Alia discrimina inter utrumque peccatum patebunt ex sequentibus Conclusionibus.

5. CONCL. III. Ad contrahendum quodcumque peccatum actuale, sive mortale, sive veniale, tres requiruntur conditiones. Prima est, ut sit voluntarium, id est, ut fiat a voluntate consentiente. Et defectu hujus conditionis nullus actus est peccatum, qui non est voluntarius; sive is sit internus vel occultus, ut cogitationes contra Fidem, cogitationes blasphemæ, motus carnis, etiamsi fiant usque ad effusionem seminis, dummodo non sint voluntarii; sive externus ac violentus, ut si cuipiam reluctanti manus elevetur a Tyranno ad thus Idolo incendendum, vel si stuprum virgini per vim inferatur. Hæc enim, & alia hujusmodi, si sint homini prorsus involuntaria, ejusque voluntas in talia nullatenus consentiat, peccata non sunt, imo potius occasio victoriæ, & augmenti meriti supernaturalis. Unde D. Augustinus *lib. De vera Religion. cap. 14.* ait: *Usque adeo peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium.*

6. Altera conditio, ad contrahendum quodlibet peccatum requisita, est, ut sit liberum; id est, ut sit in potestate voluntatis illud facere, vel non facere. Et defectu hujus conditionis excusantur a peccato motus primi iræ, concupiscentiæ, & sensualitatis, qui præveniunt advertentiam & libertatem nostram; item alii motus vehementissimi, quibus usus rationis perturbatur, aut qui nobis dormientibus accidunt, vel contingunt omnino contra renitentiam nostræ voluntatis.

7. Tertia conditio est, ut advertatur malitia peccati. Et defectu hujus conditionis excusatur a peccato, qui aliquo die non jejunat, nihil cogitans de jejunio in tali die; item qui lapidem projicit fortuito, non videns periculum aliquod lædendi transeuntes; item qui celebrat contractum usurarium, non advertens ipsum esse talem. Cæterum hæc tria perfectius debent concurrere ad peccatum mortale, quam veniale; ut mox amplius dicetur.

8. CONCL. IV. Tria insuper ad peccatum mortale requiruntur, quorum, si unum desit, jam non amplius sit peccatum mortale, sed ad summum veniale. Primo enim, ex parte intellectus requiritur plena advertentia, & deliberatio. Secundo, ex parte voluntatis requiritur perfectus consensus. Et tertio, ad peccatum mortale requiritur gravitas materiæ. Ita Doctores omnes; idque importat ipsa gravitas peccati mortalis, utpote digni æterna damnatione.

9. CONCL. V. Quamvis advertentia ad peccatum mortale requisita debeat esse plena, & perfecta, per firmum judicium intellectus de malitia actus, vel saltem de periculo ipsius, ut dictum est: nihilominus ad peccatum veniale sufficit advertentia semiplena, seu imperfecta notitia, per imperfectum & semiplenum judicium de malitia actus, vel periculo ipsius. Ita rursum communis. Ratio discriminis inter peccatum mortale, & veniale est, quod hoc sit levis duntaxat offensa Dei, nec separans hominem ab amicitia ipsius, sicuti peccatum mortale; ergo etiam sufficit minor advertentia, ac deliberatio, ad contrahendum peccatum veniale, quam mortale. Sed occasione hujus.

10. Quæritur I. Quænam censeatur esse perfecta advertentia, & sufficiens ad peccatum mortale? Resp. I. Nullum est peccatum mortale in consensu voluntatis, nisi cogitatio aliqua præcesserit (& quidem cogitatio expressa, quam vocant actualem) malitiæ moralis, vel periculi, vel saltem expressa aliqua dubitatio. Ratio est: quia si nihil horum præcesserit, censetur adfuisse naturalis inconsideratia & oblivio malitiæ actus. Et hinc communiter Doctores eum excusant a peccato, qui in die jejunii comedit carnes, nihil cogitans de præcepto seu die jejunii: & idem de aliis similibus dicendum.

11. Resp. II. Cum Sanchez *disp. 1. in Decalogum c. 1 n. 10.* & aliis, quod tunc plena deliberatio adsit, quando ratio perfecte animadvertit objectum malum

lum quoad circumstantias; quibus moveri potest ad illud excutiendum: semiplena autem & imperfecta, cum quis ita animadvertit, aut animadvertere potest quadam præsenti cogitatione, ut possit quidem excutere malum illud, sed non tam facile, eo quod nondum plene cernat, in quonam, vel quali motu hæreat; prout solet accidere semidormientibus, seu illis, qui nondum plene a somno excitati, pollutionis sibi contingentis malitiam advertunt.

12. Quæritur II. Quomodo, quibusve ex signis in dubio discernere possimus, an quis habuerit consensum perfectum, & sufficientem ad peccatum mortale, vel imperfectum dumtaxat, qui non sufficit ad mortale? Resp. cum Mastrio *disp.* 13. *Theol. Mor. num.* 13. Bonacina, Reginaldo, & aliis, id ex sequentibus regulis dignosci posse. I. Si homo advertens ad peccatum ita se cognoscit esse animo dispositum, ut quamvis illud facile committere posset, non committeret; tunc ut plurimum signum est, atque judicandum, non adfuisse consensum deliberatum, & sufficientem ad mortale. II. Si dubitans sit vir adeo bonæ & timoratæ conscientiæ, ut peccatis dissentire soleat, in dubio ut plurimum judicandum est eum non habuisse plenam advertentiam, & perfectum consensum; licet aliquam in repellendis tentationibus negligentiam admiserit. Secus est dicendum de eo, qui frequenter tentationibus succumbere consuevit, hic enim in dubio putandus est consensisse perfecte. Ratio discriminis est: quia, cum prior summo odio peccatum mortale prosequatur; si in illud plene, deliberate, ac perfecte consensisset, facile discerneret, econtra vero, cum posterior illud parvi faciat, si minime consensisset, nullum in ipso suboriretur dubium. III. Quando quis dubitat, an aliquid fecerit in somno, an in vigilia, seu dum esset sui compos, vel potius dum ebrietate aut phrenesi correptus fuit, non leve signum est, fecisse seu voluisse sine plena advertentia & consensu: nam quæ cum plena advertentia & consensu fiunt, facillime cognoscuntur facta fuisse ratione plene advertente; cum rationis usus liberam permittat homini de suis actionibus cognitionem, nisi forte mora temporis aliquam induxerit oblivionem. Aliam, & ordine IV. regulam addit Sanchez *lib.* 1. *Decalog. cap.* 1. *num.* 18. dicens: Quando motus pravus tempore fere imperceptibili insurgit, & paulo post, quamprimum in mentem venit, eum adversari rationi, voluntas ipsum expellere curat, est signum, aut nullius, aut imperfecti consensus præstiti.

Additio.

* Quæres III. An censeatur haberi advertentia sufficiens ad mortale, si incidat tantum in genere objectum vel actionem esse malam, absque eo, quod occurrat in specie, num sit peccatum mortale, vel veniale? Resp. I. Si incidat objectum vel actionem esse malam in genere, & simul occurrat periculum, quod possit esse mortale peccatum, in hoc casu habetur sufficiens advertentia ad peccatum grave, cum probe cognoscatur adesse periculum gravis peccati, quæ cognitio sufficit ad contrahendum peccatum grave, uti patet de eo, qui operatur cum dubio practico. Ita in hoc sensu communis.

Resp. II. Si nihil occurrat de periculo peccati mortalis, & de obligatione ante operationem melius indagandi ex apprehensione periculi exsurgente, tunc non habetur sufficiens advertentia ad peccatum mortale; quamvis apprehendatur aliqua malitia in genere prorsus abstrahendo a mortali & veniali; adeoque talis operatio erit tantum venialiter mala. Ita Felix Potestas in suo Examine *Tom.* 1. *part.* 4. *cap.* 6. *n.* 3724. & la Croix *Lib.* 1. *n.* 3. cum Navar. Arriag. Gobat. Valentia &c. contra Mastrium, Bonacinam, Tannerum, Azorium &c. Ratio est; quia gravitas in tali casu nullo modo est cognita neque in confuso; adeoque nec voluntaria. Nec dicas: etiam levitas peccati non est cognita expresse in eo casu, & tamen est sufficienter voluntaria; cum etiam in ista sententia contrahatur adhuc leve peccatum: ergo pariformiter potest discurri de gravitate. Resp. enim negando consequentiam: major enim requiritur advertentia ad peccatum mortale seu grave, quam ad veniale, ac leve; quia ad peccandum venialiter satis est, quod talis cognoscat se peccare, & non cognoscat se graviter peccare; sicuti ad peccatum veniale sufficit advertentia semiplena, non item ad mortale. *

QUÆSTIO II.

Quibus de causis peccatum ex genere mortale, fiat per accidens veniale, & econtra.

SUMMARIUM.

13. *Peccatum veniale triplex est, videlicet veniale ex genere suo.*
Ex parvitate materiæ, & ex imperfectione actus.
(b) Juxta dicta n. 8.
14. *Peccatum mortale duplex: aliud tale ex genere suo. Aliud ex accidenti.*
15. *Peccatum ex genere mortale tribus modis potest fieri veniale per accidens.*
16. *Peccatum veniale quomodo generatim fiat mortale per accidens?*
17. *Istud fit I. ratione conscientiæ erroneæ, vel dubiæ.*
18. *II. Ratione finis mortalis adjuncti.*
Et quomodo hoc intelligendum?
19. *III. Ratione contemptus;*
Et quando fiat transgressio legis ex contemptu?
20. *Corollaria.*
21. *IV. Ratione nimii affectus, volentis transgredi præceptum sub mortali obligans.*
22. *V. Ratione gravis scandali.*
(c) Tract. 4. Dist. 7. quæst. 2.
23. *Addunt aliqui periculum proximum incidendi in mortale.*
24. *Periculum proximum peccandi mortaliter quod?*
(d) Tract. 14. Dist. 8. quæst. 3.

13. CONCL. I. Peccatum veniale triplex est; aliud enim est veniale ex suo genere & objecto, aliud ex parvitate materiæ, & aliud ex imperfectione actus. Ita communis. *Peccatum ex genere suo veniale* dicitur illud, quod versatur circa objectum, quod per se, & absolute spectatum, est materia offensæ levis: ut cogitatio vana, verbum otiosum, mendacium jocosum, risus immoderatus, & hujusmodi. Ratio est: quia talia ex objecto non habent gravem cum recta ratione, ac lege Dei repugnantiam. *Peccatum veniale ex parvitate materiæ* dicitur illud, quod licet ex genere suo esset mortale v. g. furtum, ob levitatem tamen materiæ est veniale: ut est furtum unius oboli, aut alterius rei levis. Tandem *peccatum veniale ex imperfectione actus* dicitur, quod fit veniale ex defectu perfectæ deliberationis, quamvis ex objecto foret mortale. Siquidem ad peccatum mortale requiritur plena deliberatio, ac perfectus consensus (*b*) unde, si talis non adsit, actus ex genere suo mortalis, per accidens redditur venialis: uti sunt subiti, ac non plene deliberati motus odii, invidiæ, luxuriæ, superbiæ, & huiusmodi.

14. CONCL. II. Peccatum mortale duplex est, aliud quidem mortale ex genere suo, aliud vero mortale ex accidente. Ita rursum communis Doctorum. Porro *peccatum mortale ex genere suo* dicitur illud, quod per se graviter lædit charitatem Dei, vel proximi, aut nos ipsos: & talia peccata ex genere suo mortalia sunt omnia, quæ sunt contra Virtutes Theologicas, item ferme omnia, quæ fiunt contra præcepta Decalogi, dummodo excipias mendacium jocosum, una cum similibus, nam illud ex genere suo non est mortale, quamvis sit contra octavum Præceptum Decalogi. *Peccatum mortale ex accidente* dicitur, cum actus aliquis cæteroquin venialis, aut etiam ex genere suo indifferens, fit per accidens mortalis: quod, quomodo contingat, patebit ex dicendis. Hinc ulterius sit.

15. CONCL. III. Peccatum ex genere suo mortale, potest fieri veniale per accidens tribus de causis. I. Si ex parte intellectus non adsit perfecta advertentia malitiæ: prout fit, si quis ex imperfecta advertentia rationis gravem vindictam proximo appetat.

tat. II. Ex parte voluntatis, si nempe non adsit perfectus consensus voluntatis: cujus signa sunt, si quis valde timide, ac suspense, processisse se meminit: vel si semidormiens fuit non plene sui compos, judicetque, se id non fuisse facturum, si plene vigilasset, & hujusmodi, de quibus dictum *n.* 12. Tandem III. Peccatum mortale potest per accidens fieri veniale ex parte materiæ, si hæc sit parvi momenti: prout furtum, quod ex genere suo est mortale, ratione parvitatis materiæ potest fieri veniale. Ratio horum omnium patet ex dictis supra *n.* 8. estque certa, & communis inter Theologos. Modo cæteroquin bene advertas, quod dentur aliqua peccata, quæ ex parte materiæ non recipiunt parvitatem; uti odium Dei, Blasfemia, &c.

16. CONCL. IV. Peccatum ex genere suo veniale, potest per accidens fieri mortale variis etiam modis; qui tamen omnes hac universali regula comprehenduntur, quod tunc *Peccatum ex genere veniale fiat per accidens mortale, quando supervenit aliqua circumstantia transferens illud ad speciem peccati mortalis*. Ita certa, & communis Doctorum; & mox explicabitur sequenti Conclus. unde fit.

17. CONCL. V. Quinque præsertim de causis, seu modis, peccatum ex genere veniale, fit per accidens mortale. I. Ratione conscientiæ erroneæ, vel dubiæ, quando videlicet committitur practice dubitando, vel erronee credendo; se facere peccatum mortale. Ratio hujus patet ex dictis *Tract. I. Dist.* 4. *quæst.* 2. *&* 3.

18. II. Peccatum ex genere veniale, fit per accidens mortale ratione finis mortalis adjuncti, id est, quando intentio est mortalis; ut, si quis faciat mendacium jocosum, ut fœminam inducat ad fornicationem. Ratio est: quia, cum finis mortalis intendatur, jam committitur peccatum mortale ratione hujus pravi finis. Cæterum hoc non ita accipiendum est, quasi tunc duplex peccatum grave committatur, unum mendacii mortalis, & alterum fornicationis desideratæ, ac utrumque in Confessione sit necessario explicandum; satis enim est, illud malum desiderium, utpote ex quo tota malitia mortalis in id veniale derivatur, fateri in Confessione, prout notat Sanchez *lib.* 1. *in Decalog. c.* 5. *n.* 7. Nam seclusa malitia finis mortalis, mendacium illud manet veniale, quod non est necessario confitendum; licet optimum sit, illud quoque fateri. Et idem dicendum de similibus.

19. III. Peccatum veniale, per accidens fit mortale ratione contemptus, id est, si transgressio aliqua, vel inobedientia de se venialis, committitur ex formali contemptu Legis, vel Legislatoris: hoc enim est peccatum superbiæ consummatæ, ac formalis inobedientia; & licet materia legis obligantis sub veniali sit levis, contemptus tamen legis est gravis. Circa hoc notandum cum Doctore Angelico. 2. 2. *q.* 186. *art.* 9. & aliis communiter, quod tunc aliquis transgrediatur præceptum ex contemptu, quando voluntas ejus renuit subjicit ordinationi legis, vel Regulæ sui ordinis, & ex hoc procedit ad faciendum aliquid contra legem, seu Regulam: id est, contemptus præcepti est causa illius peccati committendi, atque ideo quis præceptum violat, quia ipsi, aut Superiori præcipienti subjici non vult. Quare contemptus formaliter & directe tendit contra legis, ac Legislatoris superioritatem: atque idcirco ex veniali reddit peccatum mortale.

20. Infertur proinde I. Quod peccare ex contemptu importet duo, nempe actum peccandi, & causam ejus: requiritur enim, ut quis peccet ex contemptu præcepti, id est, ideo, quia præceptum est. Infertur II. cum cit. D. Thoma, & aliis passim, quando quis propter aliquam causam particularem, v. g. ex concupiscentia, vel ira inducitur ad aliquid faciendum contra legem, vel Regulam, quod is non peccet ex contemptu, sed ex aliqua alia causa, v. g. ex ira, concupiscentia, vel prava consuetudine. Imo sola prava consuetudo peccandi non illico arguit contemptum legis; quamvis frequentia peccati dispositive inducat ad contemptum, juxta illud *Prov.* 18. *Impius, cum in profundum venerit peccatorum, contemnit.*

21. IV. peccatum veniale, per accidens fit mortale ratione nimii affectus; id est quando in veniali constituitur ultimus finis. Cæterum ad hoc non satis est, quod committens veniale feratur nimis intenso affectu in objectum ejus, sed tunc illud evenit, quando quis eo affectu committit peccatum ex genere veniale, ut vellet illud committere etiam transgrediendo præceptum sub mortali obligans. Sic fit, si quis ita inordinate afficiatur ad fabulas, lusum, verba otiosa, & hujusmodi, ut malit die Festo omittere Sacrum, quam illis privari. Item, si quis committat veniale cum ea animi præparatione, ut, quamvis esset mortale peccatum, adhuc illud perpetraret. Hic tamen affectus non tantum habitualis, sed etiam actualis esse debet, ut peccatum mortale contrahatur: quia ad culpam non imputatur id, ad quod committendum habitus tantum est paratus.

22. V. Veniale transit in mortale ratione gravis scandali, quod peccator secuturum prævidit; aut prævidere potuit, ac debuit: ut si ex tali peccato veniali præbeas alteri directam occasionem blasfemandi, quia in tali in casu peccato veniali quidpiam superadditur graviter charitati proximi repugnans. Sed de hoc plura alibi (*c*) agendo de scandalo.

23. Addunt aliqui, quod veniale, vel etiam opus indifferens, transeat in mortale ratione periculi proximi in mortale incidendi: quando nimirum quis sine sufficienti cautela, aut necessitate aliquid facit, per quod in peccatum mortale labitur, vel in proximum periculum peccandi mortaliter.

42. Porro periculum proximum peccandi mortaliter illud esse censetur, quod ex suo genere frequenter homines similis conditionis in peccatum mortale inducit; vel si experimento constet in hoc homine talem effectum habere, ut nunquam, vel ferme numquam ea utatur sine novo peccato. Gobat. *tr.* 7. *Theol. Experim. n.* 525. *& seq.* ac alii. Et illud quidam Auctores moraliter determinant, hoc modo: Si quis, inquiunt, existens in ejusmodi occasione decem vicibus, septies, aut ultra in peccatum cadat, est occasio proxima; unde in Confessione explicanda est species peccati, cujus periculi se exposuit, quia eodem peccati genere peccavit, juxta illud *Ecclesiastici* 3. *Qui amat periculum, in illo peribit*. Verum de hoc alibi. (*d*)

QUÆSTIO III.

Quibus modis remittantur peccata venialia? ubi & de Sacramentalibus.

SUMMARIUM.

25. *Hic non agitur de remissione peccati mortalis.*
(*c*) Tract. 14. Dist. 2. q. 2. & 3. ac Dist. 6. q. 3.
26. *Peccata venialia multis remediis extra Sacramentum Pœnitentiæ expiari possunt.*
27. *I. Per contritionem?*
28. *II. In homine justo etiam per attritionem de illis conceptam.*
29. *III. Per actum aliarum virtutum, qui æque placeat Deo, &c.*
30. *IV. Per omnia Sacramenta novæ legis rite suscepta.*
31. *Sacramentalia vero non remittunt venialia per se ac immediate.*
32. *Sed remote solum, ac mediate.*
33. *Sacramentalia, quid, & quot sint?*
34. *Inter ea numeratur oratio quotidiana Fidelium.*
35. *Aspersio Aquæ benedictæ, &c.*
36. *Manducatio panis benedicti.*
37. *Confessio generalis.*
38. *Largitio eleemosynæ.*
39. *Et benedictio Episcopi, vel Abbatis consecrati.*

UT ex titulo Quæstionis patet, non loquimur hic de peccato mortali, nam quæ dispositio ad ejusdem remissionem requiratur, & quibus modis virtute contritionis perfectæ, aut dignæ receptionis Sacramentorum illud remittatur, dicetur suo loco. (*e*) Sed loquendo de peccatis venialibus, fit.

26. CONCL. I. Certum est, quod peccata venialia

lia non sint materia necessaria Sacramenti Pœnitentiæ, ac proinde aliis etiam modis extra illud possint remitti. Ita omnes Catholici; & patet ex Concilio Trid. *Sess.* 14. *c.* 5. ubi dicitur: *Nam venialia, quibus a gratia Dei non excludimur, & in quæ frequentius labimur; quamquam recte & utiliter, citraque omnem præsumptionem in Confessione dicantur, quod piorum hominum usus demonstrat; taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt*. Hæc Concilium: ubi bene notandum ly *multisque aliis remediis expiari possunt*.

27. CONCL. II. Extra Sacramentum delentur peccata venialia inprimis per Contritionem; & quidem omnia, quorum displicentiam continet, seu de quibus in genere saltem habetur Contritio. Ita communis Doctorum; siquidem Contritio perfecta sufficit ad tollenda peccata mortalia; ergo multo magis ad venialia, si de illis habeatur. Solum hic adde cum Suarezio *part* 3. *tr.* 4. *disp.* 11. *sect.* 3. *n.* 6. & aliis, quod, licet quæcumque Contritio, etiam remissa, sufficiat ad tollendam omnem culpam eorum peccatorum venialium, de quibus habetur, non tamen semper sufficiat ad tollendam omnem pœnam eis correspondentem: ad hoc enim requiritur major satisfactio pœnalis, nisi suppleatur per intensiores actus Virtutum.

28. CONCL. III. Peccata venialia extra Sacramenta, delentur in homine justo etiam per Attritionem de eisdem conceptam. Ita Suarez *loc. c. v.* 11. Mastrius *disp.* 21. *Theol. moral. n.* 82. Tannerus, aliique, contra Vasquez, & quosdam Recentiores, in homine justo ad deletionem peccati venialis extra Sacramentum requirentes Contritionem formalem, vel saltem virtualem. Ratio autem nostræ Conclusionis est: quia peccata venialia non sunt tam gravis offensa Dei, sicuti mortalia; ergo etiam minor sufficit satisfactio pro eorumdem remissione, quam pro remissione peccatorum mortalium.

29. CONCL. IV. Etiam per actus aliarum Virtutum, qui æque placent Deo, ac veniale displicuit, delentur peccata venialia hominis justi, si actus illi virtuosi eliciantur in ordine ad delectionem peccati venialis, aut saltem a Deo ad talem finem acceptentur. Ita Doctor Subtilis 4. *dist.* 21. *quæst.* 1. §. *In ista quæstione*. Mastrius *loc. cit. n.* 83. & alii. Ratio desumitur imprimis ex illa Salvatoris promissione *Lucæ c.* 6. *Dimittite, & dimittemini*. Et similis promissio etiam de aliarum actibus Virtutum, ac præsertim Misericordiæ, passim habetur in Scriptura sacra. Accedit Concilium Trid. *loc. cit.* ubi ait, peccata venialia multis aliis remediis expiari posse.

30. CONCL. V. Peccata venialia remittuntur ex opere operato per omnia Sacramenta novæ legis cum debita dispositione suscepta, dummodo ad ea nullus formalis, vel virtualis vigeat affectus. Ita Mastrius ibidem *n.* 85. cum communi SS. Patrum, & Doctorum. Ratio est: quia omnia Sacramenta novæ Legis sunt instituta a Christo Domino ad sanctificandas animas nostras ex opere operato, seu ex virtute Dominicæ Passionis, atque conferendam digne suscipientibus remissionem peccatorum.

31. CONCL. VI. Sacramentalia vero qualia sunt Aspersio Aquæ benedictæ, Manducatio panis benedicti &c. non habent vim remittendi venialia ex se atque immediate, sed remote solum & mediate, quatenus propter fidem, & preces, atque suffragia Ecclesiæ, quæ in benedictione Aquæ lustralis, & hujusmodi orat, ut res illæ benedictæ conferant ad salutem mentis & corporis devote recipientium, impetrant nobis a Deo auxilia gratiæ prævenientis atque excitantis nos ad eliciendos actus bonos Pœnitentiæ, vel aliorum virtutum, per se sufficientes ad Remissionem peccatorum venialium; simulque, quia ejusmodi Sacramentalia propter Ecclesiæ preces iuvant ad impetranda nobis alia Dei beneficia, v. g. dæmonis compressionem, præservationem a peccandi periculis, & corporis sanitatem. Ita Doctor Subtilis 4. *dist.* 21. *q.* 1. D. Thomas, & communior Theologorum contra Azorium *part.* 1. *Instit. moral. lib.* 4. *cap.* 11. *q.* 4. & quosdam alios. Ratio quoad primam partem est: quia hujusmodi Sacramentalia non habent talem virtutem remittendi venialia ex institutione Christi, utpote de qua nullibi constat, sicuti de virtute Sacramentorum: Ecclesia vero ex se hanc virtutem eisdem dare nequit.

32. Secunda vero pars, quod Sacramentalia saltem remote (modo in Conclusione explicato) remittant venialia, probatur ex eo: quia Deus non finit Ecclesiæ preces omnino esse irritas, & inanes. Quamvis interim negari non possit, hunc effectum remissionis peccatorum venialium non esse omnino infallibilem; & hoc præcipue propter exiguam fidem, ac devotionem recipientis, aut eius indispositionem, alioquin certe aspersio Aquæ benedictæ dormienti facta, conferret ipsi effectum remissionis peccatorum venialium, quod nemo dicet. Sed occasione huius.

33. Quæres, quid sint Sacramentalia? Resp. *Sacramentalia* nihil aliud sunt, quam res sacræ seu actiones aut remedia quædam ab Ecclesia instituta, quibus solet attribui effectus remissionis peccatorum venialium, modo proxime declarato. Communiter autem hujusmodi Sacramentalia enumerantur sex, ad quæ cætera reducuntur, & continentur sequenti versiculo:

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.

34. Per ly *Orans*, denotatur quotidiana Oratio Fidelium, ac præsertim *Pater noster*; de quo dicitur *c. de quotidianis, de Pœnit, dist.* 3. *De quotidianis, brevioribus, levibusque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio Fidelium satisfacit, eorum est enim dicere, Pater noster, qui es in cælis &c. Delet omnino hæc oratio minima & quotidiana peccata*. Huc reducitur Tunsio pectoris.

35. Per ly *Tinctus*, significatur aspersio Aquæ benedictæ: de qua *c. Aquam, de Consecr. dist.* 3. sic legitur: *Nam si cinis vitulæ sanguine aspersus populum sanctificabat, & mundabat: multo magis aqua sale aspersa, divinisque precibus sacrata populum sanctificat, atque mundat*. Huc reducitur Unctio cæremonialis in Regem, & similes Unctiones; item impositio Cineris benedicti.

36. Per ly *Edens*, intelligunt aliquam dignam Sacrosanctæ Eucharistiæ, imo cujuslibet Sacramenti susceptionem. Verum hoc non tam videtur spectare ad Sacramentalia, quam ad ipsa Sacramenta: & hinc alii per ly *Edens*, intelligunt devotam manducationem Panis benedicti, & hujusmodi. Ubi tamen DD. suadent, imo Gretserus apud la Croix *lib.* 6. *part.* 1. *n.* 227. obligat, ut, nisi velimus nosmetipsos tali Benedictione indignos reddere, residua similium rerum specialiter sic benedictarum e. g. Ossa Agni, vel putamina Ovorum tempore Paschali benedictorum reverenter, ac decenter tractentur, potius comburendo quam talia ossa canibus, aut ovorum illorum putamina in fimetum proiiciendo.

37. Per ly *Confessus*, communiter intelligitur Confessio generalis, quæ in hunc finem ab Ecclesia est instituta, ut dicatur in principio Missæ, atque sub Prima, & completorio.

38. Per ly *Dans*, denotatur elargitio Eleemosynæ, juxta illud *Tob.* 4. *Eleemosyna ab omni peccato liberat*. *Daniel. c.* 4. *Peccata tua eleemosynis redime*, & alibi. Huc reducuntur alia Opera Misericordiæ, tum corporalia, tum spiritualia.

39. Tandem per ly *Benedicens*, designatur Benedictio Episcopi, vel Abbatis consecrati alios benedicentis; prout explicat Bonacina *tom.* 1. *disp.* 5. *qu.* 6. *sect.* 2. *punct.* 2. citans plures alios, & tenet Glossa in Prooemio Sexti Decretalium V. *Benedictionem*: ubi inquit: *Per benedictionem Prælati devote susceptam venialia remittuntur*: atque ad hoc allegat. *c. Dictum est*, & *c. Maledicam*, & *cap. Intra* 1. *quæst.* 1. quamvis non adeo clare id habeant.

D I-

DISTINCTIO III.

De Septem Peccatis Capitalibus.

QUÆSTIO I.

De Superbia, & variis eam concernentibus.

SUMMARIUM.

1. *Peccata capitalia sunt septem? & cur sic appellentur?*
2. *Superbia, quid?*
3. *Superbia si sit consummata, est peccatum mortale.*
4. *Secus, si sit imperfecta.*
5. *Plures sunt filiæ Superbiæ, quæ?*
6. *Vana gloria, quid?*
7. *Et quale peccatum?*
8. *Præsumptio, quid, & quale peccatum?*
9. *Ambitio, quid, & quale peccatum?*
10. *Superbia, cur dicatur, vitium capitale?*
11. *Quænam sint remedia contra Superbiam?*

1. Supponitur cum D. Gregorio *lib. 31. moral. c. 31* & communi Doctorum, septem esse peccata Capitalia: quæ sunt, Superbia, Avaritia, Luxuria, Invidia, Ira, Gula, & Acedia. Et hæc dicuntur *Capitalia*, quoniam ab his alia peccata oriuntur, & instar capitis, quod influit in membra, ipsa influunt in alia peccata; ut inquit D. Gregorius *loc. cit.* Siquidem ex his septem capitalibus vitiis frequentius cætera peccata oriuntur, secundum rationem causæ finalis; licet nonnulla ex aliis causis interdum oriantur. Et quia Superbia vitiorum omnium mater est, ac regina (*in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio. Tob. 4.*) de ea merito ante illa peccata capitalia tractatur.

2. CONCL. I. *Superbia* est appetitus inordinatus propriæ excellentiæ super alios, Mastrius *disp. 15. Theol. mor. n. 137.* Dicitur *excellentiæ super alios:* nam Superbia proprie dicta involvit affectum immoderatum excellentiæ suæ relate ad alios, quibus aliquis præesse cupit, aut antecellere: prout desumitur ex ipso nomine superbiæ; etenim *superbire* sic dicitur a *super*, & *ire*, quia nempe superbus super alios, & supra suam mensuram ire vult. In quo sensu D. Augustinus *lib. 14. de Civitate Dei c. 3.* ait: *Quid est superbia, nisi perversæ celsitudinis appetitus?* Nec obstat, quod idem S. Augustinus *loc. cit. c. 13.* asserat, quod sibi placens immoderate, sit superbus. Nam hoc recte a Doctore nostro ibidem explicatur de superbia large dicta (quam alio nomine *Philautiam* vocant) cum superbia proprie accepta involvat relationem excellentiæ super alios dictum.

3. CONCL. II. Superbia est peccatum mortale, si sit consummata & perfecta, id est, si quis ita excellere appetat, ut DEO, Superioribus, eorumque legibus subiici nolit. Ita certa, & communis Doctorum. Quinimo ejusmodi superbia consummata est peccatorum gravissimum: talisque præcipue datur in diabolo, ac pessimis hominibus; estque radix omnium peccatorum, prout declarabitur *n. 10.*

4. Dicitur notanter, *si sit consummata, & perfecta.* Siquidem imperfecta tantum superbia, qua quis non renuens iis subiici, quibus debet, in suo duntaxat affectu sese magnificat, est tantum veniale peccatum, ut docent passim Doctores: quia sine Dei, & aliorum despectu, sese plus justo efferre, non est adeo gravis inordinatio. Et quamvis superbia ex genere suo sit peccatum mortale, nihilominus aliqui motus ipsius propter imperfectionem actus, aut alias circumstantias, possunt esse veniales: foret tamen gravis inordinatio, adeoque peccatum mortale, si fieret cum notabili aliorum contemptu, vel complacentia in aliorum abjectione.

5. Etsi plures soleant assignari Filiæ superbiæ, ut Inobedientia, Jactantia, Hypocrysis, Contentio, Pertinacia, Discordia, Curiositas, tres tamen sunt præcipuæ, videlicet Vana gloria, Præsumptio, & Ambitio, quæ ideo dicuntur Filiæ superbiæ, quatenus ab ea originantur. Mastrius *disp. 15. Theol. mor. n. 138.* cum aliis.

6. CONCL. III. *Vana gloria*, quæ est una ex præcipuis Filiabus superbiæ, est cupiditas inanis gloriæ. Ratio est: quia vanus gloriosus vult propriæ manifestationem excellentiæ, sive veræ, sive fictæ; unde appetitus excellentiæ movet ad inanem gloriam, & sic oritur ex superbia, tamquam infelix soboles ipsius.

7. Porro Vana gloria est peccatum per se, seu ex genere suo tantum veniale, ut docet D. Thomas 2. 2. *q. 132. art. 3.* eo quod hoc vitium ex genere suo, & secundum se spectatum, nec Deo, nec proximo, gravem inferat injuriam. Hinc concionari v. g. vel alias actiones sacras facere ob vanam gloriam, est tantum veniale peccatum. Quo tamen non obstante, vana gloria sæpe fit peccatum mortale per accidens; idque vel ratione materiæ, si nimirum gloriatio fit de re mortaliter mala: quia approbatio operis pravi, eandem cum illo speciem habet: vel ratione notabilis damni proximo illati; ut si quis prorumpat in gravem ejusdem contumeliam, qualis fuit jactantia Pharisæi, *Lucæ 18.* dicentis: *Non sum sicut cæteri hominum: raptores, injusti, adulteri: velut etiam hic publicanus*, aut hujusmodi.

8. CONCL. IV. *Præsumptio* est appetitus aggrediendi aliquid supra vires: cum enim homo vult dicere, vel facere aliquid supra id, quod potest, dicitur *Præsumptuosus*. Est autem Præsumptio communiter, ac ex genere suo, peccatum veniale: fit autem per accidens mortale, si gravis injuria Deo, aut damnum proximo inferatur: v. g. si quis præsumat jurisdictionem Ecclesiasticam, potestatem Ordinis sacri, officium Medici, Advocati, Confessarii &c. sine debita peritia suscipere; aut si quis aliquid præsumit cum periculo probabili gravis damni proprii corporalis, vel spiritualis incurrendi, absque causa.

9. CONCL. V. *Ambitio*, quæ est una ex præcipuis Filiabus superbiæ, est inordinatus appetitus dignitatis, & honoris non debiti: ut si ambias Beneficium, vel Officium, quo es indignus. Est per se peccatum veniale: fit autem mortale vel ratione materiæ, ex qua honor inordinate petitur; vel ratione medii mortalis, per quod honor quæritur; vel ratione gravis damni, quod proximo infertur. Quod si vero moderate honor appetatur ob honestum finem, nullum erit peccatum, sed actus Magnanimitatis.

10. Quæres, cur Superbia dicatur esse vitium Capitale? Resp. id intelligendum esse potissimum de superbia completa, quæ omnem humilitatem & subiectionem excludit: ut cum quis in tantum sese extollit, ut nolit legi Divinæ, ac legitimorum Superiorum, esse subiectus. Hæc autem non tantum est vitium Capitale, sed etiam regina & mater omnium vitiorum, juxta D. Gregorium *lib. 3. moral. cap. 31.* idque tum propter universalem eius influentiam, quam habet in omnia vitia: tum quia ex eo, quod quis renuat esse subiectus legi Divinæ, ac legitimorum Superiorum, aperitur porta latissima omnibus peccatis, legumque transgressionibus. Hinc *Ecclesiastici 10.* dicitur: *Initium omnis peccati est superbia: qui tenuerit illam, adimplebitur maledictis, & subvertet eum in finem.*

11. Quæres ulterius, quænam sint remedia contra superbiam? Resp. cum communi Doctorum, eadem esse remedia Superbiæ, quæ Humilitatis adiumenta, de quibus fuse libri Ascetici. Tria tamen præcipue sunt remedia contra Superbiam a Doctore Angelico 2. 2. *q. 162. art. 6. ad 1.* assignata, ad quæ cætera reduci possunt. Primum est consideratio propriæ infirmitatis: juxta illud *Ecclesiastici 10. Quid superbis terra & cinis?* Secundum, est consideratio magnitudinis Divinæ, secundum illud *Job. 15. Quid tumet contra Deum spiritus tuus?* Tertium, est consideratio imperfectionis propriorum bonorum, de quibus homo superbit, juxta illud *Isaiæ 40. Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus quasi flos agri. Et Isaiæ 64. Quasi pannus menstruatæ justitiæ nostræ.*

QUÆ-

QUÆSTIO II.

De avaritia, & Filiabus ejus.

SUMMARIUM.

12. *Avaritia, quid?*
13. *Avaritia, quale sit peccatum?*
14. *Ipsa rectissime numeratur inter peccata capitalia, cur?*
15. *Filiæ Avaritiæ sunt septem, nempe, Obduratio cordis, Inquietudo mentis,*
16. *Violentia, Fallacia, Perjurium, Fraus, & Proditio.*

12. CONCL. I. *Avaritia* est immoderatus appetitus habendi pecunias, sive possessiones. Ita in re communis. Dicitur, *immoderatus appetitus*: nam si ipse sit ordinatus, qualis fuit in Abraham, Jacob, & multis aliis, pecunias & possessiones copiosas ob debitum finem habentibus, peccatum non erit; juxta illud *Psal. 61. Divitiæ si affluant, nolite cor apponere*. Et additur, *habendi pecunias, sive possessiones*: quia circa has, tamquam objectum suum, versatur Avaritia. Quod si vero fiat sermo de immoderata cupiditate habendi voluptates, mundanam excellentiam, aut aliud ejusmodi bonum creatum, non erit proprie Avaritia, & prout hæc est speciale vitium.

13. CONCL. II. Avaritia, prout adversatur Justitiæ, est ex genere suo peccatum mortale; quamvis per accidens possit fieri veniale propter imperfectionem actus, aut levitatem materiæ, sicuti de furto dici solet. Prout vero Avaritia opponitur liberalitati, est peccatum ex genere suo veniale; nisi in tantum crescat amor divitiarum, ut præferatur Charitate Dei, aut proximi, volens potius transgredi præceptum sub mortali obligans, quam largiri suas pecunias, dando v. g. eleemosynam pauperi in extrema necessitate constituto. Ita D. Thomas 2. 2. *q.* 118. *art.* 4. & alii passi.

14. CONCL. III. Avaritia rectissime numeratur inter Vitia Capitalia. Ratio est: quia ex Avaritia, velut ex fonte & radice, multa alia peccata oriuntur; prout patet ex septem Filiabus ejus mox enarrandis. Hinc 1. *Timoth.* dicitur: *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas.* Sic enim *Ecclesiast.* 10. dicitur: *Nihil est iniquius, quam amare pecuniam: hic enim & animam suam venalem habet.* Unde *ad Coloss.* 3. Avaritia appellatur *Simulacrorum servitus*, qualia passim habentur in Scriptura sacra.

15. CONCL. IV. Filiæ Avaritiæ sunt septem, ac recte recensentur a D. Gregorio *cit. lib.* 31. *moral. cap.* 31. dum ait: *De Avaritia proditio, fraus, fallacia, perjuria, inquietudo, violentia, & contra misericordiam obdurationes cordis oriuntur.* Ratio est; quia Avaritia excedit in duobus: videlicet in retinendo, & in acquirendo. Ut excedit in retinendo, parit *Obdurationem cordis*, claudens viscera sua ad preces pauperis. Ut vero excedit in acquirendo, sic in affectu parit *inquietudinem mentis*, seu supervacuas curas, queis avarus, semper in crastinum solicitus, superflue agitatur: nam, ut dicit *Ecclesiastes c.* 5. *Avarus non implebitur pecunia*.

16. Porro in effectu inducit Avaritia ad alias quinque Filias. Nam interdum impellit, ut vim proximo quis inferat, aliena rapiendo; uti faciunt fures & raptores; & sic committitur *Violentia*. Interdum inducit ad committendum dolum, ut fit in contractibus illicitis, vel licitis male exercitis. Qui dolus si committatur simplici verbo, erit *Fallacia*; si additum fuerit juramentum, erit *Perjurium*. At si dolus committatur in opere, vel id fit circa rem aliquam, & erit *Fraus*; vel contra personam, & dicetur *Proditio*. Et sic in omnibus sunt septem Filiæ Avaritiæ.

QUÆSTIO III.

De Luxuria, & Filiabus ejus.

SUMMARIUM.

17. *Luxuria quid, & quale peccatum? Ejus species, quæ?*
(a) Tract. 9. dist. 4. per totum.
18. *Luxuria recte numeratur inter vitia capitalia.*
19. *Ejus filiæ sunt octo; nimirum*
20. *Cæcitas mentis.*
21. *Præcipitatio.*
22. *Inconsiderantia.*
23. *Inconstantia.*
24. *Amor sui, & Odium Dei.*
25. *Affectus præsentis sæculi, &*
26. *Horror futuri sæculi.*

17. CONCL. I. *Luxuria* est inordinatus appetitus, vel usus venereorum. Ita communis. Et hoc peccatum est ex genere suo mortale, ac inter vitia Intemperantiæ vel maxime exprobrabile. Ejus septem species recte numerantur, videlicet Fornicatio, Adulterium, Incestus, Stuprum, Raptus, Sacrilegium, & Vitium contra naturam; quamvis nonnulli omittant unam, videlicet Sacrilegium. Verum de Luxuria, ejusque speciebus alibi. (a)

18. CONCL. II. Luxuria recte connumeratur inter septem Vitia Capitalia. Ratio est: quia multa alia ex illa oriuntur, tum propter vehementiam delectationis venereæ, tum propter connaturalitatem hujusmodi concupiscentiæ, unde ex ejus appetitu procedit homo ad multa vitia perpetranda, prout nimium quantum probat misera experientia.

19. CONCL. III. Filiæ Luxuriæ post S. Gregorium *cit. lib.* 31. *moral. c.* 31. & communem Doctorum, convenienter numerantur octo; nempe Cæcitas mentis, Præcipitatio, Inconsiderantia, Amor sui, Odium Dei, Affectus præsentis sæculi, & Horror futuri sæculi. Harum priores quatuor se tenent ex parte intellectus, ejusque vires atque operationes valde deordinant; aliæ quatuor se habent ex parte voluntatis, ipsiusque deordinant operationes.

20. *Cæcitas mentis*, quæ est prima Luxuriæ Filia, facit, quod luxuriosus non apprehendat bonum & malum, ut sunt. Hinc *Danielis c.* 13. de tali dicitur: *Species decepit te, & concupiscentia subvertit cor tuum.* Videmus proinde, tales homines bona sua cum Filio Prodigo, de quo *Lucæ c.* 15. dissipare vivendo luxuriose, & honorem parvi pendere, ac multa alia sibi inconvenientia facere. Et hoc exprimunt Pictores pingendo subinde Libidinem in forma puelli, velatos oculos habentis.

21. *Præcipitatio* impedit actum intellectus seu rationis, qui est consilium de his, quæ agenda sunt propter finem. Nam qui cæco amore agitantur, absque consilio præcipitanter operantur, sibique de rebus agendis consulere nequeunt, ut eas dirigant ad debitum finem: & hinc sæpe in varia mala labuntur: propter consilii defectum.

22. *Inconsiderantia* est tertia Luxuriæ Filia, quia per Luxuriam impeditur, ac deordinatur rectum rationis judicium de agendis: qui enim hac pice maculantur, inconsiderate agunt, quæ proprium statum, & personam decent. Hinc *Danielis c.* 13. legitur de Senibus luxuriosis: *Everterunt sensum suum, & declinaverunt oculos suos, ut non viderent cœlum, neque recordarentur judiciorum justorum.*

23. *Inconstantia* facit, quod quis ex affectu voluptatum venerearum a piis propositis facile deficiat. Nam homo ex impetu concupiscentiæ impeditur, ne exequatur id, quod recta ratio faciendum esse dictavit, unde in omnibus suis decretis inconstans apparet: estque hujusmodi peccator difficilis curationis.

24. *Amor sui*, ac vicissim *Odium Dei*, dicuntur Filiæ Luxuriæ, eo quod luxuriosus homo ob voluptates seipsum faciat finem suarum actionum, non Deum; imo lascivus solet a rebus Divinis abhorrere, atque ab ipso Deo, tamquam peccatorum vindice. Unde

patet

patet, hæc duo deordinare voluntatem, eiusque actum, quoad appetitum finis, ne scilicet debitum Finem ultimum, qui est solus Deus, prosequatur.

25. *Affectus præsentis sæculi*, & vicissim *Horror futuri sæculi*, sunt etiam Filiæ Luxuriæ: amor enim voluptatum carnalium ita animum luxuriosi afficit, ut subinde etiam Beatitudini æternæ paratus foret renuntiare, si præsentibus frui iugiter permitteretur. Et hinc oritur.

26. *Horror futuri sæculi*. Quia luxuriosus, dum nimis carnalibus delectationibus detinetur, contemnit & fastidit spirituales: & quia nimia detentio & perseverantia in delectationibus carnalibus hinc animum captivavit, illinc vero contemplatio gravitatis peccati cum terrore inferni cor affligit, mox sequitur Horror futuri sæculi, in tantum, quod homo quandoque prolabatur in desperationem. Ecce! in quot laqueos incidunt, qui in hoc turpissimo vitio habituantur.

QUÆSTIO IV.

De Invidia, eiusque Filiabus.

SUMMARIUM.

27. *Invidia quid?*
Invidus proprie, quid?
28. *Corollaria.*
* *Quid de Mercatoribus cupientibus habere Emptores ad alios euntes?*
29. *Invidia, quale peccatum?*
30. *Invidia recte connumeratur inter vitia capitalia.*
31. *Ejus filiæ sunt quinque; nimirum.*
Susurratio, Detractio, Exultatio in adversis proximi, Afflictio in prosperis ejus, & Odium.

27. CONCL. I. *Invidia* est tristitia de bono proximi, prout proprium malum æstimatur, & diminutivum proprii boni, seu propriæ gloriæ ac excellentiæ. Hoc enim vitium est præcipue de bonis, in quibus est gloria & honor; estque ad illos tantum, quibus homo vult se æquare, vel præferre, non autem respectu multum distantium, cum nullus plebeius v. g. homo, nisi insanus, studeat se æquare, vel præferre in gloria Regi, aut alteri multum excellentiori. Porro per Invidiam volumus, & desideramus alium carere tali bono, quia per illud nos excellit. Unde proprie *Invidus* dicitur, qui tristatur de bono alterius, putans inde propriam excellentiam diminui.

28. Infertur proinde, quod tristari de bono alterius, non quia ipse tale bonum habet, sed quia nos tale bonum non habemus, non spectet ad peccatum Invidiæ: nam hæc tristitia proprie est Zelus, & æmulatio; & si sit de bonis honestis, est laudabilis, iuxta illud 1. *Cor.* 12. *Æmulamini charismata meliora*. Infertur ulterius, si quis tristetur de bono alterius, in quantum imminet sibi exinde periculum cujuspiam nocumenti (ut puta si quis tristetur de exaltatione sui inimici, timens, ne ab ipso postea lædatur) quod talis tristitia non sit invidia, sed magis effectus timoris; ut notat D. Thomas 1. 2. *q.* 36. *art.* 1. & sequuntur alii.

Additio.

* Ex his ipsis dictis pariter infertur, quod proprie invidia non sit, nec grave peccatum, si Mercator, sive alius Artifex, vel Opifex tristetur ex eo, quod vicinus vendat, & non ipse: etenim talis tristitia non tam versatur circa bonum alterius, quam circa malum proprium, quod est carentia venditionis; unde non tam tristatur, quia alter vendit, quam quia ipse non vendit tantum, quantum alter. Prout recte cum Burghaber, & La Croix advertit Franciscus Henno *Tract. de Peccatis disp.* 4. *qu.* 3. *conclus.* 1. Nec dicas: si alter pariter non venderet, nec ille prior tristaretur: consequenter tristatur de bono alterius, adeoque de bono alieno. Resp. enim venditionem alterius esse quidem occasionem propriæ tristitiæ, sed non motivum ejusdem, prout tamen requiritur ad invidiam. Ita Henno *loc. cit.* Interea tamen, si similis tristitia procedit ex interna radicata passione & aversione erga alterum, qua sæpius jam erat gravisus de alterius infortunio, signum est evidens latentis invidiæ, & odii erga proximum. In dubio (ut practice loquamur) quærat Confessarius ex tali homine pœnitente, an, si æqualem alteri accessum habuisset emptorum, nihilominus fuisset contristatus de eiusdem fortuna, & si deprehendat animum eiusdem dispositum, ut credat, quod sic &c. prudenter deducet Confessarius, hanc tristitiam processisse ex invidia. *

29. CONCL. II. Invidia est peccatum mortale ex genere suo, contrarium Charitati: quia Charitas gaudet de bono proximi, Invidia vero tristatur de bono proximi. Potest nihilominus Invidia fieri peccatum veniale, tum ob imperfectionem consensus, & non plenam advertentiam; tum ob materiæ levitatem, uti pueris contingere consuevit, qui de levibus aliorum puerorum bonis tristitiam capere solent.

30. CONCL. III. Invidiæ peccatum recte inter vitia Capitalia numeratur a S. Gregorio *sæpe cit. lib.* 31. *moral. cap.* 31. & communi Theologorum. Siquidem ex ipsa invidia, tamquam ex capite, multa alia peccata originem ducunt, uti patet ex quinque Filiabus eius mox enarrandis: ac merito tum a sacra Scriptura, tum SS. Patribus gravissime perstringitur.

31. CONCL. IV. Filiæ Invidiæ recte a S. Gregorio *loc. cit.* assignantur quinque; quæ sunt Odium, Susurratio, Detractio, Exultatio in adversis proximi, & Afflictio in prosperis eius. Invidus namque, dum de bono proximi tristatur, putans, inde suam excellentiam diminui, ob hanc tristitiam tollendam movetur ad desiderandum, quod proximus illo bono careat: unde incipit suo conatu gloriam alterius diminuere; idque vel occulte, & tunc sequitur *Susurratio*; vel manifeste, & tunc sequitur *Detractio*. Quod si consequatur suam intentionem, gaudet de illius adversitate: si vero non potest, affligitur de ipsius prosperitate: & si hæc tristitia duret, postea generat *Odium*. De hoc peccato dicitur *Sap.* 2. *Invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum.*

QUÆSTIO V.

De Ira, & Filiabus eius.

SUMMARIUM.

32. *Ira, quid? est bona, si modum non excedat, Et Satellitium rationis.*
33. *Ira inordinata, quale peccatum?*
34. *Filiæ iræ sunt sex, nempe*
35. *Indignatio.*
36. *Tumor mentis.*
37. *Clamor.*
38. *Contumelia.*
(d) Tract. 9. dist. 6. quæst. 2. per totum.
39. *Blasphemia.*
(e) Tract. 5. dist. 3. q. 5. per totum.
40. *Rixa.*

32. CONCL. I. *Ira*, prout est unum ex peccatis Capitalibus, est inordinatus appetitus vindictæ. Dicitur, *inordinatus*: nam si ordinate appetatur vindicta, non est peccatum. Quinimo Ira, si præscriptum rationis modum non excedat, bona est; & habet in homine eum locum, quem miles in Republica: nec immerito dicitur *Satellitium rationis*, de qua intelligendum illud *Psal.* 4. *Irascimini, & nolite peccare.* Sic fit, si vindicta appetatur debito modo, puta exigente Justitia per ministros Justitiæ. Similiter peccatum non est, si Superiores debito cum moderamine irascuntur culpis subditorum, eosque puniunt.

33. Quod si Ira modum a ratione præscriptum non servet, adeoque sit inordinata, iam erit peccatum. Et quidem, si Ira modum a ratione præscriptum excedat ex parte obiecti, expetendo scilicet iniustam vindictam, v. g. ob causam non legitimam, aut maiorem vindictam, quam oportet, vel absque debita auctoritate Superioris exequendam, est ex genere suo peccatum mortale; quamvis per accidens ob imperfectionem actus, vel levitatem vindictæ appetitæ, possit fieri veniale. Et de tali Ira, præsertim tendente ad vindictam mortis intelligitur illud Salvatoris

Matth. 5. *Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio.* Si vero Ira non servet præscriptum a ratione modum dumtaxat ex parte ipsius motus, tunc erit ex genere suo peccatum veniale; quamvis per accidens possit fieri mortale, utputa ratione affectus adjuncti, quo quis paratus existit aliquid facere, quod est peccatum mortale, vel si quis deliberate modum adeo excedat, ut videatur potius fera bestia quam homo, erumpendo in gestus enormes, tunsiones, spumas, membrorum contorsiones &c. nam similia magis, vel saltem æque creaturam rationalem tamquam Imaginem Dei deturpant, quam plena ebrietas: uti recte cum nostro Marchantio & Sporero advertit Henno *Tract. de Peccatis. disp.* 4. *quæst.* 5. *Conclus.* 2.

34. CONCL. II. Filiæ Iræ communiter a Doctoribus cum cit. D. Gregorio *lib.* 31. *Moral. cap.* 31. sex assignantur; quæ sunt, Indignatio, Tumor mentis, Clamor, Contumelia, Blasphemia, Rixa.

35. *Indignatio* est inordinatus affectus ex eo, quod quis reputet, se indigne ab alio tractari. Est communiter veniale peccatum; imo si ex justo rationis judicio procedat, nullum est. Posset tamen esse mortale, si cresceret usque ad deliberatum odium, vel contemptum personæ gravem.

36. *Tumor mentis* est, quo quis morose excogitat diversas vias vindictæ iisque cogitationibus animum tumefacit. Quale sit peccatum judicandum est ex qualitate vindictæ, quæ excogitatur accedente sufficienti deliberatione.

37. *Clamor* est, cum iratus extollit vocem multa inordinate & confuse effutiens. Est communiter peccatum veniale, nisi aliud addatur, utputa blasphemia, vel contumelia, aut hujusmodi.

38. *Contumelia* est dictum, vel factum injuriosum, quo quis proximo præsenti palam aliquod malum obiicit, aut ejus honorem & existimationem palam violat. Est ex genere suo peccatum mortale, nisi levitas materiæ, aut imperfectio actus excuset; de qua amplius alibi. (*d*)

39. *Blasphemia* fit, cum jactamus convitia in Deum, aut Sanctos: estque peccatum mortale, nisi inadvertentia, aut indeliberatio excuset. De hac etiam ex professo alibi. (*e*)

40. *Rixæ* tandem, si modum graviter non excedant, uti & leviculæ pugnæ, veniales sunt: secus, si progrediantur ad seditiones, vulnera, cædes.

QUÆSTIO VI.

De Gula, & Filiabus ejus.

SUMMARIUM.

41. *Gula, quid?*
Committitur quinque modis.
42. *Gula ut sic dividitur in commessationem, & ebrietatem.*
43. *Est de se, ac ex genere suo, peccatum veniale.*
44. *Nihilominus per accidens fit mortale in pluribus casibus.*
(f) Dist. 2. n. 21.
45. *Ebrietas, quid?*
46. *Differentia inter dormientem, & ebrium.*
47. *Ebrietas plena est ex genere suo peccatum mortale.*
48. *Signa plenæ ebrietatis, quæ?*
49. *Quando censeatur ebrietas voluntaria, sicque peccatum mortale?*
50. *Inebriare se causa recuperandæ sanitatis, vel tuendæ vitæ, non est peccatum.*
* *Quid sentiendum, si fiat ex alio fine?*
51. *Comedentes, & bibentes ob solam voluptatem, an peccent?*
52. *Gula est peccatum capitale, cujus quinque sunt Filiæ, nimirum:*
53. *Hebetudo mentis.*
54. *Immoderata lætitia.*
55. *Multiloquium.*
56. *Scurrilitas; & quomodo hæc differat a stultiloquio?*
Et multiloquio?
57. *Et Spurcitia, seu Immunditia.*

41. CONCL. I. *Gula* est inordinatus appetitus cibi, & potus. Ita in re communis. Sive ut aliqui loquuntur, *Gula* est vitium in appetitione, & usu cibi & potus, debitum modum excedens, delectationis gratia. Hoc autem fieri potest quinque modis, sequenti versiculo comprehensis:

> *Præpropere, laute, nimis, ardenter, studiose.*

Præpropere edit quis, quando tempore jejunii ante horam comedendi fit comestio. *Laute*, quando quis cibos nimis exquisitos, ac delicatos, vult comedere. *Nimis*, quando plus justo comeditur. *Ardenter*, si voraciter quis comedat. *Studiose*, dum quis quærit cibos nimis accurate præparatos.

42. CONCL. II. Gula opponitur virtuti Temperantiæ, & Sobrietatis; atque ut sic dividitur in Comessationem & Ebrietatem, tamquam in duas species, quarum illa in inordinato appetitu seu excessu ciborum, hæc vero in excessu potus committitur. De his dicitur *ad Gal.* 5. *Manifesta sunt autem opera carnis: quæ sunt fornicatio &c. ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi: quoniam, qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.*

43. CONCL. III. Tametsi vitium Gulæ inter peccata Capitalia recte numeretur, eo quod plurium aliorum origo esse soleat; nihilominus per se loquendo, atque ex genere suo, ea est peccatum veniale. Ita Sylvester *V. Gula n.* 2. allegans mentem D. Thomæ pluribus in locis, Mastrius *Disp.* 15. *Theol. Moral. n.* 146. Reginaldus *lib.* 15. *n.* 46. & alii. Ratio est: quia Gula præcise sumpta, & seclusis malitiis contra alias Virtutes pugnantibus non repugnat graviter Charitati Dei, vel proximi. Unde si quis edat ante tempus, si nimis exquisita, si plus justo, si nimis voraciter ad modum canum, vel nimis exquisite præparata (qui sunt quinque modi peccandi vitio Gulæ) per se loquendo non peccat mortaliter.

44. Nihilominus per accidens, & ob adjunctam malitiam aliis Virtutibus repugnantem variis modis Gula fit peccatum mortale, atque juxta allegatam sententiam D. Apostoli *ad Gal.* 5. inducit amissionem vitæ æternæ. Idque inprimis accidit ratione perversæ voluntatis, quando scilicet in tali delectatione Gulæ constituitur finis ultimus, juxta quod de similibus legitur *ad Philipp.* 3. *Quorum Deus venter est:* hac enim ratione generaliter ex peccato veniali fieri per accidens mortale, jam supra (*f*) dictum est. Sic fit, quando homo adeo inhæret delectationibus ciborum & potus, ut ob eas paratus sit legem Dei graviter violare: puta, si quis ob id furetur, vel contractus faciat iniquos, si violet jejunia Ecclesiæ diebus prohibitis vescendo carnibus, vel sæpius comedendo; si non solvat creditoribus, ut opipare victitet, ac hujusmodi. Deinde Gula fit mortale peccatum ratione gravis nocumenti, si id homo corpori suo advertenter adferet. Idem accidere potest in aliis similibus casibus, ac præsertim in ebrietate, quæ est altera species Gulæ ut sic, & contradistincta a Comessatione, de qua proinde loquendo, sit

45. CONCL. IV. *Ebrietas* est excessus in potu inebriante, causa voluptatis, donec usus rationis adimatur. Ita in re Doctores communiter. Dicitur, *donec usus rationis adimatur.* Siquidem malitia ebrietatis plenæ, & perfectæ, in eo consistit, quod quis tantum ob voluptatem, aut ingluviem, advertenter se privet usu rationis, & quidem violenter, ac modo innaturali rationem perturbando, seque privando proxima potestate utendi ratione ad omnem subitam necessitatem.

46. Et hoc ultimum notanter additur, ad excludendum somnum: nam etiam dormiens privatus existit usu rationis, sed modo naturali ab Auctore naturæ instituto, ad virium naturalium conservationem. Simulque dormiens non simpliciter existit privatus usu rationis, quia excitatus a somno, quocumque tandem tempore, mox habet proximam potestatem utendi ratione ad omnem necessitatem: hoc autem secus fit in plene, ac perfecte ebrio, uti patet.

47. CONCL. V. Ebrietas plena & perfecta, qua prædicto modo usus rationis plene sopitur, est ex genere suo peccatum mortale. Ita omnes Doctores. Ratio

est;

est: quia censetur gravis difformitas, magnumque malum, abjecta rationis potestate ad brutorum stoliditatem voluptatis causa ultro se abiicere. Unde ebrietas inter opera carnis, quæ excludunt a regno Cœlorum, merito connumeratur *cit. cap. 5. ad Galatas.*

48. Dicitur, *Ebrietas plena & perfecta*, Nam, si quis post potum adhuc discernere possit inter bonum & malum, licet nonnihil phantasia turbata sit, aut sequatur vomitus, lingua titubet, pedes vacillent, oculi cernant duplicia, vel domus gyrari videatur, nondum est plena ebrietas; ideoque tantum peccatum veniale, quamvis ex gravioribus, si deliberate sit commissum. Lessius *lib. 4. de just. & jure. c. 3. n. 30.* Bonacina *disp. ult. in Decalogum. q. 1. punct. 1. n. 4.* & alii: qui simul pro signo ebrietatis ponunt, si quis temulentus non advertit, quid agat, & bonum a malo non discernat; adeoque sequenti die non meminerit, quid pridie fecerit, dixerit, aut qua ratione domum venerit &c. cum alias talium rite meminisse soleat.

49. Cæterum allata Conclusio intelligenda est, dummodo ejusmodi ebrietas sit voluntaria. Et hoc fit, quando quis ebrietatem intendit directe, vel saltem indirecte, nempe tantum bibendo, quantum potest, non curans, an sequatur ebrietas, nec ne; vel quando quis advertit se inebriandum, si pergat potare, & nihilominus non desistit. Quod si quis non præviderit periculum ebrietatis (prout accidit in ebrietate Noe *Gen. 9.*) & ignorans fortitudinem potus, vino circumventus fuit, aut in auram exiens vento turbatur, nec hoc prævidit, vacat saltem mortali.

50. Insuper Conclusio posita duntaxat procedit, si ebrietas fiat causa voluptatis. Nam non esse peccatum, inebriare se ex præscripto Medicorum, si aliter sanitas recuperari non possit in casu quopiam extraordinario, tenent Sylvester, Cajetanus, Toletus, Layman, & alii. Siquidem malitia ebrietatis in eo consistit, quod quis sine justa & gravi causa, tantum ob voluptatem, adeo se ingurgitet, donec usu rationis privetur, ut notat Mastrius *disp. 15. Theol. Moral. n. 147.* In casu autem posito adest justa causa reparandæ sanitatis. Et ob eandem rationem non esse peccatum, si quis cogatur bibere intento ense, alioquin interficiendus, tenent Lessius, Azorius, Reginaldus, & alii.

Additio.

* *Nec dicas*, Ex hac ultima doctrina semel admissa sequi videtur, quod pariformiter liceat sese ad invicem provocare ad haustus cum manifesto periculo plenæ ebrietatis ex parte unius saltem Potatorum, si alter tamquam Victor exinde lucretur certas pecunias ad hunc finem positas? quoniam tales non bibunt ob *voluptatem*, sed ut obtineant honorem, ac pecunias.

Nam contra est, quod non solum formalis ebrietas, quæ nimirum fit ex motivo *voluptatis*, sed etiam alia voluntaria, ac violenta per potum privatio totalis rationis (quæ ab aliis vocatur ebrietas materialis) sit illicita: utpote notabilis difformitas creaturæ rationalis, saltem tunc quando causa motiva sese inebriandi non sit valde ardua, qualis haud dubie neutiquam foret præcise lucrum pecuniarum, ac putativus ille honor, quem similes compotatores sibi accrescere imaginantur. De hoc fusius videatur Gobat. *in Quin. Tr. 5. c. 6. S. 5. a n. 26. usque ad num. 36.* Legatur quoque desuper S. August. *Serm. 231. de tempore* taliter scribens: *Certa bibendi lege contenditur, qui poterit vincere, laudem meretur ex crimine &c. o infelicitas generis humani! quam multi inveniuntur, qui ebriosos, & luxuriosos amplius, quam oportet, cogunt bibere, & ante ostium pauperibus petentibus vel unum calicem dissimulant dare - - - Et quod pejus est, aliqui Clerici, qui hoc deberent prohibere, ipsi cogunt alios plus bibere, quam expedit &c. si te, & alium inebriaveris, habebis hominem amicum, habebis Deum inimicum.* Ita S. Augustinus. *

51. Quæres incidentaliter, an comedentes, & bibentes ob solam voluptatem captandam, peccent venialiter? Ad hoc olim multi Doctores responderunt negative: verum eorum sententia amplius teneri non potest, cum sit novissime rejecta ab Innocentio VI. qui inter alias etiam sequentem Propositionem, ordine 8. damnavit: *Comedere & bibere usque ad satietatem ob voluptatem non est peccatum, modo non obsit valetudini, quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui.* Ubi tamen bene notandum ly *ob solam voluptatem*: nam si quidem sentiatur voluptas, verumtamen ob hanc solam quis non comedat, vel bibat, sed ad conservandam valetudinem, aut restaurandas vires, peccatum nullum committitur; cum hic sit finis a natura intentus moderatæ comestionis. Videantur dicta *Tract. 1. dist. 2. quæst. 5. post. num. 39.*

52. CONCL. VI. Gula merito inter Peccata capitalia connumeratur, eo quod sit mater plurium vitiorum, prout nimium probat (proh dolor!) ipsa experientia: præcipue autem; teste S. Gregorio *cit. cap. 31.* quinque infelices gignit Filias, quæ sunt, Hebetudo mentis, immoderata Lætitia, Multiloquium, Scurrilitas, & Spurcitia.

53. *Hebetudo mentis*, seu Stupiditas consistit in eo; quod non possit quis orare, aut alia hujusmodi præstare. Hæc fit mortalis tunc, quando quis inordinate bibendo, vel comedendo, voluntarie redditur ineptus ad intelligenda vel præstanda ea, quæ ad salutem sunt necessaria; vel ad quæ ex officio, aut alias sub gravi peccato quis tenetur.

54. *Immoderata*, seu inepta *lætitia* hoc loco non quamvis inordinatam denotat lætitiam, qualis omne peccatum comitari solet, sed eam præcipue, quæ movet ad cantiones obscœnas, actus turpes, saltus vel choreas inhonestas &c. Et hujusmodi immoderata lætitia fit mortale peccatum, quando est inductiva ad consensum aut delectationem mortalem; vel ad eam ordinatur.

55. Per *Multiloquium* peccatur juxta illud *Proverb. 10. In multiloquio non derit peccatum.* Et quidem tunc peccat quis mortaliter per Multiloquium, quando illo utitur in gravem irreverentiam Dei, aut in tantum eo delectatur, ut paratus sit illud præferre impletioni alicujus præcepti sub culpa mortali obligantis: alioquin vero, ac ex genere suo, est peccatum veniale.

56. *Scurrilitas* idem est, ac jocularitas quædam, proveniens est defectu rationis, quæ sicut non potest cohibere verba, ita non potest cohibere exteriores gestus. De hac, sicut & de Stultiloquio, fit mentio *ad Ephes. cap. 5.* ubi etiam Scurrilitas aperte secernitur a Stultiloquio, dum dicitur: *Aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet.* Differt autem Scurrilitas a Stultiloquio, quod Scurrilitas dicat quamdam inhonestatem in verbis & gestibus, v. g. Scurrilia dicere, canere, vel alia huiusmodi ad risum excitandum agere. *Multiloquium* vero consistit in superfluitate verborum: quæ si proferantur absque recta ratione, seu iudicio intellectus, *Stultiloquium* erit. Porro Scurrilitas per se, & secluso scandalo, est peccatum veniale: foret tamen mortale, si fieret causa delectationis venereæ.

57. *Spurcitia tandem* seu *Immunditia*, attenditur secundum inordinatam emissionem quarumcumque superfluitatum, specialiter vero quantum ad emissionem seminis: & hæc, si voluntaria sit, est peccatum mortale. Tantum autem cibi vel potus capere, ut vomitus sequatur, si usus rationis non adimatur, per se loquendo non videtur peccatum mortale; ut notat communior, & probabilior Doctorum.

QUÆSTIO VII.

De Acedia, & Filiabus ejus.

SUMMARIUM.

65. *Pusillanimitas.*
66. *Desperatio.*
67. *Torpor*, &
68. *Evagatio mentis. Huc spectat curiositas, Verbositas, & Inquietudo.*

58. CONCL. I. Acedia generaliter denotat incuriam, negligentiam, & pigritiam quamdam: in proposito autem, & prout est septimum peccatum Capitale, *Acedia* est fastidium rerum spiritualium. Unde directe repugnat effectui Charitatis, qui est, gaudere de bono spirituali.

59. Porro Acedia sumitur dupliciter. Primo generaliter, pro omni tædio, & torpore animi, bona facere negligentis: & hoc modo Acedia non habet rationem specialem vitii, quia omne vitium refugit spirituale bonum virtutis oppositæ; ut patet in luxurioso, & guloso, quorum prior tristatur de bono Continentiæ, posterior de bono Abstinentiæ, illudque refugit, prout est laboriosum, aut corpori molestum, vel delectationis ejus impeditivum.

60. Secundo Acedia sumitur specialiter, seu prout est speciale vitium: & consistit in tristitia de bono Divino, de quo alioquin Charitas gaudet: & hoc modo Acedia ex se, ac genere suo, est peccatum mortale, quia directe repugnat Charitati Dei: utpote cum sit tristitia ac tœdium de ipsa amicitia Dei, mediante habituali charitate alias obtinenda: quoniam hæc ipsa ab accedioso apprehenditur tamquam mala appetitui sensitivo, propter adjunctas difficultates obtinendi, atque conservandi eandem per virtutum exercitia, & illicitarum voluptatum fugam. Priori autem modo, seu generaliter sumpta Acedia, tunc demum est peccatum mortale, cum propter eam committitur opus prohibitum, vel omittitur opus præceptum sub mortali.

61. CONCL. II. Acedia, prout est tristitia de spirituali bono Divino, ac speciale vitium recte a S. Gregorio *lib.* 31. *Moral. cap.* 31. inter vitia capitalia numeratur, utpote cum plura alia vitia oriantur ex ea secundum rationem causæ finalis. Nam sicut homines multa operantur propter delectationem, tum ut ipsam consequantur, tum quia ex ejus impetu ad aliquid agendum permoventur, ita etiam propter tristitiam multa operantur, vel ut ipsam evitent, vel quia ejus pondere in aliqua mala agenda prorumpunt.

62. CONCL. II. Filiæ Acediæ merito sex enumerantur a S. Gregorio *loc. cit.* & aliis, quæ sunt Malitia, Rancor, Pusillanimitas, Desperatio, Torpor circa præcepta, ac Evagatio mentis circa ipsa.

63. *Malitia* non sumitur hic, prout est genus omnium vitiorum; sed accipitur specialiter pro ea malitia, qua quis odio habet bona spiritualia, & vellet ea non esse; aut qua ipsum pœnitet bene fecisse, vel implevisse id, ad quod tenebatur: aut qua contemnit Dei beneficia, v. g. desiderando, se non fuisse natum, aut non agnovisse Christum &c. est autem malitia sic sumpta ex genere suo mortale peccatum.

64. *Rancor* etiam non accipitur hic communiter pro odio; sed pro quadam indignatione contra eos, qui ad spiritualia bona inducunt.

65. *Pusillanimitas* est respectu consiliorum, qua nimirum homo Divina consilia, quæ perfectionis sunt, exequi non audet ex mero animi timore: utputa, si quis a jejuniis, Religione, & hujusmodi virtutum actibus se subtrahit; ex timore deficiendi. Et hæc ex genere suo est veniale peccatum, nisi ratione voti, aut alia de causa quis sit obligatus ad talia bona opera exequenda.

66. *Desperatio*, intellige, consequendæ æternæ beatitudinis, est peccatum mortale, quando cum consensu rationis pleno fit, ut est certum.

67. *Torpor* est circa præcepta, quando scilicet homo negligit & omittit facere ea, quæ sunt ex præcepto facienda. Alii vero per Torporem intelligunt eum, cum bona opera non fiunt cum debito fervore.

68. Tandem *Evagatio mentis* est, qua quis in exercitio operum spiritualium evagatur circa illicita, aut impertinentia. Et hæc, si fiat per cogitationem, diffundentem se ad cognitionem impertinentium, dicitur *Curiositas*: si vero per locutionem, dicitur *Verbositas*: & si per inquietudinem corporis, quando scilicet aliquis per inordinatos membrorum motus vagacitatem indicat mentis, tunc dicitur *Inquietudo*.

TRACTATUS IV.

DE VIRTUTIBUS THEOLOGICIS.

1. JUstitia Christiana generatim duo involvit, fugam scilicet peccatorum, & actionem bonorum operum; juxta quod dicitur *Psal.* 36. *Declina a malo, & fac bonum*. Et *Isaiæ cap.* 1. *Quiescite agere perverse discite bene facere*. Quia igitur præcedenti Tractatu visum est de Peccatis, superest, ut perspecta peccatorum malitia, Virtutum excellentia, decor, & natura declaretur; atque earum inprimis, quæ cæteras antecellunt, uti sunt Virtutes Theologicæ, sic dictæ, quia Deum pro suo immediato objecto respiciunt. Porro Tractatus de Virtutibus Theologicis celebris est, atque ob sui utilitatem, simul ac necessitatem, non solum in Theologia speculativa, sed etiam Morali communiter examinatur.

DISTINCTIO I.

De Virtutibus Theologicis generatim.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit tum Virtus ut sic, tum Theologica?

SUMMARIUM.

1. *Justitia Christiana involvit duo: quæ?*
2. *Virtutis nomen varie accipitur. Et quomodo in proposito?*
3. *Virtus quid?*
4. *Sumitur magis proprie pro habitu.*
5. *Virtus ut sic tripliciter dividitur.*
6. *Virtutes intellectuales, & morales, quid?*
7. *Virtutes infusæ & acquisitæ dantur, & quid sint?*
8. *Virtus Theologica, quid?*
9. *Virtutes Theologicæ quomodo differant a Moralibus?*
10. *Religio, quomodo respiciat Deum?*
11. *Tres tantum sunt Virtutes Theologicæ.*

2. PRo clariori resolutione præmittendum, quod nomen Virtutis latissime spectatum varias habeat significationes. Et inprimis quandoque Virtus accipitur pro quacumque perfectione, præsertim ea, quæ in vi seu facultate operandi consistit. Sic *Psal.* 32. dicitur: *Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis virtus eorum*. Sic econtra membra languida hominis, dicuntur esse destituta omni virtute sua. Deinde nomen Virtutis sumitur nonumquam pro effectu seu opere, quod per excellentem vim operativam attingitur, seu efficitur: sic *Marc. c.* 6. dicitur de Christo: *Non poterat ibi virtutem ullam facere*. Sed hæ Virtutis acceptiones nostro proposito parum deserviunt. Tertio igitur, & magis ad propositum, Virtus accipi solet, vel pro actu, sive operatione moraliter bona; ut est actus Fidei, Spei, & Charitatis Divinæ, actus humilitatis, patientiæ, & hujusmodi: in quo sensu D. Augustinus *l.* 2. *De libero arbitrio*, cap.

cap. 19. dixit: *Virtutem esse bonum usum liberi arbitrii*. Vel pro habitu, seu facilitate & promptitudine quadam, inclinante ad ejusmodi bonam operationem: & hæc posterior est magis propria Virtutis acceptio, de qua loquendo, fit

3. CONCL. I. *Virtus* generatim sumpta, est habitus perficiens substantiam intellectualem, & ad bonam operationem inclinans. Ita in re communis Doctorum. Unde & Aristoteles 2. *Ethic. cap.* 6. dixit, quod Virtus hominis aliud non sit, quam habitus, ex quo & bonus homo ipse efficitur, & bonum ejus opus: sive, ut verbis ejusdem utamur, *virtus est quæ facit habentem, & opus ejus bonum*. Et in hoc sensu Virtus opponitur vitio; nam vitium reddit habentem malum, & opus ejus malum.

4. Dicitur I. *Habitus*. Quamvis enim Virtus quandoque sumatur pro ipsomet actu virtuoso, ut proxime dictum est; communis tamen, & magis proprie, accipitur pro habitu, ad eliciendos ejusmodi actus bonos inclinante: neque enim illico solet dici virtuosus, temperans, vel mansuetus &c. qui unum vel alterum actum virtutis temperantiæ, vel mansuetudinis elicuit, sed qui ex actibus illis jam frequentatis acquisivit habitum, sive promptitudinem quamdam sic operandi. Dicitur II. *Perficiens substantiam intellectualem:* quia Virtus proprie accepta non datur in brutis, aut rebus inanimatis, sed in homine duntaxat, & Angelis, perfectissime autem in DEO. Dicitur III. *& ad bonam operationem inclinans*: quia sicut generaliter habitus inclinant ad actus sibi correspondentes prompte atque faciliter eliciendos, ita & Virtus jam habituata, seu radicata in homine.

5. CONCL. II. Virtus generatim dividitur tripliciter, nimirum ex parte subiecti in Virtutes intellectuales & morales, & ex diversitate causæ efficientis in infusas & acquisitas, & ex diversitate obiecti in Theologicas & Morales. Ita communis, idque probatur inductione.

6. Inprimis enim *Virtutes intellectuales* sunt eæ, quæ intellectum, in quo subiectantur, perficiunt: & tales iuxta Aristotelem 6. *Ethic. c.* 3. sunt quinque, videlicet Intellectus, Scientia, Sapientia, Ars, & Prudentia; nam hæ spectant ad intellectum, in eoque subiectantur: quibus addi potest Fides infusa & Theologica, quam Philosophus ignoravit. Verum de his (dempta Prudentia, & Fide, de quibus infra suo loco) melius agitur in Philosophia. *Virtutes morales*, prout contradistinguuntur ab intellectualibus, dicuntur, quæ subiectantur in appetitu rationabili (hoc est, in voluntate) & versantur circa dirigendos mores, atque iuxta dictamen rectæ rationis moderantur, & dirigunt affectus animi nostri. Et huiusmodi virtus moralis tum ab Aristotele 2. *Ethic. cap.* 6. & Doctore nostro 3. *dist.* 36. *quæst. un.* §. *Dicitur*. tum ab aliis passim definitur, dicendo: *Virtus est habitus electivus in mediocritate consistens, quoad nos determinata ratione prout definieris sapiens*.

7. Deinde dari Virtutes infusas, & acquisitas, patet ex eo: quia cum Virtutes nobis a natura non insint, imo defacto; ac post lapsum primi parentis nostri Adæ, cogitationes hominum potius intentæ sint ad malum ab adolescentia sua; hinc quæ generatim sunt causæ effectivæ Virtutum, videlicet Deus per infusionem earum, & proprium exercitium hominis quo quilibet sibi comparat quosdam habitus virtuosos. Proinde & iuxta hoc duplex principium effectivum, Virtutes ut sic recte dividuntur in infusas, & acquisitas. Et quidem *Virtutes infusæ* dicuntur eæ, quæ nobis a Deo immediate infunduntur; ut sunt habitus Fidei, Spei, & Charitatis, qui etiam parvulis in Sacramento Baptismatis divinitus infunduntur; ut taceantur eæ Virtutes, quæ Angelis, & primis nostris Parentibus in sua creatione a Deo infusæ infuerunt. *Virtutes acquisitæ* econtra sunt, quæ nostra industria, nostrisque frequentatis actibus comparantur, seu acquiruntur: ut sunt habitus Temperantiæ, Mansuetudinis, & huiusmodi; nam, ut inquiunt Philosophi, *ex frequentatis actibus fit habitus*. Cæterum de tertio membro datæ divisionis in Virtutes Theologicas, & Morales, mox amplius dicetur; hinc fit

8. CONCL. III. *Virtus Theologica* ut sic recte describitur, dicendo: Virtus Theologica est virtus a Deo infusa, cuius principalis actus tendit in Deum tanquam obiectum immediatum. Ita in re Doctores communiter. Dicitur inprimis, *Virtus a DEO infusa:* nam Virtutes Theologicæ, prout sumuntur pro habitu, infunduntur homini a Deo in Sacramento Baptismi. Et additur, *cujus principalis actus tendit in Deum;* quia non est necesse, ut omnis eius actus immediate tendat in Deum; nam actus ille, quo quis credit revelationem Divinam, Mundum esse creatum in tempore, canem Tobiæ in huius adventu movisse caudam suam *Tob. cap.* 11. est quidem actus Fidei, non tamen tendit in Deum immediate, Sufficit proinde ad rationem Virtutis Theologicæ, quod actus eius principalis sic immediate tendat in Deum, utpote in quem credimus, quem consequi speramus, quem super omnia amamus.

9. Cæterum per illa verba *tanquam objectum immediatum*, assignatur differentia Virtutum Theologicarum a Moralibus; proveniens ex diversitate obiecti. Siquidem Virtutes Theologicæ habent pro suo immediato obiecto Deum, in quem earum actus principalis tendit tanquam in obiectum terminativum *Quod*: secus autem in Virtutibus Moralibus, puta in Religione, Temperantia, Misericordia, & aliis huiusmodi: nam hæ pro suo immediato obiecto non habent Deum, sed vel cultum DEO exhibendum, vel passiones moderandas, aut miseriam indigentium sublevandam &c. Quamvis & hæc saltem mediate ac remote tendant in Deum, propter quem tales actus boni eliciuntur.

10. Si dicas. Religio etiam immediate respicit Deum, utpote cui defert cultum debitum, Eumque honorare satagit; ergo. Resp. claritatis gratia distinguendo antecedens: Religio respicit Deum ut objectum immediatum, ac terminativum *Quod*, negatur; ut objectum *Cui*: conceditur antecedens, sed negatur consequentia. Quia Virtutes Theologicæ respiciunt Deum ut obiectum *Quod*, & quidem principaliter (nam actus principalis earum est, credere Deum esse, sperare Deum consequi in æterna beatitudine, Deum super omnia amare) Religio vero pro objecto *Quod* respicit cultum Deo referendum, ipsum vero Deum respicit duntaxat ut objectum *Cui*, cui videlicet cultum illum deferre laborat.

11. CONCL. IV. Tres tantum dantur Virtutes Theologicæ, videlicet Fides, Spes, & Charitas, & non plures. Ita omnes Theologi; nam prædictis tribus dumtaxat convenit definitio Virtutis Theologicæ proxime allata. Hinc & Apostolus 1. *Corint.* 13. has tres tantum enumerat, dicens: *Nunc autem manent Fides, Spes, Charitas, tria hæc*. Et Concilium Trid. *Sess.* 6. *c.* 7. de his tribus solummodo mentionem facit, dum inquit: *Unde in ipsa justificatione cum remissione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Jesum Christum, cui inseritur, fidem, spem & charitatem*. Quo tamen non obstante quælibet harum Virtutum Theologicarum distinguitur in habitualem, & actualem; per hanc intelligendo actuale exercitium, sive actum ipsum Fidei, vel Charitatis; per illam vero habitum istarum Virtutum divinitus nobis infusum.

QUÆSTIO II.

De perfectione & cessatione Virtutum Theologicarum, & an habeant medium?

SUMMARIUM.

12. *Virtutes Theologicæ sunt perfectiores Moralibus.*
13. *Inter Theologicas quæ sit perfectior?*
14. *Charitas amittitur per omne peccatum mortale, non Fides & Spes.*
15. *Hæ tamen tunc informes sunt, non vivæ.*
16. *In Beatis manet Charitas, non Fides, & Spes.*
17. *Virtutes consistunt in medio, vel formaliter, vel tantum materialiter.*
18. *Et habent medium vel ex parte objecti, vel solum ex parte actus.*
19. *Virtutes Theologicæ, an, & quomodo habeant medium?*

12. CONCL. I. Virtutes Theologicæ sunt perfectiores omnibus Virtutibus Moralibus. Ita communis: nam Theologicæ habent perfectius obiectum, videlicet ipsummet Deum.

13. CONCL. II. Inter ipsasmet Virtutes Theologicas omnium excellentissima est Charitas, deinde Spes; non obstante, quod ordine generationis Fides præcedat Spem, & hæc Charitatem. Ita communis omnium, cum Doctore Angelico 1. 2. *c.* 63. *art.* 3. & desumitur ex illo 1. *Corinth.* 13. *Nunc autem manent Fides, Spes, Charitas, tria hæc: major autem horum est Charitas.* Accedit ratio: quia Charitas nos perfectius coniungit Deo, quam Fides, & spes. Imo Charitas est mater omnium Virtutum, ac sine ea cæteræ Virtutes non sunt meritoriæ, nec prosunt de condigno ad vitam æternam, iuxta illud Apostoli 1. *Corinth.* 13. *Et si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, Charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, Charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.*

14. CONCL. III. Charitas amittitur quidem per quodlibet peccatum mortale, non tamen semper Fides & Spes. Ita omnes Theologi. Nam Charitas defacto est incompossibilis cum quolibet peccato mortali, ac per illud demeritorie destruitur: habitus vero infusus Fidei amittitur per oppositum actum Infidelitatis, & Spes per actum Desperationis.

15. CONCL. IV. Fides & Spes, quando in peccatoribus reperiuntur sine Charitate, non obstante, quod in propria sua specie sint perfectæ, nihilominus sunt informes, non vivæ, ac imperfectæ in tantum, quia non perducunt ad beatitudinem. Ita Doctor Subtilis 3. *dist.* 36. §. *De tertio*, idque desumitur tum ex verbis Apostoli 1. *Corinth.* 13. proxime relatis: tum ex illo *ad Galat.* 5. ubi dicitur: *in Christo JESU neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per Charitatem operatur.* Et in hoc sensu D. Augustinus *lib.* 15. *de Trinitate cap.* 18. ait: *Sine Charitate quippe Fides potest quidem esse, sed non & prodesse.* Et *lib.* 14. *de Civitate Dei cap.* 9. *Sic agitur fides est quidem sine Charitate, sed non perfecta virtus.*

16. CONCL. V. In Patria, seu in Statu gloriæ cœlestis, non remanet in Beatis Fides & Spes, bene tamen Charitas. Ita omnes Doctores. Probatur hoc inprimis de Fide: quia Fides est solum de illis rebus, quæ non videntur; unde D. Augustinus *Serm.* 27. *De verbis Apostoli*, ait: *Quid est Fides? Credere, quod non vides.* Atqui Beati vident Deum semper, ac intuitive; ergo non possunt amplius in Deum credere. Confirmatur: quia, ut inquit Apostolus 1. *Corinth.* 13. *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie &c. Cum autem venerit, quod perfectum est, evacuabitur, quod ex parte est.* Probatur idem de Spe: quia ut ait Apostolus *Rom.* 8. *Spes quæ videtur, non est spes: nam quod videt quis, quid sperat?* atqui Sancti in cœlis vident id, quod est obiectum Spei, scilicet Deum, Eoque perfecte fruuntur; ergo amplius non sperant. Quod autem in Beatis maneat Charitas, certum est, iuxta illud 1. *Corinth.* 13. *Charitas numquam excidit.* Unde Sancti in cœlis perfectissime amant Deum.

17. Quantum attinet ad posteriorem partem Quæstionis, est præmittendum, quod Virtutes varie possint intelligi consistere in medio, videlicet formaliter & secundum se, vel dumtaxat materialiter. *Formaliter*, & secundum se, *virtus consistit in medio*, quando ipsemet habitus virtutis inter duos extremos habitus vitiosos sibi oppositos versatur, prout Liberalitas mediat inter Avaritiam, & Prodigalitatem; nam quodlibet horum vitiorum extreme opponitur Liberalitati: Avaritia quidem per defectum, sumptus etiam necessarios non faciendo; Prodigalitas vero per excessum, exponendo bona sua in sumptus non necessarios. *Materialiter* dicitur *virtus consistere in medio*, quando ex una quidem parte contingit formaliter peccari contra illam virtutem; ex altera vero parte non sic, sed solum per oppositionem ad aliam virtutem ob certas rationes & circumstantias: sic Temperantia mediat inter Intemperantiam in cibo & potu, & inter Inediam: nam Inedia, per quam quis voluntarie se interficit, formaliter non opponitur Temperantiæ, sed Charitati erga seipsum.

18. Alio adhuc modo Virtutes possunt intelligi habere medium, nempe vel ex parte objecti: vel solum ex parte actus. Priori modo contingit, Virtutes habere medium, quando objectum actus virtuosi ita requirit medium, ut neque certam mensuram ejus excedere, neque ab eadem deficere possit: sic fit in virtute Temperantiæ, quæ salvatur in mediocritate cibi & potus sumendi, ita ut neque minus sumatur, quam exigit natura juxta præscriptum rectæ rationis. Posteriori modo Virtus intelligitur habere medium, quando virtus non petit certum modum ex parte objecti observandum, bene tamen in actibus circa illud versantibus, ne scilicet alio modo, quam oportet, exerceantur: sic amor Dei consistit in medio; nam non potest excedere ex parte objecti (Deus enim est dignus omni amore) bene tamen ex parte actus, volendo scilicet amorem Dei elicere illicito modo, v. g. occidendo se ipsum.

19. CONCL. VI. Virtutes Theologicæ habent quidem suo modo medium, quod possunt, ac debent observare; non tamen habent medium ex parte objecti sui formalis, sed solum ex parte actus, sive exercitii earum. Ita communis; idque suadetur ex illo vulgato dicto: *Virtus consistit in medio.* Hinc, *Isaiæ cap.* 30. dicitur: *Hæc est via, ambulate in ea, & non declinetis neque ad dextram* (scilicet per excessum) *neque ad sinistram* (nempe per defectum) qualia etiam habentur *Deut.* 5. & *Proverb.* 4. Et D. Apostolus *Rom.* 12. generatim præcipit, *Non plus sapere, quam oportet sapere.* Accedit ratio: quia in exercitio Virtutum Theologicarum potest dari non solum defectus, prout fit in omissione talium actuum tempore urgentis præcepti (ut taceamus vitia extreme opposita per defectum, nempe Infidelitatem, Desperationem, & odium Dei) sed etiam excessus, si actus illi fiant modo indiscreto, & *plus quam oportet, sapere* volendo; prout fieret, seipsum ob amorem Dei putativum interficiendo aut eidem immolando filium suum, prout olim fecerunt Gentiles.

DISTINCTIO II.

De Fide.

QUÆSTIO I.

Quid sit Fides, & quod obiectum eius?

SUMMARIUM.

1. *Fidei nomen varie accipitur.*
2. *Aliæ Fidei acceptiones,*
3. *Fides supernaturalis actualis,*
3. *Et habitualis, quid?*
5. *Objectum materiale Fidei, quod?*
6. *Objectum Fidei complexum, & incomplexum, quid?*
7. *Corollaria.*
   (a) Dist. 3. quæst. 5.
8. *Objectum formale Fidei est veritas Dei.*
9. *Plebei, quomodo credant ob propositionem Concionatoris?*
10. Evangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret Auctoritas, *quomodo intelligendum.*

1. STYLO receptissimo inter Virtutes Theologicas primo loco ponitur Fides, non quod ea sit dignior cæteris, sed quia, ut inquit Concilium Trid. *Sess.* 6. *cap.* 8. *Fides humanæ salutis initium, fundamentum, & radix omnis justificationis:* quod intelligendum de Fide supernaturali, & Theologica. Siquidem generatim Fidei nomen varie sumitur, quandoque: pro Fidelitate seu veritate in servandis promissis: in quo sensu is dicitur servare Fidem, qui stat suis promissis. Deinde pro conscientia, seu dictamine ejus: si accipitur *Rom.* 14. *Omne quod non est ex fide* (id est, quod est contra dictamen conscientiæ) *peccatum est.* Quo modo etiam in Jure dicitur quis bonæ fidei possessor, qui bona conscientia quidpiam possidet,

det, credens, illud esse suum. Tertio, Fides quandoque sumitur pro fiducia consequendi rem desideratam, aut promissam: prout accipitur *Matth.* 14. *Modicæ fidei, quare dubitasti?* Et *Jacobi cap.* 1. *Postulet autem in fide nihil hæsitans*. Quamvis hunc locum multi Doctores non absque fundamento accipiant de ipso actu Fidei Theologicæ, seu assensu credulitatis Divinarum promissionum, cujus effectus est prædicta fiducia, juxta illud *Marci cap.* 11. *Omnia, quæcumque petitis, credite, quia accipietis*.

2. Rursus aliquando fides accipitur pro objecto fidei, juxta illud Symboli S. Athanasii: *Hæc est fides Catholica*, id est, Articuli Fidei Catholicæ, seu objecta materialia ejus. Ultimo tandem, & proprie, ac quantum ad propositum, accipitur Fides pro Virtute intellectuali, & quidem Theologica, qua creditur aliquid propter auctoritatem Dei illud revelantis. Et dicitur, *propter auctoritatem DEI*: non enim hic loquimur de Fide humana, qua aliquid creditur propter auctoritatem hominum illud affirmantium; sed sermo est solummodo de Fide Divina, de qua Apostolus *ad Heb.* 10. dicit: *Justus ex fide vivit*. His prænotatis, sit

3. CONCL. I. *Fides supernaturalis actualis* est actus supernaturalis, quo quis concurrente simul gratia Divina excitante, & collustrante assentitur alicui propositioni ex eo, quia Deus summe verus ipsam revelavit. Ita in re communis. Siquidem motivum Fidei actualis est veracitas Dei, quidpiam nobis revelantis: nam quia Deus, qui nec fallere potest, nec falli, hoc aut illud hominibus revelare dignatus est, hinc Fide Divina credimus, illud esse verum.

4. CONCL. II. *Fides supernaturalis habitualis* est virtus divinitus nobis infusa, & donum Dei, quo firmiter assentimur iis omnibus, quæ a Deo nobis revelata sunt, quatenus sunt revelata. Ita communis Doctorum. Neque enim differt hæc definitio ab ea, quam affert S. Paulus Apost. *ad Heb.* 11. dicens: *Est autem fides, sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium*, Nam ly *argumentum non apparentium*, indicat totam naturam Fidei in data definitione clarius explicatam: *argumentum* enim idem est, ac firma adhæsio intellectus: ly *non apparentium &c.* denotat, quod talis firma & infallibilis adhæsio intellectus nitatur certitudine revelationis Divinæ, factæ de iis, quæ quidem nondum videmus, speramus tamen consequi in cælis. Unde additur, *sperandarum substantia rerum*: quibus verbis partim nobis indicatur primarium objectum Fidei, qui est Deus, quemque pie vivendo in cœlis consequi speramus: partim vero manifestatur quædam Fidei proprietas, utpote quæ debet esse certa & infallibilis, unde appellatur *substantia*: simulque est fulcrum Spei Christianæ, nam quæ speramus, fide Divina fiunt nobis certa.

5. CONCL. III. Objectum materiale primarium incomplexum Fidei, est solus Deus; quamvis omnes aliæ a Deo nobis revelatæ propositiones spectent ad objectum materiale, minus tamen principale, & complexum fidei Divinæ. Ita rursum Theologi communiter. Ratio primæ partis est: quia, ut inquit D. Augustinus *lib.* 4. *de Civitate Dei. cap.* 20. *Fidei primum, & maximum officium est, ut in verum credatur Deum*. Accedit, quod inter omnia credibilia omnium maximum, atque præstantissimum sit ipsemet Deus; utpote qui est Ens infinitum, & summe bonum, & ad cujus cognitionem omnia cætera credibilia referuntur: atqui hoc intelligitur per objectum primarium materiale Fidei; ergo. Hinc in Symbolo Apostolorum mox a principio dicitur: *Credo in Deum &c.* & postmodum pro clariori ejus cognitione cæteri Articuli subiunguntur.

6. Altera pars ex eo patet: quia per objectum materiale Fidei intelligitur illud, quod est credendum fide Divina, præsertim quando per auctoritatem Ecclesiæ nobis constat de tali revelatione a Deo facta; ergo etiam omne istud spectat ad objectum materiale. Et additur, *complexum*: nam per *Objectum Fidei complexum* intelligitur tota propositio objectiva divinitus revelata, cui assentimur mediante actu Fidei: *per incomplexum* vero intelligitur subjectum, & prædicatum talis propositionis divinitus revelatæ.

7. Infertur proinde quod ad objectum materiale Fidei spectet inprimis Deus, ejusque existentia, & Mysterium SS. Trinitatis. Deinde creatio Mundi, & redemptio generis humani per Christum facta. Insuper quidquid in S. Scriptura, seu Libris Canonicis continetur: nam quamvis eorum aliqua parum videantur ad Dei cognitionem facere, ut, quod canis Tobiæ caudam moverit, quod Saul quæsierit asinas, & hujusmodi; nihilominus quia & hæc a Spiritu sancto in Sacris Litteris nobis sunt revelata, pertinent ad objectum materiale, minus tamen principale Fidei, suntque credenda propter auctoritatem Divinæ veritatis, ac revelationis. Insuper spectant ad objectum materiale Fidei ea, quæ ex Traditione Apostolica nobis Ecclesia proponit credenda, ut dicetur inferius. (*a*)

8. CONCL. IV. Objectum formale & motivum Fidei supernaturalis, est prima & infallibilis veracitas Dei, seu veritas ejus in revelando. Ita Doctor Subtilis *Quæst.* 1. *Prologi*. cum Scotistis, & multis aliis. Ratio est: quia ideo credimus Fide Divina articulis Fidei, quia Deus eos nobis revelavit, & ideo credimus Deo revelanti, quia est prima veracitas; ergo veracitas Dei revelantis est ratio motiva Fidei Divinæ, & consequenter ejus objectum formale.

9. Nec dicas. Plurimi de plebe credunt articulis Fidei, non ex motivo veritatis Dei revelantis, sed ob propositionem Concionatoris, vel Ecclesiæ Catholicæ: atqui hi eliciunt veros actus Fidei Divinæ; ergo. Respondetur enim, distinguendo majorem: credunt articulis Fidei, ob solam propositionem Concionatoris, aut Ecclesiæ, negatur; credunt ob hanc, & simul implicite apprehensam revelationem veracissimam Dei, conceditur maior: & eodem modo distincta minori, negatur consequentia. Siquidem dum homines simpliciores credunt articulis Fidei, sibi per Concionatores atque Ecclesiam propositis, simul apprehendunt, id a Deo fuisse revelatum, ob cuius infallibilem veracitatem credunt auditis, ac propositis per Ecclesiam & Concionatores. Nam, ut dicitur *Rom.* 10. *Fides ex auditu, auditus autem per Verbum Christi*. Et 1. *Thess.* 2. *Quoniam, cum accepissetis Verbum auditus DEI, accepistis illud non ut verbum hominum, sed sicut est vere Verbum Dei*. Occasione cuius proinde.

10. Quæritur, quomodo sit intelligendum illud dictum S. Augustini *lib. contra epist. Fundamenti cap.* 5. *Ego vero Evangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret auctoritas*. Unde est communis praxis Fidelium, qui credunt, quidquid Sancta Mater Ecclesia credendum proponit? Resp. hoc ex eo fieri, non quod Ecclesiæ auctoritas sit objectum formale Fidei, seu ratio motiva credendi (hæc enim est sola veracitas Dei, quidpiam revelantis) sed quia Ecclesiæ auctoritas est ratio nobis proponens, seu ostendens objecta credendi. Nam per Ecclesiam proponuntur, ac exhibentur nobis illi Articuli, qui sunt credendi, atque per ipsam sive libri Canonici Sacræ Scripturæ, sive Traditiones Apostolicæ determinantur, atque declarantur, quod sint a Deo revelati, & a Spiritu Sancto dictati, vel a Christo oretenus Apostolis traditi, atque per Apostolos posteris: sicque fit, quod hi potius, quam alii per Hæreticos, vel apocryphos libros jactitati, propter infallibilem veracitatem Dei Fide Divina sint a Fidelibus credendi. Quia igitur Spiritus Sanctus in negotio tanti momenti non sinit Ecclesiam, dilectam suam Sponsam, errare, securissime, & absque ullo erroris periculo creduntur propter Dei veracitatem, & fide Divina omnia ea, quæcumque Ecclesia nobis sic credenda proponit. Et hoc innuunt citata S. Augustini verba: *Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ commoveret auctoritas*: prout clare indicat ly *commoveret*.

QUÆ-

QUÆSTIO II.

Quænam puncta Fidei sint necessario explicite credenda.

SUMMARIUM.

11. *Credere explicite, & implicite, quid? Fides explicita, & implicita, quæ?*
12. *Salus animæ, prima, & ultimata. Necessitas medii, & necessitas præcepti, quid?*
13. *Fides tum habitualis, tum actualis, quomodo necessaria ad salutem?*
14. *Infantibus & perpetuo amentibus, non est necessaria fides actualis.*
15. *Necessitas explicite credendi aliquos Articulos non est æqualis respectu omnium.*
16. *Fides explicita de existentia DEI, & ut Remuneratoris, requiritur necessitate medii.*
17. *Idem affirmant multi de Mysterio SS. Trinitatis, & Incarnationis Verbi.*
18. *Notabilis objectio solvitur.*
19. *Dicta solutio propugnatur, & objectio retorquetur.*
20. *Cognitio, & fides ex puris naturalibus non juvat ad justificationem.*
21. *Aliud est, explicite credere, aliud explicite scire Articulos Fidei.*
22. *Non pauci tenent oppositam sententiam.*
23. *Quænam teneantur Fideles explicite credere necessitate præcepti?*
** *Item an Virginitas perpetua B. Virginis, & quænam circumstantiæ circa Passionem, Resurrectionem, & Ascensionem Christi explicite credendæ? Addit.*
** *An sufficiat Symbolum tantum tenere memoria, & non intelligere sensum ejus? vel e converso, utrum sufficiat scire solam substantiam in eo comprehensam?*
24. *Doctrina notabilis quoad hoc.*
* *Alia adhuc notabilis doctrina.*

11. ADVERTENDUM cum communi Doctorum, dupliciter nos posse credere Articulos Fidei, nimirum explicite, & implicite. *Credere explicite* idem est, quod distincte & in particulari credere aliquod Mysterium Fidei; puta, quod Deus sit unus in essentia, & in personis trinus; quod Christus pro nobis sit passus, &c. Unde *Fides explicita* dicitur, per quam res divinitus revelata, in se, & sub propria ratione creditur: ut fit in allatis exemplis. *Implicite* vero *credere* idem est, ut alicui propositioni Fidei assentiri confuse, in communi seu universali, quatenus virtualiter continetur in alia propositione, quam distincte credimus: ut, si quis credat, quidquid sancta Mater Ecclesia credendum proponit; talis enim implicite credit omnes Articulos Fidei. Hinc *Fides implicita* appellatur, per quam credimus res in universali, seu prout in aliqua alia propositione continentur.

12. Notandum ulterius, quod duplex possit intelligi necessitas Fidei ad salutem animæ (sive primam, quæ est gratia sanctificans sive ultimatam, quæ est æterna gloria, seu visio beatifica in Cœlis) una medii seu finis, alia præcepti. *Necessitas medii*, seu finis, dicitur illa, qua quidpiam ita est necessarium ad finem, puta ad salutem animæ consequendam, ut sine eo, quamvis inculpabiliter omittatur, finis, v. g. animæ salus, obtineri non possit: sic in statu Evangelii Baptismus aliquis, nimirum vel Fluminis, vel flaminis, vel Sanguinis est necessarius ad vitam æternam, quia sine eo, etiam ex ignorantia invincibili, aut impotentia physica non suscepto, salus æterna obtineri non potest; uti patet in parvulis in utero materno decedentibus. *Necessitas præcepti* dicitur ea, qua quidpiam sub obligatione præcepti necessario præstandum est ad consequendam salutem æternam, eo quod alioquin quis transgrediendo præceptum mortaliter peccaret, nisi excuset ignorantia, vel impotentia. Addunt Doctores tertium membrum, nempe *Necessitatem medii, & præcepti simul*: prout de facto adultis hominibus necessarius est Baptismus Fluminis determinate ad salutem, casu quo possunt eum in re suscipere. His prænotatis, sit

13. CONCL. I. Fides non solum habitualis, sed & actualis, seu accepta pro ipso actu credendi aliquod supernaturale objectum, fuit omnibus, usum rationis habentibus, pro quocumque Statu necessaria ad gratiam, & æternam gloriam consequendam, & quidem necessitate medii seu finis, adeo, ut ea prætermissa salus animæ obtineri numquam potuerit, nec possit, etiamsi inculpabiliter seu ex ignorantia invincibili non habeatur. Ita communis Theologorum, & patet ex illo *ad Heb. 11. Sine fide impossibile est placere DEO: credere enim oportet accedentem ad DEUM, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.* Quæ verba non solum de Fide habituali, quam solam suscipiunt parvuli in Sacramento Baptismatis, sed etiam de Fide actuali quorumdam Mysteriorum quandoque ab adultis habenda, communiter intelliguntur a Doctoribus; idque ex se ipsis satis indicant. Hinc Innocentius XI. merito inter alias propositiones sequentem, ordine 16. damnavit, *Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, & secundum se.*

14. Dicitur notanter, *omnibus hominibus usum rationis habentibus*. Quia infantibus, ac perpetuo amentibus, non est necessaria Fides actualis, sed sufficit habitualis, id est, habitus Fidei supernaturalis in Sacramento Baptismatis infusus. Unde Concilium Trid. *Sess. 7. can. 13. de Baptismo*: ait *Si quis dixerit, parvulos, eo quod actum credendi non habent, suscepto Baptismo inter fideles computandos non esse: ac propterea p...ssari, omitti eorum Baptisma, quam eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide Eclesiæ, anathema sit.*

15. CONCL. II. Licet omnes Fideles teneantur explicite credere aliquos Articulos Fidei, hæc tamen necessitas non est æqualis respectu omnium. Ita Scotus 3. *dist. 25. q. 1.* & alii. Ratio est: quia Majores Ecclesiæ, ut Prælati & præsertim Episcopi, tenentur habere fidem magis explicatam Mysteriorum Fidei Catholicæ, utpote qui subditos suos ex officio instruere tenentur de rebus Fidei. Minores vero, præsertim rudiores & simpliciores, de necessitate non tenentur omnes & singulos Articulos explicite & distincte credere, sed sufficit, principaliores credere explicite (quinam autem hi sint, mox dicetur) cæteros vero credere implicite, seu in generali, credendo quidquid Ecclesia credendum proponit.

16. CONCL. III. Fides explicita de existentia veri Dei, & quod is sit justus remunerator, decernens præmia justis, & improbis supplicia, omnibus adultis usumque rationis habentibus, est necessaria ad salutem necessitate medii. Ita communis Doctorum, & desumitur ex citatis illis verbis Apostoli *Heb. 11. Sine fide impossibile est placere DEO: credere enim oportet accedentem ad DEUM, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.* Hinc Innocentius XI. merito inter alias sequentem, ordine 22. Propositionem damnavit: *Non nisi fides unius DEI necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita Remuneratoris.*

17. CONCL. IV. Insuper multi Doctores volunt, necessario esse explicite credendum necessitate medii Mysterium SS. Trinitatis, nec non Mysterium Incarnationis, nempe Filium DEI esse pro nobis incarnatum, Christumque esse verum Deum & hominem. Ita sentit Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 2. n. 8. & seqq.* citans pro hac sententia D. Thomam, Gabrielem, Molinam, Valentiam; idemque tenent Mastrius, Sannig, Filliucius, Bassæus, aliique plures. Rationem dant: quia hæc duo Mysteria sunt fundamentum totius nostræ salutis. Nam in nomine SS. Trinitatis confertur Baptismus, sine quo nemo potest salvari: per Christum vero sumus salvati, atque redempti; ipseque simul est verus Deus; verique Dei Filius, per quem creati sumus.

18. Nec obstat (inquiunt) quod multi Gentiles, quin & adulti prius in infantia baptizati, v. g. pueri in sylvis enutriti, & paulo post acquisitos annos discretionis morientes, aut muti & surdi a nativitate, invincibiliter ignorent hæc Mysteria, utpote numquam sibi proposita. Resp. enim, tales non damnari

nari propter peccatum Infidelitatis, sed vel propter peccatum originale, vel propter alia peccata contra Legem Naturæ commissa. Quod si vero quis eorum jam baptizatus numquam mortaliter peccaverit, ad Divinam providentiam pertinet, ut vel speciali lumine supernaturali interius illustretur, vel ab aliquo alio hæc Fidei Mysteria eidem proponantur, ut explicite credere possit; prout in simili factum legitur Eunucho Reginæ Candacis *Actor. cap.* 8. & Cornelio Centurioni. *Actor.* 10.

19. Neque hæc responsio cuipiam rara, vel voluntarie data videatur. Siquidem allata instantia non solum urget contra sententiam, admittentem, quod explicite credendum sit necessitate medii Mysterium SS. Trinitatis, & Incarnationis Dominicæ; sed ea etiam solvenda est ab omnibus Theologis, utpote qui juxta novissimum Decretum Innocentii X. *num.* 16. allegatum, admittere tenetur, quod Fides explicita *unius DEI ut Remuneratoris* sit necessaria ad salutem necessitate medii. Nam pariter quæritur, quomodo explicite possit credere in Deum ut Remuneratorem, sicque salvari mutus & surdus a nativitate, aut puer jam baptizatus, sed post acquisitos annos discretionis illico moriens, qui de æterna retributione, atque de Deo ut Remuneratore, invincibiliter nihil unquam audivit, imo (loquendo de illo surdo) neque audire potuit?

20. Nec juvat dicere, talia lumine naturali posse cognosci. Nam (si non detur responsio proxime allata) contra est: quia vel Deum ut Remuneratorem non licet naturali ratione cognoscere, vel si hoc fieri possit (prout naturaliter potest cognosci, atque demonstrari existentia Dei) tamen istud non sufficit ad salutem, juxta cit. Decretum Innocentii XI. in quo pariter sequens, ordine 23. Propositio, damnata legitur: *Fides late dicta ex testimonio creaturarum, simili-ve motivo ad justificationem sufficit*. Et merito hæc Propositio est damnata: nam, ut loquitur Concilium Trid. *Sess.* 6. *cap.* 8. *Fides est humanæ salutis initium, fundamentum, & radix omnis justificationis*: atqui hujusmodi initium, fundamentum & radix, nequit haberi ex puris naturalibus: quidquid olim contradixerint Pelagiani & Semipelagiani hæretici; ergo.

21. Adducunt tamen Auctores hujus sententiæ, quod aliud sit, *explicite credere* Articulos Fidei; & aliud, *explicite scire*, ita ut quis interrogatus possit rationem reddere de prædictis Mysteriis Fidei: primum enim necessarium est necessitate medii, non secundum. Insuper (inquiunt) sufficit, hujusmodi Articulos & Mysteria Fidei cognoscere saltem secundum substantiam, imo si quis tamen hebes sit, ac obtusus ingenio, ut non possit hos omnes Articulos capere secundum substantiam, sufficit, si saltem assensum præbuerit hujusmodi Articulis ad salutem necessariis, eosque crediderit, dum sibi proponebantur a Parocho, vel alio. Quia sic jam tales explicite credunt, licet non explicite sciant illos, ita ut interrogati possint apte respondere, & rationem reddere: hoc enim posterius non est necessarium ad salutem necessitate medii, sed solum necessitate præcepti, a qua tamen rudes excusantur ratione suæ impotentiæ. Bassæus. *V. Fides I. n.* 11. cum aliis.

22. Dicitur notanter in Conclusione, *n.* 17. data: *Insuper multi Doctores volunt &c.* Nam oppositam sententiam, videlicet hæc duo Mysteria Fidei non esse necessario credenda necessitate medii, sed duntaxat necessitate præcepti, etiam non pauci tenent; ut Lugo *disp.* 12. *de Fide n.* 91. *& seqq.* citans Medinam, Vegam, Suarez, Turrianum, pluresque alios; eamque non minus probabilem censet Layman *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 8. & Herincx *disp.* 7. *de Fide n.* 49. Ratio horum est: quia necessitas illa medii post prædicationem Evangelii neque habetur clare ex S. Scriptura, neque ex traditione Patrum, neque ex ratione; nam tam rationes, quam testimonia S. Scripturæ, atque Sanctorum Patrum, commode intelliguntur de necessitate præcepti, non medii.

23. CONCL. V. Omnes Fideles, postquam ad rationis usum pervenerunt, tenentur necessitate præcepti explicite credere, & saltem quoad substantiam seu crasso modo scire Mysteria contenta in Symbolo Apostolorum, Orationem Dominicam, Sacramenta maxime necessaria, ut Baptismum, Eucharistiam, & Pœnitentiam; reliqua vero tunc, quando quis ea recepturus est, & v. g. Matrimonium initurus, item Præcepta Decalogi, & Ecclesiæ. Ita Doctores communiter. Qua de causa omnes ejusmodi Articuli, & materiæ, dicuntur *Prima Fidei Rudimenta*, quæ in Catechesibus publice circumferuntur in Ecclesia, & omnibus proponuntur tamquam explicite credenda, & scienda.

Additio.

** Quamvis contenta in Symbolo sciri solum debeant quoad substantiam, tamen non sufficit Symbolum istud tenere tantum memoria, & non intelligere sensum ejus. Cum id perinde sit, ac nescire. Hos inter nescientes computari possunt ignari Linguæ latinæ, qui tamen non callent Symbolum, nisi latine, ut ait Herincx *Disp.* 7. *de Habitu & actu Fidei. N.* 60. E converso non exigitur, ut Symbolum sciatur memoriter, dummodo sciantur quoad substantiam in eo comprehensa, ut de iis interrogatus quis possit apte respondere. Id enim, & non plus ipse simplex textus Symboli, ac Christi suave jugum, & ipse communis sensus fidelium petunt. Itaque de SS. Trinitatis Mysterio expresso in Symbolo sufficit scire, quod in una Natura Divina sint tres Personæ distinctæ realiter, scilicet Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, quæ non sint tres Dii, sed unus tantum Deus, vel, ut dicit Herincx, quod Pater sit Deus; Filius sit Deus, Spiritus S. sit Deus, & tamen nequaquam sint tres Dii, sed unus tantum Deus. De Incarnatione Verbi Divini sufficit scire, quod Filius Divinus humanam carnem, & naturam ex Maria Virgine assumpserit, adeoque Christus sit verus Deus, verusque homo simul, conceptus sine opera maritali, per cooperationem Spiritus Sancti, & natus ex Maria Virgine. Tali modo discurrendum est fere de reliquis.

Dubitant tamen aliqui, an Virginitas perpetua B. Virginis, etiam post partum, ratione tertii articuli sit explicite credenda? Salmanticenses *Tom.* 5. Cursus Theol. moralis affirmant: quia hoc satis exprimitur in Symbolo, dum dicimus: *natum ex Maria Virgine*: cum enim absolute appellet Virginem, non debemus ea verba restringere ad determinatum statum, sed extendere ad omnem, id est, ante, in, & post partum: adde, quod hæc circumstantia Virginitatis perpetuæ in Deipara commendet maxime excellentiam Mysterii Incarnationis. Nihilominus huic responsioni contradicunt Azorius, Sanchez, Joann. Ponc. apud Herincx cit. N. 61.

Circumstantias Passionis *sub Pontio Pilato*, & Resurrectionis Christi *tertia die* Herincx, & Salmanticenses existimant non esse sciendas, & credendas explicite sub gravi obligatione: quia sunt levioris momenti, & parum conducunt ad excellentiam redemptionis generis humani, quamvis levem obligationem agnoscat noster Poncius *Dist.* 25. *in Comment. N.* 101. eo quod alias non fuissent positæ in Symbolo. Idem videtur esse de Sepultura Christi, ut loquuntur Herinx & Salmanticenses, cum non sit circumstantia adeo gravis, sed solum pars articuli, quæ novam difficultatem non habet, serviique unice ad confirmandam veram mortem Christi, & declarandam resurrectionem Ejusdem, quæ utraque aliunde supponitur satis credita & cognita. Contra vero judicant Salmanticenses circumstantiam *Crucifixionis* esse expresse credendam, quia peculiariter per eam commendatur opus Redemptionis humanæ, & ideo hæc circumstantia singulariter prædicatur a S. Paulo 1. Corinth. 1. *Prædicamus Christum crucifixum*. Unde & alii asserunt, sub mortali debere fideles scire se signare signo crucis.

Descensus Christi ad inferos est explicite sub obligatione gravi credendus. Lugo, Salmanticenses, Herincx, & alii contra Suarez, Castro Palao, & alios; ratio est: quia descensus ad inferos, sive partes inferiores terræ fuit ab Apostolis in Symbolo positus tamquam novus peculiaris articulus, & non tamquam circumstantia alterius articuli: accedit, quod per hunc descensum cognoscatur clarius Redemptionis Chri-

Christi universalitas, & efficacia, quæ usque ad inferos penetravit, e manibus tenebrarum. & ex umbra mortis animas Sanctorum eruendo.

Pariter Sessio Christi ad Dextram Patris est explicite credenda, & scienda. Herincx, Salmanticenses, & alii: Ratio est: quia his verbis indicatur æqualitas gloriæ, quam Christus ut Deus cum Patre habet, & suprema gloria & potestas, quam Post Patrem ut homo obtinet, supra & in omnes Angelos & homines juxta illud Pauli Hebræ. 1. ad quem Angelorum dixit aliquando, sede a dextris meis? quæ cum in aliis articulis non sint declarata, censendum est, ea in hoc esse significata ea intentione, ut explicite credantur. Tandem communionem Sanctorum censent plures non esse explicite credendam ob difficultatem intelligendi, quæ etiam Doctores circa sensum in varias opiniones abripit. Interea, quod rem ipsam concernit, non est tanta difficultas, cognoscendi sensum sub his verbis latentem, sive dein per communionem hanc intelligatur participatio eorumdem Sacramentorum, seu potius participatio mutua bonorum operum, & orationum, quam etiam rudes Catholici norunt, & ideo Sanctos orant, ac mutuas orationes petunt. Herincx *disp. 7. de Habitu, & Interno actu Fidei. n. 63.* **

24. Hoc tamen intellige: nisi impotentia, aut invincibilis ignorantia excuset: nam isthæc necessitas, talia explicite credendi & sciendi, est præcepti dumtaxat; unde potest excusare impotentia, aut invincibilis ignorantia, non minus, ac in aliis præceptis. Quod notandum pro hominibus agrestibus, & hebetibus: quamvis & vi pro viribus sint instruendi, ut præter primaria Fidei Mysteria sciant saltem ea, quæ ad dignam Sacramentorum receptionem ab ipsis peragendam, & status sui conditionem observandam, requiruntur. Certe Innocentius XI. anno 1679. sequentem inter alias Propositionem, ordine 64. damnavit: *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia Mysteriorum Fidei, & etiam si per negligentiam, etiam culpabilem nesciat Mysterium Sanctissimæ Trinitatis, & Incarnationis Domini nostri JESU Christi.* Hactenus Propositio damnata. Væ autem Pastoribus, quibus ex Officio sub gravissimo peccato incumbit pueros, aliosque Ignorantes suæ Parochiæ in similibus instruere, si ex socordia negligant. O! quam longe utilius inquit P. Herincx hic *D. 7. n. 42.* instituerentur coram plebe Conciones Catecheticæ, quam conceptus subtiles captum plebis excedentes.

Additio.

* Quæres occasione damnatæ Propositionis prius allatæ, quid ergo agendum Confessario, si in Confessionali deprehendat puerum, aut alium rudem vincibili laborare ignorantia principalium Mysteriorum Fidei, SS. Trinitatis, & Incarnationis Dominicæ, qui tamen serio promittit, quod ea velit proxime addiscere, sicque ignorantiam suam deponere? Ante Responsionem suppone, quod talis nequiret absolvi, si nollet eam, quam posset, deponere ignorantiam, uti per se patet ex propositione damnata, & ratione: etenim talis nolens deponere ignorantiam vincibilem, quam posset, est in actuali voluntate peccarum suum grave continuandi, sic utique incapax absolutionis? Quod si autem serio promittat, se velle proxime hanc ignorantiam deponere, de qua nunc cordi intime dolet: Resp. conformiter libello succincte declaranti propositiones damnatas I. Extra articulum mortis neque tunc talem esse absolvendum, antequam eundem Confessarius breviter, ac pro modulo pœnitentis instruat de Mysterio *SS. Trinitatis, & Incarnationis.* Ratio est: quia juxta prius dicta saltem probabile est, hæc duo Mysteria esse necessario credenda non solum necessitate præcepti, sed etiam necessitate medii, adeoque exponeretur Sacramentum probabili periculo nullitatis, si talis, antequam hæc credat Mysteria, actu absolveretur; nam, si quæ sunt necessaria necessitate medii, sine his nequit Sacramentum Pœnitentiæ valide subsistere &c. Sic si quis neque crederet Deum ut Unum, & Remuneratorem, talis, nisi prævie instrueretur, invalide absolveretur, non solum si laboraret ignorantia vincibili, sed etiam invincibili: nam absque necessariis necessitate medii nequit aliquis obtinere gratiam sanctificantem, adeoque nec gratiam absolutivam.

Resp. II. Si pœnitens iste de suis peccatis omnibus, sic virtualiter de ista ignorantia (supposito, quod fuerit vincibilis) vere doleat cum proposito, nec tamen ob periculum imminentis mortis amplius tempus videretur superesse, prævie ante absolutionem hunc instruendi de dictis Mysteriis *SS. Trinitatis, & Incarnationis*, absolvi debet, non quidem absolute, sed conditionate: nam pariter probabile, imo probabilissimum est, dicta Mysteria esse necessaria tantum necessitate præcepti, non autem medii, adeoque bona ejus voluntas in his circumstantiis, ubi amplius instrui nequit, redderet hunc capacem absolutionis, non quidem absolutæ (ne ob probabilitatem alterius contrariæ sententiæ Sacramentum exponeretur periculo invaliditatis) sed conditionatæ. Videatur Dominicus Viva in sua Trutina Theologica in dictam propositionem. *

QUÆSTIO III.

Quo tempore obligentur Fideles ad eliciendum actum Fidei;

SUMMARIUM.

25. *Præceptum Fidei affirmativum, & negativum, quid?*
26. *Obligatio eliciendi actum Fidei, Spei &c.*
Alia per se & directe, alia per accidens.
27. *Datur præceptum Divinum per se obligans quandoque ad actum Fidei.*
28. *Non sufficit actum Fidei tantummodo semel in vita elicere.*
29. *Primum tempus, quo præceptum Fidei obligat.*
30. *Quando infidelibus adultis censeatur vera Fides sufficienter proposita?*
(*b*) De hoc inferius Dist. 3. n. 55. & seqq.
31. *Circa Mysteria Fidei non licet sequi opinionem minus probabilem relicta probabiliore; & cur?*
32. *Quando pueri baptizati teneantur elicere actum Fidei?*
33. *Secundum tempus, quo præceptum Fidei per se obligat.*
34. *Tertium tempus dictæ obligationis. Diversæ Doctorum sententiæ circa tempus, quo in vitæ decursu tenemur elicere actum Fidei.*
35. *Rarius peccatur contra hoc præceptum Fidei cur?*
36. *Quartum tempus, quo per accidens & indirecte obligamur ad actum Fidei.*
37. *Qualis Confessio tunc sufficiat?*
38. *Quintum tempus, quo obligat præceptum Fidei, est articulus mortis.*
Moribundi ad actus virtutum Theologicarum maxime excitandi.

25. CONveniunt Doctores, præceptum Fidei duplex esse, unum affirmativum, aliud negativum. *Præceptum Fidei affirmativum* importat, ut ea omnia, quæ a DEO sunt revelata, atque ut talia nobis per Ecclesiam proposita, credamus. *Negativum* est, ut Fidem numquam negemus, neque dissentiamus rebus Fidei, nec etiam erroneis dogmatibus Divinæ veritati contrariis ab Ecclesia reprobatis fidem præstemus. Quia igitur certum est inter Doctores, quod præcepta negativa obligent semper & pro semper; hinc in nullo prorsus casu, aut tempore, licitum est Fidem negare aut falsum credere. Econtra vero, quia præcepta affirmativa obligant quidem semper, sed non pro semper (id est, obligant solum pro determinato tempore, ac in certis casibus & circumstantiis) hinc Quæstio remanet, quandonam illud affirmativum Fidei præceptum obliget, sive quonam tempore quis teneatur ad eliciendum actum Fidei, & quidem internum: nam de Confessione externa Fidei dicetur *Quæst. seq.*

26. Cæterum duplex considerari potest obligatio eliciendi actum internum Fidei (quod servata proportione pariter dicendum de obligatione eliciendi actum Spei, vel Charitatis &c. una per se & directe, altera vero indirecte & per accidens. Prior obligatio

tunc

tunc censetur adesse, quando præceptum affirmativum Fidei (Spei, vel Charitatis &c.) ex se ipso, atque immediate obligat, ita ut omittens tunc actum Fidei, contra hanc virtutem directe peccet. Indirecte seu per accidens dicitur obligare præceptum affirmativum Fidei, quando talis obligatio provenit ratione alterius præcepti obligatorii, quod observari non potest absque actu Fidei: ut quando actus Fidei est medium necessarium ad implendum præceptum alterius virtutis; quod servari nequit, nisi præcedat actus Fidei.

27. CONCL. I. Datur præceptum divinum per se obligans ad eliciendum quandoque actum internum Fidei. Ita communis Theologorum; atque desumitur ex S. Scriptura passim, ut ex *cap. 16. Marci n. 19.* allegando; & *cap. 1. ad Rom. Justus autem ex fide vivit. Ad Heb. 11. Sine fide impossibile est placere DEO: credere enim oportet &c.* cum concordantiis. Hinc merito Alexander VII. hanc inter alias, ordine primam propositionem, damnavit: *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Charitatis, ex vi præceptorum Divinorum ad eas virtutes pertinentium.*

28. CONCL. II. Præceptum Divinum de eliciendo actu Fidei per vitæ decursum sæpius obligat, nec sufficit actum Fidei tantummodo semel in vita elicere. Ita certa, & communis; atque præter textus S. Scripturæ proxime citatos, probatur ex illo 1. *Corinth. 16. Vigilate, state in fide.* Et 1. *Petri 5. Cui* (diabolo) *resistite fortes in fide.* Nam hujusmodi vigilantia, resistentia, & statio in Fide, non salvatur proprie in solo habitu, sed dicit actuale exercitium, simulque persistentiam in ea cum frequentatione actuum. Hinc rectissime Innocentius XI. damnavit sequentem, ordine 17. Propositionem: *Satis est, actum fidei semel in vita elicere.* Item hanc ordine 65. *Sufficit illa Mysteria semel credidisse;* ubi sermo est de Mysterio Sanctissimæ Trinitatis, & Incarnationis Domini Nostri Jesu Christi. Verum descendendo magis ad particularia tempora dictæ obligationis, sit.

29. CONCL. III. Primum tempus, quo præceptum Fidei obligat, illud est, quando Fides cuipiam primitus sufficienter proponitur; tunc enim præceptum hoc per se obligat ad eliciendum actum credendi. Ita communis; & colligitur ex illo Salvatoris *Marc. cap. 16. Euntes in Mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ: qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur.* Quæ postrema verba gravem obligationem denotant, cum nemo, nisi ob peccatum mortale condemnetur. Sed occasione hujus.

30. Quæres, quandonam censeatur cuipiam vera Fides sufficienter proposita? Respond. I. Loquendo de adultis infidelibus, tunc fides censetur ipsis sufficienter proposita, ita ut non temere aut imprudenter, sed prudenter credant, & non credendo peccent contra præceptum Fidei, quando rationibus, signis sive notis, aut etiam miraculis, aliisque probationibus, accedente præsertim interiore lumine supernaturali, ita illis credibilia proponuntur Mysteria Fidei, ut recta ratio eisdem dictet, nostram Fidem esse veram, & contrariam Sectam esse falsam; juxta quod dicitur *Psalm. 92. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis* (*b*) Et merito Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 4. Propositionem damnavit; *Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens ductus opinione minus probabili.*

31. Neque obstat, quod in aliis materiis moralibus quandoque liceat sequi opinionem minus probabilem. Disparitas enim est: quia in talibus non semper potest, adhibita etiam quacunque diligentia, certitudo, atque veritas ipsa deprehendi: bene tamen circa Mysteria de Fide credenda. Unde cognoscens ex memoratis motivis, suam opinionem circa credenda de Fide minus probabilem existere, aut accedente interiori lumine supernaturali tenetur probabiliorem, tutioremque partem sequi, & credere, aut consulendo doctores, & divinum auxilium ferventius implorando veritatem Fidei Catholicæ amplius investigare. Quod si vero vel ex superbia, vel ex inordinato terrenorum affectu, aut negligentia aliunde culpabili id facere intermiserit, jam hoc ipso ignorantia veræ Fidei erit vincibilis, atque culpabilis. Neque opinio illa veritati Fidei contraria respectu talis hominis potest revera dici probabilis, eo quod sit destituta gravi fundamento: cum contra eam stet, seu militet ratio convincens, ex infallibili veracitate DEI revelantis deprompta, quam talis, cognita præsertim majori probabilitate assertionis Catholicæ, magis investigare & potuisset, & debuisset, ac nihilominus hoc culpabiliter facere neglexit, haud obstante, quod istud cognoverit esse negotium gravissimum, & tangens æternitatem.

32. Resp. II. Loquendo de pueris inter Fideles educatis, tunc illi tenentur vi hujus præcepti elicere actum Fidei, quando rationis usum consecuti Mysteria Fidei audiunt, apprehenduntque, quod illa credere sit necessarium ad salutem. Unde, si tunc non eliciunt actum Fidei, peccant contra istud præceptum, nisi forte per inadvertentiam excusentur, aut actus Fidei notabiliter non differatur. Et hoc ultimum idcirco additur: quia ejusmodi obligatio non est accipienda pro metaphysico instanti, sed morali; ita videlicet, ut in re tanti momenti non fiat notabilis mora, arbitrio viri prudentis. Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 1. n. 3. & seqq.* Herincx *disp. 7. de fide. quæst. 6. n. 76.* & alii.

33. CONCL. IV. Alterum tempus, quo præceptum Fidei per se obligat, tunc est, quando urget gravis tentatio contra Fidem, quæ aliter vinci nequit; tunc enim tempus est resistendi contrariis actibus Fidei, seque in vera Fide muniendi. Idem dicendum, quando imminet periculum abnegandæ Fidei ex horrore tormentorum: idque ob rationem datam. Item, quando instat præceptum exterius confitendi Fidem: hanc enim debite ac veraciter confiteri non possumus, nisi interior Fidei assensus accedat. Herincx *num.* 77. Sanchez, Bassæus *V. Fides I. n. 16.* & alii.

34. CONCL. V. Insuper per vitæ decursum aliis quandoque temporibus urget præceptum eliciendi actum internum Fidei. Ita communis, atque desumitur ex dictis *Concl. I. & II.* Verumtamen in assignando determinato tempore hujus obligationis, multum variant Auctores: nam aliqui statuunt tempus unius anni: ut Sanchez *loc. cit. n.* 3. post Lessium. Alii assignant Festa solemniora, in quibus celebrantur aliqua Mysteria Fidei; tunc enim dicunt, teneri nos virtute hujus præcepti elicere actum Fidei circa talia Mysteria. Quidam vero non improbabiliter asserunt, singulis diebus Dominicis adesse talem obligationem credendi: quorum sententiæ favet Doctor Subtilis 3. *dist. 9. quæst. un. §. De secundo.* dicens, *quod Dominicis diebus saltem videatur adoratio aliqua necessario exhibenda Deo.* Et tandem nonnulli censent, hoc committendum cuiusque arbitrio, dummodo actus internus credendi non nimium differatur: eo quod tempus hujus obligationis nullibi clare determinatum reperiatur.

35. Pro praxi tamen advertendum, quod quamvis Fideles sæpius in vita teneantur elicere actum internum Fidei, ut dictum est: nihilominus ipsi ob hoc non debeant reddi anxii & perplexi, quasi non semper satisfecissent. Nam imprimis plerumque excusantur ratione ignorantiæ, vel inadvertentiæ hujus obligationis; eoque magis, quod neque Doctores conveniant in determinatione temporis, quo urget dicta obligatio, contra quam proinde rarius peccatur. Deinde practice loquendo ejusmodi obligationi censetur satisfieri per actus Fidei, qui concurrunt in exercitio aliorum Actuum bonorum, utputa Spei, Charitatis Dei, Pœnitentiæ, Orationis, devotæ recitationis Symboli, formatione signi Crucis, auditione Missæ, ac hujusmodi. Herincx. *loc. cit. num.* 76. Sannig. *dist. 1. de Fide, quæst.* 21. *n.* 3. & alii.

36. CONCL. VI. Ulterius per accidens & indirecte obligatur quis ad internum actum Fidei eliciendum, quotiescumque adest obligatio exercendi actum alterius virtutis præsupponentis actum Fidei. Ita certa, & communis. Ratio clara est: quia, si quis obligetur ad exercitium alterius virtutis, hoc ipso obligatur ad ponenda media ipsius, atque omne illud, sine

quo

quo nequit haberi exercitium actus præcepti. Sic qui in certis circumstantiis tenetur Contritionem elicere, tenetur pariter actum Fidei habere; non enim potest quis propter Deum offensum conteri de peccatis, nisi credat & DEUM esse, & ipsum pœnitentibus peccata remittere. Idem servata proportione dicendum in casu, quo quis obligatur elicere actum Spei, vel Charitatis, aut Religionis &c. cum & hi præsupponant actum Fidei.

37. Dicitur in Conclusione, *per accidens & indirecte*. Siquidem hæc Conclusio loquitur de illis casibus, in quibus præceptum Fidei non obligat per se & directe, sed dumtaxat per accidens, quatenus homo aliunde tenetur elicere actum certæ virtutis, quem elicere nequit absque præsupposito actu Fidei. Et hinc, qui in tali casu non elicit actum illius alterius virtutis, v. g. non convertitur ad DEUM per veram contritionem, satisfacit in Confessione, dicendo: *Se non elicuisse talem actum virtutis*, v. g. Contritionis, *cum elicere teneretur*: nam præceptum Fidei tunc per se non obligabat. Bassæus *V. Fides I. n.* 15. & alii.

38. CONCL. VII. Quintum & ultimum tempus, quo obligat hoc præceptum, est articulus mortis. Ita communis. Ratio est: quia tunc magis tenetur homo se munire adversus tentationes diaboli, seque conjungere DEO, tamquam ultimo Fini, per actum Fidei, quæ est prima, & omnium reliquarum virtutum fundamentum, ac radix nostræ iustificationis. Et hinc præsertim moribundi excitandi sunt ad eliciendos actus Fidei, aliarumque virtutum Theologicarum, nec non & Contritionis, prout passim monent Ritualia Diœcesana, aliique libri: idque tum ex eo, ut per exercitium harum præstantissimarum virtutum homo moriturus sese amplius coniungat DEO, tamquam ultimo Fini: tum quia huiusmodi actus sunt valde meritorii, atque ad depellendas, superandasque tentationes diabolicas, tunc fortius urgentes, efficacissimi: tum quia præceptum Divinum de exercendis harum virtutum actibus maxime tunc obligare dignoscitur.

QUÆSTIO IV.

Quæ sit obligatio exterius confitendi, & profitendi Fidem?

SUMMARIUM.

39. *Actus Fidei, item Confessio & Professio Fidei quomodo differant?*
40. *Datur præceptum Divinum de non neganda Fide externe.*
41. *Etiam externa Fidei confessio quandoque est de præcepto.*
42. *Duplex necessitas externæ confessionis Fidei.*
43. *Quando obligemur ad externam Fidei confessionem?*
44. *Casus, in quibus necesse est Fidem occultare modo licito.*
45. *Varii modi Fidem licite occultandi.*
Quando liceat eam occultare tacendo, vel non?
46. *Quando Fides possit, vel non possit occultari fugiendo?*
47. *Licitum est, eam occultare signis ex se indifferentibus.*
48. *Nisi ea præcipiantur in contemptum Fidei, &c.*
49. *Et nisi sint instituta ad profitendam falsam Religionem.*
50. *Quid, si talia fiant per jocum, aut in Comœdiis?*
51. *Vestibus infidelium, quando sit licitum uti?*
52. *Et quando non?*
* *Item quando liceat æquivocare?*

39. NOTANDUM, quod assensus seu actus Fidei corde fiat, confessio autem Fidei præstetur ore; juxta illud Apostoli *ad Rom. cap.* 10. *Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Sicut autem exterior confessio Fidei fit verbis, ita professio fit factis, aut rebus externis v. g. vestibus, vel aliis in signum illius assumptis.

40. CONCL. I. Datur præceptum Divinum de non neganda Fide externe. Ita est de Fide, atque in Concilio Romano sub S. Cornelio Papa definitum contra hæresin Elcesaitarum, dicentium, posse instante persecutione negari Fidem exterius, dummodo ea corde retineatur. Sed Catholica veritas aperte desumitur ex verbis Christi *Matth.* 10. *Qui negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo.* Item 2. *Timoth. cap.* 2. *Si negaverimus eum, & ille negabit nos.* & alibi. Hoc ipsum confirmat exemplum tot millium SS. Martyrum, qui mori maluerunt, quam Fidem exterius negare.

41. CONCL. II. Etiam externa Fidei confessio pro aliquo tempore est de præcepto. Ita rursum omnes Catholici. Patet hoc ex illis verbis Christi. *Matth.* 10. *Omnis ergo, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo.* & alibi.

42. Dicitur notanter, *pro aliquo tempore*. Duplex enim est necessitas externæ confessionis Fidei in præmissis duabus Conclusionibus insinuata. Una negativa, scilicet Fidem exterius non negandi: & hæc, cum in præcepto negativo fundetur, obligat semper & pro semper; numquam enim licitum est, Fidem exterius negare, licet corde retineatur juxta dicta *n.* 40. Altera est affirmativa, videlicet Fidem exterius confitendi, sive verbis sive factis: & hæc necessitas, quia fundatur in præcepto affirmativo, obligat quidem semper, non tamen pro semper, sed pro aliquo determinato dumtaxat tempore. Quale autem sit hoc tempus per sequentes Conclusiones restat declarandum: hinc sit

43. CONCL. III. Tunc obligamur ad externam Fidei confessionem, quando per ejus omissionem subtraheretur notabilis ac magnus honor debitus DEO, aut utilitas proximis, ne pervertantur in fide, impendenda. Ita Doctores communiter cum D. Thoma 2. 2. *q.* 3. *art.* 2. Unde si quis de Fide interrogatus taceret, & ex hoc crederetur, quod Fides non esset vera, aut alii per ejus taciturnitatem averterentur a Fide, peccatum fieret: nam in huiusmodi casibus obligat præceptum confitendi Fidem, cum omissio talis confessionis foret contra honorem Dei, vel utilitatem proximi spiritualem.

44. Secus est, quando spectatis omnibus circumstantiis nulla honori Divino iniuria notabilis infertur, neque tale imminet detrimentum proximo in ipsa sua vera Fide, imo potius timetur turbatio Infidelium suboritura absque alia utilitate Fidei, aut Fidelium: nam tunc non obligat præceptum affirmativum Fidei exterius confitendæ (etsi hanc negare numquam liceat) neque est laudabile, in tali casu Fidem publice confiteri, imo necesse tunc est, eam occultare modo licito. Unde ait Christus *Matth.* 7. *Nolite Sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, & canes conversi dirumpant vos.* Ita recte observat Doctor Angelicus *loc. cit. ad* 3. & alii passim.

45. CONCL. IV. Extra casum, quo propter honorem DEI, vel proximorum salutem urget præceptum affirmativum Fidei exterius confitendæ, licite Fides occultatur variis modis. Et I. quidem tacendo, vel interrogantem, si fuerit privata persona, ratione quadam congruenti eludendo. Additur notanter, *si fuerit privata persona*: nam interrogatus de sua Fide ab eo, qui publica auctoritate fungitur, aut a Judice, tenetur ex præcepto affirmativo Fidei eam sine ambiguitate & verborum æquivocatione ingenue confiteri, etiamsi ex illa Fidei confessione sibi mors impendeat: quia tunc redundat ingens honor DEI, & Fidei nostræ. Nec obstat, quod sit secutura perturbatio Infidelium: hæc enim ob tantam utilitatem honoris divini, Fideique Christianæ, tunc est contemnenda: sic enim semper sensit S. Rom. Ecclesia, & exemplum dederunt SS. Petrus & Joannes *Act.* 4. Hinc Innocentius XI. sequentem inter alias Propositionem, ordine 18. damnavit: *Si a potestate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri, ut DEO, & Fidei gloriosum consulo: tacere, ut peccaminosum per se non damno.*

46. II. Potest licite Fides occultari fugiendo. Siquidem licitum est homini Christiano, tempore persecutionis fugere, vel sese occultare, ne cogatur de rebus

rebus Fidei respondere, sicque possit periculum vitæ evadere: unde dixit Salvator: *Cum persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam*. Accedit ratio: quia sic fugiens non significat, se non esse Christianum, vel se negare Fidem; sed potius indicat contrarium, scilicet se nolle Fidem Christi negare, ac malle fugiendo periculum eam negandi evitare. Potest tamen contingere, quod hujusmodi fuga ob aliquas speciales circumstantias reddatur illicita, si nimirum ex tali fuga redundet periculum in honorem DEI aut proximorum salutem, quod sua præsentia evitaretur: ut si Episcopus, vel Parochus tempore persecutionis fugiat, cum tunc maxime illius opera & auxilio subditi indigeant; tenentur enim ex officio subditis suis consulere in necessariis ad salutem. Unde Christus *Joan. cap.* 10. ait: *Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis; mercenarius autem videt lupum venientem, & fugit*.

47. III. Licitum est occultare Fidem signis, quæ ex se sunt indifferentia; non vero illis, quæ ad profitendam falsam Religionem instituta sunt. Ita Mastrius *disp.* 10. *Theol. Moral. num.* 12. & communis aliorum. Sic, ut alii taceantur, S. Sebastianus in Aula Diocletiani licite occultavit fidem chlamyde militari, ut Christianos commodius adjuvare valeret. Similiter secluso scandalo non est illicitum ingredi Templa hæreticorum, vel eorum Conciones audire curiositatis gratia, cum talis ingressus de se sit indifferens. Item transiens per loca Infidelium, & hæreticorum, potest diebus jejunii vesci carnibus metu mortis, carceris, vel amissionis bonorum, alioquin, si deprehenderetur, incurrendæ: qui etiam esus carnium ex se est indifferens, neque abstinentia illa est introducta ab Ecclesia ad discernendos Catholicos ab hæreticis, nec urget præceptum jejunii Ecclesiastici cum tanto periculo mortis, aut hujusmodi. Et idem dicendum de similibus.

48. Hæc tandem intellige, nisi Princeps infidelis aut hæreticus talia præciperet in contemptum Fidei; vel ad profitendam falsam Sectam suam: quia tunc talia non licerent, cum cederent in contemptum Fidei, aut legis Ecclesiasticæ; unde potius cuidam moriendum esset, quam comedere carnes diebus prohibitis in contemptum Fidei, vel Ecclesiæ Catholicæ appositas. Similiter non liceret illis diebus comedere carnes ab Infidelibus, vel hæreticis appositas ad explorandum, an quis sit Catholicus, si inde sequeretur notabilis Divini honoris diminutio, vel proximi scandalum, juxta dicta *n.* 43. atque docet cum aliis citatus Mastrius *n.* 13. Unde Apostolus 1. *Corinth.* 8. ait: *Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum*.

49. Additur notanter *n.* 47. *non vero illis, quæ ad profitendam falsam Religionem instituta sunt*. Sic enim non est licitum, imo foret peccatum contra præceptum negativum Fidei, sacrificare Idolis, vel coram illis genua flectere, aut imaginem inanium deorum ad collum gestare, vel alias cæremonias, seu actiones facere, quæ ex sua natura protestativæ sunt falsæ Religionis, etiamsi quis talia ficte faceret. Ratio est: quia tales actiones cultum superstitiosum intrinsece continent, suntque ex sua natura falsæ Religionis protestativæ; unde neque metu mortis licet eum cultum exterius exhibere, quantumvis animo ficto.

50. Excipe, nisi id fiat per modum joci, aut repræsentationis, prout in Comœdiis fieri solet: hæc enim non est illicita, cum non sit falsæ fidei protestatio, sed potius repræsentatio illius per modum irrisionis, idque aspicientibus abunde pateat, uti supponitur.

51. Quæres I. An licitum sit Fideli per Provincias Infidelium transeunti, illorum vestibus uti ad occultandam Fidem causa mortis vitandæ? Resp. Solutionem patere ex hactenus dictis: nam licitum est deferre habitum Infidelium, qui ab istis portatur sine ullo Religionis intuitu, sed solum varius est pro diversitate Nationum, & Provinciarum, prout passim in Anglia, atque aliis hæreticis Provinciis, eorum vestibus utuntur Catholici. Idem etiam quandoque fit in Turcicis Regnis.

52. Secus foret dicendum, neque liceret uti talibus infidelium vestibus, si essent per ipsorum Principes institutæ ut signum ad eorum Sectam profitendam: nam tunc, qui talibus vestibus ad professionem falsæ Religionis deputatis uteretur, hoc ipso talem Sectam vel Religionem exterius profiteretur, quod est contra præceptum negativum Fidei de non profitenda falsa Religione, neque neganda exterius vera Fide, ut dictum *num.* 40.

Additio.

* Quæres II. An licitum sit Sacerdoti, aut Religioso vitandæ mortis causa, vel ob aliquod notabile Bonum spirituale salutis animarum tacere, vel verbis ambiguis seu æquivocis eludere, supposito, quod interrogetur a Principe, sive Magistratu acatholico, per cujus regionem transit, num sit Sacerdos, vel Religiosus? Respondetur affirmative, nisi ex circumstantiis honor Divinus notabiliter, aut salus animarum exinde in fide periclitaretur. Ita Sporer *Parte* 2. *in* I. *Præcept. Decal. cap.* 2. *Sect.* 4. §. 1. Ratio est: quia hæc interrogatio non est de ipsamet nostra Fide (cum multi sint Catholici, & tamen nec Sacerdotes, nec Religiosi) sed tantum de aliquo particulari statu, nimirum Clericali vel Monachali, quem injuste & ex mero odio erga hunc statum interroganti non tenemur cum tam gravi damno proprio, vel alieno confiteri, adeoque erit locus verbis indifferentibus & ambiguis: quoniam qua talis Judex vel Magistratus in his circumstantiis non legitime interrogat. Quinimo, si talis positive negaret coram hæreticis, se esse Sacerdotem, vel Religiosum, committeret quidem mendacium, sicuti si id faceret coram Catholicis, non tamen grave in materia fidei. Secus dicendum, si negaret, se esse Catholicum, vel Papistam; ubi per Papistam intelligitur ordinarie subditus Papæ quoad spiritualia. Ita noster Franciscus Henno *Tract. de Virtut. disp.* 4. *quæst.* 1. *Concl.* 1. *Resolut.* 8.

DISTINCTIO III.

De Ecclesia, Libris Canonicis, & Traditionibus.

QUÆSTIO I.

De vera Christi Ecclesia.

SUMMARIUM.

1. NOmine Ecclesiæ, quantum ad propositum, communiter a Doctoribus Catholicis intelligitur certus hominum cœtus, ad veram Dei cognitionem & cultum, veramque Religionis societatem divinitus evocatus. Et Ecclesia sub hac ratione generaliter sumpta dividitur in *Ecclesiam Triumphantem*, quæ beatos in cœlis complectitur: *Purgantem*, quæ continet Animas Purgatorii: & *Militantem*, quæ Fideles in præsenti vita etiamnum cum hostibus humani generis militantes comprehendit. Nihilominus adhuc triplex hæc Ecclesia propter unitatem Capitis sui, quod est Christus Dominus, censetur unica tantum Ecclesia, tres ejusmodi diversas partes in se continens, juxta quod dicitur in Symbolo: *Credo in Unam, Sanctam, Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam.*

2. Cæterum in præsenti potissimum sermo est de Ecclesia Militante. Et hæc rursus dupliciter sumitur; primo late, seu universaliter pro cœtu omnium Fidelium ab ini-

ab initio mundi usque ad finem ejus existentium: quomodo loquitur S. Gregorius Papa *Homil.* 19. *in Evangel. Universalis Ecclesia, ab Abel justo usque ad ultimum Electum, qui in fine mundi nasciturus est.* Deinde, & quidem frequentius, Ecclesia sumitur pro cœtu, seu congregatione omnium Christi Fidem atque doctrinam profitentium, quæ sub uno & summo post Christum Capite & Pastore in terris gubernatur. Et hoc modo sumimus Ecclesiam in proposito: nam Ecclesia Dei, prout erat sub veteri testamento, seu tempore Legis Mosaicæ, proprio nomine *Synagoga* appellatur; juxta quod ait Breviarium Romanum, *die* 8. *Maji*; de S. Michaele Archangelo: *Eum ut olim Synagoga Judæorum, sic nunc custodem & patronum Dei veneratur Ecclesia.*

3. CONCL. I. De fide est, veram Christi Ecclesiam in terris esse visibilem: cujus quidem Caput primarium, sed pro nunc invisibile, est Christus Dominus; post ejus vero discessum Caput visibile totius Ecclesiæ Militantis est Romanus Pontifex, Christi in terris Vicarius. Ita omnes Catholici; quamvis hæretici hoc visibile Caput Ecclesiæ communiter negent, ac multifarie impugnent, perpetuoque odio prosequantur, cum videant, ab Eodem suas hæreses palam confundi, condemnari & profligari. Prior pars hujus Conclusionis, videlicet veram Christi Ecclesiam in terris esse visibilem, probatur ex S. Scriptura contra Hæreticos. Et inprimis illo Salvatoris *Matth.* 18. *Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ, si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* Similiter S. Paulus ait *Actor. cap.* 20. *Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei,* Et 1. *Timoth.* 3. inquit idem Apostolus: *Hæc tibi scribo, ut scias, quomodo oporteat te in Domo DEI conversari, quæ est Ecclesia DEI vivi.* Atqui nemo potest dicere Ecclesiæ, neque scire, num alter eam audiverit, neque etiam potest quis regere Ecclesiam Dei, nisi ea sit visibilis, & sciatur, quæ sit illa Ecclesia; ergo.

4. Nec obstat, quod objiciunt hæretici. Quidquid fide credimus, non est visibile: sed Ecclesiam fide credimus juxta illud Symboli Apostolici: *Credo in Sanctam Ecclesiam Catholicam*; ergo ea non est visibilis. Resp. enim inprimis retorquendo argumentum; nam Christus *Joan.* 20. dixit: *Quia vidisti me Thoma, credidisti*: ergo in sano sensu, quod videmus, credere possumus, dum videlicet aliud videmus, & aliud credimus, prout fit in proposito. Resp. itaque secundo, majorem esse veram dumtaxat in hoc sensu, quod sub ea ratione, qua aliquid videtur, id sub fidem non cadat; quamvis bene possit credi sub alia ratione, sub qua non videtur, ut probat exemplum S. Thomæ Apostoli. Sic in proposito Ecclesia est visibilis, in quantum videntur homines eam constituentes, & auditur professio Fidei, ac cernuntur sacræ Cæremoniæ: quod autem isthæc constituant veram Christi Ecclesiam, hoc non videtur, sed creditur, Deo id multipliciter attestante.

5. Altera pars Conclusionis, quod hujus veræ Ecclesiæ Caput primarium sit Christus, nemo Christianorum est, qui neget; id siquidem expressissime docet Apostolus *ad Ephes. cap.* 5. dicens: *Christus est caput Ecclesiæ.* Et rursum *Ephes.* 1. *Et ipsum* (Christum) *dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius*: videlicet Corpus mysticum, cujus ipse est Caput mysticum, & quidem ob suam supremam excellentiam, atque Divinitatem, primarium & principale. Ultima tandem pars, quæ est contra hæreticos; probatur ex eo: quia quamvis Christus in cœlis existens maneat adhuc Caput Ecclesiæ invisibile, quatenus eamdem adhuc gubernat, & regit, fovetque per internum influxum gratiarum supernaturalium; non tamen manet Caput visibile Ecclesiæ Militantis, utpote quam non amplius per semetipsum gubernat modo visibili (prout olim fecerat in vita sua) cum nec amplius eidem Ecclesiæ Militanti sit visibiliter præsens. Unde ne Ecclesia sua visibilis careret Capite visibili, sanctum Petrum, atque ejus legitimos Successores, Summos videlicet Pontifices, constituit Caput Ecclesiæ visibile, suumque in terris Vicarium, dicens eidem Petro post resurrectionem suam trina vice *Joan.* 21. *Pasce agnos meos, pasce oves meas.* Id ipsum patet ex aliis Sacræ Scripturæ locis, prout amplius ostendunt Controversistæ.

6. Nec dicas, hinc sequi, quod Ecclesia sit biceps, & consequenter monstruosa. Negatur enim sequela. Quia Christus est Caput Ecclesiæ primarium, atque invisibile; S. Petrus vero, ejusque legitimi Successores, sunt Caput Ecclesiæ dumtaxat secundarium & vicarium, visibile tamen, quod est primario subordinatum. Unde non sequitur, quod Ecclesia sit biceps; sicuti neque Regnum quodcumque temporale censetur biceps, quod in absentia sui Regis gubernatur per Proregem, utpote qui plene subordinatur Regi, ipsiusque vices dumtaxat gerit, ac ejus nomine cuncta gubernat.

7. CONCL. II. Vera ac visibilis Ecclesia ex speciali promissione Christi, & assistentia Spiritus sancti, non potest errare in Articulis Fidei, neque omnino deficere. Ita omnes Catholici; quamvis hæc Conclusio intelligenda sit non de aliqua parte Ecclesiæ (nam certum est, aliquam partem Ecclesiæ, id est, nonnullos Christianos, imo & aliquas partes Orbis Christiani errare posse, & reipsa quandoque errasse) sed de tote & universali Ecclesia. Conclusio sic explicata probatur ex illo Salvatoris *Matth.* 16. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Item *Matth.* 28. promisit Christus Ecclesiæ perpetuam suam assistentiam, dicens: *Et ecce, ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi. Joan. c.* 16. *Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.* Et *Timoth.* 3. vocatur *Ecclesia DEI vivi, columna & firmamentum veritatis.* Atqui si Ecclesia universalis in Fide aliquando erraret, aut omnino deficeret, jam prævalerent adversus eam portæ inferi, neque ipsa esset columna & firmamentum veritatis, neque aliæ dictæ Christi promissiones verificarentur; ergo.

8. CONCL. III. Extra veram Christi Ecclesiam nemo potest salvari. Ita certum, estque decisum in Concilio Generali, seu Lateranensi sub Innocentio III. atque refertur *cap. Firmiter, de Summa Trinitate*, ubi dicitur: *Una vera est Fidelium universalis Ecclesia; extra quam nullus omnino salvatur.* IdqueSS. Patres passim declarant exemplo Arcæ Noe, extra quam regnante diluvio nullus hominum mortem evaserat; ac præsertim S. Hieronymus in Epistola ad Damasum Papam (& habetur *c. Quoniam vetusto* 24. *q.* 1.) ubi Cathedram S. Petri, seu Ecclesiam Catholicam Arcæ Noe comparans, subjungit: *Si quis in Arca Noe non fuerit regnante diluvio.*

9. Nec obstat, quod juxta D. Ambrosium, aliosque Sanctos Patres & Theologos, Catechumeni possint salvari, & multi salventur, qui tamen per Baptismum necdum sunt ingressi Ecclesiam Dei. Resp. enim cum Sannig. *Distinct.* 3. *de Fide quæst.* 1. *n.* 6. & aliis, allatam Conclusionem esse intelligendam sic, quod nemo possit salvari extra Ecclesiam, id est, qui nec re, nec voto est in Ecclesia: Catechumeni autem, licet per ianuam Baptismi actu recepti necdum sint ingressi Ecclesiam, nihilominus voto iam sunt in Ecclesia. Et hoc sufficit ad salutem, non minus, ac Baptismus in voto susceptus; mediante quo, si desit occasio recipiendi Sacramentum Baptismi, posse hominem salvari, patet ex Concilio Trident. *Sess.* 6. *cap.* 4. ac pluribus locis Juris Canonici, & præsertim ex *cap. Veniens, de Presbyt. non baptizato* ibi: *Cum quis non solum per Sacramentum Fidei, sed per Fidem etiam Sacramenti efficiatur procul dubio membrum Christi.*

QUÆSTIO II.

Quænam sint notæ veræ Ecclesiæ Christi.

SUMMARIUM.

10. *Ratio præsentis Quæstionis.*
11. *Notæ Ecclesiæ a modernis hæreticis assignatæ rejiciuntur.*
12. *Veræ Notæ Ecclesiæ Christi sunt quatuor, nempe.*
13. *Quod sit Una.*
14. *Sancta.*

15. Ca-

10. Sciendum, quod ab initio nascentis Ecclesiæ jam diversæ fuerint exortæ sectæ & hæreses, quarum quælibet prætendebat, apud se veram consistere Ecclesiam, hocque signis, seu notis ac Symbolis quibusdam ostendere conabantur. Ut igitur vera Ecclesia deprehendi, & a falsis sectis dignosci valeat, consulto recurrendum est ad veras Ecclesiæ notas.

11. Hæretici nostri temporis satis communiter duas assignant Ecclesiæ notas, videlicet veram & incon. cussam prædicationem Evangelii, & sincerum usum Sacramentorum. Verum hæc sententia communiter rejicitur a Catholicis: siquidem notæ veræ Ecclesiæ debent ipsa esse notiores (generatim enim notæ debent esse notiores ea re, cujus sunt notæ, quia alias non essent notæ, sed ignotæ (simulque aliis sectis seu Ecclesiis falsis non communes, ut patet, alioquin enim non sufficienter discernerent veram Ecclesiam a falsa. Atqui ita accidit prædictis duabus notis: nam quælibet hæreticorum Secta, tum Ariana, Sabelliana, tum Lutherana, Calviniana, Zvvingliana, & Anabaptistica &c. hactenus semper jactitavit, & adhuc jactitat, apud se esse veram prædicationem Evangelii, usumque sincerum Sacramentorum (quod ipsum cumprimis, atque veraciter de se affirmat S. Mater Ecclesia Catholica) hinc prædicta duo non possunt esse signa, symbula, notæque veræ Ecclesiæ Christi, ac proinde aliæ erunt investigandæ. Unde sit

12 CONCL. I. Veræ notæ Ecclesiæ Christi principaliter sunt quatuor, videlicet quod ea sit UNA, SANCTA, CATHOLICA, ET APOSTOLICA. Ita omnes Catholici. Siquidem hæ quatuor notæ partim habentur in Symbolo Apostolorum, ubi dicitur, *Credo in Sanctam Ecclesiam Catholicam:* partim in Symbolo Nyceno & Constantinopolitano, in quo aliæ duæ clarius sunt expressæ, vel additæ; videlicet, quod sit *Una* (quæ particula tamen in Symbolo Apostolico sufficienter jam continetur, dicendo in singulari, *Sanctam Ecclesiam*) & *Apostolica*, dicendo: CREDIMUS UNAM, SANCTAM, CATHOLICAM, ET APOSTOLICAM ECCLESIAM. Et hoc quidem Symbolum, utpote in Concilio Constantinopolitano Anno Domini 381. receptum, approbatur, & in SS. Missæ Sacrificio ferme quotidie recitatur a tota Ecclesia universali, imo neque ab hæreticis nostri temporis negatur: unde restant solum prædictæ quatuor notæ explicandæ.

13. Prima igitur Ecclesiæ nota est, quod sit Una *Non enim est dissensionis Deus, sed pacis.* 1. *Corinth.*
14. Cæterum hæc Ecclesiæ unitas consistit imprimis in unitate Capitis, quatenus omnes in Ecclesia existentes idem agnoscunt Caput, tum invisibile, sive Christum Dei Filium, tum visibile, sive Summum Pontificem, Christi in terris Vicarium. Deinde in Unitate & concordia doctrinæ, juxta illud *Hebr.* 13. *Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci.* Et rursum in unitate cultus Divini, & ritus Sacramentorum, quatenus idem apud omnes Sacrificium offeratur, æqualitas in cultu Divino observetur, atque eadem Sacramenta & cum iisdem cæremoniis dispensentur. Et hanc trinam principalem unitatem, in vera Ecclesia Christi observandam, insinuat D. Apostolus, ex instinctu Spiritus sancti, scribens *ad Ephes. c.* 4: *Unus Dominus, una Fides, unum Baptisma.*

14. Secunda veræ Ecclesiæ nota est, quod sit SANCTA: juxta quod loquitur Apostolus *Ephes.* 5. vocans *Ecclesiam gloriosam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit Sancta & immaculata.* Dicitur autem Ecclesia, quantum ad propositum, præcipue ex eo *Sancta:* quia professio ejus & doctrina est sancta nihilque continens contra rectam rationem, bonosque mores, juxta illud *Psal.* 18. *Lex Domini immaculata, convertens animas, testimonium Domini fidele &c. Justitiæ Domini rectæ.* Insuper Ecclesia dicitur *Sancta*, quia a Viris Sanctissimis propagata semper fuit, & in ea plurimi eximiæ Sanctitatis Viri per cuncta semper sæcula floruerunt, & florent.

15. Tertia Ecclesiæ nota est, quod sit CATHOLICA, id est, universalis. Et quidem vera Ecclesia dicitur universalis seu Catholica, imprimis quoad locum, quatenus toto Orbe terrarum diffusa est, iuxta illud *Marci* 16. *Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ.* Et *Actorum cap.* 1. *Eritis mihi testes in Jerusalem, & in omni Judæa, & usque ad ultimum terræ.* Deinde vera Christi Ecclesia dicitur universalis, etiam ratione temporis, quia semper durabit, & numquam deficier, iuxta illud *Matth.* 16. *Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Et *Matth. ult. Et ecce, ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* & consequenter etiam semper manebunt Rectores Ecclesiæ, sicque & ipsa Ecclesia perseverabit usque ad Consummationem sæculi, Finemque Mundi.

16. Quarta tandem veræ Ecclesiæ nota est, quod sit APOSTOLICA. Porro vera Ecclesia Christi dicitur *Apostolica;* tum quia in Apostolis initium habuit, ab eisque per universum Orbem propagata est; tum præsertim, quantum ad propositum, quia in ea datur continua successio Episcoporum ab Apostulis deducta usque ad moderna tempora; qualem continuam, & non interruptam successionem Episcoporum ab Apostolis usque ad nos, nulla alia Congregatio habet præter Romanam Catholicam Ecclesiam. Hinc S. Augustinus *contra Epist. Manichæi c.* 7. inquit: *in Catholica Ecclesia tenet me ab ipsa Sede Petri Apostoli; cui pascendas oves suas post Resurrectionem Dominus commendavit, usque ad præsentem Episcopatum successio Sacerdotum.* Quænam autem sit hæc successio Sacerdotum, idem S. Augustinus *Epist.* 165. *ad Generosum*, declarat dicens: *Petro enim successit Linus, Lino Clemens* (numerat omnes Romanos Pontifices usque ad sua tempora) *Siricio Anastasius: in hoc ordine nullus Donatista* (Lutheranus) *Episcopus invenitur.* Idem passim observant alii Sancti Patres, hanc continuata successione Episcoporum, tamquam efficacissimo argumento, ad ostendendam contra hæreticos veram Ecclesiam utentes.

17. CONCL. II. Hæ quatuor veræ Ecclesiæ Christi notæ conveniunt S. Romanæ Ecclesiæ, & nulli alii Sectæ. Hæc Conclusio est rursus omnium Catholicorum; & quia plurimum ab ipsa dependet, oportet eam breviter per singulas partes probare.

18. Primo igitur S. Mater Ecclesia Romana (quam Hæretici ex contemptu, & odio in Summum Pontificem, appellant *Papisticam*) est *Una;* tum quia præter Christum, Caput invisibile veræ Ecclesiæ, agnoscit unum Caput visibile in terris, Papam videlicet legitimum Petri Successorem, Christique in terris Vicarium: quod nulla alia Secta facit. Habet & unitatem atque concordiam veræ doctrinæ, cultus Divini, usus Sacramentorum, eiusdemque incruenti Sacrificii Missæ, per totum quaquaversum Orbem terrarum. Hoc autem nulli Sectæ hæreticorum competit, cum neque habeant unitatem capitis visibilis in terris, neque conveniant in unitate doctrinæ, usque & numero Sacramentorum, ut palam est cuilibet terras hæreticorum vel parum peragranti. Certe plerique eorum, qui ab hæreticis ad Catholicos, atque in gremium S. Matris Ecclesiæ redeunt, pro motivo suæ conversionis allegare solent discordiam suorum, concordiamque Catholicorum in doctrina Fidei, cultuque Divino. Quære ubique terrarum apud Catholicos nostros, an credant sub speciebus panis, & vini illico post verba consecratoria adesse SS. Corpus & Sanguinem Christi, & respondebunt omnes per quatuor mundi partes diffusi, ac bene in fide Catholica instructi, se firmiter sic credere. Quære in locis, in quibus Lutherani sunt permixti cum Calvinistis, & respondebunt priores, se credere adesse Corpus Christi quidem, non tamen illico post Consecrationem, sed sub manducatione; posteriores autem dicent, omnino non

non adesse realiter, sed tantum figurative. Item Lutherani Rigidi in multis condemnabunt eos, quos vocant Moderatos, & vicissim hi ultimi rejicient in sua doctrina primos. En! pulchram unitatem! Quare huc quadrat illud S. Hieronymi *Epist. 58. ad Damasum* ubi ait: *In tres partes scissa Ecclesia ad se rapere me festinat &c. Ego interim clamito: Si quis Cathedra Petri jungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus* (Lutherus, Calvinus, Zvvinglius, &c.) *tibi harere se dicunt: possem credere, si hoc unus assereret*: NUNC AUT DUO MENTIUNTUR, AUT OMNES.

19. Secundo, Ecclesia Romana est *Sancta*, tum propter Sanctitatem doctrinæ, quam perpetuo tradit, docens præcepta Dei esse observanda &c. ubi econtra Lutherani, aliique Sectatores asserunt, ea esse observatu impossibilia, & plura hujusmodi. Tum propter Viros Sanctissimos, a quibus propagata, agnita, defensa & propugnata semper fuit, puta SS. Apostolos, Sanctos Ecclesiæ Doctores, Augustin. Hieron. Ambrof. Gregorium, Bernardum, Thomam Aquinatem, Bonaventuram, aliosque. Tum propter hos eosdem, aliosque plurimos Viros Sanctitate vitæ conspicuos, qui a tempore Apostolorum usque nunc in Ecclesia Romana semper floruerunt, & adhuc florent, de quibus extant integri librorum Tomi: adeo, ut solus Ordo Seraphicus a tempore Lutheri numeret circiter quadraginta solemniter Canonizatos & Beatificatos; & quasi innumeros alios vitæ sanctitate, miraculisque conspicuos; ut taceamus cæteras Religiones, totamque Ecclesiam Catholicam. Ubi econtra Lutherani, aliique hujus temporis Sectarii, neque unum e suis Sanctum, sive vitæ Sanctitate & miraculorum gloria conspicuum, assignare valent: talem nimirum, qui pariter ab aliis sic coleretur, uti tamen plurimi ex Acatholicis tamquam Sanctos venerantur Doctores Catholicæ Ecclesiæ; puta Hieronymum, Augustinum, Basilium, Chrysostomum &c. Imo apud Adamum Floro in suo articulo Decretorio. *cap. 6. §. 6.* ipsemet Lutherus *in cap. 5. Epist. ad Galatas*, & adhuc clarius *in Epist. de Anabaptistis ad duos Parochos*, fatetur, *in Papatu esse nucleum Christianismi, & multos pios magnosque Sanctos.*

20. Tertio, S. Romanam Ecclesiam esse *Catholicam*, id est toto Orbe terrarum nobis cognito diffusam, clarum est: cum non solum in Europa, imo & in Asia, & Africa, in medio gentis perversæ Mahumeticæ, atque in ipsa America longe, lateque diffundatur. Econtra Sectarii, sive Lutherani, sive Calvinistæ, aut Anabaptistæ &c. non nisi in parva Germaniæ parte conclusi tenentur: aut si aliqui eorum propter negotiationes, & lucra mundana, in Indiis Orientalibus, vel Occidentalibus defacto existant, in comparatione ad Catholicos modicum sane locum occupant. Accedit, ipsos hereticos extreme inter se distare, & quamlibet eorum Classem damnare alteram, veluti in fide aberrantem, ut proinde facta supputatione singulæ eorum Sectæ non nisi minimum locum obtineant. Unde hoc intelligentes ipsimet hæretici, nomen Catholicorum appropriate attribuunt Romano-Catholicis. Quod ipsum jam suo tempore factum, recte notavit D. Augustinus *lib. de vera Religione. cap. 7.* dicens: *Tenenda est nobis Christiana Religio, & ejus Ecclesiæ Communicatio, quæ Catholica est, & Catholica nominatur, non solum a suis, verum etiam ab omnibus inimicis, velint enim, nolintve ipsi quoque hæretici, & schismatum alumni, quando non cum suis, sed cum extraneis loquuntur, Catholicam nihil aliud quam Catholicam vocant, non enim possunt intelligi, nisi hoc eam nomine discernant, quo ab universo Orbe nuncupatur.* Hactenus, & ad propositum efficacissime D. Augustinus: qui idem S. Pater *Libro contra Epist. fundament. cap. 4.* hoc ipsum confirmat.

21. Quarto, Sanctam Romanam Ecclesiam esse *Apostolicam*, sive in ea dari continuam Successionem Episcoporum ab Apostolis usque ad nos, patet vel maxime in continua & nunquam interrupta successione Romanorum Pontificum, a quibus alii Episcopi per totum terrarum Orbem semper fuerunt creati, & destinati. Admittunt Acatholici potiores ipsimet cum D. Augustino superius citato legitimam & non interruptam successionem Pontificum a Petro usque ad quartum vel quintum circiter sæculum; ostendant ergo, efficaciter tamen (nam contrariæ calumniæ, & falsa argumenta fuerunt pridem a Bellarmino & aliis Controversistis Catholicis soluta) Ecclesiam Romanam postea ab hac *Apostolica Successione* defecisse.

Quod autem rursum hæc nota ly *Apostolica* neque Lutheranæ neque Calvinianæ, aut ulli Sectæ conveniat, patet ex eo, quia non apparet ullum vestigium talis successionis: nam quæro ex Lutheranis, vel Calvinistis, si Ecclesiam suam velint ab Apostolis absque interrupta serie descendere, sicque *Apostolicam* esse, ubinam ergo eadem Ecclesia tamquam Apostolica, per Apostolos & legitimos Successores continuata, post prima quatuor sæcula usque ad adventum Lutheri, aut Calvini &c. extiterit? *Romana* nolunt hoc prædicatum concedere. Præcedentibus antiquis Hæreticis pariter vix attribuent; nam quinam fuerunt illi Hæretici, & cur non eorum symbolum assumpserunt, sed novum corpus doctrinæ symbolicæ cuderunt, si apud dictos hæreticos Apostolica una sancta Catholica extitit Ecclesia.

Nec reponant in angustias redacti pro ultimo suo refugio, Ecclesiam veram pro illo tempore intermedio mansisse tantummodo penes paucos quosdam quasi invisibilem. Nam quomodo sic perstitisset *Catholica*, seu per universum mundum diffusa? quam notam antiquissima Concilia, Nicenum, Constantinopolitanum, imo ipsimet Apostoli in communi symbolo Apostolorum veræ Ecclesiæ attribuerunt? Et quis sibi persuadeat, Ecclesiam veram, mille ferme annis fuisse a Deo adeo derelictam, & ignotam; cum tamen pronuntietur *Matth. cap. 16. supra Petram*, & per D. Augustinum civitas *Matth. 5. supra montem posita*, quæ non potest abscondi?

22. CONCL. III. Methodus brevissima atque efficacissima, errantes animas, & hæretica pravitate seductas reducendi ad Fidem Catholicam, est clare proponere atque explicare easdem præmissas quatuor notas veræ Ecclesiæ Christi. Ita Controversistæ. Et ratio est: quia datur solum una Ecclesia Christi non plures, ut constat ex Symbolo Apostolorum, in quo in singulari dicitur, *Credo Sanctam Ecclesiam Catholicam.* Simulque illa vera Ecclesia Christi est infallibilis in suis dogmatibus, neque potest errare in Fide, idque ob infallibilem Christi promissionem, ut dictum *num. 7.* ac proinde, quidquid ea proponit esse Fide Divina credendum, absque ullo erroris periculo credere oportet veracitatem Dei talia revelantis, nobisque per Ecclesiam suam proponentis. Cum igitur ex supra dictis quatuor Ecclesiæ notis pateat, Ecclesiam Romanam Catholicam esse veram Christi Ecclesiam, utpote cui soli competunt quatuor illæ notæ, non autem Sectæ Lutheri, Calvini, aut alii, jam ipsa in dogmatibus Fidei est infallibilis; consequenter cum ea rite creditur Purgatorium, numerus septenarius Sacramentorum, Missæ Sacrificium, & sic discurrendo de cæteris Fidei Mysteriis.

QUÆSTIO III.

De Sacra Scriptura, seu Libris Canonicis.

SUMMARIUM.

23. *Libri Canonici seu S. Scriptura, qui?*
24. *Numerus eorum in Ecclesia Catholica est antiquissimus.*
25. *Solvitur objectio cum notabili Additione.*
26. *Hunc vel illum librum esse Canonicum, unde constet?*
   (a) Supra n. 7.
27. *Declaratur amplius Conclusio.*
28. *Vulgata vetus Editio S. Scripturæ est authentica, & quænam sit illa?*
29. *An in hac qualibet minima vocula sit de Fide?*
30. *Verior opinio.*
31. *Solvuntur objectiones.*
32. *Lectio S. Scripturæ in lingua vulgari juste est interdicta.*
33. *Quid in Germania quoad hoc?*

25. CON-

23. CONCL. I. Numerus Librorum S. Scripturæ, qui & *Libri Canonici* appellantur, ille est, quem ponit Sacrum atque Oecumenicum Concilium Trident. *Sess.* 4. *in Decreto de Can. Scrip.* ubi Libros Canonicos ex unanimi totius Ecclesiæ consensu, & antiquissimorum Conciliorum vestigiis inhærendo, recenset eosque veluti a Spiritu sancto dictatos recipit, ac veneratur, dum inter alia sic habet. *Sunt vero infra scripti: Testamenti Veteris, quinque Libri Moysis, id est, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Josue, Judicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdræ primus & secundus, qui dicitur Neemias, Tobias, Judith, Hester, Job, Psalterium Davidicum centum quinquaginta Psalmorum, Parabolæ, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Isaias, Hieremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim Prophetæ minores: id est, Osea, Joel, Amos, Abdias, Jonas, Michæas, Nahum, Abacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias, duo Machabæorum, primus & secundus. Novi Testamenti, quatuor Evangelia, secundum Matthæum, Marcum, Lucam, & Joannem, Actus Apostolorum a Luca Evangelista conscripti: quatuordecim Epistolæ Pauli Apostoli, ad Romanos, duæ ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duæ ad Thessalonicenses, duæ ad Thimoteum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos. Petri Apostoli duæ, Joannis Apostoli tres, Jacobi Apostoli una, Judæ Apostoli una, & Apocalypsis Joannis Apostoli. Si quis autem Libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, & in veteri vulgata latina editione habentur, pro Sacris & Canonicis non susceperit, anathema sit.* Hactenus verbatim Concilium Tridentinum.

24. Unde patet, Librum tertium & quartum Esdræ, simulque librum tertium Machabæorum non esse ex Libris Canonicis, quamvis in Bibliis communiter apponatur, ne penitus pereant. Cæterum prædictus numerus Librorum Canonicorum Sacræ Scripturæ non est novus, quinimo est antiquissimus in Ecclesia Catholica; & receptissimus. Sic quippe S. Augustinus *lib. de Doctrina Christiana cap.* 8. omnes & singulos præfatos Libros inter Canonicos reponit, atque enumerat. Similiter omnes illi Libri inter Canonicos recepti sunt in Concilio Carthaginensi (anno 397. celebrato) *cap* 47. item in Concilio Romano primo sub Gelatio Papa anno 494. celebrato, atque in aliis subsequentibus Conciliis, & præsertim in Florentino in Decreto Unionis.

25. Nec obstat, quod olim de Libro Tobiæ, Judith, & quibusdam aliis fuerit controversia inter Catholicos Doctores, eosque quidam SS. Patres exclusérint e numero Librorum Canonicorum. Resp. enim, id contigisse ante definitionem Ecclesiæ, quando re adhuc dubia, & necdum per Ecclesiam definita, utraque pars probabiliter amplecti, & teneri poterat; prout fieri solet in aliis materiis necdum ab Ecclesia definitis, & adhuc inter Catholicos Doctores controversis. At post definitionem Ecclesiæ nullus Sanctus Pater, aut alius vere Catholicus, ullum ex præfatis Libris Canonicis rejecit.

Additio.

* Quodsi autem quæras, ex qua igitur causa multi Hæretici ex numero Librorum Canonicorum, S. Scripturæ excluserint præter Libros Machabæorum, & nonnullos alios in veteri, etiam in novo Testamento, Epistolam Pauli ad Hebræos, Epistolam Jacobi, Epistolam Judæ, & Apocalypsin? Respondeo cum Bellarmino *Tom.* 1. *Controvers. lib.* 1. *de Verbo Dei*. ex Francolino *in suo Tyrocinio part.* 1. §. 3. ob eandem causam, ob quam tempore S. Augustini Manichæi, aliique Hæretici rejecerunt omnes Libros veteris Testamenti, de quibus citatus sanctus Pater *Libro de Dono perseverantiæ* ait: *Scripturas si accipiunt, ut suo quodam privilegio, imo sacrilegio, quod volunt, sumant, quod nolunt, rejiciant*: quando nimirum id suis principiis (uti in Libris Machabæorum commendatio precum pro defunctis persolvendarum) minus favere agnoscunt: etsi id ipsum jam ab antiquo receptum, & a moderna Catholica Romana Ecclesia; habente omnia signa veræ Ecclesiæ in præcedenti Quæstione explicata, fuerit tamquam de fide agnitum. Undenam ergo aliunde illi Hæretici, qui omnia ex Verbo Dei scripto clare probari posse contendunt, suos præcise Libros S. Scripturæ esse Canonicos sufficienter ostendere queunt? exhibeant nobis clarum aliquem Textum, quem nec D. Augustinus (utique doctior hisce) potuit invenire, utpote qui juxta dicta nequidem Evangelio credidisset, nisi auctoritas Ecclesiæ eum commovisset. Et quidem jure merito; ex quo alio enim, nisi ex hac ipsa Auctoritate tam numerus determinatus librorum, quam legitima versio, ac interpretatio Sacræ Scripturæ in tanta disceptantium, etiam ipsorummet inter se Heterodoxorum varietate (ubi e. g. apud Ignatium Schvvarz *in Instit. Histor. cap.* 1. *Epistolam Divi Jacobi* Calvinus vocat *auream*: Lutherus autem *Stramineam*: Zvvingliani Lutherum appellant *appertum verbi Divini carnificem, atque corruptorem*: econtra Lutherus Zvvinglianos *Interpretes stultos, & clitellarios &c.*) undenam (inquam) nisi ex dicta Ecclesiæ Auctoritate desumi finaliter & quietative poterunt?

26. CONCL. II. Hunc vel illum Librum esse Canonicum, & habere auctoritatem S. Scripturæ a Deo dictatæ, aliunde non constat, quam ex Traditione Majorum, & definitione Ecclesiæ. Ita omnes Catholici. Siquidem Ecclesiam in rebus Fidei ob specialem assistentiam Spiritus sancti errare non posse, jam (*a*) dictum est; ergo quidquid ipsa Fidelibus credendum, & tamquam Librum a Spiritu sancto dictatum esse proponit, pro tali indubie recipiendum est. Accedit, quod plura Evangelia sub nomine diversorum Apostolorum, ut Thomæ, Thaddæi, Andreæ, Bartholomæi, Barnabæ &c. fuerint conscripta, de quibus fit mentio *c. Sancta Romana distinct.* 15. ergo necessaria fuit auctoritas Ecclesiæ, quæ insistendo continuæ Traditioni ab Apostolis haustæ, atque a Spiritu sancto peculiariter directa, hujusmodi noxias & apocryphas scripturas a veris discerneret, verumque Evangelium a Deo dictatum Fidelibus credendum proponeret. Et hinc rectissime S. Augustinus *lib. contra Epistolam Manichæi. cap.* 5. palam protestatur dicens: *Ego vero non crederem Evangelio, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret Auctoritas*. Et rursum ibidem ait, *Evangelium Nazaræorum non admittam, quia non admittitur ab Ecclesia*.

27. Verissimum quidem est, potuisse Deum pluribus aliis modis veram Fidem, verbumque suum, seu S. Scripturam manifestare hominibus, puta per semetipsum immediate, vel per Angelos &c. Verumtamen sicut olim Saulum (id est, Paulum Apostolum) & Cornelium Centurionem, & Eunuchum Reginæ Candacis, non per se, aut Angelos suos, in vera Fide erudire voluit, sed per homines, videlicet per Ananiam, Petrum Apostolum, & Philippum, ut legitur in Actibus Apostolorum *cap.* 8. 9. & 10. ita etiam ordinarium medium agnoscendi veram Scripturam Sacram aliud esse noluit, quam auctoritatem Ecclesiæ Catholicæ, utpote quæ teste ipsomet Spiritu sancto 1. *Timoth.* 3. *Est columna & firmamentum veritatis*. Hinc jam a primordiis suis, orta circa observantiam Legalium dissensione, S. Mater Ecclesia, in Spiritu sancto ex Apostolis, aliisque Fidelibus legitime congregata *Actor. cap.* 15. determinavit, Gentiles ad Fidem Christi conversos non obligari Lege Mosaica.

28. CONCL. III. Sacra Scriptura, in vulgata veteri Editione contenta, vere est authentica. Ita novissime declaravit, & propter antiquissimum Ecclesiæ usum observari statuit Concil. Trident. *Sess.* 4. *in Decreto de Editione Librorum*, his verbis. *Insuper eadem Sacrosancta Synodus statuit, & declarat, ut hæc ipsa vetus & vulgata Editio, quæ longo tot sæculorum usu in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, & expositionibus pro authentica habeatur, & ut nemo illam rejicere quovis prætextu audeat, vel præsumat*. Hæc Concilium.

Additio.

* Ut autem habeatur plena notitia, quænam sit illa *vulgata Editio* Sacræ Scripturæ, a Concilio Tridentino juxta primum dicta, agnita tamquam authentica, notandum est ex Tyrocinio Francolini Romæ a Reverendissimo P. Magistro Sacri Palatii approbato.

I. Quod originales, & primævi omnes sacri Codices veteris Testamenti fuerint Hebraice in lucem dati, exceptis Libris Tobiæ, Judith, Esdræ, ac Danielis ab initio Chaldaice, & secundo Machabæorum, teste D. Hieronymo, Græce vulgatis. Econtra quoad novum Testamentum originales Libri, si Francolino fides est, primitus fuerunt Græce editi, exceptis epistola D. Pauli ad Hebræos, & Evangelio S. Matthæi Hebraico-Syriace, seu potius Syro Chaldaice conscriptis. Putant nonnulli Evangelium S. Marci in principio Latine fuisse vulgatum.

Notandum II. Primam illam Editionem veteris Testamenti tempore captivitatis Babylonicæ, si non ex integro deperditam, saltem fuisse magna ex parte vitiatam, atque corruptam, quam Esdras Divino plenus Spiritu integræ fidei restituit, ast postea Rabbinorum ignorantia, vel Amanuensium sive imperitia, sive incuria successive saltem ex aliqua parte iterum depravavit.

Notandum III. Quod post Hebraicam præcipua sit veteris Testamenti Editio Græca septuaginta duorum Interpretum Seniorum Hebræorum, utramque linguam perfecte callentium, qui jussu Philadelphi Regis Ægypti ducentis & quinquaginta circiter annis ante Christum in Insula Pharos mirabili consensu litteras Divinas ex lingua Hebraica selectis Exemplaribus magis authenticis, & Deo singulariter assistente transtulerunt in linguam Græcam, hacque versione non solum Ecclesia Græca, verum etiam ipsimet Apostoli & Evangelistæ jam usi fuerunt, quæ tamen defacto non amplius est pura, suoque originali conformis, uti jam suo tempore observávit S. Hieronymus in præfatione ad Paralip.

Notandum IV. Quod demum quoad utrumque Testamentum subsecuta fuerit Editio Latina, ubi præcipue duæ versiones circumferebantur; una *antiqua*, incerti Auctoris, altera vero *nova*, jussu S. Damasi Papæ a S. Hieronymo conscripta: ex quibus duabus non longe post tempora S. Gregorii cum maturissimo examine, & post longam discussionem, ac collationem cum Exemplaribus majoris fidei conflata est unica; quæ appellatur *vulgata*, & communis, quam Concilium Tridentinum *loc. cit.* vult haberi pro authentica, ex qua reliquæ versiones desumi debent, si tamquam legitimæ agnosci velint ab Ecclesia nostra: tamquam illa, quæ habet notas veræ Ecclesiæ.

29. Num autem quælibet minima vocula, & particula Editionis vulgatæ, sit de fide, variant Doctores. Affirmant Franciscus Turrianus 2. 2. *dist.* 22. *dub.* 4. & quidam alii. Tum quia idem Concilium Trid. *cit. Sess.* 4. ait: *Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, & in veteri vulgata Editione habentur, pro sacris & Canonicis non susceperit, anathema sit:* atqui etiam omnes voculæ sunt partes. Tum quia alioquin tota Editio vulgata nutabit, si in ea quidpiam non canonicum, & quod non est de Fide, contineri dicatur: nam, ut inquit D. Augustinus *Epist.* 9. *ad Hieronymum. Sacra Scriptura, quæ ad fidem posteris edita est, admissa auctoritate mendacii tota dubia nutat & fluctuat.*

30. Oppositam nihilominus sententiam plures alii Theologi & Controversistæ tenent, ut Bellarminus *lib.* 9. *de verbo DEI cap.* 11. Bernardinus Vetvveis *in Speculo veræ Ecclesiæ lib.* 2. *cap.* 6. *art.* 4. *n.* 3. Tannerus *tom* 3. *disp.* 1. *De fide quæst.* 5. *n.* 79. Burghaber *Controvers.* 4. *n.* 16. citans alios. Asserunt enim, quamvis Editio vulgata pro authentica ab omnibus habenda sit, utpote quoad fieri potuit, pura & emendata, nihilque continens, quod sit contra Fidem Catholicam, & bonos mores; nihilominus eam necdum ita ab omnibus mendis purgatam esse, quin adhuc emendari possit, aut aliquibus in locis, ubi jam olim ejusdem lectiones variabant, locus esse valeat disceptationi, & aliqua alia lectio ei, quæ in vulgata Editione posita est, subinde præferri. Ratio esse potest: quia hoc ipsum videtur insinuare Præfatio Bibliis vulgatæ Editionis præfixa, dum ait: *Quam quidem* (Editionem vulgatam) *sicut omnibus numeris absolutam, pro humana imbecillitate affirmare difficile est, ita cæteris omnibus, quæ ad hunc usque diem prodierunt, emendatiorem, puriorem que esse minime dubitandum.* Et infra: *In hac tamen pervulgata lectione, sicut nonnulla consulto mutata, ita etiam alia, quæ mutanda videbantur, consulto immutata relicta sunt.*

31. Nec obstat Concilium Trid. *loc. cit.* Quia loquitur de partibus, utpura Capitulis, atque integris Libris quorum nonnullos Hæretici, contra quos præcipue agit Concilium, rejecerunt; non autem de voculis, seu particulis. Idque ex eo amplius patet, quod primum post dictum Decretum Concilii Trid. Editio vulgata per Theologos a Sede Apostolica ad hoc destinatos fuerit revisa, & in nonnullis emendata. Dictum autem D. Augustini procedit admisso semel in quapiam Scriptura mendacio, quale nefas est admittere in Editione vulgata Bibliorum.

32. CONCL. IV. Lectio Sacræ Scripturæ in lingua vulgari sine Episcopi, aut Inquisitoris licentia juste fuit interdicta. Et hæc quidem prohibitio habetur in *Indice Librorum prohibitorum. Regula* 4. Ratio huius prohibitionis ibidem affertur: quia experimento manifestum est, si Sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde ob hominum temeritatem detrimenti, quam utilitatis oriri. Siquidem S. Scriptura, ob altitudinem Mysteriorum supernaturalium, de quibus tractat, ac plurimas locutiones Propheticas, & allegoricas &c. non tam intellectu facilis & clara est, ut a quovis, etiam cæteroquin indocto homine, vel muliercula, statim possit recte intelligi, prout præsumptuose jactitant Hæretici moderni. Sed de hoc plura *Quæst. seq.*

33. Notat tamen Layman *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 15. *num.* 8. Quod hæc prohibitio non legendi Sacra Biblia vulgari idiomate, in hisce Regionibus nostris recepta non sit. Nam, ut inquit Nicolaus Serarius, *non puniuntur, sed laudantur, qui in Germania nostra, nulla diserte petita facultate, Biblia vulgata Eckii, vel Dietenbergii legunt.* Versio autem Germanica Lutheri, & aliorum hæreticorum, prorsus interdicta est, utpote pestifera, ob multas admixtas depravationes, & falsas interpretationes.

QUÆSTIO IV.

De multiplici Sensu, Obscuritate, atque Interpretatione Sacræ Scripturæ.

SUMMARIUM.

34. *Sensus S. Scripturæ duplex, litteralis & mysticus.*
35. *Sensus litteralis alius proprius, alius improprius.*
36. *Sensus mysticus, quis?*
37. *Est multiplex, ut*
Sensus Allegoricus,
Anagogicus; & Tropologicus seu Moralis.
38. *Universim quatuor sensus S. Scripturæ,*
39. *Et singulis excellebant singuli Ecclesiæ Doctores.*
40. *Quid sensus Accommodatitius S. Scripturæ?*
41. *S. Scriptura sæpius est obscura.*
42. *Ipsamet S. Scriptura hoc testatur.*
43. *Interpretatio canonica S. Scripturæ pertinet ad Ecclesiam.*
44. *Doctrinaliter eam interpretari, quibus conveniat?*

34. CONCL. I. Generatim, ac prima sui divisione, Sensus Sacræ Scripturæ alius est litteralis, alius spiritualis seu mysticus. Ita communis. Et quidem *Sensus litteralis* est, quem verba ipsa immediate significant: prout v. g. hoc nomen *Jerusalem* significat civitatem Palæstinæ, ac plurimæ historiæ in S. Scriptura contentæ litteraliter significant res olim gestas.

35. Porro Sensus iste litteralis S. Scripturæ subdividitur in proprium, & in improprium se figuratum. *Proprius est*, quem verba in propria sua significatione usurpata immediate significant: prout fit, dum dicitur David esse Rex, Jerusalem capta &c. *Sensus improprius, seu figuratus* est, quem verba improprie seu figurate accepta significant: puta, quem habent per quamdam Metaphoram, Metonymiam, Catechresin, aut aliam Figuram Rhetoricam: quales locutiones figuratæ in S. Scriptura sunt satis frequentes, ac præ-

ac præsertim in Prophetis, imo & alibi. Sic Christus Dominus noster dicitur Leo, Petra, Lapis angularis, Agnus, Vitis &c. per similitudinem quamdam, ac methaphoram, non per proprietatem. Sic etiam Deus, qui tamen est purissimus Spiritus, dicitur habere manus, quatenus est Omnipotens; videre oculis, quatenus est Omniscius; habere pedes, quia est ubique, irasci, pœnitere, ac hujusmodi, ob diversos effectus suos.

36. *Sensus mysticus, seu spiritualis* S. Scripturæ est ille, qui non significatur per verba immediate, sed mediate solum; quatenus significatur per res illas, quas verba immediate significant. Sic historia Agni Paschalis *Exodi cap.* 12. relata, litteraliter significat ritum Agni Paschalis a Judæis olim immolandi; spiritualiter vero seu mystice significat Christum pro salute totius Mundi in ara Crucis postmodum immolatum: idem videre est in aliis innumeris.

37. Cæterum Sensus spiritualis, seu mysticus S. Scripturæ, rursum dividitur in Allegoricum, Anagogicum, & Tropologicum seu Moralem, juxta numerum videlicet trium Virtutum Theologicarum, quibus hi tres Sensus mystici S. Scripturæ correspondent. Siquidem *Sensus Allegoricus* correspondet Fidei, & tunc habetur, quando verba S. Scripturæ præter sensum litteralem, quem habent, significant aliquid pertinens ad Fidem. *Sensus Anagogicus* correspondet Spei, & tunc habetur quando verba S. Scripturæ præter sensum litteralem, quem continent, significant aliqnid pertinens ad vitam æternam, quam speramus. *Sensus* tandem *Tropologicus seu Moralis* correspondet Charitati, & habetur, quando præter sensum litteralem verborum significatur aliquid pertinens ad instructionem morum: seu opera Charitatis exercenda.

38. Et conformiter dictis communiter a Doctoribus dicuntur esse quatuor Sensus S. Scripturæ, videlicet Litteralis, Allegoricus, Anagogicus, & Tropologicus seu Moralis, de quibus extant sequentes duo versiculi.

Littera gesta docet: quid credas, Allegoria.
Moralis, quid agas; quo tendas, Anagogia.

Et hi quatuor Sensus commode ostenduntur in nomine *Jerusalem*: nam hæc vox Litteraliter significat urbem Palæstinæ; Allegorice Ecclesiam Militantem, Anagocice Ecclesiam Triumphantem, & Tropologice seu Moraliter quamcumque Animam fidelem. Iidem sensus vel omnes, vel saltem aliqui reperiuntur in Cæremoniis veteris Legis, Vasibus Sanctuarii, & aliis hujusmodi, quæ proinde varie exponuntur a Sanctis Patribus, & Doctoribus Ecclesiasticis.

39. Notandum quoque est a Viris doctis, juxta hos quatuor sensus S. Scripturæ quatuor dari præcipuos Doctores Ecclesiæ, videlicet S. Hieronymum, S. Ambrosium, S. Augustinum, S. Gregorium Papam; & singulos in singulis S. Scripturæ sensibus principaliter excelluisse, Hieronymum in Litterali, Ambrosium in Allegorico, Augustinum in Anagogico, & Gregorium in Morali.

40. Tacetur hic sensus Accommodatitius S. Scripturæ, quo videlicet dicta de uno postmodum accommodantur alteri, ac eo dicuntur: siquidem iste proprie non est verus aliquis S. Scripturæ sensus, sed potius traductio verborum S. Scripturæ a suo sensu ad alium, ab Auctore Deo non intentum. Nihilominus hic modus applicandi, seu accommodandi S. Scripturam, si cætera concurrant, malus non est, imo practicatur ab Ecclesia Catholica passim in Breviario, & Missali Romano, dum dicta de Abraham, Noe, & aliis veteris Testamenti accommodantur ad diversos Sanctos novi Testamenti. Idem Sensus Accommodatitius a SS. Patribus frequenter adhibetur in suis Libris ac Homiliis, idemque in Concionibus frequens est, ac utilissimus, nam verba S. Scripturæ miram quamdam gravitatem & energiam præ se ferunt, ita ut ad persuadendum sint accommodatissima. Cavendum tamen, ne quamvis occasione verba S. Scripturæ accommodentur, seu applicentur ad profana, scurrilia, fabulosa, & hujusmodi: id enim nefas est atque in Concilio Trid. *Sess.* 4. graviter prohibitum.

41. CONCL. II. Sacra Scriptura sæpius est obscura, neque est tam perspicua, aperta, & intellectu facilis cuivis, etiam indocto homini vel mulieribus, quin indigeat vera & genuina interpretatione. Ita omnes Catholici Doctores contra Hæreticos. Ratio est: quia S. Scriptura tractat de summis & altissimis Fidei Mysteriis, rebusque supernaturalibus, nempe de SS. Trinitate, incarnatione Filii Dei, Sacramentis, Prædestinatione, & aliis hujusmodi captum humanum, nisi Fides adjuvet, longe superantibus. Insuper sacra Scriptura continet plurimas locutiones allegoricas, & figuratas, imo non pauca, quæ prima fronte videntur contraria, verba etiam ambigua, ac phrases Hebraicas. Atqui talia non illico possunt patere hominibus idiotis & indoctis, multo minus quibusvis mulierculis: alioquin certe SS. Patres, atque Ecclesiæ Doctores, frustra tantum temporis consumpsissent in studio, & intelligentia sacræ Scripturæ.

42. Confirmatur. Ipsamet S. Scriptura testatur, quædam in ea reperiri obscura, & intellectu difficilia, quæ proinde indigent vera interpretatione. Hinc quippe Christus, incipiens a Moyse, & omnibus Prophetis, interpretabatur duobus Discipulis, euntibus in Emmaus, Scripturas, quæ de ipso erant *Luc.* 24. Similiter Christus Dominus post suam gloriosam Resurrectionem *aperuit illis* (id est, Discipulis suis) *sensum, ut intelligerent Scripturas*. Atqui hoc non fuisset necesse, imo frustraneum, post tot prædicationes integro triennio ex ore Christi jam auditas, si S. Scriptura esset ex se prorsus clara, & cuilibet aperta, ut præsumptuose jactitant Hæretici. Accedit, quod ipsemet Spiritus sanctus per os D. Petri expresse testificetur, in S. Scriptura, & præsertim in Epistolis D. Pauli, esse quædam intellectu difficilia: sic enim habetur 3. *Petri cap.* 3. *in quibus* (nempe Epistolis D. Pauli) *sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles depravant, sicut & cæteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem*. Hæc ibi:

43. CONCL. III. Interpretatio canonica & infallibilis S. Scripturæ, verique sensus illius ad Ecclesiam pertinet. Ita omnes Catholici, habeturque expresse in Concilio Trid. *Sess.* 4. *in Decreto de edit. & usu Sac. Libr.* hisce verbis: *Quem* (sensum S. Scripturæ) *tenuit, & tenet sancta Mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu & interpretatione sanctarum Scripturarum*. Unde dicitur *Matth.* 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus*.

44. CONCL. IV. Interpretari S. Scripturam etiam doctrinaliter, non cuilibet convenit, sed Viris dumtaxat doctis & idoneis, ac præsertim iis, quibus id ex officio incumbit, utputa Ecclesiæ Doctoribus, Episcopis, & hujusmodi. Ita communis. Ratio est: quia alioquin adesset manifestum periculum errandi in interpretatione sacræ Scripturæ, si hanc indocti passim & præsumptuose attentarent. Accedit quod Deus in Ecclesia sua voluerit observari hierarchiam, & subordinationem subditorum erga Superiores, atque esse ordinem inter Doctores & discipulos, inter Pastores & oves, ut alii doceant, alii discant, alii Scripturam interpretentur, alii alia officia exerceant. Unde *Ephes.* 4. dicitur: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores, & Doctores, ad consummationem Sanctorum*, Et 1. *Corinth.* 12. *Numquid omnes interpretantur?* Quasi diceret, *non;* sed illi solum, quibus id ex officio incumbit, quique a Deo ad hoc electi sunt.

QUÆSTIO V.

De Traditionibus.

SUMMARIUM.

45. *Traditio quid?*
46. *Est triplex, nempe Traditio Divina, Apostolica, & Ecclesiastica.*
47. *Traditiones Divinæ sunt admittendæ.*
* *Quod ampliatur adhuc magis.*
48. *Ipsæ sunt ejusdem infallibilitatis, ac Verbum Dei scriptum.*
49. *Regula dignoscendi Traditiones Divinas.*

45. *Tra-*

45. TRaditionis nomine intelligitur in proposito doctrina quædam ad Religionem spectans, quæ tamen expresse in sacra Scriptura non habetur, neque ex illa clare deducitur; sive dein hujusmodi doctrina in libris SS. Patrum scripta reperiatur, sive non.

46. Dividitur autem Traditio in Divinam, Apostolicam, & Ecclesiasticam. *Traditio Divina* (quæ & *Verbum Dei non scriptum* appellatur) ea est, quam Apostoli immediate a Spiritu sancto dictatam, vel ex ore Christi acceperunt, quæque ab Apostolis promulgata, & continua successione conservata, & quasi de manu in manum ad nostra usque tempora tradita fuit: qualis traditio potissimum habetur circa materiam & formam Sacramentorum, & alia hujusmodi in Ecclesia Catholica perpetuo custodita, quæ tamen in S. Scriptura expresse non habentur. *Traditio Apostolica* solet nonnumquam confundi cum Divina, eo quod hæc ab Apostolis promulgata fuerit: proprie autem Traditio Apostolica vocatur ea, quæ ab Apostolis instituta est cum assistentia Spiritus sancti, nec tamen in S. Scriptura reperitur expressa; ut est jejunium Ecclesiasticum, certis temporibus ab Apostolis institutum. *Traditio* tandem *Ecclesiastica* dicitur consuetudo quædam antiqua ab Episcopis, vel populo fideli in Ecclesiam introducta. In præsenti sermo est præcipue de Traditionibus Divinis, seu Verbo Dei non scripto.

47. CONCL. I. Præter S. Scripturam sunt admittendæ, & observandæ, quædam Traditiones, seu Verbum Dei non scriptum. Ita omnes Catholici; estque novissime definitum in Concilio Trid. *Sess.* 4. *in Decreto de Canonicis Scripturis*. Idem communiter probatur ex S. Scriptura 2. *Thess.* 2. ubi Apostolus præcipit, dicens: *Ita fratres state, & Tenete Traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram*. In quem locum S. Chrysostomus ita scribit: *Hinc patet, quod non omnia per epistolam tradiderit, sed multa etiam sine litteris: eadem vero fide digna sunt tam illa, quam ista*. Eodem modo passim loquuntur alii sancti Patres.

Additio.

* Et quomodo ante Legem scriptam in ipsa Lege naturæ, post tot sæcula sibi invicem succedentia haberi potuit notitia de remedio contra peccatum originale, præsertim quoad femellas &c. Idem de futuro Messia &c. nisi per continuas Traditiones cum speciali assistentia Spiritus sancti? undenam Moysi, primo sacri Textus Scriptori, post bis mille annos, & ultra hæc ipsa notitia, una cum altera de Mundi primordiis, de Paradiso, de primis Parentibus illuc collocatis &c. communicata fuit, nisi præter specialem Dei vigilantiam per tales Traditiones? nam uti genealogica Tabula Saliani apud Ignatium Schvvartz *in instit. Histor.* ostendit, *Amram*, Pater Moysis pluribus adhuc annis cum *Levi* Atavo suo, econtra *Levi* cum *Isaac* annis triginta tribus circiter, *Isaac* cum *Sem* quinquaginta, *Sem* cum *Mathusalem* nonaginta octo, & demum *Mathusalem* cum *Adamo* centum quadraginta tribus annis convixerunt, ex quo notitiam de creatione Cœli, & Terræ, ac Hominis de limo terræ, de ligno scientiæ boni & mali, de transgressione Precepti Divini in comedendo fructu, de venturo Messia, &c. haud dubie a Protoparente Adamo per successivas Traditiones haurire potuerunt. Si autem admittuntur Traditiones Divinæ in antiquo, cur non pariter in Testamento novo? Nec dicatur, Christum novi Testamenti Auctorem reprehendisse Judæos propter Traditiones, dum *Matth.* 15. inquit: *irritum fecistis Mandatum DEI propter Traditionem vestram*. Respond. enim, Christum ibidem reprehendisse non Traditiones Divinas, & Apostolicas, sed Pharisaicas, quarum aliquæ erant inutiles, aliæ etiam ex parte periculosæ. Cæteroquin Traditiones Divinas, & Apostolicas voluit Apostolus *ad Thessalonicenses, loc. cit.* observari. *

48. CONCL. II. Traditiones Divinæ sunt ejusdem infallibilitatis & auctoritatis, cujus est ipsum Verbum Dei scriptum. Ita rursum omnes Catholici. Unde Tridentinum Concilium *cit. Sess.* 4. sic ait: *Sacrosancta Synodus Traditiones tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tamquam vel oretenus a Christo, vel a Spiritu sancto dictatas, & continua successione in Ecclesia Catholica conservatas, pari pietatis affectu, ac reverentia suscipit, & veneratur*. Accedit ratio: quia verbum Dei, sive scriptum, sive non scriptum, eandem vim atque infallibilitatem habet; cum non solum in scriptis; sed & in verbis suis Deus semper sit infallibilis.

49. CONCL. III. Regula dignoscendi Traditiones Divinas ab Apostolicis, vel Ecclesiasticis ex eo habetur, si Ecclesia ipsa judicet, hanc vel illam Traditionem esse Divinam: quod quidem patere potest vel ex definitione Ecclesiæ facta in Concilio Generali, aut per Summum Pontificem loquentem (ut ajunt) ex Cathedra, vel si unanimis consensus SS. Patrum, & Doctorum id testetur.

QUÆSTIO VI.

Quænam sit totius Fidei Resolutio.

SUMMARIUM.

50. *Resolvere Fidem quid?*
51. *Resolutio Fidei a priori fit in primam veracitatem Dei nobis revelantis.*
 (*b*) Dist. 1. quæst. 1. n. 8.
52. *An resolvatur ultimate in Deitatem?*
53. *Instantia de circulo proponitur.*
54. *Et solvitur.*
55. *Motiva credibilitatis Fidei, quæ?*
56. *Fides non resolvitur in motiva humana.*
57. *Actus Fidei non est merus actus intellectus.*
 Sed ad ipsum requiritur pia affectio voluntatis.
58. *Propositio damnata refertur, ac refutatur.*
59. *Aliæ duæ propositiones damnatæ quo ad propositum.*

50. ADVERTENDUM, quod *Resolvere Fidem* aliud non sit quam ordine retrogrado ea, quibus ad Actum Fidei pervenimus, relegendo investigare principium seu motivum primum, cui totius Fidei certitudo innititur. Quando enim interroganti redditur ultima ratio nos movens ad actum Fidei, & ad quem nulla alia movit, tunc Fides nostra ultimo resolvi dicitur, ac proinde ibidem standum est, ne detur processus in infinitum. Hoc prænotato, sit

51. CONCL. I. Loquendo de Resolutione Fidei in objectum suum formale, sic Fides Divina a priori & ultimate resolvitur in primam veritatem, seu veracitatem Dei nobis revelantis. Ita Doctor noster 3. *Dist.* 33. estque communis Theologorum. Ratio est: quia objectum formale, & motivum Fidei supernaturalis, est prima & infallibilis veracitas Dei, seu veritas ipsius in revelando, ut dictum superius (*b*) & consequenter in eam Fides Divina a priori ac ultimate resolvitur. Unde si quæras, cur credam Mysterium SS. Trinitatis? Resp. Quia Deus hoc revelavit. Si rursus quæras, cur credam Deo revelanti? Resp. Quia Deus est prima Veritas, quæ nec fallere potest, nec falli. Et hic datur status in assignanda ratione Fidei supernaturalis, & a priori.

52. Si dicas, Deus est prima veritas in revelando ratione Deitatis; ergo Fides ultimate resolvitur in Deitatem, utpote ratione cujus competit Deo infallibilis veracitas. Resp. negando consequentiam: etsi enim veracitas resolvatur in Deitatem tamquam in rationem essendi, non tamen resolvitur in eam tamquam in ratione formalem credendi: hæc enim potius sistit in ipsa veracitate, quia Fides non attendit, unde ista veracitas Deo competit. Herincx *disp.* 2. *de Fide quæst.* 3. *n.* 11. Vel dic cum aliis, distinguendo consequens: Ergo Fides ultimate resolvitur in Deitatem materialiter, sive in sensu reali, conceditur; formaliter, seu tamquam in rationem formalem credendi, negatur consequentia.

53. Neque dicas, prius datam responsionem non sufficere, cum ulterius quæri possit, cur credam, hoc Mysterium SS. Trinitatis Deum revelasse? Neque respondere juvat (inquies) quia in sancto Evangelio sic scriptum habetur: nam urgetur, quærendo, cur potius credam Evangelio S. Matthæi &c. quam Evan-

Evangelio Nicodemi, vel Nazaræorum, vel hujusmodi? Quod si cum S. Augustino *lib. contra Epistolam Manichæi c.* 5. dicam, Evangelio S. Matthæi credo, quia me Catholicæ Ecclesiæ illud amplectentis, atque a Deo revelatum esse attestantis, & veluti Fide Divina credendum proponentis, commovet auctoritas; non sic Evangelio Nicodemi, vel Nazaræorum, aut aliis ejusmodi scripturis, cum non sic ab Ecclesia admittantur. Rursum urgebis, quærendo, cur credam Ecclesiæ? Et si hujus infallibilem auctoritatem ex S. Evangelio probare quis conetur, replicabis, hic committi circulum vitiosum probando S. Scripturam per auctoritatem Ecclesiæ, & hujus auctoritatem vicissim probando per sacram Scripturam.

54. Ad hanc instantiam, quæ in quacumque sententia urget: Respondetur negando assumptum, vel potius suppositum totius discursus: nam dum quæritur, cur credam, Deum hoc revelasse, non amplius petitur ratio a priori, seu causa formalis & motiva credendi Mysterium a Deo revelatum, sed petitur ratio a posteriori, seu quoad nos respectu ipsius revelationis factæ. Porro hæc duo, ut patet ex terminis, sunt valde diversa: & primum quidem spectat ad motivum formale Fidei, posterius vero ad motiva credibilitatis Fidei. Quod ut melius intelligatur, sit

55. CONCL. II. *Motiva credibilitatis Fidei* dicuntur ea, propter quæ moraliter fit evidens, quod Mysteria nostræ Fidei sint a Deo revelata, & consequenter propter infallibilem eius veracitatem credibilia: iuxta quod *Psal.* 92. dicitur. *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis*. Porro huiusmodi motiva Doctor noster Subtilis *q.* 2. *Prologi* §. *Contra omnes istos, & seqq.* ad hoc capita apte reducit; quæ sunt, Prænuntiatio Prophetica, Scripturarum concordia, Auctoritas scribentium, Diligentia recipientium, Rationabilitas contentorum, Irrationabilitas singulorum errorum, Ecclesiæ stabilitas, & Miraculorum claritas. Et propter huiusmodi motiva credibilitatis, Mysteria Fidei fiunt evidenter credibilia, hoc est, evidenter digna, quod credantur esse a Deo revelata, prout tradit Ecclesia Catholica.

56. Nec dicas. Omnia ista motiva sunt humana, utpute per libros, narrationem Seniorum, prædicationem Parochorum, vel dictamen rationis naturalis: atqui Fides Divina resolvitur in talia motiva; ergo sequitur, eam resolvi in mera motiva humana, quod est absurdum. Resp. enim, quidquid sit de maiori, negando minorem: quia ipsa Fides Divina non resolvitur in talia motiva, tamquam rationem formalem & ultimatam credendi, sed iudicium dumtaxat credibilitatis obiecti Fidei. Nam quia Deus regulariter non loquitur immediate nobis singulis, hinc assensus Fidei supernaturalis ordinarie non fit, nisi prævia fide humana, qua quis prius credit suo Prædicatori, vel Ecclesiæ (quam per supra dictas Notas, veram esse Ecclesiam Christi agnovit) proponenti Mysteria Fidei, atque testificanti, ea esse a Deo revelata, juxta illud *Rom.* 10. *Fides ex auditu*. Hoc autem semel supposito, intellectus fidelis ac persuasus, talia esse a Deo revelata, totum se convertit in ipsius Dei veracitatem, ac propter istam unice per actum Fidei supernaturalis assentitur Mysteriis veræ Fidei.

57. Hoc ipsum amplius declaratur ex eo: quia actus Fidei supernaturalis non est merus actus intellectus, sed ad eum etiam prærequiritur actus voluntatis, imperantis assensum Fidei propter infallibilem veracitatem Dei revelantis. Siquidem actus Fidei Theologicæ sunt liberi (alioquin enim meritorii non essent) ac proinde non præcise consistunt in actibus intellectus, quæ est potentia naturalis, sed insuper ad eos requiritur pia affectio supernaturalis voluntatis, qua isthæc intellectui imperet, ut propositis sibi articulis, simulque motivis credibilitatis accedente simul gratia collustrante Dei propter infallibilem veracitatem Dei revelantis firmissime assentiatur eiusmodi Mysteriis, credendo vera esse, quæ Deus nobis revelare dignatus est. Quod ipsum apertius docet Concilium Tridentinum *Sess.* 6. *c.* 6. ibi: *Disponuntur autem ad ipsam justitiam; dum excitati gratia Divina, & adjuti fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum, credentes, vera esse, quæ divinitus revelata, & promissa sunt*. Et hinc fit, quod audita eadem veræ Fidei prædicatione quidam credant, alii non: quia nimirum illi gratiæ Divinæ excitanti, & adiuvanti libere cooperantes, suo intellectui imperant, simulque eliciunt actum Fidei supernaturalis, non vero cæteri.

58. Huc facit novissimum Decretum Innocentii XI. inter alias Propositiones sequentem, ordine 19. damnantis; *Voluntas non potest efficere, ut assensus Fidei in seipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium*. Et merito hæc Propositio damnatur: siquidem intellectus ex vi obiecti propositi non necessitatur ad assensum, nisi ubi adest evidentia veri (nam *Fides, est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. Hebr.* 11.) ergo ex vi solius obiecti intellectus numquam necessitatur ad assensum Fidei, & consequenter ad hunc determinari debet per imperium voluntatis, ut firmius in obsequium fidei sic obiecto adhæreat, quam mereatur pondus rationum (intellige præcedentium motivorum credibilitatis) ad assensum impellentium.

59. Quantum ad præsentem de Fide materiam, sunt insuper cavendæ aliæ duæ Propositiones, itidem ab Innocentio XI. damnatæ. Earum prior, ordine 20. sic sonat: *Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem*. Altera vera ordine 21. ita docuit: *Assensus Fidei supernaturalis, & utilis ad salutem, stat cum notitia solum probabili revelationis; imo cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus*. Ambæ Propositiones, *sicut jacent*, damnatæ sunt, ac proin vitandæ.

Additio.

* Ubi denuo adverte, etiam has ambas Propositiones fuisse vel ex ea ratione jure meretissimo reprobatas, nam vel ille assensus, de quo loquuntur istæ propositiones, nititur summa Dei veritate in dicendo, vel alio motivo creato, & quidem tali, quod ex gravi ratione apparet fallibile? si posterius; non est actus supernaturalis Fidei, nec Virtutis Theologicæ: cum non habeat pro objecto Deum, puta in præsenti, quatenus summe verum in dicendo. Si prius: quomodo possum pudenter repudiare hunc assensum, aut de veritate ejusdem prudenter, ac probabiliter formidare? cum ex una parte Deus loquens nec fallere, nec falli queat, ex altera vero, *quod sit locutus Deus*, non habeam ullam NB. gravem rationem dubitandi: nam motiva credibilitatis, præcedentia actum Fidei, me reddunt moraliter certum, Deum fuisse locutum. Quomodo ergo NB. *prudenter* possum assensum istum repudiare, vel NB. prudenter formidare, ne non sit locutus Deus; cum non apprehendam *rationem gravem* formidandi? alias enim stante hac actuali gravi formidine de opposito, non eliceretur verus actus fidei, foretque obligatio ulterius, quantum moraliter fieri potest, indagandi veritatem. *

DISTINCTIO IV.

De Vitiis Fidei oppositis.

QUÆSTIO I.

Quotuplex, & quam grave peccatum sit infidelitas?

SUMMARIUM.

1. *Infidelitas alia positiva, alia negativa.*
2. *Culpabilis, & inculpabilis.*
3. *Infidelitas pure negativa, & privativa, quid?*
4. *Species Infidelitatis generatim sunt tres, nempe Paganismus, Judaismus, & Hæresis.*
5. *Pagani, qui? Judæi, & Hæretici, qui?*
6. *Quæ, infidelitas sit cæteris gravior?*
7. *Infidelitas, an sit peccatum?*
8. *Et quale?*

1. INfidelitas hic sumitur, prout est opposita Fidei Theologicæ. Et hæc generatim est duplex: una positiva, qua aliquid creditur contrarium Fidei: que-

qualis est in Hæreticis, Judæis, ac Ethnicis adultis. Altera negativa, quæ est absentia, vel carentia Fidei; qualis habetur ab ignorantibus Mysteria veræ Fidei.

2. Utraque Infidelitas subdividitur in culpabilem, & inculpabilem: nam potest quis non tantum vincibiliter & culpabiliter ignorare Mysteria Fidei, aut credere erroneum in Fide, sed quandoque etiam invincibiliter, credendo erronee aliquid a Deo esse revelatum, quod tamen tale non est, imo a parte rei existit falsum atque erroneum.

3. Porro ignorantia invincibilis Mysteriorum Fidei, seu carentia involuntaria Fidei, vocatur a Theologis *Infidelitas pure negativa*, qualis datur in iis, qui nihil unquam de Fide audierunt, sive sint parvuli, sive adulti. Ignorantia autem vincibilis, & voluntaria Mysteriorum Fidei, appellatur *privativa*; nec aliud est, quam carentia Fidei in eo, qui cum posset, & deberet Fidem habere audiendo prædicationem Evangelii, id negligit: quo modo solum in adultis reperiri potest, estque ex genere suo peccatum mortale. His prænotatis, sit

4. CONCL. I. Species infidelitatis generatim sunt tres, videlicet Paganismus, Judaismus, & Hæresis. Ita Theologi communiter cum D. Thoma 2. 2. *q.* 10. *art.* 5. Unde & Ecclesia Catholica in die Parasceves pro istis tribus tantum generibus Infidelium, nempe pro Hæreticis, Judæis, & Paganis, sigillatim orare consuevit. Accedit ratio: quia aut Infidelitas adversatur veræ Fidei nullo modo, ne quidem in figuris, susceptæ; & est *Paganismus*: aut adversatur Fidei, susceptæ solum in figuris, & umbra veteris Legis, nempe in Circumcisione, aliisque cæremoniis Legis Mosaicæ, & est *Judaismus*; aut adversatur Fidei in se formaliter susceptæ, & est *Hæresis*; vel si quis ad Paganismum, sive Judaismum deficiat, appellatur proprio nomine *Apostasia a fide*: quomodo Julianus Imperator, a Christianis ad Ethnicos deficiens, dicitur *Julianus Apostata*.

5. Igitur *Pagani* sunt, qui sentiunt contraria Fidei Christianæ, quam nullo modo profitentur: ut sunt Idololatriæ colentes plures deos, aut idola sua; item Turcæ, qui licet unum Deum profiteantur cœli terræque Conditorem, negant tamen & SS. Trinitatem & Christum, neque alias veritates Fidei admittunt, ut a Christo revelatas, vel quatenus ad Fidem Christianam pertinent, sed quatenus a Mahometh Pseudo-Propheta eas acceperant. *Judæi* dicuntur, qui etiamnum legem Mosaicam ad litteram observant, circumcidendo se, ac alia Legalia (quæ fuerunt umbra futurorum, per Christum jam completorum) superstitiose custodiendo, totumque novum Testamentum negando, sperantes Christum primum venturum, utpote quem necdum venisse pertinaciter credunt. *Hæretici* tandem vocantur, qui post receptum Sacramentum Baptismi pertinaciter sentiunt, seu errant contra aliquam veritatem Fidei Catholicæ, duo siquidem ad hæresin formaliter sumptam requiruntur, videlicet & error in intellectu contra aliquam veritatem Fidei, & pertinacia in voluntate, ut magis dicetur *Quæst. seq.*

6. CONCL. II. Quamquam extensive, seu ratione errorum materialium cum Fide pugnantium, gravior sit Infidelitas Paganorum, quam Judæorum, & deinde gravior Judæorum, quam Hæreticorum: nihilominus intensive, seu loquendo quantum ad rationem culpæ, gravior est Infidelitas Hæreticorum, quam Judæorum, & horum, quam Paganorum. Ita Doctor Angelicus 2. 2. *q.* 10. *art.* 6. & Theologi communiter. Ratio primæ partis est: quia Gentiles, seu Pagani, in pluribus articulis errant contra Fidem, quam Judæi; & hi in pluribus, quam Hæretici, ut patet; quia Paganismus negat omnia divinitus revelata, Judaismus ea solum, quæ sunt novi Testamenti, Hæresis autem aliqua horum: atqui per Infidelitatem extensive graviorem intelligitur ea, quæ pluribus Fidei articulis opponitur, seu quæ in pluribus errat contra veram Fidem; ergo. Altera pars desumitur ex *Epist.* 2. *S. Petri cap.* 2. ubi de Hæreticis, seu relapsis a Fide dicitur: *Facta sunt eis posteriora deteriora prioribus: melius enim erat illis, non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti.*

7. CONCL. III. Etsi infidelitas mere negativa, qualis reperitur in iis, quibus vera Fides numquam fuit annunciata, sicque hanc inculpabiliter ignorant, proprie non sit peccatum, sed potius pœna peccati originalis, Infidelitas tamen positiva voluntaria est gravissimum peccatum. Ratio primæ partis desumitur ex defectu voluntarii ad peccatum requisiti, unde Christus *Joan.* 15. ait: *Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent*, videlicet Infidelitatis; hincque merito inter alias propositiones Michaelis Baji etiam sequens, ordine 68. rejecta est: *Infidelitas pure negativa in his, quibus Christus non est prædicatus, peccatum est.* Altera vero pars Conclusionis, nempe infidelitatem positivam esse gravissimum peccatum, habetur ex S. Scriptura passim, ut *Marci ult.* *Qui vero non crediderit, condemnabitur.* Item *Joan.* 3. *Qui non credit, jam judicatus est.* & alibi.

8. Cæterum hoc peccatum incredulitatis, seu infidelitatis positivæ gravius est, quando est recte volitum per voluntatem repugnantem auditui Fidei, vel etiam audita, Fidemque contemnendo. Unde ex genere suo, ac per se loquendo Infidelitas est gravius peccatum omnibus illis, quæ contrariantur Virtutibus moralibus, puta furto, adulterio, homicidio, & hujusmodi: quamvis per accidens, nempe propter imperfectionem actus, possit interdum Infidelitas esse minus grave peccatum.

QUÆSTIO II.

Quid requiratur ad formalem & perfectam Hæresin?

SUMMARIUM.

9. *Hæresis unde sic dicatur?*
10. *Et quid sit?*
11. *Ad hæresin formaliter sumptam requiritur & error in intellectu.*
12. *Corollarium.*
13. *Et pertinacia in voluntate.*
14. *Hinc errans contra Fidem, sed paratus credere, quod credit Ecclesia, non est hæreticus. Cautela Scriptorum Catholicorum.*
15. *Quid si aliquis ignoret, opinionem suam adversari sensui Ecclesiæ?*
(a) Juxta dicta Dist. 2. n. 30.
16. *Pertinacia ad hæresin requisita, in quo consistat?*
17. *Corollarium.*
18. *Hæretici formales, &.*
19. *Hæretici materiales, qui?*
20. *Dubitans de Fide peccat peccato hæresis.*
21. *Dummodo excipiatur natus inter hæreticos, donec sufficienter instruatur.*
22. *Quid dicendum de involuntariis cogitationibus hæreticis?*
23. *Dubitans in Fide, an incurrat excommunicationem?*

9. Etsi præsens Quæstio procedat de omnibus tribus Infidelitatis speciebus, specialiter tamen moveri solet de Hæresi, utpote magis obvia, quamvis quæ de hac dicuntur, suo modo locum habeant in aliis infidelitatibus. Porro Hæresis est nomen græcum, & dicitur sic ab electione; atque ex usu Scriptorum Ecclesiasticorum plerumque accipitur in malam partem, nempe pro ea electione, qua ex arbitrio nostro contra doctrinam Christi, & sensum S. Matris Ecclesiæ eligimus nobis, quid credere velimus.

10. CONCL. I. *Hæresis* est error voluntarius, quem quis pertinaciter tenet contra aliquam veritatem Fidei Christianæ, quam suscepit, seu professus est. Ita in re communis Doctorum, & magis patebit ex dicendis. Solum Nota, ad Hæresin requiri, ut quis Fidem Christi aliquando susceperit per Sacramentum Baptismi, vel alias eandem publice professus sit; alioquin enim error contra Fidem esset Paganismus, vel Judaismus. Cathecumeni tamen, id est, in Christum credentes: sed nondum baptizati; si post susceptam Christi Fidem ad Hæreticos deficiant, coram

Deo

Deo vere sunt Hæretici, licet non subjaceant pœnis ab Ecclesia contra Hæreticos latis, eo quod per Baptismum necdum sint ingressi in Ecclesiam. Pirrhing *tit. de Hæretic. num.* 3. & alii.

11. CONCL. II. Ad Hæresin formaliter sumptam duo insimul requiruntur, nimirum & error in intellectu, & pertinacia in voluntate. Ita communis. Et quidem requiri errorem in intellectu, patet: quia Hæresis est species Infidelitatis: hæc autem importat errorem in intellectu contra veram Fidem.

12. Inferunt proinde Doctores, quod si quis metu mortis, seu pœnarum neget exterius Fidem, aut aliquid Fidei contrarium affirmet absque tamen interiori mentis assensu (id est, non credendo id, quod ore profert) quamvis graviter peccet contra præceptum profitendi exterius Fidem, vere tamen & proprie coram Deo, & in foro conscientiæ non fit Hæreticus: quia Hæresis essentialiter consistit in interno judicio erroneo intellectus contra veram Fidem, quale hic non adesse supponitur. Additur notanter, *coram DEO, & in Foro conscientiæ.* Siquidem in foro externo Ecclesiæ talis censetur hæreticus, atque ut hæreticus per Inquisitores hæreticæ pravitatis merito punitur: nam *Ecclesia non judicat de occultis*, c. *Erubescant. dist.* 32. *&c. Sicut tuis, de Simonia.*

13. Quod autem simul ad formalem & perfectam Hæresin requiratur pertinacia in voluntate, fatentur passim Doctores. Unde D. Augustinus *Epist.* 162. ac refertur *can. Dixit Apostolus* 24. *q.* 3. sic ait: *Qui sententiam suam quamvis falsam, atque perversam nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererunt, sed a seductis atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta solicitudine veritatem, corrigi parati, cum invenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi.* Hæc ibi.

14. Inferunt rursum Doctores, quod errans contra Fidem simul tamen judicio Ecclesiæ se submittens, paratus credere, quod ipsam credere intellexerit, non fit hæreticus: quia in suo errore non est pertinax. Idque desumitur ex Jure Canonico, *cap. Damnamus de summa Trinitate.* ubi hac de causa Joachim Abbas non censetur hæreticus, non obstante, quod docuerit sententiam hæreticam ibidem damnatam, quia videlicet scripta sua submisit judicio Sedis Apostolicæ, sicque non fuit pertinax, ac proinde neque hæreticus, sed erraticus, ut loquitur Fagnanus *ad cit. c. Damnamus n.* 26. Et hac de causa Scriptores Catholici caute in principio, vel fine librorum suorum, solent apponere protestationem, qua omnia sua dicta & scripta judicio & correctioni Sanctæ Ecclesiæ Catholicæ subjiciunt: per hoc siquidem evitant periculum hæreticæ pravitatis, etsi forsan in eorum scriptis, per inadvertentiam irrepens doctrina ab Ecclesia damnata reperiretur. Fagnanus *loc. cit. n.* 13.

15. Quinimo addunt Doctores, quos citat, & sequitur Pirhing *tit. de hæreticis. n.* 2. quod si quis ignoret, etiam ex ignorantia mortaliter culpabili & crassa, opinionem suam adversari doctrinæ Ecclesiæ Catholicæ, jam non fit proprie hæreticus, neque Ecclesiasticis Hæreticorum pœnis obnoxius. Rationem dant: quia deest pertinacia, quæ requirit scientiam, quod contrarium teneatur ab universali Ecclesia Christi. Accedit, quod peccatum hæresis non fit peccatum ignorantiæ, sed peccatum infidelitatis positivæ: ad hanc autem requiritur, ut Mysteria Fidei cuipiam sufficienter proponantur (*a*)

16. CONCL. III. Pertinacia ad Hæresin formalem requisita non consistit in hoc, quod quis errorem suum acriter & mordicus diu retineat, & pertinaciter tueatur: sed in eo consistit dicta pertinacia, quod quis suum contra Fidem errorem retineat, postquam contrarium est ipsi sufficienter, nimirum taliter propositum, ut de eodem amplius rationabiliter dubitare nequeat, sive quando scit contrarium teneri a reliqua universali Christi Ecclesia, cui in judicium suum vult præferre. Ita Mastrius *disp.* 10. *Theol. Moral. n.* 24. estque in re communis. Ratio est: quia quilibet in rebus credendis tenetur se subjicere regulis ab Ecclesia præfixis, utpote quæ est *columna & firmamentum veritatis* 1. *Timoth.* Igitur si quis hoc non fecerit, jam plus nimio & inordinate adhæret errori suo, atque ideo pertinax in eo censeri debet.

17. Infertur proinde, quod ad hanc pertinaciam non requiratur major mora temporis, quam quæ requiritur ad hoc, ut cum plena advertentia possit quis judicare de veritate Fidei sufficienter sibi proposita, & nihilominus suo velit judicio adhærere. Multo minus requiritur prima, vel secunda correctio; quamvis hæc possit conducere ad plene cognoscendam latentem pertinaciam contra veritatem Fidei.

18. CONCL. IV. Recte proinde Hæretici dividuntur in formales, & in materiales tantum. *Formales Hæretici*, de quibus solis definitio Hæresis, aliaque antecedentia procedunt, dicuntur illi, qui cum pertinacia eligunt, vel sequuntur sententiam hæreticam contra definitionem Ecclesiæ; sive id fiat lucri temporalis gratia, sive intuitu vanæ gloriæ, vel odii, aut vindictæ. Et de his loquitur S. Augustinus *lib. de Fide Catholica*, atque refertur c. *Firmissime*, *de Hæretic. Firmissime tene, & nullatenus dubites, omnem hæreticum vel schismaticum cum diabolo & Angelis ejus æterni ignis incendio participandum, nisi ante finem vitæ, Catholicæ fuerit incorporatus, & redintegratus Ecclesiæ.* Hæc ille.

19. *Hæretici materiales* (qui tamen juxta S. Augustinum *num.* 13. relatum, *nequaquam sunt inter hæreticos deputandi*) dicuntur illi, qui non ex malo animo aut pertinacia, sed ex simplicitate, aut defectu debitæ informationis errant circa Fidem. Et horum multi sunt in vulgo Hæreticorum; nam defectu pertinaciæ nemo est hæreticus formaliter, qui paratus est judicium suum Ecclesiæ submittere, aut nescit veram Christi Ecclesiam contrarium tenere, vel ita dispositus est saltem habitualiter, ut a suo errore discederet, si sciret eum esse veræ Fidei contrarium. Mastrius *loco citato* & alii.

20. Quæres, an dubitans de Fide sufficienter sibi proposita committat Hæresin? Resp. I. Qui circa Fidei articulum, seu propositionem aliquam sufficienter sibi propositam deliberate dubitat, peccat peccato hæresis, cum virtualiter judicet, ejusmodi articulum Fidei habere incertam veritatem. Hinc Stephanus Papa, relatus *cap.* 1. *de Hæretic.* ait: *Dubius in fide, infidelis est*, sive hæreticus.

21. Dicitur notater, *circa articulum Fidei sufficienter sibi propositum.* Nam, ut cum aliis notat Layman *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 13. *n.* 5. hinc excipiendi sunt illi, qui inter hæreticos nati & educati Catholicam Religionem ignorant: his enim dubitare interim licet, donec instruantur: & argumenta seu motiva credibilitatis Fidei nostræ sufficienter & recte apprehendant. Ratio est: quia talis dubitatio in istis non est conjuncta cum pertinacia, imo eam ordinant ad penetranda melius fundamenta Fidei Catholicæ, exemplo Beroensium, qui audita prædicatione *S. Pauli*, *susceperunt verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se haberent*, ut legitur in Actibus Apostolorum *cap.* 17.

22. Additur etiam, *deliberate dubitat*: alioquin enim ob defectum voluntarii peccatum non incurritur. Et hinc annotandum est, eximendum fore scrupulum iis, qui de Fide Catholica dubitare se putant, eo quod hæreticæ aut blasphemæ cogitationes ipsis occurrere soleant: cum enim has serio detestentur, & numquam (uti supponitur) in animum venire exoptent, insuper protestationem faciant eis numquam consentiendi, non possunt culpæ imputari, sed magis merendi apud DEUM occasionem præbent. Et certe solet diabolus animas Deo devotas sæpius per fortissimas imaginationes, & vivacissimas repræsentationes sic torquere, ac si actualiter consensissent; ubi tamen tales se plenissime submittere debent instructioni docti Confessarii, nec multum cum antiquo serpente disputare, ne sicuti prima Mater nostra Eva decipiantur.

23. Resp. II. An dubitans de Fide, suamque dubitationem signo exteriori sufficienter manifestans præter peccatum mortale insuper incurrat excommunicationem ipso jure latam in Hæreticos, major est difficultas. Affirmant plerique in casu, quando quis deliberate dubitat, suamque dubitationem signo exter-

terno sufficienter prodit: idque asserunt propter rationes n. 20. allatas. Negat Tannerus *tom.* 3. *disp.* 1. *quæst.* 8. *n.* 109. post Sa, eo quod talis hæresin plane consummatam & perfectam non habeat. Idem probabile censet Lud. Engel *in Collegio Juris Canonici tit. de Hæreticis. num.* 2. cum aliis.

QUÆSTIO III.

De conditionibus ad incurrendam excommunicationem ob Hæresin requisitis, ejusque absolutione.

SUMMARIUM.

24. *Inter alias hæreticorum pœnas prima est excommunicatio.*
25. *Ad excommunicationem ob hæresim incurrendam quatuor conditiones requiruntur I.*
26. II. 27. III. 28. & IV. *Conditio.*
29. *De Jure communi nequeunt Episcopi absolvere ab hæresi.*
30. *Solvitur instantia.*
31. *Tamen in Germania solent habere specialem licentiam absolvendi ab ea.*
 * *Quibusnam hæc licentia concedi soleat?*
32. *In mortis articulo potest quilibet Sacerdos absolvere ab hæresi, & aliis casibus &c.*
33. *An tum simplex Sacerdos possit absolvere præsente proprio Confessario?*
34. *Quis sit modus recipiendi hæreticos resipiscentes?*
35. *In praxi quid dicendum de absolutione eorum, qui sunt hæretici materialiter.*
 (b) Ut dictum n. 25.
 Aut etiam formaliter?
 (c) Ut dictum n. 31.
 * *Notabile Corollarium practicum.*

24. INTER varias Hæreticorum pœnas, Jure tum Canonico tum Civili contra eosdem latas, de quibus fusius agunt Jurisconsulti, maxima & prima est excommunicatio maior: quam non quidem ipso Jure Divino, sed antiquissimo Jure Ecclesiastico incurrunt. Et licet olim hæc excommunicatio non fuerit latæ sententiæ, postmodum tamen & ipso iure incurrebatur tamquam censura latæ sententiæ, & defacto est reservata Summo Pontifici per Bullam Cœnæ Domini, sic dictam, quia quotannis a Summo Pontifice promulgari solet in die Cœnæ Domini. His prænotatis, sit

25. CONCL. I. Ad excommunicationem ob Hæresin incurrendam sequentes quatuor conditiones requiruntur. Prima est, ut quis sit hæreticus formalis: nam hæretici materiales dumtaxat, sicuti iuxta S. Augustinum superius relatum inter hæreticos deputandi non sunt, ita neque excommunicationem in hæreticos formales latam incurrunt. Hinc tales a proprio Parocho possunt Sacramentaliter absolvi: quamvis aliquarum Ecclesiarum consuetudo exigat, ut tales etiam materiales hæretici mittantur ad eos, qui ab hæresi potestatem absolvendi habent. Layman ibidem *cap.* 13. *n.* 4. Pirhing *tit. de Hæreticis. n.* 16. & alii.

26. Secunda conditio ad incurrendam dictam excommunicationem requisita est, ut quis hæresin internam signis externis manifestet: siquidem ob solam hæresin mente conceptam non incurri excommunicationem, eo quod Ecclesia non puniat actum mere internum, passim fatentur Theologi, ac proinde ab eadem possunt absolvere quivis expositi Confessarii. Sufficit autem ad incurrendam excommunicationem propter hæresin, quod hæc sufficienter exprimatur signo exteriori quamvis occultissimo, ac nullo prorsus alio teste præsente. Dicitur tamen, *sufficienter exprimatur*, propter sequentes conditiones.

27. Tertia itaque conditio est, ut actio externa, per quam hæresis interna manifestatur, sit mortaliter peccaminosa. Unde excommunicatus non est, qui hæresin animo conceptam alteri manifestat consilii petendi causa, vel ut ab eo melius instruatur: nam huiusmodi manifestatio non est mala seu peccaminosa, quinimo actus bonus, qui ab Ecclesia puniri non potest.

28. Quarta tandem conditio est, ut aliquis hæresin suam exterius manifestet animo eam asserendi, seu profitendi. Ratio est: quia excommunicatio lata est propter externum peccatum hæresis, quale non est nisi illud, quod ab interna hæresi informatur, dum quis eam exterius asserere, vel adstruere intendit. Hinc si quis in somno vel plena ebrietate proferat verba hæretica, non incurret hanc Excommunicationem, cum desit animus. Item si quis lapsus interne in hæresin Lutheri, carnes comedat die ab Ecclesia interdicto ex mera voracitate seu gula, excommunicationem non incurrit: quia comedere carnes ex se est res indifferens, ipsas vero manducare die jejunii est peccatum gulæ, ob violatam legem Ecclesiasticam ex motivo Temperantiæ latam. Quod si vero per talem carnium comestionem velit suam hæresin internam exterius manifestare (quod ipsum ex aliis circumstantiis, puta loci, temporis &c. determinandum erit) tunc excommunicationem in Hæreticos latam incurrit; quia hæresin interiorem sufficienter opere externo manifestat.

29. CONCL. II. Quamvis de Jure communi non possint Episcopi, multo minus alii inferiores absolvere ab excommunicatione propter hæresin contracta extra mortis articulum, seu periculum, ac secluso privilegio speciali: nihilominus tale privilegium in partibus Germaniæ habent plerique Episcopi, possuntque talem potestatem quibusdam aliis viris idoneis communicare. Prima pars, licet ob textum Concilii Trid. *Sess.* 24. *cap.* 6. *de Reformat.* a nonnullis Doctoribus fuerit olim in dubium revocata, desumitur ex terminis Bullæ Cœnæ Domini, in qua inter alia sic dicitur: *Cæterum a prædictis sententiis nullus per alium, quam per Romanum Pontificem, nisi in mortis articulo constitutus, nec etiam tunc: nisi de stando Ecclesiæ mandatis, & satisfaciendo cautione præstita, absolvi possit.*

30. Nec obstat, quod hæc verba per quosdam Auctores explicata fuerint de absolutione ab hæresi dumtaxat publica. Resp. enim eorum sententiam amplius sustineri non posse, ob Decretum Alexandri VII. inter alias Propositiones etiam sequentem, ordine 3. damnantis: *Sententia asserens, Bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in quo de occultis criminibus sermo est, Anno 1629. 18. Julii in Consistorio Sacræ Congregationis Emin. Cardinalium visa & tolerata est.* Hactenus Propositio damnata.

31. Altera vero pars patet ex praxi: siquidem, ut testatur Gobat *tract.* 7. *Theol. experim.* 331. plerique Episcopi Germaniæ inter alias complures facultates Spirituales, ad reiteratam supplicationem, a Sede Apostolica de quinquennio in quinquennium obtinere solent specialem licentiam absolvendi ab hæresi, quam & quibusdam aliis viris idoneis valeant communicare. Unde in casu emergente talis licentia (si aliunde a Sede Apostolica specialiter non habeatur) erit petenda a Reverendissimo Domino Ordinario loci, vel eius in Spiritualibus Vicario Generali.

Additio.

* Dicitur notanter, *Si aliunde a Sede Apostolica hæc licentia specialiter non habeatur*: prout tamen quibusdam humiliter supplicantibus solet hæc gratia specialis in Germania concedi. Sic in nostra Provincia ad humilem instantiam singulis quinquenniis renovandam conceditur tam Provinciali, quam uni ex Fratribus in singulis Conventibus per dictum Provincialem deputando facultas absolvendi in Foro conscientiæ Hæreticos etiam sæculares extraneos ab Hæresi, & libros Hæreticorum, (paucis exceptis) legendi vel retinendi, ad quos haud dubie etiam poterunt similes hæretici mitti pro absolutione: prout plura de hac & aliis materiis Hæresin concernentibus videre poteris fusius in Jure Canonico *l.* 5. *T.* 7. per totum.

32. CONCL. III. In mortis articulo, vel etiam probabili periculo, possunt quilibet Confessarii (imo & Sacerdotes quicumque) absolvere ab hæresi, atque

atque annexa excommunicatione, omnibusque aliis casibus Papæ reservatis quoslibet pœnitentes, dummodo de stando Ecclesiæ mandatis, & satisfaciendo cautionem, si opus fuerit, idoneam præstiterint. Ita communis Doctorum: idque patet tum ex relatis verbis Bullæ Cœnæ Domini, ubi articulus mortis expresse excipitur: tum ex Concilio Trid. *Sess.* 14 *cap.* 7 *de Pœnitent.* ubi sic habetur: *Verumtamen pie admodum in Ecclesia DEI custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis: atque ideo omnes sacerdotes quoslibet pœnitentes, a quibusvis peccatis, & censuris absolvere possunt.* Ita Concilium Tridentinum admodum provide pro salute animarum sic disponens. Ex quibus verbis S. Concilii tam amplis docet unanimis Doctorum, quod quilibet etiam simplex Sacerdos, & imo & Sacerdos degradatus, excommunicatus, irregularis, apostata, possit in mortis articulo absolvere, si non adsit proprius Confessarius, Parochus, vel Episcopus.

33. Num autem præsente proprio Confessario, puta Episcopo, vel Parocho, possit simplex Sacerdos absolvere in mortis articulo, variant Doctores. Negant multi, eo quod prædicta facultas absolvendi solum videatur tunc concessa simplici Sacerdoti ob extremam moribundi necessitatem, quæ jam cessat, si adsit proprius Episcopus, vel Confessarius, aut Parochus. Et hæc sententia in praxi merito est observanda, ne ob defectum praxis, atque uberioris scientiæ contingat error per simplicem Sacerdotem cum periculo salutis æternæ morituri. Nihilominus secluso tali periculo posse tunc simplicem Sacerdotem absolvere, non obstante præsentia proprii Parochi vel Confessarii probabile censent multi alii Doctores, eo quod Concilium Tridentinum *loc. cit.* loquatur indistincte, quod nulla sit reservatio in mortis articulo: atqui *ubi lex non distinguit, neque nos distinguere debemus. l. de Pretio. ff. de Publiciana in rem action. Ergo.*

Hæc tamen facultas data omnibus indiscriminatim Sacerdotibus absolvendi in mortis articulo, non prodest si absolvendus sit a sacerdote socius criminis in re venerea & in mortis articulo; tunc enim illicite id præstaret, nisi in casu, in quo mors urgeret, nec posset alius ullo modo vel saltem citra infamiæ periculum acciri. Valeret tamen hæc absolutio pœnitenti alias disposito; sed Confessarius incideret in excommunicationem. Vide Bullas Rom. Ecclesiæ, & Apostolici numeris Benedicti XIV. hic in Appendice.

34. Quæres, quis sit modus recipiendi Hæreticos resipiscentes? Resp. I. Eos, qui a secta Lutheri, Calvini, vel alia recedere volunt, antequam ad professionem Fidei, atque ad Sacram Confessionem admittantur, cum primis sufficienter esse instruendos in necessariis Fidei Catholicæ. Alioquin enim multi ficte accedent ob timorem Magistratus sæcularis, aliamve causam, nec diu in Fide Catholica permanebunt, sed facile in suos errores hæreticos relabentur; unde multa incommoda oriri poterunt. II. Hæreticus resipiscens debet abjurare hæresin suam, prout ordinatur in Jure Canonico, *c. Si qui voluerint &c.* 1. *Saluberrimum.* 1 *q.* 7. Et hæc abjuratio communiter fit coram Sacerdote & testibus; faciendo publicam Professionem Fidei, prout præscribitur in Ritualibus Diœcesanis, aliisque Libris de hac materia tractantibus. Tandem III. peracta ista Professione Fidei post præviam sufficientem instructionem perficienda, resipiscens ab hæresi admittitur ad Sacramentum Pœnitentiæ, & Communionis.

35. Porro si talis reperiatur solum fuisse materialiter hæreticus, aut ex quacumque causa non incurrisse sententiam excommunicationis latam in hæreticos, poterit is absolvi a quolibet Confessario approbato. Siquidem Summus Pontifex ordinarie nullum peccatum sibi reservat, nisi propter annexam excommunicationem sibi reservatam: unde sublata ista excommunicatione, vel ob ignorantiam, aut aliam causam ex superius specificatis sub *n.* 25. *ac seqq.* non contracta, potest quilibet Confessarius ab hæresi quoad culpam absolvere. In praxi tamen attendere oportet consuetudinem locorum, juxta quam tales etiam materiales hæretici, qui primum ab Hæresi transeunt ad Catholicos, mittuntur ad eos, qui potestatem absolvendi ab hæresi habent. (*b*) Quodsi vero quis fuerit hæreticus formaliter, neque Confessarius potestatem absolvendi ab excommunicatione propter hæresin contracta habet, tunc vel mittat pœnitentem ad eum, qui simili potestate pollet, vel ipsemet hanc licentiam per speciales supplices litteras ab Episcopo loci, seu ipsius Vicario Generali obtinere satagat: nam in hisce partibus ferme omnes Episcopi specialem habent facultatem absolvendi ab Hæresi, quam etiam aliis Viris qualificatis delegare possunt.

Additio.

* Pro praxi, quando veniret aliquis Hæreticus, qui primum ab Hæresi ad Fidem Catholicam transiret, observentur dicta priora. Si vero alius Catholicus extra articulum, vel probabile periculum mortis accederet ad Confessarium non præditum facultate absolvendi a Casibus Bullæ Cœnæ, & se accusaret, quod e. g. non crediderit, *dari Purgatorium*, aut *Christum existere sub speciebus Eucharisticis &c.* antequam talem dimittat ad alium speciali facultate absolvendi præditum, quærat prius ex eo. I. An deliberate, vel indeliberate id contingerit? Item num scienter vel ignoranter? si indeliberate vel ex ignorantia Hæreseos fecerit, res est salva: poterit enim absolvere; alias autem indaget. II. Utrum hanc Hæresin etiam deliberate signo aliquo exteriori manifestaverit, & quidem animo asserendi eamdem. Quod si unicum ex his requisitis desit, poterit adhuc absolvere, alias indaget III. An huic suo asserto Hæretico exterius deliberate prolato cognoverit saltem in confuso esse annexam aliquam pœnam gravem Ecclesiasticam, puta excommunicationem? nam si hanc neque in confuso scivisset, non obstante, quod per hanc suam manifestationem gravissime peccaret, adhuc non incurreret excommunicationem, & consequenter adhuc valide & licite daretur absolutio a tali Confessario: etenim Casus Papales juxta communem non reservantur nisi propter annexam excommunicationem, quæ, si ignoratur, neque incurritur.

Ex quo patet, quam imprudenter & indiscrete agant illi Confessarii, qui, quam primum intra confitendum quidpiam de Hæresi audiunt, illico Confessionem abrumpunt, & pœnitentes nunc fortassis melius, quam alio tempore dispositos mittunt sine absolutione ad quosdam facultate absolvendi a Casibus Bullæ Cœnæ praditos: ubi ipsimet sæpius præsertim simpliciores & rudiores absolvere potuissent si circa priora tria puncta sese informari curassent. *

QUÆSTIO IV.

De Apostasia, Lectione Librorum prohibitorum, Disputatione cum Hæreticis, aliave cum ipsis communicatione.

SUMMARIUM.

36. *Apostasia a Fide, quid?*
37. *Apostasia a Religione,*
Vel Conventu,
38. *Et Apostasia ab Ordine, quid?*
39. *Lectio librorum perversorum, præsertim hæreticorum recte prohibita.*
* *Etsi in particulari aliqua persona esset periculum subversionis.*
40. *Duplex circa eam prohibitio Ecclesiæ, una contenta in Bulla Cœnæ.*
* *Quatuor circa dictam prohibitionem sunt notanda.*
41. *Excusat parvitas materiæ, & quæ talis sit?*
42. *Altera prohibitio reperitur in Indice librorum prohibitorum.*
43. *Disputare de rebus Fidei, quando licitum?*
44. *Laicis prohibitum est sic disputare.*
45. *Quandonam id sit licitum Clericis?*
46. *Catholicis an liceat comitari funera hæreticorum?*
* *An etiam sepelire in cœmeteriis Catholicorum? Additio I.*
* *Item an liceat famulari apud Hæreticos? Addit. II.*

* *Item an, & quæ communicatio sit prohibita cum Judæis, & Paganis? Addit. III.*

36. CONCL. I. *Apostasia a Fide* est totalis discessio a Fide Christiana. Ita communis. Unde tunc proprie committitur Apostasia a Fide, cum quis non tantum in parte susceptam Fidem Christianam deserit, sed in totum, puta deficiendo ad Paganismum, prout fecit Julianus Apostata, vel ad Judaismum. Fatendum tamen; quod communiter etiam a Fide Catholica transiens ad Hæreticos dicatur apostatare; sed hæc locutio non est tam propria.

37. Dicitur, *Apostasia a Fide*. Nam præter hanc est adhuc duplex Apostasia, videlicet a Religione, & ab Ordine. *Apostasia a Religione* est criminosa & mortifera recessio ab Instituto Ordinis Religiosi sine animo revertendi. Et recte apponitur, *criminosa recessio*; nam qui cum licentia Prælati egreditur, v. g. transiens ad arctiorem Religionem, vel ejectus a Religione, aut secundum Canones ad Episcopalem Dignitatem promotus, Apostata non est. Additur etiam, *sine animo revertendi*: nam si quis ad tempus vagaretur sine licentia Prælati, Fugitivus potius censeretur spectato Jure communi, quam Apostata; licet juxta particulares quarumdam Religionum Constitutiones etiam hi nomine Apostatarum quandoque comprehendantur, eorumque pœnis subiaceant; ut de Ordine FF. Minorum observat Sanctorus de Melfi *in Statuta Generalia. cap. 2. Statuto 62.* Huc reducitur *Apostasia a Conventu, vel Habitu*, & fit, quando aliquis Religiosus sine licentia Prælati recedit a Conventu, vel omnino habitum Regularem dimittit.

38. *Apostasia ab Ordine* dicitur, cum quis in sacris Ordinibus constitutus, puta Subdiaconus, Diaconus, vel Sacerdos ad statum conjugii, vel laicalis conversationis, dimisso habitu Clericali, propria temeritate se transfert. Pœnæ talium Apostatarum præter peccatum mortale, quod incurrunt, plures sunt in Jure Canonico statutæ, de quibus alii.

39. CONCL. II. Lectio librorum perversorum, præsertim hæreticorum, quando ex ea aliquod morale periculum subversionis imminet, est indubie Jure Divino naturali prohibita, hinc quia ejusmodi periculum frequenter imminet, absolute loquendo recte S. Mater Ecclesia lectionem Librorum perversorum, præsertim hæreticorum, prohibuit. Nam, ut dicitur *2. Timoth. c. 2. Sermo eorum ut cancer serpit*: unde est merito vitandus, atque per modum justæ cautelæ pie admodum Ecclesia Catholica Fideles ab hujusmodi venenosis scriptis avertit.

Additio.

* Nec dicas, apud te cessare periculum subversionis, quod erat finis, seu causa motiva prohibitionis legendi libros Hæreticos. Resp. enim etiam transmisso, quod circa tuam personam particularem nullum subsit periculum perversionis (de qua tamen tua præsumptione multum dubito) adhuc te non posse libros Hæreticos legere; quia, uti patet ex jam dictis *Tract. de Legibus*, si cessat causa motiva Legis non in universali communitate, sed tantum in particulari persona, exinde non cessat ipsa Lex. Et certe, si sub hoc prætextu illico & ordinarie absque concursu aliarum adhuc graviorum circumstantiarum liceret legere libros Hæreticos, facile quamplures curiosi de se præsumerent, nullum subesse lectioni periculum, & exinde legentes non pauci successive perverterentur. Fateor tamen subinde in extraordinariis circumstantiis dandum esse locum Epicheiæ, ut vero alicui docto, ac pio ex præsumpta licentia liceat quidpiam in libris Hæreticis inquirere, ac legere, si exinde defenditur ex una parte Ecclesiæ honor, qui alias pati deberet, aut prudenter speratur conversio cujusdam Hæretici; ex altera vero parte ob periculum in mora non facile patet recursus ad illum, qui posset dare licentiam hos libros legendi. Ita exemplificant in certis casibus, rarioribus tamen, P. Marchantius *Parte 2. Tribunal. tract. 2 lect. 4. q. 3 dub.* 1 la Croix *Tomul. 8 lib. 7 num. 343* & Sporer *Tract. 2 in 1 præcept. Decal. cap. 3 sect. 4 §. 1 num. 37.* *

40. CONCL. III. Circa Lectionem librorum prohibitorum duplex defacto est consideranda prohibitio Ecclesiæ. De posteriori agetur *n. 42.* Prior vero est contenta in Bullæ Cœnæ Domini, in qua excommunicantur excommunicatione Papæ reservata, Hæreticorum libros hæresin continentes, vel de Religione tractantes, sine auctoritate Sedis Apostolicæ scienter legentes, retinentes, imprimentes, vel quomodolibet defendentes.

Additio.

* Observanda sunt in hac tertia Conclusione singula verba, atque ex his deducendum, quatuor conditiones requiri, ut quis legens tales libros excommunicationem Bullæ Cœnæ Papæ reservatam incurrat. I. Debet esse liber. II. Alicujus Hæretici. III. Hæresin continere, vel saltem de Religione tractare. IV. Scienter legi.

Defectu *primæ conditionis* juxta quosdam non incurreret istam excommunicationem, qui legeret Manuscripta Hæretici non compacta, seu ordinata per modum alicujus libri. Ita Rodriguez, Barbarinus, Tamburinus, Dominicus Viva & alii apud la Croix *loc. cit. num.* 339 quod tamen mihi videtur difficile: melius autem meo judicio alii saltem tunc concedunt, quando ista manuscripta non accedunt ad quantitatem decem foliorum.

Defectu *primæ conditionis* eximeretur ab Excommunicatione Bullæ Cœnæ, qui legeret libros Ethnicorum, Judæorum, vel etiam Catholicorum, quamvis aliqua falsa dogmata ibi continerentur. Ratio est; quia solum libro alicujus Hæretici hæc pœna Excommunicationis in Bulla Cœnæ annectitur: ergo in hac odiosa materia Excommunicatio tamquam gravissima pœna non debet extendi ad alios libros; nam *odia restringi, favores convenit ampliari. Reg. 15. Juris in 6.* Ob quam ipsam rationem non contraheret Excommunicationem Bullæ Cœnæ Papæ reservatam, qui in libris Catholicorum Doctrinam Hæreticorum ad verbum relatam legeret: nam adhuc verum esset, quod non legeret librum alicujus Hæretici, quamvis cæteroquin, si id ex malo fine faceret, haud dubie graviter peccaret.

Defectu *tertiæ conditionis* non foret Excommunicatus Excommunicatione majori Papæ reservata in Bulla Cœnæ, qui legeret Hæreticorum libros Historicos, Philosophicos, Juristas vel Medicos; nam etsi sint Hæreticorum, non tamen tractant de Religione, ac sua Hæresi, saltem non ex professo. Econtra vero incurreret dictam Excommunicationem, qui legeret librum alicujus Hæretici de Religione ex professo tractantem, sive exponendo S. Scripturam, sive Theologiam, sive Conciones aut casus Conscientiæ, sive alia, quæ ad cultum Dei vel Sanctorum aut ad salutem animarum spectant, teste Suarez *de Fide, D. 20. Sect. 2 n. 16* quamvis talis liber nullam in se Hæresin contineret: nam Bulla Cœnæ prohibet legere librum alicujus Hæretici sub distinctione *Hæresin continentem, vel de Religione tractantem*, quia non vult Ecclesia, ut Filii sui ex aqua turbida bibant, & ex putrido loco margaritas colligant, nec petit in Religione instrui ab Hæreticis.

Defectu *quartæ Conditionis* non contraheret sæpius mentionatam Excommunicationem Bullæ Cœnæ, qui ex ignorantia etiam crassa & culpabili legeret talem librum, sive sit ignorantia facti, sive juris, id est, sive nesciat librum hunc esse alicujus Hæretici, sive ignoret, lectioni dicti libri fore annexam Excommunicationem. Videantur de his latius Sporer *loc. cit. §. 1 & seqq.* La Croix *loc. cit. n. 328. & seqq.* ac Felix Potestas in suo Examine *Tom. 2 p. 2 c. 8 per totum.* Atque has quatuor Conditiones pro praxi bene notent illi Confessarii, qui non habent speciale Privilegium absolvendi a casibus Bullæ Cœnæ: exinde enim videre poterunt, num suos pœnitentes, qui confitentur, se quidpiam in libro hæretico legisse, absolvere valeant, nec ne? Etenim si quatuor allegatæ conditiones concurrant, extra articulum vel periculum mortis &c. debebunt abstinere, & ad alios facultate præditos mittere.

41. Quod tamen intelligendum est, nisi taliter legentes excuset parvitas materiæ; ut juxta quosdam AA. est una pagina, etiam libri in folio impressi. Pirhing. *tit. de Hæreticis n. 20* citans alios. Imo plures Doctores

ctores censent, dictam excommunicationem non incurri ab eo, qui secluso alio subversionis periculo legit Epistolam, Concionem, aliamve brevem scripturam, etiam impressam alicujus hæretici, atque hæresin continentem? quia verba Bullæ Cœnæ in rigore intellecta loquuntur de libris; prædictæ autem scripturæ non censentur vulgariter nomine libri, prout observat Herincx. *disp.* 9 *de Fide. quæst.* 8 *n.* 86 & Sanchez *l.* 2 *in Decalog. c.* 10 *n.* 29. maxime si hæ Scripturæ sint minores decem foliis, uti vult Tamburinus. Ideoque catholici his in locis non faciunt sibi scrupulum, si secluso alio periculo legant Epistolam, vel concionem quamdam hæreticam, quam interdum ab amicis hæreticis accipiunt; quamvis, quia facile venenum latentis hæresis potest inficere corda incauta, Parochis & Confessariis merito sit invigilandum, ut talia evitentur.

42. Altera Ecclesiæ prohibitio circa lectionem librorum, ob errores vel errorum suspicionem prohibitorum, continetur in Indice Librorum prohibitorum, qui jussu S. Concilii Tridentini, & auctoritate SS. Pontificum editus est, & continet plures regulas. Et quidem virtute dicti Indicis Librorum prohibitorum, ubi is receptus est, incurrunt excommunicationem, non tamen reservatam Papæ, qui legunt libros ob errores vel errorum suspicionem prohibitos. Dicitur, *ubi is receptus est*: nam Indicem librorum prohibitorum quoad secundam Classem non esse in Germania receptum, asserunt multi Auctores, ac præsertim Layman. *lib.* 2 *tract.* 1 *c.* 15 *n.* 8.

43. CONCL. IV. Etsi licitum sit Viris doctis & quandoque necessarium, justam ob causam de rebus Fidei cum Infidelibus disputare, id tamen non nisi debitis cum circumstantiis est faciendum. Ita communis. Et quidem prima pars patet exemplo Christi, qui disputavit cum Pharisæis *Joan. c.* 8 & alibi. Similiter S. Stephanus disputasse legitur cum Judæis *Actor.* 6. Paulus cum Judæis & Græcis *Actor.* 9 quod ipsum SS. Patres contra Hæreticos sæpius fecisse dignoscuntur. Altera vero pars probatur inductione: imprimis enim ad id ex parte disputantis requiritur congrua scientia; quia viris indoctis de Fide disputare non licet ob periculum, multos errores proferendi cum jactura & dedecore Fidei Catholicæ, atque scandalo audientium.

44. Secunda requiritur ex parte disputantis, ne eidem sit inhibita disputatio lege aliqua positiva humana. Sic quippe in Jure Canonico *c.* 2 *de Hæret. in* 6 sue pœna excommunicationis ferendæ sententiæ prohibetur Laicis, *publice vel privatim de Fide Catholica disputare*; notat tamen Herincx *disp.* 9 *de Fide quæst.* 3 *n.* 34 post Coninch, & alios, præmissam legem seu prohibitionem vel non esse usu receptam, vel usu contrario abrogatam in terris, in quibus Hæretici cum Catholicis permixti vivunt: quia passim ibidem cum Hæreticis in privatis colloquiis disputant laici, & sæpe id necessarium est pro avertendo pusillorum scandalo, præsertim ubi propter persecutiones Hæreticorum Clerici non tolerantur.

45. Tertio requiritur finis honestus, videlicet defensio veræ Fidei, errorum confutatio, confirmatio Fidelium, Infidelium conversio, aut Infirmorum confortatio. Item, ut ex tali disputatione sperare liceat utilitatem quamdam & fructum: sive in eo, cum quo fit disputatio, sive in audientibus: alioquin enim disputatio foret inutilis, aut ob pravum finem penitus illicita.

46. Quæritur I. An liceat Catholicis comitari funera Hæreticorum ad sepulturam? Resp. hic opus est distinctione. Et quidem in locis, ubi prohibitum est Catholicis conversari cum Hæreticis, sub pœna excommunicationis, palam est, non licere eorum funera comitari: alioquin enim quis ageret contra justam, gravemque prohibitionem. Econtra vero in illis locis, ubi Catholici promiscue vivunt cum Hæreticis, & quotidie sine alia prohibitione cum iisdem conversantur, licitum est Catholicis comitari funera Hæreticorum, interesse eorum nuptiis, agere ibidem Paranymphum &c. Ratio est: tum quia hic cessat omne scandalum, simulque nulla est prohibitio in contrarium, uti supponitur; tum quia sepelire mortuos secundum se est opus bonum Misericordiæ corporalis; tum tandem, ut notat Layman. *l.* 1 *tract.* 5 *part.* 2 *cap.* 4 *circa finem*, talis comitatus, cognationis, vel necessitudinis gratia præstitus, potius spectat ad communionem politicam, non autem est approbatio hæresis.

Additio I.

* Quær. II. An in Germania, ubi Hæretici sunt tolerati, funera eorum licite sepeliri possint in Cœmeteriis Catholicorum? Resp. I. Si moriantur tamquam notorie Hæretici formales, de per se loquendo non possunt licite sepeliri in Cœmeterio Catholicorum. Ita sub his terminis communis, quantum constat. Ratio est, quia si decedunt tamquam Hæretici formales notorii, moriuntur in notorio gravi peccato, sed in notorio gravi peccato mortui nequeunt, de per se loquendo, in loco sacro, uti est Cœmeterium Catholicorum, sepeliri, prout fatentur omnes cum Glossa *in cap. Ex parte de Sepultura. V. Communicabatur*; ergo. Quia tamen sæpius non constat notorie in particulari, num isti, vel illi sint Hæretici formales, vel tantum materiales &c. Hinc Resp. II. Absolute loquendo juxta probabiliorem sententiam Hæretici etiam in Germania non sunt sepeliendi in Cæmeterio Catholicorum, nisi ubi adest consuetudo contraria legitime præscripta, vel ubi alias imminet periculum gravis mali ob potentiam Hæreticorum, uti tempore hostili facile contingere potest. Hæc responsio magis probata reperietur *Tract.* 13 *Dist.* 2 *q.* 2 *num.* 21 *& seqq.* ac in Jure Canonico *lib.* 3 *Decret. Tit.* 28 §. 3 *per totum*; quorsum hic lector brevitatis gratia remittitur.

Additur autem notanter I. *Ubi non adest consuetudo contraria*; quæ tamen dicitur vigere in quibusdam Germaniæ locis, prout ex Layman & Card. de Lugo advertit la Croix *Tomul.* 1 *lib.* 2 *n.* 111. Certe vidi etiam Ecclesias in Germania, in quibus Catholici & Acatholici mutatis vicibus sua Officia celebrant.

Additur II. *Vel ubi alias imminet periculum gravis mali*; nam cum isto non obligat Lex humana, prout jam annotatur in Jure Canonico *loc. cit. n.* 78. *

Additio II.

* Quær. III. An in Germania Catholici licite famulentur apud Hæreticos? Resp. I. Si adesset periculum proximum perversionis, nequeunt famulari Catholici apud Hæreticos. Ita communis & recta, nam *qui amat periculum, peribit in illo*.

Resp. II. Si absit hoc periculum perversionis, nec aliunde quidquam obstet, in Germania, ubi Hæretici cum Catholicis impune vivunt permixti; possunt Catholici famulari Hæreticis, eo ipso, cum Hæretici sint tolerati, & cum ipsis citra Excommunicationem in Germania communicari possit: licet cæteroquin ordinarie talis famulatus non suadetur, & si fiat, expresse subiungatur a Theologis, ut similis famulus, antequam operas Hæretico addicat, hanc conditionem apponat, ut nimirum permittatur observare præcepta Ecclesiæ.

Resp. III. Etiam absente periculo perversionis nequeunt Catholici famulari apud Hæreticos, si Catholici per hunc famulatum frequenter sine rationabili causa impediuntur ab observatione præceptorum Ecclesiæ, e. g. audiendi Missam, abstinentia a comestione carnis diebus Veneris ac Sabbatinis, vel ab operibus servilibus die festivo &c. Ita cum Bonacina, Layman & aliis Castropalao hic *Tit.* 21 *p. ult. n.* 6. Ratio est; quia quilibet Catholicus tenetur præcepta Ecclesiæ servare, quando id sine gravi suo incommodo & damno facere potest: possent autem tales famuli observare præcepta Ecclesiæ sine gravi suo incommodo & damno, quando nimirum inveniunt faciliter Dominos Catholicos æque bonos & quasi idem, vel tantummodo paulo minus dantes salarium: ergo in simili casu tenentur potius accedere Dominos Catholicos, quam Acatholicos pro famulatu. Id ipsum exemplificat la Croix *l.* 2 *n.* 130 taliter: Offerat Dominus Catholicus æque bonus famulo pro salario sex florenos, Acatholicus septem, in eo casu potius Catholici, quam Acatholici servitium eligere debet, supposito, quod ab Acatholico frequenter impediatur ab observatione præce-

præceptorum Ecclesiæ, quia defectus unius floreni non est notabile damnum. Quod si vero catholicus Dominus vellet dare in eo casu tantummodo quatuor florenos, vel adhuc minus, videretur, respectu famuli alicujus grave damnum, seu cessatio notabilis lucri in comparatione septem florenorum, quos porrigere vult Acatholicus: unde in tali casu non teneretur operas suas adducere Catholico, si cæteroquin absit periculum perversionis apud Hæreticum; quoniam præcepta Ecclesiæ cum vere notabili incommodo seu damno gravi non obligant, quale damnum, seu potius lucrum cessans adesset in præsenti.

Resp. IV. Si talis Catholicus raro impeditur ab observatione alicujus præcepti Ecclesiastici, vel si frequenter quidem; ast cum gravi causa e. g. si debet custodire pecora, vigilare in excubiis militaribus, navigare in mari per aliquot menses &c. In similibus casibus, non obstante tali impedimento, potest licite famulatum præstare Hæretico. Ita cum Gobat & Layman la Croix *loc. cit. n. 105.* Ratio est, quia regulariter loquendo in similibus circumstantiis impediretur pariformiter, si has operas addixisset alicui Domino Catholico, adeoque ex parte Domini Acatholici non intercedit aliquod speciale impedimentum: licet cæteroquin pro majori adhuc securitate (quoniam occulte venenum Hæreticum aliquoties instillatur suaviter) etiam tali famulo conformiter dictis præcedentibus haud dubie magis Dominus Catholicus, quam Hæreticus foret suadendus. Videatur de similibus fusius Gobat *in Quinario. Tit. 5 cap. 33 a num. 93 & in Theolog. Experiment. Tit. 5 a num. 313.*

Additio III.

* Quæritur IV. Quænam communicatio cum Judæis vel Paganis, aut Saracenis sit prohibita Christianis? Respond. I. Christianis non tantum prohibetur communicare in cæremoniis Judæorum v. g. in Circumcisione, vel Agni Paschalis comestione &c. sed etiam illicitum est, habitare cum Judæis, vel famulari in ipsorum ædibus, uti expresse deciditur *cap. Ad hæc de Judæis & Saracenis.* Ubi tamen putat Coninch apud la Croix *lib. 2 n. 84* quando Fidelibus prohibetur habitatio cum Judæis, intelligi solam habitationem illam, in qua Christianus sit simul subditus Judæo. Quod autem de Judæis, cum proportione sentiendum quoque est de Paganis & Saracenis, conformiter *c. Judæi de Judæis & Saracenis.* Respond. II. Prohibitum pariter est, ne Christiani Judæos ad convivium invitent; item ne ipsi a Judæis invitati compareant. Ita expresse habetur *c. Omnes 28 quæst. 1.* Existimat tamen denuo Coninch cum Azorio, illam tantum comestionem cum Judæis prohiberi, in qua Judæi discretionem ciborum observant juxta legem Mosaicam; ubi puto observandam esse consuetudinem locorum, si cæteroquin abest periculum seductionis. Resp. III. Quod attinet Mercaturam, & in similibus commercium cum Judæis, id quidem de facto permissum est Christianis: attamen ordinarie loquendo peccatum grave censetur, rem apud nos sacram, apud ipsos vero contemptam, puta Statuam Christi, vel Crucem eisdem vendere, Ratio est: quia ordinarie periculum subest irreverentiæ, irrisionis, vel blasphemiarum Christi Domini. Resp. IV. Non solum Jure Ecclesiastico, verum etiam Civili prohibitum est Christianis commercium instituere cum Saracenis aliisve Infidelibus, quoad arma aliave materialia bellica, quæ contra Christianos deserviunt, ipsis subministranda. Ita habetur non solum in Jure Canonico, *c. 6 c. 11 & c. 17 de Judæis & Saracenis* ac insuper in Bulla Cœnæ Domini, verum etiam in Jure Civili *L. Nemo, 2 C. Quæ res exportari;* illud ipsum sub pœna capitali, & confiscatione omnium Bonorum interdicitur. Videatur de his ulterius in casu extraordinario præsens Auctor *Lib. 5 Decret. Tit. 6* & cum la Croix, Busenbaum *loc. cit.* *

DISTINCTIO V.

De Spe, atque oppositis Vitiis.

QUÆSTIO I.

De spe Theologica, ejusque obligatione.

SUMMARIUM.

1. *Spei variæ acceptiones.*
2. *Spes Theologica, quid?*
3. *Spes actualis.*
4. *Objectum materiale primarium Spei est Deus.*
   (*a*) Ut dictum Tract. 4. T. 1. n. 8. & seq.
5. *Ad objectum materiale secundarium Spei, quæ spectent?*
6. *Objectum formale Spei Theologicæ, quod?*
7. *Solvitur instantia.*
   Amor Dei duplex, amicitiæ scilicet, & concupiscentiæ.
8. *Spes Divina est infallibilis, quomodo?*
9. *Præceptum Spei aliud negativum, aliud affirmativum.*
10. *Affirmativum, quando obliget per accidens?*
   (*b*) Dist. 2. quæst. 3. n. 36. & 37.
11. *Et quando obliget per se & directe?*
   (*c*) Cit. Dist. 2. quæst. 3. per totum.

1. Omissis aliis Spei acceptionibus, huc minus attinentibus, Spei nomen aliquando sumitur pro ipsa re sperata, juxta illud D. Apostoli *ad Titum 2 Expectantes beatam Spem.* Quandoque pro aliquo, in quo speratur, seu spes nostra ponitur, prout accipitur, *Psal. 90. Tu es Domine spes mea.* Magis tamen ad propositum, sumitur Spes pro habitu, vel actu quodam voluntatis, exspectantis bonum futurum, arduum item ac difficile. Quod si bonum illud sit naturale, ita ut viribus naturæ acquiri possit, erit spes humana: si vero supernaturale, ut bonum gratiæ & gloriæ cœlestis, ad quod consequendum opus est auxilio Dei, dicetur Spes Theologica seu Divina. Et de hac loquendo, sit

2. CONCL. I. *Spes Theologica* est virtus divinitus infusa, qua desideramus consequi Bonum infinitum, ex gratia & meritis in patria adipiscendum. Ita desumitur ex Doctore nostro 3 *dist. 26 q. un.* Nec in re differt ab illa vulgata definitione, qua dicitur: *Spes est virtus divinitus infusa, per quam certa cum fiducia nostræ salutis, & æternæ vitæ bona expectantur:* nam nostræ salutis, & æternæ vitæ bona primario & principaliter consistunt in consecutione infiniti Boni, qui est Deus Ter Opt. Max. ejusque visione & fruitione beatifica, quam non nisi ex gratia Divina, & accedentibus meritis nostris consequimur.

3. Cæterum Spes Theologica actualis est actus supernaturalis, quo desideratur Bonum infinitum, DEUS: nam desiderare idem est in re, ac sperare æternam beatitudinem, ut notat Sannig *Tom. 4 dist. 4 quæst. 1 n. 7.* Porro per Spem Divinam, veluti anchoram fortissimam, firmantur Viatores ad obtinendum æternum beatitudinis Bonum in cœlis, quod prius fide perceperunt: unde non immerito a Magistro Sententiarum (id est, Petro Lombardo) 3 *dist. 26* appellatur *Spes, certa expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex Dei gratia, & meritis praecedentibus: sine meritis enim sperare, non spes, sed præsumptio dici potest.*

4. CONCL. II. Objectum materiale primarium, seu principale Spei Theologicæ est Deus, seu consecutio Boni infiniti, consistens in visione & fruitione beatifica Dei. Ita in re communis. Siquidem illud Spe Divina primario ac immediate speramus, seu consequi desideramus, quod nos perfecte beatificat: atqui hoc non præstat, nisi DEUS Ter. Opt. Max. quatenus eodem in cœlis cum Sanctis suis beatifice fruimur. Accedit, quod, si DEUS non esset objectum immediatum Spei supernaturalis, Spes non esset virtus Theologica; siquidem ad virtutem Theologicam acquiritur, ut actus principalis ipsius tendat in Deum tamquam objectum immediatum. (*a*)

5. CON-

5. CONCL. III. Ad objectum materiale & secundarium Spei Theologiæ spectant omnia bona, tam ordinis supernaturalis, ut sunt auxilia Divina, gratia sanctificans, condonatio peccatorum, ac hujusmodi, quam ordinis naturalis, quæ aliquo modo remote conducunt ad attingendum objectum principale Spei, ut puta panis quotidianus &c. Ita communis. Siquidem ea omnia possunt ordinari ut media, vel proxima, vel saltem remota ad attingendum objectum principale Spei, id est, Dominum Deum in æterna gloria beatifice possidendum.

6. CONCL. IV. Objectum formale Spei Theologicæ est ipsamet Bonitas Dei, quatenus nobis bonus est. Ita Doctor Subtilis 3. *dist.* 26. *quæst. un.* Tannerus *tom.* 3. *disp.* 2. *quæst.* 1. *n.* 14. citans D. Thomam, Suarez, & alios; Herincx *disp.* 10. *de Spe. quæst.* 1. *num.* 11. Sannig, & alii: quamvis nonnulli dissentiant, & præsertim illi qui tenent, quod objectum formale Spei, seu motivum sperandi sit summa & infinita Dei promittentis Fidelitas, qui, quod promisit, potest præstare, quia omnipotens est; vult præstare, quia benignissimus est, & certissimo præstiturus, quia fidelissimus est: ut proinde (inquiunt) sicuti objectum formale Fidei Theologicæ est infallibilis Veracitas, & Charitatis infinita Bonitas Dei, sic & Spei objectum formale sit summa ejusdem Fidelitas in servandis promissis. Sed quidquid sit de hac Sententia, capite cæteroquin faciliori, ratio Conclusionis est: quia illud est objectum formale Spei, quod proprie movet ad appetitum, seu desiderium objecti materialis: sed talis ratio motiva est bonitas Dei, ut nobis bonus est, seu commodum affert; ergo. Minor ex eo patet: quia voluntas nihil appetit, nisi sub ratione boni.

7. Nec obstat, quod Deus sub ratione Boni sit objectum formale Charitatis. Resp. enim, adhuc disparitatem esse: quia Deus est objectum Charitatis, ut est infinite bonus in se, seu ut est summum Bonum propter se diligibile amore amicitiæ: Spei vero est Deus objectum formale, ut est bonus nobis, & diligibilis amore concupiscentiæ. Duplex quippe a Theologis solet distingui amor Dei: unus amicitiæ, sive (ut alii loquuntur) benevolentiæ, quo bona Deo volumus, quatenus ipsi sunt bona; alter concupiscentiæ, quo Deo bona volumus, quatenus nobis sunt bona: ut si Deum amamus, quia est nobis benignus, misericors &c. Additur notanter, *nobis*: quia si Deus amatur, quatenus in se est bonus, misericors, infinite perfectus &c. erit amor amicitiæ, qui est proprius Charitatis Theologicæ: amor autem concupiscentiæ est proprius Spei Theologicæ, & imperfectior priori. Solum adde cum Herincx. *loc. c. n.* 10. quod promissio Divina sit conditio requisita, ut possimus convenienter sperare, non autem ratio formalis, & motiva Spei Theologicæ.

8. CONCL. V. Etsi Spes Divina absolute loquendo sit infallibilis, & certa, juxta illud *Rom.* 5. *Spes autem non confundit.* & alibi: nihilominus per accidens, & ex parte nostri ea potest esse incerta & fallax. Ita Filiucius *tract.* 22. *n.* 248. & alii. Ratio est: quia Spes consequendi vitam æternam supponit etiam nostram cooperationem, & merita: atqui de his non habemus certitudinem, nam, ut dicitur *Eccl. cap.* 9. *Sunt justi, & opera eorum in manu Dei, & tamen nescit homo utrum amore, an odio dignus sit.* Et hinc fit, quod ex parte nostra Spes sit incerta, imo quandoque vana & fallax ob defectum nostræ cooperationis, quamvis in seipsa propter infallibilem promissionem DEI sit certissima, dummodo aliunde nihil deficiat.

9. CONCL. VI. Certum est, extare præceptum Spei Divinæ: idque aliud est negativum, quo tenemur numquam desperare, neque præsumere, ac proinde obligat semper, & pro semper: aliud affirmativum, quo aliquoties per vitæ decursum tenemur elicere actum Spei. Hinc quippe *Psal.* 4. dicitur: *Sperate in Domino. Et ad Titum cap.* 2. *Sobrie, juste, & pie vivamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem.* Et similia in S. Scriptura passim occurrunt: unde merito Alexander VII. hanc inter alias, ordine 1. Propositionem damnavit: *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Charitatis, ex vi præceptorum Divinorum ad eas virtutes pertinentium.* Hæc propositio est damnata.

10. CONCL. VII. Præceptum affirmativum Spei per accidens seu indirecte obligat, quoties obligat aliquod aliud præceptum, quod observari nequit absque actu Spei Divinæ, saltem virtuali. Sic fit, quando urget præceptum agendi pœnitentiam de peccatis; nam veram pœnitentiam non potest quis agere, nisi saltem virtualiter speret, sese veniam suorum peccatorum consecuturum ex meritis Christi, Deique misericordia; prout in simili dictum est superius (*b*) de præcepto affirmativo Fidei.

11. CONCL. VIII. Præceptum affirmativum Spei per se & directe obligat inprimis circa initium vitæ, quando videlicet quis sufficienter instructus de rebus Fidei, se se ad Deum convertere tenetur, juxta illud *Hebr.* 11. *Credere oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.* Alterum tempus est finis vitæ, quando homo in extremo constitutus maxime in Deum sperare tenetur; tum ob tentationes eo tempore ingruentes; tum etiam, quia tunc potissimum eo quod debemus intentionem dirigere, quo migrandum est, nempe ad Deum in æterna beatitudine æternaliter consequendum. Obligat insuper quandoque præceptum affirmativum Spei Divinæ sub decursu vitæ nostræ: verumtamen hujusmodi obligationi sufficienter satisfit per actus Spei, qui concurrunt in exercitio aliarum virtutum; prout in simili dictum est supra (*c*) fusius declarando, quo tempore teneantur Fideles elicere actum Fidei Theologicæ; quæ (servata tamen proportione) huc erunt applicanda.

QUÆSTIO II.

De Vitiis Spei oppositis, Desperatione scilicet ac Præsumptione.

SUMMARIUM.

12. *Spei per defectum opponitur Desperatio, per excessum Præsumptio.*
(*d*) Ut dictum dist. 1. n. 17. & seqq.
13. *Desperatio, in quo consistat?*
14. *Quale sit peccatum?*
15. *Quid agendum circa personas afflictas?*
16. *Peccata in Spiritum sanctum, quæ?*
* *Inter ea cur numeretur Desperatio?*
17. *Hæc potest consistere cum & sine actu infidelitatis. Desperatio, quid?*
18. *Præsumptio, quid?*
19. *Potest committi dupliciter.*

12. CUM quælibet virtus suo modo consistat in medio (*d*) hinc contra eam contingit peccari partim per defectum, partim per excessum. Id ipsum videre licet in Spe Theologica, utpote cui per defectum opponitur Desperatio, per excessum autem Præsumptio: non quidem, ac si nimium possimus in Deo sperare (Deus enim est infinite bonus, omnipotens, fidelis, misericors &c. ac proinde ex parte objecti sui formalis non potest fieri excessus contra Spem Theologicam) sed solum, quatenus ex parte actus, seu exercitii Spei Theologicæ potest fieri excessus, in quantum actus Spei exercetur modo indebito. Siquidem Spes Theologica includit judicium, & desiderium consequendi æternam beatitudinem modo debito, id est ex meritis Christi, & accedente propria cooperatione: Desperatio econtra involvit judicium de ea numquam consequenda; Præsumptio vero includit judicium, ac desiderium consequendi æternam beatitudinem modo aliquo indebito, v. g. per solam fidem, vel ex puris naturalibus, aut vivendo scelerate, ut amplius in progressu declarabitur. Hinc fit

13. CONCL. I. Desperatio opponitur virtuti Spei per defectum, & committitur, cum quis desperat, sese remissionem peccatorum, & gloriam æternam esse consecuturum, atque ideo omnem conatum eamdem conse-

consequendi intermittit. Duo siquidem in Desperatione interveniunt; primo judicium intellectus, quo quis judicat, sibi nimis arduum, & impossibile esse consequi beatitudinem: secundo fuga voluntatis, qua quis refugit salutem tamquam obtineri impossibilem, atque ideo ab ejus procuratione ob difficultatem mediorum apprehensam desistit. Ita Mastrius *disp.* 10. *Theolog. Moral. n.* 40. & alii: quamvis bene notet Herincx. *disp.* 10. *n.* 50. quod Desperatio proprie fit in ipsa voluntate, & actu ipsius, quo quis non vult amplius prosequi beatitudinem, aut media ad eam consequendam opportuna adhibere; judicium vero illud, quo quis putat, se non amplius obtenturum beatitudinem, potius fit aliquid prævium, atque inducens ad Desperationem, non autem proprie Desperatio.

14. CONCL. II. Desperatio ex genere suo est peccatum mortale, atque inter cætera maxime periculosum. Ratio est clara: quia Desperatio directe opponitur Spei Theologicæ: & quia avertit hominem ab ultimo Fine suo, seu cœlesti beatitudine, simulque media omnia ad hanc consequendam abiicit, quis neget, eam esse maxime periculosum peccatum? Unde Isidorus *lib.* 2. *de Summo Bono. cap.* 14. ait: *Perpetrare flagitium, mors animæ est; desperare autem, descendere in infernum.*

15. Hoc tamen intelligendum est de vera, & voluntaria Desperatione: nam quandoque accidunt tentationes violentæ, afflictiones graves, & inconsolabiles mœstitiæ, quibus interdum animæ cruciantur, ita ut omni Spe destitutæ videantur. De his autem non procedunt hactenus dicta; quia sunt potius timores, & angustiæ excitatæ a diabolo, vel ex turbatione quadam, aut etiam complexione melancholica provenientes, absque vero & deliberato consensu voluntatis. Super his tamen prudenter invigilare debent Confessarii, hujusmodi afflictas personas in Domino paterne consolando, eisque ostendendo, quod talia culpa vacent, quamdiu voluntas eisdem non consentiat; ac proinde easdem adhortando, ut agnita propria infirmitate, atque demeritis, se se proiiciant in sinum bonitatis & misericordiæ DEI, meritaque salutiferæ Passionis JESU Christi Domini, simulque non obstantibus quibuscumque afflictionibus, & mœstitiis, bonum operari minime desistant.

16. CONCL. III. Desperatio recte connumeratur inter peccata in Spiritum sanctum, quæ communiter cum Magistro Sententiarum 2. *dist.* 43. & D. Thoma 2. 2. *quæst.* 14. *art.* 2. sex enumerantur, videlicet Desperatio, Præsumptio, Impœnitentia, Obstinatio, Impugnatio veritatis agnitæ, & fraternæ gratiæ Invidentia. Ita Doctores communiter: nam Desperatio ipsam Dei oblatam munificentiam & gratiam, quæ Spiritui sancto, ceu Fonti omnium bonorum tribui peculiariter solet, ex malitia contemptim abiicit; juxta quod impii dixerunt *Jeremiæ* 18. *Desperavimus: post cogitationes enim nostras ibimus, & unusquisque pravitatem cordis sui mali faciemus.*

17. CONCL. IV. Desperatio potest consistere sine actu Infidelitatis, quamvis non raro habeat annexam Infidelitatem. Ita Mastrius *loc. n.* 34. cum aliis. Ratio primæ partis est: quia potest quis actum Desperationis elicere, quamvis non sentiat aliquid contra Fidem: ut si quis credat quidem, Deum esse justum ac misericordem, desperet tamen ex eo, quia judicat salutem sibi esse impossibilem ob suam pronitatem ad peccandum, & contrarietatem, quam in se experitur ad bene agendum. Altera pars ex eo liquet: quia Desperatio facile excæcat intellectum, ut quis credat, Deum non esse infinite bonum, ac misericordem. Unde Cain ob Abel occisum a Deo correptus, desperans, Deique misericordiam negans, ait: *Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear. Gen.* 4. Et in hoc posteriori sensu Magister Sententiarum *loc. cit.* definit Desperationem, dicendo: *Desperatio est, qua quis diffidit penitus de bonitate Dei, æstimans suam malitiam Divinæ bonitatis magnitudinem excedere.*

18. Quantum nunc attinet ad Præsumptionem, quæ est alterum peccatum Spei Divinæ oppositum excessum, ea recte definitur, dicendo: *Præsumptio est Spes obtinendi a Deo gratiam & gloriam æternam inordinate*, id est, aliter quam Deus obtinendam statuit. Et huiusmodi Præsumptionem esse peccatum ex genere suo mortale, atque unum ex sex peccatis in Spiritum sanctum, conveniunt Doctores.

19. Dupliciter autem peccatum Præsumptionis committi potest. Primo, cum quis præsumit, se Divinam gratiam, aut æternam gloriam ex seipso, & propriis naturæ suæ viribus adipisci posse: quo modo Pelagiani, antiqui hæretici, & a D. Augustino acerrime impugnati, præsumebant, se posse propriis viribus sine supernaturali auxilio Dei omnia præcepta servare, & æternam betitudinem mereri. Secundo contingit Præsumptio, quando econtra quis præsumit, se sola Dei misericordia, ac liberalitate, Christique meritis, absque propria pœnitentia, & cooperatione per bona opera beatitudinem, vitamque æternam consecuturum. Et talis erat Præsumptio Lutheranorum, aliorumque quorumdam Hæreticorum, qui per solam Fidem in Christum absque aliis bonis operibus sperarunt beatitudinem adipisci, quam S. Concilium Trid. *Sess.* 6. *cap.* 9. appellat *inanem hæreticorum fiduciam*, & in progressu pluribus refutat.

DISTINCTIO VI.

De Charitate, ejusque obligatione.

QUÆSTIO I.

Quid, ac quotuplex sit Charitas, & quæ ejus Obligatio?

SUMMARIUM.

1. *Charitas & amor, generatim quid?*
2. *Charitas, ut virtus Theologica, quid, & quod objectum ejus?*
   (a) Iuxta dicta Distin. 5. n. 7.
3. *Deus quomodo appelletur Charitas?*
4. *Præceptum de diligendo Deum, partim affirmativum, partim negativum.*
5. *Satisfit diligendo Deum super omnia appretiative.*
6. *Deum super omnia amare intensive, & appretiative quid?*
7. *Probatio Conclusionis.*
8. *Præceptum diligendi Deum obligat ad frequens exercitium.*
9. *Quo determinato tempore illud obliget?*
   (b) Dist. 2. q. 3. per totum.
   Tres propositiones quoad hoc damnatæ.
   * *De amore desinteressato, & quibusdam propositionibus Fenelonii Addit. I. & II.*
   * *Illationes quædam ex dictis de amore desinteressato Addit. III.*
10. *Tria sunt diligenda, Deus, nos ipsi, & proximus.*
11. *Præceptum diligendi proximum, quantum, & unde oriatur?*
12. *Ei non satisfit per solos actus externos.*
13. *Debemus etiam diligere corpus nostrum.*
14. *An creaturæ irrationales ex Charitate sint diligendæ?*
   * *Quis Ordo Charitatis inter nos & proximos observari debeat? Addit. I. & II.*

1. CHARITATIS nomen generatim quidem significat idem, ac amor seu dilectio; plerumque tamen tum in S. Scriptura, tum a SS. Patribus sumitur in bonam partem, nempe pro amore boni honesti, seu bona voluntate: Amor autem indifferenter in bonam & malam partem accipitur, nempe vel pro amore Dei, vel mundi, & pro amore tum honesto, tum illicito, & carnali. In præsenti igitur loquimur de Charitate, prout est tertia Virtus Theologica, & omnium aliarum virtutum præstantissima, de qua Apostolus 1. *Corinth.* 13. inquit: *Nunc autem manent Fides, Spes, Charitas; tria hæc; major autem horum est Charitas.*

2. CONCL. I. Charitas est virtus divinitus infusa, qua diligitur Deus propter se super omnia, & proximus propter Deum. Ita in re communis. Porro obje-

ro objectum materiale primarium Charitatis est Deus: objectum vero secundarium ipsius est proximus noster, & omnia alia honeste amabilia, seu quæ possunt ad gloriam Dei, sicque propter ipsum amari; nam *universa propter semetipsum operatus est Dominus. Prov. c. 16.* Objectum formale Charitatis DEI est ipsamet infinita DEI bonitas, qua ipse in se bonus est, & amabilis amore amicitiæ; (*a*) ob hanc quippe bonitatem, veluti propter rationem formalem, atque motivam DEUS tamquam infinitum Bonum est amandus super omnia.

3. Dices 1. *Joan. c.* 4. dicitur: *Deus Charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet*; ergo Charitas non est virtus aliqua infusa. Resp. negando consequentiam: etenim textus allegatus imprimis est intelligendus causaliter, eo modo, quo Deus dicitur spes nostra, patientia nostra, justitia nostra, & hujusmodi, prout passim legitur in S. Scriptura. Deinde Deus dicitur esse Charitas, eo quod sit essentialiter Charitas increata; unde etiam Spiritus sanctus appropriate dicitur *Amor*. Hoc tamen non obstante adhuc in hominibus justis datur Charitas creata, qua ipsi super omnia diligunt Deum propter se, seu infinitam bonitatem suam, & proximum propter Deum.

4. CONCL. II. Extat Præceptum de diligendo Deum super omnia, idque partim est negativum, ne videlicet Deum odio habeamus, aut aliquid agamus, quod dissolvat amicitiam nostram cum Deo, peccando videlicet mortaliter; partim affirmativum, ut observemus mandata ejus. Ita unanimis Fidelium, & patet ex plurimis S. Scripturæ locis. Sic enim *Deuter.* 6. & *Matth.* 22. legitur: *Diliges Dominum, Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua: hoc est maximum, & primum mandatum.* Item *Joan.* 14. *Qui habet mandata mea, & servat ea, ille est, qui diligit me.* Et similia plura occurrunt passim. Hinc Alexander VII. sequentem inter alias, ordine 1. Propositionem damnavit: *Homo nullo umquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Charitatis, ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.*

5. CONCL. III. Præcepto diligendi Deum super omnia, seu ex toto corde, satisfit diligendo efficaciter Deum super omnia appretiative. Ita communior Doctorum, paucis exceptis, qui volunt adesse obligationem diligendi Deum super omnia etiam intensive. Cæterum ut hæc Conclusio melius intelligatur.

6. Notandum cum Scoto 3. *dist.* 27. *q. un.* §. *Quantum ad illum*, & aliis, dupliciter posse Deum super omnia amari, videlicet intensive, & appretiative. Tunc Deus dicitur *super omnia amari intensive*, quando actus amoris Dei est intensior, ac vehementior omni alio amore; tunc vero dicitur Deus *amari super omnia appretiative*, quando Deus magis æstimatur, quam omnes creaturæ, ita ut his omnibus præferatur, & nullius creaturæ timore, aut amore velit quis Deum offendere. Sic Christus *Matth.* 10. ait: *Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus.* Et Paulus *Rom.* 8. *Nulla creatura poterit nos separare a charitate DEI.* Potest autem facile contingere, ut quis magis intensive unum diligat, & simul aliud magis appretiative: sic enim mater magis intensive diligit filium parvulum, sed magis appretiative filium adultum, qui gubernat rem domesticam; quia hunc magis æstimat præ illo, quamvis alterum juniorem teneriori affectu amoris prosequatur. Hac terminorum explicatione præmissa.

7. Probatur Conclusio. Nam sensus præcepti de diligendo Deo ex toto corde &c. est, ut Deum diligamus super omnia, ita ut nullius creaturæ amore velimus ejus præcepta transgredi, ipsumque mortaliter peccando offendere. Sic quippe 1. *Joan.* 2. dicitur: *Qui autem servat verbum ejus, vere in hoc Charitas Dei perfecta est.* Accedit, quod de facto nobis constare vix possit, quisnam actus amoris sit intensior altero, quinimo plerumque parentes solent multum intense amare filios, & conjuges sese mutuo; ergo, si magis intensive tenerentur amare Deum, forent in perpetuo periculo transgrediendi hoc præceptum; quod non est dicendum. Sufficit igitur, amare Deum appretiative super omnia, quatenus plus æstimatur Deus cæteris omnibus, adeo ut nullius creaturæ amore velit quis Deum offendere.

8. CONCL. IV. Præceptum diligendi Deum obligat ad frequens exercitium, ita ut actus amoris Dei non multo tempore omittatur. Desumitur hoc ex magnitudine hujus præcepti, de quo Salvator ait *Matth.* 22. *Hoc est maximum, & primum mandatum*, & consequenter per vitæ decursum sæpius obligat.

9. Quo autem determinato tempore currat ejusmodi obligatio, variant Doctores, quamvis conveniant passim in hoc, quod censeant obligare. I. Circa initium usus rationis. II. Circa finem vitæ. III. Quando quis gravi urgetur tentatione, præsertim odii Dei cum periculo consensus, nisi ad Deum per actum amoris convertatur. IV. Tota vita sæpius, ita videlicet, ut non multo tempore differendus sit actus dilectionis Dei, eo ferme modo, quo superius (*b*) determinatum est tempus, quo Fideles tenentur elicere actum Fidei Theologicæ. Hinc conformiter dictis ibidem *n.* 33. Doctor Subtilis 3. *dist.* 27: *q. un.* §. *Quantum ad secundum*; dubitative tamen innuit, hoc præceptum urgere singulis diebus Dominicis, dum ait; *Quando autem sit hoc* (ut quis teneatur habere actum dilectionis Dei) *forte determinavit hoc illud Præceptum divinum: Sanctifica Sabbatum &c. & Ecclesia specificavit quantum ad Missam audiendam in die Dominico. de Consec. dist.* 1. *can. Missas.* Hæc ille. Solum nota, sequentes Propositiones esse vitandas, utpote quas damnavit Innocentius XI. quarum prima, ordine 5. sic habet; *An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.* Altera, ordine 6. talis est: *Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum.* Ultima, ordine 7. ita sonat: *Tunc solum obligat, quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam, qua justificari possumus.* Omnes hæ tres Propositiones sunt damnatæ, *sicut jacent*; & merito, ut probant auctoritates S. Scripturæ *n.* 4. & 8. allegatæ.

ADDITIO I.

De Amore Dei Desinteressato, & Propositionibus quibusdam Fenelonii confixis.

** SCiendum est, ab Innoc. XII. Anno Christi 1699. 12. Maii reprobatum esse Librum Francisci de Salignac Fenelon Archiepiscopi Cameracensis, Viri alioquin & doctrina & pietate excellentis, de vita interiore Galice editum, excerptis ex eo speciatim 23. Propositionibus, quas Idem S. Pontifex ut *temerarias, scandalosas, male sonantes, piarum aurium offensivas, in praxi perniciosas, ac respective erroneas* proscripsit. Ut videre est in Decreto Pontificio *Cum alias*, ad initium hujus operis posito cum insertis omnibus Thesibus Fenelonianis, quæ fuere confixæ. Inter has ad nostrum propositum præcipue notandæ sunt, quæ loquuntur de amore puro *Benevolentiæ* vel *Desinteressato*, quo Deus amatur unice propter suam bonitatem, qua in se, non vero ut nobis bonus est, seu sine intuitu nostri interesse, nostræ utilitatis, & felicitatis, ac aliorum bonorum, quæ a Deo speramus. Quare hic amor vocatur *puræ benevolentiæ*, qui solius amati, seu Dei bonum tam intrinsecum, id est, perfectiones ejus, ac extrinsecum, id est, ejus honorem pro motivo habet, non vero bonum amantis, seu nostrum: nam amor, quo concupiscimus nostrum bonum, & amamus Deum ut nobis beneficum, vocatur amor *concupiscentiæ, & interessatus.* Utrique huic amori addi potest *mixtus* & ambobus, quo Deus amatur ut in se, & ut nobis bonus.

Prima itaque Thesis Feneloniana damnata sic sonat: *Datur habitualis status amoris Dei, qui est Charitas pura, & sine ulla admixtione motivi proprii interesse. Neque timor pœnarum, neque desiderium remunerationum habent amplius in eo partem. Non amatur amplius Deus propter meritum, neque propter perfectionem, neque propter felicitatem in eo amando inveniendam.* Secunda hæc est: *In statu vitæ contemplativæ seu uniti-*

unitiva amittitur omne motivum interessatum timoris & spei: Similia repetuntur propositionibus quarta, & vigesima tertia. H. P. sint.

CONCL. I. In propositionibus Fenelonii proscriptus est status habitualis, & stabilis amoris puri benevolentiæ, seu amor ita purus, & desinteressatus, ut pro omni tempore excludat timorem & spem. Ita Anton. Mayr *T. 7. Theol. n.* 747. Virgil. Sedlmayr in *Reflex. Crit. supra Ideam Amoris n.* 5. Massæus Kresslinger *Succinct. Declar. Propositionum damnat.* 1. §. 5. *n.* 19. *& seq.* ac peculiariter felicissime regnans BENEDICTUS XIV. in aureo suo opere *de Beatif. & Canoniz. l.* 2. *c.* 31. *n.* 7. *& seq.* Atque in hoc sensu esse damnatas illas propositiones, ex ipsis earum terminis clarum est. Ratio vero eas rejiciendi fuit, quia Fenelonius in iis asseruit statum habitualem, seu stabilem incompossibilem cum exercitio virtutum spei, & timoris: quod falsum est; cum nullus status tam perfectus esse possit in hac vita nostra, in quo non possint, & non debeant hæ virtutes exerceri. Sic nullus est status in quo penitus, & pro omni tempore cesset obligatio præcepti spei, sive per se stringentis, sive ratione insurgentium tentationum, quibus nullus status, etiam perfectorum, est liber, & quibus succumberet humana infirmitas, nisi spe futurorum bonorum sustentaretur. Et jam ante Fenelonium Alexand. VII. proscripsit istam ordine primam propositionem: *homo nullo unquam tempore vitæ suæ tenetur elicere actum fidei*, NB. *Spei*, *& Charitatis &c.* ergo in quocumque perfectionis statu quis sit constitutus, tamen non est exemptus ab obligatione eliciendi actum spei.

Id quod confirmatur exemplis Sanctissimorum, qui elicuerunt actus Spei, & respexerunt ad bona futura a Deo promissa, & his se excitaverunt in adversitatibus & tentationibus suis. Ita S. David *Psal.* 118. *v.* 112. ait: *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas propter retributionem*. De Moyse dicitur ad *Hebr.* 11 *v.* 26. *Majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum improperium Christi; aspiciebat enim in remunerationem*. S. Paulus 2 *Timoth.* 1 *v.* 12 de se dicit: *ob quam causam etiam hæc patior, sed non confundor; scio enim, cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meum servare in illum diem*. Iterum 2 *Timoth.* 4. *In reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus Judex*. Quamvis hi Sancti frequentissimi fuerint in exercendis actibus purissimæ charitatis, suo tamen quoque tempore elicuerunt actus spei, & pro motivo respexerunt proprium interesse, seu retributionem: ergo status etiam perfectissimi amoris & unionis cum Deo non est incompossibilis cum omni actu spei, nec hunc positive excludit.

Adde, quod in S. Scriptura sine exceptione beati pronuntientur, qui sperant in Domino. *Beati omnes, qui confidunt in eo. Ps.* 2. *Qui sperat in Domino, beatus est*. *Proverb.* 16 *v.* 20. *Benedictus vir, qui confidit in Domino*. *Jerem.* 17 *v.* 7. Proinde & perfecti ac contemplativi, dum sperant in Deo ipsis benefico, adhuc beati sunt, nec a perfectionis tramite aberrant.

Quæ dixi de spe, pugnant quoque pro timore pariter ad virtutem spei spectante; sicut enim ad hanc pertinet prosequi bona æterna, ita ad eam quoque attinet fugere, vel timere malum ei oppositum, nimirum pœnam æternam, vel etiam purgatorii a vita æterna retardantis. Dein S. Scriptura omnibus, atque adeo etiam perfectis inculcat timorem, ad *Philipp.* 2 *v.* 12 dicitur: *cum metu & tremore vestram salutem operamini*. *Matth.* 10. *Timete eum, qui potest animam & corpus perdere in gehennam*.

Præterea ratione tentationum perfectis & contemplativis occurrentium, potest esse obligatio eliciendi sæpius motum pœnarum æternarum, ut ejusmodi actibus animæ sanctæ, & Deo unitæ muniantur contra peccata. Sic *Eccli.* 27 dicitur: *Si non in timore Domini tenueris te instanter, cito subvertetur domus tua*: ergo Justis, & in quocumque statu perfectionis existentibus non est impossibilis timor iste adeo salutaris, ac utilis, imo & aliquando necessarius; cum alias ad ipsum non possent perfecti & contemplativi unquam obligari, quia ad impossibile nemo obligari potest. Hinc David exclamavit *Ps.* 118. *Confige timore tuo carnes meas, a judiciis enim tuis timui*; ac S. Hieronymus in continuo fuit timore, S. Hilarion imminente quoque morte non sine metu fuit: id etiam aliis Sanctis in amore Divino exercitatissimis accidit: ergo status Sanctitatis, unionis cum Deo, & excellentis Charitatis non excludit timorem salutarem. Qua de re S. Scriptura dicit *Psal.* 111. *Beatus vir, qui timet Dominum*, & *Psal.* 145. *Beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis, qui sperant super misericordia ejus*.

Obj. 1. Fenelonius quoque in statu illo habituali amoris puri admittit spem: ergo non recte hic impugnatur. A. constat ex ejus propositione 11. R. n. ant. Nam spes, quæ affirmatur in propositione 11. Feneloniana, non est actus spei stricte talis, sed charitatis, sic enim habet propositio illa: *In hoc statu anima amittit spem sui proprii interesse, sed nunquam amittit in parte superiori, id est, in suis actibus directis, & intimis spem perfectam, quæ est* NB. *desiderium desinteressatum promissionum*. Ast desiderium desinteressatum non quærens bonum proprium non est spes Theologica.

Objic. 2 *Joan.* 4 *Charitas perfecta foras mittit timorem, quoniam timor pœnam habet*, qui autem timet, non est perfectus in charitate: ergo status perfectæ charitatis excludit timorem. R. D. ant. Charitas perfecta foras mittit timorem serviliter servilem, cum quo conjuncta est talis dispositio animi, ut quis adhuc peccatum vellet, si pœnam non timeret c. ant. omnem timorem n. ant. Hinc ex S. Augustino ait S. Thomas 2. 2 *q.* 19 *a.* 9 *in corp. Timor servilis potest habere annexam voluntatem peccandi*. De hoc S. Augustinus solum dicit *Epist.* 120 *c.* 21 *Timor non est in charitate, quia charitas perfecta foras mittit timorem, sed illum servilem*, cum quo nempe stat voluntas peccandi conditionata, si pœna non timeretur. Porro non nego, aliquem Sanctum aliquando in particulari casu ita posse contemplatione solius Divinæ bonitatis absorberi, & ita amore Summi boni exardescere, ut nullatenus attendat ad motivum aliquod timoris, ubi contingenter, & accidentaliter amor ob defectum propositionis motivorum, non autem ex natura sua excludit timorem. Quod notandum ad explanandas quasdam auctoritates. De se autem ipsi actus amoris benevolentiæ, concupiscentiæ & timoris possunt simul in eadem voluntate stare, ut in hoc exemplo: *Domine tu minaris infernum, si te non amem, & promittis æterna gaudia, si te amem, & impellit tua propria infinita perfectio & bonitas, ut te amem: ergo ex omnibus his motivis te stringo, te amo &c.*

Objicit 3. Auctor Ideæ Amoris in Animadversionibus editis Anno 1749 pag. 201 num. 112. Timor S. Hilarionis, & aliorum Sanctorum fuit passio involuntaria, a Dæmone suggesta: ergo ex hoc nihil probatur. R. Hoc, quod in antecedente ponitur, pro sua libertate dixerit vir Ille: Ego n. a. cum enim timor gehennæ possit esse actus bonus, in S. Scriptura commendatus, & juxta propositionem 14. ab Alex. VIII. proscriptam supernaturalis, cur dicamus eum in Sanctis provenisse a suggestione Dæmonis, & fuisse involuntarium?

ADDITIO II.

Continuatur cœpta materia de doctrina Feneloniana & Amore puro &c.

CONCL. II. In doctrina Feneloniana non est directe, aut indirecte confixus actus amoris puri desinteressati. Ita laudati pro priore Conclusione, quibus accedit Honoratus Tournely *de Sacrament. Pœnitent. q.* 4. *art.* 1. *concl.* 3. cum communissima aliorum, contra D. Amort in sua Idea amoris.

Prob. 1. Ex ipsis propositionibus damnatis Fenelonii, quæ solum loquuntur de statu habituali amoris puri habitualiter & permanenter ac necessario pro semper excludente timorem, & spem, ac omne motivum interessatum: propositio enim prima sic habet: *Datur habitualis status amoris Dei, qui est charitas*

tas pura &c. ita asserit: *In statu vitæ contemplativæ amittitur omne motivum interessatum timoris & spei.*

Prob. 2. Consultores Romani, qui interfuerunt actui proscriptionis Fenelonii, ut refert Ant. Mayr *t. 7 Theol. Schol. n.* 746. testantur, quod SS. Pontifex Innoc. XII. in Doctrina Fenelonii non reprobaverit actum amoris puri a spe, & metu, sed statum permanentem, & habitualem solum. Idipsum irrefragibili suo testimonio confirmat Ipse Summus feliciссime regnans, ac sapientissimus Pontifex BENEDICTUS XIV. Hic enim in suo omnibus numeris absolutissimo opere *de Beatif. & Canoniz. L.* 2 *c.* 31 actum puræ benevolentiæ cujusdam Servi Dei, in scriptis ab hoc relictum, quo diu noctuque studuit amare Deum, atque sine intuitu ullius præmii solummodo propter Deum, approbavit; ac a propositionibus Fenelonii damnatis vindicavit: ergo actus amoris puri non est in doctrina Fenelonii confixus.

Prob. 3. Non est confixus actus charitatis Theologicæ, & perfectæ; sed actus charitatis Theologicæ & perfectæ est actus amoris puri & desinteressati, quo Deus amatur propter bonitatem & perfectionem suam ut ipsi Deo, non ut bonum nobis, prout juxta P. Anton. Mayr docent, & docuerunt omnes Th. Th. Tournely vero citatus pro hac conclusione allegat plures SS. PP. & addit, horum SS. PP. doctrinam conspirantibus votis secuti sunt omnes Scholæ Theologi: ergo actus amoris puri & desinteressati non est confixus. min. vero ex unanimi fere omnium Th. Th. testimonio est certa, & ea clare traditur a D. Thoma. 2 2 *q.* 17 *art.* 8 *in corp.* sic dicente: *Amor quidam est perfectus, quidam imperfectus: Perfectus quidem Amor est, quo aliquis* NB. *secundum se amatur, utpote cui aliquis vult bonum, sicut homo amat amicum. Imperfectus amor est, quo quis amat aliquid non secundum ipsum, sed ut illud bonum sibiipsi proveniat, sicut homo amat rem, quam concupiscit. Primus autem amor pertinet ad charitatem, quæ inhæret Deo secundum se ipsum: sed spes pertinet ad secundum amorem, quia ille, qui sperat, aliquid, sibi obtinere intendit.* Ecce juxta D. Thomam Charitas Theologica tamquam virtus specifica a spe & aliis virtutibus distincta respicit pro motivo præcise Deum in se absolute bonum, absque respectu ad proprium amantis interesse, utpote quod est motivum spei. Quod etiam S. Paulus 1 *Corinth.* 13 *v.* 5 comprobat inquiens: *Charitas non quærit, quæ sua sunt.*

Ex quibus fluit, nec indirecte esse damnatum actum amoris puri: certum est enim, actum præcipuæ virtutis assertum a SS. PP. & concordi Th. Th. consensu defensum nec indirecte a Sede Apostolica posse reprobari. 2 Ideo indirecte esset damnatus actus puri amoris, quia status fixus, & habitualis puri amoris est damnatus: sed hoc falsum est, cum inter statum permanentem, & actum amoris puri ampla est disparitas. Etenim status habitualis, cum sit permanens & ex natura sua perpetuus, si esset etiam, & quidem essentialiter purus, ac ex natura sua incompossibilis cum spe & timore, ut Fenelonius adstruit homo nunquam posset satisfacere obligationi timoris & spei sæpius concurrenti in vita, ut dictum est; quod sequitur minime in actu aliquo transeunte amoris puri: nam hic actus ex una parte cum transit, non tollit facultatem saltem alio tempore eliciendi actum spei & timoris; ex altera parte actus amoris non ita purus adstruitur ab omni spe, & timore, ut cum hoc non sit simul compossibilis; sed hoc duntaxat affirmatur, actum charitatis Theologicæ, specifice talem non respicere suo motivo partiali interesse proprium amantis; ergo neque indirecte, seu per necessariam consequentiam ex statu habituali amoris puri Feneloniani damnato deductam damnatus est actus amoris puri. **

ADDITIO III.

Illationes quædam ex dictis de Amore Desinteressato Dei.

INferes 1. Non recte statui ab Auctore Ideæ amoris Dei, actum Charitatis Theologicæ, a Deo nobis præceptum ex natura sua & formaliter respicere non solam bonitatem Dei absolutam, sed & nostrum interesse: Id enim non subsistere patet ex dictis, & etiam ex hoc: quia præceptum Divinum imperat, ut Deum diligamus *ex toto corde.* At vero juxta Auctorem Ideæ Deus diligendus esset *corde diviso*, seu non esset diligendus amore puro, quo unice diligitur Deus, & ejus bonum, sed amore mixto & divi- o, quo simul diligitur Deus, & interesse nostrum. Accedit, quod alias actus amoris Theologici præceptus simul ex natura sua esset actus spei, nec ab hoc distingueretur, utpote pro objecto motivo essentiali habens interesse nostrum, & Deum ut nobis bonum, qui essentialiter a spe respicitur. Et quis neget hoc vel simili actu satisfieri præcepto charitatis: *Quia Deus meus es infinite perfectus, & propter te ipsum et omni amore dignissimus, amo te, & ita amo te, ut licet non benefaceres mihi, nec cælum dares, tamen te ex toto corde amarem?* Similes enim actus sæpius a Sanctis sunt eliciti, ut ostendit Clarissimus Virgilius Sedlmayr Reflexione Critica in Ideam Amoris §. 7 quibus haud dubie illi satisfecerunt præcepto charitatis Divinæ. Interea allatus actus minime includit proprium interesse, est tamen compossibilis cum actu spei; posset enim statim ei subjungi: *Quia tamen o Deus meus ex nimia tua erga me bonitate mihi promittis Cælum & beatitudinem æternam spero & desidero.*

Inferes 2. Sequentem actum, quem Auctor Ideæ amoris Divini proponit pro exemplo amoris perfecti amicitiæ c. 1 non esse actum amoris Dei, nec illo satisfieri præcepto charitatis Theologicæ &c. Actus apud suum Auctorem sic sonat: *O Deus meus, tu es meum summum bonum, mea unica felicitas, finis ultimus omnium desideriorum meorum, mea immensa, ac æterna voluptas: verbo: Deus meus & omnia te æstimo, ac præfero omnibus aliis rebus creatis, honoribus, divitiis, & voluptatibus, te unicum his omnibus contemptis ambio, felix esse cupio, beatitudinem ac vitam æternam quæro, sed hanc beatitudinem in te quæro; ut ideo fruar te, servio tibi. Servabo mandata tua, quia merces mea es magna nimis, te mihi solum dona, & sufficit mihi.* Ratio hujus asserti est: hic actus neque mixtus est ex benevolentia, & concupiscentia, qualis etiam juxta Adversarium deberet esse actus charitatis Theologicæ præceptus, sed est actus mere concupiscentiæ, respiciens Deum pure quatenus nobis, non vero quatenus in se absolute bonum: ergo non foret actus charitatis, sed spei, & desiderii beatitudinis. Ex quo colligere licet, doctrinam Adversarii communissimo sensui Christianorum Doctorum, & Indoctorum contrariam esse aptam, ut homines & intentos abducat a modo formandi verum actum Amoris Divini, & contritionis perfectæ: ut liquet partim ex hac formula, partim etiam inde, quia dum juxta nova ista placita nimis forent soliciti de interesse proprio immiscendo suo actui, facile possent oblivisci veri & necessarii motivi charitatis Divinæ, seu bonitatis Dei absolutæ, qua in se infinite perfectus & bonus est, ubi nullatenus actum amoris Divini, aut contritionis perfectæ haberent cum dispendio maximo animarum suarum, ut non sine animi sui dolore jam advertere plures in sacra scientia versatissimi.

Inferes 3. Amorem Theologicum, & præceptum esse quidem actum amoris amicitiæ; sed eo ipso esse puræ benevolentiæ, & non concupiscentiæ. Communis. Prima pars prob. quia S. Scriptura homines justos & Deum diligentes sæpius vocat amicos Dei: *Vos amici mei estis, si feceritis, quæ præcipio vobis. Joan.* 15. *Nimis honorati sunt amici tui Deus. Psal.* 138 & alibi. Confirm. Charitas habet conditiones communiter a Th. Th. requisitas ad veram amicitiam;

1. est

1. est amor benevolentiæ, & quidem mutuus inter Deum & hominem justum ac amantem: sic enim diligit Justus Deum propter Deum: & Deus diligit hominem Justum propter ipsam Justi utilitatem, volendo ei beatitudinem æternam: Unde Deus *Proverb.* 8 dicit: *Ego diligentes me diligo*. 2 Hic amor mutuus est notus utrique amanti; cum enim Deus, qui est omniscius, per se cognoscere debet, neque latet hominem: nam eo ipso, quod Deum amet, cognoscit, quod debeat redamari a Deo. 3 Deus & homo Justus communicant inter se in bonis quidem, cum homo innumera beneficia a Deo recipiat; homo vero Deo vicissim conferat non quidem beneficia, sed obsequia, honorem, laudem, & gloriam. In similitudine vero communicant; quia homo per charitatem, quæ est ipsa gratia sanctificans, fit naturæ Divinæ quodammodo particeps & Deificatus. Hinc ait Joannes in 1ma sua Epist. *c.* 3. *Videte, qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, & simus*.

Habetur etiam unio animarum; charitas enim nos facit unum spiritum cum Deo. Hinc ait Apostolus 1. *Corinth.* 6 *qui adhæret Domino, unus spiritus est*. Datur etiam communicatio consiliorum; Deus enim secreta sua Justis manifestat; sicut Christus *Joan.* 15 dicit: *Vos autem dixi amicos, quia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis*. Tandem charitas præstat securitatem, quia generat fiduciam de Divina bonitate, ne nimis anxie timeamus damnationem.

Prob. 2 Pars Illationis: quod amor iste debeat esse puræ benevolentiæ. Amicitiæ nomen juxta antiquam institutionem (secundum quam significationes nominum debent accipi) significat puram benevolentiam, qua alteri propter ipsum bene volumus, sine admixta concupiscentia, qua nobis bonum desideramus. Ita enim ait S. Thom. 2. 2 *q.* 23 *art.* 1 *in corp.* Non quilibet amor habet rationem amicitiæ, sed amor, qui est cum benevolentia, quando scilicet sic amamus aliquem, ut ei bonum velimus; si autem rebus amatis non bonum velimus, sed ipsum earum bonum nobis velimus, sicut dicimur amare vinum, aut equum, aut aliud hujusmodi, non est amor amicitiæ, sed concupiscentiæ. Nec aliter loquuntur Aristoteles 8. Eth. *c.* 2 & Cicero *l.* 2 de finibus. Hinc amicitia importat mutuam redamationem, & communicationem bonorum non ex affectu proprii interesse, sed ex affectu pure gratioso, & benevolo. Sic amor amicitiæ tendit in Deum, eum amando propter ipsum, & Deus, quæ amicis suis præstet, eorum in utilitatem, & commodum facit, quamvis omnia ultimato ad se ceu finem *Excellentiæ*, non vero utilitatis, qualem a creaturis non recipit, referat. Porro amicitia nostra erga Deum habet sibi adjunctam communicationem beatitudinis *effectivam*, saltem in jure ad eam: hoc ipso enim Deus homini beatitudinem promittit, & aliquando communicat, quia homo non operatur hujus, sed Dei solius intuitu: unde recte S. Bernardus L. de diligendo Deo dixit: *Non sine præmio diligitur Deus, etsi absque præmii intuitu diligendus sit*. Qua de re non capio, qui D. Amort ex Legibus amicitiæ, & communicatione bonorum inter amicos possit inferre, quod actus amoris Divini, qui est amor amicitiæ, necessario misceatur ex benevolentia, & concupiscentia, cum potius oppositum inde concludere deberet. Pariter non percipio, qui auctor Ideæ *c.* 3 in fine ex inclinatione naturali omnibus hominibus indita ad appetendam beatitudinem velit deducere, amorem Dei perfectum necessario debere esse interessatum. Nam hic non est quæstio de appetitu illo naturali & necessario, qui cum Liber non sit, nec bonus, nec malus, nec meritorius est. Sed loquimur de concupiscentia, & appetitu voluntario & libero, ac virtuoso; qui eo ipso, cum liber sit, libere omitti potest. Nonne nihil volitum, quin præcognitum? & numquid Deus potest nobis per intellectum proponi solum ut in se bonus, & abstrahi a bonitate ejus erga nos, a beatitudine ab Ipso nobis promissa? In tali autem casu voluntas actu amoris unice ferretur in Deum qua in se bonum, quia sic solum est cognitus, non vero in beatitudinem nostram, aut Eius bonitatem respectivam, tunc non cognitam. Ita argumentatur pro nostra sententia Ipse SS. D. N. BENEDICTUS XIV. a Cuius placitis auctor Ideæ hoc in puncto plurimum distat.

Tandem notes, SS. PP. quos pro se adducit laudatus Auctor Ideæ, non raro loqui de Amore, vel charitate in genere, prout sub se comprehendit perfectam & imperfectam, tamquam duas species distinctas; & sic utique importat & benevolentiam, quæ perfectæ competit charitati, qua amatur Deus propter se, & ut in se bonus, & concupiscentiam, quæ imperfectæ convenit, qua Deus amatur propter nos, & ut nobis bonus. Verum hic non loquimur de charitate Dei generice, sed de perfecta & Theologica specifice tali, quæ ex sua natura respicit Deum unice propter Deum in se infinite bonum, & abstrahit a bonitate eius respectiva, qua nobis bonus est. Ex dictis fere omnia solvi possunt, quæ nostris assertis opponitur. Qui plura desiderat, consulat Libellos Clarissimi P. Virgilii Sedlmayr hac super re editos, sicut Tournelium citatum. "

10. CONCL. V. Ex Charitate generatim tria nobis sunt diligenda, videlicet Deus, Nosmetipsi, & Proximus. Patet hoc ex illo *Matth.* 22. *Diliges Dominum Deum tuum, & proximum tuum, sicut teipsum*: nam hoc ipso, quod mandatur, ut quis diligat proximum, sicut seipsum, dilectio sui ipsius non tantum innuitur (quamvis, cum hæc a natura satis dictetur, quinimo homini congenita existat, expressiori præcepto opus non fuerit) sed insuper ipsa præfertur dilectioni proximi.

11. Cæterum in allato S. Scripturæ textu ly *sicut* denotat similitudinem, non æqualitatem; prout accipitur *Matth.* 5. *Estote perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est*, & alibi sæpe. Hinc non jubemur diligere proximum, quantum nos, sed sicut nos; hoc est, primo loco post Deum nos ipsos, deinde ad normam, & exemplar nostræ dilectionis proximum. Charitas enim inclinat potius in bonum sui subjecti, quam alicujus extranei, idque ob majorem conjunctionem; nam potior est unitas, quam unio. Verum ipsa dilectio proximi necessario sequitur ex præcepto diligendi Deum, prout notat Doctor Subtilis 3 *dist.* 37. *q. un.* §. *Contra*: nam amans perfecte Deum, hoc ipso debet velle, quod & proximus amet Deum? quia proximus est quoddam bonum extrinsecum Dei, cujus gloria augetur per hoc, quod proximus ipsum amet, eique serviat. Unde ad Charitatem spectat, hæc & similia bona desiderare proximo propter Deum (quod etiam dicendum de bonis proximi corporalibus, aliisque externis, quatenus considerantur ut cedentia ad gloriam Dei) quia ad eamdem virtutem pertinet intentio finis, & electio mediorum. Herincx. *part.* 3 *disp.* 11 *q.* 4 & alii.

12. CONCL. VI. Præcepto diligendi proximum (quando videlicet illud obligat in occasionibus sublevandæ necessitatis, aut deponendi odium, vel hujusmodi) non satisfit per solos actus externos; sed adest obligatio diligendi ipsum etiam per actus internos & formales Dilectionis. Desumitur hoc ex pluribus S. Scripturæ testimoniis: ut ex illo *Matth.* 22 & *Luc.* 10. *Diliges proximum tuum, sicut teipsum*. Idem 1 *Joan.* 4 *Charissimi, si Deus dilexit nos, & nos debemus alterutrum diligere*, ubi in sequentibus plura quoad hoc. Unde Apostolus *Rom. c.* 12 vult, ut sit *dilectio sine simulatione*: atqui ea, quæ exhiberetur actu exteriori, sed absque ullo actu interno dilectionis, non esset sine simulatione; ergo. Et hinc Innocentius XI. sequentes duas propositiones damnavit, quarum prior, ordine 10. sic sonat: *Non tenemur proximum diligere actu interno & formali*. Altera vero, ordine 11. est talis: *Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos*. Et merito utraque est damnata: nam diligere, toties in S. Scriptura præceptum quoad proximum, importat etiam actum internum & formalem, suo tempore prodeuntem in opus externum, juxta, illud 1. *Joan.* 3. *Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, & veritate*, cum concordantiis.

13. Addunt quoad præmissa Doctores cum S. Augustino *lib.* 1 *de Doctrina Christiana, c.* 23 etiam corpus proprium ex charitate esse diligendum, eo quod possit

possit participare æternam beatitudinem, postquam fuerit reunitum animæ post generalem Resurrectionem. Verum hoc membrum sufficienter iam includitur sub dilectione sui ipsius. Neque huic dilectioni corporis repugnat moderata & rationabilis castigatio carnis: quinimo cum eiusmodi discreta carnis mortificatio sit medium consequendi æternam cum anima felicitatem, ea spectat ad verum corporis amorem, sicut ad amorem filii disciplina debita a dilectissimis parentibus imposita.

14. Quæres I. An etiam creaturæ irrationales ex Charitate sint diligendæ? Resp. cum D. Thoma 2. 2 *q.* 25 *art.* 3 & alii passim; quamvis ex charitate possimus diligere creaturas irrationales, sicut bona, quæ aliis ex charitate dilectis volumus, quatenus scilicet ex charitate volumus eas conservari ad honorem Dei, & utilitatem nostram, vel proximorum; iuxta quod *Exodi* 23 præcepit Deus: *Si videris asinum odientis te jacere sub onere, non pertransibis, sed sublevabis cum eo.* Nihilominus creaturæ irrationales non sunt amandæ secundum se, quasi ipsis propter semetipsas, & absque respectu ad honorem Dei, vel utilitatem nostram, aut proximorum velimus bonum: quia charitas fundatur super communicatione beatitudinis æternæ, cuius creatura irrationalis capax non est; neque etiam ea est proximus noster, ac proinde Præceptum Dilectionis ad ipsam non extenditur.

Additio I.

* Quæres II. Qualis ordo Charitatis inter nos, & proximos nostros sit servandus; Resp. ut ordo Charitatis inter nos & proximos nostros servandus melius cognoscatur, communiter DD. triplicem ordinem, seu tres gradus assignant.

Primus gradus est, ut post Deum super omnia diligendum unusquisque diligat semetipsum, quoad Bona spiritualia saluti animæ necessaria, & postea proximum quoad eadem Bona spiritualia, ita quidem, ut huic in extrema necessitate deperdendæ salutis æternæ constituto teneatur aliquis cum periculo non quidem propriæ vitæ spiritualis, bene tamen propriæ vitæ corporalis succurrere, supposito, quod sit spes certa per actionem suam proximo in extrema necessitate salutis æternæ constituto succurrendi, & quod proximus ille in dicta necessitate positus se ipsum iuvare nequeat: nam si unquam, certe in simili casu tenemur implere istud præceptum Domini, quo ex Charitate iuxta S. Joan. 1 *cap.* 2 *debemus pro fratribus animas ponere.* Ex quo inquit D. August. *lib. de Mend. c.* 6. *Temporalem vitam suam pro æterna vita proximi non dubitabit Christianus amittere.*

Secundus gradus, ut diligat se ipsum quoad bona vitæ suæ corporali necessaria, & postmodum proximum quoad eadem bona huic ad conservationem vitæ necessaria.

Tertius gradus, ut diligat se ipsum secundum alia bona temporalia conservationi status &c. congrua: postea taliter diligat proximum suum, sublevando eiusdem necessitates de superfluis status &c. Ita cum communi Sabinianus Bononiensis *in sua Luce Morali part.* 1 *tract* 18 *n.* 13. Et patet ex ratione, quæ utique nobis dictat, quod bona spiritualia tamquam excellentiora corporalibus, & corporalia ad conservationem vitæ corporalis necessaria tamquam maiora aliis temporalibus, quæ tantum conservationem status respiciunt, sint præferenda: ita tamen, ut in pari necessitate eiusdem ordinis & gradus Charitas possit incipere ab ego (uti aiunt) id est a propria persona: quinimo in necessitate spirituali sic debet fieri, anteponendo salutem æternam periclitantis animæ propriæ. Quod idem quamplures Doctores de vita corporali, quando uterque est in æquali vitæ periculo, sentiendum putant per se loquendo, & si cætera sunt paria: nam (inquit D. August. *lib. de Mend. c.* 6) *Si quis pro alterius vita temporali suam ipsam temporalem perdat, non est jam diligere sicut seipsum, sed plus, quam se ipsum, quod sane Doctrinæ regulam excedit.* Dico notanter *per se loquendo*, id est, nisi adsit altius motivum spirituale, alicuius heroicæ virtutis, quod traheret aliquem ad præponendum vitam alterius propriæ periclitanti. Et ex his gradibus. *

Additio II.

* Infertur I. Si per unicum mendacium posset aliquis ad veram fidem convertere omnes Indos, non liceret. Ratio est: quia ageret contra bonum spirituale animæ propriæ, eandem aliquo peccato maculans: bonum autem spirituale proprium ac salus animæ propriæ anteponitur aliis.

Infertur II. Si infans necdum baptizatus foret proximus morti, nec adesset Parochus aut alius ex officio seu iustitia obligatus ad Sacramentum hoc administrandum &c. teneretur alius ex Charitate etiam cum periculo deperdendæ vitæ corporalis baptizare. Ratio est: quia infans hic existit in extrema spirituali necessitate, spiritualis autem extrema necessitas alterius, cæteris paribus, & dummodo sit certa spes liberandi proximum ab hac extrema necessitate, est præponenda vitæ corporali propriæ iuxta communem DD. quidquid contradicant pauci apud Patrem Sporer *Tract.* 3. *in IV. Præcept. Decalog. cap.* 6 *Sect.* 4 *n.* 127. Hoc tamen intellige, nisi & talis, qui posset infantem baptizare, etiam in peccato mortali existat, vel saltem sit dubius de eodem, durissimum enim foret ita impræparatum emergente subitaneo casu in infelicem æternitatem, vel saltem in periculum ejusdem seipsum præcipitare cum dubio deperdendæ salutis æternæ.

Infertur III. Si latro stricto gladio alicui minaretur mortem, posset hic non solum se defendere, sed etiam, quando aliter tuto evadere nequiret, latronem per modum inculpatæ tutelæ occidere, quamvis prævideret, animam ejusdem ad infernum esse detrudendam. Ratio est; quia hic latro non fuit in extrema necessitate spirituali, sed potius in extrema malitia, qui facile se juvare potuisset, modo voluisset a suo pessimo proposito desistere: non tenemur autem cum periculo proximo vitæ corporalis talibus succurrere, qui ex propria voluntate se præcipitant in periculum proximum æternæ damnationis.

Infertur IV. Quod tempore famis possimus alicui alteri præsertim Reipublicæ multum utili, vel superiori cedere panem, tempore naufragii concedere tabulam ad enatandum, tempore pestis infervire infecto, quamvis nosmetipsos præcipitemus exinde in proximum periculum mortis corporalis: Ratio est; quia, licet conformiter dictis nequeamus vitam nostram corporalem præcipitare in manifestum periculum præcise ob conservationem vitæ corporalis alterius, possimus tamen id ex motivo altiori eliciendæ virtutis heroicæ Charitatis, quæ est bonum spirituale, consequenter altioris ordinis ac gradus. Qualiter autem in bonis temporalibus, & quando debeamus succurrere proximo, dicetur agendo de eleemosyna.

QUÆSTIO II.

De Dilectione Inimicorum: ubi etiam de Reconciliatione cum ipsis.

SUMMARIUM.

15. *Datur speciale praeceptum de diligendis inimicis.*
16. *Vi illius tenemur inimicis exhibere generalia signa dilectionis.*
17. *Vindicta quibus interdicta?*
18. *Exempla de Dilectione inimicorum.*
19. *Tenemur deponere odium, & internum rancorem erga inimicum.*
(c) Ut dictum n. 17.
20. *Eique veniam roganti remittere offensam, non item satisfactionem, vel damnum illatum.*
* *Ubi etiam in Additione explicatur, quid sit offensa?*
21. *Specialia signa dilectionis, an exhibenda inimicis?*
22. *Corollaria.*
23. *Limitatur allata doctrina.*
24. *Licitum tamen est, odisse peccatum inimici.*
25. *Atque de ejus punitione latari.*
* *Quid sit Reconciliatio? Addit. I.*
* *Quomodo eandem, qui prior offendit, teneatur inchoare? Addit. II.*

* *Quid*

* *Quid si duo sese mutuo ad invicem offenderunt? Addit. III.*
* *Qualiter offensus teneatur petenti veniam remittere? Addit. IV.*

15. CONCL. I. Certum est, dari speciale præceptum Charitatis de inimicis diligendis. Ita Omnes Catholici: sic enim expresse præcepit Christus Dominus *Matth. 5. Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos.* Et hoc non esse consilium dumtaxat, sed verum præceptum, est communis, & concors omnium Theologorum sententia; prout notat Mastrius *disp. 10. Theol. Mor. n. 53.* Accedit illud *Levit. Non oderis fratrem tuum in corde tuo: non quæras ultionem, nec memor eris injuriæ.* Et *Proverb. 25. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, si sitierit, da ei bibere.* Item *ad Rom. c. 12. Nulli malum pro malo reddentes &c.* Cæterum Quæstio potissimum remanet, ad quænam se extendat ist hoc præceptum Charitatis de diligendis inimicis: unde sit

16. CONCL. II. Ex speciali præcepto Charitatis sunt inimicis exhibenda generalia signa dilectionis, quæ communiter omnibus ejusdem status & conditionis hominibus præstare solemus. Ita communis. Ratio est: quia talis negatio generalis signi dilectionis, seu exclusio ab eo, vindictæ cupiditatem indicat, quæ privatis est interdicta, juxta cit. textum, *non quæras ultionem*, & alibi.

17. Dicitur notanter, *quæ privatis est interdicta*. Nam alia ratio est in Parente, Prælato, aliisque Superioribus, qui subditos in se peccantes a communibus beneficiis, aut amoris indiciis, correctionis gratia aliquamdiu possunt excludere; quamvis si alter sit emendatus, & sufficienter correctus, ejusmodi communia amoris indicia rursum sint illi exhibenda. Sic pater offensus a filio, potest in locum pœnæ eidem negare reconciliationem; imo a domo ad tempus excludere, donec resipiscat, aut convenientem pœnam luisse censeatur, exemplo Regis David, qui diu a facie sua exclusit Absalon filium suum 2 *Reg.* 14. Atque id sæpe a parentibus practicatur, quando liberi contra eorum voluntatem contrahunt nuptias statui non convenientes.

18. Ex præmissa Conclusione infertur primo cum Doctoribus passim, inimicum non esse excludendum a generali dilectione proximorum. Unde si quis communiter oret pro omnibus, excluso inimico, peccat: quamvis enim ad orandum nullo præcepto teneatur, tamen eo ipso, quo pro omnibus orat, nequit tuta conscientia inimicum excipere. Similiter qui omnibus pauperibus occurrentibus eleemosynam distribuit, peccat eam negando uni pauperi suo inimico. Idem multi extendunt ad casum, quo quis pluribus simul occurrens, salutat omnes præter inimicum: quia in tali eventu videtur negare signum universale Charitatis, & videtur adesse notabilis contemptus, aut scandalum. Verumtamen etsi frequenter id accidat, nihilominus Bassæus *V. Charitas n.* 14 cum aliis Auctoribus notat, bene ponderandum esse magnitudinem scandali, & intentionem personæ: si enim vel nullum, vel parvum sit scandalum, idque fiat non ex odio, sed in significationem gravaminis accepti, ut alter deinceps caveat offensam inferre, non videtur peccatum saltem mortale incurri.

19. Infertur II. Quemlibet obligari ad deponendum odium, atque internum rancorem erga inimicum, qui comitatur appetitum vindictæ: idque tum per textus S. Scripturæ *n.* 15 allegatos; tum ex illo *Matth. 6.* ubi Christus nos in hunc modum orare præcepit: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Hinc idem Salvator noster *Matth.* 18 dixit: *Sic & Pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.* Et hac ipsa de causa tenetur quis etiam cavere a signis quibusdam propinquis: quæ gerunt probabilem suspicionem rancoris: ut eum quis numquam vult loqui injurianti; vel, cum ei obviat, divertit, vel etiam deliberate ac voluntarie torvo vultu respicit, & hujusmodi: nam ex talibus signis patet inimicitia, simulque oportet etiam *ab omni specie mali abstinere, 1. Thessal. 5.* Hoc tamen limita; nisi ejusmodi signa exteriora conformiter dictis *n.* 17 ad tempus negentur in justam punitionem, quam comitatur zelus justitiæ (*c*) vel nisi negentur ex eo, quia alioquin timetur inimicus in sua malitia futurus obstinatior, aut provocandus ad aliud malum inferendum, sive aliud inconveniens inde oriturum prævideatur. Angelus *V. Diligere.* & alii.

20. Infertur III. Quod proximo veniam sincere rogânti teneamur remittere offensam, seu (quod idem sonat) veniam dare. Hinc quidem Christus *Luc. 17.* præcepit, dicens: *Si peccaverit in te frater tuus, & pœnitentiam egerit, dimitte illi: & si septies in die peccaverit in te, & septies in die conversus fuerit ad te, dicens, pœnitet me, dimitte illi*, cum concordantiis. Non tamen idcirco ab offenso necessario remittenda est satisfactio pro injuria, vel restitutio pro damno sibi illato: quinimo injuriam, vel damnum passus, potest petere debitam satisfactionem, & si alter hanc ultro præstare nolit, etiam via Juris, intentando videlicet Actionem injuriarum, vel petendo restitutionem, seu recompensationem damnorum illatorum, coram competenti Judice eamdem postulare. Ratio hujus est: tum quia licitum est cuilibet, jus suum in judicio prosequi (dummodo hoc fiat secluso omni pravo affectu, atque animo præcise ex odio personæ sese vindicandi) hinc enim constituuntur Judices, tamquam publici Ministri justitiæ: tum quia aliud est malevolentia, aliud injuria, vel damnum illatum; illam quidem numqua licitum est fovere, bene tamen pro hac debitam petere satisfactionem, vel damni dati recompensationem.

Additio.

* Pro clariori huius ultimæ illationis intelligentia bene notandum, quid sit offensa, & qualiter ea possit cum iniuria aut damno coniungi, vel non? Itaque offensa describitur, quod sit *Irritatio voluntatis alterius, qua nimirum alteri molestiam inferimus, atque exinde eidem sufficiens motivum præbemus ad displicentiam & indignationem ergo nos concipiendam.* Atque hæc offensa potest esse vel cum, vel sine læsione Juris alterius. Si absque læsione Juris contingat, appellatur offensa simplex: sic dicitur offendi tuus amicus, cui indigenti & commodato petenti denegas sine gravi ratione aliquem librum, ad quem ille nullum habet cæteroquin verum ius. Quod si autem dicta offensa fuerit facta cum læsione alterius Juris, tunc vel ita læditur ius illius, ut simul ipse exinde aliqua re, quam possidet, privetur, vel non? si prius: dicitur offensa coniuncta cum damno: si posterius, saltem adhuc est offensa coniuncta cum iniuria: e. g. Petrus peccans cum uxorata censetur marito facere iniuriam, quoniam lædit ius, quod maritus habet in corpus suæ coniugis; quamvis cæteroquin nec proles nec aliud reale damnum ex adulterio sequatur. Iniuriam itaque, vel damnum non tenetur quis petenti veniam remittere, bene tamen offensam: id est, obligatur offensus alteri humiliter roganti veniam sincere per verba vel alia signa æquivalentia positive manifestare, quod illam internam indignationem antea ratione offensæ conceptam nolit amplius voluntarie & deliberate in mente fovere; licet cæteroquin in Judicio possit debitam adhuc satisfactionem ratione iniuriæ, aut resarcitionem ratione damni in re a se possessa illati exigere. Vide Sporer *tract. 2 in 1 Præcept. Decalog. cap. 6 per totum*, ubi exacte hanc materiam examinat. *

21. CONCL. III. Specialia signa, & argumenta Dilectionis inimicis exhibere; vel eosdem peculiari benevolentia & dilectione prosequi, consilium est, non præceptum. Ita communis. Ratio est: quia non tenemur inimicos magis diligere, quam alios proximos. Nihilominus consilii, & maioris perfectionis est, ita sese propter Deum superare, ut etiam singularem benevolentiam inimicis impendamus, exemplo Christi Domini, qui pro suis crucifixoribus oravit.

22. Infertur proinde cum Laymanno *lib. 2 tract. 3 c. 4* & aliis, inimicum ægrotum invisere, mœstum solari, hospitio recipere, obviam factum salutare, familiariter cum eo agere, ac huiusmodi, per se loquen-

quendo, atque extra casum necessitatis aut scandali, non esse de præcepto; quia hæc sunt specialia amoris signa, quæ inimicis nemo tenetur exhibere, quamvis talibus specialibus benevolentiæ signis exhibitis inimicos diligere, fit opus Misericordiæ spiritualis, & valde meritorium.

23. Additur notanter, *per se loquendo &c.* Nam secus est, si cæteroquin sequatur scandalum, aut inimicus in gravi necessitate positus eiusmodi benevolentia, vel auxilio specialiter indigeat. Siquidem inprimis quilibet tenetur scandalum, & ruinam proximi vitare, quoties potest absque gravi suo detrimento. Unde peccat, si quis citra grave suum detrimentum ac incommodum negando specialia signa amoris, quæ antea præstare solebat, maius erga se hominis odium, vel iram concitet. Idem dicendum, si speret; salutatione inimici, vel simili benevolentiæ signo, animum eius sibi, ac Deo facile reconciliandum, & nihilominus eiusmodi signa subtrahat, quæ tamen facile (uti supponitur) exhibere posset. Layman. *loc. cit.* Deinde si inimicus sit in casu necessitatis constitutus, urget illud, quod habetur *Prov. cap.* 25. & *Rom.* 12. *Si esuriet inimicus tuus, ciba illum.* Hinc observant Doctores, quod quilibet semper debeat animo paratus esse, speciatim subvenire inimico, cum is graviter indiguerit, & alter commode potuerit.

24. CONCL. IV. Licitum tamen est & honestum, in peccatoribus & inimicis odisse atque detestari peccatum, illudque per emendationem tollere, & optare, ut a Deo, aut a Superioribus puniatur. Ita Scotus 3. *dist.* 30. *q. un.* Mastrius *disp.* 10. *Theol. Moral. n.* 55. & alii. Ratio est: quia sic non habetur odio persona inimici, quæ ad imaginem Dei formata est, & capax existit æternæ beatitudinis, sed potius eius peccatum, quod tolli, & corrigi, atque puniri volumus. Unde & Regius Psaltes, *Psal.* 103. exoptat, dicens: *Deficiant peccatores a terra, & iniqui, ita ut non sint*: id est, efficiatur, ne amplius sint peccatores.

25. Et hac ratione per Judices, ac publicos justitiæ Ministros, rectissime peccatores puniuntur, imo & pro communi Reipublicæ tranquillitate, aut exigente iustitia, ultimo quandoque supplicio afficiuntur. Atque eadem ratione licitum est, de eiusmodi malefactorum punitione lætari, quatenus nimirum per eam tollitur malum peccati, & publicum Reipublicæ incommodum; & econtra tristari, si videmus peccatores prosperari. Aliud enim est peccatum in proximo odisse, eiusque punitionem, & correctionem optare: aliud vero personam proximi odio habere, quæ ad imaginem Dei facta est, atque æternæ gloriæ capax existit. Illud licitum est atque bonum, non autem istud.

Additio I.

* Quæres. Quandonam, & qualiter quis teneatur ex charitate sese cum suo inimico iterum reconciliare? Ante Responsiones nota I. Quod reconciliatio tunc fieri dicatur, quando ab uno per verba vel facta venia ac remissio offensæ petitur, & ab altero hæc venia datur. Nota II. Neminem posse inimicum suum etiam ante reconciliationem interne odio habere, volendo præcise huic malum, quatenus ipsi malum est, hoc enim foret peccatum juxta dicenda *Dist. seq. q.* 1. Nota III. Neque posse quempiam ordinarie & regulariter inimico suo etiam ante reconciliationem signa communia denegare, uti cum suis exceptionibus iam patet ex dictis superioribus. Quæstio igitur solummodo remanet, quandonam teneatur ab inimico specialiter veniam errorum petere, verbo, facto vel specialibus quibusdam signis, sicque reconciliationem incipere. Item quandonam alter veniam petitam obligetur dare, & consequenter reconciliationem complere? H. N.

Additio II.

* Resp. I. Si quis alterum innocentem graviter offendit, & exinde sibi inimicum fecit, tenetur ille reconciliationem incipere verbo, aut facto, sive aliis veris signis veniam rogando, vel aliam sufficientem satisfactionem loco offensæ æque gratam substituendo. Ita communissima Doctorum cum Patre Sporer. *loc. cit. Sect.* 3. & ratio patet ex materia de Restitutione. Excipe tamen I. Si læsus fuerit absens nec facile conveniri possit. Excipe II. Si hæc petitio veniæ fieri deberet cum graviori tuo damno, quod tamen gravius damnum non facile præsumi debet; si enim nequeas citra diminutionem famæ ac prostitutionem Auctoritatis v. g. tamquam Superior &c. verbis petere veniam, poteris id facere factis per specialia signa amicitiæ, paterni affectus &c. Excipe III. Si prævideatur, quod læsus petitionem veniæ non sit accepturus, aut inde magis sit irritandus &c. &c. *

Additio III.

* Resp. II. Si duo mutuo sese ad invicem offenderunt, & inimici facti sunt, tunc vel sunt offensæ æquales, vel inæquales? Si ultimum: tenetur incipere reconciliationem, qui gravius offendit; alias vero, qui prius. Quod si offensæ forent moraliter quasi tempore simultaneæ, & gravitate æquales, utrique æque incumbit data opportuna occasione inchoare reconciliationem; cum non sit major ratio, cur potius unus, quam alter incipiat. Posito autem, quod unus ex istis ex gravi ratione prudenter præsumat, alterum non corresponsurum pariter ab ipso petendo veniam, poterit quasi in titulum compensationis mutuæ interea suspendere reconciliationem: sicuti, si forent duo debitores ad invicem, & alter debitum non restitueret, posset & prior suum debitum interea in titulum compensationis retinere: consulitur tamen in simili casu aliquis tertius tamquam mediator, qui rem pacifice inter hos componat.

Additio IV.

* Resp. III. Si offendens veniam verbis sincere rogavit, aut factis aliam æquivalentem satisfactionem congruo tempore exhibuit suo inimico offenso, sicque reconciliationem incœpit, tenetur alter eandem reconciliationem complere ignoscendo, seu remittendo offensam: salvo tamen adhuc semper suo jure (si eo voluerit uti) petendi coram legitimo Judice debitam & proportionatam satisfactionem, aut damni resarcitionem. Ita colligitur partim ex illo *Matth. cap.* 6. *Si non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec Pater vester cœlestis dimittet peccata vestra.* Partim ex numero vigesimo hujus Quæstionis.

Dicitur autem notanter I. *Si offendens veniam petiit*: nam alias nec offensus tenetur dare eandem per externa quædam specialia reconciliationis signa, licet cæteroquin nec tali quidem possit offensus ordinarie negare signa communia, aut internum erga eum fovere odium.

Dicitur II. *Si sincere petiit*: nam si tantum pseudopolitice rogasset, venenum adhuc occulte reservans in sinu suo, utique alter non teneretur veniam dare, complendo sic reconciliationem per specialia aliqua signa externa; cum talis simulatorie petens sit pejor non petente, utpote fraudulenta figens oscula, qualia specialiter detestatur Sacr. Scriptur. *Proverb. c.* 27. *v.* 6.

Dicitur III. *Si congruo tempore petiit*: nam si offensa fuerit atrox, & adhuc recens, juxta Patrem Sporer *loc. cit. n.* 43. offensus non tenetur illico complere externam reconciliationem dando veniam (videtur enim id juxta DD. supra humanam fragilitatem) modo cæteroquin conformiter dictis interne nullum interea odium, & injustam vindictam, seu malevolentiam in pectore retineat. Sabinus Bononiensis *part.* 1. *Lucis moralis Tract.* 18. *n.* 42. *

QUÆSTIO III.

De multiplicibus actibus Charitatis.

SUMMARIUM.

26. *Actus Charitatis, qui?*
27. *Dilectio,*
Beneficentia,
28. *Gaudium,*
29. *Pax, &*
30. *Misericordia, quid?*
Hujus vita opposita, quæ?
31. *Opera Misericordiæ corporalia,*

32. *Et spiritualia, quæ?*
33. *Ex iis duo præcipue examinantur a Theologis.*

26. CONCL. I. Plures sunt actus, vel potius effectus Charitatis, videlicet Dilectio, Beneficentia, Gaudium, Pax, & Misericordia; hujusque rursum alia sunt opera corporalia, & alia spiritualia. Ita communis, & patet inductione.

27. Primus igitur, a præcipuus Charitatis actus internus est *Dilectio*, qua alteri per Charitatem volumus bonum. Porro huic interno actui Charitatis, quatenus tendit ad proximum nostrum, respondet actus aliquis externus, qui dicitur *Beneficentia*, estque veluti executio ipsius dilectionis internæ: siquidem per Beneficentiam proximo re ipsa bonum tribuimus, quod ei volumus, ex interno Charitatis affectu, sive dilectione. Hinc 1. *Joan. cap.* 3. dicitur: *Filioli, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate*, id est, tum animo, tum externa exhibitione.

28. *Gaudium* non tam virtus est, quam effectus virtutis, sed ipsius Charitatis; nec aliud est, quam quies animi in bono præsente & possesso. Nam, dum Deum ex Charitate diligimus, mox lætamur de ipsius bonis, utputa de infinitis perfectionibus Divinis, de exaltatione Nominis sui, conversione Gentium, ac hujusmodi: ac similiter, si proximum veraciter diligimus, gaudeamus de bonis ipsius, videlicet de conversione ejus a peccatis, de profectu in virtutibus, imo & de bonis aliis tum spiritualibus, tum temporalibus.

29. *Pax* similiter est actus, sed potius effectus Charitatis, juxta illud Apostoli *ad Galat.* 5. *Fructus autem spiritus est charitas* (id est actus dilectionis internæ) *gaudium, pax &c.* Et *Psalm.* 118. *Pax multa diligentibus legem tuam.* Porro Pax secundum D. Augustinum *lib.* 19. *de Civitat. Dei. cap.* 13. est *Tranquillitas ordinis.* Consistit autem in hoc, quod nostra voluntas Divinæ voluntati cohæreat, ad eamque reliqua interiores appetitiones accommodet. Item in eo, quod nostra voluntas cum proximi voluntate concordet in iis, quæ ad eius salutem æternamque beatitudinem pertinent.

30. *Misericordia* est virtus proxime ex Charitate trahens originem, eaque inter virtutes proximum respicientes tenet principatum. Definitur autem a S. Augustino *lib.* 9. *de Civitat. Dei. cap.* 5. quod sit *alienæ miseriæ in corde nostro compassio, qua, si possimus subvenire compellimur.* Duo quippe Misericordia complectitur, videlicet dolorem illum, qui ex alieni mali consideratione nascitur, & actum virtutis, quo, si possumus, alienæ miseriæ subvenire conamur; quod fit per opera Misericordiæ, tum corporalia, tum spiritualia. Hinc virtuti Misericordiæ per excessum opponitur nimia cordis mollities, seu nimia indulgentia: per defectum vero cordis durities, atque crudelitas.

31. CONCL. II. Opera Misericordiæ recte dividuntur in corporalia, & spiritualia. Ita communis. Et quidem corporalia (sic dicta, quia ad corpus referuntur, & circa illud exhibentur) sunt septem; videlicet, Esurientes pascere, sitientibus potum dare, nudos operire, captivos redimere, ægrotos visitare, peregrinos hospitio suscipere, mortuos sepelire. De quibus omnibus fit mentio *Matth. cap.* 25. atque extant plurimi alii textus S. Scripturæ passim occurrentes, & loquitur ille vulgatus versiculus:

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

32. Opera Misericordiæ spiritualia, seu quæ ad animum referuntur, sunt itidem septem; videlicet, peccantes corrigere, ignorantes docere, dubitantibus recte consulere, pro salute proximi orare, consolari mœstos, improborum injurias patienter ferre, aliorum offensam remittere. Et de his loquitur alter vulgatus versiculus, sub ly *consule* etiam *docere* complectens, dum habet:

Consule, castiga, solare, remitte, fer, ora.

33. Cæterum dimissis aliis actibus Charitatis, utpote de quibus minor est difficultas, Theologi potissimum bina opera Misericordiæ examinare solent, videlicet largitionem Eleemosynæ, per quam pleraque opera Misericordiæ corporalis exercentur, & Correctionem fraternam: unde de his, eorumque obligatione speciales Quæstiones instituentur.

QUÆSTIO IV.

De Præcepto dandi eleemosynam.

SUMMARIUM.

34. *Eleemosyna, quid?*
35. *Eleemosyna quandoque est de præcepto?*
36. *Ad obligationem dandi Eleemosynam duo concurrere debent, quæ?*
37. *Corollarium.*
38. *Necessitas proximi triplex, extrema, gravis, & communis.*
39. *Bona superflua naturæ, & Superflua statui, quæ?*
40. *Tempore necessitatis extremæ proximi danda Eleemosyna de superfluis naturæ sub præcepto.*
41. *Limitatur hæc doctrina.*
* *Occurritur objectioni.*
42. *De superfluis naturæ, & statui danda est Eleemosyna etiam gravem necessitatem patientibus.*
* *Corollaria.*
43. *In necessitate communi tenetur quis de bonis superfluis naturæ, & statui dare Eleemosynam sub veniali.*
44. *Nisi subsit ratio negandi; & quæ?*

34. ADVERTENDUM, quod *Eleemosyna* generalissime accepta communiter definiatur, quod sit alienæ miseriæ sublevatio. Et hoc modo eleemosyna tam late patet, quam late sese extendunt miseriæ, quibus creatura rationalis est subiecta; sicque Eleemosyna complectitur sub se omnia opera Misericordiæ, tam corporalia, quam spiritualia. Magis tamen propositum Eleemosyna accipitur pro opere Misericordiæ corporali; estque opus, quo aliquid ex compassione propter Deum indigenti datur. Unde Eleemosyna est actus externus virtutis Misericordiæ, quatenus procedit ex motivo sublevandi miseriam proximi; quamvis etiam esse possit actus Charitatis, si fiat ob amorem Dei.

35. CONCL. I. Eleemosyna quandoque est de præcepto, tenemurque sub peccato mortali aliquando per Eleemosynam succurrere proximo. Ita omnes Catholici. Patet id ex S. Scriptura, ut *Ecclesiastici* 4. *Eleemosynam pauperis ne defraudes.* Item *Luc.* 11. *Verumtamen quod superest, date Eleemosynam*, & alibi. Et quidem Eleemosynam corporalem non tantum sub consilio, sed quandoque cadere sub præcepto, patet ex illo *Matth.* 25. *Discedite a me maledicti in ignem æternum: esurivi enim & non dedistis mihi manducare &c.* Siquidem nullus damnatur ob omissionem consilii, sed solum ob violationem præcepti.

36. CONCL. II. Ad incurrendam obligationem dandi Eleemosynam duo concurrere debent, videlicet quod & accipiens in necessitate constitutus sit; & dans habeat bona superflua, unde dare possit Eleemosynam. Ita Doctores passim. Idque desumitur ex S. Scriptura clare ut ex illo 1. *Joan.* 3. *Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo Charitas Dei manet in eo?* Et consequenter, ut propter negatam Eleemosynam perdatur Charitas Dei, seu gratia sanctificans, requiritur, ut frater seu proximus noster habeat necessitatem, simulque nos habeamus substantiam, seu media sufficientia eum juvandi. Idem patet ex *cit. verbis Matth.* 25. *Esurivi enim, & non dedistis mihi &c.*

37. Infertur proinde, si quis non habeat, unde det Eleemosynam, eumdem contra hoc præceptum non peccaturum; quia ad impossibile nemo obligatur. Similiter si quis habeat quidem bona plurima, sed non adsit, qui habeat veram necessitatem, non tenebitur præcepto dandi Eleemosynam. Sed mox restat difficultas, quæ necessitas proximi inducat obligationem dandi eidem Eleemosynam, & quis censeatur habere bona superflua, ita ut obligetur de ipsis dare Eleemosynam, supposita, sibique patefacta vera necessitate proximi.

38. Pro resolutione hujus Quæstionis necessario est præmittendum, quod triplex possit intelligi necessitas proximi. Una extrema, cui si non succurratur, proximi vita, certo, vel probabiliter periclitabitur. Altera necessitas dicitur gravis, cui si non subveniatur, proximus vitam ægre & difficulter conservabit. Tertia necessitas est communis, & ordinaria; qualis est eorum, qui ostiatim mendicare solent.

39. Deinde etiam dupliciter potest quis intelligi, habere superflua bona. Primo quidem superflua naturæ; qualia censentur ea, quæ non sunt necessaria ad vitam suam suorumque sustentandam, sive deinde requirantur ad honestam conservationem status sui, sive non. Secundo superflua statui personæ; qualia bona censentur ea, quæ etiam non sunt necessaria ad conditionem, seu statum personæ decenter conservandum. Et hæc distinctio ostenditur a contrario sensu; nam, ut ex terminis patet, necessaria ad naturam dicuntur, quæ requiruntur præcise ad vitam conservandam; necessaria ad statum vero, quæ ad suum, suorumque statum decenter conservandum requiruntur. Nunc sit

40. CONCL. III. Tempore necessitatis extremæ, vel quasi extremæ proximi, Eleemosyna est danda sub præcepto de superfluis naturæ seu vitæ, quamvis sint necessaria statui personæ; maxime si id fieri possit sine gravi dispendio proprii status. Ita communis, & certissimum asserit Joannes Cardenas *ad Proposit.* 12. *Innocentii XI. n.* 9. Et hoc quidem clare desumitur ex hactenus citatis, aliisque pluribus textibus Sacræ Scripturæ. Accedit ratio: quia ordine Charitatis, per se loquendo, præferenda est vita proximi decentiæ status nostri. Hinc S. Ambrosius relatus *c. Pasce. dist.* 86 sic ait: *Pasce fame morientem; quisquis enim pascendo hominem servare poteras, si non pavisti, occidisti.*

41. Dicitur, *maxime si id fieri possit sine gravi dispendio proprii status.* Quia imprimis cessat hæc obligatio, quando quis non potest succurrere proximo, nisi cum plena eversione sui status; tum quia Charitas non obligat respectu proximi cum detrimento proprio respective adeo gravi, tum etiam, quia utilius est Reipublicæ, Nobilem retinere statum suum, quam quod privatus pauper vitam, alioquin ad breve tempus duraturam, non tam cito finiat, prout argumentatur Herincx *disp.* 12 *quæst.* 3 *n.* 46. Deinde nemo tenetur pauperi magnam dare quantitatem pecuniæ ad emendam exquisitissimam medicinam ipsi necessariam, sed sufficit adhibere media communia. Layman. *lib.* 2 *tract.* 3 *cap.* 6 *n.* 4. Sa *V. Eleemosyna n.* 4 & alii. Insuper cessat isthæc obligatio, si tibi constet, quod ab alio juvandus sit pauper; nam tunc is non censetur esse in extrema necessitate.

Additio.

* Nec opponas: Bona temporalia pro conservatione status sunt inferioris ordinis vita corporali alicujus hominis privati: ergo hæc Bona ad Conservationem vitæ corporalis proximi expendi debent etiam cum valde gravi dispendio proprii status; sicuti ob eandem rationem conformiter dictis antecedentibus vita nostra corporalis exponi debet periculo ad conservandam vitam spiritualem proximi nostri in extrema necessitate spirituali constituti. Resp. enim ad istam meo judicio (speculative loquendo) satis difficilem objectionem, *Inprimis* hoc argumentum probare nimium: videlicet, quod contra communem omnium etiam proborum persuasionem dives teneretur quinque millia aureorum cum deperditione proprii status expendere, si per medicamenta tanti pretii vita corporalis unius pauperculi privati, cujus Reipublicæ non multum interest, conservari possit; cum tamen vitam suam propriam non obligentur homines privati tam extraordinariis medicamentis tanti pretii, sed ordinariis, ac communibus solum conservare. Item non sunt homines privati ex communi DD. adstricti pro conservanda vita propria subire conditionem aliquam durissimam extraordinariam: ergo multo minus pro vita aliena. Foret autem homini e. g. Nobili durissimum dejici de statu suo, aut valde grave dispendium in eodem pati, ut exinde vita corporalis unius pauperculi, Reipublicæ non multum proficui ad tempus conservetur, cui fortassis melius esset in altera vita his miseriis liberari, quam prolongando vitam corporalem eas ulterius sustinere; quare in forma.

Resp. II. Disting. anteced. vita alicujus hominis privati est altioris ordinis, quam bona temporalia illa, ex quorum carentia quis debet quidem aliquod, sed non nimium grave dispendium status pati, con. ex quorum carentia deberet pati valde grave dispendium status, aut omnino de eodem dejici, nego anteced. nam in æstimatione morali, & respiciendo utilitatem Reipublicæ vita alicujus hominis privati non censetur pretiosior, quam multa millia florenorum, queis membra Reipublicæ indigent ad conservationem status, ut exinde suis temporibus bonum publicum promovere, & necessitatibus ipsius Reipublicæ succurrere queant. Videantur la Croix *lib.* 2 *n.* 201 & Sporer *part.* 3 *super Decalog. Tract.* 3 *cap.* 6. *sect.* 2 *n.* 51. Cæteroquin ipsa vita spiritualis, seu æterna salus alicuius animæ prætioso sanguine JESU Christi redemptæ ita est altioris ordinis, ut nulla bona inferiora huic in æstimatione morali quoad æternam sblutem valeant æquiparari; *Quid enim prodest homini* (inquit Christus apud Math.) *si mundum universum lucretur; animæ vero suæ detrimentum patiatur;* Licet cæteroquin etiam ibidem (juxta jam dicta) requirantur certæ notabiles conditiones, ut quis cum periculo deperdendæ vitæ corporalis teneatur alterum in extrema necessitate perdendæ salutis æternæ constitutum juvare.

42. CONCL. IV. Loquendo nunc de bonis superfluis & naturæ, & statui personæ, conveniunt Doctores, ex eisdem dandam esse Eleemosynam non solum patientibus extremam, sed etiam gravem dumtaxat necessitatem. Hinc, ut ommittantur citati Sacræ Scripturæ textus, S. Ambrosius *lib.* 1 *Officiorum cap.* 31 ait: *Grandis culpa est, si sciente te fidelis egeat: si scias, eum fame laborare, ærumnam pati, præsertim si mendicare erubescat.* Quibus postremis verbis eos indicat, qui honestis parentibus nati sæpe graviore paupertate premuntur, dum publice mendicare erubescunt. Et quia in nonnullorum sententia vix amplius dabatur superfluum statui, sicque præsens præceptum, dandi Eleemosynam graviter indigentibus de superfluis statui, plurimum enervabatur; iure meritissimo Innocentius IX. inter alias sequentem, ordine 12. Propositionem damnavit: *Vix in sæcularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui. Et ita vix aliquis tenetur ad Eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.*

Additio.

* Ex hac præcedente Concl. colliges I. Qualiter peccent illi Medici, vel Chirurgi, qui, quamvis sciant unum alterumve pauperem gravi infirmitate pressum, nolunt tamen unquam sine oblatione pecuniæ accedere, quamvis sæpius possent levibus medicamentis etiam citra grave suum damnum iuvare.

Colliges II. Quali culpæ sint obnoxii illi Advocati, qui numquam causas pauperum eo, quia pingues non sunt, volunt suscipere, etsi sæpius iustissimas, & quæ brevi possunt expediri, sicque eorum miseria saltem ex parte alleviari.

Colliges III. Quam Deo & naturæ humanæ (uti inquit Henno hic) sint exosi illi divites, ac præsertim Ecclesiastici, qui tempore publicæ necessitatis granaria frumentis redundantia accumulant sub spe majoris pretii & lucri, ubi interim pauperes in valde gravi necessitate constituti vix non fame pereunt; super hos veniet maledictio a Spiritu Sancto *Proverb.* 11. ipsis comminata sequentibus verbis: *Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis; Benedictio autem super caput vendentium.*

Colliges IV. Non esse immunes a peccato gravi illos, quibus nihil, quo aliis in gravi, vel extrema necessitate constitutis succurrere possint, superest ex eo, quia plura, quam statum deceret, impendunt (prout in formalibus ait Henno *Tract. de Virt. disp.* 6 *quæst.* 12 *art.* 1 *Conclus.* 3) ad vestium pompam, ædium magnificentiam, epulas frequentiores & splendidiores, ludos inordinatos, curiositatis lenocinia, canum & equorum multitudinem &c. *

43. CONCL. V. Tandem loquendo de necessitate commu-

communi, utrum ex bonis superfluis naturæ, & statui perfronæ sit sub præcepto, vel tantum de consilio danda Eleemosyna pauperibus communem necessitatem patientibus, variant Doctores. Verum communior & probabilior sententia ait, adesse obligationem saltem sub veniali: cum quilibet ex præcepto Charitatis teneatur subvenire proximo necessitatem patienti, si facile possit.

44. Intellige, nisi adsit ratio aliqua negandi: quia tunc nulla omnino culpa foret, negare Eleemosynam. Porro eiusmodi iusta causa negandi Eleemosynam pauperibus rogantibus inter alias censetur ea, si dives propositum habeat aliis pauperibus dandi, vel loco aut tempore opportuniori, sive pauperibus magis indigentibus. Quod si vero abundans divitiis omnes prorsus pauperes a se repellat, in malo plane statu versari videtur, utpote cum divite Epulone omni Charitate Dei & proximi exutus, atque inordinato nimium amore divitiarum affectus, cum Christus dicat *Matth. 6. Non potestis Deo servire, & Mammonæ*, Layman *loc. cit. n. 5.* & alii.

QUÆSTIO V.

De Correctione fraterna.

SUMMARIUM.

45. *Correctio proximi duplex, Judicialis, & Fraterna.*
46. *De Correctione fraterna habetur speciale præceptum.*
47. *Quod ex genere suo obligat sub mortali.*
48. *Quatuor conditiones requiruntur, ut hoc præceptum obliget; quæ?*
* *Ex his tres casus figurantur.*
49. *Hoc præceptum obligat omnes, magis tamen Superiores, quam subditos.*
50. *Et hi rarius contra illud mortaliter peccant.*
51. *In Correctione fraterna servandus est ordo a Christo præscriptus.*
52. *Casus, in quibus non est necesse præmittere monitionem secretam, cum Addit. I. & II.*
53. *Aliter corripiendus inferior, aliter æqualis, aliter Superior; quomodo?*
54. *Prælati Ecclesiæ in Concionibus non taxandi.*
* *An & qualiter corrigendi peccantes ex ignorantia, vel obligatione.*

45. ADVERTENDUM, quod Correctio proximi delinquentis duplex sit, una judicialis, altera Fraterna. *Judicialis* dicitur illa, quæ fit a Potestate publica in bonum commune: id est: quando adhibetur remedium peccatis delinquentium a publicis Justitiæ Ministris, secundum quod ea redundant in detrimentum boni communis. Et talis correctio est actus Justitiæ vindicativæ: verum de ipsa in proposito non est sermo. *Correctio fraterna* dicitur ea, quæ adhibet remedium peccato, in quantum est quoddam malum ipsius delinquentis. Et hæc est actus Misericordiæ spiritualis, quo per convenientem sermonem proximum a malo peccati avertere, & ad bonum honestum adducere conamur iuxta illud *Psal.* 140. *Corripiet me justus, & increpabit me.* De qua loquendo sit.

46. CONCL. I. De Correctione fraterna habetur speciale præceptum iuxta illud Salvatoris *Matth.* 18. *Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te, & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum.* Quinimo hoc præceptum non solum est Divinum positivum, sed etiam naturale, quo membra eiusdem corporis se mutuo iuvare tenentur; unde dicitur 1 *Corinth.* 12. *Si quid patitur unum membrum; compatiuntur omnia membra.* Et generaliter in lege Evangelica nullum præceptum Divinum continetur, quod non sit Juris naturalis, præter præcepta de Sacramentis, & de Fide. D. Thomas 1. 2 *quæst.* 108 *art.* 1 & 2 & alii.

47. CONCL. II. Præceptum hoc ex genere suo obligat sub mortali. Ita Mastrius *disp.* 10. *Theol. Moral. n.* 67 cum communi. Ratio est: quia Correctio fraterna sit ad lucrandum fratrem amissum per peccatum mortale, iuxta cit. textum *Matth.* 18. *Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum*, & consequenter hoc præceptum est de materia gravi. Accedit, quod præceptum Eleemosynæ corporalis obliget quandoque sub mortali; ergo multo magis Correctio fraterna, utpote Eleemosyna spiritualis, per quam subvenitur necessitati spirituali proximi.

48. Intellige tamen cum Bassæo *Tom.* 1. V. *Correctio fraterna n.* 7. & aliis quod hoc præceptum obliget non quidem semper & pro semper (cum sit præceptum affirmativum) sed duntaxat pro aliquo tempore, seu concurrentibus certis conditionibus. Inter has autem conditiones prima est, ut moraliter certus sim de peccato proximi; alias enim non nisi temerarie agerem, ipsum corripiendo. Secunda, ut sit spes fructus, saltem probabilis: nam si nulla adsit spes fructus ex nostra correctione secuturi, sed magis appareat periculum secuturæ deteriorationis, aut aliorum malorum, ea erit omittenda, aut differenda in aliud tempus opportunius. Tertia conditio est, ut correptio commode fieri possit. Et quarta, ut non adsit magis idoneus ad corripiendum, qui possit, ac velit hoc onus subire.

Additio I.

* Quod si has quatuor conditiones bene notes, poteris exinde resolvere plurimos casus. Maioris claritatis gratia solummodo ponuntur tres. *Primus.* Cajus maritus videt, quod conjux sua nimiam & sibi aliquo modo suspectam habet familiaritatem, & conversationem cum aliquo magno Domino, cujus ipse respective est subditus: manifestat hanc suam displicentiam uxori, quæ tamen innocentior Metello non vult familiarem hanc intermittere conversationem: videt præterea Cajus, quod, si eamdem absolute prohiberet, grave damnum a suo Domino sit passurus, aut omnino ab officio amovendus. In hoc casu, si præmissa protestatione, seu salutari ac efficaci adhortatione moraliter possibiles cæteroquin faciat præcautiones &c. non tenetur hanc conversationem absolute interdicere; partim, quia de peccato uxoris non est certus; partim, quia exinde gravissimum sibi immineret damnum. *

Additio II.

* *Casus secundus.* Petrus audivit virum magnæ Auctoritatis graviter contra alios murmurantem; prudenter autem timet, quod, si eumdem corrigeret, nihil efficeret, sed ad majorem indignationem commoveret; in tali passu potest licite correctionem intermittere, quia non foret spes fructus; ad duo autem Petrus attendat, inprimis ne signis tales detractiones approbet: dein, ut, si possibile, eumdem ad alium indifferentem discursum pertrahat. *

Additio III.

* *Casus tertius.* Bertha famula bene advertit, quod altera ancilla, aut etiam filia heri sui suspecta foveat cum servo, vel alio consortia, quæ etiam post privatam admonitionem continuant. Si indicet hero, vel ejusdem uxori, prævidet, quod vel per ipsam propalationem patris seu matrisfamilias secreti non tenacis, vel aliunde procus ille sit deventurus in notitiam charitative nunc denuntiantis, cum gravi suo damno per procum inferendo: taliter non est adstricta ad ulteriorem correctionem, mediante denuntiatione faciendam: uti nec etiam, si præyideret, se nihil per suam correctionem, vel denuntiationem effecturam; cum fides non adhibeatur, &c. Et quoties in Confessionali, si fraternæ correctiones seu Charitativæ denuntiationes injunguntur, similia a confitentibus percipiuntur responsa? *Ego jam intimavi patri, & matrifamilias, nihil dicunt.* Sive: *Ego jam detuli Superiori, & monui, non vult audire &c.* vel sic: *Pater Reverende, absit a me, ut denuntiem, debeo cum ipsis vivere, quotidie agere, & certo ipsis innotesect, me detulisse, haberemque exinde continuas mortificationes, persecutiones graves &c.* vel aliter: *Pater Reverende, facerem totum libenter, sed sua Reverentia non novit hanc personam, si resciret enim, quod ego per modum fraternæ correctionis denuntiassem, prout probabiliter in notitiam deveniret, non essem securus in vita & membris &c.* Allegationes istæ, si veritate nitantur, plane excusant in simili casu a correctione seu denuntiatione fraterna. *

49. CON-

49. CONCL. III. Etsi hoc præceptum Correctionis fraternæ generatim omnes obliget, tam subditos, quam Superiores; strictius tamen obligat Prælatos & Superiores; quibus aliorum cura incumbit. Ita Mastrius *loc. cit. n.* 68. cum communi. Ratio primæ partis (quæ tamen intelligenda est concurrentibus præfatis quatuor conditionibus) patet ex illis generalibus verbis Christi *Matth.* 18. *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum.* Altera vero pars ex eo probatur, quia subditi tantum ex Charitate tenentur corrigere proximum, Superiores vero non solum ex Charitate, sed simul etiam ex Justitia, ac vi officii sui.

50. Quinimo in hominibus vulgaribus, qui non habent tantam auctoritatem, neque tantam prudentiam ad corripiendum proximum, hoc præceptum non tam frequenter occurrit. Unde præceptum istud est ample accipiendum, nec facile credendum, timoratos homines mortaliter contra illud peccare, præsertim si non fuerint Superiores. Imo etiam concurrentibus supra dictis quatuor conditionibus fieri potest, ut tantum peccetur venialiter, si nempe omittatur correptio ex quadam pusillanimitate, verecundia, timore aut tepiditate, qua quis reputat se minus idoneum ad faciendam correctionem, vel non existimat, se tam stricte obligari ad eam faciendam.

51. CONCL. IV. In Correctione fraterna servandus est ordo, quem Christus explicando obligationem Legis Naturalis præscripsit *Matth.* 18. illis verbis: *Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum &c. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ.* Ratio hujus saluberrimæ constitutionis est, ut sic consulatur famæ proximi, & fraterna correctio fiat modo, quo potest, secretiori, ac peccatum ipsius absque causa non manifestetur.

52. Cæterum hoc ipsum intelligendum est regulariter loquendo, & concurrentibus certis conditionibus; unde in pluribus casibus necessarium non est servare hunc ordinem, imo interdum non expedit eundem observare. Et ita inprimis accidit, quando peccatum proximi est publicum: hinc quippe dicitur 1. *Timoth.* 5. *Peccantes coram omnibus argue, ut & cæteri timorem habeant.* Quod intelligitur de peccatis publicis: nam ut loquitur S. Augustinus, *c. Quis aliquando. §. Hæc ergo de Pœnitent. dist.* 1. relatus; *Publica noxa publico eget remedio.* Secundo, si ex prima admonitione secreto facienda non speretur aliquis fructus, quin potius timeantur lites, odia, dissensiones inde orituræ, aut quod delinquens suum peccatum sit confirmaturus &c. cessat obligatio eam faciendi: siquidem ad inutile, vel nocivum nemo obligatur: simulque deficiente fine adæquato legis (qualis in proposito est emendatio fratris, ejusque spiritualis profectus) cessat ipsa lex. Tertio, si peccatum proximi quamvis occultum, verisimiliter credatur seu timeatur adhuc futurum, simulque vergat vel in præjudicium, tertii, vel in perniciem Communitatis; ut est proditio patriæ, disseminatio hæresum, aut hujusmodi. Nam cum talibus peccatis communiter privata monitione satis certo & efficaciter consultum esse non videatur; imo potius perversi homines, dum se deprehendendos vident, calidius suam nequitiam occultare soleant, cessat prævia secretæ monitionis obligatio: quia juxta ordinem Charitatis, spectatis omnibus circumstantiis, major est habenda ratio boni communis, quam privatæ famæ delinquentis. Vide de hoc fusius Jus Canonicum *Lib.* 5 *Tit.* 1 §. 2 & §. 6.

Additio I.

* Quæres. An quoad peccata occulta quidem, attamen simul vergentia in præjudicium alicujus Reipublicæ debeat ante denuntiationem Superiori faciendam præcedere aliqua monitio privata, quando equidem non scitur pro certo futurus relapsus, dubitatur tamen de seria emendatione? ℞. Stante tali dubio non requiri præviam monitionem privatam, ob rationem superior numero jam assignatam; quia stante tali dubio, & consequenter periculo emendationis debet præferri Bonum commune Bono privato, neque talis denuntiatio Superiori facta est peccaminosa diffamatio errantis, utpote quæ non est *injusta ablatio famæ ejusdem.* Audiatur desuper D. Thomas 2. 2 *quæst.* 33. *art.* 7. in formalibus sequentis tenoris: *Quod si aliquis occulte tractet, quomodo Civitas tradatur hostibus, vel si Hæreticus privatim homines a Fide avertat; quia ille, qui sic occulte peccat: non solum in te NB. peccat, sed etiam in alios, oportet NB. statim procedere ad denuntiationem, ut hujusmodi nocumentum impediatur, nisi forte aliquis NB. firmiter existimaret, quod statim possit per secretam admonitionem hujusmodi mala impedire.* Subsumitur: atqui dubitans de seria emendatione, non existimat *firmiter* per admonitionem secretam impediri hujusmodi mala: ergo. *

Additio II.

* Cæterum si quis NB. *firmiter* coram Deo conscientiose existimaret, per secretam, ac privatam monitionem impediri in futurum similia mala, equidem D. Thomas non agnoscit obligationem (intellige ex jure naturali vel Divino) immediate talem peccantem denuntiandi Superiori absque prævia monitione privata; hoc tamen non obstante potest per Superiores illos, qui alias habent potestatem ferendi leges, fieri statutum seu præceptum humanum in similibus Communitati præjudiciosis peccatis immediate denuntiandi peccantem Superioribus, si videant, illud ly *firmiter* sæpius non niti firmo fundamento, sed potius suggeri ab amore proprio, vel si experientia doceantur, circa simile crimen occultum privatam monitionem ordinarie nihil, vel parum juvare, sed relapsum potius prudenter esse timendum. Ita Felix Potestas cum aliis a se citatis *in Examine Ecclesiastico Tom.* 2. *part.* 3 *num.* 623. & Mastrius *in Theologia Moral. disp.* 10. *quæst.* 3. *art.* 5. *præsertim n.* 93. & *n.* 94. *

53. CONCL. V. In casibus, in quibus urget præceptum prævie monendi errantem, aliter corripiendus est inferior, aliter æqualis & aliter Superior. Ita certa, & communis Doctorum; & patet clare ex S. Scriptura. Siquidem inferior plerumque prius increpandus, & postea mansuete hortandus est, monente Apostolo *Galat.* 6. *Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis.* Æqualis vero amice commonendus est juxta illud 2 *Thessal.* 3. *Nolite quasi inimicum reputare, sed corripite ut fratrem.* Superior denique humiliter potius rogandus est, quam redarguendus, secundum quod dicitur 1 *Timoth.* 3. *Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem.*

54. Præcipue tamen cavendum, ne Prælati Ecclesiæ in publicis Concionibus taxentur coram plebecula; ex hoc enim nullus fructus sperari potest, quin potius timenda est mentis amaricatio, plebis offensio & scandalum, ac vilipensio Prælatorum. Hinc merito *in Clem.* 1 *Privileg. Religiosis in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione maledictionis æternæ districtius inhibetur, ne in Sermonibus suis Ecclesiarum Prælatis detrahant.* Et S. Hieronymus *Epist.* 4 *ad Rusticum*, relatus *can. Si Clericatus,* 16. *q.* 1. optimum omnibus relinquens exemplum, ait: *Non est humilitatis meæ, neque mensuræ judicare de Clericis, & de Ministris Ecclesiarum sinistrum quidpiam dicere: habent illi ordinem, & gradum suum.*

Additio.

* Quæres: An sit obligatio fraterne corrigendi, seu admonendi illum, qui peccat ex ignorantia aliqua, vel oblivione? e. g. Si quis ignorans die prohibito comederet carnes, aut nocte iret cubitum oblitus orare Horas Canonicas &c. Resp. I. Si ignorantia vincibilis fuerit, omnino adest obligatio fraternæ correctionis, si adsit spes emendationis, & simul habeantur reliquæ conditiones superius *num.* 48. specificatæ. Ratio est; quia talis peccat: ergo pariformiter tenemur, si commode possumus per correctionem fraternam eumdem in viam meliorem reducere, sicuti, si alia peccata committeret. Resp. II. Si ignorantia, vel oblivio fuerit invincibilis, equidem Bonacina absolute docet, neminem teneri ad correctionem fraternam, nisi quis aliunde fuerit obligatus ex officio, uti Pastor respectu ovium concreditarum & Confessarius respectu pœnitentium, vel nisi transgressio fuerit in præjudicium tertii. Nam (inquit) tantum obligamur vi Legis Divinæ corrigere pecca-

peccatum proximi ob periculum animæ; quale tamen non adesset, si fuerit transgressio ex ignorantia vel oblivione invincibili: hoc idem concedunt Oviedo, Banez, Navarrus & Valentia saltem in Lege humana. Econtra Sanchez, Franciscus Henno, Castropalao, & alii contradicunt, dicentes, adesse obligationem corrigendi; tum quia sic videtur exigere reverentia Legis; tum quia alias posset contrahi habitus contra legem, & inde magna inclinatio transgrediendi etiam tunc, quando cognoscitur voluntas legislatoris contraria. Hæc ultima sententia consulitur supposito, quod ex una parte talis correctio faciliter fieri possit, ex altera vero maxima & quasi certa affulgeat spes fructus. Merito tamen monet La Croix *lib.* 2 *n.* 214. opus esse hic discretione; etenim imprudenter ageret, qui inculpabiliter errantem in re nulli prorsus noxia corrigeret cum non levi ejusdem erubescentia, vel confusione, aut aliorum incommodo: prout juxta P. Gobat *in Theolog. Exper. Tit.* 3 *num.* 343 male fecit ille, qui Sacerdotem oblitum Stolæ de hoc defectu non sine confusione admonuit ad aram sub ipso Sacrificio. *

DISTINCTIO VII.

De Vitiis Charitati oppositis.

QUÆSTIO I.

De Odio Dei, & Proximi.

SUMMARIUM.

1. *Deus secundum se nequit odio haberi, sed solum quoad effectus suos.*
2. *Odium Proximi, duplex, personæ, seu Odium inimicitiæ, & qualitatis, se odium abominationis.*
3. *Odium Dei, quale peccatum?*
4. *Odium Proximi est ex suo genere suo mortale.*
5. *Potest per accidens fieri veniale.*
6. *Odium inimicitiæ semper illicitum, non sic odium abominationis.*
   (*a*) Ut dictum distin. 6. n. 25.
7. *Corollaria de Odio inimicitiæ, seu personæ.*
8. *Et Odio qualitatis personæ, quod vocant abominationis.*
9. *Optare sibi mortem a Deo, quando non sit peccatum?*
10. *Cavendæ quoad propositum quædam Propositiones damnatæ.*
11. *Ratio damnationis refertur.*
12. *Aliæ Propositiones damnatæ.*
   * *Quomodo dictæ Propositiones sint intelligendæ; Addit. I. II. III. & IV.*
13. *Maledictio, quale peccatum sit?*
14. *Et cui virtuti repugnet?*
15. *De invidia, Accedia, remissive.*
   (*b*) Tract. 3 dist. 3 quæst. 4. & 7 per totas.

1. ADVERTENDUM, quod Deus dupliciter considerari possit: primo secundum se, ut est summum, ac infinitum Bonum; & sic a nullo potest Deus odio haberi; nam ubi nulla est ratio mali, ibi nullus potest esse actus odii. Deinde potest Deus considerari quoad effectus suos; quatenus scilicet punit peccatores, leges ac præcepta carni contraria posuit, immittit calamitates hujus sæculi diversas, & tandem transgressores mandatorum suorum æternaliter cruciat in inferno: & hoc pacto dæmones, & nonnulli perversi homines Deum odio prosequuntur.

2. Advertendum ulterius, quod Odium proximi duplex esse possit. Unum dicitur *Odium personæ*, quo personæ cuipiam nobis displicenti malum volumus, quatenus ipsi malum est: & hoc alio nomine dicitur *Odium inimicitiæ*. Alterum appellatur *Odium qualitatis*, quo personam adversamur dumtaxat secundum malum ipsi adiacens, quod nobis vel aliis contrarium est, non autem secundum seipsam: & hoc vocant *Odium abominationis*. Layman *lib.* 2. *q. cap.* 8 *n.* 1 & alii.

3. CONCL. I. Odium Dei est peccatum gravissimum Charitati oppositum, neque illud ob parvitatem materiæ potest fieri veniale. Ita Bonacina *disp.* 3. *de Præceptis Decalogi, qu.* 4 *punct. ult.* & alii. Ratio est: quia quodlibet odium in Deum repugnat summæ ejus Bonitati.

4. CONCL. II. Odium proximi ex genere suo est peccatum mortale, oppositum Charitati. Ita communis. Ratio est: quia sicuti virtute Charitatis Deum & proximum diligimus, ita actibus Charitati oppositis homo Deum & proximum detestatur; ergo & odium proximi est ex genere suo peccatum mortale, cum opponatur excellentissimæ virtuti Charitatis.

5. Dicitur *ex genere suo*. Siquidem odium proximi potest fieri veniale, tum ob imperfectum animi consensum, seu indeliberationem actus (quod etiam in odio Dei locum habet) tum ob parvitatem materiæ: ut si quis leve malum alicui optet, aut si levem aliquam displicentiam, seu modicam aversionem habeat erga proximum: hic enim non peccat mortaliter. Idem dicendum, etiam si quis fastidium, indignationem, & quandam modicam aversionem concipiat erga eos, qui nobis spiritualia consulunt, puta erga Concionatores, Confessarios &c.

6. CONCL III. Etsi interdum licitum sit, hominibus malis, sive peccatoribus ex odio abominationis, seu ob qualitates pravas ipsis adjunctas optare malum, v. g. ut fur Reipublicæ noxius suspendatur, non quidem hoc optando, quatenus malum ipsius est, sed quatenus boni rationem habet, atque inde majora mala impediuntur (*a*) nihilominus odium inimicitiæ, quo personam proximi odio habemus, Charitati semper adversatur, ut dictum *Conclus. præced.* Hinc.

7. Infertur I. Eum graviter peccare contra Charitatem, qui alicui magnum malum exoptat ex displicentia personæ, seu quatenus absolute ipsi malum est, non vero ob bonum ipsius vel alterius. Idem de eo dicendum, cui persona alterius tamquam infesta, & odiosa displicet, sicque ipsam non esse desiderat, aut aliud grave malum ex animo precatur. Atque hoc ipsum procedit de isto, qui gaudet, seu complacet de gravi malo proximi, quia ipsi malum est. Ratio est clara: quia hæc pertinent ad odium personæ, quod vocant *Odium inimicitiæ*. Et exinde peccat mortaliter, qui ex eo fine recitat Psalmum 108. ut mala inibi contenta veniant super inimicum suum, prout exemplificat Busembaum hic.

8. Infertur II. Secus esse dicendum de eo, qui gaudet de malo alicujus, vel tristatur de ipsius bono ex honesto motivo. Sic quippe a peccato mortali excusatur, qui de alicujus infirmitate, vel morte lætatur, eo quod sic non possit amplius nocere Communitati, aut sibi esse occasio peccandi. Similiter non peccat, qui tristatur, dignitates conferri indignis, impios exaltari, sicque habere ansam amplius nocendi probis hominibus: quia hæc spectant ad odium qualitatis personæ, quod alio nomine *Odium abominationis* appellant. Quinimo Bonacina *loc. cit. num.* 7. hoc extendit ad matrem, quæ mortem filiarum exoptat, eo quod non habeat, unde eas vel ob deformitatem vel inopiam honestis nuptiis tradat.

9. Insuper passim Doctores a peccato excusant eos, qui cum debita resignatione in Divinam voluntatem, atque patientia (secus, si fiat ex impatientia, aut desperatione) sibi a Deo mortem exoptant ad subterfugiendas multiplices graves miserias hujus sæculi. Et multo magis id dicendum, si tale desiderium concipiatur ex metu Deum offendendi peccato mortali, aut ex desiderio ipsum æternaliter vivendi in æterna beatitudine, nam tale desiderium passim a libris asceticis commendatur tamquam bonum, laudabile, Deoque placens, juxta illud Apostoli *Philipp.* 1. *Desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo.*

10. Ne autem in præsenti materia laxentur habenæ malitiis hominum ob indiscretas, imo scandalosas quorundam illationes, merito huic malo Sedes Apostolica providendum censuit, dum Innocentius XI. Anno 1679. sequentes Propositiones, *sicut jacent*, *ut minimum tamquam scandalosas, & in praxi perniciosas* (ita sonat censura) *esse damnandas, & prohibendas statuit, & decrevit*. Una, & ordine 13 sic sonat: *Si*

sum

cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere & desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum. Ita Propositio damnata.

11. Ratio hujus damnationis est; quia quamvis ordinate, &. salva Charitate fieri valeat, quod quis sive ob bonum spirituale ipsius, vel alterius, aut propter bonum commune Reipublicæ, vel etiam ad evitandum ingens malum temporale optet alteri mortem, vel aliquod temporale incommodum, prout notat tum Doctor Angelicus 2. 2 q. 76. art. 1 & 3 dist. 10 art. 1 tum doctor Subtilis 3 dist. 30 q. un. (sic enim principalis intentio non fertur ad malum, sed ad bonum spirituale ipsius, vel alterius, vel ad bonum Communitatis, & ut alter nocere desinat) nihilominus illicitum est, & Charitati repugnans, optare mortem proximo ob tale emolumentum, quod solummodo speratur, & ad quale adhuc ne quidem habetur jus, aut ob quodcumque etiam modicum: quia tale bonum censetur esse levioris momenti facta comparatione cum vita hominis, adeoque hoc bonum non erit motivum honestum, & sufficiens pro eliciendo licite tali actu, ut recte notat Joan. Cardenas in Christ. Theologiea ad cit. Propositionem 13. Innocentii XI. cap. 3.

12. Altera, &, ordine 14. Propositio damnata sic sonat: Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris, non quidem ut malum Patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas. Similiter & sequens Propositio, ordine 15 merito est damnata: Licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas. Hæ proinde Propositiones, tamquam damnatæ, erunt cavendæ, idque ob rationes num. præc. allatas, quæ fortius urgent in proposito ob amorem a filiis specialiter debitum parentibus. Aliam adhuc declarationem harum Propositionum videre poteris apud Sporer Tract. 2 in I. Præcept. Decalog. cap. 6. Sect. 1 §. 4.

Additio I.

* Quæres I. Ex qua Regula dignosci queat, licitum esse de incommodo, ac damno alterius ob commodum, ac emolumentum proprium exinde oriturum gaudere, vel vice versa tristari de bono, ac commodo alterius ob malum sibi propterea timendum? Ante Responsionem Nota I. Quod aliud sit gaudere de incommodo, malo, ac damno alterius (v. g. de morte immatura Parentis) quatenus id alteri damnosum est, ita, ut ipsum damnum alteri obveniens sit motivum gaudendi: & aliud gaudere de damno, malo, & incommodo alterius, quatenus ex hoc ipso alterius incommodo, seu damno obvenit mihi quodpiam bonum, seu emolumentum: primum gaudium juxta præcedentia dicta certo non est licitum, foretque odium inimicitiæ; quoad secundum vero, ubi bonum, seu emolumentum mihi obveniens est motivum gaudendi, Nota II. Quod emolumentum mihi obveniens tamquam motivum gaudendi (puta in allegato casu hæreditas paterna) possit inprimis ita influere qua bonum reduplicative, ut tamen de medio acquirendi illud bonum (puta in præsenti de immatura morte Parentis) prorsus præscindatur: secundo taliter, ut etiam per istud gaudium ac complacentiam ipsum medium acquirendi alteri damnosum (puta in præsenti ipsa immatura mors) simul immediate ac directe attingatur, non quidem tamquam finis ac motivum acquirendi, sed tamquam medium: sic etiam loquendo de voluntate efficaci, si volo sumere medicinam, ut acquiram sanitatem, non solum volo sanitatem, sed etiam ipsam medicinam, & quidem sanitatem tamquam motivum, seu causam finalem, medicinam autem tamquam medium acquirendi hunc finem. Præcedens gaudium præcisivum damni alterius in similibus non videtur illicitum, neque sub propositione damnata comprehensum uti advertit Joan. Kugler in sua Christ super Cardenam, hic, estque ad tollendos multos scrupulos bene advertendum, præsertim in Primogenituris & Majoratibus, ubi mortem Primogeniti, vel senioris familiæ expectare necesse est. De altero vero restat adhuc difficultas: quare.*

Additio II.

* Respondeo ex libello succincte propositiones damnatas declarante: ad dignoscendam liceitatem similium actuum debet quasi ponderatio ab intellectu institui inter commodum, seu emolumentum ex una, & inter incommodum, seu damnum ex altera parte: si emolumentum proprium sit præponderans damno, seu incommodo alterius, licet gaudere de illo, dummodo citra tuam culpam alteri illud incommodum evenerit. Similiter si incommodum, ac damnum proprium eventurum sit valde grave, & quasi præponderans emolumentum alterius, licitum erit tibi de bono alterius tristari. Econtra vero, si malum alterius præponderet bono proprio, seu tuum emolumentum respective, & in comparatione damni alterius sit tantummodo leve, non licebit tibi de alterius damno gaudere: sicuti neque licitum erit tristari de adepto alterius emolumento, si tantum exinde tibi comparative exiguum incommodum oriatur. Ratio utriusque partis est; quia instituendo ad invicem ponderationem in libra Charitatis prior modus gaudendi, seu contristandi, ubi non simul cooperor ad malum alterius, nec impedio ejus emolumentum, non videtur contra ordinem rectæ Charitatis, bene vero modus posterior, uti doceat Dominicus Viva in Trutina Theologica part. 1. Proposit. 13. & seqq.

Additio III.

* Exemplificetur pro majori claritate in sequentibus casibus præcedens Doctrina: sic I. Filia multum a Patre sollicitata ad peccatum carnis, potest gaudere de immatura morte Parentis propter conservationem salutis spiritualis propriæ animæ: nam salus animæ propriæ est bonum præponderans saluti corporali Parentis. Item II. licet tristari, si homicidæ, aliique pessimi malefactores passim tolerentur impune in detrimentum Reipublicæ; nam bonum Reipublicæ est præponderans vitæ malefactorum. Econtra III. Est prohibitum Matri gaudere de morte suæ filiæ, eo quod a marito suo eadem subinde fuerit aliquo modo acerbioribus verbis increpata, & exinde apud Matrem querula, a quibus molestiis mater nunc est liberata: nam modicæ hujus molestiæ liberatio non est bonum præponderans malo mortis filiæ. Aliter foret sentiendum, si præcedentes ærumnæ filiæ fuissent valde graves, & sic vita valde amara: nam melior est mors, quam vita amara. Eccli. cap. 30.

IV. Pariter illicitum est de victoria a Catholicis contra Hæreticos reportata tristari ex eo, quia unus ex hisce occisis hæreticis erat tuus consanguineus, solitus tibi singulis annis quasdam conferre gratias nunc sublatas: nam bonum Reipublicæ Catholicæ est bonum præponderans damno tuo privato, quod ex morte occisi nunc suffers.*

Additio IV.

* Quæres II. An, ubi licitum est de incommodo alterius ob emolumentum proprium ex post facto gaudere, pariter ex hoc fine liceat alteri hoc incommodum antecedenter optare, seu inefficaciter desiderare? Ante Responsionem nota, quod desiderium inefficax non sit voluntas absoluta, quæ taliter vult objectum, ut simul inquirat media obtinendi illud: hoc enim non foret licitum, uti patebit sequentibus exemplis. Quare desiderium inefficax est tantummodo voluntas conditionata, qua exoptat, ut, si malum præponderans aliter tolli, vel bonum præponderans aliter acquiri non posset, id fieret (absque tamen sua cooperatione) etiam morte alterius. H. N.

Respondet apud dictum Dominicum Viva Pater Vasquez par. 2 part. 114. affirmative. Ratio est; quia hoc desiderium inefficax in effectum non aliter influit, quam gaudendo de illo objecto; prout apud Viva advertit Divus Thomas. Sic in exemplo: Filia a Patre Vitrico blandis verbis sæpius ad peccatum carnis allecta, etsi nequeat efficaciter influere in mortem Patris propter has blanditias, potest tamen inefficaciter optare mortem naturalem Patris, ut exinde liberetur a periculosa hac sollicitatione. Sic etiam, quando quis ducit vitam valde amaram, etsi nequeat se vita privare, ac propterea media exqui-

quirere, potest tamen sibi mortem optare, seu inefficaciter desiderare, prout taliter Elias 3 *Reg. cap.* 19. petiit animæ suæ, ut moreretur ad evadendas Jezabelis insidias. Simile petitum legitur ad Dominum a Moyse factum. *Num. c.* 11.

13. Quæres III. Quale peccatum sit maledictio, qua alicui homini malum imprecamur, v. g. ut fulmine, laqueo pereat, diabolus eum rapiat &c. Resp. I. Certum est, maledicere alicui serio, & ex animo, esse ex genere suo peccatum mortale, quamvis ex inconsideratione actus, vel levitate materiæ, aut si non fiat serie, sed potius ad ostendendam suam displicentiam vel indignationem possit esse veniale: puta si parens filio, hera ancillæ malum imprecetur, non ex animo deliberato, ut ita eveniat, simulque id fiat absque notabili honoris imminutione; uti post alios exemplificat Layman *loc. cit. cap.* 8 *num.* 8. Atque tales imprecationes solent fieri frequenter in jumenta, & alias creaturas non rationales.

14. Resp. II. Proximo sine justa causa serio maledicere, seu malum optare, Charitati repugnat, & ad peccatum Odii pertinet, interdum etiam Justitiæ repugnat, & ad contumeliam spectat. Ita communis. Exemplum prioris est: si quis cupiam absenti ex animo maledicat; nam hoc soli Charitati contrariatur. Exemplum posterioris est: si quis serio maledicat præsenti, ac in faciem ipsius; hoc enim insuper continet contumeliam, quia lædit honorem proximi.

15. Solent hoc loco Doctores agere pariter de Invidia, & Acedia, utpote quæ etiam sunt peccata mortalia Charitati repugnantia. Verum de istis jam dictum superius (*b*) explicando septem peccata Capitalia, inter quæ & hæc duo connumerantur.

QUÆSTIO II.

De Scandalo.

SUMMARIUM.

16. CONCL. I. Scandalum recte definitur dicendo: *Scandalum* est dictum, vel factum minus rectum, præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis. Ita communis. Dicitur, *dictum vel factum:* quia externa tantum actio (subintellige quoque omissionem ejus) potest habere rationem Scandali, non autem sola cogitatio interna. Et additur, *minus rectum:* quia non solum actio mala, sed quæ tantum habet speciem mali, potest habere rationem Scandali, si alteri occasionem peccandi præbitura sit. Quod si talis actio ne quidem speciem alicujus mali præ se ferat, omnino non dicitur ea actio scandalosa loquendo de Scandalo activo, cujus præcise non autem Scandali passivi natura hic descripta fuit. Ut autem utriusque Scandali distinctio ab invicem magis cognoscatur, sequitur.

17. CONCL. II. Scandalum aliud dicitur activum, & aliud passivum. *Scandalum activum*, quod & datum appellant, est illud, cui proxime data definitio convenit, & de quo ex professo loquimur. Et hoc rursus duplex est: nam Scandalum activum aliud est proprium, seu per se tale, dum scilicet quis expressa intentione dat alteri occasionem peccandi hortando, inducendo, vel faciendo aliquid, quod per se est inductivum ad peccatum, & hoc dicitur *Peccatum speciale scandali*. Aliud est improprie activum: ut fit, si quis ejusmodi actionem exerceat, quæ suapte natura apta est alteri occasionem peccati præbere, etsi hoc non intendat: ut si quis die jejunii carnes comedat coram talibus personis, quæ spectatis circumstantiis possunt inde accipere occasionem violandi præceptum Ecclesiæ, vel Fidei jacturam faciendi.

18. *Scandalum passivum* generatim est ipsa spiritualis ruina proximi, in quam quis labitur occasione ab alterius dicto, vel facto accepta. In proposito tamen passivum accipitur, prout contradistinguitur ab activo, atque alio nomine dicitur *Scandalum acceptum*, seu *Scandalum mere passivum*: estque illud, cum & præter intentionem operantis, & præter naturam, seu conditionem operis alter ex eo peccandi occasionem accipit; atque per hoc distinguitur a Scandalo activo: & subdividi potest in *Scandalum Pusillorum*, quod ex hominis ignorantia, vel fragilitate provenit, & in *Scandalum Pharisæorum*, quod ex mera malitia alterius ortum habet: prout olim Pharisæi, propria malitia, & invidia erga Christum excæcati, ex optimis ejus actionibus, miraculis, & doctrinis scandalizati sunt, a quibus proinde *Scandalum Pharisaicum* appellatur.

19. CONCL. III. Peccatum Speciale Scandali activi committitur, quoties quis dat, seu dare intendit alteri occasionem ruinæ spiritualis, ea nempe intentione (saltem interpretativa) quidpiam inductivum ad malum dicendo, suadendo, aut etiam faciendo, ut alter peccet; & talis, qui alium inducit ad peccatum intendens illius damnum spirituale, peccat duplici peccato, videlicet peccato speciali Scandali, quod opponitur Charitati, & Correctioni fraternæ, simulque eo peccato, quod ab altero committitur, seu ad quod induxit alterum. Ita Doctores communiter. Ratio est, quia; qui ex intentione est causa peccati alterius, hoc ipso vult illud peccatum, & consequenter etiam ipsius est reus, & non solius peccati Scandali. Hinc talis non satisfacit in Confessione, dicendo, se alterum ad peccatum induxisse, sed tenetur insuper exprimere speciem peccati, ad quod induxit, utpote vel directe, vel saltem indirecte & in sua causa voliti.

20. Advertendum tamen, non semper esse peccatum mortale, licet quis expresse intendat ruinam proximi; quia si hoc sit duntaxat peccatum veniale, utputa levis indignatio, ad quam quis proximum inducere intendit, erit tantum peccatum veniale: Ratio est: quia quantitas culpæ peccati Scandali ex solo proximi damno desiderato pensanda est. Bassæus *V. Scandalum n.* 6.

21. CONCL. IV. Scandalum activum superius explicatum ex suo genere est peccatum mortale, quoties quis tenetur impedire occasionem peccati proximi, abstinendo ab opere illo, quod est occasio Scandali, & non abstinet, sive deinde intendat ruinam proximi, sive non: e. g. Si quis provocaret alterum amicitiæ causa ad haustus, ex quibus prævidetur secutura plena ebrietas alterius. Ita communis, & ratio clara est: quia (ut supponitur) tenetur impedire occasionem peccati proximi, & non impedit: unde locum habet Salvatoris *Matth.* 18. *Væ homini illi, per quem scandalum venit*. Additur notanter, *quoties tenetur impedire abstinendo &c. & non abstinet:* quia non semper tenetur quis abstinere, ut amplius declarabitur in sequentibus.

22. CONCL. V. Licet is, qui absque sufficienti & justa causa facit opus speciem mali præ se ferens (idem a potiori dicendum de opere ex se malo, seu pecca-

peccaminoso) quo credit alios abusuros ad peccatum, censeatur regulariter cooperari peccato alieno, dando Scandalum activum, & consequenter peccet: nihilominus si quis aliquid ex se indifferens faciat justa intercedente causa, non peccat, quamvis ex eo alterum videat sumpturum occasionem peccandi, dummodo hoc nullatenus intendat. Ita Doctores passim. Ratio primæ partis est: quia quilibet tenetur, quantum commode potest, præcavere, atque impedire peccatum proximi; aliter enim faciendo censetur illud saltem indirecte, sive in sua causa velle. Altera vero pars suadetur ex eo: quia talis non censetur cooperari, neque velle peccatum alterius, sed jure suo utendo illud dumtaxat permittere.

23. Porro justa causa faciendi aliquid indifferens, quamvis eo credatur alter abusurus, non solum est grave damnum, quod quis pateretur abstinendo a tali opere, verum etiam quævis alia causa, quæ judicio viri prudentis justa censetur. Nam non semper æqualis causa erit proportionata ad excusandam ministrationem indifferentium cuipiam abusuro factam: sed quandoque major, vel minor requiritur causa, prout & illa indifferentia remotius, aut propinquius ad illum abusum propinquat, vel etiam gravior, aut minus gravis est obligatio illius virtutis, cui peccatum illud proximi hac occasione committendum opponitur, uti notat Sanchez *lib. 1 in Decalogum cap. 7 n. 12* cum aliis. Sic vendens ornamenta, vel fucos, quibus mulier iam parata abutetur, excusari potest a peccato mortali, si ipso non vendente alter venderet: quia vendere talia ex se est indifferens, ac remote solum dat ansam peccato, simulque subest proportionata causa vendendi; nam alioquin mercatori sequeretur damnum notabile, cum negando talia passim amitteret emptores. Et ob eandem causam excusari possunt caupones vinum præbentes illis, qui timentur se inebriaturi, vel præbentes cœnam eis, qui eandem in die ieiunii petunt; item & famuli parantes mensam, aut mensæ inservientes, vel cibos coquentes: quia hi non concurrunt ad potationem, vel comestionem, ut est inebriatio, vel fractio ieiunii, sed ut est quid deserviens ad refectionem, quod non est intrinsece malum, sed indifferens.

24. Econtra vero Innocentius XI. iure sequentem Propositionem, ordine 51 damnavit: *Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, & multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta, ne a Domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.* Et merito hæc Propositio damnata, sicque vitanda est, eo quod actiones illæ admodum propinque ad peccatum accedant, imo ad id cooperantur, dum quis eas scienter exercet.

Additio I.

* Ast dubitabis, quidnam circa Propositionem hanc damnatam sit sentiendum, si talis famulus non solum male tractetur v. g. verberibus excipiatur, torvis oculis aspiciatur, aut a domo expellatur, verum etiam sic expulsus nullum alium Dominum acquirat; atque exinde non sine magno dedecore, & summa mentis afflictione mendicare cogatur, poteritne saltem in his circumstantiis absque incursu in Propositionem damnatam præfatas actiones Domino exhibere, cum protestatione tamen, quod eas non exerceat eo fine, ut per has ad stuprum cooperari velit? Respondeo uti in succincta declaratione Propositionum damnatarum, non deesse Doctores: qui cum Lumbier, & Dominico Viva hic (in quorum sententiam videtur etiam P. Reinffenstuel iuxta verba ultima prioris numeri inclinare) sentiunt, tales actiones neque tunc licere famulo, eo quod iudicent eas intrinsece malas, quia omnino proxime influunt in ipsum peccatum stupri: sicuti ergo (inquiunt) iuxta communissimam DD. ob omnino proximum influxum in peccatum non licet, haud obstante periculo mortis, Catholicis apud Turcas captivis admovere ignem tormentis bellicis ad occidendos Christianos, neque vocare concubinam ad peccandum cum suo Hero (cum dicta ob tam proximum influxum videantur intrinsece mala) ita a pari non licebunt (aiunt isti Doctores) famulo memoratæ actiones ob quodcunque periculum, ac damnum. Ita illi. Dantur tamen etiam alii DD. qui cum Castropalao sentiunt Contrarium, iudicantes illas actiones, non æque ac occasionem Christianorum per admonitionem ignis ad tormenta, &c. esse intrinsece malas, cum, etsi multum appropinquent peccato, non tamen sint immediate perpetrativæ alicuius peccati; nam posset Herus ea ipsa famuli cooperatione uti ad subveniendum virgini, si forsan hæc adigeretur ab alio, sicque ad operandum bene &c. adeoque (addunt) licitas videri actiones illas famuli, non quidem ad evadenda mala gravia in ipsa Propositione allegata, bene tamen ad evitanda alia longe graviora, ac sæpius morte acerbiora. Profecto, quia actiones sequentes in bonum finem poni possent, licitum est iuxta Suarez, Sanchez, Lessium, & Layman captivis in triremibus Turcarum Christianis ob metum mortis, aut alterius mali ipsa morte acerbioris remigare contra Christianos, sarcinas, & arma ad bellum necessaria convehere, & propugnacula ædificare, etsi ista omnia injuste a Turcis ordinentur ad delendos Christianos. *

Additio II.

* Cæterum, quoniam in praxi quoad casus particulares adhuc, non obstante doctrina præcedenti, sæpius occurrunt dubia, an citra peccatum scandali hanc vel illam actionem (eodem modo proportionaliter discurre de omissione) ponere valeas, ex qua alter occasionem sumit peccandi? ad tollendas varias animi anxietates bene observa sequentes Regulas I. Quod numquam liceat aliquam actionem ex parte tua de se peccaminosam ponere, ex qua alter pariter ansam peccandi accipiat: sic famulo numquam licet oretenus, vel per litteras Domini agendo internuntium incitare, seu citare concubinam expresse ad peccandum, vel propria manu tales litteras invitatorias nomine Heri scribere. Rebellus, Sanchez, & Viva hic. II. Si actio tua non sit de se mala, ulterius adverte, quomodo hæc ad peccatum ulterius concurrat, an remotius, an propinquius? maior enim desideratur causa, si concursus ad peccatum est propinquus, quam si remotus: hinc (teste Viva hic) causa, quæ excusat a locando domum meretrici, non sufficit ad aperiendum ostium venienti ad actualiter peccandum cum Hero: & causa, quæ sufficit famulo ad comitandum Dominum, qui pergit ad amasiam, est insufficiens ad deferendam scalam, ac ad submittendos humeros. III. Pariter reflecte ad quantitatem damni proprii, si hanc tuam actionem intermittas: nam quo maius est damnum proprium alias eventurum, eo magis excusatur actio a peccato Scandali: sic conformiter dictis, iuxta Castropalaum contra alios, periculum mortis, aut gravissimæ paupertatis excusat a peccato famulum deferentem Hero suo scalam &c. non item torvus vultus sui Domini &c. IV. Attende ad quantitatem peccati occasione tuæ actionis ab altero perpetrandi; etenim quo gravius est illud, eo maior ex parte tua requiritur causa actionem ponendi. V. Considera, an te non concurrente, facile alii reperirentur hanc actionem posituri, vel non? minor enim causa sufficit in priori quam posteriori casu. Hinc (uti docte adducit P. Viva hic) facilius excusantur vendentes chartifolia, aleas, gladios &c. quibus non pauci abutuntur quam vendentes venenum, quod non facile reperitur vendibile, nec nisi cum maxima circumspectione vendi ordinarie solet.

25. CONCL VI. Scandalum mere passivum, seu acceptum ex nostra operatione, quæ neque in se, neque in specie externa illicita est, interdum permitti potest, interdum non. Ita Layman *lib. 2 tract. 3 cap. 13 num.* 8 cum aliis communiter. Ratio est, quia præceptum impediendi spiritualem ruinam proximi non permittendo Scandalum passivum, est præceptum affirmativum: hoc autem non semper obligat, sed concurrentibus certis conditionibus.

26. Itaque Scandalum mere passivum permitti non potest, sed debet impediri, quotiescumque nulla ratio necessitatis, vel utilitatis propriæ, aut alienæ, seu gravis incommodi vitandi cogit nos quidpiam age-

agere, ex quo putamus alterum fore scandalizandum, seu sumpturum occasionem peccandi: quia lex Charitatis nos obligat impedire peccata proximi, non minus ac alia ejus damna, si facile possumus. Econtra vero ob causam necessitatis, vel utilitatis potest permitti Scandalum mere passivum; ac proinde, si urget necessitas, vel utilitas, licite aliquid cæteroquin non malum fit a nobis, quamvis exinde alii sumant Scandalum, seu occasionem peccandi. Exempla nonnulla patent ex dictis *n.* 13.

27. Quinimo fas est ob justam causam necessitatis, seu utilitatis petere ab altero talia, quæ recte & sine peccato fieri possunt (notanter hoc additur, quia numquam licet inducere alterum ad agendum id, quod sine peccato fieri nequit) tametsi alter male, & non sine peccato hoc præstiturus existimetur. Sic licite ab usurario in casu indigentiæ petitur mutuum, quamvis ille sciatur usuras exacturus, & sic peccaturus. Similiter, si id necessitas postulet, possum ab Infideli juramentum exigere, licet sciam ipsum juraturum per falsos deos. Insuper Parochianus potest a Parocho concubinario exigere, & recipere Sacramenta, quamvis timeat, hunc non nisi cum peccato ministraturum. Ratio est: quia talia opera possunt licite præstari, nam potest Sacerdos præmissa, si velit Confessione, vel saltem Contritione absque ullo peccato ministrare Sacramenta, alter jurare per Deum verum, si hunc agnoscere velit, aut dare gratis mutuum: unde, quia habeo iustam causam exigendi, non pecco talia exigendo, ac permittendo eorum peccata.

28. CONCL. VII. Maior tamen causa requiritur ut permittatur Scandalum passivum ex infirmitate, aut ignorantia, quod vocant *Scandalum Pusillorum*, quam requiratur ad permissionem Scandali Pharisaici, seu ex malitia. Ita communis. Unde notant Doctores, Scandali Pharisaici nullam plerumque habendam esse rationem: si autem prævideatur Scandalum ex ignorantia, vel fragilitate secuturum, plerumque, conformiter tamen modificationi præcedentibus duobus numeris assignatæ, esse condescendendum, aut præmittendam debitam instructionem, vel admonitionem.

APPENDIX.

Continens sex utiles casus circa materiam Scandali.

* *De impura loquente coram aliis. Addit.* I.
* *De Rustico ebrio coram aliis blasphemante. Addit.* II.
* *De Nobili obscœnas imagines in sua domo habente. Addit.* III.
* *De Matrona ab aliis impure amata. Addit.* IV.
* *De Puella sibi timente, ne per suum vestitum aliis Scandalo existat. Addit.* V.
* *De Patrefamilias tentante famulorum fidelitatem per expositionem pecuniæ. Addit.* VI.

Additio I.

* Ex dictis resolvuntur variis casus. I. Petrus impura locutus est coram aliis non quidem ex motivo impuro, sed præcise ex animi levitate, de quo se accusat in confessionali. In hoc casu, si fuerint præsentes tales personæ, quæ facile exinde potuissent induci ad impuram complacentiam &c. Peccavit Petrus graviter peccato Scandali activi; quamvis dubitet, num alii actualiter fuerint ex suis dictis scandalizati: nam ad peccatum scandali activi sufficit, quod fuerit grave periculum scandali sumendi, si tamen effutiens hæc impura advertit pro tunc, illud subesse periculum. Unde decipiuntur tales, qui putant se a peccato Scandali iam exemptos esse, dummodo similia non proferant coram puerulis aut parvis puellis. Hoc tamen verum est, quod excusari a peccato Scandali possint, si hæc verba impura prolata fuerint coram talibus, apud quos ob varias circumstantias non subest periculum, quod exinde ad peccatum impuræ complacentiæ multum alliciantur: e. g. si aliquis coniugatus rusticus apud alios similis conditionis inter laborandum ex levitate animi suis discursibus impura quædam verba immiscuisset absque mala intentione, prout sæpius evenire solet. *

Additio II.

* Casus II. Paulus rusticus crapulosus erumpit in blasphemias coram aliis piis & devotis, qui desuper displicentiam & indignationem ostendunt, seu (ut vulgus loquitur) non parum exinde scandalizantur; quæritur ergo, an rusticus dederit Scandalum, de quo se debeat specialiter in confessionali accusare? Resp. Etsi ratione crapulæ contra temperantiam & propter blasphemias contra religionem peccaverit, si deliberate fecerit, speciale tamen peccatum Scandali in confessionali detegendum non commisit. Ratio est: quia Scandalum tunc committitur, quando quis per aliorum dicta vel facta ad peccatum inducitur, atqui pii devoti audientes blasphemias non fuerunt inducti ad peccatum; nam displicentia & indignatio exinde ab illis concepta fuit justa, si non excedat in modo; ergo. Quare tales devoti dicuntur scandalizari tantum improprie & abusive, uti recte cum Castropolao notat Felix Potestas *tom.* 1. *Exam. Confess. part.* 2 *cap.* 2 *n.* 327 *prope finem*. Aliud foret, si dictus rusticus similia proferret coram suis prolibus, quæ facile a suis parentibus blasphemias addiscunt &c. *

Additio III.

* Casus III. Cornelius nobilis retinet in suis hypocaustis artificiosas quasdam obscœnas, queis parietes exornat, imagines, cum protestatione tamen, quod non ex malo fine, sed tantum ratione artificii easdem conservet, quæritur, an peccet peccato Scandali? Resp. Nobilem istum, si tales imagines retineat palam, graviter peccare peccato Scandali activi, saltem si easdem non cooperiat, & liberum ad illas videndas accessum aliis indistincte concedat. Ita cum Diana La Croix hic *n.* 236. Ratio est: quia similes imagines magis solent movere ad obscœnas cogitationes, quam sermo impurus: ergo eas non amovens magis peccabit Scandalo activo, quam miscens sermones impuros. Viderint jam illi Pictores vel Sculptores, qui artificio suo abutentes tales imagines pingunt vel sculpunt, & exinde sunt origo, ac causa primaria omnium talium malorum. *

Additio IV.

* Casus IV. Maria Matrona honesta ex certis signis vel ab experientia edocta bene cognoscit, quod a quodam viro contra voluntatem suam impure ametur, quale periculum majus est, si aspiciendi eam se se offerat occasio. Hinc quærit ex Confessario, an hoc non obstante possit citra peccatum Scandali prospicere per fenestras, si ab ipso exinde videatur, adire aliquem conventum aut convivium, cui talis intervenit, vel num potius obligetur ab his abstinere? Respond. I. Si a similibus deberet abstinere longo tempore, non obligatur. Ratio est: quia ex una parte dictum scandalum foret tantummodo passivum, ex altera vero conformiter dictis nemo tenetur vitare Scandalum passivum cum gravi suo incommodo, quale foret longiori tempore sese similibus privare ob alterius peccatum, quale posset, dummodo vellet, alter vitare ipsemet. Respond. II. Si deberet dicta Matrona citra suum notabile incommodum, præjudicium, aut damnum tantummodo ad breve tempus sive una, vel altera vice a similibus abstinere, obligaretur, supposito, quod aliquis ex humana fragilitate sciretur inde lapsurus. Ratio est: quia juxta jam dicta *n.* 26 tenemur impedire sub his limitationibus Scandalum Pusillorum. Respond. III. Si alter talia peccata committeret ex mera malitia, non obligaretur Matrona supra memoratas visitationes, aliasque actiones sub culpa gravi intermittere. Ratio est: Quia Scandalum illud foret mere Pharisaicum, cujus plerumque nulla habenda est ratio, quando quis propterea deberet non sine aliquali saltem molestia privari libertate sua in alias licitis. Videantur Sporer *part.* 5 *in Decalog. cap.* 1 *Sect.* 2 *num.* 34. La Croix *Tom.* 1 *lib.* 2 *num.* 245 & 247. Felix Potestas *Tom.* 1. *Exam. Conf. part.* 2 *cap.* 2 *n.* 326. 343. Porro censentur ordinarie hæc fieri ex mera malitia alterius, quan-

quando ille de industria quærit proterve similes occasiones, vel saltem easdem absque ullo signo emendationis sæpe frequentat, nec desistit, quamvis per verba, vel signa etiam personæ ab ipso impure amatæ bene advertat displicentiam ejusdem &c. *

Additio V.

* Casus V. Titia & stemate & forma illustris virgo timet sibi, ne per mundum suum muliebrem, quamvis nihil mali exinde intendat, aliis tamen scandalum præbeat. Quæritur itaque, an isto timore non obstante adhuc tali ornatu vestita sine peccato incedere valeat, nec ne? Ad hoc cum Sporer *part. 5. in quintum Præceptum Decalog. cap. 1. num.* 38. & 39. ac Busembaum *lib. 2. Tract.* 3. *cap.* 2. *dub.* 5. *art.* 2. Respond. I. Si Titia sciret, quempiam per suum ornatum sumpturum esse scandalum in particulari, deberent applicari cum proportione dicta præcedentis Casus. Respond. II. Si dicta Virgo illustris nullum particularem determinate sciat scandalizandum, sed tantum in genere timeat aliquos forsan scandalizandos fore, non tenetur exinde abstinere a mundo muliebri statui suo competente, modo aliorum lasciviam non intendat, nec ei placeat dicta aliorum luxuria; licet forsan complacentiam venialiter peccaminosam haberet, quod laudetur tamquam formosa. Ratio est: quia alias sub mortali deberent similes formosæ Virgines quasi perpetuo, vel saltem ad longum tempus abstinere tali ornatu; quia hoc periculum in genere tamdium duraret, quamdiu durat pulchritudo vestium; ac formæ: atqui hoc foret nimis difficile, ac plenum scrupulis, & consequenter non obligatorium; cum non teneamur impedire Scandalum passivum cum tanta nostra difficultate: ergo, Quinimo Felix Potestas *Tom.* 1. *Exam. Confess. part.* 2. *cap.* 2. *n.* 331. cum Sporer & Busembaum *locis cit.* excusant a mortali (non tamen a veniali) si talis virgo uteretur vestitu etiam superfluo ac vano v. g. fucando faciem, utendo crinibus alienis, ac denudando aliqualiter collum & pectus juxta communem talis regionis consuetudinem, nisi tamen talis denudatio vel ornatus foret valde turpis & ad libidinem provocans. Rationem assignat Busembaum istam: quia huic sexui, præsertim si maritum quærat, nimis grave esset perpetuo talibus abstinere sub peccato mortali, præcise ex eo, ut aliorum Scandalum passivum impediat. Cæterum loquendo de denudatione colli præfata, A. A. doctrina caute, & non nisi cum magna circumspectione practicetur, ne nimia laxitate major causa peccandi præbeatur. Et hinc addunt Doctores, ut denudatio pectoris liberior, quantum fructuose fieri poterit, a Confessariis dissuadeatur, imo etiam præsertim si ex Confessione noscetur, istam denudationem huic feminæ, vel aliis in particulari fuisse occasionem frequentioris lapsus, positive interdicatur. Profecto Innocent. XI. sub suo regimine in alma Urbe Romana prohibuit, ne feminæ sic scandaloso modo nude incedentes communicarent: & Christus ipsemet S. Birgittæ *lib.* 7. *Revel. cap.* 16. summam displicentiam, quam in tali denudatione concipit, manifestavit, ac *lib.* 8. *cap.* 57. subiunxit, quanto periculo gravis peccati ob scandalum se tales exponant & quantum gratiæ ipsis subtrahatur. Vide etiam desuper terribilem Visionem *lib.* 6. *Revel. cap.* 52. *

Additio VI.

* Casus VI. Quidam Paterfamilias, ut securior fit de fidelitate famuli sui, hominis quidem alias valde dexteri, in hoc tamen puncto sibi non parum suspecti, relinquit in mensa certam pecuniam, quæritur, an facere possit citra peccatum Scandali? Respond. affirmative: ratio est, quia in tali casu ad summum adesset Scandalum passivum, quod non tenemur impedire, si habeamus gravem rationem in contrarium, prout contingeret in præsenti: cum dominus id faceret, partim, ut a sua suspicione liberetur, partim, ut de famuli fidelitate certior reddatur, sicque ipsi plura confidere queat &c. Quinimo Felix Potestas *Tom.* 1. *Exam. Confess. part.* 2. *cap.* 2. *n.* 336. ex Castropalao subiungit, quod Pater, si habeat filium probabilissime aliquoties subtrahentem ex cista parentis, semper tamen, si increpetur, negantem, possit relinquere clavem in arca, quasi ejus oblitus, aut apponere nummos in loco patenti ex eo fine, ut filius in furto deprehensus efficacius corrigatur, & puniatur, sicque desistat: tum quia hæc actio est pura occasionis permissio facta ex gravi ratione, nimirum ut deprehensus possit efficacius corrigi, & pertrahi ad emendationem: tum quia est res valde indifferens, & ea posita filius adhuc est liber ad non furandum: tum quia talis permissio compensatur ipsa correctione, ad quam maxime Pater habet onus. *

QUÆSTIO III.

De Discordia, Contentione, & Schismate.

SUMMARIUM.

29. CONCL. I. *Discordia* est dissensio voluntatum circa bonum, quod ex Charitate velle debemus. Ita D. Thomas 2. 2. *q.* 37. *art.* 1. & alii. Sicut enim concordia & pax consistit in consensione voluntatum, ita discordia in earum dissensione. De hac utraque extat vulgatum illud proverbium, *Concordia res parvæ crescunt, Discordia magnæ dilabuntur.* Dicitur in data definitione, *dissensio voluntatum circa bonum:* nam discordia circa malum non est vitiosa, sed laudabilis. Et additur, *quod ex Charitate velle debemus*, non enim est peccatum Discordiæ, dissentire in bono, quod facere ex Charitate non tenemur, v. g. si socium rogantem, ut cum eo Religionem ingrediaris, aut peregrineris, sequi recuses.

30. CONCL. II. *Contentio* est impugnatio veritatis cum confidentia clamoris. Ita Layman. *lib.* 2. *Tract.* 3. *cap.* 11. cum aliis. Et hæc dupliciter fieri potest, nimirum vel ex intentione formali, quando scilicet quis agnitam veritatem impugnat: vel ex intentione virtuali, si quis doctrinam impugnet non curans, sive ea sit vera, sive falsa.

31. Cæterum Contentio, seu veritatis impugnatio est ex genere suo peccatum mortale (quamvis ob imperfectionem actus, vel parvitatem materiæ possit esse veniale) quia opponitur Charitati, & Paci. Unde Apostolus *ad Galat.* 5. inter opera carnis, quæ excludunt a regno Cœlorum, enumerat *Contentiones.* Hoc tamen intellige de tali veritatis impugnatione, quæ serio fit: nam si a Scholasticis exercitii causa, aut ad explorandam alterius doctrinam fiat cum debitis circumstantiis, ea solet esse laudabilis.

32. CONCL. III. *Schisma* est illicita divisio, per inobedientiam ab unitate Ecclesiæ facta. Ita in re communis. Et sensus est, quod peccatum Schismatis committatur, quando quis sese segregat ab unitate Ecclesiæ, prout ea est Corpus mysticum ex diversorum statuum Fidelibus, tamquam membris inter se, & cum uno Capite Christo, ejusque in terris Vicario connexis compositum.

33. Schisma opponitur Charitati, qua tenemur diligere Corpus mysticum Ecclesiæ, ejusque Caput visibile, Christique in terris Vicarium Romanum Pontificem. Unde D. Augustinus *lib.* 1. *de Serm. Domini. cap.* 5. ait: *Ubi Charitas non est, non potest esse justitia, quam charitatem, si Schismatici haberent, non dilaniarent Corpus Christi, quod est Ecclesia.*

34. CONCL. IV. Schisma subdividitur in purum, & conjunctum cum hæresi. *Schisma purum* non opponitur Fidei, sed Charitati dumtaxat & paci: ut si quis ex mera malitia abstraheret se ab obedientia veri Romani Pontificis, & alteri adhæreret. *Schisma conjunctum cum hæresi* dicitur, quando insuper negatur aliqua propositio Fidei, utputa Primatus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, aut hujusmodi. Et quidem Schisma

ma plerumque tandem transit in hæresim, prout notatur *can. Inter hæresim. 24. q. 3.* ibi: *Quod quidem in principio aliqua ex parte intelligi potest: Cæterum nullum schisma non aliquam sibi confingit hæresim, ut recte ab Ecclesia recessisse videatur.*

35. Quæres, quid faciendum sit tempore Schismatis, quando electi sunt duo Summi Pontifices? Resp. I. Si sit unus certus Papa, de quo prudenter dubitari non potest, ei erit adhærendum, & qui alteri favent, sunt Schismatici.

36. Resp. II. Si vero in tali casu legitimus Papa sit dubius, ita ut non possit prudenter cognosci, nulli est adhærendum. Ita Sanchez *disp. 12. de Schismate. sect. 1. n. 11.* Cajetanus, Sylvester, Bassæus, & alii. Ratio est: quia revera tunc nemo ex istis duobus habet verum jus in Ecclesia acquisitum. Accedit, quod temerarium sit, ac periculosum, dubia habere pro certis.

37. Itaque unusquisque tunc se gerat ut unum Ecclesiæ membrum, & Christo Capiti adhæreat, dubios eius Vicarios habens pro dubiis, paratus uni certo adhærere, quando Ecclesiæ provisum fuerit de certo; quod si contrarium fiat, Schisma fovetur, & hac ex parte peccari potest. Interea vero Christiana Plebs satisfaciet adhærendo suis Episcopis, Parochis, & Doctoribus Catholicis, semper parata adhærere illi Papæ, quem Ecclesia tamquam legitimum receperit. Et hæc sententia Suarezii est tutior, & in praxi tenenda.

38. Nihilominus Sayrus *in Thesauro lib. 3. cap. 5. n. 22.* & Trullench. arbitrantur, quod quamdiu causa est dubia, & duo vel plures contendunt de Papatu, ac se pro Summis Pontificibus gerunt, nec per Concilium Generale res est determinata, tam ipsi, quam sequaces eorum a peccato excusentur, dummodo parati sint ad determinationem Concilii Papatu se abdicare, & eiusdem Concilii determinationi, ac decreto acquiescere. Cæterum prior Suarezii sententia tutior est, & merito tenenda: Bassæus *Tom. 2. V. Schisma. num. 5.* & alii.

QUÆSTIO IV.

De Bello, & variis ipsum concernentibus.

SUMMARIUM.

39. *Ratio Ordinis.*
40. *Bellum, quid, & quomodo differat a Seditione, & Rixa?*
41. *Bellum ex natura sua licitum est, si debitas conditiones habeat.*
42. *Tres ad Bellum justum conditiones requiruntur, quæ?*
* *Specificantur adhuc aliæ conditiones.*
43. *Potest dari Bellum ex utraque parte justum formaliter, non autem materialiter.*
44. *Subditi in dubio de justitia belli possunt parere Principi.*
45. *Quid dicendum de extraneis?*
46. *Vel paratis sequi quodcumque Bellum?*
47. *In Bello justo licite occiduntur nocentes.*
48. *Quid de innocentibus?*
49. *In Bello justo, cui acquirantur bona hostium?*
50. *Quid de injusto?*
* *Quid de Bello justo specialiter quoad bona spiritualia? Additio I.*
* *Ad quem spectent Bona mobilia Hosti denuo erepta, ac recuperata? Addit. II.*
* *An in his Bonis priores Domini possint prætendere jus Postliminii, & quando? Additio III.*
* *Quæ sint specialia peccata militantium? Additio IV.*

39. SOLENT hoc loco passim Doctores agere de bello, sive quod per ipsum Charitas plurimum lædatur, præsertim si est injustum; sive quia finis Belli pax est, & securitas *arg. c. Noli 23. q. 1.* ibi: *Bellum geritur, ut pax acquiratur.* De quo proinde loquendo, sit.

40. CONCL. I. *Bellum* est conflictus armorum, auctoritate Principis Superiorem non recognoscentis indictus. Ita communis. Differt autem a Seditione, & Rixa, quod Bellum sit multitudinis contra extraneos; *Seditio* multitudinis contra multitudinem eiusdem Communitatis: *Rixa* vero paucorum, vel singulorum contra paucos, vel singulos.

41. CONCL. II. Bellum, si debitis conditionibus vestitum sit, ex natura sua licitum est. Patet hoc ex innumeris S. Scripturæ locis. Idque intelligendum est, sive Bellum sit mere defensivum, utpote quia Jure naturæ licitum est vim vi repellere; sive etiam offensivum, quo sumitur publica vindicta de gravibus iniuriis, si aliunde congrua satisfactio obtineri nequeat.

42. CONCL. III. Ad Bellum iustum tres præsertim requiruntur conditiones, videlicet auctoritas legitima Principis Superiorem non recognoscentis, iusta causa, & recta intentio. Ita Doctores communiter cum D. Thoma *2. 2. q. 40. art. 4.* Et quidem, si prima vel secunda conditio desit, Bellum non solum Charitati, sed etiam Justitiæ contrarium est cum onere restituendi damna illata: si autem deficiat sola tertia conditio, id est, intentio recta ex se loquendo non est contrarium Justitiæ sed soli Charitati. Mastrius *disp. 10. Theol. Moral. n. 107.* & alii.

Additio.

* Porro stante etiam cæteroquin causa iusta Belli non censetur recta adesse intentio Principis Bellum indicentis. I. Si minima subsit spes Victoriæ: quia tunc temeritatis argueretur Princeps, qui subditos gravissimo periculo multorum damnorum exponeret ob exiguam spem. II. Si damna, quæ ex bello sequuntur, longe prævaleant utilitati Victoriæ speratæ; quia Princeps in suis actionibus potius Bono Reipublicæ, quam commodo privato providere debet. Imo Augustus, Scipio, Alexander Magnus, & Lucullus (teste Plutarcho in Lucull.) dicere solebant, *malle se unum civem servare, quam mille hostes occidere.* III. Si prævideatur ex dicto Bello, hostes Ecclesiæ futuros per fœdera summe ipsis favorabilia &c. longe potentiores, & Bonum Religionis notabiliter esse diminuendum. Ita cum Victoria, Valentia, Coninch &c. Suarez *disp. 13. de Charitate. Sect. 4. n. 8.* & Molina *T. 2. de Just. disp. 107. V. Recte admonet.* *

43. CONCL. IV. Potest Bellum ex utraque parte esse justum formaliter, non tamen materialiter. Ita cit. Mastrius *num. 119.* cum communi. Et quidem Bellum non posse ex utraque parte esse justum materialiter, seu a parte rei, ac per se loquendo, patet ex eo: quia realiter & a parte rei soli uni parti potest competere jus. Cæterum quia sæpe ob ignorantiam, vel diversarum opinionum probabilitatem hoc jus ignoratur, hinc per accidens seu formaliter accidere potest, Bellum ex utraque parte esse justum; prout simile quid sæpenumero contingit in causis civilibus, sive forensibus.

44. CONCL. V. Subditi in dubio de justitia Belli, pro Principe ad Bellum eos vocante præsumere, eique parere, & militare possunt. Ita Layman *lib. 2. tract. 3. cap. 12. n. 7.* cum aliis. Ratio est, quia in dubio quisque tenetur obedire Principi, vel Superiori suo. Sufficit proinde, ut talibus subditis (idem dic de militibus conductitiis, si illis postea Bellum imperetur, de cujus justitia dubitant) manifeste non constet de injustitia Belli.

45. Cæterum milites extranei, atque voluntarii, vocati ad Bellum justitiæ causam magis examinare tenentur; & si de justitia belli dubitent, ita ut in neutram partem prudenter assentiantur, plerumque militare non possunt; quia nulla cogente, aut excusante obediendi necessitate exponunt se periculo gravissimæ injuriæ inferendæ. Dicitur, *plerumque*: nam si quidem causa bellandi speculative appareat dubia, simul tamen præsumptio sit, Principem cum Consiliariis causam illam prius diligenter examinasse, bonaque fide ad Bellum procedere, damnari non debent milites, etiam extranei, si eidem, deposito practice suo dubio, pro stipendio serviant. Layman *loc. cit.* cum aliis.

46. Il-

46. Illud vero apud omnes in confesso est, milites, qui parati sunt sequi quemcumque ad Bellum vocantem, sive justum sit sive injustum, dummodo stipendium præbeat, versari in malo statu, & nisi propositum mutent, a Confessario absolvi non posse. Layman *ibidem*. Bassæus V. & alii.

47. CONCL. IV. In Bello iusto licite occiduntur omnes nocentes ac rebelles, non solum in ipso pugnæ congressu, sed etiam post partam victoriam, si eorum mors ad vindicandam iniuriam, & pacem atque securitatem firmandam necessaria videatur: nisi forte sub promissione vitæ se se dederint, tunc enim pactum erit servandum. Ita Mastrius *loc. cit.* cum communi. Additur tamen, *nisi forte sub promissione &c.* nam ut dicitur. *c. Noli* 23. *q.* 1. *Fides, quando promittitur, etiam hosti servanda est.*

48. Porro Innocentes (quales de Jure naturæ sunt pueri, ac mulieres? de Jure vero Ecclesiastico Religiosi, Clerici, peregrini, homines simplices ac rustici, idque secundum iuris præsumptionem, quamdiu contrarium de ipsis non ostenditur *arg. c. Innovamus. de Tregua & pace.*) Innocentes, inquam per se atque ex intentione in Bello occidere numquam licitum est: per accidens tamen, ac præter intentionem aliquando possunt occidi, utpota si Bellum geri, vel victoria obtineri nequit, nisi innocentes una cum nocentibus, quibus permixti sunt, simul occidantur: prout accidit in arcium eversione, urbium expugnatione &c. nam tunc ratio boni communis præponderat privato.

49. CONCL. VII. In bello iusto bona mobilia temporalia ab hostibus capta Jure Gentium fiunt occupantis; quod verum est, nisi consuetudo, vel leges particulares locorum contrarium statuant: Bona autem immobilia fiunt Principis, vel Reipubblicæ iustum Bellum indicentis. Ita communis, & patet ex §. *Item ea. Instit. de Rerum divisione*. Ibi: *Ea, quæ ex hostibus capimus, Jure Gentium statim nostra fiunt*. Concordat textus *l. Si. quid Bello ff. de Captivis*. iuncta Glossa ibidem, recte hoc de rebus mobilibus intelligente. Quod si tamen alicubi vigeat lex particularis, vel consuetudo, ut tota præda in communi reponatur, & singulis æqualiter dividatur, iuxta illud Davidis Regis effatum 1. *Reg.* 30. *Æqua pars erit descendentis ad prælium, & remanentis ad sarcinas, & similiter divident:* ea omnimodis erit observanda.

50. Dicitur notanter, *in Bello justo*; nam capta ab hostibus in Bello iniusto omnia sunt obnoxia restitutioni, ut dictum *n.* 42. Plura de Bello dicere non iuvat, si verum est illud Poetæ.

Nulla salus Bello: pacem deposcimus omnes.

Additio I.

* Quinimo bona mobilia spiritualia, seu principaliter ad finem spiritualem ordinata, v. g. Patenæ, Calices pretiosa paramenta &c. etiam in Bello iusto Ecclesiis ablata non fiunt capientium, cum sint res extra commercium humanum. Ita Suarez *disp.* 13. *de Charit. sect.* 7. *n.* 17. Sylvester V. *Bellum III. num.* 6. & Petrus Marchantius *Tom.* 3. *Trib. Sacrament. sect.* 6. *Tit.* 2. *q.* 3. *Concl.* 4. adeoque tenerentur milites Christiani similia deprædantes iterum restituere, quia tales res non sunt sub commercio humano. Quoniam vero hoc in praxi raro fieri videmus, præsertim, si milites Hæretici cum Catholicis commixti sunt, permittunt, immo suadent Doctores, ut alii incolæ similes res spirituales a militibus vili pretio (prout plerumque milites sic solent venales exponere) comparent cum hac intentione, quod illas velint iterum Ecclesiæ, ad quam spectant, si eadem rescierint, restituere recepto redemptionis pretio, quale pretium etiam teneretur Ecclesia reddere, utpote cuius negotium utiliter talis gessit. Ita Diana *part.* 6. *Tract.* 4. *Resol.* 23. Bassæus V. *Bellum. n.* 19. & Bonacina *de Restit. in part. disp.* 2. *q. ult. sect.* 1. *punct. ult. n.* 24. *

Additio II.

* Quærit. I. Ad quem pertineant bona mobilia temporalia per hostem ablata & denuo per milites defensores illius Regionis recuperata? Casus potest esse iste. Husari hostiles ex licentia sui Capitanei deprædati sunt certos pagos, præter pecóra alia insuper bona auferentes, & in sua castra tamquam in locum tutum deportantes. Intra paucos dies hi Husari ab aliis militibus dictæ Regionis defensoribus ex improviso obruuntur, quibus etiam tota præda, Husaris partim cæsis, partim in fugam actis, in manus venit. Quæritur jam, an dicti milites teneantur hanc prædam iterum restituere prioribus Dominis, vel num possint sibi retinere? Resp. I. Si pecora vel alia bona temporalia dicti milites virtute bellica ab hostibus Husaris recuperarunt pro tunc, quando hi eam prædam necdum ad castra, aliumve locum tutum deportarunt, tenentur iterum rusticis restituere; cum tali modo hi milites non fiant Domini prædæ: taliter enim intelligendus est textus *L. Ab Hostibus* 12. *C. de Postliminio reversis*: ubi eruitur, militem eorum, quæ virtute bellica acquisivit, non Dominum, sed defensorem esse debere. Atque sic sentiunt Angelus, ac Salicet in *L. ab Host. C. de Capt.* & eo modo etiam explicanda erit Glossa apud Gothofredum *in L. in Bello.* §. *Si quis servum ff. de Captiv. & Postlim.* dum inquit: *Res meas virtute Bellica recuperatas mihi gratis debere restitui*. Resp. II. præfati milites hanc prædam recuperarunt jam deportatam antea ab hostibus in tutum locum, non obligantur reddere primo spoliatis. Ita desumitur ex *L. Si quid Bello* 28. *ff. de Capt.* ibi: *Si quid bello captum est in præda est, non postliminio redit*. Intellige: si recuperatur ab hostibus jam tranquille possidentibus & quidem virtute bellica: sic enim hæ leges ad invicem concordantur, prout bene notandum. *

Additio III.

* Quærit. II. An bona mobilia temporalia, quæ ab hoste in bello iusto capta, & postmodum incolis illius regionis, in quo spolium contigit, vendita fuerunt, possint denuo prætendi a primis Dominis iure Postliminii? Casus formari potest sequens. Milites castra metati in terra hostili, data ab eorum Præfecto spoliandi licentia, divitem prædam ex confinibus ad castra tamquam locum tutum comportarunt; post aliquod tempus discedere iussi, quoniam non omnia utensilia ex preda acquisita secum commode accipere poterant, non pauca ex iis vili pretio quibusdam incolis horum confinium vendiderunt. Quæritur modo, an illi, qui fuerunt antea horum utensilium Domini possint oblato pretio ab emptoribus saltem per sententiam iudicis eadem iterum prætendere iure Postliminii? ubi nota, quod ius Postliminii nihil aliud sit, quam *Jus amissæ rei recipiendæ ab extraneo, ac in statum pristinum restituendæ*. H. N.

Resp. Prædicta bona mobilia temporalia, si emptoribus pretium, quod dederunt, offeratur, possunt iterum prætendi a primis Dominis iure Postliminii, saltem in locis; ubi lex Postliminii adhuc est in usu. Probatur ex *L. in Bello* 12. §. *Si quis servum ff. de Captiv. & Postliminii &c.* ibi: *Si quis servum captum ab hostibus redemerit, protinus est redimentis, quamvis scientis alienum fuisse, sed oblato ei pretio, quod dedit, Postliminio rediisse, aut receptus esse servus credetur*. Ubi Glossa apud Dionysium Gothofredum sic habet: *Res meas ab hoste qui recuperat, eas mihi restituere cogitur*. Accedit lex *Id quod* 9. *ff. de Legat. I.* Ita præter Covarruviam *part.* 2. *Relect. c. Porrectum. de Regul. Tom.* 1. §. *ij. de Cap. in Bello & servit. person. n.* 7. etiam sentiunt Jason, Bartholus & Paulus Castrensis in dictam legem scribentes, ubi ultimus sic habet: *Postquam res fuit nostra, speratur recuperari fictione Postliminii, quod locum habet in rebus, sicut in personis*. Nec opponas textum Juris superiori quæsito allegatum, *L. Si quid, ff. de Captiv. &c.* ibi: *Si quid in Bello captum est, in præda est, non postliminio redit*. Resp. enim conformiter dictis, allegatam superiori quæsito legem loqui de recuperatis virtute bellica ex preda in loco tuto posita, ubi lex specialiter propter virtutem bellicam militibus favet, in præsenti autem fit sermo de recuperatis ab hoste per emptionem, quæ duo ad invicem non debent confundi. *

Additio IV.

* Quærit. III. Qualia sint specialia peccata, quæ possunt in Bello committere Principes, Duces, & milites? Resp. I. Posito etiam Bello iusto, Principes peccant. *Inprimis*, si stipendia non tribuant in pretium labo-

laborum & periculorum, quæ miles subit. *Secundo*, si negligant resarciri damna, quæ milites ex denegatione stipendii necessitate pressi subditis aliis inferunt: solent enim ob dictam causam non dati stipendii vicinos Populos molestare, & varia ab aliis extorquere. *Tertio*, si sine causa, & temere exercitium periculo maximo exponant: non enim Princeps Dominus est vitæ subditorum, sed Gubernator, neque pro suo arbitratu potest bona illorum expendere, sed prout communi bono necessarium fuerit; alias non Rex, sed Tyrannus erit. Resp. II. Duces militiæ gravissime peccant, & ad restitutionem obligantur. *Inprimis*, si plures milites repræsentent, quam secum habeant, aut justa consuetudo admittat, ut sic plura stipendia accipiant, & sibi retineant. *Secundo*, peccant Duces & Commissarii exercitus, si vel ex negligentia vel muneribus Judæorum &c. excæcati pabulum pro equis, vel alimenta pro militibus scienter permittant advehi jam corrupta, ex quibus sequatur mors militum vel equorum, aut morbi &c. *Tertio*, peccant Duces transeuntes cum suo exercitu, præsertim Castrorum metatores, qui tenent loca vicina suspensa, neque manifestant, quo sint diversuri; ut sic accedat, & offerat unusquisque locus magnam quantitatem pecuniæ, ne illuc exercitus transeant. *Quarto*, peccant Duces, signantes ultra legitimam consuetudinem suos famulos in milites & centuriones, ut stipendium a Principe designatum imminuant, & sibi illam partem reservent. Resp. III. Milites peccant, *Inprimis*, si temere & absque ulla necessitate periculo vitæ se exponunt; at quando est probabilis spes utilitatis Reipublicæ &c. laudabile erit militi, & actus fortitudinis vitam suam periculo exponere, *Secundo*, peccant, si Stationem aut pugnam deserant, etsi adsit periculum mortis; nam sic totam communitatem exponerent periculo. *Tertio*, peccant mortaliter, si a castris deficiant: quia sub hac obligatione sunt conducti, nam si hæc facultas discedendi libera esset cuilibet militi, non posset Dux secure ad bellum procedere; cum enim existimaret, sufficientem numerum habere ad pugnam, vacuum se & inermem inveniret. *Quarto*, si ultra debitum stipendium quidpiam notabile accipiant præter id, quod consuetudine jam recepta illis debitum est; unde etiam obligati sunt ad restitutionem. *Quinto*, qui pabulationem in terra amica (secus in terra hostili) instituunt, quamvis sufficiens pabulum aliunde advehatur, aut pretio comparari valeat, Lessius *in Auct. V. Bellum Casu* 4. Quamvis non desint Auctores teste la Croix *lib. 3. part. 1. num. 883.* existimantes ex communi consuetudine licitam esse pabulationem tamquam onus commune prædiorum, quando pro utilitate Provinciæ Bellum geritur. Si plura scire cupis, vide nostrum Petrum Marchantium *Tom. 3. tract. 6.* per totum.

Cæterum, uti juxta commune Proverbium; *qui bellum dicit, omne malum dicit*, ita juxta effatum Henric. III. Imperatoris, *qui bellum impedit, maledictionem in benedictionem convertit*. Unde qua teste Polybio *lib. 11. mucro semel evaginatus ægre reconditur*, consequenter iuxta sententiam Terentii: *Omnia prius experiri consilio, quam armis sapientem decet*. Atque Rex libenter incipiens bellum optime comparatur ab Augusto Imperatore alicui aureo hamo quosdam capere pisciculos allaboranti, cuius abrupti hami damnum nulla captura compensari potest.

TRACTATUS V.

DE RELIGIONE, ET VITIIS OPPOSITIS.

1. PRÆSENS de Religione Tractatus, & cuivis Catholico perutilis, & Confessariis scitu admodum est necessarius: cum enim ad Religionis virtutem pertineat, uni DEO debitam exhibere reverentiam & cultum, eademque inter alias virtutes Morales sit excellentissima, utpote proximius ad DEUM accedens, in quantum operatur ea, quæ directe & immediate ordinantur in honorem Divinum; hinc patet, quam utilis sit cuilibet tantæ virtutis exactior notitia, ad perfectiorem illius exercitationem apprime conducens.

DISTINCTIO I.

De Virtute Religionis, & variis ejus Actibus.

QUÆSTIO I.

De natura, objecto, & præstantia Virtutis Religionis.

SUMMARIUM.

1. *Utilitas præsentis Tractatus.*
2. *Religio, unde sic dicta?*
3. *Sumitur tripliciter.*
4. *Religio, quid?*
5. *Cultus & Honor differunt: quomodo?*
6. *Objectum Religionis quale?*
   (a) Ut dictum Tract. 4. Dist. 1. n. 8. & 10.
7. *Religio inter virtutes Morales præstantissima.*
8. *A Religione possunt imperari actus virtutum Theologicarum, & aliarum omnium.*

2. NOmen *Religionis* a *religando* dictum est, eo quod nos Omnipotenti DEO religet, seu astringat, juxta illud D. Augustini *lib. De vera Relig.* circa finem: *Religet nos Religio uni Omnipotenti Deo*. Quamvis alii aliam hujus nominis derivationem assignent, dum volunt, Religionem dici *a relegendo*, quod ea, quæ ad cultum Divinum pertinent, sæpius sint animo relegenda, seu revolvenda; vel tandem a *reeligendo*, quod per eam Deum, quem per peccatum rejecimus, rursum eligamus, seu reeligamus.

3. Tripliciter autem sumitur Religio. I. Pro virtute, qua debitum Deo cultum exhibemus. II. Pro formula cultus Divini omnibus communi, per quam mancipamur homines obsequio divino, quantum præcise necessarium est ad salutem consequendam; sic dicitur Religio Christiana, & Religio Catholica. III. Pro Statu Religioso; nec aliud est, quam Fidelium ad Christianæ Charitatis perfectionem tendentium, editis votis perpetuæ Paupertatis, Castitatis, & Obedientiæ, stabilis in communi vivendi modus: in quo sensu dicitur *Religio Seraphica*, *Religio S. Dominici &c.* & ejus Professores dicuntur *Religiosi*, & quandoque *Regulares* a speciali Regula, quam profitentur. In proposito sumitur Religio in prima duntaxat acceptione, seu quatenus est virtus, prout inscriptio præsentis Distinctionis, & Quæstionis satis indicat, ibi: *De Virtute Religionis*.

4. CONCL. I. *Religio* est virtus moralis, inclinans ad debitum cultum DEO tamquam primo rerum omnium Principio exhibendum. Ita Lactantius *lib. 4. Divin. Instit. cap. 28.* estque in re communis. Dicitur, *Virtus*, quæ particula stat loco generis. Et additur: *Moralis*, ad differentiam Virtutum Theologicarum, a quibus distinguitur.

5. Dicitur ulterius, *ad debitum cultum* &c. ubi per cultum intelligitur honor, non quidem quomodocunque, sed cum quadam animi submissione exhibitus *DEO tamquam primo rerum omnium Principio*, prout denotant verba sequentia. Nam hujusmodi submissionem honor in genere non includit: quia honor exhibetur non solum Superioribus, sed etiam æqualibus, imo & inferioribus, juxta illud Apostoli *Rom. 12. Honore invicem prævenientes*. Honor quippe generatim nihil aliud est, quam testimonium excellentiæ alterius; Cul-

Cultus autem ulterius addit submissionem unius ad alium: unde DEUS honorat quidem Sanctos, non vero colit. Nos vero per virtutem Religionis non solum absolute seu nude honoramus, Deum, Ipsius protestando excellentiam, sed etiam colimus, protestando supremam eius excellentiam, nostramque ad ipsum submissionem, tamquam ad primum rerum omnium Principium: utpote cum omnia producat, conservet, atque gubernet infinita Sapientia, Bonitate, atque Potentia sua.

6. CONCL. II. Objectum materiale atque immediatum Religionis, sive *Objectum Quod* (ut loquuntur Theologi) non est DEUS, sed ipsemet debitus cultus Deo exhibendus; quamvis virtus Religionis remota quodammodo, & indirecte, etiam Deum respiciat pro objecto, nempe pro *Objecto Cui*: id est, quem attingit per actus suos tamquam finem, seu cui debitum cultum exhibere studet. Ita Lessius *lib. 2. de Just. & Jure cap. 36. dubitat.* 2. Herincx *disp.* 1. *de Religione, quæst.* 1. estque in re communis; Ratio est, quia per hoc Religio differt a tribus Virtutibus Theologicis Fide, Spe, & Charitate, quod hæ immediate respiciant Deum; tamquam *Obiectum Quod*, saltem primarium, ideoque immediate nos conjungat Deo. Econtra vero Religio respicit immediate cultum Deo exhibendum, tamquam *Objectum Quod*, ipsum vero Deum tamquam *Objectum Cui*, seu mediante cultu, qui ei exhibetur. (*a*) Porro Obiectum formale Religionis vel est Ipsa Divina Excellentia, vel debitum in ea fundatum, indeque consurgens honestas colendi Deum.

7. CONCL. III. Etsi Virtutes Theologicæ sint præstantiores Religione, eo quod immediate attingant Deum, tamen inter Virtutes Morales Religio est omnium præstantissima. Ita Doctores communiter cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 81. *art.* 6. Ratio est: quia excellentia virtutum desumitur ex præstantia obiecti, ac modi illud attingendi: atqui Religio post Virtutes Theologicas (utpote quæ pro obiecto immediato habent ipsummet Deum) habet obiectum præstantissimum, videlicet debitum cultum Deo exhibendum, simulque magis de propinquo accedit ad Deum, tamquam ultimum Finem nostrum: ergo. Minor probatur inductione: nam Misericordia v. g. respicit pro obiecto miseriam Proximi sublevandam, Justitia jus suum cuilibet reddendum, & sic loquendo de cæteris: at Religio respicit pro obiecto cultum Deo exhibendum, sicque propinquius attingit Deum.

8. CONCL. IV. Nihilominus actus Virtutum tum Theologicarum, tum aliarum omnium possunt a virtute Religionis imperari, sicque aliquo modo ad hanc spectare. Ita Herincx *loc. cit. num.* 3. Bassæus *tom.* 1. *V. Religio* 7. *num.* 5. & alii. Ratio est: quia omnes actus aliarum Virtutum possunt assumi ut medium colendi Deum, atque supremam ejus excellentiam profitendi. Sic D. Augustinus *c.* 3. *Enchyridii*, ait, quod *Deus colitur Fide, Spe, & Charitate.* Similiter D. Jacobus *in sua Canonica. cap.* 1. ait: *Religio munda & immaculata hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc sæculo.* Hoc quippe verificatur ex eo, quatenus ex motivo colendi Deum, nostramque erga eum submissionem profitendi, tales Virtutum actus elicimus, qui proinde a Virtute Religionis imperantur, seu causantur. Nisi dicere velis cum Lessio *loc. cit. n.* 12. Religionem & Cultum interdum sumi generatim pro omni Virtutis officio, quo ordinamur ad Deum, sicque accipi in citato S. Scripturæ textu.

QUÆSTIO III.

De variis actibus virtutis Religionis.

SUMMARIUM.

9. *Religio generatim, & proprie accepta.*
10. *Actus Religionis universi quot?*
11. *Alii sunt interni, alii externi.*
12. *Devotio, ut est specialis actus Religionis, quid?*
13. *Devotionis largior acceptio.*
14. *Devotionis causa.*

15. *Sacrificium proprie, quid?*
(*a*) Tract. 14. Dist. 5. per totam.
(*b*) Ut dictum Quæst. præc. n. 5.
16. *Sacrificium sumitur quandoque large.*
17. *Oblatio late, & proprie accepta, quid?*
(*c*) Plura de his Tract. 11. Dist. 4. n. 9. & seq.
18. *Primitiæ quid?*
19. *Decimæ quid?*
(*d*) Tract. 11. dist. 4. quæst. 1. & seq.
20. *Adjuratio quid?*
21. *Fit duobus modis.*
22. *Laus Dei.*

9. ADVERTENDUM, quod quamvis Religio interdum sumatur generatim pro omni actu virtuoso, quo ad DEUM ordinamur, eique obedire & placere studemus (nam & hoc modo servire Deo, sicque nostram erga Deum submissionem profiteri satagimus) proprie tamen illi sint actus virtutis Religionis, atque ab ea proxime eliciantur, qui peculiariter continent nostram erga Deum subiectionem, seu quibus proprie significamus Divinam Excellentiam, & nostram erga Deum submissionem. Et de his loquendo, fit

10. CONCL. I. Actus Religionis universim sunt undecim, videlicet Adoratio, Oratio, Devotio, Sacrificium, Oblatio, Primitiæ, Decimæ, Votum, Juramentum, Adiuratio, & Laus Dei. Ita Doctor Angelicus 2. 2. *quæst.* 82. & *seqq.* cum communi, & patebunt singula magis ex dicendis.

11. CONCL. II. Ex huiusmodi actibus Religionis alii sunt interni, alii externi. Horum priores sunt, qui sola mente interius perficiuntur, ut sunt Devotio, & Oratio; datur enim & Oratio mentalis, ac proinde hæc non necessario in opus externum prodit. Posteriores sunt, qui in opus externum prodeunt: ut sunt Sacrificium, Oblationes, præstatio Primitiarum, vel Decimarum, & huiusmodi. Et de his omnibus singillatim agendo, fit

12. CONCL. III. *Devotio*, ut est specialis actus Religionis, nihil aliud est, quam interna quædam sui ipsius ad Cultum Divinum oblatio, seu traditio; & recte describitur, dicendo: Devotio est actus voluntatis hominis, offerentis seipsum Deo ad serviendum. Ita communis: nam *Devotio* sumitur a *devovendo*, seu se ad alicujus servitium totaliter obstringendo. Unde & olim apud Gentiles *Devoti* dicebantur, qui se ipsos Idolis devovebant in mortem.

13. Dicitur notanter *Devotio, ut est specialis actus Religionis.* Siquidem Devotio quandoque sumitur non pro actu peculiari, sed pro ipsa pia affectione, seu promptitudine ad faciendum ea, quæ sunt Cultus Divini, ut sunt Orationes, Laudes Dei, Sacrificium &c. Qua ratione illi, qui prompte & ferventer talia affectant, & superatis vani timoris, tergiversationis, & aliarum perturbationum difficultatibus, cum gaudio spirituali similia præstant, dicuntur *Devoti*, & merito; quia ostendunt se se Divino Cultui & servitio esse totaliter addictos, & mancipatos. Hinc etiam nonnumquam illi, qui in sæculo vivunt sub obedientia & directione alicuius Patris Spiritualis, *Devoti* appellantur, utpote specialius Dei servitio dedicati.

14. Porro Devotionis huius causa principalis est Spiritus Sanctus, intellectum illuminans, & voluntatem accendens: quamvis ex parte nostra plurimum ea foveatur ex attenta & frequenti consideratione Divinarum Perfectionum, Beneficiorum Creationis, Conservationis, Gubernationis, ac præsertim Redemptionis per Christum factæ, atque vicissim propriæ nostræ indigentiæ & miseriæ. Nam ex harum pia ruminatione oritur in nobis humilitas, & pia affectio totaliter nos Divino cultui & servitio mancipandi, sicque immiscent se diversi actus aliarum Virtutum, præsertim Theologicarum.

15. CONCL. IV. *Sacrificium* proprie acceptum, ac prout est actus distinctus a cæteris actibus Religionis, est oblatio externa rei permanentis Deo exhibita, qua significatur supremum Dominium atque excellentia Dei, & subiectio sacrificantis ad ipsum; mediante aliqua ipsius rei oblatæ destructione, seu immutatione. Ita in re communis. Dicitur, *Oblatio exter-*

na. Quia Sacrificium proprie dictum est actus Religionis, & quidem externus, consistens in externa alicujus rei oblatione: prout in Veteri Lege factum legimus in immolatione boum, arietum, vitulorum, hircorum, Agni Paschalis, atque in effusione diversorum libaminum. Sed hæc omnia Sacrificia defacto in Lege Evangelica coadunata sunt in uno tremendo & incruento Missæ Sacrificio, de quo tamen plura suo loco. (*a*) Dicitur ulterius, *qua significatur supremum Dominium Dei, & subjectio sacrificantis ad ipsum*. Siquidem in hoc consistit ratio virtutis Religionis, quod Deo debitum exhibeamus cultum cum nostra erga ipsum submissione. (*b*)

16. Additur vero, *Sacrificium proprie acceptum, & prout est actus distinctus a cæteris actibus Religionis*. Siquidem large ac improprie loquendo Sacrificium quandoque accipitur pro quolibet opere bono, quod instar Sacrificii Deum placat, & conciliat: quo modo Contritio, Eleemosyna, imo & quodvis opus justitiæ non raro in S. Scriptura Sacrificium vocatur, ut *Psal.* 50. *Sacrificium DEO Spiritus contribulatus*. *Psalm*. 4. *Sacrificate sacrificium justitiæ*. Et *Psalm*. 49. *Sacrificium Laudis honorificabit me*, & alibi. Verum in hisce textibus Sacrificium non accipitur proprie, ac prout est actus specialis Religionis, sed improprie, atque large pro quolibet actu bono in Deum relato.

17. CONCL. V. *Oblationis* nomen dupliciter sumitur. I. Late seu generice, pro omni videlicet re ad cultum Divinum oblata, seu data: quomodo quaslibet oblationes ad Dei cultum factas, & ipsas quoque Primitias atque Decimas comprehendit. II. Proprie, ac prout est specialis actus Religionis; sicque Oblatio accipitur pro spontaneis illis oblationibus seu donis, quæ Fideles ob Dei cultum, atque honorem ad Altare deferre solent: quales oblationes ad Templum, & Arcam Dei olim plurimas factas esse, constat ex S. Scriptura passim; talesque etiam defacto tum sub Missarum Solemniis, tum alias crebro fieri videmus. (*c*)

18. CONCL. VI. *Primitiæ* vocantur primi fructus agrorum, vinearum, hortorum, & arborum, DEO ut Largitori omnium bonorum in signum gratitudinis, nostræque subjectionis oblati. Unde patet, oblationem Primitiarum esse specialem actum virtutis Religionis, & quidem externum: cum non nisi per actualem primorum fructuum ad Dei cultum oblationem fiat. Cæterum in animalibus *Primitiæ* proprio nomine appellantur *Primogenita*.

19. CONCL. VII. *Decimæ* recte definiuntur, quod sint pars decima omnium fructuum juste acquisitorum Deo in recognitionem universalis sui Dominii debita, atque Ecclesiæ Ministris quotannis exsolvenda. Ita in re communis, & desumitur ex *can. Decimas Deo* 16. *quæst*. 7. & *cap. Tua nobis*, *De Decimis*. ibi: *Decimas, quas Deus in signum universalis Dominii sibi reddi præcepit, suas esse Decimas & primitias asseverans*, cum concordantiis. Verum de Decimis, quin & Oblationibus ac Primitiis, ex professo alibi. (*d*)

20. CONCL. VIII. *Adjuratio* est rei sacræ contestatio ad permovendum alterum. Ita communis. Sic 1. *Thessal. cap. ult.* Apostolus petiit, dicendo: *Adjuro vos per Dominum, ut legatur Epistola hæc*. Item *Matt.* 26. Princeps Sacerdotum adjuravit Christum, dicendo: *Adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis, si tu es Christus*, & alibi. Igitur Adjuratio debite facta est actus Religionis; quia per Divini Nominis invocationem, vel alterius rei sacræ reverentiam adjurando alterum, boni quidpiam ab eo obtinere contendimus: estque Deo gratissimum, si reverentia & amore sui quispiam adjurant obsequatur, prout & Christus illico Principi Sacerdotum se se adjuranti obsecutus fuit, dicendo manifeste veritatem, de qua interrogabatur.

21. Duobus autem modis Adjuratio fieri potest, videlicet præcipiendo, & deprecando. Exemplum prioris habetur in citatis verbis Apostoli 1. *Thessal. cap. ult.* Et hoc modo etiam adjurantur dæmones in Exorcismis Ecclesiæ, eisdem imperando, & hac Divini Nominis, atque rerum cælestium contestatione terrorem incutiendo. Exemplum posterioris habetur in precibus Ecclesiæ, per Christi adjurationem supplicantis exaudiri, dum in earum fine subjungere solet: *Per Dominum nostrum Jesum Christum* &c. vel absolute, *Per Christum Dominum nostrum*. Item & in Litaniis deprecari Deum, *Per crucem & passionem, per mortem & sepulturam* Christi Domini, ac hujusmodi.

22. CONCL. IX. Cum Laus præconium importet, ac proprie sit populi de aliquo recta loquentis, prout explicat Calepinus: quid sit Laus Dei, notum erit omnibus Laudes Divinas in Ecclesia quotidie & audientibus, & personantibus, juxta illud *Apoc.* 19. *Laudem dicite Deo nostro omnes Servi ejus, & qui timetis eum, pusilli & magni*. Et *Psalm*. 33. *Semper laus ejus in ore meo*. Quamvis Laus Dei, dum fit a nobis Viatoribus, ferme semper Orationi misceatur, sicque ad hanc reduci possit, ut notat Lessius *lib*. 2. *cap*. 37. *n*. 1.

QUÆSTIO III.

De Adoratione Deo debita.

SUMMARIUM.

23. *Adoratio, quid?*
24. *Adoratio mere civilis, seu politica,*
Et Sacra seu Religiosa.
35. *Hujus tres sunt species, nimirum Latria, Hyperdulia, & Dulia.*
26. *Adorationis objectum duplex, materiale & formale.*
27. *Deo debetur Cultus Latriæ.*
28. *Tres Personæ Divinæ sunt una Adoratione adorandæ, quomodo?*
29. *Christus adoratur Cultu Latriæ.*
30. *SS. Eucharistiæ Sacramentum est adorandum Cultu Latriæ.*

23. EXPLICATIS præcedenti Quæstione nonnullis actibus virtutis Religionis, qui minori discussione indigere videbantur, pergendum ad reliquos (Juramento, & Voto ad specialem Tractatum reservato,) singillatim explicandos. Et primo loco occurrit Adoratio, utpote præstantissimus Religionis Actus, per quem veremur supremam Dei Majestatem, nosque illi, quanta possumus, corporis & animæ demissione subjicimus. Siquidem, ut inquit S. Damascenus *Orat*. 1. *De Imaginibus*, *Adoratio est submissionis nota*, id est, Adoratio est actus, quo quis alteri se submittit in recognitionem suæ excellentiæ.

24. Quia vero varia sunt excellentiarum genera, hinc pariter diversæ distinguuntur Adorationum species. Et quidem inprimis datur Adoratio mere civilis, seu politica: qualis exhiberi solet Regibus, Principibusque propter excellentiam sui status, seu potestatis humanæ, quam præ aliis habent: quo modo passim in S. Scriptura leguntur quidam adorasse suos Reges: ut David 1. *Reg*. 20. *Adoravit tertio* Jonathan, *cadens pronus in terram*. Verum de Adoratione mere Civili in proposito non agitur, sed solum de Adoratione sacra sive religiosa, quæ cuipiam exhibetur ob excellentiam suam sacram & supernaturalem. Et de hac loquendo, sit.

25. CONCL. I. Adorationis sacræ seu Religiosæ tres sunt species, videlicet Latria, Hyperdulia, & Dulia. Ita communis Catholicorum. *Latria* juxta receptum Theologorum sensum significat supremam & singularem illam Adorationem, quæ soli Deo propter summam atque infinitam suam excellentiam debetur: unde taliter describi solet: Adoratio Latriæ est actus Religionis, quo quis alteri (scilicet DEO) sese submittit tamquam habenti supremam supra se excellentiam. Per *Hyperduliam* intelligitur Adoratio, seu cultus ille, qui exhibetur creaturæ cuipiam propter singularissimam suam excellentiam: & talis competit Beatissimæ MARIÆ Virgini propter excellentiam Maternitatis Dei, ac specialissimam sanctitatem, aliaque excellentissima dona sua. Per *Duliam* vero communiter intelligitur cultus ille, qui debetur Sanctis propter supernaturalem excellentiam suæ sanctitatis & gloriæ, quam habent in Cœlis.

26. Et notandum est, quod objectum Adorationis

nis sit duplex, formale scilicet & materiale. *Objectum formale* Adorationis est ratio ipsa, propter quam aliquid adoratur: cujusmodi ratio adorandi semper est dignitas, & excellentia reperta in persona, quæ adoratur. *Objectum materiale* est ipsamet res, seu persona adorata, in qua reperitur ejusmodi excellentia. Sic cum Christum Dominum adoramus cultu Latriæ, ipsemet Christus est obiectum materiale Adorationis, Divinitas vero Christi, eiusque suprema excellentia est obiectum formale ipsius.

27. CONCL. II. DEO, totique Sanctissimæ Trinitati, ac cuilibet Personæ Divinæ debetur cultus Latriæ. Ita certa, & indubitata omnium Catholicorum: cum qualibet Persona Divina sit DEUS; DEO autem propter supremam suam in omnes excellentiam deberi cultum Latriæ, patet ex ipsa huius nominis explicatione iam posita.

28. CONCL. III. Tres Personæ Divinæ una Adoratione sunt adorandæ, non quidem sic hoc intelligendo, quasi una non possit distincte ab aliis adorari, sed sic, quod aliæ duæ explicite non excludantur. Ita communis Theologorum, ac præsertim Mastrius *disp.* 21. *Theol. Moral. n.* 18. Ratio prioris partis est: quia una est Essentia, Excellentia, Divinitas atque Majestas omnium trium Personarum Divinarum & per consequens una Adoratio debetur omnibus. Altera pars patet; quia sicut unam Divinam Personam possumus distincte concipere ab alia, ita & adorare, modo alteram explicite non excludamus. Unde in Litaniis nunc Patrem, nunc Spiritum sanctum invocamus; & pleræque Orationes Ecclesiæ diriguntur modo ad Filium, modo ad Spiritum sanctum, quamvis interim cæteræ Personæ explicite non excludantur. Impium enim ac nefarium esset, alias excludere explicite; quia licet tres sint Personæ SS. Trinitatis, una tamen omnium est Essentia, Divinitas atque Maiestas. Hinc dum unam Personam SS. Trinitatis adoramus, ac invocamus, semper implicite ad alias duas, ceu unum Deum nostra dirigitur adoratio, atque invocatio.

29. CONCL. IV. Christus est adorandus Adoratione Latriæ. Est de Fide. Ratio est: quia Christus non solum est homo, sed etiam verus Deus, cui utique debetur cultus Latriæ. Nec obstat, quod Christus simul includat naturam humanam, quæ non videtur posse adorari cultu Latriæ. Resp. enim, hinc solum sequi, quod natura humana non spectet ad obiectum formale Adorationis, sive quod non sit ratio formalis adorandi Christum, utpote quæ est Divinitas eius: non autem, quod non spectet ad obiectum materiale, seu *Quod* Adorationis, ut loquuntur Theologi. Nam, qui iuxta Symbolum S. Athanasii, licet Christus sit *Deus & homo, non duo tamen, sed unus est Christus*, etiam unica Adoratione Latriæ is adoratur: in qua tamen ratio formalis & motiva adorandi est Divinitas eius, obiectum vero materiale seu *obiectum quod*, ac terminus adæquatus huius Adorationis est unus ac totus Christus, verus Deus, verusque homo.

30. CONCL. V. Etiam Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum est adorandum cultu Latriæ. Ita omnes Caholici; estque novissime definitum in Concilio Tridentino *Sess.* 13. *cap.* 5. & *can.* 6. ibi: *Si quis dixerit, in sancto Eucharistiæ Sacramento Christum unigenitum DEI Filium non esse cultu Latriæ, etiam externo adorandum &c. vel non publice, ut adoretur, populo proponendum, & ejus Adoratores esse idololatras, anathema sit.* Ratio est: quia in Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento adest, realiterque continetur Christus Dominus, verus Deus, cultu Latriæ dignissimus.

QUÆSTIO IV.

De Cultu Sanctorum, Sacrarum Reliquiarum, atque Imaginum.

SUMMARIUM.

31. ADVERTENDUM, quod Adoratio alia sit absoluta, alia respectiva. Absoluta convenit rei intellectuali, quæ per se honorabilis, atque adorabilis est: sic DEUS, ac Christus cultu Latriæ absoluto est adorandus. Unde *Adoratio absoluta* illa est, qua quis colitur ob perfectionem, atque excellentiam sibi intrinsecam. *Adoratio respectiva* vero, qua quis adoratur seu colitur propter excellentiam alterius, quam repræsentat, aut in ordine ad eam consideratur: unde hæc convenit rebus etiam ratione careutibus, utputa sacris Imaginibus, quæ non propter se, sed propter alium, quem repræsentant, honorantur. His notatis sit.

32. CONCL. I. Sancti cum Christo in cœlis regnantes adorantur, seu coluntur cultu Duliæ absoluto propter excellentiam suæ sanctitatis & gloriæ: Beatissima Virgo MARIA vero cultu Hyperduliæ, tum ob perfectissimam atque excellentissimam eius præ cunctis puris creaturis Sanctitatem & gloriam, tum ob singularissimam dignitatem Maternitatis DEI, qua vere nominatur, & est Mater DEI & Christi. Ita omnes Catholici.

33. Et nota, huiusmodi Adorationem seu cultum Sanctorum (qui duo termini apud Theologos inter se confunduntur; quamvis inter rudiores, ac præsertim in publicis Concionibus lingua germanica habitis, ly *Adorare* cultum Latriæ Deo debitum, & ly *colere* seu *venerari* cultum Sanctorum denotare soleat) esse cultum sacrum & religiosum: quia obiectum eius formale, nempe excellentia Sanctitatis, gratiæ, & gloriæ, propter quam Sanctos tamquam Dei Amicos veneramur, est aliquid sacrum & supernaturale. Unde sequitur, cultum Sanctis cum Christo in cælo regnantibus exhibitum specie distingui a cultu mere civili & politico, qui hominibus, v. g. Regibus, Principibus &c. propter dignitatem sui status, vel potestatem humanam dari solet.

34. CONCL. II. Sacræ Reliquiæ, & Imagines Sanctorum venerantur cultu Duliæ respectivo, Imagines autem Beatissimæ MARIÆ Virginis cultu Hyperduliæ respectivo; ac tandem Imagines DEI & Christi, item & Sacra Crux Christi cultu Latriæ respectivo. Ita rursum Catholici omnes. Et quidem loquendo de sacris Reliquiis Sanctorum in Concilio Tridentino *Sess.* 25. *in Decreto de Invocatione Sanctorum &c.* sic habetur statutum: *Sanctorum quoque Martyrum, & aliorum cum Christo viventium sancta corpora, quæ viva membra fuerunt Christi, & templum Spiritus sancti, ab ipso ad æternam vitam suscitanda & glorificanda, a Fidelibus veneranda esse, per quæ multa beneficia a Deo hominibus præstantur.* Hæc Concilium, exinde oppositum affirmantes denuo condemnans, prout jam pridem eos damnavit Ecclesia.

Additio I.

* Porro circa venerationem publicam Reliquiarum notanda sunt *inprimis* verba Concilii Trid. *Sess.* 25. *in Decreto mox citato*, ubi quoad receptionem novarum Reliquiarum ait: *Non esse recipiendas novas Reliquias, nisi recognoscente, & approbante Episcopo, qui simul*, atque

atque de iis aliquid compertum habuerit, adhibitis in Consilium Theologis, & aliis viris piis, ea faciat, quæ veritati, & pietati consentanea judicaverit. Secundo notanda veniunt verba S. Congregationis post allegatum Caput posita sequentis tenoris: Sacra Cardinal. Congregatio sic censuit: Sanctorum Reliquiæ antiquæ habendæ sunt in illa veneratione, qua hactenus fuerunt: si vero sint novæ, Episcopus servet hoc Decretum, intellige, quomodo antecedenter allegatum fuit.

Notanda sunt Tertio sequentia duo Decreta, quorum prius sic habet: Officium fit duplex minus de illo Sancto, cujus habetur Reliquia insignis, scilicet Brachium, Caput, Crus vel ea pars Corporis, in qua passus est Martyr, dummodo sit integra & non parva, & modo sit approbata, cujus ratione fit Symbolum in Missa. Ita Decretum 8. April. 1628. Alterum: De Sancto, cujus habetur corpus, vel insignis Reliquia, non potest fieri Officium, nisi constet de identitate, & nisi reperiatur in Martyrologio Romano. *

Additio II.

* Qualiter autem non physice sed tantum moraliter, & verosimiliter debeat constare de identitate Corporis, varios modos Felix Potestas Tom. I. Exam. part. 2. cap. 6. num. 1527. docte assignat; e. g. probatur identitas Corporis. I. Per instrumentum publicum seu authenticum. II. Per scripturam etiam non authenticam, subscriptam tamen a Superiore & duobus testibus, vel saltem præter subscriptionem Superioris habentem appressum Sigillum. III. Per Scripturam antiquam, quamvis non authenticam, repertam tamen apud Reliquias. IV. Per antiquam traditionem seu vocem publicam & communem &c. Putat autem allegatus Auctor ex Bord. tempus antiquum hic censeri sexaginta annos &c.

35. Loquendo nunc de cultu Sacrarum Imaginum, quas tum memoriæ gratia, atque ad recolenda Christi & Sanctorum gesta, tum ad impertiendum eidem honorem debitum atque venerationem retinendas esse, Fides Catholica, atque perpetua Traditio Ecclesiæ docet, sunt inprimis bene notanda verba S. Concilii, Trid. loc. cit. sic statuentis: Imagines porro Christi, Deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum, in templis præsertim habendas, & retinendas, eisque debitum honorem & venerationem impertiendam, non quod credatur inesse aliqua in iis divinitas, vel virtus, propter quam sint colendæ, vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in Imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat a Gentibus, quæ in Idolis spem suam collocabant: sed quoniam honor, qui eis exhibetur, refertur ad Prototypa, quæ illa repræsentant, ita ut per Imagines, quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur, id quod Conciliorum, præsertim vero secundæ Nicenæ Synodi decretis contra Imaginum oppugnatores est sancitum. Hæc Concilium: cui modo loquendi ubique nos oportet insistere.

36. Ulterius quoad hunc Sacrarum Imaginum cultum advertendum est cum Filiucio tract. 23. de Religione. cap. 1. n. 27. & aliis, dupliciter Imagines considerari, ac venerari posse. Primo, quatenus sunt res quædam sacræ, spectantes ad usum Pietatis & Religionis; quod est considerare Imagines materialiter. Deinde quatenus sunt Imagines, ac repræsentativæ Prototypi; quod est considerare Imagines formaliter. Si ergo considerentur Imagines primo modo, honorandæ sunt tantum ut res quædam Sacræ; prout etiam vestes spectantes ad usum Pietatis & Religionis in veneratione habentur: si secundo modo, honorandæ sunt sicuti Prototypa, cultu tamen respectivo. Circa quod ultimum extat communissimum inter Doctores dictum, quod si Prototypon adoretur adoratione Latriæ absoluta; Imago ejus adoranda sit adoratione Latriæ respectiva; si autem Prototypon adoratur adoratione Hyperduliæ, vel Duliæ absoluta, Imago ejusdem adoretur adoratione Hyperduliæ, vel Duliæ respectiva.

37. Nec dicatur cum Hæreticis: Exodi c. 20. habetur: Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ in cœlo desuper &c. ergo usus imaginum est illicitus. Resp. enim negando consequentiam: nam loco citato, & in aliis huiusmodi S. Scripturæ locis non prohibentur Imagines absolute, vel quodcunque sculptile; sed solum, ut non fiant ad adorandum ea. Unde loc. cit. mox subiungitur: Non adorabis ea, neque coles: eo videlicet modo, sive cultu Divino, quo Gentiles adorabant communiter sua idola, deosque alienos. Et certe, si Imaginum, aut cuiuscunque sculpturæ usus fuisset dictis verbis absolute prohibitus, Salomon pessime egisset, quod in templo Jerosolymitano posuerit duos Cherubim 3. Reg. 6. Imo & Deus præcepisset contraria, dum Moysi Num. cap. 21. præcepit, ut faceret Serpentem æneum: quod absit dicere.

38. CONCL. III. Homines vitæ Sanctitate, vel Martyrii fama insignes, quamdiu a Summo Pontifice vel Ecclesia in numerum Sanctorum necdum sunt relati, non possunt ordinarie (exceptiones vide infra n. 42.) cultu publico & solemni honorari: bene tamen cultu privato. Ita Bellarminus lib. 1. de Sanctis. cap. 10. Sanchez lib. 2. in Decalog. cap. 43. n. 3. & seqq. & alii communiter. Idque desumitur ex cap. 1. & 2. de Reliquiis & venerat. Sanct. ubi prohibetur, aliquem publice venerari pro Sancto absque auctoritate Romanæ Ecclesiæ, sicque a sensu contrario privatus honor permittitur.

39. Porro per Cultum privatum intelligitur ille, qui non exhibetur tamquam institutus ab Ecclesia, neque nomine Ecclesiæ, sed fit ex peculiari devotione colentis; sive deinde talis cultus fiat privatim, sive publice videntibus aliis. Cultus autem publicus, seu solemnis non ideo dicitur talis, quod coram aliis exhibeatur; sed quia defertur nomine Ecclesiæ, & tamquam ab ea institutus.

40. Hinc sequitur I. Imaginem Sancti nondum Canonizati, quinimo neque Beatificati, posse in domibus nostri depingi & retineri, licere pedes vel manus talium deosculari, ipsorum vestes accipere, Reliquias asservare, in eorum honorem jejunare, preces ad Deum fundere &c. sive alii hoc videant, sive non, dummodo absit scandalum. Ratio est; quia hujusmodi cultus est privatus, & non fit nomine Ecclesiæ.

41. Sequitur II. Non posse Episcopum in honorem Sancti necdum Canonizati diem Festum instituere: quia cultus publicus, qualis est celebratio Festi Sanctorum nondum Canonizatorum reservatus est Summo Pontifici cit. cap. 1. de Reliq. & venerat. Sanctorum. Item non licet privatim, aut publice in Litaniis, vel Officio Divino invocare Sanctum nondum Canonizatum: quia Litaniæ, & Divinum Officium sunt cultus, qui Sanctis exhibetur tamquam institutus ab Ecclesia, & nomine totius Ecclesiæ. Sanchez loc. cit. n. 5. Bonacina disp. 3. in Decalogum. quæst. 1. num. 2. cum aliis. Idem dicendum de SS. Missæ Sacrificio ob eandem rationem: unde, si a Fidelibus petatur celebratio Missæ in honorem alicujus Sancti necdum Canonizati, oportet celebrare Missam de Festo vel feria occurrente, & non propriam Missam acceptam de Communi cum memoria, & invocatione talis Sancti. Insuper non licet necdum Canonizati Reliquias publice venerandas proponere, sive in Processionibus circumferre, aut Altaria vel Templa ipsis dedicare: hujusmodi quippe cultus pariter censetur publicus, ac proprius eorum, qui ab Ecclesia in Sanctorum numerum sunt relati.

42. Verumtamen hoc intelligendum est, nisi vel speciali Indulto Apostolico provisum fuerit: quo modo patet aliunde, non raro hactenus pro certis locis unum vel alterum prædictum, imo & ipsam celebrationem Divini Officii de nonnullis Sanctis concessam esse, absque alia solemni eorum Canonizatione. Vel nisi per antiquam Traditionem aut universalem Ecclesiæ consensum de cuiuspiam Sanctitate constet: nam huiusmodi approbatio æquivalet Canonizationi, & antiquitus non requirebatur forma Canonizationis, quæ nunc in usu est. Bonacina cit. n. 2. Sanchez n. 11. Suarez, & alii, & concordant dicenda n. seq. in fine.

Additio I.

* Verba formalia Decreti, mandante & approbante Summo Pontifice Alexand. VII. editi, & tam in nostri

nostri Breviarii Rubricis particularibus *n.* 64. quam in Theatro Regularium Patris Lantusca reperibilia sunt sequentia. *Sacra eadem Congregatio præsentibus declarare & jussione removere non intendit cultum Beatis per communem Ecclesiæ consensum, vel per immemorabilem temporis cursum, per Patrum virorumque Sanctorum scripta, vel temporis centum annorum metam excedentis scientiam ac tolerantiam Sedis Apostolicæ, aut Ordinariorum hactenus præstitum, aut certis modo aut forma ab eo tempore eis exhibitum. Verum, si a centum annis citra cultus hujusmodi aliqua ex parte constiterit auctus, & extensus, eo casu S. eadem Congregatio eundem in pristinum reduci jubet, prout quamvis cultum extra casus prædictos ad expressa tantum verbaliter in Apostolicis indultis omnino revocari mandat.* Hucusque formalia S. Congregationis. *

Additio II.

* Ex quibus colliges, quod neque de aliquo Beato necdum Canonizato liceret, quando non adsunt superius allegatæ conditiones, recitare Officium Divinum, aut Missam, imo nec exponere in Ecclesia eiusdem Reliquias &c. prout expresse declaravit Sacra Congregatio apud Lantusca *loc. cit.* Excipe tamen, nisi adsit specialis licentia Summi Pontificis, qualem solet in processu Beatificationis ordinarie concedere: & quidem *Primo*, ut talis Beati imagines radiis, seu splendoribus exornentur. *Secundo*, ut Reliquiæ eiusdem venerationi Fidelium exponantur. *Tertio*, ut Officium & Missa de eodem singulis annis celebretur, non tamen ab universali Ecclesia, sed a certo solum Regno, Provincia, Oppido, vel Religione; ubi a potiori subiungi solet, ut etiam alii Sacerdotes ad similes Ecclesias confluentes Missam de eodem Beato legere valeant. *Quarto*, ut primo Beatificationis anno in Ecclesiis huiusmodi Civitatis, vel Diœcesis, aut Religionis solemnia dictæ Beatificationis cum Officio & Missa sub ritu duplicis maioris una vice instituantur. Videantur desuper Bullarium Clementis XI. Constitutione 82. ac Breve Apostolicum Innocentii XIII. quando novissime Andream Conti ex Ducali sua stirpe natum, & zelosissimum nostræ Seraphicæ Religionis iam ante quadringentos circiter annos Alumnum numero Beatorum associavit; ubi etiam pro celebranda Triduana Solemnitate per tres continuos dies plenarias indulgentias semel a quolibet Fideli lucrandas subiunxit. *

43. CONCL. IV. Imaginibus Defunctorum, qui cum bona Sanctitatis fama decesserunt non possunt apponi Aureolæ, sive Radii, neque ipsæ in Oratoriis, aut locis publicis exponi, donec a Sede Apostolica Beati declarentur, & si quæ appositæ sunt, omnino amoveri debent. Ita Angelus Lantusca *in Theatro Regularium. V. Beatificatio num.* 2. idque patet ex Decreto Urbani VIII. quod incipit: *Sanctissimus* (& habetur tomo 4. Bullarii Romani *Constit.* 39. *dicti Pontificis*) atque ex alia speciali eiusdem Constitutione, quæ incipit: *Cœlestis Hierusalem* (ac refertur in citat. Bullario *Constitut.* 134. *dicti Pont.*) ubi præfatus Pontifex, volens occurrere abusibus, qui irrepserunt in colendis quibusdam cum Sanctitatis, aut Martyrii fama vel opinione defunctis, & necdum Canonizationis, vel Beatificationis honore ab Apostolica Sede insignitis, sub gravibus pœnis prohibuit, ne eiusmodi hominum cum Sanctitatis, seu Martyrii fama (quantacunque illa sit) defunctorum Imagines cum laureolis, radiis seu splendoribus in Oratoriis, Ecclesiis, aliisque locis publicis aut privatis apponantur; neve eorum gesta, miracula, revelationes, seu quæcumque beneficia, tamquam eorum intercessionibus a Deo accepta, sine recognitione & approbatione Ordinarii in libris enarrentur, prout de hoc fusius in jure Canon. *lib.* 3. *Tit.* 45. *n.* 19. & ne ad eorum sepulchra Tabellæ, atque Imagines ex cera, argento, aliave materia confectæ, vel lampades appendantur. Ubi tamen illico subiungens Summus Pontifex declarat, quod per supra scripta præiudicare in aliquo nolit, neque intendat iis, qui aut per communem Ecclesiæ consensum, vel immemorabilem temporis cursum, aut per Patrum Virorumque Sanctorum scripta, vel longissimi temporis scientia, ac tolerantia Sedis Apostolicæ, vel Ordinarii coluntur.

44. Quia vero postmodum occasione dicti Decreti a quibusdam revocabatur in dubium, an Tabellas & Imagines, quas imposterum offerri contigerit, recipere, & antea oblatas conservare liceret? eadem Sanctitas sua, quæ tantummodo voluit occurrere abusibus, qui irrepere videbantur, in alio Decreto (& refertur in cit. Bullario ad finem præallegatæ *Constit.* 39. nec non & in *cit. Constit.* 134.) declaravit, quod suæ intentionis nunquam fuerit prohibere oblationem, receptionemque Tabellarum & Imaginum huiusmodi, ita ut approbantibus Ordinariis in secreto aliquo seorsum ab Ecclesia loco custodire, ibidemque iam amota collocari, & asservari possint, ut, si quando Dominus talium Virorum merita Beatificationis, seu Canonizationis honore in terris decorare voluerit, extent huiusmodi Sanctitatis qualescumque probationes, Apostolicæ Sedis iudicio tunc examinandæ.

QUÆSTIO V.

De Oratione, & Conditionibus ad ipsam requisitis.

SUMMARIUM.

45. *Oratio varie accipitur.*
46. *Oratio propriissime accepta, quid?*
47. *Oratio mentalis,*
Vocalis,
Publica, &
Privata, quæ?
48. *Oratio aliqua est præcepta.*
49. *Quibus temporibus urgeat præceptum Orationis?*
50. *Quæ bona recte per Orationem postulentur a Deo?*
51. *Oratio debite facta habet infallibilem effectum.*
52. *Sed quatuor ad hoc requiruntur conditiones.*
53. *I. Ut Oratio fiat pro seipso.*
54. *II. Ut petantur necessaria ad salutem.*
55. *III. Ut Oratio sit pia.*
(*e*) Ut dictum Tract. 1. distinct. 2. num. 42. & 45.
56. *IV. Ut fiat perseveranter.*
57. *Causa, cur multi petant, nec accipiant, quæ?*
58. *Preces nostræ debite factæ, numquam sunt irritæ etiam pro bonis temporalibus.*
59. *Cautela petentium bona temporalia.*

45. ORatio quandoque sumitur large, videlicet pro quacumque actione bona, atque ex pia intentione procedente: in qua acceptione videtur intelligendum illud *Lucæ* 18. *Oportet semper orare, & non deficere.* In quem textum Venerab. Beda ait: *Semper orat, qui semper secundum Deum operatur.* Deinde sumitur Oratio magis proprie, nimirum pro quovis animi pio motu erga Deum: hoc modo capitur a S. Damasceno *lib.* 3. *de Fide cap.* 24. dicente, quod *Oratio sit ascensus mentis ad Deum*; & sic comprehendit sub se etiam illos pios motus intellectus & voluntatis, quibus Deum laudamus, benedicimus, atque pro acceptis beneficiis gratias agimus. Propriissime tandem Oratio sumitur pro petitione, seu postulatione alicuius boni ad Deum facta, cuiusmodi petitionem ipsum ly *Orare* ex primæva sua institutione importat.

46. CONCL. I. *Oratio* propriissime accepta est rationabilis alicuius boni a Deo postulatio: sive, est decentium a DEO petitio. Ita in re communis. Tria siquidem in oratione spectari possunt. I. Desiderium nostrum, quo bonum aliquod nobis, aliisve conferri, vel malum averti cupimus. II. Huius desiderii practica quædam explicatio, qua Deum conamur inducere ac permovere, ut id præstet, pro quo rogamus. III. Collatio boni desiderati; qualis fit a Deo. Ipsa vero essentia Orationis consistit in secundo actu, nimirum in explicatione desiderii nostri per modum deprecationis, seu petitionis.

47. CONCL. II. Oratio recte dividitur in mentalem & vocalem, ac rursus in publicam & privatam. Ita communis. *Oratio mentalis* est, quæ non

voce

voce, sed mente formatur, exercendo videlicet interiores animæ potentias circa Deum, & Mysteria potissimum Fidei, cum interna & familiari ad Deum collatione, variisque piis affectibus voluntatis: prout fit in Meditatione, de qua D. August. *lib. de Spiritu & anima cap.* 49. ait: *Meditatio parit scientiam, scientia compunctionem, compunctio devotionem, devotio vero perficit orationem*. Cæterum *Oratio vocalis* est, quæ formatur distinctis verbis ad extra prolatis, exprimentibus pium internum desiderium nostrum ad Deum. Additur notanter, *exprimentibus pium internum desiderium*; nam hæc sine ulla attentione atque interiori affectu prolata, parum prodest, quin potius iram Dei provocat, juxta illud vulgatum:

Si mens non orat, in vanum lingua laborat.

Et tales merito reprehenduntur illis verbis: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. Isaiæ* 29. *Matth.* 14. *Oratio publica* dicitur, quæ nomine totius Fidelis populi per Ministros Ecclesiæ Deo offertur; ut fit in Missa, & Horis Canonicis: & talis necessario debet etiam esse vocalis. *Oratio privata* est, quam singuli privatim quocunque decenti modo peragant; de qua loquitur Apostolus 1. *Tim.* 2. *Volo ergo in omni loco* &c.

48. CONCL. III. Oratio aliqua est præcepta a Deo, & adultis usum rationis habentibus necessaria ad salutem. Ita communis & patet ex S. Scriptura, Orationem passim nobis inculcante; ut *Coloss.* 4. *Orationi instate, vigilantes in ea*. Item 1. *Thess. ult. Sine intermissione orate*, & alibi. Accedit ratio: quia auxilia Divinæ gratiæ, sine quibus homo nequit consequi salutem, communiter a Deo non conferuntur, nisi ad humiles preces nostras, juxta illud *Matth.* 7. *Petite, & dabitur vobis*.

49. Porro tempora necessaria orandi, seu quibus urget præceptum Orationis, apte determinantur a Sannig *tract. de Relig. dist.* 1. *q.* 3. & aliis; ut primo fit necessitas orandi ad Deum tempore obligationis, quo peccator tenetur se reponere in statum gratiæ. Deinde tempore gravis tentationis, quæ alio congruenti remedio repelli nequit. Rursus tempore manifesti periculi mortis, quam constitutus in illo subire debet. Quarto tempore gravis pressuræ Reipublicæ, aut Proximi, quæ sola oratione aboleri potest. Et tandem quotiescunque aliquod auxilium Divinum speciale necessarium est ad salutem spiritualem, vel corporalem. Atque ut taceantur particulares obligationes Clericorum, aut Beneficiariorum ad persolvendum Horas Canonicas, vel Confitentium ad implendam Pœnitentiam injunctam, haud desunt Doctores non excusantes a peccato veniali eos, qui mane ac vesperi orare negligunt, tum Deo gratias debitas referendo pro receptis præterita die aut nocte beneficiis, tum ejus auxilium implorando pro evitandis instantibus periculis. Cæteri vero satis communiter fatentur, Orationem non posse intermitti ad longum tempus, utputa ad mensem, vel, ut aliqui volunt, ad octo dies. Herincx *disp.* 1. *de Religione. q.* 3. *num.* 19. & concordant dicta superius *Tract.* 4. *dist.* 2. *q.* 3.

50. CONCL. IV. Non modo bona spiritualia, sed etiam temporalia a Deo recte postulantur; ita tamen, ut bona temporalia, v. g. sanitas, longitudo vitæ, officia, divitiæ &c. non omnino absolute, sed solum sub conditione, quatenus ad bonum salutaremque usum, atque ad vitam æternam consequendam prosunt, neque saluti animæ obsunt, recte a DEO postulentur. Ita communis, & constat ex Oratione Dominica, in qua iuxta Christi instructionem bona tum spiritualia, tum temporalia postulantur. Quod autem bona temporalia non absolute, sed duntaxat ut conducentia ad vitam æternam, recte postulentur a Deo per Orationem, patet ex eo: quia non raro eiusmodi bona sunt homini occasio ruinæ spiritualis, ac protrahunt in peccatum; unde in huiusmodi circumstantiis, Deo optime præcognitis, male eadem absolute peterentur.

51. CONCL. V. Oratio, si fiat cum debitis conditionibus indubitatam, atque ex Christi promissione infallibilem habet efficaciam. Ita Sannig *loc. cit. n.* 6. Layman *lib.* 4. *tract.* 1. *c.* 1. & Theologi communiter cum D. Thoma 2. 2. *q.* 83. *art.* 15. *ad* 2. Habetur hoc clare ex S. Scriptura, ac Christi promissione, dicentis *Matth.* 7. *Petite, & dabitur vobis*. Item *Luc.* 11. *Omnis, qui petit, accipit*. Et rursum *Joan.* 16. *Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*, atqui promissio Christi est infallibilis; ergo.

52. CONCL. VI. Conditiones, quibus concurrentibus semper aliquis impetrat, quod petit, quatuor sunt: ut videlicet quis pro se petat necessaria ad salutem, pie & perseveranter. Ita Doctor Angelicus *loc. cit.* Et hæ quatuor conditiones continentur in præallegatis Salvatoris verbis *Joan.* 16. Nam ly *dabit vobis*, primam conditionem ly *si quid* secundam: ly *nomine meo*, tertiam; ac tandem ly *petieritis*, quartam satis demonstrat.

53. Prima itaque conditio est, ut *Oratio fiat pro se ipso*, non pro aliis, iuxta doctrinam S. Augustini *tract.* 102. *in Joannem*, dicentis: *Exaudiuntur omnes pro seipsis, non autem pro omnibus; quia non utcumque dictum est, Dabit, sed, Dabit vobis*. Nam etsi pro aliis quoque ex charitate orare possimus, ac debeamus iuxta illud *Jacobi* 5. *Orate pro invicem, ut salvemini, multum enim valet oratio justi assidua*. Ideo tamen difficilior impetratio censetur esse pro altero, quam pro seipso: quia, ut Deus conferat gratiam, seu donum, quod petitur, debet homo esse dispositus ad recipiendum, quæ dispositio non est in libera potestate orantis, si pro alio oret, bene tamen, quando orat pro seipso. Quod, si persona altera, pro qua oratur, sit debite disposita, etiam Orationem factam pro ipsa, cæterisque vestitam conditionibus, comprehendi sub dicta Christi promissione merito censet Layman *loc. cit. n.* 10.

54. Altera conditio est, ut *petantur necessaria ad salutem*. Nam, ut discurrit D. Augustinus *loc. cit. Non petitur in nomine Salvatoris, quidquid petitur contra rationem salutis*. Et infra: *Quidquid autem aliud petitur, nihil petitur: non quia nulla omnino res est, sed quia in tantæ rei comparatione, quidquid aliud concupiscitur, nihil est*.

55. Tertia conditio est, ut *Oratio sit pia*, videlicet actus virtutis Religionis, per quem homo se Deo, tamquam supremo Domino subiicit. Ad hoc autem multum conducit humilitas orantis, plene fides seu fiducia in Deum; opera Misericordiæ &c. luxta varios, & passim obvios textus S. Scripturæ. Ut vero is, qui orat, sit in statu gratiæ constitutus, tametsi ad impetrationem Orationis, stantibus supra dictis conditionibus, absolute non requiratur, ut patet ex oratione Publicani a Deo exauditi, cum dixit *Luca* 18. *Deus propitius esto mihi peccatori*: requiritur tamen status gratiæ ad meritum de condigno vitæ æternæ, atque augmenti gratiæ sanctificantis. (*e*)

56. Quarta est, ut *perseveranter oremus*: id est, non statim desistamus ab Oratione, si nos non exaudiri arbitremur, sed iterato, sæpius, & instanter petamus, secundum illud *Luc.* 18. *Quoniam oportet semper orare, & non deficere*. Et *Coloss.* 4. *Orationi instate*. Etenim, ut S. Augustinus *Serm.* 5. *de Verb. Domini cap.* 5. monet, ideo Deus tardius nonnumquam dat, quæ petimus, ut tandem ferventius & perseverantius orantes, plus etiam impetremus ac petimus. Quædam etiam non negantur, sed, ut congruo tempore dentur, differuntur.

57. Ex dictis patet ad communem multorum hominum querelam, qui orant, & non accipiunt. Causa quippe est, cur multi non obtineant, quod petunt: quia nimirum conditiones præscriptas non observant; ac præsertim bona temporalia petendo, eadem non ad debitum finem, sive salutem animæ suæ referunt, juxta illud *Jacobi* 4. *Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis, ut in concupiscentiis vestris insumatis*. Unde D. Basilius *Serm. de orando Deum*, inquit, *Ideo quandoque petis, & non accipis, quia perperam postulasti, vel infideliter, vel leviter, vel non conferenda tibi, vel destitisti*.

58. Imo dum cæteroquin debite rogamus pro bonis temporalibus, v. g. moderatis divitiis, sanitate &c. quas nobis non expedire nescimus, non idcirco irritæ erunt preces istæ: tum quia, si fiunt in statu gra-

gratiæ, sunt meritoriæ gloriæ cœlestis, & augmenti gratiæ: tum quia in tali casu ordinarie loco ejusmodi bonorum temporalium, v. g. sanitatis, divitiarum, quæ Deus novit nobis magis fore nociva, sicque misericorditer negat, solet Deus debite rogantibus conferre alia bona temporalia, vel saltem spiritualia specialium auxiliorum gratiæ, magis profutura ad consequendam vitam æternam. Audiatur Jeremias Drexelius. *lib. 5. Heliotropii cap. 2.* dicens: *Certissimum est, nullas preces cum debita voluntatis resignatione factas esse irritas, nullas omnino: aut enim quod petitur, aut melius quid impetrabitur.* Et S. Isidorus in Sententiis: *Creberrime non exaudit Deus ad voluntatem, sed exaudit ad salutem.*

59. Quod si vero absque debita in Divinam voluntatem resignatione, quin & *obstinate, quidpiam a Deo extorquere contendamus, verendum, ne quod ut optimus Pater negavit, ut rigidus Judex permittit in nostrum malum.* Ac proinde, *in omnibus omnino precibus illud Domini pro clausula usurpandum: Verumtamen non mea, o Deus, sed tua voluntas fiat*; prout devotissime monet citatus Drexelius.

Peritum Confessarium ignorare non decet ex Benedicti XIV. Indulto Indulgentiam plenariam semel singulis mensibus concedi illis qui toto mense quotidie orationi mentali unum saltem horæ quadrantem tam publice, quam privatæ impenderint, & confessi ac refecti Sacramento Eucharistiæ pro concordia Christianorum Principum oraverint; quam etiam Indulgentiam elargitur iis, qui assidue eam orationem præstiterint, vel eam rudes homines docuerint. Denique tam docentes, quam qui erudiendos in ea se præbent confessi & Sacra Communione refecti singulis vicibus septem annos & totidem quadragenas lucrantur. Vide Bullam in Appendice.

DISTINCTIO II.

De Vitiis Religioni oppositis per excessum.

QUÆSTIO I.

Quid sit Superstitio, & quæ species ejus.

SUMMARIUM.

1. *Religio consistit in medio.*
   Quæ vitia eidem opponantur?
2. *Superstitio, quid?*
3. *Contra Religionem quomodo possit peccari per excessum?*
   (*a*) Conformiter dictis Tract. 4. dist. 1. n. 19.
4. *Superstitionis duæ sunt species.*
5. *Una ratione rei cultæ, quæ coli non deberet; & quomodo hæc subdividatur?*
6. *Altera ratione Cultus incongrui, & ejusque subdivisio.*
7. *Cultus falsus, quis, & quomodo accidat?*
8. *Et quale peccatum?*
9. *Cultus superfluus, quis?*
10. *Et quale peccatum?*

1. SICUT in cæteris Virtutibus, ita & in Religione vendicat sibi locum illud vulgatum: *Virtus consistit in medio.* Unde Poeta canit:

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos ultra, citraque nequit consistere virtus.

Igitur contra Religionem potestati peccari tum per excessum, & nomine generico dicitur *Superstitio*; tum per defectum, & vocatur *Irreligiositas.* Utraque harum varias sub se species complectitur. Et quidem sub Irreligiositate continentur ea vitia, quæ pertinent ad contemptum seu irreverentiam Dei, ac rerum sacrarum, cujusmodi sunt Tentatio Dei, Sacrilegium, Simonia, Blasphemia, Perjurium ac Violatio Voti, de quibus sigillatim dicetur tum in sequenti Distinctione, tum alibi propriis in locis. Superstitio continet sub se Idololatriam, Divinationem, vanam Observationem, & Magiam una cum aliis adhuc duabus Superstitionis speciebus, quæ contingunt ex parte cultus indebiti, de quibus omnibus in præsenti Distinctione, ordiendo a Superstitione, ejusque speciebus, in genere.

2. CONCL. I. Superstitio in genere est falsa religio, seu vitiosus cultus veri aut falsi Numinis, ac recte definitur: *Superstitio* est vitium Religioni oppositum secundum excessum, quo quis Divinum cultum vel illi exhibet, cui non debet, vel eo modo, quo non debet. Ita in re communis. Etsi enim vel maxime Superstitio committatur in cultu falsorum Deorum, tamen etiam in cultu veri Dei hoc vitium accidere potest, prout patet in Judæis defacto Legalia veteris Legis observantibus, & in Hæreticis, qui olim aquam pro vino, vel sanguinem infantum in Eucharistia offerebant, qui idcirco non Religiosi, sed Superstitiosi nuncupandi sunt, quamvis vero Deo talia præstiterint. Itaque Superstitio utrumque complectitur, & cultum falsorum Deorum, & excessum in cultu veri Dei.

3. Neque dicas. Deus est dignus omni laude, cultu ac reverentia; ergo non potest dari excessus in ejus cultu, neque peccari contra virtutem Religionis per excessum. Resp. enim (*a*) concesso antecedente, distinguendo consequens: ergo non potest dari excessus ex parte objecti virtutis Religionis, id est, respectu Majestatis Divinæ, utpote quæ dignissima est omni honore & cultu, conceditur: non potest dari excessus ex parte modi incongrui, aut cultus indebiti ratione rei cultæ, negatur consequentia. Sicut enim v. g. Amor Dei ex parte objecti non habet medium, imo eo perfectior est, quo intensius fertur in Deum utpote objectum infinite amabile, habet tamen medium ex parte actus; quia potest dari excessus in ejus exercitio, si nimirum modo illicito Dei Amorem elicere velimus, nos v. g. interficiendo: ita & Religio ex parte objecti, quod est Divina Majestas, medium non habet, neque patitur excessum, bene tamen ex parte actus, uti fit, si verum Deum fallo, aut indebito cultu colamus, vel loco veri DEI falsum Numen adoremus.

4. CONCL. II. Duæ sunt species Superstitionis, in quas ipsa immediate dividitur, nempe Superstitio ratione rei cultæ, quæ coli non deberet, & Superstitio ratione cultus incongrui, dum modo indebito seu inconvenienti verus Deus colitur. Ita communis, & patet ex proxime dictis. Porro utraque hæc Superstitionis species rursum subdividitur, & hinc fit

5. CONCL. III. Superstitio ratione rei cultæ, quæ coli non deberet, sive Superstitio ratione cultus falsi Numinis subdividitur in Idololatriam, Divinationem, Observantiam superstitiosam, & Magiam. Ita Herincx *disp. 8. de Religione, n. 3.* & communior, quamvis Filiucius *tom. 2. tract. 5. n. 4.* addat pro quinta specie Maleficium: alii vero ad vanam seu superstitiosam Observantiam referant Magiam, & Maleficium, ac proinde tres dumtaxat Superstitionis species ex parte rei cultæ, quæ coli non deberet, assignent. Ratio Conclusionis est: quia vel diabolus honoratur ut Numen, & est Idololatria; vel colitur, ut aliquid occultum revelet, & est Divinatio; vel, ut dirigat in operando, & sic est Superstitio vanarum Observationum, aut Magia, ad quam reducitur Maleficium, prout amplius patebit ex dicendis.

6. CONCL. IV. Superstitio ratione cultus incongrui subdividitur in Superstitionem cultus falsi, & Superstitionem cultus superflui. Ita D. Thomas 2. 2. *quæst. 93. art. 1. & 2.* cum communi: & patet inductione. Siquidem

7. *Cultus falsus*, seu mendax dicitur, vel quia habet falsam significationem: ut si quis defacto coleret Deum cæremoniis Judaicis, quæ significant Christum venturum: vel quia imitatur quis falso verum cultum: ut si quis falsis miraculis veram doctrinam Christianam confirmare velit, aut proponat falsas Reliquias: item si quis mutet materiam, vel formam Sacramentorum animo colendi Deum, prout faciunt Hæretici nostri temporis in Cœna sua committentes Superstitionem falsi cultus; non enim Christi institutum, sed suas inventiones pertinaciter sequun-

quuntur. Insuper ejusmodi cultus potest esse falsus, ac mendax falsitate ex parte ipsius colentis se tenente: ut dum quis Deum colit tamquam publicus ab Ecclesia constitutus Minister, cum commissionem seu potestatem nullam habeat, vel talem non habeat; puta si quis Sacrificium offerat, eum Sacerdos non sit, cujus exemplum habemus in Saule 1. *Reg.* 13.

8. Et quidem certum est, quod huiusmodi Superstitio, atque omnes illi Superstitiosi, falsique cultus sint ex genere suo peccatum mortale: tum quia gravis inde irreverentia Deo infertur: tum quia sunt falsitates perniciosæ, atque nonnumquam nascuntur ex infidelitate ac Hæresi, uti fit in Ritibus superstitiosis Judæorum, & Hæreticorum: tum tandem, quia prædicatione falsorum Miraculorum, nec non & falsarum Reliquiarum suppositione obfuscatur fides verorum, minorque reverentia & cultus eisdem exhibetur: & hinc eos, qui prædicant falsa miracula, vel incerta, excommunicari refert Navarrus *cap.* 27. *Manualis n.* 111. idque desumitur *ex Constit.* 21. Leonis X. *Supernæ Majestatis*, & habetur *tom.* 1. Bullarii Romani.

9. *Cultus superfluus* econtra dicitur ille, quando præter morem Ecclesiæ ponitur Religio in quibusdam circumstantiis, vel rebus, in quibus non est ponenda: ut si quis Deum colere aggrediatur illis ritibus, modo, seu cæremoniis, quæ neque ad ipsius Dei gloriam, neque ad spiritus excitandi devotionem inserviunt, aut quæ sunt contra statuta, vel consuetudinem Ecclesiæ: uti foret in Missa sæpius dicere Alleluia, plures Cruces facere, quam sit præscriptum, in eadem tot vel taliter dispositas candelas, & non plures adhibere, audire Missam a Sacerdote, qui nominatur Joannes, aut huiusmodi.

10. Cæterum Cultus iste superfluus, seu tales ritus superstitiosi, secluso scandalo & Ecclesiæ contemptu, sunt ordinarie tantum peccata venialia, ut docent Caietanus, Lessius, Layman, Navarrus, Toletus, & alii. Quod intelligendum, nisi esset cultus non tantum vanus, sed etiam turpis, aut alias graviter in eodem excederetur, nam tunc incurri peccatum mortale pro gravitate materiæ, certum est.

QUÆSTIO II.

De Idololatria.

SUMMARIUM.

11. *Idololatria, quid?*
12. *Est peccatum gravissimum.*
13. *Idololatria metaphorice accipitur pro omni peccato mortali.*
14. *Hic sumitur proprie, nec tamen comprehendit Cultum Sanctorum.*
(*b*) Dist. præc. quæst. 4. per totum.

11. CONCL. I. *Idololatria*, quæ est prima Superstitionis species, & ex suo genere peccatum mortale gravissimum, recte describitur, quod sit servitus, quæ soli Deo debetur, exhibita alicui creaturæ. Ita in re communis. Dicitur, *Servitus*: quia per Idololatriam Idololatræ serviunt Idolis, cultum Latriæ soli Deo debitum illis impendendo, iuxta quod dicit Apostolus *Rom.* 1. *Servierunt creaturæ potius, quam Creatori.*

12. Quod autem Idololatria sit peccatum mortale gravissimum, patet ex eo: quia Idololatra per Idololatriæ peccatum honorem Divinum, ipsamque Divinitatem, quantum in se est, transfert in creaturam, teste Apostolo. *Rom.* 1. *Mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis imaginis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium*; & alibi. Unde sicut in Republica gravissimum censeretur crimen læsæ Maiestatis honorem Regium, ipsamque Regiam Maiestatem in alium, quam legitimum Principem ex plena scientia, quantum in se est, transferre, ita & in proposito gravissimum crimen est læsæ Maiestatis Divinæ, gloriam Dei in Creaturam, seu Idolum transferre.

13. Notandum tamen, quod nomen Idololatriæ dupliciter accipiatur, primo quidem proprie pro cultu, quo creatura colitur loco Dei, deinde metaphorice pro omni peccato mortali, quo quis mortifere iuhæret creaturæ: quo modo *ad Ephes. cap.* 5. Avaritia vocatur *Idolorum servitus*. Et in hoc sensu S. Hieronymus *in cap.* 2. *Amos*, ait: *Avarus aurum, gulosus ventrem, libidinosus penem & Beelphegor colit, lasciva mulier, quæ, cum sit in deliciis, vivens mortua est, adorat venereas voluptates*. Et merito omne peccatum mortalem sub nomine Idololatriæ metaphorice sumptæ denotatur: cum peccator per peccatum mortale voluntarie recedens a Deo, ut creaturæ adhæreat, censeatur pluris facere creaturam, quam Deum, ac proinde illam habere loco Dei, hæcque ipsi esse instar Idoli.

14. Sed hoc loco Idololatria proprie sumitur pro cultu, quo creatura colitur loco Dei. Nec tamen idcirco cultus Sanctorum cum Christo in cœlis regnantium, aut Sacrarum Imaginum erit Idololatria: nam illos non honoramus ut Deos, sed ut Amicos DEI, cohæredes Christi, nostrosque apud Deum intercessores: Imagines autem cultu dumtaxat veneramur respectivo, ut iam dictum superius. (*b*)

QUÆSTIO III.

De Divinatione, variisque eius speciebus, & gravitate.

SUMMARIUM.

15. *Divinatio, quid?*
16. *Contingit dupliciter.*
17. *Divinationis per expressam dæmonis invocationem varii modi, qui?*
Ea est gravissimum peccatum, nec admittit parvitatem materiæ.
18. *Divinatio per tacitam dæmonis invocationem, quæ?*
19. *Ejus plures sunt species. I. Astrologia judiciaria. Sed naturalis est licita.*
* *Quidnam sentiendum, si ex puncto nativitatis aliqua prædicantur?*
20. *II. Physiognomia,*
Metoposcopia, & Chiromantia.
Verum naturalis licita est.
21. *III. Observantia somniorum.*
22. *Et quale peccatum sit?*
23. *Unde dignosci possit somnium esse a Deo, vel potius a dæmone?*
24. *IV. Hujus Divinationis species est Augurium.*
25. *Et V. Sortilegium.*
Sortes divisoriæ, &
Sortes consultoriæ sunt licitæ.
Sortes divinatoriæ illicitæ.
26. *Solvitur instantia ex nonnullis exemplis adducta.*
27. *Divinatio qualibet est peccatum mortale.*
Supra num. 17.
28. *Dummodo serio & firma fide fiat, alias secus.*
* *Quidnam statuendum, si similia fiant joci causa?*

15. CONCL. I. *Divinatio* (prout de ea hic loquimur, estque species Superstitionis) est inquisitio de aliquo occulto, ope vel disciplina dæmonis facta. Quo modo Divinatio passim accipitur in S. Scriptura, in qua soli illi vocantur *Divini*, qui ope dæmonis divinant, seu futura aut incerta revelare nituntur. Etsi enim dæmones non possint certo recognoscere futura, circa quæ potissimum versatur Divinatio (quamvis latius accepta etiam ad aliorum occultiorum, v. g. thesaurorum absconditorum inquisitionem, ope dæmonis factam, se extendat) longe tamen plura dæmones de rebus futuris, aliisque occultis cognoscere possunt, quam homines.

16. CONCL. II. Divinatio dupliciter contingit, nimirum vel per expressam dæmonis invocationem, vel per implicitam. Ita certa & communis. Ex his ulterius.

17. Prima Divinationis species, seu in qua diabolus expresse invocatur, multis modis contingit, prout nimirum diabolus diversimode consulitur, aut consultus respondet. Aliquando enim apud veteres Gentiles

tiles consulebatur per sacrificia animalium, & diabolus respondebat per signa quædam apparentia in extis animalium; & vocatur *Haruspicium*. Aliquando consolebatur per preces coram idolis profusas, & solebat dæmon respondere per Idola; & dicitur *Oraculum*. Aliquando consulebatur in Pythonicis, vel Pythonissis, quos ipse possederat: quandoque id accidit per varias adjurationes, figuras, unctiones, specula, aliaque signa per diabolum instituta, & media detestanda, quæ Dominus DEUS passim in S. Scriptura execratur. Et hanc Divinationis speciem, in qua diabolus expresse invocatur, esse gravissimum peccatum mortale, certum est, & indubitatum, eo quod importet consortium, & societatem cum dæmone, perpetuo & infensissimo hoste veri Dei. Et hac de causa recte notant Doctores, ut Bonacina *disp.* 3. *in Decalogum q.* 5. *punct.* 3. *n.* 17. Herincx. *cit. disp.* 7. *n.* 16. & alii, non dari parvitatem materiæ a mortali excusantem, si Divinatio serio fiat.

18. Altera Divinationis species, seu quæ continet tacitam & implicitam dæmonis invocationem, fit, cum quis notitiam alicuius rei ex signo aliquo consequi serio confidit, quam illud naturaliter nullo modo indicare potest: tunc enim Divinator talem notitiam a dæmone tacite desiderare convincitur, cum certum sit, eiusmodi signa vanitatis a DEO instituta non esse.

19. Huiusmodi Divinationis, quæ fit per pactum implicitum, plures species recenset D. Thomas 2. 2. *q.* 95. *art.* 3. *& seqq.* quem sequuntur alii. Prima est Divinatio per Astra, vocaturque *Astrologia judiciaria*, quæ ex aspectu, situ, & motibus astrorum eventus a libero arbitrio pendentes certo prædicit, vel præteritos aut præsentes occultos effectus ab influxu astrorum nullatenus dependentes revelat: v. g. Platonem tale coniugium clebraturum, esse auctorem huius furti, moriturum ruinam suarum ædium &c. Dicitur notanter, *eventus a libero arbitrio pendentes &c.* nam per hoc nullatenus reprobatur Astrologia naturalis, qua situs & motus astrorum observantur, atque ex iis colliguntur effectus pure naturales, ut eclypses, pluviæ, siccitates, morbi animalium, pestes, salubritates &c. Hæc enim omnino licita est, & humano generi perquam utilis.

Additio.

* Quinimo a Lessio, & Busembaum excusantur a peccato illi, qui ex puncto Nativitatis, sive Horoscopo non quidem certo, sed probabiliter prædicunt complexionem corporis, & inclinationes naturales; nam astra inclinant, etsi non necessitent. Item subdit la Croix *lib.* 3. *part.* 1. *n.* 9. non esse peccatum saltem mortale, per Astrologiam velle cognoscere aliquod contingens liberum tantum aliquo modo coniecturaliter, non autem quasi certo futurum &c. Adducit equidem P. Sporer *Tract.* 2. *in præcept. I. Decalog. c.* 9. *sect.* 2. *n.* 16. Bullam *Cœli & terræ*; editam motu proprio a Sixto V. & ab Urbano VIII. die 13. Martii 1631. Constitutione *Inscrutabilis Judiciorum &c.* renovatam, in qua prohibet Astrologis prædicere actiones ab humana voluntate dependentes, etiamsi protestentur & adiungant, se id non affirmare tamquam certum. Ast Suarez, Delrio, Valentia, aliique dictam prohibitionem apud eumdem auctorem valde probabiliter restringunt ad solum forum externum ob præsumptionem nimirum superstitionis etiam internæ simul latentis, quamvis externe protestentur ad tegendas fraudes, & vitandas pœnas. Profecto in his regionibus sibi conscientiæ passim non ducunt, qui similes libellos de Horoscopo tractantes legunt: quamvis ego, nisi simul jungatur consideratio temperamenti proprii, & aliarum circumstantiarum in particulari occurrentium, eosdem nihil prorsus æstimem ordinarie: quoniam illud punctum nativitatis, quod hi Astrologi exactissime attendendum aiunt, deprehendi vix potest ob rapidissimum motum Cœlorum, prout id iam observavit apud Sporer *loc. cit. num.* 14. D. Augustinus *lib.* 2. *de Doct. Christ. cap.* 22. *

20. Secunda huius Divinationis species est *Physiognomia*, per quam ex corporis, puta vultus, manuum &c. lineamentis libere contingentes eventus, aut prospera vel adversa prædicuntur. Eius partes sunt *Metoposcopia & Chiromantia*, quarum prior ex facie hominis, frontisque inspectione, altera vero ex manuum lineamentis, quid cui eventurum sit, divinat, seu prædicit, ut solent facere Cingari. Dicitur rursum: *libere contingentes eventus*: datur enim etiam Phisiognomia, Metoposcopia, & Chiromantia naturalis, per quam ex corporis & membrorum habitudine ac proportione, vultus item ac manuum lineamentis, de corporis valetudine ac temperamento, consequenter de hominis etiam ingenio, atque animi propensione, nec non & de superventuris morbis, morte, vel sanitate prædictio aliqua vel conjectura licite fieri potest. Lessius *lib.* 2. *cap.* 43. *n.* 45. Delrio *lib.* 5. *cap.* 3. *q.* 4. Sanchez, Layman, & alii.

21. Tertia dictæ Divinationis species fit per somnia. Et quidem tunc *Observantia somniorum* est illicita, & cum dæmonis pacto saltem implicito coniuncta, cum ex illis vane ac temere fit coniectatio de effectu libere eventuro, aut mere casuali vel fortuito. Talis Observantia somniorum multum apud Ethnicos fuit usitata, & a S. Scriptura graviter reprehensa: ut *Levit. cap.* 19. *Non augurabimini, neque observabitis somnia*, & alibi. Unde & 2. *Paralip.* 33. graviter taxatur Manasses, quia *observabat somnia, sectabatur auguria, maleficis artibus inserviebat*. Cum enim somnia pleraque naturaliter contingant, atque alia & alia juxta diversam corporis constitutionem, ac temperamentum, aut præcedentes animi affectiones, aliaque causas naturales proveniant, nequit ex iisdem capi prænotio de eventibus liberis, nisi vel a Deo, vel a diabolo immittantur: ergo quoties non dignoscuntur esse a Deo, si quis ex eisdem divinet, subiicit se disciplinæ diaboli.

22. Ex his sequitur, quod Divinatio ex observatione somniorum sit ex genere suo peccatum mortale. Per accidens nihilominus potest Observantia somniorum quandoque esse venialis: utputa ratione simplicitatis, dum homo rudis ea putat esse a Deo: vel quia solum tenuiter credit eisdem. Quod si somnia putentur provenire ex causis naturalibus, licitum est ex iisdem capere conjecturas de eiusmodi causis, v. g. de valetudine, vel constitutione corporis, ac huiusmodi; Somnia autem divinitus immissa, certum est, esse sequenda; qualia leguntur habuisse Joseph Pro Rex Ægypti *Genes. cap.* 37. S. Josephus Sponsus Beatæ MARIÆ Virginis *Matth.* 1. Tres Magi *Matth.* 2. aliique plures; iuxta quod *Num.* 12. Deus dixerat: *Si quis fuerit inter vos Propheta* Domini, *per somnium loquar ad illum*.

23. Quæres, unde dignosci possit, somnium esse a Deo, vel potius a dæmone? Resp. Inter somnium Divinum & diabolicum communiter discernunt Viri sancti & Doctores, tum ex materia fineque eius, utrum ad rem bonam & honestam, an vero ad turpem impellat: tum ex interna somniantis, atque ex somno excitati affectione: ut est illustratio, & consolatio animi, insolita promptitudo ad Dei obsequium, & huiusmodi: nam talia a somnio Divino causantur. Econtra vero somnia diabolica vel ad malum inclinant, vel animum perturbant, & ad Dei obsequium tardiorem reddunt, ipsumque intellectum obnubilare solent.

24. Quarta Divinationis species fit per avium, piscium, aut aliorum animalium observationem, & dicitur *Augurium*. Hæc futuros liberos eventus, vel casus mere fortuitos enuntiat e volucrum volatu, aut cantu, vel ex piscium motu, animalium occursu, voce, & similibus; ac prohibetur a S. Litteris sæpius, præsertim locis *n.* 21. allegatis. Quo tamen non obstante, ex avium volatu, piscium in mari occursu &c. possunt naturaliter colligi pluviæ, serenitates, tempestates, & hujusmodi effectus naturales, quos animalia citius præsentiunt, quam homines.

25. Quinta species Divinationis est per sortes (& dicitur *Sortilegium*) quæ eventus futuros, vel veritatis occultæ manifestationem explorat per sortes. Est autem triplex genus sortium, nempe divisorium, consultorium, & divinatorium. *Sortes divisoriæ* sunt, quæ applicantur ad dividendas hæreditates, ad litem diri-

dirimendam, ad honestum lusum &c. Et hæ per se malæ non sunt, sed sæpe bonæ ac utiles, juxta illud *Proverb.* 18. *Contradictiones comprimit sors, & inter potentes quoque dijudicat.* Porro *Sortes consultoriæ* sunt quibus a DEO postulatur occultæ veritatis manifestatio, vel consilii directio: istæ etiam non sunt prohibitæ si causæ necessitas, sive honestas ita exigat, aptiorque modus non appareat dubium vincendi: vel si alias speciali Dei jussu aut instinctu fiant, de quibus dicitur *Proverb.* 16. *Sortes mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur.* Tandem *Sortes divinatoriæ* sunt, quibus absconditæ veritatis notitia, vel consilii directio non a Deo, & consequenter a dæmone expresse, vel tacite imploratur. Et hæ superstitiosæ, illicitæ atque prohibitæ sunt, prout habetur *can. Sortes* 26. *q.* 5. cum concordantiis: quia continent expressam, vel tacitam dæmonis invocationem. Unde merito *cap.* 1. & 2. *tit. de Sortilegiis.* sub gravibus pœnis prohibetur, ne per sortes inquiratur auctor furti, vel quid imposterum futurum sit: & similiter *c. ult. eod. tit.* generaliter sortium usus in Electionibus ad beneficia Ecclesiastica damnatur.

26. Nec obstat, quod peccatum Achan sorte deprehensum legatur *Josue* 7. & Jonas sorte deprehensus fuerit *Jonæ c.* 1. Item Jonathas mel degustans 1. *Reg.* 14. imo & Saul missis sortibus in universas Tribus Israel electus in Regem 1. *Reg.* 10. & hujusmodi. Resp. enim, quod talia ex speciali jussu, aut instinctu Dei facta credantur: non tamen idcirco *sortibus indifferenter est credendum, cum privilegia singulorum non possint legem facere communem.* ut dicitur *c. Non statim.* &c. *Non exemplo.* 26. *q.* 2.

27. CONCL. III. Divinatio, & quælibet prædictarum species est ex genere suo peccatum mortale, sive fiat cum expressa, sive cum tacita dæmonis invocatione. Ita communis; & patet ex dictis (*e*) quia Divinatio importat consortium, & servitutem cum dæmone, perpetuo Dei hoste; ac ipsum homo tacite honorat, ejusque disciplinæ sese subjicit, ab eodem occulta vel futura edocendus.

28. Hoc tamen intelligendum, si Divinatio serio fiat, & cum firma fide. Quod si vero joci causa quis ostendat, se velle futura divinare, interim credens, totum esse fuisse futile & inane, communiter Doctores censent, talem non incidere in culpam gravem; cum sit potius quædam vanitas, quam superstitio, ut ait Bonacina *disp.* 3. *in Decal. q.* 5. *p.* 3. *n.* 18. & 19. Ubi etiam somnia, sortes &c. a mortali excusat, si quis per simplicitatem (quod in mulierculis facilius locum habet) illis fidem præstet: ut quando ex ruditate putat, a Deo esse, vel tenuiter credit. Hoc modo multæ vanæ, atque inutiles observationes, v. g. essternutatione, vulturis occursu, corrigiæ ruptione, & hujusmodi vanitates excusari possunt a culpa mortali; quia non firma fides, sed vana tantum formido eis tribuitur.

Additio.

* Cæterum consulto adhuc monet Castropalao *Tract.* 17. *disp.* 1. *punct.* 3. *num.* 6. & *punct.* 8. *n.* 4. ad finem, quod etiam ioci causa tentare similia res sit plena periculo: partim, quia sæpe interne saltem aliqualis fides adhibetur, & eventus dubia mente expectatur: partim quia ille, qui prædictis signis effectum casu correspondere expertus fuerit, facile incitabitur ad eadem signa serio animo alia vice repetenda, cuius deceptionis periculo hoc iocandi methodo se exposuerat. *

QUÆSTIO IV.

De vana Observantia, eiusque speciebus, & gravitate.

SUMMARIUM.

29. *Vana Observantia, quid?*
30. *Et quomodo distinguatur a Divinatione?*
31. *Ejus tres sunt species, quæ?*
32. *Ars notoria, quid?*
33. *Observantia sanitatum, quid?*
34. *Et quo pacto hæc cognosci possit?*
35. *Observantia eventuum, quid?* *Et quomodo a Divinatione differat?*
36. *Vana Observantia, omnesque species ejus sunt peccatum mortale.*
37. *Nisi excuset ignorantia &c.*
38. *Licitum tamen est gestare Agnos DEI, Cruces &c.*
39. *Consuetudines aliquid faciendi, vel omittendi certis Festis, an damnandæ?*
40. *Quid in dubio, num effectus excedat vires causæ naturalis?*
41. *Protestatio quando excuset?*

29. CONCL. I. *Vana Observantia* est superstitio, qua adhibentur media inutilia ad aliquid præstandum, vel impediendum, ad quod a Deo vel natura nullam virtutem habent: uti contingit, quando quis mediis inutilibus contendit acquirere bona temporalia, sanitatem, vel scientiam, aut quando aliquibus verbis intendit alligare dæmonem, eumque includere in annullo, vase, aut cum quis mittit chirographum animalibus noxiis, vel eis litem movet, ut illa expellat, aut cum quis certis schedulis, vel verbis a globorum ictibus immunem sese reddere satagit, & huiusmodi. Ita Doctores communiter.

30. Cæterum dicta vana Observantia distinguitur a Divinatione, quod hæc circa speculativam occultorum, aut futurorum effectuum cognitionem versetur, illa vero ad opus aliquod præstandum, vel impediendum tendat, utputa ad obtinendam corporis sanitatem, thesauri absconditi inventionem, & quidem per pactum aliquod cum dæmone, ut dictum est.

31. CONCL. II. Vanæ Observantiæ tres sunt species, nempe *Ars notoria*, *observantia sanitatum*, & *Observantia eventuum*; ad quas species cæteræ sunt revocandæ, sive cum expressa, sive cum tacita, seu implicita dæmonis invocatione fiant. Ita rursum communis; idque amplius patebit ex dicendis discurrendo de singulis. Unde sit

32. CONCL. III. *Ars notoria* est, cum per precationes quasdam verborum ignotorum, inspectiones certarum figurarum, & alia huiusmodi media prorsus inutilia expectatur scientia infusa quarundam rerum absque alio labore. Hac arte utuntur Anabaptistæ, dum sumpto poculo suæ Cœnæ in instanti aliquando scripturarum antea omnino ignotarum scientiam consequuntur, dæmone indubie eam suggerente, vel per os ipsorum loquente; ipsosque sic dementante, ut S. Scripturas se intelligere putent.

3. CONCL. IV. *Observantia sanitatum* est superstitio, qua adhibentur media inania & utilia ad sanandos morbos hominum, vel brutorum: ut contingit, dum ad sanitatis conservationem, recuperationem, vulnerum sanationem, dolorum mitigationem, ab hostibus, globorumque ictibus protectionem, atque immunitatem, & huiusmodi adhibentur verba, signa & cæremoniæ, quæ nec ex Divina institutione, nec a natura ad id vires ullas habent. Ita passim Doctores. Sed quia res quamplures habent varias virtutes naturales non raro hominibus ignotas, hinc

34. Quæres, quo pacto dignosci possit hæc species vanæ Observantiæ? Resp. cum Filliucio *Tom.* 2. *disp.* 24. *c.* 6. *n.* 158. & 159. & aliis, id potissimum ex sequentibus circumstantiis agnosci. I. Si adhibeantur verba ignota, aut characteres ignoti: talia enim implicite referuntur ad dæmonem ea instituentem, atque intelligentem. II. Si inserantur aliqua falsa, apocrypha, aut minus certa, ut quod Christus habuerit febres, spasmum &c. III. Si causa applicetur improportionata ad effectum, vel in loco distanti a passo. Idem dicendum de iis, qui adhibent verba, signa, cæremonias, imagines astronomicas, & similia ad obtinendam sanitatem, ad quam tamen procurandam nullam ex se vim habeat: unde necesse est, quod hanc habeant aliunde, non quidem a bonis Angelis, vel a Deo, cum id legitime non constet, imo per Prælatos Ecclesiæ prohibeatur atque per Theologos & Concionatores concorditer negetur; ergo eam haberi ab arte diabolica, præsumendum est. Et ex his regulis innumeri casus in praxi possunt resolvi, quorum plurimos refert Gobat *Tract.* 11. *Theol. Experimentalis, parte* 4. *de Superstitionibus.*

35. CON-

35. CONCL. V. *Observantia eventuum*, quæ est tertia species vanæ Observantiæ, contingit, quando fortuito aliquid accidit vel occurrit, ex quo homo sibi, vel alteri, aliquid prosperi, aut adversi conjectat, indeque suas actiones moderatur: ut si v. g. egredienti domum occurrat lepus, aut is picam pFitantem audiat, & inde malum sibi augurium præsagiens domum revertatur. Hæc vanæ Observantiæ species Divinationi *Quæst. præced.* explicatæ valde vicina est: differt tamen ab ea per hoc, quod in ista vana Observantia principaliter intendatur directio operationum, & quidem ex signis fortuito occurrentibus, aut incidentibus: in Divinatione autem signa ex proposito quærantur, & adhibeantur, & quidem ea principaliter intentione, ut notitia acquiratur futurorum, aut occultorum.

36. CONCL. VI. Hactenus explicata vana Observantia, & singulæ tres eius species ex genere suo sunt peccatum mortale. Ita omnes Doctores. Ratio est clara: quia continent aut expressam, aut saltem implicitam societatem, pactumque cum dæmone, eiusque auxilii invocationem, utpote a quo vel scientiæ infusio, vel curatio morborum, aut operum nostrorum directio expectatur.

37. Addunt tamen Bonacina *cit. disp.* 3. *q.* 5. *p.* 4. Lessius, Valentia, Sanchez, Herincx, aliique communiter, homines simplices sæpius a peccato mortali excusari ratione ignorantiæ, aut bonæ fidei; quia nihil mali in his contineri putant: cum ab huiusmodi hominibus non tam facile semper illud apprehendatur. Insuper tradit Filliucius *disp.* 24. *n.* 171. etiam peccatum tantum veniale committi, si id fiat ex intentione dandi operam eiusmodi vanitatibus, non tamquam efficacibus, sed ex quadam levitate: ut si quis semel annulum moveri sinat super filum, idque ioco faciat, & ad experiendum effectum causa curiositatis. Hic tamen sunt recolligenda, quæ diximus ad finem præcedentis Quæst.

38. CONCL. VII. Nihilominus licitum est gestare Agnos Dei, Evangelium S. Joannis, Cruces benedictas, & huiusmodi res spirituales atque sacratas, ad sanitatem recuperandam, vel contra maleficia præservandam, similesque effectus consequendos, dummodo nihil superstitiosum (de quo *Tract. XI. dist.* 8. *Append. I. Addit. X.* agetur) intervenerit. Ita D. Augustinus *tract.* 7. *in Joannem*, & tenent Catholici unanimiter: dummodo talia debita cum reverentia atque fiducia in Deum gestentur, & nulla conditio superstitiosa superveniat propter adiunctam spem in modo scribendi, portandi, appendendi, aut alia loci vel temporis inani observatione, ad Divinum cultum, reverentiamque minime pertinente.

39. Utrum autem damnandæ, vel excusandæ sint quædam consuetudines, quibus nonnulli aliquid facere, vel omittere solent certis diebus festivis, distinguendum est. Si enim hæc faciant, ut se magis excitent ad precandum propter affectum, quam specialiter habent erga Sanctum, a quo opem & auxilium sperant, non committitur Superstitionis peccatum, saltem secluso scandalo, & alia prava intentione. Item non est superstitiosum, notare tempora, vel dies, quibus maior vel minor influxus cœlorum reperitur, seu quæ aptiora v. g. sunt ad certas herbas medicinales colligendas, atque ad scindenda ligna; vel ad evitandam rerum corruptionem &c. Hoc enim non excedit vires naturæ, atque quotidiana experientia comprobatur.

40. Tandem, quando rationabiliter dubitatur, an effectus sit a causa naturali (multa enim sunt secreta naturæ, virtutesque arcanæ, doctissimorum etiam quandoque virorum ingenia subterfugientes) quando, inquam, rationabiliter dubitatur, an huiusmodi effectus excedat vires causæ naturalis, præsumendum est, provenire a causa naturali. Bonacina *cit. q.* 5. *punct.* 2. *n.* 9. citans Lessium, Suarez, Sanchez, Layman, & alios. Ratio est; tum quia dubium explicandum est in mitiorem partem: tum quia multæ res naturales admirabili præfulgent virtute, plerisque etiam viris doctis incognita.

41. Quamobrem excusandi sunt illi, qui huiusmodi res, de quarum virtute naturali dubitatur, ad expellendum morbum adhibere intendunt, dummodo protestationem præmittant, nolle se effectum consequi, si aliqua subsit virtus ex quocunque pacto diabolico, & superstitioso. Secus dicendum, quando palam est, effectum excedere vires causæ naturalis; ac proinde certo, vel fere certo constat, actum huiusmodi esse superstitiosum, seu rem vanam, & inutilem esse ad talem effectum: tunc enim subest malitia Superstitionis, cum adhibeatur medium inutile ad illum effectum. Neque in tali casu, ubi constat certo de inefficacia mediorum, prodest protestatio, cum sit contraria facto: nisi forte id fiat alia intentione, nempe ad convincendum & confundendum dæmonem, non ad experiendum effectum.

QUÆSTIO V.

De Magia, & Maleficio, aliisque huc attinentibus.

SUMMARIUM.

42. SCIENDUM, quod Magia communiter duplex distinguatur, una naturalis, & altera superstitiosa, seu diabolica. *Magia naturalis* est ratio quædam operandi mira per causas naturales absque dæmonis opera. Hanc Magiam, etsi de se mala non sit, tamen ut periculosam, & sensim ad superstitiones manuducentem passim censent Doctores esse cavendam: quia ingenia humana rebus curiosis & inutilibus implicat, magisque semper curiosa reddit, & successive ad Magiam superstitiosam inducit. Unde merito Lessius *lib.* 2. *de Just. & Jure. cap.* 44. *n.* 1. omnes libros, qui Magiam naturalem tradunt, suspectos habendos esse, & tamquam periculosos, præsertim iuventuti, vitandos asserit.

43. *Magia superstitiosa* (quam alii *Diabolicam* appellant, & de qua solum hic agitur) est ratio quædam operandi mira per signa ope dæmonum: sicut enim Magia naturalis utitur causis naturalibus, ita Magia superstitiosa utitur nonnullis signis, quibus ex pacto quodam allicitur dæmon, ut faciat id quod Magus vult.

44. Porro Magia superstitiosa duplex est, seu potius duplicem habet finem. Primus finis eius est propria ostentatio, aliudve commodum suum, aut alienum; sic communi nomine vocatur *Magia:* nam Magia proprie est ratio quædam operandi mira ope dæmonum. Alter finis ipsius est noxa alicui inferenda, & proprio nomine dicitur *Maleficium*, vel *Veneficium*. Maleficium quidem, si noxa inferatur incantationibus, seu carminibus, characteribus, alitsque huius-

modi signis ex pacto cum dæmone inito. Veneficium vero, quando malis pharmacis, sive venenis, v. g. veneno amatorio, seu philtro id fit; quamvis nonnumquam etiam Incantatores appellentur Venefici.

45. CONCL. *unica*. Magia, sicut & Veneficium, ac Maleficium ex genere suo est peccatum mortale, utpote continens expressam vel tacitam dæmonis invocationem, ac proinde societatem & benevolentiam erga illum. Ita omnes Doctores. Quinimo Magia ordinarie multa alia peccata annexa habet; ut sunt hæresis, abnegatio Dei & sanctorum, idololatria, blasphemia in Deum & Sanctos, profanatio & abusus rerum sacrarum, maxime Sacrosancti Eucharistiæ Sacramenti, luxuria, & nefariæ cum dæmone commixtiones &c. Ea insuper inferre solet maxima damna in bonis temporalibus proximorum, homicidia præsertim infantium, mortes animalium, vastationes segetum, & huiusmodi. Ex quibus, aliisque similibus effectibus colligere licet immanitatem huius criminis, merito iuxta Leges etiam Civiles ignibus plectendi. Sed occasione præmissorum.

46. Quæres I. Quænam remedia adversus Maleficia sint adhibenda? Resp. Remedia Maleficiorum quædam sunt naturalia, quædam supernaturalia, & quædam moralia. Horum postrema sunt ea, quæ pertinent ad pactum cum dæmone dissolvendum, quando ex pacto nocet: quod fit amovendo signa Magica, ad quorum præsentiam diabolus nocumentum infert, de quo mox plura *n. 49. & seqq.*

47. Naturalia remedia Maleficiorum plerumque parvam vim habent, quia diabolus facile omnem illorum actionem cludit, si velit, & a Deo permittatur. Bonum tamen est illa ab initio experiri iuxta præscriptum medicorum, seu quæ ipsi magis congrua iudicabunt.

48. Supernaturalia, seu spiritualia, atque Ecclesiastica remedia Maleficiorum sunt optima, & horum decem numerantur cum Lessio *cit. cap. 44. num. 28.* Bonacina, Reginaldo, & aliis. I. Magna fides & fiducia in Deum, seu Divinam protectionem. II. Susceptio Baptismi, si quis nondum est baptizatus. Vel III. loquendo de baptizatis, Confessio Sacramentalis peccatorum; sæpe enim ob peccata permittitur diabolo potestas in hominem, quibus per veram pœnitentiam, vitæque emendationem deletis, hæc quoque evanescit. IV. Sumptio Sanctissimi Eucharistiæ Sacramenti. V. Exorcismi Ecclesiæ, quorum maximam esse vim probat praxis, atque ordinatio Ecclesiæ, cuius nomine fiunt, ipsaque quotidiana experientia. VI. Aqua benedicta; hæc enim habet vim ex precibus Ecclesiæ ad avertendas dæmonis infestationes. VII. Reliquiæ Sanctorum, Agnus Dei, Ceret sacri, Panis & Sal benedictum, & similes res ab Ecclesia benedictæ, ob præællegatam rationem. VIII. Signum S. Crucis, cujus vis maxima est contra omnes Diaboli machinationes. IX. Invocatio Sanctissimi Nominis JESU, B. MARIÆ Virginis, Sancti Angeli Custodis, & aliorum Sanctorum. X. Oratio, præsertim conjuncta jejunio, ut patet ex Verbis Christi *Matth. 17.*

49. Quæres II. An liceat tollere signa Magica, v. g. ligaturas, nodos, volumina capillorum &c. eo fine, ut diabolus nocere desinat? Resp. I. Certum est, & fatemur omnes, si nullum novum adhibeatur Maleficium, hujusmodi signa licite posse tolli; idque tum in contemptum diaboli, atque Magicæ superstitionis; tum in odium facinoris, quo Maleficus ea posuit veluti tesseram sui pacti cum dæmone. Ratio clara est: quia sic solummodo evertuntur opera diaboli, ejusque atque Malefici impietas execratur. Et hoc quidem licitum est facere etiam ea intentione, ut dæmon nocere desinat: quia ejusmodi remotio signorum (secluso novo Maleficio) non est invocatio dæmonis ex natura rei, sed potius eversio prioris pacti per Maleficium cum Cacodæmone initi, & destructio operum diaboli. Et in hoc sensu loquitur Doctor Subtilis 4. *dist. 34. quæst. un.* dicens, quod ridiculum sit quærere, *an liceat tollere maleficium intentione curandi maleficiatum: non enim (inquit) solum licet, sed est meritorium destruere opera diaboli.*

Additio.

* Resp. II. Ex eodem Fundamento, ut solvatur Maleficium, non solum licet tollere ipsa signa magica, sed etiam adhibere alia positive contraria ex se indifferentia, quibus conventio diabolica tollatur. Ita Hirquæus in Scotum *lib. 2. cap. 44. dub. 6. n. 45.* Delrius *lib. 6. disquisit. Magic. c. 2. sect. 1. q. 3.* Sanchez *lib. 7. de Matr. disp. 95. & 96.* Castropalao *T. 17. disp. 2. punct. 2.* Sporer *part. 2. in I. Præcept. Decalogi cap. 9. num. 41.* & alii; ac patet ex inculpata Judicum praxi, qui in hunc finem maleficos lavari, & pilos eorum abradi curant, ut si forsan aliquod Maleficium ex pacto dæmonis sub capillis occultatum esset, quo insensibiles, & tormentis facile sustinendis pares redderentur, his mediis destruatur. Ratio autem huius est: quia, uti supponitur, talia signa ex una parte pacto diaboli in contrarium posita ex se sunt indifferentia; ex altera vero ipsum pessimum pactum exinde solvitur, ac via nocendi eluditur in eiusdem contemptum. Nec dicas: talia media e. g. Sagam, quæ te tangit, repercutere, ut soluto sic pacto diabolico nocere amplius nequeat &c. videri a diabolo ipsomet esse instituta in signum cessationis a nocendo, & consequenter applicantem eadem conspirare cum dæmone saltem implicite. Respondeo enim, omissis hic brevitatis gratia aliis solutionibus, cum Sporer *loc. cit.* pie, & probabilissime credi, diabolum, utpote ex se, suaque damnosa propensione ad infestandos mortales limitationis impatientem, potius ex imperio Dei arctari ad huiusmodi conditiones, seu contraria signa pactis suis apponenda, ut hoc modo vis sua intra debitos limites divinitus coarctata existat cum non exigua sua mortificatione, dum experitur superbissimus ille spiritus, fortitudinem suam, ac libertatem & appetitum nocendi tam exigua re materiali constringi; sicut a pari plurimum vexatur, dum quamvis Ens nobilissimum localiter & obiective sese igni alligatum videt, atque exinde præter intellectum etiam libertatem suam esse coarctatam. *

50. Resp. III. Nihilominus non licet tollere Maleficium, vel signa Magica per novum Maleficium, neque hoc a Malefico scienter petere, quamvis hic sese paratum offerat. Ita certa & communis. Ratio est: quia adhibitio novi Maleficii est intrinsece mala, cum sit usus artis Magicæ, & tacita vel expressa dæmonis invocatio ad aliquem effectum obtinendum; ac proinde nullo modo bene fieri potest, neque peti, neque, ut id fiat, assensus præberi iuxta illud Apostoli. *Rom. 1. Qui talia agunt, digni sunt morte: & non solum, qui ea faciunt, sed etiam, qui consentiunt facientibus.*

51. Nec dicas. Licitum est petere pecuniam ad usuram ab usurario parato dare, item exigere iuramentum ab eo, qui paratus est per falsos deos iurare: ergo etiam licitum erit alterius, qui ad id paratus est incantatione & Maleficio uti ad amovenda a nobis vel aliis Maleficia. Respond. enim negando consequentiam, & paritatem. Ratio disparitatis est: quia id, quod in dictis casibus petitur, nempe pecunia mutua, vel iuramentum ex se malum non est, & bene fieri potest, si velit is, a quo petitur, ut dictum superius (c) secus est in nostro casu, ubi Maleficium (iuxta hypothesin) non nisi per novum Maleficium tolli potest.

Additio.

* Ex dictis colliges I. Si adsit vetula, de qua dubites, num sit saga, non licere invertere scopas, ut, si saga est, abire non possit, nisi gressu averso seu cancrino. II. Nec proiicere e lecto pulvinar, ut desuper sedere cogatur. III. Nec lac, quod ex maleficio non coagulatur in butyrum calefacere ad ignem, ut totus calor transferatur in sagam, & exinde nocere desinat, tuque butyrum recuperes. Ratio prohibitionis horum & aliorum similium est: quia non solum solvitur prius pactum (quod alias liceret) sed præterea novum involvitur, cum sagæ per similia non præcise in statum naturalem suum redigantur, sed præterea aliquid de novo facere cogantur, ad quod non nisi mediante novo diabolico pacto saltem implicito adstringi possent. *

52. Quæres III. Quid agendum Confessario cum Malefico pœnitente? Resp. cum Bonacina *disp. 3. in Decalogum. quæst. 5. punct. 5. n. 11.* Sanchez *lib. 2. in De-*

in Decalog. c. 40. n. 52. & aliis, ante omnia inquirendum esse, an Maleficus inierit pactum cum dæmone: id siquidem tenetur Maleficus inprimis dissolvere. Videtur autem ejusmodi pactum sufficienter dissolvi per veram ac sinceram de suis peccatis actam pœnitentiam, ex puro corde peccata detestando, ac dæmoni renuntiando, & toto affectu DEI Misericordiam implorando.

53. Non tamen necesse est, ut Maleficus pœnitens curet chirographum a dæmone restitui, quia per veram pœnitentiam sufficienter recedit a pacto. Sanchez *cit. cap.* 40. *n.* 53. Suarez, Candidus Brognolus, & alii. Quod si vero ipsemet Maleficus apud se habeat chirographum, vel ejus exemplar (regulariter enim, ut notat Candidus Brognolus Bergomensis, *in Manuali Exorcistarum. part. 1. cap. 2. art. 3. §. 10.* cum aliquis homo Deo abrenuntiat, ac dæmoni se devovet, solent duo fieri chirographa, vel si quis scribere nesciat, alia duo signa confici, quorum unum apud dæmonem conservatur, alterum apud Magum, vel Maleficum) tunc is tenetur alterum, quod penes se habet, perfringere, aut ipsimet Confessario tradere: idque partim in detestationem criminis, partim, ut exterius testetur internam, ac perfectam dæmoni abrenuntiationem, sinceramque in Deum conversionem. Alioquin enim, si hujusmodi externum signum, quod penes se habet, nollet Maleficus destruere, adhuc eo ipso pergeret, internum voluntatis actum in dæmonis obsequium profiteri.

54. Secundo debet Confessarius inquirere a Malefico, an commiserit illa enormia peccata superius *num.* 45. recensita, vel alia huiusmodi: quibus intellectis debito modo procedat, prout cæteroquin necesse est ad Confessionem Sacramentalem.

55. Tertio, si aliquid ope diaboli Maleficus acquisitum haberet, quod cujusdam tertiæ personæ esse cognosceret (puta, quia huic a diabolo sublatum, & Malefico traditum fuit, prout sæpe contingit) illud domino suo erit modo competenti restituendum, sicuti in rebus furto ablatis fieri debet. Si vero aliunde, utputa ex occultis thesauris, aut ex rebus in mari totaliter deperditis eam rem diabolus habuerit, Magoque tradiderit, ex eadem personis illis Magus satisfacere tenebitur, quibus fortasse damna in rebus suis familiaribus, aut animalibus intulit. Et hoc idem dicendum, si haberet aliunde, unde damna illata resarcire possit: nam restitutio rerum iniuste ablatarum, & aliorum damnorum illatorum recompensatio erit necessario facienda, nisi impotentia excuset, prout aliunde constat.

56. Quarto, ne maleficus pœnitens iterum seducatur, & ad vomitum redeat, simulque ut is a dæmoniacis divexationibus, non raro redituris, magis magisque præservetur, eundem Confessarius munia remediis spiritualibus, nimirum Agnis Dei, aut aliis rebus consecratis ipsi communicatis, simulque eum exhortetur ad crebro eliciendos actus Virtutum Theologicarum, atque ad meditationem Dominicæ Passionis, detestationemque suorum gravissimorum peccatorum, nec non & aliarum Virtutum exercitium, præsertim vero ad frequentiorem Sacramenti Pœnitentiæ, atque Eucharistiæ receptionem. Quin etiam poterit quandoque Confessarius adhibere Exorcismos convenientes, quales pro huiusmodi hominibus tum in Ritualibus Diœcesanis, tum in aliis Benedictionum Libellis passim reperiuntur. Plura de Maleficis & Maleficiatis, vel etiam a dæmone obsessis vide *Tract. 14. Dist. 8. post. Quæst. 3. Appendice prima.*

DISTINCTIO III.

De Vitiis Religioni oppositis per defectum.

QUÆSTIO I.

De Tentatione Dei.

SUMMARIUM.

1. *Irreligiositas, quid, & quæ vitia sub se contineat?*
2. *Tentatio alia probationis.*

Alia seductionis.
3. *Tentatio Dei, quid?*
4. *Est duplex, expressa & interpretativa.*
5. *Tentatio Dei ex genere suo est peccatum mortale.*
6. *Purgationes vulgares sunt prohibitæ.*
7. *Solvitur instantia.*
8. *Tentatio Dei per accidens potest esse venialis.*

1. UT patet ex dictis *Distinct. præced. num. 1.* alia Vitia opponuntur Religioni per excessum, alia per defectum. Visis itaque hactenus prioribus pergendum ad posteriora, quorum omnium genus est *Irreligiositas*, quæ est defectus cultus Deo debiti. Porro sub Irreligiositate tamquam species sub suo genere continentur Tentatio Dei, Sacrilegium, Simonia, Blasphemia, Perjurium, atque violatio Voti, de quorum quatuor prioribus in præsenti Distinctione, de aliis duobus in sequenti Tractatu dicetur. Et quidem ordiendo a materia præsentis Quæstionis.

2. Tentatio generatim est dictum, vel factum ad capiendum de aliquo experimentum, ut sciatur, quantæ sit potentiæ, prudentiæ, scientiæ, & hujusmodi. Et hæc dicitur *Tentatio probationis*, seu experimenti: quo modo Deus dicitur tentasse Abraham, Job, Tobiam, & alios Sanctos, dum immissis adversitatibus eorum obedientiam, patientiam, atque in aliis virtutibus constantiam experiri voluit. Est & alia, quæ dicitur *Tentatio seductionis*, seu inductionis ad peccatum, quo modo diabolus tentat homines, dum eos ad malum seu peccatum incitat. In proposito sumitur Tentatio priori modo, & quidem in malam partem, quatenus nimirum homo inique tentat Deum, volens aliquam ejus perfectionem experiri: de qua loquendo, sit

3. CONCL. I. *Tentatio Dei* est actus Religioni oppositus, quo quis absque justa causa dicit, aut facit aliquid ad capiendum experimentum de Divina quapiam perfectione; utputa de Potentia, Sapientia, Justitia, aliisve Dei Attributis. Ita Herincx *disp. 8. de Relig. quæst. 1.* Lessius, estque in re communis. Dicitur, *actus Religioni oppositus*: quia est quædam Dei irreverentia, velle de perfectionibus ejus experimentum sumere absque justa causa, & relictis mediis ordinariis a Deo institutis. Et additur, *absque justa causa*: quia si talis adsit, non erit Tentatio: ut si fiat ex Divino instinctu, vel si quis habeat donum miraculorum, aut sanitatum, vel si honor DEI, atque defensio Religionis postulet aliquod opus, ad quod tale experimentum est necessarium. Porro per *experimentum Divinæ perfectionis* intelligitur omne extraordinarium opus, vel auxilium DEI supra communem rerum ordinem præstandum, quo Divina Potentia, Sapientia, Justitia &c. quasi experientia ipsa cognoscatur.

4. CONCL. II. Tentatio Dei potest fieri dupliciter, expresse scilicet, vel intrepretative. Ita communis. Et quidem *Tentatio DEI expressa* tunc accidit, quando aliquid fit directe ea intentione, ut experimentum capiatur de quadam Dei perfectione, ut si te projicias in puteum, experturus, an Deus te sinat submergi, vel an possit te salvare, *Interpretativa tentatio Dei* contingit, quando quis non intendit explicite tale experimentum de Divina perfectione, facit tamen aliquid ob finem alium, quod ex se requirit extraordinarium Dei auxilium; illudque temere expectat: ut si quis tota quadragesima velit cibo & potu abstinere ad Christi exemplum, persuasus, Deum vires præbiturum (nisi id fieret ex speciali instinctu Divino) aut si alicui alteri periculo absque necessitate se committat, a quo fine extraordinario auxilio Dei, quod temere expectat, liberari nequit. Huc etiam pertinent Purgationes vulgares de quibus *n. 6.*

5. CONCL. III. Tentatio Dei, prout fit absque justa causa, regulariter loquendo, atque ex suo genere est peccatum mortale. Ita Doctores communiter. Ratio est: tum quia adversatur excellentissimæ inter morales Virtuti Religionis, & consequenter ex suo genere est peccatum mortale; tum quia vel tentando Deum quis est incredulus, aut dubius de aliqua ipsius perfectione, & consequenter præter malitiam Infidelitatis irrogat Deo gravissimam injuriam;

prout fecerunt olim perfidi Judæi de quibus dicitur *Psal.* 77. *Tentaverunt Deum in cordibus suis, dicentes: Numquid & panem poterit dare, aut parare mensam in deserto?* vel tentans petit a Deo auxilium extraordinarium sine justa causa, quod arguit gravem audaciam, sicque irreverentiam erga Majestatem Divinam, quæ ter sancte, simulque humiliter ac reverentialiter est tractanda: atque insuper est illud contra sapientissimam Dei ordinationem, qua voluit servari ordinem naturalem, neque absque necessitate eumdem invertendum statuit. Unde Christus dæmoni, præcipitium è Templi pinnaculo, unde tamen per scalas descendere poterat, suggerenti respondit *Matth.* 4. *Scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum.*

6. Hinc mortaliter peccaminosa est omnis illa Tentatio, qua tentans Deum absque alia necessitate committit se aperto periculo vitæ; utputa projiciendo se in ignem, aut præcipitando ex turri, interim putans, Deum esse ipsum salvaturum. Huc etiam spectant *Purgationes vulgares* (sic dictæ, quod nullo jure, sed *populari intentione, & fabricante sunt omnino fictæ invidia. c. Mennam.* 2. *q.* 5.) quales olim fieri consueverant ferventis sive frigidæ aquæ, ignitique ferri contactu, & hujusmodi, in quibus expectabatur incolumitas a Deo extraordinarie præstanda innocenti, quæ merito reprobantur a Jure Canonico *cit. c. Mennam* & *c. Omnibus.* & *c. Consuluisti.* 2. *q.* 5. Item Purgationes, quæ duello fiunt, in quo expectatur, ut Deus tueatur partem innocentem; quod itidem damnatur *can. Monomachiam.* 2. *q.* 5. & *c.* 1. *ac seqq. de Purgat. vulgari*; & in Concilio Trid. *Sess.* 25. *cap.* 19. *de Reform.*

7. Nec obstat, quod Deus olim videatur quandoque huiusmodi Purgationibus miraculo favisse. Resp. enim, id factum esse, vel ob simplicitatem illius sæculi, atque antequam tales Purgationes fuerunt publice ab Ecclesia damnatæ, vel quia innocentes suspecti ad eas adhibendas cogebantur. Lessius *lib.* 2. *cap.* 15. *n.* 4. Quandoque tamen effectus non respondebat, de quo refertur insigne exemplum *cap.* 2. *de Purg. vulgari.*

8. Dicitur nihilominus in Conclusione, *regulariter loquendo*, ad denotandum, quod Tentatio Dei aliquando per accidens possit esse peccatum veniale. Et hoc contingit vel ratione inconsiderationis, aut ignorantiæ non crassæ, vel ratione parvitatis materiæ, aut periculi; ut quando quis levi morbo affectus, vane speret sanitatem a Deo relictis mediis ordinariis. Bonacina *cit. dis.* 3. *quæst.* 9. *n.* 6.

QUÆSTIO II.

De Sacrilegio, & quale sit peccatum.

SUMMARIUM.

9. *Sacrilegium, quid?*
10. *Ejus tres sunt species.*
11. I. *Qua violatur Persona sacra.*
12. II. *Qua locus sacer.*
13. *Et* III. *Qua aliæ Res sacræ violantur. Huc spectat abusus sententiarum S. Scripturæ.*
14. *Sacrilegium est ex genere suo peccatum mortale.*
15. *Clerici, & Religiosi, a quibus abstinere teneantur ratione Voti Castitatis?*
16. *Sacrilegium per accidens fit quandoque peccatum veniale.*
17. *Non omne peccatum a Persona sacra commissum est Sacrilegium.*

9. SACRILEGIUM, quod a *sacris legendis*, id est, sufferandis sic dicitur, proprie accipitur pro violatione, seu indigna tractatione rei sacræ, sive pro iniuria, ac irreverentia illa, quæ infertur DEO per indignam tractationem rerum sacrarum. Et de hac loquendo, sit

10. CONCL. I. Sacrilegiorum universim tres sunt species: aut enim Sacrilegium fit contra Personam sacram, aut contra Locum sacrum, aut contra Rem Sacram. Ita Doctores communiter; & ratio est: quia generatim etiam tria sunt genera rerum sacrarum, videlicet personæ, loca, & res aliæ ad Divinum cultum ordinatæ.

11. Porro ad primam Sacrilegii speciem, qua violatur Persona sacra, pertinet percussio Clerici, fornicatio Ordine sacro initiati, sive Religiosi, aut Religiosæ, & cuiuslibet Votum Castitatis habentis. Huc addunt Doctores pertractionem personarum Ecclesiasticarum ad Tribunal sæculare, earumdem incarcerationem, & huiusmodi, utpote quibus indigne tractantur personæ Deo sacratæ.

12. Ad secundam speciem Sacrilegii pertinent omnia, quæ fiunt contra sanctitatem Loci sacri: ut sunt destructio malitiosa Loci sacri, eversio Altarium, iniuriosa effusio sanguinis, vel seminis humani in Loco sacro; item si confugientes ad locum sacrum, tamquam ad Asylum, per vim inde extrahantur, & huiusmodi.

13. Ad tertiam Sacrilegii speciem pertinent ea peccata, quibus aliæ Res sacræ temerantur, seu iniuriose tractantur. Dicuntur autem Res sacræ inprimis Sacramenta, deinde Vasa sacra, vestesque benedictæ, Reliquiæ Sanctorum, Dei ac Sanctorum Imagines, & denique ea omnia, quæ adhibitis certis precibus, ac Ritibus Ecclesiasticis sunt consecrata, & pertinent ad cultum Divinum, atque ministerium Ecclesiasticum. Insuper ad hanc tertiam Sacrilegii speciem spectat abusio sententiarum sacræ Scripturæ ad superstitiones, ad stabiliendas hæreses, ad amatoria, fabulosa, vana, scurrilia, adulationes, detractiones, libellos famosos, & huiusmodi: quam quidem temeritatem graviter inhibuit Concilium Trid. *Sess.* 4. *in Decreto de Editione, & usu sacrorum Librorum*, atque omnes huius generis homines, seu violatores, ac temeratores verbi Dei, iuris & arbitrii pœnis per Episcopos coerceri præcepit.

14. CONCL. II. Sacrilegium ex genere suo est peccatum mortale. Ita communis: nam opponitur excellentissimæ inter Morales virtuti Religionis. Sic quippe certum est, esse peccatum mortale, quando Sacrilegium fit in contemptum Rei sacræ; prout solent facere Hæretici, cum Vasa sacra, Imagines DEI, Sanctorum, & huiusmodi profanant, & vastant. Similiter constat, committi peccatum mortale Sacrilegii, quando fit aliquid voluntarie ac deliberate in materia gravi, quod habet peculiarem repugnantiam cum sanctitate Rei sacræ: ut est percussio Clerici, item peccatum carnis cum persona DEO sacrata, vel ab eadem Persona sacra commissum &c. quia talia notabiliter contraveniunt sanctitati Rei sacræ eique gravem inferunt irreverentiam.

15. Ubi sciendum, quod Religiosi Professi, aut Clerici in sacris constituti ratione Voti Castitatis teneantur abstinere ab omni deliberata venerea delectatione, actuque tum interno, tum externo, qui est contra Castitatem: uti sunt non solum fornicatio, aut alius actus venereus, sed etiam turpes cogitationes, delectationes morosæ, aspectus impudici, vel tactus obscœni &c. Unde quidquid in sæcularibus extra coniugium est aliquo modo peccatum contra castitatem, id in Religiosis, & Clericis memoratis etiam est Sacrilegium ratione Voti; adeoque habet duplicem malitiam: ita tamen, ut malitia Sacrilegii sit mortalis in iis actibus, in quibus malitia libidinis est mortalis, venialis vero, in quibus illa est venialis, prout non raro contingit ratione imperfecti voluntarii. Lessius *lib.* 2. *cap.* 41. *n.* 78. Sylvester, Layman, & alii.

16. CONCL. III. Nihilominus per accidens quandoque Sacrilegium potest fieri peccatum veniale. Ita communis. Sic inprimis accidit, quando irreverentia Rei sacræ illata est duntaxat levis: prout fieri potest in aliquali inhonoratione, aut dilaceratione Imaginum secluso contemptu, in levi abusu sacrarum Vestium ad prufanos usus, in allegatione cuiusdam sacræ Sententiæ ad iocum, & idem dicendum de aliis huiusmodi levioribus irreverentiis erga Res sacras, quæ non excedunt peccatum veniale, secluso contemptu, propter parvitatem materiæ, seu irreverentiæ commissæ. Similiter erit peccatum veniale tantum, & quandoque nullum; si irreverentia aliqua fiat Rei sacræ ex inadvertentia, indeliberatione, aut ignorantia non crassa,

ſa, vel invincibili: hæc enim a peccato mortali excuſat in omni materia.

17. Tandem notandum cum Herincx *diſp.* 8. *de Relig. quæſt.* 2. *n.* 12. & aliis, non omne peccatum a Perſona ſacra, vel in Perſonam ſacram commiſſum eſſe Sacrilegium proprie & formaliter, ſed illud tantum, quod directe committitur contra ſanctitatem Perſonæ. Hinc inebriatio, ſuperbia, mendacium, ac huiuſmodi, ſi committantur a Perſona ſacra, non ſunt Sacrilegia. Similiter neque ira erga Perſonam ſacram habita, citra corporalis iniuriæ illationem, eſt Sacrilegium: cum talia directe non repugnent eius ſanctitati, bene tamen percuſſio corporalis ipſius.

QUÆSTIO III.

De Simonia.

SUMMARIUM.

18. *Simonia, unde ſic dicta.*
19. *Ea eſt ſpecies Sacrilegii.*
20. *Simoniæ definitio declaratur.*
21. *Simonia quam grave peccatum?*
22. *Eſt triplex?*
23. *Simonia mentalis, quid?*
24. *Simonia conventionalis, quid?*
Alia pure conventionalis, & alia mixta.
25. *Simonia confidentialis declaratur.*
26. *Simonia realis,*
27. *Si quid gratis detur, ac recipiatur, non ſit Simonia.*
28. *Simonia non eſt intuitu ſpiritualium functionum dare, aut recipere aliquid per modum ſtipendii.*
29. *An de hujuſmodi ſtipendio licitum ſit paciſci?*
30. *Idipſum magis declaratur.*
* *Addita quadam cautela quoad Parochos.*
31. *Simonia non eſt dare quid ad redimendam injuſtam vexam circa ſpiritualia.*
32. *Fallit Concluſio in beneficiis Eccleſiaſticis, ſi quis necdum habet jus in re.*
33. *Licitum eſt, dare vel recipere pretium pro labore per accidens conjuncto cum ſacro Miniſterio.*
34. *Non item pro labore intrinſeco, ſive per ſe conjuncto cum ipſo.*

18. SIMONIA a Simone Mago nomen, atque in Lege Evangelica traxit, non obſtante, quod iam in lege veteri a Balaam *Num. cap.* 22. & a Giezi *lib.* 4. *Regum cap.* 5. & a nonnullis aliis hoc peccatum legatur commiſſum. Dicitur nihilominus *Simonia* a *Simone* Mago, qui, cum vidiſſet, quod per manuum impoſitionem ab Apoſtolis daretur Spiritus Sanctus (ut legitur in actibus Apoſtolorum *cap.* 8.) obtulit eis pecuniam, dicens: *Date & mihi hanc poteſtatem, ut, cuicumque impoſuero manus, accipiat Spiritum Sanctum.* Cui S. Petrus Apoſtolus reſpondit: *Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum DEI exiſtimaſti pecunia poſſideri.*

19. Eſt igitur Simonia ſpecies Sacrilegii; cum vendere rem ſacram, ſeu ſpiritualem pretio temporali ſit contra reverentiam Deo in rebus ſacris debitam, ſimulque violet ipſius rei ſacræ ſanctitatem, quæ cum gratioſe a nobis a DEO concedatur in noſtram proximorumque ſalutem, atque inſuper tantæ ſit dignitatis, ut ſit pretio inæſtimabilis, ac proinde dignis debeat dari gratis, iuxta illud Salvatoris *Matth.* 10. *Gratis accepiſtis, gratis date:* nihilominus æſtimato pretio venditur, aut emitur, rebus temporalibus æquiparata humanis contractibus ſubiicitur.

20. CONCL. I. *Simonia* eſt ſtudioſa voluntas emendi, vel vendendi aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum pretio temporali. Ita Gloſſa *in Rubricam. tit. de Simonia.* Eſtque definitio hæc communiter recepta inter Doctores, & patebit ex eius declaratione. Dicitur I. *Studioſa voluntas*, id eſt, actus deliberatus voluntatis: & hæc particula ſtat loco generis, reliqua adduntur per modum differentiæ. Dicitur II. *Emendi vel vendendi:* ſub qua particula comprehenduntur omnes Contractus, & pacta onerosa, in quibus datur pretium temporale, vel eius æſtimatio pro ſpirituali, ſive id fiat per veram emptionem aut venditionem, ſive per aliquam permutationem, aut alium huiuſmodi Contractum oneroſum. Dicitur III. *Pretio temporali* ſub qua particula comprehenditur non ſolum omnis pecunia, ſed etiam, quidquid pecunia eſt æſtimabile, ut eſt munus a lingua, munus a manu, & munus ab obſequio. De quibus fuſius *n.* 39. Hinc in Jure Canonico *c. Sunt nonnulli.* 1. *q.* 1. reprobatur veluti ſimoniacum. *Munus ab obſequio. Munus a manu, & Munus a lingua.* Et *can. Salvator.* 1. *q.* 3. dicitur: *Quiſquis igitur res Eccleſiaſticas non ad hoc, ad quod inſtitutæ ſunt, ſed ad propria lucra, munere linguæ, vel indebiti obſequii, vel pecuniæ largitur, vel adipiſcitur, ſimoniacus eſt.* Cum concordantiis.

21. CONCL. II. Simonia ex genere ſuo eſt peccatum mortale. Ita certa omnium, & patet ex ſupra citatis verbis D. Petri *Actor.* 8. *Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum DEI exiſtimaſti pecunia poſſideri.* Unde paſſim SS. Canones graviter reprehendunt Simoniam, appellantes eam *Execrabile vitium, turpiſſimum lucrum, piaculare flagitium, ſimoniacam peſtem, hæreſin ſimoniacam, ad cujus comparationem omnia crimina quaſi pro nihilo reputantur:* uti videre eſt *c. Reperiuntur &c. Quicumque. ac ſeqq.* 1. *q.* 1. & *c. Patet.* 1. *q.* 7. & *c. Per tuas, de Simonia*, & alibi. Ex quibus verbis facile patet gravitas huius criminis.

22. CONCL. III. Simonia recte dividitur in mentalem, conventionalem, & realem. Ita communis, & patebit ex earum explicatione. Itaque.

23. *Simonia mentalis* eſt internum propoſitum, quo quis, dum confert alteri ſpirituale, intendit eum obligare ad reddendum temporale, vel econtra, ſine ullo pacto exteriori expreſſo, vel tacito: ut ſi quis alicui inſerviat cum intentione ipſum obligandi, ut in mercedem ſibi conferat Beneficium Eccleſiaſticum, quamvis nullum pactum exterius circa hoc interveniat. Unde per Simoniam mentalem non intelligitur hic merum propoſitum committendi Simoniam (quamvis & hoc iam ſit peccatum) ſed intelligitur ea Simonia, quæ quidem aliquem actum externum habet v. g. dationem pecuniæ, vel famulitium, malitia tamen eius non ſe prodit exterius, ſed in ſola mente manet, eo quod nullum pactum externum neque tacitum interveniat.

24. *Simonia Conventionalis* eſt, quando non ſolum eſt internum propoſitum obligandi, ſed etiam proceditur ad externam conventionem, ſeu pactum expreſſe aut tacite factum, dandi ſive recipiendi rem ſpiritualem pro temporali, abſque tamen executione, ſaltem utrinque facta. Additur notanter, *ſaltem utrinque facta:* nam alia eſt *Simonia pure conventionalis*, quæ videlicet ex neutra parte eſt completa, ut ſi quidem pactum fuerit initum conferendi Beneficium Eccleſiaſticum pro certa pecunia, adhuc tamen neque Beneficium collatum, neque pecunia ſoluta eſt. Alia vero eſt *Simonia Conventionalis mixta*, quæ nimirum eſt completa ſolum ex parte unius, ſive dando pretium nondum collato Beneficio, ſive econtra.

25. Simoniæ Conventionalis ſpecies quædam eſt *Simonia*, quæ dicitur *Confidentialis*, qua quis cuipiam Beneficium Eccleſiaſticum procurat eligendo, præſentando, reſignando, confirmando, aut alia ratione cum certa confidentia, ſeu pacto inito, ut is, qui Beneficium accepturus eſt, illud ipſum ſibi procuranti, vel alteri, utputa fratri aut nepoti ſuo, cum fructibus, ut aliqua eorum portione ſuo tempore cedat. Et adverſus hanc Simoniacæ pravitatis ſpeciem, quam *Confidentialem*, ſeu *Beneficiorum confidentiam* appellant, eo quod circa ſola Beneficia Eccleſiaſtica contingat, & per quam ex illicita beneficentia quandoque illa aſſervabantur perſonis pro tempore inhabilibus, vel etiam nondum natis, edidit Pius IV. ſeveriſſimam Bullam, quæ incipit, *Romanum Pontificem* (habeturque *tom.* 2. *Bullarii Romani. Conſtit.* 85. *dicti Pont.*) in qua ſub graviſſimis pœnis ipſam prohibuit, eamque prohibitionem innovavit S. Pius V. in ſua Conſtitutione 85. *Intolerabilis.*

26. Tandem *Simonia realis*, quando pactio ex utraque parte impleta eſt, ſaltem inchoate: ut ſi collatio Beneficii facta eſt, & viciſſim pretium ſolutum, aut ſaltem pars pretii data pro eo.

27. CONCL. IV. Et certum sit, committi Simoniam, si pretium temporale exigatur pro ipsa administratione Sacramentorum, sepultura Ecclesiastica, confirmationem electionum, installatione in Beneficiis, ac huiusmodi, nihilominus si quid gratis detur, ac recipiatur, Simonia non committitur. Ita communis. Et quidem prior pars sequitur ex dictis *n.* 20. Unde in Jure Canonico *tit. de Simonia. c. Non satis &c. Cum in Ecclesiæ.* & *c. Ad Apostolicam.* & alibi. gravissime reprehenduntur, ac prohibentur pravæ consuetudines exigendi pro similibus sacris functionibus pretium temporale; quamvis laudabiles consuetudines erga sanctam Ecclesiam, pia Fidelium devotione introductæ, sponte aliquid dandi Ecclesiæ Ministris talia spiritualia ministrantibus observari præcipiantur. Et per hoc patet altera pars Conclusionis, quæ amplius habetur *can. Sicut Episcopum.* 1. *q.* 2. & alibi.

28. CONCL. V. Insuper Simoniam non est, si intuitu spiritualium functionum, utpura administrationis Sacramentorum, Concionum, Missarum celebrandarum, ac huiusmodi, datur aut recipitur aliquid per modum stipendii, hoc est tamquam aliquod medium pro iusta & congrua sustentatione Ministri Ecclesiastici. Est certa, atque communis, & patet ex unanimi sensu, & praxi quotidiana Fidelium. Ratio est; quia unusquisque meretur sustentari ab illo, in cuius licito ministerio occupatur. Unde dicit Christus Dominus *Matth.* 10. *Dignus est operarius cibo suo.* Et Apost. 1. *Corinth.* 9. *Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus?* quasi diceret: id magnum non est, sed debitum: prout ex contextu patet. Quinimo ex eiusmodi textibus inferunt Doctores, quod eis, qui ministrant populo spiritualia, debeatur sustentatio ex Justitia, sicut operatio merces sive cibus: unde appellatur *Stipendium sustentationis*, quia vere debitum ut stipendium, iuxta illud 1. *Corinth.* 9. *Quis militat suis stipendiis?*

29. Addunt non pauci, quos sequitur Layman *l.* 4. *tract.* 10. *c. ult.* §. 2. *n.* 15. etiam licitum esse Ministris Ecclesiasticis, quantum est ex natura rei, de eiusmodi stipendio congruo sustentationis ob spiritualia ministeria persolvenda pacisci. Ratio est: tum quia quilibet potest pacisci de eo, quod sibi Jure naturæ debetur: tum quia Clerici sic paciscentes non exiguunt aliquid tamquam pretium spiritualis ministerii (hoc enim tamquam maius omni pretio temporali gratis exhibent, & alioquin manifestam committerent Simoniam) sed eiusmodi ministerium sacrum gratis exhibentes, requirunt dumtaxat congruam a populo sustentationem, atque ad maiorem huius securitatem paciscuntur de certa eius quantitate; ubi hæc Superiorum auctoritate, vel consuetudine nondum est determinata, vel si est determinata, ut integre præstetur.

30. Notanter hic additur, *id esse licitum quantum est ex natura rei.* Siquidem spectato Jure communi antiquo fuisse Simoniam, saltem Juris humani Ecclesiastici sic pacisci, censet Lessius *lib.* 2. *de Just. & Jure c.* 8. *n.* 49. id probans ex *cap. ult. de Pactis*: & aliis textibus Juris Canonici: quibus tamen per contrariam consuetudinem in quibusdam rebus, & functionibus, ait esse derogatum. Deinde ubi stipendium functionis a Prælatis, vel consuetudine est determinatum, non potest illud excedi sine iniustitia. Tandem, qui sic paciscuntur, cavere debent, ne habeant intentionem paciscendi de pretio Officii spiritualis, sed tantum de mediis pro congrua sustentatione ipsius personæ; caveant etiam, ne imperiti ex tali pacto offendantur, & scandalizentur, qui proinde monendi sunt, pecuniam non pro ipsa actione sacra, sed pro necessaria solum sustentatione postulari.

Additio.

* Insuper quoad administrationem Sacramentorum, & similium functionum Parochialium Beneficiati Curati, præsertim alias satis bene provisi, attendere debent, ne præcedenti doctrina abutantur, maxime ne respectu pauperum sint nimium rigidi, cupidi, & violenti in exactione pecuniarum pro administratione Sacramentorum, aliarumve functionum Parochialium apud infirmos suos Parochianos, nolentes ipsis talia præstare, nisi prius securi reddantur de temporali recipiendo illo, quod, alias (uti ajunt & prætendunt) de consuetudine dari solet. Etenim saltem similis consuetudo cum tali nimirum violentia, sordida avaritia, & scandalo in exigendo conjuncta, neutiquam a Jure (uti perperam credunt) admittitur, sed potius reprobatur *cap.* 9. *de Simonia*: sequentibus formalibus: *Horribile nimis est, quod in quibusdam Ecclesiis - - - - - - - - - pro sepulturis, & exequiis mortuorum, & Benedictionibus nubentium, seu aliis Sacramentis aliquid requiratur. Putant autem plures ex hoc licere; quia legem moris de longa invaluisse NB. consuetudine arbitrantur, non attendentes, quod tanto graviora sint crimina, quanto diutius infelicem animam tenuerunt alligatam. Ne igitur hæc de cætero fiant - - - - districtius prohibemus. Si quis autem contra hoc venire præsumpserit, portionem cum Giezi* (nimirum simoniaco) *se noverit habiturum.* Nolumus per hæc rejicere exactiones moderatas, ac rationabiles, bene tamen adeo scandalosas, & sordidas, per citatum textum prohibitas; ubi exinde paupercul li Parochiani infirmi a recipiendis mature Sacramentis vel absterrentur, vel saltem, ut parcant sumptibus, in tantum prolongant, ac differunt, usque dum morte ipsa præveniantur. Væ aliquando talibus avaris Pastoribus qui plane hoc sordido modo non oves pascere, sed potius semetipsos saginare velle convincuntur.

31. CONCL. IV. Non est Simonia, dare pecuniam solum ad redimendam vexam circa spiritualia, quam quis injuste patitur. Ita communior Doctorum contra Innocentium; idque desumitur tum ex *c. Quæsitum* 1. *q.* 3. tum ex *c. Dilectus*: juncta Glossa *ibid. de Simonia.* ubi talis redemptio injustæ vexæ refertur, nec tamen reprehenditur, imo potius approbatur. Accedit ratio: quia dans pecuniam ex tali causa, non dat ipsam pro re spirituali, & tamquam pretium ipsius, sed dat ipsam pro tollenda vexa, seu auferendo iniquo grvamine, atque ad removendum impedimentum pravæ voluntatis alterius. Sic v. g. licitum est, saltem urgente casu necessitatis, aut alterius gravis periculi, dare pecuniam ratione Sacramentorum administrandorum illi Clerico, qui non vult ea ministrare gratis: non quidem ut pretium Sacramentorum (hoc enim est intrinsece malum, atque simoniacum, & in nullo prorsus casu licitum) sed tamquam medium ad removendum impedimentum pravæ voluntatis, seu avaritiæ alterius atque ut is a peccato iniustæ vaxationis abducatur, & ad officium suum rite præstandum inducatur.

32. Cæterum hæc Conclusio patitur limitationem in Beneficiis Ecclesiasticis: in his quippe non est licitum, quin potius simoniacum, dare pecuniam pro redimenda vexa, quando offerens pecuniam needum habet ius in re, sive ius quæsitum in beneficio. Desumitur autem hæc limitatio ex *cap. Matthæus de Simonia.* ubi electus a maiori parte, aliis tamen contradicentibus, si his det, aut dari consentiat pecuniam ut a contradictione desistant, ac ipse postea confirmetur, censetur Simoniacus, & obligatus ad resignandum Beneficium. Ratio est: quia sic daretur pecunia ad consequendum ipsum ius spirituale, prout discurrit Abbas Panormitanus *super citat. c. Matthæus de Simonia*, clare distinguens, quod pro iure quærendo non sit licitum tali dare pecuniam etiam ad redimendam vexam, ob textum & rationem allegatam: sed quando ius cuipiam iam est quæsitum, & vexatur quis in eo, bene dari possit pecunia pro redimenda vexatione, per textus & rationes *num. præc.* adductas, quia tunc non amplius sterneretur via per pecuniam ad Beneficium Ecclesiasticum. Hoc ipsum tradit Layman *cit.* §. *n.* 22. *& seq.* citans alios, & Ludov. Engel *tit. de Simonia. n.* 31. ubi etiam resolvit, quod lite beneficiali pendente absque labe Simoniæ non possit fieri transactio (secus dicendum de compositione amicabili) ut adversarius accepta pecunia a lite desistat, per textum clarum *cap. Constitutus.* & *c. Super eo de Transactionibus.* Plura adhuc circa vexam videri poterunt in Jure Canonico *lib.* 5. *tit.* 3. §. 13.

Additio.

* Dices: Ex ista doctrina sequi, quod Simonia committatur, si e. g. Petrus invidis quibusdam, & malevolis hominibus per certas pecunias obstruat os, ut eundem denigrare cessent partim apud certum Parochum, pingue suum Beneficium sibi ipsi alias legitime resignare volentem; partim apud Patronum dicti Beneficii: Respondeo enim negando illatum; talis enim pecunia non datur NB. *Ipsi habenti Jus resignandi, vel præsentandi ad Beneficium* (tunc enim non careret labe Simoniæ) sed potius alicui tertio, ut cessei a denigratione tamquam iniusta vexa. Vide de hac Jus Canonicum Patris Reiffenstuel *lib. 5. Decr. tit. 3. §. 13. n. 308. & seqq.* & Friderich *in QQ. Canonicis de Simonia cap. 2 §. 6. n. 97. &c.* *

33. CONCL. VII. Loquendo de corporali labore, defatigatione, atque molestia in sacris Ministeriis, utputa in celebrationibus Missarum, administrationibus Sacramentorum, aut Consecrationibus Ecclesiarum &c. occurrente & an pro eodem licitum sit dare, vel recipere pretium, distinguendum est. Et quidem conveniunt Doctores, pro labore aut obligatione, quæ sacro Ministerio per accidens coniuncta est, licite aliquid dari, & accipi ut pretium: prout fit, quando Sacerdos iter longum conficere debet ad celebrandam in certa Ecclesia Missam, vel administrandum Sacramentum, aut quando Capellanus obligare se debet ad persistendum in suis spiritualibus functionibus toto anno, præsertim tempore pestis, & huiusmodi. Ratio est: quia talis labor aut obligatio ex se est pretio æstimabilis, & per accidens solum hic & nunc annectitur spirituali Ministerio.

34. Secus dicendum de labore intrinseco, seu qui per se ac necessario coniunctus est cum sacro Ministerio: nam pro tali simoniacum est dare, vel recipere pretium, *arg. c. Si quis objecerit, r. q. 3.* & *c. Ad nostram. de Simonia.* ubi generaliter *mandatur, quatenus pro Ministerio Ecclesiastico exercendo nullatenus pecunia exigatur.* Quo tamen non obstante potest aliquid dari ac recipi per modum iusti stipendii, seu tamquam aliquod medium ad honestam sustentationem Ministrorum Ecclesiæ, ut dictum *n. 28.* Et hoc solum volunt nonnulli antiquiores Auctores, qui videntur oppositum tenuisse: nam commode explicantur, quod loquantur de iusto stipendio, Ministris Ecclesiæ in gratiam Fidelium laborantibus debito ad ipsorum sustentationem, non autem de pretio laboris spiritualis. Layman *lib. 4. tract. 10. §. 14. num. 41.* & alii.

QUÆSTIO IV.

Solvuntur alia Dubia circa Simoniam, eiusque pœnas.

SUMMARIUM.

35. *Simonia alia Juris Divini, alia Juris Ecclesiastici*
36. *Exempla Simoniæ Juris Ecclesiastici.*
37. *Papa an possit involvi crimine Simoniæ.*
38. *Pretium simoniacum, quid & quotuplex?*
39. *Munus a manu, & lingua, & ab obsequio, quid?*
40. *Ad Simoniam requiritur pactum, quale & quando?*
41. *Corollaria.*
42. *Solvitur instantia de obligatione Antidorali.*
43. *Simoniacum est, dare temporale tamquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale.*
Propositio damnata refertur.
44. *Per gratuitam compensationem, quid intelligatur in ipsa?*
45. *Aliæ propositiones quoad propositum cavendæ.*
46. *Unde colligendum, an quid detur vel accipiatur ex pacto simoniaco, nec ne?*
47. *Pœnæ contra Simoniacos in Jure statutæ.*
Eas non inducit Simonia mentalis.
48. *Neque conventionalis.*
Excepta confidentiali.
49. *Quid, si Simonia conventionalis postmodum hinc inde compleatur.*
50. *Simonia realis inducit pœnas Juris, quando fit in ingressu Religionis, Ordine vel Beneficio.*
Beneficium simoniace recipienti, quid agendum?
51. *Dispensatio super Beneficio simoniace recepto, a quo possit dari?*
Et qualiter sit obtinenda?
52. *Allegatæ superius pœnæ non incurrunt, saltem non ante sententiam judicis, si committitur in aliis casibus aliqua Simonia.*

35. QUÆRITUR I. An Simonia alia sit Juris Divini, alia Juris Ecclesiastici? Resp. affirmative cum Glossa communiter recepta *c. Ex parte 12. V. Dimittere de Offic. & Potest. Jud. Deleg.* ubi ait: quod *quædam sunt prohibita, quia simoniaca: ut vendere Sacramenta &c. Et quædam simoniaca, quia prohibita; & sunt illa, quæ per Constitutionem Ecclesiæ facta sunt simoniaca.*

36. Exemplum Simoniæ Juris duntaxat Ecclesiastici, est inprimis permutatio præbendarum, sive Beneficiorum Ecclesiasticorum, quæ si fiat pacto interveniente, ac propria auctoritate, sine interventu Episcopi, prohibetur tamquam simoniaca. *c. Quæsitum de rerum permutat.* & alibi: cum tamen permutare unam rem spiritualem cum alia spirituali (ut sunt duo Beneficia) ex natura sua non sit simoniacum. Aliud exemplum habetur *can. Placuit; ut nullus I. q. 1.* ubi pro modico balsamo, quod benedictum pro Sacramento Baptismi datur per Ecclesias prohibetur exigi tremissis, tamquam speciem habens Simoniæ. Similiter *c. Non satis* & *c. ea quæ, de Simonia.* cavetur, ut pro Chrismatis & Olei receptione nulla cujusquam pretii exactio attentetur. Atqui hoc non esse Simoniam Juris Divini, sed duntaxat Ecclesiastici, patet ex eo: quia oleum vel balsamum illud, quod benedicitur, secundum se est pretio æstimabile, sicque pro eo pretium recipi, Jure divino aut naturali non prohibetur: ergo prohibitio illa, ob speciem Simoniæ, fit solo Jure Ecclesiastico.

37. Hinc infertur, quod Papa quidem possit involvi crimine Simoniæ, quæ est juris Divini, vendendo v. g. Sacramenta, quia & Papa est subjectus Legi Divinæ, nihilominus in ipso non habeat locum Simonia Juris duntaxat Ecclesiastici, qualis reperitur in iis, quæ sunt simoniaca, quia prohibita; ut notat Fagnanus *c. Cum pridem, n. 55. de Pactis.* Zoesius *tit. de Simonia. n. 1. 26.* & communis. Siquidem Summus Pontifex *secundum plenitudinem potestatis de jure potest supra jus dispensare, c. Proposuit. de Concess. præbendæ.* Simulque antecessor *successorem suum quomodolibet non obligavit: cum non habeat imperium par in parem*, prout notatur in *c. Exiit. §. Cæterum de Verb. signif. in 6.* cum concordantiis.

38. Quæritur II. Quid, & quotuplex sit pretium simoniacum? *Pretium Simoniacum* est aliquid temporale datum pro spirituali. Et hoc in Jure Canonico vocatur *Munus*; non quidem, prout munus significat donum gratuitum, sed prout importat onus seu debitum ex obligatione. Cæterum hujusmodi Munus est triplex, videlicet Munus a manu, Munus a lingua, & Munus ab obsequio, prout patet ex dictis, & textibus *num. 20.* allegatis.

39. Per *Munus a manu* intelligitur non solum pecunia, sed etiam omnis res temporalis pretio æstimabilis *c. Totum. 1. q. 3.* Per *Munus a lingua* intelliguntur laudes, preces, seu recommendationes apud Principem v. g. vel populum, ex pacto interponendæ, pro eo vel amicis ejus, qui Beneficium vel rem spiritualem cuipiam contulit, vel collaturus est: sic enim res spiritualis pacto interposito datur pro illa recommendatione, & econtra, cum tamen ejusmodi recommendandi obligatio sit quid temporale, ac pretio æstimabile. Lessius *lib. 2. cap. 35. dubit. 20.* & alii. Et hac de causa, si detur aliquid temporale Officialibus pro præbendo duntaxat aditu, vel Mediatori pro labore illo, quem in suscipit in semel vel sæpius adeundo Collatorem Beneficii, aut ratione alicuius imminentis damni, v. g. periculi disgratiæ avertendi, non committi Simoniam, censent Navarrus *cap. 23. Manualis. n. 106.* & Layman *loc. cit. n. 65.* quia videlicet talia in se ipsis sunt pretio æstimabilia. Secus foret, si pro ipso Beneficio conferendo, vel per potentes intercessores impetrando, daretur,

tur, aut reciperetur pecunia, ut patet. Tandem per *Munus ab obsequio* intelliguntur servitia, seu obsequia temporalia cuipiam præstita, seu præstanda sub pacto, seu obligatione Beneficii Ecclesiastici collati, seu conferendi, & econtra.

40. Quæritur III. Quid censendum de pacto simoniaco? Resp. I. Certum est, ad rationem Simoniæ illius, quæ habet annexas in Jure Canonico certas graves pœnas, requiri pactum expressum vel tacitum, dandi rem spiritualem pro temporali, aut econtra, ita videlicet, ut dans temporale intendat alterum obligare ad reddendum spirituale, & econtra. Quamvis idcirco non negetur, posse dari Simoniam ex parte unius dumtaxat; prout patet in Simone Mago, qui solus, non autem D. Petrus, incurrit Simoniam. Idem accidere solet in Simonia mentali.

41. Infertur proinde, si quis det honorarium alteri ad captandam dumtaxat eius benevolentiam, vel conciliandam amicitiam, ut postea sui memor ex benignitate sola & absque ullo pacto etiam implicito præcedente conferat Beneficium, vel aliam rem spiritualem, non committi Simoniam; quia deest pactum, & totum hinc inde gratis datur. Idem dicendum, si quis inserviat Episcopo gratis ad consequendam eius benevolentiam, vel ut is suam scientiam atque dexteritatem perspectam habeat, sicque citius alliciatur ad conferendum sibi Beneficium: deest enim pariter omne pactum, uti supponitur. Lessius *loc. cit.* Layman *cit. cap. ult.* §. 2 & 3. & alii, post Glossam *Cum essent.* V. *Promiserat. de Simonia.*

42. Nec obstat, quod ex talibus obsequiis, atque honorariis, oriatur obligatio quædam Antidoralis; id est talis, qua dans obligat alterum naturaliter ad remunerandum ex virtute gratitudinis. Resp. enim cum Navarro *c.* 23. *Manualis. n.* 106. Lessio, & aliis, hoc non obstare; quia ad Simoniam requiritur obligatio ex Justitia, sive ut ex pacto expresso vel tacito, detur temporale pro spirituali. At obligatio Antidoralis, seu remuneratoria solum est ex decentia & honestate, & procedit ex liberalitate; simulque ex se non determinatur ad reddendam rem spiritualem, cum alia ratione remunerando possit eidem satisfieri, nec propria est obligatio.

43. Resp. II. Nihilominus dare temporale tamquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale, simoniacum est. Ratio est; tum quia, quando temporale assumitur ut motivum eiusmodi, iam æquivalenter coram Deo oblatio illa est emptio, & res temporalis est pretium, simulque per temporale paratur via ad spirituale obtinendum, prout fecit Simon Magus, sponte offerendo pecuniam ad consequendam potestatem spiritualem; cui proinde dixit S. Petrus *Actor.* 8. *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri.* Tunc quia hic intervenit pactum, si non explicitum, saltem implicitum, dum ideo datur temporale, ut alter moveatur, seu tacite obligetur ad reddendum spirituale, quæ est ipsissima Simonia & quidem realis, si illud pactum vel per verba expressa, vel saltem ex circumstantiis externis manifestetur: alias vero mentalis, quamdiu intentio ista alterum sic tacite obligandi, atque movendi aliunde exterius etiam per certas circumstantias se non prodit. Hinc merito Innocentius XI. inter alias sequentem, ordine 45. Propositionem damnavit, sicut iacet: *Dare temporale pro spirituali non est Simonia, quando temporale non datur tamquam pretium, sed dumtaxat tanquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale, vel etiam, quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut econtra.*

44. Ubi circa posteriora huius damnatæ Propositionis verba notandum cum Joanne Cardenas *in Crisi Theologica, ad dictam Propositionem* 45. *num.* 37. *& seqq.* quod per gratuitam compensationem intelligatur ea, quæ fit cum pacto, seu interveniente obligatione dandi aliquid titulo gratitudinis: ut si Patronus conferat Clerico Beneficium cum pacto, ut se gratum exhibeat, & ex gratitudine det ipsi aliquam pecuniam (prout esse licitum pacisci de dando ex gratitudine dono temporali pro spirituali, & econtra, olim fuit opinio quorundam) nam qui sic exigit titulo gratitudinis aliquid temporale, excedit limites obligationis Antidoralis, utpote quæ non determinat aliquid temporale, sed potest aliunde impleri; prout bene notat cit. Cardenas *num.* 46. & jam dictum est supra *num.* 42.

45. Quoad præsentem materiam cavendæ sunt insuper aliæ duæ Propositiones, quarum prior, ordine 22. ab Alexandro VII. damnata fuit, & sic sonat: *Non est contra justitiam, Beneficia Ecclesiastica non conferre gratis, quia Collator conferens illa Beneficia Ecclesiastica, pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione Beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.* Altera vero, illico sequens supra memoratam Propositionem 45. ab Innocentio XI. condemnatam, sic habet: *Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale: imo etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis sic, ut illud pluris æstimetur, quam res spiritualis.* Hæc utraque propositio merito est condemnata, ut satis patet ex hactenus dictis.

46. Resp. III. An aliquid detur, vel recipiatur ex pacto simoniaco, vel potius ex alio justo titulo, pro Foro interno seu conscientiæ facile dijudicatur, utpote in quo propria cujusque intentio seu mens inspicitur: siquidem bona intentio ponit rem extra vitium, mala vero parit Simoniam ad minimum mentalem. Zoesius *tit. de Simonia. num.* 55. loquendo vero pro foro externo, in dubio ex circumstantiis id erit dijudicandum; & quantum ad hoc, *Tria sunt maxime attendenda, personæ scilicet dantis & accipientis qualitas, quantitas muneris & donationis tempus*, uti notatur *c. Etsi quæstiones, de Simonia.*

47. Quæritur IV. Quænam pœnæ in Jure sint contra Simoniacos, statutæ? Resp. I. Diversæ quidem sunt pœnæ in Jure statutæ, etiam ipso facto incurrendæ per Simoniacos, prout habetur in *Extravag. Sane* & *Etravag. Cum detestabile*, de Simonia (nam, ut ibidem notat Pontifex, *Plures pœnarum gravitas, quam Dei timor arcere solet a vetitis*) nihilominus nulla Simonia duntaxat mentalis inducit ejusmodi pœnas. Ita communis, & desumitur *ex cap. ult. de Simonia* ibi: *Pro Simonia, qua nullo pacto, sed affectu animi præcedente delinquitur, sufficit per solam pœnitentiam suo satisfacere Creatori.*

48. Resp. II. Insuper Simonia pure conventionalis non inducit ipso facto pœnas a Jure statutas: nam Canones statuunt pœnas in eos, qui *quomodolibet dando vel recipiendo Simoniam commiserint. Extrav. Cum detestabile, juncta Extravag. Sane eod.* Idem probabilius dicendum de Simonia conventionali mixta (dummodo hinc excipiatur, ea quæ appellatur *Confidentialis*, seu *Confidentia beneficiorum*, propter specialem Bullam S. Pii V. *Intolerabilis* de qua *num.* 25.) ut notat Navarrus *cap.* 23. *Manualis num.* 104. Zoesius, Engel, Lessius, Covarruvias, & communior. Ratio est: quia nullibi in Jure habentur tales pœnæ clare expressæ contra Simoniam conventionalem, etiam mixtam: stante autem dubio, *in pœnis benignior est interpretatio facienda.* juxta *Reg.* 49. *Juris in* 6. cum concordantiis.

49. Fatendum tamen, quod tum Simonia conventionalis, cum etiam mentalis sit grave peccatum. Quinimo si Simonia conventionalis postmodum ex parte utriusque compleatur in totum, vel in partem, hinc dando pretium vel partem ejus, illinc vero rem spiritualem, v. g. Beneficium Ecclesiasticum, etiam incurruntur pœnæ ipso Jure statutæ contra Simoniacos, ac retrotrahuntur ad tempus pactionis præteritæ; juxta stylum antiquum Curiæ Romanæ. Navarrus *cit. n.* 104. Lessius *lib.* 2. *c.* 35. *num.* 151. & alii.

50. Resp. III. Simonia realis, quæ committitur in ingressu Religionis, in Ordine (id est, in susceptione, vel collatione Sacramenti Ordinis) vel in Beneficio Ecclesiastico, inducit ipso facto pœnas a Jure statutas. Ita communis, & habetur clare *in cit. Extravag. Sane* & *Extravag. Cum detestabile de Simonia*, ubi committentes huiusmodi Simoniam realem ipso facto excommunicantur, aliisque pœnis subiiciuntur, quæ ibidem enumerantur. Et præsertim *cit. Extravag. Cum detestabile*, circa committentes Simoniam in Beneficiis Ecclesiasticis statuitur, quod non solum ipso facto incurrant excommunicationem Summo Pontifici reser-

reservatam, sed insuper talis collatio, sive provisio irrita sit, nullumque jus tribuat, adeo *ut nec inde faciat aliquis fructus suos, sed ad illorum omnium, quæ percepit, restitutionem sub animæ suæ periculo sit adstrictus.*

Quia igitur omnis collatio Beneficii, quam simoniaca contingit labe fieri, viribus omnino caret, atque exinde jus cuipiam nullatenus acquiritur, juxta *cit. Extravag. Cum detestabile*, hinc ille, qui Beneficium simoniace recepit, tenetur (cessante legitima dispensatione) Beneficio taliter acquisito renunciare. Angelus *V. Renuntiatio n.* 13. Sylvester *V. Simonia q.* 13. §. *Octavum*. & alii, non tamen debet talis dimittere possessionem Beneficii, quam de facto habet, absque licentia legitimi Superioris; sed abstineat a perceptione fructuum, excepta stricta necessitate vitæ, & quærat, quam cito poterit, resignare, uti notat Angelus *n.* 13.

51. Additur vero, *cessante legitima dispensatione*. Nam inprimis, qui Beneficium simplex per simoniam ab aliis commissam ignoranter recepit, neque eamdem Simoniam ratam habuit, & postmodum cognita rei veritate Beneficium illud resignat, potest per Episcopum dispensari ad Beneficium illud retinendum *arg. cap. penult. de Election.* secus, si sit Prælatura, Dignitas, vel Beneficium curatum: quia circa majora cautius est agendum; sicque Episcopus quoad ista non potest dispensare. Supple conformiter dictis in Jure Canonico *lib.* 5. *Decret. tit.* 3. *num.* 337. saltem, si obtentio talis Prælaturæ &c. jam fuit etiam in Foro externo per sententiam reprobata. Glossa *fin.* & Barbosa *ad cit. cap. penult. num.* 4. Pirhing. *tit. de Electione. n.* 98. *& seqq.* & alii. Quod si ipsemet Beneficiarius commisit Simoniam, aut eam ab aliis commissam ratam habuit, nequit Episcopus cum eo dispensare ad retinendum Beneficium ita simoniace acquisitum, sed solus Papa *arg. cit. Extrav. Cum detestabile.*

Deinde loquendo de Foro conscientiæ, & quando Simonia est occulta, poterit adiri Summus Pontifex vel potius Maior Pœnitentiarius ipsius, & exposito rite per litteras crimine Simoniæ (tacito tamen nomine Rei, prout in impetratione dispensationis super occultis impedimentis matrimonii fieri solet juxta inferius dicenda *Tract.* 14. *Dist.* 14. *num.* 170. *&* 171.) supplicari eidem, ut præter absolutionem ab excommunicatione de opportuno dispensationis, seu habilitationis remedio supplicanti providere dignetur, vi cuius idem supplicans pro Foro conscientiæ imposterum valeat tale Beneficium retinere, eiusque fructus percipere, & hactenus perceptos retinere, allegatis in hunc finem veris, & rationabilibus causis, utputa periculo scandali, aut infamiæ, quæ ex dimissione Beneficii oriri posset, vel paupertate Beneficiarii &c. prout totum hoc fusius exprimitur in Jure Canonico *lib.* 5. *Decret. tit.* 3. §. 14. & hic *Tract.* 11. *Dist.* 1. *post quæst.* 5. *in Appendice*. Ubi pariter invenitur, quam difficulter dispensetur cum Simoniacis similibus.

52. Dicitur notanter *num.* 50. *quæ committitur in ingressu Religionis, Ordine, vel Beneficio Ecclesiastico*. Siquidem nulla alia Simonia, etiam realis, inducit, pœnas Juris ipso facto, & ante sententiam Judicis, nisi in tribus dumtaxat enumeratis casibus, prout observant Lessius *num.* 130. Pirhing *de Simonia, num.* 154. Navarrus, aliique communiter. Quare si quis committat Simoniam in administratione aliorum Sacramentorum, quam Ordinis, vel in Consecrationibus, Benedictionibus, Dispensationibus, aut huiusmodi, graviter quidem peccabit, non tamen ipso facto incurret pœnam excommunicationis, suspensionis, vel inhabilitatis alicuius. Ratio est; quia nullibi in Jure exprimitur pœna ipso facto incurrenda, præter tres Simoniæ species proxime enumeratas; quamvis *c. quidquid.* 1. *q.* 1. committens Simoniam in Baptismo, vel collatione Chrismatis, dicatur *competenti pœna, & debita excommunicatione plectendus*, atque etiam *c. Qui alium* & *c. Sicut* & *c. Ea quæ de Simon.* convicti de Simonia iubeantur deponi: nam hæc verba non indicant pœnam latæ, sed dumtaxat ferendæ sententiæ.

APPENDIX.

Ad quartam Quæstionem, continens adhuc nonnulla quæsita circa pacta, & Contractus simoniacos, ac circa restitutionem simoniace acceptorum.

SUMMARIUM.

Additio I.

* QUÆRES I. An, qui accepit simoniace aliquod spirituale pro re temporali promissa quidem, sed nondum extradita, possit illud spirituale retinere in Foro conscientiæ ante sententiam Judicis? Quæsitum (quod, uti & sequentia, loquitur de acceptis spiritualibus non ex iusto titulo, sed per Simoniam) præsupponit tamquam certum, omne pactum tale simoniacum versans circa aliquod spirituale ex una, & circa rem temporalem ex altera parte esse prorsus nullum iuxta clarum textum Juris *cap. fin. de Pactis*, nam spiritualia, & sacra in commercium civile evenire nequeunt, iuxta Legem 83. §. 5. *ff. de Verborum obligationibus*. Unde nec simoniace promittens temporale pro spirituali, nec vicissim repromittens spirituale pro temporali obligantur ad executionem sui promissi ante actualem traditionem, quoniam nemo adstringitur ad faciendum id, quod sine proprio peccato executioni mandari nequit. Ex qua ultima ratione eruitur, quod promittens pretium temporale pro re spirituali (puta pro particula sacræ Crucis, vel pro pretiosa Cruce terræ sacræ, aut pro alia insigni Reliquia) sibi actu iam tradita, necdum obligetur alteri vicissim extradere e. g. pecuniam simoniace antea promissam; quinimo nec posset, nisi vellet omnino donare cum seria protestatione, quod nullatenus velit esse adstrictus ad dandum temporale vi præcedentis, contractus simoniaci, utpote nullius valoris existentis, ubi tamen non raro periculum subest, ne hæc donatio potius sit palliata, quam vere gratuita. Hoc supposito adhuc dubium remanet, utrum actualiter simoniace accipiens aliquod spirituale pro re temporali promissa quidem, sed nondum tradita teneatur ad restitutionem huius reis spiritualis actu iam receptæ: vel an eandem possit retinere, quin extradat vicissim pretium temporale promissum? ad quod

Respondeo I. In materia beneficiali, si quis interveniente Simonia confidentiali adeptus est aliquod Beneficium, nequit illud retinere etiam in Foro conscientiæ, quamvis nullum aliud pretium alteri dedisset. Ratio quia in Simonia confidentiali nullitas collationis, & inhabilitas ad dictum Beneficium incurritur per solam ejusdem collationem & acceptationem absque extraditione alterius rei cuiusdam temporalis, uti eruitur ex iam dictis superius.

Respondeo II. Utrum eodem modo discurrendum sit de aliis rebus spiritualibus ab altero acquisitis, non conveniunt Doctores, nec desunt, qui putant, talem rem spiritualem e. g. particulam sacræ Crucis &c. retineri posse quamvis temporale pretium, propterea per pactum Simoniacum alteri promissum, non detur vicissim, quam sententiam etiam antecedenter tenuit P. Pichler; eam tamen postea in suo Candidato Jurisprudentiæ abbreviato *lib.* 5. *tit.* 3. *n.* 22. retractavit, & ad restituendam iterum rem spiritualem adstrinxit ex hac, meo iudicio, valde efficaci ratione; quia dans spirituale tamquam habens dominium, seu ius ad illud absolute non tenebatur ex una parte id alteri dare: ex altera vero tribuens alteri, huic non dedit animo donandi, sed sub condi-

tio-

tione (quamvis illicita, & simoniaca) ut recipiat vicissim temporale, sicque eius voluntas transferendi in alterum, non verificata conditione, fuit inefficax. *Nec dicatur*, illam conditionem tamquam turpem esse habendam pro non adiecta; *Respondetur* enim negando illatum; cum id non procedat illimitate in omni materia, sed solum statuatur in Jure quoad Testamentum, Matrimonium, & Religiosam Professionem, vel tandem, ubi quis aliunde absolute ad alteri dandum iam obligatus existit; uti sic adstringitur Parochus sufficienter provisus pauperibus ægrotis Sacramenta gratis conferre, & Eleemosynarius pauperibus dare Eleemosynam sibi a Domino commissam; non autem in nostro casu dans rem spiritualem e. g. sacras pretiosas Reliquias: quamvis enim etiam in hoc supposito, si in alterum hanc rem spiritualem transferat, debeat qua talem gratis dare; absolute tamen loquendo NB. non tenetur eamdem in alterum transferre &c. quod bene notandum, ut variis tacite præveniatur objectionibus. Vide de appositione conditionum *T.* 8. *Dist.* 1. *q.* 1. *post n.* 12. *

Additio II.

* Quæres II. An saltem ille, qui pro spirituali adepto vicissim simoniace iam actualiter extradidit rem temporalem promissam, valeat obtentum spirituale retinere? Respondeo I. Quoad Beneficia negative. Ratio est: quia per mutuam illam traditionem completur Simonia realis, quæ collationem Beneficii facit nullam, & recipientem ad dictum Beneficium inhabilem, consequenter obligat ad dimittendum Beneficium, & fructus extantes, quos iuxta *Extravag. Detestabilis inter Communes de Simonia.* non fecit suos, pari modo uti Beneficiatus intermittens Horas Canonicas. Excipe tamen, si quis invincibiliter ignorasset, talem contractum (puta per Tertium, ipso invincibiliter ignorante, institutum) esse simoniacum, in quo ultimo casu posset titulo præscriptionis post triennium iuxta valde probabilem sententiam Beneficium cum fructibus retinere vi Regulæ Cancellariæ de possessione triennali Beneficii. De quo vide partim *Tract.* 11. *Dist.* 1. *post num.* 80. *in Appendice* partim in Jure Canonico *lib.* 5. *Decret. tit.* 3. §. 13. *num.* 320. *ac seqq.*

Respondeo II. Loquendo quoad alia spiritualia possunt ea tuta conscientia ante sententiam Judicis condemnatoriam retineri. Ita communis, & ratio est; quia in tali casu accipiens pretium temporale actualiter pro re spirituali absolute, quamvis illicite transtulisse præsumitur, nisi expresse excipiat, ius rei spiritualis in priorem ex altera talem translationem nullum Jus ipso facto irritavit: ergo. Putat tamen P. Pichler *lib.* 5. *Tit.* 3. *n.* 63. si alter pœnitentia ductus restitueret præcedenti pretium, & repeteret iterum suam rem spiritualem, ipsi eamdem quoque esse restituendam. *

Additio III.

* Quæres III. An, & quando reciproce recipiens simoniace quodpiam temporale pro spirituali possit illud temporale e. g. pecuniam retinere? & quando teneatur restituere memoratum temporale pretium? Respondeo I. Loquendo de receptis propter collationem Beneficiorum, sicut institutus, electus, vel præsentatus simoniace nequit ipsum Beneficium, sic nec propter illam institutionem, collationem, electionem, vel præsentationem simoniace accipiens pecuniam poterit retinere illam, sed tenetur restituere, & quidem post sententiam Judicis huic Ecclesiæ, in qua alter simoniace obtinuit Beneficium; ante sententiam vero probabiliter illi, a quo dictam pecuniam recepit. Ita partim clare colligitur *cap. de hoc. de Simonia* partim fusius declaratur in Jure Canonico *lib.* 5. *Decret. Tit.* 3. §. 12. *n.* 295. *&* 296. Item §. 13. *n.* 326. 327. *&* 328. Ubi adiungitur, *posse talem excusari a restitutione titulo præscriptionis*, si nimirum in recipiendo bona fide processit, & requisito ad præscriptionem debito tempore possessionem huius rei temporalis continuavit; quo tamen casu, si ignorantia Juris intervenisset, quamvis invincibilis, quoad tempus præscriptionis reflectendum videtur ad dicta *Tract.* 7. *Dist.* 6. *q.* 2. *Addit. I. post n.* 10.

Respondeo II. Loquendo de aliis temporalibus simoniace propter spiritualia receptis, distinctio est facienda, an recipiens pretium temporale peccaverit præcise contra virtutem Religionis, vel an etiam contra virtutem Justitiæ? si *prius*? acceptum illud temporale retinere potest ante sententiam Judicis condemnatoriam. Ratio huius est: quia aliæ virtutes extra Justitiam non obligant ad restitutionem rei acceptæ. Secus dicendum, si peccasset contra virtutem Justitiæ commutativæ; nam per se ex Tractatu de Justitia notum iam est, ex læsione virtutis iustitiæ commutativæ exsurgere obligationem restituendi. Censetur autem peccari contra virtutem huius iustitiæ dupliciter. *Inprimis*, si aliquod temporale absque alio legitimo titulo accipiatur pro illa re spirituali, quæ vel nullum, vel saltem non proportionatum commodum temporale coniunctum habet, uti sunt SS. Reliquiæ, particulæ S. Crucis &c. *Secundo*, si accipiatur pretium temporale pro eo spirituali, quod equidem commodum temporale habet coniunctum; interim tamen dans aliunde iam obligatus est illud alicui alteri tribuere, & quidem gratis, prout taliter tenetur Episcopus conferre Beneficia vacantia. *

Additio IV.

* Ex hac duplici Responsione ultimi quæsiti plures resolvi possunt Casus. *Primo*, qui accepit pretium temporale pro Rosario terræ sanctæ, atque in ea receptione excessit æstimationem, quæ habetur ratione materiæ & expensarum, alias desuper in itinere fieri solitarum, tenetur illum excessum exigenti restituere. Ratio est: quia spiritualitas Rosarii ratione Indulgentiarum, & attactus ad loca sancta nequit venire in commercium temporale, sicque petens pretium temporalem ob rem, quæ nullam temporalem utilitatem habet annexam, non solum contra Religionem, verum etiam peccat contra Justitiam.

Secundo. Ex eodem fundamento pariformiter sentiendum de pretio temporali simoniace comparata propter particulam S. Crucis, vel ob insignes Reliquias, aut Statuam aliquam Beatissimæ Virginis miraculosam; nam etiam tunc peccatur contra iustitiam, & res temporalis est obnoxia restitutioni. Quod si quis tamen venderet Imaginem miraculosam cariori pretio ex eo, quia se privat lucro temporali notabili, alias ob magnum ad hanc imaginem confluxum hominum sibi quoad distracta esculenta, & poculenta obveniente, non peccaretur contra iustitiam commutativam, si pretium respectu lucri cessantis foret proportionatum; sicque nec teneretur talis ad restitutionem, uti advertunt Suarez, & Pithing apud Schmalzgrueber *lib.* 5. *Decret. Tit.* 3. *num.* 290.

Tertio. Similiter ad restitutionem obligatur Episcopus, vel alius Prælatus Ecclesiasticus, si vendat Beneficia Ecclesiastica, quorum collatio ad ipsum pertinet vi sui officii: nam quamvis hæc Beneficia habeant annexam aliquam utilitatem temporalem, ad quam venditor respicere videtur, deberet tamen vi officii sui talis Prælatus Ecclesiasticus eadem aliis conferre, & quidem gratis, & consequenter obligatur ad restitutionem, si non faciat, utpote peccans contra iustitiam. *Nec dicatur*, talem quidem obligari indeterminato alicui conferre similia Beneficia, sed non huic determinate, adeoque si liberrime unum præ alio seligat, posse pro ista determinatione ab illo circa læsionem iustitiæ accipi pecuniam: nam *contra est*, quod hæc ipsa assertio sit damnata ab Alexandro VII. Propositione 22. quæ sic sonabat: *Non est contra justitiam Beneficia Ecclesiastica non conferre gratis, quia Collator conferens illa Beneficia interveniente peccunia non exigit illam pro collatione Beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.*

Quarto. Econtra excusatur a restitutione acceptorum Monasterium, quod propter ingressum, vel admissionem ad S. Professionem a Candidatis accepit certam summam pecuniariam. Nam vel has pecunias recepit titulo *sustentationis*, *dotis*, aut titulo *legitimæ*, (puta facta cæteroquin renuntiatione ad hæreditatem in futurum) vel præcise acquisivit intuitu ingressus, & admissionis ad S. Professionem? si prius, potuit id cum certo moderamine omnino licite fieri conformiter fundatæ doctrinæ Patris Pichler in Candida-

didato abbreviato Jurisprudentiæ *lib.* 5. *Tit.* 3. *n.* 16. *&* 17. si vero posterius: equidem ob malam hanc intentionem, & pactum recepito ista fuit simoniaca; præcise tamen contra virturem Religionis, non iustitiæ commutativæ, sicque nec restitutioni obnoxia, nisi fuerit Ministerium valde opulentum, simulque NB. ad certum numerum suorum restrictum, quos ea fundatione aliisque mediis, sufficientissime ad hunc ipsum finem præscriptis, sustentare obligatur: tunc enim faceret injuriam aspirantibus, nihilominus ab ipsis sub palliato titulo *sustentationis*, re ipsa autem conformiter *cap.* 40. *de Simonia* per pactum simoniacum saltem implicitum pecunias extorqueret, sicque propter iniuriam contra iustitiam illatam non posset tales pecunias retinere *de per se loquendo*, & nisi Summus Pontifex *Extravag. Sane. Inter communes de Simonia*, gratiose saltem cum Monialibus dispensasset, ut dictæ pecuniæ (exempli gratia titulo pastus, vel etiam titulo honorariorum, seu iocalium &c. interveniente pacto simoniaco receptæ communitati Monasterii tamquam causæ piæ applicari valeant. Videantur Jus Canonicum (nimirum huius Auctoris Patris Reiffenstuel) *lib.* 5. *Tit.* 3. *n.* 298. *& seqq.* Schmalzgrueber *lib. & Tit. eodem n.* 289. Et Pichler ibidem in suo Candidato abbreviato Jurisprudentiæ *num.* 16. *&* 17.

QUÆSTIO V.

De Blasphemia.

SUMMARIUM.

53. *Blasphemia vi nominis, quid?*
54. *Ejus definitio.*
Quæ declaratur.
55. *Datur Blasphemia in Deum, & Sanctos.*
56. *Blasphemia dividitur in hæreticalem, & non hæreticalem.*
57. *Estque ex genere suo peccatum mortale.*
Nec admittit parvitatem materiæ.
58 *Peccata verborum maxime sunt ex intentione dicentis dijudicanda.*
59. *Corollaria.*
60. *Ex ira dicere*: Corpus Dei, Chrisma, Sacramenta *&c. quale peccatum?*
61. *Quid de nonnullis aliis verbis?*
62. *An omnes Blasphemiæ sint ejusdem speciei?*
63. *Quid de Blasphemia in Deum, & Sanctos?*
64. *Sententia opposita non caret sua probabilitate.*
Quidnam practice agendum Confessariis cum pœnitentibus Blasphemis?

53. BLASPHEMIA est nomen græcum, & juxta nominis ethymologiam idem est, ac *Nocere dictum*; unde & Maledictioni, Convitio, atque Contumeliæ convenire potest: communiter tamen sumitur pro verbo contumelioso in Deum. Et hoc annotavit D. Augustinus *lib.* 2. *De moribus Manichæorum cap.* 11. dicens: *est autem Blasphemia, cum aliqua mala dicuntur de bonis. Itaque jam vulgo Blasphemia non accipitur, nisi mala verba de Deo dicere: de hominibus namque dubitari potest, Deus autem sine controversia bonus est.* Hæc ille. Et de tali Blasphemia loquendo, sit

54. CONCL. I. *Blasphemia* est contumeliosa in Deum locutio: sive (ut alii loquuntur) Blasphemia est verbum maledictionis, convitii, sive contumeliæ in Deum. Ita in re communis. Unde patet, quod Blasphemia immediate opponatur Laudi Dei.

Dicitur *locutio contumeliosa*. Quia Blasphemia consistit præcipue in verbis irreverentibus, injuriosis, & Divinum Nomen seu honorem lædentibus, etsi aliquando etiam committatur ipsis factis, utputa si Deus contumelioso signo vilipendatur, ut expuendo in cœlum, aut hujusmodi. Datur insuper Blasphemia cordis, seu interna, non minus, ac dari solet Laus interna Dei: circa quam nihilominus bene attendendum est, num adfuerit plena advertentia & consensus, vel potius dumtaxat sint cogitationes blasphemæ incidentales, & involuntariæ: hæ enim peccatum non sunt, aut saltem non grave defectu voluntarii, plenæque deliberationis.

55. Dicitur ulterius, *contumeliosa in Deum*. Quia, ut notat D. Thomas 2. 2. *q.* 13. *art.* 1. Blasphemia est peccatum, quo quis ex pravo cordis affectu de excellentia Divinæ Bonitatis detrahit, illique contumeliam infert, vel negando aliquid, quod ipsi proprium est, vel aliquid imponendo, quod ei minime convenit. Cæterum per hoc non negatur, dari etiam Blasphemiam in Beatissimam Virginem MARIAM, aliosque Sanctos: etenim, sicuti Deus laudatur & honoratur in suis Sanctis, horumque gloria redundat in Deum, sic etiam Blasphemia erga Divam Virginem, & Sanctos redundat in ipsum Deum.

56. CONCL. II. Blasphemia inter alias divisiones suas præcipue dividitur in hæreticalem, & non hæreticalem seu simplicem. *Blasphemia hæreticalis* est illa, quæ Articulis Fidei directe opponitur: seu qua aliquid asseritur Fidei contrarium per verbum indicativi modi: ut si quis dicat *Deus est crudelis, injustus, mendax, infidus, qui res hominum non curat*; vel si quis dicat: *o Deum injustum!* aut *abnego Deum* &c. *Blasphemia simplex*, seu *non hæreticalis* dicitur, quæ Articulis Fidei directe non opponitur, sed aliquid vituperabile permodum detestationis, & quasi imprecationis in Deum profert: ut si quis Deo maledicat, aut optet, non esse Deum.

57. CONCL. III. Blasphemia ex genere suo est peccatum mortale, estque lethalis culpa, quoties cum perfecta advertentia verba Blasphemiæ proferuntur. Ita communis: siquidem Blasphemia gravem infert Deo injuriam. Quinimo notant Doctores, Blasphemiam ratione parvitatis materiæ non posse fieri peccatum veniale (in ipsa enim non datur parvitas materiæ, cum omnis Blasphemia gravem injuriam Deo inferre videatur) sed tantum ex indeliberatione, & inadvertentia actus posse quandoque Blasphemiam fieri veniale peccatum.

58. Circa quod bene notanda est doctrina, quam tradit Doctor Angelicus 2. 2. *q.* 73. *art.* 2. quod *peccata verborum maxime sunt ex intentione dicentis dijudicanda*. Hæc quippe doctrina etiam locum habet in verbis Blasphemiam sonantibus, vel non sonantibus; quibuscumque enim verbis utaris, non eris reus Blasphemiæ in Foro Dei, si absit omnis tam indirecta seu virtualis, quam directa seu formalis intentio inhonorandi Deum: & econtra coram Deo iudicaberis Blasphemus, etiamsi sanctissimis verbis inhonores ex intentione Creatorem tuum. In Foro autem externo præsumitur quis eo sensu locutus, quem verba ex communi usu loquendi indicant: Unde D. Gregorius *lib.* 26. *Moral. c.* 7. relatus *can. Humana* 22. *q.* 5. sic inquit: *Humanæ aures verba nostra talia judicant, qualia foris sonant: Divina vero judicia talia ea audiunt, qualia ex intimis proferuntur*. Hinc

59. Infertur I. Si quis verba Blasphemiæ proferat animo nec actualiter, nec virtualiter advertente, puta in ebrietate, non esse Blasphemiam proprie dictam, sed tantum materialem. Additur notanter, *animo nec actualiter, nec virtualiter advertente*: quia licet non possit esse malitia peccati Blasphemiæ, nisi homo actualiter vel virtualiter intelligat, seu advertat ad verba, quæ ore profert; sufficit tamen ad hoc indirecta, & virtualis attentio, & intentio. Unde si quis scienter ac serio loquatur verba, quæ ex propria significatione, modo proferendi, aliisque circumstantiis Divini honoris diminutionem continent, quamvis homo eam directe non intendat, adhuc tamen committit Blasphemiam: sicut a pari ad peccatum detractionis, vel contumeliæ erga hominem non requiritur formale nocendi propositum, sed sufficit virtuale. Layman *lib.* 4. *tract.* 10. *cap.* 6. *n.* 2. 6. *&* 7. ac alii.

60. Infertur II. cum Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 32. Laymano, Caietano, Navarro, & aliis, non esse proprie Blasphemiam, quando quis in ira, vel rixa cum aliquo enuntiat quidpiam de Deo, quod verum est, utputa ex indignatione dicendo: *Corpus Dei, Chrisma, Sacramenta* &c. Quia etsi irreverenter dicantur, non tamen proferuntur per modum contumeliæ, iniuriæ Deo irrogatæ, nec aliquid falsum

Deo

Deo tribuunt, sicque plerumque non sunt peccata mortalia: dummodo affectus ille indignationis, & iræ non tendat in Deum, sed tantum contra hominem, vel iumentum, cui aliquis irascitur; quod ex modo dicendi, aliisque circumstantiis erit dignoscendum. Verum hoc non obstante eiusmodi verba sacra temere & irreverenter proferre in ira, est peccatum cuiusdam Irreligiositatis, sed tantum veniale, ut aiunt Sanchez, Caietanus, Armilla, & alii: quamvis ob scandalum, vel periculum formaliter blasphemandi mortale fieri possit ideoque homines a tali Irreligiositate, & apparente Blasphemia merito absterrendi sint.

61. Hoc autem intellige, si eiusmodi verba secundum se Divini honoris diminutionem nullam exprimant: nam si verba talia, aut tali modo proferantur, ut contumeliam Dei, aut Sacramentorum significent: videlicer: *Gantz Tunnen Sacrament*, *gantz Gallee Sacrament*, *Gotts bundert tausend Sternen Sacrament*, *das dieb Gottes Chrisman sehende* (ut exemplificat, & docet Layman *loc. cit. n.* 12. & post eum Gobat *tract.* 11. *Theolog. Experiment. n.* 739. cum aliis) censeri debent Blasphemiæ, dummodo attenderit ad vilipensionem Dei, aut rei sacræ, quæ talibus verbis exprimitur. Sæpe autem homines eiusmodi verba blasphema proferunt inadvertenter, & materialiter tantum, non attendendo quid significent: tum vero excusantur a peccato mortali, dummodo interim conentur perversam eiusmodi consuetudinem deponere.

62. Quæres I. An omnia peccata Blasphemiæ sint eiusdem speciei? Resp. I. Blasphemia hæreticalis specie distinguitur a simplici Blasphemia. Ita certa, & communis. Ratio est: quia illa opponitur etiam Fidei, hæc autem Religioni tantum, quæ duæ virtutes sunt specie diversæ.

63. Resp. II. Probabilius est, etiam Blasphemiam in Deum, & Blasphemiam in Sanctos specie distingui. Ita Mastrius *disp.* 11. *Theol. Moral. n.* 46. post Caspensem, & alios, contra Sanchez *cit. cap.* 33. *n.* 38. Caietanum, Bonacinam, Azorium, aliosque. Ratio datæ responsionis est: quia cultus Deo debitus est Latriæ; cultus vero Beatissimæ Virgini MARIÆ, & Sanctis debitus, Hyperduliæ vel Duliæ: atqui hi cultus specie differunt, ergo etiam Blasphemia in Deum, & Blasphemia in sanctos specie differunt, cum opponantur eiusmodi diverso cultui, Deo & Sanctis debito.

64. Cæterum quia opposita sententia, asserens Blasphemias in Deum, & Sanctos esse eiusdem Speciei, eo quod opponantur eidem virtuti Religionis, quæ tribuit cultum Deo, & Sanctis propter DEUM (non obstante, quod hic cultus sit diversus ab illo) multorum Doctorum existit, neque caret sua probabilitate: hinc ipsa nonnumquam Confessariis deservire poterit, præsertim quoad pœnitentes, hanc diversitatem ultro non exprimentes.

Additio.

* Quæres II. Quomodo ergo practice agendum sit quoad Pœnitentes, qui confitentur, se blasphemasse? Resp. Eosdem I. esse interrogandos, an deliberate vel indeliberate fecerint? nam si ex mera præcipitantia (prout sæpe contingit, quando super homines vel iumenta indignantur) non considerando perfecte malitiam actus blasphemassent, ab ulterioribus interrogationibus omnino supersedere potest Confessarius: teneuntur tamen etiam tales, si in blasphemando iam contraxissent habitum, haud dubie impendere diligentiam, ut iterum desuescant. Quod si vero Pœnitentes reponerent (prout frequenter audies) fuisse factum ex ira, urgendi sunt; num sub ira saltem in confuso recogitaverint de gravi offensa, nec ne? Et profecto, si aliquo modo longius tales Blasphemias, præsertim notabiliores protraxerint, in dubio præsumendi sunt blasphemasse deliberate. II. Postquam Confessarius ex prima interrogatione cognovit, blasphemias fuisse deliberato, ac serio animo prolatas, instet ulterius, quibus verbis blasphemaverint? nam homines maxime plebeii solent sæpius hæc tria confundere, *Blasphemare*, *imprecari*, & *jurare*; Germanice *Schelten*, *Fluchen*, *Schvveren*, quæ tamen specie omnino differunt, ut recte advertit Sporer hic. Item ex hoc ipso responso Pœnitentium eruet Confessarius, num forsan simpliciter Sacramenta protulerint e. g. dicendo Germanice *Sacrament*, aut *Gottes Sacrament*, quæ verba absente scandalo peccatum veniale non excederent, & potius ad Irreligiositatem, quam ad Blasphemiam reducerentur; vel num etiam veras Blasphemias effuderint? Quando in notitiam veræ alicuius Blasphemiæ devenerit Confessarius, III. Indaget de numero, quoties interpolatis vicibus deliberate contigerit? Hoc sibi etiam notet Confessarius, quod Blasphemiæ, quæ effutiuntur v. g. a desperantibus ex maligno affectu seu indignatione erga ipsum Deum, sint quidem respective in Germania rariores, ast tamen periculosiores, quam si effunderentur ex indignatione erga homines, vel jumenta, uti & graviores ac subinde Hæreticales.

TRACTATUS VI.

DE HORIS CANONICIS, JURAMENTO ET VOTO.

1. INTER alios Religionis actus connumerari Juramentum & votum, superius (*a*) jam dictum est; verum de ipsis merito seorsum agitur, tum ob copiosiorem, quam continent, materiam, specialesque difficultates, tum majoris claritatis gratia. Quia vero Horæ Canonicæ comprehenduntur sub Oratione, uno ex primariis actibus virtutis Religionis, prius de eisdem sub propria distinctione dicendum erit.

DISTINCTIO I.

De Horis Canonicis.

QUÆSTIO I.

Quid sint, & quo Jure obligent Horæ Canonicæ.

SUMMARIUM.

1. *Ratio Ordinis.*
2. *Horæ Canonicæ, quæ?*
   Dicuntur Officium Ecclesiasticum, & Divinum.
3. *Officium Ecclesiasticum, Nocturnum, & Diurnum, quid? Laudes an possint separari a Matutino?*
4. *Officium totum constat septem Horis Canonicis. Mystica ratio hujus septenarii numeri.*
5. *Usus Horarum Canonicarum jam a tempore Apostolorum.*
6. *Eas non primitus instituit S. Gelasius I.*
7. *Obligatio recitandi Horas Canonicas non est Juris Divini, sed Ecclesiastici.*
8. *Solvitur objectio.*
9. *Nova instantia de Clericis Beneficiariis proponitur.*
10. *Ea diluitur ostendendo, quod etiam Clerici Beneficiarii solo Jure Ecclesiastico teneantur ad Horas.*

2. CONCL. I. Nomine *Horarum Canonicarum* intelliguntur eæ preces vocales, quæ ex præcepto Sacrorum Canonum ab Ecclesiasticis personis nomine Ecclesiæ DEO persolvuntur in Breviario, atque alio nomine appellantur *Officium Ecclesiasticum*, item *Officium Divinum*: de quo Seraphicus Doctor S. Bo-

(*a*) Tract. 5. dist. 1. n. 10.

S. Bonaventura *in Speculo Novit. part. 1. cap. 16.* verissime dixit: *Nemo Dei se æstimet servum, si Dei potissimam negligat servitutem, quæ oppropriato vocabulo Dei servitium* (Officium Divinum) *nuncupatur.*

3. Porro totum Officium Ecclesiasticum dividitur in Diurnum, & Nocturnum; sicuti colligitur ex Jure Canonico *cap. Dolentes de Celebrat. Missarum* ibi: *Districte præcipientes in virtute obedientiæ, ut Divinum Officium, nocturnum, pariter & diurnum, quantum Deus eis dederit, studiose celebrent pariter & devote.* Ubi per *Nocturnum Officium* intelligitur id, quod de nocte dici consuevit, & vulgo *Matutinum* nuncupatur, cui juxta morem Ecclesiæ Romanæ *Laudes* adjunguntur, etsi hæ olim in multis Ecclesiis fuerint a Matutino, intempesta nocte (uti nunc multi Religiosi Ordines etiamnum faciunt) persoluto separatæ; quemadmodum & defacto in nocte Nativitatis Domini fieri solet. Ad cujus imitationem, inquit Layman *lib. 4. tract. 1. cap. 2.* cum aliis, neque hodie quidquam obstat, quo minus in privata Oratione preces Nocturnæ a Laudibus separentur; quamvis in publico Choro cujusque Ecclesiæ consuetudo sit servanda. Per *Officium Diurnum* econtra intelliguntur cæteræ Horæ Canonicæ, quæ die sunt persolvendæ.

4. Hoc totum Officium Divinum communiter septem partibus, seu Horis Canonicis constare dicitur, juxta illud Psalmistæ *Psalm. 118. Septies in die laudem dixi tibi. Qui septenarius numerus* (subjungit Concilium Agathense relatum *c. de Celebrat. Miss.*) *a nobis impletur; si Matutini, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Vesperæ, & completorii tempore nostræ servitutis officia persolvamus: nam de nocturnis vigiliis idem ipse Propheta ait: Media nocte surgebam ad confitendum tibi:* Hæc ibi. Accedit etiam mystica ratio hujus septenarii numeri Horarum Canonicarum: septem quippe sunt dona Spiritus Sancti, septem diebus completa fuit creatio mundi, septem sunt mundi ætates, septem petitiones Orationis Dominicæ, septem Psalmi Pœnitentiales, ac præsertim septem præcipua Dominicæ Passionis Mysteria, in quorum proinde commemorationem septem Horæ Canonicæ recitantur, juxta illos vulgatos versiculos, a Glossa *cap. 1. De Celebrat. Miss.* relatos.

Hæc sunt, septenis propter quæ psallimus Horis,
Matutina *ligat Christum, qui crimina purgat.*
Prima *replet sputis: causam dat* Tertia *mortis.*
Sexta *Cruci nectit: latus ejus* Nona *bipertit.*
Vespera *deponit: tumulo* Completa *reponit.*

5. CONCL. II. Usus Officii Divini, ac recitatio Horarum Canonicarum est antiquissimus in Ecclesia, & jam a tempore Apostolorum inchoatus, atque celebratus. Ita Doctores communiter, & colligitur ex illo *Actorum 3. Petrus & Joannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam.* Et *Actor. 16. Media nocte Paulus & Silas orantes laudabant Deum.* Item *Actor. 10. Ascendit Petrus in superiora, ut oraret circa horam sextam.* Accedit illud Clementis Papæ I. *lib. 8. Constit. Apostol. can. 34.* sic dicentis: *Precationes facite mane, hora tertia, sexta, & nona, & vespere, atque ad Galli cantum.*

6. Nec obstat, quod aliqui asserant, a Gelasio I. vel S. Gregorio Magno Horas Canonicas cœpisse. Id siquidem non recte dici, patet ex proxime allatis auctoritatibus cum S. Scripturæ, tum S. Clementis Papæ I. qui S. Petri Apostoli Discipulus extitit, & fortassis tamen (inquit Azorius *Tom. 1. lib. 10. cap. 1.* Filliucius) Gelasius Papa legem publicam constituit, qua Clerici preces Canonicas septies in die persolvere cogerentur; ita, ut, quod antea usu & consuetudine antiqua servabatur, lege deinde lata fuerit confirmatum, ac perpetuo in Ecclesia servari præceptum: eo ferme modo, quo S. Callistus Papa I. constituit Quatuor anni Tempora, quibus jejunium ex Apostolica Traditione acceptum ab omnibus servaretur; ut habetur in eiusdem Festo, *die 14. Octobris*, ac refertur *can. 1. dist. 76.* Certe S. Gregorius Magnus Ecclesiasticum Officium auxisse legitur in sua Vita, & per consequens illud primitus non instituit, sed antea jam institutum augmentavit.

7. CONCL. III. Obligatio recitandi septem Horas Canonicas non est Juris Divini, sed solum Ecclesiastici. Ita Sannig *dist. 2. de Horis Canonicis num. 5.* Azorius, & alii, contra Abbatem *in cap. 1. de Celebrat. Miss.* & alios nonnullos, volentes esse Juris Divini. Ratio est: quia nullibi habetur expressum præceptum Divinum recitandi septem Horas Canonicas in S. Scriptura, sed hic mos primum ab Apostolis tamquam Ecclesiæ prælatis, ac Rectoribus incœpit; qui postmodum a Successoribus Romanis Pontificibus expressius fuit præceptus.

8. Nec dicas cum opposita sententia *Ps. 118.* dixit Regius Psaltes, *Septies in die laudem dixi tibi*; ergo hoc est Juris Divini. Resp. enim negando consequentiam: nam hinc quidem factum Regis Davidis habetur, non autem aliquod ius constituitur: alioquin non tantum Clerici, sed vel maxime Reges obligarentur ad recitandum septem Horas Canonicas, quod nemo dixerit. Verum quidem est, quod Ecclesia hoc Davidico exemplo cælitus instructa ad imitationem ipsius legem sanciverit, ut Clerici septem Horas Canonicas persolverent; inde tamen non sequitur, id esse Juris Divini. Nisi velimus Jus Divinum nimis late sumere pro omni eo, quod habetur in S. Litteris, ac ex eis derivatur: quo modo auctores oppositæ sententiæ videntur impræsentiarum Jus Divinum accipere, latius tamen, quam par est.

9. Urgebis autem, Clerici sunt in sortem Domini vocati: atque ideo *Clerici* dicti, ut habetur *can. Duo sunt. 12. quæst. 1.* Item Clerici percipiunt Decimas, proventus Ecclesiasticos, redditus annuos Beneficiorum, aliasque eleemosynas a Laicis, ut pro ipsis Deum precentur: ergo Jure Divino, quin & naturali tenentur ad recitandas Horas Canonicas. Probatur consequentia: quia, qui de Altari vivit, Altari inservire tenetur, atque, ut dicitur *cap. ult. de Scriptis in 6. Beneficium Ecclesiasticum datur propter officium*, simulque lex Justitiæ, vel saltem gratitudinis postulat, ut Clerici pro Fundatoribus atque Benefactoribus, quorum eleemosyna sustentantur, Deum precentur. Ob has, aliasque similes rationes, loquendo de Clericis Beneficiariis, multi Auctores, & nominatim Abbas *cap. 1. de Celebrat. Missarum.* Navarrus *cap. 7. de Ordinatione num. 3.* Zabarella, Rosella, Tabiena, Armilla, aliique sentiunt, huiusmodi Clericos Beneficiarios etiam Jure Divino, imo & naturali, urgente nimirum lege Justitiæ, & non tantum Jure Ecclesiastico, teneri ad recitandas Horas Canonicas. Hoc tamen non obstante, sit

10. CONCL. IV. Etiam Clerici Beneficiarii solo Ecclesiæ præcepto tenentur ad recitandas septem Horas Canonicas. Ita Sylvester *V. Hora quæst. 8. dicto 9.* Azorius *lib. 10. cap. 4. quæst. 13.* & alii. Ratio est: quia etsi Clericus Beneficiarius debeat servire Ecclesiæ, atque pro benefactoribus, ipsisque Fundatoribus de Jure naturali, id est, lege Justitiæ, & Gratitudinis, Deum deprecari: inde tamen continuo non sequitur, hoc fieri debere recitando septem Horas Canonicas. Ratio huius est: quia dantur alia servitia spiritualia Clericis Beneficiariis præscripta, queis Ecclesiæ servire debent, possetque dictæ obligationi naturali abunde satisfieri, si qualescumque preces ad Deum pro benefactoribus, atque Fundatoribus Beneficiorum persolverent; ergo obligatio determinate recitandi septem Horas Canonicas non est de Jure naturali ac Divino, & consequenter solum de Jure Ecclesiastico. Et per hoc patet ad rationes oppositæ sententiæ, quæ solum probant, aliqua servitia Ecclesiastica, precesque a Clericis Beneficiariis esse persolvendas Jure naturali; non autem determinate septem Horas Canonicas, nisi accedente primum præcepto Ecclesiastico.

QUÆSTIO II.

Quinam teneantur recitare Horas Canonicas?

SUMMARIUM.

11. *Tria genera hominum, de quibus procedit Quæstio.*

12. *Clerici in Sacris constituti tenentur recitare Horas Canonicas.*
13. *Subdiaconus tenetur eas dicere jam primo die, quo ordinatur, & quas?*
14. *Clerici in Sacris, etsi sint excommunicati, suspensi &c. tenentur recitare Horas.*
15. *Excommunicati tamen non debent dicere,* Dominus vobiscum.
16. *Clerici non beneficiarii Minoristæ non tenentur ad Horas.*
17. *Sola Professio Religiosa non inducit obligationem recitandi Horas.*
18. *Religiosi quinam, & unde teneantur recitare Horas Canonicas?*
* *Occurritur Objectioni.*
19. *Novitii, an sub culpa teneantur recitare Horas?*
20. *Quid de Societate JESU, & nonnullis Monasteriis Monialium?*
21. *Quanta sit obligatio Religiosorum persolvendi Horas Canonicas in Choro?*
* *Quot debeant in Choro esse præsentes?*
22. *Quid de Religioso Clerico, ad statum Laicalem translato?*
23. *Quid de Clerico Professo, sed ejecto ex Monasterio?*
24. *Clerici Beneficiarii, qui?*
(*b*) Tract. 11. dist. 1. quæst. 1.
25. *Clerici Beneficiarii obligantur ad Horas Canonicas.*
26. *Quibusdam tamen exceptis.*

11. TRIA sunt genera hominum, de quibus præsens Quæstio movetur: nam alii sunt Clerici non Beneficiarii, & alii Religiosi, & hi sive sint suspensi, excommunicati, degradati, aut Religiosi ex ordine ejecti, sive non. De quibus omnibus per sequentes Conclusiones sigillatim dicendum.

12. CONCL. I. Clerici omnes in Ordinibus sacris constituti, licet nullum Beneficium Ecclesiasticum habeant, ad recitandas Horas Canonicas sub culpa mortali sunt obligati. Ita omnes Doctores; idque loquendo de Sacerdotibus clare habetur in Jure Canonico *c. Presbyt. & c. Dolentes de Celebrat. Missarum*. Loquendo autem de Diaconis, & Subdiaconis, utpote de quibus citati Canones expresse non loquuntur, dicta obligatio fundatur, atque desumitur ex generali ac memoriali consuetudine Ecclesiæ, nam consuetudo legitime præscripta habet vim legis, simulque ea est *optima legum interpres c. Cum dilectus de Consuet.*

13. Et notandum cum communi Doctorum, quod initiatus sacro Subdiaconatus Ordine teneatur jam primo die, quo Ordinem istum sacrum recepit, Officium Divinum persolvere: quamvis primo illo die nondum teneatur totum illius diei Officium dicere, sed obligetur solum ad eas Horas Canonicas recitandas, quæ correspondent tempori illius diei, quo ordinatus fuit, sicque obligationem recitandi contraxit; puta, ut incipiat a Sexta vel Nona, si illo tempore fuit ordinatus in Subdiaconum. Layman. *lib.* 4. *tract.* 1. *cap.* 6. *num.* 3. & communis. Notant insuper Doctores, talem non satisfacere præcepto, suæque obligationi, si recitet Horas illas Canonicas ante Ordinationem suam in Subdiaconum, quia (inquiunt) pro illo priori tempore necdum concurrit præceptum recitandi Horas, & consequenter tunc nondum potuit illi præcepto satisfieri.

14. CONCL. II. Ejusmodi Clericus non liberatur hac obligatione recitandi Horas; etiamsi sit excommunicatus, suspensus, depositus, aut degradatus. Ita communis. Ratio est: tum quia per excommunicationem v. g. non tollitur Ordo sacer, utpote cujus character indelebiliter inhæret animæ, & consequenter neque tollitur obligatio recitandi Divinum Officium eidem annexa: tum quia nemo debet ex propria culpa, & iniquitate commodum reportare; prout fieret, si quis excommunicatus, aut ob propriam culpam degradatus liberaretur ab obligatione dicendi Horas Canonicas.

15. Observat etiam Bonacina *Tom.* 1. *disp.* 1. *de Horis Canon. q.* 2. *punct.* 3. *n.* 3. Clericum degradatum, aut excommunicatum non posse, dum recitat Divinum Officium, dicere *Dominus vobiscum:* sed debere loco illius dicere, *Domine exaudi*; quia hæc est functio Ordinis, & communicatio quædam in Officiis Divinis, quæ non est licita excommunicatis. Imo Suarez, & Navarrus, relati a Bonacina *Tom.* 1. *disp.* 2. *de Excommunicatione q.* 2. *punct.* 3. §. 2. *n.* 6. cum quibusdam volunt, excommunicatum incurrere irregularitatem, dicendo etiam privatim, *Dominus vobiscum.* Sed hoc non videtur admittendum; quia parvitas materiæ sicut excusat a mortali peccato, ita & ab irregularitate, quæ oritur ex delicto, & imposita est ob peccatum mortale. Bonacina *loc. cit.* Henriquez, Filiucius, & alii.

16. CONCL. III. Clerici non Beneficiarii, neque Religionem professi, constituti solum in quatuor Ordinibus minoribus, non obligantur recitare Horas Canonicas. Ita unanimis Doctorum: idque patet ex communi Ecclesiæ consuetudine, quæ est optima legum interpres, simulque ex eo, quia ejusmodi obligatio nullibi reperitur in Jure expressa.

17. Quantum attinet ad alterum genus hominum, nempe Religiosorum, sciendum est, ex vi solius Religiosæ Professionis non sequi obligationem dicendi Horas Canonicas; ut inter alios bene notat Reginaldus *lib.* 18. *cap.* 11. *num.* 137. Patet hoc tum ex eo: quia Professio ipsa Religionis ordinarie obligat tantum ad tria vota essentialia, Paupertatis nimirum, Castitatis, & Obedientiæ, servanda secundum Regulam: tum quia dantur Religiones non deputatæ ad Chorum sed quæ institutæ sunt præcipue ad exercenda corporalia Misericordiæ opera in Hospitalibus, vel ad Militiam adversus Infideles, vel ad aliquas actiones spirituales: imo & in Religionibus Choro addictis dantur Laici, seu Conversi professi, quos constat non teneri ad recitationem Horarum Canonicarum. Hinc videndum, quinam Religiosi; & ex quo fundamento teneantur recitare Horas Canonicas?

18. CONCL. IV. Religiosi omnes, ac singuli (exceptis Novitiis, & Laicis conversis) qui profitentur Religionem Choro addictam, tenentur sub mortali ad persolvendum Divinum Officium, tametsi ad nullum Ordinem sacrum sint promoti; idque vel ratione propriæ Regulæ (ut FF. Minorum Clerici professi, quibus etiam ante receptionem Ordinum sacrorum *cap.* 3. *Regulæ*, præcipitur, ut faciant Divinum Officium secundum ordinem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ) vel saltem vi generalis consuetudinis, quæ in omnibus Religionibus Choro addictis cum tanta obligatione acceptata est. Ita Doctores communiter, paucis exceptis, quos allegat, & rejicit Layman *loc. cit. n.* 1. & 2. Ratio est: quia consuetudo habet vim legis, estque dicta consuetudo in Religionibus Choro addictis passim recepta.

Additio.

* Respondent equidem contrariæ sententiæ Patroni, quod hæc generalis consuetudo, quatenus habet vim legis, estque obligatoria, sit præcise acceptata in tantum, ut hæc obligatio afficiat ipsam talem Religionem Choro addictam in communi ad recitationem in publico, non autem singula ejusdem membra in particulari, si absint a Choro, ita nimirum, ut sub mortali equidem nequeat talis Religiosa familia intermittere Chorum in aliquo Monasterio: bene tamen personæ particulares, si absentes a Choro non recitent Horas Canonicas privatim, a mortali excusentur, nisi aliunde vi Regulæ, aut sacri Ordinis suscepti ad Divinum Officium adstringantur: nam *contra* est, quod communior Doctorum vi dictæ consuetudinis generalis, quoad Religiones Choro addictas non solum in communi, sed etiam quoad singula membra in particulari agnoscat introductam obligationem recitandi Horas Canonicas. Licet cæteroquin, ut verum fatear, etiam altera sententia contraria, quam tenent Joannes Medina, Alphonsus a Castro, Cajetanus, Armilla, Petrus Marchantius, Lessius, Bordonus, ac alii apud Sporer *part.* 1. *Theolog. Sacrament. in Append. cap.* 1. *n.* 14. & quæ plurimum poterit deservire pro scrupulosis Religiosis, ac Monialibus, non careat sua probabilitate, quidquid contradicant denegando hic probabilitatem Sanchez, Reginal-

ginaldus, ac Diana apud La Croix hic, & Martinus Archi-Episcopus Panormitanus apud Felicem Potestas *Tom.* 1. *Exam. Confess. part.* 2. *cap.* 3. *num.* 426. Interea tamen, quantum ex Doctoribus potui colligere, verum adhuc manet, quod sententia prima agnoscens vi generalis consuetudinis etiam obligationem in particulari per se loquendo, & præscindendo ab una vel altera Religione in specie sit communior. *

19. Dicitur notanter in Concl. I. *Exceptis Novitiis, & Laicis professis:* siquidem Laici Choro addicti sunt. Novitios autem Clericos, Chorumque frequentantes, etsi Paludanus affirmare videtur, teneri persolvere Officium Divinum, eo quod ex eleemosynis vivant, & gaudeant privilegiis Clericorum: communis tamen opinio censet, eos non teneri, prout observat Azorius *loc. cit. cap.* 6. & Bonacina *disp.* 1. *de Horis Canon. q.* 2. *punct.* 2. *n.* 1. Ratio est: quia ex quo necdum sunt Religionem professi, sed libere possunt exire, ad onera Religionis non tenentur sub obligatione. Adde, de Novitiis non currere consuetudinem necessario dicendi Divinum Officium. Unde Novitii in favorabilibus quidem veniunt nomine Religiosorum, non vero in odiosis.

20. Dicitur II. *Vi generalis consuetudinis*; hæc enim potissimum est ratio, cur Religiosi Professi Choro addicti jam ante receptum Subdiaconatum teneantur saltem in communi recitare Horas Canonicas. Unde si hæc consuetudo in aliqua Religione absolute non viget (sicut dicitur esse in Societate JESU, habente circa hoc specialem Constitutionem Pauli III. *Regimini militantis Ecclesiæ* §. 12. & habetur. *tom.* 1. *Bullarii Roman. Const.* 25. *dicti Pontif.*) non erit ulla obligatio ante promotionem ad Ordines sacros. Et hac ipsa de causa multa Monasteria Monialium, quæ hactenus consueverunt recitare dumtaxat cursum S. Officium parvum B. MARIÆ Virginis, non obligantur ad recitandas Horas Canonicas.

21. CONCL. V. Etsi Communitas Religiosi Ordinis Choro addicti ex generali consuetudine teneatur statutis temporibus Horas Canonicas in Choro persolvere: eaque obligatio, quæ procul dubio saltem quoad habendum Chorum gravis est, inprimis Prælato incumbat, ut curam adhibeat, ne in sua Ecclesia cantus Horarum Canonicarum debitis temporibus intermittatur, ad singulos tamen reliquos hæc obligatio in particulari quoad ipsam frequentationem Chori non descendit: quare peccati mortalis damnari non debet, qui cæteris in Choro rite canentibus ob pigritiam abest. Ita communis. Ratio est: quia talis quidem dignus est pœna a suo Prælato juxta Ordinis Constitutiones infligenda, nulla tamen consuetudine introducta est tam gravis obligatio, seu singulos obligans sub peccato mortali. Quod si quis justo impedimento detentus absit, utputa ratione Concionum, vel Confessionum excipiendarum, certum est, eum nullatenus peccaturum, nec aliquam pœnam fuisse promeritum propter absentiam a Choro.

Additio.

* Cæteroquin, ut obligationi recitandi Horas Canonicas publice in Choro satisfiat, noster Franciscus Henno *Tom.* 1. *Tract. in Præcepta Decalogi disp.* 1. *quæst.* 3. *art.* 1. *Conclus.* 2. ait, sufficere tres præsentes; econtra vero P. Sporer *loc. cit. n.* 17. requirit ad minimum quatuor. Rationem assignat istam, quia essentia Chori consistit in decenti, ac decora alternatione cantantium: alternatio autem decenter, & decore fieri nequit in paucioribus, quam quatuor: ubi tamen subjungit, quaternarium numerum posse compleri etiam ex Noviriis: quia in favorabilibus æquiparantur Professis. Prout pariformiter sentit P. Gaudentius Kerchkove *in suis Commentariis cap.* 2. §. 2. *n.* 21. & 22. Prout tamen sententiam Patris Henno posse secure practicari, si alii confessionibus excipiendis, concionibus faciendis, aut infirmis visitandis &c. occupati existant. *

22. CONCL. VI. Religiosus Clericus professus, necdum sacris Ordinibus initiatus, qui Superioris auctoritate ad statum Laicalem Conversorum translatus est, a recitando Divino Officio liber est. Ita communis. Ratio est: quia mutavit statum, cui talis obligatio annexa est.

23. Num autem idem dicendum sit de ejusmodi Religioso nondum sacris Ordinibus initiato, si fuit ejectus ex Monasterio, variant Doctores. Et quidem Azorius *cit. loc.* 10. *cap.* 6. *q.* 6. post Navarrum *cap.* 7. *de Oratione n.* 20. probabilius censet, talem ejectum Religiosum adhuc obligari ad recitandas Horas Canonicas, eo quod etiamnum sit Religiosus, suoque vitio contigerit, ut e Monasterio ejiceretur: simulque æquum non censeatur, ut quis ex suo delicto commodum reportet. Eum nihilominus ab eiusmodi obligatione liberum pronuntiat Herincx *tract.* 4. *de Religione disp.* 2. *n.* 6. post Bonacinam, & alios: quia (inquit) per sententiam remotus est a statu, in quo erat consuetudo obligans, & translatus est ad statum, in quo non reperitur ista obligatio & consuetudo.

24. Quantum attinet ad tertium genus hominum, scilicet Beneficiarios, notandum, per Clericos Beneficiarios intelligi eos, qui habent Beneficium aliquod Ecclesiasticum, sive deinde sint insigniti Ordine aliquo sacro, sive non. Nomine autem Ecclesiastici Beneficii intelligitur ius perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis proper aliquod officium spirituale personæ Ecclesiasticæ auctoritate Ecclesiæ constitutum: prout amplius suo loco (*b*) explicabitur. Et de huiusmodi Beneficiariis loquendo, sit.

25. CONCL. VII. Clerici Beneficium Ecclesiasticum possidentes, etiamsi nullo sacro Ordine sint insigniti, obligantur ad Horas Canonicas recitandas. Ita certa, & communis: & patet tum ex *cap. Dolentes* supra *n.* 3. relato: tum ex aliis Summorum Pontificum Constitutionibus: siquidem *Beneficium datur propter officium cap. ult. de Rescript. in* 6.

26. Excipiuntur tamen quædam Beneficia v. g. Præposituræ, Personatus &c. quibus ex speciali sua institutione solum annexa est obligatio recitandi Officium parvum B. M. Virginis, aut quid aliud simile. Excipitur etiam is, qui titulum quidem Beneficii obtinet, sed per eum non stat, quo minus defacto aliquos fructus percipere queat, sive per se, sive per alios, aut in aliis Substitutis: talis quippe ex communi Doctorum sententia non tenetur ad Horas Canonicas recitandas; nemo enim suis stipendiis militare cogitur, & qui Altari deserviunt, de Altari participant 1. *Corinth.* 9. Herincx *part.* 3. *tract.* 2. *disp.* 7. *n.* 58. Navarrus *cap.* 7. *de Orat. num.* 28. Layman *cit. cap.* 5. *num.* 3. & *seqq.* & alii.

QUÆSTIO III.

Quanta sit obligatio recitandi Horas Canonicas?

SUMMARIUM.

27. *Obligati ad Horas, & eas in totum, vel quoad partem notabilem culpabiliter omittentes peccant mortaliter.*
28. *Quænam censeatur pars notabilis, sufficiens ad peccatum mortale?*

(*c*) Relato superius n. 3. & 4.

29. *Quot peccata mortalia committat omittens Officium totius diei?*
30. *An peccet duplici peccato omittens Officium, ad quod tenetur ratione Ordinis sacri simul & Beneficii?*
31. *Beneficiarii omittentes Horas tenentur ad restitutionem fructuum pro rata omissionis.*
32. *Idque post sex menses adepti Beneficii, ac Jure Ecclesiastico. Rata neglecti Officii, quomodo taxanda?*
33. *An tunc etiam restituendi fructus percepti ratione aliarum obligationum? cum Additione.*
34. *Vitandæ circa hoc quædam Propositiones damnatæ.*
* *An oneri restitutionis etiam subjaceant Provisores & Cooperatores? Addit. I.*
* *Num Beneficiati inculpabiliter omittentes? Addit. II.*
* *Utrum obligentur ad restitutionem, si culpabiliter intermittant tantum levem partem? Addit. III.*

* *Quidnam dicendum, si voluntarie sint distracti sub Horis Canonicis? Addit. IV.*
35. *Officium Defunctorum, & Litaniæ majores &c. an extra Chorum sub præcepto dicendæ?*
36. *Affirmativa est tenenda.*
37. *Solvitur ratio dubitandi.*
* *Cui facienda sit restitutio?*

27. CONCL. I. Omnes hactenus enumerati, atque ad dicendas Horas Canonicas obligati peccant mortaliter, si eas vel in totum, vel quoad partem notabilem culpabiliter, seu absque rationabili causa excusante dicere omittant. Ita certa, & communis. Ratio est quia est præceptum grave, & quidem in materia gravi, spectante ad virtutem Religionis, non minus, ac præceptum audiendi Missam diebus Festivis; ergo etiam transgressio talis præcepti est peccatum ex genere suo mortale. Sed occasione hujus Conclusionis.

28. Quæritur I. Quænam sit censenda pars notabilis, cujus omissio constituat peccatum mortale? Resp. Quamvis non parum varient circa hoc doctores, uti videre est apud Reginaldum *lib.* 18. *cap.* 11. *n.* 143. *& seq.* dum Navarrus tertiam partem unius Horæ sufficere, Rosella vero totius Officii unius diei omissionem requiri ad constituendum peccatum mortale asserit: sed ambo improbabiliter, Communior tamen Doctorum opinio (paucis dissentientibus, aut Vesperas Sabbati Sancti ob sui brevitatem excipientibus, apud Gobat *tract.* 5. *Theolog. Experim. num.* 608. *&* 609. videtur tenere, voluntariam omissionem cujuscumque Horæ Canonicæ sufficere ad peccatum mortale; idque etiam Doctores intelligunt de uno Nocturno Matutini, utpote æquivalente uni Horæ minori. Fundatur hæc satis communis recepta sententia *in cap.* 1. & *c. Dolentes de Celebrat. Miss.* (*c*) ubi omnes septem Horæ significantur, ac nominatim quotidie recitari præcipiuntur: unde deducitur, unam Horam omissam censeri partem notabilem.

29. Quæritur II. Quot peccata mortalia committat omittens integrum Officium unius diei? Lessius *lib.* 2. *de Just. & Jure cap.* 37. *n.* 53. putat, tot numero peccata committi, quot sunt Horæ; eo quod singulæ sint distincta officia, distinctis temporibus ex præcepto Ecclesiæ persolvenda. Sed melius Herincx *disp.* 3. *de Hor. Can. q.* 1. *n.* 8. Gobat *loc. cit. num.* 617. Bonacina *disp.* 1. *q.* 3. *punct.* 1. *n.* 6. Navarrus, & alii respondent, esse unicum peccatum, gravius tamen. Ratio est: quia ommittitur unicum tantum integrum Officium unius diei, cujus singulæ Horæ sunt pars: ergo etiam sit unicum dumtaxat peccatum externum consumatum omissionis.

30. Quæritur III. An peccet duplici peccato, qui omittit Officium Divinum, ad quod recitandum tenetur ratione Ordinis sacri simul & Beneficii? Affirmant Bonacina *loc. cit. num.* 4. Lessius *num.* 52. Sanchez, Suarez, & alii & sequitur Saunig *cit. dist.* 2. *quæst.* 3. *n.* 16. Rationem afferunt: quia talis Clericus Beneficiarius in Sacris constitutus peccat & contra virtutem Religionis, cujus intuitu obligatur ratione Ordinis sacri, & contra Justitiam ratione Beneficii. Sed Herincx *loc. cit. n.* 9. cum Diana *part.* 1. *tract.* 12. *de Horis Canon. resol.* 6. & aliis, probabilius negat, committi duo peccata, etsi duobus vel pluribus titulis quispiam ad Horas Canonicas recitandas obligetur. Ratio est: quia Clericus Beneficiarius omittens Horas non peccat contra Justitiam, sed tantum contra Religionem; ac præceptum Ecclesiæ, quæ istam obligationem Beneficiariis imposuit; prout nec tenentur Jure naturæ ad restitutionem fructuum, sed tantum ex præcepto Ecclesiæ post primos sex menses, ut mox amplius dicetur. Et per hoc solvitur fundamentum oppositæ sententiæ.

31. CONCL. II. Præter reatum culpæ lethalis, si Beneficiarii Horas Canonicas culpabiliter, seu cessante legitimo impedimento intermittant, post sex menses a Beneficio obtento obligantur ad fructuum perceptorum restitutionem pro rata omissionis. Ita certa, & communis omnium; habeturque expresse statutum in Generali Concilio Lateranensi, sub Leone X. *Sess.* 9. quam Constitutionem innovavit, magisque explicavit S. Pius V. Constit. 135. quæ incipit, *Ex proximo* (ac refertur *tom.* 2. *Bullarii Romani*) ubi inprimis Pontifex sic loquitur: *Ex proximo Lateranensi Concilio ea salubris sanctio emanavit, ut quicumque habens Beneficium Ecclesiasticum, cum cura, si post sex menses, quam illud obtinuerit, Divinum Officium, legitimo cessante impedimento, non dixerit, Beneficiorum suorum fructus pro rata omissionis Officii & temporis suos non faciat, sed eos tamquam injuste perceptos in fabricas ipsorum Beneficiorum, vel pauperum eleemosynas erogare teneatur.* Hæc ibi.

32. Ex quibus verbis colligitur primo, hanc obligationem restituendi fructus Beneficii pro rata neglecti Officii incipere dumtaxat post primos sex menses a tempore adepti Beneficii computandos (nam exceptio illa, *si post sex menses*, firmat regulam in oppositum) quamvis ille, qui primis sex mensibus, cessante legitimo impedimento, Officium non dixerit, grave peccatum intelligatur admisisse, prout subdit Pontifex ibidem. Colligitur ulterius; hujusmodi obligationem restituendi fructus esse Juris dumtaxat Ecclesiastici: tum quia ortum habet ex salubri sanctione Concilii Lateranensis: tum quia, si esset Juris naturalis, aut Divini, pariter pro primis sex mensibus dicta obligatio procederet. Ut autem intelligatur, cujusmodi ratæ prædictæ ratio sit habenda, idem Pontifex in citata sua Constitutione declarando statuit, *Ut, qui Horas omnes Canonicas uno, vel pluribus diebus intermiserit, omnes Beneficii, vel Beneficiorum suorum fructus, qui illi, vel illis diebus responderent, si quotidie dividerentur; qui vero Matutinum tantum, dimidiam, qui cæteras omnes Horas, aliam dimidiam, qui harum singulas, sextam partem fructuum ejusmodi diei amittat.* Hæc Pontifex.

33. Cæterum quoad memoratam obligationem restituendi notandum est, quod quamvis Azorius *cit. cap.* 14. *quæst.* 5. ob tam generalem S. Pii V. loquendi modum & Constitutionem teneat, quod Beneficiarius omnes sui Beneficii fructus, etiam illos, quos propter alias obligationes, utputa Conciones, Sacramentorum administrationem, Missæ celebrationem &c. si simul est Parochus, sibi comparaverat, pro rata neglecti Divini Officii restituere teneatur, oppositum tamen, nempe tuta conscientia posse eam fructuum partem retineri, quam eius labor, quo alioquin inservivit Ecclesiæ, promeruit, cum multis aliis Auctoribus a se allegatis probabile, & in praxi tutum censet Layman *lib.* 4. *tract.* 2. *cap.* 5. *num.* 1. *&* 2. & Sa V. *Beneficium n.* 58. quorum posterior proinde subjungit, quod sufficiat Parocho restituere quintam partem, Canonico quartam, aliis Beneficiariis tertiam. Sed melius Layman attendendum censet ad aliorum quantitatem officiorum, quæ quandoque plura quandoque pauciora sunt; ac proinde hoc erit prudentis, & timorati Viri arbitrio dijudicandum.

Additio.

* Pater Ludovicus Engel apud Patrem Pichler in suo Candidato Jurisprudentiæ abbreviato *Tit.* 41. *n.* 3. existimat, si portio redditium Parochialium unius diei essent tres floreni, Parochum ob omissas præcise Horas Canonicas non nisi ad unum florenum exinde restituendum obligari.

34. Circa hoc tamen notanda, & vitanda erit gemina Propositio, novissime ab Alexandro VII. condemnata, quarum prior, ordine 20. sic sonat: *Restitutio a Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus Horas, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam judicis, eo quod sit pœna.* Altera, ordine 33. sic habet: *Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest per quascumque eleemosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui Beneficii fecerit.* Utraque, inquam, hæc Propositio est damnata, ac proin evitanda.

Additio I.

* Quæres I. An pœnæ restitutionis fructuum a S. Pio V. Beneficiatis non recitantibus Breviarium impositæ subjaceant etiam Provisores, & Cooperatores?

Resp. I. Provisor, qui ad tempus constituitur, ut nomine Parochi v. g. ægroti aut alias impediti admi-

administret Sacramenta, aliaque munera Parochialia, non tenetur ad restitutionem, si omittat Breviarium, quamvis ratione Ordinis sacri graviter peccet. Ratio est; quia talis non est verus Beneficiarius, & suum salarium potius habet ob alias functiones Parochiales: secus dicendum quoad Vicarios perpetuos, qui sunt veri Beneficiati, sicque omittentes Horas Canonicas obligantur pro rata ad restitutionem, uti recte notat Henno *Tom. 1. Tract. in Præcept. Decalog. disp. 1. quæst. 3. art. 1. Concl. 3. Resolut. 4.* Resp. II. Ob rationem superius quoad Provisores adductam pariformiter excusantur Cooperatores Parochorum non habentes verum Beneficium. Item illi Sacellani, in quibusdam arcibus, vel alias apud Nobiles existentes, qui equidem singulis annis percipiunt certos fructus ob quædam ministeria spiritualia, interea tamen illa Sacellania non est crecta auctoritate Episcopi. Ita Sporer *part. 1. Theolog. Sacram. in Appendice cap. 1. n. 29.* *

Additio II.

* Quæres II. An pœnæ restitutionis fructuum adstringantur Beneficiati, qui inculpabiliter v. g. ex naturali oblivione, vel ob infirmitatem, aut aliud justum impedimentum omittunt Horas Canonicas? Resp. negative. Nam pœna supponit alias culpam; ergo etiam hic debet præcedere culpa, ut incurratur illa pœna inhabilitans ad perceptionem fructuum pro rata. Aliam adhuc rationem vide infra *num.* 91. Quinimo cum Gobat, Sporer *loc. cit. num.* 33. & la Croix *lib.* 4. *num.* 1210. excusat Beneficiatum taliter ægrotum, ut nequeat recitare Horas Canonicas, quamvis hæc infirmitas fuisset contracta ex propria culpa Beneficiati v. g. proper excessivum potum: etsi enim talis antecedenter destruendo sanitatem haud dubie contraxerit culpam, attamen hic & nunc factus ægrotus, & forsan de suo peccato contritus non peccat omittendo Horas Canonicas; adeoque, cum ipsa omissio Officii Divini apud talem non amplius sit peccaminosa, præsumendum erit de benignitate Ecclesiæ, quod etiam huic omissioni non annexuerit pœnam restitutionis, uti advertit Sporer hic. *

Additio III.

* Quæres III. An Beneficiatus obligetur aliquid restituere, si quidem culpabiliter quidpiam ex Horis Canonicis intermittat, non tamen talem partem, quæ constitueret peccatum mortale. Respond. negative: nam Bulla S. Pii V. injungit solum restitutionem illis, qui intermittunt culpabiliter NB. aliquam Horam Canonicam: ergo, cum talis in casu nostro ne quidem æquivalenter integram Horam Canonicam omittat, neque imponenda erit pœna restitutionis; cum non conveniat, pœnas ampliari, sed potius restringi. Sporer *loc. cit. num.* 35. & la Croix *lib.* 4. *num.* 1212. *

Additio IV.

* Quæres IV. An Beneficiati teneantur ratione Officii Divini facere restitutionem, si nihil quidem omiserunt, bene tamen Horas Canonicas voluntarie interne distracti persolverunt? Resp. I. Inprimis illos AA. qui admittunt cum distractione voluntaria pure interna impleri adhuc præceptum Ecclesiasticum de recitatione Officii Divini, nec graviter exinde peccari, pariter facile concedere, quod consequenter Beneficiati, etsi voluntarie distracti, non obligentur restituere fructus: & sane pro hac sententia plurimum scrupulosis favorabili a Patre la Croix *lib.* 4. *n.* 1340. *& seqq.* adducuntur ultra viginti quatuor Doctores non sine gravibus fundamentis: quia tamen quæstione sequenti contraria opinio agnoscetur saltem ut probabilior, hinc Resp. II. Dato etiam, quod ille graviter peccet, qui voluntarie Horas Canonicas sine attentione interna recitat, adhuc tamen probabiliter sustineri potest, quod non obligetur ad restitutionem fructuum. Ita cum Soto, Toleto, Corduba, Garzia, Gobath, & aliis la Croix *lib.* 4. *Theol. Moral. num.* 1213. & Sporer *hic cap.* 2. *sect.* 2. *num.* 88. Ratio est, quia Bulla Piana pœnam restitutionis solummodo imposuit intermittentibus omnino recitare Horas Canonicas: ergo in odiosis non est extensio facienda ad eos, qui distracte recitant Horas Canonicas. *

35. Quæres V. An Officium Defunctorum in die Commemorationis Omnium Fidelium Defunctorum; item Litaniæ majores in festo S. Marci, ac tribus diebus Rogationum privatim sint a præfatis Clericis, Religiosis, ac Beneficiariis de præcepto recitandæ? Ratio dubitandi est: quia S. Pius V. in Bulla *Quod a nobis*, Breviario præfixa, ab obligatione recitandi extra Chorum diebus in Rubricis præscriptis eximit Officium B. MARIÆ Virginis, & Defunctorum, item septem Psalmos Pœnitentiales, & Graduales. Et quidem Diana *part. 1. resol. 42. de Horis Canonicis*, loquendo de Litaniis, post paucos alios a se allegatos, probabile censet, non teneri eos privatim recitare Litanias in diebus Rogationum, qui non intersunt Processionibus.

36. Respond. tamen cum Herincx *disp. 2. q. 2. n. 14.* Gobat *tract. 5. Theol. Experim. n. 614.* Cavanto *p. 2. sect. 7. cap. 13.* allegante Suarium, & sequitur Bonacina *tract. 23. cap. 7. num. 243.* Officium Defunctorum in die Commemorationis Animarum, ac Litanias præfatis diebus etiam privatim recitandas esse ex præcepto. Ratio est: quia Officium Defunctorum censetur esse pars Officii diei Animarum, cui, idcirco in Calendario, & Martyrologio tribuitur nomen Commemorationis Defunctorum: Litaniæ autem ut præfatis diebus privatim dicantur ab iis, qui non intersunt Processionibus, expresse præscribunt Rubricæ. Neque Litanias commemorat, & excipit S. Pius V. in præallegata Bulla, quæ tamen jam olim præceptæ fuerunt *c. Rogationes de Consec. dist.* 3. Accedit communis sensus Doctorum, & praxis Fidelium optima legum interpres.

37. Et per hoc patet ad rationem in oppositum. Siquidem S. Pius V. de Litaniis nullam facit mentionem, ac proinde obligationem easdem privatim dicendi non tollit. Et dum obligationem recitandi privatim, seu extra Chorum, Officium Defunctorum in citata Bulla sustulit, loquitur de diebus Ferialibus, queis illud Officium aliquoties per annum dicendum esse volunt Rubricæ non autem sub hac generali abrogatione, seu deobligatione comprehenditur Dies Commemorationis Defunctorum; cum sit pars Officii illius diei. Atque ex his inferunt Doctores, Beneficiarium talia cessante justo impedimento non recitantem, teneri ad restitutionem fructuum pro rata partis omissæ.

Additio.

* Quær. ultimo. Cui facienda sit restitutio fructuum ex omissione Officii Divini resultans. Responden candem restitutionem fructuum esse faciendam vel fabricæ, seu ornatui illius Ecclesiæ, in qua quis habet Beneficium, vel pauperibus. Ita cum communi Felix Potestas *Tom. I. Examinis Confess. part. 2. cap. 3. num.* 496. & Sabinus Bononiens. *in sua luce Moral. part. 2. tract.* 54. *n.* 41. Porro inter pauperes comprehenduntur etiam pauperes aliæ Ecclesiæ; item illi, qui secundum suum statum sunt pauperes, uti Religiosi. Item etiam pauperes Consanguinei, Fratres, Parentes &c. Quin etiam poterit talis Beneficiatus sibimetipsi juxta dicenda *n.* 90. applicare, si vere pauper e. g. propter tenues redditus existat: item licite per suam intentionem in partem satisfactionis computaret illas eleemosynas, quas alias daret pauperibus, modo non annumeret parti satisfactionis eas, quas jam tribuerat pauperibus ante omissionem Officii Divini: hoc enim foret illicitum & ab Alexandro VII. juxta iam dicta *num.* 34. reprobatum. Videantur Sporer *loc. cit. n.* 40. & la Croix *loc. cit. num.* 1216.

QUÆSTIO IV.

Quænam intentio, & attentio requiratur ad recitationem Horarum Canonicarum?

SUMMARIUM.

38. *Quæ sit studiose & devote celebrare Officium Divinum?*
39. *Attentio circa orationem vocalem triplex, ad verba, ad sensum, ad finem orationis.*
40. *Requiritur intentio orandi.*
(*d*) De hoc Tract. 2. dist. 3. n. 44.
41. *Sufficit tamen ad satisfaciendum intentio virtualis.*

42. *Qualibet attentio, tam ad verba, ad sensum, quam ad Deum sufficit.*
43. *Voluntarie distractus absque ulla interiori attentione non videtur satisfacere.*
Opposita quorundam opinio refertur.
44. *Ratio Conclusionis.*
45. *Solvitur objectio cum alia instantia.*
(e) Conformiter dictis tract. 2. Dist. 1. n. 46. 48. & seq.
46. *Leviter dumtaxat distractus satisfacit.*
47. *Quid, si distractio non sit plene voluntaria? Vel omnino involuntaria?*
48. *Remedia ad repellendas distractiones opportuniora, quæ?*

38. Est hic recolendum ex dictis *quæst. 1. n. 3.* quod in *c. Dolentes de Celebrat. Missar.* præcipiatur, ut Divinum Officium *studiose celebretur pariter & devote*. Ubi Glossa notat; *Studiose*, quantum ad officium oris, verba non syncopare pronuntiando. *Et devote*, quantum ad officium cordis, juxta illud Apostoli *Ephes. 5. Cantantes, & psallentes in cordibus vestris Domino*. Unde Glossa *c. Cantantes dist. 92.* hosce vulgatos versiculos refert:

Non vox sed votum; non musica chordula, sed cor;
Non clamans, sed amans, cantat in aure Dei.

Igitur ad devotionem, seu officium cordis requiritur tum intentio, tum attentio, de qua alii duo versiculi sic canunt;

Dirige cor sursum: bene profer: respice sensum
Inque Choro ne sis corpore, mente foris.

39. Advertendum quoque cum D. Thoma 2. 2. *q.* 83. *art.* 13. & communi Doctorum, quod attentio triplex sit, quæ orationi vocali potest adhiberi: una ad verba, qua attenditur ad verba, ne aliquis in eis proferendis erret. Secunda ad sensum verborum, qua attenditur, quid verba significent, & hanc habere nequeunt ignari illius idiomatis, in quo recitatur Divinum Officium, v. g. Moniales ignorantes linguam latinam; quamvis possint habere primam & tertiam attentionem, sicque omnino satisfacere. Et tertia ad finem orationis, qua nempe attenditur ad Deum ceu terminum nostræ orationis, & ad rem, pro qua oratur; quæ est omnium optima; atque etiam ab idiotis, linguæque, in qua Divinum Officium recitatur, ignatis haberi potest. Prima harum attentionum, ut ait Filliucius, dicitur materialis, secunda litteralis, & tertia spiritualis.

40. CONCL. I. Certum est, intentionem aliquam orandi, seu recitandi Horas Canonicas necessariam esse: alias ejusmodi recitatio non esset actus humanus, honestus, ac devotus, neque proprie oratio. Unde si quis legeret Horas Canonicas in somnio, sub quo nonnulli loqui solent, vel recreationis aut studii causa, talis non impleret præceptum, quia non haberet intentione orandi. (d)

41. CONCL. II. Ad orandum, & satisfaciendum præcepto sufficit intentio virtualis ac implicita, neque requiritur necessario intentio expressa & formalis. Ita Navarrus *cap. 13. de Oratione num. 16. & seqq.* Filliucius *tract. 23. cap. 2. num. 71.* & Doctores communiter. Ratio est: quia ejusmodi intentio virtualis, ac implicita sufficit ad actum moralem. Talis intentio v. g. est in eo, qui habet voluntatem satisfaciendi suæ obligationi, vel dicendi Horas Canonicas, ut debet. Imo sufficere ajunt, animo delibe ato capere Brevtarium, ire ad Ecclesiam seu Chorum, ita, ut interrogatus vere responderet, se id facere ad recitandum Horas, vel satisfaciendum suæ obligationi. Et hoc confirmatur ex dictis supra *Tract. 2. Dist. 3. Quæst. 5. num. 45. & seqq.* ubi ostensum est, ad satisfaciendum præcepto non requiri specialem intentionem satisfaciendi (dummodo non habeatur intentio contraria) sed sufficere intentionem præstandi opus, quod præceptum est, utputa studiose pariter & devote recitandi Divinum Officium.

42. CONCL. III. Loquendo nunc de attentione, sufficit quidem ad satisfaciendum præcepto recitandi Horas Canonicas quælibet trium supra enumeratarum attentionum, videlicet, ad verba, ad sensum, & ad Deum vel finem Orationis; tamen secunda attentio est præstantior, quam prima; & tertia, quam secunda. Ita post D. Thomam *loc. cit.* communis Doctorum. Notat tamen Navarrus *cap. 28. de Orat. n. 28.* id, quod de tertia attentione ad Deum dicitur, esse intelligendum, dummodo interim, quantum necesse est, attendatur, ne orans erret in verbis, dicendo aliud vel aliter, quam quod, vel quomodo præceptum est.

43. CONCL. IV. Qui voluntarie, seu sua sponte distrahitur, & toto animo in alia per cogitationem dispersio, atque ideo absque ulla prædictarum trium interiori attentione Horas Canonicas persolvit, non videtur satisfacere præcepto. Ita communior, probabilior, & securior Doctorum sententia, quam tenent Azorius *cap. 12. quæst. 6.* Bonacina *disp. 1. quæst. 3. punct. 2. §. 2.* Mastrius *disp. 2. Theol. Moral. num. 92.* Saunig *quæst. 2. n. 11.* Herincx, Navarrus, Lessius, Suarez, Reginaldus, Layman, aliique plures: quamvis non desint oppositum tenentes, quos citat, & sequitur Diana *part. 1. tr. 12. resol. 2.* qui volunt, interiorem attentionem ad Horas Canonicas non requiri, sed sufficere exteriorem; ut videlicet eas recitans exterius reverenter assistat, nec sese occupet in aliquo negotio incompatibili cum attentione interiori, utputa confabulando, scribendo, jocando &c. hancque solam exteriorem attentionem (inquiunt) præcipi in sæpe *cit. c. Dolent. de Celebr. Missar.* non autem interiorem.

44. Probatur tamen Conclusio. Quia *cit. c. Dolentes.* præcipitur, ut Officium Divinum devote recitetur: atqui devotio est actus internus; ergo. Confirmatur. Oratio non subsistit perfecte sine omni interiori attentione, neque est actus devotionis, sed potius simulatio quædam devotionis aut orationis, quam merito Christus reprehendit *Matth. 15.* Dicens: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me;* ergo solam exteriorem orationem sine ulla prorsus interiori attentione non censetur Ecclesia præcipere, & consequenter ea sola non sufficit ad satisfaciendum præcepto.

45. Nec dicas. Ecclesia non potest præcipere actum internum; ergo neque attentionem internam in Horis Canonicis. Resp. enim (e) quamvis Ecclesia non possit per se ac directe præcipere actum mere internum, seorsim sumptum; potest tamen Ecclesia ipsum conpræcipere, seu indirecte & concomitanter præcipere una cum actu externo, quando ad ejus perfectionem actus interior requiritur. Prout in proposito attentio interior requiritur ad rationem perfectæ orationis, cum sine ulla attentione interiori potius esset simulatio orationis, ut dictum: Ecclesia vero non præcepit simulationem orationis, vel etiam orationem qualemcunque demum, sed orationem devotam.

Additio.

* Nec instes, orationem devotam. *c. Dolentes de Celebr. Miss.* in tantum solummodo præcipi, ut præter intentionem internam orandi habeatur saltem attentio aliqua externa; agitur enim ibidem contra illos, qui in Choro sub Officio fabulantur, sicque nec externam habent attentionem, ex qua simul cum prævia intentione interna adæquate componitur essentia orationis; nullatenus autem ad formam essentialem ejusdem requiritur simul attentio interna: nam si insuper ad substantiam orationis (quæ sola ab Ecclesia videtur præcipi) exigeretur attentio interna, tunc neque voluntarie distractus satisfaceret præcepto Ecclesiæ; cum talis neque essentiam orationis poneret, sicque se haberet, ac si nihil orasset.

Respondetur enim verosimiliter Ecclesiam ibidem *c. Dolentes & Sess. 24. de Reform. c. 12.* præcipere absolute, & illimitate talem orationem, quæ Deo non displicet, ac potius ad misericordiam, quam ad indignationem commovet, qualis foret utique illa cum voluntaria (secus cum involuntaria) distractione interna; cum videatur peccatum irreverentiæ, exterius Deum alloqui, & profiteri, se eundem colere, atque deliberate id interius non præstare, prout Christus

ctus ipsemet conqueritur citatis verbis ; *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me.* Unde, etsi fortassis ad substantiam orationis non requiratur attentio interna, videtur tamen ea pertinere ad circumstantias ipsius orationis, quas in præsenti videtur Ecclesia simul respexisse saltem probabilius. Interim tamen non nego, contrariam opinionem, quæ vel maxime pro scrupulosis deservit, habere suam quoque probabilitatem, pro qua Thomas Hurtado apud la Croix *lib.* 4. *num.* 1340. præter D. Antonium adducit ultra viginti quatuor Auctores. Cæterum, pro majori declaratione nostræ sententiæ. *

46. Dicitur notanter in Conclusione, *voluntarie, seu sua sponte distrahitur, & toto animo in alia per cogitationem disperso &c.* Nam imprimis; si quis Horas Canonicas animo duntaxat leviter distracto persolvat, juxta communem & certam Doctorum sententiam mortaliter non peccat, & satisfacit præcepto. Et certe, cum sola attentio ad verba sufficiat, facile est, præcepto Ecclesiæ in hac re satisfacere, ut bene notat Lessius *lib.* 2. *de Just. & Jure cap.* 37. *n.* 69. & 70. Ubi etiam addit, si quis cum hac attentione, saltem confusa ad Deum, vel ad verba, posset simul ad alia attendere (sicut illi, qui ternas simul, vel plures epistolas dictant) quad talis satisfaceret præcepto Ecclesiæ, nec peccaret mortaliter, juxta Navarrom *cap.* 13. *num.* 23. quamvis peccaret venialiter ob irreverentiam admissam.

47. Deinde si distractio non sit plene voluntaria, vel contingat solum ex imperfecta animi deliberatione, rursus certum est, satisfieri præcepto, nec committi peccatum mortale ; quamvis ob negligentiam in repellendis distractionibus commissam quandoque peccatum veniale contrahatur. Quod si autem distractio omnino fuerit indeliberata, atque involuntaria, & patienter tolerata, homine, quod in se est, faciente, tunc ejusmodi distractiones, quibus homo invitus abripitur ex humana fragilitate, nequaquam ei ad ullum peccatum imputabuntur ; imo sunt non raro homini devoto materia patientiæ, mediumque, quo Deus animas nostras a superbia, vanæque gloriæ inquinamentis tutari, propugnareque solet.

48. Quæres, quænam sint remedia ad repellendas animi distractiones opportuniora ? Resp. esse potissimum sequentia. Primum est, æstimatio magna de Divino Officio: oratione siquidem Deum alloquimur, quia, teste S. Damasceno *lib.* 3. *de Fide cap.* 24. *Oratio est ascensus mentis in Deum ;* simulque Breviarium plenum est pulcherrimis Virtutum affectibus, utilissimisque petitionibus ab ipso Spiritu sancto dictatis. Secundum, renovatio attentionis per certa intervalla, maxime ad versum *Gloria Patri &c.* procurata. Tertium accurata sensuum custodia, quæ est mater & conservatrix devotionis. Quartum, præsentia Dei, & Sanctorum, memoriæ firmiter, ab initio maxime orationis, per devotam præparationem impressa. Et tandem remedium ultimum, est obligationis nostræ & officii consideratio, si videlicet quis perpendat, se ideo ab Ecclesia ordinatum esse, ut Dei obsequio laudibusque se totum impendat, & quasi Legatus necessitates Sanctæ Matris Ecclesiæ, Fideliumque petitiones Deo proponat, & commendet.

QUÆSTIO V.

De Integritate, Continuatione, Ordine, & Qualitate, quibus persolvendæ sunt Horæ Canonicæ.

SUMMARIUM.

49. *Septem requisita ad debitam Horarum Canonicarum recitationem.*
50. *Contra Integritatem Officii Divini, qui peccent? Et quomodo?*
51. *Satisfacit, qui recitat cum socio non obligato.*
 * *Quidnam tali sit observandum?*
52. *Quid de occupatis in pulsandis organis, ponendis libris &c.*
53. *Continuatio Horarum etiam requiritur.*
54. *Nisi excuset justa causa, qualis?*
55. *Alioquin peccatur venialiter.*
 * *Solvitur objectio.*
56. *Ordo insuper requiritur, & qualis?*
57. *Causæ licite invertendi ordinem Horarum.*
 * *Varia exinde Corollaria.*
58. *Qualitas in Divino Officio, quæ servanda? Quo Breviario utendum?*
59. *Recitans Horas ex Breviario alieno, an peccet mortaliter?*
60. *Non commutandum Officium unius diei in aliud alioquin peccatur, & quomodo?*
61. *Quid, si aliud Officium sit æquivalens, aut interveniat causa?*
62. *Utputa error, aut inconsiderantia.*
63. *Corollarium.*
64. *Quid agendum, si quis hodie legit Officium, aut Lectiones diei crastinæ.*
65. *Aut omisit hodie recitare de Festo occurrente?*
 * *Alii adhuc varii Casus, qui in præsenti evenire possunt. Additio I. II. III. & IV.*
 * *De Festis ad libitum notabilis doctrina. Addit. V. & VI.*

49. AD studiosam, & devotam Horarum Canonicarum recitationem, juxta Doctores communiter, septem requiruntur, nempe Attentio (sub qua & Intentio recitandi comprehenditur) Integritas, Continuatio, Ordo, Qualitas, Locus, & Tempus accommodatum. Et quia de Attentione ad recitationem Horarum Canonicarum requisita jam dictum *Quæst. præc.* hinc de aliis sex requisitis pro majori hujus materiæ quotidie occurrentis intelligentia sigillatim dicetur in hac, & sequenti Quæstione. Quantum igitur imprimis attinet ad Integritatem Divini Officii, seu Horarum Canonicarum, sit

50. CONCL. I. Contra Integritatem Officii Divini (præter eos, qui illud vel ex toto, vel quoad partem notabilem penitus omittunt) peccant, qui Horas Canonicas recitant verba mutilando, syncopando, deglutiendo, si id scienter fiat : secus, si id vel vitio linguæ, vel consuetudine quadam inveterata, & quoddammodo in naturam conversa accidat. Ita communis, & colligitur ex r. *Dolentes de Celebrat. Missarum* & *Clem.* 1. *eod.* ubi taliter verba syncopantes merito reprehenduntur. Ordinarie tamen preces, quæ ita recitantur non sunt necessario repetendæ : nam etsi non nihil ea in re (quando fit voluntarie) peccetur, legis tamen substantia servatur, atque regulariter parvitas materiæ excusat: nisi sit defectus omnino gravis, tunc enim secus foret dicendum.

51. CONCL. II. Satisfacit præcepto Ecclesiæ qui Horas Canonicas recitat alternis versibus cum socio libero ac minime ad eas recitandas obligato. Ita communis, & patet ex praxi quotidiana : nihil enim refert, an socius sit præcepto adstrictus, nec ne ; cum adhuc totum Officium Divinum studiose, pariter ac devote persolvatur.

Additio.

* Porro, qui cum socio, vel cum aliis in Choro Officium recitat, tria sibi principaliter annotare debet ex allegandis Doctoribus. *Primo*, ut non solum ad ea, quæ vocaliter profert, attendere; sed etiam ad dicta Chori, vel sui socii saltem aliquo modo conetur, alias enim (ut bene docet Sporer de Horis Canonicis *num.* 106. & la Croix *lib.* 4. *num.* 1295.) non censeretur una oratio, cum partem ab altero recitatam non faceret moraliter suam, si nullo modo ad dicta alterius auditum suum vellet applicare. *Secundo*, quod si suum auditum ad dicta alterius applicet, & tamen aliqua verba ob v. g. celerem linguam, vel vocis exilitatem socii sui, aut ob intervenientem strepitum non recipiat, non teneatur exinde Horas illas repetere ; nam per societatem ipsam, & simul per animi applicationem moraliter possibilem ad dicta alterius censetur adesse adhuc moraliter una Oratio juxta Felicem Potestas *Tom.* 1. *Exam. part.* 2. *cap.* 3. *num.* 444. Sabinum Bononiens. In sua Luce Moral. *part.* 2. *Tract.* 54. *num.* 26. & Tamburinum *lib.* 2. *Decalog. cap.* 5. §. 4. *n.* 12. & 13. licet circa hoc secundum punctum non desint, qui cum Patre Henno *Tom.* 1. *Tract. de Horis Canonicis.* *disp.*

disp. 1. *q.* 3. *art.* 3. tenent contrarium, loquendo de recitatione extra Chorum. *Tertio*, quod talis, si animum suum applicet ad recitata ab altero, eaque saltem a potiori percipiat, econtra vero advertat, suum socium esse distractum, nec attendere vicissim ad dicta sua, nihilominus ipsemet attendens satisfaciat officio. Ratio est: quia per debitam recitationem suæ partis, & attentionem debitam ad recitationem alterius partis censetur moraliter, quantum concernit suam personam, persolvisse totum officium, uti teste Sporer hic *n.* 107. sentiunt omnes. *

52. CONCL. III. Illi, qui inter publicam Horarum Canonicarum recitationem ex officio, vel Superioris jussu occupantur in pulsandis organis, vel ponendis libris, aut thurificandis Altaribus (unde non raro fit, ut aliquam partem Divini Officii nec proferant, nec audiant) satisfaciunt obligationi recitandi, quamvis talem partem non dicant per seipsos. Ita Reginaldus *lib.* 18. *n.* 160. & alii. Ratio est: quia cum illi ad celebritatem Divini Officii occupentur in tali servitio, totus Chorus supplet pro ipsis, ita, ut satis dicere existimentur, dum ministrant dicentibus.

53. CONCL. IV. Quantum attinet ad Continuationem Horarum Canonicarum, ea insuper ad studiosam Divini Officii recitationem requiritur, ut nempe illud non interrumpatur cessante justa causa. Ita communis: alioquin enim nonnulla committeretur irreverentia, si absque ulla prorsus causa interrumperetur Divinum Officium.

54. Dicitur notanter, *absque ulla prorsus causa:* nam si causa justa interrumpendi recitationem Divini Officii interveniat, nullum ne quidem veniale peccatum committitur. Et tales causæ variæ esse possunt: utputa, si Superior psallentem avocet, vel occurrat ad necessarium exercitium Charitatis proximo exhibendum; item si interponantur aliqui pii affectus meditationis, devotionisque internæ; vel si quid facias ad tollendam distractionem; aut si quid interius te inquietum facit, ideoque breviter id in charta annotes, vel Confessionali exspectes Pœnitentes, quorum aliqui, dum interim recitas Horas, accedunt, & hujusmodi.

55. Quod si autem absque ulla rationabili causa interrumpatur Officium Divinum, præsertim loquendo, vel agendo aliena a recitatione, aut profana, peccati venialis culpa non evitatur, uti colligitur ex sæpe *cit. c. Dolentes.* Peccatum vero mortale non erit, quantacumque fiat interruptio, dummodo omnes Horæ absolvantur intra eundem diem: siquidem adhuc impletur substantia præcepti, simulque singulæ partes habent suum pondus, atque significationem, suntque per se quædam preces & laudes Divinæ.

Additio.

* Dices: Si in eadem Hora, vel in eodem Psalmo fit magna & notabilis interruptio, tunc inter Versus & Psalmos recitatos, & inter residuos adhuc restantes tollitur unio moralis, quæ spectat ad ritum & normam ab Ecclesia præscriptam: ergo saltem in tali casu peccatur mortaliter, nisi repetatur totum, supposito, quod non adsit alia causa gravis excusans.

Resp. Ita quidem sentire Suarez, Vasquez, Gavantum, & nonnullos alios; econtra vero Arriaga, Layman, Sanchez, Bonacina, Sporer & plures apud la Croix, ac cum eodem *lib.* 4. *n.* 1306. tenent, ipsam unionem inter Psalmos non præcipi *sub mortali peccato*; cum quilibet Versus habeat suam propriam completam significationem; vel si sub gravi præcipiatur etiam aliqua unio moralis, non requiri aliam, quam quæ fit aut per intentionem intra diem continuandi residuum, aut saltem per hoc, quod restantia intra tempus, quo durat obligatio, adhuc addantur, sicuti a pari censetur una moraliter Disputatio, vel una Confessio, licet horis ante meridianis utraque inchoetur, & interveniente prandio, aliisque gravibus negotiis post notabile temporis intervallum primum post meridiem continuetur. *

56. CONCL. V. Ordinem quod attinet, etiam ordo in recitatione Horarum Canonicarum requiritur, nempe ut non invertatur ordo earum inter se, dicendo v. g. Sextam ante Primam, vel Tertiam, sed recitentur eo ordine, qui ex præscripto Ecclesiæ in Breviario ponitur. Ita rursus omnes Doctores.

57. Cæterum hæc conditio leviter duntaxat obligat, potestque facile justa causa intervenire, saltem in Officio privato, Horas transponendi: ut si quis ab amico, vel Superiore invitatur ad recitandam secum Primam, cum necdum recitaverit Matutinum, potest hoc postea recitare. Item accedens ad Chorum potest cum Choro pergere, & Horas necdum lectas, vel ex oblivione dilatas postea dicere. Similiter serius intrans Chorum, parte Horæ jam inchoata, potest cum Choro pergere, & post expletum Officium partem illam supplere, prout passim tradunt, atque exemplificant Doctores.

Additio.

* Item si in itinere constitutus non habeat secum Breviarium, vel habens quidem, nequeat tamen commode sub actuali via v. g. ob Psalmos peregrinos recitare Matutinum, talis poterit antea dicere Horas minores ex Diurnali, si nequeat commode prævenire domi quoad Matutinum. Similiter dicendum est, si talis secum portasset in via Breviarium compendiosum, in quo Psalmi ipsius Matutini reperiuntur absque Lectionibus: tunc enim poterit recitare Psalmos Matutini & Laudum, imo & reliqua dilatis Lectionibus: Ita la Croix *lib.* 4. *num.* 1309. Quod si similia fierent absque omni rationabili causa, peccaretur venialiter. Pariformiter si adsit causa rationabilis v. g. si quis modo habet accomodum socium, cum quo recitet Matutinum sequentis diei, poterit illud cum eodem dicere, quamvis nondum persolverit Vesperas & Completorium diei currentis. Ita Sporer *hic n.* 134. & la Croix *l.* 4. *n.* 1315. Item si quis fuerit oblitus debiti Hymni, Lectionum competentium, vel aliquarum Commemorationum, aut partis cujusdam Horæ, & recordetur ad noctem v. g. sub examine, poterit supplere absque eo, quod teneatur aliquid aliud repetere. La Croix *loc. cit. n.* 1311. cum aliis a se citatis. *

58. CONCL. VI. Quod ad Qualitatem attinet, Qualitas in Divino Officio attenditur inprimis ex eo, quod recitetur Breviarium approbatum ab Ecclesia, quale est solum Breviarium Romanum novum jussu S. Pii V. editum: illis tamen Ordinibus, Monasteriis, sociisque exceptis, quos ab ipsa prima institutione a Sede Apostolica approbata, vel consuetudine, quæ, vel ipsa institutio ducentis annis correctionem Breviarii novi, factam anno 1586. Per S. Pium V. antecessit, aliis certis Breviariis usus fuisse constiterit, quibus inveteratum illud jus dicendi, & psallendi, suum Officium præfatus Pontifex non ademit. Ita Bulla dicti Pontificis Breviario Romano præfixa.

59. Quæres autem, an recitans Horas Canonicas ex Breviario alieno, sed approbata consuetudine ducentorum annorum peccet mortaliter? Affirmatur multi, negat Sylvester v. *Hora quæst.* 12. melius tamen dicitur cum Reginaldo *lib.* 18. *num.* 170. non esse peccatum, si id fiat uno vel altero die justa de causa, v. g. juvando in recitando infirmum, aut Prælatum defessum, vel ob repentinam necessitatem studendi, ac hujusmodi.

60. CONCL. VII. Qualitas Officii Divini ulterius attenditur penes hoc, ut recitetur Breviarium Romanum non commutando Officium unius diei cum altero. Unde peccat mortaliter, qui data opera recitat aliud Officium notabiliter brevius, quam sit Officium cadens & ordinatum pro tali die. Ita Sannig *dist.* 2. *de Horis Can. qu.* 3. *num.* 3. Herincx *disp.* 2. *de Horis Can. qu.* 3. *num.* 18. cum communi. Ratio est: quia alioquin citra peccatum mortale posset quotidie recitari Officium Paschale, quod est contra communem Doctorum, & Decretum Alexandri VII. qui anno 1666. inter alias Propositiones etiam sequentem, ordine 34. damnavit: *In die Palmarum recitans Officium Paschale satisfacit præcepto.* Accedit alia ratio: quia hoc modo omittitur magna & notabilis pars Officii diei, & quidem contra ordinationem Ecclesiæ sine justa causa; ergo est peccatum mortale.

61. Dicitur, *qui data opera, & sine justa causa recitat*

citat aliud Officium notabiliter brevius, peccat mortaliter. Nam secus dicendum est, si quis aliud Officium recitet æquivalens Officio occurrenti, vel si ex inadvertentia, aut ob aliam rationabilem causam recitet etiam aliqualiter minus. Ratio est: quia talis partim satisfacit substantiæ præcepti recitando septem Horas Canonicas; partim non censetur Ecclesiam notabiliter defraudare, aut saltem non advertenter ac deliberate; ergo. Hinc

62. Infertur I. Si quis Officium vel ex toto, vel ex parte, per errorem aut inconsiderantiam mutavit, recitando aliud, eum non teneri ad repetitionem Horarum jam lectarum; etsi eas repetere ad servandam debitam qualitatem Officii Divini, utique sit laudabilius. Ratio est: quia is præcepto Ecclesiæ jam satisfecit, neque Ecclesia præsumitur velle ad duo Officia astringere, eum præsertim, qui sine culpa est.

63. Infertur II. Cum Herincx *loc. cit. n.* 19. Lugone, Tamburino, aliisque, quos refert, & sequitur Gobat *tr. 5. Theolog. Experim. n.* 642. quando incœpisti per inadvertentiam recitare Officium non præscriptum, & recitato jam Matutino primum advertis errorem, si nolis ab initio repetere, posse te pergere corrigendo ex tunc errorem, ac recitando Officium præscriptum illius diei quoad reliquas Horas: quidquid contradicat Caramuel *in Theol. Regul. disp.* 110. ubi asserit, te fore obligatum ad pergendum in tuo errore, ne alioquin confles tale Officium, quale non reperitur in toto Breviario.

64. Quæres I. Si quis hodie legisset Officium crastinum, aut Lectiones Scripturæ diei crastinæ assignatas ex inadvertentia, quid erit crastina die recitandum? Resp. cum Lugone *lib. 5. Respons. Moral. dub.* 8. Herincx *loc. cit. n.* 20. Sannig. *qu.* 3. *num.* 5. & aliis, recitandum rursus esse officium crastinum. Ratio est: quia pro tali die est præceptum obligans de persolvendo isto Officio, cui heri, cum tempus præcepti necdum curreret, non fuit satisfactum. Fateor, quod Gobat *loc. cit. n.* 640. nonnullos Doctores, ac rationes in oppositum adducat; verum & ipse potius huic sententiæ insistendum existimat.

65. Quod si quis per errorem, vel oblivionem, omisit hodie recitare de Festo novem Lectionum Sancti occurrentis, illud vel eo anno penitus ipsi erit omittendum, ut probabilius censet Gobat *l. c n.* 638. vel poterit prima die non impedita recitari, ut alii existimant.

Additio I.

* Item: si quis a Diœcesi, in qua certum Festum universale e. g. S. Francisci ob intervenientem Dedicationem, vel Patrocinium fuit translatum, venerit in locum, ubi jam erat illud celebratum; non tenetur ibidem illo anno de dicto Sancto recitare Officium, sed poterit se accomodare Calendario loci. Dico notanter: *non tenetur*; nam posse id recitare adhuc, die alias non impedito, admittit Sporer *part.* 1. *Theolog. Sacramen. in Append. cap.* 2. *sect.* 4. *num.* 125. *

Additio II.

Quær. II. An, si quis Peregrinus veniat in aliam Diœcesin, seu Religiosus in aliud Monasterium sui Ordinis &c, ubi est duplex, possit se quoad Officium conformare huic loco quamvis in sua Diœcesi, seu in suo Monasterio sit de Dominica, vel de Feria? Resp. talis potest se conformare; quia peregrinus potest frui privilegio loci. Ita Sporer *l. c. n.* 122. & la Croix *l.* 4. *n.* 1252. cum aliis. Dixi autem notanter: *potest se conformare*: non tamen obligatur, sed licite adhuc ibidem privatim recitabit Festa Diœcesi vel Monasterio suo propria, etiamsi hæc fuerint de Dedicatione vel de Reliquiis suæ Ecclesiæ. Sporer *loc. cit.* cum Suarez & Gobat. *

Additio III.

Quær. III. An, si talis peregrinus primum cras venturus sit ad illum alterum locum, jam possit hodie præveniendo recitare Vesperas, ac pro subsequenti die Matutinum de illo Sancto, qui colitur ibid. in Diœcesi, vel Monasterio alieno? Resp. affirmative. Ita denuo Sporer *loc. cit. num.* 129. & Tamburinus *lib.* 2. *in Decalog. c.* 5. §. 2. *n.* 25. Nam, cum Vesperæ illæ ac subsequens Matutinum sint partes Officii loci illius, in quem talis cras venturus est, non erit inconveniens, posse illud Officium hodie anticipato inchoare. *

Additio IV.

* Quær. IV. Quandonam possint celebrari Horæ Canonicæ de quibusdam Reliquiis? Resp. ut dictum Officium Horarum Canonicarum celebrari queat, debet esse pars aliqua insignis, uti Caput, Brachium, Crus, &c. & quidem alicujus Sancti in Martyrologio Romano descripti, de cujus identitate sufficienter constat. Ita colligitur ex variis Decretis jam superius *tr.* 5. *dist.* 1. *quæst.* 4. allegatis. Scio quidem doctrinam Patris Claudii la Croix *lib.* 4. *n.* 1260. dicentis illud Decretum requirens pro recitatione Horarum Canonicarum, ut Reliquia sit alicuius Sancti in Martyrologio Romano descripti esse subtractum e Typographia Apostolica, sicque censeri tacite revocatum: meo tamen iudicio ista doctrina viri hujus alias eruditissimi in hoc puncto nullatenus sequenda est. Quod enim memoratum Decretum in viridi existat observantia, patet tum ex Bullario Innocentii XII. cui illud de novo insertum fuit *Constitut.* 105. *Folio apud me* 289. tum ex Rubricis Breviarii nostri Ordinis confirmatis ab eodem Innocentio XII. per Bullam specialem *Ad perpetuam rei memoriam. die* 25. *Novemb. an.* 1696. ubi pariter dictum Decretum reperitur tamquam validum ac firmum. Pariformiter censuerunt practici & doctissimi viri; quos Romæ specialiter in hoc puncto consului. Quin imo La Croix ad finem Libri IV. se ipsum in hoc corrigit. *

Additio V.

* Quæres V. Quandonam possint recitari Horæ Canonicæ de Festis ad libitum? Resp. regulariter loquendo, & nisi una, vel altera sacra Religio &c. obtineat aliquod particulare Privilegium, similis Recitatio Horarum præcise fieri potest pro tunc, quando illo die non occurrit Dominica, vel octava, vel aliud Festum pro illo die de præcepto: nam si tale adesset, quamvis inferioris ordinis, (puta semiduplex) alterum ad libitum etiam duplex deberet cedere, & illo anno omnino intermitti. Quod si cum Festo ad libitum concurreret aliud de præcepto, non habens hunc diem proprium, sed translatum, possent de altero ad libitum recitari Horæ Canonicæ, & translatum ulterius transferri. Totum hoc desumitur ex Decreto S. Congregationis Rituum 24. Janu. anno 1682. edito, ubi ad Quæsitum *Proponentis* responsum fuit, *Prædicta officia SS. ad libitum etiam duplicia, occurrentia diebus Dominicis, Octavis, & Natalitiis SS. alicujus Religionis, vel Diœcesis ex vi Calendarii proprii, a Sede Apostolica approbati, quamvis sub ritu semiduplici de præcepto celebrandis, non esse transferenda, sed omitti debere: si autem occurrant eodem die, in quo alias aliquod Festum translatum poni deberet, tunc liberum fore, declaravit, eadem Officia ad libitum recitare, & Officium translatum ulterius ad alium diem non impeditam transferre, prout etiam omisso Officio, quod semel per Hebdomadam, aut Mensem ex Apostolico Indulto recitari concessum est, Officium ad libitum eodem die currens recitari posse decrevit.* Hucusque Decretum S. Congregationis Rituum. Posset autem ulterius moveri dubium; an, dum in octavo die alicuius Festi solemnis nequit celebrari Festum ad libitum, id saltem fieri possit, si tale Festum ad libitum caderet in diem infra octavam non specialiter privilegiatam? ad quod equidem la Croix *l.* 4. *num.* 1274. respondet affirmative; ego autem huic resolutioni conformare me nequeo, tum quia etiam dies infra octavam est de præcepto, tum quia in Rubricis particularibus nostri Breviarii, specialiter ab Innocentio XII. per Bullam *Exponi nobis.* editam 3. Decembris anno 1697. approbati, ante Titulum primum *num.* 12. reperitur Decretum Sacræ Romanæ Congregationis editum 11. Augusti 1691. sequentis tenoris: *Nec hujusmodi Officia ad libitum recitentur, dum occurrunt infra octavas, non privilegiatas, etiamsi sint particulares, & propriæ Religionis.* Vide de hoc fusius Cajetanum Merati per plures annos S. Congreg. Rituum Consultorem in suo The-

Thesauro Romæ novissimæ editio *Tom. II. part.* 1. *sect.* 3. *cap.* 10. *num.* 11. *fol. apud me* 143. *& seqq.*

Additio VI.

* Quæres VI. An quoad recitationem Horarum Canonicarum idem, ac præcedenter sit statuendum, si facultati recitandi Officium de aliquo Sancto &c. non equidem inferantur expresse hæc verba *ad Libitum*, sed sequentia: *Sacra Congregatio recitari posse concessit*, vel *indulsit?* Ratio dubitandi est, quia *posse recitari*, *& ad libitum esse recitationem* videntur æquivalentia, & consequenter eodem modo videtur sentiendum, uti superius *Additione V.* Respondeo tamen, hoc non obstante, similia Festa, respectu quorum quoad facultatem recitandi de his Horas Canonicas, inferuntur dicta verba *recitari posse*, habenda esse non tamquam *Festa ad libitum*, sed tamquam *Festa de praecepto*, & consequenter in occurrentia, vel concurrentia aliorum Festorum eodem modo, uti de aliis Festis de præcepto in simili casu, quoad recitationem Horarum Canonicarum sentiendum. Ita Caietanus Merati *loc. cit.* adducens Decretum S. Congreg. Rituum die 16. Septemb. anno 1730. editum sequentis tenoris: *Supplicatur declarari an sub Nomine Sanctorum ad libitum comprehendantur Officia duplicia, & semiduplicia Sanctorum NB. recitari concessa absque expressa notula (ad libitum) sed tantum cum sequenti clausula NB. nimirum recitari possint, & valeant, vel recitari posse censuit? &c.* Et *Sac. Rit. Congregatio, dubio proposito respondit negative:* id est, non comprehendi sub Nomine Sanctorum ad libitum. Maiorem huius declarationem dat Henricus Pisart in Directorio Canonico *Tit.* 11. *n.* 21. dicens, memorata Festa non in alio sensu tamquam *ad libitum* censeri debere, quando sunt concessa sub illis terminis *celebrari posse*, *recitari posse*, quam, quod liberum fuerit Episcopis, aut Ordinum Superioribus ea acceptare, vel non; semel autem hac acceptatione a Superioribus admissa liberum non esse subditis servare, vel non, sed reputari debere *tamquam de praecepto*, adeoque esse ex genere illorum, quæ, si uno die nequeunt celebrari, possint transferri in alium non impeditum quoad recitationem Horarum Canonicarum. Quod tamen conformiter dictis non procedit circa Festa ad libitum. *

QUÆSTIO VI.

De Loco & Tempore, quibus persolvendæ sunt Horæ Canonicæ.

SUMMARIUM.

66. EXPLICATIS prioribus quinque conditionibus, ad studiosam & devotam recitationem Officii Divini requisitis, nempe Attentione, Integritate, Continuatione, Ordine, & Qualitate, pergendum ad alias duas, & nimirum ad Locum & Tempus, quo illud recitari possit, ac debeat. Hinc sit

67. CONCL. I. Quantum attinet ad Locum, illi, qui ad Chorum deputati non sunt, possunt ubique Officium Divinum recitare, dummodo non recitent in loco indecenti, aut ubi attentio impediri possit. Ita communis, & ratio est clara: quia nullum Jus reperitur, quo quis Choro non obligatus teneatur Divinum Officium in certo loco recitare. Unde satisfacit præcepto, sive Officium recitetur stando, sive sedendo, sive ambulando, sive domi, sive in vinea &c. dummodo recitetur studiose pariter ac devote (modo hactenus explicato) simulque non in loco indecenti; hoc enim esset contra debitam reverentiam.

68. CONCL. II. Canonici tenentur recitare Divinum Officium in sua Ecclesia iuxta institutionem Beneficii; nisi alio cogat necessitas, aut permittat longæva consuetudo, vel Fundatoris institutio. Ita communis. Ratio est: quia Canonici tenentur satisfacere intentioni Fundatorum; simulque *in Clem.* 1. *de Celebrat. Missar.* iniungitur Canonicis onus canendi Horas Canonicas in Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis. Accedit, quod *Beneficium detur propter Officium*, atque ut inserviatur Ecclesiæ *c. ult. de Rescript. in 6.*

69. Additur Notanter, *nisi alio cogat necessitas, aut permittat consuetudo &c.* Nam inprimis necessitas non habet legem: unde *cap.* 4. *de Reg. juris.* dicitur: *Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum*: ut si quis sit infirmus, an iusta de causa absens. Insuper consuetudo cuiuslibet Ecclesiæ, atque Fundatoris institutio circa hoc bene sunt attendendæ, ac iuxta eas maior vel minor obligatio Canonicorum assistendi Choro colligenda. † Canonici tenentur recitare divinam Psalmodiam in Choro, nec sufficit sola assistentia, nisi ad hoc obtinuerint ab Apostolica Sede Privilegium adhuc vigens. Ita sentit Pontifex Benedictus XIV. in Encyclica ad episcopos Italiæ: *Cum Semper.* Bullar. Tom. I. num. CIII. Quomodo autem Religiosi sint Choro astricti, dictum est supra *num.* 21.

70. CONCL. III. Loquendo tandem de Tempore, in publico Officio Chori servanda est consuetudo recepta cuiuslibet Ecclesiæ: in privata vero recitatione Horarum Canonicarum, etsi laudabilissimum sit singulas Horas suis temporibus orare, nihilominus ad vitandum peccatum mortale sufficit, ut recitentur eo intervallo, quod est intermedium noctis præcedentis & sequentis. Ita omnes Doctores. Unde qui intra hoc tempus recitat, satisfacit substantiæ præcepti, nec peccat mortaliter, etiamsi omnes Horas absolvat mane post mediam noctem, aut primum vesperi ante aliam mediam noctem: quamvis sit peccatum veniale, si id fiat absque causa rationabili, aut alias Horæ ultra debitum tempus sine causa differantur.

71. CONCL. IV. Nihilominus ex recepta Ecclesiæ consuetudine licitum est recitare Matutinum, & Laudes sequentis diei, pridie ad vesperam, nempe post tempus Vesperarum & Completorii circa horam quartam pomeridianam. Ita communis: nam consuetudo derogat rigori Juris positivi *c. ult. de Consuet.* estque optima legum interpres. Imo Gobat *tr.* 5. Theol. Exper. *n.* 679. allegat plures Doctores, qui docent, quod is non peccet mortaliter, qui incipit statim hora secunda post meridiem. Et licet citatus Auctor id solum admittat justa causa urgente, ut si v. g. forent excipiendæ Confessiones ab hora tertia usque ad cœnam; alii vero, ac præsertim Escobar *tr.* 5. *Exam.* 6. *num.* 60. talem damnent peccati mortalis: idem tamen Escobar culpæ venialis dumtaxat reum censet inchoantem citra justam causam media tertia, nullius, qui tertia.

Additio.

* Ut autem intra tot sententiarum varietatem perplexæ non reddantur conscientiæ, Rev. Camera Apost. Romæ edidit Anno 1706. sequentem illimitate declarationem, qua nimirum hora pridie inchoari possit Matutinum. Id est.

20. Januarii, hora 2. cum quadrante.
13. Februarii, med. 3.
1. Martii hora 2. cum quadrant.
18. Martii, hora 3.
4. Aprilis, hora 3. cum quadrante.

20. Aprilis, med. 4.
10. Maii, hora 3. cum 3. quadrantib.
8. Junii, hora 4.
1. Augusti, hora 3. cum 3. quadrantib.
21. Augusti, med. 4.
7. Septembris, hora 3. cum quadrante.
24. Septembris, hora 3.
11. Octobr. hora 2. cum 3. quadrantib.
20. Octobris, med. 3.
18. Novembris, hora 2. cum quadrante.
15. Decembris, hora 2.

Huic Declarationi haud dubie poterit se quilibet etiam absque ulteriori urgente præveniendi necessitate secure accommodare. *

72. Cæterum Horæ Minores non possunt dici pridie, sed solum post mediam noctem diei occurentis: possunt tamen omnes usque ad Vesperas exclusive ob causam honestam vel utilem, v.g. ob majorem commoditatem studendi, ob iter inchoandum, vel alias hujusmodi causas, recitari mane. Ut autem Vesperæ possint mane dici extra tempus Quadragesimæ, requiritur paulo major causa, ut tenet citat. Gobat. *n.* 682. asserens, eum peccaturum venialiter, qui ante meridiem recitat Vesperas, & Completorium absque rationabili causa.

73. Porro Rubrica illa Breviarii, quæ in Quadragesima vult Vesperas dici ante prandium, solum Chorum obligat; uti notat Tobias Lohner *Instruct.* 2. *part.* 4. §. 10. *q.* 3. post Gobat. *loc. cit. num.* 688. dicentem, fas quidem esse in Quadragesima, Vesperas dicere ante prandium privatе, at non esse necesse.

74. Quæres, an præceptum recitandi adimpleat is, qui incipit hodiernum Officium recitare paulo ante mediam noctem diei sequentis, utputa media duodecima, si idipsum absque interruptione prosequatur post mediam noctem? Affirmat Leander *Quæst. Moral. part.* 1. *& in ord.* 6. *tr.* 8. *disp.* 4. *qu.* 109. Ratio esse potest: quia præceptum celebrandi Missam inter auroram & meridiem servatur incipiendo Missam paulo ante meridiem, etsi pars ejus absolvatur primum post meridiem, ut tenent Doctores passim; ergo a pari idem dicendum in proposito. Cæterum Gobat *loc. cit. n.* 685. hanc Leandri sententiam ex professo rejicit, utpote repugnantem communi judicio & praxi omnium Superiorum, Confessariorum, & aliorum Doctorum. Illud certum est, quod quis noctu recitans totum Officium, non possit pro duobus diebus satisfacere: nam recitatio quælibet Officii est onus affixum cuilibet diei in particulari, atque hinc Alexander VII. sequentem Propositionem, ordine 35. iure damnavit: *Unico officio potest quis satisfacere duplici præcepto, pro die præsenti, & crastino.* Hinc tenendum oppositum.

75. Quæres ulterius, an sit peccatum mortale, celebrare Missam ante recitatum Matutinum? Resp. negative cum Lessio *l.* 2. *de Just. & Jur. c.* 37. *n.* 81. quidquid pro & contra disputent Doctores apud Barbosam *part.* 2. *Off. & Pot. Episc. alleg.* 24. *n.* 15. ubi viginti Auctores citat, dicentes, esse peccatum mortale, sine rationabili causa celebrare Missam nondum dicto Matutino, & triginta octo alios, qui negant, id esse peccatum mortale. Ratio horum est: quia nihil in Jure de hoc præceptum reperitur, neque consuetudo contraria sub tam gravi obligatione est recepta. Nec obstant Rubricæ Missalis *Tit. de præparat. Sacerdot. celebraturi*. Ubi dicunt Missam esse celebrandam *saltem Matutino cum Laudibus absoluto*. Nam, cum nullum verbum præcepti contineant, tam gravem obligationem non censentur inducere. Imo Gobat *loc. cit. n.* 667. etsi velit, non esse absque causa rationabili practicandam mitiorem sententiam, eo quod recitatio Matutini sit optima præparatio ad Sacrum, ne venialem quidem culpam per se loquendo hic intervenire censet.

QUÆSTIO VII.

De causis excusantibus a recitatione Horarum Canonicarum.

SUMMARIUM.

76. *Oblivio inculpata excusat a recitatione Horarum.*
Quid in dubio de recitatione?
77. *Gravis infirmitas etiam excusat,*
Quid in dubio?
* *Præsertim in absentia Medici, & Confessarii?*
78. *Aut si infirmitas est levior?*
79. *An prævidens impedimentum futurum, teneatur præveniie recitando Horas?*
80. *An morbi causa impeditus teneatur audire alium recitantem?*
81. *Occupatio gravis etiam excusare potest, quæ?*
82. *Impotentia quoque excusat.*
(c) Tract. 1. Dist. 1. n. 20. & seqq.
83. *An, qui non potest recitare totum Officium, teneatur recitare partem, quam potest?*
84. *An, qui solus recitare nequit, teneatur adhibere socium?*
85. *Legitima dispensatio etiam excusat a recitatione Horarum.*
(d) Conformiter dictis n. 7. & seq.
86. *Item & metus gravis.*
(e) Tract. 2. dist. 2. n. 25. & seq.
87. *An qui non potest per seipsum, teneatur recitare per alium?*
88. *An quis Officium omissum teneatur recompensare alio die?*
89. *Et an Beneficiarius supplens alio die, liberetur ab onere restituendi fructus?*
90. *Quid, si ille Beneficiarius sit pauper?*
91. *An Beneficiarius ex juxta causa non recitans teneatur restituere fructus?*

76. CONCL. I. Prima causa excusans ab officio Divino est naturalis, seu inculpata oblivio recitandi, unam, vel plures Horas: unde qui ex oblivione inculpabili eas omittit, non peccat. Ita certa, & communis. Notat tamen Herincx *disp.* 2. *de Horis Canon. n.* 46. quod, si quis advertat, id sibi frequenter contingere, dum statis temporibus non persolvit, omni culpa non vacet: tenebitur enim postmodum meliorem circa hoc attentionem habere. Si vero dubitet, an recitaverit, stat possessio pro præcepto. Secus est, si certus de recitatione Horæ dubitet de Psalmo aliquo in Hora certo recitata incluso: tunc enim præsumitur, Psalmum illum cum reliqua materia cohærenter esse recitatum, quamquam ob naturalem inadvertentiam, uti sæpe fit, memoriam subterfugiat.

77. CONCL. II. Altera causa excusans ab Officio Canonico est gravis infirmitas, id est, talis ut sine magna difficultate, vel corporis periculo Horariæ preces recitari non posse videantur. Ita rursus communis: & desumitur ex *c. Clericus victum, dist.* 91. In dubio tamen aut Confessarius erit consulendus, vel prudentis & probi Medici judicio acquiescendum: tametsi enim Medicus (sicut & Confessarius) in lege recitandi Horas Canonicas vel etiam jejunii dispensare nequeat, potest tamen infirmum dubio liberare, atque secundum præsentes circumstantias declarare, iustam excusationis causam ipsum hic & nunc habere.

Additio:

* Ast ponamus, nec Medicum, nec Confessarium adesse, vel præsentes ipsosmet dubitare, num morbus sit adhuc vere gravis, vel non, sive, num recitatio Breviarii sit allatura grave nocumentum, nec ne? quid tunc erit ægro agendum? Resp. I. Simili ægro esse suadendum, si Regularis sit, ut adeat suum Superiorem, qui in plerisque Religionibus præsertim mendicantium in dubio omnino potest dispensare, prout quoad nostram Religionem patet ex Compendio Privileg. v. *Officium Divinum* & v. *Infirmi Fratres* §. 11. & 12. Nec debet Superior ipsemet in simili-

milibus esse scrupulosus. Quod si vero Superior non sit præsens, vel ægrotus non existat talis Regularis, quid tunc erit faciendum? Resp. II. Talem ægrotum in dubio non teneri ad recitationem Breviarii, uti recte præter alios notant Sporer *hic c.* 3. *n.* 159. & la Croix *l.* 4. *n.* 1225. Ratio est: quia non solum ipsum nocumentum, sed etiam periculum futuri nocumenti liberat a recitatione Breviarii; sed quando adest simile dubium, adest etiam eo ipso tale periculum, uti consideranti patet: ergo. *Nec dicas*, dubius, num sit exemptus a lege, nec ne, tenetur ad observantiam legis, cum Lex existat in possessione, melior autem sit conditio possidentis; & consequenter ægrotus dubitans, num hic & nunc sit exemptus a recitatione Breviarii, adstringetur ad illud stante hoc dubio: *Respondeo* enim loquendo de legibus præcise Ecclesiasticis disting. ante. cum dubio &c. tenetur quis ad observantiam legis, nisi ex hac ipsa observantia resultet periculum gravis nocumenti, conc. si resultet tale periculum, nego: nam ad observantiam legis Ecclesiasticæ non tenemur cum tam gravi periculo deperdendæ sanitatis. Et hoc bene sibi notent tam circa recitationem Breviarii, quam ex paritate rationis circa Jejunium non solum ægroti, verum etiam Confessarii, qui ad eosdem vocantur.

78. Dicitur in Conclusione, *gravis infirmitas* &c. Siquidem communiter notant Doctores, nonnullas esse corporis ægritudines, quæ Clericos ab eo onere non liberant: vel quia sunt leviores, quales fere sunt leviores capitis; pectoris aut stomachi dolores, ut exemplificat Azorius *cit. lib.* 10. *c.* 13. vel quia ad tempus tantum justam excusationem afferunt, qualis solet esse febris quartana, aut tertiana levis non multum vexans, nec notabiliter homines faciens imbecilles, quæ proin communiter non excusat ægrotum a recitando Officio, quia plerumque tempus a morbo liberum relinquit; quod ad orandum eligi possit, saltem anteponendo vel postponendo, ut notant Abbas, Innocentius, Layman.

79. Et quamvis nonnulli apud Gobat *Tract.* 5. *Theol. Experim. n.* 711. negare videantur, quod teneatur quis prævenire tempus, si sciat, postmodum se impediendum ex impedimento involuntario (secus juxta omnes, si quis sponte poneret tale impedimentum) quia v. g. paroxismus febrilis impediet tempus Vesperarum: nihilominus timorati quique non facile intermittent Officium Divinum, si poterunt prævenire. Quinimo iuxta communiorem, & probabiliorem sententiam ad hoc tenentur; cum obligatio recitandi Divinum Officium sit annexa substantialiter toti diei, & accidentaliter solum determinatis horis ipsius.

80. Quæres, an, qui morbi causa Divinum Officium persolvere nequit, teneatur saltem alium audire illud recitantem? Affirmant nonnulli, eiusmodi ægrotum debere alium recitantem audire, quoties commode possit audire, & non recitare: constans tamen est aliorum opinio, ægrotum ea lege minime teneri: neque enim ullus exstat, Canon, quo id præcipitur, neque ratio, quæ id convincit. Azorius *loc. cit. q.* 3. Navarrus, & alii.

81. CONCL. III. Insuper gravis & repentina occupatio quæ sine scandalo, aut notabili detrimento proprio, vel alieno omitti aut differri non potest, cum ea autem Officii Divini recitatio moraliter loquendo consistere nequit, excusat a recitatione Horarum Canonicarum. Ita Layman, Navarrus, aliique passim. Exempla sunt: si ad ægrotum periculose decumbentem, & quasi iam morti proximum ex improviso eundum sit pro excipienda Confessione &c. ubi longo tempore quis detinetur, puta usque ad 12. nocturnam: si populi tumultus subito exortus sedandus sit: si in Sacra v.g. Hebdomada non solum Confessiones magno pœnitentium concursu Sacerdoti excipiendæ sint, sed etiam Conciones ad populum eidem habendæ &c. quando tamen tali casu preces Horariæ intra eundem diem naturalem sine magna difficultate anteponi, vel postponi possunt, id fieri debebit, prout notant iidem Auctores. Quod maxime verum est, si similes casus eventuri prævidentur.

82. CONCL. IV. Impotentia quoque, qualis est in cæco, aut in eo, qui Breviarium in itinere amisit, neque aliud acquirere potest, excusat ab obligatione sæpe dictæ recitationis. Ratio est: quia *Nemo potest ad impossibile obligari c. 6. de Reg. Juris in 6.* Verum nihilominus est, eum, qui sponte Breviarium v. g. in mare proiicit, unde pluribus diebus Horas recitare non possit, peccaturum mortaliter per talem Breviarii proiectionem. Ratio est clara: quia per eius abiectionem voluntariam (si non urgeat aliqua necessitas illud abiiciendi) per se & proxime impedimentum voluntarie apponit, quo minus possit sequentibus diebus divinum Officium persolvere, cuius proinde omissio eidem in causa censetur fuisse voluntaria, ut alibi (*c*) dictum.

83. Quæres autem occasione huius, & præcedentis Conclusionis, an infirmus, vel alias legitime impeditus, qui non potest totum Officium recitare, teneatur saltem partem recitare, quam potest? Negarunt olim non pauci Doctores; eorum tamen sententia amplius sustineri nequit, cum Innocentius XI. sequentem inter alias Propositionem, ordine 54. damnaverit: *Qui non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem*. Hac igitur relicta Propositione respondetur, affirmativam sententiam esse tenendam: unde si indubitatum sit, te integram aliquam Horam, puta Tertiam vel Vesperas, commode recitare posse, licet alias Horas non possis, teneris illam recitare. Ita Layman *loc. cit. n.* 2. Suarez *l.* 4. *de Horis c.* 28. Mastrius *disp.* 14. *Theol. Moral. n.* 57. fuitque hæc sententia ante Decretum Innocentii XI. iam inter Doctores communior & probabilior, eo quod quælibet Hora per se sit Canonica oratio, a reliquis Officii partibus distincta.

84. An autem, qui Horas Canonicas ob supervenientem cæcitatem, aut aliud impedimentum recitare solus non potest, sed cum socio, teneatur eum sibi adsciscere, variant Doctores. Et quidem nonnulli affirmant, negant vero Lessius, Henriquez, & alii, quos allegat Bonacina *disp.* 1. *q.* 6. *punct.* 2. *n.* 8. Cæteri respondent sub distinctione, & affirmant, illum duntaxat teneri adhibere socium, qui vel antea consueverat adhibere, vel potest ipsum commode habere: alias vero non teneri, etiamsi consulendum ei sit, ut sibi ad tam pium opus socium, quoad potest, procuret.

85 CONCL. V. Præter causas hactenus enumeratas, & magis frequentes insuper excusat legitima dispensatio. Ita Doctores passim. Et inprimis dispensationem Summi Pontificis, etiam sine causa concessam, excusare a recitatione Divini Officii, concedunt omnes illi, quicunque (*a*) Horas Canonicas iure duntaxat humano Ecclesiastico præceptas esse asserunt. Negant autem Abbas *c.* 1. *de Celebrat. Missar.* & alii, qui volunt Jure Divino teneri Clericos ad septem Horas Canonicas: quamvis (subiungit Abbas) quia ista determinatio, seu distinctio Officii Divini est de iure positivo, licite Papa dispensare valeat circa eius mutationem. An autem, & quomodo etiam Episcopus, vel Superior Regularis possit cum suis subditis ex causa gravi & iusta dispensare circa recitationem Officii Divini, fusius explicant Doctores.

86. CONCL. VI. Tandem a recitatione Horarum Canonicarum potest excusare metus gravis: sicut accidit in casu, quando Clericus transiturus est per latrones, vel loca Hæreticorum aut Infidelium cum periculo gravi, ita ut si deprehenderetur, in certum ac evidens vitæ periculum aut alia gravia incommoda deveniret. Ita communis; & ratio clara est: quia cum tanto periculo leges Ecclesiasticæ non obligant, prout alibi (*e*) dictum.

87. Pro complemento huius materiæ, Quæres I. An, qui per seipsum non potest ex iusta causa recitare Horas, teneatur eas recitare per alium? Resp. cum Doctoribus communior negative: quia ex nullo jure constat talis obligatio recitandi per alium, si quis per seipsum non potest. Accedit, quod obligatio recitandi Divinum Officium sit personalis, cui proinde per alium satisfieri nequit conformiter Concilio. Trid. *Sess.* 24. *de Reform. c.* 12. ibi: *Omnes Di-*

vina

vina *Officia per se, non per substitutos obire compellantur*. Hinc Alexander VII. sequentem inter alias damnavit Propositionem, ordine 21. *Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud Beneficium Ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si Officium per alium recitet*.

88. Quæres II. Num talis teneatur Officium omissum alio die recompensare? Resp. iterum negative. Ratio est: quia onus persolvendi Officium est affixum diei; obligatio autem affixa diei transit cum ipso die, nec potest eidem altero die satisfieri: prout in simili sine justa causa negligens audire Missam die Festo non satisfacit præcepto Ecclesiæ, si Missam audiat sequenti die feriali.

89. Sunt quidem aliqui Doctores, nempe Filliucius *tr.* 23. *c.* 10. *n.* 307. Major, Paludanus, Ledesma, Molfesius, aliique, quos refert Bonacina *quæst.* 5. *punct.* 2. *n.* 5. asserentes, Beneficiarium, qui alio die supplet defectum, omissione Divini Officii commissum liberari ab onere restitutionis, quorum ratio est; quia talis rependit æquale recitando alio die, sicque facit restitutionem in spiritualibus. Opposita tamen sententia, quam tenet Caramuel *Resol.* 24. & communior aliorum, quamque probabiliorem censet Bonacina ibidem, negat, talem liberari ab onere restitutionis fructuum pro rata omissionis Breviarii. Ratio est: quia obstat præceptum Concilii Lateranensis sub Leone X. & Constitutio S. Pii V. injungentis restitutionem fructuum pro rata omissionis Officii, utpote *quos non fecit suos*, ut loquitur Pontifex in Constitutione *num.* 31. allegata; ergo tenetur hosce restituere tamquam non suos.

90. Illud tamen recte admonet Navarrus *c.* 7. *de Hor. Can. n.* 34. ac sequitur Layman *lib.* 4. *tract.* 4. *c.* 5. *n.* 1. cum aliis; si ipsemet Beneficiarius pauper sit, fructus restituendos pro rata omissionis Divini Officii eidem per modum eleemosynæ applicari posse. Tamen consultum erit in hoc casu, ut Confessarius aliam similem satisfactionem imperet, puta ut oret, vel sacrificet pro defuncto Fundatore; aut, si malit, Officium neglectum suppleat: & sic fructus pro rata neglecti Officii eidem per modum eleemosynæ applicari sinantur.

91. Quæres ultimo, an Beneficiarius, qui ex justa causa omittit recitare Horas Canonicas, teneatur restituere fructus Beneficii pro rata omissionis? Resp. negative, idque constat ex citata Constitutione S. Pii V. qua Beneficiarii non recitantes Horas post primos sex menses *cessante legitimo impedimento* obligantur ad restitutionem fructuum; ergo, qui ob legitimum impedimentum non recitant, hoc ipso nihil tenentur restituere: nam *exceptio firmat regulam in oppositum* juxta vulgatum Canonistarum dictum, atque desumitur ex *l. Quæsitum* §. 43. *ff. De instructo, vel instrum.* juncta Glossa v. *Non potest non videri*.

DISTINCTIO II.

De Juramento.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Juramentum?

SUMMARIUM.

1. *Juramentum debite factum est bonum. Et quomodo?*
2. *Juramentum, quid?*
3. *Ejus divisiones.*
4. *Juramentum assertorium, & promissorium.*
5. *Juramentum simplex, & solemne.*
6. *Juramentum per simplicem Dei contestationem, & per execrationem.*
7. *Juramentum an sit*. Per fidem meam &c.
8. *Quid pro foro externo?*
9. *Aliæ jurandi formulæ examinantur.*
10. *In illis intentio loquentis spectanda.*
11. *An hoc* Auff mein Ayd, *vel* auff mein Seel, *sit Juramentum?*

* *Quales formulæ non contineant Juramentum?*
* *An detur Juramentum absque verbis?*

1. NOMEN *Juramenti* in proposito intelligitur actus Religionis, quo quis DEUM in testem adhibet ad confirmationem eorum, quæ affirmat, vel promittit, eaque ratione profitetur, Divinam veritatem esse indefectibilem. Neque enim Juramentum debite factum ex se est malum, sed potius actus Religionis: unde *Deuter.* 6. dicitur: *Dominum Deum tuum timebis: ac per nomen illius jurabis*. Sed hoc intelligendum est de Juramento debite facto, sive quando juratur in veritate, judicio, atque justitia, prout requiritur *Jerem. c.* 4. & *Quæst. seq.* amplius dicetur: quia Juramentum non est de genere eorum bonorum, quæ per se bona sunt, & frequentanda; ut est Oratio, Eleemosyna & hujusmodi; sed quæ bona sunt duntaxat supposita necessitate, seu causa rationabili. Et de tali loquendo, sit

2. CONCL. I. *Juramentum* recte definitur dicendo: Juramentum est invocatio Divini Numinis in testimonium alicujus rei. Ita D. Augustinus *de Serm. Dom. in monte cap.* 17. & alii. Ratio est: quia finis immediatus usus Juramenti est confirmatio rei dubiæ, seu controversæ juxta illud *Hebr. c.* 6. *Omnis controversiæ finis ad confirmationem est Juramentum*: quo videlicet aliquid affirmamus, vel promittimus sub obtestatione Divini Numinis, ejusque testimonii invocatione.

3. CONCL. II. Inter varias Juramenti divisiones præcipua est illa, qua Juramentum dividitur in assertorium, & promissorium. Ita Scotus 3. *dist.* 39. *qu. un.* & alii communiter. Ratio est: quia aut Juramentum fit ad fidem veritatis narratæ adstruendam, illi, qui audit: aut fit ad promissionem firmandam, qua alteri vel sponte, vel ex ejus impulsu quidpiam promittimus: atqui prius Juramentum est assertorium, posterius promissorium: ergo. Itaque

4. *Juramentum assertorium* est, quo simpliciter sine alia promissione aliquid affirmamus, vel negamus. *Juramentum promissorium* dicitur, quod ad confirmationem promissionis, pollicitationis, aut ulterius contractus, seu pacti corroborationem adjicitur. Et ad hoc Juramentum promissorium (ut notat Engel *tit. de Jurejurando num.* 6.) duplex requiritur veritas: una intentionis, seu veritas dicti, qua jurans verum existimat esse id, de quo jurat. Et altera executionis, seu veritas facti, qua quis in animo habet servare illud, quod promittit, suoque tempore servat.

5. CONCL. III. Juramentum tum assertorium, tum promissorium ulterius dividitur in simplex, & solemne. *Simplex* dicitur omne illud, quod solemne non est. *Solemne Juramentum* est, quod per certam verborum formulam, vel corporalem alicujus rei v. g. Sancti Evangelii attactum perficitur coram Superiore, ut majorem auctoritatem, æstimationemque habeat: quale potissimum solet fieri in Judiciis, in professione Fidei, fidelitatis, in homagiis, & hujusmodi.

6. Rursus Juramentum aliud est per simplicem Dei contestationem, aliud vero per execrationem (quod & *Juramentum execratorium* appellatur) & fit, cum jurans sibi ipsi, vel alteri sibi charo mali quidpiam a Deo falsitatis vindice imprecatur, nisi verum sit, quod asserit, aut promittit, e. g. dicendo: *Deus me puniat, si falsa loquor: Diabolus me rapiat, si meis non stem promissis &c.* Ubi tamen advertendum, quod, si quis per talem execrationem sibi imprecetur malum inferendum ab aliqua creatura, semper intendi, & subintelligi debeat *permittente Deo tamquam speciali vindice*: alias enim non foret Juramentum. Porro *Juramentum per semplicem contestationem DEI* censetur omne id, quod fit absque tali execratione. Sed occasione præmissorum.

7. Quæres I. An Juramentum censeri debeat, si quis per fidem suam, aut honorem Sacerdotalem, vel Nobilitatis suæ aliquid affirmet, vel promittat? Resp. cum Engel. *tit. de Jurejur. n.* 3. Lessio *lib.* 2. *de Just. & Jure. cap.* 42. *n.* 4. & aliis, hujusmodi interpositionem fidei factam hac formula *per fidem meam*, *fide boni Sacerdotis*, & hujusmodi, non continere Juramentum proprie dictum. Ratio est: quia per illa verba Deus non vocatur in testimonium, sed proferens tantum indicat, se omnino deliberatum, ac memorem fidei, conscientiæ, & status sui loqui. Quod si tamen ali-

aliquis per Fidem Christianam seu Catholicam, aut per S. Evangelium rem promitteret, sive confirmaret, pro Juramento haberi deberet: quia censeretur Auctorem Fidei in testem statuere.

8. Notant tamen Doctores, hujusmodi interpositionem fidei, quam faciunt Ecclesiastici sub honore Sacerdotali aut Religionis, item Personæ Illustres sub honore suæ Dignitatis, Nobilitatis &c. in Foro externo Juramenti loco acceptari, maxime in causis minoribus, in quibus non decet Ecclesiasticos jurare. Quinimo Reges, & Principes non facile aliorum more jurare solent, sed loco juramenti in fide, seu per fidem Principis promittere. Layman. *l.* 4. *tr.* 3. *c.* 2. *n.* 3.

9. Quæres II. Quid sentiendum de aliis quibusdam jurandi formulis? Resp. inprimis certum est, hanc esse veram eamque expressam Juramenti formam: *Juro per Deum: Per Deum ita est: Deum testem invoco: Deus mihi testis esto.* Quia hujusmodi formulæ expressam invocationem Divini testimonii in se continent; unde si adsit animus seu intentio jurandi, certum est, habere rationem jurandi.

10. Quod si quis per simplicem assertionem hujusmodi verba proferat, *Coram Deo hæc dico: Deus scit, me verum dicere: Deus videt ita esse &c.* non erit Juramentum; quia Juramentum debet in se continere non meram assertionem, sed etiam invocationem Divini testimonii, saltem virtualem. Verum in his, & aliis hujusmodi jurandi formulis spectanda est vel maxime intentio loquentis: qua de causa huiusmodi dicta quandoque ut Juramenta usurpantur; ut videre est apud S. Paulum 2. *Tim.* 4. *Testificor coram Deo. Ad Galat.* 1. *Coram Deo, quia non mentior. Ad Rom.* 1. *Testis mihi est Deus*: quibus verbis Apostolus jurasse existimatur. Econtra multi iurant ex ira, qui non intendunt proprie jurare, sed potius imprecari malum, vel patefacere iram, ut observat Lessius *cap.* 42. *n.* 7. Unde & hunc applicandum illud iam citatum dictum D. Thomæ 2. 2. *q.* 73. *art.* 2. *Peccata verborum maxime sunt ex intentione dicentis dijudicanda.*

11. Quæres III. Utrum isthæc formula, *Volo, dictum meum esse juramentum (vulgo, auff mein Ayd)* veram Juramenti rationem habeat? Resp. I. In Foro externo, seu iudiciali talia verba prolata ad petitionem Judicis exigentis, ut quis iuratus annuat, censetur Juramentum. Layman *loc. cit. n.* 1. post Sanchez *lib.* 3. *in Decalog. cap.* 2. *n.* 4. Resp. II. Verba illa, *auff mein Ayd*, vulgari sermone plerumque Juramentum continent, si deliberate proferuntur. Ratio est: quia ad iurandum satis est, velle verba usurpare in sensu a iurantibus communiter usurpato: atqui hæc formula iuxta consuetudinem Germanorum pro iuramento usurpari solet; ergo tale præsumendum est, nisi de alia usurpantis intentione constet. Pariter teste Castropalao *T.* 14. *D.* 1. *p.* 1. *num.* 7. censentur ex communi usu continere Juramentum illa verba: *per animam meam:* Germanice, *auff mein Seel, bey meiner Seel*: sumitur enim hic anima, quatenus est imago SS. Trinitatis, & sic iam quatenus respicitur Deus.

Additio I.

* Quær. IV. Quænam formulæ communiter censeantur non continere rationem Juramenti? Resp. sequentes formulæ, nisi quis per easdem expresse intenderet iurare, non significant rationem Juramenti, si pronuntientur: *Dico in veritate, sim nequam, sim fur, si non ita sit: amputentur mihi ambæ aures, vel abscindatur mihi nasus, si res se ita non habeat: tam verum est, quam sol lucet, quam hic sto &c.* Ratio est: quia similibus verbis nec ex se, nec ex communi sensu, ac usu hominum intelligitur Deus vocari in testem dictorum, ita cum Busembaum, & aliis la Croix *lib.* 3. *part.* 1. *num.* 256. *& seqq.* ac Sporer *Tract.* 3. *in Præcept. Decal. cap.* 1. Ex quibus colligitur, quod neque committat periurium, qui similia etiam deliberate profert in re falsa. *

Additio II.

* Quær. I. An detur aliquod iuramentum sine verbis? Resp. affirmative. Ita cum communi vix non in terminis Sabinus Bononiensis *Tract. XV. num.* 15. Ratio est: quia non minus a legitimo suo Superiore interrogatus sub obtestatione Divini Judicii &c. censetur interpretativa aliquid affirmare vel negare, si solum capite annuat, ac si verbis exprimere: pariformiter dic, si respondeat signo alio sensibili e. g. pro more Religionis ponendo manum supra S. Scripturam, vel super porrectam imaginem Crucifixi; aut ad Sceptrum, seu, quando est Sacerdos per tactum sui pectoris. Unde in nonnullis locis introducta fuit consuetudo, ut uno prælegente formulam Juramenti reliqui iubeantur levare tres primos digitos in signum, quod iurent absque eo, quod aliquid aliud pronuntient.

QUÆSTIO II.

De conditionibus ad Juramentum requisitis.

SUMMARIUM.

12. *Tres Juramenti comites, Veritas, Judicium, & Justitia.*
13. *Quale peccatum, si desit judicium in Juramento?*
14. *Consuetudo incaute jurandi, quale peccatum?*
15. *Quid de consuetudine jurandi sine justa causa?*
16. *Justitia, quomodo requiratur ad Juramentum?*
17. *Juramentum promissorium sine animo exequendi est perjurium.*
18. *Si fiat circa rem malam, quale peccatum?*
19. *Juramentum de re illicita non obligat.*
20. *Item: si fiat Juramentum de faciendo opere indifferenti.*
21. *Corollaria.*
22. *Alia notabilia Corollaria.*
23. *In omni Juramento, & Voto quatuor conditiones subintelliguntur, quæ?*
24. *Conditiones, quæ tacite seu de Jure insunt, non faciunt actum conditionatum.*
25. *Juramentum promissorium de re bona obligat.*
26. *Quid, si fiat de opere minus bono?*
27. *Veritas etiam requiritur in Juramento.*
28. *Perjurium, quid?*
Est peccatum mortale.
29. *In Perjurio non datur parvitas materiæ.*
30. *Potest fieri veniale ex defectu voluntarii, ac deliberationis.*
Peccata verborum maxime sunt ex intentione dicentis dijudicanda.
* *Qualiter quis debeat rem apprehendere veram, ut desuper possit jurare? Addit. I.*
* *Quomodo practice sit interrogandus, qui confitetur, se jurasse? Addit. II.*
* *Qualiter sit adstrictus, qui se obligavit sub Juramento de servando secreto? Addit. III.*
* *Quid sentiendum de mercatoribus jurantibus circa taxam pretii? Addit. IV.*

12. CONCL. I. Certum est, atque ab omnibus concessum, ut Juramentum sit licitum, & opus bonum, actusque virtutis Religionis, tres requiri conditiones, tamquam comites eius, nempe Veritatem, Judicium, & Justitiam, & iuxta illud *Jerem.* 4. *Jurabis, vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia.* Veritas in eo consistit, ut veracissimi Numinis testimonium non adducatur in testimonium falsi, seu mendacii. Justitia consistit in eo, ut æquissimi Numinis testimonium non adducatur in confirmationem dicti, aut rei iniquæ, & peccato obnoxiæ. Judicium, seu iudicii discretio in eo, ut cum prudenti intellectus consideratione, ac pia & reverenti voluntatis affectione non sine necessitate, aut magna utilitate iuretur.

13. CONCL. II. Quantum attinet ad ultimam Juramenti conditionem, quæ est *Judicium*; conveniunt Doctores, si desit dumtaxat (id est, si sine iusta causa, & imprudenter iuretur, quod verum est) ordinarie non esse, nisi peccatum veniale. Ratio est: quia tunc non latet gravis irreverentia, cum Deus adhuc adducatur in testimonium rei veræ, licet sine iusta causa, & sic imprudenter. Verum occasione huius.

14. Quæres, quale peccatum sit consuetudo incaute iurandi? Resp. I. Consuetudo iurandi indi-

…feri-

scriminatim verum & falsum, etiam cum advertentia, quamdiu voluntaria est, constituit hominem in statu peccati mortalis. Ita Herincx *part. 3. disp. 6. q. 2. n. 15.* & alii. Ratio est: quia ex vi illius consuetudinis est homo in maximo periculo perjurii committendi; juxta quod *Ecclesiastici cap. 23.* dicitur: *Vir multum jurans implebitur iniquitate.* Additur, *quamdiu voluntaria est*; quia, si homini dicta consuetudo efficaciter displiceat, vi illius displicentiæ, & propositi eam deponendi intersumpitur consuetudo.

15. Resp. II. Si consuetudo sit tantum jurandi sine justa causa, & imprudenter, ea quidem non constituit hominem in statu damnationis, est tamen omnino dissuadenda. Ratio est: tum quia sine justa causa jurare ad minus est peccatum veniale: tum quia Juramentum a Christo citra necessitatem prorsus reprehenditur *Matth. 5. Ego autem dico vobis, non jurare omnino &c. Sit autem sermo vester, est, est: non, non: quod autem his abundantius est, a malo est:* Intellige, si non subsit iusta causa, seu necessitas iurandi. Unde *Ecclesiastici 23.* dicitur: *Jurationi non assuescat os tuum, multi enim casus in illa.* Cum concordantiis.

16. CONCL. III. Quantum attinet ad alteram Juramenti conditionem, quæ est *Justitia* (id est, ut res, de qua iuratur, sit res honesta, iusta, nullique peccato obnoxia) multiplici opus est distinctione. Et quidem inprimis distinguendum inter Juramentum assertorium, & promissorium: atque loquendo de Juramento assertorio, facto circa rem inutilem, vel peccatum alterius, illud regulariter est peccatum dumtaxat veniale, si veritas subsit. Herincx *loc. cit. n. 13.* & communis. Dicitur, *regulariter:* quia videtur mortale, si Juramentum assumatur ut instrumentum pecc. catt, puta, si per Juramentum confirmetur gravis detractio infamatoria Proximi: econtra vero, si quis in Judicio legitime interrogatus sub Juramento testificetur de peccato Rei nullum erit peccatum. Quod si vero Juramentum sit promissorium, ad dijudicandam eius malitiam, vel etiam obligationem, multipliciter rursus erit distinguendum, præsertim an opus illud, super quod cadit Juramentum promissorium, sit bonum indifferens, vel malum; atque, an adfuerit ex parte iurantis sufficiens deliberatio, simulque animus id exequendi, nec ne. Hinc fit

17. CONCL. IV. Quandocumque Juramentum promissorium deliberate fit, sive super re bona, sive mala, aut indifferenti, sine animo exequendi, committitur periurium. Ita communis. Quia Deus deliberate (secus, si id fiat ex inadvertentia) adducitur in testimonium rei falsæ: in quo formaliter consistit malitia periurii.

18. CONCL. V. Si Juramentum promissorium deliberate fiat circa rem malam animo illud exequendi, tam ratione illius affectus interni pravi erit peccatum mortale, vel veniale pro gravitate operis exequendi; simulque Juramentum, quatenus est testificatio Dei super re illicita facienda, habebit distinctam malitiam pro gravitate operis exequendi, nisi forte inadvertentia excuset. Ita Lessius *cit. cap. 42. n. 18.* & alii.

19. CONCL. VI. Juramentum de re illicita præstitum nullam parit obligationem. Ita communis, *arg. cap. Quanto, de Jurejurando.* ubi dicitur quod *Juramentum non fuit institutum, ut esset vinculum iniquitatis.* Et *Reg. 58. Juris, in 6. Non est obligatorium contra bonos mores præstitum Juramentum.* Hinc iurans, quod nollit inimico ignoscere, nullum proximo auxilium facere & huiusmodi ex tali iuramento non obligatur: quia, ut dictum, iuramentum non potest esse vinculum iniquitatis.

20. CONCL. VII. Ex Juramento de faciendo opere indifferenti nulla quoque oritur obligatio; utputa si quis iuret, festucam se levaturum, se barbam fricaturum &c. Ita communis. Ratio est: quia huiusmodi actiones non sunt fructuosæ, quin potius impeditivæ maioris boni. Verumtamen hoc intelligendum est, nisi alia causa, ex qua actiones cæteroquin indifferentes honestatem virtutis acquirant, adiciatur: ut v. g. si iures, te ædes alicuius non ingressurum, cum tali meretrice non locuturum &c. causa vitandi peccati, iam ob hanc additam causam actio illa, vel potius omissio actionis erit capax obligationis Juramenti, quamdiu periculum illud durat.

21. Ex his patet resolutio illorum casuum quotidianorum, nempe de Patre iurante, se graves pœnas repetiturum a filio, de Hera iurante, se non servaturam diutius hanc, aut illam ancillam, de Fratre, vel Condiscipulo, se apud Patrem vel Magistrum accusaturum esse suum fratrem, vel condiscipulum, de Mercatore, se hanc mercem non viliori pretio vendíturum, vel non maiori empturum, de Aulico, se non priorem sessurum, non priorem ingressurum &c. Nam inprimis, si tales serio jurant, nec tamen habent intentionem exequendi id, de quo faciendo iurant, delinquunt mortaliter, iuxta dicta *n. 17.* & amplius notat Gobar *tract. 11. Theol. Experim. n. 528.* quia tunc in tali Juramento deest veritas, atque Deus adducitur in testem falsitatis.

22. Nihilominus, ut idem Gobat notat, raro huiusmodi homines peccant mortaliter non faciendo postmodum id, quod serio iurarunt se facturos: ut quando Pater videt, filium alia ratione emendatum, vel maternis lamentis donum impletum iri, si cædatur filius albæ gallinæ, ac proinde minas remittat; quod etiam de cæteris dicendum. Ratio est: quia vel huiusmodi Juramenta non fiunt ex motivo Virtutis, sed, ut frequenter contingere solet, ex impatientia, & proposito vindictæ; ac proinde non obligant, cum sint facta de re mala, nempe propter vindictam, aut iram suam complendam. Vel, & quidem non raro fiunt de re indifferenti v. g. non prius sedere, intrare &c. vel inutili, ut si corrigendus jam aliunde emendatus sit, neque correctione amplius indigeat: vel non gravi, ut si pater juravit, se castigaturum puerum ita promeritum, & postea sine causa omittat; prout exemplificat Layman. *cit. tract. 3. cap. 54. n. 6.* Aut certe solet frequenter intervenire una saltem ex quatuor illis conditionibus, quæ subintelliguntur in omni Juramento promissorio. Hinc fit

23. CONCL. VIII. In quolibet Juramento promissorio (imo & Voto) quamvis absolute facto, tacitæ quædam conditiones subintelliguntur. Ita desumitur ex *c. Quemadmodum* juncta Glossa *V. Conditio de jurejur.* & notat Abbas ibidem *n. 8.* Pirhing *tit. de Jurejur. n. 119.* & communis. I. Conditio est, *Si potero:* quia ad impossibile nemo obligatur. II. *Salvo jure,* & *auctoritate Superioris:* quæ conditio desumitur tum ex *c. Ad nostram 21. de Jurejur.* tum ex *c. Non est de Voto.* ibi: *Non est voti dicendus transgressor, qui, quod vovit, auctoritate Sedis Apostolicæ distulit adimplere.* III. Conditio est. *Nisi is, in cujus gratiam & utilitatem juratum est, obligationem remittat,* sive expresse, sive tacite: quia quilibet potest cedere iuri suo, illudque remittere. Et tandem IV. est. *Dummodo res in eodem statu permanserit,* id est, notabilem mutationem non accipiat: quia notabilis mutatio quasi aliud obiectum facit, ad quod verisimili præsumptione iurantis, & promittentis intentio se non extendit.

24. Nec dicas. Juramentum sub conditione conceptum est conditionale; ergo si in omni Juramento (imo & Voto) tacite insunt prædictæ conditiones, illud omne erit conditionale, & consequenter nullum absolutum, quod est contra communem Doctorum. Resp. enim distinguendo antecedens: Juramentum sub conditione extrinseca conceptum (utputa, iuro me hoc facturum, si navis ex India advenerit, si Petrus erit Romam iturus &c.) est conditionale, conceditur: Juramentum sub conditione, quæ tacite seu de iure inest, conceptum est conditionale, negatur antecedens, & consequentia. Nam generaliter conditiones, quæ tacite seu de iure insunt, non faciunt actum conditionatum *arg. L. 3. ff. de Legatis I. & I. Conditiones ff. de Condition. & demonstrat.* ibi: *Conditiones, quæ tacite inesse videntur non faciunt legata conditionalia.* cum concordantiis.

25. CONCL. IX. Juramenta promissoria, quæ cedunt in honorem DEI, tum ad bonum tertii, Ecclesiæ aut Communitatis, sintque circa materiam honestam, pariunt obligationem. Ita communis. Et merito quoad hoc traditur hæc generalis regula ex *c. Si vero.* & *c. Cum contingat. de Jurejurando.* desumpta: *Omne Juramentum editum in alterius utilitatem servandum est, si*

est, si sine peccato, seu salutis dispendio servari potest. Ratio est: quia talia Juramenta involvunt reverentiam Divini Numinis simulque sunt honesta; ergo ex motivo Religionis pariunt obligationem ea adimplendi, subintelige, nisi excuset una ex proxime dictis quatuor conditionibus, in omni Juramento promissorio tacite subintellectis.

26. CONCL. X. Juramentum conceptum de opere minus bono, & cujus oppositum est melius, non obligat nisi sit factum in favorem tertii. Ita Doctores passim. Ratio est: quia in simili, hac ipsa de causa Votum de opere minus bono editum non obligat, aut saltem ipsius voventis, sive jurantis arbitratu potest commutari in melius: puta, si vovisti Deo te uxorem ducturum, potes absque alia dispensatione Religionem ingredi, aut in sæculo perpetuam Castitatem servare, cum hoc sit opus melius. Similiter, si vovisti (idem dicendum, si jurasti) te hac hora oraturum, postea vero intelligas, gratius Deo futurum, si ægroto assistas opemque feras, non teneris Juramento aut Voto, cum in talibus circumstantiis non sit de meliori bono, sed præcedat auxilium infirmo præstandum. Additur notanter in Conclusione, *nisi sit factum in favorem alterius*; tunc enim obligabit Juramentum, nisi illud alter remittat: quia in promissione facta homini, aut Juramento in eius favorem præstito spectatur quid illi gratius sit; in promissione vero facta Deo, quid melius. Layman *lib.* 4. *tract.* 3. *cap.* 6. *n.* 6. & alii.

27. CONCL. XI. Quantum attinet ad tertiam Juramenti conditionem, quæ est *Veritas* (& consistit in eo ut Dei veracissimi testimonium non adducatur in confirmationem falsi, aut mendacii) certum est eamdem requiri ad Juramentum licitum, eaque deficiente committi Periurium, quod ex genere suo est peccatum mortale.

28. Porro *Perjurium* proprie dictum est Juramentum falsum, quo quis aliquid sub obtestatione Divini Numinis confirmat esse verum, quod tamen credit esse falsum; vel e contra, ait esse falsum, quod putat esse verum. Vel brevius; *Perjurium* est Juramentum de falso in opinione iurantis. Ita Mastrius *disp.* 11. *Theol. Moral. n.* 58. & alii. Additur, *in opinione jurantis*: quia quamvis, quod quis iurat esse verum vel falsum, sit tale a parte rei, si tamen iurans putaret non esse tale, nihilominus peieraret; quia deliberate Deum in testem rei iuxta suam opinionem falsæ adduceret. Infertur proinde omne Periurium cum deliberatione factum esse peccatum mortale: quia revera est gravis irreverentia Deo illata, ipsum deliberate adducere in testem mendacii. Et hoc idem dicendum si quis dubitet de veritate rei: nam exponeret se manifesto periculo adducendi Deum in testem falsitatis, ac proinde peccaret.

29. Nec obstat, quod materia sit levis aut exigui momenti. Adhuc enim intervenit tota Periurii malitia, in hoc consistens, quod DEI veracissimi testimonium in confirmationem falsitatis, & mendacii adducatur. Inferunt proinde Doctores communiter, in Periurio non dari parvitatem materiæ, quæ ipsum a mortali excuset ob rationem prædictam: quia nimirum in quolibet Periurio, deliberate & advertenter facto, tota huius peccati malitia reperitur. Unde merito Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 24. Propositionem damnavit: *Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem*.

30. Additur notanter, *deliberate & advertenter facto*. Quia, ut notat Doctor noster 3. *dist.* 39. *quæst. un.* estque communis, Periurium sine deliberatione factum non est peccatum mortale: cum generaliter ad omnem actum humanum, ac præsertim ad peccatum mortale requiratur voluntaria, ac sufficiens deliberatio. Unde quamvis numquam ratione parvitatis materiæ; adhuc tamen ratione defectus voluntarii, aut sufficientis deliberationis quandoque homines a peccato mortali contingit excusari: dum videlicet proferunt verba, ex se quidem Juramentum falsum sonantia, sed sine intentione actuali, vel virtuali Deum in testem falsitatis adducendi, aut quia id faciunt non cum plena deliberatione: siquidem, ut notat sæpe citatus D. Thomas 2. 2. *quæst.* 73. *art.* 2. *Peccata verborum maxime sunt ex intentione dicentis dijudicanda*.

Additio I.

* Quær. I. Qualiter quis debeat rem aliquam iudicare veram, ut desuper iurare possit? Resp. Sanchez, Castropalao & Diana teste la Croix *lib.* 3. *part.* 1. *n.* 267. putant, esse sufficiens, si tantum probabiliter ea res iudicetur vera, saltem, si Juramentum fuerit extraiudiciale. Econtra vero Suarez, Dicastillo aliique apud eumdem la Croix loco cit. existimant requiri moralem certitudinem talem, ut de opposito non adsit formido prudens, seu fundata in ratione gravi, vel saltem iuxta la Croix, ut de opposito non habeatur formido æqualis; alias enim quis se exponeret periculo gravis alicuius Periurii. Et hæc sententia nihil æque, ac Patri la Croix, uti & Patri Sporer *tract.* 3. *in Decalog. cap.* 1. *num.* 96. *& seqq.* præplacet; ubi tamen ex eodem Auctore adhuc adverte, in causis mere favorabilibus sufficere aliquo modo minorem certitudinem; in aliis vero, ubi alteri grave incommodum nasci posset, requiri maiorem, ut quis desuper valeat iurare, præsertim in iudicialibus.

Additio II.

* Quær. II. Quomodo practice interrogandus, qui confitetur se iurasse? Resp. Talem asse interrogandum eodem ferme modo, quo antea de Blasphemis *Tr.* 5. *dist.* 3. *quæst.* 5. mentionem fecimus. Nimirum I. Num deliberate vel indeliberate? Quodsi deliberate ac scienter iuraverit, indagetur II. Qualiter ergo iuraverit, ex hoc enim interrogatorio Confessarius desumet, num verba illa prolata verum Juramentum significent, nec ne? Quodsi hæc verba forent dubia, interroget III. Qua mente protulerit? nam si per eadem non intendisset scienter, & positive Deum in testem vocare, non diceretur iurare; atque sic sæpissime contingere testatur Sporer *Tract.* 3. *in II. Præcept. Decalog. cap.* 1. *sect.* 1. §. 2. *num.* 9. Quando autem per eadem intendisset iurare, aut ipsamet verba deliberate prolata indubitato, & expresse significarent Juramentum, Confessarius ille, nisi ex circumstantiis aliunde iam desumpserit interroget similem pœnitentem IV. Num in re vera vel falsa iuraverit? ubi ex jam antea dictis notandum quod periurium sit Juramentum de falso in opinione seu mente iurantis; verum autem Juramentum de vero in mente vel opinione ipsius jurantis. Hinc decipiuntur rudes illi, qui credunt se pejerasse, quia tractu temporis experiuntur rem juratam aliter se habere quamvis tempore Juramenti optima fide crediderint, eamdem rem esse veram. Econtra vero errant pariter, qui existimant, se falso non jurasse ex eo, quia postea vident, rem esse veram, quam tamen falsam putabant in ipso actu jurandi. Ita recte Sabinus Bononiensis *in Luce Morali. Tract.* 15. *n.* 19. Demum finaliter V. Si Confessarius deprehendat, Pœnitentem quoad Juramenta peccasse mortaliter, haud dubie erit etiam inquirendum de numero, quoties nimirum interpolatis vicibus similia Juramenta contigerint? Cæterum, num & quando teneatur aliquis Pœnitens circa Juramentum promissorium servare ipsam rem jurato promissam, colliget Confessarius ex jam dictis.

Additio III.

* Quæres III. An, & quando in Confessionali a peccato excusari possit Pœnitens, qui Juramento promiserat, communicatum quodpiam Secretum v. g. Medicinæ nulli revelare, si illud tamen manifestet? Resp. Si nec pœnitens nec ille, qui talem pœnitentem docuit, neque etiam alius per alia medicamenta possint citra manifestationem hujus secreti sufficienter providere bono publico, vel tertio simili morbo periculose laboranti, haud dubie excusabitur a peccato illud Secretum revelans; uti etiam, si mortuo illo, qui pœnitentem docuit, simul ars ista emoreretur, nisi pœnitens manifestet alteri. Ita cum pluribus Sporer *Tract.* 3. *in Decalog. cap.* 1. *sect.* 2. *n.* 42. & la Croix *tom.* 2. *lib.* 3. *n.* 329. Ratio est: quia in similibus circumstantiis foret contra charitatem, nolle artem talem revelare, aut ad posteros transmittere: Juramentum autem, quod utique non est vinculum iniquitatis, neutiquam

tiquam adstringit contra virtutem Charitatis. Quodsi vero similes circumstantiæ non adsint, tenetur pœnitens Secretum celare. *

Additio IV.

* Quær. IV. An, & quomodo in Confessionali a periurio excusari possint Mercatores, qui iurant, se non posse tali pretio merces vendere: item merces sibimetipsis pluris constare, cum tamen neutrum in rigore videatur verum? Resp. Ex la Croix *lib. 3. p. 1. n.* 301. primos excusari posse per hoc, quod intelligant, & satis sciantur significare velle, se non posse cum honesto & mediocri lucro ita vendere. Secundi vero poterunt excusari per id, quia, quando dicunt sibi pluris constare, scimus, quod non intelligant nude pretium rei emptæ, sed etiam computent partim expensas v. g. vecturæ &c. partim proportionalem partem sumptuum, quos toto anno faciunt in suam communem negotiationem; hæc enim omnia iuste possunt venire nomine pretii, quo res ipsis constat. Quodsi locutiones eorum non essent in hoc sensu veræ, mentirentur, &, si jurarent, pejerarent. Ita cum Gobat la Croix *loc. cit.* ego autem subiungo, talia Juramenta esse cæteroquin Mercatoribus dissuadenda ob periculum periurii non raro interveniens.

QUÆSTIO III.

Solvuntur diversa adhuc Dubia, Juramentum concernentia.

SUMMARIUM.

31. *Violatio Juramenti promissorii, quale peccatum?*
32. *Quid, si res sub Juramento promissa sit levis?*
33. & 34. *An liceat Juramentum exigere a juraturo falsum?*
35. *Præsertim in Judicio?*
36. *Aut a juraturo per falsos Deos, vel Mahometem?*
37. *Vel a juraturo bona fide contra veritatem?*
38. *An liceat jurare cum restrictione mentali?*
39. *Vel æquivoce?*
40. *Quid, si injuste cogatur ad jurandum?*
* *Num liceat uti Amphibologia, & quando? Additio I. & seqq.*
41. *Juramentum, quis possit irritare, dispensare, commutare &c.*

(*a*) Dist. seq. quæst. 4.

31. QUÆRITUR I. Utrum violatio Juramenti promissorii, præsertim in re parva, sit peccatum mortale? Resp. I. Si promissio Juramento firmata sit rei notabilis seu gravis, violatio eius erit peccatum mortale. Ita Doctores communiter. Ratio est, quia, ut iam dictum *num.* 4. ad Juramentum promissorium requiritur duplex veritas; una intentionis, seu veritas dicti, qua quis ab initio debet habere intentionem servandi id, quod promittit; & altera executionis, seu veritas facti, qua suo tempore servandum est id, quod sub Juramenti Religione quis promisit. Itaque si quis cessante iusto impedimento, ac nulla subsistente conditione tacita ex quatuor illis *n.* 23. assignatis, atque in omni Juramento promissorio tacite subintellectis non impleat id, quod se facturum sub Juramento promisit, iurans, quantum in se est, facit, ut Deus falsum testatus sit.

32. Resp. II. Num autem idem dicendum sit, si materia sub Juramento promissa sit levis, ac parvi momenti, variant Doctores. Et quidem affirmativam ob reverentiam Divini Numinis observare procul dubio laudabilissimum est, atque omnimodis consulendum. Negativam tamen sententiam, id est, peccatum mortale tunc non committi, tenent Reginaldus *lib.* 18. *n.* 97. Suarez, Sanchez, Sotus, plurésque alii. Ratio desumitur ex dictis *n.* 23. ubi diximus, plures conditiones dari, quæ excusant iurantem ab obligatione implendi Juramentum promissorium, quarum una est: *Si is in cujus gratiam juratur id remittit.* Atqui nullus censetur facile, & rationabiliter velle obligare sub gravi culpa ad præstandam materiam levem, quam quis promisit sibi sub Juramento: ergo non erit peccatum mortale, materiam levem sub Juramento promissam non adimplere: idque tum ob tacitam remissionem alterius, in cujus favorem juratur; tum ob levitatem materiæ, utpote quæ in simili etiam in Votis excusat.

33. Quær. II. An liceat Juramentum exigere ab eo, quem quis scit falso juraturum, aut juraturum per falsos Deos, vel per Mahometem Pseudoprophetam? Resp. I. Si quis exigat Juramentum ab aliquo, quem nescit juraturum falso, non peccat. Ita communis, & ratio clara est: quia ignorantia ipsum excusat, præsertim accedente bona fide, qua sperat, alterum reverentia Numinis non ausurum falso iurare. Id tamen absque justa causa non est faciendum: quia sicuti peccatum est, saltem veniale, absque necessitate verum jurare, ita etiam alterum absque necessitate ad Juramentum adigere, juxta illud Salvatoris *Matth. 5. Quod abundantius est, a malo est.*

34. Resp. II. Cum Doctore Angelico 2. 2. *q.* 98. *art.* 4. & aliis, fas non esse, nisi justa causa subsit, exigere Juramentum ab eo, qui scitur pejeraturus. Ratio est: quia inducere aliquem ad peccatum mortale, puta ad perjurium in casu nostro, est peccatum mortale: tenemur enim, quantum in nobis est, tantam Dei injuriam, & proximi peccatum evitare.

35. Dicitur notanter, *absque justa causa.* Nam inprimis Judex, si tamquam persona pubblica secundum ordinem iuris exigat a litigante Juramentum; non peccat, sive sciat eum falso iuraturum, sive non: tum quia facit id, ad quod ex officio tenetur, petente præsertim parte adversa: tum quia Judex non debet sequi privatam scientiam, sed præscriptum Juris, adhibendo ea, quibus solet elici veritas, alioquin daret iustam causam scandali. Quando tamen Judex id commode potest declinare, debet, ut notat inter alios Lessius *lib.* 2. *cap.* 42. *n.* 49. plures causas subjungens.

36. Insuper, ubi iusta ratio ad damnum, vel iniuriam cavendam suppetit, etiam in contractibus, & aliis causis potest quis exigere Juramentum ab eo, qui per falsos Deos, aut Mahometem Pseudoprophetam noscitur iuraturus, non quidem, ut determinate iuret tali modo, sed absolute & in genere: sicuti post D. Augustinum *Epist.* 154. *ad Publicolam* notant Doctores communiter. Sic Laban, iniens fœdus cum Jacobo, iuravit per Deum Abraham, & Deum Nachor *Gen.* 31. Idipsum est quotidianum apud Mercatores cum Infidelibus contrahentes. Id tamen sine iusta causa exigere non licet, neque etiam permissum est, aliquem inducere ad hoc determinate, quod per falsos Deos iuret, quia cooperaretur peccato alterius.

37. Quæritur III. An liceat exigere Juramentum ab eo, qui bona fide iurabit contra veritatem, id est, firmiter sibi persuadens esse verum, de quo iurat, quod tamen a parte rei est falsum? Resp. negative, prout notat Herincx *disp. 6. de Religione n.* 36. cum Doctoribus communiter, contra paucos alios. Ratio est: quia respectu petentis est inductio ad falsitatem testificandam, & iurandam, quod est intrinsece malum.

38. Quæritur IV. An liceat æquivoce vel cum restrictione mentali iurare? Resp. I. Hic inprimis cavendæ sunt Propositiones illæ, quas Innocentius XI. *sicut jacent, ut minimum tamquam scandalosas, & in praxi perniciosas* merito damnavit, quarum prior, ordine 25. sic habet: *Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis.* Altera ordine 26. est hæc: *Si quis vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine juret se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus.* Tertia ordine 27. & itidem damnata taliter sonat: *Causa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas; vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.* Quarta ordine 28. est illa: *Qui mediante commendatione, vel munere ad magistratum, vel Officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare Juramentum, quod de mandato Regis a similibus solet exigi, non habito respectu* ad

ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum. Ita Propositiones damnatæ.

39. Resp. II. Quando quis se sponte offert ad jurandum, vel si legitime ad hoc compellitur v. g. per Judicem juridice interrogantem, peccat mortaliter, si alieno sensu juret. Ita communis, & patet tum ex Propositionibus proxime relatis, ac damnatis; tum ex eo, quia si juridice interrogatus, æquivoce atque in alio sensu jurare posset, facile perverteretur judicium. Accedit, quod juridice interrogatus tenea. tur obedire Judici, sicque iurare in sensu ab eodem intento; ergo iurans æquivoce, vel cum restrictione mentali, committeret periurium.

40. Resp. III. Nihilominus, quando aliquis iniuste cogitur ad iuramentum, non peccat iurans amphibologice, si iusta ita iurandi causa subsit ad veritatem aliquam dissimulandam. Ita cit. Lessius *n.* 47. Layman *l.* 4. *tract.* 3. *cap.* 14. *n.* 7. & alii. Atque hanc doctrinam non contineri sub censura Propositionum damnatarum supra allegatarum, satis indicat Joan. Cardenas *in Crisi Theol. ad dictas Propositiones, præsertim num.* 77. Ratio est: quia amphibologicæ locutionis unus sensus verus est, ergo secundum illum, postulante tali necessitate, locutio illa potest Juramento confirmari, cum enim injuste quis cogatur ad Juramentum, non tenetur loqui ad mentem alterius.

Additio I.

* Verum ut clarius innotescat, quando Amphibologiæ usus liceat, & saltem a mendacio & consequenter etiam a periurio, si Juramentum adderetur, alienus sit, est notandum, quod innocentius XI. supra *n.* 38. relatus solum damnet Amphibologiam, quæ fit cum restrictione pure mentali, innuatque per eam committi periurium & mendacium. Ratio est: quia in Amphibologia cum restrictione pure mentali verba non significant, quod loquens in mente sentit; ergo per huiusmodi Amphibologiam committitur mendacium (mentiri enim est contra mentem ire) & consequenter si adiungatur Juramentum, etiam periurium. Quocirca, cum non sic omnis Amphibologia ex restrictione pure mentali descendat, ac proin non quævis damnata esse videatur, breviter inquirendum superest, quandonam illa liceat?

I. Itaque censent Doctores licere Amphibologiæ usum, dum verba sunt æquivoca, & secundum duplicem sensum conceptui mentali correspondere possunt: atque tunc, si adsit ratio occultandi veritatem ab altero intentam, licite usurpas verba in alio sensu, quam sit sensus interrogantis, modo ad talem conceptum exprimendum verba ex se apta sint: sic canis significat terrestrem, marinum vel cælestem &c. *

Additio II.

* II. Licet uti Amphibologia, quando verba a loquente iuxta certas temporis, loci, vel personarum circumstantias sensibiles determinantur ad alium sensum, quam illa secundum se, & nude spectata significant. Ut si quis interroget, an Petrus sit in urbe, & tu ob certas rationes volens abscondere locum, ubi existat, manu, vel digito designans respondeas: *Non est hic*, id est, *in loco, in quo tu stas, & quorsum digito monstras*. Non debemus autem hoc duplici modo uti passim sine aliqua necessitate, aut alia valde rationabili causa; alias perderetur confidentia, & tolleretur sincera fidelitas in commercio humano: multo minus debemus ad tales modos sine magna necessitate aut notabili utilitate adhibere Juramentum. *

Additio III.

* III. Si verba propter certa Mysteria sumantur in sensu metaphorico (quo juxta D. Augustinum *lib. Contra mendatium cap.* 10. Jacob se vocavit primogenitum) quamvis in sensu sibi proprio aliud diversum a mentali conceptu loquentis significent; non tamen fit mendacium. Exemplo nobis sit ipsa æterna Veritas, dum se ipsam in Mystico & Metaphorico sensu *templum* nuncupavit, dicens: *destruite templum hoc*: minime ignarus, per verba ea iuxta propriam significationem Judæos audientes in notitiam templi manu facti deductum iri. *

Additio IV.

* IV. Non fit mendacium, si quis respondeat interroganti in eo sensu, in quo habet ius interrogandi, non obstante, quod iste in alio sensu verba percipiat. Hinc si fur, nulla de suo furto præcedente infamia, sed sola vel deferentis aut Judicis pro libitu assumpta suspicione iudicialiter inquiratur, an *furtum commiserit*, licite respondet: *furtum non commisi*, videlicet; quod foret materia iudiciariæ inquisitionis, & de quo Judex interrogare posset. Item si Puella ab aliis v. g. inducta scripsit cuidam litteras amatorias tales, quæ plane vi verborum in foro externo indicarent promissionem matrimonii, cuius executionem etiam alter prætendit, quamvis a parte rei, & coram Deo (prout supponimus in casu) Puella nunquam intenderit per has litteras promittere matrimonium: in tali casu, si Puella fateretur has litteras esse suas, in foro externo certe condemnaretur ad contrahendum; quare etiam cum Juramento, si a Judice id imponatur, potest negare has litteras esse suas, videlicet in ordine ad promissionem Matrimonii. Nec est ista pura restrictio mentalis, Puella enim non tenetur alio, nisi eo modo respondere, quo Judex pro tribunali sedens habet ius interrogandi; atqui is in dicto casu non habet ius interrogandi circa dictas litteras nisi in ordine ad matrimonium: nimirum an litteras has scripserit, intendendo per eas promittere Matrimonium; ergo etiam Puella non tenetur, nisi in ordine ad hunc finem Judici respondere, & consequenter, cum in ordine ad dictum finem litteras non scripserit, etiam sine mendacio negat, se scripsisse, quoniam interrogatio & responsio sic conveniunt. Plura de similibus vide apud Cardenas *in sua Crisi Theologica super dictas Propositiones n.* 48. *& seqq.* ac apud Sporer *part.* 3. *in Decal. cap.* 1. *sect.* 3. §. 4.

Additio V.

* V. Mendacium non committit ille, qui dicit, se nescire id, quod non noscit scientia communicabili, id est tali, quam liceret alteri communicare: etenim verbum *nescire* ex sui institutione non tantum significat, rem non scire simpliciter, sed etiam non scire eam scientia communicabili, in iis videlicet circumstantiis, ubi occultari petit, ut notat communis Theologorum, atque ita, si interrogatus de aliquo ex solo Confessionali cognito, quod tibi non licet revelare, respondeas *nescio*, non loqueris cum pura restrictione mentali, sed usurpas verbum ex se, & ex recepto usu, ac hominum institutione correspondens conceptui tuo mentali. Hinc D. Augustin. *lib.* 1. *de Trinitate cap.* 12. innuit, quod res occultanda nos faciat nescientes. Isque pariter modus loquendi erat Salvatori, dum apud Marcum *c.* 13. ita differit: *De illo autem die vel hora nemo scit, neque Angeli in cælo, neque Filius &c.* eo quod de die illa scientiam communicabilem Filius non habuerit &c. Quod si licitum mihi foret id, de quod interrogor, alteri manifestare, jam non amplius video, quomodo possit ad celandum uti quis hoc modo, debetque modus iste non nimium extendi in commercio humano, nec fieri abusus, ne tollatur sinceritas in conversatione humana. *

41. Quær. V. & ultimo. Quis possit irritare, dispensare, relaxare, aut commutare Juramentum promissorium? Resp. de hoc inferius (*a*) fore dicendum, agendo de Voto. Nam qui potest Votum relaxare, dispensare, irritare, vel commutare, poterit etiam Juramentum promissorium soli Deo factum: quia Votum, & Juramentum pium in Jure & apud Doctores æquiparantur quoad vinculum, & ambo similem erga solum Deum ex virtute Religionis obligationem continent: ideoque depositum de uno, censeri etiam debet dispositum de altero Sanchez *lib.* 8. *de Matrim. disp.* 7. *n.* 18. Layman *lib.* 4. *tract.* 3. *cap.* 11. cum communiori, contra Navarrum, & paucos alios.

D I-

DISTINCTIO III.

De Voto.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Votum?

SUMMARIUM.

1. *Votum, quid?*
2. *Promissio, quid? & quomodo differat a simplici Proposito?*
3. *An promissio solo animo concepta obliget?*
4. *Deliberatio requiritur ad Votum; & quanta?*
5. *Votum sit soli Deo.*
   Promissio etiam hominibus fieri potest.
6. *Votum est de meliori bono.*
7. *Matrimonium, an sit materia apta Voti?*
   * *Item num valeat Votum non committendi unquam aliquod peccatum etiam levissimum?*
8. *Voti divisiones variæ.*
   Votum simplex, & Votum solemne, quid?
9. *Differentia Voti solemnis a simplici.*
10. *Votum personale, reale, & mixtum.*
11. *Votum absolutum, & conditionatum.*

1. CONCL. I. *Votum* est promissio deliberate facta DEO de meliori bono. Ita communis. Dicitur. I. *Promissio*. Quia ad Votum non sufficit nudum & simplex propositum aliquid melius agendi vel faciendi: sed ulterius requiritur promissio cum vera voluntate sese obligandi, ut habetur *cap. Litteraturam, de Voto*.

2. Cæterum *Promissio* est deliberata, & spontanea fidei obligatio, facta alteri de re bona possibili. Et differt per hoc *a simplici Proposito*, quod Promissio inducat obligationem faciendi id, quod promittitur: Propositum autem, licet sit firmum ac deliberatum, ex se talem obligationem non inducit. Mastrius *disp. 4. Theolog. Moral. num. 26.* cum aliis. Hinc promissio Deo facta de bono meliori coincidit cum Voto: & potest fieri non solum oretenus, sed etiam per solum actum locutionis interioris, dummodo fiat deliberate, & cum animo sese obligandi.

3. Nec obstat, quod in promissione homini facta secus fiat, neque sufficiat sola interior promissio, nisi hæc verbis aut aliis signis exterioribus sufficienter manifestetur, atque a Promissario acceptetur. Resp. enim disparitatem esse: quia, ut dicitur 1. *Reg. 16. Homo videt ea, quæ parent, Dominus autem intuetur cor*. Unde promissio Deo facta, licet animo tantum interno, mox a DEO cordium nostrorum inspectore videtur, & acceptatur; sicque illico obligat, dummodo sit deliberate concepta. Secus fit in promissione homini facta: nam hæc neque cognosci potest ab homine, cui fit, neque ab ipso acceptari, quousque verbis vel aliis signis exterioribus sufficienter exprimatur.

4. Dicitur II. In allata definitione Voti, *deliberate*. Quia promissio subita & inconsiderata, non sufficit ad rationem Voti: siquidem Votum est lex aliqua privata, qua quis Deo se obligat; nemo autem se obligare vere censetur, nisi plenam habeat deliberationem ejus, quod facit. Unde Vota infantium ob defectum sufficientis usus rationis non tenent, neque etiam obligat Votum per semiplenam duntaxat deliberationem editum; imo tanta & talis requiritur deliberatio ad validitatem Voti, quanta requiritur ad peccatum mortale committendum. Henricex *disp. 4. de Voto. quæst. 1. num. 1.* & alii passim.

5. Dicitur III. *Deo facta*. Quia, cum Votum proprie sit actus Religionis & Latriæ, soli Deo fieri debet. Quare, dum aliquid vovemus Sanctis, sensus est, illud voveri Deo Sanctis nostri emissi Voti futuris testibus, vel id DEO voveri in honorem Sanctorum: quo modo etiam templa & Altaria ædificamus DEO in honorem Sanctorum, nam in Sanctis ipsum Deum coli, ac venerari, fatentur omnes Catholici. Circa quod D. Thomas 2. 2. *qu. 88. art. 5. ad 3.* observat, quod Votum soli Deo fiat, sed promissio possit fieri homini: qualis promissio de re bona homini facta, puta, Sanctis in cœlo, Prælatis Ordinum &c. potest cadere sub Voto, in quantum homo vovet Deo, se impleturum, quod Sanctis vel Prælatis promittit.

6. Dicitur IV. *De meliori bono*. Quia ad Votum duæ ulterius requiruntur conditiones: una est, ut illud, quod vovemus, sit opus bonum moraliter, simulque possibile, sive deinde jam aliunde sit præceptum, sive non: altera, ut bonum illud melius sit, quam ejus oppositum, id est, ut non sit privativum, aut ex se impeditivum alterius operis excellentioris, & perfectioris possessi.

7. Hinc Matrimonium, regulariter loquendo, non est apta materia Voti: quia melior est virginitas matrimonio; unde ipsa semper potest eligi, ac licite conservari, non obstante Voto de ineundo matrimonio. Dicitur, *regulariter loquendo*: nam matrimonium etiam potest cadere sub Voto, quando per Matrimonium ob speciales circumstantias potest procurari maius bonum, prout fieret, si vovens frequenti periculo peccati carnis obnoxius voveat matrimonialem statum, tamquam remedium suæ incontinentiæ, citius assumere. *Melius eb enim nubere, quam uri*, ut inquit Apostolus 1. *Corinth. 7.*

Additio.

* Quodsi indages, an validum sit votum non committendi toto tempore vitæ ullum peccatum etiam veniale, quale Votum per zelo suo solent subinde emittere nonnullæ devotulæ? Resp. Ordinarie dictum Votum iuxta communiorem D. D. contra nonnullos pronuntiari invalidum; quia bonum illud non est tale, quod foret moraliter possibile spectata fragilitate hominis post lapsum, consequenter non censeretur prudenter emissum: cum vovens moraliter certo transgrederetur illud, sicque tantummodo propter Votum tale præberetur occasio duplicandi peccatum moraliter certo faciendum, quale Votum in similibus circumstantiis plane non videtur acceptum Deo. Ita Sporer *tr. 3. in Decal. c. 2. sect. 2. n. 37.* qui *n. 38.* ob eandem rationem simili modo discurrit, si tale Votum non quidem ad perpetuum, sed tamen ad longum tempus v. g. ad integrum annum suisset emissum.

Econtra validum erit Votum vitandi omnia peccata mortalia, vel certa venialia in specie, v. g. numquam deliberate mentiendi, sive etiam vitandi in genere illa peccata venialia, quæ non solum semiplene, sed plene deliberato animo committuntur. Ratio horum omnium est, quia similia etiam cum ordinario auxilio Divino moraliter vitari possunt. Sporer *loc. cit. n. 39.* Quinimo, si adsit internus specialissimus stimulus cum extraordinariis auxiliis Divinis, neque auderem declarare tamquam invalidum Votum absolutum non committendi quodcumque veniale. Certe S. Theresia vovit efficere semper, quidquid perfectius esse cognosceret. *

8. CONCL. II. Plures sunt divisiones Voti; ex quibus tamen præcipua est illa, qua Votum dividitur in simplex, & solemne. Ita communis; & patebit explicando singulas divisiones ejus. Igitur, quantum attinet ad præmissam divisionem, *Votum simplex* consistit in nuda & simplici promissione Deo facta sine alia solemnitate. *Votum solemne* dicitur illud, quod solemnizitur per susceptionem sacri Ordinis aut per Professionem Religionis ab Ecclesia approbatæ, ut dicitur *cap. un. de Voto in 6.* Et tale Votum solemne, est Votum perpetuæ Castitatis Ordinibus sacris annexum: quo pariter spectant tria Vota substantialia Religionum, nimirum Obedientiæ, Paupertatis, ac perpetuæ Castitatis, & si quæ alia sunt Vota Religionum approbatarum.

9. Unde non ex eo Votum solemne differt a Voto simplici, quod hoc sit factum privatim, illud publice; cum econtra possit accidere: sed ex eo, quod Votum solemne solemnizetur per susceptionem Ordinis sacri, vel Professionem Religiosam, ratione cujus aliquis magis se ponit in potestate Ecclesiæ quantum ad materiam Voti. Hoc quippe non fit in Voto simplici, cum ob id Ecclesia non accipiat majorem

jorem potestatem in sic voventem, sicuti vi Voti solemnis accipit in Clericos iu sacris constituros, ac in Religiosos solemniter professos: qua de causa hos ad Matrimonium ex post facto contrahendum illegitimavit Ecclesia, non autem contrahentes cum simplici Voto Castitatis, sed istos reliquit Divino judicio. Scotus 4. *dist.* 38. *q. un.* & alii.

10. Votum ulterius dividitur in personale, & reale. *Personale* est, quo DEO promittitur aliqua actio ipsius personæ voventis: ut cum quis vovet peregrinationem, jejunium, orationem, aut hujusmodi. *Votum reale* est, quo res aliqua DEO promittitur; utpota largitio eleemosynæ, aut alia res externa pretio æstimabilis. Addunt Doctores tertium membrum, nempe *Votum mixtum*, estque illud, quod ex utroque participat, ut, si quis voveat peregrinationem ad D. Virginem Lauretanam, ibique elargiri certam eleemosynam ad Ecclesiæ illius utilitatem, vel hujusmodi.

11. Votum dividitur rursus, in absolutum, & conditionatum. *Absolutum* est, quod independenter ab omni conditione emittitur. *Conditionatum* vero, quod fit sub conditione, ac proinde non impleta conditione illa nullam obligationem inducit: ut si quis voveat peregrinationem si a tali morbo convalescat, si suus filius sit sanitatem recuperaturus; nam non secuta convalescentia, aut sanitate filii, ad implendum Votum non tenetur. Et idem dicendum de similibus.

QUÆSTIO II.

Quæ sit Obligatio Voti?

SUMMARIUM.

12. *Transgressio Voti est mortalis ex genere.*
13. *Per accidens potest esse venialis.*
14. *In Juramento falso non excusat levitas materiæ, secus in violato, cur?*
(*b*) Juxta dicta dist. præc. n. 27. & 29.
* *Ex quo cognosci possit, num hæc vel illa materia sit levis? Additio I. & II.*
15. *Dubius de omissione Voti, non tenetur.*
16. *Solvitur instantia.*
(*c*) Tract. 1. dist. 3. n. 30. & 35.
17. *Certus de Voto, sed dubitans de intentione se obligandi, tenetur.*
18. *Votum sine temporis determinatione quando obliget?*
* *Quanta debeat esse dilatio Voti, ut sit peccatum mortale? Addit. I. & II.*
19. *Voti obligatio est personalis.*
20. *Dummodo excipiantur Vota realia.*
21. *Quid de Votis Communitatum?*
22. *Factum alienum si voveatur, quomodo explicandum?*
23. *Vovens tenetur implere Votum per seipsum.*
24. *Et impeditus non tenetur substituere alium.*
* *Duo Corollaria; Addit. I. & II.*

12. CONCL. Transgressio Voti ex genere suo est peccatum mortale. Ita communis. Ratio est: quia Votum tendit ad Fidelitatem DEO ex virtute Religionis præstandam. Unde dicitur *Eccl. cap.* 5. *Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere; displicet enim ei infidelis & stulta promissio, sed quodcumque voveris, redde: multoque melius est non vovere, quam post Votum promissa non reddere.*

13. CONCL. Nihilominus ob levitatem materiæ transgressio Voti efficitur venialis. Idem dic, si quis etiam in gravi materia voluisset expresse se tantum obligare sub levi. Ita pariter communis, & ratio est: quia Votum est quasi privata lex, quam sibi quis imponit; atqui in legibus excusare parvitatem materiæ a culpa mortali, uti etiam intentionem Legislatoris tantum sub levi obligare volentis, aliunde liquet. Sic qui singulis diebus vovit dicere tria *Pater & Ave*, & postmodum quandoque, secluso contemptu, omittit recitare, non peccat mortaliter ob levitatem materiæ. Similiter, si quis vovit recitare Rosarium in honorem B. MARIÆ Virginis, & postmodum omittit dicere pauca aliquot *Ave*, pari ratione non peccat mortaliter. Idem dicendum de similibus.

14. Nec dicas. Jurans falsum, etiamsi res sit parva, peccat mortaliter; ergo. Resp. enim negando consequentiam, & paritatem: quia in omni perjurio, etiam circa rem levem deliberate commisso, intervenit tota malitia perjurii, dum DEUS adducitur in testem falsitatis. (*b*) Secus est in Voto circa materiam levem violato, ubi proinde excusat levitas materiæ non minus, ac in furto. Accedit, quod, quamvis in Juramento assertorio levitas materiæ non excuset a peccato mortali, si quis deliberate falsum juret, ob rationem præmissam, nihilominus violatio Juramenti promissorii, si materia sub Juramento promissa sit levis, a pluribus Doctoribus excusatur a culpa mortali, prout dictum *Distinct. præc. num.* 32.

Additio I.

* Posito autem, quod libenter scire cuperes aliquam regulam, ex qua mensurari queat, num hæc vel illa materia Voti intermissa censeri debeat gravis vel levis? Resp. ex communi DD. illam materiam esse gravem respectu Voti, quæ spectatis omnibus circumstantiis censeretur gravis, si de ea ferretur Lex, seu Ecclesiasticum quodpiam præceptum sub mortali obligans: nam Votum obligat instar præcepti; cum sit quædam privata lex, quam quis sibimet imponit. Sic juxta Sanchez, Ledesman, & Dianam apud la Croix *lib.* 3. *part.* 1. *num.* 448. & apud Sporer *tract.* 3. *in Decal. cap.* 2. *sect.* 3. *num.* 85. Confessio mortalium, & communio, auditio Missæ, recitatio Breviarii &c. si voveantur, reputantur materia gravis, quia solent alias præcipi sub mortali, & in Voto censentur similia, eadem integritate atque iisdem modis assumpta, ac in præcepto. Unde simile Votum intermittens peccaret graviter, nisi vovens expresse tantum voluisset se obligare ad similia sub levi, quod tamen in materia gravi ordinarie non præsumitur, nisi aliunde clare constet. Sic ponamus in exemplo, quod aliquis jejunium voverit, talis sub gravi tenetur jejunare, & quidem obligatur ad abstinentiam tam a carne, quam a duplici refectione, nisi expresse aliter vovens voluerit. Ratio est: quia pari modo obligat Ecclesiæ Præceptum de Jejunio. Item, si vovit certas preces, tenetur recitare cum intentione, & aliquali attentione saltem illa, quæ requiritur ad substantiam Orationis, uti dicitur quoad Horas Canonicas.

Additio II.

* Ast hac responsione needum perfecte quietatus, indagabis ulterius. Utrum si quis materiam parvam e. g. trium *Pater & Ave* quotidie vi voti explendam non solum una alterave vice, sed frequenter infra annum intermittat, illæ materiæ parvæ sæpius intermissæ ad invicem uniantur moraliter: sicuti uniuntur plura parva furta commissa, sicque constituant unam materiam gravem, vi cujus propter frequentes tales omissiones peccatur graviter? Ad hoc dubium optime respondet la Croix *tom.* 2. *lib.* 3. *part.* 1. *n.* 450. quod equidem aliqui apud Dianam *part.* 3. *tract.* 5. *Resp.* 24. absolute dicant, materias illas non uniri, nec umquam peccari mortaliter, quantumcumque hæ parvæ materiæ sæpe omittantur: alii vero absolute teneant uniri, & peccari mortaliter, quando tam sæpe omittuntur, ut simul unitæ facerent aliquam materiam gravem. Azorius autem, Granado, Vasquez, Sanchez communiter probabilius distinguunt, & dicunt, si Votum erat affixum diei, materias illas parvas non uniri, sed obligationem extingui cum die; si autem tale Votum non erat affixum diei, materias has uniri, & obligationem supplendi transire ad sequentes dies, ideoque posse tandem perveniri ad materiam gravem. In dubio, an a vovente res promissa fuerit affixa diei, necne? Sotus, Ledesma, Suarez, Layman, Castropalao & Tannerus cum Diana *part.* 5. *T.* 5. *R.* 52. dant hanc regulam, ut Vota sint personalia, id est, de actione tantum præstanda a vovente v. g. de Orationibus, præsumatur obligatio esse affixa diei, & sic desinere cum die: si autem Vota sint realia, id est, de aliqua alia re præstanda v. g. de eleemosyna, præsumatur eleemosyna non desinere cum die, adeoque

foic

fore mortale, si tot diebus omittatur, ut fiat materia gravis. Ratio est: quia utraque Vota communiter fiunt cum tali intentione; ergo in dubio præsumuntur sic facta, quia ex communiter contingentibus est prudens præsumptio &c. atque hæc regula placet etiam Patri Sporer *loc. cit. n.* 105. Item P. Gobat *T.* 11. *num.* 85. ait, in similibus absolute esse recurrendum ad intentionem voventis, an nempe voluerit alio die recompensare, si uno die rem Deo promissam negligeret: in dubio autem præsumendum erit, quod noluerit obligationem unius diei copulare cum obligatione alterius diei, ideoque peccari tantum venialiter; quia ubi positive non constat aliunde, quod quis voluerit esse adstrictus sub gravi, obligationes potius sunt restringendæ, quam ampliandæ, quoniam præsumitur actus ita confectus, ut sit minus, quam fieri potest, onerosus. Menoch. *lib. 6. præsumpt.* 9. nam *Quidquid adstringendæ obligationis est, id, nisi palam verbis exprimatur, omissum intelligendum est. L. Quidquid* 99. *ff. de verb. Obligat.* *

15. CONCL. III. Qui dubitat, num Votum emiserit, nec ne? non obligatur Voto: & idem dicendum, si dubitet, fueritne Votum, vel dumtaxat propositum? præsumitur enim non fuisse Votum. Ita Engel *tit. de Voto. num.* 2. Reginaldus *lib.* 18. *num.* 276. & alii communiter, paucis exceptis. Ratio est: quia *In dubio melior est conditio possidentis*, iuxta *Reg.* 65. *Juris in* 6. Talis autem dubitans est in possessione suæ libertatis.

16. Nec obstat illa communis regula, quod *In dubiis tutior pars sit tenenda. c. Juvenis, de Sponsalibus*, cum concordantiis. Resp. enim, hanc regulam plerumque esse tantum de consilio, non de præcepto: vel quando est de præcepto, loquitur. præcipue de dubio practico, ad cuius depositionem quis se reflectere non potest; quia stante dubio practico, non licet contra conscientiam practice dubiam operari, ut iam suo loco (*c*) dictum.

17. CONCL. IV. Econtra si quis ex tenore verborum veram promissionem indicantium certus sit de Voto, dubitet autem, an habuerit intentionem se obligandi, aut sufficientem deliberationem? tenetur Voto. Ita Sanchez *lib.* 1. *de Matrim. disp.* 9. Sannig *dist.* 4. *de Relig. q.* 2. *n.* 6. & alii. Ratio est: quia tunc Votum stat in possessione, ac proinde obligat: præsumitur enim, Votum esse editum iuxta naturam Voti, id est, cum animo obligandi se, ac sufficienti deliberatione, quandoquidem de opposito post sufficientem disquisitionem constare nequeat. Excipe, si Votum fuerit emissum ante Septennium: tunc enim in dubio præsumitur usus rationis completus necdum adfuisse: quinimo teste Gobat apud la Croix *lib.* 3. *p.* 1. *num.* 387. in his partibus septemtrionalibus non debet facile censeri usus rationis perfectus ante novem annos advenisse.

18. CONCL. V. Votum sine temporis determinatione editum executioni mandari debet, cum primum commode potest. Ita communis. Et desumitur ex *cap.* 23. *Deuter.* ibi: *Cum Votum voveris Domino, non tardabis reddere, quia requiret Dominus Deus tuus: & si moratus fueris; reputabitur tibi in peccatum.*

Additio I.

* Quodsi quæras ulterius, quousque simile Votum differri possit absque mortali? Respondet denuo fundate cum Patre Sporer *tract.* 3. *in Decal. cap.* 2. *sect.* 3. *num.* 115. Pater la Croix *loc. cit. num.* 446. esse difficile id definire: interea tamen posse universaliter dici: quod Vota, quæ durant usque ad mortem, uti sunt Votum Religionis, votum suscipiendi sacros Ordines &c. minori tempore sint differenda, quam alia Vota e. g. peregrinationis, vel eleemosynæ, quæ non sic durant. Ratio est: quia hæc postrema Vota dilatione non minuuntur, sed quocumque tempore fiant, integre præstantur: econtra priora Vota dilatione minuuntur, quia, cum vi Voti, v. g. Religionis obligeris Deo servire usque ad mortem, quantum differs Votum, tantum detrahis de tempore serviendi specialiter Deo, & consequenter de Voto &c. Tamburinus cum S. Antonino apud Sanchez hic *cap.* 14. *num.* 21. existimat, quoad Vota indeterminato tempore emissa; quæ præterea non durant usque ad mortem, & respectu quorum ipsa dilatio nec quidpiam imminuit de fine Voti, nec grave habet periculum adjunctum propter oblivionem, aut aliud intercedens impedimentum omnino intermittendi, quod foret tantum peccatum veniale quantumcumque diu similia Vota differantur: quæ regula etiam plurimum placet Patri Sporer *loc. cit. n.* 116. atque ab eodem in praxi tuta pronuntiatur. Econtra vero Ferdinandus Castropalao hic *n.* 7. judicat satis rigorose: nimirum quoad Votum Religionis fore mortale, si sine omni prorsus rationabili causa differatur ultra sex menses, quoad reliqua Vota autem saltem non a mortali excusat, si sine causa differantur ad duos, tresve annos quamvis hac dilatione non minuantur. Ratio ipsius est; quia suo judicio in hoc videtur gravis deordinatio, sicuti si rem homini debitam tamdiu differres dare sine aliqua causa rationabili. *

Additio II.

* Cæterum hoc quoque ex Doctoribus teste Busenbaum hic poterit esse consolationi, quod minor causa requiratur ad differendum, quam ad omittendum ex integro Votum. Pater Sporer more suo practice & valde utiliter *loc. cit. num.* 112. *& seqq.* ponit aliquas causas & casus licite differendi executione alicujus Voti per duas sequentes Resolutiones. I. Sufficiens causa differendi Votum sine determinato tempore emissum censetur esse, si spes sit quod Votum postea commodius, utilius, & cum majori devotione fit executioni mandandum: id enim cedit ad majorem DEI gloriam & honorem, v. g. qui vovit peregrinationem ad aliquam ædem sacram, exspectare potest usque ad certum Festum, in quo ibidem magna celebratur solemnitas. II. Adolescens, qui vovit ingredi Religionem, potest exspectare ad tempus magis aptum, donec ætate & viribus convalescat ad perferendum magis rigorem Ordinis vel donec necessariis scientiis plus imbuatur, si futurus sit Clericus, sive donec utilem Monasterio artem perfectius addiscit, si recipiendus esset pro Laico. Certe noster doctissimus Corduba Juvenem duodecim annos natum, ac nostram Seraphicam Religionem voventem sentit, posse differre ingressum usque ad 17. vel 18. ætatis annum ut interim sufficiens robur ad supportanda Ordinis onera acquirat.

19. CONCL. VI. Obligatio Voti est personalis, ita ut solum voventem, & non aliam personam obliget, dummodo excipiantur Vota realia. Ita Layman *lib.* 4. *tract.* 4. *cap.* 3. *num.* 6. *&* 10. cum communi. Ratio desumitur ex illo *Psalm.* 65. *Reddam tibi Vota mea, quæ distinxerunt labia mea.* Accedit ratio: quia obligatio Voti ex propriæ voluntatis consensu nasci debet, cum sit quasi privata quædam Lex; ergo non alium, quam ipsum voventem aut consentientem obligat. Additur hic notanter, *aut consentientem:* quia, si quis in se sponte suscipiat obligationem exequendi alterius Votum, tenetur; nam tunc non ex aliena, sed ex propria voluntate obligatur, quia obligationem alterius in se sponte suscipit.

20. Dicitur in Conclusione, *dummodo excipiantur Vota realia:* siquidem horum Votorum obligatio transit ad hæredes *arg. c. Ex parte de Censibus.* & fatentur passim Doctores. Ratio est: quia Vota realia obligant voventem, non quomodocumque, sed quatenus est dominus rei promissæ; ergo sicut dominium rei illius, ita & obligatio vi emissi Voti realis eidem annexa transit ad hæredem, supposito, quod deductis debitis, & expensis funeris adhuc aliquid de bonis defuncti superstit: nam hoc ipso, quod quis hæreditatem adit, censetur contractum inivisse ad solvenda omnia defuncti debita, & Vota realia. Hinc Sanchez *lib.* 4. *in Decal. cap.* 15. *num.* 25. ait, hæredem obligari ad solvenda defuncti Vota realia, non vi Voti (nam & hoc solum voventem afficere potest) sed vi contractus memorati.

21 Ex data Conclusione, ac præsertim priori parte ipsius Infertur I. cum Layman *lib.* 4. *tract.* 4. *cap.* 3. *num.* 6. citante Suarezium, Vasquez & Sanchez: quodsi Communitas aliqua certum Votum ediderit, quotannis v. g. peregrinationem instituendi, Posteri eorum non obligentur ex virtute Religionis, seu vi Voti, in quod ipsi non consenserunt: quamvis interdum

dum ratione pacti, vel statuti, aut longæ consuetudinis ab Ordinario Loci tacite vel expresse approbatæ subsit obligatio ejusmodi Votum observandi prout amplius explicat Sanchez *cit. c.* 15. *num.* 16. *& seqq.*

22. Infertur II. Quod factum alienum voveri non possit, v. g. alium jejunaturum, Religionem ingressurum &c. Ne autem irrita omnino sit ejusmodi Voti promissio, non raro usurpata, ita explicari debet, quod animus voventis fuerit obligare se ad curandum quantum in ipso est, ut alter promissum adimpleat: sic enim non alienum, sed potius proprium factum promittitur. Unde liberi non obligantur Voto parentum offerentium eos Religioni, nisi ex debito quodam honestatis, aut nisi intelligentes consentiant, vel postea ratificent: alioquin jure contradicere possent, eo quod Religionis ingressus liber esse debeat. *c. Præsent.* 20. *quæst.* 3.

23. Infertur III. Quod vovens teneatur Votum personale per seipsum implere, & non liberetur, si per alium impleat, v. g. qui vovit, se jejunaturum, vel peregrinaturum &c. non satisfacit, si alium roget, ut loco sui jejunet, peregrinetur &c. Ratio est: quia vovens factum proprium promisit; ergo ad illud ipsemet obligatur. Ex quo

24. Infertur ulterius, quod, si quis Votum suum personale ipsemet implere non possit, non teneatur alium rogare, vel substituere, qui impleat. Ratio est: quia actus se non extendit ultra intentionem agentis *arg. cap. ult. de Præbendis*, cum concordantiis: atqui intentio voventis fuit (uti supponitur) se facturum, v. g. se oraturum, jejunaturum, peregrinaturum &c. ergo ipse solus obligatur, & consequenter, si id præstare non possit, cessat obligatio Voti, nec tenetur illud per alium implere, nisi etiam ad hoc sese obligare intenderit. Quamquam substituere alium in casu justi impedimenti procul dubio sit laudabile; & in eo casu substitutus, si in se hoc onus suscipere promiserit, etiam exequi tenebitur, *cap. Licet. de Voto &c.*

Additio I.

* Quæres I. An, si quidam copulative, seu insimul coniunctim vovit peregrinari v. g. Oettingam, & ibidem simul offerre Calicem in honorem B. Virginis: postea autem ante Voti executionem moriatur, an, inquam, hæredes defuncti teneantur aliquid præstare, & quid? Ante responsionem suppono I. Simile Votum esse mixtum, id est partim personale, partim reale, uti consideranti patet. Supp. II. Posse unum alteri annecti vel tamquam præcise accessorium, vel etiam ut æque principale. Si annectitur tamquam accessorium, tunc qui liberatur a principali, ordinarie etiam liberatur ab accessorio: nam accessorium sequitur naturam sui principalis *Reg.* 42. *Juris in* 6. Econtra vero si alterum connexum foret æque principale, potest quis liberari ab uno, quin eximatur ab altero, uti patebit ex proxime dicendis. H. S.

Resp. I. Nisi ante mortem alter expresse obligasset hæredes sub exclusione alias ab hæreditate, hi non tenerentur loco defuncti peregrinationem instituere, nec etiam illas expensas, quas alter sub itinere alias facere debuisset, illuc mittere, ut ponantur in cippo. Ratio primi est; quia Votum peregrinandi est personale, quod juxta iam dicta non transit ad hæredes. Ratio secundi est, quia expensæ sub itinere peregrinationis faciendæ sunt respectu peregrinationis præcise quid accessorium, adeoque extincta obligatione quoad principale etiam extinguetur quoad accessorium. Profecto ob eamdem rationem ipsemet vovens, si necdum mortuus, bene tamen infirmus lecto foisset affixus, neutiquam fuisset obligatus pecunias sub itinere alias consumendas mittere ab locum peregrinationis. Resp. II. Tenentur tamen hæredes ad locum peregrinationis mittere Calicem saltem in æquivalenti. Ratio est: quia quoad hoc erat Votum reale, & æque principaliter annexum, uti præsumitur in rebus tanti pretii, nisi expresse aliter constet de mente voventis, adeoque transit ad hæredes. Sporer *loc. cit. n.* 136. & alii. Quodsi res similis cum peregrinatione promissa foret exigui pretii e. g. si quis vovisset simul cum peregrinatione ponere in cippum quosdam crucigeros &c. crederem illam rem promissam esse merum quodpiam accessorium, quod extinguitur cum suo principali: interea tamen pro maiori securitate suaderem ut illi crucigeri offerantur in alia simili Ecclesia.*

Additio II.

* Quæres II. De qua substantia, & quanti pretii debeat esse Calix Voto promissus & mittendus ab hæredibus ad locum peregrinationis? Respondeo cum Sanchez, Sporer, Suarez & aliis, nec requiri, ut dictus Calix conficiatur ex auro, nec sufficere, ut sit ex cupro, vel stanno. Quare debeat esse argenteus: ex tali enim materia communiter solent confici Calices *arg. c. Ut Calix.* 45. *de Consecrat. dist.* 1. pretium autem Calicis non debet quidem esse adeo magnum; ast tamen competens, prout ibidem communiter ad Missæ Sacrificium adhiberi solet, consideratis simul circumstantiis ipsius status personæ voventis, & aliis. Sic etiam, quando quis vovisset in perpetuum certæ Ecclesiæ providere de vino quoad celebrationem Missarum, tam ipse, quam, eo mortuo, Successores tenerentur dare vinum non quidem adeo generosum, nec tamen etiam sufficeret infimæ sortis, sed obligarentur in dubio dare mediocre, prout communiter solet applicari in illa vicina. Cæterum generalius loquendo, quando attentis omnibus circumstantiis quis in dubio se resolvere nequit circa quantitatem vel qualitatem, aut numerum, seu pondus & mensuram ipsius rei promissæ, consolationi esse & pro resolutione deservire poterit textus Juris Canonici *cap. Ex part.* 18. *de Censibus.* ubi dum dubitatur, in quanam mensura res promissa solvi debeat Pontifex respondit sequentibus notabilibus formalibus: *Cum non constet ad quam mensuram antecessores eorum prædicta Vota persolverint, credimus distinguendum, utrum habitatores regionis ipsius qui ea continuo persolverunt, ad unam eamdemque mensuram hujusmodi vota persolverint, an ad varias & diversas? In primo enim casu ad eamdem & illi solvere sunt cogendi. In secundo volentes solvere ad minorem, non sunt cogendi, ut ad majorem persolvant:* NB. *quoniam, cum hujusmodi vota gratuita fuerint ab initio, benignius sunt a viris Ecclesiasticis exigenda, ne tamquam Exactores videantur lucris temporalibus inhiare.*

QUÆSTIO III.

De Cessatione, Commutatione, & Irritatione Votorum.

SUMMARIUM.

25. *Obligatio Voti quatuor modis desinere potest.*
26. *Cessante causa finali cessat Votum.*
27. *Cessat etiam Votum ob mutationem materiæ.*
28. *Clausula in omni Voto subintellecta.*
(d) Dist. præc. n. 23.
29. *Votum conditionale cessat non impleta conditione.*
30. *Quid de Votis temporalibus? Vel affixis certo tempori?*
* *Ex quo cognoscatur, Votum esse certo tempori affixum?*
31. *Votorum Commutatio propria auctoritate potest fieri in melius.*
32. *Limitatur hoc.*
33. *In Professionem Religiosam omnia Vota commutantur*
34. *Quid de Commutatione Voti in opus æquale?*
* *Qualis tunc requiratur causa?*
35. *Vota a quibus irritari possint?*
36. *Corollaria.*
(e) Dist. præc. n. 23.
37. *Limitatio circa potestatem irritandi Vota.*
38. *Impuberum Vota omnia possunt irritari a Parentibus. Pubertas quando incipiat?*
39. *Prælati an, & quæ Vota Religiosorum irritare possint?*
40. *Quid de Votis liberorum puberum, & servorum?*
41. *Et quid de Votis Conjugum?*
Ratio generalis dictorum.

25. ADVERTENDUM cum Doctoribus communiter, quatuor potissimum modis obligationem Voti desinere posse. I. Per Cessationem; cum

cum nempe Votum ex se ipso cessat obligare absque alia commutatione, irritatione, vel dispensatione, quod variis ex causis contingere potest, uti mox dicetur. II. Per Commutationem. III. Per irritationem Voti, auctoritate Superioris factam. IV. Per legitimam Dispensationem, quæ contingit tunc, quando legitima Superioris auctoritate ex causa rationabili cum vovente super Voto dispensatur. De quibus tribus prioribus per sequentes Conclusiones plura, de Dispensatione vero in subsequenti quæstione.

26. CONCL. I. Quantum imprimis attinet ad Cessationem Votorum, cessante causa finali ac principali Voti cessat quoque obligatio ejus: v. g. si vovisti, te peregrinaturum pro impetranda valetudine filii, is vero ante peractam peregrinationem moriatur, liberatus es a Voto. Item, si misericordia motus erga alium, quem in lacero habitu videbas, vovisti ei dare eleemosynam: si is pauper non est, non teneris; quia causa finalis hujus largitionis erat sublevatio pauperis. Ita Suarez *lib.* 4. *de Voto cap.* 18 & alii.

27. CONCL. II. Cessat insuper obligatio Voti ob mutationem materiæ, si videlicet ea fiat impossibilis, illicita, indifferens, aut maioris boni impeditiva. Ratio est: quia in eiusmodi casu neque Votum incipere potuisset, cum hoc debeat esse de re possibili, licita, bona, & maioris boni non impeditiva. Idem dicendum in casu, si postea tam notabilis rerum mutatio accidat, vel specialis & inopinatus casus occurrat, ut rationabiliter præsumi possit, voventis intentionem ad eiusmodi eventum, aut casum specialem se non extendisse. Ratio est: quia actus non se extendit ultra intentionem agentis. Accedit, quod lex positiva in eiusmodi casibus per epicheiam soleat admittere benignam interpretationem; ergo idem dicendum de Voto, utpote quæ est lex quædam privata, quam ipsemet vovens sibi imposuit.

28. Quinimo in omni voto tacite subintelligitur isthæc conditio: *Si res in eodem statu permanserit;* prout a pari supra (*d*) de Juramento dictum est. Sic qui vovit peregrinationem longam, vel magnam eleemosynam, superveniente gravi morbo, aut inopinata depauperatione non tenetur voto. Similiter sicut ægritudo v. g. excusat a præcepto ieiunii Ecclesiastici, ita etiam sufficit ad excusandum ab observatione ieiunii Voto promissi: & idem de similibus.

29. CONCL. III. Votum conditionatum cessat obligare, si non impleatur conditio apposita: sic qui vovit peregrinationem, si sanitatem filio, vel aliud beneficium obtineat, hoc non obtento ad Votum non tenetur. Ratio est: quia generaliter conditio apposita suspendit actum, eaque non eveniente nihil debetur; cum non fuerit animus sese obligandi, nisi in eventu ipsius conditionis.

30. CONCL. IV. Qui Votum temporale emisit, v. g. Votum Castitatis ad biennium, elapso biennio liber est a Voto. Idem est de Voto affixo certo tempori, puta ieiunandi diebus Sabbatinis in honorem B. MARIÆ Virginis: nam, si intermisit eo die ieiunium, sive culpabiliter, sive sine culpa, amplius alio die non tenetur ieiunium illud peragere. Ita Doctores communiter, ac præsertim Herincx *part.* 3. *Theologiæ. disp.* 4. *de Voto, quæst.* 4. neque enim vovens voluit se obligare, nisi pro tali determinato tempore.

Additio.

* Cæteroquin speciale signum est, quod quis rem promissam voluerit affigere certo tempori, si ob particularem devotionem talis temporis vel aliam specialem connexionem cum tali tempore Votum illud fuisset emissum, uti cum communi notat Sanchez *lib.* 4. *Moralium. cap.* 14. *n.* 25. *& seqq.* e. g. vovisti audire Sacrum die Veneris ob specialem devotionem Passionis Domini, vel ieiunium die Sabbati in honorem B. Virginis, sive ex eadem ratione singulis diebus Sabbatinis totius anni, aut in aliquo pro. festo specialis tui Patroni, si tali die omittas culpabiliter, vel inculpabiliter, non teneris supplere altero die. Idem dic, si vovisses peregrinari Romam Anno Sancto, nam & hoc Votum cessat Anno Sancto transacto. Sporer *tract.* 3. *in Decal. cap.* 2. *sect.* 3. *num.* 101. *

31. CONCL. V. Quantum attinet ad Votorum Commutationem, vovens proprio arbitrio potest Votum suum commutare in id, quod spectatis omnibus manifeste melius, seu præstantius est. Ita communior Doctorum apud Sanchez *lib.* 4. *in Decal. cap.* 49. & Layman, *cit. tract.* 4. *cap.* 8. *n.* 19. & desumitur ex Jure Canonico *c. Pervenit.* 3. *de Jurejurando.* ibi: *Non enim propositum aut promissum infringit, qui in melius illud commutat,*

32. Hoc autem intelligendum, si opus sit manifeste melius: nam in dubio stat possessio pro obligatione Voti ad rem promissam, quæ proinde mutari non potest sine Superioris auctoritate. Excipi etiam debent Vota Summo Pontifici reservata: qualia sunt quinque, videlicet Votum perpetuæ Castitatis, Religionis, Peregrinationis Romanæ, seu ad limina Apostolorum, Peregrinationis ad S. Jacobum in Compostella, & Peregrinationis in Terram Sanctam. Siquidem horum commutationem ipsemet Papa sibi propriam reservavit, ac proinde in alia, etiam manifeste præstantiora opera (sola Professione Religiosa excepta) sine Summi Pontificis auctoritate commutari nequeunt.

33. Dicitur, *sola Professione Religiosa excepta*: nam in Votum Religiosæ Professionis possunt commutari omnia Vota antecedentia tam realia, quam personalia, etiam Summo Pontifici reservata; prout habetur *c. Scripturæ, de Voto.* ubi dicitur: *Reus fracti Voti aliquatenus non habetur, qui temporale obsequium in perpetuam noscitur Religionis observantiam commutare.*

Supra quod Capitulum Juris Canonici S. Thomas 2. 2. *q.* 88. *art.* 12. *ad* 1. doctissime ita discurrit: *Omnia alia Vota sunt particularium operum: sed per Religionem homo totam vitam suam Dei obsequio deputat; particulare autem in universali includitur, & ideo Decretalis in c. Scripturæ, de Voto, dicit, quod reus fracti Voti non habeatur, qui temporale obsequium in perpetuam Religionis observantiam commutat. Hinc Religionem ingrediens non tenetur implere Vota vel Jejuniorum, vel Orationum, vel aliorum hujusmodi, quæ existens in sæculo fecit: quia Religionem ingrediens moritur priori vitæ. Et etiam singulares observantiæ Religioni non competunt, & Religionis onus satis hominem onerat, ut alia superaddere non oporteat.* Ita ille.

34. CONCL. VI. Commutatio Voti in aliud opus æquale, proprio voventis arbitrio fieri non potest, sed opus est auctoritate Prælati puta Papæ, vel Episcopi, aut eius, qui ab his habet commissionem seu potestatem delegatam. Ita Sanchez *lib.*4. *Decal. cap.* 49. *n.* 13. Layman *n.* 19. Sannig. *dist.* 4. *de Voto. quæst.* 4. *n.* 3. & communior contra quosdam alios, qui putant, per quemlibet Confessarium posse Votum commutari in opus æquale. Ratio Conclusionis est: quia commutatio Voti est actus iurisdictionis. *arg. cap.* 1. *de Voto.* ergo ea non competit Confessario, nisi habeat potestatem delegatam, sed solis Prælatis. Nec obstat, quod quilibet possit Votum suum commutare in id, quod est manifeste melius, absque alia iurisdictione. Resp. enim, id fieri ex eo, partim quia promissio rei minoris abunde solvitur in præstatione rei maioris: partim quia is, cui fit Votum (nempe Deus) consentit in solutionem melioris. *arg. cit. c. Scripturæ. de Voto.*

Additio.

* Porro ut commutatio ab habente potestatem fiat debito modo in aliud opus æquale, requiritur aliqua causa, sufficit tamen quævis rationabilis e. g. specialis utilitas vel consolatio &c. ipsius voventis. Quinimo in Jubilæo, aiunt Suarez, Gobat, Sanchez & alii apud la Croix *loc. cit. n.* 525. sufficere generalem causam boni communis, ob quod datum est Jubilæum. Quando autem contingeret ista Voti commutatio ab aliquo habente potestatem dispensandi in aliud opus minus, quoniam tunc esset simul partialis dispensatio, requireretur maior causa, non tamen tanta, quanta desideratur ad dispensandum ex integro. Videantur causæ pro legitima dispensatione *num.* 50. allegandæ, quæ certo pugnant a fortiori, si saltem

tem aliqualis interveniat commutatio: quinimo pro tunc non requiritur in tanto gradu, eo ipſo, quoniam ſimul aliquid aliud, quamvis minus materiæ promiſſæ ſubrogatur. Cæterum facta ſemel per legitimam Juriſdictionem commutatione prius Votum omnino ceſſat, niſi aliter expreſſe diſpoſuerit commutans, hincque, ſi ſubrogatum ſucceſſu temporis evaderet inutile vel moraliter impoſſibile, non teneretur quis loco ſubrogati redire ad prius Votum. La Croix, *lib.* 3. *part.* 1. *n.* 516. *

35. CONCL. VII. Quantum attinet ad Irritationem Votorum: Vota facta de re in alterius poteſtate conſtituta irritantur, ſi hic contradicat, & opus promiſſum abſolute nolit fieri. Ita D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 88. *art.* 8. & Doctores communiter. Idque intellige, quod ad hujuſmodi irritationis validitatem nulla alia requiratur cauſa, præter ipſam Superioris voluntatem. Ratio eſt: quia, ut Votum obliget, præter alia requiritur, quod perſona vovens ſit ſui iuris quoad illud quod Voto promittitur: neque enim poteſt quis per promiſſionem ſeſe firmiter obligare ad id, quod non eſt in ſua poteſtate, ſed in poteſtate alterius.

36. Hinc *Numer. cap.* 30. mandatur, quod ſi mulier quæ vel eſt in domo patris atque in ætate adhuc puellari, vel maritum habuerit, quidpiam voverit, & ſic ſe Juramento adſtrinxerit, ſi pater aut maritus eius contradixerit, tam Vota quam Juramenta eius irrita ſint, nec eam obligent, eo quod pater, aut maritus contradixerit. Et hoc idem dicendum eſt de aliis huiuſmodi perſonis, quæ non ſunt omnimode in ſua poteſtate, ſed ſub poteſtate alterius, atque adeo non habent liberam facultatem vovendi, ut ſunt Religioſi, ſervi, filiifamilias &c. Hi tamen vovendo non peccant, quia in eorum Votis ſubintelligitur tacita conditio: *Si placuerit Superioribus meis, voveo, hoc vel illud me facturum*, ut dictum ſuperius. (*e*)

37. CONCL. VIII. Nihilominus allata doctrina ſeu Concluſio proxima, intelligenda eſt de iis dumtaxat Votorum materiis, in quibus præfatæ perſonæ voventes non ſunt ſui iuris, ſed ſubiectæ poteſtati alterius: nam Vota quoad alias materias facta, in quibus dictæ perſonæ non ſubiiciuntur alterius poteſtati, valida ſunt, neque irritari poſſunt. Eſt ſatis communis inter Doctores: quia tunc ceſſat ratio in priori Concluſione allata, nempe ſubiectio reſpectu alterius, ob quam dumtaxat datur poteſtas irritandi Vota. Res tota magis patebit exemplis, atque inductione: itaque

38. I. Conveniunt Doctores cum D. Thoma 2. 2. *q.* 88. *art.* 9. omnia Vota impuberum ſive perſonalia, ſive realia, irritari poſſe a Patre, Tutore, aut aliis perſonis, quarum poteſtati ſubſunt: idque accidit tum ob defectum rationis, quem impuberes patiuntur, tum quia ſunt naturaliter ſub cura Parentum, vel Tutorum, qui eis loco Parentum ſunt. Porro in maſculis ad pubertatem requiruntur quatuordecim anni completi, in fæminis vero duodecim anni completi; antea vero cenſentur impuberes. Nec obſtat, quod quandoque ante dictam ætatem cuipiam adveniat iudicii maturitas, aut quis etiam Votum ingrediendæ Religionis emiſerit. Adhuc enim irritari poſſunt talia Vota ab impubere edita, ut docet Sanchez *lib.* 4. *Decalog. cap.* 35. *n.* 11. Layman. *loc. cit. cap.* 7. *n.* 10. & alii, eo quod Jura quoad hoc non diſtinguant.

39. II. Conveniunt Doctores, id, quod proxime dictum eſt de impubere, videlicet omnia vota ejus irritari poſſe a Patre, pariter intelligendum eſſe de Religioſis profeſſis; utpote qui per Votum obedientiæ penitus abnegarunt propriam voluntatem, neque amplius habent velle & nolle. Excipe tamen Votum Religionis arctioris ingrediendæ: utpote ad quam tranſitus eiſdem Religioſis a Jure conceditur, *c. Licet de Regularibus*, ſimulque ea Vota, quæ ipſamet Ordinis conſtitutio efflagitat; nam talia non poſſe a Prælatis irritari, palam eſt.

40. III. Loquendo de Votis liberorum puberorum adhuc in patria poteſtate exiſtentium, quidquid pauci contradicant, ſatis etiam inter Doctores convenit, quod Pater non poſſit omnia Vota liberorum puberum irritare, ſed ea tantum, quæ patriæ poteſtati præjudicium afferunt; puta, quæ liberam & expeditam familiæ gubernationem impediunt, vel filium aut filiam nimis abſtrahunt ab obedientia & cura paterna, & hujuſmodi; nam in his ſolum filius puber eſt ſubjectus Patri. Et eadem ratione Vota ſervorum, ſive mancipiorum, illa tantum a Dominis irritari poſſunt, quæ, & quatenus ſervitutis obligationi officiunt.

41. IV. Conveniunt paſſim Doctores, quod maritus non poſſit omnia Vota uxoris irritare, ſed ea tantum, quæ, & quatenus juri ſuo, quod habet ad conjugii uſum, & familiæ gubernationem, præjudicium afferre poſſunt. Prout viciſſim etiam uxor ea ſolummodo Vota mariti reſcindere, atque irritare poteſt, quæ derogant iuri ſuo, quod habet in corpus mariti, v. g. ne abſtinentia immoderata affligatur, & huiuſmodi. Ratio horum omnium generalis eſt ea, quæ affertur in utraque præmiſſa concluſione: quia Vota poſſunt irritari a Superiore in his tantum, in quibus alter ipſi ſubiicitur: atqui filiifamilias, ſervi, uxor, &c. non ſubiiciuntur parentibus, dominis, marito &c. quoad omnia, ſed tantum quoad aliqua, ipſorum ſtatum concernentia, de quibus paſſim, & fuſius Auctores: ergo.

QUÆSTIO IV.

De Poteſtate diſpenſandi in Votis.

SUMMARIUM.

42. *Datur in Eccleſia Dei poteſtas diſpenſandi in Votis.*
43. *Hæc poteſtas reſidet generaliter pro toto Orbe in Papa.*
Quibus aliis ea competat? remiſſive.
44. *Quam poteſtatem diſpenſandi in Votis habeant Confeſſarii Ordinum Mendicantium.*
45. *Vota Summo Pontifici reſervata, quæ?*
46. *Ea ſunt ſtricte interpretanda.*
Quid de Voto Caſtitatis non perpetuo, vel non integro?
Item de Voto conditionato?
Ac pœnali?
47. *Limitatio quoad Confeſſarios Mendicantium.*
* *Ulterior Doctrina quoad Confeſſarios Mendicantium.*
48. *Poſſunt Mendicantes diſpenſare ad petendum debitum cum conjugibus inceſtuoſis, & contrahentibus cum Voto Caſtitatis, & qui?*
* *Quomodo poſſint cum ſimilibus diſpenſare?*
49. *Diſpenſatio in Votis, ut ſit valida, requirit cauſam.*
50. *Cauſæ juſtæ diſpenſandi in Votis, quæ?*
(*f*) Juxta dicta n. 4.
(*g*) Ut dictum n. 27. & ſeqq.
51. *An prædicta habeant locum in Votis in favorem tertii emiſſis?*
52. *Qui poteſt diſpenſare in Votis, an idem poſſit in Juramentis?*
(*h*) Diſt. præc. n. 41.
53. *Quid de Regularibus Mendicantibus?*
* *Introductio ad Appendicem.*

42. CONCL. I. Certum eſt inter Catholicos, dari poteſtatem in Eccleſia Dei diſpenſandi ſuper Votis, ipſi a Chriſto conceſſam. Patet hoc tum ex perpetua praxi, & traditione Eccleſiæ, tum ex illa generali poteſtate, D. Petro, ac legitimis eius Succeſſoribus a Chriſto conceſſa *Matth.* 16. & 18. *Tibi dabo claves Regni cœlorum &c. Et quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis.* Nam ly *quodcumque ſolveris*, etiam Diſpenſationem, ſeu ſolutionem a Voto, & Juramento, complectitur. Quomodo autem Diſpenſatio in Votis, & Juramentis fieri poſſit, non obſtante, quod eorum obligatio ſit Jure Divino, dictum eſt ſupra *Tract.* 2. *diſt.* 4. *n.* 25. & 26.

43. CONCL. II. Eiuſmodi poteſtas diſpenſandi in Votis, primario, ac generaliter pro toto Orbe; ex Jure Divino reſidet in Summo Pontifice, tamquam legi-

legitimo Petri Successore, Christique in terris Vicario: ut patet ex citato S. Scripturæ textu, specialiter de D. Petro, ac legitimis ejus Successoribus loquente. Quibus aliis autem, sive Jure ordinario, sive ex delegata potestate, aut privilegiis a Summo Pontifice sibi concessis id competat, quilibet in particulari, considerato suo statu, melius dignoscere poterit. Nihilominus loquendo de Seraphici Ordinis privilegiis, sit

44. CONCL. III. Confessarii Ordinum Mendicantium, & qui participant in eorum privilegiis, habent potestatem delegatam dispensandi in omnibus Votis (simulque commutandi omnia Vota etiam jurata, ex extensione Gregorii Papæ XIII.) in quibus de jure ordinario dispensare possunt Episcopi. Ita Herincx *dist.* 4. *de Voto*. *q.* 6. *num.* 66. id ex plurium Summorum Pontificum concessionibus copiose demonstrans. Quamvis enim Innocentius VIII. hinc exceperit vota peregrinationis ultra duas dictas: tamen ex concessione aliorum Pontificum, ac nominatim Eugenii IV. Pauli III. & Gregorii XIII. dicta restrictio est sublata; ut patet ex Compendio Privilegiorum Mendicantium *V. Votum. in Capucini Annotatione*. & Emman. Roderico. *Tom.* 1. *Quæst. Regul. quæst.* 63. *art.* 3. & 4.

45. Dicitur notanter, *in quibus de Jure ordinario dispensare possunt Episcopi*. Siquidem Episcopi, etsi jure ordinario possint dispensare in omnibus aliis Votis, non tamen in iis (extra casum necessitatis, & impedimenti recursus ad Summum Pontificem) quæ sunt Papæ specialiter reservata. Et quidem ciusmodi Vota Summo Pontifici reservata regulariter sunt quinque, scilicet Votum Castitatis perpetuæ (subintellige, & integræ) Votum Religionis ab Ecclesia approbatæ, Votum peregrinationis Romam ad limina Apostolorum, peregrinationis ad S. Jacobum in Compostella, & peregrinationis in Terram Sanctam. Unde in his neque Confessarii Ordinum Mendicantium dispensare possunt, utpote quæ Summo Pontifici specialiter reservantur, & in Regularium privilegiis communiter excipiuntur.

46. Porro hæ exceptiones, cum iuri ordinario Episcoporum præiudicent, ceu odiosæ sunt strictæ interpretationis, ac proinde in propria verborum significatione accipiendæ. Unde Episcopi iure ordinario (consequenter Confessarii Ordinum Mendicantium, & Communicantium in privilegiis eorum rite approbati, ex delegata potestate sibi a Summis Pontificibus concessa) possunt dispensare in Voto Castitatis non perpetuæ, sed ad certum dumtaxat tempus promissæ v. g. ad annum, vel decennium. Item in Voto Castitatis non integræ v. g. non fornicandi, non nubendi, non petendi debitum, servandi virginitatem dumtaxat, quæ per unicum lapsum carnis irrecuperabiliter amittitur, fitque postmodum observatu impossibilis: secus, si vovens virginitatem intendisset per talia verba sese obligare ad Castitatem absolutam: nam Deus intuetur cor, sicque Votum hoc, utpote Castitatis absolutæ ac perpetuæ, foret indispensabile per Papa inferiorem. Item possunt supradicti dispensare in Voto conditionato ante conditionem impletam; ut, si voveat quis Religionem, aut Castitatem perpetuam, si ex morbo convalescat, poterunt dispensare in Voto, antequam hæc conditio impleatur: secus, si Votum impleta conditione omnino purificetur, ut habet Herincx *cit. disp. quæst.* 6. *num.* 62. estque probabilior, quamvis Sanchez *lib.* 8. *de Matrim. disp.* 10. *num.* 13. & Diana *part.* 3. *tr.* 5. *resol.* 25. cum aliis non improbabiliter asserant, etiam post impletam conditionem posse Episcopum dispensare. Item possunt prædicti dispensari a supradictis in Voto pœnali v. g. si fornicatus fuero, voveo me ingressurum Religionem, sive ante (ut est communior sententia) sive post eventum peccati, atque incursam pœnam; prout sentit cit. Sanchez *num.* 7. & 8. citans non paucos alios Auctores.

47. Notanter autem hactenus dictum, *in quibus de jure ordinario possunt Episcopi dispensare*: ut excipiantur illi casus, in quibus competit Episcopis facultas dispensandi etiam in Votis Papæ reservatis, ratione necessitatis extraordinariæ, & quando est impedimentum adeundi Summum Pontificem. In illis enim casibus, ut docet Layman *cap.* 8. *n.* 16. citans alios, nequeunt Confessarii Ordinum Mendicantium, vel Communicantium in privilegiis eorumdem dispensare; sed opus est recursu ad Episcopum; quamvis nonnullis, ab Herincx relatis *loc. cit. n.* 69. prædicta limitatio non placeat.

Additio.

* Licet autem quoad quinque Vota reservata, quando eadem fuerunt certa, & non solum dubia, ac præterea absoluta, & determinata, Confessarii Ordinum Mendicantium nequeant dispensare quoad substantiam, poterunt tamen cum gravi causa quoad indeterminata, seu alternativa e. g. *voveo ire Romam, vel per mensem jejunare*; item etiam in Votis determinatis quoad circumstantias accidentales talibus Votis additas. Ita communis teste Sporer *tract.* 3. *in II. Præcept. Decal. c.* 3. *sect.* 3. *n.* 67. Ratio horum est: quia reservatio est odiosa, sicque restringenda. Hinc, prout cum aliis notat la Croix hic *n.* 544. si vovisti ire Romam ad limina Apostolorum pedester, vel hoc anno, aut sub habitu cuiusdam Eremitæ, seu semper per viam mendicando &c. possunt hæ circumstantiæ ex gravi ratione tolli, vel adhuc melius commutari, ut e. g. per currum, alio tempore commodiori, vel in vestibus ac expensis tuis illuc te conferre queas. Item supposito, quod Votum illud absolutum iam fuerit aliquando a Summo Pontifice commutatum in aliam materiam, prædicti Confessarii sunt prædıti potestate cum valde gravi ratione circa illam alteram materiam dispensandi, vel magis denuo in aliud distinctum opus commutandi. Ita Sanchez *l.* 8. *de Matrim. disp.* 9. *n.* 20. & Card. Lugo *lib.* 6. *Resp. Moral. dub.* 1.

48. CONCL. IV. Insuper ex speciali concessione S. Pii V. vivæ vocis oraculo facta, quin & iterata concessione Eugenii IV. Congregationi S. Benedicti tum Cassinensi, tum Vallisoletanæ facta, nec non facultate Julii II. eidem Congregationi Vallisoletanæ impertita (ac referuntur singillatim a Petro de Murga *Tom.* 2. *Disquisit. Moral. disquis.* 1. *dub.* 13. §. 6. *n.* 121. & *seqq.* & Ant. Quintanadvenas *tr.* 9. *Singular.* 2. 3. & 4.) possunt Confessarii Mendicantium dispensare ad petendum debitum cum iis coniugibus, qui contraxerunt Matrimonium cum Voto simplici Castitatis antea emisso: item & cum incestuosis coniugibus, qui contracto iam Matrimonio cum alterius coniugis consanguinea intra secundum gradum adulterium perpetrarunt: si tamen tales Confessarii sint viri docti atque ad hoc a suo Provinciali deputentur. Et hæc quidem deputatio est necessaria iuxta tenorem concessionis & praxin prout notat Herincx *cit. disp.* 4. *n.* 68. & Portel. *in Dubiis Regularium V. Confess. num.* 23. ubi bene addit, quod eiusmodi licentia cuipiam Confessario ab uno Provinciali facta, non exspiret amoto Provinciali ab officio; eo quod illa facultas non detur a Provinciali, sed ad commissionem sive deputationem ipsius a Papa, cuius gratia iam facta non exspirat morte concedentis. Sunt quidem nonnulli Auctores, qui, præmissam Provincialis deputationem non requiri asserunt, quos refert, ac sequitur Antonius a Spiritu S. Carmelita *in Directorio Regularium part.* 1. *tract.* 2. *disp.* 1. *sect.* 2. §. 3. *n.* 112. & Diana *part.* 3. *tract.* 2. *resol.* 14. & *part.* 5. *tract.* 13. *resol.* 46. ubi hoc ipsum non improbabile censet, licet in priori loco oppositam sententiam sequatur. Verum tenor concessionis S. Pii V. quam refert Rodericus *Tom.* 1. *qq. Regul. quæst.* 63. *art.* 1. & 2. expresse requirit, quod eiusmodi dispensatio in Foro conscientiæ ad petendum debitum fiat *ex commissione Provincialis*.

Additio.

* Illud adhuc notanter subiungendum est, quod, etsi Confessarii privilegiati cum aliquo habente Votum perpetuæ Castitatis, & nihilominus absque relatione ipsius Voti peccaminose Matrimonium contrahente dispensent quoad petendum debitum coniugale; hæc tamen dispensatio se non extendat ad alia. Hinc si talis extra Matrimonium committeret peccatum carnis, censeretur adhuc transgredi Votum. Item mortua sua coniuge non posset talis transire ad secun-

cundas nuptias, nisi impetret dispensationem in ipso Voto Castitatis: etenim antea praecise fuit dispensatus quoad petendum debitum quoad Matrimonium praecedens actualiter jam contractum. Ita Card. de Lugo *lib. 6. Resp. Moral. dub.* 1. & Lessius *in Auctuario V. Votum. casu.* 1.*

49. CONCL. V. Dispensatio in Votis, ut sit valida, requirit causam justam dispensandi. Ratio est: quia potestas dispensandi in Jure Superioris, nempe ipsius Dei, Praelatis Ecclesiae data est *in aedificationem, & non in destructionem*: ut dicit Apostolus 2. *Corinth.* 13. *v.* 10. Id autem non esset, si possent dispensare absolute absque ulla causa.

50. Porro causae iustae dispensandi in Votis oriuntur ex variis motivis. I. Ex imperfectione actus, si absque prudente & perfecta deliberatione, in ira, metu, moerore, vel tenera aetate &c. Votum factum sit *arg. c. 2. de Voto.* quamvis ob imperfectionem actus, & defectum sufficientis deliberationis quandoque Votum penitus non obliget. (*f*) II. Ex materia Voti, si nimirum voventi, spectata corporis constitutione, naturae fragilitate &c. Votum ipsum maioris ruinae periculum pariturum videatur, adeoque spectatis omnibus dispensatio ad spiritualem eius utilitatem (quae praecipue hic consideranda est) cessura videatur. III. Ob difficultatem exequendi Votum postea supervenientem, vel ante non praevisam; quamvis interdum, si haec gravis & manifesta sit, obligatio Voti per se sine dispensatione cesset (*g*). IV. Ob necessitatem, vel magnam utilitatem Reipublicae, aut familiae, ut, si quis longas peregrinationes vovisset; cum praestaret, ipsum familiae, vel Reipublicae regendae interesse, aut huiusmodi. Unde bene Innocentius III. relatus *cap. Magna de Voto.* ait: quod in materia dispensationis Votorum haec tria semper consideranda sint, videlicet, *quid liceat secundum aequitatem, quid deceat secundum honestatem, & quid expediat secundum utilitatem.*

51. Quaeres, num praedicta etiam locum habeant in Votis in favorem tertii emissis, ut puta in Voto dandi eleemosynam certae personae indigenti, aut certae Ecclesiae; ita ut ejusmodi Votum adhuc possit commutari, vel dispensari ab habentibus facultatem commutandi, vel dispensandi Vota? Resp. esse distinguendum. Nam si eiusmodi personae pauperi, vel Ecclesiae per acceptationem ab ipso, vel Rectore Ecclesiae, aliove administratore factam ius acquisitum iam fuit, tunc amplius absque eiusdem consensu commutationi, vel dispensationi locus non est; quia privilegia commutandi, vel dispensandi in Votis intelliguntur esse concessa sine praeiudicio atque iniuria tertii. Secus dicendum de eiusmodi Votis spectatis ante factam illam acceptationem: quia enim tertio tunc necdum aliquod ius, actio, aut petitio competit Vota in alicuius tertiae personae pauperis, aut Ecclesiae commodum & favorem edita per dispensationem vel commutationem tolli posse, communior est sententia. Ita Lud. Miranda *Tom.* 1. *Manual. Prelat. qu.* 48. *art.* 4. Layman *tract.* 4. *de Voto c.* 8. *num.* 21. Sylvester & alii.

52. Tandem pro fine huius materiae, & conformiter dictis supra (*b*) notandum, quod, qui habet potestatem dispensandi, seu commutandi Vota, censeatur similiter habere facultatem dispensandi, seu commutandi Juramenta. Ratio desumitur ex dictis ibidem: quia Votum & Juramentum promissorium DEO factum aequiparantur quoad vinculum; ideoque dispositum de uno censeri etiam debet dispositum de altero. Et quidem inter omnes convenit, eos qui ratione muneris sui ordinariam habent potestatem commutandi, vel dispensandi Vota (ut sunt Episcopi, caeterique quasi Episcopalem iurisdictionem ordinariam habentes) posse eadem quoque auctoritate respectu sibi subiectorum Vota iureiurando confirmata commutare, vel dispensare.

53. Ast loquendo de Regularibus Mendicantibus, & Communicantibus in eorum privilegiis, qui quoad saeculares poenitentes habent potestatem solum delegatam dispensandi, vel commutandi Vota (exceptis quinque Votis Sedi Apostolicae specialiter reservatis) variant Doctores, an dicti Religiosi similiter habeant potestatem dispensandi, vel commutandi Juramenta. Siquidem Azorius *part.* 1. *lib.* 11. *c.* 10. *q.* 2. cum quibusdam aliis sententiam negativam tenet. Nihilominus partem affirmativam, videlicet Religiosos Mendicantes posse dispensare, vel commutare etiam Juramenta, tenent plures alii Doctores, quos citat & sequitur Sanchez *lib.* 8. *de Matrim. disp.* 2. *n.* 18. Sannig *dist.* 6. *de Juram. q.* 3. *num.* 8. Lessius *lib.* 2. *de Just. & Jure. c.* 42. *n.* 59. & alii: nam militat aeque pro illis superius allata ratio. Accedit extensio Gregorii XIII. iuxta quam possunt Regulares Mendicantes commutare Vota etiam iurata, dummodo commutatio non fiat in praejudicium tertii, prout habetur in Compendio Privilegiorum. V. *Votum in Capucini Annotatione.*

Additio.

* Caeterum hic est finitus Tractatus VI. quoad doctrinam Anacleti Reiffenstuel; quia tamen in quarta Editione sub iisdem numeris continuatis subiunxi pro praxi aliquam quaestionem, volui eam etiam de novo hoc eodem modo, ne in Indice aliqua confusio contingat, apponere, aliquibus tamen adhuc additis per modum Appendicis.

APPENDIX.

Quomodo practice impetrari possit Dispensatio in Voto.

SUMMARIUM.

54. *Ponitur casus conformis materiae.*
55. *Indaget Confessarius I. An puella vere Votum emiserit?*
56. *Indaget II. An fuerit votum perpetuae Castitatis?*
57. *III. An fuerit absolutum, vel conditionatum?*
58. *IV. in qua aetate fuerit emissum?*
59. *V. Indaget, an quoad dispensationem non sit periculum in mora?*
60. *Norma Supplicationis faciendae.*
61. *Norma Responsionis ad Supplicam.*
62. *Quidnam debeat notare Executor dispensationis circa Confessionem Menstruam injungendam?*
63. *Quidnam observandum circa alia pietatis opera injungenda?*
64. *Qualis adhuc Instructio danda ab Executore tali dispensato?*
65. *Qualiter Dispensatus sit absolvendus?*
66. *Qualiter practice sit procedendum, ut dispensetur in Voto Religionis.*
67. *Ponitur Supplica circa Votum Religionis.*
68. *Rescriptum ad priorem Supplicam.*
69. *Qualiter dispensetur cum talibus, si non adsit periculum.*

54. PONAMUS Casum in Voto Castitatis; nimirum, quod quaedam puella soluta voverit perpetuam Castitatem, modo autem suis orbata Parentibus sit in eo statu, ubi variis exponitur periculis incontinentiae; quare instanter petit dispensari ad effectum nubendi. Quaeritur quomodo practice res instituenda?

55. Respondeo, Confessarium prudenter & recte agere quoad praxin, si indaget I. Num talis puella vere emiserit Votum intendendo se obligare sub culpa, vel solummodo firmum elicuerit Propositum quoddam servandi Castitatem, eo ferme modo quo homines in Confessionali sibi saepius firmissime proponunt vitare deinceps peccata confessa, non tamen exinde vovent? Quod si puella dicat, se tantum fecisse Propositum, aut saltem prudenter dubitet, num fuerit Propositum, vel verum Votum? neutiquam obligabitur; quoniam libertas est in possessione. Quando vero judicat, se voluisse pro tunc obstringere Voto, ulterius

56. Indaget II. Quomodo ergo voverit? nimirum an hoc votum fuerit perpetuae & integrae Castitatis; nam (uti jam dictum *praeced. quaest. n.* 44. *& seqq.*) in votis *non nubendi*, *servandae Virginitatis*, aut *Castitatis perfectae* quidem, sed non *perpetuae* poterunt denuo dispensare Confessarii privilegiati: ubi tamen

men in similibus semper nolent præfari, ne hoc faciant sine causa; alias enim erit invalida dispensatio. Item ne facile dispensent ex integro, sed subiungant e. g. Confessionem singulis mensibus biennio faciendam &c. Item addant in Votis perpetuis, etsi non perfectis e. g. in voto non nubendi &c. opus saltem leve perpetuum, puta, qualibet septimana duo vel tria *Pater noster*, *& Ave Maria*, vide Sporer *part.* 3. *Theolog. Moral. cap.* 3. *sect.* 4. *n.* 128. Quod si vero talis emiserit Votum integræ & perpetuæ Castitatis,

57. Indaget III. An hoc Votum fuerit absolutum, vel conditionatum? etenim in conditionato adhuc posset Confessarius privilegiatus dispensare saltem ante adventum conditionis; quin etiam teste Sporer *Tract.* 3. *in Decal. c.* 3. *sect.* 3. *n.* 63. & *n.* 66. valde probabiliter etiam conditione iam impleta, præsertim si Vota fuerint pœnalia, de quo pariter iam facta est mentio superius *n.* 56. Quando vero foret absolutum,

58. Indaget IV. Qua ætate emiserit hoc votum? etenim ante annos pubertatis (NB. masculini dicuntur impuberes, usquedum annum decimum quartum, femellæ vero, usquedum duodecimum compleverunt) emissa Vota, & postmodum in pubertate non de novo ratificata, possunt irritari ab ipsomet Parente vel Tutore pupilli, & quidem ordinarie sine ulla causa gravi, cum voluntas horum in voluntate Patris aut sui Tutoris existat. Vide Jus Canonicum *lib.* 3. *Decret. tit.* 34. *n.* 12. *&* 15. & infra *tract.* 12. *D.* 3. *de Jubilæo*. *q.* 10. Si autem promisisset, aut de novo ratificasset adepta iam pubertate,

59. Indaget, & attendat V. Num forsan non adsit urgens necessitas dispensandi, simulque periculum in mora, puta; si ex dilatione usque ad responsum Pontificis ex parte voventis, seu inter contracturos urgeat periculum incontinentiæ, scandali, vel alterius gravis mali? Si matrimonium differri nequeat sine gravi dedecore sponsi aut sponsæ, vel familiæ, aut sine infamia ob imprægnationem sponsæ, sive quia alias proles maneret illegitima; quoniam e. g. Caius contracturus morti est vicinus: in quibus, & similibus casibus posset dispensare iuxta dicta antecedentia Ordinarius seu Episcopus supplicantis; alias vero erit scribendum Romam ad Sacram Pœnitentiariam, illas Litteras vel per tertium, puta, per Generalem Procuratorem Ordinis, aut per aliquem Agentem Romanum, vel immediate per postam ordinariam dirigendo Romam ad maiorem Pœnitentiariam cum sequenti superscriptione: *Eminentissimo & Reverendissimo D. Cardinali Majori Pœnitentiario &c.*

60. Porro in dicta Epistola veridice quoque specificet causam, ob quam Orator, seu Oratrix supplicat dispensari; solet autem S. Pœnitentiaria commutando Votum Castitatis ad effectum contrahendi matrimonium dispensare ob sequentes causas: nimirum ob stimulos carnis, quando scilicet vovens, sive sit vir, sive mulier, ita iis stimulis agitatur, ut continenter vivere non possit, similiter ad conservandam nobilem Familiam. Item quoad mulieres etiam, si non patiantur stimulos, maneant tamen in aliquo periculo amittendi pudicitiam; utpote quia puella pauper, & pulchra, vel orbata parentibus existit, vel ob alias causas, uti testatur Tiburtius Navar. *part.* 1. *Manuduct. cap.* 5. In nostro casu posset Supplica sic formari.

N. Puella soluta emisit Votum Castitatis perpetuæ; sed eum adsit, vel futurum esse prævideat periculum incontinentiæ (si alia foret causa petendi dispensationem, eadem inseratur) *humillime supplicat pro dispensatione ad effectum nubendi, quam gratiam studebit pro possibili precibus suis demereri. Dignetur autem Eminentia Vestra rescribere ad NN. in Diœcesi N. Oppido N.* Hic ponatur una cum expressione Diœcesis & Oppidi nomen & cognomen illius, ad quem Litteræ dispensatoriæ debent dirigi e. g. ad Confessarium, nullatenus autem exprimatur verum nomen & cognomen ipsius supplicantis, puta in præsenti casu illius puellæ solutæ: nam in Pœnitentiaria similia omittuntur.

61. Ad factam Supplicationem solet ordinarie accommodando ad præsentem casum responderi in forma sequenti:

SI PERICULUM.

Sacra Pœnitentiaria tibi Confessario a Latrice præsentium electo concedit facultatem, ipsi Latrici præfatum, Votum ad effectum nubendi tantum, Auctoritate Apostolica dispensando, commutandi in Sacramentalem Confessionem semel quolibet mense, & in alia Pœnitentiæ opera per te injungenda, inter quæ sint etiam aliqua pietatis, quæ quotidie facere teneatur, ut ea adimplent memor sit semper obligationis, qua emisso Voto adstringebatur, prout secundum Deum ipsius animæ saluti expedire judicaveris, in Foro conscientiæ & Sacramentali Confessione tantum. Imo, quod si viro, cui conjungetur supervixerit, castitatem servet, ut prius obligata, & si unquam extra matrimonium fornicata fuerit, aut mortuo viro alteri nupserit absque nova dispensatione, sciat se contra Votum Castitatis facere, & debitum conjugale exigere non posse. Et ita eam moneas &c.

62. Circa præsentem ordinariam formulam Dispensationis Executor per has Litteras deputatus notet I. sequentem clausulam: *Dispensando commutes in Sacramentalem Confessionem semel quolibet mense, & alia Pœnitentiæ opera præfatæ injungenda &c. inter quæ sint etiam alia pietatis, quæ quotidie facere teneatur.* Ex qua deducitur, tria debere dispensando iniungi. 1. Sacramentalem Confessionem quolibet mense, vel si ob negotia, aut alias graves rationes id fieri non posset, etiam licitum foret (quidquid demum nonnulli contradicant) eandem ad bimestre, vel trimestre extendere, saltem si clausula sic habeat: *Singulis mensibus, vel quoties tibi videbitur:* aut saltem si ad finem hujus specificationis addat; *prout secundum Deum ipsius animæ saluti expedire judicaveris &c.*

63. Cæterum ista Confessio menstrua probabilius ac tutius iuxta Sanchez, Palao, ac Syrum Placentium &c. debet esse 1. supererogatoria, sicque aliunde e. g. ob Pœnitentiam medicinalem a Confessario sibi injunctam &c. non debita, 2. Debent imponi etiam alia opera, puta, medium Rosarium inter octiduum semel recitandum &c. vel respectu divitum opus misericordiæ qualibet septimana semel &c. vel lectio spiritualis, aut aliqualis mortificatio in cibo vel potu &c. vel oratio pro Defunctis præsertim quoad pauperes, quæ apud eosdem loco eleemosynæ corporalis poterit succedere &c. prout secundum Deum & animæ salutem, statum, sexum, & ætatem pœnitentis expedire videbitur &c. 3. Debent præterea adjungi adhuc aliqua opera quotidiana, puta, singulis diebus de mane & de nocte unum *Ave Maria* &c.

64. Notet Executor hujus Dispensationis II. quod præterea Pœnitentem oporteat instruere in sequentibus. Primo. Quod hæc opera pietatis quotidiana iniungantur, ut quotidie recordetur obligationis, quam ob votum habebat. 2. Quod commutatio, quæ datur ad posse contrahere matrimonium, ad nihil inserviat, quousque ipsum matrimonium contrahatur, & si carnaliter peccaret ante talem contractum, contra votum delinqueret: Unde nec tenetur implere pœnitentias impositas, nisi a die contracti & consummati matrimonii. 3. Quod commutatio, quæ datur, non solum valeat ad posse contrahere matrimonium, sed etiam ad posse reddere & exigere debitum coniugale. 4. Quod hæc commutatio valeat solum ad contrahendum & consummandum semel matrimonium, unde mortuo viro, cum quo modo intendit contrahere, alium ducere non potest sine nova dispensatione; cum statim obligatio voti reviviscat, sicut erat a principio, ob conditionem in formula dispensationis expresse adiungi solitam: ubi tamen redeunte obligatione voti probabilius teste la Croix *lib.* 1. *n.* 518. cessat iterum obligatio persolvendi opera alia pia subrogata. 5. Quod, si durante matrimonio extra illius usum sibi licitum, alium actum carnis peccaminosum fecerit, contra votum peccet, & teneatur hanc circumstantiam aperire in Confessione.

65. Notet III. Quod post hanc instructionem talis pœnitens imposita prius pœnitentia pro peccatis etiam aliis in Confessione detectis, absolvatur in forma Ecclesiæ consueta a censuris & peccatis per ista verba: *Dominus*

minus noster JESUS Christus te absolvat. &c. Deinde *ego te absolvo a peccatis tuis &c.* quibus subjungat: *Item Auctoritate Apostolica specialiter mihi delegata tibi Votum Castitatis, quod emisisti ad effectum, ut matrimonium contrahere, ac debitum conjugale reddere, & exigere licite valeas, in opera tibi præscripta dispensando commuto in Nomine Patris &c. Passio Domini Nostri &c.* Et licet ista formula expressa non sit omnino de essentia dispensationis, attamen saltem est valde congrua.

66. Quæres, quomodo practice procedendum, ut dispensetur cum aliquo in voto Religionis? Exempli gratia formemus hunc casum, quod quis voverit ingredi certam Religionem, postea tamen seductus, in juventute nomen dederit militiæ; modo autem exauctoratus, ac stimulis carnis agitatus cupiat nubere, quomodo ergo instruenda Supplica?

67. Respondeo, præmissis, & cum grano salis applicatis prioribus indagationibus de voto simplici Castitatis, adhuc præterea ante instructionem cujusdam formulæ specialiter notandum venit Confessario ex Lessio *lib. 2. cap 41. dub. 9.* multipliciter quempiam posse vovere ingressum in aliquam Religionem. *Primo* generatim non specificando aliquam certam. *Secundo*, specificando apud se aliquam certam Religionem, puta S. Dominici, S. Francisci &c. *Tertio* determinando etiam particularem locum ob specialem ad hunc affectum, e. g. hoc numero Monasterium S. Bernardi, S. Augustini &c.

Qui *primo modo* vovit, si non admittitur, in uno Ordine, debet tentare alium, idque ad tres, vel quatuor. Ita Sylvester V. *Religio 2. quæst. 16.* Non tamen tenetur ad alias Religiones dissitas, aut ubi notabiliter est aliud clima & modus vivendi, pergere pro petenda susceptione. Item, si non recipitur in alia Religione moderata etiam suæ Regionis, non obligatur ad strictissimam, nisi similia expresse voverit aut ex circumstantiis idem clare deducatur. Quinimo, si etiam, voluisset sub voto comprehendere Religionem strictiorem, posset ex gravi causa Confessarius privilegiatus commutare in mitiorem; cum non dispensaret in voti substantia, sed tantum in accidentalibus, prout præter alios observant la Croix *lib. 3. part 1. num. 550.* & Sporer *Tract. 3. in Decal. cap. 3. num. 67.*

Qui vovit *secundo modo*, vel est talis Ordo, ubi Superiores cujuslibet Monasterii in specie Candidatos recipiunt, & tunc non receptus in uno obligatur tentare adhuc duo vel tria alia loca ejusdem Ordinis, nisi aliud ex ipsa voventis intentione, aut circumstantiis clare colligatur. Quod si vero forei Ordo, in quo potestas recipiendi resideret penes ipsum Provincialem respectu omnium Monasteriorum suæ Provinciæ, puto, talem ob paritatem rationis satisfacturum voto, si ter in Capitulo compareat, & non suscipiatur neque Promissum futuræ susceptionis acquirat. Imo, si statim ab initio nulla spes prudens futuræ susceptionis esset (puta, si Provincialis, ac vocales candide dicerent, prout, si tales resciunt, sæpius solent recte dicere, nullam spem futuræ susceptionis adesse) non obligatur vovens amplius secunda vice susceptionem tentare.

Qui *tertio modo* Votum emisit determinando locum particularem, si ibidem serio, & non solum causa magis probandi spiritum, patiatur repulsam, neutiquam tenetur alia loca tentare. Porro si similes aliquando fuerint recepti, & demum postea intra annum probationis non ex dolo prius intento, sed ex alia causa egrediuntur, omnino a Voto absolvuntur; utpote cum voverint quidem ingressum, sed non Professionem; prout in dubio non debet fieri extensio ad Votum ipsiusmet Professionis faciendæ, quoniam odia non sunt extendenda. His ergo præsuppositis ac prævie considératis, si Confessarius adhuc invenerit necessarium scribere Romam, Supplicam instruere poterit, ut sequitur.

NN. Miles pro nunc exauctoratus, antea Studiosus fecit Votum in humanioribus scholis ut Juvenis annorum (hic specificentur anni) *quod ingredi velit aliquam Religionem assumendo ibidem statum Clericalem: quia tamen de facto tum ob stimulos carnis, quibus multum agitatur; tum ob mores militares depravatos se minus capacem judicat ad servitia talis Religionis, præsertim etiam, quia species illæ ad studia ut plurimum evanuerunt; hinc humillime supplicat pro commutatione hujus Voti ad effectum contrahendi matrimonium. Pro qua gratia permanebit perpetuus ad DEUM pro sua Sanctitate intercessor.*

68. Ad hanc Supplicam Rescriptum Romanum similis erit plerumque Formulæ.

Pro parte Latoris nobis oblata petitio continebat, quod ipse ut Juvenis annorum &c. ingressum in certam Religionem simpliciter voverit, assumendi ibidem Statum Clericalem: cum autem, sicut eadem petitio subjungebat, tum ob stimulos carnis, quibus multum agitatur, tum ob depravatos mores militares se minus capacem judicet ad servitia Religionis, hinc pro conscientiæ suæ quiete cupit Votum hujusmodi ad effectum contrahendi matrimonium, in alia pœnitentiæ & pietatis opera per Sedem Apostolicam commutari. Quare supplicari fecit humiliter, sibi super id de opportuno remedio misericorditer provideri. Nos igitur qui pœnitentiariæ D. Papæ curam gerimus, ejusmodi Supplicationibus inclinati Auctoritate Apostolica specialiter nobis commissa discretioni tuæ committimus quatenus si ita esse per diligentem Oratoris examinationem ac post monita & consilia opportuna illi præstita inveneris, eundem a mutatione propositi absolvas hac vice in forma Ecclesiæ consueta injuncta ei pœnitentia salutari sibique Votum prædictum ad hoc, ut matrimonium legitime contrahere possit, in frequentiam Sacramentalis Confessionis peccatorum suorum singulis scilicet mensibus semel, aut quoties tibi videbitur, & in alia pœnitentiæ opera perpetua, inter quæ sint etiam aliqua Religionis, quæ quotidie facere teneatur ad eum finem, ut ea adimplens meminisse semper possit obligationis, qua hujusmodi Voto adstringebatur, prout ipsius animæ saluti expedire judicaveris, dispensando commutes in foro Conscientiæ, & Sacramentali Confessione tantum. Datum Romæ &c.

69. Circa Executionem hujus dispensationis Confessarius deputatus Executor quatuor notet.

I. quod in hoc Rescripto dispensationis non soleat, uti si dispensatur in Voto simplici Castitatis, apponi illa clausula: *Si alteri, cui conjungetur supervixerit, Castitatem servet, ut prius &c.* Unde Votum Religionis absolute per commutationem in alia opera tollitur; ideoque monendus est pœnitens, quod ad hoc Votum (nisi expresse aliter fuisset in Rescripto positum) nunquam amplius adstringatur, & ideo, si uxori supervixerit possit aliud matrimonium contrahere, posito, quod ad effectum matrimonii sit tale Votum commutatum. Ita recte noster Tiburtius Navar. Pœnitentiarius Apostolicus Lateranens. *in Manuduct. ad praxin part. 1. de Formulis Votorum cap. 4.*

II. Notet Confessarius sequentem clausulam in tali Rescripto ordinarie reperibilem: *Eundem a mutatione propositi absolvas.* Ubi *per mutationem propositi* intelligitur illud peccatum, quo quis hoc Votum forsan est transgressus; puta ex luriditate nimium differendo Votum; a quo peccato conceditur Confessario Executori potestas absolvendi. Quod si ex me quæras, quid prosit illa concessio, cum alias Confessarii jam habeant potestatem absolvendi a simili peccato? Respondeo nihilominus apponi dictam clausulam pro majori securitate, ut, si forsan aliunde illud peccatum numeraretur inter casus reservatos, pro hac vice ille Confessarius, Executor potestatem haberet absolvendi, etsi eidem alias non competeret.

III. Notet aliam clausulam: *Commutes in Confessionem Sacramentalem &c.* de qua clausula cum grano salis discurrendum, sicut superius de Voto simplici Castitatis discurrebamus. Poterit autem pro illis operibus perpetuis ibidem præceptis, quæ non sunt quotidiana, injungi e. g. Visitatio Ecclesiæ Ordinis, quem voverat, semel per hebdomadem, aut Communio in festis præcipuis dicti Ordinis. Idem quoad opera quotidiana ibidem contenta poterit imponi gestatio Chordæ, Corrigiæ, vel Scapularis Ordinis, & simul

reci-

recitatio unius *Pater & Ave* &c. in honorem Fundatoris Ordinis.

IV. Notet Confessarius, quod, si non adsit ex parte dispensandi verum periculum incontinentiæ, sed petatur dispensatio ob alias causas, v. g. ratione profectæ ætatis, quæ videtur oneribus Religionis sufferendis impar, vel quia v. g. aliquis existens in Ordinibus sacris puta Sacerdos sæcularis cupit ab hoc Voto Religionis emisso esse liber &c. in simili casu non soleat addi clausula ad effectum nubendi, sed potius alia: *Dummodo cælibem vitam ducat*, vel *ad effectum remanendi in sæculo in vita cælibe &c.* Ubi haud dubie nequit vi talis dispensationis contrahi matrimonium.

Plura adhuc de ista materia, si dicta tibi non sufficiant, videre poteris in Jure Canonico Patris Reiffenstuel *lib.* 3. *Decret. Tit.* 34. *

TRACTATUS VII.

DE JUSTITIA ET JURE, CÆTERISQUE VIRTUTIBUS CARDINALIBUS.

1. POST explicatas Virtutes Theologicas, atque Religionem utpote inter Virtutes Morales præstantissimam, ipsa materiarum connexio subministrat Tractatum de Virtutibus Cardinalibus, ac præsertim de Justitia & Jure, utpote de qua occurrunt difficultates speciliores, atque ob earum præstantiam scitu admodum necessariæ: adeo, ut materia de Justitia & Jure, ob sui excellentiam, simul & necessitatem, non solum in Theologia Morali, verum & Speculativa fusius atque ex professo tractari consueverit. Nec immerito: siquidem & Spiritus sanctus, tantæ virtutis necessitatem generi humano inculcaturus, per os Sapientis ipso exordio Libri Sapientiæ exclamat, dicens: *Diligite Justitiam, qui judicatis terram*. De qua proinde, unica distinctione de cæteris Virtutibus Cardinalibus præmissa, præsens Tractatus instituitur.

DISTINCTIO I.

De Virtutibus Cardinalibus.

QUÆSTIO I.

De Prudentia, ejusque partibus.

SUMMARIUM.

1. *Ratio Ordinis, ac præstantia hujus Tractatus.*
2. *Virtutes Cardinales, quot?*
   Et cur sic dictæ?
3. *Prudentiæ encomia.*
4. *Prudentia, quid?*
5. *An sit unicus habitus?*
6. *Partes subjectivæ, potentiales, & integrales Prudentiæ, Justitiæ &c. quid?*
7. *Partes subjectivæ Prudentiæ sunt quinque; nimirum Monastica,*
8. *Oeconomica, Politica, seu Civilis, Legislativa, & Militaris.*
9. *Partes potentiales Prudentiæ tres.*
   Eubulia, Synesis, & Gnome.
   Epiebeja, quid?
   (*a*) Ut dictum Tract. 2. Dist. 4. num. 9. & seq.
10. *Partes integrales Prudentiæ sunt octo? quæ?*

2. CONVENIUNT Doctores, quatuor esse Virtutes Cardinales, videlicet Prudentiam, Justitiam, Temperantiam, & Fortitudinem, de quibus legitur *Sapient. cap.* 8. *Sobrietatem enim & Prudentiam docet, & justitiam, & virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus*, uti per sobrietatem Temperantia, & per virtutem Fortitudo designatur. Idcirco autem hæ quatuor dicuntur *Virtutes Cardinales*, quia sunt tamquam aliarum Virtutum fontes & cardines: nam quemadmodum ostium in cardine; sic omnis honestæ vitæ ratio in illis versatur, atque universa boni operis structura eisdem innititur.

3. Inter has autem primum locum sibi vendicat Prudentia, quæ licet secundum essentiam suam sit Virtus intellectualis, adhuc tamen inter Morales merito connumeratur, eo quod actionum nostrarum moralium sit directiva. Qua de causa pluribus passim ea encomiis cohonestatur: Prudentia etenim, sive discretio, a S. P. N. Francisco (recte S. Bonaventura *cap.* 5. *Legendæ*) recte vocatur *Auriga virtutum*: ipsa siquidem est lux agendorum, ars recte vivendi, voluntatis oculus, cæterarum virtutum dux, fons & norma, sine qua nulla potest consistere. Nam, ut inquit S. Bernardus *Serm.* 49. *super Cantica*: *Tolle discretionem* (Prudentiam) *& virtus vitium erit*. Unde & in Jure Canonico *c. Præsentium* 1. *quæst.* 5. & *c. Custos, de Offic. Cust.* legitur, quod Prudentia, sive *Discretio mater est omnium virtutum*.

4. CONCL. I. Prudentia est recta agendorum ratio, sive est virtus, quæ secundum honestt rationem quid agendum, quidve fugiendum sit, homini proponit. Ita in re communis, nam inquit S. Basilius *Serm. in Princip. Proverb. Prudentia est recta eorum, quæ agenda & non agenda sunt, cognitio.*

5. Quia tamen diversa sunt specie agibilia moralia, per prudentiam in particulari dijudicanda; hinc ipsa non est unicus habitus specie indistinctus, sed tot dantur habitus partiales Prudentiæ specie distincti, quot sunt virtutes specie diversæ in voluntate, respicientes diversa agibilia moralia, quæ a Prudentia in particulari dijudicanda, & dirigenda sunt. Quamvis omnes illi habitus partiales constituant unum totalem habitum Prudentiæ in vito prudente; unum, inquam, non specie, sed genere: prout cum Doctore Subtili 3. *dist.* 36. *quæst. un.* §. *De alia.* notant Scotistæ communiter contra nonnullos alios.

6. Pro intellegentia sequentium est præmittendum, quod partes Prudentiæ (idem est de Justitia, Temperantia, & Fortitudine dicendum) aliæ dicantur subjectivæ, aliæ potentiales, aliæ integrales. *Partes subjectivæ* sunt species, seu inferiora, in quas ejusmodi virtus subdividitur. Nomine *Partium potentialium* intelliguntur virtutes, Prudentiæ v. g. affines, ad quam proinde ratione magnæ suæ cognationis reducuntur, eique annecti solent. *Partes integrales* tandem vocantur eæ, quæ ad perfectum actum Prudentiæ concurrere debent; unde hæ non ex eo dicuntur integrantes, quasi virtutem ipsam integrent & componant, quemadmodum manus, pes & caput integrant corpus hominis; sed quod ad perfectum actum virtutis omnes concurrant, ut dictum.

7. CONCL. II. Partes subiectivæ, seu species sub Prudentia tamquam sub genere contentæ, sunt quinque, videlicet Monastica, Oeconomica, Politica, Legislativa, & Militaris. Ita D. Thomas 2. 2. *quæst.* 47. & alii. Ratio est: quia *Prudentia* generatim alia est *Monastica* (quam & *Personalem* appellant) estque ea, qua quisque sibi & propriæ suæ directioni prospicit; & alia *Gubernativa*, quæ aliorum prospicit directioni: atqui Gubernativa ulterius apte subdividitur in quatuor enumeratas posteriores species; qualibet enim earum prospicit directioni aliorum, sed diversimode; ergo in omnibus erunt quinque.

8. Cæterum *Prudentia œconomica* est, quæ totius familiæ honestam institutionem tuetur, & gubernat, ejus bonum dumtaxat attendens. *Prudentia politica*, *seu civilis* est, qua quis recte novit administrare rempublicam, legumque observantiam procurare: hæc enim spectat bonum commune Civitatis, seu reipublicæ, sicut œconomica familiæ. *Prudentia Legislativa* est, qua quis novit idoneas leges condere: & hæc vel maxime necessaria est Legislatoribus. Tandem *Prudentia militaris* est, qua recte administratur militia: & hæc requiritur in militibus, & amplius in belli Ducibus, ut militia recte administrata bonum commune strenue defendatur.

9. CONCL. III. Partes potentiales prudentiæ tres communiter assignantur cum D. Thoma *loc. cit. quæst.* 51. videlicet Eubulia, Synesis, & Gnome. *Eubulia* (latine bona consultatio) est habitus recte inclinans ad consultandum, seu ad excogitanda media apta pro consecutione finis. *Synesis* (quod latine est, sensate discernere) est habitus disponens ad ferendum rectum judicium de particularibus operabilibus consultatis, idque juxta regulas communes. *Gnome* est habitus recte iudicandi ex principiis quibusdam altioribus præter ordinarias leges, sive contra tenorem verborum legis: prout fit per Epicheiam, quæ est benigna legis interpretatio secundum æquum & iustum, quaque nonnumquam determinantur; seu practicanda iudicantur aliqua contra verba legis, etsi non contra mentem legis; eo quod eiusmodi casum ob speciales circumstantias non censeatur Legislator comprehendere voluisse sub lege generaliter lata. (*a*) Notat tamen Herinx *disp.* 1. *de Prudentia. quæst.* 1. *n.* 15. quod Synesis & Gnome revera sint ipsamet Prudentia, eamque integrent, uti diversi habitus circa diversas conclusiones integrant unam scientiam totalem.

10. CONCL. IV. Partes integrantes, sive integrales Prudentiæ, a S. Thoma *loc. cit. quæst.* 48. & aliis, octo numerantur. I. *Memoria præteritorum*; nam hæc magnam opem affert ad recte formandas deliberationes de fine, ac mediis ad finem assumendis; quia ex ea nascitur experientia, optima rerum magistra. II. *Intellectio*; id est, cognitio primorum principiorum practicorum. III. *Docilitas*: qua quis facilitatur ad prompte acquiescendum monitis prudentium, quibus recte instruitur. IV. *Solertia*: qua operans disponitur ad facilem, & subitam mediorum excogitationem. V. *Ratio*; qua quis promptus efficitur ad inferendum unum ex alio simili, atque applicandum principia generalia ad particulares conclusiones. VI. *Circumspectio*; per hanc quippe habilitatur homo ad recte expendendas omnes circumstantias actionis moralis. VII. *Prudentia*; qua recte expenduntur futura agibilia moralia, veluti iam connexa cum præsentibus. VIII. *Cautio*; qua instruitur operans, qualiter declinare debeat impedimenta occurrentia, & ne sub specie boni voluntas applicetur malis. Sciendum tamen, quod prædictæ octo non eodem modo censeantur partes integrantes Prudentiæ: nam quinque priores eatenus dicuntur tales, in quantum prærequiruntur ut conditiones præviæ ad actum, seu executionem Prudentiæ; sed tres posteriores, quatenus sint aliqui actus Prudentiæ, ut notat Sannig *dist.* 2. *de Prud. quæst.* 1. *n.* 11.

QUÆSTIO II.

De Vitiis Prudentiæ oppositis.

SUMMARIUM.

11. *Prudentiæ quæ vitia opponantur?*
12. *Per defectum contra Prudentiam peccatur Præcipitatione, Inconsideratione, Inconstantia, & Negligentia.*
13. *Per excessum contra eam peccatur sex modis.*
14. *Prudentia carnis, quæ?*
15. *Astutia, quid?*
16. *Dolus, &*
17. *Fraus, quid?*
18. *Solicitudo temporalium, quæ?*
19. *Non prohibetur moderata solicitudo temporalium.*
20. *Solicitudo futurorum, quæ?*

11. CONCL. I. Licet omne peccatum opponatur Prudentiæ, eo quod fit contra rectum eius dictamen: magis tamen directe, ac generatim loquendo, opponitur Prudentiæ hinc per defectum Imprudentia, illinc per excessum, seu quasi excessum, Prudentia falsa sive fucata. Ita communis, & ratio est: quia Prudentia consistit in medio, non minus, ac aliæ Virtutes morales, ergo potest contra eam peccari non solum per defectum, sed etiam per excessum, seu quasi excessum. Unde inquit Apostolus *Rom.* 12. *Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.*

12. CONCL. II. Per defectum, sive Imprudentiam, peccatur contra virtutem Prudentiæ quadrupliciter, videlicet Præcipitatione, Inconsideratione, Inconstantia, & Negligentia. Et quidem *Præcipitatione* peccatur contra Prudentiam, dum quis proposito aliquo fine statim opus aggreditur, non præmissa sufficienti deliberatione de totius negotii qualitate, de mediis illud exequendi, deque cavendis impedimentis. *Inconsideratione* peccatur contra ipsam, dum temere judicatur, & concluditur de ipso opere exequendo, non præmissa diligenti rerum ac circumstantiarum inspectione. *Inconstantia* vero contra Prudentiam peccat ille, qui rebus jam semel deliberatis, ac recte judicatis, sine ulla, vel certe sine sufficienti causa mutat judicium suum. Et tandem contra eamdem prudentiam peccatur *Negligentia*, quæ est omissio diligentiæ requisitæ in actu intellectus ad excitandam & dirigendam voluntatem, ac vires externas, ut exequantur illud opus, quod faciendum esse, judicatum est.

13. CONCL. III. Per excessum; aut quasi excessum, seu potius quadam falsa seu fucata specie Prudentiæ, peccatur contra eam sex modis, videlicet Prudentia carnis, Astutia, Dolo, Fraude, Solicitudine temporalium, & Solicitudine futurorum. Ita communis.

14. *Prudentia carnis* ea dicitur, qua quis novit excogitare idonea media ad opera carnis complenda: qualia sunt fornicatio, immunditia, gula, ira, & cætera hujusmodi, quæ recenset Apostolus *Galat.* 5. Et hæc prudentia carnis, qua quis vivit secundum carnem, id est, secundum instinctus, commoditates ac motus naturæ corruptæ, opponitur Prudentiæ spiritus, quæ novit excogitare idonea media ad opera spiritus seu virtutum perficienda. De qua utraque legitur *Rom. cap.* 8. *Prudentia carnis, mors est; Prudentia autem spiritus, vita & pax: quoniam sapientia carnis inimica est Deo.*

15. *Astutia* sumitur hic in malam partem, nempe pro notitia pravorum mediorum ad fallendum proximum idoneorum cum affectu id opere exequendi. Et hæc continet artem simulandi, & dissimulandi; estque species quædam Prudentiæ Carnis: illi etenim maxime videntur esse prudentes secundum carnem, qui modos norunt occultos fallendi proximum, & sic obtinendi bona temporalia. Porro Astutiæ vitium alio nomine dicitur *Cordis duplicitas*: de qua *Ecclesiastici.* 2. dicitur: *Væ duplici corde, & labiis scelestis, & manibus malefacientibus, & peccatori terram ingredienti duabus viis.*

16. *Dolus* est actus externus, seu executio ipsius Astutiæ, & habet præcipue locum in materia Justitiæ, puta in contractibus humanis. Et communiter definitur, quod sit machinatio ad circumveniendum, decipiendum, seu fallendum proximum adhibita.

17. *Fraus* ferme idem est, quod dolus: differt tamen ex eo a dolo, quod Fraus fiat per facta; ut, cum mensura est minor justo, vel cum moneta est adulterina, & hujusmodi. Unde Fraus est quid minus commune, quam Dolus.

18. *Solicitudo temporalium* est nimia mentis occupatio in conquirendis, & conservandis rebus temporalibus, proveniens ex inordinato habendi amore, & amittendi timore. Unde tria in hoc vitio includuntur, nempe nimius affectus ad bona temporalia, timor & anxietas in iis conquirendis vel conservandis,

dis, simulque nimia occupatio mentis in illis cogitandis & tractandis. Et hinc inordinatam temporalium Solicitudinem, veluti valde perniciosam animæ, passim reprehendit Scriptura Sacra, & vel maxime Christus Dominus *Matth. 6.* dicens: *Ne soliciti sitis animæ vestræ, quid manducetis, neque corpori vestro, quid induamini*. Et alibi.

19. Cæterum prædictis verbis prohibetur solum inordinata temporalium Solicitudo; id est, ea quæ est coniuncta cum nimio affectu temporalium, nimiaque mentis occupatione, & anxietate in illis corradendis, & conservandis. Siquidem moderata solicitudo & provisio temporalium, quæ fit absque nimio ad eadem affectu, cordisque anxietate, non solum non est prohibita, sed etiam commendatur *Proverb. 6.* ibi: *Vade ad formicam, o piger*. Et *Proverb. 10. Qui congregat in messe, filius sapiens est: qui autem stertit æstate, filius confusionis*. Huc facit illa generalis maledictio toti humano generi data *Gen. 3. In sudore vultus tui vesceris pane*.

20. Tandem *Solicitudo futurorum* est species quædam Solicitudinis temporalium, & consistit in nimia animi occupatione circa futura, maxime, ut vitæ necessaria habeantur, quæ est coniuncta cum cordis anxietate, & parva fiducia Divinæ Providentiæ: ut, cum quis plus iusto solicitus est de victu, vestitu, aliisque rebus necessariis in futurum annum, mensem, vel diem.

QUÆSTIO III.

De Justitia, & variis ipsam concernentibus.

SUMMARIUM.

21. *de his remissive.*

21. MATERIA præsentis quæstionis commodius examinabitur inferius *Distinctione sequenti. Quæst. 1. & 2.*

QUÆSTIO IV.

De Temperantia, & annexis Virtutibus.

SUMMARIUM.

22. *Temperantia quid?*
Sumitur etiam large.
23. *Ejus partes subjectivæ sunt tres.*
Abstinentia,
(*b*) Tract. 3. Dist. 3. Quæst. 6.
Sobrietas, &
(*c*) Cit. quæst. 6. n. 45. & seqq.
24. *Castitas*
(*d*) Tract. 9. Dist. 4. quæst. 1. & seqq.
Pudicitia, & Continentia reducuntur ad Castitatem.
25. *Partes potentiales Temperantiæ, quæ?*
26. *Mansuetudo,*
27. *Clementia,*
28. *Studiositas,*
29. *Humilitas, &*
(*e*) Tract. 3. Dist. 3. quæst. 1.
30. *Modestia, quid, & quæ vitia ei opponantur?*
31. *Eutrapelia, quid?*
31. *Temperantiæ partes integrantes sunt Verecundia, & Honestas.*

22. CONCL. I. *Temperantia* est Virtus refrænans inordinatos appetitus & concupiscentias corporis, præsertim circa gustum & tactum. Ita communis. Dicitur notanter, *præsertim circa gustum & tactum*: quia Temperantia proprie dicta proxime versatur in moderandis voluptatibus gustus & tactus, quæ solent oriri ex esculentis, poculentis, & venereis. Unde nemo proprie iudicatur intemperans, qui immodice delectatur in contemplatione rerum naturalium, in honoribus, in picturis, aut cantibus cæteroquin honestis, vel in odoriferis, & huiusmodi: sed talis proprie dicitur curiosus ambitiosus, vel alio eiusmodi nomine notatur. Verum hoc intelligendum de Temperantia proprie dicta: nam si ea sumatur generaliter & large, sic *Temperantia* est virtus, quæ refrænat affectum hominis ab iis, quæ ipsum quomodocumque contra præscriptum rationis alliciunt.

23. CONCL. II. Temperantiæ proprie acceptæ tres potissimum sunt partes subiectivæ, seu species videlicet Abstinentia, Sobrietas, & Castitas; quamvis nonnulli addant Pudicitiam. *Abstinentia* est virtus, quæ secundum rectam rationem moderatur appetitum, usumque ciborum oblectantium. Huic peculiariter adversatur *Gula*, quæ est inordinatus appetitus, vel usus ciborum voluptatis causa: sed de hac jam alibi. (*b*) *Sobrietas* est virtus, quæ secundum rectam rationem moderatur inordinatum appetitum, usumque potionis, vim inebriandi habentis. Huic adversatur *Ebrietas*, quæ est excessus in potu inebriante voluptatis causa factus, donec usus rationis sopiatur, de qua pariter iam dictum. (*c*)

24. *Castitas* tandem est virtus, quæ moderatur inordinatum appetitum, usumque venereorum; & hæc triplex est, nempe Virginalis, Vidualis, & Coniugalis: de qua, sicut & de oppositis vitiis, ex professo alibi. (*a*) *Pudicitia* est moderantia circa oscula illicita, tactusque impudicos, & similes lascivos, aspectusque venereos: & dicitur *Pudicitia*, quatenus pudori, qui in usu illorum intervenire solet, conformis existit: quia tamen censetur una eademque virtus circa prævia, & circa principale, hinc pudicitia commode reducitur ad Castitatem. Idem dicendum de *Continentia*, quæ est Virtus refrænans motus concupiscentiæ carnalis contra rectam rationem insurgentes: quinimo hæc in re est ipsa Castitas.

25. CONCL. III. Ad temperantiam plures aliæ reducuntur virtutes, quæ & partes potentiales ipsius appellantur ratione magnæ suæ affinitatis, quam cum Temperantia habent; videlicet Mansuetudo, Clementia, Studiositas, Humilitas, Modestia, Eutrapelia.

26. *Mansuetudo* est virtus temperans irrationabiles passiones iræ, juxta mensuram rectæ rationis. Et dicitur, *juxta mensuram rectæ rationis:* nam contra eam potest peccari tum secundum excessum per peccatum Iracundiæ, tum secundum defectum per iræ vacuitatem, scilicet non increpando, castigando, & vindicando malum, ubi & sicut oportet.

27. *Clementia*, magnam cum Mansuetudine gerit affinitatem, nec aliud est, quam levitas Superioris adversus inferiorem in constituendis pœnis. Huic per excessum adversatur *Crudelitas*: per defectum vero *nimia*, seu indiscreta *Lenitas*.

28. *Studiositas* est virtus, inordinatam sciendi cupiditatem temperans: nam omnis homo naturaliter scire desiderat. Eidem secundum excessum opponitur *Curiositas*, quæ est superflua cognoscendi, aut discendi cura, quamque prohibitam legimus *Ecclesiastici, cap. 3. Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris, & in pluribus operibus ejus* (Dei) *ne fueris curiosus*. Secundum defectum adversatur eidem *Negligentia*, quæ est voluntaria omissio eorum addiscendorum, quorum cognitio ad cuiusque statum vel officium spectat.

29. *Humilitas* est virtus temperans inordinatum appetitum tendendi ad excelsa. Sive, ut eam S. Bernardus *tract. de 12. gradibus Humilitatis*, definit: *Humilitas est virtus, qua homo verissima sui agnitione sibi ipsi vilescit*. Huic secundum excessum contrariatur *Superbia*, de qua iam alibi, (*e*) & secundum defectum *nimia Abjectio sui*.

30. *Modestia* est virtus moderans exteriores corporis actiones iuxta præscriptum rectæ rationis: estque alia Modestia, quæ servatur in verbis, alia, quæ in factis: & alia, quæ in exteriori cultu, sive in decenti apparatu vestium, conviviorum, atque suppellectilis, iuxta proprii cuiusque status mensuram observatur. Modestiæ secundum excessum opponitur *Petulantia*, & *Insolentia*, secundum defectum vero *morum Ruditas*.

31. Tandem *Eutrapelia* est virtus, in recreationibus honestis, atque ad animi & corporis refocillationem susceptis, rectum rationis moderamen servans:

vans: nam excessus in eisdem, sicut & nimius defectus in vitio sunt.

32. CONCL. IV. Partes integrantes Temperantiæ sunt Verecundia, & Honestas. *Verecundia* quandoque accipitur pro passione, sicque importat dolorem, vel timorem, consurgentem ex consideratione alicuius facti inferentis dedecus, sed accepta pro habitu vel actu virtuoso, *Verecundia* est virtus, a turpibus & inhonestis cupiditatibus retrahens. *Honestas* vicissim est virtus, inclinans ad decorem in abstinentia inhonestarum voluptatum resplendentem.

QUÆSTIO V.

De Fortitudine eiusque partibus & oppositis vitiis.

SUMMARIUM.

33. *Ratio ordinis. Fortitudo large, quid?*
34. *Fortitudo proprie, quid? Vir fortis, quis?*
35. *Fortitudinis partes potentiales, quæ?*
36. *Magnanimitas, Confidentia, Patientia, & Perseverantia quid?*
37. *Fortitudini opponitur Timiditas, Stupiditas animi.*
38. *Audacia, & Ignavia animi.*

33. POSTQUAM de Temperentia, quæ turpia refugit, & abstinet ab illicitis voluptatibus dictum est, restat agendum de Fortitudine, quæ honesta aggreditur, & animi dolorem fortiter sustinet: eo præsertim, quod & ipsa occupetur in moderandis passionibus animi, ne mentem ab honesto avocent, atque illis præsertim, quæ pertinent ad fugam corporalem malorum. Potest equidem Fortitudo in largiori sensu accipi pro firmitate animi in bono honesto, qualis in cuiuslibet virtutis actione reperitur, verum in hac acceptatione ea non est virtus a cæteris distincta, sed potius conditio ad omnem virtutem requisita. Proprie igitur loquendo de Fortitudine, sit

34. CONCL. I. *Fortitudo* est virtus, quæ voluntatem inclinat ad labores perferendos, & iusta pericula aggredienda. Ita in re communis. Siquidem hæc virtus mediocritatem tenet inter Timiditatem & Audaciam, iuxta illud Aristotilis 3. *Eth. c. 6.* dicentis: quod ea sit *Mediocritas circa metum & audaciam*, nam Fortitudinis virtus consistit in perpessione iustorum laborum, quos fugit Timiditas, & in aggressione iustorum periculorum, ubi Audacia in quælibet pericula proruit, sive iusta sint & honesta, sive non. Unde *Vir fortis* est, qui honestatis causa nunc quidem cum fiducia pericula aggreditur & tolerat, quando, ubi, & sicuti ratio dictat, nunc vero ingruentia mala timet, aut sustinet, quæ & quando timere, aut tolerare oportet. Et de talibus legitur *Hebr. 11. Fortes facti sunt in bello.*

35. CONCL. II. Partes fortitudinis potentiales (nam subiectivas non habet, quia hæc virtus versatur circa materiam valde specialem, quæ plures virtutum species constituere nequit) sunt præsertim Maguanimitas, Confidentia, sive Securitas, Patientia, & Perseverantia: quæ, quia sunt multum affines ipsi Fortitudini, recte partes potentiales ipsius dicuntur.

36. *Magnanimitas* est virtus, ad opera magna & heroica in omni virtutum genere inclinans. *Confidentia* (quam alii *Securitatem* appellant) est quietatio voluntatis orta ex fiducia, qua quis rationabiliter confidit, se malum imminens superaturum. *Patientia* est virtus, quæ in adversis rebus animi mœrorem temperat, ac mala præsentia æquanimiter tolerat. Et tandem *Perseverantia* est virtus; consistens in eo, quod quis in bene cœptis pergat, eaque usque ad finem continuet; iuxta quod *Matth. cap. 10.* Salvator ait: *Qui autem perseveraverit usque ad finem, hic salvus erit.*

37. CONCL. III. Fortitudini, quæ hinc timorem, illinc nimiam fiduciam, sive audaciam moderatur, per excessum & defectum utriusque opponuntur varia vitia. Inprimis enim per excessum timoris opponitur ipsi *Timiditas*, qua fit, ut mala imminentia nimium formidentur, & non aggrediantur, etiam dum recta ratio dictat aggressionem eorum. Per defectum vero timoris opponitur eidem *Stupiditas animi*, qua quis ob animi stuporem nulla mala seu pericula formidat, etiam quando eadem formidare, & cavere secundum rectam rationem deberet.

38. Deinde per excessum fiduciæ opponitur Fortitudini *Audacia*, seu temeritas in aggrediendis periculis quando, quomodo, vel ubi non oportet. Per defectum vero fiduciæ opponitur Fortitudini aliud vitium, & dicitur *ignavia animi*, nihil audentis, ubi, quando & quomodo aggredi, vel sustinere oporteret.

QUÆSTIO VI.

Quæ requirantur ad Martyrium?

SUMMARIUM.

39. *Martyrium excellentissimus actus Fortitudinis.*
40. *Martyrium, quid?*
41. *Ad illud in adultis quæ requirantur?*
42. *Quid sufficiat in parvulis?*
43. *Hæretici propter sectam suam occisi, non sunt Martyres.*
44. *Ad Martyrium in adultis requiritur ejus acceptatio.*
45. *Quid, si dormiens occidatur in odium Fidei?*
46. *Milites pugnantes contra Infideles, an sint Martyres?*
47. *Quid, si pugnent intentione defendendi Fidem?*
48. *Exercent actum valde meritorium.*
Sententiæ notabiles circa hoc.
(f) Vide dicenda in simili. n. 55. & 57.
49. *Morientes pro defensione cujuslibet virtutis supernaturalis, sunt vere Martyres.*
50. *Exempla hujus.*
51. *Quid si, Tyrannus alios prætextus fingat?*
52. *Ad Martyrium requiritur, ut mors inferatur: quomodo?*
53. *Missi in carcerem, vel exilium propter Fidem, an, & quando sint Martyres?*
54. *Martyres desiderio, an sint proprie Martyres?*
55. *Pulchræ sententiæ circa Martyrium sine sanguine. Quæ explicantur.*
56. *Morientes in pia causa v. g. servitio pestiferorum, an sint Martyres?*
57. *Sensus fidelium antiquitus circa hoc.*
58. *Ad Martyrium requiritur vel status gratiæ, vel dispositio ad eam.*
59. *Ejusmodi debita dispositio, quæ?*
60. *Injuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre.*

39. FORTITUDINIS virtus vel maxime elucescit occurrentibus malis seu periculis repentinis, iisque maximis, ut puta, quæ mortem inferunt. Unde colligunt Doctores, Martyrium esse excellentissimum Fortitudinis actum; nam Martyres propter testimonium Christi, servandumque bonum veritatis Fidei ipsam vitam profundere non perhorrescunt. *Martyr* enim græce, latine *Testis* est: unde *Martyres Christi* dicuntur quasi testes ipsius, sive veritatis, quæ per Christum nobis innotescit. Agendo igitur de Martyrio, sit

40. CONCL. I. *Martyrium* est tolerantia voluntaria mortis ex odio veræ Fidei, vel alterius Virtutis Christianæ inflictæ. Patebit hoc amplius ex declaratione conditionum ad Martyrium requisitarum: unde sit

41. CONCL. II. Ad verum Martyrium tamquam excellentissimum actum virtutis Fortitudinis, requiritur in adultis ex parte intellectus vera Fides, ac deinde ex parte voluntatis pia voluntas tolerandi mortem pro Fide Christi, vel pro defensione alterius Virtutis supernaturalis. Ita communis.

42. Dicitur I. *Requiritur in adultis*; nam in parvulis, qui nullum actum proprium elicere possunt, datur Martyrium absque actu propriæ voluntatis, quando occiduntur odio Fidei: ut patet in SS. Innocentibus, qui ab Herode Rege propter Christum occisi rite ab Ecclesia coluntur tamquam Martyres. Ratio est: quia licet nullum possint elicere actum, quo acceptent Martyrium propter Fidem, adhuc tamen

men re ipsa propter Fidem perdunt animam suam; ergo eam rursus in cœlis invenient, juxta illam generalem promissionem Christi *Matth.* 10. *Qui perdiderit animam suam propter me inveniet eam*. Quinimo ex speciali privilegio Christi occisio propter causam Fidei est parvulis instar Baptismi: unde salvantur, etiamsi in utero materno occidantur propter Christum, utpote proprio sanguine baptizati.

43. Dicitur II. *Requiritur ad Martyrium ex parte intellectus vera Fides*: quia, ut dicitur *Hebr. cap.* 11. *Sine Fide impossibile est placere Deo*. Unde hæretici, si occidantur propter sectam suam hæreticam, quam profitentur, Martyres non sunt: nam, ut S. Augustinus *in Psalm.* 34. ait: *Martyrem non pœna, sed causa facit*; pœna enim communis est latroni & Martyri, hæretico & Catholico, sed causa dispar.

44. Dicitur III. *Deinde ex parte voluntatis pia voluntas tolerandi mortem pro Fide Christi*. Siquidem ad Martyrium in adultis omnino requiritur, ut mors voluntarie acceptetur propter Fidei veritatem tuendam: nam sicut ad Baptismum fluminis, ita & ad Martyrium, seu Baptismum sanguinis requiritur consensus, sive prævia acceptatio illius.

45. Hinc si quis adultus in odium Fidei Christianæ dormiens occidatur, cum antea de morte propter Fidem inferenda nihil omnino cogitasset, atque eam nullatenus acceptaverit, non est proprie censendus Martyr, prout notat Lessius *lib.* 3. *de Just. & Jure. cap.* 1. *n.* 24. & Layman *lib.* 3. *sect.* 3. *n.* 4. citans Suarezium. Secus foret, si quis ob Fidem in vincula conjectus statuisset secum mori potius, quam Fidem negare: nam si talis postea in odium Fidei dormiens interficiatur, verus Martyr erit; cum in simili etiam ille Baptismi Sacramentum suscipiat in somnis, qui illud antea desideraverat.

46. Quæres, an milites, qui in bello pro defensione veræ Fidei contra Infideles suscepto pugnantes occiduntur, sint Martyres? Resp. I. Certum est, si ejusmodi milites intentionem suam non referant ad causam Fidei, vel aliud motivum supernaturale, sed ad alium finem, ut puta honorem, pecuniam, vel bonum duntaxat humanum Reipublicæ, eos occumbendo in tali bello neutiquam effici martyres, cum non moriantur propter Christum, aut in testimonium alicujus virtutis supernaturalis a Deo revelatæ, sed ob finem mere humanum.

47. Resp. II. Supposita pia intentione defendendi veram Fidem contra hostes ejusdem, ipsoque statu gratiæ, milites in tali bello pugnantes exercent actum valde meritorium; si tamen pugnando occidantur, proprie Martyres non sunt. Ratio posterioris partis est: quia milites actu pugnantes non voluntate, sed potius necessitate mortem sustinent; quinimo hanc hostibus inferrent, nisi ab ipsis vincerentur. Insuper ipsi non præseferunt mansuetudinem Christi, cujus passio est exemplar veri Martyrii, quique, *cum pateretur, non comminabatur*. 1. *Petri* 2. Lessius *loc. cit. n.* 36. Layman, & alii. Accedit praxis, ac sensus Ecclesiæ, quæ decedentes in actuali pugna nunquam consuevit colere pro Martyribus.

48. Prior autem pars ex eo patet: quia milites illi, cæteroquin in statu gratiæ constituti, & ex tali optima intentione pugnantes, publicum Deo, veræque Fidei testimonium perhibent, hujusque augmentum atque propagationem totis viribus promovere satagunt, atque pro ejusdem defensione mortem saltem indirecte acceptant, dum periculo ipsius manifesto sese exponere non perhorrescunt. Huc faciunt verba illa Leonis Papæ IV. exhortatoria ad milites pro Christianorum defensione pugnantes, & consolatoria morientium in hac piissima intentione, quæ referuntur *c. Omni timore* 23. *q.* 8. ibi: *Omni timore, ac terrore deposito contra inimicos sanctæ Fidei, & adversarios omnium Religionum agere viriliter studete. Novit enim Omnipotens, si quilibet vestrum morietur, quod pro veritate Fidei, & salvatione patriæ, ac defensione Christianorum mortuus est: & ideo ab eo præmium cœleste consequetur*. Idipsum S. Joannes a Capistrano suis Cruce signatis contra Turcas, infensissimos Christiani Nominis hostes, prope Belgradum fortiter pugnaturis, affectuose proponebar, illis (apud Waddingum ad Annum 1456.) verbis: *O quam felices, qui in hac pugna Christi moriuntur; quia statim ab Angelis cum sanctis Martyribus, qui pro Fide mortui sunt, coronabuntur*. (f)

49. Dicitur IV. *Vel pro defensione alicujus veræ Virtutis supernaturalis*: nam non solum, qui propter Confessionem Fidei, sed etiam, qui pro defensione aliarum virtutum supernaturalium moriuntur, Martyrii palmam consequuntur. Generaliter enim loquendo omnia virtutum opera, quatenus referuntur in Deum, sunt quædam Fidei protestationes: quia, dum quis potius vult mori, quam Deum peccato quopiam offendere, ipso facto protestatur, Deum esse Summum Bonum, ac omnibus aliis bonis creatis præferendum; quod est articulus Fidei Christianæ.

50. Infertur proinde, quod omnium Virtutum supernaturalium opera possint esse causa Martyrii. Sic enim S. Joannes Baptista est Martyr, quia in odium Virtutis ac Veritatis, quam libere ac impavide prædicabat, fuit occisus. Similiter multæ Sanctæ Virgines sunt Martyres, eo quod fuerint mortuæ pro defensione Virginitatis. Sic etiam S. Thomas Episcopus Cantuariensis est Martyr; quia pro Catholica Ecclesia, ejusque immunitate defendenda mortuus est: idem dicendum de plurimis aliis.

51. Et notandum, quod si quis ob prædictas causas occidatur, vere fit Martyr, licet Tyrannus alios falsos prætextus fingat. Nam & Judæi sub prætextu violatæ Legis Mosaicæ, & quod se Regem fecisset, Christum Dominum veluti malefactorem occiderunt, qui tamen Martyr fuit, imo Dux, & Princeps Martyrum. Similiter in primitiva Ecclesia non raro occidebantur Martyres, vere quidem in odium Fidei, sed sub prætextu perversionis Reipublicæ: quibus similia postmodum plurimis aliis SS. Martyribus falso imposita fuerunt.

52. CONCL. III. Ad Martyrium insuper requiritur, quod mors inferatur, ita, ut vel mors re ipsa sequatur (& hoc est perfectissimum, & completum genus Martyrii) vel saltem posita fuerit causa sufficiens, ex qua naturaliter ipsa mors consequeretur, nisi divinitus impediatur. Ita communis, & sequitur Herincx *disp.* 8. *de Baptismo quæst.* 1. Sic enim S. Joannes Evangelista ab Ecclesia celebratur inter Martyres, eo quod missus fuerit in ferventis olei dolium, & eadem ratione tres Pueri in fornacem Babylonicam missi Martyres censentur; quia pro cultu unius veri Dei lethalem cruciatum (etsi postea divinitus impeditum) fornacis ardentis subire non exhorruerunt.

53. Infertur proinde I. Quod proprie & perfecte Martyres non sint, qui in vincula conjecti, vel in exilium acti, aut omnibus bonis suis spoliati multa pro Fide Christi patiuntur, nisi forte secundum quod ex his mors sequatur, prout notat D. Thomas 2. 2. *q.* 125. *art.* 2. nam talia de se non sunt illativa mortis: quinimo consueverunt homines omnia hujusmodi subire, & gravissimos etiam corporis dolores sustinere, ut vitam conservarent. Quod si vero ex præmissis ipsa mors sequatur, Martyrium perficitur, ut patet exemplo SS. Martyrum & Pontificum Marcelli, Joannis, Sylverii, Martini, & Pontiani, quos in carcerem, vel exilium missos, atque ibi ærumnis confectos Ecclesia pro Martyribus veneratur.

54. Infertur II. Quod Martyres solo desiderio non sint proprie Martyres, non obstante, quod amorosissimo ejusmodi desiderio maximum in cœlis cumulum meritorum consequantur, ac, etiamsi affectus Martyrii ad effectum non deducatur, nihilominus ipsa sola eorum voluntas *Deo Judice coronetur*, *c. Numquid Cain. de Pœnit. dist.* 1. quia videlicet re ipsa non sustinent mortem propter Confessionem veræ Fidei, neque causam proximam illius.

55. Nec obstat id, quod de S. Martino Turonensi Episcopo canit Ecclesia: *O sanctissima anima, quam etsi gladius persecutoris non abstulit, palmam tamen Martyrii non amisit*. Quo faciunt plures aliæ SS. Patrum sententiæ: ut illa S. Hieronymi in Epitaphio Paulæ circa finem: *Non solum effusio sanguinis in Confessione reputatur, sed devota quoque mentis servitus immacula-*

culata quotidianum est martyrium. Accedit D. Augustinus *Serm. 250. de Tempore*. ibi: *Christianis quotidiana Martyria deesse non possunt. Sicut enim Castitas, & Veritas, & Justitia Christus est: sic & ille, qui eis insidiatur persecutor est. Qui in aliis defendere, & in se custodire voluerit, Martyr erit*. Item S. Bernardus *in Sentent. brevior Paeitas in ubertate, Largitas in paupertate, Castitas in juventute, Martyrium est sine sanguine*. Et concordant plures similes SS. Patrum sententiæ. Respondetur enim, hujusmodi auctoritates loqui de Martyrio non proprie, sed per quandam similitudinem; ut explicat D. Thomas 2. 2. *qu.* 125. *art.* 4. *ad* 1. Unde idem D. Augustinus *lib. de sancta Virginitate*. præfert Martyrium perpetuæ virginitati. Martyrium enim inter omnes actus virtuosos maxime demonstrat perfectionem Charitatis juxta illud Salvatoris *Joan.* 15. *Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis*.

56. Infertur III. Quod morientes in causa pia v. g. vitam prostituentes ob amorem Dei in servitio pestiferorum proprie non sint Martyres, eo quod mors eisdem non inferatur odio Fidei Christianæ, vel alicujus Virtutis supernaturalis. Martyrium enim est testimonium externum, quod Christo, vel ejus doctrinæ præbetur per hoc, quod quis mortem pro ea voluntarie subeat; quod non fit, nisi adsit, qui mortem inferat, ut Christum vel ejus doctrinam nobis auferat. In quo sensu loquitur ille vulgatus Martyrum patientiam commendans versiculus: *Actio displicuit, Passio grata fuit*: per actionem denotans crudelitatem Tyrannorum mortem inferentium, per passionem vero patientiam SS. Martyrum.

57. Fatendum tamen, quod olim eos, *qui cum pestis sævissima grassaretur Alexandriæ, morbo laborantibus ministrantes libentissime mortem oppetiere, velut Martyres religiosa fidelium fides venerari consuevit*: ut legitur in Martyrologio Romano *ad diem* 28. *Februarii*. Quod quidem factum fuit propter excellentiam operis adeo heroici, atque eximiæ Charitatis, Christo in suis membris (Fidelibus nimirum) exhibitæ: Quamvis simul notanter ibidem addatur ly *velut Martyres*; ad insinuandum, quod proprie loquendo, & in toto rigore tales non sint Martyres.

58. CONCL. IV. Ut Martyrium cuipiam prosit ad salutem, requiritur insuper status gratiæ, vel saltem legitima dispositio ad gratiam, juxta illud Apostoli 1. *Corinth.* 13. *Et si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, Charitatem autem non habuero nihil mihi prodest*. Quibus verbis excluduntur illi, qui nec Charitatem habent, nec ad eam sunt dispositi, ut sunt Schismatici, Hæretici, aut alii peccatis mortiferis affectu inhærentes, prout inter alios observat Herincx *disp.* 8. *de Baptismo. qu.* 3. *n.* 24.

59. Porro dispositio debita ad Martyrium in peccatoribus non solum est contritio perfecta, sed etiam attritio, ut innuit D. Thomas *part.* 3. *qu.* 78. *art.* 1. dicens: *Passio pro Christo suscepta obtinet vim Baptismi*: ad huius enim fructum consequendum sufficit in peccatoribus attritio. Concordant Scotus 4. *dist.* 14. *qu.* 1. §. *Ex his*. ac sequuntur Lessius, Mastrius, Herincx, & alii.

60. Atque de hujusmodi Martyribus verificatur illud D. Augustini *Serm.* 17. *de Verbis Apostoli*, & refertur *cap. Cum Marthæ*. §. *Tertio loco. de Celebrat. Missar. injuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre*. Quod intellige, dummodo de ejusmodi Martyrio propter Christum perpesso legitime constet.

DISTINCTIO II.

De Virtute Justitiæ, ac Jure generatim:

QUÆSTIO I.

Quid sit Justitia, & quæ Virtutes eidem connexæ?

SUMMARIUM.

1. *Justitiæ variæ acceptiones*.
2. *Ejus acceptio magis propria*.
3. *Justitia proprie sumpta, quid?*
4. *Reddit alteri jus, & quale?*
5. *Debitum legale, & Debitum morale, quid?*
6. *Virtutes Justitiæ annexæ, quæ?*
   (*a*) Tract. 5. Dist. 1. per totum.
7. *Pietas varie accipitur*.
8. *Observantia, quid?*
9. *Justitia proprie dicta, an detur inter patrem & filium, dominum & servum?*
10. *Gratitudo, quid?*
    Ejus officia quinque.
11. *Veritas, quid?*
    Mendacium triplex, jocosum, officiosum, & perniciosum.
12. *Amicitia, & Affabilitas, quid?*
    Et quomodo differant?
    Adulatio, & Morositas, quid?

1. JUSTITIÆ nomen varie sumitur: & in primis Justitia communissime, ac secundum rationem suam generalissimam aliud non est, quam *rectitudo voluntatis propter se servata*, ut post D. Anselmum *de Veritate cap.* 12. loquitur Scotus 4. *dist.* 46. *quæst.* 1. Et hoc modo Justitia in se continet Virtutes omnes, atque in S. Scriptura non raro sic accipitur; ut *Matth.* 5. *Beati, qui esuriunt & sitiunt justitiam*, & alibi. Deinde sumitur Justitia pro ipsamet rectitudine actus, in quo sensu bona opera exercentes dicuntur operari iustitiam, iuxta illud *ad Hebr.* 11. *Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam*. Sed de Justitia taliter accepta hic non est sermo.

2. Ulterius igitur, & magis ad propositum Justitia sumitur pro habitu, seu virtute inclinante voluntatem ad reddendum alteri debitum suum, qualecumque illud sit: iuxta quod loquitur Apostolus *ad Rom.* 13. *Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem*. Unde Justitia sic accepta comprehendit sub se omnes eas virtutes, quæ respiciunt alterum in ordine ad reddendum ipsi quoddam debitum; cuiusmodi Virtutes recensentur *n.* 6. & *seqq.* Ultimo tandem Justitia sumitur stricte & proprie, quomodo respicit debitum legale, ac ius proprie dictum, reddendum alteri. Et in hac ultima acceptione loquendo de Justitia, sit

3. CONCL. I. *Justitia stricte & proprie sumpta* bene definitur cum Ulpiano *l. Justitia. ff. de Justitia & Jure*. taliter: *Justitia est constans, & perpetua voluntas, jus suum unicuique tribuens*. Quæ definitio communiter est recepta, & sensum facit: Justitia est virtus, inclinans, & firmans voluntatem ad perpetuo tribuendum ius suum unicuique. Dicitur, *constans & perpetua voluntas*: quæ particula stat loco generis; commune est enim omni virtuti, quod sit constans & perpetua voluntas, id est, firmus habitus voluntatis, inclinans ipsam non ad unam dumtaxat diem, vel annum, sed quantum est ex natura talis habitus, perpetuo circa proprium obiectum recte operandi.

4. Et additur, *jus suum unicuique tribuens*; sive, ut alii legunt, *jus suum cuique tribuendi*: quæ particula stat loco differentiæ, per quam Justitia differt a cæteris Virtutibus tamquam per proprium obiectum, quod est ius suum cuique tribuere. Dum autem dicitur, *jus suum*, id intelligendum est de Jure proprie dicto, seu debito legali, non autem de iure large sumpto, ac debito morali tantum. Et per hoc differt Justitia proprie dicta, & hic definita ab Observantia, Pietate, & aliis huiusmodi Virtutibus, quæ licet alterum respiciant, non tamen reddunt ipsi debitum aliquod legale, seu ius proprie dictum, sed morale solum, ac proinde non sunt Justitia proprie dicta.

5. Porro *Debitum legale* (quod est debitum stricte, & proprie dictum) illud est, ad quod reddendum, & quidem quoad æqualitatem quis lege adstringitur. Et additur, *quoad æqualitatem*: quia, dum redditur, seu solvitur debitum legale, servatur Justitia proprie dicta, ad quam inter alia requiritur æqualitas dati & accepti, ita scilicet, ut si debeam centum, reddam centum, vel quid æquivalens: & si non posset fieri talis æqualitas, hoc ipso iam non posset esse

lex

lex de debito illo totaliter reddendo, utpote cui numquam posset satisfieri, sicque non interveniret debitum legale. *Debitum morale* econtra dicitur illud, ad quod alteri reddendum obligatur quis solum moraliter, ac ex honestate virtutis, id est, quod vel est altioris ordinis, & ita magnum, ut non possit ei reddi ad æqualitatem, ac proinde solum obligat ad satisfaciendum ipsi pro viribus, seu quantum est moraliter possibile; vel ita parvum, ut non inducat obligationem legalem & strictam, sed moralem duntaxat, quæ ex quadam honestate virtutis procedit; prout fit in Virtutibus Justitiæ annexis, de quibus fit

6. CONCL. II. Virtutes Justitiæ annexæ, ac veluti partes ejus potentiales dicuntur omnes illæ, in quibus intervenit quidem aliquod debitum ad alterum, illud tamen non est legale, sed duntaxat morale: eo quod sit (uti proxime explicatum) adeo magnum, ut non possit illi satisfieri ad æqualitatem, aut ita parvum, ut non inducat veram obligationem legalem & strictam, sed duntaxat ex quadam honestate virtutis procedentem. Prioris generis sunt Religio, Pietas, Observantia, & Obedientia, quæ est pars Observantiæ. Posterioris generis est Gratitudo, Veritas, Amicitia, Affabilitas, & si quæ sunt aliæ hujusmodi Virtutes, in quibus est solum debitum morale ad alterum. Ita communis post D. Thomam 2. 2. *quæst.* 10. Nam solum ista virtus, quæ respicit debitum legale, ac jus proprie dictum, alteri reddendum censetur justitia proprie dicta; cæteræ vero, quæ respiciunt quidem debitum alteri reddendum, sed duntaxat morale, hoc ipso deviant a ratione perfectæ Justitiæ, tamen, quia respiciunt aliquod debitum erga proximum, censentur Virtutes Justitiæ annexæ, ac veluti partes illius potentiales, uti sunt enumeratæ. Et quidem de *Religione* jam dictum est suo loco. (*a*)

7. *Pietas* quandoque sumitur pro studio internæ devotionis, & sinceri affectus erga Deum & proximum, in quo sensu 1. *Timoth.* 4. dicitur: *Exerce teipsum ad pietatem.* Et infra: *Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ*, & alibi. Quandoque Pietas accipitur pro misericordia, seu benigno affectu erga alios, præsertim filios nostra ope indigentes, qua ratione Pietas passim in S. Scriptura Deo attribuitur, ut *Ecclesiastici* 2. *Quoniam pius, & misericors est Deus.* & alibi. In proposito tamen Pietas sumitur pro speciali virtute, qua debitum cultum exhibemus parentibus, tamquam vitæ & educationis nostræ post Deum auctoribus.

8. *Observantia* est virtus, qua debitus cultus defertur Superioribus, tamquam gubernationis nostræ auctoribus. Sicuti enim pietas colit parentes, eo quod sint nobis post Deum auctores vitæ, atque educationis nostræ; ita Observantia defert cultum Superioribus, quia sunt auctores nostræ gubernationis. Ad hanc reducitur *Obedientia*, quæ quatenus est specialis virtus, ideo aliquid facit, quia præceptum est. Et prædictæ tres virtutes, nempe Religio, Pietas, & Observantia respiciunt debitum adeo magnum ad alterum, ut non possit eidem satisfieri ad æqualitatem, unde versiculi illi:

Dignas Cœlitibus, Genitoribus, atque Magistris,
Pro merito grates reddere nemo potest.

9. Sed occasione dictorum, quæres incidentaliter, an inter patrem & filium, dominum & servum (id est, mancipium) possit intercedere Justitia proprie dicta? Resp. negative, loquendo de ipsis spectatis quoad jura & debita, quæ sunt inter eos qua tales. Ita Aristoteles 5. *Ethic. cap.* 6. Scotus *cit. dist.* 46. *quæst.* 1. & alii: Ratio est: quia ad Justitiam proprie dictam requiritur jurium alteritas, id est, iurium distinctio: atqui hæc non habetur inter patrem & filium, inter dominum & servum qua tales, cum filius & servus non sint sui iuris respectu patris, ac domini; ergo. Additur tamen: *loquendo de ipsis spectatis quoad jura & debita, quæ sunt inter eos qua tales.* Quod enim filius ut filius debet patri, debet ei lege Pietatis, non Justitiæ. Si vero ipsi spectentur, ut sunt distincti homines, atque in multis rebus sui juris, ac diversa jura habentes, sic inter eos potest esse Justitia, & injuria: ut, si filius ut sit emancipatus, vel habeat bona castrensia, aut quasi castrensia, & hæc ipsi a patre contra fas auferantur: item si dominus servum occidat, vel mutilet; nam in vita, membrisque conservandis, servus non subest domino, sed est sui juris.

10. Quantum attinet ad Virtutes posterioris generis, itidem Justitiæ annexas, *Gratitudo* est virtus, qua iis, qui de nobis bene meriti sunt, non solum gratias agimus, sed etiam, cum possumus, referimus. Ejus officia sunt quinque, videlicet beneficii accepti æstimatio, ejus benigna acceptatio, gratiarum actio, grata commemoratio, & tandem repensio.

11. *Veritas*, sive *Veracitas* est virtus qua nos proximis tales dictis & factis exhibemus, quales re ipsa sumus. Huic opponitur *Mendacium*, estque locutio contra mentem, cum scilicet aliud loquimur exterius, aliud interius sentimus. Et dividitur communiter ratione finis, & effectus in jocosum, officiosum, & perniciosum. *Mendacium jocosum* est, quod fit causa voluptatis absque alterius nocumento. *Officiosum*, quod fit causa utilitatis, simulque nemini nocet: & horum utrumque est peccatum ex genere veniale. *Perniciosum* est, quo alicui injuste nocetur, sive alteri prosit, sive non. Et hoc ex genere suo est peccatum mortale, atque gravissime passim in S. Scriptura perstringitur, quamvis per accidens, atque ob levitatem materiæ, seu nocumenti illati possit esse veniale.

12. *Amicitia* est virtus, qua aliqui mutuam apertamque inter se benevolentiam gerunt, seque invicem bonis affici volunt honestatis gratia, & non solum jucunditatis. *Affabilitas* est virtus, quæ procurat, ut conversatio nostra in communi hominum consuetudine sit grata, & talis, qualem esse decet spectata conditione nostra, & eorum, quibuscum agimus, aliisque circumstantiis. Differt ab Amicitia, quod hæc inter notos duntaxat, Affabilitas vero inter quosvis, etiam ignotos locum habeat: item, quod Affabilitas in sermone, & vitæ consuetudine versetur, Amicitia potissimum in affectu. Contra Affabilitatem delinquitur tum per excessum seu nimio placendi studio, dum quis in omnibus se accommodat aliis, omnia probat, omnia laudat: & hoc si fiat propriæ utilitatis causa, erit *Adulatio*; si solum, ut quis placeat, is *Blandus* appellatur. Tum per defectum, estque *Morositas*, qua quis proximo in congressibus nonnullam molestiam ac tædium affert, dum parum curat, sese accommodare, sed asper est & pronus ad contradicendum.

QUÆSTIO II.

De divisione Justitiæ in Commutativam, & Distributivam.

SUMMARIUM.

13. CELEBRIS est hæc divisio Justitiæ in commutativam, & distributivam ab Aristotele 5. *Ethic. cap.* 2. assignata, & communiter recepta. Earum utraque est Justitia proprie dicta, observans debitum legale, & reddens alteri, quod suum est, ad æqualitatem, sed cum discrimine: nam una servat æqualitatem Arithmeticam, altera tantum Geometricam, prout amplius declarabitur.

14. CONCL. I. *Justitia commutativa* dicitur illa, quæ

quæ versatur in commutationibus rerum, pactis, & contractibus faciendis. Et hæc tunc observatur, quando fit commutatio rerum secundum æqualitatem dati & accepti: id est, considerando solum valorem rerum sine ullo respectu ad personas, ut videlicet tanti valeat, moraliter saltem, res reddenda, quanti valet accepta, qualescunque tandem sint personæ, sive nobiles, sive ignobiles. Sic fit, quando quis debet alteri centum, & ipsi reddit centum, vel aliquid illis centum æquivalens. Idem accidit in rerum venditionibus, si tanti res vendatur, quanti moraliter saltem, & juxta communem hominum æstimationem hic & nunc valet.

15. Et additur, *moraliter saltem*. Nam dicta æqualitas non semper debet esse omnino exacta & metaphysica, sed sufficit moralis, quæ habetur juxta prudentem hominum æstimationem, prout inter alios notat Mastrius 3. *Senten. disp.* 3. *num.* 150. Patet hoc manifeste in rerum emptionibus & venditionibus, in quibus exacta & metaphysica illa æqualitas attingi semper non potest, sed solum moralis: sic enim equus, aut quodcunque aliud animal vivens æstimato pretio juste venditur, & emitur, non obstante, quod aurum totius mundi non æquivaleat entitati unius equi, cum omne vivens simpliciter nobilius sit non vivente; quia in tali venditione & emptione saltem intervenit æqualitas moralis, taxanda juxta prudentem æstimationum hominum, atque exigentiam & utilitatem humani convictus, propter quem hæc utiliora, ac proinde magis cara, illa vero minus utilia sicque minus cara esse censentur.

16. CONCL. II. *Justitia distributiva* econtra illa est, quæ commoda & onera communia, ut puta officia, beneficia, communes exactiones, tributa &c. distribuit inter partes Communitatis cum proportione Geometrica ad singulorum merita, vel status conditionem. Ita in re communis. Talis Justitia distributiva debet observari, quando honores vel præmia distribuuntur iuxta cujuslibet meritum, & proportionem status, dando scilicet majora magis de Republica meritis, aut in majore dignitate constitutis; & minora aliis juxta cujusque meritum, statusque conditionem. Idem fit in impositione communium onerum: nam plura (cæteris paribus) debet contribuere ad communes Reipublicæ necessitates, qui majora habet bona seu prædia possidet.

17. CONCL. III. Justitia commutativa & distributiva varie differunt, præcipue vero in hoc, quod Justitia distributiva servet proportionem sive æqualitatem Geometricam, commutativa Arithmeticam. Ita Scotus 4. *dist.* 46. *quæst.* 1. dicens, quod in *distributiva requiratur æqualitas proportionis, non quantitatis; in commutativa secundum aliquos æqualitas quantitatis, non tamen proportionis.* Mastrius *disp.* 3. *Theol. Moral. n.* 1. & alii. Ratio est: quia finis intrinsecus Justitiæ commutativæ est, constituere æqualitatem inter datum & acceptum, v. g. centum reddendo pro centum: Justitiæ vero distributivæ finis intrinsecus est, constituere æqualitatem inter proportionem & proportionem, ut nimirum talis sit proportio inter res & onera, quæ distribuuntur, qualis est proportio inter conditiones personarum, quibus fit distributio.

18. Porro per *æqualitatem*, seu *proportionem Arithmeticam*, intelligitur vera æqualitas rei ad rem, ut puta centum ad centum, aut alterius iusti pretii ad rem emptam, sine ullo habito respectu ad personas. Per *proportionem Geometricam* vero intelligitur ea, qua singulis tribuitur id, quod debent habere, cum inæqualitate tamen, iuxta scilicet inæqualitatem ipsarum personarum, & cum proportione ad statum atque conditionem singulorum. Unde sequitur & alia differentia: nam in Justitia distributiva, atque proportione Geometrica, habetur respectus ad personas, earumque qualitates; prout patet in exemplis *n.* 16. adductis: secus fit in Justitia commutativa, & proportione Arithmetica, ubi sine ullo personarum respectu res ipsæ (id est, data & recepta) inter se comparantur.

19. CONCL. IV. Utraque hæc Justitia, scilicet tam commutativa, quam distributiva, dividitur ulterius in præmiativam, quæ pro meritis reddit præmia, & in punitivam, seu vindicativam, quæ pro delictis reddit supplicia. Ita Doctores communiter, & probatur inductione. Quia in primis Justitia distributiva tunc est præmiativa, quando honores, officia, & huiusmodi, in præmium præstitorum beneficiorum distribuit, inæqualiter tamen iuxta inæqualitatem ac proportionem status & conditionis singulorum, dando scilicet plus personis in maiore dignitate constitutis, & minus in minore dignitate constitutis; prout communiter fieri solet. Tunc vero Justitia distributiva est punitiva, quando nocentes, ut par est, suppliciis afficit, habita tamen ratione dignitatis, seu status personarum; sic adulterium v. g. in privatis personis alicubi pro prima vice punitur, statuendo ipsas cum publico despectu ante fores Ecclesiæ, in personis autem dignioribus mulcta pecuniaria. Et simile quid in multis aliis pœnis infligendis observari solet. Deinde, quod dicta divisio conveniat Justitiæ commutativæ, patet ex eo: quia hæc tunc censetur esse præmiativa, quando distribuuntur æqualiter præmia iuxta æqualitatem meritorum, nulla habita ratione conditionis, dignitatis & status personarum, quibus fit illa distributio. Est etiam punitiva, quando æqualia pro delictis supplicia inferuntur: sic enim commutando, pro meritis redduntur præmia æqualia, pro delictis vero supplicia. Mastrius *in* 3. *disp.* 7. *num.* 177. post Scotum 4. *dist.* 46. *quæst. un.* §. *Hic primo*. & alios.

20. Quæres, quodnam sit obiectum Justitiæ proprie dictæ? Resp. cum communi, obiectum eius esse ius proprie dictum, seu ius alteri obstrictum. Ratio est: quia illud est obiectum formale virtutis, ad quod virtus principaliter ordinatur; atqui Justitia proprie dicta principaliter ordinatur ad hoc ius constituendum, alterique reddendum, ut patet ex eius definitione *num.* 3. data: ergo. Restat proinde de hoc iure agendum.

QUÆSTIO III.

Quid, & quotuplex sit jus? Ubi & de Actione reali, & personali.

SUMMARIUM.

21. *Juris variæ acceptiones.*
 (c) Ut dictum Tract. 2. dist. 1. num. 3. & seqq.
22. *Jus, ut est objectum Justitiæ, quid?*
23. *Dividitur in Jus ad rem, &*
24. *Jus in re, quid?*
25. *Jus in re, & Jus ad rem, quomodo differant?*
26. *Actio, quid?*
 (d) De hac infra Tract. 9. Dist. 5. n. 117. & 118.
27. *Dividitur in Actionem realem, & personalem.*
28. *Realis, seu Actio in rem, &*
29. *Personalis, seu Actio in personam, quid?*
 * *Actio realis quotuplex?*

21. ADVERTENDUM, quod Jus varias habeat acceptiones. Quandoque enim Jus accipitur pro facultate aliquid agendi legitime, & inculpate: quomodo dici solet, aliquem uti iure suo, dum id agit, quod licite agere potest. Interdum pro sententia Judicis, ut *cap. ult. de Constitut. in* 6. ibi: *Extra territorium Jus dicenti impune non paretur.* Aliquando pro ipsa Juris, seu Legum scientia: quo modo Studiosi, qui Jus Civile aut Canonicum audiunt, dicuntur Juri operam dare. Sumitur præterea nomen Juris, ut idem est ac Lex: quo pacto illud dividi solet in Jus naturale & positivum, in Jus divinum & humanum, & hoc rursum in Jus Canonicum & Civile. (c) Tandem, & quantum ad propositum, Jus accipitur, prout est obiectum Justitiæ, de quo loquendo, sit

22. CONCL. I. *Jus* est facultas seu potestas legitima, quam quis habet ad aliquam rem obtinendam, vel retinendam, aut ad aliquid faciendum, ita, ut ab illius rei obtentione, seu retentione: vel ab illa actio-

actione facienda licite impediri non possit. Ita Mastrius *disp.* 3. *Theol. Moral. n.* 2. Sive, ut alii brevius loquuntur. *Jus* est facultas utendi re pro libitu citra injuriam alterius.

23. CONCL. II. Jus taliter acceptum præcipue dividitur in Jus ad rem, & Jus in re. Ita communis; & habetur *cap. ult. de Concess. Præbend. in 6.* ibi: *In quibus Beneficiis jus non esset quæsitum in re, licet ad rem.* Porro *Jus ad rem* dicitur, quo ipsa res nondum est affecta seu obligata, sed habetur tantum Jus in ordine ad acquirendam possessionem & dominium illius rei, antequam hæc actu possideatur. Sive, ut alii loquuntur,, *Jus ad rem* (quod etiam *Jus personale* vocatur) illud est, quod non tribuit actionem in rem ipsam, sed tantum in personam, se ab illius rei consecutione impedientem. Et tale Jus est, quod alicui competit per donationem, & emptionem, aliosque hujusmodi contractus erga rem sibi donatam, venditam &c. antequam illius rei traditio sibi fiat: si enim res illa alteri vendatur, ac re ipsa tradatur, manebit ipsi, nec poteris tu eam vendicare, aut in judicio repetere; quia res illa nondum erat tua facta ante actualem traditionem, sed tantum habes actionem personalem in eum, qui te fraudavit. Tale etiam Jus ad rem est illud, quod quis consequitur per electionem, aut præsentationem ad Beneficium Ecclesiasticum, item per institutionem in hæredem ante aditionem hæreditatis, & hujusmodi.

24. *Jus in re* econtra dicitur illud, quod rem ipsam sibi devinctam, & obligatam habet: sive, quod habetur in re aliqua, cujus possessio, & dominium actu jam cuipiam est comparatum. Aut magis iuridice loquendo. Jus in re dicitur id, quod tribuit actionem in rem ipsam, seu actionem realem, quæ dicitur *Rei vendicatio*, sive (ut alii loquuntur) *Rei vindicatio*, de qua mox plura. Et tale Jus in re e. g. est illud, quod habetur per emptionem, & alios contractus secuta rei traditione: item quod acquiritur in Beneficio Ecclesiastico per actualem eius collationem, sive investituram, & huiusmodi.

25. Est autem notabile discrimen inter Jus in re, & Jus ad rem. Siquidem Jus in re ita facit rem propriam illius, qui habet tale Jus respectu ipsius rei, ut in quocumque loco hæc sit, ad cuiuscumque manus deveniat, is habeat facultatem, ubicumque eam repererit, recipiendi, & a quocumque repetendi, & quisquis eam receperit, ex Justitia teneatur ipsam restituere. Sic v. g. si equus Petri fuit furto ablatus, poterit eum Petrus repetere, ubicumque invenerit, non obstante, quod alius equum bona fide emerit: quia talis equus est Petro obstrictus, & ipse respectu huius equi habet Jus in re; omnis autem res transit cum suo onere, quo est affecta. Cæterum Jus ad rem non tribuit huiusmodi facultatem in rem ipsam, sed titulum duntaxat iustum, & Jus aliquod inchoatum ad acquirendum illius rei dominium. Ex quo fit, quod, siquis impediatur a consecutione talis rei, respectu cuius sibi competit Jus ad rem, non possit rem ipsam vindicare, atque in iudicio repetere, seu duntaxat actionem personalem instituere adversus eum, qui ipsum iniuste impedit, vel impedivit ab illius rei consecutione. Hoc ut melius intelligatur,

26. Quæres I. Quid sit Actio generatim, simulque Actio realis, & personalis? Respond. I. *Actio* generatim aliud non est, quam *Jus persequendi in judicio, quod sibi debetur*. Ita habetur §. 1. *Institut. de Actionibus*, estque communis. Dicitur, *in judicio*: quia nemo sibi ipsi Jus dicere potest, neque quod sibi debetur, privata occupare auctoritate, cum idcirco constituti sint Magistratus: dummodo excipiatur casus, in quo locus est occultæ compensationi (*d*) aut quando est periculum in mora, prout a iure in furto deprehenso quilibet repetere potest rem furtivam.

27. Resp. II. Actio ut sic recte dividitur in Actionem realem, & personalem. Ita communis; & habetur clare §. *Omnium. Instit. de Action.* ibi: *Omnium autem actionum summa divisio in duo genera deducitur: aut enim in rem sunt, aut in personam. Nam agit unusquisque aut cum eo, qui ei obligatus est, vel ex contractu, vel ex maleficio: quo casu proditæ sunt actiones in personam, per quas intendit adversarium ei dare, aut facere oportere, & aliis quibusdam modis. Aut cum eo agit, qui nullo jure ei obligatus est, movet tamen ei de aliqua re controversiam: quo casu proditæ actiones in rem sunt; veluti si rem corporalem possideat quis, quam Titius suam esse affirmet, possessor autem dominum ejus se esse dicat; nam si Titius suam esse intendat, in rem actio est.* Hæc ibi. Et sciendum, quod Actiones in rem, alio nomine in Jure appellentur *Vendicationes*; & Actiones in personam, dicantur *Conditiones*, ut habetur §. *Apellamus instit. de Actionibus*.

28. Resp. III. *Actio realis* (quæ & *Actio in rem* appellatur) ea est, quæ adhæret rei, ipsam insequitur; adeo, ut in cuiuscumque possessionem res nobis obligata devenerit, ab eodem reposci, & vendicari possit; & si probaverimus, rem esse nostram, etiam in Judicio necesse habeat possessor eam nobis restituere. Ita habetur tum *cit.* §. *Omnium. Instit. de Action.* tum *l. Officium. ff. de Rei vendicatione*, estque communis.

29. *Actio personalis*, seu *Actio in personam*, est illa, quæ proxime tendit in personam nobis obligatam ex contractu aliquo, vel delicto. Et dicitur, *personalis*: quia quamvis hæc actio sit in ordine ad aliquid recuperandum ab adversario, quod tibi fieri vel dari ab eo petis, nihilominus Actio illa ita cohæret personæ, ut ipsa contra alium, qui rem illam forte detinet, institui non possit. Sic v. g. si mutuo dedisti Caio centum florenos, quos ille Titio donavit, & tradidit, in hoc casu Actio duntaxat personalis contra Caium, nulla vero contra Titium tibi competit.

Additio.

* Quæres II. Quotuplex sit Actio realis? Resp. quotuplex est *Jus in Re*, totuplex est Actio realis, si quis in tali Jure reali læditur. *Jus autem in re* in quatuor species subdividitur, nimirum in *Dominium*, *Possessionem*, *Servitutem*, & *Pignus*; nam res illa ipsamet, quæ nobis aliquo saltem modo *immediate* subiecta est, vel respicitur ut *nostra*, vel ut *aliena*. Si ut *nostra*, tunc vel est *vere nostra*, vel tantum *putative*, ac *præsumptive*? si *prius* consurgit *Dominium* & actio realis competens Domino, vocatur in Jure *Rei vendicatio* proprie & speciali nomine talis. Si *posterius*, puta si quis ab altero, quem bona fide putavit Dominum (etsi a parte rei talis non fuerit) accepit rem sibi extraditam, resultat *Possessio*, vi cuius competit actio realis *Publiciana*, sic dicta a Prætore Publio Auctore, contra quemcumque alterum extraneum, ad quem talis res possessa deveniret. Quod si illa res, quæ nobis immediate suo modo subiecta est, respicitur non ut *propria*, sed ut *aliena*, refert perpendere, an ea nobis subiiciatur in *utilitatem*, vel tantum in *securitatem*? Quod si in *utilitatem*, appellatur *Servitus*, utpote cum iuxta dicenda Servitus sit *Jus quodpiam in re alterius constitutum in utilitatem nostram*, atque exinde competit Actio realis *Confessoria* (sic nimirum a Juristis appellata) contra quemcumque, qui nos hoc Jure reali impedire, vel privare contendit. Quando autem res aliena præcise constituta fuit in *securitatem* nostram, appellatur *Pignus*, & si res illa a Debitore transferretur in aliquem Tertium, Creditor contra quemcumque talem haberet Actionem realem *Hypothecariam*, seu (uti vocant Civilistæ) *quasi Servianam*.

DISTINCTIO III.

De speciebus Juris in re.

QUÆSTIO I.

Quid & quotuplex sit Dominium?

SUMMARIUM.

1. *Juris in re species, quæ?*
2. *Dominium communissime, quid?*
   Dominium Divinum, & humanum.
3. *Dominium humanum aliud jurisdictionis,*
   Aliud proprietatis.

* *Notabile Corollarium circa operas a Domino habente simul*

simul in subditos jurisdictionem prætensas.
4. *Dominium proprietatis perfectum, &*
5. *Imperfectum.*
Hoc subdividitur in Dominium directum, & Dominium utile.
6. *Alia de Dominio remissive.*

1. JUris in re variæ sunt species, quarum aliquæ rem ipsam, aliæ usum rei respiciunt. Et quidem prioris generis est *Dominium*, quo quis de re sua potest facere quod vult, dando, vendendo, commutando &c. & si impediatur, potest in Judicio experiri, prout *n.* 4. declarabitur. Accedit *Possessio*, quæ (si est justa, simulque pacifica) Dominio addit, quod in tali iure non impediatur. Et tandem *Proprietas*, quæ insuper dicit; quod quis in tali jure parem non habeat. Posterioris generis, sive Juris in usu rei, duæ sunt species, videlicet *Ususfructus* & *Ususjuris*: de quibus in progressu breviter. Incipiendo igitur a Dominio, eiusque divisionibus, fit

2. CONCL. I. *Dominium* communissime sumptum aliud non est, quam facultas disponendi de re tanquam sibi subiecta. Sic quippe iuxta communem apprehensionem Dominium habere censetur, qui aliquid habet, de quo iure proprio, seu circa alterius ordinationem, disponere pro nutu possit; quod idcirco dicitur esse suum. Atque in hac tam generali acceptione illud cumprimis subdividitur in *Dominium Divinum*, quale competit Deo per essentiam in omnes creaturas, & in *Dominium humanum*, quod convenit homini per participationem, seu potestatem sibi a Deo collatam in alias creaturas; iuxta illud *Gen.* 1. *Crescite, multiplicamini, & replete terram, & subjicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus Cœli, & universis animantibus quæ moventur super terram.* Et de hoc Dominio humano, quod & *Politicum*, agitur in proposito.

3. CONCL. II. Dominium humanum seu politicum, aliud est Dominium Jurisdictionis, & aliud Dominium proprietatis, quorum quodlibet denuo subdividitur. Ita communis, & patet inductione. Et quidem *Dominium Jurisdictionis*, est potestas gubernandi suos subditos, id est, illis aliquid præcipiendi, vel prohibendi, ac illos iudicandi, puniendi, vel præmiandi: hi quinque enim sunt actus gubernandi. Porro Dominium iurisdictionis subdividitur in sæculare, quale est in Imperatoribus, Regibus, Ducibus &c. respectu populorum sibi subditorum in negotiis sæcularibus: & in Ecclesiasticum, quale est in Summo Pontifice, Episcopis, aliisque Prælatis Ecclesiasticis, qui habent subditos in spiritualibus. *Dominium proprietatis* econtra est Jus disponendi de re sua pro libitu, nisi lege prohibeatur: de quo potissimum loquemur.

Additio.

* Ante ulteriorem tamen huius *Dominii proprietatis* declarationem, & divisionem adhuc prænotatum velim circa *Dominium jurisdictionis temporalis*, quod eodem gaudentes inter alia a subditis etiam prætendant certa servitia, seu operas rusticas, vulgo in nostra Patria *Scharwerk* vocatas, de quibus fusissime per plures articulos Illustriss. D. Schmid in *Comment. ad Statuta Bavarica Tit.* 22. tractat sapienter advertendo, quod sæpius contra iustitiam in iisdem contingant abusus e. g. dum prætendunt a subditis tales operas ad quæstus, & magna exinde captanda lucra; cum tamen intuitu iurisdictionis Bassæ præcise debeantur ad necessitatem corporalem, & domesticam Dominorum iurisdictionalium sublevandam: item dum Domini iurisdictionales opera hac Rusticorum non indigentes extorquent ab invitis per varias fraudes, vel metu iniuste incusso multas loco earum pecunias, cum tamen operæ sint in obligatione, non ipsa pecunia; aliud autem pro alio, debitore invito, peti nequit *l.* 2. *C. Si cert. pet.* Item dum prædictas operas subditorum, quibus ipsimet Domini iurisdictionales revera non indigent, aliis Dominis pro pecunia concedunt; cum tamen ordinarie sint servitia obsequialia, & personalia, quæ aliis locari, aut delegari, nequeunt. *l.* 26. §. 12. *ff. De conditione indebiti.* Unde pro praxi, si similia proponunt tales Domini in Confessionali consilii causa, tu mi Confessarie bene observa, ne decipiaris admittendo in præiudicium subditorum, quæ a parte rei non sunt licita. Potius, nisi in Jure etiam patrio sis versatus, mitte similes ad iurisperitos doctos, & conscientiosos, qui præter Jura simul attendentes ad conventiones, & pacta Dominos inter & subditos inita, melius eosdem instruere poterunt, quænam operæ, ac qualiter subditis a Dominis Jurisdictionalibus imponi citra peccatum iniustitiæ valeant. Nunc pergendo ad alterum Dominium, nimirum proprietatis, fit *

4. CONCL. III. Dominium proprietatis aliud est perfectum, aliud imperfectum. Ita rursum communis. *Dominium proprietatis perfectum* (quod & *plenum* dicitur) communiter solet definiri, dicendo: *Dominium est jus perfecte disponendi de re corporali, nisi lege prohibeatur*: Dicitur, *jus*: quæ particula stat loco generis. Dicitur, *perfecte disponendi de re*; quæ particula stat loco differentiæ, simulque denotat, hic definiri Dominium perfectum disponere de re sua, eaque uti pro suo arbitratu, ipsam vel servando, vel vendendo, donando, commutando, vel etiam destruendo, *nisi lege prohibeatur*. Et hoc ultimum idcirco additur, quia licet Dominium ex natura sua tale sit, ut tribuat potestatem disponendi de re sua pro libitu, tamen interdum lege prohibente fit, ut hæc potestas non possit exire in actum. Sic pupillus prohibetur alienare rem suam, cum tamen sit verus dominus; similiter quandoque lege prohibente non licet vendere res suas externis Nationibus, eo quod sit prohibita talium mercium extractio e Provincia; quibus similia contingunt passim in aliis casibus.

5. *Dominium proprietatis imperfectum* (cui pariter convenit proxime data Dominii definitio, dummodo in ea omittatur ly perfecte) vel habet tantum proprietatem rei absque emolumentis seu fructibus, vel econtra emolumentum absque proprietate; & iuxta hoc subdividitur in directum, ac utile. *Dominium directum* continet solam rei proprietatem: unde habens huiusmodi Dominium dici solet *Proprietarius*, id est, habens talis rei proprietatem. Et tale Dominium directum habet Princeps in Feudis, Dominus in prædio ad Emphytheusin dato, & omnis ille, qui dicitur dominus cuiuspiam rei, cuius Ususfructus alteri concessus est. *Dominium utile* duntaxat continet solam rei utilitatem, seu emolumentum: & tale est: quod habet Feudatarius, Emphyteuta &c. respectu illius rei, quam ab alio accepit in Feudum, Emphytheusin &c.

6. Cæterum de Dominio hactenus explicato, & quibus competat, quibusque modis acquiratur, plures occurrunt difficultates, de quibus in sequentibus Distinctionibus dicetur, postquam in præsenti cæterarum specierum Juris natura fuerit explicata.

QUÆSTIO II.

Quid sit Ususfructus.

SUMMARIUM.

7. *Ususfructus, quid?*
Jus utendi, & Jus fruendi, quomodo differant?
8. *Fructus rei, quid?*
9. *Usufructuarius, quid?*
10. *Usufructuarius ad quid teneatur?*
11. *Tenetur recte colere rem Usufructariam.*
Et in ea modicas expensas facere.
* *Ususfructus quomodo distinguatur ab Emphyteusi, & Feudo?*

7. CONCL. 7. *Ususfructus* recte definitur, dicendo: *Ususfructus est Jus alienis rebus utendi, fruendi, salva rerum substantia.* Ita habetur *l.* 1. *ff. de Usufructu &c.* ac §. 1. *Instit. eod.* estque communis. Et quidem in hac definitione ly *Jus*, stat loco generis, reliqua ponuntur loco differentiæ. Dicitur deinde, *utendi*; & mox additur ly *fruendi*, id est, percipiendi fructus rei: tum ut indicetur effectus illius iuris, quod tribuitur cuipiam per usumfructum, qui est legitima potestas utendi & fruendi re aliena, sal-

salva tamen ejus substantia: tum quia *Jus utendi*, & *Jus fruendi* re aliena, valde differunt: nam is, qui habet solum Jus utendi re aliqua, gaudet nudo duntaxat usu illius, ita ut, quamvis possit re illa uti pro suis necessitatibus, ex ea tamen fructus non percipiat. Sic qui habet Jus utendi equa alterius, potest quidem ea uti ad suas necessitates; fructus tamen ejus, id est, equæ partus non erit suus, sed domini proprietarii equæ. Econtra Jus fruendi tribuit cuipiam huiusmodi jus, seu potestatem percipiendi fructus rei alienæ: quale Jus utendi & fruendi simul, importat Ususfructus, ut ex ipso nomine patet: ac proinde Ususfructus est pinguior usu juris.

8. Porro *Fructus rei* dicitur, quidquid salva rei substantia ex re illa est perceptibile. Sic censetur esse fructus in grege ovium aliorumque animalium; lac, lana, fœtus; in fundo fœnum, segetes, fructus arborum, virgulta, arboresque cæduæ, ita, ut succidi possint (non vero fructiferæ) lapides in lapidicinis, in domo locatio, & his similia: prout habetur *l. 10. & seqq. ff. de Usufructu*.

9. Dicitur ulterius in definitione Ususfructus, *re aliena*, ut excludatur jus utendi & fruendi, quod quisque habet in re sua, cujus plenum obtinet Dominium; quia talis non dicitur Usufructuarius, non obstante, quod utatur re illa, ejusque fructus percipiat; sed dicitur Dominus illius rei, quod est quid majus. Tandem additur, *salva rei substantia*: quia Usufructuarius (id est ille, qui habet Usumfructum rei alienæ) tenetur rem illam, ex qua fructus percipit, integram Proprietario servare.

10. Quæres I. Ad quid teneatur Usufructuarius? Resp. Usufructuario in primis incumbit solvere impensas, quæ ratione fructuum percipiendorum fieri debent. Tenetur insuper Usufructuarius ad præstandas collectas, tributa, & similes præstationes reales, quæ pro re fructuaria debentur, prout habetur decisum *l. 7. §. Hactenus ff. de Usufructu &c.* Nam *Qui sentit onus, sentire debet commodum, & econtra* juxta *Regulam 55. juris in 6.*

11. Tenetur rursum Usufructuarius rem illam, cujus habet Usumfructum recte colere, eaque quasi bonus paterfamilias uti; prout liquet ex ipsa definitione Ususfructus, dum dicitur esse ius utendi & fruendi *salva rei substantia*. Hinc inferunt Doctores, idque desumunt ex *cit. l. 7. §. Hactenus*, quod, qui habet Usumfructum fundi, teneatur in locum arborum demortuarum novas subserere, juxta arbitrium boni viri, & qui habet Usumfructum ædium, teneatur saltem modicas expensas facere ad sarta tecta conservanda. Dicitur, *modicas expensas*, nam ad magnas non tenetur ipsemet Usufructuarius, sed proprietarius rei, nisi forsan aliter inter eos conventum fuerit. Omittuntur nonnulla alia, obligationem Usufructuarii, ipsumque Usumfructum concernentia, cum sit materia magis Juridica, & plurimum pendeat ex particularibus pactibus, & conventionibus cum Domino proprietario initis.

Additio.

* Quæres II. An, & quomodo *Ususfructus* distinguatur ab *Emphyteusi*, & *Feudo?* Ratio dubitandi est, quia non solum *Usufructuarius*, verum etiam *Emphyteuta*, ac *Fundatarius* seu *Vasallus*, uti, ac frui possunt re in *Emphyteusin* vel *Feudum* concessa. Ante Responsionem nota, tum ex dicendis infra *Dist. 6. post numer. 30. in Appendice Addit. II.* tum fusius ex Jure Canonico Auctoris *Lib. 3. Decret. Tit. 18. & Tit. 20.* quod Emphyteusis sit *ille Contractus, quo res immobilis cum translatione Dominii utilis, retento Dominio directo, alteri fruenda & colenda conceditur sub onere Laudemii* (vulgo Anfall) *semper pro investitura seu admissione novi coloni, & insuper certæ annuæ pensionis, tum in recognitionem Dominii directi, tum in recompensationem fructuum persolvendæ*. Contra vero Feudum proprie formaliter & essentialiter spectatum est *ille Contractus, quo alicui conceditur res immobilis, aut immobili æquivalens cum translatione Dominii utilis sub onere fidelitatis seu obsequii specialis*. H. N.

Resp. *Ususfructus* formaliter spectatus, præprimis differt *a Feudo* & *Emphytheusi*; quia Emphyteuta, & Vasallus in re emphyteutica, ac feudali habent *Dominium utile*, & loquendo de actione *utilem rei vendicationem*; econtra vero Usufructuarius equidem habet *Jus in re* ad dies vitæ suæ, non vero aliquod *Dominium* proprie tale, hincque eidem equidem *actio confessoria*, non autem *utilis rei vendicatio* competit, uti recte advertit Chlingensperger *lib. 2. Instit. Tit. 4. Concl. 3.* & satis clare exprimitur *Leg. 1. ff. Si ager vectigal.* ac *l. 25. ff. de Verb. significat.* Dein quando cum Emphyteuta contingit mutatio, ita, ut novus colonus investiatur, præstatur saltem unum *Laudemium* Domino directo, & insuper singulis annis præter *canonem annuum* leve quid in recognitionem Dominii directi, quæ duplex pensio annua præsertim in his terris practicatur. Vasallus autem proprie talis vi infeudationis non ad similia, sed potius ad *Fidelitatem*, ut nimirum damna Domino directo, vel personis ei proxime coniunctis impendentia avertat, specialiter obligatur. Quæ omnia hæc specialia non requiruntur apud Usufructuarium. Plura si cupis de *Emphyteusi* & *Feudo* rescire, reperies in Jure Canonico *locis superius citatis*: In præsenti sufficit, adduxisse differentiam inter Emphyteusin, Feudum, & Usumfructum *

QUÆSTIO III.

De Usu Juris, & variis ipsum concernentibus.

SUMMARIUM.

12. *Usus facti, & Usus juris.*
13. *Usus juris, quid?*
14. *Et quomodo differat ab Usufructu?*
15. *Usuario, quæ jura competant, nec ne?*
16. *Habenti Usum domus, quid liceat?*
17. *Minus juris est in Usu, quam Usufructu.*

12. ADVERTENDUM, quod Usus dupliciter sumi possit. I. Pro ipso actu utendi re alterius, sive pro actuali usu licito rei alienæ, & dici solet *Usus facti*, seu *nudus Usus rei*: qualis est actualis equitatio ex permissione proprii Domini facta in equo alieno, vel actualis inhabitatio domus alienæ, & huiusmodi. II. Accipitur Usus pro ipsomet iure utendi re aliena, v. g. pro iure illo, quod quis ratione præviæ solutionis habet equitandi tali equo, vel inhabitandi domum alienam, & vocari solet *Usus juris*: de quo loquendo, sit

13. CONCL. I. *Usus juris* recte solet definiri, dicendo: Usus est Jus utendi tantum re aliena, salva eius substantia. Ita Doctores communiter. Dicitur *jus utendi*: quia hic definitur Usus iuris, non autem Usus facti tantum, de hoc enim, cum nihil iuris præbeat utentibus, minus soliciti fuerunt Doctores. Eius tamen mentio fit *c. Exiit. Nec quisquam de Verb. Signif. in 6.* ubi Pontifex ita loquitur: *Qui inquam, usus non juris, sed facti tantummodo nomen habens, quod facti est tantum, in utendo præbet utentibus, nihil juris.*

14. Dicitur ulterius, *utendi tantum*, per quam particulam Usus iuris differt ab Usufructu, cum quo in cæteris particulis omnino convenit: siquidem minus iuris est in Usu, quam in Usufructu, & cui Usus alicuius rei competit, vel in testamento relictus est, uti quidem ea re potest, frui vero non potest.

15. Infertur proinde, quod Usuarius, id est, is, cui Usus alienæ rei v. g. horti est concessus, possit quidem in ipso horto deambulare, ac poma, olera & reliqua, quæ ibi nascuntur, ad suum, suæque familiæ, & hospitum victum accipere *l. Plenum ff. De usu & habitatione.* non possit tamen omnes fructus recipere, eosque suo arbitratu vendere, seu alienare, sicuti posset, si haberet Usumfructum horti. Item, si cui in testamento legetur Usus iumentorum, vel gregis ovium ac vaccarum, non potest percipere pecorum fœtus, vel lanam (hæc enim in fructu magis, quam in Usu numerantur) neque lac, nisi in modica quantitate, & quatenus ad victum quotidianum opus est: potest autem bobus, vel iumentis uti ad arandum, ad agrum stercorandum, & ad omne aliud ministerium,

rium, ad quod boves apti sunt: prout expresse habetur decisum *cit. l. Plenum. ff. De usu & habitat.* & §. 1. *Instit. Eod.* cum concordantiis.

16. Similiter, cui Usus domus, seu inhabitatio eius relicta fuit in testamento aut aliunde competit de iure, potest quidem non solum in propria persona, sed etiam cum sua familia in ipsa habitare, imo & inquilinum secum recipere, aut aliquos hospites: non tamen potest domum alteri locare, neque inhabitationem eius alicui concedere sine se, neque Usum hujusmodi vendere; prout similiter decisum habetur *l. Cui Usus. & seqq. ff. De usu & habitatione.*

17. Ex quibus patet, minus esse iuris in Usu, quam in usufructu: nam praedicta omnia (dempta venditione Ususfructus) competunt Usufructuario, non autem Usuario tantum. Caeterum illis ipsis modis, quibus Ususfructus constituitur, vel finitur, etiam nudus Usus constitui, atque desinere solet. *cit.* §. 1. *Instit. de usu & habitatione.* De quibus plura Juris Consulti.

QUAESTIO IV.

Quid, & quotuplex sit Possessio, & quae eius privilegia?

SUMMARIUM.

18. *Possessio, unde sic dicta?*
Varie accipitur.
19. *Ejus divisio.*
20. *Possessio facti, seu naturalis tantum, & Possessor bonae & malae fidei.*
21. *Possessio juris & facti simul, & quid?*
22. *Possessionis definitio explicatur.*
Res incorporales proprie non possidentur.
Res corporales, & incorporales, quae?
23. *Depositarius non possidet, cur?*
24. *Possessionis privilegia plura.*
25. *Enumerantur praecipua.*
(a) Dist. 6. n. 5. & seqq.
26. *Possessor, si spolietur, ante omnia restitui debet.*
Possessor invasus potest vim vi repellere.

18. Possessio sic dicitur a pedibus, & sonat idem quasi *pedum positio*, prout notatur *l. 1. ff. De acquirenda vel amitt. possess.* nam per pedum positionem super bona immobilia, ut puta, super agrum, vel domum, solet acquiri Possessio. Tribuitur autem hoc nomen interdum ipsis rebus possessis; ut *Psal. 77. Tradidit possessionem eorum igni. Matth. 19. Erat enim habens multas possessiones.* & alibi. Verum hoc loco Possessio accipitur pro actu, vel iure possidendi, a quo denominatur quis possessor. Et notanter sub disiunctione dictum est, *pro actu vel jure possidendi*: haec enim duo non sunt idem, & quamvis possint insimul coniungi (uti fit in possessione iuris & facti simul) adhuc tamen ab invicem separari valent, prout accidit in Possessione facti tantum. Hinc sit

19. CONCL. I. Possessio ut sic dividitur in Possessionem iuris tantum, facti tantum, & in Possessionem iuris & facti simul. Ita in re communis, & patet inductione. Siquidem *Possessio juris tantum* (quae alio nomine appellatur *Possessio civilis*) est ipsummet ius possidendi rem, solo animo retentum; & habetur, quando quis rem suam ipso facto non amplius possidet, nihilominus de iure, sed solo animo eius possessionem retinet, & continuat. Hoc modo civiliter, seu de iure possidet, qui abest quidem a rebus suis, adhuc autem animo eas possidet, seu occupat, eo quod non discesserit inde animo relinquendae possessionis, sed postea reversurus.

20. *Possessio facti tantum* (quam & *naturalem tantum* appellant) est solus actus possidendi sine iure: & talem duntaxat possessionem habet possessor rei alienae, eo quod iure possidendi sit destitutus. Ubi simul advertendum, quod, si possessor rei alienae possideat eam ut suam bona fide (id est, si ipse habeatur pro domino, ac ipsemet bona fide credat, se esse dominum huius rei, revera tamen non sit, sed ad alium pertineat rei illius dominium) tunc dicatur is *Possessor bonae fidei*, atque eiusmodi rem bona fide possidere. Si quis vero rem alienam mala fide possideat, bene sciens, eam rem non esse suam, prout fur possidet rem furtivam, dicitur is *Possessor malae fidei.*

21. Tandem *Possessio juris & facti simul* (quae etiam *civilis & naturalis simul* est) vocatur ea, quae includit simul utrumque, id est, tam ius, quam actum possidendi. Et talis Possessio competit cuilibet domino, rem suam per corporalem insistentiam possidenti, id est, qui in re, quam de iure possidet, vel in aliqua parte eius praesens existit, aut saltem res possessa est in conspectu eius, ut ipsam videat, vel partem eius: nam quodlibet horum sufficit ad possessionem facti, seu naturalem continuandam, sive dein tale quid fiat per se, sive per alium suo nomine. Et de hac loquendo, ulterius sit

22. CONCL. II. *Possessio* est rei corporalis detentio, corporis, & animi, & iuris adminiculo. Ita Glossa communiter recepta *l. 1. ff. De acquirenda vel amitt. possess.* Dicitur *detentio rei*: quia ad hoc, ut quis rem actu possideat, necesse est, eam aliquo modo detinere, seu occupare, vel per se vel per alium, qui suo nomine eam detinet: hoc enim essentialiter requiritur ad possessionem iuris & facti simul, de qua procedit data definitio. Et additur, *rei corporalis*: nam res incorporales proprie non possidentur, sed dicuntur quasi possideri. *arg. c. cum Ecclesia, de Causa Possess.* ubi Pontifex possessionem iuris spiritualis eligendi appellat *quasi possessionem*, iuncta *l. Sequitur* §. *Si viam ff. de Usurp. & Usucap.* Porro *Res corporales* sunt eae, quae ex sui natura tangi possunt; veluti ager, vestis, equus, aurum, & huiusmodi. *Res incorporales* vero, quae tangi non possunt: ut sunt ea, quae consistunt, in iure v. g. ius eligendi, ius patronatus, ius ad haereditatem, Ususfructus, & alia huiusmodi iura.

23. Dicitur ulterius, *corporis & animi adminiculo*: quia ad possessionem unum sine altero non sufficit, sed requiritur, ut quis rem corporaliter apprehendat, seu detineat, simulque ut eam detineat tanquam suam, sicque animo possidendi, & non solum nomine alterius ipsam habeat. Hinc Depositarius (id est, ille, qui rem alterius apud se depositam retinet) non dicitur possidere depositum, quia non detinet illud animo possidendi, ac retinendi sibi. Additur vero, *& juris adminiculo*: quae particula sonat idem, ac *jure non refragante*, sive, ut habeatur possessio illa non contra ius & fas: nam data definitio convenit Possessioni iuris & facti simul. Et per hoc excluditur Possessio manifeste iniusta, qua v. g. fur, aut alius rei alienae invasor possidet rem alienam: siquidem talis non habet possessionem iuris & facti simul, quia non detinet rem illam iuris adminiculo, sed contra ius & fas; quamvis habeat possessionem facti, seu naturalem.

24. Quaeres, quidnam privilegii conferat Possessio? Resp. plura sane privilegia, & commoda afferre Possessionem: adeo quidem, ut, quando a duabus partibus litigantibus de proprietate alicuius rei controversia coram Judice agitatur, plerumque, & ferme semper existat ingens contentio de ipsa Possessione; uti notatur §. *Retinendae Instit. de Interdictis.*

25. Et primo quidem in tali casu, si videlicet oboriatur controversia inter quosdam de rei proprietate, sive dominio, & adhibita diligenti inquisitione maneat adhuc dubium, cuiusnam res illa sit, tunc melior est conditio possidentis, & ipsi adiudicabitur causa iuxta *Reg. 65. Juris in 6. In pari delicto, vel causa potior est conditio possidentis.* Deinde Possessio parit in iudicio praesumptionem dominii: unde in praedicto casu possessor non tenetur probare, rem esse suam, sed alter, qui eam repetit, & quidem, si hic non satis probaverit rem esse suam, nihil obtinebit, sed alter remanebit in possessione, etiamsi revera res eius non sit; prout expresse habetur *cit.* §. *Retinendae Instit. de Interdictis.* Ulterius Possessio, si sit bonae fidei, suo tempore parit praescriptionem; id est, facit, ut res, quae prius revera non erat tua, elapso tempore a Jure definito fiat tua, ita ut non amplius tenearis eam Domino, postea primum ipsam repetenti, restituere;

re; de quo plura inferius (a) agendo de Præscriptione.

26. His accedit, quod si Possessor privata alicujus violentia de possessione rerum suarum exturbetur, aut ea clam spolietur, ante omnia debeat fieri restitutio spoliati; non obstante, quod occupator alleget titulum, velitque probare, rem illam esse suam: generaliter enim restitutio spoliati ante omnia fieri debet *c. In litteris. & seqq. de restit. spoliat.* Nec potest cogi spoliatus (dummodo probaverit, se per adversarium violenter, aut clam possessione rei suæ spoliatum fuisse) ad alios causæ articulos respondere, donec sibi restitutio spolii facta sit: & tunc primum pars adversa, si quidpiam proponere voluerit, audiri debet *arg. c. 1. & c. Conquærente. Eod.* cum concordantiis. Tandem possessor ab altero invasus potest vim vi repellere, remque suam defendere, etiam armis, si ita opus fuerit: aut jam expulsus possessionem suam repetere, dummodo id statim, sive in continenti fiat. *c. Olim. de restit. spoliatorum, & l. Quod est §. 9. de Vi, & vi armata.*

DISTINCTIO IV.

De Objecto, & Subjecto capaci Dominii.

QUÆSTIO I.

Quænam cadant sub objectum Dominii?

SUMMARIUM.

1. *De cujus Dominio hic agatur?*
2. *Sub Dominium hominis cadunt res inferiores corporeæ. Et quid de superioribus?*
3. *Unus homo potest cadere sub Dominium alterius, quomodo?*
4. *Homo non habet Dominium vitæ suæ.*
5. *Solvitur instantia.*
   (b) De hoc amplius Tract. 9. Dist. 3. n. 10. & seqq.
6. *Dans nomen militiæ non vendit vitam suam.*
7. *Homo est Dominus propriæ famæ.*
8. *Non tamen sine causa potest tantum bonum prodigere.*

1. NON est sermo in proposito de Dominio DEI, quod esse supremum atque perfectissimum in omnes creaturas, de fide est. Neque agitur hic de Dominio Angelorum, sed duntaxat de Dominio hominis, investigando, quænam cadant sub perfectum Dominium hominis, id est, quænam sint illæ res, in quas homo potest habere Dominium perfectum.

2. CONCL. I. Omnes res corporeæ inferiores, utputa, agri, montes, flumina, plantæ, bestiæ, metalla &c. cadunt sub Dominium hominis. Ita communis; & patet ex illo *Gen. cap. 1. Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & subjicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cæli, & universis animantibus, quæ moventur super terram.* & alibi. Dicitur notanter, *res corporeæ inferiores &c.* siquidem rerum superiorum, quales sunt Angeli; & corpora cœlestia, homo non dicitur proprie habere Dominium, bene tamen quorundam effectum ab ipsis profectorum, ut luminis caloris &c. nam hinc certa jura proveniunt, ut puta jus prospectus, & hujusmodi quæ alio nomine appellantur *servitutes*, de quibus Jurisperiti.

3. CONCL. II. Potest unus homo cadere sub Dominium alterius, & hic in ipsum habere non solum Dominium jurisdictionis, sed aliquo modo etiam proprietatis. Ita rursum communis. Prima pars de Dominio jurisdictionis est clara: sic enim Pater in filium, Dominus in servos, Rex aut Imperator in subditos suos habet Dominium jurisdictionis. Altera pars, quod etiam aliquo modo unus homo habeat Dominium proprietatis in alium, patet in mancipiis, seu servis proprie dictis, quorum olim frequens erat usus, & poterant a dominis ad libitum vendi. Additur tamen, *aliquo modo*: quia dominus non habet tale Dominium in servum, seu mancipium proprie dictum, ut possit ipsum pro libitu & absque ulla causa occidere, sicut potest iumentum suum interficere: nam hoc est contra illud Præceptum Decalogi, lumine naturæ notum, *Non occides.*

4. CONCL. III. Homo non habet Dominium vitæ suæ, sed istud penes solum Deum remanet, unde homo est quidem procurator, custos, & quasi usufruarius vitæ suæ, non autem dominus. Patet hoc ex illo *Sapientiæ 16. Tu es Dominus, qui vitæ & mortis habes potestatem.* Accedit ratio: quia alioquin, si homo esset Dominus vitæ suæ, posset licite se privare vita, ac seipsum interficere: hoc autem est falsum & contra citatum illud, *Non occides*; ergo. Cæterum licet homo non sit dominus vitæ suæ, est tamen eiusdem procurator, & custos, atque usuarius, ita, ut habeat ius ea fruendi, eamque defendendi contra iniustos invasores, ac vim vi repellendi atque idcirco, qui privata auctoritate, ac sine iusta causa aufert vitam proximo, vel eam aliqua ratione violat & diminuit, facit ipsi iniuriam.

5. Si dicas. Potest homo licite uti vita sua cum periculo mortis, v. g. assistendo pestiferis cum periculo contagionis, vel occurrendo hostibus primo loco in acie belli; ergo habet Dominium vitæ suæ. Resp. negando consequentiam: quamvis enim homo in quibusdam casibus habeat facultatem utendi vita sua cum probabili periculo mortis, non tamen habet potestatem, ut vitam directe ac per se possit destruere, sed solum per accidens & indirecte, quatenus iusta de causa potest quidpiam agere, cui videt annexum esse periculum vitæ suæ. (b) Dominium autem includit facultatem utendi re quapiam pro libitu, per se quoque ac directe eius substantiam destruendo, si placuerit.

6. Quod si urgeas. Potest homo vitam suam alteri vendere, prout fit, dum quis dat nomen militiæ: ergo. Resp. negando assumptum; falsissimum quippe est, eos, qui dant nomen militiæ, vendere vitam suam pro pretio ipsis tunc soluto, cum solummodo vendant ministerium, seipsos paratos offerendo ad sustinendos quoscunque labores atque onera militiæ, etiam cum vitæ periculo, imo, si opus fuerit, usque ad effusionem sanguinis.

7. CONCL. IV. Homo vere quidem est dominus propriæ famæ, & honoris, adhuc tamen sine causa tantum bonum prodigere, & licite negligere non potest. Ita D. Thom. 2. 2. *q. 73. art. 4.* ubi docet, in cuiusque arbitrio esse, pati detrimentum suæ famæ, nisi vergat hoc in periculum aliorum; Mastrius *disp. 3. Theol. Moral. num. 34.* Lessius, & alii. Ratio est: quia homo post vitam a DEO acceptam comparat sibi primum bonam famam; ergo non est ratio, cur non sit dominus eius, sicut est aliarum rerum, quas proprio labore acquirit. Et hinc multi Sancti propriam famam, & honorem positive spreverunt, ut per virtutem Humilitatis vitam æternam tutius consequerentur. Sic D. Augustinus scripsit Libros Confessionum, & S. P. N. Franciscus e publico loco suos defectus denuntiavit: quod idem in simili factum est ab aliis pluribus Sanctis.

8. Cæterum non esse licitum, sine causa tantum bonum propriæ famæ & honoris prodigere, patet ex illo *Ecclesiastici 41. Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi & magni.* Unde D. Augustinus *lib. de bono viduitatis c. 22.* & refertur *c. Non sunt audiendi 11. q. 3.* sic inquit: *Nobis necessaria est vita nostra, aliis fama nostra.* Et idem *in Serm. de Communi vita Clericorum* relatus *c. Nolo. 12. q. 1. ait: Conscientia necessaria est tibi, fama proximo tuo: qui fidens conscientiæ suæ, negligit famam suam, crudelis est.*

QUÆSTIO II.

De Peculio Filiifamilias, necnon & Bonis Uxoris.

SUMMARIUM.

9. *Peculium, unde sic dictum?*
10. *Peculium Filiifamilias castrense.*
11. *Quasi castrense,*
12. *Profectitium, &*

13. *Adventitium. quid?*
* *Ac quotuplex?*
* *Item quandonam in Filiosfamilias hæc ipsa patria potestas finiatur?*
14. *Bona dotalia, & paraphernalia uxoris quæ?*
15. *Dotis proprietas manet penes uxorem.*
16. *Excepto uno, vel altero casu.*
17. *quid de Bonis paraphernalibus uxoris?*
18. *Corollaria.*
19. *Quomodo peccet uxor, accipiens ex bonis mariti?*
* *Num Acquæstus numeretur inter bona uxoris?* *Addit. I. & II.*

(c) Tract. 9. Dist. 5. n. 28. & seqq.

9. PEculium, ut habetur *l. Depositi. ff. de Peculio. dictum est, quasi pusilla pecunia, sive patrimonium pusillum.* Et quantum attinet ad primam partem Quæstionis, Peculium Filiifamilias, id est talis, qui necdum emancipatus, sed patriæ potestati adhuc subiectus existit, communiter quadruplex assignatur, videlicet castrense, quasi castrense, profectitium, & adventitium.

10. *Peculium Castrense* dicitur illud, quod Filiusfamilias acquirit in castris, non acquisiturus aliunde: & huiusmodi Bona, quæ ipse acquirit, dum militat in castris, dicuntur *Bona castrensia.*

11. *Peculium quasi castrense* est, quod Filiifamilias qui sunt Magistri artium liberalium, Medici, Clerici ex Beneficio, seu Officio Ecclesiastico, vel Advocati, de publico acquirunt: & si quis Filiusfamilias habeat talia Bona, dicitur is habere *Bona quasi castrensia*, seu *Peculium quasi castrense*. Porro Bona eiusmodi sive castrensia sive quasi castrensia pleno iure tam quoad proprietatem, quam quoad usumfructum semper ad filios pertinebant, & adhuc pertinent; prout fatentur Juristæ, & Theologi unanimiter, ac videri ulterius poterit *Tract. 8. Dist. 1. Concl. 2.*

12. *Peculium profectitium* dicitur, quod de rebus paternis proficiscitur; & filius in ipsis negotiando lucratur. Et hoc totum, tam quoad proprietatem, quam quoad usumfructum Patri acquiritur; ut habet communis Doctorum.

13. Tandem *Peculium Adventitium* dicitur omne illud, quod Filiofamilias advenit ex alia causa, quam ex enumeratis; ut puta, quod advenit, seu acquiritur ipsi per testamentum ab avo, vel avia, vel aliquo alio factum, aut ex artificio, sive ex prospera fortuna, vel huiusmodi. Et horum Bonorum adventitiorum, si fuerint adventitia ordinaria, usumfructum habet pater, quamdiu filius est sub sua potestate: dominium autem eorum remanet filio.

Additio I.

* Dixi notanter, *si fuerint adventitia;* nam aliter sentiendum de adventitiis extraordinariis: ubi bene nota distinctionem inter Bona adventitia ordinaria, & extraordinaria seu irregularia, quorum priora sunt, de quibus Paterfamilias usumfructum habet: posteriora vero, quorum usufructu is non gaudet: qualia enumerantur sequentia quinque I. Quæ donantur Filiofamilias a Principe, vel Augusta. *L. Cum multa. 7. C. de Bonis, quæ liberis.* II. Bona, quæ Filiosfamilias relinquuntur conditione hac expresse adjecta, ne ad Patrem perveniat ususfructus. *Authent. Excipitur C. Eodem.* III. Illa, quæ dissentiente Patre consequitur ex successione vel alio justo titulo. *L. ult. C. Eodem* IV. Ea, quæ Filiusfamilias adipiscitur succedendo una cum Patre vel Matre in Bona defuncti fratris, aut sororis. *Authent. Item Authent. Item C. Eodem.* V. Si Pater sponte renuntiet usufructui sibi a lege permisso. *Authent. Idem est §. 2. C. de Bonis, quæ Liberis, &c.* *

Additio II.

* Cæterum hæc ipsa Patris potestas in Filiosfamilias tollitur I. Morte ipsius Patris non solum naturali, sed etiam civili, puta, si Pater propter grave delictum deportetur, seu in perpetuum mittatur exilium &c. II. Per adeptam a filio aliquam Dignitatem: sic apud Romanos Jure Novellarum *Novell. 81.* a potestate Patria fuerunt liberati filii Consules facti, vel saltem Consulares, Præfecti prætorii, Magistri militum &c. quinimo teste Illustriss. Cancellario intimo de Schmid *in Comment. ad Jus Bavaricum Tit. 3. art. 2. n 37.* hodierno tempore plerique indulgent Consiliariis Principium hoc privilegium exemptionis a Patria potestate. III. Per Emancipationem, si nimirum Pater filium coram publico judicio claris, & expressis verbis ex sua Patria potestate dimittit, ac liberum facit. IV. Justis nuptiis, idque de consuetudine (non autem de jure positivo) in omnibus ferme Europæ partibus, maxime si matrimonio juncti non amplius habitant in domo paterna. V. Professione Religiosa, qua ex altiori motivo Professi per vota se potius conjiciunt in potestatem sui Superioris. VI. Per susceptionem Ordinum, quoad hoc, ut bona post Clericatum acquisita pleno iure habeant, nec Patri amplius ususfructus quæratur. VII. Saltem in Patria nostra vi Juris Bavarici eximuntur a Patria potestate liberi, qui etiam necdum nupti propriam tamen œconomiam, & focum tenent, certas proprias negotiationes, aut opificia instituunt &c. dummodo id fiat cum præscitu, & consensu Patris, quem consensum Pater absque valde gravibus causis denegare non debet, si Proles iam vigesimum quintum annum compleverit. Videatur Illustriss. Schimd *l. c. art. 1. & 2.* *

14. Quantum attinet ad alteram quæstionis partem, seu ad Bona Uxoris, est notandum, alia esse Bona Uxoris dotalia, alia paraphernalia. *Bona dotalia* aliud non sunt, quam dos, quæ ab uxore, vel ab alio eius nomine datur marito ad onera Matrimonii sustinenda, nimirum ad alendam uxorem, liberos, familiam &c. hæc enim cura præcipue incumbit marito. *Bona paraphernalia* Uxoris econtra dicuntur res illæ, quas Uxor præter dotem, quam marito pro oneribus Matrimonii dedit, simul attulit, sibique reservavit: prout etiam inter paraphernalia computantur, quæ Uxor ex successione parentum, vel fratrum acquirit. Hoc prænotato, sit

15. CONCL. I. Quamvis Uxori remaneat proprietas dotis marito allatæ (excepto uno, vel altero casu) nihilominus plena Bonorum dotalium administratio, & ususfructus ad maritum attinet, idque tum ad alendam Uxorem atque familiam, utpote quæ cura specialiter incumbit marito, tum ad alia onera matrimonii subeunda. Ita communis, estque clare decisum *l. 2. & l. Dotis fructum. ff. de jure dotium.* cum concordantiis. Imo dotis proprietas ita remanet penes Uxorem, ut pro ea sint ipsi tacite hypothecata omnia bona mariti, donec sibi dos restituatur *text. clar. l. In rebus. C. de Jure dotium.* Quare soluto matrimonio per mortem viri præfertur Uxor in repetenda dote omnibus aliis personalibus creditoribus, etiam tempore prioribus, & hypothecam non habentibus. Quin etiam durante matrimonio, si maritus ad inopiam vergit, ita ut periculum sit, ne dotem aggrediatur, & absumat, fas est Uxori eam repetere. *arg. cit. l. In rebus C. Eod.* & amplius declarat Layman *l. 3. tract. 4. cap. 13. num. 7.*

16. Dicitur notanter in Conclusione, *excepto uno, vel altero casu*: nam duo præcipue dantur casus, in quibus Dominium dotis plene ad maritum transit, sed cum obligatione tantundem soluto matrimonio restituendi. Primus est, si dos consistat in numerata pecunia, vel aliis rebus usu consumptibilibus *arg. l. Res in dotem ff. de Jure dotium.* Secundus est, si res dotales usu non consumptibiles, ut puta fundus, domus &c. æstimatæ dentur, non quidem eo solo animo, ut sciatur earum valor, si forte deperditæ vel diminutæ fuerint culpa mariti, sed ita æstimatæ, ut æstimatio faciat venditionem & emptionem: nam tunc maritus acquirit Dominium ipsarum, & summæ pecuniariæ taxatæ velut pretii debitor efficitur, ac (nisi secus conventum fuerit) soluto matrimonio potest retinere rem, & offerre pecuniam taxatam *tex. clar. l. Quoties C. de Jure dotium.* Est autem inter dotem, quæ transit in Dominium mariti, & quæ non transit, hoc notabile discrimen, quod in casu, quo dos transit in Dominium mariti, rerum dotalium periculum ad maritum spectet *arg. cit. l. Res in dotem ff. Eod.* quod alioquin ad Uxorem, tanquam Dominam earum rerum, pertineret; quia quælibet

res

res domino suo stat, aut cadit, melioratur vel perit. Verum de dote plura Jurisperiti.

17. CONCL. II. Quantum est de Jure Cæsareo, & nisi erecta aliqua pacta dotalia, aliter disponant, Uxor in Bona paraphernalia non solum proprietatem, sed etiam plenum dominium atque administrationem habet, ita, ut maritus ea nolente nequaquam hujusmodi Bonis sese immiscere possit, quamvis bonum atque consultum sit mulieri, quæ seipsam committit marito, res etiam suas pari arbitrio gubernari. Ita habetur expresse in Jure Civili *l. Hac lege, C. de Pactis conventis*, estque communis. Additur tamen, *quantum est de Jure Cæsareo*: quia in aliquibus locis, præsertim extra Romanum Imperium existentibus, servantur aliæ Leges, non vero Jus commune Cæsareum, prout nominatim de Belgio testatur Herincx *disp. 1. de Contractibus num. 55.*

Additio.

* Quinimo Juris Civilis Interpretes apud Chlingensperger *l. 2. Instit. Imp. Tit. 8. q. 1. & 2.* scribentes, etiam in Romano Imperio quoad certos casus concedunt in paraphernalia Uxoris marito non quidem Dominium, bene tamen legitimam administrationem, ita, ut, quamvis fructus non lucretur, possit tamen eos, in suam, & Uxoris utilitatem (non vero in dispendium) impendere *Leg. fin. de Pactis conventis*, ubi notabilem distinctionem faciunt inter *paraphernalia & receptitia* Bona Uxoris: *priora* dicunt, quæ Uxor jam dotata præter dotem habet, aut acquirit ex successione Parentum, Fratrum &c. aut aliunde ex prospera fortuna: *posteriora* vero, seu receptitia esse dicunt, quæ Uxor, dum dotem sibi constituit, ad liberum usum expresse sibi reservavit, nec in mariti potestate esse voluit; & quoad hæc ultima ne quidem administrationem concedunt marito, quamvis eadem facile possit præfato expresse, vel tacite concedi quoad priora. *

18. Ex dictis infertur, virum graviter peccare, consumendo, ac dilapidando Bona paraphernalia Uxoris sine ejus licentia, utpote cum rem alienam absumat. Quinimo etiamsi marito committatur Bonorum paraphernalium administratio, adhuc tamen is gravem admittit injustitiam, si prædicta Bona in potationes, venerem, aliasque prodigas aut turpes alienationes expendit. Gobat *tract. 5. Quinarii. c. 24. n. 4. & seq.*

19. Infertur ulterius, etiam Uxorem graviter peccare, & quidem mortaliter, si summam notabilem ex bonis mariti, vel quorum administratio ad ipsum pertinet, eo rationabiliter invito, accipiat: quia accipit illud, cujus dominium, vel certe administratio ad ipsam non pertinet, sed ad maritum, qui exinde tenetur providere familiæ. Additur notanter, *summam notabilem*: quia non peccat mortifere, si quantitas judicio prudentis, spectato statu, opibus, aliisque circumstantiis non sit notabilis: imo in hujusmodi furtis major ad peccatum mortale requiritur quantitas, quam in aliis. Verum de hoc, & quando uxor peccet, surripiendo ex bonis communibus, plura inferius (*c*) agendo de furto.

Additio I.

* Quær. An etiam Acquæstus numerentur inter Bona uxoris: ante Resp. notandum Acquæstus vocari illa lucra, quæ constante matrimonio opera & industria æquali utriusque conjugis acquiruntur, hincque, si maritus penicillo, & uxor acu phrygia pingendo lucrum capiant, tale cujuslibet lucrum particulare non computatur inter Acquæstus; quoniam non contingit communi industria: adeo respectu cujuslibet potius numeratur inter sua paraphernalia H. N.

Resp. Acquæstus quoad medietatem merito inter Bona uxoris numerantur, hincque uxori post mortem mariti illa medietas restituenda est, nisi aliter quoad pacta dotalia fuerit conventum, aut particularia adsint statuta, vel consuetudines. Ita Barbosa in *c. 2. Donat. inter virum & uxorem n. 6.* Gonzalez *ibid. num. 5.* & Gutierrez *lib. 2. Pract. Quæst. 118. num. 4.* ac probatur ex ipso *cap. de Donat. inter virum & uxorem*, ubi soluto matrimonio cogitur vir restituere dotem, & dividere Bona NB. quæ communiter eis obvenerunt; adeoque signum est, quod medietas Acquæstuum merito inter Bona uxoris numeretur. Præsumuntur autem esse Acquæstus illa lucra tempore matrimonii acquisita, quæ conjugibus ex communi negotiatione, mercatura, aut cauponaria eveniunt, vel etiam, quæ ex talibus opificiis, aut actibus obtinentur, quorum lucra ex emptione & venditione rerum a potiori causantur; ubi uxores æque ac mariti pecuniam recipiunt, atque exinde communem quærunt sustentationem, e. g. talia lucra sunt, quæ obtingunt vi suæ artis vel opificii Pistoribus, Cerevisiariis, Lanionibus, Librariis, placentarum Coctoribus, Unguentariis, Saponariis, &c.

Additio II.

* Dixi notanter: *nisi particularia adsint Statuta*, quæ nimirum aliter disponunt circa Acquæstus, prout in Jure Bavarico *Tit. 1. art. 1.* statuitur, quod equidem Uxor deficientibus Liberis accipiat dimidietatem Acquæstuum; ast his extantibus sive ex isto, sive ex præcedenti matrimonio, tantum partem filialem. Hoc tamen Statutum Illustriss. Commentator de Schmid *ibidem. n. 40. ac seqq.* intelligit de illis præcise mulieribus, quæ non exercent cum marito communem cauponariam, negotiationem, aut nundinationem: durissimum enim videtur, quod aliqua Materfamilias, concurrentibus v. g. Liberis alterius matrimonii debeat esse contenta unica tantum portione filiali, ita, ut notabilem adhuc partem de dimidio laboris, ac sudoris sui cogatur relinquere privignis suis, qui tamen plerumque ingrati sunt, & honestissimis etiam Novercis sua invident. Videatur in emergentia casus allegatus Illustriss. Commentator in *Tit. 1. art. 1. & art. 10.* *

QUÆSTIO III.

De Bonis, & Dominio Clericorum Beneficiariorum.

SUMMARIUM.

20. *Bona Clericorum quadruplicia, nempe*
21. *Bona patrimonialia,*
22. *Bona quasi patrimonialia seu industrialia,*
* *Inter qualia Bona computantur redditus Stolæ; & distributiones quotidianæ, seu Præsentiæ?*
23. *Bona mere Ecclesiastica, &*
24. *Bona parsimonialia Clericorum.*
25. *Clerici sæculares Beneficiarii habent plenum Dominium Bonorum patrimonialium.*
26. *Imo & quasi patrimonialium seu industrialium.*
27. *Corollaria.*
28. *Possunt etiam pro libitu disponere de Bonis parsimonialibus.*
29. *Bonorum mere Ecclesiasticorum acquirunt quidem Dominium, sed cum onere superflua in pias causas erogandi.*
30. *Quod procedit de facto.*
Divisio Bonorum Ecclesiasticorum, quando sit facta?
31. *Rationes, probantes dictum Dominium Clericorum.*
32. *Rationes ostendentes obligationem erogandi superflua in pias causas.*
33. *Quo jure Beneficiarii teneantur superflua in pias causas erogare?*
Referuntur diversæ sententiæ.
(*a*) Tract. 4. Dist. 6. quæst. 4.
34. *Sententia probabilior.*
35. *Dicta obligatio est personalis Clericorum.*
36. *Corollarium.*
37. *Solvitur instantia.*
(*b*) Dist. 3. n. 4.
38. *Quantitas sufficiens ad peccatum mortale ratione bonorum Ecclesiasticorum male expensorum, quæ?*
39. *Et quomodo computanda?*
40. *Objectiones notabiles solvuntur.*
41. *Bona Ecclesiastica, quomodo dicantur res Dei?*
42. *Item res seu patrimonia pauperum?*

43. Cle-

43. *Clerici, in quo sensu dicantur Dispensatores &c. Bonorum Ecclesiæ?*
44. *An Clerici testari possint?*

20. CELEBRIS est hæc Quæstio, tractans de Dominio Clericorum Beneficiariorum, id est eorum, qui habent Beneficium Ecclesiasticum, sive curatum, sive non curatum. Pro cujus resolutione notandum, quod Bona Clericorum quadruplicia distingui soleant: videlicet Bona patrimonialia, quasi patrimonialia, seu industralia, mere Ecclesiastica, & tandem parsimonialia.

21. *Bona patrimonialia* Clericorum dicuntur ea, quæ Clericis obveniunt hæreditate, donatione, arte, aliave profana causa, qua solent & Laici acquirere.

22. *Bona quasi patrimonialia seu industrialia* sunt, quæ a Clericis acquiruntur ex industria spirituali, sive ex extraordinariis functionibus Ecclesiasticis absque Beneficio: veluti celebratione Missarum votivarum, Concionibus, Confessionibus audiendis, Cantu Ecclesiastico, agendo Capellanum, ac hujusmodi. Et recte cum Navarro *Tract. de Redditibus Ecclesiastic. monit.* 19. Bona quasi patrimonialia Clericorum dicuntur ea omnia, *quæ sunt quæsita ratione Clericalis Ordinis, vel officii, alia ratione, quam Juris recipiendi fructus Beneficiales*.

Additio.

* Atque hinc etiam redditus Stolæ, id est, illa bona, quæ Parochis ex Benedictione Nuptiarum, administratione Sacramentorum, ac Sepulturis &c. obveniunt, communior Doctorum modernorum inter Bona industrialia seu quasi patrimonialia numerat; quia Clericis curatis non intuitu Beneficii, sed præcise intuitu laboris spiritualis per modum stipendii dantur. Quod idem Covarruvias, Pirhing, Engel, & Thuseus sentiunt ob paritatem rationis (uti credunt) de distributionibus quotidianis, seu illis fructibus, qui dantur Canonicis intuitu cujusdam laboris, nimirum si præsentes in Choro existant. Nihilominus, quoniam distributiones illæ quotidianæ ex ipsis bonis mere Ecclesiasticis communiter desumuntur, easdem adhuc naturam Bonorum Ecclesiasticorum retinere, alii existimant, quod saltem intellige, si alii fructus grossi præter distributiones quotidianas non adsint. De quo vide Jus Canonicum *lib.* 3. *Decret. Tit.* 25. §. 1. *n.* 9. & Vincentium Petra apud Schmalzgrueber. *lib.* 3. *Tit.* 4. §. 4. *n.* 77. & 78. *

23. *Bona mere Ecclesiastica* sunt illa, quæ a Clericis acquiruntur ratione alicujus Beneficii Ecclesiastici, quod habent; qualia bona sunt ea, quæ acquiruntur intuitu Episcopatus, Canonicatus, Parochiæ, aut alterius Beneficii Ecclesiastici; uti sunt ordinarii redditus eorum, decimæ, fundationes, fructus agrorum, aliarumque rerum ad Beneficium ipsum seu Ecclesiam pertinentium.

24. *Bona* tandem *parsimonialia* Clericorum dicuntur ea, quæ Clericus aliquis ex redditibus Ecclesiasticis de congrua sustentatione parcius, quam conformiter statui honeste potuisset, vivendo sibi subtraxit. His prænotatis, sit

25. CONCL. I. Clerici sæculares Beneficiarii habent plenum dominium Bonorum suorum patrimonialium, unde de istis libere donare, aut alio modo disponere possunt, imo etiam testari, seu testamentum facere. Ita communis, & habetur clarissime *cap. Quia nos.* & *c. Relatum.* 12. *de Testament.* ibi: *Cæterum quæ Clericis ex hæreditate, vel artificio, aut doctrina proveniunt, distribuuntur pro arbitrio decedentis.* Accedit ratio: quia Clerici sæculares nullo modo abdicarunt dominium Bonorum suorum, sicuti abdicare solent Religiosi.

26. CONCL. II. Etiam de Bonis quasi patrimonialibus seu industrialibus Clerici sæculares libere disponere possunt, imo etiam testari. Ita Lessius *lib.* 2. *cap.* 4. *n.* 37. Navarrus, Covarruvias, & alii communiter, paucis exceptis. Ratio est: quia ejusmodi Bona præstantur a Fidelibus absque ullo onere expresso, vel tacito, dandi superflua pauperibus (quale tamen onus Bona Beneficiorum habent annexum) sed dantur eis veluti stipendium suæ sustentationis, & tamquam merces laborum suorum, atque operum personalium spiritualium sibi præstitorum. Unde talia non immerito æquiparantur Bonis Clericorum patrimonialibus; nam *dignus est operarius mercede sua*. *Luc. c.* 10.

27. Ex dictis infertur cum cit. Lessio, & aliis, quod Clerici non magis ex Bonis quasi patrimonialibus teneantur in pios usus expendere, quam ex Bonis patrimonialibus; nam amborum Bonorum habent plenum dominium, ac liberam administrationem. Infertur ulterius, quod, si Clerici de his vivant, vel expendant in pias causa, tantundem accipere possint de Bonis Ecclesiasticis, & de eis disponere ad libitum, sicut de Bonis patrimonialibus: quia, cum habeant jus vivendi ex Beneficio Ecclesiastico, non tenentur vivere ex aliis suis bonis; unde, si de his vivant, possunt uti compensatione.

28. CONCL. III. Insuper de Bonis parsimonialibus, quæ Clerici de congrua sustentatione parcius vivendo sibi ex redditibus, sive Bonis Ecclesiasticis subtraxerunt, possunt iidem Clerici pro libitu disponere. Ita Covarruvias *c.* 7. *de Testam. num.* 9. Lessius *n.* 39. Engel *Tit. de Testam. n.* 7. & alii satis communiter contra Abbatem, & nonnullos alios. Ratio est: quia hujusmodi pars fructuum Ecclesiasticorum est justa merces eorum, qui Ecclesiæ serviunt: hinc redeunt fundamenta prioris Conclusionis. Major difficultas est de cæteris Bonis seu redditibus mere Ecclesiasticis, quæ congruæ sustentationi superfluunt, de quibus loquendo, sit

29. CONCL. IV. Clerici Beneficiarii acquirunt defacto verum Dominium hujusmodi Bonorum Ecclesiasticorum, id tamen habent cum onore, superflua in pauperes, aliasque pias causas erogandi. Ita quoad primam partem probabilior, simulque communior Doctorum, præsertim modernorum, quamvis sit contra Navarrum *tr. de Redditibus. quæst.* 1. *monit.* 21. & *seqq.* Sannig. *distinct.* 5. *de Justit. & Jure. quæst.* 4. & multos alios tum Theologos, tum Canonistas, præcipue antiquiores, quos refert Lessius *l.* 2. *c.* 4. *n.* 41. quique volunt, Clericos non esse Dominos illius portionis superfluæ, sed solum Oeconomos, & Dispensatores, adeo, ut ex justitia teneantur eam erogare in pias causas, & si secus egerint, teneantur ad restitutionem Ecclesiæ, pauperibus, vel aliis piis causis faciendam ex aliis Bonis, quæ pleno jure obtinent, puta ex patrimonialibus, industrialibus, vel parsimonialibus. Et hæc quidem sententia non caret sua probabilitate, simulque veluti tutior in praxi merito tenenda.

30. Nihilominus data Conclusio est probabilior, & inter modernos communior, quæ tamen solum procedit *defacto*, hoc est, pro tempore post divisionem Bonorum Ecclesiasticorum, per Simplicium Papam circa annum Domini 470. factam. Siquidem tunc crescente multitudine Clericorum, variisque subortis incommodis dictus Pontifex Bona Ecclesiastica in quatuor partes divisit, quarum prima tribuebatur Episcopo, secunda Clericis, tertia pauperibus, & quarta fabricis Ecclesiasticis: fuitque ishæc divisio per Gelasium Papam confirmata, ut habetur *c. de Redditibus. c. Concesso.* & *c. Quatuor.* 12. *q.* 1. Porro ante factam ejusmodi divisionem Bonorum Ecclesiasticorum (quorum altera parte Clericis attributa simul fuerunt erecta Beneficia Ecclesiastica) omnes oblationes atque redditus erant bona communia singulis, prout quisque opus habebat, distribuenda, & vivebant Clerici in communi, sicut modo Religiosi.

31. Probatur nunc prima pars Conclusionis taliter explicata ex Jure canonico: nam *cap. un. de Clericis non resident. in* 6. dicitur, quod Clerici, qui extra casus a Jure concessos non intersunt Divinis Officiis, *si de distributionibus ipsis quidquam receperint, rerum sic receptarum Dominium non acquirant*: ergo supponitur, quod alii Clerici Beneficiarii, qui intersunt Divinis Officiis, acquirant Dominium suorum redditum Ecclesiasticorum, atque distributionum quotidianarum; alioquin frustra privarentur non interessentes tali Dominio. Deinde Concilium Lateranense sub Leone X. & S. Pius V. in sua Constitutione, quæ incipit *Ex proximo*. (& habetur *Tom.* 2. *Bullarii Romani*. *Constitut.* 135. *dicti Pontificis*) statuunt,

ruunt, atque declarant, quod Clerici Beneficiarii pro rata omissionis Horarum Canonicarum *fructus non faciant suos*; ergo ceteri recitantes censentur fructus facere suos: nam argumentum a sensu contrario in Jure reputatur fortissimum. Et hoc ipsum clarius ostendit Concilium Trid. *Sess.* 24. *cap.* 12. *de Reformat.* ubi vult, quod Clericus, in casu ibidem expresso delinquens, *privetur dimidia parte fructuum, quos ratione etiam præbendæ, ac residentiæ fecit suos*. Ubi ponderandum ly *quos ratione præbendæ, ac residentiæ fecit suos*. Accedit ratio: quia Clerici sæculares Beneficiarii de facto capaces sunt Dominii; ergo, cum tot Jura illud ipsis concedere videantur super redditus Ecclesiasticos, non est hoc eisdem denegandum.

32. Altera pars Conclusionis, quod Clerici tale Dominium habeant cum onere superflua in pauperes aliasque pias causas erogandi, est communis Doctorum sententia, de qua testantur Lessius *loc. cit. n.* 47. Herincx *disp.* 4. *de Just. & Jure. n.* 130. asserens, apud Doctores communiter esse indubitatum, Clericos graviter esse obligatos ad superflua expendenda in pias causas, Lugo *disp.* 4. *de just. & jure. sect.* 2. *n.* 1. dicens, quod communis est omnium Doctorum sententia, adesse talem obligationem, ac alii. Et hoc desumitur imprimis ex *can.* 39. & 75. *Apostolorum*: atque ex pluribus textibus Juris Canonici: ut ex *c. Quia tua.* 12. *q.* 1. ibi: *omne quod superest, in causis piis ac religiosis erogandum est &c.* & *c. Res Ecclesiæ.* 12. *q.* 1. & alibi. Hinc S. Urbanus Papa (atque refertur in Breviario Romano die Festo ipsius. 25. Maii) de Bonis Ecclesiæ attributis scripsit his verbis; *Ipsæ res fidelium, quæ Domino offeruntur, non debent in alios usus, quam Ecclesiasticos, & Christianorum fratrum, vel indigentium converti: quia vota sunt Fidelium, & pretia peccatorum, ac patrimonia pauperum*. Concordat. Concilium Trid. *Sess.* 25. *c.* 1. *de Reform.* ubi *Omnino eis* (Episcopis aliisque Beneficia habentibus) *interdicit, ne ex redditibus Ecclesiasticis consanguineos familiaresve suos augere studeant: cum & Apostolorum Canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent, sed si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant*. Ita Trid.

33. Quo autem Jure huiusmodi obligatio erogandi superflua in pias causas incumbat Beneficiariis, variant Doctores. Et quidem, quotquot cum Navarro negant, Clericos acquirere Dominium talium Bonorum mere Ecclesiasticorum superfluorum, consequenter inferre solent, eos jure naturali, ac Divino ex motivo virtutis Justitiæ teneri talia in pias causas expendere; ne alioquin alienum rapere, aut male expendere convincantur. Alii vero qui tale Dominium Clericis admittunt, iterum in diversas abeunt sententias; imprimis enim nonnulli volunt cum Layman *l.* 4. *tract.* 2. *c.* 3. *n.* 3. eos nihilominus ex virtute Justitiæ obligari. Aliqui cum Lessio *lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 47. & Soto arbitrantur, eam obligationem procedere solum ex præcepto positivo Ecclesiæ, passim in SS. Canonibus inculcato: cui sententiæ favet Herincx *loc. cit. n.* 135. Quidam cum Fagnano *in c. Si quis sanc. n.* 1. *& seqq. de Peculio Clericor.* asserunt, Beneficiarios teneri ex lege Charitatis redditus superfluos in pauperes erogare. Sed hanc sententiam reliqui admittunt duntaxat in casu, quo adsunt pauperes in extrema, vel gravi necessitate constituti: nam tunc equidem tenentur Clerici (imo & Sæculares) eisdem de superfluis subvenire ex præcepto Charitatis, non vero extra talem casum necessitatis, ut alibi (*a*) dictum.

34. Alii tandem, & quidem probabilius asserunt cum cit. Lugone *n.* 16. *& seqq.* dictam obligationem oriri ex virtute Religionis, & quantitate ipsorum Bonorum, quæ sunt Res Dei, atque ex primæva Fundatorum intentione, per Ecclesiam ipsumque Beneficiarium in institutione, vel receptione Beneficii Ecclesiastici acceptata, & cultui Divino specialiter deputata, ut proinde non nisi pie & religiose expendi debeant. Ratio est: quia hujusmodi Bona sunt specialiter oblata, & destinata ad cultum Divinum, unde & dicuntur *Res DEI*, *Vota Fidelium* &c. eaque Bona recipiunt Clerici Beneficiarii ab Ecclesia sub ista obligatione (hoc est, tamquam *Vota Fidelium*, & *Res DEI* &c., per textus proxime allegatos: ergo hoc ipso tenentur Clerici ex motivo Religionis ab Ecclesia & Fundatoribus intento superflua in cultum Divinum, piasque causas expendere, atque aliter expendendo peccabunt contra virtutem Religionis, non minus ac hæres non adimplens vota realia defuncti. Nam & hujusmodi vota, supposita tamen defuncti voluntate, atque adita hæreditate, obligant hæredem ex virtute Religionis, cujusmodi obligatio est de jure naturali & Divino.

35. Notant tamen Doctores cum Lessio *lib.* 2. *c.* 19. *n.* 48. quod hujusmodi obligatio sit personalis Clericorum: hinc alii ab his accipientes non amplius hoc jure tenentur; nam quamvis Beneficiarius ille res mere Ecclesiasticas superfluas male in causas profanas expenderit, nec non peccaverit, valida tamen fuit dispositio eius, cum habuerit Dominium illorum Bonorum, licet cum onere personali superflua in pias causas expendendi.

36. Ex dictis infertur cum D. Thoma *Quodlibeto* 6. *art.* 12. quod Clerici talia Bona, seu redditus mere Ecclesiasticos superfluos in causas profanas impendentes obligentur quidem ad agendam pœnitentiam, non vero ad faciendam restitutionem. Ratio est: quia, cum peccent, si male expendant Bona mere Ecclesiastica in res profanas, hinc tenentur agere pœnitentiam de hoc suo peccato; restituere vero nihil tenentur, cum habuerint Dominium talium Bonorum.

37. Nec dicas. Si Clerici Beneficiarii habent Dominium talium Bonorum; ergo hoc ipso libere de eis disponunt, sicque non peccant illa expendendo etiam in causas profanas. Resp. enim negando consequentiam: quia, ut iam supra (*b*) dictum, *Dominium est Jus perfecte disponendi de re corporali, nisi lege prohibeatur*: in proposito autem Clericis Beneficiariis prohibitum est, tales redditus Ecclesiasticos in causas profanas expendere, & quidem non solum Jure Canonico pluribus in locis, verum etiam Jure naturali & Divino, dum ex motivo virtutis Religionis iubentur Bona Divino cultui specialiter destinata, Deoque oblata non nisi ad dictum finem causasque pias expendere.

38. Verumtamen circa hoc advertendum, quod notabilis summa, sufficiens ad constituendum peccatum mortale ratione superfluorum Bonorum Ecclesiasticorum in causas profanas expensorum, vocetur ea, non quæ furto sublata sufficeret ad peccatum mortale, sed quæ censeri potest pars aliquo modo notabilis respectu ipsorum reddit□uum superfluorum Beneficiarii; prout observat Lugo *loc. cit. n.* 42. Herincx *num.* 134. Molina, Coninch, & alii. Ratio diversitatis est: quia Clerici habent Dominium illorum Bonorum, non sic fur in re furtiva. Deinde hic non versamur in materia Justitiæ, sicuti accidit in furto; cum obligatio dandi superflua in pias causas oriatur ex motivo duntaxat Religionis, sicque satis sit ad vitandam gravem culpam, eadem taliter expendere, ut si non mathematice, saltem moraliter quis ipsa pie & Religiose expendisse dici possit: quod salvatur, quamdiu notabilis dictorum reddit□uum pars male non impenditur.

39. Insuper præter detracta bona patrimonialia, industrialia, & parsimonialia hic habenda est ratio personæ Clerici, & aliarum circumstantiarum: nam, quæ respectu inferioris Beneficiarii possent censeri superflua, non sunt talia respectu alterius in altiori gradu constituti; & quæ cæteroquin male impensa dici possent, concurrentibus certis circumstantiis talia non sunt, unde hæc prudenti, simulque pro iudicio discernenda veniunt.

40. Obiicies maioris claritatis gratia cum Navarro, & aliis contra primam partem datæ Conclusionis. In *c. Quia juxta.* 16. *q.* 1. dicitur: *Juxta Sanctorum Patrum traditionem novimus, res Ecclesiæ vota esse Fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum*. Insuper D. Augustinus, relatus *c. Si privatim.* 12. *q.* 1. & rursus *c. Quod autem.* 23. *q.* 7. loquens de bonis Ecclesiæ, inquit: *Non illa nostra sunt, sed pauperum, quorum procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis usurpatione damnabili vendicamus*.

mus. cum pluribus concordantiis : ergo si Bona Ecclesiæ sunt res Dei , & patrimonia pauperum , & ipsi Clerici duntaxat eorum Dispensatores , & quodammodo Procuratores, non Proprietarii , hoc ipso non habent Dominium ipsorum. Resp. negando consequentiam, & explicando dictas, atque alias consimiles auctoritates.

41. Imprimis enim Bona Ecclesiastica dicuntur *Res Dei*, quatenus cultui Divino specialiter sunt dedicata , & oblata a Fidelibus : non autem , quasi Dominium eorum præcise maneat penes Deum , cum certum sit, eorum Dominium transire in Ecclesiam, juxta illud *c. Nulli. q. 2. Omne, quod Domino consecratur, Sanctum Sanctorum Domino erit, & ad jus pertinebit Sacerdotum.*

42. Deinde hujusmodi Bona dicuntur *Res, seu patrimonia pauperum* : tum ex eo, quia collata fuerunt ad honestam sustentationem Ministrorum Ecclesiæ , qui ante erectionem Beneficiorum & divisionem bonorum Ecclesiasticorum (de qua *n.* 30.) vere pauperes erant, & nihil proprii in particulari habebant: tum etiam ea dicuntur Bona sive patrimonia pauperum , non proprie & quoad Dominium seu proprietatem, sed quoad debitum seu obligationem erogandi eadem pauperibus, in quantum necessariam & decentem sustentationem excedunt , prout explicat Fagnanus *cap. Si quis sane. num.* 4. & 5. *de Peculio Clericorum*. Et quidem ejusmodi obligatio etiamnum habetur, non quidem ex debito Justitiæ , sed Religionis.

43. Tandem Clerici dicuntur Dispensatores , & quodammodo Procuratores Bonorum Ecclesiæ , alludendo ad tempora primitivæ Ecclesiæ , atque ante erectionem Beneficiorum, & divisionem Bonorum Ecclesiasticorum , per Simplicium Papam primum factam: nam antea Clerici erant pauperes , nihilque in particulari possidebant, sed eis per Episcopos Bona Ecclesiæ , aliaque a Fidelibus oblata opportune dividebantur, prout habetur *c. Episcopus* & *c. Præcipimus* 12. *q.* 1. & alibi. Quod si nonnullæ auctoritates reperiantur, quæ videntur loqui de tempore post factam prædictam divisionem , eæ intelligendæ sunt de Bonis ipsi duntaxat Ecclesiæ addictis , ut puta agris , vineis , aliisque possessionibus (nam horum Clerici Beneficiarii etiam defacto sunt solum Administratores) non vero loquuntur de ipsorum redditibus : imo horum Dominium acquirunt Clerici , sed cum onere superflua in pauperes erogandi , ut supra ostensum.

44. Num autem Clerici de Bonis suis testari valeant , commodius dicetur *Tract. seq. Dist.* 3. agendo de Testamentis. *Quæst.* 5. ubi præsens materia amplius declaratur.

QUÆSTIO IV.

De Dominio Religiosorum.

SUMMARIUM.

45. *Religiosi solemniter professi sunt incapaces Dominii rerum temporalium.*
46. *Quid de Novitiis , ac emittentibus Vota simplicia in Societate JESU?*
47. *Habent Religiosi quasi Dominium Bonorum spiritualium.*
48. *Qui Religiosi habeant Dominium rerum temporalium in communi?*
49. *Dominium istud non est omnino liberum.*

(*c*) Tract. 8. Dist. 3. Quæst. 4. num. 38. & seqq.

45. CONCL. I. Religiosi solemniter professi sunt in particulari penitus incapaces omnis Dominii, ac juris rerum temporalium , ita , ut nemo eorum quidpiam suo nomine, seu tamquam proprium possit tenere. Ita certa, & communis omnium. Patet hoc imprimis ex *c. Cum ad Monasterium, de Statu Monachorum*. ibi : *Nec æstimet Abbas , quod super habenda proprietate possit cum aliquo Monacho dispensare : quia abdicatio proprietatis , sicut & custodia Castitatis, adeo est annexa Regulæ Monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex possit licentiam indulgere*. & alibi. Concordat Concilium Trident. *Sess.* 25. *c.* 2. *de Regularibus*, plura circa hoc statuens.

46. Dicitur *Religiosi solemniter professi* : quia Novitii retinent Dominium bonorum suorum . Quinimo etiam illi, qui in Societate JESU finito biennio probationis emittunt tria vota substantialia, sed simplicia solum , Paupertatis , Castitatis & Obedientiæ , adhuc retinent Dominium bonorum suorum per aliquod tempus a Superioribus præscribendum, quo faciant abdicationem bonorum suorum ; quamvis interim eo Dominio licite uti non possint sine consensu Superiorum propter Votum simplex Paupertatis : prout patet ex Bulla Gregorii XIII. *Ascendente Domino* 1584. edita , habeturque *Tom.* 2. *Bullarii Romani*. *Constit.* 89. *dicti Pontificis*.

47. Additur etiam in Conclusione, *bonorum temporalium* : quia jurium , & Bonorum spiritualium possunt Religiosi habere Dominium , vel quasi Dominium ; unde simplex Religiosus retinet jus honoris , ac famæ suæ juxta D. Thomam 2. 2. *q.* 186. *art.* 7. *ad* 4. item jus eligendi, præsentandi, confirmandi, absolvendi , suscipiendi alimenta de bonis communibus Monasterii , ac hujusmodi , adeo , ut etiam possit agere nomine proprio super hujusmodi juribus in ordine ad spiritualia bona sibi competentibus , casu quo negarentur : nam per Votum Paupertatis Religiosi non renuntiant bonis spiritualibus nec juribus prædictis, sed tantum temporalibus, sive bonis exterioribus. Miranda *tom.* 1. *Manualis Prælat. Quæst.* 28. *art.* 1. *in fine*. & alii.

48. CONCL. II. Religiosi professi cujuscumque Ordinis (excepto Ordine FF. Minorum de Observantia , & Capucinorum) possunt in communi habere Dominium bonorum temporalium , ita , ut hæ eorumdem Congregationes , Monasteria seu Domus vero Dominio possideant. Ita rursum certa , & communis , atque habetur expressum & novissime concessum in Concilio Trid. *Sess.* 25. *cap.* 3. *de Regularibus*.

49. CONCL. III. Nihilominus Dominium istud Religiosorum in communi , atque Monasteriorum non est omnino liberum & independens, sicuti est Dominium Sæcularium. Ita certa , & communis. Ratio est : quia Sæculares possunt libere disponere de rebus suis; Dominium vero Religiosorum in communi habet annexum onus, ut non possit Monasterium alienare bona immobilia , vel etiam mobilia pretiosa, nisi ex justa causa , & servatis debitis Juris solemnitatibus, atque assensu Summi Pontificis (quamvis in Germania , & quibusdam locis remotis de consuetudine, atque ob locorum distantiam, & difficultatem adeundi Summum Pontificem sufficiat assensus Episcopi , ut notat Ludov. Engel *Tit. De rebus Ecclesiæ non alienandis n.* 15.) Quod si secus fiat, alienatio illa est irrita , atque non solum alienans Bona Ecclesiastica , sed etiam sic alienata suscipiens incurrit pœnam excommunicationis , juxta *Extravag. Ambitiosæ tit. De Rebus Ecclesiæ non alienandis* . Cæterum , an Religiosi possint condere Testamentum , vel facere donationem mortis causa , dicetur infra (*c*) suo loco : alia vero melius ex specialibus singulorum Ordinum Regulis , & Constitutionibus patebunt.

DI-

DISTINCTIO V.

De Acquisitione Dominii.

QUÆSTIO I.

De modis generatim acquirendi rerum Dominium, Bonisque incertis, ac Thesauris inventis.

SUMMARIUM.

1. *Res corporales aliæ, quæ carent Domino.*
2. *Aliæ, quæ habent Dominum certum vel incertum.*
3. *Quibus modis generatim acquiratur rerum Dominium?*
   (*a*) De hoc Dist. seq. per totum.
   (*b*) De hoc agetur Tract. 8. per totum.
4. *Quid de modo acquirendi rerum Dominium Jure belli?*
   (*c*) Tract. 4. Dist. 7. Quæst. 4.
5. *Res, quæ nullius sunt, Jure naturæ fiunt primo occupantis. Limitatur hoc.*
   * *Quid sentiendum de Bonis Peregrinorum?*
6. *Bona incerta, quæ? & ad quid teneatur eorum inventor?*
7. *An Dominus amittat rerum deperditarum Possessionem:*
   Ac Dominium?
8. *An ab inventore retineri possint post diligentem inquisitionem Domini?*
   Refertur aliorum sententia.
9. *Thesaurus, quid?*
   * *Corollarium.*
10. *Thesaurus inventus cujus sit?*
11. *Quid dicendum spectato Jure civili?*
   * *Quid, si inveniatur fortuito in alieno fundo?*
12. *Quid, si Thesaurus inveniatur in alieno fundo, vel data opera arte magica?*
13. *An licium sit emere fundum, in quo scitur latere Thesaurum?*
   * *Num Thesaurus spectet ad Emphyteutam?*

1. ADVERTENDUM, quod res corporales, quæ sub Dominio proprietatis cadere possunt, generatim sint duplicis generis. Quædam enim etiamnum nullius sunt, sed carent proprio Domino, ut sunt gemmæ in litore maris, pisces maris, volucres cœli, & alia hujusmodi, quæ necdum in Dominium cujuspiam devenerunt. Et horum Dominium potissimum acquiritur Occupatione, id est, talia fiunt regulariter primo occupantis.

2. Aliæ vero res corporeæ sunt, quæ habent Dominum. Et hæ rursum distinguuntur in eas, quæ habent certum Dominum, uti sunt Bona Petri, Bona Pauli, &c.; & in eas, quæ habent Dominum incertum, id est talem, de quo ignoratur, quis ille sit; ut, si invenio rem perditam ab altero, & nescio, quis ille sit: & hæc alio nomine solent dici *Bona incerta*.

3. CONCL. I. Tribus præsertim modis generatim rerum corporalium Dominium acquiri solet. I. Jure naturali, seu Gentium: & hoc fit multipliciter, nimirum Occupatione, Nativitate, Alluvione, Specificatione, Accessione, Confusione, Commixtione, Ædificatione, Plantatione, Fructuum perceptione, & Traditione, de quibus plura in progressu. II. Solet acquiri rerum Dominium Jure Civili, atque Canonico; idque contingit potissimum mediante Præscriptione, atque Usucapione, utpote quæ ad magis conservandam pacificam hominum conversationem, præcludendasque infinitas lites per leges tum Civiles, tum Ecclesiasticas fuit introducta & constituta. (*a*) III. Acquiritur rerum Dominium privata hominum voluntate, dum per varias conventiones, pacta & contractus, homines Dominium rerum sibi antea propriarum in alios transferunt. (*b*)

4. His addi posset modus acquirendi rerum Dominium Jure belli (intellige) justi. Verum modus iste potest comprehendi sub primo, quo acquiritur rerum Dominium Jure Gentium, & commode reducitur ad Occupationem: quamvis enim hæc potissimum habeat locum in iis rebus, quæ antea nullius sunt, ac proinde Jure Gentium fiunt primo occupantis, tanquam potioris, tamen ad Occupationem etiam reduci possunt capta ab hostibus, eo quod & hæc, si sint mobilia, regulariter fiant primo occupantis, ut alibi dictum. (*c*)

5. CONCL. II. Res illæ, quæ nullius sunt, Jure naturæ ac Gentium fiunt primo occupantis, nisi lege aliqua humana earum Dominium cuipiam alteri applicetur. Ita communis, habetur expressum §. *Feræ inst. de rerum divisione* ibi: *Feræ igitur bestiæ, & volucres, & pisces, & omnia animalia, quæ mari, cœlo, & terra nascuntur, simul atque ab aliquo capta fuerint, Jure Gentium statim illius esse incipiunt: quod enim ante nullius est, id naturali ratione occupanti conceditur.* Quod idem ibid. §. *Lapilli.* 18. statuitur de gemmis in litore maris repertis.

Additur notanter in Conclusione, *nisi lege aliqua humana earum Dominium cuipiam alteri applicetur;* nam tunc esset standum dispositioni talis legis communis, utpote justæ, atque auctoritate publica in Bonum Communitatis latæ: prout fit in Bonis vacantibus, id est, in Bonis morientium sine hærede, & absque facta aliqua dispositione; hujusmodi enim Bona, quamvis Dominum amplius non habeant, non fiunt primo occupantis, sed ex dispositione Juris applicantur Fisco *L. 1. 4. & 5. C. De bonis vacantibus.*

Additio.

* Quod si illi, qui ab intestato moriuntur, fuerint Peregrini, eorum Bona pariter non fiunt primo occupantis, sed ex Juris ordinatione applicantur per Episcopum causis piis, si Hæredes extantes non sciantur, vel ea Bona hisce e. g. ob nimiam distantiam ex una, & rerum relictarum minorem æstimationem ex altera parte extradi nequeant. *Authent. Omnes Peregrini. C. Communia de Successionibus.* Crederem optimum fore, si præter expensas funerales residuum in simili emergentia daretur ad legendas Missas pro defuncto Peregrino. *

6. CONCL. III. Bona incerta (id est, ea, quæ quidem Dominum habent, sed ignoratur quis ille sit; uti sunt Bona casu amissa, & ab altero inventa, aut quæ in periculo naufragii projecta fuerunt in mare, & postmodum ad litus evaserunt) hujusmodi, inquam, Bona incerta quisquis repererit, obligatur ea restituere veris Dominis, si eos dignoscere possit, teneturque ad Dominos illos dignoscendos moralem diligentiam adhibere. Ita Doctores communiter post D. Augustinum *lib. 50. Homiliarum. Hom. 9.* & refertur *c. Si quid.* 14. *q.* 5. ibi: *Si quid invenisti, & non reddidisti, rapuisti: quantum potuisti, fecisti.* Ratio est: quia ille, qui ejusmodi res amisit, earum Dominus esse non desinit: atqui unaquæque res debet reddi Domino suo; ergo.

7. Nec obstat, quod rerum mobilium deperditarum, ita, ut ignoremus, ubi sint, illico amittamus possessionem *arg. l. Si id, quod ff. de Acquir. possess.* ibi: *Si id, quod possidemus, ita perdiderimus, ut ignoremus, ubi sit, desinimus possidere.* Resp. enim primo, hoc non procedere, si adhuc adhibemus diligentem inquisitionem ad recuperandam ejusmodi rem amissam: nam quamdiu intendimus, quærimus, & solicitamus, ut inveniatur, necdum penitus perdita est possessio ipsius, sed retinetur adhuc civilis possessio cum spe recuperandi etiam naturalem, uti notavit Zasius *ad cit. l. Si id, quod num. 5. & 8.*

Resp. secundo, quamvis rerum deperditarum, ita ut post frustra adhibitam diligentem inquisitionem ignoremus, ubi sint, amittamus possessionem, non tamen idcirco perdimus ipsarum Dominium, siquidem facilius amittitur rerum possessio, quam Dominium *l. Si quis vi, ff. de acquir. possess.* cum similibus. Quia igitur Dominium rei deperditæ remanet adhuc penes priorem dominum, hinc oritur obligatio eandem restituendi vero Domino, si inveniatur: & quorumdam contraria persuasio merito reprobatur a D. Hieronymo *in lib. Levit.* ac refertur *c. Multi* 14. *q.* 5. illis verbis: *sine peccato putant esse, si alienum, quod invenerint, teneant: & dicunt, Deus mihi dedit: cui habe-*

habeo reddere? Discant ergo peccatum hoc esse simile rapinæ, si quis inventa non reddat.

8. CONCL. IV. Quod si post diligentem inquisitionem factam Dominus talium rerum incertarum v. g. amissarum, & ab alio inventarum, amplius dignosci non possit, juxta communem magisque piam sententiam eæ erunt pauperibus erogandæ, aut in alios pios usus insumendæ; quamvis non desint Doctores, probabiliter asserentes, quod res illæ inventæ licite ab inventore retineri possint, si post diligentem inquisitionem factam dominus illarum non compareat. Ratio primæ partis est: quia, si res ipsimet Domino amplius restitui non possunt, saltem restitui & applicari debent iis, quibus velle Dominus præsumitur, ut applicentur: atqui tales sunt pauperes, & aliæ piæ causæ; nam quilibet rationabiliter velle præsumitur, res suas applicari pauperibus, aut aliis piis causis ad remedium animæ suæ, si eas alia ratione acquirere nequeat.

Altera nihilominus pars conclusionis probatur auctoritate Doctorum satis gravium, qui eam probabilem censent, inter quos sunt Lessius *lib. 2. cap. 14. n. 48.* Layman. *lib. 3. tract. 1. c. 5. n. 24.* Herincx. *disp. 4. de Just. & Jur. q. 8. n. 149.* Mastrius *disp. 3. Theol. Moral. n. 52.* Sotus, Petrus, Navarrus, Ledesma, Medina, & alii: siquidem nullo (inquiunt) claro Jure naturali, aut Ecclesiastico prohibetur inventor ejusmodi Bona inventa retinere. Quinimo videtur Communitas hominum in talem retentionem tacite consentire: siquidem hac ratione compensari solent fortuita rerum amissarum damna, & qui hodie amisit, cras casualiter inveniendo rem alterius, cuius Dominus post adhibitam debitam diligentiam investigari nequit, rursus resarcire poterit jacturam rei suæ antea deperditæ.

9. CONCL. V. *Thesaurus est vetus quædam depositio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat.* Ita difinitur Thesaurus *l. Numquam. ff. De acquirendo rerum dominio.* & sequuntur Doctores communiter. Dicitur, *depositio pecuniæ*: ubi sub nomine pecuniæ intelliguntur quævis opes mobiles, puta gemmæ, vasa, catenæ, nummi aurei & argentei. *L. un. C. De Thesauris.* Et additur, *vetus*: quia, si non sit vetus, adeo, quod amplius non extet memoria ejus, non censebitur Thesaurus proprie dictus.

Additio.

* Hinc, si e. g. inveniatur cista repleta nummis, ex quorum saltem nonnullorum incisus figuris v. g. moderni Imperatoris vel ex ipso anno, cusæ monetæ apposito eruitur, hanc pecuniam non ita pridem, puta tempore novissimi belli fuisse absconditam, talis cista inventa non poterit dici proprie Thesaurus, sed si resciatur, restituenda erit Domino: alias vero inter Bona incerta computabitur; sicque eodem modo, uti in præcedentibus de Bonis incertis ab alio inventis erit discurrendum.

10. CONCL. VI. Spectato Jure naturali, & Gentium, Thesaurus proprie dictus transit in Dominium inventoris, utpote primo occupantis; spectato tamen Jure communi Civili opus est distinctione. Ita Lessius *lib. 2. cap. 5. num. 5.* Layman *loc. cit. n. 23.* & alii. Ratio primæ partis est: quia, quæ nullius sunt, Jure naturali & Gentium fiunt primo occupantis: atqui Thesaurus proprie dictus nullius est, cum jam Dominum non habeat; ergo. Nec obstat, quod forsan ex signis possit cognosci; a quorum Majoribus fuerit reconditus. Resp. enim, hoc nihil referre; quia, quod desinit tanto tempore possideri, cessavit pariter esse in Dominio cujusquam. Et huic parti favet textus cit. *l. Numquam ff. De acquirendo rerum Dominio.* ubi post datam thesauri definitionem illico subiungitur: *Sic enim fit ejus, qui invenerit, quod non alterius sit.* Verum Glossa ibidem hoc intelligit, quando quis in suo fundo Thesaurum invenit: alias vero dicendum censet, prout habetur *L. 1. C. De thesauris, & §. Thesaurus Instit. De rerum division.* quæ est altera pars nostræ Conclusionis. Pro cuius intelligentia, sit

11. CONCL. VII. Spectato Jure Civili, Thesaurus in proprio fundo inventus totus est inventoris: si vero in alieno fundo, non data ad hoc opera, sed fortuito Thesaurum quis invenerit, utpote arando terram, vel alio quocumque casu, dimidium erit Domini fundi, & dimidium inventoris. Ita expresse habetur in Jure Civili *cit. L. un. C. De thesauris, & §. Thesauros. 39. Instit. De rerum division.* Et quidem, cum hæc constitutio pœnalis non sit, sed secundum æquitatem naturalem lata, ac definitiva proprietatis rerum, videtur obligare in conscientia ante Judicis sententiam, prout notant Lessius, & Layman. *loc. cit.* post Covarruviam, Caietanum, Navarrum, & alios, & concordant proxime dicta *num. 6.*

Additio.

* Si inquiras, an pariformiter Thesaurus casu fortuito in alieno fundo repertus dividatur, posito, quod inveniatur in loco spectante ad Fiscum, aut ad aliquam Communitatem, vel ad Ecclesiam, puta, si reperiatur in ipsa Ecclesia vel eiusdem Cœmeterio &c. Respondeo affirmative. Ita enim deciditur *cit. §. Thesauros Instit. De rerum divis.* Nec dicas, iuxta citatum textum Juris Thesaurum in loco sacro casu fortuito repertum pertinere ex toto ad inventorem. Resp. enim disting. anteced. Si eiusmodi locus sacer pariter ad inventorem quasi ad Dominum spectet; v. g. si reperiretur in propria sua privata domestica Capella, conceditur: si locus hic sacer spectat ad aliquam Ecclesiam, negatur: non enim Ecclesia debet esse deterioris conditionis, ac alii. Chlingensperg. *Lib. 2. institut Tit. 1. q. 35. & 36.*

12. CONCL. VIII. Quod si quis data opera in alieno fundo Thesaurum scrutetur, atque inveniat sine consensu Domini, totum fundi Domino reddere compellendus est, atque ulterius puniendus: si autem Thesaurus arte magica, quamvis in proprio fundo, repertus fuerit, tunc totus Fisco adiudicabitur per sententiam Judicis, idque fit in pœnam criminis. Ita habetur *cit. L. un. C. de thesauris*, & sequuntur Doctores communiter. Quamvis Herincx *loc. cit. n. 148.* recte notet, quod utraque hæc dispositio Juris, utpote pœnalis, non obliget ante sententiam Judicis, ad instar aliarum pœnarum.

13. CONCL. IX. Qui scit alicubi Thesaurum latere, & emit locum, antequam effodiat, nullam facit venditori iniuriam, & fit Dominus totius Thesauri postmodum eruti. Ita desumitur ex *l. a Tutore 67. ff. de rei vendicat.* & tenent Lessius, Herincx *n. 149.* aliique passim. Ratio est: quia eruitur postea Thesaurus ex proprio fundo, nec tenebatur priori Domino indicare ipsum, imo neque hic fuit in eius Dominio. Huc quadrat Parabola a Christo allata de margarita pretiosa, inventa in agro, quem idcirco quis emisse legitur. *Matth. cap. 13.*

Additio I.

* Quæres an, si quis equidem non absolute emat illum locum, in quo noscit latere Thesaurum, bene tamen dictum locum accipiat in Feudum, vel Emphytheusin, an, inquam, talis Emphyteuta vel Feudatarius fiat Dominus totius Thesauri ex illo loco a se eruti, vel num debeat potius medietatem Thesauri restituere Domino directo? Resp. Thesaurum talem ab Emphyteuta vel Feudatario ipsomet repertum spectare ex integro ad Emphyteutam, seu Feudatarium. Quinimo, si Thesaurus iste inveniretur casu fortuito ab alio tertio, adhuc saltem medietas Thesauri præfato Emphyteutæ &c. tribuenda esset pertinente altera medietate ad inventorem. Ratio est: quia Dominium utile non ad Dominum directum, sed ad Emphyteutam seu Feudatarium spectat, adeoque huic posteriori, non priori competit frui hac utilitate ex inventione Thesauri eveniente. Ita cum Haunoldo, Illsüng & Card. de Lugo, la Croix *lib. 3. part. 2. n. 108.* Christiano Chlingensperg. *de Jure Feudali cap. 10. Q. 2.* qui tamen, hic, etiam *in Institut. lib. 2. tit. 1. q. 34.* addit, hodiernis moribus ipsosmet Principes supremos jure Regalium Thesauros ubique in locis suorum subditorum inventos vel ex toto, vel pro parte sibi attribuere. Quod idem testatur la Croix *loc. cit. n. 111.* qui ultimus adhuc subjungit; quod memorati supremi Principes plus tamen faveant, ac relinquant illis, qui venas metallorum, quam qui latentem Thesaurum inveniunt,

niunt, ut nimirum sic suos magis ad indagandas hasce metallorum venas, quæ alias pars fundi censentur, incitent. *

Additio II.

* Noster Pater Henno *Tom.* 2. *Tract.* 2. *quæst.* 5. *Conclus.* 5. *Theologiæ &c.* ponit in formalibus sequens quæsitum: *Petes, an Princeps statuere possit, ut Thesaurus ubicumque repertus etiam in fundo proprio, totus sibi reddatur, excepta quarta, aut quinta parte Inventori relicta? Resp. affirmative, quidquid contradicant aliqui, quorum sententiam improbabilem vocat Clavis Regia. Ratio est: quia si, non obstante jure Gentium totum Inventori adjudicante, potuerint Imperatores ad servandam pacem mediam partem assignare Domino fundi, & alteram Inventori, quidni posset Princeps supremus, aut Respublica fere totum sibi assignare ad sustinenda Regni, aut Communitatis onera?* Ita Auctor citatus. *

QUÆSTIO II.

De Venatione & Piscatione, ac variis ipsam concernentibus.

SUMMARIUM.

14. *Possunt Principes venationem, & piscationem interdicere.*
15. *Solvitur instantia.*
Jus Naturæ aliud præceptivum, aliud permissivum.
* *Corollarium ad Principes.*
16. *Qui contra justam prohibitionem venatur, peccat, teneturque damnum compensare.*
17. *Quando censeatur gravis obligatio damni compensandi?*
18. *Is tamen acquirit dominium Feræ captæ.*
19. *Solvitur instantia.*
Duplex jus in proposito considerari potest.
20. *Quid de animalibus domesticis, vel in certo loco conclusis?*
* *De feris in insula, & de piscibus in lacu inclusis?*
21. *An fera laqueo intricata sit eximentis, vel laqueum ponentis?*
* *De columbis & apibus avolantibus.*

14. CONCL. I. Non obstante, quod feræ sylvestres sub nullius dominio existant, ac proinde spectato Jure Gentium fiant primo occupantis *arg.* §. *Feræ. Instit. de rerum divis.* adhuc tamen possunt Principes venationem, piscationem, & capturam hujusmodi animalium ex rationabili causa aliis interdicere. Ita Covarruvias *part.* 2. *in reg. Peccatum* §. 8. Lessius *cit. cap.* 5. *n.* 33. *& seqq.* & alii satis communiter, quamvis non defuerint oppositum tenentes, quos referunt iidem Auctores. Conclusio desumitur imprimis ex receptissima praxi, qua in plerisque Regnis, ac Provinciis Principes talem faciunt prohibitionem. Accedit ratio: quia populus potest cedere iuri suo; unde cum Principibus convenientem suo fastigio apparatum, atque honestas pro sua Dignitate recreationes populus concedere teneatur, consuetudine hoc ius Principibus concessum esse, dicendum est. Idipsum suadetur ex eo; quia quilibet potest alium prohibere, ne in suo fundo venationem, aucupium, vel piscationem exerceat; ergo & Princeps pro suo territorio. Antecedens patet ex *l. Item, si fundi. ff. De usufructu &c.* ubi dicitur: *Aucupiorum quoque & venationum redditum ad fructuarium pertinere.* Et §. *Feræ Institut. de rer. divis. Plane qui alienum fundum ingreditur venandi, aut aucupandi gratia, potest a domino, si is præviderit, probiberi, ne ingrediatur.*

15. Nec dicas: Jure Naturæ & Gentium licitum est, animalia libera capere: atqui Princeps non potest tollere Jus Naturæ; ergo. Resp. enim, venationem esse Jure Naturæ licitam eatenus solum; quatenus ipsa non est prohibita Jure Naturæ, sicut furtum; non autem sic, quasi eius prohibitio ob rationabiles causas certis personis facta sit contra Jus Naturæ. Hinc sic explicata maiori distinguitur minor: Princeps non potest tollere Jus Naturæ præceptivum, id est, illud, quo quidpiam Jure Naturæ præcipitur, aut prohibetur, conceditur: non potest tollere Jus Naturæ negativum, seu permissivum tantum, & quoad unum vel alterum obiectum determinatum, præsertim accedentibus iustis causis, negatur minor, & consequentia; quia multa sunt Jure Naturæ permissa & licita, quæ tamen justis de causis Jure humano postmodum prohibentur; alioquin certe nec esus carnium posset certis diebus ab Ecclesia interdici, cum sit Jure Naturæ licitus, id est, non prohibitus hoc Jure.

Additio.

* Illud tamen recte monet Principes Waizenegger *de Venat. lib.* 4. *n.* 24. *& seqq.* ut, dum aliis venationes prohibent, ipsimet eodem Jure venandi ita utantur, quatenus exinde subditi non graventur contra charitatis & justitiæ Leges, prout utique fieret, si per equos venatorios prata, & agri subditorum conculcentur, vel ex neglectu venationis feræ adeo multiplicentur, ut agris miserorum subditorum, qui venari prohibentur, valde gravia ac sæpe maiora, quam per integram steuram (ut sæpius meis auribus lamentantes audivi) inferant damna, ubi plane meo iudicio ad restitutionem similium damnorum ex iustitia obligantur; cum sint efficax causa intermittentes tales venationes, & tamen rigidissime insuper prohibentes, ne similes rustici, aliive subditi feras occidant, vel per explosionem sclopetorum, aliisve sufficientibus mediis a pratis, seu agris arceant, atque depellant. *

16. CONCL. II. Qui stante tali prohibitione in loco publico, seu per industriam humanam non concluso venatur, vel in publicis lacubus seu fluminibus piscatur, aut aucupio volucres capit, peccat contra iustam prohibitionem, atque virtutem Justitiæ, & obligatur ad compensationem damni illati; quamvis acquirat dominium feræ captæ; atque ad istius restitutionem non teneatur. Ita Sannig *dist.* 2. *de Justitia*, *q.* 2. *n.* 14. Lessius *loc. cit. num.* 43. Tannerus *tom.* 3. *disp.* 4. *q.* 6. *n.* 355. & alii. Ratio primæ partis desumitur ex dictis *n.* 14. nam talis non solum agit contra iustam prohibitionem, sicque ratione commissæ inobedientiæ puniri meretur, sed etiam violat ius venandi, piscandi, in tali loco alteri competens.

17. Num autem in particulari casu isthæc obligatio restituendi, sive compensandi damnum illatum sit gravis, nec ne, diiudicandum erit ex qualitate iniuriæ, vel læsionis iuris venandi, piscandi &c. Principi, vel Reipublicæ competentis item ex gravitate damni illati, ut puta si animalia capta sint magni pretii, & multa, adeo ut soboles ferina notabiliter extinguatur, vel si ob frequentiam venationis feræ sint redditæ fugaces &c. de quibus plura citatus Lessius, Tannerus, Lugo *disp.* 6. *de Just. & Jur. sect.* 7. & alii, arbitrantes: quod unam alteramve feram capere non censeatur notabiliter damnosum, ita, ut attingat culpam mortalem, nisi forsan quis ex officio & ob datum salarium adstrictus esset, feras talis sylvæ Domino eiusdem, vel habenti ibidem ius venationis restituere.

18. Altera pars Conclusionis ex eo probatur: quia talis fera sylvestris, vel avis, etiamnum gaudet naturali sua libertate, ac proinde necdum est sub dominio Principis, aut domini fundi, sed est nullius; ergo transit in dominium primo occupantis, qualis in proposito censetur is, qui cœpit eam. Ex quo protinus sequitur, quod is non teneatur restituere feram captam, utpote quæ antea nullius erat, & per capturam facta est sua.

19. Si dicas, hanc Conclusionem sibi ipsi contradicere, dum nunc admittit, feram sylvestrem transire in dominium capientis, veluti primo occupantis; & tamen in priori parte asserit, talem peccare contra virtutem Justitiæ, ac teneri ad restitutionem. Resp. negando illatum: nam quantum ad propositum, ac stante præfata prohibitione venandi, piscandi &c. duplex ius considerari potest. Primo quidem ipsum ius venandi, piscandi &c. in tali loco; & hoc, stante eiusmodi iusta prohibitione, competit Principi, vel Domino territoriali, læditurque per venationem, vel piscationem ipso invito ab altero factam. Secundo ius in ipsam feram; & hoc non competit Principi, vel Domino territoriali, sicque per capturam feræ sylvestris, ceu gaudentis sua naturali libertate non læditur. Unde sit,

sit, quod ratione prioris iuris læsi teneatur is, qui venatur vel piscatur in loco publico prohibito, ad competentem restitutionem, seu recompensationem damni illati, ratione alterius vero, utpote severa in feram non habiti, ad nihil teneatur.

20. Dicitur notanter in Conclusione: *in loco publico, seu non concluso;* nam præsens Conclusio solum intelligenda est de iis animalibus, quæ necdum sunt mansuefacta, neque capta, atque incerto loco inclusa: secus enim dicendum foret de animalibus natura mansuetis & domesticis, uti sunt gallinæ, anates domesticæ, oves, boves, porci, & huiusmodi; quæ proinde, si potestatem Dominorum longius aberrando evaserint, capere non licet, vel si ab aliquo capiantur, sunt Dominis restituenda; alioquin furtum committeretur. §. *Gallinarum Instit. De rerum divis.* Similiter licitum non est capere feras natura sylvestres, sed certo in loco iam conclusas, v.g. in hortis, vel in nemoribus muro circumdatis, aut pisces ex piscinis &c.; talia enim animalia iam non amplius gaudent sua naturali libertate, sed, cum per industriam humanam contineantur sub tali certa custodia, existunt sub Dominio eius, qui est Dominus illius horti, nemoris, piscinæ &c.

Additio.

* Ast ponamus, feras quasdam in Insula valde spatiosa, puta duarum vel trium leucarum, vel pisces in Lacubus amplissimis e. g. in Lacu Podamico vulgo *Boden See*, Starnbergensi &c. inclusos, existentne hæc animalia sub dominio illius, ad quem spectat Insula, seu Lacus, aut certum ejusdem spatium, vel fient capientis eo modo, quo in fluminibus? Ante resolutionem notandum pro iunioribus, *Lacus* dici illas aquas, iu quibus pisces non habent æque liberum in & egressum, ac in fluminibus, qui Lacus, si sint maiores, vocantur germanice *See*, si minores; *Weyher*: discernuntur autem ambo a stagnis, eo quod proprie *Stagna* vulgo *Allt-Wasser*, censeantur aquæ relictæ ex aliquo flumine suum alveum mutante, ubi sæpius copiosa pars piscium cum sua genitura remanet. Hoc notato, equidem de stagnis, & lacubus minoribus, atque etiam suo modo de maioribus, ubi tamen aquæ emitti, sicque pisces ad libitum facile capi possunt, meo iudicio non est difficultas, quod memorati pisces spectent ad Dominum lacus, seu stagni ob dicta præcedentia. Discurrendo autem de omnino maioribus, ubi nec aqua mitti, sicque nec pisces ad libitum capi possunt, Resp. non deesse graves Auctores, qui cum Cardinali de Lugo, Lessio, Haunoldo, Dicastillo, & aliis apud la Croix *Lib.* 3. *p.* 2. *n.* 257. existimant, eodem modo sentiendum hic esse, sicuti prius quoad animalia in liberis nemoribus, seu fluminibus existentia, eo quod etsi aliquo modo sint inclusa, videantur tamen in tantum adhuc sua gudere libertate, ut vix non æque difficulter in tanto districtu capi queant, ac in Sylvis, vel fluminibus, sicque eadem videatur ratio, ac de prioribus. Atque de his ipsis loquitur noster P. Reginaldus Schotthl in suo Venatore scrupuloso, *Scrupulo* 9. Nec puto ejusdem doctrinam, qua ob rationem proxime allegatam sentit cum DD. citatis, continere (si in fonte legatur) ea paradoxa, quæ contra eum adducit Illustriss. Cancellarius de Schmid in suis Commentariis ad Jus Bavaricum *Tit.* 39. *art.* 4. *n.* 6. & *seqq.* Profecto Magnif. D. Christophorus de Chlingensperg in Universitate Ingolstadiensi celebris per plures annos Jurium Professor *lib.* 2. *Instit. Tit.* 1. *Q.* 22. tenent tamquam probabilius, tales pisces captos cedere occupanti, assignans disparitatem inter piscinas, & similia stagna, ac lacus, simulque addens, quod auferentes non sint fures, alia tamen extraordinaria pœna afficiendi, sicuti (meo judicio) seripetæ in alterius Territorio, si deprehendantur, castigantur severissime, ex quo tamen non sequitur, quod fera capta non sit capientis. Conferantur dicta superius *n.* 16. & *seqq.*

21. Quæres I. Cui competat dominium feræ laqueo intricatæ, aut piscis nassa conclusi, si eximatur ab alio, quam ponente laqueum, vel nassam? Resp. hic variare Doctores: nam aliqui dominium adjudicant ejusmodi feras eximenti *arg. l. In laqueum ff. De acquir. rerum dominio.* ubi Summarium sic habet: *Quod in laqueum meum incidit, non est meum, nisi manualiter capiatur.* Nonnulli autem videntur tenere oppositum. Verum rectius distinguitur cum Sannig. *cit. dist.* 6. *quæst.* 2. *num.* 1. & 2. Tannero *loc. cit. n.* 356. & aliis: quia vel fera, aut piscis inextricabiliter concludebatur laqueo, sive nassa, vel ita duntaxat, ut diu luctando sese adhuc expediret. Si primum, sit tendentis laqueum, vel ponentis nassam: quia nihil interest, an manu, vel instrumento quis feram apprehendat. Si secundum, fit eximentis illam feram, utpote quæ adhuc, antequam eximeretur, censebatur habere naturalem libertatem. Et hoc totum videtur velle textus *l. In laqueum*, si bene perpendatur.

Additio.

* Quær. II. Cui competat dominium apum, aut columbarum ex tuo alveari, vel columbario avolantium? Resp. I. Examen apum tuarum avolans tamdiu spectat ad tuum dominium, quamdiu versatur in tuo conspectu, nec est difficilis ejusdem prosecutio; alioquin vero occupantis erit. Ita expresse dicitur in Jure §. 14. *Instit. De rer. divis.* Resp. II. Quoad columbas avolantes, & alia similia animalia, quæ abire & redire solent, iuxta formalia Juris §. 14. *Institut. De rerum division.* hæc regula comprobata est, ut eousque tua esse intelligantur, quousque animum revertendi habeant; hincque nec pro tunc licet aucupium harum tuarum domesticarum columbarum, si in agros avolant, nisi sciantur notabiliter destruere semina. Porro animus revertendi videtur desinere tunc quando revertendi consuetudinem deseruerunt: uti in dubio, & nisi particulares circumstantiæ aliter suadeant, deseruisse eandem consuetudinem iuxta multos præsumuntur; si, quamvis in sua naturali libertate relictæ, bis terve tempore consueto non redierint, vel iam duobus, aut tribus diebus emanserint, sese v.g. associando columbis alterius columbarii &c. Ita Molina *tom.* 1. *tract.* 2. *disp.* 48. Attendantur pariter in simili casu particularia locorum statuta, & incolarum mores, ac praxis communis: sic enim noster Pater Franciscus Henno, Auctor alias satis rigidus *tom.* 2. *tract.* 2. *disp.* 4. *quæst.* 3. *Conclus.* 2. testatur de sua patria ad evitanda jurgia & discordias legitimam ibi consuetudinem introductam esse, ut columbæ e columbario proprio ad alienum ultro divertentes fiant posterioris columbarii: quod meo iudicio facilius adhuc admitti poterit, si tales columbæ, quamvis naturali libertati relictæ duobus vel tribus diebus permaneant in posteriori columbario; aut si cum alienis columbis evolantes, cum ipsis iterum sæpius, puta ter, quaterve redeant ad alienum posterius columbarium. Item in Hispania, teste Lugone, reperitur specialis aliqua lex, quæ columbarum capturam, seu jaculationem permittit extra leucam a propriis columbariis existentium: idque ad declinandas varias lites. *

QUÆSTIO III.

De aliis modis acquirendi rerum Dominium jure Gentium.

SUMMARIUM.

22. *Inter modos acquirendi rerum Dominium est Nativitas.*
23. *Alluvio, & quando?*
  * *De nova Insula, vel alvei mutatione.*
24. *Specificatio.*
  * *Quidnam dicendum, si species nova possit reduci ad priorem materiam?*
25. *Accessio,*
26. *Confusio, & commixtio, & quomodo differant?*
27. *Regula pro Confusione materiarum.*
28. *Alia regula pro commixtione specierum.*
29. *Specialis regula pro commixtione nummorum.*
30. *Cur nummi post commixtionem fiant accipientis, non aliæ res?*
31. *Ædificatio, quomodo sit modus acquirendi rerum Dominium?*
32. *Item Plantatio.*
  * *Solvitur objectio.*
33. *Fructuum perceptio, &*

34. Tra-

34. *Traditio*.
35. *Solvitur instantia*.

22. SECUNDUS modus acquirendi rerum Dominium Jure Gentium est *Nativitas*; per quam nostra fiunt, quæ ex animalibus nostro Dominio subjectis nascuntur, uti habetur §. *Item ea* 19. *Instit. de rer. divisione*. Unde cui competit Dominium, vel saltem ususfructus pecudum, ut puta ovium, equorum, vaccarum, & huiusmodi, etiam agnorum, hinnulorum, & vitulorum ex ipsis natorum Dominium acquirit.

23. Tertius modus acquirendi rerum Dominium Jure Gentium est *Alluvio*. Porro *Alluvio* est incrementum latens, quo flumen tuo fundo paulatim aliquid adiicit, & adeo latenter, ut vix notari queat, quantum quovis momento accedat. Et quod per hujusmodi Alluvionem agro tuo flumen adiicit, Jure Gentium tibi acquiritur. Quod si vero vis fluminis non latenter, sed aperte partem de prædio tuo detraxerit, & vicini prædio appulerit, palam est, eam tuam permanere; prout clarissime habetur §. *Præterea* 20. *Instit. Eod.*

Additio.

* Ad hunc tertium modum acquirendi Dominium per alluvionem etiam reducitur acquisitio novæ terræ vel per exsurgentem aliquam novam in flumine insulam, vel per alvei mutationem. Loquendo de nova aliqua insula §. 22. *Institution. de rerum divisione*. leguntur sequentia formalia: *Insula, quæ in mari nata est (quod raro accidit) occupantis fit; nullius enim esse creditur. At Insula in flumine nata (quod frequenter accidit) siquidem mediam partem fluminis tenet, communis est eorum, qui ab utraque parte fluminis prope ripam prædia possident pro modo scilicet latitudinis cujusque fundi, quæ prope ripam sit. Quod si alteri parti proximior sit, eorum est tantum, qui ab ea parte prope ripam prædia possident*. Ita formalia textus, cui ex Chlingensperg. *lib.* 2. *Instit. tit.* 1. *q.* 46. prope finem subjungo, hodiernis moribus quandoque pro locorum diversitate natas de novo Insulas titulo Regalium sibi applicare Principes & territorii Dominos: quemadmodum in Bavaria Insulæ in Danubio ex inveterata consuetudine ad Principem spectant, secus in Oeno. Ita ille. Aliam distinctionem in Bavaria facit Illust. Baro de Schmid tribuens absolute Principibus Dominium quoad Insulas in fluminibus navigabilibus exortas, secus si non fuerint navigabilia: videatur in Jure Bavarico *Land Recht tit.* 25. *art.* 8. *n.* 10. *& seqq.* Discurrendo autem de naturali alvei mutatione, cui pro tunc acquiratur prominentis terræ Dominium, denuo ex textu Juris §. 23. *Inst. de rerum divisione*, desumitur ibi: *Quod si (flumen) naturali alveo in universum derelicto ad aliam partem fluere cœperit, prior quidem alveus, vulgo* Kinn Gaall *eorum est, qui prope ripam ejus prædia possident, pro modo scilicet latitudinis cujusque agri quæ prope ripam sit: novus autem alveus ejus Juris esse incipit, cujus & ipsum flumen est, id est publicus. Quod si post aliquod tempus ad priorem alveum reversum fuerit flumen, rursus novus alveus eorum esse incipit, qui prope ripam ejus prædia possident. Alia sane causa est, si cujus totus ager inundatus fuerit; neque enim inundatio fundi speciem commutat, & ob id, si recesserit aqua, palam est, eum fundum manere, cujus & fuit*. Hucusque decisio juris, quæ, cum clara sit, ulteriori explicatione non indiget. *

24. Quartus modus acquirendi rerum Dominium Jure Gentium est *Specificatio*, per quam intelligitur formatio, seu introductio formæ, vel quasi formæ in alienam materiam, vel partim alienam, partim propriam. Sic qui bona fide, & nomine proprio ex sua & aliena lana vestimentum confecit, hac ratione ejus dominus efficitur, quamvis domino lanæ alienæ sit restituendus valor ipsius lanæ. Verum hic modus acquirendi rerum Dominium nonnullas habet limitationes, de quibus agitur §. *Cum ex aliena*. 25. *Instit. De rerum divisione*.

Additio.

* Porro inter alias limitationes citato §. *Cum ex aliena*. 25. *Instit. De rerum division.* factas præcipua est, quod specificans etiam bona fide non fiat Dominus illius rei alienæ, in quam novam formam introduxit, si eadem species ad priorem rudem materiam reduci queat, uti contingit, si ex alieno argento fiat nova statua; ubi potius in simili casu remanet Dominium penes illum, qui antea extiterat Dominus ipsius talis materiæ. Et hinc, si talis statua ab aurifabro vendatur tertio, eadem potest rei vindicatione immediate repeti a Domino materiæ, apud quemcumque illa statua existat. Econtra vero, si pannifex ex empta alterius lana, quam ignoravit esse alienam, confecisset pannum, vel pistor ex alieno frumento farinam, seu panem, vel lanio ex alienis ovibus mactatis præparasset carnes, ac postea vendidisset tertio pariter existenti in bona fide, neutiquam posset per Dominium materiæ huiusce exigi immediate pannus, seu panis aut carnes ab illo tertio, cui talia justo pretio vendebantur: neque etiam in conscientia tertius obligaretur restituere, sed potius, si ille, ad quem antea materia spectabat, habeat prætensionem eandem, vel contra auferentem, si resciatur, vel contra pannificem, seu pistorem, aut lanionem per actionem in factum (uti Juristæ aiunt) instituere deberet. Ratio est: quia, cum illa res nequeat utiliter redigi in priorem materiam, talis specificans, seu introducens inibi formam per ipsummet Jus factus est Dominus, quod dein Dominium transtulit per venditionem in tertium, & consequenter, cum non amplius maneat talis rei Dominus ille, ad quem antea spectabat materia, neque poterit eandem rem a tertio bonæ fidei possessore, qui exinde non est factus ditior, rei vendicatione exigere. Videatur desuper Chlingensperg. *lib.* 2. *Institut. tit.* 1. *q.* 38. *& quæst.* 39. poteritque id pro resolutione multorum casuum deservire. *

25. Quintus modus acquirendi rerum Dominium Jure Gentium est *Accessio*; cum videlicet quid ornatus causa alteri rei accedit, seu adiicitur: tunc enim, licet hoc pretiosius sit, quam id, cui adiicitur. Accessionis jure acquiritur Domino rei illius, cui adiectio facta est. Sic, si vesti tuæ intexatur purpura aliena, purpura vesti cedit, prout dicitur *loc. cit.* §. *Si tamen* 26. Addunt autem circa hoc Doctores limitationem, nisi purpura facile, atque sine læsione vestimenti posset eximi: tunc enim purpura illa esset separanda, suoque Domino in specie perenti reddenda; alioquin autem sufficit pretium eius reddere.

26. Sextus modus acquirendi rerum Dominium Jure Gentium est *Confusio*. Cui accedit Septimus, qui est *Commixtio*: & hæc differt a Confusione penes hoc, quod in Commixtione corpora separata inter se quoad substantiam remaneant, prout fit in commixtione duorum frumentorum inter se; in Confusione vero corpora in unum coeant, prout fit in permixtione mei & tui vini per errorem, aut industriam in eodem dolio facta.

27. Porro de his duobus modis in Jure §. *Si duorum* 27. *&* §. *Quod si frumentum*. 28. *inst. De rerum divis.* sequentes regulæ ponuntur. Prima, loquens de Confusione, talis est. Quando utriusque voluntate confunduntur materiæ duorum Dominorum, veluti si vina sua confuderint, aut ex vino & melle mulsum fecerint, totum corpus inde resultans utriusque commune est: idem dicendum, licet non voluntate amborum Dominorum, sed fortuito illa confusio facta fuerit.

28. Altera regula, loquens de commixtione, sic habet. Quando species duorum Dominorum, ut puta frumenta, ex utriusque voluntate commiscentur, efficiuntur communes: quia ex consensu utriusque singula v. g. grana, quæ cuiusque propria fuerant, mutuo communicantur. Quod si casu ea commixtio facta fuerit, aut unus miscuerit sine alterius consensu, non fit aliquid commune: quia singula corpora in sua substantia durant, ac proinde non magis isto casu fit commune frumentum, quam grex intelligitur esse communis, si pecora unius mixta fuerint pecoribus alterius. Unde tunc arbitrio iudicis æstimandum erit, quale cuiusque frumentum fuerit; vel (iuxta Glossam ibidem) ut cuilibet tantum frumentum restituatur, quantum fuit suum, quando non apparet, quodnam fuerit suum.

29. Speciale quid habetur in pecunia, sive nummis.

l. Si alieni 78. ff. De solutionibus: ibi: *Si alieni nummi, inscio vel invito Domino, soluti sunt, manent ejus, cujus fuerunt* (& sic ante aliam mixtionem, postquam discerni nequeant, non fiunt accipientis) *Sed si mixti aliis sunt, ita ut discerni non possint, ejus fieri, qui accepit, in libris Cassii scriptum est, ita, ut furti actio Domino cum eo, qui dedisset, competeret*. Et hoc est speciale in nummis, ut hi commixti propriis nummis, ita ut amplius discerni nequeant, transeant in Dominium accipientis, sive bona, sive mala fide v. g. a fure, emente a mercatore pannum, dati fuerint: sic tamen, quod Domino competat actio furti contra dantem, puta contra furem, qui illam pecuniam abstulit, & mercatori debet. Quinimo & ipse fur, facta semel commixtione pecuniæ furtivæ cum propria acquirit illius Dominium, sed duntaxat imperfectum, hoc est, cum obligatione tantundem restituendi, quantum furto abstulit.

30. Porro in assignanda disparitate inter commixtos nummos, & grana frumenti, & quod illi transeant in Dominium accipientis post commixtionem, non grana sine mutua utriusque Domini voluntate commixta, laborant Doctores. Congruentia tamen esse potest: tum quia majus periculum est in nummis, utpote præ cæteris rebus furto expositis, ac ne eorum Dominium semper maneat incertum: tum quia nummi a publica æstimatione, suum habent valorem, atque statim, ut expenduntur & commiscentur, intelliguntur consumpti, non sic grana frumenti alus permixta.

31. Octavus modus acquirendi rerum Dominium Jure Gentium est *Ædificatio*. De hac §. *Cum in suo* 29. *Instit. De rerum divis.* statuitur primo, quod si quis in suo solo seu fundo domum ex aliena materia bona fide ædificaverit, ipse fiat Dominus ædificii: quia omne, quod solo inædificatur, solo cedit. Verumtamen Dominus materiæ, quamvis eam stante ædificio vendicare non possit, potest tamen petere satisfactionem pro materia; & si aliqua de causa dirutum sit ædificium, atque ipse materiæ æstimationem necdum accepit, potest hanc vendicare in specie. Deinde decernitur ibidem, quod, si quis vicissim in alieno solo scienter ex sua materia domum ædificat, non solum tunc ædificium solo cedat, atque illius fiat domus, cujus est solum, sed insuper ædificans amittat proprietatem materiæ, ita ut diruto ædificio eam vendicare non possit: quia sic temere ædificando sua voluntate materia illa censetur esse alienata; videtur enim donasse, quod nullo jure urgente concedit. Verum hoc iterum habet suas limitationes, de quibus Jurisconsulti.

32. Nonus modus acquirendi rerum Dominium Jure Gentium est *Plantatio*: de qua §. *Si Titius*. 31. *Instit. Eod.* habetur, quod, si quis alienam plantam in suo solo posuerit, ipsius erit; & e converso, si quis suam plantam in alieno solo posuerit v. g. in solo Titii, erit alterius, nempe Titii, dummodo radices egerit (nam antequam planta radices egit, ipsius permanet, cujus fuerat antea) quia sicut ædificia, ita multo magis plantæ & arbores solo cedunt, utpote cum a terra sustententur, capiantque inde alimentum, vitam & incrementum suum; atque hinc Jure Gentium fiunt illius, cujus est solum. Æstimationem tamen plantæ, atque impensi laboris mercedem repetere potest, qui in alieno solo plantas posuit, vel frumenta consevit, dummodo id bona fide factum sit; prout ibidem §. *seq.* subjungitur, atque in simili dictum est *n. præced.* de ædificante in alieno fundo.

Additio.

* Dices. Si ædificium, & planta, vel arbor cedit solo, ita ut Dominus fundi quoque acquirat talium rerum Dominium, tunc pari modo scriptura cedit chartæ, & pictura tabulæ, in qua scribitur, vel pingitur; cum pariter sint basis & substratum, in quo characteres & colores ponuntur: consequens dici nequit ob clarum textum in contrarium §. *Si quis in aliena*, 34. *Inst. De rerum divisione*. ergo nec antecedens. Resp. quoad scripturam in ordine ad Chartam papyraceam eodem modo esse sentiendum, sicut respectu soli quoad ædificium, & plantationem, uti expresse ob rationis paritatem deciditur *lib. 2. Instit. Tit.* 1. §. 33. ubi tamen de Jure Civili *loc. cit.* §. 34. pretiosa pictura expresse excipitur, ut ea quoad Dominium non cedat tabulæ; unde exceptio firmat regulam in contrarium in casibus non exceptis. *

33. Decimus modus acquirendi rerum Dominium Jure Gentium est *Fructuum perceptio*. Porro de hoc modo sic habetur §. *Si quis a non Domino*. *Instit.* 35. *De rerum divis. Si quis a non domino, quem dominum esse credebat, bona fide fundum emerit, vel ex donatione, aliave qualibet justa causa æque bona fide acceperit, naturali ratione placuit, fructus, quos percepit, ejus esse pro cultura & cura. Et ideo, si postea Dominus supervenerit, & fundum vendicet; de fructibus ab eo consumptis agere non potest. Ei vero, qui alienum fundum sciens possederit, non idem concessum est: itaque cum fundo etiam fructus, licet consumpti sint, cogitur restituere*. Hæc ibi. Ex quibus patet, quod bonæ fidei possessor Jure Gentium fructus faciat suos, nec eos consumptos teneatur restituere vero Domino, si is postmodum comparuerit, & fundum evicerit: etsi secus sit de malæ fidei possessore; nam is etiam fructus perceptos cogitur restituere.

34. Ultimus tandem modus acquirendi rerum Dominium Jure Gentium est *Traditio*; de qua §. Per traditionem Inst. eod. dicitur sic: *Per traditionem quoque jure naturali res nobis acquiruntur, nihil enim tam conveniens est naturali æquitati, quam voluntatem domini, volentis rem suam in alium transferre, ratam haberi: & ideo cujuscumque generis sit corporalis res, tradi potest, & a domino tradita alienatur*. Hæc ibi.

35. Nec obstat, quod Traditio fiat privata voluntate hominum, rem suam in alios transferentium, ac proinde male videri possit, quod Traditio connumeretur inter modos acquirendi rerum Dominium Jure Gentium. Resp. enim negando sequelam: quia, quamvis Traditio fiat privata voluntate hominis, rem suam alteri tradentis, huic tamen Traditioni Jure Gentium, atque naturali convenit potestas transferendi rerum Dominium in alios. Sicut a pari, quamvis Occupatio rei sub nullius Dominio existentis fiat industria humana, atque voluntate privata cujuspiam rem illam suo labore occupare satagentis, jus tamen, seu potestas transferendi rerum Dominium in primo occupantem convenit Occupationi ex Jure naturæ, atque Gentium, & non solum ex constitutione quadam humana (prout id convenit Præscriptioni, juxta dicenda *Distinct. sequenti*) atque ideo sicut Occupatio, ita & Traditio merito connumeratur inter modos acquirendi rerum Dominium Jure Gentium.

DISTINCTIO VI.

De Præscriptione & Usucapione.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Præscriptio? Item cur Lex Præscriptionis seu Usucapionis sit introducta, & an valeat in Foro Conscientiæ?

SUMMARIUM.

1. *Præscriptio, quomodo sumatur?*
2. *Præscriptio, & Usucapio, quid?*
3. *An differant?*
4. *Jus Præscriptionis, quo Jure sit introductum?*
5. *Habet locum etiam in Foro Conscientiæ.*
6. *Id amplius ostenditur.*
7. *Nemo debet locupletari cum alterius jactura, quomodo?*

* *Præscriptio alia dicitur privativa, alia vero positiva. Addit. I.*
* *Alia ordinaria, alia extraordinaria. Additio II.*
* *Contra quas personas valeat introduci? Additio III.*
* *An per actus meræ facultatis? Addit. IV. & V.*

1. PRÆSCRIPTIO sumitur in proposito pro acquisitione dominii, atque elisione juris alterius, absque ejus consensu ex sola legis dispositione tempore legibus definito. Et de Præscriptione hoc modo sumpta

pta merito impræsentiarum agitur, ut intellectis hactenus diversis modis acquirendi rerum dominium Jure Gentium, etiam percipiatur modus acquirendi rerum Dominium Jure Civili, & Canonico.

2. CONCL. I. *Præscriptio* est acquisitio dominii rei alienæ per possessionem ejus certo temporis spatio legibus definito bona fide continuatam. Ita in re communis, & concordat hæc definitio cum illa, quæ *L.* 3. *ff. De usurpat. & usucap.* habetur, ibi: *Usucapio est acquisitio, vel adjectio dominii, per continuationem possessionis temporis lege definiti.* Ubi tamen per ly *acquisitio dominii* etiam subintelligitur elisio juris alterius, utpote per quam similiter suo modo acquiritur jus aliquod, quod antea alteri competebat: cæteræ autem particulæ patebunt ex decursu.

3. Porro, licet inter Præscriptionem & Usucapionem nonnullas Doctores differentias assignare conentur, defacto tamen ex recepto modo loquendi plerumque inter se confunduntur: nisi quod Usucapio proprie tantum rebus corporalibus conveniat, at vero Præscriptio generaliorem habeat significationem, & rebus tam corporalibus, quam incorporalibus competat. Verum quidem est, quod Præscriptio triennalis (qualis datur inter res mobiles) frequentiori usu in Jure dicatur usucapio; ex quo proinde nonnulli cum Glossa *L.* 3. *ff. De usurpat. & usucap.* deducunt aliam differentiam inter Usucapionem & Præscriptionem, quod nimirum illa propric sit rerum mobilium, hæc immobilium: quam differentiam etiam Doctor Subtilis 4. *dist.* 15. *Quæst.* 2. §. *De Secundo.* Supponere videtur, ibi: *Ex hoc dico, quod Præscriptio in immobilibus; & Usucapio in mobilibus &c.* Sed hæc differentia non semper attenditur, nam in Jure Usucapio quandoque etiam ad res immobiles refertur, & econtra Præscriptio ad res mobiles: prout fit §. 1. *Inst. de usucap.* & alibi: unde parum, & ferme nihil ab invicem differunt, ratione cujus Doctores eodem modo de utrisque discurrunt.

4. CONCL. II. Jus Præscriptionis seu Usucapionis introductum est Jure humano positivo, tum Civili, tum Ecclesiastico, ob publicam utilitatem & quietem; ne incerta essent semper rerum dominia, & infinitæ oirentur lites circa earum proprietatem. Ita habetur *l.* 1. *ff De usurpat.* estque communis. Ratio est: quia non illico sequitur, *rem istam emi, vel alter mihi donavit, legavit &c. ergo est mea:* nam si ille, qui mihi eam tradidit, Dominus non fuit, neque me Dominum facere potuit, juxta *Reg.* 79. *Juris in 6. Nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur.* Proinde, nisi Lex ob diuturnam possessionem bona fide habitam, & justo titulo comparatam illius rei dominium expresse mihi attribueret, numquam de hoc securus forem: nam semper timere possem, ne quis superveniat, illius rei, tamquam ante plurimos annos sibi vel suis parentibus iniuste ablatæ, dominium sibi vendicans.

5. CONCL. III. Translatio dominii facta auctoritate legis per Præscriptionem, atque Usucapionem, justa est, simulque per eam transfertur rerum dominium necdum in Foro externo, sed etiam in Foro conscientiæ, adeo quidem, ut, si Præscriptio cuiusdam rei legitime sit completa, postmodum talis non amplius teneatur ad restitutionem rei iam præscriptæ, etiamsi postea certo cognoscat, rem fuisse alienam. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia iuste potest transferri rerum dominium per Legem communem iustam, & legitime promulgatam; ergo idem dicendum de lege Præscriptionis.

6. Confirmatur. Quia Lex Præscriptionis ex una parte est plurimum utilis ac proficua Reipublicæ, & quieti communi, imo etiam necessaria ad rescindendas infinitas lites; ex altera vero parte per eam nemini infertur iniuria: nam sicut hodie a Sempronio præscribitur contra Titium, huicque rem suam certo temporis spatio repetere negligenti eiusdem dominium vi præscriptionis adimitur, ita vi eiusdem Præscriptionis potest Titius alio tempore quidquam præscribere contra Sempronium, vel quemcumque alium, qui negligit rem suam debito tempore repetere. Adde, quod talis sibi, ac propriæ negligentiæ, quam Jura ob bonum publicum merito castigant, culpam imputare debeat, si tanto tempore negligat rem suam repetere, quantum Jura requirunt ad Præscriptionem.

7. Dices. Juxta illud lumine naturæ notum *Nemo debet locupletari cum alterius jactura:* sed hoc fit in Præscriptione; ergo. Resp. maiorem esse intelligendam de iniusta locupletatione, qualis esset, si quis in emptione, aliisve contractibus proximum circumveniret, atque deciperet, sicque cum eius iactura locupletaretur iniuste: non autem dictum illud est intelligendum de Justa locupletatione, qualis est ea, quæ fit in bello iusto, & in legitima Præscriptione per auctoritatem Legis, ex publica & iusta causa transferentis dominium unius in alium, atque in similibus aliis casibus.

Additio I.

* CONCL. IV. Præscriptio ut sic ab aliquibus *imprimis* dividi solet ratione effectus in positivam & privativam. Hanc divisionem faciunt P. Schmier *in Tract. de Præscr. c.* 1. *sect.* 3. & P. Pichler *lib.* 2. *Decret. tit.* 26. §. 1. *n.* 7. Vi Præscriptionis positivæ (inquiunt) novum aliquod ius a tertio acquiro; econtra vero vi Præscriptionis privativæ ab onere aliquo liberor, e. g. si Titius præscribit ius eundi per pratum Caii, vel illic currus ducendi &c. talis Præscriptio diceretur positiva. Quod si vero certo tempore a iure definito, puta decennio, Titius similes actus non amplius exerceret in prato Caii, præfatum ius extingueretur, atque Caius, cuius pratum ab hoc onere, seu obligatione liberatur, diceretur præscribere Præscriptione privativa, & hinc etiam ab aliquibus Præscriptio ut sic definiri solet, quod sit *modus acquirendi a Jure approbatus, quo per possessionem debito modo, & tempore continuatam obtinetur Jus, vel liberatio aliqua.* *

Additio II.

* Ulterius ratione temporis solet Præscriptio dividi in ordinariam & extraordinariam. *Ordinaria* vocatur illa, quæ tempore ordinario, id est, iuxta dicenda triennio in rebus mobilibus, & decennio vel vicennio (quale tempus etiam in Jure dicitur longum) in rebus immobilibus finitur. Extraordinaria dicitur, quæ *tempore longissimo* (quale tempus dicuntur triginta vel quadraginta anni) completur. Atque ad eandem spectat etiam Præscriptio sexaginta, octoginta, vel centum annorum: item Præscriptio immemorialis, quæ requirit tempus immemoriale, seu possessionem tam diuturnam, ut eius initium excedat memoriam hominum de facto existentium, ad qualem Præscriptionem immemorialem probandam iuxta Mascardum *de probat. volum.* 2. *conclus.* 1042. *num.* 5. & 6. sufficit, si testes quinquaginta quatuor annorum (alii putant sufficere quinquaginta duos, vel etiam quinquaginta & unum) testentur, se semper sic vidisse practicari, nec aliter audivisse ab aliis: quinimo communem esse opinionem, quod per homines modo viventes non sciatur huius initium, etsi fortassis ex documentis probari posset, ante ducentos v. g. vel trecentos annos contrariam fuisse praxin. De hoc ultimo adhuc fusius ad finem materiæ de Præscriptione. *

Additio III.

* Quæres I. Contra quas personas possit introduci Præscriptio? Resp. Contra omnes illas personas, quæ sunt capaces alicuius Juris realis, vel personalis, nec a Jure prohibentur agere, potest Præscriptio introduci. Ita cum communi Pichler *lib.* 2. *Decret. tit.* 26. *num.* 77. & Schmier *Tom.* 1. *Jurisprudentiæ. lib.* 1. *tr.* 2. *cap.* 3. *sect.* 2. §. 1. cum Rota Romana *in Rec. p.* 4. *tom.* 1. *decis.* 316. *num.* 8. Ratio est: quia tales possunt præscribere contra alios, ergo merito pati debent, si & Præscriptio fiat contra ipsos. Cæterum, quia Filiusfamilias, quamdiu est sub patria potestate, nequit suo nomine agere quoad bona adventitia ordinaria, nec uxor constante matrimonio quoad dotalia, consequenter merito nec quoad ista Bona contra eosdem sub illo tempore Præscriptio inchoari potest, prout statuunt Jura *L. Super annali* 1. §. 2. *C. de Annal. Except. & L. In rebus dotal.* 17. *ff. De jur. dotium.* Vide de hoc plura apud Juristas. *

Additio IV.

* Quær. II. An contra personas & earum Jura per actus

actus meræ facultatis introduci queat Præscriptio? Antequam respondeam, suppono, quod per actus meræ facultatis intelligantur illi, quos citra ullam obligationem aut conventionem solent elicere aut omittere homines, vel ex mero arbitrio, vel præcise ex causa liberalitatis, hospitalitatis, vel familiaritatis, quales actus per se loquendo ex communi persuasione hominum sunt, aliquem ad prandium invitare, ab hoc pistore panes accipere, hoc molendinum pro conficienda farina accedere &c. H. N.

Resp. Per actus meræ facultatis non introducitur contra alium Præscriptio. Ita teste P. Schmier *loc. cit. cap.* 4. *sect.* 1. §. 3. *num.* 71. communissima DD. & patet ex *L. Viam publicam.* 2. *ff. De via publica & itinere*. Porro in dubio sæpius emergente, num hi actus, aut omissiones in particulari sint meræ facultatis, nec ne? utiliter vide citatum Auctorem, simulque adverte ex Chlingensperger *lib.* 2. *Instit. tit.* 2. *quæst.* 20. quod, si per similes actus prætendens Præscriptionem, prohibeat, vel præcipiat, & alter acquiescat libere, jam magnus exinde favor acquiratur præscribenti. *

Additio V.

* Dices. Si quis alicui Hospitali per triginta annos continuos elargitur quolibet anno triginta florenos, adstringitur etiam postea continuare, si Hospitale ulterius exigit, quamvis dans reponat, se præcedenter ex mera liberalitate dedisse; ut decidit Rota apud Schmier *loc. cit. num.* 81. ergo per actus etiam liberæ facultatis potest contra aliquem introduci Præscriptio. Resp. concesso antecedenti negando consequentiam: talis enim adstringitur continuare solutionem non ex eo, quasi vero contra eundem propter actus liberos etiam NB. cognitos ut tales fuisset præscriptum, sed potius, quia hi actus tanto jam tempore uniformiter continuati præsumuntur in Jure processisse ex putativa dantis obligatione. Unde majoris claritatis gratia potuisset etiam distingui antecedens: talis adstringitur solutionem continuare, quatenus præsumitur præcedentes actus processisse ex putativa obligatione, conc. antec. si agnoscerentur præcedentes actus tanquam ex mera liberalitate procedentes, neg. antec. & consequentiam. Unde quoad similes donationes seu largitiones, si longo tempore continuentur, caute prænotandum, ut spontaneæ largitatis protestatio præmittatur, alias enim, si similes largitiones constanter, ac uniformiter uni certæ personæ, vel certo loco fiant tempore ad præscribendum sufficienti, nec aliunde clare appareant processisse ex mera liberalitate, potius præsumuntur factæ ex putativa obligatione; sicque dans stante tali dubio condemnabitur ad continuationem: nam juxta claram Legem Civilem *L.* 25. *ff. de probat.* in dubio, num pecuniæ solutæ debitæ fuerint, vel indebitæ, *præsumptio pro eo est, qui accepit; qui enim solvit, numquam ita resupinus est, ut facile suas pecunias jactet.* *

QUÆSTIO II.

Quæ Conditiones requirantur ad Præscriptionem?

SUMMARIUM.

8. *Ad Præscriptionem quæ conditiones requirantur?*
9. *Ad eam requiritur Possessio.*
   * *Quotuplex sit Possessio, & qualis ad Præscriptionem requiratur? Additio I. & II.*
10. *Bona fides.*
   * *Qualiter debeat esse constituta bona fides, & quando ea adesse præsumatur? Addit. I. & II.*
11. *Et an cum dubio possit præscriptio incohari?*
12. *Vel continuari?*
   Item an Successori noceat mala fides Antecessoris?
13. *Justus Titulus.*
14. *Tituli nomine quid intelligatur?*
   (a) Ut dictum n. 5. & seqq.
15. *Titulus, quando requiritur ad Præscriptionem?*
   * *Qualis Titulus ad Præscriptionem requiratur? Addit. I. & II.*
16. *Et quod res sit apta præscribi.*
17. *Dupliciter dicuntur res non posse præscribi.*
18. *Vel quia ordinario tempore non usucapiuntur.*
19. *Vel quia nullo modo præscribi possunt.*

8. CONCL. I. Ad præscriptionem legitimam quatuor requiruntur Conditiones. I. Possessio rei legitimo tempore a Jure definito continuata. II. Bona fides. III. Justus Titulus. IV. Ut res illa sit apta præscribi. Ita in re communis: & quamvis nonnulli enumerent quinque, tamen ipsi primam conditionem hic assignatam dividunt in duas, easque omnes sequentibus versiculis comprehendunt.

Non usucapies, nisi sint tibi talia quinque.
Sit res apta, fides bona, sit titulus quoque justus.
Possideas juste, completo tempore legis.

9. Prima itaque conditio ad præscriptionem necessaria est *Possessio legitimo tempore a Jure definito continuata*. Siquidem, ut habet *Reg.* 3. *Juris in* 6. *Sine possessione præscriptio non procedit*: quia Præscriptio fundatur super possessione: ubi autem fundamentum non est, superædificari non potest. Porro huiusmodi possessio debet tempore a Jure definito continuari: de quo tempore, & quantum illud sit, dicetur *Quæst. seq.*

Additio I.

* Est autem possessio quadruplex, alia naturalis, alia civilis, alia mixta ex utraque, & demum alia civilissima. *Possessio naturalis* dicitur detentio actualis rei nomine suo, & taliter potest etiam fur rem furtivam possidere. *Possessio civilis* est animus possidendi cum juris adminiculo, id est non refragante, & hanc possessionem civilem fur non habet ob defectum bonæ fidei. *Possessio mixta* est detentio actualis rei, Juris ac animi adminiculo: & talem possessionem exercet non solum Dominus rei propriæ huic actualiter insistens, sed etiam possessor bonæ fidei rei privatæ alienæ, quam credit, seu existimat citra peccatum injustitiæ, ac bona conscientia esse suam, eamque sic actualiter detinet. *Possessio civilissima* dicitur, quæ ex mera dispositione legis, consuetudinis, aut statuti absque alio actu corporis nostri acquiritur, quatenus nimirum quis præcise fictione juris reputatur rem aliquam non solum mente, sed etiam actu. li possessione detinere, etsi nullo modo eandem rem unquam adhuc reprehenderit actualiter: talem possessionem dicitur consecutus ille, cui extraditur actuale instrumentum super contractum e. g. emptionis cujusdam rei confectum atque erectum, etsi nondum illam rem ex ulla sui parte apprehenderit. *L. Emptionem* 1. *C. de Donat.* *

Additio II.

* Cæterum ad Præscriptionem neutiquam in jure censetur sufficiens possessio mere naturalis; cum talem etiam fur respectu rei furtivæ exercere valeat, sed ad inchoandam eandem, si agitur de iure novo vi Præscriptionis obtinendo, requiritur vel possessio mixta, id est, ex naturali & civili conflata, vel saltem civilissima per fictionem Juris mixtæ in quibusdam a iure expressis casibus æquivalens. Ad continuandam autem Præscriptionem semel legitime inchoatam sufficit possessio civilis tantum, qualem habet, qui corpore quidem abiit a rebus semel legitime apprehensis, inde tamen non discessit animo relinquendi possessionem, sed postea reversurus. Ita expresse disponitur *L. Licet C. de acquirenda possessione* ibi: *Licet possessio* (& consequenter Præscriptio) *nudo animo acquiri non possit; tamen solo animo retineri potest.* *

10. Secunda Conditio ad Præscriptionem requisita est *bona fides*: quia, ut inquit *Reg.* 2. *Juris. in* 6. *Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit*, & alibi. Porro *bona fides* in proposito aliud non est quam *conscientia seu credulitas, qua quis prudenter sibi persuadet, rem esse suam*, seu (uti alii universalius definiunt) *qua quis prudenter judicat, se nil agere contra jus quodpiam alterius*. Dicitur, *prudenter*: quia, si ex ignorantia crassa, vel inordinata cupiditate illa persuasio procedat, non erit fides bona.

Addi-

Additio I.

* Obiicies: qui contra clara jura prohibentia etiam ex invincibili ignorantiá aliquid facit, est in mala fide apud Juristas: atqui talis adhuc potest præscribere non quidem Præscriptione ordinaria, sed saltem extraordinaria, uti cum Haunoldo, & pluribus aliis tenet Schmier. *de præscript. c. 5. sect. 1.* §. 5. ergo etiam cum mala fide potest aliquis præscribere, & consequenter bona non est conditio ad Præscriptionem necessario requisita. Major probatur ex *L. 7. C. De agricol. & cens.* & sic habetur: *Malæ fidei possessorem esse nullus ambigit, qui aliquid contra legum interdicta mercatur*. Et hinc absolute loquendo ab ipsis Juristis a ratione malæ fidei soli illi excipiuntur, apud quos ignorantia, seu error Juris toleratur, qui exinde non solum tempore longissimo, sed etiam, si habeant simul titulum, ordinario cum tali errore possunt præscribere; quales sunt Minorennes, ac Milites, & in quibusdam casibus Fæminæ, atque Rustici *L. 9. §. 1. ff. De juris & facti ignorantia. & L. ult. C. Eod.* Reliqui omnes excluduntur. Ad hanc obiectionem Resp. I. Imprimis minorem non esse ita certam, quin aliqui Auctores contradicant, volentes, quod nullo tempore, etiam extraordinario, cum fide solum iuridice mala præscribatur, ut videndum apud Engel *L. 2. Decret. tit. 26. n. 15.* & apud Fachinæum *Lib. 8. c. 28.* Sed quidquid de hoc sit, Resp. II. dist. maj. talis est in mala fide iuridica, conced. in mala fide Theologica, neg. maj. ac concessa minori similiter disting. consequens; potest etiam apud illos, respectu quorum ignorantia iuris non toleratur, præscribi cum mala fide iuridica saltem Præscriptione extraordinaria, transmitt. cum mala fide Theologica, neg. Uti enim iuxta *dicenda tract. 8. dist. 2. quæst. 4. num. 34.* duplex est culpa Theologica & Juridica, ita & duplex mala fides. *

Additio II.

* Cæteroquin bona fides in præscribente regulariter præsumitur, nisi mala per graves rationes aliunde probetur *argument. L. Merito autem ff. Pro socio*. Dixi *regulariter*: quoniam hæc regula suas quoque habet exceptiones, ubi potius creditur adesse mala fides, nisi contrarium aliunde ostendatur in sequentibus. I. Quando possessor talis rei fuit ab initio per personam fide dignam admonitus, ne hanc rem acceptet, eo quod non spectet ad vendentem, si nihilominus eandem absque ulteriori indagatione comparet. II. Si ante comparationem talis rei iam sit fama per viciniam, rem emendam non esse venditoris. III. Si filius familias sub patria potestate constitutus ferat res emendas tales, quæ prudenter nequeunt credi Bona Castrensia, vel quasi Castrensia, aut extraordinaria adventitia. IV. Si homo graviter suspectus de furto afferat has res emendas, quando vero hæc suspicio non niteretur gravi, sed tantum levi fundamento, deberet talis venditor magis censeri iustus, quam fur, *arg. cap. fin. de Præsumpt.* uti etiam cum aliis advertunt Engel *l. 2. Dec. tit. 26. n. 14.* Schmier *Tom. 1. Jurisprudentiæ. l. 1. Tr. 2. c. 5. n. 85. & seqq.* V. Ordinarie quoad illos, respectu quorum error iuris non toleratur, saltem iuridice mala potius, quam bona fides censeretur adesse, si contractus cum alio initus, vi cuius prætenderetur præscriptio aliqua longi temporis inchoasse, foret a Jure claro reprobatus, e. g. si emeretur res Ecclesiæ pretiosa sine debitis solemnitatibus, nam *qui contra Jura mercatur, præsumitur bonam fidem non habere. Regul. 82. de Reg. Juris in 6.* de quo fusius in Jure Canonico *l. 2. Decret. tit. 26. §. 3. num. 67. & seqq.* VI. Et ultimo bona fides non adesse censetur, si præscriptionem allegant fortiter ipsummet cum gravi præsumptione resistat, nec is valeat pro se iustum titulum specialem, quo rem debito tempore possidet, vel saltem absque titulo speciali tempus immemoriale allegare, atque probare. Tali modo Jus resistit Clerico extraneo, si contra Parochum suum in aliena Parochia vel præscribere Decimas, prout totum desumitur clare ex *c. 1. De Præscript. in 6.* Unde talis Clericus deberet, vel probare specialem aliquem titulum, quo Jus decimandi acquisivit, vel tempus immemoriale, quo possedit: alias non poterit decimas præscribere. *

11. Quæres I. An dubitans, utrum res sit sua vel aliena, censeatur habere bonam fidem sufficientem ad Præscriptionem, ac proinde stante tali dubio possit præscribere? Resp. I. Si dubium adfuit ab initio, non potest ita dubitans inchoare Præscriptionem, quamdiu manet illa dubitatio. Ita communis. Ratio est: quia dubitans, an res sit sua vel alterius, injuste agit sibi eam arrogando: cum non sit melior sua conditio, quam alterius, de quo dubitatur, utrum forsan sit Dominus; ergo jam non censetur habere bonam fidem.

12. Resp. II. Quando dubium supervenit ei, qui bona fide cœpit possidere, non obstat illud Præscriptioni continuandæ, neque interrumpit possessionem, dummodo interim possessor moralem diligentiam adhibeat in investiganda veritate rei. Ita communior, & probabilior Doctorum, paucis exceptis. Ratio est: quia in dubio melior est conditio possidentis, juxta *Reg. 65. Juris in 6.* ergo, si is, qui incipit dubitare, jam prius bona fide possederit rem, melior est ejus conditio, quam alterius non possidentis. Unde patet disparitas inter hunc & priorem casum: simulque sequitur, quod quidem stante tali dubio non possit quis inchoare possessionem rei (cum non sit melior sua conditio, quam alterius) bene tamen possessionem prius jam bona fide cœptam continuare, non obstante dubio postmodum superveniente; dummodo non intermittat adhibere moralem diligentiam in investiganda veritate rei.

Additio.

* Quæres ulterius II. An Successor, qui ab altero etiam Theologice malæ fidei possessore acquisivit aliquam rem, censeatur habere bonam fidem sufficientem ad Præscriptionem, si hanc malam fidem Antecessoris sui invincibiliter ignoravit? Ratio dubitandi est; quia mala fides Antecessoris saltem fictione juris transfunditur in Successorem immediatum tam universalem, quam particularem. *L. Cum Hæres. ff. De divers. temp. Præscript. & Authent. malæ fidei. C. De præscript. longi temp.* adeoque sicut illa mala fides Theologice talis excludit Præscriptionem Antecessoris, ita pariter de Successore immediato videtur esse sentiendum: cum valorem Præscriptionis potissimum ex Jure, a quo dependet, desumere debeamus.

Ante Respons. notandum, quod Successor Universalis ille dicatur, qui in Bona defuncti succedit tanquam Hæres sive ab intestato, sive ex testamento. Successor autem particularis vocatur, qui succedit in aliqua re particulari ex titulo ad transferendum habili, puta donatione, permutatione, emptione &c. H. N.

Respondeo I. Etsi ex communi DD. Successori immediato non obsit quo ad Præscriptionem fides mala Antecessoris; de Jure tamen communi mala fides Antecessoris obest Successori immediato tam universali, quam particulari quoad Præscriptionem *ordinariam longi temporis*, puta decem annorum inter præsentes, & viginti inter absentes. Ita communis: & desumitur clare ex Legibus, & rationibus in dubitatione allegatis; dummodo bene advertatur, quod loquamur *de jure communi*: nam specialiter discurrendo de Jure Bavarico mala fides Antecessoris neutri ex Successoribus immediatis obest juxta *tit. 9. art. 7*, de quo videatur insignis Commentarista de Schmid ibidem.

Respondeo II. Loquendo de tempore longissimo triginta vel quadraginta annorum, præsens Auctor Pater Reiffenstuel *lib. 2. decret. tit. 26. n. 134. ac seq.* equidem cum pluribus putat, pariter Successori universali obesse malam fidem Antecessoris sui immediati; alii tamen cum Magnif. D. Chlingensperg *l. 2. instit. tit. 6. q. 12.* non improbabiliter existimant, eam malam fidem non obstare Successori etiam universali. Ratio (& quidem meo iudicio valde gravis) adducitur ista: quia fides mala tempore longissimo neque nocet *Jure Civili*, utpote, quod tali tempore præscriptionem concederet etiam ipsimet Antecessori habenti fidem malam non solum per fictionem juris, sed etiam (uti ponamus) Theolo-

gice

gice talem: neque *Jure Canonico*, quod tantum reprobat malam fidem Theologicam, tanquam peccati nutritivam, qualis tamen in præsenti non reperitur apud similes Successores, invincibiliter, (uti supponitur in casu) Ignorantes Antecessoris malam fidem Theologicam, sicque suam possessionem absque peccato inchoantes. *

13. Tertia conditio ad Præscriptionem requisita est *justus Titulus*; non quidem verus, atque a parte rei subsistens (nam hic una cum traditione, atque possessione, rei dominium transfert, ut amplius præscriptione opus non sit) sed coloratus vel saltem rationabiliter ex facto alieno existimatus, id est, Titulus putativus, nimirum, qui justo errore putatur intervenisse, quamvis revera non intervenerit.

14. Porro *Tituli* nomine in proposito intelligitur causa ex se habilis ad transferendum Dominium, vel usucapiendi conditionem præbens: uti sunt donatio, emptio, transactio, hæreditas, legatum, & huiusmodi. Siquidem per tales modos, si tradens fuit Dominus rei alteri traditæ, transfertur dominium rei in ipsum: si vero non erat Dominus, idque a recipiente ignoretur, saltem usucapiendi seu præscribendi conditionem præstat. Unde si talis postmodum bona fide possessionem dictæ rei legitimo tempore continuet, sicque Præscriptionem illius compleat, non tenebitur amplius eam restituere vero Domino, etiamsi postea error deprehendatur, ac manifestum fiat, rem illam a principio fuisse alterius, neque potuisse sibi ab eo, a quo acceperat, tradi Titulo donationis, vel emptionis &c. (*a*)

15. Notandum vero circa hanc tertiam conditionem, quod Titulus non necessario requiratur in omni Præscriptione (contrarium enim patebit ex dicendis *n.* 21. & 22.) sed tunc præcipue, quando ius commune contrarium est præscribenti, vel habetur præsumptio contra ipsum prout notatur *c.* 1. *de præscript. in 6.* Si enim tunc non possit allegari Titulus, censebitur quis rem possidere mala fide, nisi allegetur Præscriptio temporis immemorialis, quæ est instar Tituli, imo quo non potest allegari melior Titulus de toto mundo, ut loquitur Fagnanus *cap. Cum Apostolica. n. 6. De his, quæ fiunt a Prælatis*. Insuper requiritur Titulus ad hoc, ut Præscriptio positiva compleatur, seu absolvatur tempore breviori, atque ordinario, de quo amplius *cit. num.* 21. & 22.

Additio I.

* Dices: Si non adest iustus Titulus, non acquiritur dominium: ergo, ut vi Præscriptionis acquiratur dominium, Titulus requiritur non solum, uti proxime dictum est, quando jus præscribenti resistit, aut quando illa tempore ordinario absolvitur, sed ad omnem prorsus positivam etiam extraordinariam Præscriptionem. Antec. prob. *ex L.* 24. *C. de rei vindicat.* ibi: *Nullo justo Titulo præcedente ratio Juris quærere dominium prohibet*. ergo. Antequam respondeam, ex Patre Schmier hic notand. I. Alium esse Titulum generalem, alium specialem. Prior dicitur ille, qui communis est pluribus specialibus, uti esse potest Titulus *pro suo*; nam omnis, qui Emptione vel Donatione aut Hæreditate rem acquirit, *pro suo* possidet, atque hic Titulus, quatenus generalis juxta communem non sufficit ad Præscriptionem ordinariam. Posterior (nimirum Titulus specialis) vocatur, qui ad unam dumtaxat speciem restringitur e. g. Titulus *Emptionis*, *Donationis* &c. Notand. II. Titulum adhuc aliter dividi in verum, coloratum, existimatum seu putativum, & præsumptum. *Verus* est causa specialis, ex qua dominium de facto transfertur actualiter, ubi non est necessaria ulterior ulla Præscriptio, e. g. si verus Dominus mihi donet suum equum. *Coloratus* est causa specialis actualiter concurrens, suapte natura ad transferendum Dominium idonea, esto hic & nunc illud ob defectum tenentem se ex parte tradentis non transferatur: sic, si bona fide emi catenam auream a non Domino, habeo Titulum emptionis coloratum. *Titulus existimatus* dicitur causa specialis ad transferendum dominium habilis, quam subesse credimus, cum tamen non subsit. Quod contingere potest dupliciter, nimirum vel errore facti proprii, vel ex errore facti alieni: sic, si librum aliquem mihi crederem esse a Petro donatum, cum tamen is præcise mihi personaliter commodaverit, foret error facti proprii. Econtra si servus meus librum a Petro talem commodato accipiens mihi persuaderet, ab eodem fuisse donatum, esset error facti alieni, seu ex facto alieno proveniens. Demum *Titulus præsumptus* vocatur, qui non curatur: qualis sit in specie, sed ob diuturnitatem temporis præsumitur in genere aliquis adesse Titulus, quicumque demum sit. H. N. *

Additio II.

* Respond. ad object. disting. consequens. Ad omnem Præscriptionem positivam, etiam extraordinariam requiritur Titulus vel coloratus, vel præsumptus, conc. semper necessario coloratus, negatur consequentia. Quare finaliter sciendum ex Jure, quod ad Præscriptionem ordinariam positivam Bonorum mobilium ac immobilium requiratur Titulus aliquis specialis actualiter existens coloratus vel saltem existimatus ex errore facti alieni, qui non solum debet dici, sed de eodem quoque sufficienter constare etiam in foro conscientiæ, cum leges per ordinariam Præscriptionem non concedant translationem dominii, nisi dependenter a simili Titulo. Econtra nullatenus sufficit Titulus existimatus ex errore facti proprii, multo minus Titulus præsumptus, seu generalis. Econtra vero ad Præscriptionem extraordinariam omnino sufficiens est, præter bonam fidem Theologicam, Titulus præsumptus ob temporis diuturnitatem. Et quidem, si bona præscribenda habent fortem contra se Juris resistentiam. Titulus iste præsumptus absque aliquo alio speciali colorato solummodo admittitur, si simul concurrat tempus immemoriale: in aliis autem, ubi Jus specialiter non resistit, sufficit tempus longissimum, triginta nimirum annorum in rebus profanis, & quadraginta in Juribus Ecclesiasticis, ac in aliis Bonis ad Ecclesiam spectantibus, quale tempus, si adest, non amplius oportet esse solicitum de inquisitione alicujus Tituli specialis. Ita omnia ex variis legibus, quas brevitatis gratia hic omitto, probat P. Schmier *Tom.* 1. *Jurisprud. lib.* 1. *tr.* 2. *c.* 5. *sect.* 2. §. 2. & 3. *

16. Quarta, & ultima conditio ad Præscriptionem requisita est, ut *res sit apta præscribi*: id est, ut sit talis, in qua per legem, aut specialem rationem non prohibetur fieri Præscriptio, utpote quæ jure humano duntaxat est introducta, ne rerum dominia diutius essent in incerto.

17. Ubi tamen notandum cum Lessio *l.* 2. *c.* 6. *dubit.* 15. quod quædam in Jure dicantur non posse præscribi, seu usucapi, quia ordinario tempore non usucapiuntur, quædam vero, quia nullo modo præscribi possunt.

18. Prioris generis fuit res furtivæ, ac res vi possessæ: de quibus §. *Furtivæ. Instit. de usucap.* dicitur: *Furtivæ res, & quæ vi possessæ sunt, non possunt usucapi*. Nam quamvis hæ ab ipso fure, vel raptore numquam possint præscribi defectu bonæ fidei, simulque etiam a tertio aliquo, qui eas bona fide a fure accepit, non præscribantur tempore ordinario, eo quod res furtivæ sint vitiosæ: nihilominus ipsæ ab illo tertio bonæ fidei possessore præscribuntur tempore longissimo, seu post triginta annos, prout Doctores communiter tenent, & probant ex *l. Sicut in rem. C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annorum*. Similiter §. *Res fisci. instit. de usucap.* habetur, quod *Res fisci usucapi non potest*, & tamen bona fisco jam incorporata præscribuntur annis quadraginta. *L. Omnes C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annorum*.

19. Posterioris generis, quæ scilicet ex eo in jure dicuntur non posse præscribi, quia nullo modo, nulloque tempore præscribi possunt, sunt in primis res publicæ, id est, publicis usibus deputatæ; ut forum, pons, portus, via publica, & alia hujusmodi. Item res sacræ, & Loca Religiosa, uti Calices, Ecclesiæ, Cœmeteria &c. Deinde homo liber nullo tempore præscribi potest. Insuper Laici non possunt præscribere Jura Spiritualia v. g. Jus decimarum Ecclesiasticarum, Jus conferendi Beneficia Ecclesiastica, & hujusmodi, cum talia nec possidere possint *c. Causam. De præscrit.* estque communis Doctorum. Secus est dicendum de Jure Patronatus, nam hujus Laici

non

non sunt incapaces, sed habilitati a Summo Pontifice. Plura adhuc de similibus, quæ præscribi nequeunt, videre poteris in Jure Canonico *lib.* 2. *decret. tit.* 26. §. 2.

QUÆSTIO III.

Quantum temporis requiratur ad Usucapionem seu Præscriptionem complendam?

SUMMARIUM.

20. *Res mobiles, & immobiles, quæ?*
* *Item quid sit Servitus, & quotuplex? Additio I. & II.*
21. *Res mobiles privatorum, quo tempore præscribantur?*
(*a*) Juxta dicta n. 18.
22. *Et quo bona immobilia privatorum?*
* *Item quo tempore Bona immobilia Communitatum, Civitatum, & Principum?*
23. *Præsentes, aut absentes, qui dicantur?*
24. *Quid de partim præsente, partim absente?*
* *Quo tempore præscribantur Servitutes? Addit. I. & II. ac III.*
25. *Bona immobilia contra Ecclesiam &c. quo tempore præscribantur?*
(*b*) Quæst. 1. n. 4.
26. *Specialia quoad hæc privilegia quorundam Monasteriorum, & Ordinum.*
27. *Quo tempore res mobiles Ecclesiarum, vel Monasteriorum præscribantur?*
28. *Ad Præscriptionem requiritur etiam possessio continua.*
29. *Præscriptio interrumpitur tum naturaliter.*
30. *Tum civiliter.*
* *Item subinde dormit.*
* *Figurantur notabiles casus de Præscriptione.*

20. ADVERTENDUM, quod, quantum ad propositum, sit distinguendum inter res mobiles, & immobiles. *Mobiles* sunt, quæ loco moveri possunt: ut pecunia, vestis, navis, animalia &c. *Immobiles* vero, quæ loco moveri non possunt: ut prædia, domus, agri, & hujusmodi. Porro nomine immobilium hic etiam comprehenduntur jura, & actiones ad immobilia (notanter dicitur, *actiones ad immobilia*: nam actiones ad mobilia regulariter, v. g. actio ad debitum certæ pecuniæ, dicitur res mobilis, sicut ipsa pecunia) atque insuper nomine immobilium intelliguntur Beneficia, census, redditus, jus Patronatus, ususfructus, servitutes prædiorum, & similia: hæc enim omnia fixa manent, & instar immobilium afferunt fructum suum & commoditatem.

Additio I.

* Advertendum ulterius, quod Servitus vulgo, *Grund-Dienstbarkeit*, computata inter bona immobilia communiter describatur, *esse jus quodpiam in re alterius constitutum vel in utilitatem rei nostræ vel saltem in utilitatem personæ nostræ*. Quod si tale Jus fuerit principaliter constitutum in utilitatem rei nostræ, dicitur *Servitus realis*, sicque Jus illud adhæret prædio nostro, & id transit etiam ad tertium, ad quem prædium nostrum pervenit. Econtra vero, si tale Jus ex re alterius constitutum foret principaliter in utilitatem personæ nostræ, vocaretur *Servitus personalis* (ab aliis *mixta*) atque cum persona nostra extingueretur: tales Servitutes personales in Jure reputantur usus, vel ususfructus, aut habitatio. Possunt autem tam personalis quam realis acquiri per pacta, vel per ultimam voluntatem, vel demum Præscriptione, de qua in præsenti. *

Additio II.

* Porro Servitus realis dividitur in affirmativam & negativam: item in rusticam & urbanam. *Affirmativa* est jus aliquid faciendi in fundo alterius, v. g. Jus immittendi tignum in ejus parietem, Jus hauriendi aquam in alterius domo &c. *Negativa* est Jus, quo alterum possum prohibere, ne aliquid in fundo suo faciat, e. g. ne ædes suas altius tollat, vel ne fenestram faciat versus meam domum &c. *Servitus rustica*, dicitur, quæ ex sua natura & origine debetur prædio rustico. *Urbana* vero quæ ex sua natura & origine debetur prædio Urbano. Appellatur autem vi Juris communis prædium Urbanum illud, quod vi suæ originis & naturæ principaliter factum est inhabitandi, negotiandi, recreandi causa; Rusticum vero, quod principaliter constitutum fuit ad fructus colligendos seu conservandos, vel ad pecora recipienda &c. *Leg.* 1. *ff. commun. præd.* In Territorio Bavariæ specialiter juxta Jus ejusdem *Tit.* 26. *art.* 2. absolute appellatur *Servitus Urbana* Jus quodpiam in alterius domum, horreum, vel alia æqualia ædificia acquisitum. Econtra vero *Servitus Rustica* Jus aliquod constitutum in alterius agrum, campum, sylvam, hortum, piscinam, seu stagnum & similia &c. His notatis, sequitur *

21. CONCL. I. Res mobilis privatorum cum titulo, & bona fide præscribuntur triennio: sine titulo autem requiritur spatium triginta annorum. Ita communis. Et quidem prima pars expresse habetur *L. un. C. De usucapione transformanda, &* §. 1. *Instit. de usucap.* ubi præmissa mentione de titulo, & bona fide subjungitur: *Cautum est, ut res quidem mobiles per triennium usucapiantur*. Verum hinc excipiendæ sunt res furtivæ & vi possessæ. (*a*) Altera pars, quæ itidem est communis, desumitur ex *l. Sicut in rem. C. de præscript.* 30. *vel* 40. *ann.* Et disparitas est: quia spectata naturali æquitate, ipsaque legum dispositione minus tempus requiritur, & sufficit ad præscribendam rem cum titulo, quam sine titulo, non obstante, quod utrobique requiratur bona fides, sine qua nulla prorsus Præscriptio locum habet.

22. CONCL. II. Ad præscribenda bona immobilia privatorum cum titulo, loquendo de Jure communi, requiritur spatium decem annorum inter præsentes, & viginti annorum inter absentes: sine titulo autem utrobique requiritur tempus triginta annorum: uti etiam simile spatium 30 annorum exigitur ad præscribendas ordinarie actiones seu obligationes personales. Ita rursum communis Doctorum. Et quidem prior pars habetur expresse *cit.* §. *Instit. de usucap.* cum concordantiis. Altera vero desumitur ex *cit. l. Sicut in rem. C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annorum*.

Additio.

* Dicitur notanter in conclusione, *ad præscribenda Bona immobilia privatorum*: nam Bona immobilia Communitatum Sæcularium, ac Civitatum valde probabiliter etiam cum titulo non nisi annis 30. præscribuntur, uti deduci videtur *ex Novella* 111. *cap. unico*; ubi quidem ad præscribendum contra loca Religiosa anni 40. requiruntur; contra alias vero personas, seu causas (intellige privilegiatas) tricennalis, seu 30. annorum Præscriptio tanquam sufficiens insinuatur; quamvis jure antiquo *L.* 23. *C. de SS. Ecclesiis*, tam contra loca pia, quam contra civitates, ut præscriberetur, spatium centum annorum fuerit requisitum. Item contra bona immobilia patrimonialia Principum præscribenda (quod pariter Auctores sentiunt de civitatibus Imperialibus, & Statibus liberis Imperii quasi Principi æquiparatis) exiguntur 40. anni *Leg. fin. C. de fundis patrimonial.* junctis Notis Gothofredi. Videatur Pielher *lib.* 2. *decret. tit.* 26. *num.* 29. *in Candid. Jurisp. abbrev.* & Schmier hic *cap.* 5. *num.* 553. *ac seqq.* *

23. Cæterum *Præsentes* in proposito dicuntur illi, qui in eadem Provincia commorantur: *Absentes*, qui in diversis Provinciis habitant, sive deinde res in eadem Provincia sita sit, sive alibi. Quinimo Lugo *disp.* 7. *de just. & jure num.* 67. post alios notat, illud, quod dictum est de diversis Provinciis, de facto habere locum in diversis Territoriis habentibus proprium suum Gubernatorem, qui soli Principi, vel Senatui subest. Juxta quam proinde sententiam illi dicuntur esse præsentes, qui in eodem Territorio habitant: absentes vero, qui in diversis Territoriis commorantur.

24. Addunt Jurisconsulti juxta *Authent. Quod si quis C. de præscript. longi temporis*, quod, si quis partim absens sit, partim præsens, tempus absentiæ duplicari debeat, ita, ut supra decennium tot anni adji-

cipiantur, quot annis ex decennio fuit absens. Unde, si quis per octo annos præsens fuerit, deinde per duos absens, hi duo absentiæ anni erunt duplicandi, & adhuc duo addendi; atque ita hæc Præscriptio ante duodecim annos non complebitur.

Additio I.

* CONCL. III. Ad præscribendas servitutes personales illas, quæ ab aliis vocantur mixtæ: item ad præscribendas servitutes reales præsente simul titulo colorato cum bona fide simile tempus requiritur, quale superius ad præscribenda cum titulo bona privatorum immobilia desideratur. Ita desumitur ex *L. ult. C. de præscript. longi temporis*, & videri potest ulterior probatio in Jure Canonico *l. 2. decr. tit. 26. §. 6. num. 156. & seqq.* Hoc solum adverte, quod servitus realis negativa tunc præscribi incipiat, quando Dominus in re sua aliquid facere vult, & alter præscribens eundem bona fide prohibet, inhibendo e. g. ne domum altius tollat &c. *

Additio II.

* CONCL. IV. Quo tempore per præscriptionem sine titulo acquirantur servitutes reales in rebus alienis, faciendum est discrimen inter servitutes continuas & discontinuas: nam *continuæ* etiam sine titulo cum sola scientia & patientia illius, contra quem præscribitur, acquiruntur decennio inter præsentes & vicennio inter absentes *arg. L. 10. ff. Si servitus vindicetur*, & *L. 2. C. de servitutibus & aqua*. Econtra vero ad præscribendas sine titulo servitutes *discontinuas* iuxta communiorem, ac præsertim in Bavaria requiritur tempus immemoriale *L. Servitutes 14. De servit.* & Jus Bavaricum *Tit. 26. art. 4. & 5.* Ubi nota, quod servitus realis *continua* in Jure nominetur ea, quæ ad continuationem suam non indiget novo facto hominis: talis servitus est Jus tigni immittendi in domum alterius: quando enim semel tale tignum illic immissum est, ulteriori hominis facto non indiget. Econtra servitus *discontinua* etiam quoad continuationem facto hominis opus habet, cum exercitium usus talis servitutis contingat per factum hominis: quales servitutes sunt ius eundi, vel plaustra ducendi per fundum alterius, quæ utique non dicuntur continuari sine novo facto hominis. *

Additio III.

* CONCL. V. Servitutes reales rusticæ, ac personales ususfructus & usus semel præscriptæ iterum amittuntur, seu extinguuntur absque aliquo alio per solum non usum spatio decem annorum inter præsentes, & viginti inter absentes; nec tenetur ille, cujus prædium erat obligatum, alterum monere, ut non negligat suum Jus ex Præscriptione antea acquisitum. Ita communis, & patet *ex L. Sicut usumfructum. C. de servitutibus & aqua*. Dixi notanter: *Servitutes rusticæ absque aliquo alio amittuntur solo non usu*; nam, ut pariter intra tale tempus extinguantur servitutes urbanæ, neutiquam sufficit solus non usus, sed & insuper exigitur, ut alter, cujus prædium servituti subjectum est, exerceat contra præscribentem bona fide oppositum aliquem actum positivum suæ libertatis possessorium: e. g. ut Jus immittendi tignum in alterius murum iterum deperdatur, non sufficit, ut ille, cui memoratum Jus competit, eodem per decennium non utatur; sed & insuper alter, posito, quod velit præscribens tignum immittere in eum murum, debet bona fide resistere, e. g. obstruendo foramen, in quod tignum alias immitteretur; a quo tempore, si prior exinde quiescit, incipit Præscriptio, quod dein tempore ordinario decennii inter præsentes completur, uti passim notant utriusque Juris Doctores *in l. Hæc autem Jura. ff. De servitut. urban. præd.* *

25. CONCL. VI. Ad præscribenda bona immobilia contra Ecclesiam, Monasterium, vel Hospitale, aut contra alias pias causas requiruntur quadraginta anni: idem dic quoad jura talium, quæ habent circa res immobiles; item quoad jura eorum spiritualia: excepta tamen Ecclesia Romana, contra quam ac ejus jura currit sola centenaria Præscriptio, exceptis etiam nonnullis Monasteriis, ac Ordinibus Religiosis, qui speciali privilegio sunt muniti, ita, ut majori, quam quadraginta annorum Præscriptione gaudeant. Ita rursum certa, & communis Doctorum, & clare constat tum ex *Auth. Quas actiones. C. De Sacrosanctis Ecclesiis*, tum ex *cap. de quarta. & c. Ad aures. & c. Ad audientiam. De præscript.* & alibi sæpe. Nec mirandum, quod in allatis hactenus Conclusionibus præcipue adducantur auctoritates Juris, non autem rationes: siquidem Præscriptio fundatur in solo Jure humano, tum Civili, tum Canonico, ut iam supra (*c*) dictum.

26. Porro quod additum est in conclusione de nonnullis Monasteriis, ac Ordinibus Religiosis, est notandum cum Lessio *lib. 2. c. 6. dubitat. 7.* Engel, Molina, & aliis, quod Monasteria quædam, & Ordines specialiter sint privilegiati, ut maiori, quam quadraginta annorum Præscriptione gaudeant; ita videlicet, ut minoris temporis Præscriptio contra eos non valeat. Sic enim Eugenius IV. de plenitudine potestatis concessit Ordini S. Benedicti, ut res immobiles non nisi annis sexaginta possint contra ipsum præscribi; & idem concessit Julius II. Congregationi S. Salvatoris. Quinimo Ordini Cisterciensium, necnon & Ordinibus Mendicantium, primum in Hispania, & deinde per communicationem in Superiori Germania, a diversis Pontificibus concessam esse centenariam Præscriptionem, docet post Arnoldum Rath, & alios Ludovicus Engel in Collegio Juris Canonici *tit. de præscript. n. 33.*

27. Dicitur notanter in conclusione: *ad præscribenda bona immobilia contra Ecclesiam &c.* Nam, utrum res mobiles ad ecclesiam, vel Monasteria pertinentes usucapiantur triennali possessione; prout *num. 21.* dictum est de rebus mobilibus privatorum, vel an gaudeant Præscriptione quadraginta annorum, variant Doctores. Et quidem res Ecclesiasticas mobiles triennali possessione usucapi, affirmant Lessius *loc. cit. n. 22.* Layman, Vallensis, Pichlng. aliique plures, idque probant ex *Auth. Quas actiones. C. De SS. Ecclesiis*. Econtra vero eaedem pariter gaudere præscriptione quadraginta annorum, æquius esse putant Abbas Panormitanus. *c. 1. de in integrum restit.* & Hostiensis, eo quod Jus Canonicum, concedens Ecclesiis aliisque piis locis Præscriptionem quadraginta annorum, inter res mobiles & immobiles non distinguat, & proinde nec nos distinguere debeamus. Et hanc posteriorem sententiam, præsertim circa bona Ecclesiastica mobilia pretiosa absque debitis solemnitatibus alienata, recipiendam censet Engel *loc. cit. num. 28.*

28. CONCL. VII. Præter tempus prædictum requiritur insuper ad Præscriptionem, quod possessio fuerit continua, & non interrupta. Ita communis. Nam Jura inter alias conditiones ad Præscriptionem requirunt, quod eiusmodi possessio fuerit continua, ut patet ex definitione ipsius *n. 2.* allata: quando autem ipsa interrumpitur, hoc ipso continua non est.

29. Duplex autem est interruptio Præscriptionis, una naturalis, altera civilis, ut notat Glossa communiter recepta in *c. Illud De præscript. Naturaliter interrumpitur præscriptio*, quando aliquid incipit deficere ex his, quæ necessario requiruntur ad Præscriptionem: ut si successu temporis superveniat mala fides, seu certa notitia rei alienæ, aut, si quis amittat possessionem rei tam naturalem, quam civilem, non obstante, quod id fiat per iniuriam alterius.

30. *Civiliter interrumpitur Præscriptio*, quando manentibus naturalibus Præscriptionis interpellatur possidens per actum aliquem iuridicum, qui ex legum dispositione talem interruptionem inducit, ut puta per contestationem litis, vel etiam per oblationem Libelli, ac citationem Rei, prout desumitur ex *l. 2. & 3. C. de annali exceptione*. Si tamen Actor succubuerit in lite, vel litem sponte deseruerit, aut si animo tantum interrumpendi Præscriptionem litem moverit (quod ex circumstantiis iuxta prudens arbitrium Judicis colligendum erit) non interrumpitur Præscriptio. Glossa *c. Placuit §. Potest 16. q. 3.* Pihing. *tit. de Præscript. n. 134.* Lessius *n. 49.* & alii.

Additio.

* Quæres, an idem sit *interrumpi* Præscriptionem, & *dormire* eandem? Respondeo, neutiquam; nam quando interrumpitur Præscriptio, tempus præteritum

tum non amplius valet, sed debet de novo inchoari. Econtra vero, quando præcise dormit, equidem tempus illud intermedium dormitionis non numeratur; ast tamen remoto illo, ob quod Præscriptio dormiebat, impedimento, tempus præteritum adhuc computatur, sic cum subsequenti connectitur. Taliter dormire dicitur Præscriptio in ætate pupillari; item tempore belli, aut pestis, si Jus tunc non dicatur; similiter Præscriptio contra Ecclesiam aliquam, si Prælatus ejusdem sit dilapidator, aut fuerit mortuus, usque ad novum Rectorem &c. Vide Jus Can. *lib.* 2. *decret. tit.* 26. §. 7. *n.* 192. *& seqq.* *

APPENDIX.

Continens septem Casus de Præscriptione.

* Ut praxis hujus materiæ magis capiatur, & scio, si illi, qui dum vel parum de Præscriptione in Theologia audiunt, illico tanquam Juvenes Confessarii varios etiam difficiles desuper sibi propositos casus resolvunt absque maturo examine prævio, num vere adsint omnes conditiones ad legitimam Præscriptionem requisitæ &c. deinceps cautiores fiant, consultum duxi per modum Additionum septem subiungere casus de Præscriptionibus, quorum sit *

Additio I.

* I. Petro nobili, eiusque Antecessoribus per plures annos uniformiter factæ sunt certæ præstationes annuæ a quibusdam suorum subditorum; modo autem Petrus perlustrando acta sui archivii nihil invenit de hac obligatione, quinimo tales se produnt circumstantiæ, quæ potius docent contrarium, nempe obligationem ad hanc solutionem non adfuisse unquam. Quærit itaque ex Confessario, an hoc non obstante possit bona conscientia deinceps titulo Præscriptionis similes præstationes recipere? Respond. Si non constet positive de mala fide Theologica ante completum tempus, & hæ præstationes triginta annis continuis processerint etiam ex titulo tantum præsumpto, possunt eadem licite continuari titulo Præscriptionis, dummodo non habeant conjunctam simul resistentiam Juris. Quod si vero dicta Juris resistentia fuisset his exactionibus annexa, requireretur ad legitimam Præscriptionem absque titulo tempus immemoriale. Ita præter P. Franciscum Schmier P. Pichler *lib.* 2. *tit.* 26. *n.* 84. Ratio patet ex jam dictis *hac tertia quæst.*: quia nempe tales obligationes sunt personales: personales autem obligationes introducuntur, & extinguuntur annis 30. ordinarie *l.* 3. *c. de Præscript.* 30. *ann.* ubi autem Jus resistit, tempore immemoriali absque titulo *cap.* 1. *de præscript. in* 6. Illud adhuc superaddo notanter, quod non tantum debeat dici, adesse tempus immemoriale (prout sæpius aliqui sibi blandientes facile id credunt in suum commodum absque ulteriori indagatione) sed & de eodem sufficienter constare. *

Additio II.

* II. Paulus pariter nobilis inhærens vestigiis Antecessorum suorum exigit bona fide a Colonis, si qui moriuntur, passim etiam ab habentibus emphyteusin hæreditariam duplex Laudemium, nimirum pro *discessu* & *accessu*, de qua tamen rusticorum obligatione duplicis Laudemii nihil positive constat neque ex libris emphyteuticis, neque ex prævio aliquo legitimo pacto speciali cum primo illo Domino directo, qui res illas in emphyteusin hæreditariam dabat, ac cum Colonis desuper inito. Et quia hisce stantibus audit ab alio Docto, similem exactionem duplicis Laudemii esse in Jure prohibitam, quærit ex Confessario; an ergo graviter peccet hanc praxin tanto tempore jam continuatam prosequendo titulo Præscriptionis.

Ante responsionem nota hic breviter I. Quod emphyteusis sit ille contractus, quo res aliqua immobilis cum translatione dominii utilis, retento dominio directo, seu proprietate, alteri fruenda & colenda pro annua pensione, in recognitionem dominii directi præstanda, conceditur; ubi ille, qui concedit, dicitur in Jure Dominus directus: alter vero, cui fit concessio, vocatur Colonus seu emphyteuta. Nota II. Quod emphyteuta quatuor habeat obligationes, nimirum *Primo*, ut servet pacta in hoc contractu inita. *Secundo*, ut colat, & conservet rem emphyteuticam. *Tertio*, ut singulis annis solvat certam pensionem, quæ appellatur *Canon annuus*. *Quarto*, ut facta aliqua rei emphyteuticæ alienatione Domino directo det Laudemium. Nota III. Quod Laudemium de Jure communi sit quinquagesima, de Jure autem Bavarico juxta locorum observantiam ordinarie vigesima pars æstimationis rei emphyteuticæ. Dictum Laudemium de Jure communi citra specialia pacta unicum, & quidem iuxta Jus commune in sola alienatione rei emphyteuticæ, de Jure autem Bavarico etiam in aliis mutationibus Domino directo a Colonis dandum conceditur *L.* 3. *prope finem. C. de jure emphyteutico*. Ubi plura desuper in emergentia casus vide apud AA. infra citandos; nos enim hic immoramur in sola Præscriptione. H. N.

Respondeo, talem Nobilem non posse continuare bona conscientia quoad emphyteuses hæreditarias exactionem secundi Laudemii mortualis pro discessu, nisi ostendere queat, sic fuisse practicatum tempore immemoriali. Vide desuper Jus Canonicum Patris Reiffenstuel *lib.* 3. *decr. tit.* 18. *num.* 231. August. Michel *Volum.* 2. *Theolog. Canonico-Moralis part.* 1. *tract.* 2. §. 1. *punct.* 2. *num.* 13. *& seqq.* Ratio est: quia tali præscriptioni resistit Jus *L.* 3. *C. de Jure emphyteutico*: atqui juxta dicta ex *cap.* 1. *De Præscriptione in* 6. ubi resistit Jus sine specifico titulo requiritur ad Præscriptionem tempus immemoriale: ergo pariter hic. Quod etiam de Jure Bavarico gratis concedit Chlingensperg *lib. Feud. c.* 8. *q.* 8. *object.* 3. non solum quoad feuda, sed etiam quoad emphyteuses, si loquamur de exactione secundi Laudemii mortualis, quod petitur ob discessum per mortem emphyteutæ: quamvis clarissimus Commentarista in Jus Bavaricum Schmid *Tit.* 21. *art.* 21. *n.* 3. universaliter ad introducendam Præscriptionem hujus Laudemii per modum discessus tantummodo exigat in Bavaria tempus 30. annorum ex eo valde gravi fundamento, quia nimirum Jus Bavaricum huic Laudemio per modum discessus non resistit, sed generaliter, ac positive, ubi est in *observantia*, ejus continuationem permittit. Idem dictus auctor repetit *semicent.* 1. *Controvers.* 31. *n.* 14. *& seqq.* *

Additio III.

* III. Coloni aliqui cujusdam Nobilis obligantur præter triticum singulis annis dare quasdam præstationes culinarias, puta anseres, gallinas & pullos &c. quas tamen intermiserunt ultra 30. annos. Dominus horum subditorum perlustrans aliquando exactius libros suos emphyteuticos, invenit hanc rusticorum obligationem, huicque conformiter petit has præstationes culinarias deinceps quoque faciendas, ac insuper resarcitionem præcedentium hucusque omissarum. Rustici sese excusant ex eo, quod ultra 30. annos nemo hasce unquam ab ipsis exegerit. Quæritur ergo, an exinde prætendere queant Præscriptionem tam quoad præteritas omnes, quam quoad præstationes culinarias futuras? Ante Resolutionem reflexio facienda est ad Quæstionis I. Conclusionem quartam, in qua Præscriptionem divisimus in positivam & privativam, quarum ultima foret prætensa a Rusticis, eo quod non exigant vi hujus sibi quidpiam præstari, sed potius sese a præstatione liberari, sicque Dominum suo jure per Præscriptionem privari. H. N.

Respondeo, equidem DD. in hoc puncto non convenire: communior tamen, & meo judicio verior est sententia eximens rusticos titulo Præscriptionis privativæ, præstationibus culinariis tam præteritis quam futuris. Ita sentiunt Abbas Panormitanus, Paulus Castrensis, Alexander de Imola, Joannes Andreas, Bartolus, Baldus, Borbosa, Cardinalis Tuscus, & alii apud Franciscum Schmier hic *c.* 4. *sect.* 2. *num.* 199. *& seqq.* Ratio est prima: quia juxta casum primum jus exigenti tales præstationes annuas Præscriptione 30. annorum acquiritur; ergo etiam a pari tali tempore extinguitur, præsertim cum *L.* 3. *ac* 4. *C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annorum* omnis actio Præscriptione longissimi temporis extingui dicatur. Ratio secunda desumitur *ex leg.* 26. *C. de usuris*, ubi a pari etiam

obli-

obligatio solvendi usuras, quæ alias foret annua, unica Præscriptione temporis longissimi tollitur. Ratio tertia eruitur ex Jure Canonico c. 4. & 6. de Præscript. ubi annua obligatio solvendi Decimas Episcopo vel Parocho Præscriptione tollitur, si eadem solutio non fuerit facta annis quadraginta: ergo etiam obligatio solvendi annuas præstationes extinguetur, si ea non fuerit observata triginta annis; nam cur in antecedenti requirantur plures (nimirum quadraginta anni) ratio est, quia ibidem præscribitur contra Jura Ecclesiastica, ubi juxta jam dicta desiderantur anni quadraginta; alias vero regulariter triginta, L. 3. & C. 4. de Præscript. 30. vel 40. annorum. *

Additio IV.

* IV. Jacobus Decanus cujusdam Ecclesiæ Collegiatæ, perlustrando Capituli Archivium, ex antiquis instrumentis deprehendit, aliquot Anniversaria non servari conformiter Fundationi, utpote, cum ibidem semper Missæ aliquot privatæ simul cum solemni dicendæ fuerint injunctæ, quæ tamen non amplius per plurimos annos celebrantur. Quærit ergo is ex Confessario suo, an Missæ privatæ hucusque bona fide intermissæ non debeant resarciri; item num praxis illa celebrandi solum Officium solemne possit etiam deinceps continuari, cum non constet positive per gravia fundamenta de aliqua reductione Missarum auctoritate legitima facta, prout supponitur.

Resp. Si praxis ista obtinuit tempore immemoriali, potest bona conscientia continuari, nec est ulla obligatio resarcitionis, cum nihil possit assignari, quod obstaret tali Præscriptioni. Ita la Croix lib. 4. Theol. moral. num. 852. Hancque sententiam quoad potestatem præscribendi contra onera Missarum secuta est Rota, uti testantur Card. Tuscus Litt. S. concl. 424. n. 9. Corad. lib. 1. cap. 6. num. 324. Quinimo apud la Croix loc. cit. non desunt citati etiam graves Auctores, qui idem defendunt de tempore longissimo; quod tamen ultimum mihi, nisi simul adsit, & ostendi possit specialis aliquis titulus, apparet difficilius; cum videatur adesse resistentia Juris: quoniam Concilium Trid. sess. 25. cap. 5. de reformat. prohibet specialiter derogari fundationibus, & Bulla Pii IV. confirmans continet decretum irritans, quidquid contra factum fuerit.

Additio V.

* V. Joannes Beneficiatus longissimo tempore legit singulis septimanis quinque Missas pro Fundatoribus, credens se taliter esse obligatum; modo autem acquirens antiquum fundationis instrumentum deprehendit in eodem tantummodo peti singulis hebdomadibus tria Sacra. Quærit itaque ex Confessario, an per illud longissimum tempus contra se ipsum sit exinde introducta Præscriptio, ut teneatur etiam deinceps hebdomatim continuare celebrationem quinque Missarum pro Fundatoribus, vel an possit bona conscientia una cum suis Successoribus solum legere tres in futurum? Respondeo, rem non carere sua difficultate, uti poterit videri apud P. Schmier; si enim potest aliquis præscribere contra Fundatores ad extinguendum numerum Missarum conformiter dictis præcedentibus, cur non poterit præscribi a Fundatoribus contra Beneficiatum ad illum numerum Missarum augendum? Hoc tamen non obstante cum eodem auctore sentio probabilius, quod contra Joannem Beneficiatum non sit introducta Præscriptio, adeoque possit deinceps hebdomatim tantum applicare tria Sacra pro Fundatoribus. Ratio est fundamentalis: quia, ut contra ipsum procederet Præscriptio, Fundatores præscribentes jus illud, deberent habere voluntatem præscribendi contra dictum Beneficiatum, ut sic acquirant possessionem: sed non censentur habere eam voluntatem utilem ad possidendum & præscribendum: ergo. Min. probatur; vel enim tales Fundatores jam sunt mortui, prout plerumque contingit, & hi nil censentur de terrenis amplius possidere, vel adhuc vivunt, & isti utpote bene scientes ex instrumento a se erecto, non esse obligationem celebrandi plura, quam tria Sacra, non præsumuntur de novo velle obligare ad quinque; nam alias, si scientes contrarium, vellent novum onus imponere, forent in mala fide: ergo. Ita P. Schmier approbante & confirmante Facultate Juridica Salisburgensi resolvit in sua Jurisprudentia tom. 1. lib. 1. tract. 2. cap. 4. sect. 2. §. 1. num. 183. ubi etiam contrarias solvit objectiones. Idem tenent Tamburinus & Pasqualigus cum la Croix lib. 4. n. 853. *

Additio VI.

* VI. Ut Andreas obtineret Canonicatum, consanguineus ejusdem Turnario promisit, ac etiam dedit pingue honorarium inscio Andrea. Postquam jam integro triennio Andreas pacifice Beneficium cum titulo colorato legitimæ institutionis possedit, devenit in notitiam hujus rei; hinc dubitans quærit ex Confessario, an teneatur Canonicatum dimittere, vel num possit titulo Præscriptionis ulterius retinere? Ante Respons. Nota I. tanquam certum, quod Simonia adhuc sit, si temporale propter Beneficium datur a tertio etiam ignorante illo, qui Beneficium acquirit. c. Quicumque 1. q. 5. Quapropter si Andreas hunc simoniacum ingressum resciret ante triennium, teneretur aut Canonicatum dimittere, aut dispensationem impetrare. Nota II. quod per Regulas Cancellariæ ille, qui Beneficium aliquod per triennium pacifice possedit, nullatenus desuper molestari queat: & si alius postea obtineret contra hunc possessorem litteras ad dictum Beneficium, nullæ forent, ac irritæ. H. N.

Resp. Completo bona fide triennio potest Andreas Canonicatum titulo Præscriptionis tuta conscientia retinere absque ulteriori aliqua dispensatione. Ita Navarrus lib. 3. consil. 30. de Præbend. Thomas Sanchez in Decalog. lib. 7. cap. 29. n. 89. Lessius lib. 2. cap. 35. dub. 25. n. 140. & alii contra Leurenium part. 2. Fori Benef. quæst. 827. ac Covarruviam Regul. possess. part. 2. §. 10. n. 10. conclus. 6. & 7. Ratio est: quia tam fortes hic in favorem triennalis possessionis ponuntur clausulæ, quam in alia Præscriptione: ergo pariformiter non solum pro foro externo, sed etiam pro interno, sicut in aliis Præscriptionibus erunt intelligendæ. Nec dicas, ab hac triennali possessione excipi ingressum simoniacum, qualis erat in præsenti. Resp. enim excipi ingressum simoniacum per Beneficiatum, vel saltem eo approbante factum, non autem ipso ignorante per tertium commissum. Videatur Jus Canon. Reiffenst. lib. 5. tit. 3. num. 278. *

Additio VII.

* VII. Mathias Colonus Bavariæ prætendit, quod habeat prædium suum jus cædendi ligna, & pascendi pecora in fundo Joannis, eo quod id ipsum jam antecessores sui ante plurimos annos absque ulla contradictione exercuerint. Quærit ergo Joannes ex Confessario, an possit bona conscientia contra Mathiam litem movere: eo quod nequeat ille aliquem hujus juris prætensi titulum specialem exhibere? Respond. cum hæc sit servitus, vel quasi servitus discontinua, quæ juxta dicta, ac præsertim de Jure Bavarico absque titulo speciali non præscribitur, nisi tempore immemoriali, non tenetur ulterius Joannes tale præjudicium tolerare, sed potest causam suam in judicio prosequi, in quo etiam victoriam obtinebit, nisi Mathias probare queat tempus immemoriale: ubi nota, quod ea, quæ sunt auditu perceptibilia, per auditum, & visibilia (uti in præsenti) per visum probentur.

Porro per testes annorum quinquaginta quatuor, vel saltem quinquaginta unius probatur tempus immemoriale, si quilibet eorum deponat. I. Quod ita viderit practicari per quadraginta annos, nec sciat tempore vitæ suæ aliter fuisse practicatum. II. Quod neque alios noscat, qui vidissent, aut a videntibus ipsimet audivissent initium talis usus, seu, quod tempore suæ vitæ practicatum fuisset contrarium. III. Quod insuper eorum, qui hujus praxis notitiam habere possunt, communis sit opinio, se pariter nec vidisse initium huius usus, nec ab ipsismet videntibus audivisse: prout talem opinionem seu famam commu-

nem

nem exstare, per duos vel tres probari poterit. Ita deducitur ex *L.* 28. *ff. de probat.* ibi: *Si arbiter animadvertere debeat, an operis facti memoria exstet, hoc ei quærendum est, an aliquis meminerit, id opus factum esse &c. Cum interim nemo sit eorum, qui id meminerit, quibus Consulibus id viderit: sed cum omnium hæc est opinio, NB. nec audisse, nec vidisse, cum id opus fieret, neque ex eis audisse, qui vidissent, aut audissent &c.*

TRACTATUS VIII.

DE CONTRACTIBUS.

1. INter alios modos acquirendi rerum Dominium recte connumerantur Contractus, sic dicti, *quia* (ut inquit Doctor Subtilis 4. *dist.* 15. *qu.* 2. §. *De secundo*) *ibi simul trahuntur voluntates partium; trahitur enim iste ad transferendum in illum a commodo, quod expectat ab illo, vel quod expectat transferendum in se.* Et de Contractibus procedit illud vulgatum Doctorum: *Quod a principio est voluntatis, ex post facto fit necessitatis*, id est, post Contractum semel rite celebratum *arg. l. Sicut C. De obligat. & action.* Unde haud immerito de Contractibus, utpote quorum obligatio non solum pro Foro externo, verum etiam in Foro conscientiæ atque interno locum habet, impræsentiarum agitur.

DISTINCTIO I.

De Contractibus in genere.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Contractus?

SUMMARIUM.

1. *Contractus, unde sic dicti?*
2. *Contractus accipitur large & stricte.*
3. *Contractus large, seu pactum, quid?*
4. *Requirit necessario plurium consensum in idem.*
5. *Et quidem reciprocum.*
6. *Promissio, antequam sit acceptata, non obligat.*
7. *Discrimen inter promissionem Deo, & homini factam.*
8. *Contractus proprie, quid?*
9. *Solvitur objectio.*
 * *Contractus quotuplex?*
10. *Contractus explicitus, & implicitus, seu interpretativus, ac quasi Contractus, quid?*
11. *Contractus lucrativus, seu gratuitus, & onerosus, quid?*
12. *Contractus absolutus, & conditionatus quid?*
 (*a*) Tract. 6. Dist. 2. num. 24.
 * *Conditio adjecta potest esse honesta vel non. Et quid utrobique sentiendum. Additio I.*
 * *Qualis sit differentia adjicere quidpiam Contractui tanquam conditionem, & adjicere tanquam modum? Addit. II.*
 * *Solvitur objectio. Addit. III.*

2. CONTRACTUS dupliciter accipitur, large & stricte. *Contractus large* acceptus coincidit cum Pacto generatim sumpto; quo modo omnem prorsus Contractum, sive gratuitum, sive onerosum sub se comprehendit. *Contractus stricte* acceptus sub se complectitur solum Contractum onerosum, seu reciprocum, qui nempe ex utraque parte paciscentium, seu contrahentium parit obligationem. Hoc ipsum ut una cum annexis clarius intelligatur, sit

3. CONCL. I. *Contractus large* acceptus, seu *Pactum* generatim sumptum *est duorum, vel plurium in idem placitum, & consensus.* Ita *L.* 1. *ff. de pactis.* Scotus 4. *dist.* 46. *q.* 1. §. *Ad solutionem*, & alii.

4. Dicitur: *duorum, vel plurium placitum, & consensus.* Nam, ut recte *cit. l.* 1. notatur, nullus est Contractus, nullaque obligatio, quæ non habeat duorum vel plurium consensum, seu conventionem in idem; id est; plurium in unum, unamque sententiam consensum in ordine ad aliquid dandum, faciendum, vel non faciendum. Unde, si unus quidpiam donavit, aut promisit: alter vero id non acceptavit, aut recusavit, jam non fuit Contractus, neque oritur inde aliqua obligatio.

5. Necesse insuper est, ut talis duorum consensus sit reciprocus, id est, inter se mutuo factus: quia ad Contractum non sufficit, ut quovis modo duo in idem consentiant, sed requiritur, ut consensus suos in se mutuo dirigant. Hinc donatio & promissio, etiamsi a duobus communi consensu fiat respectu unius tertii, antequam sit acceptata ab illo tertio, ejusque consensus reciprocus accedat, non habet rationem Contractus seu Pacti, sed primum post ejus acceptationem.

6. Quinimo ex hoc generatim infertur, quod nulla promissio seu pollicitatio, antequam sit acceptata, pariat quamdam obligationem, ne quidem naturalem, aut in Foro conscientiæ. Unde si alteri promisisti, aut donasti quidpiam interius solummodo, non obligaris. Idem dicendum, quando tu signo externo tuam promissionem vel donationem manifestasti, alter vero eam necdum intellexit, aut non acceptavit: siquidem in neutro casu fuit Contractus ob defectum reciproci consensus: & consequenter nulla obligatio inde subsecuta.

7. Et hinc discrimen est inter Votum seu promissionem DEO factam, & Promissionem homini factam: illa quippe, licet interno tantum animo concepta sit, illico a DEO cordium inspectore cognoscitur, & acceptatur: hæc vero nisi externo signo manifestata, & Promissario indicata fuerit, ab eo neque cognosci, neque acceptari potest: nam *homo videt ea, quæ parent, Deus autem intuetur cor.* 1. *Reg.* 16. Et hinc plures Doctores, de pacto inter homines existente loquentes, asserunt, quod pactum sit *duorum reciprocus in idem consensus, signo sensibili expressus*: nam aliter homines nequeunt consensum alterius cognoscere, & acceptare.

8. CONCL. II. *Contractus proprie*, ac in rigore accipitur pro pacto reciproco oneroso, quod ex utraque parte paciscentium seu contrahentium obligationem parit. Unde recte definitur *L. Labeo* 19. *ff. De verb. signif.* dicendo: *Contractus est ultro citroque obligatio*, id est, duorum vel plurium in idem consensus, ultro citroque obligationem pariens: qualis est Emptio, Venditio, Locatio, Conductio, & hujusmodi, ubi venditor est obligatus ad dandam mercedem, emptor vero ad refundendum pretium &c.

9. Nec dicas. Inter Patrem & filium, subditum & Superiorem &c. datur mutua, sive ultro citroque obligatio, non tamen Contractus; ergo data Contractus definitio non est bona. Resp. enim distinguendo antecedens: inter Patrem & filium, subditum & Superiorem &c. datur mutua obligatio, orta ex Justitia commutativa, negatur, orta ex aliis Virtutibus, ut puta ex Pietate, Observantia, & hujusmodi, conceditur antecedens, sed negatur consequentia: nam Contractus est ultro citroque obligatio, quæ oritur ex motivo Justitiæ commutativæ post mutuum contrahentium consensum.

Additio.

* Solet autem Contractus ut sic proxime explicatus diversimode a Juristis dividi: puta in Contractum seu *pactum nudum*, & in *vestitum* item in *nominatum* ac *innominatum*: præterea in Contractum *bonæ fidei*, & stri-

stricti Juris. Ubi *Pactum nudum* dicitur illud, quod in sola conventione paciscentium consistit absque aliquo alio extrinseco, quo vestiatur: idque habet quidem obligationem naturalem, non tamen civilem, id est, obligat quidem in conscientia, non tamen parit actionem de rigore Juris civilis, ne lites nimium multiplicentur. *Pactum vestitum* nominatur, cui præter conventionem partium aliquod aliud Juris adminiculum accedit, ratione cujus actio civilis in Foro externo oritur: puta si nomine specifico in Jure exornetur, uti Emptio, Venditio, Locatio, Conductio &c. vel si scriptura, aut juramento interveniente vestiatur &c. Contractus *nominatus* appellatur, qui proprium specificum in Jure nomen habet, e. g. Emptio, Venditio &c. hincque eo ipso etiam talis Contractus est pariter pactum vestitum: *Innominatus*, qui tali proprio specifico nomine est destitutus: cujus ultimi quatuor sunt modi. I. *Do*, *ut des*; e. g. do vinum, ut des triticum. II. *Do*, *ut facias*: e. g. do triticum, ut mihi excolas vineam meam. III. *Facio*, *ut des*: e. g. excolo tibi vineam, ut mihi des triticum. IV. *Facio*, *ut facias* e. g. reficiam tibi domum tuam, ut tamen tu mihi excolas meum hortum. Demum Contractus *bonæ Fidei* est ille, in quo Judex potest multa decernere ex æquo & bono, etsi ea verbis expressa non fuerint: tales Contractus sunt Emptio, Venditio, Locatio, Conductio, & alii §. *Actionum*. *Inst. de action.* enumerati. *Contractus stricti Juris*, in quo Judex ad rigorem verborum præcise attendit, *L.* 99. *ff. de verb. obligat.* prout similes censetur Mutuum, Census, Emphyteusis &c. sed de his omnibus plura Juristæ: in specie videatur Reiffenstuel *lib.* 1. *decret. tit.* 35. quæ autem magis concernunt Theologos sumendo Contractum in sensu aliquo largiori, prout nimirum est plurium consensus in idem, adhuc fit *

10. CONCL. III. Contractus variæ sunt divisiones. Et quidem is primo dividitur in explicitum & implicitum. *Contractus explicitus*, seu formalis est, qui fit expressa partium conventione, & hic proprie dicitur *Contractus*. *Implicitus*, seu *interpretativus* est, qui fit implicite solum, & absque ulla expressa pactione: qualis est Tutela (id est, quando quis in se suscipit officium Tutoris) & quodvis aliud officium. Qui enim aliquod officium suscipit, eo ipso sese obligat alter erga alterum, & alter obligatur erga ipsum, juxta leges & consuetudines circa tale officium receptas, neque requiritur alia conventio expressa: & hic dicitur *quasi Contractus*.

11. Deinde Contractus in communi dividitur in lucrativum, & onerosum. *Contractus lucrativus* (quem & *gratuitum* appellant) est, in quo nihil rependitur: ut Promissio, donatio, Commodatum &c. Huc referri possunt Testamentum, & Legatum, quæ sunt donationes quædam in diem. *Contractus onerosus* est, in quo aliquid loco ejus, quod datur, reddi debet, vel præstari, ut fit in Emptione, Locatione, & hujusmodi.

12. Tertio Contractus dividitur in *absolutum & conditionatum*. Ille est, qui fit independenter a quacumque conditione: hic vero, qui fit dependenter ab aliqua conditione extrinseca; v. g. dono tibi meum equum, si eris promovendus ad tale officium, vel si navis ex Indiis advenerit. Porro valor Contractus conditionati pendet ab eventu, seu veritate conditionis adjectæ, eaque non existente, seu non impleta nullam inducit obligationem, idque defectu consensus, eo quod quis non aliter contrahere intenderit, nisi sub eventu talis conditionis extrinsecæ. Et additur *conditionis extrinsecæ*: nam conditiones, quæ tacite de jure insunt, v. g. si potero, *si alter non resiliat a Contractu &c.* non reddunt Contractum conditionatum, prout in simili de Juramento superius (*a*) dictum est.

Additio.

* Porro circa Contractum conditionatum illud adhuc restat notandum, quod conditio adjecta possit esse vel honesta seu indifferens, vel inhonesta. Quando conditio adjecta fuerit honesta seu indifferens (prout exempla habes in superiori numero) tunc equidem ante adventum conditionis nulla actualis oritur obligatio implendi Contractum; interea tamen tenetur ac conditionate promittens exspectare eventum conditionis, ita ut interim nequeat pro libitu suam promissionem ab altero acceptatam revocare. Econtra vero, si illa conditio fuerit inhonesta, e. g. si Titius ad Bertam dixisset, *dabo tibi decem florenos*, *si concesseris usum corporis tui*, talis promittens haud dubie non tenebitur expectare eventum tam turpis conditionis, sed poterit promissionem hanc pro libitu suo illico revocare. Quod si tamen Titius eandem non revocasset, & Berta sub pacto e. g. recipiendi decem florenos usum corporis actu concessisset, obligaretur Titius, saltem de Jure naturali loquendo, extradere decem florenos, uti Sporer *tract.* 6. *in Decalog. c.* 2. *sect.* 1. *num.* 18. recte advertit. *

Additio II.

* Quæres, an idem sit adjicere quidpiam Contractui tanquam *conditionem*, & addere huic tanquam modum? Respondeo, ista duo inter se esse distinctissima, uti patebit ex terminorum explicatione: nam si adjicitur veluti præcise modus absque eo, quod simul sit causa motiva, tunc adjungitur incontinenti tamquam accessorium Contractui substantialiter in se jam completo. Econtra vero, si additur tanquam conditio, tunc ingreditur substantiam Contractus tanquam causa motiva, ita ut sine eadem Contractus substantialiter non diceretur completus. Atque hinc, quamdiu non adest conditio, tamdiu non adest obligatio promissi conditionati: econtra vero actualis obligatio promissi in propositione modali oritur illico, quamprimum talis promissio profertur, quamvis ipse modus adjunctus necdum adsit: interea tamen alter, cui promissio fit, gravatur, ut in futurum adimplere modum studeat. Item exinde, si in propositione conditionata conditio adjuncta fuerit inhonesta, ea non adimpleta, ad nihil obligatur promittens. Econtra si in modali propositione modus additus fuerit inhonestus, aut impossibilis, talis modus habetur pro non adiecto, & promittens adhuc adstringitur ad servandum promissum, etsi ab altero non servetur modus: nam pereunte accessorio non sequitur, quod etiam pereat principale. Ita accurate notat Pater Sporer *loc. cit. num.* 17. *& seqq.* Cæterum conditio ordinarie, & nisi ex circumstantiis aliter colligatur, denotatur per particulam *Si*, modus vero per particulam *Ut* e. g. talis propositio, *si fueris consecutus gradum Doctoratus*, *promovebo te ad officium Præfecturæ*, foret conditionata; econtra vero, quando diceretur: *Subministro tibi alimenta ad prosequenda tua studia*, *ut aliquando fias Clericus*, hæc propositio esset modalis, uti recte Pichler *lib.* 1. *Decret. tit.* 35. *n.* 5. In dubio autem præsumendum erit, id quod additur, magis esse conditionem, quam modum. *L.* 109. *ff. de condit. & demonstr.*

Additio III.

* Dices: si Contractui matrimoniali, vel Testamento, aut Professioni religiosæ adiiciatur conditio turpis, habetur pariter pro non adiecta, & Contractus adhuc obligat, prout ex Haunoldo, Sanchez, & Cardinali de Lugo ostendit la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 590. ergo non est notabile discrimen, sive aliquid adjiciatur tanquam conditio, sive tamquam modus.

Resp. Neg. consequentiam. Etenim, quod in dubio simile Matrimonium, Testamentum, aut Professio adhuc regulariter obligent, quamvis conditio illa turpis vel impossibilis non adimpleatur, item quod præfata conditio habeatur ibidem tanquam non adjecta, id provenit ob specialem favorem circa ista tria ex particulari dispositione juris positivi, & nullatenus exinde est facienda extensio ad alios Contractus conditionatos, respectu quorum adhuc verum manet, quod talis conditio turpis reputetur tanquam adiecta, ita, ut ea ex altera parte non adimpleta, neque ille, qui hanc conditionem in Contractu posuit, obligetur adimplere Contractum ob defectum consensus, quem expresse alligavit tali conditioni. Atque hoc bene notandum: deserviet enim suo tempore ad resolutionem variorum casuum. Videatur desuper la Croix *loc. cit.* *

QUÆ-

QUÆSTIO II.

Qualis Consensus requiratur ad valorem Contractuum?

SUMMARIUM.

13. *Ad consensum pro valore Contractuum requiruntur quatuor conditiones.*
14. *Error circa substantiam reddit Contractum nullum.*
* *Limitatio hujus doctrinæ.*
15. *Secus, quando contingit solum circa qualitatem.*
* *Tria notabilia Corollaria.*
16. *Metus gravis ab intrinseco proveniens non invalidat Contractum.*
17. *Idem est de metu ab extrinseco, sed juste incusso.*
18. *Contractus ex metu gravi injuste incusso celebrati.*
19. *Aliqui sunt ipso jure invalidi, alii per sententiam Judicis rescindendi.*
(b) Tract. 1. Dist. 1. n. 28. & 30.
20. *Contraria quorumdam opinio.*
(c) Tract. 1. Dist. 1. n. 31.

13. CONCL. I. Ad valorem Contractuum omnino requiritur mutuus, & reciprocus contrahentium consensus, ut patet ex ipsa definitione Contractus *num.* 8. allata. Porro ad talem consensum quatuor communiter requiruntur conditiones. I. Ut consensus sit plene deliberatus, & liber: de quo plura in sequentibus Conclusionibus. II. Ut consensus sit serius, seu promissorius, id est, fiat cum voluntate serio contrahendi, in qua jam involvitur animus se obligandi juxta naturam Contractus celebrati. Ratio hujus conditionis est: quia consensus simulatus revera consensus non est, sed tantum fingitur: sine consensu autem Contractus validus non est. Unde infertur, quod ficte contrahens re ipsa ex tali Contractu non obligetur, utpote qui Jure naturæ irritus est, & nullus: peccat tamen juxta gravitatem materiæ, qui proximum sua fictione injuste decipit; unde & tenetur eidem ad recompensationem damni, si quod fortasse fuit subsecutum ob suam fictionem. III. Ut consensus internus aliquo signo externo sit expressus: alioquin enim alter contrahentium non posset cognoscere, neque acceptare consensum præstitum: sine tali autem acceptatione contractus non obligat. IV. Ut talis consensus acceptetur ab altero, cum quo fit contractus, ob rationem paulo ante positam, de qua acceptatione vide plura inferius *dist.* 2. *q.* 2. *n.* 18. *& seqq.*

14. CONCL. II. Quando in altero contrahentium contingit error circa substantiam rei, Contractus Jure naturæ est irritus, v. g. dum emitur aurichalcum pro auro, vitrum pro gemma, & hujusmodi; aut dum econtra venditur, & donatur gemma pro vitro &c. Ita omnes Doctores. Ratio est: quia tunc deest consensus substantialis: *cum nullus sit errantis consensus*, ut dicitur *l. Non idcirco. C. de juris & facti ignorantia*, & alibi; nam emens intendit emere aurum vel gemmam, non vero aurichalcum, vel vitrum: sine consensu autem contractus est nullus; ergo. Infertur proinde, quod, dum quis gemmam vendidit, existimans, esse crystalli fragmentum, emptor re comperta ad restitutionem gemmæ teneatur, aut ad justum ei pretium persolvendum, prout de novo inter ipsos conventum fuerit; quia prior emptio fuit nulla, & irrita. Lessius *l.* 2. *c.* 17. *n.* 27. cum communi.

Additio.

* Hanc doctrinam de nullitate contractus, si erretur in substantia, limitant Sanchez *l.* 2. *de matrim.* & Lugo *de jure & just. disp.* 26. in casu, quo res, quæ pro alia substantialiter diversa traditur, æque bona est, utilis, atque conducens ad usum, ac finem comparantis eandem: tunc enim videtur adesse alterius consensus saltem interpretativus. Hinc valide & licite (inquiunt) potest dari unum medicamentum a petito substantialiter diversum, quando certo constat, ad finem intentum æque deservire. Ubi tamen caute procedendum, atque ne forsan cupiditas lucri æqualitatem in pretio, aut similem bonitatem & utilitatem fingat, ubi tamen revera, & a parte rei sic non est: prout contingere potest apud Pharmacopolas; qui, dum certas species simplices vel compositas a Medico pro ægrotis præscriptas ad manus non habent, interea tamen erubescunt id manifestare, ne suæ officinæ exinde minoris æstimentur, alias substituunt, quas non certo sciunt, eundem effectum habituras, cum non levi nocumento ægroti, & prostitutione Medici. Vel, qui loco vini Hispanici ad restaurandas reconvalescentis vires petiti aquam mellitam, nescio quibus cum ingredientiis, componunt: similis error in substantia certo facit contractum aliquem invalidum. *

15. Dicitur cæteroquin notanter in conclusione: *quando contingit error circa substantiam*. Nam si error contingit solum circa qualitatem accidentalem, contractus est validus, modo error, vel dolus non dederit causam contractui, id est, modo non vere causa motiva principalis hujus contractus extiterit, neque qualitas illa fuerit in pactum deducta per modum conditionis. Ratio est: quia talis vere consentit in emptionem istius rei, seu substantiæ ejus. Deinde error ille (prout supponitur) non dedit causam contractui, neque qualitas illa fuit deducta in pactum ut conditio: nam alioquin hac deficiente corrueret contractus ob dicta *num.* 12. simulque, quantum attinet ad prius, erranti nullus foret consensus.

Additio I.

* Infertur proinde, quod invalidus sit contractus, si res illa, quæ comparatur, est quoad substantiam physicam equidem eadem, ac illa, quæ petitur: interea tamen in ordine ad finem, seu motivum principale omnino inutilis, vel saltem tam parum utilis, ut moraliter censeatur nullam omnino continere utilitatem quoad intentum. Ratio est: quia tunc deficiente causa motiva principali censetur pariter deficere consensus in contractum, quamvis cæteroquin error iste tantum circa aliquam qualitatem physicam versetur. E. g. ponamus, Petrus voluit emere vinum forte NB. ut exinde perduret usque ad nuptias post aliquot septimanas primum instituendas; vinitor autem, ut facilius vina debilia distrahat majori, & proportionato respective pretio, huic inscio dedit vinum debile ac non firmum, quod post septem vel octo dies corrumpitur; talis contractus ex defectu motivi est nullus, & tenetur vinitor in conscientia pretium ex integro refundere, quamvis illud vinum in substantia physica non differret a vino forti, & cæteroquin pretium fuisset proportionatum pro vino debili.

Idem dic ob eandem rationem, si pharmaca evanida pro aptis ad medicinas conficiendas, vel semina corrupta pro idoneis ad seminandum venduntur: nam similia ad finem illum, in ordine ad quem principaliter petuntur, sunt ex toto, saltem moraliter loquendo, inutilia. Et hinc nullæ sunt, ac restitutioni obnoxiæ illæ venditiones, quas multi circumforanei practicant, qui ab initio pretiosa unguenta vel pharmaca, queis promissi correspondent effectus, aliquibus paucis equidem valide vendunt, ex hoc tamen præcise motivo, ut sic plures ad emendum alliciant, quos si præsentes viderint, in magna copia deprædicata unguenta seu pharmaca distrahunt, adeo tamen alterata, aliisque inutilibus rebus in tanta copia commixta, ut ad promissum finem, ob quem emuntur, moraliter prorsus fiant inepta, ac incapacia. Nec dicant, se non posse alias sine honesto lucro tam vili pretio vendere: Respondeo enim, adeoque eosdem debere similes praxes deceptorias omnino deinceps intermittere. *

Additio II.

* Infertur ulterius, quod econtra validus sit contractus, si emas vinum recens, quod credebas antiquum, sive lymphatum, aut alio minus generoso compatibili mixtum, quod judicabas purum, seu stannum commune, quod existimabas Anglicum, vel pannum in Germania confectum, quem putabas Hollandicum &c. nam in tali contractu ex una parte non datur alia substantia: ex altera autem qualitas ista, respectu cujus error contingit, non fuit in Pactum deducta, ac præterea res ista comparata adhuc moraliter saltem notabiliter, etsi fortassis non in tantum, deservit ad finem seu motivum principale contractus, prout

supponitur. Nec refert, quod fortassis habitualiter ita fueris dispositus, ut, si hanc qualitatem abesse, & dictum errorem accidentalem intervenisse scivisses, non contraxisses: nam talis dispositio habitualis non obest valori alicuius contractus onerosi ordinarie, dummodo qualitas ista non fuerit actualiter per modum conditionis in Pactum deducta, nec error dederit causam motivam ac principalem contractui. Certe multi mariti crediderunt ante contractum matrimonialem sponsas suas nobiles, divites, pulchras, morigeras &c. ac postea experiuntur contrarium: nec tamen exinde matrimonium censetur nullum, quamvis probabilissime non contraxissent, si similia ante matrimonium præscivissent. Vide de hoc la Croix *lib.* 3. *p.* 2. *n.* 622. ubi etiam duas objectiones notabiles solutas reperies. *

Additio III.

* Duo tamen debent tales distrahentes sibi bene notare. *Imprimis*, quod, si substantia illa equidem ad finem a comparante intentum moraliter, & suo modo deserviat, ast tamen multo minus, sic decipiendo in qualitate, vel quantitate, aut commixtione, adhuc peccent graviter. *Secundo*, quod, si ob defectum similem res esset minoris æstimationis, & hi nihilominus æquali pretio, ac si defectus iste non adesset, distraxissent, teneantur quoad excessum ad restitutionem, nisi læsio sit modica, prout dicetur *dist.* 4. *q.* 8. *n.* 95. *& seqq.* Idque bene observent laniones, qui majoris lucri gratia carnem vaccinam pro bovina, pistores, qui panem alteratum & siligine mixtum pro pure triticeo, rustici, qui frumentum aqua humectatum, sicque intumefactum, atque quoad mensuram ampliatum pro sicco vendunt aliis non intelligentibus pretio æquali. Idipsum alte sibi imprimant sartores, qui vetustas, & suo modo jam attritas vestes ita apposite purgare, reficere, atque apparenti quadam specie adornare sciunt, ut easdem pro novis, & integris vendant.

Item sutores, qui madefactione, percussione, calefactione, aliisque modis eorium jam obsoletum adeo immutare noscunt, ut quasi novum appareat: cum tamen exinde miseri emptores longe breviori tempore similibus vestibus, aut calceamentis uti queant, ac si fuissent, prout jactabantur. Præsertim vero id advertant vinitores ac œnopolæ, qui vino debili addunt varias ingredientias ex sulphure & aliis materiis sanitati non adeo conducentibus, quæ quidem vinum reddunt gustui amœnum, ast stomacho, & capiti nocivum: si enim (inquit nonnemo) reliquiæ de tali vino in tabula remanentes lignum quasi corrodunt, quid causabit successu temporis notabilior hujus vini quantitas in stomacho? Sane tales vinitores seu œnopolæ non solum adstringuntur ad restitutionem pretii quoad excessum, sed etiam ad recompensandum damnum, si exinde causatus fuisset morbus, & propterea notabiles expensæ factæ in medicinas, de quo, uti & de pluribus aliis, quæ addi adhuc possunt, videatur Jus Canonicum *lib.* 3. *decret. titul.* 17. *

16. CONCL. III. Metus gravis ab intrinseco proveniens (hoc est, non incussus a causa libera, sed naturali, prout est metus mortis imminentis ob morbum, naufragium, bestias &c.) non invalidat contractum. Ita rursum certa, & communis, atque desumitur ex *c. Sicut nobis. De Regularibus*, ubi Votum Religionis, emissum a constituto in lethali infirmitate, censetur validum; ergo si Vota, & hujusmodi, ex metu facta tempore naufragii, vel infirmitatis lethalis, valida sunt, & obligant ad sui impletionem, ut omnes fatentur, idem dicendum erit de contractibus.

17. CONCL. IV. Similiter metus ab extrinseco proveniens, juste tamen incussus, contractum non invalidat. Ita pariter unanimis Doctorum. Ratio est: quia talis metus juste incussus non infert cuipiam injuriam. Hinc validum est matrimonium metu iustæ excommunicationis contractum. Similiter, qui promisit aliquid, ne accusetur de crimine, de quo iure poterat accusari, tenetur stare promissis, non obstante, quod promiserit ob metum accusationis: idem dicendum de similibus.

18. CONCL. V. Loquendo tamen de metu gravi ab extrinseco proveniente, simulque injuste incusso, omnes contractus ex huiusmodi gravi metu ad extorquendum consensum injuste incusso celebrati, vel sunt ipso iure invalidi, vel saltem per sententiam Judicis rescindendi. Ita communis Doctorum, atque desumitur ex Jure Canonico *c. Abbas*, & *c. Ad audientiam. De his, quæ vi, metusve causa fiunt*: ubi generales hæ regulæ dantur: *Quæ metu, & vi fiunt, de jure debent in irritum revocari*. Item: *Quæ vi, metusve causa fiunt, carere debent robore firmitatis*.

19. Probatur eadem Conclusio; simulque sub disiunctione loquens declaratur per inductionem. Nam imprimis dantur aliqui contractus, qui, si ex huiusmodi metu celebrentur, ipso iure invalidi existunt, cum in eis requiratur plena libertas. Sic quippe matrimonium, & sponsalia, item promissio dotis, veluti accessoriæ ad matrimonium, nec non & professio Religiosa, & quædam his similia, quæ enumerat Glossa magna *c.* 2. *de his, quæ vi, metusve causa &c.* si fiant ex metu gravi, & injuste incusso, sunt ipso iure invalida. Alii vero contractus, quamvis ob metum gravem ab extrinseco iniuste illatum ordinarie non reddantur ipso iure invalidi (nam, ut loquuntur Juristæ, *Coacta voluntas est voluntas*) nihilominus suadente æquitate per sententiam Judicis rescindendi sunt, ut iam superius (*b*) dictum.

20. Quinimo non desunt Doctores, quos refert Sanchez *lib.* 4. *de matrim. disp.* 8. *num.* 2. inter quos sunt Sotus & Molina, ac sequitur Mastrius *disp.* 4. *Theolog. mor. num.* 23. qui volunt, quoslibet contractus metu gravi initos ipso iure irritos & invalidos esse, aut saltem, ut vult Herincx *disp.* 1. *De contractibus. q.* 3. *num.* 46. esse irritabiles pro arbitrio metum passi, vel per Judicem pro Foro externo. Cæterum hactenus dicta intelligenda solum sunt de metu gravi, seu cadente in constantem virum, non autem de metu levi: prout habetur *c. Cum dilectus. De his, quæ vi, metusve causa &c.* Quinam autem censeatur esse metus gravis, superius (*c*) dictum est.

QUÆSTIO III.

Quinam contrahere possint?

SUMMARIUM.

21. *Ætates hominis sunt Infantia, Pueritia, Adolescentia, Juventus, vel virilis ætas, Senectus, & Decrepiditas.*
22. *Infans, Impubes, Pubes, Minor, seu Minorennis, Major, seu Majorennis.*
23. *Pupillus, quid?*
Pupillus pubertati, vel infantiæ proximus, quis?
24. *Generatim, qui possint contrahere?*
25. *An & Religiosi?*
* *An Filiifamilias? Item Uxores? Addit.* I. *&* II.
26. *Utrum Pupillus, vel Minorennis?*
27. *Corollarium de Pupillo emente sine Tutoris consensu:*
28. *Vel ludendo perdente.*
29. *An Minorennis, vel Pupillus tunc obligetur naturaliter?*
30. *Quid de Pupillo infantiæ proximo?*
* *Quid de Prodigo contrahente*;
31. *Quid, si contrahant Pupilli vel Minorennes cum consensu Tutoris, vel Curatoris?*
* *Et an præter consensum Tutoris, vel Curatoris requiratur Decretum judicis?*
32. *Differentia inter Tutorem, & Curatorem.*
33. *Obligatio civilis & naturalis: ac obligati civiliter, & naturaliter, qui?*
34. *Obligationis naturalis effectus, qui?*

21. ADVERTENDUM, quod, quamvis Doctores varie distinguant ætates hominis, dum alii plures, alii pauciores assignant, prout refert Fagnanus *c. Cum sis. num.* 14. *De Convers. conjugat.* communior tamen sit sententia Glossæ *in Proœmio Libri sexti Decretalium Vers. Perfectus*, quæ sex tantum ætates, seu status hominis assignat. Prima est *Infantia*, quæ durat usque ad septimum annum completum. Secunda est *Pueritia*, quæ in fœminis durat usque ad duodecimum, in masculis vero usque ad decimum quartum annum

annum completum. Tertia est *Adolescentia*, durans usque ad vigesimum quintum completum. Quarta est *juventus* vel *virilis ætas* durans usque ad quinquagesimum annum; quamvis alii iuventutem, & ætatem virilem dividant, & hanc ab anno quadragesimo, vel saltem quinquagesimo, usque ad quinquagesimum nonum computent. Quinta est *Senectus*, quæ exinde usque ad annum septuagesimum protenditur. Sexta est *Senium*, seu *Decrepiditas*, quæ abinde continuatur usque ad mortem.

22. Advertendum ulterius, quod iuxta præmissas vitæ humanæ ætates varia nomina sortiatur homo. Atque, ut omittatur nomen Juvenis, Viri, Senis, & huiusmodi, quæ ad propositum minus attinent, imprimis homo dicitur *Infans*, qui est minor septem annis completis. Exinde vero, quia pubertas in masculis expleto decimo quarto anno, in fœminis autem expleto anno duodecimo mox incipit: hinc masculi ante expletum decimum quartum annum dicuntur *Impuberes*, eoque expleto *Puberes*, fœminæ autem ante duodecimum expletum *Impuberes*, postea vero *Puberes*, & *Minorennes*. Porro *Minor*, seu *Minorennis* dicitur pubes usque ad vigesimum quintum annum expletum, & quidem expletum de momento in momentum: postquam vero impleverunt modo descripto annum vigesimum quintum (de Jure Bavarico autem annum vigesimum primum) vocantur Maiores, seu Maiorennes.

23. Rursus *Pupillus* dicitur, qui, cum adhuc impubes sit, desinit esse in potestate patris, vel per mortem eius, vel per emancipationem: & hic vel est pubertati proximus, vel infantiæ proximus, prout magis accedit ad pubertatem, vel infantiam. *Pupillus pubertati proximus*, si masculus est dicitur ille, qui habet ætatis decem annos cum dimidio; si fœmina, quæ habet novem annos cum dimidio: ante hoc autem tempus dicitur *Pupillus infantiæ proximus*, si est supra septimum; vel Infans, si est infra septimum. Hisce terminis prænotatis, sit

24. CONCL. I. Generatim loquendo omnes, & soli illi contrahere possunt, qui habent liberam bonorum administrationem. Ita omnes Doctores. Cæterum inter eos, qui non habent liberam bonorum administrationem, imprimis sunt infantes, amentes, aut alias usu rationis carentes: tales enim, licet sint capaces dominii, non tamen usus vel liberæ administrationis eius ob defectum rationis, unde nec contrahere possunt.

25. Similiter Religiosi solemniter professi, cum nullius rei dominium habeant ob votum paupertatis, consequenter nequeunt legitime disponere de bonis Monasterii, neque contrahere sine consensu Prælati. Prælati vero, & constituti ab eo Administratores bonorum communium possunt quidem contrahere, sed in multis casibus non, nisi dependenter a consensu Capituli seu Communitatis, & ad usus determinatos dumtaxat pro ut fusius explicatur *lib. 3. decr. tit.* 13. Restat nunc ulterius particulariter agendum de filiisfamilias sub patria potestate constitutis, de uxoribus, atque de Pupillis, & Minorennibus, Patre mortuo, relictis, an & quando prædicti contrahere valeant? & licet de Filiisfamilias, atque Uxoribus id erui iam posset ex dictis *Tract.* 4. *dist.* 4. *q.* 2. quo loco fuit indicatum, in quibus bonis Filiifamilias, & Uxores habeant Dominium &c. ut tamen de singulis clare procedatur.

Additio I.

* CONCL. II. Filiifamilias *Impuberes* ne quidem consentiente Patre possunt contrahendo se obligare in suum incommodum, uti clare deciditur §. 10. *Instit. de inutilibus stipulationibus*. Quoad *Puberes* autem reflectendum est ex *Tr.* 7. *dist.* 4. *q.* 2. ad Bona diversa, utrum nimirum sint talia, respectu quorum habent Dominium simul, ac usumfructum, & administrationem, vel non? quoad priora libere possunt contrahere iuxta denuo Jus clarum *l.* 4. §. 1. *ff. De castrensi peculio*; quoad posteriora vero absque consensu Parentis nil agere possunt in eiusdem præiudicium iuxta *Leg. ult.* §. 5. *C. De bonis, quæ liberis*. Videatur Franciscus Schmier *li.* 3. *Jurisprudentiæ*. *Tract.* 3. *c.* 1. §. 3. *

Additio II.

* CONCL. III. Uxores viventibus adhuc suis maritis quoad illa bona, respectu quorum nullo modo, neque quoad administrationem dependent a suis maritis, possunt libere in vivis contrahere. Ita sub his terminis Communis, patetque ex paritate dictorum in conclusione præcedenti. Ratio principalis est: quia respectu talium Bonorum plenum habent Dominium; dummodo cæteroquin ex *Tract.* 7. *dist.* 4. *q.* 2. recolligatur, quotuplicia sint Bona uxorum, & simul reflectatur ad privilegium, quod in contrahendo habent mulieres vi Senatus consulti Velleiani, de quo infra hoc Tract. *dist.* 4. *q.* 1. *Additione post n.* 9. *

26. CONCL. IV. Pupillus pubertati proximus, ac Minorennis potest quidem sine auctoritate Tutoris vel Curatoris contrahere in suum commodum, non tamen in suum incommodum seu præiudicium, ita ut civiliter obligetur. Ita communis, & habetur expressum *Instit. de auctorit. tutor.* ibi: *Si quid dari sibi stipulentur, non est necessaria Tutoris auctoritas; quod si aliis promittant pupilli, necessaria est Tutoris auctoritas. Namque placuit, meliorem quidem suam conditionem licere eis facere etiam sine Tutoris auctoritate, deteriorem vero non aliter, quam cum Tutoris auctoritate.* Unde, ut ait Glossa ibidem, *Contractus claudicat quandoque.*

27. Infertur proinde, quod celebrato emptionis contractu Pupillus, sine Tutoris consensu emens, non possit actione civili compelli invitus ad standum contractui, & solvendum pretium emptionis: ipse tamen Pupillus, si contractui stare velit, potest actione civili cogere venditorem ad tradendam sibi mercem pro constituto pretio. In quo proinde casu claudicat Contractus, ut dictum.

28. Insuper infertur cum Laymann *lib.* 3. *tract.* 4. *c.* 9. *n.* 10. & aliis, quod, si Pupillus, vel Minor habens Curatorem (secus dicendum, si hic Curatorem non habeat) quidpiam ludendo perdidit, aut alio Contractu promisit, id solvere non teneatur, sed possit se exceptione Legis Civilis defendere, nisi Minor se soluturum iurasset. Quod si vero Pupillus, vel Minor solvit creditori, potest is tuta conscientia rem retinere, donec ab eo repetatur per beneficium Legis talem repetitionem concedentis; cum hic saltem obligatio naturalis interveniat, quæ ex Jure Gentium per consensum oritur.

29. Dicitur notanter: *cum hic saltem obligatio naturalis interveniat*. Nam etsi Pupillus pubertati proximus, ac Minorennis non obligetur civiliter, si contrahat sine Tutoris vel Curatoris auctoritate, nihilominus obligatur naturaliter, ac in Foro conscientiæ: quamvis huiusmodi obligatio naturalis sit aliquo modo inefficax, utpote quæ per exceptionem ex beneficio Legis Civilis non compellentis Pupillum ad solutionem, elidi potest, adeo, ut neque in Foro conscientiæ solvere teneatur, nisi quatenus locupletior factus est; prout observat Lessius *lib.* 2. *c.* 17. *n.* 61. Sanchez *l.* 6. *de matrim. disp.* 38. *n.* 21. Layman *n.* 7. Sannig *dist.* 11. *de Justitia qu.* 3. *n.* 9. Communior Doctorum, etsi nonnulli dissentiant. Ratio autem, cur oriatur obligatio naturalis, donec per exceptionem Legis elidatur, illa est: quia hic vere intervenit consensus Pupilli, vel Minorennis; atqui ex consensu oritur obligatio naturalis *l. Stichum.* 95. §. *Naturalis ff. De Solution.* ergo.

30. Intellige dummodo Pupillus sit pubertati proximus: nam, cum Pupillus infantiæ proximus vix ullum intellectum habeat, ideo Jura omnem ex parte eius obligationem tollunt; de quo proin Pupillo intelligendus est textus *l. Pupillus* 59. *ff. de oblig. & action.* ibi: *Pupillus mutuam pecuniam accipiendo, ne quidem jure naturali obligatur.* cum concordantiis.

Additio.

* Idem ait cum Sanchez la Croix *l.* 3. *part.* 2. *n.* 682. tenendum esse de prodigo habente Curatorem, cui specialiter a Judice interdicta est administratio Bonorum: nam & talis absque Curatoris auctoritate contrahens facit contractus irritos, neque transfert dominium *L. Is cui bonis.* 6. *ff. de verb. oblig.* Hinc, qui cum tali prodigo contraxit, v. g. ludendo lucratus est ex ipsius pecuniis, tenetur in conscientia etiam ante

ante sententiam Judicis restituere, quamvis prodigus non repetat, neque poterit secum contrahentem cogere ad servandum contractum. Ita la Croix *loc. cit.* & ratio est: quia talis, cui administratio specialiter interdicta est, in odium prodigalitatis omnino inhabilitatur ad similia. *

31. CONCL. V. Pupillus, & multo magis Minorennis cum consensu & auctoritate Tutoris, vel Curatoris potest valide contrahere, & sic contrahens obligatur tam civiliter, quam naturaliter. Ita communis; & habetur *l. Impuberes ff. de auctoritate & consensu Tutorum*.

Additio.

* Ubi tamen, si agitur de eorum Bonis immobilibus, vel mobilibus pretiosis, præter auctoritatem Tutoris, vel Curatoris insuper intervenire necesse est aliquod decretum Judicis, ut exinde Pupilli vel Minores adhuc securiores existant, ne in bonis suis notabile damnum patiantur *L. 22. c. de administratione Tutorum, & Curatorum*. Quod si tales (uti subjungit Pichler in Epitome Juris Canonici *l. 1. tit. 35. num. 8.*) disponant per Testamentum, vel Professionem Religiosam, illud decretum Judicis non requiritur; quia pro tempore mortis vel Religiosæ Professionis aliunde prædicti exuuntur quoad suam personam omnibus Bonis temporalibus, itque cessat apud eos finis Legis, ne nimirum cum damno priventur suis Bonis. *

32. Quæres, quæ sit differentia inter Tutorem & Curatorem? Resp. eos differre potissimum in sequentibus. Siquidem Tutor datur usque ad tempus pubertatis ad tuendam præcipue personam Pupilli, secundario autem ad bona ejus administranda: secuta pubertate Tutela finitur: Curator autem pueris, & puellis puberibus datur usque ad vigesimum quintum annum potissimum, ut bonis eorum præsit, seu administrator existat. Deinde Tutor impuberi, etiam invito dandus est: sed Curator puberi non datur, si est invitus; & tunc puber per seipsum valide contrahere potest, & contrahens obligatur tam civiliter, quam naturaliter, nisi in casu, quo graviter læsus est, eidem subveniatur per beneficium restitutionis in integrum, juxta dicenda *qu. seq.*

33. Quæres ulterius, quid sit obligari civiliter, & naturaliter? Resp. *Obligatio civilis* dicitur ea, quæ aut legibus constituta, aut certo Jure Civili comprobata est. *Obligatio naturalis* vero, quæ ex Jure Gentium per consensum oritur. Hinc ille dicitur *obligari civiliter*, qui in Foro externo, ac Civili conveniri potest. *Naturaliter* vero *obligatur*, qui ex Jure Gentium obligatus existit, ac proinde saltem in Foro conscientiæ tenetur, nisi beneficio Legis Civilis, seu per rescissionem actus ope Judicis factam a tali obligatione naturali liberetur.

34. Porro obligationis naturalis plures sunt effectus, quorum primus, isque præcipuus est, quod creditori jus tribuat accipiendi, ac retinendi, si, quod naturaliter ipsi debitum est, nulla opposita exceptione solvatur: & hic est effectus principalis, & inseparabilis ab obligatione naturali. Secundus obligationis naturalis effectus est, quod impediat debiti soluti repetitionem. Tertius, quod tribuat cuipiam jus exceptionis, & compensationis. Et quartus, quod in obligatione naturali possit accedere fidejussor. Verum hi tres posteriores effectus obligationis naturalis quandoque ex dispositione juris communis separantur, ac præsertim in Pupillis, & Minoribus, si sine Tutoris vel Curatoris consensu sese cuipiam obligent, Layman *lib. 3. tract. 4. c. 9. n. 9.* & alii.

QUÆSTIO IV.

De restitutione in integrum, & quibus competat?

SUMMARIUM.

35. *Restituere in integrum, quid?*
36. *Beneficium restitutionis, in quibus casibus conceditur?*
37. *Conceditur omnibus ætate minoribus.*
38. *Excipiuntur aliqui casus.*
39. *Beneficium restitutionis in integrum competit Ecclesiis &c.*
40. *Debet peti intra quadriennium.*
41. *Quadriennium hoc quando incipiat?*
42. *Præsertim si Prælatus Ecclesiæ male alienans diutius vixit.*
43. *Beneficium restitutionis in integrum, quibus aliis competat?*

35. Restituere *in integrum* idem est, ac reducere aliquem in eum statum, in quo erat ante læsionem *arg. l. 1. c. de sententiam passis*. Nam ob æquitatem naturalem, ac Jure communi sic disponente Judex certis hominibus in contractu, vel alia actione graviter læsis, aut deceptis cognita causa subvenit restituendo eos in integrum: sic enim Minorennis, videns in aliquo contractu se graviter fuisse læsum, si petat intra debitum tempus, ut reponatur in eo statu, in quo fuit ante læsionem, Judex beneficio restitutionis in integrum eidem subvenit, ipsumque ponit in suo pristino statu.

36. Conceditur autem hoc beneficium restitutionis tunc solum, quando læsio est notabilis: nam si læsio sit duntaxat modica; tunc extraordinarium hoc auxilium tribuere non convenit, ut dicitur *l. Scio ff. de integrum restit.* & alibi. Siquidem juxta illud tritum axioma: *De minimis non curat Prætor*; vel ut Glossa *cit. l. vers. Summam.* loquitur: *De minimis non curandum*. Insuper beneficium restitutionis in integrum, utpote quod est remedium extraordinarium, non conceditur, si aliud remedium suppetat contractum revocandi, *text. clar. l. In causæ 16. ff. de Minoribus*. His prænotatis, sit

37. CONCL. I. Beneficium restitutionis in integrum conceditur omnibus ætate minoribus (id est, qui vigesimum quintum ætatis annum needum compleverunt) si ex contractu, vel quasi contractu graviter prudentum judicio læsi sunt. Ita habetur *L. 1. & seqq. ff. de Minor. viginti quinque annis*. Ratio hujus constitutionis est: quia fragile est, & infirmum hujus ætatis consilium, & multis captionibus suppositum, multorumque insidiis expositum; unde istud extraordinarium auxilium eisdem Prætor pollicitus est, prout ibidem loquitur textus. Et quidem hæc conclusio intelligenda est, quamvis ejusmodi contractus fuerit initus cum Patris, vel Curatoris consensu, imo etiam Judicis decreto interveniente: adhuc enim beneficio restitutionis locus erit. *L. 2. c. Si Tutor; vel Curator intervenerit*, cum concordantiis.

38. Excipiuntur tamen aliqui casus a data regula. I. Si talis post expletum vigesimum quintum ætatis annum factus major ratificet ea, quæ in minori ætate cum Tutoris, vel Curatoris consensu egit, tunc enim beneficium restitutionis petendæ perdit. *L. 1. & 2. C. Si major factus &c.* II. Si minor pubertate jam adepta contractum a se initum juramento sponte facto confirmavit, *l. Sacramenta puberum. C. Si adversus venditionem*. Omittuntur nonnullæ aliæ limitationes minus ad propositum attinentes.

39. CONCL. II. Beneficium restitutionis in integrum competit insuper Ecclesiis, aliisque locis piis. Ita habetur clare in Jure Canonico *tit. De in integrum restit.* per plura Capitula: siquidem Ecclesia fungitur jure minoris. Quod si vero personæ Ecclesiasticæ in propriis juribus, aut bonis suis patrimonialibus, aliisve privatis læduntur, non competit eis beneficium restitutionis: quia cessat tunc communis favor Ecclesiæ.

40. CONCL. III. Ad petendam restitutionem in integrum ex quacumque causa hodie conceditur continuum quadriennium. Ita habetur expresse *L. ult. C. de temporibus in integrum restitutionis*, & tenent Doctores communiter.

41. Circa quod notandum, quod quadriennium istud in restitutione Minorum inchoetur primum ab ætate legitima, seu a primo die exacti vigesimi quinti anni, cessante tamen alio impedimento. In restitutione vero Ecclesiæ, aliorumque piorum locorum incipit dictum quadriennium a tempore factæ læsionis; sicuti constat ex *c. Ecclesiæ. De restit. in integrum in 6.*

42. In-

42. Intellige: *Nisi prævaricationis, vel fraudis manifestæ probetur super hoc intervenisse commentum, aut alia rationabilis causa subsit, quæ Superiorem movere debeat ad idem beneficium concedendum;* prout limitatur *cit. c. Ecclesia.* Ubi proinde Glossa V. *Causa*, & Fagnanus *c. Requisivit. n. 14. de restitut. in integrum*, post Abbatem, & alios inferunt, posse concedi Ecclesiæ beneficium restitutionis etiam post quadriennium, si Prælatus male alienans (hoc est, cum gravi damno Ecclesiæ) tanto tempore vixit: nam hoc quadriennium non currit, quamdiu vivit Prælatus, qui male alienavit, *arg. c. Si sacerdotes. 16. q. 3.* Ratio hujus esse videtur: quia Prælatus ille non facile revocabit factum suum; & sic Ecclesia, quantum ad propositum, tunc censetur carere legitimo defensore, ut proinde justa causa subsit eandem restituendi post quadriennium.

43. Pro complemento hujus Quæstionis sciendum, quod Respublica quoque jure Minorum gaudeat, adeoque auxilium restitutionis implorare possit. *L. 4. C. Quibus ex causis majores &c.* ubi dicitur, quod Respublica æquipararetur minori, & ideo habeat beneficium restitutionis in integrum. Idque extendunt Doctores primo ad Principem, tanquam caput Reipublicæ. Deinde ad Universitatem Studiosorum, cum in ea non pauci, imo plerique minorennes reperiantur. Tertio ad Vicos communitatem habentes. Tandem idem beneficium quandoque conceditur rudibus, ut rusticis, mulieribus &c. prout amplius declarant Canonistæ.

DISTINCTIO II.

De Contractibus Gratuitis.

QUÆSTIO I.

De Promissione eiusque Obligatione.

SUMMARIUM.

1. *Ratio Ordinis.*
2. *Promissio, quid?*
3. *Quomodo differat a Proposito.*
4. *Propositum non servare an sit peccatum?*
5. *Promissionis quanta sit obligatio?*
6. *Loquendo de Promissione proprie dicta.*
7. *Excusantur multæ Promissiones a mortali, cur?*
   (*a*) Dist. 1. n. 13.
   * *Notabile Corollarium.*
8. 9. 10. 11. 12. *Promissio variis modis obligare desinit.*
   (*b*) Tract. 6. dist. 2. n. 23.
   * *Specialia de triplici Promissione in particulari.*

1. PRÆMISSIS illis, quæ concernunt Contractus in genere, pergendum ad explicandos Contractus in specie, ordiendo a Contractibus gratuitis seu lucrativis, qui ex una solum parte obligationem inducunt, sive, in quibus nihil rependitur: ut est Promissio, Donatio, Commodatum, Precarium, & Depositum. Et quidem incipiendo a Promissione, sit

2. CONCL. I. *Promissio* est spontanea & deliberata fidei obligatio, facta alteri de re quapiam bona, & possibili. Ita in re communis. Et hujusmodi Promissio tunc fit, quando quis sponte, & liberaliter, atque animo sese obligandi, & quidem deliberate pollicetur alteri quidpiam dare, vel facere, quod honeste potest. Dicitor primo, quod promissio fit *de re quapiam bona:* siquidem ut habet *Regula 69. Juris in 6. In malis promissis fidem non expedit observari:* idque intelligendum, etiamsi Promissio sit juramento firmata: nam *non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum. Reg. 58. Juris in 6.* Et additur, *& possibili:* quia *nemo potest ad impossibile obligari*, juxta *Reg. 6. Eod.*

3. Dicitur ulterius, *obligatio fidei:* per quod Promissio differt a Proposito; nam Promissio est actus, quo quis se alteri obligat ad aliquid dandum, vel faciendum iuxta proxime dicta, & explicatur per verbum, *promitto me facturum, aut daturum hoc, vel illud.* Econtra Propositum, licet sit firmum ac deliberatum, ex se nullam inducit obligationem: concipitur enim sine actuali obligatione, ac explicatur per verbum, *faciam, dabo*, &c. sed non intenditur obligatio.

4. Infertur proinde, quod, si quis Propositum utcumque firmum non servaverit, peccati propterea reus non sit, cum nulla se obligatione constrinxerit: ut puta, si quis proposuit ieiunare, dare eleemosynam, aut certas preces persolvere. Intellige, nisi quis aliunde sit obligatus ad tale quid faciendum, aut nisi id fiat ex inordinata passione, gravi socordia, vel negligentia. Quinimo Layman *lib. 3. n. 16.* post Lessium *lib. 3. cap. 1. n. 49.* in tali inordinata bonorum Propositorum mutatione agnoscit peccatum incoostantiæ, ex genere suo veniale, cum sit quædam inordinatio mentis, quod bene consultatum, iudicatum & acceptatum est, leviter & sine ulla rationabili causa derelinquere.

5. CONCL. II. Promissio proprie dicta, si sit legitime facta, & ab altero acceptata, ex genere suo obligat ex Justitia, & sub peccato mortali, nisi rei promissæ parvitas excuset. Ita Doctores communiter. Unde illud vulgatum dictum: *Omne promissum cadit in debitum, arg. c. Qualiter, de Pactis*, ibi: *Studiose agendum est, ut ea, quæ promittuntur, opere compleantur*, & alibi. Ratio est: quia promittere proprie loquendo non est utcumque verum dicere, sed simul astringere alteri fidem suam.

6. Dicitur, *Promissio proprie dicta:* siquidem præsens Conclusio solum procedit, si quis vere promittat animo se obligandi: nam si absque animo obligandi se facta sit Promissio, non tenetur vi illius quis adimplere promissum, eo quod revera non fuerit Promissio proprie dicta, cum deficiat voluntas se obligandi.

7. Et hinc infert Sanchez *lib. 1. de Matrim. disp. 5. n. 25.* quod plurimæ Promissiones excusari possint a mortali: quia per eas non intendunt homines se obligare præcise, sed ex quadam benevola honestate; vel ignorant tantam ex simplici Promissione consurgere obligationem, existimantes, solum se obligari ad suum tuendum honorem. Unde in proverbium abiit, *Verba urbanitatis minime obligare.* Hæc ille. Veruntamen hoc intelligendum; secluso alio damno proximi: alioquin haberent locum dicta superius (*a*) de cæteris ficte contrahentibus.

Additio.

* Notent sibi ultima huius numeri verba illi Pseudo-liberales promittentes, qui ad alterum honorandum e. g. ad Natalem ipsius nescio quot Missas offerunt, interne tamen nil minus, quam promissum servare cogitant: ponamus enim, quod alii, qui has obligationes acceptant, sint ex voto, vel ex stipendio obligati ad aliquot Missas legendas, & hi propter tales oblationes onus celebrandi in istos promittentes transferant, certe exinde, sive propter oneris translationem, sive ob damnum alias emergens tenentur in simili casu sub gravi peccato easdem celebrare, aut celebrari facere, quamvis ficto animo vel præcise ex quadam benevola honestate, aut solo titulo fidelitatis obtulerint. Nec eximit tales a gravi peccato doctrina Molinæ & Cardinalis de Lugo, qui cum Sporer *Tract. 6. in Decalog. cap. 2. sect. 2. n. 69.* sentiunt, si promittens liberaliter voluerit se simpliciter obligare etiam in re notabili, non tamen cogitaverit, vel se determinaverit, ex qua virtute, aut an graviter, vel leviter? quod tunc stante tali dubio solum venialiter ex virtute fidelitatis obligetur promittens, nam hæc doctrina saltem tunc non subsistit, quando alter, cui fit promissio, habet obligationem gravem, & eandem promittens externe in se suscipit, cum propter talem fictam oneris in se susceptionem sit causa notabilis damnificationis & omissionis rei graviter obligantis. *

8. CONCL. III. Promissio valida variis modis obligare desinit. Ita communis, idque patet inductione. Et I. Cessat Promissio obligare propter condonationem Promissarii, potentis condonare: nam quilibet suo juri renunciare potest. II. Cessat obligare Promissio per mutationem objecti, si videlicet res pro-

missa fiat interim impossibilis, illicita per leges, damnosa vel inutilis Promissario, in cujus utilitatem, commodum & gratiam facta est Promissio.

9. III. Cessat obligare Promissio propter supervenientem sine sua culpa talem mutationem status rerum, ut judicio prudentum (quod ex qualitate rei promissæ, & ipsarum personarum formandum est) censeatur Promissor talem eventum non voluisse comprehendere: siquidem ultra ejus intentionem non obligat Promissio. Sic fieret, si quis pauperi promisit centum florenos, & postmodum ipsemet promittens in paupertatem incidat, adeoque iis ad honeste sustentandum se, suamque familiam indigeat. Item si quis puellæ promisit Matrimonium, quæ postmodum fit pauper, multum deformis, aut ab alio corrumpitur, & hujusmodi; prout in simili superius (*b*) dictum est, agendo de Juramento.

10. IV. Cessat Promissio obligare propter ingratitudinem Promissarii (id est, illius, cui facta est Promissio) hæc enim non tantum obligationem Promissionis tollit, sed insuper, si sit gravis, donationem facit revocabilem *cap. ult. De Donationibus*.

11. V. Cessat talis obligatio Promissionis per compensationem, dum videlicet duo sibi invicem quidpiam promiserunt, & alter non vult stare promissis: tunc enim neque prior manet obligatus ad standum suo Promisso.

12. VI. Cessat obligare Promissio ob non subsistentiam causæ principalis: ut si cuipiam intuitu paupertatis quidpiam promisisti, quem postea comperis revera non esse pauperem. Idem dicendum, si intuitu præstationis beneficii ficta erat Promissio remuneratoria, & tamen illud beneficium præstitum non est, sed falso ita existimatum.

Additio.

* Quæres, quid sentiendum sit de tribus sequentibus Promissionibus? *Imprimis*. Si maritus uxori, quam (cum nullas habeat proles) instituit in testamento hæredem, promittat, quod non velit testamentum hoc mutare. *Secundo*. Si is uxori ad mortem decumbenti promittat, quod ea mortua non velit ducere aliam. *Tertio*. Si vivente adhuc sua uxore alicui alteri, absque tamen interventu copulæ carnalis, promittat matrimonium post mortem suæ conjugis ineundum? Respondeo ad I. Talem Promissionem non valere, saltem nisi pacta dotalia per dispositionem inter vivos uxori talem successionem præ vie adpromiserint. Ita Lessius apud la Croix *lib. 6. part. 3. n. 56.* Ratio est: quia de essentia testamenti censetur, ut voluntas testandi sit ambulatoria, relinquendo nimirum testatori jus testandi liberum; rerum autem essentia mutari nequit per pacta privata.

Respondeo ad II. Assecurationem hanc mulieri factam vel esse tantum firmum propositum (nisi forsan fiat omnino animo ficto ob alios fines politicos) vel saltem non obligare ex justitia: imo invalidam censet, si potius saluti expediat ducere de novo uxorem. Ita la Croix *loc. cit.* Vide & applica dicta *num. 6. & 7.*

Respondeo ad III. Promissionem istam esse graviter peccaminosam; cum exinde præbeatur ansa captandæ mortis prioris conjugis. Ita clare habetur *c. Si quis. De eo, qui duxit in matrimonium*; videtur tamen vi textus citati, & juxta Aversam post mortem uxoris præcedentis dictam Promissionem non esse dirimendam, quin saltem adhuc se habeat per modum simplicis promissi, quidquid apud la Croix contradicant Abbas, Alexander & Anchoranus.

QUÆSTIO II.

De Donatione, & variis ipsam attinentibus.

SUMMARIUM.

13. *Donatio, quid?*
14. *Dividitur in mere gratuitam, & remuneratoriam.*
15. *Donatio mortis causa, quæ?*
16. *Potest semper revocari, sicut & Testamentum.*
17. *Donatio inter vivos, quæ, & an revocari possit?*
18. *Hæc ante acceptationem non obligat.*
19. *Censetur acceptari a præsente, & tacente.*
20. *An possit acceptari pro alio, aut pro determinata Ecclesia?*
21. *Donatio ante actualem rei traditionem non dat jus in re.*
22. *Donatio ultra 500. Solidos non valet quoad excessum.*
23. *Per Solidum intelligitur Aureus.*
24. *Declaratur Conclusio.*
25. *Excipitur Donatio ad pias causas.*
26. *Et nonnullæ aliæ Donationes.*

13. CONCL. I. *Donatio*, quæ juxta nominis etymologiam idem est ac *doni datio*, bene describitur cum Scoto 4. *dist. 15. quæst. 2.* quod sit datio rei mere liberalis. Sive, ut alii loquuntur, *Donatio* est translatio dominii alicujus rei per actum mere liberalem in alium facta: & hæc proprie appellatur Donatio.

14. CONCL. II. Donatio dividitur multipliciter. Et imprimis dividitur ipsa in *Donationem mere gratuitam*, cui proxime data definitio convenit: & in *Donationem remuneratoriam*, quæ fit intuitu alicujus accepti beneficii. Deinde in *Donationem absolutam*, seu puram, & in eam, quæ fit sub conditione aliqua, v. g. dono tibi hunc agrum, si Romam perrexeris. Præcipua tamen divisio est illa, qua ipsa dividitur in Donationem inter vivos, & in Donationem mortis causa.

15. *Donatio mortis causa* dicitur ea, quæ fit intuitu mortis, & facta mentione ejusdem: cum nempe quis ita donat, ut, si quid humanitus ei contigisset, haberet is, qui accepit; sin autem supervixisset, is, qui donavit, reciperet. Quod posterius etiam dicendum, si eum Donationis pœnituisset, aut si prior decessisset ille, cui causa mortis donatum est, prout habetur §. 1. *Instit. de Donationibus*.

16. Infertur proinde, quod hæc Donatio mortis causa, sicut & Testamentum, ac quodlibet Legatum quocumque tempore revocari possit usque ad mortem. Neque ad hanc revocationem requiritur alia causa præter liberam voluntatem donantis, vel testantis: siquidem, cum talis Donatio fiat causa mortis, ac sub conditione, *si moriar*, antea semper licet pœnitere. Unde est illud vulgatum axioma inter Juristas: *Ambulatoria est voluntas defuncti usque ad vitæ supremum exitum, l. Quod si. 4. ff. De adimendis legatis.* Sed de Donationibus mortis causa plura *Dist. seq. per totum.* agendo de Testamentis.

17. *Donatio inter vivos* est, quæ fit sine ulla mortis suspicione ex mera liberalitate, & ea mente, ut res donata fiat statim accipientis *arg. L. 1. ff. de Donationibus*. Unde hujusmodi Donatio semel perfecta temere revocari non potest. Dicitur, *temere revocari non potest*: nam ob certas causas, veluti ob ingratitudinem Donatarii (si nempe impias manus in Donatorem injecerit, aut ei graves injurias, seu grave rerum suarum damnum, aut vitæ periculum inferre præsumpserit) Donatio inter vivos per ipsum Donatorem revocari potest, non tamen per ejus hæredem, si ipse Donator tacuit; prout expresse habetur *cap. ult. de donationibus*. & alibi. Et de hac Donatione inter vivos ex professo hic agitur.

18. CONCL. III. Donatio ante acceptationem non parit ullam obligationem, potestque libere revocari etiamsi quis absolute se obligare voluerit. Patet hoc ex dictis *Dist. præc. num. 4. & 6.* nam nullus est contractus, nullumque pactum, donec adsit consensus reciprocus duorum.

19. Notandum tamen cum Sanchez *lib. 1. de Matr. disp. 6. num. 11.* & communiori Doctorum, paucis exceptis, quod Donatio præsenti & tacenti facta jam censeatur ab eo esse acceptata: quia in favorabilibus, *Qui tacet, consentire videtur*, juxta *Regulam 43. Juris in 6.* Imo si Donatio fiat ipsimet Deo, vel ad ejus honorem cuipiam Sancto, valet ea irrevocabiliter, nec opus est ulteriori acceptatione; cum Deus illico acceptet Donationem ad honorem suum factam.

20. Notandum ulterius, quamvis pro alio Promissio.

sionem, aut Donationem nemo possit, regulariter loquendo, acceptare absque speciali eius mandato, seu commissione: id tamen fallere in nonnullis casibus. Siquidem primo, si Donatio fiat determinatæ Ecclesiæ, vel alicui alteri causæ piæ, potest ea a quolibet, etiam homine privato acceptari, dummodo verba ad ipsum dirigantur. Et notanter hoc ultimum additur: quia, si verba nullo modo, neque expresse, neque implicite ad ipsum diriguntur, is non poterit acceptare Promissionem, vel Donationem pro alio; prout ex communi docet Covarruvias *in c. Quamvis. de pactis. in 6. part.* 2. §. 4. *num.* 13. & Lessius *lib.* 2. *cap.* 18. *num.* 49. Nam si verba ad eum nullatenus diriguntur, non intervenit reciprocus consensus, qualis tamen requiritur ad omne pactum, omnemque Promissionem, atque Donationem. Deinde in quibusdam casibus; dummodo verba dirigantur ad ipsum præsentem, potest Pater vel Mater Donationem acceptare pro Filio, Tutor pro Pupillo, Curator pro Minore, Filiusfamilias pro Patre, Servus pro Domino, Monachus pro Monasterio, & alii hujusmodi.

21. CONCL. IV. Donatio mere verbalis ante actualem rei traditionem non dat jus in re, sed ad rem duntaxat. Ita communis: quia, ut dicitur *l. Traditionibus. C. De pactis.* ibi: *Traditionibus, & usucapionibus dominia rerum, non nudis pactis transferuntur.* Unde licet acceptes Donationem verbalem, qua tibi Cajus donat equum absentem, non per hoc acquiris jus in re, ac dominium equi ante traditionem: & hinc, si interea Cajus donet, aut vendat equum alteri, eique tradat, is dominium equi acquirit; tu autem habes actionem personalem in Cajum pro injuria tibi facta ratione iuris ad rem, quod vi Donationis habebas in equo.

22. CONCL. V. Donatio inter vivos ultra quingentos Solidos Jure communi Cæsareo est invalida, nisi accedat insinuatio apud Judicem: sed quoad excessum duntaxat ipsa non valet, simulque certis adhuc casibus exceptis. Ita communis, & habetur expresse decisum *L. penult. C. de donationibus*, & alibi. Et hoc quidem rationabiliter est constitutum, ut obvietur fraudibus nonnullorum, simulque, ne cives cæteroquin locupletes per excessivas Donationes temere factas ad paupertatem redigantur.

23. Porro per quingentos Solidos hodie communiter intelliguntur quingenti Aurei, seu Ducati, qui faciunt mille Imperiales nostrates; nam in Jure Aureus accipitur pro Solido, ita ut septuaginta duo Solidi, seu Aurei faciant unam libram auri, prout sentit Glossa §. *fin. Instit. De pœna temere litigantium.* Ut si quis ultra quingentos tales solidos velit donare inter vivos, opus est, ut Actis publicis intervenientibus talem Donationem insinuet apud Magistratum, & iudicis auctoritas accedat, alioquin ipsa quoad excessum non valebit.

24. Dicitur, *quoad excessum non valebit:* nempe quoad illam quantitatem summæ, quæ excedit quingentos Solidos. Siquidem quoad summam quingentorum Solidorum Donatio illa valebit. *l. Sancimus. C. De donationibus.* Accedit ratio: quia, ut habet *Regula* 37. *Juris in 6. utile non debet per inutile vitiari;* quod communiter intelligitur, quando utile ab inutili separari potest, prout fit in proposito.

25. Additur in Conclusione: *simulque certis adhuc casibus exceptis.* Nam sunt nonnulli casus, in quibus sustinetur Donatio ultra quingentos Solidos. Sic enim primo valet Donatio in quacumque quantitate, etiam sine insinuatione apud Judicem, si facta est Ecclesiæ, vel ad alias causas pias: quia Jus Civile pietatis opera impedire, vel restringere non potest; cum Christi consilium sit *Matth.* 19. *Vade, vende, quæ habes, & da pauperibus.* Dummodo tamen Donatio non sit inofficiosa, id est, talis, quæ liberis legitimam Jure naturæ a parentibus debitam adimat, aut quæ vicissim a liberis indiscrete facta subtrahat parentibus media ad sustentationem necessaria: nam talem Donationem Christus quoque reprobat *Matth. cap.* 15.

26. Deinde valet Donatio etiam ultra quingentos Solidos facta a Principe, vel Principi a privato. Rursum valet eiusmodi Donatio, quæ fit militibus a belli Ducibus ex propriis bonis mobilibus, vel hostium spoliis. Insuper valet Donatio, quæ fit ob causam, ut puta ad militiam, aut nuptias, ad redimendos captivos, & ad ædium destructarum reparationem. Item valet Donatio remuneratoria beneficiorum, ac obsequiorum præstitorum, prout habetur *l. Sancimus* & *l. Si quis pro redemptione. C. De Donationibus* & alibi.

Additio.

* Quinimo loquendo de Foro interno, & ante sententiam Judicis, aut requisitionem Donantis etiam reliquæ Donationes, quingentos Solidos excedentes, in tantum valent, ut eosdem sponte donatos, & extraditos non teneatur Donatarius iterum reddere quoad illum excessum, nisi repetat Donator: repetenti tamen (inquit Christoph. Chlingensperg *lib.* 3. *Instit. Tit.* 7. *q.* 16. *object.* 5.) tenetur in conscientia restituere, sicut & eius hæredibus: intellige, nisi adsit aliqua ex superius allegatis exceptionibus. *

APPENDIX.

De variis Donationibus in specie.

SUMMARIUM.

* *De Donationibus, quas Parentes faciunt suis liberis. Addit. I.*
* *An sint computandæ in hæreditatem? Additio II.*
* *De Donationibus Sponsorum ad invicem. Additio III.*
* *De Donationibus, quas ad invicem faciunt Maritus, & Uxor. Additio IV.*
* *Donationibus Episcoporum, Prælatorum &c. ex bonis Ecclesiasticis. Additio V.*

Additio I.

* Quæres I. Quid sentiendum sit de Donationibus, quas parentes faciunt suis prolibus nondum emancipatis? Resp. I. Si hæ Donationes factæ fuerint a matre, avia vel avo materno, firmæ existunt, nec ad libitum revocari valent. Ita cum aliis Molina *Tom.* 1. *de Jur. & Just. disp.* 191. & Sporer *Tract.* 6. *in Decal. cap.* 3. *sect.* 3. *num.* 42. Ratio est: quia nullus textus Juris assignari potest, per quem similes Donationes infirmarentur. Resp. II. Si fiant a Patre tales Donationes, regulariter loquendo, non sunt firmæ, sed ab ipso pro libitu iterum revocari possunt, nisi juramento fuerint confirmatæ. Ita deducitur *ex L.* 3. *C. De inofficiosis donation.*

Dixi: *regulariter loquendo, hæ Donationes non sunt firmæ*: nam patitur hæc regula aliquas exceptiones, ubi similes Donationes firmantur: sic contingit I. Si res donata fuerit Proli a Patre tradita; & per mortem Patris, vel per emancipationem Prolis confirmata. II. Si fuerit Donatio remuneratoria, nimirum in recompensationem aliorum beneficiorum seu extraordinariorum laborum. III. Si fuerit facta ob certam causam, puta Filio ad Nuptias, Filiæ in dotem, vel ad ingressum Religionis; nam similes Donationes nequeunt amplius pro libitu revocari. Vide Sporer *loc. cit.*

Additio II.

Quæres II. An Donationes alicui ex Prolibus factæ, postea Parente mortuo, conferendæ sint cum reliquis bonis relictis in divisionem Hæreditatis? Hæc controversia sæpius jam graves tricas inter Fratres & Sorores ad invicem, mortuis eorum Parentibus, excitavit, aliquibus, qui minus in vivis receperunt, volentibus, ut illi, qui plus acquisierunt, patiantur dictum excessum computari in divisionem Hæreditatis, aliis vero prætendentibus, eum excessum esse gratis donatum a Parentibus adhuc vivis, sicque nec subjacere collationi Hæreditatis. Porro ante resolutionem notandum, quod non moveatur quæstio, si Parens ipsemet expresse se declaraverit: nam si is tempore Donationis voluerit tales res donatas conferri postea in Hæreditatem, haud dubie sic debebunt conferri; sicuti econtra, si noluerit computari, neque computabuntur in divisionem Hæreditatis, modo aliis necessariis Hæredibus adhuc remaneat legiti-

gitima. Dubium itaque solummodo remanet, quando Parens nihil in testamento, vel ab intestato desuper disposuit. H. N. Resp. I. Si similes Donationes factæ fuerint Filio propter nuptias, aut Filiæ in dotem, vel per modum dotis ob ingressum Religionis, dictæ Donationes mortuo Parente conferendæ sunt in divisionem Hæreditatis, si Parens in vivis aliter expresse non disposuerit. Ita eruitur *ex L. 17. C. De Collationibus*. Resp. II. Si extra specificatas aliæ Donationes, inter vivos factæ, fuerint validæ & firmæ, ex tempore mortis Parentum non sunt computandæ in divisionem Hæreditatis. Ita tuetur Bavariæ Cancellarius Schmid in Commentariis *in Jus Bavaric. Tit. 36. art. 10. num. 16.* Ratio est: quia similes res præsumuntur gratis donatæ absque onere computationis in legitimam, prout recte advertit Schmid *loc. cit.* Sunt autem in specie loquendo tales. *Imprimis*. Donationes remuneratoriæ ob Beneficia præstita, aut extraordinarios labores juxta communem Doctorum. *Secundo*. Equus & arma, quæ subministrantur Filio eunti ad militiam *l. 4. C. Familiæ erciscundæ*. Pariformiter sentiendum de expensis in studia cujusdam Filiorum factis *l. 50. ff. Familiæ erciscundæ*, quoniam armis & apparatui militari æquiparatur apparatus literarius, hocque procedit saltem, si excessus expensarum quoad studia non sit nimius respectu aliorum Liberorum. *Tertio*. Pariter in divisionem Hæreditatis non computantur quotidiana alimenta, & vestimenta liberorum *L. un. §. 2. C. De Contract.* Ratio esse potest: quia hæc causa liberorum communis est, cum omnes vestimentis indigeant, licet forsan per accidens uni plus, quam alteri obvenerit, quod ad evitandas lites non solet inter liberos attendi, nisi excessus patenter foret nimius. Quod si plures similes casus occurrerent, eosdem videre poteris in Jure Bavarico, *Tit. 36. art. 10. ac 14.* & apud Schmid solidissime in id glossantem, vel apud Sporer *Tract. 6. in Decalog. cap. 3. sect. 3. num. 43. & seqq.* *

Additio III.

* Quæres III. Quid statuendum sit de illis Donationibus, quas Sponsi ad invicem faciunt; antequam actualiter Matrimonium contrahant? Resp. I. Si Matrimonium postea contrahatur, ac consumetur, illa pars, cui res antea donatæ fuerunt, easdem pleno jure suas facit. Ita docet Sanchez *lib. 6. de Matrim. disp. 19.* ac probatur ex Jure *arg. L. Si mater & Si a sponso. C. de donat. ante nupt.* Resp. II. Si illa pars, cui res a comparte donata est, ex sua culpa sponsalia non servet, tenetur rem donatam restituere: si vero ex culpa donantis non sequatur Matrimonium, nihil amplius obligatur Donatarius reddere. Ita habetur *textu claro L. Cum veterum. C. de donation. ante nupt.* Resp. III. Si ex nulla culpa donantis, sed v. g. morte, aut professione Religiosa alterutrius sponsorum Matrimonium non fuerit secutum, pariter adstringitur illa pars, quæ rem donatam accepit, iterum restituere *L. Si a sponso.* & *L. Cum veterum. C. de donat. ante nupt.* ubi tamen excipitur Sponsa illa, quæ post Sponsalia accepit a Sponso osculum, vel cum eo exercuit copulam: hæc enim rei donatæ adhuc in simili casu poterit retinere medietatem. *

Additio IV.

* Quær. IV. Quid dicendum sit de Donationibus, quas ad invicem instituunt Maritus & Uxor tempore actualis Matrimonii? Resp. Tales Donationes, regulariter loquendo, non esse firmas, sed posse ad nutum donantis revocari. Ita deducitur *cap. fin. de donat. inter virum & uxorem*. Dixi: *regulariter loquendo;* nam dantur casus excepti, ubi tales Donationes etiam ante mortem donantis firmæ censentur, nec ad eiusdem libitum revocari possunt. I. Si fuerint factæ remunerationis causa ob alia obsequia a consorte præstita, dummodo inter obsequia & remunerationem sit aliqua proportio seu æqualitas. Ratio est: quia sic coniuges magis stimulantur ad obsequia extraordinaria sibi invicem præstanda *arg. L. 1. & L. 27. ff. de donat.* II. Si factæ fuerint inter Principes & Comites Sacri Romani Imperii. Sanchez *lib. 6. de Matrim. disp. 8. num. 1.* III. Si inter alias personas coniugatas fuerint res donatæ exigui pretii. Barbosa *in cap. fin. de donat.* IV. Si fuerint Donationes mutuæ, saltem quando una non excedit notabiliter alteram. *L. 7. §. 2. ff. de donation.* V. Demum firmantur etiam aliæ Donationes per ipsam mortem donantis coniugis, si non excesserint 500. solidos. Quod si vero dictam summam excessissent, per solam mortem non firmarentur, nisi tales Donationes iterum in Testamento vel Codicillo repetitæ fuissent. *L. 25. C. donat. inter vir. & uxor.* ac Chlingensperg, *lib. 2. Instit. Tit. 7. q. 13.* Alias exceptiones vide in Jure Canonico *lib. 4. Decret. Tit. 20. §. 1.* hic positæ sunt communiores. *

Additio V.

* Quæres V. Quid resolvendum sit circa illas Donationes, quas ex Bonis Ecclesiasticis faciunt Episcopi, aliive Prælati Ecclesiarum, seu Monasteriorum, & eorum Administratores? Ante responsionem Not. I. Quod hic non sit sermo de Bonis Ecclesiasticis Mensæ, vel honestæ sustentationi Prælatorum (si quæ talia sint) incorporatis; nam quod de illis æque ac alii possint libere disponere, inter DD. convenit, dummodo bene notetur, quod teneantur superflua erogare in causas pias.

Notand. II. Quod neque instituatur in præsenti Quæstio de Bonis ipsius Ecclesiæ immobilibus vel mobilibus pretiosis; nam quod ad alienationem horum præter gravem causam requiratur etiam consensus Capituli, patet ex Titulo Juris Canonici *c. 1. De rebus Ecclesiæ alienandis*. Dubium itaque solummodo movetur circa mobilia quoad Donationes moderatas H. N.

Resp. I. Episcopi, aliive Prælati Ecclesiastici possunt de Bonis Ecclesiæ mobilibus facere Donationes respective modicas, ac moderatas, maxime si fuerint remuneratoriæ, vel procedant ex causa pietatis, eleemosynæ, aut misericordiæ. Probatur ex sensu contrario: quia *c. 2. de donationibus*, solum prohibentur *Donationes graves, &c. magni momenti:* & certe alias; præsertim apud monasteria non evitabitur gravis murmuratio, & avaritiæ suspicio.

Resp. II. Religiosi extra monasterium degentes, & acquirentes cum licentia Superiorum Beneficium cum libera administratione, possunt de redditibus Beneficii donare, ut alii Clerici Beneficiati; cum habeantur instar aliorum a Superioribus suis non restricti, uti supponitur.

Resp. III. Si tamen eorum, vel aliorum Monasteriorum Officialium potestas a Superioribus sit limitata, tenentur se huic limitationi conformare iuxta laudabiles consuetudines, & consensum Superiorum saltem prudenter interpretativum. Videatur de hoc Auctor in Jure Canonico. *lib. 3. Decr. Tit. 24.*

QUÆSTIO III.

Quid sit Commodatum, Precarium, & Depositum?

SUMMARIUM.

27. *Commodatum, quid?*
28. *Quomodo differat a Locatione,*
29. *Pignore, & Deposito, ac Mutuo?*
   * *Ad quid teneatur utens re commodata?*
30. *Precarium, quid?*
31. *Depositum, quid?*
32. *Depositarius re deposita utens sine licentia, peccat.*
33. *Limitatur Conclusio.*
   * *Et subjungitur notabile quæsitum duplex. Addit. I. & II.*

27. CONCL. I. *Commodatum est alicujus rei ad aliquem specialem usum gratuito facta concessio*. Ita Glossa *c. un. V. Commodatum. De commodato*, estque in re communis. Ubi tamen notandum: quod hic commodatum definiatur, prout sumitur pro contractu: subinde enim Commodatum accipitur etiam pro ipsa re commodata. Et quidem is, qui rem suam alteri commodat, dicitur *Commodator*, seu *Commodans*: qui vero accipit rem ab alio sibi commoda-

modatam, appellatur *Commodatarius:* & idem dicendum de Depositario, Mutuatario, & hujusmodi terminis.

28. Dicitur imprimis in data definitione, *alicujus rei:* intellige, sive ea immobilis sit, ut puta domus, aut stabulum, sive mobilis, præsertim quæ usu non consumitur, licet minuatur, seu alteratur, ut equus, vestis, vasa &c. hæc enim omnia commodari possunt *L. 1. ff. Commodati.* Et additur, *gratuito facta concessio:* in hoc siquidem differt Commodatum a Locatione, uti fusius videri poterit in Jure Canonico *lib. 3. Decret. Tit.* 18. ubi etiam plura notabilia circa Locationem, emergente aliquo casu invenientur; uti & illud, quod res tunc proprie intelligatur commodata, si nulla mercede accepta cuipiam utenda traditur, alioquin mercede interveniente locatus usus rei videatur. *Gratuitum enim Commodatum esse debet.* uti notatur §. *Item. Instit. Quibus modis re contrahitur obligatio.*

29. Dicitur ulterius, *ad usum:* in hoc quippe Commodatum differt a Pignore, & Deposito, quorum usus non conceditur: nam si Creditor pignore, vel Depositarius re deposita, Domino invito utatur, furtum committit, §. *Furtum autem fit. Instit. De obligationibus, quæ ex delicto &c.* Deinde per hoc differt Commodatum a Mutuo, utpote in quo rei datæ dominium transfertur, in Commodato vero solus usus dominio, aut possessione penes Commodantem remanente. Additur vero, *ad aliquem specialem usum:* non enim licitum est uti re commodata ad alium usum, quam ad quem concessa est, *arg. cap. un. de commodato.* ibi: *Nisi post usum expletum, cujus gratia res fuerat commodata.* & alibi.

Additio.

* Porro, qui utitur re commodata, tenetur ad sumptus ordinarios circa eandem, e. g. obligatur præbere pabulum equo commodato, vel soleis ferreis, si deficerent, instruere: non tamen tenetur ex propriis ad sumptus extraordinarios v. g. ad expensas pro equo ægroto iterum sanando, aut pro redimendo, si equus ille citra culpam fuerit captus ab hostibus. Ita ex Cardinali de Lugo la Croix *lib. 3. part. 2. n.* 821. *

30. CONCL. II. *Precarium est, quod precibus petenti utendum conceditur, quamdiu is, qui concessit, patitur.* Ita habetur *L. 1. ff. de precario*, estque communis. Unde Precarium ferme convenit cum Commodato, cum utrumque gratis fiat; differt tamen a Commodato in hoc, quod Commodatum fiat ad certum tempus, vel certum usum, ita ut antea res commodata a Domino repeti non possit, eo autem finito restituenda sit, quamvis non repetatur; *cum dies statuta pro domino interpellet. cap. ult. de locato.* & alibi. Econtra Precarium quocumque tempore revocari potest: nam, qui precario concedit, sic dat, quasi tunc recepturus, cum sibi libuerit *cit. L. 1. ff. de precario.* Intellige, dummodo non statim revocetur sine cogente necessitate, ne frustra, & illusorie concessum videatur, ac beneficium alicui præstitum, ipsi damnosum existat.

31. CONCL. III. *Depositum est, quod custodiendum alicui datur.* Ita habetur *L. 1. ff. Depositi.* Et quidem Depositum regulariter fit gratia solius deponentis; nulla mercede data vel promissa: alioquin si pro custodia rei detur merces, jam hoc casu Depositum transibit in contractum Locationis & Conductionis; cum Depositarius accipiens mercedem, censeatur operas suas ad rem custodiendam alteri locasse, ut dicitur *cit. L.* §. *Si vestimenta.* 8. *ff. Depositi.*

32. CONCL. IV. Si Depositarius re deposita sine expressa, vel rationabiliter præsumpta Domini licentia utatur, aut ipsam alienet, peccat, & furtum committere censetur. Ita habetur *l. Si sacculum ff. Depositi.* & §. *Furtum autem fit 6. Instit. de obligationibus, quæ ex delicto nascuntur*, cum concordantiis. Ratio est: quia usus rei non est ipsi concessus, sed tantum res ipsa; ut eam custodiat.

33. Additur tamen, *sine expressa, vel rationabiliter præsumpta Domini licentia;* Siquidem quando Depositarius bona fide existimat, Domino id non displicere, si utatur re deposita, jam non peccabit utendo, nec furti actione tenebitur, idque multo magis dicendum, si Dominus expressam utendi licentiam concesserit. Addit Lessius *lib. 2. cap. 27. num.* 5. quando depositum est res usu consumptibilis, v. g. triticum, vinum &c. & Depositarius certus est, se quando depositum repetetur, paratum habiturum, aliud ejusdem mensuræ & bonitatis, tunc non fore peccatum, saltem mortiferum, & uti Deposito, & illud alienare: quia nullum incommodum taliter irrogatur deponenti; unde is rationabiliter censetur non esse invitus.

Additio I.

* Quæres I. An, si quis ex præsumpta licentia usus fuerit re deposita ipso usu consumptibili, teneatur postea deponenti eandem in simili specie reddere, vel num sufficiat, si restituat pretium, quo res deposita tempore usus æstimabatur? Casus potest esse sequens. Cajus rusticus tempore belli deposuit apud Hospitem 10. scaphas frumenti; cum tamen successu temporis immineret probabile periculum, ne totum frumentum, si diutius reservetur, ex integro corrumpatur, prædictus Hospes alias pro se suaque familia indigens frumento, illud sibi applicat. Cessante hostium insultu sequitur annus valde sterilis, & schafa frumenti constans antea quinque, ascendit in pretio ad decem florenos. Quæritur ergo, an Hospes satisfaciat conscientiæ suæ, si Rustico pro qualibet ex decem scaphis frumenti consumpti det quinque florenos, prout tempore, quo acceperat, qualibet scapha æstimabatur, vel num potius obligetur quamlibet scapham 10. florenis emere, & sic in specie deponenti decem scaphas restituere? Respondeo, esse in simili casu attendendum, num quis illam rem depositam ex præsumpta deponentis licentia voluerit sibi comparare titulo emptionis, vel titulo mutui? si titulo *emptionis*, satisfacit, dum reddit pretium, quo tempore usus illa res æstimata fuit; quæ emptio & venditio referat pretium rei emptæ ad tempus contractus; econtra vero, si titulo *mutui* accepit, obligatur in specie similem rem (id est, quoad casum præsentem 10. scaphas frumenti) restituere: nam in mutuo non pretium rei, sed eadem res & specie & bonitate restitui debet, uti clare colligitur ex *L. 3. ff. de rebus creditis.* ac præter alios sic sentiunt Layman *lib. 3. Theolog. Moral. Tract. 4. cap.* 15. & Sporer *Tract. 6. in Decalog. cap. 4. sect. 1. n.* 7. Habet tamen talis Depositarius, qui titulo mutui rem depositam accepit, etiam hanc utilitatem, ut, si interea similis res in pretio non cresceret, sed potius decresceret; adhuc satisfaceret restituendo eandem specie, puta in præsenti decem scaphas frumenti, etsi longe minori pretio comparatas: qualiter non posset facere, si titulo emptionis comparasset, sed deberet reddere pretium in eo valore, quo res deposita tempore emptionis æstimabatur. *

Additio II.

* Quæres II. An, si quis, eo quod sibi a deponente aliunde ex justitia quidpiam debeatur, titulo compensationis usus fuerit pecunia deposita absque licentia deponentis, teneatur eandem iterum restituere deponenti? Respondeo affirmative saltem in Foro externo; ubi (nisi ostendere queat, quod ipsemet pro conservando deposito expensas tales facere debuerit, *arg. L. In rebus.* 18. §. 4. *ff. Commodati.*) ad restitutionem deponenti faciendam condemnabitur, quia jus suum, quod reciproce prætendit, debuisset alia via apud Judicem quærere. Ita satis clare habetur *cap. 2. de deposito & Leg. Si quis. C. Depositi.* Ex quo deducitur, quod multo minus Depositarius possit Creditori deponenti, quamvis requisitus ab eo, propria auctoritate ex deposito aliquid tradere Titulo recompensationis; uti ex Lugone, & aliis advertit la Croix *lib. 3. part. 2. n.* 831. deducitur a fortiori ex Juribus supra citatis. *

QUÆ-

QUÆSTIO IV.

Ex qua culpa teneatur Commodatarius, Depositarius, & huiusmodi, si res commodata, deposita &c. apud ipsum pereat?

SUMMARIUM.

34. *Culpa aliter accipitur apud Juristas, quam Theologos, & quomodo?*
35. *Culpa juridica seu civilis, Casus, & Dolus quid?*
36. *Culpa juridica triplex. Lata, quæ æquiparatur Dolo, Levis, & Levissima, quæ?*
37. *Commodatarius, aut Depositarius non tenetur de casu fortuito.*
38. *Nisi aliter fuerit conventum.*
39. *Aut is fuerit in mora reddendi.*
40. *Vel nisi casus sua culpa acciderit.*
* *Quid sentiendum, si acciderit culpa Nuntii intermedii?*
41. *Spectando Jus naturale, quisnam teneatur de damno dato in re alterius?*
42. *Secundum Leges humanas, tenetur Commodatarius de culpa levissima, Depositarius solum de dolo, cur?*
43. 44. 45. *Tres Regulæ, quantum ad Propositum.*
46. *An datæ Regulæ obligent in conscientia ante sententiam Judicis?*
47. *Loquendo de damno ex culpa levi, vel levissima in contractibus dato, communior affirmat.*
48. *Verum sententia negativa non est improbabilis.*
49. *Quid, si dubitetur, an culpa tua damnum acciderit?*
50. *Depositarius, vel Commodatarius, an possit salvare res proprias omissis alienis, si non potest utrasque?*
51. *An salvando alienas pretiosiores, possit petere compensationem?*
* *Quid sentiendum, si res aliqua fuerit deposita apud Religiosum inscio Monasterio?*

34. ADVERTENDUM quoad propositum, quod culpa aliter accipiatur apud Juristas, aliter apud Theologos: siquidem apud Theologos culpa idem est, ac peccatum, sive id mortale sit, sive veniale: apud Jurisperitos vero culpa idem est, ac omissio alicuius diligentiæ; unde sequitur quodpiam damnum proximo. Et potest facile contingere, quod huiusmodi culpa iuridica seu civilis sit homini involuntaria, & omni peccato coram DEO vacet: veluti si ex naturali oblivione librum tibi commodatum in publico loco reliquisti, unde sequitur eius amissio, culpam iuridicam commisisti, quamvis coram Deo nihil peccaveris ob huiusmodi naturalem inadvertentiam.

35. Differt autem culpa huiusmodi a Casu, & Dolo: nam culpa quæcumque civilis potest caveri diligentia hominis, cum sit omissio illius diligentiæ, quam homines diligentes, vel saltem diligentissimi talis status & conditionis adhibere solent. Casus autem est rei inopinatæ eventus, qui neque a diligentissimo præviderì, & caveri potest: sic casu fortuito fiunt, quæ contingunt per bellum, furtum latronum, terræ motum, gelu, grandinem, fulmina, & his similia. Dolus vero dicitur omnis calliditas, fallacia, & machinatio ad circumveniendum, fallendum, & decipiendum alterum adhibita. *L. 1. ff. de Dolo malo.*

36. Porro culpa iuridica, seu civilis, communiter dividitur in culpam latam, levem, & levissimam. *Culpa lata* est omissio eius diligentiæ & circumspectionis, quam passim homines eiusdem conditionis adhibere solent: qualis foret, si quis librum commodatum relinqueret foris ante ostium, qui proinde perditur. Et talis culpa lata, licet dolus proprie non sit, tamen in Jure æquiparatur dolo. *L. 1. ff. Si mensor falsum &c.* ibi: *Lata culpa plane dolo comparabitur.* cum concordantiis. *Culpa levis* est omissio eius diligentiæ, & circumspectionis, quam solent homines diligentiores illius conditionis, vel artis adhibere: & talis culpa foret illius, qui librum sibi commodatum intra cubiculum relinqueret, ostio tamen aperto; nam homines diligentiores solent claudere ianuam. *Culpa* tandem *levissima* est omissio eius diligentiæ, quam diligentissimi & prudentissimi adhibent: qualis foret eius, qui librum sibi commodatum intra cubiculum relinquens clausit quidem ostium, sed non tentavit manu, an illud bene sit obseratum: prout hasce culpas exemplificat Navarrus *cap. 17. Manualis num. 178.* & alii. His prænotatis, fit

37. CONCL. I. Si res apud Commodatarium, aut Depositarium fortuito casu pereat, ad nullam ipse restitutionem tenetur (nam quælibet res Domino suo perit) nisi aliter expresse sit conventum, aut ipse fuerit in mora reddendi, vel nisi ex sua culpa fuerit data occasio tali casui fortuito. Ita Doctores communiter, & habetur expressum in Jure Canonico *cap. un. de commodato.* ibi: *Cum gratia sui tantum quis commodatum accipit, de levissima etiam culpa tenetur: licet casus fortuitus (nisi acciderit culpa sua, vel intervenerit pactum, seu in mora fuisset) sibi non debeat imputari.* Hæc ibi.

38. Additur notanter I. *Nisi aliter expresse sit conventum:* nam si pactum intervenit de præstando seu resarciendo damno, quomodocumque res pereat, tenebitur quis etiam de casu fortuito, eo quod periculum rei in se susceperit, seque obligaverit ad quodcumque damnum resarciendum: siquidem *: Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur, Reg. 85. Juris in 6.*

39. Additur II. *Nisi fuerit in mora reddendi:* quia, si quis tardaverit reddere Domino Commodatum post expletum ejus usum, vel Depositum, postquam illud Dominus repetivit, sicque fuerit in mora reddendi, tenebitur etiam de casu fortuito: nam *Mora sua cuilibet est nociva. Reg. 25. Juris in 6.* Intellige, nisi res eodem modo fuisset peritura apud Dominum; quia tunc non censeretur Domino fuisse causa damni, sicque non obligaretur ad recompensationem damni. Lessius *lib. 2. cap. 7. num. 38.* & alii.

40. Additur III. *Nisi casus fortuitus sua culpa acciderit:* prout fieret, si vas argenteum, tibi pro convivio in civitate celebrando commodatum, tecum accepisti peregre profectus, sicque illud in naufragio, vel prædonum incursu perdidisti; nam tunc teneberis de hoc casu fortuito, utpote qui tua culpa accidit, qua Commodatum sine licentia commodantis foras extulisti. Et hæ tres limitationes expresse habentur in *cit. cap. un. De commodato.*

Additio.

* Quod si rescire desideres, an inter casus fortuitos, ita ut Commodatarius ab onere restitutionis sit liber, numerari valeat, si rem commodatam is tradat nuntio, ut Domino restituat: hic vero cum eadem occulte aufugiat? Resp. Si nuntius iste fuerit habitus communiter fidelis, tunc inter casus fortuitos talis fuga nuntii computatur, & res ipsi Domino perit, ac Commodatarius ab onere restitutionis liberatur: secus vero dicendum, si ipse nuntium constituat, de cujus fidelitate sibi alias sufficienter non constat; tunc enim Commodatarius sic faciens non est absque culpa. Vide Jus Canonicum *lib. 3. Decret. Tit. 15. §. 2. num. 34. & seqq.*

41. CONCL. II. Sistendo intra limites Juris naturalis, nemo tenetur de damno dato in re alterius, etiamsi sit apud ipsum ex contractu, nisi ob dolum aut deliberatam culpam latam; sive, nisi res illa pereat apud ipsum ex tanta sua negligentia seu culpa, quæ sit peccatum mortale. Ita Lessius *loc. cit. n. 28.* cum aliis. Notanter dicitur: *sistendo intra limites Juris naturalis*, propter sequentem Conclusionem: unde fit

42. CONCL. III. Spectando tamen leges humanas, aliter de hoc est discurrendum. Siquidem, loquendo de Commodato, *cum gratia sui tantum quis commodatum accepit, de levissima etiam culpa tenetur*, ut habetur *cit. cap. un. de commodato*, cum concordantiis. Econtra vero Depositarius ordinarie tenetur solum præstare dolum, & culpam latam *arg. 1. c. Depositi.* ibi: *Qui depositum accepit, dolum & latam culpam præstare*

stare debuit. & tenent Doctores communiter. Ratio diversitatis inter Commodatarium, & Depositarium est: quia Depositum regulariter fit gratia solius Deponentis, ut illud ipsi secure asservetur; Commodatum vero gratia solius Commodatarii, cujus necessitati atque indigentiæ per rem commodatam quis subvenit: atqui naturalis æquitas postulat, ut major adhibeatur diligentia in custodienda re aliena, quam quis ad solam suam utilitatem accepit, quam si eam accepisset ob alterius dumtaxat gratiam & utilitatem: ergo.

43. Porro ut tota hæc materia clarius præ oculis habeatur, en tibi tres regulas, quas Doctores passim assignant, atque desumunt ex variis textibus utriusque Juris. I. Regula: In contractibus, qui celebrantur gratia dantis tantum (prout regulariter loquendo fit in Deposito) præstatur dolus, & culpa lata solum: exceptis tamen quibusdam contractibus, nempe Tutelæ, Mandati, & Negotiorum gestorum, in quibus ob specialem rationem etiam præstatur culpa levis, ut dicitur *l. Contractus* 23. *ff. de Reg. Juris*, & amplius explicant Juristæ: qui pariter ob specialem Juris dispositionem *Leg.* 3. *ff. Nautæ, Caupones*. hosce, & quoscumque alios, qui ex officio suscipiunt deposita, condemnant, atque ad restitutionem obligant; si etiam ex culpa tantum levissima illorum Depositorum quodpiam perierit, aut deperditum fuerit.

44. II. Si contractus fiat gratia recipientis tantum (prout regulariter fit in Commodato) tunc præstatur non solum dolus & culpa lata, sed etiam culpa levis atque levissima *arg. cit. c. un. de commodato*. Excipe Precarium, in quo, quia totaliter ex liberalitate concedentis descendit, atque ad libitum ejus quolibet tempore revocari potest, nonnisi dolus & culpa lata præstatur. *text. clar. l. Quæsitum* §. *Eum quoque*. *ff. de precario*.

45. III. Quod si vero Contractus fiat gratia utriusque (prout contingit in Pignore, quo datur & gratia Creditoris, ut ei fiat assecuratio rei creditæ, & gratia Debitoris, ut ei sub assecuratione pignoris quidpiam mutuo concedatur) tunc præstatur dolus & culpa lata, simulque culpa levis, non autem levissima *arg. l. Si, ut certo*. §. *Nunc videndum est. ff. Commodati*. & tenent Doctores communiter. Verum occasione præmissorum

46. Quæres I. An datæ Regulæ, seu Leges obligent in conscientia ante sententiam Judicis ad reparationem damni, ex culpa dumtaxat levi, vel levissima dati? & notanter additur, *ex culpa dumtaxat levi, vel levissima*: nam si deliberate detur damnum ex dolo, vel culpa lata (qualis, ut dictum, dolo æquiparatur) certum est, adesse obligationem in conscientia resarciendi damnum tertio illatum in Contractibus, non minus, ac extra illos.

47. Resp. quamvis communior sit sententia, dictas leges statuentes obligationem restituendi ratione damni ob culpam levem, vel levissimam in contractibus dati, obligare in conscientia, & ante sententiam Judicis, nihilominus opposita sententia, negans talem obligationem in conscientia, saltem antequam ab altera parte exigatur, vel etiam ante sententiam Judicis, non est improbabilis, præsertim loquendo de damno ex culpa levissima dato. Ita Lugo *disp.* 8. *de Just. & Jure sect.* 8. *num.* 105. Lessius *lib.* 2. *cap.* 7. *n.* 43. & in simili Sanchez *lib.* 1. *de Matr. disp.* 37. *n.* 4. citans alios. Ratio prioris partis est: quia ejusmodi obligatio non tam descendere videtur ex culpa, quam ex natura contractus, prout argumentatur Navarrus *cap.* 17. *Manualis n.* 184. contra Sotum: nam hoc ipso, quod quis ineat talem contractum, censetur se obligare ad præstandam eam diligentiam, quam leges & natura talis contractus requirunt.

48. Altera pars, quæ negat talem obligationem in conscientia, saltem antequam exigatur reparatio damni a parte adversa, vel etiam ante sententiam Judicis, ex eo suadetur: quia prædictæ leges contractuum non videntur cum tanto rigore in Foro conscientiæ receptæ: nemo enim est, qui pignori, vel rei conductæ, aut etiam commodatæ putet se majorem custodiam debere ex Justitia, ac pro Foro conscientiæ, quam Dominus ipse adhibere solet. Accedit, quod potius censeatur esse casus fortuitus, saltem pro Foro conscientiæ, si ob culpam levissimam, quæ propter naturalem oblivionem & inadvertentiam accidere potest, periit res aliena tibi commodata, absque ulla tua culpa Theologica. Vide dicenda *Tract.* 9. *dist.* 5. *quæst.* 5.

49. Quæres II. Quid juris, quando dubium existit, an culpa tua damnum acciderit? Resp. Quando Depositarius, vel Commodatarius rationabiliter dubitat an Depositum vel Commodatum sua culpa perierit, nec ne, satis convenit inter Doctores, quod is non teneatur in conscientia ad aliquam restitutionem: tum quia in dubio non præsumitur delictum: tum etiam, quia in dubio melior est conditio possidentis. In Foro tamen externo, si res Depositarii manserint incolumes, præsumitur de dolo. *arg. cap.* 2. *de deposito*. ibi: *Bona fides abesse præsumitur, si rebus tuis salvis existentibus, deposita amisisti*: juncta *l. Quod Nerva*. *ff. Depositi*. cum concordantiis. Quod ultimum intelligendum est, nisi Depositarius probet, Depositum casu periisse, vel non potuisse, simul cum rebus suis, imminente v. g. incendio, salvari; tunc enim cessaret præsumptio doli.

50. Quæres III. Utrum Depositarius, vel Commodatarius possit subvenire propriis rebus, vel potius teneatur salvare res depositas vel commodatas, ita ut utrasque ob casum fortuitum, ut puta ob exortum improvisum incendium, aut irruptionem hostium salvare nequeat? Resp. hic opus est distinctione: nam si res tuæ sint pretiosiores aliis depositis, vel commodatis, fatentur omnes, quod possis præferre tuas pretiosiores aliis minus pretiosis, si ambas salvare nequeas; maxime cum quilibet magis teneatur diligere se, quam alium. Abbas *cap.* 2. *de deposito*. & alii. Quod si vero res depositæ, vel commodatæ sint pretiosiores tuis, teneris eas præferre rebus tuis vilioribus, easque salvare tuis minoris momenti relictis: quia hoc suadet Prudentia, & æquitas naturalis.

51. Notat tamen Lessius *l.* 2. *cap.* 27. *n.* 28. Layman *lib.* 3. *tract.* 4. *cap.* 7. *n.* 7. Quod si Depositarius, vel Conductor, aliena propriis præferendo, passus fuerit jacturam, is possit petere compensationem damni sibi emergentis, eo quod nulli officium suum debeat esse damnosum. Secus est in Commodatario: nam, cum in hujus solius gratiam Commodatum sit factum, tenetur is Commodantem servare indemnem, etiam diligentissime custodiendo res sibi commodatas.

Additio.

* Quæres IV. An Ecclesia, vel Monasterium teneatur ad recompensationem Deponenti faciendam, si citra consensum Capituli, seu Conventus res deposita apud Rectorem Ecclesiæ vel Religiosum ex sua culpa pereat. Resp. negative, dummodo hæc ipsa res deposita non fuerit conversa in utilitatem Ecclesiæ vel Monasterii. Ita statuitur, *cap.* 1. *de deposito*. & ratio est: quia *delictum personæ non debet in detrimentum Ecclesiæ*, seu Monasterii, *redundare*. *Reg.* 76. *juris in* 6. Vide Jus Canon. *lib.* 3. *Decret. Tit.* 16. *num.* 49. *& seqq.* *

DISTINCTIO III.

De Testamentis, & ultimis Voluntatibus.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Testamentum, & quæ ejus requisita?

SUMMARIUM.

1. *Testamentum, quid?*
   * *Qualiter debeat esse constituta Voluntas Testatoris?*
2. *Dividitur in solemne, & minus solemne, seu privilegiatum,*
3. *Paganum, & militare. Testamentum scriptum seu clausum, & Testamentum nuncupativum, quid?*
4. *Hoc a Notario solet redigi in scripturam, cur?*
5. *Ad Testamentum solemne scriptum requiruntur plura;*

I. Hæredis institutio.
6. *II. Septem Testes.*
7. *III. Ut testes sint legitimi; & qui sint tales?*
8. *IV. Ut testes sint rogati.*
9. *V. Subscriptio, & subsignatio Testamenti.*
* *Quidnam de jure Bavarico quoad subscriptionem, & subsignationem?*
10. *VI. Unitas contextus &c.*
11. *Ad Testamentum nuncupativum, quæ requirantur?*
* *An id valeat per annutum?*

1. CONCL. I. *Testamentum* juxta nominis etymologiam idem est, ac *testatio mentis;* & recte definitur *L. 1. ff. Qui testamenta.* dicendo: *Testamentum est voluntatis nostræ justa sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri velit.* Quamvis enim aliqui majoris claritatis gratia addere soleant ly *cum directa hæredis institutione;* tum ad exprimendam differentiam Testamenti a Codicillo, & aliis ultimis voluntatibus; tum quia institutio hæredis est veluti caput, atque fundamentum totius Testamenti: nihilominus Jurisconsulti hinc particulam subintelligi volunt sub ly *justa sententia*, id est, legitima, sive juri consona, & habens omnes solemnitates Juris, inter quas est directa hæredis institutio.

Additio.

* Porro, ut Testamentum, seu etiam aliquod legatum valeat, illa voluntas Testatoris requisita debet esse *actualis* & *efficax:* pro quo bene notandum, quod voluntas illa, qua aliquando volo facere Testamentum, & hunc vel illum hæredem instituere, non fit voluntas efficax actualiter testativa; sicut a pari illa voluntas, qua vult Petrus aliquando Matrimonium contrahere, non est illa actualis voluntas, qua Matrimonium ipsum actu contrahitur. Quinimo tales formulæ: *Volo aliquando facere Testamentum, & ibidem tui esse memor,* sive: *sis in tuo servitio fidelis, & faciam suo tempore aliquod pro te legatum in meo Testamento;* vel: *cogito te instituere Hæredem &c.* potius censenda sunt proposita & velleitates, quam efficax voluntas actualiter testativa, prout cum Rota Romana *in Rec. part. 2. decis. 576. num. 3. & part. 7. decis. 108. num. 4.* advertit Card. de Luca *de Testament. disc. 13. num. 5. & seqq.* Unde si similem formulam proferat herus ad famulum, maritus ad uxorem &c. & postmodum morte præventi Testamentum non condant, vi horum verborum nequeunt tales occulta uti compensatione, &, si jam fecissent, obligandi sunt a Confessariis ad restitutionem. *

2. CONCL. II. Testamentum varie dividitur. Et imprimis aliud est perfectum seu solemne, cui quadrat proxime data definitio; aliud minus solemne seu privilegiatum, quod, etsi careat solemnitatibus Jure communi cæteroquin requisitis, tamen ex privilegio valet: ut est Testamentum ad pias causas, Testamentum inter liberos conditum, Testamentum militare, aut factum tempore pestis, vel coram Principe, sive apud Acta Judicis, de quibus infra *Quæst. 3.*

3. Rursus Testamentum dividitur in paganum, & militare: hoc fit a militibus in castris, illud domi in pace. Testamentum paganum, ac solemne dividitur ulterius in scriptum seu clausum; & nuncupativum. *Testamentum scriptum*, seu *clausum*, sic dicitur, quod scripto fiat servata debita forma Juris: & hujusmodi Testamentum scriptum, seu clausum præcipue tunc fit, quando Testator latere vult id, quod in Testamentu continetur, prout notatur *l. Hac consultissima. C. de Testament.* Porro *Testamentum nuncupativum* dicitur illud, quo Testatur non interveniente scriptura coram testibus ad hoc convocatis nuncupat, seu oretenus exprimit nomen hæredis, quidque aliud de suis bonis post mortem fieri velit.

4. Notat tamen Layman *lib. 3. tract. 5. c. 1. num. 3.* cum aliis, quod hodie nuncupatio talis coram testibus facta plerumque a Notario publico soleat in scripturam redigi: non quidem ad substantiam actus servandam, sed ad meliorem rei gestæ comprobationem, ac Testamenti securitatem: quia fieri potest, ut testes interim moriantur, vel inhabiles reddantur, quominus coram Judice voluntatem Defuncti declarare valeant, quorum defectum abunde supplet publicum instrumentum Notarii.

5. CONCL. III. Ad Testamentum solemne scriptum, seu clausum sequentia requiruntur I. Hæredis institutio: siquidem *Institutio hæredis est veluti caput, atque fundamentum totius testamenti §. Ante hæredis 34. Instit. de Legatis.* ac proinde spectat ad ejus substantiam: & *alioquin inutile est testamentum, in quo nemo hæres instituitur*, ut dicitur §. *Imprimis. Instit. De fidei commissar. hæred.* cum concordantiis. Et per hanc conditionem præcipue differt Testamentum a Codicillu, & aliis ultimis voluntatibus, eo quod in Testamento fiat directa hæredis institutio, non item in Codicillo.

6. II. Requiruntur septem testes. Et quidem loquendo de Foro externo, ac quantum est de Jure Civili, numerus septenarius testium non tantum est de forma probatoria, sed etiam de substantia Testamenti; adeo quidem, ut si unus deficiat, Testamentum Jure Civili corruat. *arg. l. Si unus. C. De Testamentis.* ibi: *Si unus de septem testibus defuerit, deficit Testamentum.* Covarruvias *cap. 10. De Testament. num. 14.* Bartolus, Jason, & alii.

7. III. Requiritur, ut hujusmodi testes sint legitimi, id est, tales, qui de Jure non prohibentur esse testes in Testamento. Et isti, quantum est de Jure Civili, ac loquendo de Testamento ad causas profanas, debent esse homines liberi, masculi, puberes, & nonnullis aliis qualitatibus præditi, de quibus fit mentio §. *Testes.* & §. *Pater. Institut. De Testam.* Hinc in tali Testamento nequit testis esse fœmina, neque pupillus, neque servus seu mancipium, neque furiosus, neque prodigus declaratus, neque infamis, neque surdus & cæcus, imo etiam Monacus nequit esse testis, nisi accedente licentia Superioris sui. Insuper in ejusmodi Testamento testes esse non possunt, qui sub potestate Testatoris sunt, aut qui in illo Testamento hæredes instituuntur (bene tamen ii, quibus duntaxat aliquid legatur) nec, qui existunt in potestate hæredum: *Reprobatum est enim ea in re domesticum testimonium*, ut habetur *cit. §. In testibus. Instit. De Testamentis.*

8. IV. Requiritur, quod testes sint rogati, ut sic excludatur omnis suspicio, ac subornatio. Rogare autem in proposito nihil aliud est, quam testes certiorare, quare sint huc convocati: unde non sufficerent Testes fortuiti, vel transeuntes duntaxat, nisi etiam dicto modo rogarentur, seu certiorarentur.

9. V. Requiritur subscriptio, & subsignatio hujusmodi testium. Nam in Testamento scripto necesse est, ut testibus præsentibus Testator suum esse Testamentum dixerit, quod offertur, eique ipse Testator imprimis coram testibus sua manu in aliqua parte subscripserit: quo facto etiam testes uno eodemque die, ac tempore subscribere, & sigillis suis Testamentum consignare debent. Quod si vero Testator litteras ignoret, vel ob infirmitatem, aut aliam quamcumque causam subscribere nequeat, tunc octavus subscriptor pro eo adhibendus est, prout expresse statuitur *cit. l. Hac consultissima. C. De Testamentis.*

Additio.

* Utrum autem æque sufficiat quoad testes, si scribere quis eorum nesciat, & loco talis subscribat substitutus ex ipsis Contestibus, alia est quæstio: ubi præsens Auctor *in Jure Can. Tit. 26. num. 25. & 26.* distinctionem facit inter Jus commune, & Bavaricum, circa posterius affirmat sufficere; insistendo autem Juri communi negat, nisi Testator fuerit rusticus, & quidem existat in loco, ubi testes litterarum periti non inveniuntur, de quo Testamento adhuc recurret mentio infra *n. 33.* Videantur in Jure communi *Lex 21. Hac consultissima.* & *Lex finalis. C. De Testamentis.* Quoad Jus Bavaricum autem *Tit. 34. art. 1.* in quo textu pariter quoad obsignationem dictorum testium invenietur differentia alia inter Jus commune, & Bavaricum; quoniam ultimum in Patria, qua scribo, requirit ex parte testium sigillum non qualecumque, sed speciale habens *Cassidem & Arma*, consequenter infertur, in Bavaria, si intenditur confectio Testamenti solemnis, non sufficere sigilla, quibus calix Sacerdotum, aut spira pistorum, vel aliorum nescio quæ

signa

signa repræsentantur: interea tamen in textu Juris Bavarici admittitur tanquam sufficiens, si major pars testium sigillum cum Calide & Armis apponat, a quibus deinde reliqui testes, simile sigillum non habentes, etiam commodatum accipere possint, dummodo id in subscriptione exprimant. Ita declarat Illustriss. Commentator Schmid *in Tit.* 34. *art.* 1. atque vel exinde deducitur, quantis periculis impugnationum exponatur Testamentum solemne, unde potius consulitur Testamentum ad acta, de quo suo loco. *

10 VI. Requiritur unitas contextus; quod nempe hæc omnia fiant uno eodemque continuato, & non interrupto tempore, absque alterius negotii interpositione, aut dilatione, nisi forsan ob necessaria naturæ aliud fieri deberet, idque leve foret. Tandem etiam requiritur, quod testes omnes simul præsentes sint, ipsumque Testatorem videant, & audiant; prout omnes hasce Testamenti solemnis scripti conditiones ubertius explicant Jurisperiti.

11. CONCL. IV. Ad Testamentum nuncupativum ferme eædem requiruntur conditiones, quæ ad Testamentum scriptum; dummodo demantur scriptura testamenti, & subscriptio, ac subsignatio testium, loco quorum requiritur, ut Testator coram testibus simul præsentibus (ut supra) nuncupet, seu oretenus exprimat nomen hæredis, quidque aliud de bonis suis post mortem fieri velit. Patet hoc ex *cit. l. Hac consultissima.* §. *Per nuncupationem. C. De Testament.* & §. *Sed hæc quidem. Instit. Eodem.*

Additio.

* Quæres. An valeat Testamentum nuncupativum solemne, vel etiam ad Acta factum, si Petro e. g. ex insperato periculosa infirmitate obruto, vocentur septem testes cum Notario, vel Judex, aut Consul cum duobus Deputatis (si Testamentum intenditur nuncupativum ad Acta) interea tamen, usque dum hi comparent, ita destituatur viribus ipse Testator, ut iis advenientibus non nisi ad præviam uxoris suæ prolibus destitutæ, vel alterius interrogationem, *num eandem velit esse Heredem suorum bonorum*, proferre quidquam amplius valeat, quam *ita*, aut *volo*, seu *placet*, vel si omnino non amplius loqui possit, sed tantummodo capite annuat; an (inquam) tale Testamentum nuncupativum valeat.

Resp. Nisi vel per scripturam Testatoris agnitam ut talem, vel per alios testes, vel aliunde sufficienter noscatur, hanc fuisse jam antecedenter voluntatem morituri testatoris, tunc tale Testamentum saltem ad causas profanas factum non valet. Ita cum Julio Claro, Zoesio, Covarruvia, & aliis præsens Auctor in *Jure Can. lib.* 3. *Tit.* 26. *num.* 63. Et ratio est: quia in tali casu non sufficienter ac plene constat de seria, & deliberata voluntate Testatoris, prout ad substantiam Testamenti requiritur; cum supplicari non immerito liceat, ægrotum cum morte luctantem, & ad æternitatem suos cogitatus dirigentem pauca hæc verba potius protulisse, vel capite annuisse, ad removendam molestiam,& importunitatem interrogantis, quam ex serio animo testandi. Videantur in emergentia similis casus utiliter hic Auctor *loc. cit. a num.* 56. & Cancellarius intimus de Schmid *in Comment. ad Tit.* 34. *art.* 5. Dixi notanter saltem *factum ad causas profanas*; nam quoad *causas pias* putat præsens Auctor *loc. cit. num.* 150. cum aliis pluribus valere; quamvis meo judicio, nisi simul alia de voluntate Testatoris adsint indicia, neque illud periculo impugnationis careret: cum in præsenti neque sufficienter constet de voluntate Testatoris, essentialiter requisita etiam *quoad ipsam substantiam*, & non præcise *quoad modum*, ac cæteroquin agatur de præjudicio Tertii, nimirum Hæredis alias ab intestato succedentis.

QUÆSTIO II.

An Testamentum non privilegiatum in Foro conscientiæ validum sit, si ei desint solemnitates Juris Civilis?

SUMMARIUM.

12. *Rationes asserentium, tale Testamentum in Foro conscientiæ esse invalidum.*
13. *Fundamenta opposita sententiæ, seu quod tale Testamentum validum sit.*
14. *Corollarium hujus sententiæ.*
15. *Tertia sententia media, asserens,*
16. *Ejusmodi Testamentum in Foro conscientiæ validum ante sententiam Judicis.*
(c) Juxta dicta Dist. 1. n. 34.
17. *Invalidum, quatenus rescindi debet per sententiam Judicis.*
18. *Solvuntur rationes primæ sententiæ.*
(d) Dist. 1. n. 34.
19. *Satisfit rationibus secundæ extremæ sententiæ.*

12. CIRCA resolutionem hujus celebris Quæstionis practicæ admodum variant Doctores, & generatim in tres diversas abeunt sententias. Prima est Covarruviæ. *c.* 10. *De Testament. num.* 12. & 19. Henriquez *disp.* 2. *q.* 4. *De Testament. num.* 60. Vasquezii, & quorumdam aliorum, qui docent, hujusmodi Testamentum etiam in Foro conscientiæ invalidum esse, ut proinde hæres in tali Testamento institutus, & Legatarii (id est, ii, quibus aliquid in Testamento illo est legatum) teneantur ad restitutionem, hæredibus ab intestato venientibus faciendam, omnium eorum, quæ ex tali Testamento acceperunt. Rationem dant: tum quia Jus civile hujusmodi Testamentum vult haberi pro infecto, illudque ait sine dubio nullum esse; ut patet ex *cit. l. Hac consultissima. C. De Testament.* ibi: *Ex imperfecto Testamento voluntatem tenere defuncti, nisi inter solos liberos a parentibus utriusque sexus habeatur, non volumus.* Juncta *l. Si unus. C. Eod.* tum quia, si talia Testamenta in Foro conscientiæ essent valida, inique Judices facerent ea infringendo, imo sententiam apertam in iustitiam; dum hæredibus ab intestato adjudicant bona defuncti, quæ aliis hæredibus in Testamento relicta sunt.

13. Secunda sententia est Lessii *lib.* 2. *de Just. & Jure cap.* 19. *dub.* 3. *num.* 12. Sannig *disp.* 12. *de Just. quæst.* 3. *num.* 9. Mastrii *disp.* 4. *Theol. Moral. num.* 52. & plurium aliorum. Et hæc sententia immediate tenet oppositum priori, dum docet, tale Testamentum in Foro conscientiæ validum esse, & licite retineri, quod ex tali Testamento possidetur, sive titulo hæreditatis, sive legati. Idque probari solet tum auctoritate plurium Theologorum, hanc sententiam tenentium: tum ex eo, quia leges irritantes Testamenta debitis solemnitatibus destituta fundantur in præsumptione fraudis. §. 4. *Instit. de Testament.* ergo, ubi fraus abest, etiam ipsæ leges cessant obligare, cum præsumptio cedat veritati. Et hinc *l. Quæstionem. C. De fideicommissis.* Confessio hæredis jurata absque alia solemnitate sufficit, ut is teneatur solvere Fideicommissum, nec auditur volens se tueri ex minus solemni voluntate. Et simile quid habetur *l. Non dubium. C. De Testamentis*, ubi approbatio hæredis facit, ut is teneatur solvere Legata, & Fideicommissa ex inutili Testamento relicta.

14. Ex qua sententia proinde infert citatus Lessius *num.* 21. & *seqq.* hæredem ab intestato, si sciat voluntatem defuncti, teneri restituere hæreditatem, & solvere Legata illis, quibus Testamento minus solemni debentur. Item infert, quod, si hæres ab intestato retineat hæreditatem & Legata, possint illi, quibus aliquid per tale Testamentum fuit relictum, uti occulta compensatione, cum revera res illæ sint ipsorum.

15. Tertia tandem sententia, quam præ cæteris probabilem, & in praxi expeditam, ac tutam censet Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 17. & tenet Dominicus Sotus cum nonnullis aliis, est media inter duas præmissas sententias, quæ docet, ejusmodi Testamentum quadam ratione esse validum, & quadam invalidum; validum quidem, antequam per sententiam Judicis irritetur, seu irritum declaretur; invalidum vero, quatenus ejusmodi Testamentum minus solemne potest, imo & debet per sententiam Judicis irritum declarari, ac rescindi, si lis super eo mota fuerit, & ad Judicium sæculare deferatur.

16. Ratio hujus tertiæ sententiæ, quæ præ cæteris placet, utpote probabilior, desumitur ex eo: quia

imprimis hanc videntur convincere fundamenta præmissæ utriusque extremæ sententiæ, utpote quarum prior habet locum post sententiam Judicis: posterior vero ante sententiam Judicis. Confirmatur, & ulterius prima pars, qua dicitur, tale Testamentum carens solemnitatibus Juris Civilis esse validum pro Foro Conscientiæ ante sententiam Judicis, probatur ex eo: quia in tali Testamento saltem adest obligatio naturalis, donec exceptione Legis Civilis elidatur; atqui obligatio naturalis sufficit ad transferendum dominium: (*c*) ergo Testamentum illud transfert dominium, sicque est validum, donec per sententiam Judicis irritetur. Unde infertur, quod hæres in Testamento minus solemni institutus possit rem sibi relictam juste retinere, donec ab ipso per sententiam Judicis repetatur.

17. Secunda pars tertiæ sententiæ, qua dicitur, tale Testamentum minus solemne in tantum esse invalidum, quatenus debet rescindi per sententiam Judicis, probatur ex eo. Quia Testamentum imperfectum est invalidum secundum Jus Civile; atqui Judex debet judicare secundum Leges ac Jus Civile: ergo: Accedit, quod lex, ac sententia Judicis secundum Leges judicantis, si est justa in Foro externo, sit etiam justa in Foro conscientiæ, nisi fundetur in falsa præsumptione, prout allegatis pluribus Auctoribus docet Sanchez *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 10. *num.* 11. & Layman *loc. cit. num.* 8. ergo etiam sententia Judicis, qua secundum Leges Civiles irritat Testamentum minus solemne, erit justa, & consequenter Testamentum illud post sententiam Judicis invalidum, etiam in Foro conscientiæ.

18. Quod si contra hanc sententiam obiiciantur, atque urgeantur fundamenta utriusque extremæ sententiæ. Resp. imprimis ad textus *num.* 12. allegatos, Leges Cæsareas Testamentis minus solemnibus resistere tantum civiliter, non autem naturaliter. Porro effectus obligationis naturalis præcipuus est ille, quod cuipiam Jus tribuat accipiendi, & retinendi illud, quod naturaliter sibi debetur, si id nulla opposita exceptione solvatur, prout jam dictum superius. (*d*) Quia vero obligatio naturalis duplex est, una omnino efficax, altera aliquo modo inefficax, utpote quæ per exceptionem ex beneficio legis Civilis elidi potest, ut advertit cit. Layman, *cap.* 9. *num.* 9. hinc dicendum, Testamenta minus solemnia habere obligationem naturalem dumtaxat aliquo modo inefficacem; quæ proinde per exceptionem ex beneficio Legis, ac secutam sententiam Judicis elidi potest.

19. Resp. deinde ad fundamenta alterius sententiæ *num.* 13. allata. Ad primum distinguitur antecedens: Leges illæ fundantur in præsumptione fraudis universalis, conceditur; in præsumptione fraudis particularis, negatur. Unde quia adhuc subest præsumptio fraudis universalis, hoc est, talis præsumptio, quæ generatim de fraudibus circa Testamenta ob avaritiam hominum facile contingentibus concipitur, Jure ad præcavendum eisdem fraudibus sic disponente, rite per sententiam Judicis Testamenta minus perfecta rescindi possunt. Ad alterum dicitur, illud esse speciale: quia hæres jurato confitens, hanc fuisse voluntatem Defuncti, aut approbans Legata ex inutili Testamento relicta, hoc ipso censetur voluntatem Defuncti agnovisse, & ratam habere; sicque noluit Jus Civile, obligationem naturalem talis ultimæ voluntatis per sententiam Judicis rescindi.

QUÆSTIO III.

De Testamentis ad pias causas, aliisque privilegiatis.

SUMMARIUM.

20. *Testamenta privilegiata, quæ?*
Testamentum ad pias causas, quod?
21. *Ad hoc quænam requirantur, & sufficiant?*
22. *Duo Testes in Testamento ad pias causas non sunt de forma substantiali, sed probatoria.*
23. *Hinc scriptum manu Testatoris valet absque alio Teste.*
24. *Idem, si hæredi certo constet de dispositione ejus ad pias causas.*
25. *Quid juris, si moriturus cœpit facere Testamentum, & non absolvit?*
(*c*) Num. 21. & 22.
26. *Solvitur instantia.*
27. *An credendum Parocho, vel Confessario circa Legata pia a defuncto relicta?*
28. *Cautela circa hoc observanda.*
* *Cum solutione objectionis.*
29. *Confessarii non facile interesse debent confectioni Testamenti &c.*
30. *Testamentum inter liberos est privilegiatum.*
* *Ad quas personas se hoc privilegium extendat?*
31. *Testamentum militare est privilegiatum, quomodo, & quando?*
* *Item quoad quales milites?*
32. *Testamentum ad acta est privilegiatum.*
33. *Quid liceat hominibus rusticis?*
34. *Quid juris de Testamento tempore pestis?*
35. *Limitatio notabilis supradictorum.*
* *Sex casus notabiles circa confectionem Testamenti ad pias causas.*

20. TEstamenta privilegiata dicuntur ea, in quibus vel nulla Juris Civilis solemnitas, vel non tam plena & perfecta, sicut in aliis requiritur. Et inter hujusmodi Testamenta privilegiata primum sibi locum vendicant Testamenta ad pias causas. Porro *Testamentum ad pias causas* dicitur illud, in quo hæres instituitur pia causa, uti Ecclesia, Monasterium, pauperes: sive, quod principaliter & directe fit ob Dei, & Sanctorum honorem, atque animæ suæ salutem, v. g. quod pro Ecclesiis, aliisque piis locis, vel in captivorum redemptionem, pauperum aut Religiosorum sustentationem, in mortuorum suffragia, & alia hujusmodi pietatis opera factum est.

21. CONCL. I. Ut Testamentum ad pias causas sit validum in Foro tum interno, tum etiam externo, non requiruntur necessario septem testes, aut aliæ solemnitates Juris Civilis, sed sufficiunt ea, quæ sunt de Jure Naturæ, & Gentium, nimirum, ut sit potestas in disponente, capacitas in eo, in cujus favorem disponitur, & libertas in dispositione, simulque adsint duo testes. Ita Covarruvias *cap.* 11. *de Testam. n.* 1. Lessius *lib.* 1. *cap.* 19. *dub.* 2. estque communis. Sic enim clare decisum habetur *cap. Relatum* 11. *de Testam.* Unde, cum hæc materia sit spiritualis, tenendum est Jus Canonicum in utroque Foro, videlicet tam Ecclesiastico, quam Civili, atque etiam in Terris Romani Imperii: quod ipsum confirmat praxis communiter recepta.

22. CONCL. II. Prædicti duo testes in Testamento ad causas pias non sunt de forma substantiali, sed tantum de probatoria: adeoque ejusmodi Testamentum validum est, etiamsi duo testes non fuerint adhibiti, dummodo aliunde constet de mente Testatoris, sua bona ad pias causas relinquentis. Ita Fagnagnus *c. Relatum n.* 8. *& seqq. de Testament.* Covarruvias *loc. cit. n.* 12. Lessius *n.* 7. Layman *lib.* 3. *tr.* 5. *c.* 2. estque nunc communis Doctorum. Ratio est: quia in Testamentis ad pias causas non procedunt Leges Civiles ob defectum jurisdictionis; in Jure Canonico autem nullibi habetur Decretum irritans ejusmodi Testamenta sine duobus testibus facta ad causas pias: dummodo aliunde certo constet de mente Testatoris, ut puta per propriam ejus scripturam, vel si hæres ipsemet ex ore Testatoris audivit ultimam illius voluntatem, sive certum Legatum relictum ad causas pias. Accedit, quod in simili Testamentum inter liberos, sive scriptum, sive subscriptum manu Testatoris valeat quoad liberos absque alio teste. *l. Hac consultissima.* §. *Ex imperfecto. C. de Testam.* juncta *Auth. seq.* Et conformiter dictis.

23. Infertur I. Validum esse Testamentum, & quamcumque ultimam voluntatem ad causas pias manu Testatoris scriptam, vel subscriptam, etiamsi nullus testis adhibitus fuerit; modo sufficienter constet, esse Testatoris scripturam. Quia, ut dictum, interventus testium non requiritur ad substantiam Testamenti facti ad pias causas, licet sæpe duo vel tres testes

stes requirantur ad probationem, si aliud probationis genus haberi non possit; ergo, dum sufficienter constat, hanc esse Testatoris scripturam, atque ultimam ejus voluntatem, valebit ad pias causas absque aliis testibus.

24. Infertur II. Si hæredi certo constet, voluntatem Testatoris fuisse, ut aliquid in pias causas expendatur, eundem in Foro conscientiæ obligatum esse ad satisfaciendum, esto in Foro externo id nequaquam probari possit. Ratio est: quia tunc probatione opus non est, quando de veritate constat. Layman *ibid. n.* 5. & sequitur ex dictis.

25. CONCL. III. Si moriturus cœpit facere Testamentum, vel Codicillum, & morte præventus non absolvit; licet secundum alia irritum sit, valet tamen quoad Legata pia, quæ in sua illa imperfecta dispositione jam expresserat. Ita Abbas Panormitan. *cap.* 1. *de Successión. ab intestato*. Covarruvias *cap.* 11. *de Testam. n.* 14. Barbosa, Layman *n.* 6. & alii. Ratio prioris habetur *l. Si is, qui, ff. Qui testamento.* ubi dicitur: *magis cœpisse talem Testamentum facere, quam fecisse.* Verum hoc ipsum patitur quandam limitationem, & valet tale Testamentum, si nomen hæredis jam est expressum: licet secus sit, si quis volens plures hæredes instituere, unius nomen expresserit, & non alterius, ut *loc. cit.* dicitur, & amplius explicant Juristæ. Ratio secundæ partis est: quia dispositio Juris Civilis quoad Legata ad causas pias non valet, ob rationes proxime (*e*) dictas.

26. Neque obstat, quod talis Testator adhuc potuerit immutare dispositionem suam. Resp. enim, quamvis id fieri potuisset, tamen re ipsa illud factum non esse: unde cum Testator actu nullam mutationem significaverit, naturali pariter, & Canonico Jure debent talia pia Legata firma permanere; eo præsertim, quod sint pro remedio animæ Testatoris jam defuncti.

27. Quæres, an credendum sit Parocho, vel Confessario, qui post mortem Parochiani, vel confitentis sui producit schedulam continentem Legata quædam ad pias causas, quam hominem illum, antequam discederet, scripsisse, vel dictasse asseverat; & num talis dispositio pro ultima legitima voluntate haberi debeat? Resp. I. Si manus Testatoris agnoscitur, vel duobus testibus probari potest, tunc pia ejus voluntas omnimode est executioni mandanda: cujus ratio patet ex dictis *num.* 21. & 22.

28. Resp. II. Si ipsemet Parochus, vel Confessarius Legata annotavit, non creditur illi sine alio teste. Ratio est: quia juxta illud Salvatoris *Matth.* 18. & *Luc.* 17. *In ore duorum, vel trium testium stat omne verbum*. Unde illud commune dictum, *vox unius, vox nullius*, *arg. c. Licet* & *c. In omni* & *c. Veniens. de Testibus*, juncta *l. Jurisjurandi. C. Eod.* Hinc monendi sunt Parochi, aliique Confessarii, ut ultimas ejusmodi dispositiones ad pias causas non suscipiant, nisi advocatis duobus saltem testibus, masculis aut fœminis, quamquam etiam unus cum Parocho sufficere poterit, uti notat Layman *ibidem*.

Additio.

* Dices. In causis favorabilibus, quale est Testamentum ad causas pias, unus testis ad faciendam fidem sufficit, *arg. can. Cum itaque*. 112. *de Consecrat. Dist.* 4. ergo, posito, quod ægrotus a Parocho, vel Confessario consilium petat, ipsique suam voluntatem ultimam circa causas pias adaperiat, non est necesse, ut Parochus, seu Confessarius adhuc alium testem secum assumat. Resp. disting. antec. in causis favorabilibus specialiter in Jure exceptis, & quæ non vergunt in præjudicium tertii, sufficit unus testis, conc. in aliis, neg. antec. Inter illas autem causas in Jure specialiter exceptas dispositio ad causas pias facta, quæ cæteroquin tendit in præjudicium hæredis ab intestato, non legitur comprehensa, nisi dictum talis unius Testis simul aliis adminiculis Juris & somentis veritatis adjuvetur; unde debemus stare textibus generalibus utriusque Juris *c.* 23. *de Testibus.* & *L.* 9. *C. de Testib.* ubi leguntur hæc formalia: *Manifeste sancimus, ut unius omnino Testis responsio non audiatur, etiamsi* NB. *præclaræ Curiæ honore præfulgeat*.

Porro inter causas ab hac lege specialiter exceptas, & ubi unicus testis sufficit, sunt *imprimis* illæ, quæ alteri non afferunt præjudicium *can. Cum itaque* 112. *de Consecrat. Dist.* 4. *Secundo*. Causæ matrimoniales, quando agitur de contrahendo, & objicitur impedimentum dirimens. *c. Super eo* 22. *de Testibus*. *Tertio*. Si Minister publicus testetur de actu a se gesto vi sui officii. *L.* 2. *C. de Ponderatoribus*. *Quarto*. Si fide dignus interpres explicet peregrinum idioma *L.* 1. §. *fin. ff. de verbor. oblig. Quinto*. Si ipsemet Testator in Testamento expresse cavit, ut huic uni plena fides habeatur *L.* 14. *ff. de dote prælegata*. Quoad alia vero Testamenta, vel Legata etiam pia, non legitur, quod uni Testi plena fides adhibeatur absque aliis adminiculis, hincque in casu emergenti adhibeat Parochus, vel Confessarius præter seipsum semper adhuc alium, saltem unicum Testem, vel etiam duos, maxime si ipsemet sese non libenter immiscere velit; nam *

29. Recte Layman *cap.* 5. *n.* 20. advertit, ad hoc ut Confessarii, præsertim Religiosi, majore spiritus libertate, & fructu, hominum animas juvare possint, plerumque non expedire, quod confectioni Testamentorum ipsi intersint, aut Testatori in particulari suadeant, quibus hæreditas vel Legata relinqui debeant, præsertim propriis Ecclesiis aut Conventibus, sed expediat ferme in genere tantum pias dispositiones commendare: nisi Testator consilium petens dirigendus sit, ipsique explicandum, quidnam considerans omnibus honestius, & ad animæ suæ salutem utilius, Deoque gratius existimetur.

30. CONCL. III. Quantum ad alia Testamenta privilegiata attinet, secundum inter ea locum obtinet Testamentum inter Liberos; id est, illud, quod a patre, matre, aliove utriusque sexus ascendente inter Liberos conditum est: valet enim, licet sit imperfectum, & Juris solemnitate destitutum, ut puta quia non interfuerunt septem testes, vel non rogati, aut non masculi &c. dummodo adhuc voluntas Testatoris sufficienter sit declarata. Ita omnes Doctores; estque expressum *l. Hac consultissima*. §. *Ex imperfecto. C. de testam.* cujus verba *n.* 12. relata sunt.

Additio.

* Ubi tamen adhuc duo in simili Testamento privilegiato inter Liberos advertenda sunt. *Imprimis*, quod valeat tantum pro ipsis Liberis, non autem pro aliis personis, seu causis profanis extraneis, si tales cum prioribus cohæredes fuissent institutæ *l. Hac consultissima*. §. *Ex imperfecto*, *C. de Testament.* Quinimo multum inter Doctores controvertitur, an in simili Testamento privilegiato subsistant Legata profana, si quæ inferia fuissent circa extraneos. *Secundo* notandum est, quod distinctio fieri debeat inter simile Testamentum nuncupativum, & scriptum: nam in *nuncupativo* sufficit constare de voluntate Testatoris per duos testes etiam non rogatos, masculos, vel fœminas; in *scripto* autem simili Testamento (ubi forsan pariter duo testes adhibeantur) requiritur, ut vel propria manu Testator ipsemet scribat simile Testamentum, vel ab alio scriptum subscribat, vel a cunctis Liberis suis subscribi curet, cuivis eorum relinquendo saltem legitimam, & quidem *Titulo hæredis*, simulque singulorum nomina, atque designatas portiones distinctis verbis (non autem præcise signis, seu cifris Arithmeticis) exprimendo, cum appositione diei, & anni, quo tale Testamentum fuit conditum. Ego paucis tali, ut evitet omne periculum impugnationis, suaderem, ut si suis Liberis velit esse abscondita contenta, ipse vel scribat vel subscribat illud, apponendo suum sigillum, & rogando duos testes, ut pariter se subscribant. Videantur desuper Reiffenstuel *lib.* 3. *Decret. Tit.* 26. §. 7. & in Bavaria Schmid *in Comment. ad Tit.* 34. *art.* 8. *

31. Tertium locum inter privilegiata tenet Testamentum militis, quod in bellica expeditione constitutus condidit; nam milites ejusmodi habent privilegium, ut testari valeant, quomodo possunt, ac volunt, & ideo, quod in vagina, vel clypeo, aut in pulvere inscripserint gladio, sub ipso tempore, quo in prælio vitæ fortem derelinquunt, habetur pro Testamento valido, *text. clar. l. Milites. C. de testament. militis* & §. 1. & *seq. Inst. de militari testam.* Intellige dummodo de hac eorum voluntate ultima legi-

legitime constet; aut ea per duos testes probari possit. Verum hæc doctrina procedit duntaxat de militibus, dum actu sunt in castris, seu in actuali expeditione bellica; nam domi existentes tenentur testari juxta Leges communes. *l. Ne quidam C. Eod.* Testamentum tamen, quod in castris fecerunt, non jure communi, sed juxta privilegium militare, post missionem honestam sibi factam, intra annum tantum valeat, *l. Ex testamento. C. de testament. milit. & §. Sed hactenus, Instit. de milit. testam.*

Additio.

* In Romano Imperio ob Recessum ejusdem de anno 1512. de facto distinctio est facienda inter milites actualiter in expeditione bellica, vel obsidione urbis, aut obsessæ defensione existentes, & inter alios in castris, absque actuali expeditione secure morantes: nam quoad posteriores (non autem quoad priores) exiguntur juxta dictum Recessum Imperii duo testes non solum de forma probativa, sed etiam de forma substantiali. Cæterum militibus in castris existentibus apud Christophor. Chlingensperg. *lib. 2. Instit. Tit. 11. quæst. 1.* annumerantur etiam illi, qui equidem ibi necdum existunt, sunt tamen in via ad eadem, ita tamen, ut & ipsi duos saltem testes adhibeant. Utrum autem pariter accenseantur militibus quoad privilegiata Testamenta Medici militares, Chirurgi, Laniones, Pistores, Mercatores, Concionatores castrenses, aliique similes, qui castra sequuntur, aliud est dubium; ubi Chlingensperg. *loc. cit. quæst. 6.* ipsis hoc privilegium, si non de stricto iure, saltem de æquitate concedit; quando ordinatione Principis, bellum gerentis (secus si ex propria solum voluntate quæstus causa) castra sequuntur: quod tandem etiam non improbat Cancellarius Schmid *Tit. 34. art. 7. num. 16.* si similes in acie quoque sint præsentes, & ibi remediis spiritualibus, vel temporalibus subveniant militibus, ut vel sic, dum sentiunt onus, sentiant & commodum *

32. Quartum locum inter privilegiata tenet Testamentum coram supremo Principe factum, vel eidem per oblatas preces insinuatum, atque ad acta (ut loquuntur) publica repositum: valet enim absque solemnitate testium, dummodo per subsequens Testamentum non revocetur, neque alius error intervenerit præter defectum testium. *l. Omnium. C. de testam.* Siquidem Princeps superat omnes solemnitates testium, ac subscriptionum, ejusque præsentia facit cessare omnem fraudem simulque apud Acta, nec non coram Judice semper præsumitur adesse multitudo hominum. De his Testamentis ad acta plura videantur inferius post Quæstionem VII. in Appendice ultima, *Addit. II. III. & IV.* Item in Jure Canonico *lib. 3. Decret. Tit. 26. §. 9.*

33. Quinto hominibus rusticis concessum est *l. ult. C. de testament.* ut in locis, in quibus est raritas Literatorum, non teneantur attendere ad Legum subtilitates, sed possint testari secundum eorum consuetudinem, ita tamen, ut adhibeantur septem testes, si ibi reperiantur; sin autem in eo loco minime inventi fuerint septem testes, sufficiant quinque, non autem pauciores.

34. De Testamento tempore pestis condito dubitant, & variant Doctores, utrum valeat cum minore numero testium, quam septem. Verum alicubi Constitutiones municipales, ac præsertim Bavaricæ expresse declarant, valere ejusmodi Testamentum coram quinque testibus factum a quocumque, in loco, qui ob pestis vehementiam est bannizatus; vel si locus necdum quidem sit bannizatus, Testator tamen actu est peste infectus.

Additio.

* Etsi cæteroquin Jus commune *l. 8. Casus. C. de Testamentis* quoad Testamenta tempore pestis facienda satis rigorosum sit, nihil de requisitis ad solemnitatem remittendo, nisi unitatem contextus, seu simultaneam conjunctionem, & consociationem testium; puto tamen, si pestis omnino sæviat, ita ut dum jura silent, ob timorem infectionis vix amplius reperiatur, qui Testamentum ad Acta recipiat, de æquitate sufficere, si quomodocumque, vel per duos testes fide dignos, vel aliunde voluntas Testatoris secure cognoscatur; pestis enim adeo vehemens est instar belli, quod Deus contra homines instituit, si ergo in acie sufficit secure constare quomodocumque de voluntate militis testantis: cur non pariter in loco adeo vehementer pestifero? Unde sententiam Andreæ Gail. *lib. 2. observat. 118. num. 17.* cum Mynsinger, volentium tempore pestis sufficere duos testes, & Berlichii *lib. 3. Conclus. 5.* defendentis, tempore pestis quoad confectionem Testamentorum solam veritatem, non requisitas alias solemnitates inspici debere, puto saltem in simili casu extraordinario locum habere. Videatur Reiffenstuel *lib. 3. Decret. Tit. 26. §. 8.* poteritque hæc sententia deservire in casu necessitatis, dum aliud remedium testare volenti non suppetit. *

35. Tandem notandum, quod hactenus dicta locum duntaxat habeant loquendo secundum Jus commune Cæsareum, & seclusis specialibus locorum consuetudinibus, statutis, & aliorum Regnorum legibus. Nam in terris temporali jurisdictioni Papæ, seu Ecclesiæ subjectis sufficit facere Testamentum secundum formam Juris Canonici, id est coram Parocho, & duobus aut tribus testibus *c. Cum esses. de test.* siquidem, ut habetur *Matth. 18. In ore duorum, vel trium testium stat omne verbum.* Sic etiam Venetiis, & Viennæ in Austria duos testes sufficere ajunt: ut taceantur specialia quorundam locorum privilegia, statuta, & consuetudines, vi quarum nonnullæ solemnitates ibidem in Testamentis remissæ sunt.

APPENDIX.

Additionalis continens sex notabiles casus circa confectionem Testamenti ad causas pias.

Additio I.

* Amadæus ante mortem suam fecit Testamentum, & in eo hæredem universalem instituit Confraternitatem Redemptionis Captivorum: cum autem in illa civitate non adesset Confraternitas hujus nominis, sed alia, nimirum SS. Sacramenti, hinc illa ultima prætendit hæreditatem; contra vero excipiunt consanguinei ipsius defuncti Amadæi, dicendo, quod in tali casu Testamentum sit nullum, utpote cum Confraternitas Redemptionis non existat in loco, consequenter ipsi succedant ab intestato. Quæritur jam, an tale Testamentum pium sit a parte rei invalidum, nec ne? Ratio dubitandi, & quæ deserviret pro Consanguineis defuncti, est: quia etiam ad Testamentum pium requiritur efficax voluntas actualiter testativa, quæ tamen hic non videtur adesse, utpote cum non subsistat hæres denominatus, nimirum Confraternitas Redemptionis. Hoc tamen non obstante Cardinalis de Luca *Tom. 2. Theatri Veritatis. de Testam. dis. 22.* respondet, talium Consanguineorum, successionem ab intestato prætendentium, causam esse desperatam; atque hoc ob favorem causæ piæ, inter cujus privilegia connumeratur istud, quod incertitudinis defectus non vitiet pias dispositiones; censeturque talis voluntas adhuc efficax testativa quoad substantiam ex ea ratione, quia dispositio similis principaliter dirigitur in ipsum Deum, & bonum animæ testantis (quod bonum principale in hoc casu adhuc obtinetur) unum vero, vel alterum pium opus in specie potius respicit modum, quam substantiam. Quod si ulterius indages, ad qualem ergo causam piam in specie spectet hæreditas? Resp. si ex aliis circumstantiis colligatur, quod testator voluerit intelligere per Confraternitatem Redemptionis Confraternitatem SS. Sacramenti, haud dubie ad illam pertinebit memorata hæreditas; alias autem vel ipsemet Reverendissimus Ordinarius deberet conscientiosam, & prudenter regularam facere dispositionem ad alias causas pias, vel certe eamdem hæreditatem prætendere posset Fabrica S. Petri utpote cum talis causa pia, quæ succedit vi Testamenti, in specie non sit certa, sed incerta; Fabrica autem S. Petri dicitur illud tribunal auctoritate Summi Pontificis erectum, quod exigit, atque ad alia pia opera applicat pias dispositiones incertas. Unde, posito, quod

quod ex circumstantiis Confraternitas SS. Sacramenti probare nequiret, se fuisse intellectam a Testatore, in eo casu Consanguinei ipsius defuncti, forsan pauperes, possunt apud Fabricam S. Petri obtinere compositionem, ut aliquam partem bonorum defuncti obtineant. Videatur Card. de Luc. *loc. cit.* & *tom.* 3. *de Relatione Romanæ Curiæ disc.* 20. *

Additio II.

* Andreas propria manu scripsit, vel saltem subscripsit, & quod adhuc melius, suo quoque sigillo munivit quoddam testamentum, in quo hæredem instituit Fœdus charitatis, tanquam causam piam. Hoc testamentum etiam post mortem in suo pulpito inventum fuit; quæritur, an tale Testamentum valeat? Resp. affirmative: si enim sufficienter constat, quod Testamentum ab Andrea sit scriptum, vel saltem subscriptum & signatum, etiam sufficienter constat de voluntate Testatoris; hoc autem sufficit quoad Testamentum ad causas pias: ergo. Quia vero hæredes ab intestato forsan dicerent, hunc characterem non esse Andreæ, sed alium suppositītium; ut proin tale testamentum minori periculo exponeretur, suasissem adhuc, ut præter subscriptionem propriam Andreas quoque alios duos testes, qui sese subscriberent, rogasset; nec foret necesse, hisce testibus contenta in scriptis ad legendum dare, modo in genere diceret, *Charissimi hic continetur mea ultima voluntas circa mea bona temporalia: rogo itaque, ne gravemini hujus esse testes, & vos subscribere.* Ubi quilibet testium in subscriptione posset uti simili formula: *Ego N. testor, quod præsens ab Andrea N. audiverim, in præsenti libello & charta contineri suam ultimam voluntatem.* *

Additio III.

* In domo Bertrandi subito mortui præcise reperitur aliqua schedula, in qua legitur, quod Fœdus charitatis ad sublevandos pauperes instituat pro hærede. Dubitatur, num exinde hæc causa pia possit prætendere hæreditatem, cum excipiant defuncti consanguinei alias ab intestato succedentes? Fundamentum illorum est: quia talis annotatio in scheda videtur potius velleitas, & præparatio ad futurum Testamentum, quam actualis dispositio, hincque non subsistit in ratione Testamenti, prout etiam cum nonnullis aliis sentit Julius Clarus *in* §. *Testam. q.* 7. *n.* 1. Hoc tamen non obstante respondeo, nisi aliunde constet, & a Consanguineis successionem ab intestato prætendentibus positive probari queat, quod in hac scheda voluerit Bertrandus tantum per modum præparationis quædam in schedula annotare, non autem actualiter disponere, tunc in favorem Testamenti pii potius in dubio præsumitur, quod vi hujus schedæ Bertrandus actualem fecerit dispositionem, & Testamentum, saltem si annus, mensis, dies, & alia verba complementum actus plerumque in Testamentis denotantia adjuncta sint. Mascardus *de Probat. volum.* 4. *conclus.* 1359. *n.* 68. *& seqq.* & ex professo, ac fusius Menochius *l.* 3. *consil.* 224. Quinimo ipse quoque Julius Clarus *loc. cit.* prope finem nostram sententiam in praxi consulit. Dixi autem: *saltem si annus, dies &c. adjuncta sint*; nam alias res valde periculosa videtur, præsertim, si neque sigillum esset appressum, nec se Testator ad talem schedam ante suam mortem remisisset. De hoc fusius videri poterit apud Card. de Luca *Tom.* 2. *de Testam. disc.* 15. *per totum.* *

Additio IV.

* Cajus satis dives (utpote cujus summa ascendit ad 6000. florenos) unicum ex uxore sua jam defuncta suscepit filium Jacubum, Patri non adeo obedientem, ac de facto in militia existentem. Memoratus Cajus fratri suo Titio pauperi, multisque liberis gravato mutuos dat 3000. florenos. Paulo post factus ægrotus hunc fratrem ad se vocat, eique occulte insinuat, quod ipsum, & quidem quatenus pauperem, ex amore Christi una cum filio Jacobo hæredem instituat, relinquendo pro portione hæreditaria medietatem horum bonorum, nimirum illos 3000. florenos, quos alias deberet titulo mutui: ac demum intra paucos dies obit Cajus. Filius ejusdem ex militia redux hæreditatem capit: videns autem partim massam hæreditatis ultra spem suam diminutam, partim ex fama percipiens, quod Frater defuncti magnam Parenti suo debuerit pecuniæ summam, eandem prætendit; atque Titio negante, se quidquam debere, ad Judicem defertur: dubitatur, an Titius Frater defuncti possit summam hanc pecuniarum bona conscientia retinere, & in judicio, si etiam ad juramentum cogeretur, negare, se quidquam debere titulo mutui Cajo Fratri? Ratio dubitandi est: quia equidem multi graves DD. defendunt, si Testamentum non est vestitum debitis solemnitatibus, constet autem alicui certo de voluntate Testatoris; quod in foro interno is ante exceptionem partis in judicio possit summam sibi vi talis Testamenti a Testatore constitutam &c. retinere: negant autem communiter, id fieri posse, postquam in foro externo hæres ab intestato in judicio contra talem excepit. Resp. tamen, Titium absolute posse hanc summam pecuniariam retinere, non obstante illa partis adversæ exceptione; imo etiam, si adigeretur ad juramentum, optima conscientia iurare valeret, se nec obulum debere fratri suo defuncto, cum sane a parte rei nihil amplius debeat tam in foro interno, quam externo, supposito, quod hæc summa ipsi tanquam pauperi fuerit remissa: nam, etsi alias in casu, quo Testamentum pro foro externo non est privilegiatum, illa DD. sententia præcise pro foro interno, & ante sententiam Judicis procedat; secus tamen, ubi Testamentum est privilegiatum taliter, ut quoque pro foro externo sufficiat, si a parte rei adsit voluntas Testatoris efficax; & actualiter testativa, nec efficaciter revocata, prout censetur adfuisse in præsenti. Plus adhuc addo; existimo enim, in dato casu, si in foro externo Titius Frater defuncti per Chirographum proprium, forsan adhuc inter scripturas defuncti repertum, vel per testes de debito convinceretur, sicque ad restitutionem a Judice condemnaretur, talem iterum ex bonis alterius, si habeat securam occasionem, posse uti occulta recompensatione: nam sententia Judicis in dato casu niteretur falsa præsumptione; cum a parte rei nihil amplius in foro interno, & externo a Titio debeatur, hincque hæc sententia in conscientia non obliget, prout DD. passim docent *Titulo de Præsumptionibus.* *

Additio V.

* Demetrius cuiusdam in Bavaria oppidi Præfectus Matrimonio sibi iungit Bertam, forma æque, ac virtutibus quidem divitem, cæteroquin tamen inopem puellam, quæ nec dotem afferre potuit, nec eandem maritus suplevit, aut Contradotem constituit, consolando tamen suam sponsam, quod, si bene se gesserit, specialiter eiusdem in Testamento memor esset, quin & hæredem instituere velit, posito, quod sine liberis decedat. Elapso anno, & nullis ex Berta susceptis liberis, Demetrius subito periculose decumbit, vocat Confessarium, & finita Confessione, aliisque peragendis devote peractis, sese in præsentia Confessarii, & uxoris suæ ad faciendum Testamentum præparat, uxorem quatenus pauperem ex amore Dei ex asse hæredem instituturus: in quem finem etiam famulum quemdam ad Magistratum mittit, rogando, ut duos deputet, qui Testamentum suum, quod interim conscribere incipit, ad Acta recipiant. Existente famulo adhuc in via, & vix una, alterave de Testamento scripta lineola adeo ingravescit morbus, ut summum existat periculum, ne usque ad Deputatorum adventum interim moriatur. Mulier cogitans futuram suam, si privetur hæreditate, miseriam, lacrymabunda petit a Confessario consilium: quid igitur emergenti ex improviso simili casu a Confessario suadendum?

Resp. in simili casu uxori suadendum esse, ut, usque dum Deputati a Magistratu veniant, convocet interim duos, vel tres vicinos pro testibus, sive viros, sive mulieres, iuxta Covarruviam *in c. Relatum. De Testament.* Vel, si ne quidem id admitteret periculum in mora, curet advenire aliquos Domesticos, famulos, aut ancillas, omnes enim tales in eo casu probabilissime sufficient pro testimonio circa ultimam ægrotantis voluntatem ferendo, quamvis hi forent

sent Consanguinei Uxoris, etiam sorores, ac fratres, quando aliter fieri nequit, vel qui ipsimet per modum Legati aliquid ex Testamento reputarent. Ita quoad causas pias (inter quas in nostro casu numeratur Uxor quatenus pauper) Chlingensperger *l. 2. Instit. Imper. Tit. 10. qu. 15. & 16.* ac Reiffenstuel *De Testamentis. §. 15. & 16.* Modo cæteroquin memorati vocati testes ipsimet verbis, vel signis ex Testatore hanc ultimam eius dispositionem percipiant, nimirum quod eam NB. tanquam pauperem ex amore Dei instituat hæredem &c. Invigilet præterea Confessarius, ut in eo casu etiam socius suus, si quem assumpsit, pro maiori securitate huic actui præsens existat: etenim licet ob multas graves rationes iumuepere suadeatur, ut Religiosi se ipsosmet non intrudant ad ferendum in judiciis simile testimonium; contingere tamen potest, ut charitas ex circumstantiis id suadeat, saltem supposito, quod reliqui, qui interfuerunt, a Judice tanquam inepti ob alias causas reiicerentur a ferendo testimonio.

Vides itaque Confessarie, quomodo emergente ex improviso simili casu consilium in arena capere queas, suggerendo modum superius in resolutione explicatum. Quod si Vir cessante deliquio iterum sese recolligeret, usquedum Deputati a Magistratu adveniant, poterit in illorum præsentia suam mentem de novo per modum Testamenti nuncupativi aperire, vel, si mavult, & tempus admittit, hanc ultimam suam voluntatem in Scriptis clausam extradere, rogando, ut recipiant ad Acta, prout praxis extradendi taliter susius declaratur alibi. *

Additio VI.

* Echardus maligna vexatur febri, inde ex misericordia receptus ad nosocomium vocat Confessarium, cui etiam finita Confessione confidenter aperit, quod ex labore, & industria sibi comparaverit 200. florenos domi in quadam cista inveniendos; & quia nullos habet hæredes necessarios, vult, ut post mortem medietas extradatur nosocomio in aliqualem recognitionem, pro altera autem medietate curet Confessarius præter funeralia ordinaria legi missas pro anima sua; & ita præfatus decessit ex hac vita. Consanguinei autem, quibus Confessarius hanc ultimam defuncti voluntatem aperit, nolunt dictis adhibere fidem, petentes sibimet ipsis adiudicari hanc summam, Quæritur, an id bona conscientia facere queant? Resp. Si Confessarius, quando Echardus ægrotus sibi talia ore tenus manifestavit, nullum adhuc secum testem assumpsit, non tenentur huic soli adhibere fidem Consanguinei, hincque bona conscientia petere queunt a Judice hanc summam, saltem detractis prius expensis funeralium, sibi adiudicari. Ratio patet ex dictis; quia licet testes quoad Testamenta, vel Legata pia non sint de forma substantiali; requiruntur tamen necessario pro foro externo saltem duo de forma probatoria, si aliunde non constet de voluntate Testatoris. *

QUÆSTIO IV.

An omnes, præsertim Religiosi, eorumque Novitii, testari possint?

SUMMARIUM.

36. *Possunt omnes homines testari, nisi Jure prohibeantur.*
37. *Quales jure prohibeantur testari?*
38. *Religiosi solemniter professi nequeunt facere Testamentum.*
39. *Secus de emittentibus Vota simplicia in Societate Jesu.*
40. *Excipiuntur Religiosi, habentes a Papa facultatem testandi, & ordines militares.*
41. *An Religiosi possint facere donationem mortis causa?*
42. *Novitii Religionum libere testantur.*
43. *Testamenta Novitiorum an subsint Decreto Concilii Tridentini?*
44. *Sententia negativa; unde valent, quocumque tempore fiant.*

36. CONCL. I. Omnibus hominibus libera facultas est de bonis suis testandi, nisi Jure prohibeantur. Ita certa, & communis. *Nihil enim est, quod magis hominibus debeatur, quam ut supremæ voluntatis (postquam aliud velle non possunt) liber sit stylus, & licitum, quod iterum non redit, arbitrium*, ut dicitur *L. 1. C. de Sacrosanctis Ecclesiis.*

37. Additur tamen limitatio, *nisi Jure prohibeantur*: nam imprimis aliqui prohibentur Jure naturali facere Testamentum, eo quod careant usu rationis, uti sunt infantes; item furiosi & amentes, nisi pro tempore, quo habent lucida intervalla. *l. Furiosum. C. Qui Testamenta facere possunt.* Deinde alii testari prohibentur Jure positivo, uti prohibentur saltem ad causas profanas testari filii, ac filiæ puberes quidem, sed adhuc sub paterna potestate existentes, nisi habeant bona castrensia, vel quasi castrensia. Item impuberes etiam quoad bona castrensia, vel quasi castrensia, saltem si intenderent pro hærede instituere causam profanam. *L. fin. de Testam. milit.* Item prodigi a Judice declarati, quibus nempe bonorum administratio est interdicta: Rei criminis læsæ maiestatis, vel proditionis Patriæ (secus, saltem de consuetudine, in his Terris sentiendum de aliis Reis ad mortem condemnatis, & in Jure non singulariter exceptis) item Proscripti, seu Banniti a Cæsare. Hi (inquam) omnes prohibentur facere Testamentum; quibus accedunt nonnulli adhuc alii, qui referuntur tum §. 1. *ac seqq. Instit. Quibus non est permissum. facere Testamentum*, tum alibi. Verum cæteris dimissis, & in extraordinariis casibus Lectore remisso ad Jus Canonicum *l. 3. Decret. tit. 26.* §. 10. quantum attinet ad Theologiam Moralem, quæstio præcipua est de Regularibus, nec non & Clericis Beneficiariis; unde sit

38. CONCL. II. Prælati Religiosorum Ordinum, aliique Regulares solemniter professi, non possunt condere Testamentum, & factum ab ipsis est irritum, paucis duntaxat casibus exceptis. Ita certa, & communis, atque habetur clarissime *c. Quia ingredientibus. 19. q. 3.* juncta *Autent. Ingressi. C. De Sacrosanctis Ecclesiis.* & alibi. Ratio est: quia Religiosi propter solemne Votum paupertatis nihil possident proprium, de quo testari possunt, cum omnia sint Monasterii.

39. Dicitur notanter in Conclusione, *Regulares solemniter professi*: siquidem præter Novitios, de quibus infra, etiam illi, qui in Societate Jesu, finito biennio Probationis, duntaxat tria Vota substantialia simplicia emiserunt, adhuc retinent dominium bonorum suorum, possuntque postmodum licite ac valide, accedente licentia suorum Superiorum, de eisdem testari; prout habetur ex Bulla Gregorii XIII. *Ascendente Domino.* & refertur *Tom. 2. Bullarii Romani. Constitut.* 89. *dicti Pontificis.*

40. Dicitur ulterius, *paucis duntaxat casibus exceptis*: nam hic excipiuntur illi Religiosi, quibus a Summo Pontifice concessa est facultas testandi: qualis non raro dari solet iis, qui extra Claustrum obtinent Beneficium Ecclesiasticum, præsertim Episcopatum, aut Cardinalatum. Deinde excipiuntur Religiosi Ordinum Militarium, qui, cum non voveant tam rigidam paupertatem, sed bona sua retineant, possunt saltem cum licentia Superioris de bonis, & redditibus suis, Testamentum facere. Pirhing. *tit. de Testam. num.* 49. Nisi dicere velis, hanc testandi facultatem seu jure, seu consuetudine, concessam esse Religiosis Ordinum Militarium.

41. Addit Sanchez *l. 7. in Decalog. cap. 8. num. 11.* citans quosdam alios, & sequitur Layman. *l. 3. tr. 5. c. 3. num. 4.* valde probabile esse, quod Religiosus cum Prælati licentia (qui tamen hanc ante mortem Religiosi semper revocare valet) possit etiam mortis causa donationem facere. Idipsum, dummodo res sit modica, admittit Pirhing. *loc. cit. num.* 48. quia si res modica sit, ut Prælatus licentiam dare possit donandi inter vivos, cur non etiam mortis causa?

42. CONCL. III. Novitii Religionum libere possunt de bonis suis testari. Ita communis; atque habetur *c. Si qua mulier. 19. q. 3.* Ratio est: quia Novitii sunt sui Juris, ac bonorum suorum Domini,

ni, libera exeundi potestate præditi. Verum occasione hujus

43. Quæres, an valeat Testamentum, vel alia quæcumque renunciatio, aut obligatio facta a Novitio ante duos menses a sua Professione, aut etiam ante ingressum Religionis? Ratio dubitandi desumitur ex Concilio Trid. *Sess.* 25. *c.* 16. *De Regularibus*. ubi statuit in hunc modum: *Nulla quoque renunciatio, aut obligatio antea facta, etiam cum juramento, vel in favorem cujuscumque causæ piæ valeat, nisi cum licentia Episcopi, sive ejus Vicarii fiat intra duos menses proximos ante Professionem &c. aliter vero facta, sit irrita, & nullius effectus &c.* Hæc ibi. Et ista quidem procedere de obligationibus, variisque donationibus durante Novitiatu per Novitios factis, certum est. Utrum autem loquamur etiam de Testamentis, quæri potest.

44. Resp. breviter. Testamenta, Codicilli, & Donationes mortis causa, sub hoc Decreto Concilii Tridentini non comprehenduntur; unde valent, quocumque tempore fiant etiam ante ingressum Novitii in Religionem. Ita Barbosa *in Collectaneis ad cit. c.* 16. *Concilii Tridentini num.* 14. citans plurimos alios Doctores, unico solo oppositum tenente. Quinimo Fagnanus *in c. Quia ingredientibus. num.* 17. *De Testament.* refert, quod Sacra Congregatio consulta, an Decretum dicti *c.* 16. loquens de renunciatione, locum habeat in Testamentis, & aliis ultimis voluntatibus, censuit non habere locum. Accedit ratio: quia, ut notat Miranda *in Manuali Prælatorum tom.* 1. *q.* 23. *art.* 4. mens Concilii Trident. solum fuit, eas renunciationes prohibere, per quas Novitii depauperantur, ita ut postea egestate & inopia compulsi, cogantur profiteri inviti: hoc autem non contingit in Testamentis, & aliis ultimis voluntatibus; cum ante Professionem semper libere revocari possint; ergo.

QUÆSTIO V.

An Clerici Sæculares Beneficiarii valeant testari?

SUMMARIUM.

45. *Clerici Sæculares libere testantur de Bonis patrimonialibus, industrialibus & parsimonialibus.*
(*f*) Tract. 7. Dist. 4. quæst. 3. num. 25. 26. & 28.
46. *Secus de Bonis mere Ecclesiasticis, spectato Jure communi.*
47. *De his tamen ante mortem elargiri possunt.*
48. *Ac de speciali facultate Summi Pontificis testari.*
49. *Consuetudine acquiri potest facultas testandi ad causas pias.*
50. *An etiam facultas libere testandi ad causas profanas?*
Sententia negativa.
(*g*) Tract. 7. Dist. 4. quæst. 3. n. 32.
51. *Sententia affirmativa.*
52. *Sententia media, juxta quam*
53. *Consuetudine potest acquiri facultas, ut Clerici de Bonis mere Ecclesiasticis valide testentur ad causas profanas;*
54. *Non vero licite.*
(*h*) Tract. 7. Dist. 4. qu. 3. n. 32. & 34.
55. *Respondetur ad instantias secundæ sententiæ.*
(*i*) Tract. 2. Dist. 4. n. 25. & 26.
56. *Consuetudo testandi Clericorum, quæ?*
57. *Et quomodo intelligenda, si testentur ad causas profanas?*
58. *Responsio ad fundamenta primæ sententiæ.*
* *Reflexio circa hanc sententiam.*

45. CONCL. I. Clerici sæculares, sive Beneficiarii, sive non Beneficiarii, possunt libere testari, etiam ad causas profanas, de Bonis suis patrimonialibus, & quasi patrimonialibus, sive industrialibus, quæ suo labore atque industria compararunt; nec non & de Bonis parsimonialibus, quæ parcius vivendo de congrua sustentatione sibi subtraxerunt ex proventibus suorum Beneficiorum Ecclesiasticorum. Conclusio hæc sequitur ex jam supra dictis de dominio Clericorum, ac probatur iisdem auctoritatibus Juris, & rationibus, quæ ibidem (*f*) allegatæ sunt; estque satis communis inter Doctores.

46. CONCL. II. Loquendo vero de Bonis mere Ecclesiasticis, spectato Jure communi, Clerici Beneficiarii non possunt de iisdem testari, vel disponere mortis causa, etiam ad pias causas; sed ea debent relinquere Ecclesiæ, quæ in talibus bonis succedit. Hæc Conclusio habetur clarissime. *c. Ad hæc. De Testamentis* ibi: *Clerici de mobilibus, quæ per Ecclesiam sunt adepti, de Jure testari non possunt.* Idemque tam de immobilibus, quam mobilibus esse intelligendum, declaratur *c. Relatum.* 12. *Eod.* cum concordantiis. Idque merito per SS. Canones statutum fuit, ut Beneficiarii promptiores redderentur ad bona Ecclesiastica superflua majori cum merito in vivis erogandа in pias causas, scientes, nullam sibi potestatem superesse de eisdem post mortem disponendi; prout notavit Navarrus, & cum ipso Layman. *l.* 4. *tr.* 2. *c.* 3. *num.* 6. Porro quod spectato Jure communi talia bona penes Ecclesiam remanere debeant, patet ex *c. Cum in Officiis de Testament.* juncto *cit. c. Relatum.*

47. Dicitur notanter I. *Non possunt disponere mortis causa*: siquidem Clerici, dum sunt in vivis, optimo jure, magnoque cum merito, redditus Ecclesiasticos superfluos in pauperes, aliasque pias causas erogant. Deinde possunt de talibus iidem Clerici, dum sunt in ultima ægritudine constituti, tam pauperibus, locisque Religiosis, quam etiam suis inservitoribus quidpiam elargiri; prout expresse habetur *cit. cap. Relatum.* 12. *De Testam.* ibi: *Consuetudinis tamen est non improbandæ, ut de his* (bonis mobilibus per Ecclesiam acquisitis) *pauperibus, & Religiosis locis, & illis, qui viventi servierant, sive Consanguinei sint, sive alii, aliqua juxta servitii meritum conferantur.*

48. Dicitur II. *Spectato Jure communi*; nam secus est, si quispiam facultatem de talibus bonis testandi obtinuerit a Summo Pontifice, qui eam concedere potest, & de facto sæpe concessit. Quinimo Paulus V. in sua Constit. quæ incipit, *In eminenti.* die 6. Aprilis, 1606. edita (& refertur *Tom. Bullarii Romani Const.* 18. *dicti Pont.*) omnibus & singulis Curialibus, & in ipsa Urbe, & intra decem milliaria (non tamen extra debitam Residentiam) decedentibus, concessit liberam facultatem testandi de quibusvis redditibus Ecclesiasticis, etiam decimalibus Beneficiorum, ac etiam in favorem Consanguineorum suorum, & quod hi eisdem ab intestato succedant; prout amplius videre est *in cit. Constitutione.*

49. Deinde Doctores communiter admittunt, consuetudine pariter posse induci facultatem testandi ad pias causas. Siquidem Clerici solo Jure Canonico prohibentur condere Testamentum: atqui Juri Canonico per longævam & rationabilem consuetudinem derogari potest; ergo. Unde in locis, ubi viget talis consuetudo testandi, Clericus Beneficiarius valide & licite testabitur ad pias causas.

50. Utrum autem consuetudine induci possit facultas de Bonis mere Ecclesiasticis testandi ad causas etiam profanas, major difficultas est. Et quidem talem consuetudinem, ceu corruptelam, ac foventem peccatum reiiciunt Tannerus *Tom.* 3. *disp.* 4. *q.* 6. *num.* 249. Layman. *l.* 4. *tract.* 2. *cap.* 3. *num.* 7. Pirhing. *tit. De Testament. num.* 42. Ludov. Engel. *part.* 4. *Manualis Paroch. q.* 4. *num.* 26. Navarrus, & alii. Ratio eorum est: quia consuetudo, quæ legi naturali & Divinæ repugnat, non valet; *arg. c. ult. de Consuet.* & potius est dicenda *perniciosa corruptela, c. Mala Consuetudo. dist.* 8. atqui talis censetur esse præsens consuetudo, quia, ut dictum superius, (*g*) omnes Doctores fatentur, Beneficiarios mortaliter peccare, si redditus mere Ecclesiasticos notabiliter in causas profanas expendant, sicque consuetudo hoc permittens erit nutritiva peccati.

51. Econtra Augustinus Barbosa *lib.* 3. *Juris Ecclesiastici universi cap.* 17. *num.* 67. & 68. putat consuetudine induci posse, quod Clerici de talibus fructibus Beneficiorum suorum in usus non pios licite testari possint: citatque inter alios primo loco pro hac sen-

sententia Covarruviam (sed male, ut ex hujus verbis *n. seq.* referendis liquet) quam probare nititur ex eo: tum quia Papa nonnunquam solet dare licentiam testandi de hujusmodi bonis; sed quæ sunt acquisibilia privilegio, sunt pariter acquisibilia consuetudine: tum quia neque Romani Pontifices nostris temporibus, neque Jura hactenus illam consuetudinem improbarunt; quod utique (ait) fecissent, si intellexissent, consuetudinem hanc animas illaqueare, & Clericos sic disponentes in peccato mori.

52. Tertia, & inter utramque præfatam media, cæterisque probabilior sententia tenet, ejusmodi consuetudinem validam quidem esse, adeo, ut & Judex relicta hæredibus institutis adjudicando, & ipsi hæredes recipiendo, in conscientia tuti sint, non tamen licitam, sed Clericos ad profana de bonis mere Ecclesiasticis disponentes peccare. Ita Lessius *l. 2. de Just. & Jur. cap. 19. n. 44.* Zoesius *tit. De Testam. n. 7.* Covar. *c. 7. De Testam. n. 23.* pluresque alii ab his relati. Et notandum, quod, quamvis Covarruvias *cit. num. 23. & seqq.* ad longum probare nitatur ejusmodi consuetudinem esse validam, idem nihilominus *loc. cit. ad finem num. 27.* expresse moneat, disputationem suam eo animo, præsertim a Clericis recipi debere: *ut sit illis satis, culpa mortalis criminis esse eos infectos, si male præter usum necessarium, & pias largitiones, illos* (redditus superfluos) *distribuere non vereantur.*

53. Et quidem, quod ejusmodi consuetudo sit valida, probatur ex eo: quia Clerici de talibus bonis valide; quamvis non licite, disponunt in vita ad causas profanas; ergo idem post mortem fieri potest accedente ejusmodi longæva consuetudine. Probatur consequentia. Tum quia solo Jure Ecclesiastico Clerici de talibus testari prohibentur; atqui Juri Ecclesiastico per consuetudinem contrariam derogari potest: tum quia consuetudo illa valide testandi non est irrationabilis, imo (ut notat Zoesius ibidem) fundatur in publica Reipublicæ tranquillitate, quæ alias sæpe turbaretur, si ejusmodi Testamenta non tenerent. Nam cum Clerici libere testentur de bonis suis patrimonialibus, industrialibus, & parsimonialibus, ut dictum *num. 45.* & habet recepta Doctorum sententia, ab eisdem vero post mortem illorum Clericorum, bona mere Ecclesiastica superflua absque litigio cum hæredibus instituendo discerni vix possint: hinc consuetudo illa deservire poterit ad præscindendas innumeras lites cum hæredibus talium Clericorum cæteroquin multipliciter instituendas, sicque ad publicam Reipublicæ pacem.

54. Cæterum, quod Clerici de bonis mere Ecclesiasticis ad profana disponentes peccent, sequitur ex iam supra dictis (*b*) cum ipsi Jure non solum Ecclesiastico, sed etiam supposita, & per Beneficiarium acceptata Ecclesiæ & Fundatorum intentione, virtute Religionis; adeoque Jure naturali & Divino, teneantur redditus superfluos in causas pias erogare: atqui contra Jus naturale ac Divinum nulla valet consuetudo. Accedit: quia, ut argumentantur Lessius, & Layman, omnes Doctores fatentur, Beneficiarios graviter peccare, si Ecclesiasticos proventus superfluos in usus profanos expendant in vivis; ergo multo magis, si de eisdem taliter testentur: nam semper minus concessum fuit Clericis Beneficiariis, de talibus bonis condere Testamentum, quam disponere inter vivos.

55. Nec urget instantia Barbosæ, nempe quod Papa quandoque concedat licentiam libere testandi de talibus bonis. Nam imprimis hujusmodi licentia est strictæ interpretationis, utpote a jure communi exorbitans, sicque non extendenda ad alios casus non expressos. *arg. c. de Filiis Presbyt. in 6.* Deinde dictum illud, *acquisibilia privilegio sunt etiam acquisibilia consuetudine*, non esse universaliter verum, præsertim si consuetudo illa sit irrationabilis, aut a Jure reprobata, notant Fagnanus in *c. Cum contingat. n. 8. & 11. De Foro competenti.* & Layman *l. 1. tr. 4. c. 24. n. 9.* & alii passim. Insuper, cum *Beneficiorum Ecclesiasticorum plenaria dispositio ad Romanum noscatur Pontificem pertinere*, ut habetur *c. Licet. de Præbendis, in 6.* non mirum, quod ipse circa eorundem bona possit gravibus de causis aliud ordinare, qui circa ipsa etiam Vota, & Juramenta (non obstante, quod supposita semel voventis, vel jurantis intentione, obligent ex virtute Religionis, Jureque naturali ac Divino) justis intervenientibus causis dispensare potest, modo alibi (*i*) iam declarato.

56. Dum autem allegatur consuetudo, simulque conniventia Summi Pontificis, Resp. opponendo illud vulgatum dictum. *c. Cum jam dudum de Præbendis. Multa per patientiam tolerantur, quæ, si deducta fuerint in judicium, exigente justitia non debent tolerari.* Deinde de ejusmodi consuetudine sufficienter constare non videtur: nam Clerici majorem suæ conscientiæ, professusque spiritualis curam gerentes, passim testantur (in locis, ubi viget testandi consuetudo) ad pias causas, imo nonnulli eorum, præsertim Episcopi, specialem petunt a Summo Pontifice licentiam testandi.

57. Alii vero, dum testantur ad causas profanas, ad eas disponunt de bonis suis patrimonialibus, industrialibus, vel parsimonialibus, magno labore per vitæ decursum acquisitis, & de quibus possunt libere disponere: simulque in funeralia, Missas, eleemosynasque (sub his etiam computando Legata pauperibus consanguineis relicta) tantum relinquere solent, donec suæ conscientiæ obligationi satisfactum rationabiliter judicent: imo, ut hoc eo securius fiat in nonnullis Diœcesibus, ubi consuetudo facultatem testandi Clericis tribuit, etiam Ordinarii loci expressus consensus desuper requiritur. Quod si unus, vel alter (quod non facile præsumendum) secus egerit, inde non illico colligi poterit consuetudo testandi de bonis mere Ecclesiasticis ad causas profanas, cum hæc non nisi a majore parte Communitatis introduci valeat.

58. Ad fundamenta prioris extremæ sententiæ *n. 50.* adductæ, in eo consistentis, quod si Clerici taliter testando peccent, hoc ipso consuetudo illa sit invalida, cum foveat peccatum. Resp. negando consequentiam cum sua probatione: quia, ut recte notat citatus Zoesius, hominis est hoc vitium, non rei, aut consuetudinis: unde abusus licentiæ, quam Clerici ex longæva consuetudine acquisierunt ad testandum, potestque rectissime practicari testando ad pias causas, non ponit juris iniquitatem. Et patet hoc in simili: nam Clerici in vita valide de talibus bonis mere Ecclesiasticis disponunt ad causas profanas, neque tamen hæc licentia censetur fovere peccatum ex eo, quod illicite id faciant. Idque non alia de causa, nisi quia vitium hoc non vi dictæ licentiæ, sed ex ejus dumtaxat abusu proficiscitur.

Additio.

* Hæc tertia & media sententia mihi (ut verum fatear) semper visa fuit captu valde difficilis, prout etiam præsens Auctor in Jure Canonico *l. 3. Decret. Tit. 26. §. 11.* eandem non amplius defendit. Etsi enim alias aliqua reperiantur valida, & tamen non licita (sic e. g. Petrus, qui antea habuit sponsalia de futuro cum Maria, valide postea, sed tamen illicite contrahit matrimonium de præsenti cum Berta) id tamen non procedit in casu nostro *vi consuetudinis*, supposita illa sententia, quod Clerici Jure Divino ex virtute Religionis teneantur superfluos redditus Ecclesiasticos erogare in causas pias: nam contra Jus Divinum nulla datur, sicque nec valida consuetudo, quæ potius censenda est corruptela, prout annotatur *Tract. 2. dist. 4. q. 4. n. 37.* Unde, qui cum Reiffenstuel in Jure Canonico, & cum P. Francisco Schmier, pluribusque per hos citatis defendunt, Clericos Jure Divino obligari superflua de Bonis Ecclesiasticis erogare in causas pias, conformius, meo judicio, principiis Canonisticis inferunt exinde, consuetudinem contrariam esse prorsus nullam, sicque nec validam. Econtra vero, qui tenent cum aliis, præsertim non paucis Recentioribus, Clericos præcise ex præcepto Ecclesiastico adstringi ad erogandos superfluos Ecclesiasticos redditus in causas pias, etiam consequenter hinc ajunt, consuetudinem contrariam esse validam, & licitam tanquam non pugnantem con-

contra Jus Divinum, nec a Jure Canonico reprobatam positive tanquam irrationabilem, ac corruptelam. Ita propugnant Barbosa, Garzias, Gonzalez, Haunoldus, ac plures cum P. Schmalzgrueber *l. 3. Decret. Tit. 26. §. 4. num. 85. & seqq.*

APPENDIX.

An, & quomodo ambo conjuges adhuc viventes possint erigere Testamentum reciprocum?

SUMMARIUM.

* *Testamentum reciprocum quid? Addit. I.*
* *Quomodo practice fiat inter Conjuges, si nulli extent Liberi? Addit. II.*
* *Qualiter si adsint Hæredes necessarii? Additio III.*
* *An una pars possit tale Testamentum revocare, altera comparte ignorante? Additio IV.*
* *Item: An in eo casu censeatur quoque revocatum Testamentum alterius compartis; ac quomodo? Addit. V.*

Additio I.

* TESTAMENTUM reciprocum dicitur illud, quo duo vel plures mutuo consilio a consensu se ad invicem Hæredes instituunt, vel aliud in eo ad invicem ordinant; illudque fieri potest, vel in una eademque charta, seu (ut loquuntur Juristæ) in uno codice seu membrana cum iisdem solemnitatibus, vel in duplici & distincta charta cum distinctis solemnitatibus. Quoad ultimum hunc testandi reciproce modum non est difficultas; cum sic fieri queat a quolibet, alias ad testandum habili, dummodo observentur omnia alia ad valorem requisita, ac utrobique instituatur Hæres talis, qui alias est capax, cum non sit privilegiatum simile Testamentum. Quoad primum modum autem, an valeat ubique in eadem charta, & sub iisdem solemnitatibus; affirmat Illustriss. Schmid *in Comment. Tit. 34. art. 1. n. 32. & art. 2. n. 1.* Christophorus autem de Chlingensperg. *l. 2. Instit. Tit. 10. qu. 37.* negare videtur, addens tamen cum communi, quod hæc facultas condendi Testamentum Conjugibus ad invicem concessa sit per Leges, prout etiam frequenter simile Testamentum reciprocum facere solent, maxime, si non habeant necessarios Hæredes in linea ascendente, & quoad lineam descendentem sint destituti Liberis, vel Nepotibus, aut relicti ingressi fuerint Monasterium incapax etiam in communi bonorum. H. N. *

Additio II.

* Quær. I. Quidnam practice observandum Conjugibus necessarios Hæredes non habentibus, reciprocum Testamentum, quo se ad invicem in una eademque charta Hæredes instituunt, facientibus? Resp. Debere quemlibet Conjugum ultimam suam voluntatem tam quoad Legata, quam quoad ipsum Hæredem distincte, & quoad sua bona propria exprimere. E. g. præprimis Maritus, postquam animam suam in manus sui Creatoris commendavit, exprimat, qualiter velit post mortem corpus suum terræ mandari, quot Missas desideret, quidnam ad causas pias, vel profanas legare intendat &c. & demum adjungat, quod, si ante Uxorem suam moriatur, eandem bonorum suorum Hæredem instituat: demum salutarem clausulam codicillarem superaddat, se subscribat, & sigillum suum apponat cum annotatione diei, mensis, & anni, quibus conditum fuit hoc Testamentum. Ex post facto in eadem charta, seu membrana subsequitur Testamentum Uxoris, ubi exprimat, quod ipsa pariter, si præmoriatur, Maritum Hæredem bonorum suorum instituat. Reliqua observet, uti præcedenter &c. &, si desideretur formula alicujus Testamenti, poterit a quolibet Conjugum cum grano salis adhiberi illa, quæ ad finem hujus distinctionis reperitur annexa. Porro, si tale reciprocum Testamentum Conjugum tradatur ad Acta, res ulteriori difficultate caret. Quod si vero condatur solemne scriptum, equidem ad utrumque, in eadem charta scriptum, non requiruntur plures, quam septem præcise testes legales; vult tamen cum aliis pluribus Gail apud Cancell. de Schmid *Tit. 34. art. 1. n. 32.* ut testes in suis subscriptionibus exprimant, se Testamentum utriusque tam Mariti, quam Uxoris nomine subscribere, & subsignare. De Jure Bavarico *Tit. 34. art. 12.* sufficit, si primi duos testes exprimant, quod fuerint rogati, & quod hæc sit utriusque Conjugis ultima voluntas.

Additio III.

* Quær. II. Quidnam attendendum Conjugibus, qui habent Hæredes necessarios, si reciprocum Testamentum condere, & sese invicem Hæredes instituere velint? Resp. In simili Testamento attendi debere, ne prætereantur Hæredes necessarii, quin simul saltem in legitima, nullo onere gravata, instituantur, & quidem Titulo honorabili &c. uti loquuntur Jura, ac ulterior videri poterit probatio *qu. 7. n. 73.* Cæterum Maritus, proles post se relinquens, solet sæpe uxorem suam instituere non tam Hæredem quoad proprietatem, quam quoad usumfructum, vel saltem quoad administrationem bonorum, quamdiu non transit ad secundas nuptias, ut nimirum relicta Uxor Vidua exinde a prolibus magis honoretur, & major obedientia ei præstetur. Quo casu pulcherrima notanda vide apud præsentem Auctorem Reiffenstuel in Jure Canonico *l. 3. Decret. Tit. 26. §. 12.* *

Additio IV.

* Quær. III. An in dicto reciproco Testamento Conjugum facto in una eademque charta possit una pars suam ultimam voluntatem iterum revocare, sciente id, vel etiam nesciente altera comparte? Resp. I. De per se loquendo quælibet pars potest, quamdiu vivit, suam ultimam voluntatem iterum revocare; cum hæc libertas & potestas revocandi sit quasi de essentia Testamenti *l. 4. de adimendis, vel transferendis legatis.* Resp. II. Si altera compars sciat hanc revocationem, & tamen non contradicat, cum facile posset, manet adhuc illud Testamentum quoad ordinationem, quam compars fecerat, in vigore suo, cum videatur saltem tacite consentire in hanc revocationem prioris partis: Testamentum enim reciprocum, quamvis in una, eademque charta scriptum, adhuc censetur duplex, ubi, dum una pars revocavit suum, non sequitur, quod pariter altera compars, & non contradicens, quoque suum revocaverit Testamentum. Resp. III. Si una pars revocavit Testamentum suum clandestine (e. g. clam longe aliud recentius Testamentum ad Acta apud diversum Judicem reponens) altera comparte ante mortem suam, nec quidquam de hac clandestina revocatione sciente, in tali casu regulariter loquendo censetur etiam compars suam revocare ordinationem, quantum concernit ea, quæ fecerat in favorem alterius partis revocantis: nam uti commune fert proverbium, frangenti fidem (ac præsertim tam subdole) fides frangatur eidem. Et ita quidem in Jure nostro Patrio clare deciditur *Tit. 34. art. 13.* Ex quo Illustriss. Commentator ibidem *n. 12.* in formalibus infert, quod, si illa compars, quæ de alterius mutatione Testamentaria nullam habuit cognitionem, præmortua fuerit, debeat ordinatio seu Testamentum præmortuæ partis pariter pro revocato haberi; quatenus & in quantum conditum est in favorem superstitis Conjugis, nisi adessent tales circumstantiæ, ex quibus adhuc colligi possit, compartem sic circumventam adhuc in sua manere ordinatione. *

Additio V.

* Quod si autem ulterius quæras, ad quænam ergo in hoc ultimo casu spectet id, quod a parte præmortua in illo Testamento fuerat dispositum in favorem conthoralis, quæ tamen suam ordinationem clam, & subdule revocavit? Resp. Esse distinguendum; nam vel fuit in illo Testamento reciproco ex parte taliter subdole decepti, & modo præmortui simul institutus alius cohæres, vel non? In primo casu portio illa accrescit cohæredi, uti deducitur ex *Leg. 9. ff. de suis, & legitimis hæredibus.* In posteriori vero obtingit illi, qui alias succederet ab intestato, uti clare, & solide ostendit Illustriss. Cancell. de Schmid *loc. cit. n. 14.* *

A P-

APPENDIX II.

An, & de quibus rebus Conjuges ex hac vita decedentes testari queant? Item de qualibus Bonis superstites relicti vidui, vel viduæ?

SUMMARIUM.

Additio.

* VOlui hanc quæstionem prioribus annectere, non quidem eo fine, ut Confessarii ex professo sese confectioni Testamentorum immisceant (quod absit) sed potius, ut, si subinde consilium date charitas, & aliæ circumstantiæ apud ægrotos suadeant, addiscant, cauti, & circumspecti esse, ne per malum consilium in causa sint, ut deinde totum Testamentum & optima Testatorum voluntas ab impugnantibus invertatur. Porro duo hic moventur dubia, quæ ad invicem confundi non debent: nam *quoad primum* examinatur, an & qualiter Maritus e. g. si præmoriatur Uxori, vel vice versa Uxor, si præmoriatur Marito, ante discessum suum ex hac ad alteram vitam condere queat Testamentum; *Quoad secundum* vero dubium inquiritur, an & de quibusnam bonis ipsimet, decedente consorte superstites viduus aut vidua illud ipsum Testamentum facere possint, sive liberi adsint, sive non? Quoad primum dubium, *

Additio II.

* CONCL. I. Num, & qualiter Conjux ex hac ad alteram vitam decedens possit ante mortem suam facere Testamentum, ante omnia desumi debet ex pactis dotalibus, quæ inspici debent, si tamen aliqua per modum contractus inter vivos fuerint ante initum matrimonium erecta. Ita communis; & ratio est: quia vi talis contractus dotalis erecti altera compars superstes acquirit jus, adeoque nequit ex hac vita decedens in superstitis præjudicium quidpiam sine ejusdem consensu disponere; quod bene notent Confessarii forsan a morituris circa ultimam dispositionem consulti, ne cæco modo suadeant aliquam ultimam dispositionem etiam ad causas pias, antequam prius informati sint, an, & qualia pacta dotalia fuerint tempore matrimonii erecta, ut sic talis dispositio non fiat in præjudicium juris tertii, alias merito invalidanda.

Additio III.

* CONCL. II. Si nulla pacta dotalia fuerint erecta, vel saltem in ipsis nulla facta sit mentio quoad Bona Paraphernalia, tunc libere de ipsis conjux ex hac vita decedens, sive fuerit Maritus, sive Uxor, potest disponere mortis causa: dummodo non fiat hæc dispositio in tanta quantitate, ut liberi, aliive necessarii Hæredes, si qui extent, priventur sua legitima, quæ legitima computari debet ex omnibus Bonis decedentis, & quam volumus semper salvam intelligi. Ita denuo communis; patetque ratio ex natura Bonorum Paraphernalium: & quoniam acquæstus, seu illa lucra, quæ constante matrimonio communi labore, ac industria utriusque conjugis acquiruntur, merito Bonis Paraphernalibus annumerari possunt, hinc pariformiter de illis discurrendum, quod nimirum conjux decedens de sua medietate ante mortem libere valeat disponere, nisi aliter fuerit ordinatum per pacta dotalia, vel specialia locorum statuta; nam mulier e. g. tantum de Jure Canonico *c.* 10. *de Consuet.* excluditur a medietate bonorum, quia commisit adulterium; ergo a sensu contrario, si illud non commisisset, neque excludetur a medietate. Quoad Bavariam videantur intimus Bavariæ Cancellarius Schmid in suis Commentariis. *Tit.* 1. *Juris Bavarici. art.* 1. *n.* 40. *& seqq.* & dicta *Tract.* 7. *dist.* 4. *post. n.* 19. *Addit. II.*

Additio IV.

* CONCL. III. Conjux ex hac vita decedens etiam ante mortem potest testari quoad bona sua dotalia, seu contradotalia saltem, si nulli extent Hæredes necessarii, ac dummodo non fuerit aliter dispositum in pactis dotalibus. Ita sub his terminis, quantum mihi constat, denuo communis: & ratio est: quia alias, si talis conjux decederet ab intestato, hæc bona post mortem in simili casu devenirent ad Hæredes non necessarios defuncti, adeoque ante mortem suam de iis poterit libere facere Testamentum. Illud tamen in Bavaria specialiter advertat similis Testator, quod suam compartem in hac vita adhuc relictam nequeat ususfructu ex dote vel contradote, quamdiu vivit superstes, privare; quoniam ususfructus dotis vel contradotis in Bavaria semper superstiti conjugum, etsi nulla desuper erecta fuissent pacta dotalia, debetur per reliquum tempus vitæ suæ, ac primum post mortem superstitis restituitur illi, qui institutus fuerat Hæres, uti habetur *Tit.* 1. *Juris Bavarici. art.* 1. 3. *&* 4. *

Additio V.

* Dixi notanter: *Conjugem decedentem ex hac vita posse testari de bonis dotalibus &c. saltem si nulli extent Hæredes necessarii;* nam, si tales adessent, major circa dotalia, posito, quod Dos foret profectitia (id est a Patre vel Avo descendens) esset difficultas; ubi Doctores inter se non conveniunt, uti videri potest apud Fachinæum *lib.* 3. *Controvers.* 51. sicque simile Testamentum expositum foret periculo multarum litium, si Hæredibus necessariis circa dotem profectitiam tantummodo legitima relinqueretur, & residuum de dote ista extraneis legaretur. Atque hæc quoad resolutionem primi dubii, circa quæ bona decedens ex hac vita disponere queat, dicta sufficiant: loquendo autem circa secundum dubium de bonis superstitis conjugis. *

Additio VI.

* Quær. I. Circa quæ ex conjugibus superstes Viduus facere possit aliquod Testamentum, vel Legatum? Resp. Denuo præscindendo a specialibus pactis dotalibus, & insistendo præcise juri communi; mortua prævie Uxore superstes Viduus salva Legitima Hæredum necessariorum libere testari potest. I. De suis Allodialibus, quæ vel jam intra sua patrimonialia numeravit ante matrimonium, vel in matrimonio ex hæreditate, aliove titulo ipsum solum respiciente acquisivit. II. Quoad contradotem, si antea aliquam attulit, quæ post mortem Uxoris libere redit ad eundem. III. Quoad fructus, quos ex allata dote ante mortem Uxoris obtinuit; nam hi fructus debentur Marito etiam quoad proprietatem ob onera prius in matrimonio supportata. IV. Quoad donationes sibi ab Uxore tempore matrimonii factas, & ejusdem morte confirmatas modo superius allegato. V. Quoad acquæstus, seu lucra constante matrimonio adepta, saltem quoad eam partem, quæ ejusdem industriæ, ac labori correspondet: in dubio autem lucra illa potius ad virum, quam mulierem spectare præsumuntur. *lib. Quintus Mutius. ff. de donat. inter. virum, & uxorem.* *

Additio VII.

* Quæres. Circa quæ testari possit, si mortuo prævie Marito superstes sit Vidua? Respond. Mortuo prævie Marito superstes Vidua (salva prolium legitima) libere testari potest, vel legare. I. Quoad paraphernalia omnia in genere loquendo. Magis autem de aliquibus in specie discurrendo. II. Quoad Morgenaticam, quæ est donatio illa, quam mulier altero nuptiarum die acquisivit in remunerationem allatæ virginitatis. III. Quoad sponsalitiam largitatem, sub qua conformiter dictis intelliguntur illa munera, quæ mulier accepit a viro ante matrimonium intuitu ejusdem. IV. Quoad bona constante matrimonio per propriam industriam acquisita e. g. si scivit Uxor artificiose acu phrygia pingere, unguenta conficere, obstetricem agere &c. V. Quoad medietatem acquæ-

fiuum communi industria ac labore acquisitorum, saltem ubi vi opificii inter conjuges censetur intercessisse tacitus contractus societatis; uti apud Cerevisiarios, Pistores, Laniones: hæc enim omnia hucusque enarrata merito computantur inter bona sua propria. VI. Etiam quoad bona dotalia, saltem quando non amplius existit hujus Viduæ Parens, vel Avus, supposito, quod dos ab eo alias provenerit. Tandem VII. Quoad monilia, vestes sericas Uxori comparatas, aliaque munera 500. solidos non excedentia, & a viro tempore matrimonii donata, ac ipsius morte confirmata. Ratio generalis est; quia de Jure communi horum omnium bonorum habet dominium, adeoque etiam de his libere disponere valet, ubi non potest ostendi, quod aliquo Jure prohibeatur. Plura adhuc videri poterunt alia specialia in Jure Bavarico *Tit.* 1. *art.* 2. 3. & 4. & apud insignem ejusdem Commentarium Schmid *ibid.* *

QUÆSTIO IV.

De Codicillis, Legatis, & Fideicommissis.

SUMMARIUM.

59. *Codicillus, quid?*
60. *Et quomodo fieri possit?*
(*k*) Quæst. 3. n. 21. & seqq.
* *Nonnulla notabilia circa Codicillos.*
61. *Codicilli, ad quid inserviant?*
62. *Clausula Codicillaris quomodo apponatur?*
63. *Et multiplex ejus effectus.*
* *Quem effectum habeat respectu FF. Minorum?*
64. *Legatum, quid?*
65. *In Testamento minus solemni ad causas pias valent Legata profana.*
66. *Corruente Testamento minus solemni ad causas profanas, non corruunt Legata pia.*
67. *Solvitur instantia.*
68. *Fideicommissum exæquatur Legato.*
* *Fideicommissum quotuplex? Addit. I. & II.*

59. CONCL. I. *Codicillus* dicitur quasi *parvus codex*, & in proposito aliud non est, quam ultima cujuspiam voluntas absque hæredis institutione. Unde Codicillus est quasi imperfectum Testamentum: tum quia non requirit solemnitates Testamenti: tum quia Codicillo hæreditas directe dari non potest, nec etiam auferri juxta claram dispositionem Juris. §. 2. *Instit. De Codicillis.* ibi: *Codicillis hæreditas neque dari, neque adimi potest, ne confundatur Jus Testamentorum, & Codicillorum, & ideo nec exhæreditatio scribi.*

60. Porro Codicillus fieri potest sive in scriptis, sive etiam nuncupative, seu oretenus: ad ejus tamen valorem requiruntur, & sufficiunt quinque testes, sive masculi, sive fœminæ; qui etiam se subscribere debent, si Codicillus fiat in scriptis, quamvis sigilla apponere non sit necesse, *L. ult. C. De Codicillis.* Et hoc intelligendum, si fiat ad causas profanas: nam Codicillus ad causas pias factus non requirit tantas solemnitates, prout in simili de Testamentis ad pias causas superius (*k*) dictum est.

Additio.

* Pariter, si Codicillus aliquis novus sive ante, sive post Testamentum jam factum, sive etiam sine ullo Testamento ad Acta reponatur, utique non desideratur numerus testium; cum hi neque ad simile Testamentum ad acta datum requirantur. Item quia, teste Cancellario intimo Bavariæ de Schmid *in Comment. ad Tit.* 37. *art.* 1. *num.* 8. & 9. in Civitate Metropolitana Monacensi quilibet civis Testamentum suum facere potest coram duobus testibus, a fortiori ad Codicillum talium civium similiter non requiruntur plures, quam duo testes, uti advertit Christoph. Chlingensperg. *L.* 2. *Instit. Tit.* 25. *Quæst.* 1. *Object.* 3. Insuper, cum in Bavaria (imo juxta Besoldum & alios apud Schmid *loc. cit. art.* 2. *num.* 2. probabilius etiam de Jure communi) Testamento alicui inseri possit sequens clausula: *Volo insuper, ut quidquid huic meo Testamento in vacuis foliis, seu spatiis ipsius Testamenti, vel in scheda aliqua separata adjecero, valeat eodem modo, ac si prius jam huic Testamento insertum esset.* Hac (inquam) clausulæ memoratæ insertione supposita, si post Testamentum scribat Testator de novo schedam, in qua adhuc varia exprimit legata, vel declarationes Testamenti cum annotatione diei, & anni, ac subscriptione Nominis, valet talis scheda, quin necessarii sint quinque testes; dummodo præcise noscatur character Testatoris, vel dictus character per duos testes e. g. se subscribentes probari queat, uti expresse habetur in Jure Patrio *Tit.* 37. *art.* 2. & ibi Schmid fusius. Unde circa numerum testium quoad Codicillos attendi debet pariter ad Statuta municipalia, & consuetudines locorum legitime introductas. *

61. Inserviunt autem Codicilli præcipue ad Legata, & Fideicommissa, atque Donationes mortis causa faciendas, utpote quæ per Codicillum fieri possunt. Juvant etiam ad Testamentum declarandum, atque emmutandum salva hæredis institutione, eique addendum. Quinimo quando Testamentum habet insertam clausulam Codicillarem, si ipsum ob defectum alicujus solemnitatis non potest valere ut Testamentum, valebit tamen ut Codicillus.

62. Et quidem frequenter Testatores in suis Testamentis apponere solent clausulam Codicillarem, idque vel expresse, dicendo: *Si hæc dispositio mea non valet vi Testamenti, volo, ut valeat vi Codicilli*, vel tacite, ac virtualiter, dicendo: *Si hæc dispositio non valet ut Testamentum, valeat modo, quo secundum Jura potest, meliori.*

63. Neque inaniter isthæc clausula Codicillaris apponitur, utpote cujus effectus non sunt exigui. Siquidem ejusmodi Testamentum, si vel ab initio habeat defectum, vel eum ex postfacto acquirat, ita ut non possit valere per modum Testamenti solemnis, valebit saltem per modum Codicilli; dummodo adfuerint testes sufficientes ad Codicillum. Unde quamvis in tali Testamento minus solemni institutio hæredis irrita sit, ac proinde hæres ab intestato succedat: tamen tenetur is hujusmodi Testamentum quoad omnia alia adimplere, solvendo scilicet Legata, Fideicommissa, & hujusmodi. Sunt & alii effectus clausulæ Codicillaris, verum de iis Jurisperiti, atque Jus Canonicum *lib.* 3. *Decret. Tit.* 26. §. 21.

Additio.

* Unum adhuc quæri posset, utrum nimirum, dum Fratres Minores S. Francisci Regulam pure observantes, qui consequenter vi declarationum Nicolai III. & Clementis V. juxta dicenda *n.* 72. immediate Hæredes in aliquo Testamento institui nequeunt; si tamen ab aliquo hujus rei ignaro ex affectu erga eos bona fide Hæredes scriberentur, annexa tamen clausula Codicillari præcedenti numero declarata, an (inquam) hæc clausula Codicillaris sit tantæ virtutis, ut ille, qui vel in Testamento fuit Cohæres scriptus alias capax bonorum, vel si nullus Cohæres est expressus, qui alias in simili casu ab intestato succedit, teneatur FF. Minoribus prius detracta Trebellianica, vel Falcidia (qui termini magis declarabuntur *Quæst.* 7.) residuum moderatum, & statui eorum non difforme dare per modum eleemosynæ, ac pii legati pro necessitatibus præteritis, præsentibus, vel imminentibus Fratrum Minorum? Ad hoc quæsitum sub his limitationibus se Magnifico Professori Jurium Glettle conformare videtur P. Franciscus Schmier celeberrimus per plures annos Rector Magnificus in Universitate Salisburgensi, *De Testam. c.* 1. *sect.* 3. §. 3. *num.* 192. respondendo affirmative. Ratio est: quia ex hac clausula Codicillari colligitur, quod voluntas interpretativa Testatoris fuerit, ut illa eleemosyna Fratribus Minoribus detur modo possibili, quo ipsis accipere est licitum vi sacræ Regulæ, & Declarationum Pontificiarum; atqui sub his terminis & limitationibus ipsis est licitum recipere non quidem per modum hæreditatis, sed per modum legati ex virtute clausulæ Codicillaris: ergo. *

64. CONCL. II. *Legatum est donatio quædam a defuncto relicta, ab hærede præstanda.* Ita habetur §. 1. *Instit. De Legatis.* Dicitur, *donatio quædam*: quæ particula stat loco generis. Additur deinde, *ab hærede præ-*

standa; per quod differt Legatum a Donatione mortis causa, quæ non necessario fit ab hærede, cum possit fieri, ac plerumque fiat ab ipsomet donante, quamvis ante mortem ipsius non confirmetur, sed revocari possit.

65. Quæres, an Testamentum minus solemne ad causas pias factum valeat etiam quoad Legata profana; & econtra corruente Testamento profano, corruant pariter Legata pia inserta? Resp. I. Testamentum minus solemniter factum principaliter ad pias causas valet etiam quoad Legata profana in eo contenta. Ita Covarruvias c. 11. *De Testam. num.* 2. Lessius *lib.* 2. *cap.* 19. *num.* 9. Engel *tit. De Testam. num.* 19. & communis, paucis exceptis. Ratio est; quia *Accessorium naturam sequi congruit principalis. Reg.* 42. *Juris in* 6. atqui Testamentum valet in dato casu: ergo & Legata eidem inserta, cum sint quid accessorium, quamvis cæteroquin profana.

66. Resp. II. Econtra vero Testamento ad causas profanas corruente ob defectum solemnitatum, non ideirco corruunt inserta Legata pia, sed valent. Ita cit. Covarruvias *n.* 4. Lessius *num.* 9. Engel, & alii; idque merito tenendum favore causæ piæ (*Nam summam esse rationem, quæ pro Religione facit.* habetur *L. Sunt personæ. ff. De Religiosis & sumptibus funerum*) simulque ob remedium animæ Defuncti.

67. Neque urget allata regula, *Accessorium &c.* Nam inter alias limitationes ea non procedit, quando in accessorio reperitur specialis ratio, quæ non reperitur in principali, propter quam illud corruente principali sustineatur: prout in proposito est favor religionis, atque remedium animæ defuncti.

68. CONCL. III. *Fideicommissum* dicitur illud relictum, quod fidei committitur hæredis, ab eo dandum alicui alteri; sic fit, cum Testator dicit: Hæres, fidei tuæ committo, ut post aditam hæreditatem ex ea tantam, aut tantam partem, vel hoc aut illud prædium huic consignes; idque vel statim, vel post mortem tuam &c. Porro hæres sic Fideicommisso gravatus, appellatur *Fideicommissarius*. Quoad alia vero de Fideicommissis eodem ferme modo est discurrendum, sicut de Legatis; nam, ut *L.* 1. *ff.* t. *De Legatis*, habetur: *Per omnia exæquata sunt legata Fideicommissis.*

Additio I.

* Supple, ultima dicta, quod nimirum *Fideicommissa æquiparentur Legatis*, esse intelligenda de particularibus Fideicommissis. Ubi sciendum, quod aliud dicatur Fideicommissum *universale*, aliud *particulare*: prius est, vi cujus hæres succedens ex Testamento, vel etiam ab intestato jubetur alteri v. g. post certum tempus, aut primum post suam mortem hæreditatem totam, vel aliquam partem, puta tertiam aut quartam totius hæreditatis relinquere: Fideicommissum particulare econtra, quando per Testatorem seu Fideicommittentem jubetur tantum certa aliqua res determinata (puta *hoc prædium*, *hoc castrum*, vel *hæc domus*) alteri ab Hærede consignari, quo casu conformiter dictis Fideicommissarius talis particularis æquiparatur Legatario; sicque æqualiter utrobique sentiendum. *

Additio II.

* Porro tam in Fideicommisso universali, quam particulari a Testatore, seu primo Fideicommittente integra sæpe Familia (præsertim apud Illustres pro conservatione ejusdem) substituitur successive, ac cum certo ordine. Et quidem, si *Primogenitus* alicujus Lineæ, e. g. Petrus ex dicta Familia cum suis successive semper descendentibus, vocetur ad successionem; hac autem suorum descendentium linea extincta *Secundogenitus*, puta Paulus cum sua linea, seu successione, atque sic deinceps, tale Fideicommissum communiter appellatur *Primogenitura*. Econtra vero, si Testator, seu primus Fideicommittens voluit, ut semper *natu maximus* de familia illa succedat, sive is descendat ex linea ista ultimi Successoris, sive ex altera, dummodo sit Senior Familiæ; in hac ordinatione Fideicommissum hoc dicitur *Majoratus*. In genere autem similia dicuntur *Fideicommissa Familiæ*, seu *Gentilitia*, de quibus in casu emergenti plura videre poteris in Jure Canonico Auctoris *lib.* 3. *Decret. Tit.* 26. §. 19. *

QUÆSTIO VII.

De Institutione Hæredum, Falcidia, Trebellianica, & Successionibus ab intestato.

SUMMARIUM.

69. *Hæres necessarius, & non necessarius, qui?*
* *Utrum, & quomodo Fratres, & Sorores sint Hæredes necessarii?*
70. *Hæredis institutio est fundamentum totius Testamenti.*
* *Hæres institutus quas contrahat obligationes?*
71. *Qui possint institui Heredes?*
72. *Quid de FF. Minoribus de Observantia, & Capucinis?*
73. *Hæredibus necessariis debet relinqui Legitima, & quomodo?*
74. *Legitima portio, quæ?*
75. *Ea non habet locum in Regnis, Ducatibus &c.*
76. *Hæredi non necessario instituto, quantum relinquendum?*
77. *Falcidia quid? & unde sic dicta?*
78. *Trebellianica, quid?*
79. *An sit obligatio faciendi Testamentum?*
80. *Hæredes ab intestato, qui? & quando succedant?*
81. *Ordines succedentium ab intestato, qui?*
* *An, & in quo Liberi illegitimi successionem prætendere possint?*
82. *Fiscus, an computandus inter ordines succedendi ab intestato?*
* *Formula faciendi quodcumque Testamentum practice.*

69. ADVERTENDUM, quod Hæres alius sit necessarius, alius non necessarius. *Hæres necessarius* dicitur, quem Testator in portione legitima instituere cogitur, nisi justam exhæredandi causam habeat. Tales Hæredes necessarii sunt Descendentes in linea recta, nempe Filii, Filiæque, Nepotes, Pronepotes, ex legitimo matrimonio procreati. His autem deficientibus Hæredes necessarii sunt Ascendentes in linea recta, nempe Pater, Mater, Avus, Avia, ita tamen, ut si adsint Descendentes, seu Liberi, nihil de Jure debeatur Ascendentibus pro legitima, *text. clar. Auth. De hæredibus ab intestato. cap.* 1. *Collat.* 9. *Hæredes non necessarii* sunt reliqui omnes præter enumeratos, sive, qui Testatori non sunt conjuncti in linea recta. Unde sequitur, quod Frater aut Soror de jure non sit obligatus ad instituendum pro Hærede suos Fratres, aut Sorores, eorumve Filios, neque ad relinquendum eisdem legitimam: quod a fortiori extendes ad cæteros Consanguineos, vel Affines. Ubi tamen

Additio.

* Notandum est ulterius, quod, etsi fratres & sorores Testatoris non sint Hæredes necessarii, sed possint omnino etiam quoad legata præteriri in aliquo Testamento juxta sententiam communiorem conformiter §. 1. *Instit. De inofficioso Testamento*, ac Juri Bavarico *Tit.* 36. *art.* 7. nihilominus tamen, si in dicto Testamento Hæres instituereiur persona turpis (e. g. nota aliqua meretrix, seu concubina, aut persona infamis infamia juris, vel facti, aliave macula affecta) tunc illud saltem per *querelam inofficiosi Testamenti* de Jure communi possent impugnare prædicti fratres, atque sorores. Hoc autem privilegium impugnandi simile Testamentum non extenditur ad talium fratrum vel sororum liberos, per textum *Leg.* 21. *C. De inofficioso Testamento.* Quinimo nec id competit fratribus vel sororibus præcise uterinis, sed germanis, vel saltem consanguineis, juxta *L.* 27. *C. Eod.* ubi nota, quod frater & soror *uterini* dicantur, qui præcise ex eadem Matre, *Consanguinei*, qui solum ex uno Patre, *germani*, qui ex uno eodemque Patre, & Matre sunt progeniti. Hoc prænotato fit *

70. CONCL. I. Institutio Hæredis est veluti caput, atque fundamentum totius Testamenti. Ita habetur in Jure Civili variis in locis; ut §. *Ante Hæredis. Instit. De Legatis*, & *l. Proxime. ff. De his, quæ in Testam. delentur*, & alibi. Hinc non valet Testamentum, præsertim ad cau-

ad causas profanas (nam de Testamentis ad causas pias, utpote in quibus sufficiunt solemnitates Juris naturalis, Lessius *lib.* 2. *de Just. & Jure cap.* 19 *num.* 8. citans Julium Clarum, tenet oppositum) in quo nemo Hæres instituitur, quamvis secus sit dicendum de Codicillo.

Additio.

* Habet autem institutus Hæres, si absque beneficio Inventarii adivit hæreditatem (id est, si se tam quam Hæredem declaravit, & agnovit acceptando hæreditatem) sequentes duas principales obligationes. I. Sicuti succedit in omne jus activum, ita pariter in omne passivum, sicque tenetur solvere omnia debita defuncti, si etiam hæreditatem excederent. Ratio est: quia post aditam absque beneficio Inventarii hæreditatem, Hæres censetur juxta Jus una eademque cum defuncto persona, consequenter eodem modo, ac defunctus obligatur. II. Tenetur quoque solvere omnia legata in Testamento specificata, nec potest uti Falcidia: nam aditio hæreditatis reputatur quasi contractus cum Legatariis, quo hisce sese Hæres censetur obligare §. 5. *Instit. De obligationibus, quæ quasi ex contractu nascuntur.* Unde circumspectiores Hæredes; qui aliunde non sunt certificati de nullo sibi subsecuturo damno in aditione hæreditatis, vel ante aditionem ejusdem petunt spatium deliberandi, quod ipsis etiam concedi solet, intra quod secure se possunt informare, quanta sit hæreditas, quanta debita, & quot, ac quanta legata solvenda: vel equidem adeunt hæreditatem citius, sed cum beneficio *Inventarii*, quod nihil aliud est, quam legitima specificatio omnium bonorum, jurium, & debitorum defuncti &c. sicque diversissimo modo juxta diversa Statuta municipalia, & diversas locorum consuetudines. *

71. CONCL. II. Omnes homines, non tantum singuli ac privati, sed etiam Communitates, Monasteria, & Collegia, Hæredes institui possunt, nisi specialiter a jure prohibeantur. Ita communis.

72. Porro præter alios, qui de iure communi ob certas causas, vel delicta prohibentur Hæredes instituti, de quibus Juristæ, vi suæ Regulæ, ac Professionis, non possunt institui Hæredes in testamento Fratres Minores de Observantia, atque Capucini, adeo, ut nec eorum Monasteria in communi valeant institui; prout declaravit Clemens V. *in Clem. Exivi. De verborum significatione.* Quo tamen non obstante, consideratis eorum necessitatibus, certisque moderaminibus observatis, potest eisdem quidpiam in Testamento relinqui per modum Legati, uti declaravit Nicolaus III. *c. Exiit. De verb. signif. in* 6. Dummodo non dimittatur eis valor ipsius hæreditatis, vel tanta eius pars quasi sub modo & forma Legati, ut præsumi posset, hoc in fraudem fieri; prout limitat citat. Clemens V.

73. CONCL. III. Hæredibus necessariis debet in Testamento relinqui portio legitima, & quidem titulo honorabili institutionis, sive iure hæreditario, atque sine apposito gravamine; adeo quidem, ut alioquin talia gravamina habeantur pro non appositis; vel Hæredibus necessariis competat actio ad petendum complementum legitimæ, si in minori quantitate, quam legitima portione, Hæredes instituantur; vel ad omnino rescindendum Testamentum, si nulla apposita iusta causa exhæredandi penitus fuerunt præteriti, ac nihil ipsis iure Institutionis relictum. Ita habetur tum in Jure Civili *Auth. Ut, cum de appellatione. cap. Aliud quoque. Collat.* 8. cum Concordantiis, quas citat Layman. *lib.* 3. *tract.* 5. *cap.* 5. *num.* 11. tum in Jure Canonico *c. Raynutius. De Testam.* ubi dicitur, quod *Legitima portio est debita jure naturæ.*

74. Circa quod notandum, quod legitima portio Descendentium sit triens (id est, tertia pars totius hæreditatis) si non sint plures Liberi, quam quatuor: semis autem (seu media pars totius substantiæ) si sint plures Liberi, quam quatuor. Loquendo vero de Ascendentibus, legitima Ascendentium semper est triens, sive tertia pars totius hæreditatis. Ubi per hanc intelligitur tota ea substantia, quæ solutis omnibus debitis, atque funeralibus pro defuncto peragendis, post mortem Testatoris remanet.

75. Verumtamen ea, quæ nunc dicta sunt de portione legitima Liberis danda, locum dumtaxat habent in bonis privatis, non item in Regnis, Ducatibus, & Comitatibus Magnatum: talia enim bona in plerisque Provinciis ad Primogenitum pertinent, assignata tamen aliis Liberis sufficienti sustentatione, pro conservanda dignitate status & familiæ suæ.

76. CONCL. IV. Quod si in Testamento instituatur Hæres non necessarius, debet ei saltem quarta pars totius hæreditatis seu substantiæ libera remanere, ut sic onera hæreditaria sustinere valeat: alioquin si tam multa a Testatore facta sint legata, vel donationes mortis causa, ut Hæredi non remaneat quarta pars totius hæreditatis, licebit eidem detrahere Falcidiam; aut si graveтur tam magnis multisque Fideicommissis, ut eidem non remaneat quarta pars hæreditatis libera, detrahet Trebellianicam. Ita habetur in Jure Civili variis in locis, ut *L.* 1. *& seqq. ff. Ad legem Falcidiam, & toto tit. ff. ad S. C. Trebellianum.* cum Concordantiis.

77. Porro per *Falcidiam* intelligitur quarta pars omnium bonorum, quæ aderant tempore mortis Testatoris, deducto tamen prius ære alieno, atque expensis funerum, quam licet detrahere Hæredibus institutis (servata tamen proportione) a singulis legatis, si tam multa sunt legata, ut dicta quarta pars eisdem non remaneat libera, donec ista compleatur. Et huiusmodi quarta pars appellatur *Falcidia*, a suo auctore *Falcidio* Tribuno plebis, qui primus legem tulit (quæ ex suo nomine *Lex Falcidia* nuncupatur) ut quarta pars semper superesset, ac remaneret Hæredibus in Testamento institutis.

78. *Trebellianica* ferme coincidit cum Falcidia, nisi quod hæc respiciat Legata, illa vero Fideicomissa, a quibus detrahitur. Siquidem Trebellianica detrahitur a Fideicommissis, si tam multa, vel gravia facta sint a Testatore, ut Hæredibus non remaneat quarta pars omnium bonorum, post debitorum, ac funeralium solutionem restantium libera, & absque ullo onere, donec dicta quarta pars remaneat libera Hæredibus institutis. Et dicitur *Trebellianica*, a suo auctore *Trebellio* Consule, a quo Senatusconsultum Trebellianum prodiit, hoc ipsum disponens.

79. Quæres, an sit obligatio aliqua faciendi Testamentum? Resp. breviter, neminem quidem in Foro conscientiæ per se obligatum esse ad condendum Testamentum, sed interdum per accidens talem adesse obligationem, ne alioquin lites, aut alia incommoda oriantur. Layman. *lib.* 3. *tract.* 5. *c.* 3. *num.* 10. & alii.

80. CONCL. V. Quando nullum omnino factum est Testamentum, aut illud ex quodam defectu irritum fuit, & cassatum, tunc tali Defuncto succedunt Hæredes ab intestato, id est, illi, qui secundum Jura succedunt, quando nullum factum est Testamentum. Ita communis, & patet ex utroque Jure.

81. Diversi autem sunt ordines Succedentium ab intestato, quorum prior semper posteriorem excludit. Primus est Descendentium, seu Liberorum. Quod si vero unus ex liberis defunctus sit, & reliquerit Nepotes, tunc hi personam Patris repræsentant, & in ejus locum succedunt; ac proinde in divisione hæreditatis cum Patruo suo, aut filiis ejus succedunt non in capita, sed in stirpes. §. *Cum filius. Instit. de hæreditatibus, quæ ab intestato &c.* & alibi. Secundus ordo est Ascendentium, seu Parentum (cum quibus tamen simul vocantur, seu ad hæreditatem admittuntur fratres & sorores duplicis vinculi, hoc est, ex eodem patre & matre cum defuncto geniti: *Authent. de Hæredibus ab intestato. Collat.* 9.) &, amplius non extantibus Parentibus, Avorum. Tertius est, Collateralium, id est, Fratrum Sororumque, & hisce deficientibus aliorum Consanguineorum propinquorum. Et quartus, Conjugum inter se.

Additio.

* Quæres. An liberi quoque naturales, vel spurii, aut ex damnato coitu progeniti possint prætendere aliquod jus successionis ab intestato respectu suorum parentum? Ante Responsionem nota ex *lib.* 3. *Decret. Tit.*

Tit. 26. *n.* 410. quod *Naturales* filiæ, vel filii sint, qui procreantur ex solutis tempore saltem conceptionis habilibus ad invicem contrahendum matrimonium. *Spurii*, vulgo *quæsiti*, ad propositum dicuntur, qui sunt quidem geniti a duobus solutis, de se ad contrahendum habilibus, matre tamen existente meretrice passim viris exposita, unde merito dubitatur de vero patre. *Nati damnato coitu* censentur, qui proveniunt ex parentibus, neque tempore conceptionis habilibus ad contrahendum, puta nati ex copula adulterina, vel incestuosa, aut sacrilega: ubi advertendum, quod etiam isti subinde, sed in alio sensu, nominentur *Spurii*. H. N.

Resp. I. Liberi naturales per subsequens inter parentes matrimonium legitimati possunt jus successionis prætendere, uti alii legitimi, quibus in jure æquiparantur. *c. 6. Qui filii sint legitimi.* Econtra vero legitimati præcise per rescriptum Principis possunt solummodo quoad bona paterna prætendere jus successionis; si non extant Liberi naturales & legitimi simul juxta *Novellam* 89. *cap.* 9. quinimo juxta Jus Bavaricum *Tit.* 39. *art.* 3. ut hi successionem prætendere queant, neque debent extare collaterales, nec aliqua legitima conjux defuncti.

Resp. II. Liberi naturales non legitimati juxta *Authent. Licet. C. de naturalibus Liberis* & juxta jus Bavaricum *Tit.* 39. *art.* 3. in bonis paternis, si adsint legitimi Liberi, aut saltem legitima supervivat Conjux, vel de Jure Bavarico, si supersint etiam adhuc collaterales ipsius defuncti, nullum jus successionis possunt prætendere; in eorum vero defectu duas habent uncias ex *Asse*, cum matre talium naturalium liberorum, si adhuc vivat, dividendas. Ubi adverte, quod *As* dicatur Hæreditas, in duodecim portiones, quæ unciæ vocantur, divisa.

Resp. III. Quoad bona materna, insistendo Juri communi, & præscindendo a Statutis municipalibus, ac locorum consuetudinibus, Liberi naturales quoad jus succedendi concurrunt cum legitimis, uti a fortiori desumitur ex §. *Novissime. instit. de Senatusconsulto Orphitiano.*

Resp. IV. Liberi spurii nequeunt prætendere jus successionis quoad patrem, utpote incertum: bene vero quoad matrem; cum limitatione tamen, ut, si ea fuerit Illustris, & habeat proles alias ex legitimo matrimonio procreatas, hæc prætensio successionis, juxta *L. Si qua Illustris. C. Ad Senatusconsultum Orphitianum.* ex parte spuriorum non procedat. Quinimo de Jure Bavarico conformiter *Tit.* 39. *art.* 5. idem sentiendum, sive mater spuriorum fuerit Illustris, sive non.

Resp. V. Nati ex damnato complexu nec quoad bona paterna, nec quoad materna possunt prætendere ius successionis: quinimo rigor Juris Civilis *Authent. Licet. C. de natural. Liber.* & *Authent. Ex complexu. C. de incest. nup.* neque his ultimis ius ad alimenta tribuit, quem tamen rigorem Jus Canonicum *c. Cum haberet. De eo, qui duxit in Matrimonium.* prope finem sustulit, saltem ut his prolibus (quod a fortiori dicendum quoad præcedentes in defectu aliorum sufficientium mediorum) succurratur in alimentationem.*

82. Tandem his omnibus deficientibus succedit Fiscus: quamvis nonnulli merito non computent Fiscum inter ordines succedendi ab intestato, eo quod cæteris deficientibus capiat bona, non iure successionis hæreditariæ, sed potius iure Regalium, tamquam vacantia. Sed de hoc plura Juristæ.

APPENDIX.

Ac quæstio Additionalis ultima.

Quomodo practice fiat aliquod Testamentum, & qualiter tradatur ad Acta?

SUMMARIUM.

* *Quomodo practice fiat Testamentum? Add. I.*
* *Qualiter illud detur ad Acta? Addit. II.*
* *An possit cuicumque Judici extradi? Ubi & alia notabilia. Addit. III.*
* *An possit Testamentum mitti per aliquem tertium ad Acta? Addit. IV.*

Additio I.

* QUær. I. Quomodo fiat practice aliquod Testamentum? Resp. modo sequenti, qui mutatis mutandis poterit deservire pro aliquo Formulari. Nimirum:

In Nomine Sanctissimæ, & individuæ Trinitatis &c.

Serio revolvens animo, hominibus infallibiter statutum esse semel mori, seriaque mente recogitans, diem æque incertum esse, ac horam mortis, liberrima voluntate, & plene capax rationis de bonis meis ultimam dispositionem, seu Testamentum feci, ut sequitur.

Imprimis, *& ante omnia animam meam offero Creatori suo omnipotenti Deo, humillime, & instantissime rogando, ut per infinitam suam misericordiam, per merita, & passionem Domini Nostri Jesu Christi candem, pretioso sanguine redemptam, hæredem facere velit Regni Cælestis.*

Secundo. *Quoniam corpus humanum a limo terræ formatum pulvis est, & ab anima separatum in pulverem revertetur, hinc etiam corpus illud consigno terræ, volendo, ut terræ mandetur absque speciali pompa, conformiter tamen meo statui apud NN.* (hic specificetur locus sepulturæ, maxime si eligatur aliqua sepultura extraordinaria) *ordinando præterea, ut celebretur in bonum animæ meæ dies Depositionis &c.* NB. addatur, an desideret etiam diem septimum, trigesimum, vel aliud officium: item, quot Missas quolibet ex his diebus: posset quoque denominare stipendium pro qualibet Missa.

Postmodum sequuntur Legata pia, & profana, siquæ inserere intendit, prout hic aliqua apponuntur: Exempli gratia:

Tertio. *Specialiter lego trecentos florenos pro sexcentis Missis in bonum animæ meæ celebrandis, medium florenum determinando pro qualibet Missa.* NB. Si quos specialiter velit, qui suas Missas legant, nominet eosdem.

Quarto. *Sorori meæ pro memoria, & in aliqualem recognitionem benevolentiæ mihi sæpius exhibitæ, lego octo, quos habeo, annulos aureos.*

Quinto. *Confraternitati N. dentur centum floreni per modum Legati.* Et tali modo possunt adjungi adhuc plura alia. Quod si vero nulla alia supersint, ponatur.

Sexto. *Cum agnoscam, ante omnia ad valorem Testamenti tanquam fundamentum ejusdem requiri institutionem Hæredis, hinc pro universali bonorum meorum Hærede honorabili titulo institutionis denomino, & instituo N.* Hic specificatur Hæres, & si placet, adjicitur certa conditio, ubi de adjectione conditionum videre poteris Jus Canonicum in 3. *Decret. de Test.* §. 13. *n.* 437. *& seqq.*

Ultimo *Tandem, ut hæc mea ultima voluntas eo citius optatum finem obtineat, pro executore ejusdem denomino N.* (hic exprimit illum, quem vult habere specialem Executorem; alias vero, si nollet assumere specialem, hoc punctum non foret necessarium) *eique viginti florenos* (si tamen aliquid Executori dare velit) *in aliqualem recognitionem laboris in se suscipiendi assigno. Et ita demum, reservata mihi libera potestate mutandi, augendi, minuendi, addendi &c. finio, uti incœpi, hoc meum Testamentum in nomine Sanctissimæ, & individuæ Trinitatis, quod pro majori robore propria manu scripsi, & sigillo meo munivi.* Quod si propria manu non scriberet, sed tantum subscriberet, ponatur sic: *quod propria manu subscripsi &c.* Cæterum solent post hæc verba alii adjungere sequentia, jam superius in Additione *post num.* 60. declarata. *Quidquid autem huic meo Testamento adjecero in vacuis spatiis, vel in separata aliqua scheda, valeat eodem modo, ac si prius jam huic Testamento insertum esset.* Demum subjungitur clausula codicillaris.

Volo autem, ut, si hæc mea ultima dispositio non valeret tanquam Testamentum, saltem valeat tanquam Codicil-

dicillus, aut Donatio mortis causa, vel alio quocumque modo meliori, quo de Jure, Statuto, vel consuetudine valere potest.

Actum Die Mense

Anno

NB. Annotantur locus, dies, mensis, & annus quibus conditum est Testamentum, atque se subscribit Testator, aliaque observantur, quæ tam hic, quam in Jure Canonico fusius fuere adducta.

Additio.

* Quær. II. Qualiter Testamentum practice semel factum tradatur ad Acta, ut exinde securius ibidem subsistat contra impugnantes valorem ejusdem.

Ante Responsionem suppono, quod, etsi Testamentum, quod factum est ad causas pias, non indigeat multis, dummodo constet de Testatoris voluntate e. g. per subscriptionem propriam cum sigillo, si habeatur, & pro adhuc majori securitate, ac probatione per duos testes subscriptos: nihilominus magno opus sit labore, & circumspectione, si quodpiam Testamentum condatur solemne, in quo Hæres est causa profana, cum conformiter dictis quæstione prima hujus Distinctionis plures conditiones ad simile Testamentum solemne requirantur, ex quibus facile aliqua potest deficere, sicque valor Testamenti periculo impugnationis subjacere. Quare communiter suadent Doctores, ut pro majori securitate tale Testamentum scriptum, prætermissis aliis solemnitatibus, potius tradatur ad Acta, apud quæ eodem gaudet privilegio, ac si foret solemne. Quomodo autem hæc extraditio fiat, indagatur in præsenti: ad quod resp. Extraditionem Testamenti ad Acta fieri modo sequenti. Si Testator adhuc sanus sit; ipsemet personaliter Judicem, seu Magistratum adeat extradendo huic suam ultimam voluntatem clausam, & rogando, ut Auctoritate Judicis sustineatur, sibique recepisse consignetur. Quod si Testator domi ægrotus decumbens, aliamve ob causam Judicem accedere nequeat, eundem mediante aliquo Procuratore, aliove prudenti homine requirat, ut vel ipsemet ad domum ægroti dignetur venire, vel saltem alios suo nomine deputare, qui Testamentum ad Acta recipiant. Venientem autem Judicem, seu Deputatos cum debita reverentia excipiat, eisque Testamentum, & quidem clausum ac obsignatum, si inibi contenta celare cupit, extradat dicendo, quod in hac charta contineatur sua ultima dispositio, liberrime, & pleno intellectu facta; roget proin, ut ad Acta recipiatur, & sibi aliquod recepisse, seu authentica attestatio de receptione extradatur. *

Additio III.

* Cæterum conformiter Juri Canonico *L. 3. Decret. tit. 26. §. 9.* a Testatore, suam ultimam dispositionem ad Acta dante, adhuc tria utiliter annotanda veniunt: nimirum I. Quod etiam Judici alias incompetenti simile Testamentum dari queat; hinc valet, gaudetque privilegio Testamenti ad Acta, sive Consilio Aulico, aut alicui Regimini, sive Magistratui, aut loci Præfecto ac Judici, etiam alterius civitatis offeratur, quamvis hic Judex foret alias dignitate inferior Testatore, modo habeat jurisdictionem ordinariam civilem ad certas causas non restrictam. Pariter tanquam privilegiatum subsistit, si a Laico apud Judicem Ecclesiasticum, vel econtra a Clerico apud Judicem Laicum deponatur. II. Notetur, quod, si ad Acta Judicis in communitate consistentis suam ultimam dispositionem date intendit, mittere debeat ad Primarium talis Communitatis, puta ad Præsidem Consilii, aut Cancellarium, vel ad Consulem illum, qui pro tempore fungitur officio, eumque requirere, ut curet deputari quosdam ex illo Senatu vel Consilio, qui Testamentum ad acta suscipiant. III. Notetur, ut si unicus Judex, vel unus tantum Deputatus veniret ad ægrotum, extraditio Testamenti fiat in præsentia duorum testium pro majori securitate & fidei robore conformiter *c. 28. de Test. & Attest.*

Additio IV.

* Quær. III. An sufficiat ad rationem Testamenti privilegiati ad Acta, si Testator ægrotus, non expectans adventum Judicis, seu Deputatorum a Magistratu, mittat per tertium Testamentum suum clausum ad eosdem? Resp. Si per duos testes, vel aliunde probari queat, illum tertium fuisse constitutum ab ægroto ad hunc finem Procuratorem, tunc probabiliter sufficit; alias vero non. Quinimo adsunt Auctores, qui cum Konig, Schmaizgrueber, & Chlingensperg. *lib. 2. Instit. tit. 10. q. 29.* negant, etiam primum sufficere, adeoque securissimum erit, ut Testator vel ipsemet accedat, vel ut ægrotus expectet venientem ad se Judicem aut Deputatos, quibus Testamentum scriptum extradat, prout etiam suadetur *in lib. 3. Decret. tit. 26. n. 723.* *

DISTINCTIO IV.

De Mutuo, & Contractibus onerosis.

QUÆSTIO I.

De Mutuo, & variis ipsum concernentibus.

SUMMARIUM.

1. POst Contractus gratuitos, nec non & Testamenta agendum restat de Mutuo, & de Contractibus onerosis, qui magis proprie sunt Contractus, utpote reciprocam hinc inde obligationem continentes. Agitur autem imprimis de Mutuo, eo quod Mutuum sit unica veluti sedes Usurarum, quarum notitia necessaria est ad omnes propemodum Contractus sequentes, ne in illis Usuræ vitium admisceatur. Et quidem

2. *Mutuum* sic dictum est, quasi *ex meo tuum*. Et interdum significat ipsam rem, quæ mutuo traditur, interdum vero ipsum Contractum Mutui: & in hac posteriori acceptione sermo est in præsenti de Mutuo.

3. CONCL. I. *Mutuum*, ut sumitur pro ipso Contractu seu mutuatione, recte describitur, dicendo: Mutuum est traditio rei numero, pondere, vel mensura constantis, facta eo animo, ut statim fiat accipientis, cum obligatione, ut similis in specie & bonitate restituatur. Ita desumitur ex *l. Mutuum ff. de rebus creditis*, & tradit Lessius *lib. 2. de Just. & Jur. cap. 20. num. 3.*

4. Dicitur, *traditio rei*: quia mutuum perficitur tradi-

traditione, & ante actualem rei mutuatæ traditionem non censetur esse Mutuum. Et additur, *rei numero, pondere, vel mensura constantis*: quia hujusmodi rebus fieri solet Mutuum, ut in vino, oleo, frumento, pecunia numerata, ære, argento, auro. Dicitur ulterius, *facta eo animo, ut statim fiat accipientis*: quia *Mutuum* dicitur, quasi *ex meo tuum*; ita enim a me tibi datur, ut ex meo tuum fiat. Et additur; *cum obligatione, ut similis in specie restituatur*: si enim reddenda sit res alterius speciei, non erit Mutuum, sed Permutatio, prout fieret, si pro vino mihi dares frumentum. Quod si vero eadem numero res foret restituenda, etiam non esset Mutuum, sed Commodatum, vel Depositum, prout notatur *cit. l. Mutuum ff. de rebus creditis*. & alibi.

Additio.

* Quod si opponas contra hanc I. Conclusionem, posse loco mutuati auri totidem quoad valorem reddi in argento, nisi expresse conveniatur, ut iterum in auro restituatur, adeoque non requiri ad rationem Mutui semper, ut restituatur a Mutuatario eadem res specie: nam aurum, & argentum utique specie differunt. Respond. disting. conseq. non requiritur ad rationem Mutui, ut res semper specie physica eadem restituatur, conc. non requiritur saltem eadem specie morali, neg. conseq.

Nec exinde inferas, quod sequeretur ad rationem Mutui sufficere, si e. g. loco frumenti daretur in æquivalenti pecunia vel vinum, quoniam in æstimatione morali censeretur idem reddi: nam *contra est*, quod tunc non amplius quidpiam redderetur eiusdem moraliter speciei in se, sed tantum in æquivalenti, nec esset ille contractus *Mutui*, sed potius, si loco frumenti daretur pecunia, foret contractus Emptionis, ac Venditionis, aut, si loco frumenti substitueretur in æquivalenti vinum, aut oleum, diceretur contractus Permutationis: non tenetur autem ille, qui alteri quidpiam dedit Mutuum, loco contractus Mutui acceptare contractum Emptionis, aut Permutationis.

Cur vero quoad pecunias sufficiat ad rationem Mutui, si loco auri reddatur argentum, & cur idem dici nequeat, si loco frumenti detur in æquivalenti oleum, vel vinum, ratio est: quia in pecuniis mutuatis non tam attenditur ad ipsam materiam monetæ regulariter, nisi desuper speciale pactum intercedat; quam ad valorem extrinsecum ejusdem auctoritate publica constitutum, qui valor potest utique esse idem etiam respectu argenti: econtra vero in aliis rebus, si mutuantur, respicitur ad ipsam materiam mutuatam, & consequenter Mutuatarius debet vere eandem in se speciem restituere, nec tenetur mutuans aliam acceptare. Videatur præter inferius dicenda desuper Sporer *Tract. 6. in Decalog. cap. 4. sect. 1. §. 3. n. 7. & seqq.* *

5. CONCL. II. In Mutuo rei datæ dominium transfertur in Mutuatarium; unde si res mutuata pereat, quocumque tandem casu, aut infortunio, eadem perit Mutuatario. Ita *cit. lib. Mutuum. ff. de rebus creditis*. estque communis. Ratio est: quia quælibet res Domino suo perit: atqui in Mutuo datum de meo fit tuum, ut ipsum nomen significat; ergo transfertur dominium rei in eum, qui rem mutuo accipit, qui dicitur *Mutuatarius*.

6. CONCL. III. Omnes, qui contrahere possunt, etiam Mutuum dare, & accipere possunt. Ita communis, & patet ex terminis: quia contrahere ut sic tanquam genus complectitur sub se omnes Contractus, & consequenter etiam Mutuum. Solum duo valde notabilia quoad propositum sunt addenda; itaque

7. Notandum imprimis occasione dictorum, quod Civitas, Ecclesia, Monasteria, aliaque pia loca ex Mutuo, quod eorum Rectores vel Administratores susceperunt, tunc solum obligentur, si Creditor, in quem onus probandi reiicitur, ostenderit, pecuniam in Civitatis, vel Ecclesiæ, aut aliorum piorum locorum utilitatem fuisse conversam: alias enim soli Administratores conveniri poterunt, non vero Civitas, vel Ecclesia. Ita Ludov. Engel *tit. de pactis n. 43.* idque desumitur ex *l. Civitas. ff. de rebus creditis*. juncto *cap. 1. de Solutionibus*. cum concordantiis.

8. Notandum ulterius, de filiisfamilias peculiariter esse constitutum in Jure Civili per Senatus consultum Macedonianum, quod, si filii sine consensu parentum pecuniam mutuo acceperint, neque ipsi, neque parentes ipsorum teneantur eam solvere, sed possint contra excipere per dictum Senatusconsultum Macedonianum. Et hoc privilegium factum est non tam in favorem filiorum, quam parentum, quorum vitæ filii insidiabantur, ut hæreditate paterna potiti debita contracta solverent: quod quidem privilegium habet locum etiam in Foro interno, seu conscientiæ. Lessius *l. 2. c. 20. n. 8.* Herincx *disp. 3. de Contractibus. n. 5.* Sanchez: & alii.

9. Limitatur hoc I. Nisi filius habeat bona castrensia, vel quasi castrensia; nam tunc ipse ex his tenetur solvere, nec potest uti exceptione S. C. Macedoniani. Limitatur II. Quando filius publice putabatur esse sui juris. Limitatur III. Si filiusfamilias mutuo accepit non pecuniam, sed rem aliam: ut triticum, vinum, & similia: nam lex solum loquitur de Mutuo pecuniario. Limitatur IV. Si pecunia versa sit in commodum Parentum; aut hi soliti fuerint, pecuniam a filiis acceptam solvere. Limitatur V. Si pater debuisset eam secundum rectam rationem suppeditare: ut si filius absens causa studiorum accipiat Mutuum necessarium, ut vivat, vel libros emat &c. nam hujusmodi expensas secundum rectam rationem tenentur parentes facere. Limitatur VI. Si filius juravit se soluturum; nam tunc non poterit uti exceptione S. C. Macedoniani, sed tenebitur solvere, quando commode poterit: quia omne juramentum servandum est, quod sine peccato observari potest.

Additio I.

* Hanc ultimam limitationem equidem P. Pichler in sua Epitome Juris Canonici *Lib. 5. tit. 19. num. 15.* admittit, si mutuans filiusfamilias factus fuerit exinde ditior, non luride has pecunias mutuatas dilapidando: alias vero negat tale juramentum stringere ad solutionem Mutui, ex ea ratione satis efficaci; quia nimirum talis renuntiatio juramento firmata, si obligaret, cederet in præjudicium Tertii, nimirum Patris, in cujus favorem Senatus consultum Macedonianum potissime conditum fuit; quia is adhuc exponeretur periculo insidiarum &c. nullum autem juramentum obligat tendens in præjudicium Tertii innocentis. *

Additio II.

* Notandum denique, de Mulieribus pariter esse specialiter per Senatus consultum Vellejanum decretum in Jure, quod, si pro aliis mutuo quidpiam accipientibus fidejubeant, talis fidejussio regulariter nulla sit, ita, ut ne quidem tales Mulieres in conscientia obligentur in defectu principalium Debitorum ad solvendum Mutuum, nisi, de jure communi loquendo, hæc fidejussio stet instrumento desuper publice erecto, & tribus testibus subsignato. *L. Antiquæ. 23. §. fin. C. Ad Senatus consultum Vellejanum*. ubi præterea certiorari debent dictæ fœminæ de Privilegio Senatus consulti Vellejani, an huic velint expresse renuntiare; alias enim vi dicti privilegii Senatus consulti Vellejani (quod ipsis peculiariter ob fœmineam levitatem, & judicii imbecillitatem, ne tam faciliter inducantur, concessum est) adhuc contra talem fidejussionem possent exeipere. Videantur desuper Jus Canon. Patris Reiffenstuel *lib. 3. Tit. 22. num. 18. & seqq.* ac Illustrissim. D. Schmid in Comment. ad Jus Municipale Bavaricum, *Land-Recht Tit. 1. art. 11. ac seqq.* Tu Confessarie cave, ne facile te similibus immisceas, nisi in Jure communi, & patrio (ubi sæpe particularia statuuntur) sis versatus, aut saltem allegatos Auctores, vel alios authenticos prius desuper consulueris. *

A P-

APPENDIX.

Additionalis continens varia Quæsita de Mutuo.

Additio I.

* QUær. I. Quo loco solutio mutuatæ pecuniæ, aut alterius rei sit facienda? Resp. solutionem faciendam esse in eo loco, in quo pecunia vel alia res mutuo data est; nec Debitor tenetur Mutuum, quod restituitur, ad alium locum propriis expensis mittere, nec Creditor obligatur in alio loco acceptare, nisi sponte cum Debitore consentiat, ut in alio loco solvatur, aut nisi aliter fuerit expresse conventum tempore dati Mutui. Ita deduco ex Jure Canonico *lib.* 3. *Decret. tit.* 23. *num.* 54. Ratio est: quia nullus convenientior, quam locus dati Mutui pro solutione assignari potest, uti fuse deducit Lessius de Just. & Jur. *lib.* 2. *cap.* 15. *Dub.* 8. *num.* 56. *

Additio II.

Quær. II. Quo tempore solutio mutuatæ pecuniæ, vel alicuius rei sit facienda? Resp. I. Si tempus certum fuit in Contractu Mutui præfixum, illud quoad solutionem observari debet, ita quidem, ut, si ex culpabili dilatione solutionis Creditor patiatur damnum, id debeat a Debitore resarciri: nam *Mora sua cuilibet est nociva. Reg.* 25. *Juris in* 6. Nec per hoc Debitor excusatur, quod elapso termino solutionis præfixo Creditor non institerit pro solutione; nam etiam eo non urgente ipse dies præfixus interpellat pro Creditore, *cap. fin. De locato, & conducto*. iuncta Glossa *V. Statuta*. Unde talis, etsi non teneatur a statu suo omnino cum magno dedecore decedere, obligatur tamen in eodem iuxta communem DD. parcius vivere, ac remittere de splendore apparatus, conviviorum, famulorum, equorum, ludorum &c. uti optime advertit Pater Sporer *Tract.* 4. *in Decalog. c.* 4. *sect.* 3. *num.* 65. quatenus exinde debito tempore suis Creditoribus satisfacere queat. Quod bene notent Confessarii, si tales obærati cum eodem luxu ad Confessionale veniant.

Resp. II. Si nullum tempus fuit solutioni a Creditore præfixum, & Creditor posset facile solutionem petere, modo vellet, in simili casu, potest eadem differri, usque dum Creditor exigat; dummodo non prævideatur, ipsum Debitorem interea deiici in statum impotentiæ solvendi. Ita in Jure Canonico *lib.* 3. *Decret. Tit.* 23. *num.* 47. citatur pro hac sententia communis; & ratio est: quia in Jure solum tunc obligatur Debitor absque monitione ad solvendum, quando præfixus est certus dies: ergo a sensu contrario, si is præfixus non fuit, nec Lex aliunde specialiter monet ad solvendum, poterit solutionem differre, usquedum petatur. Quinimo non desunt graves Auctores, qui defendunt, in simili casu (ubi nimirum nec specialis aliqua lex, nec dies præfixus, nec ipse Creditor interpellant Debitorem ad solvendum) extingui debitum præscriptione, si intra 30. annos Mutuum a Creditore non exigitur: sicuti a pari etiam servitutes reales rusticæ, ac personales extinguuntur præscriptione per non usum; ubi nec alter, cuius prædium servituti subiectum fuit, tenetur monere priorem, ut is utatur iure suo, antequam id præscriptione extinguatur, uti iam dictum *Tract.* 7. *Dist.* 6. *quæst.* 3. *post. num.* 24. *Addit. II.* & ita quidem sentiunt Panormitanus, Bartolus, Hostiensis, Schmier & alii apud, & cum Patre Pichler in Epitome Juris Canonici *lib.* 2. *tit.* 26. *num.* 18. *.

Additio III.

* Quær. III. An solutio mutuatæ pecuniæ, aut alterius rei debeat tempore præfixo simul, & semel præstari ex integro, vel num fieri possit per partes? Resp. Nisi Creditor ipsemet velit esse contentus cum solutione per partes, aut aliter tempore contractus Mutui conventum fuerit, solutio debet fieri simul & semel ex integro, sicuti simul & semel illa Summa mutuata accepta fuit, uti supponitur. Ratio est: quia solutio per partes sæpe non exigua incommoda & pericula sibi annexa habet, quæ talis Creditor non tenetur subire, uti recte statuitur *L. Plane*, 2. *ff. Familiæ Erciscundæ*. *

Additio IV.

* Quær. IV. Quo ordine hæc solutio Creditoribus a Debitore sit præstanda? Antequam respondeam,

Notand. I. Ex Communi DD. quod ille Debitor, qui habet sufficientia media ad satisfaciendum omnibus, ad nullum in solvendo adstringatur ordinem, dummodo cuilibet Creditorum debito tempore solvat id, quod debet; quæstio igitur solummodo agitatur de eo Debitore, cui deficiunt media ad satisfaciendum omnibus Creditoribus. Ubi

Notand. II. Quod Creditores alii dicantur Hypothecarii, & alii Chirographarii. *Priores* vocantur, qui sibi non solum obligatam habent personam Debitoris, sed etiam immediate res ejusdem, idque vel expresse per factum hominis, puta per legitimum instrumentum, vel tacite per ipsummet Jus. *Posteriores* vero qui solum ipsam personam Debitoris sibi immediate tenent obligatam.

Notand. III. Quod tacitam hypothecam in bona Debitoris per ipsummet Jus, etsi alia expressa mentio desuper in aliquo instrumento non fiat, habeant Uxores in bona Mariti quoad suam dotem allatam, Pupilli in bona Tutoris, Minorennes in bona Curatoris, si quem habeant, & causæ piæ in bona suorum Administratorum; item respectu suorum Debitorum omnes reliqui, qui in sequenti proxima Additione ponuntur ante Creditores Chirographarios, etsi non habeant aliquam hypothecam expressam. His notatis *

Additio V.

* Resp. I. De Jure communi, si Debitor non est sufficiens solvendi omnibus Creditoribus de bonis suis, talis ordo in præstanda satisfactione observari debet. I. Solvantur sumptus judiciales ratione processus Edictalis &c. juste prætensi. II. Solvantur ex bonis Debitoris ab Hæredibus (si principalis jam foret mortuus) expensæ funebres. III. Debita tempore ultimæ infirmitatis apud Medicos, & Pharmacopolas, vel Chirurgos contracta. IV. Quod si Debitor haberet propriam domum, ea vendita, de comparata exinde pecunia ante alios satisfiat illis Creditoribus, qui prius ad eam emendam, vel ædificandam, aut reparandam, seu conservandam, materialia, vel pecunias dederunt mutuas. V. Præstetur satisfactio Uxori quoad dotem allatam, si eadem a Marito fuerit consumpta. VI. Satisfiat Pupillis, Minorennibus, vel Causis piis ex rebus Debitorum, si Debitores hi fuerint Tutores, Curatores, vel Administratores causarum piarum, & bona sibi concredita dissipaverint. VII. Succedat Fiscus. VIII. Solvantur alii Creditores Hypothecarii, qui antecedenter non fuint memorati, quin & isti præponuntur aliis post quartam classem collocatis, puta Uxori, Pupillis, Minorennibus, & Causis piis, ac Fisco in ordine ad ea bona, respectu quorum ostendere possint, quod jam habeant anteriorem, seu antiquiorem, quam allegatæ personæ hypothecam. Quod si subinde simul concurrant plures Creditores Hypothecarii ejusdem classis, seu ordinis, ac qualitatis (puta si pluribus mutuantibus pecuniam ad emendam domum eadem sit hypothecata) præponatur antiquior: nam apud hos verificatur commune illud *Regulæ* 54. *Juris. in* 6. *Qui prior est tempore, potior est jure*. IX. Veniant Creditores Chirographarii speciali quodam privilegio muniti; quales teste Pichler in sua Juris Canonici Epitome *Lib.* 3. *Decret. Tit.* 23. *num.* 6. sunt dantes Mutuum ad emendam, vel reparandam domum, ast sine constitutione hypothecæ: item Respublica, Civitas, Communitas, Ecclesia, Monasteria, Causæ piæ, vel Pupilli hypotheca destituti. X. Demum, siquid adhuc superest de bonis Debitorum, detur Creditoribus Chirographariis simplicibus; singulis proportionaliter pro sua rata, ita, ut, qualis est proportio debiti quoad quantitatem, talis sit proportio ejus, quod quisque accipit ad id, quod alii accipiunt. Videatur Jus Canonicum *Lib.* 3. *Decret. Tit.* 23. *num.* 79. *& seqq.* ubi plures pro hoc ordine restitutionis Leges inveniuntur.

Resp. II. De Jure Bavarico vi Statuorum Municipalium *de Processu Edictali*. *Titulo* 2. Sequens servatur

tur ordo in solvendis Creditoribus. I. Ponuntur sumptus Judiciales. II. Impensæ funerales, quibus æquiparantur expensæ in Medicos, Pharmacopolas, & Chirurgos. III. Merces operariorum, & famulitii domestici quoad unum annum sui servitii. IV. Qui tribuerunt pecunias ad reparandam, vel comparandam domum modo superius indicato; item qui dederunt frumentum ad seminandum in agro; pariter huc reducuntur ea, quæ sunt debita Principi ex Collectis, ac Tributis justis; uti & debita Domino directo ex præstationibus dominicalibus sui coloni. V. Veniunt Uxores quoad dotem & contradotem, seu donationem propter nuptias: item quoad Morgenaticam, seu illam donationem, quam Maritus facit Uxori in remunerationem delibatæ Virginitatis, imo etiam quoad allata Marito Paraphernalia, saltem si expressam sibi desuper hypothecam constituerint. VI. Pupilli, Minorennes, Communitates, ac Causæ piæ, uti in systemate priori. VII. Fiscus &c. VIII. Illi Creditores alii, qui sibi de expressis hypothecis vigilarunt per instrumenta publica coram ordinario Magistratu erecta. IX. Illi hypothecarii, quorum instrumenta non coram Magistratu ordinario, sed præcise coram aliquo Notario, & Testibus, vel ab ipso Debitore adhibitis tribus Testibus sunt erecta, & sigillata. X. Chirographarii illi, qui nullam quidem nec tacitam, nec expressam habent hypothecam, bene tamen aliquod personale privilegium, vi cujus reliquis non sic privilegiatis Chirographariis præferuntur. Videatur in casu emergenti Illustriss. Dom. Schmid de Processu Edictali. *

Additio VI.

* Quær. V. An Debitor non sufficiens ad satisfaciendum cuilibet ex Creditoribus teneatur non solum in foro externo, sed & foro interno anteferre Creditori Chirographario Hypothecarium, sive expresse, sive tacite sibi obligata habentem bona Debitoris? Resp. Talis Debitor quoque in foro interno, & in conscientia tenetur quoad bona hypothecata Creditorem Hypothecarium anteferre Chirographario etiam antetiori, seu antiquiori, posito, quod Debitor dando dicta bona Chirographario non amplius posset alteri Hypothecario satisfacere. Ita eruitur *ex l. Eos*, *qui C. Qui potiores in pignore*. quæ Lex vel ideo etiam obligat in conscientia, quia fundatur in ipsa æquitate naturali: nam quoniam per hypothecam sive expressam, sive tacitam non solum Debitor, sed ipsa res quoque obligatur, ac fit quasi inchoative Creditoris; hinc sicut Dominus rei præferendus est aliis Creditoribus, ita & Creditor Hypothecarius Chirographario merito præferri debet. Atque hinc talis Creditor Hypothecarius, si ipso inscio Debitor rem hypothecatam alienaverit; eandem post excussionem Debitoris principalis actione reali hypothecaria persequi potest, apud quemcumque Possessorem ea exstiterit. *L. Persecutione*, *& Authent. Hoc si. C. de Pignoribus &c.* *

Additio VII.

* Quær. VI. An, si duo Creditores Hypothecarii ejusdem classis ac qualitatis simul concurrant, an, in quantum, pro tunc non possit quoad conscientiam, & in foro interno occulte Debitor solvere ex his illum, qui magis sibi placuerit, posito quod nequeat satisfacere utrique? Resp. negative: deberet enim cæteris paribus etiam in conscientia anteponi in ordine ad bona hypothecata Creditor ejusdem ordinis antetior, seu qui habet jus antiquius, ac prius, si talis adsit. Ita habetur *Reg. 54. Juris in 6.* Et patet ex paritate a matrimonio desumpta: sic enim, si Berta promisit Matrimonium Titio & postea Cajo, etiam in conscientia, ac foro interno præponi debet Titius; quia habet jus prius, ac antiquius Cajo.

Nec dicas; Quoad Creditores Chirographarios, si plures adsint, non attenditur ad prioritatem, & posterioritatem temporis, sed potest a Debitore impotenti omnibus ex integro satisfacere, præponi ille, qui prius petiit debitum. *L. Scimus. 22. §. Etsi præfatam. 4. C. de jure deliberandi &c.* ac nullo ex ipsis petente, inter similes Chirographarios Creditores fit divisio pro rata cujuslibet: ergo pariter sic fieri poterit quoad Creditores Hypothecarios: si plures similes ejusdem ordinis concurrant, & consequenter Debitor non tenetur in conscientia antiquiorem præponere.

Respondeo enim imprimis, non deesse AA. qui apud la Croix *lib. 3. part. 2. num. 403.* cum Card. de Lugo, Valentia, Toleto, Medina &c. negant antecedens, nimirum, quod in debitis Chirographariis Creditor recentior possit anteponi antiquiori: sed quoniam cum nostro Francisco Henno quoad Creditores Chirographarios S. Antoninus, Sylvester, Layman, Herincx, Castropalao, Sporer, Bonacina, Busembaum, ac RR. communiter concedunt illud antecedens ob satis claram Legem superius allegatam, forsan, uti in Præscriptione, ita & hic ad acuendam magis vigilantiam & diligentiam taliter per Dominium altum ob graves rationes disponentem specialiter circa Creditores Chirographarios; hinc ego transmisso illo antecedenti nego consequentiam, & paritatem. Disparitas est: quia Chirographarii Creditores præcise sibi habent immediate obligatam personam Debitoris, Hypothecarii autem etiam immediate ac determinate bona ejusdem; hincque mirum non est, quod præcedat in ordine ad ista bona hypothecata ille, qui in eadem antiquius jus habet, præsertim cum hic non habeamus contrariam Legem, quinimo *Regula 54. De Regulis Juris in 6.* cæteris paribus positive stet pro Creditore Hypothecario antiquiori. Plura si cupis, fusius vide apud la Croix *lib. 3. part. 2. num. 374. & seqq.* qui etiam *num. 388.* subjungit, ut, si quoad anterioritatem, vel posterioritatem debitorum solvendorum consulatur Theologus, seu Confessarius, is in casibus difficilioribus non resolvat ex tempore, sed potius remittat ad Juristas, aut consulat Auctores; nam plurima hic pendent a Jure positivo, & Legibus particularibus, vel consuetudine certorum locorum. *

Additio VIII.

* Quær. VII. In qua forma, pretio, & valore pecunia mutuata sit solvenda; si interea eadem quoad valorem suum crescat, vel decrescat? Resp. Nisi expresse aliter fuerit conventum, pecunia mutuata solvi debebit tempore debito in eo valore, in quo fuerat dicta pecunia tempore dati Mutui, absque eo, quasi deberet Mutuatarius restituere Mutuanti certam sortem monetæ. Ita sentiunt Layman, Covarruvias, & alii inferius citandi. Quinimo Pichler. *lib. 3. Decretalium Tit. 23. num. 14.* pro Germania specialiter addit, si ibidem juxta communem usum, ac praxin conventum fuerit, ut in restitutione Mutui solvantur floreni Rhenani, *gut Rheinische Gulden*, solutio fieri possit tam in moneta aurea, quam argentea tali, quæ non tantum in una limitata regione, sed communiter usualis est, nisi expressa conventio, vel saltem implicita de aliquo certo metallo ex circumstantiis specialibus desumi queat: quales circumstantiæ speciales forent, si fuisset conventum, ut solutio fiat *Moneta Rhenana in auro*, tunc enim in auro solutio deberet fieri; quia floreni argentei non solent in Germania ponderari, sicuti moneta aurea, uti citatus Auctor ex Werhneto Minsinger, & Francisco Schmier advertit. *

Additio IX.

* Porro, ut totum clarius intelligatur, formatur sequens casus. Tempore hostili hostes inter alias (uti vocant) contributiones exigunt a quodam oppido ter mille quingentos florenos in moneta nostra, omnia alias, si Cives renuerent, devastaturi. Magistratus dicti oppidi depauperatus, cum consensu Civium, ut se redimat a vexa, mutuo a quodam divite accipit mille ducatos, qui pro tunc, supponamus in casu, computando quemlibet aureum pro tribus & medio floreno in moneta nostra, Summæ 3500. florenorum æquivalebant. Intra aliquod tempus quilibet similis aureus diminuitur quoad valorem medio floreno, sicque mille tales non amplius 3500. sed solummodo 3000. æstimantur florenis. Quærit itaque Magistratus, an satisfaciat, nec ne, si termino præfixo Mutui finito, reddat similes in specie, prout accepit, mille aureos? Item invertamus casum, ponendo, quod quilibet ducatus intra hoc tempus in valore adhuc medio floreno ascendisset, ita, ut 1000. ducati Bavarici pro nunc non amplius, uti tempore dati Mutui conficiant Summam ter mille quingentorum, sed

sed quater mille florenorum: quæritur, an Magistratus, hoc non obstante, debeat restituere mille Ducatos ejusdem speciei, prout mutuos accepit; vel num sufficiat, si totidem restituat, ut æquivaleant ter mille quingentis florenis, prout æstimabantur, quando Magistratus mutuum accepit? Resp. Magistratum nec satisfacere in primo casu, quo valor cuiuslibet aurei medio floreno descendit, si tantum mille tales aureos in specie mutuatos redderet; nec in altero casu, quo valor cuiuslibet aurei medio floreno ascendit, obligari restituere similes mille aureos in specie, sed, nisi fuerit in mora culpabili solvendi, aut expresse aliter conventum fuisset, sufficere, si vel in alia moneta 3500. florenos, vel in auro reddat *octingentos septuaginta quinque* similes aureos, qui ascendente valore, computando nunc quemlibet aureum pro quatuor florenis, conficiunt in æstimatione ter mille quingentos, qualem Summam tempore hostili Magistratus mutuo accepit. Ita Molina *de Just. & Jur. Tom.* 2. *Tract.* 2. *Disp.* 312. *Conclus.* 1. Sporer *Tract. 6. in Decalog. cap.* 4. *sect.* 1. *num.* 11. & Castropalao *part.* 7. *Operis Moralis de Just. & Jur. tract.* 32. *disp.* 4. *punct.* 1. *num.* 7. Ratio nostra colligitur ex jam dictis: quia nimirum in pecunia non tam intrinseca bonitas materiæ (nisi deducatur in pactum) attenditur, quam valor extrinsecus, quo auctoritate publica illa pecunia tempore dati Mutui communiter æstimabatur, prout erui potest ex Jure Canonico *cap. Olim. De censibus*: ubi decernitur, censum esse solvendum secundum monetam priorem & non posteriorem, quæ forte curret minoris valoris. Et *cap. Cum Canonicis. Tit. eodem*. statuitur, pensionem esse solvendam juxta æstimationem prioris pecuniæ, quando imposita est pensio. Videri potest de hoc fusius in Jure Canonico *lib.* 3. *Decret. Tit.* 23. §. 2. *

Additio X.

* Dices cum Adversariis. Qui mutuo accepit 1000. scaphas frumenti, non tenetur plus, nec potest minus, quam totidem in specie reddere scaphas, sive valor frumenti tempore, quo tenetur restituere, interea quoad pretium descenderit, sive ascenderit, *L. Cum quid.* 3. *ff. de rebus creditis*. ergo etiam, qui acceperit mutuo 1000. aureos, non tenetur plus, nec potest minus, quam 1000. aureos in specie restituere, sive valor monetæ intra illud tempus decreverit, sive creverit. Resp. Negando consequentiam & paritatem. Disparitas est: quia in aliis rebus extra pecuniam, principaliter in Mutuatione intrinseca bonitas materiæ mutuatæ respicitur, prout teste Castropalao usu & consuetudine confirmatum est, & nos jam supra *dist.* 2. *q.* 3. agendo de deposito, in quodam casu insinuavimus; econtra vero in pecunia potius ad extrinsecum valorem attenditur, prout eruitur ex jam superius allegatis textibus Juris Canonici. *

Additio XI.

* Quær. VIII. Quid agendum illi, quid fidens alteri, a quo petiit mutuo pecunias, scribit obligationem, quasi eas jam acceperit, cum tamen datum adhuc nil fuerit? Resp. Talem in foro quidem interno ad nihil teneri; interea tamen, quia in foro externo contra ipsum produceretur scripta illa obligatio, qua fatetur, se memoratum Mutuum actu accepisse, in eo casu, si a parte rei nihil adhuc accepisset, poterit se defendere per integrum biennium, a tempore contractus Mutui computandum, exceptione *non numeratæ pecuniæ*, & tunc prætensus Creditor debet positive probare, quod pecuniam mutuam dederit, alioquin cadet causa, licet scriptam alterius obligationem exhibeat. Ita deducitur *ex toto Titulo C. De non numerata pecunia*. Ratio est: quia desiderans rem aliquam sibi dari mutuo spe citius obtinendi Mutuum, de facili inducitur ad anticipandum confessionem accepti, quod a parte rei promissum quidem, sed nondum acceptum fuit, sicque tali pauperculo per exceptionem non numeratæ pecuniæ in iure subvenitur. Econtra vero, si ille, qui alteri mutuavit actualiter pecunias, fidens suo Debitori proxime solutionem promittendi dedisset quietantiam, quasi actu jam solvisset, cum tamen nihil restituerit, in eo casu posset Creditor intra spatium 30. dierum (ast non ultra) contra suum Debitorem pariter excipere de non numerata pecunia, tuncque tenebitur Debitor probare solutionem, non obstante, quod exhibeat quietantiam de solutione jam facta. *L. In contractibus. C. De non numerata pecunia*. Cautio autem contra similes exceptiones erit, si super hunc contractum Mutui adhibeantur testes, seu omnino erigatur instrumentum publicum, in quo tabellio attestetur, in præsentia sui, & testium, pecuniam esse numeratam. Ita cum Layman, Molina, & Haunoldo Sporer *Tract. 6. in Decal. cap.* 4. *sect.* 1. *n.* 29. la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 840. & Chlingensperg. *lib.* 3. *Institut. Tit.* 22. *q.* 7. *ac seqq.* *

Additio XII.

* Quær. IX. Si debitur Mutuum accipiens non sit solvendo, ad quidnam adigi possit? Resp. Talis Debitor, si fuerit Laicus, & ad Judicem delatus, vi Juris communis debebit cedere bonis, ac permittere, ut ea subhastentur. Ita deciditur *L.* 1. *C. Qui bonis cedere possunt*. Debebunt tamen ipsi relinqui necessaria ad sustentationem; *Nec enim fraudandus est alimentis quotidianis*, inquit *Lex. Qui bonis. ff. de cessione bonorum*. Cæterum talis Cessionarius per dictam cessionem neutiquam deobligatur a solutione, in quantum potest, si postea ad pinguiorem fortunam venerit, uti clare habetur. *L. Is, qui. ff. de cessione bonorum*. Resp. II. Si talis Debitor fuerit Clericus, ordinarie, & servatis certis conditionibus ei competit *Privilegium Competentiæ*, uti vocatur, vi cujus, nec excommunicari, nec incarcerari potest, si actione personali conveniatur etiam apud Judicem Ecclesiasticum, nec bonis cedere tenetur. Ita habetur expresse *cap. Odoardus. de solutionibus*. Et ratio ulterior est: quia etiam milites obærati non tenentur cedere bonis juxta *L. 6. &* 18. *de re judicata*: bona autem est argumentatio a militie terrenæ ad militem cœlestis militiæ. Dixi notanter, *Servatis certis conditionibus*: inter quas principalis est, ut ob inopiam taliter sit impotens, ut absque dedecore Status Clericalis solvere nequeat etiam quoad partem; alias enim contumaciter recusans a Judice Ecclesiastico in carcerem posset conjici, uti notat Fagnanus in citatum Capitulum *Odoardus*. Insuper debet talis Clericus præstare idoneam cautionem de solvendo, si ad pinguiorem fortunam pervenerit, uti citatum Capitulum *Odoardus*. expresse requirit, ac insuper debet abesse omnis dolus erga illum, qui dedit Mutuum, qualis tamen abesse non censeretur, si Clericus tempore dati Mutui se finxisset Laicum, aut si pendente lite super hoc principali debito interea residua bona alienaret in fraudem Creditoris. *

QUÆSTIO II.

Quid sit Usura, & quo Jure prohibita?

SUMMARIUM.

10. *Usura varie accipitur.*
11. *Usura, quid?*
12. *Nomine lucri Usurarii, quid intelligatur?*
13. *Id debet provenire vi Mutui.*
14. *Usura expressa, & Usura palliata, seu virtualis, quid?*
15. *Usuræ sunt prohibitæ Jure tum humano, tum Divino.*
16. *Solvitur parabola Patrisfamilias.*
17. *Deus an concesserit Judæis exercere Usuras?*
18. *Alia responsio & melior.*
19. *Usura etiam Jure naturali illicita est.*
20. *Solvitur instantia.*
21. *Disparitas magna inter Contractum Locationis, & Mutui.*
22. *Usurarius non comparat dominium rei usurariæ.*
23. *Quid de pecunia usuraria?*
(*a*) Tract. 7. Dist. 5. n. 28. & 29.
24. *Pœnæ Usurariorum.*
* *An in Usura detur parvitas materiæ?*

10. USura varie accipitur. Primo quidem, prout idem est, ac usus. Deinde pro commodo, sive fructu ex rei usu proveniente; prout Cicero *lib. de Senectute*, ait: *Terra numquam sine Usura reddit*, quod

quod accepit. Denique sumitur Usura, ut idem est, ac lucrum ex Mutuo; & alio nomine *Fœnus* dicitur: & in hoc sensu procedit præsens Quæstio de Usura. Quæ adhuc dupliciter accipi potest, nempe vel pro ipso lucro usurario, prout dicitur quis solvere Usuras, vel pro pacto de lucro temporali supra sortem reddendo præcise ratione Mutui.

11. CONCL. I. *Usura* est lucrum immediate ex Mutuo proveniens. Ita communis Doctorum, quamvis Usura hic sumatur pro ipso lucro Usurario. Quod si vero Usura accipiatur pro contractu Usurario, tunc *Usura* aliud non est, quam mutuatio cum pacto expresso, vel implicito, recipiendi aliquid supra sortem ratione Mutui.

12. Dicitur, *Usura est lucrum*: ubi nomine lucri intelligitur quodlibet temporale, ac pretio æstimabile, quod ultra sortem mutuo datam accipitur, quasi ratione Mutui ex obligatione debitum fit; sive deinde illud sit pecunia, sive frumentum, vel alia res pretio æstimabilis, aut etiam obligatio civilis quidpiam ex pacto seu debitu sibi præstandi ratione Mutui, v. g. rursum sibi mutuandi, apud se emendi merces, sibi vendendi, aut operas suas locandi, & hujusmodi. Uno verbo: *Lucrum Usurarium* est, quidquid temporale, ac pretio æstimabile ultra sortem mutuo datam accipitur, quasi ratione Mutui ex obligatione, seu pacto expresso, vel tacito debitum sit; ut notat D. Thomas 2. 2. *q.* 78. *art.* 2. communiter receptus, & desumitur ex *c. Si fœneraveris.* & *seqq.* 14. *quæst.* 3.

13. Dicitur ulterius, *immediate*: id est, ex vi pacti mutuationis. Si enim Mutuatarius propria sponte aliquid tribuat, aut vicissim obsequium Mutuanti præstare velit ex mera benevolentia, liberalitate, sive gratitudine, aut ex spe alliciendi Mutuantem ad continuandum Mutuum, non erit Usura, dummodo illud non exigatur tamquam debitum. Additur tandem *ex Mutuo proveniens*: quia Mutuum est unica veluti sedes Usuræ. *c.* 1. & *seqq.* 14. *q.* 3. Unde si quis lucrum acquirat ex Locatione, Conductione, & similibus Contractibus, Usura non committitur, quia tale lucrum non provenit ex Mutuo. Ut autem censeatur lucrum ex vi Mutui provenire, requiritur, ut vel expresse vel tacite Mutuator intenderit, Mutuatarium ex vi pacti mutuationis obligare ad hujusmodi lucrum præstandum ultra sortem principalem.

14. CONCL. II. Usura recte dividitur in expressam, & tacitam seu palliatam. Ita communis; & patet explicando terminos. Et quidem *Usura expressa* dicitur, quando expresse exigitur pretium pro Mutuo: ut si quis dat mutuos centum florenos eo pacto, ut post annum reddantur sibi centum, & tot vel tot ultra. *Usura palliata*, tacita, seu virtualis est, quæ committitur in contractu Mutui, non formalis & expressi, sed alterius contractus nomine, ac specie, velut pallio occultati: ut si mercator ob solam dilationem solutionis pretii (secus, si ratione lucri cessantis, vel damni emergentis &c.) merces multo carius vendat: nam hoc in re aliud non est, quam emptori mutuam dare pecuniam, post aliquod tempus cum auctario recipiendam; quod reprobatur *c. In civitate. de Usuris*. Aliud exemplum Usuræ palliatæ habetur in contractu Mohatræ, de quo *num.* 26. & 27.

15. CONCL. III. Usuræ non tantum Jure humano Ecclesiastico, sed etiam Divino sunt prohibitæ. Ita unanimis Catholicorum Doctorum, & habetur aperte in Jure Canonico, quod non solum Usuras sub gravissimis pœnis prohibet, sed etiam *cap. Super eo. de Usuris*. expresse dicit, quod *Usurarium crimen utriusque Testamenti pagina detestetur*. Quinimo pertinaciter asserens, exercere Usuras non esse peccatum, veluti hæreticus est puniendus. *Clem. un. de Usuris*. Porro, quod Usuræ etiam Jure Divino sint prohibitæ, clare desumitur ex S. Scriptura. Nam *Levitici cap.* 25. dicitur: *Ne accipias Usuras ab eo, nec amplius, quam dedisti*. Et infra. *Pecuniam tuam non dabis ei ad Usuram*. Item *Ezechielis cap.* 18. Propheta inter peccatores numerat *ad Usuram dantem*, & *amplius accipientem*. Et *Lucæ* 6. ait Christus: *Benefacite*, & *mutuum date, nihil inde sperantes*. & alibi.

16. Dices I. Christus in parabola Patrisfamilias peregre proficiscentis, ut habetur *Lucæ* 19. servis suis talenta dedit ad negotiandum, & servo nequam, reddenti pecuniam in sudario exprobravit, cumque gravissime puniri præcepit, quod pecuniam suam non dederit nummulariis, hac addita causa: *Et ego veniens cum Usuris exegissem illam*; ergo non est intrinsece malum, aut Lege Divina prohibitum, accipere Usuras pro pecunia mutuata. Resp. negando consequentiam: quia, ut communiter respondent Doctores cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 78. *art.* 1. Usura ibi metaphorice sumitur pro augmento & supercrescentia bonorum spiritualium, seu pro bona applicatione talentorum naturalium nobis a Deo concessorum: hanc enim a nobis Deus exigit, volens, ut de die in diem in bono proficiamus; siquidem in via Dei non proficere, deficere est.

17. Urgebis. Deus olim Judæis concessit Usuras exercere *Deuter.* 23. dicens: *Non fænerabis fratri tuo ad Usuram, sed alieno*; ergo Usuræ non sunt intrinsece malæ, neque prohibitæ. Respondent aliqui cum D. Thoma *loc. cit.* Judæis fuisse olim concessum exercere Usuras erga alienigenas, non tanquam licitum, sed permissive ad evitandum majus malum, ne scilicet a suis fratribus Usuras acciperent; cum fuerint multum avaritiæ dediti.

18. Alii vero dicunt, & quidem melius, Judæis fuisse licitum exercere Usuras erga Gentiles, eo modo, quo eisdem concessum fuit *Exod.* 12. ut Ægyptios spoliarent vasis argenteis, & aureis, ac vestibus sibi commodatis: quatenus nempe Deus, qui est universorum Dominus, dedit Judæis dominium in bona Ægyptiorum injuste se gravantium, ac in alia bona Gentilium, utpote hostium suorum, quos proinde juste poterant spoliare rebus suis, & has ratione Mutui dati sibi acquirere, utpote jure dominii a Deo sibi concessi iam suas. Unde sicuti Judæi, spoliando Ægyptum, non commiserunt furtum, ita nec commiserunt Usuram, accipiendo fœnus pro Mutuo ab infidelibus: cum utrobique acceperint id, quod suum erat auctoritate Divina.

19. CONCL. IV. Usura etiam Jure naturali illicita est, & prohibita. Ita Doctores Catholici communiter. Ratio est: quia accipiendo Usuram pro rebus usu consumptibilibus, puta pro vino, oleo, pecunia &c. mutuo datis, vel venditur id, quod non est suum, vel eadem res bis venditur: atqui utrumque est injustum, & Juri naturali repugnans, cum in contractibus humanis requiratur æqualitas dati & accepti; ergo. Major declaratur: quia Mutuans alteri centum florenos, vel centum modios tritici, transfert dominium pecuniæ vel tritici in alium, ac tantundem suo tempore recepturus est; & sic est æqualitas. Si autem post annum ultra hanc sortem exigat quinquaginta alios florenos, vel vendit, aut sibi restitui vult eandem rem bis; vel vendit, quod amplius non est suum, cum dominium Mutui transferit in Mutuatarium: atqui utrumque horum repugnat Juri naturali; ergo.

20. Nec potest dici, quod pro usu sortis, v. g. pecuniæ, vel tritici, possit peti lucrum, prout fit in Locatione; nam contra est. Usus, seu utilitas rei pertinet ad Dominum: sed Mutuatarius est Dominus rei mutuatæ, ut patet ex dictis; ergo ad Mutuatarium pertinet etiam usus rei mutuatæ, & non ad Mutuantem: & consequenter hic ratione usus concessi non potest licite & juste quidpiam exigere ultra sortem principalem, cum usus rei non amplius sit suus.

21. Neque obstat adductum exemplum de contractu Locationis, cum sit maxima disparitas inter contractum Mutui, & Locationis. Nam in hoc contractu Locator manet Dominus rei locatæ, & consequenter utilitas ex re sua a Conductore percepta etiam ipsum respicere debet, secus fit in Mutuo, ubi ex meo tuum fit. Præterea Locatio est talium rerum, quæ permanentes usum & utilitatem afferunt: pecunia autem ex sua natura sterilis est; unde maxime præter naturam est, ut in fœnore nummus nummum pariat.

Sed dices. Remutuare est pretio æstimabile; ergo etiam mutuare: & consequenter licite pro hoc exigitur aliquid ultra sortem. Antecedens probatur. Mutuare cum pacto remutuandi est Usurarium, ut dicitur *n.* 12. & *n.* 25. sed non esset Usurarium, nisi illud esset quid pretio æstimabile; ergo. Resp. distinguendo

do antecedens: remutuare est pretio æstimabile pro parte remutuantis, quasi iste pro actu remutuationis a se factæ (etiam secluso damno emergente, & lucro cessante &c.) licite possit pecuniam exigere, negatur; remutuare est pretio æstimabile pro parte recipientis, sive habentis alterum sibi ex pacto prævio obligatum ad remutuandum suo tempore, conceditur quidem antecedens cum sua probatione, sed negatur consequentia.

22. CONCL. V. Usurarius non comparat dominium rei per Usuram acceptæ. Ita communis. Ratio est: quia deest titulus, sive justa causa Usuras accipiendi: atqui sine justo titulo rerum dominia non transferuntur; ergo.

23. Hoc tamen intelligendum, nisi pecunia usuraria cum aliis juste acquisitis permixta fuerit, ut amplius discerni non possit: nam tunc per accidens, seu jure permixtionis efficeretur sua. *arg. l. Si alieni. ff. 78. de solution.* qua de causa etiam pecunia furtiva, alteri pecuniæ propriæ permixta efficitur recipientis, ut alibi (*a*) dictum. Verumtamen hoc dominium est duntaxat imperfectum & cum obligatione tantundem restituendi, quantum quis per furtum vel Usuras acquisivit, non obstante dicta commixtione.

24. CONCL. VI. Pœnæ Usurariorum variæ sunt in Jure statutæ I. Notorie Usurarius est ipso Jure infamis. *c. Infames. 3. q. 7.* II. Usurarius notorius non est admittendus ad Communionem Altaris, id est, sumptionem sacræ Eucharistiæ; neque ejus oblationes accipiendæ sunt, neque ipse mortuus Ecclesiasticæ Sepulturæ tradi debet. III. Testamentum, & quævis alia ultima voluntas Usurarii manifesti ipso jure irrita est, nisi ante mortem restituerit, quæ per Usuras acquisivit, vel de eorum restitutione idoneam cautionem per pignora videlicet, aut Fidejussores dederit; prout habetur *c. Quia in omnibus. De Usuris juncto cap. 2. Eodem n. 6.* † Quoad Usuras legenda est Encyclica Benedicti XIV. ad Episcopos Italiæ, quam hic in Appendice referemus.

Additio.

* Quæres. An in Usura non detur parvitas materiæ, quæ excusat a peccato mortali? Resp. ex la Croix *L. 3. part. 2. n. 848.* dubitasse quidem aliquos apud Dianam; quia quidquid etiam minutum accipitur, Usura est: sed ratio illa non movet; sicuti enim, quidquid accipitur alienum, furtum est, non tamen ideo grave, si res aliena fuerit minuta, ita etiam quamvis Usura semper sit, quid ultra sortem accipitur, non tamen gravis erit, si res supra sortem exacta fuerit levis. Card. de Lugo. *de Just. & Jur. d. 25. n. 252.*

QUÆSTIO III.

An pactum remutuandi? &c. Contractus Mohatra, & Montes Pietatis contineant Usuram

SUMMARIUM.

25. QUæritur I. Utrum sit Usura, mutuare cum pacto, atque obligatione, ut mihi vicissim remutues, aut certum officium conferas, vel ut ex mea officina, quæ tibi opus sunt, emas, & hujusmodi? Resp. Si talia dentur solummodo ex titulo remunerationis, aut si quis det mutuo ob speratam hujusmodi remunerationem, secluso alio pacto, non est Usura: secus dicendum, si ejusmodi obligatio remunerandi, officium conferendi, vel apud se merces emendi &c. in pactum deducatur, idque tanquam debitum exigatur. Patet hoc ex dictis *Quæst. præced. n. 12.* estque communis Doctorum. Unde Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 42. Propositionem damnavit: *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur tanquam ex Benevolentia, & gratitudine debitum, sed solum, si exigatur tanquam ex justitia debitum.* Hæc, inquam, Propositio est falsa, & damnata.

26. Quæritur II. An Contractus Mohatra sit illicitus, ac Usurarius, nec ne? Ubi per contractum *Mohatra* dictum intelligitur ille, qui sic celebratur: petit quis mutuos centum florenos a mercatore, & mercator non vult pecuniam mutuare, sed paratus est illi vendere merces credito, sed summo pretio, v. g. centum quinque florenis, ut eas vendat numerata pecunia, cui voluerit, & ille res sic emptas denuo offerat mercatori, qui easdem emit, vel potius redimit pecunia numerata, pretio tamen medio, vel infimo, v. g. centum florenis, aut nonaginta quinque. Ita contractum Mohatræ explicat Lessius *lib. 2. cap. 21. n. 130.* & concordat Joannes Cardenas *in Crisi Theologica ad Propositionem 40. ex damnatis ab Innocentio XI.* quamvis addat, quod in eo emantur credito merces summo pretio, cum pacto tamen retrovendendi infimo pretio pecunia numerata.

27. Resp. Talem contractum esse illicitum. Ita novissime declaravit Innocentius XI. inter alias Propositiones etiam hanc, ordine 40. condemnando: *Contractus Mohatra licitus est etiam respectu ejusdem personæ, & cum contractu retrovenditionis prævie inito, cum intentione lucri.* Ratio est: quia talis Contractus continet Usuram mentalem, vel palliatam; nam hujusmodi venditio & emptio cum pacto redimendi, præsumitur tantum ficta venditio & emptio, in effectu autem est Mutuum cum lucro ex fœnore.

28. Quæritur III. Utrum Montes Pietatis sint Usurarii, nec ne? Ubi sciendum, Montes Pietatis in Italia, & aliis pluribus locis esse usitatos, & dici Æraria publice constituta, ut ad ea indigentes quasi ad montem refugium habeant, ne magis ab Usurariis, præsertim Judæis opprimantur: Cum enim per Judæorum immoderatas Usuras (utpote qui pro singulis florenis mutuo datis solent unum circiter crucigerum per singulas hebdomadas exigere, sicque lucrum usurarium per anni decursum ferme exæquet sortem principalem) pauperes plurimum fuerint pressi, plures successive celeberrimi Concionatores ex Ordine Fratrum Minorum, ut S. Jacobus de Marchia, B. Bernardinus de Feltria, aliique Viri doctrina & sanctitate celebres ejusmodi Montes Pietatis publicis suis Concionibus construi, atque institui fecerunt; ea primum lege, ut sub sufficienti cautione pignoris præstiti ex ejusmodi Montibus gratis Mutuum pauperibus indigentibus daretur.

29. Quia vero ministri talium Montium Pietatis non potuerunt gratis laborare, atque ex ipsis Montibus sustentari congrue non poterant (nam alioquin Summa capitalis brevi defecisset) hinc postmodum pro eorum ministrorum sustentatione, & rerum ad Montes Pietatis pertinentium necessaria conservatione, sine ipsius Montis Pietatis lucro, seu augmento, moderatum aliquid & necessarium (puta per annum duo, tres, quatuor, aut quinque floreni in centum) a Mutuatariis præstari, & exigi cœptum fuit. Si autem intra tempus præfinitum Mutuatarii non solvissent debitum, tunc pignus vendebatur, & detracta sorte, exiguoque illo adjecto, residuum de æstimatione pignoris debitori restituebatur.

30. Contradixerunt multi hujusmodi Montibus Pietatis tanquam Usurariis, eo quod ultra sortem principalem quidpiam exigeretur: unde controversia ista ad Sedem Apostolicam iterato fuit devoluta. Verum hujusmodi Montes Pietatis per diversos successive Summos Pontifices, ac tandem in Concilio Lateranensi, Sessione 10. per Leonem X. fuerunt solemniter approbati tanquam liciti, & omni specie mali carentes, ut patet ex ejusdem Bulla *Cum inter nonnullos.* in dicto Concilio edita. Hinc

31. Resp. Montes Pietatis liciti sunt, & pii, non obstante, quod in debitam ministrorum sustentationem, atque ad Montis necessariam conservationem modicum quid ultra sortem principalem exigatur. Patet hoc ex definitione citati Concilii Generalis Lateranensis, & approbatione Leonis X. aliorumque Summorum Pontificum. Accedit ratio: quia quamvis in hujusmodi Montibus Pietatis aliquid detur ultra sortem, id tamen non exigitur, neque datur tanquam lucrum

ex Mu-

ex Mutuo, sed pro sumptibus necessariis ad Montis conservationem, & pro stipendio ministrorum, qui Montem administrant, & semper parati esse debent ad mutuandum, ad pignora recipienda, custodiendaque, conficiendos libros rationum, cæteraque necessaria præstanda. Nam, quia *dignus est operarius mercede sua*, ut inquit Christus *Lucæ* 10. iure tales a Mutuatariis sustentari merentur, in quorum gratiam laborant, & inserviunt Monti Pietatis,

QUÆSTIO IV.

An aliqui Tituli excusent ab Usura?

SUMMARIUM.

32. *Ratione lucri cessantis, damni emergentis &c. an in Mutuo possit quid exigi?*
33. *Corollarium de lucro cessante, &*
34. *Damno emergente.*
35. *Limitatio præmissorum.*
36. *Recipi aliquid ultra sortem tanquam* Interesse, *quid?*
37. *Corollarium de periculo amittendi sortem, aut eam difficulter recuperandi.*
38. *An in mutuo possit pacisci de pœna solvenda &c.*
39. *Pœnam nemo potest imponere, nisi Superior, quomodo?*
* *Pœna conventionalis quandonam possit per privatos imponi ob non solutum Capitale?*
40. *Pro sola carentia pecuniæ nihil potest exigi.*
41. *Solvitur objectio.*
42. *Minus est, actionem habere, quam rem, quomodo?*
43. *An auctoritate Principum supremorum possit in Mutuo aliquid exigi ultra sortem?*
44. *Potest lege Usuris statui modus, non tamen eæ reddi licitæ.*
45. *Jure Civili an approbentur Usuræ?*
46. *Quid censendum de praxi Romani Imperii, exigente quinque pro centum?*
47. *Aliorum opinio refertur.*
48. *Alii justi Tituli, hanc praxin excusantes.*
   I. *Ob contractum Societatis.*
   II. *Ob contractum Census.*
   Regula practica circa justitiam Contractuum.
* *An citra Usuram possit de restante Interesse exigi novum interesse? Addit. I. & II.*
* *An citram Usuram possint plura Interesse computari in novum aliquod Capitale? Additio III.*

32. QUæritur I. An liceat aliquid in mutuo ultra sortem exigere ratione lucri cessantis, damni emergentis, vel periculi sortis principalis amittendæ, ac huiusmodi? Resp. Affirmative, prout tenent Lessius *lib. 2. cap. 20. dubit. 12. & seqq.* Layman, & alii satis communiter, paucis exceptis. Ratio est: quia spes lucri, qua se privat Mutuator in gratiam Mutuatarii, est pretio æstimabilis (& idem dicendum de damno emergente, ac periculo amittendæ sortis principalis, & hujusmodi) ergo licite aliquid ratione ipsius exigi potest, ac talis compensatio in pactum deduci. Hinc

33. Infertur I. Quod liceat aliquid ultra sortem accipere ratione lucri cessantis, si videlicet Mutuatori ex eo, quod alteri mutuum det, lucrum abscedat, veluti si mercator det mutuos centum florenos, ex quibus alioquin fuisset negotiaturus cum spe, intra certum tempus lucrandi quinque alios florenos, potest istos a Mutuatario ultra sortem exigere: quia non dicitur petere Usuras, sed potius Interesse, & ne ipse mercator ratione mutui dati ex lucro sibi cessante damnum patiatur.

34. Infertur II. Etiam ratione damni emergentis posse aliquid exigi ultra sortem tanquam Interesse, si Mutuatoris revera intersit non mutuare: ut, si mutuam des pecuniam, quam destinaveras ad emendum frumentum tempore abundantiæ, & postea pretio maiori illud emere cogaris. Siquidem compensatio talis damni, Mutuatori emergentis, merito in pactum deducitur; cum nemo cum suo damno regulariter mutuare teneatur, & soleat.

35. Verum notant Doctores, illud intelligendum esse, dummodo Mutuum vere sit causa talis damni emergentis, vel (loquendo de priori Corollario) lucri cessantis, neque plus exigatur ratione illius lucri cessantis vel emergentis damni, nisi quantum arbitrio boni viri, spectatis omnibus causis, atque circumstantiis, illud æstimetur: nam plus exigens, licet proprie non committat Usuram, eo quod illud non exigat vi mutui, tamen admittit iniustitiam, pretium excessivum exigendo ratione lucri cessantis vel damni emergentis. Lessius *lib. 2. cap. 29. num.* 96. Pirhing. *tit. De Usuris. num.* 40. & alii.

36. Sciendum insuper, illud, quod in eiusmodi casu exigitur ultra sortem, sive Summam capitalem, non accipi veluti Usuram (hoc est, vi Mutui) sed tanquam *Interesse*. Aliud siquidem est mutuum, aliud lucrum cessans, vel damnum emergens occasione mutui dati: unde quamvis mutuum debeat dari gratis, sicque pro mutuo secundum se præcise spectato nihil supra sortem exigi possit, adhuc tamen mutuans potest aliquid exigere, ut lucrum inde sibi cessans, vel damnum emergens compensetur: *Ne dispendium patiatur, unde videtur præmium meruisse. arg. c. Pervenit. De fidejussoribus*. Et hoc in iure vocatur *Interesse*, prout notat Glossa *c. Quoniam*. 14. *q.* 4. atque desumitur ex *l. Si commissa. ff. Ratam rem haberi*, ibi: *In tantum competit, in quantum mea interfuit, id est, quantum mihi abest, quantumque lucrari potui*. cum Concordantiis.

37. Infertur III. Similiter ob probabile periculum amittendi sortem principalem, cui Mutuator se exponit mutuans homini non satis noto, vel non industrio, aut pluribus debitis obstricto, vel dubiæ fidei: item ratione difficultatum, aut expensarum, quæ in recuperanda sorte principali metuuntur, licite aliquid ultra sortem exigi. Ratio est: quia exponere res suas periculo in gratiam alterius, aut subire difficultatem easdem acquirendi, est quid pretio æstimabile: cum nemo teneatur gratis pro altero curas suscipere, aut res suas periculo exponere. Deinde Usura non fit, nisi exigendo aliquid ultra sortem vi Mutui: atqui hoc non fit in casibus præmissis; ergo.

38. Quæritur II. Utrum in Mutuo sit licitum pacisci, quod, si Mutuatarius statuto tempore non solverit Mutuum, teneatur certam pœnam solvere ultra sortem principalem? Resp. Affirmative, cum Scoto 4. *dist.* 15. *quæst.* 2. §. *De secundo*. & alii passim. Ratio est: tum quia talis pœna imponitur, atque exigitur ad hoc, ut Mutuatarius hac ratione quasi constringatur ad sortem principalem statuto tempore reddendam, & ne culpa sua impune fallat; tum quia ea non solvitur præcise vi Mutui, sed ob moram, sive culpam solvendi Mutuum: siquidem Debitor, qui est in mora culpabili, peccat contra Justitiam, retinendo alienum invito Domino, ac proinde is iuste punitur pœna conventionali.

39. Dices. Nemo potest alteri pœnam imponere, nisi Superior; ergo. Resp. Distinguendo assumptum. Nemo potest pœnam legalem, atque iudicialem imponere nisi Superior, conceditur: nemo, nisi Superior, potest imponere pœnam conventionalem, negatur. Hæc siquidem ex pacto, & mutuo paciscentium consensu, atque conventione proficiscitur, iuxta quod *Reg. 86. Juris in 6.* dicitur: *Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur*, cum Concordantiis: prior autem vel ab ipsamet lege, vel ab auctoritate Superioris v. g. Judicis descendit, & ad eam potest obligari etiam invitus, sed non nisi per Superiorem.

Additio.

* Urgebis. Talis exactio pecuniæ supra sortem per modum pœnæ foret Usura; sed iuxta dicta præcedentia omnis Usura est illicita, ac iure prohibita Divino, & naturali: ergo etiam similis exactio. Ante Responsionem notandum, quod alia dicatur Usura *compensatoria*, seu restauratoria, alia *moratoria*, seu punitoria, & alia præcise *lucratoria*. *Prima* contingit, quando ultra sortem quid exigitur ob lucrum cessans, aut damnum emergens, vel ob periculum amittendæ sortis principalis. *Secunda*, si quid imponitur ultra sortem per modum pœnæ ob culpam, propter non solutum debito tempore ipsummet Capitale, commissam. *Tertia*,

tia,

tia, si præcise intuitu Mutui lucrum ultra sortem quæritur, quamvis nullum periculum amittendæ sortis, vel lucrum cessans, aut damnum emergens, aut culpa moræ, aliusve legitimus Titulus interveniat H. N.

Resp. concessa maj. disting. minorem: juxta dicta præcedentia omnis usura est illicita præcise lucratoria absque aliquo alio Titulo, aut legitima constitutione, concedo; si fuerit compensatoria, vel moratoria, nego minorem, & sub data distinctione consequentiam. Cæterum, ut Usura proprie moratoria, seu solummodo in pœnam moræ (non autem simul propter notabile lucrum cessans, aut damnum emergens) imposita evadat licita, debet *Imprimis* ex parte Mutuatarii vere culpa intervenisse in non solvendo præfixo tempore. *Secundo*, pœna imposita debet esse moderata, & culpæ proportionata. *Tertio*, mora interveniens circa non factam tempore præfixo solutionem debet esse non nimis modica, sed suo modo notabilis. Videatur præsens Auctor *lib.* 5. *Decret. Tit.* 19. §. 5.

40. Quæritur III. An pro sola carentia pecuniæ possit in Mutuo quidpiam exigi? Resp. negative. Siquidem carentia illa pecuniæ ad aliquod tempus est intrinseca & essentialis Mutuo; ergo sicuti pro Mutuo, ita & pro illa carentia nihil licite exigitur. Hinc Alexander VII. Anno 1666. iure condemnavit hanc ordine 42. Propositionem: *Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.* Nam falsitas huius Propositionis patet ex proxime allata ratione. Similiter merito Innocentius XI. sequentem inter alias ordine 41. Propositionem damnavit: *Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem a Mutuatario exigere, & eo titulo ab Usura excusari.* Ita sonat Propositio damnata.

41. Nec urget, quod pecunia præsens, seu numerata videatur pretiosior numeranda. Resp. enim, hoc non accidere ratione pecuniæ secundum se præcise spectatæ, sed quatenus præsens pecunia est utilis ad negotiandum, lucrumque quærendum &c. Alioquin considerando pecuniam secundum se præcise, atque independenter a lucro cessante, & secluso omni damno emergente, periculoque amittendi sortem principalem, & difficultate istam recuperandi, tantundem est pecuniam iacere in propria, vel alterius cista. Quinimo securius pro parte mutuantis manebit pecunia illa apud Mutuatarium, ut si furto, aut alio casu inopinato pereat, damnum Mutuatario emergat non Mutuanti, qui eam postea statuto tempore absque alia difficultate (uti supponitur) integram recipiet.

42. Neque etiam obstat *Reg. Minus* 204. *ff. De Regulis Juris* ibi: *Minus est actionem habere, quam rem.* Nam, ut recte notat Glossa ibidem, id procedit ratione dubii eventus executionis, & sententiæ incertæ, nec non & difficultatis in prosequenda actione intervenientis: alioquin enim seclusis similibus periculis, & incommodis locum habet *Reg. Is, qui actionem.* 15. *ff. Eod.* asserens: *Qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur.*

43. Quæritur IV. An auctoritate Principum supremorum, vel consuetudine Provinciarum possit in Mutuo quidpiam exigi ultra sortem? Ratio dubitandi est, quia imprimis Jure Civili videtur hoc concedi, ut *l. Placuit. ff. De Usuris.* ibi: *Placuit, Usuras licitas peti posse.* iuncta *L. Eos, qui C. Eod.* cum Concordantiis. Deinde id convincere videtur praxis totius Romani Imperii, post Recessum Deputatorum Imperii Spiræ, Anno 1600. celebratum, & a Rudolpho II. confirmatum, quinque pro centum mutuo datis annuatim recipiens. Tandem Princeps supremus ob dominium altum potest per commune Statutum, seu Legem, aut etiam Rescriptum ex causa iusta & publica transferre dominium rerum quarumdam ab uno in alterum, ut patet in Præscriptione: ergo idem potest fieri in moderatis Usuris.

44. Resp. I. Quamvis valeat lex, quæ ad vitandum maius malum statuat certum modum Usuris, ne videlicet Usurarii sub aliquo pretextu lucri cessantis, vel damni emergentis &c. nimium a Debitoribus extorqueant: nulla tamen lege, vel consuetudine Provinciarum possunt Usuræ reddi licitæ. Prima pars est communis Doctorum, eamque tradit Engel *tit. De Usuris. n.* 10. Sic enim Usuræ non approbantur ut licitæ, sed permittuntur duntaxat, ac nimius excessus earum cohibetur. Altera pars sequitur ex dictis *n.* 15. *& seqq.* quia Usuræ sunt prohibitæ Jure Divino, & naturali, cui nulla lege positiva, vel contraria consuetudine derogari potest. *arg. cap. ult. De Consuetudine.*

45. Ad rationes dubitandi, & imprimis ad textus Juris Civilis dicitur, de mente Juris Civilis varias esse Doctorum sententias, nam nonnulli volunt, Jure Civili esse quidem permissas Usuras, in quantum eas non punit, ad evitanda maiora mala, seu peccata, non tamen approbari tanquam licitas: prout simile quid contingit in publicis lupanaribus, & quibusdam aliis. Alii Jus Civile explicant de Usuris (ut vocant) compensatoriis, quidpiam ultra sortem exigentibus ratione lucri cessantis, damni emergentis, vel alterius justi Tituli: non vero de Usuris lucrativis, hoc est, de iis in quibus exigitur lucrum vi Mutui ultra sortem principalem. Quod si vero leges Civiles permitterent Usuras hasce lucrativas, dicendum, eas, ceu foventes peccatum, esse correctas Jure Canonico *Clem. un. De Usuris.*

46. Ad Recessum Spirensem, & praxin Germaniæ respondet Engel *loc. cit. n.* 20. post Henricum Canisium *De Usuris c.* 1. *n.* 9. jure Imperii quinque pro centum permitti ex præsumptione lucri cessantis, damni emergentis, aut alterius iusti Tituli: unde communiter Summa illa dicitur peti & accipi per modum *Interesse.* Ac proinde, si pecunia revera fuisset otiosa apud Mutuantem, & nihil interfit eam mutuo dari, volunt plerique (inquit Engel) talem non fore immunem ab Usura in Foro conscientiæ, ubi non ex præsumptione, sed ex veritate proceditur.

47. Dicitur notanter, *volunt plerique*: nam propter ultimam rationem dubitandi *num.* 43. allatam conantur aliqui hanc consuetudinem ab Usura excusare, eo quod excessus ille non recipiatur præcise vi Mutui (hoc enim repugnat Juri naturali, ac Divino) sed ob auctoritatem supremi Principis, seu Reipublicæ, propter publicam utilitatem ob dominium altum validantis tale pactum. Ita Christoph. Haunoldus *Tom.* 3. *de Just. & Jure tract.* 9. *c.* 3. §. 2. citans Sa *V. Contract. num.* 4. & Tammerum *tom.* 3. *disp.* 4. *quæst.* 7. *dub.* 3. *num.* 79. atque illam ipsam sententiam novissime multis rationibus stabilire nititur Pichler in sua Epitome Juris Canonici *lib.* 5. *Tit.* 19. *num.* 4. & 5. allegans pro eadem Gletle, Placidum Bockn, pluresque alios.

48. Additur etiam *num.* 46. *aut alterius justi Tituli*: siquidem præter lucrum cessans, aut damnum emergens possunt intervenire nonnulli iusti Tituli, annuatim accipiendi quinque v. g. pro centum, ac præsertim sequentes. I. Ob contractum Societatis, sive expressum, sive saltem implicitum, ac lege publica, vel consuetudine patria constitutum, in quo unus pecuniam, alter vero industriam confert: nam iustum est, ut, si alius mediante mea pecunia negotietur, lucrumque honestum acquirat, virtute talis contractus Societatis mihi partem lucri attribuat. Engel *tit. De Usuris* §. 3. *num.* 11. Hoc ipsum plures Doctores concedunt etiam de illo contractu Societatis, quo quis salva sorte principali, ac potestate dissolvendi pro libitu contractum ipsum dat mercatori pecuniam ut is instituta negotiatione, sive lucrum inde capiat, sive damnum patiatur, in annos singulos teneatur certum quid solvere v. g. quinque pro centum, ita tamen, ut soluto illo modico alter velit, debeatque semper esse contentus, non considerato maiori lucro, si quod inde mercatori advenerit. Layman *lib.* 3. *tract.* 4. *cap.* 18. *num.* 11. Post Hostiensem; Navarrum, Covarruviam, & alios. II. Ob contractum Census, si debitæ conditiones concurrant, posse annuam pensionem iuste exigi, amplius patebit ex proxime dicendis *Quæst.* 6. *per totum.*

Et quidem passim fatentur Doctores, contractum in aliqua Regione usitatum, & a Viris etiam probis atque honestis celebrari solitum non facile condemnandum esse iniquitatis, simulque ex parte rudiorum suffi-

sufficere, si implicite intendant iustum talem Titulum, unde consuetudo illa ortum habuit, aut velint contrahere modo, quo de iure possunt, meliori. Quod si quis autem ex mutuata pecunia sua lucrum quærat præcise vi Mutui, id nulla ratione potest a peccato excusari, cum repugnet Juri naturali, ac Divino.

Additio I.

* Quær. V. An Anatocismus, seu Contractus ille sit Usurarius, quo ex ipso Interesse non persoluto exigitur novum Interesse? Casus pro maiori claritate figurari potest sequens. Petrus dedit Paulo mutuos bis mille florenos; ubi in Germania vel ob præsumptum titulum lucri exinde cessantis, vel etiam iuxta alios ob auctoritatem Principis vi Dominii alti ad evitandas lites & scrupulos alias circa lucri cessantis quantitatem orituros &c. absolute sic statuentis, pro quolibet numero *centenario* florenorum deberent quolibet anno a Debitore solvi quoad Interesse *quinque*, & sic pro bis mille florenis *centum*: in hoc casu, si Paulus anno elapso dictum Interesse centum florenorum non solveret. Quæritur, an Petrus non possit in annum futurum loco *ipsius interesse centum florenorum* exigere quinque florenos tanquam novum Interesse, & sic deinceps annis sequentibus? Resp. Talem contractum fore Usurarium, quia in Jure reprobatur ille titulus, quo Usuræ novæ ab ipsis Usuris exiguntur, uti textu claro deciditur, *L. Ut nullo modo 28. C. De Usuris*. *

Additio II.

* At promoveamus casum ulterius, ponendo quod dictus Paulus Debitor iam decem annis nullum solverit ex Capitali Interesse, ita ut præter Capitale bis mille florenorum ipsum Interesse intra hoc tempus debitum iam ascendat ad mille florenos: modo autem, decennio elapso, tandem Paulus, vel Hæres eiusdem vellet solvere Petro ex Capitali mille florenos, ita ut adhuc in futurum deberet solam medietatem Capitalis, & mille florenos ratione dilati per decennium Interesse. Quæritur, an Petrus teneatur hos mille florenos pro medietate Capitalis accipere, vel potius, num possit a Paulo prætendere, ut eosdem mille florenos solvat tanquam debitum Interesse intra decennium conficiens dictam Summam.

Resp. Paulum Debitorem hic agere astute, circumveniendo suum Creditorem: etenim dum videt, quod Petrus Creditor nequeat bona conscientia ab ipso Interesse, iam ad mille florenos intra decennium ascendente, exigere novum Interesse, bene vero a toto Capitali, libentius vult restare deinceps Debitor medietatis ex parte Capitalis, & totius Interesse, quam solvendo ex integro Interesse remanere Debitor totius Capitalis, nam in primo casu obligaretur deinceps annis sequentibus tantum pro interesse solvere quinquaginta florenos, cum ex Capitali non plures deberentur, quam mille: quod restans autem Interesse nequiret exigi novum Interesse. Econtra in secundo casu remanente Capitali bis mille florenorum, deberet adhuc singulis annis pro Interesse solvere centum florenos, uti calculanti patet. Et hinc in simili casu Petrus Creditor potest obligare Paulum suum Debitorem, ut potius antea totum Interesse, & postmodum demum Capitale solvat, prout in Jure Canonico *lib. 3. Decret. Tit. 23. num. 44.* deducitur *L. In his. ff. De solutionibus*. *

Additio III.

* Quær. VI. An sit Usura, ita ut nullo Titulo excusari queat, si multa Interesse, ex principali sorte nondum soluta, computentur in novum aliquod Capitale, ex quo dein tanquam Capitale exigatur novum Interesse? ut clarius capiatur, insistendo casui præcedentis quæsiti indagatur, utrum Petrus v. g. Interesse illud, quod intra decennium a Paulo Debitore ex sorte principali non persolutum ascendit ad mille florenos, nequeat computare tanquam novum aliquod Capitale, ex quo singulis annis exigat Interesse quinquaginta florenorum, Titulo lucri ex non persoluto Interesse cessantis, & damni emergentis &c. Ratio dubitandi & affirmativam tenendi est: quia si hos mille florenis Paulus Debitor tempore debito solvisset, eosdem Creditor aliis mutuasset, ex quibus tale Interesse conformiter praxi Imperii Romani recepisset.

Hoc tamen non obstante, respondeo, etsi nequeat ostendi, talem praxim esse reiectam Jure naturali, aut Divino, reprobatur tamen saltem in contractu Mutui tanquam Usuraria Jure positivo civili, uti patet ex *L. 28. C. de Usuris.* ibi: *Ut nullo modo Usuræ Usurarum a Debitoribus exigantur &c. quapropter hac apertissima lege definimus*, NB. *nullo modo licere cuiquam Usuras præteriti temporis vel futuri in sortem redigere & earum iterum Usuras stipulari.* Vide de hoc, uti & pluribus aliis materiis circa Usuras, si occurrant, in Jure Canonico *lib. 5. Decret. Tit. 19.* præsertim §. 2. Ego dubito, an hæc Lex ubique usu sit recepta; saltem in aliis debitis vidi practicari contrarium a viris etiam conscientiosis, qui, dum Emphyteutæ seu coloni longo tempore Dominis directis non solverunt Canonem annuum, eundem in simul computarunt in novam aliquam sortem principalem, exigendo deinceps exinde annuum Interesse. *

QUÆSTIO V.

De Pignore, & Hypotheca, ubi & de Antichrisi, & Pacto Legis Commissoriæ.

SUMMARIUM.

49. *Pignus, unde sic dictum?*
(c) Quæst. 1. n. 2.
Quomodo differat ab Hypotheca?
50. *Pactum Antichriseos, quid?*
51. *Est regulariter illicitum.*
52. *Nisi interveniat alius iustus titulus.*
53. *Pactum Legis Commissoriæ, quid?*
54. *In Pignoribus an valeat?*
* *Cum aliqua Declaratione.*

49. Pignus *appellatur a pugno, quia, res, quæ pignori dantur, manu* (seu pugno) *traduntur: unde etiam quidam putant, pignus proprie rei mobilis esse*, prout notatur *l. Plebs. 238. ff. De verb. signif.* Porro Pignus accipitur vel pro re ipsa in Pignus data, vel pro contractu, ac resultante inde obligatione Pignoris, ut in simili dictum superius de Mutuo. (c) Differt autem Pignus ab Hypotheca, quod Pignus proprie dictum sit rei mobilis, Creditori a Debitore traditæ ad præstandum securitatem de solvendo debito, vel adimplendo promisso; Hypotheca vero sit rei immobilis, ut si alteri in securitatem solvendi debiti hypothecetur ager, domus, vel huiusmodi res immobilis. De cætero Pignus, & Hypotheca pari ferme passu ambulant, & quod dicitur de uno, servata proportione intelligendum est de altero. Quinimo allata quoque differentia non semper observatur; nam pignus quandoque attribuitur rei etiam immobili, quæ traditur Creditori *arg. l. 2. ff. De Religiosis, & sumptibus funerum.* ibi: *Qui Pignori dedit agrum*. Circa quod

50. Quæritur I. An Pactum Antichriseos sit licitum, nec ne? Ubi sciendum est, Antichrisin esse Pactum inter Creditorem & Debitorem, ut Creditor tamdiu Pignore uti, & fructus eius lucrari possit, donec debitum sibi restitutum sit. Quo prænotato

51. Resp. Cum communi, pactum Antichriseos regulariter esse illicitum, ac Usurarium. Ratio est: quia alioquin Creditor ultra pecuniam, quam mutuo dedit, aliquid lucrabitur causa solius Mutui, quæ est Usura; siquidem in tali casu Creditor lucraretur fructus ex Pignore. Hinc in Jure Canonico. *c. Cum contra De Pignoribus*. habetur; quod *secundum sanctiones fructus restitui, & in sortem debeant computari*. Hinc etiam *cap. 1. & 2. De Usuris*. dicitur, quod sit Usura, lucrifacere fructus rei pignoratæ.

52. Dicitur *regulariter*: nam possunt quandoque alii iusti Tituli intervenire, ut liceat fructus ex Pignore lucrari. Primus est: si fructus ex Pignore, vel Hypotheca percepti non superent quantitatem pensionis, quæ Jure Census, super eadem Hypotheca secundum morem Patriæ constituti, exigi potest. Secundus est; si Creditor fundum, qui Pignori destinatus erat, certo pretio emat cum pacto revendendi; nam tunc Creditor fit verus Dominus illius fundi, quamvis ipsum reven-

revendere teneatur, quando alier vult pretium principale refundere. His addi poterunt casus illi, in quibus ratione lucri cessantis, vel damni emergentis licitum est aliquid in Mutuo ultra sortem principalem exigere: item & nonnulli alii casus, de quibus Canonistæ.

53. Quæritur II. An in pignoribus licitum sit Pactum Legis Commissoriæ? Ubi notandum, quod Pactum Legis Commissoriæ dicatur illud; quo Creditor cum Debitore convenit, ut, si intra certum tempus non fuerit debitum solutum, Pignus pleno iure acquiratur Creditori.

54. Resp. Cum communi Doctorum, huiusmodi Pactum Legis Commissoriæ in Pignoribus non valere; sed veluti Usurarium reprobari, & quidem tam a Jure Canonico, *C. Significante. De Pignoribus.* quam a Jure Civili, *l. ult. C. De pactis pignorum.* Ratio est: quia Pignus ordinarie plus valet quam ipsum debitum; unde eiusmodi Pactum vere est Usurarium. Debet proinde in tali casu Pignus vendi, ac pretium sortem principalem excedens ipsi Debitori restitui: sicuti observatur in Montibus Pietatis, si debitum tempore definito non solvatur. Nonnulla alia, quæ de Pignoribus dicenda forent: potius ad Juris Interpretes examinanda pertinent, quam ad Theologiam Moralem.

Additio.

* Id unicum adhuc notari velim circa Pactum Legis Commissoriæ; quod, dum statuitur, vendito Pignore pretium, sortem principalem excedens, debere restitui Debitori, id non ita intelligendum veniat, quasi præter sortem principalem, antea mutuatam alias nihil pro Interesse solito, & a Jure, ac legitima consuetudine, vel ratione lucri cessantis, aut damni emergentis, vel propter moram (si tamen de mora punitoria conventum fuerit) retineri possit. Plura de Pacto Legis Commissoriæ vide *lib. 3. Decret. Tit. 21. §. 2. num. 55. & seqq.* *

QUÆSTIO VI.

De Censibus, & an sint liciti?

SUMMARIUM.

55. *Census quid?*
56. *Censuarius & Censualista, quis?*
57. *Census divisiones.*
58. *Census reservativus, quis? & an liceat?*
59. *Census realis, & personalis, quis?*
60. *Census perpetuus, redimibilis, & irredimibilis, Census temporalis, & Census vitalitius quid?*
61. *Censum consignativum esse licitum, ostenditur auctoritate.*
62. *Ratione idipsum probatur.*
63. 64. 65. *Conditiones Jure naturæ requisitæ ad Censum.*
66. *Aliæ Conditiones ad Censum Jure Ecclesiastico requisitæ.*
67. *Quoad has tamen attendenda locorum consuetudo.*
68. *Census personalis, an licitus?*
69. *Solvitur objectio contra Census.*
70. 71. *Inter Censum & Mutuum differentia multiplex.*

55. CONCL. I. Dimissis variis aliis acceptionibus, *Census* in proposito idem est, ac ius contractu aliquo constitutum, percipiendi annuam pensionem ex re, vel persona alterius. Ita in re communis. Nam quamvis interdum ipsa pensio vocetur Census, proprie tamen loquendo Census non est ipsa pensio, sed ius eam exigendi. Et hinc, si per contractum Censualem quis vendat Censum non vendit pecuniam, aut fructus annuos, sed ius quodam, ratione cuius emptor Census potest annuatim exigere certam pecuniam, aut fructus ex re alterius.

56. Porro venditor Census (id est ille, qui accepta certa pecuniæ quantitate supponit rem suam Censui, sese obligando ad solvendam annuatim certam pensionem ex ea) dicitur *Censuarius*. Qui vero pretium dedit; sicque Censum, seu ius percipiendi pensionem annuam ex re alterius emit, vocatur *Censualista*.

57. CONCL. II. Census varie dividitur: & primo quidem in reservativum, & consignativum, deinde in realem & personalem, in perpetuum, ac temporalem, & huiusmodi. Ita communis.

58. *Census reservativus* dicitur, cum quis rem suam pleno iure dominii (id est, tam quoad dominium directum, quam quoad utile) transfert in alium, donando, legando, vendendo, aut permutando, servata sibi annua pensione ex re illa præstanda. Et hunc esse licitum, desumitur ex *L. ult. C. de rerum permutat.* & patet exemplo Josephi, Ægypti proregis, qui Ægyptiis dedit Terras, prius titulo Permutationis pro tritico subiectis dominio Pharaonis, sub annuo Censu Pharaoni præstando *Genes. c. 47.* *Census Consignativus* dicitur, quando quis super bonis suis, quorum dominium directum, ac utile retinet, vel etiam super persona sua alteri ius pensionis annuæ consignat. Et potest hic Census alteri constitui mediante contractu Donationis, Venditionis, vel Permutationis, aut alio consimili, quamvis hic potissimum sit sermo de Censu, qui emptione constituitur.

59. *Census consignativus*, subdividitur in realem, ac personalem. *Realis* est, qui fundatur super re v. g. super domo, agro, vinea etc, & ideo comitatur rem ad quemcumque possessorem perveniat, donec Census redimatur. *Census personalis* est, qui fundatur super certa persona obligante se ad annuam pensionem sine ordine ad aliam rem, ex qua pensio sit solvenda; quamvis interdum securitatis gratia fundus aliquis hypothecæ supponatur, ut ex eo præstetur pensio, si hæc a persona debitrice nequeat obtineri.

60. Insuper ratione temporis futuri dividitur Census in perpetuum, & temporalem. Perpetuus autem subdividitur in redimibilem, qui videlicet restituto per venditorem pretio potest redimi, & irredimibilem, qui amplius redimi nequit. Temporalis etiam subdividitur in eum, qui extenditur ad certum tempus v. g. ad triginta, vel 50. annos, & in eum, qui extenditur ad tempus incertum, ut puta ad vitam unius hominis, vel duorum, & hic *Census* proprio nomine dicitur *Vitalitius*.

61. CONCL. III. Census consignativus realis, sive perpetuus, sive temporalis, etiam vitalitius est licitus, ac neutiquam usurarius, si eo pretio fuerit emptus, quod vel lex taxavit, vel loci consuetudo approbavit. Ita omnes Doctores & constat ex *Extravag. Martini V. & Calisti III.* quarum utraque habetur in Jure Canonico inter Extravagantes communes, *tit. de Emptione & Vendit.* ubi ex professo definitur, eiusmodi contractus Censuales, seu Census emptos, in quorum redditibus, ac fructibus pleræque Monasteriorum, Hospitalium, Ecclesiarum, & Beneficiorum Ecclesiasticorum fundationes, atque proventus dignoscebantur consistere, *esse licitos, Jurique conformes, & vendentes eosdem, ad ipsorum solutionem Censuum, & redituum juxta dictorum contractuum tenores efficaciter teneri.*

62. Accedit ratio, quia Usura non committitur, præterquam in Mutuo. *arg. can. Si fœneraveris.* 14. *q.* 3. & patet ex ipsa definitione Usuræ *n.* 11 allata: atqui in Censu non intervenit Mutuum, sed verus contractus Venditionis, & Emptionis; nam Censuarius vendit sub certa pecunia ipsi Censualistæ ius percipiendi fructus aliquos ex suo agro, prædio &c. ergo. Confirmatur: quia Census est veluti pars quædam Ususfructus: nam continet ius percipiendi partem fructuum sive annuorum redituum, quod ius est hic & nunc certa pecunia comparatum, non minus, ac donatione, vel titulo legati comparari potest.

63. CONCL. IV. Nihilominus, ut contractus Censualis sit licitus ac iustus, Jure naturæ requiruntur sequentes conditiones. Prima est: ut Census constituatur in re frugifera, ut est ager, domus, & huiusmodi. Nam vi Census venditur ius percipiendi fructus alicuius rei & consequenter hæc debet esse frugifera.

64. Secunda conditio, Jure naturæ requisita ad contractum censualem est, ut iusto pretio Census vendatur, & ematur. Hæc enim conditio ex natura rei requiritur ad quamcumque venditionem, & emptionem. Censetur autem iustum pretium, quod vel lege, consuetudine, aut saltem iis deficientibus, arbitrio proborum & prudentum virorum taxatum est: quale in Imperio communiter censetur esse centum pro quinque annuatim præstandis.

65. Tertia conditio, quod, si res Census subiecta pro parte, aut ex toto pereat, vel in perpetuum (secus, si ad modicum tempus cum refusione fructuum alio tempore percipiendorum) infrugifera reddatur, etiam Census ipse pro rata, iuxta commensurationem, pro parte, aut ex toto pereat. Siquidem Censualista habet ius ad fructus rei, seu est Dominus huius iuris: qualibet autem res Domino suofructificat, aut perit. Hinc si casu fortuito domus Censui subiecta pereat absque culpa Censuarii, perit Census: secus, si pereat v. g. incendio ex culpa Censuarii: nam tunc is vel debet refundere pretium Census, vel hunc super alia re immobili constituere; ut post Lessium *l.* 2. *c.* 22. *n.* 88. notat Pirhing. *tit. de Usuris. n.* 80. pluribus hanc conditionem explicans.

66. Præter has Jure naturæ ad Censum requisitas conditiones sunt nonnullæ aliæ, quæ vel in duabus Extravag. Martini V. & Calisti III. indicantur, vel in Bulla S. Pii V. quæ incipit: *Cum onus Apostolicæ*. super Censibus edita (ac refertur *tom.* 2. *Bullarii Romani Constit.* 79. *dicti Pont.*) de novo requiruntur, ut quod Census non nisi super re frugifera immobili; vel quæ pro immobili habetur, constituatur: quod Census imposterum non nisi redimibiles constitui possint: quod pretium Census augeri, vel novus super eadem re constitui non possit, & huiusmodi.

67. Verum hæ conditiones hic omittuntur, tum brevitatis gratia, tum quia quoad eas tendenda est locorum consuetudo, cum nonnullis earum, utpote mero Jure humano Ecclesiastico requisitis: per contrariam consuetudinem derogari possit. Et certe Bullam citatam Pii V. non esse ubique receptam; ut in Belgio, Gallia, Germania &c. censet Lessius *cit. c.* 22. *dubit.* 13. in quibus proinde locis non forent Usurarii Census illi; qui aliter constituti sunt, ac in Bulla S. Pii V. præscribitur.

68. CONCL. V. Etiam Census personalis est licitus, quantum est spectata natura rei. Ita Lessius *loc. cit. n.* 18. Layman, & communior Doctorum, quamvis nonnulli teneant oppositum. Ratio est: quia & hic solummodo venditur ius annuatim percipiendi aliquid ex lucris, quæ Censuarius sua industria acquirit: ergo redit ratio superius allata. Additur vero, *quantum est ex natura rei:* siquidem iuxta citatam Bullam S. Pii V. secundum quam Census non nisi in re immobili frugifera constitui potest, secus esset dicendum.

69. Obiicies generatim contra omnes Census. In venditione aut Emptione Censuum intervenit Mutuum virtuale, seu quasi Mutuum; ergo & Usura palliata. Antecedens probatur; nam in re idem est, emere pro 1000. florenis Censum annuum 50. florenorum, ac mutuos dare 1000. florenos sub lucro 50. florenorum per singulos annos recipiendo, cum utrobique Summa capitalis salva maneat. Resp. negando assumptum cum sua probatione; multiplex enim est differentia inter Censum, & Mutuum. Prima est; quia in Censu emitur ius percipiendi certos fructus ex re vel persona alterius, in Mutuo, utpote quod gratis fit, nullum tale ius emitur.

70. Secunda differentia inter Censum, & Mutuum est; quia Mutuatarius cogitur similem in specie, ac bonitate rem mutuam, seu sortem reddere, imo ad eam reddendam vi Mutui se obligat: secus fit in Censu, ubi Censuarius vi huius contractus (secluso pacto redimendi ad arbitrium Emptoris, utpote prohibito per Bullam S. Pii V. aut nisi Censuarius velit sponte Censum redimere) non tenetur reddere sortem, sed duntaxar annuam pensionem.

71. Tertia differentia est, quia in Mutuo sub Usuris obligatio principalis est ad sortem reddendam, & accessoria ad Usuras: in contractu autem censuali principalis obligatio est ad reddendam pensionem annuam, nulla ad sortem, nisi quis velit Censum redimere. Tandem nullus iustus Titulus potest assignari recipiendi aliquid ultra sortem vi Mutui, ut patet ex dictis *n.* 19. *& seqq.* secus fit in Censu iuxta proxime dicta.

QUÆSTIO VII.

Quid: & quotuplex sit Cambium, & an licitum?

SUMMARIUM.

72. CONCL. I. Cambium generatim idem est, quod permutatio: sed ex usu vulgato, & quantum attinet ad propositum, accipitur pro permutatione numismatum, soletque communiter definiri, dicendo: *Cambium* est permutatio pecuniæ pro pecunia.

73. Differt autem Cambium a Mutuo, quod contractus Mutui unica pecuniæ traditione perficiatur, quæ reddi debet post temporis intervallum: Cambium vero, cum sit quædam species Permutationis, *do, ut des*, non ante perfectum censetur, quam utrinque pecuniarum traditio facta sit. Deinde Cambium fit ob aliquam diversitatem pecuniarum ultro, citroque dandarum, cuius diversitatis ratio in Mutuo non habetur.

Additio.

* Item Cambium consistit in permutatione solius pecuniæ; Mutuum vero iuxta dicta *Quæst.* 1. *n.* 4. potest consistere in quacumque re fungibili. Insuper Mutuum est contractus stricti iuris, in quo creditæ pecuniæ usura, quatenus ob damnum emergens, vel lucrum cessans prætensa, iuxta *L.* 24. *ff. de præsciptis verbis*. non debetur saltem in foro fori, nisi in stipulationem deducta; econtra Cambium maiores habet pro se præsumptiones, & favores: licet etiam ibidem (cum quantitas determinata damni emergentis, vel lucri cessantis sit difficilis probationis) in Cambiis extraordinariis, cum magnis Principibus institutis, consulatur, ut eadem conformiter §. 7. *Instit. de verb. obligat.* singulariter specificetur, ac insuper addatur, quod contractus ille sit Cambialis; quoniam non desunt Doctores, cum Konigke, Werner, Franck &c. negantes, obligationes illas reputari tanquam Cambium, nisi hoc nomen, ly *Cambium*, in litteris vel explicite, vel saltem implicite occurrat.

74. Porro ille, a quo petitur pecunia permutanda, dici solet *Campsor:* alter vero, ad cuius petitionem pecunia ipsi commutatur, *Campsarius* appellatur.

75. CONCL. II. Cambium dividitur in reale, & siccum. Ita communis. *Cambium reale* est legitima permutatio pecuniarum, ex qua iuste aliquid lucri capi potest. *Cambium siccum* vocatur, quod non est verum Cambium, sed fingitur esse, eo quod imaginem quandam Cambii præseferat: ut, quando habetur sola ratio temporis, aut quando fingitur alibi solutio facienda, & fit eodem loco cum usura. Et dicitur *siccum:* quia caret humore, seu iusto titulo ad pariendum lucrum. Unde huiusmodi Cambia sicca, tanquam usuraria damnavit S. Pius V. in Bulla de Cambiis edita, quæ incipit: *In eam pro nostro*. (& habetur *Tom.* 2. *Bullarii Romani. Constit.* 118. *dicti Pont.*) quamvis cæteroquin in ea appellet *Cambiorum usum legitimum, & quem necessitas, publicaque utilitas induxit:* quod de Cambiis realibus, riteque usurpatis intelligendum.

76. CON-

76. CONCL. III. Cambium reale subdividitur in minutum, & locale. *Cambium minutum* est permutatio numismatum diversæ rationis, & speciei, ut, si maior pecunia, ut puta Ducatus, cum minore, vetus cum nova, patria cum externa, aurea cum argentea, argentea cum cuprea, vetita cum legitima permutatur. Et dicitur *Cambium minutum*: quia in eo frequentius pecuniæ grandiores cum minutioribus commutantur v. g. Ducatus, vel Thalerus cum sestertiis, aut crucigeris. *Cambium locale* est illud, in quo pecunia præsens commutatur cum pecunia distante in alio loco; hocque duplici modo contingere potest, nimirum, ut vel Campsor det pecunias Campsario in hoc loco e. g. Monachii, ubi de facto iisdem Campsarius indiget, & iterum ab eodem recipiat in alio loco, in quo suas Campsarius pecunias habet, puta Romæ; vel econtra, ut Campsor in hoc loco recipiat a Campsario pecunias, & huic in altero loco iterum per suos Factores, aut Correspondentes tribuat. Et hoc ultimum dicitur etiam *Cambium per litteras*, quia nimirum litteræ dantur, quibus mandatur Correspondenti, ut in altero loco pecunias solvat.

77. CONCL. IV. In Cambio minuto licite aliquid lege definitum, accipit Campsor a Campsario supra valorem nummi permutati. Ita omnes Doctores. Siquidem, ut bene notat S. Pius V. in Bulla proxime citata, huiusmodi Cambiorum usum necessitas, publicaque utilitas induxit: alioquin enim advenæ, & peregrini in terris alienis vix possent aliquid emere; cum non eadem moneta ubique sit in usu, ac proinde non usualem oportet commutare pro usuali mediante isthoc Cambio minuto.

78. Porro titulus in Cambio minuto accipiendi plus, quam dandi est multiplex, primus est locatio operæ & obsequii, quod Campsor præstat congregando omnis generis pecunias, quæ permutari petentibus possint, atque paratum se præbendo ad easdem commutandas secundum Campsariorum voluntatem. Alter titulus est lucri, vel commodi cessantis: nam sæpe accidit, unum genus monetæ plures, easque pretio æstimabiles commoditates habeat, quam alterum. Tertius est labor numerandi pecuniam. Plures similes titulos refert Lessius *l. 2. cap. 23. dub.*

79. Quæres, an, si famulo, vel nuntio tradam centum Ducatos in auro, ut solvat meo creditori, non curans, qua specie id fiat, & ille Ducatos illos prius commutet pro moneta argentea cum lucro, eaque postmodum solvat Creditori, retento lucro, licite id fiat, vel potius teneatur talis ad restitutionem illius lucri? Resp. talem non teneri ad restitutionem lucri. Ita Lessius *loc. cit. n. 18.* & alii. Ratio est: quia illud lucrum est fructus industriæ, proveniens ex negotiatione pecuniaria, famuli industria & periculo facta, ac proinde nec Domino pecuniæ debetur, nec etiam suo Creditori, utpote cui integre per aliam pecuniam satisfit.

80. Dicitur notanter in casu posito, *non curans, qua specie id fiat*: nam si mens Domini erat, ut illam pecuniæ speciem, ut puta centum Ducatos in auro, famulus suo Creditori traderet, eo quod cuperet illi gratificare, vel dare occasionem lucri tunc peccaret famulus, commutando pecuniam illam in aliam speciem cum lucro: quia ageret contra iustam Domini intentionem. Unde, si exinde alteri sequatur damnum tenebitur ad restitutionem, seu recompensationem illius.

81. CONCL. V. Etiam in Cambio locali licite potest aliquid a Camspore lucrari, idque variis ex titulis: sic v. g. si Campsor Monachii accipiat a Campsario 100. florenos, datis eidem litteris, ut Romæ a suo Correspondente accipiat tantum 95. vel quid simile, cum detractione alterius iusti, & consueti Campsorum lucri sive auctarii, licite id fit. Ita Doctores communiter: & patet ex citata Bulla S. Pii V. Siquidem hunc Cambiorum usum necessitas, & publica utilitas induxit, ne videlicet in terras remotas abituri summo cum incommodo, quin & periculo magnum pecuniæ pondus semper secum portare cogantur.

82. Cæterum causa, seu iustus titulus plus accipiendi, quam postea dandi, imprimis est accessorius Contractus locatæ operæ ad pecuniam formaliter, vel virtualiter transferendam in locum, quo Campsarius vult. Si enim Monachio Romam usque centum flurenos transferre deberes, multum laborem, periculumque subiturus esses; hoc autem onere te liberat Campsor, cum in se recipiat obligationem numerandi tibi Romæ condictam pecuniam cum magna tua commoditate: atqui tale obsequium est pretio æstimabile ut patet; ergo. Et ex hoc fit; ut, quo longius distat locus, ad quem Cambium instituitur, & quo periculosior via; eo maius auctarium exigi possit, & soleat.

83. Secundus titulus, quo lucrari potest Campsor in hoc locali Cambio, est assecuratio ac præstatio periculi. Siquidem Campsor accipiens hic pecuniam alio traiiciendam, non solum suscipit onus transferendi pecuniam illam, sed etiam periculum, ut, si pereat, non danti, sed ipsi Campsori pereat: atqui præstare tale periculum traiectionis, atque assecurationem est pretio æstimabile, ut constat; ergo. Accedunt alii tituli, ac præsertim illi, qui in simili de Cambio minuto procedunt, ac *n. 78.* referuntur.

84. CONCL. VI. Cambium siccum est illicitum, ac usurarium. Ita declaravit S. Pius V. in citata Bulla de Cambiis, quæ incipit: *In eam pro nostro*. Et talia sunt illa, in quibus ex intentione contrahentium post aliquod tempus cum lucro fit solutio in eodem loco, eo quod alter alibi pecuniam non habeat, ut iam *n. 75.* explicatum.

85. Tandem sciendum, quod S. Pius V. in citata Bulla quasdam conditiones in Cambiis realibus observandas præscripserit: verum notat Lessius *cit. cap 23. num. 93.* quod eædem paucis in locis, & forte nullibi (saltem quoad omnes conditiones) sint usu receptæ.

Additio.

* Quær. Qualenam iustum Cambii pretium sit censendum? Resp. I. Campsoribus, Negotiatoribus, præsertim vi officii sui in bonum Reipublicæ constituris, qui nunquam relinquunt pecuniam otiosam, a Jure Civili L. 26. §. 1. C. *de Usuris*, concedi *bessem*, seu *octo* pro centum florenis: a Diana autem *Tract. 8. Resolut. Moral. de contractibus. Resol. 6. & seq.* & a Gail *lib. 2. Observat. 6. n. 3.* etiam ultra, pro ratione maioris vel minoris laboris, aut periculi, vel lucri cessantis, aut damni emergentis, respiciendo etiam ad curam in aggregandis variarum specierum monetis, atque ad expensas in transportatione scribendis, ac expediendis litteris, nec non in habendis & sustentandis famulis rei peritis, ac fidelibus faciendas. Quare generaliter loquendo. Resp. II. ex la Croix *L. 3. Tract. Moral. part. 2. n. 1031.* Justum pretium esse illud quod lege, vel legitima consuetudine, aut communi hominum proborum æstimatione taxatur spectata utilitate monetæ permutandæ, loci distantia, periculo viarum, ac copia, vel penuria pecuniarum, aut Mercatorum in aliquo loco. Potest autem ratione Cambii accipi pretium communiter taxatum, quamvis per accidens ipsimet Campsori talis pecuniæ translatio (ut hic e. g. Monachii recipiat a Campsario pecunias, quas ei per litteras Romæ iterum solvendas curat) sit valde utilis & commoda; nam ad hoc, ut communis aliqua æstimatio imponi possit, & pretium accipi, sufficit, quod talis translatio pecuniæ sit plerisque incommoda, nunc autem fiat in gratiam Campsarii: sic etiam a pari, si conduxisses Titium, ut equum tuum duceret Monachio Ulmam, quamvis is etiam ex alia causa eo proficisci vellet, foretque illi hic & nunc valde commodum uti hoc equo; posset nihilominus acceptare pretium conductionis. Ita ex Lessio, Layman & Sporer resolvit la Croix *loc. cit.* Illud tamen pariter ex Busembaum ibidem sibi notet Campsor, quod, si Cambio, vel aliter pecuniam adulterinam accipiat sive ex ignorantia, sive ex inadvertentia, non possit illam aliis expendere, neque ex eo, quod deceptus sit, alios iterum decipere; cum actio qua deceptus est, nullum ad hoc ius tribuat. *

QUÆSTIO VIII.

De Emptione, & Venditione.

SUMMARIUM.

86. CONCL. I. *Emptio* est pactio pretii pro merce. *Venditio* econtra est pactio mercis pro pretio. Ita communis, & desumitur ex §. 1. *Instit. De emptione.* Tria siquidem ad substantiam Emptionis & Venditionis requiruntur. Primo res, quæ veneat, sive ea nunc existat, ut equus, vacca; sive sit futura, ut fructus nascituri, item iura, & actiones: nam hæc omnia nomine mercis; seu rei venalis intelliguntur. Secundo requiritur pretium; nam sine pretio Venditio nulla est, debetque simul pretium in numerata pecunia consistere; alioquin enim non Venditio & Emptio, sed rerum Permutatio foret. Tandem ad Venditionem & Emptionem requiritur pactio, id est, ut in rem vendendam; & pretium pro ea præstandum Venditor & Emptor consentiant.

87. CONCL. II. Pretium rerum generatim est duplex, unum legitimum; quod scilicet a Magistratu est taxatum, alterum vulgare, quod ex valore rei plurium iudicio dependet. Ita rursum communis, & patet inductione: sic enim, ut occurratur avaritiæ Venditorum solet taxari in plurimis Regionibus pretium circa carnes apud laniones, circa vinum apud œnopolas, vel circa cerevisiam apud Hospites, aut circa panem apud pistores &c. Econtra vero quoad merces respectu Mercatorum habetur pretium vulgare; nec illæ taxari ordinarie solent a Potestate publica.

88. CONCL. III. Pretium legitimum consistit in indivisibili, nec licet illud præterire. Ratio est: quia hoc est censendum verum rei pretium, quod a Magistratu definitum est, ne excedatur; simulque iudicium Magistratus; qui auctoritate publica, & boni communis intuitu tale pretium constituit, est præferendum iudicio populari. Intellige, dummodo mutatis circumstantiis copiæ, inopiæ, & similibus, Magistratus non sit notabiliter negligens in pretio legitimo mutando, nam alioquin lex censeretur iniqua, & posset res vendi pretio vulgari. Lessius *lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 14. & alii. Videatur etiam in simili emergentia utiliter *lib.* 3. *Decret. titul.* 17. §. 5. *num.* 133. & *seqq.*

89. Pretium vulgare econtra non consistit in indivisibili, sed habet quandam latitudinem. Hinc fit, ut pretium vulgare iuxta Doctores communiter sit triplex, videlicet summum, medium, & infimum. Siquidem pretium vulgare plurimum pendet ab æstimatione & affectu hominum, qui subinde varii de rebus varie judicant; & aliqui æstimant novem florenis, alii æstimant decem, alii undecim.

90. CONCL. IV. Loquendo de pretio rerum vulgari generatim, iustum mercis pretium est, quod loci consuetudo approbat secundum communem hominum æstimationem, quæ quidem æstimatio desumitur ex abundantia vel penuria illius mercis, atque ordinaria acquirendi facilitate, utilitate vel usu, aliisque huiusmodi circumstantiis. Ita in re communis. Hinc

91. Inferunt Doctores, quos citat & sequitur Layman *lib.* 3. *tr.* 4. *c.* 17. *num.* 9. eum nihil contra iustitiam peccare, qui frumentum pretio consueto vendit conscius, brevi tempore superventuram frumenti copiam, vel hostium incursionem; aut huiusmodi, si hæ causæ minuendi pretii publice ignorentur. Ratio est: quia rerum pretia non ex privata unius, aut alterius hominis notitia vel affectione, sed ex communi hominum æstimatione ac sensu accipienda sunt. Idem de similibus dicendum.

92. CONCL. V. Variæ sunt causæ, ob quas rerum venalium pretia augeri, vel minui solent. Ita communis. Sic enim passim penuria mercium, multitudo emptorum, & paucitas vendentium auget rerum pretia: ac econtra mercium abundantia, multitudo vendentium, & paucitas emptorum minuit pretia. Hinc in transitu alicuius Principis cum magno comitatu rerum pretia accrescere solent: in fine autem nundinarum, dilapsis Emptoribus, merces vilius emuntur: idem fit tempore pestis, & post partam ab hostibus victoriam.

93. Similiter merces, quæ sub hasta venduntur, minoris æstimari solent, quam quæ in propria Officina quæruntur, & rogantur. Item merces, quæ per partes venduntur; carius distrahuntur ob maiorem molestiam, minusque lucrum, quam quæ in magna quantitate. Sic etiam ob singularem affectionem, aut commoditatem, quam Venditor ex re vendita habet, eaque in gratiam Emptoris se spoliat, potest res carius vendi: & contra, si Emptoris commodum non sit emere, sed a Venditore rogetur: ob hanc circumstantiam aliquantulum minuitur pretium mercis.

94. Tandem, ut taceantur plures alii Tituli variandi pretia rerum, licitum est rem pluris vendere ratione officii mercandi. Sic enim mercatores possunt paulo pluris vendere; quam ab aliis vendi soleat, qui non ex officio, sed ex occasione aliquid vendunt. Ratio est: quia pretio est æstimabile; quod illi ex officio curas, laboresque in rebus conquirendis, conservandis, & distrahendis assidue impendant, & quidem cum periculo, ne aliquæ merces tractu temporis ipsis pereant. Solet etiam a Mercatoribus augeri pretium, si in obtinenda solutione prævident difficultates, molestias, labores &c. vel si ipsis ex dilata solutione obveniat lucrum cessans, aut damnum emergens. Videatur fusius in Jure Canonico *lib.* 3. *Decret. titul.* 17.

Additio.

* Utrum autem possint Venditores augere pretium suæ mercis etiam exinde præcise, quia cognoscunt apud hos, vel illos Emptores in particulari residere specialem affectionem aliquam erga dictas merces, vel quia vident, dictos Emptores singularem utilitatem, quam alii communiter non haberent eiusdem Communitatis, reportaturos, alia foret Quæstio, & ratio affirmandi videtur: quia iuxta dicta *n.* 93. ob specialem affectum Venditoris erga mercem potest augeri pretium mercis: cur ergo non pariformiter ob specialem affectum Emptoris erga eandem? Hoc tamen non obstante

Resp. cum communi, talem praxin esse illicitam, & restitutioni obnoxiam, saltem si affectus ille erga mercem est tantum particularis respectu unius vel alterius Emptoris. Ratio est: quia nemo cogitur emere suam propriam commoditatem, ut recte advertit D. Thomas 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. Item Venditor non potest vendere, nisi quod præcedenter suum est: atqui affectus ille, commoditas, seu particularis utilitas, tenens se præcise ex parte Emptoris, non est quid suum, seu non est Venditoris; ergo. Unde patet disparitas inter hunc & alterum casum *n.* 93. relatum: nam si specialis ille affectus ante Venditionem teneat se ex parte Venditoris, puta, quia pretiosa pictura provenit a Maioribus Venditoris, vel ei donata a Principe, sicque specialiter æstimata, in illo contractu Venditionis & Emptionis se Venditor in gratiam Emptoris privat aliquo, quod antea suum erat; hincque exinde licite carius vendit mercem,

dummodo præcedenter moneatur desuper Emptor: econtra vero illud non contingit, uti consideranti patet, si affectus ille, aut utilitas specialis se teneat ex parte tantum unius, vel alterius Emptoris. Dixi notanter, *ex parte unius tantum, vel alterius Emptoris*: nam si affectus ille erga mercem esset communis certæ cuidam Nationi, ac Populo, exinde iam cresceret in illa Communitate æstimatio rei, hincque huic Nationi carius, quam alteri licite vendi posset. Ex quo Covarruvias. Castropalao, Salas & alii apud Reiffenstuel *lib. 3. Decret. tit. 17. §. 5. num.* 130. approbant praxin illam, qua Europæi Indis; & Æthiopibus res vilissimas, puta acus, vel parvos cultellos, (quos tamen Indii pluris, aurum econtra & gemmas necdum politas ob magnam copiam minoris æstimant) maximo pretio vendunt, qui excessus pretii sola computatione periculorum & expensarum in navigatione factarum, alias extra communem maiorem Communitatis æstimationem vix iustificari posset. *

95. CONCL. VI. In Foro Conscientiæ omnis Venditio & Emptio; in qua latitudo iusti pretii exceditur, est iniqua, & lædens alterum tenetur ad restitutionem; nisi læsio sit valde modica, aut liberalis datio vel remissio eius, saltem præsumpta accesserit. Ita D. Augustinus *lib. 13. de Trinit. c. 3.* estque communis Doctorum; id enim exigit Iustitia commutativa, quæ in contractibus vult servari æqualitatem.

96. Dicitur, *in Foro Conscientiæ*: quia in Foro externo ob multitudinem litium evitandam non succurritur alicui, nisi supra dimidium iusti pretii deceptus fuerit; nam tunc primum conceditur Actio Venditori contra Emptorem, ut vel rem emptam restituat, vel id, quod deest, iusto pretio suppleat, prout habetur *l. Rem. majoris. C. De rescindenda vendit.* iuncto *c. Cum dilecti.* & *c. Cum. causa. de Emptione.*

97. Dicitur ulterius, *nisi læsio sit valde modica*: nam tunc non tenetur quis ad restitutionem ob levitatem materiæ. Quinimo, quia durum est inter homines, in contractibus semper observare exactissimam iustitiam, simulque modus comutantium quasi fundatus sit supra illud Legis naturæ; *Quod tibi vis fieri, alteri facias*: hinc Doctor subtilis *4. dist. 15. quæst. 2. art. 2.* notat ferme omnem contractum concomitari aliquam donationem, & mox subiungit, *satis probabile esse, quod, quando contrahentes sunt mutuo contenti, mutuo volunt sibi comittere, si secundum aliquid deficiunt ab illa iustitia requisita*. Et hanc doctrinam communiter recipiunt Doctores, ac ex ea Layman. *loc. cit. num. 6.* format hanc Regulam *in dubio est æstimandum, quod contrahentes invicem remittere & condonare velint, si in contractu inæqualitas modica, & non admodum notabilis accidat*.

98. Secus est dicendum, si sit notabilis inæqualitas: tunc enim non est præsumenda donatio, vel remissio, nisi ex circumstantiis de liberali donatione, aut ultronea remissione possit sumi coniectura: ut si Emptor cognatus sit Venditoris, & alias benefacere solitus, aut si læsio facile potuit deprehendi, & huiusmodi.

Additio.

* Ex hac Conclusione inferes graviter peccare, nec excusari ab onere restitutionis illos mercatores, opifices, vel artifices, qui, ut ipsos Dominos ad suas trahant officinas, servitiales eorum variis corrumpunt honorariis: postmodum vero in consueta specificatione debitorum; non advertentibus Dominis, notabiliter excedunt valorem rerum venditarum ut sumptus propter eadem honoraria factos tali modo iterum occulte recompensent: nam similes non servant æqualitatem inter pretium & res venditas, dum invitis Dominis in Venditione illarum rerum transgrediantur notabiliter latitudinem iusti pretii. *

99. Quæres I. Quomodo intelligendum sit illud commune dictum: *Res tanti valet, quanti vendi potest?* Et illud; quod habetur *l. In causæ cognitione 16. ff. de Minoribus.* ubi dicitur: *In pretio emptionis & venditionis naturaliter licere contrahentibus se circumvenire?* Resp. cum communi, huiusmodi dicta intelligenda esse de circumventione intra limites iusti pretii, seu iustæ æstimationis, quia iustitia pretii non consistit in indivisibili.

Additio.

* Verum ut ista circumventio intra latitudinem iusti pretii liceat, atque ab onere restitutionis immunis sit, non debet deveniri ad pretium summum per fraudes v. g. per diminutionem ulnæ, mensuræ, vel ponderis &c. Ut totum clarius in exemplo eveniat, ponamus sequentem casum. Petrus Mercator libenter venderet merces suas pretio summo: quia tamen prævidet, exinde deficere Emptores, ut eorum maior fiat confluxus, deinceps has merces apparenter venales exponit pretio infimo, occulte tamen pondera, ulnas, vel alias mensuras, quibus hæ merces dimetiuntur ita diminuit ut nihilominus vi talis diminutionis occultæ, consideratis considerandis ad pretium summum ascendatur. Talis circumventio nullatenus est licita, uti recte cum Molina, Diana & Sporer advertit Lugo *de Iust. & Iur. disp. 26. sect. 8.* Ratio est, partim, quia taliter vendentes proprie non stant contractui cum Emptoribus inito de vendenda e. g. integra legitima, & non corrupta ulna panni, vel integro pondere sacchari, seu integra mensura olei &c. partim, quia per similem fraudem ipsos Emptores, sibi falso persuadentes, se merces apud Petrum pretium infimo comparare posse, illegitimo modo ab aliis Venditoribus abstrahunt: licet enim quilibet mercator suas merces laudare licite valeat, quamvis per illam suadam Emptores ab aliis Venditoribus abstrahat, non tamen id poterit facere per falsas imposturas, dolos & fraudes. *

100. Quæres ulterius II. An quis invitus cogi possit ad vendendum rem suam? Resp. cum communi id regulariter loquendo fieri non posse. Ratio est: quia quilibet est Dominus rei suæ, sicque de ea disponere potest pro libitu, vel eam retinere, prout sibi placuerit.

101. Dicitur; *regulariter loquendo*: nam sunt excipiendi aliqui casus, in quibus etiam invitus cogitur vendere rem suam. Primo quidem, in casu publicæ necessitatis, sic enim, si publica urgeat necessitas, v. g. tempore inopiæ frumenti; aut aliorum victualium ad usum quotidianum requisitorum possunt iusto per Magistratum taxato pretio subditi cogi ad vendendum eiusmodi res pro sublevanda publica necessitate.

102. Secundo, ob publicum etiam favorem cogitur quis vendere rem suam: sic quippe, si domus v. g. vel fundus privatæ personæ necessarius sit ad constructionem, vel ampliationem Civitatis, vel Viæ publicæ, aut Principis Palatii: sive Templi, Monasterii, Collegii, vel etiam Hospitalis, cogitur quis eiusmodi domum vel fundum taliter necessarium iusto pretio vendere. Siquidem in huiusmodi casibus favor publicæ utilitatis, vel necessitatis præponderare debet privatis commodis. Layman *lib. 3. tract. 4. cap. 17. §. 9. num. 34.* & alii.

APPENDIX.

Ad Quæstionem VIII. de Emptione & Venditione, in qua de hac materia adhuc ulteriora valde utilia & practica per decem Additiones adiuncta continentur.

SUMMARIUM.

* *Quis debeat pati damnum, si res empta determinata pereat ante traditionem? Additio I.*
* *Quid sentiendum; si res indeterminata ante traditionem fiat deterior? Additio II.*
* *Ad quem spectet lucrum, si res aliqua per tertium majori pretio vendatur, vel minori ematur, quam fuerit petitum? Additio III.*
* *Occurritur Objectioni. Additio IV.*
* *Ad quem pertineat lucrum de Chirographis minori pretio emptis? Additio V. VI. & VII.*
* *An Mercatoribus, vel aliis liceat instituere Monopolia vel Propolia? Additio VIII.*
* *De Libris Mercatorum in ordine ad Emptionem & Venditionem. Additio IX.*

* *De*

* *De Evictione, Jure Retractus, de Pacto retrovenditionis, ac de Arrhis, aliisque remissive. Additio X.*

Additio I.

* QUæres I. Ad quem spectet damnum cuiusdam rei determinatæ emptæ, si contractus Venditionis equidem fuerit absolutus & in se perfectus, ast res illa pereat, antequam fuerit actu tradita, vel pretium solutum? Ante resolutionem Nota I. Quod alius contractus Venditionis & Emptionis sit absolutus, & alius conditionatus, seu quasi conditionatus. Prior censetur perfectus iam ante rei traditionem: nam iste contractus iuxta communem solo consensu perficitur, quamvis cæteroquin ante rei venditæ traditionem &c. Emptori dominium nondum acquiratur. Posterior vero ne quidem perfectus censetur ante eventum conditionis. Nota II. Quod contractus quasi conditionatus reputetur, quando res emenda necdum in individuo fuerit determinata, prout contingere sæpius potest, si quidpiam ematur ex re consistente in pondere, numero & mensura: facit enim talis Emptio quasi nunc sensum conditionatum: *Emam e. g. ex hoc acervo tritici 10. modios, si fuerint mensurati, ex hoc grege decem oves si fuerint determinatæ in individuo: ex hac carne decem libras, si fuerint ponderatæ?* unde, antequam facta sit mensuratio, determinatio, seu ponderatio, nondum censetur talis contractus perfectus, atque absolutus. Nos maioris claritatis gratia de contractu absoluto, & quoad res determinatas facto ponimus sequentem casum.

Additio II.

* Caius Lanio cuiusdam Civitatis proficiscitur in certum oppidum, ubi venales exponuntur a Rusticis boves, ex quibus Lanio seligit in individuo duodecim, eosque emit absolute; antequam autem hi fuissent actualiter extraditi, aut pecunia Rusticis desuper data superveniunt Husari abigentes una cum aliis etiam illos duodecim boves.

Quæritur ergo, cuinam pereant, num Rusticis, vel Lanioni? Et videtur quidem ab initio eosdem perire Rusticis, sicque nec Lanionem teneri ad solutionem pretii, quia res quælibet Domino suo perit; atqui ante traditionem actualem, vel solutionem pretii Rustici adhuc sunt Domini boum; ergo. Hoc tamen non obstante Resp. Si illi duodecim boves Lanioni tradendi iam fuerint ex grege quoad individuum determinati, nisi aliter expresse fuerit conventum, tunc Lanioni pereunt; quamvis enim ante actualem traditionem horum Rustici adhuc sint Domini, ex speciali tamen Juris dispositione quoad contractum emptionis & venditionis damnum (uti pariter lucrum) ad emptorem, puta in præsenti ad Lanionem, spectat etiam ante actualem rei emptæ traditionem. Ita eruitur ex claris textibus Juris §. 3. *Instit. de Emptione, & Vendit.* & *L. Necessario. ff. de pericul. & commod. rei venditæ*. Nec dicas: si quis ex acervo tritici (puta constante 100. modiis) duodecim modios emeret, & postea ex dicto acervo duodecim modii in vermes abirent, tales modii non emptori, sed venditori perirent, neque obligaretur emptor venditori condictum dare pretium. *L. Quod sæpe.* 35. §. 5. *ff. de contrah. empt.* ergo etiam in nostro casu duodecim boves ab Husaris ablati potius Rusticis venditoribus, quam Lanioni emptori peribunt, nec tenebitur Lanio solvere pretium.

Resp. enim negando consequentiam & paritatem. Disparitas est; quia illi duodecim modii ex acervo tritici nondum fuerunt admensi, sicque necdum contractus perfectus ac absolutus, bene vero duodecim boves ex grege determinati, uti supponitur in casu; alias enim, si nec boves, quinam in specie ex grege tradendi Emptori fuissent selecti, haud dubie pariter nec hi perirent Lanioni Emptori; sed potius Rusticis Venditoribus. Vide de hoc fusius in Jure Canonico *lib. 3. decret. titul.* 17. §. 8.

Additio III.

* Quær. II. Ad quem pertineat damnum, vel lucrum, si ex re consistente in numero pondere, vel mensura quidpiam adhuc indeterminatum ematur, interea tamen ante actualem determinationem, aut ponderationem, seu mensurationem tota illa res non quidem ex integro pereat, fiat tamen deterior: vel etiam melior? Resp. tam lucrum, quam etiam damnum (nisi Venditor fuerit in mensurando, aut determinando culpabiliter morosus) pertinere ad Emptorem: unde si Emptor contraxerit ex certo acervo tritici accipere duodecim modios, & postmodum totus ille acervus ante traditionem in corruptionem degeneret, teneretur Emptor nihilominus duodecim modios ex hoc ipso acervo a venditore mensurandos recipere, modo dictus Venditor in dando non fuerit culpabiliter morosus. Ita Franciscus Henno in sua Theolog. *tom. 2. tr. 2. disp. 7. q. 7. concl.* 3. nam venditor non censetur in contractu isto se aliter voluisse obligare, quam ad exhibendam rem talem, qualis citra suam culpam erit tempore actualis traditionis seu mensurationis &c. Ex quo cit. Auctor resolvit; si vinum venditum ante traditionem, aut mensurationem acescat, si frumentum degeneret in corruptionem, si boves, equi fiant macilenti, si eorum pretium decrescat, idque fiat sine culpa, aut mora venditoris, damnum illud obvenire emptori, sicut ipsi obvenit commodum; si vinum e. g. fiat generosius interea; aut carius &c.

Additio IV.

* Quær. III. Ad quem spectet lucrum, si aliqua res per Tertium tanquam per deputatum maiori pretio vendatur, vel carius ematur, quam Dominus rei vendendæ, aut ille, cui emitur, petierit? Casus ex resolutione huius quæsiti eruendi possunt frequenter in Confessionali contingere, e. g. Dominus quidam dicit ad Proxenetam, videas, ut pro hac mea veste vendenda acquiras triginta florenos: Proxeneta autem vendidit eandem quadraginta: quæritur iam, an decem florenos valeat sibi retinere Proxeneta, quoniam Dominus datis sibi triginta florenis satisfactionem omnimodam habuisse visus fuit, imo gratias egit? Item Ancilla ab Hera sua, acceptis quinque florenis, missa ad nundinas varia emit, & quidem gnara mercari pretio infimo e. g. quatuor florenis: interea tamen redeundo domum indicat, se comparasse pretio medio, puta, quinque florenis, qua Emptione etiam Hera est contenta: cupit ergo Ancilla ex Confessario rescire, an excessum pretii infimi, puta unum florenum residuum possit sibi appropriare bona conscientia? Resp. in utroque casu, regulariter loquendo, nec Proxenetam, nec Ancillam posse bona conscientia retinere excessum pretii. Ita cum aliis Molina *disp.* 353. Lugo *de Jure & Just. disp.* 26. & Lessius *lib. 2. c. 21. dub.* 19. Ratio est: quia ordinarie, & regulariter existimantur similes constituti utiles negotiorum Gestores, respectu quorum, si Domini principales certum designarunt pretium, solum ideo fecerunt, ut non infra illud res vendatur, aut supra id res ematur, non autem quasi maius lucrum donare vellent ipsis deputatis, nisi ex verbis, vel aliis circumstantiis hæc donatio, erui posset, ut certe observatur in Jure Canonico *lib. 3. decret. tit.* 17. §. 14. *num.* 428. & *seqq.* ubi plura adhuc alia notabilia videri poterunt.

Nec dicas, talem Deputatum posse residuum lucri retinere ex ea ratione, quia ipsemet potest statim eam rem emere minori illo pretio, & sic emptam postmodum tanquam suam pretio maiori, iusto tamen alteri iterum vendere, ac lucrum speciale ex hac negotiatione acquisitum sibimet applicare. Resp. enim, præterquam, quod non ita soleant practicare fideles & utiles negotiorum Gestores, talem excusationem etiam ex eo non procedere, quia ordinarie falsum est; quod tales Deputati actualiter sibi hanc rem emant; alias enim deberent pariter in se periculum huius rei, si forsan ea casu fortuito periret, suscipere, quod tamen ægre facerent. Aliquid tamen minus notabile de extraordinario lucro talibus Deputatis, quando extraordinariam diligentiam quoad tam bonam mercationem adhibuerunt, subinde pro aliquali recompensatione admitterem, si alias Dominus, vel Hera fuerint valde tenaces, ita ut tales Deputati currendo, & recurrendo plateas plus in calceamentis non raro destruxerint, quam recognitionis exinde accipiant. Caute tamen procedendum; ne mentiatur iniquitas sibi. *

Addi-

Additio V.

* Quær. IV. Ad quem spectet lucrum, si Chirographa, seu Nomina per Tertium minori pretio emantur, quam foret ipsummet debitum in his litteris obligatoriis contentum? Supponitur hic, quod per Nomina, seu Chirographa intelligantur iura illa & actiones, quæ alicui, puta Creditori, competunt ad petendam ab altero solutionem debitam, de quibus fusius discurrit Caspatus Manzius in suo Præsidio Creditorum *part.* 3. *per tot.* utiliter explicans Legem Anastasianam a suo Auctore Anastasio Imperatore sic dictam, ac præter Cardinalem Tuscum plures allegans Doctores. Hoc supposito Resp. lucrum ex similibus Chirographis minori pretio per tertium emptis spectare ad Emptorem, dummodo communiter talia Chirographa vere minoris æstimentur, puta, quia pro iis obtinendis communiter faciendi sunt sumptus maiores, subeundi communiter extraordinarii labores, vel pericula deperdendæ ex integro sortis principalis ob ingruens e. g. bellum, aut sustinendæ communiter notabiles molestiæ ob absentiam, potentiam, tenacitatem, vel paupertatem, aliamve odiosam qualitatem Debitoris, sive, quia propter numerationem præsentis pecuniæ loco similium Chirographorum adest lucrum cessans aut damnum emergens. Ita sub his terminis communis, atque in Jure Canonico dictum fuit *lib.* 3. *Decr. tit.* 17. §. 3. *n.* 61. Ratio assignatur ista: quia iustum pretium rerum communi hominum æstimatione statuitur *L. pretia rerum.* 63. *ff. ad leg. Falcid.* Omnium autem prudentum iudicio debitum, quod communiter absque difficultate, periculo, expensis, aut lucro cessante, vel damno emergente &c. obtineri nequit, minoris, ac in se ipso est, æstimatur, adeoque etiam minori pretio comparari poterit: & consequenter, si postea per accidens exinde ille, qui similia Chirographa comparavit, maius lucrum reportet acquirendo e. g. integram debiti solutionem, id Emptoris erit.

Nec refert, quod ille tertius, qui dicta Chirographa comparavit, ob certam aliquam circumstantiam v. g. ob favorem Principis, vel ipsiusmet alterius Debitoris &c. possit absque omni prorsus difficultate, & periculo, nec non sine ullo lucro cessante, ac damno emergente integram debitorum solutionem obtinere: etenim hoc in particulari prorsus per accidens est, &, ut aliquid minori pretio comparari possit, sufficit, ut communiter minoris æstimetur: sic etiam res aliqua sub hasta existens, & exinde communiter minoris æstimata minori pretio emi potest, quamvis sit eiusdem bonitatis, & ad eundem finem eodem modo deserviat, ac si a Mercatore pluris similem rem vendente compararetur. *

Additio VI.

* Dices. Ex hoc sequeretur, quod etiam ille v. g. Princeps, qui debita contraxit, possit talia chirographa minori pretio emere, quia quilibet eo pretio rem comparare potest, quo communiter eadem res æstimari solet. Resp. dist. illatum, nimirum, si talis Debitor e. g. Princeps non sit ipsemet in causa, ut similia Chirographa minoris æstimentur, conceditur quidem illatum ob rationem in obiectione assignatam: secus vero dicendum, si foret in causa: tunc enim talis iniuste damnificat suos Creditores, ut rem minori pretio vendant, adeoque tenetur simile damnum resarcire ex titulo iniustæ damnificationis. *

Additio VII.

* Ast ponamus (inquies) quod alicuius Principis plurimis debitis obærati Officialis, puta Quæstor, Thesaurarius, vel alius administrans ærarium publicum non sit in causa debitorum a suo Principe contractorum, poteritne iste Officialis similia Chirographa communiter minoris æstimata ipsemet minori pretio emere, & postea sibimet ipsi ex ærario publico integram debitorum in talibus Chirographis contentorum solutionem præstare? Ad hoc dubium præsens Auctor P. Reiffenstuel in suo Jure Canonico *loc. cit. n.* 64. quamvis dicat, talem praxin esse periculosam; videtur tamen inclinare in affirmativam cum Layman & Lessio; quia similes Officiales in data hypothesi non sunt deterioris conditionis, quam alii, quando adeoque alii, etiam ipsi poterunt illa Chirographa eodem pretio comparare, & postea ex ærario publico, uti alios, ita & se ipsos ex integro solvere. Econtra Pichler *lib.* 5. *Decret. tit.* 19. *num.* 32. videtur defendere negativam: quia talis Officialis Principis super ærarium publicum constitutus habet eandem obligationem solvendi debita Principis, ac ipsemet Princeps & consequenter, sicuti iuxta dicta, ipsemet Princeps non potest Chirographa minori pretio a Creditoribus emere, si ipsemet est in causa, cur ea minoris æstimentur, ita nec talis eiusdem Officialis. Fundamentum istud meo iudicio efficacius urget in casu, quo similis Thesaurarius, qui habet propterea honestum salarium, ut Officium suum utiliter ac fideliter administret, nescio quas excusationes & impossibilitates prætendit, si creditoribus principalibus ex ærario publico integra debita solvere deberet: econtra vero, ut quoad integram summam, in talibus Chirographis a se levi pretio compararis, contentam sibimetipsi ex ærario publico satisfaciat, in dicto ærario publico facile sufficientia invenit media. Quodsi autem formemus Casum, in ærario publico revera non haberi sufficientes pro debita solutione pecunias, hincque easdem Creditori principali urgenti, nec ulterius exspectare volenti subministrari a Thesaurario ex suo proprio marsupio, emendo dicta Chirographa eo pretio, quo ob commune periculum &c. ex tunc æstimantur, difficile est, hanc facultatem emendi Thesaurario in data hypothesi denegare, cum vi Officii sui non videatur se obligasse ad hoc, ut, dum nihil est in ærario publico nequeat ex proprio marsupio ipsomet emere Chirographa eo pretio, quo ex tunc iuste æstimantur; modo cæteroquin bene observet, ne, dum denuo pecuniæ in ærarium publicum influunt; se in solutione huius debiti anteponat aliis Creditoribus anterioribus, quibus Princeps citius, ac prius, quam illi, a quo Chirographum emit, solutionem præstare deberet, de quibus vide supra *Tract.* 8. *disp.* 4. *quæst.* 1. *post num.* 9. *Addit. V. VI. & VII.*

Additio VIII.

* Quæres V. An Mercatoribus, vel aliis liceat instituere Monopolia, vel Propolia, & tali modo per Venditiones lucrum capere? Ante Responsionem nota, quod Monopolium sit vox Græca, latine idem significans, ac *Venditio unius*, censeturque tunc contingere, quando penes unum aliquem, aut paucos solos tota certæ cuiusdam rei vendendæ potestas existit: e. g. quando non licet, nisi uni, vel paucis quibusdam coemere, & iterum vendere tabacum, salpam, vinum, vel frumentum &c. Propolium est unius, vel nonnullorum in simul conspirantium prævia coemptio certarum rerum, antequam hæ publice venales exponantur, ut exinde ob futuram in publico foro paucitatem Venditorum similium mercium possint res illas carius solito vendere, sicque magnum capere lucrum. H. N.

Resp. I. Tam Monopolia, quam Propolia privata, quæ nimirum tantum pro quæstu, & lucro unius vel alterius privati hominis instituuntur, sunt prorsus illicita, sicque nec tale lucrum bona conscientia, ac licite fieri potest. Ita patet apud Illustriss. Cancell. de Schmid *tom.* 1. *Semicent.* 2. *controvers.* 39. ex variis rigidissimis prohibitionibus Imperatorum, quibus concordat Jus Bavaricum agendo de bona Politia *lib.* 2. *tit.* 11. *art.* 1. & 3. Ratio est: quia exinde fit maior caristia, pretia rerum crescunt, sicque pauperes subditi miseri premuntur. Voluit quondam (teste Schmid *loc. cit.*) magnus quidam Minister simile quodpiam Monopolium certæ cuiusdam mercis, ne sua pecunia maneret otiosa, a Principe impetrare, cui, dum Princeps ad consensum iam inclinaret, tam Theologi, quam Jurisperiti cordate responderunt, allegatam causam nullo modo esse iustam ac legitimam pro concessione; cum ex illa nihil in utilitatem Reipublicæ redundet, econtra vero aliis pauperculis subditis pluribus, qui ex simili mercantia victum suum quotidianum quærebant, plurimum decedat.

Resp. II. Propolia, & Monopolia publica, quæ nimirum serviunt pro necessitate, vel utilitate Boni publici, auctoritate publica licite institui, & lucra exinde hausta illuc applicari possunt; sive deiu Princeps ipsemet tale Monopolium exerceat, sive nonnullis paucis concedat, ut tamen notabilius lucrum ad bonum publicum refundant; ubi tamen in ultimo casu

su (uti recte notat Felix Potestas in examine Ecclesiastico *tom. part.* 2. *num.* 2505.) Princeps rerum pretium iustum conformiter iudicio expertorum debet determinare, ne nimium similes Euclliones in taxando ad maius pro se ipsis lucrum capiendum excedant, sicque cives plus æquo graventur, prout non raro student similes Euclliones Principibus multa promittere, exinde autem, ut serveur, & a suo officio non deficiantur, miris modis subditos torquere, & decipere solent. Ita sub his terminis communis. Ratio est: quia nihil videtur efficaciter opponi posse, quin in bonum Reipublicæ (e. g. ut exinde subditi non ita graventur collectis, seu steuris extraordinariis) valeant tales Principes sibi applicare illud lucrum, quod alias in Emptione & Venditione possent aliis suis subditis iuste concedere. Ne tamen in his fiat excessus, & forsan tantummodo quæratur a Principibus lucrum non tam pro competenti, ac statui conveniente sustentatione, quam potius pro se tantum privatim, & pro suo quæstu proprio, ac luxu &c. hisce Illustriss. Cancell. intimus de Schmid *loc. cit.* memoratu dignum proponit exemplum in Theodosio (alii vocant Theophilum) Imperatore, qui ad suam Augustissimam Conthoralem similia Monopolia suadentem ita exprobrando fuit locutus: *Cum me Deus Imperatorem designarit, tu me Mercatorem facere contendis? Scio autem, Mercaturam privatis hominibus esse concessam, ut modum habeant tolerandæ vitæ. Quod si Nos præter Imperii opes etiam mercaturæ emolumenta interceperimus, undenam subditi victum comparabunt?* Ita ille. *

Additio IX.

* Quæres ultimo. Quidnam probent Mercatorum libri, in quibus continetur, pro re empta needum ab Emptoribus solutum esse pretium? Resp. Etsi tales libri tanquam scripturæ privatæ, de Jure quidem econtra scribentem, pro ipso autem regulariter non probent *cap.* 14. *de fide Instrum.* Nihilominus testibus Cail, Lautterbach, Bruneman, & aliis apud Franciscum Schmier *lib.* 2. *tract.* 3. *cap.* 6. *sect.* 3. §. 4. de moderna consuetudine saltem semiplenam probationem faciunt, nisi aliunde reddantur suspecti. Ratio est: quia in similibus causis non agitur iuxta strictos apices Juris, sed ex æquo, & bono. Et hinc Judex, aliis probationibus deficientibus, posito, quod Emptores pretium tam esse solutum affirmarent, econtra vero dicti Mercatores negarent exhibendo desuper pro se suos libros, posset mentionatis Mercatoribus, si alias communiter habeantur pro fide dignis, iuramentum suppletorium deferri, quo deposito Emptores condemnarentur ad solvendum pretium. Quod si Mercator conscribens iam obiisset, nihilominus hi libri propter mortem eiusdem fidem facerent pro Hærede similis Mercatoris etiam absque alio iuramento, cum tantum importet mors, quantum iuramentum, prout *lib.* 2. *Decret. tit.* 22. *num.* 218. annotatur. *

Additio X.

* Superessent adhuc plura de Emptione, & Venditione, & quidem imprimis de *Evictione*, an nimirum, & quando Venditor debeat Emptori in contractu Emptionis cavere de damno ac interesse, si forsan res vendita foret aliena, & suo tempore evinceretur a vero Domino, cui comparenti ac rei vendicatione agenti deberet a Judice res illa restitui. Item *secundo* agendum restaret de *Jure Retractus*, seu Protimiseos, vi cuius proximus e. g. Venditoris consanguineus rem Tertio venditam potest retrahere, seu eodem pretio ipsemet emere. Item *tertio* dicendum occurret *de Pacto retrovenditionis*, seu de Emptione cum onere reluitionis. Item de Arrhis contractui Emptionis, & Venditionis sæpe adiectis: præprimis *de Arrha poenali*, & *Arrha honoraria*, ac *de Arrha obligatoria*, quæ ultima datur in partem pretii, uti *poenalis* in pœnam non servati contractus, & *honoraria*, quam Venditor plerumque sibi pro honoranda uxore sua in stipulationem deducit. Quia tamen similia potius ad Jus Civile, & Canonicum, quam ad Theologiam moralem spectare dignoscuntur; ideo plura de his in præsenti non tractantur; & in emergentia casus benevolus Lector ad Jurisperitos remittitur, ubi specialiter legi poterunt præsens Auctor in Jure Canonico *lib.* 3. *Decret. tit.* 17. Christoph. Chlingensperg. *lib.* 3. *instit.* 24. & in Jure Patrio Cancellarius intimus de Schmid in Commentariis *tit.* 6. *& seqq.*

QUÆSTIO IX.

De Ludo, & Sponsionibus.

SUMMARIUM.

103. *Ludus dupliciter accipitur.*
104. *Ludi contractus, an licitus?*
105 106. 107. *Tres conditiones ad justitiam Ludi requisitæ: ubi etiam de variis fraudibus.*
108. *Ludere principaliter propter lucrum, an sit peccatum?*
109. *Alia responsio.*
110. *Lusus alearum est Clericis, & Religiosis prohibitus.*
111. *Per Lusum alearum quid intelligatur?*
112. *Lusus alearum etiam Laicis de Jure prohibetur.*
113. *Qui lucratur Ludo prohibito, an teneatur ad restitutionem?*
* *An in tali Lusu perdens teneatur alteri dare id, quod deperdidit, vel se exceptione tueri valeat?*
114. *Sponsio quid?*
115. *Certus de veritate nequit Sponsionem inire.*
116. *Nisi postmodum incipiat dubitare.*
117. *Aut protestetur alteri.*
118. *Valet juramentum, vel votum non amplius ludendi.*
119. *Sed quale?*
120. *Violatio talis juramenti, quale peccatum?*
121. *Hoc amplius declaratur.*
* *Alia Additio de voto non ludendi.*

103. QUantum ad primum attinet, Ludus dupliciter accipitur. I. Pro dictis, vel factis, ad oblectationem animi destinatis. II. Pro contractu, quo ludentes inter se paciscuntur, ut victori cedat, quod uterque deposuit. Et in isto posteriori sensu hic de Ludo agitur.

104. CONCL. I. Ludi contractus iure naturæ est licitus, dummodo debitæ conditiones adsint. Ita communis. Ratio est: quia sicut in potestate cuiuslibet est, rem suam alteri donare absolute, ita etiam in alterum transferre sub quapiam conditione, sive ea fortuita sit, sive ex intentione pendeat. Quinimo, si Ludus debito modo instituatur, erit actus duarum virtutum, Justitiæ videlicet, ac Eutrapeliæ, simulque utilis esse potest ad vitandum otium, & quæ inde consequuntur mala. Layman *lib.* 3. *tr.* 4. *c.* 21. *n.* 2. & alii.

105. CONCL. II. Tres potissimum conditiones requiruntur ad iustitiam contractus Ludi. Primo, ut ludentes habeant liberam dispositionem rei, quam in Ludum deponunt. Hinc quando alter ludentium non potest rem depositam alienare, ut Religiosus invito Prælato (secus; accedente eius consensu) & Filiusfamilias non habens bona castrensia, vel quasi castrensia, neque alia a parte sibi concessa ad animi oblectationem, seu liberam administrationem, tunc is neque Ludo quidquam acquirere, neque perdere potest: unde, si lucretur, tenetur ad restitutionem, sicut & ille, qui ab eo lucratus est. Lessius *lib.* 2. *de Just. & Jur. c.* 26. *n.* 32. Layman *n.* 5. & alii.

106. Secunda conditio ad iustitiam contractus Ludi requisita est, ut alter alterum per iniuriam, ut puta minis, fraude vel conviciis ad Ludum non pertraxerit: alioquin enim, si ille sic pertractus perdat, alter est ei causa damni per iniuriam, ac proinde tenetur ipsi ad restitutionem: ut docet Lessius *n.* 7. Caietanus, Covarruvias, Sotus, & communior aliorum, etsi quidam non improbabiliter oppositum teneant, eo quod talis simpliciter voluntarie, ac cæteroquin in illo lusu æque lucrari ac perdere potuerit, ut inquit Bonacina apud Sporer *tract.* 6. *in Decalog. c.* 6. *n.* 65. qui & idipsum verum credit, si fiat solummodo inductio ad ludendum persuasione, importunis precibus, aut levi tantum metu.

107. Tertia conditio iustitiæ Ludi est, ut ludentes non

non utantur fraudibus contra leges Ludi; alioquin tenentur ad restitutionem eius, quod sic lucrati sunt. Porro leges Ludi sunt, quas ipsi ludentes communi consensu inter se statuerunt, aut si nihil speciale statuerunt, quæ eo loco communi consuetudine sunt receptæ. Nihilominus astutiæ illæ, quæ vel communi consuetudine receptæ sunt, vel in quas expresse, aut tacite ludentes consentiunt, sunt licitæ: ut si quis, advertens se lucraturum, provocet adversarium ad duplum deponendum, aut si videat errantem in numerandis signis, & non moneat, quilibet enim suas duntaxat partes agit.

Additio.

* Econtra fraudibus contra leges utuntur, sicque lucrum, si quod exinde reportant, restituere obligantur *Primo* illi, qui plura signa, seu puncta, non advertente collusore, notant, seu numerant, quam a parte rei habent, sicque lucrantur. *Secundo*. Qui chartas de industria notant exterius, ut exinde in notitiam chartifoliorum sui collusoris deveniant. Quod si ante lusum non signassent, nec novissent, sed tantum inter ludendum easdem a tergo observare & noscere studerent, Sanchez, Lugo, & Diana apud Busembaum hic putant, hanc fraudem esse licitam, atque in hoc lusores inter se convenire, cum etiam reliqui collusores, dummodo attendere velint, idipsum observare possent. *Tertio*. Qui de industria (secus dic, si fiat casu, & ex negligentia collusoris) se ita collocant, ut alterius chartas inspicere possint, vel alios ex spectatoribus habeant, qui ipsos de sorte suorum collusorum tacite signis admoneant. *Quarto*. Qui suffurantur chartas meliores, vel arte quadam ita dextre componunt, ut illas in distribuendo accipiant, vel si falsificant aleas &c. Hi omnes (inquam) fraudes contra leges lusuum exercent, & nisi inter se ipsos aliter convenerint, atque expresse, vel tacite remittant, obligantur ad restitutionem lucri non solum acquisiti; verum etiam saltem illius, quod alii ab ipsis, alias certo victis, obtinuissent, si similis fraus non obstitisset. Sporer *loc. cit. n. 66.*

Quod si vero dubium foret, utrum absente tali fraude alii quidpiam fuissent lucrati? Lugo apud la Croix *lib. 3. part. 2. n. 1081.* existimat, deceptorem ultra lucrum ab aliis acquisitum non teneri restituere de suis plus ultra; quia est in possessione rei suæ ad quam alii decepti non habent ullum certum titulum; quamvis Molina putet, etiam deceptorem obligari in eo casu præter lucrum aliquid addere de suo, si probabilius appareat, alios in lusu futuros fuisse alias victores, si alter non decepisset, quia hæc spes lucrandi apud collusores in eo casu erat pretio æstimabilis, quæ fuit ipsis per deceptorem iniuste oblata. *

108. CONCL. III. An ludere principaliter propter lucrum sit peccatum, & quale, variant Doctores. Non desunt, qui id grave peccatum reputent, ut Gabriel, Abulensis, aliique: quos pro hac sententia refert Lugo *disp. 31. de Just. & Jure sect. 1. n. 3.* Fundamentum eorum est: quia sic desideratur, & intenditur principaliter damnum proximi, quod pugnat contra illud decimum Præceptum Decalogi: *Non concupisces rem proximi tui*. Verum hæc sententia passim relinquitur: tum quia contra dictum Præceptum duntaxat est, desiderare rem proximi modo illicito v. g. cupiendo eam acquirere per furta, rapinas, vel dolos, non autem modo licito, volendo, ut ea res fiat tua per iustum contractum, ut puta per emptionem, donationem, ludum &c. tum quia alioquin lucrum nullatenus intendi posset, ne quidam ut finis minus principalis, quod est contra communem sensum hominum.

109. Alii itaque multi volunt, ludere principaliter propter lucrum esse peccatum saltem veniale. Ita Navarrus *c. 20. Manualis num. 7.* & 8. Azorius, & alii. Ratio eorum est: tum quia finis Ludi est recreatio licita, non autem lucrum: tum quia Ludus cum illa intentione factus continet avaritiam. Cæterum quia desiderium lucri, nisi nimium sit, non semper continet avaritiam, cum possit lucrum honeste appeti, & procurari; hinc Lugo *cit. sect. 1. n. 4.* ait, quod, quando debitæ circumstantiæ concurrerent; non sit, cur damnetur peccati venialis, qui propter lucrum principaliter ludit.

110. CONCL. IV. Nihilominus Clericis, & Religiosis Jure Canonico prohibitus est Lusus alearum. Ita habetur *Can. 41. & 42. Apostolorum*, ac refertur *can. 1. dist. 35.* ibi: *Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus aleæ atque ebrietati deserviens, aut desinat, aut certe damnetur. Subdiaconus, aut Lector, aut Cantor similia faciens, aut desinat, aut Communione privetur: similiter etiam Laicus*. Concordat textus *cap. Clerici officia. de vita & honest. Cleric.* ibi: *Ad aleas & taxillos non ludant, nec hujusmodi ludis intersint*. Et Concilium Trident. *sess. 22. c. 1. de reform.* ubi omnes antiquos Canones quoad hoc innovavit.

111. Porro nomine Lusus alearum in iure significantur omnes illi Ludi, qui magis fortuna, quam arte & industria ludentium reguntur. Et licet Doctores advertant, textus Juris allegatos loqui de iis, qui non semel vel bis, aut ad breve tempus recreationis gratia & in modica quantitate luserint, sed de iis, qui eiusmodi Ludo prohibito deserviunt, id est crebro, & per longum tempus ludunt, nihilominus plerique notant Religiosos adhuc magis Lusum alearum dedecere, simulque ab ipsis propter Statum perfectionem, & scandalum posse gravius in hoc genere delinqui.

112. CONCL. V. Lusus alearum etiam Laicis est de Jure prohibitus. Patet hoc tum ex *cit. can. 1. dist. 35.* tum ex *l. Alearum. C. de Aleatoribus*. ubi alearum usus generaliter prohibetur adeo, *ut nulli liceat in publicis, vel privatis domibus, vel locis ludere, neque in genere, neque in specie, & si contra factum fuerit, nulla sequatur condemnatio; sed solutum reddatur, & actionibus competentibus repetatur ab his, qui dederint &c.* Hæc ibi; cuius quidem saluberrimæ Constitutionis (quæ, utinam ubique terrarum esset in vigore) ratio ibidem redditur: quia quidam sic ludentes proprias perdiderunt substantias, & consequenter blasphemare, id est, Deo maledicere conantur.

113. CONCL. VI. Utrum is, qui Ludo prohibito aliquid est lucratus, teneatur ad illius restitutionem, variant Doctores. Affirmant D. Thomas *in 4. dist. 15. q. 2. art. 4.* Richardus, & alii. Communior tamen sententia tenet, acquisita Ludo prohibito posse retineri, neque necessario in Foro conscientiæ restituenda esse, donec per sententiam Judicis restitui iubeantur. Ita Covarruvias *in c. Peccatum. De Reg. Jur. in 6. §. 4. num. 1.* Lessius *cit. cap. 26. num. 17.* Sannig, & alii. Ratio est: quia contractus Ludi Jure naturæ habet vim transferendi rerum dominium: Jus autem tum Civile, tum Canonicum; etsi prohibeat Ludum alearum, nullibi tamen prohibet translationem dominii, neque irritum reddit contractum Ludi, sed solum concedit perdenti repetitionem in iudicio, adeo, ut per sententiam Judicis recuperari debeat amissum; prout desumitur ex citatis supra *num. 112.* textibus iuris. Unde infertur, non sufficere, ut repetitio privatim fiat; aut etiam, ut fiat in Judicio, nisi sequatur condemnatio, qua victor iubeatur restituere: de hac enim loquitur Jus *loc. cit.* ac proinde ante secutam condemnationem Judicis, victor nihil tenetur restituere. Lessius *num. 19.* Layman. *cit. cap. 21. num. 2.* & alii.

Additio.

* Ponamus autem, quod ille, qui cum altero instituit lusum prohibitum, dum iam plurimas pecunias deperdidit, exinde magis incalescens luserit ulterius in defectu ulterioris pecuniæ præsentis credito, & quidem denuo infortunatus iterum notabilem quantitatem perdat. Quæritur, an victor possit cogere victum ad extradendas illas promissas credito pecunias, taliter, ut victus nequeat se defendere exceptione Legis?

Resp. Victorem in simili casu neutiquam posse cogere victum, qui se defendit exceptione Legis, quæ non solum in pœnam victoris, sed etiam in favorem ipsius devicti (ne tot depauperentur) lata est: si enim actualiter solvens in tali lusu prohibito potest apud Judicem pecunias solutas repetere, multo magis quoad necdum solutas poterit se defendere exceptione Legis: nam *cui damus actionem* (inquit Imperator *L. invitus. 156. ff. de Regulis Juris*) *eidem & exceptionem competere multo magis quis dixerit*. Videantur desuper, uti in variis aliis casibus occurrentibus extraordinariis la Croix *lib. 3. part. 2. num. 1067. ac seqq.*

seqq. Sporer *tract. 6. in Decalog. cap. 6. sect. 4. num.* 83. & apud hos plures alii. Optandum sane foret, ut ad has leges tam salutares se reflecterent supremi Principes, & ubi tales ludos vel maxime prohibuerunt: (ne nimirum per excessivam rerum suarum perditionem depauperentur Liberi cum Uxoribus, imo saepius integrae Familiae) pariter dictas Leges executioni mandarent. *

114. CONCL. VIII. Quantum ad alteram partem Quaestionis attinet, *Sponsio* est contractus, in quo duo aut plures de veritate, vel eventu alicuius rei contendentes sibi vicissim aliquid spondent, ut eius sit, qui veritatem sit assecutus. Ita in re communis. Et quidem Sponsionis contractus est Ludo valde affinis, ac proinde, quae de Ludo dicuntur, possunt servata proportione ad hunc contractum applicari.

115. Quaeres autem, an certus de eventu, vel veritate rei possit nihilominus Sponsionem inire, atque inde lucrum accipere? Resp. Regulariter loquendo non posse. Ratio est: quia tunc vel error dat causam contractui; neque enim quispiam censetur velle spondere cum eo qui habet certitudinem rei, vel saltem non servatur aequalitas, cum hic, utpote certus, nulli periculo perdendi sese exponat, bene tamen alter.

116. Dicitur, *regulariter loquendo:* nam imprimis ille, qui a principio certus videbatur de veritate rei, quam sustinebat, si postea altero pertinaciter contradicente, ac spondere volente, incipiat formidare, & dubitare, advertens iam alias contigisse; ut deceptus fuerit etiam in iis, quae sibi prius certa apparebant, poterit tunc licite lucrari propter aliquale illud periculum, cui in sua existimatione se exposuit. Ita Lugo *disp. 31. num. 79.* Molina, & alii.

117. Deinde si habens certitudinem protestetur alteri, se esse certum, nec velle, nec posse spondere, eo quod nulli periculo se exponat, & tamen ille alius concedar, velitque spondere, non obstante certitudine illa, multi Doctores volunt, Sponsionem acceptari, lucrumque retineri posse. Rationem dant: quia tunc nulla intervenit fraus, aut iniuria, sibique debet alter imputare suam temeritatem. Sunt tamen alii Doctores, qui id negant, eo quod tunc non servetur aequalitas, quae requiritur ad contractum Sponsionis, ut uterque aliquale periculum subeat, possitque & vincere, & vinci. Lugo ibidem *num.* 18. & alii. In praxi expeditius erit, sequi dicta *n. praeced.*

118. Quaeres, quid sentiendum de iuramento, & voto non amplius ludendi, vel spondendi? Resp. I. Quamvis Ludus secundum se sit res indifferens, & quae potest bene vel male fieri, nihilominus votum vel iuramentum de abstinendo a Ludo validum est. Ita Sanchez *lib. 3. in Decalog. c. 18. num.* .1 Lugo *loc. cit. num. 2.* contra paucos alios, qui putarunt, votum vel iuramentum de abstinendo a quolibet Ludo, etiam licito, esse invalidum, eo quod Ludus licitus sit actus virtutis Eutrapeliae. Probatur autem conclusio a simili: quia valet votum & iuramentum abstinendi a Matrimonio, quod tamen res bona est, & Sacramentum; ergo multo magis abstinendi a delectatione Ludi, ut quis Deo amplius vacare possit, vitareque peccata non raro inter ludendum fieri solita: nam haec voluntas est de meliori bono.

119. Hoc tamen intelligendum est de voto, vel iuramento deliberate facto, atque ad bonum finem ordinato, alioquin enim, sicut generaliter votum, vel iuramentum de re indifferenti, atque in DEI honorem nullatenus conducente non valet, ita & in proposito fieret.

120. Resp. II. Quando violatio talis iuramenti, vel voti sit grave vel leve peccatum, desumendum est ex intentione iurantis, vel voventis. Ratio est: quia votum, & iuramentum est quaedam privata lex, quam quis sibi ipsi propter DEUM imponit; ergo eatenus aliquis obligabitur, quatenus intendebat sese obligare. Unde vovens, vel iurans deliberate, quod velit abstinere ab omni Lusu, sive illicito, sive licito, sive in magna, sive in modica quantitate; tenebitur abstinere ab omni: secus, si vovit, vel iuravit solum abstinentiam ab illicito, vel Lusu magnae quantitatis.

121. Resp. III. Quando non constat de expressa iurantis, vel voventis intentione, tunc ea ex ipsius fine desumenda erit. Ita Sanchez *loc. cit. num.* 3. idque declaratur inductione. Sic imprimis, quando finis iurantis fuit, privare se temporali hac delectatione, ut peccata sua punire, Deoque magis servire valeat, & si non constat de alia eius intentione, censetur sub hoc iuramento omni Lusui, sive magnae sive parvae quantitatis renuntiasse, & tunc, an fractio sit mortalis, vel venialis, diiudicandum est ex duratione Ludi: ubi si Lusus non extendatur ad duas horas, Castropalao, & Tamburinus cum Sanchez *lib. 3. c. 18. num. 7.* excusant a mortali. Quod si finis iurantis, vel voventis fuit vitare iacturam pecuniae ipsamque prodigalitatem: tunc ex quantitate pecuniae Ludo expositae pensanda erit quantitas culpae, imo si tunc ludatur in levi duntaxat quantitate, nullum erit peccatum.

Additio.

* Quaeres ulterius, quid adhuc addendum sit circa votum non ludendi? Resp. sequentia I. Si quis vovit eo fine, ut evitet rixas, blasphemias, aut iuramenta, supposito, quod haec alias nascantur ex lusu a se facto nomine proprio, talis poterit adhuc ludere pro alio, quia hic lusus non censetur in simili casu per votum exclusus. Item loquendo de se ipso poterit tertio dare pecunias, ut is ludat loco sui, item poterit facere Sponsiones de hoc vel illo lucraturo; nam talis proprie non ludit ipsemet: adeoque in odiosis non est ad ista facienda extensio in his circumstantiis. II. Si quis in vindictam, ac signum malae voluntatis & aversionis cum certo homine vovisset non ludere, votum tale non adstringeret, cum id non sit vinculum iniquitatis. III. Si quis vovisset non ludere cum certo homine, vel in certa domo &c. quia firmiter sibi persuadet, se cum isto homine determinato, vel in illa domo nil posse lucrari, simile votum pariter non teneret, cum foret de re vana, & quasi superstitiosa. Ita quoad omnia la Croix *lib. 3. part. 1. num.* 454. & *seqq.* Secus tamen puto dicendum, si quis vovisset non ludere cum hoc homine, quia experientia iam fuit doctus, quod saepius blasphemaverit ob mirabilem, & rixosum modum agendi eiusdem, si cum ipso lusum instituit. *

QUAESTIO X.

De Contractu Societatis.

SUMMARIUM.

122. *Societas quid?*
Est frequens in negotiantibus.
123. *Socii qui?*
124. *Societatis Contractus quomodo differat a Mutuo?*
125. *Societas expressa, & tacita, quae?*
126. *Societas vitae, &*
127. *Societas bonorum.*
Societas quaestuosa, quae?
128. *Ad hanc requiruntur quinque conditiones.*
129. *Prima.*
130. *Secunda.*
131. *Tertia.*
132. *Quarta.*
133. & 134. *In Societate an sit licitum pactum de assecuratione sortis principalis?*
135. *Quaelibet res Domino suo perit, quomodo?*
136. *Instantia ex Bulla Sixti V. resolvitur.*
137. *Instantia alia solvitur.*
138. *Quinta Societatis conditio quae?*
139. *In contractu Societatis de qua culpa teneatur socius?*
140. *Corollarium.*
141. *Hujusque declaratio.*
142. *Expensae factae causa Societatis sunt solvendae ex communi.*
143. *Nisi secus fuerit conventum.*
144. *Idem dicendum de moderatis eleemosynis,*
145. *Et integris a Socio in itinere factis,*
146. *Et damnis sine sua culpa ex causa Societatis incursis.*
147. *Secus si Socius ex sua culpa in damnum incidit.*
148. *Vel non ex causa Societatis.*
149. *Societas finitur plurimis modis. I. II. III.*

150. IV.

150. *IV. Morte naturali socii.*
151. *Imo & morte civili ejusdem.*
152. *V. Interitu rei.*
153. *Et egestate socii.*
154. *Societate finita qualiter facienda sit divisio bonorum?*
155. *Societati suas operas locans, an eas etiam alteri locare possit?*
156. *Et quomodo secus?*

122. CONCL. I. *Societas* est honesta duorum pluriumve conventio, ad commune lucrum, secundum proportionem rerum contributarum inter eos æque distribuendum, suam pecuniam, industriam, seu laborem conferentium. Ita desumitur *ex L. 4. & seqq. ff. Pro socio*. estque in re communis. Et quidem contractus Societatis est frequentissimus in negotiationibus, præsertim copiosioribus, eo quod ad hasce exercendas sæpe facultates unius non sufficiant; vel saltem ob multa pericula, quæ terra marique oriri solent, non sit consultum, ut quis omnes suas facultates simul uni eidemque negotiationi impendat, sed commodius id fiat, si plurium opes atque industriæ cum æquali omnium lucro, & damno, in unum conferantur.

123. Porro qui contractum Societatis inter se ineunt, in Jure appellantur *Socii*; ut liquet ex toto *Tit. ff. Pro Socio*. Ubi *L. 19. & 20.* additur, quod, si ego cum Titio ineam societatem, Titius possit quidem secum admittere alium socium; puta, Cajum; nihilominus per hoc Cajus non sit futurus meus socius (nam quia Societas consensu contrahitur, socius mihi esse non potest, quem ego socium habere nolo) sed is solius Titii, qui eum admisit, socius existat: unde *Socii mei socius meus socius non est*, prout loquitur Ulpianus ibidem.

124. Differt autem contractus Societatis a contractu Mutui, juxta D. Thomam 2. 2. *qu. 78. art. 3. ad 5.* & alios, vel maxime ex eo, quod, licet utrobique interveniat aliqua contributio pecuniæ, vel aliarum rerum, hæc tamen fiat valde diverso modo. Siquidem in Mutuo dominium rei mutuatæ transfertur in Mutuatarium: unde ille, cui pecunia mutuatur, sub suo periculo tenetur eam restituere integre; ac proinde non potest plus exigere ille, qui mutuavit. Secus accidit in contractu Societatis; nam dominium rei in societatem collatæ remanet adhuc penes conferentem, ita quod cum periculo ipsius mercator, seu socius de ea negotietur, vel artifex operetur, & ideo licite potest partem lucri inde provenientis expetere, tamquam de re sua.

125. CONCL. II. Societatis plures sunt species. Imprimis enim alia est expressa, alia tacita. *Societas expressa* est, quæ verbis, seu litteris expressis de rerum suarum communione inter duos, vel plures deliberate contrahitur: atque in hac oportet attendere specialia pacta contrahentium, contractui *Societatis* nonnunquam legitime opponi solita; siquidem *contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur*, juxta Reg. 85. Juris in 6. cum similibus. *Societas tacita* est, quæ sine verbis, seu litteris per actus sociales rebus ipsis contrahitur: uti contingit, si duo fratres ætate majores quidpiam in commune contulerunt, atque ex eo negotiati sunt. Atque in hac proceditur secundum ipsam naturam Societatis ut sic, eo quod nulla specialis conventio intervenerit.

126. Deinde Societas alia est vitæ, alia bonorum. *Societas vitæ* dicitur, quando duo, vel plures conjunctim vivunt ad unum panem, & vinum, seu (ut dici solet) ad eandem mensam. Et tales debent conferre suos redditus, seu proventus usque ad necessitatem victus; ita tamen, ut si unus eorum in convictu ex laboribus suis, vel bonis adventitiis, plus contulerit præ alio, id repetere non possit: nam fructus consumpti, jure Societatis vitæ censentur invicem communicari. Reliqua tamen bona non rediguntur in commune, sed remanent singulorum propria. Franciscus Montica *lib. 6. de Tacitis Conventionibus, tit. 2. num. 5. & tit. 3. num. 12.*

127. *Societas bonorum* econtra dicitur, quæ initur in bonis. Atque hæc iuxta diversitatem bonorum subdividitur in Societatem animalium, in Societatem officiorum, ac vectigalium; item in Societatem omnium bonorum, & in Societatem aliquorum bonorum, puta ratione negotiationis in unum collatorum, quæ dicitur *Societas quæstuosa, & lucratoria*. Et de hac posteriori præcipue nunc loquimur, quamvis illa, quæ de Societate quæstuosa in progressu dicentur, etiam cæteris (servata tamen proportione) commode applicari possint.

128. CONCL. III. Ad Societatem quæstuosam, ut sit licita, quinque requiruntur conditiones, quarum una deficiente redditur illicita. Ita Reginaldus *in Praxi Fori Pœnitentialis. lib. 25. cap 28. num. 33. & seq.* Bonac. *tom. 2. disp. 3. de Contractibus. q. 5. punct. 1. num. 3.* & alii.

129. Prima conditio est, ut Societas fundetur in negotiatione licita, & honesta: hoc est, ut negotiatio illa, cui sortes conferuntur, sit licita, nec in Jure prohibita. Unde iniqua, & invalida est Societas, quæ initur ad exercendas usuras, aut committendas fraudulentas emptiones, & venditiones, *l. Nec permittendum. ff. Pro socio*. Sicut & ipso jure nullius est momenti Societas illa; quæ dolo malo, aut fraudandi causa inita fuit, uti contingit in latronibus, & hujusmodi. *L. 3. §. fin. ff. eod.*

130. Secunda. Ut singuli Socii aliquid conferant in commune, sive dein contribuant pecuniam, aut alia bona, sive operam, seu industriam suam: nam pauperiores plerumque supplent opera, quod alii præstant pecuniis, *l. Societas. §. 5. Pro socio*. In tali enim communi collatione bonorum, seu laborum, consistit natura contractus Societatis: uti liquet ex ejus definitione, junct. *cit. cap. 5. & seqq. ff. eodem.*

131. Tertia. Ut servetur æqualitas inter Socios tam quoad damna, quam quoad lucra: ita videlicet, ut pro rata collatæ sortis, aut industriæ, singuli æqualiter lucrentur; vel pereunte per casum fortuitum communi sorte, sive parte ipsius, omnes æqualiter damnum sustineant. Et notanter dicitur, *pro rata collatæ sortis, &c.* Quia lucrum, sicut damnum emergens, est computandum juxta proportionem quantitatis per singulos ad sortem principalem collatæ, vel impensæ industriæ; Ut si Titius ad sortem principalem contulit 900. & Cajus 600. Mævius vero impendit operam suam æstimatam 100. ac detractis omnibus expensis, remaneat lucrum 640. florenorum, tunc Titio ex hoc lucro, iuxta proportionem collatæ sortis principalis, debentur 360. Caio 240. Mævio 40. floreni; prout facile deprehenditur per Arithmeticam mediante *Regula Aurea*, vulgo *Del trè* appellata, sed specialius ad propositum loquendo, per *Regulam Societatis*.

132. Quarta conditio, ad institiam quæstuosæ Societatis requisita, est: Ut sors principalis, seu pecunia per socium in commune collata, subiaceat periculo conferentis: ita ut, si pereat absque culpa socii, pereat illi, qui eam in commune contulit. Nam quælibet res Domino suo perit: atqui Dominus pecuniæ in communem sortem collatæ, est ipsemet conferens, ut dictum *num. 124.* Navar. *cap. 17. Manu. num. 251. & seqq.* Covar. *l. 3. Var. Resol. c. 2. Concl. 1. & 2.* Bonac. *cit. quæst. 7. punct. 1. num. 4.* cum aliis. Quinimo Sixtus V. in 55. Constitutione, quæ incipit: *Detestabilis avaritiæ* (& habetur *tom. 2. Bullarii Romani*) ex professo damnat, & tanquam usurariam pravitatem sapientes reprobat omnes contractus, conventiones, & pactiones, quibus cavetur, ut in singulos annos, aut menses per alterum socium, durante Societate certa lucri quantitas, & summa, veluti tot pro quolibet centenario solvatur, ac nihilominus sors ipsa principalis, etiam si fortuito casu quamlibet iacturam, vel amissionem sequi contigerit, semper alteri maneat, & integra a socio recipiente restituatur: talis enim pactio videtur sapere usuram palliatam.

133. Controvertunt nihilominus DD. utrum his non obstantibus in Societatem licitum sit pactum de assecuratione sortis principalis, saltem sub præstatione iusti pretii pro imposito assecurationis gravamine; vel ea lege, ut remisso in compensationem dicti gravami-

nis majori lucro incerto, velit quis esse contentus modico duntaxat lucro, certo tamen, puta quinque pro centum in annos singulos sibi præstandis? Negant non pauci, licitum esse tale pactum assecurationis; idque ob rationes *num. præced.* allatas, ut Sotus *l. 6. de justit. quæst. 6. art.* 2. Azor. *part.* 3. *lib.* 9. *cap.* 3. *quæst* 9. & quidam alii, quos citat Lugo *disp.* 30. *de just. & jur. sect.* 4. *num.* 39.

134. Oppositum tamen, seu affirmativam sententiam esse jam satis communem, & veriorem, censet Lugo *loc. cit. num.* 40. *& seq.* Lessius *lib.* 2. *de justit. & jur. cap.* 25. *dub.* 3. *num.* 23. Navarrus *cap.* 17. *Manu. num.* 254. Covarruvias *lib.* 3. *Var. resolut. cap.* 2. *concl.* 3. Layman *lib.* 3. *sect.* 5. *tract.* 4. *cap.* 20. *num.* 2. *&* 4. Bonacina *cit. punct.* 1. *num.* 3. *vers. Dixi; nisi.* Reginaldus *lib.* 25. *cap.* 29. *num.* 396. *& seqq.* cum pluribus aliis, quos citant. Fundamentum hujus sententiæ desumitur *ex l. Si non fuerint. ff. Pro socio.* ubi dicitur, *Ita coiri societatem posse, ut nullam partem damni alter sentiat, lucrum vero commune sit, si tanti sit opera, quanti damnum est*, hoc est periculum damni subeundi, ut explicat Gloss. *ib. vers. Damnum est.* Accedit ratio, quia contractus assecurationis, seu suscipiendi periculum rei alienæ, est pretio æstimabilis, ac de jure licitus, *arg. l. in na. ve. ff. Locati*: ergo potest conjungi contractui Societatis cæteroquin pariter licito: nullo enim jure reperitur prohibitum, duos contractus cæteroquin licitos conjunctim fieri, & permisceri. Atqui ita fit in contractu illo Societatis, ubi periculum sortis amittendæ alter socius redimit præstito justo pretio, vel remittendo spem majoris lucri: ergo.

135. Nec obstat, quod qualibet res Domino suo pereat. Nam hoc verum est regulariter loquendo, ac secluso speciali pacto, quo quis periculum rei alienæ sponte in se suscipit; alias secus. Sic quippe in simili Commodatarius, vel Depositarius regulariter non tenetur de casu fortuito, quo res commodata, vel deposita absque sua culpa periit: secus tamen, si præcessit pactum de præstando casu fortuito *c. un. de Commod. & c.* 2. *de Locato.* cum similibus.

136. Ad allegatam Sixti V. Constitutionem inquit Lugo *cit. disp.* 30. *sect.* 4. *num.* 37. allegans plures alios, ipsummet Sixtum V. de sensu dictæ Bullæ interrogatum respondisse, se in ea solum voluisse prohibere injustos contractus, & conventiones solitas Societatibus apponi, quas Classici Doctores condemnarent, non autem eas, quas iidem approbarent, tanquam justas. Accedit Rota *in decis. Romana Societatis die* 3. *Junii* 1602. *coram Coccino*, ubi censuit, dictam Bullam comprehendere solum casus usurarios de Jure communi, additis tamen maioribus pœnis. Id ipsum suadetur ex eo, quia post memoratam Bullam Sixtinam passim similes contractus celebrantur: ut de Lusitania, Belgio, aliisque Provinciis testantur Molina, Lessius, & alii. Quare dicendum, hanc fuisse mentem Pontificis, vel certe Bullam illam aliter non esse usu receptam. Ita discurrit Lugo *ubi supra.*

137. Ad ultimum negatur Assumptum. Licet enim pactio illa sapiat usuram palliatam, quando ex vi solius Societatis fit pactum de assecuratione sortis principalis; secus tamen est, quando expresse, vel tacite apponitur alius contractus, quo redimitur periculum amittendi sortem principalem præstando aliud justum pretium, vel in ejusdem compensationem remittendo spem majoris lucri incerti, ut dictum.

138. Quinta tandem conditio ad licitam Societatem requisita est, ut justa pacta ab initio inter Socios inita serventur, vel, si nihil expresse conventum est, loci consuetudo attendatur: simulque non immisceatur fraus, dolus sive deceptio aliqua, aut alia culpa ex parte sociorum; alioquin ea hoc ipso foret injusta, & induceret obligationem restituendi damnum inde secutum, etiam pro Foro conscientiæ. Sic fieret, quando administrans communem pecuniam Societatis inde clam fraudaret, surripiendo in suos privatos usus: vel quando lucrum proveniens, non fideliter ex æquo divideretur inter socios pro rata contributæ sortis principalis; item, quando ex culpa socii perit communis pecunia, vel lucrum, aut pars ipsius. Quæ omnia ut clarius intelligantur, sit

139. CONCL. IV. In contractu Societatis, si quid pereat casu furtuito, & absque culpa sociorum, damnum censetur commune, juxta dicta *num.* 131 alioquin vero tenetur socius de dolo, culpa lata, & levi, non autem de levissima. Ita desumitur *ex l. Socius socio. ff. pro socio. & §. ultim. instit. de Societate.* ac tradit Angelus *in Summa, v. Societas* 1. *num.* 16. Lessius *decis.* 25. *num.* 37. Bonac. *cit. quæst.* 7. *punct.* 2. *num.* 3. *vers. Dixi in quarta.* & alii. Nam quia contractus Societatis celebratur in utilitatem utriusque, consequens est, quod præstetur non solum dolus, & culpa lata, sed etiam levis, non autem levissima, *arg. l. Si, ut certo. §. Nunc videndum est. ff. Commodati.* estque jam dictum supra *tract.* 8. *dist.* 2. *num.* 45.

140. Infertur proinde, quod si aliquid damni acciderit, ex culpa saltem levi ipsius socii, & si res communes furto fuerint ablatæ ex defectu debitæ custodiæ, tale damnum non futurum commune: quinimo socius ille, qui ejusmodi culpam commisit in non diligenter custodiendo, tenetur cæteris sociis ad restitutionem. Lessius, Bonacina, *ubi supra*, & alii. Idemque dicendum de similibus: quamvis loquendo pro Foro conscientiæ, & ante sententiam Judicis, hoc ipsum non nihil limitetur supra *cit. disp.* 2. *n.* 46. *& seqq.*

141. Solum adde, quod, quando unus socius ab aliis convenitur propter ea, quæ ratione Societatis debet, is non sit condemnandus in plus, quam commode facere potest, ita ut non egeat. Textus est *in l. Verum est. §.* 1. *ff. pro socio.* addita illa congruentiæ ratione: *Hoc enim summam rationem habet: cum Societas jus quodammodo fraternitatis in se habeat.* Quamquam istud intelligendum sit, dummodo socius dolo non fecerit, quo minus integre satisfacere posset, *cit. l. Verum est. §. Tempus autem.* Simulque cautionem præstet de integre satisfaciendo, si pervenerit ad meliorem fortunam, *d. l. Verum est. §. Id facere.* Layman *lib.* 3. *sect.* 5. *tract.* 4 *cap.* 20. *num.* 6.

142. CONCL. V. Expensæ non superfluæ causa Societatis factæ a socio apponente industriam sunt communes, ac solvendæ ex communi pecunia Societatis; nisi aliter conventum sit inter socios, vel consuetudine receptum. Ita Angelus *vers. Societas.* 1. *num.* 22. Reginaldus *lib.* 25. *num.* 395. Bonacina *cit. disp.* 3. *de contractibus, q.* 6. *punct.* 4. *num.* 3. & alii. Ratio est, quia lucrum inter socios dividendum non intelligitur, nisi deductis necessariis expensis, *l. Mutius. ff. pro socio*, sicut & fructus solum intelliguntur deductis necessariis expensis, *l. Fructus. ff. de operibus servor.* cum similibus. Et hinc juxta Doctores passim necessariæ illæ expensæ, quas facit socius in transportandis, vel conservandis mercibus, & aliæ hujusmodi, solvi debent ex communi pecunia Societatis.

143. Intellige, nisi antea conventum fuerit inter socios, ut is ex propriis pecuniis necessarias expensas solveret, quas postmodum reciperet a cæteris sociis; aut nisi hoc ipsum consuetudine receptum sit; prout accidit, quando pro conservatione mercium, vel pro acquisitione desiderati lucri, expensæ quædam necessario sunt faciendæ, nec amplius suppetit pecunia, quæ extrahatur ex communibus bonis Societatis: tunc enim socius negotiator non solum ex præcepto Charitatis, sed etiam ex lege Justitiæ tenetur dictas expensas facere ex propriis bonis postea in tempore eas recepturus a sociis: vel, si non habet proprias pecunias, debet has mutuo petere ab aliis. Ita Lessius *cit. c.* 55. *num.* 36. Bonacina *d. punct.* 4. *num.* 5. Layman *cit. c.* 20. *num.* 5. & alii. Siquidem socius negotiator ratione contractus Societatis (& consequenter etiam ex justitia) tenetur adhibere pro conservandis bonis communibus eam diligentiam, quam quisque diligens adhibere solet circa res proprias, alioquin is committeret culpam saltem levem: atqui in dicto casu quisque diligens impenderet suas pecunias, vel si non haberet, mutuo acciperet alienas, ne majus damnum incurreret; ergo ad hoc ipsum tenetur socius, & quidem ex justitia.

144. Ampliatur Conclusio ad moderatas Eleemosynas, quales socius ponens industriam facere potest ad invocandum Divinum auxilium pro felici successu Societatis; nam etiam istæ ex communibus bonis solvendæ sunt. Layman 10. *n.* 5. Bon. *loc. cit. punct.* 4. *n.* 3. *&* 4. allegans alios.

145. Am-

145. Ampliatur ulterius Conclusio ad integras expensas, quas faciat socius in itinere causa Societatis suscepto. Licet enim Sylv. V. *Societas*. 1. *quæst.* 12. Angelus *cit. num.* 12. & nonnulli alii existiment, huic deducendas esse illas impensas, quas socius ille domi fecisset; nihilominus magis accommodate ad Jura, & praxin videtur dicendum, integra impendia itineris ex communi forte esse præstanda. *arg. l. Si fratres*. §. *Si quis ex sociis*. *ff. Pro socio*. Huic quippe socio propter Societatem proficiscenti (veluti ad merces emendas) viatica indistincte conceduntur ex bonis Societatis. Navar. *c.* 17. *Man. n.* 285. istud intelligens, nisi pactum in contrarium intervenisset. Lessius *cit. c.* 25. *n.* 35. Layman *ubi supra num.* 5. Bonac. *punct.* 4. *n.* 3. cum aliis.

146. Ampliatur tertio, quod, si socius absque culpa sua, etiam levi, ex causa Societatis damnum incurrit (ut puta, quia resistendo prædonibus volentibus auferre bona Societatis, vulneratus est, multasque postea expensas fecit ad se curandum) etiam tales expensæ fint communiter faciendæ. Textus est *in l. Cum duobus*. §. *Quidam*, *& l. Secundum Julianum*. *ff. Pro Socio*; ac tradidit Angelus *vers. Societas* 1. *n.* 15. Layman *cit. c.* 20. *n.* 5. Bonacina *punct.* 4. *n.* 1. & communis aliorum.

147. Additur notanter, *Si socius absque culpa sua, etiam levi &c.* Nam secus dicendum, si socius ex sua culpa in tale damnum incidit, v. g. provocando alium rixis, in quibus postea sauciatur. Tum, quia is tenetur de culpa etiam levi, ut dictum *n.* 129. *& seqq.* Tum, quia æquum non est, ut Societas damnum patiatur ex culpa alicujus socii: cum peccata suos auctores tenere debeant, *c. de his*, *quæ fiunt a maj. p. cap.* Simulque non debeat alteri per alterum iniqua conditio inferri. *l. Non debet*. *ff. de Reg. Jur.* cum similibus.

148. Additur ulterius, *ex caus. Societatis*. Nam damna propria, quæ socius aliunde incurrit, puta, si ob privatas inimicitias ab aliquo vulneratus sit, aut aliquid ipsi ex propriis rebus furto ablatum fuerit, non debent esse communia. Talia enim non venerunt in Societatem; *l. Socium*, *qui*. §. *fin. ff. Pro socio*; & quia nec proveniunt ex causa Societatis, nulla subest ratio obligans cæteros socios ad resarcienda hujusmodi damna. Accedit, quod etiam lucra, quæ non ex causa Societatis, sed aliunde, v. g. ex paterna hæreditate proveniunt, neutiquam sint communia; idem ergo dicendum de damnis aliunde socio obvenientibus. Bon. *loc. cit.* & alii.

149. CONCL. VI. Societas pluribus modis finitur, qui recensentur *in l. Verum est*. 64. *& l. Actione*. 66. *ff. Pro socio*. Et quidem I. Finitur Societas finito tempore ad Societatem constituto, *cit. l. Actione*. §. *Item qui Societatem*. II. Finita negotiatione, *d. l. Actione*. §. *Item si alicujus*. III. Per renuntiationem, seu consensum mutuum omnium sociorum: alias vero, si unus duntaxat renuntiet, ipse quidem a se liberabit socios suos, se vero non liberabit ab ipsis, quando Societatis interfuit, non dirimi tunc societatem; prout amplius declaratur *in l. Actione*, §. *Diximus*.

150. IV. Finitur Societas morte naturali unius socii, etiam si Societas cum pluribus contracta fuerit, & plures superfint, *cit. l. Actione*. §. *Morte unius*. *& l. Verum*. §. *Societas solvitur*. *ff. Pro socio*. Etenim in Societate eligitur industria personæ; qualis expirat superveniente morte naturali socii, ignoratur enim qualis futura sit industria hæredis, atque ideo hæres defuncti socii non succedit in locum eius, nisi novo consensu ineatur societas. *l. Nemo potest & l. Plane si hi*. *ff. eod.*

151. Atque istud extenditur ad mortem etiam civilem cuiuspiam sociorum *cit. l. Verum*. §. *Societas solvitur*. qualis censetur incurri per exilium, imo per Professionem Religiosam. Bonac. *cit. disp.* 3. *q.* 6. *punct. ult. n.* 4. Regin. *l.* 25. *n.* 175. & alii.

152. V. Solvitur Societas interitu rei: hoc est, quando vel sors capitalis periit in totum, vel conditionem ita mutavit, ut non amplius sit in commercio hominum, puta, quia facta est Religiosi, Deoque consecrata, *cit.* §. *Societas solvitur*. Addit. Bonac. *loc. cit. num.* 5. post Sylvest. *vers. Societas*. 1. *q.* 14. & alios, Societatem finiri non solum, quando tota pecunia capitalis interiit, sed etiam, quando modica, & exigua duntaxat remansit: quia non censetur alter socius in tali casu se voluisse obligare ad præstandam operam suam, quæ est longe majoris valoris.

153. Tandem Societas finitur, egestate alterius socii; ut, quando ejus bona publicantur, aut oppressus ære alieno cedit bonis suis *cit. l. Actione*. §. *Publicatione*, *ff. Pro socio*. Idemque dicendum, quando alter socius jam depauperatus non potest contribuere promissam pecuniam, vel quando is promisit operam suam, sed hanc ob supervenientem infirmitatem præstare nequit. Bonac. *cit. num.* 5. cum aliis.

154. CONCL. VII. Finita Societate divisio bonorum, seu lucri provenientis, facienda est inter socios ad æqualitatem, juxta proportionem illius, quod quisque contulit in Societatem, ita ut, qui æqualiter contulerunt pecuniam vel industriam, æquale lucrum recipiant: inæquale vero, qui inæqualiter contulerunt. Ita communis, & ratio est: quia hujusmodi divisionem æqualem lucri inter socios exigit naturalis æquitas, & virtus justitiæ; sic enim unicuique datur, quod ipsi debetur. His accedunt dicta *num.* 131.

155. Quæres, utrum is, qui Societatem quandam iniens operas suas ad ejus expeditionem obligavit, licite possit aliam adhuc Societatem inire, suasque operas eidem impendere. Resp. Licite hoc fieri, quoties istud quis præstare potest absque præjudicio prioris Societatis, alias secus. Ita Bonac. *ubi supra quæst.* 1. *n.* 4. post Molin. *disp.* 419. Rebell. *lib.* 10. *q.* 8. *n.* 4. & alios cum communi. Ratio prioris partis est: quia tunc nullam facit injuriam sociis prioris Societatis, neque violat pactum cum eisdem initum; censetur enim solum se priori Societati obligasse, quatenus opus est, ne Societas damnum patiatur, alioquin, si ultra nihil agere liceret, potius præberetur causa otiandi.

156. Altera pars de se patet. Quia iniens secundam Societatem cum præjudicio prioris ageret contra iustum Societatis contractum cum priori iam initum; unde non solum peccaret, sed etiam teneretur ad restitutionem omnium damnorum, si qua exinde sociis prioris Societatis obveniant; faceret enim contra justitiam, non servando pacta ipsis promissa cum eorundem præjudicio. Sicut a pari famulus, qui ab uno Domino conductus, fuit, alterius Domini negotiis sese immiscere non potest cum præjudicio prioris; alioquin teneretur huic ad restitutionem damni illati, cum ex vi contractus conductionis teneatur huic fideliter deservire, omneque damnum ipsius, quantum potest, avertere.

QUÆSTIO ADDITIONALIS.

De Locatione, & Conductione.

SUMMARIUM.

* *Locatio, & Conductio, quid, & quotuplex? Additio I.*
* *Locator rerum ad quæ obligetur? Additio II.*
* *Deducuntur ex obligatione Locatoris varii casus. Additio III.*
* *Locator operarum quales habeat obligationes? Additio IV.*
* *Quas obligationes contrahat Conductor rerum? Additio V.*
* *Item quales Conductor operarum? Additio VII.*

QUoniam Locatio & Conductio æque, ac Emptio & Venditio, Contractus onerosus ultro citroque obligatorius existit, atque de eodem non raro variæ difficultates etiam in Confessionali proponuntur, merito, dum in præsenti Distinctione de Contractibus onerosis agitur, hæc ultima Quæstio annectitur succincte per quæsita examinando magis necessaria, ac quoad residua Lectorem ad Jus Canonicum dicti Auctoris *lib.* 3. *decret. tit.* 18. remittendo. Itaque sit

Additio I.

* Quæres I. Quid, ac quotuplex sit Locatio & Conductio, & quomodo ab aliis contractibus distinguatur? Ante responsionem nota, quod, sicut Emptio & Venditio ex seipso, ita pariter Locatio & Conductio sit unicus contractus, sub diverso tamen respectu; nam sicut prior contractus respectu venditoris dicitur Venditio, & respectu emptoris Emptio, ita in præsenti Contractus hic dicitur Locatio respectu locantis, & Conductio respectu conducentis. H. N.

Resp. I. Locatio & Conductio est ille Contractus, *quo usus, vel etiam ususfructus rei, aut opera, seu labor Personæ pro certa mercede alteri conceditur*. Ita in re communis. Porro ille, qui dat mercedem, *Conductor*, alter, qui pro concessu usu rei, vel pro opera ac labore accipit mercedem, *Locator* vocatur. Differt autem Locatio & Conductio *imprimis* ab Emptione & Venditione; quia in Emptione per traditionem transfertur dominium rei in Emptorem, non sic in præsenti in Conductorem: item in Emptione & Venditione debet pretium consistere in numerata pecunia, non sic necessario in Locatione, & Conductione. *Secundo* differt ab Emphyteusi; quia ibi a Domino directo (uti ex supra dictis patet) conceditur Emphyteutæ *dominium utile* rei pro *Laudemio*, quod pariter non contingit hic. *Tertio* differt a Commodato, quia ibidem res aliqua ad usum conceditur gratis; hic autem interveniente mercede.

Resp. II. Præter plures Locationis & Conductionis divisiones, apud Juristas videndas, alia est Locatio rerum, & alia operarum, uti ex ipsa definitione Locationis jam colligi potest. Item loquendo de Locatione ipsarum rerum, alia est, qua res aliquæ conceduntur ad solum usum, uti domus, vel equus; alia, qua res dantur etiam ad fructus ex illis percipiendos, ad quam reducitur illa conventio, mediante qua grex ovium, vel vaccarum locatur ex conditione, ut Conductor singulis annis certam quantitatem lanæ, butyri vel casei Locatori præbeat &c. vocaturque talis Locatio apud Italos *Socida*. Item est alia Locatio, qua Conductor pro re sibi locata porrigit pecuniam, uti contingit ordinarie, quamvis non necessario: alia vero, qua e. g. prædium rusticum non pro pecunia, sed pro certa parte fructuum impensis, & periculis Conductoris consignatur: qui contractus solet vocari *Affictus*. Demum alia etiam Locatio, qua tantum certæ res particulares in contractum veniunt, & alia, qua integræ alicujus Provinciæ, vel districtus fructus, & redditus alteri conceduntur, diciturque *Admodiatio*. *

Additio II.

* Quær. II. Ad quæ obligetur Locator rerum? Ante Responsionem nota, præprimis in Locatione & Conductione rerum attendendum esse ad speciales desuper conventiones, & locorum consuetudines particulares juxta *l. 19. c. de Locat. & Conduct.* abstrahendo autem ab hisce, & insistendo Juri. Resp. Locatorem obligari ad sequentia. I. Ut, regulariter loquendo, concedat usum rei locatæ Conductori, modo, & tempore per conventionem determinato *l. 15. ff. Locati Conducti*. nisi tamen Conductor re locata ad alios usus, quam ad quos vi contractus concessa est, abutatur cum periculo notabilis destructionis ipsius domus, vel etiam incendii, quale foret, si inscio prævie Locatore exerceretur alchimia, similia laboratoria erigerentur, vel si in illa domo conductor male aut perverse versaretur, e. g. commercia meretricia introducendo, de quo fundate Schmid in Comment. Bavar. II. Obligatur Locator, ut rem locatam taliter præparet, vel deterioratam ita reparet, quatenus conductor eadem ad finem suum commode uti, vel frui valeat, juxta *l. 15. §. 1. & l. 25. §. 2. ff. Locati Conducti*. III. Ut præstet tributa, aliave similia onera, si quæ imponuntur *l. un. ff. de via publica, & si quid in ea factum*. IV. Ut resarciat damna ex vitio rei locatæ non manifestato, aliave ex culpa lata Locatoris, vel etiam levi, conductori causata *l. 19. ff. Locati Conducti*. V. Ut refundat conductori expensas forsan ab eo factas in rem ipsam locatam, & quidem non tantummodo necessarias; verum quoque utiles, etiam suo modo majores; dummodo post tempus Locationis hæc utilitas adhuc duret, & sequens adhibeatur distinctio, ut, si utiles fuerint majores, requiratur prævius consensus Domini, secus, si essent respective modicæ: quoad voluptarias autem Conductoris omnino non tenetur Locator facere aliquam recompensationem, *l. 55. §. 1. Locati Conducti*. VI. Ut, nisi aliter fuerit conventum, remittat proportionaliter de mercede, si Conductor absque sua culpa non potuit uti re locata, vel modicos tantum ex ea percipere fructus; dummodo damnum exinde Conductori exortum fuerit notabile, nec fertilitate præcedentium, vel subsequentium annorum compensetur. Ita clare decisum invenitur *c. 3. de Locat. & Conduct. & l. 15. ff. Locati Conducti*. *

Additio III.

* Ex his sex obligationibus Locatoris juxta earum ordinem sex deduces casus. I. Quod peccet Locator graviter, & ad resarcitionem damni emergentis, atque lucri cessantis obligetur, si ante tempus conventum inquilinum suum e domo expellat, tantummodo, ut propter majorem commoditatem, majus lucrum, & propriam utilitatem (secus dicendum, si fiat id ex necessitate ante Locationem non prævisa) domum immutet, aut magis ampliet &c. Quod si Locator domum venderet intra tempus Locationis absque pacto retinendi Conductorem, & Emptor novus nollet amplius tolerare Inquilinum, deberet quidem is, nisi aliter in Locatione expresse conventum fuerit, etiam ante tempus conductionis elapsum abire, vel alias per Judicem cogeretur; quia Successor particularis (qualis est Emptor vel Donatarius) non tenetur stare Locationi sui Antecessoris, juxta *l. 9. c. de Locat. & Conduct.* Locator tamen prior obligaretur in eo casu non solum mercedem conductam pro rata temporis remittere: sed etiam, quanti interest Conductoris, usum rei ante finitum tempus sibi injuste ademptum resarcire.

II. Pariter peccat, & ad restitutionem tenetur, præsertim in casu damni emergentis ille Dominus, qui Villico locat villam ruinosam, vel simile stabulum, aut locum, ubi greges stare oportet; interim tamen defectus istos ante Locationem, dum locus a Conductore prius inspicitur, ita artificiose scit abscondere, ut futurus Colonus minime advertat.

III. Si e. g. in magna aliqua civitate domibus contributiones pro illuminatione de nocte imponerentur, ut nimirum in certo districtu ad evitandas varias inconvenientias de nocte habeant expositas publice accensas lucernas, in eo casu peccaret Locator, si Conductorem vellet cogere ad solutionem; cum incumbat Locatori. Id tamen verum quoque est, quod Locatori vitio verti nequeat, si crescentibus in dies quasi similibus oneribus, etiam ipse post tempus designatæ prioris Locationis finitum, in nova Locatione ascendat in pretio mercedis proportionaliter, ita tamen, ut consideratis omnibus considerandis maneat adhuc intra latitudinem infimi, & summi pretii.

IV. Si quis alteri equum assuetum sese in aquam mittere locaret, nec desuper conductorem moneret, etiam peccaret, atque merces forsan propterea perditas, aliave damna exinde secuta obligaretur recompensare.

V. Peccaret Locator, si renueret, ut Conductor in solutione mercedis conductæ deducat expensas factas in restaurandis januis, fenestris, vel fornacibus valde ruinosis &c. dummodo a parte rei fuerint tales. *arg. l. Si merces. 25. §. 2. ff. Locati Conducti*. Ratio est: quia hæ expensæ sunt necessariæ, vel saltem valde utiles, & etiam post tempus Locationis durant, pro utilitate ipsius Locatoris.

VI. Haud dubie peccaret immisericors ille Dominus, qui Rustico Conductori suorum agrorum nihil de pensione vellet remittere, quamvis is citra suam culpam tempore messis vix semen in terram jactum, vel saltem, deducto prius semine & impensis, ne quidem tot fructus acceperit, ut adæquarent medietatem pensionis annuæ præstandæ. Hoc tamen ultimum intellige, nisi aliqua adsit de exceptionibus superiori Additione allegatis. *

Addi-

Additio IV.

* Quæres III. Ad quænam Locatores operarum, puta Famuli, Operarii, Officiales, aliique salario vel mercede conducti obligentur? Resp. I. Tenentur to. to illo tempore, quo locaverunt operas, permanere in suo officio, ita quidem, ut si absque legitima causa ante tempus conventum abirent, tenerentur Dominis conducentibus ad interesse, & insuper deperderent totam mercedem. *arg. l. Dominus. 55. ff. Locati Conducti.* Ratio est: quia revera Reipublicæ interest, ne similes servitia Dominorum suorum contra Locationis tempus deserant pro libito suo. Quod si id fieret ex causa gravi, & Dominus alium æque idoneum statim ad manus haberet, nequiret is bona conscientia præfato Locatori totum salarium, seu mercedem, sed tantum pro rata temporis absentiæ detrahere.

II. Obligantur tales Locatores operarum, seu laborum suorum fideliter officium suum peragere, & in casu culpabilis in hoc negligentiæ ex Justitia pro rata laboris debiti intermissi, vel negligenter peracti mercedem seu salarium remittere, vel si iam accepissent, iterum restituere, atque insuper resarcire damna inde Domino secuta. E. g. Pastor mercede interveniente locans operas suas in custodiendis gregibus obligatur ad restitutionem, si sua culpa animal perit, vel perditur. *l. 9. §. 4. & l. 40. ff. Locati Conducti.* quod bene notent Custodes super rem certam mercede conducti, ac Famuli & Officiales Principum; ubi tamen, si culpa in similibus casibus non fuerit Theologica, sed præcise iuridica, reflectendum erit ad doctrinam traditam *tr. 8. dist. 2. q. 4. & tr. 9. dist. 5. q. 5.*

III. Nequeunt similes Locatores suorum laborum (puta Famuli, vel etiam Officiales, aut Principum Consiliarii, aliæve Personæ pro mercede, vel salario servitia præstantes, suasque operas locando) per modum compensationis quidpiam Dominis occulte surripere, si tantum probabiliter iudicent, salarium suum esse minus iusto: secus dicendum, quando evidens foret, mercedem, seu salarium esse iniustum. Ita deducitur ex Propositione, ordine 37. ab Innocentio XI. damnata, de qua *tract. 9. dist. 5. quæst. 2. num. 39. & seqq.* & adhuc fusius practice, & pulcherrime *lib. 3. Decret. titul. 18. §. 4. num. 105. & seqq.* *

Additio V.

* Quæres IV. Quas obligationes contrahat Conductor rerum? Resp. Juxta varia Jura passim apud Canonistas, in Titulum de Locato & Conducto scribentes, contrahi a Conductore rerum obligationes sequentes, I. Tenetur re conducta uti tanquam bonus Paterfamilias, & quidem, citra consensum Domini saltem rationabiliter præsumptum, non nisi ad usum conductum; hinc nequit uti equo ad vehendum, seu grave onus trahendum, quem præcise conduxit ad equitandum. Cæteroquin ad eundem usum, ad quem ipse conduxit, non prohibetur alteri personæ idoneæ ad utendum loco sui iterum locare, nisi in prima Locatione aliter fuerit conventum, prout expresse habetur *l. Nemo 6. C. de Locato, & Conducto.*

II. Nequit Conductor rem semel conductam deserere ante completum tempus Conductionis sine legitima absolute gravi causa, quales sunt e. g. si subsit verum periculum ruituræ domus conductæ, etiam ab expertis sic judicatum, vel si domus notabiliter infestetur spectris &c. alias enim, *Qui contra Legem Conductionis fundum ante tempus sine justa, ac probabili causa deseruerit, ad solvendum totius temporis pensiones ex Conducto conveniri potest*, uti sonant formalia Juris *l. Dominus. 55. §. 2. ff. Locati Conducti.* Quod si causa fuerit legitima, tenetur tantum pro rata temporis, quo re conducta utitur. Non censetur autem legitima seu absolute gravis, & sufficiens ad detractionem pensionis pro rata temporis, si talem rem conductam propter maiorem suam præcise commoditatem, aut propriam utilitatem deserat, v. g. si aliorsum procurandi lucri proprii gratia discedat, vel quia alibi ad majorem dignitatem est promotus, vel quia ob matrimonium contractum, & ampliorem familiam ampliori indiget habitatione, vel si aliquod intervenerit impedimentum tenens se præcise ex parte Conductoris. Videantur la Croix *lib. 3. part. 2. num. 1050.* cum Sporer a se citato, & Reiffenstuel *lib. 3. Decret. titul. 18. num. 74. & 75.*

III. Obligatur Conductor Locatori resarcire damna in re locata sua culpa, etiam levi, illata, e. g. (prout in formalibus exemplificat Pichler hic) si domus per culpam Inquilini, aut domesticorum conflagret, confringantur fornaces, fenestræ &c. ubi tamen loquendo de culpa suorum domesticorum Conductor non tenetur, si alias selegit sedulos & bonos domesticos. Excipe, nisi talis domesticus delinquat circa suum proprium Officium, puta, si ancilla Conductoris ad pecora deputata in stabulo ignem negligenter custodiat, & inde comburatur tota domus. In simili enim casu posset ipsemet Conductor ex Lege Aquilia conveniri ad recompensandum damnum. Ubi tamen tu Confessarie ante sententiam judicis semper te reflecte ad dicta de culpa juridica, & Theologica, & simul in dubio, utrum tale damnum contigerit ex culpa Conductoris, vel casu præcise fortuito, utiliter revolve doctrinam præsentis Auctoris *lib. 3. Decret. tit. 18. §. 3.* quo loco inter alia invenies, in dubio Locatori incumbere probationem, quod tale incendium contigerit culpa Conductoris. *

Additio VI.

* Quæres V. Quas obligationes habeat Conductor operarum? Resp. sequentes: I. Tenetur ei, qui suas locavit operas, diligenter solvere mercedem integram tempore debito, atque etiam lucrum cessans, & damnum emergens, si debito tempore non solvit pretium. *l. 17. C. de Locat. & Conduct.* Quinimo mortuo intra hoc tempus Conductore, obligatur quoque Hæres etiam ad solvendam integram mercedem usque ad tempus antea conventum, etsi non indigeat amplius Famuli opera. Ex hoc pulchre infert præsens Auctor *loc. cit. num. 91.* quod Principes, & alii Domini, seu Conductores præter grave peccatum teneantur ad restitutionem damnorum, quæ Officiales, vel Famuli ab ipsis conducti ob culpabilem moram solvendi patiuntur: puta si propterea credito, & sic carius emere, vel debita exinde deficiente pecunia, alia contrahere, sicque ex mutuo Capitali *Interesse* solvere cogantur. Idem dicendum de honesto lucro ob dilatam culpabiliter solutionem cessante.

II. Si Conductor ante Locationis tempus finitum absque legitima causa expellat eum, qui huic suas operas locavit, tenetur is integram huic solvere mercedem, nisi forsan conductus, puta Famulus, vel Officialis operas suas statim æquali pretio alteri locaverit. Ita clare deducitur partim ex *l. 19. §. 9. & l. 38. ff. Locati Conducti.* Quod si Conductor equidem directe talem e. g. Famulum non expelleret, ita tamen eundem tractaret, aut ad illicita pertraheret, ut exinde Famulus ipsemet sponte discederet, idem esset sentiendum, ac si expelleret: cum plane talis iniquus Conductor sit in causa, quod alter intra hoc tempus non acquirens æquale servitium patiatur illud damnum.

III. Si Conductor operarum nequeat toto illo tempore pro Locatione determinato uti opera personæ conductæ ob aliquod interveniens impedimentum, seu aliam circumstantiam se tenentem non ex parte Locatoris, sed ex parte Conductoris, nequit propterea quidquam detrahere de mercede pro tempore huius absentiæ, nisi interea persona conducta statim alteri operas suas pro æquali mercede locaverit. Ita denuo clare deciditur *l. 38. ff. Locati Conducti.* & exinde infertur, quod Dominus, si intra hoc tempus a Principe ob aliquod delictum fuerit depositus a suo Officio, sicque non amplius indigens Amanuensi conducto, eundem dimittat intra tempus conductionis, nequeat propterea diminuere salarium pro rata absentiæ; bene vero si hæc absentia contigisset ex culpa illius, qui Domino suam operam locavit, puta si intra locationis tempus dictus Amanuensis fuisset aliquot mensibus ob certa delicta incarceratus &c.

IV. An conductor obligetur locanti operas suas dare integram mercedem, si intra tempus hoc iste locator factus fuerit infirmus; non conveniunt DD. teneri tamen, si infirmitas modico tempore duravit, vel si desuper expresse conventum fuerit, aut adsit com-

communis consuetudo (qualis consuetudo vigere dicitur quoad ægrotos Officiales, & Consiliarios Principum teste Reiffenstuel *loc. cit. n.* 103.) videtur extra controversiam; quoad alios vero notabili tempore ægrotantes, Resp. cum pluribus contra alios probabilius negative, regulariter loquendo; quia *l.* 5. statim in principio, *ff. de Conductione data causa*. Conductori competit actio seu conditio repetendi mercedem, quam dedit alteri, ut Capuam iret, si hic valetudine præpeditus ire nequiverit &c. consequenter infirmitas locantis operas, si ob eandem dictas operas exhibere nequeat, est causa sufficiens pro rata temporis denegandi mercedem,

Nec dicas. Clerico Beneficiato ægrotanti etiam longiori tempore adhuc dari debent redditus Ecclesiastici: ergo etiam Famulo infirmo. Resp. enim negando paritatem: nam Clerico huic dantur hi redditus non præcise uti Famulo ob operas personales, sed ex singulari dispositione etiam ob excellentiam Status Clericalis, ne in dedecus dicti Status vel mendicare, vel primum post multas ambages, & cum maximo periculo Titulum Mensæ quærere cogatur. Interim non nego, quod dentur Conductores valde misericordes, qui Famulis, præsertim alias bene meritis propter morbum unius vel alterius mensis nihil de mercede detrahere solent.

TRACTATUS IX.

DE PRÆCEPTIS DECALOGI, UBI ET DE RESTITUTIONE.

1. Decalogi nomine intelliguntur decem Præcepta illa quæ olim ministerio Angelorum in duabus Tabulis lapideis descripta, & per manus Moysis Populo Israelitico tradita, & promulgata fuerunt, prout legitur *cap.* 20. *Exod. & cap.* 5. *Deuteronomii*, ac alibi. Eorum priora tria DEUM immediate respiciunt, dicunturque *Præcepta primæ Tabulæ:* septem posteriora Proximum spectant, & vocantur *Præcepta secundæ Tabulæ*. Quæ quidem Decalogi Præcepta tum ex naturali lumine generi humano indita, tum rursus a Christo Domino, utpote supremo Legislatore, non solum innovata, sed etiam magis explicata & ampliata fuerunt, prout Evangelicæ Legis major perfectio postulabat; uti habetur *cap.* 5. & *cap.* 19. *Matthæi*, & alibi. De his ergo Decalogi Præceptis, simulque occasione quinti, & trium sequentium Præceptorum, *de Restitutione* ratione Homicidii, Stupri, Furti, ac Detractionis facienda (aliis pluribus materiis ad propria loca remissis) in præsenti Tractatu dicetur. Faveat Ille, Qui dixit *Matth.* 19. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.*

DISTINCTIO I.

De Præceptis Decalogi in genere, ac primis tribus in specie.

QUÆSTIO I.

Quid generatim censendum sit de Præceptis Decalogi, eorumque obligatione?

SUMMARIUM.

1. *Decalogi Præcepta, quæ?*
   Dividuntur in Præcepta primæ, & secundæ Tabulæ.
2. *Excellentia Præceptorum Decalogi.*
3. *Ea sunt de Jure naturali.*
4. *Atque obligant pro quocumque statu.*
5. *Solvitur instantia de sanctificando die Sabbati.*
6. *Alia instantia de Idololatria.*
7. *Causæ dispositivæ ad Idololatriam, quæ?*
   Ejusdem causa consummativa.
8. *Omnia præcepta moralia reducuntur ad Præcepta Decalogi.*
9. *Mandatum de diligendo DEO, & Proximo, an reducatur ad Decalogum?*
10. *Quomodo ad id reducantur Præcepta circa cæremonias veteris Legis, & ritus Sacramentorum, Legesque cæteræ?*
11. *Violatio omnium Præceptorum Decalogi est ex genere suo mortalis.*
12. *Per accidens tamen potest esse venialis.*
   (*a*) Ut dictum Tract. 3. dist. 1. n. 8. & 15.
13. *Notabilis differentia inter ipsa Præcepta Decalogi.*
14. *Utrum DEUS possit dispensare in Præceptis Decalogi?*
15. *Exempla talis dispensationis.*
16. *Solvitur objectio, ostendendo, ibi intervenisse veram dispensationem.*

2. RECTE notavit D. Augustinus *q.* 140. *super Exodum*, Decalogum, in quo Divinæ Legis præcepta continentur, esse omnium Legum Epitomen absolutissimam, Summamque omnium eorum, quæ homini Christiano agenda sunt, in eo item expressam esse, fatetur Concilium Coloniense *in Enchiridio Christianæ institutionis*. Unde si Præcepta ipsius bene intelligantur, sufficient ad omnes actus humanos tum interiores, tum exteriores recte ordinandos; cum omnia præcepta moralia reducantur aliqua ratione ad Præcepta Decalogi. Hinc fit

3. CONCL. I. Præcepta Decalogi sunt de Jure naturali, atque obligant pro quocumque Statu. Ita communis; & ratio est: quia præcepta Decalogi sunt de his, quæ statim in promptu mens hominis suscipit, & quorum contrarium videtur repugnare rationi. Hinc *Rom. cap.* 2. dicitur: *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt: ejusmodi legem* (id est, scriptam) *non habentes ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis.*

4. Proinde Præcepta Decalogi quocumque tempore obligabant, etiam antequam promulgarentur a Moyse, sive jam in statu Legis Naturæ, atque obligant de facto in statu Legis Evangelicæ, eo quod lumine naturali notum sit, non esse furandum, non blasphemandum, non mentiendum, ac hujusmodi. Quamvis, ut magis memoria tenerentur, ac frequentius in cognitione versarentur, convenienter postmodum ea fuerint scripta, & a Moyse promulgata, atque a Christo amplius declarata.

5. Si dicas: Præceptum sanctificandi Sabbatum non amplius urget, cum ex traditione Apostolorum pro Sabbato colamus Diem Dominicam; ergo hoc Præceptum non est de Jure naturali. Resp. distinguendo antecedens: Præceptum sanctificandi Sabbatum non amplius urget, quatenus est cæremoniale veteris Legis, conceditur; quatenus est morale, negatur antecedens, & consequentia. Siquidem Præceptum de Sabbato sanctificando partim est morale, partim cæremoniale. Morale quidem, quatenus præcipitur, quod homo aliquo tempore vacet Rebus Divinis, & sic est de Jure naturali, atque etiamnum obligat, juxta *Psal.* 45. *Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus.* Cæremoniale vero, quatenus in Lege veteri pro tali cultu determinabatur dies Sabbatinus, & sic de facto non obligat.

6. Quod si urgeas: Si Præcepta Decalogi sunt lumine naturali nota, quomodo igitur ante Christi adventum Idololatria ferme totum Orbem occupavit, quæ tamen est contra primum Præceptum Decalogi?

Resp.

Resp. Existentiam veri DEI, Huncque esse colendum, homines lumine naturali cognoverunt, aut saltem, dummodo voluissent, neque propria malitia excæcati fuissent, ex creaturis hujus Mundi cognoscere potuissent: prout aperte testatur D. Apostolus *Rom. 1. Invisibilia DEI a creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus, & Divinitas, ita ut sint inexcusabiles. Quia, cum cognovissent DEUM, non sicut DEUM glorificaverunt &c.*

7. Porro causa dispositiva ad Idololatriam partim fuit inordinatum desiderium præsentiæ mortuorum, quibus erigebant statuas, ut in his velut præsentes cernerentur, qui mortui fuerant; partim tyrannis, ob quam Belus (qui est Nemrod, de quo legitur *Genes.* 10.) a filio suo Nino, Assyriorum Rege, jubebatur in erecta sibi statua coli, ut non mortuus, sed Deus esse videretur; de quo execrando cultu Beel, nec non & tyrannide diversorum Regum, subditus ad Idololatriam provocantium, toties in S. Scriptura fit mentio. His accessit successu temporis convalescens iniqua consuetudo, qua tantus error pro lege custodiebatur; prout uberius habetur *Sapient. c.* 14. Tandem, Deo ob malitiam hominum permittente, alia causa (quam *consummativam Idololatriæ causam* appellat Doctor Angelicus 2. 2. *q.* 94. *art.* 41.) accessit ex parte dæmonum, qui se colendos hominibus errantibus exhibuerunt, dando in Idolis responsa, & aliqua, quæ mirabilia videbantur, faciendo.

8. CONCL. II. Omnia Præcepta moralia possunt aliqua ratione ad Præcepta Decalogi reduci. Ita D. Augustinus *L. de decem Chordis*. Mastrius *disp.* 11. *Theol. mor. num.* 3. & communis; idque patet inductione. Siquidem tria prima Decalogi Præcepta ordinant hominem ad DEUM, septem vero posteriora ad proximum: ex quibus priora tria complectuntur aliquo modo, quæcumque ad DEI cultum pertinent, atque explicari solent in Tractatu *De Religione*, *De Fide*, *Spe*, *& Charitate*, & alibi. Porro sub honore Parentibus exhibendo etiam continentur reverentia, sustentatio, obedientia, & alia hujusmodi, tam ipsis, quam cæteris legitimis Superioribus præstanda, & econtra horum obligatio erga sibi subjectos: per sequentia vero sex Præcepta prohibentur omnia nocumenta, quæ possunt Proximis inferri in bonis animæ, corporis, fortunæ, & famæ, prout amplius patebit ex dicendis.

9. Obiicies I. Mandatum de diligendo DEO, & Proximo non reducitur ad Præcepta Decalogi, sed potius hæc reducuntur ad illud *Matth.* 22. *Diliges Dominum DEUM tuum ex toto corde tuo &c. Diliges proximum tuum, sicut teipsum. In his duobus mandatis universa Lex pendet, & prophetæ;* ergo. Resp. negando antecedens; licet enim Præcepta Decalogi ad illa duo mandata Dilectionis DEI, & proximi reduci possint tamquam ad prima principia practica moralia (continentur enim Præcepta Decalogi in ipsis, tanquam Conclusiones in Præmissis) nihilominus vicissim etiam illa duo mandata reducuntur ad Præcepta Decalogi, atque in istis continentur tamquam Præmissæ in Conclusionibus, in quibus, per partes explicantur.

10. Objicies II. Si omnia Præcepta moralia continentur aliquo modo in præceptis Decalogi; ergo superfluunt innumeræ aliæ leges, tum Divinæ, tum Humanæ, Civiles, sive Ecclesiasticæ. Resp. negando consequentiam. Siquidem, ut taceantur plurimæ Leges cæremoniales veteris Legis, nec non & Præcepta Legis Evangelicæ circa ritus Sacramentorum, quæ non sunt Jure naturali cognita, sed pendent a libera voluntate DEI, neque aliter ad Decalogum reduci possunt, nisi quatenus Jure naturali docemur, DEUM esse colendum Cæremoniis sacris a se ordinatis, atque supposita Divina institutione ac revelatione, Fide instruimur, hosce sacros ritus Sacramentorum a DEO præceptos esse. Ut, inquam, hujusmodi Leges taceantur, omnes aliæ Leges aliquo modo reduci possunt ad Præcepta Decalogi, utpote quæ explicant, atque ad casus speciales juxta rerum, temporum, locorum, personarum, aliarumque circumstantiarum exigentiam applicant, eorumque determinant obligationem: alioquin, si Lex aliqua pugnaret contra Præceptum Decalogi, eo ipso foret injusta.

11. CONCL. III. Omnium & singulorum Præceptorum Decalogi violatio ex genere suo est peccatum mortale, quamvis per accidens non raro a mortali excuset tum parvitas materiæ, ubi dari potest (non enim semper, ac in omnibus dari potest, ut patet in Juramento falso, in blasphemia, & nonnullis aliis) tum defectus deliberationis, aut plenæ advertentiæ. Ita communis. Prior pars patet: quia omnia Præcepta Decalogi versantur circa talem materiam, cujus violatio graviter repugnat Dilectioni DEI, vel Proximi, aut alteri virtuti, nisi excipere placeat mendacium jocosum, & officiosum, cujusque prohibitio ad octavum Præceptum Decalogi, cæteroquin ex genere sub mortali obligans, reducitur.

12. Altera pars liquet ex eo, quia generaliter ad peccatum mortale requiritur plena advertentia rationis, ac deliberatio voluntatis; alioquin, si est semiplena, seu imperfecta solum, ex peccato de genere suo mortali fit per accidens peccatum veniale (*a*) quo modo & perjurium, si fit ex aliqua inadvertentia, potest reddi veniale.

13. CONCL. IV. Inter præcepta Decalogi est notabilis differentia, quod aliqua eorum simpliciter loquendo obligent positis quibuscumque circumstantiis, quædam vero non simpliciter & absolute obligent, sed sub certis ac determinatis solum circumstantiis. Ita Mastrius *loc. cit. n.* 6. & alii, ac probatur inductione. Nam imprimis Præcepta illa, quibus prohibetur Odium DEI, Idololatria, Perjurium, Blasphemia, Mendacium, & alii tales actus intrinsece mali semper obligant positis quibuscumque circumstantiis, ita ut actus oppositi in nullo prorsus casu reddantur liciti; etiamsi quis posset vitam suam salvare, aut totum mundum redimere. Econtra vero præceptum non furandi, non occidendi, & quædam similia obligant solum sub certis circumstantiis, ut puta ne quis surripiat rem alienam Domino rationabiliter invito, ne proximus indebite occidatur &c. Et quidem manentibus talibus circumstantiis semper obligant; si vero mutentur, non obligant; unde in extrema necessitate licite quis surripit rem Proximi, sicut & in bello justo licita sunt spolia hostium; similiter malefactores, & hostes in bello justo recte occiduntur.

14. Ex his patet responsio ad illam quæstionem inter Theologos agitatam, utrum DEUS possit dispensare in Præceptis Decalogi? Resp. enim, quamvis Nominales affirment, Deum posse dispensare in omnibus Præceptis Decalogi, Thomistæ vero id absolute negent, nihilominus cum Doctore Subtili 3. *dist.* 37. *quæst. un.* mediam sententiam esse tenendam, & dicendum, quod in illis Præceptis Decalogi, quæ sunt de Jure naturali stricte sumpto (ut est præceptum non blasphemandi, non pejerandi &c.) Deus non possit dispensare, bene tamen dispensare valeat in aliis, quæ non sunt de Lege naturali stricte, sed solum large accepta, ut est Præceptum non occidendi, non furandi &c. Quare eatenus dicuntur esse de Lege Naturæ, quatenus regulariter loquendo, ac seclusis specialibus circumstantiis sunt consona primis principiis, & conclusionibus Legis Naturæ.

15. Porro in hisce posterioribus posse Deum dispensare, ita videlicet, ut accedente Divina auctoritate licitum evadat, quod alioquin illicitum foret, probatur ex S. Scriptura. Sic quippe Deus dispensavit cum Abrahamo, ut potuerit filium suum innocentem Isaac occidere; aut saltem voluntatem efficacem occidendi habere. Similiter dispensavit cum Hebræis exeuntibus de Ægypto, ut licite potuerint optima quæque vasa ejus, aurea, & argentea sibi mutuo dara, auferre. Item dispensavit cum iisdem Judæis in Polygamia seu simultanea pluralitate uxorum, in Libello repudii, & nonnulliis aliis hujusmodi.

16. Si dicas: In prædictis non intervenisse veram dispensationem quoad Præcepta Decalogi, sed tantum esse factam mutationem materiæ Præcepti, aut positionem alicujus circumstantiæ, sub qua Leges illæ Juris naturalis non amplius obligabant: nam (inquies) Præceptum non occidendi, aut non furandi &c. solum prohibet furtum, vel homicidium indebite factum, quale non est, si id fiat ex concessione, vel

vel mandato Dei, qui haber supremum in res nostras, vitamque dominium. Resp. Hoc parum urgere: nam dispensatio tunc accidit, quando ab habente legitimam facultatem fit relaxatio Juris communis; atqui talis relaxatio Juris communis fit in casibus positis; quia accedente mandato Dei poterat Abraham licite velle occidere Isaac innocentem, quod alioquin non potuisset; & similiter ex concessione Divina licite potuerunt Judæi auferre bona Ægyptiorum (non obstante, quod furtum proprie non admiserint) quæ alioquin sine peccato auferre non potuissent; ergo tunc facta est vera dispensatio. Et certe, si hic nulla interveniebat dispensatio proprie dicta, sed sola mutatio materiæ Præcepti, sequitur, nullam omnino dari proprie dispensationem, sed omnes prorsus dispensationes esse meram Legis cessationem, ortam ex mutatione materiæ, & circumstantiarum: nam supervenientc dispensationis legitimæ circumstantia cessat semper ac ubique obligatio Legis respectu dispensati.

QUÆSTIO II.

Quænam sub primo, & secundo Præcepto Decalogi contineantur?

SUMMARIUM.

17. *Divisio Præceptorum Decalogi juxta quosdam.*
18. *Communior eorum divisio, hujusque ratio.*
19. *Præceptum primum Decalogi, quale?*
20. *Et quæ præcipiat, ac prohibeat?*
21. *De his remissive.*
 (*b*) Tract. 4. & 5. per totum.
22. *Præceptum secundum Decalogi, quod, & quale?*
23. *Quænam eodem prohibeantur, & præcipiantur?*
24. *De his remissive.*
 (*c*) Tract. 6. dist. 2. & 3. per totum.
 (*d*) Nempe Tract. 5. per totum & Tract. 6. dist. 1.

17. ADVERTENDUM, quod non desint SS. Patres, qui distinguendo Præcepta Decalogi inter se ponunt quatuor Præcepta pertinentia ad Deum, & sex pertinentia ad Proximum, qui proinde Præceptum de *Non concupisces &c.* ad unicum revocant; primum autem, vel secundum Præceptum dividunt in duo, prout faciunt S. Eschius, & Hieronymus, atque Origenes, relati a D. Thoma 1. 2. *q.* 100. *art.* 4.

18. Communior tamen, & magis recepta est divisio præceptorum Decalogi, quam ponit D. Augustinus *q.* 71. *in Exodum.* ut sint tria Præcepta primæ Tabulæ pertinentia ad Deum, & septem Præcepta secundæ Tabulæ pertinentia ad Proximum. Ratio hujus communis divisionis est; quia ea, quæ ad Deum pertinent, convenienter ad tria Preecepta reducuntur. Deinde, cum concupiscentia uxoris Proximi spectet ad concupiscentiam carnis, & concupiscentia bonorum temporalium Proximi pertineat ad concupiscentiam oculorum, recte D. Augustinus duo de his Præcepta distinxit, juxta illam generalem divisionem peccatorum 1. *Joan.* 2. assignatam, ibi: *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Hac igitur præceptorum Decalogi divisione retenta, quam posuit D. Augustinus, sit

19. CONCL. I. Primum Præceptum Decalogi ita sonat: *Ego sum Dominus DEUS tuus &c. non habebis deos alienos coram me*, uti legitur *Exod. c.* 20. Et hoc Præceptum partim est affirmativum, partim negativum: ex una enim parte aliquid præcipit, & ex altera aliquid prohibet, prout observat Catechismus Romanus *part.* 3. *c.* 2. estque sensus Præcepti: *Me verum Deum coles, & diis alienis cultum non adhibebis.*

20. Et quidem quatenus hoc Præceptum est affirmativum, seu quatenus quidpiam agendum præcipit, versatur illud circa actus virtutis Religionis, mandatque, uni DEO verum cultum, venerationemque debitam esse exhibendam; atque insuper ad hoc Præceptum revocantur quæcumque pertinent ad tres Virtutes Theologicas, Fidem, & Spem, & Charitatem, utpote quibus immediate attingimus Deum, tanquam objectum; atque ultimum Finem nostrum. Quatenus vero Præceptum illud est negativum, prohibetur per illud non solum Idololatria, atque omnis Superstitio, sed etiam Infidelitas, Desperatio, atque Odium Dei, omneque aliud hujusmodi peccatum.

21. quia igitur de Religione, ejusque diversis actionibus, atque oppositis vitiis, nec non & de Fide, Spe, & Charitate in propriis Tractatibus jam actum est (*b*) alia circa primum Præceptum Decalogi hoc loco dicenda non supersunt: unde ad secundum pergendo, sit

22. CONCL. II. Secundum Præceptum Decalogi *c.* 20. *Exod.* his verbis exprimitur: *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.* Et similiter hoc Præceptum, etsi verbis negativis comprehendatur, partim est affirmativum, partim negativum: nam dum prohibet assumere Nomen Domini in vanum, vel falso iurando, vel aliter Sacrosanctum Dei nomen vane atque irreverenter usurpando, polluendo, aut contemnendo, simul præcipit, debitam Divino Nomini reverentiam, atque honorem exhibendum esse.

23. Itaque imprimis hoc secundo Præcepto Decalogi prohibetur, ne Divinissimum Nomen quoquo modo vane seu irreverenter assumatur, aut falso iurando, aut Nomen Dei in levissimis rebus temere ad testimonium adducendo, aut hoc Sanctissimum Nomen blasphemando, maledicendo, sive conviciis infectando, aut etiam vota male reddendo, & huiusmodi. Deinde præcipitur debitus honor Divino Nomini impendendus, ac reverentialis eiusdem invocatio, simulque, ut in Nomine illo iuremus in veritate, iustitia, & iudicio, iuxta illud *Jeremiæ* 4. *Jurabis, vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia.* Quibus addere oportet nuncupationem votorum, & debitam eorum præstationem, prout Psalmista ait: *Psal.* 75. *Vovete, & reddite Domino Deo vestro.*

24. Cæterum, quia tum de iuramento, eiusque conditionibus, atque opposito vitio Periurii, tum de Voto, eiusque obligatione, atque cessatione abunde iam superius (*c*) dictum est: reliqua vero, reverentialem Divini Nominis assumptionem concernentia comprehenduntur in Tractatu de Religione, (*d*) non oportet eadem hoc loco repetere.

QUÆSTIO III.

De Tertio Præcepto Decalogi, ejusque obligatione.

SUMMARIUM.

25. *Præceptum tertium Decalogi, quale? Et ratio ordinis.*
26. *Præceptum hoc partim est morale, partim ceremoniale.*
27. *Quatenus morale, obligat de facto,*
 Non vero, quatenus ceremoniale.
 (*e*) Ut dictum Tract. 2. dist. 2. q. 1.
28. *Pro Sabbato substituta est dies Dominica.*
29. *Idem Præceptum est & affirmativum, & negativum.*
 (*f*) Tract. 10. dist. 1. per totum.

25. TERTIUM Decalogi Præceptum his verbis expressum habetur *Exodi c.* 20. *Memento, ut diem Sabbati sanctifices.* Et quidem istud ordine pulcherrimo subiungitur duobus primis: nam quia ex Lege Naturæ debemus Deo Fidelitatem, Reverentiam, & Famulatum, ipsumque tum corde, tum ore, tum opere honorare; hinc in primo Decalogi Præcepto instruimur quoad interiorem cultum, fidelitatemque Deo exhibendam, quæ consistit in agnitione, cultuque unius veri Dei, & falsorum deorum reprobatione: in secundo docemur, reverentiam Deo, ac Divino Numini impertiri, eiusque Nomen verbis pravis in vanum non usurpare, & nunc in tertio Præcepto

pto instruimur, debitum Deo famulatum in gratiarum actionem pro perceptis beneficiis Creationis, Redemptionis, aliisque innumeris devote præstare, quod fit diem Sabbati sanctificando, modo explicando. Hinc sit

26. CONCL. I. Tertium istud Præceptum partim est morale, & partim cæremoniale. Ita communis, estque breviter jam dictum superius *n.* 5. Et quidem hoc Præceptum censetur esse morale, atque ex ipsa Lege naturali descendens, quatenus per id absolute præcipitur, ut homo sepositis temporalibus negotiis aliquod vitæ suæ temporis spatium Divino cultui impendat, Religionisque exercitiis vacet: ad hoc enim tenetur homo ex instinctu ipsius naturæ. Cæremoniale vero est, quatenus hoc tempus colendi Deum juxta Legem Mosaicam debebat esse dies Sabbati.

27. Priori modo, seu quatenus est morale, Præceptum hoc omnes semper & eodem modo obligavit, & obligat; cum ab ipsa Lege naturali derivetur obligatio, ut quandoque Deum veneremur, colamusque ob beneficium Creationis, Conservationis, aliaque innumera beneficia, idque partim in Ipsum credendo, sperando, eumque super omnia diligendo, partim Eundem diversis Religionis actibus humiliter colendo. Cæterum posteriori modo, seu quatenus est unum ex Præceptis Cæremonialibus Legis Mosaicæ, cum post Christi adventum, atque inducta Lege Evangelica omnia Præcepta Cæremonialia veteris Legis expiraverint (*e*) utpote quæ fuerunt umbra futurorum per Christum jam impletorum, sicque de facto superstitiose observarentur ob falsam eorundem significationem, hinc etiam istud tertium Præceptum Decalogi, quatenus cæremoniale est, obligare cessavit.

28. Unde per sanctos Apostolos loco diei Sabbatini ex instinctu Spiritus Sancti substitutus fuit in memoriam Dominicæ Resurrectionis Dies Dominicus; de quo jam fit mentio *cap.* 1. *Apocalypsis*, ibi: *Fui in spiritu in Dominica die:* & loco aliarum Solemnitatum Judaicarum, ut explicat D. Thomas 1. 2. *quæst.* 103. *art.* 3. *ad* 4. alii successive dies Festi per Sanctam Matrem Ecclesiam instituti sunt, atque determinati, ut in illis speciali ratione Deo debitus cultus per pia Religionis exercitia impendatur.

29. CONCL. II. Tertium hoc præceptum Decalogi partim est affirmativum, partim negativum. Ita communis. Idque desumitur inter alia ex illo *Exod. cap.* 16. *Requies Sabbati sanctificata est Domino &c. Maneat unusquisque apud semetipsum;* id est (ut explicat Doctor Subtilis 3. *dist.* 27. *quæst. un.* §. *Quantum ad secundum*) *recolligendo se, & ascendendo ad Deum suum* per actus virtuosos. Et Ecclesia specificavit, quantum ad Missam audiendam in die Dominico. *De Consecr. dist.* 1. *can. Missas*. 64. Unde, quatenus hoc Præcepto injungitur exercitium actuum virtuosorum, censetur esse affirmativum: quatenus vero prohibeutur opera servilia, atque Judicium mortis & sanguinis, omnisque strepitus forensis *cap.* 1. *& ult. De Feriis*. hac ratione Præceptum hoc est negativum. Verum de his ex professo inferius (*f*) agendo de Præceptis Ecclesiæ.

DISTINCTIO II.

De Quarto Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

Quæ sit obligatio Filiorum erga Parentes?

SUMMARIUM.

1. *Ratio Ordinis quarti Præcepti.*
2. *Honor Parentum tria comprehendit.*
3. *Et sunt actus Pietatis.*
   (*a*) Ut dictum Tract. 7. dist. 2. n. 6. & 7.
4. *Reverentia Parentibus debita, in quo consistat?*
5. *Contra eam qualiter peccetur?*
6. *Amor Parentibus debetur.*
7. *Non tamen hi sunt præferendi Deo.*
8. *Obedientia Parentibus præstanda, & in quibus?*
9. *Filius an possit ingredi Religionem invitis Parentibus?*
10. *Quid, si Parentes sint in gravi necessitate?*
11. *An Filius teneatur egredi ob extremam Parentum necessitatem?*

1. POSTQUAM Supremus Legislator in Præceptis primæ Tabulæ compendiosa, simulque ordinatissima serie tradidisset ea, quæ Divinum Cultum, Honorem, atque Amorem respiciunt, declaraturus in altera, eaque secunda Tabula, quæ ad Dilectionem Proximi pertinent, sapientissime primo loco ponere dignatus est Præceptum de honore Parentibus impendendo, utpote qui post ipsummet DEUM sunt particulare principium nostrum, *Exodi cap.* 20. dicens: *Honora patrem tuum & matrem tuam*. Et addidit: *ut sis longævus super terram*. Ad quæ verba æternæ Veritatis respiciens D. Paulus *ad Eph.* 6. subjungit: *Quod est mandatum primum in promissione*.

2. Cæterum, ut notat Catechismus Romanus, & unanimis Doctorum, nomine honoris Parentibus exhibendi tria præcipue significantur, videlicet Reverentia, Amor, & Obedientia. Addunt nonnulli sustentationem Parentibus indigentibus subministrandam: verum hæc commode reducitur ad amorem eisdem impendendum.

3. Notandum autem, quod prædicta tria sint actus propriæ virtutis, quæ *Pietas* dicitur, estque specialis virtus sub Justitia contenta, tanquam pars potentialis ipsius: (*a*) cum enim ad rationem Justitiæ pertineat, reddere cuique debitum suum, etiam Pietas, qua parentibus debitum amorem, honorem, atque obedientiam præstamus, merito sub ipsa contineri censetur. Neque enim hic sumitur Pietas pro studio internæ devotionis, ac sinceri affectus erga Deum & Proximum, quomodo passim accipitur in S. Scriptura 1. *Timoth.* 4. *Exerce te ipsum ad pietatem.* & alibi. Sed sumitur hic Pietas pro illa speciali virtute, qua colimus Parentes, tanquam vitæ & educationis nostræ post Deum auctores, debitam ipsis reverentiam, amorem, & obedientiam præstando.

4. CONCL. I. Quantum attinet ad reverentiam, ex virtute Pietatis tenemur exhibere cultum, & reverentiam Parentibus, non solum externam, quæ præstatur signis & officiis externis, ut puta ipsis assurgendo, famulando, honorifice de illis loquendo &c. sed etiam internam, quæ consistit tum in positivo actu recognitionis superioritatis, benevolentiæ, æstimationis, & cujusdam timoris filialis: tum in fuga vilipensionis, malevolentiæ, rancoris, contemptus interni, ac hujusmodi pravorum affectuum. Ita Herincx *disp.* 10. *De Religione. qu.* 1. *n.* 2. Bonacina *part.* 2. *disp.* 6. *qu. un. punct.* 2. & alii.

5. Hinc, qui verbo, gestu, aliove signo exteriori gravem juxta morem Religionis, ac communem hominum æstimationem Parentibus inferunt irreverentiam, peccant mortaliter; juxta quod *Exod. c.* 21. dicitur: *Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur*. Et *Deut.* 27. *Maledictus, qui non honorat patrem suum, & matrem.* Quinimo notant Doctores communiter, injuriam, quæ aliis hominibus illata mediocris foret, posse esse gravem, si Parentibus inferatur. Sic, prout exemplificat Bonacina *loc. cit.* & Bassæus *V. Filius. n.* 4. graviter peccant filii, qui Parentes animo deliberato ad notabilem provocant iracundiam verbis contumeliosis. Item & ille mortaliter peccat, qui Parentem percutit, etiamsi hæc percussio cæteroquin levis foret. Idem dicendum censet, si filius cum sufficienti deliberatione manum ad percutiendum elevet: hæc enim communi hominum sensu gravis in Parentes injuria, & irreverentia reputatur. Verum ista intelligenda sunt per se loquendo, ac nisi indeliberatio actus a mortali excuset.

6. CONCL. II. Quantum attinet ad Amorem, quo filii tenentur suos Parentes prosequi, obligatio hæc certa est. Nam cum quilibet Jure naturæ teneatur diligere Proximum suum, quanto magis proprios Parentes? utpote sibi conjunctissimos, & amplius præ cæteris proximos, cum ab ipsis vitam, & esse suum post Deum acceperit.

7. Parentes tamen idcirco non sunt præferendi Deo,

Deo, neque magis præ ipso diligendi, iuxta Salvatoris *Matth.* 10. *Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus*. Et *Lucæ* 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem &c. non potest meus esse discipulus*. Non quod re ipsa, & absolute odio haberi debeant Parentes, sed comparative, & respective ad Deum: tum quia magis appretiative diligendus est; tum etiam, quia, si Parentes quidpiam mali, seu illiciti præcipiant, quodque esset contra legem Dei, eisdem non est obediendum, iuxta illud *Act.* 4. *Si justum est in conspectu Dei, vos potius audire, quam Deum, judicate*. Hinc S. Gregorius Papa *Hom.* 37. *in Evangelia*, ad propositum sic loquitur: *Sed si vim præcepti perpendimus, utrumque agere per discretionem valemus, ut uxorem, & eos, qui nobis carnis cognatione conjuncti sunt, & quos proximos novimus, diligamus, & quos adversarios in via DEI patimur, odiendo & fugiendo nesciamus*.

8. CONCL. III. Tandem, quantum ad Obedientiam, certum quoque est, Filios teneri obedire Parentibus quidpiam legitime præcipientibus. Unde & Apostolus *ad Ephes.* 6. ait: *Filii, obedite Parentibus vestris in Domino*, cum pluribus concordantiis. Et quidem tenentur ipsis obedire in iis, quæ spectant ad bonos mores vel ad domus gubernationem, ita ut, si obedire recusant in materia gravi, & magni momenti, peccent mortaliter: idque multo magis dicendum, si id ex contemptu, aut animi obstinatione faciant. In rebus autem pravis, seu quæ sine peccato fieri nequeunt, obedire non tenentur, iuxta dicta *num. præced.* Verum occasione dictorum,

9. Quæres: An Filius possit ingredi Religionem invitis Parentibus? Resp. cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 189. *art.* 6. & Doctoribus communiter. Si Parentes non sint constituti in gravi necessitate, ita ut Filiorum obsequio multum indigeant, possunt Filii Religionem intrare etiam contra præceptum Parentum. Ratio est: quia in statu eligendo Filius est sui iuris, ac proinde post annos pubertatis quilibet ingenuus libertatem habet quantum ad ea, quæ pertinent ad dispositionem sui status, præsertim in his, quæ sunt Divini obsequii. Insuper magis est obediendum vocanti Deo, quam Parentibus carnalibus. Unde Christus *Matth.* 8. reprehendit Discipulum, qui nolebat eum statim sequi intuitu paternæ sepulturæ. Et S. Hieronymus *in Epist. ad Heliodorum*. quem refert D. Thomas 2. 2. *quæst.* 101. *art.* 4. ait: *Per calcatum perge patrem, per calcatam perge matrem, ad vexillum Crucis evola: summum genus pietatis est, in hac re fuisse crudelem*. † Hac ipsa ratione Benedictus XIV. in sua ad Cardinalem Quirinum Epistola Bullarii Tomo II. Numero XXV. iudicat, Archidiaconum, qui ad Religionem transiit invito Episcopo suo, id de iure potuisse, quamquam merito censet debuisse illum, nisi alia obstitissent, facultatem, & consilium petere ab eodem Episcopo.

10. Dicitur notanter, *si Parentes non sint constituti in gravi necessitate*: etenim si Parentes in tanta necessitate constituti existant, quod ipsis commode aliter, quam per obsequium Filiorum subveniri non possit, non licet Filiis prætermisso Parentum obsequio Religionem ingredi, sed debent eis remanendo in sæculo subvenire, idque tum Jure naturali, tum Divino, de honorandis Parentibus: dummodo remanendo in sæculo possint subvenire tali necessitati Parentum, & ingrediendo non possint. Ita Doctor Angelicus *cit. quæst.* 189. *art.* 6. & *quæst.* 101. *art.* 4. estque communis. Unde inter alias conditiones recipiendorum in Ordinem Seraphicum numeratur & hæc, quod non relinquant Parentes in sæculo in gravi necessitate constitutos. Siquidem & Christus Dominus *Matth.* 15. graviter redarguit Pharisæos, qui intuitu Religionis, & muneris Deo per filios oblati honorem, id est, sustentationem Parentibus debitam subtrahebant.

11. Quinimo, si Filius iam ingressus sit Religionem, in eaque Professionem emiserit, Parentes autem eius in extremam necessitatem ex casu aliquo devolvantur, tenebitur Filius, admonito prius suo Superiore, ac nisi mediante huius vigilantia Monasterium, sive Religio æque bene succurrere possit, ac velit egredi ad subveniendum extremæ suorum Parentum necessitati, dummodo verisimile sit, quod egrediens possit ipsis subvenire: ad hoc siquidem obligat Filium ipsa Lex naturalis, & Divina. Si autem necessitas Parentum, sit tantum gravis, non tenetur egredi, tenetur tamen salva sui Prælati obedientia, & sui Religionis statu, pium studium adhibere, qualiter suis Parentibus succurrat, aut per alios subveniatur.

QUÆSTIO II.

De Obligatione Parentum erga Filios.

SUMMARIUM.

12. *Parentum obligatio erga Liberos*.
13. *Tria generatim debent Parentes Liberis*.
14. *Alimentatio necessaria, quid involvat?*
15. *Mater primo triennio tenetur alere prolem, postea Pater*.
16. *Limitatur hoc*.
17. *Parentes debent thesaurizare Filiis, quomodo?*
18. *Parentes tenentur instruere Liberos in necessariis ad salutem*.
19. *Tenentur Liberis relinquere libertatem circa electionem status*.
Excommunicantur, qui cogunt mulierem ad ingressum Monasterii.

12. SICUT Filii erga Parentes, sic etiam Parentes erga Filios ad aliqua charitatis officia obligantur. Et nomine Parentum intelliguntur non tantum ipsi Genitores, sed etiam Avus, Proavus, aliique Ascendentes. Nec refert, quod hoc Præceptum Decalogi de sola Filiorum obligatione loquatur; nam, quia reciprocam obligationem ipse naturalis instinctus, & affectio Parentum erga Liberos satis inculcat, necesse non fuit, speciali præcepto eandem explicare, iuxta commune adagium: *Per naturam sensualitatis amor potius descendit, quam ascendit*.

13. CONCL. I. Ex hoc Parentum amore erga Filios tria potissimum Parentes illis debent. Primum est alimentatio necessaria. Secundum instructio in Fide, Religione, & bonis moribus. Tertium cura, studium, & diligentia, ut in certo vitæ statu pro conditione personæ Liberi collocentur. Ita Mastrius *disp.* 11. *Theol. Mor. num.* 94. & *seq.* & communis aliorum.

14. Tenentur itaque imprimis Parentes gravi obligatione Juris naturalis curare conservationem, & educationem Liberorum suorum, hoc est, subministrare alimenta, & alia vitæ necessaria, puta, victum, vestitum, habitationem, & tempore adversæ valetudinis competentes medicinas, & hujusmodi. Hoc tamen intelligendum est, quamdiu Filii illis indigent, nec sibi ipsis providere possunt.

15. Et quidem ad Matrem proprie spectat, alere Filios & Filias usque ad finem tertii anni, simulque lactare Filios per se, vel per bonam nutricem, quando justa de causa per se non potest. Post triennium vero Liberorum educatio usque ad emancipationem pertinet ad Patrem, ut dicitur *l. Nec Filium. C. De Patria potestate*. Unde illi vulgati versiculi:

Mater alit puerum trimum, trimoque Minorem.
Majorem vero pascere Patris erit.

16. Hoc tamen limitandum primo, nisi Mater dives sit, & Pater pauper: tunc enim etiam post triennium spectabit ad Matrem alere Filium. Limitandum ulterius, nisi Pater ex Infidelitate conversus ad veram Fidem, Matre in Infidelitate permanente, petat Filium etiam triennio minorem sibi assignari, ut eum ad veram Fidem perducat: quia tunc id erit faciendum, prout habetur *cap.* 2. *De conversione infidelium*. juncta Glossa ibidem. Idque merito statutum est in favorem Fidei Christianæ: *nam summam esse rationem, quæ pro Religione facit*, habetur *l. Sunt personæ. ff. De Religiosis, & sumpt. funerum*.

17. Huc accedit obligatio, qua Pater tenetur providere Filiis in futurum, quantum honeste potest, habita ratione circumstantiarum particularium, ita ut possit, vel relinquat illis sufficientem hæreditatem ad vitæ

vitæ sustentationem, & conditionem status, vel certe ea ratione dirigat, ut ipsimet addiscendo aliquam artem, aut scientiam possint sibi ipsis providere de necessariis. Et hoc innuunt illa verba Apostoli 2. *Corinth.* 12. *Nec enim debent Filii Parentibus thesaurizare, sed Parentes Filiis*. Nam Filii per accidens duntaxat, hoc est, propter supervenientem eorum necessitatem tenentur succurrere Parentibus; econtra vero Parentibus per se convenit, ut subveniant Filiis: & propter hoc non solum ad horam debent eis subvenire, sed ad totam suam vitam, quod est *thesaurizare*, ut optime notat Doctor Angelicus 2. 2. *quæst.* 101. *art.* 2. *ad.* 2. Hinc inferunt Filliucius *tract.* 28. *part.* 2. *num.* 28. Bonacina *cit. disp.* 6. *punct.* 5. & alii. Parentes illos graviter peccare, qui diligentiam saltem mediocrem non adhibent, ut bona acquirant, quibus Filii alantur, & hæreditatem habeant juxta sui status conditionem, vel si bona dilapidando impotentes sese reddant ad Liberos honeste secundum statum suum educandos, & dotandos.

18. Quantum ad alteram Parentum obligationem, tenentur ii sub gravi obligatione instruere Liberos per se, vel per alios in necessariis ad salutem. Unde procurare tenentur, ut rudimenta Fidei addiscant, scilicet Orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, Symbolum Apostolorum, Præcepta Decalogi, & Ecclesiæ, necessariam doctrinam de Sacramentis, & alia hujusmodi. Debent insuper illos verbis & exemplis, addita etiam, si opus fuerit, charitativa correctione, & paterna castigatione, ad bonos mores, ac vitam Christianam inducere, & a peccatorum occasionibus avertere. Et quidem graviter peccant Parentes, si in talibus fuerint notabiliter negligentes, cum a tali eorum instructione plurimum pendeat salus Liberorum, & bona horum conversatio per vitæ decursum: nam, ut *Proverb. cap.* 22. legitur: *Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea*.

19. Tertio tenentur Parentes Liberis relinquere libertatem circa electionem status, ita ut eum eligere sinant, ad quem ipsos a Deo vocari cognoverint. Unde graviter peccant Parentes, si absque justa causa Filios impediant, ne Religionem ingrediantur, aut econtra, si eos invitos dolis, vel minis ad ingressum Religionis cogant. Quinimo Concilium Trident. *Sess.* 25. *De Regularibus. cap.* 18. excommunicat omnes, & singulas, personas, quæ quomodocumque coegerint aliquam virginem, vel viduam, aut quamcumque aliam mulierem invitam, præterquam in casibus a Jure expressis, ad ingrediendum Monasterium.

QUÆSTIO III.

De Obligatione Subditorum erga Superiores, & econtra.

S U M M A R I U M.

20. *Parentum nomine, qui omnes hic comprehendantur?*
21. *De Obligatione Subditorum erga Superiores.*
22. *Præsertim erga Prælatos Ecclesiæ.*
23. *Superiorum obligatio erga Subditos, quæ?*

20. ETSI nomine Parentum, quos in honore habendos esse, statuitur hoc quarto Præcepto Decalogi, præcipue intelligantur ii, qui eos secundum carnem genuerunt: nihilominus hoc nomine, simul ac præsenti Præcepto omnia ea personarum genera comprehenduntur, quæ quandam in nos superioritatem habent, & ad sequentia quatuor capita communiter reducuntur. Primum est Parentum, qui secundum carnem nos genuerunt. Alterum est Superiorum, potestatem spiritualem in nos habentium: ut sunt Episcopi, Curati, Pastores &c. Tertium est Superiorum, potestatem in nos sæcularem habentium: quales sunt Reges, Principes, Duces, & Domini. Quartum est aliorum, qui aliquam super nos potestatem habent: quales sunt Magistri, Tutores, & hujusmodi. Hinc

21. Infertur I. Quod ea, quæ de officiis & obligationibus Filiorum erga Parentes, & Parentum erga Filios hactenus dicta sunt, servata debita proportione etiam intelligi debeant de officiis & obligationibus Pupillorum erga Tutores, & alios Parentum vicem gerentes: item de officiis, & obligationibus servorum, subditorum, & quorumcumque inferiorum erga Dominos, aut superiores suos, & econtra. Mastrius *cit. disp.* 11. *n.* 98. Navarrus, Bonacina, & alii passim; idque ex *cap.* 6. *ad Ephesios*. & *cap.* 3. *ad Titum*. & aliis pluribus S. Scripturæ locis satis obviis clare liquet.

22. Infertur II. Quod Christiani omnes teneantur sub gravi culpa obedire Summo Pontifici, utpote Christi in Terris Vicario, in rebus ad Fidem, & Christianam disciplinam pertinentibus. Similiter, quod Diœcesani Episcopis, Parochiani Parochis, Servi Dominis, Subditi Superioribus, & Populi Principibus suis obligentur præstare obedientiam in his, in quibus respective ipsis subsunt, eisque reverentiam, & amorem specialem, aliaque officia, quotiescumque recta ratio & prudentia id postulat, exhibere.

23. Infertur III. Quod vicissim etiam omnes Superiores teneantur ad diligenter gerendam sibi Subditorum curam, tum in temporalibus, tum in spiritualibus, prout cujusque officium & conditio postulat. Ratio est: quia ejusmodi Superiores sunt caput Subditorum, ideoque tenentur quodammodo, servata tamen proportione, ad eadem, ad quæ Parentes erga Filios. Totam hanc Superiorum erga Subditos, horumque erga Superiores obligationem paucis complectitur Apostolus *ad Hebræos cap.* 13. scribens: *Obedite Præpositis vestris, & subjacete eis, ipsi enim pervigilant*, QUASI RATIONEM PRO ANIMABUS VESTRIS REDDITURI.

DISTINCTIO III.

De Quinto Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

Quænam Quinto Præcepto Decalogi prohibeantur?

S U M M A R I U M.

1. *Ratio ordinis.*
2. *Hoc Præcepto prohibetur quodcumque homicidium, simulque.*
3. *Damnum injustum corporis, Mutilatio enormis, & non enormis.*
4. *Quin etiam interior voluntas deliberata occidendi, vel injuste lædendi proximum.*
5. *Intellectus verborum Christi, Matth.* 5.
6. *Tres gradus ad homicidium.*
7. *Quæ alia hoc quinto Præcepto prohibeantur?*
(*a*) Tract. 3. dist. 3. quæst. 5. & Tract. 9. dist. 6. q. 2. & 3.
8. *Quomodo intelligendum?* Cogitationis pœnam nemo patitur.

1. AGGREDIMUR nunc ea Præcepta Decalogi secundæ Tabulæ, quæ sunt negativa, seu quibus expresse prohibetur, quodcumque jus Proximi violare, aut ipsum in bonis suis injuste lædere. Quia vero inter alia bona hominis primum locum obtinet vita, merito in hoc quinto Præcepto Decalogi per illa verba *Exod.* 20. *Non occides*, severissime a DEO interdicitur homicidium, ac quæcumque injusta læsio corporalis Proximi. Hinc fit

2. CONCL. I. Hoc quinto Præcepto Decalogi prohibetur quodcumque homicidium injuste illatum, tam proximi, quam sui ipsius. Ita certa, & communis, ac habetur expresse *c. Si non licet* 23. *q.* 5. atque patet ex illis generalibus verbis; *Non occides*. Et quidem hoc Præcepto non solum homicidium opere consummatum, quod est ultimum damnum in corpore, videlicet mors, sed etiam quodcumque aliud damnum injustum in corpore citra mortem inferri prohibetur.

3. Porro hujusmodi damnum injustum in corpore citra mortem aliud est irremediabile, ut mutilatio, aliud

aliud remediabile, ut vulneratio, aut alia læsio curabilis. Rursus mutilatio alia est enormis, quæ impedit ex toto actum aliquem humanum, qui competeret homini secundum illam partem amputatum; prout contingit in amputatione manus dexteræ. Alia non enormis, id est, non impediens actum humanum: ut amputatio digiti, vel alicuius partis digiti, Scotus 4. *Dist.* 15. *q.* 3. §. *De secundo*, & alii.

4. CONCL. II. Quinto illo Præcepto Decalogi non tantum prohibetur homicidium exterius, sicut intelligebat Populus carnalis Judæorum in Veteri Testamento, qui solum reputabat illud prohiberi, pro quo inferebatur pœna ab ipsa lege Mosaica, sed etiam secundum verum intellectum, atque authenticam declarationem Supremi Legislatoris prohibetur interior deliberata voluntas occidendi, vel lædendi Proximum ex iracundia. Ita siquidem Christus Dominus *cap.* 5. docuisse legitur: *Audistis, quia dictum est antiquis: Non occides. Qui autem occiderit, reus erit judicio. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio. Qui autem dixerit fratri suo, raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.* Quibus verbis manifeste Christus reiicit errorem Judæorum, putantium, quod solum homicidium exterius hoc Præcepto prohibeatur, dum etiam iram, seu quemlibet injustum vindictæ appetitum prohibitum esse ostendit.

5. Ubi pro clariori dictorum verborum, & sententiæ severioris intelligentia advertendum est cum S. Thoma 2. 2. *quæst.* 158. *art.* 3. *ad* 2. quod ibidem Dominus loquatur de illo motu iræ, in quo quis appetit Proximi occisionem, aut quamcumque gravem læsionem: nam talis appetitus, si consensus rationis plene ac perfecte superveniat, est peccatum mortale, quod ipsum contextus verborum satis indicat.

6. Advertendum ulterius cum Lessio *lib.* 4. *de Just. & Jure, cap.* 4. *num.* 26. & aliis, quod Salvator noster dictis verbis explicaverit tres gradus ad homicidium. Primus est ira interna optans mortem Proximi. Secundus eadem ira prorumpens in contumeliam, sed leviorem, qui indicatur per *ly raca*, quod iuxta D. Augustinum est interiectio spernentis, & adversantis. Tertius eadem ira erumpens in contumeliam gravem, manifestam, qualis indicatur per *ly fatue*.

7. CONCL. III. Insuper hoc quinto Præcepto Decalogi prohibetur quodcumque convitium, aut probrosum & injuriosum verbum ex ira, vel appetitu vindictæ prolatum in Proximum, item & quilibet iræ motus præscriptum a ratione modum excedens, similiter etiam iniustus vindictæ appetitus, etiamsi neque actu, neque ullo verbo, aut signo exteriori prodatur. Ita Doctores Catholici passim, & patet ex præallegatis verbis Christi Domini. Sed de his alibi. (*a*)

8. Nec dicas: iuxta *L.* 18. *ff. De Pœnis*, & refertur *can. Cogitationis. De Pœnit. dist.* 1. *Cogitationis pœnam nemo patitur*. Resp. enim cum Glossa ibidem communiter recepta, id intelligendum esse coram hominibus: nam, cum homo non scrutetur cogitationes, neque percipiat secreta cordium, bene verificatur, quod cogitationis pœnam nemo patiatur ab hominibus. Secus est in ordine ad DEUM, qui *scrutatur corda, & renes. Psal.* 7. unde coram DEO cogitatio prava ac deliberata incurrit culpam, & meretur pœnam, iuxta omnes, & patet ex nono, & decimo Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO II.

Quodnam Homicidium sit prohibitum?

SUMMARIUM.

9. *Seipsum directe occidere non licet, absque Divina revelatione.*
10. *Facta quorumdam Sanctorum excusantur.*
11. *Indirecte se occidere ex justa causa non est illicitum.*
   Hujus exempla.
12. *Et ratio.*
13. *Non tenemur vitam servare, nisi mediis ordinariis.*
14. *Quid de Religiosis?*
   * *Quid de ægrotis? Addit. I. & II.*
   * *Quid de Hostibus in Bello justo? Addit. III.*
15. *Auctoritate publica possunt occidi malefactores.*
   * *Num etiam malefactor, qui se opponit Lictoribus?*
16. *Auctoritate etiam privata potest occidi iniquus aggressor pro tuenda vita &c.*
17. *Servato tamen moderamine inculpatæ tutelæ. Hoc declaratur.*
18. *Corollaria.*
   * *Aliud notabile Corollarium.*
19. *Idem licitum pro defendenda pudicitia.*
20. *Si ea aliter defendi nequeat.*
21. *Num liceat pugnis repercutere?*
22. *An liceat occidere furem ob defensionem suarum facultatum, vel honoris?*
23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. *Propositiones diversæ circa hoc damnatæ & cavendæ.*
30. *Item aliæ Propositiones.*

(*a*) Partim infra Quæst. seq. num. 37. partim supra Tract. 4. dist. 7. num. 10. & 12.

   * *Major declaratio aliquarum Propositionum damnatarum. Addit. I. & II.*
   * *Quanta debeat esse summa in Bonis Fortunæ, ut liceat ob eandem aggressorem occidere? Additio III.*
   * *An liceat occidere furem jam actu aufugientem? Addit. IV.*
   * *Solvitur aliqua Objectio. Additio V.*

9. CONCL. I. Absque Divina auctoritate, seu revelatione non est licitum seipsum directe atque ex intentione occidere, ad cavendum tandem quodcumque malum. Ita habetur *c. Si non licet*, 23. *quæst.* 5. estque certum. Probatur autem partim ex generali prohibitione hujus quinti Præcepti Decalogi, partim ex eo: quia homo non habet jus & auctoritatem in propriam vitam, cum non sit dominus absolutus vitæ suæ (hic enim est solus DEUS) sed duntaxat custos & usuarius, quatenus jus habet custodiendi vitam suam & membra contra quemcumque iniquum aggressorem, eisque utendi ad Dei laudem.

10. Dicitur notanter, *absque Divina auctoritate, seu revelatione*: tum propter exemplum S. Apolloniæ Virginis & Martyris, semetipsam in rogum sibi præparatum coniicientis: tum aliorum quorumdam Martyrum, ac præsertim Fœminarum, quæ seipsas morti tradiderunt, ne pudicitiam amitterent: id enim fecisse creduntur ex Divina inspiratione, prout eas excusat S. Augustinus *lib.* 1. *De Civitate Dei. cap.* 20. & concordat textus *cit. c. Si non licet.* 23. *quæst.* 5.

11. CONCL. II. Licitum tamen est, iuxta de causa aliquid facere, vel omittere: unde certe scitur præter intentionem nostram mors secutura, sicque seipsum indirecte occidere. Ita Scotus 4. *dist.* 14. *quæst.* 3. §. *De secundo*, & communis aliorum. Probatur Conclusio inductione. Sic enim miles potest, imo tenetur non deserere stationem suam, etsi moraliter certus sit sese occidendum ab hostibus. Similiter tempore pestis, potest quis inservire infectis peste, etsi putet se pariter inficiendum. Potest item quis iniicere ignem in pulverem tormentarium ad evertendam turrim hostilem, licet certum sit momento sese dissipandum: prout exemplificat Lessius *lib.* 2. *de Just. & Jure, cap.* 9. *dubitat.* 6. *num.* 27. *& seqq.* plura similia exempla adducens.

12. Ratio horum generalis est: quia in talibus circumstantiis proprie quis seipsum non interimit, sed ruina turris, vel impetus ignis, aut pestis &c. Neque talis seipsum interimere intendit, sed bono communi consulere, hostibusque Reipublicæ vires nocendi subtrahere. Hinc *lib.* 1. *Machabæorum, cap.* 6. laudatur Eleazarus, quod ad liberandum Populum suum interfecerit elephantem hostilem, cuius casu videbat se opprimendum, sicut & postmodum oppressus est, propinque triumpho sepultus.

13. Similiter nemo tenetur vitam servare, nisi mediis ordinariis, & communibus. Unde Gobat *tract.* 5. *Quinarii, cap.* 1. *num.* 35. post Victoriam, & alios tradit, non teneri quempiam ad locum etiam propinquum

quum migrare ob salubriorem auram, neque bibere vinum, quamvis Medicus dicat, eius potu vitam ad decennium prolongatum iri, nisi forte ab eius longævitate penderet salus Reipublicæ.

14. Et infra *num.* 60. *& seqq.* subiungit, quod nullus Religiosus teneatur a suo Superiore petere potum, victum, aut vestitum diversum ab iis, quæ sunt in eius Conventu, Monasterio, Collegio usitata, quamvis non peccet; si ratione infirmitatis formidatæ peculiarem potum petat rogando; secus, si petat efflagitando tanquam debitum. Huc facit S. Bernardus *Serm.* 30. *in Cantica*, ubi graphice describit Religiosum plus, quam oportet, suæ valetudini studentem, ac proin inter alia queritantem: *Legumina ventosa sunt, caseus stomachum gravat, lac capiti nocet, potum aquæ non sustinet pectus, pisces de stagno, aut de lutuosa aqua meæ penitus complexioni non congruunt &c.* Subdit autem inter alia Sanctus Pater: *Puta te, quæso, Monachum esse, non Medicum; nec de complexione iudicandum, sed de professione.* Ratio iam fuit antea insinuata: nimirum quia nemo tenetur suam vitam servare, nisi mediis respectu sui status ordinariis.

Additio I.

* Non dicas: Si nemo tenetur suam vitam servare, nisi mediis ordinariis, tunc ægrotus, quin dicatur se ipsum indirecte occidere, potest bona conscientia respuere medicinas in periculo mortis, quamvis illæ medicinæ non sint nimium pretiosæ, & cæteroquin foret magna spes reconvalescentiæ, si easdem, quas absque ingenti difficultate posset, etiam sumeret. Resp. enim negando illatum, & eiusdem suppositum, quasi nimirum medicinæ respectu status infirmorum essent quid extraordinarium: etenim hæ, præsertim non nimis pretiosæ, in similibus circumstantiis respectu status ægrotantium non sunt extraordinaria, sed potius ordinaria remedia. Hoc tamen verum est, quod exinde sequatur, nec ægrotos (nisi salus Reipublicæ aliter suadeat) teneri in simili casu applicare media extraordinaria, puta respectu status nimis pretiosa, aut valde dura; e. g. vir non tenetur admittere abscissionem cruris, aut virgo infirma attactum Medici, seu Chirurgi in partibus inhonestis, vel mulier non potens parere excisionem fœtus &c. Videatur la Croix *lib.* 3. *part.* 1 *n.* 769. Item *num.* 776. *ac n.* 784. *&* 785. *

Additio II.

* Nec urgeas ulterius: Si probabilis spes sit per excissionem fœtus salvandi Prolem quoad vitam spiritualem, ut nimirum eadem exinde deveniat ad Baptismum, tenetur Mater admittere sectionem Cæsaream, quamvis hoc remedium sit extraordinarium & valde doloriferum: ergo similiter Mater ad solvendam vitam suam propriam corporalem obligatur admittere excisionem fœtus, & consequenter ad salvandam vitam adstringitur quis adhibere quoque media extraordinaria, quamvis valde dolorifera. Ante Responsionem notandum ex P. Ildephonso Tausch *Disp,* 1. *Quæst.* 3. *Resolutionum Theologicarum* nomine sectionis Cæsareæ hic nil aliud intelligi, quam uteri Matris prægnantis a latere incisionem arte Chirurgica ita affabre factam, ut fætus, dum Mater eum pariendo eniti impotens est sectione facta extrahi, vel alia circa eundem fieri queant, quæ factu sunt necessaria. Et quamvis hæc sectio plerumque difficilis existat, & sæpe periculosa, eam tamen, si præsens sit Chirurgus in arte peritus, fieri posse citra periculum vitæ sive Matris, sive Prolis, testantur plures apud Theophilum Raynaudum *Tom.* 14. *De ortu Infant. per sect. Cæsar. c.* 2. *&* 3. ac in hac ipsa urbe Monacensis, ubi scribo, frequens ostendit experientia per famosum ac valde peritum quempiam Chirurgum Gallicum palam facta H. N.

Resp. negando consequentiam, & paritatem; & disparitas est, quia in antecedenti agitur de vita spirituali, non autem sic in consequenti: vita autem spiritualis est longe altioris ordinis quam vita corporalis, & exinde non mirum, quod si adsit peritus Sectionis Cæsareæ, & affulgeat probabilis spes salvandi alterum quoad vitam spiritualem, quod (inquam) aliquis teneatur ex præcepto charitatis (præsertim propria Mater) etiam cum notabili molestia & sensibili dolore corporali salvare vitam spiritualem alterius, semet ipsum iuvare impotentis atque in extrema necessitate spirituali constituti, quæ omnia non verificantur in casu præsenti. Videatur de hoc fusius P. Ildephonsus Tausch. *loc. cit.* *

Additio III.

* CONCL. III. Licita est occisio Hostium nocentium in ipso conflictu, aut obsessione, aut expugnatione Fortalitii &c. sive bellum illud fuerit defensivum, sive etiam offensivum dummodo iustum. Ita communis, fuitque totum id jam fusius declaratum *Tract.* 4 *Dist.* 7. *quæst.* 4. quorsum Lectorem remitto, solumque ex dictis ibidem addo, equidem talem occisionem juxta AA. pariter fieri licitam etiam post conflictum, si vita non fuerit condonata, & id ad vindicandam injuriam ob speciale aliquod atrox crimen morte dignum, & ad aliorum terrorem, sive ad acquirendam, firmandamque Reipublicæ pacem videatur necessarium, aut saltem valde conducens; alias autem jam bello devictos, & captos trucidare fas non est, nec conveniens Christianæ mansuetudini: uti nec hostes occidere veneno, inficiendo, puteos farinam, aquas, gladios, &c. quod foret contra Jura belli. Item licitum non est, fœminas, aliasve personas ferendis armis ineptas, si ob defectum annonæ ab urbe obsessa pellantur, fame enecare, sed debent vel iterum in urbem repelli, si sit spes recipiendi, vel ipsis concedi transitus per castra, dummodo ab his expulsis revera nullum immineat obsidentibus periculum. Similiter non licet captum innocentem parvulum Filium Gubernatoris civitatis velle suspendere, nisi ipse Gubernator statim urbem illam extradat obsidentibus. Ratio est: quia non licet Innocentes, quales forent omnes hi enarrati per se & indirecte occidere juxta jam dicta. Plura de his vide in Jure Canonico præsentis Auctoris *lib.* 5. *Decret. Tit.* 12. *

15. CONCL. IV. Licita est occisio alterius, quando fit auctoritate publica per Justitiam punitivam ob patrata scelera. Ita communis, & patet tum ex illo *Exod.* 22. *Maleficos non patieris vivere*. tum idem probatur ratione: quia scelerutorum hominum punitio prorsus necessaria est ad vitam hominum politicam, & quietam; alioquin enim scelera invalescerent, & probi præ malitia atque infestationibus impiorum non possent secure vivere.

Additio.

* Quod si Lictores seu satellites auctoritate publica aliquem malefactorem iussi sint capere, is vero se opponat, ne comprehendatur: ut tunc similis malefactor a satellitibus occidi licite possit Julius Clarus, & Farinacius apud La Croix *loc. cit. num.* 797. sequentes sex requirunt conditiones. 1. Ut crimen sit atrox. 2. Ut Lictores habeant mandatum ob id capiendi malefactorem. 3. Ut capiendus armata manu resistat. 4. Ut capiendus iam sit diffamatus de tali crimine. 5. Ut is alio modo comprehendi nequeat, nisi occidendo eum. 6. Ut timeantur graviora mala, si evaderet. *

16. CONCL. V. Etiam auctoritate privata licitum est occidere iniquum invasorem, & aggressorem ob defensionem vitæ suæ, & integritatem membrorum, quamvis talis aggressor fuerit furiosus, aut plene ebrius; quoniam & hic malum gravissimum infert, & saltem materialiter invasor injustus est; dummodo totum illud fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ. Ita rursum communis. Ratio est: quia Jus naturæ permittit, ut vim vi repellas, sicque iniquum aggressorem, qui tibi vitam eripere conatur, prævenias, & occidas, si aliter mortem evadere nequis. Unde *c. Significasti* 2. *de Homicidio*. dicitur: *Vim vi repellere omnes leges, & omnia Jura permittunt.*

17. Sed mox pro confirmatione secundæ partis Conclusionis ibidem subiungitur: *Tamen id debet fieri non ad sumendam vindictam, sed ad iniuriam propulsandam*; hoc est, cum moderamine inculpatæ tutelæ. Porro moderamen inculpatæ tutelæ in homicidio tunc censetur adhiberi, quando quis occidit solum, quia revera in conscientia, & sine dolo ac fraude putat, se non posse evadere, nisi occidat.

18. Hinc infertur, quod si quis cum levi percussione

ne potest se ab aggressore defendere, tunc eum licite occidere non possit. Item, qui absque gravi dedecore, aut alio suo incommodo potest fugere, vel clamare & implorare auxilium, tenetur ad id. Similiter si is, qui te invasit, iam fugiat, vel desistat nocere, ita ut amplius non sit metuendus, non tibi licet eum persequi, & occidere; quia talis occisio non esset amplius in defensionem vitæ, sed in vindictam accepti vulneris: nisi forte periculum adesset novæ invasionis, & quod alter regrediens te denuo sit aggressurus. Semper enim ad futurum malum est respiciendum, ad quod duntaxat vitandum iusta defensio conceditur, non autem ad præteritum, cuius non est defensio, sed vindicta.

Additio.

* Cæteroquin per modum iustæ defensionis, & servatis conditionibus moderaminis inculpatæ tutelæ proxime explicatis licet occidere actualem Insidiatorem etiam præveniendo eundem, nec tenetur quis prius ictum exspectare alterius, e. g. adversis latronem, vel hostem tuum inter dumeta ex insidiis sclopetum proxime paratem, ut contra te exoneret; in hoc casu non teneris exspectare, usque dum actu fiat explosio sclopeti, sed potes, ubi nulla via superest fugæ, talem insidiatorem præveniendo occidere, vel graviter vulnerare, uti recte Sporer *Tract. 5. c. 2. sect. 3 n.* 150.

19. CONCL. VI. Etiam pro defendenda pudicitia licitum est occidere invasorem, seu eum, qui tentat aliquam personam violare, si aliud remedium pudicitiam defendendi non suppetat. Ita Lessius *l. 2. c. 9. dubit.* 12. & alii. Ratio est; quia pudicitia est bonum summæ æstimationis, ac pretiosior multis opibus: simulque in tali casu adest periculum peccati, ne videlicet persona violanda ob carnis fragilitatem tandem consentiat.

20. Verum data Conclusio pariter, uti insinuatum iam fuit, intelligenda est, quando pudicitia, vel etiam Integritas carnis aliter defendi non potest, nam, quando aliter periculum illud effugere potes, non licet tibi iniustum aggressorem occidere, aut vulnerare, cum non amplius observaretur moderamen inculpatæ tutelæ.

21. Num autem, quando fœmina, vel iuvenis solicitatur, sive contrectatur, aut osculum accipit ab aliquo lascivo, liceat talem post ipsum osculum seu tactum percutere, seu alapam infligere, existimat Lugo *disp.* 10. *de Just. & Jure sect.* 10 *n.* 196. non esse in hoc scrupulose agendum, sed id licite fieri posse, imo & aliquando expedire, non solis verbis asperioribus, sed manibus quoque puritatem animi & constantiam graviter ostendere: etenim id puella facit non tam in vindictam, quam in defensionem pudicitiæ pro futuro; nam si non ostendat indignationem, credet amasius, gratum ei hoc esse, atque alia vice iterum tentabit similia.

22. CONCL. VII. Etsi Doctores asserant; licitum esse occidere furem in defensionem suarum facultatum, si is sit fur nocturnus: aut si sit fur diurnus, telo tamen se defendat, ut habetur *l. Itaque 4. ff. Ad Legem Aquiliam* & tenet Covarruvias *in Clem. Si furiosus. part.* 3 *§. un. num. 6.* ac Lessius *loc. cit. dubit.* 11. cum aliis: dummodo ipsæ facultates sint magni momenti, nec sit spes illas aliter recuperandi. Etsi insuper multi affirment Doctores, quos allegat, & sequitur Tannerus *Tom. 3. disp.* 4 *quæst.* 8. *num.* 73. fas esse pro defensione honoris aggressorem iniustum occidere, si nec aliter defendi, nec facile recuperari læsus honor possit: tamen, ne via patens homicidiis aperiatur, sequentes Propositiones, partim ab Alexandro VII. & partim ab Innocentio XI. damnatæ, merito erunt observandæ, atque omnimodis evitandæ.

23. Hinc sciendum, quod Alexander VII. in speciali Decreto, *die* 24. *Septembris* 1665. emanato inter alias plures Propositiones, etiam sequentes damnaverit. Prima (in Decreto ordine 17.) sic habet. *Est licitum Religioso, vel Clerico calumniatorem gravia crimina de se, vel sua Religione spargere minantem, occidere, quando alius modus defendendi non suppetit; uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi Religioso, vel eius Religioni, publice & coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur.*

24. Secunda (ordine 18.) *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam iudicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.*

25. Tertia (ordine 19.) *Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.*

26. Quarta, quæ una cum sequentibus damnata est ab Innocentio Papa XI. in Decreto, 1679 *die* 2. *Martii* edito (estque in Decreto ordine 30.) sic se habet: *Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit: idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat.*

27. Quinta (ordine 31.) *Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.*

28. Sexta (ordine 32.) *Non solum licitum est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam, ad quæ ius inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus.*

29. Septima (ordine 33.) *Licitum est tam hæredi, quam legatario contra iniuste impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter* (id est, defensione occisiva) *defendere: sicut & ius habenti in Cathedram, vel Præbendam, contra eorum possessionem iniuste impedientem.*

30. His addi poterit Propositio 13. 14. 15. item 34. & 35. in eodem Decreto Innocentii XI. damnata: sed earum quælibet iam alibi (*b*) refertur. Hæ igitur omnes Propositiones, utpote latam homicidiis portam aperientes, & singulæ ipsarum, tanquam scandalosæ, & in praxi perniciosæ merito a summa Sede damnatæ sunt, adiuncta gravissima prohibitione, ne defendantur, aut ad praxin deducantur. Proinde nonnulli Libri imposterum caute legendi, & si in eisdem huiusmodi occurrerint sententiæ, oportebit ab his cavere.

Additio I.

* Quær. I. Cur liceat occidere aggressorem in Bonis fortunæ, si summa sit suo modo notabilis, & cur non aggressorem per verba iniuriosa seu contumeliosa in Bonis famæ ac honoris: cum tamen honor & fama sint Bonum notabilius Bonis fortunæ? Resp. Rationem huius ac disparitatem inter utraque Bona esse, quia *imprimis* occisio Infamatoris non esset certum medium conservandi famam; quinimo sæpius eandem magis diminueret, atque talis a prudentibus potius homo nimis vindicativus, & passionatus audiretur. *Secundo.* Quia bona fortunæ semel amissa verisimiliter amplius recuperari nequeunt, uti supponitur: alias enim nec liceret propter eadem raptorem occidere, cum excederetur moderamen inculpatæ tutelæ: econtra vero bona famæ, vel honoris ordinarie recuperari facile possunt, saltem auctoritate Judicis: puta per actionem iniuriarum, per actionem ad palinodiam, per retorsionem verbalem &c. *Tertio.* Quia, si talis famæ defensio ordinarie liceret, tenderet in maximam perniciem Reipublicæ, præsertim cum plurimi vel ex superbia, aut invidia, aliove malo affectu, vel ex præoccupatione iudicii, amore proprio, aut aliis passionibus excæcati, facile sibi fingerent, ab hoc vel illo imminere proximum periculum infamiæ, vel læsionis honoris &c. sicque plurima committerentur duella æque, ac homicidia, & consequenter Respublica etiam notabilibus suis civibus, alias ad eam defendendam aptissimis copiose privaretur, prout ante hac misere experta est Gallia. Vide de hoc fusius Auctores in propositiones damnatas scribentes, notanter Cardenam, & Dominicum Viva hic. *

Additio II.

* Porro si quis non solum verbo Iniurioso (uti fit per contumeliam) aggrederetur alterius honorem, sed simul aliud grave malum reale intentando, quod haud aliter, quam armis averti valeret, posset illud repelli per modum inculpatæ tutelæ etiam apprehen-

hendendo gladium &c. quamvis postea sequatur alterius occisio. Ex quo Cardenas apud la Croix l. 3. p. 1. n. 802. deducit: I. Quod Titius maritus videns adulterum volentem ingredi ad uxorem suam, possit huic opponere gladium, ut deterreatur adulter, & emaneat: quod si vero ex tunc adulter vicissim stringat gladium, viam vi facturus, si Titius nequeat aliter arcere, potest occidere, & in hoc tuetur non solum honorem suum, sed etiam ius Tori, imo & vitam suam, quam stringendo vicissim gladium adulter vult Titio eripere, ut viam sibi paret ad uxorem ejusdem. II. Si Petrus fuste intentet ignominiosam percussionem Paulo, qui sine gravi nota aliter fuga declinare non potest, in eo casu Paulus potest opponere gladium, ut avertat intentatam percussionem graviter ignominiosam. Quod si Petrus vicissim opponat gladium, jam non tantum aggreditur honorem, sed etiam vitam Pauli; unde Paulus, si aliter non possit, licite vim arcebit, etiam si aliter fieri nequit, defensione occisiva. Idem dic, si quis præter verba contumeliosa, quibus alterum afficit, pariter tentet ipsi surripere summam notabilem in bonis fortunæ. *

Additio III.

* Quær. II. Quanta debeat esse summa in Bonis fortunæ, ut censeatur notabilis, ob quam liceat raptorem, seu furem servato moderamine inculpatæ tutelæ occidere, aut graviter lædere? Resp. I. Quantitas illa debet esse major, quam quæ sufficeret in ratione furti ad peccatum mortale. Ita Sporer *Tract.* 5. *in V. Præcept. Decalog. cap.* 2. *sect.* 3. *num.* 157. Ratio est; quia regulariter ad peccatum grave furti, præsertim respectu mediocriter divitis sufficit ablatio unius aurei, qui tamen aureus, saltem regulariter loquendo, non sufficeret ad occidendum raptorem etiam servato moderamine inculpatæ tutelæ, cum Propositio contraria superius jam allegata sit damnata ab Innocentio XI. ordine 31. Ex quo infert P. Sporer, pessime egisse custodem vineæ, qui pauperculum uvas aliquas carpentem, cum clamore monitus non mox cessaret, sclopeto traiectum occidit: item alibi pariter peccasse custodem raparum agri, qui puerum rapas extrahentem securi iacta gravissime læsit in femore cum periculo vitæ.

Resp. II. In specie, ac in particulari nequit quantitas regula aliqua universali definiri, sed debet considerari diversitas status, num sit illustris vel plebeius, dives, vel pauper &c. Ita denuo Sporer *loc. cit.* Ratio est: quia ablatio respectu unius v. g. pauperis potest esse notabilis, quæ tamen non censetur talis respectu valde divitis. Cardenas apud la Croix *lib.* 3. *p.* 1. *n.* 808. putat, respectu omnium etiam ditissimorum censeri in præsenti rem magni momenti valorem quadraginta Imperialium. Loquendo autem in specie de Pauperibus existimat Sporer cum aliis, respectu eorum rem magni esse momenti unum alterumve aureum ablatum, sine quibus difficulter aliquo notabili tempore vitam suam sustentarent: nam Propositio illa, quæ tenuit licere occidere raptorem ob unius aurei ablationem, propterea ab Innocentio XI. reiecta est; quia posuit, id licere *regulariter*, quod utique falsum est, non tamen obstat Doctrina Patris Sporer, non regulariter, sed tantummodo in casu extraordinario respectu pauperum loquentis. Quoad vero magis divites admittit Molina *Tom.* 4. *tract.* 3. *disp.* 16. nec quatuor ducatos sufficere, ut propter eosdem fur occidi licite possit, sicque mitti in infernum. Porro, an etiam per moderamen inculpatæ tutelæ, & absque peccato alterum occidens non incurrat irregularitatem ex defectu lenitatis, dicetur *Tract.* 13. *dist.* 3. *n.* 65. *& seqq.* *

Additio IV.

* Quær. III. An liceat raptorem Bonorum fortunæ occidere, non solum tunc, quando intentat eadem auferre, sed etiam quando talia iam actu abstulit, & cum his sese fugæ commisit? Resp. Affirmative, si fur sit sub actuali fuga constitutus, & talis res, quæ sit magni momenti, alia via recuperari nequeat. Ita Sporer *Tract.* 5. *c.* 2. *sect.* 3. *n.* 156. la Croix *l.* 3. *p.* 1. *num.* 810. & apud eundem Card. de Lugo cum communi. Ratio est: quia re ipsa talis fugiens, antequam rem in locum tutum ponat, censetur continuare actualem aggressionem, & ablationem: uti recte advertit Illsung apud la Croix *loc. cit.* Adeoque, sicut sub actuali aggressione, ita & sub actuali fuga licebit occidere, si alia via recuperandi non superstit: neque censetur exerceri vindicta, sed potius moderamen inculpatæ tutelæ, præsertim, si quis talem fugientem clamando, dum tempus adhuc permittit, præmoneat, quod, nisi rem dimittat, sclopetum v. g. in eum explodat. *

Additio V.

* Dices: si quis alteri non solum verbalem, sed etiam realem iniuriam v. g. infligendo alapam, aut fuste percutiendo intulerit, & postea aufugerit, talis actu fugiens nequit occidi: ergo etiam actu fugiens occidi non poterit, qui damnum intulit in Bonis fortunæ. Anteced. patet ex propositione damnata ab Innocentio XI. & superius *n.* 26. relata. Consequentia vero videtur tenere a fortiori; cum talis iniuria realis, præsertim Equestri, Nobili, alterive honorato viro illata apprehendatur maius sæpe malum, quam furtum quadraginta imperialium. Resp. neg. consequentiam & paritatem. Disparitas est, *imprimis*; quia alter per ipsam turpem fugam iam se reum videtur fateri, ac ignavum & timidum, sicque læso exinde suus honor redire apud alios. Deinde alia disparitas est; partim, quia occisio, ordinarie loquendo, non est aptum remedium ac acquirendum honorem per alapæ inflictionem, ac fustis percussionem læsum; partim, quia alia ordinarie suppetunt media recuperandi iterum honorem ac satisfactionem. Unde occisio in simili casu excederet moderamen inculpatæ tutelæ, & videretur potius vindicta, quæ privato homini non licet. Quid autem dicendum foret, si irrecuperabiliter honorem una cum tuo officio deperderes, dicetur quæstione sequenti præsertim de Duello loquendo. *

QUÆSTIO III.

De Homicidiis specialem malitiam continentibus.

SUMMARIUM.

31. *Homicidium simplex, & qualificatum.*
32. *Occisio Parentum, Consanguineorum &c. superaddit specialem malitiam.*
33. *Quid de abortu?*
    Et an illum procurans fiat irregularis?
34. *Foetus, quando animetur?*
35. *Contra procurantes abortum rigida Bulla Sixti V. Moderata tamen per Gregorium XIV. & quomodo?*
36. *Pœnæ procurantium abortum fœtus animati.*
37. *Gemina propositio circa materiam abortus.*
    * *Quam difficulter impetretur dispensatio quoad irregularitatem ratione procurati abortus contractam?*
38. *Proditio Patriæ, & machinatio contra Principem est speciale peccatum.*
39. *Homicidium sacrilegum quod?*
40. *Ejus duplex species.*
    (c) Ut dictum Tract. 5. dist. 3. n. 12.
41. *Homicidium quandoque aggravatur ex modo occidendi.*
    (d) De hoc Tract. 12. dist. 2. n. 36. 37. & 39.
    (e) Vide Tract. 3. dist. 1. n. 41. & seqq.
42. *Duellum, quid, & quam graviter prohibitum?*
** *Et quænam ad illud requirantur conditiones? Addit. I.*
** *Referuntur propositiones damnatæ de duello. Addit. II.*
** *Non licet acceptare duellum ex motivo tuendi honorem, & famam, aut propulsandi contumeliam illatam, aut evadendi notam timiditatis Addit. III.*
** *Nec ad servandas una cum honore opes, vel officium, quo se, & suos sustentat. Addit. IV.*

** *Imo honoris tuendi, vel ignominiæ vitandæ gratia neque simulatum, & sine periculo vulneris, aut necis licet inire duellum. Addit. V.*

** *Referuntur pœnæ ab Ecclesia in duellum decretæ. Addit. VI.*

** *De occisione sui ipsius, vulgo Suicida.*

31. ADVERTENDUM, quod Homicidium generatim aliud sit simplex, aliud qualificatum. Hujus posterioris generis est occisio parentum, aut personarum propinquarum, & vulgo *Parricidium* appellatur. Item Homidium sacrilegum, proditorium, & si quod est specialem malitiæ qualitatem, sive circumstantiam includens, quæ non reperitur in simplici homicidio. His prænotatis, sit

32. CONCL. I. Homicidium, quo occiditur aliqua persona sanguinis cognatione, vel affinitate conjuncta, superaddit specialem malitiam in Confessione explicandam: ut si quis occidat aliquem ex suis parentibus, vel fratrem, sororem, nepotem, aut alium cognatum, vel affinem. Ita certa, & communis. Hujusmodi enim Homicidia sunt Parricidia, & specie distincta ab aliis homicidiis: quia sunt non solum contra Justitiam Proximis conservandam, sed etiam contra Pietatem, qua honorare debemus Parentes (& suo modo præ cæteris) personas nobis carnis propinquitate, vel affinitate conjunctas.

33. Huc accedit, si Parens deliberate abortum fœtus animati procurat: nam non solum simplex Homicidium, sed & Parricidium, committit, ut notant communiter Doctores. Quod si vero quis malitiose impediat, ne fœtus humanus concipiatur, aut per pocula, aliosve illicitos modos, fœtus necdum animati abortum procuret, peccat is quidem graviter, & mortaliter, non tamen vere Homicidium, sed quasi Homicidium committit; *Arg. c. Quod vero* & *c. Moyses* 32. *quæst.* 2. *junct. c. Si aliquis. D. Homicidio*, ubi de tali dicitur, *quod ut homicida teneatur*. Hinc licet procurans abortum fœtus animati fiat irregularis, cum sit vere & proprie Homicida; secus tamen est dicendum, si fœtus necdum fuit animatus *text. clar. c. Sicut ex litterarum. De Homicidio*.

34. Cæterum animatio fœtus post organizationem embryonis solet in masculis accidere die 32. a conceptione, & aliquando citius, vel tardius: in fœminis die 42. & aliquando citius, aut tardius, prout post Hypocratem notat Lessius *l.* 2. *De Just. & Jure c.* 9. *num.* 65. & Lugo *disp.* 10. *sect.* 6. *num.* 133. Fatendum tamen, quod non pauci post Glossam *Clem. un. v. Simul unitas. De Summa Trinit.* arbitrentur, animationem masculi 40. & fœminæ 80. die a conceptione fieri, econtra vero nonnulli, atque inter eos quidam præclari Medici afferant, animam rationalem ordinarie statim infundi circa septimum a conceptione diem, quæ proinde; ut Temistius *in* 1. *de Ani. cap.* 22. loquitur, *ipsa sibi efformat, & præparat domicilium: non efformatum ante & præparatum subit*. Verum, quidquid sit de hoc, priorem sententiam Glossæ utpote benigniorem, & communi persuasioni conformem, Forum etiam externum sequi solet quoad pœnam homicidii ordinariam.

35. His adde cum Barbosa *part.* 3. *de Off. & Pot. Episc. alleg.* 51. *num.* 136. *& seqq.* quod contra procurantes abortum, consultantes, & quocumque modo consentientes Sixtus V. Anno 1588. ediderit rigidam Bullam, quæ incipit: *Effrænatam*, ac refertur *Tom.* 2. *Bullarii Romani Constit.* 87. *ipsius*. Eam tamen moderatus est Gregorius XIV. in Bulla, *Sedes Apostolica* 1591. edita (& habetur *tom.* 2. *Bullarii Romani Constit.* 8. *dicti Pont.*) ubi hic pœnas procurantium abortum fœtus inanimati, vel præbentium mulieri venena sterilitatis reduxit ad terminos Juris communis, juxta quod tales puniendi sunt ut homicidæ. *c. Si aliquis de Homicidio*: non tamen fiunt irregulares. *c. Sicut ex litterarum. eod.* Pœnas vero eorum, qui abortum fœtus animati procurant, eatenus moderatus est, ut a peccato, & excommunicatione, quam juxta Bullam Sixtinam tales incurrunt Summo Pontifici reservatam, quilibet Confessarius, ad hos casus per Ordinarium loci specialiter deputatus absolvere possit.

36. Sequitur proinde, quod procurans abortum fœtus animati de facto præter contractam exinde irregularitatem fiat excommunicatus, quamvis hæc excommunicatio non amplius sit reservata Papæ, ut dictum. Deinde sequitur, quod non sint sublatæ aliæ pœnæ in cit. Bulla Sixti V. contra procurantes abortum constitutæ: uti sunt pœnæ in utroque Jure homicidiis constitutæ, ac, si tales fuerint Clerici, cujusvis Privilegii Clericalis, Dignitatis, Beneficiique Ecclesiastici privatio, atque inhabilitas ad talia imposterum consequenda: item pœna Degradationis, ac traditionis Curiæ sæculari &c. Nam de hisce pœnis, earumque moderamine nihil disposuit Gregorius XIV. & consequenter eas in suo vigore reliquit, prout amplius patet ex citatis Bullis, ac Barbosa ibidem.

37. Insuper cavenda erit, quantum ad Propositum, duplex Propositio, novissime ab Innocentio XI. condemnata, quarum prior, ordine 34. latam procurationi abortus viam aperuit; docendo: *Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur*. Altera, ordine 35. & malitia prioris amplius extendens, ita sonat: *Videtur probabile, omnem fœtum, quamdiu in utero est, carere anima rationali, & tunc primum incipere eandem habere, cum paritur, ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi*. Et hæc quidem Propositio manifeste refellitur ex S. Scriptura; nam legitur *Jeremiæ. c.* 1. *Antequam exires de vulva, sanctificavi te*. Et *Lucæ* 1. *Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ*. Et *Gen.* 25. *Dedit Dominus conceptum Rebeccæ, sed collidebantur in utero ejus parvuli*. Talia quippe, ac præsertim sanctificatio, non possunt convenire, nisi enti animato, ac supposito rationali. Prior vero Propositio merito reprobatur: quia abortus, etiam fœtus inanimati, est gravius peccatum pollutione, cum procuratio abortus opponatur proximius generationi: atqui non licet procurare pollutionem, etiam ad vitandam mortem; ergo multo minus abortum.

Additio.

* Cæteroquin tum ex dictis superioribus, tum ex Jure Canonico *l.* 5. *Decret. tit.* 10. *num.* 25. inferes, quam infelices sint præsertim Clerici abortum fœtus animati, effectu desuper secuto, directe vel indirecte procurantes, vel consilium, seu auxilium ad eundem de industria præbentes, sive sint *curati*, sive *simplices*, sive Beneficium habeant, sive non: si enim nullum pro illo tempore Beneficium adhuc habeant, etiam tale acquirere licite nequeunt, nisi dispensentur a Papa, quamvis delictum tale sit occultum. Si vero Beneficium habent, illud quidem ante sententiam dimittere non tenentur per se, attamen ante sententiam, & licet delictum sit occultum, sunt ipso facto irregulares, consequenter præter alios irregularitatis effectus non amplius possunt, si citra infamiam abstinere valeant, juxta dicta *Tr.* 2. *D.* 2. *q.* 3. *num.* 28. celebrare Missas, quas tamen plurima Beneficia requirunt, consequenter vel ex hoc capite tenentur, quantum sine gravi diffamatione possunt, dimittere Beneficium, cujus obligationi nequeunt satisfacere, nisi dispensentur a Papa, quod difficillime & non nisi urgentissimis de causis fieri solet. Unum saltem consolatorium pro talibus additur in jure Canon. *l.* 5. *Decret. Tit.* 12. *num.* 25. Quod nempe hi Beneficio actu possesso saltem tunc ulterius frui licite valeant, si illud præter recitationem Horarum non requirat exercitium personale alicujus Ordinis Sacri. *

38. CONCL. II. Parricidalibus Homicidiis addi potest Proditio Patriæ, aut si ei vis inferatur: item machinatio contra Regem, sive Principem Patriæ. Hæc enim sunt specialia peccata contra Pietatem erga Patriam, ac in Jure reputantur crimina læsæ Majestatis, & gravissimis pœnis merito subjiciuntur.

39. CONCL. III. Datur ulterius homicidium, & sacrilega percussio, qua peccatur contra specialem virtutem Religionis, per quam debemus honorem, & reverentiam personis, locis, aliisque rebus DEO sacratis. Ita communis.

40. Porro hujusmodi Homicidium, & percussio sacrilega habet duas species. Una est, qua occiditur, vel percutitur injuriose aliqua persona Ecclesiastica, id est, Clericus, vel Religiosus: & tales Clericorum percussores ipso facto incurrunt excommunicationem

nem latam *can. Si quis suadente 17. quæst.* 4. Altera Homicidii sacrilegi species est, qua occiditur, vel percutitur quis usque ad sanguinis effusionem in loco sacro; violatur enim tunc locus sacer, & consequenter committitur Sacrilegium.

41. CONCL. IV. Insuper aggravatur Homicidium voluntarium ex modo occidendi: ut si quis occidat proximum proditorie (hoc est, vel sub specie amicitiæ, vel saltem securum, nihilque mali prævidentem, v. g. veneno, a tergo, de nocte, vel per insidias &c.) aut si per Assassinium Homicidium fiat, dum quis data pecunia conducit occisorem, aut illa accepta conductus occidit. Et quidem huiusmodi circumstantiam esse in Confessione explicandam, censet Azorius *part.* 3. *lib.* 2. *cap.* 18. §. *fin.* eo quod specialem deformitatem contineat, quia adimit alteri ius naturale sese defendendi: unde utrumque, scilicet tam Homicidium proditorium, quam Assassinium non gaudet Immunitate Ecclesiastica, (*d*) atque alias a Legibus gravissime punitur. Verum Mastrius *disp.* 11. *Theol. Moral. num.* 119 arbitratur, pœnas statutas contra Homicidium qualificatum v. g. proditorium, non ostendere differentiam specificam a non qualificato: nam distinctio specifica peccatorum desumitur per oppositionem ad diversas specie virtutes, vel rectitudines. (*e*)

42. Quæres I. Quid censendum sit de Duello? Resp. *Duellum* (quod alio nomine, a Græcis derivato, *Monomachia* dicitur) est pugna singularis ex condicto. Et hoc quidem, si fiat privata auctoritate, Jure tum Civili, tum Canonico sub gravissimis pœnis prohibetur. Sic, ut aliæ plures Duellantium pœnæ taceantur in Concilio Trident. *Sess.* 25. *cap.* 19. *de Reform.* pœna excommunicationis, ac omnium bonorum suorum proscriptionis, perpetuæque infamiæ decreta est in committentes Duellum, eorumque Patrinos: simulque statuitur, ut, si in ipso conflictu decesserint, perpetuo careant Ecclesiastica Sepultura, addita etiam pœna excommunicationis in spectatores, si nimirum hi sint tales ex proposito, & data opera: item in dantes consilium in causa Duelli, ipsorumque locorum Dominos, qui locum ad Monomachiam in terris suis inter Christianos concesserint. Ratio tam rigidæ Constitutionis ibidem additur: quia *detestabilis duellorum usus fabricante diabolo est introductus, ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucretur*. Siquidem in actuali Duello decedentes recta in infernum descendunt, cum moriantur in statu actualis peccati mortalis, de quo vix habent spatium pœnitendi.

Additio I.

** Pro notione Duelli melius intelligenda hæc notes. Primo Duellum, non est pugna singularis duorum, qualiscumque, qualem interdum committunt fœminæ, in capillos mutuo involantes, aut viri pugnis inter se decertantes, sed est pugna *cruenta* facta ad inferenda gravia vulnera, mutilationem, aut ipsam mortem. Secundo debet fieri ex condicto, vel ex pacto prævio, quo utrinque duellum deliberate acceptatur. Hinc iuxta communem non sunt duella, sed meræ rixæ, dum aliqui absque prævia condictione, vel conventione statim ex subita exurgente ira arma stringunt, & pugnant: dum inimici in via fortuito occurrentes exertis gladiis decertant: dum unus alterum rei huius nescium quærit, aut eius transitum explorat, ac cum transeunte in continenti congreditur. In his enim omnibus deficit condictum, & conventio. Tertio debet etiam condici, & designari prævie certus locus, & tempus, adeo, ut si locus solus & non tempus, vel hoc, & non ille condicatur, duellum proprie non sit. Ita enim Gregorius XIII. Constit. *ad tollendum* anno 1582. edita eos duelli reos statuit, qui *ex condicto statuto tempore, & in eo convento* monomachiam commiserint. Non censetur autem locum, & tempus designasse, quando rixantes in loco angusto, Sacro, aut ad pugnandum inepto, dicunt: *Exeamus hinc*, & egressi statim pugnant. Aliud esset, si egredientes dicerent: *Exeamus ad locum talem*: quia tunc designatur explicite locus, & *implicite* ac æquivalenter (quod sufficit) determinatur tempus, videlicet præsens, de quo tamen inferius. Ita Noster Henno *Tract. in Decalog. Disp.* 5. *q.* 5. *Concl.* 1. subiungens, nec duelli reum in ordine ad pœnas incurrendas reputandum esse, qui postquam ad alterum id acceptantem dixerat: *Quandocumque reperero te in loco apto rem armis decidemus*: postea data occasione cum illo altero ipso facto certamen init: hic enim nec locus, nec tempus fuere definita. Idem asseritur de illis, qui repente ira exardescentes domum currunt arma sumpturi, & dein proximo, quo conveniunt, loco pugnam aggrediuntur, dummodo prius de loco nihil fuerint locuti: unde ille probabilius a duello haud excusabitur, qui dicit: *mane hic: sumptis armis statim redibo &c.* quia tali in casu locus per particulam *hic*, & tempus per reditum alterius determinantur. Videtur tamen huic, sicut & alteri ex P. Henno superius relato casui contradicere Noster Felix Potestas *in Exam. Confessar. Tom.* 1. *P.* 2. *n.* 2135. ita pronuncians: *Non incurrit pœnas duelli, qui in rixa & calore iracundiæ inimicum ad duellum invitat, & statim ad locum aptum accedentes simul pugnant. Clericatus cap.* 149. *n.*6. *& Sanchez. Lib.*2. *dec. cap.* 39. *n.* 8. *cum aliis, quia non pugnant præmeditate, & ex prævia conventione, sed ex subito calore iracundiæ; adeoque non ex condicto. Sanchez cit. addit. tunc fieri ex iracundiæ calore, quando inter invitationem, & accessum ad pugnam nullus actus medius intercessit*. Duellum est duplex: alterum *solemne*, in quo interveniunt certæ ceremoniæ, ut provocatio per missam chartam, electio Patrinorum, ac testium, concessio loci, seu *campi franci*: alterum *non solemne*, quod propter definitionem loci & temporis alias solemnitates non habet. **

Additio II.

** De Duello plenissimam Zelo Apostolico Constitutionem, cuius initium est: *Detestabilem*: edidit feliciter regnans SS. Pontifex BENEDICTUS XIV. quam totam videre est in præsentis Theologiæ moralis Supplemento. Ex qua modo resumo ista: „ Exstitere (ita loquitur alte dictus) quam proxime recentiores alii, qui etsi Duella, vel odii, vel vindictæ, vel honoris tuendi causa, vel levioris momenti res fortunasque servandi, fateantur illicita; „ aliis tamen in circumstantiis, & casibus, vel amittendi Officii, & sustentationis, vel denegatæ sibi „ a Magistratu Justitiæ, defensionis innoxiæ titulo, „ ea licere pronunciant. Laxas, & periculi plenas „ opiniones huiusmodi, ex vulgatis eorum Libris ad „ Nos delatas, ubi primum accepimus earum „ examen nonnullis ex Venerabilibus Fratribus Nostris S. R. E. Cardinalibus, & quibusdam Dilectis „ Filiis Sacræ Theologiæ Magistris specialiter ad id „ per Nos deputatis commisimus; qui re mature discussa, latis coram Nobis tum voce, tum scripto suffragiis, infra scriptas Propositiones censura, & proscriptione dignas existimarunt.

PRIMA PROPOSITIO:

„ Vir militaris, qui, nisi offerat, vel acceptet „ duellum, tanquam formidolosus, timidus, abiectus „ & ad Officia Militaria ineptus haberetur, indeque „ Officio, quo se suosque sustentat, privaretur, „ vel promotionis, alias sibi debitæ, ac promeritæ spe „ perpetuo carere deberet, culpa & pœna vacaret, „ sive offerat, sive acceptet, Duellum.

II.

„ Excusari possunt etiam honoris tuendi, vel humanæ vilipensionis vitandæ gratia, Duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certo „ sciunt pugnam non esse secuturam, utpote ab aliis „ impediendam.

III.

„ Non incurrit Ecclesiasticas pœnas ab Ecclesia „ contra duellantes latas, Dux, vel Officialis Militiæ „ acceptans duellum, ex gravi metu amissionis famæ, „ & officii.

IV.

„ Licitum est, in statu hominis naturali, acceptare, & offerre duellum, ad conservandas cum „ hono-

„ honore fortunas, quando alio remedio earum iactura „ propulsari nequit.

V.

„ Asserta licentia pro statu naturali, applicari „ etiam potest statui Civitatis male ordinatæ, in qua „ nimirum, vel negligentia, vel malitia Magistratus, „ iustitia aperte denegatur. „ Hucusque Laudatissi „ mus, ac Sapientissimus Pontifex damnans (ut ex sequentibus patet) recitatas propositiones tanquam *falsas*, *scandalosas*, ac *perniciosas*. **

Additio III.

** Ex his & aliis per Alexandrum VII. ac Innoc. XI. confixis Thesibus inferes 1. Non licere provocare ad duellum, nec illud acceptare ex motivo tuendi honorem & famam, aut propulsandi contumeliam illatam, aut evadendi notam timiditatis alias incurrendam. Ita nunc communissima ac certa sententia. Ratio est 1. quia contrariam opinionem expresse reiecit Clem. VIII. in Constit. *Illius vices* §. 6. ubi Duella damnat ineunda *sub prætextu proprii vel alieni honoris & famæ tuendi, aut lædendi, sive ad illatæ propulsative contumeliæ aut injuriæ probationem, seu tollendam illius suspicionem &c.* 2. Id sequitur ex propositione 2da proscripta, ad minus ut scandalosa ab Alexandro VII. *Vir Equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.* 3. Medium tam barbarum ac crudele non est aptum ad tuendum vel reparandum, sed potius perdendum honorem: est enim actus summæ stultitiæ, quo salus utriusque pugnantis tam corporalis, quam spiritualis manifesto periculo exponitur, propria ac privata & plene deliberata attentatione, atque ex condicto: est simul gravissima iniuria primo in Deum, cui soli convenit Dominium in vitam & membra hominis: dein in Rempublicam humanam, cui Civis eripitur, vel inique læditur: ac denique in Magistratus, & Principes, quorum ius vindicandi iniurias, satisfactionem præstandi læso &c. proterve usurpant, ordinem iudiciorum evertunt, Leges Duellum gravissime prohibentes contemnunt &c. quid ergo famæ, quid honoris affert tanta, tamque stolida malitia? Præterea monomachus aut vincet, aut vincetur? Succumbenti per se adhæret dedecus. Imo si in conflictu decedit, privatur sepultura Ecclesiastica, relicta de se existimatione, quod æterni supplicii probro sit subjectus, quæ famam certe non augent, sed abolent penitus. Si vicerit; alterumque occiderit, reus duelli & homicidii ceu infamis in manus carnificis incidet, ni relicto officio, patria &c. turpi fuga sibi consulat. Adde, per hoc, quod alterum occidas, aut vulneres nemini te persuasurum, falsum esse crimen, quod interfectus tibi obiecit. Quod si famam tuam defendere cupis, ita te moribus & vita geras, ne alii fidem habeant, mala de te dicendi. 4. Modus hic defensionis per duellum non servaret moderamen inculpatæ tutelæ: Nam ut modus occisivus, vel talis, qui habet adiunctum periculum occisionis possit assumi, duo requiruntur, ut ait Viva in propositionem 22. ab Alexandro VII. reprobatam: primum est, ut evidenter grave damnum inferatur, secundum est, ut certo ac evidenter aliter damnum illud nequeat impediri, vel reparari. Jam vero non est certum, quod per calumniam grave damnum honoris & famæ quis patiatur, cum cordati & prudentes viri (imprudentum iudicia non sunt curanda) tali calumniatori raro fidem adhibeant, & adeo calumnia suum auctorem maculet. Nec est certum, quod aliter gravis infamia non possit evitari nimirum implorata Judicis auctoritate, qui iudicet de iniuria, quin ad cruentam purgationem, de se inutilem progredi sit necesse, Etiam in statu militari iniuria affecti sua remedia inveniunt apud competentes Judices experientia teste. Pessime proin, & ineptissime quis conaretur per crudele medium monomachiæ suam famam contra calumnias tueri. Verum pro dilucidatione adductorum.

Dices 1. Provocatus ad Duellum per recusationem illius, incurrit saltem notam timiditatis. R. finge ergo 1. te incurrere revera notam timiditatis, quid deinde? hæc nota tantum malum non est, ut ei tollendo medium atrocissimum monomachiæ adhibere liceat. Est viri fortis hanc notam, & sinistrum quorundam hominum iudicium, æquo animo ferre, & contemptum contemnere. 2. Notam hanc non incurrit revera apud prudentes, & cordatos, sed potius his esset stolidus, si Duellum acceptaret contra Divina, humanaque mandata, ac ipsam legem naturalem. Solum a paucis idiotis, quibus cor non sapit, ut loquitur Gaietanus, & qui vani nominis umbram sequuntur, notaretur timiditatis: sed horum stupida iudicia ridenda sunt. 3. Existimat P. Viva *in Proposit. 2. Alexand. VII. num.* 5. posse magno cum honore monomachiam detrectari etiam a Viro Equestri si provocanti respondeat, se in medium more consueto proditurum, ac paratum esse contra iniustam aggressionem non fuga, sed iusta defensione se tueri, & a defensione destitutum, ubi alter oppugnare cessat. Neque contra istam responsionem militat constitutio Religionis militaris S. Jacobi approbatæ ab Alexand. III. & aliis SS. Pontificibus, vi cuius Candidatus repellitur, qui duellum, ad quod fuit provocatus, recusavit. Hæc, inquam, Constitutio non obstat: quia virtute illius tantum repellitur, qui duellum non acceptat ex metu pusillanimitate & timore: admittitur vero ille, qui detrectat certamen istud singulare ideo, ne DEI, & Principum mandata violet, ac contra naturæ legem vitam suam prodigat. Ita Salmanticenses *tom. 5. Cursus Theol. Moral. Tract. 25. de Præcep. Decal. Punct. 7. n. 165.* & subdunt: *Si vero verba dictæ Legis aliud alicui sonare videantur, emendanda sunt: sunt enim reprobata a Concilio Tridentino, & Alexand. VII. qui post præfatas Constitutiones relata Decreta ediderunt.*

Dices 2. *Fama, & vita pari passu ambulant:* sed pro vita tuenda, si aliter defendi non possit, licet inire duellum: ergo. R. 1. N. min. ut dicetur inferius Illat. 2. R. 2. D. Mai. in aliquibus, & servata debita proportione c. M. in omnibus. n. Maj. Primo verum non est, quod bonum vitæ non sit præferendum bono famæ: Et si hoc etiam permitteretur, attamen ad propositum non est paritas facienda. 1. Vita unius cæde alterius defendi potest, & occisio alterius medium unicum est ad tuendam propriam vitam, ubi illa licet: ast fama & honor duello, vel nece alterius defendi non potest, ut ex dictis sequitur: atque adeo duellum, & occisio alterius hic est medium ineptum, ibi est aptum. 2. Malum mortis, quod stricto ense minatur invasor, est evidens, & simul medium defendendi non est aliud super, quam occisio invasoris: ast non est evidens malum, quod conatur inferre calumniator, ut iterum ex præmissis patet. 3. Vita semel ablata recuperari nequit, fama semel vere vel apparenter ablata, denuo restitui potest Judicis interventu, vel alia via, quam monomachia.

Dices 3. Potest facile contingere, ut Judex in civitate male ordinata querelam de iniuria illata non audiat, vel alias non suppetat modus alius evadendi infamiam, quam per duellum cum diffamatore initum. R. Dato hoc casu, non concesso, cum metaphysicus videatur; permisso igitur hoc, non tamen licet tunc duellum, quia facile homines ex passione hallucinantur, & sibi persuadere possunt, damnum grave esse illatum & illud aliter, quam duello declinari haud posse. Unde (ita loquitur Viva laudatus) *debuit absolute a natura tale medium ad vitandam calumniam prohiberi, eo quod majus esset damnum in Republica ex frequentibus cædibus, quæ haberentur quam bonum, quod inde sequeretur: & quia bonum publicum prævalere debet privato, ideo toleranda potius in aliquo casu aliqua dehonoratio, quam permittenda ista defensio occisiva.* Plura huc pertinentia in statim ponenda illatione afferentur. **

Additio IV.

** Inferes 2. Non licere acceptare, nec offerre Duellum ad servandas una cum honore opes, vel officium, quo se & suos quis sustentat. Henno *Theol. Dogmat. tom. 1. Tract. in Decalog. Disp. 5. Concl. 3. Salmanticenses priore addit. citati n. 164.* Hæc illatio omnino vera est ob contrariam opinionem nuper a SS. D. N. BENEDICTO XIV. damnatam propositione 1. sic habente: *Vir militaris, qui nisi offerat, vel acceptet duellum, tanquam formidolosus, timidus, abjectus, & ad officia Militaria ineptus, haberetur, inde-*

que

que Officio, quo se suosque sustentat, privaretur, vel promotionis, alias sibi debitæ, ac promeritæ, sive carere perpetuo deberet, culpa & pœna vacaret, sive offerat, sive acceptet Duellum. Ratio est: quia opposita & confixa doctrina aperiret latam ianuam Officialibus præcipue militiæ, imo & nobilibus in aulis Principum degentibus ad omnia duella acceptanda, cum sibi (nimirum iuxta corruptum mundi judicium) persuasum habeant; quod si non acceperint, fœdentur in honore & timidi credantur, indeque officiis suis, quibus se & suos sustentant, expoliandi, & ad vacantia ut inepti sint perpetuo reiiciendi: atque hac de causa non multum dubitarent etiam offerre duellum illi, a quo iniuria sunt lacessiti, ut sic sua opinione honorem læsum repararent, & notam timiditatis, & officii privationem evaderent. Eam ob rem doctrina illa contraria iuste ut scandalosa, & perniciosa est confixa. 2. Defensio isthæc cruenta per duellum est immoderata, seu non servat moderamen inculpatæ tutelæ: ergo ipso iure naturæ est illicita: nam lumen naturæ exigit, tam duram, societati humanæ tam repugnantem defensionem, qua propria & aliena vita manifesto periculo exponitur, esse usurpandam cum moderamine maximo; si tamen aliquando usurpanda sit. Ant. prob. tum quia duellum non manet intra limites defensionis, cum tam provocans ad illud quam acceptans sint invasores, & aggressores, cum uterque privata auctoritate directe ac deliberate intendat occidere: tum quia alia mitiora adsunt media reparandi honorem læsum, & impediendi damnum in officio, & bonis fortunæ inde forte imminens. Do verba Clarissimi P. Placidi Bœckn *L. 5. Decret. t. 14. n. 7.* ubi ita loquitur: *Indubitatum tenemus, casum ejusmodi, quo ob defectum alterius medii usus hujus sententiæ* (nempe contrariæ modo condemnatæ a SS. Pontifice) *liceat posterioribus saltem sæculis, quibus vis omnis privata in Germania interdicta est, vix adhuc fuisse datum, nec unquam facile deinceps dandum, ideoque memoratam sententiam vix in praxin redigi posse. Siquidem dum communi omnium Imperii Statuum consensione omnes violentiæ, ac nominatim duella sunt prohibita, certe Imperii Status, modo implorati, huiusque propriæ sanctionis quam sine læsione honoris sui ipsi neglectim habere haud possunt admoniti fuerint, obligationi suæ non deerunt. Sed esto, rem ab eis dissimulari, confugium ad supremum Imperii Monarcham patet; de cujus Majestate citra summam temeritatem ac sacrilegium nemo asseruerit, quod nolit repellendo tanto flagitio, cujus extirpationi severissima illa Imperialis constitutio lata est, sua authoritate intervenire. Si difficilem dicas accessum prudenter id credi nequit simili in negotio, præsertim quando implorans vir illustris est: erit saltem, qui supplicem tuum libellum offerat; ac, si nullum repereris, Diœceseos Ordinarium require, efficiet hic, ut preces tuæ ad competentem locum perveniant; ipse Pontifex, si ad eum recurreris, pro paterna sua vigilantia ac sollicitudine id curabit.* Hæc media si modo tentaveris, moraliter erit certum, ita tibi consulendum fore, ut nec honorem, nec officium deperdas, nec a quoquam propterea sine gravi pœna tibi possit illudi. Ita Clarissimus Bœckn.

Profecto non facile credendum est defuturum remedium hoc in puncto ei, qui efficaciter fugit duellum & qualemcumque contemptum imprudentum ex detrectatione monomachiæ remanentem forti vult animo perferre. Cum vero dedecus istud, quod recusato duello timetur, plerumque nimis, quam oportet, vellicet mentem, inde, ut opinor, non raro accidere solet, ut similis dedecoris, quod tantum in depravato hominum, quibus cor non sapit, iudicio fundamentum futile habet, impatientes hallucinari incipiant, & sibi fingant, cum honore etiam periclitari fortunas, officium, ac ab hoc dependentem statui suo necessariam sustentationem, ac ideo etiam sibi licere duellum ac defensionem illam cruentam Juri naturali, Divino, & Humano adeo adversantem.

Ast fingamus particulari in casu tentanti omnia denegari ubique iustitiam, ita, ut si honorem ablatum repetere, & officium ad suam & suorum sustentationem necessarium conservare velit, solo id duello consequi possit; quid hoc rerum in articulo consilii? Aio, abstinendum esse a Duello, etiam talibus in circumstantiis illicito. Id enim clare fluit ex Thesibus quarta & quinta nuper a Moderno Universæ Ecclesiæ Pastore damnatis: quæ ita sonant; 4ta: *Licitum est, in statu hominis naturali, acceptare, & offerre duellum, ad conservandas cum honore fortunas, quando alio remedio earum jactura propulsari nequit.* 5ta: *asserta licentia pro statu naturali applicari etiam potest statui Civitatis male ordinatæ, in qua nimirum vel negligentia, vel malitia Magistratus, justitia aperte denegatur.* Ratio est: quia duellum auctoritate privata susceptum est iure naturæ illicitum: ergo neque propter damnum licet gravissimum in bonis fortunæ, officii, sustentationis status necessariæ sit licitum. Sicut pollutio, vel Idololatria iure naturæ illicita non fit licita, quia alioquin, si eam vites, expoliatio bonorum, & alia maxima te damna certo manent. Proinde si tale damnum non est impedibile, est plane per accidens, & casui fortuito, ac infortunio adscribendum, æque, ac si fulmen de cœlo lapsum omnem tuam consumeret substantiam, ac te ad extremam pauperiem redigeret. Neque enim natura ob damnum unius particularis hominis rarissime secuturum debuit admittere defensionem & aggressionem tam immoderatam, societati humanæ adeo noxiam, quæ ansam hallucinandi, ac plures cædes patrandi præberet, cum quilibet vir militaris, vel nobilis offensus posset sibi persuadere, cum honore læso periclitari officium &c. et ita sibi non esse interdictam monomachiam &c.

Confirmatur per propositionem 18. ab Alexand. VII. reiectam: *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem, a quo iniqua certo imminet sententia; si alia via non potest innocens damnum vitare:* Juxta quam certum potius damnum tolerandum, quam medium adeo durum, nempe cædes Judicis, testis &c. licet inique agentium sit usurpandum. Etenim si semel in aliquo casu liceret talis defensio, ansam præberet aliis pluribus cædibus, cum ex passione facile quivis sibi suadere posset, Judicem sibi esse infensum, vel a contraria parte corruptum, & contra se iniustam pronuntiaturum sententiam &c. ergo etiam in hic agitato casu Duelli potius certum damnum officii &c. est tolerandum, quam tam dura defensio, quæ simul est aggressio, privata auctoritate assumenda; quia & hæc semel licita panderet ianuam pluribus malis. Itaque in similibus licentiis Reipublicæ humanæ periculosis advertendum est, quod Lex naturæ prohibens fundetur non tam in cavendo damno actuali, quod privatis, vel bono publico ex tali asserta vel permissa licentia oritur quam in ipso præcavendo communi periculo damni imminentis societati humanæ ex tali licentia nimiis excessibus obnoxia, ac nimis periculosa: ergo quamvis talis lex per accidens in damnum privati hominis cederet, tamen adhuc obligaret ob bonum commune per se intentum & promovendum per præcavendum periculum commune. Propter eiusmodi periculum commune fornicatio iure naturæ est & manet illicita, etiam pro casu, in quo aliquis putaret, bonam prolis educationem non esse defuturam; quia, etsi in particulari casu educationi satis prospectum sit, commune tamen periculum manet, præsertim, quia semel asserta hac licentia quivis æstu libidinis percitus sibi fingere posset bonæ educationi esse prospiciendum, & sic luxuriæ habenæ laxarentur ubique.

Dices 1. Licet contra aggressorem bonorum fortunæ magni valoris se defendere defensione per se occisiva cum moderamine inculpatæ tutelæ: ergo etiam licet se defendere inito duello contra eum, qui ob iniuriam illatam est causa iacturæ bonorum, fortunæ, officii &c. quia talis est continuus aggressor bonorum alterius. Hoc argumentum, cum in corona Doctissimorum aliquando Virorum esset propositum occasione propositionum recenter proscriptarum; unus Eruditissimus Theologus statim negavit antecedens, dicens, non licere bona fortunæ sic defendere, quia nec ob ea amplius licet duellum admittere. Verum quidquid sit de hoc. Transmittamus interea Ant. & negemus consequentiam & paritatem. In primo enim casu, dum contra furem actu bona tua invadentem arma stringis, mere te defensive habes: dum duel-

duellum inis sive provocatus, sive provocans, non solum defensor, sed & aggressor es, ut dixi superius.
2. Dum subito fur tua bona, vel latro tuam vitam invadit, est periculum in mora, nec Judex implorari potest; aut ibi pugnandum, aut cedenda bona, vel vita ipsa: ast læsus ab aliquo, vel provocatus ad duellum moram & modum habet alia mitiora media applicandi, invocando Magistratus auxilium, & sic recuperandi honorem ablatum, & cum hoc salvandi bona fortunæ periculo iacturę propter honorem læsum exposita: ergo si furem bona fortunæ magni valoris auferentem in certo casu occidere potes, non sequitur, quod etiam duellum in nostro, quo disputamus, casu possis subire.

Dices 2. Saltem in casu denegatæ iustitiæ, de quo supra, homo redigitur in statum naturæ; atqui homini in statu naturæ, utpote superiorem non recognoscenti, seu libero ab omni superioritate licet bellum privatum, & duellum in ordine ad recuperandum bona fortunæ decenti sustentationi necessaria &c. ergo & in casu denegatæ iustitiæ &c. licet R. 1. N. suppositi Maj. quod talis casus moraliter sit impossibilis, si offensus, vel provocatus velit omnia media tentare R. 2. N. Maj. In casu male administratæ, vel administrandæ iustitiæ non redigitur homo ad statum naturalem, ut propria auctoritate defensione cruenta vel duello se possit contra iniquum Judicem tueri: ergo multo minus in casu denegatæ, vel non administratæ duntaxat Justitiæ. R. 3. conformiter propositioni quartæ recenter damnatæ: Duellum privatum ab homine privato assumendum, tanquam Societati humanæ summe perniciosum, est illicitum iure naturæ; ergo etiam sic est illicitum pro statu naturali, præsertim mixto, qualis unice, non autem purus teste Clarissimo P. Schmier *Jur. Publ. univ. l.* 3. *c.* 1. *n.* 7. iuxta modernam Divinam Providentiam exstitit, aut existere potuit, ubi licet aliqui sine Lege & Rege, ac Magistratu aliquo vixerint, nulli subiecti, se tamen in familias diviserunt, & sic adhuc vivunt aliqui Africæ, & Americæ populi. Jam si apud hos iure naturæ liceret cuilibet privato pro libito iniurias illatas vindicare; præsertim aggressione cruenta, & occisiva, malorum plurimorum periculum immineret Societati humanæ. Unde egregie monet, & cavet Molina, ne apud Brasiliæ populos per familias dispersos & nulli subiectos aliquis privatus ex proprio singulari, sed familiæ iudicio talia adversus alterum privatum machinetur; cum nemo sit in propria causa bonus judex, præcipue, ubi ob acceptam offensam, damnum toleratum &c. bilis ebulliens inspirat plura Justitiæ, & charitati contraria. Sed & alia ex causa forte damnata fuit propositio illa quarta; quia in subsidium quintæ fuit admissa fere eodem quoad substantiam modo, quem per modum obiectionis hic posui. Interea sive rationes damnationis præfatarum Thesium attigerim, sive non, eæ tamen vitandæ in praxi sunt, tanquam falsæ, scandalosæ, ac perniciosæ.

Dices 3. Ergo neque ad vitam salvandam licet suscipere privata auctoritate duellum. R. cum P. Henno citato, & la Croix *l.* 3. *p.* 1. *n.* 837. concedendo illatum; Duellum enim non est necessarium ad salvandam vitam; cum hanc defendere queas in continenti, si invadaris, neque ad hoc opus est, ut ex condicto certo tempore, & loco, quo non es in instanti impetitus, dimices, & sic etiam aggressorem agas. Hinc, si quis diceret, te statim occidam, nisi cras hac hora, hoc loco mecum duellum committas, non liceret tale duellum acceptare. Non foret tamen prohibitum ita respondere, te non solum cras, sed semper defensurum vitam tuam, si quis aggrediatur: si alter huiusmodi responso haud contentus mox vim inferret, & occidere vellet, non foret vetitum, te, servato moderamine inculpatæ tutelæ, defendere etiam alterum interficiendo; ast tali modo duellum non esset, sed rixa. Atque in hoc sensu intelligendus est Reiffenstuel, de Duello ad vitam servandam necessario superius ante has Additiones loquens. **

Additio V.

** Inferes 3. Non licere honoris tuendi, vel ignominiæ vitandæ gratia inire simulatum duellum sine periculo vulneris aut necis &c. Felix Potestas cum aliis contra alios. Est certa, & sequitur ex secunda propositione a BENEDICTO XIV. proscripta: *Excusari possunt etiam honoris tuendi, vel humanæ vilitæ vilipensionis vitandæ gratia, Duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certo sciunt pugnam non esse secuturam, utpote ab aliis impediendam.* Et ratio est: si vera duella non licent, neque simulata licere possunt; quare enim fictum quis init duellum, nisi ut aliis persuadeat, se vere duello decertare? atqui tali modo auctoritatem duellis seriis consiliat, ea pessimo suo exemplo roborat, & facto suo ostendit, sibi non esse curæ Leges Divinas, vel humanas, nec legem naturæ, quibus duella prohibentur. Atque adeo, si vera duella non licent, neque ficta, quæ veris auctoritatem tribuunt, licent. Pauc.s: dum Deus, Ecclesia ac Principes duella prohibent, simulque vetant, ne alii ad illa pravo exemplo invitentur: quale pravum exemplum, & scandalum certe datur per fictum, ab aliis pro serio habitum, duellum: Inde

Sequitur 1mo, quod neque pro officio, & fortunis ad vitæ sustentationem necessariis liceat fictum committere duellum, etiam tunc, dum satisfactio conveniens non est obtinenda: quia neque tunc licent vera: ergo neque ficta duella, quæ ad vera alliciunt, & illa roborant, ac contemptum Legis naturæ, Divinæque ac humanæ duella vetantis continent.

Sequitur 2do, neque licitam esse satisfactionem illam militarem, quam Dux alicui dignitate inæquali, & multo inferiori a se iniuria forte affecto dat solum evaginato gladio. Nam est res magni certe scandali, si primi ordinis Dux, cui ex officio incumbit similes abusus in exercitu abolere ipse suo facto demonstret, honorem viri militaris læsum non via iuris, sed armis debere resarciri. **

Additio VI.

** Inferes 4. Plures pœnas esse ab Ecclesia in duellum decretas. Inter has præcipua est excommunicatio maior latæ sententiæ, qua innodantur a Trid. Sess. 25. c. 19. Principes permittentes Duellum, in eo pugnantes, consilium dantes, favorem præbentes, Patrini, spectatores &c. quia tamen excommunicatio hæc afficit solum duellum solemne, ideo Gregor. XIII. illam extendit ad privatum, voluitque eam incurri pariter a provocantibus, etiam pugna non secuta: Deinde Clemens VIII. reservavit illam quoque relate ad Regulares intra Urbem, & Italiam, ne vi Privilegiorum suorum ab illa absolverent. Duellantes etiam & Patrini bonorum omnium proscriptione, ac perpetua infamia plectuntur, Domini vero territoriales, qui locum, seu *campum francum*, ut vocant, concedunt, sua Jurisdictione privantur. De his & aliis duellantium pœnis plura Canonistæ. Insuper qui in *conflictu* tali decesserit ad sepulturam Ecclesiasticam non admittitur. De huiusmodi pœnis laudatissima quoque Constitutio BENEDICTI XIV. præ oculis habenda est. In hac primo proscribitur ista propositio numero 3tia: *Non incurrit Ecclesiasticas pœnas ab Ecclesia contra duellantes latas, Dux, vel Officialis Militiæ, acceptans duellum, ex gravi metu amissionis famæ, & officii.* Deinde saluberrime in eadem Constitutione ordinatur, ut sequitur: „Jam vero, ut exitiosam Duellorum licentiam, in Christiana, ac præsertim Militari Republica, non obstantibus providis „ legibus a plerisque etiam Sæcularibus Principibus „ & Potestatibus ad eandem extirpandam laudabiliter editis, adhuc glicentem, validiore manu coerceamus, graviffimumque scelus Apostolicæ districtionis gladio magis magisque insequamur, omnes, & singulas dictarum Romanorum Pontificum Prædecessorum Nostrorum Constitutiones superius enunciatas, quarum tenores, ac si præsentibus „ de verbo ad verbum insertæ forent, pro sufficienter „ expressis haberi volumus, Apostolica auctoritate confirmantes, & innovantes, ad hoc, ut pœnarum „ gravitas, & severitas maiorem perditis hominibus „ ingerat peccandi metum, Nostro Motu proprio, ac „ de Apostolicæ auctoritatis plenitudine, earundem „ præsentium Litterarum serie statuimus, atque decernimus, ut si quis in duello, sive publice sive „ privatim indicto, hominem occiderit, sive hic „ mortuus fuerit in loco conflictus, sive extra illum „ ex vulnere in duello accepto, huiusmodi homicida, tanquam interficiens proximum suum animo „ præmeditato ac deliberato, ad formam Con- „ stitu-

„ stitutionis felicis recordationis Prædecessoris Nostri
„ Benedicti Papæ XIII. quæ incipit *Ex quo Divina*,
„ data VI. Idus Junii anno Domini MDCCXXV. ab
„ Ecclesiasticæ Immunitatis beneficio exclusus, &
„ repulsus omnino censeatur; ita ut a cujuscum-
„ que Sacri aut Religiosi loci Asylo, ad quod con-
„ fugerit, servatis tamen de jure servandis, extra-
„ hi, Judicis competentis Curiæ pro merito punien-
„ dus, tradi possit, & debeat; super quo Nos Epi-
„ scopis, aliisque Superioribus Antistitibus, ad quos
„ respective pertinet, & pertinebit imposterum, ne-
„ cessarias & opportunas facultates præsentium quo-
„ que tenore impertimur. Quin etiam, vivente ad-
„ huc altero in singulari certamine graviter vulne-
„ rato, si percussor in locum immunem se recepe-
„ rit, ex quo eveniente illius morte, fugam arripe-
„ re, & legum severitatem evadere posse prospicia-
„ tur; Volumus, & respective permittimus, ut,
„ quatenus periti ad inspiciendum vulnus acciti,
„ grave vitæ periculum adesse retulerint, percussor
„ ipse, prævio semper Decreto Episcopi, & cum as-
„ sistentia personæ Ecclesiasticæ ab eodem Episcopo
„ deputatæ, ab hujusmodi loco immuni extractus,
„ sine mora carceribus mancipetur; ea tamen lege
„ Judicibus indicta, ut illum Ecclesiæ restituere de-
„ beant, si vulneratus superstes vivat ultra tempus
„ a legibus, quæ de homicidio sunt, constitutum,
„ alioquin in easdem pœnas incidant, quæ in me-
„ moratis Benedicti XIII. Litteris constitutæ sunt ad-
„ versus illos, qui delinquentem in aliquo ex casi-
„ sibus ibidem expressis, ex indiciis ad id suffi-
„ cientibus sibi traditum, restituere recusent, post-
„ quam is in suis defensionibus hujusmodi indicia
„ diluerit.

„ Præterea, simili motu & auctoritate decernimus,
„ ac declaramus, Sepulturæ sacræ privationem a Sa-
„ crosancta Tridentina Synodo inflictam morienti-
„ bus in loco Duelli, & conflictus, incurrendam
„ perpetuam fore, etiam ante sententiam Judicis,
„ a decedente quoque extra locum conflictus ex
„ vulnere ibidem accepto, sive duellum publice,
„ sive privatim indictum fuerit, ac etiamsi vulne-
„ ratus ante mortem non incerta Pœnitentiæ signa
„ dederit, atque a peccatis & censuris absolutionem
„ obtinuerit; sublata Episcopis, & Ordinariis loco-
„ rum super hac pœna interpretandi, ac dispensan-
„ di facultate, quo cæteris documentum præbeatur
„ fugiendi sceleris, ac debitam Ecclesiæ Legibus
„ obedientiam præstandi. „ Hactenus SS. Pontifex, qui subin omni, qua potest, contentione obtestatur omnes Christianos Principes, ut junctis studiis malo isti resistant, quibus revera & maxima hac in re incumbit obligatio, ut adeo recte dicat la Croix *l.* 3. *p.* 1. *n.* 855. Principem, vel Superiores sæculares esse incapaces absolutionis, qui provocantem ad duellum non puniunt valde graviter, etiam non secuta pugna: a fortiori id asserendum est de negligentibus animadvertere condigna severitate in eos, qui actu duello sunt congressi: siquidem Superioris est applicare media necessaria pro malo Reipublicæ humanæ perniciosissimo eliminando, quod vix sine gravissimis pœnis exterminabitur. Non abs re erit addere, quæ Clarissimus P. Bockhn *L.* 5. *Decret. tit.* 14. *n.* 8. suppeditat Magistratibus media maximam suam, quam isto in negotio habent, adimplendi obligationem, ita disserens: *Cæterum omnium Principum & Magistratuum gravissima obligatio est, ut ipsi opportunis modis tantum nefas coerceant ac impediant. Laudat ideo Mauritius Henricum II. & Carolum IX. Galliæ Reges, qui perpetua Lege, rigidisque sub pœnis duella damnarunt, periculum vero læsæ existimationis nomine illorum, qui mendacium aut similem criminationem gladio ulti non fuerint, in sese receperunt. Expediret quoque similes leges, ne in oblivionem vel neglectum veniant, singulis annis, ac in omnibus præcipuis locis promulgari. Monet insuper* Puffendorf. *de Jure Natur. lib.* 2. *cap.* 5. *§.* 12. *ut, cum certa ignominiarum genera personis illustribus in gravem contemptum cedant, Magistratus asperas in eos pœnas statuant, qui ejusmodi convitio talem personam offendere fuerint ausi. Porro idem lib.* 8. *cap.* 4. *advertit, legibus duella prohibentibus eam quoque utiliter fore addendam, ut, quicumque Nobiles sunt, ac haberi cupiunt, juramento obstringantur, quod ad duellum nec sint provocaturi, nec provocanti comparituri, quodque duellum detrectantem suo consortio excludere, aut deridere haud velint: cujusmodi sane juramentum, si etiam ab omnibus militibus præstandum foret, plurimum faceret ad malum hoc inveteratum stirpitus evellendum.* Hæc P. Bockn. Neque alia deerunt remedia, quæ si fuerint executioni mandata, certo id efficient, ut detestabilis, juri naturali, Divino, ac humano summe repugnans, ac Societati humanæ adeo noxius usus Duellorum e Christiano orbe proscribatur omnino. **

Additio VII.

* Quæres II. Quandonam, si ex illis, qui sine sufficienti causa duellum instituerunt, unus invenitur mortuus, is possit in loco sacro sepeliri, dum ante mortem dedit adhuc aliqua signa Pœnitentiæ? Ante responsionem suppon. I. Ex Concil. Trident. *Sess.* 25. *de Reform. cap.* 19. quod inter alias gravissimas pœnas a duellantibus incurrendas etiam numeretur illa, ut *si in conflictu decesserint, perpetuo careant sepultura Ecclesiastica*. Supp. II. Ut hæ, aliæque pœnæ in Tridentino specificatæ incurrantur, requiri duellum proprie dictum; unde, etsi etiam rixæ particulares cum gladiis, vel selopetis ad vindicandum, seu (uti ajunt) ad præstandam sibimetipsi satisfactionem sint gravissimum peccatum mortale, non tamen subjacent allegatis pœnis. His suppositis,

Resp. I. Si quis duellans culpabiliter in eodem graviter fuerit vulneratus, ac primum uno alterove post duellum die ex vulnere sub signis pœnitentiæ mortuus, talis non est privandus sepultura Ecclesiastica. Ita communis; & ratio allegata in Jure Canonico est loco superius citato *n.* 44. nimirum, quia vi Concilii Tridentini hæc pœna solummodo annexa est, si quis decedat in ipso duello: talis autem non censetur moraliter mori in ipso duello, sed post illud; ergo. Resp. II. Si duellum proprie tale instituens, sive dein illud sit privatum, sive publicum, brevi post vel in ipso loco duelli, vel in alio quidem loco, sed tamen paulo post duellum eodem adhuc die moriatur, sicque sine sufficienti aliquo morali intervallo, conflictum inter & mortem intercedente, caret sepultura Ecclesiastica, etsi ante mortem dederit pœnitentiæ signa. Ita partim eruitur ex *c.* 1. *De Torneamentis*. Partim ex Rituali Romano jussu Pauli V. edito, *Titulo De Exequiis*. ibi: *Negatur sepultura Ecclesiastica morientibus in duello, etiamsi ante obitum dederint signa Pœnitentiæ*. Ad duo tamen Parochus, in cuius districtu cadaver taliter duellantis, & brevi post mortui reperitur, advertat. *Imprimis*, num constet, quod inter eosdem intercesserit verum duellum? nam, si non fuisset proprie tale, sed potius rixa, huic ante mortem signa pœnitentiæ edenti sepultura non deberet negari. *Secundo*, si fuisset duellum proprie tale, attendat ulterius, an illud sit notorium, seu publicum: etenim, si notorium non foret, in materia ista pœnali, & consequenter odiosa neutiquam deneget sepulturam absolute, sed rem deferat ad Episcopum, ejusque decisionem exspectet. Quod si ob nimiam ab Ordinario distantiam decisio ejus in simili casu expectari nequiret, in Nomine Domini hunc interea, præsertim si adhuc ante obitum in loco conflictus non solum dederit signa pœnitentiæ, sed & Sacramentaliter adhuc ante mortem absolutus fuerit, sepeliat in loco sacro, remque postea deferat ad Ordinarium. Videatur La Croix *lib.* 3. *Theolog. Moral. part.* 1. *num.* 863. *& seqq.* * † In his omnibus rerum eventibus, si vulneratus in duello, vel in ipso actu, vel extra post aliquot dies ex vi vulneris gravis judicati & in duello accepti obierit, datis licet antea non ambiguis pœnitentiæ argumentis, privandus est Ecclesiastica sepultura, ut Jure novo decernit Benedictus XIV. in sua Constitutione *Detestabilem* edita Anno MDCCLII. quarto Idus Novembris.

* Quæritur III. Quandonam Homicida sui ipsius (vulgo *Suicida* dictus) possit sepeliri in loco sacro? Ante Responsionem nota ex jam dictis tanquam certum, quod non liceat seipsum directe occidere &c. Quæstio restat quandonam taliter inventum li-

ceat

ceat sepelire in loco sacro? ad quod Resp. I. Si ex se, vel ex circumstantiis sufficienter constet, quod quis plene compos mentis, deliberate ex taedio vitae, vel ex desperatione, aut ex metu mortis ignominiosae, sibi a Potestate publica ob sua delicta inferendae, seipsum occiderit, nequit sepeliri in loco sacro, uti clare colligitur ex *can. Placuit*. 23. *q.* 5. ibi: *Placuit, ut qui sibi ipsis voluntarie aut per ferrum, aut per venenum, aut per praecipitium, aut per suspendium, vel quolibet modo violentam inferunt mortem, ad sepulturam eorum cadavera non deducantur.* Quod tamen cum aliis Sylvester *V. Sepultura*, limitat, nisi tales adhuc ante mortem suam sciantur desuper doluisse, & poenituisse *arg. c.* 20. *De sentent. excommunicat. in* 6. ubi etiam suspensus ab ingressu Ecclesiae, si decedat prohibetur in loco sacro sepeliri NB. *nisi poenituerit.*

Respond. II. In dubio, utrum Suicida plene rationis compos fuerit, vel si dubitetur, an inventus mortuus sibimetipsi vim intulerit, aut casu potius, vel ab alio occisus obierit? Doctores communiter in benigniorem partem pro mortuo inclinant, praesumentes tam enorme, & quasi contra naturam pugnans delictum ab eodem non fuisse commissum, saltem non, quando erat sanae mentis. Ita cum pluribus aliis praesens Auctor *l.* 3. *Decret. Tit.* 28. §. 3. Franciscus Schmier *L.* 3. *Jurispr. Tract.* 1. *part.* 3. *c.* 2. *num.* 46. Schmalzgrueber *L.* 3. *Decret. Tit.* 28. *num.* 66. & Pichler *in Epitome Juris Canonici ibidem num.* 2. Qui tamen addit, expedire stante dubio, ut talis clam & nocte in loco sacro sepeliatur ad cavendam populi offensionem, quod verum puto, si grave adsit periculum offendendi plebem. Vincentius Petra *Tom.* 1. *Comment. Constitut.* 2. *Honorii III. n.* 50. & 51. existimat, si quispiam in via reperiatur interfectus, vel in puteo mortuus, aut flumine mersus, eundem in loco sacro (quidni publice) esse sepeliendum; cum probabile sit, eundem vel casu, vel ab aliis potius, quam a seipso interfectum fuisse: econtra vero alium, qui januis clausis laqueo suspensus invenitur, sepultura Ecclesiastica privandum censet, quod vel maxime procedit, si simul antea Rosarium, Scapulare, & similia a se amovisse reperiatur, nec aliae valde graves circumstantiae contrarium suadeant. *

QUAESTIO IV.

De Restitutione ratione injusti Homicidii, vel Mutilationis.

SUMMARIUM.

43. *De quo Homicidio sit sermo?*
44. *Ratione vitae Proximo injuste ablatae, quid tenetur Homicida restituere?*
45. *An haec obligatio procedat solum ex naturali aequitate.*
46. *Vel etiam ex Justitia?*
47. *Omnia damna ex occisione alterius secuta resarciri debent &c.*
48. *Corollarium.*
 * *Quid specialiter notandum sit de damnis mortem occisi subsequentibus? Additio I. & II.*
49. *Quid de restitutione ob Mutilationem?*
50. *An pro dolore ex vulnere, ipsaque cicatrice sit aliquid restituendum?*
 Fundamenta negativae sententiae.
51. *Opposita sententia probabilior.*
 * *Qualis poenitentia sit injungenda Homicidae?*

43. UT ex titulo Quaestionis patet, sermo hic est de Homicidio injusto, atque illicita mutilatione: nam certum est, quod alterum occidens in bello justo, vel ob necessariam sui defensionem ad nullam teneatur restitutionem; quod pariter dicendum, si quis alterum penitus involuntarie, aut omnino casualiter occidat. Verum loquendo de Homicidio injusto atque voluntario, fatentur omnes, Homicidam, nisi alter ante mortem suam condonaverit, teneri ad restitutionem damni illati, utpote cum Homicidium sit actus multum damnificans proximum: non tamen conveniunt Doctores, de quo damno teneatur ad restitutionem. Pro cujus resolutione, sit

44. CONCL. I. Ratione vitae Proximo injuste ablatae tenetur Homicida vel ex justitia, vel saltem de consilio, & ex naturali aequitate pro anima occisi, quem non constat esse mortuum in peccato mortali, orationibus, eleemosynis, aliisque piis operibus DEO satisfacere, ac praesertim Sacrosanctum Missae Sacrificium pro refrigerio animae ejus offerendum curare: quod proinde poterit ipsi convenienter pro aliqua parte Satisfactionis Sacramentalis in Confessione injungi. Haec Conclusio sic prolata est in re communis; nam damnificans alterum adeo graviter in vita debet resarcire damnum illatum modo, quo poterit, meliori. Idipsum confirmant dicenda *n.* 46.

45. Additur in Conclusione notanter sub disjunctione, *vel ex Justitia, vel ex saltem de consilio, & ex naturali aequitate*: nam circa fundamentum hujus obligationis adest nonnulla concertatio speculativa inter Theologos. Et quidem Lugo *disp.* 11. *De Just. & Jure sect.* 1. Lessius, Vasquez, aliique plures volunt dictam obligationem procedere duntaxat ex naturali quadam aequitate, non autem ex motivo Justitiae: cum vita hominis non sit pretio aestimabilis, neque possit eidem adaequate, seu ad aequalitatem satisfieri.

46. Econtra vero, quod Homicida teneatur etiam ex Justitia ad aliquam restitutionem faciendam pro vita ipsius occisi, satis ostendit Doctor Angelicus 2. 2. *qu.* 62. *art.* 2. *ad* 1. ubi solvens hanc instantiam praemissis aliis sic infert: *Et ideo, quando id, quod est ablatum, non est restituibile per aliquid aequale, debet fieri recompensatio, qualis possibilis est.* Id ipsum expresse tenet Doctor Subtilis 4. *dist.* 15. *q.* 3. §. *De secundo*; tum quia pro vitae ablatione regulariter est statuta Lex talionis, scilicet, ut Homicida moriatur, sicque reddatur vita pro vita: tum quia, si talis redditio non fiat, tenetur quis ad aliam restitutionem aequivalentem vitae, quam abstulit, sicut potest esse aequivalentia in talibus, hoc est, faciendam saltem in spiritualibus; nam hoc exigit Justitia. Et per istud simul patet ad rationem oppositae sententiae.

47. CONCL. II. Omnia damna ex occisione alteri occiso in bonis suis ante mortem adhuc obvenientia etiam in Foro conscientiae, & ante Judicis sententiam sunt resarcienda pro possibili ab eo, qui injuste alterum occidit. Ita Scotus *loc. cit.* & communis Doctorum. Ratio clara est: quia injustus damnificator tenetur ex Justitia ad reparandum damnum injuste illatum, etiam in Foro conscientiae. Hinc

48. Infertur, expensas pro curatione occisi, dum is non statim mortuus fuit, per Homicidam esse solvendas: atque insuper haeredibus ejus sive ex testamento, sive ab intestato succedentibus in jus ipsius defuncti omnia damna lucri cessantis (id est, omnia ea emolumenta, quae occisus ex artificio, negotiatione, vel officio probabiliter ipsis lucratus fuisset adhuc ante mortem suam, nisi per vulneris inflictionem ab ipso hoc lucro fuisset impeditus, detractis tamen iis, quae ipsemet vivens consumpsisset) esse compensanda, & restituenda. Et idem dicendum de aliis similibus damnis, mortem occisi antecedentibus, quae tamen omnia prudentis arbitrio in casibus particularibus sunt aestimanda.

Additio I.

* Indagabis autem hic incidentaliter, quid ergo sentiendum sit de damnis temporalibus mortem occisi subsequentibus? Ubi notandum, quod damna temporalia mortem occisi *antecedentia* dicantur ea, quae occasione homicidii inferuntur ipsimet vulnerato in Bonis suis ante mortem ejusdem, de quibus proxime dictum fuit. Damna vero temporalia mortem *subsequentia* vocantur illa, quae primum post mortem occisi inferuntur aliis personis in futurum, quibus occisus antea ex officio, vel arte, aut industria ac opera praestabat alimenta &c. modo autem praefati illis in futurum carere debent, & de his quaeritur in praesenti, ad quod Resp. Si aliae personae propter mortem occisi privantur in futurum aliqua re, ad quam antea habuerunt quodpiam jus, tenetur occidens damnum ipsis exinde obventurum recompensare. Ita cum Lessio, Marchantio, Molina & aliis Sporer *Tract.* 5. *in Decalog. cap.* 3. *sect.* 6. *num.* 227. *& seq.* Ratio est: quia tales injuste per Homicidam damnificantur, & privantur vero aliquo jure, quod antea habuis-

buissent respectu occisi etiam in futurum, si is supervixisset: ergo ex communibus principiis Theologiæ damnificans Homicida obligatur ad resarcitionem. *

Additio II.

* Ex quo infertur, quod, si occisus reliquerit post se parentes, uxorem, vel proles, quas antea, sibimet ipsis alimenta præstare insufficientes, per suum officium, artem, seu industriam alebat, quod, inquam, in supplementum occisi ante omnem sententiam Judicis teneatur id ipsum modo statui competente facere homicidia iniustus usque ad tempus, quo prudenter credebatur alias supervicturus alter, si non fuisset occisus, respiciendo ad ætatem eiusdem, num fuerit adhuc vegetus &c. & ad vires, num robustus, vel imbecillis? item attendendo, usque ad quale tempus similes alter aluisset. Ratio est: quia antea hæc alimenta occisus talibus præbebat non solum ex misericordia & liberalitate, sed in similibus circumstantiis etiam debebat ex iustitia. Econtra vero, si parentes (uti subiungit Sporer *loc. cit.*) sint divites, filii iam puberes & ad se ipsos alendos apti, uxor non egeat, utpote sufficientissime provisa aliis mediis, vel per alias nuptias in eundem felicitatis statum reposita, ad nullam restitutionem loquendo de damnis mortem subsequentibus obligabitur homicida ante Judicis sententiam. Ratio est: quia talibus in simili casu nihil debebatur ex iustitia ab ipsomet occiso, si supervixisset, adeoque non censetur veram iniuriam per hoc passi. Idem dic, si occisus fuit Nobilis, vel alias opulentus vivens sine speciali aliqua arte, vel officio de bonis propriis, quæ suis reliquit Hæredibus: vel si alias talis occisus iam fuerit senex, decrepitus, infirmus, qui nihil amplius officio, arte, industria, ac opera suis procurare potuit; vel si homo iners, atque incurius extiterit; qui arte, industria, vel opera sua neglectis suis nihil amplius comparare solebat: etenim in similibus casibus per mortem illius familia ratione sustentationis, vel lucri nullum patitur detrimentum, uti consideranti patet, & consequenter talem occidens ratione damni mortem subsequentis ad nullam restitutionem obligabitur. Videantur desuper Sporer *loc. cit.* & La Croix *l.* 3. *pag.* 2. *n.* 296. *& seq.* *

49. CONCL. III. Loquendo de restitutione ob mutilationem Proximi, & alia damna corporis, communiter ea fieri debet per compensationem pecuniariam: quæ quidem restitutio non solum debet correspondere expensis factis in curatione, sed etiam damno, quod quis incurrit per mutilationem, pro toto tempore futuro, quo usurus fuisset membro abscisso. Hinc in Jure Canonico *c.* 1. *De Injuriis & damno dato* iuxta illud *Exod. c.* 21. sic statuitur: *Si rixati fuerint homines, & percusserit alter proximum suum lapide, vel pugno, & ille mortuus non fuerit, sed jacuerit in lecto, qui percusserit, operas ejus, & impensas in Medicos restituat.* Hæc ibi. Sed occasione horum

50. Quæres I. Cum læsio, tristitia, & dolor ex vulnere, aut carentia membri resultans, ipsaque cicatrix sit vere damnum corporale iniuste Proximo illatum, an vulnerans, vel mutilans idcirco etiam pro his obligetur ad aliquam restitutionem? Resp. Resolutionem huius pendere ex proxime dictis *Conclusione prima*: nam Auctores illi, qui Homicidam pro vita hominis ad nullam restitutionem faciendam ex Justitia teneri censent, consequenter in proposito idem docent. Et huic sententiæ favet textus *l. ult. ff. de his, qui effuderint &c.* ubi legitur: *Cum liberi hominis corpus læsum fuerit, Judex computet mercedes Medicis præstitas, cæteraque impendia, quæ in curatione facta sunt: præterea operarum, quibus caruit, aut cariturus est ob id, quod inutilis factus est: cicatricum aut deformitatis nulla fit æstimatio, quia liberum corpus nullam recipit æstimationem.* Hæc ibi.

51. Hæc sententia probabilis est, tum ob allegatum textum Juris Civilis, additamque rationem, tum ob multiplicem Auctoritatem. Opposita tamen sententia est probabilior, ac fundamentis Doctoris cum Angelici, tum Subtilis *n.* 49. relatis, conformior. Nam allegatus textus Juris præcipue loquitur pro Foro externo, in quo negatur Actio pro cicatricibus, id est, nulli conceditur, Actionem instituere ad petendum aliquid in Foro externo pro cicatricibus, aut vita hominis: siquidem de iis, quæ spectant ad Forum conscientiæ, Jus Civile minus fuit solicitum, si cæteroquin provideatur pacificæ, & bonæ Reipublicæ gubernationi. Unde Lessius *l.* 2. *De Just. & Jure. c.* 9. *dubit.* 11. non obstante, quod priorem sententiam amplexus sit, tandem *n.* 145. fatetur, pro damno vitæ, & pro iniuria deberi satisfactionem quamdam signis doloris, & petitione veniæ; imo interdum, saltem ex Charitate, & naturali æquitate, adesse obligationem ad aliquam pecuniariam satisfactionem, præsertim si hæredes sint pauperes.

Additio.

* Quæres II. Quidnam sit practice iniungendum Homicidæ in Confessionali pro aliqua satisfactione? Ad hoc quæsitum P. Sporer (etsi teneat is, Homicidam directe ratione privationis vitæ per se ad nullam obligari recompensationem, cum ea fuerit bonum altioris ordinis) nihilominus *Tract.* 5. *in Decalog. c.* 3. *sect.* 2. *num.* 60. respondet ex Comitolo *l.* 4. *Moral. c.* 11. *nu.* 8. uti sequitur: *Homicidæ Pœnitentia salutaris esset* I. *Veniam petere a propinquis occisi*. Supple: si homicidium sit publicum, nihilque aliud obstet. II. *Iisdem omnia damna resarcire*, (intellige modo superius in hac quæstione indicato) ubi bene distingue inter damna mortem occisi antecedentia, & inter subsequentia. III. *Pro anima defuncti per unum annum singulis septimanis curare unam Missam celebrari* (aut saltem, puto ego, si divitiæ desunt, semel specialiter eandem intra septimanam pro anima defuncti devote audire.) IV. *Aliquam eleemosynam taliter per annum juxta Homicidæ facultatem pauperibus erogare.* V. *Lytanias vel Rosarium B. Virginis eodem modo per annum persolvere.* VI. *Præterea per eundem annum semel per mensem communicare.* VII. *Per totam vitam quotidie unum Pater & Ave flexis genibus pro anima occisi persolvere.* Hæc Comitolus: interea tamen non necessario Confessarius homicidæ adstringitur ad singula, sed poterit in aliquo casu particulari quoad multa, quæ non concernunt resarcitionem Juris læsi, pœnitentiam pro sua prudentia augere, vel minuere iuxta conditionem personæ pœnitentis, aliasque circumstantias. *

DISTINCTIO IV.

De Sexto Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

De Castitate, & opposito vitio Luxuriæ, ac utriusque speciebus.

SUMMARIUM.

1. *Quæ hoc Præcepto prohibeantur, & cur hic agatur de Castitate.*
2. *Castitas, quid?*
   (*a*) Conformiter dictis Tract. 7 dist. 1 num. 24.
3. *Castitas alia perfecta, alia imperfecta.*
4. *Castitas adhuc triplex.*
5. *Conjugalis, vidualis, & virginalis, quæ cæteris perfectior.*
6. *Virginitas, quid, & quæ importet?*
7. *Quid de virgine vim passa?*
8. *Luxuria, quid?*
   (*b*) Ut dictum Tract. 3 dist. 3 q. 3.
9. *Luxuriæ species, quæ?*
10. *An omnes distinguantur in genere Luxuriæ?*
   (*c*) Tract. 5 dist. 3 n. 11 14 & 15.

1. SEXTO Decalogi Præcepto, quod *Exod. c.* 20. proponitur his verbis: *Non mœchaberis*, non solum prohibetur Adulterium, quod proprie *Mœchia* dicitur, verum etiam universaliter omnis illicitus concubitus, & inordinatus actus in materia venerea. Antequam autem fœditas, malitiaque hujus vitii explicetur, cum contraria juxta se posita magis elucescant, operæ pretium fore visum est, ipsius Castitatis naturam, excellentiamque declarare, quam admiratus Sapiens exclamando dixit: *Sap.* 4. *O quam pulchra est casta generatio cum claritate! immortalis est enim memoria illius: quoniam apud DEUM nota est, & apud homines.*

2. CON-

2. CONCL. I. Castitas est species Temperantiæ, quæ moderatur inordinatum appetitum, usumque venereorum. Ita communis. (*a*). Sicut enim Abstinentia, & Sobrietas moderantur inordinatum appetitum & usum in esculentis, & poculentis, ita Castitas moderatur inordinatum appetitum venereorum.

3. CONCL. II. Castitas generatim alia est perfecta, alia imperfecta. *Perfecta* est, quæ ab omnibus voluptatibus carnis tam licitis, quam illicitis perpetuo abstinere proponit: unde hæc etiam affectum nuptiarum excludit. *Imperfecta* vero est, quæ ad tempus id proponit, vel solum intendit ab illicitis abstinere, sed licitis moderate uti, prout fit in Matrimonio.

4. Deinde Castitas communiter dividitur in Conjugalem, Vidualem, ac Virginalem. Et de hisce tribus castitatis speciebus mentionem faciens D. Augustinus *lib. de Viduitate*, inquit: bona est pudicitia coniugalis, melior vidualis, & optima virginalis. Item D. Hieronymus *c. 13. in Matthæum*, & *lib. 1. contra Jovinianum*, ac alii fructum centesimum assignant Virginibus, sexagesimum Viduis, & trigesimum honestis, piisque Coniugibus.

5. *Castitas Conjugalis* est prædicta Castitas imperfecta, quæ delectationes & tactus circa res venereas moderatur in coniugatis, ut debito, & licito duntaxat modo admittantur: videlicet causa prolis, aut vitandæ incontinentiæ, vel reddendi debitum, & hoc temporibus, ac locis congruis, modo naturali, non autem explendæ libidinis gratia. *Castitas Vidualis* est, si post obitum alterius coniugis servatur perfecta Castitas. Tandem *Castitas Virginalis* est ipsamet Virginitas: & hæc est absolute perfecta Castitas, & omnium perfectissima; prout ostendit D. Apostolus 1. *Cor.* 7. estque unanimis SS. Patrum sententia, ac novissime definitum in Concilio Trid. *Sess.* 24. *Can.* 10. ibi: *Si quis dixerit, statum conjugalem anteponendum esse statui Virginitatis, vel cœlibatus, & non esse melius ac beatius manere in Virginitate, aut cœlibatu, quam jungi matrimonio, anathema sit*. Concordant dicta *n. præced.*

6. Porro Virginitas describitur a S. Augustino *lib. de S. Virginitate cap.* 13. quod *sit in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio*. Duo enim dicit Virginitas, integritatem videlicet corporis, in tantum, ut nunquam in perpetuum consentiatur in carnis corruptionem, ac insuper propositum observandi integritatem illam in perpetuum. Unde vere Virgines non sunt parvuli, quantumvis carne integri, quia huiusmodi propositum non habent: neque adulti volentes aliquando nubere, eo quod propositum perpetuo servandi Virginitatem non habeant: nec etiam illi, qui mentaliter consentiunt in rem veneream sine opere subsecuto, ob rationem proxime dictam. Verum in his Virginitas amissa adhuc recuperabilis est per pœnitentiam; ut habet Summa Angelica *Vers. Virginitas*, & Sylvester *ibidem num.* 2. & alii. Quamvis Lessius *lib.* 4. *c.* 2. *num.* 113. arbitretur, in talibus non manere virtutem Virginitatis, eo quod hæc dicat propositum perpetuo abstinendi a venereis: licet adhuc vulgo dicantur *Virgines*, quia manet corporis integritas, adeoque status ille, qui communiter vocatur Virginitas.

7. Additur notanter: *in tantum, ut nunquam consentiatur in carnis corruptionem*, qualis fit per fornicationem, aut pollutionem voluntariam &c. Etenim nihil obest Virginitati, si claustra pudoris violenter infringantur per involuntariam pollutionem, aut passivam oppressionem Virginis, si desit consensus hujus in ipsam. Quinimo tunc locum habet illud S. Luciæ Virginis & Martyris dictum ad Paschasium Præfectum: *Si invitam jusseris violari, Castitas mihi duplicabitur ad coronam.*

8. CONCL. III. Castitati opponitur Luxuria, quæ est inordinatus appetitus, vel usus venereorum. Ita communis. Et istud, cæteroquin turpissimum vitium, est unum ex septem peccatis Capitalibus (*b*) de quo recte Doctor Angelicus 2. 2. *q.* 151. *art.* 4. *ad* 3. dicit, quod inter cætera Intemperantiæ vitia præcipue sint exprobrabilia peccata venerea.

9. CONCL. IV. Species Luxuriæ sunt septem videlicet simplex Fornicatio, Adulterium, Incestus, Stuprum, Raptus, Sacrilegium, & Vitium contra naturam, quorum ultimum subdividitur in Mollitiem, Bestialitatem, Sodomiam, ac indebitum concumbendi modum. Ita Mastrius *disp.* 15. *Theol. mor. num.* 141. Sannig *dist.* 2. *de Temperantia quæst.* 3. *num.* 4. & alii: quamvis nonnulli omittant Sacrilegium, id est, Sacrilegum concubitum a persona, vel cum persona per votum simplex, vel solenne Castitatis, aut susceptionem Ordinis sacri DEO sacrata commissum.

10. Notat tamen Herincx *disp. de Temperantia quæst.* 3. *n.* 19. quod proprie sola Fornicatio, & Vitium contra naturam specie distinguantur in genere Luxuriæ. Nam cætera, quantum ad malitiam Luxuriæ, conveniunt cum Fornicatione, cui singula superaddunt specialem malitiam extra genus Luxuriæ: Adulterium quidem malitiam Injustitiæ, Incestus malitiam contra Pietatem, Stuprum malitiam violentiæ, Raptus pariter, & demum Sacrilegus concubitus malitiam contra Religionem. In proposito de singulis (dempto Sacrilegio, de quo iam alibi (*c*) dictum) specialiter loquendo, sit

QUÆSTIO II.

De Fornicatione, Adulterio, & Stupro.

SUMMARIUM.

11. *Fornicatio, quid, & quam grave peccatum?*
12. *Fornicatio est intrinsece mala.*
13. *Concubinatus, quid, & quanta ejus malitia?*
* *Fornicatio quotuplex? ubi etiam Corollarium pro Confessariis.*
14. *Fornicatio cum sponsa alterius, an addat specialem malitiam?*
15. *Peccatum carnale fidelis cum infideli, an habeat malitiam specie distinctam?*
16. *Adulterium, quid, & quot modis contingat?*
17. *Adulterii quanta malitia, & quæ ejus pœna?*
18. *Adulterium est gravius Fornicatione, etiam consentiente altero conjuge.*
19. *Stuprum variis modis accipitur.*
20. *Stuprum propriissime, quid, & quæ pœna ejus?*

11. CONCL. I. *Simplex Fornicatio* est peccatum Luxuriæ, quo solutus cum soluta per carnalem commixtionem peccat. Ita communis. Et quidem Fornicationem esse peccatum mortale, de Fide est; & habetur ex illo *ad Ephes.* 5. *Omnis fornicator, aut immundus non habet hæreditatem in regno Christi, & DEI*, & *ad Galat.* 5. *Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria &c. & his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam; qui talia agunt, regnum DEI non consequentur*, & alibi.

12. Quinimo Fornicatio, non solum est peccatum mortale ex prohibitione legis Divinæ, sed etiam est intrinsece mala, ipsique rectæ rationi dissona. Hinc quippe D. Apostolus 1. *Cor.* 6. pluribus rationibus demonstrat malitiam ejus: implicat autem, quod malitia cujuspiam probetur argumentis petitis a ratione, nisi ejusmodi malitia sit dissona rationi. Accedit, quod vagus concubitus, sive fornicarius sit contra bonum prolis: nam ad educationem hominis non solum requiritur cura matris, a qua nutritur, sed multo magis cura patris, a quo est instruendus, & defendendus, atque in bonis tam interioribus, quam exterioribus promovendus: ac proinde contra naturam hominis est, quod utatur vago concubitu, utpote per quem tollitur certitudo prolis respectu patris, & & econtra, prout optime argumentatur Doctor Angelicus 2. 2. *q.* 154. *art.* 3. Hinc merito Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 48. Propositionem damnavit: *Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, & solum esse malum, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.*

13. Ad hanc Luxuriæ speciem reducitur *Concubinatus*, qui est fornicatio continuata cum certa aliqua persona soluta, & cohabitatio cum illa, estque peccatum grave, ac periculosum, eo quod hominem in continuo statu peccati mortalis detineat: quia Concubinarius, quamdiu Concubinam retinet, in continuo pro-

proposito, saltem virtuali, peccandi permanet, ut proinde de ejusmodi homine Concubinario dici possit illud *Jobi cap. 25. Bibit quasi aquam iniquitatem.* Unde Doctores communiter docent, Concubinarium, sicut & Meretriceem absolvi ordinarie non debere, nisi dimissa prius concubina, eaque e domo ejecta; alioquin enim non adesset in ipso firmum propositum emendationis, cum vellet perseverare in occasione proxima peccandi.

Additio.

Porro fornicatio alia est perfecta, alia imperfecta. Prima contingit, quando semen viri soluti immittitur in vas debitum fœminæ solutæ: atque de hac fit sermo in quæstione præsenti. Fornicatio imperfecta censetur, quando a solutis copula solummodo imperfecta exercetur, puta, quando vir sub actuali copula, vel omnino nullum semen emittit, vel post inceptam copulam, excitata jam ad seminandum natura, resilit, semenque dispergit extra. Atque id, si ita fieret in actu fornicario (idem dic, si contingeret in adulterio, & stupro) necessario in Confessiouali deberet explicari; quoniam fornicatio perfecta & imperfecta distinguuntur specie, atque hæc copula imperfecta, si exerceatur absque emissione ullius seminis, continet peccatum impurissimi tactus, seu, uti loquitur Sporer hic, actum extremæ impudicitiæ cum manifesto periculo pollutionis: quando vero illud ad extra dispergitur ad impediendam imprægnationem, prout sæpius fit, reduceretur ad peccatum mollitiei cum affectu fornicario conjunctæ.

Econtra vero, posito, quod copula exerceatur cum immissione seminis in vas debitum, censetur adhuc fornicatio perfecta ejusdem speciei, quamvis non servetur modus, seu situs naturalis, sed fiat stando, jacendo a latere, a tergo brutorum more, vel exerceatur viro succubo, dummodo cæteroquin ipsum semen extra non dispergatur, atque exinde generatio impediatur: etsi enim similes modi ex mera luxuria exerciti merito sint improbandi, non tamen in simili casu transferunt fornicationem ad alienam speciem mortaliter peccaminosam. Hinc pro praxi (inquit Sporer *part. 4. Theolog. Sacram. c. 3. sect. 1. num.* 574.) quando soluti confitentur, se commisisse fornicationem, & aliquando modestis terminis interrogando rescitur a Confessario, quod eadem non imperfecta fuerit, sed perfecta, ad evitandum modo possibili scandalum etiam pusillorum neutiquam ulterius a Confessario ordinarie urgeantur, præsertim fœminæ, de modo, & situ, quo copulam exercuerint: quia juxta jam dicta, & juxta dicenda *n. 66.* per diversum situm, & distinctum modum non additur præter peccatum fornicationis aliud grave, nec mutatur species fornicationis, sed tantummodo aggravatur, modo semen viri adhuc finaliter ad vas naturale fœminæ deveniat, ibique retineri valeat. Videatur Sporer *loc. cit. cap. 2. sect. 3. num.* 493.

14. Quæres, an fornicatio cum sponsa alterius de futuro addat specialem malitiam? Affirmant multi Doctores, sponsalia addere fornicationi sponsi, aut saltem sponsæ novam malitiam injustitiæ specie distinctam, & in Confessione necessario explicandam. Econtra alii negant, & quidem probabilius, ut docet Mastrius *disp. 11. Theol. Moral. num.* 119. Ratio hujus posterioris sententiæ est: quia per sponsalia de futuro nondum sponsus acquisivit jus in corpus sponsæ; hoc enim jus consequitur solum per Matrimonium de præsenti.

15. Quæres ulterius, an peccatum carnale, personæ Fidelis cum infideli v. g. Judæa, vel Turcissa sit fornicatio simplex, vel addat novam malitiam specie distinctam, & in Confessione necessario aperiendam? Affirmat hoc posterius Sanchez *lib. 7. de matrim. disp.* 5. cum nonnullis aliis, eo quod speciali ratione conjugium Fidelis cum infideli fuerit prohibitum per Ecclesiam, videlicet ob motivum Religionis; & quia talia conjugia sunt damnosa tum Fideli, tum bonæ educationi prolis: atqui hæc eadem ratio militat in accessu fornicario; ergo. Negant econtra Azorius *part. 3. lib. 3. cap.* 29. Tamburinus, Diana, Filiucius, & alii: tum quia nullo iure probatur, malitiam illam esse specie distinctam: tum quia in Matrimonio est longe maior coniunctio, quam in accessu fornicario; ergo non valet assumpta paritas.

16. CONCL. II. *Adulterium* est peccatum Luxuriæ, quo violatur fides coniugalis, & fit accessus ad alienum thorum. Contingit vero Adulterium tribus modis. I. Quando solutus miscetur carnaliter cum coniugata. II. Quando coniugatus cum soluta. III. Quando coniugatus cum coniugata. Et quidem primis duobus modis committitur Adulterium simplex, tertio autem modo duplex, necessario proinde in Confessione aperiendum: quia tunc duæ iniuriæ committuntur in utriusque coniugem innocentem, ac fidem duplicem coniugalem, duplexque Sacramentum Matrimonii.

17. Porro Adulterium esse peccatum mortale, certum est; unde specialiter hoc sexto Decalogi Præcepto dicitur: *Non mœchaberis.* Quinimo tanta eius est malitia, ut ei secundum Leges Civiles pœna capitis statuatur: *l. Quamvis* 30. *C. Ad Leg. Jul. de Adulteriis*, ibi: *Sacrilegos nuptiarum gladio puniri oportet*: iuncto *§. Item Lex Julia. Inst. de Publicis Judiciis*. Quamvis Doctores velint, hanc pœnam non competere nisi pro Adulterio duplicato, sive formato (quale est, quod committitur a personis utrinque coniugatis) vel sæpius repetito, id est, de quo iam semel punitus est Reus: atque etiam hæc pœna in fœminis ob sexus fragilitatem mitigata fuerit *Auth. Sed hodie. C. Ad leg. Jul. de Adult.* ubi inter alia statuitur, quod *hodie adultera verberata in Monasterium mittatur*.

18. Insuper certum est, Adulterium esse gravius peccatum simplici fornicatione; quinimo duplex specie distinctum in se continet peccatum: quia præter communem Luxuriæ malitiam, quæ etiam datur in fornicatione, continet novam & specialem iniustitiam, atque iniuriam, quæ infertur coniugi innocenti, cuius ius in corpus suæ consortis violatur, simulque Statui ac Sacramento Matrimonii. Et hoc intellige, etiamsi alter coniux consentiat in eiusmodi turpem actum: adhuc enim ob iniuriam fidei coniugali, & Sacramento Matrimonii irrogatam est Adulterium, & continet specialem malitiam. Unde Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 50. Propositionem merito damnavit: *Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium; adeoque sufficit in Confessione dicere, se esse fornicatum.*

19. CONCL. III. Stuprum tribus modis sumitur. Primo, pro omni concubitu legibus prohibito. Sic non tantum Defloratio virginis, sed etiam Adulterium, Incestus, & Sodomia stuprum dicitur. Quo modo Stuprum in Jure Civili quandoque sumitur, ut *l. Inter liberos. ff. Ad Legem Juliam de Adulteriis*. ibi: *Lex Julia stuprum, & adulterium promiscue appellat*. Et *l. Stuprum. ff. Eod.* ibi: *Adulterium in nupta admittitur, stuprum in vidua, vel virgine, vel puero*, cum Concordantiis. Deinde, & magis stricte Stuprum sumitur pro illicita defloratione Virginis sub cura parentum existentis; ut loquitur D. Thomas 2. 2. *quæst.* 154. *art. 6.*

20. Tertio tandem ac propriissime Stuprum sumitur pro violenta Virginis corruptione. Unde Stupratores, & corruptores Virginum proprie dicuntur illi, qui vim inferunt. Et sic propria ratio Stupri Consistit in hoc, quod Virginitati, seu claustro virginali vis inferatur: quare supra fornicationem addit iniuriam gravem in puellam, cui per vim integritas corporis (quæ maximi æstimari solet ac debet) adimitur. Sic Stuprum est gravissimum peccatum, quod etiam iuxta Jus commune Cæsareum pœna mortis plectitur, sive illa persona, cui vis illata est, sit virgo, sive corrupta, puta maritata, aut vidua. § 8. *V. Sin autem instit. de publicis judiciis.* & alibi: licet adhuc gravius puniatur in Virgine ob deflorationem.

QUÆSTIO III.

De obligatione Restitutionis ratione Stupri, & Adulterii.

SUMMARIUM.

21. *Qui virginem consentientem defloravit, an teneatur ei ad restitutionem?*
22. *Vel saltem parentibus ejus?*
23. *Quid pro Foro externo?*
* *An pro hoc Foro teneatur simul dotare, & ducere?*
24. *Quid, si vi, vel fraude quis usuram corporis a virgine extorsit?*
25. *Limitatio hujus solutionis.*
* *Quid sentiendum, si simul eandem impregnaverit?*
26. *Qui sub promissione Matrimonii, etiam ficta aliquam defloravit, tenetur eam ducere.*
27. *Limitatur hoc.*
28. *Partu non secuto, an conjux adulterans teneatur quid restituere?*
29. *Secuto partu tenetur Adultera damnum resarcire, quibus?*
30. *Quibus modis id fieri possit?*
* *Qualis sit obligatio, si Adultera dubitet, ex quo conceperit?*
31. *Non tenetur Adultera crimen suum revelare,*
32. *Nec filius tenetur credere matri, asserenti, se esse spurium.*
33. *Quid dicendum de Adultero?*
34. *Quando, & quomodo ipse teneatur ad restitutionem?*

(*a*) Ut dictum superius dist. 2. n. 13.

21. CONCL. I. Qui virginem consentientem defloravit absque vi, vel fraude, aut promissione Matrimonii, corruptor in Foro conscientiæ ad nihil ei tenetur, quidquid sit de Juris humani dispositione, quæ ante sententiam Judicis non obligat. Ita Lessius *lib. 2. cap. 10. dubit. 1. & 2.* Mastrius *disp. 9. Theol. Moral. num. 57.* & alii. Ratio est: quia volenti non fit injuria, juxta *Reg. 27. Juris in 6.* ibi: *Scienti & consentienti non fit injuria, neque dolus.* Quinimo tunc non committitur proprie Stuprum, cum absit vis: licet in sensu largiori Stuprum appellari possit.

22. Et quamvis aliqui Doctores velint, in tali casu corruptorem teneri aliquid restituere parentibus, vel iis, sub quorum cura est puella deflorata: eo quod & his videatur injuria, damnumque aliquod irrogatum; cum hac de causa cogantur augere dotem ad inveniendas filiæ æque competentes nuptias, ac si violata nunquam fuisset. Alii tamen magis communiter, & probabiliter id negant; ut notat citatus Mastrius *n. 58.* idque tum ob rationem prædictam: tum quia puella habet liberum usum sui corporis, potestque absque parentum, vel curatorum injuria nubere ad libitum, etiam minus æquali; ergo neque puella eis injuriam facit, neque deflorator, de puellæ ipsius consensu apponens impedimentum meliorum nuptiarum.

23. Dicitur in Conclusione, *in Foro conscientiæ*: nam in Foro externo virgo deflorata semper præsumitur seducta, nisi contrarium probetur. Lugo *disp. 12. de Just. & Jur. num. 3.* Et hinc deflorator obligatur ad restitutionem illam, quam Jura imponunt iis, qui Virginem seduxerunt; de quibus in Jure Canonico *cap. 1 de Adulteriis*, sic statuitur: *Si seduxerit quis virginem nondum desponsatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit uxorem. Si vero pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam juxta modum dotis, quam virgines accipere consueverunt.* Cæterum ante sententiam Judicis corruptor ad hoc non tenetur, si absque vi, vel fraude virginem sponte consentientem defloravit.

Additio.

* Quinimo neque in Foro externo taliter seducens, aut seduxisse ex præsumptione judicatus, obligatur simul, & copulative seductam *dotare & ducere*: etsi enim Capitulum primum præcedenti numero allegatum insinuare id videatur per verba *dotabit eam*, & *habebit uxorem*, recepta tamen Tribunalium praxis, & communis consuetudo, quæ est optima Legum interpres, dictionem *et* sumit in præsenti pro *vel*, ita ut sensum faciat, quod seducens teneatur vel *seductam ducere*, vel si Puella, aut Parens puellæ id nollet, *saltem eam dotare*. Non enim novum est in Jure, ut dictio *et* sumatur pro distinctione *vel*, sicut habetur *l. Sæpe 53. ff. de Verb. signif.* ibi: *Sæpe ita comparatum est, ut conjuncta pro disjunctis accipiantur, & disjuncta pro conjunctis*, de quo fusius videri poterit præsens Auctor in Jure Canonico *lib. 4. decret. tit. 1. §. 4.* Nos vero iterum redeundo a Foro externo ad Forum internum, quamvis in eodem deflorator ante sententiam Judicis juxta jam dicta nec ducere, nec dotare, nec damnum aliquod resarcire teneatur defloratæ: etsi tam pingues non amplius illa, uti prius, obtineat nuptias, supposito nimirum, quod eadem absque promissione Matrimonii sponte in deflorationem consenserit, nec de copula habita a defloratore apud alios (utpote cum delictum adhuc esset occultum) diffamata fuerit. Aliter tamen sentiendum, & ad omne damnum emergens defloratæ resarciendum talis a Confessario adstringendus foret, si vel diffamaverit, occultum pandendo aliis delictum, vel simul vis, aut fraus, atque exinde præter deflorationem insuper aliud damnum defloratæ accessisset. Unde sequitur *

24. CONCL. II. Qui vi, aut fraude usuram corporis a Virgine extorsit, etsi absque promissione Matrimonii, tenetur eam vel Matrimonio sibi copulare, vel damnum aliunde reparare. Ita Lessius *loc. cit. n. 10.* Mastrius *n. 59.* Navarrus, & alii. Ratio est: quia tunc damnum per injuriam illatum est; ergo debet resarciri: hoc autem fit vel Matrimonio, vel damni æstimatione; ergo ad alterutrum horum tenetur, & quidem in Foro conscientiæ, atque ante sententiam Judicis.

25. Hoc tamen intelligendum est cum cit. Lessio *n. 15.* & aliis, nisi puella talis postea æque commodis potita sit nuptiis, ita ut nihil detrimenti acceperit: quia in tali casu deflorator non obligabitur eidem quidquam necessario restituere, cum damnum nullum re ipsa sit secutum, præter ipsam pudicitiæ deflorationem, quæ irreparabilis est, & pretio non æstimanda. Et hoc plerumque contingit, quando defloratio virginis est occulta, nec coram hominibus manifestata.

Additio.

* Porro etsi nec, qui virginem sponte consentientem defloravit, nec etiam qui eandem absque promissione Matrimonii bonis verbis, blanditiis, & munusculis quidem ad copulam induxit, ita tamen, ut nihil detrimenti præter amissionem virginitatis accipiat, etsi (inquam) tam in priori, ac posteriori, sub illa limitatione proposito casu deflorator non obligetur defloratæ dare certas pecunias; nihilominus tamen, si ex copula fuerit eandem imprægnata, tenetur is tanquam pater conceptam ex copula fornicaria prolem alimentare saltem post primum triennium, usque dum proles ad eam veniat ætatem, ut sibimetipsi alimenta procurare queat: deflorata vero primo triennio tenetur proli præbere lac. Quod si ob alia impedimenta nequiret id facere, vel proles nollet lac maternum recipere, pater obligabitur suis expensis, si quæ necessariæ forent, alia proli congrua procurare alimenta. Item, si deflorator ex defectu mediorum id facere non posset, vel etiam ex malitia non vellet, adstringitur in subsidium ipsamet mater id præstare. Alias communiter ad præsens institutum sequentes duo circumferuntur Versus a Glossa, & jam supra *dist. 2. num. 15.* adducti.

Mater alit prolem trimum, trimoque minorem,
Majorem vero pascere Patris erit.

De his vide plura in Jure Can. *lib. 4. decr. tit. 1. §. 4. n. 133.* & dicenda hic *n. 34.* *

26. CONCL. III. Qui promisit conjugium, & ea spe

spe seu conditione usuram corporis impetravit, tenetur eam ducere, etiamsi ficte promisisset. Ita citati Auctores. Ratio est: quia vel sincere promisit corruptor Matrimonium, & tunc tenebitur vi promissionis; nam omne promissum cadit in debitum: vel ficte, & tunc tenebitur ratione iniustæ deceptionis, atque subsecutæ læsionis.

27. Excipe, nisi deflorator talia signa dederit, quibus fœmina sufficienter agnoscere potuit, promissioni subesse dolum, aut ipsam conditionis, seu status inæqualitatem agnoscens facile suspicari potuit, illum simulate solum nuptias promittere, ut ea frueretur. Ratio huius limitationis est: quia in tali casu ipsa non præsumitur decepta, sed fingere deceptionem, ac ex mera sua voluntate consensisse in actum turpem; unde corruptor in Foro Conscientiæ ad nihil ei tenetur, iuxta dicta *n.* 21. & notat citatus Mastrius *n.* 62. cum aliis.

28. CONCL. IV. Quantum attinet ad obligationem restitutionis ex Adulterio provenientem: etsi Adulterium sit peccatum gravissimum, & contra Iustitiam, eo quod adulterans coniugem innocentem lædat in iure suo, quod habet in corpus ipsius; si tamen partus, aut aliud damnum non sit secutum, non tenetur coniux adulterans pro hac iniuria, coniugi innocenti illata, ad aliquam compensationem pecuniariam, sed sufficit satisfactio per signa doloris, aut veniæ petitionem ab offenso, si eidem Adulterium coniugis innotescat. Quod si iniuria talis sit penitus occulta, hæc satisfactio locum non habet, sed sufficit seria pœnitentia, & satisfactio coram Deo. Ita communis.

29. CONCL. V. Quod si partus sit secutus, tenetur Adultera, quantum fieri potest sine famæ dispendio, & vitæ periculo, procurare, ne legitimi hæredes, ac alter coniux innocens ratione huius suppositæ illegitimæ prolis aliquod damnum patiantur. Ita Scotus 4. *dist.* 15. *q.* 2. & communis aliorum. Ratio clara est: quia per educationem prolis adulterinæ minuitur substantia legitimorum Filiorum, alteriusque coniugis innocentis: & si proles adulterina supervivat, atque cum legitimis filiis hæreditatem adire velit, multum illis rursum de sua portione detrahetur. Atqui horum omnium damnorum causa est coniux iniuste supponens partum adulterinum: ergo ipsa ex Iustitia tenetur laborare, ut hæc damna legitimis hæredibus non obveniant, aut si eventura sunt in alio resarciantur, sicque fiat debita restitutio, seu recompensatio damnorum illatorum.

30. Quæres: quomodo huiusmodi restitutio, seu damnorum illatorum compensatio fieri possit? Resp. a Doctoribus, & præsertim Scoto *loc. cit.* varios assignari modos, quorum principaliores sunt sequentes. I. Si coniux adultera habeat bona paraphernalia, debet, quantum iura permittunt, eadem relinquere legitimis filiis in compensationem damnorum illatorum: quod idem facere poterit ex dote sua. II. Tenetur diligentiam adhibere, ut ex labore suo lucrum capiat, sicque bona filiorum legitimorum pro compensatione damnorum illatorum adaugere valeat. III. Debet solitos sumptus imminuere, quantum commode potest spectata conditione status, valetudinis &c. ob eundem finem.

Additio.

* Ponamus autem quod adultera certo non sciat, sed prudenter dubitet v. g. ob vicinitatem copulæ mariti, num proles sit ex marito, vel adultero concepta, sicque legitima, vel spuria, in simili casu iuxta la Croix *Lib.* 3. *Theol. Mor. part.* 2. *num.* 335. tam adulter, quam adultera excusabitur ab hoc onere restitutionis: quia in dubio præsumitur pro Matrimonio, cui proles tanquam favor adiudicatur; uti tenent non solum Card. de Lugo, Haunoldus, & Illsung; sed etiam teste Tamburino hic *lib.* 7. *c.* 3. §. 4. communis DD. Quod si vero ponas, ex una parte certum esse, quod proles sit ex adulterio concepta, ex altera vero incertum a quo, cum fœmina intra breve tempus cum pluribus adulterium commiserit, in simili casu, recte inquit la Croix *loc. cit. num.* 337. singulos adulteros secundum proportionem dubii esse obligatos ad partialem restitutionem alimentorum, & partis hæreditariæ prolibus legitimis subtractæ, ita, ut huius portionis hæreditariæ unum dimidium restituere debeat adultera, alterum vero ipsimet hi adulteri loco patris certi. Ratio est: quia ex una parte hic non potest præsumi in favorem Matrimonii, uti prius; quoniam certo scitur prolem esse ex adulterio conceptam: ex altera vero parte singuli ex adulteris posuerunt causam sufficientem generandi prolem, ac præterea singuli communi opera sunt causa ipsius incertitudinis, quæ iuste impedit, ne ab uno determinato exigi possit debita restitutio; consequenter censentur singuli in hoc damnum virtualiter consensisse, volendo nimirum ipsam copulam huiusmodi damnorum causativam. *

31. CONCL. VI. Nihilominus Adultera non tenetur se prodere, aut crimen suum revelare ullo modo, neque in mortis articulo, neque per Confessarium, sed tenetur solum aliis modis iam enumeratis laborare, quantum potest, ut hæreditas relinquatur veris hæredibus, aut in alio compensetur. Ita communis. Ratio est: quia talis revelatio non potest fieri sine iactura famæ, atque honoris, imo nec facile fieret sine periculo vitæ, aut aliorum incommodorum: atqui cum iactura famæ nemo tenetur restituere bona fortunæ, utpote quæ sunt ordinis inferioris; ergo.

32. Accedit quod talis revelatio plerumque sit inutilis, cum filius non teneatur credere matri suæ, asserenti, se esse spurium: tum ob præsumptionem, ac publicam opinionem, qua censetur esse legitimus filius, & natus ex Matrimonio: tum ob possessionem, in qua existit, nec proinde ex ea eiici potest, donec convincatur. Quinimo nonnulli Doctores, quos citat Fagnanus *c. Cum esses. num.* 130. *de Testamentis*, & sequitur Menochius *de Arbitrariis Judicum. lib.* 2. *Cent.* 1. *num.* 28. fatuum reputant filium, si credat matri asserenti, eum ex adulterio esse genitum.

33. CONCL. VII. Loquendo nunc de Adultero, non tenetur is illico credere mulieri adulteræ, dicenti, prolem natam esse suam. Ita Doctores passim. Ratio est: quia potest probabiliter, & prudenter præsumere, fœminam potius ex marito suo concepisse, nisi de opposito constet; ut puta quia maritus absuit, sive, quia mater sic dicit, & insuper tempus partus correspondet cum tempore habitæ copulæ, vel concurrant aliæ conjecturæ.

34. Quod si vero Adulter cognoscat, prolem esse suam, vel certe nullam habeat iustam causam dubitandi, tenetur & ipse ad restitutionem pro sua parte. Et quidem imprimis obligatur restituere, seu compensare ea, quæ impensa sunt in alimenta prolis a tertio anno ætatis, & deinceps: nam educatio prolis primo quidem triennio ad matrem pertinet, sequentibus autem annis ad patrem. (*a*) Deinde ejusmodi Adulter tenetur una cum Adultera, resarcire damnum, quod legitimis filiis ex illegitima successione obventurum est, etiamsi suo consilio non fuisset auctor suppositionis. Ratio est: quia Adulter iniquo facto suo una cum matre est causa damnorum filiis legitimis illatorum; ergo una cum ipsa tenetur ad restitutionem: eo præsertim, quia iniquo suo facto matrem coegit, pro conservanda sua fama prolem adulterinam supponere. Lessius *lib.* 2. *de Just. & Jure cap.* 10. *dubit.* 6. cum communiori; quamvis quoad hoc ultimum Scotus, Henriquez, & nonnulli alii oppositum teneant, loquendo de Adultero, qui non dedit Adulteræ consilium suppositionis.

QUÆSTIO IV.

De Incestu, & Raptu,

SUMMARIUM.

40. *Ad Raptum tria requiruntur; quae?*
41. *Quae ejus malitia?*
42. *Quae poenae in Raptores constitutae?*

35. CONCL. I. *Incestus* est peccatum Luxuriae cum consanguinea, vel affine, intra gradus jure prohibitos commissum. Ita in re communis.

36. Porro Incestus est peccatum mortale, superaddens Luxuriae specialem malitiam contra Pietatem, & quidem eo graviorem, quo gradus consanguinitatis, vel affinitatis, inter peccantes est propinquior. Ratio est: quia est contra reverentiam juri sanguinis debitam, ipsamque virtutem Pietatis. Unde ex instinctu naturali apud omnes Gentes damnatur concubitus cum consanguineis in linea ascendente, vel descendente, imo etiam in linea collaterali intra certos gradus: quamvis Jure Ecclesiastico extensa sit postmodum talis prohibitio usque ad quartum gradum consanguinitatis, & affinitatis ex copula licita, seu conjugali consurgentis: vel si affinitas consurgat ex copula illicita, sive fornicaria, usque ad secundum gradum inclusive ex nova Constitutione Concilii Trid. *Sess.* 24. *De reformat. matrim. c.* 4. intra quos gradus consequenter censetur contrahi Incestus, si peccetur carnaliter.

37. Quaeres: an Incestus inter diversos consanguinitatis, vel affinitatis gradus commissi distinguantur specie, adeo, ut ipse gradus consanguinitatis, vel affinitatis sit necessario in Confessione explicandus? Resp. cum Mastrio *disp.* 11. *Theol. Mor. num.* 122. tres esse diversas Doctorum sententias. Nam Navarrus, Valentia, Vasquez, & quidam alii volunt, omnes illos gradus specie distingui. Econtra Tamburinus, Cajetanus, Sotus & Thomistae passim cum S. Thoma 2. 2. *q.* 154. *art.* 9. *ad* 2. volunt, omnes illos gradus, & Incestus in iisdem commissos, esse ejusdem speciei. Rationem dant: quia in iis omnibus peccatur contra eandem Pietatis virtutem, & reverentiam juri sanguinis debitam, & consequenter in iis omnibus reperitur una specie deformitas: licet intra eandem speciem modo gravior, modo levior juxta majorem, vel minorem graduum distantiam. Et haec sententia tunc praecipue deservire poterit, quando poenitens non potest explicare gradum Incestus, quin Confessarius veniat in notitiam complicis.

38. Tertia sententia est media admittendo distinctionem specificam in aliquibus, non tamen in omnibus. Haec imprimis admittit, quod Incestus cum consanguinea specie differat ab Incestu cum affine in eodem gradu; ista enim vincula specie differunt. Lessius *lib. De Just. & Jur. c.* 3. *num.* 79. Deinde eadem sententia docet, Incestum commissum cum consanguinea in linea recta, ut puta cum matre, vel avia specie distingui ab Incestu cum aliqua in linea collaterali commisso v. g. cum, sorore, vel consobrina; nam nullo unquam casu licuit congressus cum consanguinea in linea ascendente, secus in collaterali. Tandem dicta sententia docet, etiam Incestum in primo gradu consanguinitatis lineae lateralis, respectu remotiorum esse specie distinctum: quem proinde, sicut & primum gradum affinitatis in Confessione exprimendum putant. Ratio horum ab ipsis assignatur illa: quia longe alia reverentia debita est matri, quam sorori, & consequenter immanior censetur esse Incestus cum matre commissus: prout hoc ipsum natura dictat, a tali coitu plus, quam ab alio abhorrens. Idem dicendum putant respectu sororis in ordine ad alios remotiores gradus.

Additio.

* Illam tertiam sententiam equidem praesens Auctor P. Anacletus in prioribus Editionibus judicat probabiliorem, huic tamen contradicit noster P. Franciscus Henno *Tract. in Decalog. Disp.* 6. *q.* 3. *Concl.* 3. qui etsi gratis admittat, Incestum quemlibet continere duo specie distincta peccata, unum contra Castitatem, & alterum contra Pietatem ob reverentiam sanguinis: negat tamen valde probabiliter meo judicio cum sententia secunda, unum Incestum ab alio specie morali distingui. Ratio ipsius est; quia quilibet Incestus ex eodem fine, & motivo prohibetur; nimirum, ut servetur *honor*, & *reverentia* inter certas personas: sicuti ob eandem rationem etiam furta sunt ejusdem speciei moralis conformiter dictis; quia nimirum, quamvis versentur circa diversas res, sicque aliqua diversitas materialis, & accidentalis saepius inter ipsa reperiatur, nihilominus ex eodem fine, & motivo prohibentur, nimirum, ut proximus servetur indemnis *in Bonis fortunae*: ex quo ipso fundamento dictum est, detractiones v. g. queis quis denigratur ut fornicarius, & tanquam fur, esse ejusdem speciei; quia nimirum ex eodem motivo, ut nimirum proximus servetur indemnis *in Bonis famae*, prohibentur. *

39. CONCL. II. *Raptus* hoc loco proprie dicitur, cum persona aliqua invita abducitur per vim ad libidinem explendam, vel ad Matrimonium contrahendum. Ita desumitur ex *c. Lex illa*. 36. *quaest.* 1. & *c. Si quis virginem*. 36. *qu.* 2. juncto Concilio Trid. *Sess.* 24. *de Reformat. Matr. c.* 6.

40. Colligitur proinde, ad Raptum proprie dictum tria requiri. I. Abductio personae raptae a domo sua, vel paterna, ejusque in aliena detentio: unde Raptus non committitur ab eo, qui Virginem in domo paterna repertam ibidem violat, aut, vi opprimit, sed id potius erit Stuprum. II. Requiritur, ut abductio illa fiat causa libidinis, vel Matrimonii contrahendi: in quo casu Raptus est impedimentum dirimens Matrimonii, ex Constitutione nova Concilii Tridentini *cit. c.* 6. III. Requiritur vis illata: unde, quando nulla vis infertur foeminae, sed ipsa sponte consentit, & insciis parentibus cum amasio discedit, proprie Raptus non est, sed fuga voluntaria.

41. Raptus igitur inter species Luxuriae merito reponitur ratione intentionis pertinentis ad Luxuriam; quia nempe libidinis causa fit. Quamvis simul aliam malitiam contra Justitiam includat, qua vis infertur puellae.

42. Unde merito graves poenae utroque Jure in Raptores sunt constitutae; videlicet de Jure Civili poena capitis, *l. un. C. de Raptu Virginum*. De Jure Canonico autem publica poenitentia, & ut Raptor sine spe conjugii maneat, *c. Raptor*, & *c. Statutum* 27. *q.* 2. His novissime Concilium Trident. *Sess.* 24. *de Reform. Matr. c.* 6. alias poenas addidit, videlicet poenam excommunicationis a Raptore, & omnibus illi consilium, auxilium, aut favorem praebentibus ipso jure incurrendam, perpetuaeque infamiae; & quod inter Raptorem, & Raptam, quamdiu haec in potestate Raptoris manserit, nullum possit consistere Matrimonium.

QUAESTIO V.

De prima specie Peccati contra naturam, quae est Mollities.

SUMMARIUM.

43. *Peccatum contra naturam, quid, & quae species ejus?*
44. *Mollities, seu immunditia, quid, & quale peccatum?*
* *An subinde sit duplex peccatum? Additio I.*
* *Quid sit sentiendum de Pollutionibus Mulierum? Additio II.*
45. *Mollities est intrinsece mala, & in nullo casu licita.*
46. *Non licet Medicis, media applicare infirmis ad eam procurandam.*
47. *Quid de aliis pharmacis?*
48. *Solutio notabilis instantiae.*
49. *Omnes Pollutiones sunt ejusdem speciei.*
50. *Per accidens tamen eis conjungi possunt aliae speciei malitiae.*
* *Duo notabilia Corollaria. Additio I. & II.*
51. *Pollutio indirecte voluntaria est peccatum mortale.*
52. *Quid, si non fuerit praevisus talis effectus ex posita causa secuturus?*
53. *Aliae limitationes.*
(b) Tract. 1. Dist. 1. n. 12. & 13.
54. *Qualiter peccaminosus sit effectus pollutionis, si causa est tantum venialiter mala?*
55. *Quid de pollutione in somno orta?*
56. *An sit licitum desiderare pollutionem?*
57. *Aut simplici affectu de ea naturaliter secuta gaudere?*

58. Di-

58. *Distillatio, quomodo differat a pollutione?*
59. *An hactenus dicta habeant locum in Distillatione?*
* *Item quid de humore menstruali?*

43. PEccatum contra naturam, quod est vitium inter cæteras Luxuriæ species gravissimum, est actus Luxuriæ, ex quo non potest sequi humana generatio: sive, quo pervertitur ordo a natura præscriptus, ita ut conceptio fieri nequeat. Porro hujusmodi vitium dividitur in quatuor species, videlicet in Mollitiem, Bestialitatem, Sodomiam & indebitum concumbendi modum, de quibus singillatim in hac, & sequenti Quæstione.

44. CONCL. I. *Mollities*, quæ alio nomine ab Apostolo 2. *Corinth.* 12. & *Gal.* 5. vocatur *Immunditia*, est peccatum contra naturam, per quod voluntarie pollutio, seu seminis effusio quæritur extra concubitum. Hæc est peccatum mortale, quando perfecte voluntaria existit, cum sit contra ordinem naturæ, & generationis, atque excludit a regno Dei juxta illud 1. *Corinth.* 6. *Molles regnum Dei non possidebunt*. Et *cit. c.* 5. *ad Galat. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt Fornicatio, Immunditia, Impudicitia, Luxuria &c. Quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam, qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.*

Additio I.

* Dices: Datur etiam pollutio, seu seminis effusio intra concubitum, prout sæpius contingit apud solutos, qui concumbendo sistunt præcise in tactibus enormibus una cum effusione seminis ad extra, ne imprægnatione coram sæculo confundantur: ergo ad rationem mollitiei non requiritur, ut fiat pollutio extra concubitum. Respondeo disting. conseq. non requiritur ad rationem mollitiei, ut fiat extra concubitum, si sit pollutio, seu mollities simplex, nego, si sit mollities qualificata, id est, conjuncta cum aliquali saltem copula imperfecta, concedo consequentiam. Est autem bene notandum, quod, si pollutio sit conjuncta cum concubitu, sicque in re ipsa, seu in actu exercito cum affectu ad certam personam, non solum peccatum mollitiei, sed etiam aliud juxta qualitatem personarum concumbentium contrahatur, prout dicetur *num.* 50. *

Additio II.

* Cæteroquin in definitione mollitiei studio abstrahitur, num illa pollutio, seu seminis effusio fiat intra, vel extra locum debitum, ut sic sub mollitie fluxus seminis, sive foras effundatur, ut fit in maribus, sive intus diffluat in matricem, prout ordinarie contingit apud fœminas, sub hac descriptione comprehendatur: etenim, uti recte cum Busembaum hic docet Henno *Tract. in Decalog. disp.* 6. *quæst.* 7. *art.* 1. *Conclus.* 1. etiam fœminæ, licet seminent in vase ad generationem subservienti, pollutionis tamen culpam incurrunt, dum id deliberate, & extra aliquam copulam ad generationem de se sufficientem faciunt. Hinc errant Confessarii (pergit citatus Henno) putantes, ex parte fœminarum tunc solummodo adesse pollutionem, quando aliquem fluxum humoris extra corpus sentiunt, alias non; cum tamen hæ sæpe exterius sentiant alicujus humoris medii, puta, menstrualis fluxum sine pollutione, imo sine delectatione illa, quæ in vera pollutione, aut peccaminosa inferius explicanda distillatione evenire solet. Econtra vero, præsertim accedentibus lascivis cogitationibus, osculis, vel tactibus &c. patiantur interius veras pollutiones sine fluxu externo: prout accidit, dum semen de vase decisum ad matricem mittitur, quod fœminæ facile sentiunt, imo magna voluptate percipiunt. Fatendum tamen, aliquando per motus valde violentos, & enormes easdem etiam exterius pati pollutionem, licet rarius. Ita ille.

Ego autem illibenter quidem hæc addidi, timendo, ne castos offendam oculos, & aures, interea tamen, cum omnia sint munda mundis, addere necessarium duxi, ne tot errores in hac, uti delicata, ita etiam (utinam non) frequenti materia contingant apud juvenes Confessarios damnantes fœminas, aliquoties alias anxias, cum maxima earum perturbatione alicujus gravis pollutionis, ubi tamen potius est fluxus menstrualis, & econtra a peccato mollitiei excusantes, ubi tamen illud vere commiserunt: interea oportet, præsertim si fœminæ ipsæmet se in Confessionali desuper non accusent expresse, Confessarios, maxime iuvenes, esse cautissimos in interrogando. *In materia castitatis* (inquiunt Busembaum, & Sporer tractando de Sacramento Poenitentiæ) *interrogationes debent esse paucæ, & cautæ, ne vel occasionem det investigandi aut traducendi Confessionem, aut ignorantem doceat, aut se, vel illum periculo exponat.* Et Coninch ait: *præstat aliquando Sacerdotem minus perfecte peccatum intelligere, quam sibi, vel pœnitenti aliquod scandalum causare.* *

45. CONCL. II. Mollities est intrinsece mala, adeo, ut nunquam quovis prætextu, etiam sedandæ tentationis (nam hoc est succumbere) vel tuendæ sanitatis causa, licitum sit procurare pollutionem, neque Medicus possit præbere medicinam eo fine, ut naturam ad eam concitet. Ita communis. Nam voluntaria illa emissio seminis humani est contra primarium finem, ob quem a natura est institutum. Et si semel licitum esset, ex tali prætextu procurare pollutionem ob naturalem delectabilitatem, & passim prætensum eiusmodi motivum, via latissima huic foeditati aperiretur, *immutando naturalem usum in eum, qui est contra naturam*, *Rom. cap.* 1. cum maxima iactura generationis humanæ. Hinc merito Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 49. Propositionem damnavit. *Mollities jure naturæ prohibita non est: unde, si Deus eam non interdixisset, sæpe esset bona, & aliquando obligatoria.*

46. Et hinc, quantum attinet ad alteram partem Conclusionis, media huc præcise tendentia suadere, vel applicare infirmis, gravissime prohibetur Medicis *c. Cum infirmitas*, §. *fin. De Poenit. & Remission.* ibi: *Cæterum, cum anima sit multo pretiosior corpore, sub interminatione anathematis prohibemus, ne quis Medicorum pro corporali salute aliquid ægroto suadeat, quod in periculum animæ convertatur.*

47. Dicitur notanter in Conclusione *præbere medicinam eo fine, ut naturam ad eam concitet:* nam dare pharmaca, quibus semen in sanguinem, vel alium humorem resolvatur, culpa vacat, ut notant Bonacina *tom.* 1. *quæst.* 4. *de Matrim. punct.* 10. *num.* 12. Sanchez, & alii. Deinde, licet forte semen, si corporis sanitati officere coeperit, prout iuxta DD. obest sanitati semen iam corruptum, detrahi possit medicamento cathartico (eo modo, quo bilis, pituita, & melancholia absque libidinis sensu) tamen non potest pelli eo actu & impetu, quem natura fecit illi proprium, neque hoc fine a Medicis pharmacum præscribi; quia hic solius prolis causa a natura institutus est, & alioquin procuraretur pollutio. Lessius *lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 96.

48. Nec obstat, quod licita sit emissio sanguinis, imo & amputatio manus ad vitæ conservationem. Resp. enim negando paritatem. Quia semen est institutum ad propagationem speciei, unde nec eius usus aliter licitus, nisi ob dictum finem in legitimo Matrimonio: at sanguis, manus &c. sunt ordinata ad conservationem, & functiones individui, unde non mirum, quod ob eius conservationem expelli, vel resecari possint, cum bonum totius præferendum sit bono partis. Accedit, quod in illius emissione subsit delectatio naturaliter consurgens, inductiva ad mala in Conclusione allata: secus in emissione sanguinis, aut amputatione manus.

49. CONCL. III. Omnes pollutiones secundum se spectatæ sunt eiusdem speciei. Ita Azorius *part.* 3. *lib.* 3. *cap.* 21. Bonacina *loc. cit. num.* 15. & alii. Ratio est: quia habent eandem deformitatem, & contrarietatem cum recta ratione.

50. Dicitur, *secundum se spectatæ*: quia per accidens possunt coniungi aliæ malitiæ specie distinctæ: nam si polluit se persona voto castitatis obstricta, additur nova malitia Sacrilegii: si coniugatus, nova malitia contra Castitatem coniugalem, bonumque Matrimonii: item si aliqua persona se polluit cum imaginatione, seu desiderio peccandi cum hac vel illa persona soluta, coniugata, voto Castitatis obstricta &c. alia specie distincta turpitudo adiungitur iuxta qualitatem personæ illicite concupitæ. Et hoc ipsum erit dicendum, si istud peccatum extra concubitum committatur

a pluribus personis, una adjuvante alteram: nam etiam tunc exprimenda in Confessione erit qualitas personæ complicis, num eadem fuerit ejusdem vel diversi sexus, num soluta, vel ligata, num DEO sacra, vel non, utpote cujus peccato quis cooperatur, vel eam ad hoc induxit.

Additio I.

* Unde pro praxi, si e. g. Titius tuus pœnitens in Confessionali dicat, quod se polluerit, tu in Confessarie non solum de numero pollutionum sollicitus esse debes, sed etiam reflexionem facere, ac nisi aliunde jam scias, interrogare I. De statu pœnitentis, quisnam sit, num solutus, vel ligatus? II. Num accesserint tactus impudici, vel oscula lasciva &c. aut similia cum alia persona, prout frequenter contingit apud diversum sexum; Quando vero se solo fecit pollutionem. III. Utrum non habuerit pro tunc simul reflexionem, & affectum specialem, vel etiam desiderium ad alias personas, & ad quas, num ad solutas, vel ligatas? quod si tuus pœnitens respondeat, se habuisse quidem sub pollutione reflexionem ad fœminas, sed solum in confuso, ad nullam autem determinatam, vel si ad determinatam v. g. ligatam, tantummodo quatenus formosam, ejusmodi speciem pulchram sibi intentionaliter proponendo, non autem quasi volendo, seu optando cum eadem peccare, sed a qualitate personæ prorsus abstrahendo: in simili casu non contraheretur specialis malitia qualitatis, uti recte Sporer *part.* 4. *Theolog. Sacrament. cap.* 3. *sect.* 5. 629. eo ferme modo, quo inferius *dist.* 7. *num.* 15. & 16. dicetur de delectationibus morosis. *

Additio II.

* Ast ponamus Confessionale tuum accedere fœminam civicam, vel etiam nobilem erubescentiæ alias deditam (rusticellæ subinde sunt nimis apertæ ultra, quam necessarium, aut expediens est) quæ se accusat, quod peccaverit *contra sextum Præceptum*, qualiter hæc prudenter erit examinanda? Talis præsupposita cognitione status pœnitentis, num sit soluta, vel ligata &c. interrogetur I. Qualiter peccaverit, num *cogitatione*, *verbo*, vel *opere* &c. Quod si dicat, ipso opere perfectæ fornicationis se peccasse, indagetur cum quibus, & quoties, resque erit absoluta. Quando vero respondet, se peccasse quidem carnaliter, sed non perfecte, vel se non peccasse in opere, sed tantum amasio admittendo tactus impudicos, vel impura oscula &c. interrogetur II. Cum quibus personis id contigerit, nam cum solutis, vel ligatis? Quod si partim cum solutis, partim cum ligatis, interrogetur III. Quoties cum solutis, & quoties cum ligatis? Item IV. Poterit addi pro interrogatione quarta, si in Confessione ex circumstantiis colligatur, quod tactus fuerint aliquo modo magis qualificati, aut oscula in longius tempus protracta, seu voluptas valde intensa exinde captata, poterit (inquam addi) num nihil aliud exinde sit subsecutum? Si respondeat: *Nihil*, in Nomine Domini conformiter dictis *Addit. II.* post *num.* 44. supersedeat ulteriores facere interrogationes, poterit enim prudenter se resolvere, quod vel pollutio subsecuta non sit, aut a muliere invincibiliter ignorata, vel saltem, quod non adstringatur ulterius interrogare ob periculum scandali. Subinde etiam honestiores fœminæ ad quartam interrogationem: *an nihil exinde subsecutum fuerit?* respondent, magnam se exinde sensisse delectabilitatem, per quam intelligunt, & modestis terminis, insinuare volunt ipsam pollutionem. *

51. CONCL. IV. Pollutio indirecte voluntaria, hoc est, illa, quæ prævidetur secutura ex positione alicujus causæ, quæ evitari posset, ac deberet, pariter est peccatum mortale, saltem si ipsa causa in genere Luxuriæ sit graviter peccaminosa, atque ex se multum excitativa talis effectus. Ita sub his terminis communis. Sic fit, quando quis prævisa ejusmodi fœditate secutura vacat libidinosis, seu ex venerea delectatione provenientibus osculis, tactibus, amplexibus, & aliis hujusmodi, quæ sunt causa propinqua pollutionis, & ex natura sua talis turpitudinis excitativa. Ratio est: quia in talem causam consentiens hoc ipso in effectum inde connaturaliter secuturum consentire convincitur.

52. Dicitur in conclusione, *quæ prævidetur secutura*, nam si operans nullo modo advertit ad periculum secuturi effectus pravi, tunc ejusmodi effectus, ut puta pollutio, neque in se, neque in sua causa censetur voluntarius, utpote nullo modo prævisus.

53. Et additur, *ex positione causæ, quæ evitari posset, ac deberet*; nam quando ejusmodi actio cæteroquin licita est, & necessaria, vel utilis, ac proinde non adest obligatio eam vitandi: effectus inde sequens, etiam prævisus secluso alio consensu, non imputatur ad culpam, prout jam superius (*b*) dictum fuit. Et hinc licitum est sumere medicinam ad expellendos varios alios corpori noxios humores ordinatam, etsi per accidens citra complacentiam veneream exinde sequatur vel hanc expulsionem comitetur pollutio. Item Parochus, imo & alius Confessarius, ex officio non obligatus, potest excipere Confessiones, Chirurgus, vel Medicus tangere partes fœmineæ, indigentis cura, aut studere rebus medicis, ac hujusmodi, non obstante præviso periculo pollutionis secuturæ, dummodo hanc minime intendat, neque in eam libidinose consentiat. Similiter expertus, se pollui ex equitatione absque periculo proximo consensus, non tenetur pedester incedere. Ratio generalis est: quia talia vel fiunt ex officio, aut Charitate erga proximum, vel saltem sunt utilia operanti, & cæteroquin honesta & licita, neque causa per se, ac suapte natura proxima talis fœditatis. Sanchez *lib.* 9. *de Matrim. dist.* 45. *num.* 7. & *seqq.* Azorius *cit. cap.* 23. *quæst.* 4. & 5. Lessius, Bonacina, & communis.

NB. *Subsequentia duo Quæsita non equidem sunt ab ipso Anacleto formata, sed a me addita: quia tamen jam in priori Editione 1722. emanata collocata fuerunt sub numeris ordinariis, etiam hic taliter relinquuntur, ne fiat confusio in Indice, addendo tamen solitos Asteriscos.*

* 54. Quæres I. An si causa pollutionis sit tantum venialiter mala, hoc non obstante, effectus exinde secutus censeatur mortaliter peccaminosus? e. g. ponamus, quod pollutio sequatur ex semideliberata complacentia, vel ex curioso aspectu faciei alicujus fœminæ solutæ, quæritur, an talis pollutio sit mortaliter peccaminosa? Ad hoc quæsitum ex Lessio, & Sanchez noster Patritius Sporer *part.* 4. *Theol. Sacram. sect.* 5. §. 6. & ex utroque Marchantio, Salas, Vasquezio, ac plurimis aliis la Croix *lib.* 3. *part.* 1. *num.* 922. & *seqq.* respondent tripliciter I. Si causa in genere luxuriæ non tantum venialiter, sed etiam mortaliter mala foret, atque ex sua natura proxime inducens ad similem fœditatem, tunc effectus secutus, nempe pollutio, haud dubie foret mortaliter peccaminosus, prout iam supra Conclusione IV. fuit insinuatum. II. Si causa illa in genere Luxuriæ est tantum peccatum veniale, etiam graves motus, vel ipsa pollutio exinde secuta, minime tamen intenta, & secluso semper periculo consensus in illam, erit duntaxat venialiter mala. Ratio est: quia, cum tunc pollutio non sit volita in se, sed tantum in sua causa, in tantum mala erit, in quantum mala est ipsa causa, & consequenter, si causa fuerit tantummodo venialiter mala, pariter effectus imputabitur tantum venialiter malus. III. Quando causa, ex qua sequitur pollutio non est peccatum in genere Luxuriæ, quippe natura sua non ordinata ad rem veneream, etsi mortaliter peccaminosa in alio genere, puta si die Veneris comederes carnes, ex quo ad noctem in somno sequeretur pollutio, exinde effectus pollutionis non erit mortaliter peccaminosus, si in illa pollutione non habeatur libidinosa complacentia, & pariter excludatur periculum proximum consensus. Ratio est: quia tunc illa causa non videtur per se, ac proxime, sed tantum per accidens, ac leviter & remote influere in similem effectum. Atque ex his responsionibus (inquit P. Sporer) tolluntur plurimi scrupuli, & solvuntur innumeri casus. Licet cæteroquin casta mens etiam talia studeat amovere ex abominatione hujus fœditatis. *

* 55. Quæres II. An liceat pollutionem involuntarie e. g. in somno ortam permittere, secludendo omnem affectum ad eandem, ac cæteroquin se habendo negative? Ad hoc quæsitum denuo respondet P. Sporer,

rer, uti sequitur: quando motus venereus, ac ipsa decisio seminis accidit in somno, sed emissio seu effluxio fit postea in vigilia (& multo magis, si ipsa emissio seminis jam incœpit in somnis, & partim adhuc fit in vigilia) secluso consensu in illam, nullum fit peccatum juxta Gerson, Sanchez, Tamburinum. Ratio est: quia, uti supponitur, pollutio incœpit involuntarie, continuatio autem effusionis seminis est solum effectus naturalis causæ præcedentis, quæ hic & nunc impediri amplius vix potest, & consequenter nec quis tenetur: vel enim conatus ille reprimendi nihil operabitur, vel retento contra naturæ impetum extra suam sedem semine jam deciso, corpus supra modum gravabitur, & periculo infirmitatum exponetur. Cavendum tamen vel maxime, ne evigilans non tantum permittat, sed etiam positivo conatu promoveat, vel compleat, quod utique non liceret citra grave peccatum, si vere deliberate fieret: nam in eo casu aliquoties non tam perfectum, quam imperfectum voluntarium intervenire, experientia patet. Tutissime aget taliter evigilans, si saltem circa similem fœditatem simplicem displicentiam eliciat, ac se B. Virgini immaculate conceptæ, aut suo Angelo tutelari commendet, ejusdem implorando assistentiam, ne consentiat positive. *

56. Quæres III. An licitum sit desiderare, vel delectari de pollutione naturaliter secuta. Resp. I. Illicitum est, eam desiderare, vel de ipsa jam secuta gaudere ob delectationem; neque ullo modo fas est, ipsam procurare, aut ad eam active cooperari, vel quidpiam facere eo fine, ut eveniat. Ita omnes Doctores; nam consensus in eam, cooperatio, vel intentio jam foret peccatum mortale.

57. Resp. II. Nihilominus simplici affectu, & sine ulla procuratione, ob finem honestum v. g. sedandæ tentationis, vel sanitatis ergo desiderare, ut pollutio naturaliter eveniat, aut de ea naturaliter secuta gaudere, multi Doctores non illicitum censent; ut Lessius *cit. cap.* 3. *num.* 105. Navarrus *c.* 16. *Man. num.* 7. Layman *lib.* 3. *sect.* 4. *num.* 17. & alii. Qui tamen recte addunt, ejusmodi simplex desiderium, vel gaudium indicare imperfectum Castitatis affectum: nam Viri perfecti ob amorem puritatis, & timorem consentiendi in carnalem delectationem, vel maxime abhorrent ab omni, quamvis naturaliter eveniente, carnis impuritate.

58. Quæres ulterius. An, quæ hactenus dicta sunt de pollutione, etiam locum habeant in distillatione? Ubi notandum ex Gersone *parte* 2. *tract. de Poll.* D. Thoma, Sanchez, & aliis, quod e corpore humano per meatus membrorum pudendorum præter urinam, verumque semen procedat humor quodammodo medius, qui potest vocari salivalis, vel sputalis. Et hic quidem ab humore seminali non ita facile secernitur propter similitudinem coloris infectionem, carnisque commotionem, quæ aliquando ipsum comitatur: differt tamen præ cæteris in hoc, quod facilius fluat, nec tanta carnis commotione, sicuti seminalis, & quandoque imperceptibiliter, ac sine ulla carnis commotione. Hoc prænotato,

59. Resp. Quando distillatio accidit absque ulla carnis commotione, de ea non est curandum, cum sit veluti quidam sudor fluens: secus est, quando ipsa fit cum magna carnis commotione. Ita Sanchez *cit. disp.* 45. *num.* 2. & *num.* 31. Bonacina *punct.* 10. *num.* 13. & alii. Ratio posterioris partis est: quia ejusmodi commotio spirituum est notabiliter turpis, & veluti inchoata pollutio; ergo si est voluntaria, etiam distillatio erit mortalis ob ejusmodi delectationem veneream. De hac proinde erunt applicanda hactenus dicta, non vero de ea, quæ contingit absque dicta commotione carnali.

Additio.

* Doctissimus Gerson apud nostrum Petrum Marchantium *in suis notabilibus Resolut. de Sacrament. Pœnitent. Casu III.* specificatis humoribus addit adduc alios duos; verba formalia eius sunt sequentia: *alius additur humor (præsertim in mulieribus) qui vocatur menstrualis: & huic similis quandoque masculo accidit ex infirmitate*, præsertim circa plenilunium cum intolerabili pruritu ob suam salsedinem in partibus verecundis, & quasi cum stranguria. De priori jam dictum est supra. Loquendo de posteriori, humor iste in suo fluxu, teste eodem Gersone, vix, aut numquam causat tale modum delectationis, & concussionis totius corporis specialiter in partibus inverecundis, nec ita obnubilat in suo exitu rationem, uti humor seminalis. Et hinc Marchantius de eodem proportionaliter eo modo resolvit, quo nos de illa distillatione, quæ absque magna carnis commotione evenit, & admittit fricationem in genitalibus ad sedandum pruritum hunc, quamvis exinde per accidens sequatur effusio eiusdem salsi humoris. Cavendum tamen, ne quis hac doctrina abutatur, & mentiatur iniquitas sibi. *

QUÆSTIO VI.

De cæteris specialibus Peccatis contra naturam.

SUMMARIUM.

60. *Bestialitas, quid?*
61. *Non variatur specie ob diversitatem bestiarum.*
62. *Concubitus cum dæmone, quale peccatum?*
63. *Sodomia, quid?*
64. *Sodomitarum pœnæ.*
   (c) Juxta dicta Tract. 2. distin. 2. num. 40. & seqq.
65. *Indebitus concumbendi modus, quid?*
66. *Quale peccatum præposterus coitus inter conjuges?*
67. *Peccata contra naturam distinguuntur specie.*
68. *Solvitur objectio.*
69. *Plures Luxuriæ species concurrunt quandoque in eodem actu.*

60. CONCL. I. *Bestialitas*, quæ est secunda species peccati contra naturam, tunc committitur, quando concumbit quis cum re animata, non eiusdem speciei cum homine. Hoc peccatum est gravissimum, atque in Foro etiam sæculari pœna mortis, & combustionis merito punitur.

61. Cæterum istud peccatum contra naturam non variatur specie ex eo, quod committatur cum animalibus specie distinctis, ut puta ove, equa, cane &c. Omnia enim conveniunt in hac una ratione, quod non sint eiusdem speciei cum homine: malitia autem Bestialitatis consistit in hoc, quod non servetur eadem species, & natura. Filliucius *tract.* 30. *cap.* 8. *n.* 161. & alii communiter.

62. Quæres: An concubitus cum dæmone sit species Bestialitatis? Resp. cum cit. Filliucio, & aliis, peccatum cum dæmone assumente formam hominis, maris, vel fœminæ, aut alicuius belluæ semper dici peccatum Bestialitatis (quia etiam dæmon est diversæ speciei ab homine) sed ultra hanc peccati malitiam etiam superaddere vitium Irreligiositatis, & Superstitionis ob societatem cum dæmone habitam in illo actu venereo. Addendum etiam cum citato Auctore *n.* 162. quantum est ex parte affectus, talia peccata posse esse diversæ speciei, nam si quis cum dæmone coeat in forma mulieris affectu fornicario adulterino, vel incestuoso, erit præter peccatum Bestialitatis, & Superstitionis, etiam peccatum Fornicationis, Adulterii, vel Incestus ratione illius pravi affectus, atque voluntatis, quam habet.

63. CONCL. II. *Sodomia* est peccatum contra naturam, quo ex affectu ad indebitum sexum vir concumbit cum viro, vel fœmina cum fœmina. Ita D. Thomas 2. 2. *q.* 154. *art.* 11. & alii.

64. Hoc peccatum est gravissimum, atque in cœlum clamans *Gen.* 19. ob quod Sodoma & Gomorrha cum finitimis civitatibus cœlesti igne vindice conflagrarunt. Hinc Jure quoque Civili tanti sceleris Rei igne concremantur: at Jure Canonico olim Laici excommunicabantur, Clerici vero deponebantur, & in Monasterium detrudebantur. Nunc vero, quod attinet Clericos, iuxta Bullam S. Pii V. quæ incipit: *Horrendum illud scelus* (& habetur *tom.* 2. *Bullarii Romani const.* 72. *dicti Pontif.*) Clerici Sodomitæ ipso Jure sunt privati privilegio Clericorum, & dignitate, Officio, & beneficio Ecclesiastico: quamvis, quia

hæc

hæc Constitutio est pœnalis, atque requirens executionem externam, ea primum in conscientia obliget post sententiam Judicis declaratoriam. (*e*)

65. CONCL. III. Ultima species peccati contra naturam, sive *Indebitus concumbendi modus* est peccatum contra naturam, per quod vir concumbit cum fœmina modo indebito, ita, ut impediatur generatio. Ita Filliucius *loc. cit. n.* 156. & alii.

66. Dicitur notanter, *ita, ut impediatur generatio*: nam alioquin in rigore non erit peccatum contra naturam, cum ei non conveniat definitio *n.* 43. data. Hinc secluso hoc, ac etiam periculo impediendi generationem præposterus coitus inter conjuges peccatum mortale non est: ordinarie tamen est peccatum veniale, & quidem grave in suo genere, nisi aliqua necessitas excuset, ut puta, quia mulier est prægnans, vel quia corporis dispositio propter pinguedinem aliter fieri non patitur. Et hinc conjuges sic congredientes extra casum necessitatis graviter reprehendendi sunt ob periculum impediendæ generationis. Mastrius *disp.* 11. *Theol. Moral. num.* 135. Filliucius, Bonacina, & alii. Verum occasione prædictorum

67. Quæritur I. An prædicta quatuor peccata contra naturam distinguantur specie in genere moris? Resp. affirmative cum Mastrio *loc. cit. n.* 137. *ac seqq.* & communi. Ratio est: quia, licet opponantur eidem virtuti Castitatis, tamen ipsi opponuntur secundum diversam speciem rectitudinem. Et hinc diversam deformitatem, atque dissonantiam cum recta ratione continet Bestialitas, & Sodomia, quam simplex pollutio.

68. Nec obstat, quod omnia hæc sint peccata contra naturam. Resp. enim, peccatum contra naturam esse genus respectu dictarum quatuor specierum: alioquin enim, nisi intercederet ejusmodi distinctio specifica in genere moris, sequeretur, quod, si quis semel habuisset pollutionem, semel commisisset Bestialitatem, & semel Sodomiam, satisfaceret in Confessione, dicendo: *Ter peccavi contra naturam*: quod est contra communem sensum Doctorum. Accedit Decretum Alexandri VII. hanc inter alias, ordine 24. Propositionem damnantis: *Mollities, Sodomia, & Bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ, ideoque sufficit dicere in Confessione, se procurasse pollutionem.*

69. Quæritur II. An plures Luxuriæ species necessario in Confessione explicandæ, quandoque in eodem actu concurrant? Resp. cum Scoto *Quodlib.* 19. §. *De primo*. & Doctoribus communiter, affirmative. Sic enim peccatum carnis a Clerico in Sacris constituto, vel alio habente votum Castitatis, cum consanguinea sua conjugata commissum una cum effusione seminis extra vas, præter reatum Adulterii continet malitiam specie distinctam Sacrilegii, atque Incestus, & Peccati contra naturam. Idem contingere potest in desideriis illicitis, & carnalibus sic: quippe voto Castitatis obstrictus, ac seipsum voluntarie polluens cum imaginatione, atque affectu ad personam conjugatam sibi consanguineam, præter malitiam peccati contra naturam, & Sacrilegii, etiam ob pravam illam concupiscentiam internam, desideriumque carnale, contrahit malitiam Incestus, atque Adulterii, necessario in Confessione aperiendam, utpote circumstantiam speciem mutantem: & idem dicendum de similibus.

QUÆSTIO VII.

De impudicitia, hoc est osculis, tactibus, aspectibusque impudicis; & an detur levitas materiæ in re venerea?

SUMMARIUM.

70. *Impudicitia est circa oscula, tactus &c. venereos.*
71. *Oscula, tactus &c. impudici, quale peccatum inter solutos?*
Præparatoria Stupri, quæ?
72. *Quid de osculis, & amplexibus causa amicitiæ?*
73. *Vel tactibus ex joco, aut levitate habitis?*
74. *Sive ex causa justa, v. g. medendi factis?*
An foemina teneatur tale genus medendi admittere?
75. *Quid de fricatione pudendorum?*
76. *Tactus, & aspectus impudici inter conjuges, an, & quale peccatum?*
* *An liceant, si subinde sequatur pollutio?*
77. *Num liceant inter Sponsos de futuro?*
78. *Aut tactus in partibus honestis causa delectationis sensitivæ?*
* *Solvitur objectio, & declaratur differentia inter delectationem veneream, & sensibilem. Addit. I. & II.*
79. *Tactus impudici inter personas ejusdem sexus, quale peccatum?*
80. *In Tactibus libidinosis explicandæ circumstantiæ personarum complicum.*
81. *Aspectus, verba, & cantus turpes inter solutos, quale peccatum?*
82. *Quid, si fiant ex levitate, curiositate &c.*
83. *Discrimen inter tactum, & visum.*
84. *Aspectus curiosi, præsertim fixi, quam periculosi?*
* *Quid de pueris & puellis copulæ needum capacibus? Addit. I.*
* *Quid de simul balneantibus? Addit. II.*
* *Quid de aspectibus & tactibus impudicis animalium? Addit. III.*
* *Quid sit statuendum de Choreis? Additio IV. & V.*
85. *Levitas materiæ in re venerea, an detur? I. Sententia.*
86. *II. Sententia.*
87. *III. Sententia, merito tenenda ex auctoritate,*
88. *Et ratione.*
89. *Solvuntur rationes primæ,*
90. *Et secundæ sententiæ.*

70. ADVERTENDUM, quod Impudicitia sit circa oscula, tactus, & alios actus circumstantes actum venereum, prout notat D. Thomas 2. 2. *q.* 154. *art.* 1. *ad* 5. de hac loquitur Apostolus *ad Galat.* 5. *Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria &c. Quæ dico vobis, sicut prædixi, quoniam, qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.* Quod, ut melius intelligatur, sit

71. CONCL. I. Certum est, quod oscula, tactus & amplexus impudici, id est, habiti causa delectationis venereæ, & sensibilis ex commotione spirituum generationi deservientium consurgentis, inter personas solutas etiam quoad partes, alias de se non inhonestas, sint peccata mortalia. Ita Sanchez *lib.* 9. *de matr. disp.* 46. *n.* 7. & communis aliorum, idque patet ex cit. textu D. Pauli *ad Galat.* 5. cum Concordantiis. Ratio est: quia ejusmodi oscula, tactus & amplexus impudici, suapte natura ordinantur ad copulam carnalem, ad eamque proxime disponunt ob vehementem corporis, spirituumque generationi deservientium commotionem, & hoc ipso sunt pollutio aliqua inchoata: ergo. Hinc Glossa *in l. Quod ait ff. Ad legem Juliam de Adulteriis*, præparatoria stupri refert his verbis:

Visus, alloquium, tactus, post oscula, factum. Concordat Decretum Alexandri VII. inter alias Propositiones etiam hanc, ordine 40. damnantis: *Est probabilis opinio, quæ dicit, esse tantum veniale, osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, & pollutionis.*

72. Dicitur notanter in Conclusione, *impudici, id est, habiti causa delectationis venereæ*: nam si talia oscula, vel amplexus fiant causa amicitiæ secundum morem patriæ, communiter excusantur a peccato: quia oscula, vel tactus de se non sunt intrinsece mali, sed indifferentes, simulque hic fiunt ex honesto fine, nimirum in signum mutuæ benevolentiæ, pacis, & debiti obsequii. Nec obstat, quod inde consurgat quandoque motus inordinatus sensualitatis; dummodo eidem non præbeatur deliberatus assensus, nec habeatur libidinosa complacentia; nam alioquin ejusmodi prava complacentia utique foret peccaminosa.

73. Dein.

73. Deinde si tactus, amplexus, vel oscula solum habentur ex joco, vel quadam animi levitate, aut alia consimili ratione, non vero causa delectationis venereæ, per se loquendo non excedunt culpam venialem. Laym. *lib. 3. sect. 4. num.* 10. citans communem Doctorum. Quamvis recte idem post Sanchez *loc. cit. num.* 11. hinc excipiat tactus valde turpes & impudicos, ut puta partium vicinarum verendis, vel ipsarum verendarum: nam hi ultimi, si absque necessitate, vel utilitate (quod additur propter dicenda numero sequenti) fiant etiam ex joco inter personas diversi sexus in prædictis partibus inhonestis immediate (secus si obiter tantum supra vestes) non excusantur a peccato mortali, cum ex natura rei similes tactus ad delectationem veneream propinque tendant, eamque valde excitent inter personas diversi sexus, nisi forsan ætas infantilis a gravitate peccati eximat, prout exinde Sanchez, & Jacobus Marchantius eximunt a gravi peccato (non item a veniali) ancillas, puellas vestientes, lavantes, eorumque pudenda ex curiositate per breve temporis spatium, secluso consensu, vel complacentia turpi, tangentes: nam licet etiam istæ mortaliter peccare possint, si id mora longiori faciant, ob morale periculum consensus libidinosi: si tamen brevi temporis spatio contingat, non solet similis tactus ex sua natura tendere propinque ad delectationem veneream, eamque valde excitare.

74. Rursum si tactus etiam inter personas adultas diversi sexus in partibus inhonestis fiat causa medendi, aut alia necessaria, vel justa, secluso alio pravo affectu, nullum est peccatum: cum talis contactus, utpote ex Charitate ordinatus, vel ex alio justo motivo procedens, sit consentaneus rectæ rationi. Notat tamen Lessius *cit. lib. 4. c. 3. num.* 60. post Navarrum *c. Si cui. num.* 13. *de pœnit. dist.* 1. quod mulier, præsertim virgo, non teneatur tale genus medicandi in partibus secretioribus admittere: tum quia mens casta a tali curatione non minus, quam a morbo abhorret: tum quia nemo tenetur admittere id, cui est conjunctum periculum motus pravi, aut delectationis carnalis.

75. Ex eadem causa necessitatis excusatur tactus, seu fricatio propriorum pudendorum ad sedandum pruritum, in illis partibus quandoque vehementius consurgentem. Imo Layman *cit. sect. 4. num.* 13. post Sanchez, & Petrus Marchantius *in Resolutionibus ad tomum 3. Tribunalis additis casu* 3. post Sancium, & Villalobum existimant, non esse peccati damnandum, qui ejusmodi molestissimum pruritum fricatione sedare conatur, quamvis cum periculo pollutionis, dummodo non subsit periculum consensus in illam.

76. Additur insuper in Conclusione, *inter personas solutas*: in primis enim conveniunt Doctores, conjugibus ejusmodi tactus esse licitos, si ad copulam conjugalem referantur, utpote ad quam licite se excitant. Deinde tactus, oscula, & aspectus ejusmodi inter conjuges, si fiant causa solius voluptatis, sunt quidem culpabiles, sed non mortaliter, etiamsi captantur ob delectationem absque intentione copulæ conjugalis: quia Matrimonium eos cohonestat, ac defectus debiti finis non est mortalis. Intellige, dummodo absit periculum pollutionis: nam alioquin juxta Bonacinam *tom.* 1. *quæst.* 4. *de matrim. punct.* 9. *num.* 6. Lessium, Layman, Mastrium &c. a mortali non excusarentur.

Additio.

* Putant tamen aliqui graves DD. inter coniuges etiam hos tactus admitti posse, etsi subinde accidentaliter per eos sequatur pollutio, si adesset aliunde aliqua iusta causa tales tactus concedendi, qualis foret, iuxta Sanchez *lib. 9. disp. 49. num.* 37. Perez *disp.* 45. & Dianam *part. 6. tract. 6. resol.* 27. manifestatio, & conservatio mutui amoris, præsertim ex parte reddentis. Vide de hoc fusius Jus Canonicum *lib. 4. decr. tit. 15. præsertim num.* 65. & Patritium Sporer *part. 4. Theol. Sacrament. c. 2. sect. 3. §. 4. num.* 500. Cui equidem doctrinæ subscribo, si ex his tactibus oriatur pollutio tantum *subinde*: tunc enim, si exinde pollutio non oriatur valde frequenter, hic & nunc apud hos coniuges non videtur ex una parte adesse periculum proximum pollutionis, ex altera præfati tactus cohonestantur per contractum præcedentem Matrimonii. *

77. Num autem inter Sponsos de futuro liceant tactus, & oscula, alia difficultas est. Et quidem tactus impudicos inter Sponsos non excusari a mortali, passim fatentur Doctores, eo quod hi proxime disponant ad copulam, quæ non est illis licita. Quod si oscula, & amplexus de se non sint impudici, simulque fiant absque fine venereæ delectationis, sed intuitu honesti amoris, benevolentiæ, aut necessitudinis, culpa vacant. Navarrus *c. 14. manual. num.* 19. & sequitur ex dictis *num.* 72.

78. Verum loquendo de huiusmodi tactibus, qui post sponsalia absoluta potius fiunt causa delectationis sensitivæ in partibus cæteroquin honestis, variant Doctores. Et quidem Navarrus *loc. cit. num.* 12. Layman *num.* 11. Caietanus, Sa, pluresque alii eos excusant a mortali, dummodo non subsit periculum pollutionis, vel consensus in actum turpem: quia inquiunt Sponsalia sunt initium, seu prævia dispositio Matrimonii; & sic hos actus reddunt licitos, si absit periculum pollutionis, vel ulterioris consensus; quamvis ejusmodi periculum, aut ipsos tactus impudicos brevi subsecuturos, præsertim si Sponsi soli absque arbitris conversentur, spectata fragilitate humana raro abesse, ultro fateantur. Oppositum tenent Henriquez, Rebellus, & quidam alii, quorum sententiam tutiorem, & probabiliorem censet Bonacina *loc. cit. num.* 6. & Mastrius *disp.* 11. *num.* 142. Ratio huius posterioris sententiæ est: quia hæc delectatio sensitiva circa potentiam *Tactus* a natura instituta est ut prævia dispositio ad copulam; & consequenter, cum hæc inter Sponsos de futuro illicita sit, idem censendum de illa. Accedunt dicta superius *num.* 71. ac præcipue Decretum Alexandri VII. ibidem citatum.

Additio I.

* Obiicies contra hanc ultimam sententiam Patris Reiffenstuel. Delectatio sensitiva non est peccatum grave, sicut delectatio venerea, sed tantum veniale; ergo quamvis inter sponsos de futuro delectatio venerea hausta ex tactu & osculis in partibus cætero, quin honestis alterius sexus adhuc sit peccatum mortale, non tamen erit mortale, si hæc delectatio fuerit solummodo sensibilis. Sic enim etiam quoad potentiam visivam, si fœmina præcise aspiciatur ex curiositate, quia formosa est, sicque obiectum pulchrum, & visu delectabile, talis curiosus aspectus non erit peccatum mortale, quamvis foret tale, si aspectus contingeret ex delectatione venerea. Accedit, quod aspectus alterius sexus in partibus cæteroquin honestis ex levitate animi facti, item similes tactus, & oscula ex ioco non excedant culpam levem: cur ergo tactus, & oscula sint peccata mortalia, si fiant ex delectatione sensibili absque tamen venerea? Nam si hæc ultima simul accederet, gratis conceditur, & ex damnata Propositione Alexandri VII. ordine 40. clare colligitur, quod tunc culpa foret mortalis.

Fateor ingenue, fundamenta ista apud me (salvo meliori) faciunt sententiam primam Navarri, Laymani, & aliorum valde probabilem, supposito, quod tactus, vel oscula facta in partibus honestis alterius sexus non sint pressa, & ex magno ardore impressa, nec per longam moram repetita, aut nimium qualificata, nec etiam apud istam, vel illam personam existat periculum proximum subsecuturæ exinde, & admittendæ delectationis venereæ; & sub hac limitatione ipsa etiam admittit Henno *Tract. in Decal. disp. 6. quæst. 9. art. 1. concl.* 2. Generaliter tamen, & absolute, ac universaliter prolatam illam sententiam practice loquendo non approbarem, sed præplacet sententia Henriquez, ac Mastrii a P. Reiffenstuel adducta tanquam teste Bonacina probabilior; quoniam similis delectatio sensibilis orta in potentia sensitiva tactus, maxime si sit nimis intensa &c. post se ordinarie, & quasi ex natura sua trahit etiam delectationem veneream. *

Additio II.

* Ut autem totus discursus præcedentis Additionis adhuc magis capiatur, & obiectio, ex cuius resolutione multi casus practici inferri possunt, ex integro

solva-

solvatur, prænotandum ex la Croix *lib. 5. de peccatis num.* 93. quod *delectatio venerea* sit illa, quæ sentitur circa partes genitales per commotionem seminis, vel spirituum generationi deservientium, qui spiritus sc ipsa sunt subtilis sanguis veluti in aerem attenuatus. *Delectatio sensitiva* est, quæ oritur ex applicatione sensus ad objectum, v. g. loquendo de potentia tactus, si apprehendatur manus tenelli pueri, quatenus caro ejusdem adhuc mollis est &c. Hæc delectatio sentitur communiter circa pectus cum aliquo calore, vel quasi cum emotione sanguinis, aut spirituum animalium circa cor: &, si est valde intensa, solet pariter ordinarie propter magnam connexionem potentiæ tactivæ cum concupiscentia carnis causare delectationem veneream. H. N.

Ad objectionem respondetur neg. conseq. primi antecedentis, supposito, quod delectatio illa sensibilis in potentia tactus resultans fuerit valde intensa, seu qualificata, puta, causata per oscula pressa, ardentia, vel longiori tempore repetita, seu qualificata. Ad primam instantiam de aspectu negatur paritas: quia potentia visiva non tam propinque movet ad delectationem veneream, quam potentia tactus juxta dicenda inferius *Conclusione IV.* Nota etiam, quæ ibi statim subsequenti numero adjunguntur de aspectibus fixis. Ad II. instantiam de tactibus, seu osculis ex levitate, vel joco factis eo patet disparitas, quia ex levitate, aut joco facti nec sunt tam pressi, nec tam ardentes, aut in longius protracti, uti hic suppono, & consequenter nec movent tam propinque ad veneream delectationem, sicut si fiant ex intensa delectabilitate sensitiva. Videantur Gobat *in Theolog. experim. tract. 7. num.* 330. Sporer *Tract. 1. Theol. Moral. cap. 5. sect. 2. num.* 19. & la Croix *lib. 3. part. 1. num.* 888. *& seqq.* ac *lib. 5 num.* 93. *& seqq.* ubi pro, & contra exacte hanc difficultatem examinat. *

79. CONCL. II. Tactus impudici seu venerei inter personas eiusdem sexus sunt graviora peccata mortalia, quam inter personas solutas diversi sexus. Ita Layman. *cit. sect. 4. num.* 13. Et ratio est: quia eiusmodi tactus venerei ex natura sua tendunt ad peccatum mollitiei, vel etiam sodomiæ, quod gravius est simplici fornicatione. Dixi notanter: *Tactus venerei*, id est, facti ex motivo lascivo; nam, si a personis eiusdem sexus exercerentur tales tactus tantummodo ex levitate animi, vel ioco, dum, v. g. simul natant, aut balneant, Sanchez *lib. 9. disp. 46. num.* 22. excusat a mortali peccato, quod Silvius apud Sporer censet, admitti posse, si leviter, & quasi per transennam fierent: tunc enim non solent ordinarie excitare propinque ad venerem: alias secus. Denique se ipsum tangere aut aspicere ex sola curiositate, vel levitate, seu seclusa mala intentione, vel turpi consensu, aut periculo, limites peccati venialis non excederet, cum minor videatur indecentia in corpore proprio, quam alieno, & talis tactus in proprio corpore ordinarie non adeo excitet ad venerem, quam in corpore alieno: ubi tamen caute utantur hac doctrina illi Juvenes, qui alias peccato mollitiei sunt dediti, ne mentiatur iniquitas sibi.

80. Porro circa hactenus dicta ulterius quoque contra quosdam Neotericos notandum est cum Sanchez *lib. 9. de Matrim. disp. 46. num.* 27. quod, quando tactus libidinosi juxta dicta sunt peccatum mortale, necessario in Confessione fatenda sit circumstantia personæ tum agentis, tum patientis, v. g. an fuerit conjugata, consanguinea, voto obstricta &c. Nam hujusmodi tactus sunt ejusdem malitiæ moralis, cujus est actus cosummatus copulæ, ad quam suapte natura referuntur. Hoc ipsum ex professo tradit Azorius *part. 3. lib. 3. cap 25. quæst.* 5. allegans communem.

81. CONCL. III. Aspectus, turpiloquium, turpes cantilenæ, ac hujusmodi, si causa delectationis venereæ inter personas solutas fiant, sunt peccata mortalia. Ita Layman *num.* 13. cum communi: nam ipsamet delectatio venerea talibus prohibita est; ergo & illud omne, quod sit causa illius venereæ delectationis. Hinc Salvator *Matth.* 5. inquit: *Omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.*

82. Dicitur, *si causa delectationis venerea*: nam, si fiant ex quadam levitate, curiositate, aut ob voluptatem, quæ præcise ex ipsa narratione capitur, vel alium hujusmodi vanum finem, non vero ob delectationem veneream, communiter venialia censentur, per se loquendo; etsi ratione scandali, vel periculi proximi labendi in gravius peccatum mortalia esse possint. Sanchez *cit. disp. 46. num. 34. & seqq* Lessius *lib. 4. de Just. & Jur. c. 3. num.* 63. & alii. Quod si talia fiant inter ipsosmet conjuges, patet ex dictis *num.* 76. an, & quale sint peccatum.

83. CONCL. IV. Nihilominus datur aliquod discrimen inter tactum & visum, in eo consistens, quod tactus, amplexus & oscula magis propinque tendant ad concubitum, adeoque delectatio sensibilis inde consurgens frequentius sit venerea & mortalis, atque ad eam Luxuriæ speciem reducatur, in qua esset, si coitus sequeretur, & propterea in Confessione exprimi debeat circumstantia personæ tactæ. E contra visus, sive aspectus mulieris, quin & alloquium illius propinque non tendit ad concubitum, potestque ex pluribus titulis licite fieri; puta ob debitam urbanitatem, aut ad se cognoscendum postea, si iterum convenerint, vel ad reprehendendam illius vanitatem, vel eam de rebus honestis commonendam. Quinimo, si eiusmodi aspectus fiat ob solam curiositatem, tantummodo erit peccatum veniale, nisi serio & deliberate contingat in partibus denudatis omnino obscœnis diversi sexus, ubi a peccato gravi haud eximeretur talis curiosus aspectus, quando fortassis ætas adhuc infantilis non excusat.

84. Fatendum tamen, quod talis aspectus curiosi, præsertim fixi & diuturni, sint valde periculosi, & innumeri ex illis fuerint perducti ad lapsum. Nam exinde naturaliter consurgit commotio spirituum generationi inservientium, & in membris rebellio, & in affectu complacentia; quin & ipsemet diabolus sese immiscere solet, faciendo, ut species visa assidue obversetur phantasiæ, quæ sensim affectum allicit, & naturam commovet. Hinc non immerito *Ecclesiastici cap.* 31. dicitur: *Nequius oculo quid creatum est?* Et Regius Psaltes precatur *Psal.* 118. *Averte oculos meos, ne videant vanitatem: in via tua vivifica me.* Et econtra 2. *Petri* 2. scelerati quidam memorantur, *oculos habentes plenos adulterii, & incessabilis delicti.* Unde & Daniel Seni illi, castam Susannam deperienti, improperavit: *Species decepit te, & concupiscentia subvertit cor tuum. Dan.* 13.

Additio I.

* Cæteroquin, quæ diximus de aspectibus fixis, & tactibus impudicis verendorum, intelligenda sunt etiam in ordine ad illas personas, quæ equidem perfectam copulam cum emissione seminis exercere necdum valent ob defectum ætatis debitæ, puta quia necdum sunt puberes, adhuc tamen iam sufficienter rationis in tantum capaces sunt, ut inter bonum & malum, honestum ac inhonestum sufficienter discernere queant, uti vel maxime contingere solet, si tales iam sint pubertati proximiores; quia similes actus de se tendunt ad pollutionem, & apud tales saltem excitare solent spiritus genitales, seu venereos, atque exinde aliquam veneream causare delectationem, ob quam ipsam rationem etiam similes actus censentur interdicti Eunuchis; quamvis & isti perfectam copulam ob defectum perfecti seminis exercere nequeant, uti recte advertit la Croix *lib. 3. p. 1. n. 906. & 908.* *

Additio II.

* Ex dictis colliges, quid sentiendum sit de praxi illa plurium puberum, vel saltem pubertati proximorum in simul corpore nudo natantium; nam si sint eiusdem sexus, seque ibidem ex curiositate vel levitate in partibus verecundis invicem aspiciant, secluso tamen consensu, vel complacentia impura, non erunt condemnandi peccati mortalis, sed tantum venialis, secus, si forent diversi sexus; tunc enim foret mortale etiam seclusa alia impura complacentia, cui adeoque corruptelæ Parochi loci modo possibili contradicere debent. Sanchez *lib. 5. moral. c. 6. num.* 12. 13. 27. *&* 28. Et Sporer *part. 4. Theolog. Sacram. cap. 3. sect. 6. num.* 693. Ratio est: quia, si hæ personæ sunt diversi sexus, tales aspectus, quatenus serio facti ex sensualitate, ex se solent ordinarie vehemen-

ter

ter incitare ad venerem, secus, si forent sexus ejusdem. Quinimo in sexu eodem Busembaum hic excusat a mortali etiam leves tactus subinde inter natandum ex levitate, seu petulantia citra tam ullum desiderium, vel complacentiam impuram factos: quia & isti, si facti fuerint obiter inter personas ejusdem sexus, & non frequenter, non solent propinque ex se excitare ad venerem; quamvis cæteroquin circa potentiam tactus ob majorem conjunctionem cum concupiscentia carnis adhuc majus suo modo videatur subesse periculum, quam circa visum. Et certe, si tactus forent pressi, seu replicati &c. proxime ad sodomiam, seu pollutionem disponerent, hincque forent haud dubie gravissime peccaminosi. Unde finaliter Henno *in Decalog. disp. 6. qu. 9. art. 3. concl. 2.* subjungit utilissime quoad balneationes sequentia formalia: *Advertendum viris, & foeminis se lavantibus, quærenda esse loca ita secreta, ut ad illos personis alterius sexus non pateat accessus propter evidens scandali periculum. Unde non video, quomodo excusari possint a mortali, qui de die in plena civitate, quam v. g. perlabitur certus fluvius, se nudos exhibent coram mulieribus natandi causa. Similes igitur natationes publicas interdicere debent Magistratus, imo expediret, ut nunquam adolescentes inter se natarent, nisi coopertis secretioribus. Tot lapsus, tot horribilia non evenirent.* Ita ille. *

Additio III.

* Quæres I. Quid sentiendum sit de aspectibus, & tactibus animalium? Resp. I. Aspicere ex curiositate, seu animi levitate animalia coeuntia, ex se & absente periculo proximo impuræ delectationis morosæ, non est peccatum mortale, sed tantum veniale, si non interveniat complacentia, seu consensus venereus. Ita Henno *loc. cit. concl. 1.* & Sporer *part. 4. Theolog. Sacram. cap. 3. sect. 6. num. 697.* Ratio est; quia non solet similis aspectus ex se vehementer incitare ad venerem, sicuti tamen fortiter incitat, sicque graviter peccaminosus foret aspectus deliberatus curiosus copulæ humanæ. Resp. II. Animalia minora e. g. catellos, catos molliter tractare, demulcere, etiam eorum pudenda contrectare est solum veniale peccatum, si desuper nulla venerea deliberata habeatur complacentia. Ita Sanchez *lib. 9. disp. 46. num. 15.* Sporer & Henno *loc. cit.* Ratio est; quia etiam similis tactus non notabiliter excitare solet ad libidinem. Quoad animalia vero grandiora, si tactus genitalium curiosus non tantummodo levis, sed morosus & vehemens foret, Henno *loc. cit. disp. 6. qu. 9. art. 2. conclus. 3.* a peccato mortali non excusat ob longe majus ex se periculum delectationis libidinosæ circa animalia grandiora quoad potentiam tactus. *

Additio IV.

* Quæres II. Quid statuendum sit de choreis inter personas diversi sexus institutis? Resp. I. Si in choreis exhibentur gestus lascivi, tactus parum pudici, motus erga se ad invicem ad impuritatem proclives, eædem ab urbibus, pagis, & domibus sunt ablegandæ. Ita communis, & ratio est; quia similes choreæ natæ sunt, tum saltantes, tum spectantes ad libidinem provocare, & eo quidem magis, quantum frequentius hisce excessivæ compotationes associantur: de quibus tripudiis S. Carolus Borromæus cum aliis SS. PP. intelligi debet, quando *Tract. adversus choreas*, inquit: *chorea mundana circulus est, cujus centrum diabolus, & cujus circumferentia sunt angeli ejusdem*. Resp. II. Si similia mala absint, choreæ secundum se sunt indifferentes, adeoque licitæ; nisi fiant ex fine pravo, aut alicui specialiter occasionem proximam præbeant graviter cum altero sexu peccandi. Ratio est; quia choreæ ex se ipsis non sunt natæ proxime provocare ad libidinem. Et ita sub his terminis DD. diversarum etiam nationum conveniunt: nam sic sentiunt præter Cajetanum, Sylvestrum, Angelum, Azorium, Busembaum, & alios Felix Potestas Italus in suo examine *Tom. 1. p. 2. num. 390. & seqq.* Franciscus Henno Gallus *in Decal. disp. 6. qu. 9. art. 5.* & Sporer Germanus *in Theol. Moral. c. 5. sect. 2. num. 20.* qui ultimus ex Filiucio *Tract. 33. c. 10. num. 229.* hæc ponit formalia: *Rustici diebus festis non sunt prohibendi a choreis, modo fiant post Missam, tum quia aliter otio vacarent, quod pejus esset: tum quia fiunt pro more regionis; & publice coram aliis, ideoque magna ex parte aufertur libidinis occasio &c.* Hisce Sporer loc. cit. subjungit, ut sequitur: *Addo ego experientia patuisse; post abrogatas illas choreas publicas multo majora mala perpetrata fuisse quam iis permissis*. Sed & ego adhuc superaddo, invigilandum esse, ne post finitas choreas publicas facile concedatur junioribus rusticis forsan jam bene crapulatis, ut cum puellis amatis domum eant, præsertim soli cum solis; ubi sæpe ignis adhuc sub choreis publicis gliscens in apertum prorumpit incendium. Resp. II. Etsi non sit peccatum accedere choreas de se indifferentes, & a superius enumeratis malis circumstantiis præcisas, nihilominus si in particulari quis experiatur, se sæpius etiam sub his aliàs in se indifferentibus choreis lapsum esse carnaliter in peccatum grave, vel cogitationibus ac complacentiis impuris, vel verbis, aut operibus, tali in particulari non licebit ordinarie has, ubi ita lapsus fuerat, choreas amplius accedere. Ratio est: quia tali dictæ choreæ forent periculum proximum peccandi; tenemur autem ex communi DD. occasionem proximam peccandi vitare sub gravi. *

Additio V.

* Notent sibi hoc I. Puellæ, quæ non horrent etiam ut larvatæ accedere choreas in privatis locis institutas, in quibus, experientia teste, osculis, vel tactibus sollicitatæ jam sæpe naufragium virginitatis suæ fecerunt. Notent sibi II. idipsum quoque in choreis publicis illæ filiæ, vel ancillæ, quæ tempore nuptiarum procurant a parentibus, vel heris suis accessum ad easdem, ut ibidem NB. cum procis suis, forsan jam ex parte crapulatis, aut vino æstuantibus, & a quibus alias jam se non adeo caste amari sciunt, possint saltare, & inter saltandum, si non externis actibus manifestare, saltem interne nescio quas impuras complacentias in corde nutrire. Porro, cum mala superius mentionata sese choreis non raro ingerant, prudentissime agunt Patres, & Matresfamilias, si filios, ac filias, & ancillas suas modo moraliter possibili cohibeant *Primo*, ut saltem choreas privatas, & occultas in domibus, & conventibus sibi non sufficienter perspectis institutas omnino non adeant, præsertim ipsis non præsentibus. *Secundo*, ut choreas publicas saltem non nimium frequenter accedant: si enim non in ipso accessu rariori, saltem in frequentiori pericula invenient. *Choreæ, & tripudia* (inquit S. Franciscus Salesius *introduct. vitæ devotæ. part. 3. cap. 33.*) *ex se indifferentia sunt, attamen hoc exercitium* NB. *communiter usurpatum valde in partem mali propendet, & proinde periculorum plenum est*. *Quare cum saltatrice ne assiduus sis, nec audias illam, ne forte pereas in efficacia illius*, ait Ecclesiasticus *c. 9. v. 4.* Volui hæc aliquo modo fusiori calamo adjungere; quia in libris rarius, in praxi autem frequentius cernuntur. *

85. Quæres III. An detur levitas materiæ in re venerea? Resp. In resolutione hujus Quæstionis variare Doctores. Affirmant nonnulli, quos citat Bassæus, V. *Peccatum I. n. 7.* pro hac sententia allegans Sanchez, Navarrum, Vasquez, Sotum, & quosdam alios. Rationem dant, quia non videtur ratio, cur in aliis materiis communiter possit dari levitas materiæ, & non in proposito. Deinde quis credat (inquiunt) quod quis non possit ex levi & sensuali curiositate aspicere fœminam transeuntem, vel ejus manum aut pedem premere, digitos intorquere &c. quin ulterius velit progredi?

86. Alii distinguunt inter materiam luxuriæ & veneream; nam luxuria (ajunt) late patet ad omnem culpam, pertinentem maxime ad sensum tactus, sed res venerea, quam proprie vocamus libidinosam, restringitur ad culpas pertinentes ad generationem. Atque hæc delectatio venerea oritur in, vel circa partes genitales ob commotionem, vel alterationem spirituum generationi servientium. Qua distinctione supposita asserit hæc sententia, in materia luxuriæ posse dari

dari parvitatem materiæ, ut si fiat tactus levis ex joco, vel curiositate, vel quando matres aut nutrices magna cum suavitate tangunt, vel osculantur pueros tenellos &c. Negant vero, dari parvitatem materiæ in re venerea: nam eo ipso, quod venerea est, pariter est inchoatio copulæ, aut pollutionis, quæ inter solutos semper est peccatum mortale, dummodo sit perfecte voluntaria. Mastrius *disp.* 11. *n.* 495. post Tamburinum *lib.* 7. *cap.* 8. §. 1. & quidam alii.

87. Tertia, & cæteris probabilior, simulque communior sententia asserit, quamvis in materia venerea possit dari, & sæpenumero detur peccatum veniale ratione imperfecti consensus, vel ob defectum plenæ advertentiæ & deliberationis, ut est certum, atque indubitatum, eo quod in hac pugna quotidiana facillime contingat aliqua negligentia in repellendis turpibus motibus, vel etiam imperfecta complacentia, sufficiens ad peccatum veniale: nihilominus ait, in re tam lubrica ex sola parvitate materiæ non dari peccatum veniale, modo cæteroquin adsit deliberata advertentia, & voluntarium sufficiens ad peccatum mortale constituendum. Ita Sanchez *lib.* 5. *in Decal. cap.* 6. *num.* 12. ubi priorem sententiam suam revocat, simulque asserit a summis Pontificibus Clemente VIII. & Paulo V. hanc posteriorem sententiam esse approbatam. Concordat novissimum Decretum Alexandri VII. *n.* 71. jam citatum, in quo damnatur sequens Propositio, ordine 40. *Est probabilis opinio, quæ dicit, esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, & pollutionis.*

88. Accedit ratio: quia omnis delectatio venerea est inchoatio quædam pollutionis: atqui omnis talis inchoatio cæteroquin sufficienter deliberata & voluntaria, est peccatum mortale, ergo. Major desumitur ex Galeno *lib.* 14. *de Usu partium. cap.* 9. & 10. ubi ait, quod delectatio venerea sit, quæ in carne consurgit ex motu humoris serosi, qualis est substantia seminis incalescentis per commotionem spirituum generationi subservientium.

89. Ad rationem contrariæ sententiæ *n.* 85. adductæ, atque ad primam earum dicitur, etiam in materia Blasphemiæ, Perjurii, & quibusdam aliis non dari peccatum veniale ex sola parvitate materiæ: unde non mirum, quod idem dicatur de materia, seu delectatione venerea, cæteroquin plene deliberata & eo modo voluntaria, prout ad grave peccatum constituendum conformiter dictis requiritur. Ad alteram dicitur, eadem non raro excusari a mortali, eo quod non ob delectationem veneream, sed potius ex ioco, levitate, aut alio consimili vano fine fiant: alias foret secus dicendum.

90. Ad secundam sententiam, eiusque fundamenta respondetur eodem modo: nam, quidquid sit de data distinctione inter materiam luxuriæ, & veneream (quæ pro solutione huius difficultatis minus est necessaria, cum hic præcise quæratur, an non detur parvitas in ipsa materia venerea N. B. *directe* volita) ad tactus ex se non impudicos, atque ex ioco, levitate vel curiositate factos, iam patet ex dictis. Oscula vero materna, vel Nutricum inde merito excusantur; quia non ob delectationem veneream (nam hæc plene voluntaria non vacaret culpa gravi) sed ex materno, castoque amore erga proprias proles, aut ætatem tenellam, innocentemque proficisci solent: quia igitur oscula, juxta consuetudinem patriæ ex motivo amicitiæ facta, communiter excusantur a peccato, non mirum, etiam oscula materna, vel nutricum, ad abblandiendum tenellæ ætati exhibita, pariformiter excusanda fore.

* De hoc Quæsito adhuc recurret mentio inferius *Dist.* 7. *quæst.* 2. *n.* 11. & post *num.* 18. *Additione I.* agendo de delectatione morosa, utrum eadem etiam minima, deliberata tamen, semper sit peccatum mortale?

DISTINCTIO V.

De Septimo Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

Quid sit Furtum, & quæ quantitas ad Furtum mortale sufficiat?

SUMMARIUM.

1. *Septimum Præceptum, quale?*
2. *Furtum quid?*
3. *Tria ad Furtum concurrunt, quæ?*
   Plagium, quid?
   (*a*) Dist. 4. n. 39. & seqq.
4. *Furtum non sit, si dominus non est rationabiliter invitus.*
   (*b*) De hoc infra n. 10. & 13.
5. *Furtum quale peccatum?*
6. *Quæ quantitas sufficiat ad Furtum mortale?*
7. *Ea definienda tum ex quantitate rei ablatæ, tum ex circumstantiis &c.*
8. *Taxatio ejus juxta varios status hominum.*
9. *Alius modo taxandi juxta victum unius diei.*
   * *Solvitur notabilis Objectio. Addit. I. & II.*
   * *Ponitur cautela pro Confessariis. Addit. III.*
   * *An pariformiter sit discurrendum, sive res ablata sit sacra, sive profana? Addit. IV.*
10. *In extrema necessitate licitum est, aliena surripere.*
11. *Nisi detinens sit in pari necessitate.*
12. *Magis debet quis diligere se, quam Proximum, quomodo?*
13. *Objectio notabilis, & an tunc sit licitum furari?*
14. *An idem possit fieri in gravi necessitate?*

1. SEPTIMUM Præceptum Decalogi per modum negationis traditur *Exod. cap.* 20. illis verbis: *Num furtum facies;* eoque non tantum prohibetur Furtum, sed etiam quæcumque iniusta rei alienæ contrectatio, aut damnificatio, quæ multiplicibus modis accidere potest. Insuper virtute ejusdem Præcepti præcipitur restitutio rei alienæ; quia sicut præceptum affirmativum includit virtualiter negativum (prout præceptum de diligendo Proximo involvit aliud, ne Proximum iniuste lædamus) ita econtra Præceptum negativum de non furando includit affirmativum, ut iniuste ablatum restituamus; iuxta quod post S. Augustinum dicitur *Reg.* 4. *Juris in* 6. *Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.* Nunc, quantum attinet ad Furtum, sit

2. CONCL. I. *Furtum* est occulta acceptio rei alienæ domino rationabiliter invito. Ita in re communis Theologorum. Concordat textus *L.* 1. *ff. de Furtis.* ibi: *Furtum est contrectatio rei fraudulosa lucri faciendi gratia, vel ipsius rei, vel etiam usus ejus, possessionisve.*

3. Tria siquidem ad rationem Furti concurrunt, I. Quod sit contra Justitiam; nam Furtum aufert alienum domino rationabiliter invito. II. Quod aliquis rem ab altero possessam auferat, sive contrectet lucri faciendi causa: nam Furtum proprie est rerum mobilium, non vero immobilium vel incorporalium, quæ contrectari, sive ab uno loco in alium moveri nequeunt. Deinde per hoc differt Furtum ab iniusta damnificatione, utpote in qua destruitur res aliena, nihil autem aufertur lucri faciendi causa. Tandem per hoc differt Furtum ab Adulterio, & Homicidio, quæ sunt peccata contra personam: item a Plagio; seu crimine Plagiatus (quod committitur ab eo, qui hominem liberum, v. g. uxorem, vel prolem alterius aufert ad vendendum, aut retinendum in mancipium) simulque a Raptu, de quo iam supra. (*a*) III. Requiritur ad Furtum, ut res aliena occulte auferatur: nam per hoc specie morali differt Furtum a Rapina, quæ est occupatio rei alienæ cum violentia, nimirum dum sciente domino, & vim patiente aufertur ipsi invito suum.

4. Additur notanter in Conclusione, & prima conditione Furti, *domino rationabiliter invito:* nam, qui

qui ab amente, ebrio, vel furioso gladium aufert, ne ille aliquem percutiat, Furtum non committit: etsi enim alter sit invitus, non tamen est invitus rationabiliter. Idem dic, si uxor mariti pecunias reservet, ne commessationibus aut ludis perdat, aut vinum subtrahat, ne inebrietur, & postmodum rixas incipiat &c. Similiter, qui in extrema necessitate constitutus ab alio aufert, quod sibi ad vitæ sustentationem est necessarium, furari non dicitur: tum quia non aufert alienum, eo quod in extrema necessitate Jure naturæ sint omnia communia: tum quia hac ipsa de causa alter non est rationabiliter invitus. (*b*)

5. CONCL. II. Furtum ex genere suo est peccatum mortale, licet quandoque parvitas rei Furto ablatæ excuset a mortali. Ita communis: idque patet ex *cit. cap.* 20. *Exod. Non Furtum facies*. Item ex illo 1. *Corinth.* 6. *Neque fures, neque rapaces regnum DEI possidebunt*. Quod autem parvitas materiæ excuset a mortali, patet de furante unicum obulum, vel huiusmodi.

6. Quænam autem quantitas sufficiat ad constituendum peccatum mortale Furti, tot propemodum sunt sententiæ, quot capita. Cuius diversitatis ratio est; quia malitia & gravitas Furti provenit ex damno, quod Proximo iniuste infertur; non autem omnes patiuntur æquale damnum ex iactura eiusdem quantitatis, ac rei. Siquidem maius censetur damnum ex re ablata tempore annonæ, minus tempore abundantiæ: maius, si auferatur pauperi, minus, si diviti: maius, si auferatur pecunia in loco, ubi modica reperitur, sicque exigua pecuniæ quantitate potest vita sustentari; minus, ubi argentum est in abundantia &c. Hinc fit

7. CONCL. III. Quantitas Furti ad peccatum mortale sufficiens non potest una certa absolute taxari, sed ea prudentum arbitrio definienda est non solum ex quantitate rei ablatæ, sed etiam ex circumstantiis personæ per Furtum læsæ, temporis, locorum, & huiusmodi. Hæc sententia est communior Doctorum, & patet ex proxime dictis: quia, quod respectu unius censetur notabile, respectu alterius non censetur tale, sed potius modicum, & parvi momenti. Similiter, quod tempore annonæ est quid magnum, tempore ubertatis censetur parvum &c. Hinc bene consideranda sunt prudenti iudicio omnes circumstantiæ.

8. Juxta hanc sententiam potest probabiliter dici cum Lessio *lib.* 2. *cap.* 12. *n.* 29. *& seqq.* quod respectu omnium, etiam Regis, & hominis prædivitis, unus Aureus (vulgo apud nostrates, unus Ducatus) videatur quid notabile. Deinde respectu mediocriter divitum quatuor Regales (*Regalis*, italice *Julius* valet decem circiter crucigeros, aut tres paceos nostrates, ut indicat Lugo *disp.* 16. *de J. & J. n.* 20. Lessius autem *loc. cit. n.* 20. quatuor Regales appellat unum florenum: alii parum plus, vel minus valere tales monetas æstimant) quatuor, inquam, Regales, vel unus florenus respectu mediocriter divitum censetur quid notabile, iuxta Petrum Navarrum, & alios. Tertio, respectu Mechanicorum quantitas notabilis censentur duo Regales, vel aliquid ultra. Quarto, respectu Pauperis sufficiet unus Regalis, vel etiam dimidius.

9. Alii vero, atque inter eos Sannig *dist.* 10. *de Just. quæst.* 1. *n.* 7. & Layman *lib.* 3. *tr.* 3 *part.* 1. *n.* 3. probabiliter censent, eam esse notabilem Furti quantitatem, ac peccati mortalis materiam, quæ ad victum unius diei sufficit illi homini, cui iniuria Furti infertur. Veluti si a Mercatore valde divite fureris duos, vel tres nostrates florenos, a Cive mediocriter divite duodecim, vel quindecim paceos, a Rustico, vel Cive mechanico tenuioris fortunæ, id est tali, qui uno die præcise labore suo tantum lucratur, quantum ad competentem statui suo sustentationem sufficeret, absque alio remanente desuper lucro, quinque vel sex paceos, ab Operario tres, vel quatuor paceos, a Mendico paucos nummos, quibus uno die utcunque se aluisset: nam auferre cuipiam victum unius diei, non immerito quid notabile reputatur. Duo autem, vel tres Ducati, a quocunque tandem auferantur, etiam Rege potentissimo, peccatum mortale constituunt, iuxta communem.

Additio I.

* Nec dicas: duos vel tres ducatos non sufficere pro sustentatione unius diei respectu potentissimi Regis, adeoque conformiter præcedenti doctrinæ neque constituere peccatum grave, si tali Regi auferuntur. Resp. enim ad illam obiectionem la Croix *lib.* 3. *part.* 1. *n.* 997. negando anteced. si volumus respicere solam personam Regis, atque ordinariam eiusdem mensam, & quidem prudenter œconomicam ac frugalem: extraordinaria autem convivia, & aulæ pompa, atque apparatus armorum huc non spectant, sed solummodo attenditur ad sustentationem diurnam ordinariam. Vide Sabin. Bononiens. *in Luce Morali tract.* 31. *num.* 20. *

Additio II.

* Quod si autem ulterius velis libenter scire, cur ergo gravitas Furti desumatur potius per ordinem ad sustentationem diurnam, cuilibet statui proportionatam quam respiciendo ad aliquid? Resp. ex la Croix *lib.* 3 *Theolog. Moral. part.* 1. *n.* 995. hoc ideo fieri, quia *indigere sustentatione diurna* est commune omni homini, adeoque exinde commode peti potest regula communis, ut nimirum censeatur universaliter grave & prudenter sensibile detrimentum, si quis per integrum diem hac sua sustentatione privatur, dum huic de bonis externis tanquam mediis ad hunc finem (nimirum ad vitæ sustentationem) præcipue ordinatis tantum aufertur, quantum alias sufficeret pro una diurna sustentatione; hoc enim ab omnibus fere hominibus prudentibus reputatur per se notabile damnum, uti recte advertit noster Sabinus Bononiens. *in sua Luce Morali, part.* 1. *Tract.* 31. *n.* 22. *

Additio III.

* Porro, quando quoad gravitatem Furti dignoscendam ab Auctoribus recurritur ad sustentationem diurnam, duo præcipue notanda sunt. *Inprimis*, quod per sustentationem hic intelligantur necessaria ad honeste vivendum, & quidem secundum communem & mediocrem modum, quem servant homines similis conditionis, uti superius suo modo insinuatum iam fuit. *Secundo*, quod allegata mensura dignoscendi gravitatem Furti tantummodo fiat in ordine ad personas extraneas, & quidem in eo casu, quo similis quantitas simul & semel aufertur: nam, si eadem summa surriperetur occulte a domesticis, vel quidem ab extraneis, sed per furta minuta, tunc in utroque casu requiritur maior quantitas ad constituendum peccatum grave; cum ordinarie utrobique homines non sint tam cito graviter inviti, ut dicetur infertus Quæstione sequenti.

Interea tamen ex Lessio *lib.* 2. *cap.* 12. *n.* 15. hoc sibi adhuc bene notent Confessarii, ut pœnitentibus illis, qui commode vel ipsis Dominis, vel alias pauperibus restituere possunt, ordinarie inculcent onus illud restitutionis, quamvis Furta eorum necdum constituissent summam gravem, præsertim si res simul & semel, vel etiam per Furta minuta ablata suo modo proximius accedat ad aliquam summam notabilem: nam tunc non tam facile, sicuti in rebus levissimi momenti præsumi prudenter potest condonatio Domini, adeoque saltem sub culpa levi adstringuntur ad restitutionem, & præterea non restituentes exponuntur periculo, ne pauca etiam adhuc ex se levia Furta superaddentes, exinde compleant summam gravem, faciendo computationem ac moralem unionem cum præcedentibus: item alias homines per huiusmodi furtula fiunt ad furta maiora proniores. *

Additio IV.

* Quæres I. An circa materiam gravem vel levem Furti eodem modo discurrendum sit, sive res sacræ, sive profanæ auferantur? Ad hoc dubium ex Baldellio la Croix *lib.* 3. *part.* 1. *num.* 1003. respondet; si materia Furti sacrilegi sit res, quæ pretio temporali solet æstimari (uti sunt Patena, Calix, Casula &c.) gravitas vel levitas Furti sacrilegi eo modo, quo in aliis profanis determinari debet, attento valore secundum communem æstimationem. Quod si vero res aliqua adæquate sit sacra v. g. Reliquiæ, existimant nonnulli, non dari parvitatem materiæ, sed semper peccari mortaliter, quantumcunque parum abstrahatur: quia Clemens VIII. Paulus V. & Urbanus VIII. excommunicant ipso facto illos, qui absque consensu

sensu eorum, qui præsunt Ecclesiis in districtu Romano, extrahunt minimas particulas, & quidquid potest habere umbram aut prætextum alicuius Reliquiæ. Recte tamen notant Sanchez, Bonacina, Castropalao & alii cum Diana *p. 5. Tract.* 25. pro locis extra districtum Romanum dari parvitatem materiæ, & considerandam esse dignitatem, aut raritatem Reliquiarum: ideoque fore mortale, si quis minimam particulam Sacræ Crucis furaretur: econtra fore veniale, si quis a corpore alicuius Sancti auferret aliquid pulveris, capillum, aut simile quid, quod neque deformat ipsas Reliquias, neque earum æstimationem diminuit. Hucusque ex Baldellio la Croix *loc. cit.* *

10. Quæres II. Utrum in extrema, vel etiam gravi necessitate licitum sit aliena occulte sibi surripere? Resp. I. In extrema necessitate id licitum est pro vitæ suæ conservatione, nisi & ipse detinens sit in pari necessitate. Ita Scotus 4. *disp.* 15. *quæst.* 2. *ad* 5. & alii. Siquidem in articulo extremæ necessitatis omnia sunt communia, non quidem hoc ita intelligendo, quasi per extremam necessitatem statim transferatur dominium omnium rerum in habentem eam; sed quia quoad ius utendi in ordine ad conservationem vitæ, omnia tunc sunt communia. Hinc *c. Exiit.* §. *nec quicquam. De verb. signif. in* 6. dicitur: *Nec iure poli in extremæ necessitatis articulo ad providendum sustentationi naturæ via omnibus extrema necessitate detentis concessa præcluditur, cum ab omni lege extrema necessitas sit exempta.*

11. Additur notanter: *nisi & ipse detinens sit in pari necessitate*, tunc enim hoc non liceret, prout bene notat Doctor Subtilis *loc. cit.* Ratio est: quia tunc duplici iure res illa detinenti debetur. Primo, propter æqualem extremam necessitatem. Secundo, propter dominium, possessionemque rei, a qua nunquam cecidit.

12. Neque hisce obstat, quod quis magis debeat diligere se, quam proximum. Resp. enim, id intelligendum esse de dilectione ordinata: talis autem non foret, si quis magis vellet conservationem iniustam vitæ suæ, quam conservationem iustam vitæ proximi. Unde non obstante dilectione sui ipsius, magis debet latro sustinere suspendium, quam occidere suspendentem, ut evadat.

13. Urgebis autem contra principalem responsionem. Innocentius XI. in Decreto 1679. die 2. Martii emanato, inter alias Propositiones damnavit etiam hanc, ordine 36. *Permissum est furari, non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi*; ergo data responsio non videtur posse subsistere. Resp. negando consequentiam: nam, ut habetur in Præfatione dicti Decreti, Propositiones illæ, *sicut iacent*, sunt damnatæ. Unde mentio cavenda erit ista: *Permissum est, furari in gravi necessitate*. Deinde allata nostra responsio solum dicit, tunc licitum esse, rem alterius surripere pro vitæ suæ conservatione, non autem asserit, permissum esse, furari in extrema necessitate: nam hac stante nequit Dominus esse rationabiliter invitus, cum iure poli omnia sint communia pro necessario usu ad vitam conservandam. Et quia Furtum est occulta acceptio rei, domino rationabiliter invito, proprie loquendo implicat in terminis, Furtum committi, & dominum non esse rationabiliter invitum, aut, si hic sit rationabiliter invitus, eiusmodi Furtum esse licitum.

14. Resp. II. In gravi duntaxat necessitate non est licitum furari, neque surripere rem proximi. Ita conformiter Doctori Subtili *loc. cit.* Mastrius *disp.* 9 *Theol. Moral. num.* 21. appellans hanc sententiam communiorem & veriorem, quamvis nonnulli apud Lugonem *disp.* 16 *De J. & J. num.* 153. oppositam sententiam probabilem censuerint. Desumitur hoc inprimis ex allegato Decreto Innocentii XI. Accedit ratio: tum quia sola extrema necessitas facit, ut omnia sint communia, non vero gravis: tum quia per oppositam sententiam datur ansa non solum pauperibus, verum & aliis in gravi necessitate constitutis, passim occulte alienum surripiendi, imo verius furandi, ut sic evadere possint publicam ignominiam, status sui amissionem, vitæ abbreviationem &c. Unde plurimum Respublica perturbaretur, eo quod tales necessitates crebrius occurrere soleant.

QUÆSTIO II.

De minutis, ac Domesticorum Furtis.

SUMMARIUM.

15 *Modicum furans animo furandi plura, si posset, peccat mortaliter.*
16 *An teneatur ad restitutionem?*
17 *Quomodo peccet, qui per furta minuta intendit ditescere?*
18 *Declaratur amplius.*
19 *Solvitur notabilis instantia.*
20 *Furantes minuta tenentur restituere, quomodo?*
* *Quid, si per hæc Furta minuta non intenderint ditescere?*
21 *Ad Furtum mortale in minutis requiritur maior quantitas, & qualis?*
* *Præsertim, si res fuerit ablata pluribus Addit. I.*
* *Notabile corollarium de Sartoribus, Textoribus &c. Addit. II.*
22 *Per Furta domestica potest graviter delinqui.*
23 *An ex iis nascatur Actio Furti?*
24 *Quid quoad Furta famulorum, aut mercenariorum?*
25 *Ad grave Furtum Domesticorum requiritur maior quantitas.*
26 *Quid de Furto Filiifamilias?*
* *Maxime quoad esculenta & poculenta?*
27 *Præsertim operantis in obsequium patris?*
28 *Uxor surripiendo potest graviter peccare.*
29 *Quæ quantitas ad hoc requiratur?*
30 *Quid, si absumat in bonum familiæ?*
31 *Aut maritus non sit invitus &c.*
32 *Quid de Bonis paraphernis uxoris?*
(c) Tract. 7 Dist. 4 q. 2. n. 17
33 *Uxor potest facere donationes, ac eleemosynas quas?*
* *Specificatur a nonnullis Doctoribus certa aliqua quantitas.*
34 *Item Impensas necessarias pro sustentatione familiæ, vide adiunctam Additionem.*
35 *Aut aversione gravis damni.*
36 *Quid, si maritus sit dissipator Bonorum communium?*
37 *Ad furtum grave famulorum maior requiritur quantitas.*
38 *Hæc unde colligenda?*
39 *Propositio damnata, & ratio damnationis eius.*
40 *Quid in casu manifestæ iniustitiæ?*
* *Qualiter in Confessionali debeat Confessarius in materia Furti prudenter examinare?*

15. CONCL. I. Si quis modicum quid auferat, animo tamen & voluntate plura auferendi, si posset, certum est, quod peccet mortaliter. Ratio est clara: quia talis habet pravam voluntatem, & affectum furandi quantitatem notabilem, si posset: atqui sola voluntas prava iam sufficit apud DEUM pro peccato gravi: ergo. *loc. cit. num.* 3. si pœnitens confiteatur, modicum quid sese furatum, cum quandoque a Confessario esse examinandum, an non habuerit animum plura surripiendi, si adfuisset occasio.

16. Cæterum talis fur, non obstante pravo affectu interiori quantitatem notabilem furandi, si posset, non incurreret sententiam excommunicationis alicubi latam in eos, qui rem notabilem furantur: neque tenebitur sub mortali (bene tamen sub veniali, si possit) ad illius modici restitutionem; cum in executione a parte rei tantum modicum quid abstulerit.

17. CONCL. II. Qui per Furta minuta intendit ditescere, & conquirere notabilem pecuniæ quantitatem; peccat mortaliter illa prava intentione, & quovis externo Furto minuto ex vi illius intentionis deliberate precedente. Ita communis Doctorum. Ratio est: quia talis intendit accipere rem alienam magni momenti, invito Domino, simulque singula externa Furta procedunt ex intentione mortifera furandi sensim quantitatem notabilem. Unde de similibus dicuntur *Proverb.* 11 *Statera dolosa abominatio est apud Dominum.* Et *Deuter.* 25 *Non habebis in sacculo diversa pondera, maius & minus &c. Abominatur enim DEUS eum, qui facit hæc.*

18 No-

18. Notat tamen Lessius *cit. cap.* 12. *num.* 48. in singulis huiusmodi Furtis minutis non committi novum peccatum mortale, sed continuari tam cœptum, omnes enim istæ acceptiones, & detentiones acceptorum censentur una continua executio illius pravæ intentionis.

19. Nec obstat dictis in Conclusione, quod talis a pluribus successive minuta surripiens nemini faciat, neque facere intendat notabilem iniuriam, ac proinde non videatur peccare mortaliter. Resp. enim, etsi nemo in particulari sentiat grave detrimentum, tamen respectu Communitatis, hoc est magnum incommodum, & valde repugnans societati humanæ, atque in omni Republica bene instituta adeo exosum, ut gravibus pœnis passim puniri soleat: sicque tanquam res admodum noxia societati humanæ merito sub peccato mortali prohibita censetur.

20. Ex his infertur, quod sic furantes minuta, ut puta fraudantes pondera, mensuras &c. teneantur ad restitutionem iis, a quibus acceperunt, quantum possunt: v. g. in simili occasione Furta minuta commissa dominis minutim supplendo, aut si ii ignorentur, vel amplius conveniri non possint, talia pauperibus erogando, prout in simili dicitur *c. Cum. tu. De Usuris.* Et merito Innocentius XI. inter alias Propositiones etiam sequentem, ordine 38. damnavit: *Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis, restituere, quod ablatum est per pauca Furta, quantumcunque sit magna summa totalis.*

Additio.

* Ast ponamus, quod quis per plures res minutas sive uni, sive pluribus ablatas non voluerit ditescere, sed eadem Furta minuta tantum ex occasione successive commiserit, non intendens notabile aliquid acquirere, nec proximo graviter nocere, constituentne similia plura Furta peccatum mortale, si tandem perveniatur ad summam gravem &c.? Item obligaturne talis sub mortali ad restitutionem? Resp. I. Quando talis auferens advertit, ac se reflectit, hanc materiam ex se levem concrescere cum præcedentibus ablatis in summam aliquam gravem, tunc deliberate ac reflexe pro eo tempore, quo actualiter sic concrescit, auferens peccat mortaliter, & sub mortali tenetur ad restitutionem, quamvis dicta materia ex se foret levis. Ita cum communi contra nonnullos Sporer *Tract.* 5. *in Decalog. cap.* 5. *num* 37. Ratio a la Croix *lib.* 3. *part.* 1. *num.* 1005. recte assignatur ista; quia voluntas intendens retinere priores materias, & adiiciens hanc habet pro obiecto totam illam materiam moraliter inter se unitam, quæ gravis est, & graviter damnificat. Excipe tamen, nisi simul pro tunc quis habeat efficacem voluntatem ex præcedentibus Furtis minutis restituendi saltem tantum, ut non amplius conficiatur exinde, & cum materia præsenti moraliter una summa gravis: tunc enim ablatio non foret peccatum grave.

Resp. II. Si auferens plures res leves per plura Furta minuta, nec habuit intentionem ditescendi, nec ullam fecit in auferendo reflexionem, quod concrescant Furta hæc minuta antecedentia & subsequentia ex parte obiecti seu materiæ ablatæ in summam notabilem, seu damnum grave tertii, vel alicuius Communitatis, tunc equidem talis auferendo non peccavit mortaliter, obligatur tamen nihilominus ad restitutionem, saltem si res illa coalescens in summam notabilem apud ipsum adhuc existat in specie, vel in æquivalenti, id est, si exinde factus fuerit ditior. Ita sub his terminis teste Sporer *Tract.* 5. *in Decalog c.* 5. *sect.* 2. §. 3. *num.* 40. Communis, ac certa Doctorum, & patet ex Propositione damnata superius *num.* 20. allegata. Nec dicas: ex delictis venialibus (qualia solummodo intervenirent in præsenti) alias iuxta multos Doctores non oriri obligationem sub gravi ad restitutionem. Resp. enim, in præsenti hanc obligationem restituendi sub gravi oriri non tam ratione delicti in ipsa iniusta acceptione seu ablatione commissi, quam ratione rei acceptæ, seu rei alienæ detentæ in quantitate notabili: tenemur enim rem alienam notabilem apud nos existentem sub gravi, quando recognoscimus alienam, restituere, quamvis eandem ab initio recepissemus absque interventione ullius peccati etiam venialis, credentes bona fide, & ignorantia invincibili, rem istam esse nostram, dummodo res ista apud nos adhuc existat in specie, vel in æquivalenti; e. g. putavi hanc catenam auream hæreditate acquisitam esse meam, postea autem experior, eam fuisse Furto ablatam, teneor in hoc casu restituere, etsi accipiendo nullum prorsus peccatum commiserim. Quod si vero ponas in casu, quod præcedentes res leves, per Furta minuta absque aliqua reflexione ad concrescentiam exinde summæ gravis ablatæ, omnino sint iam consumptæ, ita, ut neque ex his surripiens factus fuerit ditior; in simili emergentia non desunt Auctores, qui ex allegato superius fundamento commoti cum Oviedo, Diana &c. contra alios negant adesse obligationem sub gravi restituendi taliter ablata. De quo vide fusius la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 245. *ac seqq.* ubi plures rationes pro & contra adducit, & demum concludit, quod, etsi ex tali peccato veniali ob indeliberationem actus non oriatur obligatio gravis, bene tamen ea oriri valeat, si tale peccatum veniale fuerit deliberatum, & ex eius multiplicatione concrescat materia gravis. *

21. CONCL. III. Non eadem quantitas, quæ simul accepta sufficeret ad Furtum grave, sufficit ad hoc, quando per plura fortuita Furta minuta ad eam pervenitur, sed requiritur maior quantitas. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia domini non ita facile sunt inviti in his Furtis interpolatis, fortuitis, taliaque minus ægre ferre solent, quam si eadem quantitas simul ac semel auferatur. Unde Lessius *loc. cit. n.* 46. inquit: Si mortifere peccat, & ad restitutionem is tenetur, qui ab eodem homine aufert decem simul, requirentur quindecim, vel sexdecim, aut etiam viginti, ut quis sub mortali teneatur restituere ablatum per Furta minuta fortuita, præsertim si longis intervallis facta sint.

Additio I.

* Similiter Lessius cum Sanchez, Rebello & aliis subiungit ex eodem fundamento, eo maiorem requiri quantitatem ad constituendum peccatum grave in genere Furti, quo plures numero fuerint illi, qui per Furta minuta erant damnificati: nam damnum divisum in plures, censetur minus sensibile. Hincque Molina & Diana in simili casu requirunt saltem duplum: Sanchez & Cardenas putant, si auferatur a pluribus, qui unam communitatem constituunt, unum aureum sufficere ad peccatum mortale: ad iudicio Patris la Croix *lib.* 3. *part.* 1. *num.* 1012. potest quandoque extendi ulterius, si communitas sit magna & dives, puta sub qua multi mercatores & opulenti cives continentur: ultra duos tamen ducatos non vult extensionem admittere, loquendo de extraneis. *

Additio II.

* Tandem pro complemento primæ partis huius quæstionis de Furtis minutis extraneorum adhuc indagabis, quid ergo practice sentiendum sit de illis Sartoribus, Molitoribus, Textoribus ac similibus Opificibus, qui pluribus successive per Furta minuta surripiunt fragmenta, seu reliquias materiæ datæ? Resp. cum Lugone *de J. & J. disp.* 16. *sect.* 4. §. 2. Diana *part.* 2. *tract.* 6. *Resolut.* 16. ac Sporer *tract.* 5. *in Decalog. sect.* 2. §. 4. *num.* 68. Si similia fragmenta sint suo modo maiora, vel alias in pretio alicuius momenti, quæ a Dominis curantur, & concrescant in materiam gravem, peccari mortaliter eo modo, quo discurrebatur ante ad rebus minutis uni, vel pluribus ablatis. Secus ordinarie dicendum, si talia fragmenta sint levis momenti; cum similia a dominis ordinarie non multum curentur, vel omnino pro derelictis habeantur, adeoque non censeantur ad invicem concrescere in unam materiam gravem: quod maxime verum est, si similia levia fragmenta absque aliquo lucro speciali exinde quæsito iterum aliis, specialiter pauperibus, applicentur. *

22. Quæres nunc quoad alteram partem Quæstionis, quid sentiendum sit de furtis Domesticorum, id est, uxoris, filiorum, famulorum &c. Resp. I. Certum est, eos posse peccare mortaliter peccato gravis Furti, si rationabiliter, & graviter invito patrefamilias notabile aliquid surripiant. Patet hoc ex illo generali Præcepto Decalogi: *Non furtum facies.*

23. Solum hic notandum est, etsi tales in Foro con-

conscientiæ vere sint fures, adhuc tamen contra eos in Foro externo non dari propriam Actionem Furti pœnalem, & famosam. Et quidem inter coniuges vere posse dari Furtum, adeo ut eiusmodi res tanquam furtiva usucapi non possit, quamvis ob honorem Matrimonii cesset inter eos *Actio Furti*, nec vocetur *Furtum*, sed meliori nomine *Amotio*, & inde sequens *Actio rerum amotarum*, clare habetur. L. 1. *& seqq. ff. De actione rerum amotarum*. Similiter, si filius, vel servus surripiat patri vel domino, Furtum committit, & rem effici furtivam, non autem inde nasci Actionem Furti, textus est §. *Hi qui. Inst. De Obligat. quæ ex delicto &c.* cum non magis cum his, quos in potestate habemus, quam nobiscum ipsis agere possimus.

24. Tandem, quod alia Furta domestica, videlicet commissa a famulis, aut mercenariis nobiscum degentibus, si leviora fuerint, publice vindicanda non sint, proinde non pariant Actionem Furti, patet ex *l. Perspiciendum ff. De Pœnit.* Unde, si per talia Furta læsis, postmodum fiat debita satisfactio mediante restitutione ablatorum, cessat in Foro externo omnis Actio pœnalis & famosa. Quod si hoc non fiat, ac proinde paterfamilias a domesticis, vel eorum familiaribus nequeat rem ablatam recuperare, tunc is etiam Judicis auxilium implorare poterit, quo hi ad restitutionem compellantur. Quinimo si eorum Furta sint immodica, vel nimis multiplicata, etiam pœna corporali puniri solent, prout post Julium Clarum *lib. 5. Sentent. §. Furtum, num. 22.* notat Layman *cit. cap. 1. n. 4.*

25. Resp. II. Certum videtur, ad Furtum grave Domesticorum non sufficere eandem quantitatem, quæ ad grave Furtum hominis externi sufficeret. Ita Lugo *disp. 16. de J. & J. sect. 4. num. 63.* & alii communiter. Ratio est: quia respectu Domesticorum non ita facile invitus est paterfamilias, sicut adversus extraneos, ut patet ex communi sensu hominum.

26. Et quidem de Filiisfamilias loquendo, parentes non raro magis sunt inviti quoad modum, quam quoad substantiam. Et fortasse (ut inquit Lugo *loc. cit. num. 76.*) displicet usus ipse in tali, vel tali materia, non tamen volunt semper graviter obligare filium ad culpam lethalem in ea acceptione, & multo minus ad restitutionem, postquam pecunia consumpta est.

Additio.

* Præsertim non oportet ordinarie loquendo facere multos scrupulos circa esculenta, & poculenta, si filiifamilias ipsimet absumpserint: secus si in magna respective quantitate aliis vendiderint, & pecunias exinde comparatas ad malos usus luride applicarint, vel si similia in notabili quantitate aliis minus indigentibus & luridis hominibus donarint, forsan ut per eosdem occasiones acquirant, impura, aliave illicita desideria sui executioni mandandi.

Item quamvis AA. moderni communiter admittant nobiscum, quod furari tres ducatos respectu extranei sit grave peccatum, etsi auferantur prædiviti alicui Regi, nihilominus quoad domesticos, & filiosfamilias Navarrus, Lessius, Filliucius, & alii apud Sporer & la Croix hic volunt, Filium non esse condemnandum peccati mortalis, si duos vel tres aureos auferat a patre valde divite: quod etiam non improbat Cardinalis de Lugo. *

27. Adde ex eodem Lugone *num. 77.* & aliis, quando filius in commodum & obsequium patris ultra suum debitum operatur, & lucratur, posse in mercedem sui laboris & obsequii (nisi aliunde præstetur) aliquid accipere. Sed ne laxentur habenæ filiis ad Furta domestica, illud bene notandum est, quod dicitur *Prov. 28. Qui subtrahit aliquid a patre suo, & a matre, & dicit, hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est.*

28. Uxorem quod attinet, ea quidem peccat, & quidem mortaliter, si summam notabilem ex bonis mariti, vel quorum administratio ad ipsum pertinet, utpote qui ex ipsis tenetur providere familiæ, ipso rationabiliter invito accipiat. In hisce tamen casibus multa sunt observanda.

29. I. In huiusmodi Furtis major ad peccatum mortale requiritur quantitas, quam in aliis: hæc autem quantitas judicio prudentis, spectato statu, opibus & cæteris, dijudicanda est, num sit notabilis, & excedens notabiliter consuetudinem aliarum mulierum suæ conditionis, nec ne.

30. II. Si uxor absumat in bonum familiæ, in quod maritus ipse erat absumpturus, ipsa non obligatur ad quidquam restituendum, prout inter alios notat Gobat *tract. 5. Quinarii. cap. 22. num. 28.* Ratio est: quia nullo damno reali, & æstimabili afficit hoc modo maritum; esto, affecerit eum injuria, usurpando sibi ipsius officium, atque administrationem bonorum communium.

31. III. Si maritus ipse aut omnino invitus non sit, sed rogatus facile concederet, aut si irrationabiliter solum invitus, non peccat uxor aliquid ex eiusdem bonis surripiendo. Ratio est clara: quia aut maritus invitus non est, aut certe non rationabiliter invitus, uti supponitur, ergo uxor iam hoc ipso non committit Furtum in tali casu, prout liquet ex ipsa definitione Furti, de qua *n. 2. & seqq.*

32. IV. Potest insuper uxor libere donare ex bonis suis paraphernis, spectato Jure communi Cæsareo, ac nisi aliter inter virum & ipsam fuerit conventum *l. Hac lege. C. De Pactis conventis*. Verum de hoc iam alibi. (*c*)

33. V. Potest etiam uxor ex bonis communibus facere donationes, & eleemosynas secundum consuetudinem aliarum mulierum suæ conditionis. Quod si vir vetet, videtur vetare excessum, alioquin foret irrationabiliter contrarius, seu invitus; siquidem uxor non est mancipium viri, sed socia, habens etiam quandam auctoritatem administrationis, etsi viro subiectam, ne quid inordinate fiat; unde nequit et maritus omnes donationes, etiam moderatas, & rationabiles prohibere.

Additio.

* Diana, Tamburinus & Banez loquentes de expensis, quas uxor facit in eleemosynas, & alias honestas donationes, aiunt, uxorem non esse condemnandam gravis peccati, si taliter expendat singulis annis partem vigesimam lucri annui, seu annuorum redditüum; quam regulam observari posse, innuit Sporer *Tract. 5. in Decalog. c. 5. sect. 2. num. 52.* Ubi tamen sapienter subiungit, eandem regulam habere locum solummodo tunc, quando redditus annui non sunt nimii: nam alias uxor Principis v. g. posset singulis annis citra mortale peccatum auferre marito decem millia ducatorum, si redditus annui Principis forent ducenta millia, utpote cum decem millia ducatorum forent vigesima pars talis summæ; atqui hoc videtur contra communem persuasionem, idque nec ditissimorum consuetudo probat; ergo. *

34. VI. Insuper potest uxor in suas, liberorum, totiusque familiæ necessitates, atque adeo in victum, vestitum, medicinas accipere, & convertere tantum, quantum teneretur maritus; posito, quod hic præ avaritia, vel ignorantia non subministret talia necessaria.

Additio.

* Sic si Pater filio ad bellum vel ad studia misso non suppeditaret necessaria secundum statum, posset eadem occulte ex bonis mariti seu ex communibus, si adsint, mittere mater, uti tenet Lugo *de J. & J. disp. 16. num. 68.* modo matrum nimius erga filios & excæcatus amor non sæpius suggerat necessitatem, ubi nulla est a parte rei. Item adverte, quod hæc doctrina concedens matribus licentiam occulte quidpiam mittendi filiis pro conservando statu, intelligenda sit circa proles ex hoc ipso patre genitos. Etenim, si uxor ista haberet proles ex præcedenti matrimonio, deberet potius hisce, quando aliunde provisæ non sunt, succurrere ex propriis, si quæ habet; licet cæteroquin Auctores nec similem uxorem mortalis peccati condemnent, si prolibus ex præcedenti matrimonio, vel etiam parentibus suis aut fratribus ac sororibus considerato statu suo vere pauperibus, applicaret eas eleemosynas & donationes, quas alias, conformiter dictis præcedentibus, facere posset. Ast ne quid nimis; alias forsan mentietur iniquitas sibi. *

35. VII. Potest ulterius uxor eas alienationes facere, quas necessarias rationabiliter iudicat ad avertendum a marito grave damnum, sive temporale

v. g.

v. g. morbum, mortem, carcerem, si præ avaritia vel ignorantia id negligat maritus (sicut fecisse Abigail ad perpetuam eius laudem legitur 1. *Reg.* 25.) sive spirituale, largiendo eleemosynas, ne DEUS ipsum ob flagitia puniat, sed misericorditer convertat. Sic enim utilissime gerit uxor negotium mariti, cuius damnum etiam redundaret in ipsammet uxorem; ac proinde is nequit rationabiliter esse invitus.

36. Addit Lessius *lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 87. & Layman *lib.* 3. *tract.* 4. *c.* 13. *num.* 7. quando maritus est dissipator bonorum communium patrimonii in potationes, largas donationes, vel mulieres, non prohiberi uxorem, si ita opus esse videatur, occulta compensatione uti (eo quod vir tali modo facit iniuriam uxori) aliquid de bonis mariti subtrahendo: idem dic, si maritus taliter dissiparet allatam ab uxore dotem; dummodo caveat, ne soluto matrimonio propter ignorantiam factæ occultæ compensationis restitutio dotis ipsi denuo fiat ex integro.

37. Quantum attinet ad famulos, & famulas, certum quoque est plus requiri in iis ad Furtum grave quam in extraneis. Ratio est; quia domini sciunt, attenta fragilitate humana non posse moraliter loquendo, ita ab iis administrari res domesticas sibi commissas, quin aliquid, præsertim in esculentis, & poculentis, adhæreat manibus contrectantium: sicut, qui conducit operarios in vineam, supponit pro certo, uvas ab ipsis comedendas usque ad libitum & saturitatem, nec posse bovi trituranti os alligari.

38. Porro, quænam quantitas sufficiat ad peccatum mortale in famulis & ancillis, a multis pendet circumstantiis, ac præsertim a liberalitate & tenacitate dominorum, quorum aliqui liberaliores sunt, nec volunt erga famulos iuris rigorem exercere, sed humana & communi fidelitate contenti esse, dummodo cæteroquin sua munia exacte præstent.

39. Ne autem huiusmodi famulis laxentur habenæ ad Furta domestica, Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 37. Propositionem damnavit: *Famuli & famulæ domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam maiorem iudicant salario, quod recipiunt.* Et merito dicta propositio, *sicut iacet, ut minimum tanquam scandalosa, & in praxi perniciosa*, damnata fuit, quia erat inductiva famulorum ad plurima Furta: eo præsertim, quod iudicium de insufficientia salarii relinquebat ipsis famulis, qui stante quocunque dubio, ob naturalem erga seipsos affectum, facile pro se iudicarent; cum tamen nemo potest esse iudex in propria causa. Accedit, quod iniquum sit, patremfamilias, qui est in possessione suorum Bonorum, superveniente dubio de sufficientia salarii, per occultam surreptionem a dicta suorum bonorum possessione deturbare, contra illud vulgatum: *In pari causa melior est conditio possidentis. arg. c. In pari. de Reg. Juris. in 6.*

40. Quod sit vero luce meridiana clarius sit, herum committere iniustitiam, vel minuendo salarium ex iustitia debitum, vel non solvendo mercedem pacto promissam tunc dictæ Propositionis damnatio locum non habet: & poterit famulus in iudicio petere æqualitatem mercedis sibi debitæ, aut, si ex aliqua causa id obtinere nequeat, extraiudicialiter sibi occulte compensare, Joan. Cardenas *in Crisi Theologica ad Propositionem* 37. *Innocentii XI. n.* 38. *& seqq.* Videatur etiam Jus Canonicum *lib.* 3. *Decret. Tit.* 18. §. 4. *n.* 105. *ac seqq.* ubi fusius declaratur hæc Propositio damnata.

Additio.

* Cæterum pro praxi eorum, quæ præcedentibus duabus quæstionibus diximus, ponamus, quempiam accedere Confessionale, qui se accusat, quod furatus fuerit: ex tunc præprimis Confessarius, nisi pœnitens ipsemet specificaverit, quæret de quantitate rei ablatæ, quam si respectu cuiuslibet status absolute gravem deprehenderit, petat numerum, quoties distinctis ac interruptis vicibus materiam gravem abstulerit, eumque obliget ad restitutionem, nisi aliqua adsit ex causis excusantibus infra enarrandis. Quando materia ablata est talis, quæ non respectu cuiuslibet illico censetur mortalis, tunc Confessarius, ut gravitatem aut levitatem Furti, nec non obligationem gravem vel levem restituendi recte dignoscere queat, prudenter respiciat ad sequentes circumstantias. I. Advertat, *quisnam* sit auferens, num domesticus vel extraneus? quod si domesticus, num filius aut uxor vel potius famulus illius, cui res aufertur? II. Attendat; *cuinam* res illa sit ablata, num uni vel pluribus, an diviti vel pauperi, num mercatori aut civi communi, vel rustico aut operario &c. III. *Quomodo* fuerit ablata, an simul & semel, vel successive per Furta minuta? quod si per plura Furta minuta, num habuerit animum exinde ditescendi, vel saltem se reflexerit, quod exinde deveniatur ad summam gravem vel non &c. & commodas resolutiones desumet ex iam dictis. Sic enim, si *Filius familias* suo *Parenti* valde *diviti* aliquid abstulit *successive per Furta minuta*, iam confluunt simul tres causæ, singulæ diminuentes gravitatem Furti. Et licet sane non expediat, similia passim manifestare talibus pœnitentibus, ne ad Furta promiores fiant, sed potius consultum sit, eosdem iuxta iam dicta nihilominus ad aliquam restitutionem, quantum prudenter possibile, adstringere, vel saltem propterea certas preces iniungere, deserviunt tamen non raro illa pro consolatione Confessarii, ut gravitatem vel levitatem peccati, & exinde exurgentem gravem vel levem obligationem restituendi, aut omnimodam condonationem dignoscere valeat.

QUÆSTIO III.

De Cooperantibus ad Furtum, vel iniustam Damnificationem.

SUMMARIUM.

41. *Damnificatio iniusta dupliciter fit.*
42. *Novem genera cooperandi ad Furtum, vel damnificationem.*
(d) De hoc Quæst. seq. n. 60. & seqq.
43. *Jussio, &*
44. *Consilium, quos denotet?*
45. *Quando consulens teneatur ad restitutionem?*
46. *Obiectio notabilis.*
47. *Regula 62. Juris in 6. declaratur.*
48. *Consensus quid importet?*
49. *Et quando censeatur efficax?*
50. *Palpo, quis, & quando teneatur ad restitutionem?*
51. *Recursus, quid, & quomodo fiat?*
52. *Participans dupliciter fit.*
(e) Adde dicta Tract. 4. dist. 7. quæst. 2. n. 23. & 24.
* *Corollarium de militibus simul deprædantibus.*
53. *Mutus,*
54. *Non obstans, &*
55. *Non manifestans, qui?*
56. *Et quomodo peccent, ac restituere teneantur?*

41. CERTUM est, quod contra septimum Præceptum Decalogi non tantum delinquatur per Furtum, aut Rapinam, iniuste aliena surripiendo, aut violenter rapiendo, sed etiam per quamcunque iniustam Damnificationem Proximi in bonis fortunæ. Dupliciter autem hoc potest contingere. Primo immediate, seu per se ipsum id exequendo, ut si quis per se ipsum furetur, aut rapiat violenter rem Proximi, vel ipsius bona damnificet. Secundo mediate cooperando ad tale Furtum, Rapinam, vel Damnificationem, ut mandando, consulendo, vel alio simili modo.

42. Cæterum horum modorum cooperandi ad Furtum, vel Damnificationem alterius novem sunt genera, quæ non solum incurrunt reatum peccati cooperando ad tale iniustum opus, sed etiam obligant ad restitutionem in solidum (*d*) & hisce communibus versiculis apte comprehenduntur:

Quilibet in solidum reddat prius iniuriato.
Jussio, Consilium, Consensus, Palpo, Recursus,
Participans, Mutus, non obstans non manifestans.

Quorum priores sex modi positive cooperantur ad Furtum, vel damnum iniustum inferendum, tres autem posteriores negative, id est, omittendo id, quod ex officio, atque iustitia facere tenebantur. Omnes autem hasce personas, prædictis versiculis comprehensas, oportet breviter declarare. Itaque

43. *De Jussione* imprimis loquendo, hoc nomine ille significatur, qui ita jubet, ut alterius animum ad Furtum, vel Damnificationem iniustam inferendam moveat: ut si pater filio, dominus servo, aut aliis personis, sibi subditis, iubeat Furtum, aut Rapinam facere, vel aliud damnum Proximo inferre. Talis secundum omnes non solum peccat iubendo opus pravum, sed etiam censetur causa damni illati per eum, qui eius iussa sequendo damnum intulit, & consequenter etiam tenetur ad restitutionem iniuste ablatorum, sive compensationem damnificatorum.

44. De *Consilio* nunc loquendo, sub Consilio seu consulente comprehenduntur ii, qui suo pravo consilio permovent alterum actualiter ad aliquod malum, damnum sive maleficium, Proximis iniuste inferendum. Huc pertinent adhortationes, preces, atque promissiones, ut alter excitetur efficaciter ad damnum iniustum inferendum. Et tales non solum peccant mortaliter, si fraude, vel culpa lata (ut vocant Theologi) iniquum consilium dederint, ex quo grave damnum Proximo subsecutum est, sed etiam tenentur ad restitutionem.

45. Intellige, si altero pravum consilium suum sequente, grave damnum re ipsa sequatur: nam, si secus fiat, id est, si alter pravum consilium non sequatur, ac proinde consulens non fuerit efficaciter causa damni alicuius, etsi graviter peccaverit ratione pravi affectus interioris, datique mali consilii, non tamen quidpiam tenetur restituere; eo quod altero meliora consilia sequente nullum inde damnum cuipiam actualiter evenerit.

46. Dices: Nullus tenetur sequi consilium, quinimo explorare ac deliberare debet apud semetipsum, an illud sibi expediat, nec ne. *l.* 2. *ff. Mandati*. ergo non videtur, quod Consulens unquam possit incurrere obligationem restituendi. Accedit *Reg.* 62. *Juris in* 6. ibi: *Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur.* cum Concordantiis. Resp. I. retorquendo argumentum: ergo, cum allata Regula Juris loquatur de consilio non fraudulento, secus erit dicendum de fraudulento, nam exceptio firmat regulam in oppositum.

47. Resp. II. Argumentum, atque citatam Regulam procedere de consilio dato circa contractus, vel quasi contractus: nam, si ex tali consilio, tamen non fraudulento, alteri illud exequenti, eveniat damnum, Consulens ei ad nihil tenetur, ob rationes dictas. Secus est de consilio dato circa maleficia, vel quasi, v. g. committendi Furtum, Homicidium: si enim ex tali consilio fuit damnum cuipiam tertio efficaciter secutum, tunc in solidum tenetur Consulens, non quidem illi, cui consilium dedit (quia is scire debebat, id sibi non expedire) sed alteri, contra quem consilium dedit, quemque suo consilio efficaciter damnificavit. Glossa *ad cit. Reg.* 62. *Juris in* 6.

48. Quoad *Consensum* adverte, quod nomine Consensus in Proposito intelligatur efficax approbatio, aut suffragium ad malum inferendum: veluti, si aliquis e Magistratu, Concilio, vel Capitulo præstet suffragium, & consensum ad inferendum bellum iniustum, vel quodcunque damnum iniquum.

49. Et dicitur notanter, *efficax approbatio, aut suffragium*, id est tale, a quo pendet, ut res fiat, ita, ut ex eiusdem efficaci influxu damnum iniustum re ipsa subsequatur. Nam, si a consensu tuo non pendeat, ut malum inferatur, nec ne, eo quod auctoritatem nullam habeas, vel si absque tuo consensu iam alii æque fuerint parati ad damnum inferendum, ac insuper tuum suffragium suo consensu, ac per majora iam prævenerint, non censeris causa damni efficax: ac proinde, licet iuxta gravitatem excessus poteris peccasse mortaliter ob pravam voluntatem, qua consentiebas ad malum, nihilominus ad restitutionem, seu damni recompensationem non teneberis, quia per te re ipsa nullum efficaciter damnum illatum est. Et ex hoc innumeri casus possunt resolvi.

50. Quoad *Palponem* sciendum, quod nomine Palponis, seu Palpantis intelligatur adulator laudans damnificantem, aut scelus patraturum commendans, sic quod ex hoc alter moveatur ad damnificandum. Huc pertinet exprobratio ignaviæ, quod quis v. g. injuriam acceptam nolit ulcisci, ac huiusmodi. Et talis non solum peccat iuxta gravitatem materiæ pravæque intentionis, sed etiam tenetur ad recompensationem gravis damni illati, quando ex tali adulatione, laudatione, aut exprobratione ignaviæ alter efficaciter excitatur, atque impellitur ad maleficium perpetrandum. Ratio est clara: quia talis Palpo est causa efficax damni illati; nam sine tali palpatione (uti supponitur) damnum alter non intulisset.

51. Per *Recursum* intelligitur hic, quicunque refugium, aut securitatem, vel quodlibet receptaculum præbet malefactori, ex quo is movetur ad inferendum damnum. Et hæc assecuratio potest fieri vel receptando personam, vel rem ablatam, aut eius instrumenta occultando, aliisque similibus modis, quibus alter animatur, atque efficaciter movetur ad inferendum Proximo malum, vel omittendam debitam restitutionem. Quod si, exclusa spe præbendi refugium ad furta continuanda, talem præcise recipias, ne tanquam amicus hic & nunc diffametur, vel etiam abscondas ex misericordia, ne a lictoribus deprehendatur, non diceris præbere recursum.

52. Quoad *Participantem* est notandum, dupliciter aliquem posse esse participem, seu participantem damni illati. I. Quia participat de re iniuste ablata, ut puta quia est particeps prædæ iam factæ: & hac ratione præter peccatum, quod incurrit, tenetur ad restitutionem pro ea parte, quæ ipsi obvenit. II. Si quis participet in ipsa actione mala, & iniusta, ut si quis adiuvet furem ad Furtum perpetrandum, v. g. scalas apponendo, vel ipsas fure ascendente sustinendo, excubias agendo, prædam asportando, aut similes actiones exercendo, quæ in talibus circumstantiis proxime iuvant ad peccatum. Et tunc, si ita efficaciter influat, ut sine eo actio damnosa vel omnino non poneretur, vel saltem non fieret absque alia nova causa superaddita, non solum peccat pro qualitate damni, sed etiam tenetur suo ordine restituere in solidum totum damnum, si ita in totum damnum influxerit. Debet autem concursus iste esse proximus. Atque hinc notanter additur: *Quæ in talibus circumstantiis proxime juvant ad peccatum*: nam secus dicendum, si opus illud de se indifferens sit, simulque proxime non iuvet ad peccatum alterius, neque fiat ad cooperandum inferenti iniustum damnum, sed ob alium rationabilem finem v. g. ad avertendum grave malum alias sibi imminens, prout exinde excusantur miselli rustici, si pecora a militibus in confinibus deprædata abigant, ad id faciendum ab ipsis spoliatoribus coacti sub gravibus minis. Item si de se indifferentia fiant ad reddendum licitum obsequium iure cuipiam debitum. (*c*)

Additio.

* Ex quo inferes, quod si tres vel quatuor gregarii milites sese ad invicem excitantes & commoventes, sicque unus dependenter ab alio communi consilio intrent vineam vel cellam vinariam non hostilem, eandem ex integro spoliando, vel plures grassatores simili modo expilent domum, quod, inquam, omnes peccent graviter, & in solidum obligentur singuli sub gravi ad reparationem totius damni ab ipsis causati, quamvis nonnulli horum tantum ex præda paucos botros, vel modicum vinum, vel tantum nonnullos crucigeros accepissent. Ratio est: quia singuli non solum in re accepta, sed in ipsa actione mala & graviter alteri noxia participarunt, ac unus ab altero dependenter influendo efficaciter totum effectum causavit. Secus dicendum, si absque communi consilio, seu ad invicem dependentia ab aliquibus Furta similia fuissent perpetrata, tunc enim, qui tantum modicum abstulisset, quamvis forsan conscius Furti aliorum, non tamen exinde peccasset mortaliter, nec teneretur sub gravi ad restitutionem. Ita cum Lessio, Card. de Lugo, Sanchez, Diana ac aliis, Sporer *tract.* 5. *cap.* 5. *sect.* 2. *n.* 47. & la Croix *lib.* 3. *part.* 1. *n.* 1010. Ratio est: quia talis tantum participat quoad ipsam rem acceptam, quæ levis est, utpote non influens in actionem aliorum. Excipe tamen, si huic deprædationi interfuisset præter gregarios Dux militum, vel eiusdem subordinatus: talis enim, quia *non obstitit*, prout tamen ex officio tenebatur, quin & adiuvit, adstringitur in solidum ad resarcitionem totius damni, prout recte notat noster Henno *Tom.* 2. *Tract.* 1. *disp.*

disp. 4. *quæst.* 4. ad finem, & colligetur ex dicendis proxime.

53. Quod attinet ad reliqua tria, nempe ly *Mutus non obstans*, *non manifestans*, quibus indicantur negative concurrentes ad Furtum, aut aliam injustam Damnificationem: imprimis per *Mutum* intelligitur ille, qui id, ad quod ex officio tenebatur, omittit præcipere, si erat Superior; consulere, si Consultor; clamare, aut strepitum facere, si erat Custos rei, ad damnum impediendum.

54. *Non obstans* dicitur, qui omittit opem vel operam, qua poterat damnum impedire, & quam ex officio tenebatur navare: ut Princeps, Magistratus, Præpositi viarum, & similes.

55. *Non manifestans* denotat eum, qui, cum ex officio teneatur, omittit manifestare malefactorem; idque sive ante factum, quando damnum erat impediendum, sive post factum, quando id est resarciendum: ut Custos rei alienæ custodiendæ deputatus.

56. Et quidem certum est, quod tales peccent juxta gravitatem suæ negligentiæ, damnique inde sequentis: utpote cum ex officio teneantur impedire damnum, simulque illud impedire commode & absque gravi præjudicio possint, uti supponitur. Quinimo tales etiam suo modo tenentur ad restitutionem ratione damni ex sua taciturnitate, vel non resistentia Proximo emergentis, prout amplius patebit ex dicendis *Quæst. seq.* Hinc sit

QUÆSTIO IV.

De Restitutione, atque ordine in ipsa servando, circa bona Fortunæ.

SUMMARIUM.

57. *Restitutio, quid?*
58. *Est necessaria ad salutem.*
59. *Duæ generatim sunt radices, seu causæ Restitutionis, quæ?*
60. *Obligatio restituendi in solidum, quid?*
61. *Qui omnes teneantur restituere ratione injustæ acceptionis, vel damnificationis?*
(*f*) Ut sæpius dictum quæst. præc.
62. *Causa totius damni tenetur restituere totum, causa partis partem.*
63. *Quid de tribus modis negative cooperantibus?*
64. *Quo ordine singuli teneantur ad Restitutionem? Per ordinem quid intelligatur?*
65. *Detinens rem alienam primo loco tenetur.*
66. *Quis ordo in Restitutione ob damnificationem injustam?*
* *An hic ordo procedat etiam quoad causas negative influentes? Addit. I. & II.*
67. *Si res furtiva casu pereat apud furem, adhuc is restituere tenetur.*
68. *Nisi similiter periisset apud Dominum.*
69. *Restitutio cui facienda?*
70. *I. Regula quoad hoc.*
71. *II. Regula.*
72. *III. Regula.*
* *Cui sit facienda Restitutio, si Dominus sit absens? ubi & alia notabilis doctrina.*
73. *Restitutio quando facienda?*
74. *Quid in casu impedimenti temporalis?*
* *Præsertim quoad ægrotos.*

57. QUÆRITUR I. Quid sit Restitutio, & ex quibus causis oriatur? Resp. I. *Restitutio* (sic dicta, quasi *rei* in statum pristinum *statutio*) quantum ad propositum, est actus Justitiæ, quo fit rei alienæ redditio, vel damni injuste illati compensatio. Ita in re communis.

58. Porro Restitutionem esse ad salutem necessariam de præcepto, patet ex illo Decalogi: *Non furtum facies*. Quia ejusdem rationis est furari, & detinere rem alienam invito rationabiliter domino, dum reddi potest. Hinc S. Augustinus *Epist.* 54. ac refertur *c. Si res aliena.* 14. *q.* 6. ait: *Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur: si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: sed, ut dixi, cum restitui potest.* Hæc ille.

59. Resp. II. Duæ generatim circa bona Fortunæ, sive res temporales exteriores sunt radices, seu causæ Restitutionis: una ex parte rei acceptæ, seu possessæ, quæ domino suo reddi debet; cum res quælibet juxta vulgata Juris clamet ad dominum suum. Altera ex parte iniustæ acceptionis, sive damnificationis. Ratione prioris capitis tenetur quis restituere rem depositam, vel commodatam; ac huiusmodi, quando postulatur a domino, vel tempus præstitutum elapsum est. Ratione posterioris capitis non solum tenetur fur restituere vero domino rem furtivam: sed etiam iniuste Proximum damnificans recompensare damnum illatum, & quidem in solidum, iuxta Doctores communiter, & patet ex versiculis *n.* 42. relatis. Sed occasione horum

60. Quæritur II. Quid sit obligatio restituendi in solidum? Resp. cum communi. Per *Obligationem restituendi in solidum* intelligitur illa, qua quis efficaciter ad furtum, vel damnum cooperans obligatur ad restituendum seu solvendum totum id, respectu cuius erat causa efficax, si alii, sive principales, sive cooperantes, non solverint. Quod si unus eorum prius illi, qui passus est damnum, restituat, cæteri liberantur a debito Restitutionis in comparatione ad ipsum damnificatum (alioquin enim idem damnum sæpius eidem deberet resarciri, quod non exigit Justitia) adhuc tamen iidem, posito, quod sint in uno, eodemque ordine constituti (de quo ordine Restitutionis agetur *n.* 64. *& seqq.*) tenebuntur pro rata portionis, quæ eos contingit, partem suam refundere illi, qui damnificato totum damnum prior compensavit, atque restituit. Scotus 4. *dist.* 15. *quæst.* 2. §. *De quart.* & alii.

61. Quæritur III. Quinam ratione iniustæ acceptionis, vel damnificationis bonorum Fortunæ, teneantur restituere in solidum? Resp. I. Omnes illi tenentur ad Restitutionem in solidum, qui sua iussione, consilio, consensu, vel alio ex prædictis novem modis fuerunt causa efficax damni iniuste illati. Ita communis, idque desumitur tum ex illo D. Apostoli *Rom.* 1. *Non solum, qui talia agunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.* Tum ex *c. Notum sit* 2. *q.* 1. ubi dicitur, quod *facientem, & consentientem par pœna constringit.* Tum tandem ex eo: quia omnes illi supponuntur fuisse causa efficax damni illius, respectu cuius dicuntur obligati restituere in solidum; nam, si vel talis iussio, aut consilium pravum non fuit in opus deductum altero meliora consilia consequente, vel saltem non fuit causa efficax damni, utpote independenter a tali consilio illati, nulla ex parte eorum oritur obligatio Restitutionis. (*f*) Unde ille vulgatus versiculus, supra iam relatus, & loquens de omnibus prædictis novem damnificantium generibus, sic de illis pronunciat:

Quilibet in solidum reddat prius injuriato.

Et hinc merito Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 39. Propositionem damnavit: *Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad Restitutionem.*

62. Resp. II. cum Lessio *Lib.* 2. *cap.* 13. *n.* 32. & aliis, quod ad priores quinque modos attinet, nempe *Consulens, Mandans, Consentiens, Laudans & receptans* (de sexto modo, nempe de *Participante*, iam dictum est *n.* 52.) tenentur ii ad reparationem totius damni in solidum, si totius damni illati causa fuerunt, vel partis, si partis tantum illati damni causa extiterunt. Hinc sequitur, quod si volenti furari decem, efficaciter iussisti, suasisti &c. ut acciperet alios decem, tenearis tantum ad decem: si vero is efficaciter non intenderat quidpiam furari, ad tuum autem consilium furetur viginti, illo non restituente teneberis totos viginti restituere, eo quod causa efficax fueris totius damni per furtum illati: & sic de similibus discurrendum.

63. Resp. III. Quod ad cæteros tres modos attinet, qui negative cooperantur ad damnum Proximi tamquam *Mutus, Non obstans, Non manifestans*: isti tunc solum obligantur, dum ex officio tenentur ad impediendum Proximi damnum, idque ex culpa gravi non impediunt, etsi commode, & absque gravi suo præiudicio, uti supponitur, possint. Lessius ibidem *num.* 69. *& seqq.* cum communi. Additur notanter, dum

dum ex officio tenentur: nam qui non obligatur ad impediendum damnum Proximi ex officio, licet teneatur ex Charitate, ac proinde non impediendo peccet, non tamen tenetur damnum resarcire; cum violatio Charitatis non inducat necessitatem Restitutionis, sed solum violatio obligationis iustitiæ, iuxta Doctores passim.

64. Quæritur IV. Quo ordine teneantur prædicti ad Restitutionem faciendam? Ubi per *Ordinem* non intelligitur prioritas temporis: omnes enim suo modo (eo nimirum, qui præscribitur inferius *num.* 66.) & nisi aliunde excusentur, obligantur statim facere Restitutionem post Furtum, vel damnum Proximo illatum, quamprimum fieri potest; cum præceptum non retinendi rem alienam iniuste, & consequenter restituendi sit negativum, sicque obliget semper, & pro semper. Unde per *ordinem* intelligitur hic prioritas quoad gravitatem criminis, & obligationis.

65. Resp. I. Si aliquid Proximo iniuste est ablatum, primo loco, & ante omnes tenetur is restituere, ad quem res furtiva pervenit. Ratio clara est: quia talis obligatur ratione rei alienæ apud ipsum existentis; quæ obligatio est summa; nam quælibet res transit cum suo onere, simulque res aliena, quamdiu extat in specie, per se debetur, semperque clamat, ut dici solet. Quod si is rem iam consumpserit, neque habeat aliunde, unde restituat, tunc altero loco tenetur Jubens, tertio Executor, & postmodum alii, ut in simili mox dicetur.

66. Resp. II. Si vero nihil ablatum est, sed tantummodo damnum Proximo iniuste illatum, primo loco tenetur is damnum resarcire, qui coegit, vel fraude induxit; aut alteri imperavit damnum illud inferre, cui alter non fuit ausus contradicere: ut si Dux belli iniusti imperet militi, ut occidat, incendat, spoliet. Idem dicendum de eo, qui suo nomine procuravit fieri maleficium, seu iniustam damnificationem. Ratio utriusque partis est: quia talis causa est primaria, movens cæteras, ac proinde tenetur ante alias ad Restitutionem. Imo ob hanc rationem notant Doctores, quod si talis restituat, aliæ concausæ secundariæ non teneantur eidem quidquam refundere. Secundo loco tenetur Executor, in quantum fuit executor furti, vel damni iniuste illati. Tertio demum loco tenentur cæteri, qui consilium ad illud dederunt, qui consenserunt, laudaverunt, aut recursum vel obsequium præstiterunt. Ita tamen semper, ut, si hi, qui primo loco sunt positi, suam obligationem restituendi non observassent, aut in statu impossibilitatis existerent, teneantur illi, qui secundo loco sunt collocati, & in horum defectum tertio loco positi: singuli in solidum.

Additio I.

* Quod si dubites, num tres causæ negative influentes, nimirum *mutus*, *non obstans*, *non manifestans* eodem ordine (nimirum tertio loco) quoad obligationem restituendi sint ponendæ; sicuti causæ secundariæ positive ad damnificationem concurrentes? Ad hoc dubium tibi ex Lessio, Card. de Lugo, Haunoldo, ac Layman &c. reponit la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 63. causas illas positivas teneri adhuc restituere ante causas negative influentes; quia positive influentes revera procurant damnum, negative autem solummodo id non impediunt. Et consequenter causæ negativæ in ordine ad faciendam reparationem damni videntur ponendæ *quarto loco*. E. g. ponamus, quod unus famulus efficaciter extraneis sibi notis, aut ex consanguineis suadeat, vel etiam claves subministret, sive modum ostendat, quomodo ab hero huius famuli ex granario, cella vinaria, vel culina quædam occulte surripere valeant. Alter famulus scit, nec similia furta sæpius repetita domino indicat. In simili casu post ipsos fures *priori loco* seu ordine prior famulus suadens, & primum *posteriori* alter mutus seu non manifestans obligatur ex Justitia restituere. *

Additio II.

* Nec dicas: allegatum exemplum de famulis omnino non esse ad propositum; quia posterior famulus *non manifestans*, si non positive ad furtum cooperetur, ne quidem *quarto loco* ad resarcitionem damni adstringitur: quoniam non tenebatur ex Justitia admonere dominum, cum ad hoc propter salarium se non obligaverit, sed tantum, quod suum officium, super quod constitutus est, velit fideliter administrare, adeoque solummodo obligatur ex Charitate, uti alii extranei homines, si non manifestarent similia furta; notum autem est apud Theologos, quod opus, ad quod erat quis obligatus ex Charitate, omittens equidem peccet, non autem obligetur ad Restitutionem. Resp. enim, ita quidem aliquos DD. & meo iudicio non improbabiliter discurrere, nihilominus communis DD. negat dictum antecedens: etenim vel ille posterior famulus fuit expresse vi officii sui ac salarii super culinam, aut frumentum &c. constitutus, vel non? Si primum; tunc certo iuxta omnes *non manifestans* peccat contra Justitiam, adeoque obligatur *quarto loco* ad Restitutionem. Si vero vi salarii sui non erat conductus ad similes res custodiendas, sed ad alias functiones peragendas, tunc etsi non expresse vi salarii sui, saltem tacite censetur se obligasse ad manifestanda furta extraneorum, si quæ sciat, & absque gravi præiudicio possit manifestare. Ita enim communis habet persuasio dominorum tales famulos, conducentium, prout contra Molinam, Rebellum & Bonacinam putat la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 46. estque hoc (inquit Lessius apud eundem) quasi de Jure Gentium, quod quivis famulus censeatur tacite se obligasse vi salarii sui *ad manifestanda furta extraneorum*: secus communiter sentiunt DD. quoad *furta domesticorum*. Unde, si famulus advertat alium famulum vel domesticum furari ex rebus Domini sui, & sileat, quamvis talis peccet contra Charitatem, quando facile absque suo gravi præiudicio manifestare potest, non tamen obligatur ullo modo ad faciendam Restitutionem, nisi huic vi officii sui custodia rei esset specialiter commissa, uti communiter tenent omnes, prout ait Cardinal. de Lugo apud la Croix *loc. cit.* *

67. Quæritur V. Utrum, si res furtiva pereat apud furem, is adhuc teneatur ad Restitutionem? Resp. Si res furtiva, vel alias iniuste parta casu pereat, nihilominus qui abstulit, tenetur ad Restitutionem pretii, nisi ea similiter fuisset certo peritura apud dominum. Prior pars est D. Thomæ 2. 2. *quæst.* 62. *art.* 6. & communis Doctorum. Ratio est: tum quia Restitutio ad hoc ordinatur, ut illi, qui per actionem iniuriosam minus habet, suppleatur: tum quia Restitutio generatim oritur vel ratione rei alienæ, vel ratione iniustæ acceptionis, sive damnificationis: atqui hæc in proposito intervenit; ergo.

68. Additur, *nisi ea similiter fuisset certo peritura apud dominum*: utputa inundatione aquarum, vel iniusta incursione hostium, aut huiusmodi. Nam tunc non teneri furem, aut iniquum rei alienæ occupatorem ad Restitutionem, censent Covarruvias *part.* 2. *in c. Peccatum* §. 6. *num.* 1. Lessius *lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 92. Sylvester, & alii, contra quosdam oppositum tenentes: quia, si res certo apud dominum æque peritura fuisset (secus, si de hoc sit dubium) nullum notabile detrimentum eidem accidit, eo quod perierit apud furem, vel iniquum illum detentorem, & non potius penes ipsum dominum.

69. Quæritur VI. Cui facienda sit Restitutio? Resp. cum Doctore Subtili 4. *dist.* 15. *quæst.* 2. & communi aliorum, ponendo quasdam regulas, quæ desumuntur ex Jure Canonico *c. Cum tu, De Usuris*. ubi circa Restitutionem usurarum (& eadem ratio est de aliis male ablatis) habetur statutum, *Quod ii, qui usuras extorserunt, cogendi sunt eas his, a quibus extorserunt, vel eorum hæredibus restituere, vel (his non superstitibus) pauperibus erogare; dummodo in facultatibus habeant, unde ipsis possint eas restituere: cum iuxta verbum Beati Augustini, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Illi autem, qui non habent in facultatibus, unde usuras valeant restituere, non debent ulla pœna mulctari, cum eos nota paupertatis evidenter excuset.* Hæc Pontifex *loc. cit.* Unde ista applicando ad nostrum propositum, sit

70. Regula I. Restitutio est facienda ipsi damnificato, si possibile est: id est, si, qui damnum intulit, novit eum, & habeat ipsum præsentem, vel eidem mittere possit absque majori incommodo, quam illud, quod mittendum est, esset utile ipsi, cui mittitur.

71. Re-

71. Regula II. Si non sit possibile Restitutionem ipsi damnificatu facere, quia ipse mortuus est, restituendum erit ejus hæredibus, seu propinquis. Nam Lege naturæ præsumitur, quod damnificatus in causa talis impotentiæ potius velit Restitutionem fieri suis hæredibus, seu propinquis, utpote quibus iure naturali magis coniunctus est, quam aliis extraneis.

72. Regula III. Si neutrum horum fieri potest, vel quia tam ipse, quam eius propinqui iam mortui sunt, vel quia ex una parte non est prudens spes de reditu Domini ad locum vicinorum, ex altera autem maiores sumptus essent ponendi in mittendo, quam illud valeat illi, cui mitti deberet, restituendum erit causis piis, vel pauperibus. Quod si talis damnificans sit ipsemet pauper, potest id sibi applicare tanquam pauperi. Suadetur tamen ex tunc, ut adiungantur preces pro Domino persolvendæ.

Additio I.

* Ast ponamus, in præcedentibus tribus Regulis Dominum ab altero damnificatum nesciri, vel esse absentem sine prudenti spe reditus in tanta distantia, ut absque maximis expensis, ipsum debitum superantibus, huic satisfactio præstari nequeat, vel eundem ex aliqua verisimili relatione fuisse creditum mortuum, hinc in dictis casibus Restitutionem bona fide fuisse applicatam pauperibus, quid faciendum, si postea Dominus rei ex insperato compareat? Ante responsionem nota ex communi, quod bonæ fidei possessor rem alienam cognitam, ut talem, teneatur Domino reddere, si extat adhuc apud ipsum in specie; secus vero, si bona fide alienavit, vel consumpsit, ignorans, eam esse alienam, & neque ex hac consumptione vel alienatione factus ditior. Econtra vero malæ fidei possessor, sive factus sit ditior ex re aliena, sive non, tenetur satisfacere Domino, vel in eius defectum dare pauperibus. H. N.

Resp. Sub distinctione; nam vel illa res in pauperes distributa adhuc apud eosdem existit, vel non? Si prius (quod tamen raro contingit) tenentur ipsimet pauperes, quamvis sint bonæ fidei possessores, dum resciuntur, & conveniri possunt, iterum reddere; cum hisce similes res videantur datæ solum conditione implicita, *si Dominus verus non amplius compareat.* Quando vero talis res iam fuit a pauperibus, uti alia eleemosyna consumpta, nec damnificans, nec pauperes tenentur aliquid reddere Domino comparenti. Non *damnificans*: utpote, qui nec titulo *rei acceptæ* obligatur, cum talis res apud eundem non amplius existat: nec titulo *injustæ acceptionis* adstringitur, quoniam huic obligationi iam videtur satisfecisse, eandem rem bona fide, & præmissa prius debita de Domino indagatione erogando in pauperes. Deinde nec *Pauperes* tenentur iterum restituere, qui iam bona fide consumpserunt, non exinde (uti supponitur) facti ditiores, & consequenter res sibi distributas nec in æquivalenti apud se retinentes. Sporer *Tract.* 4. *in Decal. cap.* 3. *sect.* 3. *num.* 104. & la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 95.

Additio II.

* Porro incidentaliter hic bene advertendum adhuc venit ex Patre Sporer *Tract.* 4. *in Decal. cap.* 2. *sect.* 3. §. 4. *num.* 101. quod tunc ex re aliena absumpta quis censeatur factus ditior, & consequenter talem rem adhuc in æquivalenti apud se retinere, si per consumptionem hujus rei, seu occasione illius rei consumptæ suum patrimonium in aliquo est auctum, vel si exinde aliquid lucratus est, ac possidet, quod alioquin non haberet loco rei alienæ. Quod si vero occasione ejusdem rei alienæ absumptæ patrimonium suum in nullo est auctum, non dicetur quis ditior factus. *

73. Quæritur VII. Quando facienda sit Restitutio? Resp. Restitutio regulariter loquendo, & nisi adsit alia causa rationabiliter excusans, statim facienda est, quamprimum commode fieri potest. Ita communis, & ratio est: quia *restituere* est actus præcepti negativi, quo tenemur non detinere alienum domino rationabiliter invito; ac proinde obligat semper, & pro semper. Unde sicuti tenemur, ab alio quocumque actu peccati mortalis cessare statim, ita etiam ab injusta detentione rei alienæ.

74. Dicitur, *domino rationabiliter invito*: nam si esset impedimentum ad tempus legitime excusans Proximum a facienda Restitutione, ipse, cui res injuste ablata est, vel non erit invitus, vel saltem non rationabiliter, quod alter differat Restitutionem exteriorem ad aliquod tempus opportunius. Unde talis, supposita voluntate restituendi, quamprimum poterit, non peccat Restitutionem differendo. Verum de hoc inferius *quæst.* 6.

Additio.

* Cæterum, quod si etiam aliquis absque causa sufficienti differret actualem Restitutionem ad aliud tempus, si tamen haberet voluntatem restituendi, & præterea dilatio ultra tempus debitum non foret notabilis, non illico peccaret exinde mortaliter per dictam dilationem, sed tantum venialiter, quoniam Dominus non censetur prudenter esse invitus graviter, nisi prævideat etiam per modicam illam dilationem imminere grave periculum, ne omnino restituatur: quale periculum non raro contingere potest, si periculose decumbens absque rationabili causa vellet differre ulterius onus Restitutionis. Ex quibus ultimis dictis cum Molina, Card. de Lugo, Illsung, Tamburino, & la Croix communiter advertunt Doctores, homines in periculo mortis constitutos ordinarie non esse absolvendos, si non pressi magna necessitate commode absque periculo scandali, infamiæ, aut alterius gravis causæ possint pro tunc restituere, & nihilominus velint onus illud in hæredes reiicere: tali enim modo creditores suos exponerent periculo proximo iniustorum damnorum gravium, quia hæredes præsertim Magnatum (inquit la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 357.) sæpe negligentes esse solent in Restitutione. *

QUÆSTIO I.

Ex qua culpa oriatur obligatio Restitutionis ratione damni dati?

SUMMARIUM.

75. *Damnificatio, quid?*
76. *Ea variis modis accidere potest.*
(*g*) Vide de his Tract. 8. dist. 2. num. 34. 35. & 36.
77. *Si nulla culpa intervenit, ob damnum datum nemo regulariter restituere tenetur.*
78. *Quid, si infans aut furiosus damnum intulit?*
79. *Aut adhibita fuit omnis cautela, ne damnum sequatur?*
80. *Quid, si animal damnum intulit?*
(*h*) Tract. 8. dist. 2. n. 37. & 38.
81. *Dolo vel fraude damnum inferens, ad quid teneatur?*
82. *Quid, si quis dolo aut fraude alium impedivit a consecutione alicujus boni?*
83. *Quid, si hoc accidit absque vi, dolo aut fraude?*
84. *Corollarium.*
85. *Aptissima declaratio præmissarum conclusionum.*
86. *Inferens damnum extra officium & contractum, ex qua culpa teneatur restituere?*
87. *An tunc sufficiat culpa Theologica venialis, vel requiratur mortalis?*
88. *Per culpam Theologicam, quando censeatur damnum illatum?*
89. *Ex sola culpa civili levi, aut levissima non oritur obligatio restituendi pro Foro conscientiæ.*
90. *Secus pro Foro externo.*
91. *Ratio diversitatis.*
92. *Ac notabilis instantiæ solutio.*
* *Solvitur ulterior Instantia.*
93. *Quæ sit obligatio restituendi ob damnum in officio datum?*
94. *Corollaria*
95. *Limitatio circa profitentes extraordinariam diligentiam.*
96. *De obligatione restituendi ex contractu, remissive.*
(*i*) Tract. 8. Dist. 2. q. 4. per totum.

75. PRÆSENS Quæstio potissimum procedit de Damnificatione non lucrosa, sive damno dato absque eo, quod aliquid commodi, seu lucri exin-

exinde perveniat ad damnificantem: atque definiri solet, quod sit jactura data in bonis externis Proximi absque eorum usurpatione. Et per hoc ejusmodi iniusta Damnificatio differt, saltem materialiter, a Furto & Rapina, aliisque iniquis usurpationibus; eo quod fur, vel iniquus invasor rem alienam sibi vendicet, atque inde lucrum capturus in usum suum accipiat: secus fit in damno dato, ut puta si quis ædes vel segetes Proximi incendat, ejus animalia interficiat &c.

76. Cæterum huiusmodi Damnificatio in rebus externis Proximi primum dupliciter potest accidere: videlicet uno modo, destruendo illi id, quod actualiter aut virtualiter habet: v. g. domum incendendo, animalia eius in tenera ætate occidendo, recentes arborum plantationes eradicando &c. Altero modo, impediendo eum, ne aliquod bonum consequatur, ad quod adipiscendum spem concepit. Deinde id fieri potest cum, vel sine culpa aliqua Theologica, aut Civili, sive lata, levi, sive levissima. (*g*) Et tandem Damnificatio illa contingere potest extra officium, & contractum, aut in officio seu interveniente aliquo contractu v. g. Commodati, Depositi &c. Et de his omnibus per ordinem restat dicendum.

77. CONCL. I. Regulariter loquendo, & in Foro tum externo, tum conscientiæ nemo tenetur ad Restitutionem ob damnum alteri subsecutum vel illatum, si nulla culpa Theologica, aut Juridica intervenit. Ita in re communis. Sic nemo tenetur de damno dato rebus hostilibus in bello iusto, vel illato ad se defendendum cum moderamine inculpatæ tutelæ, aut quod dat Judex exequendo munus suum in puniendis Reis & huiusmodi, prout aliunde liquet.

78. Deinde hoc idem dicendum, si casu fortuito, atque sine omni culpa Theologica, & Civili damnum datum fuit: ut si infans, vel furiosus, qui est incapax culpæ, damnum intulit. *c. illud relatum*, 15. *q.* 1. & *l. Sed & si* 5. §. 2. *ff. Ad Legem Aquiliam*, nam quia tales doli capaces non sunt, damnum ab eisdem illatum reputatur inter casus fortuitos, nisi culpa alicuius alterius præcesserit.

79. Tandem generaliter, si quis aliquid operetur, v. g. in loco deserto emittat sagittam, adhibita omni diligentia, ne cuipiam damnum eveniat, & tamen non obstante omni sua cautela nihilominus alteri damnum sequatur, non tenetur restituere: quia aberat omnis culpa ex parte eius. Unde *cap. ult. De injuriis & damno dato*, Pontifex sic ait: *Sane licet, qui occasionem damni dat, damnum videatur dedisse: secus est tamen in illo dicendum, qui, ut non accideret, de contingentibus nil omisit*.

80. Additur notanter in Conclusione, *regulariter loquendo:* fallit enim hoc, si animal tuum absque alia culpa tua damnum intulit, ut puta percutiendo, vel occidendo animal Proximi, aut segetes depascendo: teneberis enim damnum illatum resarcire, nisi tali obligatione te ipsum eximere velis, tradendo animal vivum, quod damnum intulit, pro occiso, aut pro damno per illud illato, *cit. cap. ult. De injur. & damno dato*. juncta *l.* 1. *ff. Si quadrupes pauperiem &c.* Insuper, si res apud aliquem sit ex contractu v. g. Commodati, atque expresse de hoc conventum fuerit, tenebitur is etiam de casu fortuito; prout alibi (*b*) dictum.

81. CONCL. II. Qui dolo vel fraude damnum dedit, certum est, quod peccet mortaliter, atque sub gravi culpa ad Restitutionem teneatur, si quantitas rei damnificatæ quantitatem notabilem ascendat: imo talis iniuste damnum inferens rem alienam destruendo, vel deteriorando, tenetur restituere non solum damni dati valorem, sed etiam lucrum cessans, ac quodlibet aliud damnum ex illa iniusta læsione causatum. Ita communis. Nam lex Iustitiæ, quæ læditur, horum omnium recompensationem exigit, ut iniuste damnificato satisfiat.

82. CONCL. III. Loquendo de bonis primum consequendis, si quis directe (hoc est, intentione damnificandi Proximum) eundem metu iniuste incusso, fraude vel dolo impedit a consecutione alicuius boni v. g. officii sive beneficii, sibi ex iustitia necdum debiti, sed solum ex liberalitate alterius conferendi, tenetur quidem eidem ad aliquam Restitutionem, non tamen obligatur ipsi restituere totum illud bonum, neque valorem eidem æquivalentem, sed aliquam duntaxat portionem, pro ratione illius spei consequendi dictum bonum. Ita Scotus 4. *dist.* 15. *quæst.* 2. *Ad ultimum principale*. Cavellus *in Scholio ibidem*. & alii. Ratio prioris partis est: quia licet alter ius necdum habuerit ad rem, quam alius ex mera liberalitate collaturus fuisset, ius tamen habuit, ne per media illicita, & iniusta, videlicet per vim seu metum iniuste incussum, fraudem aut dolum ab eiusdem consecutione impediatur: unde, si quis eum taliter iniuste impediat, tenetur ipsi ad recompensam pro ratione valoris spei, qua sperabatur illius boni consecutio. Altera pars ex eo patet: quia multum interest inter habere, & prope esse; ergo.

83 CONCL. IV. Quod si quis impediat alterum a consecutione alicuius boni sine vi, metu, fraude aut dolo, idque fiat non ex animo nocendi Proximo, qui impeditur, sed ex intentione proprii commodi, vel alterius amici, ad nullam tenetur Restitutionem. Ita cum Doctore nostro *loc. cit.* Mastrius *disp.* 9 *Theolog. Mor. num.* 25 & alii.

84 Hinc si quis sciat, testatorem velle Legatum aliis relinquere, & precibus ab illo obtineat, ut voluntatem suam mutet, & potius sibi aut suo consanguineo relinquat, nulla hinc consurgit obligatio restituendi: quia hoc totum fit sine ulla fraude, dolo, metu, aut alia iniustitia, simulque quilibet habet ius procurandi sibi bonum, servatis circumstantiis iustis & honestis.

85. Hoc ipsum Doctor Subtilis *loc. cit.* paucis verbis, simulque aptissimo exemplo amplius declarat, dicens: *Si quis tantummodo propriæ utilitati intendebat providere, & sic procurat sibi, & ex consequenti alius præter intentionem illius damnificatur, iste ad nihil tenetur illi: quia licet unicuique sibi ipsi providere, alio neglecto. Confirmatur hoc per illud l.* 1. §. *Iidem ajunt. ff. De aqua pluviali arcend. Si præscindo venas in fundo meo, per quas derivabatur aqua ad puteum alterius, intentione nocendi sibi, teneor ad Restitutionem damni. Sed si hoc facio sine fraude, intendens consulere propriæ utilitati, ut quia mihi est utile facere murum, qui non potest convenienter fundari sine præcisione illarum venarum, non damnifico alium: quia ius habeo faciendi utilitatem meam in fundo meo. Et ff. de Regul. Jur. Nemo damnum facit, nisi qui illud facit; quod facere jus non habet. Iste autem habet jus procurandi sibi beneficium servatis circumstantiis justis & honestis*. Hæc Scotus.

86. CONCL. V. Qui nec ex officio, nec ex contractu obligatus est ad alterius damnum præcavendum, pro Foro conscientiæ solum tenetur ad Restitutionem damni, si noceat ex culpa Theologica, non autem ob culpam mere Civilem, saltem si illa culpa civilis fuerit præcise levis, vel levissima: & loquendo de obligatione ante sententiam Judicis. Prior pars, quod nimirum teneatur ad Restitutionem damni, si talis noceat ex culpa Theologica, est communis inter Doctores, quamvis iidem postmodum in hoc dissentiant, utrum ad inducendam, obligationem gravem restituendi in Foro conscientiæ, sufficiat culpa Theologica venialis, vel requiratur mortalis.

87 Et quidem sufficere culpam Theologicam venialem, Layman *lib.* 3 *tract.* 3 *part.* 1 *cap.* 6 *n.* 4 putat esse probabilius, eo quod altera radix Obligationis restituendi sit iniusta acceptio, sive læsio; sed qui per venialem iniuriam damnum infert, revera alterum iniuste lædit, ergo. Oppositum nihilominus tenet Lessius *lib.* 2 *cap.* 7 *num.* 29 post Sotum, & alios, idemque probabile censet cit. Layman: nam, quando duntaxat culpa venialis intercessit v. g. ob imperfectam animi considerationem, actus ille in genere moris, atque iniuriæ non est perfectus: atqui actus in genere moris, & iniuriæ imperfectus, ut puta elicitus cum imperfecta advertentia rationis, non potest esse causa obligationis gravis atque perfectæ in eodem genere, pro Foro conscientiæ: ergo. Addit tamen idem Lessius, quod, quando damnum illatum grave est, ordinarie loquendo culpa sive negligentia, qua commissum est, censeatur mortalis, nisi aliunde constet non esse.

88. Cæterum per culpam Theologicam, & peccatum proprie dictum tunc censetur quis damnum intulisse, quando vel ex directo nocendi proposito, absque justa causa damnum intulit, vel quando perspecto damni inferendi periculo, actione aliqua non abstinuit, cum potuisset ac debuisset abstinere, vel quando damnum inferri non impedivit, cum potuisset, atque ad hoc ex Justitia tenebatur, prout desumitur ex *cap. ultim. De injuriis & damno dato*.

89. Altera pars Conclusionis, quod nempe non detur obligatio restituendi ante sententiam Judicis, si fuerit culpa civilis præcise levis, vel levissima, est cit. Lessii *n.* 24. Lugonis *disp.* 8. *de J. & J. sect.* 3. & 4. ac aliorum. Ratio est: quia in Foro conscientiæ & ante sententiam Judicis nemo tenetur in suis actionibus majorem diligentiam adhibere ad hoc, ut non censeatur alterum injuste lædere, quam communiter homines ejusdem professionis in talibus præstare solent, ne sibi, vel aliis noceant: sed qui admittit culpam civilem levem (idem a fortiori dicendum de culpa levissima) omittit diligentiam, quam communiter homines talis conditionis non adhibent; hi enim communiter non solent esse diligentiores, aut diligentissimi; ergo. Unde fit, quod ejusmodi damnum potius censeatur casuale & fortuitum, quam ipsi voluntarium, saltem in Foro conscientiæ.

90. Dicitur notanter, *in Foro conscientiæ*: nam secus est dicendum in Foro externo; qui enim ex negligentia mere civili, sive ea sit culpa levis, vel levissima damnum intulit; in Foro externo per actionem ex Lege Aquilia de damno dato ad integram ejus recompensationem compelli potest; prout habetur *cit. cap. ult. De iniuriis & damno dato*: ibi: *Si culpa tua datum est damnum, vel iniuria irrogata, seu aliis irrogantibus opem forte tulisti, aut hæc imperitia tua sive negligentia evenerunt, iure super his satisfacere te oportet: nec ignorantia te excusat, si scire debuisti, ex facto tuo iniuriam verisimiliter posse contingere vel iacturam*. Concordat Jus Civile *l.* 2. *& seqq.* ac præsertim *L.* 44 *ff. Ad Legem Aquiliam*. ibi *In Lege Aquilia & levissima culpa venit*.

91. Verum hæ Leges, ceu nimis rigidæ, & in Foro animæ vix practicabiles in hoc cum tanto rigore non videntur receptæ, ac proinde in Foro conscientiæ, ante condemnationem Judicis, ad nihilum obligatus esse censetur, qui absque culpa Theologica, sive peccato iniustitiæ per culpam civiliter duntaxat æstimatam fuit causa cuiuspiam damni subsecuti nullo præcedente contractu. Siquidem fini dictarum Legum, nec non & boni communis emolumento abunde satisfit, sufficienterque providetur, eo quod prædictæ personæ in Foro externo, & post sententiam Judicis etiam in Foro conscientiæ ad damnum resarciendum obligentur.

92. Dices. Si talis non tenetur in conscientia, ante senteutiam Judicis; ergo neque post ipsam tenebitur, quin potius eiusmodi sententia erit iniusta. Resp. negando consequentiam: nam, cum eiusmodi Leges, volentes resarciri damnum etiam ex culpa levi, atque levissima datum, iustissimis de causis, atque intuitu totius boni communis latæ fuerint; partim, ut quilibet amplius invigilet, ne sua vel suorum culpa damnum aliquod Proximis inferatur, sicque pax communis, & publica civium quies, atque indemnitas suorum conservetur; partim, ut & præcaveatur innumeris fraudibus, & malitiis hominum, quæ in Foro externo sunt difficilioris probationis, sententia Judicis conformiter dictis Legibus lata merito etiam in Foro conscientiæ obligat, non obstante, quod ante eam necdum adfuerit talis obligatio resarciendi damnum ex culpa mere Civili levi, vel levissima, & sine omni culpa Theologica illatum.

Additio.

* Instabis. Culpa civilis lata obligat ante sententiam Judicis: ergo etiam culpa levis, ac levissima. Resp. neg. consequentiam & paritatem. Disparitas est; quia saltem ordinarie culpa Civilis lata solet esse coniuncta cum culpa Theologica gravi, prout iam supra *n.* 87 ex parte insinuatum fuit; non sic culpa levis, vel levissima. Quod si tamen ponas casus quosdam extraordinarios, in quibus culpa lata civilis e. g. ob naturalem inconsiderantiam aut ignorantiam invicibilem cum culpa Theologica coniuncta non fuit, in simili emergentia (quæ tamen fortassis ordinarie non contingit) negat P. Pichler *lib.* 5. *Jurisprudentiæ sacræ tit.* 36. *n.* 15 adesse obligationem in Foro conscientiæ reparandi ante sententiam Judicis damnum datum ex culpa lata mere Juridica absque Theologica ob paritatem rationis: quia etiam tale damnum coram Deo est involuntarie, & quasi casu fortuito datum. *

93. CONCL. VI. Loquendo de obligatione restituendi ex damno in officio dato, nemo tenetur in Foro conscientiæ ad reparandum damnum ex culpa duntaxat levi aut levissima in officio commisso, sed ex culpa lata, quæ Theologica sit gravis & mortalis. Ita Lessius *lib.* 2. *cap.* 7 *n.* 31 & alii. Ratio est, quæ supra: nemo enim tenetur in officio suo esse diligentior, doctior, ac prudentior, quam eiusmodi homines passim esse solent.

94. Infertur proinde, quod Magistratus, Medicus, Advocatus, Architectus, & eiusmodi Officiales in Foro conscientiæ immunes sint a culpa atque obligatione restituendi, si eam habeant, adhibeantque doctrinam, prudentiam, ac diligentiam, quæ passim aliis eiusmodi officii communis est. Unde, si contingat, Advocatum cadere causa, eo quod non præstiterit, quod doctissimus & diligentissimus præstitisset, fecit tamen bona fide, quod solent diligentes & docti in similibus præstare, non tenetur ad aliquam Restitutionem. Idem dicendum de Medico, Architecto, Magistratu & aliis huiusmodi.

95. Excipe tamen, nisi quis ad extraordinariam diligentiam sese obligasset, profitendo se diligentiorem ac peritiorem aliis, & hac ratione eum, qui talem quærebat, ad se pertraxisset; tunc enim tenetur ex culpa levi, & levissima, secundum quantitatem culpæ: quia eo ipso summa diligentia, saltem implicite, deducta fuit in pactum.

96. Tandem, quæ sit obligatio restituendi, ex Contractu v. g. Commodati, Depositi &c. superius (*i*) in proprio loco dictum est.

QUÆSTIO VI.

De causis excusantibus a Restitutione, vel omnino, vel ad tempus.

SUMMARIUM.

97 *Causæ excusantes a Restitutione variæ.*
98 *I. Impotentia, seu inopia debitoris.*
99 *Per hanc suspenditur, non autem extinguitur obligatio restituendi.*
100 *Limitatur in casu extremæ necessitatis.*
101 *Nisi quis alienum ante eam accepisset.*
102 *Aut res ablata post eam adhuc extaret.*
103 *Gravis necessitas dat facultatem differendi Restitutionem.*
104 *Regulæ duæ circa hoc.*
* *Notabilis objectio solvitur.*
105 *Quid, si creditor sit in pari necessitate?*
(*k*) Vide dicta superius n. 10 & seqq.
106 *Quid, si quis statum suum acquisivit iniuste v. g. per rapinas, usuras &c.*
* *Quid, si necessitas gravis duret in perpetuum? Addit. I. & II.*
107 *II. Periculum infamiæ, vitæ vel membrorum.*
108 *Quid, si possit fieri Restitutio per alium?*
109 *Cautela circa hoc servanda.*
Et quid iuris, si alter defraudet?
110 *III. Condonatio creditoris.*
111 *Quæ conditiones ad eam requirantur?*
112 *Sufficit quandoque remissio rationabiliter præsumpta.*
113 *Regula circa hoc.*
114 *Aliud notabile.*
115 *IV. Si res restituenda sit creditori nocitura.*
116 *V. Præscriptio.*
(*i*) Ut dictum Tract. 7. Dist. 6. n. 5. & seqq.
117 *VI. Compensatio.*
118 *Conditiones ad occultam compensationem, ut sit licita, requisitæ.*
119 *VII. Cessio bonorum, & quid iuris hæc tribuat?*
120 *Aliæ causæ excusantes a Restitutione generatim.*

121

121 *VIII. Ignorantia, quod res sit aliena.*
122 *Et haec alia facti, alia iuris.*
123 *IX. Dubium, & quando?*
124 *Tacentur aliæ.*

97. CAUSAS excusantes a Restitutione plures adducunt Doctores, adeo ut Lessius *lib. 2. de J. & J. cap. 16. n. 1.* post Jo. Medinam enumeret duodecim, Gregorius a Valentia quindecim, & Reginaldus *lib. 1. cap. 13. n. 250.* sexdecim adducat. Earum principaliores sunt, quæ sequuntur.

98. Prima causa excusans a Restitutione est *Impotentia*, seu inopia debitoris. Hæc ab omnibus Doctoribus remittitur; & ratio clara est, quia ad impossibile nemo tenetur. Unde D. Augustinus, relatus *can. Si res aliena. 14. q. 6.* notanter ait: *Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: sed, ut dixi, cum restitui potest. Plerumque enim, qui aufert, amittit, sive alios patiendo malos, sive ipse male vivendo: nec aliud habet, unde restituat. Huic certe non possumus dicere; Redde quod abstulisti.* Hæc S. Augustinus.

99. Circa quod Notandum I. cum communi, per dictam Impotentiam, seu inopiam debitoris suspendi quidem obligationem restituendi, non autem penitus extingui. Unde excusat non omnino, sed duntaxat ad tempus, quandiu videlicet durat illa impotentia: nam quando quis est impotens, pro tunc quidem non tenetur, cum restituere non possit: tenetur tamen postea, si ad pinguiorem fortunam pervenerit, prout habetur *c. Odoardus de Solution.*

100. Excipitur tamen is, qui in extrema necessitate quidpiam accepit, atque consumpsit, utputa panem, vel aliud quidpiam ad victum, vitamque conservandam necessarium; talis enim, iuxta satis communem Doctorum, non tenetur restituere, etiamsi postmodum perveniat ad pinguiorem fortunam. Ratio est: quia in extrema necessitate sunt omnia communia; ergo accipiens, & consumens alienam in actuali extrema necessitate constitutus, re ipsa alienum non consumpsit, sed id, quod sibi cum altero tunc erat commune: & consequenter ea necessitate transacta ad nihil tenetur alteri ex Justitia.

101. Dicitur notanter, *accipiens, & consumens alienum in actuali extrema necessitate*: nam, si quis alienum accepit ante illam extremam necessitatem, non liberatur ab obligatione deinceps, postquam devenerit ad pinguiorem fortunam reddendi æquale, quia ista obligatio ortum habuit ab illa iniusta acceptione, quæ per supervenientem extremam necessitatem non est extincta, sed sopita. Scotus *4. dist. 15. quæst. 2. ad 5.*

102. Deinde, si res ablata non fuerit consumpta in ipsa necessitate, sed post eam adhuc extet, tenetur quis eam reddere. Unde accipiens equum alterius, ut manus inimicorum evadat, vitamque salvet, cessante hoc periculo tenetur equum restituere: nam ad illam necessitatem sublevandam non fuit necessarius ipsemet equus, sed solum usus eius; & consequenter, cum res adhuc extet in specie, oportet eam reddere: quia extrema necessitas non tribuit jus ad amplius, nisi quantum opus est ad eam superandam. Lessius *lib. 2. cap. 16. n. 3.*

103. Notandum II. Conformiter Scoto *cit. quæst. 2 §. De quinto scilicet &c.* paucis hanc materiam subtiliter pertractanti; quem alii communiter sequuntur, quod necessitas non solum extrema, quando, si debitor restituat, fame v. g. periturus est, sed etiam gravis, quando, si restituat, vitam difficulter sustinebit, vel statu suo iuste, & non per rapinam, vel usuras, neque per alia media illicita acquisito excidet, facultatem præbeat saltem differendi Restitutionem, aut paulatim & per partes restituendi. Ratio est: quia quilibet rationabiliter (subdit Scotus) *debet magis velle, quod vitetur magnum incommodum proximi restituentis, quam modicum incommodum suum, vel nullum in illa modica dilatione restituentis.* Hæc ille.

104. Notandum III. Quod ad propositum nostrum & conformiter Doctori subtili *loc. c.* duæ passim a Doctoribus ponantur regulæ generales, quas refert Layman *lib. 3. tract. 2. cap. 12. n. 1.* Prima est: *Nemo tenetur restituere cum suo notabiliter maiore detrimento, quam sit creditoris commodum.* Secunda: *Quotiescunque dominus sive creditor rationabiliter contentus esse debet, ut restitutio differatur, potest differri, quamvis ille invitus sit.*

Additio.

* Dices: Censetur Dominus rationabiliter invitus, si alter ob gravem necessitatem quam patitur, aut ne cadat a statu, rem aliquam Domini occulte aufert; ergo etiam censebitur is rationabiliter invitus, si talis fur ob gravem, quam patitur, necessitatem, rem semel injuste ablatam retinet: nam rei alienæ retentio censetur ipsamet continuata ejusdem rei ablatio, & consequenter, sicut non licet ob gravem necessitatem rem alienam auferre juxta communissimam sententiam (quoniam contraria Propositio ab Innocentio XI. ordine 36. damnata videtur, quæ sic sonabat: *Permissum est furari non solum in extrema necessitate sed etiam in gravi*) ita nec licebit eandem rem alienam semel iniuste ablatam retinere, eiusque Restitutionem ad tempus differre ob gravem aliquam necessitatem &c. Antequam ad hanc obiectionem meo iudicio speculative satis difficilem respondeam, Nota I. Quod *furari* sit præcise contra aliquod præceptum negativum, nimirum contra illud: *Non furtum facies*; econtra vero retinere rem alienam equidem etiam ex una parte pugnat contra dictum præceptum negativum; interea tamen ex alia parte saltem secundario opponatur simul præcepto affirmativo, nimirum huic *restitue*, id est, exercere actionem positivam Restitutionis. Nota II. Præcepta pure negativa magis obligare, quam illa, respectu quorum etiam includuntur præcepta affirmativa, uti per exempla ostendit Card. de Lugo *de J. & J. d. 13. n 51.* & ratio est: quia præcepta negativa facilius observari possunt, quam affirmativa, cum priora, præcise non agere, posteriora vero *agere* præcipiant: facilius autem utique fit non agere, quam agere? H. N.

Resp. Ad hanc obiectionem negando consequentiam & paritatem: disparitas est; quia *furari* præcise pugnat contra illud præceptum negativum *non furtum facies*, quod, dum facilius observari valet, etiam magis, seu in pluribus circumstantiis obligat: econtra vero *retinere illam rem alienam*, etsi iuxta multos Doctores principaliter etiam opponantur prædicto præcepto negativo, pariter tamen est præterea etiam contrarium alicui præcepto affirmativo, nempe huic *restitue*, quod tamquam difficilius eo ipso etiam censetur non in tam frequentibus circumstantiis, quam alterum præcise, & solummodo negativum obligare; ob quam ipsam rationem, etsi aliquis nequeat Petro v. g. rem suam auferre ob periculum diffamationis apud alios, potest tamen ex communi DD. & conformiter dicendis infertius rem semel Petro ablatam retinere ad tempus ob idem periculum diffamationis. Unde finaliter etiam falsum est, quod, si adsit vere gravis necessitas, ob quam Restitutio differtur, pro tunc illa retentio rei alienæ ad tempus sit vere continuatio NB. *iniustæ ablationis*; seu falsum est in simili emergentia, quod dicta *retentio* dici queat *iniusta continuata ablatio.*

105. Cæterum prædicta doctrina, asserens, necessitatem gravem in sensu explicato excusare a Restitutione, quasdam patitur limitationes. Et primo quidem ea intelligenda est, nisi creditor sit in pari necessitate: quia tunc tenebitur quis ei restituere, iuxta communiorem sententiam. Ratio est: quia in pari necessitate, & causa, potior est conditio creditoris, quam debitoris, multoque magis melior debet esse conditio innocentis, quam nocentis, si debita ex delicto sunt contracta. Excipiunt quidem nonnulli extremam necessitatem, in qua (inquiunt) melior est conditio possidentis, cum omnia tunc sint communia: sed de hoc ipso Doctor noster ibidem, & quidam alii non immerito dubitant ob rationes allatas, quæ fortius urgent, quando & ipse creditor rem adhuc, saltem civiliter, possidet. (*k*)

106. Limitatur ulterius data doctrina, dummodo quis statum illum iuste, & non per rapinas, vel usuras, neque per alia media illicita acquisiverit; quia, si quis rapinis, usuris, aut similibus fraudibus ad aliquem honorabilem statum pervenisset, teneretur etiam cum eius amissione statim restituere. Ratio est: tum quia *fraus & dolus alicui patrocinari non debent. c. Sedes &c. Ex tenore. de Rescriptis*: tum quia hoc non est

tam

tam statum suum ammittere, quam alienum dimittere, & ad suum reverti. Verumtamen hoc ipsum intelligendum est, nisi debitor ille passim habeatur vir probus & honestus, ita ut non possit subito statum suum mutare, nisi de suis fraudibus se infamet; tunc enim sensim posset restituere, quia periculum infamiæ excusaret, ne statim teneretur, ut dicetur inferius.

Additio.

* Ast ponamus, quod superius *n.* 103. descripta necessitas gravis, vel in proxime allegato casu periculum gravis infamiæ, sive etiam alia gravis causa, quæ alias concedit dilationem Restitutionis ad aliquod tempus, durent ex parte debitoris in perpetuum, excusabiturne nihilominus talis debitor a facienda Restitutione? Ad hoc dubium la Croix *lib.* 3. *Theol. Moral. part.* 2. *n.* 431. respondet, uti sequitur: *si talis necessitas, aut impedimentum grave Restitutionis futurum esset perpetuum, certum est, debitorem teneri intra statum suum quam parcissime vivere, vel saltem, quantum moraliter possibile, per vices restituat partes debiti. Fatetur tamen Lugo D.* 24. *a n.* 19. *& idem videntur insinuare alii apud Layman lib.* 3. *tr.* 2. *cap.* 22. *n.* 1. *agnoscitque probabile Illsung, Debitorem talem etiam in perpetuum excusandum, si damnum a Debitore subeundum esset notabiliter (& quidem meo judicio valde notabiliter) majus damno creditoris.* Hucusque la Croix, cui videtur assentire Sporer *tract.* 4. *in Decalog. cap.* 4. *sect.* 3. §. 4. *n.* 69. sic e. g. si quis Petro valde diviti mercatori abstulit 50. aureos, quos nequit restituere absque certo periculo gravis infamiæ, utique tamdiu excusatur a Restitutione, quamdiu durat hoc periculum, etsi perseveraret illud usque ad mortem suam. Etenim (supposito, quod non idem periculum gravis infamiæ subeat Petrus creditor ex carentia horum 50. aureorum) videtur in simili casu Petrus creditor irrationabiliter invitus, ac contra legem Charitatis, si vellet in talibus circumstantiis nihilominus alterum obligare ad difficillimum actum positivum Restitutionis. Idem dic, si alter per Restitutionem talium 50. aureorum deberet omnino & cum gravissimo suo damno decedere a statu suo, alias juste acquisito. *

Additio II.

* Quod si urgeas ulterius, quid ergo tali, apud quem causa differendi Restitutionem durat in perpetuum, ulterius sit agendum? Resp. sub distinctione; vel enim causa illa concedens licentiam differendi Restitutionem est ipsa gravis necessitas debitoris, vel alia, puta periculum gravis infamiæ alias per Restitutionem incurrendæ? Quod si posterius, tunc debitor talis, præsertim si fur extiterit, & secure præviderit, impedimentum Restitutionis fore perpetuum, tenetur debitum illud, si neque per tertium v. g. per Confessarium citra periculum gravis infamiæ restituere posset, erogare pauperibus, aliisve causis piis, cum exinde non redigatur ad paupertatem, nec adstringatur propterea decedere a suo statu iuste quæsito, prout suppono. Econtra vero, si illa causa concedens licentiam differendi Restitutionem fuerit ipsa gravis necessitas debitoris alias per Restitutionem incurrenda, puta, si deberet exinde decedere statu suo iuste quæsito, tunc poterit sibi tanquam pauperi tantum reservare, quantum supposita prius retractione splendoris nimii status &c. in Domino fuerit iudicatum necessarium ad honestam adhuc conservationem status, vel ne deveniat in notabilem ac valde sensibilem paupertatem: residuum tamen tenetur reddere domino, aut in eius defectum pauperibus, aliisve causis piis. Bonum præterea erit meo iudicio, si tali debitori pauperi, ut magis adhuc recordetur præcedentis suæ obligationis, insuper iniungantur certæ preces, aliave bona opera persolvenda pro domino. Videantur la Croix *lib.* 3. *Theol. Moral. part.* 2. *num.* 365. *ac seqq.* & præsertim *num.* 425. ac Sporer *Tract.* 4. *in Decalog. cap.* 4. *sect.* 3. *num.* 73. qui ulterius adhuc pro consolatione Confessariorum, & praxi subiungit, quod minus gravis necessitas, ac minus damnum debitoris sufficiat ad differendam Restitutionem, si debita fuerint incerta, quam si fuissent certa. Dicuntur autem debita incerta, quæ non alicui determinato domino, vel saltem non cognito obstringuntur, qualia sunt, quæ incurruntur apud Beneficiatos ob intermissum Breviarium, vel ab illis, qui per furta minora in ulnis, mensuris, aut ponderibus commissa fuerunt, diversos ignotos confluentes emptores, singulos minutim, decipiendo. *

107. Secunda causa, excusans a Restitutione, & ex parte jam superius indicata, est *Periculum infamiæ*, & multo magis *vitæ*, vel *membrorum*: nam ob tale periculum posse differri Restitutionem, donec eiusmodi periculum cesset, passim tenent Doctores. Ratio est: quia bona ordinis inferioris non sunt necessario restituenda cum detrimento bonorum ordinis superioris. Hinc enim communiter docetur, utpote fundatum in ratione naturali, quod magis diligenda sint bona animæ, quam corporis, deinde magis bona corporis, quam famæ, & tandem magis bona famæ, quam fortunæ, iuxta illud *Proverb.* 22. *Melius est nomen bonum, quam divitiæ multæ*, cum Concordantiis.

108. Circa hoc tamen recte observat D. Thom. 2. 2. *quæst.* 62. *art.* 6. *ad* 2. & sequuntur alii, quod, qui non potest per se ipsum restituere absque detrimento famæ, vel corporis (v. g. rem clam reponendo in loco debito ac securo, ut ad dominum perveniat) possit autem sic restituere per aliam personam secretam & fidelem, ut puta per suum Confessarium, id faciendum esse. Ratio est: quia, si hoc modo poterit fieri Restitutio absque periculo famæ (atque etiam vitæ, & membrorum) ex una parte cessant rationes differendi Restitutionem: ex altera vero parte urget præceptum restituendi, quamprimum fieri poterit.

109. Ceterum monet Navarrus *c.* 17. *Manual. num.* 67. post S. Antoninum, caute hoc esse practicandum, & consultum fore, quod per illam personam intermediam petatur syngrapha a creditore, in qua is confiteatur, se accepisse tantam summam per N. pro solutione eius, quod alius (sine huius nominis expressione) sibi debebat, eaque schedula postmodum debitori, sive pœnitenti clam reddatur. Ratio huius cautelæ est: quia, si quis in genere debeat quidpiam restituere, v. g. decem florenos, vel etiam aliquid iniuste acquisitum in specie ut puta torquem auream furto sublatam, idque committat personæ intermediæ, quam fidelem existimavit, v. g. Confessario, ad restituendum, sed ea defraudet, vel aufugiat, non cessabit obligatio primi debitoris. Lessius *cit. c.* 6. *dub.* 6. Layman *num.* 9. & communior aliorum. Nam si res fuit indeterminate debita v. g. pecunia decem florenorum: ea, si casu pereat, perit domino suo, qui in proposito est debitor. Quod si vero debeatur res quæpiam in specie, quæ fuerat iniuste acquisita (secus, si iuste fuisset obtenta, ut puta inventa) tunc intercessit culpa, sicque, qui rem eiusmodi surripuit, tenetur de casu eius fortuito, eo quod apud dominum non ita periisset.

110. Tertia causa excusans a Restitutione est *Condonatio creditoris*. Hæc, si fiat cum debitis conditionibus, excusat a Restitutione iuxta omnes. Ratio est: quia, cum creditor sit dominus suæ rei, potest is cedere iuri suo, illudque debitori remittere, quo facto expirat obligatio Restitutionis.

111. Dicitur, *si fiat cum debitis conditionibus:* nam ad hoc ex communi sententia requiruntur sequentes tres conditiones. Prima est, ut hæc remissio, seu Condonatio sit omnino libera, hoc est, non extorta metu gravi, vel fraude. Secunda, ut is possit condonare. Tertia, ut talis Condonatio non sit a Jure prohibita, sive quod Jus non resistat Condonationi.

112. Circa hoc punctum advertit Lugo *disp.* 21. *de Just. & Jure sect.* 4. *num.* 52. quod, sicut sufficit remissio creditoris expressa, sic etiam possit eiusdem remissio, & voluntas rationabiliter præsumpta excusare debitorem a Restitutione, vel saltem a statim facienda. Hinc ibidem *num.* 53. advertit post Molinam, excusari posse a peccato mortali aliquando domesticos, qui aliqua surripiunt, invito quidem domino quoad modum surripiendi occulte, & sine licentia, non tamen quoad substantiam rei acceptæ: quia licet dominus sit invitus circa talem acceptionem, postquam res consumpta est, aliquando non est invitus quoad retentionem.

113. Unde regula generalis colligi potest (subdit idem Lugo) ad excusandos plures pœnitentes a Restitutione, quando scilicet putant, quod, si per se, vel per alios manifestarent domino suum debitum, ipse liberaliter condonaret, & nollet obligare ad Restitutionem: iam enim datur voluntas præsumpta domini sufficiens, ut retentio non fiat invito domino quoad substantiam rei.

114. Advertit ulterius citatus Auctor *n.* 54. communem satis esse sententiam, quæ dicit, non esse furtum grave, quando aliquis accipit rem non petitam, quam, si petiisset, dominus dedisset. Quod alii extendunt etiam ad eum casum, quando domino displicet modus ille accipiendi sine licentia, dum tamen non displiceat substantia; pro quo utroque asserto plures ab ipso allegantur Doctores. Verumtamen hi passim notant, allatam doctrinam non habere locum, quando dominus non concederet rem ad illum usum: ut si dominus concederet quidem aliquid libenter ad comedendum, tu autem accipias ad vendendum, ad quod dominus etiam rogatus non concederet.

115. Quarta causa excusans a Restitutione est, *Si res restituenda sit creditori nocitura;* tunc enim ejus Restitutionem esse differendam ex motivo Charitatis, nec statim fieri debere, donec periculum talis nocumenti cessaverit, fatentur omnes Doctores. Solet hoc vulgari exemplo declarari. Si quis *v.* g. apud alterum arma, vel gladium suum deposuit, & postmodum factus insanus eadem repetit, ut aliquem occidat, vel lædat, in tali casu Depositarius non tenetur mox gladium restituere, sed oportet ejus Restitutionem differre.

116. Quinta causa est *Præscriptio;* hæc enim, postquam bona fide, ac tempore a legibus definito, aliisque debitis concurrentibus conditionibus jam absoluta est, non solum in Foro externo, sed etiam in Foro conscientiæ vim habet excusandi debitorem a Restitutione, adeo, ut, licet postmodum certo constet, rem fuisse alterius, eam amplius restituere non teneatur. (*l*)

117. Sexta causa excusans a Restitutione est *Compensatio*: si videlicet quis abstulit quidpiam ab eo, qui tantundem sibi tenebatur solvere. Verumtamen sciendum, quod hujusmodi occulta Compensatio in Foro conscientiæ non sit licita, nisi concurrentibus sequentibus conditionibus.

118. I. Ut debitum sit certum, id est, ut moraliter constet, rem esse tuam, aut tibi ex Justitia deberi: nam in dubio melior est conditio possidentis, sicque non licet mediante occulta Compensatione alterum privare sua possessione. Insuper non licet uti occulta Compensatione, si res illa non est debita ex Justitia, sed solum ex gratitudine: nam hæc non inducit stricte & proprie dictum debitum. II. Ut non possis rem illam alia ratione recuperare, vel saltem non absque notabili molestia, aut expensis, vel amissione favoris, aut benevolentiæ, sive jactura honoris: ut si debitum quidem sit certum, sed tibi desint probationes, tunc enim locus erit occultæ Compensationi. III. Ut non fiat Compensatio in re alterius, sed in re ipsius debitoris: nam Compensatio non aliunde, sed ex bonis debitoris fieri debet; alioquin tertius injuste gravaretur. IV. Ut in Compensatione non plus accipiatur, quam debetur; alioquin excessus ille foret contra Justitiam, sicque in conscientia restituendus. V. Ut attendat, quatenus absit grave periculum scandali, ne videlicet Compensatio ista alicui alteri cum gravi suo præjudicio, ac damno imputetur tanquam Furtum; item, ut absit periculum infamiæ, ne talis deprehensus tanquam fur habeatur, & puniatur; nam Judices solent tales Compensationes punire ut furta, præsertim si debitum non possit liquido probari. Bonacina *Tom.* 2. *disp.* 1. *de Restitut. quæst. ult. punct.* 2. *num.* 10. *& seqq.* Lessius *lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 57. & alii. Videri etiam desuper poterit Jus Canonicum *Lib.* 3. *tit.* 23. §. 2.

119 Septima causa a quibusdam assignatur *Cessio bonorum*, qua debitor ea relinquit creditoribus. Verumtamen recte inter alios notat Navarrus *cap.* 17. *Manual. num.* 86. quod, quamvis Cessio bonorum in Foro externo excuset quoad debita ex contractibus orta, ne debitor propter ea possit conjici in carcerem, vel ulterius a creditoribus molestari, *arg. l.* 1. *C. Qui bonis cedere &c.* & quoad nonnullos alios effectus: nihilominus in Foro conscientiæ non magis excuset Cessio bonorum, quam necessitas sine Cessione excusaret. Unde post Cessionem sunt cedenti suæ artis instrumenta, & aliqua ad victum judicio boni viri necessaria relinquenda *l. Qui bonis ff. De cessione bonorum.* quæ tamen etiam sine Cessione retineri possunt, cum nemo pro facienda Restitutione teneatur se spoliare necessariis vitæ, ita ut mendicare cogatur.

120. Præter has principaliores causas, quæ excusant ab obligatione Restitutionis, vel omnino, vel ad tempus, dum constat, certam alioquin adesse obligationem restituendi, dantur variæ aliæ, quæ in tantum excusant, quatenus vel non constat, hic & nunc adesse obligationem restituendi, ut fit, quando ignoratur, vel rationabiliter dubitatur, num res, quam quis possidet, sit aliena, nec ne; vel quia ob varias circumstantias fit, quod revera obligatio restituendi hic & nunc non incurratur: ut, si quis accipiat alienum in extrema necessitate, vel si quis inferat damnum hostibus, ex eisdemque prædam agat in bello justo, & alia hujusmodi plura, quæ ex propriis locis erunt desumenda. Itaque loquendo solum de prioribus.

121. Octava causa excusans a Restitutione est *Ignorantia probabilis, vel invincibilis juris, aut facti, quod res sit aliena.* Nam talis ignorantia excusat a peccato; ergo etiam a Restitutione. Porro quantum ad propositum,

122. *Ignorantia probabilis, vel invincibilis facti* est illa, qua quis probabiliter, vel ex errore invincibili existimat, rem esse suam, quæ revera non est sua: prout fieret, si quis bona fide rem alienam per hæreditatem acquisivit. *Ignorantia juris* est, qua ignoratur, quid sit juris: quando v. g. jus est obscurum, & controversum de aliquo contractu, num sit licitus, nec ne; vel quando quis consulit viros doctos super obligatione restituendi, qui respondent, nullam adesse obligationem, cum tamen revera a parte rei subsit, tunc enim sequens eorum responsum ignorantia juris laboraret.

123. Nona causa excusans a Restitutione est *Dubium*, quod possidens post adhibitam sufficientem diligentiam in investigando, num res sit sua vel alterius, adhuc habet: siquidem in dubio melior est conditio possidentis juxta *Reg.* 65. *Juris, in* 6. Proinde talis vi hujus rationis licite potest retinere rem, quamdiu dubitat, num res illa sit sua, vel alterius. Et hoc ipsum extendere oportet ad dubium circa injustam damnificationem subortum: unde Lessius *lib.* 2. *cap.* 13. *num.* 38. asserit, communem ferme Doctorum sententiam esse, si quis solum dubitet, an causa damni fuerit, v. g. an alios suo consilio, vel laude efficaciter permoverit ad damnum inferendum, nec ne, talem non teneri ad Restitutionem: cum in dubio melior sit conditio possidentis.

124. Plures aliæ causæ, veluti excusantes ab obligatione restituendi adducuntur a Doctoribus, ut dictum *num.* 97. sed præmissæ sunt principaliores: cæteræ vero vel minus ad praxin conducunt, vel rarius occurrunt, quas proinde huc adducere non est necesse.

DISTINCTIO VI.

De Octavo Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

De Detractione, & variis ipsam concernentibus.

SUMMARIUM.

1. *Octavo Decalogi Præcepto quæ prohibeantur?*
2. *Honor, & fama differunt, quomodo?*
3. *Detractio, quid?*
4. *Detractio quibus modis fieri possit?*
5. *Ejus gravitas.*

(*a*) Con.

(*a*) Conformiter dictis Tract. 3. Dist. 2. num. 15.

* *Magis exemplificatur, exinde varia Corollaria inferunt. Addit. I. & II.*

6. *Detractio formalis, & materialis, quid?*
7. 8. 9. 10. *Casus aliqui, in quibus licitum est, manifestare crimen, vel defectus Proximi.*

(*b*) Tract. 4. Dist. 6. quæst. 5.

(*c*) Ut dictum cit. Dist. 6. n. 52.

Ratio horum generalis.

11. *Crimen falsum cuipiam imponere semper est illicitum.*
12. *Solvitur objectio.*
13. *Utrum audita referens absque asseveratione, & sub dubio peccet mortaliter?*
14. *Idcirco est rara fides &c.*
15. *Tamen periculosum est talia referre, & quale id peccatum?*
16. *An, qui detractorem audit, peccet mortaliter?*
17. *Quid, si ei Detractio non placeat, tamen non resistit?*
18. *Quid, si commode resistere nequeat?*
19. *Detractori quomodo resistatur?*

1. OCTAVUM Præceptum Decalogi *Exodi cap.* 20. & *Deuter. cap.* 5. hisce verbis comprehenditur: *Non loqueris contra Proximum tuum falsum testimonium:* eoque iuxta communem Doctorum sententiam prohibetur omnis iniustitia & iniuria, quæ Proximo verbis inferri potest: ut sunt Detractio, Contumelia, Convitium, Irrisio, Susurratio, Mendacium, & huiusmodi, quæ sub falso testimonio contra Proximum tanquam sub principaliori comprehenduntur; ut notat D. Thomas 2. 2 *quæst.* 122. *art.* 6. de quibus proinde breviter in hac Distinctione tractandum erit, incipiendo a Detractione: cuius natura ut exactius intelligatur,

2. Advertendum est, quod, quamvis Honor, & Fama quandoque sumantur pro eodem, revera tamen differant. Nam *Fama bona* est communis opinio virtutis, sapientiæ, & rerum praeclare gestarum alterius: *Honor* autem est testimonium excellentiæ alterius. Item Fama consistit in interiore opinione, &, dum exit in opus externum, dicitur Laus, vel (loquendo de mala fama) Vituperatio: Honor vero consistit in externa significatione nostræ existimationis de excellentia alterius: unde supponit opinionem excellentiæ ipsius, & intentionem exterius per aliquod signum eam testificandi: quod si deesset eiusmodi opinio excellentiæ, atque intentio exterius eam testandi, potius foret illusio, quam honor. Hoc prænotato, sit

3. CONCL. I. Detractio est alienæ famæ occulta & iniusta læsio, seu denigratio. Ita in re communis. Duo quippe requiruntur ad Detractionem. Primo, ut aliquid dicatur, quod iniuste alterius famam, quam possidet, in animo Proximi extinguere, aut minuere valeat. Deinde, ut fiat occulte, id est, non præsente illo, cui detrahitur, saltem iuxta intentionem dicentis, si quis enim in præsentia alicuius, famæ eiusdem detrahere intendat, iam non erit simplex Detractio, quæ directe lædit famam, sed Contumeliam honorem alterius in coram violans.

4. CONCL. II. Detractio potest fieri dupliciter directe videlicet, & indirecte. Ita D. Thomas 2. 2. *quæst.* 73. *art.* 1. *ad* 3. & alii. Directe quidem fit Detractio quatuor modis. I. Imponendo crimen falsum. II. Amplificando, seu exaggerando crimen verum. III. Pandendo crimen occultum. IV. Sinistre interpretando opus bonum alterius, dum scilicet quis coram aliis factum alterius sinistre interpretatur. Indirecte etiam contingit Detractio quatuor modis. I. Negando recte facta, vel dotes alterius. II. Ea extenuando. III. Tacendo bona alterius eo loco, & tempore, quo tuum silentium alii interpretantur tacitam vituperationem. IV. Simulate, & frigide laudando, ut quando quis simulat, se velle laudare aliquem, & tamen nihil affert laude dignum. Omnes isti octo modi detrahendi succincte comprehenduntur sequentibus duobus versibus:

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens,
Qui negat, aut minuit, reticet, laudatque remisse.

5. CONCL. III. Detractio sive viventi, sive iam mortuo facta ex genere suo est peccatum mortale contra Justitiam, gravius quidem furto, sed levius homicidio. Ita Doctores communiter, & ratio est, quia lædit Proximum in bono plurimum gravi, quodque præstantius est pecunia, iuxta illud *Proverb.* 22. *Melius est nomen bonum, quam divitiæ multæ.* Item *Ecclesiastici* 41. *Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi & magni.* Unde & Poeta canit:

Omnia si perdas, famam servare memento.

Dicitur notanter in Conclusione, *ex genere suo*: siquidem Detractio sæpe est peccatum duntaxat veniale, vel ob levitatem materiæ, vel ob imperfectionem actus. (*a*)

Additio I.

* Materia autem levis in præsenti illa læsio censetur, quæ, consideratis circumstantiis, prudentium iudicio solummodo vim habet similis conditionis homines de facto leviter contristandi, seu levem tantummodo dolorem causandi. Quod si vero læsio foret talis, quæ consideratis simul confluentibus circumstantiis iure merito potest etiam iudicio prudentum similis conditionis homines graviter contristare, ac amicitiam inter eos dissolvere, talis læsio censeretur materia gravis. Et licet regulariter, ac ordinarie loquendo, quando Confessarius dubitat, num hæc vel illa læsio in particulari habeat vim iudicio prudentum graviter vel leviter contristandi, sicque num læsio sit gravis vel levis? possit regulariter teste Sporer *tr.* 5. *in Decalog. cap.* 4. *sect.* 3. *num.* 57. se resolvere, quod peccatum grave occultum de altero absque sufficienti causa revelatum habeat vim graviter contristandi, econtra vero peccatum leve revelatum tantummodo eundem iuxta prudentum iudicium soleat leviter contristare; dantur tamen subinde ob certas confluentes circumstantias casus speciales, respectu quorum etiam grave peccatum occultum ex iudicio prudentum habeat solummodo vim leviter contristandi, econtra vero peccatum leve, vel etiam præcise defectus naturales occulti revelati ea vi sint prædita, ut possint merito etiam ex iudicio prudentum graviter contristare; sic iuxta communem DD. revelare de plebeio maxime in Germania, quod plene se nupero festo inebriaverit, de milite, quod duellaverit, de iuvene rustico, vel pariter de milite, quod habeat amasiam &c. non censetur gravis Detractio, adeoque ordinarie nec peccatum grave in genere Detractionis. Econtra vero de Viro valde gravi dicere passim, quod sit levibus mendaciis deditus, reputatur gravis Detractio. Ratio utriusque est; quia prima revelatio apud similis conditionis homines non solet causare gravem tristitiam; quinimo non raro hi similibus gloriantur: econtra vero de Viro valde gravi manifestare, quod sit deditus mendaciis, merito apprehenditur etiam a prudentibus tanquam aptum, gravem in eiusdem animo causandi tristitiam. *

Additio.

* Ex hac Doctrina inferes I. Manifestare aliquem esse luscum, gibbosum, duri ingenii &c. communiter non esse materiam gravem, quæ constitueret peccatum mortale; partim, quia sunt defectus præcise naturales, & quidem ordinarie de se brevi patentes, ac citra aliquam culpam graviter infamatoriam regulariter contracti; partim, quia communiter alteri revelatio de his non est multum præiudiciosa, aut fit patefactio ex gravi causa.

Nec dicas. Ergo pariter non erit materia gravis, si quis alterum, qui occulte laboraret morbo gallico, manifestaret, cum etiam hic defectus sit naturalis. Respond. enim neg. illatum: etsi enim pariter hic defectus sit naturalis; quia tamen frequentissime contrahitur ex lue venerea, præberet manifestans aliis audientibus occasionem credendi, talem veneri deditum, & consequenter respectu illius, respectu cuius est materia gravis manifestare, quod sit fornicarius, pariter erit grave, dicere aliis absque alia causa gravi, quod laboret morbo gallico, saltem, si non adda-

addatur, quod innocenter contraxerit, e. g. jacendo in simili lecto &c.

Infertur II. Non esse materiam gravem dicere de alio unum malum actum equidem necdum cognitum, qui tamen de pluribus similibus in eodem genere jam est infamis Item de infami in uno crimine aliud valde affine. (secus dic, si foret disparatum) manifestare: e, g. de notorio fornicario dicere, quod nuper miserit ad aliquam puellam litteras amatorias. Ratio est; quia exinde non notabiliter augetur infamia, seu tristitia. Busembaum, Lessius & Navarrus.

Infertur III. Ordinarie loquendo, & nisi talis, de quo subsequentia dicuntur, aliunde patiatur exinde notabile damnum v. g. in aliqua Promotione, Officio &c. non esse materiam gravem dicere de altero, quod sit superbus, iracundus, avarus, piger &c. quia talis modus loquendi communiter, & nisi speciales circumstantiæ aliud insinuent, solet potius indicare passiones naturales & inclinationes ad similia vitia, quam ipsummet peccatum, vel certe solummodo defectus in similibus leves, & non graviter peccaminosos, uti sentiunt AA. infra citandi. Oportet tamen meo judicio in hoc puncto caute procedere, ne loquaces sibi nimium ablandiantur cum magno aliorum præjudicio.

Inferes IV. Non esse gravem materiam dicere de aliquo, quod sit scrupulosus, si significetur, aut ex circumstantiis intelligatur ab audientibus, per ly *scrupulosum*, intelligi timoratam & de peccato solicitam conscientiam, prout apud perversum hoc sæculum, teste la Croix, vix nomen scrupulosi effugiet, qui accurate vult facere, quod debet. Si autem per scrupulositatem intelligitur inanis & futilis apprehensio, & inde exorta anxietas absque ulla gravi ratione, atque sic dicatur de homine gravi, qui habet, atque habere debet famam boni judicii, & magnæ prudentiæ, hæc læsio erit materia gravis, si aliunde hæc scrupulositas non sit jam nota. Ratio est: quia exinde alii credere possunt, virum istum habere defectum judicii, ac prudentiæ, timendo, ubi nulla gravis ratio timendi subest: atqui dicere de Viro magnæ auctoritatis talia, quæ apud audientes causare possunt opinionem, quod is habeat defectum judicii, & prudentiæ, utique est materia gravis, cum præbeat occasionem contristandi graviter: ergo. Quod, si diceretur idem de homine iuvene, vel indocto, talis læsio seu manifestatio defectus naturalis conformiter iam dictis non foret materia gravis. Ita tenent cum communi DD. la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *n.* 1202. Sporer *loc. cit.* Henno *Tract. in Decalog. disp.* 9. *quæst.* 3. *art.* 1. Felix Potestas *in Exam. Conf. tom.* 1. *part.* 2. *n.* 2754. *& seqq.* Sabinus Bononiensis *in sua Luce morali part.* 1. *Tract.* 36. *num.* 27. *& seqq.* ac Bonacina *de Restit. in particulari disp.* 2. *quæst.* 4. *punct.* 2. *per totum.* *

6. CONCL. IV. Detractio recte dividitur in formalem, & materialem. Ita communis. Et quidem *Detractio formalis* est, quæ fit ex intentione, & proposito alienam famam denigrandi: quæ utique est peccatum mortale, si quis graviter famam Proximi lædere intendat. *Detractio materialis* est, quando quis expresse non intendit lædere famam Proximi, sed ex quadam loquacitate narrat peccata, vel defectus ipsius, unde læditur bona fama eius. Cæterum circa hoc posterius membrum est notandum, quod, licet Detractio materialis tam perfectum voluntarium non habeat, sicut formalis, ac proinde frequenter ob actus imperfectionem a peccato mortali excusetur, adhuc tamen sit peccatum mortale, si id, quod advertenter narratur, famam proximi graviter lædat. Ratio est: quia, etsi expresse quis non intendat lædere famam Proximi, adhuc tamen implicite & in sua causa hoc intendit, dum vult illud, unde per se gravis læsio sequitur.

7. Quæritur I. An in nullo casu licitum sit, manifestare occultum crimen, vel defectus Proximi? Resp. dari aliquos casus, in quibus id fieri potest absque vitio Detractionis. Sic imprimis Detractio non est, si quis servato modo correctionis fraternæ patefaciat testibus, vel Superiori crimen fratris in bonum ipsius, nempe ut emendetur; de quo iam supra. (*b*)

8. Deinde licitum est, manifestare crimen alterius occultum ad impediendum notabile damnum Proximo, vel toti alicui Communitati, vel etiam ipsimet manifestanti alias impendens, sive temporale, sive spirituale, quando id ad hoc necessarium est. (*c*) Hinc, si novi, Titium esse furem, possum monere eos, quibuscum habitat, ut sibi caveant, & sic de similibus.

9. Insuper ex eadem ratione, quando agitur de Officio, vel Beneficio conferendo, de Matrimonio contrahendo, de Religione suscipienda, possunt iusta impedimenta, etsi cæteroquin occulta, manifestari, si ex illis notabile incommodum merito timeri possit.

10. Similiter licitum est, eius, qui fictis virtutibus famam sibi paravit, simulationem aperire, si ea vergat in alicuius detrimentum: ut si quis simulet se peritum Advocatum, Medicum, Confessarium, Pharmacopolam &c. & constet mihi, non esse talem. Lessius *lib.* 2. *cap.* 11. *dubit.* 9. & alii. Ratio horum omnium generalis est: quia nemo habet ius tuendæ famæ suæ cum tanto damno, Proximis iniuste obventuro; ergo in præmissis casibus non committitur Detractio, utpote quæ est alienæ famæ iniusta læsio, qualis ibi nun intervenit.

11. Cæterum hactenus dicta intellige de crimine, aut defectu cæteroquin vero, licet occulto. Nam crimen falsum cuipiam imponere, semper est illicitum, & vocatur *calumnia*, estque in materia gravi mortale: falsitatem enim præponere, in nullo casu licitum existit; cum mendacium sit intrinsece malum, &, si sit in materia gravi, peccatum mortale. Unde non immerito Innocentius XI. sequentes duas damnavit Propositiones, quarum prior, ordine 43. sic habet, *Quidni non nisi veniale sit, detrahentis auctoritatem magnam, sibi noxiam, falso crimine elidere?* Altera, ordine 44. taliter sonat: *Probabile est, non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam, & honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.*

12. Nec dicas: Æque prohibitum est, detrahere Proximo, manifestando crimen grave occultum illius, ac imponendo illi crimen falsum; ergo si hoc non licet, neque illud licitum erit etiam pro impediendo gravi damno nostro, Reipublicæ, aut aliorum. Resp. enim negando suppositum: nam manifestare crimen verum, sed occultum Proximi ex justa causa, ut puta ad impediendum grave damnum nobis, Reipublicæ, aut tertio impendens, quodque alia ratione impediri nequit, non est detrahere, ut dictum *num.* 8. 9. *&* 10. at imponere grave crimen falsum, vel est mendacium grave, & lethale, vel etiam est contra justitiam, prout post D. Thomam 2. 2. *quæst.* 69. *art.* 2. notat Jo. Cardenas ad dictas Propositiones Innocentii XI. *c.* 3. *&* 4.

13. Quæres II. Utrum audita, vel alia quælibet referens absque asseveratione, & sub dubio peccet mortaliter, & teneatur ad Restitutionem? Hanc Quæstionem ex professo tractat, & subtiliter resolvit Scotus 4. *dist.* 25. *quæst.* 4. *art.* 1. quem sequitur Layman *lib.* 3. *tract.* 3. *part.* 2. *cap.* 3. *n.* 7. cum aliis.

14. Et quidem imprimis respondet Doctor noster: si quis non imponit in publico crimen alteri, sed murmurat, vel indiscrete loquitur, vel alicui coram multis narrat, tamen non tanquam sibi certum, sed sic audivisse &c. quod idcirco rara fides sit; quia multi multa loquuntur. Et ideo dicens, se tantum audivisse, nisi ex modo dicendi ostendat aliquam majorem certitudinem, quam ex communi relatione, non aufert alteri ex natura actus bonam famam; quia si audientes firmiter credant illud, de quo sermo est, esse criminosum, id ex eorum levitate accidit; quia, *Qui credit cito, levis corde est. Ecclesiastici cap.* 19.

15. Addit deinde Doctor Subtilis *loc. cit.* cum a scandalo pusillorum oporteat cavere, & multi sint tales pusilli, leves ad credendum mala de Proximis, ideo periculosum esse, similibus (id est eis, qui proni sunt non solum ad suspicandum, sed etiam ad facile credendum de Proximo grave malum) talia audita ex relato referre. Quod si vero hoc fiat animo malo, lædendi scilicet alterius famam, non est facile excusa-

cusare, quin sit contra Charitatem, & per consequens peccatum mortale. Si autem fiat coram talibus ex inconsideratione, durum est dicere, quod exeat genus peccati venialis: quia lingua in lubrico posita est: &, *si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir. Jacobi cap. 3.*

16. Quæres III. An, qui detractorem audit, peccet mortaliter, & ad Restitutionem teneatur? Resp. I. Qui audit Detractiones absque resistentia, videtur detractori consentire, unde fit particeps peccati eius: &, si quidem ipsum inducat, vel excitet ad detrahendum, aut placeat ei Detractio propter odium illius, cui detrahitur, non minus peccat, quam detrahens, imo quandoque magis. Ita D. Thomas 2. 2. *quæst.* 73. *art.* 4. cum communi. Unde D. Bernardus *lib.* 2. *de Consideratione*, sub finem, ait: *Detrahere, aut detrahentem audire, quid horum detestabilius sit, non facile dixerim.* Ratio est: quia talis non solum peccato alieno, id est, Detractione consentit, in eoque sibi complacet, sed & quandoque ad ipsum inducit; unde, si ita inducit, gravius peccat, quam detractor ipse.

17. Resp. II. Si non placet ei Detractionis peccatum, sed ex timore, vel negligentia, vel etiam verecundia quadam omittat repellere detrahentem, peccat quidem, sed multo minus, quam detrahens, & plerumque venialiter, licet quandoque etiam peccatum mortale esse possit. Ita Doctor Angelicus *loc. cit.* cum aliis.

18. Sed hoc intelligendum est, dummodo quis absque incommodo, possit Detractionem impedire: nam, si commode detrahentem corrigere non possit, Detractionem impedire non tenetur, sicque nullatenus peccat; quia Charitas cum gravi incommodo non obligat, prout passim notant Doctores. Hinc sequitur, quod is, qui sibi grave damnum timet corrigendo, ut puta iniurias, aut verbera; vel rationabilem habet verecundiam, eo quod sit filius, aut famulus detrahentis, vel nullius auctoritatis respectu illius, non teneatur ei resistere, aut ipsum corrigere. Idem dicendum, si probabiliter existimat, suam monitionem nihil profuturam.

19. Cæterum resistitur detractori, vel redarguendo ipsum modestis verbis, ut puta, quod quis peccet detrahendo fratri, vel discursum interrumpendo, aut si fieri potest, aliorsum divertendo, vel saltem ostendendo per tristitiam faciei, quod sibi displiceat Detractio: quia, ut dicitur *Proverb.* 25. *Ventus Aquilo dissipat pluvias, & facies tristis linguam detrahentem.*

APPENDIX.

Continens varia adhuc quæsita de Detractione.

SUMMARIUM.

* *Utrum peccet gravia referens de homine aliquo audientibus incognita? Addit. I.*
* *An graviter delinquat, qui uni tantum homini, & taciturno revelat? Additio II.*
* *Item, qui crimen in una Communitate jam publicum propalat in altera, ubi adhuc est incognitum? Addit. III. & IV.*
* *Quot homines scire debeant crimen, ut illud dicatur publicum? Addit. V.*
* *An Detractiones sint ejusdem speciei? Additio VI.*
* *Qualiter detractores sint practice in Confessionali examinandi? Addit. VII.*

Additio I.

* QUÆR. I. Utrum delicta gravia occulta asseverative referens de aliquo sibi, & aliis audientibus incognito, v. g. de homine aliquo larvato, vel si de cognito quidem, ast non apud alios audientes nominato, peccet mortaliter, & teneatur ad restitutionem?

Respondeo quoad utrumque negative, dummodo absit periculum ex hac narratione occultorum gravium deveniendi in notitiam personæ illius, quæ commisit, præterea dummodo hæc manifestatio criminis non redundet in præjudicium & notabilem infamiam Familiæ; cujus est membrum ille, qui dictum crimen perpetravit. Ita sub his terminis Sporer *Tract.* 5. *in Decalog. cap.* 4. *sect.* 3. *num.* 61. & Henno ibidem *disp.* 8. *quæst.* 3. *art.* 2. *Conclus.* 4. cum communi. Ratio est: quia sub his limitationibus non infertur grave præjudicium individuo ipsius personæ incognitæ, & consequenter nec eadem rationabiliter propterea tristatur graviter.

Dixi autem notanter: *Dummodo hæc manifestatio non redundet apud audientes in infamiam Familiæ, cujus est membrum:* tunc enim foret grave, etsi persona non nominetur, quæ commisit, quoniam merito præbetur exinde tali Familiæ occasio juste tristandi graviter, e. g. si diceres: in hoc Monasterio certus Religiosus (quem tamen in individuo non nominares) commisit nuperrime fornicationem &c. Quamvis enim (uti recte inquit Sporer hic) aliqua Communitas re ipsa non maculetur ex unius hominis scelere, sicut nec Collegium Apostolorum ex perfidia Judæ: maculatur tamen apud homines simplices, & imperfectos, quibus id sæpe multiplici scandalo & occasioni vilipendendi Monasterium esse solet, si hæc de membro alicujus Familiæ, quam communiter sanctam & piam reputant, vulgentur. Quod si diceres taliter de membro innominato alicujus civitatis, non incurreres peccatum grave Detractionis; quoniam etiam simplices audientes exinde non multum scandalizantur, nec occasionem desumunt vilipendendi civitatem, utpote alias probe gnari, in tam ampla hominum secularium Communitate etiam reperiri aliquos improbos.*

Additio II.

* Quær. II. Utrum in genere Detractionis peccet mortaliter, qui absque justa aliqua, & rationabili causa uni tantum, vel alteri prudenti, de quo moraliter constat, eundem ulterius non evulgaturum, nec nocumento futurum, refert grave crimen de alio, nominando hanc ipsam personam, quæ crimen illud commisit? Resp. Talem probabilius peccare mortaliter. Ita cum Card. de Lugo, Illsung, ac communiori DD. Sabinus Bononiensis *part.* 1. *Lucis Moralis Tract.* 36. *num.* 37. & Franciscus Henno *Tract. in Decalog. disp.* 8. *quæst.* 3. *art.* 2. *Conclus.* 3. contra Cajetanum, Reginaldum, Tamburinum, Felicem Potestà, aliosque. Fundamentum principale est: quia etiam apud unum tantum Virum gravem per talem manifestationem deperdere suam famam, ac æstimationem, censetur prudentum judicio notabile damnum aptum causandi merito magnam tristitiam: sicuti a pari ob hanc ipsam rationem judicium temerarium unius de alio, etiam seposito periculo ulterioris divulgationis, in re gravi conceptum reputatur peccatum mortale; quia nimirum etiam apud unum illum, qui tale judicium temerarium elicuit, exinde deperdere suam æstimationem, censetur notabile damnum, vi cuius, etsi fama ipsa apud Communitatem, huius criminis ignaram, non deperderetur, apud illum tamen, qui temerarium judicium formavit, vel in præsenti, qui manifestantem de altero grave crimen audivit, eadem fama notabiliter censeretur diminuta seu denigrata, quod tam ad rationem temerarii judicii, quam ad rationem Detractionis sufficit.

Dixi autem notanter: *Si contingat absque justa causa:* etenim si fieret cum causa gravi, puta consilii aut auxilii petendi gratia, nec possit haberi, nisi crimen, & criminosum manifestando, non erit peccatum Detractionis, uti recte advertit Henno *loco citato*, qui ulterius in terminis formalibus subiungit, neque peccare saltem mortaliter juxta Sylvium & alios, qui ad solamen, aut doloris mitigationem iniuriam magnam sibi ab altero occulte illatam, uni aut alteri manifestaret, modo absit affectus Vindictæ, & Detractionis, nec pluribus aperiatur, quam postulet doloris iniuste illati amaritudo. Ratio est: quia videtur nimis durum, quod quis teneatur in secreto illatam sibi iniuriam concoquere, ut pareat famæ iniuriantis, qui noluit ipsemet iniuriato parcere. Unde censetur talis iniuriando, se voluisse huic inconvenienti exponere: cum sciret, aut saltem prudenter scire deberet, huius-

modi revelationem per injuriam solere valde frequenter ex injuria illata subsequi. Hæc ultima doctrina de justa querela contra injuriantem mota ad captendum exinde solatium, hæc (inquit) ultima doctrina, si debite fuerit circumstantionata, poterit quidem aliquoties Confessario deservire post jam factum: ast in futurum erit vel ex eo dissuadenda, quia lingua labilis vix terminos debitarum circumstantiarum sibi ponere poterit, præsertim apud homines vindicativos, & fœminas passionatas.

Additio III.

* Quæres III. Utrum in genere Detractionis peccet mortaliter, qui crimen a parte rei verum ac grave apud unam Communitatem una cum persona iam publicum, seu publice notum refert, ac revelat aliis intra, vel extra eandem Communitatem, qui dictum crimen, vel saltem personam ream nondum sciverunt? Ante Resp. advertendum, tripliciter posse crimen fieri notum, seu publicum alicui communitati. Imprimis *Jure*, si nimirum a Communitate sciatur per confessionem Rei in judicio publico, vel per sententiam Judicis iam publicatam. Deinde *Facto* per ipsam facti evidentiam apud tot, ut attenta Conditione illorum, qui eandem evidentiam habent, & qualitate Communitatis arbitrio Prudentum judicetur, nulla amplius tergiversatione celari posse. Denique tertio præcise ex *Fama*, quando nimirum eadem non a garrulis mulierculis absque fundamento (tunc enim foret potius rumor inanis) sed ex verisimilibus indiciis originem trahens, ad maiorem partem Communitatis pervenit. Nos in præsenti loquemur præcise de crimine notorio notoreitate seu publicitate Juris vel Facti. Alterum de publicitate per Famam communem differemus ad Quæsitum sequens. H. N.

Respond. I. Si crimen sit publicum *Jure* seu (ut alii loquuntur) notorium notoreitate Juris, tunc post sententiam Judicis publice latam potest illud una cum Reo citra peccatum grave Detractionis etiam aliis tam ejusdem loci incolis adhuc ignorantibus, quam dissitorum locorum habitatoribus manifestari. Ita teste Sporer communissima. Ratio est: quia exigente sic Bono publico talis graviter Reus in pœnam criminis sua fama privatur absolute, & propterea etiam publice sententia fertur, ac confluenti ex quibuscumque locis populo audiendi publicationem sententiæ licentia datur, ut exinde homines alii magis a similibus criminibus deterreantur. Dicitur autem notanter: *post sententiam Judicis publice latam*; nam si sententia ista non publice feratur, sed tantum privatim intra aliquam particularem Communitatem cum intentione, ut non vulgetur ulterius. v. g. si fiat in certo Monasterio vel Religiosa Familia, non liceret tale crimen, seu talem Reum aliis extraneis adhuc occultum propalare; quoniam Judex talem Reum non absolute, sed tantum in ordine ad certam Communitatem sua fama privavit, bineque ad publicationem sententiæ non quoscumque confluentes admisit: quoniam si similia vulgarentur ubique, ordinarie non solum illa persona particularis, sed etiam tota sacra ac innocens aliqua Religio infamaretur.

Resp. II. Si tale crimen est publicum seu notorium notoreitate *Facti*, potest absque peccato gravi Detractionis, ille, qui crimen commisit, manifestari aliis ejusdem Communitatis adhuc ignaris. Ita apud Patrem Sporer hic Scotus *in* 4. *sent. dist.* 15. *quæst.* 4. cum communissima DD. & ratio est: quia pro tunc ex communissima Doctorum persuasione, & teste Lessio ex consuetudine totius Orbis censetur talis criminosus respectu similis Communitatis spoliatus jure & possessione suæ famæ, eo ipso, quia crimen ejusdem ex sua culpa adeo publicum evasit, ut moraliter reputetur impossibile, quin in aliorum cohabitantium notitiam perveniat.

Resp. III. Si facti evidentia crimen alicujus est publicum ac notorium in aliqua Communitate absolute, puta in pago, oppido, civitate, potest is, qui hoc crimen perpetravit, citra grave peccatum Detractionis manifestari in locis quoque vicinioribus, vel aliis etiam suo modo remotioribus, quæ tamen commerciorum consortio ita sunt conjuncta, ut ad illa facile respective brevi, ac quasi moraliter certo idem rumor sit perventurus. Ita cum Molina, Soto, Layman & Petro Navarro, Sporer *Tract. 6. in Decal. cap.* 4. *sect.* 3. *num.* 71. & teste eodem communis. Ratio est, quæ prior; quia rem moraliter æstimando, fama absolute amissa in hoc loco etiam in vicino, vel tam conjuncto amissa censeri potest, ita ut moraliter impossibile reputetur, quin & fama, alias cito volans, pariter brevi ad alia loca perveniat.

Dicitur autem notanter: *licere sic manifestare in aliis locis conjunctis &c. si evidentia facti sit notorium in aliqua Communitate N. B. absolute.* Secus enim dicendum, si tantum foret notorium *limitate*, restringendo illam notoreitatem præcise intra cancellos cujusdam Communitatis particularis respective, puta ad certum genus personarum v. g. ad certum Collegium vel Monasterium talis Civitatis: tunc enim extra corpus Monasterii non liceret vicinis sæcularibus, vel adjacentibus aliis Conventibus dictum crimen grave ipsis adhuc ignotum manifestare: quoniam exinde conformiter dictis non solum ipse Religiosus, sed etiam Collegium seu Monasterium infamaretur. Nec dicas, licere etiam juxta Molinam, & Rebellum saltem tunc manifestare & aliis Monasteriis vicinis, si fuerint ejusdem Ordinis: nam etsi ob paritatem rationis id concedatur cum la Croix, quoad ea Monasteria intra unam Provinciam sita, ubi Religiosi mutantur de loco in locum, negatur tamen in aliis casibus: quinimo ad evitandas sæpe varias inconvenientias, & discordias inter Religiosos saltem dissuadetur, ex virtute Charitatis, etiam quoad Monasteria ejusdem Provinciæ, si nulla alia cæteroquin habeatur rationabilis causa manifestandi.

Respond. IV. In locis remotioribus illis quorsum alias moraliter loquendo fama non poterat pervenire, probabilius non licet citra peccatum grave Detractionis aliquem, qui crimen grave notoreitate facti publicum perpetravit, propalare. Ita Franciscus Henno *Tract. in Decal. disp.* 8. *quæst.* 3. *art.* 3. *Conclus.* 1. & Sporer *Tract. 6. in Decalog. cap.* 4. *sect.* 3. *num.* 71. ac apud ipsum plures contra tamen non paucos teste Henno *loc. cit.* Ratio est: quia licet peccans publice cedat implicite juri famæ suæ in locis vicinioribus, vel ratione commercii conjunctis, non tamen quoad alia remota: ideo enim censetur renuntiare iuri suo quoad loca priora, quia fama moraliter loquendo est crimen illuc alias perlatura; ergo ubi moraliter fama non est perlatura (uti se res habet quoad loca remotiora proxime explicata) neque censebitur renuntiare suo juri.

Nec dicas: publicum publicitate Juris per sententiam Judicis potest ubivis etiam in remotioribus locis vulgari: ergo etiam publicum per evidentiam facti. Respond. enim eum Patre Henno negando conseq. & paritat. Disparitas est, quod in primo casu infamia universalis sit pœna culpæ imposita, non sic in casu secundo. *

Additio IV.

* Quær. IV. An crimen, quod est publicum non quidem notoreitate Juris & facti, sed tantum per famam communem, possit, aliis adhuc ignaris ex Communitate, aut vicinia revelari? Respond. Si sit vere fama communis (& non potius rumor inanis) de gravi crimine ab aliquo commisso, Doctores superius allegati in ordine ad ulteriorem manifestationem simili modo discurrunt de eadem, ac de notoreitate facti ob paritatem rationis; quoniam & talis fama communis cito volat ad aures aliorum, ut moraliter vix amplius posse occultari credatur. Interea tamen, quia sæpe potest esse potius rumor inanis absque solido fundamento a garrulis, vel leviter credulis in vulgum sparsus, quam vera fama communis circa crimen grave ab altero e. g. Petro commissum, hinc bene respiciatur, undenam rumor iste ortum habuerit; nam si constet, quod ipsemet e. g. Petrus, de quo est rumor, non levia præbuerit mala indicia taliter de se discurrendi, sibimet ipsi imputet eam propalationem. Econtra vero, si nec ex viris fide dignis, nec ex præviis gravibus indiciis sciatur origo similis rumoris, sit cautus ille, qui præcise habens informationem ex rumore, aliis ex Communitate vel vicinia ignaris

refert,

refert, ne assertive tale crimen divulget de altero, sed vel reticeat, quod consultissimum, vel ad minus saltem addat, esse quidem rumorem, se tamen nescire, undenam rumor iste originem traxerit, & an nitatur solido fundamento? solent enim non raro a parte rei Innocentes per rumorem inanem falso diffamari tanquam Rei. *

Additio V.

* Quær. V. Quot homines crimen ab aliquo commissum scire debeant, quatenus illud dicatur publicum, seu notorium notorietate Facti taliter, ut exinde in Communitate seu vicinia ulterius aliis citra grave peccatum Detractionis revelari queat? Respondet ad hoc satis difficile & intricatum quæsitum Sabinus Bononiensis *part.* 1. *Lucis Moralis*. *Tract.* 36. *num.* 39. ut aliquod delictum egrediatur limites occulti, & fiat publicum, sicque aliis ex Communitate, vel vicinia revelari queat absque gravi peccato Detractionis, debere illud præcise sciri a tot hominibus, ut attenta quantitate Communitatis, & qualitate hominum prudentum arbitrio censeatur impossibile ulterius cohibere famam communem de eodem. Alii DD. etiam specificant certum numerum hominum, quo habito, juxta proportionem majoris vel minoris Communitatis, censeatur adesse prudens arbitrium, tale delictum ita iam innotuisse, ut fama de eodem amplius cohiberi nequeat. Sic enim nonnulli apud la Croix & Sporer hic putant sufficere, si sciant *decem*, quia iste numerus sufficit ad constituendum populum seu Parochiam *l.* 4. §. 3. *ff. Vi bonorum raptorum*. Alii restrigunt adhuc ad minorem numerum, & credunt ad publicum sufficere, si resciant *sex*: nam (inquiunt cum Abb. *in can. De manifest.* 2. *q.* 1.) equidem verum est ad Communitatem Parochiæ faciendam requiri decem personas; ast, ut quidpiam intra hanc Communitatem dicatur notorium, seu publicum, non necessario debet resciri ab omnibus membris eiusdem, sed sufficit, si cognoscatur a maiori parte illius, qualem maiorem partem respectu numeri *denarii* utique conficiunt *sex* personæ. Molina, Lugo, & Haunoldus apud la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 1229. dicunt, quando Communitas constat personis viginti, tunc esse aliquid publicum, seu notorium fama, quando *septem* sciunt. Si 100. quando *quindecim*. Si 1000. quando *viginti*, qui sint ex diversis domibus. Si autem Civitas constaret 5000. civibus, sufficere, quod sciant *triginta* sparsi per illam Civitatem, aut quod una platea vicina id sciat; quia tunc moraliter impossibile est celari, attenta humana fragilitate, & linguæ lubrica volubilitate. Deservient subinde similia Confessario in perplexitate pro consolatione, si nesciat se resolvere, num hoc, vel illud crimen in particulari juxta prudens arbitrium debeat dici publicum, vel non? prout praxis & experientia docebunt. *

Additio VI.

* Quær. VI. An una Detractio sit eiusdem speciei cum altera? Resp. affirmative. Ita præter alios Bosco *Disp.* 7. *de Sacrament. Poenitent. sect.* 10. & la Croix *Lib.* 3. *part.* 2. *num.* 1227. Ratio est: quia tota malitia specifica harum Detractionum consistit in iniusta denigratione famæ alterius; atqui hæc malitia specifica reperitur in qualibet Detractione: ergo quælibet est eiusdem speciei. Ob quod ipsum fundamentum etiam DD. cum Sporer *tract.* 5. *in Decalog. cap.* 4. *sect.* 6. *num.* 145. inferunt, quod una contumelia sit eiusdem speciei cum altera; quia per omnes læditur honor, in cuius læsione consistit malitia specifica contumeliæ: sic etiam furtum gemmæ, & furtum equi, ac furtum auri sunt eiusdem speciei moralis; quia ubique fit læsio bonorum fortunæ, in qua læsione consistit malitia specifica furti: pariformiter ob eandem rationem iudicia temeraria, quando v. g. quis iudicat Petrum fornicatum, & Paulum furem, sunt eiusdem speciei: quia tota malitia specifica iudicii temerarii in hoc consistit, quod exinde læditur ius, quod alter habet ad bonam existimationem sui, quæ læsio utrobique reperitur, uti recte cum Busembaum, Escobar, Filiucio advertunt Potestas *tom.* 1. *part.* 2. *num.* 2753. & Sabinus Bononiensis *part.* 1. *tract.* 36. *num.* 43. *

Additio VII.

* Quær. VII. Quomodo practice sit interrogandus, qui confitetur, se detraxisse? Resp. talem esse interrogandum I. Num contigerit in materia levi, vel gravi, seu tali, quam ipse gravem reputaret, si contra semetipsum talis Detractio facta fuisset? Quod si contigisset in materia gravi; interrogetur ulterius II. Num talia de altero assertive dixerit, vel tantum præcise relative nihil augendo, vel addendo, ita ut prudenter credi possit, audientes non adhibuisse exinde positive fidem relatis? Quod si protulisset assertive, interrogetur III. Utrum illa res fuerit vera, vel falsa? &, si vera, num occulta vel publica? IV. Quoties deliberate contigerit in materia gravi occulta? V. Demum obligandus est ad Restitutionem, nisi adsit aliqua ex causis excusantibus.

Cæterum finaliter circa istam materiam ad duo præsertim genera pœnitentum attendat Confessarius. Primum genus est nimis *laxum*, alterum nimis *anxium*. *Priores* sunt illi, qui quaslibet ferme res de altero prolatas reputant leves, cum tamen, si de ipsis similia spargerentur, judicarent, nescio, quam graves; tales interrogandi sunt, quidnam ergo in specie occultum protulerint contra alterum, ut exinde noscatur, an materia fuerit gravis vel levis? *Posteriores* mox sibi timent de gravi peccato, si quidpiam narrent de Proximo, etsi jam publicum, vel majori saltem parti Communitatis notum, vel quamvis talem manifestationem requireret bonum Reipublicæ, seu utilitas alicujus Communitatis, aut salus Proximi temporalis vel spiritualis &c. & hi magis sunt instruendi a Confessario conformiter jam dictis. *

QUÆSTIO II.

De Contumelia.

SUMMARIUM.

20. *Contumelia, quid?*
21. *Ex tribus modis accidit, quibus?*
   * *Concurrit sæpe cum Detractione.*
22. *Est ex genere peccatum mortale.*
23. *Per accidens tamen potest fieri veniale.*
24. *Leve convitium quando fieri possit sine omni peccato?*
25. *Alii tales casus.*

20\. CONCL. I. *Contumelia a contemnendo* dicta est, estque injuria, qua alicujus præsentis honor & existimatio palam violatur. Ita in re communis. Differt autem Contumelia a Detractione, quod hæc directe famam lædat, Contumelia honorem: Detractio insuper fit occulte, & in absentia, sicuti furtum: Contumelia vero fit palam, & in faciem, ut rapina, aut clam quidem sed ea intentione, ut veniat ad notitiam ejus, in quem conjicitur: prout contingit per Scripturas, ac Libellos famosos.

21\. CONCL. II. Contumelia tribus modis accidit, verbo, scripto, & facto. Et quidem sub Contumelia, quæ fit verbo, comprehenditur Convitium, Improperium, & Maledictum. Contumelia, quæ scripto fit, animo infamandi, *Libellus famosus* in Jure appellatur. Ad contumeliam tandem, quæ facto fit v. g. honoratum virum verberando, domi includendo, pertinet Irrisio, & Subsannatio.

Additio.

* Porro quamvis Contumelia juxta jam dicta a Detractione distinguatur, & quidem specie, cum hæc duo vitia respiciant duo specie distincta objecta formalia, Detractio quidem *famam*, quam denigrat, Contumelia vero *honorem*, quæ lædit, nihilominus ambo sæpius confluunt in uno, eodemque actu, etsi cæteroquin etiam verum sit, quod subinde ad invicem separentur. Sic v. g. si alteri objicias crimen occultum grave aliis præsentibus, censeretur adesse, ac simul in illo actu concurrere Contumelia & Detractio; quoniam simul læditur fama & honor. Quod si vero alicui soli, nemine alio præsente, crimen in occulto objecisti in faciem, vel etiam alapam viro gravi in occulto, & quod maneat occultum, inflixisti,

sit, non læsisti famam per Detractionem, bene tamen honorem per Contumeliam. Econtra, si coram aliis, ipso tamen etiam ex tua intentione non præsente, de quo loqueris, crimen grave occultum manifestasti, læsisti famam per Detractionem, non autem honorem per Contumeliam. Ita recte notat Sporer *Tract. 5. in Decalog. cap. 4. sect. 4. num. 135.*

22 CONCL. III. Contumelia ex genere suo est peccatum mortale. Ita Doctores unanimiter, & patet ex illo Salvatoris *Matth. 4. Qui dixerit fratri suo, Fatue, reus erit gehennæ ignis.* Nam, ut inter alios explicat hunc locum Cornelius a Lapide, sub ly *Fatue* hic intelliguntur reliqua convitiorum, dirarum, calumniarum, probrorum, & imprecationum genera: quæ sunt peccata mortalia, si valde Proximum dehonorent, aut ex animo graviter nocendi cupido proferantur.

23. Dicitur, *ex genere suo*: siquidem verbum contumeliosum per accidens potest fieri veniale, tum ob defectum voluntarii, ac indeliberationem actus, tum ob levitatem materiæ, si nimirum Contumelia vel in se ipsa levis sit, vel saltem cum habitudine ad personam, cui infertur, vel a qua infertur. Nam eadem Contumelia, quæ erga dominum, patrem, virum gravem & honoratum prolata, foret peccatum mortale; erga subditum, fœminam, vel puerum, veniale esse potest. Similiter viro gravi ac honorato dicere, *Fatue*, est gravis Contumelia, vili vero & stupido, qui revera est fatuus, erit levis.

24. Imo notant Doctores cum D. Thoma 2. 2. *quæst. 72. art. 2.* joci causa, & ad convenientem animi recreationem, non vero ad dehonorationem Proximi dicere aliquod leve convitium, aut leves alicui defectus objicere, posse pertinere ad Eutrapeliam, ac fieri sine omni peccato: dummodo debitæ circumstantiæ adhibeantur, nec periculum adsit Proximum contristandi, vel ad iram commovendi. Alioquin enim stante tali periculo dicere Proximo convitium, repugnaret Charitati.

25. Insuper justæ objurgationis, correctionis, ac disciplinæ causa parentes licite filios suos, magistri discipulos, domini servos durius per verba Convitii seu Contumeliæ pungunt, castigant, & increpant, dummodo moderate ad justam correctionem id fiat. Sic quippe Christus Dominus Petrum vocavit *Sathanam Matth. 16.* Et Paulus *ad Galatas cap. 3.* vocat eos *insensatos*: rursumque Christus duos discipulos, euntes in Emmaus, vocavit *stultos & tardos corde*. Cujus rationem dat Doctor Angelicus *loc. cit.* quia sicut licitum est aliquem verberare & flagellare virgis causa disciplinæ, ita etiam verbis. Tamen, ut bene idem cum S. Augustino *lib. 2. de Sermone Domini in Monte, cap. 30.* observat, raro, & non nisi ex magna necessitate, huiusmodi obiurgationes sunt adhibendæ.

QUÆSTIO III.

De Convitio, Improperio, Maledicto, Irrisione, Susurratione, ac Libello famoso.

SUMMARIUM.

26. *Convitium, quid, & quomodo differat a Contumelia?*
27. *Improperium, quid?*
28. *Maledictum, sive Maledictio, quid?*
29. *Unde ejus malitia dimetienda?*
(d) Adde dicta Tract. 4. Dist. 7. n. 13. & 14.
30. *Irrisio, seu Derisio, ac Subsannatio, quid?*
31. *Susurratio, ejusque gravitas, quæ?*
* *Solvitur objectio.*
32. *Libellus famosus, & quæ ejus pæna?*

26. QUANTUM ad *Convitium* attinet, Convitium sæpe confunditur cum Contumelia: stricte tamen loquendo differt ab ipsa per hoc, quod per verba contumeliosa cuipiam repræsentetur, atque exprobretur defectus culpæ; v. g. quod sit fur, adulter, dæmonium habens; per Convitium vero exprobretur defectus pœnæ, vel naturæ, vocando e. g. hominem ineptum, stupidum, truncum &c. Unde, si quis alicui iniuriose obiciat, eum esse cæcum, Convitium quidem dicit, sed non Contumeliam infert, stricte loquendo: si vero ipsi dicat, quod sit fur, non solum Convitium, sed etiam Contumeliam infert. Verum, ut iam dictum est, Convitium, & Contumelia non raro sumuntur pro eodem.

27. *Improperium* exprobrat Proximo defectum minorationis, seu indigentiæ. Et tunc proprie fit, quando aliquis iniuriose alteri ad memoriam reducit auxilium, quod contulit ei necessitatem patienti; de quo dicitur *Ecclesiastici 20. Exigua dabit, & multa improperabit.*

28. *Maledictum*, seu *Maledictio* quandoque sumitur pro dictione cuiuslibet convitii, & mali in Proximum; & in hac acceptione tam ampla in proposito non sumitur. Proprie tamen illud accipiendo, ac prout est speciale vitium, *Maledictum* est imprecatio mali pœnæ facta alicui: ut si cuipiam quis imprecetur diabolum, fulgura, vel alia huiusmodi mala.

29. Huius peccati malitia potissimum dimetienda est ex advertentia, deliberatione, animoque proferentis: nam si ex inconsideratione, vel sine pravo animo proferantur ex ira subito talia verba Maledictionis, non illico censendum est, committi peccatum mortale; nisi id fiat deliberate, & pravo animo, iuxta sæpe iam allatam doctrinam S. Thomæ 2. 2. *quæst. 73. art. 2.* quod *Peccata verborum maxime sunt ex intentione dicentis dijudicanda.* (d)

30. *Irrisio*, seu *Derisio* significat risum cum alterius contemptu: unde intendit erubescentiam, seu confusionem derisi. Et per hoc Irrisio differt ab aliis linguæ vitiis, atque continet interdum culpam levem nonnumquam graviorem, aliquando etiam lethalem, pro contemptu & dignitate illius personæ, cui irridetur, & magnitudine turpitudinis ad iocum arreptæ. Huc pertinet *Subsannatio*, quæ contingit gestibus derisoriis, ut naso contracto, vel rugato, & huiusmodi: qualia multa contigerunt Christo Domino in sua passione, præsertim tempore Coronationis spineæ. *Matthæi 26.*

31. *Susurratio* est peccatum linguæ, dum quis occulte de Proximo male loquendo, odium eius, ac dissensionem animorum molitur: nam finis Susurrationis est discordiarum inter amicos disseminatio. De gravitate huius vitii linguæ disserens Doctor Angelicus 2. 2. *quæst. 74.* ait: quod, quanto amicitia præstat famæ, tanto Susurratio, per quam amicitia tollitur, fit gravius peccatum Detractione; cum peccatum in Proximum tanto sit gravius, quanto per ipsum maius nocumentum Proximo infertur; intellige, ex genere suo, ac cæteris paribus. Hinc *Ecclesiastici 28.* dicitur: *Susurro, & bilinguis maledictus: multos enim turbavit pacem habentes. Lingua tertia multos commovit, & dispersit illos de gente in gentem &c.* Et enarratis multis aliis gravissimis eius malis, subditur: *Qui respicit illam, non habebit requiem, nec habebit amicum, in quo requiescat.*

Additio.

* Dices. Susurratio non est Detractio, nec Contumelia proprie loquendo, sed distinctum peccatum gravius Detractione, & Contumelia; ergo non deberet in hac quæstione, in qua explicantur diversi modi, quibus contingit Contumelia *verbo*, *scripto*, vel *facto*, collocari. Antecced. probatur: quia hoc vitium Susurrationis tollit maius Bonum, quam priora duo, nimirum *Amicitiam*, quæ maius est Bonum, quam *honor & fama*: quoniam *Amico fideli nulla est comparatio*, *Ecclesiastici cap. 6.* uti etiam ex parte iam supra notatum est, & advertit Henno *tract. in Decalog. disp. 8. quæst. 3. art. 7. Conclus. 1.* ergo. Resp. negando primam consequentiam: etsi enim proprie Susurratio nec sit Detractio, nec contumelia, sed peccatum utroque hoc vitio gravius, uti bene probat Divus Thomas apud Franciscum Henno *loc. cit.* nihilominus tamen saltem reductive hic, ubi de vitiis linguæ disseritur, congrue inseritur, quatenus est vitium linguæ summe noxium Communitati, ac tollens maius Bonum honore & fama hominis. *

32. *Libellus famosus* est scriptura, quæ infamiam alicuius continet nondum publicatam, ut edatur, & publi-

publica fiat. Huc etiam reducitur pictura famosa, v. g. appingere animo diffamandi alterius januæ cornua, vel patibulum &c. Pœna componentis, seu projicientis Libellum famosum (quam etiam incurrit, qui Libellum famosum invenit, & non scindit, sed manifestat aliis) de Jure Civili est pœna capitis *l. un. C. De famosis libellis*. & alibi. Quod intelligendum est, quando Libellus continet aliquid grave, quod, si infamatus commisisset, dignus esset morte. De Jure autem Canonico talis impostor punitur pœna perpetuæ infamiæ. Ex quo patet gravitas Libelli famosi.

QUÆSTIO IV.

Quibus modis Fama, vel Honor injuste ablatus resarciri possit, ac debeat?

SUMMARIUM.

33. *Falsum crimen scienter imponens quomodo restituat?*
34. *Crimen verum, sed occultum revelans quomodo restituere possit?*
35. *Injuste infamans tenetur ad damnorum in Bonis temporalibus illatorum recompensam.*
* *Quid, si fecerit ex inconsiderata loquacitate?*
36. *Honor injuste ablatus quomodo resarciri valeat?*
37. *Quando tunc requiratur veniæ petitio, nec ne?*

33. CONCL. I. Si quis falsum crimen scienter Proximo imposuit, oportet, ut restituat famam retrahendo verbum suum apud eos, quibus dixerat, & ad quos infamia criminis pervenit. Ita D. Thomas 2. 2. *quæst.* 62. *art.* 2. Scotus 4. *dist.* 15. *quæst.* 4. & communis. Ratio est: quia hoc exigit Justitia in reddendo Proximo, quod suum est, quæ alias non servaretur. Interdum tamen satis erit, si infamator dicat, se fuisse deceptum, aliter rem sese intellexisse &c. dummodo per hoc famæ Proximi sufficienter caveatur.

34. CONCL. II. Si Detractio deliberate, ac scienter committitur revelando verum crimen, sed occultum, non servato ordine Juris, talis Detractor non quidem tenetur retractare verbum suum, dicendo, se esse mentitum, aut falsum dixisse &c. (quia hoc faciendo mentiretur, quod nulla de causa est licitum, multo minus præceptum) nihilominus tenetur is alio licito modo facere restitutionem, dicendo v. g. *Non credatis, eum esse talem, male enim dixi, aut fatue dixi, seu erravi &c.* hæc enim vera sunt: nam talis male, & fatue dixit, dum peccatum occultum Proximi in publico propalavit, non servato ordine Juris. Ita Doctor noster *loc. cit.* & alii.

35. CONCL. III. Qui alterum injuste infamavit, ita ut ex infamia alteri scienter & deliberate aspersa secutum sit damnum in bonis temporalibus, tenetur etiam damni illati compensationem facere. Ita Lessius *lib.* 2. *cap.* 11. *dubit.* 19. cum aliis. Ratio est: quia ejusmodi infamatio est actio injuriosa; atqui omne damnum, quod Proximo infertur per actionem injuriosam, est restituendum; ergo. Hinc, si quis injusta sua infamatione causa fuit, quod alter Officio, vel dignitate sua privatus fuerit, aut illud non assecutus, tenetur pro possibili tale damnum recompensare, restituendo, quantum valebat illud Officium &c. vel spes illud obtinendi, boni viri arbitrio, prout uberius declaratum est supra *Dist.* 5. *num.* 81. 82. *& seqq.*

Additio.

* Quod si quæras, an hæc obligatio reparandi famam, & compensandi damna exinde secuta adstringat etiam illum, qui ex inconsiderata loquacitate, & non plena advertentia alteri graviter detraxit? Resp. Hæc obligatio reparandi famam adstringit, vel ex virtute Justitiæ, vel saltem ex virtute Charitatis, etiam illum, qui ex præcipitantia ac inconsiderata loquacitate alteri graviter detraxit, supposito tamen, quod absque gravi incommodo famam alterius resarcire valeat. Ita sub his terminis communis apud la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 1234. & apud Sporer *Tract.* 5. *in Decalog. cap.* 4. *sect.* 4. *num.* 86. Ratio est: quia talis posuit, quamvis non plene deliberate, causam illam, ex qua alter fuit infamatus apud alios, adeoque tenetur, si commode valeat effectum tam malum exinde causatum removere. Ob quam ipsam rationis paritatem etiam ille, qui ex oblivione Theologice inculpabili reliquit candelam accensam in hypocausto, per quam causatum est incendium, censetur obligatus cooperari ad extinctionem dicti incendii, si absque notabili damno proprio & gravi incommodo possit.

Dixi notanter: *si absque gravi incommodo possit*, per quas particulas fit distinctio inter eum, qui deliberate ac scienter aliquem graviter diffamat, & inter illum, qui id facit ex non plena advertentia; nam prior obligatur, cæteris paribus, & quando aliis mediis restitutio fieri nequit, restituere etiam cum certo periculo propriæ infamiæ per revocationem incurrendæ; non autem sic posterior: sicut a pari juxta jam dicta in Bonis fortunæ notabiliter deliberate, cæteris paribus, tenetur ad restitutionem, quamvis restituendo æque grave damnum exinde pati deberet, ac alter sustinet vi ablationis; non autem sic adstringitur, qui in Bonis fortunæ illud damnum causavit citra culpam Theologice gravem, ob non plenam advertentiam ad actum; prout jam antea insinuatum fuit juxta valde probabilem sententiam *dist.* 5. *quæst.* 5. *num.* 87. Ex quo fundamento facile colliges, quod talis ex inconsiderata, ac non plene deliberata loquacitate detrahens, neque obligetur subsecuta damna alia in Bonis fortunæ resarcire cum suo gravi detrimento. *

36. CONCL. IV. Quantum attinet ad obligationem restituendi honorem, per Contumeliam, & alia peccata linguæ injuste ablatum, potest id duplici modo resarciri, uno modo per externam aliquam obsequii exhibitionem, & declarationem absque ulla expressa petitione veniæ: alio modo condonatione, quæ vel sponte fit ab inhonorato, vel prævia humili veniæ petitione per inhonorantem facta. Ita Mastrius *disp.* 8. *Theolog. Moral. num.* 70. cum aliis.

37. Cæterum, an sufficiat primo duntaxat modo restituere honorem, vel insuper requiratur expressa veniæ petitio, non potest absolute decidi, sed id ex gravitate injuriæ, & conditione personæ offensæ, aliisque circumstantiis prudentis viri judicio definiendum est. Siquidem, si Superioris, vel Prælati aliquando inferiores, vel plebeios Contumelia afficiant, non decet veniam ab istis petere, ne frangatur regendi auctoritas: sed sufficit, si benigne eos tractent, ac signis vel factis ostendant, se illos non despicere. Econtra vero, si injuria adeo gravis sit, & a subdito Superiori, vel a plebeio cuipiam Nobili, aut alii viro multum honorato, quem forsan fuste percussit, illata, ita ut alio modo compensari non possit talis injuria, nisi veniam petendo, & inhonoratus aliam satisfactionem suscipere nolit, nisi veniæ petitionem, tunc offendens tenetur illam petere. Alioquin autem, quando aliter, quam per veniæ petitionem, honor restitui potest, nemo ad veniam petendam cogendus est, sed ad eum modum, qui est in consuetudine, atque a prudentibus sufficiens judicatur. Mastrius *loc. cit.* & alii.

QUÆSTIO V.

De Causis excusantibus a Restitutione Famæ, & Honoris.

SUMMARIUM.

38. *Variæ causæ excusantes a Restitutione Famæ, & Honoris.*
39. *Regulæ tres circa hoc observandæ.*
40. *I. Causa excusans a Restitutione Famæ, si infamia non est secuta.*
41. *II. Si verbum, alioquin infamans, jam abiit in oblivionem.*
* *Quid si dubitetur, num illud abierit in oblivionem?*

42. *III.*

42. *III. Si Fama aliunde recuperata fuit.*
43. *IV. Si crimen occultum, alia ratione publicum evaserit.*
44. *V. Si Restitutio Famæ facta sit impossibilis.*
45. *VI. Si ea nequeat fieri absque periculo vitæ.*
46. *VII. Vel non sine amissione Famæ majoris momenti.*
47. *VIII. Causa excusans est justa condonatio.*
48. *IX. Compensatio justa.*
49. 50. 51. 53. 54. 55. *Adhuc plures aliæ causæ excusantes.*

(*e*) Juxta dicta num. 14.

38. VARIAS causas passim enumerant Theologi, propter quas cessat obligatio restituendi Famam, aut honorem, ut videre est apud Lugonem *disp.* 15. *de Just. & Jur. sect.* 2. Lessium *lib.* 2. *cap.* 11. *dubit.* 26. Mastrium *disp.* 8. *Theol. Moral. num.* 71. *& seqq.* Reginaldum *lib.* 10. *cap.* 23. & alios passim. Verum, antequam hæ enumerentur,

39. Advertendum generaliter, certum esse ex communi Theologorum sententia, ad hoc, ut Fama per Detractionem læsa (idem servata proportione dicendum de Honore) sit restituenda, hasce tres conditiones concurrere debere. I. Ut Fama Proximo re ipsa sit ablata. II. Ut sit injuste ablata. III. Ut eadem possit denuo obtineri, & non fuerit aliunde jam recuperata. Et defectu harum conditionum, aut saltem unius, vel alterius earundem, diversæ oriuntur causæ excusantes a Restitutione Famæ & Honoris; quamvis etiam ex aliis capitibus nonnullæ suboriantur.

40. Prima igitur, causa excusans a Restitutione Famæ, est: si revera ex cujuspiam oblocutione nulla fuit infamia secuta; quia nimirum vel infamator nullius erat fidei (quod sæpe accidit) ac proinde ejus dictis audientes fidem non adhibuerunt, vel quia illi, apud quos infamavit, jam sciebant crimen illud; vel saltem (ut loquitur Lessius) jam sciebant similia, ita, ut infamia non fuerit notabiliter aucta. Ratio est clara: quia, quod re ipsa ablatum non est, hoc ipso restitui non debet.

41. Secunda causa, a Restitutione Famæ excusans, est: si id, quod contra bonam Famam alterius quis locutus est, jam in oblivionem abiisse prudenter existimatur. Ita rursum communis; & ratio est: quia in tali casu Fama jam censetur recuperata, vel certe damnum illatum omnino evanuisse. Imo velle se retractare coram illis, apud quos alter diffamatus fuit, infamia jam in oblivionem abeunte, non tam esset Famam restituere, quam rursus infamare: sic enim revocaretur in memoriam crimen illud, quod ab eorum memoria jam exciderat; unde plus nocumenti sequeretur, quam utilitatis Proximo.

Additio.

* Ast ponamus, quod dubitetur, num crimen illud apud alios jam in oblivionem abierit, vel non, quid tunc faciendum? Respondeo, duas regulas tali esse observandas. I. Regula ex Cardinali de Lugo *de J. & J. disp.* 15. *sect.* 3. *num.* 35. est desumpta, ut nimirum talis sibimet ipsi suam propriam personam ante oculos ponat, quidnam nimirum, si sibimet hæc infamatio ab alio fuisset illata, vellet in his circumstantiis fieri, & hoc ipsum circa infamatum præstet. II. Regula, quod, si circa propriam personam se resolvere non posset, notet, ex Navarro & Lessio apud la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 1255. quod stante isto dubio ob periculum, ne per similia dicta species forsan jam sepultæ denuo resuscitentur, non facile sit renovanda memoria criminis, nisi evidens constet adesse aliud periculum, ne data occasione memoria criminis apud eos, quibus antea illud revelatum fuit, iterum redeat: interea tamen stante tali dubio saltem indirecte restituat famam laudando, quantum moraliter possibile, & recommendando illum, cui detraxit apud eos; coram quibus antea crimen occultum manifestavit, uti recte notat Molina apud Sporer *Tract.* 5. *in Decalog. cap.* 4. *sect.* 5. *n.* 113.

42. Tertia causa est: si fama ablata jam fuit recuperata per aliam viam. Hæc enim est una ex conditionibus ad obligationem Restitutionis Famæ requisitis, ut constat ex supra dictis. Id autem fieri potest vel virorum gravium testimonio, vel si infamia vitæ probitate penitus sit abstersa, aut alio consimili modo.

43. Quarta est: si crimen occultum, quod aliquibus revelasti illicito modo, ac injusto (nam si licite, ac justa de causa id factum est, nulla subest obligatio Restitutionis) alia ratione fiat publicum, cessat obligatio Restitutionis. Ratio est: quia talis postquam crimen suum publicatum fuit, amisit ius ad Famam, ita ut nemo ex iustitia teneatur amplius priorem existimationem de illo retinere; & consequenter neque tu teneris ei ex Justitia Famam restituere; postquam tale crimen aliunde publicatum est.

44. Quinta causa excusans est: si Famæ restitutio facta sit impossibilis. Ratio est manifesta: quia ad impossibile nemo tenetur.

45. Sexta est: si Restitutio Famæ non possit fieri sine periculo vitæ. Ratio est: quia generatim nemo tenetur restituere bona ordinis inferioris cum detrimento bonorum ordinis superioris: vita autem est bonum altioris & superioris ordinis, quam sit Fama. Hoc tamen intelligendum est, nisi & alteri ex tali infamia damnum æquale vel etiam maius emergat in bonis ordinis superioris, nempe in spiritualibus, aut vita corporali: tunc enim secus foret dicendum, & adesset obligatio restituendi.

46. Septima est: si non possit fieri Restitutio sine amissione Famæ, quæ sit longe maioris momenti: ut si Prælatus, vel Vir illustris infamavit plebeium, non tenetur cum iactura sui nominis, aut notabili detrimento proprii honoris revocare, sed sufficit, ut illum laudet in eo genere virtutis, ubi sic infamavit, vel alio meliori modo Famam restituat, quo sine iactura propriæ Famæ id facere poterit. Ratio est: quia ille plebeius non potest cum ratione exigere, ut talis Prælatus, Reipublicæ adeo utilis, Famam suam tanti momenti amittat, sed debet esse contentus laude, humanitate, aut etiam aliqua pecuniaria compensatione, iudicio prudentum facienda.

47. Octava est iusta condonatio: intellige, quæ ab eo facta est, cuius infamia non redundat in alios. Ratio est: quia homo est dominus propriæ Famæ, & Honoris: ergo, si infamatio ipsum solum tangat, nec redundet in alios (secus foret, si infamia redundaret in alios) potest cedere iuri Restitutionis Famæ, eiusque obligationem alteri condonare, præsertim propter Deum, aut alium finem honestum.

48. Nona est iusta compensatio: ut si ab eo, quem infamasti, pari modo sis infamatus. Hoc tamen intelligendum, non quod talis vicissim possit alterum licite infamare (hæc enim foret manifesta vindicta, quam nemo privata auctoritate potest facere; simulque, ut dicitur 1. *Petri* 3. debemus esse *non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto*) sed solum, quod talis alium iniuste infamans, a quo antea iniuste fuerat infamatus, non teneatur ei ad Restitutionem, si alter sibi restituere nolit; cum possit uti compensatione, servata tamen æqualitate, quantum fieri potest.

49. Decima est: bona fide persuasus, esse verum & publicum, narrasti aliquid, & Proximum diffamasti, nec possis sine propria infamia, vel magno damno fortunarum restituere, non teneris Famam cum tali tuo incommodo restituere. Ratio est: quia tale damnum absque tua culpa intulisti, hoc ipso, quod id bona fide narraveris. Porro causæ hactenus enumeratæ sunt principaliores, quamvis nonnullæ aliæ ab Auctoribus referantur: siquidem ulterius, ut notat Reginaldus *loc. cit. sect.* 2. atque

50. Undecimo cessat obligatio Restitutionis Famæ, vel honoris, quando ex tali Restitutione imminet periculum peccati mortalis, vel gravis scandali aliorum. Ratio est: quia res ordinis inferioris non sunt restituendæ cum iactura rerum ordinis superioris: atqui bona animæ procul dubio sunt bona ordinis altioris, quam bona Famæ; ergo. Verum Casus hic vix habet locum, nisi forte persona infamans fuerit omnino magnæ Auctoritatis, ita ut ex eius peccato manifestato timeatur merito scandalum aliorum.

51. Duodecimo. Quando is, qui alterum infamavit, fecit id propter ipsius bonum spirituale: ut quando pec-

do peccatum ejus retulit Prælato, aut alteri, qui poterat illum juvare, nec vellet obesse. Sed talis revera alterum injuste non diffamavit; unde nec mirum, quod ad Restitutionem non teneatur.

52. Decimotertio. Cum id, quod aliis dixit, erat indifferens, & poterat tam in bonam, quam malam partem accipi, sed, qui audierunt, interpretati sunt in malam partem. Ratio est: quia id ex audientium malitia contingit, nam cæteroquin verba & facta in partem meliorem sunt interpretanda, juxta legem Charitatis de diligendo Proximo.

53. Decimoquarto. Quando quis solum narravit audita, & dixit, se audivisse, nihil addendo, ex quo faceret credulitatem. Nam talibus dictis rara fides adhibetur, & si adhibeatur, id potius ex audientium levitate contingit; quia, *qui cito credit, levis est corde. Ecclesiastici* 19. (*e*).

54. Decimoquinto. Quando quis ita narrat crimen alterius, ut simul narret pœnitentiam, quam egit. Hoc tamen monet Reginaldus procedere tantum, quando talis narratio gloriam Dei concernit: prout S. Thomæ Apostoli incredulitas, S. Petri trina negatio, & aliorum quorumdam crimina, simulque pœnitentia crebro recensentur ad Fidelium ædificationem.

55. Decimosexto. Quando quis alterum infamat tantum in occasione remota, & per accidens: ut si quis jocans cum aliquo, illi crimen obiiciat, quod putat, non esse ab ipso commissum, & ipse vociferando, atque indignando conqueratur vehementius, ex quo alii suspicantur, aut credunt, eum esse talis criminis reum.

QUÆSTIO VI.

De Judicio temerario, Suspicione, & Dubitatione.

SUMMARIUM.

56. *Hæc tria differunt. Dubitatio,*
57. *Suspicio, &*
58. *Judicium, quid?*
59. *Suspicari, vel judicare de Proximo ob sufficientia improbitatis indicia per se peccatum non est.*
60. *Tutius tamen est, animum ab hoc cohibere.*
61. *Conclusio declaratur.*
62. *Judicium temerarium est peccatum ex genere suo mortale.*
63. *Idque ulterius probatur.*
* *Quandonam per illud peccetur mortaliter?*
64. *Temere de Proximo malum suspicari per se est veniale.*
65. *Per accidens tamen potest fieri mortale.*
66. *Dubia in meliorem partem sunt interpretanda, & qualiter?*
67. *Idipsum amplius declaratur.*
* *Licitum tamen est contra talem prudentes facere præcautiones.*

56. CONTRA Octavum Præceptum Decalogi etiam contingit peccari per Judicium temerarium, ac sinistram Suspicionem de Proximo: nam & hæc pertinent ad falsum testimonium, si non ore, saltem corde contra Proximum prolatum. Ubi prænotandum, quod hæc tria, videlicet Dubitatio, Suspicio, & Judicium inter se differant. *Dubitatio* quippe non est verus assensus, sed veluti Suspensio animi in neutram partem sese determinantis, ac veluti in ancipiti hærentis.

57. *Suspicio* est assensus debilis, iunctus cum dubitatione de opposito, & hæc postmodum subdividitur in Suspicionem levem, gravem, & violentam: quarum prior valde debilem assensum, multum vero dubitationis continet; altera econtra, quæ & *Suspicio vehemens* appellatur, plus habet assensus, & parum dubitationis. *Suspicio violenta* tandem (quæ *in c. Litteris.* 12. *de Præsumption.* appellatur *violenta & certa Suspicio*) idem est, ac præsumptio violenta; qualis propemodum omnem excludit Dubitationem, & fidem integram atque credulitatem ex coniecturis, seu indiciis haustam producit. Navarr. *in Can. Si quis. num.* 8. *&* 9. *de Pœnit. dist.* 7. Layman, *lib.* 3. *sect.* 5. *tract.* 3. *part.* 2. *cap.* 2. *num.* 1. citans alios.

58. *Judicium* est firma animi sententia, seu assensus. Atque illud aliquando est prudens, si nimirum innitatur sufficientibus indiciis seu coniecturis ad generandum firmum assensum de alterius probitate, vel improbitate. Aliquando est imprudens, seu *temerarium Judicium*, nempe quod eiusmodi sufficientibus indiciis non innititur, atque hoc ipsum servata proportione dicendum de Suspicione, & Dubitatione, quarum utraque vel est prudens, vel temeraria, si innititur, vel non innititur sufficientibus ad rationabiliter dubitandum, vel suspicandum indiciis. Quibus prænotatis, sit

59. CONCL. I. Suspicari, vel iudicare de Proximo, ubi sufficientia improbitatis indicia se produnt, per se loquendo nullum est peccatum. Ita Navarrus *in Commentario in Rubric. de Judiciis num.* 47. Azorius *part.* 3. *lib.* 13. *cap.* 11. Layman *lib. cit. num.* 4. & communis. Ratio est: quia in tali casu, ubi sufficientia adsunt improbitatis indicia, proximus amisit ius bonæ suæ existimationis respectu illius, cui crimen est cognitum ex illis sufficientibus signis; unde ille taliter suspicando, vel etiam iudicando neque peccat contra charitatem proximi, neque contra iustitiam. Idipsum patet *ex can. Quod suspecti.* 3. *quæst.* 5. & *c. Suspicionis.* 39. *de offic. deleg.* cum similibus; ubi licite ac iuste ob legitima indicia nunc Judices, nunc Testes, aliique possunt secutari. Quod etiam de peccato Proximi licitum sit iudicare, ubi adsunt sufficientia eius indicia, patet vel ex ipsa praxi publicorum Judiciorum, atque Magistratuum, qui ex officio tenentur iudicare de peccatis subditorum. Ubi nota hic incidentaliter, quod minora ad formandam prudentem suspicionem, quam ad formandum prudens Judicium sufficiant Indicia.

60. Fatendum tamen, quod extra casum necessitatis, vel utilitatis tutius sit, animum a Suspicionibus, & Judiciis circa peccata aliena penitus cohibere: idque ob periculum errandi, cum facile contingere possit, ut decipiamur circa sufficientiam indiciorum, & ubi etiam talia adsunt, adhuc dubitari possit de operantis intentione, quæ soli Deo nota existit.

61. Dicitur in Conclusione, *ob sufficientia indicia*: nam si quis concipiat maiorem, quam indicia promereantur Suspicionem, peccat, non quidem, quia suspicatur, sed quia plus, quam causa suspicandi exigit, suspicatur. Navarrus *cit. n.* 47. Et additur: *per se loquendo*: siquidem per accidens pluribus ex causis potest reddi illicitum tale Judicium, vel Suspicio: ut si quis exinde concipiat grave odium erga Proximum, & huiusmodi,

62. CONCL. II. Judicium temerarium de Proximo in materia gravi deliberate conceptum est peccatum ex genere suo mortale. Ita D. Thomas 2. 2. *quæst.* 60. *art.* 3. illud inter alia probans ex illo 1. *Corinth.* 4. *Nolite ante tempus judicare*. ubi Glossa desumpta ex S. August. *Tract.* 90. *in Joan.* subdit: *Et si ergo Suspiciones omnino vitare non possumus, quia homines sumus: judicia tamen, id est diffinitivas firmasque sententias continere debemus.* Idipsum docet Layman *ubi supra n.* 5. Angelus *in Summa V. Judicium. n.* 17. & alii communiter. Ratio est: quia hoc repugnat graviter virtuti Justitiæ: nam quisque habet jus ad bonam existimationem sui, seu, ut saltem non judicetur positive malus, donec per sufficientia signa demonstretur malus: ergo temere, seu absque sufficienti indicio firmam de ipsius improbitate concipere sententiam, eumque in corde suo condemnare, repugnat virtuti Justitiæ: sicque est peccatum ex genere suo mortale.

63. Unde ad indicandam hujus vitii, seu Judicii temerarii gravitatem, Christus *Matth.* 7. *& Lucæ* 6. dicere dignatus est: *Nolite Judicare, & non judicabimini; Nolite condemnare, & non condemnabimini.* Nam ibidem sermonem esse de Judicio temerario, patet ex sequentibus verbis: *Quid autem vides festucam in oculo fratris tui &c.* ponderando ly *Festucam*. Item *Jac. c.* 4. *Qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem, detrahit legi, & judicat legem.* cum similibus. Hinc in Jure Canonico *c. Estote misericordes &c. De Reg. Jur. dicitur:*

etur : Hoc loco nihil aliud nobis præcipi existimo, nisi ut ea facta, quæ dubia sunt, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur.

Additio.

* Cæterоquin, ut actu per judicium temerarium peccetur mortaliter, semper præ oculis habendæ sunt quinque conditiones ad hoc grave peccatum contrahendum requisitæ, quæ etiam ex jam dictis possunt erui. I. Ut materia sit gravis, de qua gravitate eodem modo discurritur, uti de gravi materia respectu detractionis. II. Ut assensus circa illam materiam sit firmus, & non tantum debilis; ubi Cajetanus apud Busembaum hic censet, eum assentiri firmiter, qui rogatus, an habeat rem pro certo, respondet, sibi certam, aut fere certam videri: eum vero suspicari, qui respondet, se non esse moraliter certum, sed facile posse falli. III. Ut dictus assensus sit voluntarius & deliberatus. IV. Ut motiva assentiendi sint insufficientia ad prudentem firmum assensum. V. Ut etiam pro tunc, quando talis assensus elicitur, vel positive noscantur motiva esse insufficientia, vel saltem dubitetur, num sint sufficientia, & nihilominus v.g. ex odio, rancore, aut male habituata & passionata natura absque ulteriori indagatione firmus eliciatur assensus, quamvis bene advertatur obligatio inquirendi prius de sufficientia motivorum, uti recte advertit Haunoldus *de J. & J. tom. 2. n. 520.*

Quod si una ex his conditionibus deficiat, talis assensus jam non amplius mortaliter peccaminosus erit. Ex quo deducit Molina *hic d. 13. num. 4.* viros timoratos raro quoad illud punctum peccare mortaliter, quoniam ordinarie una ex allegatis deerit conditionibus. Item exinde infert la Croix *lib. 3. part. 2. n. 1189. prope finem*, scrupulosos vix unquam condemnandos esse tanquam reos in ista materia alicujus peccati mortalis, quia isti homines vix unquam habent vera judicia, præsertim his conditionibus qualificata, quamvis se habere putent, sed sunt vel meræ apprehensiones violentæ, vel impressiones phantasiæ apud istos, præsertim Melancholicos, ita fortes, ut videantur assensus, cum tamen sæpius ne quidem sint voluntariæ Suspiciones. Deserviunt ista Confessario, qui, si similes confessionale accedunt, debet eosdem judicare secundum ordinarie contingentia, nisi certo & expresse sibi constet de contrario: interea tamen etiam in hoc invigilet Confessarius, ne tales id, quod interius judicant, etiam exterius aliis manifestent, sicque detrahant. *

64. CONCL. III. Temere de proximo suo malum suspicari, per se loquendo, est peccatum duntaxat veniale, idque multo magis de temeraria Dubitatione est dicendum. Ita D. Thomas *cit. quæst. 60. art. 3.* Navarrus *in Commentario in Rubric. de Judiciis num. 58. & seq.* Angelus *Vers. Præsumptio*. Layman *cit. cap. 2. num. 6.* & alii. Ratio est: quia ex una parte per solam Suspicionem, utpote consistentem in debili assensu, & conjunctam cum dubitatione, bona fama atque existimatio Proximi graviter non læditur: ex altera vero parte, quoad quis levibus indiciis dubitare incipiat de bonitate fratris, procedit ex fragilitate humana, sicque ex genere suo peccatum veniale involvit.

65. Additur notanter, *per se loquendo:* quia per accidens bene potest Suspicio fieri peccatum mortale: ut si quis ex sinistra Suspicione erga Proximum animo retenta concipiat grave odium, vel contemptum ipsius, aut ejusmodi temeraria Suspicio in opus externum graviter peccaminosum prodeat, ut puta, Proximi famæ detrahendo, vel in electione, aut promotione ad dignitates alium minus dignum, vel penitus indignum ipsi præferendo, & hujusmodi.

66. Quæres, qualiter sit intelligendum dictum illud: *Dubia in meliorem partem sunt interpretanda*, prout habetur *in cit. cap. Estote misericordes. de Reg. Jur.* ac tradit D. August. *lib. 2. de Serm. Dom. in Monte cap. 18.* estque communis. Resp. I. Loquendo de vero dubio, seu existentibus sufficientibus argumentis ad dubitandum de probitate Proximi, Regula illa non est intelligenda *affirmative*, quasi nihilominus primum teneamur existimare innocentem (nemo enim obligatur ad exponendum se periculo erroris, quale in tali casu immineret) sed debet accipi *negative*: ita videlicet, ut, quamdiu res est dubia, sententia non feratur in deteriorem partem; hac enim ratione evitatur quodlibet periculum erroris, simulque nulla proximo infertur injuria: unde & in foro externo, quamdiu reus de crimine convictus non est, absolvitur, non quidem affirmando, crimen ab eo commissum non esse, sed solum pronuntiando, crimen contra ipsum legitime probatum non fuisse. Lessius *lib. 2. de Just. & Jur. cap. 19. dub. 4.* Layman *ubi supra num. 7.* & alii.

67. Resp. II. Alter dictæ Regulæ sensus est, quod facta dubia, quæ possunt referri in bonam & malam partem, debeant, supposito, quod quis velit circa talia facta dubia elicere judicium aliquod positivum, ac determinatum, potius semper interpretari in bonam partem. Ita desumitur *ex can. In Scripturis dist. 96.* ac notat Glossa *in can. Absit 11. quæst. 4. Vers. Sinistrum.* Abb. *in c. Estote misericordes num. 5. de Reg. Jur.* & communis. Ratio est: quia ex tali interpretatione & ipsius intellectus inclinatione in partem meliorem nullum imminet periculum inferendi injuriam proximo, bene tamen, si fieret interpretatio in partem peiorem. Accedit, quod id ipsum suadeat Dilectio proximi, ac præceptum Divinum de non judicando.

Additio.

* Porro, etsi stante dubio positivo (quando nimirum æque rationes graves sunt pro, ac contra) vel etiam stante dubio negativo (quando nimirum nec graves rationes sunt pro, nec contra) etsi, inquam, stante tali dubio nequeas aliquem determinate, ac positive judicare malum, cum is stante simili dubio existat in possessione, melior autem sit conditio possidentis, poteris tamen hoc non obstante, in simili vero dubio facere præcautiones, ne, si forsan esset malus, exinde damnificeris. Ita Henno *Tract. in Decalog. disp. 8. quæst. 2. conclus. 4.* Sporer *ibidem tract. 5. cap. 4. sect. 2. num. 36.* & Sabinus Bononiens. *par. 1. tr. 36. num. 144.* Ratio est: quia, uti bene adjungit Henno, taliter agere est actus prudentiæ, & vigilantiæ, nec alteri fit injuria; quia nullum jus habet nondum sufficienter cognitus, cur teneamur ipsi positive fidere in damni periculo, cum inter homines sint fideles, & infideles, justi & injusti, probi & improbi. Idem exemplificant Sporer & Sabinus Bononiensis *loc. cit.* taliter: licet occludere pecunias, quia possibile est, aut saltem fieri potest, quod famuli vel hospites non sint fideles: item filiæ interdicere, ne cum certo juvene conversetur; quia possibile est, aut fieri potest, ut ab eo seducatur, & ita discurrendo de pluribus aliis; quia in similibus casibus non judicas, de facto actu esse tales, sed posse esse tales, vel saltem successive fieri tales: paucis, æquivalenter sic dicis: *non nego hominem illum esse bonum, nolo tamen propterea subire periculum, quod subesse posset, si forte sit malus.* Attendant autem hic sibi aliqui nimium suspiciosi, ne ista doctrina abutantur, & suis nimiis præcautionibus tales ponant actus, ex quibus præbetur aliis merito occasio suspicandi, quasi hi, contra quos illæ excessivæ præcautiones fiunt, essent positive infideles &c. ac mali. *

DISTINCTIO VII.

De Nono, & Decimo Præcepto Decalogi.

QUÆSTIO I.

Quænam Nono, & Decimo Præcepto Decalogi prohibeantur?

SUMMARIUM.

1. *Nonum, & Decimum Præceptum Decalogi quod? Mala prava concupiscentiæ.*
2. *Præsertim voluptatum carnalium, divitiarum.*

3 *Quid generatim de pravis concupiscentiis?*
4 *Fomes peccati hoc duplici Præcepto non prohibetur.*
5 *Motus concupiscentiæ quando sint peccatum?*
6 *Nono Præcepto Decalogi quæ prohibeantur?*
7 *Contra Decimum Præceptum qui peccent?*

1. UTRUMQUE hoc Decalogi Præceptum peccata cordis, pravamque concupiscentiam expressius inhibens, *Exodi* 20. & clarius *Deut. cap.* 5. sequentibus verbis proponitur: *Non concupisces uxorem proximi tui*. Et rursus: *Non domum, non agrum, non servum, non ancillam, non asinum, & universa; quæ illius sunt*. Et merito: nam, quanta mala ex inordinata concupiscentia cordis oriantur, S. Jacobus in sua Canonica *cap.* 4. ex instinctu Spiritus Sancti compendiose declarat illis verbis: *Unde bella, & lites in vobis? Nonne ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris?* Et 1. *Jo.* 2. *Quoniam omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est; & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est*. Ad hanc igitur edomandam concupiscentiam hoc duplici Præcepto DEUS iubet, *Non concupisces*.

2. Quia vero vel maxime prava concupiscentia voluptatum carnalium, & divitiarum generi humano nociva est, atque periculosa, utpote ad quam homines naturaliter magis sunt proclives, hinc Æterna Sapientia utramque speciali præcepto explicite atque expresse prohibendam censuit, non obstante, quod implicite atque indirecte iam in sexto, atque septimo Decalogi Præcepto prohibeatur.

3 Insuper, quia iuxta illud 1. *Reg.* 16. *Homo videt ea, quæ parent, Dominus autem intuetur cor*; hoc duplici Præcepto pariter innuitur, omnes alias internas concupiscentias pravas, & voluntarias delectationes, animique proposita contra alia Præcepta Divina prohiberi, iuxta quod Christus Dominus *Matth.* 15. expressius declarare dignatus est, dicendo: *De corde exeunt cogitationes malæ, adulteria, furta, falsa testimonia; & hæc coinquinant hominem*. Ut autem clarius intelligatur intentio huius duplicis Præcepti Decalogi, sit

4. CONCL. I. Hoc duplici Præcepto Decalogi non prohibetur concupiscentia illa, quæ ex peccato originali residua est, & communiter *Fomes peccati* appellatur. Ita omnes Catholici, ac novissime Concilium Trid. *Sess.* 5. ubi ait: *Manere autem in Baptizatis concupiscentiam, vel fomitem, hæc Sancta Synodus fatetur; & sentit: quæ, cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, sed utiliter per Christi JESU gratiam repugnantibus, non valet*. Accedit ratio: quia eiusmodi motus appetitus sensitivi neque in nostra sunt potestate & libertate, ac proinde frustra prohiberentur, neque sunt peccatum, quamdiu ipsis voluntas non consentit. Siquidem, ut ait D. Augustinus *lib. de vera Religione, c.* 14. *Usque adeo peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum, si voluntarium non sit*.

5. CONCL. II. Tunc motus concupiscentiæ in appetitu sensitivo sunt peccatum, ac contra hæc ultima Præcepta Decalogi, quando accedit consensus voluntatis. Ita omnes Catholici. Et quidem, si consensus voluntatis sit perfectus, ac plene deliberatus, in materia, cæteroquin gravi, committitur peccatum mortale: si vero solum imperfectus, ac non plene deliberatus, erit duntaxat peccatum veniale. Et hoc posterius pariter dicendum, si versetur circa materiam levem, puta, quando quis vult furari unum obolum.

6. CONCL. III. Nono Præcepto Decalogi specialiter prohibetur Delectatio morosa, atque illicitum desiderium in materia venerea, de quibus ex professo in sequenti Quæstione. Quinimo eisdem peccatis, corde seu cogitatione deliberata perpetratis, peccatur contra hoc Præceptum, quibus, si opere perpetrantur, peccatur contra Præceptum sextum: iuxta quod dicit Salvator *Matth.* 5. *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mæchatus est eam in corde suo*. Addit Navarrus *cap.* 19. *Manual. num.* 1. quod etiam peccet contra hoc Præceptum mortaliter, qui deliberate cupit, vel gaudet amari amore libidinoso mortali ab alia persona, quamvis ipse non sic amet: quia talis consentit peccato mortali suo, vel alieno.

7. CONCL. IV. Contra Decimum, ac ultimum Præceptum Decalogi peccant illi, qui nimia aviditate divitias expetunt, & modis pravis, atque illicitis artibus opes augere concupiscunt: illi, qui ludis immoderate abutuntur: deinde mercatores, qui rerum penuriam, & annonæ caritatem expetunt: item milites, qui bellum desiderant, ut illis suppetat facultas furandi, ac huiusmodi. Ita Catechismus Romanus, & Doctores passim. Quantum autem huiusmodi prava, & inordinata desideria noxia sint, si fiant, & habeantur animo deliberato, deducitur ex illis verbis Apostoli 1. *Timoth.* 6. *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus: nam, qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa, & inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidem appetentes erraverunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis*, Hæc ibi.

QUÆSTIO II.

De Delectationibus morosis, & Desideriis illicitis.

SUMMARIUM.

8 *Delectatio morosa generatim, quid?*
9 *Unde sic dicatur?*
10 *Desiderium illicitum, quid, & quomodo differat a Delectatione morosa?*
11 *Delectationes morosæ venereæ, & desideria venerea, quid?*
12 *Et quale peccatum?*
13 *Cogitationis peccatum pertinet ad speciem, ad quam peccatum operis.*
14 *Peccatum Cogitationis an contrahat speciales malitias circumstantiarum actus externi?*
15 *Negatur hoc quoad Delectationes morosas.*
16 *Affirmatur quoad Desideria illicita.*
17 *Disparitas inter hæc.*
18 *An quis peccet, tempore jejunii morose se delectando in esu carnium?*
* *Adjungitur notabilis Additio magis declarans num. 13. & numerum 14. circa peccata Cogitationis. Addit. I.*
* *An Delectatio morosa de objecto turpi semper sit graviter peccaminosa? Addit. II.*
* *An cogitatio speculativa de objecto turpi arguat Delectationem morosam graviter peccaminosam? Additio III.*
* *An optatio conditionata objecti turpis arguat internam Delectationem morosam graviter peccaminosam? Additio IV.*
* *An involvatur eadem, si viduæ de copula præterita, & sponsi de futura deliberate recogitent, atque in eadem complaceant? Addit. V.*
* *An ea censeatur adesse, si quis se habeat solum negative? Addit. VI.*
* *Quid de motibus carnalibus exinde ortis sentiendum? Addit. VII.*

8. ADVERTENDUM, quod *Delectatio morosa* generatim sit simplex & deliberata complacentia, quam voluntas capit ex cogitatione rei illicitæ sine intentione ipsam in opus deducendi: ut si quis contentus sit sola Delectatione cogitationis interioris, v. g. complacendo sibi de occisione inimici, aut copula carnali absque operis intentione.

9. Porro huiusmodi *Delectatio* dicitur *morosa* non ratione temporis, quo quis eiusmodi cogitationi illicitæ immoratur (potest enim brevissimo tempore peccari per Delectationem morosam, dummodo adsit perfecta advertentia, & consensus voluntatis) sed ratione negligentiæ, ignaviæ, & moræ ipsius voluntatis; quæ advertens malitiam suæ cogitationis nihilominus perseverat morose in ipsa, ac sibi in ea complacet, cum ipsam expellere deberet.

10. Econtra vero *Desiderium illicitum* est actus, & motus efficax voluntatis, quo appetit, & fertur in objectum prohibitum: id est, quo voluntas vult, ac desiderat actum peccaminosum ipso opere perpetrare, si adesset facultas. Unde Desiderium illicitum per hoc differt a Delectatione morosa, quod Delectationes morosæ ferantur in objectum ut aliquo modo præ-

sens sine intentione progrediendi ad ipsam operis executionem; Desideria autem ferantur in objectum, seu in rem desideratam ut absentem (Desiderium enim est de bono absente, ut inquit Aristoteles) simulque tendant in executionem operis, si adsit facultas. Hanc generalem doctrinam ad propositum applicando, sit

11. CONCL. I. *Delectationes morosae venereae* sunt illae, quae ex rebus obscoenis cogitatione vel imaginatione apprehensis cum pleno, & deliberato voluntatis consensu percipiuntur, quamvis nulla subsit voluntas rem illam turpem, v. g. actum fornicationis, opere complendi. Econtra *Desideria illicita venerea* sunt illa, per quae quis ipsum actum obscoenum opere externo perficere desiderat; ut puta, dum quis cupit virginem deflorare, sive deinde media opportuna ad id opere perficiendum inquirat, sive non, dummodo id deliberate desideret facere, si facultas adesset. Ita in re communis.

12. Et quidem tam Delectationem, quam Desiderium illicitum in materia venerea esse peccatum mortale, si adsit perfecta deliberatio, & consensus voluntatis certum est inter Doctores; & patet tum ex Nono Praecepto Decalogi, tum ex cit. illo Salvatoris *Matth.* 5. *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam moechatus est eam in corde suo*. Ut tamen alia nonnullae difficultates breviter explicentur, hinc

13. Quaeritur I. An cogitationis peccatum pertineat ad eandem speciem, ad quam peccatum operis? Resp. Affirmative, cum Lessio *lib. 4. de Just. & Jur. num.* 122. & communi aliorum. Ratio est; quia in consensu Delectationis est tacita approbatio operis. Hinc Delectatio ex cogitatione fornicationis concepta pertinet ad speciem fornicationis, & quae ex cogitatione peccati contra naturam, pertinet ad speciem peccati contra naturam; quoniam peccatum fornicationis, & peccatum contra naturam etiam in genere luxuriae sunt duae distinctae species, & consequenter etiam Delectationes circa has distinctas species versantes. Item Delectatio, quae oritur ex imaginaria occisione inimici, spectat ad speciem homicidii, & quae ex phantasia indebitae excellentiae concipitur ad speciem superbiae. Et quoad hoc conveniunt Doctores passim.

14. Quaeritur II. An, si actus exterior ob speciales circumstantias speciem peccati mutantes, plures in se continet malitias, eas omnes contrahat peccatum cogitationis? Resp. cum communi Doctorum, hic esse distinguendum inter Delectationes morosas, ac Desideria illicita.

15. Et quidem, si quis simpliciter ac praecise se oblectet cogitatione morosa peccati carnalis cum muliere, quae ipsi est consanguinea, vel Deo per votum sacra, aut conjugata, eo quod sit pulchra, ac proinde objectum Delectationis venereae, non vero quatenus est conjugata &c. is committit unum peccatum mortale internae Delectationis venereae morosae contra virtutem Castitatis, Ita Layman *lib. 1. tract. 3. cap. 6. num.* 15. Lessius *loc. cit. num.* 123. & plures alii, quos allegant quamvis nonnulli contradicant.

16. Secus est dicendum de Desiderio illicito, quo quis desiderat vel proponit fornicari, aut peccare carnaliter cum tali faemina, quam alterius uxorem, personam sacram, vel consanguineam esse non ignorat: nam tunc ejusmodi circumstantia pravo Desiderio, seu proposito specialem addit malitiam peccati.

17. Ratio diversitatis inter hunc, & priorem casum est; quia Desideria illicita tendunt in ipsam actionem externam, eandem desiderando perficere, si possunt; ergo & eandem cum ipsa actione externa habent malitiam. Delectationes vero morosae sistunt praecise in complacentia carnali objecti, quatenus intentionaliter praesentis in intellectu praecise (juxta casum positum) sequestrantes reliquam malitiam, quae in actione reperitur ratione circumstantiae conjugii, voti, vel consanguinitatis annexa.

18. Si dicas. Ergo pariter quis peccabit tempore jejunii Quadragesimalis delectando se morose in cogitatione esus carnium, cum de hac, & de Delectatione morosa venerea videatur esse eadem ratio. Resp. negando consequentiam, & paritatem. Disparitas est: quia Delectatio morosa venerea versatur circa objectum ex se & intrinsece malum, causatque praeterea naturaliter inordinatam corporis commotionem, ac libidinosam pruriginem, quae disponit ad pollutionem; unde & ipsa illicita est, ac Lege naturali prohibita. Secus est de simplici imaginatione esus carnium tempore jejunii, seclusa voluntate, sive consensu contra Praeceptum pro tali tempore vescendi carnibus prohibitis: siquidem pro illo tempore esus carnium non Jure Naturae, sed sola Lege positiva Ecclesiastica prohibitus est: simulque prohibetur sola actio externa esus carnium, nec non & voluntas comedendi ipsas tempore vetito, non autem inhibetur ipsa interior Delectatio circa esum ipsarum, seclusa alia prava voluntate carnes comedendi tempore vetito. Verum quidem est, in hujusmodi cogitationibus saepe contingere peccatum veniale, dum superflua in ipsis quaeritur Delectatio.

Additio I.

* Quaeres III. Quomodo Quaesitum I. & Quaesitum II. quoad dicta de Delectatione morosa ad invicem concordentur? Ratio dubitandi est; quia Quaesitum I. ait, loquendo de Delectatione morosa, ipsam spectare ad eandem speciem, ad quam spectat peccatum operis, & consequenter Delectatio concepta ex cogitatione fornicationis, & ea, quae oritur ex cogitatione peccati contra naturam, erunt peccata ab invicem specie diversa. Econtra vero Quaesitum II. dicit, si ipsum peccatum operis, seu actus exterioris ob speciales circumstantias speciem mutantes plures in se contineat malitias, eas tamen universim non eo ipso contrahere Delectationem morosam circa tale opus, & consequenter Delectationes morosae circa mulierem consanguineam, vel Deo per votum sacram, aut conjugatam in genere Delectationis erunt ejusdem speciei, supposito nimirum, quod per intellectum a determinata persona, & a carnali affectu singulari ad illam omnino intentionaliter abstrahatur? Resp. Illa duo Quaesita, de quibus fusius la Croix *tom. 6. part.* 2. *num.* 2023. *ac seqq.* taliter commode concordari posse, dicendo, quod Quaesitum I. sit intelligendum in casu, quo ipsa peccata operis, seu actuum exteriorum, etiam quatenus e. g. in genere luxuriae intellectui praesentantur praecise in ordine ad Delectationem morosam, versantur vel circa diversa specie objecta in illo ipso genere, vel saltem circa moraliter diversos modos tendendi in objectum; ubi ipsae Delectationes circa dicta censentur aeque diversas species contrahere, sicuti censentur diversae specie Delectabilitates.

Econtra vero Quaesitum II. loquitur in casu, quo objecta, & modi tendendi in eadem NB. in illo genere, quo intellectui, a circumstantiis externis in ordine ad Delectationem intentionaliter praescindenti, repraesentantur, specie morali ab invicem non diversificantur. E. g. quia copula naturalis carnalis *in genere luxuriae* (sub qua sola repraesentatur intellectui in ordine ad Delectationem) est ejusdem rationis, sive versetur circa consanguineam, vel circa aliquam aliam ligatam, aut Deo per votum sacram, hinc neque Delectatio versans circa unam, vel alteram erit speciei diversae, dummodo (quod semper notandum) in Delectatione prorsus abstrahatur ab aliis circumstantiis operis externi. Econtra vero, quia copula carnalis naturalis, & peccatum contra naturam (puta copula Sodomitica) propter diversum modum tendendi etiam *in genere luxuriae* sunt ab invicem diversae, pariter erit dicendum de Delectabilitatibus & delectationibus circa easdem.*

Additio II.

* Quaeritur IV. An Delectatio morosa de re turpi, ac venerea, id est circa copulam carnalem, vel circa ea, quae eandem proxime circumstant, aut disponunt &c. semper sit ita mortaliter peccaminosa, ut nunquam ex parte objecti intra terminos peccati venialis contineatur, supposito, quod fuerit deliberate voluntaria & absoluta? Ante responsionem, Nota I. Gratis admitti, talem Delectationem morosam frequenter solummodo esse venialiter peccaminosam ex parte subjecti ob non plene cognitam malitiam ex parte intellectus, vel ob semiplenam tantummodo deliberationem ex parte voluntatis; dubium vero hic praecise agitatur ex parte objecti, an nimirum deliberata aliqua immediata, absoluta & directa Delectatio circa objectum

iectum turpe, ac venereum non possit esse ita levis, ac remissa, ut non excedat culpam venialem? ubi Nota II. Quod Delectatio morosa de re turpi, seu de obiecto aliquo venereo possit esse vel mere spiritualis, vel etiam carnalis. *Prima* in sola voluntate residet sine actuali hic & nunc sensu perceptibili commotione turpi in corpore. *Secunda* coniunctam habet actualem commotionem seminis, vel spirituum genitalium, & exinde Delectabilitatem sensibus perceptibilem; hæcque frequentius contingit, præsertim, si Delectatio illa fuerit aliquo modo intensior. H. N.

Resp. Omnis deliberata, & absoluta Delectatio morosa de obiecto venereo, etiamsi foret mere spiritualis, est mortaliter peccaminosa apud illos, quibus illicita est copula. Ita S. Thomas 1. 2. *qu.* 74. *art.* 8. cum communi. Ratio est; quia omnis talis Delectatio est de obiecto graviter malo; quoniam, iuxta iam dicta *disp.* 4. *qu.* 7. *num.* 85. *&* *seqq.* in ipso obiecto venereo immediate & absolute volito non datur levitas materiæ: ergo talis Delectatio erit actus mortaliter malus; nam actus sumit malitiam suam ab obiecto, in quod tendit; sic enim etiam Delectatio morosa deliberata in blasphemando est mortalis, quia ipsa blasphemia, in quam illa Delectatio tendit tanquam in suum obiectum, est graviter mala.

Dixi autem notanter: *Delectatio morosa* NB. *de obiecto venereo*; nam, si non foret talis Delectatio morosa de obiecto venereo, sed de alio sensibili, etiamsi ex mera curiositate, non excederet hæc Delectatio iuxta Sporer, & alios graves Auctores limites peccati venialis, quamvis exinde exsurgant motus carnales citra tamen periculum consensus, aut complacentiæ formalis in eisdem: si enim Delectatio sensibilis hausta ex aspectu curioso faciei formosæ alicuius mulieris non involvit peccatum grave quoad oculum corporalem, neque illud importabit quoad oculum spiritualem, seu intellectum: uti enim ait Sporer, quando causa talium citra formalem impuram in iis complacentiam habitorum est tantum venialiter culpabilis, etiam non maior culpa, quam venialis derivatur in ipsos effectus, id est, motus carnales per accidens exinde citra impuram in ipsis complacentiam resultantes. *

Additio III.

* Quæritur V. An censeatur adesse Delectatio morosa graviter peccaminosa, si cogitatio de obiecto turpi præcise fuerit speculativa, non autem practica? Antequam respondeam, notandum ex la Croix *lib.* 3. *part.* 1 *num.* 896. quod cogitatio speculativa de obiecto turpi sit illa, quæ quidem cognoscit Delectabilitatem huius obiecti, non tamen exinde appetitus movetur ad eam Delectabilitatem amandam, sibique in obiecto quatenus apprehenso ut sic delectabili complacendum. Econtra cogitatio practica de obiecto turpi ita apprehendit Delectabilitatem illius obiecti, ut ex hac ipsa Delectabilitate tanquam ex motivo formali feratur appetitus in illud obiectum amandum, sibique in eo ut intentionabiliter præsenti complacendum. H. N.

Respond. I. Si cogitatio de obiecto turpi fuerit præcise speculativa, exinde non censetur illico adesse delectatio morosa graviter peccaminosa. Ita la Croix *loc. cit.* ac *lib.* 5. *num.* 108. Et patet de aliquo studente Casibus, vel de Confessario, qui, dum cogitat, legit, & etiam subinde loquitur de copula carnali, bene intelligit ejusdem Delectabililatem, non tamen etiam ipsius voluntas movetur ad eam objective præsentem, quatenus obiectum delectabile amandam.

Respond. II. Si ex tali cogitatione speculativa ob alium finem honestum, v. g. ut studeatur Casibus elicita exurgit in appetitu sensitivo amor, seu Delectatio carnalis contra propriam voluntatem, neque tunc censetur adesse Delectatio morosa graviter peccaminosa. Ita la Croix *loc. cit.* cum communi. Ratio est: quia, ut ea Delectatio sit graviter peccaminosa, debet deliberate esse elicita ab ipsa voluntate, & non solum ab appetitu sensitivo. Interea tamen merito habent, quod sibi timeant de cogitatione non solum speculativa, sed etiam practica, ac cum Delectatione morosa coniuncta, illi, qui similia in libellis (quos vulgo vocant Romanza) ardenter legunt, & reflexe considerant sine vera rationabili causa, vel taliter picturas valde obscœnas etiam fixis oculis, aut longiori temporis mora, ac serio considerant; a quo enim motivo alio similes ad legendum cum tanta aviditate, vel ad adeo fixe considerandum tale obiectum cum tanto periculo trahuntur, quam ab ipsa delectabilitate obiecti apprehensa? Scio quidem aliquorum similium excusationes, quod nimirum non ex delectabilitate obiecti quatenus venerei, sed potius ex modo proponendi similia artificiose trahantur ad legendum, seu considerandum: sic, exemp. gr. (inquiunt ulterius,) si quis videt amicum suum prono vultu in terram lapsum, & efferentem sordidum nasum, si sibi complaceat, & exinde rideat, id non fit ob ipsum lapsum amici (de hoc enim dolet) sed de modo lepido cadendi. Ast timeo sane, ne sæpius amor proprius affingat externe tale palium, ne similes mortaliter peccasse videantur. Et, si præcise delectaris in modo, & arte, cur non æque avide, & ardenter alios historicos libros honestos æque artificiose compositos legis? cur non æque libenter alias pariter artificiosas honestas picturas consideras? Videatur Sporer *in Decal. part.* 1. *cap.* 6. *sect.* 4. *n.* 30. *

Additio IV.

* Quæritur VI. An ille sit arguendus habitæ Delectationis morosæ graviter peccaminosæ, qui deliberate secum ipso cogitavit, vel coram aliis protulit hæc formalia: *Vellem cum hac, vel illa puella fornicationem committere, dummodo non foret grave peccatum?* Respond. Si similes propositiones conditionatæ procedant ex affectu voluntatis & appetitu sensitivo ad obiectum simile carnale delectabile tanquam intentionaliter præsens (uti plerumque fit apud alias luxuriosos) tunc indicant latentem Delectationem morosam graviter peccaminosam. Ita cum aliis Sporer *Tract.* 1. *in Decalog. cap.* 6. *sect.* 3. *n.* 20. & la Croix *lib.* 5. *n.* 87. Ratio est: quia apud tales ipsa Delectabilitas, quæ in copula apprehenditur, trahit tanquam motivum formale voluntatem & simul ipsum appetitum sensitivum ad taliter optandum: atque, ubi motivum formale voluntatis est ipsa Delectabilitas obiecti venerei, semper ex parte voluntatis, & appetitus sensitivi intervenit Delectatio, seu complacentia morosa respectu talis obiecti; ergo. Nec refert, quod talis nolit hic & nunc in his circumstantiis, quibus est illicita, ipsam copulam: etsi enim nolit copulam in actu exercito, vult tamen delectabilitatem ex eadem ut obiective, seu intentionaliter præsente moventem ad ipsum actum Delectationis, seu complacentiæ, quod non licet; cum talis Delectatio ex sua natura commoveat, & secum trahat saltem aliquos spiritus vitales generationi deservientes, & ad semen excitantes, atque impuram complacentiam in partibus inhonestis ordinarie causantes.

Interea tamen etiam id sapienter advertit Sporer *loc. cit.* quod similes enuntiationes conditionatæ subinde fieri soleant non ex affectu voluntatis actualis, sed potius, ut per easdem significetur propensio habitualis in Delectationem, nisi turpitudo peccati, vel offensa divina ab ipsa actuali Delectatione absterreret; & tunc constat, non esse peccatum, quin potius propensio in ipsum peccatum motivo tali *offensæ Dei*, seu *turpitudinis peccati* reprimitur. *

Additio V.

* Quæritur VII. An involvat aliquam Delectationem morosam graviter peccaminosam, si Viduæ de copula præterita, & Sponsi de futura deliberate recogitantes exinde concipiant complacentiam? Resp. Si talis complacentia sit voluntarie sensibilis, equidem iam ex dictis in præcedenti Quæstio potest erui, quod involvat Delectationem pariter morosam graviter peccaminosam; cum & ista multum ex sua natura excitet spiritus genitales ad seminationem, quæ utique Viduis, & Sponsis de futuro non licet. Ast de hoc fusius ex professo *Tract.* 14. *dist.* 13. *quæst.* 6. *Additione II. &* *III. post num.* 90. agendo de Sponsalibus, & Matrimonio, quorsum Lector pro hic, & nunc remittitur: vel si placet, poterit etiam videri Pater Sporer, qui totam materiam de Desideriis, & Delectationibus fusissime examinat *part.* 1. *super Decalog. cap.* 6. *sect.* 3. *&* 4. *

Additio VI.

* Quæritur VIII. An interpretative inferatur hæc Delectatio morosa voluntatis graviter peccaminosa, si quis deliberate circa motum appetitus sensitivi concupiscibilis sponte nascentis se habeat negative, seu permissive? Resp. I. Si fiat exinde, ne quis per positivam resistentiam impediatur a Delectatione, quam suggerit appetitus sensitivus, haud dubie inferetur exinde graviter peccaminosa Delectatio. Idem dic, si foret prudens periculum consensus formalis in Delectationem appetitus sensitivi, cum utrobique habeatur affectus ad concupiscentiam carnalem. II. Si id fiat ex causa rationabili, nullum erit peccatum; cum exinde argui nequeat affectus ad peccatum propter causam gravem permittendi. Tales causæ juxta la Croix *l. 5. n. 110. & seqq.* sunt, si probabiliter timeatur, ne resistendo magis augeatur tentatio, vel si ob nimis longam durationem valde grave accideret continuo positive resistere. Resp. III. Absente causa rationabili. AA. inter se non conveniunt. Et quidem multi cum Castropalao volunt apud talem negative se habentem adhuc non inferri Delectationem voluntatis graviter peccaminosam, cum non adsit voluntas peccandi: contraria tamen sententia Suarezii, Vasquezii, Sanchezii, & aliorum volentium, ut saltem simplex displicentia eliciatur, est securior, ac merito in praxi tenenda: nam hæc, si non sit efficax ad cohibendam Delectationem appetitus sensitivi, saltem a consensu impedit voluntatem. Videatur la Croix *loc. cit.* & fiat simul reflexio ad dicta *dist. 4. q. 5. num. 55.* *

Additio VII.

* Quæritur IX. An si ex admissa deliberate Delectatione morosa, vel etiam Desiderio sequantur motus carnales, hi pariter sint exponendi in Confessionali? Resp. si tali Delectationi seu Desiderio non sit simul adjunctus deliberatus tactus impurus, aut periculum proximum pollutionis, tales motus non esse necessario in Confessionali explicandos. Ita ex Cardenas denuo la Croix *lib. 6. part. 2. num. 1028.* Ratio est: quia hi motus saltem aliquales ordinarie alias solent comitari Delectationem morosam maxime deliberatam, hincque sufficienter jam intelliguntur, si explicetur in Confessionali ipsa voluntaria Delectatio morosa. *

TRACTATUS X.

DE PRÆCEPTIS ECCLESIÆ.

1. POst Præcepta Decalogi, quibus inter alia debitam legitimis Superioribus reverentiam, obedientiamque præstare, divinitus edocemur, receptissima methodo agitur de Præceptis Ecclesiæ, cujus Prælatos Æterna Veritas adeo honorandos censuit, ut de eisdem in persona suorum Discipulorum, tunc præsentium, pronuntiare dignata fuerit *Lucæ cap. 10. Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* Et rursum *Matth. c. 18. Si non audierit eos, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.*

DISTINCTIO I.

De Primo & Secundo Præcepto Ecclesiæ, sive de Festis.

QUÆSTIO I.

Quænam generatim Primo & Secundo Præcepto Ecclesiæ injungantur.

SUMMARIUM.

1 *Ratio ordinis.*
2 *Præcepta Ecclesiæ generalia quinque.*
Tenor primi, & secundi.
3 *Præceptum de celebratione Festorum partim affirmativum, & partim negativum est.*
4 *Dies Festi quando inchoandi?*
5 *An in ipsis Fideles præter Missam teneantur ad alia pia opera?*
6 *Præsertim ad audiendam Concionem.*
7 *Solvitur instantia.*
Fideles monendi, ut accedant propriam Parochiam.
8 *Datur in Ecclesia potestas instituendi Festa.*
9 *Festa ab Episcopis præcepta, etiam a Regularibus servanda.*

2. PRÆCIPUA Præcepta Ecclesiæ, & cuivis Christiano scitu, atque observatu necessaria communiter quinque numerantur, non obstante, quod plurima alia Præcepta Ecclesiastica, particulares hominum Status concernentia, & in Sacris Canonibus expressa reperiantur. Ex illis autem quinque præcipuis, singulisque generalibus Ecclesiæ Præceptis primum communiter sequentibus verbis proponitur: *Statutos Ecclesiæ dies festos celebrato;* de quo fit mentio frequenter in Jure Canonico, ut *c. Nullus & seqq. 15. qu. 4. & can. 1. & seqq. de Consec. dist. 3.* nec non & toto *tit. de Feriis.* Secundum Præceptum Ecclesiæ, & priori connexum sequentibus verbis complecti solet: *Sacrum Missæ Officium diebus Festis reverenter audito;* de quo habetur *can. Missas 64. de Consec. dist. 1.* Et de his sigillatim in progressu.

3. CONCL. I. Præceptum Ecclesiasticum de celebratione Festorum partim est affirmativum, partim negativum. Ita Herincx *part. 3. dist. 3. de Festis n. 8.* estque communis. Nam, quatenus illud est affirmativum, præcipitur devota Missæ auditio omnibus diebus Festivis: quatenus vero est negativum, præcipitur abstinentia ob operibus servilibus, & nonnullis aliis, de quibus fit sermo *cap. 1. de Feriis*, ubi Pontifex *omnes dies Dominicos* (idem dicendum de Festivis) *a vespera in vesperam cum omni veneratione decernit observari, & ab omni illicito opere abstinere, ut in eis mercatum minime fiat, neque placitum, neque aliquis ad mortem vel ad pœnam judicetur, nec Sacramenta (nisi pro pace, vel alia necessitate) præstentur* Hæc ibi: etsi postmodum *cap. ult. de Feriis*, recte hoc limitetur, *nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat.*

4. CONCL. II. Quamvis in Jure Canonico *cit. cap. 1. de Feriis*, dicatur, quod dies Festi incipere debeant a vesperis præcedentis diei, & durare usque ad vesperas diei sequentis, idque in Officio Divino, seu recitatione Horarum Canonicarum etiamnum observetur; tamen, quantum attinet ad abstinentiam ab operibus servilibus, aliisque supra enumeratis, rationabili & antiquæ locorum consuetudini standum est. Ita exprese habetur *cap. Quoniam de Feriis.* Idem patet ex *c. ult. de Consuet.* ubi generaliter dicitur, quod consuetudo rationabilis, & legitime præscripta deroget Juri positivo humano. Hinc ex usu Romanæ Ecclesiæ, qui per totam ferme Europam invaluit, solent incipere Festa a media nocte, & terminari in sequenti media nocte *arg. l. More Romano. ff. de Feriis.* Quamvis, si alia alicubi sit consuetudo, ea recte observetur.

5. CONCL. III. Etsi saluberrimum sit, summeque omnibus suadendum, ut Fideles ad majorem dierum Festorum venerationem, debitasque DEO pro innumeris receptis beneficiis grates rependendas, præter devotam auditionem Missæ, aliis quoque pietatis operibus vacent, ac præsertim Concioni attente intersint, speciali tamen Præcepto Ecclesiastico ad id non obligantur. Ita Mastrius *disp. 11. Theol. moral. n. 81.* Azorius *part. 1. lib. 7. c. 3. q. 7.* Herincx *loc. cit n. 9.* & alii. Nullibi enim tale præceptum aperte habetur.

6. Nec obstat Concilium Trid. *sess. 24. cap. 4. de reform.* ibi: *Moneat Episcopus populum diligenter, teneri unumquemque Parochiæ suæ interesse, ubi commode id fieri potest, ad audiendum Verbum DEI.* Nam, quamvis

vis nonnulli Doctores, quos citat Barbosa *in Collectan. ad cit. cap.* 3. *Concilii Trid. n.* 15. inde inferant, atque ex ly *teneri unumquemque* deducant eiusmodi obligationem interessendi Concioni Parochiali, tamen Concilium non loquitur de rigorosa obligatione Juris positivi. Et hoc desumitur tum ex ly *Moneat Episcopus*, quod patet non involvere præceptum: tum ex addita clausula, *ubi commode id fieri potest*: tum ex communi sensu Fidelium, qui a tempore citati Concilii Tridentini tam gravem obligationem in dictis verbis non agnoverunt.

7. Nec dictis obstant illa verba, *unumquemque teneri*: nam inprimis hæc verba, etiam in toto rigore accepta, non loquuntur de obligatione absoluta, sed solum supposita commoditate. Deinde ea commode intelliguntur de obligatione audiendi Verbum DEI, non quæ procedit Jure aliquo Ecclesiastico, sed quæ procedere solet ex lege Charitatis, qua quisque tenetur habere curam animæ suæ, sibique providere de scientia necessaria ad salutem, & observantiam mandatorum DEI, atque adhibere non solum media simpliciter necessaria ad salutem, sed etiam utilia, inter quæ connumeratur devota Concionum auditio. Et merito monendi sunt Fideles ad accedendum propriam Parochiam, utpote in qua denuntiari solent dies Festi, atque occurrentia ieiunia, & alia de præcepto observanda; quamvis cæteroquin sufficiat, Concionem extra Parochiam suam audire. Barbosa *loc. cit.* post Suarez, Herincx, & alii.

8. CONCL. IV. Esse potestatem in Ecclesia instituendi Festa de præcepto, de fide est; atque patet ex perpetua traditione, & usu Ecclesiæ, a temporibus Apostolorum usque nunc continuato. Quinimo etiam Episcopi respectu suarum Diœcesium cum consensu Cleri, & saltem tacito Populi possunt instituere quædam Festa; prout habetur *cap. ult. de Feriis*, & alibi.

9. CONCL. V. Dies Festi ab Episcopis in sua Diœcesi præcepti servari debent ab omnibus etiam exemptis, ac Regularibus. Ita expresse statuitur in Concilio Trid. *Sess.* 25. *cap.* 12. *de Regularibus*, ibi: *Dies etiam Festi, quos in Diœcesi sua servandos idem Episcopus præceperit, ab exemptis omnibus, etiam Regularibus, serventur.*

QUÆSTIO II.

Quæ Opera diebus Festis prohibita sint?

SUMMARIUM.

10 *Opera corporis & animæ, seu corporalia, & liberalia, quæ?*
11 *Opera corporalia servilia seu Mechanica, & Opera non servilia, quæ?*
12 *Diebus Festis non prohibentur Opera animæ, nec pietatis aut necessitatis.*
13 *Opera non servilia quæ prohibeantur?*
(a) De hoc Quæst. seq. num. 27. & seqq.
14 *Opera servilia Festis diebus prohibita.*
15 *Dies Festi Christianorum non tam stricte obligant, ut olim Judæorum.*
16 *Venari, & piscari an sit prohibitum die Festo?*
17 *An tunc liceat scribere, etiam ob lucrum?*
18 *Pingere num licitum?*
* *Magis amplificatur. Item, num liceat colorare asseres, &c.*
19 *Quid dicendum de Typographis?*
20 *Itineratio an licita die Festo?*
21 *Qui actus Judicii Forensis diebus Festis prohibeantur? Judicis tres partes.*
22 *Quomodo liceant ob necessitatem, vel pietatem?*
23 *Quæ liceant Advocato, vel Doctori diebus Festis?*
24 *Opera servilia per notabilem diei Festi partem exercere est mortale peccatum.*
25 *Quænam censeatur pars notabilis?*
26 *Quæ alia circa hoc consideranda?*

10. ADVERTENDUM, *Opera* nostra alia esse *corporis, seu corporalia*, quæ nimirum per corporis exercitationem peraguntur; alia esse *Opera animæ*, qualia sunt legere, scribere, docere, disputare, concionari, consulere, & similia; quæ idcirco Opera animæ dicuntur, quia ab anima præcipue procedunt, & ad animum excolendum spectant; atque alio nomine *Opera liberalia* vocantur.

11. Rursum Opera corporalia alia ex genere suo sunt servilia, alia non item. *Opera servilia* dicuntur, quæ ex se habent quemdam famulatum, & solum ab iis communiter exercentur, qui aliis inserviunt; ut opus arandi, fabricandi, seminandi, suendi; & alia huiusmodi Opera mechanica, quæ servis proprie conveniunt, etiamsi per liberos nonnunquam exerceantur. Et hæc appellantur etiam *mechanica*, eo quod per artes mechanicas dirigantur, atque distinguuntur ab operibus liberalibus, quod hæc non habeant effectum materialem, vel corporeum, aut, si habent, is principaliter ordinetur ad animum excitandum, vel instruendum: econtra vero Opera mechanica post se relinquunt effectus corporeos, atque in commodum corporis proxime tendentes. *Opera* ex genere suo *non servilia* vicissim dicuntur illa, quæ proprie non conveniunt servis; sed omnibus communia sunt, tam dominis, quam servis: ut iter facere, saltare, digladiari, & huiusmodi.

12. CONCL. I. Diebus Dominicis, Festivisque non sunt prohibita opera animæ, neque opera pietatis, aut necessitatis. Ita communis; & patet ex *cap.* 1. *& ult. De Feriis n.* 3. allegatis. Adde cum Navarro *c.* 13. *Manual. num.* 5. & aliis (quidquid nonnulli contradicant) huiusmodi opera, quæ diebus festis fieri conceduntur, non solum gratis; sed etiam ob pecuniam atque animo recipiendi mercedem, licite peragi posse: siquidem intentio, atque propositum lucrandi non facit opus servile, aut illicitum, quod ex se non est tale.

13. CONCL. II. Opera non servilia quædam diebus Dominicis ac Festivis sunt concessa, quædam non. Patet hoc ex *cit. cap.* 1. *de Feriis*, ubi dictis diebus prohibetur fieri *Mercatum*, sive mercatura; item *Placitum*, cuius nomine venit quælibet lis, iurgium, seu causa Forensis, quæ in Judicio agitatur: item & *Præstatio Sacramenti*, hoc est, iuramenti iudicialis; adeoque neque testes tunc recipere, aut examinare licet, utpote qui prius iurare debent, nisi suadente pietate, aut urgente necessitate, (*a*) non obstante, quod talia neutiquam sint opera servilia, quinimo a dominis communiter præstentur. Porro reliqua opera non servilia, demptis enumeratis, non sunt illicita diebus Festis.

14. CONCL. III. Opera servilia diebus Dominicis, Festivisque sunt prohibita: unde, qui talia dictis diebus per notabilem partem (de qua *num.* 25.) sine iusta causa excusante exercet, peccat mortaliter. Ita communis; & patet ex *cit. cap.* 1. *de Feriis*, atque recepta consuetudine Ecclesiæ, & communi sensu Fidelium. Concordat illud *Levitici c.* 23. *Omne opus servile non facietis in eo*: nam hoc præceptum, utpote iudiciale, ac ex parte mortale, Ecclesia innovavit.

15. Recte tamen notant Doctores cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 4. quod dies Festi Christianorum, utpote post cessationem Legalium veteris Legis Jure duntaxat Ecclesiastico introducti, non ita stricte obligent, sicut olim obligabat Præceptum Divinum de observando Sabbato. Unde multa nobis permittuntur diebus Dominicis, Festivisque, ut ignem succendere, cibos coquere, iter facere, & huiusmodi, quæ in Sabbatis antiquæ Legis non licebant, *Exod. cap.* 35. & *cap.* 16. & alibi. Simulque circa prohibita in nostris Festivitatibus facilior est dispensatio, quam olim in Sabbato. Navarrus *c.* 13. *Manual. n.* 2. Azorius, & alii. Verum occasione præmissorum occurrunt plura dubia. Hinc

16. Quæritur I. An venari, & piscari sit opus servile, ac prohibitum in die Festo? Resp. Venari, & piscari ex se, ac nisi addantur opera servilia, non censentur prohibita, si fiant duntaxat recreationis causa, cum non sint servilia, sed potius liberalia, & communia servis & dominis. Bonacina *tom.* 2. *disp.* 5. *quæst. unic. punct.* 2. *num.* 23. Azorius, & alii. Dicitur notanter, *nisi addantur opera servilia*: nam fatendum, quod venatio & piscatio non liceat, quando est

est coniuncta cum aliis operibus servilibus pro ut accidere solet in venationibus clamorosis cum canibus, & apparatu institutis, nec non & in operosis multique laboris, & piscatoriæ Tribul quasi propriis piscationibus: quales proinde in Jure *c. Licet de Feriis*, duntaxat concedunt tempore necessitatis, seu propter occursum lucri transeuntis, eo quod tales pisces raro & certis duntaxat temporibus apparere soleant, ut Halecia, & huiusmodi.

17. Quæritur II. An scribere, si fiat ob lucrum, sit opus servile, & consequenter die Festo prohibitum? Resp. Cum scribere sit opus mentis, & locutio quædam permanens, ordinata ad instructionem mentis propriæ, vel alienæ, idcirco ex se censetur opus liberale, nec fit servile ob id, quod fiat ob lucrum. Ita Navarrus *loc. cit. num.* 5. & alii. Ratio est, quia Ecclesia non prohibuit operari in die Festo propter mercedem, nisi in quantum prohibuit totum opus; ergo, cum scribere die Festo non prohibeatur, utpote opus liberale conformiter iam dictis, neque prohibitum est scribere propter mercedem. Idem iuxta probabiliorem sententiam est dicendum de transcriptione, quæ Notariis & Scribis fit ex officio, & pacta mercede: siquidem transcribere non est aliud, quam scribere; ergo, si hoc de se est licitum die Festo, erit & illud.

18. Quæritur III. Utrum pingere diebus Festis sit prohibitum? Resp. Hic varias esse Doctorum sententias, quæ sequenti modo videntur posse concordari. Et quidem plerique fatentur non esse illicitum, ob solam voluptatem, aut recreationis causa quasdam delineationes facere: quod ipsum videtur suadere communis sensus hominum. Deinde Layman *lib.* 4. *tract.* 7. *cap.* 2. *num.* 3. post Medinam, & Lopez, probabile censet, quod pingere in aliqua tabella, sine apparatu & magno labore opus servile non sit, ideoque nec prohibitum die Festo per se loquendo: quia talis pictio, perinde ac scriptio, consistit in ducendis lineis, ac figuris; & consequenter idem dicendum de tali pictione sine apparatu, simulque secluso scandalo facta, quod de scriptione. Tandem extra præfatas limitationes die Festo pingere, communis sententia Doctorum negat esse licitum, eo modo, quo negat esse licitum sculpere: quia (inquiunt) pingere per se loquendo est opus servile, cum soleat fieri ab iis, qui aliis inserviunt, ut argumentatur Bonacina *loc. cit. num.* 25. citans alios; simulque est mechanicum, cum respiciat opus sensibile & externum artefactum, principaliter non ordinatum ad instruendum animum, licet pictores contendant, suam artem esse unam ex liberalibus. Mastrius *disp.* 11. *num.* 24. Herincx & alii.

Additio.

* Sporer *tract.* 3. *in Decalog. cap.* 4. *sect.* 3. *num.* 45. cum Medina, & aliis equidem adhuc non improbabiliter negat suppositum ipsius Patris Mastrii, & Herincx, quasi nimirum pingere per se loquendo esset aliquod opus servile, ac mechanicum, cum actio talis pictoria æque, ac scriptoria, vel alicuius operis delineatio principaliter consistat in ducendis lineis, seu figuris, absque notabili labore corporali (secus dic de arte sculptoria) formatis, & conceptus interni expressivis, ac propterea, uti formosa atque artificiosa aliqua scriptura, vel etiam delineatio ex mente scriptorum, ac delineatorum, ita actio pictoria ex mente pictorum annumeretur non operationibus mechanicis, & servilibus, sed illis artibus liberalibus quas diebus Festivis exercere licet, prout id ipsum ex eodem fundamento contra Franciscum Henno *in Decalog. disp* 3. *quæst.*4. *art.* 2. *conclus.* 1. *resol* 6. tanquam probabile de arte pingendi acu phrygia defendunt Sporer *loc. cit.* Felix Potestas *tom.* 1. *Exam. part.* 3. *num.* a 32. Sabin. Bononiensis *part.* 1. *tract.* 17. *num.* 43. atque hoc, uti & fabricare flores sericos ad imitationem naturæ saltem ad tempus, & ad repellendam otiositatem cum licentia Confessarii concedit Monialibus Franciscus Barelli *part.* 2. *Resolutionum pract. resolut.* 6. Item id admittunt Azorius & Pellizarius quoad nobilissimas Matronas: Tamburinus tamen simul suadet, ut talia faciant pro necessitate pauperis Ecclesiæ, vel egenorum. Sed quidquid finaliter demum sit de ista controversia, cuius utrinque Auctoritates DD. & fundamenta satis percepta fuere, practice loquendo poterit quidem Confessarius similia, de quibus dubitatur, & inter DD. controvertitur, num sint mechanica, ac servilia, nec ne? & quæ insuper absque strepitu externo, & notabili labore manuali fiunt, tandem una, alterave hora ad oblectandum animum, & repellendam otiositatem permittere, si propterea non negligantur Divina, prout Sylvester, Emanuel Sa, & alii apud Layman, & Sporer *loc. cit. num.* 54. ex hoc fine concedunt puellis, etiam nere moderate, & post Divina, ne otio vacent, vel ad fenestras conspiciendas se præbeant: ordinarie tamen, ac generaliter, & absolute loquendo, maxime in locis, ubi nondum est introducta talis consuetudo, dissuadeat, nisi simul alia gravis causa talia faciendi concurrat. Illud præterea notet Confessarius, quod, etsi controversum sit inter DD. num liceat diebus Festivis pingere, hoc tamen iuxta eosdem tanquam certum admittatur, quod non liceat pro tunc colores conterere, vel tingere solummodo, puta colorare asseres, aut pannos, vel dealbare parietes: nam similia manualia spectant ad famulantes nec per se ordinantur principaliter ad manifestandum conceptum internum, seu ad oblectandum & instruendum animum, hincque iuxta communem æstimationem prudentum potius inter opera mechanica & servilia computantur. *

19. Quæritur IV. Quid dicendum de Typographis? Resp. I. Certum est, quod actualis impressio foliorum sit opus servile, ac proinde prohibitum. Num autem artificiosa illa ordinatio, seu compositio characterum sit opus servile, nec ne, maior est difficultas, eo quod ipsa videatur æquipollere scriptioni. Nihilominus Herincx *disp.* 3. *de Festis quæst.* 2. *num.* 15. & Bassæus *vers. Festum* II. *num.* 8. citans communem; contra Dianam *part.* 4. *tract.* 4. *resol.* 62. & Layman, etiam compositionem characterum inter opera servilia, & mechanica connumerat, cum per se non ordinetur ad locutionem, & expressionem mentis, sicuti transcriptio, sed sit præparatio materiæ & fabricatio instrumenti mechanici ad opus mechanicum: scilicet ad ipsam impressionem. Verum Typographi ordinantes characteres in ea persuasione sunt quod post rem Divinam licite compensare possint ea, quæ præcedentibus diebus neglexerunt, ut inquit Layman *loc. cit. num.* 3.

20. Quæritur V. An itineratio sit opus servile? Resp. cum communi, itinerationem non esse opus servile, nec per se prohibitam diebus Festis sive instituatur pedibus, sive curru, vel equo, aut navi; quia potius censetur esse opus naturale, ordinatum ad corporis conservationem, & ad negotia ubique exercenda. Verum hoc intelligendum est, nisi itinerationi addantur circumstantiæ annexæ operibus servilibus: ut si magno cum labore imponenda sint iumentis, seu navibus, vel curribus onera, quæ ducantur; vel si animalia onusta, aut currus onusti &c. de uno loco ad alium deferantur. Hinc cit. Layman *num.* 5. cum aliis infert, quod tale iter die Festo inchoare concessum non sit, quamvis inchoatum continuare liceat, si commode abrumpi non possit.

21. Quæritur VI. Quinam actus Iudicii Forensis diebus Festis ab Ecclesia prohibeantur extra casum necessitatis & pietatis, per textus *num.* 3. relatos, cum Concordantiis? Resp. In primis hæc prohibitio generatim procedit de omnibus causis, seu litibus tum criminalibus, tum civilibus, utpote quæ omnes fieri solent cum strepitu Forensi, seu Judiciali processu. Deinde eadem prohibitio intelligenda est de omnibus partibus Judicii, quæ ad tres revocantur. Prima est inchoatio causæ per Rei citationem, quippe quæ est basis, & fundamentum Judicii. Secunda est processus & fit per causæ cognitionem, examinatis & iuratis testibus, exhibitisque instrumentis. Tertia per sententiæ prolationem, eiusque executionem. Et omnes tales actiones (*nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat*) non solum diebus Festivis prohibitæ sunt, sed etiam ipso iure nullæ, & irritæ, adeo quidem, *ut consentientibus etiam partibus nec processus habitus teneat, nec sententia, quam contingit hujusmodi diebus promulgari*; prout habetur *c. ult. de Feriis*.

22. Additur vero, *nisi necessitas urgeat, vel pietas sua-*

suadeat: nam tunc secus est dicendum. Et quidem satis magnæ necessitatis; ratio est, si alio tempore testes vocari, aut Judex adiri non possit saltem sine iactura diutnæ mercedis, qua pauperes maxime solent indigere, ut notant Tannerus *tom.* 3. *disp.* 5. *n.* 9. Navarrus *cap.* 3. *Manual. num.* 13. & alii. Quas ob causas excusantur in aliquibus locis Judices rusticorum, diebus Festis ius dicentes, aut sententiam promulgantes, quando aliis diebus rusticani homines adesse, vel commode absque iactura mercedis diurnæ vocari nequeunt: quod ipsum consuetudo aliquarum Regionum comprobat. Idem dicendum de causis, quæ celeritatem requirunt, eo quod alioquin res peritura sit, vel si latro de fuga suspectus die Festo possit capi, & incarcerari.

23. Non tamen ideo prohibetur, quin Advocatus possit die Festo dare operam studiis causa litium scribere, quibus studuit, informare Judicem scripto, agere privatim de lite cum Procuratore, & referre causam apud Judicem, ut ea cognita commodius ferat sententiam. Similiter licitum est Doctori, conficere consilia diebus Festis, & Civibus ad consilia convenire, & eligere ad officia. Insuper possunt die Festo confici testamenta, scripturæ, donationes, renunciationes, & huiusmodi. Ratio horum omnium est: quia talia sunt opera animæ, & non sunt opera servilia, neque comprehenduntur in processu Judiciario.

24. CONCL. IV. Opera servilia, vel alia prohibita diebus Dominicis, aut Festivis, per notabilem diei partem exercere absque legitima causa excusante, est peccatum mortale. Ita communis: quia violaretur Præceptum Ecclesiasticum in materia gravi, pertinente ad virtutem Religionis. Unde merito Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 52. Propositionem damnavit: *Præceptum servandi Festa non obligat sub mortali, sepposito scandalo, si absit contemptus.*

25. Verum, quantum temporis requiratur, ut quis censeatur notabili parte diei laborare, sicque peccare mortaliter, non conveniunt Doctores, prout videre est apud Filiucium *tract.* 27. *cap.* 11. & alios. Nam Aliqui unam integram horam censent esse partem notabilem, sicque materiam peccati mortalis: alii econtra tres horas requirunt, quas ex viginti quatuor horis diei censent partem notabilem. Communior tamen, cæterisque probabilior sententia est media, quæ laborem servilem duarum horarum plus minus requirit, & sufficere ait ad notabilem diei partem, atque peccatum mortale constituendum.

26. Recte tamen monet citatus Filiucius, considerandam simul esse qualitatem operis atque laboris, & an nulla concurrat necessitas. Nam si labor sit levior, aut aliqua necessitas concurrat, facile etiam quis diutius laborans excusabitur a culpa mortali: quod proinde prudentis viri iudicio dimetiendum erit. Hinc non facile pauperes fœminæ, vel ancillæ peccati mortalis damnandæ sunt, quæ diebus Festivis aliquot horas insumunt nendo, vel vestes suas aut suarum prolium resarciendo, sive ad fugandum otium atque inutilia colloquia, sive ob paupertatem, & quia diebus ferialibus destituuntur tempore ad talia peragenda opportuno.

QUÆSTIO III.

Quæ causæ excusent exercentes opera prohibita diebus Festis?

SUMMARIUM.

27 *Quæ generatim causæ excusent exercentes opera prohibita?*
28 *Necessitas quando sic excuset?*
29 *Corollarium circa bonum vitæ.*
(*b*) Ut dictum Tract. 2 dist. 2 n. 25 & seq.
30 *Aliud circa bona fortunæ.*
31 *Sartores quando excusentur perficientes die Festo vestes? Quid de præparatione panni?*
32 *Alia Corollaria.*
* *Num liceat die Festo exercere opera servilia causa pietatis?*
33 *Molere die Festo an liceat?*
34 *Occursus lucri transeuntis an excuset?*
35 *Consuetudo quid circa hoc valeat?*
* *Eadem quoad varia exemplificatur.*

27 CONCL. I. Etsi plures causæ referri soleant, quæ excusare possunt exercentes opera prohibita diebus Festis, eæ tamen commode reducuntur ad necessitatem, & pietatem. Ita definitur ex *c. ult. de Feriis*, ubi prohibentur diebus Festis opera illicita, *nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat*. Siquidem necessitas non habet legem: *c. Quod non est, de Reg. Juris*, ibi: *Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum*. Pietas etiam excusat exercentes erga pauperes, vel miserabiles personas opera Misericordiæ, vel præstantes ea, quæ ad Divinum cultum pertinent: *nam summam esse rationem, quæ pro Religione facit*, textus est *l. Sicut personæ* 43 *ff. de Religiosis & sumpt. funer.* Hinc versus illi:

Non recto servat legalia Sabbata cultu,
Qui pietatis opus credit in his vetitum.

28 CONCL. II. Tunc censetur adesse necessitas exercendi opera cæteroquin die Festo prohibita, quando imminet notabile damnum animi, aut corporis sive proprii, sive alieni, aut bonorum temporalium sive propriorum, sive alienorum. Ita Reginaldus *lib.* 19. *num.* 50. Navarrus, aliique; quamvis utrum hic, & nunc eiusmodi notabile damnum sit metuendum, prudentis viri arbitrio dijudicandum sit. Res exemplis fiet clarior.

29. Sic inprimis laborantes die Festo excusat necessitas imminens propriæ conservationis, vel sustentationis suæ vitæ, aut familiæ, quia lex Ecclesiastica non obligat cum tanto gravamine Fidelium. (*b*) Hac ratione excusantur pauperes, qui, nisi die Festo laborent, nequeunt se sustentare, & huiusmodi.

30. Deinde necessitas, seu imminens notabile damnum in bonis fortunæ excusat coquentes calcem; aut vitrum die Festo: quia hoc genus operis inchoatum non potest intermitti absque notabili damno. Similiter excusantur agricolæ tempore messis laborantes, ne segetes amittant ob pluviam; in quo tamen vel alio simili casu (puta tempore Vindemiarum) ad cavendum scandalum, consultius est, adhibere consilium Parochi, ac petere dispensationem vel licentiam.

31. Ob eandem rationem excusantur in multis casibus sartores, perficientes vestes die Festo: ut puta si illæ debeant inservire pro eiusmodi Festo, vel si sint vestes sponsi seu sponsæ, proxime nuptias celebrantium, aut vestes lugubres, vel eorum, qui iis indigent ad servandam decentiam status. Idem censet Bassæus *verf. Festum III. num.* 1. si sartores timeant aliquod notabile incommodum, vel acerbas reprehensiones, ac iniurias ex eo, quod non perfecerint vestes ante Festum. Præparatio autem vestium, quæ fit per scissuram & præparationem panni die Festo, ex eo excusari potest, quia non est labor servilis, cum proprie competat Magistris, nec habeat adiunctum magnum laborem.

32. Huic accedit necessitas Reipublicæ, utpote cui magis subveniendum est, quam privatæ. Sic excusantur reficientes pontes, vel milites facientes aggeres die Festo, vel alia servilia opera peragentes pro defensione patriæ. Item necessitas Proximi; nam ob hanc licitum est die Festivo laborare ad extinguendum incendium in domo Proximi, & Chirurgo ad sublevandum infirmum; & huiusmodi.

Additio.

* CONCL. III. Loquendo nunc conformiter *cap.* 5. *De Feriis*, quoad alteram causam excusantem, ob quam laborare licet; quæ dicitur *Pietas*, tunc eadem adesse censetur, si opera servilia, quæ diebus Festivis exercentur proxime ad DEI Cultum spectent. Ita communis. Ratio est: quia tales actiones per propinquitatem ad DEI Cultum quasi artes liberales reputantur saltem ex consuetudine: hinc licitum est diebus Festivis Altaria candelabris, imaginibus, & aliis ornamentis vestire, prout etiam in antiquo Testamento (uti S. Matthæus *c.* 12. eruit ex libro Levit. *cap.* 24.) Sacerdotes die Sabbati faciebant omnia, quæ

quæ erant necessaria in Templo: etenim præcepto illo abstinendi ab operibus servilibus, ut exinde promoveatur Cultus Divinus, non censentur prohibita illa, quæ pertinent proxime ad ipsum Cultum Divinum. Dico notanter: *Quæ pertinent proxime ad Cultum Divinum*; nam, si tantum spectarent ad eundem remote, ex communiori DD. contra tamen non paucos apud la Croix *lib.* 3. *part.* 1. *num.* 586. non liceret propterea exercere opera vere, proprie servilia: alias certe foret licitum contra communem persuasionem diebus Dominicis citra ullam necessitatem, aliamve gravem rationem ædificare Ecclesias, secare ligna, & sculpere imagines pro exstructione Altarium &c. His tamen non obstantibus (inquiunt Sporer, & la Croix hic) diebus Dominicis, & Festivis sepulchrum Christi, Præsepe Domini, moles artificiosas ad excipiendam Eucharistiam exstruere, seu collocare Scenam in Ecclesiis ad repræsentationem Sacram, excusari a mortali, non tamen a veniali, si præcedentibus diebus talia commode fieri potuissent. Ratio est: quia, etsi forsan similia, quorum erectionem in multis locis praxis iam obtinuit, non influant omnino proxime in Cultum Divinum, ita, ut etiam de per se, & absente alia causa rationabili a peccato levi excusent, videntur tamen propinque accedere ad talem influxum, sicque tales actiones non prohiberi saltem sub gravi. *

33. Quæres. An liceat die Festo molere triticum, quando molendinum agitatur aqua, vel vento? Respondet Basæus *loc. cit.* affirmative, atque pro hac sententia allegat Bonacinam, Rodriquez, & alios: quia (inquit) tunc aut nullus, aut exiguus labor intervenit. Verum seclusa necessitate, aut speciali alicuius loci consuetudine, hoc passim admittendum non est, idque tum ratione scandali vitandi, tum quia in molendinis non modicus simul labor servilis intervenit. Unde Bonacina *tom.* 2. *disp.* 5. *qu. un. punct.* 3. *n.* 9. ait, si tales molitores notabilem temporis partem in his insumant, eos non excusari, nisi id faciant ex necessitate, v. g. ob multitudinem concurrentium ad molendinum, quibus satisfacere nequeunt diebus feriatis.

34. Insuper causis excusantibus exercentes opera prohibita die Festo communiter addunt Doctores occursum lucri transeuntis, id est, illius, quod amplius acquiri non poterit, nisi diebus Festivis talia opera fiant. Et hoc probatur ex Jure Canonico *cap. Licet de Feriis*, ubi Ecclesia, tanquam pia Mater, ex hac ratione diebus Festivis (præter quam in maioribus anni Solemnitatibus,) indulget piscationem halecum, quæ certo duntaxat anni tempore transire solent. Unde ob paritatem rationis idem de piscatione aliorum piscium, certo tantum anni tempore occurrentium, & de aliis huiusmodi rebus temporalibus, quæ cum tempore pereunt, nisi Festis diebus acquirantur, passim tradunt Doctores.

35. Tandem similia opera diebus Festivis præstari solita excusat legitima consuetudo, sive generalis, sive specialis quorundam locorum, quæ scitur, & toleratur a Prælatis Ecclesiasticis. Ratio est; quia prohibitio talium operum die Festo fuit introducta solo Jure Ecclesiastico; ergo nihil obstat, eam tolli rationabili & legitime præscripta consuetudine contraria, cum generaliter huiusmodi consuetudo deroget Juri positivo humano *cap. ult. de consuetudine*. Sic in pluribus locis Pistores consueverunt pinsere panem, & Cerevisiarii incipere praxaturam cerevisiæ a vesperis diei Festi: Mercatores etiam in nundinis solent per aliquam diei partem exercere publicum mercatum.

Additio.

* Pariter vi consuetudinis solent diebus Festivis fieri subinde præparatoria ad imminens convivium, occidi, excoriari, vel deplumari propterea animalia &c. Castropalao *tract.* 9. *part.* 10. *num.* 3. Item per consuetudinem eximuntur a peccato in multis locis rustici, qui tempore messis die Festo sub vesperam acuunt falcem, & præparant materiam pro labore sequentis diei necessariam; la Croix *lib.* 3. *p.* 1. *nu.* 585. Item excusantur a peccato Barbitonsores radentes tali tempore barbas, præsertim rusticis, seu operariis aliis diebus impeditis; la Croix *loc. cit. n.* 591. Sporer *tr.* 3. *in Decal. cap.* 6. *sect.* 4. *n.* 55. & Felix Potestas *tom.* 1. *part.* 2 *num.* 2027. Non debent igitur Confessarii, si similes labores audiant in Confessionali a suis pœnitentibus diebus Festivis exercitos, illico eosdem arguere alicuius gravis peccati, sed in dubio ulterius interrogare, utrum id soleat passim ab illis etiam conscientiosis similis conditionis hominibus practicari, nec ne? Et, si pœnitentes respondeant, hoc passim fieri scientibus, & non contradicentibus Prælatis, seu Superioribus, inferant, introductam esse desuper consuetudinem: interea tamen pariter sæpius erit valde expediens, si diebus Festivis similes labores saltem pro deinceps, & in futurum dissuadeantur, in quantum commode intermitti possunt, maxime, si Confessarius videat, exinde negligi Verbum Divinum, Vesperas, Cathecheses &c. Profecto ex hac ipsa ratione plurimi Prælati sese opponunt consuetudini Barbitonsorum quoslibet ad se venientes sine distinctione diebus Dominicis, ac Festivis radentium, prout non ita pridem inhibuit Episcopus Atrebatensis in sua Diœcesi, teste Patre Henno *Tract. in Decalog. disp.* 3. *quæst.* 4. *art. ult. conclus.* 6. *

QUÆSTIO IV.

Quæ sit obligatio audiendi Missam diebus Festivis?

SUMMARIUM.

36 *Extat Præceptum de Missa reverenter audienda diebus Festis.*
  * *Utrum, & in qua ætate Præceptum stringat pueros?*
37 *Peccat mortaliter negligens notabilem ejus partem; & quæ sit talis?*
38 *Audire Missam, in quo consistat?*
  * *An censeantur audire confabulantes sub ea?*
39 *Explicatur hoc amplius.*
  (c) Tract. 6 dist. 1 quæst. 3 post n. 34 Addit. IV. & quæst. 4 n. 43.
  * *An censeantur eandem audire prospicientes e domo sua in templum?*
40 *An satisfaciat, qui simul duas Missæ partes audit plurium Celebrantium?*
41 *Vel saltem successive?*
42 *Auditio Missæ num præferenda Concioni?*
43 *Alia Quæsita, remissive.*

36. CONCL. I. Extat grave Præceptum Ecclesiasticum, reverenter audiendi Missam diebus Dominicis, Festivisque. Patet hoc ex *can. Missas* 64. *de Consecr. dist.* 1. Et licet ibidem soli Sæculares nominentur, tamen ex communi consuetudine, quæ est optima legum interpres, sub dicto Præcepto etiam comprehenduntur Clerici, & Sacerdotes non celebrantes: quamvis hi, si dictis diebus celebrent, hoc ipso, & quidem eminenter Missam audire censeantur. Idipsum liquet *ex can. Omnes Fideles* 62. *de Consecr. dist.* 1.

Additio.

* Utrum autem hoc ipsum Præceptum Ecclesiasticum audiendi Missam etiam afficiat pueros, & in qua ætate, alia est quæstio, in qua quidem præter iam dicta *tract.* 2. *dist.* 3. *q.* 1. *Addit. post num.* 11. tenent Joannes Sanchez, Diana, Illsung & alii apud la Croix *lib.* 1. *num.* 676. & *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 615. eosdem, etiam rationis capaces, non obligari ante septennium completum, uti nec ad alia Præcepta Ecclesiastica. Ratio eorum, meo iudicio valde probabilis est; quia Leges Ecclesiasticæ in obligando procedunt humano modo, & consequenter nullum obligant, nisi prædium usu rationis, quem adesse non præsumunt ante completum septennium. Et licet dictus rationis usus in extraordinario aliquo casu apud unum alterumve adesset, attamen Leges ad extraordinaria talia non attendunt, sed ad ordinarie contingentia, & conformiter hisce statuunt suas ordinationes *L. Nam. ad ea ff. de Legibus*. Quinimo, cum ad auditionem Missæ requiratur reverentialis & devota aliqua præsentia, quæ apud pueros septennes vix aderit, prout ex eorum extravagantiis, & puerilibus actionibus colligitur. Gobat apud la Croix *loc. cit.* contendit, ad hanc obli-

obligationem contrahendam saltem apud pueros rusticanos, aliosque consimiles requiri annos discretionis, quam pueros communiter inter nonum & decimum annum, puellas vero inter octavum & nonum assequi existimat. *

37. CONCL. II. Peccat mortaliter, qui notabilem Missæ partem dictis diebus culpabiliter audire prætermittit. Ita omnes Catholici, & patet ex proxime dictis. Et quidem notabilis pars est dimidia vel tertia pars secundum omnes Doctores, aut totum Missæ principium, una cum Epistola, & Evangelio, ut plures volunt, non autem, si ab initio Evangelii usque ad finem quis Missam audiat, etiamsi reliquum, nempe initium Missæ cum Epistola prætermiserit. Addunt multi Doctores, ut Layman *lib. 4. tract. 7. cap. 3. num. 3.* Gobat *tract. 5. Theolog. Experim. num.* 135. Suarez, Rodriquez, Azorius, & quidam alii, etiam ab eo evadi peccatum mortale, qui venit primum post Evangelium, modo permaneat usque ad finem ultimi Evangelii inclusive: quia audiendo ultimum Evangelium videtur compensare primum Evangelium neglectum.

38. CONCL. III. Audire Missam non est verba Missæ intelligere, utpote quod plebeii non possunt, nec audire Sacrificantem, quod surdi nequeunt, neque videre eundem, quod cæci frustra desiderant: sed Missam devote audire est esse præsentem Missæ, & vacare DEO, sive corpore adesse, & mente attendere ad Sacrificium. Ita communis.

Additio.

* Ex quo infertur, Missam audiendi Præceptum transgredi non solum eos, qui sub eadem dormiunt, sed etiam, qui sub illa per notabile tempus pingunt, scribunt, novellas legunt, vel de re seria confabulantur cum tanta intensione, ut per totam Missam, vel saltem per notabilem partem non sciant, ne confuse quidem, quidnam agatur a Sacerdote: similes enim non solum interne sunt distracti, sed etiam externe ponendo tales actiones, cum quibus in adductis circumstantiis attentio quoque externa non videtur moraliter compossibilis, eo ferme modo, quo discurritur, si similes actiones contingerent sub recitatione Horarum Canonicarum. Paucis, tales quidem sunt præsentes corpore, sed non devota mente. *

39. Etenim ad auditionem Missæ requiritur simul & *devota*, & *corporalis præsentia*. Porro devotio ista ad Missæ auditionem requisita explicanda est conformiter necessariæ intentioni & attentioni, ad recitationem Horarum Canonicarum requisitæ, de qua alibi. (*c*) Corporalis præsentia consistit in hoc, quod quis suo corpore præsens sit in eo loco, quo fit Sacrum, idque vel physice, ut si infra Capellam vel Ecclesiam, ubi Missa celebratur, præsens adsit, vel saltem moraliter, prout illi Missam audire censentur, qui animo Missam audiendi stant, aut flectunt ante januam illius Ecclesiæ, quam præ hominum multitudine ingredi non valent, vel qui introspiciunt per fenestram.

Additio.

* Prout etiam Gobat, Dicastillo, Tamburinus, ac Cardinalis de Lugo apud la Croix *lib. 3. part. 1. num.* 463. & apud Felicem Potestà *Clericatus c.* 109. *num.* 7. putant, illum adhuc censeri sufficienter corpore præsentem, ita, ut Missam audire dicatur, qui per interiectam parvam plateam e domo sua in templum, vel ad Altare potest respicere. Quod ipsum Henno *tract. in Decalog. disp. 3. quæst. 2. conclus.* 1. concedit saltem in casu, si talis independenter ab assistentium aliorum multitudine plene advertat, quidnam a Sacerdote agatur. Ob quam paritatem censentur similiter iuxta Gobat, & Dicastillo esse corpore præsentes, atque audire Missam remiges in navi permanentes, dum eadem legitur in littore, vel milites existentes & auscultantes in tentoriis, dum illa celebratur in publico campo, quamvis in spatio intermedio nulli essent homines Missam audientes. Ast ego similia in praxi non suaderem, si aliter commode & faciliter Missa audiri possit, nec aliunde habeatur causa excusans ex enumerandis *Quæst. seqq.* Etenim saltem quoad aliqua exempla ab aliis Doctoribus merito dubitatur pro tunc de morali præsentia. Profecto excommunicatus, si ex platea per fenestram suam audiret Missam, non credo, quod censeretur de novo peccare, nec propterea deberet celebrans a Missa desistere ex ea ratione, quia talis excommunicatus non diceretur Missæ moraliter corpore præsens, uti advertit la Croix *loc. cit.* *

40. Quæres. An satisfaciat Præcepto Ecclesiæ, qui audit partem posteriorem unius Missæ v. g. ab Elevatione ad finem, & deinde priorem alterius Missæ usque ad Elevationem, vel econtra, aut si quis a duobus Celebrantibus, quorum unus Missam incipit, alter Elevationem peregit, simul audiat utramque? Resp. I. Si quis non successive, sed simul audiat duas tales partes Missæ a duobus Sacerdotibus simul celebrantibus, talis non satisfacit Præcepto. Ita de facto indubitate tenendum est, & quoad hoc punctum nonnulli caute libri legendi. Siquidem Innocentius XI. hanc inter alias Propositionem, ordine 53. damnavit, & doceri, atque practicari prohibuit: *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui duas eius partes imo quatuor simul a diversis Celebrantibus audit.*

41. Resp. II. Nihilominus multi Doctores probabile censent, mortaliter non delinqui ab eo, qui successive audit duas medietates Missæ a diversis Sacerdotibus dictas; quamvis veniale peccatum, & in suo genere grave committatur per hoc, nisi quis legitime impeditus fuerit, quo minus integram eiusdem Sacerdotis Missam audiret. Layman *lib. 4. tract. 7. cap. 3. num. 4.* Gobat *loc. cit. num.* 143. Navarrus, & nonnulli alii, quos citant, contra non paucos oppositum tenentes. Ratio esse potest: quia parum refert, quid de æquipollentibus fiat, simulque ordo partium inter se non videtur pertinere ad substantiam præcepti: sic enim in simili satisfacit præcepto Ecclesiæ Clericus, qui prius recitat Laudes, quam Matutinum. Hæc sententia necdum est condemnata; unde etiam Jo. Cardenas *in Crisi Theolog. ad Propositionem 53. Innoc. XI. cap. 7.* eam censet probabilem, dummodo imposterum per sedem Apostolicam oppositum non declaretur.

42. CONCL. IV. Auditio Missæ per se loquendo præferenda est sacræ Concioni, si utraque audiri non possit. Ita communis: nam audire Missam diebus Dominicis, Festivisque, est de præcepto, non item audire Concionem, per se & ordinarie loquendo; atqui opus consilii non est præferendum operi debito ex præcepto. Dicitur, *per se loquendo*: nam per accidens, & in casu extraordinario fieri potest, ut Concio præferatur auditioni Missæ, si nimirum urgeat necessitas addiscendi necessaria Fidei, hæcque commode nequeant alias addisci, vel si exemplum unius necessarium sit ad inducendos cæteros pro audienda Concione &c. Bonacina *disp. 5. de Præcept. Decal. quæst. 2. punct. 2. n.* 28. & alii.

43. Posset hoc loco Quæstio moveri de peregrinis & advenis, an teneantur ad Festa particularia locorum, per quæ transeunt, ibique abstinere a servilibus, & Missam audire, item an quis de loco, ubi est Festum, possit omissa etiam Missa ad laborandum exire in alium locum propinquum, ubi id non celebratur. Verum de hoc, atque attinentibus materiis ex professo iam dictum est *tract. 2. dist. 3. quæst. 3. & 4.* ibi videatur.

QUÆSTIO V.

Quæ Causæ excusent a Præcepto audiendi Missam?

SUMMARIUM.

44 *Generatim a Missa audienda excusat impotentia physica, & moralis.*

(*d*) Tract. 2 dist. 2 num. 25. & seqq.

45 *Impotentia physica declaratur.*

46 *Impotentia moralis contingit variis modis.*

47 *I. Ob periculum boni animæ.*

48 *II. Ob periculum corporis.*

49 *Distantia loci an etiam excuset?*

50 *In praxi quid circa hoc observandum?*

51 *III. Ob periculum famæ & honoris.*

52 *IV. Ob periculum bonorum fortunæ.*

53 *Excusantur aliqui ex titulo pietatis,*

54 *Et officii.*

* *Quid*

* *Quid sit sentiendum de aurigis, & itinerantibus?*

55 *An impediti audire Missam, teneantur domi orare?*

(c) Ut dictum Tract. 4 dist. 2 num. 28 & seqq. & dist. 5 num. 9 & seq. & dist. 6 num. 9 & Tract. 3 dist. 1 num. 49.

44 CONCL. I. Quamvis plures communiter assignari soleant causae, ob quas quis excusari possit ab obligatione audiendi Missam die Festo, eae tamen commode reducuntur ad impotentiam, tum physicam, tum moralem. Haec Conclusio supponit ex dictis (d) alibi, quod leges Ecclesiasticae in casu impotentiae non obligent; idque, quantum ad propositum, clarius habetur *cap. ult. si de Feriis*, ibi: *Nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat*. Quo supposito.

45. Probatur Conclusio inductione. Et quidem ob impotentiam physicam (quae est impotentia simpliciter) excusantur, qui detinentur in carceribus, in quibus Missa non celebratur. Item, qui tam gravi morbo decumbunt, ut Missae interesse non possint. Similiter, qui longum iter faciunt non invenientes locum, ubi Missam audiant; ut fit in terris Infidelium, & in mari. Et idem de aliis similibus.

46. Deinde ob impotentiam moralem plures adhuc excusari possunt. Nam impotentia moralis censetur tunc contingere, cum nequit audiri Missa absque jactura boni notabilis aestimationis, aut non nisi cum magna difficultate, vel labore; quae postea in casibus particularibus arbitrio viri prudentis diudicanda erunt. Quia igitur generatim sunt quatuor bonorum genera, scilicet bona animae, corporis, famae seu honoris atque fortunae, hinc circa ea omnia huiusmodi impotentia moralis accidere potest.

47. Hinc inprimis ob impotentiam moralem circa bonum animae occurrentem excusatur quis ab audienda Missa, si nequit adire templum sine periculo labendi in peccatum: ut si quis tempore persecutionis timeat periculum abnegandae Fidei, si a persecutoribus comprehendatur, aut si virgo praevideat periculum stupri in via sibi inferendi, & huiusmodi.

48 Deinde propter periculum imminens corpori excusatur quis, si ex probabili coniectura, & non sola vana imaginatione ductus timeat, ne in via aut in ipso Templo vitam amittat, ut puta ob sicarios, ob aeris intemperiem, vel infectionem &c. Item si timeat iacturam sanitatis, aut reincidentiam in morbum, vel adsit periculum notabiliter retardandi convalescentiam, si ipse Sacrum audiat in Templo: uti quandoque contingit laborantibus febri, & aliis huiusmodi morbis, in quibus standum est judicio viri prudentis, ac praesertim Medici.

49. Quaeres an distantia loci excuset ab auditione Missae? Resp. Quandoquidem distantia loci ad Templum non modicam saepe causet corporalem incommoditatem senibus, claudis, labore pridiano valde fessis &c. proinde ex hoc capite tales nonnunquam contingit excusari, praesertim accedente tempestate nivali, aut nimbosa. Ita communis.

50. Etsi vero non possit absolute determinari certa distantia, quae sit necessaria, simulque sufficiens pro omnibus & singulis hominibus excusandis, quandoquidem homines sint adeo diversae complexionis, & alii robusti, alii imbecilliores, aliqui etiam divites, qui curriculo ad Ecclesiam vehi possunt, simulque tempestatis nimbosae atque hiemalis habenda sit ratio &c. nihilominus loquendo de hominibus mediocriter valentibus, & peculiarem excusationem non habentibus, quidam Doctores apud Gobat *tract. 5. Theol. Experim. num.* 486. sufficere asserunt pro excusatione peditis distantiam unius bonae horae, vel quinque horae quadrantes: alii vero maiorem exigunt distantiam, vel spectandam loci consuetudinem aiunt, aut hoc absolute iudicio prudentum relinquunt expensis circumstantiis discernendum. Certe plerique sibi ducerent Religioni, si cessante alia causa omitterent Missae auditionem ob distantiam unius horae, & putarentur illi, qui deprehenderentur fere semper a re Divina abesse solum, quia distant sesqui hora a Templo. Quanquam nullus prudens Confessarius movebit his scrupulum, etsi iterato tales maneant domi; cum variae aliae circumstantiae non raro concurrunt iter tam longum aggravantes, ut merito detur locus excusationi.

51. Rursus propter periculum famae, & honoris quidam excusari possunt. Sic communiter Doctores excusant illum, qui non habet vestem decentem, ita ut nequeat sine dedecore, aut gravi derisione, seu notabili pudore comparere in publico. Similiter excusant puellam caeteroquin honestam, quae putatur casta, & tamen gestat uterum, ne videlicet publice confundatur, & huiusmodi. Si tamen tales possint primae Missae in tenebris sine probro interesse, obligantur ad eam audiendam, nisi aliud excuset.

52. Tandem ob periculum bonorum fortunae excusantur ii, quibus imminet damnum in fortunis, si pro Missa audienda velint ire ad Ecclesiam: quod intelligit Gobat *loc. cit. n.* 491. non tantum de damno notabili, sed etiam de metu mali mediocris bonorum. Sic famuli excusantur, qui domi remanent ad eius custodiam, vel ob furtum aut incendium avertendum &c.

53. His omnibus accedit titulus pietatis, officii seu obedientiae; quamvis & haec ad impotentiam moralem reduci possint. Sic ex titulo pietatis, seu Charitatis Proximi excusatur ab audienda Missa, qui inservit aegro, cui praesentia inservientis est necessaria ita, ut ab ipso recedere non possit: nam maius est vinculum praecepti Charitatis Proximi, quam Praeceptum Missae audiendae, cum illud Jure naturae, hoc autem Jure dumtaxat positivo Ecclesiastico obliget. Idem in similibus casibus dicendum de matre, vel nutrice, quae infantes deserere non possunt, dum non habent alium eisdem assistentem.

54. Ex titulo officii excusantur excubitores ad portas, valla, turres, itemque custodes pecorum, & huiusmodi. Qui tamen tenentur mutare vices, quando sunt plures, & potest a paucioribus, custodia convenienter peragi, fiuntque successive plura Sacra. Et hactenus dicta ad alios consimiles casus sunt extendenda, atque iuxta exigentiam rerum applicanda.

Additio.

* Sic Aurigae, qui per consuetudinem habent ius vehendi aliquo die Festo, excusantur ab auditione Missae, si hac audita vehere non possent absolute, vel saltem non nisi cum notabili damno: nam cui aliquid conceditur, conceduntur etiam omnia necessaria ad illud; la Croix *lib.* 3. *p.* 1. *n.* 684. dummodo praedicti hac doctrina non abutantur fingendo notabile damnum, ubi non est. Similiter excusantur itinerantes, quando dicem, vel comitem itineris valde utilem, puta itineris gnarum, vel commodam occasionem navigandi, aut curru vehendi amissuri essent, dum interim Missam audirent. Alioquin autem, si nulla accelerandi necessitas urgeat, omnes diebus Dominicis, vel Festivis iter facturi prius Missam audire debent, nisi prudenter existimare possint, se sub ipso itinere Missam audiendi habituros esse occasionem. Sporer *Tract.* 3. *in Decal. c.* 4. *sect.* 2. *num.* 28. *

55. CONCL. II. In casu, quo quis habet impedimentum legitimum non audiendi Missam die Festo, consilium omnino salutare est, domi per aliquod tempus vacare orationi, id tamen non esse in praecepto, docent Navarrus *cap.* 21. *Manual. num.* 7. Reginaldus *lib.* 19. *n.* 19. Herincx *part.* 4. *disp.* 8. *de Sacrificio Missae nu.* 223. & 224. solventes contraria, & alii: cum talis oratio domi peragenda minime comprehendatur sub nomine Missae, simulque finis praecepti non cadat sub praecepto. Nihilominus opposita sententia quam nonulli tenent, in praxi pro possibili hominibus consulenda est, ut, cum Jure naturali teneamur Deum quibusdam tum virtutum Theologicarum, tum Religionis actibus quandoque per vitae decursum revereri, (e) huic obligationi eo melius satisfiat. In quem proinde finem D. Augustinus *Serm.* 251. *de Temp.* optime loquitur, atque eum, qui non potest cum caeteris Sacro interesse, exhortatur, *ut saltem in domo sua oret*, & *non negligat DEO solvere votum, ac reddere pensum servitutis.*

DI-

DISTINCTIO II.

De Tertio Præcepto Ecclesiæ, sive de Jejunio.

QUÆSTIO I.

Quid sit Jejunium, & quæ ejus requisita?

SUMMARIUM.

1 *Tertium Ecclesiæ Præceptum, quod?*
2 *Jejunium generaliter acceptum, &*
3 *Jejunium specialiter, quid?*
4 *Jejunium naturale, requisitum ad sumptionem Eucharistiæ, quid?*
Et quando violatur?
5 *Jejunium Ecclesiasticum, quid?*
6 *Hoc non frangitur per potum.*
* *Quænam se habeant per modum potus?*
7 *Cautela circa haustum interdiu factum.*
8 *Ad Jejunium Ecclesiasticum tria requiruntur.*
9 *Delectus ciborum, in quo consistat?*
10 *Circa lacticinia est attendenda consuetudo locorum.*
* *Quid sit sentiendum de pinguedine, & lardo porcino?*
11 *Abstinentia plurium refectionum, quid importet?*
12 *Certa refectionis hora, quæ?*

1. TERTIUM Ecclesiæ Præceptum communiter sequentibus verbis comprehenditur: *Jejunia certis diebus, temporibusque indicta servato.* Concordat Canon 68. Apostolorum, de Jeiuniis Ecclesiasticis observandis expresse statuens: & textus *c. Quadragesima* 16. *de Consecr. dist.* 5 *cum seqq. can.*

2 Cæterum Jeiunii nomen quandoque sumitur generaliter pro abstinentia a vitiis & peccatis; In qua acceptione D. Augustinus *Tr.* 17. *in Joannem*, relatus *c. Jejunium* 25. *de consec. dist.* 5. ait: *Jejunium magnum & generale est, abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus sæculi, quod est perfectum Jejunium.* Et D. Basilius *Homil.* 1. *de Jejunio. Verum Jejunium est ab omnibus vitiis esse alienum.* In proposito non accipitur Jeiunii nomen tam generaliter, sed magis proprie, ac specialiter pro abstinentia a cibo & potu.

3. Jeiunium, prout sumitur specialiter, ac proprie pro abstinentia a cibo & potu, rursum duplex est, naturale scilicet, & Ecclesiasticum.

4. *Jejunium naturale* est abstinentia a qualibet re sumpta per modum cibi, aut potus, vel etiam per modum medicinæ. Et tale Jeiunium de præcepto Ecclesiastico requiritur ad sumptionem SS. Eucharistiæ Sacramenti: unde Rubricæ Missalis *Tit. De defectibus dispositionis corporis:* sic loquuntur: *Si quis non est jejunus post mediam noctem, etiam post sumptionem solius aquæ, vel alterius potus, aut cibi, per modum etiam medicinæ, & in quantumcunque parva quantitate, non potest communicare, nec celebrare.* Ubi tamen mox subiungitur in hæc verba: *Si reliquiæ cibi remanentes in ore transglutiantur, non impediunt Communionem, cum non transglutiantur per modum cibi, sed per modum salivæ. Idem dicendum, si lavando os deglutiatur stilla aquæ præter intentionem.* Hæc ibi. Verum de Jeiunio naturali ex professo hic non agitur, sed de Jeiunio Ecclesiastico, de quo loquendo, fit

5 CONCL. I. *Jejunium Ecclesiasticum* est voluntaria abstinentia a cibo iuxta præscriptum Ecclesiæ. Ita in re communis. Dicitur, *voluntaria abstinentia:* quia Jeiunium est actus virtutis Temperantiæ, & consequenter debet esse actus liber, & voluntarius. Hinc, qui invitus omnino abstinet a cibo, quia nimirum eo caret, potius esurire, quam ieiunare censetur.

6. Dicitur ulterius, *a cibo:* quia potus, quamvis sit vinum, non solvit Jeiunium Ecclesiasticum, uti recte notat D. Thom. 2. 2. *q.* 147. *art.* 6. *ad* 2. Nec obstat, quod quis sæpius de die bibat non solum ad sedandam sitim (quæ cum sit vehementior, & crebrius accidat hominibus præ fame, noluit Ecclesia, utpote pia Mater, potum prohibere) verum etiam ad sedandam aliqualiter famem. Resp. enim, adhuc non solvi Jeiunium: quia sub præcepto Ecclesiastico Jeiunti non prohibetur intentio, sed solum externa cibi refectio, quæ sit contra præscriptum Ecclesiæ.

Additio.

* Porro illa censentur se habere potius per modum potus, quam per modum alicuius comestibilis, quæ ex natura sua, atque iuxta communem hominum, seu moralem prudentum æstimationem non sunt ordinata ad nutriendas solidas partes corporis, sed magis ad extinguendam sitim, vel ad vehendum, & concoquendum alimentum, quamvis similia etiam aliqualiter per accidens soleant nutrire. Sic *inprimis* cerevisia se habet per modum potus, quia ex natura sua, ac iuxta communem hominum æstimationem ordinatur ad refrigerandum, ac sitim extinguendam, & deservit pro aliquo vehiculo, quamvis ob succum triticeum, seu hordeaceum inibi contentum etiam aliqualiter soleat nutrire, famemque sedare. Econtra vero lac, vel iusculum habent se per modum alicuius comestibilis: etsi enim sint quid liquidum, ex natura tamen sua, & iuxta communem prudentum æstimationem ordinantur per se ad nutriendas partes solidas corporis. *Secundo* decoctum ex erba *Thee* pariter censetur se habere per modum potus, quia simile decoctum non censetur ex se ordinatum ad sedandam famem; sed potissimum ad recreandos spiritus, & purificandum, seu mitigandum sanguinem. Quidnam autem sentiendum sit de Chocolata & Caffee, sequentia ex Patre la Croix *lib.* 3. *p.* 2. *num.* 129. & 1292. & aliis AA. subiungo; nimirum iuxta Thomam Hurtad. Lopez, Henriquez, & alios se habere per modum potus, sicque diebus Jeiunii non frangere Jeiunium. Et ita teste Henriquez *vers. Jeiunium* de Chocolata (de qua tamen maior posset esse difficultas) declaravit Urbanus VIII. oblatis sibi ingredientiis, & confecta in eius conspectu Chocolata: ubi Pontifex reposuisse fertur, esse, & manere potum. Idem responsum esse a Gregorio XIII. Pio & Paulo V. testantur plures DD. inquit Illsung *tract.* 4. *dist.* 1. *num.* 39. quam etiam sententiam defendit Cardin. Brancatius in differtat. de Chocolata, nec improbat Sabinus Bononiensis in Luce Morali *part.* 1. *tr.* 38. *num.* 68. Econtra vero habere se Chocolatam per modum cibi, sicque diebus ieiunialibus frangere Jeiunium docent multi alii DD. cum Castropalao hic *part.* 2. §. 2. *num.* 4. Ratio eorum est, quia potiores ingredientiæ habent vim nutritivam, uti etiam Fabæ, Caffee. Mihi cum Felice Potestà *tom.* 1. *Exam. part.* 3. *num.* 2876. præplacet sententia media Leandri, Dianæ, Remigii, & Escobar; nimirum si non multum misceatur illius materiæ, sed sorbeatur tenue, tunc se habere per modum potus, sicque non frangere Jeiunium secus, si multum misceatur, & coquatur instar densæ pultis, cum ibidem se haberet potius per modum cibi. Sic exemplificat Felix Potestas *loc. cit.* Si sex unciis aquæ admisceretur una, & media uncia Chocolatæ, ac media uncia saecbari, talis Chocolata se haberet per modum potus: secus, si admixtio Chocolatæ foret in æquali, vel quasi æquali pondere. Attendant sibi hic illi, qui diebus Jeiunii similibus præterea adiungunt, seu admiscent lac, & ova, sese per modum cibi habentia & multum nutrientia. *

7. Cæteroquin supposito semel, quod se aliquid habeat potius per modum potus, quam per modum alicuius comestibilis, exinde addunt adhuc DD. ad haustum interdiu factum etiam modicum panis, vel amygdalas paucas accipi posse, ne haustus ille noceat. Interim tamen cavendus, quantum ad hoc, excessus, ne repetitis sæpius buccellis ad magnam tandem quantitatem deveniatur: nam Alexander VII. sequentem inter alias, ordine 29. Propositionem damnavit: *In die Jeiunii, qui sæpius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit Jejunium.* Ab hoc proinde cavendum.

8. CONCL. II. Ad Jeiunium Ecclesiasticum tria requiruntur videlicet Abstinentia ciborum certi generis: Abstinentia plurium refectionum: & certa hora refectionis. Ita rursum communis Doctorum: & patet ex perpetuo usu, atque praxi Ecclesiæ, & illico quoad singula declarabitur.

9. Quantum igitur attinet ad primum, nempe ad *Abstinentiam a certis cibis*, sive, ut loquitur Concilium Trid. *Sess.* 25. *c.* 20. *Delectum ciborum*: Inprimis die-

diebus Jejunii abstinendum est a carne, deinde etiam a lacticiniis, videlicet a lacte, caseo, & ovis, prout habetur *can. Denique dist.* 4. ibi: *Par autem est, ut, quibus diebus a carne animalium abstinemus, ab omnibus quoque, quae sementinam carnis trahunt originem, jejunemus, a lacte videlicet, caseo, & ovis.* Accedit Decretum Alexandri VII. hanc inter alias, ordine 32. Propositionem damnantis: *Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova & lacticinia in Quadragesima obliget.*

10. Verum his non obstantibus, quantum attinet ad lacticinia, attendenda est consuetudo tum generalis, tum particularis locorum: utpote quae partim est optima legum interpres, partim etiam, sicut de novo potest legem inducere, ita & priori derogare. Unde inprimis in Feriis sextis, & Sabbatis per annum, quando aliud ieiunium de praecepto non occurrit, ubique locorum permittuntur lacticinia, etsi esus carnium sit prohibitus. Deinde in quibusdam locis ova atque lacticinia solum prohibentur tempore Quadragesimae, & extra illud non sunt vetita, alicubi vero diebus ieiunii etiam extra Quadragesimam non permittuntur, ut notat Navarrus *c. 21. Manual. num.* 15. Tandem in Germania ex antiqua consuetudine videmus permissa ova, & lacticinia omnibus ieiuniis totius anni, idque factum creditur ob defectum olei, atque aliorum ciborum Quadragesimalium, qui alibi abundare solent.

Additio.

* Num autem in Regionibus, in quibus diebus ieiunii conceduntur ova, & lacticinia, pariter intelligatur concessa comestio sanguinis, aut illius pinguedinis, quae exprimitur e lardo porcino, vel ex adipe anserum, aliorumve animalium, alia est difficultas; ubi Glossa, Hostiensis, Abbas, & Sylvester apud P. Sporer *in Decal. tr.* 3. *post Caput quartum in Appendice sect.* 1. *num.* 10. Respondent affirmative ex ea ratione: quia tam parum illa pinguedo est caro, ac ova, vel caseus: item lac, & sanguis iuxta Philosophos tantum accidentaliter in colore differunt: si ergo licet vesci lacte, cur non & sanguine? Ita illi. Econtra probabilior DD. & communior defendit negativam, ex eo praecipue fundamento, quia de iure communi ne quidem licet vesci ovis, & lacticiniis diebus formalis ieiunii, nisi in locis, ubi est introducta legitima consuetudo; ergo, cum quoad lardum, & sanguinem talis consuetudo in his partibus Germaniae necdum videatur introducta, praesertim respectu divitum aliis cibis abundantium, neque licebit vesci sanguine, vel memorata pinguedine. Et haec sententia in praxi merito est suadenda: interea tamen, quia prior sententia habet graves pro se Doctores, nec eiusdem probabilitas ex integro exhauritur, poterit eadem Confessariis iuxta Patrem Sporer *loc. cit.* principaliter ad duo deservire. *Primo*, ut pauperibus licentiam vescendi eiusmodi piguedine diebus ieiunii concedere facile possint ob causam paupertatis, & defectum butyri. *Secundo*, ut ancillis vel famulis permitti possit, & coquere, & cocta comedere de adipe animalium, quando a Dominis jubentur, eisve similia comedenda proponuntur: interea tamen, si ipsimet heri vel herae alias competentia pro suo statu media habentes, quae famulis, & ancillis ex tali adipe coctos cibos diebus ieiunalibus comedendos proponunt, confessionale accedant, iisdem, in quantum cum fructu prudentiae fieri potest, deinceps Confessarius similia efficaciter dissuadeat in locis, ubi non est iam introducta contraria consuetudo, qualis tamen quoad pinguedinem animalium, seu sanguinem vigere dicitur in Regno Siciliae, teste Felice Potestà, *tom.* 1 *Exam. Ecclesiast. part.* 3. *nu.* 2880. *

11. Quoad secundum, videlicet quoad *Abstinentiam plurium refectionum*, est sciendum quod ad Jeiunium requiratur, ut in die (sive intra spatium unius diei naturalis, a media nocte usque ad aliam mediam noctem computandum: *arg. l. More Romano ff. de Feriis*;) non nisi unica refectio, seu comestio fiat: prout fatentur unanimiter Doctores, & patet ex perpetua atque universali Ecclesiae consuetudine. Verum tamen est, quod Ecclesia his posterioribus saeculis ob corporum infirmitatem, qui mundo senescente semper magis augetur, aliis rationabilibus de causis, ex longaeva consuetudine & tacito consensu indulserit, ut praeter dictam unam comestionem modicum aliquid cibi sero per modum collatiunculae sumatur. Dicitur notanter, *modicum aliquid cibi*: quia, qui notabiliter excederet, procul dubio ieiunium frangeret: unde etiam illi dies, quibus prohibentur quidem carnes, non tamen duae refectiones, dicuntur quidem dies abstinentiae, ast non formalis ieiunii. Sed de hoc amplius *num.* 23. & *seqq.*

12. Tertia tandem Jeiunii conditio, quae est *certa refectionis hora*, hoc importat, ut unica illa refectio non prandii, sed coenae rationem obtineat: unde & Breviarum Romanum in Benedictione Mensae praescribit, quod, quando semel comeditur (puta diebus Jeiunii) omnes preces dicantur ut in coena. Et quidem haec unica refectio prioribus saeculis tempore Quadragesimali usque ad vesperam prorogari debebat, uti patet *ex c. Solent.* 50. *de Consec. dist.* 1. Aliis vero diebus ieiunalibus differebatur usque ad horam nonam, quae est tertia post meridiem, uti testatur D. Bernardus *Serm.* 4. *de Quadragesima*. Caeterum hisce posterioribus saeculis, quibus ob corporum infirmitatem concessa fuit collatiuncula vespertina, pariter ob eandem causam usu receptum est, ut refectio illa unica fiat circa meridiem, & Vesperae in Choro tempore Quadragesimae dicantur mane ante comestionem, ut sic primaevae consuetudinis Ecclesiae memoria retineatur. Sed quia de istis tribus Jeiunii Ecclesiastici conditionibus speciales occurrunt difficultates, hinc sit

QUAESTIO II.

Solvuntur varia dubia circa tres Jeiunii conditiones.

SUMMARIUM.

13 *Dispensatus circa esum carnium an possit bis comedere?*
14 *Sententia negativa multorum.*
(a) Tract. 6. dist. 1. num. 83.
15 *Affirmativa probabilior.*
* *Nec tamen altera sententia caret suis gravibus fundamentis, estque in praxi observata apud aliquot Dioeceses.*
** *De facto in praxi tenendam esse negativam ex Brevi Tertio a SS. D. N. BENEDICTO XIV. expedito desumitur.* Addit.
16 *Jejunium Ecclesiasticum an violet replens ventrem cibis Quadragesimalibus?*
Ratio dubitandi.
17 *Resolutio Quaestionis.*
18 *Solvuntur contraria.*
* *Quid, si comestionem primam per plures horas protrahat?*
19 *Saepius in die Jejunii comedens carnes peccat toties, quoties comedit; & quidem mortaliter, nisi excuset levitas materiae, quae?*
20 *Quid, si saepius quis comedat cibos licitos?*
21 *Solvuntur instantiae.*
22 *Differentia inter praeceptum de non comedenda carne, & non sumenda secunda refectione.*
23 *Collatio vespertina an permissa?*
24 *Quantum cibi in ea sumere liceat?*
25 *I. Sententia, certas uncias admittens.*
Uncia, quid?
26 *II. Sententia, id determinandum censens pro varietate circumstantiarum.*
27 *Vel admittens quartam partem justae coenae.*
28 *III. Sententia, ad consuetudinem locorum recurrens.*
29 *In Collatione an etiam qualitas ciborum sit attendenda?*
30 *I. Sententia.*
31 *II. Sententia.*
32 *In praxi attendenda est recepta locorum consuetudo.*
33 *Quale peccatum sit anticipare tempus comestionis?*
34 *Quid, si justa causa subsit?*
35 *An sit peccatum sumpta mane Collatione differre prandium ad vesperam?*
* *An, & quando prandium interruptum possit iterum continuari?* Addit. I.
* *Quaenam quantitas extra prandium & Collationem comesta constituat peccatum grave?* Addit. II.

13. Quae-

13. QUæritur I. Circa primam Jejunii conditionem, an dispensatus circa esum carnium, censeatur dispensatus ad non jejunandum, ita ut possit sæpius de die comedere? Resp. cum Mastrio *disp.* 12. *Theol. Mor. num.* 6. diversas quoad hoc dubium esse Doctorum sententias.

14. Et quidem negativam sententiam non pauci tenent, ut Graffeus, Petraza, aliique plures; quam sententiam amplectuntur etiam Lessius, Reginaldus, Cajetanus, Navarrus, & multi alii, loquendo de casu illo, quo quis dispensatus est in esu carnium non ratione debilitatis naturæ, sed quia a piscibus abhorret, aut hi ejusdem temperamento nocere solent, vel quia cibi esuriales valde caro pretio comparantur e. g. tempore Quadragesimæ. Rationem dant: quia præceptum Ecclesiæ, quando non potest servari in totum, nihilominus in parte, quæ servari potest, servandum est. *arg. c. Cum dilecti: de Dolo & contumac.* Idem suadetur per simile: nam qui non potest recitare totum Breviarium, potest tamen recitare partem, tenetur ad recitandam partem, prout alibi (*a*) dictum. Sic etiam, qui est dispensatus in duplici refectione, non idcirco est dispensatus in esu carnium. Confirmatur: quia, quando quis est dispensatus in esu carnium, non ratione suæ debilitatis, sed quia a cibis jejunalibus abhorret &c. nulla subest causa, cur gemina comestio concedatur: ergo saltem tunc ea erit illicita: nam dispensatio sine causa non valet.

15. Affirmativa nihilominus sententia est probabilior, atque inter Doctores communior, quam tenent Toletus, Diana, Tamburinus, Azorius, Filiucius, & Mastrius, citans plures alios. Ratio est: quia abstinentia ab esu carnium est de substantia Jejunii Ecclesiastici; ergo, qui dispensatus est quoad comestionem carnium, eo ipso est dispensatus a ieiunio, & consequenter poterit bis vel sæpius comedere, cum sublata substantia Jejunii censeatur solutus a lege Jejunii. Et per hoc patet ad rationes prioris sententiæ, quæ solum urgent in illis casibus, in quibus præceptum Ecclesiasticum potest servari quoad suam substantiam saltem ex parte, licet non ex toto: quod non fit, neque concessa comestione carnium fieri potest in Jejunio Ecclesiastico.

Additio.

* Ast negabunt adversæ sententiæ Patroni, quod concessa comestione carnis non possit (uti partformiter dicitur quoad recitationem Horarum Canonicarum) quoad alteram adhuc partem servari formale ieiunium; nam inquiunt, Jejunium formale & proprie tale (prout distinguitur a simplici abstinentia) includere substantialiter duas partes ab invicem divisibiles, & independentes, nimirum abstinentiam *a duplici refectione*, & *a carnibus*; sicque non sequi, facta dispensatione in una, eo ipso eandem quoque fieri in altera parte; cum utrobique sit aliqua distincta mortificatio, uti consideranti patet. *Et hoc ipsum* (ait in formalibus la Croix *lib.* 3. *p.* 2. *num.* 1269.) *communiter declarant Episcopi dispensantes pro carnibus in Quadragesima, dum addunt, se non aliter velle dispensare, quam relinquendo obligationem Jejunii quoad refectionem unicam.* Ita ille; ego autem credo; quod equidem hæc praxis forsan vigeat in Germania inferiori, ac vicinia, non tamen æque, saltem non ubique, in superiori, ubi potius scio, in praxi ordinarie servari doctrinam primæ sententiæ, taliter nimirum, ut, dispensatione facta in Quadragesima circa comestionem carnis, etiam absque scrupulo adhibeatur secunda refectio. Dixi *ordinarie*: etenim in duabus Diœcesibus bis iam vidi, fuisse a Reverendissimo Ordinario notanter 1739. declaratum, quod in Quadragesima admittendo comestionem carnis, nullatenus intendat dispensare quoad duplicem refectionem, nisi aliunde quoad eam duplicem refectionem sint exempti propter alias causas, puta ob longum iter, aut graves labores &c. † Lis omnis circa obligationem servandi Jejunii Ecclesiastici quoad illos, qui ex dispensatione carnes comedunt ex eo quia esuriales cibi vel nocentes, vel haberi facile non possunt, modo dirempta est nova Constitutione Benedicti XIV. feliciter regnantis incipiente: *Non ambigimus;* ex qua constat, servandam in hoc casu esse unicam comestionem. In ea varia etiam nova decernuntur, quæ vide in eadem Constitutione in Supplemento referenda. Vide etiam eiusdem Declarationes circa Jejunium ibidem.

Additio.

** Quamvis antea opinio nunc relata fuerit pluribus visa probabilis, nunc tamen opposita a P. Elbel Theol. Decal. Part. Proemial. num. 372. asserta sententia merito in praxi retinenda est. Ita enim clare deciditur Brevi Tertio de Jeiunio expedito a SS. D. N. BENEDICTO XIV. die 8. Julii 1744. ubi Pontifex Laudatissimus secundo loco illud ponit & resolvit dubium: *An ii, quibus concessum est vesci carnibus, possint in vespertina refectiuncula ea quantitate carnis vesci, quæ jejunantibus permittitur? Respondemus, non licere; sed opus habere eo cibo, eaque uti portione, quibus utuntur homines jejunantes recta meticulosæ conscientiæ.* Decreto Summi Ecclesiæ Pastoris adstipulatur praxis plurium Diœcesium, in quibus iam pluries, dum tempore ieiunii dispensatum est in esu carnium, simul iniunctum fuit, ut utraque conditio stricte servaretur de una tantum comestione carnium, & refectiuncula peragenda in cibo tantum, & quantitate cibi ieiunantibus alias permissa.

Ex adducto igitur Diplomate Pontificio, & praxi clare fluere existimo, substantiam ieiunii omnino esse divisibilem in abstinentiam a carnibus, & secundæ comestionis vel refectionis tanquam in duas partes separabiles: atque adeo licet excusatus sis ab una substantiali parte ieiunii implenda, non ideo etiam statim exemptus es ab altera parte eiusdem: ut in pluribus præceptis, quæ circa materiam divisibilem, & separabilem versantur, exempla in promptu sunt: sic qui totum Breviarium non potest recitare, tenetur ad partem, si hanc adhuc orare potest, quique totam Summam ablatam nequit reddere, illam tamen quantitatem, quam potest, tenetur restituere. **

16. Quæritur II. Quantum attinet alteram conditionem Jeiunii, an semel tantum in die Jeiunii comedens, sed tot cibis quadragesimalibus ventrem replens, ut nullam carnis afflictionem sentiat, quinimo gulæ indulgeat, violet Jeiunium Ecclesiasticum? Ratio dubitandi est: tum quia Jeiunium Ecclesiasticum est actus temperantiæ: atqui talis actus temperantiæ in proposito non intervenit ob excessum illum, qui degenerat in gulam, vel etiam ebrietatem; tum quia parum refert, quid de æquipollentibus fiat: atqui talis una excessiva comestio potest æquivalere duabus vel tribus aliis comestionibus, per quas utique frangeretur Jeiunium Ecclesiasticum. Tacentur aliæ rationes, quas ponit Covarruvias *lib.* 4. *var. resolut. cap.* 20. *num.* 11.

17. Resp. cum Reginaldo *lib.* 4. *cap.* 14. *n.* 163. Caietano, Medina, & aliis, quamvis talis perdat meritum Jeiunii in totum, vel in partem; simulque peccet iuxta qualitatem excessus (etiam mortaliter, si excessus tam magnus fit, qui in non ieiunantibus culpam mortalem induceret) nihilominus is non iudicabitur ab Ecclesia transgressor Jeiunii, neque ex eo capite punietur a Deo, sed ex alio; quia videlicet peccavit peccato gulæ, aut, si excessit in nimio potu, peccato ebrietatis. Ratio est: quia talis non agit contra substantiam Jeiunii Ecclesiastici; nam Ecclesia solum præcipit abstinentiam a carnibus, & a secunda refectione, atque ut ante certum tempus non fiat refectio; quæ omnia in casu posito observantur.

18. Ad rationes dubitandi, & earum primam dicitur, Jeiunium Ecclesiasticum dici actum Temperantiæ, non quod Ecclesia illum præcipiat ut modificatum omnibus conditionibus virtutis Temperantiæ, sed ut modificatum ad minimum saltem tribus iam enumeratis. Neque obstat, quod Ecclesia præ-

cipiens jejunium intenderit corporum nostrorum castigationem. Resp. enim, hoc parum urgere; quia finis præcepti non cadit sub præcepto, ita videlicet, ut finis ipse præceptus esse censeatur. Deinde ejusmodi castigatio intervenit in proposito saltem per hoc, quod fiat abstinentia a carnibus, atque secunda refectione: aliæ vero mortificationes sunt quidem saluberrimæ, atque a SS. Patribus passim commendatæ, eæ tamen non cadunt sub speciali præcepto Jejunii Ecclesiastici; ut dictum. Ad alteram instantiam negatur minor: etsi enim unica illa comestio possit æquipollere pluribus quoad quantitatem ciborum sumptorum, non tamen pluribus æquipollere quoad multitudinem refectionum, quia semper manet unica refectio.

Additio.

* Utrum vero ille, qui tot cibis quadragesimalibus unica refectione adeo replet ventrem ad prandium, ut nullam in abstinendo de nocte a secunda refectione sentiat mortificationem, utrum (inquam) ille adhuc Jejunium observare censeatur, si illam primam refectionem sedendo in mensa protrahat, atque extendat per plures etiam horas, ita, ut tale convivium ferme attingat tempus collationis, alia est difficultas; ubi non desunt Auctores, qui putant cum Tamburino & Fagundez hanc primam refectionem ultra duas horas citra fractionem Jejunii extendi non posse, ne alias prima comestio adeo in longum tempus protracta censeatur moraliter duplex refectio, quæ per præceptum Ecclesiasticum prohibetur. Pasqualigus tamen cum Gobat *in Quint. tract. 5. lib. 26. num.* 8. talem apud Germanos praxin excusat: tum ratione consuetudinis etiam a Reverendissimis Ordinariis non ignoratæ, quæ in præceptis præcise humanis multum valet: tum quia, etsi fortassis æquivalenter sit duplex, formaliter tamen & actualiter est unica refectio, moraliter quidem diutius continuata, & cæteroquin finis præcepti non cadit sub præcepto conformiter dictis antecedenter. *

19. Quæritur III. An, qui sæpius comedit in die Jejunii, toties peccet, quot sunt comestiones? Resp. I. Quando in die Jejunii comeduntur cibi vetiti, ut puta carnes, toties peccatur contra præceptum Jejunii, quoties distinctis comestionibus manducantur tales cibi. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia in præcepto Jejunii duo includuntur, quorum unum est simpliciter negativum, scilicet ne comedantur cibi vetiti, alterum vero affirmativum, nempe ut quis unica refectione, & quidem non nisi tempore debito sumenda, contentus sit: atqui per quamcumque carnium comestionem semper violatur præceptum Jejunii, quatenus est negativum; ergo etiam toties peccatur, & quidem mortaliter, nisi excuset levitas materiæ. Et hoc ultimum idcirco additur, quia negari non potest, in proposito dari posse peccatum veniale ob levitatem materiæ: ut si de cibis vetitis comedatur duntaxat modicum quid, puta in quantitate unius unciæ, vel (ut aliqui volunt) duarum unciarum.

20. Resp. II. Qui vero sæpius in die comedit cibos cæteroquin licitos, peccat solum per secundam comestionem contra præceptum Jejunii, non vero per tertiam, vel alias subsequentes. Ita Mastrius *loc. cit. num.* 9. cum communiori & probabiliori Doctorum, contra Medinam, & alios. Ratio est: quia præceptum Jejunii non obligat ad impossibile: atqui posita jam secunda comestione, quamvis culpabili, impossibile est, ut quis unica tantum refectione contentus sit; ergo ad hoc amplius non obligat, & consequenter fit peccatum contra legem Jejunii in secunda tantum refectione, non autem in aliis sequentibus. Dicitur, *contra legem Jejunii*: nam per subsequentes potest quis peccare contra Temperantiam, licet non contra præceptum Jejunii.

21. Nec dicas. Præceptum Jejunii est de unica tantum refectione: atqui toties quis agit contra hoc præceptum, quoties ultra unicam refectionem comedit interpolatis vicibus; ergo etiam toties peccat. Resp. negando minorem: quia post secundam illicitam comestionem præceptum Jejunii de unica tantum refectione, seu potius, ut quis una duntaxat refectione contentus sit, amplius servari non potest, sicque quoad hoc cessat ejus obligatio.

22. Nec obstat, quod quis sæpius comedendo carnes in die Jejunii sæpius peccet, sicque a pari etiam plures iterando refectiones videatur sæpius peccare. Resp. enim negando consequentiam, & paritatem. Disparitas est: quia præceptum de non comedenda carne est simpliciter negativum, obligans semper & pro semper in die Jejunii, potestque post primam comestionem carnis adhuc pro reliqua diei iejunalis parte servari: præceptum vero de sumenda una solum refectione, non obstante, quod etiam prima fronte videatur negativum, nihilominus, re melius considerata, est affirmativum, obligans, ut ieiunans sit unica comestione contentus; & hoc post secundam comestionem est observatu impossibile.

23. Quæritur IV. Quid censendum de Collatione vespertina? Resp. I. Collatio vespertina, quæ prioribus sæculis ignorabatur, posterioribus hisce sæculis ob corporum infirmitatem, quæ mundo senescente semper magis magisque augetur, & aliis rationabilibus de causis, ex generali consuetudine, & tacito consensu Ecclesiæ, in modica quantitate permissa est, ac licita. Ita communis. Et hanc Doctores non *refectionem*, sed *refectiunculam* duntaxat, per quam Jejunium non solvitur, appellandam censuerunt, utpote in parva solum quantitate sumendam.

24. Resp. II. Quantum cibi in tali refectiuncula, seu Collatione licitum sit sumere, non tam facile est determinare; & forsan aliquibus illud D. Hieronymi dictum quadrat, quod refertur *can. Gloria* 12. *qu.* 2. *Plenus venter facile de Jejuniis disputat*. Referam igitur præcipuas, & probabiliores sententias Doctorum, saltem in hoc convenientium, quod refectiuncula illa (ut ipsum nomen demonstrat) debeat esse modica, ne transeat in cœnam vel semicœnam.

25. Et quidem Filiucius *tract.* 27. *cap.* 2. *num.* 32. ait, ut hac refectiuncula quatuor, quinque, vel ad summum sex uncias, seu mediam libram sumi posse, ut volunt (inquit) plerique ex Recentioribus. Unde ultra sex uncias (*Uncia* est duodecima pars assis, sive unius libræ: sed libra aromatoria est major quatuor unciis, & continet triginta duas semiuncias) inciperet refectiuncula deficere a debita mensura, & accederet ad peccatum levius vel gravius, iuxta qualitatem excessus.

* Ubi tamen adhuc bene nota, quod apud modernos Theologos soleat divisio libræ fieri, uti in libra aromatoria, nimirum in sexdecim uncias teste la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 1299. ubi hæc ponit formalia: *Duodecim unciæ sunt libra, seu unum pondo apud veteres, sexdecim vero apud nos.* *

26. Deinde alii asserunt, non posse taxari, seu determinari certam pro omnibus ieiunantibus quantitatem cibi pro Collatione vespertina, sed eam variam esse posse pro varietate tum personarum, uti videre est in provectioribus ætate, infirmis, nobilibus personis, qui pluribus epulis & delicatioribus assueti sunt: tum locorum, uti accidit in frigidis regionibus, ubi maior Collatio conceditur, quam in calidis: tum exercitii & laboris, in quo quis occupatus est, vel defatigatus. Nam, quia huiusmodi labor quandoque totaliter excusat a ieiunio, pariter existente aliqua rationabili causa v. g. laboris, studii, aut huiusmodi, aliquid ultra consuetum sumi potest in Collatione.

27. Quod si regulam quamdam generalem etiam circa hoc petas, respondet Regnaldus *lib.* 4. *num.* 185. & post eum Layman *lib.* 4. *tract.* 8. *cap.* 1. *num.* 9. ordinarie loquendo, & nisi aliqua causa iusta excuset v. g. laboris, infirmitatis &c. non esse notabiliter excedendam quartam partem eorum, quæ ieiunanti spectata sua complexione sufficerent ad ordinariam cœnam: alioquin enim quis semicœnaret.

28. Alii vero, ut Bonacina *punct.* 3. *de Jejunio num.* 2. citans Toletum, & alios, asserunt, hanc regulam esse desumendam ex consuetudine in singulis regionibus recepta: nam refectiuncula illa est per consuetudinem introducta; ergo sumi potest iuxta limites receptæ consuetudinis. Cavendum tamen, ne tanta cibi quantitas sumatur, ob quam Collatio transeat in cœnam, vel quasi cœnam.

29. Resp. III. Utrum in refectiuncula illa non tantum quantitas, sed & qualitas ciborum sit attendenda,

rur-

vursum diversæ sunt sententiæ: in praxi tamen tum recepta locorum consuetudo, tum aliæ circumstantiæ erunt attendendæ. † Ciborum qualitas in vespertina collatione in eo saltem attendenda est, quod ii, qui ex dispensatione carnes comedunt, in eadem collatione non possunt carnibus in cibum & potum uti; sed debent illam eo modo instituere, quo solent cæteri non dispensati, ut decernit Benedictus XIV. in ea Declaratione dubiorum, de qua in præcedenti adnotatione.

30. Prima pars de diversitate sententiarum inter Doctores ex eo patet: quia plerique Doctores pro Collatione solum admittunt leviuscula ciborum genera, quæ parum nutriunt, & potius ad sitim extinguendam deserviunt; ut sunt herbæ, poma, uvæ, & hujusmodi fructus arborum, nec non & aliqua ex saccharo confecta. His tamen ex communi usu, vel in defectum fructuum, vel ne hi soli noceant, panem addi posse concedunt, non obstante, quod panis plurimum nutriat, famemque depellat: cibos autem qui communiter inter fercula apponuntur; ac jusculа cocta ex pane, & hujusmodi, nisi adsit alia causa excusans, censent esset prohibita. Ita Filiucius, Azorius, & alii, quorum sententia communiori usu videtur esse recepta.

31. Econtra Bonacina *loc. cit.* Cajetanus *verf. Jejunium*. Petrus Marchant. *Trib. part.* 2. *tract.* 12. *tit.* 3. *quæst.* 3. *dub.* 1. & alii volunt, in dicta refectiuncula non tam stricte prohiberi cibi qualitatem, sicuti interdicitur quantitas: unde dictus auctor cum proxime citatis admittit, posse licite sumi jusculum, modo non sit de cibis prohibitis, comedi pisciculum, aut exiguam partem piscis majoris, imo plures res in eadem Collatione degustari posse, dummodo cibi quantitas non excedatur, neque Collatio transeat in cœnam, nec aliud præceptum obstet. Et hæc quoad diversitatem sententiarum.

32. Altera pars datæ responsionis, videlicet in hoc attendendam esse receptam consuetudinem locorum, ex eo patet: quia refectiuncula illa est introducta per consuetudinem; ergo juxta hujus limites poterit sumi. Sic in partibus hisce Septentrionalibus passim pro Collatione admittitur caseus una cum ovis frigidis, quamvis hi cibi præ cæteris nutriant, atque in aliis terris prohibeantur. Quod autem de jusculis calidis cum Cajetano & Petro Marchantio addit Bonacina, id consuetudo hactenus recepta non videtur admittere, saltem non in omnibus, præsertim in calidioribus regionibus, nisi in causa debilioris complexionis, vel alia justa causa interveniente: prout forsan inter Personas nobiliores delicatioribus assuetas, aut studiis gravioribus defatigatas quandoque fieri solet.

33. Quæritur V. Circa tertiam Jejunii conditionem, an sit peccatum mortale, notabiliter anticipare tempus ordinarium comestionis in die Jejunii v. g. per unam, vel alteram horam? Resp. Non desunt equidem Doctores, qui putant, hoc esse peccatum mortale, si absque causa justa fiat: pro qua sententia citatur Navarrus *cap.* 21. *Manualis*. *num.* 27. Covarruvias, Cajetanus, & nonnulli alii: dicendum tamen cum communiori, & probabiliori Doctorum, id non esse peccatum mortale, sed veniale solum, si fiat absque justa causa. Ratio est: quia non violatur substantia præcepti Jejunii, sed tantum circumstantia quædam accidentalis. Lessius *lib.* 4. *de Just. & Jur. c.* 3. *num.* 13. & alii.

34. Dicitur, *sed veniale tantum*; *si fiat absque justa causa*: quia tunc fit aliqua inordinatio. Quod si vero justa causa subsit, ut puta si iter sit ineundum, si hospites dimittendi, aut hujusmodi, nullum erit peccatum, ne quidem veniale.

35. Quæritur VI. Utrum similiter ille peccet, qui mane sumit Collationem cæteroquin sumi solitam, & prandium usque ad vesperas vel noctem differt? Respondet Bonacina *loc. cit. num.* 6. & Layman *num.* 10. cum aliis communiter, id continere peccatum veniale, si fiat absque causa, eo quod pervertatur consuetudo; nullum, si justa causa interveniat v. g. copia negotiorum, non permittentium sumptionem prandii in meridie, vel periculum infirmitatis, item piscatio, venatio &c. Verum Mastrius *cit. disp.* 12. *num.* 8. Reginaldus *lib.* 4. *num.* 186. Azorius, & quidam alii probabile esse censent, talem (dummodo sumat refectiunculam hora consueta prandii, & non prius, nisi adsit alia justa causa) nec venialiter peccare, licet sine speciali causa differat prandium ad noctem. Rationem dant: quia talis modus neque ex toto, neque ex parte solvit substantiam Jejunii: quinimo hic modus jejunandi magis conducit ad corporis afflictionem, unde & olim in Ecclesia primitiva refectio sumebatur ad vesperam.

Additio I.

* Quæritur VII. Utrum, & quandonam peccet ille, qui diebus jejunalibus cœnam, vel collatiunculam vespertinam semel inceptam, ast iterum interruptam denuo continuat? Resp. I. Si cœna, vel collatio vespertina tantum mathematice, puta per aliquot Pater, & Ave, non autem moraliter fuit interrupta, eadem de novo etiam absque ulteriori aliqua causa ad libitum potest continuari citra peccatum. Ratio est: quia tunc censetur adhuc esse una moraliter cœna, seu collatio, quoniam partes ejusdem non reputantur juxta prudentum computationem ab invicem disiunctæ. Responsio hæc magis clarescet ex exemplis. Sic videmus in multis Religionibus, quod Lector mensæ, & inservitor antea sumat jusculum, aliudve simile, & absoluto suo officio continuet cœnam. Item ponamus, quod Petrus ab alio invitatus ibidem per aliquod tempus sedens ad mensam, & saturatus competenter jam plicarit mappulam, interea tamen afferantur adhuc nobiliores cibi, in hoc casu poterit continuare Petrus cœnam mutato suo proposito. Quinimo idem concedunt Petrus Filiucius, Tamburinus, Sanchez, & Lessius contra alios, si is jam a mensa surrexisset, facta gratiarum actione, ast denuo ab aliis persuasus de novo assideret, supposito tamen, quod id fiat intra spatium unius circiter quadrantis; nam spatium unius quadrantis moraliter non censetur juxta DD. partes cœnæ discontinuare, la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 1281. Item ponamus, quod Paulus relinquens mensam in uno loco, cui assidebat, intendat eandem absolvere in altero, in quo efficaciter invitatus exspectatur, poterit id licite facere, dummodo spatium inter duas tabulas non multum excedat quadrantem horæ. Ratio est: quia tunc hæ partiales duæ comestiones videntur intra tam breve temporis spatium constituere adhuc unam moraliter cœnam, nec videtur diversitas locorum obesse, præsertim ubi id requirit honestas. Franciscus Henno alias satis austerus *tract. de Peccatis. disp.* 4. *quæst.* 4. *Concl.* 1. *Resolut.* 4.

Resp. II. Si cœna, vel Collatio vespertina interrumpitur ex gravi causa, puta ob certa negotia, Pasqualigus apud la Croix *loc. cit. num.* 1279. putat, eandem intra suos terminos posse compleri absoluto negotio, quamvis illud negotium durasset usque ad tempus vespertinum: quia, cum illa interruptio sit involuntaria, cœna, ad quam jus habet, manebit complebilis per sequentem comestionem. Econtra Tamburinus, Diana, Lezana, ac Sanchez aiunt, non posse inter primam & secundam comestionem majus spatium, quam unam vel ad summum duas horas intercedere, ut continuatio fieri queat. Mihi præplacet distinctio Leandri, ac Stephani a S. Paulo *Tom.* 1. *Theolog. Moral. D.* 5. *num.* 113. vel enim talis, antequam surgit a cœna, est jam satur, vel non? si prius, non poterit peracto negotio post tantum temporis spatium continuare cœnam; quoniam ob interveniens negotium disparatum tanto tempore non videtur intercedere unio moralis inter primam & secundam comestionem, & cæteroquin talis in prima refectione jam fuit sufficienter saturatus, uti supponitur. Quod si autem ante abitum ad negotium non foret sufficienter satur, posset adhuc in reditu comedere ad saturitatem non obstante tam longo intervallo inter has comestiones intercedente: etenim quilibet habet jus semel intra diem jejunii ad saturitatem comedendi, prout etiam exinde ostiatim mendicantes possunt in hoc loco offam, in altero panem porrectum, in tertio aliud oblatum usque ad saturitatem in die jejunii comedere, quamvis in quolibet ex his locis per aliquod notabile tempus exspectare debuerint, usque dum

dum ipsis quidpiam fuerit porrectum; uti recte ex D. Thoma notat Sporer hic *num.* 33.

Resp. III. Loquendo proportionaliter de Collatione vespertina, si quis ob negotium v. g. vocatus subito ad infirmum periculose decumbentem debeat eandem interrumpere, vel talis ante abitum jam comedit quartam circiter partem justae coenae? vel non? Si prius, nequit recedens continuare collationem: bene vero usque ad hanc mensuram, si parum, & ferme nihil sumpsisset ante discessum ad infirmum. *

Additio II.

* Quaeritur VIII. Quandonam peccet mortaliter, qui diebus jejunialibus sine rationabili causa comedit quidpiam de cibis esurialibus extra coenam, & collationem vespertinam? Resp. I. Etsi comestio haec fieret absque causa sufficienti, nihilominus ex communi DD. non peccari mortaliter, si quantitas illa de cibis esurialibus tempore intermedio inter coenam, & collationem vespertinam comesta non excedat duas uncias. Sunt autem duae unciae quarta pars ipsius collationis vespertinae, si pro integra collatione vespertina octo unciae, quae mediam libram solent conficere computentur. Ita cum aliis Diana *art.* 5. *Tract.* 5. *Resol.* 11. ac *part.* 10. *Tract.* 14. *Resol.* 57. Sporer *in Decalog. Tract.* 1. *Proemial. cap.* 5. *sect.* 2. *num.* 30. ac *Tract.* 3. *post. caput* 4. *in Appendice de observ. Jejun. sect.* 1. *num.* 17. & Tamburinus hic *Tract.* 4. *cap.* 5. *a num.* 30. Ratio est: quia quantitas illa duarum unciarum, juxta communem aestimationem prudentum exigua, minusque notabilis censetur, sive consideretur secundum se, sive in ordine ad totum, sive etiam in ordine ad mortificationem carnis tanquam finem Jejunii, qui finis non laeditur notabiliter, seu dictae unciae simul, seu successive sumantur. Ubi autem bene ex Sporer *loc. cit.* adverte conformiter Tractatui de Peccato, si intra eundem diem extra coenam, & collationem vespertinam modo una, modo altera, modo tertia, ac demum alia hora quarta uncia de comestibilibus sumatur, multas materias parvas distinctis vicibus, ac successive extra tempus licitae refectionis sumptas tandem concrescere in unam materiam gravem, & frangentem Jejunium mortaliter. Interea tamen puto (salvo meliori) sicuti in furtis minutis successivis major quantitas requiritur ad constituendum peccatum mortale, quam si res simul, ac semel fuisset ablata, ita pariter ipsammet Ecclesiam tanquam benignissimam Matrem suo modo saltem, ac aliqualiter maiorem quantitatem, & ultra duas uncias requirere ad constituendum peccatum mortale in ordine ad fractionem Jeiunii, si similia minuta successive, quam si simul, & semel, ubi magis nutrire videntur, comedantur. Ne vero nimium laxa fiat haec extensio, pariter prae oculis est habenda Propositio ab Alexandro VII. ordine 29. superius iam allegata sequentis tenoris: *In die Jejunii, qui saepius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit Jejunium.*

Resp. II. Si adsit aliqua causa rationabilis simile quid modicum sumendi, tunc neque peccatur venialiter per comestionem talis modici cibi. Ita communis; idque verum est, etsi causa illa non tam gravis existat, ut ex integro eximat a Jeiunio: nam utique maior causa requiritur ad tollendum ex integro Jeiunium, quam ad sumendum quid modicum extra tempus coenae, & collationis vespertinae? Tales causas rationabiles exemplificat Sporer *loc. cit.* si quis ad confortandum stomachum debilem, vel ad tollendum oris foetorem, similemve ob causam sumat offam, modicum frustum panis, vel electuarium. Item si Musicus ad conservandam vocem mane sumat ovum recens, vel Professor publicus, aut Concionator ante actum solemnem iusculum, vel alius per modum medicinae saccharum seu aromata, sive ad refrigerandam naturam, aut extinguendam sitim aliquam uvam; seu pomum. Similiter cum pluribus aliis inquit la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 1282. esse rationabile comedere quid modicum; si prandium differri debeat ultra horam communem; tunc enim sumeretur potius per modum medicinae, ne stomachus dolore prematur, aut vires deficiant. *

QUAESTIO III.

Quae sit obligatio Jejunii?

SUMMARIUM.

36. *Jejunia solo jure Ecclesiastico instituta sunt.*
37. *Jejunium Quadragesimale ab Apostolis institutum.*
38. *Quid de Quatuor anni Temporibus?*
39. *Violare Jejunium Ecclesiasticum est peccatum mortale.*
40. *Omnes Christiani tenentur illud servare.*
41. *Sed primum completo vigesimo primo aetatis anno.*
42. *Quid de ultimo die vigesimi primi anni?*
43. *Adolescentibus, vel infantibus an liceat vesci carnibus?*
44. *Adolescentes possunt obligari ad Jejunium ex aliis causis.*
45. *Obligatio Jejunii Ecclesiastici est personalis,*
46. *Et certis diebus affixa.*
47. *Quid de Jejunio ex voto, vel pro poenitentia injuncto?*
48. *Solvens Jejunium ex duplici praecepto Ecclesiae obligatus committit unicum peccatum.*
(*b*) Vide Tract. 3. dist. 1. num. 41. & seqq.
49. *Quid, si quis ad illud tenebatur ex Voto, ac Praecepto Ecclesiae?*
(*c*) Ut dictum Tract. 3. dist. 1. n. 47.
50. *Statuens per totam Quadragesimam nunquam jejunare, vel non jejunans quot peccata committat?*
(*d*) Tract. 3. dist. 1. n. 57.
51. *Peccant contra Praeceptum Jejunii, qui alios ad id violandum inducunt.*
52. *Caupo, apponens carnes hospitibus, an peccet?*
53. *An possit eis ministrare coenam?*
54. *Jejunium quomodo obliget peregrinos, & advenas? remissive.*

36. CONCL. I. Omnia Jeiunia solo iure humano, seu ex Praecepto Ecclesiae instituta sunt, quamvis Jeiunium Quadragesimale, nec non Jeiunia Quatuor anni Temporum ex Apostolica traditione descendant. Ita communis. Ratio est: quia, si Jeiunia essent iuris Divini, sive a Christo Domino instituta, non potuisset tanta variatio circa ea intervenire, quantam ex consuetudine variis locis & temporibus patet esse inductam, siquidem contra Jus Divinum non valet consuetudo *c. ult. de consuetud.*

37. Caeterum sub Jure humano Ecclesiastico comprehenduntur ordinationes Apostolorum, quas ipsi ut Rectores Ecclesiarum fecerunt. Et quidem Jeiunium Quadragesimale ad exemplum Christi Domini per quadraginta dies ieiunantis ab Apostolis fuisse institutum, patet ex Canone 68. Apostolorum: unde D. Leo *Serm.* 6. *de Quadragesima* ait: *Apostolica institutio quadraginta dierum jejuniis impleatur.* Et hoc ipsum alii SS. Patres passim docent. Verum quidem est, quod S. Ambrosius *Serm.* 25. asserat, *indictam esse Quadragesimam a Domino.* At huiusmodi dictum ex eo salvatur, quia Apostoli ad Christi imitationem, & ex Divino instinctu illud Jeiunium praeceperunt.

38. Porro Quatuor anni Tempora instituit S. Calistus Papa I. quibus Jeiunium ex Apostolica traditione acceptum ab omnibus servaretur, ut habetur in Breviario Romano, & Lectionibus Festi eiusdem, *die* 14. *Octobris*: reliqua vero Jeiunia successive per Ecclesiam fuerunt instituta. * Ubi aliqui Doctores volunt, his annumerari quoque debere tres dies Rogationum conformiter *can. Rogationes* 3. *dist.* 3. *de Consecrat.* In his tamen terris praxis & consuetudo ostendit contrarium; uti etiam vi eiusdem in Germania in aliquot Dioecesibus non ieiunatur in Vigilia S. Mathiae, si eadem incidat in unum diem ex tribus ultimis Bachanalibus, quo casu ad vitanda plura peccata populi Jeiunium ab Episcopis transfertur; quamvis quoad nostros in Rubricis particularibus Ordinis inferatur Decretum 23. Jan. anno 1694. editum sequentis teno-

tenoris: *Jejunium omnino servandum in Vigilia S. Mathiæ Apostoli, occurrente Feria 3. post Dominicam Quinquagesimæ, nec anticipandum.* *

39. CONCL. II. Hoc præceptum Jeiunii ita obligat, ut, si absque iusta causa violetur, committatur peccatum mortale. Ita communis, & certa Doctorum, paucis exceptis, & a Lessio *loc. cit. n.* 32. relatis, qui volebant, tunc solum peccari mortaliter, quando ex consuetudine aut contemptu violatur. Sed horum sententiam reiecit Alexander VII. inter alias etiam sequentem, ordine 23. Propositionem damnando: *Frangens Jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult se subiicere præcepto.* Accedit ratio: quia generaliter Leges Ecclesiasticæ in materia gravi, qualis est hæc, obligant sub mortali. Et hinc olim violatores Jeiunii iubebantur excommunicari *cit. Can.* 68. *Apostolorum*; atqui excommunicatio non incurritur, nisi ob peccatum mortale.

40. CONCL. III. Omnes Christiani completo vigesimo primo ætatis anno tenentur servare Jeiunium diebus ab Ecclesia præscriptis, nisi iusta aliqua causa excusentur. Ita certa, & communis Doctorum; idque patet ex praxi & communi sensu Fidelium.

41. Additur notanter, *completo vigesimo primo ætatis anno:* quia, cum adolescentes ante completum tertium septennium frequentiore & abundantiore cibo indigeant ratione augmentationis, seu ob crescentem ætatem, & caloris abundantiam, noluit Ecclesia obligationem ieiunandi eisdem imponere ante completum vigesimum primum ætatis annum, ut tenet D. Thomas 2. 2. *quæst.* 159. *art.* 4. *ad* 2. & communis Doctorum; ac probat recepta consuetudo.

42. Et hoc adeo verum est, ut etiam is, qui explet annum vigesimum primum in die Jeiunii, ante horam eius ultimam completam necdum teneatur ieiunare, sed ea transacta tenetur, dummodo possit, nec antea receperit plures refectiones: quia tunc iam currit tempus præcepti Ecclesiastici, non vero prius. Bonac. *loc. cit. punct. ult. num.* 7. & alii. Adhuc tamen conveniens est, ut adolescentes etiam priori tempore sese ad ieiunandum exerceant, & assuescant, plus, minus, secundum modum ætatis suæ.

43. Cæterum data doctrina de adolescentibus intelligenda est, quantum ad præceptum Jeiunii quoad unicam refectionem: nam a carnibus, aliisque cibis prohibitis & ipsi abstinere tenentur. Infantibus tamen nondum præditis usu rationis, utpote cum præcepti Ecclesiastici capaces non sint, infra primum septennium tales cibos dare licitum est: nisi consuetudine in contrarium existente id scandalosum foret. Reginaldus *lib.* 4. *num.* 208. & alii.

44. Deinde posita Conclusio loquitur solum de Jeiuniis Ecclesiasticis: quia adolescentes ante vigesimum primum annum possunt quandoque ex aliis causis obligari ad Jeiunium. Nam imprimis possunt teneri ad Jeiunia ex Voto, vel vi regulæ: prout Professi Regulam FF. Minorum iam ante completum vigesimum primum annum tenentur servare Jeiunia suæ Regulæ, cum per professionem dictæ Regulæ vi Voti ab ipsis emissi suo iuri cesserint, promittentes servare Regulam toto tempore vitæ suæ. Similiter adolescentes tenentur ad Jeiunia pro Sacramentali pœnitentia imposita.

45. CONCL. IV. Obligatio Jeiunii ab Ecclesia indicti est personalis, unde nequit illud per alium persolvi. Ita communis. Ratio est: quia finis Jeiunii Ecclesiastici est, moderate affligere corpus, carnemque propriam edomare; iuxta quod Ecclesia canit in Præfatione Missæ Quadragesimalis: *Qui corporali Jejunio vitia comprimis, mentem elevas &c.*

46. CONCL. V. Obligatio Jeiunii Ecclesiastici est certis, ac determinatis ab Ecclesia diebus affixa, atque ideo ille, qui tali die ieiunare non potest, aut etiam culpabiliter illud violat, non tenetur loco ipsius alio die ieiunare. Ita rursum communis; idque patet a simili in præcepto audiendi Missam diebus Festivis, atque in obligatione Sacerdotum recitandi Breviarium, quæ pariter diei affixa est, & cum die transit.

47. Dicitur. *Obligatio Jejunii Ecclesiastici:* nam loquendo de Jeiunio debito ex voto, est attendenda ipsius voventis intentio: unde, qui vovit bis in hebdomada ieiunare, dies autem certos non determinavit, potest, quibus voluerit, ieiunare, & non ieiunans hac die hebdomadæ tenetur alia ieiunare: quia sic, & non aliter sibi obligationem mediante suo Voto imposuit. Qui vero vovit singulis Sextis Feriis ieiunare, tenetur hisce determinatis diebus ieiunare. Sic pariter discurrendum de ieiunio cuipiam imposito a Confessario pro pœnitentia Sacramentali: quamvis, si secus non exprimatur, Confessarius non censeatur ita alligare ieiunium certæ diei, ut, si tunc non servetur, aut ob impedimentum servari nequeat, pœnitens sit liber a Jeiunio illo imposterum servando, ne Sacramentum Pœnitentiæ remaneat incompletum ob defectum Satisfactionis, quæ est pars integralis ipsius.

48. CONCL. VI. Qui solvit Jeiunium ex duplici præcepto Ecclesiæ obligatus v. g. Vigiliæ & Quatuor Temporum, seu Vigiliæ & Quadragesimæ, unicum numero peccatum committit. Ita communis. Ratio est: quia, licet talis ex duplici titulo obligetur, utrumque tamen præceptum Jeiunii Ecclesiastici obligat ex eodem motivo virtutis Temperantiæ: atqui peccata non multiplicantur numero ex multiplicitate præceptorum, quando eandem virtutem respiciunt. Unde in simili omittens auditionem Missæ die Dominico, in quem incidit Festum de præcepto, non peccat duplici peccato. (*b*)

49. Additur notanter in Conclusione, *ex duplici præcepto Ecclesiæ obligatus;* dum videlicet omnia Jeiunia Ecclesiastica ex eodem motivo formali virtutis Temperantiæ iniunguntur. Nam secus dicendum, si quis obligetur ad Jeiunium ex duplici præcepto, quod procedit ex motivo diversarum virtutum, ut puta quando quis tenetur ieiunare ex Voto, sicque ex motivo formali virtutis Religionis, simulque ex motivo Temperantiæ, ratione concurrentis præcepti Jeiunii Ecclesiastici: nam violans huiusmodi Jeiunium, duplici specie peccati peccabit, nimirum & contra Temperantiam, & contra virtutem Religionis. (*c*)

50. CONCL. VII. Si quis cessante causa rationabili excusante deliberate statuit per totam Quadragesimam numquam ieiunare, ratione huius pravæ voluntatis unum numero peccatum committit, gravius tamen: quod si vero postmodum hæc voluntas executioni mandetur, tot committuntur peccata numero distincta omissionis externæ Jeiunii, quot sunt dies ieiunales. Ita Filliucius *tract.* 27. *cap.* 5. *n.* 87. & concordant superius (*d*) dicta. Ratio primæ partis est: quia dum quis statuit non ieiunare per totam Quadragesimam, actus hic respicit omnia illa Jeiunia per modum unius obiecti adæquati, non autem fertur voluntas distincte super singulos dies Quadragesimæ. Altera pars ex eo probatur: quia obligatio Jejunii est singulis Quadragesimæ diebus (Dominicis dumtaxat exceptis) affixa; ergo & singulis illis diebus tenetur quis jejunare, & dum non jejunat, committit consummatam omissionem externam Jejunii præcepti.

51. CONCL. VIII. Peccant insuper contra hoc præceptum Jejunii, qui alios ad Jejunium violandum scienter inducunt. Ita communis. Quia tunc tales censentur aliis cooperari in fractione Jejunii: est enim regula generalis, quod non solum peccet, qui præceptum transgreditur, sed etiam, qui causa est, ut illud alii transgrediantur absque legitima causa. Hinc peccant Patresfamilias & Oeconomi, qui subditis suis præbent cibos vetitos, quibus Jejunium solvant: quinimo non solum non debent tales cibos ministrare, sed etiam monere, & curare ex lege Charitatis, ut subditi, cessante justa causa excusante Jejunium servent. Non tamen tenentur ipsos cogere ad servanda Jejunia; nimis enim rigorosum, & durum id esset. Filiucius *ibidem n.* 91.

52. CONCL. IX. Caupo, si adventantibus cibos vetitos, ut puta carnes, apponat in locis Catholicis, graviter peccat; nisi urgeat necessitas, aut hospites habeant facultatem eas comedendi. Patet hoc ex priori Conclusione. Additur, *in locis Catholicis:* nam in locis Hæreticorum, ubi communiter non observantur Jejunia, non esset illicitum carnes apponere, dummodo tamen hospites ipsas petant, vel non posset

centissime per longiorem discursum excludit quidam Italiæ Theologus Venetus in suis Animadversionibus, quas novissimæ Editioni Venetæ Dictionarii moralis Pontasiani adjecit, impugnans Animadversione I. R. D. Eusebium Amort scribentem, quod in favorabilem sententiam, sexagenarios absolute a jejunio eximentem, major pars Theologorum Germanorum, connniventibus Episcopis, conspiraverit, & quantum videtur, prævaluerit. Ast plane hisce temporibus, ubi videmus naturam in dies magis deficere, rem sic se habere, uti ait memoratus Eusebius Amort. Ipsemet ostendit in sua defensione *Observat. 1. fol. apud me* 185. integrum catalogum Theologorum moderniorum Germaniæ pro favorabili sententia adducens, inter quos citat quoque Begnudellium Bassum per vastam Diœcesin Frisingensem, & juxta dicta Aucturis fol. 190. in sua magnitudine plures Diœceses Italiæ exæquantem, Vicarium Generalem in Bibliotheca Juris Canonico-Civilis *Titul. Ætat num.* 19. Frisingæ anno 1712. typis vulgata.

Neque exinde Doctores Germani nimiæ laxitatis arguendi sunt, quod in hisce Regionibus Septentrionalibus, in quibus a potiori deest generosum vinum, Senibus (uti fert adagium) Lac senum &c. inclinent in benigniorem quoad jejunium sententiam: etenim si ab adversariis beneficium duplicis refectionis *illimitate* conceditur iuvenibus ante annum vigesimum primum completum, etiam robustis, atque in illis Regionibus, ubi generosum vinum, NB. vires ac stomachum plurimum confortans, levi respective comparatur pretio, cur non æque *absolute* in his Partibus Septentrionalibus Sexagenariis? Item, si Senibus sexagenariis duplicem non concedunt refectionem, eadem facilitate etiam octogenariis ob easdem rationes denegari poterit, si cum Navarro *in Manuali cap.* 21. *num.* 16. affirmari possint: *Gratia Dei octuagesimum annum agens perinde possum jejunare, ac cum agerem sexagesimum; imo & quinquagesimum.* Unde meo judicio conformius suis principiis loquerentur adversarii, si non solum vegetis Sexagenariis, verum etiam robustis iuvenibus, quibus moderatum ieiunium vires non notabiliter diminuit, simul cum Innocentio in Rubrica *de observat. Jejunii* facultatem utendi duplici refectione denegarent, vel utrobique concederent, prout etiam quoad senes apud Italos, novissime admittunt duo Italici Auctores ex nostris, nimirum Felix Potestas Consultor S. Officii *in Examine Ecclesiastico Tom.* 1, *part.* 3. *num.* 2891. & Sabinus Bononiensis *in Luce Morali Tract.* 38. *num.* 48. ambo Venetiis impressi.

64. Addit superius *num.* 61. citatus Sanchez, sententiam aliquorum, qui fœminas quinquagenarias ob fragilitatem sexus sui censent a Jeiunio excusari, sicut viros sexagenarios, esse opinionem probabilem, speculative loquendo, sed in praxi non tutam. Et revera, nisi alia corporis debilitas accedat, aut constet, talem personam viribus iam defecisse, eadem in praxi sequenda non est; imo ipsam omnino improbabilem censet Layman *cit. n.* 2. *§. illud.*

65. CONCL. III. Ratione Pietatis excusantur a Jeiunio, quicumque operibus præstantioribus, ac maioris momenti incumbunt, quæ una cum Jeiunio absque gravi incommodo perficere nequeunt; ut sunt opera Misericordiæ, tum corporalis, tum spiritualis, item opera Religionis, ut concionari, docere, Sacramenta administrare, ac huiusmodi. Ita communis. Ratio est: quia labor mentis, ipsiusque ingenii etiam redundat in corpus, illud affligendo, atque extenuando. Deinde Ecclesia suo præcepto intendit promovere Fideles ad opus bonum, non autem retrahere a meliori bono, seu operibus præstantioribus, ut sunt opera enumerata, & huiusmodi. Et hoc verum est, sive deinde opera illa gratis exhibeantur, sive ob mercedem.

66. Dicitur in Conclusione, *quæ absque gravi incommodo perficere nequeunt*: nam secus dicendum, si opera illa sunt facile compatibilia cum Jeiunio: quod quidem in praxi diiudicandum erit iuxta arbitrium viri prudentis, spectata talium operum qualitate, & attenta ipsius operantis complexione. Porro in dubio melius erit ad tollendos omnes scrupulos, ut Superior cum talibus dispenset: quia circa hoc regula certa & universalis assignari non potest, nisi quod lex Jeiunii Ecclesiastici non obliget cum magna difficultate. Res tota magis declaratur exemplis.

67. Sic excusantur Concionatores, qui prædicant integra Quadragesima, quia valde laborant: secus, si tantum semel prædicent, nisi multum debilitentur. Similiter Lectores, Confessarii, imo & Cantores, Advocati, Judices, Medici, & alii huiusmodi, qui in suo munere sunt assidui, atque cum magna mentis & ingenii occupatione per totum diem studiis, lectionibus, & compositionibus intenti existunt, adeo ut suum officium agere nequeant cum Jeiunio, excusantur ab eo: secus, si studium &c. sit leve. Et ita loquendo de aliis similibus. Ratio est: quia sicut labor magnus corporalis multum consumit de spiritibus vitalibus; ita labor spiritualis de spiritibus animalibus, qui tamen æque, imo magis sunt necessarii ad valetudinem corporis: unde ordinarie intentos labori corporali vegetiores videmus, quam occupatos continuis studiis.

68. CONCL. IV. Ratione Necessitatis, sive Laboris corporalis excusantur a Jeiunio, quotquot labore suo victitant, cum quo Jeiunium commode consistere non potest: quales sunt Agricolæ, & ferme mechanici omnes. Nec refert, utrum sint pauperes, vel divites: quia hoc ipso, quod ex officio laborent, excusantur a Jeiunio, si re ipsa laborem subeant; prout declarasse Eugenium IV. post alios refert Lessius *cit. cap.* 2. *num.* 43. Accedit ratio: tum quia Ecclesia diebus ieiunalibus nulli prohibet consueta servitia, & labores subire: tum quia labor corporalis, si gravis sit & ferme continuus, valde corpus defatigat, eiusque vires extenuat, adeo ut laborantibus opus sit frequentiori cibo pro restauratione virium.

69. Dicitur, *& ferme Mechanici omnes*: quia communiter excipiuntur Pictores, quorum opus est ingenii potius, quam virium: item Sartores, & Barbitonsores, quorum labor, cum sit exiguus, per se loquendo non excusat a Jeiunio. Hinc Alexander VII. sequentem inter alias, ordine 30. Propositionem damnavit: *Omnes Officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione Jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum Jejunio.* Verumtamen in casibus particularibus attendendum, an non tales quandoque excusentur ex aliis titulis, ut puta ratione paupertatis, si non habent alimentum sufficiens pro una competenti refectione, vel alicuius debilitatis adiunctæ, aut huiusmodi.

70. Ob eandem causam ordinarie excusantur a Jeiunio itinerantes, præsertim pedites, si suscipiant longum iter, puta iter totius diei, vel iter quindecim, viginti, aut duodeviginti milliarium Italicorum: ubi nota, quod quatuor Romana, & quinque communia Italica milliaria faciant unam Leucam Germanicam. Ita exemplificant Bonac. *num.* 11. & Azorius *p.* 1. *l.* 7. *c.* 17. *qu.* 9. hic enim censetur gravis labor intervenire. Secus dicendum, regulariter loquendo, de iis, qui equitando, vel curru vehendo tale iter perficiunt: nam hoc genus itineris non ita defatigat. Unde & Alexander VII. sequentem inter alias Propositionem, ordine 31. damnavit: *Excusantur absolute a præcepto Jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant.* Quod si vero iter longius sit, aut probabile periculum subsit superventuræ debilitatis ob nimiam corporis agitationem, etiam equitantes, vel curru vecti a lege Jeiunii excusabuntur. Et hisce curru, aut equo iter agentibus annumerandi videntur ii, qui per aquam ratibus, aut navibus vecti itinera sua necessaria perficiunt: nam ex una parte tales aqua vecti non ita defatigari solent, sicuti pedibus incedentes: ex altera vero parte etiam aquei humores multum molestant, atque extenuant corpus humanum, eiusque vires debilitant. Quamquam in casibus particularibus hoc ipsum pensata viæ diurnitate, ac temporis, complexionisque conditione, aliisque circumstantiis, pio proborum virorum iudicio sit dimetiendum.

71. Cæterum allatam doctrinam de itinerantibus non pauci Doctores contra Jo. Sanchez, Pasqualigo, & alios

& alios intelligendam censent de itinere necessario, & quod commode differri non potest: unde & allata Propositio damnata habet annexam clausulam illam: *Etiamsi iter necessarium non sit*. Et quamvis Azorius *loc. cit.* afferat, eum, qui ludendo valde est defatigatus, adeo, ut cibo ulteriori indigeat, tuto Jejunium solvere: mox tamen addit, si in fraudem legis se adeo quis ludendo defatigaverit, peccatum committi per hoc, quod absque necessitate & utilitate præcisæ ex intentione, seu motivo non jejunandi detur causa frangendi ex lassitudine jejunium, licet ea jam data non amplius peccetur in solvendo jejunio.

Additio.

* Ex dictis la Croix *l.* 3. *p.* 2. *n.* 1335. recte infert, omne opus inutile, ac incompatibile cum Jejunio esse omittendum, si commode omitti possit, & supposito, quod faciendo illud non servetur jejunium, prout cum aliis docet S. Thomas apud Moyam *T.* 1. *T.* 6. *D.* 5. *qu.* 1. *n.* 21. Atque propterea Tambur. *in Decalog. l.* 4. *c.* 5. §. 7. *num.* 31. censuit neutiquam fuisse a peccato exemptum Juvenem illum nobilem ideo non ieiunantem, quia cum magno labore præcise ex motivo satisfaciendi suæ voluptati exinde haustæ dabat operam arti ferrariæ in elaborandis sclopetis. Ratio est; quia præcise voluptas non videtur sufficiens motivum ponendi tale opus laboriosum connexum cum exemptione a ieiunio. Excusat tamen cæteroquin iusta causa, qualis iuxta Moyam *loc. cit. n.* 22. censetur omnis labor assumptus ad utilitatem spiritualem, aut corporalem propriam, vel alienam. Item excusant opera Religionis, ac Devotionis, præsertim iam inchoata, & quæ ad aliud tempus commode differri nequiverunt: sic peregrinationem longinquam licet inchoare, & continuare, etsi per accidens aliqui dies Jeiunii intercedant, in quibus Jeiunium servandi non est obligatio, si e. g. quatuor, vel quinque Leucas Germanicas simili die perfecisti, de quo pariter vide la Croix *hic num.* 1345. Bonac. *De peccatis. D.* 2. *q.* 8. *p.* 1. *num.* 16. Addunt Henriquez, Castropalao, Sanchez, & Bonacina, excusare laborem ex quovis rationabili fine assumptum; uti si operose eas per plures horas ad amicum invisendum, cum posses equo; quia nulla lex actionem aliquam ex fine honesto susceptam, vi cuius ponaris in eum statum, ut non amplius adstringaris lege, prohibere videtur: sic e. g. ponamus, quod in tua Diœcesi die Veneris sit formale Jeiunium, in altera vero vicinia tantummodo dies abstinentiæ, in simili casu poteris utique ex fine honesto te transferre ad alteram Diœcesin, quamvis exinde ponaris in eum statum, ut non amplius obligeris lege formalis Jeiunii? Cur igitur non etiam ex fine honesto poteris pedester iter aliquod assumere, quamvis exinde ponaris in eo statu, ut propter notabilem defatigationem non amplius adstringaris lege. *

72. CONCL. V. Qui Jeiunium non servat, bona fide putans, se iustam non ieiunandi causam habere, non peccat, quamvis re ipsa non sit iusta & sufficiens causa illa. Ita Reginaldus *loc. cit. n.* 228. Bonac. *punct. ult. n.* 19. & alii. Ratio est: quia bona fides eum excusat.

73. Secus dicendum de eo, qui dubitat, an habeat justam causam non ieiunandi; is enim tenetur ieiunare. Ratio est: quia in dubio iudicandum est pro possidente: sed possessio stat pro lege Jeiunii; ergo stante dubio Jeiunium est observandum. Intellige, nisi a Superiore dispensetur cum ipso in Jeiunio, vel nisi is dubium practice deponat consilio Confessarii, seu alterius viri probi & prudentis, aut alia ratione.

74 CONCL. VI. Supra recensitis causis a Jeiunio excusantibus addi potest alia causa, magis tamen extrinseca, videlicet legitima Superioris dispensatio. Ita omnes Doctores; & patet ex ipsa Ecclesiæ, non raro dispensantis, consuetudine. Advertendum tamen, quod dispensatione opus non sit, quando necessitas est evidens, sed solum, quando ea est dubia; idque sive ad esum carnium, sive ad secundam tantum refectionem.

75. Porro, ut ejusmodi dispensatio sit valida & licita, requiritur causa rationabilis, id est, talis quæ quidem sufficiens videtur, adhuc tamen de eius sufficientia ad excusandum a Jeiunio dubitatur, ideoque ad Superiorem recurritur, ut ipsius auctoritate suppleatur, si quid deesset. Et quidem minor causa, eaque privata sufficit, ut cum uno vel altero in lege Jeiunii per auctoritatem Superioris dispenseiur: maior vero, eaque publica, ut cum integra Communitate dispensari valeat.

76. Cæterum eiusmodi Superior, habens legitimam facultatem dispensandi in lege Jeiunii cum suis subditis, est Episcopus, aut Prælatus Regularis respectu suorum Religiosorum. Ratio est: quia ad Episcopum pertinet dispensatio iuris communis in illis casibus, qui frequenter accidunt: idque tum ex præsumpte, & interpretativa voluntate Summi Pontificis, utpote ad quem ob casuum frequentiam difficilis foret accessus pro obtinenda semper circa Jeiunium dispensatione; tum ex longæva consuetudine, ac præscriptione: alioquin certe Fidelium Communitati non esset sufficienter provisum. Et hæc eadem ratio militat de Prælatis Regularibus respectu suorum Religiosorum, utpote *in quos Ecclesiasticam, & quasi Episcopalem jurisdictionem obtinent.* ut dicitur *c. Abbates de Privileg. in 6.*

77. Addunt Doctores, etiam Parochos ex causa rationabili posse cum particularibus Parochianis dispensare in lege Jeiunii: etsi enim Parochi (imo & Episcopi) non habeant potestatem supra Jus commune, quo præceptum est Jeiunium; tamen sive ex tacito consensu Pontificis, sive ex longæva consuetudine, & præscriptione, eisdem acquisita est iurisdictio, & facultas ista dispensandi. Et hoc quidem passim fatentur Doctores in casibus illis, quando Episcopus est absens. Imo etiam præsente Episcopo, utpote ad quem gravioribus negotiis implicatum non tam facilis patet aditus, præsertim hominibus vilioribus, ad obtinendam dispensationem, posse Parochum cum aliquibus in casu particulari, atque ex iusta causa dispensare in lege Jeiunii, probabilius censet Mastrius *loc. cit. num.* 26. cum aliis, quos allegat.

78. Quæres. An causæ, quæ iuxta dicta excusant a Jeiunio Ecclesiastico, pariter excusent a Jeiunio ex voto debito? Resp. Affirmative, dummodo non constet de alia voventis intentione. Ita Sanchez *l.* 4. *in Decalog. c.* 11. *n.* 54. Bonacina *punct.* 6. *num.* 4. & alii. Ratio est: quia Votum est lex privata, quam sibi quisque sponte imponit; ergo, si non constet de alia voventis intentione, est interpretandum iuxta dispositionem aliarum legum circa eandem materiam, & consequenter eædem causæ utrobique excusabunt.

79. Additur notanter, *dummodo non constet de alia voventis intentione*: alioquin enim hæc erit attendenda; nam sicut quis vovendo sponte sibi legem imponit, ita strictiorem, si voluerit, imponere valebit. Sic potest adolescens ex Voto obligari ad Jeiunium ante vigesimum primum ætatis annum, ut dictum *num.* 44.

80. Deinde loquendo de FF. Minoribus, ex vi Regulæ ipsorum maior requiritur necessitas, ut ieiunare non teneantur in Jeiuniis Regulæ, quam in Jeiuniis Ecclesiæ: nam ad excusandum in Jeiuniis Ecclesiæ, non requiritur nisi probabilis necessitas; sed in Jeiuniis Regulæ requiritur manifesta, ut patet ex *c.* 3. *Regulæ*. ibi: *Tempore vero manifestæ necessitatis non teneantur Fratres Jejunio corporali*: ac notat Petrus Marchantius *ibid. Quæst.* 3. & alii Expositores, quidquid nonnulli contradicant.

DI-

DISTINCTIO III.

De Quarto & Quinto Præcepto Ecclesiæ, Sive

De annua Confessione & Communione Paschali.

QUÆSTIO I.

Quid sit, & quo Jure, ac quando obliget Confessio Sacramentalis?

SUMMARIUM.

1. *Quartum Ecclesiæ Præceptum quale?*
2. *Confessio Sacramentalis, quid?*
3. *Ea Jure Divino necessaria est omnibus peccatum mortale committentibus post Baptismum.*
4. *Probatur hoc ulterius.*
5. *Præceptum Confessionis non statim obligat post peccatum mortale.*
6. *Quid, si subsit periculum oblivionis peccatorum?*
7. *Consultissimum est illico post peccatum agere poenitentiam: cur?*
   (a) Ut dictum Tract. 1. dist. 2. n. 46.
8. *Peccator non diu moraliter evitat novum peccatum.*
9. *Præceptum Confessionis obligat in mortis articulo vel periculo.*
10. *Corollaria.*
11. *Jure Divino obligat etiam quandoque extra mortis articulum.*
12. *Hinc merito Ecclesia præcepit Confessionem annuam.*

1. QUARTUM Ecclesiæ Præceptum sequentibus verbis comprehenditur: *Peccata tua Sacerdoti proprio annis singulis confitetor.* De quo in Concilio Generali Lateranensi, sub Innocentio III. celebrato, & refertur *c. Omnis utriusque sexus. De Poenitentiis & remissionibus* sic statutum habetur: *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio Sacerdoti: & injunctam sibi poenitentiam propriis viribus studeat adimplere.* Quod præceptum Ecclesiasticum ut clarius intelligatur, nonnulla præmittenda videntur: hinc sit

2. CONCL. I. *Confessio Sacramentalis* est accusatio legitima de propriis peccatis, facta coram Sacerdote, ad eorum veniam impetrandam virtute Clavium. Ita in re communis. Et quidem ly *accusatio* stat loco generis, reliqua ponuntur loco differentiæ. Porro per ly *ad eorum veniam impetrandam virtute Clavium*, denotatur finis, ob quem fieri debet Confessio Sacramentalis, qui est consecutio veniæ, ac remissio peccatorum obtinenda virtute Clavium, id est, virtute Sacramentalis absolutionis a Sacerdote legitimam jurisdictionem habente super confitentem prolatæ. Juxta quod Christus *Joan.* 20. dixit Apostolis, eorumque legitimis Successoribus: *Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.*

3. CONCL. II. Confessio Sacramentalis est a Christo Domino instituta, & omnibus conscientiam peccati mortalis post Babptismum commissi habentibus Jure Divino necessaria. Ita omnes Catholici, estque novissime definitum in Concilio Trident. *Sess.* 14. *Can.* 6. ibi: *Si quis negaverit, Confessionem Sacramentalem vel institutam, vel ad salutem necessariam jure Divino; aut dixerit, modum secrete confitendi soli Sacerdoti, quem Ecclesia Catholica ab initio semper observavit, & observat, alienum esse ab institutione & mandato Christi, & inventum esse humanum, anathema sit. Et cit. Sess.* 14. *c.* 5. sic habetur: *Ex institutione Sacramenti Poenitentiæ jam explicata, universa Ecclesia semper intellexit, institutam etiam esse a Domino integram peccatorum Confessionem, & omnibus post Baptismum lapsis Jure Divino necessariam existere.*

4. Eadem Catholica Veritas præter continuam traditionem, atque perpetuum sensum Ecclesiæ desumitur ex citatis verbis Christi *Jo.* 20. *Quorum remiseritis peccata.* Siquidem, ut argumentatur Doctor Subtilis 4. *dist.* 17. *c. un.* & declarat Concilium Trident. *cit. cap.* 5. per dicta verba Christus constituit Apostolos, eorumque Successores Sacerdotes, suos Vicarios, tanquam Judices habentes potestatem remittendi, & retinendi peccata, in quæ Christi Fideles ceciderunt. Patet autem, Sacerdotes Judicium hoc incognita causa exercere non posse, neque servare æquitatem in imponendis poenis pro ipsis peccatis, si in genere duntaxat, & non etiam in specie, ac singillatim oporteret poenitentes sua peccata confiteri.

5. CONCL. III. Dictum Præceptum Confessionis Sacramentalis non statim obligat, cum quis in peccatum mortale lapsus est. Ita communis; intelligendo tamen hoc salvis iis, quæ in sequentibus Conclusionibus dicentur. Ratio est: quia præceptum Confessionis est affirmativum, quod obligat non pro semper, sed solum pro determinato tempore.

6. Neque obstat, quod, nisi quis illico confiteatur, incidat in periculum obliviscendi peccatorum commissorum. Resp. enim cum Layman *l.* 5. *tr.* 6. *c.* 5. *n.* 4. & aliis, adhuc eiusmodi peccatori oblivioso non incumbere obligationem illico confitendi, vel peccata sua scriptis annotandi, cum nullo Jure id expressum reperiatur. Quinimo non tenemur confiteri nisi ea peccata, quorum post diligentem discussionem habemus conscientiam, ut fatetur Concilium Trid. *Sess.* 14. *cap.* 5. & *Can.* 7. Quo facto, licet quorundam habeatur inculpata oblivio, adhuc eadem virtute Sacramenti remittantur saltem indirecte.

7. Interim tamen consultissimum est, omnibusque vel maxime suadendum, post admissum peccatum mortale quam citissime per veram Contritionem ad Deum converti; imo etiam data opportunitate ad Sacramentum Poenitentiæ per dolorosam peccati Confessionem properare. Idque tum ad citius consequendam gratiam, atque amicitiam Divinam, evitandumque periculum damnationis æternæ: tum ut opera nostra bona (quæ, si fiant in statu peccati mortalis, sunt mortua, (a) neque meritoria augmenti gratiæ, & gloriæ coelestis) hac ratione coram Deo meritoria evadant.

8. Accedit alia ratio; quia moraliter loquendo, & regulariter, nemo constitutus in peccato mortali diu observat totam legem, ac evitat novum peccatum mortale; nam, ut dicitur *Psam.* 41. *Abissus abyssum invocat.* Et S. Gregorius *lib.* 1. *Homil.* 11. *in Ezechielem*, ait: *Peccatum, quod per poenitentiam non deletur, mox suo pondere in aliud trahit.*

9. CONCL. IV. Dictum præceptum Divinum de facienda Confessione Sacramentali vel maxime obligat in articulo mortis, nec non & in probabili periculo ipsius. Ita communis. Ratio est: quia non est assignabile aliud tempus, in quo hoc præceptum Divinum potius obliget, quam in mortis articulo, a quo pendet tota æternitas. Accedit: quia, si tunc hoc præceptum non adimpleatur, id amplius secuta morte adimpleri non poterit.

10. Et conformiter dictis inferunt Doctores, quod non solum in infirmitate lethali teneatur quis ad Confessionem Sacramentalem, sed etiam in quolibet probabili periculo mortis, id est, tunc, quando quis aggreditur actus arduos, in quibus verisimile est, quod mors immineat: ut in bello mortali, in naufragio, & huiusmodi, prout exemplificat Scotus *cit. dist.* 17. §. *De secundo.* His addunt Summistæ foeminas primo parturientes, & quæ alias maximam in partu difficultatem expertæ fuit: siquidem de huiusmodi probabili periculo mortis æque militant rationes proxime allatæ. Et per hoc patet altera pars Conclusionis.

11. CONCL. V. Etiam quandoque per vitæ decursum, atque extra articulum mortis præceptum Divinum Confessionis Sacramentalis obligat omnes, Fideles, conscientiam peccati mortalis habentes, quod præceptum, ut a Populo Christiano generalius observaretur, optime Ecclesia in Concilio Lateranensi (*n.* 1. relato) præcepit, ut Fideles singulis annis saltem semel confiteantur. Ita præter communem Theologorum, docet Concilium Trident. *Sess.* 14. *c.* 5. ubi refellens inanem eorum calumniam, qui Confessionem a Divino mandato alienam, atque a Patribus in Concilio Lateranensi congregatis initium habuisse docere non

non verebantur, loquitur in haec verba: *Neque enim per Lateranense Concilium Ecclesia statuit, ut Christi Fideles confiterentur, quod Jure Divino necessarium & institutum esse intellexerat; sed ut praeceptum Confessionis saltem semel in anno, ab omnibus & singulis, cum ad annos discretionis pervenissent, impleretur.*

12. Ex quo clare sequitur, quod Ecclesia semper intellexerit, praeceptum Confessionis quandoque extra mortis periculum obligare Jure Divino: quamvis, cum tempus illud non fuerit determinatum a Christo Domino, Ecclesia pie salubriterque, atque cum ingenti animarum fructu statuerit, ut praeceptum illud ab omnibus Fidelibus impleatur singulis saltem annis, sicque tempus implendi praeceptum istud Divinum determinavit.

QUÆSTIO II.

Quomodo Praeceptum Ecclesiasticum annuae Confessionis obliget?

SUMMARIUM.

13. *Praeceptum annuae Confessionis, quos obliget?*
An sit praecepta Confessio venialium?
14. *Quid agendum habenti sola venialia?*
15. *Confessio communiter fit in Paschate, etsi sufficeret semel in anno confiteri.*
(*b*) Ac refertur supra n. 1.
16. *Solvitur instantia.*
(*c*) Tract. 14. dist. 2. q. 3. Concl. 3.
17. *In Paschate non confessus tenetur confiteri per annum.*
18. *Quid de confesso sola venialia, si postea peccet mortaliter?*
19. *Annus quomodo sit computandus?*
20. *Praecepto Ecclesiastico non satisfit per Confessionem scienter invalidam.*
* *Bene tamen per Confessionem Regulari privilegiato factam.*
21. *Pueri quando teneantur ad Confessionem?*
22. *Circa pueros in praxi quid observandum?*
23. *Praesertim a Confessario?*
24. *Alia a Confessario observanda.*
* *Pueri qualiter examinandi?*

13. CONCL. I. Praeceptum Ecclesiasticum annuae Confessionis obligat omnes Fideles conscientiam peccati mortalis habentes, eosque solos. Ita Theologi communiter. Ratio est: quia Ecclesia non praecipit Confessionem peccatorum duntaxat venialium: tum quia haec multi aliis remediis expiari possunt, ut fatetur Concilium Trident. *cit. Sess.* 14. *cap.* 5. tum quia praeceptum istud Ecclesiasticum est determinatio praecepti Divini; atqui hoc est de peccatis duntaxat mortalibus; ergo & illud.

14. Notant tamen Doctores, ex consuetudine Ecclesiarum, atque ad avertendum scandalum receptum esse, ut Fideles omnes ante Communionem Paschalem Sacerdoti proprio se sistant, &, si mortaliter numquam se peccasse asseverent, super ea re Confessarii iudicio sese subiiciant. Quinimo in praxi utilissimum erit, etiam sola venialia tunc confiteri, propter uberes ex Sacramento Poenitentiae fructus provenientes.

15. CONCL. II. Quamvis ad satisfaciendum praecepto Ecclesiastico sufficiat semel in anno confiteri, nihilominus isthaec Confessio communiter in Paschate fieri, atque Communioni Paschali praemitti solet. Ita communior, & probabilior Doctorum, nonnullis exceptis, qui volunt, praeceptum Confessionis per se obligare in Paschate, & non tantum per accidens ratione Communionis Paschalis. Prior pars desumitur ex Concilio Lateranensi *c. Omnis utriusque sexus. De Poenit. & remiss.* (*b*) ubi plus non requiritur, quam ut *omnis Fidelis omnia sua peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur*: quae verba, nisi quis vim inferat intelliguntur de toto tempore a principio usque ad finem anni, prout argumentatur Lugo *disp.* 15. *de Sacram. Poenit. sect.* 8. *n.* 157.

16. Nec obstat communis consuetudo confitendi in Paschate, & quod tunc in plerisque locis soleat exigi testimonium Confessionis Paschalis; simulque, quod in *Extr. Vices illius. De tregua & pace*, dicatur: *De jure tenetur Parochianus saltem in Paschate proprio confiteri Sacerdoti*. Resp. enim, hoc totum fieri per accidens, & ratione Communionis Paschalis, sive, quia tunc praeceptum sumendi Sanctissimum Eucharistiae Sacramentum, cuius dignae perceptioni, habita copia Confessarii, praemittenda est Confessio Sacramentalis, nec sufficit sola contritio de commisso peccato mortali; prout declaravit Concilium Trident. *Sess.* 13. *cap.* 7. & amplius suo loco (*c*) dicetur. Et per hoc patet altera pars Conclusionis.

17. Infertur proinde, quod, si quis sive culpabiliter, sive ob legitimum impedimentum in Paschate non est confessus, is postmodum per anni decursum confiteri teneatur: quia toto anno urget hoc praeceptum, neque istud est affixum tempori Paschali, ita ut cum illo transeat, sicut transit obligatio audiendi Missam die Festo.

18. Infertur secundo, quod is, qui Tempore Paschali confessus est sola venialia, teneatur adhuc confiteri mortale tunc invincibiliter omissum. Quin etiam observat Lugo *loc. cit. n.* 126. quod, si quis per totum annum frequenter confiteatur sola venialia, quae habet, & circa finem anni peccet mortaliter, obligetur hoc praecepto ad confitendum eodem adhuc anno illud peccatum mortale; siquidem Ecclesia praecipit duntaxat Confessionem mortalium semel in anno peragendam, qualem in casu quis necdum fecisse supponitur.

19. Quaeres autem. Quomodo annus iste sit computandus? Resp. duos dicendi modos caeteris esse probabiliores. Primus est eorum Theologorum, qui putant, annum esse computandum a die primo Januarii, & deinceps usque ad initium sequentis anni; cum isto die communiter censeatur novus annus incipere, & prior desinere. Secundus dicendi modus est illorum, qui asserunt; annum computandum esse a Paschate in Pascha, intelligendo per Pascha omnes illos dies, in quibus potest impleri praeceptum Communionis Paschalis. Et huic computationi consonat praxis, atque communior sensus Fidelium, arbitrantium, se dicto praecepto Ecclesiastico satisfecisse, postquam Paschali tempore confessi sunt: quamvis etiam pro tunc, juxta computum prioris sententiae, semel in anno confessi intelligantur. Unde patet, quod praesens quaestio in praxi parum urgeat.

20. CONCL. III. Praecepto Ecclesiastico annuae Confessionis non satisfit per Confessionem sacrilegam, & scienter invalidam. Ita nunc pro certo tenendum: nam oppositam quorumdam sententiam reiecit Alexander VII. dum sequentem inter alias Propositionem, ordine 14. condemnavit: *Qui facit Confessionem voluntarie nullam, satisfacit praecepto Ecclesiae*. Accedit ratio: tum quia, qui voluntarie facit Confessionem invalidam, revera non recipit Sacramentum Poenitentiae; cum ad hoc necessario requiratur vera, integra, & dolorosa Confessio: tum quia Christus, & Ecclesia praecepit talem Confessionem, quae conducibilis est ad consequendam remissionem peccatorum virtute Sacramenti Poenitentiae: atqui talis non est Confessio voluntarie nulla, & sacrilega; ergo.

Additio.

* CONCL. IV. Praecepto Ecclesiastico annuae Confessionis satisfit, si eadem etiam a saecularibus extraneis deponatur apud Regulares Mendicantes, vel eorum privilegiis gaudentes, dummodo dicti Confessarii fuerint alias in illa Dioecesi approbati. Ita Fagnanus *in cap. Omnis utriusque. De Poenit. & remiss. num.* 56. Navarrus *in Manuali cap.* 27. *num.* 263. & praeter plurimos alios fuse Pignatellus *Tom.* 4. *Consult.* 163. *per totum*, quod & ipsa communissima praxis confirmat. Patet autem veritas hujus Conclusionis imprimis ex Bulla Innocentii X. *Exponi nobis*, die 7. Februarii anno 1645. emanata, ubi confirmat Decretum Sacr. Congregationis Eminentiss. Cardinal. Concilii Tridentini Interpretum die 9. Julii anno 1644. editum, quod censuit, non posse Archiepiscopum Burdigalensem prohibere Regularibus, habentibus privilegia Apostolica, ut a Dominica Palmarum usque ad Domini-

minicam in Albis inclusive administrare non valeant Personis sæcularibus Sacramentum Confessionis. Probatur ulterius ex Bulla *Superna*. Clementis X. edita 12. *Junii*, & publicata in Urbe 2. *Augusti anno* 1670. ubi §. 5. expresse ait, quod satisfiat (loquendo de Confessione annua) Constitutioni *Omnis utriusque sexus*, si eadem apud dictos Regulares exemptos peragatur. Licet cæteroquin gratis concedatur, quod, hoc non obstante, Parochis similium confitentium incumbat colligere & exigere schedam Confessionalem, seu testimonium dictæ annuæ Confessionis a suis Parochianis talium Regularium non commensalibus. Quod si dicti pœnitentes fuerint servitiales, ac simul commensales horum Regularium, de similibus apud Pittonium *Tom.* 2. *Decisionum quoad Regulares*, *numer. marginali* 1710. *Editione Veneta anno* 1719. legitur sequens Declaratio Sacri Concilii edita 7. Julii anno 1607. *Sacerdotes Regulares possunt absque Episcopi approbatione audire Confessiones sæcularium, qui sunt de regulari familia, & eorum continui Commensales, nec tenentur reddere rationem proprio Parocho, quod præcepto Ecclesiæ satisfecerint, sed tamen Superiori Regularium.* *

21. Quæres. Quandonam teneantur Pueri ad Confessionem annuam? Resp. Eos teneri, postquam ad annos discretionis pervenerunt, semelque in peccatum murtale lapsi sunt. Ratio est clara: quia nullum est præceptum ne quidem Ecclesiasticum, confitendi sola venialia.

22. Interim tamen, cum Parentibus, vel Præceptoribus de primo peccato mortali puerorum constare nequeat, omnino consultum est, atque in praxi necessarium, ipsos tempestive de necessariis ad Confessionem requisitis instruere, atque post assecutos annos discretionis ad Confessionem mittere, ut eidem paulatim assuescant, atque (si opus fuerit) præcepto Ecclesiastico satisfaciant.

23. Confessarius autem, utrum hujusmodi Pueri, vel Puellæ sint capaces absolutionis, diiudicare debebit, non quidem ex sola ætate, num videlicet septennium impleverint (quamvis post illam ætatem de usu rationis præsumptio esse soleat, *arg. c. Litteras. De desponf. impub.*) sed multo magis ex ingenii, atque educationis qualitate: multi enim post eam ætatem primum, aliqui vero citius consequuntur sufficientem usum rationis, ut non solum peccati venialis, sed etiam mortalis capaces existant.

* Quod si pueri, vel puellæ in clathris Confessionalis digitis ludant, si sub Confessione alios extra Confessionale frequenter respiciant, si nugentur cum suo rosario, vel pileo, teste Gobat, exigua dant specimina sufficientis iudicii, & plenæ deliberationis, suntque magis instruendi.

24. Insuper, postquam Confessarius circumstantiis consideratis iudicavit, Puerum vere ac deliberate peccasse, sive mortaliter, sive saltem venialiter, considerare debebit, utrum ille de peccato doleat, & quidem ex motivo non mere humano, ut puta, quia a patre castigatus fuit, sed ex motivo supernaturali per fidem cognito, videlicet propter offensam Dei, metum pœnæ æternæ, aut purgatorii, vel turpitudinem peccati. Sunt enim aliqui adeo natura vagi, ut, licet satis dispositi fuerint ad peccatum, non tamen dispositi sint ad dolorem supernaturalem eliciendum: qui proinde vel prius per Confessarium disponendi sunt, vel si id tam cito fieri nequeat, eisdem, dummodo needum mortaliter peccaverint, oratio quasi loco pœnitentiæ imponatur, & benedictio (nondum vero absolutio) Cruce super eos formata impertiatur. Quod si vero omnibus consideratis adhuc dubium remaneat de pueri capacitate, tunc absolutio dari poterit sub conditione: *Si es capax, ego te absolvo &c.* Imo talis in mortis articulo sic absolvi debebit. Layman *lib.* 5. *Tract.* 6. *cap.* 5. *n.* 7. & alii.

Additio.

* Cæterum materiam examinandi pueros in Confessionali subministrat la Croix *lib.* 6. *part.* 2. *num.* 1799. dum existimat ab initio ipsos, nisi sponte fateantur, interrogandos esse circa unum alterumque punctum ex sequentibus: nimirum an non fuerint mentiti, an in Ecclesia non garriverint, an aliis non dederint agnomina, an non fuerint aliis irati, vel alios percusserint, an non fuerint inobedientes Parentibus, vel Superioribus suis, an non senibus illuserint? quod si per decursum examinis seu Confessionis adverteret Confessarius pueros audaciores, & petulantiores, ulterius (bonis tamen ab initio verbis, ne deterreantur, sicque peccata reticeant) recte instat Confessarius, an non impura verba protulerint, vel si id factum fuisse intelligat, ulterius pro exigentia circumstantiarum (cum magna tamen circumspectione, & cautela, ne ex ipsis interrogationibus potius peccare addiscant) an non fuerint pueriliter rixati &c. nam primæ seductiones puerorum (inquit la Croix *loc. cit.*) incipiunt a similibus collusionibus, denudationibus corporum &c. & Gerson apud eundem sulpicando exclamat: *Utinam mala tam diligenter confiterentur, quam a pueris sciuntur, & aguntur ab eis.* Quæ autem de pueris dicta sunt, cum grano salis etiam quoad adolescentes applicari possunt. Quod si ex circumstantiis Confessarius advertat, periculum subesse, ne in materia gravi personæ iuvenes, præsertim alterius sexus quoad peccata carnis, ex pudore nonnulla reticeant, excitet eas ad habendam confidentiam, promittendo, se misericorditer velle cum ipsis procedere, obligari insuper ad strictissimum silentium; ubi econtra, si Confessario abscondant, id totum aliquando manifestandum esse universo mundo in extremo iudicio cum æterna damnatione. *

QUÆSTIO III.

An, & quæ sit Obligatio Juris tum Divini, tum Ecclesiastici, sumendi Eucharistiam, etiam per modum Viatici?

SUMMARIUM.

25. *Quintum Ecclesiæ Præceptum, quod?*
26. *Jure Divino tenentur fideles sumere SS. Eucharistiam, & quidem sæpius.*
27. *Tempus hujus obligationis determinavit Ecclesia, præcipiendo Communionem Paschalem.*
28. *Huic præcepto non satisfit per Communionem sacrilegam.*
(*d*) Tract. 2. dist. 1. n. 48. & seqq.
29. *Corollarium.*
* *An satisfiat, si sumatur in Ecclesiis Regularium?*
30. *Ad S. Communionem requiritur jejunium naturale.*
31. 32. 33. *Istud jejunium declaratur per Rubricas Missalis.*
* *Item per quatuor conditiones. Addit. I.*
* *Ex quibus varii eruuntur casus. Additio II.*
* *Ubi etiam de dubitante, num adhuc sit jejunus? Additio III.*
34. *In periculo mortis potest sumi Eucharistia a non jejuno.*
35. *Et sæpius per modum Viatici.*
36. *An, qui mane communicavit sanus, teneatur, vel possit communicari per modum Viatici?*
* *Assignantur varii casus, in quibus ægroti possunt communicari non jejuni. Additio I.*
* *An ipsi possint communicari, si timeatur vomitus? Additio II.*
* *An si vehementi vexentur tussi? Additio III.*
* *An mediante cochleari? Additio IV.*
* *An a Regularibus sacro Viatico provideri possint Commensales, & servitiales Monasterii? Additio V.*
* *An etiam extranei subito intra septa Monasterii infirmati? Additio VI.*
* *De modo providendi, si est periculum in mora. Additio VII.*

25. QUINTUM Ecclesiæ præceptum hisce verbis exprimi solet: *Sacrosanctam Eucharistiam ad minimum semel in anno, idque circa Festum Paschæ sumito.* Et hoc præceptum Ecclesiasticum habetur in Concilio Generali Lateranensi, sub Innocentio III. celebrato, atque refertur *cit. c. Omnis utriusque sexus. De Pœnit. & remiss.* ibi: *Suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiæ Sacramentum, nisi forte de proprii Sacerdotis consilio, ob aliquam rationabilem*

bilem causam, ad tempus ab hujusmodi perceptione duxerit abstinendum: alioquin & vivens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat sepultura. Hæc ibi. Quod ut melius intelligatur, præmittendo nonnulla de Præcepto Juris Divini, sit

26. CONCL. I. Extat præceptum Divinum, obligans omnes Fideles adultos, sumendi SS. Eucharistiam, non tantum in articulo mortis per modum Viatici, sed etiam ante illud periculum, & quidem sæpius in vita. Ita communis; atque desumitur ex verbis Christi *Joan.* 6. *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, cum Concordantiis. Accedit ratio: quia Eucharistiæ Sacramentum a Christo Domino institutum fuit per modum alimenti spiritualis, ergo non minus, atque alimentum corporale sæpius in vita sumendum est ad reficiendas vires animæ.

27. CONCL. II. Etsi præceptum Divinum sæpius per vitæ decursum per se obliget Fideles adultos ad sumendam SS. Eucharistiam, nihilominus ejusmodi tempora non possunt generatim determinari, sed definienda sunt prudenti judicio, ita tamen, ut Sacra Communio non nimium differatur: unde, ut huic præcepto Divino generalius, atque maiori cum fructu animarum satisfiat, Sancta Mater Ecclesia pie admodum præcepit, ut Fideles post annos discretionis ad minus in Paschate Sacramentum Eucharistiæ reverenter suscipiant. Ita communis; & patet ex Concilio Lateranensi *num.* 25. allegato.

28. CONCL. III. Huic præcepto Ecclesiastico Communionis Paschalis non satisfit per indignam hujus Sanctissimi Sacramenti susceptionem. Ita de facto indubitanter tenendum, quidquid nonnulli olim in contrarium scripserint. Siquidem novissime Innocentius XI. sequentem inter alias Propositionem, ordine 55. damnavit: *Præcepto Communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem.* Et merito: quia Ecclesia in citato Concilio Generali præcepit, ut Fideles suscipiant *reverenter* in Paschate Eucharistiæ Sacramentum: atqui hoc non fit per sacrilegam Communionem; ergo. Accedit, quod Ecclesia saltem indirecte, & concomitanter possit præcipere actus internos, prout suo loco (*d*) jam dictum.

29. Et hinc indigne communicans in Paschate non solum peccat gravissime contra præceptum Divinum, sacrilege illud SS. Sacramentum sumendo, sed etiam contra præceptum Ecclesiasticum, non reverenter suscipiendo Communionem Paschalem, ac proinde tenetur iterum, & digne communicare.

Additio.

* Quæres. An satisfiat præcepto Ecclesiastico Communionis Paschalis, si eadem a Sæcularibus peragatur in Ecclesiis Regularium Exemptorum? Ante Responsiones nota, alios esse Sæculares extraneos, & alios, qui sunt Commensales, puta servitiales in dictis Monasteriis Exemptis simul habitantes &c. H. N.

Resp. I. Non defuisse Theologos videndos teste Francisco Henno *Tom.* 2. *Tract. de Eucharistiæ Sacramento, disp.* 9. *quæst.* 2. *prope finem*, qui tenuerunt illimitate, Sæculares quoscumque etiam extraneos æque quoad Communionem Paschalem, uti quoad Confessionem annuam satisfacere præcepto Ecclesiastico, si eandem peragant in Ecclesiis Regularium Exemptorum: sed huic sententiæ contraria videtur Bulla Clementis X. *Superna*, §. 5. ubi id *duntaxat* concedit quoad Confessionem annuam his formalibus: *Eos, qui dictis Religiosis* (supple Exemptis) *simpliciter approbatis Paschali tempore confessi fuerint, Constitutioni: Omnis utriusque &c., quoad Confessionem* NB. *duntaxat satisfecisse censendos.* Accedit apud Henno *loc. cit.* aliqua Declaratio Cardinalium nomine & auctoritate Summi Pontificis Urbani VIII. 2. Martii anno 1638. edita.

Resp. II. Specialiter, & limitate loquendo quoad famulos, & Commensales eorundem Monasteriorum Exemptorum eos satisfacere præcepto Communionis Paschalis, si eandem peragant in dictis Ecclesiis Regularium, dummodo habeant conditiones inferius post *num.* 36. *Addit. V.* adducendas. Ita Bonacina *De Sacramento Eucharistiæ, Disp.* 4. *quæst.* 1. *punct.* 2. *num.* 10. Barbosa *De officio & potestate Parochi part.* 2. *cap.* 20. *sub num.* 12. Franciscus Henno *loc. cit.* la Croix *lib.* 6. *part.* 1. *num.* 635. dicens per privilegium ita Societati JESU esse concessum, Lezana in *Summa QQ. Regul. Tom.* 2. *c.* 16. *n.* 19. & *Tom.* 3. *v. Eucharistia quoad Regulares, num.* 8. & patet ex Bulla Leonis X. *His quæ*, edita anno 1513. atque videnda apud Peyerinum *Tom.* 1. *Privileg. Minim. inter Constitutiones Leonis X. num.* 4. ubi in formalibus concessit, ut possint etiam in habitu sæculari deservientium *quoties opus fuerit, etiam* NB. *Paschatis tempore, & in mortis articulo in eorum Domibus, & Ecclesiis hujusmodi Confessiones audire, ipsisque, & eorum cuilibet Eucharistiæ, & extremæ Unctionis Sacramenta ministrare.* Simile privilegium apud Miranda *in Manuali Regul. Tom.* 1. *qu.* 49. *v. Sed pro familiaribus*, reperitur a Clemente IV. datum familiaribus Fratrum Minorum.

Nec dicas. Juxta allegatam in responsione Bullam Clementis X. satisfit *quoad Confessionem duntaxat*: ergo non quoad Communionem Paschalem. Respondeo enim dist. antec. quoad Confessionem duntaxat loquendo illimitate & generaliter, id est etiam quoad extraneos, concedo, loquendo specifice, & limitate quoad domesticos præcise, nego. Sic enim iura iuribus concordantur, unde pari modo aliqua Declaratio ab adversariis in contrarium allegata explicatur. Vide etiam dicenda inferius post *n.* 36. *Addit. V.*

30. CONCL. IV. Ad recipiendum digne Sacramentum Eucharistiæ, extra mortis articulum, Jure Ecclesiastico requiritur, ut quis a media nocte illius diei sit ieiunus ieiunio naturali. Ita communis, & habetur *c. Sacramenta*, 49. *De Consec. dist.* 1. & *c. Nihil.*, 7. *qu.* 1. cum Concordantiis.

31. Porro in Praxi, quantum ad propositum, bene notanda sunt verba Rubricarum Missalis Romani *Tit.* 9. *De defectibus dispositionis Corporis*, ita statuentium: *Si quis non est jejunus post mediam noctem, etiam post sumptionem solius aquæ, vel alterius potus, aut cibi, per modum etiam medicinæ, & in quantumcumque parva quantitate, non potest communicare, nec celebrare.*

32. *Si autem ante mediam noctem cibum, aut potum sumpserit, etiamsi postmodum non dormierit, nec sit digestus, non peccat: sed ob perturbationem mentis, ex qua devotio tollitur, consulitur aliquando abstinendum.*

33. *Si reliquiæ cibi remanentes in ore transglutiantur, non impediunt Communionem; cum non transglutiantur per modum cibi, sed per modum salivæ. Idem dicendum, si lavando os deglutiatur stilla aquæ præter intentionem.* Hactenus Rubricæ.

Additio I.

* Ut autem in variis contingentiis, & casibus particularibus adhuc magis cognoscatur, num quis sit ieiunus ieiunio naturali, vel non, sicque communicare queat, nec ne. Pater Albertus Reiffenstuel *in sua Cœna magna*. §. 34. quatuor conditiones ex communi Doctorum assignat, quæ concurrere debent, ut fractum censeatur Jeiunium naturale. *Primo*, illud, quod sumitur, debet esse saltem aliquo modo nutriens. *Secundo*, debet sumi ore ab extra. *Tertio*, ante sacras Species. *Quarto*, aliter, quam per modum salivæ, aut respirationis. Assignatur pro qualibet istarum conditionum sua propria ratio. Pro *Prima*; quia quod accipitur, debet se habere saltem aliquo modo per modum cibi, vel potus, prout etiam suo modo medicina solida comedi, aut liquida epotari dicitur: illud autem solum intelligitur se habere per modum cibi, vel potus, quod a stomacho alterari, vel saltem ex parte digeri potest, sicque in substantiam hominis saltem aliquo modo converti, & consequenter saltem ex aliquali parte nutrire. Pro *secunda*; quia in communi hominum æstimatione, quod non sumitur ad extra per os, non dicitur potari, aut manducari: alias enim, qui attraheret odorem, seu fumum per nares, censeretur non jejunus naturaliter: v. g. si Sacerdos in thurificatione Officii solemnis attrahit suffitum. Pro *tertia*; quia, si aliquid moraliter simul cum Eucharistia sumitur, fit una moraliter refectio: consequenter nec dicitur talis præcedenter, & ante sumptionem Eucharistiæ non jejunus. Exemplum poni potest die Parasceves, quando particula Hostiæ

stiæ immissa vino non consecrato simul cum ipso sumitur. Pro *quarta*; quia salivam deglutire, vel respirare denuo moraliter non est edere, vel bibere.

Additio II.

* Ex his infiniti casus decidi, ac multi a fractione jejunii naturalis excusari, & scrupulis eximi possunt, quales sunt I. Illi, qui deglutiunt frustum metalli, lapillum, fragmentum testaceum, officulum durius fructuum, capillum, ungues, plumas, segmentum ligni. II. Sumentes reliquias cibi intra dentes residuas conformiter Rubricis jam superius allegatis. III. Sugentes humorem ex pustulis dentium, seu palati, vel sanguinem ex gingiva, dummodo intra os, & non ab extra. IV. Subito attrahentes per nares guttulam aquæ odoriferæ, vel tabacci pulverisati. V. Sumentes vinum cum S. Hostia, licet mathematice loquendo vinum aliquo modo citius defluat, dummodo adhuc moraliter sit una refectio. VI. Masticantes aromata, si parum quid inseparabiliter salivæ adhæreret. VII. Eluentes os, si fortuito, dum attrahitur aer, una, vel altera gutta propter naturalem respirationem descendat, quoniam etiam hoc non est comedere: sicuti a pari non diceretur comedi musca, quæ subito involaret in fauces, & se ipsam sub respiratione in stomachum inferret, uti recte cum aliis a se citatis advertit la Croix *lib. 6 part.* 1 *num.* 564. *

Additio III.

* Quod si quis ob varias circumstantias existeret dubius, num adhuc sit ieiunus, nec ne? non desunt AA. qui cum Thoma Sanchez, Villalobos, Rodriquez, Bonacina, & Castropalao probabiliter negant, talem posse communicare; quamvis etiam habeantur alii, qui æque probabiliter defendunt, eum stante hoc dubio communicare posse, uti cum Gobat, Joanne Sanchez, ac Dicastillo tenent Layman *lib. 1 Theol. Moral. tract.* 1 *cap.* 5 §. 4 *num.* 36 Sporer *part.* 2 *Theol. Sacram. cap.* 6 *sect.* 7 *num.* 474. Herincx *lib.* 4 *sent. disp.* 6. *quæst.* 5 *num.* 59 & Bosco *de Sacram. disp.* 4 *sect.* 2 *concl.* 6. Ratio fundamentalis est: quia Ecclesia tanquam benignissima Mater non videtur filios suos iure communicandi, quod a DEO concessum habent, voluisse privare, nisi in reverentiam Sacramenti illos, qui positive noscunt, se non esse ieiunos: adeoque tantummodo dubitantes, erunt relinquendi in possessione sui iuris communicandi, usque dum ipsis aliunde constet, se non esse ieiunos: nam melior est conditio possidentis. Atque hæc sententia poterit præcipue deservire illis, qui in certa aliqua Solemnitate cæteroquin habent magnum fervorem ad Sacram Communionem. *

34. CONCL. V. In articulo mortis, cum tunc urgeat vel maxime præceptum Divinum sumendi Eucharistiam, potest non ieiuno hoc Sacramentum porrigi per modum Viatici. Ita communis Doctorum, extendentium hoc pariter ad probabile periculum mortis; & constat ex praxi, & consuetudine Ecclesiæ.

35. Addunt Doctores, quod, qui in eiusmodi articulo mortis Sacram Synaxin recepit, perseverante morbo, atque eodem periculo, possit iterum atque sæpius communicari per modum Viatici: quia moriturus valde indiget hoc alimento animæ ad vincendas tentationes tunc temporis magis occurrentes, & superanda pericula peccandi.

36. Num autem moribundus, qui mane communicaverat sanus, debeat, vel possit eodem adhuc die sumere Eucharistiam per modum Viatici, variant Doctores; prout videre est apud Gobat *Tract.* 4 *Theolog. Experim. n.* 174 *& seqq.* Qui postmodum recte negat, existentem in tali casu obligari ad denuo communicandum eodem die. Deinde asserit, probabilius esse, quod ne quidem liceat: etsi nihilominus probabile sit, quod liceat. * Rotarius *Tom.* 2 *lib.* 2 *cap.* 2 *punct.* 1 *num.* 3 apud Thomam Montalvo in sua Glossa fundamentali *cap.* 12 *art.* 2. *num.* 36. admonet Religiosos, ut vi sui status, & Professionis amplectantur illam opinionem in præsenti, quæ magis favet devotioni, & saluti animæ, qualis utique est illa, quæ vult iteratam in simili casu sumptionem. *

Additio I.

* Cæterum, quoniam subinde quoad ægrotos quosdam in particulari occurrunt variæ circumstantiæ reddentes Sacerdotem anxium, an possit huic, vel illi infirmo non ieiunio porrigere Eucharistiam, vel num potius debeat suspendere usque ad alterum diem? Pro consolatione talium Sacerdotum æque, ac ægrotantium subiungo sequentem doctrinam, quam la Croix *lib.* 6 *part.* 1 *num.* 612 ex variis Auctoribus collegit. *Imprimis* notant Tamburinus, & Dicastillo; Sacerdotem non debere hic scrupulose velle exspectare ieiunium sequentis diei. *Secundo* advertit Adversa *quæst.* 8 *sect.* 9 §. 6 satis esse quod ægroto absque medicina, vel aliquo confortativo grave accideret exspectare ieiunium a media nocte usque mane. *Tertio* inquit Gobat, si æger longe distet v. g. duabus horis, & periculose ægrotet, poterit non ieiuno Pastor dare Viaticum, quamvis probabiliter postridie ieiunus illud valeret sumere Infirmus, posito, quod Pastor commode exspectare nequiret sequentem diem, v. g. quia mane impeditur functionibus aliis Parochialibus, vel quia statim post mediam noctem deberet de novo surgere ob itineris distantiam &c. *Quarto* addunt Navarrus, Lugo, Herincx, & Suarez, Communionem non ieiuno, si fervide petat, posse dari non solum per modum Viatici, sed etiam devotionis gratia, si inter priorem sumptionem per modum Viatici, & inter aliam devotionis gratia decem, vel octo dies intercesserint. Illud præterea notet Parochus, ut portans Viaticum ad ægrotum semper ad minus deferat duas Hostias, ut nimirum semper unam residuam iterum a domo ægroti rediens secum in templum referat: alioquin enim in reditu obviantes adorarent pixidem vacuam.

Additio II.

* Quæres I. An ægrotis possit dari Eucharistia, si timeatur vomitus? Resp. I. Si timeatur vomitus præcise ex eo, quia subinde vomit talis ægrotus, potest eidem præberi Eucharistia. Ratio est: quia exinde nondum censetur adesse periculum proximum, quod nunc brevi post sumptionem Eucharistiæ sit vomitus venturus. Resp. II. Si tamen postea nihilominus contingeret casu apud talem brevi post Communionem vomitus, deberet attendi, num ibidem adhuc Species aliquæ Eucharistiæ videantur, nec ne; Si non: vomitus comburatur, & cineres in Sacrarium mittantur, conformiter Rubricis *De defect. Miss. Tit.* 10 *num.* 14. Quod si similes adhuc Species ibidem appareant, segregatæ purgentur, & postea suo tempore a Sacerdote sumantur: vel, si nemo sit, qui ob nauseam sumere velit, immittantur aquæ, donec dissolvantur, ac consumantur, & illa aqua in sacram piscinam coniiciatur. Resp. III. Si ob certas circumstantias timeatur prudenter vomitus brevi post sumptionem Eucharistiæ futurus, tunc communior DD. ait, abstinendum esse a Communione ob periculum irreverentiæ; non tamen desunt aliqui apud la Croix *lib. 6 part.* 1 *num.* 552 qui communicare adhuc licitum putant ex ea ratione; quia videtur melius esse, ut Sacramentum exponatur incerto periculo irreverentiæ, quam hominem, in cuius bonum Sacramenta instituta sunt, privari certo fructu Communionis, alias ex opere operato obtinendo. Illud certum videtur, quod ægrotis post sumptam Eucharistiam, non sit, nisi intercedente quodam spatio e. g. unius saltem quadrantis horæ danda medicina de se provocatoria vomitus ob periculum grave irreverentiæ: si enim parva Hostia iuxta plures DD. vix consumitur intra spatium semiquadrantis a stomacho bene constituto, & hinc intra illud tempus etiam a sanis similis medicina sumi non debet, certo adhuc maius spatium requiretur apud stomachum ægroti debilem. Hinc teste la Croix *lib. 6 part.* 1 *num.* 476 suadeant AA. (etsi non præcipiant) ut intra horam abstineatur a vomitu. Videatur Bosco *de Eucharistia. Disp.* 4 *sect.* 6 *n.* 115 & *n.* 116.

Additio III.

* Quæres II. An ægrotis possit dari Eucharistia, si vexantur continua tussi? Resp. cum la Croix *loc. cit. num.* 554 affirmative. Ratio est: quia, quamvis materia, quam eiiciunt, plerumque ascendat e pectore, attamen non est periculum eiiciendi sacras Spe-

cies, dummodo ad stomachum descenderint, quia via per quam sputa ejiciuntur, non est œsophagus, seu via cibi, & potus ad stomachum, sed vena aspera, sive via respirationis ad pulmones. Ex qua ipsa ratione recte infert la Croix *loc. cit. num.* 652. posse aliquem, postquam bene deglutivit hostiam, maxime si vinum simul sumpserit, brevi post exspuere quamvis cæteroquin expediat pro majori ædificatione, ac reverentia per spatium unius *Miserere* abstinere, si commode fieri possit, aut saltem intra tempus quinque Pater, & Ave sputum in strophiolo excipere. *

Additio IV.

* Quæres III. An Eucharistia per modum Viatici possit dari infirmis taliter, ut frangatur minima particula, ac imposita cochleari una cum vino, iusculo vel aqua ori immittatur? Resp. cum Diana, Possevino, & Præposito affirmative, supposito, quod absit periculum irreverentiæ, & aliter sumendo ægrotus magnam sentiret difficultatem: nam si ægrotus non jejunus potest sumere Viaticum, cur non etiam medio aliquo tali instrumento, cum utrobique praxis interpretetur concessionem piæ Matris Ecclesiæ? *

Additio V.

* Quæres IV. A quibusnam debeat dari Eucharistia per modum Viatici Donatis, Oblatis, seu Tertiariis aliquo Sacro Habitu Tertii Ordinis vestitis, vel aliis Commensalibus seu Servitialibus cujusdam Monasterii, si ibidem infirmi decumbant.

Ante responsionem nota, quod teste nostro Montalvo in sua Glossa fundamentali *Tom.* 1 *cap.* 7 *art.* 2 *n.* 1 *Donati* dicantur illi, qui ultro se, & sua, Religioni donant interveniente Contractu ex parte Donati permanendi in Religionis obsequio sub Prælatorum regimine, & obedientia, atque ex parte Religionis eos alendi, & sustentandi, ac non expellendi sine legitima causa. *Tertiarii* proprie iuxta eundem Auctorem *loc. cit. cap.* 14 *art.* 4 vocantur illi, qui sacro Habitu Tertii Ordinis induti vivunt, & aluntur sub obedientia Superioris in dicto Monasterio. Hi ab aliis quoque appellantur *Oblati*. *Commensales* vero, *Servitiales*, aut *Familiares* nominantur quicunque etiam Seculares, qui Conventui deserviunt, & insuper intra Monasterii septa habitant, atque degunt sub Prælatorum obedientia & disciplina non necessario ratione Voti, sed ratione ministerii, cui incumbunt, uti notat Montalvus *loc. cit. n.* 9. atque deducitur tum ex Concilio Trid. *Sess.* 24. *de Reform. cap.* 11 tum ex Bulla *Circumspecta*, 67. Gregorii XIII. *num.* 2 ubi omnia enumerata copulative requiruntur. H. N. Respondetur, tales Donatos, Oblatos, seu Servitiales, ac Commensales, si graviter in Monasterio decumbant, providendos esse per modum Viatici ab ipsismet Regularibus dicti Monasterii. Idem sentiendum de extrema Unctione. Ita Rodriquez apud Ildephonsum in suo Tractatu de Moribundo *dist.* 3 *quæst.* 1 *num.* 489. ex Monumentis Ordinum, & Compendio Privilegiorum varia adducens privilegia. Montalvus in Glossa fundamentali *Tom.* 1 *cap.* 14 *art.* 4 *num.* 6 *& seqq.* Vincentius Petra Cardinalis in Commentariis ad Constitutiones Apostolicas *Tom.* 2 *Constitutione IX. Innocentii III. num.* 42. Ubi idem sentit de sepultura. Item Passerinus apud eundem *Tom.* 1 *de Stat. Homin. quæst.* 187 *art.* 4 *a n.* 22 & Cardinalis de Luca *de Reg. Disc.* 1 *n.* 50. Et præter alias concessiones apud Montalvum videndas patet ex Bulla Pauli III. *Licet Debitum*. edita 18. Octobris anno 1540. ubi §. 15. sequentia habentur formalia: *iis vero, qui in ipsorum Præpositorum, & Sociorum morantur obsequiis, cuncta libere ministrare possint Ecclesiastica Sacramenta, & ipsos, cum decedunt, in eorum Cœmeteriis sepelire.* *

Additio VI.

* Quæres V. A quibus debeat administrari Viaticum (idem dic de extrema Unctione) extraneis subito intra septa cujusdam Monasterii infirmatis? Resp. Si sit periculum in mora, sicque casus necessitatis talibus Eucharistia administranda est per modum Viatici ab ipsismet Regularibus dicti Monasterii. Ita Pater Herincx *part.* 4 *disp.* 9 *quæst.* 4 *num.* 30. & alii apud, & cum Ildephonso Tausch *loc. cit. num.* 90. Probatur *primo* ex eo; quia nequit Parochus in alienum territorium involare, ibique iura Parochialia exercere similia; sicut econtra, si Religiosus extra Monasterium periculose decumberet, nequiret eundem alius Regularis ejusdem Monasterii citra licentiam Parochi districtus illius providere, sed hoc potius incumberet ipsi Parocho ob eandem rationem; nam administratio Sacramentorum respicit iurisdictionem localem in tali loco, in quo fit, uti notat Eminentissimus Cardinalis Petra *loc. cit. num.* 13 afferens simul aliquam declarationem S. Congregationis Concilii Trid. *in Collen* 11. *Aprilis* 1609. Probatur *secundo* ex concessione facta etiam post Concilium Tridentinum Benedictinis, ac Theatinis, ut refert Herincx apud Tausch *loc. cit. num.* 490. ac sub hac moderatione (si nimirum sit casus necessitatis) etiam admittit Eminentissimus Cardinalis Vincentius Petra *loc. cit. num.* 49. Extra casum vero necessitatis, & ubi non est periculum in mora, sunt contrariæ Declarationes ab eodem, & a Matthæuccio allegatæ, nisi vel petatur licentia a Parocho, vel etiam extra casum necessitatis aliqua Religio adduceret desuper specialia Privilegia post Concilium Tridentinum obtenta. Quamvis cæteroquin per hoc neutiquam negetur, quod talis, forsan necdum decumbens ad mortem possit a Regularibus accipere Eucharistiam ex devotione, quoties libuerit. *

Additio VII.

* Quæres VI. An ille, qui defert Eucharistiam per modum Viatici ad ægrotum, teneatur ita festinare, ut potius currere censeatur cum Viatico ad infirmum, quam ire? Respondet ad hoc Sabinus Bononiensis *in sua Luce Morali*, *Tract.* 44 *de Eucharistia*, *num.* 53 ex Barbosa *de Officio Parochi*, *cap.* 20. *num.* 46. negative; eo quod ex una parte hoc Sacramentum non sit necessarium necessitate medii, sicuti Baptismus, & apud graves peccatores Pœnitentia; ex altera vero videatur repugnare reverentiæ debitæ tanto Sacramento, & decentiæ Ministri id portantis talis festinatio. *

QUÆSTIO IV.

Varia Quæsita circa sumptionem Sacramenti Eucharistiæ solvuntur; præsertim tempore Paschali.

SUMMARIUM.

37 *An, qui Communionem Paschalem non peregit, teneatur eam compensare?*
38 *Sententia affirmativa est probabilior.*
39 *Ubi peragenda Communio Paschalis?*
40 *Quid de Peregrinis, Vagis, &c.*
Quid de famulis Monasteriorum?
41 *Sacerdotes, an tempore Paschali debeant communicare in propria Parochia?*
* *An satisfiat in Ecclesia Cathedrali?*
42 *Parvuli ante usum rationis non tenentur communicare.*
43 *Quando obligentur pueri ad Communionem Paschalem?*
Praxis circa hoc.
* *Quid de pueris in articulo mortis sit faciendum?*
44 *Mutis & surdis a nativitate, quæ Sacramenta possint ministrari?*
45 *An etiam Sacramentum Eucharistiæ?*
46 *Energumenis, & epilepticis an possit Eucharistia ministrari, & an fatuis?*
* *Quandonam Damnatis ad mortem?*
47 *Quæ sint pœnæ non communicantium in Paschate?*
48 *An aliquando possit differri Communio ultra tempus Paschale?*
49 *Quid, si quis prævideat impedimentum communicandi tempore Paschali?*

37. QUÆR. I. An, qui Communionem Paschalem culpabiliter, vel iusto impedimento detentus non peregit, teneatur eandem proxime compensare? Ratio dubitandi desumitur ex Concilio Lateranensi, & *c. Omnis utriusque sexus*, *num.* 25 relato, ubi præcipitur *suscipi Eucharistiæ Sacramentum in Pascha*:

Pascha: ac proinde videtur hoc præceptum esse affixum ipsi tempori Paschali, non minus, ac præcepta Festorum, Jejuniorum, atque Horarum Canonicarum sunt affixa certis diebus, ergo sicuti hæc illis diebus culpabiliter, vel inculpabiliter omissa, non necessario compensanda sunt aliis diebus, ita & de præcepto Ecclesiastico Communionis Paschalis videtur dicendum. Et ita sentiunt non pauci Doctores, uti videre est apud Lugonem *Disp.* 16 *De Eucharistia*, *sect.* 4 Aliqui vero distinguunt inter communionem Paschalem culpabiliter omissam, vel inculpabiliter; & hanc quidem compensandam censent, non illam.

38 Verum affirmativa sententia, asserens indistincte, Communionem Paschalem postmodum eo anno compensandam esse, communior & probabilior est, quam tenet Lugo *loc. cit.* Mastrius *disp.* 12 *Theol. Mor. num.* 54 Sannig *dist.* 4 *De Eucharistia*, *quæst.* 31 *n.* 15 Layman, Gobat, Sylvester, & alii. Ratio est: quia hoc præceptum non est præcise affixum tempori Paschali, sicuti præceptum jeiunandi, vel audiendi Missam tali diei. Siquidem præceptum Communionis Paschalis non est simpliciter unum (prout fit in aliis allatis) sed continet virtualiter duo præcepta, unum Communionis saltem semel in anno peragendæ, ut satisfiat præcepto Divino sumendi Eucharistiam, alterum communicandi in Paschate, ob venerationem hujus Solemnitatis: ergo, quamvis exspiret hoc præceptum quoad secundum lapsum temporis Paschalis, non tamen quoad primum. Et per hoc patet ad rationem dubitandi *n. præc.* allatam.

39 Quæritur II. Ubinam Communio Paschalis sit peragenda? Resp. eam peragendam in propria Ecclesia Parochiali, nisi adsit expressus, vel tacitus aut saltem rationabiliter præsumptus consensus proprii Parochi, vel eius Superioris (puta Episcopi) ad alibi communicandum. Ita Herincx *disp. 6 num.* 39 *De Eucharistia*. Rodriquez, & alii; idque desumitur ex *cit. c. Omnis utriusque sexus. De Pœnit. & remiss.* iuncta communi praxi Ecclesiæ, & consensu Doctorum. Unde sine eiusmodi licentia alibi communicans, iuxta Bonacinam *disp.* 4 *De Sacramentis quæst.* 7 *punct.* 2 *n.* 7 Palaum, & alios, non satisfacit præcepto. Verum rigor iste procedit, quando ne quidem tacitus aut saltem rationabiliter præsumptus consensus proprii Parochi, vel eius Superioris adest: nam quando talis personæ qualitas, tempus, vel aliæ causæ concurrunt, ut arbitrio prudentis viri credatur fore contentus Parochus, si quis alibi communicet, satisfiet præcepto Ecclesiastico; nec erit peccatum mortale, recipere Eucharistiam extra propriam Parochiam, quia tunc non ministraretur sine iurisdictione, cum adesset saltem tacita proprii Parochi licentia. Bassæus *in Supplemento. v. Communio n.* 3

40 Excipiuntur etiam Peregrini, Vagi, & illi, qui extra propriam Parochiam tunc existentes ad ipsam commode accedere nequeunt: nam tales possunt tempore Paschali in Parochia, in qua degunt, Eucharistiam sumere, imo & in Ecclesiis Regularium, Bassæus *v. Communio Sacra n.*11 & alii. Idem communiter tenent Doctores de servis Religiosorum, qui degunt in Monasteriis, vel aliis locis a cura Parochorum exemptis; uti etiam iam fuit præcedenter Additione post *n.* 29 probatum.

41. Insuper Sacerdotes satisfaciant integre præcepto Ecclesiæ, ubicunque tandem celebrent tempore Paschali: secus, si communicent more Laicorum. Disparitas est: quia præceptum sumendi Sacram Synaxin in propria Parochia ex recepta consuetudine extenditur ad eos, qui Eucharistiam ab alio sumunt, volendo, ut Oves a Pastore proprio pascantur: non vero ad illos, qui celebrando seipsos communicant. Bonacina *cit. disp.* 4 *q.* 7 *punct.* 2 *num.* 7 Gobat *loc. cit. n.* 74 & alii. Decretum aliquod Sac. Congregat. Rit. 27 Sept. anno 1608 editum & a Gavanto in Miss. *part.* 4 *tit.* 8 *n.* 7 ac a Merati eodem loco relatum sic habet: *Omnes de Clero etiam Canonici Eucharistiam sumant de manu celebrantis in Feria V. in Cœna Domini.* *

Additio.

* Num autem sive Sacerdotes more Laicorum communicantes, sive alii Diœcesani sacram Synaxin tempore Paschali sumentes in ipsa Ecclesia Cathedrali dictæ diœcesis satisfaciant præcepto annuæ Communionis, adhuc dubitari posset ex ea ratione, quia Ecclesia Cathedralis videtur eminentialiter continere omnes Ecclesias Parochiales dictæ Diœcesis. Hoc tamen non obstante resolvitur negative, nisi vel expressa, vel tacita, aut consuetudine approbata licentia Episcopi, seu Parochorum accedat, prout accedere censetur, si talis de manibus ipsiusmet Episcopi tanquam Parochi Parochorum dictæ Diœcesis ibidem communicaret e. g. in Cœna Domini. Ratio est: quia nec Cathedralis Ecclesia est omnium Civium eiusdem Diœcesis, quin sæpius nec omnium eiusdem Civitatis propria Parochialis, nec Parochus Cathedralis proprius omnium Diœcesanorum Parochus. Videatur Gobat hic *tract.* 14 *n.* 66 *

42 Quæritur III. An, & quando Pueri teneantur præcepto Communionis Paschalis? Resp. I. Certum est, parvulos usu rationis carentes, nulla obligari necessitate ad Sacramentalem Communionem. Ita declarat Concilium Trid. *Sess.* 21 *cap.* 4 bene subiungens: *Neque ideo tamen damnanda est Antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando servavit.* Ratio est; tum quia parvuli sunt incapaces præcepti: tum quia ipsi non norunt debita cum reverentia hoc Sanctissimum Sacramentum suscipere; qua de causa mos ille Antiquitatis ministrandi parvulis Eucharistiam postmodum auctoritate Ecclesiæ sublatus fuit.

43. Resp. II. Tunc Pueri obligantur præcepto Ecclesiastico Communionis Paschalis, quando *ad annos discretionis pervenerunt*, prout loquitur Concilium Lateranense *n.* 25 relatum. Cæterum, quando censendus sit puer attigisse annos discretionis, ex actionibus rationalibus ipsius, cæterisque circumstantiis, prudenti iudicio Parentum, & vel maxime Confessariorum discernendum est; cum alii citius, alii tardius sufficientem rationis usum, & spiritualium rerum intelligentiam assequantur. Praxis autem obtinuit, ut octennes & novennes non compellantur ad Sacram Synaxin, atque insuper Gobat *tr.*4 *Theolog. Experim. n.* 88 post Suarez, & alios notat, posse differi Communionem Paschalem in unum alterumve annum, postquam puer est satis intelligens rerum ad illam rite obeundam spectantium: ultra annum tamen duodecimum ordinarie non differatur: * Nec dicti pueri ordinarie admittantur, nisi iam præcedenter fuerint adstricti ad audiendam diebus præceptis Missam, ab abstinendum diebus Veneris & Sabbatinis a carnibus & ad deponendam Confessionem. Tempore Jubilæi oportet Confessarios nonnihil esse benigniores, quam alias in concedenda pueris sacra Communione, uti Doctores communiter advertunt, & videri potest apud Holzman *Tom.* 2. *tract.* 4. *n.* 656. *

Additio.

* Quinimo loquendo de articulo mortis, si parvuli etiam octennes ferventer peterent S. Viaticum, essentque circa illud antea iam sufficienter instructi, vel saltem sufficienter adhuc instrui possent, non foret parvulis petentibus hic panis cœlestis denegandus, uti recte notat Bosco *De Sacramentis disp.* 4 *sect.* 8 *conclus.* 6. cum aliis, quos allegat. Ratio est: quia in talibus circumstantiis prudenter supponi potest, annos discretionis per iudicii maturitatem esse suppletos accedente adiutorio DEI, qui intellectum dat, & sapientiam præstat parvulis. Quod si vero in simili ætate constituti parvuli ipsimet ferventer, & devote non peterent, habet Confessarius sufficientem causam apud tam imbellicem ætatem, respectu cuius alias est ordinarie præsumptio de nondum sufficiente maturitate, dissimulandi realem Communionem: etenim signum hoc est, quod nondum sufficienter penetrent dignitatem, & summam utilitatem tanti Sacramenti.

44. Quæritur IV. Utrum mutis & surdis a nativitate sit porrigendum Eucharistiæ Sacramentum, non minus, ac alia Sacramenta? Et additur, *non minus ac alia Sacramenta:* nam certum est, posse eiusmodi surdo & muto, si cæteroquin non apparet indispositus, ministrari Sacramentum Baptismi, & Confirmationis, atque in articulo mortis extremam Unctionem. Deinde potest ipsi ministrari Sacramentum Pœnitentiæ, dummodo is, in quantum valet signis ac nutibus peccata sua confiteatur: nam in casu tantæ im-

potentiæ sufficere Confessionem per signa & nutus, passim fatentur Doctores. Insuper, cum ad matrimonium contrahendum non requirantur certa verba, sed sufficiat solus consensus contrahentium exterius expressus, potest mutus & surdus, si velit, atque inveniat aliquam volentem, matrimonium contrahere. *Cum, quod verbis non potest, signis valeat declarare*, ut habetur *c. Cum apud* 23. *de Sponsal.* Sanchez *lib.* 1. *De Matrimon. disp.* 8. *n.* 12. & alii. Verum de Sacramento Eucharistiæ loquendo.

45 Resp. Potest eiusmodi surdo & muto etiam ministrari Sacramentum Eucharistiæ, præsertim tempore Paschali, atque in articulo mortis, dummodo aliunde non appareat indispositus. Ita Abbas Panormitanus *in c. Cum apud. de Sponsalibus*. Layman *lib.* 5. *tr.* 4. *c.* 4. *n.* 5. & alii. Quinimo, si discretio talium sit maturior & perfectior, posse ipsis SS. Eucharistiam sæpius ministrari, ut puta in Festis solemnioribus, censet Herincx *cit. disp.* 6. *quæst.* 2. *n.* 16. Ratio est: quia tales muti & surdi ita quandoque sunt perspicacis & acuti ingenii, ut multa explicatu difficilia ex signis & nutibus facile percipiant, & vicissim manifestent; ergo visa aliorum Fidelium ad Sacram Synaxim accedentium devotione facile distinguere valent Cibum istum Angelicum a profano, accedente simul interiori illustratione Spiritus Sancti: & consequenter, stantibus præmissis, poterit ipsis, utpote viatoribus, ministrari *Panis Angelorum, Factus Cibus Viatorum*.

46. Porro, quæ hactenus dicta sunt de mutis & surdis, longe magis locum habent in energumenis (hoc est, a dæmone obsessis) epilepticis, & aliis infirmis: qui proinde non solum in Paschate, ac mortis articulo, verum & aliis temporibus rite communicantur, dummodo Sacram Eucharistiam absque irreverentia sumere possint, & ceteroquin indispositi non appareant. Circa amentes sic habet Rituale Frisingense: *Amentibus communicare non licet; licebit tamen, si quando habeant lucida intervalla, & devotionem ostendant, dum in eo statu manent, si nullum indignitatis periculum adsit*. De semifatuis omnino nullus scrupulus est formandus, dummodo prævie pro modulo suæ capacitatis instruantur, & absit gravis irreverentiæ periculum.

Additio.

* Quær. V. An, & quando damnatis ad mortem Eucharistia dari debeat per modum Viatici? Resp. I. Damnatis ad mortem iuxta communissimam Doctorum Theologorum sententiam dari debet Eucharistia per modum Viatici. Ratio est: quia hi sunt in proximo mortis periculo constituti; atqui constitutis in proximo mortis periculo iuxta omnes dari debet Eucharistia per modum Viatici: ergo. Unde testatur la Croix *lib.* 6. *part.* 1. *num.* 607. & Herincx apud Ildephonsum Tausch *in Tract. De Moribundo. disp.* 3 *quæst.* 1. *num.* 533. S. Pium V. statuisse, ut Judices id non permittentes ab Episcopis etiam per excommunicationem compellantur. Atque hoc præceptum communiter observatur in nostra patria etiam quoad milites extra bellum: *in bello autem* (sunt formalia Alberti Reiffenstuel in Cœna magna *art.* 32.) *fit processus summarius, & quasi instantaneus, sed an bene? negat Gobat num.* 201. *sed quid juvat militibus prædicare?* Ita ille.

Resp. II. Ordinarie Damnatis ad mortem SS. Eucharistia dari debet ante diem actualis executionis, quantum fieri potest. Ita communiter præscribunt Ritualia, in specie Frisingense *cap.* 5. *membr.* 1. *Observat.* §. 4. *num.* 5. & Ratio est: quia absque alia gravi ratione non satis conveniens videtur, ut, qui per hoc Sacramentum spiritualiter vivificatus fuit, eodem die per manus carnificis deperdat vitam temporalem. Quod si alia gravis ratio hunc ordinem dissuadeat, ipso die executionis iuxta praxin Romanam teste P. Alberto Reiffenstuel *loc. cit.* provideatur etiam non ieiunus, si exigatur acceleratio executionis, uti notat la Croix *loc. cit.* *

47. Quær. VI. Quænam sint pœnæ non communicantium in Paschate? Resp. Tales & vivi ingressu Ecclesiæ arcendi sunt, & mortui Ecclesiastica Sepultura privandi. Ita enim statuitur in Concilio Lateranensi, & *c. Omnis utriusque sexus. De Pœnit. & remiss. num.* 25. relato, quamvis hæ pœnæ non ipso iure incurrantur, sed primum per sententiam Judicis infligendæ sint, prout colligitur ex contextu illorum verborum, & tenet communis.

48. Quær. VII. An aliquando licite possit differri Sacra Communio ultra tempus Paschale? Resp. Id fieri posse ob aliquam rationabilem causam, atque accedente consilio proprii Sacerdotis, prout patet ex verbis Concilii Lateranensis, *cit. num.* 25 relatis. Cæterum per proprium Sacerdotem, de cuius consilio possit differri Communio Paschalis, non solum intelligitur proprius Parochus, aut eius Superior, sed etiam Confessarius, qui eo tempore Confessionem pœnitentis excipere potest: censetur enim ad hoc a propriis animarum Pastoribus eo delegatus, quod potestatem acceperit Confessiones excipiendi. Herincx *loc. cit. num.* 38.

49. Et conformiter dictis responderi poterit ad illud dubium, an prævidens sibi futurum impedimentum communicandi tempore Paschali, teneatur prævenire, & prius communicare? Etsi enim quoad hoc sint diversæ Doctorum sententiæ, quorum aliqui negant, alii vero affirmant, adesse talem obligationem perveniendi, nihilominus dicendum, quod tunc de licentia proprii Sacerdotis differenda sit Communio ultra tempus Paschale, iuxta citatum Concilium Lateranense, nisi forte prævideatur impedimentum duraturum per totum annum: tunc enim oportebit prævenire. Lugo *cit. disp.* 16. *n.* 74. & *seqq.*

QUÆSTIO V.

Quid sit sentiendum de Communione frequenti, & quotidiana?

SUMMARIUM.

50 *Communio quotidiana nullo Jure præcepta est.*
51 *Solvitur instantia.*
52 *Frequens & quotidiana Communio per se loquendo commendatur.*
53 *Quid spectatis variis hujus vitæ impedimentis? Notabilis sententia D. Augustini.*
54 *An ea Laicis negotiatoribus, & conjugatis permittenda?*
55 *Quid observandum circa Moniales?*
56 *Frequens Confessio, & Communio an sit nota Prædestinationis?*

50. CONCL. I. Communio quotidiana nullo Jure Divino, aut Ecclesiastico præcepta existit. Ita communis: idque novissime declaravit Decretum S. Congregationis Cardinalium Concilii Trid. Interpretum, circa Communionem quotidianam 1569. die 12. Februarii editum, quod incipit, *Cum ad aures*, estque approbatum ab Innocentio Papa XI. Ratio est: quia iuxta *c. Omnis utriusque sexus. De Pœnit. & remiss.* de facto sufficit, communicare saltem in Paschate, non obstante, quod olim Laici tribus saltem temporibus in anno, nempe in Natali Domini, Paschate, & Pentecoste, communicare debuerint. *arg. c. Etsi non frequentius.* & *c. Sæculares* 19. *de Consecr. dist.* 2.

51 Nec obstat illud S. Anacleti Papæ *c. Peracta* 10. *de Consecrat. distinct.* 2. *Peracta consecratione omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere liminibus*. Resp. enim cum Glossa ibidem, hoc intelligendum esse de Sacerdotibus, qui conficiunt, seu consecrant, idque pater tum ex Summario ibidem, tum ex sequentibus Capitulis. Porro loquendo de cæteris, non adesse talem obligationem, clare desumitur ex Concilio Trid. *Sess.* 22. *cap.* 6. ubi nihil præcipiens, sed quasi humanam infirmitatem secum reputaret, quid cuperet, tantum indicans inquit: *Optaret quidem Sacrosancta Synodus, ut in singulis Missis Fideles astantes non solum spirituali affectu, sed Sacramentali etiam Eucharistiæ perceptione communicarent, quo ad eos Sanctissimi huius Sacrificii fructus uberior proveniret.*

52. CONCL. II. Frequens, quin & quotidiana Communio, per se loquendo, & quantum est ex parte huius Sanctissimi Sacramenti, utilissima est, atque a Sanctis Patribus semper commendata. Hinc S. Ambrosius *lib.* 5 *de Sacramentis cap.* 4. ac refertur *can. Non iste.* 56. *de Consecr. dist.* 2. sic loquitur:

Iste

Iste panis quotidianus est ; accipe quotidie , quod quotidie tibi prosit . Sic vive , ut quotidie merearis accipere cum Concordantiis . Unde Concilium Trid. *Sess.* 13. *cap.* 8. Fideles exhortatur ad frequentem Communionem , & eam Fidei constantiam , animique devotionem ac pietatem , *ut Panem illum supersubstantialem frequenter suscipere possint* .

53. Dicitur , *per se loquendo* : nam per accidens , & spectatis diversis vitæ huius inpedimentis, ac distractionibus (ut taceatur remorsus peccati gravioris) communius fieri solet, quod Laici sæculares ad Sacram Communionem , qua par est , reverentia , & animæ suæ fructu quotidie sumendam minus videantur dispositi . Proinde hoc sensu S. Augustinus , relatus *can. Quotidie* 13. *de Consec. dist.* 2. sic ait : *Quotidie Eucharistiæ Communionem percipere nec laudo, nec vitupero , omnibus tamen Dominicis diebus communicandum suadeo , & exhortor : si tamen mens sine affectu peccandi sit* .

54. CONCL. III. Quod ad Sæculares negotiatores attinet , frequens ad sacram Alimoniam accessus , Confessariorum , secreta cordis explorantium, iudicio relinquendus est , qui ex conscientiarum puritate , & frequentiæ fructu , & ad pietatem processu Laicis negotiatoribus , & coniugatis , quod prospicient eorum saluti profuturum , id illis præscribere debebunt : quamvis coniugati serio admonendi sint , ob Sacratissimam Eucharistiæ reverentiam amplius continentiæ vacandum , puriorique mente ad Cœlestium Epularum Communionem esse conveniendum . Ita citatum Decretum Sacræ Congregationis. Ubi idcirco subiungitur , quod Pastoribus incumbat , non aliquos a frequenti , aut quotidiana Sacræ Communionis perceptione deterrere , vel accedentes repellere , sed operam dare, ut unusquisque digne pro devotionis , & præparationis modo , rarius aut crebrius Dominici Corporis suavitatem degustet : & quod Episcopi, in quorum Diœcesibus viget huiusmodi devotio erga Sanctissimum Sacramentum , pro illa gratias DEO agere , eamque adhibito prudentiæ temperamento , sublata tamen omnis irreverentiæ , & scandali suspicione, alere debeant.

55. CONCL. IV. Moniales , quotidie Sacram Communionem petentes , admonendæ erunt , ut in diebus ex earum Ordinis Instituto præscriptis communicent : si quæ vero puritate mentis eniteant, & fervore spiritus ita incaluerint , ut dignæ frequentiori & quotidiana Sanctissimi Sacramenti perceptione videri possint , id illis a Superioribus permittatur . Ita verbatim citatum Decretum , quod tum alibi , tum apud Jo. Cardenas *in Crisi Theologica ad Propositiones ab Innocentio XI. damnatas* circa finem legi poterit .

56. Pro coronide sciendum , quod Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 56. Propositionem , *sicut iacet* , merito condemnaverit : *Frequens Confessio & Communio , etiam in his , qui gentiliter vivunt , est nota Prædestinationis* . Quamvis enim frequens Sacramentorum Confessionis , & Communionis , debita cum reverentia & devotione receptorum , usus recte connumeretur inter notas Prædestinationis (id est , inter ea signa , ex quibus probabiliter sive coniecturaliter colligi valet , aliquem consecuturum esse æternam Beatitudinem) prout ostendit , atque pluribus SS. Patrum auctoritatibus firmat Hieremias Drexelius *Signo* 3. *Zodiaci* : id tamen in gentiliter viventibus locum habere nequit ; quia tales , hoc ipso , quod vivant gentiliter , accedunt indisposite , & Sacramenta illa recipiunt sacrilege : atqui absurdissimum est dicere , frequentem sacrilegam Sacramentorum receptionem esse notam Prædestinationis, cum eo amplius Divina offendatur Maiestas, quo frequentius eiusmodi reiterantur Sacrilegia .

TRACTATUS XI.

DE BENEFICIIS ECCLESIASTICIS , JURE PATRONATUS , ET DECIMIS.

1. PRÆSENTIUM materiarum Tractatus ex professo quidem ad Jus Canonicum spectare videtur, ubi sub propriis Titulis tum de Ecclesiasticis Beneficiis , ac Jure Patronatus , tum de Decimis uberius agi consuevit . Verumtamen , quia circa præmissa plures occurrere solent materiæ practicæ, & Forum Conscientiæ respicientes , merito etiam in Theologia Morali discutiuntur , ne culpabilis eorum ignorantia multorum peccatorum origo sit , & fomentum .

DISTINCTIO I.

De Beneficiis Ecclesiasticis , eorumque Collatione .

QUÆSTIO I.

Quid , & quotuplex sit Beneficium Ecclesiasticum ?

SUMMARIUM.

1 *Præsens materia cur hic tractetur ?*
2 *Beneficium generatim , quid ? Quomodo in proposito sumatur ?*
3 *Beneficium Ecclesiasticum , quid ?*
4 *Tria in eo distinguuntur.*
5 *Quomodo sit jus perpetuum ?*
6 *Ejus Laicus est incapax.*
7 *Debet constitui auctoritate Ecclesiæ .*
8 *Beneficia Ecclesiastica majora , & minora.*
9 *Regularia , & Sæcularia .*
10 *Curata , & non curata , quæ ?*
11 *Beneficia electiva , Patronata , & Collativa , seu libera , quæ ?*
12 *Beneficia patrimonialia , & non patrimonialia .*
13 *Manualia , seu revocabilia , & non manualia , quæ ?*
14 *Dignitas , Personatus , & Officium an differant ?*
15 *Stricte quid sit Dignitas ,*
16 *Personatus , &*
17 *Officium ?*
* *Commenda , Pensio , & Præstimonium , quid ?*

2. BENEFICIUM generatim sumptum aliud non est , quam benevola actio tribuens gaudium capientibus : quo modo comprehendit quodlibet Beneficium , tam Laicale , quam Ecclesiasticum . In proposito sermo est de solis Beneficiis Ecclesiasticis, quæ auctoritate Ecclesiæ sunt instituta, atque conferri solent Clericis propter officia spiritualia , & honestam eorundem sustentationem , ne alioquin in opprobrium Ordinis Clericalis mendicare , vel negotiari cogantur ; simulque , ut adimpleatur illud Apostoli 1. *Corinth.* 9. *Qui altari deserviunt , cum altari participant* .

3. CONCL. I. *Beneficium Ecclesiasticum* est ius perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis propter aliquod officium spirituale , personæ Ecclesiasticæ auctoritate Ecclesiæ constitutum. Ita in re Doctores communiter.

4. Tria siquidem in Beneficio Ecclesiastico distinguuntur. Primum est *Officium aliquod spirituale* , ut puta obligatio recitandi Horas Canonicas , deserviendi alicui Ecclesiæ , administrandi Sacramenta , celebrandi certas Missas &c. Et hoc est omnino spirituale , non tamen est Beneficium , sed fundamentum & causa Beneficii Ecclesiastici ; nam *propter Officium datur Beneficium c. ult. De Rescriptis . in* 6. Secundum est *ius percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis* ; & hoc ius proprie dicitur Beneficium estque spirituale ,

quia oritur ex spirituali officio, cui etiam annectitur. Tertium sunt ipsi *fructus percipiendi ex bonis Ecclesiasticis*, id est, ex bonis DEO dicatis, atque Ecclesiæ donatis: & hi sunt quid temporale, liciteque venduntur absque labe Simoniæ, prout patet in fructibus Decimarum.

5 Additur in data definitione, *Jus perpetuum*: quia de natura Beneficii Ecclesiastici est, ut institutum perpetuo duret, & non conferatur ad certum duntaxat tempus, sed regulariter ad totam vitam Beneficiarii, adeoque Beneficiarius in eo intituletur, seu investiatur, *arg. c. Sanctorum dist. 70.* ibi: *in qua Ecclesia quilibet titulatus est, in ea perpetuo perseveret.*

6 Et subjungitur, *personæ Ecclesiasticæ*: quia Laicus est incapax Beneficii Ecclesiastici; ante omne enim Beneficium requiritur prævius Clericatus, seu prima saltem Tonsura, adeo ut sine eo quis ad Beneficium possidendum sit inhabilis; nam generaliter Laici spiritalia possidere non possunt *c. Casum. De Præscript.* & alibi.

7 Dicitur ultimo, *auctoritate Ecclesiæ constitutum*: quia Beneficia non nisi auctoritate Ecclesiæ institui, seu erigi possunt. Unde, si quis certas Missas, vel etiam Anniversarium, in perpetuum fundaverit, nisi simul approbatio Episcopi accesserit, non erit Beneficium, sed tantum pia donatio, vel legatum pium. Barbosa *lib. 3 Juris Ecclesiast. univ. cap. 4. num 16.* Engel & alii.

8 CONCL. II. Beneficia Ecclesiastica varie dividuntur. Ita omnes, & patet inductione. Inprimis enim *Beneficia* alia sunt *Majora*, ut Papatus, Patriarchatus, Cardinalatus, Archiepiscopatus, Episcopatus, quibus addunt Abbatiam: nam Abbates in suos *quasi Episcopalem jurisdictionem* obtinent *c. Abbates. De Privileg. in 6* Et hæc communi nomine Beneficii, ac nisi secus exprimatur, comprehendi non solent, cum sint *Culmina Dignitatum*; prout appellantur *cap. Venerabilis 37. De Præbendis*. Alia dicuntur *Beneficia Minora*, ut sunt cætera prædictis inferiora.

9 Deinde *Beneficia* alia sunt *Regularia*, alia *Sæcularia*. Illa sunt, quæ solis Regularibus competunt, aut pro ipsis tantum instituta fuerunt: ut Abbatia, Prioratus &c. *Sæcularia* econtra censentur, quæ sunt addicta, seu debita sæcularibus Clericis, id est, illis, qui nullam regulam ex Ordinibus ab Ecclesia approbatis sunt professi, sed in sæculo existentes serviunt DEO sub Statu Clericali. Et de hac divisione loquitur illud receptum Canonistarum: *Sæcularia Beneficia Sæcularibus, & Regularia Regularibus sunt conferenda c. Cum ad nostram*, & *c. Officii de Electione*, juncto Concilio Trid. *Sess. 14 de Reform. cap. 10* Intellige, nisi causa necessitatis exigente, deque consensu Superiorum aliud fieri expediat.

10 Rursum alia sunt *Beneficia curata*, quæ videlicet curam animarum habet annexam: qualia habent Parochi &c. Alia dicuntur *Beneficia non curata*, seu quibus nulla ejusmodi animarum cura est annexa: & in dubio Beneficium censetur non curatum, ac proinde asserenti curatum incumbit hujus probatio.

11 Insuper Beneficia Ecclesiastica juxta triplicem modum, quo communiter conferri solent, dividuntur in collativa seu libera, in patronata, & in electiva. *Beneficia electiva* vocantur, quæ conferuntur per electionem legitime celebratam, atque a Superiore confirmatam. *Patronata*, quæ ad Patroni præviam præsentationem, & subsecutam institutionem a Prælato factam conferuntur; seu brevius: *Patronata* sunt, quæ subsunt Juri Patronatus. Tandem *Beneficia collativa*, seu *libera* appellantur, quæ per liberam Superioris collationem sine prævia Capitulari electione, vel alterius præsentatione conferuntur.

12 Beneficia ulterius dividuntur in patrimonialia, & non patrimonialia. *Patrimonialia* dicuntur, non quod Patrimonii naturam seu rationem habeant (nam successiones in Beneficiis Ecclesiasticis semper iniquæ, detestabiles, & Sacris Canonibus inimicæ reputantur. *c. Accepimus. De Pactis*. & *c. Ad extirpandas successiones. De Filiis Presbyt.*) sed quia juxta Fundatoris institutionem non possunt conferri, nisi Clericis ex tali patria, loco, vel Parochia oriundis. *Beneficia non patrimonialia* vicissim sunt, quæ cuilibet digno, undecunque oriundo, conferri valent.

13. *Beneficia* tandem alia dicuntur *manualia*, alia *non manualia*. Prioris generis sunt ea, quæ ad nutum conferentis avocari possunt, & propterea etiam appellantur *Beneficia revocabilia*. Sed hæc non sunt proprie dicta Beneficia, cum de se non sint perpetua. *Beneficia non manualia* econtra sunt, quæ semel collata amplius adimi non possunt, nisi certis de causis a Jure expressis.

14. Quæres Quid sit Dignitas, Personatus, & Officium, & an differant? Resp. I. Hujusmodi vocabula quandoque sumuntur pro synonymis, prout liquet ex *c. Cum accessissent. De Constitut.* ubi idem Primiceriatus primo appellatur *Personatus*, deinde *Dignitas*, & tandem *Officium*. Unde in horum vocabulorum usu attendendam esse locorum consuetudinem, passim notant Doctores, ut Vallensis. *De præbendis num. 7.* Pirrhing *eod. num. 10.* & alii.

15. Resp. II. Stricte loquendo prædicti termini inter se differunt: nam *Dignitas* est præcedentia cum jurisdictione, *Personatus* vero præcedentia sine jurisdictione. Unde ea Beneficia censentur Dignitates, quæ habent annexam præeminentiam, atque administrationem rerum Ecclesiasticarum cum imperio, & jurisdictione, & quidem (ut notat Sylvester *V. Dignitas nu. 1.*) in Foro externo contentioso: ut Præpositura, Decanatus, Archidiaconatus, Abbatia. Fatendum tamen dignitatem etiam oriri posse ex institutione: ut si in institutione Beneficii cautum fuerit, quod sit Dignitas. Item ex consuetudine: nam si de consuetudine Ecclesiæ aliqua reputetur Dignitas, licet de Jure non sit talis, tamen Dignitas censeri debet.

16. *Personatus*, proprie accipiendo hunc terminum, est præcedentia sine jurisdictione: qualem habere censetur ille, qui præ cæteris Canonicis sui Ordinis locum magis honorificum in Choro, in Capitulo, in Processionibus, & hujusmodi obtinet. Unde Beneficium illud, cui talis præeminentia sedis, & præcedentia absque jurisdictione annexa est, dicitur esse *Personatus*, uti Senioratus &c.

17. *Officium* tandem est administratio rerum Ecclesiasticarum sine alia speciali præcedentia, vel jurisdictione: qualem administrationem habent Sacrista, Custos, Thesaurarius, & hujusmodi.

Additio.

* Quæres. An Commenda, Præstimonium & Pensio sint dicenda Beneficia? Ante Responsionem nota, quod *Commenda* nil sit aliud, quam *Custodia Ecclesiæ alicui commissa*, & quidem hæc a antiquis temporibus collata fuit *ad tempus* etiam per Episcopos, de facto autem Auctoritate Pontificis, qui solet tales Commendas *in perpetuum* cum designatione fructuum aliquoties concedere de Ecclesia eximie meritis, ut exinde commodius sustententur &c. *Præstimonium* est illud stipendium ab Ecclesiasticis redditibus abstractum, quod datur Clericis in vitæ subsidium, præsertim dum studiis operam impendunt. *Pensio* demum est certa portio fructuum ab aliquo Beneficio ad tempus separata vel ob causam temporalem, v. g. ob ministerium temporale Cantoris, Æditui Ecclesiæ &c. tuncque vocatur Pensio *Laicalis*; vel ob causam sustentationis cujusdam Clerici, e. g. Seniculi, & jam Emeriti, sicque nominatur Pensio *Clericalis*, atque hæc communiter sub nomine Pensionis intelligitur, nisi secus exprimatur. H. N.

Respondeo I. Commenda, prout nunc post Concilium Tridentinum a Summo Pontifice confertur, est proprie dictum Beneficium. Ita communis, & ratio est: quia in hac acceptione nihil ipsi deest ad rationem Beneficii proprie requisitum: est enim jus perpetuum percipiendi certos redditus ob aliquod spirituale Officium, nimirum custodiam Ecclesiæ Auctoritate Pontificia constitutum.

Resp. II. Præstimonium regulariter loquendo non est Beneficium; quia tantum datur ad tempus v. g. durantis studii, nec habet annexum onus spirituale. Dixi *regulariter loquendo*, nam si conferetur in titulum, & quidem in perpetuum, foret proprie Beneficium, haberetque onus annexum recitandi Horas Canonicas; quoniam Beneficium datur propter aliquod spirituale Officium.

Resp.

Resp. III. Pensio Laicalis non est Beneficium, uti de per se patet, cum etiam Laicis dari soleat: Pensio vero Clericalis regulariter loquendo eo modo, quo Præstimonium, non habet rationem Beneficii proprie dicti, hincque talis Pensionista etiam ante annum 14. inchoatum potest tenere Pensionem, quamvis nequeat absque dispensatione acceptare aliquod Beneficium proprie dictum; neque talis tenetur ad Horas Canonicas, etsi Pius V. tales Pensionarios obligaverit ad recitandum Officium parvum Beatæ Virginis Mariæ. Videatur præsens Auctor *lib.* 3. *Decret. Tit.* 5. §. 3. *

QUÆSTIO II.

De Collatione Beneficiorum.

SUMMARIUM.

18 *Beneficia, quibus modis conferri soleant?*
19 *Alii modi eadem obtinendi.*
20 *Per electionem, quomodo valide acquirantur?*
21 *Major pars eligentium, quæ?*
Vota majora, quæ sint?
22 *Sanior pars eligentium, quæ?*
23 *Per Præsentationem, quomodo acquirantur Beneficia?*
(*a*) Dist. 3. per totum.
24 *Institutio quid?*
25 *Institutio triplex, videlicet Auctorizabilis,*
26 *Collativa, seu Verbalis, &*
27 *Institutio corporalis, seu realis.*
28 *Investitura, Installatio &c. quid? & quam sit necessaria?*
29 *Per liberam Collationem conferri Beneficium, & Collatio Beneficii, quid?*

18. CONCL. I. Beneficia Ecclesiastica tribus potissimum modis obtineri, conferrique solent, videlicet per Electionem, Præsentationem, & liberam Collationem. Ita communis; atque desumitur ex illa vulgata divisione Beneficiorum in electiva, patronata, & collativa, de quibus *n.* 11. iam dictum est.

19. Dicitur notanter, *tribus potissimum modis*; nam, quamvis hi tres sint communiores, & præcipue usitati modi, quibus Beneficia Ecclesiastica obtineri, conferrique solent, ea nihilominus etiam nonnullis aliis modis acquiri possunt; ut puta per postulationem, per Translationem Episcoporum ab uno Episcopatu ad alium, item per Permutationem, & Resignationem in favorem tertii cum secuta Collatione. De quibus partim in progressu, partim uberius in Jure Canonico per diversos Titulos tractatur.

20. CONCL. II. Ut per electionem valide acquiratur, & conferatur Beneficium Ecclesiasticum, necesse est, quod ea sit canonice celebrata, & facta a maiori atque saniori parte Capituli, sive eorum, quibus ius eligendi competit. Ita desumitur ex *c. Quia propter.* & *c. In Genesi. De Electione.* & aliis locis Juris Canonici, ubi dicitur, quod electio non valeat, nisi vel omnes, vel maior & sanior pars Capituli consenserit in electum.

21. Circa quod notandum, quod *major pars* censeatur ea, ubi est maior numerus eligentium respectu totius Capituli præsentis. De iure enim non sufficit (quidquid sit de speciali quorundam locorum consuetudine contraria, de qua Engel *tit. de Electione n.*37. post Zipræum) habere maiora, seu plura vota comparatione alterius minoris partis *c. Ecclesia.* 48. *de Election.* sed requiruntur maiora vota respectu totius Capituli præsentis, ita, ut, si sint duodecim Vocales, requirantur saltem septem vota *arg. c. Cumana. De Election.* & *c. Si cui. Eod. in* 6. Sufficit autem quicunque excessus ultra medietatem, etiamsi foret unius medii voti, v. g. si essent tredecim Vocales, septem vota iam sufficerent.

22. Porro *pars sanior* censetur ea, quæ est iustior, & maiori ratione nititur & auctoritate. Glossa *in cit. c. in Genes.* sive, ut alii loquuntur, *pars sanior* dicitur, quæ constat Viris dignitate, ætate, ac tempore officii, nec non & prudentia, pietateque magis conspicuis. Verum si nihil opponatur, nec non, in dubio, maior pars numero præsumitur etiam sanior *c. Ecclesia* 57. *de elect.* ibi: *Cum, ubi maior numerus est, zelus melior præsumatur.* cum Concordantiis. Plura de Electione, vel electionis confirmatione, occurrente aliquo casu, videri possunt in Jure Canonico *lib.* 1. *decret. tit.* 6.

23. CONCL. III. Per Præsentationem conferuntur, atque obtinentur Beneficia Ecclesiastica, quando ad præsentationem Patroni, & Institutionem subsecutam, factam a Prælato, ea conferuntur. Ita in re communis. Dicitur *ad præsentationem Patroni*, id est, illius, qui habet ius præsentandi Clericum idoneum ad tale Beneficium, & id proprio nomine appellatur *Jus Patronatus*; de quo inferius (*a*) ex professo dicetur.

24. Additur, *& institutionem subsecutam, factam a Prælato*: siquidem *Institutio* est concessio Beneficii ad præsentationem Patroni facta: & tam ipsa, quam præsentatio pertinet ad Jus Patronatus. Beneficium namque Juris Patronatus non dicitur proprie conferri, cum Ordinarius non eligat personam providendam, sed proprie Ordinarius dicitur instituere, Patronus vero præsentare. Barbosa *lib.* 3. *Juris Ecclesiast. univ. cap.* 13. *n.* 4.

25. Ceterum allata particula intelligenda est de Institutione collativa. Nam, ut notat Fagnanus *in c. cum Ecclesia. num.* 18. *& seqq. de causa possess. & proprietat.* tres a SS. Canonibus assignantur species Institutionis. Prima dicitur *Institutio auctorizabilis*: nec aliud est, quam approbatio ad curam animarum *arg. c. Cum satis. de Officio Archidiac.* ubi Summarium sic habet: *Archidiaconus sine mandato Episcopi non committit curam animarum, id est, non habet institutionem auctorizabilem.*

26. Altera vocatur *Institutio collativa* (quam alii verbalem appellant) estque ea, per quam titulus Beneficii confertur: ut si Episcopus, vel alius ordinarius Collator præsentato ad Beneficium, vel verbis expressis, vel per litteras impertiatur confirmationem. Et hæc omnibus ad Beneficium Ecclesiasticum præsentatis adeo est necessaria, ut, si propria auctoritate Beneficium occupent, fructus illius colligant, aut simile quid facere præsumant, eo ipso jus ex præsentatione sibi quæsitum amittant, *arg. c. Avaritiæ. de Elect. in* 6. & post Garziam *de Beneficiis. p.* 11. *cap.* 12. *n.* 217. tradit Engel *tit. de instit. n.* 2.

27. Tertia tandem dicitur *Institutio corporalis*, sive (ut alii loquuntur) *realis*, neque aliud, est quam missio in possessionem Beneficii; quando nempe datur cuipiam actualis possessio ipsius. De hac fit mentio *c. Ad hæc. de Offic. Archidiaconi* ibi: *Institutio corporalis, tam super Beneficiis, quam etiam Dignitatibus ad ipsum* (Archidiaconum) *debeat pertinere.*

28. Et hæc Institutio corporalis alio nomine vocatur *Investitura, Installatio, Missio in actualem possessionem.* Neque enim quoad titulum institutus possessionem etiam vacuam Beneficii propria auctoritate, & sine licentia, sive introductione Superioris apprehendere debet; alioquin pœna saltem arbitraria per Prælatum puniendus erit. Covarruvias *lib.* 3. *variar. Resol. cap.* 16. *num.* 7. *& seqq.* Engel *tit. de Institutione. num.* 4. & alii. Præsertim, si alicuius Ecclesiæ consuetudo specialis, vel statutum id exigat, prout limitat Layman *in c. Nosti.* 5. *de Elect.* Alioquin enim illum, qui habet ius in re, sive titulum Canonicum Beneficii, posse propria auctoritate vacantem eiusdem possessionem apprehendere absque alio Superioris, vel Judicis decreto, censet Pirhing *tit. de Præbendis. n.* 55. citans alios.

29. CONCL. IV. Per liberam Collationem confertur, & obtinetur Beneficium Ecclesiasticum, quando illud solo iure Prælati libere, absque prævia Capitulari electione, vel præsentatione confertur. Ita communis. Unde Barbosa *loc. cit. n.* 3. ait, quod *Collatio Beneficii* sit a Superiore gratuito facta concessio. Et hæc alio nomine vocatur *Provisio*: quia is, cui est facta Collatio, dicitur de Beneficio provisus, aut Beneficium de persona eius provisum.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

Quinam Beneficia libere conferre possint?

SUMMARIUM.

30 *Papa habet potestatem conferendi Beneficia totius Mundi.*
31 *Solet ea conferre tribus modis, videlicet*
32 *Jure præventionis.*
33 *Jure devolutionis.*
34 *Cum certa tamen limitatione.*
35 *Et Jure concursus, quomodo?*
36 *Quid juris, si idem Beneficium a Papa, & inferiori duobus conferatur?*
* *De Concordatis circa hoc. Additio I. & II.*
37 *Episcopus est ordinarius Collator Beneficiorum suæ Diœcesis.*
Habet super his intentionem fundatam.
* *Nequit tamen sibi aliquos ex Collatis reservare fructus. Addit. I.*
* *Vicarius Generalis quæ Beneficia possit conferre vi sui Officii? Addit. II.*
* *Qualia Capitulum Cathedrale Sede vacante? Addit. III.*
38 *Collatio Ecclesiarum Parochialium per Concursum, quæ?*
39 *Forma dicti Concursus.*
40 *Quid censendum de Primis precibus Imperatoris?*
41 *Non debent esse secundæ.*
42 *In quibus Beneficiis non habeant locum?*

30. CONCL. I. Papa de Jure Communi habet potestatem conferendi omnia Beneficia Ecclesiastica totius Mundi. Ita communis Catholicorum; & habetur expressum in Jure Canonico variis in locis, ut *cap. 2. de Præb. in 6.* & *c. Si Papa de Privileg. in 6.* & *Clem. 1. Ut lite pendente &c.* ibi: *Ad quem* (Romanum Pontificem) *Ecclesiarum, Personatuum, dignitatum, aliorumque Beneficiorum Ecclesiasticorum plena & libera dispositio ex suæ potestatis plenitudine noscitur pertinere.* Unde receptum dictum est; quod Papa habeat concurrentem jurisdictionem cum omnibus Ecclesiæ Prælatis: quinimo ipse est *Ordinarius Ordinariorum*.

31 CONCL. II. Tribus præcipue modis Papa loquendo de plenitudine potestatis potest Beneficia conferre: jure devolutionis: Ita Rebuffus *in Praxi tit. de Devolutionibus* § 46 & alii. Idque ostenditur inductione.

32 Inprimis *Jure præventionis* id fit, quando Romanus Pontifex cuipiam confert gratiam exspectativam ad Beneficium primo vacaturum. *arg. c. Dudum.* & *c. Licet Ecclesiarum. De Præbendis. in 6* cum Concordantiis. Et hoc est speciale in summo Pontifice, neque alteri concessum, quod Beneficium, seu Præbendam nondum vacantem certæ personæ promittere, & jus ad illud dare queat, *arg. c. Nulla de Concess. Præbendæ.* Idque adeo verum est, quod etiam promissio Beneficii vacaturi per Prælatum Papa inferiorem facta nihil valeat, nullamque inducat obligationem *c. Relatum* & *c. Ex tenore. Eod.* ubi hujusmodi promissiones Beneficii vacaturi, etiam scriptis datæ, non tenere dicuntur; cum sint attentatæ contra dispositionem Concilii Lateranensis.

33 Deinde *Jure devolutionis* Beneficia Ecclesiastica conferuntur a Papa, quando propter negligentiam conferendi, vel moram eligendi ab inferioribus Ecclesiæ Prælatis commissam, talis potestas conferendi ab inferioribus devolvitur ad Summum Pontificem; quia enim Ecclesiæ Cathedrales, & Regulares, ultra tres menses vacare, seu Prælato carere non debent *text. clar. c. Ne pro defectu. De Elect.* alia vero Beneficia intra semestre, seu sex menses conferenda sunt *c. Nulla de Concess. Præbendæ* hinc, si ordinarii Electores aliquem intra præfatum tempus eligere, aut ei Beneficium conferre negligant, vel eligant, seu conferant illud indigno, jus eligendi vel conferendi Beneficium plerumque devolvitur ad proximum Superiorem, ac eo etiam negligente gradatim ad Summum Pontificem. *c. Quamquam. De Elect. in 6* & *cit. c. Nulla De Concess. Præb.*

34 Veruntamen in hoc posteriori loco habetur specialis limitatio, dum statuitur, quod, quando ad Episcopum spectat collatio Beneficii, & ipse ultra debitum tempus conferre distulit, tunc non ad Superiorem sive Metropolitanum, sed ad Capitulum devolvatur collatio illius Beneficii. Idque merito statutum fuit propter communionem, quæ est inter Episcopum, & Capitulum suum Cathedrale: quamquam hoc ipsum procedat duntaxat in Beneficiis, quæ pertinent ad Episcopum jure proprio, non autem in devolutis ad Episcopum propter negligentiam, vel delictum inferioris Collatoris, ut observat Abbas *in cit. cap. Nulla. de Concess. Præb.* citans alios.

35 Tandem *Jure concursus* Papa conferre potest Beneficia Ecclesiastica, eo quod ipse cum quolibet ordinario Collatore concurrat in potestate & jurisdictionem. Nam quamvis Papa potestatem conferendi Beneficia Ordinariis contulerit, sibi tamen majorem reservavit *c. de Præbend. in 6.*

36 Unde de plenitudine potestatis potest Summus Pontifex quælibet totius Mundi Beneficia Ecclesiastica conferre, etiam nulla interveniente negligentia inferiorum Collatorum ordinariorum; & tunc inter Papam & reliquos inferiores Collatores datur locus præventioni, ita ut, qui prior contulit, eius collatio rata sit. Quod si idem Beneficium a Papa uni, & ab Ordinario alteri collatum sit eadem die, nec appareat, quæ collatio fuerit prius facta, erit potior conditio possidentis: si vero neuter possideat, præfertur is, cui Papa, vel ejus Legatus contulit Beneficium. *text. clar. Si a Sede. de Præbend. in 6.*

Additio I.

* Porro illud adhuc notandum hic est, quod Summus Pontifex, etsi valeat de plenitudine potestatis conferre omnia Beneficia totius mundi: hanc tamen potestatem absolutam non exerceat apud multas Nationes ob varia Concordata inter Sedem Apostolicam, & similes Nationes erecta, juxta quæ se solet regulare. Sic de Concordatis Germaniæ inter Nicolaum V. Pontificem, & Fridericum III. Imperatorem anno 1447 initis, plura poterunt videri in Jure Canonico *lib. III. Decr. Tit.* 5 §§. 18 & 19

Additio II.

* In specie ibidem Summus Pontifex promittit, quod neque per gratias exspectativas, neque per quamvis aliam dispositionem velit impedire liberam Collationem Ordinariorum, neque Episcopatus Germaniæ immediate conferre, sed relinquere liberæ Electioni Canonicorum Cathedralium. Qua tamen ipsa occasione præter confirmationem electorum Episcoporum etiam nonnullas alias Dignitates & Beneficia sibi in Germania immediate reservavit, quæ potiora sunt sequentia. I. Quæ vacant in Curia: censentur autem Beneficia tunc vacare in Curia, quando Beneficiatus in ipsa Curia Romana, vel prope eandem nimirum intra spatium duarum dietarum (ubi una dieta, teste præsente Auctore in Jure Canonico *Lib.* 3 *Decr. Tit.* 5 *num.* 453 & *Tit.* 40 *num.* 27 quatuor circiter efficit milliaria Germanica) moritur, sive id fiat in accessu, sive in recessu, ab eadem Curia. II. Quæ tanquam incompatibilia vacant per novam Dignitatem &c. a Summo Pontifice collatam. III. Quæ vacant per obitum Cardinalium; unde Episcopi Germaniæ in Cardinales assumpti speciale indultum a Papa obtinere solent, pro libera post obitum suum Electione instituenda, uti notat P. Schmier hic. IV. Quæ vacant per legitimam cassationem; aut per depositionem interveniente sententia ipsiusmet Summi Pontificis, vel etiam per translationem Auctoritate Pontificia evenientem, aut per renuntiationem liberam a Papa acceptatam. V. Confert Summus Pontifex in Germania, nisi alicubi sint specialia Privilegia, Dignitates majores post Pontificales in Ecclesiis Cathedralibus, & Principales in Collegiatis, quales ordinarie sunt Præposituræ. Dixi: *nisi alicubi sint specialia Privilegia*, qualia teste Pichler *Lib.* 3 *Tit.* 5 *num.* 10 habent Præposituræ Cathedralium Ecclesiarum Salisburgensis, & Augustanæ, ac Elvacensis Principalis &c. quæ sunt electivæ; Electus tamen a Summo Pontifice est confirmandus: item Præposituræ Ec-

Ecclesiarum Collegiatarum Bavariæ, ad quas nominare solet Serenissimus Elector &c. VI. Quoad reliquas Dignitates non *electivas*, item quoad alia Beneficia in Germania (si tamen non sint Juris Patronatus Laicalis, nec manualia, nec Regularia ad nutum Superioris auferibilia, nec accessorie Mensæ Episcopali, Capitulari, vel Monasterio unita, neque electiva &c.) sibi Pontifex reservavit potestatem conferendi alternative seu alternis vicibus, ita, ut regulariter loquendo eadem conferat Mensibus, *Januario*, *Martio*, *Majo*, *Julio*, *Septembri*, & *Novembri*, si nimirum in dictis Mensibus hæc Beneficia vacent, saltem si hæc vacatura per mortem & non præcise per resignationem contingat: reliquis sex Mensibus (nempe *Februario*, *Aprili*, *Junio*, *Augusto*, *Octobri*, & *Decembri*) permittitur potestas conferendi ordinariis alias Collatoribus. Incipiunt autem singuli, Menses (e. g. Januarius) statim, postquam hora 12 nocturna ultimi diei præcedentis Mensis fuit audita, & finiuntur hora duodecima noctis ultimæ illius Mensis, puta in allegato exemplo hora duodecima diei trigesimi primi Mensis Januarii. Cæterum solet subinde Pontifex suos Menses aliis de Ecclesia bene meritis relinquere. Sic in Bavaria juxta particularia Concordata ibidem erecta in Mensibus Papalibus præsentat Serenissimus Elector, si pro tunc vacent. Vide de similibus plura apud hunc Auctorem *Lib. 3 Decr. Tit.* 5 & apud Canonistas, si extraordinarius casus occurrat. Quoad Bavariam vero de hac materia etiam tractat intimus Cancellarius de Schmid *Tom. 1 Semicenturia II. Controversia XLI. XLII. & XLIII.*

37 CONCL. III. Post Papam ordinarius Collator Beneficiorum in sua Diœcesi est Episcopus. Patet hoc ex *c. Nullus omnino. 16. quæst.* 7 & *c. Cum ex injuncto §. fin. De Hæreticis:* ibi: *Ad cujus* (Episcopi) *officium tam institutio, quam destitutio Sacerdotum noscitur pertinere*. Hinc Abbas *in cit. c. Cum ex injuncto. num.* 2 ait, quod Episcopus fundatam intentionem habeat super institutione, ac destitutione Sacerdotum in Beneficiis suæ Diœcesis, & si alius sibi vendicat, probare debeat, jure speciali id sibi competere, quia de jure communi ista pertinent ad Episcopum. Unde de his inferioribus Collatoribus impræsentiarum non est necesse agere: cum potius specialia iura, quæ nonnullis inferioribus Collatoribus competunt, inspicienda veniant.

Additio I.

* Quod si scire cupias, utrum Episcopus conferendo alicui Beneficium possit sibimetipsi, vel suæ Mensæ Episcopali ex collato quidpiam v. g. medietatem fructuum primi anni reservare? Resp. negative, nam Beneficia sunt sine diminutione conferenda iuxta Titulum XII. & eiusdem Capitulum unicum Libro 3. Decretalium.

Nec dicas, Papa potest sibi reservare Annatas, id est, fructus primi anni ex Beneficiis Sedi Apostolicæ reservatis, & ab eadem impetratis Cameræ Apostolicæ persolvendos: ergo idem poterit Episcopus. Respondetur enim negando consequentiam, & paritatem: nam Summo Pontifici tanquam supremo Capiti Ecclesiastico competit plenaria dispositio circa Beneficia *cap. 2. de Præb. in 6.* non sic inferioribus Collatoribus, quibus talis reservatio expresse reperitur interdicta, uti patet ex iam dictis superius, & *cap. Prohibemus. de Censibus*. De quibusdam autem Beneficiis sibi reservatis ipsemet Papa vi Concordatorum Germaniæ soleat exigere certas pensiones seu Annatas, vide *lib. 3. Decret. Tit.* 12. *n. 16. ac seqq.* & Pichler *Lib. 3. Decr. Tit.* 5 *n.* 61. *

Additio II.

* CONCL. IV. Vicarius Generalis Episcopi (ab aliis vocatus Officialis) vi sui Officii, ac nisi specialiter concedatur, non habet potestatem conferendi illa Beneficia, quæ alias spectant ad liberam Collationem Episcopi. Ita communis. Ratio est: quia licet alias vi generalis mandati Vicarius Generalis possit omnia, quæ suo Episcopo concessa intelliguntur; cum constituat unum cum eo Tribunal iuxta *cap. 2. de Consuetud. in 6.* excipiuntur tamen res valde arduæ, & Collationes liberæ Beneficiorum, quæ habent se per modum Donationum, uti expresse deciditur *cap. 2. de Officio Vicarii in 6* Hoc tamen non obstante potest vi officii sui ab aliis Patronis præsentatos Instituere in Beneficiis, citra ulteriorem specialem sui Episcopi licentiam, quia eandem ipsummet Jus concedit, uti eruitur ex *cap. 3. de Institutionibus*. ubi Summarium sic habet: *Institutio Beneficiorum spectat ad Episcopos, vel eorum Officiales*.

Additio III.

* CONCL. V. Capitulum Cathedrale Sede Episcopi vacante non potest concedere Beneficia illa, quæ sunt liberæ Collationis ipsius Episcopi, uti decisum legitur *cap. 2. Ne Sede vacante*. unde in tali casu, si simile Beneficium post mortem Episcopi vacare contingeret, ac novi Episcopi Electio, vel Confirmatio in longius tempus protraheretur, debet Capitulum regnans, vel potius constitutus ab eodem Vicarius Capitularis idoneum interim in illa Ecclesia vacante substituere, assignata ei ex fructibus Beneficii congrua portione, donec novus Episcopus de alio provideat; uti recte notat præsens Auctor *Lib. 3. Decret. Tit. 5. num.* 183. ubi, uti etiam *Tit.* 9 fusius tractat de hac materia. Cæterum, etsi Capitulum regnans nequat conferre Beneficia antea libere ad Episcopum pertinentia, potest tamen per suum Vicarium Capitularem (quem tenetur iuxta Concil. Trident. *Sess. 24. de Reform. cap.* 16 intra octiduum a morte Episcopi vel specialem constituere, vel præcedentem demortui Episcopi Vicarium Generalem confirmare) a Patronis Præsentatos ad certa Beneficia Patronatus instituere; uti clare habetur *cap. 1. de Institutionibus in 6.* *

38. Quæres. Quid censendum de Collatione Parochialium Ecclesiarum per Concursum. Resp. De hoc ex professo agi in Concil. Trid. *Sess. 24. de Refor. cap.* 18 Cum enim maxime expediat animarum saluti, eas a dignis & idoneis Parochis gubernari, hinc Concilium ibidem saluberrime decrevit, ut vacante Ecclesia Parochiali interim, si opus fuerit, idoneus in ea Vicarius cum congrua fructuum portionis assignatione constituatur, donec ipsi de Rectore provideatur. Exinde voluit, eiusmodi Parochias non arbitrio Episcopi, sed per Concursum esse conferendas.

39 Porro forma Concursus hæc assignatur, ut vacante Ecclesia Parochiali intra decem dies, vel aliud tempus ab Episcopo præscribendum aliquot Clerici ad Ecclesiam regendam idonei, coram deputandis Examinatoribus nominentur, vel, si ita pro Regionis more videatur magis expedire, per Edictum etiam publicum ad talem Parochiam aspirantes vocentur, & comparentes examinentur per Examinatores in Synodo Diœcesana deputatos, &, qui peracto examine idonei iudicati fuerint ætate, moribus, doctrina, prudentia, aliisque rebus ad vacantem Ecclesiam gubernandam opportunis, Episcopo denuntientur. Ex quibus deinde Episcopus eum eligat, quem cæteris magis idoneum judicaverit, ipsique, & non alii Parochia conferatur; prout amplius habet Concil. Trid. *loc. cit.* Verum ab hoc Concursu sunt eximendæ nonnullæ Parochiæ, de quibus, infra *Dist. 3. n.* 41. & 42.

40. Quæres ulterius. Quid sit censendum de primis Precibus Imperatoris? Resp. Romanus Pontifex Imperatori recens electo, & a Papa confirmato, id postulanti, per speciales litteras concedere solet pro Ecclesiis Germaniæ singulare privilegium, virtute cuius in qualibet Ecclesia semel personam idoneam, sibi gratam & acceptam, ordinario Collatori nominare possit, qui ad Beneficium vacans, dummodo cæteroquin sit idoneus, omnino recipi debeat. Et huiusmodi nominatio per Romanorum Imperatorem facta dicitur proprio nomine, *Primæ Preces Imperatoris*.

41. Cæterum prædictæ Preces Imperatoris sunt intelligendæ, dummodo idem Collator non nisi semel, id est, pro unico tantum Beneficio gravetur, nam alioquin non primæ, sed secundæ Preces censerentur. Gravasse autem tunc censetur, si Preces ad effectum pervenerint, atque supplicans actu Beneficium illud obtinuerit: nam, si hic Precibus renuntiaverit, vel ex quocunque alio impedimento Beneficium illud non obtinuerit, nihil prohibet, quin Imperator novas Preces pro alio ad eundem Collatorem dirigere valeat.

Additio.

* Atque dictæ Preces se extendunt non solum ad Beneficia simplicia, verum etiam ad curata; ad illas quoque Dignitates, quæ in sequenti numero non excipiuntur: item ad Personatus, Canonicatus &c. non obstante, quod alias illa Beneficia sint reservata Summo Pontifici, vel subjecta Alternativæ: item neque obstante Turno (uti vocant Canonici) neque devolutione ad inferiorem Summo Pontifice, neque resignatione libera in manus Ordinarii, neque obstante Jure Patronatus Ecclesiastici penes alium residente. Uti vix non in formalibus notat Pichler *in sua* Epitome Juris Canonici *Lib. 3 Tit. 38. n. 12.* *

42. Ab his tamen primis Precibus excipiuntur Dignitates Pontificales, & primæ post illas: ut Præpositura, vel Decanatus: item Prælaturæ, primæque dignitates in Monasteriis, & Ecclesiis Collegiatis. Excipiuntur etiam Beneficia, quæ pertinent ad Jus Patronatus Laicorum: nam huic Pontifex nunquam censetur derogare, nisi id exprimat. Insuper primæ Preces Imperatoris locum non habent, nisi ordinarius Collator ad minus quatuor Beneficia conferre possit: nam si unum duntaxat, vel alterum conferendum habeat, non tenetur ejusmodi Preces admittere. Quinimo hæc clausula, *Dummodo ipsi Collatores, & Collatrices saltem quatuor Beneficia conferre habeant:* litteris Pontificiis, Cæsareæ Majestati dictam facultatem concedentibus, inseri solet, ne alioquin facile contingat, ut quis toto vitæ suæ tempore impediatur ab usu tutis liberæ suæ Collationis. Engel *tit. De Præb. n.* 70 Wagnerek *cap. Is cui. §. 2 Eod. in 6* atque ipsemet præsens Auctor *lib. 3 Decret. Tit.* 5 §. 20

QUÆSTIO IV.

Quibus conferenda sint Beneficia? ubi & de Conditionibus ex parte eorum requisitis.

SUMMARIUM.

43 *Beneficia Ecclesiastica non nisi dignis conferenda.*
44 *Ea dignioribus in conscientia conferri debent.*
45 *Mens Concilii Trident. circa hoc. Et Decretum Innocentii XI.*
46 *Conclusio procedit de omnibus Beneficiis curatis.*
47 *Quid de Beneficiis simplicibus,*
48 *Patrimonialibus, & Patronatis?*
(b) Ut infra dicetur dist. 3. num. 44. & seqq.
49 *Ecclesiæ magis utilis, quis?*
50 *Dignus respectu Beneficii, & dignior, quis?*
51 *Unde desumenda major dignitas?*
52 *Indignus, quis?*
53 *Conditiones, ut quis sit dignus ad Beneficium.*
54 *I. Thorus legitimus.*
55 *II. Status Clericalis.*
56 *III. Ætas legitima, & quæ sit talis?*
57 *IV. Cælibatus.*
58 *V. Absentia censuræ, atque irregularitatis.*
59 *Quid de excommunicato excommunicatione minori?*
60 *VI. Probitas morum. VII. Scientia debita. VIII. Habilitas corporis.*
61 *IX. Intentio Status Ecclesiastici.*
62 *X. Carentia Beneficii incompatibilis.*
(c) Juxta dicenda dist. 2. num. 19. & seqq.
63 *Electio indigni est ipso jure irrita.*
64 *Valet tamen electio digni omisso digniore.*

43 CONCL. I. Certum est, Beneficia Ecclesiastica non nisi dignis, atque idoneis conferenda esse. Ita communis: nam rectæ rationi adversatur, assumere ad officium spirituale personam indoneam. Hinc c. *Grave nimis. De Præbend.* dicitur: *Grave nimis est, & absurdum, quod quidam Ecclesiarum Prælati, cum possint viros idoneos ad Ecclesiastica Beneficia promovere, assumere non verentur indignos, quibus nec morum honestas, nec litterarum scientia suffragatur, carnalitatis sequentes affectum, non judicium rationis: unde quanta Ecclesiis damna proveniant, nemo sanæ mentis ignorat &c.*

44. CONCL. II. Electores, Patroni, & Collatores Beneficiorum, præsertim curatorum, quantum in ipsis est, sive in ipsorum libera dispositione, tenentur in conscientia ad præferendum inter dignos digniorem, seu quem magis Ecclesiæ utilem ipsi judicaverint. Ita post D. Thomam 2 2 *qu.* 63 *art.* 2 & *qu.* 185 *art.* 5 Doctores passim; adeo, ut Lugo *disput.* 35 *de Just. & Jur. sect.* 2 *num.* 10 hanc sententiam appellet communissimam. Desumitur hoc ex c. *Metropolitano. dist.* 64 volente, quod *optimus ordinetur.* Concordat textus c *Licet.* 8 *q.* 1 ibi: *Qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad Sacerdotium.* & alibi. Accedit ratio: quia dispensationes spiritualium principalius ordinantur ad utilitatem communem, juxta illud 1 *Corinth.* 12 *Unicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem:* atqui communis isthæc utilitas non observatur, quando in dispensatione spiritualium, seu promotione ad Beneficia Ecclesiastica illi, qui sunt simpliciter minus boni, præferuntur melioribus, ergo.

45 Hinc Concil. Trid. *Sess.* 24 *c.* 1 *De Reform.* expresse ait: *Alienis peccatis communicantes mortaliter peccant, qui, nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent.* Quorum verborum sensum, cæteroquin admodum clarum, cum nonnulli Auctores sinistra interpretatione perverterint, Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 47. Propositionem damnavit: *Cum dixit Conc. Trid. eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui, nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent, Concilium vel primo videtur per hoc digniores non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo; vel secundo locutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur tertio, quando fit Concursus.* Hactenus Propositio damnata.

46. Dicitur notanter in conclusione *Beneficiorum, præsertim curatorum.* Eam enim post citatum Decretum Innocentii XI. procedere non solum de Episcopatibus, de quibus ex professo loquebatur Concilium Trid., sed etiam de omnibus illis, qui habent jurisdictionem quasi Episcopalem, sive sint Abbates, sive Vicarii, aut Priores nullius Diœcesis, sive Prælati Regulares, ob identitatem rationis, quin etiam de illis qui eliguntur ad Beneficia Parochialia, ad longum deducit Jo. Cardenas *in Crisi Theologica ad Propositionem* 47. *Innocentii XI.*

47. Notat tamen citatus Auctor *n.* 2 neque Concil. Trid. *Sess.* 24 *cap.* 1 *De Reform.* neque Propositionem allegatam Innocentii XI. agere de Beneficiis simplicibus, & nullam animarum curam habentibus; nam Concilium expresse agit de Pastoribus Ecclesiarum; Propositio vero citata agit contra eos, qui Concilium perperam interpretabantur. Hinc non pauci Doctores apud Lugonem, *loc. cit. num.* 10. oppositum tenent de Beneficiis simplicibus: & quod in his non sit peccatum mortale, prætermittere digniorem, dummodo vere dignus & idoneus instituatur, censet Lyaman *lib.* 4 *tract.* 2 *cap.* 15 *num.* 8 post Sotum, Lessium & alios: siquidem Ecclesia plerumque non magnum inde detrimentum patitur.

48. Additur in Conclusione *quantum in ipsis est:* nam in Beneficiis patrimonialibus, sive quæ ex primæva fundatione, statuto vel consuetudine, certo personarum generi, v. g. talis Familiæ, Patriæ &c. conferenda sunt, id observari debet, dummodo adsint idonei, qui ex tali genere institui possint, non obstante, quod alii meliores; sed extranei; præsto sint. Deinde, quando Patronus, præsertim Laicus, præsentat Clericum dignum ad Beneficium, tenetur eum Episcopus instituere (b) haud obstante, quod judicet aliquem alium fore digniorem: siquidem hic est favor specialis, & privilegium ratione Fundationis Patrono concessum, ut, quem voluerit, præsentare valeat, dummodo is cæteroquin idoneus sit, ac dignus. Quinimo ex hoc fundamento probabiliter tradunt nonnulli Auctores, quos citat, & sequitur Layman *loc. cit cap.* 15. *num.* 7. Patronum Laicum plerumque satisfacere obligationi suæ, si præsentet dignum, ac idoneum; ideo, ut periculum non sit Ecclesiam ex illius provisione damnum accepturam a

quamvis

quamvis secus dicendum sit de Prælatis, & Patronis Ecclesiasticis, ut puta quibus ex officio incumbit, Ecclesiæ quam optime providere.

49 Dicitur ultimo, *seu quem magis Ecclesiæ utilem judicaverint*: quia non tenetur quis assumere simpliciter meliorem, sed meliorem quoad regimen Ecclesiæ, qui scilicet possit Ecclesiam & instruere, & defendere, & pacifice gubernare, prout loquitur Doctor Angelicus *cit. q.* 185 *artic.* 3 Unde & Concilium Trid. *loc. cit.* notanter monet, eos a Promotoribus esse promovendos ad Ecclesias, *quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint*. Hinc pro dictorum intelligentia.

50 Notandum, quod *Dignus* respectu Beneficii Ecclesiastici dicatur omnis ille, qui habet sufficientiam, omnesque qualitates a Jure requisitas ad eius ministerium. *Dignior* vero, qui comparatione aliorum maiorem sufficientiam, aptitudinemque ad administrandum habere dignoscitur. Et quidem isthæc maior sufficientia, d gnitasque non præcise mensuranda est ex maiori doctrina, vel maiori probitate, aut nobilitate, sed coniunctim ex omnibus animæ & corporis dotibus, ipsaque aptitudine ad regendum, adeo, ut Ecclesiæ, sive Prælaturæ, cui præficitur, utilior fore credatur.

51 Et notanter hoc additur; nam maior isthæc dignitas est desumenda per comparationem ad bonum commune: contingit autem quandoque, quod ille, qui est minus sanctus, & minus sciens, possit magis conferre ad bonum commune, propter potentiam, vel industriam sæcularem, vel propter aliquid huiusmodi; uti notat D. Thomas *cit. qu.* 63 *art.* 2.

52 Tandem *Indignus* censetur, cui deest aliqua ex qualitatibus ad ministerium Beneficiale Jure requisitis. Quod ultimum, ut melius pateat, sit

53 CONCL. III. Ad hoc, ut quis sit dignus sive idoneus ad Beneficium Ecclesiasticum, plures requiruntur conditiones; videlicet Thorus legitimus, Clericatus, Ætas conveniens, Cœlibatus, Absentia Censuræ atque Irregularitatis, Probitas morum, Scientia debita, Habilitas corporis, Intentio Status Ecclesiastici, & Carentia alterius Beneficii Incompatibilis. Ita Lessius *lib.* 2 *cap.* 34 *dub.* 17 *& seqq.* omnes has conditiones ad longum explicans, & alii passim.

54 Itaque ad obtinendum Beneficium Ecclesiasticum requiritur I. *Thorus legitimus*; hoc est, quod quis ex legitimo Matrimonio procreatus fuerit. Illegitimus enim cuiuscunque Beneficii incapax est, nisi cum eo dispensetur.

55 II. *Status Clericalis*, id est, ut quis saltem prima Tonsura initiatus sit. Nam alias quilibet, & ad quodlibet Beneficium inhabilis existit, adeo quidem, ut non sufficiat, post illud iam acquisitum tonsurari. *c. Ex litteris. De Transaction.* Quinimo si Beneficium ex sua institutione requirat certum Ordinem, quicunque illo Ordine caret, hoc ipso inhabilis censetur ad eiusmodi Beneficium: nisi forsan dictum Ordinem intra tempus a iure præscriptum obtinere valeat; prout adeptus Ecclesiam Parochialem satisfacit, si *intra annum, a sibi commissi regiminis tempore numerandum, se faciat ad Sacerdotium promoveri. c. Licet Canon.* 23 *De Elect. in* 6.

56 III. *Ætas legitima*, nisi cum aliquo dispensetur. *c. Cum in cunctis. t. de Elect.* Porro pro quocunque Beneficio ad minimum requiritur ætas quatuordecim annorum inchoatorum; prout novissime statuit Conc. Trid. *Sess.* 23 *cap.* 6 *de Reform.* ibi: *Nullus ante decimum quartum annum Beneficium possit obtinere.* Deinde ad Dignitates, vel Personatus, quibus animarum cura nulla subest, requiruntur viginti duo anni iuxta Concil. Trid. *Sess.* 24 *cap.* 12 *de Reform.* Verum ad Beneficium Parochiale requiruntur anni viginti quinque ad minus inchoati. *cit. c. Licet Canon. De Elect. in* 6 ibi: *Decernentes, collatores de Parochialibus Ecclesiis, iis, qui non attigerint vigesimum quintum annum, de cætero faciendas viribus omnino carere.* Tandem ad Episcopatum requiritur ætas triginta annorum. *cit. c. Cum in cunctis. de Election.*

57 IV. *Cœlibatus*, hoc est, ut quis non sit Matrimonio ligatus. Siquidem qualiber collatio Beneficii facta ei, qui Matrimonio iunctus est, invalida existit, nisi forsan quis consentiente coniuge castitatem voverit perpetuam, nec bigamus existat, *c. Sane.* 2 *De Clericis conjugatis.* Quinimo, si Clericus in minoribus Ordinibus constitutus habeat Beneficium, & postea contrahat Matrimonium, illud ipso jure perdit *arg. cap.* 1 & *c. Quod a te Eod.* & cum Communi Doctorum tradit Sanchez *lib.* 7 *de Matrim. disp.* 42 *n.* 4

58. V. *Absentia Censuræ atque Irregularitatis*; hoc est, ut quis non sit detentus ullo Juris impedimento, ut puta Irregularitate, Excommunicatione, aut alia Censura Ecclesiastica Collatio siquidem Beneficii nulla est, ipsoque jure irrita, si fiat excommunicatio excommunicatione majori, vel suspenso, aut interdicto: prout patet *ex c. Postulastis. De Clerico excommunicat.* & *c. Cum dilectus. De Consuetud.* & *c.* 1 *de Postulat. Prælat.* Cum concordantiis.

59 Additur notanter, *excommunicato excommunicatione majori*: quia, si Beneficium conferatur excommunicato excommunicatione minori, collatione non esse ipso iure irritam, sed irritandam *arg. c. Si celebrat. De Clerico excommun.* censet Lessius *loc. cit. nu.* 116 quamvis nonnulli oppositum teneant.

60. VI. *Probitas morum*. VII. *Scientia debita*. Et VIII. *Habilitas corporis*, hoc est, ut quis bonis moribus, & scientia commendabili existat. *c. Cum in cunctis. De Elect.* & alibi: simulque ea corporis aptitudine præditus sit, ut decenter officium suum præstare valeat.

61 IX. *Intentio Status Ecclesiastici*. Si enim quis accipiat Beneficium Ecclesiasticum eo duntaxat animo, ut ex eius fructibus sustentari valeat, donec studia sua absolverit, vel divitem uxorem repererit, intentione postea Beneficium deserendi, peccat mortaliter, nec potest tuta conscientia illud retinere. Lessius *loc. cit. dub.* 26 *n.* 132 allegans communem. Nihilominus satis est, ut quis sincero animo, bonaque fide proponat Statum Ecclesiasticum retinere, neque ab eo resilire, nisi justa causa supervenerit: quia non est mens Ecclesiæ, per Beneficium ita firmiter adstringere Clericum ad Statum Ecclesiasticum, ut nulla de causa, licet adhuc sit constitutus in Ordinibus minoribus, possit eum deserere ineundo Matrimonium.

62. X. *Carentia alterius Beneficii incompatibilis*, juxta inferius dicenda *Dist.* 2 *Quæst.* 2. Cæterum hoc non ita intelligendum est, quasi Collatio secundi Beneficii incompatibilis sit nulla: quinimo ea est valida, sed adepta illius pacifica possessione vacat primum; prout declarasse Sac. Congregationem Cardinalium Concilii Trid. Interpretum refert Fagnanus *c. Super inordinata. num.* 9 *de Præbend.* Quod si vero Beneficiarius utrumque retinere perrexerit, utroque privatus existit ipso jure. (*c*)

63 CONCL. IV. Electio indigni, seu carentis aliqua ex qualitatibus ad ministerium Beneficiale jure requisitis, irrita est, ac nullius roboris: valet tamen electio de digno celebrata omisso digniori. Prior pars patet ex pluribus textibus Juris Canonici, in explicatione singularum qualitatum hactenus adductis. Concordat Concil. Trident. *Sess.* 22 *cap.* 4 *de Reform.* ibi: *Nec aliis imposterum fiat provisio, nisi iis: qui jam ætatem, & cæteras habilitates integre habere dignoscantur; aliter irrita sit provisio.*

64 Altera pars est Zoesii *tit. de Elect. num.* 45 Engel *Eod. num.* 47 & aliorum. Ratio est; quia Ecclesia nullibi reiicit, neque irritat electionem de digno celebratam omisso digniore (bene tamen electionem indigni) idque ob bonum pacis: alioquin enim omnes propemodum electiones essent in discrimine, ac daretur locus infinitis litibus, si ea duntaxat de causa posset electio impugnari, atque irritari, quod non fuerit electus dignior. Nec obstat, quod scienter eligentes dignum, omisso digniori peccent; nam *multa fieri prohibentur, quæ, si facta fuerit; obtinent roboris firmitatem.* ut dicitur *cap. Ad Apostolicam. De Regularibus.*

QUÆ-

QUÆSTIO V.

Quæ sint Obligationes Beneficiorum?

SUMMARIUM.

65 *Obligatio Beneficiariorum multiplex.*
66 *Una est Horarum Canonicarum recitatio.*
(*d*) Tract. 6 Dist. 1 n. 24 31 & seqq.
67 *Alia est Residentia personalis.*
68 *Episcopi, & Pastores tenentur residere Jure Divino.*
69 *Alii vero Beneficiarii Jure Ecclesiastico.*
70 *De consuetudine excipiuntur Beneficia simplicia.*
71 *Solvitur instantia.*
72 *Quibus de causis liceat abesse a Beneficio?*
73 *Episcopus quando, & quamdiu possit abesse?*
74 *Item & Canonici?*
* *Ubi etiam de fructibus, quos tempore absentiæ lucrantur.*
75 *Quid de Parochis?*
76 *An hi possint abesse sine alia licentia per duos menses? Affirmant aliqui.*
77 *Melius alii negant, cum Addit.*
78 *Quid in casu subitæ necessitatis?*
79 *Vel in absentia ultra duos menses?*
80 *Solvitur instantia.*
* *Additiones duæ notabiles.*

65. CONCL. I. Obligatio Beneficiariorum multiplex esse potest, pro qualitate scilicet Beneficiorum, atque Fundationum diversitate. Patet hoc: tum quia in una Fundatione plura Missarum onera Beneficiarios imponuntur, quam in altera: ubi de obligatione dictas Missas persolvendi plura invenies *Tract.* 14 *Dist.* 5 *num.* 87 *& seqq.* tum quia nonnulli eorum quandoque ad Chorum alligati existunt, non vero alii. Taceantur aliæ speciales obligationes, quæ quibusdam Beneficiis vi primævæ suæ Fundationis impositæ sunt, non aliis: unde tenor Litterarum Fundationis vel maxime inspiciendus & exacte observandus erit.

66 CONCL. II. Una principalis Beneficiariorum omnium, etiam necdum in sacris Ordinibus Constitutorum, obligatio est recitatio quotidiana Horarum Canonicarum. Ita communis, & patet ex iam superius (*d*) dictis.

67. CONCL. III. Alia Obligatio Clericis Beneficiariis incumbens est Residentia personalis. Patet hoc tum ex Jure Canonico antiquo *toto Titulo de Clericis non residentibus*; tum Jure novo, nempe ex Concil. Trident. *Sess.* 24 *de Reform. cap.* 1. ubi etiam adiungitur, saltem de Patriarchis, Archi-Episcopis, & inferioribus animarum curam habentibus, quod ultra tempus a Jure concessum abientes præter reatum peccati mortalis etiam pro rata temporis fructus non faciant suos, nec tuta conscientia retinere possint, alia etiam declaratione non secuta. Plura de hac Residentia videri poterunt in Jure Canonico *Lib.* 3 *Decret. tit.* 4.

68 CONCL. IV. Episcopi, & Pastores, quibus cura animarum commissa est, tenentur ad eiusmodi Residentiam personalem de Jure naturali, & Divino, saltem loquendo in genere, ac in illis circumstantiis, ubi Jus positivum abesse non concedit. Ita Lessius *lib.* 2 *de J. & J. cap.* 33 *dubit.* 26. Herincx *disp.* 7 *de J. & J. quæst.* 3. Vallensis, & alii; idque satis aperte supponitur in Concilio Trident. *cit. cap.* 1. ibi: *Cum præcepto Divino mandatum sit omnibus, quibus cura animarum commissa est, oves suas agnoscere &c. Quæ omnia nequaquam ab iis præstari, & impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt, Sacrosancta Synodus eos admonet, ut NB. præceptorum Divinorum memores &c. in judicio & veritate pascant &c.* His simul verbis insinuatur ratio Conclusionis: siquidem sedulorum Pastorum est, gregi suo invigilare, eique assistere, quod fit per Residentiam personalem, non autem mercenariorum more eundem deserere.

69 CONCL. V. Etiam reliqui Beneficiarii, curam animarum non habentes, spectato Jure communi Ecclesiastico, tenentur residere in loco Beneficii, sive Dignitatem annexam habeant *arg. cap.* 1 *& seqq. de Clericis non resid.* sive aliud obtineant simplex Beneficium, quantumvis tenue ac modicum, prout desumitur ex *c. Conquerente.* & *c. inter quatuor. Eod.*

70 Dicitur notanter, *spectato Jure communi Ecclesiastico*: nam imprimis huiusmodi obligatio non descendit ex Jure naturali & Divino, sed vel ex primæva Fundatorum intentione vel saltem ex sacris Canonibus jam allegatis. Deinde loquendo de Beneficiis simplicibus, ex generali consuetudine totius Ecclesiæ eadem personalem Residentiam non amplius requirunt: ideoque potest Beneficiarius per Substitutum illis deservire, nisi Fundator disertis verbis oppositum expresserit. Fagnanus *c. Cum omnes. num.* 14 *de Constitut.* Vallensis, & Engel, & alii.

71 Quod si contra datas Conclusiones objicias: iuxta *Regulam 68 Juris. in 6 Potest quis per alium, quod potest facere per seipsum*, cum Concordantiis: ergo non tantum habens Beneficium simplex, sed & quilibet alius potest deservire per Substitutum. Resp. negando consequentiam: nam allata Regula fallit, seu patitur exceptionem, quando electa est industria & opera personæ; prout ipsa in collatione Beneficii semper electa intelligitur *arg. c. Is cui de Offic. Judicis delegati in 6* Simulque, ut taceatur specialis dispositio Juris quoad hoc, contra rectam rationem est, ut non obstante, quod Beneficium detur propter Officium, unus habeat Beneficium, ciusque emolumentum, & alter præstet onus, atque officium: nisi maior aliqua ratio cogat Clericum a suo Beneficio ad tempus abesse: eique interim per alium idoneum Substitutum deservite.

72 CONCL. VI. Nihilominus iusta de causa quandoque licitum est abesse a loco Beneficii. Ita Concil. Trident. *cit. Sess.* 23 *de Reform. cap.* 1 ubi inquit: *Christiana charitas, urgens necessitas, debita obedientia, ac evidens Ecclesiæ, vel Reipublicæ utilitas, aliquos nonnunquam abesse postulant, & exigunt.* Recte tamen ibidem subditur, quod, quando tales, qui Beneficium Ecclesiasticum curam animarum annexam habens obtinent, abesse contigerit, debeat causa legitimæ absentiæ per Episcopum esse cognita, & approbata: simulque ipsi teneantur, Vicarium idoneum, ab ipso Ordinario approbandum, cum debita mercedis assignatione relinquere; ut, quantum fieri poterit, ex ipsorum Pastorum absentia Oves concreditæ nullum damnum accipiant.

73 CONCL. VII. Episcopus extra tempus Adventus, Quadragesimæ, ac solemniora Festa potest abesse ab Ecclesia sua, per duos, vel ad summum tres menses, sive continue, sive interruptim, sine alia Superioris approbatione, etiam causa duntaxat relaxandi animum. Ita colligitur ex cit. Concil. Trident. & notat Barbosa *ibidem in Collectaneis. num.* 15 *&* 16 & alii, quos citat. Ratio huius affertur a Concil. Tridenti. ibi: *Quoniam, qui aliquantisper tantum absunt, ex veterum Canonum sententia non videntur abesse; quia statim reversuri sunt.*

74 CONCL. VIII. Canonici Ecclesiarum Cathedralium, & Collegiatarum possunt a suis Ecclesiis insistendo Juri scripto quolibet anno per tres menses continuos, vel interpolatos vi Juris communis abesse: nisi ubi propriis Ecclesiarum constitutionibus longius serviti tempus requiritur. Ita Concil. Trident. *Sess.* 24 *cap.* 12 *de Reform.* & Barbosa *ibi in Collectaneis. num.* 64 cum aliis. Intellige, dummodo non omnes Canonici simul absint, sed tot semper remaneant, ut servitium Ecclesiæ possit peragi: quia Concilium indulsit tres menses absentiæ toti Capitulo, sed Canonicis, scilicet singulis per vices. Fagnanus *in c. Licet. num.* 55 *de Præbend.*

Additio.

* Porro Canonici per dictos tres menses absentes iuxta communem DD. æque lucrantur *fructus grossos*, ac actualiter præsentes: secus dicendum *de distributionibus quotidianis*, quæ regulariter loquendo solis præsentibus, & Officio Divino interessentibus dantur. Ubi notandum, quod *fructus grossi* dicantur illi, qui modo in Jure requisito residentibus tribuuntur annuatim absque respectu singularis præsentiæ in Choro seu Officio Divino. *Distributiones quotidianæ* autem

autem nominantur, quæ porriguntur cum illo respectu ad interessendum Choro actualiter, unde etiam *Præsentiæ* intitulantur. Vide Jus Canonicum *lib.* 3. *Decret. Tit.* 4. §. 5. *&* 6.

75. CONCL. IX. Parochi vel maxime residere tenentur propter periculum, ne in ipsorum absentia quidam e Parochianis sine Sacramentis decedant, aut in aliis spiritualibus auxiliis detrimentum patiantur. Nihilominus, quia circa Parochus quoque non raro occurrunt causæ aliquantisper aliorsum discedendi, providit idem Sac. Oecumenicum Concil. *Sess.* 23. *cap.* 1. *de Reform.* statuit in hæc verba: *Eadem omnino, etiam quoad culpam, amissionem fructuum, & pœnas de Curatis Inferioribus, & aliis quibuscumque, qui Beneficium aliquod Ecclesiasticum, curam animarum habens, obtinent, Sacrosancta Synodus declarat, & decernit; ita tamen, ut quandocumque eos, causa prius per Episcopum cognita, & probata, abesse contigerit, Vicarium idoneum, ab ipso Ordinario approbandum, cum debita mercedis assignatione relinquant. Discedendi autem licentiam in scriptis, gratisque concedendam, ultra bimestre tempus, nisi ex gravi causa, non obtineant.* Hæc Concilium: occasione quorum

76. Quær. An Parochus per dictos duos menses possit abesse sine alia licentia Episcopi? Affirmant Navarrus *cap.* 25. *Manual. num.* 121. Azorius *part.* 2. *lib.* 7. *cap.* 4. *quæst.* 10. Bonacina & quidam alii. Rationem dant: tum quia ante Concilium id licebat. *arg. c. Præsentium.* & *c. Si quis in Clero* 7. *quæst.* 1. ubi per duos menses, vel saltem per tres hebdomades poterat Sacerdos a sua Ecclesia abesse, atqui a Jure antiquo non est recedendum sine novo Jure expresso. *l. Præcipimus. C. de Appellat.* tum quia Episcopo, qui tamen magis tenetur residere, id expresse permittitur a citato Concilio.

77. Opposita sententia asserit, Parochos ne quidem primo bimestri posse abesse sine licentia Episcopi. Ita Barbosa *in Collectaneis. ad cit. cap.* 1. Concilii Tridentini. *n.* 67. post Lessium *lib.* 2. *cap.* 34. *n.* 159. Vasquez, & plures alios. Et subdit Barbosa *n.* 68. quod Garzias, & Armendar decisum referant, non posse Parochum per hebdomadem abesse non petita, vel non obtenta licentia, etiam relicto idoneo Vicario per Ordinarium approbato. Et hæc sententia est conformior verbis Concilii Trident. proxime relatis, ut patet: quamvis simul attendi debeat praxis singularum Diœcesium, & an rigor iste sit ibidem receptus. *Credo tamen* (inquit cit. Lessius) *non esse usu receptum.*

Additio.

* Item P. Pichler in sua Epitome Juris Canonici *lib.* 3. *tit.* 4. *num.* 4. testatur, in his terris consuetudinem vigere passim, quod Parochi ad modicum tempus, v. g. ad aliquot dies discedant sine petita Episcopi licentia, substituentes sub hoc tempus Vicarium, nisi habeant Cooperatorem, vel interim Parocho vicino curam ovium committant: prout sub hac cautela etiam consentit præsens Auctor in Jure Canonico *lib.* 3. *Decret. tit.* 4. *n.* 78. *&* 79. *

78. Illud certum est, quod, quando subita necessitas occurrit, qua nequit Parochus Episcopum adire, fas sit eidem ad breve tempus abesse absque expressa Episcopi licentia (nam subita necessitas, cum gravis sit, non patitur dilationem, neque moram) dummodo relicto idoneo Vicario bene provideatur, ne in sua absentia grex sibi commissus spirituale damnum patiatur.

79. Insuper certum est, si per longius tempus, ut puta ultra duos menses, Parochus sive conjunctim, sive divisim a sua Parochia abesse velit, requiri causam gravem, atque expressam licentiam Episcopi; prout clare indicat cit. Concil. Trid. juncto *c. Licet Canon.* §. *fin. de Elect. in* 6. ubi dicitur, quod super Residentia personali Parochi facienda *possit Ordinarius gratiam dispensationis ad tempus facere, prout causa rationabilis id exposcit.*

80. Nec obstat, quod Parochus Jure naturali teneatur ad Residentiam personalem. Resp. enim, id intelligendum seclusa justa causa & cessante legitima dispensatione. Verum de Residentia Beneficiariorum, & pœnis non residentium plura Canonistæ *Tit. de Clericis non residentibus &c.*

Additio I.

* Præsertim vero videatur præsens Auctor in Jure Canonico *Lib.* 3. *Decret. Tit.* 4. maxime §. 3. ubi, etsi *num.* 91. *&* 92. inter alias causas, quæ Parochus etiam quoad plures, quam duos menses a Residentia personali absentes excusant, admittat numerari abitum ad thermas pro recuperanda sanitate &c. dummodo interim aliunde sufficienter provideatur Ecclesiæ; negat tamen similem abitum Parochis esse licitum propter ingruentem pestem, vel incursum hostilem. Ego autem, etsi hunc animarum zelum omnino laudem (prout bello præterito novi talem zelosum Parochum, qui, occupato per milites a potiori acatholicos certo oppido, sub alienis occultatus vestibus suis concreditis occulte administravit Sacramenta) nollem tamen peccati gravis condemnare illum Pastorem, qui (emergentibus præsertim subinde specialibus circumstantiis) contrariam multorum DD. practicat sententiam, dummodo cæteroquin aliunde oviculis sufficienter provideatur, prout bello præterito vidi plures ex sacris Religionibus præsertim Ordine Seraphico interim in diversis Parochiis substitutos: cum actualis Parochorum præsentia aliquoties nil aliud præstiterit, quam quod & ipsi substitentes fuerint per milites abducti tanquam obsides, ut citius exactæ solverentur contributiones. *

Additio II.

* Cæterum supposita, tempore contagionis pestiferæ, Parochorum præsentia tam pro ipsismet, quam etiam in casu absentiæ pro Substitutis utilissima per hunc Auctorem *loc. cit. num.* 103. *&* 106. præscribuntur observanda. *Imprimis*, quod juxta declarationem Sacræ Congregationis Concilii Tridentini teneantur peste infectis tantummodo administrare duo Sacramenta, *Baptismum* nimirum, & *Pœnitentiam*, ut sic magis præserventur pro oviculis necdum hac tabe infectis. *Secundo*, ut in administrandis Sacramentis caute atque circumspecte se gerant; quem in finem ex præscripto Medicorum ad manus habeant media præservativa contra pestem, e. g. non visitent ægrotos jejuno stomacho, vel si aliter necessitas ob periculum in mora urgeat, opponant ad nares parum Theriacæ, aut strophiolum aceto tinctum &c. nec facile apud tales salivam, utpote vehiculum malignitatis deglutiant, sed semper expuant. Limonibus seu eorum corticibus vesci ante accessum infirmorum saluberrimum quoque esse remedium docuit juxta præfatum Auctorem ipsamet experientia. Insuper excepturi Confessionem pestiferorum audiant eosdem a longe, &, si fieri possit, curent, ut vel inficiati portentur ad aliud cubile prius fumigatum, vel, si aliæ circumstantiæ non admittant, accedant fenestram, aut januam; ubi tamen deberent interponi prunæ cum fumo ex granis, vel apicibus Juniperorum &c. ne Confessarii attrahant auram veneno infectam, & necdum per ignem purgatam. Quod si similia fieri nequeant, attendant saltem, ut ægrotus vertat faciem non versus Sacerdotem, sed ad alteram partem, & tegumenta lectuli non moveat, ne venenatus ægroti halitus, vel vapor e lectulo egrediens pariter inficiat Pastores, sicque oviculas adhuc sanas horum privet assistentia. Præterea jubeant, ut in cubiculo decumbentis fiat fumus salutaris contra pestem e. g. ex Juniperis, foliis seu corticibus Lauri, ex Nardo, Lavandula, Amaraco, seu Majorana, Salvia, Rosmarino aut similibus copulative, vel disjunctive applicatis. Plura similia præservativa videri poterunt in Bezoartico animali Francisci Alberti Hueber Archiatri Frisingensis, atque de tota hac materia fusior recurret declaratio *Tract.* 14. *Dist.* 2. *in Appendice post quæst.* 5.

APPENDIX.

Qualiter Beneficiario obligato dimittere Beneficium ob Simoniam in ejusdem receptionem commissam practice succurri queat?

SUMMARIUM.

* *Enumerantur adhuc succincte pœnæ Simoniacorum. Additio I.*

* *Qualiter tales in Confessionali debeant examinari? Additio II.*
* *Ponitur casus, & instruitur Supplica Romam dirigenda. Additio III. & IV.*
* *Quidnam agendum quoad fructus jam perceptos? Additio V.*
* *Qualiter agendum post denegationem? Additio VI.*
* *Quomodo dispensatio executioni sit demandanda? Additio VII.*
* *De hac notabilis casus. Additio VIII.*

Additio I.

* EQUIDEM totum illud suo modo iam erui posset: partim ex *Tract. 5. dist. 3. quæst. 3. ac 4.* partim ex Jure Canonico *lib. 5. Decret. Tit. 3. §. 14.* nihilominus succincte ibidem dicta recapitulando, simulque ipsam praxin in casibus, qui Confessario aliquoties, præsertim tempore alicuius Jubilæi occurrere possunt, docendo, præ omnibus ante oculos poni debent pœnæ, quæ propter simoniacam receptionem Beneficii incurruntur, quales ex Jure Canonico *loc. cit.* §. 11. breviter extrahuntur, suntque sequentes. *Primo* Excommunicatio reservata Summo Pontifici, quæ tamen non incurritur, si gravitas culpæ, vel saltem pœnæ annexæ censuræ inculpabiliter ignoretur. Quinimo etsi etiam ea incurreretur, ab hac tamen Regulares Mendicantes absolvere possunt. *Secundo*. Irregularitas, si ante absolutionem a censura exerceatur actus Ordinis a tali Beneficiario. *Tertio*. Nullitas collati simoniace Beneficii, ita ut prorsus nullum in illud acquirat ius, nec fructus inde perceptos faciat suos. *Quarto*. Perpetua Inhabilitas præsertim ad illud ipsum Beneficium deinceps obtinendum. *Quinto*. Privatio quoque aliorum Beneficiorum antea rite obtentorum, quæ tamen ultima pœna ante sententiam Judicis non ligat: item si quis etiam privaretur per sententiam Judicis Beneficiis rite antea obtentis, exinde tamen non teneretur restituere fructus propter talia Beneficia perceptos. De quibus omnibus videatur *Lib. 5. Decret. Tit. 3.* *

Additio II.

* Ulterius, dum similis casus in Confessionali proponitur, examinetur *Primo*. An proprie adsit Simonia, nec interveniat aliquis verus titulus excusans. De quo vide *Tract. 5. Dist. 3. quæst. 3. Secundo*. Cognita vera Simonia attendatur, num fuerit præcise mentalis, vel conventionalis, aut realis, de quibus *Tract. 5. loc. cit.* nam quoad primas duas species, etsi gravius peccetur, pœnæ tamen supra allegatæ non contrahuntur; si ex parte Simonia confidentialis excipiatur, de qua superius *Tract. 5. Dist. 3. num. 48. Tertio*. Si fuerit deprehensa Simonia realis, & quidem utrobique saltem ex parte completa (puta propter præsentationem ad Beneficium ex centum ducatis promissis interea dando quinquaginta) tunc attendendum ulterius. *Quarto*. Num illa Simonia fuerit commissa circa Beneficium proprie tale? vel improprie tale? nam si non fuisset Beneficium in censu proprio (puta Capellania, vel Vicaria præcise temporalis) etsi adhuc peccaretur, non tamen contraherentur hæ pœnæ. *Quinto*. Supposito autem, quod dicta Simonia versetur circa Beneficium proprie tale, tunc observetur ulterius, an hæc Simonia sit perpetrata ab ipso recipiente Beneficium, vel per aliquem tertium ignorante illo, qui Beneficium recipit, e. g. si Parens, vel consanguineus Beneficiati, inscio ipso, dedisset Patrono quinquaginta ducatos, ut præsentet filium, aut cognatum suum. *Sexto*. Quando Simonia realis foret commissa per tertium ignorante Beneficiato, tunc si dictum Beneficium esset simplex, posset ad retinendum dispensare Episcopus iuxta *cap. 59. de Elect.* quinimo ipsemet Beneficiatus, qui integro triennio ignorans invincibiliter illam Simoniam a tertio commissam, bona fide Beneficium aliquod possedit, potest illud ulterius una cum fructibus tuta conscientia retinere etiam absque ulteriori dispensatione. De quo vide Jus Canonicum *loc. cit. a num. 279. usque ad num. 280.* Item *n. 329. Septimo*. Quod si autem Simonia realis fuisset scienter ab ipsomet Beneficiato, vel saltem per tertium eo sciente commissa, recurrendum foret Romam ad Datariam, si Simonia esset publica, vel ad Pœnitentiariam, si foret occulta. Ubi ex Tiburtio Navar. in sua Manuductione ad praxin *part. 3. c. 8.* notetur *Octavo*. Quod sacra Pœnitentiaria non semper censeatur dispensare, quando absolvit, nec semper rehabilitet, quando dispensat. Potest enim subinde absolvere a peccato Simoniæ, & a Censura annexa, nec tamen dispensare quoad irregularitatem per exercitium Ordinum a dicto Beneficiario censuræ subiecto contractum. Item potest dispensare quoad Irregularitatem, nec tamen rehabilitare ad dictum Beneficium, vel alia obtinenda. Aliquando tamen (etsi valde raro, & non nisi ex causa gravissima) contingere potest, ut quis per easdem litteras simul absolvatur a Censura, dispensetur in Irregularitate, & rehabilitetur ad Beneficia in futurum obtinenda.

Additio III.

* Ut totum magis capiatur, ponamus, Titium nobili habenti Jus Patronatus Laicale ad Beneficium A. promisisse centum, & actu dedisse ex his quinquaginta aureos, ex quo etiam fuit præsentatus, & actu obtinuit Beneficium. Vix integro anno elapso sub aliquo familiari discursu resciens nullitatem collationis Beneficii, & fluentem exinde obligationem restituendi fructus perceptos, ac dimittendi dictum Beneficium (quas gravissimas pœnas antea ignorabat) pœnitentia ducitur instantissime rogans Confessarium, ut sibi procuret Romæ in Pœnitentiaria (quoniam casus adhuc occultus est) dispensationem tam quoad fructus perceptos retinendos, quam quoad ipsum Beneficium. Pro motivo dispensandi allegat suam, suorumque consanguineorum paupertatem, item periculum diffamationis, si relinquat Beneficium. Quid agendum Confessario? Resp. I. Si Titius ex ignorantia coram Deo vere invincibili (qualis tamen ignorantia juris invincibilis pro foro externo non præsumitur) ignoravit non solum pœnas annexas, verum etiam ipsam culpam, credens bona fide tempore Collationis, eandem non esse illicitam, tunc nullas incurrit pœnas alias in Simoniacos latas, bene tamen adhuc nullitatem, utpote quæ etiam sine culpa propria, non quidem per modum pœnæ, sed inabilitationis contrahitur; uti patet in casu, quo Beneficium per Simoniam Tertii ignorante Beneficiato acquiritur. Ubi tamen circa nullitatem Collationis dicti Beneficii, & quoad retentionem eiusdem dispensari potuisset etiam ab Episcopo, saltem si Beneficium fuisset simplex, iuxta *cap. penult. de Elect.* Quinimo ex aliquorum sententia; etsi illud Beneficium extitisset curatum, seu Prælatura, supposito tamen circa hæc ultima, quod res ista necdum deducta fuerit ad forum contentiosum externum; unde dato hoc supposito non fuisset necesse recurrere ad Sac. Pœnitentiariam; uti totum deduci potest *Lib. 5. Decret. Tit. 3. num. 320.* Item *num. 336. & 337.*

Et licet ibidem præsens Auctor solum loquatur in casu, quo is invincibiliter ignoravit Simoniam per Tertium commissam; videtur tamen aliquibus a pari idem dicendum saltem pro foro interno, & ante sententiam Judicis, si ipsemet quidem commisit Simoniam materialem, invincibiliter tamen ignorans, esse talem; si enim invincibilis ignorantia pro foro saltem interno tribuit potestatem Episcopo dispensandi in uno, cur non in altero? Videantur dicenda adhuc in Additione ultima, & Auctores ibidem citati.

Resp. II. Quod si Titius statim ad initium elargitionis pecuniæ rescivit eandem præsentationem esse illicitam, quamvis forsassis ignoraverit pœnas huic actui illicito annexas, in ea hypothesi necdum contrahit excommunicationem reservatam (nam juxta DD. communiter censura Papalis non incurritur, nisi ea saltem in confuso resciatur) bene tamen adhuc incurrit nullitatem Collationis dicti Beneficii, & inhabilitatem ad illud reacquirendum, in quo puncto nequit amplius dispensare Episcopus, quamvis hæc Simonia adhuc foret occulta, uti fusius probatur *Lib. 5. Decret. Tit. 3. num. 338. & seqq.* ubi etiam *num. 450.* allegatur Cardinalium Declaratio sequentis tenoris: *Episco-*

sco-

scopus, etsi a Simonia occulta absolvere possit, non tamen potest Simoniacum rehabilitare ad Beneficia imposterum obtinenda, neque ad ea retinenda, quæ per Simoniam NB. *occultam retinet*: quæ dicta si non de materiali, saltem utique formali Simonia intelligi debent. Quare recurrendum foret etiam in hac Simonia adhuc occulta ad curiam Romanam, ubi Resp. III. Posse quidem Confessarium tentare formando nomine Titii ad Sacr. Pœnitentiariam supplicem libellum: duo tamen prophetizo tali. *Imprimis* probabilissime quoad fructus perceptos obtinebit dispensationem, si supplicans Beneficiatus considerato suo, ac suorum proximorum Consanguineorum statu fuerit pauper: alias debebit instituere compositionem relinquendo saltem certam partem in Rescripto specificatam aliis causis piis ibidem determinatis; puta in pauperum subventionem, & Ecclesiæ, in qua Beneficium situm erat, utilitatem. *Secundo*, quoad rehabilitationem in dicto Beneficio ordinarie impetrabit nihil, sed inscribetur Supplicæ, *dimittat*, intellige *Beneficium*. *

Additio IV.

* Inhærendo adhuc allegato proxime casui, si Romæ tentare dispensationem placeat, poterit practice Supplica taliter instrui.

Titius (ponitur in Sacr. Pœnitentiaria nomen fictum) *cuidam Nobili habenti Jus Patronatus Laicale quoad Beneficium A. promisit in occulto centum, & actu dedit quinquaginta aureos ex fine, & pacto, ut ipsum præsentet, prout etiam exinde præsentatus obtinuit Beneficium. Vix anno integro a tempore possessi Beneficii elapso ex familiari discursu devenit in notitiam, quod Collatio ista non solum illicita (de quo jam antea habuit anxietatem) sed etiam nulla fuerit, & quod teneatur ad restitutionem fructuum exinde perceptorum, ac ad dimissionem ipsius Beneficii, quas pœnas omnes antecedenter ignorabat. Cum autem vitium illud adhuc sit occultum, & Orator prematur paupertate, ac prudenter timeat periculum infamiæ, si Beneficium dimittat, humillime supplicat pro dispensatione ad effectum, ut fructus perceptos, & ipsum Beneficium valide, ac licite retinere valeat. Pro qua gratia &c.*

Ad talem Supplicam, si non in hoc, saltem in alio casu Simoniaco aliquando factam ipsemet legi, a Sac. Pœnitentiaria post repetitam ternam instantiam semper loco alicujus favorabilis responsi fuisse inscriptum Supplicæ: *dimittat*, intellige *Beneficium*. Igitur his stantibus *

Additio V.

* Quæres I. Quidnam ulterius agendum, & quomodo pauperculo tali succurrendum sit? Resp. I. Quoad fructus jam perceptos, dummodo talis ipsummet Beneficium simoniace acquisitum dimittat, posse adhuc succurri, formando de novo aliquam Supplicam, in qua rogetur, ut saltem fructus ex dicto Beneficio perceptos retinere liceat: prout etiam sibi spem facere poterit vel condonationis absolutæ (quando Orator fuerit pauper) vel alias saltem alicujus compositionis, uti jam innuimus supra. Resp. II. Si hoc Beneficium simoniace obtentum dimittat, & paupertate pressus supplicet, ut saltem habilitetur ad alia, pariter subinde impetrabit, prout ex nostro Navarro adjungo formulam concessionis sequentem.

Pro parte Sacerdotis Latoris præsentium Nobis oblata petitio continebat, quod ipse alias a Sacra Pœnitentiaria absolutionem, & dispensationem super Irregularitate per eum contracta obtinuit, cum hoc tamen inter cætera . . . . ut ad quæcumque Beneficia Ecclesiastica in futurum obtinenda perpetuo remaneret inhabilis . . : . cum autem dictus Lator hujusmodi inhabilitatem per aliquod tempus sustinuerit, & pressus sive propria, sive suorum paupertate, Beneficia recipere, licite posse desideret, ideo pro suæ conscientiæ quiete cupit per Sedem Apostolicam secum desuper dispensari. Quare &c. Nos &c. Discretioni tuæ committimus, quatenus, si est ita, cum dicto Latore, audita prius ejus Sacramentali Confessione, dummodo suffragentur sibi digni Pœnitentiæ fructus, & merita, salvis alioquin remanentibus omnibus aliis sibi in prædictis absolutione, & dispensatione impositis, quod præmissis non obstantibus quæcumque Beneficia Ecclesiastica, sive cum cura, sive sine cura, quatenus illa ei alias canonice conferantur, recipere, retinere, fructusque recipere licite valeat, misericorditer dispenses in Foro Conscientiæ &c. Datum &c.

Ubi Confessarius in Executione talis gratiæ ad tria advertat. *Primo*, an verificetur motivum, ob quod hæc gratia conceditur: quale motivum in allegato rescripto est *Paupertas*; posset tamen, si adsit, etiam alia gravis causa adduci. *Secundo* attendat ad merita, & fructus talis pœnitentis Simoniaci, utrum nimirum a tempore delicti meliorem instituerit vitam. *Tertio* notet, quod, quamvis in memorata formula pœnitens rehabilitetur ad quæcumque Beneficia cum, vel sine cura, id tamen non soleat fieri semper, sed aliquando ad simplicia tantum, aliquando etiam ad alia, considerata qualitate delicti, tempore primæ obtentæ gratiæ, & meritis pœnitentis. *

Additio VI.

* Quæres II. An post trinam jam denegationem Sac. Pœnitentiariæ nulla amplius spes in memorato casu supersit Titio retinendi per aliquam dispensationem ipsum Beneficium simoniace antea acquisitum? Respondeo in simili casu vix ullam amplius superesse spem. Interea tamen practicus quidam, & peritus Styli Curiæ Romanæ suasit, quatenus adhuc supplicetur, saltem ut Oratori daretur certum aliquod tempus congruum ad hoc, ut, quatenus opus, Beneficium suum sine scandalo, & salva propria verecundia dimittere valeat: ubi subinde concedi solet alius adhuc annus cum inscriptione: *Dimittatur intra annum*. Tale temporis spatium, si infra illud supplicetur de novo, solet bis, vel ter ad secundum, & tertium annum prolongari perdurante gravi causa aliqua motiva, & tandem (uti Roma scripsit ille practicus) successive ad dies vitæ prolongabitur. Hoc si obtinuerit Simoniacus, felicem se poterit reputare. Interea in simili casu pro primo anno prorogationis emanavit Responsum a Sacra Pœnitentiaria sequentis tenoris.

Sacra Pœnitentiaria tibi Confessario a Latore electo concedit facultatem, ipsum Latorem, quatenus, si est ita, audita prius ejus Sacramentali Confessione, a quibusvis Sententiis, Censuris, & pœnis Ecclesiasticis, quas propter præmissa quomodolibet incurrit, Simoniæ labe, & excessibus hujusmodi auctoritate Apostolica absolvendi, & cum eodem super Irregularitate per eum ex violatione censurarum quomodolibet contracta ad suos Ordines licite exercendos, eadem Auctoritate Apostolica dispensandi, sibique fructus ex ipso Beneficio male perceptos, quatenus vere sit pauper, ita ut illos restituere nequeat, mediante aliqua Eleemosyna arbitrio suo taxanda, & in pauperes distribuenda condonandi, injuncta ei pro modo culpæ pœnitentia salutari, quodque intra annum sub pœna relabendi eo ipso in easdem censuras, ipsum Beneficium libere dimit-

tat, nec non culpabiles in præmissis, quantum potest, moneat, & inducat ad impetrandam a Sede Apostolica absolutionem, & aliis injunctis de Jure injungendis. In Foro conscientiæ, & in Sacramentali Confessione tantum, & non aliter, neque ullo alio modo. Ita quod hujusmodi absolutio, dispensatio, & condonatio in foro judiciario nullatenus ei suffragentur. Datum Romæ in Sacra Pœnitentiaria die 16. Februarii Anno 1725.

Additio VII.

* Quæres III. Quid practice agendum Confessario a Beneficiato Simoniaco electo, ut tale Rescriptum proxime allegatum executioni mandet? Resp. Talis Confessarius, antequam ad executionem litterarum Apostolicarum procedat, I. Indaget, an crimen hoc Simoniæ sit adhuc occultum: est enim hæc conditio, sine qua non dispensaret Sacr. Pœnitentiaria. II. Utrum motiva dispensandi in Supplica allegata sint vera: puta an Beneficiatus consideratis considerandis sit pauper, & num foret periculum diffamationis, si dimitteret Beneficium. III. Præsupposita Confessione Sacramentali huic Beneficiato Simoniaco pro modo culpæ Simoniæ, & exercitii Ordinum in censuris, per quod Irregularitatem contraxit, imponat pœnitentiam, & insuper injungat ei, quod in illo Rescripto additur, ut ante annum finitum, nisi interim novam prorogationem Romæ impetret, *Beneficium dimittat, & culpabiles in præmissis*, id est, complices, & comparticipes ejusdem delicti Simoniæ, quantum moraliter potest moneat, & inducat ad impetrandam a Sede Apostolica absolutionem. IV. Demum absolvat a censuris, ac peccatis, & dispenset in Irregularitate contracta, supposito, quod hanc contraxerit, puta, si sciens Simoniaco huic contractui esse annexam Excommunicationem, nihilominus celebraverit. *

Additio VIII.

* Non inacceptum spero Lectori, si adhuc ex Decisionibus Casuum R. Patris Pichler novissime editis sequentem decisionem, ordine 147. circa Dispensationem in puncto Simoniæ adjungam.

Duo eximiæ doctrinæ, & probitatis Sacerdotes, Henricus, & Wolfgangus solicitarunt sibi Beneficia Parochialia conferri, plane digni aliis competitoribus præferri: sed a quolibet seorsim ante Collationem exigebantur quingenti floreni sub prætextu privilegii a Sede Apostolica concessi. Tergiversabatur uterque initio, sed, quia sine hac pensione actum se agere videbant, demum consenserunt, & persoluta dicta summa in Parochialibus Beneficiis instituti sunt, quibus etiam summa cum laude præfuerunt per unum & alterum annum; interim tamen internos conscientiæ stimulos passi, & multum anxii, utrum non simoniace fuerint promoti. Ambo itaque, ut hac tortura se liberarent, remedium quæsierunt. Wolfgangus quidem apud Episcopum, quia Episcopum in casu Simoniæ occultæ pro foro interno absolvendi a censuris, & dispensandi ad retinendum Beneficium simoniace obtentum, facultate præditum esse cognitum habebat juxta probabilem Lessii, *L. 2. de J. & J. c. 35. dubit. 25. num. 140.* Henriquez *c. 36. de Excomm. l. 13.* Palao *de Simon. disp. 3. punct. ult. n. 4.* P. Krimer *l. 5. tit. de Simon. n. 594.* Panormit. *in c. Postulastis. De Cleric. excomm. & c. ministrante*, & quorumdam aliorum sententiam, atque dispensationem absque ullo fere onere impetravit. Henricus autem; seu ignorans hujus sententiæ probabilitatem, seu eidem diffidens, sicut alii Auctores nolunt eam approbare, Romam recurrit ad S. Pœnitentiariam, quæ quidem absolutionem a censuris, & dispensationem ab Irregularitate quomodolibet contracta Confessario Henrici commisit pro foro interno, injuncta ei pro modo culpæ pœnitentia salutari, sed adjecta conditione, ac onere, *ut intra annum sub pœna relabendi eo ipso in easdem Censuras, Ecclesiam Parochialem libere cum effectu dimittat, nec non fructus ex ea perceptos, prout de Jure, restituat.* Interea nescio, qua via innotuit Henrico alias jam desuper non parum anxio, & cum tempore semper magis dubioso indultum Papale prætensum ignorari Romæ, ipse tamen omnia dissimulavit; id quod eo tutius & consultius fecit, quod ipse post obtentam dispensationem a S. Pœnitentiaria intra annum dimiserit Beneficium Parochiale, uti jussus erat, quamvis ante dimissionem actualem per amicum sibi providerit de alia Parochia, quam etiam obtinuit, at exterius per viam permutationis, eo quod coram Officio Ecclesiastico crimen suum occultum, & necessitatem resignandi aperire horruerit, interius tamen in ipso supplici libello pro obtinenda nova Parochia non expressit permutationem, sed sic scripsit; *Dimitto, & destituo possessam Parochiam libertime; quia tamen Parochus* (is erat, cum quo exterius permutare centebatur) *alio abire cogitat, rogo demississime, ut me ad illius Parochiam benignissime admittere placeat non mutative, sed intuitu meritorum meorum:* quæ verba, *intuitu meritorum*, postea etiam inserta erant litteris Collationis. Quod autem fructuum restitutionem, quæ pariter injuncta fuit Henrico, attinet, illam necdum fecit, licet jam tertius interea a Dispensatione executioni data fluat annus: non quidem ex perversa intentione non restituendi, sed partim, ne periculo manifestandi criminis commissi se exponeret, partim, quia pecuniis ad negotia necessario, ut putabat, applicandis indigebat; firmiter tamen statuens non solum Capitale, sed etiam annuos census instar alterius debitoris solvere suo tempore Ecclesiæ, ne huic ex dilatione lucrum cesset. Quæritur jam, an in hac facti specie nihil reperiatur ex parte utriusque Parochi, quod improbari queat? Respondeo I. Circa Parochum Wolfgangum, si bona fide ex probabili ratione credidit adfuisse ex parte Collatoris verum Privilegium seu Indultum Pontificium exigendi ex suis rationibus pecuniam &c. potuisse dispensati ab Episcopo; secus autem multum subsisto etiam pro foro conscientiæ; uti erui potest ex dictis præcedentibus *Additione III. vers. Respondendo II.* Respondeo II. Circa Parochum Henricum, verificatis omnibus circumstantiis in facti specie adductis, nihil haberem in contrarium. *

DISTINCTIO II.

De Incompatibilitate, Renuntiatione, & Permutatione Beneficiorum.

QUÆSTIO I.

Quæ Beneficia sint incompatibilia, vel compatibilia?

SUMMARIUM.

1 *Mala ex pluralitate Beneficiorum simul retentorum obvenientia.*
2 *Ea quandoque possunt abesse.*
Et dantur Beneficia compatibilia.
3 *Incompatibilitas Beneficiorum ex duplici capite oritur.*
4 *Si unum sufficit ad honestam sustentationem, non licet plura habere.*
5 *Quod Beneficium censeatur sufficiens ad congruam sustentationem?*
6 *Beneficia de se compatibilia, quæ?*
7 *Beneficia simplicia ultra duo nequeunt haberi.*
8 *Alia Beneficia compatibilia recensentur.*
9 *Beneficia de se incompatibilia, quæ?*
10 *Beneficia uniformia sub eodem tecto, quæ?*
11 *Corollarium de duabus Capellaniis ejusdem Ecclesiæ.*
12 *Beneficium simplex potest adjungi alteri, tenues reditus habenti.*
* *Similiter Dignitati, Personatui, vel Officio ex defectu decentis sustentationis potest adjungi Canonicatus in eadem Ecclesia.*

1. QUANTA mala oriri soleant in Ecclesia Dei, dum nonnulli plura obtinent Beneficia Ecclesiastica, paucis comprehendit Pontifex *c. Quia in tantum, de Præbend.* dicens: quod *multitudo Præbendarum canonibus inimica, dissolutionis materiam & evagationis inducit, certumque continet periculum animarum.* Eadem mala amplius deplorat Pontifex *in Extravag. Execrabilis, de Præb.* eo quod execrabilis quorum-

rundam ambitio, & improbitas importuna, plura a Romanis Pontificibus non tam obtinere, quam extorquere plerumque noscuntur Beneficia: adeo, ut (præter alia incommoda, quæ ibidem recensentur) multi alii litterati, probique Viri a consecutione competentium Beneficiorum impediantur, cultus Divinus minuatur, hospitalitas in ipsis Beneficiis debita non servetur, atque Ecclesiarum detrahatur commodis & honori, quæ carentes Defensorum auxilio in juribus suis, & libertatibus multipliciter collabuntur.

2. Quia vero talia incommoda atque inordinationes quandoque certis concurrentibus circumstantiis abesse possunt, hinc non sequitur, universim illicitum esse, plura simul habere Beneficia. Quinimo eorum quædam esse compatibilia, satis indicat textus *in c. Gratia, de Rescriptis in 6.* ibi: *Si talia sint Beneficia, quæ simul nequeant de jure teneri*. Et idem manifeste supponit Concilium Trident. *Sess. 7. cap. 4. de reform.* ibi: *Plura curata, aut alias incompatibilia Beneficia*: nam hujusmodi limitatio frustra apponeretur, nisi aliqua extarent Beneficia compatibilia. Hinc Quæstio remanet, unde oriatur, & quæ sit incompatibilitas Beneficiorum Ecclesiasticorum?

3. CONCL. I. Incompatibilitas Beneficiorum Ecclesiasticorum generatim ex duplici capite oritur; videlicet, si aut ipsa Beneficiorum institutio non permittat, ut plura ab eodem administrentur; aut si unum eorum ad honestam Beneficiarii sustentationem sufficiat. Ita communis, uti patebit ex dicendis. Et quidem, quantum attinet priorem partem, seu Beneficia de se incompatibilia, ex professo de ipsis dicetur *n. 9. & seqq.*

4. Quod autem cessante justa dispensatione sit illicitum, plura Beneficia, licet cæteroquin compatibilia, simul retinere, si unum ipsorum ad honestam Clerici sustentationem sufficiat, tenet Glossa communiter recepta *in c. Dudum, 54. vers. Retinere, De Elect.* ubi ait: *Nota, quod, qui habet plura Beneficia, quorum alterum per se sufficeret, non potest sine mortali peccato retinere aliud*. Idem ad longum propugnat Abbas *in c. Extirpanda. §. Qui vero. num. 34. & seqq. de Præb.* & Layman *l. 4. tr. 2. c. 8. num. 2.* citans plures alios. Desumitur hoc ex *c. Sanctorum dist. 70.* & *c. Conquerente. De Clericis non resid.* & *c. Cum teneamur, de Præb.* cum Concordantiis. Accedit Concilium Trid. *sess. 24. c. 17. de reform.* ibi: *Cum Ecclesiasticus ordo pervertatur, quando unus plurium officia occupat Clericorum &c. Statuit, ut imposterum unum tantum Beneficium Ecclesiasticum singulis conferatur: quod quidem, si ad vitam ejus, cui confertur, honeste sustentandam non sufficiat, liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodo utrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferri*: & consequenter a sensu contrario, & quia exceptio firmat regulam in oppositum, quando unum Beneficium sufficit ad honestam Clerici sustentationem, alterum conferri, & retineri non potest. Confirmatur: quia repugnat rationi naturali, ut quis plura simul non necessaria Beneficia occupando defraudet alios Clericos a consecutione competentium Præbendarum, deturque ansa incommodis *num. 1.* enumeratis, nisi justa causa interveniente, atque accedente legitima dispensatione id cohonestetur.

5. Quæres autem, Quodnam Beneficium censeatur sufficiens ad congruam Beneficiarii sustentationem? Resp. Illud Beneficium censetur taliter sufficiens, ex quo Clericus pro status sui conditione, & se, & familiam suam honeste valet sustentare. Adde cum Vallensi *tit. de Concess. Præb. §. 4. num. 10.* & aliis, parentes, fratres, & consanguineos egentes, nam & hos potest Clericus ex redditibus Ecclesiasticis honeste sustentare, non autem augere, prout tum ex Can. 39. Apostolorum, tum ex Concil. Trid. *Sess. 25. cap. 1. de reform.* desumitur. Insuper circa hoc Glossa *in c. Conquerente, vers. Sufficientia, De Clericis non resid.* observat, atque ex utroque Jure ostendit, quod oporteat, quantum ad propositum, considerare plura alia, utpote nobilitatem, scientiamque: quia tales Personæ sunt amplioribus redditibus honorandæ. *c. De multa §. fin. de Præb.* Item, quod etiam hospitalitas, ipsaque jura Episcopalia persolvenda attendi debeant: nam Clerici & hospitalitatem tenere, & jura Episcopalia persolvere, & insuper congruam suæ personæ familiæque sustentationem habere debent. *c. De Monachis, de Præb.* cum Concordantiis. Et hinc, quodnam Beneficium dicatur sufficiens ad congruam sustentationem, arbitrio Judicis relinqui paulo plus, vel minus æstimandum, consideratis considerandis, qualitate scilicet personarum, locorum & temporum, resolvit Barbosa *lib. 3. Juris Eccles. univers. c. 13. num. 183.* citans plures alios.

6. CONCL. II. *Beneficia de se compatibilia* sunt ea, quæ vel ex Jure communi, vel ex Consuetudine, Statuto, aut Fundatione simul obtineri, ac retineri possunt. Talia sunt imprimis Beneficia simplicia non requirentia personalem residentiam, vel quorum unum requirit residentiam, alterum vero non: nam in his facilius admittitur pluralitas, si ita necesse sit ad honestam Clerici sustentationem; prout colligitur ex Concilio Trid. *sess. 24. de ref. c. 17.*

7. Cæterum Barbosa *loc. cit. num. 180. & 182.* refert, Sac. Cardinalium Congregationem declarasse, quod Episcopus non possit plura Beneficia simplicia ultra duo uni conferre, usque ad sufficientem ejus sustentationem, absque Apostolica dispensatione. Et si de facto conferat tertium, collatio illius sit quidem valida, attamen, quando istud est sufficiens pro congrua sustentatione Clerici, vacent ambo Beneficia priora; sin minus, vacet primum. * Quinimo præsens Auctor in Jure Canonico *lib. 3. decret. tit. 5. num. 267. & seqq.* stante consuetudine legitime præscripta admittit, quod Episcopus plura simplicia Beneficia, quam duo conferre possit absque vacatione ullius, si hæc duo ad sustentationem non sufficerent. *

8. Deinde Beneficia compatibilia censentur, quæ in diversis Ecclesiis sunt, & nullam vel saltem non incompatibilem residentiam exigunt. Layman *cit. c. 8. n. 7.* & alii. Insuper Beneficia de se compatibilia in eadem Ecclesia dicuntur, quæ difformia sunt, v. g. Præpositura, & Canonicatus; qualia proinde, cum utriusque simul satisfieri possit, etiam insimul (si ita necesse sit ad congruam Clerici sustentationem) retineri possunt: *arg. cap. 1. de Consuet. in 6.* Nisi alicujus Ecclesiæ speciale Statutum, vel Consuetudo repugnet.

9. CONCL. III. *Beneficia de se incompatibilia* (id est, abstrahendo ab eo, quod unum eorum ad honestam Beneficiarii sustentationem sufficiat) sunt ea, quorum quodlibet vel Jure naturali, vel Jure communi Ecclesiastico, aut ex Consuetudine, Statuto, seu Fundatione continuam residentiam personalem postulat: ut sunt duo Episcopatus, duæ Abbatiæ, duo Parochiæ, duæ perpetuæ Vicariæ & cætera curata Beneficia. Item duæ Dignitates, Personatus, aut duo Officia personalem residentiam ambo requirentia. *arg. c. Ad hæc, & c. Præterea, & c. Cum non ignores, & c. De multa, De præb.*

10. Similiter Beneficia uniformia sub eodem tecto censentur incompatibilia: ut sunt duo Canonicatus in eadem Ecclesia. Cæterum per *Beneficia uniformia sub eodem tecto* intelliguntur ea, quæ in eadem Ecclesia ad eundem finem eodem tempore adimplendum instituta sunt, adeoque habent idem prorsus onus & officium eodem tempore persolvendum: uti contingit in duobus Canonicatibus ejusdem Ecclesiæ.

11. Hinc infertur, quod duæ Capellaniæ in duobus Altaribus ejusdem Ecclesiæ fundatæ cum onere, ut in uno Altari bis, in altero ter, distinctis diebus in eadem Ecclesia celebretur, non sint Beneficia uniformia, ac proinde de se compatibilia. Quia, licet uno nomine generali Capellaniæ appellentur, cum tamen habeant distincta onera, seu officia in diversis Altaribus peragenda, re ipsa non sunt uniformia, sed difformia Beneficia: quæ proinde eidem conferri, & (dummodo primum eorum ad honestam Clerici sustentationem non sufficiat, neque constitutio, aut consuetudo particularis repugnet) simul retineri possunt.

12. Unde & Concilium Trid. *sess. 24. c. 13. de reform.* statuit, quod, si Canonicatus Ecclesiarum Cathedralium, aut Beneficia Parochialia, ob temporum injuriam redditus tam tenues habeant, ut non suffi-

ciant sustentationi decenti pro dignitate, ac qualitate personæ, & loci, auctoritate Episcopi liceat adjungere simplex Beneficium, donec melius provisum fuerit.

Additio.

* Quinimo juxta præsentem Auctorem, accedente præsertim consuetudine, potest in eadem Ecclesia Dignitati vel Officio superaddi Canonicatus: e. g. ut quis simul sit Præpositus, vel Scholasticus, aut Custos, & simul Canonicus; uti notat Glossa *in cap. 1. vers. Nisi unicum, de Consuet. in 6.* & Garzias apud præsentem Auctorem desuper affert unam declarationem Cardinalium in una Valentina, anno 1593. editam, talemque consuetudinem permittentem. Videatur in Jure Canonico *lib. 3. decret. titul. 5. num. 210.* *

QUÆSTIO II.

Quæ sint pœnæ recipientium plura Beneficia incompatibilia absque Dispensatione?

SUMMARIUM.

13. *Illicitum est plura simul obtinere Beneficia incompatibilia.*
14. *Citra dispensationem Pontificiam.*
15. *Triplex causa dispensandi in pluralitate Beneficiorum.*
16. *I. Necessitas Ecclesiæ.*
17. *II. Utilitas Ecclesiæ.*
18. *III. Evidens meritorum prærogativa.*
19. *Plura incompatibilia Beneficia recipiens ipso jure privatus est priori.*
20. *Intellige de facto.*
21. *Et post receptum, seu possessionem secundi.*
22. *Fallit, si quis fructus secundi Beneficii necdum percipiat.*
23. *Dicta privatio de facto incurritur ipso jure.*
24. *Et quomodo intelligenda?*
25. *Solvitur notabilis instantia.*
26. *Quid, si quis primum cum secundo retinere contenderet?*
27. *In quibus casibus plura simul Beneficia haberi possunt?*

13. CONCL. I. Quandocumque vel alterum Beneficium sufficit ad honestam Clerici sustentationem, vel ipsamet Beneficia de se sunt incompatibilia, illicitum est, sicque peccaminosum, plura simul obtinere citra dispensationem Pontificiam. Ita communis. Et quidem, quantum ad primum membrum attinet, patet illud ex *c. Ad hæc. de Præbend.* ibi: *Illud est omni rationi contrarium, ut unus Clericus in una, vel diversis Ecclesiis plures Dignitates, vel Personatus obtineat &c.* Huc accedunt textus, & mala, ex pluralitate Beneficiorum provenientia, de quibus *num. 1.*

14. Altera pars, loquens de dispensatione Pontificia, ex eo probatur: quia habere plura Beneficia non est intrinsece malum, sicuti mentiri, blasphemare &c. sed quamvis habeat quandam mali speciem, ea tamen concurrentibus certis causis cohonestari potest.

15. Porro ejusmodi justa causa dispensandi in pluralitate Beneficiorum triplex a Doctoribus recenseri solet; videlicet necessitas Ecclesiæ, utilitas Ecclesiæ, & evidens meritorum prærogativa. *arg. c. Tali. 1. q. 7.* ibi: *Nisi forte eos aut maxima Ecclesiæ utilitas, vel necessitas postulet, vel evidens meritorum prærogativa commendet.*

16. Et quidem ob necessitatem Ecclesiæ possunt quandoque plura beneficia, etiam ultra congruam Clerici sustentationem conferri, si desint alii idonei Ministri, ut puta in locis Hæreticorum, in quibus est defectus Clericorum.

17. Deinde ob utilitatem Ecclesiæ id accidere potest, quando unus solus, licet absens, magis putatur Ecclesiæ profuturus sua auctoritate, potentia, doctrina & prudentia, quam alius præsens, vel plures alii: qua de causa filiis Principum conferuntur interdum plures Episcopatus, etiam ante ætatem, ut Ecclesiæ contra Hæreticos potentius defendantur. Pirhing *titul. de Præb. num. 191.* & alii.

18. Tandem de evidenti meritorum prærogativa habetur textus clarus *c. de multa. §. fin. de præb.* ibi: *Nullus plures Dignitates, aut Personatus habere præsumat, etiamsi curam non habeant animarum. Circa sublimes tamen, & litteratas personas, quæ majoribus Beneficiis sunt honorandæ, cum ratio postulaverit, per Sedem Apostolicam poterit dispensari.*

19. CONCL. II. Quicumque de facto plura incompatibilia Beneficia, sive curata, sive alias incompatibilia simul recipere, ac retinere præsumpserit, per receptionem secundi mox priori Beneficio est ipso jure privatus, & is, ad quem spectat prioris collatio, libere illud confert, statim atque institutus secundum recepit. Ita habetur *cit. cap. de Multa, de præb.* juncta *Extravg. Execrabilis. §. Qui vero eod.* Accedit Concilium Trid. *sess. 7. de ref. c. 4.* quod prædicta Jura innovavit, & (cum illa loquerentur duntaxat de Dignitatibus, Personatibus, seu Officiis, aut aliis Beneficiis curam animarum habentibus annexam) ad alia Beneficia, etiam quomodolibet Incompatibilia extendit; prout notat Fagnanus *in cit. c. de multa n. 3.* allegans decisionem Rotæ, Garziam affirmantem ita esse indubitanter tenendum, & alios.

20. Dicitur notanter in Conclusione, *Quicumque de facto:* quia sermo est de tempore moderno post Concilium Tridentinum; nam antehac variæ successive emanarunt Constitutiones Pontificiæ, ut videre est, *c. Referente, de præb.* & *c. Quia nonnulli, de Cleric. non resid.* & *cit. c. De multa:* atque Extrav. *Execrabilis.* Verum moderno tempore post Concilium Trid. procedit Conclusio, adeo ut hujus Decretum Fagnanus *loc. cit. n. 5.* ex quadam Cardinalium declaratione extendat ad plura Beneficia simplicia, si personalem residentiam requirant, aut primum ad congruam Clerici sustentationem sit sufficiens: nam & talia secundum Canones sunt incompatibilia.

21. Additur vero, *per receptionem secundi:* siquidem sola assecuratio de altero Beneficio consequendo non sufficit ad inducendam dictam pœnam privationis, sed requiritur actualis receptio, atque possessio secundi Beneficii: hoc enim importatur per ly *receptionem*, id est corporalem adeptionem, ut explicat cit. Fagnanus *num. 9.* & tenet Glossa *in c. de multa, de Præb.* Accedit ratio: quia in Jure *verba accipienda sunt cum effectu, c. Relatum de Cler. non resid.* & alibi.

22. Quinimo ob hanc rationem similiter non censetur vacare primum Beneficium per adeptionem secundi Beneficii, cujus fructus ex causa etiamnum alius percipit; prout clare decisum habetur *c. Si tibi concesso, de præb. in 6.* Rationem hujus ulteriorem dat Glossa *ibidem, vers. Vacare*, quia talis non est adeptus plene, licet enim Beneficium habeat, fructus tamen non habet: & alioquin talis cogeretur mendicare, cum fructus ex secundo Beneficio non haberet, primo autem privatus existeret.

23. Dicitur ulterius in Conclusione, *priori Beneficio est ipso jure privatus*, siquidem, ut hæc privatio modernis temporibus incurratur, non amplius opus est sententia Judicis eam infligentis, ut olim *c. Quia nonnulli de Cleric. non resid.* sed de facto inducitur ipso jure; prout liquet ex *cit. c. de multa de Præb.* juncto Concilio Trident. *Sess. 7. de reform. c. 4.*

24. Cæterum hæc Beneficii privatio intelligenda est quoad titulum, seu jus illud retinendi, non quoad possessionem: nam possessione Beneficii ejusmodi Clericus privari non potest, nisi causa cognita; prout desumitur ex *cap. Licet Episcopus, de Præb. in 6.*

25. Si dicas. Privatio Beneficii, & ipsum Beneficium nequeunt simul stare, cum privative opponantur; ergo, si Clericus ille ipso jure privatus est Beneficio, repugnat, quod adhuc ejus possessionem retineat. Resp. distinguendo antecedens: privatio Beneficii quoad titulum & possessionem simul nequit stare cum Beneficio, conceditur: privatio Beneficii quoad titulum duntaxat nequit stare cum Beneficio, seu Possessione ejus, negatur antecedens, & consequentia. Nam, ut notat Lessius *lib. 2. de Just. & Jur. c. 29. num. 64.* leges illæ, quibus additur, quod delinquens ipso facto sit privatus officio & beneficio, pri-

privant titulo, seu jure ad Beneficium, quatenus ipso facto amittit jus ad illud, nondum autem ejus possessione, nisi post sententiam Judicis.

26. CONCL. III. Insuper, si quis prius Beneficium una cum secundo forte retinere contenderit, etiam secundo privatus existit. Ita habetur *cit. c. de multa*, juncto Concilio Tridentin. *Seff. 7. cap. 4. de reform.* & tradit Fagnanus *cit. c. de multa num. 6. & 8.* dicens, hanc pœnam ipso jure incurri. Ubi ulterius addit, Quamvis Glossa super illam dictionem, *contenderit*, asserat, ad hoc, ut quis secundo etiam Beneficio ipso facto privatus existat, requiri, quod quis utrumque in Jure contentiose retinere voluerit usque ad litis contestationem: contrariam tamen aliorum sententiam, qui volunt ex sola retentione primi Beneficii cum secundo jam induci dictam privationem utriusque Beneficii, etiamsi, quando quis incipit conveniri, velit prius dimittere, esse tenendam; eo præsertim, quia Concilium Tridentin. *loc. cit.* hanc pœnam jure ipso imponit illi, qui ejusmodi Beneficia incompatibilia *recipere, & simul retinere præsumpserit.*

27. Quæres. An in nullo prorsus casu possit quis simul habere plura Beneficia? Resp. Hoc in nonnullis casibus accidere posse. Et primo quidem per legitimam dispensationem, de qua superius *num. 15. & seqq.* Deinde id accidit sine dispensatione, quoties ipsa Beneficia non sunt incompatibilia, prout fit in Beneficiis simplicibus, quorum singula ad honestam sustentationem Clerici non sufficiunt. Tertio, si Ecclesia Cathedralis, vel Parochialis, aut Dignitas ob tenuitatem fructuum non sufficiat congruæ sustentationi Rectoris sui, potest simul cum ea uniri, vel obtineri Beneficium simplex non requirens residentiam, juxta Concilium Trid. *Seff. 24. de reform. cap. 15. & 17.* Insuper ob candem Ecclesiarum paupertatem possunt Episcopi, tanquam Sedis Apostolicæ Delegati, uniones perpetuas Beneficiorum facere, & ista postmodum simul ab eodem possideri, prout concessit idem Tridentinum *Seff. 21. de reform. cap. 5.* ubi sequentia leguntur formalia: *Possint Episcopi: etiam tanquam Apostolicæ Sedis Delegati juxta formam juris, sine tamen præjudicio obtinentium, facere uniones perpetuas quarumcumque Ecclesiarum Parochialium, & Baptismalium, & aliorum Beneficiorum curatorum; vel non curatorum cum curatis propter earum paupertatem:* ubi in simili casu e. g. hæ Parochiæ ad invicem unitæ censerentur non amplius duæ, sed unica Parochia, sicque nec Episcopus conferre duo Beneficia incompatibilia proprie loquendo. Tandem ob præfatam causam quandoque Dignitati, vel Canonicatui accessorie annexa est Ecclesia Parochialis, quæ per idoneum Vicarium administrari, ac simul cum Canonicatu retineri potest: *text. clar. c. Extirpandæ. §. Qui vero, de Præb.* De hoc fusius *lib. 3. decr. tit. 12. §. 3.*

QUÆSTIO III.

Quid, & quotuplex sit Renuntiatio Beneficiorum, & ex quibus causis fieri possit?

SUMMARIUM.

28. *Renuntiatio Beneficii, quid?*
29. *Non valet, nisi fiat coram legitimo Superiore.*
30. *Quilibet potest suo juri renuntiare, quomodo?*
* *Beneficiatus ingressurus aliquam Religionem qualiter teneatur renuntiare suo Beneficio? Addit. I.*
* *An ad renuntiationem, & quando requiratur consensus Patroni, si Beneficium fuerit Patronatum &c. Additio II.*
31. *Renuntiatio Beneficii tacita,*
32. *Et expressa.*
33. *Renuntiatio pura & conditionalis, quæ?*
34. *Ad renuntiationem requiritur justa causa.*
35. *Sex causæ resignandi Episcopatum.*
36. *Aliæ pro Renuntiatione Beneficiorum.*
* *De Renuntiante, qui tamen intra 20. dies a sua resignatione moritur.*

28. CONCL. I. *Renuntiatio* est spontanea Beneficii Ecclesiastici dimissio, facta coram legitimo Superiore id acceptante. Ita in re communis.

29. Dicitur, *facta coram legitimo Superiore:* siquidem Beneficia Ecclesiastica non nisi in manibus Ordinarii, hoc est, ipsius auctoritate interveniente resignari debent *c. Si quis vero, & Si quis Presbyt. 7. q. 1.* Et aliter facta resignatione non est valida; atque dimittens Beneficium sine licentia sui Prælati potest compelli ad illud reassumendum, etiam per Censuras Ecclesiasticas *c. non oportet. q. 1. & c. Admonet, de Renunt.* cum Concordantiis.

30. Ne dicas. Quilibet potest suo iuri renuntiare. *c. Si diligenti de Foro compet.* ergo & Beneficiarius Beneficio, etiam sine licentia sui Superioris. Negatur enim consequentia: nam regula illa est intelligenda, dummodo id fiat sine præjudicio alterius, atqui post acceptationem Beneficii, & confirmationem manet Clericus Ecclesiæ suæ alligatus, quæ pateretur detrimentum, si quilibet ipsorum pro libitu ei renuntiare, & veniente lupo, id est, instante tribulatione, instar Mercenarii aufugere, ovesque sibi concreditas relinquere valeret.

Additio I.

* Nec instes. Potest Beneficiatus absque impetrata licentia Ordinarii ingredi aliquam Religionem a S. Sede Apostolica approbatam: ergo etiam poterit absque dicta licentia renuntiare suo Beneficio. Respondeo enim, imprimis antecedens non esse verum, in casu, quo ingressurus Religionem foret Episcopus, qui nequit suam sponsam deserere, etiam sub spe melioris vitæ sine consensu Papæ iuxta *cap. 10. de Renuntiatione.* Deinde etsi quoad inferiores Beneficiatos respectu ingressus in aliquam sacram Religionem non requiratur, ut adhibeatur consensus actualis Ordinarii; cum talis ingressus etiam contradicente Episcopo fieri queat iuxta clarum textum Juris *c. Duæ sunt. 19. q. 2.* consulitur tamen (quinimo a pluribus Doctoribus exigitur) ut hæc licentia (quamvis eius obtentio non sit necessaria) saltem petatur ob debitam erga Ordinarium reverentiam ante ingressum, simulque humiliter supplicetur pro concedendo tempore Novitiatus idoneo, qui Beneficium interim administret.

Resp. II. Negando consequentiam & paritatem. Disparitas principalis est; quia Jus Canonicum in primo casu id expresse concedit, in puncto autem renuntiationis expresse denegat. Accedit, quod per ingressum in Religionem non æque ac per renuntiationem relinquar aliquis ex toto Beneficium, sed sibi adhuc usque ad Professionem ius reservat regrediendi, si ex Novitiatu egrederetur. Videatur de hoc fusius Jus Canonicum *lib. 1. decret. tit. 9. num. 21. & seqq.* *

Additio II.

* Porro pergendo iterum de Renuntiatione, si Beneficium aliquod fuerit patronatum, vel electivum, etiamsi tale libere ac simpliciter possit resignari in manus Superioris; nequit tamen id fieri titulo permutationis, vel in favorem tertii absque Patronorum, vel Eligentium consensu; alias enim, nisi prædicti velint sponte ratificare, possent ob præjudicium sibi factum agere ad irritandam resignationem, de quo vid. in Jure Can. *lib. 1. titul. 9. num. 61. & 62.* *

31. CONCL. II. Renuntiatio Beneficii Ecclesiastici alia est tacita, alia expressa. Ita communis ac patet inductione. Et quidem *Renuntiatio tacita* dicitur ea, quæ fit facto aliquo resignationem significante, vel ex dispositione Juris eam importante. Nam, qui facit id, quo posito ex ipsius Juris constitutione Beneficium amittitur, seu retineri nequit, eidem tacite, seu ipso facto renuntiare censetur. Sic fit, dum Beneficiarius in Minoribus constitutus contrahit Matrimonium: quia tunc Beneficium Ecclesiasticum ipso iure vacat *argum. cap. 1. & 2. de Cler. conjug.* Idem dicendum de eo, qui Religionem solemniter professus est: *c. Beneficium de Regularibus in 6.* & huiusmodi.

32. *Renuntiatio expressa* Beneficii Ecclesiastici illa est: quæ fit verbis expressis, aut scriptis, voluntatem renuntiandi aperte declarantibus coram legitimo Supe-

Superiore eam acceptante: post quam acceptationem non amplius datur locus pœnitentiæ, sed potest Resignans etiam invitus compelli ad dimittendam possessionem Beneficii iuxta *cap.* 12. *de Renuntiatione*. Cæterum

33. Renuntiatio expressa subdividitur in puram, seu simplicem, & absolutam, & in conditionalem. *Renuntiatio pura* seu *absoluta* est, quæ fit sine adiectione ullius conditionis, modi vel pacti. *Conditionalis* vero, quæ fit sub certa conditione, pacto vel modo: ut si fiat Renuntiatio Beneficii ex causa permutationis, vel si quis illud resignet in favorem tertii, puta, ut Beneficium conferatur Caio consanguineo suo, & non aliter intendat resignare; quod appellant *Resignare in favorem tertii*, seu sub clausula, *Non aliter*. Insuper Renuntiatio conditionalis censetur ea, in qua resignans reservat sibi fructus vel pensionem ex Beneficio: de quibus singillatim in progressu.

34. CONCL. III. Ad Renuntiationem Beneficii requiritur iusta, & legitima causa; alioquin Superior eam admittere non tenetur, neque debet. Ita communis. Ratio est: quia, si quilibet pro suo arbitratu posset Beneficium relinquere, talis libertas in maximum Ecclesiæ detrimentum cederet aufugientibus passim per Renuntiationem Pastoribus, si viderent lupum venientem seu tribulationem instantem.

35. CONCL. IV. Sex sunt causæ, ob quas Episcopus post sui confirmationem potest petere, & Papa solet concedere licentiam cedendi, seu resignandi Episcopatum. Patet hoc ex *c. Nisi cum pridem de renunt.* ubi sequentes sex causæ enumerantur. I. *Conscientia criminis*: non quidem cuiuscumque, sed illius duntaxat, quod post actam pœnitentiam impedit executionem Officii. II. *Imbecillitas corporis* per quam quis impotens redditur ad exequendum Officium Pastorale. III. *Defectus scientiæ*, etiam competentis. IV. *Malitia plebis*, ob quam interdum cogitur Prælatus ab ipsius regimine declinare. V. *Grave scandalum*, quod aliter sedari non potest. VI. *Irregularitas personæ*; de quibus versiculi ibidem in Summario allegati:

Debilis, ignarus, male conscius, irregularis,
Quem mala plebs odit, dans scandala: cedere possit.

36. CONCL. V. Renuntiationes Beneficiorum inferiorum solent admitti tum ex prædictis, tum etiam aliis levioribus causis. Ita Pirrhing. *tit. de Renunt. num.* 54. post Azorium, & alios. Sic in Curia Romana solet de facto admitti renuntiatio Beneficii inferioris, præsertim simplicis, quando resignans multo tempore servivit in Ecclesia: vel quando is resignat, ut Beneficium dimissum alteri conferatur, in cujus gratiam illud Clericus dimittit; dummodo in Sacris constituto, & resignanti aliunde sit provisum, unde honeste sese alere possit. Concordat Bulla S. Pii V. quæ incipit: *Quanta Ecclesiæ* (& habetur *tom.* 2. *Bullarii Romani constit.* 58. *dicti Pontif.*) in qua plures causæ, ob quas inferiores Beneficiarii resignare valeant, referuntur, veluti si resignantes sint senio confecti, valetudinarii, aut corpore impediti, vitiati; seu quia eos ad aliud beneficium contigerit promoveri; vel si sint Religionem ingressuri, aut Matrimonium contracturi, si statim postea id re ipsa exequantur; quique ob capitales inimicitias nequeunt, vel non audent in loco Beneficii residere securi: dummodo resignaturis, & sacro Ordini mancipatis aliunde sit provisum, quo possint commode sustentari.

Additio.

* Quæres. An resignatio habeat suum vigorem, si Parochus, vel alius Beneficiatus ægrotus ob continuas suas infirmitates resignet, supplicitèr proponens aliud idoneum subjectum: interea tamen intra viginti dies, a die resignationis a legitimo Superiore acceptatæ numerandas, morte abripiatur? Resp. Resignationem similem, ac Collationem Beneficii postmodum titulo resignationis factam esse penitus nullam, ac si non fuisset, ipsumque tale Beneficium censeri vacare per obitum. Ita expresse habetur in Regulis Cancellariæ *Regula, De viginti. tempore Innocentii XII. ac Clementis XI.* apud Reiffenstuel ordine 19. Atque Cochier in dictam Regulam scribens *num.* 15. *vers. Itaque frustra*. Insuper addit contra Rebuffum, eandem procedere etiam quoad illos, qui dum actu resignarunt, adhuc fuerant sani; postea tamen intra hos 20. dies casu quodam, aut supervenienté inopinato morbo vitam suam clauserunt; ubi adducitur pro hac sententia a P. Reiffenstuel *lib.* 1. *tit.* 9. *num.* 71. Rota Romana, diciturque ibidem, ita declarasse Clementem VII. Cæterum ex eodem Auctore *lib.* 3. *decret. tit.* 5. §. 16. & 17. & ex dictis *tract.* 2. *dist.* 1. *num.* 21. nota, quod Regulæ Cancellariæ nil aliud sint, quam quædam Constitutiones, quas singuli Pontifices ad initium regiminis circa causas Beneficiales, & Judiciales facere, vel saltem a prædecessoribus factas innovare, augere, vel minuere solent, prout in Domino videbitur. Et licet in his partibus concordata Germaniæ Regulis Cancellariæ in multis derogent, non tamen in omnibus: in specie non derogant eidem Regulæ *de viginti*: uti singulariter advertit Reiffenstuel *lib.* 3. *tit.* 5. §. 19. *num.* 540. * † Benedictus XIV. in sua Constitutione *Ecclesiastica Ministeria Bullarii Tom. II. Num. X.* quoad renuntiationes, & cessiones Beneficiorum factas in manu Summi Pontificis innovat Constitutionem Gregorii XIII. incipientem *Humano vix judicio*, ac mandat, ne mandata procuræ ad resignandum, admittantur si fuerint signata ante octo menses quoad personas existentes citra montes, vel duodecim ultra montes. Insuper edicit, ut post Rescriptum a Datario factum de admissione resignationis intra sex menses quoad Citra-montanos, & novem ultra montes, possessio resignatorum Beneficiorum capiatur, alias nullam esse resignationem, decernit.

QUÆSTIO IV.

An sit licita Resignatio Beneficii in favorem tertii, vel reservata annua Pensione?

SUMMARIUM.

37. *Resignatio in favorem tertii, an sit licita?*
38. *Quid, si quis simpliciter resignet, & certam personam solum recommendet?*
39. *An tunc Episcopus teneatur, vel possit huic conferre?*
40. *Resignare Beneficium reservata pensione, an liceat?*
41. *Pensio, quid?*
42. *Id Regulariter illicitum.*
43. *Tamen ex justa causa potest Episcopus constituere pensionem in Beneficio, & resignans pro ea sibi constituenda supplicare,*
* *Vel præcipue aliquam amicabilem compositionem cum altero instituere, & quomodo? Additio I.*
* *Qualis pensio possit ab Episcopo resignanti designari? Addit. II.*

37. CONCL. I. Resignationes in favorem tertii, seu cum clausula, *Non aliter*, ob speciem Simoniæ, quam habent, juxta Stylum Curiæ non possunt fieri, nisi in manus Summi Pontificis. Ita Lessius *lib.* 2. *de Just. & Jur. c.* 35. *dubit.* 14. post Navarrum, Rebuffum, & alios, ac sequitur Engel *tit. de Renuntiat. num.* 8. citans communem omnium doctrinam, & in praxi observatam. Ratio est: quia Resignationes Beneficiorum in favorem tertii speciem quamdam præ se ferunt hæreditariæ successionis, quam sacri Canones semper detestantur, volentes, ut Beneficia Ecclesiastica secundum merita personarum, & quidem dignioribus, conferantur. Accedit, quod ejusmodi Resignatio cum clausula, *Non aliter*, si fiat in manus Episcopi, aut alterius Papa inferioris, vel contineat Simoniam Juris Ecclesiastici, ut multi volunt, vel saltem speciem talis Simoniæ: *Cum in spiritualibus omnis pactio, omnisque conventio debeat omnino cessare. cap. ult. de pactis*, juncto *c. Quæsitum de rerum permut.* ibi: *Pactio præmissa circa spiritualia, vel connexa spiritualibus labem semper continet Simoniæ.*

38. CONCL. II. Si quis tamen simpliciter resignet, & per modum recommendationis potius, quam rigorosæ obligationis Episcopo certam aliquam personam

nam nominet, non est jure prohibitum, quin Episcopus possit personæ recommendatæ, si ea cæteroquin idonea fuerit, ejusque qualitas mereatur, Beneficium illud conferre. Ita Zoesius *tit. de Simonia num.* 72. Covarruvias *lib.* 1. *var. resol. cap.* 5. *num.* 5. & Engel *loc. cit. num.* 8. Idque desumitur ex *c. Cum universorum, de Rerum permut.* & *c. Ex parte n.* 12. *de Offic. Jud. deleg.* ubi similes Resignationes leguntur, nec tamen ex hoc capite reprobantur, quamvis ex aliis rationibus non tenuerint.

39. Notandum tamen cum citatis Auctoribus, quod facta ejusmodi Resignatione pure ac simpliciter in manus Episcopi, haud obstante, quod preces pro aliquo oblatæ fuerint, Episcopus non sit adstrictus, ut huic conferat Beneficium, neque injuriam faciat nominato, si alteri conferat. Ratio est: quia, cum Renuntiatio in favorem tertii sit Jure prohibita; simulque Resignatio Beneficii debeat fieri pure, hoc ipso non potest illi nominato jus quodpiam fuisse acquisitum (nam sola precum interpositio tale jus non tribuit) & consequenter neque iniuria per denegatam collationem eidem irrogabitur. Attamen non peccabit Episcopus, si conferat Beneficium nominato, pro quo preces sunt oblatæ, dummodo aliud Canonicum impedimentum non obstet, & personæ qualitas id mereatur, ut dictum *n. præc.*

40. CONCL. III. Resignare Beneficium Ecclesiasticum reservata annua pensione, coram Episcopo, vel alio Collatore Papa inferiore, regulariter loquendo non licet. Ita communis.

41. Ubi notandum, quod per *pensionem* in proposito intelligatur ius percipiendi partem fructuum ex Beneficio alieno, auctoritate Superioris cuipiam iusta de causa constitutum: ut si auctoritate Episcopi assignetur Parocho, ob senectutem v.g. resignanti, certa pars redditunm illius Beneficii, ab eius Successore ipsi persolvendorum ad honestam vitæ suæ sustentationem. Hoc prænotato,

42. Conclusio probatur ex eo: quia Beneficia Ecclesiastica sunt conferenda sine diminutione, id est, sine novi oneris impositione, aut aliqua fructuum detractione; prout habetur toto Titulo, *Ut Beneficia Ecclesiastica sine diminutione conferantur*: atqui hoc non fit, quando constituitur cupiam pensio in Beneficio; ergo.

43. Additur in Conclusione, *regulariter loquendo*: nam ex justa & rationabili causa potest non solum Summus Pontifex, sed etiam Episcopus pensionem in Beneficio constituere: ut puta, quia resignans est ætate decrepitus, vel infirmus, ut sic ex pensione habeat, unde honeste sustentetur, vel quando pro bono pacis fit resignatio Beneficii litigiosi, & hujusmodi. Barbosa *part.* 3. *de Offic. & Pot. Episc. allegat.* 85. *num.* 3. Engel *tit. de Renuntiat. num.* 10. & alii. Hoc ipsum desumitur ex *c. Nisi essent de. Præb.* ubi legitur quædam provisio, seu pensio quadraginta librarum, resignanti pro bono pacis per Judices facta, & per Papam tolerata; ergo pariter nihil obstat, quin pure ac simpliciter resignanti Episcopus ex ejusmodi justa causa possit pensionem aliquam constituere. Quinimo pro ea sibi constituenda potest ipsemet resignans, ut securior sit, Episcopo ante Resignationem supplicare *arg. c. Tua nos., de Simonia* ibi: *Rogans humiliter*.

Additio I.

* Insuper juxta præsentem Auctorem & plures alios a se *lib.* 3. *decret. tit.* 12. *n.* 105. citatos possunt prævie ipsimet & invicem Resignans, & Resignatarius futurus super pensione danda amicabiliter inter se tractare, non quidem ac si vellent, ac intenderent absolute, & vi alicuius pacti per se ipsos hanc pensionem, ejusque quantitatem concludere; sed quasi sub conditione relata in consensum Episcopi, in cujus manibus beneficium libere debet resignari, suppliciter quidem rogando pro pensione resignanti constituenda; simul tamen sese ejusdem dispositioni finaliter omnino submittendo: nam omne pactum prævium circa Beneficia foret illicitum atque prohibitum Jure Canonico; in quo iuxta Capitulum *Nisi essent.* 21. *de Prabendis*, pensionem quadraginta Librarum, ad dies gravati Prioris alteri pro bono pacis constitutam non aliter Papa toleravit, nisi quia NB. *non ex pactione partium, sed ex jussione Judicum* debebat exhiberi. Videatur Reiffenstuel *loc. cit. num.* 98. * † Jure novo Benedicti XIV. ex sua Constitutione *In sublimi*, irrita & illicita declarantur clandestina pacta inter Resignantem, & Resignatarium contemporanea eidem resignationi, quibus se obligat Resignatarius ad pensionem cassandam, & extinguendam per anticipatas solutiones. Irritas etiam similes extinctiones, seu translationes commodi exigendi pensiones in favorem ipsius Resignatarii, pacta certæ pecuniæ summa intra sex menses post adeptum a Resignatario Beneficium inita. Si secus fiat, declarat Resignatarium ab omni iure Beneficii ipso facto excidisse, inhabilem esse ad alia obtinenda, & pecuniam solutam pro ea cassatione restituendam esse, & applicandam ab Ordinario ad caussas pias. *Bullarii Tom. I. Constit. Num. XXX.*

Additio II.

* Quæres. Qualem pensionem possit Episcopus Beneficiato libere, & ex iusta causa Resignanti designare? Resp. I. Episcopus potest libere & ex iusta causa Resignanti talem designare moderatam pensionem, quæ duret usque ad mortem novi Beneficiati. Ita communis cum præsenti Auctore *lib.* 3. *decret. tit.* 12. *num.* 89. testaturque Gonzalez apud eundem, ita sæpius fuisse decisum a Rota, atque deducitur ex *cap.* 21. *de Prebendis*: ubi simili pensio imposita admittitur. Resp. II. Utrum Episcopus possit etiam Resignanti designare talem pensionem, quæ duret usque ad mortem ipsius Resignantis, ita ut ad eadem non solum novus Beneficiatus, sed etiam, ipso mortuo, Successor illius dare obligetur, usque dum ipsemet primus Resignans vita fungatur, inter Doctores controvertitur; ubi præsens Auctor *loc. cit. num.* 91. cum Fagnano, & aliis probabilius negat, id fieri posse ab Episcopo insistendo puncto Juris; quia hanc potestatem Summus Pontifex neque concedit suis Judicibus delegatis iuxta *cap. Nisi essent.* 21. *de Præbendis*, addens sequentem rationem, *ne forte circa proventus aliqua videatur facta sectio &c.* quæ ratio utique pugnat æque quoad Episcopum, quam quoad Judices delegatos? Dixi notanter *insistendo puncto Juris*: nam vi consuetudinis saltem posse ab Episcopo etiam talem pensionem designari, ait cum pluribus a se citatis Schmalgrueber *lib.* 3. *decret. tit.* 12. *n.* 8.

QUÆSTIO V.

An, & quomodo possit fieri permutatio Beneficiorum Ecclesiasticorum?

SUMMARIUM.

44. CONCL. I. Etsi illicita sit, quin etiam accedente pactione Simoniaca, permutatio Beneficiorum Ecclesiasticorum privata auctoritate facta, atque insuper Beneficia Ecclesiastica perdant, qui ea propria auctoritate commutant: nihilominus licita est resignatio Beneficiorum causa permutationis inter personas Ecclesiasticas idoneas, auctoritate legitimi Superioris interveniente. Ita certa, & communis, patentque singula ex diversis textibus Juris. Et quidem prima pars habetur *c. Quæsitum, de Rerum permutat.* ibi: *Generaliter teneas, quod commutationes præbendarum de jure fieri non possunt; præsertim pactione præmissa*,

sa, quæ circa spiritualia, vel connexa spiritualibus labem semper continet Simoniæ, cum Concordantiis. Deinde, quod perdant sua Beneficia, qui eadem propria auctoritate permutant, textus est clarus in *c. Cum olim Eod.* Cæterum ex communi DD. non censentur propria auctoritate commutare illi, qui præcise quidem inter se conveniunt, ast non nisi cum relatione ad futurum Superioris consensum.

45. Altera pars Conclusionis, quod videlicet legitima Superioris auctoritate interveniente, licita sit resignatio Beneficiorum causa permutationis, habetur *cit. c. Quæsitum, de Rerum permut.* juncta *Clem. un. eod.* Ubi insuper additur, quod, si quæ Beneficia ex causa permutationis ab aliquibus resignata fuerint, ea aliis, quam ipsis permutare volentibus conferri nequeant; alioquin Collatio nullius sit firmitatis.

46. Nec obstat textus *c. Majoribus de Præbend.* ibi: *Divisionem præbendarum, aut dignitatum permutationem fieri prohibemus*. Resp. enim cum Glossa ibidem, id intelligendum *sine auctoritate Superioris*: Superior enim, si expedire viderit, poterit admittere resignationem causa permutationis factam, per textus *num. præc.* allegatos, etsi ejusmodi permutatio propria auctoritate neutiquam fieri possit. Et hoc modo concordantur jura juribus.

Additio.

* Ubi tamen semper, ac pro semper advertendum est, quod, etsi auctoritate Superioris, vel Legis ex justa causa similis permutatio Beneficiorum cum annexis conformiter jam dictis, & adhuc dicendis licite fieri queat; eadem tamen prohibita, & simoniaca sit, siquidem auctoritas Superioris in ipsa permutatione interveniat, interim tamen permutantes *propter hanc ipsam permutationem* prævie jam in occulto varia instituerint pacta non solum conditionata ad Superiorum legitimam ratificationem, verum absoluta, & quæ potius Ordinariis abscondere allaborant. Ratio est; quia, uti deducitur ex *cap. 7. de Transact. & c. ult. De pactis*, in materia Beneficiali omne pactum privatum de pecunia, vel alio temporali dando intuitu cujuscumque resignationis longe abesse debet. Et hinc simoniaca est permutatio, quæ fit cum pacto privatorum, ut Resignatarius solvat Resignanti illas expensas, quas ille aliquando in Beneficii assecutione solvere debuit; vel posito, quod unum Beneficium ex permutandis majores ferat redditus alio, ut alter qui permutatione acquirit pinguius, propterea solvat omnes expensas in admissione permutationis propter taxam Cancellariæ v. g. in expeditione litterarum faciendas, vel ut mobilia in loco pinguioris Beneficii simul relicta, majori emat pretio &c. Vide Jus Canonicum hujus Auctoris *lib. 1. decret. tit. 9. §. 4.* *

47. CONCL. II. Forma, & modus permutandi Beneficia est, ut ea Clerici resignent in manus Ordinarii, exprimentes, quod id causa permutationis faciant, ita tamen, quod prius accesserit consensus eorum, qui jus conferendi, eligendi, vel præsentandi habent. Quo casu arbitrari debebit Ordinarius, num admittenda sit resignatio, nec ne? & si admittendam censuerit, nulli alteri, sed præcise ipsis causa permutationis resignantibus Beneficia illa conferre poterit, ac debebit; & collatio aliis facta non tenebit. Ita habetur *citat. Clem. un. de Rerum permut.*

48. Quæres. An in permutatione Præbendarum, sive Beneficiorum Ecclesiasticorum quoad titulum, quorum unum pinguiores habet proventus, absque labe Simoniæ possit suppleri pretium pro minus valente? Ratio dubitandi est; quia, quando duæ Ecclesiæ jure proprietaris una cum suis possessionibus invicem permutantur, potest pro alterius Ecclesiæ possessionibus pretium suppleri, dummodo adhibeatur cautela in Jure Canonico *c. Ad quæstiones, de Rerum permut.* insinuata: hoc est, dummodo id fiat, non unicum duntaxat contractum instituendo (alioquin enim pretium refundi videretur etiam pro ipsamet Ecclesia, quod sapit Simoniam) sed faciendo duos contractus, quorum uno ad invicem gratis Ecclesiæ, altero autem possessiones earum cum refusione certæ pecuniæ permutantur: ergo idem videtur posse fieri in proposito.

49. Resp. In solutione hujus dubii variare Doctores. Et quidem affirmant Angelus, & Sylvester *verf. Permutatio 2. quæst. 6.* post Abbatem *c. Ad quæstiones num. 3. de Rerum permutat.* Eandem sententiam ex professo tradit Lessius *lib. 2. cap. 35. num. 101.* allegans Sotum & Cajetanum. Probant imprimis hanc sententiam ex *cit. cap. Ad quæstiones. Eod.* ob paritatem rationis. Addit Lessius, hanc compensationem exigi posse non pro excessu, qui remanet annexus ipsi titulo Beneficii, sed pro incommodo temporali, quod quis subit sese spoliando majoribus illis proventibus: aut spe ipsorum. Sed, quidquid sit de probabilitate hujus opinionis.

50. Opposita sententia non solum est probabilior, sed jure merito tenenda; prout eam tenent Covarruvias *lib. 1. var. resol. cap. 5. num. 9.* Navarrus *cap. 23. Manualis num. 100. §. Tertio.* Layman *lib. 4. tract. 10. cap. ult. num. 54.* citans insuper Suarez, & Vasquez, Engel *tit. De Rerum permut. num. 4.* post Barbosam, Vallensis, & alii. Ratio hujus sententiæ, simul & disparitatis inter permutationem duarum Ecclesiarum una cum suis possessionibus quoad proprietatem, & inter permutationem duorum Beneficiorum quoad titulum una cum suis proventibus hæc est: quia in priori casu duæ possunt intervenire, atque interveniunt permutationes, sibi invicem non permixtæ; una videlicet Ecclesiarum, altera possessionum, duobus e. g. Monasteriis pleno jure incorporatarum, juxta *cit. cap. Ad quæstiones Eod.* Econtra in altero casu una duntaxat potest intervenire permutatio, sicque nequit adhiberi consimilis cautela.

51. Probatur hoc ultimum: quia Beneficiarius non est dominus possessionum v. g. agrorum, aut prædiorum Beneficii (sicque has distincto contractu permutare nequit) sed ex iis tantum percipit redditus, ut quid accessorium ad ipsum Beneficium. Deinde Beneficiarius etiam non habet jus, & dominium redditum futuro primum tempore obventurorum, sed eos primum acquisiturus est sub conditione Beneficii retinendi, atque officii debiti præstandi; ergo antecedenter eosdem permutare nequit. Tandem permutatio illorum redditum, cum sint quid accessorium ad Beneficium, simulque primum acquirendi sub conditione Beneficii retinendi, hoc ipso nequit separari a permutatione Beneficii, sicut fit in permutatione Ecclesiæ, suarumque possessionum quoad proprietatem.

52. Et per hoc patet ad rationes prioris sententiæ. Nam ad primum negatur consequentia, & paritas inter permutationem Ecclesiarum una cum possessionibus, & permutationem Beneficiorum una cum redditibus: quia ibi possunt institui duo contractus permutationis, non hic, ut proxime explicatum. Ad alterum dicitur, redditus futuros Beneficii, ac spem ipsorum consequendorum habere necessariam dependentiam & connexionem cum Beneficio, cum sint accessorium hujus: unde urget illud *can. Si quis objecerit 1. quæst. 3.* ibi: *Quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit.*

53. Cæterum his non obstantibus, potest auctoritate Episcopi in hujusmodi casu constitui pensio in pinguiori Beneficio, præstanda alteri Beneficiario, non quidem pro compensatione excessus, sed quia illud e. g. ob utilitatem Ecclesiarum pro minus pingui relinquit. Engel *loc. cit. num. 4.* post Navarrum *de Simonia consil. 43. num. 4.* Vide Jus Canon. *lib. 3. decret. tit. 19. num. 28. & seqq. præsertim n. 33.*

DISTINCTIO III.

De Jure Patronatus.

QUÆSTIO I.

Quid sit Jus Patronatus, & quomodo acquiratur?

SUMMARIUM.

1 *Jus Patronatus, quid?*
2 *Tribus potissimum modis acquiritur.*
3 *Quis censeatur Ecclesiam fundasse,*

4 *Ædi-*

4 *Ædificasse*, *ac*
5 *Dotasse?*
6 *Acquiritur Jus Patronatus etiam Præscriptione*,
7 *Ac Privilegio*, *& quomodo?*
8 *Legitime acquisitum transit ad hæredes*.
9 *Hi succedunt non in capita*, *sed in stirpes*.
10 *Jus Patronatus ab uno in alium transfertur 4. modis*, *nimirum*
11 *Successione*, *Donatione*,
12 *Permutatione*,
13 *Venditione universitatis*.
14 *Tamen id per se vendi nequit*.
* *Jus præsentandi cui competat*, *si Castrum*, *cui annectitur*, *detur in Feudum*, *Emphyteusim*, *aut Dotem*, *vel oppignoretur?*
15 *Jus Patronatus procedit ex gratia*, *& privilegio Ecclesiæ*.
16 *Hodie tamen non gratia censetur*, *sed Jus*.
17 *Ejus etiam Laici*, *ac fœminæ sunt capaces*.
18 *Solvitur objectio*.
* *Apud Impuberes quis præsentet?*

1. CONCL. I. *Jus Patronatus*, quantum ad propositum, est Jus nominandi, seu præsentandi Clericum idoneum, promovendum ad Beneficium Ecclesiasticum vacans. Ita in re communis. Dicitur primo, *Jus nominandi*: nam ista duo hic ferme sumuntur pro eodem, quamvis cæteroquin nominatio latius pateat, quam præsentatio. Et additur, *ad Beneficium Ecclesiasticum vacans*: tum ad magis explicandam naturam illius Juris Patronatus, de quo agitur in proposito (nam Jus Patronatus nonnullas alias in Jure acceptiones habet) tum quia, sicut institutio, ita & præsentatio ad Beneficium non vacans irrita est: *arg. c. Illud*, *de Jure Patronatus*. Reliquæ particulæ patebunt ex dicendis.

2. CONCL. II. Tribus potissimum modis acquiritur Jus Patronatus respectu Beneficii Ecclesiastici, nimirum ex fundatione, ædificatione, & donatione. Ita Glossa communiter recepta in *c. Piæ mentis 16. quæst. 7.* & concordat Concilium Tridentinum *Sess. 14. cap. 12. de Reform.* Unde versiculus ille a citat. Glossa relatus:

Patronum faciunt dos, *ædificatio*, *fundus*.

3. *Fundasse* dicitur, qui fundum, seu terræ solum dedit, in quo Ecclesia construeretur.

4. *Ædificasse* dicitur, qui Ecclesiam suis sumptibus construxit, *arg. c. Monasterium 16. quæst. 7.* cum Concordantiis. Quod si Ecclesia solum reparetur, seu reficiatur, Jus Patronatus non acquiritur, nisi ipsa fuerit penitus destructa. Si vero funditus destructa fuit, & de consensu Episcopi aliquis eam reædificet, licet forsan de eadem materia, verius est, hunc acquirere Jus Patronatus, ac priorem dominum non amplius remanere Patronum; prout tenet, ac probat Glossa *in c. Quoniam*, *vers. Fundatores*, *de Jure Patronatus*.

5. Tandem *Dotasse* dicitur, qui Ecclesiæ annuos reditus sufficientes assignavit. Porro, qui Ecclesiam ædificat, hoc ipso videtur etiam se obligare ad dotandum, si nemo alius dotet: siquidem Ecclesia sine dote consecrari non debet, *c. Nemo Ecclesiam*, *de Consecr. dist. 1.* & *c. Cum sicut. de Consecr. Eccles.* juncta Glossa magna ibidem, dicente: *Qui fundat Ecclesiam, tenetur dotem assignare eidem*, subintellige; nisi alius dotare velit.

6. Dicitur notanter in Conclusione; *tribus potissimum modis*: nam quamvis enumerati tres sint principaliores, nihilominus aliis quoque modis Jus Patronatus acquiri potest, videlicet Præscriptione, ac Privilegio. Et quidem contra Ecclesiam ab initio liberam de facto non præscribitur Jus Patronatus, nisi tempore immemoriali: quod ipsum tamen legitime probari debet, juxta præscriptum Concilii Trid. *Sess. 25. cap. 9. de Reform.* Verum contra Ecclesiam non liberam, sed patronatam, seu potius contra ejus Patronum præscribitur Jus Patronatus spatio quadraginta annorum. Vallensis *tit. de Jure Patronatus*. §. 1. & alii. * Quinimo, si prior Patronus non fuerit Monasterium, vel alia causa pia, sed potius aliqua persona privata, ajunt communiter Doctores, ne quidem quadraginta annos requiri; sed sufficere cum Titulo decem inter præsentes, & viginti inter absentes; absque Titulo autem triginta. Ita præsens Auctor in Jure Canonico *lib. 3. decret. titul. 38. num. 15.* *

7. Cæterum ex Privilegio potest acquiri Jus Patronatus, quando ejusmodi privilegium cuipiam de Ecclesia, vel Christiana Republica bene merito a Summo Pontifice conceditur, etiamsi Ecclesiam illam non fundaverit, neque extruxerit, neque dotaverit. At vero Episcopus loci, aliique Prælati Papa inferiores tale privilegium concedere non possunt: *text. clar. cap. 2. de Rebus Ecclesiæ non alien. in 6.* juncto Concilio Trid. *loc. cit.*

8. CONCL. III. Jus Patronatus semel legitime acquisitum transit etiam ad hæredes, nisi aliud ex prima Juris Patronatus constitutione appareat. Ita communis. Notanter additur, *nisi aliud ex prima &c.* siquidem in potestate Fundatoris est, an velit omnino remittere Jus Patronatus, vel sibi tantum aut Familiæ suæ, vel etiam hæredibus extraneis reservare. Engel *tit. de Jure Patr. num. 15.* & alii.

9. Notandum tamen, quod successio hæredum in Jure Patronatus non fiat *in capita*, sed *in stirpes*. Unde, si plures sint simul Patroni, atque ex iis unus mortuus fuerit relictis tribus v. g. hæredibus, isti tres hæredes unum tantum votum in præsentando habent, adeoque vel debebunt conspirare in unius Clerici præsentationem, vel inter se antea convenire, ut alternis vicibus præsentent. *Clem. 2. de Jure Patron.*

10. CONCL. IV. Generatim quatuor modis ab uno in alium transfertur Jus Patronatus, videlicet successione, donatione, permutatione, & venditione universitatis. Ita communis. Hinc illi versus a Glossa *in c. Ex insinuatione*, *de Jure Patr.* relati:

Jura Patronatus transire facit novus hæres:
Res permutata, *donatio*, *venditioque*.

11. Et quidem (ut taceatur *successio* de qua *Concl. præc.*) Jus Patronatus transfertur ab uno in alium *donatione arg. cap. Illud*, *&c. Nullus eod.* Veruntamen in donatione Juris Patronatus personalis, si fiat de Laico in Laicum, vel etiam in Clericum qua personam privatam, necessario debet intervenire consensus Episcopi prout desumitur ex citatis locis: secus dicendum, si donatio Juris Patronatus fiat per Laicum loco Ecclesiastico *c. un. eod. in 6.* Similiter non requiri consensum Episcopi, si unus Patronus alteri Compatrono jus suum cedat, donet, aut remittat, cum aliis tenet Barbosa *part. 3. de Offic. & Potest. Episc. alleg. 71. num. 8. arg. Clem. 2. de Jure Patr.*

12. *Permutatione* quoque cum alia re spiritualis transfertur Jus Patronatus ab uno ad alium, *arg. c. Nemini regum 16. quæst. 7.* Cæterum, si talis permutatio fiat in Laicum, requiritur consensus Episcopi; secus si fiat in Ecclesiam. Barbosa *loc. cit. num. 31.*

13. Tandem transfertur Jus Patronatus *per venditionem universitatis*, vel illius rei, cui illud inseparabiliter adhæret; ut puta per venditionem Castri, sive Comitatus, habentis annexum Jus Patronatus *arg. c. Cum sæculum*, *de Jure Patr.* & alibi.

14. Dicitur notanter, *per venditionem universitatis*, id est, omnium eorum bonorum, ac jurium, quibus annexum est. Nam Jus Patronatus, cum sit quid spirituale, aut spirituali annexum, per se vendi non potest absque labe Simoniæ. *c. de Jure eod.* ibi: *Cum inconveniens sit vendi jus Patronatus, quod est spirituali annexum*: juncto *c. Præterea quando*, *de Transact.* Imo etiam bona ipsa non possunt carius vendi propter annexum Jus Patronatus; idque ob allegatam rationem, & notat Barbosa ibidem *num. 34.*

Additio.

* Quæres. An, si aliquod Castrum, vel Prædium &c. cui est annexum jus præsentandi reale, detur alteri in Feudum, sive Emphyteusin, vel Dotem, aut oppignoretur per modum Hypothecæ, pariter trans-

transferatur Jus præsentandi in Feudatarium, Emphyteutam, Maritum, cui Dos affertur, aut in illum, cui tale Castrum oppignoratur?

Resp. I. Quoad Feudum, & Emphyteusin affirmative, cum pariter dominium utile Castri vel Prædii cum fructibus in Feudatarium, & Emphyteutam transferatur, itque consequenter etiam Jus præsentandi annexum. Ita eruitur ex *cap.* 13. *de Jure Patronat.* & ibi Glossa.

Resp. II. Eodem modo quoad Dotem, ita nimirum, ut regulariter loquendo stante matrimonio non Uxori, quæ Dotem hanc attulit, sed potius Marito competat Jus præsentandi. Ita communior contra Abbatem, & Azorium. Ratio est: quia nimirum Marito competit saltem fictione Juris suo modo Dominium civile una cum fructibus in allatam ab Uxore Dotem, uti eruitur *lib.* 7. §. 3. *ff. De Jure Dotium*, & *lib.* 9. *cap. de rei vindicatione*, quamvis cæteroquin negari non possit, Dominium naturale Dotis manere penes Uxorem *lib.* 30. *c. De Jure Dotium*: nisi bona illa immobilia dentur Marito tanquam æstimata, & quidem æstimatione, quæ facit emptionem; ubi acquireret quoque Maritus Dominium naturale, sicque multo magis huic competeret Jus præsentandi, uti facile concedunt Doctores illi, qui alioquin nobis sunt contrarii in hac Responsione.

Resp. III. Hypothecario, cui Castrum, Prædium, seu Villa oppignoratur, regulariter non competit Jus præsentandi, sed potius Domino Principali ejusdem. Ita Glossa, Abbas, Matthæucius in Officiali suo Ecclesiastico, & alii. Ratio est; quia etsi Hypothecario competat possessio, & exinde actio realis in rem oppignoratam, nullum tamen Dominium, nec fructus rei oppignoratæ. Videatur de his fusius in Jure Canonico Auctoris *Lib.* 3. *tit.* 38. *

15. CONCL. V. Jus Patronatus ex sola gratia, permissione, atque privilegio Ecclesiæ procedit: quatenus nimirum ex benignitate ejusdem per Sacros Canones illud Fundatoribus, Ædificatoribus, & Dotatoribus Ecclesiarum, per modum cujusdam remunerationis concessum est, ut hac ratione Laici, aliique Fideles magis provocarentur ad fundandas, extruendas, dotandasque Ecclesias. Ita Fagnanus *in c. Quoniam. num.* 4. & *seqq. de Jure Patr.* & alii communiter. Idipsum desumitur ex cit. c. *Quoniam*, ibi: *Potestate* (præsentandi) *in qua eos Ecclesia hucusque sustinuit*: juncto *c. Si quis Episcoporum* 16. *quæst.* 5. ibi: *Ædificatori Episcopo hæc gratia reservetur.* Siquidem de Jure antiquiori Laici in Ecclesiis per eos ædificatis, vel dotatis nullum habebant Jus Patronatus, sed statim Ecclesiæ ipsæ cum Sacerdotibus suis ad ordinationem pertinebant Episcoporum; prout liquet ex *c. Noverint.* 10. *quæst.* 1. & *c. Piæ mentis.* 16. *q.* 7.

16. Fatendum nihilominus, quod, quamvis spectato Jure antiquo Jus Patronatus, ejusque concessio fuerit gratiosa, ut dictum, hodie tamen, cum per Jura nova sit redactum in Corpus Juris, amplius non dicitur gratia, sed justitia, & Jus commune. Fagnanus *loc. cit. num.* 12. Idque patet ex *c. Nobis*, *de Jure Patr.* cum Concordantiis: ubi constructori Ecclesiæ, vel Capellæ Jus Patronatus expresse tribuitur.

17. CONCL. VI. Non tantum Clerici, sed etiam Laici, tam masculi, quam fœminæ sunt capaces Juris Patronatus. Ita communis. Et quidem de Laicis habetur expressus textus *c. Cum autem*, *de Jure Patr.* ibi: *Si Laicus fuerit, cui jus competit præsentandi*; & alibi. De fœminis pariter fit mentio *c. Ex litteris*, *Eod.* ibi: *Postmodum Abbatissa prædicti Monasterii alium præsentavit etiam ad Ecclesiam supra scriptam.* Et *c. de Concess. Præb.* dicitur de quadam Comitissa, quod in quibusdam *Beneficiis Ecclesiarum jus habet Patronatus.*

18. Dicitur: Laici sunt incapaces Juris spiritualis. *arg. c. Decernimus*, *de Judiciis*, & clarius *c. Tua*, *De Decimis*, ibi: *Cum Laicis nulla sit de spiritualibus concedendi, vel disponendi facultas*: juncto *c. Causa de Præscript.* atqui Jus Patronatus est quid spirituale, vel saltem spirituali annexum; ergo ejusdem Laicus est incapax, ac præsertim fœmina. Respond. cum Glossa *c. Quanto. De Judiciis*, majorem esse veram loquendo de juribus mere spiritualibus: secus de iis, quæ non sunt quid mere spirituale, sed duntaxat ei annexum; prout Laici possunt possidere ius funerandi. In Proposito autem Jus Patronatus non est quid mere ac proprie spirituale, sed *spirituali annexum*, ut loquitur textus *c. de Jure Patr.* ibi: *Jus Patronatus, quod est spirituali annexum.* Accedit, quod hoc Jus competat Laicis ex speciali concessione, ac privilegio Ecclesiæ.

Additio.

* Quæres. An, si ille, qui habet Jus præsentandi, sit adhuc sub Tutoribus, possit per seipsum præsentare ad Beneficium, vel potius an debeat fieri per suum Tutorem? Resp. I. Si talis nondum sit egressus septennium, juxta communissimam Doctorum sententiam præsentatio debet fieri per Tutorem. Ratio est: quia talis præsumitur in tanto negotio nondum habere sufficientem perpendendi rationem. Resp. II. Si vero is septennium quidem, nondum vero annos pubertatis sit egressus, an talis præsentare valeat sine auctoritate Tutoris, major est difficultas, ubi quidem plures cum præsenti Auctore *loc. cit. num.* 38. dicunt esse de decentia, non de necessitate, ut fiat cum auctoritate ejusdem; Franciscus tamen Schmier *lib.* 3. *tract.* 1. *part.* 3. *cap.* 2. *num.* 96. videtur contrarius allegans pro se *c. ult. de Judiciis in* 6. meo judicio fortiter stringens; cum ibidem; NB. *etiam in causis Beneficialibus*, major quatuordecim annis possit quidem agere per se ipsum, non tamen is, qui est infra hanc ætatem. *

QUÆSTIO II.

Quotuplex sit Jus Patronatus, & quomodo Ecclesiasticum differat a Laicali?

SUMMARIUM.

19 *Jus Patronatus varie dividitur.*
20 *Jus Patronatus hæreditarium, ac familiare,*
21 *Activum, & passivum.*
22 *Personale, ac reale, quid?*
23 *Ejus præcipua divisio est in*
24 *Jus Patronatus Ecclesiasticum, &*
25 *Laicale, & quid?*
26 *Jus Patronatus mixtum, quid?*
27 *Et quomodo reguletur?*
28 *Jus Patronatus Ecclesiasticum, & Laicale differunt, I. In tempore Patronis ad præsentandum concesso.*
29 *Et quæ circa hoc notanda?*
30 *II. Patronus Ecclesiasticus nequit variare, sicut Laicus.*
31 *Ratio disparitatis.*
32 *Quid juris, si plures a Patrono Laico præsententur?*
(*a*) Adde dict. Tract. 11. dist. 1. num. 63. & 64.
33 *III. Si Ecclesiasticus præsentet indignum, perdit jus præsentandi; secus in Laico.*
34 *IV. Legatus a latere non potest conferre Beneficium Juris Patronatus Laici.*
35 *Huic Papa non derogat, nisi id exprimat.*
36 *Quid de Beneficio Juris Patronatus mixti?*
37 *Magis dignum trahit ad se minus dignum, quomodo?*
38 *In mixtis non semper attenditur dignitas, quando?*
39 *V. Papa per simplicem concessionem &c. derogat Juri Patronatus Ecclesiastico, non Laico.*
40 *Limitatur hoc posterius.*
41 *VI. Jus Patronatus Ecclesiasticum, & Laicale differunt quoad Concursum.*
42 *A concursu, quæ aliæ Parochiæ exceptæ?*

19. CONCL. I. Jus Patronatus varie dividitur, videlicet in hæreditarium, & familiare, in activum, & passivum, in personale, ac reale. Ita communis, & probatur inductione.

20. *Jus Patronatus hæreditarium* dicitur, quod transit ad quoscumque hæredes, etiam extraneos. *Jus Patronatus familiare*, seu *gentilitium* econtra est, in quo tantum succedunt illi, qui sunt de sanguine, & Familia Fundatoris: quæ divisio patet ex dictis *n.* 8.

21. *Jus Patronatus activum* vocatur, quando Patronus potest præsentare ad Beneficium: & de hoc impræsentia-

sentiarum agitur. *Jus Patronatus passivum* est, quando certi ex aliqua Familia (dummodo idonei adsint) exclusis extraneis debent ad Beneficium præsentari, & admitti: prout accidit in Beneficiis patrimonialibus, de quibus supra *dist.* 1. *n.* 12.

22. *Jus Patronatus personale* est, quod cohæret personæ Fundatoris, vel ejus hæredis, ubicumque locorum existat. *Reale* vero, quod cohæret certo loco, ut puta Castro, Prædio, Monasterio, ac huiusmodi: & hoc transit ad quemcumque talis loci possessorem.

23. CONCL. II. Nihilominus præcipua divisio Juris Patronatus est in Ecclesiasticum, & Laicale. Ita communis; atque desumitur ex *c. Cum autem, de Jure Patron.* cum Concordantiis.

24. *Jus Patronatus Ecclesiasticum* est, quod personæ Ecclesiasticæ competit ratione Ecclesiæ, vel Dignitatis, aut Beneficii Ecclesiastici. Et tale censetur etiam esse illud Jus Patronatus, quod primitus fuit Laicale, postea vero a Laico fuit concessum Ecclesiæ, Capitulo, Monasterio, vel cuipiam Beneficio: nam quia illud vi talis donationis iam competit Ecclesiæ, imposterum censebitur Ecclesiasticum, & non Laicale, ut habetur *c. un. de Jure Patronat. in 6.*

25. *Jus Patronatus Laicale* dicitur; quod alicui sive Laico, sive Clerico competit ratione proprii patrimonii, vel successionis paternæ, aut alterius tituli sæcularis, non vero ratione Ecclesiæ, aut Beneficii Ecclesiastici. *arg. c. Cum dilectus*, juncta Glossa *vers. Tanquam Laicus, de Jure patr.*

26. His additur communiter tertium membrum, scilicet *Jus Patronatus mixtum*, estque illud, quod partim nomine Ecclesiæ ad Clericum, & partim ex alio titulo ad ipsum, vel ad Laicum spectat, ac proinde est mixtum ex utroque; quale est, si Ecclesia fundavit ex suis bonis aliquam Ecclesiam, eamque Laicus dotavit, vel econtra.

27. Porro huiusmodi Juri Patronatus mixto illud est speciale, quod reguletur in particularibus casibus vel ut Ecclesiasticum, vel ut Laicale, prout exigit qualitas casus magis privilegiata, magisque favens Patronatui. Glossa *c.* 1 *vers. Ecclesiasticus, de Jure patr. in 6.* Covarruvias *Pract. Quæst. cap.* 36 *num.* 5 & Fagnanus *c. Cum propter. n.* 6 *& seqq. de Jure patr.* cum communi. Ratio est: quia, si non privilegiatus in materia individua, sive inseparabili concurrat cum privilegiato, illius privilegio utitur. *arg. l. Si communem, ff. Quemadmodum servitutes amittuntur &c.* Ubi hoc conceditur habenti rem communem cum pupillo. Quinimo generaliter in individuis privilegium uni ex sociis concessum porrigitur ad omnes, iuxta Glossam *fin. l.* 1 *C. De diversis Rescriptis*; ac pluribus exemplificat Fagnanus *loc. cit. num.* 53 *& seqq.*

28. CONCL. III. Inter Jus Patronatus Ecclesiasticum, & Laicale multiplex datur discrimen. Nam imprimis (præter discrimen, quod sumitur ex utriusque definitione) differunt, quod Patronus Ecclesiasticus habeat sex menses ad præsentandum, Laicus vero quatuor tantum. *c. Eam te. & c. Cum propter, de Jure patr.* & clarissime, *c. un. Eod. in 6.* Quod si vero Jus Patronatus sit mixtum, & unus est Ecclesiasticus, alter Laicus, omnes ratione communionis habent semestre: nam propter communionem non privilegiatum sortitur naturam privilegiati, juxta dicta *n. præc.*

29. Cæterum illud tempus sex, vel quatuor mensium incipit currere non a die vacationis Beneficii, sed a die notitiæ dictæ vacationis, quam habent, vel considerata temporis, ac locorum distantia habere præsumuntur Patroni; prout in simili dicitur *c. Quia diversitatem, de Concess. Præb.* Quod si hoc elapsum fuit, & Patronus, sive Ecclesiasticus, sive Laicus, nullum præsentavit ad Beneficium vacans, vel quia neglexit, vel quia si plures sint Patroni, lis de Jure Patronatus inter eos orta est, & prius necdum decisa: statim elapso illo tempore pro ea vice devolvitur collatio Beneficii ad eum, ad quem spectat institutio. *arg. c. Cum propter. & c. Eam te de Jure Patron.* Et merito: ne propter negligentiam, vel discordiam Patronorum Ecclesia diutius destituta Rectore patiatur dispendium aliquod.

30. Secundo differunt: quia si Patronus Ecclesiasticus idoneum præsentavit, non potest amplius variare, seu alium præsentare: quod si fecerit, nihilominus præfertur ille, qui primo est præsentatus, *text. clar. c. Cum autem eod.* Econtra Patronus Laicus præsentato uno, vel pluribus, potest adhuc variare, ac intra quadrimestre alium præsentare, non quidem privative, seu ex toto recedendo a priori, sed accumulative, seu adjungendo secundum primo. *arg. c. Cum autem, & c. Pastoralis, de Jure Patr. & Clem. Eod.* ac tenet Fagnanus *cit. cap. Cum autem num.* 6 cum communi.

31. Cur autem Laicis Patronis permissum sit variare in præsentando, non item Ecclesiasticis, multiplex solet dari ratio. Placet præ cæteris ea, quam affert Pirhing *tit. de jure patr. num.* 103 *&* 104; quia præsentatio Patroni Ecclesiastici, utpote nomine Ecclesiæ facta, habet vim electionis, ut post Innocentium, & Abbatem passim tenent Doctores; ergo sicuti eligentes publicato scrutinio variare non possunt *c. Publicato de Elect.* ita nec Clerici præsentantes. Accedit, quod hi nomine, & jure Ecclesiæ tales actus quasi ex officio exerceant, ideoque, cum officio suo semel functi sunt, acquiescere debent: prout in simili dicitur de collatione. *c. Si tibi absenti, de Præb. in 6.* Secus est de Patrono Laico: nam is suo proprio iure, & nomine præsentat. Accedit ulterius, quod Patronus Laicus sit minus expertus circa Ecclesiastica, quam Clericus, utpote qui debet esse magis discretus, & amplius scire Jura: simulque, quod Laicus habeat minus tempus ad præsentandum, quam Clericus. Unde non mirum, quod ille possit variare, &, quia gravatur minori temporis spatio, relevetur in isto.

32. Porro, si duo simul, aut successivis temporibus a Patrono Laico sint cumulative præsentati, tenetur ex iisdem Episcopus præeligere digniorem: adeo, ut non sit locus gratificationi, sed peccet contra justitiam eligendo minus dignum; quamvis post factum sustineatur electio de digno, omisso digniori, nec liceat posthabito appellare, ut litium occasiones amputentur. Fagnanus *loc. cit. num.* 28 *& seq.* citans alios; & desumitur ex *c. Constitutis, de Appellat.* juncto *c. Pastoralis, de Jure patr.* (a) Quod si vero ambo præsentati videantur æque idonei, vel sit dubium, quisnam ex iis sit dignior, tunc illud judicio Episcopi relictum est, *text. clar. c. Cum autem. Eodem.* Estque stante pari dignitate locus gratificationi, adeo ut Episcopus possit eligere, quem maluerit, juxta Glossam ibidem *vers. Judicio*, & alios.

33. Tertio differunt Jus Patronatus Ecclesiasticum, & Laicale: quia, si Patronus Ecclesiasticus scienter præsentet indignum, ipso jure privatus est ea vice potestate præsentandi, & ad proximum Superiorem, ad quem spectat institutio, devolvitur libera collatio Beneficii. Secus est in Patrono Laico: nam licet is præsentet indignum, non est privatus jure præsentandi pro ea vice, sed jubendus est alium præsentare. *arg. c. Cum vos, de Officio Judicis ord.* juncta Glossa *ibidem, vers. Minus idonea.* Ratio hujus est eadem, quæ *n.* 31 allata fuit. * Cæterum examen, utrum præsentatus sit dignus, semper spectat ad Episcopum, quamvis post debitam præsentationem subsecutura institutio forsan pertineret ad aliquem Episcopo inferiorem. Concilium Trid. *Sess.* 25 *de ref. c.* 9. *

34. Quarto differunt: quia Legatus a latere Summi Pontificis potest conferre Beneficium Juris Patronatus Ecclesiastici absque consensu, & præsentatione Patroni Ecclesiastici: secus est de Beneficio Juris Patronatus Laici nam hoc absque consensu Patroni nequit conferre. *arg. c. Cum dilectus, de Jure patr.* & amplius explicat Glossa *ibidem, vers. Quempiam præsentare.*

35. Quinimo generaliter Papa non censetur velle derogare Juri Patronatus Laicorum, nisi hoc exprimat. Fagnanus *c. Quoniam num.* 10 *de Jure patr.* post Glossam proxime citatam, & alios. Accedit ratio: quia Laici acquirunt Jus Patronatus ratione proprii patrimonii, quando fundarunt, ædificarunt, vel dotarunt Ecclesiam; unde non est æquum, ut jure inde quæsito facile priventur, sicque retrahantur ab aliis piis fundationibus: secus est in Patrono Ecclesiastico, cui jus hoc competit non ob proprium patrimonium, sed ratione Ecclesiæ.

36. Et ob eandem rationem Legatus nequit conferre Beneficium Juris Patronatus mixti (id est, partim ad Clericum nomine Ecclesiæ, & partim ad Laicum spectantis) ne ex societate cum Clerico Patronus Laicus in re individua præjudicium, & incommodum sentiat contra *Reg.* 22 *juris in* 6. *Non debet aliquis alterius odio prægravari*, & D ctores passim. Quinimo, quia non privilegiatum propter communionem sortitur naturam privilegiati, privilegium Patrono Laico competens, ne ipso invito possit Legatus Beneficium conferre, etiam Patrono Ecclesiastico communicatur, juxta dicta *num.* 27.

37. Nec obstat illud commune dictum: *Magis dignum trahit ad se minus dignum*, *arg. l. Quæ Religiosis*, *ff. de rei vindicatione*; atqui Jus Patronatus Ecclesiasticum est magis dignum, quam Laicale; ergo. Resp. enim cum communi, dictum illud procedere tantum quoad commoda, & privilegia, non vero quoad damna, odia, & pœnas.

38. Quod si urgeas. Hermaphroditus æstimatur fœminei sexus, quando hic prævalet in ipso *l. Quæritur ff. de Statu hominum*, & tamen sexus virilis est dignior, & magis prodest: ergo in mixtis non semper attenditur, quod dignius est, magisque prodest, sed quod est potentius. Resp. distinguendo consequens: ergo in mixtis naturalibus non semper attenditur, quod dignius est, conceditur: in mixtis, quæ sunt talia Juris ministerio, negatur. Nam in his Jus fingit, illud esse potentius & dignius, quod magis prodest, & ius alterius non lædit. Fagnanus *loc. cit. num.* 65.

39. Quinto differunt, quod simplici concessione, unione, aut reservatione alicuius Beneficii per Papam facta derogetur Juri Patronatus Ecclesiastico, non vero Laico, nisi expressa & specialis mentio fiat de hoc. Pirhing *de Jur. Patr. n.* 133. estque communis aliorum. Ratio est: quamvis Papa posset etiam Juri Patronatus Laicorum Fundatorum derogare, utpote cum hoc ipsis Fundatoribus ex gratia sit concessum ab Ecclesia, non tamen huic adeo facile derogare solet; partim, ne Domini sæculares a piis fundationibus retrahantur, si passim eorum iuribus derogetur; partim, quia Prælati Ecclesiarum, sicuti plus iuris habent in bona Ecclesiastica, quam Laicalia, ita etiam in Patronatus Ecclesiasticos, utpote ex Ecclesiasticis bonis originem trahentes, quam in Patronatus Laicales. Concordant dicta *n.* 34 *&* 35.

40. Notant tamen Doctores, hanc doctrinam in quarta, & quinta differentia allatam habere locum duntaxat in Jure Patronatus Laicis competente ex fundatione, ædificatione, vel dotatione, non vero in eo, quod convenit ipsis ex speciali gratia, privilegio, vel præscriptione; cum enim in his deficiant rationes proxime allatæ, eidem censetur sufficienter derogatum per clausulam generalem: *Ad cujuscumque Patroni præsentationem pertineat*.

41. Ultimo differunt Jus Patronatus Ecclesiasticum, & Laicale quoad Concursum: nam hic quoad Parochiales Ecclesias, etiamsi sint Juris Patronatus Ecclesiastici, præmittendus est, juxta Concilium Trid. *Sess.* 24 *cap.* 18 *de Reform.* Secus est de Parochiis, quæ spectant ad Jus Patronatus Laicorum: nam tunc non est locus Concursui, sed his solus examinari debet, quem Patronus Laicus præsentavit, & si dignus reperiatur, institui.

42. Notat autem Engel *titul. de Præb. num.* 67. per Bullam S. Pii V. *Ad exequendum* (& habetur *Tom.* 2. *Bullarii Romani*, *constit.* 47 *dicti Pontif.*) a præfato Concursu esse exceptas Parochias Monasteriis, vel aliis Ecclesiis incorporatas, in quibus non proprie Parochus, sed Vicarius ponendus est.

QUÆSTIO III.

De Jure præsentandi, aliisque Juribus Patrono competentibus.

SUMMARIUM.

43 *Patrono quatuor jura competunt, quæ?*
44 *Jus præsentandi quomodo competat Patrono?*
45 *Beneficium sine consensu Patroni regulariter nequit conferri.*
46 *Fallit hoc in certis casibus.*
47 *Collatio Beneficii sine consensu Patroni non est ipso jure irrita, sed irritanda.*
48 *Patronus nequit se ipsum præsentare.*
49 *Prælatus tamen potest Patrono conferre Beneficium.*
50 *Possunt plures Patroni unum ex se ipsis præsentare.*
51 *Patronus potest præsentare suos filios, vel consanguineos.*
52 *Quid juris, si plures sint Patroni, & discordent in præsentando?*
53 *Præsertim si duo præsententur ab eis in pari numero.*
54 *Patrono debetur honor, & qualis?*
55 *Patrono competit jus defendendi Ecclesiam.*
56 *Quæ Patrono non liceant?*
57 *Patrono egenti succurrendum ab Ecclesia.*
58 *Et quomodo?*

43. CONCL. I. Patrono sive Ecclesiastico, sive Laico præcipue quatuor jura competunt in Beneficio Ecclesiastico, respectu cujus habet jus Patronatus, videlicet jus præsentandi, præcedendi, defendendi Ecclesiam, atque ut ex bonis Ecclesiæ eidem indigenti modeste succurratur. Ita habetur *c. Nobis*, *de Jure Patr.* & complectitur Glossa ibidem hisce versiculis:

Patrono debetur honor, onus, utilitasque:
Præsentet, præsit, defendat, alatur egenus.

44. CONCL. II. Jus præsentandi Clericum idoneum ad Beneficium Ecclesiasticum, sive simplex, sive curatum, postquam vacaverit, adeo competit Patrono, ut Episcopus, vel is, ad quem spectat institutio, teneatur eundem cæteroquin habilem admittere, atque in dicto Beneficio instituere. Ita desumitur ex *cit. c. Nobis*. *De Jure Patron.* Dicitur, *Clericum idoneum*: nam, si hic sit indignus, Patronus Laicus tenetur alium præsentare: Patronus vero Ecclesiasticus pro ea vice privatur jure præsentandi, ut dictum *num.* 33.

45. CONCL. III. Beneficium Ecclesiasticum sine consensu, & voluntate Patroni, regulariter loquendo, conferri nequit, & si de facto collatum sit alteri, quam illi, quem Patronus præsentavit, potest ad instantiam ejus collatio annullari, ipsoque instante debebit is, qui sine suo consensu institutus fuit, amoveri. Ita statuitur *c. Ex insinuatione*. *De Jure patr.* juncto *c. Decernimus*, 16 *qu.* 7.

46. Dicitur, *regulariter loquendo*: nam hinc imprimis excipitur casus, si Patronus intra debitum tempus a Jure definitum neminem præsentavit: tunc enim pro ea vice devolvitur collatio Beneficii ad eum, ad quem cæteroquin pertinet institutio, *c. Cum propter*, & *c. Eam te*. *De Jure Patr.* Deinde valet collatio, si Summus Pontifex de plenitudine potestatis conferat Beneficium, derogando expresse Juri Patronatus, ut jam dictum *num.* 39. Idem accidit, quando Patroni in præsentando discordant, & præsentatus a majori eorum parte non potest sine scandalo institui: tunc enim Episcopus ordinabit Ecclesiam, sicut melius eam secundum Deum viderit ordinandam. *c. Quoniam Eod.*

47. Dicitur ulterius in Conclusione: *potest ad instantiam ejus collatio annullari*: siquidem collatio Beneficii extra dictos casus absque Patroni præsentatione facta non est ipso jure nulla & irrita, sed tantum potest per Patronum contradicentem irritari; si nempe is alium præsentet, aut expresse contradicat. Unde, si terminus Patrono competens post collationem per Episcopum factam fuerit elapsus, non reclamante, nec contradicente Patrono, manet collatio omnino firma. Barbosa *part.* 3. *De offic. & potest. Epis. allegat.* 72 *num.* 171 citans plures alios.

48. CONCL. IV. Patronus quamvis sit Clericus, & cæteroquin idoneus, se ipsum ad Beneficium Ecclesiasticum præsentare non potest. Ita communis; & patet ex *c. Per nostras*. *De Jure patron.* Ratio est: quia præsentatio sui ipsius sapit vitium ambitionis. Concordat illud D. Gregorii Papæ, ac refertur *c. In*

seri-

scripturis, 8 *q.* 1. *Sicut locus regiminis desiderantibus negandus est, ita fugientibus offerendus. Et sicut scriptum est: Nec quisquam sibi sumit honorem, sed qui vocatur a Deo, tanquam Aaron. Heb.* 5.

49. Cæterum, si Prælatus, ad quem spectat institutio, motu proprio vocet Clericum Patronum, eique conferat Beneficium vacans, in quo dictus Clericus habet Jus Patronatus, valebit collatio: quia tunc Patronus non censetur præsentare se ipsum, aut Beneficio sese ingerere, sed Beneficium sibi oblatum acceptare, adeoque in collationem ejus sibi factam consentire. Pirhing. *tit. de Jure patron. num.* 92. Imo posset hoc casu Patronus Clericus procedere per viam deprecationis & supplicationis, rogare Episcopum, ut sibi conferre velit illud Beneficium, atque exinde poterit Ordinarius illum gratificando admittere. Barbosa *lib.* 3 *Juris Ecclesiast. univ. cap.* 12 *num.* 199. Abbas *in c. Per nostras. De Jure patr.* & alii.

50. Insuper, si plures sint Patroni, possunt illi ex se ipsis unum Clericum Compatronum nominare, & præsentare: nam quamvis Clericus Patronus non possit præsentare se ipsum, potest tamen præsentationi de se per Compatronos factæ consentire. Glossa *in c. Consuluit. Eod.* Barbosa *part.* 3 *de offic. & potest. Episc. alleg.* 72 *n.* 91 & alii.

51. CONCL. V. Nihilominus non est prohibitum Patrono, ad Beneficium præsentare filios suos, aut alios consanguineos. Ita Engel *tit. de Jure patron. n.* 3 cum communiori. Et merito: tum, ne hi sint deterioris conditionis, quam alii, quorum parentes nullum fundarunt Beneficium: tum, ne ipsummet Jus Patronatus, quod in Favorem Fundatoris, ejusque hæredum introductum est, in ipsorum odium retorqueatur contra *Reg.* 61 *Juris, in* 6. *Quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum*, cum Concordantiis.

52. CONCL. VI. Si plures sint Patroni ejusdem Ecclesiæ, vel Beneficii, & hi in præsentando discordent, aliis hunc, aliis alium præsentantibus, præfertur is, qui majoribus juvatur meritis, & plurium approbatur assensu, modo id sine scandalo fieri possit. Ita habet *c. Quoniam. De Jure patr.* estque communis. Et quidem in tali casu sufficit præsentatio facta a majori parte respectu minorum partium, dummodo præsentatus cæteroquin sit idoneus: veluti si ex sex Patronis duo præsentent Titium, unus Sempronium, & tres Caium, hi tres prævalent, ac præfertur Caius, *arg. cit. c. Quoniam*, & notat ibidem Fagnanus *n.* 13 cum aliis. Additur vero, *modo id sine scandalo fieri possit*, propter dicta *n.* 46.

53. CONCL. VII. Si autem duo sint præsentati a pluribus Patronis in pari numero, vel si ex duobus Patronis unus præsentavit unum, & alter alterum, nemini eorum acquiritur ius petendi institutionem. Ita Fagnanus *in c. Cum autem, n.* 23. *Eod.* & alii. Ratio est clara: quia ad hoc, ut præsentatus acquirat ius ad Beneficium, & consequenter ius petendi institutionem, requiritur, quod præsentatio sit a maiori parte Patronorum, *arg. cit. c. Quoniam. De Jure patr.* ibi: *Si forte in plures partes fundatorum se vota diviserint, ille præficiatur Ecclesiæ, qui majoribus juvatur meritis, & plurimorum eligitur, & approbatur assensu.*

54. CONCL. VIII. Præter ius præsentandi ulterius Patrono Ecclesiæ debetur honor. Ita communis; & patet *ex c. Nobis. De Jure patr.* ibi: *Pro fundatione quoque Ecclesiæ honor processionis fundatori servatur.* Porro honor Patrono debitus consistit in præcedentia Processionis, quatenus in Litaniis, ac aliis publicis Processionibus debetur ipsi locus dignior præ aliis Laicis. Item quod in Ecclesia sua patronata debeat honorari per præcedentiam honorabilioris sedis, & dignioris loci, atque anterioritatem in suscipienda pace, thurificatione, & aliis consimilibus casibus. Barbosa *lib.* 3 *Juris Eccles. univer. c.* 12 *n.* 214 cum aliis.

55. CONCL. IX. Insuper competit Patrono ius, seu potius onus defendendi Ecclesiam. Ita habetur *c. Filiis*, 16 *q.* 7. Unde Patroni munus est, ut curam & inspectionem habeat quoad Ecclesiam & eius bona, ne male alienentur, aut dilapidentur; & si quid in detrimentum Ecclesiæ fieri deprehenderit, neque Beneficiarius honesta monitione præmissa desistere velit, id Episcopo denuntiet, prout ibidem dicitur. Item ipsius munus est, ut Ecclesiam intra & extra Judicium defendat, *tanquam ejus Patronus & Advocatus*: hoc quippe nomine ipse appellatur in *c. Præterea quoniam*, & *c. Cum autem*, & *c. Nobis. De Jure patr.* & alibi.

56. Non tamen debet Patronus veram aliquam iurisdictionem in Beneficiarium usurpare, neque in iis, quæ ad Sacramentorum administrationem pertinent, ullatenus sese ingerere, neque visitationi ornamentorum Ecclesiæ, aut bonorum stabilium seu fabricarum proventibus se immiscere (nisi id Patrono ex primæva institutione, ac fundatione competat) sed Episcopi ipsi hæc faciant, iuxta Concilium Trid. *Sess.* 24. *De Reform. cap.* 3 *circa finem.*

57. CONCL. X. Tandem Patrono convenit, ut, *si ad inopiam vergat, ab Ecclesia illi modeste succurratur.* Ita his verbis habetur *cit. c. Nobis. De Jure patr.* iuncto *c. Contra*, & *c. Quicumque fidelium*, 16 *q.* 7.

58. Dicitur notanter, *modeste succurratur*; id est, habito respectu ad facultates Ecclesiæ, & ad qualitatem personæ, ut bene explicat, & probat Glossa ibidem. Hinc Barbosa *lib.* 3 *Jur. Eccles. univer. cap.* 12 *num.* 217 notat, quod tunc primum Ecclesia teneatur dare alimenta Patrono pauperi, quando superest ultra id, quod necessarium est ad cultum Dei, atque Ministrorum alimenta. In quo casu sunt præstanda Patrono alimenta in domo propria, non autem in ipsa Ecclesia: & quidem non solum pro se, sed etiam pro uxore, filiis, atque familia, ac insuper alimenta integra, id est, cibus, potus, vestis, lectus, & alia omnia, quæ sub alimentorum nomine continentur, dummodo (ut dictum) Ecclesiæ suppetant facultates.

DISTINCTIO IV.

De Decimis.

QUÆSTIO I.

Quid sint Decimæ, Primitiæ, & Oblationes?

SUMMARIUM.

1 *Decimæ, quid?*
2 *Decimarum solutio est actus Religionis, & Justitiæ.*
3 *Qui fraudant Decimas, quomodo peccent?*
Jubentur excommunicari.
4 *Excommunicatio hæc non est latæ sententiæ.*
5 *Bona dantium, & mala non dantium Decimas.*
6 *Primitiæ, quid?*
Primogenita, quid: & quomodo differant a Decimis?
7 *An extet præceptum offerendi Primitias?*
8 *Præsertim in lege Evangelica?*
9 *Oblationes, quid?*
10 *Oblationis nomen dupliciter accipitur.*
11 *Oblationes, an sint de præcepto faciendæ?*
12 *Quid, si Ministri Ecclesiæ indigeant,*
13 *Vel id habeat consuetudo loci?*
* *Plura adhuc de Oblationibus.*

1. CONCL. I. *Decimæ* sunt pars decima omnium fructuum juste acquisitorum, Deo in recognitionem sui dominii universalis debita, atque Ecclesiæ Ministris quotannis exsolvenda. Ita in re communis; & desumitur hæc definitio ex *c. Tua nobis. De Decimis*, ibi: *Decimæ, quas Deus in signum universalis dominii sibi reddi præcepit, suas esse Decimas & Primitias asseverans*: iuncto *c. Decimas Deo*, 16 *q.* 7 & *c. Ex transmissa. De Decimis*, cum Concordantiis.

2. Unde colligitur, quod solutio Decimarum, quatenus solvuntur a Fidelibus ob Dei cultum, atque in signum supremi eius dominii in omnes res, & quod ab Ipso bona cuncta procedant, sit actus virtutis Religionis: quatenus vero spectatur, prout est debita Ecclesiæ Ministris, nobis spiritualia præbentibus, sit actus Justitiæ.

3. Hinc illi, qui fraudant Decimas, peccant & contra virtutem Justitiæ, & contra virtutem Religionis, crimenque committunt *Sacrilegii*, *c. Decimas, quas in usum*, 16 *qu.* 7. Insuper fraudantes Decimas, tum

in c. *Omnes Decimæ*, 16. *qu.* 7. & c. *Tua nobis*. *De Decimis*, tum in Concilio Trident. *Sess.* 25. c. 12. *De Reform.* excommunicari jubentur, ibi: *Cum Decimarum solutio debita sit Deo, & qui eas dare noluerint, aut dantes impediunt, res alienas invadunt &c. Qui vero eas aut subtrahunt, aut impediunt, excommunicentur: nec ab hoc crimine, nisi plena restitutione secuta, absolvantur.* Hactenus Concilium.

4. Cæterum hæc Excommunicatio non est latæ, sed primum ferendæ sententiæ; prout desumitur ex ly *excommunicentur*. Imo præmittendam esse trinam monitionem, antequam infligatur, recte cum aliis notat Barbosa *in Collectaneis ad cit. locum Concilii Trident. num.* 5. & favet textus c. *Omnes Decimæ*, 16. *q.* 7.

5. Insuper, quod justo Dei judicio frequenter in rebus temporalibus damna patiantur, qui Decimas dare negligunt, & econtra, qui Decimas diligenter dant, non solum sanitatem corporis, sed etiam cum temporali fructu bona cœlestia promereantur &c. urgentissimis SS. Augustini, & Hieronymi auctoritatibus comprobatur c. *Revertimini* & c. *Decimæ tributa*, 16. *q.* 1. ubi D. Augustinus *Serm.* 219. *De Tempore*, inter alia sic loquens refertur: *Cum Decimas dando & terrena, & cœlestia possis præmia promereri, quare pro avaritia dupli. ci benedictione fraudaris? Hæc est enim Dei justissima consuetudo, ut, si tu illi Decimam non dederis, tu ad Decimam revoceris. Dabis impio militi, quod non vis dare Sacerdoti.*

6. CONCL. II. *Primitiæ* appellantur primi fructus agrorum, vinearum, hortorum, arborumque, Deo ut Largitori omnium bonorum in signum gratitudinis oblati. Ita desumitur ex *cap.* 18. *Numer.* ibi: *Universa frugum initia* (id est, Primitias) *quæ gignit humus*; Additur notanter, *quæ gignit humus*: nam in animalibus, recepto stylo S. Scripturæ vocantur *Primogenita*. Unde patet discrimen inter Primitias, & Decimas; nam hæ sunt decima pars omnium fructuum juste acquisitorum, istæ vero fructus primi arborum, agrorumque, & hujusmodi.

7. Quæres. An extet præceptum aliquod offerendi Primitias? Resp. I. In Lege Mosaica extabat præceptum offerendi Primitias, uti patet ex *cap.* 26. *Deuteron.* ibi: *Tolles de cunctis frugibus tuis Primitias, pergesque ad locum, quem Dominus Deus tuus elegerit &c.* Item *Exodi*, 13. *Sanctifica mihi omne primogenitum*, & alibi. Quia vero Cæremonialia, & judicialia veteris Legis per Christi mortem, atque prædicationem Evangelii evacuata fuerunt, remanet quæstio loquendo pro statu Legis Evangelicæ, ad quam

8. Resp. II. Olim quidem ex præcepto Juris Ecclesiastici aderat ejusmodi obligatio solvendi Primitias, prout colligitur ex c. *Præter*, *dist.* 32. & c. *Decimas quas in usum*, 16. *qu.* 7. ac notat Glossa *in cap.* 1. V. *In Primitiis*, *de Decimis*. Hodie tamen ejusmodi obligatio solvendi Primitias in plerisque locis per contrariam consuetudinem sublata est. Ita Pirhing *tit. de Decimis*, *num.* 172. Suarez, Azorius, & alii passim.

9. CONCL. III. *Oblationum* nomen, quantum ad propositum, accipitur pro illis oblationibus seu donis, quæ Fideles ad Altare offerunt inter Missarum solemnia. Ita desumitur ex c. *Antiquos*, 10. *q.* 1. & c. *Omnis Christianus*. *De Consec. dist.* 1.

10. Additur notanter, *quantum ad propositum*: siquidem Oblationis nomen interdum late accipitur pro omni eo, quod offertur Ecclesiæ; sive id fiat in vita, sive in morte, sive sit quid mobile, sive immobile, *arg. c. Videntes*, 12. *qu.* 1. ibi: *Ipsæ res fidelium oblationes appellantur, quia Domino offeruntur*. Quinimo oblationis nomen adeo large acceptum ipsas quoque Decimas & Primitias complectitur: verum stricte, & habito præsertim respectu ad communem modum loquendi dicitur oblatio, quod offertur Sacerdoti in Missa. Abbas c. *Causa*; *De Verb. signif.*

11. Quæres. An homines ad faciendas hujusmodi Oblationes teneantur? Resp. I. De ratione huiusmodi Oblationum est, quod voluntarie offerantur; juxta illud *Exodi* 25. *Ab omni homine, qui offert ultroneus, accipietis eas*. Et hinc regulariter loquendo istæ Oblationes non fiunt de præcepto, nisi in certis casibus. Ita D. Thomas 2. 2. *qu.* 86. Abbas *ad Rubric. tit. De Parochis*, & alii.

12. Additur notanter, *nisi in certis casibus*. Etenim, si Ministri Ecclesiæ indigeant, neque habeant aliunde, unde sustententur, tenentur Parochiani Jure naturali, & Divino ad Oblationes Presbyteris indigentibus faciendas: nam ex quo Sacerdos impendit spiritualia, debet consequi temporalia; *Dignus enim est operarius cibo suo*. *Matth.* 10. Unde quamvis Sacerdos ob hoc non debeat subtrahere spiritualia, tamen Superior debet Parochianos compellere ad præstandas has Oblationes Juris remediis. Abbas *loc. cit.* Covarruvias *lib.* 1. *var. resol. c.* 17. *n.* 3. & alii.

13. Deinde tenentur Parochiani ad faciendas Oblationes, ubi hoc habet consuetudo. Siquidem in multis locis consueverunt Parochiani, præsertim diebus Dominicis & aliis præcipuis Festis, facere ejusmodi Oblationes, juxta *Can. Omnis Christianus*. *De Consec. dist.* 1. atqui Fideles tenentur, possuntque cogi ad observandas laudabiles consuetudines, c. *Ad Apostolicam*. *De Simon.* & amplius de Oblationibus ostendit Hostiensis *in Summa tit. De Parochis*, §. *In tertia*. Et quidem hisce casibus adhuc Oblatio remanet quodammodo voluntaria, saltem quoad quantitatem, vel speciem rei oblatæ.

Additio.

* Plura de Oblationibus valde practica invenies in Jure Canonico *Lib.* 3. *Decret. Tit.* 30. §. 9. *præsertim num.* 190. & *seq.* ubi inter alia reperies, Oblationes singulas intra limites alicujus Parochiæ factas ex communissima Doctorum sententia, repetitis decisionibus Rotæ firmata, de jure ordinario pertinere ad Parochum loci, nisi consuetudo, Privilegium speciale, vel intentio dantium aliter doceat; prout de facto teste eodem vi consuetudinis & juxta intentionem dantium, Oblationes alicui Neomistæ ad Primitias factæ pertinent ad Celebrantem, etsi de iure alias omnes Oblationes, ad Altare quodcumque intra limites Parochiæ in loco non exempto contingentes, spectent ad Parochum. Item Oblationes, quæ fiunt ad Imagines beneficiis, aut miraculis, seu fama celebres, pertinent ad ipsam Ecclesiam, vel Sacellum, ubi existunt, pro fabrica, vel ornatu Ecclesiæ, præsertim ipsius Imaginis, seu Statuæ fama, beneficiis, vel etiam miraculis celebris. Idem dic de cippis, mensis, vel capsulis in Ecclesia, vel pro reparatione, vel ad alium certum finem expositis. Item in Ecclesiis Regularium Oblationes applicari debent in eorum utilitatem; *Cum Monachis ibi servientibus debeat proficere, quidquid a Fidelibus offerri contigerit*, *cap.* 1. *De statu Monachorum*. ubi tamen (nisi forsan istæ consistant in meris consumptibilibus, puta in Oblatione panis, ovorum, butyri &c.) prudenter quoque ac conformiter intentioni offerentium, attendendum ad Ornatum maiorem Statuæ, aut Imaginis alicuius, fama, beneficiis, aut etiam miraculis claræ, atque respiciendum similiter ad maiorem statui conformen splendorem Sacelli, aut Altaris, ubi forsan hæc Statua vel Imago existit, uti recte advertit Pichler *Lib.* 3. *Jurisprudentiæ*. *Tit.* 30. *n.* 19. *

QUÆSTIO II.

Quo Jure, & ex quibus rebus solvendæ sint Decimæ? Ubi etiam, quotuplices sint Decimæ?

SUMMARIUM.

14 *Decimæ, an debeantur Jure Divino?*
15 *Præsertim in Lege Evangelica?*
16 *Quomodo ipsæ dicantur deberi constitutione Divina?*
17 *Solvitur instantia contra Decimas.*
(a) Vide dicta Tract. 2. dist. 2. num. 9. & 10.
18 *Decimæ ex quibus rebus debeantur?*
19 *Declaratur hoc.*
(b) Ut dicetur Quæst. 4. per totum.
20 *Decimarum divisio.*
21 *Decimæ Prædiales, Personales, & Mixtæ, quæ cum Additione.*
22 *Decimæ Prædiales, & Personales, quomodo, & quibus solvendæ?*
* *Decimæ Prædiales, majores, & minores, quæ?*

14. CONCL. I. Decimæ secundum substantiam spectatæ, quatenus videlicet sunt necessarium stipen-

stipendium Ministrorum Ecclesiæ, ad ipsorum sustentationem requisitum, debentur ipsis Jure naturali, ac Divino: quatenus vero spectantur secundum quotam, sive determinationem suam (id est, quod debeat dari ipsamet pars decima fructuum) tempore Legis Mosaicæ debebantur Jure Divino positivo, tempore vero Legis Evangelicæ Jure duntaxat Ecclesiastico, licet antiquissimo, utpote ab Apostolis derivato. Ita Doctor Angelicus 2. 2. *quæst.* 87. *art.* 1. & alii passim, paucis exceptis. Ratio primæ partis desumitur ex citatis verbis Christi *Matth.* 10. *Dignus est operarius cibo suo*, cum Concordantiis. Altera vero pars, loquens de Lege Mosaica, patet ex *c.* 27. *Levit.* & aliis pluribus locis.

15. Tandem ultima pars, seu quod in Lege Evangelica debeantur Decimæ secundum quotam spectato Jure Ecclesiastico, patet tum ex plurimis textibus Juris Canonici jam allegatis, vel in progressu allegandis; tum ex eo, quia, si Decimæ simpliciter essent Juris Divini, non posset earum obligatio tolli per privilegium Summi Pontificis, aut contrariam consuetudinem: atqui hoc fieri posse, patebit ex dicendis *Quæst.* 4.

16. Nec dicas. In Jure Canonico *c. Parochianos*. *De Decimis*, expresse dicitur: *Decimæ non ab homine, sed ab ipso Deo sunt institutæ*: juncto *c. Tua Eod.* ibi: *Decimæ Divina constitutione debentur*; ergo non solum Jure Ecclesiastico. Resp. enim, hujusmodi auctoritates vel accipiendas esse de Decimis secundum suam substantiam spectatis, & quatenus sunt necessarium stipendium Ministrorum Ecclesiæ: vel dicendum, quod velint, Decimas Jure Divino deberi, non directe ac immediate pro statu Legis Evangelicæ, sed solum remote ac occasionaliter, quatenus ad imitationem Legis Divinæ, pro veteri Testamento statutæ, ad necessariam Ministrorum Ecclesiæ sustentationem, per Constitutionem Ecclesiasticam sunt denuo constitutæ.

17. Quod si dicas. Cæremonialia veteris Legis jam sunt evacuata, & de facto illicita observatu. *c. Majores*. *De Baptismo*. Resp. cum Doctore Angelico *loc. cit.* Præceptum de solutione Decimarum non fuisse cæremoniale, sed partim morale, partim iudiciale. Et quatenus morale fuit inditum a Lege naturali, atque a Christo in Lege Evangelica renovatum *Matth.* 10. *Dignus est operarius cibo suo*, cum Concordantiis. Quatenus vero iudiciale erat, nempe secundum quotam, seu quoad determinationem decimæ partis, est renovatum auctoritate Ecclesiæ: sicque illud de facto obligat ex vi novi præcepti Ecclesiastici. (*a*)

18. CONCL. II. Spectato iure communi debentur Decimæ ex omnibus, quæ licite acquiruntur. Ita habetur *c. Ex transmissa, de Decimis.* ibi: *Fidelis homo de omnibus, quæ licite potest acquirere, Decimas erogare tenetur*, & alibi. Dicitur, *quæ licite acquiruntur:* nam de acquisitis per furta, simoniam, usuras, opus meretricium, ac huiusmodi Decimæ non debentur, imo nec possunt recipi, ne Clerici censeantur approbare peccatum alterius, ut notat Glossa *ibidem.* v. *Licite.* Hine *c. Non est putanda.* 1. *q.* 1. notanter dicitur; *Honora Dominum de tuis justis laboribus.*

19. Additur autem, *spectato Jure communi:* siquidem variis ex causis hæc obligatio solvendi Decimas, utpote ex Jure Ecclesiastico proveniens, tolli potest, & aliquis (*b*) a præstatione Decimarum eximi, vel ex parte, vel etiam in totum, dummodo Ministri Ecclesiæ aliunde congruam habeant sustentationem, ut puta ex sufficientibus redditibus Fundationis Ecclesiæ, Oblationibus, aut Legatis piis.

20. CONCL. III. Decimæ dividuntur in prædiales, seu reales, personales, & mixtas. Ita communis. Siquidem, quantum est de Jure communi debentur Decimæ *de vino, grano, fructibus arborum, pecoribus, hortis, negotiatione, de ipsa etiam militia, de venatione, & de omnibus bonis*, prout his ipsis verbis habetur *c. Non est. De Decimis*, cum Concordantiis. Itaque

21. *Decimæ prædiales, seu reales* sunt, quæ persolvuntur ex prædiorum, aut arborum fructibus, obventionibus molendinorum, vel ædium locatarum, & huiusmodi. *Personales* dicuntur, quæ ex rebus, quas quisque sibi industria & opera sua acquirit, persolvuntur v. g. ex lucro honestæ negotiationis, venationis, militiæ &c. *Decimæ mixtæ* vocantur illæ, quæ partim prædiales, partim personales existunt: euiusmodi sunt, quæ debentur ex fructibus pecorum, velut ex fœtu, lana, lacte &c.

Additio.

* Plures tamen Doctores hoc tertium genus Decimarum non admittunt, defendentes, Decimas, quæ ex mero lucro honesto proveniunt, esse personales, reliquas vero omnes merito dici debere prædiales: prout etiam *c.* 20. *de Decimis.* non fit mentio de aliqua tertia specie Decimarum. Videatur in Jure Canonico *Tit.* 30. §. 1. *n.* 4. Estque expeditius pro practicis resolutionibus. *

22. Porro Decimæ prædiales differunt a personalibus, quod illæ statim, atque collectæ sunt, solvi debeant: & quidem integræ absque deductione sparsi seminis, & impensarum, quæ fieri solent in colendis prædiis vel agris, & colligendis fructibus &c. *arg. c. Cum sint homines*, & *c. Tua nobis*, & *c. Pastoralis. Eodem.* Econtra Decimæ personales solvuntur deductis prius expensis, utpote, cum residuum duntaxat censeatur esse fructus, seu lucrum, *cit. c. Pastoralis.* Insuper Decimæ prædiales sunt solvendæ Parocho, in cuius Parochia fructus crescunt, & colliguntur, quamvis colonus alibi habitet: Personales autem solvuntur Ecclesiæ, seu Parocho, in cuius Parochia quis audit Divina, & percipit Sacramenta Ecclesiastica: nisi consuetudine, conventione, aut privilegio aliud fieri oporteat, *cit. c. Cum sint homines. de Decimis.*

Additio.

* Cæteroquin Decimæ prædiales adhuc subdividuntur in maiores, ac minores. Maiores sunt, quæ solvuntur ex frumento quocumque sive hirsuto, seu siliquas spinosas habente (quale est hordeum, & avena) sive plano, puta, ex adore, & tritico: item Decimæ ex vino, & oleo &c. Minores vero, censetur Carnaticæ, vulgo *Blutgebend*, ex pullis, anseribus, aliisque ex rebus levioris momenti. Multumque in hoc (supposito, quod Decimæ maiores ad unum, & minores ad alterum pertineant) debet attendi consuetudo locorum. In Jure Bavarico *Tit.* 28. *art.* 12. ad Decimas maiores præter omne frumentum spectant ciceres, panicum, fabæ, & lentes: ad minores vero olera, rapæ, linum, canabis, milium, brassica; item Decimæ ex fructibus arborum, & animalium &c. *

QUÆSTIO III.

Quibus solvendæ sint Decimæ?

SUMMARIUM.

23 *Antiquitus Decimæ solvebantur Ecclesiæ, per Episcopos Clericis distribuendæ.*

(*c*) Ut dictum Tract. 7. dist. 4. n. 30.

24 *Tunc Episcopi erant Parochi: secus de facto.*

25 *Decimæ prædiales spectant ad Ecclesiam Parochialem.*

26 *Et habet super iis Parochus fundatam intentionem?*

* *Quid sentiendum de Decimis Novalium? Add. I. & II.*

* *Quidnam de carnaticis? Addit. III.*

27 *Episcopo de Jure communi debetur quarta pars Decimarum.*

28 *Quid de Decimis nullius certæ Parochiæ?*

29 *Limitantur prædicta.*

30 *Laici mere sæculares sunt incapaces juris Decimarum.*

31 *Secus de Laicis conversis, sive Regularibus.*

32 *Laicis potest competere jus percipiendi fructus Decimarum, ut quid temporale sunt.*

33 *Interveniente justo contractu emptionis, conductionis &c.*

34 *An etiam per modum Feudi?*

23. QUæstio præsens procedit præcipue pro moderno statu, quo facta supponitur divisio bonorum Ecclesiasticorum in quatuor partes (*c*) ipsarumque distinctio Parochiarum: nam antea Decimæ debeban-

bebantur Ecclesiæ, sive cœtui Clericorum in communi; & præstabantur Episcopis cujuslibet Diœcesis, qui eas partim per Diaconos &c. inter pauperes tanquam Patres pauperum, partim inter Clerum & Ministros suæ Ecclesiæ, pro cujuslibet meritis, & necessitate, juste, fideliterque distribuere tenebantur, *arg. c. Episcopus*, & *c. Præcipimus*, 12. *q.* 1. juncto *c. Decimas*, 16. *q.* 7. cum Concordantiis.

24. Siquidem Episcopi soli pro illo tempore erant Parochi, quibus totius plebis Diœcesanæ cura imminebat: cæteri autem Presbyteri, veluti ipsorum Coadjutores, ad nutum eorundem Episcoporum modo in hac, modo in illa parte Diœcesis Pastorale Officium exercebant, *arg. c. in novo*, *dist.* 21. & notat Barbosa *lib.* 3. *Juris Ecclesiast. univ. cap.* 26. §. 2. *n.* 4. Postmodum vero, facta illa redditiuum Ecclesiasticorum divisione; Parochiæ singulæ, singulis Presbyteris fuerunt constitutæ, singulisque Parochiis propria territoria per suos terminos assignata, in quibus cuilibet Presbytero tota suæ Parochiæ cura remaneret, prout habetur *c. Ecclesias*. 13. *q.* 1. Et de hoc tempore, sive post divisionem bonorum Ecclesiasticorum & Parochiarum distinctionem loquendo, sit

25. CONCL. I. De Jure communi Decimæ prædiales spectant ad Ecclesiam Parochialem, suntque persolvendæ Rectoribus illarum Ecclesiarum Parochialium, intra quarum fines prædia illa sita sunt. Ita communis; & habetur *c. Cum contingat. de Decimis*, ibi: *Cum perceptio Decimarum ad Parochiales Ecclesias de Jure communi pertineat*, Concordat textus. *c. Cum in tua. Eod.* ibi: *Alioquin Parochialibus Ecclesiis exsolvantur, ad quas de jure communi spectat perceptio Decimarum*.

26. Et hoc adeo verum est, ut Parochus loci, in quo prædia sita sunt, habeat pro se fundatam in jure intentionem super omnibus Decimis intra limites suæ Parochiæ existentibus; ita ut præsumatur, Decimas ad ipsum pertinere, nisi adversarius, quicumque ille sit, oppositum ostenderit, *arg. c. A nobis. Eod.* Proinde propter istam Juris assistentiam Parochus non tenetur aliter probare, Decimas sibi competere, sed contrarium asserenti incumbit onus probandi, cum contra hanc militet Juris præsumptio, *arg. cap.* 1. *de Præscript. in* 6. ac notat Barbosa *loc. cit. cap.* 26. §. 2. *num.* 8. cum aliis.

Additio I.

* Quinimo Parocho loci illius, in quo sita sunt prædia, in tantum Jus commune quoad Decimas assistit, ut posito etiam, quod alius positive probaret, sibi potius, quam præfato Parocho jure antiquo competere jus percipiendi Decimas generaliter circa hos vel illos fructus, hoc non obstante, adhuc Parochus ille, insistendo juri communi, possit prætendere Decimas integras ex Novalibus, saltem proprie talibus, *cap.* 66. §. *fin.* & *cap.* 29. *de Decimis*, nisi aliter aliunde clare ostendat, Decimas etiam Novalium in specie, ac particulari ad se pertinere. Dicitur notanter: *ex Novalibus*, *saltem proprie talibus*; ubi advertendum, Novalia proprie talia juxta SS. Canones dici illas terras nunc cultas, quæ antecedenter ultra memoriam hominum vel omnino incultæ jacebant *cap.* 21. *de verb. significat.* vel eos solummodo proferebant fructus, qui ab immemoriali tempore non erant decimabiles, *arg. Leg. fin.* §. 2. *ff. de Termino moto*. Econtra vero Novalia improprie talia appellantur terræ antea quidem intra tempus immemoriale iam cultæ, & quidem fructibus decimalibus, aliis tamen, quam modernis, e. g. si ex pomario vel horto culinario fiat ager, vel ex agro vinea, vel ubi nunc feritur avena, antea vero siligo &c. De his ultimis etsi præsens Author in Jure Canonico *Lib.* 3. *Decret. Tit.* 30. *num.* 152. *ac seqq.* eodem modo discurrat, non tamen inter DD. certum est, uti de prioribus, quod Parocho loci competat ius percipiendi Decimas hasce, supposito, quod alius generaliter colligat Decimas eiusdem Districtus &c. In Bavaria iuxta ius Statutarium *Tit.* 28. *art.* 13. illud singulare legitur, quod Decimæ Novalium proprie talium primo triennio semper spectent ad Parochum, reliquo vero tempore ad illum, qui alias Decimas eiusdem fortis colligit, de quo videatur Schmid *in Commentario in Jus Bavaricum*, *loco citato*. *

Additio II.

* Quæres I. Ad quem pertineant Decimæ quoad Novalia improprie talia? Resp. Præsentem quidem Auctorem *Lib.* 3. *Decret. Tit.* 30. *num.* 47. absolute decidere taliter: *Si Novalia improprie dicta fiunt ex fundis, de quibus antea solvebantur Decimæ, debentur de his illi, qui prius Decimas de fundo isto percipiebat, sive Parochus sit, sive alius, cui ex privilegio v. g. Decimæ competunt*. Ita ille. Ego autem in triplici controversia Canonica de Decimis, ædita Frisingæ anno 1736. fusius probare conatus sum, insistendo Juri communi attendi debere in simili casu, utrum ab alio extraneo extra Parochum illud Jus decimandi obtentum fuerit in ordine ad fundos *determinatos* non respiciendo *ad certum genus frumenti*, vel an potius in ordine *ad certum genus frumenti*, non respiciendo *certos & determinatos aliquos fundos?* In priori casu convenio cum præsente Auctore, in posteriori autem puto, Decimas, quoad novum genus seminati frumenti spectare potius ad eum, qui antea habuit ius colligendi Decimas de hoc ipso genere frumenti, quamvis præcedenter in dictis agris non collegerit easdem pro eo tempore, quo ibidem ferebatur frumentum alterius generis. Et ita videtur mecum sentire R. P. Pichler *in sua Epitome Juris Canonici*. *Lib.* 3. *Tit.* 30. *num.* 7. dum hæc ponit formalia: *ponamus in aliqua Parochia Decimas majores* NB. *indistincte ad aliquod Hospitale pertinere*, *minores autem*, *puta olera*, *rapas*, *linum &c. ad Parochum*. *Hoc casu*, *si in agro*, *in quo prius seminari solebant certæ species fructuum ad majores Decimas spectantes*, *Decimæ ex his collectæ debentur Parocho*. *Deinde ponamus* (alium nimirum casum) *quod* NB. *ex certis & determinatis fundis*, *ex hortis v. g. pervenientes Decimæ spectent ad Parochum*, *ex aliis autem* NB. *determinatis fundis v. g. ex campis seu agris provenientes ad Hospitale*: *in hoc casu quodcumque genus fructuum* NB. *mutata etiam cultura pristina crescit in hortis*, *Decimæ ad Parochum*, *& quodcumque crescit in campis ad Hospitale pertinet*. Taliter explicatam assertionem, ait teneri a communi, videturque idem sentire Illustr. Cancellarius de Schmid *in Commentariis ad Tit.* 28. *art.* 11. *num.* 9. Quid cæteroquin circa hoc punctum Jus Bavaricum quoad suos Decimatores statuat, vide ibidem. *

Additio III.

* Quæres II. Ad quemnam Parochum pertineant Decimæ carnaticæ? Resp. Nisi alicubi sint speciales locorum legitimæ consuetudines: communiter & ordinarie loquendo hæ Decimæ pertinent ad Parochum, intra cuius Parochiæ limites pascuntur, seu aluntur animalia, ex quorum fœtura Decimæ porriguntur. Et hinc, si pecora diversis anni temporibus pascantur, seu alantur in diversis, & distinctis ab invicem Parochiis, pariter Decimæ pro rata temporis sunt dividendæ: puta, si tempore hyemali fœno e. g. paleis & stramine alantur in una Parochia, & tempore æstivali ducantur ad pascua sita in altera Parochia. Ita deducitur *argum. cap.* 4. *de Decimis*. ubi præsupponitur ex pascuis solvi Decimas, ac præter plures Doctores tenet S. Thomas 2. 2. *quest.* 87. *art.* 3. *ad* 2. Videatur Melchior Friederich *Tract. de Decimis*; apud me *cap.* 4. *quest.* 1. *num.* 377. & *seq.* qui pariter notabilem casum ponit tempore belli, si ibidem pecora ob metum hostium aliquo notabili tempore transferantur ad pascua alterius Parochiæ securioris ab hostium invasione. Illud adhuc notanter addit Illustriss. D. Cancellarius intimus de Schmid, *in Jure Bavarico Tit.* 28. *art.* 16. *num.* 6. Decimas carnaticas, ubi in usu sunt, solvi debere, quando fœtus iam est maturus, id est, quo fœtus quadrupedum non amplius lacte, & bipedum non amplius alis matrum indigent; nam omnium fructuum hæc natura est (inquit Joannes Andreas apud dictum Auctorem) ut in Decimationem veniant, quando ad usum sunt idonei: ad quid enim alias prodessent Decimatori immaturi fœtus, & pulli implumes? Nunc a Parochis pergendo ad Episcopos, sit *

27. CONCL. II. Quamvis post factam Parochiarum divisionem tanta circa perceptionem Decimarum competat Parocho assistentia Juris, & favor, exinde tamen non excluditur Episcopus loci a perceptione Decima-

cimarum prædialium. Nam imprimis spectato Jure communi debetur ei, tanquam Superiori, & Ordinario omnium Fidelium suæ Diœcesis Pastori, quarta pars Decimarum totius Episcopatus, prout liquet ex *citat. Conquerente. De Offic. Jud. ordinarii*, ubi Pontifex inter Jura Episcopalia recenset *quartam decimationem*, juncto. *de quarta*, *de Præscript.* & Concordantiis. Hinc Fagnanus *c. Cum contingat*, *num.* 13. *de Decimis*, cum aliis notat, quod Episcopus super quartam Decimarum habeat intentionem fundatam.

28. Deinde quando Decimæ non sunt in certa Parochia (veluti si prædia sint multum distantia, & non inclusa in limitibus alicujus Parochiæ, vel si novalia fiant in nemoribus remotis, & extra limites Ecclesiarum Parochialium) tunc Episcopus fundat intentionem super eas, adeo ut *ipsas secundum discretionem a Deo sibi datam, alii Ecclesiæ deputare, vel ad opus suum poterit retinere*, prout habetur *c. Quoniam*, *de Decimis*. Notat tamen ibidem Abbas, quod, si certum sit, ejusmodi prædia, vel novalia includi in aliqua vicinarum Parochiarum, sed ignoretur, quænam illa sit, tunc Decimæ non debeantur Episcopo, sed sint dividendæ inter illas Parochias.

29. Additur notanter *num.* 27. *spectato Jure communi*. Nam per hactenus dicta non negatur, quin aliquo jure speciali possit Episcopus tale jus amittere: ut puta si appareat de contraria consuetudine; illa enim servari debet, cum in transferendo ius Decimarum ab una Ecclesia in aliam, plurimum valeat consuetudo. Idem erit, si constet de compositione, vel appareat de quodam privilegio, aut intervenerit præscriptio specialis. Fagnanus *ibid. num.* 18. *&* 19.

30. CONCL. III. Laicis mere sæcularibus nullo modo competit, seu concedi potest ius Decimarum, quatenus spirituale est; adeoque nec ipsæ Decimæ, prout sunt fructus Ecclesiastici. Ita Pirhing *de Decimis. num.* 135. & communis aliorum. Patet hoc ex *c. Decimas*, *quas in usum*, 16. *quæst.* 7. ubi Laici Decimas possidere prohibentur, oppositum facientes dicuntur *sacrilegii crimen committere*, *& æternæ damnationis periculum incurrere*. Idem desumitur ex *c. Ad hæc*, & *c. Quamvis*, *de Decimis*, cum Concordantiis. Ratio etiam est; quia Laici non possunt possidere spiritualia, multo minus spiritualia officia ministrare Fidelibus.

31. Additur vero, *Laicis mere sæcularibus*, sive ut loquitur Pontifex *in cit. c. Quamvis*. *Eod. Laicis in sæculo remanentibus*. Siquidem Laici conversi, etsi nullo Clericali Ordine sint insigniti, capaces sunt iuris spiritualis; quia non sunt meriti Laici, sed inter Religiosos numerantur, propter tria Vota substantialia Religionis ab ipsis edita, ideoque Clericorum iuribus, & privilegiis gaudent: cuiusmodi sunt Hospitalarii, Professi Ordinum Militarium, Equites Melitenses. Teutonici Ordinis, *arg. c. Cum & plantare*. *de Privilegiis*. Unde talibus possunt concedi Ecclesiæ, & Decimæ, argumento a contrario desumpto, cum non sint *Laici in sæculo remanentes*: ita tamen, ut tales Religiosi Laici non per seipsos (hoc enim defectu Ordinis exequi nequeunt) sed per Clericos idoneos Ecclesias regant, & administrent. Abbas *c. Quamvis*, *num.* 3. *de Decimis*, & alii.

32. CONCL. IV. Nihilominus potest Laicis concedi, & competere ius percipiendi fructus Decimarum, quatenus intelligitur abstractum a titulo & iure spirituali, & quidquid temporale existit; videlicet ius præcise percipiendi decimam partem fructuum. Ubi notandum, quod ius percipiendi fructus decimales non sit res spiritualis intrinsece loquendo, sicut sunt tales gratiæ & virtutes per se infusæ, sed potius extrinsece, quatenus nimirum ius illud auctoritate Ecclesiastica cum aliquo titulo, seu officio spirituali e. g. cum obligatione administrandi Sacramenta connectitur. Unde, quando auctoritate Papæ aliquando connexio hæc iterum tollitur, nec etiam ius illud percipiendi fructus decimales amplius spirituale censetur, & consequenter facta prius tali separatione poterit id Laicis concedi.

33. Similiter possunt hisce iusto interveniente contractu concedi ipsimet fructus decimales Ita Glossa *c. Quamvis* V. *Concesserit*. *de Decimis*. Zoesius *Eod. num.* 45. Pirhing. *num.* 138. ac alii. Ratio est: quia ipsimet fructus Decimarum non sunt res spiritualis sed temporalis. Hincque etiam iuxta *c. Vestra de Locato*, possunt dari ad firmam (hoc est pro censu annuo altis concedi) & libere locari, dummodo huiusmodi locatio ad feudum, vel alienationem perpetuam non extendatur. Et talis locatio, quin & venditio fructuum decimalium ad unum, vel plures annos, passim fit: nam Decimæ sic spectatæ sunt quid mere temporale.

34. Quinimo ante Concilium Lateranense sub Alexandro III. 1179. celebratum potuit non solum per Papam, sed etiam per ipsos Episcopos Laicis dari perpetuo in feudum ipsum ius utile percipiendi Decimas, remanente iure directo penes Ecclesiam, ut Laici propter hanc liberalitatem ipsas Ecclesias ab Hæreticis, ac aliis oppressoribus defenderent. Et quamvis hæc potestas in dicto Concilio Episcopis adempta fuerit, tamen Decimæ prius perpetuo Laicis in feudum concessæ penes Vasallos Laicos remanserunt, *arg. c. Cum Apostolica*, *de his*, *quæ fiunt a Prælato &c.* & *c. Statuto*. §. *Sane*, *de Decimis*, *in* 6.

QUÆSTIO IV.

Quibus modis eximatur quis a præstatione Decimarum?

SUMMARIUM.

35. *Variis modis potest quis eximi a præstatione Decimarum.*
36. *I. Privilegio, & quali?*
37. *II. Per Consuetudinem, & quomodo hoc intelligendum?*
38. *Corollaria.*
39. *III. Præscriptione.*
40. *Solvitur instantia.*
41. *Quo tempore immunitas a solvendis Decimis præscribatur? Declaratur c.* 1. *de Præscript. in* 6.
   (*d*) Ut dictum Tract. 7. dist. 6. n. 15.
42. *IV. Compositione, ac remissione.*
43. *V. Gravi paupertate, & quomodo?*

35. CONCL. I. Variis modis accidere potest, ut quis eximatur a præstatione Decimarum; videlicet privilegio, consuetudine, præscriptione legitima, compositione, remissione, imo & ob gravem paupertatem eorum, qui solutis Decimis non habent necessaria ad se, suosque alendos. Ita Doctores passim; ut desumitur ex diversis textibus Juris, mox singillatim referendis: unde sit

36. CONCL. II. A præstatione Decimarum potest quis eximi privilegio, non quidem alicuius Principis territorialis Laici, aut Episcopi loci, sed privilegio Summi Pontificis. Ita Vallensis *tit. de Decimis*. §. 8. & alii. Prima pars habetur *c. Tua porro*, & *c. Dudum de Decimis*. ubi dicitur, neque Imperiali, neque Regali concessione quempiam a solutione Decimarum eximi posse, utpote quæ Divina constitutione debentur, & sunt tributa egentium animarum. Altera pars ex eo patet: quia Episcopus nequit dispensare in Jure communi: nam *lex Superioris per inferiorem tolli non potest*. *Clem. Ne Romani de Elect.* Verum Privilegio Pontificio id fieri posse, patet ex *c. Suggestum*, & *c. Ex parte*, *& seqq. de Decimis*, ubi plura huiusmodi Privilegia Cisterciensibus, aliisque concessa referuntur. Videri poterit desuper Barbosa *de Offic. & potest. Parochi*, *part.* 3. *cap.* 28. §. 3. *num.* 20. *& seqq.* ac in Jure Canon. *lib.* 3. *Decret. Tit.* 30. §. 4. *n.* 62. *& seqq.*

37. CONCL. III. Per Consuetudinem alicubi legitime introductam similiter potest induci exemptio a præstatione quarumdam Decimarum; dummodo adhuc ex aliis Decimis, vel redditibus, tantum supersit, quod sufficiat iustæ Sacerdotum sustentationi. Ita Covarruvias *lib.* 1. *var. Resolut. cap.* 17. *num.* 8. & alii. Ratio est: quia Decimæ solo Jure Ecclesiastico debentur Clericis secundum quotam; sed secundum substantiam, sive ut sunt necessarium stipendium Ministrorum Ecclesiæ, debentur Jure naturali, & Divino:

vino: atqui huic Juri nequit derogari per contrariam consuetudinem, bene tamen priori *cap. ult. de consuetud.* ergo.

38. Hinc valet consuetudo, ut ex fœno, aut ex quibusdam fructibus, vel bonis, præsertim minutis v. g. oleribus, fabis, rapis, & similibus, alicui non solvantur Decimæ, aut saltem non integræ: ideoque jura dicentia, quod Decimæ sint solvendæ integræ, intelligenda sunt de integritate solvi solita. Similiter valet consuetudo, ut Clerici nullas solvant Decimas, aut Laici non solvant personales: quinimo Decimas personales, seu ex lucro industriæ, hac ætate nostra ferme in toto orbe Christiano de consuetudine legitime præscripta non solvi, notat Navarrus *c. 21. Manual. num.* 31. usumque in hac Decimarum materia valde variari, ita tamen, ut adhuc Clericis supersit honesta sustentatio, passim observant Doctores.

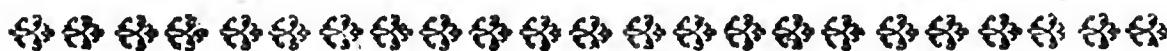
39. CONCL. IV. Insuper præscriptione rite absoluta poterit immunitas a solvendis Decimis obtineri per privatas, seu particulares personas, sive Ecclesiasticas, sive Laicales. Ita Covarruvias *loc. cit. num.* 10. Pirhing *tit. de Decimis, num.* 129. & alii. Ratio est: quia ut dictum, Decimæ debentur Jure duntaxat Ecclesiastico: ergo nihil obstat, quin per contrarium usum legitime præscriptum abrogari possint, & sic immunitas ab eisdem solvendis præscribi; dummodo aliunde habeant Ecclesiæ Ministri congruam sustentationem.

40. Nec dicas. Laicus non potest præscribere jus percipiendi Decimas; ergo neque jus retinendi Decimas, id est, immunitatem ab eis solvendis. Resp. enim negando consequentiam, & paritatem: quia jus percipiendi Decimas propter aliquod Officium spirituale est etiam ipsummet spirituale, cujus Laicus est incapax; jus autem immunitatis, seu exemptionis a Decimis solvendis non est spirituale: hoc etenim tantum est quædam libertas, & commoditas temporalis integre percipiendi fructus suos, & nullo titulo spirituali fundatur, ac radicatur.

41. Cæterum Immunitas a solvendis Decimis bona fide, & cum titulo præscribitur spatio quadraginta annorum: sine titulo autem contra Parochos tempore duntaxat immemoriali; prout notant citati Auctores. Et hoc desumitur ex *cap.* 1. *De Præscript. in 6.* ubi generaliter decernitur, quod, quando jus commune resistit præscribenti, vel habetur præsumptio contra ipsum, non sufficiat bona fides, sed insuper requiratur titulus, qui possessori causam tribuat possidendi, nisi allegetur, probeturque præscriptio temporis immemorialis: atqui Jus commune resistit præscribenti immunitatem a solvendis Decimis; ergo. Accedit ratio: quia *possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit*, juxta *Reg.* 2. *Juris, in 6.* atqui possidens immunitatem solvendi Decimas (cum huic jus commune resistat, cujus ignorantia non excusat) præsumitur habere malam fidem; nisi alleget titulum saltem coloratum, qui det justam causam possidendi, sicque bonam fidem ex parte possessoris inducat, vel nisi probet possessionem temporis immemorialis, quæ est instar tituli, imo qua non potest allegari melior titulus de toto mundo (*d*) ergo.

42. CONCL. V. Compositione, ac remissione potest etiam cuipiam competere immunitas a solvendis Decimis. Ita Vallensis *tit. de Decimis*, §. 8. *num.* 5. cum communi. Idque desumitur ex *c. Ex multiplici*, *de Decimis*, juncto *c. Statuimus*, *de Transaction.* ubi ejusmodi compositio approbatur. Idem de remissione liquet ex *c. Quia circa*, *de Privilegiis*, ubi pariter quarumdam Decimarum facta remissio per Papam comprobatur.

43. CONCL. VI. Tandem gravis paupertas, sive tanta, ut solutis Decimis quis non habeat necessaria ad se suosque sustentandos, excusat interim a solutione Decimarum, donec melior fortuna advenerit. Ita Layman *lib.* 4. *Tract.* 6. *cap.* 2. *num.* 8. Abbas, Suarez, & alii. Ratio est: quia ob necessitatem tam gravem generaliter potest differri solutio debiti. Quinimo, si quis tempore Decimarum solvendarum fuerit constitutus in extrema necessitate, prorsus liberatur obligatione eas persolvendi; cum tunc omnia sint communia, & sic ipse consumpserit, quod suum erat. Verum, qui gravem solum necessitatem patitur, is liberatur non simpliciter, sed donec melior fortuna aspiret. * Plura adhuc de Decimis in emergentia alicuius casus videri poterunt in Jure Canonico *lib.* 3. *Decret. Tit.* 30. *

TRACTATUS XII.

DE IMMUNITATE ECCLESIASTICA, ET INDULGENTIIS.

1. QUIA præsens materia omnibus Clericis scitu valde necessaria existit, ne, quæ proprium statum, & Ecclesiæ sibi concredita iura concernunt, culpabiliter ignorent, ea iuxta methodum a pluribus Auctoribus observatam in Theologia Morali merito pertractatur. Idipsum, dimissis difficilioribus ad Jus Canonicum Quæstionibus, breviter præstabit præsens Tractatus, ita tamen, ut ad finem eiusdem simul agatur de Indulgentiis.

DISTINCTIO I.

De Immunitate Ecclesiastica ut sic, ejusque Speciebus.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Immunitas Ecclesiastica, & quo jure constituta?

SUMMARIUM.

1 *Ratio Ordinis.*
2 *Munus tripliciter accipitur. Immunitatis ethymon.*
3 *Immunitas Ecclesiastica, quid?*
4 *Est triplex. Localis, Realis, & Personalis.*
5 *Certum est, Immunitatem Ecclesiasticam esse de Jure Divino quoad ea, quæ vere sunt spiritualia.*
6 *Immunitas Ecclesiastica etiam quoad alia est aliqua ratione de Jure Divino.*
7 *Qua ratione hoc fiat, variant Doctores.*
I. Sententia.
(*a*) Tract. 11. Dist. 4. n. 16.
8 *II. Jurique conformior sententia.*
9 *Instantia contra hanc solvitur.*
(*b*) Tract. 11. Dist. 4. n. 14. & seqq.

2. IMmunitas sic dicitur a *munere*. Munus enim tripliciter accipitur. I. Pro dono: sic munera dari, mittive dicuntur. II. Pro officio: unde Munera militaria, Munera civilia, qualia solent esse conjuncta cum honore. III. Pro obligatione, seu functione cuipiam imposita: quo modo & *Municeps*, quasi communium onerum, *seu munerum particeps*, dicitur. Et *Muneri* sic accepto opponitur *Immunitas*, quæ est exemptio, sive liberatio ab ejusmodi obligationibus, & oneribus. Hæc ad propositum applicando, sit

3. CONCL. I. *Immunitas Ecclesiastica* est exemptio, sive jus, quo Ecclesiæ, res, & personæ Ecclesiasticæ a publicis muneribus seu oneribus sæcularibus liberæ sunt.

sunt. Ita Doctores passim, & patebunt singula ex dicendis.

4. CONCL. II. Eiusmodi immunitas recte dividitur in localem, & realem, & personalem. Ita communis. Et quidem *Immunitas localis* est, quæ convenit Ecclesiis, aliisque locis Ecclesiasticis. *Realis*, quæ competit rebus Ecclesiasticis, id est, bonis ad Ecclesiam, vel personas Ecclesiasticas pertinentibus. *Personalis tandem*, quæ debetur personis Ecclesiasticis.

5. CONCL. III. Certum est, quod Clerici, Ecclesiæ, earumque bona, si spectentur quoad ea, quæ vere & proprie spiritualia sunt, Jure Divino sint exempta a iurisdictione & potestate sæculari. Ita Covarruv. *Pract. Quæst. cap.* 31. *num.* 2. *Concl.* 1. Barbosa *lib.* 1. *Juris Ecclef. univ. cap.* 59. §. 2. *num.* 6. & communis aliorum. Exemplificatur hoc de Sacramentis, quorum cognitio ad solum Judicem Ecclesiasticum pertinet; adeo qui dem, ut iuxta Concilium Trident. *Sess.* 24. *can.* 12. *Si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad Judices Ecclesiasticos, anathema sit.* Idem accidit in douis supernaturalibus spiritualibus, in beneficiis Ecclesiasticis, in rebus sacris, & aliis similibus, ad quorum decisionem supernaturalis cognitio requiritur. Ratio est: quia super his nullam omnino potestatem a Deo acceperunt Principes sæculares (his quippe tota potestas sua immediate a Republica communicatur) sed ad talia diiudicanda per Christum supernaturaliter instituta fuit potestas Ecclesiastica, & tradita D. Petro *Joan.* 21. ibi: *Pasce oves meas*, eiusque legitimis Successoribus, ac per hos ceteris Ecclesiæ Prælatis.

6. CONCL. IV. Etiam quantum ad alia prorsus concedendum est, quod Immunitas Ecclesiastica, seu exemptio Clericorum, Ecclesiarum, rerumque Ecclesiasticarum aliqua ratione sit de Jure Divino. Desumitur hoc ex diversis textibus Juris, dictam Immunitatem esse Juris Divini clare attestantibus. Loquendo enim de personali exemptione Clericorum, eam haberi de Jure Divino, patet ex *c. Si Imperator dist.* 96. *& c. Sylvester. & c. Relatum* 11. *quæst.* 1. cum Concordantiis. Deinde Generatim loquendo de exemptione, seu Immunitate Ecclesiarum, habetur textus clarissimus *c. Quamquam. De Censibus in* 6. ibi: *Cum igitur Ecclesiæ, ecclesiasticæque personæ, ac res ipsarum non solum jure humano, quinimo & Divino, a sæcularium personarum exactionibus sint immunes.* Et ibidem Glossa v. *Divino* probat hoc ex *Genes. cap.* 47. ubi Pharao Rex Ægypti terram Sacerdotum fecit immunem & liberam, ne tenerentur cum aliis quintam partem fructuum solvere Regibus. Unde & in veteri Lege Sacerdotes, & Levitæ erant exempti a iurisdictione sæculari aliarum Tribuum, & obligatione solvendi tributa. His accedit Concilium Tridentinum *Sess.* 25. *c.* 20. *de Reform.* ubi ait, *Ecclesiæ, & personarum Ecclesiasticarum Immunitatem Dei ordinatione, & Canonicis sanctionibus constitutam.* Concordat *cap. Nimis. De Jurejurando.* iunctis variis Conciliis.

7. Dicitur notanter in Conclusione, *aliqua ratione sit de Jure Divino.* Siquidem in hoc amplius declarando variant Doctores. Et quidem non pauci volunt, eiusmodi exemptionem non esse de Jure Divino obligante, sed solum a Lege humana, seu per privilegia in Corpore utriusque Juris clausa: dici tamen quadam ratione esse de Jure Divino, scilicet originaliter & initiative, quatenus Legi naturali valde conformis est, atque a veteri Lege Divina originem duxit; prout in simili superius (*a*) dictum est, Decimas Divina constitutione deberi. Et huius sententiæ sunt Covarruvias *loc. cit. n.* 2. *Concl.* 3. Lessius *lib.* 2. *de Just. & Jure cap.* 33. *num.* 30. Molina, Garcias, & plures alii, quos citat Barbosa §. 2. *num.* 1.

8. Alii econtra probabilius, Jurique conformius esse censent, Clericos etiam in temporalibus Jure Divino a Civili potestate exemptos esse; prout fortiter urgent textus *num.* 6. relati, atque tenet Glossa *c. Si Imperator dist.* 96. & *c. Quamquam. De Censibus in* 6. Abbas *c. Ecclesia S. Mariæ num.* 6. *De Constit.* Barbosa *cit. cap.* 39. §. 2. *num.* 5. & rursus §. 3. *num.* 3. pro hac sententia allegans decisionem Rotæ, & plurimos Doctores; Layman *lib.* 4. *tract.* 9. *cap.* 8. *num.* 1. Engel *tit. de Immunit. Eccles. num.* 23. aliique communius; quibus novissime accessit Prosper Fagnanus *c. Ecclesia S. Mariæ num.* 10. *De Constit.* asserens, quod *crebrior gravissimorum interpretum sententia est*, " *eam exemptionem esse de Jure Divino.*

9. Neque obstat allata instantia de Decimis, nam Decimas etiam hodie esse Juris Divini, quatenus requiruntur ad necessariam Ministrorum Ecclesiæ sustentationem, superius (*b*) iam dictum est. Verum de hoc plura Canonistæ. * Uti fusius præsens Auctor in Jure Canonico *Lib.* 2. *Decret. Tit.* 2. §. 9. *num.* 193. *ac seqq.* & *Lib.* 3. *Tit.* 49. *num.* 235. & 236.

QUÆSTIO II.

In quibus consistat Immunitas localis, sive Ecclesiarum.

SUMMARIUM.

10 *Immunitas localis consistit in duobus; & quibus?*
11 *Judicia sæcularia prohibentur fieri in Ecclesiis; vel Cœmeteriis, sub nullitate actus.*
12 *Secus dicendum de Judiciis Ecclesiasticis.*
13 *Solvitur instantia.*
Quid magis deceat?
14 *In Ecclesiis, ac Cœmeteriis facere contractus &c. non licet.*
15 *Sed si fiant: non sunt irriti.*
16 *Quid de venditione candelarum?*
17 *Ibidem prohibentur fieri Concilia sæcularia, Consabulationes &c.*
18 *Comœdiæ profanæ.*
19 *Comestiones, vel accubitus &c.*
20 *Musica impura, omnesque actiones sæculares.*
21 *Quid de Disputationibus?*
22 *Violentia Ecclesiis non est inferenda.*
Poena contra facientium.

10. CONCL. I. Immunitas localis (quam alii appellant *Immunitatem Ecclesiarum*, sub his etiam comprehendendo Cœmeteria, & alia loca Religiosa) consistit in duobus: videlicet, ut actus profani, & sæculares ab Ecclesiis arceantur: deinde, ut malefactores ad Ecclesias confugientes, ibidem in vita & membris protegantur, neque violenter inde extrahi possint. Et quidem de hoc posteriori fusius dicetur *Distinct. sequenti*; quantum vero ad prius attinet, sit

11. CONCL. II. Imprimis in Ecclesiis, earumque Cœmeteriis prohibitum est, exercere Judicia sæcularia; adeo quidem, ut totus Processus iudicialis, & sententia super causa sæculari ibidem lata, ipso iure irrita, & nullius roboris existat. Ita expresse statuitur *c. Decet.* §. *fin. De Immunit. Eccl. in* 6. ac tenent Doctores communiter. Et hoc quidem procedit non solum de causis criminalibus, sed etiam de civilibus, quæ ad Forum sæculare pertinent; uti patet ex textu. Maxime tamen Immunitati Ecclesiarum repugnat, atque *absurdum est, & crudele, ibi judicium sanguinis exerceri, ubi est tutela refugii constituta.* ut dicitur *c. Cum Ecclesia. De Immunit. Eccl.* Ubi proin, præter nullitatem processus, etiam sub pœna excommunicationis prohibetur agitare causas sanguinis in Ecclesia, vel Cœmeterio.

12. Dicitur notanter, *Judicia sæcularia.* Siquidem Ecclesiastica Judicia ibidem valide, & licite tractari possunt *arg. c. Qua fronte. De Appellat.* & docet Glossa communiter recepta *cit. cap. Decret.* v. *Sæcularium. De Immunitate Eccles. in* 6.

13. Nec dicas. Judicia Ecclesiastica prohibentur exerceri in die Festo, non minus ac sæcularia; ergo etiam utraque prohibentur exerceri in loco sacro. Respond. enim negando consequentiam & paritatem: nam æque, imo plus decet, ut Clerici in Forensibus actibus non occupentur diebus Festivis, ac Laici. At loquendo de loco, Ecclesia præsumere potuit; Judicia Ecclesiastica cum minori strepitu, minorique tempore expedienda fore, quam sæcularia: simulque Judicem Ecclesiasticum maiorem curam adhibiturum, ut omnia sine irreverentia loci sacri fiant. Fatendum tamen, magis decens esse, ut etiam Ecclesiastica Judicia non in Ecclesia, quæ domus est orationis, non iurgiorum, sed in Palatio Episcopali, aut alio competenti

loco

loco fiant. Pirhing *tit. de Immunitat. Eccles. n.* 7.

14. CONCL. III. Insuper prohibitum est in Ecclesiis, earumque Cœmeteriis facere contractus, vel negotiationes, aut nundinas instituere. Ita communis; & habetur *cit. cap. Decet. De Immunitat. Eccles. in* 6. ibi: *Cessent in Ecclesiis, earumque Coemeteriis negotiationes, ac fori cujuscumque tumultus*. Idque merito statutum est ad exemplum Christi Domini, qui ingressus in Templum Dei, *ejiciebat omnes vendentes, & ementes in templo, & mensas numulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit, & dixit eis: scriptum est, Domus mea, domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum. Matthæi* 21.

15. Licet autem contractus in Ecclesiis facere sit prohibitum; iidem nihilominus de facto initi valent: nam nullo jure irritantur, sicut *cit. cap. Cum Ecclesia de Immunit. Eccles.* cassantur Judicia sæcularia. Simulque isthæc Constitutio, cum sit pœnalis, non est extendenda ad contractus, & notat Glossa passim recepta *cit. cap. Decet. v. Processus*.

16. Cæterum in Templis vendere candelas, si id fiat ad Fidelium devotionem promovendam, non est illicitum. Azorius *part.* 2. *libr.* 9. *cap.* 9. *quæst.* 5. Angelus, & alii. Nam prohibetur quidem omnis negotiatio, vel contractus, qui fit lucri gratia, aut Divina Officia perturbat, vel impedit: hoc tamen non accidit in venditione candelarum causa promovendæ devotionis Fidelium.

17. CONCL. IV. Ulterius in Ecclesiis prohibentur fieri *Concilia, Conciones, & publica Parlamenta* (intellige) quando talia fiunt de rebus mere temporalibus, & sæcularibus; nam Concilia, & Conventus de rebus Ecclesiasticis, aut ad pietatem spectantibus, recte ibidem instituuntur. Item *confabulationes quælibet, & quæcumque alia, quæ Divinum possunt turbare Officium, aut oculos Divinæ Majestatis offendere*. Ita his ipsis verbis habetur *cit. cap. Decet. Eod. in* 6.

18. Deinde Comœdiæ profanæ, ac ludi theatrales penitus in Ecclesiis fieri prohibentur, non obstante quacumque consuetudine contraria, quæ potius corruptela dicenda est. *cap. Cum decorem. De Vita & honest. Clericorum*. Quamvis pia & honesta spectacula ibidem exhiberi valeant. Pirhing *loc. cit. num.* 14. post Sylvestrum. & alios.

19. Item *non oportet in Beneficiis, seu in Ecclesiis agapen facere, & intus manducare, vel accubitus sternere. cap.* 4. *Non oportet, distinct.* 42. Neque intra Ecclesiam possunt supellectilia reponi, nisi id necesse sit propter hostiles incursus, aut alias necessitates, quibus tamen cessantibus ad pristina loca reportari debent *arg. cap. Oratorium dist.* 42. & tradit Azorius *loc. cit. quæst.* 8.

20. Tandem novissime Concil. Trid. *Sess.* 22. *in Decreto de observandis & evitandis in celebratione Missæ* statuit, ut Ordinarii locorum *ab Ecclesiis musicas, ubi sive organo, sive cantu lascivum aut impurum aliquid misceatur, item sæculares omnes actiones, vana atque adeo profana colloquia, deambulationes, strepitus, clamores arceant, ut Domus Dei vere domus orationis esse videatur, ac dici possit*.

21. Quæres. An licitum sit, disputationes in Ecclesiis habere? Respond. affirmative: quia scientia est donum Dei, & res sancta. *arg. Lib.* 1. §. 5. *ff. De Extraordinar. cognition.* ibi: *Est quidem res sanctissima, civilis sapientia*. Abbas *c. Cum Ecclesia. De Immunit. Eccles.* Azorius *loc. citat. quæst.* 4. Pirhing *num.* 11. & alii.

22. CONCL. V. Ad Immunitatem Ecclesiarum pertinet etiam, ne quis eis violentiam inferat, infringendo earumdem fores, vel ipsas spoliando suis bonis, aut hujusmodi quidpiam attentando. Patet hoc ex *c. Omnes* & *c. Quisquis* 17. *quæst.* 4. cum Concordantiis, ubi tales judicantur sacrilegi. Quinimo Ecclesiarum Dei violatores, sive cum effractione spoliantes Ecclesias ipso jure excommunicati sunt, *arg. c. Canonica* 11. *quæst.* 3. & *c. Sicut antiquitus* 17. *quæst.* 4. & *c. Conquesti. De Sent. Excom.* juncta Glossa *ibidem* v. *Excommunicatos nuntietis*.

QUÆSTIO III.

De Immunitate reali, & personali.

SUMMARIUM.

23 *Immunitas realis, & personalis, in quo consistat?*
* *Loquendo de ipsis Personis Ecclesiasticis certum est, quod gaudeant Immunitate personali.*
24 *Bona Ecclesiarum, & Personarum Ecclesiasticarum sunt triplicis generis I.*
(*c*) Conformiter dictis n. 6. & seqq.
25 *II. ac* 26 *III. Declaratur.*
27 *Bona Clericorum patrimonialia, an gaudeant Immunitate?*
(*d*) Ut dictum n. 6. & seqq.
28 *Quid de Bonis Feudalibus?*
29 *Aut si Fundator in Bonis Ecclesiæ reservavit sibi certam pensionem.*
30 *Quid loquendo de oneribus antiquis?*
31 *Ac etiam novis sive postea imponendis?*
32 *Laici non possunt, etiam in communibus necessitatibus, novas collectas Ecclesiis, & Clericis imponere.*
33 *An possint præstari absque ulla exactione Laicorum?*
34 *Quæ conditiones requirantur, ut Ecclesia & Clerici in communibus necessitatibus contribuere teneantur?*
* *Quidnam Sæculares possint a Clericis petere titulo Impensarum, & utrum tunc allegatæ conditiones requirantur?*

23. CONCL. I. Immunitas rerum, & personarum Ecclesiasticarum (quam alias *realem*, & *personalem* appellant) generatim consistit in hoc; quod res, atque personæ Ecclesiasticæ, a jurisdictione sæcularium Magistratuum, eorumque exactionibus, & oneribus, immunes sint, & liberæ. Ita omnes Theologi, Canonistæ, & Jurisconsulti Catholici, estque definitum in Concilio Lateranensi sub Alexandro III. *cap.* 19. & refertur *c. Non minus de Immunit. Eccles.* ubi etiam Laici collectas Clericis, vel Ecclesiis imponentes, aut jurisdictionem ipsorum usurpantes, si moniti non desistant, una cum fautoribus suis ipso facto excommunicantur. Concordat Concilium Generale sub Innocentio III. *cap.* 16. relatum in *c. Adversus Eod.* juncto *c. Quia nonnulli Eod. in* 6. & *Clement. un. Eod.* cum Concordantiis.

Additio.

* Loquendo nunc in specie de personali Immunitate, certum est, quod conformiter textibus Juris *can. Si Imperator Dist.* 66. & *c. Sylvester* ac *Relatum* 11. *quæst.* 1. Clerici quoad suas proprias personas eadem gaudeant, cum Laici non habeant jurisdictionem in ipsas personas Ecclesiasticas, utpote gaudentes privilegio fori, prout fusius ostensum fuit a præsente Auctore *lib.* 2. *Decret. Tit.* 2. §. 9. & *Lib.* 3. *Tit.* 49. §. 9. & 10. Unde ex hoc capite Clerici sunt immunes a Capitatione, proprie tali, quæ imponitur absque respectu ad ipsa bona. Item ab Angariis, Perangariis, cum hæc sint onera mere personalia, seu respicientia ipsas personas præcise ratione *subjectionis*, quibus ab habentibus *jurisdictionem* in ipsas imponuntur. *

24. Ut autem quoad ipsa bona, seu Immunitatem realem hæc Conclusio melius intelligatur, sciendum, quod bona Ecclesiarum, & Ecclesiasticarum personarum, triplicis generis distingui possint. Primi generis sunt ipsæmet Ecclesiæ materiales, una cum Cœmeteriis; item vasa sacra, vestes, & quæcumque consecrata, sive benedicta sunt, tanquam Divini Cultus instrumenta. Et de his certum est, atque ab omnibus (*c*) concessum, ea Jure Divino exempta a jurisdictione, & quibuscumque exactionibus Magistratuum sæcularium: nullam enim temporalem utilitatem habent, quæ in æstimationem venire possit; utpote cum ad Divini Cultus ministerium specialiter dedicata, nullis aliis humanis usibus applicari possint, jux-

juxta *Regul.* 51 *Juris in 6. Semel Deo dicatum non est ad usus humanos ulterius transferendum*.

25. Alterum genus complectitur bona Ecclesiarum tum immobilia, tum mobilia, quæ sive a Fundatoribus, sive ab aliis Fidelibus ad honorem Dei oblata seu donata fuerunt, ut per Prælatos Ecclesiarum in pios usus, ut puta in ornatum Ecclesiæ, ac ministrorum ejus, sive pauperum sustentationem convertantur. Et de hisce bonis procedere dictam Decretalem *Non minus* cum Concordantiis conveniunt pariter Doctores, eo quod sint Deo oblata, atque ad cultum ipsius specialiter destinata, sicque non nisi in pios usus convertenda (quod secus foret, si per exactiones sæcularium gravarentur, atque diminuerentur) cum sint res Dei, & *Sanctum Sanctorum Domino*. *cap. Nulli* 12 *qu.* 2 & alibi.

26. Tertium bonorum genus est eorum, quæ ad Ecclesiam, aut Personas Ecclesiasticas pervenerunt aliis titulis, sive causis: ut puta emptione, hæreditate, arte, labore manuali, aut alio quopiam titulo temporali. Et de his, præcipue vero de bonis patrimonialibus Clericorum, posset nonnulla moveri difficultas: sit tamen

27. CONCL. II. Non solum bona Ecclesiæ quocumque justo titulo acquisita, sed etiam bona matrimonialia Clericorum gaudent Immunitate ab extraordinariis collectis, & jurisdictione sæculari, atque potiuntur privilegio Fori. Ita communis Doctorum, uti testatur Barbosa *lib.* 1 *Juris Eccles. univ. c.* 39 §. 5 *num.* 6. Layman *lib.* 4 *tr.* 9 *cap.* 6 *num.* 9. Pirhing *tit. de immunit. Eccles. numer.* 62 Engel *num.* 24 cum aliis. Et hoc aperte desumitur ex Juribus *n.* 6 allegatis, utpote quæ de rebus Ecclesiæ, & Ecclesiasticarum personarum indistincte, atque pariformiter loquuntur. Accedit ratio: quia *accessorium naturam sequi congruit principalis*, juxta *Reg.* 42 *Juris in* 6 cum Concordantiis. Simulque magis dignum trahit ad se minus dignum, *arg. c. Quod in dubiis, de Consecr. Eccles.* atqui dicta bona sunt quid accessorium ad personas Ecclesiasticas, simulque hæ multo digniores illis; ergo. Quinimo Magistratus sæcularis nihil posset statuere circa ejusmodi bona Patrimonialia Clericorum, nisi obligando simul ipsasmet eorum personas: sed has gaudere Immunitate Ecclesiastica fatentur omnes Catholici. (*d*) Et hæ rationes a pari, vel etiam a fortiori militant de bonis Ecclesiarum tertii generis: nam ut dicitur *L. Quæ Religiosis. ff. de Rei vindicat. Quæ Religiosis adhærent, Religiosa sunt.*

Additio.

* Limitatur hæc doctrina I. quoad bona mobilia, vel immobilia, cum quibus Clericus negotiationem instituit, etenim *c. Quamquam, de Censib. in 6* tantummodo illæ res Clericorum a similibus oneribus dicuntur immunes, *quas non causa negotiandi deferunt, vel deferri faciunt*, quod intelligi debet de negotiatione *lucrativa*, non autem præcise *œconomica*. Ubi nota, quod *posterior* sit illa, qua quis emit res, ad sui & familiæ suæ sustentationem necessarias, vel saltem multum utiles ad eam conservandam, & si quæ per accidens superfluæ remaneant, easdem pretio currente divendit: econtra vero *prior*, seu *lucrativa* est, qua præcise, vel saltem principaliter res aliquas lucri capiendi gratia comparatur, ut eadem vel in sua priori specie mutatis temporum, aut locorum circumstantiis, majori pretio distrahatur, vel ut arte ac industria in aliam formam mutata, carius vendatur. Unde teste præsente Auctore in Jure Canonico *lib.* 3 *Decr. Tit.* 49 *num.* 249 in sensu intento negotiari dicitur ille, qui rem aliquam emptione, mutatione, aliove contractu acquirit, & comparat eo animo, ut eam revendendo, distrahendo, vel locando lucrum reportet. E. g. I. Si clericus varia congreget, sibique per emptionem procuret frumenta, ut tempore caristiæ in majori pretio vendere queat; vel II. Si Monasterium erigat ex hoc principaliter fine Aromatariam, ut conficiendo, & distrahendo medicinas capiat lucrum; nam Sacr. Congregat. Episcoporum, & Regularium die 9. Jan. 1602 declaravit: *Regulares non posse Aromatariam tenere, nisi pro seipsis, quo casu visitari non potest a Protomedico*. Videantur Barbosa 2 *part. de Potest. Episc. allegat.* 13 *num.* 13. Molina *de Just. de Jure Tract.* 2 *disp.* 342 *Conclus.* 5. Delbene *de Immunit. Eccles. cap.* 5 *Dubitat.* 3 *Lect.* 5 *n.* 3 præsens Auctor Reiffenstuel in Jure Canon. *loc. cit.* *

28. Limitatur hactenus allata doctrina II. in bonis Feudalibus, & Emphyteuticis: nam hæc non pleno jure transeunt in Clericum, aut Ecclesiam, sed dominus directus, qui eadem concessit, præter dominium ipsorum directum certas sibi conditiones & jura reservat: quæ proinde a Clericis, atque Ecclesiis erunt observanda. Unde pariter, si Ecclesia, vel Clericus a sæculari domino v. g. Imperatore Feudum habeat, ac super Jure Feudi quæstio inter Clericum, & Laicum emerserit, ea non per Judicem Ecclesiasticum, sed per dominum Feudi erit terminanda, prout decisum habetur *c. Ex transmissa* & *c. Verum de Foro competenti*. Hinc respectu sæcularis Feudi Ecclesia, vel Clericus non gaudet privilegio Fori, sed tenetur coram sæculari domino Feudi judicium subire; & convenitur coram eo in actionibus tam realibus, quam personalibus Feudum concernentibus.

29. Limitatur III. Si fundator seu Patronus v. g. Princeps territorialis in ipso Fundationis limine sibi certam pensionem, sive annuos redditus in bonis Ecclesiæ attributis reservasset, atque ipsos Episcopus ante consecrationem Ecclesiæ eidem constituisset *arg. cap. Præterea quoniam. de Jure Patronat.* Ubi Patronis permittitur in Ecclesiis *antiquos & moderatos redditus a locorum Episcopis institutos exigere*. Postquam autem Ecclesia jam ædificata, dotata, & consecrata est, novi census eidem imponi non possunt, nec veteres augeri *c. Prohibemus. de Censibus*. cum Concordantiis. Quod si secus fiat, illud irritum erit.

30. Limitatur IV. Quoad onera antiqua, seu quæ rebus, antequam ad Ecclesiam quocumque titulo devenissent, prius jam imposita fuerunt: nam quælibet res transit cum suo onere *arg. c. ex litteris. de Pignoribus*. & alibi. Hinc Ecclesia, vel Clericus tenetur ad hujusmodi onera antiqua præstanda, dummodo ea sint vera & realia, id est, ipsis fundis seu bonis infixa, perpetua, certa, & determinata, *arg. c.* 1 junct. Glossa *V. Senioribus* ac Summario *de Censibus*. Et in hoc sensu procedit textus *c. Si tributum* 11 *qu.* 1 ibi: *Agri Ecclesiæ solvunt tributum*. Et illud *c. Tributum* 23 *qu.* 8 *Quia de exterioribus Ecclesiæ, quod constitutum antiquitus est, pro pace & quiete, qua nos tueri, & defensare debent, Imperatoribus persolvendum est.* * Supple *Titulo concessionis Ecclesiasticæ* non autem *titulo subjectionis*, seu in ipsos Clericos *jurisdictionis*. De quo videantur Panormitanus, Innocencius, Andreas, & Engel apud ac cum P. Pichler in sua Epitome Juris Canonici *Lib.* 3 *tit.* 49 *n.* 12. *

31. Dicitur, *quoad onera antiqua*; sive ut Canone proxime relato dicitur, *quod constitutum antiquitus est*. Nam loquendo de oneribus novis, seu quæ imponuntur bonis Ecclesiarum, vel personarum Ecclesiasticarum eo tempore, quo bona illa jam spectabant ad Ecclesias, vel personas Ecclesiasticas, ab ejusmodi oneribus hæ prorsus immunes sunt, per text. jus *n.* 6. allegatos. Et quamvis Bartolus *in l. Rescripto §. fin. num.* 5 *de Minoribus* teneat, Principes Laicos posse efficere tributaria, & affecta omnia prædia eorum Territorii, ita ut, cum exinde ad Ecclesias pervenerint, obnoxia sint collectis postea imponendis: tamen ejus cautelam esse falsam, & contra Immunitatem Ecclesiæ, & ab omnibus communiter reprobatam, ait Fagnanus *in c. Non minus num.* 11 *de Immunit. Eccles.* post Baldum, & Rotam, quos citat.

32. CONCL. III. Etiam in communibus necessitatibus, & utilitatibus Reipublicæ, prohibitum est Laicis sub pœna excommunicationis, novas exactiones, seu collectas Ecclesiis, aut Clericis imponere. Ita hodie clarissime habetur in Bulla Cœnæ Domini, ubi §. imponentes collectas Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis, ipso facto excommunicantur. Idipsum tam antehac prohibitum fuerat in Concilio Lateranensi, sub Alexandro III. ac refertur *c. Non minus de Immunit. Eccles.* ubi contra oppositum attentantes sic statutum legitur: *Quo circa sub anathematis districtione fieri de cætero talia prohibemus: nisi Episcopus, & Clerus tantam necessitatem, vel utilitatem aspexerint, ut* abs.

absque ulla exactione ad relevandas communes utilitates, vel necessitates, ubi Laicorum non suppetunt facultates, subsidia per Ecclesias existiment conferenda. Hæc ibi.

33. Dicitur, *absque ulla exactione*; nam illud absque ulla exactione, ac sponte per Ecclesias, ex arbitrio Episcopi, qui dictam necessitatem inspicere debebat, olim conferendum erat; ita ut ea *Laici humiliter & devote reciperent cum gratiarum actione*, prout declaratum fuit in Concilio Generali sub Innocentio III. & refertur *c. Adversus Eod.* Ubi tamen judicium super his denuo adimitur Episcopis, atque præcipitur, ut *propter imprudentiam quorundam Romanus Pontifex prius consulatur; cujus interest, communibus utilitatibus providere*.

34. CONCL. IV. Ut in casu communium necessitatum, vel utilitatum, Ecclesiæ, & Clerici contribuere debeant, plures requiruntur conditiones, ex allegatis textibus Juris desumptæ. I. Ut necessitas, vel utilitas sit publica. II. Ut Episcopus, & Clerus super hoc delibetent. III. Ut dicta necessitas, vel utilitas sit communis, tam Laicorum, quam Clericorum. IV. Ut ad eas relevandas non sufficiant Facultates Laicorum. V. Ut contributio ab Ecclesiasticis fiat sponte, & sine aliqua exactione seu compulsione Laicali: unde talis contributio, seu collecta non debet imponi auctoritate Magistratus sæcularis, sed Ecclesiastici, simulque ad eam solvendam Clerici non sunt compellendi per Judicem sæcularem, sed per Ecclesiasticum. VI. Ut, nisi periculum in mora fuerit, desuper Romanus Pontifex consulatur. Ita desumitur ex *cit. c. Non minus*. & *c. Adversus, de Immunit. Eccles.* juncta *Clem. un. Eod.* prout fusius explicat Fagnanus *c. Non minus n. 22 & seqq.* ac tenent alii Canonistæ.

Additio.

* Quæres. An proxime adductæ conditiones quoque requirantur, si necessitas, propter quam fiunt expensæ, non præcise respiciat ipsam communitatem in genere, seu aliquam Rempublicam in communi, sed immediate redundet particulariter in commodum privatorum, nimirum in singula ejusdem communitatis membra, etiam Ecclesiastica? Resp. In tali casu, iuxta graves etiam Auctores proxime citandos, posse e. g. a Magistratu Laico peti a Clericis aliquam contributionem pro rata *titulo Impensarum*; quin necesse sit ad superius mentionatas recurrere conditiones. Pro hac sententia citantur Abbas *in c. Non minus num. 20.* Barbosa *in c. Advers. de Immunit. num. 4.* Gratianus *Discep. 399 num. 16* & Sylvester *V. Immunitas. quæst. 5 num. 20* ac tenent Pichler *lib. 3 Tit. 49 num. 11.* & fusius Schmalgrueber *Lib. 3 Decret. Tit. 49 num. 32. & seq.* atque recte eodem Pignatellus *Tom. 1 Consult. 50 num. 5* addens, ita sæpius respondisse S. Congregationem Immunitatis: etenim huiusmodi contributiones ex una parte non exiguntur a Principe, vel aliquo Magistratu *titulo Jurisdictionis* in Clericos, nec a Clericis præstantur in recognitionem *alicujus subjectionis*; ex altera autem parte æquum est, ut qui in particulari & quoad privatam suam personam immediate sentit commodum, sentiat & onus conformiter *Regulæ 55 de Regulis Juris in 6.* videturque in simili emergentia quasi tacitum pactum inter sæculares, & tales Clericos intercedere. Ex quo inferunt allegati Auctores, Clericos esse obligatos contribuere, si agrorum ripæ sint adversus vim fluminis muniendæ, ne fluvius inundet agros etiam proprios, si aperienda fossa, ut aquæ alio deriventur, aut ducendus rivus, quo prata etiam Clericorum irrigentur, vel fodiendus puteus communis, ex quo etiam Clerici, ob defectum alterius, aquam accipiant &c. Notanter tamen annectit P. Schmalzgrueber *loc. cit.* Sæculares non posse in simili casu per seipsos adigere ad contribuendum pro rata Clericos renuentes, sed potius debere id per legitimos eorum Superiores efficere: nam, uti jam dictum est *Tr. 2 Dist. 3 n. 14.* etsi frequenter Clerici obligentur servare Leges civiles *vi directiva*, non tamen adstringuntur *vi coactiva*. Aliam cautelam adiungit P. Pichler *loc. cit.* ut nimirum a Principe, vel Magistratu non excedatur rata factarum desuper impensarum, puta, si contributiones sub *titulo Impensarum* ita augerentur apud Clericos, ut exinde aliqua pars inferri posset in ærarium publicum, vel applicari ad solvenda alia debita communitatis, aut ad conservandum splendorem maiorem Principis, vel ut aliqua civitas facilius sustinere valeat expensas faciendas ob adventum Principis, Nativitatem Filii Principis, aut Dotationem Principissæ, nuptias proxime celebraturæ, uti exemplificat P. Franciscus Schmier *Lib. 3 Jurisprudentiæ Tr. 1 part. 3 cap. 4 Sect. 3 §. 3.* *

DISTINCTIO II.

De Jure Asylorum.

QUÆSTIO I.

Quo Jure, quibusque locis competat Privilegium Asyli?

SUMMARIUM.

1 *Immunitas localis in quibus consistat?*
 (*a*) Dist. 1. num. 10.
2 *Privilegium Asyli non est Juris Divini, sed humani*.
3 *Solvitur instantia*.
4 *Circa jus Asyli magnam vim habet consuetudo*.
5 *Privilegio Asyli gaudent omnes Ecclesiæ, etiam interdictæ vel pollutæ, cum Addit.*
6 *Item Cœmeteria, Sacristiæ, turres, atque atria Ecclesiarum*.
7 *Notabilis instantia solvitur*.
 Ecclesia aliter sumitur in materia Immunitatis, quam violationis.
8 *An gaudeat Immunitate tenens januam Ecclesiæ, vel ejus parietem?*
9 *Immunitate an gaudeat spatium 30. vel 40. passuum circa Ecclesiam?*
10 *Monasteria, Hospitalia, Oratoria &c. gaudent Immunitate, & quæ?*
11 *Rei cur potius confugiant ad Monasteria, quam alia loca sacra?*
12 *Confugiens ad Sacerdotem SS. Eucharistiam portantem gaudet Immunitate*.
13 *Solvitur instantia*.
 * *Et hoc amplius extenditur*.
14 *Quid de Reo Eucharistiam sumente?*
 Vel fugiente ad Sacerdotem S. Oleum portantem?
 * *Quid de confugientibus ad Domos Parochiales, & Palatia Episcoporum?*

1. IMmunitas localis, ut jam superius (*a*) dictum consistit in duobus: videlicet, ut actus profani, & sæculares arceantur ab Ecclesiis, & ut malefactores ad eas, aliaque pia loca confugientes in vita & membris protegantur, neque inde violenter extrahantur. Siquidem tum per Leges Civiles, tum Sacros Canones speciale privilegium Ecclesiis, aliisque piis locis, ob maiorem eorum reverentiam, concessum est, ut delinquentes, qui ad illas tanquam ad Asylum confugiunt, per vim extrahi non possint. Et de hoc loquendo, sit

2. CONCL. I. Privilegium Immunitatis, seu Asyli Ecclesiastici non est Juris naturalis, aut Divini, sed humani duntaxat, Civilis ac Ecclesiastici. Ita Covarruvias *lib. 2 variar. Resolut. cap. 20 num. 2.* Pirhing *tit. de Immunit. Eccles. num. 15.* & communior aliorum. Idque desumitur ex *c. Inter alia. de Immunit. Ecclesiarum*, ibi: *Juxta sacrorum Statuta Canonum, & Traditiones Legum Civilium, fugiens ad Ecclesiam &c.* Accedit ratio: quia, licet Jure naturali, ac Divino Deus sit colendus, & reverentia Locis sacris exhibenda, non tamen inde necessario infertur, hoc fieri debere, Immunitatem Reis ad Ecclesiam confugientibus præstando; partim quia etiam crimina esse coercenda Jure naturali ac Divino statuitur; partim quia reverentia Locis sacris Jure Divino, & naturali debita satis observaretur per hoc, quod actus profani & sæculares inde arceantur.

3. Nec obstat, quod iam in Lege veteri Deus præcepe-

cepit Civitates refugii esse constituendas *Exodi 21 n.* 35 & *Deut.* 19 simulque etiam Gentiles ex instinctu naturæ aliqua Loca designaverint, quæ vocabantur *Asyla*; atque, ipsum Concilium Trid. *Sess.25.c.20 de Reform.* asserat, *Ecclesiæ, & Personarum Ecclesiasticarum Immunitatem, DEI ordinatione, & Canonicis sanctionibus constitutam*. Respond. enim, Leges veteris Testamenti, quæ morales non fuerunt, sed tantum cæremoniales, aut iudiciales, per adventum Christi exspirasse. (*b*) Unde ius Asyli iam non habetur ex veteris Legis obligatione, sed solum ad quandam ipsius similitudinem, & secundum congruam Juris naturalis æquitatem (quam etiam Gentiles agnoverunt) de facto per sacros Canones, ac Leges Imperatorias, Ecclesiis aliisque Locis sacris concessum fuit. Nec obstat Concilium Trid. *loc. cit.* Nam, ut concordentur iura iuribus, loquendo de Immunitate Asyli, plus non vult, quam Asyla ad imitationem veteris Legis, atque instinctu Divino, acceptaque a Deo auctoritate, per Canonicas Sanctiones constitutum esse.

4 Infertur proinde cum. Barbosa *lib. 2 Juris Eccles. univ. cap. 3 n. 82.* Engel *tit. de Immunit. Eccles. num. 9* Covarruvia, & aliis, quod circa hanc Immunitatem Ecclesiasticam, seu ius Asyli, habeat magnam vim consuetudo; ac propterea ad eam multis in casibus Judices recurrere debeant. Nam, quia hæc immunitas non est Juris naturalis, aut Divini, sed humani duntaxat, consequenter contrariam consuetudinem admittit *arg. c. ult. de Consuet.*

5 CONCL. II. Privilegio Asyli gaudent omnes, Ecclesiæ, sive consecratæ, sive nondum consecratæ, dummodo auctoritate Episcopi benedictæ fuerint, aut alia ratione, ut puta erectione Crucis, ad publicum Missæ Sacrificii usum deputatæ; prout liquet ex c. *Eccles. de Immunit. Eccles.* Idque procedit, etiamsi Ecclesia illa sit interdicta, vel polluta, & necdum reconciliata: quia tales Censuræ, aut impedimenta Juris, utpote pœnalia & odiosa non oportet extendere ultra casus a Jure expressos. Pirhing *loc. cit. num.* 3 Sylvester, & alii.

Additio.

* Nec refert, quod tales Ecclesiæ necdum perfecte sint constructæ, dummodo ibidem auctoritate Episcopi primus lapis iam fuerit positus, & loco Altaris modo in Rituali præscripto Crux defixa. Idem sentiendum, quamvis talis Ecclesia infortunio e. g. terræ motu corruerit, nisi sit destructa auctoritate Superioris sine spe reædificationis. Ratio horum omnium est; quia talis locus adhuc vere; & quidem auctoritate Episcopi obsequiis Divinis est dedicatus, quod sufficit *arg. cap. 9 de Immunitate.* *

6 Præterea iure Asyli gaudent Cœmeteria, una cum fabricis ad Templi structuram attinentibus; ut est Sacristia, Turris, Atrium, Porticus, atque Ambitus: quia hæc omnia vel spectant ad Ecclesiæ fabricam, vel ei sunt annexa. Quinimo Cœmeterium auctoritate Episcopi designatum, & sacratum, obtinet privilegium Immunitatis, etiamsi sit separatum ab Ecclesia. Barbosa *loc. cit. n. 63 & seqq.*

7 Nec dicas. Si super tectum Templi, aut in eius Turri, vel Sacristia, sive subtus Ecclesiam in caverna committitur iniuriosa humani sanguinis, vel seminis effusio, non polluitur Ecclesia; ut notat Glossa communiter recepta *in c. un. De Consecr. Eccles. in 6* ergo neque gaudent isthæc loca jure Asyli. Negatur enim consequentia: nam quando agitur de violatione, sive pollutione Ecclesiæ, nomen Ecclesiæ stricte accipiendum est pro solo spatio, sive ambitu interiore; eo quod materia hæc sit quasi pœnalis, & odiosa. Econtra dum sermo est de privilegio Asyli, quod est favorabile, & gratiosum, nomen Ecclesiæ accipiendum est late; quo sensu omnia ei annexa, & cohærentia complectitur: nam *odia restringi, & favores convenit ampliari*, iuxta *Reg. 15 Juris in 6.*

8 Huc facit c. *Si quis contumax 17 q. 4* ubi puniri iubetur, qui fugientem *de atrio Ecclesiæ, vel de porticibus quolibet modo Ecclesiæ adhærentibus per vim abstraxerit*. Quinimo hac ipsa de causa gaudet Immunitate, nec potest violenter abstrahi, qui clausam Ecclesiam reperiens, eius ianuam vel seram apprehendit: quia iam censetur existere in Loco sacro. Barbosa *ibidem num. 65* Bonacina *disp. 2 de Bulla Cœnæ qu. 3 punct. 16 §. 4 n. 19* & alii. Et hoc extendunt non pauci Doctores ad illum, qui parietem Ecclesiæ exteriorem tangit: nam privilegia Immunitatis sunt amplianda; simulque talis censetur adhærere loco sacro. Diana *part. 3 Tract. 1 resol. 73* post Aloysium Riccium, & Bonac. *disp. 3 in Decal. quæst. 3 punct. 4 num.* 5 citans plures alios: quamvis non desint oppositum tenentes quoad hoc posterius.

9 Insuper dicta Immunitas non tantum Ecclesiis, sed etiam spatio quadraginta passuum circa maiorem sive Matricem Ecclesiam, & spatio triginta passuum circa minores Ecclesias, concessum legitur c. *Sicuti antiquitus* &c. *Definitiv. 17 q. 4* Verum hoc non habere locum quoad Ecclesias intra Castella, sive muros Civitatum constructas, desumitur ex c. *Quisquis 17 q. 4* ibi: *Capellæ, quæ sunt intra ambitum murorum, castellorum, non ponuntur in hac triginta passuum observatione;* & post Archidiaconum notat Covarruv. *lib. 2 var. Resol cap. 20 num.* 5 cum quo etiam notant plerique Doctores, istam Immunitatis ad quadraginta, vel triginta passus extensionem de consuetudine vix alicubi observari: quamvis Fagnanus c. *Ecclesiæ num. 20 de Immunit. Eccles.* referat, quod S. Congregatio Cardinalium indistincte servari iusserit Immunitatem per circuitum dictorum passuum, saltem in Cathedralibus & Collegiatis Ecclesiis.

10 CONCL. III. Insuper Monasteria, seu Domus Religiosorum, & eorum horti, areæ, & quæcunque intra Monasteriorum septa continentur; nec non Hospitalia, aut Oratoria auctoritate Episcopi constituta (secus, si Oratoria non sint constructa auctoritate Episcopi) atque omnia alia loca, Religioni aut pietati destinata, dummodo eadem auctoritate Episcopi fundata fuerint, gaudent privilegio Asyli. Ita Barbosa *loc. cit. num. 67 & seqq.* Fagnanus *cit.* c. *Ecclesiæ num. 23 & seqq.* & alii. Idque patet tum ex *l. Pateant. C. De his, qui ad Ecclesias confugiunt* tum ex c. *Id constituimus 17 q. 4* cum Concordantiis; ac præsertim ex Bulla Gregorii XIV. quæ incipit. *Cum alias* 1591 desuper emanata ibi: *Monasteriis, Domibus, Locisque sacris, aut Religiosis*.

11 Nec dicas. Si omnia huiusmodi Loca religiosa gaudent Immunitate Ecclesiastica, cur ergo communiter Rei confugiunt ad Monasteria, non vero ad Ecclesias, quarum tanta est multitudo? Resp. Id præcipue fieri ob maiorem Asyli amplitudinem & commoditatem, quæ habetur potius intra septa Monasteriorum, quam in Ecclesiis, vel aliis Locis religiosis; quamvis revera & hæc gaudeant privilegio Immunitatis, seu iure Asyli Ecclesiastici.

12 CONCL. IV. Reus confugiens ad Sacerdotem, manibus Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum portantem extra Ecclesiam, gaudet iure Asyli. Ita Abbas Panorm. c. *Sane. De Celebr. Missar.* Engel *tit. De Immunit. Eccles. n.* 12 Barbosa *cit. c. 3 num.* 69 allegans pro hac sententia plurimos Doctores; qualis Covarruvias *num. 6* non nihil de hoc dubitet. Ratio est: quia Sanctissimum Corpus Christi est longe dignius, quam Ecclesia materialis, simulque ipsis Ecclesiis conceditur hoc privilegium propter Corpus Christi; ergo multo magis huic, sive Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento: nam *propter quod unumquodque tale, & illud magis tale*.

13 Nec obstat, quod de hoc non habeatur textus clarus in Jure. Siquidem præsens materia est favorabilis, sicque extendenda: & alioquin privilegium extenditur ad casum non expressum, quando ex mente Privilegiantis potest ille casus comprehendi. Et hac de causa istud intelligunt Doctores non solum in casu, quo quis Sacerdotem, vel hastam Baldachini apprehenderit, sed etiam, si se personis comitantibus Sanctissimum Sacramentum immiscuerit: quia omnes illæ cum Sacerdote Sanctissimum deferente unam Ecclesiam constituunt, quibus proinde favor iste concessus intelligitur.

14 Neque hic sequitur, quod etiam captivus sumens Eucharistiam gaudeat Immunitate. Siquidem privilegium Asyli conceditur fugientibus ad Ecclesiam, vel Eucharistiam; captivus autem non potest ad eam fugere, bene tamen Sanctissimo Sacramento ut Viatico, & spirituali Cibo animæ refici. Multo minus confugiens

fugiens ad Sacerdotem, sanctum Oleum ad infirmos deportantem, gaudebit Immunitate: cum huic neque Jus faveat, neque paritas, sive ratio faciendæ extensionis. Barbosa *ibid.* cum aliis.

Additio.

* Quæres. An gaudeant privilegio Asyli Ædificia Clericorum in communi viventium e. g. Patrum Oratorii, vel S. Philippi Nerii, item Domus Parochiales, & Palatia Episcoporum?

Resp. I. Fabricæ illæ, in quibus Clerici in communi viventes insimul habitant, gaudent iure Asyli, si fuerint debita auctoritate Episcopi erectæ. Ita Peregrin *c.* 4 *nu.* 67 & Delbene *De Immun. c.* 16 *dub.* 9 *sect.* 13 Ratio est: quia censentur loca sacra, utpote auctoritate Episcopi ad cultum Divinum deputata. Resp. II. Domus Parochiales insistendo iuri communi, & præscindendo a consuetudine gaudent Jure Asyli, dummodo non ultra triginta passus distent a sua Ecclesia. Ita cum Barbosa & aliis præsens Auctor *L.* 3 *Decr. Tit.* 49 §. 2 ac refertur sic a Sac. Congregatione Immunitatis declaratum in una Nepesina 4 Martii anno 1626 & in altera die 10 Decembris anno 1658 uti testatur Pignatell. *Tom.* 1 *Consultationum* Resp. III. Palatia Episcoporum pariter gaudent Jure Asyli, saltem si non distent ultra quadraginta passus a sua Ecclesia Cathedrali. Ita Menochius *L.* 9 *De Immunit.* c. 5 v. *Palatium Episcopi*, & sub his terminis communis, atque deducitur ex *can. Sicut antiquitus* 17 *q.* 4 ubi iubetur excommunicari, qui in tali circuitu Ecclesiæ maioris, seu Cathedralis personam hominis, vel bona eius inde subtraxerit, quod utique signum est prædictum circuitum, & Palatium Episcopi intra illud spatium contentum, gaudere Asylo. Utrum vero eodem fruatur privilegio tale Palatium ultra quadraginta passus ab Ecclesia Cathedrali distans, inter DD. non convenit, ubi præsens Auctor *L.* 3 *Decr. Tit.* 49 *num.* 52 cum Abbate, Fagnano, Sylvestro, Hostiensi adhuc affirmativam tenet. Econtra vero Decianus, Julius Clarus, Pignatellus, & alii negativam defendunt, putatque Menochius *lib.* 4 *cap.* 5 eam procedere saltem in casu, quo tale Episcopi Palatium, ultra quadraginta passus ab Ecclesia Cathedrali distans, neque habet aliquam Capellam publicam, in qua indifferenter homines ad audiendum Sacrum admittuntur. *

QUÆSTIO II.

Quæ personæ gaudeant Jure Asyli Ecclesiastici?

SUMMARIUM.

15. Reorum ad Loca sacra, tanquam Asyla fugientium, alii possunt esse Fideles, alii Infideles: & illorum quidam Laici, quidam Clerici, vel Religiosi; istorum alii Pagani, aut Judæi, alii Hæretici, & denique ii vel gravitate delictorum, vel ære alieno oppressi. Et de omnibus his procedit præsens Quæstio.

16 CONCL. I. Certum est, omnes Fideles Laicos delinquentes, & ad loca sacra confugientes gaudere iure Ecclesiastici Asyli, dummodo non admiserint crimina specialiter excepta. Patet hoc ex *c. Si quis contumax* 17 *q.* 4 & c. *Inter alia. De Immunit. Eccles.* cum Concordantiis, ac præsertim ex cit. Bulla Gregorii XIV. *Cum alias*. Et hoc intellige, etiamsi hi sint excommunicati, vel interdicti: nam censura non privat Immunitate, cum huiusmodi pœna nullibi sit iure expressa, simulque Censuræ sint medicinales, non mortales *arg. cap.* 1 *De Sent. Excom. in* 6 Pirhing *loc. cit. num.* 32 post Covarruviam *cit. cap.* 20 *num.* 11 & alios.

17. CONCL. II. Fideles Debitores pecuniarii, qui solvendo non sunt (vulgo, Falliti) confugientes ad Ecclesiam gaudent Immunitate. Ita Abbas c. *Inter alia num.* 22 *de Immunit. Eccles.* Barbosa *cit. lib.* 2 *Juris Ecclesiast. univ. c.* 3 *num.* 46 & 47 Covarruvias *num.* 14 & alii magno numero ab ipsis relati, quamvis non desint quidam oppositum tenentes. Ratio est: tum quia in favorabilibus Reorum nomine veniunt debitores; Reus enim dicitur, cui movetur quæstio, id est, intentatur actio, sive civilis, sive criminalis c. *Forus. De Verb. signif.* tum quia Bulla Gregoriana §. 2 expresse facit mentionem de *fraudulentis Decoctoribus*; ita tamen, ut revocet quæcunque privilegia, & indulta ipsos extrahendi; tum tandem, quia c. *Inter alia. De Immunit. Eccles.* generaliter prohibetur extrahi de Ecclesia invitus: adeo, ut etiam servus, ob timorem Domini ad Ecclesiam confugiens, non sit restituendus, nisi de impunitate sua Dominus eius Clericis iuramentum præstiterit.

18 Cæterum, si fraudulentus debitor in creditorum præiudicium una cum rebus & bonis alienis ad Ecclesiam se recipiat, tunc de licentia Episcopi eiusmodi bona sunt consignanda Judici sæculari ad effectum, ut veris dominis reddantur. Barbosa *cit. num.* 47. Diana *part.* 6 *Tract.* 1 *resol.* 17 & alii. Nec obstat c. *Definivit.* 17 *quæst.* 4 ubi prohibetur quidpiam *damni, seu spolii residentibus in loco sancto inferri*. Nam loquitur textus de bonis propriis Rei, non autem alienis, & in quorum detentione idem delinqueret.

Additio.

* Unde, ne forte Rectores Ecclesiarum, ad quas tales Debitores confugiunt, nimium faveant similibus, non raro in præiudicium Creditorum pecunias multas hisce obæratas secum in locum Asyli asportantibus, & ex eo occulte postea aliorsum aufugientibus, benenotandæ sunt sequentes Declarationes S. Congregationis: Una Immunitatis die 1 Decembris anno 1617 dicens, *quod Decoctor non debeat res, & bona in præiudicium Creditorum ad Ecclesiam transferre, sed debeant illa Judici Sæculari consignari, ut adiudicet, cui de iure competunt*, Altera Congr. Episcop. & Regularium 14 Novemb. anno 1636 ubi præcepit *bona posita in loco Immuni in præiudicium Creditorum, deponi debere in loco Immuni.* Et 12 Decemb. anno 1642 mandavit, *ut ex quadam Ecclesia extraherentur bona eo transportata in fraudem Crediterum: consignanda tamen Judici competenti*. Videantur de hoc in casu emergenti fusius Delbene *cap.* 16 *dub.* 11 *sect.* 6 *num.* 17 & *seqq.* & Menochius *lib.* 4 *de Immunitate cap.* 7 v. *Cæterum ad finem*. *

19 CONCL. III. An Clerici, & Religiosi in Asylis tuti sint etiam contra proprios Judices Ecclesiasticos (nam contra Judices sæculares defenduntur aliunde, videlicet per privilegium Fori) ita ut ab illis extrahi extra casus Jure exceptos non possint, multum controvertunt Doctores, aliis affirmantibus, cæteris vero negativam sententiam tenentibus, uti videre est apud Fagnanum c. *Inter alia n.* 70 & *seqq. de Immunit. Eccles.* Barbosa *lib.* 2 *Juris Eccles. univ. cap.* 3 *n.* 137. Sed merito uterque horum affirmativam sententiam amplectitur, veluti probabiliorem, & magis communem: nam Canones generaliter loquuntur, non distinguendo inter Clericum & Laicum, ac proinde generaliter de omnibus sunt intelligendi. Deinde privilegium Asyli, hoc est, ut nullus violenter inde extrahi valeat, principaliter concessum est ipsi Ecclesiæ, sive loco sacro, idque propter reverentiam eius *arg.* c. *Reum* &c. *Frater* 17 *qu.* 4 cum Concordantiis: ergo suffragatur cuilibet, sive Clerico, sive Laico, nisi sit de specialiter exceptis. Accedit, quod Clerici non debeant esse deterioris conditionis, quam Laici,

Laici, simulque nullibi hoc privilegium eis ademptum reperiatur.

20. Caeterum data resolutio procedit quoad crimina graviora, & correspondentes ipsis poenas judiciales enormes, quae limites disciplinae Ecclesiasticae, ac Regularis correctionis excedunt: non vero quoad poenas correctivas omnino necessarias pro conservatione Status Ecclesiastici, ac Regularis. Infertur proinde, quod Clericus perpetrans homicidium non praemeditatum, ac extra locum sacrum (quod additur, quia alioquin hoc delictum foret unum de exceptis) & confugiens ad Ecclesiam, gaudeat Immunitate; adeo, quod non possit inde violenter extrahi, & tradi Curiae saeculari, vel mitti ad triremes.

Secus est de delictis levioribus aut poenis mere Ecclesiasticis, quae potius correctionem sapiunt, quam vindictam publicam. Sic enim Religiosi delinquentes possunt secundum eorum instituta per Superiorem in Monasterio coerceri, verberari, & in carcerem detrudi, imo, si opus fuerit, etiam de Monasterio expelli, neutiquam suffragante ipsis Immunitate loci prout patet experientia, ipsaque Religionum consuetudine, quae est optima Legum interpres, & tenent Doctores passim. Similiter potest Episcopus Clericum, in flagranti crimine in loco sacro deprehensum, suis carceribus mancipare ad correctionem, absque violatione Immunitatis Ecclesiasticae: tum quia hic non agitur de amissione vitae, vel membrorum *arg. c. Inter alia De Immunit. Eccles.* tum quia alioquin disrumperetur nervus Ecclesiasticae disciplinae contra c. *Cum inter De Consuet.*

21 CONCL. IV. Quantum ad Judaeos, & Paganos, multi censent, eos ad Ecclesiam confugientes gaudere Immunitate Ecclesiastica; eo quod privilegium istud fuerit concessum loco sacro, ob eius reverentiam; atque ipsum, tanquam Ecclesiis favorabile, sit ampliandum; simulque Canones illud concedentes loquantur generaliter & indistincte, prout inter plures alios vult, & argumentatur Fagnanus *loc. cit. num.* 59 *& seqq.* & Diana *part. 6 tract. 1 resolut.* 23 & pro hac sententia Barbosa *cit. cap.* 3 *n.* 44 allegat Declarationem S. Congregationis Controversiis Jurisdictionalibus praepositae, anno 1631 factam: de qua si legitime constabit, dicta sententia omnino tenenda erit.

22 Caeterum insistendo Juri communi probabilius videtur, eos non gaudere Immunitate, nisi sincero corde parati sint veram Fidem amplecti; ut tradit Abbas *c. inter alia num. 6 de Immunit. Eccles* Covarruvias *num.* 11 Pirhing *tit. de Immunit. Eccles. num.* 39 Layman *lib. 4 tract. 9 cap. 3 num.* 12 Bonacina *disp. 3 in Decal. quaest. 7 punct. 6 §. 5 num.* 3 & alii quamplures. Ratio est: tum quia ita habetur decisum in Jure Civili *lib. 1 C. de his qui ad Ecclesias confugiunt*, quae lex non reperitur in Jure Canonico correcta, imo potius approbata *cit. c. Inter alia* ibi: *Juxta sacrorum statuta Canonum, & Traditiones Legum Civilium*, tum quia indignus est, ut ab Ecclesia defendatur, qui Ecclesiam contemnit *arg. c. ult. de Immunit. Eccles.* Sic autem Ecclesiam contemnunt Infideles, nolentes veram Fidem amplecti, ipsamque Ecclesiam per Baptismum ingredi: tum tandem, quia Canones Immunitatis privilegium locale concedentes Ecclesiis intelligendi sunt secundum materiam subiectam, hoc est, de personis Ecclesiasticae iurisdictioni subiectis, sive de Fidelibus: siquidem istorum curam & gubernationem gerit Ecclesia, non Judaeorum aut Paganorum, de quibus dicit Apostolus 1 *Corinth.* 5 *Quid mihi de iis, qui foris sunt, iudicare?* Et per hoc patere potest responsio ad rationes in oppositum.

23 CONCL. V. Certum est, quod Haeretici ob crimen haeresis priventur Immunitate Ecclesiastica. Siquidem in Bulla Gregoriana expresse excipiuntur *Haeresis Rei*: idque merito propter enormitatem huius criminis, ad Ecclesiae subversionem specialiter tendentis.

24 Caeterum, an Haeretici propter solum crimen haeresis; vel (ubi publice tolerantur, v. g. in Germania) etiam propter alia crimina, ut puta homicidium, furtum &c. Immunitate priventur, rursum variant Doctores. Eos privari affirmat Covarruvias *cit. cap. num.* 11 cum quibusdam aliis: tum quia Haeretici, tanquam Ecclesiae hostes & proditores omni eius favore indigni sunt; tum quia tales revera sunt *Haeresis Rei*, non obstante, quod propter hoc crimen non inquirantur: atqui haeresis Rei generaliter, & absolute excluduntur a privilegio Immunitatis per Bullam Gregorianam; ergo.

25 Oppositam nihilominus sententiam non pauci Doctores sequuntur, ut Sylvester v. *Immun. III. qu.* 3 Zoesius *tit. de Immunit. Eccles. num.* 16 Pirhing *n.* 40. Engel *num.* 19 & alii. Rationem dant: quia in Haeretico propter homicidium, vel aliud crimen ad Ecclesiam confugiente haeresis se habet per accidens; neque enim is fugit ad Ecclesiam propter haeresin, sed propter aliud delictum. Accedit, quod Haereticus per Baptismum iam sit ingressus Ecclesiam, eiusque legibus obligetur; ergo pariter favoribus localibus, sive Immunitate Ecclesiis ob earum reverentiam concessa frui poterit. Et hoc vel maxime tunc, quando is a pertinacia & errore recedens per veram poenitentiam Ecclesiae reconciliatus fuit, sicque dignus effectus, ut illius favore & protectione, perinde ac alii Fideles, per Immunitatem defendatur, prout limitat Bonacina *cit. §. 5 num.* 2.

Additio I.

* Quaeres I. An Milites illi, qui sine legitima dimissione militiam deferentes confugiunt ad Ecclesias, vel Monasteria, gaudeant Immunitate Ecclesiastica? Resp. ad hoc quaesitum in praxi valde frequens, tales milites, nisi simul sint coniuncta aliqua delicta gravia Immunitate gaudentia, de per se non gaudere, si ille, qui habet potestatem cavendi, sufficientem praestet cautionem, quod similibus nullum in vita, aut membris nocumentum, nec verberatio nimium inhumana ferme ad mortem usque, sit inferenda. Ita cum aliis Gonzalez *in cap. inter alia de Immunitate Eccles. num.* 8 & probatur a pari; quia etiam servus non gaudet ea Immunitate, sed is Domino exigenti extradi debet, si Dominus praestet securam iuratam cautionem de non inferendo simili nocumento; uti expresse habetur *cap. 6 De Immunit. Eccles.* iuncta *Lege 4 C. de his, qui ad Ecclesiam confugiunt*, ergo pariformiter erit discurrendum de milite deserente militiam sine legitima dimissione: nam, cur servus sub prioribus conditionibus non gaudeat Immunitate, ratio est: quia a Domino suo fugiens sui ipsius quasi furtum facit, subtrahendo se a suo legitimo Domino; sed hoc ipsum verificatur quoque quoad militem a militia transfugam; cum etiam prius per iuramentum fidelitatis se Principi quasi tradiderit, sicque res quasi illius facta fuerit, consequenter deserendo militiam per hanc subtractionem, seu per fugam ad Asylum quasi sui ipsius furtum quoque facit, prout satis clare innuit videtur *l. Praesenti* 7 *§. Sane* 5 *Cod. De his qui ad Ecclesiam confugiunt*. *

Additio II.

* Ex hoc Quaesito tria bene notanda eruere possunt Superiores talium Ecclesiarum, vel Monasteriorum. I. ne statim, & absque ulteriori examine ipsimet cooperentur, ut tales transfugae liberi evadant fugiendo aliorsum: etenim, si hoc resciretur a Praefectis militum, possent non sine gravi fundamento petere satisfactionem, & novi militis substitutionem, quia altero fuerunt privati, cui forsan dedissent sufficientem cautionem de non inferendo gravi nocumento, si praecedenter fuissent requisiti. II. Ne statim fidant cuilibet cautioni, ac praeprimis attendant, an is, qui eandem dat, habeat sufficientem potestatem cavendi; ubi in nonnullis Provinciis haec potestas dicitur competere Generalibus, vel etiam Chiliarchis eiusdem Legionis; in aliis vero (uti in Bavaria) non nisi Supremo Consilio Bellico. Solet autem ordinarie in praxi exigi cautio scripta, ut miles eo securior evadat a tam enormi poena. III. Ut bene advertant, milites non gaudere Immunitate ob leviores respective poenas evitandas ad Ecclesiam, seu Monasterium confugientes; cum haec Immunitas solum concessa sit ad evitandas graviores, praecipue capitales; uti eruitur tum ex c. *Inter alia De Immunitate*, tum ex Gonzalez, ubi scribit in citatum Capitulum, *inter alia*. *De Immunit.* praesertim *num.* 8. Hinc suadendum similibus, ut illico iterum redeant ad suos, ne, si resciatur, poenas suas aggravent. *

Additio III.

* Quæres II. An fœmina committens crimen non exceptum, & in aliquo extraordinario casu confugiens ad Monasterium Virorum, vel vice versa Vir ad Monasterium Monialium gaudeat Immunitate Ecclesiastica, ita, ut excludi nequeat? Resp. affirmative; ita tamen, ut si detur aliquis locus extra clausuram, illuc ponatur. Quod si similis locus non adesset, omni possibili præcedente cautela, & circumspectione adhibita talis persona insistendo Juri, ab ipsa clausura excludi nequiret: Ratio est; quia Jus tuendi vitam tanquam de Jure naturæ excusat ab observantia Juris positivi, præcipientis, ne mulieres ingrediantur clausuram Virorum, vel Viri clausuram Monialium. Cæterum ad omne scandalum vitandum in tali casu, si aliud remedium non suppetat, nec illico absque periculo, ne deprehendatur, occulte (v. g. sub alia veste) aufugere iterum queat, posset mulier Rea ad Monasterium Monialium, vel Vir Reus ad Conventum Virorum translocari. Videantur in simili casu Rodriquez *Tom. 1. qq. Regul. quæst.* 47 *art.* 4. Lezana *V. Clausura num.* 131. Bonacina *de Clausura quæst.* 4 *punct.* 4 *num.* 13 & Delbene *de Immunitate cap.* 19 *Dub.* 43 *& seqq.*

QUÆSTIO III.

Quæ crimina non gaudeant Immunitate Ecclesiastica?

SUMMARIUM.

26 *Omnia crimina gaudent Immunitate, nisi sint specialiter excepta. Corollarium.*
27 *Solvitur instantia.*
28 *Septem crimina non gaudent Immunitate.*
29 *I. Publici latrones, viarumque grassatores. Et qui sint tales?*
30 *Corollarium de furibus & aliis, cum Addit.*
31 *II. Depopulatores agrorum, & qui?*
32 *III. Committentes homicidia, vel mutilationes in Ecclesiis, earumve Cœmeteriis.*
33 *Quando censeatur homicidium committi in Ecclesia?*
34 *Existens in Ecclesia, & occidens aliquem extra eam, an gaudeat Immunitate?*
35 *An Immunitas amittatur ob alia crimina commissa in Ecclesia?*
* *Specialiter ob furtum Ciborii, vel Monstrantiæ, ubi sunt Hostiæ?*
36 *IV. Proditorie hominem occidens.*
37 *Homicidium proditorium, quod?*
38 *Quid de procurante abortum fœtus animati?*
39 *V. Assassinii Rei. Assassinium, quid?*
40. *VI. Rei hæresis, ac VII. Rei criminis læsæ Maiestatis in personam Principis.*
41 *Corollaria.*
* *Qualiter Bulla Gregorii XIV. quoad crimina ab Immunitate excepta adhuc fuerit ampliata? Additio I. & II.*
* *Ubi specialiter de Homicidio præmeditato. Addit. III.*

26 CONCL. I. Omnia crimina gaudent Immunitate Ecclesiastica; quæ de Jure non reperiuntur specialiter excepta. Ita communis; & habetur expressum c. *Inter alia de Immunit. Eccles.* ibi. *Fugiens ad Ecclesiam, quantumcumque gravia maleficia perpetraverit, non est violenter ab Ecclesia extrahendus &c. Nisi publicus latro fuerit, vel depopulator agrorum &c.* Unde adulteri, raptores virginum, condemnati ad triremes, & huiusmodi gaudent Immunitate; cum de Jure Canonico specialiter non excipiantur.

27 Nec obstat, quod spectato Jure Civili ab Immunitate excipiantur homicidæ quicunque, adulteri, & raptores virginum. *Auth. de Mandatis Princip. §. Neque aut Collat.* 3. Resp. enim, quod in materia Immunitatis; utpote mere Ecclesiastica non sit attendendum Jus Civile, sed Canonicum, & quidem in omni Foro, quando est discrepantia inter utrumque.

28. CONCL. II. Septem sunt crimina, quæ non gaudent Immunitate Ecclesiastica: quæ licet in Jure Canonico paulo aliis verbis contineantur, tamen in Bulla Gregorii XIV *Cum alias* (& habetur *Tomo* 2 *Bullarii Romani Constit.* 7 *dicti Pontificis*) referuntur sequentibus verbis §. 3 *Ut Laicis ad Ecclesias, Locaque sacra & Religiosa prædicta confugientibus, fuerint publici latrones, viarumque grassatores, qui itinera frequentata, vel publicas stratas obsident, ac viatores ex insidiis aggrediuntur, aut depopulatores agrorum, quive homicidia, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesiis, earumve Cœmeteriis committere non verentur, aut qui proditorie proximum suum occiderint, aut Assassinii, vel hæresis, aut læsæ Maiestatis in personam ipsiusmet Principis Rei, Immunitas Ecclesiastica non suffragetur.* Hæc ibi.

59 CONCL. III. Primo itaque Immunitate non gaudent *publici latrones, viarumque grassatores, qui itinera frequentata, vel publicas stratas obsident, ac viatores ex insidiis aggrediuntur*, uti loquitur Bulla Gregoriana, & concordat textus c. *inter alia de Immunit. Eccles.* Et hoc est primum crimen exceptum; nam Latrones, & viarum Grassatores parum differunt, nisi quod Latronis nomine illi tantum venire videantur, qui publicas vias obsidentes solent aggredi, & despoliare viatores cæde interveniente; Grassatores autem viarum id faciant absque cæde hominis: & utroque casu crimen est exceptum. Tales censentur Pyratæ, & qui publicas obsident vias, vel arcem habent aut castrum, & inde erumpere solent ad despoliandum homines prætereuntes.

30 Infertur proinde, Fures recipi Asylo. *Fures* enim vocantur, qui occulte, & sine armis furantur, qui autem violenter aggrediuntur, sive cum armis, sive absque armis, *Latrones*; prout habetur *Auth. Sed novo C. de Servis fugitivis.* Similiter is gaudet Immunitate, quidem in via publica hominis deprædationem attentavit, sed non perfecit: quia in pœnalibus & odiosis, præsertim quæ cedunt in præiudicium Ecclesiæ, actus debent esse perfecti, & consummati.

Additio.

* Quinimo non desunt Auctores, qui cum Deciano & Bonacina putant, non solum illum, qui in via publica deprædationem incipiens, eandem necdum perfecit, gaudere Immunitate Ecclesiastica, sed etiam alterum quoque, qui eandem deprædationem perfecit quidem, absque tamen occisione, vel mutilatione. Et quamvis hæc doctrina videatur pugnare contra proxime dicta *num.* 29 insistendo tamen Bullæ Benedictinæ (de qua *Add.* post *num.* 41) gravissimum sane pro se habet fundamentum; cum ibidem apud me §. 3 ad privationem Immunitatis ex parte grassatoris requiratur in formalibus, ut *grassati mors, aut membrorum mutilatio* NB. *secuta fuerit.* Ex quo inferunt hi Auctores, quod publicus latro a grassatore stricte loquendo non per hoc distinguatur; quasi vero quoad talem latronem cædes vel mutilatio intervenire deberet, non vero quoad grassatorem (uti tamen *num.* 29 innui videbatur) sed potius per id, quod publicus latro vias, & itinera foris obsideat, grassator autem intra Urbem in itinere publico grassetur, sive dein occidat, sive non. *

31 CONCL. IV. *Depopulatores agrorum* dicuntur, qui segetes in agris deprædantur, comburunt, aut destruunt, vel agros alienos vastant: & hi non gaudent Jure Asyli. Addit Barbosa *loc. cit. num.* 87. cum aliis, quod inspecta Bulla Gregoriana, utpote absolute loquente, hoc procedat de depopulatoribus agrorum sive diurnis, sive nocturnis; quamvis attento Jure communi solus nocturnus excludatur c. *Inter alia de Immunit. Eccles.* ibi: *Vel nocturnus depopulator agrorum.*

32 CONCL. V. Qui homicidia, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesiis, earumve Cœmeteriis committere non verentur, illis pariter non suffragatur Immunitas Ecclesiastica; prout liquet ex allegatis verbis Bullæ Gregorianæ. Concordat *cap. de Immunit. Ecclesiast.* ubi & huius exceptionis ratio redditur illis verbis: *Cum in eo, in quo delinquit, puniri quis debeat; & frustra legis auxilium invocet, qui committit in legem, mandamus, tales non debere gaudere immunitatis privilegio, quo faciunt se indignos.* Et hoc procedit etiam in illo casu, quo quis in una Ecclesia delinquit, & postea fugit ad aliam, cum enim una sit

per

per totum orbem Ecclesia universalis, qui offendit unam Ecclesiam particularem, censetur omnes offendisse; ac proinde nullibi gaudet Immunitate.

33. Censetur autem homicidium, aut mutilatio in Ecclesia commitii, non solum tunc, quando uterque intra Ecclesiam existit, sed etiam, quando quis extra Ecclesiam existens, sclopo, vel iaculo mutilat, vel occidit existentem intra Ecclesiam: nam talis revera occidit, vel mutilat alterum in Ecclesia. Et hoc idem dicendum, si quis lethaliter vulneravit existentem in Ecclesia, sed vulneratus extra eam obiit; quia delictum censetur commissum in Ecclesia. Bonacina *Tom.* 2 *quaest.* 7 *punct.* 6 §. 2 *num.* 5 & alii.

34. Num autem vicissim, si quis intra Ecclesiam existens sclopo, vel telo interficiat, sive mutilet existentem extra Ecclesiam, privetur Immunitate, variant Doctores. Negant Bonacina *loc. cit. n.* 3 Novarius, & quidam alii, eo quod talis proprie loquendo non in ipsa Ecclesia occidat, vel mutilet: simulque in hac materia, utpote odiosa & poenali, non sit facienda extensio ab inchoatione homicidii ad homicidium ipsum. Affirmativa tamen sententia, videlicet talem privari Immunitate, est communior; quam tenet Abbas *cap. ult. num.* 11 *de Immunit. Eccles.* Pirhing *eod. num.* 25 & Barbosa *cit. cap. num.* 111 citans plurimos alios: tum quia tale homicidium, quamvis consummetur extra Ecclesiam, nihilominus in ipsa inchoatur, sive principiatur: tum quia talis infert iniuriam loco sacro, abutens ipso ad caedem, vel mutilationem iniustam faciendam. * Et taliter etiam novissime decidit Benedictus XIII. in Bulla: *Ex quo Divina*. edita anno 1725. *

35. Quaeres. An quis privetur privilegio Immunitatis non solum propter homicidium, vel mutilationem, sed etiam propter alia crimina commissa in Ecclesia, v.g. propter furtum, adulterium, & huiusmodi gravia delicta, quibus infertur specialis irreverentia loco sacro? Respond. Spectata Bulla Gregoriana negative. Siquidem Pontifex in saepe citata Bulla §. 2 expresse declarat, delinquentes in nullis aliis casibus, praeterquam in sua Bulla expressis, posse ab Ecclesiis extrahi, simulque prohibet fieri extensionem ad casus in ea non expressos, *etiam ex paritate, identitate, aut majoritate rationis*. Barbosa *cit. cap.* 3 *num.* 105. Bonacina *loc. cit. n.* 11 & alii post dictam Bullam scribentes: quamvis ante ipsam non pauci oppositum tenuerint.

Additio.

* Dices. Ex hac Responsione sequi etiam illos pessimos homines, qui ciborium, seu vas illud, in quo SS. Eucharistia actualiter continetur, surripiunt ex Ecclesia, gaudere Immunitate Ecclesiastica; cum etiam illud crimen, etsi gravissimum, in Bulla Gregoriana vel Benedictina non contineatur inter excepta. Resp. ad hoc illatum Farinacius in *Appendice de Immunitate Ecclesiastica num.* 217 negando suppositum, quod nimirum tam enorme crimen non contineatur sub exceptis: videtur enim vere reduci posse ad crimen laesae Maiestatis in Personam ipsiusmet Supremi Principis commissum. Accedit, quod similes impiissimi homines sint vehementer suspecti de Haeresi, quae utique in Jure est inter crimina excepta conformiter dictis superius *n.* 23. *

36. CONCL. VI. Insuper, qui proditorie hominem occiderit, non gaudet Immunitate. Patet hoc ex allegata Bulla Gregoriana, ibi: *Qui proditorie proximum suum occiderint*. Caeterum *Homicidium proditorium* vel maxime tunc committitur; quando quis aliud verbis, & aliud mente gerit, atque sub specie amicitiae Proximum interficit: prout fecit Joab duobus Principibus militiae, Abner, & Amasae, quos sub specie osculi praebendi occidit, 2 *Reg. cap.* 3 & 20.

37. Deinde generalius loquendo, *homicidium proditorium* censetur, quando vel sub specie amicitiae (ut dictum) vel saltem nulla praecedente inimicitia, aut si praecessit, eadem per reconciliationem sublata, securus, & nihil mali praevidens occiditur, v. g. ferro, veneno, a tergo, de nocte, vel per insidias &c. Siquidem Homicidii proditorii malitia in eo consistit, quod occidatur compos rationis, qui hic & nunc impotens est ad praecavendum.

38 Dicitur, *compos rationis*. Nam utrum procurans abortum foetus animati secuto effectu, censeatur homicida proditorius, ac privetur Immunitate, est nova difficultas. Sed Bonacina *cit. punct.* 6 §. 3 *num.* 8 probabilius esse censet, talem non privari, cum infans non occidatur per insidias, ac dolose, eo quod dolus in infantem, utpote rationis impotentem, non possit committi: nam dolus est machinatio ad decipiendum, seu fallendum proximum adhibita.

39. CONCL. VII. Assassinii Rei non gaudent Immunitate; ut expresse tradit citata Bulla Gregoriana. Porro *Assassinii* crimen trahit originem, & nomen a quibusdam infidelibus, qui Assassinii vocabantur, & accepta pecunia occidebant Fideles, quos aliqui volebant occidi; uti notatur per Glossam magnam *cap.* 1 *de Homicidio in* 6. Itaque Assassinii Rei sunt illi, qui occisorem promisso pretio conducunt, tum qui operas suas ad occidendum locant. Et hi omnes, utpote criminis Assassinii Rei, secuto effectu, non gaudent Immunitate.

40 CONCL. VIII. Praeter crimen haeresis (de quo iam supra *num.* 23 & *seqq.*) privantur Immunitate Ecclesiastica Rei criminis laesae Maiestatis in personam ipsiusmet Principis commissi. Ita citata Bulla Gregorii XIV.

41. Dicitur, *in personam ipsiusmet Principis*. Nam secus dicendum de offendentibus Statuam Principis, vel cudentibus falsam monetam; non obstante, quod & tales de Jure civili censeantur Rei laesae Maiestatis. Addunt Doctores, eum, qui offendit, sive occidit Filios Principis, aut eius Consiliarios, vel Legatos, etsi reus existat criminis laesae Maiestatis, nihilominus gaudere Immunitate, eo quod crimen non committatur in personam ipsiusmet Principis. Bonacina *cit. quaest.* 7 *punct.* 6 §. 6 *num.* 3 & 4 Diana *part.* 6 *tract.* 1 *resol.* 18 & alii, paucis exceptis, qui ex eo oppositum tenent, quod Consiliarii, & Senatores censeantur esse *pars corporis ipsius Principis*. *L. Quisquis C. Ad Legem Juliam Maiestatis*.

Additio I.

* Dices Juxta novissimam Bullam Benedicti XIII. *Ex quo Divina* &c. Romae 15 Junii anno 1725 publicatam pariter ab Immunitate, & Asylo excluduntur falsificantes litteras Apostolicas, NB. *Conflantes, adulterantes, aut tondentes quascunque Monetas*, vel ipsas monetas conflatas, adulteratas, aut detonsas ita expendere, & erogare praesumentes, ut fraudis conscii, & participes censeri possint: item Ministri Montis Pietatis, sive alterius publici Telonii, aut Banci pro depositis Principis, privatarumque personarum destinati, furtum, aut falsitatem in praedictis locis committentes: pariter ab Immunitate excluduntur non solum homicidae proditorii, sed etiam NB. illimitate *interficientes proximum suum animo praemeditato ac deliberato*: ergo hucusque dicta, quae omnibus hisce Asylum concedere videntur, non subsistunt. Resp. praesentem Auctorem ex fundamentis superius, praesertim *num.* 25 & *n.* 36 adductis, ac insistendo Bullae *Cum alias*. Gregorii XIV. equidem allegatis hic criminibus Asylum cum aliis DD. communiter concessisse pro suo tempore, quo necdum recentissima Bulla citati Benedicti XIII. excipiens novissime illa crimina ab Immunitate, emanavit; ast de facto haud dubie pariter insistendo modernae recentissimae Bullae Benedicti XIII. *Ex quo Divina &c.* Adulteratores Monetarum, vel alia delicta hic specificata committentes non gaudent Immunitate Ecclesiastica; quoniam Benedictus XIII. ob auctam, atque in dies invalescentem perversorum hominum malitiam, ne abutantur tales Immunitate, priora crimina a Gregorio XIV. excepta adhuc magis ampliavit, ita ut non solum adducta a Gregorio, & *num.* 28 specificata delicta excipiantur ab Immunitate; sed etiam alia a Benedicto XIII. determinata, & hic in obiectione allegata, quod bene notandum legentibus Auctores ante hanc recentissimam Bullam scribentes. Unde in forma Resp. ad obiectionem distinguendo consequens: dicta illa, quae adulterationi pecuniarum, & homicidio non proditorio &c. Asylum concedere videntur, non subsistunt, insistendo Bullae Gregorianae, & illi tempori, quo Auctor praesens scripsit, nego: insistendo modernae recentissimae Bullae Benedicti XIII. admitto consequentiam.

Additio II.

* Porro in memorata Bulla Benedicti XIII. Concilio Romano a se celebrato postea inserta, reperiuntur adhuc plura declarata, quæ antea erant controversa, atque nonnulla alia ultra Bullam Gregorii XIV. extensa. Sic *imprimis* conformiter dictis post *num.* 34 declaravit, Immunitate non gaudere eum, qui in Ecclesia existens alterum extra Ecclesiam versantem *e. g.* sclopeto occidit; ubi antecedenter non deerant Auctores contrarium docentes. *Secundo* definivit, pro latrone publico in ordine ad privationem Asyli habendum esse illum, qui unica tantum vice ibidem vel in via vicinali homicidium commisit, seu mutilationem. *Tertio* decidit, ab Immunitate Ecclesiastica excludi falsificantes litteras Apostolicas. *Quarto* conflantes, adulterantes, aut tondentes quascunque Monetas, vel tales expendere, & erogare præsumentes, *Quinto* Ministros Montis Pietatis, sive alterius publici Telonii, Banci, furtum aut falsitatem in prædictis locis committentes. *Sexto* eos, qui Asylantes ab Ecclesia violenter extrahunt. *Septimo* quoad crimen Assassinii, non solum Mandatarios conducta mercede occidentes, vel mutilantes, verum etiam ipsosmet Mandantes. *Octavo* demum exclusit ab Immunitate omnes Proximum suum interficientes *animo præmeditato*, sive inimicitia præcesserit, sive non: prout vidi in duabus iam Germaniæ Diœcesibus post hanc Bullam sic fuisse judicatum. *

Additio III.

* Quæres. Quodnam sit Homicidium præmeditatum, seu NB. *animo præmeditato* commissum? Resp. cum Farinacio *part.* 5 *oper. criminal. de Homicidio quæst.* 125 *num.* 8 & 9 & Ubaldo Stoiber *de Immunit. Eccles. quæst.* 7 *num.* 64. Homicidium præmeditatum est illud, quod resolvitur in animo occidentis ex aliquo intervallo, antequam committatur. Unde non omne Homicidium voluntarium censetur in Jure præmeditatum; nam Homicidium subito in rixa, vel ex calore iracundiæ perpetratum absque prævia per aliquod intervallum resolutione potest adhuc esse voluntarium, & graviter peccaminosum, ita ut occidens ante occisionem præcognoscat adhuc malitiam actus, quin tamen sit præmeditatum. Ex quo consequitur, quod vi Bullæ Benedictinæ de facto quidem privetur Immunitate Ecclesiastica, qui quocunque medicamento cum prævia deliberatione abortum fœtus animati procuravit, vel etiam inimicum suum, præcedente iam per aliquale intervallum de occidendo resolutione, interfecit: secus tamen si in ludo vel rixa ita fuerit subitanea ira inflammatus, ut occidat proximum, quin prævio intervallo de eodem occidendo quidquam resolverit. An autem animus præmeditatus intervenisse præsumi possit, debet desumi ex circumstantiis, quæ si non adsint sufficientes, potius in favorem Rei, & immunitatis Ecclesiasticæ, ac præcedentium Bullarum judicatur absque præmeditatione id contigisse. *

QUÆSTIO IV.

De commodis Immunitatis Ecclesiasticæ, pœnisque eam violantium, ac modo extrahendi Reos criminum exceptorum.

SUMMARIUM.

42 *Commoda Reorum ad Asyla fugentium.*
I. Reus nequit inde extrahi &c.
43 *Quid, si exeat sponte? Aut fictis promissis inductus?*
44 *II. Reus nequit condemnari ad mortem, vel pœnam corporalem.*
45 *III. Non possunt ei prohiberi necessaria victus & vestitus.*
Potest tamen custodiri, ne aufugiat.
46 *IV. Fugiens ad Ecclesiam est recipiendus.*
Unde sustentari debeat?
47 *V. Non potest spoliari rebus suis; & quando?*
48 *Violatio Immunitatis, quale peccatum?*
46 *Eius violatores incurrunt Excommunicationem,*
50 *Et alias pœnas.*
51 *Observanda circa extractionem Reorum jure Asyli non gaudentium.*
52 *Hi nequeunt absque licentia Episcopi extrahi.*
53 *Limitatur hoc.*
54 *Atque amplius declaratur.*
55 *Alia notanda.*
* *Forma extradendi Reos præscripta a Benedicto XIII. Addit. I.*
* *Compendiosa dictorum recapitulatio, & instructio pro Superioribus circa quærentes Asylum. Addit. II.*

42. CONCL. I. Privilegia Asylorum, seu commoda Reorum ad Ecclesias confugentium, varia sunt. Nam I. Reus in Loco sacro nequit capi, aut vinculis constringi, multo minus per vim, seu invitus ex eo extrahi; prout habetur c. *Definivit.* 27 *quæst.* 4 ibi: *Nullus audeat confugientes ad Ecclesiam, vel residentes inde abstrahere, aut quodcunque nocibilitatis, vel damni, seu spolii residentibus in loco sancto inferre.* Concordat c. *Inter alia. de Immunit. Eccles.* ibi: *Non est violenter ab Ecclesia extrahendus.* estque unanimis Doctorum.

43. Quod si vero Reus sponte egrediatur (prout licite potest, etiam Rectoribus Ecclesiarum invitis) Immunitas non violatur: quia nulla Ecclesiæ fit injuria, neque Reus inde violenter extrahitur. Secus dicendum, si Reus ad Asylum deserendum verbis dolosis, aut ficta promissione Judicis impunitatem promittentis inductus fuerit, ac postea capiatur: quia dolus hac in parte pro vi habetur. Pirhing *tit. de Immunit. Eccles. num.* 52 post Azorium, Suarez, & Layman. Unde, qui verbis dolosis circumventus, atque præstita a Judice securitate, & impunitate Principis inductus exiit ex Asylo, is Ecclesiæ restituendus erit, aut Judex tenebitur ei servare fidem promissam de impunitate vitæ, & membrorum. Barbosa *loc. cit. num.* 54 & alii.

44. II. Reus, quamdiu est in Ecclesia, non potest per sententiam Judicis ad mortem, vel aliam pœnam corporalem condemnari: prout desumitur ex c. *Reum* 17. *quæst.* 4. &c. *Inter alia. De Immunit. Eccles.* ibi: *Nec inde damnari debet ad mortem, vel ad pœnam, sed Rectores Ecclesiarum sibi obtinere debent membra & vitam; super hoc tamen, quod inique fecit, est alias legitime puniendus*: videlicet pecuniariter, vel alia satisfactione præter pœnam corporalem, ut explicat Glossa *v. Puniendus.* & sequitur Abbas ibidem, allegans communem Doctorum. Addit Pirhing *num.* 47 & Layman *loc. cit. cap.* 3 *num.* 13 post Suarez: talem neque pœna servitutis, neque exilii, neque triremis mulctari posse; eo quod hæ pœnæ sint valde graves, atque corporalibus æquiparentur, imo earum quasdam excedant.

45. III. Nequit prohiberi, quo minus ad Reum necessarius victus & vestitus deferatur, *text. clar. l. Præsenti C. de his, qui ad Ecclesiam confugiunt.* ibi: *Nec aliquando patimur, in ipsis Ecclesiis reverendis ita quemque detineri, atque constringi, ut ei aliquid victualium rerum, aut vestis negetur, aut requies.* Et merito ita statutum est: nam impedire Reo necessarium victum, foret aperta coactio; quia ipse vel fame perire, vel exeundo se tradere cogeretur. Nihilominus prohibitum non est, ponere custodias circa Ecclesiam, ne Reus libere aufugiat; vel ut capi possit, si sponte exierit, aut fugam attentaverit. Layman ibidem cum communi.

46. IV. Rei ad Ecclesias confugientes recipiendi sunt, neque inde repelli possunt, aut excludi. Nam Clerici, ac præsertim Rectores Ecclesiarum tenentur tueri Jura Ecclesiæ, ipsiusque Immunitatem; ergo hoc ipso non possunt Reos ad eam confugientes excludere. Quinimo, si profugus non habeat bona propria, unde sustentetur (nam si hæc adsint, ex ipsis ei alimenta præstari debent) neque etiam a consanguineis, vel aliis necessaria vitæ habere possit, hæc per Ecclesiam, utpote cuius tutelæ, & protectioni sese commisit, eidem velut pauperi præstanda erunt: ne alioquin inedia, & necessariorum inopia urgente, invitus abire, & sæculari Potestati sese tradere cogatur. Abbas *cit. c. Inter alia, de Immun. Eccles.* Sylvester *v. Immunitas. III. num.* 5 & alii. Qui tamen addunt, debere ejusmodi Reum, si possit, in commodum Ecclesiæ laborare: tum, ne Immunitas ipsi

ipsi sit occasio otiandi : tum , ut labore recompenset alimenta sibi praestita.

47 V. Reus ad Ecclesiam fugiens nequit spoliari rebus , bonisque suis , quae secum attulit in eam *arg. c. Definivit.* 17 *quaest.* 4 Intellige hoc de rebus propriis Rei , non autem alienis , sive alteri obligatis , & in quorum detentione idem delinqueret , ut dictum *num.* 18 Insuper, si Reus arma prohibita secum detulit , ea poterunt ipsi etiam intra Ecclesiam auferri , delinquit enim is, qui fert arma legibus prohibita. Covarruvias *cit. c.* 20 *num.* 18 Layman *num.* 13 & alii .

48 CONCL. II. Per violationem Immunitatis Ecclesiasticae, sive violentam Reorum ex Asylis Ecclesiasticis extractionem committitur gravissimum Sacrilegii peccatum . Patet hoc ex *c. Miror & c. Frater* 17 *quaest.* 4 ibi : *Qui admittere sacrilegium non dubitavit*, & alibi . Accedit ratio : quia violenta talis extractio repugnat sanctitati , & reverentiae Locis sacris debitae. Hinc S. August. *Serm.* 5 *de Dedicat. Eccles.* ejusmodi extractionem appellat grandem injuriam Religionis, & Divinitatis offensam .

49 CONCL. III. Praeter alias poenas in Jure statutas violator Immunitatis Ecclesiasticae olim excommunicari jubebatur c. *Sicut antiquitus* 17. *quaest.* 4. cum Concordantiis ; quae tamen continebant excommunicationem non latae , sed primum ferendae sententiae . Verum hodie , sive spectata Bulla Gregoriana , dicta excommunicatio est latae sententiae ; prout liquet ex verbis ejusdem Bullae §. 8 ibi : *Quod si quis quacunque dignitate , & auctoritate praeditus , contra hujus nostrae Constitutionis tenorem attentare praesumpserit , declaramus , eum ipso facto censuras , & poenas easdem incurrere* . Bonacina *Tom.* 2 *disp.* 3 *quaest.* 7 *punct.* 8 *num* 3. & alii . Taceo, quod in Bulla Benedicti XIII. talis extrahens privetur ipsomet Asylo .

50 Dicitur notanter , *praeter alias poenas* , nam plures poenae in istos Sacrilegos Jure statutae sunt . Et quidem de Jure Civili tales censentur Rei criminis laesae Maiestatis , *text. clar. L.* 2 *C. de his , qui ad Eccles. confugiunt* . Imo & ultimo supplicio affici iubentur *l. Praesent. C. Eod.* quamvis haec poena non videatur amplius esse in usu . Insuper ipsi de Jure Canonico, praeter poenitentiam publicam ab Episcopo iniungendam , incurrunt poenam pecuniariam noningentorum solidorum , c. *Si quis contumax* , XVII. *quaest.* 4. vel certe triginta librarum examinati argenti purissimi , c. *Quisquis inventus* , *eod.* XVII. *quaest.* 4 pro qualitate delicti, & delinquentium conditione , Judicis arbitrio variandam , & Ecclesiae laesae applicandam pro satisfactione .

51 Quaeres . Quid observandum circa extractionem Reorum , privilegio Asyli non gaudentium ? Resp. De facto quoad hoc est observanda Constitutio Gregorii XIV. quae §. 3 & 4 exacte tradit formam extrahendi Reos ex Asylo Ecclesiastico ob commissa crimina excepta . Et primo mandat Pontifex omnibus Ecclesiae Praelatis , ut eos, qui aliquod ex criminibus ibidem exceptis *judicio suo commisisse videbuntur , quando a Curia saeculari fuerint requisiti , Ministris , & Officialibus Curiae saecularis absque irregularitatis nota , aut alicuius Censurae Ecclesiasticae incursu , tradi , & consignari curent* . Quibus verbis clare innuitur , de facto non esse opus praevia cautione , vel iuramento, de impunitate vitae & membrorum , Reo criminis excepti prius obtinenda : quidquid olim secus fuerit c. *Reum* & c. *Id constituimus* . 17 *quaest.* 4

52 Deinde , ne Curiae saecularis Ministri abutantur facultate , sive per Jure communi , sive per specialia privilegia olim sibi concessa, per se & propria auctoritate extrahendi eiusmodi Reos , Pontifex dictam facultatem revocat , atque decernit , *ut Curia saecularis, ejusque Judices & Officiales , ab Ecclesiis , Monasteriis, Locisque sacris praedictis , Laicum aliquem , ut praefertur , delinquentem , in nullo ex casibus supra dictis sine expressa licentia Episcopi , vel ejus Officialis , & cum interventu personae Ecclesiasticae ab eo auctoritatem habentis* &c. *capere , extrahere , aut incarcerare non possint* .

53 Subdit tamen Pontifex unicam limitationem eiusque cautelam , dicens : *Nisi eo casu , quo ipse Episcopus , dictae Personae Ecclesiasticae requisitae , illos in delictis superius expressis culpabiles tradere , aut capturae & incarcerationi intervenire , & assistere recusaverint : tuncque reverentiae Ecclesiae , & Locis sacris debitae memores , praedictos delinquentes minori , quo ad fieri poterit , cum scandalo & tumultu , extrahere curent* , Haec Pontifex .

54 Et hoc quidem , videlicet extractionem Rei absque expressa Episcopi licentia per Judices saeculares fieri non posse , quantumvis de qualitate criminis excepti certo constet , post dictam Constitutionem Gregorianam communiter tenetur (licet Auctores hanc antecedentes oppositum docuerint) & clare desumitur ex allegatis eius verbis , utpote generaliter & indefinite loquentibus . Quod si vero super qualitate criminis dubium emerserit , eius cognitio (deducto prius Reo ad Carceres Curiae Ecclesiasticae , ibique debite custodito) ad solum Judicem Ecclesiasticum , id est , Episcopum , seu ab eo Deputatum pertinet , tum qui haec res est Ecclesiastica, adeo ut eius violatores sacrilegium committant ; tum praesertim , quia novissime sic declaravit Gregorius XIV. in saepe cit. Bulla §. 5 ibi : *Nisi cognitio prius per Episcopum , seu ab eo Deputatum , an ipsi vere crimina superius expressa commiserint* . Barbosa *lib.* 2 *Juris Ecclesiast. univers. cap.* 3 *n.* 157 & alii .

55 His addendum cum eodem Barbosa *n.* 168 & aliis , quod non possit Episcopus delinquentes Curiae saeculari tradere , nisi prius sibi de excepto delicto perpetrato constiterit certe , non autem per indicia praecise probabilia , & praesumptive duntaxat. Item, quod Episcopus non teneatur stare processui facto a Laica potestate : nam , quod haec aliqualem cognitionem per viam facti pro informatione , an crimini commisso sit annexa qualitas impeditiva iuris Asyli , possit instituere , haud negatur . Et tandem , quod , si dubium fuerit inter Doctores , an delictum gaudeat Immunitate Ecclesiastica, nec ne , debeat Judex Ecclesiasticus pro Reo iudicare : nam Immunitas haec, utpote ob reverentiam & favorem Ecclesiarum , aliorumque Locorum sacrorum principaliter concessa , censetur esse materia favorabilis; simulque in dubio potius Reo favendum est, *juxta Reg.* 11 *Juris in* 6 cum Concordantiis .

Additio I.

* Dictis ultimis iterum ex Bulla Benedicti XIII. superiori quaestione iam citata de novo adiungendum, quod in extradendis ex Asylo Reis criminum exceptorum , sequens praescribatur Episcopis norma . I. Quotiescunque Curia Ecclesiastica a Curia saeculari fuerit requisita, ut Laicum aliquem delinquentem e loco immuni extrahi , & illi consignari faciat , atque talia super delicti excepti qualitate, ac personae reiterate subministrata , vel acquisita adsint indicia , quae ad capturam decernendam sufficere videantur , tunc Curia Ecclesiastica ad eiusdem delinquentis extractionem ab Ecclesia , aliisve locis immunibus ope, ac medio suorum Executorum (implorato etiam , quatenus opus sit , brachii saecularis auxilio) cum interventu Personae Ecclesiasticae ab Episcopo , deputandae procedere teneatur , extractumque ad suos carceres asportari , ac ibi sub tuta custodia detineri curet, & faciat . II. Ubi vero ex processu informativo desuper conficiendo constat de crimine excepto, ac insuper adversus eundem extractum talia resultant indicia , ut crimen ab eo fuisse patratum moraliter credi possit, eo tandem casu praefatum extractum Ministris, & Officialibus Curiae saecularis tradere , & consignare potest , ac debet ; exacta tamen , receptaque prius ab ipsis obligatione , in forma Juris valida , restituendi extractum Ecclesiae sub poena Excommunicationis latae sententiae Summo Pontifici reservatae , supposito , quod ille extractus indicia contra ipsum acquisita in suis defensionibus purget , ac diluat . Quod si ea minime purgaverit , & vere delinquens repertus fuerit , Curiae saeculari in ipsum tali casu , uti iuris esse censuerit , agere , atque procedere liceat . *

Additio II.

* Pro complemento huius materiae saepius occurrentis, & non raro vel ob praecipitantiam Judicis saecularis , vel ob imprudentiam Rectoris Ecclesiae graves tricas excitantis utile duxi , in compendio referre ea , quae observanda sunt ab ipso Rectore Ecclesiae ; vel

vel Monasterii illius, in quo Reus quærit Asylum. Itaque I. Eundem eventualiter, & extraiudicialiter examinet, ob quale delictum confugiat ad hoc templum, vel Monasterium; &, si intellexerint, delictum esse non adeo grave, & consequenter nec adeo gravem habere annexam pœnam, vel tantum concernere correctionem morum, candide aperiat, nullam pro eo adesse Immunitatem. II. Si resciverit delictum valde grave, quod mortem aut mutilationem, aliamve quasi hisce æquivalentem promereatur pœnam, ulterius attendat utrum tale delictum sit inter excepta, vel non, & quidem, si fuerit inter posteriora, nequit excludere petentem Asylum. Quod si vero esset inter excepta. III. Candide tali aperiat, quod hoc delictum non gaudeat Asylo, & quod a Judice requisitus teneatur eundem Potestati sæculari iterum, interveniente saltem Auctoritate Episcopi, extradere. IV. Quod si talis, hoc non obstante, abire nolit, poterit quidem interea eundem recipere, juxta præsentem autem Auctorem *Lib.* 3 *Decr. tit.* 49 *n.* 190 ad recipiendum non teneretur, si illud crimen indubitanter, & omnino certo sit inter excepta. Quando vero adhuc dubitatur aliquo modo, utrum illud inter excepta numeretur, obligatur talem Malefactorem ad Asylum admittere. V. Cum deinde fuerit a Judice sæculari requisitus Rector Ecclesiæ, ut hunc Malefactorem, qui non videtur gaudere Immunitate, extradat, humanis verbis respondeat, quod illico velit juxta suam, præsertim vi Bullæ Benedictinæ, obligationem scribere ad Reverendissimum Ordinarium, cujus est declarare, utrum talis gaudeat Immunitate vel non? ubi etiam Altissime fato veridicam speciem facti cum omnibus circumstantiis fideliter transscribit, nec ullatenus intra hoc tempus directe vel indirecte cooperetur, ut, usque dum ab Episcopo, vel Consilio Ecclesiastico, aut Vicario Generali adveniat resolutio, Malefactor fuga elabatur: alias enim Rector Ecclesiæ teneretur de culpa, & deberet puniri a suo Superiore, uti apud hunc Auctorem *Lib.* 3 *Decret. tit.* 49 *num.* 174 præter alios advertunt Farinacius, & Cardinalis Thuscus. VI. Si intra hoc tempus, usque dum Episcopus rescribat, Potestas sæcularis petat a Rectore Monasterii assecurationem de sufficienti custodia Malefactoris, ne fuga interim elabatur, Rector Ecclesiæ sancte spondeat, se nec directe nec indirecte ad talem fugam cooperari velle, impedire vero non posse, si libere & sponte sua forsan discederet. Quod si Potestas sæcularis, his non attentis, vigilias interim non solum extra, sed etiam intra Claustrum, aut in Camera Asylantis poneret (quem tamen modum cum Farinacio reprobat Pignatellius *Tom.* 1 *Consultat.* 128 *num.* 4 dicens, contrarium sæpius a Congregatione fuisse declaratum, quod nimirum sic non liceat) quod si, inquam, Potestas sæcularis custodiam nihilominus intra Claustrum poneret, nec Rector precibus suis interpositis impedire posset, saltem contra hunc actum protestetur, Reverendissimum Ordinarium desuper reddat certiorem, & cum patientia exinde exspectet resolutionem, atque interim allaboret, ut saltem interea non committantur a custodibus aliæ insolentiæ, & circumvagationes non necessariæ per Monasterium &c. VII. Postquam venerit responsio, & resolutio ab Ordinario, Rector Ecclesiæ id exacte exequatur, quod sibi in responsione injungitur: ubi plerumque conformiter Bullis Gregorianæ, & Benedictinæ juxta dicta præcedentia Reus vel ad carceres Episcopales (si nempe delictum necdum clare continetur inter excepta) ponendus, vel etiam Potestati sæculari (quando saltem per Processum informativum moraliter certo dictum crimen numeratur inter excepta) extradendus erit. VIII. Quod si per sententiam definitivam Episcopi Reus ob commissum delictum exceptum consignari debet Potestati sæculari, hæc traditio fiat interventu deputatæ ab Episcopo Personæ Ecclesiasticæ, quæ Reum ad Ministros Justitiæ deducat, extra tamen locum Asyli foris exspectantes, nisi forte prædicti vocati fuerint ad coercendum Reum obtemperare & egredi renuentem. Videatur Bulla Benedicti XIII. §. 8 ibi: *Tunc Curia Ecclesiastica ad ejusdem delinquentis extractionem ab Ecclesia, aliisve locis immunibus ope, ac medio suorum Executorum* (*NB. implorato etiam, quatenus opus sit, brachii sæcularis auxilio*) *&* *cum interventu Personæ Ecclesiasticæ ab Episcopo deputandæ procedere teneatur.* * † Post Constitutiones Benedicti XIII. & Clementis XII. plurima dubia fuerunt excitata, quæ Benedictus XIV. edita Constitutione exponit, & alia opportune statuit ac decernit: juvat integram exhibere.

BENEDICTUS EPISCOPUS

Servus Servorum Dei

Ad perpetuam rei memoriam.

OFficii Nostri ratio non eam modo solicitudinem Nobis imponit, ut Sacrorum Canonum Leges, & Prædecessorum Nostrorum Romanorum Pontificum Constitutiones, in quarum interpretatione nihil dubium, aut perplexum occurrit, exactissime servari, & impleri curemus; sed id etiam a Nobis exposcit, ut exorientem circa aliquas ex illis dubiorum segetem, quæ earum debitæ executioni multis modis officere dignoscitur, opportunis editis declarationibus, aut definitionibus, amputare ac removere studeamus.

§. 1 Sane fel. record. Prædecessor Noster Gregorius Papa XIV. providam Juris Canonici sanctionem præ oculis habens, qua scilicet, sub *Tit. De homicidio voluntario, vel casuali cap.* 1 innovatum fuit vetus præceptum Legis a Deo in Exodo latæ: *Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab Altari meo evelles eum, ut moriatur;* per suam Anno Incarnationis Dominicæ MDXCI. nono Kalendas Junii editam Constitutionem, quæ incipit: *Cum alias,* iis, qui proditorie proximum suum occidissent, ad Ecclesias, locaque Sacra, & Religiosa confugientibus, Ecclesiasticam Immunitatem minime suffragari decrevit. Tum vero piæ memoriæ Prædecessor quoque Noster, ac Dignitatis Nostræ amplificator Benedictus Papa XIII. Anno Incarnationis Dominicæ MDCCXXV. sexto Idus Junii, edita Constitutione, quæ incipit: *Ex quo Divina*, non eos tantum, qui proditorie, ut præfertur, homicidium patrassent, verum etiam interficientes proximum suum animo præmeditato ac deliberato, ab Ecclesiasticæ Immunitatis beneficio exclusit & repulit. Demum san. mem. proximus Decessor Noster Clemens Papa XII. in sua Constitutione, quæ incipit: *In supremo Justitiæ solio*, Anno Incarnationis Dominicæ MDCCXXXIV. Kalendis Januarii edita, eos etiam, qui homicidium in rixa commisissent, dummodo homicidium non fuisset casuale, vel ad propriam defensionem, Immunitatis prædictæ beneficio minime gaudere voluit atque decrevit.

§. 2. Insuper iidem proxime memorati Prædecessores Benedictus, & Clemens, ad ea, quæ in jure Canonico, & in Gregoriana Constitutione recensebantur, nonnulla alia delicta addiderunt, quæ, si qui commisissent, eos a prædicto beneficio asyli, & confugii apud Ecclesias, ac Loca Sacra & Religiosa, exclusos fore statuerunt, variasque a Doctoribus, ac dicti Juris, & Constitutionum Apostolicarum Interpretibus, de Immunitate locali agentibus, excitatas quæstiones & controversias, declarando ac definiendo sustulerunt; ut ex earundem Constitutionum tenore colligere licet, atque etiam ex una e Nostris Institutionibus, quam olim dum Archiepiscopalem Bononiensem Ecclesiam præsentes moderabamur, pro illius Populi coræ Nostræ concrediti instructione, edidimus, quæque impressa extat *Tomo II.* Editionis Italicæ *num. XXI.*, in Latina vero Editione *num. LXI.*

§. 3. Ad hoc autem, ut Curia aliqua Ecclesiastica, in casu alicuius ex delictis exceptis hujusmodi, ad extractionem Delinquentis e loco immuni procedere, eumque ad suos Carceres transferre posset, quum præfatus Benedictus Prædecessor satis esse voluisset, ut super delicti excepti qualitate, ac personæ reitate, ea suppeterent indicia, quæ ad capturam decernendam sufficientia reputari solent; ut vero extractum hujusmodi Ministris, & Officialibus Curiæ sæcularis tradere & consignare valeret, ea de-

cre-

crevisset indicia ex processu informativo adversus extractum ipsum confecto resultare debere, quæ, iuxta regulas Juris, vocantur *ultra torturam*; alter deinde Prædecessor Clem. XII. ampliando declaravit, ut quoties Ecclesiastico Judici, ex indiciis, non quidem ultra torturam, sed ad torturam tantum sufficientibus, de delicto excepto per extractum commisso constaret, posset idem extractum hujusmodi Curiæ sæculari tradere & consignare. Cæterum iidem Prædecessores nec auctoritatem Ecclesiasticam ullo pacto per præmissa imminui, nec inde ullam Justitiæ lædendæ occasionem captari posse voluerunt. Siquidem extractiones Delinquentium hujusmodi e loco immuni nunquam sine auctoritate Episcopi, & interventu Personæ Ecclesiasticæ ab ipso Episcopo deputandæ, fieri posse statuerunt; nec unquam extractos ipsos, prædictis etiam concurrentibus indiciis, Curiæ sæcularis Officialibus tradi & consignari, nisi ea lege, sub gravissimarum censurarum pœnis servanda, ut Ecclesiæ, seu Loco immuni restituerentur, quatenus in progressu Causæ iidem extracti indicia huiusmodi purgarent atque diluerent.

§. 4 Cum autem ea, quæ per Clementem Prædecessorem prædictum, Juris communis, & Gregorianæ, ac Benedictinæ Constitutionum sanctionibus addita fuerunt, ultra fines temporalis Domini Apostolicæ Sedis minime extenderentur, visum est Nobis, eadem ad alias quoque Regiones, quarum Supremi Principes id postulassent, opportune ampliari posse. Itaque in Concordatis, tum, quæ Anno MDCCXLI. cum Carissimo in Christo Filio Nostro Carolo utriusque Siciliæ Rege illustri, tum quæ Anno sequenti MDCCXLII. cum alio pariter Carissimo in Christo Filio Nostro Carolo Emanuele illustri quoque Sardiniæ Rege sancita fuerunt, præmissas, aliasque in Clementis Litteris præfatis contentas dispositiones, in eorundem Regum Dominiis locum habere concessimus; mox etiam ad alia Principum id expetentium dominia, peculiaribus respective editis Litteris, quarum exemplum videre est in *Tom. I. Bullarii Nostri Constit. LXXXVIII.*, quæ incipit: *Alias felicis*, extendimus & ampliavimus.

§. 5 Verum, quum tot ista per Prædecessores Nostros prædictos, ac per Nos ipsos adhibita studia, non omnes quæstiones, quæ in Tribunalibus excitari solent, tam super qualitatibus homicidiorum, quæ pro exceptis haberi debeant, quam super modo exequendi præfatas Constitutiones in variis homicidiorum hujusmodi, aliorumque exceptorum delictorum casibus, de medio tollere, seu penitus antevertere valuerint; id adhuc oneris Nobis relictum esse judicavimus, ut constitutas in hoc rerum genere agendi regulas, ad quas sæpissime tam Ecclesiasticorum, quam Sæcularium Judicum acta expendere & exigere necesse est, nequaquam ultra difficultatibus & dubiis involutas remanere pateremur. Itaque, omnibus mature pensatis, auditisque nonnullorum Venerabilium Fratrum Nostrorum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, aliorumque gravium Virorum, Jurisque Canonici peritorum, & in criminalibus judiciis versatorum consiliis, motu proprio, ac de Apostolicæ, qua fungimur, auctoritatis plenitudine, Nostram & Prædecessorum Nostrorum mentem in hunc, qui sequitur, modum declarare, & quædam etiam ex integro, ut infra, statuere decrevimus.

§. 6 Ac primum quidem, cum in memorata Gregorii Prædecessoris Constitutione, quæ incipit: *Cum alias*, dum ea delicta enumerantur, quæ ab Ecclesiasticæ Immunitatis beneficio exclusa censeri debent, de Laicis delinquentibus duntaxat mentio habeatur, deque his etiam tantummodo loquutus fuerit alter Prædecessor Benedictus in supracitata Constitutione, quæ incipit: *Ex quo Divina*; placuit laudato Prædecessori Clementi XII. huiusmodi Constitutiones per suam, quæ incipit: *In supremo Justitiæ solio*, ad Ecclesiasticos etiam cujuscumque gradus, & ordinis, homicidium animo præmeditato ac deliberato patrantes, extendere & ampliare, ita ut nec ipsi, in hujusmodi casu, Ecclesiastica Immunitate juvari possint; dummodo tamen commissi per eos homicidii causa ab eorum Judice Ecclesiastico competente cognoscatur, ipsique ab eo, si rei reperti fuerint, citra pœnam sanguinis, ad præscriptum Sacrorum Canonum condigna puniantur animadversione.

§. 7 Cum autem dubitatum fuerit, an sub hac Clementis Prædecessoris ampliatione & extensione Regularium quoque Ordinum Professores, & Alumni comprehendantur; Nos, ad omnem super hoc dubitationem tollendam, decernimus & declaramus, omnes & singulos cujuscumque Ordinis, Congregationis, Militiæ, & Instituti Regulares, tam in ipsis expresse Professos, quam illis quomodolibet adscriptos, cujuscumque gradus & conditionis extiterint, etiamsi ex ipsorum Ordinum Privilegio, seu alias, qualibet expressa & individua mentio de ipsis, eorumque Ordinibus, ad hoc ut sub præsentis, aut præmissarum Constitutionum censura comprehendantur, habenda foret, si qui unquam, quod Deus avertat, homicidium animo præmeditato ac deliberato patraverint, a beneficio Immunitatis Ecclesiasticæ, iuxta formam earundem Constitutionum Benedicti, & Clementis, exclusos fore, & censeri.

§ 8 Et quoniam prædictus Clemens Prædecessor speciali Decreto edito die 5 Octob. anni MDCCXXXVI. expresse declaravit, Mulieres etiam, quæ aliquod delictum ejusmodi commisissent, quod inter excepta, & ab Immunitatis localis beneficio exclusa, iuxta præmissa, haberi debeat, pari iure hac in re cum Viris censeri, & sub dispositione ipsius Litterarum incipien.: *In supremo Justitiæ solio*, æque in omnibus comprehendi debere; Nos huius nostræ Constitutionis tenore declarationem prædictam approbamus & confirmamus, eique inviolabilis legis, iuxta quam in occurrentibus casibus iudicari omnino debeat, plenarium robur adiicimus: Decernentes similiter, ac declarantes, sub eiusdem Clementis, nostræque huius Constitutionis dispositione, etiam Milites in omnibus & per omnia comprehensos esse, nec ullum militare privilegium, hac in parte, ipsis suffragari posse, aut debere.

§. 9 Præterea quum in præfata Clementis Decessoris Constitutione ab Immunitatis prædictæ beneficio excludantur omnes & singuli tam Laici, quam Ecclesiastici inquisiti, & processati, vel in contumaciam banniti, & condemnati, *ex causa & occasione homicidii, etiam in rixa commissi cum armis, seu instrumentis suapte natura aptis ad occidendum, dummodo homicidium non fuerit casuale, vel ad propriam defensionem*; sæpe disputari contingit, an is, qui non casu, vel ex propriæ defensionis necessitate, homicidium in rixa commiserit baculo, aut saxo; quæ scilicet vel arma non sunt, vel si ita appellari possent, non tamen arma suapte natura ad occidendum apta reputari solent; ab Immunitatis localis beneficio exclusus haberi debeat. Nos igitur super hujusmodi dubio definiendo decernimus, quemcumque Homicidam sive Virum, sive Mulierem, sive Laicum, sive Ecclesiasticum Sæcularem, aut cuiusvis Ordinis Regularem, qui etiam baculo, aut saxo proximum suum occiderit, Ecclesiastici confugii beneficio minime gaudere, ubi ex delicti circumstantiis dignoscatur, illius actum, quamvis in rixa commissum, non casu, aut ex necessaria defensione, sed ex odio, & nocendi animo ac voluntate prodiisse. Quæ quidem definitio nostra conformis est Divinæ Legi, quæ habetur in Libro Numerorum *cap. 35.*, ubi designatis Civitatibus refugii pro iis, qui sanguinem proximi nolentes effudissent, ita subiungitur: *Si quis ferro percusserit, & mortuus fuerit qui percussus est, reus erit homicidii, & ipse morietur. Si lapidem jecerit, & ictus occubuerit, similiter punietur. Si ligno percussus interierit, percussoris sangine vindicabitur. Propinquus occisi Homicidam interficiet, statim ut apprehenderit eum, interficiet. Si per odium quis hominem impulerit, vel jecerit quidpiam in eum per insidias, aut cum esset inimicus, manu percusserit, & ille mortuus fuerit, percussor homicidii reus erit; cognatus occisi, statim ut invenerit eum, jugulabit: quod si fortuito, & absque odio & inimicitiis, quidquam horum fecerit, & hoc, audiente populo, fuerit comprobatum, atque inter percussorem, & propinquum sanguinis quæstio ventilata, liberabitur innocens de ultoris manu, & reducetur per sententiam in Urbem, ad quam confugerat, manebitque ibi, donec Sacerdos Magnus, qui Oleo Sancto unctus est, moriatur.*

§. 10.

§. 10. Accidit autem in homicidiis, id quod in aliis delictis exceptis locum non habet, ut qui percussus, aut ictus fuerit, non statim moriatur, sed plerumque per aliquot horas, aut dies spiritum trahat. Interim percussor ad Ecclesiam, aliumve locum immunem confugiens, asyli jure gaudet, quo privari non potest, ut homicida, quamdiu percussus ab eo in vivis agit; dumque ex ipso loco immuni de saucii vita sollicite explorare non desinit, si eum diutius victurum intelligit, a capto asylo nequaquam discedit; ubi vero illum ex accepto vulnere vitam amittere agnoscit, arrepta fuga, Magistratuum diligentiam praevertens, tempestive sibi consulit, meritasque poenas evadit. Quod quum ab iis, qui justitiae administrandae propositi sunt, Nobis expositum fuerit persaepe evenire, & quidem non sine magna publicae tranquillitatis pernicie, ob impunitatis spem, quam facinorosi homines ex huiusmodi evasionis fiducia concipiunt; iidemque postularint, huiusmodi malum opportunis providentiae nostrae remediis submoveri;

§. 11. Ideo Nos, de praedictorum Fratrum nostrorum, aliorumque prudentum consilio, per praesentes decernimus, ac mandamus, ut percussore ad Ecclesiam, aliumve Sacrum aut Religiosum locum confugiente, si Chirurgi ad inspiciendum vulnus acciti, *grave vitae periculum* adesse retulerint, percussor ipse e loco immuni, servatis servandis, extractus carceribus mancipetur; hac tamen lege, ut Ecclesiae omnino restituatur, ubi is, qui vulneratus fuerit, ultra tempus a legibus constitutum superstes vivat, & quidem sub iisdem poenis, quibus in memoratis Benedicti, & Clementis Litteris ii subjiciuntur, qui delinquentem ex indiciis ad torturam sufficientibus sibi traditum restituere recusent, postquam in suis defensionibus huiusmodi indicia diluerit.

§. 12 Quod vero in citata Gregorii Praedecessoris Constitutione circa facultatem demandati extractionem delinquentium e loco immuni in casibus exceptis statutum fuit; ut scilicet ea ad solos Episcopos, aliosque Episcopis superiores Praelatos pertineat, non vero ad alios Episcopis inferiores, etiamsi alii Ordinarii sint, aut Nullius Dioecesis; ita ut occurrente casu in loco exempto, & Nullius Dioecesis, tunc negotium huiusmodi ad viciniorem Episcopum devolvatur; id quod ab alio quoque Praedecessore Benedicto in superius allegata ipsius Constitutione confirmatum fuit; id ipsum Nos quidem praesentium Litterarum tenore approbamus, & confirmamus. Sed quoniam nonnullae ad Nos querelae super hoc delatae fuerunt, quod quaedam Curiae Ecclesiasticae pro parte Officialium Curiae Saecularis requisitae, extractionem delinquentium in casibus exceptis hujusmodi diutius quam par est, protrahere consueverunt; Nos ipsis Venerabilibus Fratribus Episcopis, aliisque Superioribus Ecclesiarum Praesulibus, enixe studioseque suademus, & respective mandamus, ut omnem querelarum occasionem in hoc rerum genere studeant amovere, & quoties de delinquentibus in casibus exceptis huiusmodi agatur, ad opportuna indicia adversus eos colligenda animum intendere non recusent; sicque ea, quae iuxta praemissa requiruntur, re vera suppetere agnoscant, eorundem delinquentium extractionem e loco immuni quamprimum decernant, ut vel in Episcopalibus Carceribus nomine Ecclesiae detineantur, vel etiam ad Curiae Laicalis Carceres eiusdem Ecclesiae nomine retinendi, cum debitis cautelis transferantur. Nec enim Ecclesiastici zeli officium in eo statuendum est, ut iustitiae cursus per Apostolicas Constitutiones praescriptus adversus facinorosos homines impediatur; verum in Ecclesiae immunitate, aliisque omnibus Ecclesiasticorum locorum, & personarum iuribus asserendis, & sustinendis, quum ea, contra sacrarum legum praescriptum infringi, ac violari contingat. Quum tamen huiusmodi moras tunc maxime intervenire putemus, quum praefata delicta excepta non in Civitatibus, sed per Dioeceses, in locis a Curiae Ecclesiasticae residentia remotis, perpetrantur; idcirco Nos per easdem praesentes praedictis Episcopis, aliisque superioribus Praelatis facultatem concedimus & impertimur, ut, quoties in huiusmodi casibus pro parte Curiae Laicalis requisiti fuerint, Vicariis suis Foraneis, sive etiam aliis personis Ecclesiasticis ad id per ipsos Antistites deputandis, committere possint, ut indicia ad extractionem necessaria iuridice colligant; ut, his nimirum inspectis iidem Antistites, prout iuris erit, ad delinquentium huiusmodi extractionem quantocius decernendam procedere valeant.

§. 13 Et quidem haec omnia, quae per praesentes hucusque declaravimus, definivimus, atque statuimus, tam in hac Urbe nostra, & in Bononien., Ferrarien., Beneventana, aliisque omnibus Civitatibus, Terris, & Locis, Nobis, & Sanctae Romanae Ecclesiae mediate, vel immediate subiectis, etiam specialem, & individuam mentionem requirentibus, eorumque Curiis Ecclesiasticis, & Saecularibus, etiam Baronalibus, quam etiam in aliis Regnis, Provinciis, atque Ditionibus, ad quas dictae Praedecessorum Nostrorum Constitutiones, sive peculiaribus concessionibus, ut supra, sive per viam *concordati* extensae, & ampliatae fuerunt (quatenus nimirum congruere dignoscantur cum eisdem Concordatis, quibus nulla in re derogare intendimus,) locum perpetuo habere, suosque debitos effectus sortiri, & obtinere, & ab omnibus, & singulis Ditionum, Regnorum, Locorumque huiusmodi tam Ecclesiasticarum, quam Saecularium Curiarum Judicibus, Magistratibus, Officialibus, & Ministris, aliisque omnibus, ad quos spectat, & pro tempore quandocumque spectabit, per omnia observari volumus, atque decernimus.

§. 14 Illud etiam, quod in praeallegatis Nostrorum Praedecessorum Constitutionibus, sub gravissimarum poenarum interminatione, districte vetitum fuit, ne scilicet Curiae Saeculares, eorumque Magistratus Judices, & Officiales quicumque, ab Ecclesiis, Monasteriis locisque sacris, aliquem delinquentem, etiam in casibus exceptis, sine Ecclesiasticae auctoritatis interventu, capere, extrahere, aut incarcerare; neve ad declarandum crimina a praedictis admissa esse de exceptis in eorundem Praedecessorum Constitutionibus (quum id ad solos, ut praefertur, Episcopos pertinere dignoscatur) quoquo modo procedere audeant seu praesumant; Nos quoque iisdem motu, auctoritate, ac tenore confirmamus, & innovamus; atque ab omnibus, ad quos pertinet, seu pertinebit in posterum, inviolabiliter etiam perpetuo observari praecipimus; contrafacientes quoque, & transgressores, easdem omnes poenas, quae in praeallegatis Constitutionibus indictae sunt, omnino incurrere statuimus atque sancimus; Decernentes, in numero transgressorum huiusmodi eos etiam esse & censeri, qui, in spretum Ecclesiasticae auctoritatis, & Canonicarum Sanctionum, praescripto ad Superiores Ecclesiasticos recursu posthabito, Ecclesias, & Loca immunia obsidere praesumunt, ac impediendo, ne ad illos, qui Sacro confugio se tuentur, alimenta deferantur, sive aliter, eosdem in Curiae Saecularis potestatem se dedere cogunt; Nos enim eos, qui talia ausi fuerint, sive confugientes huiusmodi de exceptis delictis, sive de aliis non exceptis inquisiti sint, omnes & singulas poenas atque censuras adversus Ecclesiasticae immunitatis violatores, in iure, ac in praedictis Constitutionibus Apostolicis latas atque statutas, incurrere decernimus ac declaramus. Sane huiusmodi artes atque violentias aliis etiam retro temporibus intentari consuevisse non ignoramus; sed simul etiam ab Ecclesia damnatas semper atque proscriptas fuisse comperimus; idque satis demonstrant ea, quae in pluribus Provincialibus Conciliis, labentibus decimotertio, ac decimoquarto Ecclesiae saeculis, statuta leguntur; ibi enim, expositis Ecclesiarum circumcessionibus, interceptione alimentorum, aliisque artibus, quibus ii, qui ad Ecclesias confugerant, ad deditionem adigebantur, quicumque similia attentare praesumpserint, anathematis mucrone feriuntur. Et Nos igitur, qui Ecclesiae spiritum circa praemissa toties aperte declaratum, atque a Praedecessoribus Nostris constanter servatum, exuere neque possumus, neque volumus, eidem per omnia inhaerentes, decernimus, & declaramus, omnes, & singulos, qui sub Ecclesiasticae Immunitatis tutela degentibus, huiusmodi ratione vim inferre ausi fuerint, praeter alias poenas atque censuras adversus eiusdem Immunitatis violatores, ut praefertur, latas atque sancitas, sine alia declaratione incurrendas

das, omni beneficio ac privilegio Ecclesiastici confugii & asyli tam apud Ecclesias, & loca immunia ab ipsis sic violata, quam apud alias quascumque Ecclesias, & Loca Sacra, & Religiosa, indignos, atque privatos fore, & habendos esse, non secus ac alii omnes, *qui confugientibus vim inferunt, aut ipsos ab Ecclesia, aliove loco immuni violenter extrahunt, & abducunt*; quos scilicet laudatus Prædecessor Benedictus XIII. in sua allegata Constitutione, *non illius tantum Ecclesiæ, quam violarint, sed cujuscumque etiam alterius Ecclesiæ immunitate gaudere nequaquam posse aut debere* declaravit; & quorum Nos numero supradicto etiam jure & merito accensendos esse decernimus.

§ 15 Denique quum, sicut accepimus, inter temporalis Dominii Nostri, ac nonnullarum finitimarum Ditionum Curias, reciproca quædam consuetudo inoleverit, ut qui certi generis delicta in alterutra ex Ditionibus hujusmodi commiserint, & intra fines alterius se receperint, instante Curia illius Ditionis, in qua delictum commissum fuit, capiantur, eidemque Curiæ tradantur; cumque, sicut etiam Nobis expositum fuit, hujusmodi traditionibus aliquando moram afferri contingat, propterea quod delinquentes hujusmodi, in Terris, ad quas confugerunt, sub Ecclesiæ alicujus, vel alterius loci immunis tutela se receperint: Idcirco Nos, Ecclesiasticæ Immunitatis rationes cum recta Justitiæ administratione, & Reipublicæ tranquillitate opportune copulare volentes, decernimus, & mandamus, ut, si hujusmodi confugientes delictum aliquod ex iis, quæ in Apostolicis Constitutionibus præfatis excepta sunt, in temporali Romanæ Ecclesiæ Dominio patraverint, indicia ad capturam requisita, ab Episcopo Diœcesano, seu respective viciniori illius loci, in quo delictum commissum fuit, excipiantur, seu cumulentur; eaque ad Episcopum alterius loci, in quo delinquens asylum cœpit, sine mora transmittantur; ut hic nimirum, quatenus traditioni præfatæ locus esse debeat, extractionem delinquentis e loco immuni, auctoritate sua, & cum interventu personæ Ecclesiasticæ, fieri mandet. Eademque ratione, si in præfatis aliorum Principum Ditionibus, in quibus traditionis prædictæ consuetudo viget, ejusmodi delictum commissum fuerit, quod, sive in vim Gregorianæ, aut Benedictinæ Constitutionis, sive ratione *Concordati* cum Apostolica Sede initi, sive extensionis alterius Constitutionis Clementis XII. ab eadem Apostolica Sede specialiter impetratæ, pro excepto haberi debeat; volumus, & statuimus, ut Episcopus ille, ad quem, ratione loci delicti commissi, id pertinere dignoscitur, memorata indicia ad capturam requisita cumulari faciat, eaque transmittat ad Episcopum Ditionis Ecclesiasticæ, intra cujus jurisdictionis fines illius delicti reus asylum delegit; ut hujus scilicet Antistitis auctoritate, aliisque servatis servandis, a confugii loco extrahi, ac, si ita res feret, externæ postulanti Curiæ valeat consignari. Volumus tamen, in quolibet ex præmissis casibus, in quibus de delictis, ut supra, exceptis tantummodo agitur, prædictarum Benedicti, & Clementis Constitutionum, seu Concordatorum respective leges, atque tenores, inviolabiliter observari; tum scilicet in eo, ut delinquens Ecclesiæ nomine in carceribus retineatur; tum etiam in eo, ut per Episcopos dumtaxat, privative quoad omnes alios etiam Ecclesiasticos Judices, ex indiciis, ut præfertur, ad torturam sufficientibus, declaretur, an delictum, de quo est quæstio, inter excepta connumerari debeat, nec ne; tum denique in eo, quod pertinet ad obligationem restituendi reum ad formam dictarum Constitutionum, quatenus is in progressu causæ, indicia hujusmodi sibi adversantia purgaverit, atque diluerit.

Sequuntur amplissimæ formulæ confirmatoriæ &c.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem Anno Incarnationis Dominicæ MDCCXLIX. Idibus Martii, Pontificatus Nostri Anno Decimo.

D. Card. Passioneus.

J. Datarius.
VISA DE CURIA
J. C. Boschi.
Loco ✠ Plumbi.
J. B. Eugenius.
Registrata in Secretaria Brevium.
Publicata die 6 Aprilis ejusdem anni.

DISTINCTIO III.

De Indulgentiis.

QUÆSTIO I.

Quid sit Thesaurus Ecclesiæ?

SUMMARIUM.

1 *Indulgentiæ variæ acceptiones.*
2 *Quomodo sumatur in proposito?*
3 *Thesaurus Ecclesiæ datur, & quid sit?*
4 *Is declaratur ex verbis, Extrav.* Unigenitus.
5 *Constat ex meritis ac satisfactionibus Christi, & Sanctorum.*
6 *Solvitur instantia.*
* *Declaratur, qualiter satisfactiones Sanctorum veniant in Thesaurum Ecclesiæ.*
7 *Ubi is repositus maneat?*
8 *Thesaurus Ecclesiæ dupliciter consideratur.*
9 *Quomodo dispensetur?*
10 *Præsertim ut includit satisfactiones Sanctorum.*

1. INdulgentiæ nomen, quod a verbo *Indulgeo* derivatur, quandoque accipitur pro lenitate, seu condescendentia; ut 1 *Cor.* 7 *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.* Alio modo sumitur pro remissione, ut *Isaiæ cap.* 61 *Prædicare captivis Indulgentiam*, quæ verba apud S. Lucam *cap.* 4 referuntur taliter, *prædicare captivis remissionem:* ut proinde Indulgentia quandoque sumatur pro remissione.

2 Hanc utramque significationem Theologi coniungunt, & Indulgentiam vocant remissionem pœnæ temporalis, & condonatis peccatorum culpis sæpe remanentis, quæ fit ex causa iusta & rationabili, per dispensationem Thesauri Ecclesiæ. Huius autem nomine aliud non intelligitur, quam Thesaurus spiritualis satisfactionum Christi & Sanctorum, qui applicari possit reis alicuius pœnæ temporalis, post peccata quoad culpam in Sacramento Pœnitentiæ jam dimissa non raro restantis. Et de hoc loquendo, sit

3 CONCL. I. Datur in Ecclesia ejusmodi Thesaurus spiritualis, ex meritis Christi, & satisfactionibus Sanctorum constitutus, qui nunquam exhauriri, sed per legitimam Indulgentiarum concessionem dispensari potest. Ita omnes Catholici; atque patet tum ex perpetua traditione, ac sensu Ecclesiæ; tum ex mox allegandа Extravagant. *Unigenitus*: tum ex Concil. Trid. *Sess.* 25 *in Decret. de Indulgentiis*, cujus verba *num* 25 referentur. Fundatur insuper, hæc Catholica veritas in illo Symboli Apostolici articulo: *Credo Sanctorum Communionem.* Nam Corpus mysticum Ecclesiæ non solum Christo tanquam capite constat, sed etiam Sanctis tanquam nobilissimis membris; iuxta illud *Rom. cap.* 12 *Multi unum Corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.* Atqui in corpore sano caput & reliqua membra habent talem communicationem ad invicem, ut quod uni superfluit, alteri communicetur; ergo idem dicendum de corpore Christi mystico, quod est Ecclesia.

4 Porro pro vera intelligentia huius Thesauri Ecclesiæ iuvat adducere verba *cit. Extr. Unigenitus.* quæ in Jure Canonico habetur inter Extravagantes Communes. *Tit. De Pœnit. & Remiss.* ubi præmissa prærogativa meritorum, atque satisfactionum Unigeniti Filii DEI Jesu Christi, sic loquitur Pontifex Clemens VI. *Quantum ergo exinde, ut nec supervacua, inanis aut superflua tantæ effusionis miseratio redderetur, thesaurum Militanti Ecclesiæ acquisivit, volens suis thesaurizare filiis pius Pater, ut sic sit infinitus thesaurus hominibus, quo, qui usi sunt, Dei amicitiæ participes sunt effecti. Quem quidem thesaurum non in sudario repositum, non in agro absconditum, sed per B. Petrum, Cœli Clavigerum, ejusque Successores suos in terris Vicarios commisit Fidelibus salubriter dispensandum, & propriis & rationabilibus causis, nunc pro totali, nunc pro partiali remissione pœnæ temporalis pro peccatis debitæ tam generaliter, quam specialiter (prout* cum

cum Deo expedire cognoscerent) vere pœnitentibus & confessis misericorditer applicandum . Ad cujus quidem thesauri cumulum B. DEI Genitricis , omniumque Electorum a primo Justo usque ad ultimum merita adminiculum præstare noscuntur: de cuius consumptione, seu minutione non est aliquatenus formidandum , tam propter infinita Christi (ut prædictum est) merita , quam pro eo , quod , quanto plures ex ejus applicatione trahuntur ad justitiam , tanto magis accrescit ipsorum cumulus meritorum . Hactenus Pontifex in *cit. Extravag. Unigenitus* .

5 Ex his proinde sequitur, quod Thesaurus Ecclesiæ constet imprimis ex meritis & satisfactionibus Christi , quarum valor cum sit infinitus , Thesaurus hic exhauriri nunquam poterit . Sequitur ulterius, quod ex dignatione Divina ad constituendum dictum Thesaurum , eiusque cumulum accedant , atque adminiculum præstent merita Beatissimæ Virginis MARIÆ , omniumque Sanctorum : idque tum propter valorem generalissimum , qui in omni opere bono reperitur , atque universali Ecclesiæ obvenit : tum ex eo, quia plurimi Sancti ulteriora opera bona & satisfactoria peregerunt , plusque passi sunt , quam opus fuerit pro remissione pœnæ temporalis eorum peccatis debitæ ; ut patet in B. Virgine MARIA , nullius macula peccati unquam contaminata , & S. Joanne Baptista jam sanctificato in utero materno . Item in SS. Apostolis, atque innumeris SS. Martyribus , Confessoribus , Virginibus , aliisque Sanctis . Unde, ne alioquin eiusmodi merita , sive satisfactiones Sanctorum , quoad vim satisfactoriam a Deo irremunerata remaneant , simulque , ut in Corpore Mystico Ecclesiæ perfecta servetur *Communio Sanctorum* , & quod uni eiusdem membro superabundat , alteri communicetur, prout alioquin in corpore sano fieri assolet, congruum fuit , ut ex Divina dignatione , ac non obstante infinitate meritorum Christi , etiam merita , sive satisfactiones Sanctorum , ad constituendum istum spiritualem Thesaurum Ecclesiæ adnumerentur .

6 Quod si obiicias , Satisfactiones Christi repositæ in Thesauro Ecclesiæ sunt infinitæ ; ergo non est opus , ut ad eas accedant satisfactiones Sanctorum . Resp. distinguendo consequens ; ergo hoc non est simpliciter & absolute necessarium , conceditur : neque hoc est congruum , ac Divinæ Providentiæ , Justitiæ, & Munificentiæ consentaneum , negatur . Siquidem merita seu satisfactiones Sanctorum reponuntur in Thesauro Ecclesiæ , non quasi satisfactiones Christi per se non sufficerent , sed ex dignatione Divina , ne alioquin ipsæ quoad vim satisfactoriam maneant irremuneratæ: simulque quia hoc ipsum perquam gloriosum existit Christo Domino, a quo omne bonum Sanctorum promanat , ipsisque Sanctis , in quibus Christus sicut Caput in suis membris honoratur, perhonorificum , magisque per hoc elucescit perfecta unio Sanctorum cum Christo Capite suo.

Additio.

* Urgebis. Sancti pro bonis operibus suis iam copiosissimam mercedem , ac præmium ipsimet receperunt in cœlis ; ergo ex illis nil superest in terris , quod reponatur in Thesaurum . Accedit, quod purus homo non possit pro aliis mereri augmentum gloriæ , sed tantum pro se ipso . Ante Resp. nota ex dictis *Tract. 1. dist. 2 qu. 6 cum Additionibus* . quod in aliquo bono opere duo reperiantur , *meritum* , & *satisfactio* : ratione *meriti* accipiunt Sancti mercedem ipsimet, quoniam nemo mereri potest alteri immediate augmentum gloriæ , uti recte obiectum : Econtra vero possumus *satisfacere* pro aliis ; quoniam satisfactio se habet per modum solutionis , quæ utique fieri pro altero potest : cum igitur multæ satisfactiones a Sanctis exercitæ longe superatint pœnas , quas ob peccata sua forsan ex altera parte incurrissent , hinc , ne maneant irremuneratæ , reponuntur in Thesaurum Ecclesiæ . Poteritque itaque in forma distingui antecedens : Sancti iam receperunt mercedem pro bonis operibus qua meritis , concedo antec. semper etiam qua satisfactionibus nego ant. *

7 Dices , Si datur talis Thesaurus Ecclesiæ , constans ex satisfactionibus Christi & Sanctorum , ubinam locorum is reperietur? Resp. Hanc esse satis lepidam instantiam ; nam , cum Thesaurus iste sit mere spiritualis , ac moralis , utpote constans ex satisfactionibus Christi & Sanctorum , quæ sunt quid spirituale ac morale , utique in nullo loco materiali huius mundi repositus iacet . Ille igitur existit dumtaxat in mente Divina , in quantum ante oculos Dei merita, & satisfactiones superabundantes Christi , & Sanctorum nondum oblivioni sunt traditæ , sed vivunt etiamnum, usque dum aliis Indigentibus Ecclesiæ membris opportune communicentur, sicque quantum fieri potest, debitum ipsis præmium remissionis pœnæ temporalis redditur .

8 Quæres . Quot modis dispensetur Thesaurus Ecclesiæ? ubi notandum , quod Thesaurus Ecclesiæ possit dupliciter considerari . I. Ut constat ex meritis Christi. II. Ut constat ex meritis Christi & Sanctorum simul , iuxta proxime dicta . Hoc prænotato

9 Resp. I. Considerando Thesaurum Ecclesiæ , prout constat ex meritis Christi , sic ipse dispensatur , nobisque applicatur variis modis videlicet per Sacramenta , per Missæ Sacrificium , perque alia pia opera Fidelium , ipsasque Indulgentias . Ratio est : quia, quotiescunque aliqua culpa , vel pœna nobis remittitur , aut aliquod gratiæ auxilium præstatur , semper Thesaurus meritorum Christi nobis applicatur , & distribuitur ; eo quod huiusmodi beneficia nobis non conferantur , nisi intuitu atque virtute meritorum & Passionis Christi .

10 Resp. II. Spectando Thesaurum Ecclesiæ , prout non solum ex meritis Christi , sed etiam ex satisfactionibus Sanctorum constare intelligitur , sic ipse dumtaxat per Indulgentias dispensatur . Ita Suarez *part. 3 Tom. 4 disp. 51 sect. 4* & Mattrius *disp. 23 Theol. Moral. num. 9* cum communi . Ratio est : quia Sacramenta , Missæque Sacrificium habent suam dignitatem , atque valorem ex opere operato dumtaxat ex meritis & passione Christi, qui solus , utpote Redemptor noster , promeruit nobis facultatem , per bona opera consequendi gratiam vitamque æternam , ac proinde per hæc nobis non applicantur merita sive satisfactiones Sanctorum , bene tamen per indulgentias. Et de his loquendo , sit

QUÆSTIO II.

Quid , & quotuplex sit Indulgentia?

SUMMARIUM.

11. *Indulgentia , quid?*
12 *Hæ non tollunt culpam , sed pœnam peccatorum.*
13 *Earum effectus .*
 (a) Modo uberius declarando num. 38 41 & 42.
 * *Solvitur obiectio .*
14 *Indulgentiarum divisio . Plenariæ , seu totales , quid?*
15 *Indulgentia plena , plenior , & plenissima , non differunt quoad remissionem pœnæ .*
16 *Bene tamen quoad aliquas facultates .*
17 *Indulgentiæ non plenariæ , seu partiales , quæ?*
 * *Qualiter intelligendum , si cum plenariis conceduntur partiales ?*
18 *Indulgentiæ certorum annorum ,*
19 *Aut dierum , quomodo intelligendæ ?*
20 *Quadragena , seu Quarena , Septenna , & Carena , quid?*
21 *Hæ male negliguntur .*
22 *Indulgentia personalis ,*
23 *Localis , &*
24 *Realis ; quid?*

11. CONCL. I. *Indulgentia* , quantum ad propositum , est remissio pœnæ temporalis , peccatis actualibus , quoad culpam iam remissis , coram Deo adhuc debitæ , ab habente potestatem facta per applicationem sufficientis & condignæ solutionis ex communi Thesauro Ecclesiæ . Hæc definitio in re est communis Theologorum , & patebit ex declaratione ipsius .

12 Dicitur , *remissio pœnæ temporalis* ; quia Indulgentiæ non valent ad remissionem culpæ neque mortalis, neque venialis, sed solum ad remissionem pœnæ temporalis , quæ post culpam iam remissam non

ratio

raro restat luenda, prout omnes Theologi fatentur. Accedit ratio: quia peccatum mortale non potest tolli, nisi per infusionem gratiæ sanctificantis: hæc autem non confertur per Indulgentias, sed solum per Sacramenta, in re, vel voto rite suscepta. Et quamvis peccata venialia multis remediis expiari possint, ut docet Concilium Tridentinum *Sess.* 14 *c.* 5 nihilominus ipsa quoad culpam non dimittuntur per Indulgentias: nam hæ supplent locum satisfactionis peragendæ post culpam jam remissam, & consequenter hanc non remittunt, sed virtute boni motus interioris, aut recepti Sacramenti prius iam ablatam supponunt.

13. Unde Indulgentiæ valent duntaxat ad tollendam per modum condignæ solutionis pœnam peccatis quoad culpam iam remissis non raro adhuc debitam, seu restantem: ac proinde effectus earum solummodo est, tollere pœnam peccatis debitam per applicationem sufficientis solutionis ex Thesauro Ecclesiæ (*a*) non vero ipsammet culpam peccatorum. Cæteræ particulæ datæ definitionis patebunt ex dicendis in progressu.

Additio.

* Dices. Potest contingere, quod quis non nisi peccata venialia habeat, & in his subito apoplexia tactus moriatur absque Sacramentorum receptione vel prævio dolore, aut acquisitione quarundam Indulgentiarum. Quid ergo cum tali peccatore fiet in altera vita, si alii non possint applicare pro ipso Indulgentias quoad remissionem culpæ ex una parte, & ex altera ipsemet amplius nequeat pro se in purgatorio mereri hanc remissionem? Respondetur, In tali extraordinario casu Misericordissimum Deum *reatum culpæ* vel sub ipso egressu animæ justæ, vel statim post egressum remittere, quia pro tunc haud dubie retractat (quamvis non meritorie) peccata sua. Exinde remanet aliis vivis facultas pro tali applicandi Indulgentias, ut pariter acquirat remissionem *pœnæ restantis.**

14. CONCL. II. Indulgentiarum variæ sunt divisiones. Ita communis, idque patet inductione. Imprimis enim Indulgentiæ quoad quantitatem pœnæ, quæ remittitur, dividuntur in plenarias & non plenarias. *Indulgentiæ plenariæ*, seu totales sunt, quibus remittitur tota pœna temporalis, peccatis quoad culpam jam remissis debita.

15. Ubi sciendum, quod aliqui distinguant inter Indulgentiam plenam, pleniorem, & plenissimam: cujus distinctionis fundamentum desumunt ex *Extrav. Antiquorum. De Pœnit. & Remiss.* ubi Pontifex pro Anno Jubilæi *non solum plenam, & pleniorem, imo plenissimam omnium concedit veniam peccatorum*. Sed revera quoad effectum remissionis pœnæ temporalis nullum inter eas apparet discrimen; cum non solum Indulgentia plenissima, sed etiam plenior, & plena in rite dispositis conferat omnium veniam peccatorum, sive pœnarum pro peccatis quoad culpam prius remissis debitarum. Neque per illum loquendi modum Pontifex aliud intendit, quam concedere *Indulgentiam adeo plenam, prout Clavium potestas se extendit*; sicuti Papam interpretatum fuisse in Consistorio, testatur Glossa ibidem *V. Plenissimam*.

16. Nihilominus quoad specialia privilegia, & annexas facultates potest cum Marchantio *Tom.* 3 *Tribunalis. tr.* 5 *tit.* 2 *q.* 3 Mastrio. *cit. disp.* 21 *n.* 21 & quibusdam aliis, sequens inter dictas Indulgentias notari discrimen: ut *Indulgentia* dicatur *plena*, seu *plenaria*, quando tota pœna, post culpam adhuc in Foro seu judicio Dei debita, per applicationem Thesauri Ecclesiæ remittitur. *Plenior*, quando potestas extraordinaria absolvendi a Casibus reservatis superadditur. *Plenissima*, quando ultra hæc etiam dispensationes in Votis, & hujusmodi vinculis conceduntur: prout fieri solet in Jubilæo (de quo procedit *cit. Extravag. Antiquorum.*) ac Indulgentiis in forma Jubilæi datis.

17 Porro *Indulgentiæ non plenariæ*, seu partiales dicuntur illæ, quæ solum sunt remissivæ partis pœnæ temporalis, peccatis quoad culpam jam remissis debitæ: ut sunt Indulgentiæ certorum annorum, aut dierum, item Indulgentiæ illæ, quæ dicuntur *Quadragena*, *Septena*, *Carena*, aut quando remittitur tertia, vel quarta pars peccatorum.

Additio.

* Cæterum non raro pro eodem die, præsertim tempore Stationum quadragesimalium invenies concessas Indulgentias plenarias, & simul ac semel alias partiales, v. g. mille annorum &c. Quod equidem nullatenus significare vult, quasi quis simul, & semel ambas pro se lucrari valeat: etenim, si obtinet plenarias, eo ipso non indiget partialibus, uti consideranti patet. Adeoque talis conjunctio Indulgentiarum plenariarum, & partialium potius signum est, in simili casu vel fuisse diversos Indulgentiarum Largitores, unum nimirum quoad Indulgentias plenarias, alterum quoad partiales; vel, si fuerit unus, idemque Largitor, indicat, additas Indulgentias partiales fuisse sub unctas, ut possit applicari defunctis per modum suffragii; vel denique insinuat, additionem hanc fieri ad cautelam, ut scilicet simus certi, causam Indulgentiarum esse sufficientem saltem ad acquirendas partiales; si non totales. Ita cum Suarez, Palao, & Corduba, Gobat *Tract.* 4 *de Indulgentiis. part.* 2 *cap.* 2 *n.* 175 & Katzemberger *In Supplement. Theolog. Sacrament.* Patris Sporer *cap.* 3 *sect.* 1 *n.* 9. * † Circa tamen Indulgentias stationum Urbis, vel in ipsa Urbe vel extra concessas, vide inferius dicenda.

18 Quod si quæras, quid intelligatur per Indulgentias mille vel centum annorum, aut dierum, item per Quadragenam &c. Resp. I. Sensus huiusmodi Indulgentiarum non est, quod totidem dies, vel anni pœnæ Purgatorii remittantur, cum dentur Indulgentiæ nonnullæ decem millium annorum, nec tamen verisimile sit Purgatorium, quod post diem extremi Judicii mox cessabit, adhuc decem millibus annorum duraturum. Unde.

19 Resp. II. Sensus illius locutionis, ac huiusmodi Indulgentiarum, est, quod per talis Indulgentiæ collationem tanta pœna culpam remittatur, quanta remitteretur virtute illius pœnitentiæ, quæ secundum formam Juris, & consuetudinem Ecclesiæ olim statuebatur, si ipsa tot diebus vel annis in hoc mundo perageretur. Quæ vero, & quanta ea sit, optime novit, ac determinavit Dominus Deus. Et conformiter dictis,

20 Resp. III. *Quadragena*, seu *Quarena* est Indulgentia quadraginta dierum, id est, relaxatio tantæ pœnæ, quanta fuisset redempta per pœnitentiam quadraginta dierum, olim ab Ecclesia pro certis peccatis statutam. Porro *Septena* est Indulgentia septem annorum, seu relaxatio tantæ pœnæ, quanta fuisset remissa ob pœnitentiam septem annorum. *Carena* vero est Indulgentia utramque prædictam complectens, ita, ut sit remissio tantæ pœnæ, quanta fuisset redempta per pœnitentiam quadraginta dierum in pane & aqua peractam, & per aliam pœnitentiam septem annorum subsequentem. Tannerus *tom.* 4 *disp.* 6 *dubit.* 8 *n.* 99 & alii magis communiter.

21 Quia igitur eiusmodi pœnitentiæ olim ab Apostolis, sacrisque Canonibus sancitæ admodum graves extiterunt, per quas proinde multum expiari poterat de pœna temporali peccatis debita: hinc merito Gobat *tr.* 2 *Quinarii cap.* 3 *n.* 286 observat, eos pessime sibi consulere, qui ad solas Indulgentias plenarias attendunt, neglectis dierum vel annorum Indulgentiis, quas tamen sæpissime sive pro se, sive etiam pro Defunctis tam modicum temporis spatium lucrari possent.

22 CONCL. III. Ulterius Indulgentia ratione subjecti, cui conceditur, dividitur in personalem, localem, & realem. *Indulgentia personalis* est, quæ directe conceditur alicui personæ determinatæ, vel toti Religioni, aut Communitati; quales plures concessæ sunt Religiosis, & variis Confraternitatibus.

23 *Indulgentia localis* est, quæ alicui pio loco conceditur ad eius devotionem augendam, in ordine ad personas in tali loco orantes, aut alia præscripta opera ibidem peragentes: quales sunt illæ, quæ conceduntur devote visitantibus hanc vel illam Ecclesiam, ibique orantibus. Et huiusmodi Indulgentiæ dicuntur locales, non quod ipsi loco secundum se concedantur (solus enim homo est capax Indulgentiarum non vero Ecclesia materialis, utpote quæ est res inanimata) sed quia Fidelibus in tali loco devote orantibus concedantur.

24. *Indulgentia realis* est, quæ conceditur rebus mobilibus, ut puta Granis, Numismatibus, Imaginibus, Rosariis, aut huiusmodi, in ordine ad homines. Et hæc Indulgentia pari passu ambulat cum locali, dempto eo, quod localis Indulgentia loco, sive devote ipsum visitantibus, realis autem rei mobili, sive eam devote penes se habentibus, atque opera ad Indulgentiæ consecutionem præscripta peragentibus concedatur.

QUÆSTIO III.

De Potestate concedendi Indulgentias, & Conditionibus ad earum valorem requisitis.

SUMMARIUM.

25 *Datur in Ecclesia Potestas concedendi Indulgentias.*
26 *Idem probatur ex S. Scriptura.*
27 *Papa potest Indulgentias conferre omnibus Christi Fidelibus.*
28 *Episcopi, quas conferre valeant de Jure communi?*
29 *Quid de aliis Prælatis inferioribus?*
30 *Ad Indulgentias validas 4. conditiones requiruntur.* I. *Auctoritas legitima concedendi.*
31 II. *Causa justa.*
32 *Et quæ talis sit?*
33 III. *Status gratiæ ex parte recipientis.*
34 IV. *Executio operis præscripti.*
35 *Indulgentiæ tantum valent, quantum sonant &c.*

25. CONCL. I. Datur in Ecclesia Potestas divinitus collata D. Petro, eiusque legitimis Successoribus, concedendi Indulgentias, & per earum concessionem dispensandi Thesaurum Ecclesiæ. Ita certa omnium Catholicorum; estque de Fide; & patet tum ex *cit. Extravag. Unigenitus*, tum ex Concil. Trident. *Sess.* 25 *in Decret. de Indulgentiis*, ubi sic loquitur: *Cum potestas conferendi Indulgentias a Christo Ecclesiæ concessa sit: atque ejusmodi potestate divinitus sibi tradita, antiquissimis etiam temporibus illa usa fuerit: Sacrosancta Synodus Indulgentiarum usum Christiano populo maxime salutarem, & sacrorum Conciliorum auctoritate probatum, in Ecclesia retinendum esse docet, & præcipit: eosque anathemate damnat, qui aut inutiles esse asserunt; vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant.* Hactenus Concilium.

26 Eadem Catholica Veritas desumitur ex illis verbis Christi *Matth. 16. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et tibi dabo claves Regni Cælorum: & quodcunque solveris super terram, erit solutum & in cælis.* Quæ promissio, *solvendi quodcunque*, cum sit amplissima & generalis, extenditur ad omnia vincula solvenda, quæ possunt homines impedire a consecutione salutis æternæ: unde cum inter hæc vincula etiam connumeretur vinculum reatus pœnæ temporalis, retardans hominem ab ingressu Regni Cœlestis, etiam potestatem solvendi hoc vinculum per opportunam dispensationem Thesauri Ecclesiæ, seu Indulgentiarum concessionem Christus S. Petro, eiusque legitimis Successoribus impertivit.

27 CONCL. II. Summus Pontifex potestate a Christo accepta, sicque Jure Divino, & primario ac principaliter sibi competente potest ex rationabili causa Indulgentias, sive generales, sive particulares, omnibus Christi Fidelibus dispensare. Ita omnes Catholici: & desumitur ex *cit. Extr. Unigenitus*. tum ex dictis *n. præc.* Accedit ratio: quia potestas dispensandi bona communia primario penes Principem residet: atqui Summus Pontifex est Princeps, & caput visibile totius Ecclesiæ; ergo.

28 CONCL. III. Episcopi possunt Jure communi concedere Indulgentias unius anni pro die Dedicationis Ecclesiæ: at vero pro Anniversario Dedicationis ejus, & in aliis casibus ob justam causam duntaxat quadraginta dierum Indulgentias. Ita habetur expressum c. *Cum ex eo. de Pœnit. & Remiss.* juncto *cap. ult. Eod. in 6.* Hine infert Laymanus *lib.* 5 *tract.* 7 *cap.* 4 *n.* 2 quod, si Episcopus ultra limites potestatis suæ Indulgentiam concedit, ea omni Jure sit irrita quoad excessum. Dicitur *quoad excessum*: valet enim nihilominus Indulgentia illa usque ad terminum potestatis Episcopalis: quia *Utile non debet per inutile vitiari*; Juxta *Reg.* 37 *Juris in* 6 ac tenet Glossa *v. Nam obtinent. cit. cap. ult.*

29 CONCL. IV. Nullus Prælatus Episcopo inferior, neque Provinciales aut Generales Ordinum possunt Jure communi atque ordinario Indulgentias concedere. Ita communis; & habetur clare decisum c. *Accedentibus. de Excessibus Prælat.* Dicitur, *Jure communi & ordinario*; id est, nisi forsan quisquam speciali concessione, aut commissione per Summum Pontificem sibi facta quasdam Indulgentias (ut quandoque fieri solet) concedere valeat: nam tunc Indulgentiæ conceduntur ex delegatione, seu commissione Summi Pontificis, cuius limites bene erunt observandi.

30. CONCL. V. Ad hoc, ut Indulgentiæ sint ratæ & validæ, requiruntur quatuor conditiones: duæ quidem ex parte concedentis, nimirum auctoritas legitima, & iusta causa concedendi Indulgentias; & duæ ex parte suscipientis, videlicet status gratiæ, ac executio operis iniuncti. Ita Bellarminus *lib.* 1. *de Indulgentiis*, *cap.* 11. & communis. Et quidem de auctoritate legitima concedendi Indulgentias per præcedentes Conclusiones, & textus Juris allegatos patet.

31 Deinde ad valorem Indulgentiarum requiri causam iustam, ita quidem, quod concedens Indulgentiam sine causa iusta non solum peccet, sed etiam Indulgentia ipsa sit invalida, conceditur passim ab omnibus. Ratio est: quia Papa non est dominus Thesauri Ecclesiæ, sed dispensator, iuxta illud 1. *Corinth.* 4 *Sic nos existimet homo ut Ministros Christi, & dispensatores Mysteriorum Dei*. Dispensator autem non potest sine causa, & ad libitum suum de rebus Domini disponere: alias enim potius dissipator bonorum Domini sui foret, quam dispensator.

32. Porro causa iusta dispensandi Indulgentias non est sola utilitas, quam Indulgentiæ afferunt personis illis, quibus conceduntur: sed præterea requiruntur alia causa finalis extrinseca, quæ Pontificem moveat ad Indulgentias prudenter dispensandas: qualis præsertim est ea, quæ redundat in Ecclesiæ utilitatem, bonum commune, ac Dei & Sanctorum gloriam. Atque hoc inter alia desumitur ex praxi: quia Pontifices non solent facile concedere Indulgentias, nisi in Festivitatibus Dei & Sanctorum, ut sic Fideles magis ad eorum honorem prosequendum excitentur. Item in publicis Ecclesiæ, vel cujusdam Provinciæ Catholicæ necessitatibus, ad quas sublevandas conceduntur vel Jubilæa per totum mundum, vel Indulgentiæ personales pugnantibus contra Turcas. Imo ordinarie conceduntur Indulgentiæ sub onere orandi pro exaltatione Sanctæ Matris Ecclesiæ, Fidei Catholicæ propagatione, hæresum atque schismatum extirpatione, Principum Christianorum concordia, & hujusmodi.

33 Tertio, ex parte recipientis Indulgentiam, certum est, quod requiratur status gratiæ: quia homo existens in peccato mortali non est capax Indulgentiæ, utpote cum per hanc sola pœna temporalis peccato quoad culpam iam remisso debita remittatur. Quamvis autem nonnulli velint, requiri statum gratiæ etiam, quando opera pro lucrandis Indulgentiis præscripta perficiuntur, atque hoc ipsum in praxi merito sit observandum, præmittendo vel Confessionem, vel saltem perfectam Contritionem: nihilominus communior, & probabilior est Doctorum sententia, sufficere ad lucrandam Indulgentiam, quod homo sit in statu gratiæ pro eo instanti, quo ultimum opus præscriptum perficitur, atque Indulgentia consummatur, & ejus effectus est percipiendus. Lugo *disp.* 27 *de Pœnit. num.* 83 Mastrius *num.* 61 Herincx *disp.* 4 *de satisfactione*, *quæst.* 11 *num.* 77 & alii.

34 Quarto tandem ad consequendum fructum Indulgentiæ requiritur ex parte lucrantis executio operis præscripti. Ratio est: quia Papa concedit Indulgentiam sub conditione huius, vel illius operis exequendi; ergo, si opus non perficitur, neque Indulgentia obtinetur.

35 Omnes hæ quatuor conditiones apte continentur in illo vulgato Theologorum dicto: *Indulgentia tantum valet, quantum sonat, Clave non errante, & Christo non reprobante.* Id est: *Clave non errante*, ob defe-

defectum legitimæ potestatis, aut justæ causæ conferendi Indulgentias: *& Christo non reprobante*, ob indispositionem recipientis, qui vel non est in statu gratiæ, vel saltem opera præscripta non rite peragit.

QUÆSTIO IV.

De Subjecto Indulgentiarum capaci; & quomodo prosint Defunctis?

SUMMARIUM.

36 *Beati in cœlis, damnati, & infantes non sunt capaces Indulgentiarum.*
37 *Bene tamen Baptizati viventes adulti.*
38 *Hæ ipsis applicantur per modum absolutionis, habentis annexam solutionem &c.*
39 *Catechumeni, an sint Indulgentiarum capaces?*
40 *Quid de ipsis pie Defunctis?*
41 *Animæ purgatorii sunt capaces Indulgentiarum, sed per modum Suffragii.*
42 *Indulgentiæ aliter conferuntur vivis, aliter defunctis.*
Clausula per modum Suffragii, *quid denotet?*
43 *Indulgentiæ, an certo prosint illis defunctis, quibus applicantur?*
Rationes sententiæ negativæ.
44 *Affirmativa est probabilior.*
45 *Fundamenta ejus.*
46 *Solvuntur rationes in oppositum.*
47 *Cur diversæ Indulgentiæ pro eadem Anima applicentur?*

36 CONCL. I. Neque Beati in cœlis, neque damnati in inferno, neque infantes, aut perpetuo amentes sunt capaces Indulgentiarum. Ita omnes Doctores: Ratio clara est: quia Indulgentia est remissio pœnæ temporalis ex peccatis actualibus quoad culpam iam remissis coram DEO adhuc debitæ. Atqui Sancti in cœlis non habent talem pœnam etiamnum restantem (quia illuc *non intrabit aliquod coinquinatum. Apoc.* 21) damnati vero sunt in statu disgratiæ, atque ultimo termino damnationis æternæ: infantes autem, & perpetuo amentes nullum commiserunt peccatum actuale.

37 CONCL. II. Loquendo de adultis etiamnum viventibus, omnes baptizati, atque in statu gratiæ constituti, & opera iniuncta peragentes sunt capaces Indulgentiarum, per quas ipsis pœna temporalis peccatis eorum quoad culpam iam dimissis adhuc debita, remittitur non per modum simplicis solutionis, neque per modum meræ absolutionis, sed per modum absolutionis secum habentis annexam solutionem ex communi Thesauro Ecclesiæ. Ita Herincx *loc. cit. quæst.* 6 *num.* 55 Mastrius *disp.* 23 *Theol. Moral. num.* 10 Bellarminus *lib.* 1 *de Indulgentiis cap.* 5 Suarez & alii. Prior pars patet ex dictis *num.* 37 *& seqq.*

38 Altera pars probatur ex eo: quia per Indulgentias hinc dispensatur spiritualis Thesaurus Ecclesiæ, sicque intervenit solutio, illinc vero in dispensante requiritur Jurisdictio, qua possit alterum solvere, & consequenter simul intervenit absolutio. Unde Pontifex c. *Quod autem De Pœnit. & Remiss.* loquens de Indulgentiis, sic ait: *Cum a non suo Judice ligari nullus valeat, vel absolvi, remissiones prædictas prodesse illis tantummodo arbitramur, quibus, ut prosint proprii Judices specialiter indulserunt.* Nota ly *vel absolvi*, & ly *proprii Judices*.

39 CONCL. III. Adulti necdum baptizati, pro prio tamen actu contritionis, sive Baptismo flaminis justificati, e. g. Catechumini etiamnum viatores, non videntur esse capaces Indulgentiarum. Ita Mastrius *loc. cit. n* 55. cum communi, & probabiliori Theologorum. Ratio est: quia tales per ianuam Baptismi, actu recepti, nondum sunt ingressi Ecclesiam, neque adhuc eius iurisdictioni subiecti: atqui Indulgentiæ viventibus non prosunt, nisi subditis *arg. cit. c. Quod autem De Poenit. & Remiss.* Idipsum probat praxis, & consuetudo Ecclesiæ, quæ hactenus non nisi Fidelibus, hoc est, iam Baptismi Charactere insignitis, consuevit Indulgentias concedere.

40 Additur notanter, *Catechumeni etiamnum viatores:* nam loquendo de ipsis in statu gratiæ jam defunctis, satis probabile est, prodesse eis Indulgentias per modum Suffragii: quia defunctis conceduntur Indulgentiæ non per modum absolutionis judiciariæ, sicuti vivis, sed per modum Suffragii, prout illico amplius declarabitur: hinc sit

41 CONCL. IV. Animæ Fidelium in gratia defunctorum, & ob restantem pœnam temporalem suis peccatis debitam in purgatorio existentium sunt capaces Indulgentiarum; quamvis hæ eisdem non applicentur per modum absolutionis (sicuti fit respectu viventium) sed per modum Suffragii, habentis simul annexam solutionem ex communi Thesauro Ecclesiæ. Prima pars est certa, & patet ex receptissima praxi Ecclesiæ, atque communi sensu Fidelium; ac desumitur ex illo Articulo Symboli Apostolici: *Credo Sanctorum Communionem.* Ratio posterioris partis est: quia Summus Pontifex Christi in terris Vicarius, non habet jurisdictionem in defunctos, sicuti in Fideles viventes; non enim Christus *Matth.* 16 promisit D. Petro, ejusque legitimis Successoribus potestatem absolute solvendi quodcunque, sed cum limitatione: *Quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cœlis.*

42. Et hinc fit, quod Romanus Pontifex sive per se, sive per alios, quibus id commiserit, Fidelibus etiamnum viventibus conferat Indulgentias vi Clavium, ac per modum absolutionis, simul tamen habentis annexam solutionem ex Thesauro Ecclesiæ, ut jam dictum. Verum defunctis non sic confert Indulgentias per modum absolutionis judiciariæ, sed duntaxat *per modum Suffragii*, habentis tamen annexam solutionem ex communi Thesauro Ecclesiæ; quatenus offeruntur DEO Patri infinita Christi merita, & satisfactiones Sanctorum, per modum condigni pretii pro liberatione Fidelium Animarum e pœnis Purgatorii, additis precibus, ut eadem pro harum liberatione misericordissime acceptare velit. Et hoc denotat clausula illa communiter inserta Brevibus Apostolicis, concedentibus Indulgentias pro defunctis *per modum Suffragii*, prout communior Doctorum explicat; quamvis nonnulli aliam ejus explicationem afferant, uti videre est apud Filliucium *Tom.* 1 *tract.* 8 *cap.* 8 *num.* 204 *& seqq.* Verum occasione prædictorum.

43 Quæres An Indulgentiæ pro defunctis certo & infallibiliter illis prosint, quibus applicantur? Non desunt, qui hoc negent: siquidem effectus Indulgentiarum pro defunctis dependet ex liberali acceptatione DEI: atqui credibile est, quod DEUS facilius acceptet, Indulgentias applicatas pro iis defunctis, qui ex hac vita decesserunt magis digni tali gratia, ut puta quia in vivis fuerunt magis solliciti in acquisitione Indulgentiarum & oratione pro defunctis. Nam, ut in simili de Missæ Sacrificio, orationibus, atque eleemosynis, inquit D. Augustinus *lib. de cura pro mortuis cap. ult.* & refertur c. *Non æstimemus* 13 *quæst.* 2. *Non pro quibus fiunt, omnibus prosunt; sed his tantum, quibus, dum vivunt, comparatur, ut prosint.* Et his similia habet idem S. Augustinus, relatus c. *Tempus* 12 *quæst.* 2. Idipsum videtur suadere praxis Ecclesiæ ac sensus piorum Fidelium, sæpius applicantium Indulgentias pro una eademque anima purgatorii. Et pro hac sententia citantur Durandus, Caietanus, Canus, Corduba, & quidam alii. Verum his non obstantibus.

44 Resp. Indulgentiæ rite acquisitæ, & pro determinata anima ex intentione Summi Pontificis applicatæ secundum Ordinariam DEI legem certo ac infallibiliter prosunt eidem; ita, ut anima illa de Thesauro Ecclesiæ per modum Suffragii sibi applicato iuvetur, vel ad totalem remissionem pœnæ, & liberationem e purgatorio, si Indulgentia fuit plenaria, vel partialem, si hæc erat partialis. Ita Rodericus *Tom.* 2 *qq. reg. quæst.* 97 *art.* 3 Gobat *Tract.* 4 *Quinarii num.* 483 *& seqq.* Filliucius *loc. cit. num.* 205 atque Mastrius *disp.* 24 *Theol. Moral. num.* 47 asserens, hanc esse communiorem & probabiliorem sententiam.

45 Desumitur data responsio ex modo loquendi Summorum Pontificum, qui in Brevibus Altarium privilegiatorum concedere solent, *ut quicumque Sacerdos*, servatis servandis, ac diebus in Brevi specificatis, *Missam Defunctorum pro anima cuiuscunque fidelium Defunctorum ad præfatum Altare celebrabit, anima ipsa*

ipsa de thesauro Ecclesiæ per modum Suffragii Indulgentiam consequatur ; ita Domini nostri &c. Suffragantibus meritis , Purgatorii pœnis liberetur . Ubi ponderandum ly *pro Anima cuiuscunque*, ac ly *Anima ipsa &c.* nam huiusmodi locutio promittit liberationem Animæ determinatæ e purgatorio . Accedit ratio : quia ex una parte qualibet anima purgatorii est capax Indulgentiarum ; cum existat in statu gratiæ , sitque DEO coniuncta per charitatem : ex altera parte DEUS non solet sinere, ut preces Ecclesiæ sint irritæ ; simulque Communio Sanctorum sese extendit etiam ad Ecclesiam purgantem, sive Fideles in gratia sanctificante decedentes , atque existentes in purgatorio.

46 Nec obstant rationes prioris sententiæ. Ad primam siquidem negatur consequentia: etsi enim credibile sit, Deum non solum alia Ecclesiæ Suffragia, utpote Missæ Sacrificia , orationes , eleemosynas, & ieiunia , sed etiam Indulgentias generaliter pro defunctis applicatas , facilius admittere pro illis , qui in vita fuere studiosi Indulgentiarum, ac ferventius memores piarum animarum ; id tamen de Indulgentiis pro hac determinata anima applicatis (secundum Legem DEI ordinariam) non videtur dicendum . Ad D. Augustinum potest responderi eodem modo : nisi dicere velis; Sanctum Doctorem ita locutum fuisse ad excludendum valde malos, sive decedentes in statu peccati mortalis, qui, dum vixerunt, ob statum suum peccaminosum non promeruerunt, ut Indulgentiæ atque Suffragia Fidelium sibi post mortem prodessent.

47 Ad ultimum dicitur, diversas Indulgentias pro una, eademque anima merito applicari : tum quia non constat, an Indulgentia pro tali defuncto hic & nunc rite obtenta sit , & nulla ex conditionibus ad eius validitatem requisitis defuerit, v. g. iusta causa concedendi tales Indulgentias, celebratio numeri Missarum pro valore Altaris privilegiati præscriptarum &c. tum quia ignoratur , utrum non ob peculiarem causam DEUS voluerit respectu talis animæ exceptionem quamdam facere a lege sua ordinaria , ipsique pro nunc, iuxta inscrutabilia iudicia sua, negare fructum Indulgentiarum sibi applicatarum : tum tandem , quia allata nostra responsio est quidem probabilior , atque communior inter Theologos, sed non omnino certa; ac proinde merito pro iisdem animabus reiterantur Suffragia, Missæ Sacrificia , atque Indulgentiæ. *Melius enim supererunt ista eis , quibus non obsunt , quam eis deerunt, quibus prosunt* , ut loquitur D. Augustinus, relatus *cit. c. Non æstimemus* 13 *quæst.* 7.

QUÆSTIO V.

Varia dubia circa Indulgentias breviter solvuntur.

SUMMARIUM.

48 *Ad lucrandas Indulgentias an sit necessaria Confessio?*
49 *Et quando?*
50 *Quid, si quis habeat sola peccata venialia?*
(b) Ut dictum Tract. 10. Dist. 3. n. 13.
51 *Unica Confessio , & Communio an sufficiat pro pluribus Indulgentiis?*
52 *Quanto tempore possit præcedere?*
53 *An eodem opere v. g. oratione possint obtineri plures Indulgentiæ?*
54 *Sententia negativa probatur.*
55 *Sed limitatur.*
56 *An eadem Indulgentia possit sæpius obtineri repetito opere?*
57 *Decretum Sac. Congregationis circa hoc.*
58 *Praxis Fidelium.*
59 *Omittens levem partem operis iniuncti an lucretur Indulgentiam?*
60 *Hæc levitas quomodo mensuranda?*
61 *Non valens intrare Ecclesiam, an foris lucretur Indulgentias?*
62 *Quid de Indulgentia concessa visitantibus quinque Altaria?*
63 *An, si alicui Festo est annexa Indulgentia, translato Festo etiam eadem transferatur?*
64 *An Indulgentia Portiunculæ habeat aliquid speciale?*
* *An eadem possit applicari etiam pro aliis vivis?*
65 *Quomodo ibidem intelligendi sint termini : toties quoties?*
66 *Quomodo Indulgentiæ cessent?*
* *An cessent morte concedentis , vel cessante causa motiva?*

48 QUÆRITUR I. Utrum ad lucrandas Indulgentias semper sit necessaria Confessio Sacramentalis? Resp. I. Si in concessione Indulgentiarum non expresse præscribatur Confessio, certum est, eam non requiri actualiter, sed sufficere, ut Indulgentiam lucraturus existat in statu gratiæ , aut præmittat contritionem perfectam de peccato mortali, si quod habuerit.

49. Resp. II. Quando Confessio in forma Indulgentiarum præscribitur, utpota si dicatur, *præmissa, aut facta Confessione* , & lucraturus Indulgentiam habet peccatum mortale , non sufficit sola contritio , sed requiritur actualis Confessio ad eius consecutionem . Ita satis communis Theologorum; quia Confessio actualis tunc censetur esse conditio necessario requisita per Breve Indulgentiarum ad earum effectum , seu consecutionem. † De quo iterum cum agemus de anno Jubilæi in Anno sancto.

50 Resp. III. Quando Confessio quidem in forma Indulgentiæ præscribitur , tamen Indulgentiam lucraturus nullum habet peccatum mortale, sed sola venialia, licet tutius & consultius sit , facere Confessionem de solis venialibus, nihilominus satis probabile est, tunc non requiri Confessionem actualem, nisi in forma Indulgentiæ expresse requiratur Confessio etiam de solis venialibus. Ita Suarez *disp.* 52 *sect.* 3 *nu.* 5. Herincx *cit. disp.* 4 *nu.* 80 & alii passim. Ratio est : quia, etiamsi Confessio requiratur, id intelligendum est, quando pœnitens habet conscientiam peccati mortalis : nam Confessio peccatorum simpliciter prolata intelligitur in SS. Canonibus de Confessione mortalium ; prout in simili patet ex præcepto annuæ Confessionis, ad quam *(b)* nemo obligatur, nisi habeat remorsum peccati mortalis . Accedit , quod Confessio videatur tantum exigi præsuppositive , seu tanquam certius medium acquirendi gratiam iustificationis, vel tanquam necessaria ad Communionem in habentibus peccatum mortale, quæ simul frequenter præscribitur.

51 Quær. II. An unica Confessio , & Communio sufficiat ad lucrandas plures Indulgentias, eodem die diversis Ecclesiis concessas ? Resp. affirmative; estque certa , & communis Doctorum sententia . Imo hoc idem dicendum erit , quamvis secunda Indulgentia non eadem die, sed sequenti (dummodo quis perseveret in statu gratiæ, ut recte limitat Bassæus *v. Indulgentia num.* 2) vel intra debitam distantiam occurrat . Lugo *disp.* 27 *de Pœnit. sect.* 6 *num.* 93 & alii. Quia Confessio, & Communio non videntur exigi directe , sed solum præsuppositive , ad maiorem dispositionem subiecti ob finem intentum, ut proxime dictum.

52 Porro , quantum se extendat ly *vel intra debitam distantiam* , non omnino conveniunt Doctores . Et quidem , ut taceantur dies pauciores , Portel *in Dubiis Regular. v. Indulgentia* 11 *n.* 5 post Commitolum, & Bonagratia Habiensis *in Summula Quæstionum Regularium v. Indulgentia* 225 post Bassæum extendit hoc ad quatuor dies, dummodo quis de novo mortaliter non peccaverit . Deinde Gobat *tract.* 3 *Quinarii num.* 181 censet non solum allatam doctrinam procedere, quando sequenti die occurrit altera Indulgentia, sed insuper arbitratur , quod , si quis primo die Augusti susceperit Sacramentum Confessionis, & Communionis, possit, die sexta eiusdem mensis absque nova Confessione , & Communione lucrari Indulgentiam, quæ omnibus confessis, & communicatis illo die proponitur ; eo quod hic vere possit dici esse confessus, & communicatus.

53 Quæritur III. An eodem opere v. g. unica oratione possit quis lucrari plures Indulgentias diversis viis concessas ? ut si quis eodem die plures Indulgentias diversis granis benedictis concessas lucrari intendat, quarum aliquam pro se , alias pro defunctis applicare velit , an is teneatur ad hunc finem consequendum opera præscripta v. g. preces iterare? Et quidem

quidem de Confessione, & Sacra Communione jam patet ex proxime dictis: verum de aliis operibus ad Indulgentiarum consecutionem præscriptis loquendo,

54 Resp. Eodem opere non possunt diversæ Indulgentiæ lucrari, nisi forsan illæ essent per modum unius. Ita Lugo *loc. cit. num.* 90 *& seqq.* post Suarez, & alios, Mastrius *num.* 65 Herincx *num.* 82 & alii. Ratio est: quia ad singulas illas Indulgentias requiritur causa propria, & diversa; simulque oratio directe præscribitur pro singulis Indulgentiis, & consequenter oportet eam reiterare.

55 Additur tamen, *nisi forsan illæ concessæ essent per modum unius:* ut cum visitanti talem Ecclesiam conceduntur Indulgentiæ omnium Ecclesiarum Urbis: tunc enim per unicum actum, seu unam visitationem possunt omnes Indulgentiæ illæ lucrari; prout satis indicat ipsamet formula talis concessionis.

56. Quæritur IV. An possit obtineri sæpius eadem Indulgentia repetito opere iniuncto: ut si visitantibus talem Ecclesiam concedatur Indulgentia, & quis eam ter visitet, an toties lucretur Indulgentiam? Resp. I. Si eiusmodi Indulgentia sit concessa in perpetuum, & opus iniunctum repetatur distinctis diebus, toties acquiritur Indulgentia, quoties illud persolvitur. Ita certa, & communis: nam id satis convincit formula dictæ concessionis.

57 Resp. II. Quod si Indulgentia concedatur pro certo duntaxat die, & opus pium sæpius intra eundem diem repetatur, non nisi semel Indulgentia plenaria eodem die lucrari potest. Hæc responsio est quidem contra non paucos anteriores Auctores (quorum sententia circa Indulgentias non plenarias necdum videtur reiecta) sed de facto indubitanter tenenda, ob Decretum Sac. Congreg. circa Indulgentias editum, ac per Innocentium XI. die 7 Martii 1658 approbatum, & inviolate servari jussum; ubi §. *fin.* declaratur, *semel duntaxat in die plenariam Indulgentiam in certos dies Ecclesiam visitantibus concessam, vel aliud pium opus peragentibus lucrifieri.* Ita sonat Decretum.

58 Nec obstat pia praxis Fidelium sæpius intra eandem diem opus præscriptum, v. g. orationem, aut Ecclesiæ visitationem peragentium. Nam hoc fit ad certius & securius lucrandam Indulgentiam plenariam: si enim quis prima vice opera præscripta defectuose peregisset, adeo ut Indulgentiam per ea non fuerit meritus, lucrabitur ipsam, si eadem opera iterum, & sine defectu intra debitum tempus obeat. Gobat *Tract.* 4 *Quinarii num.* 203 post Bonacinam.

59 Quæritur V. An prætermittens levem partem operis injuncti consequatur Indulgentiæ effectum: ut si ad consequendam Indulgentiam sit iniunctum Rosarium, vel jejunium, & quis vel de die aliquid modicum degustet, vel e Rosario unum aut alterum *Ave* omittit? Resp. Etsi res hæc nonnihil sit dubia, eo quod Indulgentia solum, ac indivisibiliter concedatur pro toto opere: adhuc tamen probabilius est, non impediri effectum Indulgentiæ ex omissione partis, quæ tum in se, tum respectu operis injuncti levis existit. Ita Mastrius *loc. cit. num.* 69 Gobat *ibid. num.* 190 *& seqq.* Suarez, Bonacina, & alii. Ratio desumitur ex illa generali regula; *Parum pro nihilo reputatur,* simulque, quia posita etiam levis partis omissione adhuc opus injunctum simpliciter præstatur.

60 Additur notanter, *quæ tum in se, tum respectu operis injuncti levis existit:* nam ejusmodi pars non tantum absolute, sed etiam respective, debet esse minima: unde non lucratur Indulgentias, recitantibus tria, vel quinque *Pater, & Ave* concessas, qui unum omittit; hæc enim omissio, licet secundum se sit levis, tamen respectu talis operis censetur esse notabilis. Quod si vero quis omittat partem notabilem, ille neque totum fructum Indulgentiæ, neque partem ipsius consequitur. Lugo *cit. disp.* 27 *num.* 89 Gobat *num.* 188 *&* 189 & alii.

61 Quæritur VI. Utrum non valens intrare Ecclesiam, sive ob multitudinem hominum, sive quia eam clausam reperit, possit lucrari Indulgentias, visitantibus talem Ecclesiam concessas, orando ante fores, vel in Cœmeterio ipsius? Resp. affirmative: nam talis censetur moraliter Ecclesiam visitare, & in ipsa orare; simulque in favorabilibus nomine Ecclesiæ etiam Cœmeterium comprehenditur.

62 Secus dicendum de Indulgentia concessa visitantibus quinque Altaria: licet enim existens, atque orans in Cœmeterio dicatur moraliter visitare Ecclesiam, non tamen censetur moraliter visitare hoc, vel illud Altare. Itaque ad visitanda Altaria oportet ingredi ipsam Ecclesiam, atque eadem vel motu locali devote invisere, vel saltem in loco sic sito existere, unde sese convertendo ad quodlibet eorum, sicque orando moraliter censeri possit, unumquodque ipsorum visitasse; nam motus localis ad hoc simpliciter necessarius non est. Lugo *cit. disp.* 27 *num.* 98. Mastrius *loc. cit. num.* 23 & alii.

NB. Sequentia Quæsita equidem in effectu sunt novæ Additiones; quia tamen iam in priori Editione ponebantur sub ordinariis numeris, ideo & hic relinquuntur.

63 Quæres VII. Utrum, si alicui Festo est annexa Indulgentia, translato Festo etiam transferatur ipsa Indulgentia? Ad hoc Dubium post recens Decretum S. Congregationis respondet novissime noster Felix Potestas in Examine Confess. *part.* 1 *tom.* 4 *cap.* 8 *num.* 3739. Quando est Festum Fori, seu tale, in quo populus abstinet a servilibus, illudque præcise transfertur quoad Chorum & recitationem Officii, tunc non transferri Indulgentias; secus vero esse dicendum, si Festum illud etiam transferatur quoad forum, modo talis translatio non fiat voluntarie, sed iuxta Rubricas & Ritum Ecclesiæ. Ratio desumitur ex mente Summi Pontificis, ideo teste S. Pio V. in Bulla 34 ad talia Festa Fori Indulgentiam concedentis, ut eadem sit ad usum, & devotionem populis. Populus autem non attendit multum ad ipsum Officium, sed ad id, quod est publicum, nempe ad Festi solemnitatem quoad Forum. Ex quo fit, quod translato Festo non solum quoad Officium, sed etiam juxta Rubricas quoad Forum pariter transferatur Indulgentia, non vero transferatur Indulgentia, si Festum Fori transferatur præcise quoad Officium. Respondeo II. Si Festum aliquod non est Festum Fori, seu tale, in quo debet abstineri a servilibus, tunc locum habet Decretum Sacræ Congregationis Rit. editum 10 Junii 1690 estque talis tenoris. *Translato Festo, in cujus die conceditur Indulgentia, non transfertur etiam Indulgentia, nisi ex concessione speciali.* Dicitur notanter, *nisi ex concessione speciali*, quale Indultum ab Innocentio X. teste la Croix obtinuit Societas JESU circa Festum S. Francisci Xaverii, si incidat in Dominicam primam Adventus, ubi non solum Officium, sed pariter Indulgentia transfertur in diem Lunæ proxime sequentem. Quod Indultum novissime confirmavit Clemens XI. 24 Novembris 1702.

* 64 Quæres VIII. An Indulgentia Portiunculæ habeat aliquid speciale præter communes alias Indulgentias, & quidnam? Respondeo, præterquam quod hæc Indulgentia originem trahat ab ipso Christo Domino, adhuc sequentia habet specialia. Primo. Loquendo de ipsa Ecclesia Portiunculæ, seu S. Mariæ Angelorum prope Assisium, ibidem Fideles singulis diebus, si dictam Ecclesiam visitant, possunt lucrari Indulgentias plenarias. Ita novissime & clarissimis terminis concessit Innocentius XII. in suo Brevi: *Redemptoris & Domini Nostri &c.* edito die 8 Augusti 1695. Vide nostrum Patrem Felicem Potestas *part.* 1 *Exam. Confess. tom.* 4 *c.* 8 *n.* 3797.

Secundo. In Ecclesia S. Mariæ Angelorum prope Assisium Indulgentiæ in Anno Sancto non suspenduntur. Ex Brevi Innocentii X. 5 Julii 1650 Clementis X. 12 Novembris 1674 & Innocentii XII. 21 Augusti 1699. Quin imo Benedictus XIII. multis Provinciis pro anno Jubilæi 1725 concessit, ut tempore Jubilæi Indulgentiæ plenariæ in Festo Portiunculæ etiam alibi a Christi Fidelibus pro vivis obtineri valeant. Tertio. Extendendo gratias ad alias Ecclesias totius Ordinis Seraphici per totum orbem diffusi, certum & extra ullam est controversiam, quod in dictis Ecclesiis omnibus Christi Fidelibus sint a Summis Pontificibus in Festo Portiunculæ concessæ Indulgentiæ plenariæ, atque hoc in perpetuum a Augusti a primis vesperis usque ad occasum Solis, quas ipsas Indulgentias Fratres, & Sorores trium Ordinum, item Chordigeri, & Syndici nostri Apostolici juxta specialia Privilegia Apostolica, videnda apud Holz-

Holzman *tom. 2 tract. 4 num.* 770 lucrari possunt in casu impedimenti etiam extra nostra templa & Oratoria, puta infirmi in sua Camera, itinerantes in aliis Ecclesiis &c. dummodo alias conditiones adimpleant. Quarto. An Fideles frequentantes eo tempore dictas Ecclesias, toties, quoties accedunt, lucrentur Indulgentias plenarias, prout est communis persuasio, teste P. Felice Potestas *loc. cit.* etiam Romæ non solum apud simplices, verum etiam apud viros doctos & Primates, exinde diem istum continuis visitationibus insumentes, magna erat suo tempore controversia, quæ ex eo crevit, quia Innocentius XI. in Brevi superius allegato, & Romæ die 7 Martii 1678 edito statuit, semel duntaxat in die plenariam Indulgentiam in certos dies Ecclesiam visitantibus concessam lucrifieri. Cum autem Summus Pontifex in citato loco videatur loqui de Indulgentiis ordinariis, Indulgentia autem Portiunculæ sit extraordinaria, utpote ortum habens a Christo Redemptore, & exinde semper a Summis Pontificibus specialibus favoribus condecorata, Sac. Congregatio Cardinalium Concilii Trident. Interpretum die 17 Julii 1700 sustulit hanc controversiam, ac respondit: *Servandum esse solitum*, posseque consequenter FF. Minores, uti antea, ita etiam deinceps licite populo persuadere, easdem Indulgentias lucrifieri illo die toties, quoties. Vide de hoc fusius Sabin. Bon. in Luce Morali *part. 2 tract. 65 in Apologia*. Quinto Indulgentia Portiunculæ potest per modum Suffragii applicari etiam Defunctis. Ita concessit Innocentius XI. in suo Brevi; *Alias Fel. record. &c.* edito die 22. Januarii 1687 uti videndum apud P. Augustinum Matthæucium in suo Officiali curiæ Regularis *vers. Indulgent. num.* 16. *

Additio.

* Quinimo non desunt AA. qui, usque dum constet de contraria declaratione Sedis Apostolicæ, saltem tanquam probabile defendunt, etiam id specialiter competere Indulgentiis Portiunculæ, quod possint pariter applicari aliis vivis in statu gratiæ existentibus. Ita Wadingus *tom.* 1 *Annal. ad ann.* 1223 *num.* 8 Ratio est; quia etsi in ordinariis Indulgentiis id non soleat, nec legatur fieri quoad alios vivos, uti fusius deducit Sabinus Bonon. in sua Luce Morali *p. 2 tr. 65. in Append. prope finem*: id tamen absolute loquendo fieri per Papam posset ex una parte, prout etiam notat la Croix *l. 6 part. 2 num.* 1328. Ex altera autem parte, quod in ordine ad speciales Indulgentias Portiunculæ actu sic contingat, probat communis persuasio fidelium miraculosis exemplis comprobata teste Pittonio *p. 2 dub.* 15 apud Bonaventuram Conorum in Jubilæo iubilo Portiunculæ. Et hinc Ecclesiæ Portiunculæ Sacristano vix aliquot millia schedarum sufficiunt, vi quarum testatur, quod peregrinantes pro aliis vivis Principibus, aut Magnatibus absentibus has Indulgentias lucraturi adfuerint. Videatur desuper Andreas Mohr in sua Portiuncula Theologica *part. 1 c. 1 dub. 3 n. 27.*

* 65 Quæres IX. Posito, Indulgentias Portiunculæ lucrifieri posse toties, quoties, quomodo hi termini sint intelligendi? Respondeo, meo quidem iudicio esse singulis vicibus interpolandam aliquam moram: interea tamen pro consolatione Fidelium pono verba formalia P. Felicis Potestas *loc. cit. num.* 3803 *& seqq.* ubi sic ait: *Plures tenent, esse intelligendum, ut visitationes pro eodem die sint, sive moraliter interruptæ, sive continuatæ, quia favores sunt ampliandi. Alii docent, visitationes debere esse moraliter interruptas, ut inter unam & aliam visitationem aliquod mediet opus & interpolatio. Afferunt exemplum in humanis: si quis enim, postquam Principem invisit, statim, & per plures vices absque interpolatione ad invisendum rediret, tales visitationes plus saperent risus, aut stomachi, quam prudentiæ. Si, quid sentiam, scire cupis, dico secundum modum plus sapere prudentiæ humanæ, primum plus pietatis, ac simplicitatis. Scio tamen cum S. Job. cap.* 10 *DEI non esse oculos carneos, nec, sicut videt homo, illum videre*. Ita ille. *

* *66.* Quæres ultimo. Quomodo Indulgentiæ semel concessæ iterum cessent? Resp. Imprimis, si tales Indulgentiæ fuerunt ad certum tempus limitatæ, vel sub certa conditione concessæ, tempore isto elapso, vel conditione deficiente, etiam cessant Indulgentiæ. II. Si Indulgentiæ sunt certo loco affixæ, eo destructo pariter cessant: hincque etiam opus est nova consecratione, cum moraliter non censeatur eadem numero Ecclesia, ut notant Barbosa, Abbas, Sylvester, & alii citati in Jure Canonico *lib. 3 decret. tit.* 40 *n.* 11 Quod, si talis locus v. g. Templum paulatim per partes destruatur, & per partes iterum rædificetur, non cessabunt Indulgentiæ; etenim in simili casu videtur perdurare adhuc eadem moraliter Ecclesia, ob quam rationem iuxta la Croix hic pariter non indiget nova consecratione. III. Si Indulgentiæ sint datæ ad certas res v. g. ad Rosaria, Medalia &c. iis deperditis, vel moraliter destructis etiam deperditur Indulgentia, e. g. si frangatur una pars transversa Crucis Terræ sanctæ, illa Indulgentia cessat, cum ex hac fractione moraliter defierit forma Crucis. Et licet aliqui cum Gobat velint defendere, si talis res e. g. Crux iterum redintegretur, manere Indulgentias, mihi tamen cum pluribus aliis videtur, non manere easdem, quoniam posita semel fractura iam non censetur amplius moraliter eadem numero Crux, si postea redintegraretur, sicuti destructa simul & semel Ecclesia, non censetur manere eadem, etsi ex prioribus a potiori materialibus reædificetur. IV. Demum cessant Indulgentiæ per expressam concedentis, vel eiusdem Successoris revocationem. *

Additio.

Porro per solam mortem concedentis non cessant Indulgentiæ antea per expeditionem Brevis concessæ iuxta communem, & teste Suarez hic *disp. 57 sect. 2 num.* 2 certam Sententiam. Ratio est; quia hæ post expeditionem Brevis, quamvis necdum ad manus supplicantis pervenerint, iam sunt gratia facta, quæ non exspirat morte concedentis, sed tanquam Beneficium Principis debet manere. *Reg. 16 Juris in 6.* Similiter Indulgentiæ non cessant cessante post intervallum causa motiva, dummodo hæc causa substiterit ad initium concessionis; v. g. quando ad tempus Indulgentiæ fuerunt concessæ pro conversione cuiusdam Provinciæ ad Fidem Catholicam: si Provincia fuerit iam ex integro conversa, antequam tempus præfixum pro Indulgentiis totaliter effluxit, exinde non illico cessant illæ Indulgentiæ. Ita cum Mastrio, Gobat, Filliuccio, Card. de Lugo, & Suarez communis, & vera Sententia teste P. Kazenberger *loc. cit. num.* 56. Ratio est: quia hæc concessio Indulgentiarum non est vulnus Juris, uti dispensatio, sicque nec odiosa aut restringenda, ac præterea se ea habet per modum liberalis donationis; donatio autem non cessat, etsi post actum donationis completum cesset causa motiva: sic, si dono pauperi quinque florenos ex motivo sublevandi ejusdem miseriam, illa donatio subsistet, supposito, quod tempore donationis fuerit pauper, etsi post hanc donationem iam factam talis pauper hæreditate, vel inventione thesauri venerit ad pinguiorem fortunam, atque exinde post actum donationis cesset ipsum motivum donandi. Accedit, quod causa motiva donandi Indulgentias non soleat ita adæquate, & totaliter cessare, quin saltem remaneat partialiter bonum commune Christi fidelium, ut nimirum per ipsas similes Indulgentias reddatur populus Christianus Domino acceptior, fiat Sectator bonorum operum, atque efficiatur aptior Divinæ gratiæ. *

QUÆSTIO VI.

Quæ Indulgentiæ per Paulum V. revocatæ, ac de novo Regularibus concessæ fuerint?

SUMMARIUM.

67 *Paulus V. revocavit Indulgentias Regularibus concessas.*
   * *Non vero Tertiariis.*
68 *Et quas generatim?*
69 *Corollaria circa non revocatas.*
   * *Ulteriora Corollaria de non revocatis.*
70 *Indulgentiæ indubitatæ; ac per Paulum V. de novo concessæ Regularibus* I. II. III.
71 IV. V. VI.

72 VII.

72 VII. (c) Supra num. 57. citatum.
73 VIII. IX. X.
74 XI. XII. XIII.

67 ADvertendum, quod Paulus V. per specialem Bullam, quæ incipit *Romanus Pontifex die* 23. *Maji* 1605. editam (estque in Bullario Romano, Tom. 3. ac inter eius Constitutiones ordine 21.) ob varia dubia, incertitudinem & confusionem earum, *omnes & singulas Indulgentias quibuscunque Ordinibus, & Institutis Regularibus hujusmodi, etiam Mendicantibus, & quibuslibet personis Regularibus concessas, perpetuo revocaverit*, atque ipsarum loco novas concesserit. Quia vero nonnulli postmodum audebant asserere, priores Indulgentias esse denuo renovatas, Alexander VII. ad istum errorem submovendum, inter alias Propositiones etiam sequentem, ordine 37 damnavit: *Indulgentiæ concessæ Regularibus, & revocatæ a Paulo V. hodie sunt revalidatæ.* *

Additio.

* Intelliguntur autem in præsenti per *Regulares* illi, qui in aliqua Religione approbata tria vota solemnia emiserunt. Unde, ubi non potest exhiberi specialis & expressa aliqua cassatio, revocatæ non censentur Indulgentiæ concessæ Tertio Ordini intra, vel extra claustra, absque solemnibus Votis existenti: sic enim, quando dubium hoc fuerat S. Congregationi Indulgentiarum propositum, an nimirum in generali revocatione Indulgentiarum Pauli V. quæ continetur in Bulla *Romanus Pontifex* comprehendantur personæ, quæ substantialia vota Religionis non emittunt sive intra, sive extra claustra degentes? Respondit, *eas minime comprehendi*, quod responsum Innocentius XI. in Constitut. *Altas*, emanata 10 Octobr. Anno 1686 confirmavit. His prænotatis, fit *

68 CONCL. I. Generatim loquendo, per Bullam Pauli V. revocatæ sunt illæ solæ Indulgentiæ, quæ directe ac principaliter concessæ fuerunt ipsis Religiosis, ac Monialibus. Ita Gobat *loc.cit. n.*546. Bonagratia Habsensis. *In Summula Quæstionum Regularium verf. Indulgentia n.* 221 & alii. Siquidem Paulus V. ibidem asserit, a se revocari *Indulgentias quibuscunque Ordinibus, & institutis, & personis Regularibus concessas*: quæ verba, cum sint correctiva Jurium antiquorum, sunt stricte intelligenda, videlicet de illis solis, quæ ipsis Ordinibus, & personis Regularibus concessæ fuerunt, ut, v. g. quoties FF. Minores celebrant, vel communicant, Indulgentiam plenariam consequantur, si id fecerint in die Dominico, aut Festis Domini, vel B. MARIÆ Virginis; aut quoties Religiosi dicerent Psalmum *Miserere*, & huiusmodi.

69 Colligitur proinde, quod per dictam Bullam non sint revocatæ Indulgentiæ, quæ promiscue concedebantur Religiosis & Sæcularibus. Neque illæ quæ concessæ sunt universis Christi Fidelibus, visitantibus in certis Festivitatibus Ecclesias Regularium; cum hi non debeant esse deterioris conditionis, quam alii Fideles. Neque eæ, quæ concessæ fuerunt Sæcularibus, ut puta parentibus, cognatis, intuitu Religiosorum, aut ipsis Religiosis pro Animabus purgatorii, ac huiusmodi: nam tales non fuerunt directe concessæ ipsis Regularibus.

Additio.

* Ex dictis cum nostro Rodriquez Dominicus Viva *in Append. Indulg.* §. 3 *ac* 5 infert *primo*, non esse revocatas illas Indulgentias ab Innocentio VIII. Fratribus Minoribus, & huius Ordinis Monialibus concessas, vi quarum illi, quotiescunque pro animabus sui Patris, vel Matris, aut utriusque celebraverint, easdem e purgatorio eripere valeant; hæ vero, & omnes cum ipsis communicantes, quotiescunque sacra Synaxi refectæ fuerint, animam liberare possunt: item pariformiter, quotiescunque *Officium Defunctorum*, vel etiam præcise Psalmum *Miserere* recitaverint, uti Leo X. Fratribus Minoribus, & prius Sixtus IV. Canonicis Regularibus Lateranensibus largitus fuit. Ratio huius assertionis est: quia dictæ Indulgentiæ non immediate pro Regularibus, sed pro animabus in purgatorio fuerunt concessæ. Infert *secundo*, neque sub hac revocatione comprehendi Indulgentias 3800 annorum, concessas legentibus vel audientibus Missam. Item 1000 annorum, recitantibus quinque *Pater* & *Ave* in honorem Passionis Domini & amaritudinum B. V. MARIÆ. Quindecim annorum, audientibus Concionem Regularium privilegiatorum. Quinque annorum & totidem quadragenarum, comitantibus Viaticum ad infirmos delatum. Viginti dierum, sese inclinantibus ad SS. Nomina *JESU*, & *MARIÆ*. Triginta dierum, idem facientibus ad *Gloria Patri &c.* Quadraginta dierum, osculantibus S. Crucem. Totidem, recitantibus *Salve Regina*. Sexaginta dierum, persolventibus *Ave Maria*. Ducentorum dierum genuflectentibus coram Sanctissimo. Ratio est: quia hæ Indulgentiæ non pro solis Regularibus, sed etiam pro Sæcularibus fuerunt concessæ.

70 CONCL. II. Indulgentiæ indubitatæ, ac per Paulum V. de novo concessæ omnibus personis Regularibus quorumvis Ordinum sunt sequentes. I. Habitum Regularem a legitimis Superioribus causa profitendi in eo suscipientibus, & vere pœnitentibus, confessis, ac Sacra Communione refectis Indulgentia plenaria. II. Professionem (ut supra) emittentibus Indulgentia plenaria. III. Cuilibet Religioso intra Claustra sui Monasterii viventi, qui in Festo principali sui Ordinis confessus, & Sacra Communione refectus fuerit, aut Missam celebrans pro Christianorum Principum concordia, hæresum extirpatione, Romani Pontificis salute, ac Sanctæ Matris Ecclesiæ exaltatione, pias ad DEUM preces effuderit, Indulgentia plenaria.

71 IV. In cuiuslibet vero mortis articulo, si pariter vere pœnitens & confessus, & Sacra Communione refectus, vel, si id facere nequiverit, saltem contritus, nomen JESU ore, si potuerit, sin autem, corde devote invocaverit, Indulgentia plenaria. V. Qui primam Missam canonice promotus, & confessus celebraverit, vel confessus & communicatus eidem Missæ interfuerit, aut ipso die Missam similiter celebraverit, Indulgentia plenaria. VI. Spiritualia Exercitia per decem dies facientibus Indulgentia plenaria. Ubi tamen sciendum, quod novissime Alexander VII. in Bulla, *Cum sicut*. & habetur *tom.* 5 *Bullarii Romani Constit.* 68 *dicti Pont.*) huiusmodi Indulgentias concesserit FF. Minoribus, qui per octiduum vacaverint Exercitiis Spiritualibus.

72 VII. Religiosi intra Claustra viventes, qui suam Ecclesiam devote visitaverint, &, ut præfertur, oraverint, consequuntur easdem Indulgentias, quas visitantes Ecclesias Urbis, extra eam diebus Stationum consequuntur, in omnibus diebus perinde, ac si ipsas Urbis Ecclesias personaliter visitarent. Circa hoc autem notandum est Decretum Sacræ Congregationis (c) quæ *Indulgentias Stationum Urbis, quæ a Romanis Pontificibus singulari quodam beneficio vel communicatæ sunt, vel communicabuntur interdum aliquibus locis, Ordinibus, aut personis, diebus tantum Stationum in Missali Romano descriptis suffragari posse declarat*. Ita Decretum.

73 VIII. Omnibus Religiosis intra Claustra viventibus, qui quinquies Orationem Dominicam & Salutationem Angelicam ante altare eorum Ecclesiæ dixerint, in quolibet die quinque annos, & totidem quadragenas. IX. Eisdem Indulgentias lucrantur existentes extra Claustra de licentia suorum Superiorum tanquam Prædicatores & Lectores, si dictas preces ante quodlibet Altare dixerint. X. Religiosi; qui per mensem integrum singulis diebus spatio mediæ horæ Orationem mentalem fecerint, ac confessi, & Sacra Communione ultima Dominica mensis refecti fuerint, lucrantur sexaginta annos, & totidem Quadragenas.

74 XI. Qui vero contrito corde & pœnitentes eorum culpas & peccata, ac imperfectiones in Capitulis culparum accusabunt, & spiritualiter communicabunt, & exercitium virtutum facient, tres annos & totidem Quadragenas. XII. Missiones ad Terras Infidelium acceptantibus &c. Indulgentia plenaria XIII. Orationibus quadraginta Horarum per Superiores Ordinum indictis in Visitationibus Generalibus, qui spatio duarum horarum interfuerint &c. Indulgentia plenaria. NB. de qua ultima Indulgentia ex Cardinali de Lugo notat Viva *in Appendice de Indulgentiis* §. 3 quod absque priori onere comprecationis

Pro-

Provinciales in visitationibus eandem Indulgentiam plenariam soleant elargiri ex concessione Gregorii XIII. deinde etiam Urbani VIII. Cæterum omnia alia patent ex citata Bulla Pauli V. unde desumpta sunt.

NB. Subsequentes duæ Quæstiones sunt denuo de novo additæ: relinquuntur tamen sub numeris suis, utpote sic iam in Editione quarta positæ, quibus adhuc alia per modum Additionum subiunguntur.

QUÆSTIO VII.

Quæ Indulgentiæ ab Innocentio XI. declaratæ sint apocryphæ?

SUMMARIUM.

75. *De Indulgentiis ab Innocentio XI. declaratis tanquam apocryphis, cum variis notabilibus.*
   * *Et quidem imprimis circa Indulgentias concessas ad recitationem Salutationis Angelicæ. Addit. I. II. & III.*
   * *Secundo quoad Cruces Caravacenses, & Monserratenses. Addit. IV. & V.*
   * *Tertio quoad Rosaria Hierosolymitana & Birgittina. Additio VI. prope finem.*
   * *Quarto Declaratio Clausulæ additæ Decreto Innocentii XI. quod tantum semel in die lucrifieri possit Indulgentia plenaria in certos dies concessa. Addit.* VII. VIII. & IX.

75. DElatæ sæpius fuere ad Sacram Congregationem Indulgentiis, sacrisque Reliquiis præpositam Indulgentiæ quædam confictæ, & omnino falsæ, quæ per diversas orbis Christiani partes circumferuntur: aliæ vero examinandæ, quæ adhibito studio inventæ sunt, vel apocryphæ, vel a Romanis Pontificibus revocatæ, vel nullæ, quod datum eis tempus præteriisset: quarum quidem plurimæ, cum non facilem cognitionem habeant, Christi Fideles harum rerum minus peritos fallunt, qui spe Indulgentiæ, remissionisque peccatorum suorum consequendæ frustrantur. Quam ob rem eadem Sac. Congregatio vehementer cupiens huic malo magis in dies serpenti occurrere, animarum profectui, & Indulgentiarum dignitati consulere, plures illarum singulari diligentia colligi, & in indicem referri curavit.

Tales imprimis sunt illæ, uti asserunt, concessæ a Joanne II. & Sixto IV. recitantibus orationem Charitatis JESU Christi Domini Nostri, *Precor te piissime Domine* &c. Ab Urbano II. Ecclesiæ S. MARIÆ, ut vulgo dici solet Compagnolæ, & S. Victoriæ. Ab Eugenio III. Revelationi de Plaga in humero JESU Christi, facta S. Bernando. Ab Innocentio III. Archi-Confraternitati, & Ordini Redemptionis. A Bonifacio IX visitantibus Capellam S. Nicolai de Tolentino in eius die Festo. A Joanne XXII. osculantibus mensuram plantæ pedis B MARIÆ Virginis. Ab Alexandro VI. Imagini B Mariæ, vulgo dictæ Laghetti. A Leone X. gestantibus funiculum S. Francisci, primum in Urbe impressæ, & deinde Mediolani Anno 1665 (suas tamen habent, & veras Confratres Archi-Confraternitatis Chordigerorum S. Francisci) Recitantibus salutationem Angelicam ad pulsum horologii, & Imaginis Conceptionis MARIÆ Virginis Immaculatæ in circulo depictæ, cuius pedibus Luna subiecta est, a Pio IV. vel Pio V. Principi Senarum. A Clemente VIII. dicentibus orationem: *O magnum Mysterium &c.* & Ecclesiæ Sanctæ Mariæ, quam vocant Montis Serrati Avenione impressæ; tum aliæ pro animabus Christi Fidelium defunctorum, impressæ Matriti 20 Julii 1606. A Paulo V. cantantibus Hymnum: *Te Matrem DEI laudamus, Te MARIAM Virginem confitemur &c.* vel si die Sabbati intererint, dum idem canitur, & Coronis, Rosariis, Imaginibus, & Numismatibus, quæ Medalias appellant, ab eo benedictis, Federico Cardinali Borromæo supplicante Anno 1611. dum Ecclesia Romæ in honorem S. Caroli ædificaretur, & ab eodem Paulo, & Gregorio XV dicentibus: *Sia lodato il Santissimo Sacramento, Laus Sanctissimo Sacramento.* Ab Urbano VIII. in honorem eiusdem Sacramenti precibus Cardinalis Megalotti, & Sacerdotibus celebrata Missa dicentibus: *Ave Filia DEI Patris, Ave Mater DEI Filii &c.* A Clemente X. recitantibus mane, meridie, ac vespere consuetam Antiphonam: *Angelus Domini &c.* & in fine: *DEO Gratias & Mariæ.* Ac demum aliæ a nonnullis Romanis Pontificibus tributæ, ut aiunt, Coronæ Mysteriorum Passionis Domini nostri JESU Christi, prece Magni Ducis Etruriæ.

Talis Indulgentia Sodalitatis S. Nicolai; qua repetita quinquies Oratione Dominica, & Salutatione Angelica, unam liberari animam quolibet die a purgatorii pœnis affirmant. Tales aliæ Perusii Confraternitatis Sanctorum Sebastiani, & Rochi, & Romæ Societatis Sancti Bernardi ad Columnam Traiani. Tales demum aliæ Crucesignatorum S. Eustorgii Mediolani, Arimini, & Bononiæ.

Eius generis sunt & illæ concessæ, ut aiunt, Capellæ Rosarii in Ecclesia S. Antonii de Rovigo, seu Rodigii, vel Ecclesiæ Sanctissimæ Trinitatis Bergomi, aut S. Petri Montis Tondoni die Festo Inventionis Sanctissimæ Crucis, vel gestantibus funiculum S. Francisci de Paula, vel celebrantibus Missas S. Augustini, aut alias quinque in honorem quinque Festivitatum B. V. vel recitantibus Officium S. Franciscæ Romanæ, aut Antiph. *O Passio magna &c.* in memoriam Passionis JESU, aut Rosarium S. Annæ (quod Congregatio Sacr. Rituum non probat) aut orationem, quæ impressa cum Imagine S. Annæ circumferri solet: *Ave gratia plena &c.* (quæ oratio prohibetur) aut Officium Conceptionis B. Virg. Immaculatæ, quod asserunt a Paulo V. probatum fuisse, aut Orationem: *DEUS, qui nobis in Sancta Syndone &c.* (excipitur Indulgentia centum dierum anno 1671. concessa precibus Ducissæ Sabaudiæ ad annos 25 cunctis in illius ditione degentibus) aut aliam *Ave Filia DEI &c.* post Communionem recitandam, vel aliquo conspicuo signo venerantibus Sanctissimi Eucharistiæ Sacramenti Nomen: Indulgentiæ rursus octoginta millium annorum veteri de tabula exscriptæ, quam in Basilica Lateranensi asservari affirmant, pro dicentibus Orationem illam vere piam: *Deus, qui pro Redemptione Mundi &c.* tum quæ impressæ fuerunt Papiæ anno 1670 sub hoc titulo, Sommario dell'Indulgenze concesse dalla Santità di N.S. Papa Leone X. all' Imagine della Concettione della gloriosa Vergine Maria: vel Pisauri sub nomine beatæ Joannæ anno 1608 evulgatæ: vel Barlettæ, seu Barul a recitantibus quasdam, non sane malas orationes, lucrandæ: vel Parmæ a visitantibus per Quadragesimæ dies Ecclesias tertii Ordinis Sancti Francisci; vel Pistorii, & Vastallæ a recitantibus orationem: *Ave Sanctissima Maria Mater DEI, & Regina Cœli &c.* & aliæ in peculiari impresso libro descriptæ, quibus frui dicunt devotos Seraphicos, & Benefactores.

His annumerandæ sunt, quæ Crucibus *Caravacensibus tributæ dicuntur*, vel Coronæ, sive stellario Conceptionis Virginis Immaculatæ, quod ex duodecim globulis precariis constat, vel granis, crucibus, & Coronis Aloysiæ ab Ascensione Hispaniæ Monialis Ordinis Sanctæ Claræ, vel mensuræ altitudinis JESU Christi Domini nostri, vel Imagini, aut mensuræ vulneris lateri eius inflicti, vel orationi, ut ajunt, in sepulchro Domini nostri repertæ, & Indulgentiæ, ut aiunt, innixæ revelationi factæ Sanctis Birgittæ, Mechtildi, & Elisabeth, vel Beatæ Joannæ de Cruce, & concessæ, ut asserunt, granis, quæ aliquod ex tribus granis tetigerint extantibus penes Romanum Pontificem, Hispaniarum Regem, & Ministrum generalem Fratrum Minorum observantiæ Sancti Francisci.

Omnes vere & singulas iam dictas Indulgentias Sac. Congregatio partim esse confictas, & plene falsas declarat, partim apocryphas, vel ex alio capite nullas, quæ nemini suffragari possunt, easque in futurum ullo in loco ut veras publicari, & lucrandas Christi Fidelibus proponi vetat, foliaque, & libros, ubi sic proponuntur, seu asseruntur, omnino præcipit aboleri, nisi prædictæ Indulgentiæ fuerint diligenter expunctæ; nec ideo tamen, vult, alias, quas hoc Decretum non continet, pro veris, & legitimis, taciteque probatis haberi.

Ac

Ac demum omnes Indulgentias concessas ante Decretum Clementis VIII. latum die 9 Januarii 1597. Coronis, Rosariis, Granis, seu Calculis, Crucibus & Imaginibus sacris, vel ante Breve Pauli V. quod incipit: *Romanus Pontifex &c.* editum 23 Maji anno 1606. personis Regularibus quarumcunque Religionum & ordinum, etiam Mendicantium, vel ante Constitutionem 115 Clementis VIII. cujus initium: *Quæcunque &c.* & 68. Pauli V. incipientem: *Quæ salubriter &c.* habitas per aggregationem, vel aliam communicationem ab Archi-Confraternitate ulla, Ordine, Congregatione, Societate etiam JESU, Capitulo, vel Cœtu quocunque, vel ab eorum Officialibus, Superioribus, aliisque personis, vel persona, etiamsi earum vel ejus mentio specialis, & individua facienda esset, nisi fuerint deinde Romani Pontificis Auctoritate innovatæ, aut confirmatæ, nullius esse roboris & momenti pariter declarat.

Porro Summaria Indulgentiarum pro Congregationibus Doctrinæ Christianæ, Confraternitatibus sanctissimæ Trinitatis, & Redemptionis Captivorum, Nominis DEI, Rosarii, B. Mariæ de Mercede, & Redemptionis Captivorum, B. Mariæ de Monte Carmelo, Cincturæ S. Augustini, & S. Monicæ, nisi ab eadem Congregatione recognita, non permittuntur.

Indulgentias vero Stationum Urbis, quæ a Romanis Pontificibus singulari quodam beneficio vel communicatæ sunt, vel communicabuntur interdum aliquibus locis, Ordinibus, aut personis, diebus tantum Stationum in Missali Romano descriptis, suffragari posse declarat: semel autem duntaxat in die plenariam Indulgentiam in certos dies Ecclesiam visitantibus concessam, vel aliud pium opus peragentibus, lucrifieri.

De quibus relatione facta per Secretarium ad Sanctissimum, cuncta Sanctitas sua probavit, & inviolate servari jussit.

Datum Romæ die 7 Martii 1678.

Aloysius Cardinal. Homodæus.

Loco ✠ Sigilli.

Michael Angelus Riccius Secret.

Additio I.

* Quod concernit *Angelus Domini*, id, quod novissimum est, addere volui, nimirum Benedictum XIII. in Brevi *Injuncta Nobis*, edito 14. Septembris anno 1724. concessisse de novo Indulgentias perpetuas illud cum tribus *Ave Maria* ad sonitum campanæ recitantibus mane, aut meridie, seu vespere. Et quidem tales recitantes *imprimis* quoties id egerint, præmissa, si in gravi peccato fuerint, contritione lucrantur Indulgentias centum dierum. *Secundo*, quolibet mense semel Indulgentias plenarias, si confessi, & Sacra Communione refecti consuetas pro lucrandis Indulgentiis preces persolverint. Circa hanc tamen clementissimam concessionem duo moventur dubia: & quidem. *

Additio II.

* Dubitatur *primo*. An Regulares has Indulgentias lucrari possint, si ad sonitum campanæ impediti recitent *Angelus Domini* privatim alio tempore? Respond. de hoc adesse indultum die 5 Decembris anno 1727 emanatum sequentis tenoris: *Litteris in forma Brevis emanatis die 14 Septembris anno 1724 Sanctissimus Dominus noster Benedictus XIII. Papa omnibus utriusque sexus Fidelibus ad sonitum campanæ consuetas preces Angelus Domini &c. recitantibus semel in mense die ab unoquoque eligendo, si confessi, & sacra Communione refecti fuerint &c. plenariam Indulgentiam concessit. Reliquis vero diebus prædictas preces, uti supra, recitantibus Indulgentiam centum dierum. Quia vero Sanctitati suæ expositum fuit, quod sæpe Regulares, aliique in Religiosis domibus commorantes eo tempore, quo mane, meridie, aut vespere campanæ pulsantur, quibusdam actionibus ad regularem observantiam spectantibus detinentur, & ideo, easdem preces tunc temporis recitare minime possunt; ac in simul præfatorum nomine humillime supplicatum fuit, ut Sedis Apostolicæ dispensatione, prædictas preces alio tempore recitando, easdem Indulgentias lucrari valeant. Eapropter Sanctissimus Dominus noster audito voto S. Congregationis Indulgentiis, sacrisque Reliquiis præpositæ benigne indulsit, ut Regulares omnes aliique in Religiosis Domibus commorantes, si, dum, ut supra, campanæ pulsantur, aliquod opus exercent, quod ad Regularem observantiam pertinet, nihilominus supra memoratas Indulgentias acquirere possint, dummodo statim, ac opus prædictum expletum fuerit, preces supra memoratas flexis genibus devote recitent.* *

Additio III.

* Dubitatur *secundo*. An illa recitatio *flexis genibus* facienda adeo necessario ad valorem Indulgentiarum istarum requiratur, ut neque diebus dominicis, neque intra tempus Paschale dictæ preces stando persolvi queant? Ratio dubitandi est; quia iuxta communem sensum contra Gavantum recitatio Angelica est potius *Oratio*, quam *Adoratio*, atqui iuxta præscriptum Rubricarum ad Orationem diebus Dominicis, ac tempore Paschali potius debet stari, quam genuflecti: ergo etiam in præsenti, cum non præsumatur, Summum Pontificem velle alligare Indulgentiam illis actibus, qui sunt contra Rubricas. Hoc prænotato, Resp. Si recitationem Angelicam *Orationem esse putas* (inquit in formalibus Gavantus Tomo II. Thesauri SS. Rituum, *Sect. 6 cap. 13 num. 28*) *stare debes, si adorationem, genua flectere. Ego existimo adorationem esse Verbi Divini: sed quia N.B. communior est hodie sensus, & usus, quod ea sit Oratio, nec ego genua flecto cum aliis*. Ita ille: nec censetur Summus Pontifex (uti inquiunt alii) per suam Concessionem voluisse hunc sensum communem immutare, neque laudabilem consuetudinem diebus Dominicis, & tempore Paschali ad recitationem Salutationis Angelicæ *stands* in rememorationem Resurrectionis Dominicæ ita tollere, ut *stando* non amplius obtineantur Indulgentiæ. Hoc duplici fundamento ductus pariter ego judicavi, posse probabiliter dicto tempore Indulgentias memoratas etiam *stando* obtineri. Cui sententiæ pariter adstipulatur novissime Apollonius Holzman *Tom. 2 Theolog. moral. tract. 4 numer.* 802 adiungens insuper Summum Pontificem probabiliter noluisse valorem Indulgentiarum ipsi situi, ac modo Orationis, sed soli substantiæ eiusdem recitationis alligare, sicut a pari, quamvis in ordine ad obtinendas Indulgentias Stationis SS. Sacramenti in Calendario Franciscano Romæ impresso dicatur, ut *sex Pater, & Ave cum totidem Gloria Patri &c.* ante Altare SS. Sacramenti recitentur *brachiis extensis*, ob eandem rationem *brachiorum extensio* non requiritur ad ipsum valorem Indulgentiarum, sed sola substantia recitationis, uti ait Engelbertus Pauck *in Vinea Seraphica cap.21 n.93 prope finem*, quia nimirum Summus Pontifex valorem dictarum Indulgentiarum censetur soli recitationi precum in honorem Sanctissimi Sacramenti alligasse; præsertim cum recentiores Pontifices quoad Stationem SS. Sacramenti de brachiorum extensione mentionem non faciant. Ita discurrunt dicti Auctores, quos adhuc libenter sequerer, nisi quoad recitationem Salutationis Angelicæ me absterreret aliqua Declaratio Sacræ Congregationis genuflexionem etiam tempore Paschali requirentis apud Caietanum Merati in suo Thesauro Sacrorum Rituum, Romæ in Typographia Vaticana impresso *tom. 2 part. 1 sect. 5 c. 2 folio apud me* 237. ubi tamen addit, quod Regulares, si, dum pulsatur signum Salutationis Angelicæ, sint impediti ob aliquod exercitium sui Instituti, ita ut nequeant pro tunc persolvere flexis genibus, possint id præstare cessante impedimento, & sic consequi Indulgentias; uti de hoc Indultum Summi Pontificis adducit Josephus Fonseca ab Ebora in suo Regesto Romæ impresso *apud me folio* 319. *

Additio IV.

† Sed dubium penitus sublatum est; Siquidem Benedictus XIV. ut constat ex Notit. Ab Em. Card. Vic. Romæ publicata die 20. Aprilis, Anno 1742. Confirmatis prius supradictis sanctæ memoriæ Bened. XIII. Indulgentiis jussit Orationem solitam a vesperis cujuslibet Sabati usque ad totam Dominicam sequentem a stantibus recitari; ac insuper durante tempore Paschali (quod in Vesperis Dominicæ SS. Trinitatis

tatis

tatis terminatur) loco solitæ orationis Antiph. *Regina cæli* cum Versic. & Oratione correspondente: *Deus qui per Resurrectionem* a stantibus substitui. Qui tamen eam memoriter recitare nesciverint easdem Indulgentias acquirunt, si sæpe dictam Orationem *Angelus Domini* stando recitaverint.

† Quæres I. Cum Innocentius XI. supra annumeret inter Indulgentias apocryphas quæ crucibus Caravacensibus tribuuntur, an huiusmodi cruces sicut Numismata & Rosaria quæ ex Monsertato dicuntur, sicut & alia huiusmodi Indulgentiis nunc fruantur. Respondeo fere omnibus stabilitæ de novo Indulgentiæ certæ, & indubitatæ, ac sublatæ quæ ex errore solebant prius circumferri. Nos hic subiiciemus duo tantum exemplaria; quia omnia alia non multum differunt, & ea duo communius solent a Summo Pontifice concedi, vel sacris Numismatibus ab eodem benedictis, vel a Prælato in Apostolico Palatio ad impertiendam huiusmodi benedictionem deputato, vel etiam solet ab eodem Pontifice facultas communicari Peregrinis, Viris Religiosis, Missionariis, & aliis ut eandem benedictionem in aliquo determinato numero impertiantur, tam Numismatibus, quam coronis quæ vulgo dicuntur S. Birgittæ. Indulgentiæ igitur forma a Benedicto XIII. edita, & a Clem. XII. ac Benedicto XIV. servata, est huiusmodi.

FORMULA

Indulgentiarum, quas Benedictus XIII. Coronis, Rosariis, Crucibus, parvisque Imaginibus, seu Numismatibus ex auro, aut argento, aliove metallo confectis (Medaleis vulgo nuncupatis) in futurum conceder, variis veteribusque formulis in hanc unam redactis.

Quicunque saltem semel in hebdomada Coronam Domini, aut Rosarium, ejusque tertiam partem: aut Officium, vel divinum, vel parvum Beatissimæ Virginis, vel Defunctorum, vel septem Psalmos Pœnitentiales, vel Graduales recitare: aut rudimenta fidei tradere, aut detentos in carcere, vel alicuius Domus. Hospitalis ægrotos visitare, aut pauperibus subvenire, aut Missam vel audire, vel si est Sacerdos, celebrare consuevit: si vere pœnitens, & Sacerdoti per Ordinarium approbato confessus, Eucharistiæ Sanctissimum Sacramentum acceperit in quolibet ex diebus infrascriptis: nimirum die festo Nativitatis Domini Nostri Jesu Christi. Epiphaniæ, Resurrectionis, Ascensionis, Pentecostes Sanctissimæ Trinitatis & Corporis Christi: & die Purificationis, Annunciationis, Assumptionis, & Nativitatis Beatissimæ Virginis: tum festo Nativitatis S. Joannis Baptistæ, Sanctorumque Apostolorum Petri & Pauli, Andreæ, Jacobi, Joannis, Thomæ Philippi & Jacobi, Bartholomæi, Matthæi, Simonis & Judæ, Mattiæ, atque Omnium Sanctorum: piasque ad Deum preces fuderit pro hæresum extirpatione, fidei Catholicæ propagatione, pace, & Christianorum Principum concordia, cæterisque Romanæ Ecclesiæ necessitatibus; Plenariam suorum peccatorum remissionem, & Indulgentiam consequetur.

Qui eadem aliis festis Domini, aut Beatæ Virginis peregerit; in quolibet eorum percipiet Indulgentiam septem annorum, ac totidem quadragenarum: qui demum alio anni die, Indulgentiam centum dierum.

Quisquis animam suam Deo in articulo mortis devote commendans invocaverit Jesu nomen ore si potuerit; sin minus saltem corde vere pœnitens, ac uti dictum est, confessus, & Sacra Communione refectus, si potuerit, alioquin saltem contritus, Plenariam peccatorum suorum remissionem, & Indulgentiam consequetur.

Quicumque in celebranda Missa, vel sumenda Eucharistia, aut Officio divino, vel parvo B. V. recitando, priusquam incipiat, devotam aliquam præparationem adhibuerit; quinquaginta dierum Indulgentiam qualibet vice percipiet.

Qui detentos in carcere, aut ægrotos in Nosocomiis visitaverit, eos aliquo bono opere adiuvando, aut Doctrinam Christianam in Ecclesia, vel domi filios aut propinquos, aut famulos docuerit; toties quoties Indulgentiam ducentorum dierum consequetur.

Quicunque saltem semel in hebdomada recitare consuevit Coronam, aut Rosarium, aut Officium B. V. vel Defunctorum, aut Vesperas, unumque saltem ex Nocturnis, & Laudes, aut septem Psalmos Pœnitentiales; & Litanias, earunque preces; quo die id fecerit, præter Indulgentias a S. Pio V. concessas, Indulgentias centum dierum percipiet.

Qui ad pulsum campanæ alicuius Ecclesiæ, mane aut meridie, aut vespere consuetas preces Angelus Domini &c. dicet, vel si eas ignoret, semel Orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam: vel dato signo orandi pro Defunctis; Psalmum De profundis, aut si hunc nesciat, Orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam recitabit; eandem Indulgentiam adipiscetur.

Eandem pariter consequetur, qui feria sexta devote cogitaverit de Passione & Morte Jesu Christi: terque Orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam recitabit.

Quisquis vero pœnitens peccata commissa emendare firmiter proposuerit, conscientiamque suam excusserit, ter Oratione Dominica, & Angelica Salutatione devote repetita: vel in honorem Sanctissimæ Trinitatis easdem preces ter, aut ob reverentiam quinque vulnerum Jesu Christi quinquies devote recitaverit; Indulgentiam dierum centum lucrabitur.

Qui pro Christi fidelibus ægrotis in exitu vitæ constitutis pie Deum orabit, vel saltem pro ipsis Orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam semel dicet; ea die quinquaginta dierum Indulgentiam consequetur.

Habentes in cubiculo, vel quovis alio loco decenti domus, ubi erunt Crucifixi signum, Crucem, aliamve sacram Imaginem a Sanctitate Sua benedictam, si coram illa præscriptis precibus recitatis, cætera, quæ supradicta sunt, adimpleverint; easdem Indulgentias quisque pro ratione precum, operumque impletorum adipiscetur.

Quilibet omnes supradictas Indulgentias memoratis diebus, aut ipse adipisci, aut fidelibus defunctis per modum suffragii applicare potest. Imagines autem sint, ut vult Sanctitas Sua, non charteacæ, sed ex auro confectæ, aut ex argento, aliove metallo, quæ Sanctos repræsentent Canonizatos, vel in Martyrologio Romano descriptos.

In distribuendis huiusmodi Coronis, Crucibus &c. eorunque usu Sanctissimus servari iubet Decretum fel. rec. Alex. VII. editum sub die 6. Feb. 1657. nimirum ut Coronæ, Cruces, Rosaria, Numismata (quæ vulgo Medaliæ nuncupantur), & sacræ Imagines cum præfatis Indulgentiis benedictæ non transeant personam illorum, quibus a Sanctitate Sua concessæ sunt aut quibus ab his prima vice distribuuntur, neque commodari aut precario dari possint: alioquin careant Indulgentiis iam concessis: & aliqua re ex prædictis deperdita, pro ea subrogari altera nullo modo possit, quacunque concessione, aut privilegio in contrarium non obstante.

Aliud summarium jussu SS. D. N. Benedicti XIV. Romæ editum pro Rosariis seu Coronis S. Birgittæ hic subjicitur:

Sanctissimus D. N. Benedictus XIV. Rosariis seu Coronis S. Birgittæ nuncupatis, & benedictis a Superiore Monasterii aut ab aliis sacerdotibus ordinis SS. Salvatoris seu S. Birgittæ ad id deputatis, præter Indulgentias infrascriptas iam Concessas a Leone X. & a Clemente XI. S. M. recognitas & approbatas a S. Congregatione Indulgentiis præposita, de novo per litteras Apostolicas die 15 Januarii 1743. emanatas, alias infrascriptas adiungit.

1. Quicunque Rosarium aut Coronam recitaverit lucrabitur centum dies Indulgentiæ pro singula oratione Dominica, centum pro singula salutatione Angelica, centum pro quolibet symbolo Apostolico. Leo X. die 10. Julii 1515.

2. Qui Rosarium aut Coronam quindecim decadum recitaverit, præter supradictas Indulgentias obtinebit insuper septem annos & totidem quadragenas. Idem.

3. Quid id fecerit cum alia seu aliis personis, omnes

nes & singulæ easdem indulgentias consequentur ac si separatim recitassent. Idem.

4. Supradictas Indulgentias patet quilibet vel pro se lucrari vel in suffragium animarum in Purgatorio existentium applicare. Benedictus XIV. die 10. Mart. 1742.

5. Qui dictam Coronam recitaverit saltem quinque decades singulis diebus per integrum annum, & Contritus confiteatur & sacram communionem sumpserit die ad suum arbitrium destinato, & pro concordia inter Principes Christianos, pro hæresium extirpatione, pro exaltatione S. M. Ecclesiæ pias ad Deum præces effuderit Indulgentiam plenariam obtinebit, & remissionem omnium delictorum cum facultate eam applicandi animabus in Purgatorio existentibus. Clemens XI. die 22. Sept. 1714.

6. Qui Coronam ad minus quinque decadum saltem semel in hebdomada, recitare solitus sit, confessus & Communicatus in festo S. Birgittæ, & visitans Ecclesiam suam Parochialem, vel aliam, & ibi ut supra oraverit, obtinebit Indulgentiam plenariam omnium suorum delictorum. Bened. XIV. die 15. Januarii, 1753.

7. Quicumque in mortis articulo Animam suam Deo commendans confessus, & Communicatus, & si id non potuerit ob aliquod impedimentum, saltem contritus ore, vel si id etiam non potuerit corde suavissimum nomen JESU invocaverit, obtinebit omnium suorum peccatorum Indulgentiam. Idem.

8. Qui solitus fuerit singulis diebus per integrum mensem hanc coronam recitare, Confessus & Communicatus quocunque die intra eundem mensem voluerit, & Ecclesiam aliquam visitaverit, ibique ut supra oraverit omnium suorum delictorum plenariam Indulgentiam consequetur. Idem.

9. Qui eandem coronam secum detulerit, & ad signum campanæ genuflexus orabit pro aliquo fideli in periculo mortis constituto lucrabitur quadraginta dierum Indulgentiam. Idem.

10. Qui coronam secum detulerit, & cum dolore peccatorum Conscientiam suam examinaverit, & ter dixerit *Pater*, & *Ave* obtinebit Indulgentiam viginti dierum. Idem.

11. Qui eandem coronam secum deferens die festivo aut feriali sacrosancto Missæ sacrificio interfuerit, vel concionem audiverit, vel Augustissimum Eucharistiæ sacramentum, cum ad ægrotos defertur, comitatus fuerit, vel aliquem ad viam salutis revocaverit, vel aliquod aliud pium opus peregerit in honorem D. N. J. C. aut B. Virginis Dei Matris, aut S. Birgittæ, ac ter recitaverit *Pater Noster* & *Ave Maria* obtinebit Indulgentiam centum dierum. Idem.

12. Omnes has Indulgentias potest quilibet pro se lucrari, vel in suffragium animarum Purgatorii applicare. Idem.

Ut omnes & singulæ Indulgentiæ obtineantur debent prædictæ Coronæ seu Rosaria prius benedici a prædictis Patribus ordinis SS. Salvatoris S. Birgittæ nuncupatis, & insuper sacra Congregatio inhærens decreto die 26 Novembris 1714. emanato prohibet ut vendantur, vel mutuo commodentur, vel in pignus aliis tradantur; tunc enim concessam Indulgentiam amittent: Si vero deperdantur coronæ non possint aliæ subrogari, nisi prius a dictis Patribus benedictæ sint.

Additio V.

† Quæres quid dicendum de Indulgentiis concessis Crucibus, Numismatibus, aut Rosariis Monserratensibus? Respondeo certas & veras esse quæ in summario per Benedictum XIV. approbato sunt expressæ. Emanavit a Breve: *Piis orthodoxorum Principum*: die 21. Martii, 1729. & antiquis abrogatis, de novo Crucibus, seu Numismatibus, aut Rosariis ab Abbate Ordinis S. Benedicti Monasterii Montis Serrati benedictis sequentes largitur gratias.

Primo. Indulgentias plenarias in Festis Nativit. Dom. Epiph. Resurrect. Ascension. Pentecostes. SS. Trinitatis. & Corporis Christi. Item in Festis Purificationis, Concept. Annuntiat. Assumpt. & Nativit. B. V. Item in Fest. Omn. Sanct. & sancti Benedicti, si habentes talia Numismata vel Crucis &c. fuerint confessi, & communicati, atque consuetas pro extirpatione Hæresum &c. preces persolverint, nec non saltem semel in hebdomade Coronam Domini, vel Beatæ Virginis, vel Officium Divinum recitaverint, aut pauperibus succurrerint, aut Missam legerint, vel ei astiterint &c.

† *Qui idem fecerint aliis festis D. N. J. C. aut B. Virginis SS. Apostolorum, S. Josephi, sponsi B. V. SS. Mauri, Placidi, Scholasticæ, & Gertrudis singulis vicibus septem annos & totidem Quadragenas Indulgentiæ lucrabitur. Qui semel vel pluries in die dicere soleat:* Benedicta sit Purissima & Immaculata Conceptio B. V. M. *singulis diebus lucrabitur* 40. *dies Indulg.*

Secundo. Qui confessi, & communicati fuerint Feria V. in Coena Domini, & in Paschate, atque ad DEUM oraverint pro exaltatione S. Matris Ecclesiæ, & conservatione Summi Pontificis, eandem Indulgentiam, quam Sanctitas sua diebus prædictis populo concedit in Benedictione solemni.

Tertio. Qui oraverint pro conservatione, & augmento Religionis S. Benedicti, erunt participes omnium bonorum operum, quæ in hac S. Religione fiunt.

† *Qui infirmitate vel alia causa impeditus Missam recitare vel audire non poterit, Divinum officium vel officium parvum B. V. vel alia pietatis exercitia omiserit, lucrabitur easdem indulgentias quas consequeretur si ter* Pater, *&* Ave *& semel* Salve Regina *recitaverit, atque addat in fine:* Benedicta sit Sanctissima *Trinitas, & laudetur sanctissimum Sacramentum, & purissimæ conceptio sanctissimæ Virginis Mariæ Conceptæ sine peccato originali. Debet tamen confiteri & sacram Communionem sumere, vel saltem contritus id se facturum firmiter statuere.*

Quarto. Quicunque in articulo mortis SS. Sacramenta receperint, vel si per aliquod impedimentum recipere non possint, fuerint contriti, dicendo, si lingua non possint, corde JESUS & Maria, obtinent plenariam Indulgentiam omnium suorum peccatorum.

Quinto. Qui audierint, vel (si sint Sacerdotes) celebraverint. Missam, & oraverint pro Christianorum Principum prosperitate & suorum Statuum tranquillitate, lucrantur Indulgentias septem annorum, & totidem Quadragenarum.

Sexto. Quicunque peregerint aliquam cuiuscumque generis orationem præparatoriam ante Missæ celebrationem, vel ante S. Communionem, aut ante recitationem Officii Divini, vel B. V. Mariæ, consequuntur qualibet vice 50 dierum Indulgentiam. *

† Reliqua utpote supradictis concessionibus similia omisimus; nec tantum Abbati Monasterii Montis Serrati hanc Concessionem sancta Sedes indulsit, sed per Germaniam Benedictus XIV. ipsam extendit ad Monachos ejusdem ordinis Bohemiæ, Moraviæ, & Silesiæ existentes, ut videre est in Decreto S. C. die 21. Aprilis, 1742.

Additio VI.

* Jubet Sanctitas sua in hoc Decreto, ut in duobus præcedentibus, observari Decretum Alexandri VII. *nimirum quod hæ Cruces &c. cum dictis Indulgentiis benedictæ non valeant pro alia persona ab illa, cui concessa, vel cui prima vice fuerunt distributa, atque hæc non possit commodare aliis, a quibus rogata fuerit; secus Indulgentia suum effectum perdet.* Cæterum dicta quoad similium Crucum concessionem & distributionem cum P. Appollonio Holzman *tom.* 2. *tr.* 4. *de Pænit. n.* 799. intelligo, si fuerint datæ dictæ Cruces &c. & applicatæ jam pro proprio usu, quod nimirum tunc tales Cruces pro proprio usu applicatæ nequeant ab his iterum aliis donari, vel commodari cum effectu transferendi in eos ipsas Indulgentias: secus, si fuerint datæ eo fine, ut accipiens aliis pro libitu distribuat. Etiam non videtur amissa indulgentia, si alii commodetur ex justo motivo rosarium, v. g. ut nunc amicus qui illud ad manus non habet recitare valeat. Videndum Decretum sacræ Congregationis die 23 Feb. 1711. Per fractionem vero Rosarii vel imaginis videtur Indulgentia non amitti, si pars residua sit præcipua & moraliter eadem, v. g. si ex septem, unam vel duas decades in corona amittas.

Præterea declarat Sua Sanctitas, quod si aliqua talis Crux, Corona, Rosarium, vel Medalia perdatur, non possit substitui alia, quæ non sit benedicta per Abbatem Monserratensem.

Pro-

Prohibet insuper, ne pro his Crucibus praebeatur, vel solvatur res etiam minima, sub poena perdendi omnes Indulgentias, & aliis poenis per Episcopos, vel Inquisitores Fidei imponendis Quaestoribus, & quibuscunque aliis, qui res sacras venales habent. Similes clausulas apud Holzman *loc. cit. num.* 798. *& duobus sequentibus* reperio insertas Decretis Clementis XI. & Innocentii XIII. circa Cruces Hierosolymitanas, uti & circa talia Rosaria, ac Coronas Birgittinas. *

Additio VII.

* Quaeres III. Quomodo intelligenda sit ultima declaratio Decreto Innocentii XI. in fine addita, quae sic sonabat: *Declarabat* (Supple S. Congregatio cum approbatione Summi Pontificis) *semel duntaxat in die lucrifieri plenariam Indulgentiam in certos dies visitantibus Ecclesiam, aut aliud pium opus peragentibus concessam.* Respondeo, etsi plures antiquiores DD. voluerint, Indulgentias omnes indefinite, id est, absque restrictione explicita ad unicam duntaxat vicem concessas, obtineri posse intra diem non semel duntaxat, sed toties, quoties eodem die interruptim Ecclesia visitatur, aut aliud praescriptum opus pium peragitur: quoniam Beneficium Principis (uti aiebant) indefinite concedentis gratiam, potius est ampliandum, quam restringendum ad unicam vicem, nisi ipsemet Pontifex sic restringat expresse; haec tamen allegata doctrina sic universaliter prolata post novissimum citatum Decretum Innocentii XI. amplius sustineri nequit *quoad Indulgentias ordinarias* ipsismet vivis concessas, si eaedem sint *certo diei affixae*, & quidem *plenariae*, ac posito, quod vellent vivi talem Ecclesiam saepius visitantes, aut praescriptum pium opus peragentes *sibimetipsis easdem saepius de die applicare*. Ita clare eruitur ex formalibus allegati Decreti, dummodo ad singula verba illius bene attendatur. *

Additio VIII.

* Dicitur notanter I. *Loquendo quoad Indulgentias ordinarias*: nam aliter discurrendum de extraordinariis, puta Portiunculae, sub hoc ordinario Decreto non comprehensis, pro quibus iam superius adducta est singulariter favorabilis responsio S. Congregationis, & insuper a Sabino Bononiensi *part.* 2 *Lucis Moralis tr.* 65 *in Apologia*, affertur specialis Bulla S. Pii V. Indulgentias Portiunculae *toties quoties* expresse largientis.

Dicitur notanter II. Supposito, quod *eaedem affixae sint certis diebus*: nam si non sic forent affixae, sed perpetuae pro quocunque anni die obtinendae, non desunt DD. qui defendunt easdem adhuc pro se etiam intra unum diem obtineri posse saepius. Ita enim cum Petro Murga, Passerino & aliis tenent Gobat hic *tract.* 3. *num.* 143. & Kazenberger *in Supplem.* Theolog. Sacrament. *cap.* 3. *sect.* 1. *num.* 51. Rationem assignant istam; quia ex una parte Decretum Innocentii XI. superius allegatum tantum loquitur de Indulgentiis certo diei affixis, non autem de perpetuis ad quemcunque diem totius anni extensis; ex altera vero Beneficium Principis concedentis aliquam gratiam nemini praeiudiciosam, potius est ampliandum, quam restringendum ad unicam duntaxat vicem, ubi ipsemet Pontifex expresse non sic restringit.

Dicitur notanter III. *Si fuerint plenariae*: etenim quoad partiales, de quibus pariter declaratio illa Innocentii XI. nullam facit mentionem, aeque sustinent aliqui DD. easdem, quamvis certo diei affixas, obtineri posse *toties, quoties* ob rationem superius adductam: Ita Dominicus Viva *tract. de Jubil. quaest.* 6 *art. ult.* & *in App.* §. 1. *n.* 8.

Dicitur notanter IV. Indulgentias plenarias pro vivis certo diei affixas obtineri intra diem non posse saepius, *posito, quod vivi Ecclesiam talem plenariis Indulgentiis decoratam visitantes velint sibimetipsis applicare saepius*: nam, si datur a Summo Pontifice licentia, eas per modum Suffragii donandi defunctis, posse pro tunc illis intra diem saepius applicari, si Indulgentiae non fuerint expresse ad unicam duntaxat vicem limitatae, & insuper repetantur visitationes aliaque praescripta pia opera illa, quae eo die adhuc repeti possunt; tuetur Dominicus Viva *loc. cit.* *

Additio XI.

* Verum valeant haec nonnullorum DD. contra allegatam Innocentii XI. declarationem exceptiones, quantum valere possunt, ego quoad tres ultimas nonnihili subsisto, an per stylum Curiae approbentur, nisi Pontifex circa unam alteramve Indulgentiam extraordinariam in particulari expresse, vel saltem propter usum ac persuasionem publicam, praesertim si simul solitum a Sacra Congregatione approbetur, tacite consentiat, Indulgentias tales intra unum diem lucrifieri posse *toties, quoties*. Nec dubium hoc meum sufficienter mihi solveretur per illud principale horum Doctorum fundamentum: nimirum quod Beneficium Principis gratiam aliquam indefinite concedentis sit potius ampliandum, quam ad unicam duntaxat vicem restringendum: *respondere enim possem imprimis*, hoc argumentum, si quid evinceret, probare nimium: videlicet, Indulgentias plenarias ordinarias certo diei affixas posse quoque pro Vivis obtineri *toties, quoties*, dummodo fuerint indefinite (id est non limitando explicite ad unicam tantum vicem) concessae, quod equidem ob hoc ipsum fundamentum admiserunt multi DD. ante Innocentium XI. is tamen per allegatum Decretum reprobavit. Ex quo erui videtur, quod Pontifex per suum modum loquendi indefinite circa Indulgentias nolit intelligi, quasi exinde vellet concedere easdem ordinarie intra diem saepius, quam unica vice. Dixi *ordinarie*; nam quoad extraordinarias non est difficultas, praesertim si adsit insuper aliqua specialis Bulla, vel Decretum Sacrae Congregationis. Igitur *Respondere possem in forma II.* Beneficium equidem Principis non debere sine gravi fundamento restringi, sed nec ampliari ultra sensum verisimiliter ab ipso Principe intentum. Quomodo autem ordinarie nolit Pontifex tanquam supremus Princeps quoad Indulgentias concessas intelligi, quasi easdem de die annueret dare saepius per hunc modum loquendi indefinite, videtur saltem probabiliter deduci ex iam dictis. Caeterum resolvendo pro praxi haud dubie nocere non poterit, si in similibus circumstantiis intra diem visitatio, aliaque pia opera repetantur, & usque dum aliter ab Ecclesia declaretur, intentio conditionata formetur, ut, si saepius haec Indulgentiae in tribus ultimis exceptionibus contentae obtineri possint, velit quis easdem saepius pro se, vel pro defunctis, conformiter dictis, superius lucrari. Quod si ex tunc a parte rei non essent pluries, quam unica vice lucrabiles, saltem ex frequentata visitatione Ecclesiae, & aliis piis operibus peractis habebit meritum ex opere operantis, poteritque fructum satisfactorium animabus in Purgatorio applicare. *

† Caeterum plurimae Indulgentiae nuperrime sunt concessae, quae additis antiquioribus certis & indubitatis plurimum Christifideles juvant, ut sibi poenas in Purgatorio cum ab hac luce migraverint, & easdem Fidelium animabus ibidem existentibus innuant. Nos omnes quae revocatae sunt non curamus hic transcribere, satis aliquas innuisse: potius quae sunt concessae, vel facile concedi solent indicabimus. Ac de istis primum

QUAESTIO VIII.

Quaenam Indulgentiae post novam reformationem soleant defacto ordinarie concedi Romae Ecclesiis, vel Altaribus; & quomodo practice petantur? Ubi etiam de notabilioribus quibusdam Clausulis, quae nonnullis Brevibus apponi solent.

SUMMARIUM.

76. *De Indulgentiis, quae de facto solent ordinarie ad instantiam concedi Ecclesiis.*
Item, quae Altaribus privilegiatis?
77. 78. *Quomodo intelligenda sit Clausula*: Dummodo alia similis &c.
* *Ponitur desuper notabilis casus.*
79. *De clausula*: Dummodo septem Missae &c.
* *Adjungunt notabiles super hanc Clausulam declarationes.*
80. *An non detur Altare privilegiatum cum minori numero Missarum?*

* Ne-

* *Novum circa hoc Decretum quoad Fratres Minores. Addit. I. & II.*

81. *Quo tempore incipiat Concessio Altaris privilegiati, aut alterius Indulgentiæ?*

* *An computetur annus Jubilæi?*

82. *Quomodo practice petenda sit pro Ecclesia aliqua Indulgentia?*

83. *Qualiter petenda pro Altari privilegiato quoad omnes Defunctos?*

84. *Quomodo pro Confraternitate?*

* *Alia circa erectionem Confraternitatis observanda.*

85. *Quomodo pro Altari privilegiato alicujus Confraternitatis?*

86. *An pro expeditione Brevium Indulgentiarum aliquid debeat expendi?*

76. ETSI Summi Pontifices alii soleant concessiones Indulgentiarum ampliare, alii vero, ne ipsa multitudo contemptum, vel negligentiam pariat, restringere, sicque ob variationem circumstantiarum nequeat adduci uniformis quoad concessionem Indulgentiarum pro perpetuis temporibus observantia; iuvat tamen pro aliqua saltem directione in medium afferre, qualiter post novam Indulgentiarum reformationem ordinarie (& nisi Summus Pontifex alicui specialem faciat gratiam) soleant concedi Indulgentiæ, prout hanc ipsam informationem Roma accepimus a nostro Procuratore Generali Curiæ Romanæ, eamque iam quartæ Editioni adiunxi cum numeris ordinariis, prout etiam hic observo, ne confusio fiat in novo indice.

FORMULA NOVA.

Qualiter de facto concedantur Indulgentiæ pro Ecclesiis, aut Altaribus privilegiatis, si Romæ petantur?

§. I.

77. INdulgentia quadraginta horarum in Ecclesiis Cathedralibus, Collegiatis, Parochialibus, Conventuum Regularium, virorum tantum, & Confraternitatum, semel tantum in anno, & ad septennium: in Italia continuatarum, ultra montes interpolatarum nostis tempore. In aliis Ecclesiis, ut supra non qualificatis, ac signanter in Ecclesiis Monalium, & Conservatoriorum non concedantur.*

Nota I. Quod per Conservatoria fæminarum intelligantur certa Loca a fæminis electa, ut ibidem DEO serviant &c.

Nota II. Non esse mirandum, quod hic, & alibi excludantur Ecclesiæ Monialium; quoniam ipsis præter Indulgentias sui Ordinis conceduntur speciales inferius. Quinimo in Bavaria vidi etiam in nonnullis Monasteriis Monialium institui Comprecationem quadraginta horarum; ubi tamen, ut desuper Romæ impetrent Indulgentias per gratiam extraordinariam, indigent Patrono speciali.

§. II.

INdulgentia Novennæ Nativitatis Domini Nostri JESU CHRISTI, conceditur pro Ecclesiis ut supra qualificatis, tantummodo per Septennium.

Indulgentia Feriarum sextarum Mensis Martii, vel Quadragesimæ pro Ecclesiis, ut supra, qualificatis, tantummodo ad Septennium.

Indulgentia plenaria ad Septennium in Ecclesiis sæcularibus, cum suis solitis restrictivis pro Titulari, vel in uno anni die festivo alicujus Sancti in Martyrologio Romano descripti, vel una Dominica in anno, vel pro Dedicatione earundem Ecclesiarum.

§. III.

In Ecclesiis Regularibus Virorum, & Monialium.

PRo *Ecclesiis Regularium* (quæ nimirum alias jam habent Indulgentias Ordinis) *conceditur plenaria ad Septennium sine restrictivo pro Titulari tantum.* Nec hoc mirum, cum dictæ Ecclesiæ pluribus aliis Indulgentiis Ordinis decoratæ sint, uti nostræ in Festis S. Catharinæ Bonon. S. Paschalis, S. Bernardini, S. Antonii de Padua, S. Bonaventuræ, S. Claræ, S. Ludovici Episcopi, S. P. Francisci, S. Petri de Alcantara, S. Joan. de Capistrano, & S. Didaci &c.

Indulgentia plenaria ad Septennium in Ecclesiis Regularium, sub titulo B. Mariæ Virginis pro una ex Festivitatibus ejusdem B. Mariæ Virginis cum clausula: dummodo præter ea, quæ sunt Ordinis &c.

§. IV.

In omnibus Ecclesiis exceptis Monialium, & Conservatoriorum.

INdulgentiæ septem Altarium duodecim vicibus in anno ad Septennium.

Litaniæ B. M. Virginis semel in hebdomade ad Septennium.

§. V.

In omnibus Metropolitanis, & Cathedralibus.

DUæ plenariæ in anno cum solitis restrictivis ad Septennium.

§. VI.

Pro Monialibus intra claustra.

PRæter Indulgentias Ordinis &c.

Indulgentiæ plenariæ in quatuor anni Festis, per Moniales eligendis, & ab Ordinario approbandis, ad Septennium.

Litaniæ Beatæ Mariæ Virginis semel in hebdomada ad Septennium.

Septem Altaria duodecim vicibus in anno ad instar septem Altarium Basilicæ S. Petri de Urbe ad Septennium.

Septem Ecclesiæ de Urbe ter in anno ad Septennium.

Scala Sancta ad instar &c. ad Septennium.

Novennæ Nativitatis Domini Nostri JESU Christi ad Septennium.

Indulgentia plenaria in Articulo mortis pro Monialibus nunc viventibus.

§. VII.

Extra claustra.

PRo titulari tantum.

Et in Ecclesiis sub titulo B. M. V. pro una ex septem Festivitatibus ejusdem B. M. V. cum clausula; dummodo præter ea, quæ sunt Ordinis &c.

Taceo hic, quod Ecclesiæ Monialium sæpius ex speciali gratia soleant incorporari Lateranensi, vel alteri Ecclesiæ, ex qua pariter pro se, quin etiam sæpe pro aliis præsertim consanguineis acquirere possint magnas Indulgentias.

§. VIII.

Pro Hospitali.

INdulgentia plenaria in articulo mortis pro morientibus in Hospitali, ad Septennium.

§. IX.

Pro Missionibus.

INdulgentia plenaria ad instantiam Archi-Episcoporum, & Episcoporum, ad Septennium.

§. X.

In Regno Poloniæ.

UNa plenaria, & alia septem annorum, ac totidem Quadragenarum cum solitis restrictivis in Parochialibus & Collegiatis Ecclesiis, ad Decennium.

§. XI.

Altaria privilegiata in genere.

IN omnibus Ecclesiis conceditur Altare privilegiatum (exceptis tamen Monialium, nisi sint Parochiæ) semel in hebdomade cum octava mortuorum, seu Commemorationis omnium Fidelium, & cum numero septem Missarum. Bis autem in hebdomade cum numero quatuordecim Missarum, ad Septennium.

Nota denuo, quod, etsi Moniales hic excludantur, nihilominus in sequenti numero earum Ecclesiæ saltem quoad se, & consanguineos Altari privilegiato condecorentur. Itaque,

§. XII.

Pro Monialibus.

ALtare privilegiatum semel in hebdomade sine numero Missarum pro anima cujuscunque Monialis, earumque Consanguineorum, & Affinium primi, ac secundi gradus, nec non Monasterii Benefactorum, ad Septennium.

Ex quo patet, quod Privilegium Monialium ex parte sit majus præcedenti; cum non restringatur ad numerum Missarum: partim vero minus; quia limitatur ad certas personas, ut ad Moniales, & certos Consanguineos, ac Benefactores tantum.

Quod si Monialium Ecclesiæ sint simul Parochiæ, conceditur Altare privilegiatum, etiam pro anima cujuscunque Christi Fidelium semel in hebdomade, cum numero septem Missarum, ad Septennium.

§. XIII.

Pro qualibet Confraternitate.

ALtare privilegiatum semel in hebdomade sine numero Missarum: ast tantum pro animabus Confratrum & Sororum, ad Septennium.

Ex quo patet, quod, si in aliqua Ecclesia Parochiali, vel alia sint tantum duo, vel ad summum tres Sacerdotes, & nequeant ob defectum numeri Missarum obtinere Romæ Altare privilegiatum absolutum pro omnibus Christi Fidelibus, consultum sit, ut ibi instituant Confraternitatem, vel incorporentur alicui Archi-Confraternitati, ex quo saltem obtinere poterunt Altare privilegiatum pro fratribus & sororibus absque eo, quod requiratur aliquis certus numerus Missarum.

§. XIV.

Pro Hospitali.

ALtare privilegiatum pro morientibus in Hospitali sine numero Missarum, ad Septennium.

§. XV.

In Polonia.

ALtaria privilegiata semel in hebdomade cum numero trium Missarum, & bis in hebdomade cum numero sex Missarum, ad Decennium.

78. Quæres I. Quomodo in Brevibus Indulgentiarum intelligenda sit illa clausula: *Dummodo in Ecclesia alia Indulgentia concessa non sit, quæ adhuc duret*, vel etiam altera: *Volumus autem, ut, si alia Indulgentia in dicta Ecclesia perpetuo, vel ad tempus nondum elapsum duratura concessa sit, præsentes sint nullæ*. Respondeo, tam nostrum Franciscum Diaz in Directorio trium Ordinum *fol.* 315. quam Claudium la Croix S. J. *lib. 6. Theol. mor. part. 2. n.*1379. afferre Decretum Innocentii XI. declarantis hanc clausulam, ut sequitur,

Cum a S. Congregatione Indulgentiis, sacrisque Reliquiis præposita Cameracensis Archi-Episcopus quæsivisset, quæ vis & sententia clausulæ (quæ hodie Brevibus Indulgentiarum apponi solet) volumus autem, ut, si alias Christi Fidelib. dictam Ecclesiam qualibet anni die visitantibus alia Indulgentia perpetua, vel ad tempus nondum elapsum duratura, *concessa fuerit*, præsentes litteræ nullæ sint. *S. Congregatio, re diligentius examinata, clausulam sic explicandam censuit, si videbatur Sanctissimo Domino Nostro. Ea minime contineri Altaria privilegiata pro defunctis, neque Indulgentias, aut certo personarum generi concessas, ut Confraternitati, Regularibus, & Capitulo, aut certum pium opus in ipsa Ecclesia peragentibus, ut Litanias, aliasve huiusmodi preces recitantibus, ac iis, qui Christiana doctrina erudiuntur, vel alios erudiunt, & qui Sanctissimi Eucharistiæ Sacramenti expositioni cum oratione quadraginta horarum intersunt, neque Stationum Urbis & septem Altarium indulgentias instar septem Altarium Basilicæ Vaticanæ concessas, neque demum, quæ pro unica vice conceduntur. Cæterum, si alia indulgentia sive plenaria, sive non plenaria, in perpetuum, vel ad tempus, tum ab eodem, tum ab alio Romano Pontifice, generatim Christi Fidelibus, Ecclesiam vel aliquod ejus Altare seu Capellam visitantibus, eodem anni die vel diverso concessa fuerit, de qua non fiat in litteris Apostolicis mentio, has litteras ob adiectam Clausulam esse prorsus irritas, ac nullas.* Datum die 23. Julii 1676. *De his autem facta relatione ad Sanctissimum Dominum Nostrum die 18. Martii 1677. sententiam Congregationis approbavit. Affixum & publicatum &c.*

Additio.

* Ast formemus sequentem casum. Ecclesia Parochialis N. ad septem annos decorata est Indulgentiis plenariis ad Festum S. Jacobi Patroni dictæ Ecclesiæ. Parochus cupiens prorogationem harum indulgentiarum ad aliud Septennium, mature, & ne litteræ retardentur, jam ad initium sexti anni scribit Romam, atque etiam intra paucos menses novum Breve Concessionis impetrat cum allegata tamen clausula: *Dummodo alia Indulgentia in Ecclesia concessa non sit*. Videns autem Parochus, quod primum Septennium necdum sit elapsum, sicque Ecclesia sua adhuc vi primi Brevis ultra annum dictis indulgentiis decorata persistat, dubitat exinde, num validum sit Breve secundum pro alio tempore ex ea ratione: quia *Ecclesia sua alia Indulgentia decorata jam est*, utpote cum primum Septennium necdum exspiraverit? Respondeo tamen ad hoc dubium omnino valere secundum Breve indulgentiarum, ita nimirum, ut ultimo anno primi Septennii adhuc pro Festo D. Jacobi subsistant indulgentiæ vi primæ concessionis, pro subsequenti autem tempore vi secundi Brevis Apostolici proxime impetrati. Ita recte Gobar apud Kazenberger *in Supplement. Theolog. Sacrament. Patris Sporer cap.* 3 *sect.* 1 *num.* 59. Ratio est: quia dicta clausula, dummodo *alia Indulgentia concessa non sit &c.* ita intelligi debet; ut alia indulgentia modo superius explicato in Ecclesia non existat post elapsum primum Septennium. Videatur Kazenberger *loc. cit. num.* 68 ad finem. *

79. Quæres II. Quomodo circa Altaria privilegiata intelligenda sit illa clausula: *Dummodo in ea septem Missæ quotidie celebrentur?* Respondet ex P. Gobat Matthæuccius *in suo Officiali Curiæ Regularis, vers. Indulg. num.* 28 sensum esse, dummodo *soleant celebrari*; adeo, ut conditio non deficiat, si aliquando casu & fortuito contingat non tot celebrari, præsertim quia dictio *quotidie* non videtur sumi grammaticaliter, sed moraliter. Ex quo etiam Gobat apud citatum Auctorem putat, propterea Indulgentiam non corruere, si quandoque, aliqua justa causa vel necessitate aut infirmitate vel ob hostium incursum uno die, vel etiam mense non celebrentur septem Missæ, dummodo tamen alias regulariter sic soleant celebrari.

Additio.

* Ne autem tempus illud, quo subinde septem Missæ per diem in tali Ecclesia non leguntur, nimium extendatur, ex eodem Matthæuccio in cautela Confessarii *lib.* 1 *cap.* 27 *num.* 67 bene notanda veniunt Responsa Sac. Congreg. ad dubia super numerum Missarum celebrandum in Ecclesia, in qua est Altare privilegiatum. Petebatur itaque

Primo. *An absentibus Religiosis ex causa Prædicationis tempore Quadragesimæ, & Adventus, vel quando occasione Festivitatum, vel funerum, aut similium a Superioribus ad celebrandum alibi mittuntur, Indulgentiæ concessæ cum certo numero Missarum, qui ob dictas cau-*

causas adimpleri non potest, prorsus cessent, vel pro tempore, quo dictus numerus Missarum non fuerit adimpletus, sint suspensæ, vel potius maneant in suo robore?

Secundo. *An idem sit statuendum deficiente præfixo numero Missarum ob infirmitatem Sacerdotum tam Regularium, quam Sæcularium?*

Tertio. *An pariter idem sit statuendum deficiente prædicto numero Missarum ob absentiam ab Ecclesiis sæcularibus Canonicorum, & Sacerdotum per aliquot dies, & menses?*

Horum dubiorum Resolutionem Summus Pontifex remisit S. Congreg. quæ anno 1701. 30. Julii respondit:

Ad primum. *Quoad primam partem pro tempore Adventus, & Quadragesimæ remanere suspensas, non autem in reliquis, dummodo raro contingat.*

Ad secundum. *Non remanere suspensas.*

Ad tertium. *Provisum in primo.*

Hucusque Respons. S. Congreg. videnda apud Kazenberger *loc. cit. sect. 2 n.* 134. ac in ipso Bullario Clementis XI. edito Romæ anno 1723. folio apud me 542. *part.* 3. *Decr.* 3. *Sac. Congr. Conc. Trid. Interpretum.*

80. Quæres III. An pro impetrando Altari privilegiato non possit obtineri restrictior numerus Missarum? Resp. Præter Altaria Confraternitatum (de quibus jam antea) etiam quoad alia posse obtineri Privilegium, si supplicetur, saltem cum minori numero, nimirum quinque Missarum; quinimo, quotiescunque aliqua specialis adesset circumstantia, v. g. si Ecclesia undequaque ab Hæreticis circumdata, vel si ob vicinarum aliarum Ecclesiarum carentiam tot essent onera Missarum, ut piis Fidelium desideriis, & intentioni alias satisfieri nequiret &c. restringeretur numerus etiam ad quatuor Missas. Ita modernus stylus Curiæ.

Additio I.

* Item die 14. Decembris anno 1725 per speciale Decretum Benedictus XIII. Fratribus Minoribus nostro Generali subiectis Altare privilegiatum in eorum Ecclesiis concessit absolute: & quidem in perpetuum pro animabus quorumcunque Christi Fidelium taliter; ut, si in simili Ecclesia quatuor Missæ celebrentur, Altare Privilegiatum valeat pro una feria cuiuslibet hebdomadis: si decem Missæ, pro duabus feriis: si quindecim, pro tribus: si viginti quinque, pro quinque feriis: & demum si triginta quinque, quotidie. In Regno vero utriusque Poloniæ concessit Altare Privilegiatum perpetuum pro una feria cum numero trium Missarum: pro duabus feriis cum numero sex Missarum quotidianarum. Quinimo in Ecclesiis sitis in partibus infidelium, vel hæreticorum concessit Altare Privilegiatum in perpetuum pro una feria cuiusvis septimanæ absque expressione numeri Missarum: quam gratiam pariter indulsit Ecclesiis Monialium, ast tantum pro ipsis Monialibus, earumque Consanguineis, Affinibus, & Benefactoribus.

Additio II.

* Insuper novissime (idest 24. Martii anno 1741.) Benedictus XIV. clementissime per Indultum *Cum sicut*, concessit, ut in nostris Ecclesiis quoad effectum Indulgentiarum censeantur omnia & singula Altaria privilegiata, & quidem absque ullo numero Missarum præfixo, & absque determinatione certi temporis, si ibidem ab aliquo sub regimine & gubernio nostri Generalis existente celebretur Missa pro Defuncto ex Confratribus seu Sororibus in die obitus, vel alio conformiter Ordinationibus Generalibus, aut Provincialibus. Quinimo quoad Moniales amplius extendit, ita, ut Defuncta gaudeat hoc privilegio, si pro eadem in prædictarum Ecclesiis dicatur Missa etiam a Sacerdote sæculari, vel Regulari extraneo; illudque Indultum datum fuit pro perpetuis temporibus. *

81. Quæres IV. Quando in Bulla Concessionis habetur, dari gratiam ad Septennium v.g. quo tempore hoc Septennium incipiat? Respondeo, valde multos Auctores antecedenter defendisse, hoc Septennium incipere non a die gratiæ Romæ concessæ, sed a die publicationis, & approbationis ab Episcopo; cum Papa videatur velle concedere Septennium utile, quod utile unique non incipit ante approbationem & publicationem Episcopi. Hoc tamen non obstante hodie observandum est Decretum Sac. Congreg. Indulgentiarum novissime editum sequentis tenoris:

Discusso dubio in S. Congreg. Indulgentiis & sacris Reliquiis præposita: an attentis verbis, quæ in Brevibus Indulgentiarum apponi solent, præsentibus ad Septennium tantum valituris, Septennii initium a die Publicationis Brevis desumendum sit? Eadem S. Congreg. die 18 Maii 1711 declaravit, non a die Publicationis, sed a die dati Brevis Septennii tempus incipere. Et facta relatione SS. Domino nostro per me infra scriptum Secretarium die 20 eiusdem Mensis, Sanctitas sua Congregationis sententiam approbavit.

I. M. Card. Gabriellius Præf.
Raphael Cosinas de Hieronymis Secretarius.
Romæ Typis Cameræ Apostolicæ, 1711.

Additio.

* Indagabis ulterius. An, dum in Brevi Concessionis datur Septennium pro duratione Indulgentiarum, etiam intra spatium huius temporis computetur annus Jubilæus Romanus, si incidat intra idem tempus? Ratio dubitandi est; quia intra talem annum Sanctum, loquendo de Jubilæo singulis 25 annis Romæ celebrando, omnes Indulgentiæ plenariæ pro vivis extra Romam suspenduntur; adeoque loquendo quoad Indulgentias concessas pro vivis ille annus vacans non videtur computandus intra numerum septem annorum, qui pro Indulgentiis in Brevi Apostolico fuerunt clementissime assignati, & utique concessi tanquam septem anni utiles, sicque Indulgentiæ illæ adhuc poterunt uno anno extendi subtrahendo annum Jubilæum, quasi non esset, prout sic sentiunt Bellegambe *part.2 sect.4 q.6.* Gobat *de Jubilæo num.* 56. & *de Indulgentiis n.663.* la Croix *lib. 6 part. 2 nu.* 1378. Kazemberger *in Supplem. Theolog. Sacram. P.* Sporer *cap.* 3 *sect.1 nu.60.* & ex parte Dominicus Viva *de Jubilæo quæst.* 4 *art.* 5 *num.* 5 potestque idem probari a paritate rationis: quia etiam, quando locis piis datur concessio locandi per triennium sua prædia, iuxta communem DD. annus ex natura sua sterilis non numeratur, nec computatur sub hoc triennio. Interea tamen Pasqualigus hic *quæst.*316 est contrarius allegatis supra Doctoribus; quia in Brevi non dicitur, quod gratia valeat per septem annos, sed ad Septennium; illud autem interest inter *Septennium*, & *septem annos*; quod *Septennium* significet septem annos continuatos, *septem anni* vero indicent illos etiam interpolatos. Accedit, quod ipsemet Summus Pontifex videatur insinuare velle, per Septennium non necessario debere intelligi septem annos utiles, sed continuos; quoniam conformiter dictis superius numeratur Septennium illud non a die *Publicationis* ipsius Brevis Apostolici, sed a tempore *Dati*, quamvis subinde ob locorum distantiam inter diem *dati Brevis*, & inter diem *Publicationis* notabile temporis spatium etiam multorum mensium intercedat, antequam Breve illud sit utile. Et hoc ultimum fundamentum me multum trahit in sententiam Pasqualigi, nisi aliter declaret Pontifex; atque sic etiam observatur in praxi, prout novissimus testis est Franciscus Van Ranst in suo opusculo de Indulgentiis, & Jubilæo Romæ impresso, & Summo Pontifici Benedicto XIII. dedicato *quæst.* 5 *num.* 14. Quinimo, dum hæc jam scripseram, emanavit per Benedictum XIII. die 9 Februarii Anno 1725 Decretum sequentis tenoris: *Sua Sanctitas declarat, quod in omnibus Indulgentiis, tam plenariis, quam particularibus ad Septennium concessis, debeat computari, & continuari Septennium a die dati Brevis Apostolici, etiamsi infra dictum Septennium annus Sanctus occurrat, in quo omnes Indulgentiæ pro Vivis suspenduntur.*

82. Quæres V. Quomodo practice petatur Indulgentia pro Ecclesia aliqua? Resp. quod loquendo de Ecclesia debeat I. exprimi Patrocinium, seu Titulus Ecclesiæ. II. utrum ea sit sæcularium, vel Regularium, & qualium. III. Diœcesis, ac Locus, in quo illa Ecclesia existit. IV. demum dies, pro quo Indulgentiæ desiderantur; v. g. taliter instruendo Supplicam.

Humillime petitur Indulgentia Plenaria ad Septennium pro Ecclesia Parochiali (si sit Regularis, declaret etiam Ordinem) *Divi Petri* (supposito nimirum, quod hic sit Patronus Ecclesiæ) *Civitatis N. Diœcesis N. ac pro ipso Festo SS. Apostolorum Petri & Pauli.* Si alium diem

diem eligas pro Indulgentiis, eundem specifica conformiter instructioni superius datæ.

83. Quæres VI. Qualiter practice petendum sit pro quolibet defuncto indiscriminatim Altare privilegiatum? Resp. Modus petendi Altare privilegiatum est ferme idem cum præcedenti, v. g. loquendo de priore Ecclesia Parochiali, supposito, quod in aliquo ejusdem Altari petatur Privilegium, Supplica sic instrui potest.

Petitur humillime Altare privilegiatum ad Septennium pro Ecclesia Parochiali S. Petri Civitatis N. Diœcesis N. atque in ea sito Altari summo (si aliud eligatur, specificetur) *pro qualibet Fer. VI.* vel *pro Feria una septimanæ ab Ordinario Loci specificanda*. Quod, si desideraret restrictionem numeri Missarum, deberet pariter id exprimi.

84. Quæres VII. Quomodo, si in aliqua Ecclesia desideretur Confraternitas de novo erigenda, similis erectio practice petenda sit una cum Indulgentiis? Ante resolutionem nota, quod aliud sit petere erectionem Confraternitatis, & aliud aggregari alicui Archi-Confraternitati. Aggregare enim competit Archi-Confraternitatibus, non autem Confraternitatibus; & hinc, si petitur institutio Confraternitatis in aliqua Ecclesia, debet supplicari in Curia Romana; quod si autem petatur, Ecclesiam aliquam aggregari alicui Archi-Confraternitati, v. g. sacri Rosarii, vel Chordæ S. P. Francisci &c. talem aggregationem ex specialibus Privilegiis, & cum conditionibus in Bulla Clementis VIII. *Quæcunque a Sede*, sub die 24. Decemb. 1604. edita præscriptis etiam possunt concedere Generales Ordinum. Hoc notato,

Resp. Quando petitur primo erigi aliqua Confraternitas in certa Ecclesia (ponamus adhuc in exemplo Eccles. Parochialem S. Petri) tunc Supplicatio Romam dirigenda taliter instrui potest.

Petitur humillime Breve cum solitis Indulgentiis pro Ecclesia Parochiali S. Petri Civitatis N. Diœcesis N. & in ea erigenda Confraternitate N. (hic nominetur, qualis sit Confraternitas) *Festum Principale rogatur determinari N.* hic specificetur, quale Festum Principale hujus Confraternitatis petatur: etenim advertendum, quod simile Breve soleat non tantum ad Septennium extendi, sed de stylo Curiæ esse perpetuum, & quod in Festo Principali concedatur Indulgentia plenaria, uti pariter pro die ingressus, & in articulo mortis; pro quatuor autem Festis minus Principalibus plerumque ab Ordinario determinandis Indulgentiæ septem annorum dentur.

Additio.

* Cæterum, ne forsan petendo Romæ approbationem alicujus Confraternitatis noviter erigendæ in vanum labores, sequentia ex Lantusca, & Matthæuccio *vers. Confraternitas*, præ oculis habe. I. Quod non soleat in una eademque Civitate ordinarie concedi duplex Confraternitas eiusdem generis, & instituti, si solam Confraternitatem SS. Sacramenti excipias, quam Paulus V. anno 1607. 7. Februarii in qualibet Ecclesia Parochiali instituendam concedit, & exoptat. II. Quod non soleat concedi talis erectio, nisi de prævio consensu Ordinarii loci cum litteris testimonialibus ejusdem. III. Quod pariter Statuta hujus novæ Confraternitatis prius ab Episcopo, qui est loci Ordinarius, examinanda, & approbanda sint. IV. Quod Breve Concessionis Romanæ promulgari non debeat, nisi prævia cognitione Ordinarii. Quoad Archi-Confraternitatem Chordigerorum S. P. Francisci datur a Summo Pontifice Superioribus Generalibus ipsismet licentia erigendi eandem in propriis, & quoad Archi-Confraternitatem SS. Rosarii etiam in alienis Ecclesiis. Vide Matthæuccium. *

85. Quæres VIII. Qualiter practice petatur Altare privilegiatum pro Confratribus, & Sororibus alicujus Confraternitatis? Ante Resp. Nota ex dictis, quod tale privilegiatum Altare detur, absque eo, quod certus numerus Missarum requiratur; & hinc (inquit la Croix *lib. 6. Theolog. Moral. part. 3. num. 931.*) sufficeret, etsi hebdomatim unica tantum Missa dicatur, dummodo celebretur illa die, qua determinatur Privilegium. H. N.

Respondeo; Altare Privilegiatum *pro Confratribus, & Sororibus* eodem ferme modo petitur, ac *pro omnibus Fidelibus Defunctis*, excepto, quod in petitione huius Brevis exprimi quoque debeat Titulus Confraternitatis, v. g. taliter.

Petitur humillime Altare privilegiatum pro Ecclesia Parochiali S. Petri Civitatis N. Diœcesis N. & in eo sito Altari Confraternitatis N. pro Feria N. (hic specificetur dies, vel si determinatus non petatur, ponatur sic) *pro una Feria cujusvis septimanæ ad arbitrium Confratrum eligenda de consensu Ordinarii.*

86 Quæres ultimo. An pro Brevibus Indulgentiarum supra memoratis debeat expendi certa taxa pecuniaria? Resp. Si excipias institutionem Confraternitatis de novo in aliqua Ecclesia, omnia reliqua expediuntur gratis pro DEO & Scriptura, excepto, quod Agenti præter honorarium (si aliquod gratis vis offerre, ad quod tamen non obligaris, attende, ne in hoc ignarus styli Curiæ ab aliquo decipiaris) ratione Agentiæ absque Memoriali viginti Bajoci, cum Memoriali autem quinquaginta Bajoci dentur, qui quinquaginta Bajoci nostra moneta conficiunt circiter unum florenum. Vide de hoc la Croix *loc. cit.* Dixi notanter: *Si excipias institutionem Confraternitatis &c.* nam teste eodem la Croix quoad hanc est certa taxa novem circiter florenorum.

APPENDIX,

Quænam Indulgentiæ a singulis Christi fidelibus facile obtineri possint?

SUMMARIUM.

† *Indulgentiæ quæ singulis diebus obtineri possunt.*
† *Quæ singulis Hebdom. & mensibus.*
† *Singulis annis.*
† *Numerantur aliquot Confraternitates & sodalitia.*
† *De Indulgentia in Articulo mortis.*

Antequam Tractatum de Indulgentiis absolvamus, operæ pretium est aliquot innuere quæ facile a fidelibus obtineri possunt, non quod omnes amplecti meus sit, sed ut plures uno veluti prospectu ob oculos positæ fideles excitent ne utilissimo commodo se & sanctas animas in Purgatorio detentas iuvandi se privent. Cum autem plurimæ Indulgentiæ plurimis piis operibus concessæ a nobis ignorentur, debemus Intentionem habitualem sæpe ratificare, lucrandi omnes quæ operibus a nobis exercitis lucrari possumus, eas animarum sanctarum refrigerio applicandi v. g. illi animæ quæ magis indiget, quæ nobis dum vixit in corpore consanguinitatis vinculo, vel alio titulo peculiarius attinet, &c. applicemus etiam preces nostras pro intentione Summi Pontificis in concessione Indulgentiarum, nempe pro pace & concordia inter Principes christianos, pro Hæresum extirpatione, & sanctæ Romanæ catholicæ Ecclesiæ exaltatione.

Additio I.

Indulgentiæ quæ singulis diebus obtineri possunt.

† Qui dum alios salutat vel latino vel vernaculo Sermone dicet: *Laudetur Jesus Christus* & qui respondet *Amen* vel *semper* vel *In sæcula sæculorum*, uterque lucratur 50. dies Indulg.

Totidem dies lucratur qui devote & reverenter invocat nomen Sanctissimum *Jesu* vel *Mariæ*. Qui Litanias approbatas SS. nominis Jesu recitat lucratur 300. dies Indulgentiæ, qui vero recitat Litanias B. V. ducentos. Easdem Indulgentias lucratur quicunque suis insinuationibus & consilio promovet, innuit, & persuadet hunc pium usum. Sixtus V. Const. *Redituri* 11. Julii 1587. Clem. X. *Const.* 131. *pag.* 219. *Tom.* 7. Vide Amort *qq. Tract. post quæst.* 55. *n.* 5.

Qui

Qui ad horam primam noctis ad sonum Campanæ recitat Psalmum *De profundis* vel *Pater Noster* & *Ave Maria* cum XI Requiem æternam dona eis Domine, & lux perpetua luceat eis in suffragium fidelium animarum lucratur centum dies Indulg. Clemens XII. Const. 184.

Qui recitat tertiam partem Rosarii B. M. V. lucratur quinque annos & quinque quadrag. Indulg. pro singula tertia parte ejusdem Rosarii. Sixtus IV. Const. 18. *Ea quæ* tom. 1. Bull. Cher.

Qui recitat Coronam Salvatoris dictam Camaldolensem singulis vicibus lucratur 200. annos Indulgentiæ applicabilis pro defunctis. Sic concessit Clemens X. Clemens vero XII. eandem Indulgentiam concessit recitantibus coronam septem dolorum B. V. Insuper Benedictus XIII. concessit septem annos & totidem quadrag. Superius videri possunt Indulgentiæ concessæ recitantibus coronam Benedictam dictam S. Brigitæ, & secum ferentibus numismata sacra benedicta.

Qui comitatur SS. Viaticum cum ad infirmos defertur lucratur, si cereum accensum detulerit, septem annos & totidem quadrag. si vero cereum non deferat, quinque annos & totidem quadrag. si impeditus alium substituat cum cereo, tres annos & totidem quadr. Ita Innocentius XI. Const. 42. & Innocentius XII. Constit. 98. quam devotionem jam olim Martinus V. Indulgentiis promoverat, & Eugenius IV. ampliaverat.

Quoties pater vel mater filios vel domesticos suos Doctrinam Christianam attente docet centum dies Indulg. lucratur. Greg. XV. 27. Sept. 1622. Innoc. XI. Const. 157.

Jam supra dictum est circa Indulgentiam concessam recitantibus ad sonum campanæ *Angelus Domini* in qua omnes controversias optime diremit Benedictus XIV. qui idem singulis feriis sextis cum hora 21. vel tertia post meridiem in Ecclesiis Parochialibus sonat campana recitantibus flexis genibus quinquies *Pater noster Ave Maria* in memoriam passionis & Agoniæ D. N. J. C. & pro pace & concordia inter Principes christianos, hæresum extirpatione, Sanctæ Ecclesiæ exaltatione, ac pro salutari perditorum hominum emendatione concessit centum dies Indulgentiæ. Vide tom. 1. ejus Bull. o. IX.

Aliam utilissimam Indulgentiam concessit idem Pontifex, die 16. Dec. 1746. quam verbis ex Litteris Apostolicis transcriptis juvat hic referre: Postquam enim orationis mentalis utilitatem, & excellentiam mirifice commendat, & suorum Prædecessorum curam laudat in oratione tam vocali, quam mentali promovenda, ita prosequitur.

Nos autem laudatissimis eorumdem Prædecessorum Nostrorum exemplis incensi, non solum omnes & singulas Indulgentias, peccatorum remissiones, & pœnitentiarum relaxationes per eosdem Nostros Prædecessores pro recitantibus quascumque vocales preces (dummodo nunquam revocatæ fuerint) aut quomodolibet orantibus; quocumque modo sive ad tempus, sive in perpetuum ad hanc usque diem concessas, Apostolica auctoritate, tenore præsentium, sub iisdem prorsus modo, ac forma confirmamus, &, quatenus opus sit, de novo concedimus; verum etiam alias insuper iis præsertim, qui mentalis orationis, seu meditationis studio operam dederint, ut infra, impertimur. Primum itaque omnibus & singulis, sive qui tam in Ecclesiis, quam alibi, & ubicumque locorum publice, & privatæ quoscumque homines orandi, seu meditandi rudes quomodocumque orare, & meditari docuerint, sive qui piæ orandi, & meditandi institutioni hujusmodi, ut præmittitur, interfuerint, dummodo vere pœnitentes, ac Sacra Communione refecti, qua vice id egerint, septem annos, & totidem quadragenas de injunctis eis, seu alias quomodolibet debitis pœnitentiis in forma Ecclesiæ consueta relaxamus. Iis vero tam docentibus, quam addiscentibus, qui assidue præmissa peregerint, ac similiter vere pœnitentes, ac Sacra Communione refecti, pro Christianorum Principum concordia, hæresum extirpatione, ac Sanctæ Matris Ecclesiæ exaltatione pias ad Deum preces effuderint; semel in mense pro uniuscujusque commodo, & arbitrio, plenariam omnium peccatorum suorum indulgentiam, & remissionem, quam per modum suffragii animabus Christifidelium, quæ Deo in charitate conjunctæ ab hac luce migraverint, applicare possint, misericorditer in Domino concedimus. Insuper iis, qui per duos quadrantes continuatos, vel saltem per quadrantem horæ singulis diebus, & per totum mensem, orationi mentali dabunt operam, & vere pœnitentes, & confessi, Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum sumpserint, ac pro Christianorum Principum concordia, hæresum extirpatione, & Sanctæ Matris Ecclesiæ exaltatione pias ad Deum preces pariter effuderint, plenariam semel quolibet mense omnium peccatorum suorum indulgentiam, & remissionem, quam itidem per modum suffragii animabus Christifidelium, quæ Deo in charitate conjunctæ ab hac luce migraverint, applicare possint, auctoritate & tenore similibus misericorditer in Domino elargimur. Etsi autem, juxta divinum Domini Nostri Jesu Christi præceptum, oportet ut quisquis oraturus, ne ad instar Hypocritarum videatur ab hominibus, intret cubiculum suum, & clauso ostio oret Cœlestem Patrem in abscondito: tamen, cum ipse Dominus dixerit, quod ubi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum, & Sanctus Joannes Chrysostomus prædicet, esse in oratione cum fratribus plus aliquid, videlicet concordiam, conspirationem, amoris conjunctionem, & charitatis clamorem felici societate, ex qua orationes infirmiores se simul complexas, validiores in Cœlum evehi: optimum esset, ubi commode fieri posset, ut, quemadmodum in nonnullis institutum esse accepimus, ita in omnibus & singulis Diœcesibus in more poneretur; nimirum, ut singulis diebus dato certo campanarum signo, sive in Ecclesiis..... sive in propria Domo Patresfamilias eo, aut alio opportuniori tempore, ante Imaginem Sacram cum tota Familia convenientes orent.

Deinde omnibus Prælatis Ecclesiasticis maximopere commendat ut pium meditandi usum æternæ saluti utilissimum assidue promoveant.

Additio II.

Indulgentiæ quæ singulis mensibus obtineri possunt.

† Celeberrima est Indulgentia Plenaria Communionis generalis quæ singulis mensibus a Religiosis Societatis Jesu promovetur, & sæpius a Sancta Sede Litteris Apostolicis laudata & promota fuit.

Qui mane Meridie & Vespere ad sonum campanæ solitus sit recitare Angelus Domini præter Indulgentiam centum dierum pro singulis vicibus lucratur semel in mense plenariam, si confessus fuerit & Sacra Communione refectus ora a se eligenda, ut supra diximus quæst. VII. sub num. 75. ut Concessit Benedictus XIII. & declaravit Bened. XIV. Hanc similem Indulgentiam plenariam eodem modo obtinendam lucrantur fideles coronam B. V. & similia singulis diebus recitantes, quæ singula indicare brevitatis causa omitto.

Qui Processioni fieri solitæ a Cordigeris S. O. S. P. Francisci devote interfuerit centum annos Indulgent. a Sixto V. concessæ obtinebit. S. Pius V. septem annos & totidem quadrag. concessit illis qui Processioni SS. Rosarii intersunt, quæ fit prima Dominica cuiuslibet mensis.

Qui semel in mense diem quem vocant Præparationis ad mortem in spiritus renovatione impenderit, vel exercitia spiritualia S. Ignatii saltem per quinque dies peregerit in domibus, quas vocant exercitiorum S. Ignatii, vel in aliis locis sub cura & studio PP. Societatis Jesu lucrantur Indulgentiam plenariam si Confessi sint & Sacra Communione refecti. Hanc gratiam concessit Benedictus XIV. primo pro Provincia Sicula Soc. Jesu sub die 22. Febr. 1753. cum facultate absolvendi peragentes exercitia spiritualia vel saltem diem quem vocant *de ritiro* sive solitudinis, ab omnibus Censuris & reservatis, exceptis tantum casibus in *Bulla Cœnæ* contentis, deinde sub die 29. Martii, & 16. Maii ejusdem anni eandem gratiam ampliavit pro toto orbe Catholico, & tandem per Litte-

Litteras Apostolicas super eodem argumento tertio editas eandem gratiam concessit pro omnibus locis, ubi dicti Religiosi exercitia spiritualia vel diem præparationis ad mortem peragi curaverint vel intra vel extra eorum habitationem.

Additio III.

Indulgentiæ quæ singulis annis obtineri possunt.

† Omnes qui alicui Confraternitati vel Sodalitio sunt adscripti certis diebus Indulgentiam plenariam obtinent si confessi sint & sacra Communione refecti. Ita pariter qui coronas, rosaria, vel sacra numismata benedicta apud se habent. Etiam non solum Regularibus sed plurimis aliis concessum est, ut lucrari possint Indulgentias stationum urbis, de quibus supra num. 72. Quænam sint Indulgentiæ stationum urbis valde obscurum est, nec ut aliqui judicant plenariæ sunt, illarum tamen antiquitas & tot Summorum Pontificum concessiones nostram devotionem excitare atque inflammare debent, ut illas devote lucrari curemus.

Si Indulgentias qui singulis annis ab omnibus Christifidelibus obtineri possunt enumerare mens esset, vix dies aliqua omitteretur præcipue in magnis urbibus, in quibus vel ob continuum expositionis SS. Sacramenti per quadraginta horas pium morem, vel ob festa Sanctorum particularia, Dedicationes Ecclesiarum & similia, plurimæ concessiones factæ sunt, die illa Ecclesiam visitantibus si confessi & sacra Communione refecti pro intentione Summi Pontificis pias ad Deum preces effuderint. In nostris Ecclesiis non solum die celeberrimo quo Indulgentia de Portiuncula obtinetur, sed plurimis aliis diebus intra annum, ut in die P. N. Seraphici, & diebus pariter festis præcipuorum sanctorum Ordinis, tam Ecclesias fratrum, quam sororum visitantibus Indulgentia plenaria concessa est. Sic etiam in aliis Ordinibus Religiosis tam virorum quam Monialium Ecclesiæ diebus festis præcipuorum cujuslibet Ordinis sanctorum similes Indulgentiæ sunt concessæ.

His adjungi possunt Indulgentiæ concessæ a Benedicto XIII. celebrantibus tredecim Feriis sextis præcedentibus festum S. Vincentii Ferrerii, ejusdem sancti memoriam. Ita pariter Clemens XII. illis qui totidem feriis sextis Devotionem a S. Francisco de Paula institutam exercuerint. Demum Benedictus XIII. & Benedictus XIV. concessit Indulgentiam plenariam in quacumque Ecclesia & in quocumque anni die festum S. Aloysii Gonzagæ Soc. Jesu celebretur; & insuper celebrantibus sex continuos Dominicos dies, in singulis Indulgentia plenaria quocumque anni tempore concessa est.

Hinc vides quam tibi facile sit & saluti tuæ, & animarum fidelium defunctorum levamini providere. Adde plurimas Indulgentias ut supra dictum est sacris numismatibus applicatas, seu coronis & rosariis; ut præter relatas, coronam septem dolorum B. V. M. benedictam a Religiosis ordinariis Servorum ejusdem B. V. ad id deputatis, coronam Salvatoris D. J. C. a Patribus Camaldulensibus & similia.

Additio IV.

† Confraternitates vero erectæ sunt plurimæ quæ magno Indulgentiarum Thesauro locupletantur. Celebriores sunt quæ ad Ordinem Seraphicum spectant, de quibus videndæ sunt Litteræ Apostolicæ Clementis X. Const. 178. & aliæ Confraternitates SS. Rosarii a Patribus Prædicatoribus, Sacri Scapularis a PP. Carmelitanis, Centurati B. V. a Consolatione a PP. Augustinianis, SS. Trinitatis a PP. ejusdem Ordinis, & B. Virginis de Mercede a Patribus similiter ejusdem Ordinis, qui utrique Redemptioni captivorum laudabiliter incumbunt. Tandem in Societate Jesu Confraternitates B. V. a Bona Morte, & sodalitia B. V. Primæ Primariæ Congregationi aggregata, quæ novis Indulgentiis adaucta sunt & a nullo authore hactenus evulgatis; unde operæ pretium esse duximus hic subjicere folium Romæ editum sive Summarium prout prodiit authoritate S. Cong. Ind. Præp.

SUMMARIUM
INDULGENTIARUM

Concessarum tam Congregationi Primæ Primariæ sub Titulo Annunciationis B. Mariæ Virginis in Collegio Romano, quam cæteris Sodalitiis, Confraternitatibus, aut Congregationibus in reliquis Societatis Jesu Collegiis, Domibus, Seminariis, Residentiis, & quibuscumque aliis locis sub gubernio ejusdem Societatis existentibus, vel Sodalitia sint Scholarium tantummodo, vel non Scholarium, vel utrorumque simul, sive utriusque sexus Christifidelium; dummodo eidem Congregationi Primæ Primariæ a Præposito ejusdem Societatis pro tempore Generali juxta facultatem ipsi ab Apostolica Sede concessam pluriesque confirmatam sint aggregatæ.

Indulgentiæ Plenariæ pro omnibus utriusque sexus Christifidelibus.

1. Quicumque Sodales, aut qui sunt extra Sodalitatem Christifideles utriusque sexus vere pœnitentes, & confessi, ac Sacra Communione refecti Ecclesiam seu Capellam, Oratorium, seu locum ubi erunt in die Festivitatis, seu Solemnitatis Invocationis, seu Tituli, sub quo unaquæque Sodalitas erecta sit; a primis ejusdem diei Vesperis usque ad Solis occasum ejusdem Festivitatis pie visitaverint; & ibidem pro Reipublicæ Christianæ conservatione, & augmento, pro hæresum extirpatione, Principum Christianorum mutua & universali pace, ac Romani Pontificis prosperitate oraverint; vel alias preces pro sua quisque devotione ad Deum effuderint, Indulgentiam plenariam consequuntur.

2. Si Sodalitium alium Titulum seu alium Patronum habuerit præter Beatissimam Virginem, eo die, quo ejusdem Festum celebrabitur eodem modo Indulgentia plenaria concessa est; si talis titulus non adsit, cujuslibet Congregationis Moderator potest singulis annis eligere quem voluerit.

3. Utraque Festivitas etiamsi extra locum Sodalitii celebretur, & ad alium diem infra annum, etiam ad diem Dominicum transferatur; prædictæ Indulgentiæ eo die, quo celebratur Festum, & ad Altare, in quo celebratur, concessæ sunt; etiam si incidisset eo die Festum duplex, quo casu una Missa Votiva solemnis de hujusmodi Festo translato celebrari poterit.

Indulgentiæ Plenariæ pro solis Sodalibus, seu Sodalitiorum Ministris, seu ipsis inservientibus.

4. Quo die in Sodalitatem quispiam recipitur, si vere pœnitens, & confessus fuerit, eodemque die Sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum sumpserit in Ecclesia, ubi prædicta Sodalitas fuerit, vel ubi potuerit, plenariam omnium peccatorum suorum Indulgentiam, & remissionem consequitur.

5. Item in articulo mortis.

6. Item Sodales, qui Festis diebus Natalis, & Ascensionis Domini nostri Jesu Christi, & Annunciationis, Assumptionis, Conceptionis, & Nativitatis B. Mariæ Virginis vere pœnitentes, & confessi Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum ibidem sumpserint.

7. Nec non semel in Hebdomada in iis diebus, in quibus juxta dictæ primæ Primariæ, sive aliarum alibi erectarum, vel erigendarum Congregationum, ac Sodalitatum statuta, ac regulas, seu consuetudines, Sodalium Conventus haberi solent; & vere pœnitentes & confessi, ac Sacra Communione refecti, Ecclesiam, sive Capellam, Oratorium, seu locum uniuscujusque Congregationis, ac Sodalitatis visitaverint, & ibi pro Christianorum Principum concordia, hæresum extirpatione, & Sanctæ Matris Ecclesiæ exaltatione pias ad Deum preces effuderint: quoties tamen in eadem Hebdomada bis, aut ter conveniunt Sodales, die pro indulgentia plenaria consequenda erit ad singulorum arbitrium; monentur tamen Sodales a Moderatorum directione in his, & omnibus dependere.

8. In

8. In Sodalitiis, in quibus Sodales vespere, noctu, seu alia quacumque hora post meridiem convenire solent, dies pro Indulgentia plenaria consequenda, vel eadem, vel subsequens esse potest ad eorum arbitrium.

9. Moderatores eiusdem Societatis Jesu Presbyteri quoties Congregationum Sodales, aut Ministros visitaverint, eoique spiritualibus monitis, sive ad morborum incommoda patienter toleranda, sive ad mortem de manu Domini libenter acceptandam adiuverint, & coram aliqua Crucifixi Salvatoris Nostri imagine ter saltem Orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam iuxta Pontificis & S. Matris Ecclesiæ mentem ab ipsis recitari curaverint, quo die iidem Infirmi SS. Eucharistiæ Sacramentum sumpserint, Indulgentiam plenariam ipsis applicare possunt.

10. Indulgentiam plenariam semel in Hebdomada concessam, bis in anno lucrari possunt Sodales etiam si locum ipsum Sodalitii non visitaverint; dummodo aliud Templum visitent, in quo Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum sumant, & Generalis Confessio, vel totius anteactæ vitæ, vel ab ultima Generali præcedat.

11. Hac occasione Generalis Confessionis usus maximopere laudatur, uti etiam præcipue a Summis Pontificibus specialis erga Beatissimam Virginem Mariam devotio commendatur; Sodalibus insuper iniungitur, ut Præpositi Generalis, ac peculiarum Moderatorum ab ipso deputatorum mandatis consiliisque alacri, & prompta voluntate obtemperare nunquam recusent.

Indulgentia septem annorum, quam iidem consequuntur toties quoties.

12. QUI corpora Sodalium, vel aliorum Christifidelium ad Ecclesiasticam sepulturam prosecuti fuerint.

13. Qui per campanæ signum de extremo alicuius Fidelis agone, aut transitu admoniti, Deum pro infirmi salute, aut eius felici transitu, vel pro defuncti requie fuerint deprecati.

14. Qui Cœtibus tum publicis tum privatis, vel divinis Officiis, vel spiritualibus colloquiis, & exhortationibus;

15. Qui piis Officiis etiam in Sodalium, vel aliorum Christifidelium defunctorum per ipsam Congregationem ordinandis, & a Præposito Generali Societatis Jesu, vel eius Vicario approbandis; &

16. Qui Missæ Sacrificio diebus feriatis, interfuerint.

17. Qui conscientiam suam diligenter examinaverint vespere antequam cubitum eant.

18. Qui pauperes infirmos tam Sodales, quam alios in Hospitalibus vel domibus privatis; &

19. Qui carcere detentos visitaverint.

20. Qui pacem inter inimicos conciliaverint.

Declaratio, & aliæ Indulgentiæ.

21. HAS omnes Indulgentias consequi poterunt Sodales ubivis locorum commorantes, si apud Ecclesiam eorumdem locorum, aut alibi, ut poterunt, opera præstabunt, quæ sunt servanda ad huiusmodi Indulgentias consequendas.

22. Sodales consequuntur omnes Indulgentias Stationum Ecclesiarum Urbis, sive intra, sive extra muros illius; si diebus Quadragesimæ, & aliis anni temporibus, ac diebus Stationum huiusmodi, Ecclesiam Societatis Jesu, si ibi fuerit, alioquin aliam Ecclesiam, seu Cappellam in locis, ubi eos pro tempore esse contigerit, devote visitaverint, & ibi septies Orationem Dominicam, & septies Angelicam salutationem recitaverint.

Indulgentiæ pro Defunctis.

23. OMnes supradictæ Indulgentiæ applicari possunt in suffragium Animarum Fidelium Defunctorum.

24. Altare cuiusvis Congregationis, aut Sodalitii eiusmodi est Privilegiatum cum extensione ad omnes Sacerdotes pro Anima quorumlibet ipsorum Sodalium tantum.

25. Ipsi vero Sodales Sacerdotes possunt pro Anima suorum pariter Sodalium celebrare Missam cum eodem Privilegio ad quolibet Altare cuiuscumque Ecclesiæ.

Sacra Congregatio Indulgentiis, Sacrisque Reliquiis præposita supra expressum Indulgentiarum, ac Privilegiorum Summarium approbari, publicari, ac imprimi posse censuit; de quibus facta per me ejusdem Sacræ Congregationis Prosecretarium die 7. Decembris 1748. Sanctissimo Domino relatione, Sanctitas Sua Votum Sacræ Congregationis benigne approbavit.

Fr. J. Portocarrero Præf.

Loco ✠ Sigilli.

A. E. Vicecomes Prosecretarius.

Hactenus Summarium pro Sodalitii B. V. Quæ vero spectant ad Sodalitium bonæ mortis videri possunt in Bullario Benedicti XIII. sicut privilegia & Indulgentiæ aliis Sodalitiis concessæ, ut iam supra diximus.

Additio V.

† Superest ut breviter dicamus de Indulgentia in mortis articulo: vix fidelem christianum reperire poteris, cui ob aliquem titulum huiusmodi Indulgentia plenaria non sit concessa, ita enim pia mater Ecclesia filiorum suorum levamen assidue curat, sed ad maiorem fidelium utilitatem & commodum Benedictus XIV. facultatem concessit Episcopis ut aliis Sacerdotibus communicare possent auctoritatem impertiendi Christifidelibus in articulo mortis constitutis Indulgentiam plenariam. Juvat ex Litteris Apostolicis præcipua capita huc transcribere.

A M P L I A T U R

Episcopis facultas impertiendi Benedictionem cum Indulgentia Plenaria Fidelibus in mortis articulo constitutis; etiam per alios, tam in Civitatibus, quam in Diœcesibus, ab ipsis subdelegatos.

B E N E D I C T U S E P I S C O P U S

Servus Servorum Dei

Ad perpetuam rei memoriam.

PIA Mater Catholica Ecclesia, de æterna Filiorum suorum salute in primis sollicita, quum hanc intelligat ab extremo ipsorum mortis articulo potissimum pendere, numquam prætermisit omnibus eos subsidiis pro hujusmodi temporis necessitate opportunis juvare, atque instruere, tam iis nimirum, quibus opus esset ad æterna præcavenda supplicia, quam quæ apta & salubria forent ad evitandas pœnas temporibus definitas, quas in altera vita humanis plerumque spiritibus, etiam dimisso mortalis culpæ, æternæque pœnæ reatu, in Purgatorio igne luendas manere non ignorat. Quamobrem, licet ex veteri simul, & recenti Ecclesiæ disciplina, graviorum quorundam criminum absolutio Romano duntaxat Pontifici in universo Christiano Orbe, aliorum autem singulis Ecclesiarum Præsulibus in eorum Diœcesibus, reservata fuerit; attamen adveniente unicuique Fidelium supremo migrationis die, omnes hujusmodi absolutionum reservationes cessare, & cuilibet Sacerdoti liberam, & plenam facultatem esse, quemcumque pœnitentem a quibuscumque peccatis, & criminibus, nec non Ecclesiasticis sententiis, atque censuris absolvendi, provide declaratum fuit. Præterea quum in Ecclesia immensus, & inæstimabilis existat Thesaurus spiritualis, ex infinitis constans satisfactionibus Passionis, & mortis Domini Nostri Jesu Christi, ac præterea ex meritis, & satisfactionibus gloriosæ Virginis Genitricis Dei Mariæ, omniumque Sanctorum,

& Ele-

& Electorum, cujus Thesauri dispensationem Salvator Noster Beato Petro Apostolorum Principi, ejusque in perpetuum Successoribus tradidit; hoc semper summo studio curarunt Prædecessores Nostri Romani Pontifices, ut illius divitias in moribundos Fideles large diffunderent, & maxima omnium amplitudine, quæ Indulgentia Plenaria nuncupatur, cujusque impertiendæ jus in Apostolica Sede unice residet, ipsis potissimum applicarent: Quam quidem in rem Episcopis per Ecclesias constitutis vices suas cum opportunis facultatibus delegarunt; ne ullus in Orbe Terrarum angulus esset, ubi Catholicæ Religionis professoribus hujusmodi adjumenti copia deesset, pro extremo illo momento, quo ipsorum salutis causa in discrimen adducitur.

Deinde describit formam qua Episcopis indulgeri solet & aliquando ampliata est ea facultas; affert Congregationis Concilii sententiam, & propriam in Episcopalis officii administratione experientiam; diluit quæ adversus frequentes Indulgentiæ plenariæ in articulo mortis concessiones obiici possunt, & Pontificiam benignitatem tum antiquis tum recentioribus exemplis corroborat: facultates ad Triennium Episcopis ad vitam prorogat, adiecta facultate delegandi alios pios Sacerdotes tam sæculares quam regulares: modum præscribit quo facultas amplissima aliis Episcopis in posterum concedetur, & Prælatis etiam inferiorem iurisdictionem habentibus; ostendit indulta morte Pontificis non expirare, nec subdelegationes morte vel decessu delegantis; paterne Episcopos adhortatur ut ægrotos exemplo Christi Domini assidue visitent, eisque monita salutaria insinuent, & tandem ita prosequitur.

Formula igitur, quam pro Impertienda Benedictione, & Plenaria Indulgentia moribundis Fidelibus applicanda, ut præfertur, in posterum adhibendam esse præscripsimus, talis est;

M O D U S

A. SS. D. N. BENEDICTO PAPA XIV.

approbatus.

Pro opportunitate temporis servandus, ut infra in Rubricis notatur, ad impertiendam Benedictionem in articulo mortis constitutis, ab his, qui facultatem habent a Sede Apostolica delegatam.

Benedictio in Articulo mortis cum soleat impertiri post Sacramenta Pœnitentiæ, Eucharistiæ, & Extremæ unctionis illis Infirmis, qui vel illam petierint, dum sana mente, & integris sensibus erant, seu verosimiliter petiissent, vel dederint signa contritionis; impertienda iisdem est, etiamsi postea linguæ, cæterorumque sensuum usu sint destituti, aut in delirium, vel amentiam inciderint. Excommunicatis vero, impœnitentibus, & qui in manifesto peccato mortali moriuntur, est omnino deneganda.

Habens prædictam facultatem; ingrediendo cubiculum, ubi jacet Infirmus; dicat: Pax huic Domui &c., *ac deinde ægrotum, cubiculum, & circumstantes aspergat aqua benedicta, dicendo Antiphonam.* Asperges &c.

Quod si Ægrotus voluerit confiteri, audiat illum, & absolvat. Si Confessionem non petat, excitet illum ad eliciendum actum contritionis; de hujus benedictionis efficacia, ac virtute, si tempus ferat, breviter admoneat; tum instruat, atque hortetur, ut morbi incommoda ac dolores in anteactæ vitæ expiationem libenter perferat, Deoque sese paratum offerat ad ultro acceptandum quidquid ei placuerit, & mortem ipsam patienter obeundam in satisfactionem poenarum, quas peccando promeruit. Tum piis ipsum verbis consoletur, in spem erigens fore, ut ex divinæ munificentiæ largitate eam poenarum remissionem, & vitam sit consecuturus eternam. Postea dicat.

℣. Adiutorium nostrum in nomine Domini.
℟. Qui fecit Cœlum, & Terram.

Antiphona.

Ne reminiscaris Domine delicta Famuli tui (*vel* Ancillæ tuæ) neque vindictam sumas de peccatis eius.

Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Pater noster &c.

℣. Et ne nos inducas in tentationem,
℟. Sed libera nos a malo.
℣. Salvum fac Servum tuum (*vel* Ancillam tuam, *& sic deinceps*).
℟. Deus meus sperantem in Te.
℣. Domine exaudi orationem meam.
℟. Et clamor meus ad veniat.
℣. Dominus vobiscum.
℟. Et cum spiritu tuo.

O R E M U S.

Clementissime Deus, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui neminem vis perire in te credentem, atque sperantem, secundum multitudinem miserationum tuarum respice propitius Famulum tuum N., quem tibi vera Fides, & spes christiana commendant. Visita eum in salutari tuo, & per Unigeniti Tui Passionem, & Mortem, omnium ei delictorum suorum remissionem, & veniam clementer indulge, ut eius anima in hora exitus sui Te Judicem propitiatum inveniat, & in sanguine eiusdem Filii tui ab omni macula ablura, transire ad vitam mereatur perpetuam. Per eundem Christum Dominum nostrum.

Tum dicto ab uno ex Clericis adstantibus Confiteor &c.
Sacerdos dicat Misereatur &c. *deinde*:

Dominus Noster Jesus Christus Filius Dei vivi, qui Beato Petro Apostolo suo dedit potestatem ligandi, atque solvendi, per suam pissimam misericordiam recipiat confessionem tuam, & restituat tibi stolam primam, quam in Baptismate recepisti; & Ego facultate mihi ab Apostolica Sede tributa, Indulgentiam plenariam & remissionem omnium peccatorum tibi concedo. In nomine Patris &c.

Per sacrosancta humanæ reparationis mysteria, remittat tibi omnipotens Deus omnes præsentis, & futuræ vitæ pœnas, Paradisi portas aperiat, & ad gaudia sempiterna perducat. Amen.

Benedicat Te Omnipotens Deus, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus. Amen.

Si vero Infirmus sit adeo morti proximus, ut neque Confessionis generalis faciendæ, neque præmissarum precum recitandarum tempus suppetat, statim Sacerdos benedictionem ei impertiatur.

Quæres an dicta Indulgentia in articulo mortis intelligatur in articulo vero seu præsumpto? Martinus Navarrus de Jubilæo Notabili 3. n. 4. Suar. Disp. 56. Sect. 1. n. 3. Judicat si concessio facta est a Pontifice absolute sine interventu Confessionis Sacramentalis, Indulgentiam valere in solo articulo vero: si autem facultas detur Confessario absolvendi a culpa & pœna infirmum in mortis articulo constitutum, iudicant valere gratiam etiam si vera mors non subsequatur; notant eo casu Indulgentia pro illa vice obtenta non valere iterum si rursus ad mortis articulum deveniat. Cum vero huiusmodi concessiones ampliori forma nunc temporis expressæ sint, præsenti quæstioni locus non est.

Q U Æ S T I O IX.

De Jubilæo, & variis ipsum concernentibus.

S U M M A R I U M.

87 *Annus Jubilæus in lege veteri, quis, & unde sic dictus?*
88 *Annus Jubilæus in Ecclesia Catholica, quando celebretur?*
Vocatur etiam Annus Sanctus.
* *Ritus celebrandi Jubilæum.*
89 *In Anno Sancto suspenduntur aliæ Indulgentiæ.*
90 *Jubilæum Anni Sancti sequenti anno extendi solet ad Dioeceses id solicitantes.*
* *Corollarium circa Moniales, & alios impeditos.*

91 *In.*

87. PRo meliori sequentium intelligentia est prænotandum, quod olim in Lege veteri seu Mosaica, Hebræorum populus clangentibus tubis excitabatur ad recolendum annum quinquagesimum ingressus Filiorum Israel in Terram promissionis; qui & *Jubilæus* dicebatur, a voce Hebræa *Jobel*, quæ buccinam significabat, ut vult Lyranus *in cap. 25. Levit.* quamvis alii alias Jubilæi derivationes ponant, uti videre est apud Navarrum *tom. 3. Commentar. de Jubilæo & Indulg. notab. 1.* Et quidem in hoc anno quinquagesimo, debita gratis remittebantur, possessionesque ad pristinos dominos absque pretio revertebantur, ac præter nonnulla alia servi libertate donabantur; prout patet ex *Levit. c. 25. Num. c. ult.* & aliis Sacræ Scripturæ locis.

88. Quia igitur Christus Dominus non venit solvere legem, sed spiritualiter adimplere; hinc ad similitudinem antiqui Ritus, utpote futurorum præfigurativi, in Ecclesia Catholica dudum jam altiori quadam ratione institutus fuit *Annus Jubilæus*, sive remissionis, & gaudii spiritualis, concedendo videlicet Fidelibus, Basilicas de Urbe devote visitantibus, plenissimam omnium peccatorum suorum veniam, seu Indulgentiam: qua de causa annus ille per antonomasiam *Annus Sanctus* appellatur. Et quidem juxta morem antea jam in Ecclesia vigentem, de quo Navarrus *loc. cit. notab. 1 num. 11. & notab. 7. num. 4.* Bonifacius VIII. *in Extravag. Antiquorum, de Pœnit. & Remiss.* ejusmodi Jubilæum concessit pro quolibet centesimo anno. Verum ob brevitatem vitæ humanæ, atque, ut quamplures tanti Thesauri participes fieri mererentur, terminus iste per Clementem VI. imprimis reductus fuit ad annum quinquagesimum, ut habetur *in Extravag. Unigenitus Eod.* & postea per Paulum II. & Sixtum IV. ad annum vigesimum quintum. *Extravag. Quemadmodum Eod.*

Additio.

* Porro Ritus, a Dominico Viva *in Tractatu de Jubilæo* Summo Pontifici BENEDICTO XIII. pro tunc Archi-Episcopo Beneventano, ac S. R. E. Cardinali, dedicato *qu. 1. art. 2.* taliter describitur. Die Ascensionis Domini ante Annum Sanctum maximo apparatu in Divi Petri Æde post Evangelium recitatur publice Pontificis Diploma de proximo Jubilæo: in pervigilio deinde Nativitatis Domini mane habetur solemnis supplicatio, & post meridiem a Sacello Palatii ad Ecclesiam S. Petri se confert Pontifex: hanc omnino occlusam reperit, ipse vero Portam muratam (quæ *Sancta* dicitur; tum quia calx, & lapides ejusdem specialiter benedicuntur; tum quia eamdem lucraturi Indulgentias ingrediuntur) ter percutit argenteo malleo, & bis summus Pœnitentiarius, dum interea certæ preces persolvuntur. Postea fabri murarii murum dejiciunt, ingrediturque Pontifex Ecclesiam, ac Vesperis interest. Quidam Cardinalis interim eodem Ritu Portas Sanctas in aliis tribus Ecclesiis, quæ in Bulla Jubilæi semper specificari solent, reserant, ut visitentur ab iis, qui Jubilæum sunt Romæ lucraturi. Anno integro elapso denuo in pervigilio Nativitatis omnes Indulgentiæ, interea in reliquis mundi partibus suspensæ, reviviscunt, ubi denuo habentur ad S.Petrum solemnes Vesperæ, post quas, præmissa solemni supplicatione, lapides, calx, aliæque id genus benedicuntur, ipseque Pontifex, ac deinde summus Pœnitentiarius calcem jaciunt cochleari argenteo, ternosque lapides ponunt, ac deinde murus a murariis erigitur, manetque integer, donec iterum Annus Sanctus recurrat. *

89. Ut autem hoc Anno Sancto durante Christianæ Nationes ex omnibus Orbis partibus eo amplius in Fidei & Religionis unitate congregarentur, eodemque pietatis ac devotionis spiritu Basilicas de Urbe, quo maximo fieri posset concursu, durante Jubilæo visitarent, & frequentarent, hinc eodem Anno Sancto quæcunque aliæ Indulgentiæ solent suspendi, idque per specialem Bullam desuper expeditam, cujus exemplar refert Gregorius Gobat *tract. 3. Quinarii, circa initium.*

90. Verum, quia non omnes pro lucrando Jubilæo Romam personaliter accedere possunt: hinc Summi Pontifices pro sua pietate solent Jubilæum Anni Sancti extendere anno sequenti ad alios Episcopatus; istud tamen non faciunt motu proprio, sed duntaxat ad instantiam vel Nunciorum Apostolicorum, vel Episcoporum pro suis respective Provinciis, aut Diœcesibus, ferventissime sollicitantium. Gobat *cit. tract. 3. Quinarii n. 489.*

Additio.

* Quinimo infra ipsum Annum sanctum ac Jubilæum Romanum solent Romani Pontifices pro singulari sua benignitate expedire specialem aliquam Bullam, vi cujus clementissime concedunt, ut Moniales, & viri Religiosi illi, qui vi Professionis habent clausuram, uti pariter carcerati, & infirmi etiam sub ipso Anno sancto Romano possint domi lucrari Jubilæum, si vere habeant animum eundi Romam ad lucrandum Jubilæum, quando ista impedimenta essent remota. Ita ex Urbano VIII. pro anno 1625. 28. Januar. Ex Innocent. X. pro 1650. 12. Febr. Ex Clement. X. pro 1675. 6. Febr. & ex Innocent. XII. pro anno 1700. 19. Januar. talem Bullam verbotenus refert Van Ranst *de Indulg. q. 8. n. 3.* *

91. Insuper extra Annum sanctum consueverunt Summi Pontifices, tum post suam quisque Coronationem, tum quando Ecclesia Catholica gravibus necessitatibus atque angustiis premitur, concedere per universum Orbem Christianum Indulgentiam plenissimam, seu in forma Jubilæi: ita tamen, quod eo tempore non fiat suspensio cæterarum Indulgentiarum (cessat enim tunc allata *num. 93.* ratio hasce suspendendi, unde etiam nulla apponitur Bulla cæterarum Indulgentiarum suspensiva, prout fit in Anno sancto) conceduntur tamen facultates absolvendi a reservatis, & commutandi vota, prout amplius ex dicendis patebit: solet autem Jubilæum ordinarie, & nisi aliter expresse disponant Pontifices, præcise concedi pro vivis, non autem pro defunctis. His prænotatis, sit

92.CON-

92. CONCL. I. *Jubilæum* est Indulgentia plenaria a Summo Pontifice concessa visitantibus certas Ecclesias, & præscripta pia opera peragentibus, una cum concessione certarum facultatum in Brevi Apostolico expressarum. Ita in re communis. Et ratio est; tum quia omne Jubilæum est Indulgentia plenaria, licet non econtra; tum quia quoad effectum remissionis pœnæ temporalis, non differt Jubilæum a cæteris Indulgentiis plenariis, cum hæ omnes in rite dispositis conferant omnium veniam peccatorum, quoad culpam iam remissorum, ut dictum *num.* 15. differt tamen ab his quoad superadditas ipsi speciales gratias seu facultates, in Brevi Apostolico expressas.

93. Et quidem ordinarie loquendo, atque extra Annum sanctum conceditur Jubilæum lucraturis, ac præscripta opera peragentibus expresse (alias vero saltem deductive) ut possint sibi eligere Confessarium a locorum Ordinariis approbatum, qui habeat facultatem absolvendi eos pro foro conscientiæ a quibusvis casibus reservatis, atque censuris, etiam in Bulla Cœnæ Domini contentis, & insuper vota quæcunque (Religionis, & Castitatis perpetuæ exceptis) in alia pia opera commutandi. Aliquando tamen una vel altera harum facultatum non conceditur, ut notat Gobat *cit. tract.* 3. *Quinarii num.* 2. sed id ex tenore Brevis Apostolici, Jubilæum indicentis, desumendum erit, sicut, & quænam pia opera pro lucrando Jubilæo sint peragenda.

94. Etenim in Anno sancto, præter Confessionem Sacramentalem, & ubi in Bulla specialiter requiritur, etiam Communionem sufficit certo dierum numero quatuor Urbis Ecclesias devote visitare, ibique pias ad DEUM preces effundere, juxta formam præscriptam: quale quid etiam accidere solet in extensione Anni Sancti ad alias Diœceses facta. Quod si vero ad avertendas graves Ecclesiæ necessitates extraordinarium Jubilæum publicetur, solet communiter exigi, ut Fideles extra Urbem existentes prima, vel secunda hebdomada indicti Jubilæi, Ecclesiam, vel Ecclesias, ab Ordinariis locorum assignandas visitent, ibique juxta præscriptam intentionem DEUM exorent, ac feria quarta, sexta, & sabbato alterius ex duabus hebdomadis jejunent, pariterque peccata sua confiteantur, & sacra Communione reficiantur, & eleemosynas pro arbitrio suo faciant: quamvis simul concedi soleat, ut, si qui ex causa infirmitatis, vel alterius justi impedimenti, unum, vel alterum prædictorum operum præstare nequiverint, id Confessarii in alia pietatis opera commutare, vel in aliud proximum tempus prorogare valeant; prout amplius liquet ex contextu Litterarum Apostolicarum Jubilæum indicentium.

Additio.

* Porro Jubilæum semel Romæ publicatum non exspirat per mortem Papæ concedentis illud, si causa concessionis adhuc duret; præsertim, cum in eo casu gratia iam sit facta, quæ iuxta Canonistas *lib.* 1. *Decret. tit. de Rescriptis*, non exspirat morte concedentis. Vide de hoc in casu occurrente Pasqualigum, & Dominicum Viva apud la Croix *lib.* 6. *part.* 2. *num.* 1396. *

95. CONCL. II. Quamvis Anno sancto, ac Jubilæo in Urbe durante suspendi soleant tantisper omnes & singulæ Indulgentiæ, etiam perpetuæ, per quoscunque Romanos Pontifices concessæ, ut dictum *num.* 89. nihilominus tunc non intelliguntur suspensæ Indulgentiæ Altarium Privilegiatorum pro defunctis, neque aliæ concessæ eodem modo directe, ac immediate pro defunctis. Ita Gavantus *in Addit. ad Manuale Episcoporum*, *vers. Indulgentia*, & alii: atque ita fuisse declaratum tum ab Innocentio X. tum novissime a Clemente X. refert Gobat *cit. tract.* 3. *Quinarii num.* 45. & 48. *in App. I. lit. a & seqq.* quamvis in hac posteriori Declaratione addatur, quod illæ Indulgentiæ suspensæ habeantur, quas possunt sibi lucrari vivi, ut eas possint concedere animabus purgatorii per modum Suffragii.

96. Maior difficultas est de Indulgentiis concessis pro articulo mortis. Et quidem has etiam suspendi in Anno sancto, censet Layman *lib.* 5. *tr.* 7. *c.* 8. *n.* 2. Tannerus, & quidam alii: nam Breve suspensivum Indulgentiarum loquitur indistincte, imo Sixtus IV. *in Extravag. Quemadmodum*, *de Pœnit. & Remiss.* expresse suspendit omnes Indulgentias in vita, seu in mortis articulo concessas. Oppositum nihilominus, videlicet Indulgentias pro mortis articulo tunc non censeri suspensas, tenet Gavantus *loc. cit.* Lezana *tom.* 3. *Summæ*, *vers. Jubilæum n.* 5. Bonacina *disp.* 6. *de Indulgentiis q.* 1. *punct* 8. *num.* 2. & alii, qui referunt, quod ita Urbanus VIII. declaraverit, eiusque Declaratio Romæ publicata fuerit a Vice Regente Pœnitentiariæ: atque hoc ipsum declarasse Innocentium X. refert Gobat *cit. n.* 45. prout id ipsum fecit Clemens X. Accedit ratio; tum quia respectu agonizantium cessat ratio suspendendi Indulgentias, videlicet concursus ad Basilicas Urbis, tum quia Successores Pontifices in suis Bullis omittunt clausulam illam, *seu in mortis articulo concessas*, olim a Sixto IV. intertant, sicque nunc velle videntur: alioquin enim, si voluissent, idem expressissent *arg. c. Inter corporalia*, *de Translat. Episc.*

97. Insuper, quod non sit mentis, & intentionis suæ, sub generali Indulgentiarum suspensione comprehendere, neque in verbo Romani Pontificis comprehensam esse Indulgentiam Ecclesiæ Portiunculæ prope Assisium die 2. Augusti concessam, declaravit Clemens VIII. Urbanus VIII. & Innocentius X. ut refert Lantusca *in Theatro Regularium*, *vers. Indulgentia in* 6. Declarationem dicti Innocentii X. per extensum allegans. Tacentur Indulgentiæ concessæ Basilicis Romanæ Urbis, & nonnullæ aliæ, quas pariter in Anno Sancto non suspendi, fusius ostendit Gobat *cit. tr.* 2. *Quinarii n.* 40 & *seqq.*

98. Insuper, cum Sixtus IV. in *cit. Extravag. Quemadmodum*. pro Anno Sancto tantum suspendat Indulgentias plenarias, hinc non suspendi tunc Indulgentias partiales, tradunt plerique Doctores: nam dictio illa, *plenarias*, firmat regulam in oppositum de partialibus. Et licet in recentioribus Bullis non amplius addatur ly *plenarias*, adhuc non suspendi tunc partiales Indulgentias, probabile censent Gobat *loc. cit. num.* 47. & Herincx *de Pœnit. disp.* 4. *q.* 13. quia in his favorabilibus verba Successorum videntur intelligi debere ad mentem Antecessorum: ubi clare & expresse non constat de contrario. Interim tamen hæc doctrina non caret difficultate, eo quod Pontifex in modernis Bullis indistincte suspendat *omnes & singulas* Indulgentias.

99. Illud certius est, ac probatur ex ratione proxime allata, quod, cum Pontifex Anno Sancto solummodo suspendat Indulgentias, quæ sunt concessæ a Romanis Pontificibus, idcirco non intelligantur suspensæ Indulgentiæ ab inferioribus concessæ, ut sunt Indulgentiæ 40. dierum, quas potest concedere Episcopus.

Additio I.

* Quod si scire cupias in specie, an in Anno Sancto suspendantur Indulgentiæ concessæ Numismatibus, Granis, & Coronis, seu Rosariis: item Indulgentiæ Stationum, Scalæ Sanctæ, ac Lateranenses? Respondeo succincte I. Indulgentias plenarias affixas Coronis, Granis, seu Numismatibus, & directe pro vivis concessas Anno Sancto suspendi. Ita la Croix *lib.* 6. *part.* 2. *num.* 1401. Ratio est: quia per Bullam Jubilæi annuntiativam sub terminis generalibus suspenduntur *omnes & singulæ* Indulgentiæ sub quacunque forma concessæ, uti recte advertit Dominicus Viva *tract. de Jubilæo q.* 4. *art.* 1. *num.* 1. Resp. II. Nec in Urbe Romana Indulgentias Stationum, nec Lateranenses, aut Scalæ sanctæ suspendi. Ita cum Filliucio, Lezana, & Gobat, Dominicus Viva *loc. cit. n.* 2. Ratio est: quia Gregorius XIV. & Clemens X. apud eundem Auctorem expresse sic declararunt. Resp. III. Indulgentias Stationum, Lateranenses, & alias quascunque saltem plenarias Ordinibus Religiosis, Sodalitiis, & Confraternitatibus extra Romam existentibus concessas per modum Communicationis in Anno Sancto suspendi. Ita Zerola in praxi Episcoporum. *vers. Annus Sanctus*, cum Dominico Viva *loc. cit. num.* 2. Ratio partim iam desumitur ex Respons. I. partim apud Viva deducitur ex ipsa Declaratione Gregorii XIII. in sua Bulla Jubilæa. Dico notanter *saltem plenarias suspendi*. Quidnam enim quoad loca

loca extra Romam de partialibus, seu de Indulgentiis non plenariis sentiendum sit, utrum etiam hæ suspendantur, jam eruitur ex dictis supra *num.* 98. Qualiter autem Benedictus XIII. a suspensione in Anno Sancto exceperit Indulgentias concessas ad recitationem Angelicam, & visitantibus SS. Sacramentum, aperietur *Appendice II. Additione VII.* ubi de his plura.

Additio II.

* Præterea, dum in Anno Jubilæi Romani suspenditur per Bullam facultas extra Romam absolvendi a casibus reservatis, & commutandi Vota, satis convenit inter DD. ibidem suspendi tantummodo eam facultatem absolvendi, & commutandi, quæ conceditur a Pontifice in ordine ad lucrandas Indulgentias, non autem illam, quæ datur independenter ab Indulgentiis. Ita expresse declararunt Urbanus, & Clemens VIII. teste Cardinali de Lugo *tom.* 3. *disp.* 20. *num.* 194. Hinc sequitur, non suspendi facultatem, quam habent Episcopi ex Trid. *Sess.* 24. *c.* 6. absolvendi ab occultis Papæ reservatis, & dispensandi cum impeditis adire Romam, aut etiam per alia specialia privilegia. Ratio est: quia similia habent non vi Jubilæi, sed intuitu Officii, vel ex speciali gratia Summi Pontificis.

Sequitur II. Nec Anno Sancto, dum Jubilæum celebratur Romæ, suspendi privilegia Regularium ad absolvendum alias ex speciali Clementia Sedis Apostolicæ concessa; nam & ista facultas non est data intuitu lucrandi Indulgentias. Ita cum communi Dominicus Viva *de Jubilæo qu.* 4. *art. ult.* & Franciscus Van Ranst *de Indulg. q.* 5. *num.* 15.

100 CONCL. III. Ad obtinendum Jubilæum requiritur ex parte lucrantis executio operum præscriptorum: & quamvis optandum sit, atque pie allaborandum, ut homo saltem præmissa vera contritione sit in statu gratiæ toto illo tempore, quo singula opera præstat; tamen probabilius est, sufficere ad consequendam Indulgentiam Jubilæi, quod ultimum opus perficiatur in statu gratiæ. Hæc conclusio sequitur ex dictis *num.* 33. & 34.

101. Sunt autem opera præscripta ita perfecte adimplenda, ut, si aliquod ipsorum vel penitus, vel saltem quoad partem notabilem omittatur, sive id fiat ex ignorantia seu oblivione, sive etiam ex impotentia (seclusa commutatione in aliud pium opus a Confessario facta) non obtineatur quidquam de Indulgentia Jubilæi. S. Thomas 4. *dist.* 20. *q.* 3. Gobat *cit. tract.* 3. *num.* 61. & alii communiter: siquidem Papa concedit hanc Indulgentiam sub conditione executionis operum præscriptorum, dando simul facultatem, ut eadem in casu justi impedimenti possint per Confessarium in alia pietatis opera commutari: atqui non impleta conditione nemo consequitur id, quod sub conditione datur; quia deest animus concedentis.

Additio.

* Nec dicas. Pueri necdum annos discretionis attingentes, non solent admitti ad Sacram Communionem, uti notatum fuit superius *Tract.* 10 *dist.* 3 *num.* 43 & tamen lucrantur Jubilæum, uti tenent communiter Doctores: ergo ad obtinendum Jubilæum non necessario requiritur ex parte lucrantis executio omnium præscriptorum.

Ad hanc objectionem respondent plures Doctores negando consequentiam, & suppositum, quod Bulla Jubilæi a pueris, necdum annos discretionis attingentibus, requirat ad obtinendas Indulgentias sacram Communionem, uti notant Viva *de Jubilæo q.* 8 *art.* 4 *num.* 4 & 5. & Holzman *tom.* 2 *tr.* 4 *num.* 656. Interim quia Gobat cum aliis contendit, ad obtinendum Jubilæum absolute necessariam esse *Communionem* seclusa Confessarii *Commutatione* in aliud opus, cum absolute, absque aliqua exceptione, exigatur; Confessarius tutius apud tales pueros, quos judicat adhuc ineptos ad Sacram Synaxin, commutabit S. Communionem in aliud opus. Unde in forma adhuc aliter posset distingui consequens argumenti contrarii: ad obtinendum Jubilæum non necessario requiritur executio omnium operum præscriptorum, si ex rationabili causa fiat commutatio aliquorum operum, conc. seclusa commutatione, negatur: etenim seclusa commutatione non obtinetur Jubilæi Indulgentia, si aliquod opus requisitum omittitur vel ex toto, vel saltem quoad partem aliquam notabilem. *

102. Additur notanter, *vel saltem quoad partem notabilem*: quia, etsi res dubia sit, utrum prætermittens levem partem operis injuncti consequatur fructum Indulgentiæ, v. g. si quis sub die præscripti ieiunii, aliquid modicum degustet, quod tamen non sufficit ad fractionem totalem ieiunii: vel si quis ex iniuncto Rosario omittat unum vel alterum Ave Maria, & huiusmodi. Etsi, inquam, res sit non nihil dubia, tamen probabilius est, quod etiam hic parum pro nihilo reputetur, ac proinde omittens eiusmodi minimam partem non excidat fructu Jubilæi, aut alterius Indulgentiæ: nam adhuc opus injunctum simpliciter impletur, v. g. servatur ieiunium quoad substantiam, recitatur Rosarium &c. Suarez *disp.* 52. *de Indulgent. sect.* 5 *num.* 3. Bonacina *cit. disp.* 6 *quæst.* 1 *punct.* 5 *num.* 52. & concordant dicta superius *num.* 59. & 60.

103. Porro lucraturus Jubilæum debet opera præscripta per semetipsum exequi, ut puta jeiunando (etiamsi necdum attigerit vigesimum secundum annum ætatis) Ecclesias visitando &c. siquidem Pontifex in Bulla Jubilæi exigit industriam personæ, sive actus personales lucraturi Jubilæum, veluti conditionem & dispositionem ipsius ad istud digne & fructuose consequendum.

104. Nec obstat, quod quis per famulum suum possit dare eleemosynam; nam talis hoc ipso, quod de propriis, adhuc censetur moraliter & proprie dare eleemosynam, licet interveniente ministerio sui famuli. Et nota, quod in tali casu nihil præindicetur Domino quoad valorem Indulgentiæ, si famulus ille sit constitutus in peccato mortali: bene tamen, si famulus non det eleemosynam pauperibus, sed eam sibi fraudulenter retineat; quia tunc revera deficeret conditio datæ eleemosynæ, * supposito nimirum quod integram eleemosynam retineret: secus credo dicendum, si tantummodo partem, quamvis etiam notabilem, dummodo altera pars, quæ pauperibus datur actualiter, adhuc sit eleemosyna proportionata suo modo respectu principalis elargientis: alias enim Dominum suum talis famulus exponeret saltem periculo non lucrandi Indulgentias, conformiter dicendis in proxima Appendice *Addit. III.* *

105 CONCL. IV. Insuper ad consecutionem Jubilæi requiritur, quod opera præscripta peragantur tempore in Bulla præfixo. Ratio patet ex dictis; quia nimirum nemo lucratur Jubilæum, nisi servatis conditionibus, sub quibus conceditur. Quia igitur in Jubilæis, quæ ob gravem Ecclesiæ necessitatem extraordinarie concedi solent, communiter habetur inserta clausula illa, quod opera præscripta peragi debeant *prima vel secunda hebdomada*, ab Ordinariis Locorum, vel eorum Vicariis &c. indicenda; item quod *Feria quarta, sexta & Sabbato alterius ex duabus hebdomadis ab eisdem deputandis* ieiunium servetur. Hinc

106 Infertur primo, quod, etsi Confessio Sabbato ante primam Dominicam juxta praxin scientibus, & non contradicentibus Ordinariis, iuxta doctrinam Pauli Layman, Castropalao, Gobat & Kazenberger peragi queat, quoad reliqua tamen opera non lucretur Jubilæum, qui incipit opera præscripta facere ante tempus duarum hebdomadarum taliter ab Ordinario indictarum: quia deficit conditio debiti temporis. Lugo *disp.* 27 *de Sacram. Pænit. sect.* 7 *num.* 127. Navarrus *Consil.* 1 *de Constit. num.* 9. & alii.

107 Verum in casu urgentis periculi (ut puta, si quis lethaliter decumbat) & accedente commutatione huius conditionis in aliud pium opus per Confessarium facta, posse Jubilæum Romæ iam publicatum, obtineri alibi, censet Filliucius *tr.* 8. *de Sacramentis num.* 287. citans pro se multos graves Doctores, sed tacito nomine: eiusque doctrinam secure in praxi observari ex causa, sentit Gobat *cit. tr.* 3 *num.* 64. Ratio est: quia in Bulla Jubilæorum extraordinariorum expresse concedi solet, quod Confessarius ex causa legitimi impedimenti, ratione cuius pœnitentes opera pro lucrando Jubilæo præscripta vel eorum aliquod præstare nequeunt, *in alia pietatis opera commutare, vel in aliud proximum tempus prorogare possit, eaque iniungere, quæ ipsi pœnitentes efficere poterunt*, prout communiter loquuntur Bullæ Pontificiæ Jubilæum

læum extraordinarium indicentes. Ergo post publicatum Romæ Jubilæum, pro toto orbe Christiano concessum, hoc ipso Pontifex concedere, atque indulgere censetur, quod Confessarius circa constitutos in articulo mortis possit uti facultate commutandi opera, & conditiones præscriptas, eaque pro lucrando Jubilæo iniungere, quæ ipsi pœnitentes ante obitum suum adhuc efficere poterunt. Quod enim maius impedimentum, quam instans mortis Articulus? Et quis credat, ab hac largissima facultate, circa juste impeditos Confessariis expresse concessa, voluisse Papam, pientissimum Patrem, & Pastorem omnium Fidelium, excludere solos agonizantes, eo quod tempus Jubilæi in propria Diœcesi deputatum necdum advenerit?

Additio.

* Profecto P. Franciscus Van Ranst, alias in hoc puncto contrarius admittit tamen in suo Opusculo *de Indulg. q. 2. n.* 14. quod, si darentur quædam loca, in quibus Jubilæum præ vehementia persecutionis Hæreticorum, & forsan emergente exinde absentia Vicarii Apostolici publicari nequiret, possit nihilominus Jubilæum a Fidelibus ibidem existentibus acquiri statim, ac ad illos pervenerit notitia de publicatione facta Romæ, per visitationem scilicet Ecclesiæ (quæ deputanda esset ab Ordinario) commutandam a Confessario in aliud quoddam opus pium juxta circumstantias locorum, & prudentiæ suæ arbitrium; quia ibi publicatio, & designatio Ecclesiæ ab Ordinario facienda est impossibilis, nec videtur velle Summus Pontifex hujusmodi Fideles privare hac universali Indulgentia post publicationem Romanam: cur igitur hæc ipsissima voluntas Summi Pontificis non possit etiam præsumi quoad infirmos morti quasi proximos? Idem a fortiori dicendum in casu, quo quidem in principali loco Diœcesis promulgatio, & Ecclesiarum designatio facta tam fuit, non tamen in Parochiis, in quibus similes periculose decumbentes existunt. *

108. Infertur ulterius, quod ille non lucretur Jubilæum, qui aliis diebus, ac in Bulla præscribuntur, jejunat; ut puta, si quis loco jejunii Sabbatini ieiunet Feria quinta: nam talis non peragit jejunium tempore præscripto, sicque agit contra formam, nisi forte ex causa rationabili interveniat commutatio huius conditionis per Confessarium facta in aliud pietatis opus, iuxta proxime dicta.

109. Ubi breviter duo sunt Confessario notanda I. Quod, si tempore Jubilæi conceditur Confessariis facultas commutandi opera præscripta, requiratur ad hoc rationabilis causa; nempe, quod pœnitentes præ infirmitate, paupertate, necessario laboritio, vel alio iusto impedimento, dicta opera, vel eorum aliquod præstare nequeant, vel saltem non absque gravi difficultate: ubi Confessario id consolationi esse potuerit, quod, si causa commutandi re ipsa foret insufficiens, bona tamen fide iudicata sufficiens, id non impediat valorem commutationis; quia in Bulla commutatio remittitur iudicio ipsius Confessarii. II. Notandum Confessario, quod commutatio illa debeat fieri in alia opera æquivalentia: alioquin enim non foret mera commutatio, sed partialis dispensatio. Layman *cap. 3. de Indulg. num.* 12. Gobat *tr. 3. Quinarii num.* 109. citans alios. Attendendum tamen est circa hoc ad statum pœnitentis, eiusque qualitates, & vires: nam commutatio præfata debet fieri iuxta prudens arbitrium Confessarii in talia opera, *quæ ipsi pœnitentes efficere poterunt*, prout loqui solent Bullæ Jubilæorum. Dicta quippe æqualitas operum non præcise spectanda est ex ipsa specifica operis præstantia, seu pœnalitate, sed ex fine per Pontificem in largitione Jubilæi intento. Unde ægrotis loco ieiunii iniungi poterit vel largitio copiosioris eleemosynæ, si possunt, vel aliquarum precum recitatio: sicut & pauperibus, nullam penitus eleemosynam dare valentibus, oratio, aut iterata Ecclesiarum visitatio, & huiusmodi. Atque ista operum commutatio non solum intra ipsam Confessionem (prout communiter fieri solet, estque consultius) sed etiam extra eam, nisi aliter in suis Bullis Pontifices specialiter restringant, potest per Confessarium a pœnitentibus electum exerceri: dummodo fiat, saltem inchoative, intra duas hebdomadas pro Jubilæo designatas; prout amplius tradit Gobat *cit. tract. nam.* 110 & 111 cum aliis.

110 Insuper non potitur Jubilæo, qui (cessante memorata rationabili commutatione) diebus cæteroquin debitis ieiunat prima hebdomada semel, & alia hebdomada bis: debent enim omnia tria ieiunia diebus statutis intra unam eandemque hebdomadam peragi, prout requirunt Bullæ Pontificiæ illis verbis: *Ac Feria quarta, sexta & Sabbato alterius ex duabus hebdomadis ab eisdem deputandis jejunaverit*. Nam dictio illa alternativa, *alterius ex duabus*, satis indicat, tria illa ieiunia debere coniungi, ac fieri intra unam eandemque hebdomadam: idque eo magis, quia Pontifex hac intentione ieiunium indicit, ut caro maceretur; ad hunc autem finem plus deserviunt ieiunia magis unita, quam interpolata per integram hebdomadam. Lugo *cit. disp. 27. n.* 105. Gobat *tract. 3. Quinarii n.*312 cum aliis, contra Bonacinam *citat. puncto* 5 *n.* 34.

Cæterum, an etiam reliqua opera, pro consequendo Jubilæo præscripta, debeant fieri intra unam eandemque hebdomadam, non adeo conveniunt Doctores. Affirmat Lugo *loc. cit. num.* 105. Henriquez, Busembaum, Sanctarellus, & alii, qui id probare conantur ex verbis Bullæ Jubilæi. Negat Bonacina *cit. punct. 5. num.* 34. Diana *part. 5. tr. 12. resol.* 12. & alii, quorum sententiam esse probabiliorem, eo quod verba Bullæ Jubilæi hoc non convincant de aliis, operibus præter tria ieiunia, censet Gobat *loc. cit. num.* 72. quamvis prior sententia utique sit tutior, ac proin in praxi merito tenenda, & consulenda.

Additio I.

* Quoad Confessionem autem, & Communionem loquendo omnino extra ullum est periculum, illas, absolutis in una ex duabus hebdomadibus reliquis operibus ad Jubilæum requisitis, peragi posse in Dominica immediate sequenti, uti declaravit ipsemet Summus Pontifex Gregorius XIII. apud la Croix *lib. 6. part. 2. num.* 1417. Imo superaddit P. Schmalzgrueber *lib. 5 Decret. tit.* 38 *num.* 157. sic consultum esse facere, ut ita opus ultimum sit Communio, quæ hoc modo certius disponit ad Indulgentiam plenariam consequendam, cum pro tunc status gratiæ adesse supponatur. *

Additio II.

* Quod si autem ponas casum, quod quis, reliquis omnibus usque ad Sacram Communionem peractis, ultima Dominica ob interveniens impedimentum communicare nequeat, puta quia antea inadvertenter aliquid bibit, vel comedit, in tali casu poterit Confessarius Communionem vel in tempus proximum e. g. in proximum diem Lunæ prorogare, vel in aliud opus commutare, uti cum Diana notat Felix Potestas *in Examine Confess. n.* 3828. Ponamus autem gravem aliquem peccatorem, qui Confessionem & Communionem non differt usque in Dominicam sequentem, sed potius peragit intra ipsam septimanam, antequam reliqua opera pro Jubilæo præscripta ex integro absolvit; talis, si postmodum ante ultimum præscriptum opus v. g. ante ieiunium Sabbatinum iterum reincidat in peccatum grave, debet ante hoc ultimum opus adhuc elicere Contritionem perfectam, si Jubilæum lucrari intendit: repetita autem Confessio, & Communio, etsi pro maiori securitate consulatur, neutiquam requiritur; quia in Bulla duplex Confessio vel Communio ex una parte non exigitur, ex altera vero etiam per perfectam Contritionem quis se iterum in statum gratiæ reponere potest. *

111. CONCL. V. Opera præscripta tempore Jubilæi possunt impleri in diversis locis, ut puta visitando Ecclesias in loco domicilii, & alibi ieiunando, confitendo &c. Ita Lugo, *ubi supra num.* 123. Sannig *lib. 5 Decret. tit. de Pœnit. & Remiss. c.* 2 *num.* 16. & alii. Ratio est: tum quia favor Jubilæi non est localis, sed personalis: tum quia nullibi in Bullis requiritur identitas loci, sed duntaxat visitatio Ecclesiarum designatarum, ac devota præstatio operum præscriptorum.

112. Infertur proinde, quod, qui tempore promulgati Jubilæi cœpit aliqua opera præscripta perficere, v. g. visitando Ecclesias, possit in itinere reliqua opera peragere. Insuper, si quis a principio promulgati in sua patria Jubilæi non erat præsens, sed primum Feria quinta advenerit, poterit is ieiunio Feria quar-

quarta alibi peracto, vel hoc ex iusta causa in aliud pietatis opus per Confessarium commutato, reliqua opera in patria prosequi.

113. Quinimo, si malit, poterit talis in itinere constitutus sequenti hebdomada ieiunium præscriptum una cum cæteris operibus peragere, haud obstante, quod tempus Jubilæi in sua patria iam effluxerit. Ratio est: quia in Bulla Jubilæi facultas universalis conceditur navigantibus, aut iter agentibus, ut, cum primum ad sua sese domicilia receperint, possint opera præscripta peragere, sicque Jubilæum lucrari: atque in hunc finem, ut omnia maiori quiete, ac devotione perfici valeant, conceditur eisdem spatium duarum hebdomadarum non minus, ac cæteris.

APPENDIX I.

Ad priorem Quæstionem, explicans conditiones Jubilæi, superiori Quæstione enumeratas.

SUMMARIUM.

* *Qualiter sit instituenda visitatio Ecclesiarum? Addit. I.*
* *Quomodo ibidem sint persolvendæ preces? Addit. II.*
* *Qualis danda eleemosyna? Addit. III.*
* *Quomodo observandum Jejunium? Addit. IV.*
* *An satisfiat per opera alias debita? Addit. V. VI. & VII.*

Additio I.

* QUÆRES I. Quomodo sit instituenda visitatio Ecclesiarum in Jubilæo præscripta? Resp. I. Visitatio Ecclesiarum facienda est devote, ubi ex D. Thoma 2. 2. *qu.* 182. *art.* 1. nota cum Dominico Viva hic *qu.* 8. *art.* 5. *num.* 3. devotionem requisitam in eo consistere, quod talis visitatio sit ordinata ad cultum DEI; unde, si quis præcise visitaret Ecclesiam ex eo fine, ut ibidem personam alterius sexus inducat ad peccatum carnale, talis visitatio, nisi pessimus iste finis adhuc ante ingressum in Ecclesiam saltem sub itinere revocetur, non foret sufficiens, utpote non devota, id est, non ordinata ad DEI cultum: cum talis intentio mortaliter peccaminosa videatur incompossibilis cum voluntate colendi DEUM per eum ipsum actum, qui ob pessimum finem est graviter peccaminosus, ac DEO summe abominabilis. Interea per dicta ista non negatur, quod adhuc visitatio aliqua possit esse devota, si instituatur a gravi peccatore habitualiter in suo peccato permanente, modo non ipsamet visitatio ordinetur ad finem mortaliter malum, sed potius ad DEI cultum, quæ ordinatio ad cultum Divinum utique etiam in peccatoribus gravibus moraliter bona est, sicque devota. Videatur Viva *loc. cit. num.* 5. Suadetur tamen haud dubie tanquam melius, ut talis quoque peccator gravis conetur saltem ante visitationem elicere contritionem, vel deponere Confessionem. Quinimo supposito, quod visitatio illa esset ultimum opus Jubilæi, idipsum necessario requiritur. Cæterum la Croix hic *num.* 1432. putat, non obstare devotæ visitationi; si eadem instituatur curru, vel equo, nisi aliter expresse in aliqua Bulla requireretur. Resp. II. Num in Anno Sancto, in quo præscribuntur plures Ecclesiæ sæpius visitandæ; num (inquam) omnes Ecclesiæ in tali Jubilæo pro visitatione specificatæ debeant simul & semel, seu uno die absolvi, vel num una ex præscriptis Ecclesiis hoc, altera alio die assumi queat, non conveniunt inter se Doctores. Et quidem affirmativam tenent Filliucius hic *tr.* 1. *cap.* 10. & la Croix *lib.* 6. *part.* 2. *num.* 1432. nimirum talem visitationem diebus diversis modo superius indicato posse institui; ast, nisi ex rationabili causa simul interveniat aliqua commutatio, securius defenditur negativa cum Navarro, Bossio, Quarto, & Dominico Viva *de Jubilæo qu.* 8. *art.* 5. *num.* 2. videtur enim primæ sententiæ obstare praxis Fidelium, qui eodem die omnes præscriptas Ecclesias simul visitant; praxis autem, & observantia declarant Jus *cap. Cum dilectus, de Consuetud.* Quinimo Innocentius XII. pro Romano Jubilæo 1700. celebrato apud Dominicum Viva *tr. de Jubilæo*, ad finem *folio apud me* 87. expresse declaravit, quod Romæ integra visitatio præscriptarum Basilicarum debeat fieri intra unum diem 24 horas in se continentem, computando initium huius diei, & finem ab una media nocte usque ad alteram: ergo idem erit sentiendum, si tale Jubilæum alterο anno extendatur ad alias terras. Interea tamen, si post Annum Sanctum alibi conceduntur Jubilæa, attendere oportet Parochos, quantum prudenter fieri potest, ne in pagis apud rusticos pro visitatione nimium ab invicem distantes præscribant Ecclesias: alias enim præsertim mala tempestate multi has visitationes intermittent, aut Confessarios continuo pro commutatione urgebunt, prout experientia non raro docet, dum frequenter fiunt tales commutationes, & quidem prudenter a Confessariis vel in proximiores Ecclesias sæpius visitandas, vel etiam in preces, aliave pia opera maxime apud senes, debiles, operarios, ac opifices ex labore quotidiano victitantes. Resp. III. Si post Annum Sanctum Romanum ad instantiam Nuntiorum, seu Episcoporum alibi conceditur Jubilæum, ubique pro lucrandis Indulgentiis præscribuntur visitationes repetitæ certarum Ecclesiarum, solent hæ visitationes ad minorem numerum restringi, si fiant cum Processionibus, quam si contingerent sine istis. Sic vidi in praxi observari præcedenti Jubilæo anno 1700 ubi in aliquibus Diœcesibus una Processio ab aliqua communitate instituta æquivalebat tribus, alibi quatuor visitationibus particularibus, ita, ut loco quindecim visitationum particularium sufficerent quatuor, vel quinque, processionaliter institutæ. Et tali modo etiam observatur Romæ in Anno Sancto; ubi, etsi alias deberent quatuor Ecclesiæ specificatæ visitari trigesies, si tamen Religiosi Processionem instituant, sufficit terna, & apud alias Communitates studentium quaterna talis visitatio, prout colligitur ex Declaratione Clementis X. emanata pro Jubilæo anno 1675. Resp. IV. In Jubilæis extraordinariis tempore Coronationis Summi Pontificis, aut valde gravis totius Ecclesiæ necessitatis concedi solitis, ad lucrandas Indulgentias sufficit unica visitatio, & quidem unius tantum Ecclesiæ saltem extra Urbem Romanam, uti inquit Holzman *tom.* 2. *part.* 5. *tract.* 4. *num.* 647. Et licet Ordinarii communiter pro maiori populi commoditate, aut devotione plures Ecclesias specificent, addere tamen solent, ut ad minimum semel saltem una ex specificatis Ecclesiis visitetur. *

Additio II.

* Quæres II. Qualiter sint persolvendæ preces in visitatione Ecclesiarum requisitæ? Resp. I. Preces in Bulla Jubilæi, quando visitantur Ecclesiæ, requisitæ debent persolvi ad mentem Summi Pontificis: non est autem necesse, ut sub oratione exprimatur finis Summi Pontificis specifice, sed sufficit in genere orare ad eam intentionem, quam requirit Pontifex pro lucrando Jubilæo. Ita cum Bossio, Sanctarello, Quarto, & Pasqualigo Dominicus Viva hic *q.* 7. *art.* 5. *num.* 6. Ratio est: quia per illam intentionem genericam eo ipso saltem implicite oratio dirigitur ad finem a Pontifice intentum. Resp. II. Si certæ, & specificæ preces in Bulla Jubilæi sub visitatione Ecclesiarum non determinantur, tunc equidem Suarez, Henriquez, Bonacina, & alii probabilissime existimant, sufficere quascumque minimas, præsertim, si attenta mente persolvantur; cum adhuc salvetur vera persolutio alicuius orationis: ast in praxi merito consulenda est tanquam securior sententia Rodriquez, Coninch, & Dominici Viva, requirentium orationem congruam, tanquam medium magis proportionatum ad obtinendum finem a Pontifice intentum. Profecto Doctores teste P. Kazenberger *tract. de Indulg. p.* 3. *quæst.* 10. suadent communiter, si aliud pro recitatione sub qualibet visitatione in Bulla non præscribitur, ut saltem sex Pater, & Ave cum Credo recitentur. Quod si quis preces vocales persolvere nequeat e. g. Mutus, non excludetur ab Indulgentiis, si saltem mentales persolvat, uti apud Holzman *loc. cit. num.* 648. notant Gobat, Viva, & la

Croix, Securissimum erit, si id e. g. apud mutum fiat per commutationem Confessarii; non enim desunt Auctores, qui de per se loquendo cum Van-Ranst *de Indulgent. quæst.* 7. *num.* 20. negant, sufficere orationem mentalem. Resp. III. Preces sub visitatione Ecclesiarum faciendæ debent persolvi cum ea attentione, quæ requiritur ad substantiam orationis, de qua in Tractatu de Horis Canonicis; unde saltem probabili periculo invaliditatis exponit suum Jubilæum ille, qui voluntarie, & deliberate sub his precibus requisitis mente distractus existit per notabilem requisitæ orationis partem. Porro, si quis Ecclesiam, ut has preces persolvere valeat, amplius ingredi nequeat, puta, dum jam ostium invenit clausum, testibus Suarez, Lugo, & Diana, ac conformiter jam dictis de Indulgentiis in communi, satisfacit orando ad ostium; quoniam adhuc moraliter censetur preces persolvere in Ecclesia. *

Additio III.

* Quæres III. Qualis sit danda eleemosyna, si eiusdem elargitio in Bulla Jubilæi desideratur, prout requiri solet in Jubilæis extraordinariis, quæ tempore Coronationis Pontificis, aut pro sublevanda extraordinaria necessitate Ecclesiæ conceduntur? Resp. Equidem, si non expresse aliud insinuatur in Bulla, quamplures DD. æque defendere hic, uti præcedenter de precibus ob paritatem rationis; nimirum sufficere eleemosynam quamcunque. Interea tamen loquendo in praxi prudenter discurrit quoad divites la Croix *lib.* 6. *part.* 2. *num.* 1427. ponendo sequentia vix non in omnibus verba formalia: *Si Bulla nihil determinet, sufficere eleemosynam quantumcunque parvam etiam pro quovis divite, docent Diana, Faustus, Rodriquez, Leo, & alii. Econtra Navarrus, Cordub. Regin. & Alloza probabiliter volunt, dandam proportionate ad personæ facultates. Et licet Bullæ modernæ dicant*, prout unicuique devotio, & charitas suggesserit: *nihilominus Zech, Pourre, & alii adhuc aiunt sufficere quantumcunque parvam: sed alii melius dicunt, simul habendam esse rationem dictaminis interni plus minusve suadentis. Et quia* L. si quis, 1. §. 5. ff. de Dolo *habetur, minima non esse consideranda, recte subinfert Dominicus Viva* q. 8. art. 6. *quando aliquid committitur arbitrio operantis, non sufficere quidvis minimum, sed mensurandum esse secundum Regulas prudentiæ. Quinimo, si in Bulla talis extraordinarii Jubilæi poneretur hæc clausula*, iuxta cuiusvis facultatem: *dives utique deberet plus dare, quam alius.* Ita ille merito sequendus, cum ipsa praxis doceat, quod divites (nisi omnino fuerint Euclîones) etiam de facto soleant ordinarie, communiter plus dare, quam alii minus habentes, alias sibi timentes de non lucrando Jubilæo, si e.g. tantummodo ad eum finem darent unicum obolum, vel erucigerum, prout pariter advertit Van-Ranst *de Indulg. quæst.* 7. *num.* 24. *ac seqq.* Porro per pauperes, quibus eleemosyna danda, poterunt hic etiam merito intelligi egentes necessariis ad conservandum statum: item Ecclesiæ, aliave loca pia vere indigentia luminaribus, ornamentis, ædificiis, sustentatione &c. uti cum Navar. Lug. Sanch. Diana & Bellegambe advertit la Croix *loc. cit. num.* 1429. qui etiam superiori *num.* 1426. ex S. Thoma 2. 2. *quæst.* 2. *art.* 2. notat, sub nomine eleemosynæ comprehendi posse quodcunque ex septem Misericordiæ operibus corporalibus, e. g. mendicum domi excipere &c. Cæteroquin in Monasteriis solet tali tempore Superior subditos monere, ut faciant intentionem, quia nomine Conventus loco eleemosynæ copiosiorem panem, aliaque subministrabit egenis &c. quod idem teste Van-Ranst *de Indulgentiis quæst.* 7. *nu.* 25. facere poterit Paterfamilias respectu uxoris, ac suæ familiæ. *

Additio IV.

* Quæres IV. Quomodo sit observandum jejunium, si illud requiritur, prout fit in Jubilæis extraordinariis tempore Coronationis novi Pontificis, aut in gravi necessitate Ecclesiæ? Resp. Observandum esse jejunium eo modo, quem singulæ Provinciæ tenent illo tempore quoad alia jejunia: consequenter nec impedit illud collatiuncula de nocte, nec potus, nec modicum quid sumptum intra diem. Ita apud la Croix, Sanchez *in Decalogum lib.* 4. *cap.* 11. & Franciscus Bellegambe *De Jubilæo part.* 3. *sect.* 5. *quæst.* 1. Ratio est: quia etiam alias, si Ecclesia jejunium præcipit, illud injungit iuxta modum in illis Regionibus consuetum: & hinc in vigiliis Germani comedunt adhuc ova, atque lacticinia, prout utique etiam facere possunt tempore Jubilæi. Porro, cum jejunium requiratur tanquam conditio sine qua non ad id, supposito, quod Jubilæum illud, in quo præscribitur, lucrari velint, adstringuntur etiam illi, qui alias ad ieiunium needum sunt obligari, ut pueri, senes, itinerantes, ac infirmi, nisi hæc ieiunia in aliud opus pium a Confessariis commutentur. Quæ tamen ieiunii commutatio in aliud opus pium non debet facile fieri, nisi id observari nequeat absque notabili incommodo, uti contingere potest apud valde infirmos, & ex itinere, vel labore notabiliter fatigatos. Ita recte annotat Dominicus Viva hic *quæst.*8 *art. ult.* præsertim *num.* 4. qui exinde eodem articulo accurate subiungit, quod si Jejunium Jubilæi incidat in aliquod Festum principale alicuius civitatis, non illico debeat illud commutari in aliud opus pium, v. g. in eleemosynam, sed potius ab Episcopo transferri ad alium diem hebdomadis non impeditum: nam sic Ecclesia etiam practicat in aliis ieiuniis, si incidant e. g. Vigiliæ in diem Dominicam, aut in aliquod principale Festum. Quinimo teste Van-Ranst hic *quæst.* 7. *num.* 22. Urbanus VIII. simile Jubilæum anno 1634. concedens tempore Paschali etiam ibi consueta imposuit jeiunia. *

Additio V.

* Quæres V. An, si pia opera superius mentionata, quæ pro Jubilæo lucrando iniunguntur, jam sint alias debita, tales nihilominus satisfaciant Bullæ Jubilæi per eadem opera, sicque per ipsa adhuc obtinere possint Indulgentias Jubilæi? Casus emergentes sunt varii: puta, potest quis esse iam aliunde obligatus ad visitandam Ecclesiam, ut die Dominica audiat Missam ibidem, vel potest esse adstrictus ad jejunandum vi Voti, aut Præcepti Ecclesiastici &c. Quæritur ergo, an nihilominus per similem visitationem Ecclesiæ, vel ieiunium quis satisfaciat Bullæ Jubilæi extraordinarii, & lucretur Indulgentias inibi contentas? Resp. a potiori loquendo, nisi contraria mens Summi Pontificis in specialibus circumstantiis desumatur, talem per mentionata opera aliunde debita satisfacere, & lucrari Indulgentias Jubilæi. Ita Sabinus Bononiensis *part.* 2 *tract.* 65 *quæst.* 29. & la Croix *lib.* 6 *part.* 2 *num.*1425. ac teste eodem, communis, præsertim sub his terminis. Ratio fundamentalis est: quia ex una parte potuit supremus Christi in terris Vicarius Pontifex Indulgentias tales intuitu huius operis alias debiti concedere: quæ enim in hoc implicantia? & ex altera parte, cum non restrinxerit expresse Bullam ad opera præcise supererogatoria, sed absolute concesserit eum his operibus, oportet ordinarie mentem eiusdem in causa hac favorabili sic interpretari, quod nimirum dederit eas Indulgentias, si allegata opera peragantur, sive dein eadem alias iam sint debita, sive non; nam Beneficium supremi Principis patitur largam interpretationem *Leg. Beneficium, ff. de Const. Princip.* nisi aliunde sit ratio restringendi, vel specialiter in Rescripto aliquo verosimilius constet de mente contraria eiusdem. Accedit, quod dum in Jubilæo illo extraordinario iniunguntur ieiunia, iisdem contentus sit Pontifex ad obtinendas Indulgentias iuxta communem, quamvis dicta ieiunia incidant in quatuor tempora, vel in dies Vigiliarum, vel in Quadragesimam, ubi alias est obligatio ieiunandi, quod utique signum est, non requiri a Summo Pontifice ordinarie opera supererogatoria, seu alias indebita. Sic etiam utique censetur quis sufficienter visitasse Ecclesiam suam Parochialem, etsi aliunde fuisset obligatus eam adire pro eo tempore, puta festivo, ad audiendam Missam, quæ alibi non amplius celebratur, dummodo in dicta Ecclesia preces ad intentionem Pontificis pro lucrandis Indulgentiis devote persolvat. Item, si tempore Jubilæi incideret tempus Paschale, possit quis per Confessionem & Communionem Paschalem satisfacere præcepto Ecclesiastico de annua Confessione, & Paschali Communione, & simul etiam per hoc ipsum

ipsum opus adimplere conditionem confitendi, & communicandi, pro lucrandis Indulgentiis requisitam, prout fatetur ipsemet Pater Apollonius Holzman *tract. de Sacrament. Pœnit. loc. cit. num.* 66: alias in hoc puncto contrarius; etenim, nisi verosimilius constet de mente contraria Legislatoris, potest quis duplici obligationi per unum idemque opus satisfacere, e. g. si Festum S. Matthiæ incideret in Dominicam, foret quidem duplex obligatio audiendi Missam (nimirum tam ratione Dominicæ, quam ratione Festi) cui tamen obligationi duplici satisfit per unicam auditionem unius Missæ, uti in confirmationem huius nostræ sententiæ adducit P. Franciscus Van-Ranst *de Indulg. q.* 7 *n.* 1. *

Additio VI.

* Dices. Non obtinet aliquis Indulgentias Jubilæi per illam eleemosynam, quam alias elargiri debet ex iustitia: ergo per opera alias debita non acquiritur Jubilæum. Resp. enim concedendo anteced. in casu specificato, & quoad similes obligationes ex iustitia: nego tamen exinde consequentiam, & paritatem quoad alios casus, in quibus non invenitur aliqua specialis ratio. Disparitas est, quod illa solutio debiti ex iustitia tollat rationem eleemosynæ proprie dictæ, utpote cum datio eleemosynæ non sit restitutio, sed potius aliqua gratuita donatio: econtra vero ieiunium exhibitum, quia præceptum est (idem dic proportionaliter de aliis similibus piis operibus) non tollit rationem ieiunii. Unde notanter diximus *a potiori loquendo*, & nisi contrarium *ex specialibus circumstantiis* colligatur (uti colligitur in materia Justitiæ) posse in ordine ad Indulgentias Jubilæi obtinendas satisfieri per opera aliunde debita, loquendo de operibus, quæ sunt in enumeratione casuum comprehensa. *

Additio VII.

* Urgebis. Si quis aliunde tenetur ex voto singulis diebus ad certam intentionem recitare septem *Pater & Ave*; non satisfacit pro obtinendo Jubilæo, si hanc recitationem applicet præcise loco precum ad Jubilæum alias requisitarum: ergo adhuc per opera alias debita non acquiritur Jubilæum. Anteced. probatur a pari; nam si tali pœnitenti in Confessionali iniungerentur pro salutari pœnitentia septem *Pater & Ave*, talis non satisfaceret præcise recitando illa septem *Pater & Ave*, ad quæ aliunde vi voti adstringitur: etenim si iniungitur certum opus sub titulo oneroso, ut exinde quis obtineat certam gratiam, ac beneficium, exinde non satisfit per opus aliunde debitum, uti patet in exemplo proxime allato: ergo. Resp. ad hanc satis efficacem instantiam distinguendo ultimum illatum: non satisfit per opus aliunde debitum, si ex aliis circumstantiis verosimilius constet, requiri novum opus supererogatorium, conced. secus, negatur. Cum itaque Papa non solum preces, sed etiam applicationem ad certum finem præscribat positive in Jubilæo, verosimilius non videtur esse contentus cum illis precibus, quæ iam aliunde, & quidem pro longe alio fine debentur. Unde bene distinguendum est inter hæc duo, præscribere persolutionem certorum operum; & præscribere applicationem horum operum ad certum finem. Sic Clericis in Sacris constitutis præscribitur quidem persolutio Horarum Canonicarum, non tamen applicatio harum precum ad certum finem; cum possit talis recitans pro se, vel pro aliis applicare. Loquendo de Jubilæo *quoad ipsas preces in Ecclesia persolvendas* non solum requiritur persolutio earum, sed annectitur etiam applicatio ad certum finem: non autem talis annexio applicationis reperitur in Bulla Concessionis Jubilæi circa sacram Confessionem vel Communionem; alias certe si in aliqua Dominica Jubilæi incideret simul Communio Generalis applicanda pro Defunctis, vel si fructum huius Communionis quis antecedenter iam alteri donasset, talis communicans per prædictam Communionem non satisfaceret Jubilæo contra communem persuasionem Fidelium. Item si talis non satisfaceret Jubilæo, nec Sacerdos in Missa satisfaceret, si obligaretur alteri integram hanc Missam ex stipendio applicare, & tamen per illam Communionem, qua in dicta Missa sumit Sacrum Corpus Christi, vellet lucrari Jubilæum. *

QUÆSTIO X.

De Facultate absolvendi a reservatis & commutandi Vota tempore Jubilæi. Item quoties quis hac facultate frui queat?

SUMMARIUM.

114 *Tempore Jubilæi solet Confessariis concedi potestas absolvendi a reservatis.*
115 *Et commutandi vota.*
* *An quilibet Confessarius ab Episcopo approbatus possit hanc duplicem potestatem exercere etiam erga Moniales, & Regulares, si tali confiteantur? Additio I. & II.*
116 *Jubilæum non posse bis obtineri, est probabilius.*
117 *Nec etiam in duobus locis.*
118 *Quamvis non desint oppositum tenentes.*
* *An possit quis virtute Jubilæi bis absolvi?*
119 *Valida est absolutio a reservatis, obtenta in Jubilæo ab habente animum adimplendi opera præscripta, licet postea hæc non peragat.*
120 *Secus, si non habuissent animum ea implendi.*
121 *Utrum absolutus a reservatis peccet mortaliter, si postea non præstet opera Jubilæi?*
122 *Virtute Jubilæi potest quis absolvi a reservatis oblitis, eo iam peracto, cum Additione.*
123 *Hoc ipsum tenent aliqui de commutatione votorum.*
124 *Alii vero negant.*
* *Qualia vota in Jubilæo excipiantur?*
125 *Probabilius est, in Jubilæo concedi facultatem absolvendi ab Hæresi, nisi excipiatur.*
126 *Idque probatur multipliciter.*
127 *Et confirmatur.*
128 *Solvitur ratio oppositæ sententiæ.*
129 *Respondetur ad Declarationes SS. Pontificum.*
* *Item ad aliquod Decretum.*
130 *Excepta Hæresi non censentur excepti casus Hæresin sapientes.*
* *Quidnam prosit opinionum probabilitas ad obtinendos favores Jubilæi?*

114. PRo maiori intelligentia sequentium est notandum, quod tempore Jubilæi præter Indulgentias plenarias, omnibus Fidelibus opera præscripta rite peragentibus concessas, duplex communiter potestas respectu eorum concedi soleat Confessariis, quos ipsi ex approbatis ab Ordinariis locorum elegerint. Prima est, quod hi possint eos pro ea vice, & in foro conscientiæ tantum, absolvere ab omnibus censuris, & peccatis, quamvis notoriis, etiam reservatis tum a locorum Ordinariis, tum a Summo Pontifice, ac etiam contentis in Bulla Cœnæ Domini: dummodo non sint publice denuntiati, incidisse in aliquam sententiam seu censuram excommunicationis, suspensionis, & interdicti; nam tales expresse in Bulla excipiuntur, nisi infra tempus celebrationis Jubilæi satisfecerint, supposito tamen; quod satisfacere possint; alias enim sufficeret cautio etiam iuratoria respectu talium. Solet quoque interdum expresse excipi crimen hæresis, ut videre est in Jubilæo Innocentii X. anno 1648. die 11. Martii publicato quod Gobat circa initium *Tract.* 3. *Quinarii.*

115. Altera facultas concessa Confessariis, est, quod possint quæcunque vota ipsorum (Religionis, & Castitatis exceptis, atque iuxta Franciscum Van-Ranst *de Indulg. quæst.* 11. *num.* 3. illis quoque demptis, quæ immediate tendunt in favorem tertii, si ab eodem fuerint acceptata) in alia pia, & salutaria opera commutare. Ubi nomine *Castitatis* intelligitur Castitas perpetua, & integra, ut in simili dictum est supra *Tract.* 6. *dist.* 3. *num.* 45. & 46. Non tamen solet concedi ordinarie ulla facultas dispensandi super aliqua Irregularitate quomodocunque contracta, prout amplius ex verbis Bullæ cuiuslibet Jubilæi patere poterit.

Additio I.

* Porro, utrum illa duplex potestas commutandi vota, & ab omnibus simul peccatis, atque censuris absolvendi, Confessariis quibuscunque, *a locorum Ordinariis in genere approbatis*, tempore Jubilæi concessa, se in tantum extendat, ut quoscunque accedentes, & Jubilæum lucrari intendentes, non solum Sæculares, verum quoque Regulares exemptos, atque Moniales, etiam absque prævia licentia, aut deputatione speciali, respectu dictarum personarum exercere valeant, maior est difficultas. Ubi *quoad Moniales* communis DD. contra Kerchove, Franciscum Van-Ranst, & Montalvum respondent negative, eo quod Confessarius approbatus in genere ab Ordinario loci, non censeatur approbatus specifice & relate ad Moniales; sicut a pari juxta Clementem X. approbatus pro audiendis Confessionibus Monialium unius Monasterii, minime censetur approbatus sine legitima licentia pro Monialibus alterius Monasterii, nec Confessarius ex sua gravi ratione præcise approbatus pro viris, censetur approbatus pro fæminis, uti recte notant Matthæucius *verf. Officialis quoad Moniales num.* 10. *ac* 11. Dominicus Viva *tract. de Jubilæo quæst. 9 art.* 2 Felix Potestas *in suo Examine tom.* 1. *n.*1444. *ac seqq.* & Lantusca *in Theatro Regularium, vers. Jubilæum num.* 2 ubi etiam hic ultimus adducit aliquam Declarationem Cardinalium Congregationis Episcoporum, & Regularium. Oportet tamen, ut illi Superiores, quibus alias de iure competit deputare Confessarios pro Monialibus, in hoc puncto tempore Jubilæi non sint parci, etiam plures, si desiderentur, ex ordine deputando Confessarios extraordinarios pro plenissima earum satisfactione spirituali, uti recte advertit Lantusca *loc. cit.* adducens desuper *num.* 1 aliquod Decretum Cardinalium, editum anno 1634. 24. Martii. *

Additio II.

* Quoad Viros autem *Regulares exemptos*, utrum potestas absolvendi *passive loquendo*, etiam erga eosdem tempore Jubilæi exerceri queat, ita, ut a quocunque extraneo Regulari vel Sæculari Confessario (dummodo a locorum Ordinario fuerit approbatus in genere) ab omnibus peccatis, atque censuris tempore Jubilæi absolvi queant, acriter inter Doctores certatur; ubi Kerchove in Statuta Generalia *cap.* 6. §. 22. *num.* 109. cum pluribus aliis defendit affirmativam, idque etiam citra licentiam, & assensum Superioris, afferens pro se aliquam Declarationem Gregorii XIII. editam *die* 19. *Decembris anno* 1581. Econtra Dominicus Viva *tract. de Jubilæo qu.* 9. cum aliis, propugnat negativam, si sit sermo de Confessariis NB. *extra illam Religionem &c.* addens, ita vivæ vocis oraculo declarasse ipsummet Gregorium XIII. tempore posteriori, nimirum *die* 24. *Octobris anni* 1584. uti refertur in Compendio Regularium S. J. *vers. Gratiarum Usus*, putoque hanc sententiam saltem procedere in illis Regionibus, aut Provinciis, in quibus alias singulariter est interdictum confiteri extra Ordinem sub nullitate actus: nam tunc aliquis Confessarius extraneus, seu extra illam Religionem non censetur a quasi Ordinario respectu sui subditi (nimirum a Provinciali in subditos suæ iurisdictioni subjectos habente quasi Potestatem Episcopalem) approbatus. Confirmatur a pari: juxta multos ex Adversariis approbatus ab Ordinario loci generice non potest absque speciali licentia tempore Jubilæi excipere Confessiones Monialium, idque ideo, quia alias approbatus in genere non censetur approbatus in specie pro Monialibus, sed etiam approbatus alias a loci Ordinario in genere, non censetur approbatus in specie pro Religiosis exemptis, si Superior major eorum, habens in ipsos, & eorum Monasteria potestatem quasi Episcopalem, expresse contradicat: ergo. Et hinc novissime noster Thomas Montalvus in sua Glossa fundamentali anno 1740. Matriti edita, *tom.* 1. *cap.* 16. *art.* 5. *num.* 11. bene advertit, de Monialibus, & supra memoratis Regularibus exemptis quoad Jubilæum debere pariformiter discurri, nimirum utrobique affirmative, aut utrobique negative. His de potestate commutandi vota & absolvendi a peccatis atque Censuris tempore Jubilæi prænotatis, pro solutione ulteriorum dubiorum circa materiam præsentis Quæstionis occurrentium, sit *

116. CONCL. I. Probabilius est, quod Jubilæum ad duas hebdomadas extensum non possit bis obtineri; ac proinde, qui intuitu eius absolutus est a reservatis hebdomada priori, non possit denuo hebdomada sequenti reiteratis operibus absolvi a reservatis, in quæ noviter incidit. Ita Lugo *disp.* 27. *de Sacrament. Pœnitent. num.* 121. citans Suarez, Sanchez, & alios. Filliucius *num.* 261 afferens, ita fuisse declaratum a Sacra Congregatione Concilii, anno 1620. & rursus *num.* 278. ubi refert, Ita respondisse Clementem VIII. ac novissime Sannig. *loc. cit. num.* 15. Fundatur hæc sententia præter allatas iam declarationes in eo: quia Indulgentia tantum valet, quantum sonat Bulla; atqui Bullæ Jubilæorum utuntur clausula disiunctiva: *Qui prima, vel secunda hebdomada*, & infra: *Alterius ex duabus hebdomadis*; ergo non nisi disiunctive poterit Jubilæum obtineri prima, vel secunda hebdomada, & consequenter non bis, seu copulative in utraque.

117. Atque hinc ulterius infertur, quod, si quis in uno loco, v. g. Salisburgi, lucratus est Jubilæum, ibi prius publicatum, & postea veniat Frisingam, ubi serius idem Jubilæum publicatur, non possit secundo idem Jubilæum lucrari, & absolvi a reservatis; quia, licet locus sit diversus, Jubilæum tamen est idem. Lugo *loc. cit. num.* 121.

118. Additur notanter in Conclusione, *probabilius est*, quia non desunt Doctores, qui affirmant, posse Jubilæum sæpius, atque in utraque hebdomada obtineri, si opera præscripta repetantur, eo quod Beneficium Principis sit latissime interpretandum, quando non tendit in præjudicium tertii. Henriquez *lib.* 7. *de Indulgent. cap.* 11. *num.* 1. & novissime Gobat *Tract.* 3. *Quinarii num.* 92. *& seqq.* citans plures alios, ac proinde *num.* 256. inferens, quod prima hebdomada absolutus a censuris, si reincidat in illas, possit secunda hebdomada denuo absolvi repetitis operibus: quorum sententiam Lugo *cit. num.* 122. probabilem censet, etsi nostram appellet probabiliorem.

Additio.

* Ex qua ultima doctrina etiam Sanchez apud la Croix *lib.* 6. *part.* 2. *num.* 1450. deducit, multo magis, & a fortiori quempiam sæpius a peccatis reservatis seu censuris absolvi posse intra spatium unius, nimirum illius septimanæ, qua quis peragit opera ratione Jubilæi præscripta; atque hanc sententiam valde favorabilem saltem procedere putant usque ad illud tempus, quo quis ultimum opus in Jubilæo præscriptum complevit. Quinimo Cardinalis de Lugo, & Castropalao idem respectu unius septimanæ defendunt, etiamsi primis diebus illius septimanæ quis iam absolvisset omnia opera pro Jubilæo præscripta, quia (inquiunt) pro favoribus Jubilæi acquirendis ad minus videtur cuilibet assignata una tota septimana: quoniam Bulla Jubilæi absolute concedit favorem Jubilæi opera præscripta peragentibus una ex designatis septimanis. Altera autem verba: *pro hac vice tantum absolvas &c.* si in aliqua Bulla Jubilæi reperiantur, non videntur referri *ad actum absolvendi*, quasi nimirum quis unica tantum vice absolvi posset a censuris, & casibus reservatis, sed *ad tempus Jubilæi*, nimirum, quod similis potestas absolvendi a censuris, & peccatis tantum duret tempore Jubilæi, non autem ultra.

Ast dices, apud Filliucium reperiri contrariam huic sententiæ Declarationem S. Congregationis, volentis semel tantum acquiri posse Indulgentiam per Jubilæum concessam, & NB. semel tantum quempiam posse a reservatis absolvi. Respondent ad hanc Declarationem Gobat, & Diana apud Dominicum Viva *tract. de Jubilæo quæst.* 6. *articul. ult. prope finem*, non constare authentice de eadem. Ego vero (ut verum ingenue fatear) in reverentiam huius Declarationis, quæ pariter allegatur a Van-Ranst *loc. cit. quæst.* 5. *num.* 15. & cui accedunt alia gravia fundamenta apud Viva *loc. cit.* videnda, vix amplius auderem, supposito, quod quis intra illam septimanam iam fuerit *complete* Jubilæum lucratus, & primum postea cum-

committeret de novo casum reservatum, practicare sententiam Cardinalis de Lugo, ac Castropalai, nisi aliunde doceat, hanc Declarationem, cujus valorem, ac subsistentiam alii graves DD. pro viribus defendunt, non esse authenticam. *

119. CONCL. II. Valida est absolutio illius, qui animo adimplendi omnia requisita pro lucrando Jubilæo, die Lunæ alterius hebdumadæ confessus est peccata reservata, & ab eis, atque annexis censuris, etiam Papæ reservatis, obtinuit absolutionem pro Foro conscientiæ, licet postmodum opera præscripta implere negligat. Ita Zerola *part. 2 Praxis Episcopalis, vers. Absolutio quæst.* 11. Lugo *disp. 20. de Sacrament. Pœnitent. num.* 100. Sanchez *lib. 4 in Decalog. cap.* 54 *num.* 42 Bonacina *disp.5 de Sacrament. Pœnit. quæst.7 punct.* 5 §. 5 *num.* 16. citans insuper Suarez, Vasquez, & alios: quamvis nonnulli velint, in tali casu censuras, earumque reservationem redire. Ratio Conclusionis est: quia absolutio eiusmodi fuit data omnino absplute, non autem sub conditione de futuro, ergo semel habita simpliciter tenet. Accedit, quod pœnitens cum intentione peragendi omnia requisita confessus, rite fuerit dispositus pro recipienda absolutione ab omnibus peccatis, & censuris etiam reservatis virtute Jubilæi, quod lucrari vere intendebat; nam in ordine ad istud obtinendum Papa concessit facultatem absolvendi a reservatis.

120. Additur notanter, *qui animo adimplendi omnia &c.* nam deficiente intentione adimplendi opera ad Jubilæum requisita ex parte confitentis, deficit quoque facultas absolvendi a reservatis ex parte Confessarii, cum ipsam Pontifex solum concesserit in ordine ad consequendum Jubilæum, ac proinde defectu potestatis absolutio illa nunquam fuerit valida. Lugo, Bonacina, *ubi supra*, cum aliis.

121. Variant autem Doctores, utrum in priori casu pœnitens graviter peccet, si, postquam tempore Jubilæi obtinuit absolutionem a reservatis, mutato animo non præstet opera præscripta, sicque Jubilæum lucrari negligat. Et quidem Suarez *disp.* 31 *de Pœnitent. sect.* 4 *n.* 5 arbitratur, talem graviter peccaturum. Econtra Sanchez *loc. cit. n.* 54 Lugo, Bonacina, *ubi supra*, Gobat *cit. tract.* 3 *n.* 262 & alii, probabilius esse censent, talem non peccaturum mortaliter: nam, ex quo bona fide petiit, & accepit absolutionem a reservatis, non apparet sufficiens fundamentum inducendi obligationem sub mortali ad præstanda cætera opera; cum nulli gravem iniuriam inferat, sibique potissimum noceat non lucrando Jubilæum: ad quod nulla lege sub mortali obligatur.

122 CONCL. III. Qui confessus est tempore Jubilæi animo illud lucrandi, atque ex oblivione omisit confiteri peccatum reservatum, potest peracto Jubilæo eius absolutionem obtinere a simplici Confessario. Ita Lugo *cit. disp.* 20 *num.* 99 Filliucius *tract.* 8 *cap.* 10 *de Jubilæo num.* 279 Sannig *loc. cit. n.* 17 Suarez, & alii. Ratio est: quia per absolutionem tempore Jubilæi generaliter, & absolute datam iam censetur ablata reservatio pro oblitis: & consequenter postea ab his potest absolvere simplex Confessarius.

Additio.

* Quod practice loquendo bene observari debet a Confessariis, alias extra Jubilæum non præditis facultate absolvendi a Casibus reservatis Papalibus, vel Episcopalibus, si (maxime in Confessionibus generalibus, præsertim brevi post aliquod Jubilæum) ipsis similia reservata peccata a Pœnitentibus suis afferuntur, interrogando ex tunc eosdem, an forsan dicta peccata non iam ante Jubilæum commiserint, ac ibidem illa ex oblivione in Confessione tempore Jubilæi facta omiserint? nam dato hoc supposito possent adhuc similes Pœnitentes a talibus Confessariis absolvi. *

123. Id ipsum autem, quod ante de absolutione dictum fuit, non pauci Doctores cum Sanchez *lib.* 8 *disp.* 14 & Diana *part.* 5 *tract.* 12 *resol.* 40 extendunt etiam ad commutationem votorum, ita ut ille, qui præstitit opera pro consequendo Jubilæo præscripta, possit transacto etiam tempore Jubilæi votorum antea factorum commutationem petere, atque obtinere a quovis Confessario. Ratio esse potest: quia, qui semel lucratus est Jubilæum, acquisivit ius ad obtinendas omnes gratias Jubilæi, etiam pro tempore sequenti, si eas pro tunc petere fuit oblitus; & consequenter, sicut postea potest obtinere absolutionem a reservatis, ita & commutationem votorum. Ita Sanchez *lib.* 4 *in Decalog. cap.* 54 *num.* 39 Lessius *lib.* 2 *de Just. & Jur. cap.* 40 *num.* 109 Gobat *loc. cit. num.* 243 citans plures alios.

124. Fatendum tamen, quod Suarez *lib.* 6 *de Voto cap.* 16. *num.* 14 & Bonacina *disp.* 4 *in Decalogum quæst.* 2 *punct.* 7 §. 3 *n.* 14 & quidam alii negent, commutationem votorum fieri posse post peractum tempus Jubilæi, nisi hæc pro tunc iam fuerit inchoata, sicque perpetua iurisdictio delegata Confessarii, dicendo v. g. *Commuto tua vota in ea opera, quæ postmodum ero designaturus.* Alioquin vero (inquiunt) transacto tempore Jubilæi, exspirat iurisdictio Confessarii; neque enim est paritas inter absolutionem a reservatis, & commutationem votorum: nam illa fuit absolute, & sine aliqua conditione facta fuit ipso tempore Jubilæi, non sic commutatio votorum, nisi in casu iam excepto. Videantur dicta *n.* 109 prope finem.

Additio.

* Porro, cum in potestate commutandi Vota, tempore Jubilæi concessa, excipiantur Vota perpetuæ Castitatis, & Religionis, revidendum in materia de Votis *tract. 6 dist.* 3 *quæst.* 3 *ac* 4 *cum Appendice*, quænam proprie censeantur Vota perpetuæ Castitatis, & Religionis: nam, si non sint proprie talia, ita, ut in ipsis etiam Religiosi Mendicantes extra Jubilæum virtute suorum Privilegiorum dispensare valeant, pariter eadem Vota alii Confessarii, alias non privilegiati commutare possunt in Jubilæo illo in quo generaliter conceditur potestas commutandi Vota, exceptis Religionis, & perpetuæ Castitatis &c. Subiungunt Dominicus Viva *de Jubilæo quæst.* 12 *art.* 2 *num.* 7 *ac* 8 & la Croix *lib.* 6 *part.* 2 *num.* 1462 posse commutari Vota perpetuæ Castitatis ab impuberibus emissa, non obstante, quod in Bulla Jubilæi excipiantur Vota perpetuæ Castitatis. Ratio ipsorum est: quia impuberes præsumuntur non perpendisse sufficienter matura deliberatione statum perpetuum Castitatis; hincque eorum Vota non comprehensa sub reservatione Bullæ. Profecto impuberes iuxta *cap. Attestationes, de Desponsat. impub.* nequeunt eligere Matrimonium; quia in ea ætate non præsumuntur, (quamvis cæteroquin suo modo post septennium iam capaces rationis) deliberatione NB. sufficienter matura perpendere statum perpetuum tam gravis obligationis.

125 CONCL. IV. Quando in Bulla Jubilæi datur Confessariis facultas absolvendi pro Foro conscientiæ ab omnibus censuris, & peccatis, *quantumvis gravibus & enormibus, etiam in litteris die Cœnæ Domini legi solitis, & alias . . . . quomodocunque reservatis*: probabilius est, etiam concedi facultatem absolvendi ab Hæresi, hæc expresse excipiatur. Ita Filliucius *cit. tract.* 8 *cap.* 10 *num.* 265 asserens, ita fuisse responsum in Sacra Pœnitentiaria 1617 occasione Jubilæi tunc promulgati. Zerola *part.* 2 *Praxis Episcop. vers. Absolutio quæst.* 8 *concl.* 4 citans Sotum *dist.* 22 *quæst.* 2 *art.* 3 Corduba *in Summ. quæst.* 8 Fagundez, Lugo, Azorius, pluresque alii, ac novissime Gobat *cit. tract.* 3 *Quinarii num.* 248 *& ibi in Appendicula*, quamvis etiam multi teneant oppositum, ut videre est apud Barbosam *part.* 2 *de Officio & Potestate Episcoporum alleg.* 40 *n.* 31.

126 Ratio Conclusionis est: quia verba generalia generaliter sunt intelligenda, simulque negari nequit, quin Hæresis connumeretur inter casus Bullæ Cœnæ Domini. Deinde causa motiva, ob quam Pontifex per Bullam Jubilæi solet Confessariis concedere amplissimam illam facultatem absolvendi, solet assignari ista; quia videlicet Sanctissimus Dominus Papa *cupit omnes Christi Fideles participes fieri huius pretiosissimi Thesauri*, seu Jubilæi: atqui etiam lapsus in Hæresin, & de hac vere pœnitens, & contritus pertinet ad Christi Fideles: cur igitur is solus de mente Pontificis non poterit particeps fieri tanti Thesauri, nisi expresse excipiatur? Notum quippe est, quod beneficium Principis, nulli tertio prædudicans,

cans, sit largissime interpretandum, ut *c. Olim*, *de Verb. signif.* & quod favores sint ampliandi, non restringendi, iuxta *Reg.* 15. *Juris in* 6. cum similibus.

127. Accedit, quod, si Papa a tam generali & favorabili concessione velit esse exceptum crimen Hæresis, soleat illud expresse excipere prout sæpius factum esse ostendit Gobat, *ubi supra*; ergo, quando ille expresse, non excipit, censetur per verba tam generalia, atque intuitu Jubilæi, velle dare Confessariis potestatem absolvendi etiam a crimine Hæresis pro Foro Conscientiæ, *arg. c. Quia circa de Privileg.* ibi: *Cum nihil exceperit*, *& potuerit excepisse*, sicut iam fecerant alii Pontifices, quando hoc primum voluerunt esse exceptum.

128. Nec obstat ratio Doctorum oppositæ sententiæ, sese fundantium in gravitate, & rigorosa reservatione Hæresis: unde (inquiunt) hoc crimen non venit in generali concessione absolvendi, cum sit speciali nota dignum, iuxta *Reg.* 81. *Juris in* 6. *In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus*. Nam contra est: quia, licet sit opinio multorum Doctorum, non venire in generali concessione Casuum Bullæ Cœnæ crimen Hæresis, propter eius enormitatem, tamen in nullo iure probatur, & alioquin Viri etiam doctissimi contrarium sentiunt, quod & in usum, & praxin deducitur Romæ in sacra Pœnitentiaria, ut inquit Filliucius *loc. cit.* atque intrepide, singulariter a Confessariis Septentrionalibus, ubi impune grassantur Hæreses, in usum deduci posse, notat Gobat *cit. num.* 249. *circa finem*. Accedit, quod si vera esset opposita sententia, non nisi superflue, & nugatorie quidam Pontifices expresse crimen Hæresis excepissent, utpote quod per se, & aliunde iam fuisset sufficienter exceptum.

129. Afferuntur quidem in favorem oppositæ sententiæ nonnullæ Declarationes SS. Pontificum, uti videre est apud Barbosam *cit. num.* 31. Verum respondet Diana *part.* 1. *tract.* 5. *resolut.* 1. post Fagundez quod de illis non constet authentice. Certe responsio Sac. Pœnitentiariæ, per Filliucium adducta, stat in oppositum. Quod si revera tales Declarationes Pontificiæ emanarint, non erit locus dandus nostræ sententiæ: nisi dici possit, quod dictæ Declarationes emanarint a Pontificibus circa proprias suas Bullas; aut, quod ipsæ restringantur intra limites Hispaniæ, aliorumque locorum, ubi viget Officium S. Inquisitionis, ad cuius instantiam dictæ Declarationes emanarunt ut patet ex verbis Decreti a Diana *ubi supra* relati.

Additio.

* Oppones Decretum S. Congregationis sub Alexandro VII. 15. Maii anno 1656. editum sequentis tenoris: *Cum crimen hæresis præ cæteris gravissimum speciali nota dignum sit, decrevit facultatem absolvendi ab hæresi NB. in Jubilæis, vel aliis similibus Concessionibus non censeri comprehensam, nisi præcisis verbis concedatur facultas absolvendi ab hæresi*. Resp. ad hunc textum, qui etiam pro fundamento in Jure Canonico *lib.* 5. *decr. tit.* 7. §. 8. *num.* 400. adducitur, eundem esse intelligendum quoad loca, ubi hæreses sunt rariores, ac viget Officium Inquisitionis; non autem, ubi ex impunite grassantur, uti in Germania. Et ita etiam novissime resolvit Van Ranst *in suo Opusculo de Jubilæo, Romæ impresso, & Benedicto XIII. Summo Pontifici dedicato, & a Reverendissimo Magistro Sacri Palatii Apostolici approbato*, *q.* 10. *n.* 4. *

130 His addendum cum Diana *part.* 4 *resol.* 140. Gobat *loc. cit. num.* 250. & aliis, quod, licet quandoque in Bulla Jubilæi expresse excipiatur Hæresis a generali facultate absolvendi, non idcirco censeantur excepti alii casus hæresin sapientes: ut est lectio, ac retentio librorum hæreticorum una cum cæteris casibus in primo Articulo Bullæ Cœnæ contentis; nam talia delicta non possunt cum verborum proprietate dici hæresis.

Additio.

* Quæres. Quid prosit opinionum probabilitas ad lucrandas Indulgentias, vel favores Jubilæi? Ubi nota, quod favores Jubilæo annexi dicantur *electio Confessarii*, *potestas absolvendi a reservatis*, *vel commutandi Vota &c.* qui favores expresse in Jubilæis extraordinariis, quin & in ordinariis Anni Sancti quoad potestatem absolvendi, & commutandi concedi solent, prout patet ex Bulla Clementis X. annectenda in Appendice post hanc Quæstionem. Hoc prænotato, ut quæsitum istud magis capiatur, ponuntur exempla in his Quæstionibus iam comprehensa, e. g. disceptatur inter Doctores, num Anno Sancto sint revocatæ Indulgentiæ partiales, vel non? Item, num obtineantur Indulgentiæ Jubilæi, nec ne, si parum quid ex operibus iniunctis intermittatur? Pariformiter controverti potest inter Doctores loquendo de favoribus Jubilæi, num sub potestate absolvendi, & commutandi tempore Jubilæi concessa hoc, vel illud in specie comprehendatur, nec ne &c. Posito ergo, quod ego verisimilius iudicem, non revocari Anno Sancto Indulgentias partiales, vel valere easdem, etsi parum quidpiam ex operibus iniunctis intermittam, aut loquendo de favoribus Jubilæi, comprehendi sub facultate absolvendi, vel commutandi etiam licentiam circa casum inter DD. controversum, sicque absolvam, vel commutem. In his, & similibus casibus quæritur, quid mihi prosit iudicium meum ex similibus probabilissimis fundamentis firmatum posito, quod a parte rei Indulgentiæ partiales æque ac plenariæ a Papa Anno Sancto essent revocatæ, aut Pontifex etiam ob intermissionem levem operum iniunctorum non concederet Indulgentias, vel nollet sub potestate absolvendi a casibus Bullæ Cœnæ comprehendere hæresin? Ad quod

Resp. I. Opinionum probabilitas in ordine ad Indulgentias Jubilæi, vel etiam alias in tantum prodest, ut is, qui juxta eandem operatur, non incurrat notam temeritatis, & consequenter nec excommunicationem, aliasve pœnas Ecclesiasticas latas in illos, qui falsas Indulgentias spargunt, & defendunt tanquam veras, aliosque ad eas inducunt. Ita communis, & ratio est: quia hæ pœnæ solummodo feruntur in illos, qui *scienter* Indulgentias falsas iactant tanquam veras: tales autem, quibus ex valde gravi fundamento Indulgentiæ apparent veræ, non habent scientiam de falsitate earum: ergo.

Resp. II. Non desunt aliqui AA. qui cum Amico *tom.* 8 *D.* 21. *a num.* 47 & Dominico Viva *de Jubilæo q.* 3 *art.* 1. defendunt, opinionum probabilitatem conferre etiam ad obtinendas ipsas Indulgentias, ita, ut si forsan sequendo talem opinionem probabilem error contingeret, ipsemet Pontifex hunc errorem suppleret, adhuc eo non obstante ex thesauro Ecclesiæ concedendo Indulgentias: ast communior Doctorum est contraria, semper sibi persuadens, Pontificem non alligasse valorem Indulgentiarum opinioni easdem lucrantium, sed suæ voluntati, & certis præfixis conditionibus; nam iuxta commune: *Indulgentiæ tantum valent, quantum sonant*: id est (uti loquitur D. Thomas) quantum sonant arbitrio eas impertientis, & ad certas conditiones adstringentis, quas concedens judicat affigendas, non vero quas lucraturus probabiliter putat attendendas.

Resp. III. Loquendo de aliis favoribus Jubilæi tribuentibus Confessario facultatem absolvendi, & Vota commutandi respectu eorum, qui Jubilæum lucrari intendunt, opinio probabilis, saltem si sit æque probabilis, vel omnino probabilior altera, in tantum prodest, ut attendendo præsertim ad principia reflexa, moraliter certo jurisdictionem tribuat tales favores exhibendi. Ita Viva *loc. cit. art.* 2 & la Croix *lib.* 6 *part.* 2 *num.* 1445 ac teste ipso communis. Ratio est: quia in Sacramento Pœnitentiæ error communis ius tribuit, quatenus Ecclesia ad evitanda multa incommoda, & præjudicia supplet in eo casu defectum iurisdictionis, eo ipso tribuendo eam, quando prudenter iudicatur adesse, prout fusius solide probat Dominicus Viva *loc. cit.* *

AP-

APPENDIX II.

Continens Bullam suspensivam tempore Jubilæi in Anno Sancto. Item subiungitur notificatio Gratiarum, & Declarationum factarum occasione Jubilæi Romæ celebrati, ac novissima Concessio Benedicti XIII. quoad Indulgentias pro defunctis applicandas, & alias pro vivis; ac demum declaratio ultimi Jubilæi in Anno Sancto sub Benedicto XIV.

SUMMARIUM.

* *Bulla suspensiva Indulgentiarum tempore Jubilæi in Anno Sancto. Addit. I.*
* *Deducitur notabile Corollarium. Addit. II.*
* *Ponuntur Declarationes Clementis X. & Benedicti XIII. circa suspensionem Indulgentiarum in tali Jubilæo. Addit. III. & IV.*
* *Eruuntur exinde notabilia Corollaria. Addit. V. VI. ac VII.*
* *Apponitur specialis favor concessus pro defunctis. Addit. VIII.*
* *Item alius pro vivis. Addit. IX.*
* *Repetuntur succincte omnia dicta de Anno Sancto. Addit. X.*

† *De ultimo Jubilæo in Anno Sancto sub Benedicto XIV. Add. XI.*

Additio I.

BUlla suspensiva Indulgentiarum Tempore Jubilæi Romani anno 1725. celebrati.

BENEDICTUS.

EPISCOPUS Servus Servorum DEI.

Ad futuram rei memoriam.

* *CUm Nos nuper sancti Jubilæi celebrationem a vigilia Nativitatis Domini Nostri JESU Christi proxime futuræ incohoandam, & usque ad finem sequentis anni duraturam universo populo Christiano, de Venerabilium Fratrum nostrorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium assensu, indixerimus, ac omnibus utriusque sexus Christi Fidelibus vere pœnitentibus, & confessis, qui Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum, nec non Sancti Joannis Lateranensis, & Sanctæ Mariæ Majoris de Urbe Basilicas visitaverint, plenissimam omnium peccatorum suorum Indulgentiam, remissionem, & veniam concesserimus, prout in nostris desuper confectis litteris plenius continetur; cupientes, ut Christianæ nationes ex omnibus terrarum Orbis locis in alma Urbe nostra in Fidei, ac Religionis unitate congregatæ, eodem pietatis, ac devotionis spiritu Basilicas prædictas, quo maximo fieri poterit concursu, durante eodem Jubilæo visitent, & frequentent, multorum Romanorum Pontificum Prædecessorum nostrorum exemplo adducti, omnes, & singulas Indulgentias, etiam perpetuas, & peccatorum remissiones, ac facultates, & indulta absolvendi, etiam a casibus Sedi Apostolicæ reservatis, etiam in litteris die Cœnæ Domini legi solitis contentis, quibusvis Ecclesiis, Monasteriis, Hospitalibus, etiam Sancti Joannis Hierosolymitani, Domibus, Militiis, Ordinibus, etiam Mendicantibus, Congregationibus, Confraternitatibus, etiam Laicorum, Universitatibus, & piis locis, illorumque Ordinibus, Capitulis, Conventibus, Magistris, Superioribus, & tam sæcularibus, quam quorumvis, etiam Mendicantium, Ordinum Regularibus personis, Coronisque, Granis, Imaginibus, Numismatibus ex metallo, seu quacumque alia materia confectis, tam singulariter, quam universaliter, per quoscumque Romanos Pontifices Prædecessores nostros, ac etiam Nos, etiam ad instantiam Imperatoris, Regum, Ducum, aliorum Principum, aut ipsis etiam Imperatori, Regibus, Ducibus, & Principibus, vel aliis quacumque alia mundana, vel Ecclesiastica Dignitate, etiam speciali nota dignis fulgentibus, etiam ad instar Jubilæi, aut alias quomodocumque, & ex quibusvis causis, & occasionibus sub quibuscumque tenoribus, & formis, ac cum quibusvis clausulis, & Decretis, etiam motu proprio, & ex certa scientia, ac alias quomodolibet concessas, & concessa, quorum omnium tenores, formas, derogationes, & decreta præsentibus pro expressis haberi volumus, Apostolica Auctoritate, de eorumdem Fratrum consilio, & assensu, ac potestatis plenitudine, suspendimus, & suspensas, ac suspensa esse declaramus, easque, & ea, eodem anno durante, nulli prodesse, aut suffragari debere. Irritum quoque, & inane decernimus, si secus super his a quoquam quamvis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Quocirca per præsentes Auctoritate Apostolica præcipimus, & mandamus, ne interim aliæ, quam indicti a Nobis prædicti Jubilæi Indulgentiæ sive publice, sive privatim, quovis prætextu, ubivis locorum, & gentium sub excommunicationis, eo ipso incurrendæ, aliisque arbitrio Ordinariorum infligendis pœnis publicentur, vel nuncientur, aut in usum demandentur. Non obstantibus præmissis, ac constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, nec non Ecclesiarum, Monasteriorum, Conventuum, Ordinum, Congregationum, Hospitalium, Confraternitatum, Universitatum, Collegiorum, & Locorum, aliorumque prædictorum etiam iuramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, statutis, & consuetudinibus, privilegiis quoque, exemptionibus, ex indultis Apostolicis illis, eorumque Superioribus, & personis ac aliis quibuscunque per eosdem Romanos Pontifices Prædecessores Nostros, ac Nos, & dictam Sedem, ejusque Legatores sub quibuscunque tenoribus, & formis, ac cum quibusvis clausulis, & Decretis, & ex quibusvis causis, concessis, confirmatis, & innovatis. Quibus omnibus, etiamsi in illis caveatur expresse, quod sub similibus, vel dissimilibus suspensionibus nequaquam comprehendantur, nisi de illis specialis, & individua mentio fiat; illis alias in suo robore permansuris, ad effectum præmissum, hac vice duntaxat, specialiter, & expresse derogamus, cæterisque contrariis quibuscunque. Et quia difficile nimis esset præsentes quocunque, ubi illis opus fuerit, perferri, volumus earum exemplis etiam impressis Notarii publici manu, & sigillo personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ obsignatis, eamdem prorsus fidem in judicio, & extra ubique locorum adhiberi, quæ adhiberetur præsentibus, si essent exhibitæ, vel ostensæ. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ suspensionis, declarationis, decreti, præcepti, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis DEI, ac Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem, anno Incarnationis Dominicæ Millesimo Septingentesimo vigesimo quarto, pridie Nonas Julii, Pontificatus Nostri Anno primo.*

P. M. Card. Prodatarius.
F. Card. Oliverius.
Visa de Curia I. C. Archiep. Amasenus.
Registrata in Secretaria Brevium.
Loco † Plumbi.

L. Martinettus. *

Additio II.

* Hæc Bulla omnino convenit cum aliis duabus, quas Clemens X. *pro Anno Sancto* 1675. & Innocentius XII. *pro Anno Jubilæi* 1700. ediderunt, ubi iisdem, ac Benedictus XIII. *pro Anno* 1735. utuntur potissimum verbis in suspensione Indulgentiarum extra Romam, prout omnes tres collationavi.

Ex quo etiam ad tollenda multa dubia recte ex Dominico Viva *Tract. de Jubil. quæst. ult. art.* 1 *num.* 2. deducitur, quod sistendo in allegata Bulla non aliæ Anno Sancto 1725 intelligantur suspensæ Indulgentiæ, quam quæ fuerant suspensæ præcedentibus duobus Jubilæis pro anno 1675 & 1700. Romæ durantibus; nisi Pontifex expresse se aliter declaret. Ratio assertionis est: quia, dum alias Pontifices Successores iisdem, ac Antecessores utuntur verbis, etiam eodem modo veniunt intelligendi quoad illa verba. Idque præcipue locum habet, si in Bullis addant (prout faciunt in Jubilæo) sese multorum Prædecessorum suorum vestigiis inhærere. Hinc, quamvis, si volumus nuda verba novissimæ Bullæ superius allegatæ inspicere, viderentur pariter suspensæ Indulgentiæ plenariæ in articulo mortis, vel Altaribus privilegiatis pro solis defunctis concessæ, item illæ, quæ alias sunt datæ pro Ecclesia Portiunculæ &c. Nihilominus, quia antecessores Pontifices, quorum NB. vestigiis se inhærere ait SS. D. Benedictus XIII. expresse declararunt, se nolle sub his ipsis verbis, & clausulis suspensivis comprehendere allegatas proxime Indulgentias speciali mentione dignas, uti præter alios in specie de Portiuncula testatus est Innocentius XII. in Bulla. *Cum ob sacri Jubilæi &c.* edita 21. Aug. 1699. pari modo intelligenda erunt eadem ipsamet verba, quatenus sunt inserta novissimæ Bullæ suspensivæ Benedicti XIII. *

Additio III.

* Audiamus itaque Declarationem Clementis X. quam post emanatam pro Anno Jubilæi 1675. talem Bullam extra Romam suspensivam Indulgentiarum poni fecit sequentis tenoris:

Gaspar Tit. S. Sylvestri in Capite S. R. E.
Presbyter Cardinalis Carpineus SS. D. N.
Papæ Vicarius Generalis.

I. *Cum Sanctitas Domini Nostri, prout nobis vivæ vocis Oraculo mandavit, cupiat magis dilatari gratias concessas omnibus illis, qui convenerunt, veniuntque Romam, consecuturi plenissimum Jubilæum hujus Anni Sancti, mandavit nobis exponere infra scriptas concessiones, declarando etiam illa, quæ in dubio erant, aut vocabantur, non sine fidelium turbatione, & scrupulis conscientiarum; quarum paci, & quieti consulturus Summus Pontifex hæc statuit. Ut itaque Confessarii, & Operarii multiplicentur ad majorem commoditatem, & consolationem fidelium utriusque sexus, in omni plenitudine paternæ Charitatis concedit amplam Facultatem Pœnitentiariis Basilicarum D. Petri, S. Pauli, S. Joannis Lateranensis, & S. Mariæ Maioris, sive illi sint ex numero antehac esse solito, sive ex iam aucto, & deinceps augendo. Ad hæc eadem facultas datur Parochis tam Sæcularibus, quam Regularibus omnium Parochiarum Romæ (durante tamen Jubilæo Anni Sancti) absolvendi, videlicet in ordine ad lucrandum præsens Jubilæum, fideles ab omnibus sententiis, & censuris Ecclesiasticis contra illos pronuntiatis, & fulminatis a Sacris Canonibus, aut Judicibus quacunque de causa, & ab omnibus peccatis, & excessibus, ac delictis quantumcunque gravibus, & enormibus, etiam a casibus reservatis non solum ab Episcopis, aut alias a Prælatis inferioribus, verum etiam a Pontifice ipso, & a Sede Apostolica Cœnæ Domini, & in aliis quibuscunque Constitutionibus Summorum Pontificum, in foro Conscientiæ tantum: ubi tamen Sua Sanctitas declarat, se non intelligere, aut dispensare, nec dare facultatem dispensandi, aut habilitandi, & in pristinum statum restituendi, quæ ad Irregularitatem publicam, aut occultam, vel notam, defectum, incapacitatem, & inhabilitatem quomodocunque contractam spectant, ut quidem in foro conscientiæ. Neque vult Sua Sanctitas, ut præsens facultas illis suffragetur, qui a Summo Pontifice, aut Judicibus Apostolicis vel aliis Ecclesiasticis excommunicati, suspensi, vel interdicti sunt declarati, vel publice denuntiati ob sententias, & censuras Ecclesiasticas, quas incurrerunt, adeo, ut isti omnes absolvi non possint, nisi prius satisfecerint, aut obedierint, & partes sibi contrarias pacificas ante reddiderint; ita, ut iidem Pœnitentiarii, & Parochi, durante hoc Anno Jubilæi Sancto, commutare possint omnia Vota (exceptis Castitatis, & Religionis) in alia opera pia; imponendo nihilominus hisce fidelibus, & quibusque aliis pœnitentiam salutarem, & alia opera pia, quæ iidem Confessarii præscribent.*

II. *Concedit pariter Sua Sanctitas Confessariis Religiosis cuiuscunque Ordinis, Congregationis, & Instituti, qui a nobis, vel a nostro Vicesgerente sunt approbati, aut deinceps approbabuntur, eamdem facultatem paulo ante explicatam absolvendi a censuris, & a casibus reservatis, commutandi vota, modo ea non fiat substantialia Religionum, Ordinum, Institutorum, imo & Religiosis Confessariis eadem datur facultas NB. respectu sui Ordinis, & illis æque, qui modo Romæ versantur, quam illis, qui huc sunt venturi hoc Anno Sancto, ad quem se extendit tantum hæc facultas.*

III. *Ut etiam facilitetur iisdem Religiosis consecutio Anni Sancti, & Jubilæi, tantique Thesauri spiritualium gratiarum, & ut illi suo exemplo populum ædificent, compareantque debito cum decore, qui decet personas Deo dicatas; significatur eisdem, Suam Sanctitatem contentam esse, ut illi visitent quatuor Ecclesias assignatas ter tribus diebus continuis, aut interpolatis, una simul, aut quoad majorem partem euntes, & incedentes respectu eorum, qui in eodem Conventu, aut Domicilio versantur, & sic consequantur Sanctissimum Jubilæum, ac si visitassent easdem Ecclesias triginta vicibus, aut diebus. Ut tamen observentur cætera, quæ in Bulla Jubilæi continentur, hortamur & nos eosdem Religiosos in Domino, ut incedant servato ordine quam modestissime, recitantes Psalmos, vel alias preces, & laudes Divinas decantantes.*

IV. *Idem Indultum, ut visitentur tamen quatuor diebus continuis, aut interpolatis eædem Ecclesiæ, concedit Summus Pontifex etiam alumnis, & convictoribus juvenibus, qui operam dant scientiis, & liberalibus artibus, & vivunt in eodem convictu; modo & illi eant saltem quoad mediam partem, quos comitabitur Præfectus, aut Rector, vel alii, qui eisdem præsunt, ut eadem gratia fiat iisdem Præfectis, Magistris, & Famulis; moneantur tamen hi omnes, ut servent modestiam, & ordinem inter eundum, orantes, vel pium quid tractantes. Regulares vero aliunde huc profecti ad lucrandum Jubilæum Sanctum, si voluerint se conjungere aliis suæ Religionis, eandem habebunt facultatem, & lucrabuntur Indulgentias, si eodem modo ter visitaverint Ecclesias supradicto modo; si vero non possent exspectare aliorum commoditatem, aut advenirent: cum alii lucrati sunt Indulgentias, concedit Sua Sanctitas, ut illi quinquies visitando Ecclesias per quinque continuos, aut interpolatos dies lucrentur easdem Indulgentias, quas fuissent lucrati visitando per quindecim dies easdem Ecclesias, prout Bulla præscribit. Conceditur etiam Congregationibus, & Confraternitatibus, quæ aliunde huc venerunt, ut simul, semel visitando Ecclesias, & bis separatim Fratres aut Sorores satisfaciant visitationibus præscriptis in Bulla, ac si quindecies visitassent.*

V. *Et cum maxime Sua Sanctitas secundum viscera paterna compatiatur paupertati, ac multiplicibus miseriis advenarum, eorumque plurimorum, qui non habent unde se tamdiu alant, vel neque sufferre possunt molestias tot visitationum intra quindecim dies remittit arbitrio, discreto tamen, & prudenti dictorum Pœnitentiariorum, & Parochorum, ut quivis dispenset juxta cujusvis pœnitentis indigentiam, & possibilitatem in assignando numero visitandarum Ecclesiarum dando eisdem omnem facultatem circa id necessariam, & opportunam. Eodem modo, quia cives, & incolæ Romani qui inceperunt visitare Ecclesias, sed morbo impediuntur prosequi sanctum opus, ne priventur fructu laborum inchoatorum, & piæ intentionis, qua aggressi sunt opus, ne affligantur corpore & animo, concedit eisdem Pœnitentiariis, & Parochis, facultatem commu-*

visitandi opera injuncta visitandarum Ecclesiarum per triginta dies, in alia, quæ viderint esse proportionata possibilitati dictorum civium, & incolarum infirmorum. Quod si repente mors immineat, antequam obtineant hanc commutationem, concedit illis sua Sanctitas Jubilæum, ac si omnia opera necessaria explevissent.

VI. *Ut etiam finaliter tollatur omnis ambiguitas, & ut fideles sint certi de Indulgentiis, quas possunt lucrari, declaramus una cum Oraculo Suæ Sanctitatis, ut supra insinuatum, quod in suspensione Generali Indulgentiarum, quæ continetur in Bulla data 5. Maji 1674. publicata vero 17. Septembris ejusdem anni, non intelligantur suspensæ Indulgentiæ Altarium privilegiatorum pro defunctis, neque aliæ concessæ eodem modo pro defunctis (verum illæ suspensæ habeantur, quas sibi possunt consequi vivi, ut eas possint concedere animabus purgatorii per modum suffragii) & nec minus Indulgentiæ concessæ in articulo mortis, & facultates communicandi eas aliis: sicut nec cessant modo facultates Sanctæ Inquisitionis, & Officialium ejusdem, aut Missionariorum, qui ab eodem Tribunali, vel a Congregatione propagandæ Fidei, vel cum auctoritate Apostolica ad id sunt deputati; & specialiter facultates absolvendi ab hæresi illos, qui abjurato errore redduntur capaces earum gratiarum.*

VII. *Ut autem conservetur pium institutum, & consuetudo visitandi templa, in quibus celebratur comprecatio quadraginta horarum, & præcipua Sanctuaria colendi hac in Urbe, concedit Sua Sanctitas, non obstante ea generali Indulgentiarum suspensione, ut Indulgentias solitas consequi possint fideles utriusque sexus, quas alias consequebantur: si visitent septem Ecclesias, & Scalam Sanctam diebus determinatis, eo modo, & his cum conditionibus, quibus illæ fuerunt concessæ, easdem lucrantur Indulgentias. Quivis insuper, qui visitat templa, ubi habetur expositum Venerabile, & est comprecatio quadraginta horarum Circularium, & Ordinariarum, quæ sunt in publico folio a nobis exponendo, & publicando hujus Anni Sancti decursu, ita, ut ibidem aliquo tempore inter preces detineatur, prout illi videbitur, Confessione prius, & Sacra Communione peractis, aut saltem concepto firmo proposito confitendi, lucrabitur is septem Indulgentias, & totidem quarantenas toties, quoties id præstiterit.*

Datum Romæ ex ædibus nostris die 1. Febr. 1675. Jubilæi. *

Additio IV.

* Huic Declarationi æque, ac ipsi Bullæ se conformarunt Innocentius XII. anno Jubilæi 1700. & Benedictus XIII. qui ultimus sub num. V. adhuc liberalior novissime circa suspensionem Indulgentiarum sequentem dedit notificationem.

DECLARATIO.

Ex vivæ vocis Oraculo Sanctissimi Domini Benedicti XIII. quod Indulgentias in Anno Sancto suspensas facta per Fabricium Paulucci S. R. E. Cardinalem, & Sanctitatis Suæ Vicarium Generalem.

I. *Ad tollendam omnem ambiguitatem, & ut fideles sint certi quoad obtinendas in Anno Sancto Indulgentias, declaramus, quod sub suspensione Indulgentiarum in Anno Sancto non contineantur Indulgentiæ concessæ Altaribus privilegiatis, vel alias immediate pro defunctis. Intelliguntur autem suspensæ illæ Indulgentiæ, quas alias consequi valent vivi cum facultate applicandi easdem defunctis per modum Suffragii.*

II. *Item in Anno Sancto non sunt suspensæ Indulgentiæ concessæ in articulo mortis, uti nec facultas hasce aliis communicandi.*

III. *Præterea non sunt suspensæ Indulgentiæ, quæ concedi solent Cardinalibus, Legatis, Nuntiis Apostolicis, & Episcopis, sive in usu Pontificalium, sive in danda Benedictione, vel in alia solita forma.*

IV. *Nec cessant ullo modo facultates Tribunalis S. Inquisitionis, atque Officialium ejusdem, sive Ministrorum, ac Missionariorum ab hoc sacro Tribunali, aut a Sacra Congregatione de propaganda fide, vel alias Auctoritate*

Apostolica deputatorum. Specialiter apud mentionatos non cessant facultates absolvendi ab hæresi illos, qui poenitentes eandem abjurant, seque dictæ absolutionis capaces reddunt.

V. *Ut etiam conservetur devota consuetudo visitandi principalia Sanctuaria hujus Urbis, ac SS. Sacramentum sub comprecatione 40. horarum expositum: pariter, ut stabiliatur pius usus genuflexionis ad Pulsum Salutationis Angelicæ, Suæ Sanctitas concedit sequentes Indulgentias.*

Illi, qui devote visitant septem Ecclesias, aut Scalam Sanctam, vel templa, ubi sunt Stationes, diebus, qui alias specificantur, solitas lucrantur Indulgentias absque ulla diminutione.

Item, qui comitantur Sanctissimum Viaticum deportatum ad infirmos, vel, si fuerint impediti, saltem mittentes illuc quodpiam lumen, obtinent eas Indulgentias, quæ alias propterea a Summis Pontificibus concessæ fuerunt.

Insuper manent adhuc in suo vigore Indulgentiæ a Sua Sanctitate concessæ Fidelibus, qui ad sonitum campanæ mane, aut meridie, seu vespere flexis genibus devote recitaverint Angelus Domini.

Finaliter illi, qui visitant templa, ubi habetur expositum Venerabile, & est comprecatio 40. horarum circularium, ac ordinariarum (quæ horæ indicantur in publico folio a nobis exposito, & adhuc per decursum hujus Anni Sancti exponendo) lucrantur Indulgentias 7. annorum, & totidem Quadragenarum toties, quoties id præstiterint, si tamen aliquo tempore, prout ipsis in Domino videbitur, inter preces ibidem detineantur, & Confessionem, ac SS. Communionem præmittant, vel saltem firmum propositum confitendi concipiant.

Datum Romæ 10. Januarii 1725.

F. Cardinalis Vicarius.

Nicolaus Antonius Canon.

Cuggio Secretarius. *

Additio V.

* Occasione dictarum Declarationum quæres. An vi earum a suspensione Indulgentiarum in Anno Sancto intelligantur exemptæ Indulgentiæ septem Ecclesiarum, & Stationum &c. siquæ tales reperiantur extra Romam pro vivis concessæ etiam plenariæ? Supponit hoc quæsitum, similes Indulgentias superiori Declaratione Benedicti XIII. *sub. num. V.* adductas valere adhuc Romæ in Anno Sancto, loquendo, tam de Indulgentiis Stationum, quam septem Basilicarum; nimirum Lateranensis, D. Petri, D. Pauli, Sanctæ Mariæ Majoris, D. Laurentii, SS. Fabiani & Sebastiani, ac demum Sanctæ Crucis in Hierusalem: nam quamvis verba Bullæ Jubilæum pro Anno Sancto annuntiantis, & *sub Addit. I.* allegatæ videantur velle, ubivis locorum generaliter, sicque etiam Romæ esse suspensas Indulgentias, exceptis solis iis, quæ ratione Jubilæi Romæ obtinentur, ipsæ tamen adjunctæ Declarationes satis indicant, Romæ non solum Jubilæum, sed & Indulgentias antea dictas valere, ut conservetur consuetudo visitandi *principalia Sanctuaria NB. ejusdem Urbis.*

Hoc supposito Resp. Extra Romam Indulgentiæ Stationum, & septem Ecclesiarum, aliæque similes saltem plenariæ intelliguntur adhuc sub suspensione in Anno Sancto compræhensæ. Ratio est: quia in declarationibus tam Clement. X. quam Benedicti XIII. specificatæ Indulgentiæ a suspensione excipiuntur solum *in Urbe Romana:* motivum enim principale concessionis est *conservatio devotionis visitandi Romana Sanctuaria*, ad exemplificationem peregrinorum, qui Romam tendentes, & præter Portam sanctam etiam alia principalia Sanctuaria visitantes non solum Jubilæi, sed & aliarum Indulgentiarum sese exinde participes reddere valeant. Et certe, si memoratæ Indulgentiæ non solum Romæ, sed ubique subsistere intelligerentur, tunc possent pro vivis,

nempe pro se ipsis omnes Fideles ubivis locorum propter Stationes in Quadragesima, ac aliis temporibus quamplures lucrari Indulgentias plenarias, sicque frustraretur magna ex parte finis dictæ suspensionis in Anno Sancto, qui finis principalis fuerat, ut exinde Fideles magis incitentur ire Romam ad Sacra Limina pro eo tempore, quo vident alibi suspensas Indulgentias præsertim plenarias. *

Additio VI.

* Dices. Quando allegata Declaratio Clementis X. & Benedicti XIII. excipit a suspensione in Anno Sancto Indulgentias immediate concessas pro defunctis, item pro vivis in articulo mortis, intelliguntur non solum Romæ, sed ubivis locorum a suspensione exceptæ in Anno Sancto: ergo etiam pariter discurrendum de Indulgentiis proxime specificatis. Resp. neg. conseq. & paritatem: nam priores, uti patet attente legenti Declarationes, *absolute* excipiuntur a suspensione in Anno Sancto, posteriores vero solum *in Urbe Romana*. Quod si in aliis Jubilæis futuris aliter de novo declararetur, haud dubie standum esset in illa Declaratione, uti etiam, si nova gratia in futurum concederetur. *

Additio VII.

* Indagabis adhuc. An pariter Indulgentiæ datæ ob Salutationem Angelicam, item occasione Comprecationis 40. Horarum ad expositionem Sanctissimi, vel alias concessæ comitantibus Sanctissimum per modum Viatici deportatum ad infirmos, an (inquam) etiam memoratæ Indulgentiæ alias pro vivis immediate datæ censeantur in Anno Sancto pro vivis extra Romam suspensæ? Ratio dubitandi, & affirmativam tenendi est; quia proxime *Addit. IV.* allegata Declaratio Summi Pontificis eodem modo loqui videtur de his, ac de aliis Indulgentiis septem Ecclesiarum, & Stationum, adeoque erunt æque, ac illæ conformiter dictis præcedentibus quoad vivos extra Romam suspensæ tempore Jubilæi in Anno Sancto. Et ad hanc quidem sententiam multum propendebam, usque dum contrarias litteras Roma, & Neapoli recepi, annunciantes valorem mentionatarum Indulgentiarum etiam extra urbem. Ratio est: quia motivum eximendi dictas Indulgentias a suspensione in Anno Sancto erat consuetudo visitandi Sanctissimum Sacramentum, & stabiliendi pium usum genuflexionis ad pulsum Salutationis Angelicæ: atqui hoc motivum eximendi a suspensione non solum procedit Romæ, sed etiam alibi, ubi similis pius usus introductus est; adeoque etiam quoad alia loca erit dicta exemptio intelligenda, cum in Bulla non fiat modificatio ad solam Urbem Romanam.

Quare ad tacite præveniendum alicui obiectioni notandum, quod Pontifex in superius *Addit. IV.* allegata Declaratione pro causa eximendi a suspensione Indulgentias Stationum, Scalæ Sanctæ, & septem Basilicarum adduxerit motivum limitatum, nimirum hoc: *Ut conservetur devota consuetudo visitandi principalia Sanctuaria NB. hujus Urbis*, id est Romanæ: hincque mirum non est, quod ista exemptio a suspensione ultra Romam non sit extendenda. Econtra vero motivum eximendi a suspensione Indulgentias respectu comprecationis ad expositionem Sanctissimi, & ob recitationem Salutationis Angelicæ concessas erat illimitatum, nimirum, *ut conservetur devotio erga Sanctissimum, & pius usus genuflectendi ad pulsum Salutationis Angelicæ;* adeoque non est mirum, quod etiam hic favor extra Romam extendatur. Et ita (salvo meliori) puto sentiendum, usque dum aliter declaretur a Summo Pontifice. *

Additio VIII.

* Quæres ulterius. An a Benedicto XIII. intra Annum Jubilæum 1725. non fuerit concessa nova gratia Fidelibus extra Romam tempore Jubilæi in bonum Defunctorum? Resp. in *bonum Defunctorum* ab Alcefato primum post ipsam præcedentem notificationem, seu Declarationem fuisse de novo concessam aliquam specialissimam gratiam, quæ non legitur data ab Antecessoribus: etenim Antecessores, prout jam supra innuebatur, illas Indulgentias Plenarias tempore Jubilæi extra Romam etiam suspenderunt pro Defunctis, quæ antea potuerunt ipsis applicari tantum indirecte per modum Suffragii, immediate autem datæ fuerunt pro vivis, uti sunt Communio Generalis, & menstrua nonnullarum Confraternitatum: quos equidem suos Antecessores etiam ad initium secutus est Benedictus XIII. in notificatione 10. Januarii 1725. emanata, ac superius jam allegata; postea tamen (id est 9. Februarii 1725.) ex specialissima gratia concessit pro Anno Jubilæo 1725. ut omnes prorsus Indulgentiæ pro vivis concessæ, etiam illæ, quæ alias nequeunt per Suffragium donari Defunctis, hoc Anno Sancto tantum extra Romam pro ipsis Defunctis (non autem pro vivis) applicari valeant. Tenor concessionis est sequens:

Manente in suo vigore suspensione omnium Indulgentiarum pro vivis, uti in Bulla præmemorata continetur, sua Sanctitas dat facultatem pro hoc anno solum omnibus Fidelibus lucrandi omnes illas Indulgentias suspensas pro vivis, ad effectum duntaxat eas directe, & immediate applicandi per modum Suffragii animabus Defunctorum: & non aliter: Dico: *omnes*, id est: *Indulgentias tam temporales, quam perpetuas, tam plenarias, partiales, locales, vel personales: concessas quocumque modo per summos Pontifices, vel per Legatos Apostolicos; & non solum illas, quæ datæ sunt cum facultate eas applicandi pro Defunctis, sed etiam omnes alias, in quibus talis facultas non est apposita: ita tamen, ut fiant omnia opera in earum concessione præscripta. Et hæc omnia, ut per merita Jesu Christi Redemptoris nostri, ejusque Sanctissimæ Matris & omnium Sanctorum, de quibus Thesaurus Indulgentiarum cumulatus, illæ animæ quantocyus possint transire a flamma castigante (ut ait S. Augustinus) in flammam beatificantem, & cœlestem Jerusalem per suas sanctas portas intrare: ita ut præsens annus etiam pro animabus Purgatorii dici possit Annus Sanctus, & annus jucundus Sanctissimi Jubilæi. Datum 9. Februarii anno 1725.* Adverto tamen, quod hæc gratia utpote extraordinaria, non debeat extendi ad alios Annos Sanctos, uti nec altera subsequenti quæsito specificata, nisi similiter sic subsequentes Pontifices declarent. *

Additio IX.

* Quæres ultimo. An a Benedicto XIII. intra annum Jubilæum 1725. fuerit pariter concessa extraordinaria aliqua gratia *pro vivis?* Resp. affirmative. Sic enim Altedictus Sanctissimus toti Nationi Germano-Belgicæ nostri Seraphici Ordinis ad humiles preces ex specialissima gratia indulsit, ut in singulis ejusdem Ecclesiis ab omnibus Fidelibus utriusque sexus *pro vivis* obtineri valeant Indulgentiæ plenariæ in Festis S. Antonii Paduani, Portiunculæ, & S. P. Francisci. Quinimo, loquendo de Provinciis strictioris Observantiæ, has Indulgentias plenarias *pro vivis* quoad Festum S. Francisci idem Sanctissimus, per speciale Decretum die 18. Augusti anno 1725. emanatum, extendit ad Ecclesias Reformatorum totius Familiæ Cismontanæ. Quod idem Sanctissimus die 7. Septembris 1725. adhuc magis ampliavit ad omnes prorsus Ecclesias totius Ordinis tam Fratrum, quam Monialium ac die 28. Septembris 1725. eodem modo concessit in Festo Immaculatæ Conceptionis B. V. Mariæ.

Porro primum Breve Apostolicum clementissimæ concessionis sic sonat.

Sanctissimus Dominus noster Divina Providentia Pontifex Benedictus XIII.

Supplicationibus P. Joannis Thoni Fratrum Minorum Recollect. Nationis Germano-Belgicæ in Romana Curia Agentis (non obstante communi Indulgentiarum suspensione) pro Festis Sanctorum Antonii, & Francisci, ac Sanctæ Mariæ Angelorum Portiunculæ nuncupatæ in singulis Ecclesiis Ordinis & Nationis prædictorum, etiamsi Monialium, nec non Oratoriis Missionum prædicti Ordinis, omnibus utriusque sexus Christi Fidelibus, vere pœnitentibus, & confessis, ac sacra Communione refectis, qui aliquam ex supradictis Ecclesiis, seu Oratoriis a primis Vesperis usque ad occasum solis dierum hujusmodi devote visitaverint, & ubi pro Christianorum Principum concordia, Hæresum extirpatione, ac S. Romanæ Ecclesiæ exaltatione pias ad Deum preces effuderint, plenariam omnium peccatorum suorum Indulgentiam, & remissionem misericorditer in Domino consequi posse, benigne concessit. Hac die 4. Maji 1725.

Cosmus de Hieronymis Secretarius.

Loco † Sigilli.

Romæ Typis Rev. Cam. Apostolicæ 1725. *

Additio X.

* Pro complemento totius materiæ de Jubilæo repetuntur succincte omnia illa, quæ hactenus de eodem dicta fuere, prout ordinarie contingere solent. Quare

Imprimis, dum singulis viginti quinque annis Romæ Jubilæum ordinarium celebratur, illud antecedenter indicitur, & per specialem Bullam *Addit. I.* allegatam omnes reliquæ Indulgentiæ suspenduntur intra hunc Annum Sanctum: qualis suspensio non contingit, si aliquod Jubilæum extraordinarium e. g. tempore Coronationis novi Pontificis, vel magnæ necessitatis Ecclesiæ promulgatur.

Secundo post breve tempus intra ipsum Annum Sanctum emanat Declaratio, quales nimirum Indulgentiæ intelligantur in Anno Sancto suspensæ, vel non, prout legitur *Addit. II.*

Tertio solet intra eumdem Annum Sanctum emanare aliud Breve, vi cujus Monialibus, aliisque Religiosis personis specialiter Clausuræ addictis, uti etiam infirmis, ac carceratis sub ipso Anno Sancto conceduntur Indulgentiæ Jubilæi, subjuncta tamen clausula, quod alias parati essent Romam ire ad lucrandum Jubilæum, si hoc impedimento non detinerentur. Similem concessionem fecit Benedictus XIII. per Breve *Pontificia solicitudo* editum 12. Januarii anno 1725. poterisque explicationem talium Brevium, si cupis, videre apud Dominicum Viva *de Jubilæo quæst. 7.* & apud Franciscum Van Ranst in Opusculo *de Indulgentiis quæst. 8.*

Quarto finito Anno Sancto ad instantiam Episcoporum solet emanare alia Bulla, vi cujus pariter extra Romam conceditur Jubilæum, in quo non requiruntur (uti in Jubilæis extraordinariis) certa jejunia, ac eleemosynæ, sed præter Confessionem & S. Communionem tantummodo aliquot visitationes Ecclesiarum. *

Additio XI.

† Anno 1750. Benedictus XIV. plurima doctissime vulgavit documenta circa Jubilæum, quæ si collecta observentur integrum & locupletissimum tractatum in hac materia conficerent. Constitutiones, Brevia, Instructiones, Literas Encyclicas, & similia videri possunt in opere de Anno Sancto qui Romæ sub prælo est; & in tertio tomo ejus Bullarii. Primo loco legitur Allocutio ad S. R. E. Cardinales habita in Consistorio secreto feria secunda die 3. Martii anni 1749. In qua historiam Anni Sancti a Bonifacio VIII. deducens primo ad centum annos, inde ad quinquaginta, inde ad triginta tres, & tandem quater in quolibet sæculo nempe ad 25. annos stabilitum recenset paternam suam curam circa Ecclesias restauratas, Nosocomia pro excipiendis peregrinis in meliorem ordinem redacta, & alia quæ tum temporali tum potius spirituali fidelium commodo inservire possunt se curaturum exponit. Feria etiam 2. die 5. Maji eodem modo & occasione agit de tempore publicandi Litteras Indictionis Jubilæi universalis, de conditione sumendi Sacram Eucharistiam pro Indulgentia plenaria obtinenda, de sacris Missionibus ut præparentur fideles & disponantur, & ait se instructiones & declarationes ad dubia tollenda editurum promittit.

Tandem prodiit Constitutio = Peregrinantes a Domino, & futuram civitatem patriam nostram inquirentes = data 5. Maji 1749. qua indicitur universale Jubilæum proximi Anni Sancti, causas illius exponit, ad illum Fideles invitat, ultium, terminum, opera injuncta commemorat, Hæreticos & Schismaticos paterne alloquitur, Episcopis Jubilæi publicationem committit, christianorum Principum auxilia expetit. Alia Constitutio prodiit die 17. Maii ejusdem anni suspensiva Indulgentiarum & facultatum vertente anno universalis Jubilæi, & incipit: Cum nos nuper Sancti Jubilæi celebrationem: quamvis fere cohæreat mens Pontificis cum dictis de Jubilæo anni 1725. iuvat hic transcribere illa quæ a generali suspensione excluduntur, sic enim prosequitur:

Itaque, præservatis & firmis remanentibus Indulgentiis concessis in articulo mortis, ac facultatibus seu Indultis illas impertiendi seu communicandi, tam Venerabilibus Fratribus Episcopis, ac dilectis Filiis Prælatis Locorum Ordinariis, in vim, seu ad formam nostrarum Literarum nonis Aprilis anni MDCCXLVII. editarum, quam aliis quibuscumque communiter aut personaliter, seu pro certo Personarum genere, gradu, aut numero concessis; iisque pariter, quas fel. record. Prædecessor noster Benedictus Papa XIII. cunctis Fidelibus Salutationem Angelicam, seu alias preces de tempore, mane, aut meridie, seu vespere, ad campanæ pulsum, de genu, vel, iuxta dierum & temporum rationem, stando recitantibus; Item Indulgentia septem annorum & totidem quadragenarum, quam ipse Benedictus, novissimo Jubilæi anno durante, omnibus Christifidelibus, tam in Urbe, quam extra eam ubicumque degentibus, qui sacramentaliter confessi, & sacra Communione refecti, vel saltem vere contriti, & cum firmo proposito confitendi, Ecclesias, in quibus Augustissimum Eucharistiæ Sacramentum pro oratione quadraginta Horarum, eo anno durante, expositum esset, devote visitassent, ibique iuxta Sanctæ Matris Ecclesiæ mentem orassent, toties quoties id egissent, benigne concessit, quamque Nos etiam, illius exemplo, pro proxime ineunte Jubilæi anno, & tam pro Urbe, quam pro aliis ubique locis, præsentium tenore, libenter concedimus, & elargimur; Atque illis etiam, quas similis memoriæ Innocentius XI. & Innocentius XII Romani Pontifices Prædecessores nostri, Fidelibus Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, cum ad Infirmos defertur, devote comitantibus, vel lumen, aut facem per alios ea occasione deferendum, seu deferendam mittentibus, similiter concesserunt; tum etiam Indulgentiis a S. R. E. Cardinalibus de Latere legatis, & Apostolicæ Sedis Nunciis, ac Episcopis, in usu, seu exercitio Pontificalium, aut impertienda Benedictione aliave forma consueta, concedi solitis; Item salvis & firmis remanentibus Indulgentiis Altarium Privilegiatorum pro Fidelibus Defunctis, aliisque eodem modo pro solis ipsis Defunctis concessis; atque etiam aliis quibuscumque Indulgentiis, & peccatorum remissionibus, alias pro vivis concessis, ad effectum dumtaxat, ut Christifideles illas animabus Fidelium Defunctorum, quæ Deo in charitate coniunctæ ab hac luce migraverint, per modum suffragii directe applicare valeant; quas omnes & singulas, licet pro eo quod respicit vivorum favorem, hoc Jubilæi anno durante, generaliter, ut infra, suspensas, ad prædictum tamen effectum, ipsius anni decursu, etiamsi in ea-

in earum concessionibus huiusmodi applicandi facultas indulta non fuerit, ab omnibus utriusque sexus Christifidelibus, qui iniuncta in ipsis concessionibus opera cum debitis dispositionibus impleverint, acquiri posse concedimus, & indulgemus.

Præservatis etiam & firmis remanentibus facultatibus Tribunalis Officii Inquisitionis adversus Hæreticam pravitatem auctoritate Apostolica instituti, ejusque Officialium; Missionariorum quoque, & Ministrorum, qui ab eodem Tribunali, seu a Congregatione Venerabilium Fratrum nostrorum ejusdem S. R. E. Cardinalium negotiis Propagandæ Fidei præposita, vel alias a Sede prædicta ad id deputati fuerint, & præsertim facultate absolvendi ab Hæresi illos, qui, abjuratis eorum erroribus, capaces ejusmodi absolutionis redduntur; aliisque facultatibus, quæ ab Officio Pœnitentiariæ nostræ Apostolicæ, Missionariis, in Locis Missionum, earumque occasione, ab ipsis exercendæ, concessæ fuerint; Item salvis & illæsis remanentibus facultatibus tam Venerabilium Fratrum Episcoporum, aliorumque Superiorum Antistitum, in suis respective Diœcesibus, circa dispensationes & absolutiones suorum Subditorum in casibus occultis, etiam Sedi Apostolicæ reservatis, prout ipsis a Sacra Tridentina Synodo, seu alias, etiam in publicis, a jure communi Ecclesiastico, & ab eadem Apostolica Sede, pro certis personis & casibus, indultæ permissæque dignoscuntur; quam etiam Superiorum Ordinum Regularium, quæcumque ipsis in Regulares pariter sibi subjectos a Sede Apostolica prædicta tributæ fuerunt.

Cæteras omnes & singulas Indulgentias, tam plenarias, quam non plenarias, etiam perpetuas, & peccatorum remissiones, ac facultates, & indulta absolvendi, ... suspendimus, & suspensas, ac suspensa esse declaramus, easque & ea eodem anno durante nulli prodesse ac suffragari debere.

Die 26. Junii 1749. Idem Pontifex ex Arce Gandulphi transmisit Epistolam Encyclicam ad omnes Patriarchas, Archiepiscopos, & Episcopos in qua de providentia sua agit circam Annum Sanctum, de sacris peregrinationibus diffuse disserit, & pro illis Apologiam doctissime instituit omnes & singulos divisim ad Jubilæum invitat, utilitatem Indulgentiarum, bonorum operum, & præcipue confessionis generalis gravissimis sententiis exponit, plurima Confessariis monita pro suo munere rite exercendo inculcat: peregrinis ut cum fructu ad Jubilæum accedant multa commemorat, eis copiam directorum spiritualium, & hospitia etiam se paraturum spondet. Mense Novembri ejusdem anni prodiit Constitutio *Convocatis* qua Pœnitentiariis & Confessariis deputatis præscribuntur facultates, adjectis opportunis monitis & declarationibus. Nos ad meliorem notitiam in hac re, judicamus hic transcribere facultates quæ ad Confessarios quatuor Basilicarum urbis spectant, & aliquas declarationes; aliæ vero Confessariis deputatis a Cardinali Vicario omittimus, & facultates absolvendi a reservatis intra urbem datam Confessariis a pœnitente electis, utpote quæ omnia facile ex dicendis intelligentur. Postquam enim Majori Pœnitentiario iujungit ut in quatuor urbis Basilicis plures pro Anno Sancto Confessarios provideat, ita prosequitur.

Deinde dilecto itidem Filio nostro S. R. E. Cardinali, nostro in urbe ejusque Districtu Vicario in spiritualibus Generali, commisimus pariter atque injunximus, ut ex Confessariis tam Sæcularibus, quam Regularibus, ab se alias ad audiendas Romæ Confessiones approbatis, quamplures magno numero designare non omittat; imo etiam, si ita ad concurrentium tam Romanorum, quam Exterorum utilitatem & commoditatem necessarium aut expediens fore judicaverit, omnes a se, ut prædiximus; approbatos, vel approbandos, designare in eum finem non dubitet, ut facultatibus illis, quæ a Nobis inferius, earundem præsentium tenore, Confessariis huiusmodi ab eo designandis tribuentur, statim se a Nobismet ipsis instructos esse intelligant, easque exercere libere valeant, audiendisque Confessionibus Fidelium quorumcumque, Jubilæum huius Anni Sancti lucrari volentium, operam dare aggrediantur, & assiduo charitatis & zeli studio pergant. Pro Confessariis autem Monialium, aliarumque Virginum, seu Mulierum in perpetua Clausura Romæ viventium, sicut etiam Oblatarum, aliarumque in Religiosis aut Piis Domibus, seu Conservatoriis degentium, nec non carceribus detentorum, & morbis impeditorum, quæcumque opus erunt, quæque nobis in Domino expedire videbuntur, aliis nostris peculiaribus Litteris statuemus.

Porro Pœnitentiariis sive in quatuor præfatis Basilicis, sive in aliis Urbis Ecclesiis per Cardinalem Majorem Pœnitentiarium, ut præfertur, deputatis, vel per Anni Sancti cursum deputandis, subsequentes facultates, pro hoc duntaxat Anno Sancto duraturas, de Apostolicæ potestatis plenitudine concedimus, & impertimur: videlicet.

Absolvere possint per se ipsos tantum, & in foro duntaxat conscientiæ, quascumque personas sibi confitentes, etiam Regulares, cujuscumque sint Ordinis, Congregationis, & Instituti, etiamsi ex præscripto Superiorum, vel suarum Constitutionum, etiam a Sede Apostolica approbatarum, vel alias ex Indulto, Decreto, aut præcepto Apostolico, extra propriam Religionem peccata sua confiteri prohibeantur, a quibuscumque Sententiis Excommunicationis, aliisque Ecclesiasticis Censuris, etiam Summo Pontifici, & Sedi Apostolicæ quomodolibet, etiam in Bulla Cœnæ, reservatis, & a Sacris Canonibus fulminatis; nec non ab omnibus peccatis, & excessibus quantumcumque gravibus, & enormibus, etiam Sedi Apostolicæ reservatis; injunctis tamen salutaribus pœnitentiis, & aliis de jure iisdem Pœnitentibus injungendis.

Absolvere item possint a supradictis Censuris in jure latis, etiam Sedi Apostolicæ reservatis, quamvis publicæ in partibus sint, quamvis deductæ, aut nominatim declaratæ, ac denunciatæ in iisdem partibus sint per Locorum Ordinarios, aut alios quoscumque Judices; præmonitis tamen Pœnitentibus de Libello, ut infra, in his casibus publicis omnino conficiendo. Post absolutionem nimirum conficiant Libellum supplicem, expresso nomine, cognomine, ac Diœcesi Pœnitentis, & casu hujusmodi publicæ Censuræ subjecto; & subtus scribant testimonium absolutionis ab eadem Censura concessæ; eundemque Pœnitentem dirigant ad Officium Pœnitentiariæ Apostolicæ ut recipere possit Breve in forma Missi, vel remissi absoluti, juxta praxin ejusdem Officii Pœnitentiariæ.

A censura ab homine, seu a quocumque Judice de partibus, nominatim lata, absolvere valeant ad effectum duntaxat Indulgentias præsentis Jubilæi consequendi; ita ut, semel ac consecuti Jubilæum fuerint, eadem, quæ antea, Censura adstricti remaneant, ac teneantur parere Judicis sententiæ, & absolutionem ab eodem petere, perinde ac si nunquam absoluti fuissent. Atque his Pœnitentibus nullum detur testimonium absolutionis, neque Confessionis.

Absolvere insuper valeant, pro foro conscientiæ tantum, a Censuris propter hæresim formalem externam incursis, dummodo tamen Pœnitens neminem habeat hæresis complicem; prævia coram ipso Confessario abjuratione secreta; atque etiam pro casu, quo Pœnitens habeat quidem hæresis complicem, vel complices, sed hujusmodi complex, seu complices, in Regionibus, ubi hæresis impune grassatur, existant, & degant.

Omnia, & singula simplicia Vota, etiam Sedi Apostolicæ reservata, etiam jurata, commutare dispensando possint in alia pia opera.

Votum tamen perpetuæ Castitatis, nonnisi Mulieribus ita commutare possint, ob periculum incontinentiæ, vel ob timorem pudicitiæ; & quidem tantummodo ad effectum nubendi; casdem monendo, facturas contra idem Votum, si extra usum Matrimonialem delinquant; & remansuras eodem prorsus, ac antea, voto Castitatis obstrictas, si Marito supervixerint.

Votum autem Religionis iisdem tantum Mulieribus commutare dispensando possint ad effectum nubendi, si alterutra supradicta causa intercesserit; ad effectum vero vitam tantum coelibem in sæculo ducendi, si vel dote sufficiente ad ingrediendum Religionem careant, vel Religionis onera sufferre posse rationabiliter diffidant.

Habeant etiam præ oculis, quoad Vota, infrascriptum Moni-

Monitum, quod inter alia pro ipsis Pœnitentiariis mox subjicienda.

Dispensare possint super irregularitate, ob violationem Censurarum duntaxat contracta, & occulta remanente, cum Sacerdotibus, aut in sacris constitutis, tam Sæcularibus, quam Regularibus.

Cum illis, qui scienter, vel ignoranter cum impedimento Secundi & Tertii, vel Tertii solius, aut Tertii & Quarti, vel solius Quarti gradus Consanguinitatis, vel Affinitatis, etiam ex copula licita provenientis, Matrimonium jam contraxerunt, dummodo hujusmodi impedimentum occultum remaneat, dispensare pro foro tantum conscientiæ possint, ad remanendum in Matrimonio.

Cum illis, qui a Dataria Apostolica dispensationem obtinuerunt super aliquo impedimento publico, quod tamen non sit Primus & Secundus, vel Secundus tantum gradus Consanguinitatis, vel Affinitatis ex copula licita provenientis, & præ verecundia copulam inter eos secutam in eadem Dataria tacuerunt (dummodo nullitas prædictæ dispensationis ex hujusmodi reticentia proveniens occulta sit) dispensare pro foro tantum conscientiæ valeant, tam ad remanendum in Matrimonio jam contracto, quam ad illud contrahendum, si nondum sit contractum.

Dispensare item pro foro tantum conscientiæ valeant super impedimento dirimente occulto tam Primi & Secundi, quam Primi tantum, aut Secundi tantum gradus Affinitatis, ex copula illicita provenientis, tam in matrimonio contracto, quam in contrahendo.

Dispensare similiter pro eodem foro, tam de contracto, quam de contrahendo, possint super occulto impedimento criminis, neutro tamen machinante; idest quando solum concurrant adulterium, & fides data de Matrimonio contrahendo post Conjugis mortem.

In prædictis Matrimonialium Dispensationum casibus possint etiam, quandocumque opus fuerit, pro foro conscientiæ, legitimare prolem, non tamen ex adulterio susceptam.

Dispensare ad petendum debitum possint in casu Affinitatis incestuosæ Matrimonio supervenientis.

Ad petendum pariter debitum cum illis, qui Voto simplici Castitatis obstricti, Matrimonium contraxerunt, dispensare valeant, illos monendo, facturos contra id Votum, si extra usum Matrimonialem delinquant, ac remansuros eodem prorsus, ac antea, Voto obstrictos, si Conjugi supervixerint.

Super Visitatione quatuor Basilicarum, cum Exteris, qui vel ob paupertatem, vel ob aliam urgentem causam, in Urbe remanere non possunt, dispensare valeant, vel reducendo ad tres saltem dies Visitationes earundem quatuor Basilicarum, alioquin per quindecim dies ab iisdem visitandarum; vel visitationes præscriptas in alia pia opera, ad ipsorum Pœnitentiariorum prudens arbitrium, commutando.

Cum Civibus autem, & Incolis Romanis, qui morbo, vel aliquo legitimo impedimento detenti, non valent præfatas Basilicas visitare, possint præscripta iisdem per triginta dies Visitationis in alia pia opera, quæ illorum possibilitati proportionata esse viderint, dispensando commutare; suam tamen conscientiam oneraturi, si super hujusmodi Visitationibus inconsulto, & sine justa & rationabili causa, sive cum Exteris, sive cum Romanis Civibus, aut Incolis dispensaverint.

Quia vero magnopere interest concessis facultatibus prudenter, & circumspecte uti, ne, minus caute illas exercendo, tum justo disciplinæ vigori, tum ipsarum Animarum vero bono detrimentum afferri contingat; Ideo post facultates a Nobis pro hoc Anno Sancto memoratis Pœnitentiariis concessas, congruum & opportunum ducimus nonnulla Monita pro recto earundem facultatum usu subjungere; quæ quidem tam ab ipsis omnibus, & singulis, quam etiam a reliquis Confessariis, ut supra, designandis, attente legi & considerari iubemus, ac pro norma, & regula haberi, cui se in suæ quisque facultatis exercitio, prout casus popofcerit, exacte conforment.

Primo itaque meminerint, nulli penitus Confessario dari in præsenti Jubilæo, aut in quovis alio, facultatem absolvendi complicem in quolibet inhonesto contra sextum præceptum peccato; atque omnem Confessarium, respectu huiusmodi complicium, esse omni tum iurisdictione, tum approbatione destitutum, & prorsus inelligibilem, cuiuscumque Jubilæi, sive Indulti beneficio, ad normam Constitutionis Nostræ incipien. *Sacramentum Pœnitentiæ*, Anno Incarnationis Dominicæ MDCCXLI. Kalendis Junii, Pontificatus Nostri Anno primo editæ.

Intelligant, huiusmodi facultatibus peculiaribus a Nobis ut supra, pro hoc Anno Sancto sibi concessis uti se non posse, nisi cum iis Pœnitentibus, qui præsentes eiusdem Anni Sancti Jubilæum consequi sincere & serio volunt; atque ex hoc animo ipsum lucrandi, & reliqua opera ad id lucrandum necessaria adimplendi, ad Confessionem apud ipsos peragendam accedunt; neque item posse uti cum iis Pœnitentibus, qui huius Anni Sancti Jubilæum semel iam lucrati fuissent, prout inferius explicabitur.

Advertant insuper supradictas absolutiones, commutationes, dispensationes, non posse a se exerceri extra actum Sacramentalis Confessionis, neque extra suam cuiusque Basilicam, vel Ecclesiam, nisi in casibus alias sibi a Maiori Pœnitentiario permissis, vel permittendis; vel in casu administrandi Pœnitentiæ Sacramentum alicui Infirmo, qui quum corporalis ægritudinis causa ad Basilicas ipsi respective designatas accedere personaliter nequeat, eorum aliquem arcessendum duxerit, ut Confessionem Sacramentalem pro Jubilæi consecutione, ut præfertur, apud ipsum expleat.

Non prætermittant suam cuique Pœnitenti salutarem pœnitentiam imponere in Sacramento, ne prætextu quidem Jubilæi per eundem Pœnitentem consequendi.

Ab occultis Censuris ob partem læsam incursis non prius absolvant, quam parti læsæ Pœnitens satisfecerit; vel si prius pœnitens nequeat, non eum absolvant, nisi iuret se satisfacturum, eum primum poterit. In publicis autem, huic satisfactioni consuleretur iuxta praxim Pœnitentiariæ Apostolicæ, ad quam dirigendus erit Pœnitens cum Libello, de quo supra.

Violantibus Clausuram Monialium ad malum finem, in casibus etiam occultis, imponant prohibitionem accedendi in posterum ad quævis Monasteria, & Ecclesias Monialium; monendo Pœnitentes huiusmodi, ita ipsos absolvi a Censuris ob relatam violationem incursis, ut si impositam illam prohibitionem non servaverint, relabantur eo ipso in easdem Censuras.

Religiosos vero suam violantes Clausuram per Mulierum introductionem ad malum finem, ita a Censuris propterea incursis absolvant, ut super inhabilitate ulterius per hoc contracta ad Dignitates, & Officia sui Ordinis consequenda, nullatenus cum iisdem dispensent.

A lectione Librorum prohibitorum, præsertim in Bulla Cœnæ contentorum, non ante absolvant, quam Pœnitens Libros, quos in sua potestate habeat, Inquisitori, vel Ordinario, secrete tradiderit; vel se, quam primum poterit, traditurum promiserit, si tradere ante absolutionem nequeat.

In absolvendis Regularibus a suo Ordine Apostatis, vel Fugitivis, servent modum in sua Tabella præscriptum.

Denique, quoad Vota, noverint sibi abstinendum ab eorum commutatione, in quibus agitur de præiudicio tertii. Quare in eo, quod pertinet ad Vota, quamvis simplicia, seu perseverantiæ, seu alia, emitti solita in aliqua Congregatione, vel Communitate, & in Vota obligatoria a tertio acceptata, non se ingerant. Nec admodum dissimiliter se gerant circa Vota pœnalia, seu præservativa a peccato, ne detur ansa peccandi liberius; nisi forte circumstantiæ adsint, quæ aliquam commutationem suadeant, & commutatio futura iudicetur eiusmodi, ut non minus a peccato committendo refrænet, quam prior Voti materia.

Deinde expositis facultatibus quas aliis Confessariis impertitur, inter alias declarationes sive magis apertas voluntatis suæ declarationes ita præscribit:

Confessionem & Communionem pro hoc Jubilæo consequendo iniunctas, non necesse est visitationibus quatuor Basilicarum præmittere. Satis erit vel in

huius-

huiusmodi visitationum decursu, vel etiam post easdem visitationes expletas, Confessionis, & Communionis Sacramenta suscipere.

Cum Confessio Sacramentalis in hoc Jubilæo sit opus iniunctum, peragenda eadem erit etiam ab eo, qui solis peccatis venialibus teneatur, si hoc lucrari Jubilæum velit.

Si quis post Confessionem peractam, in lethale peccatum (quod Deus avertat) inciderit, antequam omnia omnino opera pro Jubilæo hoc lucrando iniuncta expleverit, Confessionem denuo præmittere debebit, priusquam ultimum saltem ex aliis iniunctis operibus expleat, ut Indulgentiam hoc Jubilæo concessam consequatur.

Quamvis iniuncta pro hoc Jubilæo Communio sit; pueri tamen, qui nondum ad primam Communionem admissi fuissent, neque intra hunc Annum Sanctum, Parochi proprii, vel Confessarii iudicio, admittendi videantur, censeri possunt ab isto iniuncto opere legitime impediti; eisdemque Communionem in aliud pium opus arbitrio Confessarii præscribendum commutari permittimus.

Ad iniunctam Basilicarum visitationem perficiendam non opus est in easdem Basilicas per Portas Sanctas, vel per harum aliquam ingredi, vel egredi.

Si quod superveniat Indultum, quo præscriptus initio visitationum numerus ad minorem redigatur; quisquis, ante id Indultum, Visitationes peregisset paucioribus numero diebus, quam qui in Indulto præscribuntur, is Visitationes a se iam peractas utiliter computare poterit ad conficiendum numerum Visitationum huiusmodi Indulto præscriptarum; superaddendo nimirum alias, quæ desint ad explendam summam Indulto præfinitam. Si vero eam summam, seu numerum antea iam explevisset, vel etiam excessisset; unum saltem diem Visitationis quatuor Basilicarum præterea adiunget, ut Indulti beneficio frui valeat.

Injunctæ piæ preces in singularum Visitatione Basilicarum, ad fines Nobis propositos, & in nostra Bulla Indictionis expressos effundendæ, satis erit, si vocales fuerint. Qui sola mente ad eosdem fines devote orare voluerit, laudandus est, aliquam tamen etiam vocalem orationem adjungat.

Qui hoc Anno Sancto bis, aut pluries omnia & singula opera, vel primitus in hujus Jubilæi Indictione præscripta, vel superveniente forsan aliquo Indulto, ea, quæ in ipsius Indulti concessione pro ejusdem Jubilæi consecutione præscribentur, plene iteraverit; vel prius ad Indictionis, deinde ad Indulti formam, vel prius ad formam Indulti unius, deinde ad alterius fortasse diversi formam, ut præfertur, iteraverit; bis quoque aut pluries poterit hoc Anni Sancti Jubilæum lucrari. Nos enim, habita ratione annui spatii, ad quod hujusmodi Jubilæum protenditur, ita de Apostolicæ liberalitatis plenitudine concedimus & indulgemus; hoc tamen declarantes, neminem posse, nisi semel, idest prima tantum vice, frui seu potiri favoribus huic Jubilæo adjunctis: quare post primam vicem nullus gaudere amplius poterit beneficio aut absolutionum a novis censuris & casibus reservatis de novo fortasse contractis, aut commutationum, aut dispensationum in facultatibus superius positis contentarum.

Opportunum esset doctissimam dissertationem subiungere ab eodem Summo Pontifice conscriptam & evulgatam, quæ Romæ prodiit, & legitur in tertio tomo Bullarii Benedicti XIV. sub numero XXI. In ea enim omnes quæstiones & Controversias olim excitatas in aliis Jubilæis circa opera injuncta, circa facultates concessas, & earum usum mirifice exponit, dilucidat, & in præcedentibus Constitutionibus sublatæ, in hac Epistola Encyclica ad Pœnitentiarios & Confessarios de novo exponuntur. Data fuit die tertia Decembris 1749. Illam brevitatis causa omittimus; fere enim quadraginta paginas occupat, facile tamen erit qui in hoc argumento completum tractatum desiderat illam observare atque perlegere. Necessario tamen ducimus hic afferre aliqua ex §. VIII. Circa duo præcipua opera injuncta Confessionis & Communionis. Ita enim ait,

Optandum omnino esset, & melius, ac tutius procul dubio foret, si antequam visitatio Basilicarum inciperetur, fructuosa præmitteretur Confessio, ut visitationes ipsæ in statu gratiæ fierent, atque iteraretur confessio, si quis, visitationibus incœptis, in lethale aliquod peccatum prolaberetur. In Actis Ecclesiæ Mediolanensis *part. 7. edition. Mediolanen.* 1599. *pag.* 1031. magni Sancti Caroli Borromæi ita legitur: *Ante omnia autem unicuique sedulo curandum est, ut conditione a Sanctitate Sua in litteris concessionis ipsius Jubilæi expressas diligenter observet; quoniam minime illud consequeretur, qui easdem non observaret. Harum prima est, ut vere contritus, & confessus sit, quod unusquisque facere debet antequam visitationes Ecclesiarum incipiat, pro majori securitate Sancti Jubilæi acquirendi. Ob eandem causam si quis postquam confessus esset, & Ecclesiarum visitationes incoepisset, in mortale aliquod (quod Deus avertat) peccatum prolaberetur, mortale peccatum confiteri debet, ac deinceps reliquum dierum numerum persequi, qui supererunt ad completum usque numerum dierum quibus quatuor Ecclesiarum visitatio ab eo facienda erit.*

Hujusmodi porro agendi ratio a S. Antonino *in Summa part.* 1. *tit.* 10. *c.* 3. §. 5. *in fin.*, a Cardinali Bellarmino *de Indulg. lib.* 1. *cap.* 13. *Controversiar. tom.* 2., a Becano *in Summa tit. de Sacramentis cap.* 28. *de Indulgentiis quæst.* 6. Bezonio *de Anno Jubilæi lib.* 5. *dub.* 3. §. *Dico septimo*, & Pontas *in verb. Indulgentiæ cas.* 13. pro tuta agnoscitur, & approbatur. Quod vero & Nos id summopere cupierimus, & ex animo cupiamus, satis intelligi potest tum ex iis, quæ in supradicta Encyclica Epistola nostra scripsimus, tum ex iis, quæ fecimus, dum proxime præterita æstate publicas per Urbem Missiones haberi jussimus, tum denique ex his, quæ facimus, dum hoc Adventus tempore, usque ad Festum S. Thomæ, easdem Missiones per varias Ecclesias Urbis continuari curamus; quæ omnia ad eum tantummodo scopum & finem diriguntur, ut a peccatoribus rite, & cum emendationis fructu Confessiones prius fiant, quam Porta Sancta aperiatur, ac proinde antequam Basilicarum visitationes fieri incipiant; nec illud etiam omittendo, quod desiderium huiusmodi nostrum, & ex ipsa Constitutione nostra: *Peregrinantes* satis deducitur, in qua visitationibus Ecclesiarum Confessio, & Communio præmittitur.

Verum nequaquam in hoc difficultatis summa versatur; sed præcipuum in eo dubium consistit, num videlicet, si forte a quopiam lethalis culpæ reo visitatio Basilicarum incipiatur, & continuetur, & sic ab eo huiusmodi opus fiat, quod bonum est eo bonitatis genere, quo esse possunt opera, quæ a peccatoribus fiunt; deinde vero idem rite & recte confiteatur, & sacram Communionem in statu gratiæ recipiat; proindeque in ultimo opere, quod ad Jubilæum consequendum adimplevit, in statu gratiæ sit; num, inquam, præcedentes Ecclesiarum visitationes pro sufficienti operum iniunctorum implemento haberi & censeri possint. Super hoc difficultatis puncto fuse disserit Navarrus *de Jubilæo*, *notabili* 19.; sed communior opinio est, visitationes etiam in statu peccati factas sufficere ad Indulgentiam consequendam, dummodo postremum opus, in quo acquiritur Indulgentia, in statu gratiæ perficiatur; cum temporalis pœna non remittatur, nisi peccato deleto, ac remissa æterna pœna, quod quidem per Pœnitentiam obtinetur. Ita insigniores Theologi in suis Theologicis operibus ratiocinantur, videlicet Suarez in 3 *part. D. Thomæ tom.* 4 *disp.* 52 *sect.* 2 *num.* 7, Valentia *tom.* 4 *disp.* 7 *quæst.* 20 *de Indulg. punct.* 5 §. *Non tamen*, Cardinalis de Lugo *de Sacram. Poenit. disp.* 27 *sect.* 6 *num.* 83, Sylvius *part.* 3 *D. Thom. tom.* 4 *in suppl. tert. part. quæst.* 27 *art.* 1, Estius *in* 4 *Sent. dist.* 20 §. 8 *per tot. & signanter vers. Cæterum, & seqq.* Juvenin *in Tract. de Sacram. disp.* 13 *de Indulg. quæst.* 6 §. *Cæterum*, aliique complures. Illi etiam, qui Morales Theologi dicuntur, in hac re concordi sententia sunt, quos inter Filliuccius *Oper. Mor. tom.* 1 *tract.* 8 *cap.* 10 *quæst.* 5 *num.* 258, Santarellus *variar. resol. quæst.* 76 *num.* 15, La Croix *lib.* 6 *part.* 2 *de Indulg. num.* 1410, Bonacina *de Jubilæo quæst.* 6 *art.* 2

num. 4

num. 4, item alii, qui ex professo de Jubilæo scripserunt, ex quibus Viva *in Histor. Indulg. inter quæst. & ref. pract. quæst.* 32, Amort *tom.* 1 *pag.* 203 *Ven. edit. ann.* 1698, atque illi etiam, qui Romæ Tractatus de Indulgentiis composuerunt, atque ediderunt, in quorum numero PP. Passerinus *de Indulg. quæst.* 73 *per tot. & præsertim num.* 514, Vanranst *in Opuscul. de Indulg. quæst. 6 num. 7 & seq.* ac Theodorus *in Tractatu de Indulg. lib.* 1 *cap.* 8 *art.* 1 *per tot.* Hæc autem, quæ communis opinio dici potest, suo & quidem valido fundamento non destituitur, quum Ecclesiarum visitationes, licet ab eo, qui in gratia non est, factæ, opera sint moraliter bona, quanquam æternæ vitæ non meritoria; licet enim opera inimici sint, illius tamen inimici sunt, qui se ad reconciliationem cum Deo comparat, atque disponit: hoc vero prioribus Ecclesiæ sæculis in publicis illis pœnitentiis adumbratum videtur, quæ ab illis fiebant, qui in graves, ac publicos excessus prolapsi erant, qui quidem antequam absolutionem ab ipsis obtinerent, & sic in eodem statu peccati, in adimplendis operibus ac pœnitentiis sibi præscriptis se exercebant. Hoc autem semel constituto, quod in ultimo opere, quod ad consequendam Indulgentiam adimpletur, status gratiæ absolute necessarius sit, quodque non item absolute requiratur huiusmodi status, dum alia iniuncta opera adimplentur, in sententiæ huius confirmationem laudati Auctores publicam Fidelium consuetudinem advocant, ei satis notam, qui Indulgentiam concedit, & ab eodem non improbatam; cum fieri vix possit, ut sibi persuadeat, visitationes, quæ ad Jubilæum consequendum vel per triginta, vel per quindecim dies interpolatos fiunt, non nisi ab iis fieri, qui in gratia constituti sunt; neque vero a sententia sua removentur, ob eam causam, quod in Jubilæi universalis Bulla visitationi Basilicarum Confessio, & Communio præmissa sit; huic etenim argumento respondent, ordinem verborum non adæquatam esse regulam pro ordine factorum, ac præterea adiungunt, in Indulgentiis sufficere auctoritatem in concedente, gratiam in recipiente, ac pietatem in causa; pias autem esse Basilicarum visitationes, licet ab eo, qui in gratia constitutus non est, factæ sint, dummodo debitis cum circumstantiis adimpleantur, quum ad consequendam habitualem gratiam præparationes sint.

Atque hæc est summa eorum, quæ in sententiæ hujus comprobationem afferri solent ab iis, qui eandem tuentur; a qua Nos, in præsenti minime recedendum ducimus, neque recedimus..... Quoniam, licet quoad Nos, magis ac magis semper in votis habeamus, ut visitatio Ecclesiarum in statu gratiæ fiat, ac proinde vel post fructuosam Confessionem, vel saltem post Contritionis actum; reputantes tamen, non omnia quæcumque optamus posse semper contingere, humanamque fragilitatem commiserari opus esse; a fructu Indulgentiæ minime excludendos illos existimavimus, qui non præmissa Confessione, visitationem Ecclesiarum incipiunt, ac prosequuntur, dummodo quando opus ultimum perficiunt, in quo Indulgentia acquiritur, in statu gratiæ sint; ac dummodo visitationes ipsæ cum sensu devotionis adimpleantur. In Bulla: *Peregrinantes* legitur *devote visitaverint;* In Extravaganti: *Unigenitus* inest verbum *devotionis;* In alia: *Quemadmodum*, verbum *reverenter;* Navarrus autem *de Jubilæo sub num.* 44 eadem illa verba exponens, ita ait: *Per quæ significatur, visitationes has Ecclesiarum fieri debere bene, & quidem recte; nam licet, per asserta cum communi, non sit necessarium ut fiant in statu gratiæ, necessarium tamen est, quod sint actus boni moraliter.* Ad injunctum igitur visitationum opus adimplendum necesse est, ut visitatio fiat consilio atque animo exhibendi honorem Deo, aut Sanctis eius; ut tam in itinere, quod ad Basilicas habetur, quam in easdem ingrediendo, modeste incedatur, atque in hisce aliquis religionis actus exerceatur. Ex quo deduci potest, quod, si quis nullo pio fine, sed mera ductus curiositate visitatum Ecclesias se conferr, aut animi relaxandi, seu, quod dicitur, deambulationis habendæ gratia, iter conficit, Jubilæum minime consequitur. Illum vero omnino omittimus, de quo dicere supervacuum est, qui in actuali peccato mortali, animo, exempli gratia, alios ad peccandum inducendi, Ecclesiam visitaret; ut, & alios similes casus indicando, differunt Vanranst *de Indulg. quæst. 7 a num.* 17. *ad num.* 20, Constantinus *part.* 2 *cap.* 6 *pag.* 121. Quarti *tract. de Jubil. pag.* 146. *& seq.* Viva *de Jubil. quæst.* 8 *art.* 5 *num.* 3. Pignatellus *de Anno Sancto dub.* 21 *cap.* 8. Amort *in quæstionibus practicis in fine Historiæ Indulgentiarum quæst.* 72, aliique complures.

Confessionis præceptum, prout a iure Divino statutum fuit, sola mortalia peccata comprehendit, nec ad venialia extenditur. Cum vero Ecclesia in Concilio Lateranensi certum confitendi tempus, quod est Pascha Resurrectionis, præscripserit, controversia est, num necessitati confitendi peccata mortalia, aliam adiecerit, ut venialia etiam peccata confiteri necessarium sit. Et quamquam communiter dicatur, nequaquam adiunctam esse necessitatem etiam venialia peccata confitendi ad adimplendum præceptum, non desunt tamen Auctores, qui pleni studio ac zelo contrariam opinionem tuentur, ac docent, eum, qui non nisi venialia peccata habet, saltem in Paschate Sacerdoti se sistere debere, ut ei notum faciat, se, Divina opitulante gratia, nonnisi venialium culparum sibi conscium esse. Juvenin *de Sacramentis dissert.* 6 *cap.* 3 *art.* 2. Du Hamel *tom.* 7 *tract. de Pœnitentia dissert.* 3 *cap.* 2 *num.* 5 §. *Quid vero dicendum*, Habert *tom.* 8 *de Pœnitentia cap.* 9 *quæst.* 2. Auctor additionis ad Pontas *tom.* 1 *in verb. Confessio cas.* 51. in editione latina, Auctor Theologiæ Moralis ad usum Seminarii Petrocoriensis *tom.* 4 *lib.* 2 *tract.* 1 *quæst.* 9. videri possunt. Nos hanc controversiam intactam relinquimus. S. Antoninus in Summa sua *tom.* 1 *tit.* 10 *cap.* 3 *num.* 10 *ultimæ impressionis Veronæ* expresse docet, rem dignam ac laudabilem ad consequendam Indulgentiam fieri a Pœnitente, qui a lethalibus peccatis liber cum sit, venialia confitetur. Verum ad propositum nostrum ne id quidem sufficiens erat, quoniam controversiæ caput non circa utilitatem, sed circa necessitatem versatur. Quæstio enodanda illa est, quæ inter Theologos agitatur, utrum videlicet, cum ad Jubilæi consecutionem Confessio præscripta sit, etiam iis, qui peccata mortalia non habent, sed tantummodo venialia, præscripta intelligatur. Apud Sanctarellum *quæst.* 76 *variar. resolut. num.* 2 *& seq.* & in cursu morali Salmanticensium *tom.* 1 *tract.* 6 *cap.* 7 *punct.* 3 *num.* 34. Auctores tam pro affirmativa, quam negativa parte collectos videre est. Ipsi vero, se affirmativæ opinioni, quam quidem tutiorem asserunt, adhærere profitentur. Cardinalis autem de Lugo *disp.* 27 *de Sacramento Pœnitentiæ sect.* 7 *num.* 101, ac Leander *part.* 1 *tract.* 5 *disput.* 14 *quæst.* 76. negativam partem sequuntur, ea nixi ratione, quod, quando de Confessione sermo est, de mortalium peccatorum Confessio semper intelligatur. Cum vero non desit auctoritas iniungendi Confessionem etiam venialium, quemadmodum probe Cardinalis de Lauræa *in* 4 *sent. tom.* 2 *necess. Sacram. Pœnit. disp.* 24 *art.* 2 §. 4, & Clericatus *de Sacrament. Pœnit. decis.* 50 *n.* 7. quod textu Pontificis Clementis V. in Clementina, quæ incipit: *Ne in agro*, *de statu Monachorum*, comprobatur, ubi Monachis onus saltem in mense confitendi imponit, etiamsi probabiliter posset ac deberet existimari magnam ipsorum partem non nisi venialia peccata habere; cumque etiam certum sit, quod, dum ad Jubilæi consecutionem facienda præscribuntur opera, quæ ex natura sua mera consilii opera, ac supererogatoria essent, velut exempli gratia ieiunium per aliquot dies, ab Ecclesiastico præcepto non præscriptos, sive devota Basilicarum visitatio, quemadmodum in præsenti Anni Sancti Jubilæo fit; præscribi etiam venialium peccatorum Confessio iis potest, qui mortalia non habent, etiamsi extra huiusmodi circumstantias, atque in abstracto loquendo, peccata venialia confitendi obligatio non adesset. Ita Nos fecimus, ac declaravimus, ad Jubilæum consequendum, etiam ab eo, qui nonnisi peccata venialia habeat, confessionem peragendam fore. *Posset autem Papa, si vellet, expressis verbis injungere, ut qui Indulgentiam consequi vellet, venialia*

pec-

peccata confiteretur, sicut injungit alia opera supererogationis, neque tamen hoc esset facere venialia materiam necessariam Confessionis, sed cum alias venialia sint congrua materia Confessionis, illam quoque exigeret, si vellet, in acquisitione Indulgentiæ, quæ Benzonii verba sunt *de Anno Jubilæi lib. 5 cap. 16 dub. 6*

Ne multa, quæstioni illi, quæ inter Theologos fit, utrum, quando ad consequendam Indulgentiam Confessio præscribitur, ille, qui non nisi peccata venialia habet, ad confitendum obligetur, tunc locus est, cum Confessio tanquam dispositio ad statum gratiæ pro Jubilæi consecutione necessario requiritur; non autem quando Confessio inter præscripta opera comprehenditur, quemadmodum nunc a Nobis factum est, dum eandem, ut onus injunctum ad consequendam Indulgentiam imposuimus; sicut etiam Palq. *quæst.* 63. Viva *de Jubilæo quæst.* 8 *art.* 3. § *dices*, & Constantinus *de Anno Sancto part.* 2 *cap.* 5 *pag.* 106. apposite animadvertunt.

Hanc ita decisam quæstionem alia solvenda difficultas excipit, quæ circa illum versatur, qui cum & confessus jam sit, & per vices aliquot Basilicarum visitationes fecerit, in novum aliquod mortale peccatum prolabitur; de hoc siquidem inter Doctores disputatur, quid illi ad consequendum Jubilæum faciendum sit; teneatur ne factas jam visitationes iterare, an vero ei satis sit ante postremam visitationem contritionis actum elicere, an demum ad confitendum commissum peccatum obligetur. Quidam contritionis actum sufficientem esse existimarunt, ex eo, quod in Jubilæi Bulla unica tantum confessio præscribatur, quæ in proposito casu supponitur adimpleta, atque item ex eo, quod per contritionis actum rite conceptum status gratiæ ad consequendam Indulgentiam necessarius acquiritur. Ita Cardinalis de Lugo *de Sacr. Poenit. disp.* 27 *sect.* 7 *num.* 102, ac Leander *part.* 1 *Oper. Moral. tr.* 5 *de Sacram. Poenit. disp.* 14 *de Indulg. quæst.* 79. ratiocinantur, qui etiam aliorum Auctorum, qui secum sentiunt, auctoritatem adducunt. Verum, cum ab aliis, ac præsertim a Suar. *disp.* 52 *sect.* 3 *num.* 7, a Filliuc. *t.* 1 *tr.* 8 *c.* 6 *num.* 147, a Quarti *pag.* 109. & a Constantino *part.* 2 *c.* 5 *in fin.* consideretur, quod Confessio in Bulla præscripta, refertur ad Indulgentiam, & quod consequenter Confessio mortalium peccatorum usque ad terminum, quo Indulgentiæ fructus obtinetur, commissorum requiritur, jure ac merito docent, quod ille, qui confessus est, & Basilicarum visitationes incœpit, si ante ultimam visitationem in mortale peccatum incidit, confiteri debet; quodque contritionis actus ad consequendum Jubilæum minime sufficiens est: Ad repetendam item Confessionem illum etiam obligari addunt, qui peccati alicujus in Confessione prius facta, per innoxiam oblivionem non enunciati, reminisceretur. Atque huic Nos solidiori sententiæ adhæsimus, Peccatorem ab onere iterandi visitationes Basilicarum jam factas absolventes, alteri tamen oneri obnoxium relinquentes, ut prius confiteri debeat, quam postremam compleat Basilicarum visitationem. Dictum est, Nos eum ab onere visitationes jam factas iterandi liberasse, cum quæstio circa hanc obligationem tunc solum locum habeat, quum admittitur opinio, quæ statum gratiæ tanquam necessarium eo tempore, quo injuncta opera adimplentur, requirit, non autem quando necessitas status gratiæ reducitur ad novissimum opus, in quo Indulgentia obtinetur, quemadmodum Benzonius *de Anno Jubilæi lib.* 5 *cap.* 15 *dub.* 9. probe animadvertit.

In præsenti Anni Sancti Jubilæo, sicut supra indicavimus, & sicut etiam in Bulla *Peregrinantes* sancitur, inter injuncta opera, Sanctam etiam Communionem enumeravimus. Cum vero quidam sint, qui per eorum ætatem, ac naturalem mentis captum, ad Confessionem tantum, non autem ad Communionem admittuntur, aditum aperiri prævidimus disputationi, num scilicet hi, quos diximus, Jubilæi consequendi capaces sint; quæ quidem Quæstio ab Auctoribus in omnibus aliis Indulgentiis, in quibus pro opere injuncto Communio præscribitur, tractata est. In hac controversia quorumdam opinio fuit, quod, quum hi, de quibus agitur, Communionis minime capaces sint, etiam consequendi Jubilæi incapaces remaneant, cum nihil vel impotentia, vel legitimum quodvis impedimentum prosit illi, qui nequit, vel impeditur, præscriptum ad Indulgentiæ consecutionem opus adimplere. Ita Lavorius *part.* 1 *cap.* 21 *de Jubilæo num.* 31. ratiocinatur; quin ullum nec ipse, nec alii, qui ejusdem partis sunt, præsidium agnoscant in Facultate, quam forte Confessarius habeter, injuncta opera commutandi in favorem illius, qui ea exequi impeditur; tum quia hujusmodi Facultas commutationem Sanctæ Communionis non comprehendit; tum etiam quia eadem ad illos restringatur, qui casu aliquo impediuntur, ut sunt Moniales, in carcere detenti, ægroti, qui Basilicas visitare nequeunt, vel pauperes, qui eleemosynam impertiri non possunt, quando inter opera injuncta eleemosyna comprehensa est; ideoque ad illos extendi non possit, qui non per accidens, sed ex dispositione juris, ad præstandum id, quod in Jubilæi Bulla præscribitur, incapaces sunt. Atque hæc Passerini *de Indulg. quæst.* 46, Cardinalis de Lugo *de Sacram. Poenit. disput.* 27 *sect.* 7 *num.* 118, Vanranst *de Indulg. quæst.* 7 *num.* 32. sententia est. Nec vero ex altera parte defuere, qui se mentis Summorum Pontificum interpretes sponte facientes, contenderunt, injunctum opus Communionis ad illos minime extendi, qui per ætatem communicandi incapaces sunt, cum conditio hæc, quoad istos, *de jure* impossibilis fit; aut supponi debere, dari a Pontifice Confessariis Facultatem in aliud pium opus Communionem commutandi, etiamsi id expresse non dixerit. Horum nomina apud Passerinum *loco nuper citato* videre est. Nos vero ad hujusmodi controversiam ac difficultatem tollendam, Confessariis Facultatem dedimus Communionem in aliud pium opus commutandi pro pueris illis, qui ad primam Communionem nondum admissi sunt, quique ex Parochi, vel Confessarii judicio, ad eum capacitatis gradum non pervenerunt, ut Anni Sancti decursu ad primam Communionem admitti possint. Hæc Pontifex

Die 28. Novembris Motu proprio prodiit Decretum Pontificium ut certis Judicibus Peregrinorum & Advenarum Anno Jubilæi causæ Civiles & Criminales summarie expedirentur. Deinde in eodem Bullario legitur sub numero XXIII. Allocutio ad Cardinales habita die prima Decembris, in qua tres ipsorum ad aperiendas Portas Sanctas in tribus Basilicis, sibi reservata Porta recludenda in Basilica S. Petri. Die vero 17. Decembris Constitutio publicata est, in qua Indulgentiæ Jubilæi pro Monialibus, Oblatis, Tertiariis &c. nec non Anacoretis, Eremiticis, infirmis & in carcere aut captivitate detentis conceduntur; cum facultatibus circa absolutiones & votorum commutationes, inter impeditos annumerat senes septuagenario majores, & plurima Paternæ providentiæ & Pontificiæ dignationis signa ostendit erga illos qui aliquo modo impediti ad Urbem accedere non possunt. Tandem initio Anni Sancti sub die 12 Januarii 1750. prodiit alia Constitutio, qua Regulares Apostatæ ad suos Ordines cum pœnarum condonatione revocantur. Die 7. Decembris ejusdem anni in Consistorio secreto tres Cardinales pro claudenda Porta Sancta in tribus Basilicis una sibi reservata declarat, & nominat. Die 25. Decembris Constitutionem *Benedictus Deus* evulgavit pro extensione universali Jubilæi ad universum orbem Catholicum, & die prima Januarii sequentis anni Epistolam Encyclicam ad omnes Episcopos super hoc argumento transmisit. Multa hic erudite exponit, quæ ne institutæ hujus operis brevitati eamus inficias, non exhibemus, placuit ea omnia adnotare, ut qui uberius de Anno Sancto tractatum desiderat, ad ea quæ indicamus recurrat.

QUÆ-

QUÆSTIO XI.

De Suffragiis.

SUMMARIUM.

131. SUFFRAGIUM, quod a *suffragari* (hoc est, assistere, vel auxilium præbere) derivatur, dupliciter accipitur. I. Pro voto, quale in electionibus ad Officia, & Dignitates dari solet: sed hæc acceptio ad propositum non fervit. II. Pro auxilio, quod alteri præbetur: & hoc modo dicuntur Fideles mutuis sese Suffragiis iuvare, quando precibus ad Deum fusis, aliisque piis operibus sese mutuo iuvare satagunt.

132. Porro huiusmodi Suffragia, quibus unus Fidelis alterum iuvare potest, generatim sunt triplicis generis, videlicet Sacrosanctum Missæ Sacrificium, Indulgentiæ, & propriæ actiones bonæ ac satisfactoriæ, ut orationes, ieiunia, & huiusmodi, quibus Fideles sese invicem iuvare possunt. Fideles autem, quibus eiusmodi Suffragia applicari possunt, duplicis generis existunt, nempe viatores, sive existentes in Ecclesia militante, & mortui in Purgatorio, sive qui sunt in Ecclesia purgante: nam Sancti in cœlis nullo indigent Suffragio, damnati vero eiusdem sunt incapaces. Quia igitur de Indulgentiis hactenus iam dictum, & de SS. Missæ Sacrificio (*d*) alibi dicetur, ex professo nunc de tertio Suffragiorum genere agendum restat.

Additio.

* Ubi ante Conclusiones adhuc prænotandum occurrit, quod quodlibet opus moraliter bonum, ab homine in gratia Dei sanctificante constituto elicitum, triplicem habet fructum sibi annexum: nempe meritorium, satisfactorium, & impetratorium. *Meritorius*, est quatenus de condigno meretur quis augmentum gratiæ, & exinde etiam cœlestis gloriæ; cum gratia sanctificans sit semen gloriæ &c. atque hunc fructum nemo potest alteri donare iuxta Theologos communissime, cuius rationem valde solidam affert P. Kazemberger in suo Supplemento *part.* 1. *cap.* 3 *sect.* 4 *in Appendice folio* 244. *Satisfactorius* dicitur, quatenus per tale opus satisfit pro pœnis temporalibus ex aliquo peccato, quoad culpam iam dimisso adhuc restantibus. *Impetratorius* est, quatenus exinde impetratur aliquod spirituale, vel etiam beneficium corporale, ad animæ tamen salutem conducens. His prænotatis, ponitur

133. CONCL. I. De fide certum est, dari aliquam inter Fideles bonorum operum communicationem, quibus ipsi sese mutuo iuvare, ac sibi invicem suffragari possunt quoad fructum impetratorium. Patet hoc ex illo Articulo Symboli Apostolorum: *Credo Sanctorum Communionem*. Huius quippe Articuli, iuxta omnes Theologos, sensus est, quod detur in Ecclesia communio bonorum operum inter homines iustos, quibus se invicem iuvare possunt: nam homines iusti sunt membra unius corporis mystici Ecclesiæ sub uno Capite Christo *Rom.* 12. *& Ephes.* 4. ergo, sicut in corpore sano unum membrum potest ferre auxilium alteri indigenti, ita & in Corpore mystico Ecclesiæ, Hinc *ad Rom. cap.* 15. ait Apostolus: *Obsecro vos fratres, ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum*. Et *Jacobi* 5. *Orate pro invicem, ut salvemini: multum enim valet oratio justi assidua*, & alibi.

134. CONCL. II. Possunt insuper Fideles justi se invicem juvare per suffragia ad satisfactionem pro pœna temporali. Ita certa, & communis Catholicorum, contra Hæreticos; atque hoc ipsum a Catechismo Romano S. Pii V. *in fine de Sacramento Pœnitentiæ*, deducitur ex citato Articulo Symboli Apostolorum de *Communione Sanctorum*. Si enim datur talis communio quoad fructum impetratorium, cur non etiam quoad fructum satisfactorium, præsertim cum superius allegati textus loquantur absolute, & cæteroquin non obstat aliqua ratio specialis quoad fructum satisfactorium?

135. Nec obstat illud *ad Galat. Unusquisque onus suum portabit*. Et 2 *Corinth.* 5. *Ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit*. Resp. enim, huiusmodi textus Sacræ Scripturæ loqui de retributione finali post hanc vitam: & sensus eorum est, quod in extremo iudicio nullus puniatur pro peccatis alterius; neque præmiandus sit propter bona opera aliorum, sed quilibet pro propriis gestis duntaxat. Per hoc tamen non negatur, quin unus de facto possit satisfacere pro pœna temporali, post culpam peccatorum dimissam aliis adhuc restante, sicque ipsos sive viventes, sive mortuos in Purgatorio iuvare suis Suffragiis. Nam etiam *sancta, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur*. 2. *Machab. c.* 12.

136. CONCL. III. Ut Suffragium habeat suum effectum, tres ex parte offerentis requiruntur conditiones. I. Status gratiæ: nam existens in statu peccati mortalis indignus est remissione culpæ & pœnæ, sicque non potest pro altero offerre opera satisfactoria ex opere operantis, ac nomine proprio; etsi secus sit de Missæ Sacrificio, quod habet effectum suum ex opere operato, nec non de precibus, in persona Ecclesiæ a Sacerdote in Missa & Divino Officio persolutis, quæ non obstante malitia Ministri habent suum effectum, quatenus dicuntur nomine Ecclesiæ. Vide in hoc etiam *Tract.* 1 *dist.* 2 *Additione post num.* 48 *& tract.* 14 *dist.* 5 *quæst.* 4 *&* 5. præsertim *num.* 59 *& num.* 60.

137. II. Requiritur, ut offerens habeat intentionem offerendi pro altero opus suum, eique Suffragium applicandi. Et hæc quidem applicatio debet antecedere opus bonum, non subsequi: alioquin vel applicabitur ipsi operanti, si indiget eiusmodi satisfactione, vel, si is non indigeat, nec, dum operatur, applicavit alteri, quoad fructum satisfactorium reponitur in Thesauro Ecclesiæ. Sufficit tamen applicatio habitualis, hoc est, præterita & nondum revocata. Mastrius *disp.* 23 *Theol. Moral. num.* 84. & alii.

138. III. Ut eiusmodi opus ex se sit satisfactorium, hoc est, habeat valorem & pretium ad solvendum debitum illius, pro quo offertur. Et talia opera generatim sunt tria, videlicet Oratio, Jeiunium, & Eleemosyna; sub quibus omnes aliæ operationes pœnales comprehenduntur.

139. CONCL. IV. Ut Suffragium quoad vim satisfactoriam habeat suum effectum, etiam ex parte illius, pro quo offertur, tres requiruntur conditiones.

I. Quod

I. Quod indigeat Suffragio. II. Quod sit in statu gratiæ. III. Quod peccata, pro quibus satisfactio exhibetur, iam sint remissa quoad culpam. Ita communis. Siquidem pœna non remittitur, nisi prius peccatum quoad culpam fuerit dimissum.

140. Additur, *quoad vim satisfactoriam*; nam quoad vim impetratoriam potest Suffragium prodesse etiam existentibus in peccato mortali, eisdem de congruo promerendo, atque impetrando specialia gratiæ auxilia, quibus interius illuminati citius ad pœnitentiam convertantur, atque a variis tum animæ, tum corporis periculis præserventur &c.

141. CONCL. V. Suffragia pro aliis oblata non redduntur inutilia offerenti, quin potius adhuc multiplicitei ei prosunt. Ita communis, & patet inductione. Siquidem primo eiusmodi opus bonum prodest ipsi operanti in ratione meriti: seu quatenus homo iustus per illud de condigno promeretur augmentum gratiæ sanctificantis, & gloriæ cœlestis: nam hoc semper manet operanti, & nequit alteri donari. Deinde ultra hoc meritum operis peracti eidem remanens, loco fructus satisfactorii, & impetratorii, aliis ex toto, vel ex parte applicati, accedit novum meritum ratione ipsius actus Charitatis, quo quis per applicationem boni operis a se peragendi vult suo Proximo subvenire. Insuper tale Suffragium potest offerenti quoad valorem specialissimum illius boni operis, utpote quem non potest licite alteri applicare.

142. Ex quibus proinde liquet, offerentem Deo sua bona opera ex motivo Charitatis, & Misericordiæ spiritualis pro aliis, præsertim pro Animabus in purgatorio, parum exinde perdere, quin potius lucrari: eo præsertim, quia Æterna Veritas dicere dignata fuit *Matth.* 5. *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*, atque ipsæmet Animæ purgatorii, tanti Beneficii neutiquam immemores, sive adhuc in statu Purgationis (ut nonnulli volunt) sive saltem in statu adeptæ cœlestis beatitudinis, Deum pro suis benefactoribus exorare ferventius studebunt.

143. Quæres. Quid concedant Prælati Regulares, dum quosdam Sæculares, præsertim Benefactores, admittunt ad communionem specialem operum & Suffragiorum Ordinis, sive Religiosorum sibi subditorum? De hoc ex professo agunt Emanuel Rodericus *Tom.* 1 *qq. regul. quæst.* 33 *art.* 2 *& seqq.* Miranda *tom.* 2. *Manual. Prælat. quæst.* 50 *articul.* 3. Suarez *part.* 3 *tom.* 4 *disp.* 55. *sect.* 5. Lugo *disp.* 7 *de Pœnitent. sect.* 8. Bassæus v. *Suffragium num.* 1. Sorbus v. *Indulgentia quoad sæculares quarto in Annotat.* & alii.

144. Et sciendum, quod Urbanus V. prout refertur in Monumentis Ordinis, & Compendio Privilegiorum v. *Indulgentia quoad sæculares quarto num.* 6. concesserit, *ut Generalis & Provinciales totius Ordinis Minorum possint communicare Suffragia, Indulgentias, orationes, & bona spiritualia Benefactoribus Ordinis*: idque fieri communiter solet concedendo eis *Litteras*, quas vocant, *Fraternitatis*, sive *Suffragia Ordinis*, seu *Filiantias*, prout formulam talis concessionis refert Lantusca in Theatro Regularium v. *Bona spiritualia*. Notant vero citati Auctores, hanc concessionem, qua gaudent etiam alii Ordines habentes communicationem Privilegiorum, nihil continere, quod Jure communi non sit concessum: nam de Jure communi iam potest quilibet Prælatus bona & merita suorum Subditorum communicare, & applicare Benefactoribus suis. Hoc prænotato

145. Resp. Hujusmodi communicatio bonorum operum Ordinis prodest hominibus ad eam per Prælatum admissis multipliciter. Imprimis quidem indirecte, per modum cujusdam meriti de congruo: quia, ex quo quis efficitur membrum, ac socius talis Religionis, congruum est, ut ob merita ejusdem Religionis Deus speciali auxilio & protectione foveat, atque custodiat personas ipsi Religioni conjunctas, etiamsi ad hunc finem merita illa non referantur. Sic propter decem justos, si ibi inventi fuissent, pepercisset Dominus Sodomæ, Gomorrhæ, ac finitimis Civitatibus *Genes.* 18. Rodericus *loc. cit. art.* 3. Suarez, Lugo, & alii.

146. Deinde dicta admissio prodest illis personis etiam directe per modum impetrationis: tum quia, cæteris paribus, efficacior est oratio justi facta pro persona sibi conjuncta, quam pro extranea: tum quia tales personæ fiunt directe participes omnium Orationum, Missarum, aliorumque Suffragiorum, quæ generaliter fieri solent pro ipsa Religione, ac membris ejus. Unde bona opera talis Religionis possunt de congruo mereri (iuxta dicta *num.* 140 & 145) atque impetrare, ut Deus Confœderatis illis specialia gratiæ auxilia conferat, quibus a vitiis avocentur, interius illuminentur, atque animentur ad profectum in virtutibus, insuper præserventur a peccatis, a morte, & ab aliis malis tum spiritualibus, tum corporalibus. Ita citati Auctores, & alii.

147. Ulterius iuvat illa unio, atque communicatio bonorum operum Confœderatis (dummodo habeant conditiones *num.* 139 assignatas) ad aliquem fructum satisfactionis consequendum: tum quia in Communitatibus Ordinum Religiosorum præter quamplures Missas, præsertim Conventuales, peraguntur plurimæ preces, pia exercitia, & bona opera pœnalia, atque satisfactoria, quæ generaliter applicantur pro Fratribus, Benefactoribus, ipsisque Confœderatis, tam vivis, quam defunctis; tum quia satisfactiones illæ, quæ piis Religiosis superabundant, vi talis communicationis applicantur cæteris.

148. Addit Bassæus *loc. cit. num.* 2. quod pro animabus habentium prædictas Litteras Participationis possint Religiosi illius Monasterii, cuius olim fuerant Benefactores, celebrare Missam, quæ eas liberet a pœnis purgatorii; idque ex concessione Clementis VIII. Fratribus Minimis facta, & communicantibus cum eis, quæ refertur *Tom.* 2. *Privileg. ejusdem Ordinis Constitut.* 10 *dicti Clementis*.

149. Obiicies contra dicta. Si prælati Regulares possent Benefactoribus applicare bona opera subditorum, præsertim quoad vim satisfactoriam, hoc ipso concederent Indulgentias: atqui hoc dici nequit; ergo. Resp. negando sequelam: nam multiplex est differentia inter concessionem Indulgentiarum, & Suffragiorum.

150. Primo siquidem Indulgentiæ iuxta iam dicta *quæst.* I. *&* II. *ac* IV. conceduntur ex communi Thesauro Ecclesiæ, ac virtute Clavium, non sic Suffragia. In illis dispensantur etiam satisfactiones Christi, & Sanctorum, ex operibus olim iam peractis, in his sola pia opera Subditorum adhuc viventium, & primum peragenda. Ulterius de illarum infinitate, ac sufficientia constat; secus de bonis operibus alicuius Communitatis Religiosæ. Et ob tam multiplicem differentiam fit, quod suspensis Indulgentiis non suspendatur isthæc communio Suffragiorum Ordinis. Rodericus *loc. cit. art.* 7. pluribus isthæc Suffragia declarans, & alii, in specie P. Kilianus Kazenberg *part.* 2 *cap.* 3 *sect.* 4 *in Appendice de Suffragiis* utiliter in hac materia legendus.

FINIS TOMI PRIMI.